BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
XVIII
G
23

Digitized by Google

Digitized by Google

XVIII
g
23

IOANNIS PETRI LVDEWIG, ICti,

OPVSCVLA MISCELLA

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNES PETRVS LVDEWIG JCtus
SERENISS. ATQVE POTENTISS. REGIS PORVSSIÆ
CONSILIARIVS INTIMVS ET IN REGIMINE DVCALI IVRIS ATQVE HISTORIARVM PROFESSOR AC PRINCIPALIS TABVLARII ARCHIVARIVS.

Hos quicunque vides vultus Docti Ludovici,
Pro meritis grata ter venerare manu.
Ingenii penitus ſi quaeris noscere dotes,
Quas nemo aequarit, perlege ſcripta Viri.

BIBLIOTECA NAZIONALE · NAPOLI ·

Singula cum proſint, qvantum conjuncta juvabunt.

Digitized by Google

IOANNIS PETRI LVDEWIG, ICti,

S. REGIAE MAIESTATIS CONSILIARII INTIMI ET IN REGIMINE DVCALI MAGDEBVRGICO, IVRIS AC HISTORIARVM PROFESSORIS

OPVSCVLA MISCELLA

TOMO I.	*TOMO II.*
I. IVRIS PVBLICI, CVM VNIVERSALIS, TVM GERMANICI IMPERII.	IV. HISTORIAE, CVM CIVILIS TVM LITTERARIAE.
II. FEVDALIS, CVM IMPERII, TVM PROVINCIARVM GERMANIAE.	V. PHILOSOPHICA.
III. PRIVATI CIVILIS, CVM GERMANICI, TVM ROMANI.	VI. IVRIS CANONICI ET ECCLESIASTICI IN S.R.I.
	VII. DIFFERENTIARVM IVRIS ROMANI ET GERMANICI.

MVLTVM DESIDERATA,
OB SENTENTIARVM IN OMNI STVDIORVM GENERE NOVITATEM
ET PATRII IVRIS PRAECIPVE INSIGNIA MONVMENTA
AB AVCTORE PLVRIBVS ACCESSIONIBVS AVCTA
ET IVNCTIM EDITA
CVM INDICE RERVM VERBORVMQVE INSTRVCTISSIMO.

CVM PRIVILEGIO SACRAE REGIAE MAIESTATIS PORVSSIAE.

TOMVS II.

B.N.R.
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

HALAE MAGDEBVRGICAE,
IMPENSIS NOVI BIBLIOPOLII cIↄ Iↄ CC XX.

Google

Digitized by Google

VIRO

ILLVSTRI ATQVE EXCELLENTISSIMO,

DOMINO

SAMVELI

DE

MARSCHALL,

HEREDITARIO DOMINO IN

DALVVITZ,

POTENTISSIMO PORVSSORVM REGI

AB INTIMIS ET SECRETIORIBVS

CONSILIIS AC MANDATIS,

REGALIVM CELERVM AC REI CVRSORIAE TRIBVNO,

RERVM BASILICAE BEROLINENSIS

ATQVE

GYMNASII IOACHIMICI

DIRECTORI,

BASILICAE BRANDENBVRGICAE

CANONICO,

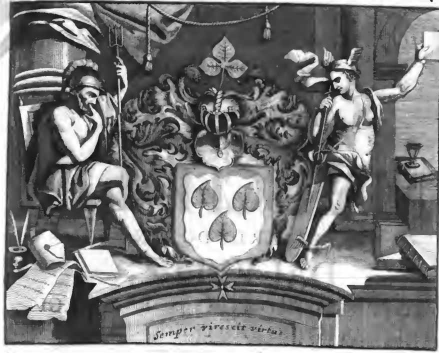
CETERA,

DOMINO AC FAVTORI

MVSIS MEIS AMICISSIMO

S. P. D.

IOAN. PETR. LVDEWIG.

VIR ILLVSTRIS,
DOMINE HONORATISSIME,

REdit ad TE, quod TVVM eſt. Offero TVO nomini, cum aliis opuſculis meis, etiam illud, quod TE iuuenem auctorem habet. Vtrumque pace TVA fieri poſſe omni ratio-

ratione a TE contendo et, pro adfectu, quem olim habuiſti in doctorem TVVM, mihi polliceor. Niſi ingrata eſt adoleſcentiae et iuuentutis TVAE recordatio, meminiſti forte, quanti olim fecerim ſolertiam et excellentiam animi TVI, candorem et fidem, mores omni cultu efformatos, mundiciam, comitatem, qua TIBI omnium animos in prytaneo et urbe, ſpatio triennii et quod ſupereſt, conciliaſti, praeſertim illorum, qui illuſtris proſapiae et melioris ſortis, in quorum amicitia et amore ſingulari perſtitiſti. Triginta fere annos doceo in hac Fridericiana. Intra quod tempus multa millia ingeniorum diuerſiſſimi generis, aetatis, indolis, fortunae, climatis, patriae, educationis et inſtitutionis muſis meis innotuerunt. Quorum omnium uti rationem habui curatam; ita cauſas intellexi, ob quas de aliis bene poſſet ſperari, de aliis ſecus. TE profecto ſemper habui in oculis animoque, certiſſimus non ſpei, ſed fiduciae, fore, ut olim, felici ac proſpero greſſu, ad magna quaeque contenderes et conſequereris ſpartam, ſolerti et prouida cura TVA exornandam, quam in TE ſemper intellexi aliis pluribus ſolicitiorem. Neque falſus, quod nunc intelligimus, fui diuinator. Ex quo enim Fridericianae valedixiſti, dediſti TE itineribus, in BELGIVM et BRITANNIAM inſtitutis. In utroque inueniſti maiores TVOS. Nam ex BELGIO oriunda eſt mater TVA generoſa uetuſtae nobilitatis ſtirpe de SEVLEN, prognata. Matrona etiamnunc ſuperſtes, praeſtantium et virtuoſarum foeminarum exemplar. Cuius ibi conſanguineos ſalutaſti, a quibus multis ſingularibus officiis es exceptus, ut difficilis aditus non eſſet ad res ibi notatu et obſer-

ſeruatione TVA non indignas. In ANGLIAE vero et SCOTIAE regnis uti MARESCHALLORVM gentis TVAE ſat illuſtris memoria: ita quoque, TE praeſente, ſubiit TVOS gentiles familiae TVAE, quae inde in Poruſſiae metropolin, REGIOMONTVM, ſe contulit, dulcis et iucunda recordatio. Cuius ut plenae fidei teſſeram haberes, REX ARMORVM, heroici in Scotiae regno iudicii PRAESES, codicillos ſcripſit gentilitiae nobilitatis TVAE teſtatiſſimos (*). In quibus non ſolum MARESCHALLORVM SCOTIAE NOBILIVM vetuſtiſſima memoria celebratur (**); ſed etiam conſanguinitatis vinculum docetur, quo pater TVVS Andreas de Mareſchall, qui, Scotia relicta, Regiomontum petiit, cum generoſae proſapiae MARESCHALLIS in Scotia cohaereat. Imo etiam illud additur: TIBI, licet nunc peregrino, Scotiae nobilitatis iura, praerogatiuas et indigenatum conſeruari eodem modo, quam ſi ipſum Scotiae regnum incoleres. Quod ſane non leue argumentum eſt beneuolentiae, erga TE habitae in Britannia ſeptemtrionali. Licet vero, gentium quodam concentu, qui habendus inſtar uocis naturae, illud moribus inductum inſtitutumque; ut nobilitas, a patria republica collata, locum etiam habeat eundem

(*) Litterae, teſtes auitae et uetuſtae nobilitatis tuae, ſcriptae Edenburgi, anno CIƆIƆCCIX. fide publica conceptae atque munitae collegii heroici ſigillo ſubſcriptaeque a rege armorum Alexandro Areskino Leone. In illis etiam picta et enarrata inſignia tua *tria folia Capathi*, *natiui coloris*, *ambiente limbo undulato coeruleo*. *In caſſide pro criſta habetur trifolium uiride*, cum ſymbolo: SEMPER VIRESCIT VIRTVS.

(**) Teſtibus autoribus etiam aliis in Anglia et Scotia celeberrimis. In quibus *William* DVGDALE *Baronage of England* p. 599--606. et alius liber: *The Peerage of Great-Britain* itemque *Memoirs concerning the Affairs of Scotland, from Queen Anne's Acceſſion to the Throne &c.* p. 8. 180. 254. 321. 335. 356. 379.

eandem in peregrina alia quauis: illud tamen PRINCEPS AVGVSTISSIMVS cauit ſingulari codicillo (*), ut uetuſtiſſima maiorum TVORVM nobilitas, in Scotiae regno florentiſſima, in Germaniae etiam prouinciis eodem cenſu, iure locoque aeſtimetur, quam ſi in illis nata et orta fuiſſet. Ex Britanniae inſula redux factus Berolinum, id egiſti; ut illa, quae in ſcholis ac itineribus didiceras, excoleres animumque ad curialia olim negotia praepárares. In quibus curis cum eundem defixum haberes, benigniſſimi numinis prouidentia, ſingulari certe diuinaque, ad ſpartam obeundam vocaris, ipſo principe TVO auctore. Potentiſſimus enim Poruſſiae REX, ingeniorum acerrimus ac prudentiſſimus aeſtimator, ex innumeris hominibus et muneris iſtius candidatis, qui in maximi principis conſpectum ideo dati; in TE, eodem fine praeſentem, oculos coniicit, adſpectat TE, alloquitur, periculum facit TVI, TEQVE adſciſcit ad prouinciam, ut REGI eſſes a ſecretioribus litteris et mandatis. In hoc autem munere, poſt DEVM, tibi nihil ſanctius fuit, quam talem TE exhibere, ut omnes actus TVOS optimo PRINCIPI probares. Succeſſit conſilium. Nam uigiliae, curae, alacritas et ratio rerum iuſſuumque regalium nunc domi, iterum foris, in hybernis ac caſtris expediendorum, conſultiſſima atque, in uario negotiorum genere, quorum nihil crediditi ab officio tuo alienum, multum explorata, alibi occaſio, alibi cauſa fuit, qua ſapientiſſimi REGIS gratiam conſequereris. Et uero, ut alia taceam, REGALIS fiduciae illud luculentiſſimum indici-

(*) Qui uerbis indulgentiſsimis conceptus et encauſto regali ſubſcriptus eſt Berolini die XVI. Decembr. CIƆ IƆCC XVII.

dicium. Quod nomen TVVM ordini ac numero eorum adſcripſit, qui REGALI beneuolentia praeſtant. Vt pectus TVVM CRVCIS illa teſſera conſpiciamus exornatum, illo INDVLGENTIAE AVGVSTAE ſingulari argumento. Celerum etiam, uti in hoc regno magni numeri, ardua negotia, praeſentiſſima in rempublicam commoda: ita non parum fuerat, eorundem, poſt alia plura, quibus diſtentus es, TIBI adſignatum eſſe tribunatum. Nouiſſimum illud eſt, quod REX AVGVSTISSIMVS eccleſiae et ſcholae palatinae TE nominauerit rectorem. Vnde bonorum omnium ea iudicia ſunt, alia plura reſtare, quae princeps, cui fides ſolertiaque TVA perſpecta, TIBI tuaeque decreuerit deſtinaueritque virtuti. Quae ſpes TE fallere nonpoteſt, cum plurimi pro TE fortuniſque TVIS uota concipiant intelligantque omnes, TE animum circumferre cupidiſſimum, de pluribus mortalibus bene merendi. Illud etiam maximi omnino faciunt amici, olim TIBI familiares, quod fortunae et honores nil mutauerint quicquam pectoris integritatem illam. Vt, quibus olim dederas animum, eum nunc habeas ab illis alienum, contrahas ſupercilia et frontem atque deſpicias eos; ſed potius adiuues, promoueas eorum commoda et, ſi quae illis bene merita, apud AVGVSTISSIMVM PRINCIPEM eorundem ſis interpres ac interceſſor aequisſimus. Deum illi mecum implorant, ut TIBI bene ſit utque ex uoto TIBI omnia porro cedant feliciter. Scripſi in FRIDERICIANA die XII. Kal. NOVEMBR. anno CIƆIƆCCXIX.

IOANN. PETR. LVDEWIG, ICti

OPVSCVLORVM SELECTORVM

TOMVS II.

LIB. I.

HISTORICORVM

OPVSCVLVM I.

DE

NORIBERGA INSIGNIVM IMPERIALIVM TVTELARI

Menſe Martio anni cIↃIↃCCXIII.

S V M M A   C A P I T V M.

CAP. I. Occaſio ratioque inſtituti.

§. 1. Iura tutelaria Noribergae diſputata quouis anno ſeculari. §. 2. ab an. 1424. §. 3. Primum an. 1524. §. 4. ſecundum an. 1624. §. 5. tertium an. 1711. §. 6. 7. enarratio ſcriptorum de inſignibus S. R. I.

CAP. II. Hiſtoria translationis inſignium imperialium Noribergam 1424.

§. 1. ante Sigismundum, §. 2. ab eodem, §. 3. hiſtoria translationis ultimae. §. 4. Pfinzingius et Stromerus comites inſignium exhibiti in aere.

CAP. III. Cauſae translationis ſigillatim aperiuntur.

§. 1. Cauſae multiplices. §. 2. num emerit hoc ius Noriberga? aduerſus calamnias Czechorodii. §. 3. cauſae certiores, furor Huſſitarum, §. 4. fiducia publica in ciues §. 5. et gratia pontificis, §. 6. promiſſio Caroli IV. an. 1352.

CAP. IV. Contentio uariorum de iure imperialium inſignium tutelari.

§. 1. De inſignium cuſtodia lites multiplices §. 2. BOIORVM, §. 3. ARCHIPALATINI, §. 4. ARCHICAMERARII, §. 5. ARCHITHESAVRARII, §. 6. CAESARIS ipſius, §. 7. quid in ultima potuerit uoluntate? §. 8. quid FAMILIA Auguſta et adminiſtri? §. 9. quid territorium obitus Caeſarei? §. 10. ciuitatum de cuſtodia hac digladiationes, §. 11. familiae Waldburgiorum §. 12. archicancellarii.

CAP. V. Adſertoris Aquenſis aduerſus ius tutelare Noribergenſium argumenta cum diſſolutione eorundem.

§. 1. Hiſtoria litis Aquisgranenſis 1712. §. 2. caput illius, §. 3. argumentum primum *ab archiſolii praerogatiua, cui plene reſpondetur, §. 4.* ſecundum, *ab uno genere inſignium ad aliud conſecutio, quae negatur, §. 5.* tertium *a priuilegio 1262. §. 6. In quo diplomate plura deſideria §. 7. caretque uſus §. 8. illi aduerſa obſeruantia.*

CAP. VI. Iuris tutelaris Noribergenſium apologia.

§. 1. Firmant ius Noribergae Caeſaris uoluntas, ordinum Germaniae adplauſus, pontificum uota diuerſorum. §. 2. Obmouent, urbem eſſe haereticam, §. 3. translationis conditionem commiſſoriam, §. 4. non uſum reliquiarum in loco euangelico, §. 5. deeſſe in faſtis diem armorum Chriſti, §. 6. iniuriam fieri in Caeſarem, §. 7. repoſitio ad ſingula ſingulatim, praeſertim de reliquiarum cultu euangelico.

CAP. VII. Matricula inſignium et reliquiarum imperialium Noribergae.

§. 1. Tres inſignium ſcenae, ſacri actus cuiuslibet, §. 2. in prima *praeſepe Chriſti, brachium S. Annae, dens Ioannis, tunica Ioannis, catenae apoſtolicae, §. 3.* in ſecunda *amictus imperialis diadema, tunicae, alba, pluuiale, ſtola, zona, chirothecae, ſocculi, annulus, praeterea ſceptrum, pomum, gladii Caroli M. & S. Mauritii.*

ritii. §. 4. in tertia *mappa, linteum, ſpinae, crux, lancea, claui. Quae omnia, utrum genuina ſint, an ſuppoſititia, plene ſufficienterque explicantur.*

CONSIGNATIO AERI LIGNOQVE INCISARVM IMAGINVM.

1. Imagines Stromeri et Pfinzingii *Cap. II. §. 4. not. oo.*
2. Numi Caroli M. ſuppoſititii *Cap. VII. §. 3. not. bb. num. 24.*
3. Tabula aenea, *in qua exhibentur delineanturque inſignium imperialium figurae plene curateque. Cap. VII. §. 2. Sigillatim I) nummus, qui* Sigismundi *imperatoris uno latere imaginem exhibet cum imperiali amictu; altera II.) arma Chriſti* praeſepe, lanceam, *ſacrum crucem. Vbi inſcriptio lanceae propterea eſt notanda, quoniam eaedem litterarum figurae reperiuntur in lancea ipſa, de quibus egimus n. 25. III.)* diadema Carolinum *cum arcu, quem in fronte ornat ſuſtinetque crux cum octo areolis arcuatis, IV.)* diadema Rudolphinum, *die Hauß-Crone, quo Carolus VI. ante redimitus fuerat, cum urbem ingrederetur, quam unctus eſſet coronatusque in imperatorem. V.)* Sceptrum *ſimplex et argenteum, VI.) calceorum par, eccleſiaſtico nomine* ſandalia. *Haec illis ex aſſe reſpondent, quae exhibentur in uetuſtiſſima imagine Carolina apud Baluzium tom. 2. p. 1277. VII)* Pomum *ſiue globus imperialis crucis et faſciae ornatu diues. VIII)* gladius, *quod creditur defenditurque, Caroli M. IX.)* ACINACES *eiusdem Caroli, cuſtoditus Aquisgrani, X.) arca ſiue* capſa *argentea, in qua reliquiae imperiales reponuntur ſuſpenduntürque. XI.)* Numulus, *in quo habetur inſignium et reliquiarum promptuarium, lancea, crux, pomum imperiale, dens Ioannis, brachium Annae, linteum et mappa in calice. Diſtribui is ſolet illis, quibus aditus aperitur ad ſpectandum reliquias, XII.) gladius* S. Mauritii, *XIII)* imago *Sigismundi Caeſaris, induti imperiali amictu, in quo conſpiciuntur 1) diadema 2) pluuiale ſeu pallium 3) ſtola oblique plicata 4) alba 5) tunica, cui intexti gryphi 6) chirothecae 7) unciunce Caroli M. aquisgranenſis 8) ſceptrum 9) globus imperialis 10) ſandalia.*
4. Diuerſorum Germaniae regum et imperatorum numi octo genuini, *e theſauro regis Poruſſiae, omnes inediti, dict. not. hh. num. 25.*
5. Duo numi bracteati *e muſeo domini praeſidis ibid.*
6. Capita Conſtantini M. et Caroli M. *unde diadematum diuerſitas ex Nic. Alemanni parietinis Lateranenſibus dict. §. 3. not. ii. num. 39.*
7. Caroli M. imago cum uexillo, *quod ipſi porrigit dextera S. Petri, ex* Henſchenii actis *SS. die 12. Iulii ibid.*
8. Numus bracteatus epiſcopi Cunradi cum globo duplicato, *ſignaculo monetae imperialis, ex muſeo* domini praeſidis *not. tt. num. 26.*
9. Duo numi bracteati, *qui referunt imaginem ſancti Mauritii.* Vnus *monetae Haleuſi debetur, in quo S. Mauritii conſpiciuntur gladius, uexillum minus:* alter, *minor, eſt Magdeburgicus eiusdem Mauritii, militum chriſtianorum imperatoris additurque hic illius ſcutum. not. xx in fin.*

SYLLABVS MONVMENTORVM ADPENDIX.

LITT. A.

Diploma LVDOVICI marchionis Brandeburgici, quo inſignia imperialia enumerat ſigillatim, eademque a parente Caeſare relicta exhibet Carolo IV. anno 1350.

LITT. B.

Bulla INNOCENTII VI, qua, in gratiam imperialium reliquiarum, quas habet ratas, inſtituit feſtum diem armorum Chriſti in Germania an. 1354.

LITT. C.

Litterae SIGISMVNDI caeſaris, quibus reliquias regni Bohemiae (non imperiales) reuocat, olim alienatas. an. 1422.

LITT. D.

Annua SVPPLICATIO facta Noribergae, *in gratiam imperialium reliquiarum, deſcripta hiſtorice an.* 1458.

LITT. E.

Bulla MARTINI V. an. 1425. *qua IVS TVTELARE* Noribergenſibus *AETERNVM confertur, eaque a duobus aliis pontificibus poſt denuo confirmatur.*

LITT. F.

Enarratio inſignium imperialium interprete Wagenſeilio.

LITT. G.

Anonymi enumeratio imperialium reliquiarum.

LITT. H.

Enarrationis reliquiarum imperialium alia epitome.

LITT. I.

Inſignium imperialium geometrica dimenſio.

LITT. K.

Principum electorum litterae Noribergam, imperialium inſignium rogatrices d. XX. Menſ. Dec. 1689.

LITT. L.

Caeſaris Leopoldi litterae ad Noribergenſem ſenatum argumenti eiusdem. die 7. menſ. Dec. 1689.

LITT. M.

Aquisgranenſium uindiciae aduerſus Noribergenſes, horumque pro tutelari imperialium inſignium iure aeterno, facta repoſitio an. 1712.

LITT. N.

Familiarum Stromerianae et Pfinzingianae uetuſta nobilitas.

LITT. O.

Iacobi GRETSERI, Soc. Ieſu theologi ſyntagma de inſignibus imperii Ingolſtadii 1618. 4t. quod opuſculum, cum rariſſimum ſit, hic adiunximus.

Cap. I. Quaenam ſint S. R. Imperii ſacra cimelia et Lipſana?

Cap. II. Quis aſſeruauerit, uel etiamnum aſſeruet haec cimelia?

Cap. III. Quid nomine armorum Chriſti ſignificetur?

Cap. IV.

Cap. I. — *§. 1. 2. 3.*

Cap. IV. Feſtum armorum Chriſti, lanceae praeſertim, et clauorum ab Innocentio VI. pontifice inſtitutam non ſine indulgentiis, rogatu Caroli IV. imperatoris.

Cap. V. Confirmatur quoque feſtum lanceae cum nouis indulgentiis.

Cap. VI. Concurſus populi Norimbergam ad annuam oſtenſionem reliquiarum et inſignium imperialium.

Cap. VII. Officium diuinum in feſto armorum Chriſti decantari ſolitum.

Cap. VIII. Quaenam lancea aſſeruetur, uel aſſeruata fuerit inter imperii ſacra lipſana.

Cap. IX. De lancea dominica ex diuina reuelatione Antiochiae reperta

Cap. X. Quomodo et quando ſacra lancea poſt coeleſte iudicium reperta ſit, et de feſto lanceae inuentae.

Cap. XI. Controuerſia de lancea Antiochiae reperta.

Cap. XII. Lanceae repertae miri effectus.

Cap. XIII. Lanceae Conſtantinianae deſcriptio et uictoriae, eius interuentu, reportatae.

Cap. XIV. Mira per lanceam S. Mauritii patrata. Vbi etiam nonnulla de ſacra regni Hungarici corona adducuntur.

LITT. P.

Aquisgranenſis ciuitatis ſolenne inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis ciuitatis cuſtodiam inſignium imperialium, ſibique ac ſuae urbi illam conatur adrogare, an. 1711.

CAP. I.

OCCASIO RATIOQVE INSTITVTI.

§. 1.

Cuſtodia inſignium Noribergae

IVtereſt *omnino patriae, ut ciues (aa) iura eius tueamur in* PVBLICA INSIGNIVM IMPERIALIVM CVSTODIA, *gloriae dignitatisque pleniſſima, atque nouantium ICtorum contundamus in hoc genere inſolentiam. Ne peruerſa eorundem iudicia rectius ſentientes turbent (bb) rerumque ignaros circumueniant agantque in transuerſum.*

Proiare ciuitatis differere licet ciui.

(aa) Quamuis enim *D. Praeſes* principio dubitauerit; *utrum thema hoc eſſet academicum huiusque loci:* cum tamen intellexerit poſt uoluntatem meorum eorumque iuſſus, a quibus fortunarum mearum omne momentum pendet: dedit hoc mihi, ut amori patriae indulgerem, quantum mihi ſuggererent pietas, ratio, ueritas, iuſtitia.

Silentii damna in iuris publici argumento.

(bb) Quotidie experimur, quod in iuris, maxime publici, prudentia numerus errantium fere ius faciat. Quando in rarioribus argumentis, quorum A ratio ex medii aeui notitia pendet, pauciſſimis tempus, otium uiresque ad indagandum et eruendum. Vt adeo plerosque fidem ſequi oporteat non ſuam, ſed alienam. Propterea peſſime ſibi conſulunt, qui, poſt publica aduerſae partis ſcripta, muti eſſe malunt, quam ſuas prodere rationes in libraria taberna. Ita enim fit, ut illis uiri patrocinentur litterati, horumque libellis occupentur rerum conſiliorumque adminiſtri difficiliusque poſt ab opinione, licet falſa, dimoueantur, in qua iuuenes ac uiri enutriti fuerunt.

quouis ſeculo disputata eſt *ſemel* a principio iuris CIↃ CCCC XXIV.

§. 2. *Tria fere ſecula elapſa ſunt, ex quo fidei Noribergenſium commiſſae* IMPERIALES RELIQVIAE, *anno ſcilicet* CIↃ CCCC XXIV *(cc). Inde tribus etiam inſultibus impetita eſt* VRBS TVTELARIS *ab aemulis obtrectatoribus; qui id egerant, ut, ſi fieri poſſet, aureum clauum illi de moenibus manibusque extorquerent. Scilicet circa tempora* TVTELARIS IVBILEI *ſpiritus tantum conceperunt homines inuidi et uirus ſuum aduerſus iura tutelaria magno conatu et impetu, fruſtra tamen, euomuerunt (dd). Vt ciuitati integro ſeculo eſſe non licuerit quietae.*

Noriberga tutelaris ex largitione Sigismundi.

(cc) Inſtruet hoc argumentum ſectio B altera, ubi hiſtoriam recenſebimus *inſignium Noribergam*, iuſſu Sigismundi imperatoris, *translatorum.* Addito ſacramento: *ut ibi aeterno iure permanerent.* Acceſſit huic auctoritas Romani pontificis, quam pontificii requirere ſolent in reliquiarum translatione. Teſtes utrinque laudabimus ſuo loco.

Secularia Noribergae bella pro iure tutelari.

(dd) Credere poſſes, non ſine prouidentia quadam factum eſſe, ut *quouis ſeculo* Noribergae tutelaria haec iura in dubium uocarentur. Scilicet, partim ut ſolertiam id excitaret in urbe, ad uigilias in tanti momenti excubiis: partim ut pretii admoneret ciues rei, cuius deſiderio aliae ciuitates tantopere agerentur.

Primum a. CIↃ IↃXXIV. a pontificiis *clam*

§. 3. Iubileo *huius cimelii* primo *purioribus ſacris ciuitas ſe addixit, eieratis ritibus doctrinisque pontificiis anno* CIↃIↃXXIV. *Inde ſtatim uoces calumniantium:* haereticam urbem ſpoliauiſſe ſacros theſauros *(ee). Vt, quantum ſu-*

Cap. I. *ſuperſit, ab illa debeat uindicari. Riſerunt fraudem ciues fidaeque cuſtodiae tot habuerunt teſtes, quot illuſtres peregrinatores urbem tranſierunt, quorum oculis, ſi hoc a ſenatu rogauerint, exponi ſolent reliquiae ſigillatim.* *§. 4. 5. 6.*

Columnia de ſpoliis Noribergenſium.

(ee) Interpretem huius calumniae agat *Peſſina* de CZECHOROD *in S. metrop. Prag. rad. 4. p. 405. 406.* his quidem uerbis: *Noribergae imperiales reliquiae in praeſentem usque diem, ſed ſine ueneratione et cultu; NB. auro inſuper, argento ceteroque pretioſiſſimo ornatu, a Lutheranis ſpoliatae, ſeruantur.* Liuor hic non meretur attendi. Illud uero attentione digniſſimum, quod eodem prorſus anno purioribus ſacris ſubſcripſerit urbs: quo ante centum annos accepit ſacrarum reliquiarum cuſtodiam. *Codex mſct. D. Praeſ. Im 1524. iſt das Heiligthum* (hoc nomine inſignia adpellat) *zu Nürnberg das letzte mahl gewieſen worden, als ſich die Lutheriſchen Secten angefangen.* Vt idem annus ex utraque cauſa Noribergae merito eſſe queat iubileus.

Annus 1524. Noribergae utriusque iubileus.

Secundum an. CIↃ IↃC XXVI. ab iisdem *palant.*

§. 4. Alterum iubileum *incidit in ſacrum illud Germaniae bellum tricennale. Tum igitur occaſio adparere uidebatur Romanis, qua minas ſpargerent aduerſus urbem, neſcio quas, ut redderet ſacras reliquias et nuntium mitteret iuri tutelari. Non ex occulto conſilia haec acta ſunt, uerum prodita illa palam. Is enim finis libelli,* NORIBERGA IN FLORE *inſcripti (ff). Qua in herba anguis et uirus latet:* urbem, haereſi infectam, indigniſſimam eſſe cuſtodiae iure imperialium reliquiarum. *Tranſiit tamen et hoc fulmen, rerumque facie mutata, hoſtes illi ne quidem hiſcere auſi ſunt, quod olim magno quaeſiuerant conatu.*

Conſilio de extorquendis Noribergae inſignibus Ferdinando II. dato.

(ff) Quinque nuper imperialibus libellum redemi, qui *duodecim* ſchedas non excedit: quapropter *rubricam* eius huc placet transſcribere: *Noriberga in flore auitae Romano-catholicae religionis. Ex antiquiſſimis uariorum monaſteriorum bibliothecis ueteribusque monumentis, graphice delineata et expicta a Chriſtiano* ERDTMANNO *V. O. R. S. Talis eram. Quid nunc? mox quoque qualis ero? Anno chr. 1629. 4t.* Opuſculum duas partes habet. In *prima* habentur pontificum et imperatorum diplomata de imperialibus reliquiis, Noribergam translatis, earumque ibidem ſolenni, ſacro et mercenario cultu. Praeterea catalogus additur, in quo reliquiae ſanctorum recitantur, quas Noribergenſes, lucri cupidine, uendiderint aurifabris, indicato ſimul ab iisdem accepto pretio. Inde clauſula: *Aber leyder, GOtt erbarm es. Gold, Silber, Edelgeſteine und alles was der lieben Heyligen Gebeine zugeeignet geweſen, wäre alles zu verſchmertzen. Wenn man nur die Heyl.* reliquien *nicht etwa verbrennt oder ſonſt wohin geworfen und entheiliget hätte.* Proh! *Noriberga quam foede, unius rancidi et uxoraturientis monachi Auguſtiniani, Wolffgangi Volperti, a Luthero magiſtro corrupti ab auita maiorum fide apoſtatauit*, et quae eiusmodi. *Altera* pariter recitat bullas papae, quibus Noricam extollit in ſacris fidem. Epiſcopi etiam *Bambergenſis* aliquot litterae ibi leguntur, cui in ſacris quondam paruit Noriberga. Adduntur libelli facientes ad notitiam ordinis Teutonici et aliquot in urbe et extra eam monaſteriorum. Conſtat uero aliunde, hoc libello inſtrui debuiſſe illos, qui Ferdinando II. Caeſari auctores eſſent uel expugnandi urbem uel repetendi ab illa reliquias imperiales.

Enarratio* Noribergae in flore *Erdtmanni.

Tertium a. CIↃIↃCCXII. ab *Aquisgranenſibus.*

§. 5. Tertium *idque nouiſſimum, quod inſtat, eandem ſcenam inſtruxit, ſed nouo tamen actore. Aquisgranenſes enim hanc conſcenderunt arenam iuraque imperialium inſignium tutelaria ſibi adſeruerunt ex rationibus priuilegii cuiusdam atque honore priſtino archiſolii. Poſtulatum hoc eique a Noribergenſibus facta repoſitio in publicam lucem iuere (gg). Vt adeo iuris in imperio controuerſi in poſterum non leue eſſe poſſit argumentum.*

Aquisgrani et Noribergae contentio de iure tutelari inſignium S. R. I.

(gg) De rationibus argumentorum agendum erit inferius: nunc tantum de libellis, in hac cauſa promulgatis. *Aquisgranenſium* poſtulata exhibet *diarium coronationis nouiſſimae* Caroli VI. imperatoris, in adpendice: *Kurtzer Bericht, über deß Königl. Stuels und des H. Röm. Reichs St. Aachen bey denen Krönungen der Kayſer habende* praerogatiuen *und gerechtſame.* Oppoſuerunt huic Noribergenſes ſcriptum: *Kurtzer doch beſtgegründeter Gegen-Bericht, der Löbl. Reichs-Stadt Aachen gantz neuerlich anmaſſenden Anſpruch an die Käyſerl. und Reichs-Kleinodien, ſo von der Stadt Nürnberg verwahret werden, betreffend. Nürnberg bey A. J. Felßecker* an. 1712. f.

Pretium iuris tutelaris in

§. 6. *Et uero maximi patria mea controuerſiam facit, a qua pendere, intelligit gloriae urbis ciuiumque non parua momenta. Accedit palladii fiducia, quam in praeſidio ponit imperialium reliquiarum; quibus infauſto ſidere per hoſti-*

Cap. I. ſymbolo urbis: *ſeruo ut ſeruer.* — §. 7.

hoſtium conatus, quos numen auerruncet, ſublatis, fortunas ſuas et ipſa in perditis habet. Cuius diuinationis interpres ſymbolum Noricae ciuitatis, quod binis in uerbis proditur: SERVO VT SERVER, *ſiue, quod alibi legitur:* SERVOR SERVANDO (*hh*). *Vt fruſtra omnino ſint, qui ideo increpant ciuitatem: quod pretium habere neſciat in his ſacrarum reliquiarum excubiis.*

Symbolum Noribergae: ſeruando ſeruor.

(hh) Habes illud ſymbolum in *numis* et *inſcriptionibus* urbis ſolennibus multoties recitatum, ut operae pretium non ſit, teſtes conducere. Id uult ciuitas: ſe quidem excubias praeſidiumque praeſtare reliquiis imperialibus; ſed maius ex his ipſis ſe praeſidium ſibi polliceri. Fieri enim non poſſe, credunt, ut urbs imperii Germanici auxilio deſtituatur, quae illius cuſtodiat ſeruetque cimelia. Ipſum numen hac cuſtodia pacari trahique ad urbi praeſtandas ſuppetias, ut nos credamus, formula ſacrorum non patitur, quam profitemur. Breui ſymboli una adpellatio: uerum ſignificatus duplex: unus diuinior, non ſine nota ſuperſtitionis; alter ciuilis, noſtro etiam calculo probatus.

Scriptores *inſignium*, non iuris tutelaris. Quod arenae *inauguralis.*

§. 7. *Hoc cum ita ſit, mirum eſt, deſiderari hodieque iuris, noſtratibus ſemel ac iterum in dubium uocati, plenum atque idoneum adſertorem. Qui enim hoc argumentum ante nos tractarunt* (*ii*), *illi hiſtoricos tantum agunt, et telis, aduerſus nos aliquoties emiſſis, necquicquam reſpondent. Dabimus itaque primi operam, ut* Noribergae, *imperialium inſignium* cuſtodi, iura *conſtent* tutelaria: *deinde illa, quae ex aduerſo alii obmouent obiiciuntque, recte ac plene conuellantur. Numen adſit dicendis.*

SYLLABVS DE INSIGNIBVS S. R. I.

I) ex inſtituto *Gretſerus de S. R. I. reliquiis.*

(ii) Principem in illis locum meretur GRETSERVS; cuius libellum ſub haſta redemi, in gratiam opuſculi huius, *quinque* et quod excedit ioachimicis. Eius inſcriptio eſt haec: *Syntagma de S. R. I. ſacroſanctis reliquiis et regalibus monumentis, praeſertim de quadruplici lancea* 1) *Dominica* 2) *Mauritiana* 3) *Conſtantiniana* 4) *Carolina, auctore Iac.* GRETSERO *Soc. Ieſ. theol. Ingolſtadii* 1618. *in* 4*t.* Quatuordecim ſchedas abſoluit hoc ſyntagma eo ordine diſpoſitum: *cap. I. quaenam ſint S. R. I. cimelia et lipſana? II. quis ea adſeruauerit et adſeruet etiamnunc? III. quae arma chriſti uocentur? IV. feſtum armorum chriſti, lanceae praeſertim, ab Innocentio* 6. *inſtitutum non ſine indulgentiis, rogatu Caroli IV. imperatoris, V. bulla Martini* 5. *de translatione inſignium ex Bohemia Noribergam, VI. concurſus populi ad annuam oſtenſionem reliquiarum et inſignium imperialium, VII. officium diuinum decantari ſolitum, VIII. quaenam ibi lancea adſeruetur? IX. de lancea Antiochiae, X. de feſto lanceae, XI. controuerſia de lancea Antiochiae, XII. lanceae repertae miri effectus, XIII. lanceae Conſtantinianae deſcriptio, XIV. mira de lancea Mauritii, XV. de reliquiis Wittebergenſibus, XVI. de roſeae crucis fraternitate, XVII. recognitio quorundam locorum de cruce.* Vt omnia Gretſeri opera rara ſunt: ita hoc inprimis paratu eſt difficillimum. Quapropter non miror, alios, qui de inſignibus S. R. I. ex inſtituto ſcripſerunt, illud tamen non uidiſſe. Sed praeterea duo eiuſdem auctoris huc pertinent opuſcula.

de S. cruce. Primo liber eius *de cruce Chriſti* tomis IV. editum *Ingolſtadii* an. 1600. et altera pars

hortus crucis. 1605 in 4t. Deinde alter quem inſcripſit *hortum crucis Ingolſtad.* 1610. *in* 4*t.* impreſſum. Vterque eruditus eſt pleniſſimusque ſacrae hiſtoriae antiquitatum, in quibus etiam crucem, lanceam, gladium aliaque recenſet, quae in imperialibus reliquiis Noribergae adſeruantur.

Iac. Boſius

Sequitur *Iacobus* BOSIVS *in cruce glorioſa ſeu triumphante* editus *Antwerp.* 1617. *f.* qui, inter alia, *lanceam* imperialem non dominicae paſſionis eſſe uult, quam Romae credit adſeruari, ſed tantum Conſtantini M.

Vlr. Obrechtus.

Poſt hos *Vlric.* OBRECHTVS de *Clenodiis S. R. I.* diſſertationem ſcripſit academicam, quam diſputauit *Argentorati* 1677. 4*t.* ſed leui is tantum brachio rem tractat, quae lucubratiuncula uix duas ſchedas excedit. Ampliorem operam promiſit *Io. Chriſtoph.* WAGENSEILIVS. Scribit nouiſſime uir limati iudicii et lectionis multae *Lud. Ant.* MVRATORIVS in opuſculo de *corona ferrea cap.* 16. quod extat *tom.* 2. *anecdotor. p.* 324. eiusque inſtitutum his uerbis prodit: *ampliorem ſegetem ſcribendi clariſſimo Wagenſeilio relinquimus. Qui de coronis Caeſareis ampliſſimum commentarium meditatur, uti me per litteras certiorem fecit celeberrimus bibliothecae Mediceae praefectus, Anton. Magliabechius.*

Wagenſeilius.

Verum ex quo ad Noribergae deſcriptionem is animum adpulit, mutauit inſtitutum atque huic argumento *de reliquiis et clenodiis S. R. I.* caput dedit XXVI. quod occupat quatuor ſchedas. Poterat tamen maiorem hic induſtriam et ipſe adhibere, quae in eo tantum uerſatur, ut ipſarum reliquiarum apertam et ſolertem deſcriptionem nobis daret in partibus, figuris, habitu, coloris rerumque aliarum deſignatione, eousque deſiderata. In aliis rebus ad hiſtoriam facientibus parcus eſt, in iure tutelari mutus.

II. iuris publici conſulti *Multzius.*

Ante illum *Iacob. Bernh.* MVLTZ pleraque imperialium reliquiarum genera in piclu-

Cap. I. II.

picturis, aeri inciſis exhibuit inſeruitque *repraeſentationi maieſtatis imperatoriae capite XXV. p. 774.* Quae tabulae pleniores ſunt, quam illis addita deſcriptio.

Limnaeus.

LIMNAEVS *lib. 1. c. 14. de inſignibus S. R. I.* inſcripſit, ſed praeter *aquilae bicipitis* deſcriptionem nihil habet dignum memoratu: in *additione* ad hunc locum agere inſtituit etiam de imperialibus clenodiis: ſed, more ſuo, euagatur ad regna peregrina et ampullam Rhemenſem, ſi aqua illi haeret in domeſticis. Neque felicior epitomator eius OLDENBVRGERVS *lib. 2. c. 12.*

Pfeffingerus.

Ex recentioribus, praeter unicum PFEFFINGERVM, plerumque alios induſtria uincentem, nullus laudari meretur, cum hoc argumentum exſcribere maluerint, quam oleum ei dare. Ipſe ſolus *lib. 1. tit. 8. §. 2. p. 872. 873.* loca quaedam habet, aliis haud notata.

III. deſcriptiones coronationis imperialis.

Porro huc referri debent deſcriptiones Caeſareae coronationis. Quia hac occaſione hiſtorici mentionem fecerunt imperialium reliquiarum ſingularem. A *Maximiliano I.* ad *Matthiam* ſcriptores Caeſareae inaugurationis iunctim edidere *Wechelii* hoc titulo: *inauguratio, coronatio, electioque imperatorum a Max. I. ad Matthiam Hanou. 1618.* Anno poſt GOLDASTVS quoque plures exhibuit iunxitque *Politicae imperialis parti 1. 2. 3. 4.* Excellunt in his *Hartmannus Maurus, Georgius Sabinus, Mateneſius, Ferrarius.* Et FVGGER *in Spec. Auſtr. lib. 5. c. 31. et lib. 6. c. 20.* Quorſum etiam faciunt Polygraphi Francofurti *Florianus* et *Lerſnerus* et Aquisgrani *Noppius* et plenius urbis chronographus, nondum editus, atque etiam ipſius *Noribergae*, cuius plurima chronica latent in *mſct.* Eadem cauſa ad hoc argumentum fuit THVLEMARIO *cap. XXV. octouirat. p. 490. ſq.*

§. 1.

IV. Ceremoniarum ſcriptores.

Qui in ceremoniarum ſacris occupatus fuerit, inter Germanos reperitur nemo. Licet deſidiam hic noſtram excitare potuerint *Galli, Angli* et *Itali* huius rei curioſi indagatores. In hac tamen claſſe nunc adpellare liceat *Franciſcum* MODIVM, qui *tom. 1. lib. 4. triumphalium pandectarum* pariter habuit imperialium inſignium rationes. Cui addi poteſt BECMANNVS *in notit. dignit.* locis diuerſis.

V. Auctores heraldici.

Neque inſignium imperialium obliuiſci potuerunt auctores rei heraldicae. In his palmam ceteris praeripuit *Theodor.* HOEPINGK, qui *cap. 2. inſign. §. 7. ſect. 2. membr. 3. p. 149.* de imperialibus clenodiis edit multo cum auctorum, quos laudat, adparatu. SPENERVS *part. 1. cap. 6. §. 14.* aliqua tantum de imperiali corona habet, ut uix hic locum ſuſtineat. Neque operae eſt maioris, quod poſt illum habent alii.

VI. libri de coronis,

Coronarum ſcriptores hanc etiam ſpartam tangunt. Nimirum PASCHALIVS *lib. 9. cap. 18.* Et nouiſſime *Mart.* SCHMIEZEL in *libello* inſigni *de coronis ſect. 2. c. 2. artic. 2. p. 173. 174. ſq.* ubi in deſcriptione imperialium clenodiorum ſequitur narrationem Wagenſeilii.

VII. triplici praeſertim S. R. I

Tandem non inutile eſt, in noſtro argumento illos conſulere, qui triplicis aut quadruplicis coronae imperialis habuerunt rationem. Notae ſunt de ferrea, argentea et aurea coronis fabulae. Quas *Lipſiae* reſpondit diſputando *Fellerus.* Sed inſtructior longe hac in re MVRATORIVS, ſupra commendatus in multae lectionis opuſculo de *ferrea* Longobardiae *corona.*

VIII. Hiſtorici.

Hiſtoricos omnis fere aeui taceo, qui clenodiorum imperii faciunt mentionem. Quos in quouis ſegmento laudabimus ſigillatim.

CAP. II.

HISTORIA TRANSLATIONIS *INSIGNIVM IMPERIALIVM* NORIBERGAM

ANNO CIↃ CCCC XXIV.

Hiſtoria tutelaris.

§. 1. *Ante hiſtoriae enarratio danda eſt, quam de iure disquiramus. Licet uero imperialia inſignia, ut in locis Germaniae aliis pluribus, ita quoque Noribergae fuerint aliquoties (kk): de illa tamen translatione hic agendum, qua cimelii huius cuſtodia aeternum commiſſa patriae ciuitati.*

Noriberga cuſtos inſignium ante Sigismundum.

(kk) Licet enim antea imperatores inſignia S. R. I. uel ſecum habuerint, quoties Noribergae diuerterunt uel repoſuerint illa eo ad tempus, ſecuritatis cauſa: neutrum tamen iuri Noribergenſium tutelari aliquid poteſt conferre. Cum plura imperii loca alia ſint, quibus olim breuis fortuna cuſtodiae inſignium temporariae. De *Noriberga* locus eſt *Henrici* REBDORFFII ad ann. 1350. *Ludouicus Marchio* Brandeburgenſis *inſignia imperialia, uidelicet* lanceam, *qua perforatum fuit latus domini et* clauos *et* gladium *Caroli M. nec non alia, quae reſeruata fuerunt in oppido* Monaco, *tradidit* Carolo *IV. regi in* Nürnberg. *Qui in Bohemiam in ciuitatem* Pragenſem *ipſa deduxit.* Iterumque Rebdorffius uidit inſignia *Noribergae* an. 1361. Quod etiam monet CZECHOROD in *radio 4. Prag. metr.* p. 406. Sunt, qui perhibent, ea lege tradidiſſe Ludouicum, ne Carol. IV. illa transferret aliorſum, ſed Noribergae cuſtodienda perpetuo iure relinqueret, teſte ALBERTO *Argentoratenſi.* Qua de re tamen inferius.

§. 2. *In*

Cap. II. debetur Sigismundo *Caeſari.*

§. 2. *In eo concors eſt annalium fides, teſtatior forte, niſi res facta fuiſſet clam (ll): quod Sigismundo largitori hoc beneficium debeamus. Egerat tum imperator in Hungaria, quorſum imperiales reliquias, cum Boemia exiret, incertum quo conſilio (mm), ſecum aſportauerat, repoſueratque illa in loco Plintenberg, Budae uicino, claroque munitione. Pependit tamen animi princeps, tot belli periculis tum circumſeptus, ubi reliquias imperiales omnino ſtatueret in tuto. Noriberga tandem probatur, idque ob cauſas, mox indicandas, cui per nuntium, quod ſecum decreuerat, aperit.* §. 2. 3. 4.

Inſignium Noribergam translatio quare clam facta?

(ll) Sunt quidem multi huius translationis teſtes: non tot uero, quot in re tanti momenti expectares. Quod ideo factum eſſe, exiſtimo, quoniam hoc conſilium Sigismundus ex arena ſumpſit neque rem ante potuit trahere in procerum ac principum Germaniae ſolennem deliberationem. Accedit, quod ipſa transuectio clam facta ſit, ne quidem pretio rei, quam uehebat, cognito aurigae. Vtraque enim prouidentia opus eſſe, uidebatur: ne Huſſi adſeclae, Caeſari tum rebelles, proditum intempeſtiue theſaurum tollerent auferrentque. Auctor chronici MAGDEBVRGICI anonymus: *reliquiae uenerunt in curru Noribergam, ueredario neſciente.* Vrbi cum proximus eſſet, *tunc primum fuerat illi dictum. Qua-* A *propter ab equo deſcendit, adorauit theſaurum et ſic pedeſtris ducebat currum usque in urbem et eius hoſpitale.*

(mm) Siue id fecerit Sigismundus pietatis ergo, ut eſſet ex ſacris ei reliquiis diuinum auxilium aduerſus hoſtes, inſtar *arcae* foederis ueteris teſtamenti; ſiue quod reliquiis ipſis metueret ab Huſſitarum in Bohemis furoribus ſpoliisque; ſi- B ue quod ea in re imitaretur ueterum imperatorum inſtituta, qui inſignia imperialia nullo facile momento a ſe dimiſerunt, partim, quod animum quotidiano earundem cultu reficerent recrearentque, partim etiam, quod omnes cauere uellent caſus, quibus amittere poſſent hoc felicis imperii palladium. *inſignia quare Sigism. habuerit ſecum in Hungaria 1424.*

Translationis hiſtoria.

§. 3. *In ſinu gaudet ciuitas, hoc Caeſaris conſilio honorata. Vrget iter, collocantur cimelia in curru. Auriga, neſcius eorundem, ex Hungaria ingreditur uiam, per quam, ſi non maturius, magis tamen ſecure, in Germaniam perueniret remque, quo iuſſus fuerat, transferret (nn).*

Translationis teſtes hiſtorici.

(nn) Hiſtoricorum teſtimonia ſequuntur, qui hanc translationem deſcripſerunt. *Matth.* MARESCHALCVS in *chronico Elwang.* p. 461. in uolumine Freheriano: *an. 1424. dominus rex Hungariae et Boemiae ſanctas reliquias, quas de Boemia in Hungariam tranſtulit, ad Noribergam ciuitatem transmiſit. Quae ibidem plebi in Non.* MAII *ſunt oſtenſae cum magna ſolemnitate.* Plenius paulo *Andreas* PRESBYTER in chron. Bau. *an. 1424. tempore quadrageſimae reliquiae et inſignia imperialia de caſtro Karlſtein in Bohemia per Sigismundum regem ad Vicegradum, uulgariter Plintenberg in Vngariam, propter haereticorum* (nota cauſam) *perfidiam deductae, de Hungaria in* * *Nürnbergam, ciuitatem imperialem, ſunt portatae.* Ad quem etiam locum prouocat CRVSIVS *part. 2. lib. 5. c. 7. p. 166.* Curſim AVENTINVS *lib. 5. Inſt. Boic. p. 353. n. 40.* ſcribit prouocatque ad memoriam, ab auis acceptam: *inſignia imperii Sigismundus imperator, auorum me-* C *moria, Noribergae condidit. Vbi quotannis conceptis feriis, magna populi, qui undique coit, frequentia monſtrantur.* In cauſa exponenda luculentus eſt *Conrad.* CELTES *in deſcriptione Noribergae cap. 8.* ubi ita ſcribit: *Has*, deſignauerat paulo ante reliquias imperiales, *Sigismundus Caeſar in eo motu, quo Boemia a religione Romana defecerat, a Praga, Bohemorum metropoli, Noribergam, quam ſolam inter tot claras Germaniae urbes hoc munere dignam cenſe-* D *bat, traduxit. Quae nunc quotannis, exactis XII. poſt paſcha diebus, in publico foro, maxima ueneratione et cultu oſtenduntur.* GRETSERVS *cap. 5. ſyntagm. inſignium S. R. I. p. 34. 35. Attulit Sigismundus reliquias et imperialia ornamenta Praga Noribergam an. 1424.* die XXI. Martii, feſto S. Bened. *ubi ingenti populi reuerentia et ueneratione excepta et in eccleſia noui Hoſpitalis repoſita ſunt.* Taceo alios ſcriptores narrationis eiusdem.

Ex longo itinere in urbem ingreſſus ſacer ac ſolennis ann. 1424.

§. 4. *Aderant comites uehiculo duo ſenatus legati,* STROMERVS *et* PFINZINGIVS *(oo). Praecurſore per hos in urbem miſſo nuntioque facto ſui aduentus: commouentur ciues excitanturque ad tripudia et ſupplicationes. Aliquot ab urbe lapides obuiam eunt ſacro theſauro ordine ſolenni, a flaminibus diſpoſito, illumque nullo non cultus genere excipiunt comitanturque in urbem (pp) hora* IX. *die* XXI. *menſis Martii anno* CIↃCCCCXXIV. *Vt proterue peccent, qui in tempore labuntur (qq), adeo ſolicite curateque notato.*

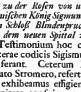
(oo) Ple-

Cap. II.

Legati *ſenatus ad ſuſcipiendum imperiales reliquias* Stromerus *et* Pfinzing.

(oo) Plenior hac in re codex MSCT. *hiſt. Noriberg.* in muſeo *Dn. Praeſ. Item* anno domini 1424. *am nechſten Mitwochen vor unſer Frauen Tag in der Vaſten zu der neunten Ur do ward das wirdig Heilichthum, das zu Prag geweſt iſt, eingeführt. Und das bracht der Sigmund Stromer zu der Roſen von unſerm Herrn dem Römiſchen König Sigmund zu Hungarn von dem Schloß Blindenpruck und ward befohlen dem neuen Spittal zu dem Heil. Geiſt.* Teſtimonium hoc coaeuum eſt, cum litterae codicis Sigismundi aetatem prae ſe ferant. Ceterum hoc ſenatus tum legato Stromero, refert noſtra, ut eius hic exhibeamus effigiem, gentis et aeui dignitate conſpicuam. [*]

Imagines S. STROMERI.

Addit WAGENSEILIVS *cap. 26. p. 226. Miſſi ſunt Pragam, omnibus, honoris, uirtutis, fortunaeque ornamentis praediti uiri ſenatorii, Sigismundus* STROMER *ac Georgius* PFINZING, *quorum fidei fuere concredita.* Quamuis autem haec narratio uero minus uideatur congruere, quod inſignia haec non Praga, ſed ex Hungaria, neque palam, ſed occulte auecta tranſlataque ſint Noribergam: cum tamen illud certum ſit, *Pfinzingium* [**] legationis Noricae alterum comitem fuiſſe, illius hic ſcutum addemus, ad Sebaſtiani effigiem adiunctum ex illius progenie.

PFINZINGII *ſcutum.*

Imaginem enim ipſius legati fruſtra quaeſiuimus. Me exiſtimante, hi duumuiri de ciuitate optime meriti ſunt. Neque nomen in opuſculo noſtro ideo tantum habent, quod officio reipublicae oratorum ſint defuncti: uerum propterea illis A grates referendae ſunt a poſteritate, quoniam legationem ſuſceperunt, haud dubie, tam ob morus Huſſitarum, quam ob longum, ſimulateque conficiendum iter, pleniſſimam periculorum.

§. 4.

[pp] Codex IMHOFFIANVS chronici Magdeburgici, cui ſua Wagenſeilius debet, hac in re plenus eſt et luculentus. Quem ideo exſcribemus. *His temporiB bus [1424] fuerant ibi* [in uicinia Budae] *reliquiae, quae pertinent ad imperatoriam dignitatem. Quae poſtea uenerunt in Noribergam, in curru cum buſonibus [piſcibus], ueredario neſciente. Et quando adpropinquauit ciuitati Noribergae, quaſi per dimidium milliare, uenit clerus cum crucibus et reliquiis. Et tunc primitus erat ipſi dictum, quod duxiſſet tantas reliquias. Qui deſcendit ab equo, cadens in terC ram, adorauit ſacrum theſaurum illum et ſic pedeſtris ducebat currum cum equis usque in locum, ubi adhuc ſunt reconditae in hoſpitale S. ſpiritus. Et omni anno ſemel, ſcilicet feria ſexta ante miſericordias domini cum magno honore erat oſtenſio eorum.* Gratiam referimus uiro generoſiſſimo, de patria aeque ac litteraria republica optime merenti, quod locum hunc dare non recuſauerit publico. Vtinam taD men uel in hoc argumento tabularium urbis proderetur. In quo haud dubie pleniora latent tranſlationis commentaria.

Imperialium reliquiarum in urbem comitatus.

[qq] E teſtatiſſimis narrationibus, quas hactenus dedimus, facile ad intelligendum, errare illos, qui alios tranſlationi annos ſolent ſubſtituere. Cum enim *Dn. Praeſ.* codex adeo curatus ſit, ut E uel *horam* tranſlationis in urbem notauerit, fruſtra annus habebitur incertus. Verſatur tamen in hoc peccato CZECHORODIVS *radio 4. eccleſ. Prag. p. 405. 406.* cum, quod annum huius tranſlationis adleget 1420. tum, quod anno ſequenti 1421. inter ordinum de Sigismundo grauamina etiam referat hoc, quod *imperiales reliquias* Noribergam, extra regnum miſiſſet, quaſique uendidiſſet mercede. F Quamuis enim libellus grauaminum regni an. 1421. factus etiamnunc ſuperſit in GOLDASTI *adpend. doc. p. 91.* et plenius apud HAGECIVM *in chron. Boem. part. 2. p. 105. 106.* confudit tamen auctor Bohemicas reliquias cum imperialibus. De quarum ſpolio fruſtra, illi certe, querebantur, eoque tempore, quo nedum illud contigerat.

Narrationes aliorum in anno tranſlationis.

§. 5. *Re-*

[*] Elogium illuſtris familiae uide in adpendice litt. N. Chron. Noriberg. ad ann. 1424. *das Heylt. hatte* Sebald Pfinzing *vom Käyſer erlanget und ſein Sohn* Georg *und* S. Stromer *daſſelbe von Prag geholet.* [**] Elogium illuſtris familiae uide in adpendice litt. N.

Cap. II. III. Ius cuſtodiae aeternum ab an. 1424.

§. 5. *Retinuit adhuc, et, quod Deus iubeat, aeternum retinebit ſacrum hoc palladium Noriberga. Neque enim alio conſilio ei uel imperator dedit (rr) uel ipſa ſuſcepit ius tutelare, quam ut perenne eſſet ſemperque duraturum.* §. 5. 1. 2.

Ius tutelare Noribergae num aeternum ſit an temporarium?

(rr) Equidem nullus dubito, tabularii Noribergenſis inſtructiorem hic fidem eſſe, unde repeto ſuperius deſiderium. Hoc ipſum tamen, quod de iuris aeternitate diximus, plurima produnt. Pactis enim ſe iam an. CIↃ CCC LII. obſtrinxerat Carolus 4. ne inſignium imperialium cuſtodiam alii crederet, quam Noribergae aut Francofurto. Quod claris uerbis ſcribit ALBERTVS *Argentinenſis* ad annum *1532. p. 256. 257.* Quem locum exſcribemus inferius. Vt adeo credibile ſit, Sigismundum hanc ſpem ex quadam iuris neceſſitate expleuiſſe. Accedit euentus ipſe. Per *tria* enim integra ſecula Noriberga inſignium imperialium fuit tutelaris. Et quamuis, quod in opuſculi principio dixi, homines quandoque maleuoli eidem hunc clauum uoluerint extorquere; non tamen legi, quod illo unquam A uſi ſint tegumento: dubitandum eſſe, num Sigismundus urbem hoc cuſtodiae iure donauerit aeternum, an uero ad tempus, morte eius finiendum. Taceo bullam *Martini* V. (*adp. p. 21.*) pontificis, ubi aperte dicitur: *Statuentes, quod a modo reliquiae et inſignia in eadem ciuitate perpetuo conſeruentur. Ita, quod nulli liceat illas extra ciuitatem exportare uel extrahere quoquo modo. Quod ſi forte id attenta-* B *tum ſit, praeſumtores, etiamſi patriarchali, regali aut alia quauis eccleſiaſtica uel mundana praefulgeant dignitate, excommunicationis ſententiam incurrunt ipſo facto. A qua non poſſint, niſi illis ciuitati reſtitutis, abſolui.* Quod ſatis argumenti eſt. Cum bullae huius ingreſſus oſtendat, omnia haec dicta ſcriptaque eſſe uolente et rogante ipſo imperatore. Adde p. 22. infer.

CAP. III.

DE CAVSIS *TRANSLATAE CVSTODIAE* SIGILLATIM.

Cauſae translationis multiplices.

§. 1. *In* cauſis *laudandis, ob quas imperialia inſignia* fidei Noribergenſium *commiſſa, ſcriptores uarii ſunt ac multiplices. Alii illas in* Caeſare, *in* urbe *alii, plures in* ciuibus *quaerunt. Quae tamen omnes inuicem uinculo (ss) quadam cohaerent, tantum abeſt, ut ſibi aduerſae ſint opponanturque.*

Multiplices cauſae conſilia firmant.

(ss) Caue igitur, ne ſententias pro erraticis habeas, quod ſint multiplices. Eiusdem enim ueritatis plures eſſe poſſunt comites. Horum certe maiori hic numero propterea opus fuerat, quod rebus magnis non una eſſe ſoleat cauſa. Accedit, quod inde clarum ſit, conſilium C de *iure tutelari*, Noribergae deferendo, non immaturum fuiſſe aut praecipitatum; ſed deliberatiſſimum et multis cum rationibus coniunctum. Vt adeo religioni eſſe debeat poſteris, de eo dubitare uelle, quod princeps fecit ex conſulto.

Prima, Noribergenſes ius tutelare emiſſe.

§. 2. *Principio inter peruerſa calumniantium iudicia referimus hac, quod imperatoris animus* mercenarius *fuerit urbique ius tutelare inſignium* uendiderit *pro* quinquaginta millibus florenis *(tt). Eo enim audaciae praeceſſit calamus mendax, ut ipſam definiat nabis ſummam mercedis. Quod tamen fidem nullatenus meretur (uu), cum teſtem habeat liuore in urbem corruptiſſimum et figmentorum in hac cauſa conuictum alias.*

Num reliquiae imperiales uenditae Noribergenſibus?

(tt) Ex hominum maleuolorum ſermunculis ſcripſit *Peſſina de* CZECHOROD *in S. metrop. Prag. radio 4. p. 405.* ubi inquit: *Has imperiales reliquias, per Carolum IV. comparatas et ſucceſſu temporis magis adhuc auctas, cum poſtmodum initio turbarum Huſſiticarum, impuriſſima haereſis, terribilibus ſumtis armis, humana diuinis confundendo, omnia in regno ſurſum atque deorſum miſcere coepiſſet, amiſimus. Sigismundus enim imperator et Bohemiae rex, eas * ſecuritatis gratia Noribergam, urbem tunc catholicae religionis obſeruantiſſimam an. 1420. tranſtulit. Et * pecuniis in ſumptus belli, quod contra Bohemos parabat,* D *egens, Noribergenſibus pro 50000. florenis anno ſequenti oppignorauit. Vbi in praeſentem usque diem, ornatu ſpoliatae, ſeruantur. Quod Sigismundi factum Bohemi proceres aegerrime tulerunt, ita, ut poſtmodum, inter alias, abrogatae illi coronae Bohemicae cauſas, in publico Czaslauiae conuentu an. 1421. etiam hanc ordine XI. adponere non dubitarent: quod imperiales reliquias, quas Carolus IV. in Bohemiam attulerat magnis impenſis et quae hactenus toti regno decori fuerant, ille absque conſenſu publico extra regnum educi curauerit.* Vnus hic locus pluribus erroribus ſcatet, quos ſtatim indicamus.

Cap. III.

Quod negatur aduerſus Czechorodium.

(uu) Principio confundit hic *Czechorodius* Bohemicas reliquias cum imperialibus, errore craſſo manifeſtoque. Quod probamus. Nam conſtat ex illis, quae ſupra attulimus p. 12. 14. 15. quod translatio imperialium inſignium facta demum ſit an. 1424. Quadriennio autem antea motae ſunt aduerſus Sigismundum in regni comitiis querelae. Illa enim habita eſſe an. 1421. cum HAGECIO teſte ad *h. a.* ſcimus; tum ex ipſa ſententia comitiali, quam uerbatim exhibet GOLDASTVS in *adpend. document. p. 90. 91.* Tantum igitur abeſt, accuſari potuiſſe Sigismundum ſacri ſpolii quadriennio ante, quam illud eſt ſuſceptum. Imo ipſa grauaminum comitialium uerba arguunt uincuntque Czechorodium putidi mendacii. ARTICVLI X. & XI. hi ſunt: *Quia coronam, qua noſtri reges coronantur, in dedecus regni ſine conſenſu procerum, abſtulit. Quod theſauros innumerabiles regni, quos praedeceſſores noſtri pia deuotione, ad honorem Dei et patronorum Bohemiae et ad profectum eccleſiis tributos, a caſtro Pragenſi et Karlſtein et uariis clauſtris rapuit et extra regnum educi procurauit, in damnum intolerabile regni Bohemiae.* Quis non uidet? loqui hic ordines Bohemiae de *ſui* regni, necquicquam de *imperialibus* reliquiis. Accedit Sigismundi diploma an. 1422. in ADPENDICE litt. C. recitatum: in quo dolet imperator diſtractas ab eo reliquias regni Bohemiae, necquicquam uero imperialium ibi aliquam facit mentionem. Vt adeo credibile ſit, optimum imperatorem, uenditione plurium Bohemiae reliquiarum ſibi conſuluiſſe, dum bellis urgeretur ab Huſſitis: ab Germanici autem imperii inſignibus ſibi temperauiſſe ſemper, ne inuaderet res alienas. *Deinde* etiam publica execratione eſt dignum, quod Czechorodium non pudeat, imperiales reliquias, ſi non proprietate, certe cuſtodiae uſu uindicare ſuis Bohemis. Quod nulli ſcriptori iſtius aeui in mentem uenit, tantum abeſt, ut hoc gratis dandum ſit hominis unius ad audaciam & furorem hic proiectae adſertioni. Sed impudentia eius caſtigatione dignior eſt, quam puerile hoc commentum aliquam mereatur confutationem.

§. 3. 4.

Altera, metuiſſe Caeſarem inſignibus a furore Huſſitarum.

§. 3. Propius eſt uero, quod Huſſitarum in Bohemia motus, eorundemque animus, reliquiarum contemtor, metum incuſſerint Caeſari: ne forte in praedam hae cederent ab illisque abriperentur (xx). Vt adeo boni principis officii eſſet, de loco tuto cogitare, ubi ſeruarentur theſauri imperiales (yy).

Num translatae ob motus Huſſitarum *in Bohemia?*

(xx) In eo plerique ſcriptores omnino conſpirant, inprimis *Bohemici* et *Norici*, quibus hiſtoria hæc domeſtica eſt, ut adeo prae aliis narrauerint eius ſingularia momenta. Locum CZECHORODII, idem ſentientis principio uidimus *litt. tt. p. 17.* Conſulendi etiam ſcriptores, p. 13. litt. nn. enumerati. Praeter hos GRETSERVS ſyntagmatis *c. 2. p. 11. Poſtea tamen Sigismundus imperator cimelia haec ex Bohemia, iam Huſſitico ueneno deprauata, Noribergam, ceu ad ſedem ſtabilem et immotam, transferenda curauit. Cum adprobatione ſummi pontificis Martini V. cuius ſuper hac re bullam reperi in mſcto quodam codice. Quae multa ſcitu digna complectitur.* Exhibuimus nos bullam, exſcriptam ex ERDTMANNO *litt. E. in adpendice.* Nouiſſime WAGENSEILIVS *cap. 26. pag. 226.* cauſam repetit eandem: *Sigismundus quoniam Huſſitarum motibus, qui fortunam fauentem habebant, Bohemiae regnum, in quo cum inſignibus commorabatur Caeſar, ideo ueritus, ne tanto theſauro aliquando hoſtes potirentur, conſilium coepit, de eo in locum ſecurum transferendo ibique relinquendo in perpetuum. Placuit prae omnibus Germaniae ciuitatibus Noriberga praecipue, cui haec cimelia, in omne futurum aeuum, ſeruanda, committerentur.* Taceo loca aliorum, cum haec cauſa aliis ſit teſtatior. Nemo tamen credat, uelim, ideo ex Bohemia ueniſſe imperialia inſignia, ubi furor Huſſitarum graſſabatur. Ex Hungaria enim Caeſarem haec cimelia transmiſiſſe, teſtis eſt plenus & luculentus *chronicon mſct. D. Praeſ.* quod laudauimus *p. 15. litt. oo.* Suffragatur PASTORIVS *Franconiae rediuiuae cap. 3. p. 251. dieſe* reliquien *hatt* an. 1424. Sigismundus *der Statt Nürnberg verehret* (cuſtodiam intellige aut ſacrum uſumfructum, non proprietatem) *welche* Sigm. Stromer *aus Hungarn abgeholet hatt*. Plures addere nolo.

Quamuis illa uenerint Noribergam ex Hungaria.

(yy) Improbi igitur in manes imperatoris ſunt CZECHORODIVS *radio 4. eccleſ. Prag. p. 502. 403.* ab eoque hic non multum alienus BALBINVS in uita *Arneſti, antiſtitis Pragenſis*, qui hoc eius conſilium atro calculo notant execranturque.

Reprehenſio improba Sigismundi.

Tertia, urbis ciuiumque rationes ſingulares.

§. 4. Alii deinde ciuium fidem probitatemque; prudentiam ſenatus; urbis dignitatem, amplitudinem, celebritatem; moenium ac foſſarum robur; uiciniamque regni Bohemiae in cauſis ponunt iuris inſignium tutelaris, Noribergam translati. Has conſilii rationes ipſe prodit imperator, interprete Martino 5. papa (zz). Quod teſtimonium cum publicum ſit, priuata hiſtoricorum fide opus non eſſe uidetur.

[zz] In

Cap. III.

Cumm fides ac probitas in cauſa iuris tutelaris.

(zz) In utriusque uirtutis laude ſunt Noribergenſes cum apud Caeſarem largitorem iuris tutelaris, tum apud ipſum pontificem. Intelligere hoc licet ex Martini V. Bulla, quam dedimus in adpendice diplomatico *litt. E.* unde uerba huc facientia excerpemus.

Cauſae conſiliorum de urbe perpetuo tutelari inſignium S. R. I.

Rex, Sigismundus, conſiderans efferatam nimium plurimorum etiam potentum Bohemiae regni (ubi adſeruauerat inſignia domi ſecum) *nunc a ueritate fidei deuiantium inſaniam in ſancta debachari ſolitam* (habes primam) *cenſensque attentius, nonnunquam ante actis temporibus inſignia imperialia detenta ab aliis et nonniſi cum multa ſanguinis effuſione recuperata fuiſſe* (eſt cauſa altera.) *Solicitus itaque prudentiſſimus princeps de idoneo loco, luſtratis in eius animo cunctis Alemanniae urbibus, multo cum reflexu tandem conſiderans, quod Noribergenſis ciuitas, ut eius uerbis utamur, prae ceteris 1) potens 2) inſignis 3) et famoſa, 4) eccleſiaſtico decore conſpicua, chriſtianae fidei 5) deuotiſſimis etiam zelatoribus praepollens 6) ſexus utriusque 7) in regenda reipublicae politia ſingularis prudentiae uiris ornata ac demum 8) ipſi regi ex omni parte accommodatior* (ob uiciniam) *exiſteret, reliquias et inſignia transferre uoluit illuc, perpetuo ibi conſeruanda.* Cum fide publica hic uti liceat, operae pretium non eſt, ei priuatam iungere ex teſtimonio hiſtoricorum.

§. 5. 6.

Cauſae ſingulares electae ad hanc ſpartam Noribergae

Quarta a pontifice.

§. 5. ***Sunt tandem, qui hanc gratiam debent pontifici, quod ciuitatem, antiquae fidei tenacem, Caeſari ad hanc ſpartam commendauiſſet (aa). Quod facile daremus, niſi in hac hiſtoria uirus lateret, noſtris omnino depellendum (bb).***

Pontificis R. fauor in Noribergenſes.

(aa) Nam uerba Caeſaris ſua feciſſe pontificem Romanum, cum eoque in *iure tutelari*, Noribergae adſignando, conſpirauiſſe: illud quidem eſt, quod uidimus in nota praecedenti. Neque uero MARTINVS V. tantum promouit Noribergenſium fortunas: ſed etiam poſt ipſum PIVS et NICOLAVS, qui diuerſo tempore *cuſtodiam imperialium reliquiarum* non ſolum confirmarunt: ſed etiam ſacri exilii poenam omnibus dictarunt principibus, qui ius, Noribergae ſemel delatum, conuellere auderent in dubiumque uocare. Tempori parcimus, quin ipſa bullarum uerba hic exſcribamus. Quae relegere licet in *adpendice* diplomatico *litt. E.* ubi bullae uerbatim exhibentur.

Num clauſula iuris communiſorio obſit Noribergae Lutheranae?

(bb) Nil diſſimulamus. Verum eſt, in bulla Martini V. papae, quam exhibet *adpendix diplomaticus lit. E.* haec verba leguntur: *Reliquiae et inſignia conſeruentur Noribergae. Niſi forſitan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuiare catholica, nequaquam liceat inde reliquias exportare uel extrahere aut alias alienare quoquomodo.* Inde ERDTMANNVS *in Noriberga in flore p. 14.* arguit: *Nota bene ſub qua conditione Noribergenſes adſeruent inſignia imperii.* Huc reſpicit OBRECHTVS *de clenod. §. 12.* quando inquit: *Auctor eſt uirulentiſſimae pareneſeos ad Ferdinandum II. imperatorem et electores imperii de transferendis Noriberga in alium locum ſacri R. I. reliquiis.* Verum exploduntur merito haec conſilia idque ob cauſas infra ſuo loco indicandas. Reponet enim ad haec theologus: *quod Lutherana fides ſit catholica*, ab illaque, per dogmata Lutheri, nulla urbi obiicienda defectio. ICtus negabit, fas eſſe pontifici, gratiam uniuerſim urbi factam, ad limites conſtringere ſymboli Romani. Accedit imperii uox uniuerſi: *euangelicos ritus* non haereticos eſſe pontificiis in noſtra Germania. Vbi ſacrilegii inſtar ſit, Lutheraniſmum notare uerbo haereſeos. Taceo, quod, poſt tot ſeculorum lapſus, cauſa haec imperii ſit, nequicquam uero in principis ſolius arbitratu.

Sexta in Cunrado III. et Carolo IV.

§. 6. ***Ad extremum illud ſingulare eſt, quod reliquiarum cuſtodia urbem iam ante honorauerit Cunradus III. (cc) et, quod propius ad rem facit, Carolus IV. (dd). Vt opinabile ſit, Sigismundum ſpem patris, Noribergae datam, large liberaliterque expleuiſſe.***

Cunradus III. largitor Noribergenſium reliquiarum an. 1140.

(cc) Non occurrit hic antiquioris fidei teſtis, quem tamen habuit forte PASTORIVS *in Franc. rediuiua cap. 2. p. 251.* dum ſcribit: *die Reliquien hat* Sigismundus *dieſer Stadt verehret. Verſtehe gröſtentheils. Denn Käyſer* Cunradus III. *bereits* an. 1140. *etliche hieher nach Nürnberg geſchencket hatte.* Illud tamen ex patria hiſtoria notum eſt, quod is imperator in deliciis habuerit Noribergam. Ceterum Noribergenſes quoque reliquiae cum imperialibus non debent commiſceri. Primum genus tribuere licet largitioni Cunradi III. uix alterum.

Caroli IV. promiſſio, facta Noribergae de iure inſignium tutelari an. 1351.

(dd) Locum REBDORFFII dedimus ſupra *cap. 2. litt. kk. p. 11. 12.* Succedat ei ALBERTVS *Argentoratenſis*, cuius narratio ad an. 1352. eſt haec: *Conuenerant rex Carolus & Ludouicus marchio in Nürnberg de menſe aprili concordantes omnino. Et cum rex non poſſet concordare occupatores marchionatus cum marchione, quod cederent: ipſe marchioni adhaerens alios coram ſe citauit fictumque marchionem cum ſuis banniuit. Marchio quoque lanceam, clauos, partem crucis chriſti et alia inſignia, quae imperio dicuntur per Ludouicum imperatorem, patrem ſuum relicta, regi praeſentauit. Recepta cautione de reducendis* in-

Cap.III.IV.

infra triduum uel in Nurenberg uel in Franckfurt per regem. Quod non fuit impletum. Sed ea Pragam perduxit, de quo Bohemia nimium gratulatur. Quamuis uero dubitare aliquis poſſet, utrum Caeſari et Brandeburgico tum marchioni fas fuerit, de iure cuſtodiae transigere inſignium uniuerſi im- A perii; deinde pactum hoc perſonale fuerit, quod nulla ratione obligauit Sigismundum, patris non hereditario, ſed electitio iure ſucceſſorem: opinabile tamen eſt, inter argumenta ſuaſoria etiam hoc fuiſſe Sigismundo, ut Noribergae deferret ius inſignium tutelare expleretque ita ſpem, urbi factam a ſuo parente.

§. 1. 2.

CAP. IV.

CONTENTIO VARIORVM
DE
IVRE TVTELARI
INSIGNIVM S. R. I.

Lis haec iure tutelari Noribergenſium eſt antiquior.

§. 1. *Vetuſtior Germania in dubio huius cuſtodiae iure olim anceps fuit ac multiplex (ee). Quod inſignium imperialium tutelam diuerſi ordines temporibus diuerſis ſibi adrogarent. Neque diſputatio, concertationis pleniſſima, ante habuit exitum: quam haec ſparta, ſtabili aeternoque iure, Noribergae mandaretur (ff). Tantum abeſt, ut ex hoc tempore in arenam uocata ſit inſignium S. R. I. cauſa tutelaris* (gg).

De iure tutelari inſignium quotuplices contentiones?

(ee) Vix de patria Homeri aut tumulo Vlyſſis uel Alexandri tot eſſe potuerunt diſcrimina, quam de *cuſtodiae iure inſignium S. R. I.* adnotata reperimus. Neque unius tantum uel alterius ſeculi diſceptatio haec fuit. Sed lis haec quadringentis ſere annis multoties concuſſit Germaniam noſtram, quoties patria uel rege caruit Romanorum, id eſt, indubie ſuffecto ſucceſſore, uel inter imperii candidatos aemulatio aut contentio orta, uel princeps imperio fuit exutus. Quorum diſſidiorum hoc capite dabimus ſpecimina ſigillatim.

Quae exſpirauerunt in an. CIↃ CCCC XXIV.

(ff) Non firmius eſſe puto argumentum pro cuſtodiae iure, quo patria gaudet, quam hoc; quod ne veſtigium quidem adpareat ullius porro de cuſtodia inſignium diſcriminis, poſtquam anno CIↃ CCCC XXIV. ſparta tutelaris Noribergae fuit demandata: quorum diſſidiorum tamen ante hoc tempus inuenimus nu- B meros maximos funeſtiſſimosque. Ita enim animum, habendi & cuſtodiendi inſignia, omnes depoſuerunt, herbamque porrexerunt uictrici Noribergae de palladio, largitione Caeſaris Sigismundi, pace concentuque ordinum imperii, reportato. Poſt trium inde ſeculorum interualla, ut alius nullus, ita quoque Aquisgranenſes ne quidem hiſcere auſi ſunt: ut mirum non fruſtra ſit Noribergenſibus, unde hoc tempore, (uerbis eorun- C dem utimur,) nouos illi ac inſolentes ſpiritus conceperint ad audendum et impugnandum.

(gg) Si caſus exceperis *cap. 1. §. 3. 4. 5.* recitatos. Qui tamen non eo pertinent, ut priſtina iura impetant, ſed potius ut firment illa ſtabiliantque. Cum ciuitatem ex illo demum tempore hoc palladio habeant indignam, ex quo ſacris locum fecit, noſtro iudicio, purioribus.

Si fulmina aduerſus euangelicos.

I. BOIORVM adrogatio cuſtodiae inſignium S. R. I.

§. 2. *Principio* Boici *ICti tutelaria imperialium inſignium iura duci* Boioariae *adſeruerunt (hh). Me quidem iudice audacter ac inſolenter (ii).*

BOIOARIAE DVCI ADSERITVR IVS TVTELARE INSIGNIVM S. R. I.

Lib. Nider. Altaſ. M. S.

Sigon. et al. Dodecbin. an. 1138.

Vrſperg. chron. Eccbarſp.

(hh) Primus forte et unicus huius iuris adſertor eſt *Chriſt.* GEWOLDVS *de ſeptemuiratu c. 10. p. 752.* his quidem uerbis: *Secundo ad duces Boioariae a temporibus Ottonis III. ac deinceps ratione et reſpectu huius officii* (dapiferatus) *pertinuit ſemper, in curia atque cuſtodia conſeruare inſignia imperii* (quae ſunt *crux* et *lancea* regalis, *clauis* dominici corporis inſignita, *ſceptrum, globus* et *corona*) *iure* HEREDITARIO. *Eademque inſignia duces Boioariae iure hereditario retinuerunt et cuſtodierunt ſemper. Prout de utroque Henrico, Hezilone et ſancto poſtmodum in Caeſarem electo patre nimirum et filio ex hiſtoriis conſtat. Nec non de duce Henrico Caeſaris Lotharii* D *genero. Qui poſt ſoceri mortem Cunradi Sueui electioni, tanquam, ſe abſente non legitime factae, ſe opponens: tandem, ſententia mutata, legatis eiusdem Cunradi regis Ratisbonae regalia praedicta reſtituit.* Pro more etiam *recepto in coronatione Wilhelmi Ludouicus Boioariae dux, archidapifer globum aureum in manu eius poſuit. Denique in ſolenni imperatoris deductione elector Bauarus pomum illud ſeu globum aureum praegeſtare de iure et antiqua conſuetudine ſolet.* Hactenus Gewoldus. Quem alii omnes in hoc argumento exſcribunt, neque tamen nouum ſententiae adferunt momentum. Vt adeo nomina eorum laudare, parum aut nihil interſit.

Trithem in chron Hirſaug.

[ii] Pro-

Cap. IV. ADVERSVS BOICA IVRA IN CVSTODIA INSIGNIVM S. R. I.

(ii) Produnt hic quamplurima, GEVOLDVM ſcriptorem illuſtrem et cruditum hic non ad ueritatem diſputauiſſe, uerum ad ſui principis ſenſus, omniaque congeſſiſſe, quae ullatenus facere uiderentur ad Boioariae adſerendum ſeptemuiratum. *Principio* autem exempla, ad quae prouocat hic ICtus, nullius ſunt momenti, imo euertunt potius cauſam tutelarem a Gewoldo adſertam, tantum abeſt, ut firment eam ſtabiliantque.

Quod Boiis Otto III. *non dederit ius tutelare an* 1002.

Nam HENRICVS II. ſiue ſanctus inſignia imperii non pace Ottonis III. accepit: ſed potius eadem praeter ius et fas extorſit S. Heriberto, Colonienſi antiſtiti, cui Otto III. iam nunc moribundus illa commendauerat, ut ad ſororis maritum Ezonem ſeu Ehrenfridum, archipalatinum in Germaniam perſerret. Codex MSC. AROVILLERENSIS ita rem narrat: *Heribertus uero inſignia imperialia ſecum ex Italia* (ubi Otto III. obierat) *aduexerat. Quod aduertens Henricus, dux Noricorum, eum iuxta alpes inuadit et dicta inſignia extorquens, ſibique imperium adſumit. Sed Ezo, quia bona illius multa inuaſerat, ſe opponit. Hinc Lotharingi eum non agnoſcunt pro rege.* Verba nobis dedit TOLNERVS *cap. 9. hiſt. archipalat. p. 233.* Idem fere habetur in ACTIS SANCTOR. BOLLANDI *die XVII. martii in uita S. Heriberti cap. 4. p. 472.* quod ipſe inſignia, ab Ottone III. cuius egerat cancellarium, accepta *Henrico cum dilatione et difficultate conceſſerit et in alterum tentauerit diadema transferre.* SCHATEN *lib. 4. annal. Paderb. ad an. 1002.* fide coaeuorum addit: quod Otto III ne quidem ſoli Heriberto dederit inſignia moribundus: ſed potius fidei illa commiſerit omnium epiſcoporum, moribundo Caeſari praeſentium. Vt adeo dubium ſit, quod ſupra ſcripſimus de archipalatino, et credibilius forte, Caeſarem hanc cuſtodiae ſpartam uniuerſis imperii proceribus, usque dum ſuffragiis eorundem nouus rex fieret, demandauiſſe. Accedit, quod pleniſſimi Boicorum annalium conditores, nequeante tempora Gewoldi neque poſt illa, auſi fuerint, ex hoc ducis ſui conſilio, ſibi aut ſuae genti aliquod tribuere ius tutelare, multo minus illud habere pro aeternum hereditario. *Ioan.* ADLZREITTERVS *ſanctioris in Boioaria ſenatus cancellarius part. 1. lib. 15. §. 7. p. 377.* rem ita deſcribit: *Henricus imperii inſignia allata ex Italia, una cum Ottonis exuuiis, in ſuam cuſtodiam recepit. Crucem uidelicet, ſceptrum, globum, coronam, non uanum adeundi faſtigii imperialis authoramentum. Sacram lanceam, praecipuam regnantium tutelam Heribertus Coloniam clanculum auerterat. Ei demum daturus, quem procerum uota ad imperium poſcerent.* Quod antiſtitis factum tantum abeſt, ut improbet illuſtris auctor, ut potius probet illud tueaturque his quidem uerbis: *Quod factum* (antiſtitis) *tametſi innocens et optimae in rempublicam mentis, tamen obtrectatorum dicacitas apud Henricum ſic traduxit, ut, colliſis animis, orta ſit materia diſſenſionum.* Cum itaque Adlzreittero tanta in rebus Boicis induſtria, cura principis, fides, notitiaque: nemo fuerit, qui dixerit, eum uel domeſticum hoc ius ignoraſſe, uel, ſi conſtiterit illi de eodem, diſſimulauiſſe illud, multo minus, contraria ei narratione, euerſum uoluiſſe.

§. 2.

Audacior tamen eſt Gewoldus in exemplo altero.

Neque Lotharius an. 1139.

Quis enim ueterum unquam uel ſomnians dixit, Henricum ſuperbum, Boioariae ducem, ſoceri ſui, Lotharii Caeſaris inſignia hoc iuris tegumento ſibi adrogauiſſe, quod Boioariae *cuſtodia* competeret inſignium et clenodiorum imperii. Aliae enim cauſae adſunt. Quia Henricus Caeſaris demortui gener eſſet inueniretque imperialia inſignia inter ſoceri ſui theſauros; deinde ipſe crederet, illa non alii tradenda eſſe, quam legitime electo imperatori; praeterea ipſe non minus eſſet inter imperii candidatos. Quamprimum enim animum exuit ſibi habendi imperium, etiam imperialia inſignia Cunrado III. tradidit aemulo hactenus et riuali. *Otto* FRISINGENSIS *lib. 7. c. 23. Solus ex principibus dux Henricus, regalia ſeruans, aberat. Ad quae reddenda et dies praeſigitur Ratisponae. Quo ueniens* regalia *quidem multis illectus promiſſis, reddidit, ſed tamen ea minime conſecutus, ſine gratia receſſit.* Plenior hic eſt *Gotfridus* VITERBIENSIS *part. 17. chron. p. 511.* In *gratiam* omnes recepti ab Cunrado III. *excepto ſolo duce Bauarorum, Henrico, qui cognominabatur ſuperbus. Apud quem etiam inſignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti imperatoris Lotharii. Et ex hoc NB. tenebat regalia. Ad regnum, quantum poterat, adſpirabat. Coactus* uero *tandem regalia, id eſt, crucem, lanceam et coronam reddidit, gratiam autem regis non impetrauit.* Addunt alii, quod Lotharius ſocer ipſi commiſerit inſignia, quia gener eſſet, non quia Boioariae ius aliquod competeret tutelare, teſte MVTIO *lib 17. ad an. 1138. p. 137. Andreas* PRESBYTER *in uita Cunr. III.* ait: *Inſignia regalia detinebat Henricus. Erat enim gener Lotharii et ex hoc tenens regalia, quantum poterat, ad regnum adſpirabat. Ratisponam tandem ueniens reddit regalia, crucem, lauream* (lanceam) *et coronam.* Arripuiſſe Henric. inſignia, quia *in finibus Henrici Lotharius obiiſſet*, ſcribit iudicatque ALBERICVS *ad an. 1137. p. 281.* Cui conſentit AVENTINVS *lib. 6. p. 384.* his verbis: *Henricus Boiorum regulus, gener imperatoris, Lotharii imperium adfectat, inſignia imperii retinet.* Addit cauſam, *Nam ſocer in eius ducatu obierat.* Locum ex TRITHEMIO ad an. 1137. chron. *Hirſaug.* exſcripſit

Cap. IV.

§. 2. 3.

Franc. PAGI, ſed auctum calamo ipſius. Neque enim in codice Hirſaugienſi ita reperitur; *Henricus Bauariae dux, qui ſocero morienti adſtabat, inſignia imperialia, hoc eſt, coronam, ſceptrum, gladium et crucem, quae Caroli imperatoris fuiſſe traduntur, ſibi cum imperio uſurpare nitebatur.* Quid? quod, iudicio VRSPERGENSIS ad *an. 1126.* Henricus Boioariae rex non inſignium ſibi cuſtodiam tribuit: ſed hoc conſilio illa ſuſtulit, ut comitiis imperii illa offerret. *Dux uero Henricus, in cuius finibus obierat Lotharius, regalia reſeruauit, ut in generali conuentu principum, qui Moguntiae conditus fuerat, praeſentaret.* Inter tot igitur cauſas inſignium ab Henrico acceptorum, uel quod ipſe in Caeſaris eſſet *familia:* uel quod Caeſar in *territorio* eius diem ſupremum *obiiſſet:* uel quod *imperator* haec illi demandauiſſet moribundus: uel quod ſibi *uiam* ita parare uellet ad imperium: uel tandem, quod in animo haberet, illa *principibus* imperii comitialibus offerre: nullus tamen eſt, qui Gewoldianae ſententiae quicquam aſſentiretur crederetque, *Boioariam inſignium* imperialium deam *tutelarem.* Taceo, quod et ante haec tempora et poſt de hoc iure cuſtodiae diſceptatum ſit multoties, neque tamen reperiatur, Boios fuiſſe in huius concertationis ſocietate. Vltimum uero, quod urget Gewoldus, nullarum quoque uirium eſt. Sit enim, quod archidapifer in actibus comitialibus pomum aureum gerat praeferatque illud imperatori: quid? quaeſo! inde. Cum idem non ſolum faciant electores alii: ſed etiam ſinguli in domeſticis clypeis circumferant imperialia idola. Vno archipalatino excepto, cuius hic inſtitutum eſt recentius, quod ipſe quoque FREHERVS agnoſcit *lib. 1. c. 15. p. 113.* cauſasque magis apertas addidit *Dn. Praeſ. de formula march. Brandeb. §. 9. litt. h.* Tantum abeſt, propterea aliquid praecipui iure dandum eſſe archipalatino.

Nullum a iure geſtandi inſignia ad ius cuſtodiendi uinculum conſecutionis.

II. ARCHIPALATINI.

§ 3. *Tegumentum eiusdem iuris, maius forte, habuit quondam* ARCHIPALATINVS (*kk*). *Sed tamen non minus ficte ſimulateque (ll).*

Pro tutelari iure archipalatini argumenta.

(kk) Recurrunt hic argumenta, quibus uſus eſt Gewoldus, ad haec iura adſerenda Boiis. Cum enim *archidapiferatui* hanc ipſe tribuat iuris tutelaris praerogatiuam, non poſſunt non iisdem ueſtigiis inſiſtere ſcriptores archipalatini. Qui *archidapiferatus* ſpartam non Boiis propriam eſſe uolunt: ſed potius archiſolii palatino ad Rhenum. *Deinde* ad heraldica archipalatini inſignia prouocant, quibus *pomum imperiale* ſit inſertum. Quod adlegare non poſſint in Boicis inſignibus adſeclae Gewoldi. *Porro* ad prouinciae, Rheno uicinae, iura primaria oculos uertunt, putantque uinculum conſecutionis eſſe firmiſſimum, ut imperii inſignia cuſtodiantur in imperiali archiſolio, non ſolum, quod ille honor dari nequeat prouinciis minus primariis; ſed etiam, quod coronationis imperialis actus ad iſtum locum, aeterna lege defixus, in quo potiſſimum opus ſit uſu inſignium imperialium. Quapropter ex hoc loco illa minus adpoſite auellantur. Eſſe uero uel ex *archipalatini* etymologia clarum, quod ipſe archiſolii ſupremus curator ſit iuraque tutelaria habeat omnium imperialium cimeliorum, ibi repoſitorum. *Tum* uicariatus quoque iura accedere, perhibent, quibus inſignium tutela admodum ſit concinna. Quod Caeſaris demortui uices habeat palatinus, uacante imperio, atque in his pariter inſignium cuſtodiam, uiuo Caeſari haud dubie competentem. *Praeterea* coniecturas exemplis firmari putant illorum imperatorum, qui, iam moribundi, cuſtodiam inſignium commendauerint archipalatino. Teſtimonia enim hiſtoricorum in praecedenti *§. litt. ii. p. 25. 26.* recitata fuit, quod Otto III. imperator inſignia S. Heriberto hoc fine dederit, ut illa perferret ad *archipalatinum.* Ad uetuſtius prouocat exemplum TOLNERVS *cap. 4. p. 124. Defuncto Cunrado I.* inquit, *ſtatim Eberhardus Palatinus C. ex mandato fratris inſignia Henrico I. obtulit. Palatii enim comites, ut imperii uicarii, inſignia imperii, nouo regi deferenda, cuſtodiebant.*

Aduerſus tutelaria iura ARCHIPALATINI.

(ll) Non difficilior hic argumentorum diſſolutio, quam in §. praecedenti. Nam *primo* dictum eſt doctumque, archidapiferatus ſpartam in dapibus ferendis uerſari, necquicquam in imperialium inſignium cuſtodia *Dn. Praeſ. §. 9. litt. h. diſſertat. de formula Marchiae.* Vt adeo parum hic interſit, cui illa tribuatur, Boioariae duci, an uero archipalatino? *Deinde* pomi imperialis in archipalatini inſignibus recentioris eſt inſtituti *Dn. Praeſ. l. c.* tantum abeſt, inde iuris uetuſtioris pendere poſſe aliquod momentum. Quid? quod alii principes electores omnes partem inſignium imperialium ſuis clypeis inſcribant, archicamerarius ſceptrum, archimareſchallus enſem, archipincerna poculum, qui tamen ſibi ideo ſpartam non adrogant horum inſignium tutelarem. *Poſt*, quamuis curam archiſolii imperialis nemo diſputet archipalatino: tamen ex illa nullum eſt uinculum conſecutionis ad ius tutelare inſignium. Partim, quod nulla eius ueſtigia ſuperſint, partim, quod tale quid nullo unquam tempore ſibi adrogauerint archiſolii ciues, ut potius ex omni aeuo conſtet, inſignium cuſtodiam ante annum chriſti cIↃ CCCCXXIV. fuiſſe admodum incertam, ne-

que

Cap. II.

que ulli ordinum uel conſuetudine uel lege certa adſcriptam. *Praeterea* neque primariae prouinciae gloria, qua Francia gaudet, Rheno uicina, hic aliquid adſert momenti. Nam iuris eandem ſtrictiſſimi eſſe, propterea patet, quoniam hodie ne quidem *praecedentiae* locus a ceteris Germaniae prouinciis relinquitur pago Rhenenſi. Tantum abeſt illam in iure cimeliorum imperii aliquid praecipui habuiſſe. *Ad extremum*, quod ad exempla attinet, illa alias omnino cauſas habent, quam muneris rationem archipalatini. Nam Otto III. imperator Ezoni ſeu Erenſrido archipalatino propterea deſtinauiſſe fertur imperialium inſignium cuſtodiam, quia ille *ſororis* eſſet maritus ſactusque ab imperatore *uicarius* imperii. Recitabimus uerba *MSCt.* BROWILLERENSIS *cap. 1.* in uita Ezonis, interprete PAPEBROCHIO *in act. SS. menſ. Maii die XXI. p. 52.* quae haec fere ſunt: *Hic interpoſuerat interpolator caput integrum* (doleo Papebrochium filum abrupiſſe) *quo narratur, quod Otto 3. Heriberto Colonienſi commiſerit inſignia imperii, ad ſororis maritum Erenſridum archipalatinum deferenda. Quae cum intercepiſſet Henricus*(ſanctus)*regnum integro anno uacauerit. Cumque inſuper* IVRA PALATINI(tutelaria) *idem Henricus inuaderet: hic contra eum arma ſumpſerit, adiunctis ſibi Lotharingis, qui Henrico obedientiam praeſtandam pro decennio ſuſpenderint. Interim acta Moguntiae cauſa, cum pro Henrico iudicaretur diſceſſiſſe Erenſridum* (archipalatinum) *ſtatiuaque fixiſſe in Oderuheym. Vbi eum inuadens Theodoricus, Moſellanorum dux, praelio victus captusque ſit. Cum tanta ſuorum ſtruge, ut in prouerbium iuerit ſoleantque amicis optare, ne in Odernhein unquam ueniant. Tandem pacem eo pacto initam, ut Henricus Erenſrido inſulam S. Suiberti Duysburg et Salauelt cederet. Deinde, interuentu Henrici, Mizeconi, Polono iunctam Richezam, Palatini filiam.* Non neſcio, haec ideo in dubium uocauiſſe Papebrochium, quod fide Diethmari et Lamberti conſtet, Henricum II. an. 1002. inauguratum eſſe, neque hoſtes alios habuiſſe principio, praeter Hermannum, Alemanniae et Alſatiae ducem. Quicquid ſit, TOLNERVS, qui dubia Papebrochiana reſpondit *c. 9. p. 233. 234.* ipſe tamen agnoſcit, non Erenfridum, qua archipalatinum ſibi ius tutelare adrogauiſſe inſignium imperialium, ſed propterea, quod Caeſaris pro ſe haberet ſupremam uoluntatem. Vltimum momentum eſt archipalatini *uicariatus*, qui *duplicem* habet ſignificatum. *Vnum* ante auream bullam: *alterum* poſt eandem. *Primus* tantum in actibus uerſabatur comitialibus et exercenda ibidem, nomine imperii, iuriſdictione: alter uero limitibus circumſcriptus eſt aliquot tantum Germaniae prouinciarum, duce carentium, graui teſte *AB. tit. 5.* Ad *neutrum* trahi poteſt inſignium cuſtodia. Vtrumque enim rem tantum *iudiciariam* reſpicit: ſed cuſtodia cimeliorum aulici muneris eſt, a iure dicundo maximopere alieni. Quo lumine TOLNERVS legendus *c. 4. p. 12. in hiſtor. Palatini uicariatus.*

§. 3. 4.

III. ARCHICAMERARII.

§. 4. ARCHICAMERARIO *in aliis regnis cimeliorum imperialium cuſtodiam demandari (mm), id quidem eſt teſtatiſſimum. In Germanico autem imperio ea de re nihil inuenio adnotatum (nn).*

Inſignium cuſtodia penes ARCHICAMERARIVM *in regnis aliis.*

(mm) Nolo loca aliorum excutere, qui hanc cuſtodiae ſpartam in archicamerario adnotauerunt. LEGES PALATINAS Iacobi, Arragoniae regis, teſtes habemus omnium luculentiſſimas. Scriptae ſunt illae circa annum CIƆCCCXX. atque nuper cum inſigni commentariolo et centum figuris, aeri inciſis, editae a PAPEBROCHIO loco acceſſionis ad *tom. 3. actor. SS. in principio;* digniſſimae profecto, quae prodirent ſigillatim. Quod plenior aulicorum munerum deſcriptio ex medio aeuo ſperanda non ſit, ut potius eorundem hodiernos adparatus ſi non uincere, aequare tamen omnino queat. *Part. 2. c. 1.* de *officio* agitur CAMERLINGI, quod inter alia plura eſt hoc: *ut Camerlingus, facto prius inuentario de omnibus, quae ſunt in repoſito noſtro et quae tenentur per armatorem, et quae de rebus, quae pro quotidiano ſeruitio aliis officialibus, et ſubmiſſis, committuntur, ut et argentario et aliis, diligentiam in cuſtodiendo adhibeat opportunam.* Et cap. 3. *Suberunt camerlingo camerarii. Hi ſiquidem debent ueſtes et calceamenta perſonae noſtrae munde et honeſte tenere, lectum noſtrum facere et parare. Vtque camera noſtra ſit conuenienter ornata cauere, et debet omnino unus ſemper in camera iacere. Nocte etiam procurent, quod ibi uinum et aqua ſufficiens ad bibendum, propter caſus, qui quandoque de nocte proueniant improuiſe, ſpecies confectae ad comedendum, cetera.* Propterea etiam *c. 16. argentarius et theſaurarius camerlingo* ſubiiciuntur, quod uaſa aurea et argentea aliaque cimelia ad nutum illius promere iterumque reponere iubeantur. Inde camerarii munus his limitibus ex ratione medii aeui deſcribit FRESNEVS *h. u. p. 702.* camerarius *eſt dignitas in palatiis regum, cui camerae regiae, id eſt, theſauri ſeu* CIMELIORVM *regis cura incumbebat.* Quorſum etiam reſpexit HINCMARVS *de ordine palatii cap. 22.*

[nn] In Germanico imperio res haec eo certior eſt, quo minor numerus archiofficiorum. Si enim uel imperator uel proceres inſignium imperialium cuſtodiam credere ac demandare uoluiſſent uni archi-

Cui etiam hic rationes fauent ARCHICAMERARII S.R.I.

Cap. IV. archiofficialium, certe alii nulli haec ſparta concinna fuiſſet, quam archicamerario. Reliqua enim *archiofficia* ab hoc iure tutelari ſunt alieniſſima. DIETHMARVS *lib. 4. chron. Merſeb. p. 160.* ſingulis archiofficialibus ſuos ponit ſcribitque limites, his quidem uerbis: *Celebrata ſolennitas in Quedlenburg a rege, ubi quatuor miniſtrabant duces 1) Henricus ad* menſam *2) Cunradus ad* cameram *3) Hezil ad* cellariam *4) Bernhardus* equis *praefuit.* Qui ergo uel menſae uel cellariae uel ſtabuli rectoribus tribui queat cuſtodia cimeliorum, ego quidem non uideo. Sed illum hoc munus tangere poteſt, cui uniuerſi palatii et camerae incumbit cuſtodia, ubi cimelia haec adſeruantur. Atque in eo uerſatur officium archicamerarii. Inde WITTEKINDVS ad *an. 936.* de archicamerarii muneris amplitudine celebre teſtimonium habet: *Lothariorum dux Gieſelbertus* OMNIA PROCVRABAT (qua camerarius) *Eberhardus* menſae *praeerat, Hermannus* pincerna, *Arnulfus* equeſtri *ordini.* Vnde facile ad intelligendum eſt, quod aliorum *officiorum* orbes ſingulares ac tenuesfuerint, ſolius camerarii ſparta amplior patentiorque, ut cimeliorum curam habere poſſet ſub complexu. Accedit, quod ſymbolum ac ſchema imperialis archicamerarii olim non ſolum *clauis* fuerit, ſed etiam *ſceptrum.* Vnde cauſa ad diuinandum, quod uetuſtas illi claues deſtinauerit ad arcam, in qua poſita ſunt imperialia cimelia. Quod ſi uſu

A unquam uenit, ius hoc non morte expirauit Caeſaris, quoniam archiofficia Germaniae pendent ab imperio, quod eſt immortale. Non igitur habeo, quod reponam illis, qui in Weſtphalica pace, in archicamerarii gratiam, obloquuti ſunt theſaurarii auſpicio. Quaſi inſolentia noui muneris ſacros uiolaret limites ſupremi in imperio camerarii, cuius ſparta tutelam complecteretur theſauri imperi-

B alis. Quod adeo certum eſt, ut eo ipſo *b. m.* WAGENSEILIVS *de officialib, imp. cap. 10. §. 2. p. 153.* inſigni errore lapſus ſit. Qui ſibi perſuadere uoluit, archicamerarii imperialis munus in ſola *theſauri* ac redituum imperialium procuratione uerſatum fuiſſe, necquicquam in *praefectura* ſacri *cubiculi* Caeſaris. Vtramque uero ſpartam archicamerarii fuiſſe, adfirmamus. De ultima tot medii aeui loca te-

C ſtantur, ut uix adſequar, quid tantum uirum hic agere potuerit in transuerſum. Niſi dixeris, eundem ſacrae antiquitatis magis ſtudioſum fuiſſe, quam barbarae ac ciuilis medii aeui. Ceterum in tanta rationum luce, ob quas inſignium cuſtodia dari potuerit archicamerario, nihilominus loca deſidero, unde quodammodo conſtet, illud uſu ueniſſe in imperio Germanico. Felicioribus forte eſſe licuerit

D illis, qui copiam tabulariorum imperialium habent, quibus etiam prouinciam ad indagandum et eruendum relinquimus et uoto noſtro commendamus. §. 4. 5.

IV. ARCHITHESAVRARII. §. 5. *Multo minus eo ſe extendit ſparta* ARCHITHESAVRARII *(oo): quae noua eſt, neque limites accepit (pp) eo prolatos.*

THESAVRARII *munus alibi in iure inſignium tutelari.*

(oo) Vidimus in §. praecedenti *litt. mm, p. 29.* quod ideo theſaurarii, cimeliorum regalium cuſtodes, ſubditi fuerint archicamerario, quoniam ſuprema imperialium reliquiarum cura illis fuerat demandata. In *Angliae* regno ius tutelare inſignium et clenodiorum regis theſaurario ſigillatim tribuit FLETA *lib. 2. c. 26. 27. 28.* De *Galliae* regno pariter traditum eſt memoriae, quod theſaurarius *regalium theſaurorum* fuerit *cuſtos* ac procurator. Monumentum habes apud LABBEVM *tom. 2. biblioth. Mſct. p. 366.* et apud SVRIVM *in uita S. Audereni c. 4. menſis Aug. die 24. p. 257.* Ad quem aulicae elegantiae morem etiam ſacri reſpexerunt antiſtites, qui in coenobiis *theſaurario* omnium clen odiorum tribuerunt praefecturam. *Wilh.* DVGDALE *in monaſtico Anglicano tom. 3. p. 241. 242.* teſtimonium habet luculentum, his conceptum uerbis: *Officium theſaurarii eſt, ornamenta eccleſiae et theſauros cuſtodire.* Idem *p. 250. theſaurarius cuſtodiam clauium theſaurariae a modo habeat. Nec decanus eius officio ſe immiſceat.* Idem *p. 337.* diſtinctius: *Theſaurarius, capituli miniſter, totius eccleſiae theſauri cuſtos eſt. Vt ſunt * reliquiae, libri, uaſa, ueſtimenta, calices, cruces, curtini, puluini, pallia et id genus ſimilia. Haec omnia eius fidei et cuſtodiae commiſſa et tradita; ſunt deſcripta in quodam libro teſtificante, quae et qualia ſunt, quae in eccleſiae* E *theſauris numerantur. Quorum omnium, ut fidelis cuſtos ſit, ſacroſancto iureiurando adſtringitur. Is nec immutare quippiam nec accommodare aliquod alicui poteſt, decano et capitulo inconſulto.* Et porro, *Is theſaurario ſacriſtam ſub ſe habet coadiutorem et concuſtodem.* Taceo alios teſtes generis eiusdem apud *Seldenum, Freſnenm, Iacob. Gothofredum*, aliosque antiquitatis Romano barbarae indagatores.

F (pp) Notum enim eſt, quod architheſaurarii munus in Germanico imperio ante fuerit inauditum, quam belli tricennalis incendia cogerent pacificatores, ut nouum archipalatino *electoratum* concederent cum eoque inſolens ac nouum hoc archiofficium. Equidem ſemper credidi, ultimo tum necquicquam opus fuiſſe, partim quod *electoralis* dignitas et inde pendentia iura et olim ſine archiofficio fuerint et ſine illo eſſe poſſint etiamnunc; partim quod *archipalatini* nomen pariter archiofficii ſit. Vt adeo hoc ſatis eſſe

ARCHITHESAVRARIO S. R. I. *qui non competat ius inſignium tutelare?*

Cap. IV. *§. 5. 6.*

eſſe potuerit nouo electori, ſiquidem archiofficii habuit aliquot deſiderium. Sed haec curſim moneo. Sufficit enim noſtro inſtituto, quod uerba, in FORMVLA PACIFICATORIA *an. 1651.* demum pro munere architheſaurarii concepta, talia ſint, quae nos ab omni metu liberant, fore, ut aliquis hoc conatu peccet, quo nouo theſaurario imperialium inſignium ſpartam tribuat tutelarem, Noribergae duobus ſeculis ante demandatam, quam architheſaurarii munus audiretur in Germania. Legi poteſt *diſſertatio*, an. 1711. Helmſtadii ſcripta propugnataque *de Germanici imperii architheſaurario*, auctore *Frid. Aug.* HACKMANNO, Iuliae profeſſore.

V. CAESARIS uiui.

§. *6. Illud de Germanicis* IMPERATORIBVS *certum eſt, quod uiui nunquam de ſe dimiſerint imperiales reliquias* VSVMQVE *earundem habuerint fere* QVOTIDIANVM *(qq). A quo tamen iure ipſi remiſerunt, poſtquam ſparta tutelaris Noribergae fuit demandata (rr).*

Olim inſignium S. R. I. uſus fere quotidianus.

(qq) Nemo quidem de hoc dubitauerit, cui Caeſarum habitus conſtat, in medio aeuo fere quotidianus. Scilicet, quod de Iuſtiniano Caeſare P. DIACONVS *lib. 16. p. 485.* ex eoque *Dn. Praeſes diſſert. 1. differentia 14.* oſtendit, Caeſares Romanos uix in publicum prodiiſſe, niſi purpura et reliqua ueſte imperiali eſſent induti et diademate caput redimiti: illud uſu quoque uenit olim apud Germanicos imperatores. Vt ipſis imperialis habitus perpetuus eſſet et ubique ſolennis. Hoc enim ornatu conſpicui fuerunt in eccleſiis, in cubiculis, in iudiciis, comitiisque, in itineribus, in caſtris, in ludis, et ubi denique non? Quod cum ita ſit, ita autem eſſe, agnoſcunt omnes, fieri non potuit, ut inſignia imperii in uno loco ponerentur, quibus omni fere momento opus habuerat imperator. Quapropter ipſe inſignia domi poſuerat tuleratque illa ſecum, ut, quoties uellet, illis uteretur. Tantum abeſt, Caeſares inſignia uel ſemel de ſua cuſtodia dimiſiſſe (*). Siue igitur imperio exueretur ab ordinibus, ſiue obiret ſupremum diem Caeſar, ſemper reperta ſunt inſignia imperialia inter eius reliquias. Et ſane faciunt haec, ut mecum omnino dubitem, quo iure imperialibus inſignibus aeuum tribuatur Carolingicum. Vſu enim quotidiano ueſtes et mitrae omnino attritae et conſumtae ſunt, ut hanc ferre non potuerint aetatem. Eſt igitur neceſſe, ut credamus, quemlibet imperatorem iuxta habitum, imperio ſacrum, propriis uſum eſſe ueſtimentis regalibus, niſi religio aut ſolennia ſuaſerint, indui illum imperialibus reliquiis.

peratores ſunt deſuefacti. Poſtquam ultimi in hoc conſenſerunt, ut inſignia ac diademata imperialia Noribergae crederentur ad ſtabilem et aeternam cuſtodiam. Inde enim inſignia repetita non ſunt, niſi ad actum publicum coronationis. *Fridericus V. quamuis ornamenta ſibi pretio incredibili comparaſſet, in hanc tamen ſolennitatem* PALLIVM, ENSEM, SCEPTRVM, POMVM, CORONAM*que Caroli M. ut fama fuit, ex archiuis* NORIBERGENSIVM *ad ſe deferri curauerat. Datur enim hoc uetuſtati, ut plus maieſtatis habere uideantur, pondere noua carent. Quod ſi tales Caroli M. ornatus fuere, conſtat principes regesque uetuſtiores non tam ueſtis ornatum, quam nominis gloriam quaeſiuiſſe. Quod ſi autem Caroli IV. fuerunt, ut mihi leo Bohemicus perſuadet, eſt, quod amplius miremur, tam breui tempore in tantam creuiſſe luxuriam, ut ueſtimenta Caroli ruſticana putes, ſi ad Friderici noſtri ditiſſima et ornatiſſima compararis. Vtinam ueteres uirtute ſuperaremus, quam in illis uanitate praeſtamus.* Verba ſunt *Aeneae* SYLVII *in uita Frid. V. p. 80. 81.* Quapropter illa iam aetate inter res inſolitas idem refert *p. 82. quod imperator* Romae *coronam ieiunus * totam diem geſtauerit, auro et gemmis grauem, indutusque trabea trecentos milites percuſſerit gladio.* Recte PASCHALIVS *lib. 10. cap. 10. p. 696.* huius mutationis nos admonet, his quidem uerbis: *Hic aduertendum, non ſolum capite regis geſtari diadema, ſed et in ipſis adytis regiae domus ſuper tribunali regio plerumque ſeruari. Qui mos oſtentandi et adſeruandi diademata hodie fere obſoleuit. Niſi in ipſis ſolenniis inaugurationis. Cum rex aut imperator, ſic ornatus, equites creat taliaque principis munia fungitur. Sed et mos reponendi diadema ſuper ſella regis hodie quoque eſt inter obſoleta.* Cauſae forſitan non difficiles ſunt ad indagandum. Quia noſtra tempora abſunt a ſuperſtitione, cui immerſa quondam fuerat uetuſtas: quia ſpernunt noſtri principes ſpeciem

Hodie inſignium S R I. uſus Caeſari poſt inaugurationem nullus.

(rr) Vsque ad tempora Sigismundi atque annum CIƆCCCCXXIV. his moribus uixiſſe imperatores, ut ſecum imperialia inſignia, ubi locorum eſſent, circumferrent, iisque induti fere quotidie conſpicerentur, illud quidem intelligi poteſt ex ſuperiori *cap. 2. §. 2.* Verum poſtea ab his moribus, ut alii principes cultioris Europae, ita etiam im-

(*) Imitatione regum ac monarcharum ueteris aeui. De *Alexandro* memorabilem locum habet DIODORVS *Siculus lib. XVII. part. 2. p. 624.* unde conſtat, illum diademate et ueſtimentis regalibus uel ſellam ſuam inſtruxiſſe uel illis fuiſſe indutum. Inde etiam ATHENAEVS *lib. 5. deipnoſoph. p. 202.* commemorat: *ſuper regis Ptolomei ſella coronam fuiſſe, ex aureis decies mille conflatam.*

Cap. IV. ciem inanium : quia ipſi ſubditi ſene norunt, quod poteſtas regem faciat, non diadema : quia infirmior A noſtro aeuo eſt fides in unctionis ſacramentum et ſacras imperii reliquias, cetera. §. 7.

VI. CAESARIS ultima uoluntate.

§. 7. *Grauior dubitandi cauſa eſt , quid hic poſſit* VLTIMA CAESARVM *uoluntas* (ss). *Quod exempla ſuperſunt eorum , qui imperialium inſignium cuſtodiam legauerunt aliis* (tt), *usque dum de nouo Caeſare adpellando in comitiis conſtaret.*

Num Caeſar inſignium cuſtodiam alicui credere poſſit ultima uoluntate? 1) *qui deſideretur huius iuris deciſio?*

(ss) Mirum, hac de re nihil conſtitutum eſſe in imperio Germanico, cum tamen inde occaſio nata ſit ad bella et digladiationes, quibus toties concuſſa eſt Germania noſtra, quoties illa uiuo Caeſare ſibi non proſpexit rege Romanorum, id eſt, indubio ſucceſſore. De exemplis uidebimus in animaduerſione ſequenti. Nunc B de rationibus. Quemadmodum enim alias uulgi ſermone dicitur, *quod res omnium res ſit nullius:* ita etiam euenire hoc ſolet in inſignium cuſtodia, mortuo imperatore. Nemo neſcit, proprietatem inſignium *imperii* eſſe atque huic, poſt obitum Caeſaris, illa deberi. Sed cum imperium *ens* ſit *morale*, quod omnes aut pleroſque ordinum numeros complectitur: illius nomen multis uariisque modis C hic poteſt eludi. Inprimis ideo, quia tempore interregni uix ſperare aut metuere licet, ut *omnes* inuicem *conſentiant* conſpirentque in unum idemque: *deinde* quondam comitia ipſa ignara fuerunt conſuetudinis aut legis, ut numeros ſequerentur partis *maioris*, ſed quilibet ſuis ſenſibus gauiſus eſt, quousque a potentiori non ui aut metu tractus fuerat in partes aduerſas: *poſt* inter ipſos *proceres* D *aemulatio* tanta, ut fieri non poſſet, uni, omnium pace conſenſuque, demandari inſignium ſpartam tutelarem: *denium* conſultius fore crediderunt ipſi ordines imperii, ut inſignia uel tutores haberent incertos uel in Caeſaris familia relinquerentur plerumque inermi, quam cuſtodia eorundem, uacante imperio, praepotenti principi committeretur. Qui uel ſibi uel aliis ita uiam parare poſſet ad imperii faE ſtigium, non expectata legitima electione.

2] *pro Caeſaris ultima uoluntate tegumenta.*

Hoc rerum ſtatu, Caeſares id ſibi adrogarunt, ut diſponerent ultima uoluntate, penes quem, quoue in loco inſignia interim cuſtodirentur, donec de nouo Caeſare adpellando ordines in comitiis conueniſſent. *Tegumenta iuris* huius erant uel eſſe poterant haec. *Quod* ſibi idem ſumpſerint Caeſares et reges Carolingici. *Reſpond.* Ab his ad poſtcarolingos nullum F uinculum conſecutionis. Quoniam Carolo M. imperium hereditarium fuerat et tantum non patrimoniale. Poſt autem Carolingos iura Caeſaris cum uita illius expirant in formula regni electitii *Deinde*, exempla ſupereſſe putant etiam Caeſarum poſtcarolingicorum, qui fecerint idem. *Reſpond.* Non quaeri, quid factum ſit, uerum quid debuerit fieri. Neque inde conſuetudini locum eſſe, ubi deſit patientia alterius. Cum uel ex §. 2. *litt. ii.* conſtet, ſaepiſſime Caeſaris hic uoluntatem ultimam eluſam inſigniaque extorta fuiſſe illis, quorum cuſtodiae Caeſares illa commiſerant. *Porro* deſiderari tamen putant inſignium ordinarios ab imperioque adpellatos cuſtodes. *Reſpond.* Nulla conſecutio, res non eſt tua, ergo eſt mea, et ſatis eſt, legem nullam pro Caeſaris hic loqui ultima uoluntate. *Demum* ultimae uoluntatis in iure fauorem laudant, quo curandum ſit, ne illa impugnetur. *Reſpond.* Axioma iuris intelligendum eſſe de rebus, defuncti propriis, non de iuribus uſufructuariis, in quorum numero reliquiae imperiales.

EXEMPLA *Caeſarum, qui* diſpoſuerunt *de inſignium cuſtodia.*

(tt) Principem in exemplis locum habet hiſtoria Cunradi primi. De hoc enim claris uerbis WITTEKINDVS *lib. 1. annal. p. 636. 637.* ſcribit : *Cunradus cum ſe morbo ſenſiſſet laborare , uocat fratrem, quem ita adloquitur. Sentio me diutius uitam tenere non poſſe. Quopropter attende fratris conſilio. Fortuna Henrico cedit, rerum publicarum penes Saxones ſumma eſt. Sumtis igitur his inſigniis 1) lancea ſacra 2) armillis aureis , cum 3) chlamyde et 4) ueterum gladio regum ac 5) diademate ito od Henricum* (aucupem) *facito pacem cum eo. Ipſe enim rex erit et imperator multorum populorum. Vt ergo rex* (Cunradus frater) *imperarat, Euerhardus adiit Henricum ſeque cum omnibus theſauris illi tradidit. Deinde exercitus Francorum deſignauit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum.* Idem enarrat EKKEHARDVS *cap. 5. de caſib. monaſt. Sangall.* ſummatim his uerbis: *Incipiens autem mori clam loquitur fratri. Sumens* CORONAM *et* SCEPTRVM *nocte dieque accelera ad Henricum teque et regnum ei meis uerbis in manus dato. Fecit igitur, ut rex iuſſerat, ueniensque ſecretum Henrici petit alloquium. Eliminatis omnibus ipſe oſtium clauſit chlamideque exuta ad pedes uiro corruens, nimis ſtupenti coronam et ſceptrum detegit et, quae iuſſus eſt, narrat.* Vtroque plenior eſt LVITPRANDVS *lib. 2. c. 7.* Poſtquam enim commendaſſet Henricum aucupem ad imperium, pergit. *His itaque prolatis, propriam* CORONAM *non auro, quo cuiuscunque pene ordinis principes pollent, uerum * gemmis pretioſiſſimis non ſolum ornatam, ſed grauatam,* SCEPTRVM *et cuncta, quae regalia ſunt*

Cunradi I. *anno 918.*

IN-

Cap. IV. §. 7. 8.

INDVMENTA, *in medium uenire praecepit et huiusmodi uerba effudit: heredem regiaeque dignitatis uicarium regalibus meis ornamentis Henricum conſtituo. Cui ut obedintis conſulo et oro. Ipſo igitur mortuo, memorati principes coronam cunctaque regalia indumenta Henrico duci contulerunt.* Taceo alios, qui idem adnotarunt. Verum, quod pace conſenſuque ordinum imperii hic omnia fecerit Cunradus, conſilii hic rationes produntur, necquicquam nexus iuris neceſſarii.

Ottonis III. an. 1002.

Exemplum Ottonis III. non opus eſt, ut mittamus ſub examen. Quoniam parum ei morem geſſit Henricus ſanctus. Quod plene planeque docuimus *cap. 4. §. 2. p. 26. 27.*

Henrici II. an. 1024.

De Henrico S. pariter WIPPO *in uita Cunr. p. 426. n. 45.* teſtatur, quod uxor, mandato et iuſſu mariti, inſignia cuſtodiuerit. Verba eius ſunt: *Imperatrix Chunegunda* * REGALIA INSIGNIA, *quae ſibi* (illi) *imperator Henricus reliquerat, gratanter, non grauate obtulit et ad regnandum, quantum huius ſexus authoritatis eſt, illum corroborauit.* Neque legitur, Cunigundae de cuſtodiae iure inſignium imperii, ſibi per maritum commendato, litem ullam factam fuiſſe.

Henrici V. an. 1125.

Vxor etiam Henrici V., dubium an mariti iuſſu, ſibi inſignium imperialium ſumpſit tutelam. Neque ui, ſed pollicitationibus Moguntiae antiſtes eidem illa ſubtraxit. *Otto* FRISINGENSIS *lib. 1. de geſt. Frid. cap. 15. p. 415.* hoc teſtimonio rem firmat: *Henricus V. imperator rebus humanis ereptus eſt. Ac imperatrix Mathildis, Henrici regis Anglorum filia,* * REGALIA *in ſua poteſtate habebat. Quam Albertus, Moguntinae eccleſiae archiepiſcopus ad ſe uocauit falſisque promiſſionibus ad ſibi tradenda* REGALIA *induxit.*

Lotharii II. an. 1139.

De genero Lotharii Caeſaris non minus auctores adfirmare, quod ipſe a ſocero acceperit inſignium cuſtodiam, illud quidem ſupra eſt dictum *cap. 4. §. 2. litt. ii. p. 25. 26.*

Ottonis IV. an. 1210.

Singulare etiam eſt, quod *abbas* VRSPERGENSIS ad an. 1210. de Ottone IV. Caeſare ſcribit: illum ſuo arbitratu inſignia imperialia Mediolanenſibus commiſiſſe. Verba chronici ipſa ſunt haec: *Imperator coronatus dimiſit exercitum et ipſe cum paucis in Italia permanſit, accipiens terram in ſuam poteſtatem.* INSIGNIA *quoque imperialia apud Mediolanum commiſit. Vnde magnum fauorem a Mediolanenſibus acquiſiuit.* Quo loco ſupplendus eſt MVRATORIVS *de corona ferrea cap. 9. p. 296. 197.* Alia exempla praetereo, quoniam melior de illis locus dicendi occurrit, inferius.

VII. FAMILIAE Auguſtae et IIX. ADMINISTRORVM.

§. 8. *Contra, demortuo Caeſare, iure tutelari inſignium imperialium uſa quandoque eſt* FAMILIA AVGVSTA *(xx), uidua, liberi, agnati. Nonnunquam idem quoque ſibi adrogarunt primarii conſiliorum* ADMINISTRI *(yy). Vtrique ſane praeter rem et rationem. Dummodo fuiſſent, qui petisſeut idem iure meliori (zz).*

Inſignium cuſtodiam qui ſibi adroget FAMILIA AVGVSTA?

(xx) Loca, in nota praecedenti indicata, pleraque etiam repeti hic poſſunt. Mortuo enim Caeſare, eius *uidua, liberi, agnati* adrogauerunt ſibi inſignium cuſtodiam, usque dum nouus adpellatus eſſet Caeſar, ſiue ita iuſſiſſet imperator moribundus ſiue prorſus non conſtaret de illius uoluntate.

exemplo Philippi *an.* 1198.

Mortuo Henrico VI. frater eius Philippus imperii inſignia ſibi adrogauit uiamque ita aperuit ad imperium. Hac enim praerogatiua multum momenti habuit eius electio ante aemulum illius Ottonem quartum. ARNOLDVS *Lubecenſis lib. 6. cap. 2.* ait: *Inter haec Philippus, qui* IMPERIALIA *tenebat* inſignia, *fratri ſuccedere adſpirabat.* Plenior eſt hic *abbas* VRSPERGENSIS in geſtis Philippi *p. 319. Volebat* Philippus *tenere imperium, cum in poteſtate ſua haberet inſignia imperialia, utpote* CORONAM *et* CRVCEM *et alia, quae attinebant. Non enim cautum eſſet ſibi, ut ad alium tranſiret imperium et ſic tam ipſe, quam patruelis ſuus, licet tunc paruulus, omni hereditate priuarentur.* Sic de Ottone IV. Caeſare ſcribit BARONIVS *ad an. 1219. n. 1. p. 266.* his uerbis; *Ottone IV. e uiuis ſublato,*

Henrici Brunſuicenſis an. 1219.

Henricus comes Brunſuicenſis et dux Saxoniae CORONAM, LANCEAM *et alia imperii inſignia detinuerat,* haud dubie accepta ab agnato improli (*), *ne Fridericus ex more uetuſto inaugurraretur. Itaque ſuo iure Honorium poſtulabat, ut ad* IMPERIALIA ORNAMENTA *reſtituenda Henricum compelleret. Miſit ea de re Honorius nuncium, qui Henricum ad reſtitutionem induceret ſiue etiam cenſuris eccleſiaſticis compelleret. Commiſit inſuper Halberſtadienſi et Hildeshemienſi epiſcopis, qui a ſacrorum communione praeciſum publice renunciarent atque prouinciis ac terris illius ſacramentorum uſum interdicerent.* Morem etiam geſſit Henricus apoſtolico mandato. Nam ALBERTVS *abbas Stadenſis* ad an 1219. ſcribit: *Rex Fridericus conuentu habito apud Goslariam principes conuocauit, ubi* * *Henricus,* Brunſuicenſis, *ei imperii* INSIGNIA *praeſentauit.* Plenior in hac narratione auctor MAGNI *chron. Belg. ad an. 1212. p. 221.* qui etiam cauſam nominat acceptorum inſignium: *Rex* Fridericus II. CORONAM et LANCEAM *ceteraque* REGALIVM *ornatuum* INSIGNIA *recepit ab Henrico duce Saxoniae, fratre Ottonis quondam im-*

* Vt cauſas non habeat GRETSERVS *cap. 2. ſyntagm. p. 67.* dubitandi, quomodo Henricus Brunſuicenſis inſignia accepiſſet.

Cap. IV.

§. 8. 9. 10.

imperatoris. Datis eidem duci undecim marcarum millibus. Qui dux omnia, quae fratris erant uel quae Otto, poſt amiſſum imperium undecunque congregauerat, poſt mortem fratris ſui ſibi uſurpauit. Addimus exemplum Ludouici, Brandeburgici marchonis, qui inter parentis Ludouici Bauari reliquias etiam imperiales reperit tenuitque, usque dum Carolus ei IV. ſatisfaceret, ab eoque uſum cuſtodiamque earundem tantum non mercaretur. Diploma habes in *adpendice litt. A.* quod alii Germanice exhibent: hiſtoriam expoſuimus *cap. 3. §. 6. litt. dd. p. 22. 23.*

Ludouici Brandeburgenſis *an. 1350.*

Inſignium cuſtodiam qui adrogarint ſibi Caeſaris primarii ADMINISTRI? *Epiſcopus Spirenſis an. 1208.*

(yy) Sufficiat hic illuſtre exemplum Cunradi *Spirenſis* epiſcopi. Is enim, mortuo principe ſuo, Philippo Caeſare, cuius fuerat *cancellarius*, ante non reddidit inſignia, quam a nouo Caeſare Ottone 4. ſpem accepiſſet, fore, ut ab eodem in munere imperialis cancellarii confirmaretur. Plenior hic aliis eſt abbas VRSPERGENSIS *ad an. 1208.* quem exſcripſit GRETSERVS *ſyntagm. c. 2. p. 68. 69.* Succedat ei CVSPINIANVS *in uita Ottonis IV.* quem nos recitabimus: *Spirenſis antiſtes A habens in ſua poteſtate 1) coronam 2) crucem 3) lanceam 4) inſignia regalia, tanquam imperialis aulae* CANCELLARIVS, *penitus reddere recuſauit, niſi in officio confirmaretur.* Locum addit, ubi tum condiderit inſignia, domeſticus teſtis *Wilh.* EYSENGREIN *in cat. epiſcop. Spirenſ. lib. 13. an. 1208. p. 232.* his uerbis: *Cunradus habens inſignia in caſtro* TREIFELS *coronam, crucem, lanceam, tanquam imperialis* B *aulae cancellarius. Ob id perdurauit in eo, quoad uiueret.*

Quo utrique uſi ſint iuris tegumento?

(zz) Pertinent huc querelae, quas *cap 4. §. 6. litt. rr.* mouimus, cuſtodiam imperialium reliquiarum, Caeſare demortuo, nulla uel lege uel conſuetudine in imperio definitam fuiſſe. Fuit itaque hoc ius inſtar hereditatis iacentis, quae perſonam ſuſtinet defuncti *l. 9. cum hereditas C. depoſit.* ut adeo fingendum C ſit, uiuere defunctum imperatorem, usque dum ordines de noui electione conueniſſent. Quam iuris fictionem ritus adiuuat, Poloniae regno ſolennis, cuius ordines demortuo regi ante tumulum non parant, quam nouus rex electus fuiſſet.

IX. TERRITORII, ubi Caeſar obiiſſet.

§. 9. Adeo dubii fuerunt in opinionibus, cui imperialium reliquiarum, mortuo Caeſare, debeatur cuſtodia: ut aliqui hanc illi tribuere auſi ſint, in cuius territorio (aa) imperator mortuus fuiſſet.

TERRITORII, *ubi mortuus imperator, iure tutelari inſignium S. R. I.*

[aa] Plures enim cauſam ita tueri uoluerunt Henrici ſuperbi, qui, ſocero ſuo, Lothario Caeſare mortuo, ſibi inſignium imperialium tribuit cuſtodiam. Eo, quod D imperator in eius territorio ſupremum diem obiiſſet. Ipſe FRISINGENSIS, ſcriptor grauiſſimus, *lib. 7. chron. c. 20. n. 46.* digitum, inter alia, eo etiam uidetur intendere, dum ait: REGALIA *dux Henricus, gener eius, in cuius finibus obierat, accepit.* Idem ALBERICVS *ad an. 1137. p. 281.* Idem AVENTINVS *lib. 6. p. 384.* Alias pro Henrico ſuperbo rationes ex ſcriptoribus diuerſis laudauimus ſuperius *cap. 4. §. 2. litt. ii. p. 25. 26. 27.* Quae loca cum his omnino ſunt conferenda. Et ſane, in tantis opinionum diſcriminibus, nulla forte aequior magisque ſecura fuit, quam ut eo loco permanerent inſignia, quo illa demortuus reliquerat imperator. Partim, quod nulli Germaniae prouinciae ante alias hic ulla iuris praerogatiua, quod ſaepius eſt dictum: partim, quod iacentis iuris ea ſit indoles, ne a loco, ubi defunctus eam reliquit, temere dimoueatur.

X. CIVITATVM inanis praerogatiua in iure inſignium tutelari.

a] *Pragae.*
b] *Bambergae.*
c] *Francofurti.*
d] *Hammerſtein.*
e] *Kyburgi.*
f] *Dreiſueldae.*

§. 10. Inter tot opinionum diuortia de cuſtodiae iure reliquiarum imperialium, Caeſare demortuo, nulla ſtomachum mouet uehementius, quam haec. Quod, inſolenti conatu, aliquae ciuitates ſibi ſpartam hanc adrogent tutelarem, in quibus, iuſſu Caeſarum, inſignia ſemel forte ac iterum depoſita fuerunt. In quarum numero* PRAGA *(bb), ubi Bohemici ſcriptores ſunt inconſideratiſſimi:* BAMBERGA, *patriae hic forte aemula (cc):* FRANCOFVRTVM *(dd):* HAMMERSTEIN *(ee):* KYBVRG *(ff):* DREISVELDA *(gg) et forte loca Germaniae alia.

BOHEMORVM *impudentia in adrogando ſibi iure tutelari inſignium imperialium.*

[bb] Quis crediderit, adeo impudentes E fore ultimos Germaniae Bohemos, ut ſibi ac ſuo regno cuſtodiam adrogarent aeternam inſignium imperialium? Sed tamen interpretem huius furoris egit *Samandrienſis epiſcopus Peſſina de* CZECHOROD *in metrop. Prag. radic. 4. p. 402. 403.* Cuius uerba dedimus ſupra *cap. 3. §. 2. litt. tt. p. 17. 18.* cum ſylloge errorum multiplicium Czechorodii in una fere periodo. Caeco autem in haereticos liuore ſcripſiſſe oportet epiſcopum, cum ex amico ſuo intelligere potuiſſet rerum diuerſarum turpiſſimam perturbationem. Nam ante eum *Aloyſius* BALBINVS, Ieſuita ſuorum ciuium hic errorem perſtrinxit, qui Noribergam ſpolii accuſent ſacrarum reliquiarum. Triplicis enim generis reliquias olim in Bohemia fuiſſe, adfirmat *1) imperiales 2) regales 3) cathedrales* Pragenſes. Duo ultima uindicare ſibi Bohemiam poſſe, agnoſcit, non primum, in

quod

Cap. IV.

quod Bohemiae nil ſuperſit iuris. Ipſum loquentem audiemus in *uita Arneſti lib. 2. cap. 13. p. 179. 180. ſq.* his quidem uerbis: *Reliquiarum ſtudioſisſimus fuit Carolus IV. quas, Arneſto antiſtite Pragenſi incitante, toto orbe collectas intulit Bohemiae. Tria reliquiarum genera tum in Bohemia. Primi generis* IMPERIALES, *quae a Caroli M. temporibus conquiſita apud imperatores, uelut fatale imperii pignus adſeruari ſolitae ſunt. Eae an. 1349. Monachio Pragam ad Caeſarem miſſae* [errorem intellige ex cap. 2. litt. kk. §. 1. p. 12. et cap. 3. §. 6. litt. dd. p. 21. 22.] *primum in arce* WISSEHRADENSI *deponuntur, mox in cathedrale templum S. Viti illatae, ſubinde ad arcem,* * *recens ob id conditam* CARLSTEINVM *deportantur. Vno die Veneris poſt octauum paſchae ſanctae illae reliquiae publice cultae atque in foro medio nouae ciuitatis* PRAGENSIS *honorandae populo proponuntur. Has reliquias amiſit Bohemia iam inde a Sigismundi Caeſaris temporibus auroque aliqua parte a Lutheranis cuſtodibus* * *ſpoliatae, Noribergae ſeruantur.* Mox pergit in notulis: *Error hic quorundam euellendus eſt, quo putant, eas reliquias, quae Noribergae adſeruantur, ad Bohemiae regnum pertinere. Errant toto coelo. Sunt enim haec cimelia ſacra imperii, longe ante Carolum IV. a Carolo M. ex oriente collecta ſemperque * ad imperatorem et imperium ſpectabant. Itaque ad Carolum IV. qua imperatorem peruenerant. Sigismundus bellis Huſſiticis imminentibus, cum pecuniis egeret, Noribergenſibus quasdam primum pro quinquaginta millibus oppignerauit. Mox, probante pontifice circa an. 1424. omnes Noribergam tranſtulit. Erdtmannus probare conatur, quanta iniuria ibi adficiantur. Violatas eſſe, dicit, gemmasque et aurum pro multis millibus in Poloniam uenditum. At ſacrae reliquiae regni Bohemiae eique adſcriptae inuiolatae, nunquam ad haereticorum manus uenerunt.* In caſtris itaque noſtris militat Balbinus Qui tamen in eo errat iniuriamque facit Bohemis ſuis, quaſi de Sigismundo non uerum ſit, quod etiam de reliquiis, Bohemiae propriis, plures diſtraxerit uendideritque. De quo tamen publicas ordinum querelas audiuimus *cap. 3. §. 2. litt. uu. p. 19. 20.* Quas in dubium nullatenus uocare licet, maxime, cum ipſe Sigismundus ſe reum agnouerit in litteris, quas dedimus in *adpendice litt. C.*

Iura Bambergae *tutelaria.*

[cc] Ita quidem ſibi perſuadet HOEPINGIVS *cap. 2. §. 7. ſect. 2. membr. 3. p. 149. n. 865.* cuius uerba ſunt haec: *Quod ornamenta imperialia attinet, Noribergae hodie. Cum antea partem eorum Henricus II. imperator Bambergenſibus commiſerit.* Locus IRENICI, auctoris rari et utilis *lib. XI. exegeſ. Germ. litt. B. p. 204.* eſt hic: *Henricus quoque ſecundus de cruce et parte claui dominicae paſſionis et alia Babenbergenſibus commiſit.* Verum fallit fallitur- que iudicium Hoepingii. Fons enim, unde ſua hauſit Irenicus, eſt *Lupold. de* BEBENBVRG, qui *cap. 12. de zelo princip. Germ. p. 58.* ita diſſerit: *Imperator Henr. II. partem de cruce et partem claui paſſionis dominicae multorumque ſanctorum reliquias, quas de * diuerſis locis attulit, ac pretioſa et uaria ornamenta eccleſiaſtica, prout in praeſentiarum cernitur, eccleſiis Bambergenſibus, per eum inſtauratis, donauit.* Vnde facile patet, quod reliquiae hae Henrici fuerint, non imperii: ut adeo cum iure tutelari imperialium inſignium nihil habeant commune. Quamuis uirulentum ſcriptum Erdtmanni, *cap. 1. §. 4. litt. ff. p. 7. 8.* recenſitum, Bambergenſis quondam epiſcopi ius dioeceſanum in Noribergam maximopere neque forte alio fine urgeat, quam ad fouendam & excitandam aemulationem. Verum operae pretium non eſt, has nugas maleuolorum confutare. Poſſident enim muſae *Dn. praeſidis codicem* MSCTVM *Martini* HOFFMANNI, pleniſſimi *annalium Bambergenſium* ſcriptoris, qui *curiae Bambergenſis* fuit *actuarius.* In quibus pariter Henricianarum reliquiarum mentio fit, necquicquam imperialium.

§. 10.

FRANCOFVRTENSIVM *tegumenta* 1352.

(dd) Tegumentum iuris eſſe poſſet Caroli IV. pollicitatio, Ludouico Brandeburgico facta de inſignibus aut *Noribergam* reponendis aut *Francofurtum.* Quod enarratum eſt ſupra *cap. 3. §. 6. litt. dd. p. 22.* Licet autem Carolus non ſteterit promiſſo, quod pariter dictum *cap. 4. §. 10. litt. bb.* ſpem tamen factam expleuit filius eius Sigismundus, ut dictum *cap. 2. §. 23. 4.* et *cap. 3. §. 6. p. 21. 22.*

HAMMERSTEIN *arx tutelaris inſignium an.* 1125.

(ee) Ita conſilium fuerat Henrici V. Caeſaris iam nunc moribundi. Quod enarrat VRSPERGENSIS *ad an. 1125. p. 284.* his uerbis: *Henricus V. Traiecti ad extrema coepit propinquare. Vocatisque, qui ſecum erant, regina Mathilde coniuge ſua, ceterisque primatibus, prout potuit, de regni ſtatu conſilium dedit.* CORONAM, *ceteraque* REGALIA, *usque ad conuentum principum conſeruanda, in caſtello firmiſſimo, quod* HAMIRSTEIN *dicitur, reponi diſpoſuit.* Neque tamen uotis ſteterunt illius heredes et propinqui. Idem enim VRSPERGENSIS *ad an. 1126. p. 287.* dicit: *penes Fridericum et Cunradum, mortuo auunculo ſuo Henrico V. iuniore, inſignia imperialia remanſerunt.* De Friderico ſigillatim ſcribit oſtenditque, quomodo inſignia illi, inanium ſpecie, extorſerit Moguntinus, *abbas* STADENSIS *ad ann. 1126.* Quem tamen locum cum exſcripſerit GRETSERVS *cap. 2.* ideo hic remitto lectorem ad *adpendicis litt. O.*

KYBVRGVM *arx inſignium tutelaris an.* 1300.

(ff) Quantum coniecturis adſequor Habsburgici imperatores hunc in Heluetiis locum propterea inſignium imperia-

 lium

Cap. IV.

§. *10. 11. 12.*

lium cuſtodiae deſtinauerunt, quod patria ipſis eſſent Heluetiae. Locus ſingularis eſt *Felicis* FABRI *lib. 1. hiſt. Sueu. p. 140 141.* ubi ita inquit: *Agnes Hungariae regina*, Alberti I. Caeſaris filia, *in caſtra Kyburg capellam pulchram aedificauit in honorem depoſitionis dominici corporis de cruce, ad quam peregrinantur homines. Hanc capellam conſtruxit propter* IMPERIALES RELIQVIAS, *quae hodie* NORIBERGAE *conſeruantur. Quae * tunc in* KYBVRG *ſeruabantur, tanquam in loco tutiſſimo. Eſt enim caſtrum ualde firmum et pulchrum et ab anteriori parte uallo intermedio habet oppidum, quod tamen iam eſt deſtructum et eſt uillula.* Verum non fruſtra miror, conceſſiſſe hoc ordines patriae noſtrae, ut inſignia agerent extra limites Germaniae imperantis.

DRIESFELT, *arx tutelaris inſignium imperii an. 1253.*

(gg) Tempore interregni haud dubie ordines imperii curarunt, ut inſignia imperialia in tuto ponerentur, ubi ſecura eſſent a manibus ſpoliatorum et publicis latrociniis. Caſtrum igitur, Rheno uicinum, nomine DRIESVELT elegerunt, ubi illa deponerentur. Intelligere hoc licet ex litteris Wilhelmi Caeſaris, quas exhibet *Ant.* MATTHAEI *in chronico Egmond. cap. 43. p. 52.* cuius loci nos admonuit uir celeberrimus. Eſt autem hic: WILHELMVS *Dei gratia Romanorum rex &c. abbati Haecmundenſi, uicecancellario ſuo, gratiam et omne bonum.* Poſt alia: *Accedat ad cumulum gaudiorum, quod caſtrum Drieſuelt et* INSIGNIA, *imperialia diademata, cum multis* SANCTVARIIS *et inornatu ineffabili,* LANCEAM ET CORONAM *in noſtro dominio iam habemus et pacifice poſſidemus.* Quando autem Wilhelmus antea iam inauguratus fuit ſymbolis ac inſignibus imperialibus, quem ritum, poſt alios, deſcribit auctor *chron. M.* BELGICI *p. 244.* haud dubie uel plura iam tum fuerunt diademata imperialia, uel imperator noua inaugurationi ſuae parauit. *Treifels* eadem arx tutelaris *cap. 4. §. 8. litt. yy.* commemorata ſuperius.

XI. Familiae WALDBVRGENSIS an. 1221. ius tutelare.

§. 11. *Non maioris momenti illud eſt, quod Fridericus II imperator inſignium cuſtodiam in Germania crediderit adminiſtra ſuo Eberharda de* WALDBVRG *(hh). Nam et haec precaria fuit, necquicquam perennis.*

C. de WALDBVRG *ius tutelare an. 1221*

(hh) Hiſtoriam hanc deſcribit *abbas* VRSPERGENSIS *ad an. 1221. p. 335.* his uerbis: *anno 1221. res imperii in Lombardia et in Tuſcia cupiens diſponere Fridericus II. a Bononienſibus et quibusdam aliis ciuitatibus inhoneſte tractatur. Et inſignia imperii, uidelicet* CORONAM *et alia remittit in Alemanniam, faciens ea cuſtodiri ſub poteſtate Euerhardi de Tanne miniſterialis et dapiferi ſui in* WALPVRC. *Filium quoque ſuum Henricum, iam circiter octo annos habentem nutriendum et gubernandum commiſit Cunrado de Tanne, pincernae et miniſteriali ſuo in caſtro* WINTERSTTEN. Inde iudicium GRETSERI *cap. 2. ſyntagm. in adpend uides hic nobiliſſimae familiae Truckſeſſiorum a* WALDPVRG *antiquitatem ſimul et auctoritatem.* Addo *Schenkiorum, baronum de* WINTERSTETT hodie propaginem ſupereſſe in unico tantae familiae herede, qui domicilium habet in dynaſtia, Luneburgo, uicina, Schwachhauſen. Cui infans unigena.

XII. Germaniae ARCHICANCELLARII poſtulatum in reliquiarum cuſtodia.

§. 12. *Vltimo loco, ne aliquid omittamus, etiam ſpartam inſignium tutelarem forte adſeruit quondam ſibi antiſtes* MOGVNTINVS *(ii). Sed exemplum illud ad ſtratagemata pertinet, non ad iuris praecepta (kk).*

ARCHICANCELLARII *pro iure tutelari argumenta. a] exempla primum an. 1208.*

(ii) Tegumenta iuris eſſe poſſunt. *Primo*, quod ſibi olim hanc ſpartam adrogauerit antiſtes Spirenſis, non alia cauſa, quam quod eſſet imperii cancellarius. Loca dedimus ſuperius *cap. 4. §. 8. litt. yy. p. 39.* ubi uerba imprimis huc pertinent, quod antiſtes habuerit *inſignia* tanquam *imperialis aulae cancellarius.* Verum *reſpond.* quod factum illius antiſtitis coniunctum fuerit cum manifeſta iniuria, quia ne quidem reddere ante uoluit inſignia Caeſari, rite electo, quam ipſum in cancellarii munere, cum uita Caeſaris extincto, confirmauiſſet. Igitur illud laudari non poteſt pro iuris aliquo argumento.

alterum an. 1126.

Deinde, mortuo Henrico V. Caeſare, cum auunculus eius Fridericus inſignium cuſtodiam ſibi adſeruiſſet: Moguntinus antiſtes, imperii archicancellarius, illum perſuaſit, ut inſignia redderet. Locum *Alberti* STADENSIS ad an. 1126. habes inferius in *adpendice litt. O. Reſpond.* Ipſe Moguntinus non iuris aliqua ratione eſt uſus, quaſi ob cancellarii munus Fridericus inſignia ipſi deberet: uerum conſuaſor fuit, ut, inſignium oblatione pacaret ordinum animos caperetque apud eos beneuolentiam in futura electione. *Tandem* conſecutionis uinculum nectunt a ſimili.

b] cuſtodia imperialis tabularii et ſigilli.

Cum enim imperialis tabularii et ſigillorum imperialium tutela credita ſit Moguntino: eadem quoque ratione illi ſpartam relinquendam inſignium imperialium tutelarem. *Reſpond.* ſuperius *c. 4. §. 4. p. 30. 31.* iam oſtenſum eſt, inſignium cuſtodiam aulici muneris eſſe, quod longiſſime abeſt a cancellis ac limitibus cancellariae.

Dubitatio.

(kk) In praecedenti notula ſatisfactum eſſe, puto exemplorum dubitationibus. Addo nunc illud. Quod *L. B. de* BOINBVRG litteratiſſimo quondam *Boeclero* ſyllabum dederit pleniſſimum in

Mo-

Cap. V. *Moguntini* praerogatiuis. Quem ille addidit ſuae *notitiae imperii*. In quo certe hoc genus omiſſum non fuiſſet, ſi in tabulariis ullum ſupereſſet eius ueſtigium. §. 1.

CAP. V.

ADSERTORIS AQVENSIS ARGVMENTA.

Hiſtoria rei nouiſſima.

§. 1. Noriberga *et* Aquisgranum *urbes ſunt imperialium reliquiarum tutelares (aa). Vtriusque ergo legati cum ſacris cimeliis petiere Francofurtum in nouiſſima Caeſaris inauguratione (bb). Ad quam ceremoniam ſolent illa adhiberi (cc). Vt uero in diuerſis ciuitatibus adſeruantur quoque cimelia diuerſa: ita non uidebatur materia diſcriminis, ut altera alteri litem ideo poſſet intendere (dd).*

Imperialium reliquiarum, Aquisgrani enarratio.

(aa) Neque enim alia ulla ciuitas in A uniuerſa Germania reliquias cuſtodit imperiales. De *Noriberga, dea tutelari*, agit noſtrum inſtitutum. De *Aquisgrano kurzer Bericht über des Königl. Stuels Aachen bey denn Krönungen habende* Praerogatiuen. Vbi *p. 1.* uerba ſunt haec: *Zweytens iſt Reichskundig, daß der Königl. Stuel und freye Reichs-Stadt Aachen folgende drey zur Krönung eines Römiſchen Koniges eſſentialiter erforderende* inſignia *in würckli-* B *chen bewahr habe. Als nemlich zum* erſten *das Schwerdt* Caroli M. *mit welchem iezt-gemeldter Käyſer in der uon Ihme zu ehren der Mutter Gottes daſelbſt erbaueten Stiffts-Kirchen im Grab ſizend gefunden worden. Welches Schwerdt den Römiſchen Königen bey ihrer Krönung und Salbung, unter dem Amt der H. Meſſe, angehangen und alſo fort von Ihr. Maieſt. wehrenden drey Tagen nach der Krönung, getragen wird.* Anderens C *wird zu Aachen aufgehalten das zur Krönung eſſentialiter geforderte auf praeparirte Baumrinden mit güldenen Buchſtaben geſchriebene Euangelium-Buch. In welchen der uier Euangeliſten Euangelien enthalten und in* Caroli M. *Grab gleichfals gefunden worden ſind.* Drittens *eine mit koſtbaren Edelgeſteinen beſezte, zur Krönung gleichfalls* eſſentialiter *erforderte güldene* capſula, *worin uon der Erde, worauf das Blut des* D *Ertzmärteres* Stephani, *bey ſeiner* lapidation *geſtoſſen*, adſeruiret *und der zur krönenden Königl. Maieſt. auf dero Verlangen eröffnet und gezeuget wird.* Enſis Carolini effigiem habes in tabula aenea n. 9.

1] Enſis Caroli M.

2] Euangelium Carolinum.

3] Capſula cum ſanguine protomartyris.

Inſignium ad inaugurationem perferendorum ceremoniae.

(bb) Hoc enim fine a principibus electoribus ciuitates, ante imperialem inaugurationem, requiruntur, ut deferant inſignia, ſibi commiſſa, ad locum inaugurationi deſtinatum. Formulam littera- E rum dedimus in *adpendice litt. K. L.* Comitatus ſolennia in itinere haec fere ſunt. Principio nominantur patritii, inſignium *duces*; deinde *comites* ex eodem ordine eliguntur, quos adpellare ſolent *die Kron*-Cauilliers. In illis nouiſſime fuerunt *Nuzel, Fürer, Scheurle*: in his *Ebner, Stromer, Harsdörffer, Holzſchuer* equites, in curru uehebantur *Loeffelholzii* duo, *Welſerus, Imhoffius*. Tum inſignia in *currum* reponuntur, cuius adſeclae ſunt, poſt equites, modo commemoratos, ſerui militares, *die Einſpanniger. Praeterea* ad conductum obligantur omnia territoria, per quae ita tranſitur. Quem imperare ſolent illi, qui inſignia ad inaugurationem requirunt, quod docet *adpendix litt. L.* Addere plerumque etiam ſolet nouus imperator adſeclas milites, *einige Hatſchierer*, ad itum et reditum in urbe. Quamuis uero legati Noribergenſes inſignia exhibeant principibus electoribus in loco inaugurationis: tamen ubique ſocii et adſeclae ſunt, ubi illa in actu inaugurationis et poſt adhibentur. A quibus poſtquam illa receperunt, parant reditum ordine, ſupra deſcripto.

Exhibitionis inſignium imperialium ceremoniae an. 1711.
1] Noribergenſium.

(cc) Sequemur hic auctorem diarii nouiſſimae inaugurationis, cuius deſcriptio eſt haec: *Indeſſen uerfügten ſich* (*am Tage der Krönung*) *auch die Nürnbergiſche Herrn* Deputirte *in ſchwarzer Kleidung und Mänteln, in folgender Ordnung in St. Barthol. Kirchen* I.) *giengen zwey uon denen iungen uon Adel*, II) *Herr Loſungs-Rath Scheurl mit ſeinem Bruder Herrn Pflegern zu Graffenberg*, III) *die beede Herrn* Deputirte, *Herr Wolff Jacob Nüzel und Herr Chriſtoph Furer*, IV) *der Geſandſchafft* Secretarius *Arnſchwanger*, V) *dero Herrn Abgeordneten beyde Scribenten*, VI) *die Kayſerl.* Chaiſe *mit 6. Pferden, worauff die* beeden Ornat-Küſſen *mit denen ſammeten Decken bedeckt ſtunden*, VII) *Nechſt denen giengen die aus denen adelichen Geſchlechtern mitgebrachte Perſonen*, VIII) *auſſerhalb dieſen die Käyſerl. Hatſchiers und Trabanten zu beyden Seiten, alle, gleichwie die ganze* Suite *mit entblößten Häuptern*, IX) *folgten die Nürnbergiſchen Einſpanniger mit dem Gewehr über dem Arm. In beſagter Kirchen lieſſen obbenannte Herrn* Deputirte *den in der Sacriſtey befindlichen Altar, uon denen darauf gelegten Küſſen und Decken abräumen, und* exponirten *darauf den*

Or-

Cap. V.

Ornat *und* Inſignia. *So dann übergaben ſie uermittelſt einer beſondern* Rede NB. *denen geiſtlichen Churfürſten ſolche* inſignia *und* ornat: *welche auch, nechſt beſchehener* Antwort uon Chur Meinz, *uon dem Chur-Mainziſchen Herrn* Vice-*Canzler uon Laſſer* ſpecifice adnotiret *worden. Und beſtunden ſolche* Inſignia *in folgenden Stücken :* I) *Käyſers* Caroli M. *Cron*, II) *deſſen Schwerdt*, III) *das Schwerdt* St. Mauritii, IV) *der Scepter*, V) *der Reichs-Apffel*, VI) *das* Pluuiale *oder Käyſerl. Mantel*, VII) *die* Dalmatica, VIII. *die* Alb, IX) *die* Stola, X) *Strümpfe und Sandalien*, XI) *die Handſchue*, XII) *zwey* Cingula *oder Gürtel.* Vnde facile patet, quod cetera imperialium reliquiarum genera Noribergae permaneant neque in inauguratione requirantur. Nunc de Aquenſibus. *So dann wurden uon denen Abgeordneten des Stiffts der Stadt Aachen dem Freyherrn uon Thraeck, Dechant; Herr Curer, Bomersheime, Sangern; Herrn Salten*, Syndico, *und dem* Secret. *Buſen: wie auch daſigen beeden Burgemeiſtern Herrn uon Speckbauer und Herrn uon Fibus nebſt dem* Syndico *Moll und* Secr. *Couet folgende* Inſignia*: als* I) *das andere Schwerdt oder Sabel Kayſers* Caroli M. II) *ein uraltes auf* praeparirte *Baumrinden mit güldenen Buchſtaben geſchriebenes* Euangelium-*Buch*, III) *eine* pretioſe capſul *mit* Reliquien *des heiligen Stephani aus ihrem Quartier mit zweyen Kayſerl. Wagen, als einem uor die Herrn* Deputirte *des Capitels unter Begleitung der Kayſerl. Hatſchiern in die Kirche gebracht und Ihr. Churfürſtl. Gnaden zu Maynz übergeben, und uon Ihren Herrn* Deputirten *in der Sacriſtey niedergeleget.* Addimus reliqua in margine [*], ad parcendum chartae ſpatio.

II] Aquenſium.

(dd) Patet hoc ex deſcriptionibus publice editis a nobisque recitatis *cap. 5. §. 1. litt. aa. et cc.* Et ſane agnoſcunt ibi Aquisgranenſes legati, ſibi non aliorum eſſe inſignium imperialium cuſtodiam, quam eorum, quae in tumulo Caroli M. reperit Otto III. imperator, poſtquam illum temere aperuiſſet. Cum enim hunc theſaurum conditum ſecum uoluerit Carolus M. eo ipſo donatus dicatusque eſſe uideri poterat baſilicae Aquisgranenſi.

Noribergenſium et Aquenſium inſignia ſunt diuerſa.

A Verum Noribergenſium inſignibus nil cum iſtis reliquiis eſt commune. Nam haec ante Ottonem III. geſſerant iam ſecum reges ac Caeſares Germanici Cunradus I. Henricus auceps, Otto primus ac alter. Quod uel GRETSERVS docere poteſt in *ſyntagmate*, quod habes in *adpendice litt.* O. et ſigillatim *cap. 8.* Ceterum hiſtoriam aperti ab Ottone III. tumuli Carolingici deſcribunt B plures ADEMARVS *in chronico* apud *Labbeum in biblioth. tom. 2. p. 169.* cuius etiam uerba exſcripſit PAGI *ad an. 1000. §. 2. p. 86.* *Otto imperator per ſomnium monitus eſt, ut leuaret* CORPVS CAROLI M. *qui Aquis humatus fuerat. Sed ignorabatur locus certus. Peracto triduano ieiunio, inuentus eſt eo loco, quem per uiſum cognouerat imperator. Sedens in aurea cathedra, intra arcuatam ſpeluncam infra baſilicam* C b. MARIAE. *Coronatus* CORONA *ex auro et gemmis, tenens* SCEPTRVM *et* ENSEM *ex auro puriſſimo et ipſius corpus incorruptum inuentum eſt, quod leuatum populis eſt demonſtratum. Quidam uero ibi canonicus, cum enormi et procero corpore eſſet, coronam Caroli, quaſi pro menſura capiti ſuo circumponens, inuentus eſt ſtrictiori uertice, corona amplitudine ſua uincente circulum capitis. Crus uero ad* D *cruris menſuram regis dimenſum, inuentus eſt breuior.* SOLIVM *eius aureum imperator Otto direxit Boliſlao*, Poloniae duci, *pro reliquiis S. Adelberti martyris. Rex autem Bolislaus, accepto dono miſit imperatori brachium de corpore S. Adelberti. Et imperator gaudens illud excepit et in honorem Adelberti Baſilicam Aquisgrani conſtruxit mirificam.* Narratio hiſtoriae eiusdem DITMARI *p. 357. edit.* E *Leibn.* eſt haec: *Caroli Caeſaris oſſa, ubi requieſcerent, dum dubitaret* Otto III. *rupto clam pauimento, ubi ea eſſe putauit, fodere, quousque haec in ſolio inuenta ſunt regio, iuſſit.* CRVCEM *auream,* * *quae in collo eius pependit, cum* VESTIMENTORVM *parte adhuc imputribilium ſumens, cetera cum ueneratione magna repoſuit.* Breuiores ſunt annales HILDESHEIMENSES ad an. 1000. *Pentecoſtes celebritatem Aquisgrani* Otto III. *feriauit.*

§. 1. Vltima oſſibus fere debentur Carolinis an. 1000. repertis ab Ottone III. teſte Labb.

(*) *Von ſolchen* Inſignien *und Zierathen ſeynd nun durch die* aſſiſtirende *Herren Biſchoffe das Euangelium-Buch und* Reliquien S Stephani *auf den* Conſecrations-*Altar, die Kron, Schwerdter, Scepter und Reichs-Apfel aber auf den* Inſignien-*Tiſch, neben dem Altar* ad cornu epiſtolae, *geleget, und von dar alle ſolche ietzt gemeldte Stucke, auſſer beeden Schwerdtern* Caroli M. *durch den Herrn Caſimir Ferdinanden Adolfen, Freyherrn von Waldpott zu Boſſenheim, Domſcholaſter zu Maintz in ihre Chor-Kappen gekleidet, und Herrn Grauen Johann Philipp von und zu Staden, Chur-Mainziſchen Geheimen Rath und Groß-Hofmeiſtern, in einer Mainziſchen Leib-Kutſchen, worinnen dieſe beyde Herren mit entbloſſeten Hauptern ruckwerts gefahren; die* Inſignien *aber auf den erſten Sitz geleget, zu dem Ende in den Käyſerlichen Hof uberbracht worden, damit ſolche Ihr. Majeſt. im hinziehen zur Kirchen vorgetragen werden konnten. Und hatten ſie ſich nachgehends wieder zurucke in die Kirche verfuget. Die ubrige Stucke als die Dalmatica, Alb, Stola, Sandalien, Strumpfe, Handſchue und* Cingula *ſeynd von obgemeldten Nurnbergiſchen Abgeordneten in die Chur-Capelle getragen, auf den Altar ordentlich hingeleget, und ſo fort die Capell von Herrn Wilh. Aug. von Lynar, als* ſubſtituirten *Genollmächtigten von dem alteſten Grauen von Werthern, des H. R. R. Thurhutern, verſchloſſen worden. Das* Pallium *aber wurde auf den* Inſignien-*Tiſch, gegen dem Altar, ausgebreit. An welchem Tiſche die* Deputirte *beyder Stadte ſich nachgehends beſtandig aufgehalten.*

§. 1. Vltima oſſibus fere debentur Carolinis an. 1000. repertis ab Ottone III. teſte Labb.

Cap. V. nit. *Quo tunc admirationis cauſa, kar ... oſſa effodere praecepit, qua tunc in abdito ſepulturae mirifica rerum uarietates inuenit. Sed ultionem aeterni uindicis incurrit. Nam praedictus imperator comparuit ei et obitum ſuum celerius adfuturum praedixit.* Alii ſcriptores hiſtoriae huius tempus indicant tantum, neque amplius quid habent. Plura autem ex illis, qui hactenus laudati ſunt, intelliguntur. *Principio*, quod Otto III. reliquias, in baſilica Aquisgranenſi repertas, ſibi uindicauerit earumque partem dederit aliis, Poloniae utpote regi, ſine ullo Aquenſium interceſſu. Adeoque hodie eorundem iuſto ſerior diſputatio. Si quidem ex tumuli Carolini reliquiis aliquid apud Noribergenſes ſupereſſet. *Deinde*, quod Noribergenſibus inſignibus nil ſit commune cum tumuli Carolini theſauris. Nam ſceptrum Caroli M. hic *aureum* deſcribitur, cum Noribergenſe, omnium teſtimonio, ſit *argenteum*. Crux Noribergenſibus *lignea in adpend. litt. I.* tumulus uero Carolinus condidit *auream*. *Enſes* Carolini hodieque diuerſi ſunt Aquisgrano et Noribergae. *Praeterea* noſtra inſignia in manibus fuerunt B Caeſarum, Ottonis III. anteceſſorum, ut fieri non poſſit, illa tribui nunc demum inuentioni Ottoninae. Primum patet uel ex loco Wittekindi, quem dedimus *cap. 4. §. 7. litt. tt. p. 36. 37.* Quae omnia ſatis indicant euincuntque, multum diſcriminis inter Aquisgranenſia inſignia et Noribergenſia omni tempore interfuiſſe. §. 2.

Caput litis.

§. 2. *Verum in nouiſſima Caeſaris inauguratione legati Aquisgranenſes Noribergam propterea in ius uocarunt et adſerere conati ſunt*: imperialium reliquiarum non alium cuſtodem eſſe, quam Aquisgranum *(ee)*. *Vt adeo, Noribergam huic reddere oporteat inſignia imperialia, quae adhuc inique detineat magis, quam iure cuſtodiat tueaturque. Eo tum proceſſit aemulatio eorundem, ut non ſolum notarii fidem requirerent (ff): ſed etiam controuerſiae ſumma capita in publicam lucem ire paterentur* (gg).

Conteſtatio Aquisgranenſium de inſignium tutela in dubium uocata Noribergenſibus an. 1711.

(ee) Aquisgranenſium legatorum extat libellus in *adpendice diarii nouiſſimae inaugurationis*, hac inſcriptione ſignatus: *kurtzer Bericht über des Königl. Stuels zu Aachen bey denen Krönungen habende gerechtſame.* In cuius *pag. 3.* haec uerba leguntur: *Obwohl nunmehro in der Stadt Aachen nur allein* obſpecificirte *zur Römiſch Königl.* Krönung eſſentialit*er erfordernde drey Stücke*, [*als 1.*] *das Schwerdt*, 2] *Evangelium*, 3] capſula ſanguinis Stephani] *daſelbſten aufbehalten werden: ſo iſt iedoch ſicher und bewehret es bellſcheinend das in der Beylag* E. *enthaltene* documenrum *weiland Kayſers* Richardi de anno 1262. *wie daß derſelbe der Stadt Aachen die* Königl. *Cron, Scepter und Reichs-Apfel ſam* Königl. *Kleidungen dieſer geſtalt in bewahr gegeben habe: daß ſelbe zur Krönung aller Römiſchen* Könige *gebraucht, dieſelbe auch aus keiner Urſachen von dannen verbracht werden ſölten. Weilen es aber hiernechſt alſo geſchehen, daß dieſelbe auf Nürnberg gekommen, und ietzo daſelbſten in bewahr ſtehen; ſo hat die Stadt Aachen*, zu ſaluirung *ihres auf gedachte Kayſerl.* inſignia *habenden kembaren rechtens, gleichwie ein ſolches in allen andern vorigen Krönungen geſchehen, die obgedachte* proteſtation *und* conſeruation *denen Stadt Nürnbergiſchen Herrn Geſandten zu Franckfurt* per notarium *Fiſcher* inſinuir*en laſſen.* Verum, quod obiter noto, ipſe tabellarius agnoſcit, quod Noribergenſes legati eum non audiuerint, ſed comites eorundem minas potius in eum ſparſerint, ut ab inſtituto eundem deſiſtere oportuerit pedemque mouere ac diſcedere ingratis.

Quo fine actus notarii requiſitus ſit ab Aquisgranenſibus?

[ff] Inſtrumentum notarii, de hoc actu conceptum, dedimus in *adpendice* C *litt. P.* Mirantur autem Noribergenſes, quod *proteſtatio* Aquisgranenſium non ipſi tum principi aut S. R. I. octouiris oblata ſit; uerum, praeteritis utrisque, implorata ſit fides unius tabellarii. Quo tamen uti non ſolemus, ubi limina patent iudicis aut iudicii. Sunt certe, qui perhibent, hoc factum eſſe ideo, quoniam idem fruſtra in locis modo dictis ante fuerit tentatum. Quod ſi eſt, eſſe au- D tem ita, hiſtoria fert, magna accedet Noribergenſibus cauſae ſuae fiducia ex principis ac imperii aequitate. Sed nil nos hic definimus.

Qui publici iuris facta controuerſia?

[gg] Prodiit *an. 1712.* apud *Zunnerianos heredes Francofurti* DIARIVM *inaugurationis Caroli VI. Caeſaris* in f. In cuius fine *adpendicis* loco habetur cum Aquisgranenſium aduerſus Noribergenſes libellus, tum *notarii* eo fine *conceptum in-* E *ſtrumentum.* Quod cum factum ſit, controuerſiam negligere non potuerunt Noribergenſes, uerum Aquisgranenſium poſtulatis pariter reſponderunt in libello, quem habes in *ſyllabo adpendice litt. M.* Quemadmodum igitur argumenta publici iuris alia docentur tractanturque in academiis non ad ſenſus aliorum, ſed ad rationes, quas doctoribus ſuggerunt leges, conſuetudines ac idonea F medii aeui monumenta: ita, conſilio patronorum factum eſt, ut ſpecimen conflictus inauguralis, in hac ſtatuerem arena et quid ratio, uſus, annales, diplomata, chartae, teſtes patriae meae iuribus dent, illud quidem exponerem tuererque.

Cap. V. Argumentum I] ab ARCHISOLII praerogatiua.

§. 3. *Rationes argumentorum ſequuntur. Sunt autem hae.* Principio *ad honorem prouocant archiſolii, quaſi huius acceſſio quaedam, ſparta inſignium tutelaris (hh). Sed nullum ſeculum uidit agnouitque primi nexum cum altero (ii).* §. 3.

Inſignium imperialium cuſtodia num pendeat ab archiſolio Aquisgranenſi?

[hh] His enim uerbis utitur Aquisgranenſium libellus: Erſtlich *iſt Hiſtori- und Reichs-kundig, daß der* Königliche Stuel *Aachen uon Käyſer* Carolo M. *erbauet und bey deren urſpringlichen* ſundamentalien *dahin* priuilegiret *ſey, daß dieſelbe zum* Krönungs-*Ort aller künfftigen Teutſchen Käyſer angeordnet worden. Welches die Wörter des Caroliniſchen* Priuilegii in terminis *geben. Solches auch die güldene Bulle mit mehreren beſtätiget. Auch faſt alle Käyſer uon* Carolo M. *an biß auf* Carolum V. *zu Aachen gekrönet worden ſeyn.* Zweytens *daß der Königl. Stuel folglich die zur Römiſchen* Krönung eſſentialiter *erforderte* inſignia *in würcklichem bewahr habe.* Concludit deinde adſertor Aquisgranenſis, quod, quoties a regula diſcedatur in Caeſaris alibi inſtituta inauguratione, toties imperator et imperium Aquisgranenſium priuilegia litteris muniant *reuerſalibus*, ne uideantur illa omiſiſſe non uſu. Praeterea Caeſarem ideo ſatisfacere urbi propter commoda, quae olim ab inauguratione expectauerint Aquisgranenſes. *Primo* enim Aquisgranenſibus legatis cedere loco Colonenſes, Noribergenſes et Francofurtenſes in honorem archiſolii: deinde *equum* cedere Aquisgranenſibus, quo Caeſar utatur, quando ſe inaugurationis cauſa ad templum confert: quorum *praeterea* ſupremi conſulis id iuris ſit, ut miſſilium numorum, antequam ſpargantur, tantum ſibi uind[illegible]are queat, quantum una manu capere. Vtriusque autem loco Caeſarem Aquisgranenſibus ſummam aeris ſoluere, quae pretium utriusque rei aequet exhauriatque. *Sumtus* etiam *itineris* reſtitui Aquisgranenſibus a nouo Caeſare ob cauſam eandem. Quae omnia cum ita ſint, ut priſtini iuris fidam ſeruent memoriam: ita curandum eſſe Aquisgranenſibus, ne temporis uetuſtas IVRA INSIGNIVM TVTELARIA deleat, quae ſibi, praeter ius et fas adhuc uſurpauerint Noribergenſes, cum illa Aquisgranenſi debeantur archiſolio. Fecit hoc ipſum glaucoma *Laurentio* BEYERLINCKIO, ut *tom. VI. theatr. p. 283.* in uerbo *reliquiae* ſibi perſuaderet, imperialium inſignium cuſtodia priuatam fuiſſe Noribergam, haneque datam fuiſſe Aquisgrano. *Reliquiae et lipſana, quae olim Noribergae in templo B. uirginis adſeruari et exhiberi ſolita, inter quae etiam numerantur illa, quae nomine inſignium imperii ab hiſtoricis recenſentur. Quorum tamen pleraque Aquisgranum translata exiſtimauerim.* Verum unus hic locus lapſus habet multiplices, quos facile emendabunt A *capita* ſuperiora *II.* et *III.* Vt uix hic notari mereantur. Abeſt quoque a uero, quod idem p. 286. ſcripſit: *Aquisgrani ſanguinem S. Stephani protomartyris cuſtodiri. Super * quo rex Romanorum, dum inauguratur, facit iuramentum.* Eſt tamen is locus Beyerlinckii propterea memorabilis. Quoniam omnium fere reliquiarum orbis chriſtiani habet matriculam. Ex quo ſane adparatu patet, quod B eadem res ſemel iterumque in aliis atque aliis locis reperiatur certiſſimo indicio plurium pſeudo reliquiarum.

Inter Archiſolii iura qui non ſint tutelaria inſignium imperialium? Teſtimonia pro honore archiſolii.

[ii] Non diſputamus Aquisgrano honorem dignitatemque *archiſolii.* Apertus eſt locus WIPPONIS, plenae fidei ſcriptoris in *uita Cunradi* Salici, ubi inquit: *Ad locum, qui dicitur* AQVISGRANI *palatium, peruenit. Vbi publicus thronus regalis ab antiquis regibus et a Carolo* C *M. praecipue locatus, totius regni* ARCHISOLIVM *habetur.* Recte ad rationesque ueteris aeui ſcribit *Lupoldus de* BABENBERG *cap. 10. de iure regni p. 114.* de argumento eodem: *Rex ungitur et coronatur Aquisgrani. Hic enim locus eſt* CAPVT REGNI, *ut etiam notat* Hoſtienſis in ſumma de princip. et reg. §. cui confit. ſub §. cui imperator. *Cui etiam concordat chronica* Gotfridi, *quod Carolus M.* D *quidem ibi ſedem principalem regni Francorum conſtituit.* Inde PTOLEMAEVS *Lucenſis epiſc.* ad an. 1201. de Othone IV. loquens notat: *coronatur Aquisgrani Otho ad * maiorem ſolennitatem et ad refrenandum impetum Teutonicorum ex cauſa iam dicta.* Alium locum habet *Felix* OSIVS *ad hiſtoriam Muſſati p. 130. 131.* ubi Aquisgranum iisdem nominibus *ſedes regni trans alpes adpellatur.* Scio quidem E Aquisgrauenſes diploma recitare *Caroli M.* quo eundem dederit *urbi* ſuae *principatum*, quod noua deinceps conſtitutione an. 1166. firmauit Fridericus I. qui oſſa Caroli eleuauit eumque claſſi adſcripſit ſanctorum et utrumque haberi in *actis SS.* BOLLANDI *die XXVIII. menſ. Ianuarii p. 888. 889. 890.* ſed prudenter addit ibi Bollandus: *Hoc diploma, quam obtinere auctoritatem debeat, alii iudicent. Com-* F *plura in eo miramur. Nam ſuſpectare aperte, quod alter imperator recitat et traditio Aquenſis eccleſiae tuetur, uix audemus.* Imo fruſtra in gratiam aliorum hic titubant *actorum collectores.* Nam uix duae lineae ſunt, ubi non criticae medii aeui tironibus indicia adparent ſoetus ſuppoſititii. Tantum abeſt, ut rerum gnari hic, quod ſentiunt, debeant diſſimulare. Abſit uero, ut inde aliquid decedat Auguſtae urbis amplitudini et dignitati, quam

Cap. V.

Rationes aduerſus tutelaria iura inſignium imperialium.

quam ſaluam habet teſtimonio aliorum. Nos ſtringimus hic calamum obiter. Illud enim eſt, quod negamus: *inter archiſolii iura etiam hoc eſſe, ut ibi inſignia imperialia cuſtodiri debeant Caeſare ſiue ſuperſtite ſiue demortuo.* Principio enim uſus huic nexui aduerſus eſt *mille* ferme annorum in Germania. Oſtendam hoc per ſummam ſine die ac conſule, qui repeti debent ex *capite 4.* praecedenti. Nam *uiui* Caeſares ſecum habuerunt inſignia egeruntque poſt Ludouicum pium uel nunquam Aquisgrani uel nonniſi rariſſime. Inſtar enim legis fuerat apud Germanos, ne Caeſar uni loco adfixus haereret; ſed ſingulis annis nouas patriae prouincias adiret. Ne ordines extra patriam quaerere oporteret iudicem ſupremum. Vnde Caeſari in ſingulis fere prouinciis *palatii* et *palatini* ſingulares, ut apud illos, quoties opus fuerat, diuerterent. Adeoque nemo non intelligit, *uiuo Caeſare*, imperialia inſignia intra moenia Aquisgrani nullatenus fuiſſe (*). Mortuus autem imperator *inſignium derelictorum* cuſtodiam uel *uiduae* commendauerat uel *amicis* uel *liberis* uel *heredibus* uel rerum primariis *adminiſtris* uel *caſtellis* probe munitis: non ſemel autem Aquisgranenſibus. Vnde, iterum conſtat poſtulati eorumdem inſolentia. Si autem omiſerunt Caeſares moribundi, de inſignium cuſtodia diſponere. Hanc ſibi ſpartam adrogarunt uel imperii archiofficiales (**); uel principes territorii, in quo obierat Auguſtus; uel ceſſerunt illa primum occupanti. Verum, teſtor fidem, quam debemus orbi litterato, in huius contentionis ſocietate Aquisgranenſes ne quidem ſemel fuiſſe. Tantum abeſt, ut in priſtinis temporibus ſibi haec cuſtodiae iura uel per ſomnium adrogauiſſent. Omnia haec teſtibus ac monumentis *cap. 4.* ſunt corroborata, quae nunc non licet repetere. *Deinde* in quamplurimis etiam regnis aliis neque ſedes principis primaria neque locus coronationis commune quid habet cum loco, ubi adſeruari et cuſtodiri ſolent inſignia regalia. Principio nobis exemplo ſit Franco-Gallia non ſolum ob loci, ſed etiam publicorum quondam iurium nobiscum uicinitatem. Nam cimeliorum regni iſtius alia adſeruantur in S DIONYSII abbatia, quae nouiſſime recenſet FELIBIEN *en hiſt. de l' abbaye S. Denys cap. 3.* inde a temporibus, quod creditur Chlodouaei (***): alia iterum *Rhemis*, quapropter eccleſiae S. Rhemigii obſides dantur, ut certa eſſe queat, peracta inauguratione regali, redditum iri, quod illa ad eandem commodauiſſet FAVYN *au theatre d'honneur lib. 2. c. ult. p. 508.* TILLET *au recueil de Roys de France tit. de ſacres et couronnements des Roys p. 181.* alia conduntur alibi. Sic de HVNGARIAE regno ſcribunt REVVA *p. 151.* et plenius SCHMEIZEL *cap. 4. de coronis p. 217.* quod *Budae* in ſede Auguſta noluerint cuſtodiri *ſacram coronam* et reliqua lipſana regalia, quod locus, quo amplior ſit, eo etiam ſit plenior periculorum ad motus et factiones multitudinis: ſed in caſtro *Viſſegrad* quinque milliaribus inde ſito uerſus Strigonium. Quamuis poſt, caſtro mutato, regalia *Poſonium* ſint delata, ubi hodieque adſeruentur. De POLONIAE *inſignibus* eorumque cuſtodia agit CHWALKOWSKY *lib. 1. iuris publ. cap. 3. §. 24. p. 41.* his quidem uerbis: *Ad coronandum delecta eſt* CRACOVIA *an. 1320. Antea enim in loco minime tuto* GNESNAE *coronabantur reges. Vbi etiam inſignia regni adſeruabantur.* Habes iterum aliam urbem regis ſedem, aliam rurſus inſignium tutricem. In BOHEMIAE regno inſignia regalia pariter cuſtodita ſunt extra regni metropolim, Pragam. Nam arcem *Wiſſehradenſem*, mox *Carlſtein* fuiſſe iui inſignium *tutelares*, docet teſtaturq; BALBINVS *in uita Arneſti cap. 13. p. 179. ſq.* Cuius etiam uerba dedimus alibi *cap. 4. §. 10. litt. bb. p. 40. 41.* Quod ſi igitur ne quidem in aliis regnis uerum eſt, inſignium regalium tutelam pendere a iuribus archiſolii, neque in Germaniae regni firmum erit filum conſecutionis.

§. 3. *Loca tutelaria inſignium regalium in* Gallia

in Hungaria.

in Polonia.

in Bohemia.

[*] Omiſeram ſupra *cap. 4. §. 6. p. 33. 34* locum, quem nunc in margine do, unde conſtat, ante Caeſares ſecum habuiſſe inſignia, quam illorum aeterna cuſtodia demandata eſſet Noribergenſibus. Henr. REBDORFF ad an. 1361. de Carolo 4 Caeſare rem ita narrat: *Imperatrix in Nurnberg maſculum genuit* [Wencesiaum] *Ad baptiſmum ſolennem ibi curiam inuocat imperator. Infans leuatus eſt de fonte per archiepiſcopos Moguntinenſem, Colonienſem, Pragenſem et per epiſcopos ſex et quinque abbates. Curia autem durauit per octo dies. Nam et* INSIGNIA IMPERIALIA *iubet deduci de Bohemia et oſtendit Noribergae, et denunciantur magnae indulgentiae, quas Innocentius VI. conceſſit.* [habes in adpendice bullam litt. B.] *Et ipſe cum uxore et* INSIGNIBVS *in Bohemiam eſt reuerſus. Et nota, quod* INSIGNIA *imperialia, quae tum uidi, ſunt haec. Primum, ferrum* LANCEAE, *quae tranſfixit latus Chriſti. Item* CLAVVS *cum aliquali petia ligni* S. CRVCIS. *Item* GLADIVS *Caroli M. et* CORONA, *qua coronatus eſt. Item gladius* MAVRITII *martyris. Item petia* BRACHII *S. Annae et* DENS *Ioannis baptiſtae. Item petia* CORDAE, *qua chriſtus ad columnam ligatus,* SPONGIA, *qua fuit potatus in cruce et aliae plures reliquiae SS.* [**] Ad tegumentum iuris palatini *cap. 4. §. 3.* laudati facit etiam locus *chron.* AVGVSTENSIS *ad an.* 1219. ubi ait: *Otto obiit.* REGALIA *quoque Henricus,* PALATINO *Rheni adſignanda, regi Friderico reliquit. Quae ad inſtantiam eiusdem* FRIDERICI *regis eodem anno, ſub quadam forma compoſitionis ipſi adſignata ſunt.* [***] *Theod.* GODEFREDVS *in ceremon. Franc. p. 362.* in coronatione Henrici IV. inquit, quod ipſe adhibuerit *la couronne imperiale cloſe, la moyenne, le ſceptre, la main de iuſtice, la camiſole, le ſandales, les eſperons, l' eſpee, la tunique, la dalmatique, le manteau royal et pluſieurs autres refaits de nouuel. Au lieu de ceux, qui auoient eſté religieuſement gardez des le temps du Roy Clouis au treſor de l' abbaye de S. Denys en France.*

Cap. V. II] NEXVS ab vno genere reliquiarum ad ALTERVM. *Filum conſecutionis ab uno inſignium genere ad aliud*

§. 4. *Deinde ab uno genere inſignium, quae tenent, ad alterum colligunt, quae urbi eorum iure debeantur (kk). Sed diuerſis inſignibus rationes diuerſae (ll).* §. 4. 5. 6.

(kk) Supra *cap. 5. §. 2. litt. ee. p. 49. 50.* dictum eſt, quod imperialium reliquiarum *tres* ſint ſpecies *Aquisgranenſibus*, utpote 1) *gladius* Caroli M. 2) eiusdem aureis litteris cortici inſcripta EVANGELIA, 3) capſula *ſanguinis* STEPHANI, protomatyris. Has igitur ex magno ac ingenti naufragio reliquias eſſe, ſibi quidem perſuadent Aquisgranenſes. Fieri enim non poſſe, exiſtimant, ut diuellatur imperialium inſignium cuſtodia. Vt potius una omnium eſſe debeat penes urbem Aquisgranum. Verba adſertoris habentur *l. c.* cui tabularii teſtimonium addi debet, quod in *adpendice* exhibitum *litt. P.*

A *2. p. 49. 50. litt. ee.* quod alia ratio ſit *Aquisgranenſium* reliquiarum; alia rurſus *Noribergenſium. Illae* ad templi diuae uirginis theſauros pertinent: *hae* autem ſunt imperii uniuerſi. *Illae* oſſibus et tumulo Caroli ſunt adfixae; non autem *hae. Illarum* cuſtodia auctorem habet templi b. uirginis conditorem: *harum* tutela a Caeſaris inſtituto uenit, auctoritate imperii ac pontificis adprobato. B *Deinde* quemadmodum in aliis regnis non eſt inſolitum quid, ut diuerſa regni inſignia urbes diuerſas habeant cuſtodes: ita etiam fieri id potuiſſet in Germanico imperio. Vbi uero hac repoſitione opus non eſt, cum utriusque theſauri diſcrimina ſint manifeſta.

prorſus eſt aallam.

(ll) Principio enim dictum eſt *cap. 5. §.*

III.] PRIVILEGIVM Richardi Caeſaris an. 1262.

§. 5. *Illud Aquisgranenſibus uidetur potiſſimum, quod* DIPLOMA *habeant Caeſaris* Richardi *(mm), qui ſpartam inſignium tutelarem aeternum tribuat templo ac urbi. Verum in hoc plurima deſideria uirorum, qui docti ſunt res Germanicas.*

Adſertio iaris tutelaris Aquenſium ex DIPLOMATE *aa. 1262.*

(mm) Verba adſertoris Aquisgranenſis ſemel laudauimus iterumque. Quae huc pertinent, ſunt haec. *Obwohln in der Stadt Aachen nunmehro nur drey Stücke zur* C *Kayſerl. Kronung bewahret werden: ſo iſt doch ſicher und bewehret es hellſcheinend das* Documentum *weyland Kayſers* Richardi de anno 1262. *wie daß derſelbe der Stadt Aachen* 1) *die königliche* Krone, 2) Scepter, 3) Reichs-Apfel, *ſamt* 4) *den königl.* Kleidungen *dieſer geſtallt in bewahr gegeben habe, daß ſelbige aus keiner Urſachen von dannen gebracht werden ſollen. Welches doch hernach geſchehen, daß dieſelbe auf* D *Nürnberg kommen.* . Verba diplomatis, quae huc aliquid uidentur conferre, recitabimus, cetera dedimus in *adpendice litt. P. Hic eſt modus et forma, ſub quibus* RICHARDVS, *rex Alemanniae*, legauit *capellae b. Mariae* 1) *unam auream* CORONAM, *et* 2) *unum par regalium* VESTIVM *de * armis ſuis cum* 3) *uno* SCEPTRO *et* 4) *uno* POMO *deauratis in perpetuum ibidem cuſtodienda. Ita, quod regalia haec parata ibi ſint ad coronandum tantummodo ibi reges omnes Alemanniae. Ab eadem capella non amoueantur nec uendantur pro aliqua neceſſitate aut caſu aut modo quocunque. Datum* Aquis *an. 1262. regni uero ſexto.* Hactenus diploma. Sequitur inde factum argumentum: *dennach von dem Römiſchen König* Richardo *die zur kayſerl. Krönung gehörige* Inſignia *dem Stifft und dem Königl. Stuel Aachen gegeben und* doniret *worden: und aber die zu dem an dem vorgeſtrigen Tag vollzogenem* actu coronationis *abgeordnete Herrn der Stadt Nürnberg all ſolche* Inſignia, ** über verhoffen, wieder zu ſich genommen: als haben der Stadt Aachen abgeordnete, damit ſolches derſelben an ihrem Recht nicht* praeiudiciren *möge, nochmahlen am zierlichſten* proteſtiren, *und alle dienſame Rechts-Mittel dawider vorbehalten wollen. Franckf.* d. 24. Dec. 1711. Cetera repete ex *adpendice litt. P.*

DESIDERIA illius priuilegii quod a] dubiae *fidei*, b] *auctoritatis* ambiguae, c] ancipitis *ſenſus*,

§. 6. Principio *enim fidem ante non habebit apud Ictos, quam producatur illud* ΑΥΘΕΝΤΙΚΩΣ *(nn); cum adhuc nil praeter fargmentum extet, conceptum fruſtatim.* Deinde *ipſa largitoris* AVCTORITAS *eſt ambigua et uacillans (oo). Eo inprimis tempore, quo Germania uerbo habuit Caeſares, re ipſa interregnum.* Porro *neque certiori indicio conſtant priuilegii* SENSVS *(pp), cum princeps de ſuo, non de imperii theſauro, quod dictu fere improbum, largitus eſſe uideatur.*

Dubia aduerſus fidem diplomatis Richardi an. 1262.

(nn) Fidentior eſſem in huius diplomatis cenſura, ſi quidem illud totum uerbatimque eſſet promulgatum. Dicam tamen etiam ſic dubia, quae lector in illo offendi, quominus meam illi fidem darem. Principio *Richardus rex Alemanniae* dicitur in hoc inſtrumento, aduerſus morem eius aeui et ſtylum Richardi. Is E enim in omnibus, quorum ego memini, diplomatibus titulo utitur regis *Romanorum.* In *proelio* WOERINGANO *p. 55. 56. 57.* duo eius Caeſaris diplomata habentur, his uerbis concepta. *Richardus dei gratia ** ROMANORVM (non Alemanniae) *rex, ſemper Auguſtus. Datum in caſtris Straſſordiae prope Londinum tertia die*

Cap. V.

die Iunii indict. 10. an. 1267. regni decimo A et alterum ita ſubſcriptum: *actum apud Cameracum 20. die Septembr. indict. XI. an. 1268. regni XII.* Idem initium offendes apud BESOLDVM in *docum. monaſterii* Wurtenbergenſium p. 805. *Richardus dei gratia Romanorum rex, ſemper Auguſtus,* ſubſcriptio eſt: *Datum Coloniae XVI. die Iunii. Indict. XV. anno dominicae incarnationis 1257. regni noſtri anno primo.* Deinde ſubſcriptio diplomatis Aquisgranenſis B neque *diem* memorat neque *indictionem,* inde non minus cauſae ad ſuſpectandum. *Praeterea* ſedulam Richardus *ſigilli maieſtatis* facere ſolet mentionem; adeo, ut in diplomatis, principio laudati, fine his utatur uerbis: *Et quia maius ſigillum noſtrum,* ita ſigillum maieſtatis adpellat, *propter guerrarum diſcrimina penes nos non habemus, ad praeſens minori ſigillo noſtro praeſentes litteras iuſſimus communiri.* C Huius ergo ſi memoria nulla fuerit in charta Aquisgranenſi, moribus uix illa conueniet Richardi. Taceo genus ſcribendi, quod maieſtatem non habet, quam alias prae ſe ferunt Richardina monumenta. Scrupulus uero, quem alii in *anno* excitauerint cum doctiſſimo PFEFFINGERO *lib. 1. tit. 5. p. 624. 625.* nullius eſt momenti. Errant enim, qui priuilegium Richardi, ciuitati *Tigurinae* datum, D propterea pro ſuppoſititio habent, quod illud an. 1262. conceptum ſit *Hagenoae;* cum tamen iam ante biennium, anno ſcilicet 1260. Richardus, a ſuis in egeſtate relictus, in Angliam reuerſus eſſe dicatur ſcriptoribus coaeuis. Reducem enim poſt factum eſſe eundem in Germaniaque uixiſſe anno 1262. illud quidem ſcimus teſtimonio plenae fidei diplomatum. Exhibent certe litteras clientelares, quas E *Richardus* hoc tempore Bohemiae regi Ottogaro dederit, GOLDASTVS *in adpend. dipl. Bohem. p. 67.* et BALBINVS *decad. 1. lib. 6. Bohem. ep. 14. p. 14. 15.* his uerbis finitas: *In iſtorum omnium teſtimonium praeſens ſcriptum ſigillo maieſtatis noſtrae iuſſimus communiri. Datum* AQVISGRANI *nona die Auguſti, indictione quinta, anno domini 1262. regni uero anno ſexto.* Ita alterum in *Woeringano proelio* a Ri- F chardo *datum apud* CAMERACVM *XX. die Sept. ind. XI. an. 1268. regni noſtri an. duodec.* Vnde clarum eſt, in errore uerſari omnes hiſtoricos, qui perhibent, ab anno 1260. Richardum in Anglia ſemper uixiſſe mortuumque eſſe, Germania inde ſemper extorrem, an. 1271. Repeto, quod principio dixi. Tum enim ferri poterit de fide, quam charta haec Aquisgranenſis mereatur, iudicium, ſi integra in publicum, G quod uouemus, e tabulario fuerit prolata.

AVCTORITAS *priuilegii* RICHARDINI *ann.*

(oo) Infelix certe Aquisgranum, ſi iura ſua aliter tueri nequit, quam unius anticaeſaris auctoritate. Notum eſt an. A 1256. in partes iuiſſe principes electores, quorum alii ſuffragia ſua RICHARDO dederunt; alii autem ALFONSO, Hiſpaniarum monarchae. Neuter in alterius gratiam de iure ſuo, quoad uixit, conceſſit quicquam; uterque Caeſaris nomine imperioque uſus eſt; ipſe pontifex ſuſpendit iudicium, ſpatioque ad deliberandum ſumto, protraxit tempus cauſamque, ſi etiam potuiſſet, noluit tamen de- B cidere; principes imperii non minus deinceps ad mortem usque Richardi an. 1271. animis ſtudiisque diuiſi permanſerunt. In his igitur diſcriminibus quid? Idem ſcilicet, quod Bellarminus dicit de pontificis electione, uno aut pluribus electis, ſedem uacare. Quapropter illi ſcriptores, qui tempora magni in Germania interregni ab an. 1256. auſpicantur, necquicquam improbandi. Vt adeo, C hoc rerum ſtatu, fruſtra factum fuiſſe adpareat, quicquid in cauſis imperialibus dixit ſcripſitque Richardus. Praeſertim autem hoc uerum eſt ab illo tempore, anno ſcilicet 1260. quo eundem ordines imperii, poſtquam ad ſummam redactus eſſet egeſtatem, ludibrio habuerunt, etiã illi, qui partibus illius fuerant principio addicti. Adeo, ut tantum non ualedixiſſe tum uideretur Germaniae. Accedit, quod ſtylo D medii aeui ſcriptorum, Richardus imperium ſit *nundinatus* atq; *effuderit ante principes electores nummos, ut aquam.* Quod ſi eſt, eſſe autem omnes iſtius aeui annales teſtantur, *uitioſa* fuerit electio ideoque nulla. Cum alia ratione populus principibus electoribus hanc ſpartam non detulerit, quam ut libera ferrent ſuffragia, neque animis propoſitos haberent numos, ſed patriae commoda publica ac E ſalutem uniuerſorum. Et, niſi omnia me fallunt, diplomatis memini a *Rudolfo I.* hoc fine promulgati, ut irritum fieret, quicquid interregni tempore ſtatuiſſent anticaeſares Richardus et Alfonſus, niſi noui Caeſaris iudicio confirmaretur. Verum Aquisgranenſes uel ipſi forte dubitarunt de confirmationis aequitate uel a Caeſare tulerunt repulſam. Dictum enim eſt *cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 42. 43.* quod F Habsburgici Caeſares ſecum non ſolum habuerint inſignia imperialia, ſed illis arcem auitam Kyburgum dederint cuſtodem, necquicquam Aquisgranum. Vt adeo ciues Aquenſes ne quidem ad priuilegium prouocare auſi ſint apud largitoris ſucceſſorem, tantum abeſt, ut ſine rubore illud nunc producere queant, poſt quinque ſeculorum interualla.

§. 6.
1262. nullius momenti,
a] quia electores iuerunt in partes,
b] idem iuris illius anticaeſari,
c] diuiſi imperii ordines,
d] Richardinum imperium nomen interregni habet,
e] a plerisque iam an. 1262. derelictum,
f] electionis uitium manifeſtum ſuffragiis aere corruptis,
g] priuilegia Richardina decreto imperii ſubluta

G (pp) Si diploma nullius auctoritatis eſt, quid opus quaeſo, tempus perdere in explicando eius ſenſu? Dicam tamen unicum. Vix opinabile eſſe, *Richardum* in conſecratione inſignium *imperialia* intellexiſſe, ut potius exiſtimem, *propria* illius haec fuiſſe, ab imperialibus prorſus di-

Priuilegium an. 1262. num de inſignibus loquatur imperialibus, *an uero tantum* Richardinis.

Cap. V. §. 6. 7.

ſtincta. Firmant mihi hanc coniecturam, quae ſequuntur. *Principio* nemo ſibi perſuadebit, eo audaciae deueniſſe Richardum, ut Aquisgranenſibus rem donaret alienam. Imperialia cimelia uolo, quorum uſusfructus imperatoris eſt, non proprietas, quae imperii. *Deinde* in Aquenſi diplomate ſimplicis coronae [*] ueſtiumque mentio fit, eum tamen in reliquiis imperialibus tum numerata ſint *diadema* et *enſis Caroli M.*, *lancea*, *Mau-* B *ritii gladius*, ceteraque quorum elogia haud dubie non neglexiſſet Richardus, ſiquidem in his uerſata fuiſſet illius donatio. *Praeterea* quemadmodum ualde dubium eſt, Richardum reliquiis imperialibus inauguratum fuiſſe: ita propriis inſignibus illi opus fuit, quae ſuis ipſe ſumtibus facile parauit, in opibus tantis, quibus gauiſus eſt iam inaugurandus [**]. Atque haec tantum iure donauiſſet A- C quisgranenſibus. Primum uero exinde coniicio, quia tempore Wilhelmi Caeſaris *Dreiſueldae* latuerunt inſignia imperialia, quod ſupra dictum *cap. 4. §. 10. litt. gg.* aſt uero is locus neque patuit Caeſari Richardo. Quorſum bulla reſpicit *Vrbani IV.* pontificis ad Richardum ſcripta, in qua iubet, ut legitimo Caeſari *adſignentur ciuitates, oppida, caſtra et ſpecialiter caſtrum de Treueles* (meo iudicio Dreiuels). Nam coniectura illuſtris LEIBNI- A TII, *forte palatium Treuirenſe*, minime probatur, quam tamen prodidit *Cod. iur. gent. prodr. art. 14. §. 4. p. 24.* Imo auctor *chronici* COLMARIENSIS *ad an. 1273.* claris uerbis dicit, quod inſignia imperialia data ſint Rudolfo I. *cuius praedeceſſores reges* Richardus et Alfonſus *magna pecunia non potuerint obtinere.* Ex quo coaeui ſcriptoris teſtimonio non tam probabile, ſed iam certum eſſe, puto: *Richardum* imperiales reliquias non habuiſſe, Dreiſueldae conditas. *Accedit*, quod in mores fere iuerit, ut principes *coronas, ueſtes, ſceptra* aliaque conſecrent diuis, ſiquidem ipſi illa ſuis ſumtibus parauerunt. Exempla non ſolum habes in multitudine coronarum, quae in coenobio S. Dionyſii adſeruantur: ſed etiam in Henrico ſecundo Caeſare, qui abbatiae Cluniacenſi donauit conſecrauitque coronam imperialem [***]. Addo, quod Richardus, ut diploma habet, de *ſuis armis* inſignia dederit. Arma autem pro theſauro accipit iſtud *aeuum*. Quod nouum argumentum eſt, tum de *Richardi*, non de *imperiali* theſauro ditatam eſſe eccleſiam Aquisgranenſem. Neque eſt, quod ab hac me coniectura dimoueat inſtitutum: *quod Richardus his reliquiis inaugurator uoluerit Caeſares futuros.* Illud enim uotum eſt, non mandatum ualetque eo caſu, ſi copia non ſit imperialibus.

d] carentis *uſu* ac e] robore *confirmationis*,

§. 7. Quicquid ſit. *Demus etiam, extare diploma, uelle ita Richardum: ne quidem res uel ita eſt extra alcam. Deeſt diplomatis, ab anticaeſare confirmati, uſus omnis (qq); tantum abeſt, ut illud in imperio ſucceſſores fecerint ratum (rr).*

Aquisgranenſium priuilegium anni 1262. ſublatum non uſu.

(qq) Priuilegia non uſu tolli, non ſo- D lum lege ſtatutum eſt *cap. 6. X. de priuil.* ſed etiam ipſa ratio uult, ut, qui priuilegio uti negligat, is amittat illud derelinquendo. Sunt quidem doctorum non iidem ſenſus in tempore definiendo, intra quod priuilegio noceat non uſus. Et quamuis inter parum ac nimium peccetur ab aliis atque aliis: nemo tamen erit, qui ne quidem ſeculum ſufficere dixerit ad expungendam priuilegii uim. Qui ergo me- E dica manus poſt quatuor ſeculorum lapſus adferetur priuilegio Aquisgranenſium tutelari? Poſtquam ſatis conſtat, intra haec tempora atque in tot interregnis ne unam quidem hiſtoriam eſſe, unde conſtet, ſpartam inſignium imperialium uel ſemel fuiſſe penes Aquisgranenſes, uel, quod magis eſt, hanc ab illis ſibi adrogatam fuiſſe.

Robore caret a ſucceſſoribus non confirmatum priuilegium an. 1262.

(rr) Diſputant publici iurisconſulti, utrum priuilegia expirent cum uita Caeſaris largitoris: ut adeo opus ſit ſingulis caſibus noua Caeſaris inſtauratione. Mouit certe hoc principes electores, ut in AB. adſtringerent nouum Caeſarem ad confirmanda illis priuilegia ante inaugurationem, ne illud poſt rogare rogandoque cauere tenerentur priuilegii mortem. Quicquid ſit, confirmatio iuris, ab anticaeſare conceſſi; ut a nouo Caeſare rogetur, non tam conſilii eſt, quam neceſſitatis ac praecepti. In eo igitur peſſime conſuluerunt cauſae ſuae Aquisgranenſes, ſi confirmationem iuris, tantopere ambigui, petere neglexerunt, minimum

[*] Verba ſunt: *legimus unam coronam aurcam et unum par ueſtium cum uno ſceptro et uno pomo.* Quae uerba cruda et ab omni religione uacua ſunt, quam debuit iſtud aeuum ſacris reliquiis. [**] Praeſertim quando etiam NOPPIVS lib. 1. c. 10. domeſticus Aquenſium ſcriptor teſtatur, Richardum coronam ceteraque inaugurationis inſtrumenta ex Anglia in Germaniam ſecum transtuliſſe. Cuius loci nos admonet apologia in *adpend. litt. M.* [***] Quem diſtraxit, ut pauperum famem reſtingueret S. ODILO. Auctor uitae illius: *Dum fames ualida fines Aquitaniae affligeret, exhauſtis iam in pauperum uſus aerariis, mox etiam plurima ſacrarii uaſa confregit, inſignia eccleſiae ornamenta diſtraxit.* CORONAE *quoque, quam ſibi Caeſar Henricus, ob ſui memoriam deſtinauerat, non pepercit. Indignum talia negare pauperibus Chriſti, pro quibus effuſus eſt ſanguis Chriſti.* Adde ad hunc locum notas *Andr.* QVERCETANI *p. 68. 69. biblioth. Cluniacenſis.* Habes etiam litteras Alfonſi Hisp. regis an. 906. ſcriptas, ubi *coronam imperialem* aere redimit a baſilica S. Martini apud eundem *p. 50. 51.*

Cap. V.

mum a Rudolfo Habsburgico, Richardi ſucceſſore. Ne in re tanti momenti, et uniuerſi imperii propria remaneret ulla ſubreptionis aut obreptionis ſuſpicio. Quod uero ante tot ſecula neglexerunt, illius fruſtra nuncdemum quaeretur reparatio.

§. 8.

f] expuncti moribus et

g) contrario inſtituto.

§. 8. *Ex aduerſo erumpit potius ueritas ex tenebris iſtius aeui. Quod neque tempore ipſius Richardi, neque poſt inſignia imperialia uel ſemel in* cuſtodia *fuerint* Aquisgrani *(ss). Verum clare patet ex eo tutelares fuiſſe deas eorundem principio* Kyburgum, *deinde* Monachium, *poſt* Pragam, *demum* Noribergam, *hoc theſauro etiamnunc diuitem ac beatam. Accedit imperiale de Noribergenſium iure tutelari inſtitutum, Caeſaris, imperii et pontificis Romani conſenſu auctoritateque corroboratum (tt): quod expungeret rationes, ſi quae fuiſſent, Aquenſium. Tantum abeſt, ut illae negotium patriae queant faceſſere poſt trium ſeculorum interualla (uu).*

Mores imperii ante et poſt diuerſi priuilegio Aquisgranenſium an. 1262.

(ss) Capite *quarto* uniuerſo dictum eſt probatumque, non ſtabilem fuiſſe in imperio Germanico ſpartam inſignium tutelarem: ſed hanc in manu ſemper fuiſſe Caeſaris ſuperſtitis; mortuo autem illo hanc alios atque alios occupauiſſe, quorum ibidem *nomina, exempla, rationesque* in medium prolatae. Neque tantum uſu ita uenit ante annum 1262. quo datum eſſe fertur priuilegium. Etiam poſt illa tempora his moribus uixerunt Caeſares ac proceres Germani, neque ullam dederunt in cuſtodia inſignium imperialium Aquisgrano urbi praerogatiuam. Primus Richardi ſucceſſor fuit *Rudolfus I.* Habsburgicus. Aſt is inſignia imperialia non Aquisgrani accepit, ſed *Moguntiae*, teſtibus coaeuis. Ita enim auctor *chronici* COLMARIENSIS *ad an. 1273.* p. 40. edit. Vrſtiſianae: *Venit Moguntiam* Rudolfus I. *Hic praeſentantur ei regalia, quae praedeceſſores reges magna pecunia* (quam conſtat Richardum et Alfonſum profudiſſe) *non poterant obtinere.* Ex quo unico loco plura conſtant, unde Aquenſis priuilegii euertitur auctoritas. Nam ita Richardus nunquam habuit inſignia imperialia, ergo illa credere non potuit Aquisgrano. Deinde inſignia, ſtatim in eius ſucceſſore, Moguntiae offenduntur, ut fruſtra ſit diſputatio pro Aquisgrani tum ſparta tutelari. Vim eandem aduerſus Aquisgranenſe priuilegium habent uerba SCHATENI *in annal. Paderborn. lib. II. an. 1273. p. 123.* Bopardiam *cum peruentum 1]* LANCEA *imperialis et 2]* CORONA *aurea 3] auguſtalia imperii* ORNAMENTA *Rudolfo I. oblata ſunt.* Boparda uero arx quatuor diſtat milliaribus a Rheni *Confluentia.* Imo, coronatione Aquisgrani facta, Rudolfus inſignia imperialia ſtatim forte miſit in arcem ſibi auitam, Küburgum *cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 43.* Quod inde coniector, quia defuit illi ſceptrum imperiale, cum Aquisgrani exigeret ab ordinibus homagium. Audiemus iterum teſtes rei coaeuos. *H.* STERO *ad an. 1273.* ita eam narrat: *Rudolfus, in palatio Aquenſi conſtitutus ſtatim exegit a principibus clericis et laicis fidei iuramentum. Quod cum recuſarent propter ſceptri* (imperialis forte, non Richardini) *abſentiam, ipſe electus ſignum crucis accipiens, talia dixiſſe fertur:* ecce ſignum, in quo nos et totus mundus eſt redemtus, et hoc ſigno utamur, loco ſceptri. *Et deoſculata cruce omnes principes tam ſpirituales quam ſeculares, ipſam crucem, ſceptri loco, oſculantes, recipientes feuda ſibi fidelitatis iuramentum praeſtiterunt.* Idem habet EVERHARDVS *Ratiſponenſis tom. 1. lect. antiq.* CANISII. Et ſane Rudolfum I. imperatorem non ſolum perpetuo ſecum inſignia imperialia habuiſſe, ſed nequidem, eo mortuo, reddita haec fuiſſe ab illius heredibus, plura ſunt, quae fidem nobis faciunt certiſſimam.

Pene: RVDOLFVM I. *an 1274. inſignia fuerunt, non Aquisgrani.*

Inſignia penes ALBERTVM I. *an. 1298. non Aquisgrani.*

Nam retinuerat illa *Albertus I.* imperator, atque arcem, hoc fine Kyburgi conditam, dedit illis tutelarem, quod oſtenſum eſt ſupra *cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 43.* Inde, hoc mortuo, inſignia imperialia necquicquam nactus eſt Henricus VII. imperator an. 1309. quamuis Aquigrani unctus et coronatus fuiſſet. Nam Alberti filii illa necquicquam de cuſtodia auita dimiſerunt. Inde Friderici IV. qui aemulus fuit Ludouici IV. Bauari, coniux imperialibus inſignibus eſt redimita. FVGGERVS *lib. 3. cap. 3. §. 3. p. 280.* domeſticis teſtibus uſus eſt, dum ſcripſit: *Käyſer Friderich ließ an. 1315. ſeiner Gemahlin bey dem Beylager die* Römiſche Kron *auffſetzen. Denn Hertzog Leopold, ſein Bruder, hatte ſelbige, nach Abſterben ſeines Vaters, Käyſers* Alberti I. *bey handen behalten. Neben dem* Schwerd, Mantel und Handſchue. *Auch andern des Reichs* Kleinodien, *als ein Stück vom* Creutz *Chriſti, den* Speer, *einem von den* Nageln *und dergleichen.* Plenior eſt *Gerard. de* ROO *lib. 2. p. 79.* Circa haec tempora *Fridericus rex cum Eliſabetha et Leopoldus cum Catharina Sabaudiae ducis filia nuptias Baſileae celebrarunt in magna principum frequentia. Fridericus pro rege ſe gerens, cunctisque principalis fortunae ornamentis inſignis* * *ſponſae* CORONAM *imponi iuſſit et Romani imperii* INSIGNIA, *quae* * *ab obitu patris Alberti retinuerat,* LANCEAM *ſacram, particulam* CRVCIS *dominicae,* CORONAM *et Caroli M.* GLADIVM *oſtendi iuſſit.* Vnde haud dubie errant AVCTOR *paralipom. Vrſperg. ad an.* 1309 et NAVCLERVS

Inſignia neque Aquisgrani an. 1315.

Cap. V.

§. 8.

RVS *ad h. a.* aliique, quando ſcribunt, Henricum VII. Aquisgrani diademate Caroli M. inauguratum fuiſſe. Rectius enim *argenteae* tum coronae mentionem faciunt coaeui ſcriptores alii, quos congeſſere *Felix* OSIVS *ad Muſſatum rubr. 5. p. 134. 135.* et PFEFFINGERVS *lib. 1. tit. 5. §. 10.* quoniam forte Lucemburgenſis comes pepercit ſumptibus, quo minus aureum pararet diadema (*). Sic Ludouicus IV. Bauarus an. 1314. Aquisgrani quidem eſt coronatus, uerum inſignia imperialia Fridericus IV. Auſtriacus habuit, eius anticaeſar. Haec enim anno demum 1324. uel poſt accepit Boius, quam profligauiſſet Auſtriacum in cuſtodiaque haec ei pacta extorſiſſet: ut nuntium mitteret imperio Auſtriacus et imperiales ei reliquias redderet. *Alterum* dicunt *Wolffg.* LAZIVS *in Auſtriae hiſtoria lib. 2. p. 215.* his uerbis: *Leopoldus etſi imperii* INSIGNIA *a fratre relicta retineret, eorum tamen poſſeſſionem, utpote uictor, non admodum curabat Boius.* Idem *p. 218.* in enarratione pactorum inter Ludouicum et Fridericum an. 1325. *ſecundo, ut imperii* INSIGNIA, *a patre accepta, Leopoldus dux Auſtriae redderet BoioCaeſari idque confeſtim ac ſine tergiuerſatione.* Tertio, *ut titulo imperii contentus foret et regem ſe de Roma adpellaret.* Primum uero, inſignia imperialia ante haec pacta reddita fuiſſe, credunt narrantque (**) NAVCLERVS *generat. 45. p. 997. ad an. 1325.* hoc modo: *Tractabatur autem ſaepe de liberatione Friderici et impediebat liberationem eius, quod Lupoldus* INSIGNIA *imperii,* LANCEAM *ſcilicet et alia* IMPERIALIA *noluit reſignare. Exortus eſt inde clamor:* quod nollet fratrem liberare. *Quibus ipſe motus, tradidit mediatoribus* INSIGNIA. *Praedicens, quod etiam tuaditione facta frater non liberaretur. Sicut et factum eſt.* Idem plane FVGGERVS (***). Atque ex hoc deinceps tempore an. 1325. inſignia imperialia Ludouicus IV. imperator in ſua habuit retinuitque cuſtodia Monachii. Quo mortuo neque dum illa de Boica cuſtodia dimiſit filius eius Ludouicus usque dum Carolus IV. imperator an. 1350. tranſigeret cum ipſo, ut, quae acceperat a parente, illi traderet. Inſtrumentum traditionis et conſignationem ſingularum partium dedimus in *adpendice litt. A.* Teſtes hiſtoricos laudauimus ſupra *cap. 2. p. 13.* et *cap. 3. §. 6. p. 21. 22.* A quo tempore reliquiarum imperialium cuſtodia gauiſa eſt ſuperbiitque Bohemiae metropolis Praga. Cui Innocentius VI. ideo feſtum tribuit diem, ARMIS *chriſti* SACRVM, quod bulla docet, quam habes in *adpendice litt. B.* et GRETSERVS *ſyntagm. cap. 1. 3. 4.* Fructus reliquiarum, per *ſeptuaginta* annos et amplius *Prage* cultarum, ab an. 1350. ad an. 1424. deſcribunt firmantque teſtibus hiſtoricis BALBINVS *in uita Arneſti, archiepiſcopi primi Pragenſis lib. 2. cap. 13.* ex eoque, quamuis cum uirulentia in euangelicos, *Peſſina de* CZECHOROD *in S. metropoli Prag. radio 4. p. 400. 401.* Vtrumque auctorem laudauimus et correximus *cap. 4. §. 10. p. 39. 40.* Ex quibus uero cauſis factum, quare an. 1424. inſignia imperialia Noribergam migrauerint Caeſaris, pontificis ordinumque uoluntate concentuque, ſupra *cap. 2. et 3.* plene planeque eſt enarratum. Fateor, multum operis ac olei dedimus in diuerſis latebris indagandis, ubi inſignia imperialia ab an. 1262. aetate priuilegii Richardini condita fuerunt: ſed neutrum perdidimus. Ita enim ex tenebris erupit ueritas rei, ut ruborem nunc omnem exuere oporteat, qui dubitauerit, Richardinum diploma, ſi quod fuit, exangue eſſe, et, contrario in imperio uſu, per hactenus dicta, eneruatum.

Inſignia non Aquisgrani an. 1324.

Neque Aquisgrani inſignia ab an. 1325. ad an. 1424. quo aeternum credita fuerunt Noribergae tutelari.

(tt) Quod omne patet ex illis, quae abunde commonſtrata ſunt ſuperius. Et quidem de CAESARIS uoluntate, qui ſpartam inſignium tutelarem Noribergae detulit, loquuntur *cap. 2. §. 2. 3. 4.* et *cap. 3. §. 2. 3. 4.* imo ipſe papa teſtis idoneus et Aquisgranenſibus omni exceptione maior, in *bulla*, quam dedimus in *adpend. litt. E.* Vnde porro trium pontificum conſenſus intelligitur auctoritasque *Martini, Nicolai, Pii.* Principes etiam electores hanc Noribergenſium cuſtodiam ratam fecerunt toties, quoties inſignia ab urbe tutelari ad inaugurationem his uerbis requiſiuerunt, *ihr wollet die bey euch in* Verwahrung *haltende* inſignia *anhero uerſchaffen.* Formulam habes in *adpend. litt. K.* Imo reliqui non minus ordines imperii huic etiam iuri tutelari Noribergenſium adplaudunt, quum *Noribergenſium comitatui* per territoria eorundem, in itu ac reditu cum inſignibus, adeſſe teuentur conductu ſolenni. Quem litterae imperant Caeſaris Leopol-

Sparta inſignium tutelaris credita Noribergae 1424. conſenſu Caeſaris, papae, ordinum *S. R. I.*

(*) Imo eſſe poſſent coniecturae, argenteam Henrici VII. coronam cauſam forte dediſſe fabellae de tribus coronis triplicis metalli. Carolinam enim auream prorſus eſſe, teſtem habes in *adpend. litt. F.*

(**) Etiam *Gerard. de* ROO *lib. 3. p. 86.* ait de fratre captiui Caeſaris Friderici: *Habebat ille ſacra* IMPERII INSIGNIA. *Quae uti Ladouico mitteret, aegre a quibusdam principibus perſuaderi ſe paſſus eſt. Quod futurum erat, praedicens, fratrem ea de cauſa non liberatum iri.*

(***) *Lib. 3. cap. 4. n. 1. p. 292. Inzwiſchen kehret* Leopoldus *allerhand Mittel uor, ſeinen Bruder (Kayſer* Fridericum) *zu entledigen. K. Ludewig begehrte von ihm des Reichs Kleinodien, die er noch bey ſich hatte. Mit Verſprechen,* Fridericum *dagegen ledig zu geben. Damit er nun nicht dauor angeſehen wurde, als unterlieſſe er etwas, daß zu ſeines Bruders Erledigung dienete, ließ er Kayſer Ludewig dieſelbige folgen. Vngeachtet er wohl wuſte, daß das Verſprechen nicht werde gehalten werden. Wie denn auch geſchehen iſt.*

Cap. V. VI.

poldi, prolatae in *adpendice litt. L.* Vnde illud patere, exiſtimo, contrario pridem inſtituto expunctam iuris Aquenſium, ſi aliquod fuit, ſpeciem inanium. Et ſane cum Germaniae confinia cum Gallis, ab aliquot iam ſeculis, raro tuta ſint, neque conſilii rationes ferunt, ut in urbe finitima imperiales potro theſauri reponantur.

Ius tutelare derelictione *amiſſum et ciuilis termini* praeſcriptione *aliquoties.*

(uu) Equidem non ignoro, Aquenſes adſertores affirmare, quoties Caeſaris inauguratio facta ſit, toties de iure ſuo conteſtatos eſſe legatos Aquiſgrani urbis aduerſus ſpartam Noribergenſium tutelarem. Nouiſſima eorundem uerba an. 1711. concepta haec ſunt: *So hat die Stadt Aachen zu* ſaluirung *ihres rechtens, gleich wie ein ſolches in* allen *und ieden** vorherigen *Krönungen geſchehen, die* proteſtation inſinuiren *laſſen*, quam *adpendix* exhibet *litt. P.* Verum enim uero Noribergenſes ad publicam ſui tabularii fidem prouocant, de *conteſtatione* eius generis Aquisgranenſium nec uolam nec ueſtigium ſupereſſe, ut mirentur conatum et inſolentiam hominis nouaturientis. Nolim uerba haec mea eſſe, quae ſunt Noribergenſis apologiae, quam dedit *adpendix litt. M.* *Nun hat man an ſeiten Nürnberg in allen annoch uerwahrlichen* relationibus *nachſehen laſſen, ob iemals uon ſeiten Aachen eine* Proteſtation *geſchehen. Vnd hat man uon dergleichen in denen uorigen Krönungen nicht ein einziges Wort gefunden. Es iſt ſich demnach wohl hochſtens zu uerwundern*, qua fronte *der* concipiſt *ſo frey in den Tag herein drucken zu laſſen, ſich erkühne, ob ſey eine ſolche* Proteſtation *bey allen uorigen Krönungen geſchehen. Da doch hieuon weder* uola *noch* ueſtigium *irgendwo erwieſen werden kan*, et quae ſequuntur deinceps. Pugnant hic inuicem duo ordinum imperii archiua; quo caſu neutri eſt fides habenda. Cum iuris axioma ſit, *priuilegiatum aduerſus aeque priuilegiatum priuilegio non uti.* Accedit, quod *proteſtatio* ſit facti, adeoque probari debeat a parte, quae prouocat ad eandem. Quod ſi igitur per tria ſecula ius ſuum non in memoriam reuocauit ciuitas Aquenſis, quod eſt opinabile, cum mutus hic ſit *Knipſchildius*, muti urbis annales: animum certe recuperandi pridem exuiſſe uidetur, iuraque, ſi quae habuit, amiſiſſe *derelinquendo.* Vt terminos praeſcriptionum ciuiles taceam, quos nemo non uidet, non ſemel, ſed iterum iterumque fuiſſe praeterlapſos. Adeo enim in iura Aquenſium erimus liberales, ne illis ſpatia obmoueamus praeſcriptionum uel *immemorialis* uel *longi* uel *longiſſimi* uel *extraordinarii* temporis, quibus amittuntur res priuatorum. Quamuis eſſe ſoleant ICtorum cohortes, docentium: ordines imperii, praeſertim ſi litigent inter ſe, legibus uti Romanis, inſtar hominum priuatorum. Maxime, quod caput attinet praeſcriptionis *immemorialis.* Noſtrae cauſae hoc genere partus opus non eſt, cui ſufficit Aquenſium *derelictio*, quae uox non legis eſt, ſed naturae.

§. 1.

CAP. VI.

IVRIS TVTELARIS *NORIBERGENSIVM* APOLOGIA.

PRAESIDIA argumentorum pro *Noriberga* tutelari.

§. 1. *Illud supereſt, ut tela depellamus ſigillatim, quibus impetita eſt in hac cauſa Noriberga tutelaris. Plura ſunt, quae urbi in hac ſparta praeſtant firmiſſimum praeſidium. Principio Caeſaris*, SIGISMVNDI, *inſtitutum (aa), maturum ac prouidum auctoritateque corroboratum plerorumque in imperio ſucceſſorum (bb): principum ordinum deinde probatio et toties in Caeſaris inqugurationе accedens adplauſus (cc): tandem auſpictum pontificis Martini V. an. 1425. et fulmen aeterni ab eccleſia exilii, aduerſus illos emiſſum, qui palladium hoc in dubium uocauerint meae Noribergae (dd).*

CONSTITVTIO Sigismundi *an.* 1424 *pro iure* Noribergenſium *tutelari.*

(aa) Patet hoc non ſolum ex hiſtoria translationis inſignium Noribergam an. 1424. quam plene enarrauimus ſupra *cap. 2. et 3.* ſed etiam ex bulla Martini V. an. 1425. quam dedimus in *adpend.* Vbi uerba ſunt digniſſima commemoratu: *Sigismund.* imperator, *conſiderans efferatam plurimorum etiam potentum regni* Bohemiae, *nunc a ueritate ſidei deuiantium ueſaniam* [*] *plerumque debacchari in ſancta ſolitam.* [cauſa eſt prima, quam excipit altera.] *Deinde cenſens attentius, quod cum ante actis temporibus reliquiat et inſignia ipſa per nonnullos** *contra imperiale beneplacitum detineri contigiſſet* [**] *magnae pro illorum recuperatione ſtrages et ſanguinis effuſiones ſecutae fu-*

[*] Cuius ſpecimina et hiſtoriam habes ſupra *cap.* 3. §. 3. [**] Specimina horum euentuum dare poteſt *cap.* 4. quod de contentione diuerſorum agit, penes quem, mortuo Caeſare, eſſe debeat inſignium imperialium cuſtodia

Cap. VI.

erunt [*]. *Volensque, tanquam princeps prudentiſſimus quaeuis in poſterum pericula praecauere ac de idoneo ad* PERPETVAM *reliquiarum et inſignium praedictorum cuſtodiam habendo loco ſollicitus. Luſtratis cunctis Alemanniae ciuitatibus multoque ad illas directo reflexu* [in quo mirum eſt nullam ei de iure Aquisgranenſi ſubortam fuiſſe difficultatem) *tandem conſiderans, quod imperialis, ut eius* (Sigismundi, cuius diploma in Norihergenſi tabulario haud dubie extat) *uerbis utamur, ciuitas Noribergenſis prae ceteris ciuitatibus inſignis, famoſa, polita, reliquias et inſignia ipſa ad ciuitatem Noribergenſem transferens ea ibi reponenda prouidit atque decreuit perpetuo conſeruanda. Quare pro parte dicti * regis Sigismundi nobis humiliter fuit ſupplicatum: ut translationem huiusmodi gratam habere nec non, quod reliquiae et inſignia a dicta ciuitate * exportare non ualeant, prouidere de benignitate apoſtolica dignaremur.* Quam quaeſo aliter ſe habet haec conſtitutio, tam ſancte et circumſpecte multoque cum conſilio pro imperiique ſalute, edita promulgataque: quam Richardina illa pro Aquenſibus concepta, quorum uerba ieiuna ſunt, frigida, nullius rationis. Pudeat igitur Aquenſes adſertores, ultimum diploma uel conferre cum primo, cui tanto, ſi momenta ſpectes, cedit interuallo.

Caeſarum confirmatio priuilegii Sigismundiani.

(bb) Poſt tempora Sigismundi, largitoris priuilegii tutelaris, imperatores his Noribergenſium iuribus nullatenus contradixerunt. Imo non ſolum tacite illa confirmarunt: ſed etiam fecerunt rata. Idque ideo, quoniam electi inſignia quidem a Noribergenſibus requiſiuerunt, non tamen alia lege euentuque, quam ut redderentur illa ſtatim Noribergenſibus legatis, peracta inauguratione. Et, quod magis eſt, in ipſa inauguratione, pace Caeſaris et ordinum legati Noribergenſes perpetui eſſe ſolent inſignium adſeclae, ne ius eorundem tutelare uel unico momento intermiſſum uel interruptum eſſe, uideretur [**]. Illuſtre exemplum

A eſt in Friderico V. Caeſare. In cuius gratiam Noribergenſes legati inſignia imperialia an. 1452. Romam attulerunt, ut cum illis pontifex Caeſarem inauguraret. Habes hiſtoriam apud SYLVIVM *in uita Frid. V. p. 80. 81.* et plenius FVGGERVM *libr. 5. Auſtr. t. 7. p. 582* [***]. Quamuis illius interpres Birken quaedam de ſuo adſpergere uideatur.

§. 1.

Ratihabitio principum electorum cuſtodiae inſignium Noribergae.

(cc) Vim argumenti habes *cap. 5. §. 8.* B *p. 64. litt. tt.* quod cuſtodiam inſignium toties adprobent principes electores, quoties illa a Noribergenſibus requirunt. Qua formula requirantur, uideſis *adpendicis litt. E.* In reliquis ordinibus urſimus *conductum*, illis imperatum a Caeſare et electoribus. Formulam accipe in *adpend. litt. L.* cetera. Filum conſecutionis *cap. 5. §. 8. litt. tt. p. 64.*

Conſenſu papae qui opus in translatione imperialium reliquiarum?

(dd) Diploma illuſtre et momentoſum Martini V. papae dedimus in *adpen-* C *dice litt. E.* cum formulis, quibus illud *Pius* et *Nicolaus* papae rarum fecerunt. Verba, quae huc pertinent, ſunt haec: *Nos itaque* Martinus V. *translationem et repoſitionem huiusmodi ratas et gratas habentes, eas auctoritate apoſtolica confirmamus et etiam adprobamus. Statuentes nihilominus irrefragabiliter, et etiam ordinantes quodammodo, ut reliquiae et inſignia ipſa in eadem ciuitate* D Noribergenſi *perpetuo uenerabiliter conſeruentur. Ita quod ſi a quoquam exportare contingent, cuiuscunque dignitatis ſtatus uel conditionis exiſtant, etiamſi patriarchiali, regali uel alia quauis praefulgeant dignitate, excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto. A quo non poſſint abſolutionis beneficium, niſi reſtitutis inſignibus, obtinere.* Neque eſt, quod aliquis hoc pontificis Romani improbet E inſtitutum, quaſi illius nihil interſit, penes quem cuſtodia ſit theſauri imperialis. *Primo* enim papa non ſuo hic arbitratu ſcripſit, ſed rogatione Caeſaris Sigismundi. *Deinde* cum inſignia, imperio ſacra, myſticos ſenſus habeant, quos eruit formauitque Gregorius nonus [****], uel ideo curam quoque eorundem habuit Roma-

[*] Non enim omnes iudicio uſi ſunt Ottonis IV. Caeſaris, qui parum legitur curauiſſe, quod inſignia imperialia eſſent penes anticaeſarem Philippum. *Otto de S.* BLASIO *cap. 46* ait: *gloriabatur* Otto, *etiamſi non inſignia aut ſchemata poſſideat; ſatis tamen eidem eſſe, quod regalia teneat loca et iura.* Addatur MEIBOMIVS *in apologia pro Ottone IV. p. 117.* [**] Diarium nouiſſimae inaugurationis *cap. 5. p. 62. 63.* ſuperius excerptum, *primo* dicit, quod Noribergenſes legati deferant inſignia ad locum inaugurationi deſtinatum; *deinde*, quod ea retineant ſecum in urbe ad illud usque momentum, quo inſignia adhiberi ſolent in ſacra ceremonia unctionis; *porro*, quod tum curru cum inſignibus ad templum uehantur; *praeterea*, quod, ne in templo quidem, ab ara diſcedant, ubi inſignia deponuntur; *poſt*, quod peracta inauguratione, ſtatim iidem recipiant inſignia cum iisque fiant reduces Norbergam. [***] Audiemus uerba, quantum illa proſunt noſtro inſtituto: *Hierauf* [actum inaugurationis Romanae deſcribit] *brachten des Kayſers Bediente den Käyſerlichen* Ornat Caroli M. *als die mit uielen Heilthum und Edelgeſteine beſetzte* 1] *Cron, das* 2] *Schwerdt ſamt der Scheide:* 3] *die Gurtel*, 4] *den Scepter und* 5] *Reichs-Apfel*, 6] *den Chor-Mantel, ſamt* 7] *den Pantoffeln und* 8] *anderen Stücken trug Käyſer Friderich allbereit am Leibe.* NB. *Dieſen Käyſerlichen Schatz hatten die von Nurnberg* [*allwo er noch biß auf dieſen Tag verwahret wird*] *K. Friderichen zu ſonderbahren Ehren* [quaſi uero penes ciuitatis hoc fuerit arbitratum] *mit ſich gen Rom gefuhret. Welches zuvor niemahls einigem Röm. Käyſer wiederfahren ware, auch nachmals nicht geſchehen. Dieſe Kleinodien nun empfinge ein Prieſter von der Bringere* [legatorum manibus] *Hände.* [****] Habes myſticos imperialium inſignium ſenſus, interprete pontifice, apud *Petr. de* VINEIS *in epiſtol prooemiali* adparatu *p. 77.*

Cap. VI.

manus ſacerdos. *Tandem* illud ſacra uolunt Romanorum, ne reliquiae ab uno loco transferrentur in alium, ſine conſenſu auctoritateque pontificis ſupremi, teſte PAPEBROCHIO *in propyl. ad acta SS. p. 183.* Ex uſu itaque Romanae eccleſiae omnino fuerat opus, ut papa conſentiret iuri tutelari, ad Noribergenſes per A Sigismundum translato. Quae omnia cum ita ſint, ſibi religioni duxerit pontificius doctor, ut calculum det Aquiſgranenſibus. Quorum cauſa hunc finem habet, ut impetat euertatque illud, quod maturo Caeſaris ac pontificis Romani conſilio iudicioque fuit conſtitutum.

§. 1. 2.

Aduerſus Noribergam tutelarem ARGVMENTA III. a SACRIS euangelicis.

§. 2. *Eſt igitur conatus ad omne audaciae genus proiectus, iura diſputare uelle,* CAESARIS, ORDINVM, *ipſius* PAPAE *iudicio ſtabilita et comprobata. Sed nunc opus eſt, ut illum retundamus. Principio* PVRIORA SACRA *incuſant, quarum cauſa priuare uolunt hoc palladio ciuitatem (ee). Cum quod ſacrae reliquiae non proſint* euangelicis *(ff); tum quod pontificios ita carere oporteat fructu, quem ſibi ex cultu earundem pollicentur (gg); tum etiam, quod reliquiae catholicae cuſtodes non ferant haereticos (hh).*

Euangelicorum *ſacra indigna eſſe reliquiarum cuſtodia.*

(ee) Hoc enim conſilio *Chriſtianum* ERDTMANNVM edidiſſe *Noribergam in flore* diximus *cap. 1. §. 4. litt. ff. p. 7. 8.* Conſentit nobis OBRECHTVS *de clenod. imper. §. 12.* Auctor *uirulentiſſimae paraeneſeos ad Ferdinandum II. imperatorem et electores imperii de transferendis Noriberga in alium locum S. R. I. reliquiis, qui ſe Chriſtianum Erdtmannum nominauit.* Plenior hic eſt MVLTZIVS *part. 2. cap. 25. n. 164. 165. p. 775.* ubi numerat non ſolum tela, aduerſus Noribergam ſparſa; ſed etiam remittit illa et contundit. *Voluit,* inquit, *ante plusquam ſexaginta annos pater Erdmannus imperatori perſuadere, ut depoſitum iſtud a ciuitate reuocaret: Cuius iuſtam cauſam eſſe, perhibuit, quoniam ciuitas ab eccleſia Romana in partes Auguſtanae confeſſioni addictorum conceſſit.* Idem forte propoſuerat ſibi in animo Gretſerus, quamuis in *Syntagmate,* quod *litt. O.* in *adpendice* dedimus, uerbis noluerit offendere.

Non ferre λειψανολατρείαν.

(ff) Eſt enim ſymbolis noſtris omnino aduerſus cultus ſacrarum reliquiarum. Praeſertim, ſi nomine earundem ueniunt non corpora, ſed ueſtes, enſes, utenſilia, ſupellex, quibus uſi fuerunt uiri ſancti et martyres doctores. Legi poſſunt in cauſa noſtra CHEMNITIVS *part. 4. exam. Conc. Trid.* GERHARDVS *in loco de morte §. 95.* ex noſtratibus. Inter reformatos excellunt in hoc argumento prae aliis CHAMEIR *tom. 2. lib. 10. c. 8. 9.* VOETIVS *tom. 3. diſp. ſelect. p. 473.* HEIDEGGER *in anatome conc. Trident. p. 1106.* aliique. Ratio ad intelligendum eſt facilis. Qui enim ſanctorum animas non credimus adiutrices, qui quaeſo auxilia expectabimus ab eorundem exuuiis? Qui uero ſibi perſuadet primum, ille uix da-B mnandus eſt in altero. Pudeat uero noſtrates quisquiliarum, quando ita argu-unt: *ſi inter ſacras reliquias refertur illa* CRVX, *quid prohibet, quo minus illarum numeros adaugeamus, iudae* LAQVEO, *quo ſe iugulauit.* Verum merito exſibilauit eius generis nugas GRETSERVS, Ieſuita doctus hiſtoriam Germaniae.

(gg) Memorabilis eſt hic locus *Iacobi* GRETSERI *in lib. 2. de ſacr. peregrinat.* C *p. 350.* ubi dolet, *corpora ſanctorum apud Lutheranos haereticos inhonora iacere et ſine efficacia. Adeoque haereticos non ſolum ex oſſibus ſanctorum nullos fructus ſentire: ſed etiam, quin tales ſentiant, catholicos impedire.* Inde eſt, quod gaudet, ſanctum Bennonem Miſniae ereptum et a catholicis uindicatum eſſe, ne eius oſſa in otio contabeſcerent. Eodem conſilio Magdeburgenſes oſſibus ſpoliati ſunt *S. Nordberti* ſui, ut illa Pragae, ubi repo-D ſita ſunt, fructus ferrent, cum eorundem cultus ſordeſceret ciuibus Lutheranis (*) Regulam enim ſe hic ſequi, dicunt, quod mihi prodeſt et tibi non nocet, illud nulla cum iniuria fore coniunctum.

Oſſibus ſanctorum uim *eripere* cuſtodiam haereticorum.

(hh) Tertium hoc damni eſt genus. Lutherani ſacra oſſa non colunt; quin catholici colant, impediunt; imo ſacram illis eripiunt uim. In ultimo nos hic uerſamur. Interpres pontificiorum ſit GRETSERVS *lib. 2. de ſacr. peregrin.* E *p. 306.* circa annum 1072. *magno numero concurrunt homines ad S. Sebaldum* NORIBERGAM, *ut* Schaffnaburgenſis *teſtatur ex eoque centuriatores et Hoſpinianus caluiniſta. Vnde uirus ſpargunt* CENTVRIATORES: *hac noſtra aetate, ubi lux euangelii effulget, Sebaldus et ceterae laruae non amplius miracula poſſunt; ſed iacent ibi, ut trunci. En lector! haeretici coelites pro* lar-

p. 77. his fere uerbis: CRVX *ſit tibi* [de Friderico II. ſermo eſt] *memoria dominicae paſſionis.* LANCEAM *conſidera, quae fontem nobis aperuit duorum ſacramentorum.* CORONA *triplici coronaris a matre, nouerca, patre. In ultima claſſe ſunt Germani.* SCEPTRVM *graue ſit ad puniendum.* POMVM *initio caret et ſine adeoque miſericordiae tibi ſit auctor et iudex.* Adde VITERBIENSEM *part. 19. p. 531.* edit. Piſtor. [*] Extat *narratio tranſlati e Saxonia in Boemiam ſacri corporis* NORBERTI *Magdeburgenſis archiepiſcopi, Pragae* excuſa 1627. in 4t. Verum ante Norberti oſſa ſublata aliaque, loco eorundem, ſuppoſita fuiſſe; quae ultima tantum Magdeburgo eripuerint hoſtes, enarrat tueturque praepoſitus coenob. S. Mariae MVLLERVS in libello ſingulari. Vt adeo Pragenſes pſeudo Norbertum colere uideantur.

Cap. VI.

laruis et truncis habent. Quid ſi et coelum. Quid ſi et regem coelitum. Sed Lutheri, Caluini et ſimilium cadauera hoc nomen merentur. Quid mirum? corpora ſanctorum nulla apud nos edere miracula. Cum uel exuſta ſint uel cum aliis oſſibus permixta: non honorantur, non inuocantur, non coluntur. Etiam S. Benno apud Lutheranos in Miſnia inhonorus et inefficax maneret, ſi adhuc in Miſnia eius iaceret corpus. Nam et chriſtus in Capharnaum propter incredulitatem gentis illius, nulla edere uoluit

A *miracula. Ita et ſancti propter ueſtram perfidiam nihil mirabilium faciunt. Quia indigni eſtis. Cum omnium coelitum ſitis contemtores et omnem cultum diuis inuideatis. Haec aduerſus rabulas centuriatores.* Nil adfingitur nobis in hoc argumento, quantum concernit diſputatio aduerſus ſanctorum exuuias: uerum ab his ad coelites ipſos nemo ingenuus nectet uineulum conſecutionis. Taceo BELLARMINI aduerſus nos ſparſam inuectiuam. §. 2. 3. 4.

II] clauſula bullae COMMISSORIA.

§. 3. *Deinde* CLAVSVLAM *urgent* commiſſoriam, *qua bulla papae concepta ſit (ii). Vt, quo momento ciuitas formulam ſacrorum pontificiorum eierauerit: eo etiam excidere debeat iure tutelari. Cui accedat, quod* HAERESEOS *cauſa Sigismundus abſtulerit inſignia Pragae eademque tranſtulerit Noribergam. Sed nunc in ſcyllam incidiſſe (kk), quae olim uitare uoluerint charybdim. Tandem in Germaniae faſtis diem queruntur deſiderari, feſtum* ARMIS CHRISTI *(ll). Quam ſolam cauſam eſſe putant idoneam translationis reliquiarum (mm).*

III] CAVSA translationis finisque ceſſet.

IV] FESTVS deſit dies ARMORVM Chriſti.

Clauſula commiſſoria niſi ciuitas heterodoxa.

(ii) Verba bullae, quam in *adpendice* B habes, ſunt haec: *ita, ut nulli perſonae uel communitati uel poteſtati liceat reliquias et inſignia extra dictam ciuitatem* (Noribergam) *exportare, niſi forſan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuiare catholica.* Inde ERDTMANNVS *Noribergae in flore p. 14.* collegit in margine: *nota, ſub qua conditione Noribergenſes adſeruent inſignia imperii.* Scilicet, *quamdiu fuerit in flore catholicae religionis.* Quod ſi enim diſceſſerit ab hac, iudicio illius ciuitas ipſo iure deſtituenda eſt cuſtodiae ſparta inſignium imperialium. *Nam* quod ſub conditione promittitur, illud negatur conditione deficiente.

Legis exſpiraſſe animam.

(kk) Repetendae hic ſunt cauſae translationis inſignium *cap. 3. §. 3.* Princeps enim uidetur fuiſſe haec: *ne haeretici Huſſitae, reliquiarum contemptores, diſperderent illas.* Ponit etiam hanc inter alias plures diploma papae, quod exhibet *adpendix litt. E.* Si igitur illud uerum ſit, quod, anima legis expirante, lex ipſa expiret: cadere etiam iure tutelari Noribergam, cadente eius orthodoxia.

Deſideratur *feſtus dies* ARMORVM CHRISTI.

(ll) Vſu uenit apud pontificios, ut eius *ſancti* diem feſtum celebrent, euius reliquiae in templo adſeruantur. Plene de

B *feſtis ob reliquias* egit *Carolus* GVYETVS *lib. I. heortologiae c. 9.* In gratiam igitur reliquiarum imperialium facile fuit papae Romano, ut pariter diem notaret qui facer eſſet imperialibus reliquiis. Principio eundem nominauit indulſitque anno 1354. Innocentius ſextus, Carolo IV. rogatore, quod inſignia in Bohemiae regno ipſe depoſuerat Pragae. Bullam dat *adpend. litt. B.* Illis autem poſt anno

C 1424. Noribergam translatis, huic ciuitati non minus colendus eſſe uidebatur idem feſtus dies idque auctoritate Martini V. an. 1425. cuius epiſtolam (*) exhibet *adpendix litt. E.* de re ipſa agit GRETSERVS *cap. 4. ſyntagm. p. 75.* Ceremonias, feſto diei armorum Chriſti ſolennes, enarrauit anonymus in *adpend. litt. D.* Eſt enim illud quoque in uſu Romanae eccleſiae, ut diem *translationis ſanctorum* colant feſtum, quod do-

D cet ſigillatim GVYETVS *heortolog. lib. 1. c. 8. quaeſt. 2. 3.* Sed feſtum hunc diem Noribergenſes de faſtis ſuis expunxiſſe an. 1524. diximus ſupra *cap. 1. §. 3. p. 7.*

Translatio reliquiarum ob haereſin.

(mm) Atque hanc frequentiſſimam cauſam fuiſſe, ob quam corpora ſanctorum ex Aſia in Europam migrauerint, exemplis comprobat tueturque GVYETVS *lib. 1. heortolog. c. 8. quaeſt. 3. p. 77.*

V] Inſignium VSVS CAESARI relinquendus.

VI] PERFIDIA finiri tutelam.

§ 4. *Praeterea, poſt alios (nn), Caeſarem dolent maleuoli. Quod huius quondam fuerit, inſignia imperialia quotidie colere, cuſtodire, tueri, etiam uti fruique illis (oo). Vtrumque deſiderari a Caeſaribus, fingunt, poſtquam ſparta haec facta ſit Noribergenſium. Tandem notant ciuium in reliquiis imperialibus nudandis et exſpoliandis perfidiam (pp), quo crimine omnis tutela finiatur.*

(nn) Enar-

[*] Iure enim ordinario nefas eſt, humanum corpus ad alium locum transferre *l. 14 C. de religioſis et ſumtib. fun.* ubi uerba Caeſarum haec: *nemo humanum corpus ad alium locum, ſine Auguſti adfatibus, transferat.* Idem in decretis can. *corpora de conſecrat. diſt. 1.* Idem inter dogmata eccleſiae ante Conſtantinum BASNAGE *tom. 2. ad Baron. p. 879.* Verum migrant mores hoſce Romanae eccleſiae: 1] ſi locus haereticus ſit factus, ubi *ſanctus* eſt conditus, 2] ſi in nouo loco maior expectetur *ſancti* cultus, 3] ſi populus acceperit *ſanctum* tutelarem. In quibus caſibus non denegare ſolet papa ſuam in transferendis reliquiis auctoritatem.

Cap. VI.

Dubium in iure tutelari grauiſſimum.

(nn) Enarrauimus *cap. 4.* omnium et ſingulorum pro iure inſignium tutelari poſtulata. Quae cum ambigua ſint, locum ſuſtinere nequeunt aduerſus priuilegia tutelaris Noribergae. Sed omnia haec ad interregna pertinent. Nam uiuo Caeſari nemo unquam in dubium uocauit, quin reliquias imperiales ſecum habere iisque in bello ac pace uti frui queat. Quapropter in eo inprimis uim argumenti ponit aduerſa pars, ut conſtet, quo iure Caeſares his theſauris ſint deſtituti.

Quod CAESARES SECVM *habuerint reliquias imperiales ad annum usque* 1424.

(oo) Equidem dixi hoc *cap. 4. §. 6 p. 33. 34.* Nunc autem exigit ordo, ut idem exemplis teſtimoniisque communiam ueteris aeui idque ſigillatim. Non uero luculentius hoc patet, quam in deſtitutione *Henrici quarti*, qui ideo noluit inſignia et reliquias imperiales de ſua cuſtodia dimittere, quod ſchemata haec eſſe debeant penes Caeſarem, quam diu ſit in uiuis.

exemplo Henrici IV. *anno* 1106.

HELMOLDVS *in chron. Slauor. lib. 1. cap. 72. n. 2. 3. miſſi a principibus uenerunt ad regem Henricum IV. dicentes: Fac nobis reddi* CORONAM, ANNVLVM et PVRPVRAM *ceteraque ad inueſtituram imperialium pertinentia, filio tuo* Henrico V. *deferenda.* Et mox *n. 3. p. 83. ſtatim regem aggreſſi ſunt eique* CORONAM *de capite abruperunt. Deinde ſublatum de* SEDE, PVRPVRA *ceteriſque, quae ad ſacram inueſtituram pertinent, funditus exuerunt. Imo obturantes aures ſuas, perrexerunt ad filium deferentes ei* IMPERIALIA *firmanteſque eum in regno.* Plenior eſt in enumerandis inſignibus *abbas* VRSPERGENSIS *an. 1106. p. 260.* Henricus *regalia uel imperialia inſignia 1)* CRVCEM *ſcilicet et 2)* LANCEAM *3)* SCEPTRVM *4)* GLOBVM *5) atque* CORONAM *filii Henrici V. poteſtati tradidit proſpera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans.* Imo, quod magis eſt, ipſe Henricus IV. in querulis litteris, quas Galliarum regi ſcripſit nobisque conſeruauit BARONIVS (*) *tom. 12. annal. an. 1106. n. 4.* imperiales ita numerat reliquias. *In illis tribulationis meae diebus a filio meo miſſus uenit, dicens: nullum uitae meae eſſe conſilium, niſi ſine contradictione omnia regni inſignia redderem. Ego 1)* CORONAM *2)* SCEPTRVM *3)* CRVCEM *4)* LANCEAM *5)* GLADIVM *miſi Moguntiam.* Idem repetit in epiſtola ad filium apud eundem *n. 12. §. 60. ante captiuitatem in Bingen abſtuliſti nobis honorem; in captiuitate uera quicquid reſiduum erat, ut lanceam et crucem et omnia regalia inſignia ui et timore mortis a nobis extorſiſti, relicta uix ipſa uita.* Idem narrant recentiores SIGONIVS [**] aliique.

§. 4. 5.

Friderici I. an. 1189.

Vnicum tamen fuerat, quare Caeſares reliquias imperiales quandoque alibi locorum poſuerunt. Scilicet, ubi iter ingreſſi ſunt uel minus ſecurum uel longinquum. De Ottone IV. agit *cap. 4. §. 7. p. 35. 36.* Succedat huic exemplum Friderici I. qui ante inſignia et reliquias imperiales filio ſuo credidit Henrico VI. quam iter in Palaeſtinam ingreſſus fuiſſet. *Otto de S.* BLASIO *cap. 32.* anno 1189. Fridericus *imperator generalem curiam Presburch, in marchia Hungariae, celebrans exercitum peregrinorum in militiam chriſti coadunauit traditiſque* REGALIBVS *Henrico regi, filio ſuo* [***] *diuiſiſque pro uelle ſuo inter filios praediorum ſuorum reditibus, cunctis ualedixit.* Verum, quod haec inſignium traditio facta ſit contra uſum et ordinem imperii, omnino firmat adſertum, *ut regulam exceptio*, tantum abeſt, ut illi obſit.

Calumnia de inſignibus exſpoliatis auro et gemmis.

[pp] Nolo calumniam *Erdmanni, Czechorodii, Beyerlinckii* aliorumque iterum adponere. Fecimus illud ſupra *cap. 1. §. 3. litt. ee. p. 7. 8.* et rurſus *cap. 3. §. 2. p. 17. litt. tt. uu.* demum *cap. 4. §. 10. litt. bb. p. 40. 41.* Id enim aliis perſuadere uolunt, Noribergam expoliauiſſe auro et gemmis reliquias imperiales. Quapropter actione tutelae impeti queat, ob quam munere tutelari tutor ſit deſtituendus.

REPOSITIO ad priora ſigillatim. I) euangelica ſacra non haeretica ſunt Germaniae.

§. 5. *Verum enim uero ad ſingula reponemus ſigillatim. Principia abſit, ut ciues priuari queant priuilegiis in Germania,* SACRORVM *erga, quae pragmatica imperii ſanctione prabata ſunt, et, pari cum ceteris iure, recepta in imperii ſocietatem (qq). Deinde nauit et ipſa Nariberga ſacras theſauros et pretio, quod habent, aeſtimat illos, ut falſi diuinatores ſint, qui ſcribunt, ſiue adſint ſiue abſint cimelia, urbis nihil referre (rr). Et uera ſacris hadie reliquiis ille tantum deeſt (ss) cultus, quem pratulit ſuperſtitia et auri fames. Qua labe, abſit, ut illas canſpergere uelimus.*

Vtriusque religionis eadem iura in imperio.

[qq] *Articulus V. §. 1. n. 1. Inſtrumenti* OSNABRVG. clarus eſt: *In omnibus autem inter utriusque religionis ſtatus omnes et ſingulos* (ergo et ciuitates) *ſit* * *aequalitas exacta mutuaque. Ita, ut, quod uni parti iuſtum eſt, alteri quoque ſit iuſtum.* Cui loco addatur *§. 11. n. 29. articuli V.* eiusdem. Quod ſi ergo utriusque *religionis* ſumma aequalitas, eademque iura ſunt: fieri non poterit, ut in Germania, ſacrorum ergo, ali-

[*] Extat etiam epiſtola cum aliis pluribus eiusdem imperatoris in collectione REVBERI *p. 197. 198 ſeqq.* [**] *Lib. 9. de regno Italiae p. 239.* SCHATEN *annal. Paderborn. ad an. 1106.* KIRCHMANNVS *de annulis c. 20 p. 143.* [***] Huic enim faſces imperii demandauerat abſens imperator, quod dicit *auctor* MONTIS SERENI *ad an. 1189.* Nulla itaque hoc tempore ueſtigia uicariorum aut uicariatuum imperii.

Cap. VI. aliquis patiatur damnum et priuilegio, quo ciuis *pontificius* gaudet, priuetur *euangelicus.* Aequus igitur iudex in hac controuerſia ſententiam feret hanc: *ſi pontificiis iuſtum eſt, exangues reliquias colere numinis inſtar, quamuis hoc execrentur euangelici inſtar idololatriae; neque euangelicis uitio uertetur, ſi reliquiis dent requiem, licet hanc illis inuideant pontificii.*

CVLTVS INSIGNIVM *et reliquiarum hodieque ſupereſt Noribergae* (rr) Quamuis λειψανολατρεία a ſacris noſtris omnino abſit, quod dictum eſt *cap. 6. §. 2. litt. ff. p. 69. 70.* proſequimur tamen, quantum par eſt, ſacras reliquias cultu ciuili. Sunt enim *primo* in cuſtodia fida et liberali.

1) *in fida et honorifica cuſtodia,* *Auctor chron.* NORIBERG. [*]. *In templo domus hoſpitalis, quod ſancto ſpiritui ſacrum, coſtodiuntur inſignia imperialia. Poſita ſunt in capſa argentea, quae in celſitatem elata eſt pendetque in aere, catenis ex utroque latere religata. Claues, quibus aperitur, partim in conclaui, ubi aerarium eſt, partim in cancellaria domus hoſpitalis adſeruantur. Nefas tamen eſt, arcam reſerari, niſi a fabro, qui operam addixit reipublicae; niſi indulſerint hoc principes* [**] *in ſenatu; niſi praeſentes ſint reipublicae quaeſtorrs et domui hoſpitali praefectus; niſi de loco conſtet, ubi cimelia recludi ac monſtrari debeant. Vltimum plerumque fit in templi ipſius ſacrario.* Sed nouiſſime, cum Carolus VI. Caeſar urbem tranſiret, eius conſpectui

2) *in ſacri cultus* indulgentia, expoſita ſunt in curia reipublicae. *Deinde* ſi quando ſpectator ſpem explere uult, ex reliquiarum conſpectu conceptam, faciles eſſe ſolent ciuitatis legati ad hoc tolerandum, quod olim notauit *Leo de* ROSMITAL *in ſuo itinerario, p. 62. adpend. Super lanceam*, dum ſacras reliquias ſpectabamus, *ſacerdos annulos noſtros ponebat, ut, qui dolore et punctione lateris infeſtarentur, praeſens et certum apud ſe remedium*

A *haberent.* Hodieque narrant, nihil eſſe noui, *daß ſich anweſende Mannes- und Weibes-Perſonen den Speer durch ihre Röcke oder auch Kleider ſtechen und uorgeben, daß ſolches vor Kranckheiten und ins beſondere für das Seiten ſtechen helffe.* Fiat ſecundum cuiusque fidem. §. 5.

3) *in curn, ne uſu conterantur,* *Praeterea* adeo ſoliciti ſunt Noribergenſes in reliquiis adſeruandis, ut hanc praecipue cauſam adlegent, quare annuas abrogauerint

B monſtrationes [***], ne inſignia, uetuſtate corroſa, frequentiori tactu attererentur [****]. Quae cum ita ſint, fruſtra calumniantur maleuoli, quod inſignia apud Noribergenſes iaceant humi proſtrata et inhonora.

4) *in iuris tutelaris elog.o.* *Porro* ciuitas in iure reliquiarum tutelari hodieque multum ponit dignitatis et praeſidii. De ſymboli expoſitione, quo utitur Noriberga hodieque, docuimus ſupra *cap. 1. §. 6. p. 8. 9.* Neque enim ignara eſt, quod in aliis

C regnis inſignium cuſtodia uel in principe urbe ſit uel, ſi regna hereditaria, plerumque in ipſo archiſolio *cap. 5. §. 3. p. 51. 52.* Nouit eadem, quod ideo pro Noribergenſium fortunis uniuerſum imperium excubias agat: quando tanti pretii theſaurus in illorum cuſtodia. Sua facit omnino, quae *Eobanus* HESSVS ſcripſit de Noriberga in *adpend. litt. O.*

D
O Deus! o urbis pulcherrima gloria noſtrae,
Quae ſola hanc meruit, quae nulli contigit urbi
Gloria, perpetuis non interitura diebus.

5) *in ornatu imperialium exequiarum* *Tandem* ipſi etiam ſcriptores maleuoli perhibent [†] quoties demortuo Caeſari, ut fieri in ſingulis Germaniae ciuitatibus

E ſolet, exequiae parantur, parantur autem omnibus, toties etiam cimelia imperialia in conſpectu poni uenerabundo [††]. Ho-

[*] PASTORIVS *in Franconia rediuiua c. 3. p. 251. Wenn die* reliquien *beſichtiget worden ſind, ſo thut man ſie wieder in einen ſilbernen Kaſten und zeucht ſie wieder hinauf, daß ſie oben im Chor in der Hohe hangen, gegen Abend des Altars. Der Kaſten wird mit drey Schlüſſeln aufgeſperret, deren einen der Obriſte Loſungs-Herr; den andern der Hoſpital-Meiſter; den dritten der Herr Obriſte Hauptmann hatt.* [**] *Der geheimde Rath und die ſieben altern Herrn.* MVLZIVS *part. 2. c. 25 §. 6. p. 775. n. 168. Lipſana imperialia Noribergae non cuiuis oſtenduntur, ſed tantum ad rogationes principis imperii aut uirorum magnae dignitatis.* [***] Diem feſtum ARMORVM CHRISTI uolo, quem late deſcribit *adpendix litt. D. et litt. O* in deſideriisque ponunt Erdmannus. Czechorodius aliique [****] *Codex MSCT. Dn. Praeſidis: im Jahr 1524. hat man aufgehoret, das Heiligthums-Feſt zu halten. Damit dieſelbe durch vielen Gebrauch nicht abgenuzet, und weil alles alt und murbe, durch öffteres hin und her tragen verdorben werden mochten.* En Noribergenſium pro conſeruandis reliquiis prouidentiam. [†] In iisque GRETSERVS in *adpend. litt. O* Hodie tamen mores hoſce forte propterea migrarunt, ne multa tractatione inſignia attererentur corroderenturque. (††) *Codex MSCT. Dn Praeſidis* utrumque morem deſcribit in exequiis Sigismundi et Alberti II. his quidem uerbis: *Item im Jahr 1438. am Fritag nach Oſtern da beging man den Kayſer hie zu Nürnberg mit der Grabniß zu dem neuen Spital mit Koſtlichkeit. Wenn man that das Heiligthum alles herab Das Speer, Creuz und andere Stuck auf den Altar bey der Seel-Meſſe. Vnd das andere Heylthum und* habitum *Kayſer Karols, das hat man alles auf das Grab und parung gelegt. Die Kron und Schwerdt und all ander Drack Vnd all Prieſterſchafft, Purger und die Gemeyn, die waren allda bey dem Opfer.* Idem CODEX laudatiſſimus in Alberto II. *Im Jahr 1439. an unſer lieben Fr. Tag, als ſy in dem Tempel geopffert ward, da beging man den Rom Konig. Albrecht hie zu Nürnberg Auch zu dem neuen Spittal mit dem wurdigen Heylthum und andern Koſtlichkeit Als man denn normahls den Kayſer begangen hatt. Und ſang der Biſchoff von Regensburg das Amt bey dem Heylthum, und waren auch all Pryſterſchafft dabey.*

Cap. VI.

Hodie etiam priſtinis moribus uti poſſet ciuitas, niſi parcere mallet ipſis inſignibus, ne haec, multoties tractando, attererentur.

Reliquiarum cultus aut par aut maior Noribergae euangelicae, *quam ſancti* Hieronymi *cc. an.* 380.

(ss) Non eſt huius loci ex ſacris litteris diſputare λειψανολατρείαν, quae ſparta relinquenda eſt doctoribus theologis. Illud ex annalibus ueteris eccleſiae eſt notum, quod damnauerit reliquiarum cultus VIGILANTIVS: cui dicam impegit, ſatis acerbe ac uehementer, ut ſolet, doctor HIERONYMVS *in epiſt. aduerſ. Vigilantium*, quae habetur *tom. 3. opp. p. 54. 55.* Ad cuius teſtimonium prouocare hic ſolent praecipue pontificii auctores. Illud ergo ſufficiat Noribergenſium apologiae, ſi oſtendero, etiam nunc reliquias eo cultu adfici a Noriberga euangelica, quem probauit tum acer Hieronymus.

a) in honore reliquiarum,

Principio exprobrat VIGILANTIO, quem *κατ' ἀντίφρασιν* dicit DORMITANTIVM, quod exiſtimet, ſacras reliquias adorari [*]. Reponit Hieronymus: *nos autem non dico matyrum reliquias, ſed ne ſolem quidem, non angelos, non cherubim colimus et adoramus. Ne ſeruiamus creaturae, quam creatori.* * *Honoramus ſeruos eorumque reliquias, ut eum, cuius ſunt martyres, adoremus.* Verum ſummo honore imperiales haberi reliquias Noribergae euangelicae, illud quidem probauimus ſupra *c. 6. § 5. litt. rr. p. 76.*

b) in earundem mundicie,

Deinde increpat Vigilantium, quod reliquias ſanctorum, iudicio habeat Iudaeorum pro immundis. *Ergo Petri et Pauli immundae ſunt reliquiae: ergo Moſi corpuſculum immundum?* ſed neque hanc cenſuram meretur Noriberga euangelica. Cuius ciues reliquias ſacras, ubi illas oſtendere iubentur, manu tractant honorificentiſſime, tantum abeſt, ut pollui manus exiſtiment earundem tractatione.

c) cultu ciuili,

Porro ridet Vigilantium, quod illos, qui reliquias honorent ſuſpiciantque, adpellet *cinerarios et idololatras*. Abſit uero, uel hoc uirus ſpargere Noribergam euangelicam aduerſus eos, qui magni faciunt decora dignitatemque reliquiarum.

d) excubiis,

Poſt, Vigilantium propterea Dormitantium ſalutandum eſſe, perhibet, quod eum male habeant ad ſacras reliquias uigiliae. *Nam, quod dicis, eum uigilias execrari: facit et hoc contra uocabulum ſuum, ut uelit dormire Vigilantius. Et non audiat ſaluatorem: ſi non poteſtis una hora uigilare mecum. Vigilate et orate. Dominum legimus pernoctaſſe. Apoſtolos carcere clauſos tota nocte uigilaſſe.* Quare uero ſophiſmatibus hic ludit doctiſſimus uir? Vigilantius enim non uigilias increpat, ſed uigilias pro reliquiis. Habes itaque ſophiſmata, mutati elenchi, compoſitionis et diuiſionis. Illud uero eſt. Laudauit probauitque uigilias uiri chriſtiani Hieronymus uniuerſim, necquicquam uero propter ſpem in ſacras reliquias.

§. 5.

e) cuſtodia,

Praeterea Vigilantius reliquias proſcripſit ex templis. Inde Hieronymus eum confert cum *Iuliano perſecutore, qui ſanctorum baſilicas* et catatumbas *uoluerit deſtructas*. Sed iterum indulgentior eſt Noriberga euangelica, quae etiamnunc reliquias adſeruat in baſilica. Quod uidimus *c. 6. §. 5. litt. rr.*

f) dignitate prolata ad ſupellectilem.

Tandem Hieronymus inter reliquias corpora retulit uirorum ſanctorum, non ueſtes, arma, crepundias, ſupellectilem. His autem fere abſoluuntur reliquiae imperiales, quibus ne quidem honorem ipſe uoluit tributum. Vnde conſecutionis uinculum eſt firmiſſimum; Noribergae Euangelicae cultum maiorem pro imperialibus reliquiis, quam ſancti patris Hieronymi. Haec ſufficiant ad urbis apologiam. Nam de *inuocatione* reliquiarum; de auxilii *ſpe* ex δουλεία earundem; de miraculis et *oſtentis* apud illas nihil uel Hieronymus habet [**], uel puriora tempora eccleſiae. Vt ideo ſacra cimelia iraſci nequeant ciuitati euangelicae. Num uero ſequior hic aetas paganiſmo infecta excitataque ſit, ut ſacra oſſa adoraret: illud nolim ego definire.

de reliquiarum cultu auctores.

Volunt hoc *Ioan.* DALLAEVS in opuſculo aduerſus *Latinorum traditionem de cultus religioſi obiecto*, quem noſtrates poſtea exſcripſerunt et *Samuel* BASNAGIVS *in annal. eccleſ. ad an. 356. §. 11. 12. 13. ſeqq. tom. 2. p.* 835. hocque plenior inſtructiorque ueteris eccleſiae et paganiſmi teſtibus *Iacob.* BASNAGE *en hiſtoire de l' egliſe lib. 19. cap. 4.* quod his uerbis eſt inſcriptum: *origine du culte des ſaints et de leurs* RELIQVES *depuis l' an.* 350. ab hoc enim tempore paganiſmi ſuperſtitionem de reliquiarum cultu irrepſiſſe, putat, in eccleſiam. Reſpondit ad argumenta Dallaei ex inſtituto *Natalis* ALEXANDER praecipue *in hiſt. eccleſ. ſec. V. diſſertat. 25. tom. 5. p. 334.* deinde etiam in *theologia morali lib. 4. c. 3. artic. 3. tom. 2. p. 572.* quem auctorem maximi facio, cum dogmata non ex ingenio diſputet, ſed ex ueteris aeui monumentis. Ceterum egomet ſentio mitius. Opinor enim principio homines chriſtianos poſt fata coluiſſe do-

[*] Nota eſt pontificiorum diſtinctio inter δουλείαν atque λατρείαν. Illam tribuere dicunt reliquiis: hanc ſoli Deo. Sed tamen ſatis eſt, *inuocationem* reliquiarum probare illos, quorum interpretem ſupra egit GRETSERVS *cap. 6. §. 2. litt. gg.* Neutrum certe uoluit indulſitque ſanctus Hieronymus.
[**] Scriptum Hieronymi aduerſus Vigilantium in *cultu reliquiarum controuerſo* conceptum eſſe ſtomachoſe, nemo poteſt ire inficias. Sanctus itaque pater ſtudio actus eſt, Vigilantium incuſandi et conuincendi plurium errorum. Quod ut faceret, extuliſſet haud dubie reliquias plus iuſto, ſiquidem illud acuum hic in nimio peccauiſſet.

Cap. VI. doctorum ſuorum memoriam; ad hanc quotidie reſricandam pignora adſeruaſſe, quae uiuis ſuerint grata; tum haec quotidie in oculis habuiſſe, ut excitarent ſe aliosque ad ſimiles uirtutes; poſt factum eſſe, ut crederent, animas pie defunctorum reliquiis et exuuiis ſuis frequentius adſuturas, quam locis peregrinis; inde nonniſi coram reliquiis ſuis inuocatum eſſe ſanctum pro auxiliis et intercesſione apud Deum; demum limites reliquiarum prolatos eſſe a cadauere ad pretii aut memoriae alicuius utenſilia, ut etiam coram his fierent ſupplicationes; ad extremum ſanctorum inuocationes indultas fuiſſe omni loco. Ita ex paruis initiis tanta excreuit moles et adparatus religionis in ſacras reliquias. §. 6.

ad II] CLAVSVLAE pontificis nulla uis.

ad III] CAVSA iuris tutelaris Noribergae *ſancta etiamnunc.*

ad IV] MONSTRATIO nontemere omiſſa.

§. 6. *Pontificii* DIPLOMATIS *fulmen non eſt, quod hic multum curemus (tt). Ab illius enim dicteriis nullum publici iuris principium pendet in Germania, in quo tamen uerſatur noſtrum argumentum. Porro inter* CAVSAS *noſtri iuris primaria eſt, ut inſignia fidos habeant firmosque cuſtodes (uu). Vtramque ſpem expleuit urbs probauitque eam imperio trium ſeculorum decurſu, etiam euangelica. Vt dignior ideo gratia ſit (*), quam dica hominum maleuolorum. Neque, quod porro obmouent, reliquiarum* MONSTRATIO *temere eſt omiſſa (xx): cum, pontificiorum quoque iudicio, illa parum conſulta ſit neque fiduciam mereatur diuinitatis aut portentorum.*

REPOSITIO *ad pontificis* CLAVSVLAM COMMISSORIAM *an.* 1425. *a) quod illa non publici iuris principium, b) expuncta in pace religionis, c) non tangit coetus puriores,*

(tt) Principio uae Germanis! ſi publici iuris principia petere deberent ex Romani pontificis codice *decretorum* et *decretalium.* Mirum eſt, deſiderari ſcriptorem, qui in *decretalibus* crimina collegerit Caeſareae maieſtatis (**). Quod cum ita ſit, nemo in Germania adeo fuerit hoſpes aut partium ſtudio corruptus, qui uerbis bullae pontificiae in hoc iuris publici argumento uel aurem praebeat, uel aliquod tribuat momentum. *Deinde* ex illo minimum tempore nullarum uirium eſt, quod ſtatuit aduerſus ſymbolum forte noſtrum pontifex: poſtquam in OSNABRVGENSI *tabula art. 5. §. 7. n. 50.* eneruatum ſublatumque, quicquid litterarum obeſt ſacrorum noſtrorum cum pontificiis aequalitati. *Praeterea* ſenſus pontificiae bullae his uerbis concepti ſunt in *adpend. niſi forſan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuiare catholica:* ſed ab hac labe etiam nunc immunis eſt ciuitas euangelica, quae hodieque in ſymbolo apoſtolico ſe addictam eſſe fatetur *fidei eccleſiae catholicae.* Et pleni ſunt doctorum theologorum libri, quod euangelica eccleſia ſit catholica. *Porro* Noriberga ſpartam tutelarem non pontifici tribuit, ſed imperatori Sigismundo. Alterius igitur fuerat, reſtringere eandem ad certum reipublicae eccleſiae ſtatum, non primi, cetera.

d) falcem immittit in meſſem alienam.

Sufficit Noribergae cauſſa ſpartae primaria etiamnunc.

[uu] Superius *cap. 3. p. 18. 19.* cauſas recenſuimus, quare Sigismundus an. 1424. in cuſtodia inſignium aeterna elegerit Noribergam. Quarum momenta etiam hic merentur expendi. Illud ex Caeſaris conſtat uoluntate, quam bulla recitat pontifex Martinus V. in *adpend. litt. E.* et fruſtatim *cap. 6. §. 1. litt. aa. p. 65. 66.* quod finis et cauſa princeps fuerit, ne inſignia imperialia porro eſſent *penes Caeſarem* uiuum; ne, mortuo deinde Caeſare, relinquerentur *poſſeſſoribus ambiguis* dareturque occaſio ad inteſtina imperii diſſidia et conflictus. Et ſane eſt, quod grata mente agnoſcant Germani Noribergenſium in ſparta hac tutelari fidem. Olim enim, quae turbae fuerint, mortuo Caeſare, de inſignibus, narrauimus ſupra integro *capite 4.* Nam licet etiam poſt Sigismundum Caeſarum electiones titubauerint in *Alberto II.* in *Carolo V.* in *Ferdinando II.* in *Leopoldo I.* omnes tamen cauit turbas de inſignibus Noriberga tutelaris.

Ab inſignibus imperialibus MIRACVLA *aut portenta ſperauerintne quidem homines catholici. Quin a) hanc ſpem non meretur curta ſanctorum* ſupellex.

[xx] Matriculam et album imperialium reliquiarum habes in *inuentario* Ludouici Brandeburgici anno 1350. quod exhibet *adpendix litt. A.* Quatuor fere illa generum ſunt. *Primum* abſoluit ueſtes, arma et utenſilia CAROLI M; *alterum* CHRISTI; *tertium* EXVVIAS ſanctorum martyrum; EORVNDEMQVE *quartum* ſupellectilem et ueſtes. In *primum, alterum* et *ultimum* genus ſpem portentorum et miraculorum poſuere quondam ne quidem ipſi pontificii. Quod probamus. Nam principio uox *reliquiarum* Hieronymo, Auguſtino, Nazianzeno doctoribusque uetuſtioribus aliis ſignificauit non niſi *corpora, membra et oſſa* ſanctorum: non *ſupellectilem, ueſtes, utenſilia* eorundem. Tantum igitur abeſt, ut haec coluerint ex cultuque

(**) Ipſo ſcriptore pontificio monitore *Hartm.* MAVRO, qui ait, *reliquias imperiales a Noribergenſibus ſumma cum diligentia et ueneratione ſub fida cuſtodia adſeruata eſſe.* (**) Votum hoc olim fuit *Dn. Praeſ. im Päpſtl. Vnfug wieder die Cron Preuſſen* cap. 1. §. 4. p. 27. Hodie forte id facilius eſſet, poſtquam *Io. Th.* ROCABERTI *bibliotheca maxima pontificis Romani tomis XXI. prodiit in lucem Romae 1698. fol.* Fuit enim auctor in eo, ut omnium uolumina conquireret, qui unquam pro pontificis auctoritate aliquid ſcripſiſſent. In quo inſtituto audax eſt et effrenis, ut illa recoquat adfirmetque, quae ignauia excluſit medii aeui. Ad quae tamen ſecula litterata apud ipſos pontificios ſolent expaleſcere.

Cap. VI.

tuique ſperauerint miracula, ut ne quidem illis tribuere aut dare uoluerint nomen reliquiarum. Conquirerem teſtes et rationes, niſi ante feciſſet hoc Ioannes *Dallaeus*, *Stegerus*, *Goſmannus* aliique. Vnde eſt, quod ne quidem pontificii auctores, ſi doctiores ſunt, noſtris hic reſpondere uelint. Haud dubie gnari, reliquiarum ſuppetias uirum prudentem non exſpectaſſe a curta ſanctorum ſupellectili. Et ſane mirum eſt, malam crucem et execrata inſtrumenta, quibus peſſima gens, Iudaei uſi ſunt ad inferendum ſeruatori noſtro cruciatus et mortem, numerari nunc inter ſacras reliquias et cimelia, pleniſſima diuinitatis. Inprimis autem Carolinis reliquiis detrahunt uim ſcriptores pontificii, qui eum uel in numero ſanctorum expungunt uel tamen partium ſtudii pontificem incuſant, qui illum claſſi adſcripſerit ſanctorum praeter rem & cauſam. Candide ſatis SPONTANVS *ad an. 814. n. 5. Carolum ſub Friderico I. imperatore* PASCHALIS, *papa doctus, in numerum* SANCTORVM *adſcripſit. Sed, quod is * haud legitimus pontifex, eiusmodi canonizatio non * eſt recepta ab eccleſia Romana. Quod tamen pontifices non legantur id impugnaſſe, res ſic tacita permiſſione ſeu tolerantia perſeuerauit, ut in propria eccleſia, ubi ſepultus fuit, coleretur.* Quod enim perhibet *Ioannes* CHAPEAVVILLVS *tom. 2. epiſcop. Tungrenſ. cap. 46. p. 117.* auctore hoc factam fuiſſe papa Alexandro, illud ſcripſit ex

b] multo minus nequitiae Iudaicae inſtrumenta.

c] minime ornatus pſeudoſancti, *quo iudicio aliqui aeſtimant* Carolum M.

A ingenio. Contrarium enim oſtendit PAPEBROCHIVS *in actis SS. die 28. Ian. p. 888.* Qui ipſe etiam de hoc ſancto frigide uidetur ſentire. Vt adeo ſpes decollet miraculorum apud ipſos pontificios. Quod imperialium reliquiarum genus ſupereſt, illud abſoluitur fere *dente* S. Ioannis et brachio *Annae*. Qui adparatus iterum tantus non eſt, ut conferri mereatur cum abundantia reliquiarum, quae B adſeruantur *Coloniae*, *Auguſtae*, *Hannouerae*, olim *Halae* noſtrae, quas diuitias quis urbi noſtrae ſubduxerit abſtuleritque, hoc latet nos etiamnunc. Tantum abeſt, ut in ſacra reliquiarum ſpe principem locum mereantur Noribergenſes exuuiae. Finem controuerſiae impono uerbis pontificii doctoris, *Georgii* CASSANDRI *artic. 21. conſult. p. 117.* cuius iudicium eſt hoc: *Cum uerae et compertae* C *reliquiae in his prouinciis ſint pauciſſimae, et multae earum non temere ſuſpectae haberi poſſint; illarum certe frequentatio et ueneratio non multum pietati, plurimum ſuperſtitioni et quaeſtui ſeruiunt. Multo igitur conſultius uidetur, ut ab * omni reliquiarum oſtentatione * abſtineatur. Et populus ad ueras ſanctorum reliquias, id eſt, exempla pietatis et uirtutum imitanda prouocetur.* Hoc certe famoſiſſimi a- D pud pontificios theologi iudicio, omittenda eſſet imperialium reliquiarum monſtratio, etiamſi cuſtodes et depoſitarios haberent pontificios. Tantum abeſt, uitio id dandum eſſe urbi euangelicae.

§. 6. 7.

d] non magis leues oſſium particulae.

Votum pontificii doctoris pro abolenda reliquiarum monſtratione *expleuit Noriberga euangelica.*

ad V] IMPERATORI neque nunc opus monitore aduocato.

§. 7. *Ceterum trecentis abhinc annis non legitur, ullum* IMPERATOREM *inſignium cuſtodiam in uotis multoque minus in deſideriis paſuiſſe (yy). Neque uel nunc opus habent monitoribus aduocatis. Vltimum, quod de* SPOLIIS *dicitur ad Siculas gerras refer (zz): ut pudeat calumniatores impudentiſſimorum mendaciorum.*

ad VI] SPOLIA ſacra inter uulgi gerras.

IMPERATORVM *in reliquias nullum* poſtulatum *inde ab an. 1424.*

(yy) Qui optime intelligunt, ius tutelare Noribergenſibus ſemel tributum, illis eripi non poſſe ſine iniuria. Neque refricare oportet priſtinos mores, *cap. 4. §. 6. p. 33. 34.* et *cap. 6. §. 4. p. 73. litt. oo.* deſcriptos. Qui pridem deleti ſunt deſuetudine. Accedit, quod ipſi imperatores ius tutelare Noribergenſium toties ratum faciant, quoties repetunt ab urbe inſignia (formulam habes in *adpend. litt. L.*) redduntque illa ſtatim, peracta inauguratione, de quo ſupra *cap. 5. §. 1. litt. dd. p. 47. 48.* Ad extremum firmari ſolent ciuitatibus priuilegia, quum iurant homagium. In quibus principe loco ſpartam numerat tutelarem Noriberga. MVLTZIVS *part. 2. cap. 25. §. 6. p. 77.* *Inter confirmationem iurium et priuilegiorum, quae fieri ſolet ciuitati Noribergenſi ab imperatore etiam intelligitur ius perpetuae imperialium reliquiarum cuſtodiae.* Cetera relinquimus illis, quibus patent fores ad urbis tabularium. In quo haud dubie libelli cen-

Lud. opuſc. tom. II.

duntur, qui pleniori filo id poſſunt corroborare.

(zz) De ſcurrilibus calumniis *Noribergae*, reliquiarum *ſpoliatricis* dictum eſt *cap. 1. §. 4. p. 7. 8.* et *cap. 3. §. 2. p. 17. 18.* Facit E tamen dubium narratio AVENTINI *lib. 7. ad an. 1323. p. m. 469.* quae eſt haec: *Ludouicus IV. Reginoburgum ad conuentus agendos proficiſcitur. Sacra Auguſtalia, imperii inſignia 1) haſtam 2) clauos 3) uiuificae crucis magnam partem 4) enſem atque 5) haſtam D. Mauritii 6) diadema aureum 7) enſem Caroli M. et alia huiusmodi penetralia,* NVMERO CENTVM VIGINTI *per ſacrificulos populo monſtrat.* F Qui numerus, ſi iuſtus eſt, longiſſime ſuperat eum, ad quem adſurgunt Noribergae cuſtoditi theſauri. Vnde KRANZII opinio, quod imperialium reliquiarum pars tantum adſeruetur Noribergae. Quicquid uero eius rei ſit, illud ſufficit fidei Noribergenſium, quod habeant in cuſtodia, quicquid hoc nomine recitat in

SYLLABVS *imperialium* reliquiarum *Noribergae conditarum, falli neſcius.*

F in-

Cap. VII. inuentario Ludouicus, marchio Brandenburgenſis. Quod *adpendix* exhibet *litt. A.* Dubium, annon et ipſa ciuitas cum litteris de recepto dederit et- A iam Sigiſmundo Caeſari cimeliorum legitimum inuentarium. De ſingulis cimelii huius ſpeciebus agemus in capite extremo. *§. 1. 2.*

CAP. VII.

MATRICVLA INSIGNIVM ET RELIQVIARVM IMPERIALIVM *NORIBERGAE* [*].

Imperialium reliquiarum TRES SCENAE.

§. 1. *Tres olim ſcenas inſtruxerunt, qui populo ad ſpectandum colendumque expoſuere ſacros imperialium reliquiarum theſauros (aa). Quem ordinem, ne quid uel deſit uel redundet, etiam ſequemur in noſtra enumeratione (bb).*

Reliquiae imperiales praeter Noribergenſes.

[*] Quamuis enim imperiales reliquiae etiam adſeruentur AQVISGRANI, quas habes ſupra *cap. 6. §. 1. p. 66.* et BREMENSIVM quondam lipſana huc referat GRETSERVS *cap. 1. ſyntagm. in adpend.* imo, poſtquam per tria ſecula faſces imperii ſunt penes Auſtriacos, credibile etiam ſit, VIENNAE non minus cimelia latere, quae id nominis mereantur, quorſum referas forte *die Hauß-Krone* n. 4. noſtra tamen opera non in aliis uerſatur, quam in Noribergenſibus, horumque ſigillatim inſtituenda enumeratione.

Spectaculum Noribergenſe imperialium reliquiarum.

(aa) Nam ut alia ſpactacula ſuos actus et ſcenas habent: ita idem ordo probatus eſt ſacris antiſtitibus in mercibus diuinioris pretii populo exponendis. Theatrum imperialium reliquiarum ſigillatim aperit deſcribitque *codex* ANONYMVS, quem exhibet *adpendix litt. D.* Qui; cum in publicam iuerit lucem, inſtar matriculae eſt inſignium imperialium, quae fallere nequit; ut fruſtra ſint, qui ſpolii, furti et ſacrilegii incuſant urbem euangelicam. Quorum calumnias inconſideratiſſimas exprobrauimus ſupra *cap. 3. §. 2.* et *cap.* B *4. §. 10. p. 40. 41.* iterum *cap. 6. §. 4. p. 73. 74.* demum eiusdem *cap. 6. §. 6. p. 79. 80.*

Matriculae reliquiarum imperialium diuerſae diuerſorum.

(bb) Sunt enim, qui alio eos ordine eoque turbulento recitant. Alium enim catalogum habes in inuentario Ludouici Brandeburgici, quod extat in *adpendice litt. A.* alium in bulla Martini V. quam offendis in *adpend. litt. E.* alium rurſus apud *anonymum*, quem C pariter *adpendix* dat *litt. G.* alium *Godfredus* VITERBIENSIS *part. 19.* alium ARVMAEVS ad *AB.* c. 22. alium LIMNAEVS *lib. 1. iur. publ. c. 14. n. 35.* GRETSERVS *in adpend. litt. O.* alium, alium *Hartman.* MAVRVS *in Gold polit. part. 3. c. 3. p. 271.* alium OBRECHTVS *de clenod. imp. §. 7. 8. 9.* alium MVLTZIVS, qui *part. 2. c. 25. §. 6 p. 775.* ſingulas fere partes recenſuit aeri inſcriptas; WA- D GENSEILIVS alium, ut omittam, plures commemorare. Qui certe omnes uariant tam in numero, quam in recenſendis ſpeciebus. Verum laudatus a nobisque in *adpend. litt. E.* exhibitus catalogus publicae eſt fidei, tantum abeſt, ut in illo pars aliqua uel deeſſe poſſit uel abundare.

SCENA Prima. 1) praeſepe. 2) brachium. 3) dens. 4) tunica. 5) catena.

§. 2. *In* PRIMA *claſſe numerantur I)* PRAESEPE *Chriſti infantis (cc): II) deinde* BRACHIVM S. ANNAE, *quae uulgo diuae uirginis mater (dd): III) tum* DENS Ioannis *baptiſtae (ee): IV) porro ſegmentum* TVNICAE Ioannis *apoſtoli et euangeliſtae (ff): V) de tribus* CATENIS *ſinguli annuli, quibus uincti ſunt Petrus, Paulus, Ioannes (gg).*

PRAESEPE *Chriſti.*

[cc] Fragmentum de PRAESEPE chriſti, in quo recubuit infans, uide *adpend. litt. E. ein Stück uon der* Krippen, *darinnen das Chriſtkind gelegen, und uon den Konigen angebethen worden iſt.* Cum praeſepe iſtud magnae molis eſſe potuerit, ita teguntur illius adulterinae partes excuſanturque. Quod ſermo et cultus in locis diuerſis ſit etiam de diuerſis illius partibus E *leiblich getragen.* Verum enim uero I) S. Annae brachium oſtenditur *Romae*, II) *Coloniae*, deinde cum digito eius et cranio III) *Romae*, poſt IV) demum *Noribergae.* Vnde facile eſt ad intelligendum, aut fraudem agnoſcendam aut fingenda quatuor brachiorum monſtra. Quod ultimum uere eſt improbum. Licet ſint, qui dubitent de ipſa Anna, matre uirginis Mariae. Quod de illa ſacrae litterae taceant; deinde muta ſint de eadem tria priora ſecula; poſt hiſtoriae de illa ambiguae et multiplices.

BRACHIVM *S. Annae*

(dd) In *adpendice darnach den* Arm *S. Annen der Mutter Mariä, damit ſie ſich*

(ee) In

Cap. VII. DENS S. *Ioannis baptiſtae.*

(ce) In hunc tanta ueteris eccleſiae A fuit religio, ut *Iulianus* eius reliquias omnes ideo combuſſiſſe dicatur, ne excreſceret cultus earundem nimium. Quod ſi eſt, oſſa Ioannis ſuſpecta ſunt non praeter cauſam. Recitat tamen eorundem catalogos *Florian.* HAMMERSCHMIDT *in uita Ioan. baptiſtae, Pragae edita 1619.* Omiſit uero Noribergenſium *dentem*, quo eius *cap. 19.* poteſt omnino adaugeri. Memoriam illius habes in *adpend. Capſulam* tabula reddit n. 10. et 11.

Segmentum TOGAE S. *Ioannis euangeliſtae.*

[ff] *Einſtück uon dem Kleide S. Iohanſen, des Euangeliſten*, *adpend.* Cum plures ſint, qui ſabulam crediderint de Ioannis immortalitate: ideo obicem poſuit illa fraudibus, ne quis facile reliquias corporis euangeliſtae mentiretur. Eius itaque loco adgreſſi ſunt illius ueſtimenta. *Gabriel* BVCELINVS *in ſacrario Benedictin. d. 27. Decembr.* ait: *Huius paucas, quas, coelum petens, terris reliquit exuuias.* Tunica certe huius euangeliſtae diſpertita eſt in loca diuerſa, quae illius gaudent ſegmentis. Nominauit illa HAMMERSCHMIDT *in uita Ioannis euangeliſtae lib. 2. §. 10. p. 115. et §. 33. p. 155.* §. 2. 3.

De tribus CATENIS *tres annuli.*

[gg] Anonymus in *adpend. litt. E. Etliche Glieder uon dreyerley Ketten, damit Petrus, Paulus und Iohannes gekettent ſeyn geweſen.* Figuram habes apud MVLBZIVM *part. 2. c. 25. §. 6. p. 774.* Inprimis autem in catenas PETRI maxima religio cum Latinis fuerat, tum Graecis. Quoniam dies feſtos utrique illis adſignarunt, quod utriusque nos docent menologia. Notus eſt etiamnunc dies Petrikettenfeyer. Catena IOANNIS conſpicitur in locis quam plurimis HAMMERSCHMIDT *in uita Ioan. lib. 2. §. 33. p. 155.* Romae in *eccleſia S. Pauli* pariter adſeruatur catena, qua uinctus eſt Paulus, BEYERLINCK *in litt. R. p. 299.* Ex inſtituto de portentis Paulinae catenae GREGORIVS *epiſtol. lib. 3. c. 30.*

II] SCENA AMICTVS imperialis Caroli M.

§. 3. *Primam ſcenam excipit* ALTERA, *quam inſtruit* AMICTVS IMPERIALIS *Caroli Magni*, *quod creditur probaturque (hh)*, *licet alii id negent ſtentque ex aduerſo. Pertinent huc* DIADEMA *(ii)*, *plenum dignitatis ac religionis;* TVNICAE *diuerſae*, *una* uiolacei *(kk)*, *altera* nigri *caloris (ll)*; *dalmatica ſiue* ALBA *(mm)*; PALLIVM *ſeu pluuiale (nn)*; STOLA *(oo)*; ZONA *(pp)*; CHIROTHECAE *(qq)*; SOCCVLI, *ſandalia (rr)*; ANNVLVS (*), *cetera* (**): SCEPTRVM *deinde (ss)*; POMVM *(tt)*; GLADIVS, *ab Aquenſi diuerſus*, *fabulisque ſacer (uu)*; ENSIS *demum S. Mauritii (xx).*

VESTIMENTA IMPERIALIA NVM CAROLI M.?

Quaeſtio dubia et momenti grauiſſimi ſiue neges eam, ſiue adfirmes.

[hh] Vtrum IMPERIALIA VESTIMENTA C Caroli M. ſint, an regis alius aeui recentioris: admodum controuerti ſolet inter uiros litteratos. Nos eorum argumenta noſtris illuſtrabimus coniecturis: cetera relicturi cuiusuis iudicio; ne in re graui et ita ſentientium auctoritate firmata, aliquid definire uideamur. Quamuis enim gloriae maieſtatique Germanici imperii nihil decedat, ſiue ſchemata haec Carolo debeantur, principi *ſanctis* adſcripto (*), ſiue cuiuis alii, deinde ueritas omni tempore praeferenda fabulis; tum illa quae facti ſunt, ſpernant imperia: cum tamen ipſius aeui uetuſtas, quo primum crediderunt Caeſares, ordines, pontifices uirique litterati, opinioni huic magnum fecerint patrocinium; *deinde* ingrata ſit opera, dediſcere; *poſt* religio quodammodo iubeat, ut imperii haec inſtrumenta in numero tueamur ſacrarum reliquiarum; *tum* in rebus uetuſtis leuiora etiam ſatis ſint argumenta; *ad extremum* ueſtigia ſuperſint prouinciarum, quae damnarunt et proſcripſerunt libellos [†*], ereptores domeſtica-

(*) Quoniam *ſancti* elogium alii Carolo magno diſputant; alii pontificem, *tituli* eius largitorem accuſant ſtudii partium; alii pro auctore *diuinitatis* Carolinae Fridericum imperatorem habent, ad idem olim faſtigium anhelantem. Legi poſſunt, quae diximus *cap. 6. §. 6. litt. xx. p. 68.* (†*) Exemplo rem docebo *Prouinciae Arelatenſis.* Haec enim a plurimis ſeculis credidit, quod uiri foeminaeque ſanctae *Lazarus, Maximinus, Magdalena, Martha, Salome* et plores Hieroſolymis emigrauerint circa annum chriſti 60. ut euitarent Herodis, qui Chriſti adſeclas perſequebatur, diram tyrannidem. Deueniſſe eos maritimo itinere cum *Arimathia*, qui poſt in Britanniam iuit, in *Prouinciam*, uixiſſe ibi aliquandiu ibidemque mortuos ac ſepultos eſſe. Quorum cadauera et reliquiae cultae fuerint *Maſſiliae, Aquisſextiis*, inque oppidis Prouinciae eiusdem. Verum circa annum 1641 ſcriptor quidam aduerſos hanc populi fidem calamum ſtrinxit ediditque Pariſiis diſſertationem de commentitio *Magdalenae in prouinciam adpulſu.* Stomachum is conatus mouit *Ioan. Baptiſtae* GVESNAEO, ut auctori nouaturienti opponeret diſquiſitionem de *Magdalena Maſſilienſi* aduena, 1643. editam Lugduni Gallorum. Non tamen ideo acquiauit primus, ſed huic repoſuit *Diſquiſitionem diſquiſitionis de Magdalena Maſſilienſi aduena* typis redditam *Pariſiis* 1643. Verum aegerrime hoc tulerunt proceres *Prouinciae*, neque his ſegnior magiſtratus damnauit Pariſienſem auctorem et librorum exempla fiſco adſeruit proſcripſitque. Quo conſilio *Honoratus* BOVCHE edidit Prouinciae religioſae apologiam hoc quidem nomine: *Vindiciae fidei et pietatis Prouinciae pro caelitibus illius tutelaribus reſtituendis aduerſus* ſupra commemoratos *libellos*, *Aquisſextiis* 1644. Formula proſcriptionis adiecta eſt in fine, unde haec uerba merentur commemorari: *La nouuelle opinion renuerſe tout ce, qui eſt contenu aux breuiaires des egliſes de cette prouince et diminue par ainſi la foy, que l' on doit adiouſter a ce, qui eſt dit en l' office diuin. Que d' ailleurs le dit liure contient une fauſſe doctrine, contraire a la uerité d' une tradition immemoriale, conformée par la fondation de tant d' Egliſes, par impoſition des noms* de

Cap. VII.

ſticarum reliquiarum: conſilio maturo aliorum hic ſententias laudare & ſequi maluimus, quam prodere noſtram.

Argumenta NEGANTIVM.

Illi ergo qui imperialia inſignia Caroli M. eſſe, negant, his quidem utuntur argumentis.

a] ſilentia ſcriptorum ante Carolum IV.

Primo aiunt, non eſſe, qui illa Carolo M. tribuerint ante aeuum Caroli IV. inſignis reliquiarum conquirendarum patroni (**). Verum *reponunt:* argumentum a ſcriptorum ſilentio nullarum eſſe uiri-um. Maxime, ſi res ſit ex eo genere, quae adeo ſolicite non ſolent adnotari (1).

b] inſcriptio Cunradi.

Deinde ipſum diadema nomen *Cunradi imperatoris* habere inſcriptum, (2) ſiue is *primus* fuerit(3) ſiue *alter* (4) ſiue *quartus* (5). *Reponunt* ad hoc illi, qui coronam manu tractarunt, eſſe circulum, cui nomen *Cunradus* inſculptum ſit, iunioris aeui, quam diadema ipſum neque eundem habere auctorem (6).

§. 3.

c] corona dicitur Cunradi propria.

Praeterea urgent, ipſum Luitprandum teſtari, coronam hanc *propriam* fuiſſe Cunradi (7). Verum hiſtoricus uſum hic non a proprietate diſtinxit, quod condonandum non eſſet ICto (8).

d] aurea, non gemmea.

Tum cogere neſciunt in harmoniam, quod Luitprandus coronam ueterem deſcribat gemmis grauem, non auro: contra alii Noribergenſi aurum ita tribuant, ut ueterum inde reluceat parcitas (9). Verum quilibet ſcriptor ſui aeui mores et luxum reſpexit. Quo intuitu ſaepe ſplendidum audit uni, quod alteri humile aut mediocre (10).

e] Caroli M ſupellex quaerenda ſit in Gallia.

Porro uias ac fata ignorant, quibus regalis Caroli M. ſupellex ex Gallia transmigrauerit in Germaniam (11). Verum fieri hoc potuit mortuo Carolo caluo et maxime in Carolo craſſo Caeſare, in cuius tutela et imperio fuit regnum Galliae (13) uniuerſum.

---

de taat de uilles de ce pays. Et tout conſidere, la cour a declaré et declare ledit traité impie et ſcandaleux, ordonne, qu'il ſera ſupprime. Fait inhibitions et deffences a tout; imprimeurs, marchands libraires, colporteurs, et quae ſequuntur deinceps. Specimen habes admodum inſigne, quod conſilii rationes non patiantur, ea in dubium uocare, quae uetuſtas poſteris commendauit, quae populus adprobauit ſuo adplauſu, quae tandem ad decus urbis aut orbis aliquid conferre uidentur. Quicquid cetera ſit de ueritatis praeſcriptione immemoriali. (**) Opponit hoc CONRINGIVS in *caſtigatione* libelli, cui inſcriptio: *anti Conringiana defenſio iuris Colonienſis quaeſt.* 1. §. 6. 7. his uerbis: *Coronam illam eſſe Caroli M per complura ſecula* ad Corolum IV., usque *nullo monumento eſt proditum. Adeoque ſaltem tuto credi non poteſt.* Quamuis enim de *corona* tantum haec ſcribat auctor, actus ſtudio contradicendi aduerſae parti, quae fuerant Colonienſes: idem tamen eſt de reliquis etiam iudicium, pertinentibus ad eundem Caeſaris ornatum:

(1) Quod in rebus ad ceremonias earumque ſolennia pertinentibus, ipſo BOECLERO iudice *in Ott. I.* §. 6. *p.* 290. eſt ueriſſimum. Et ſane ante uix operae pretium fuerat, Caroli M. nomen commemorare, quam ipſe matriculae adſcriptus eſſet ſanctorum. Imo poſt etiam tanti *ſanctum Caeſarem* non fecerunt, quoniam exiſtimarunt, in promotione eius inter diuos magis ambitionem et aſſentationem regnaſſe, quam ſtupendae pietatis momenta. Vide *cap.* 6 §. 5.

(2) Verba CONRINGII ad *quaeſt.* 1. §. 6 *p.* 7. ſunt haec: *Si porro corona Germanica eſt ipſiusmet Caroli M. qui fit, quod habeat nomen Cunradi inſcriptum?*

(3) Vt pariter ſentit CONRINGIVS §. 6. *p.* 7. ueriſimilius, eſſe *hanc coronam Cunradi I. quam ille morti nicians Henrico aucupi per fratrem Henricum fecit offerri.* Sed neſciuit auctor imperatoris uerbum in inſcriptione additum, quo uſus non eſt primus Cunradus.

(4) Optime hoc oſtendit WAGENSEILIVS *cap.* 26. *hiſt. Noriberg.* Quod intellectu eſt facilius. Quoniam reliqui Cunradi Romae inaugurati non ſint, neque ideo nomen ſibi adrogauerint *imperatoris Auguſti.*

(5) Quod ſibi falſo perſuaſit Ioan. GRYPHIANDER *de Weichb. Saxon. c.* 70. *n.* 9. Sed neque hunc imperatoris nomen ſuſtinere, eſt quidem in propatulo.

(6) Late ac plene hoc dubium reſpondet WAGENSEILIVS *cap.* 26. *p.* 244. *Nam graciles antiqui circuli* (qui clauſerint olim coronam imperialem) *ſiue aeui diuturnitate, ſiue quod imperatores in caſtris coronam circumaectabant, uitium paſſi. Subſtituit igitur Cunradus II. unum circulum, ſed robuſtiorem.* Cui ideo imprimi uoluit ſuum nomen.

(7) Verba LVITPRANDI *lib.* 2. c. 7. *p.* 31. ſunt haec: *His itaque prolatis Cunradus* PROPRIAM CORONAM *non auro, quo cuiuscunque ordinis pene principes pollent, uerum gemmis pretioſiſſimis non ſolum ornatam, ſed grauatam:* SCEPTRVM *et cuncta, quae* REGALIA *ſunt indumenta in medium uenire praecepit et uerba effudit: heredem regiaeque dignitatis uicarium regalibus* MEIS *ornamentis Henricum conſtituo.* Captant itaque uerba, *propriam* et *meis* Conringius et Boeclerus in *loc. cc.*

(8) Recte WAGENSEILIVS *c* 26. *p.* 293. proprium et meum dicit Cunradus, quod *uſu* erat illius. Imo ita diſtinguere uoluit coronam hiſtoricus, ne quis crederet, Henrico miſſam aliam coronam, forte iamnunc factam, ſed illam, quam geſſiſſet ipſe Cunradus.

(9) Hoc dubium etiam moueri poteſt ex *Aenea* SYLVIO in uita Friderici V. quem locum ſupra dedimus *cap.* 4. ſed BOECLERVS Luitprando hic opponit MAVRVM ſcriptorem inaugurationis Caroli quinti.

(10) Quid? quod illud ſatis ſit: *Noribergenſem coronam hodieque talem eſſe, quae deſcriptioni omnino reſpondeat Luitprandinae.* Quoniam illa inſignem ſuſtinet gemmarum copiam, numerum, pondus.

(11) Argutiae CONRINGII *ad quaeſt.* 1. §. 6. *p.* 6. 7. ſunt hae: *Eſt porro ueroſimile, ſi quam Carolus coronam Caeſaream ad poſteros transferri uoluit, eam perueniſſe in manus Ludouici II. Qui patri ſucceſſit in dignitate imperatoria. Atque ita in Italiam translatam, Aquisgrani nequaquam remanſiſſe.*

(13) Rerum eius aeui gnaris ſatis eſt intellectum, quod, mortuo Carolo caluo, Romani maxime *nomen* ſuum dederint CAROLO CRASSO; quod ipſe pontifex eum *inaugurauerit* Romae; quod, mortuo nori Caeſare Ludouico balbo, etiam *Galli*, a Normannis uexati, Carolum craſſum ſalutauerint regem; quod ipſe poſt haec *imperauerit* Galliae; quod ſaepius ex Germania in *Galliam* iuerit; quod Galliae *theſauri* nulli huic potuerint uel clauſi eſſe uel negari. Quod cum ita ſit, ita autem eſſe, nemo negabit, quis quaeſo dubitauerit, Carolo craſſo et occaſionem et ius et animum fuiſſe, eripiendi

Gallis

Cap. VII. §. 3.

f] *ubi ſuperſit hodieque*

ſum. *Imo* in ipſa Gallia hodieque dicunt ſupereſſe Caroli M. *gladium; ſceptrum; clauum* quoque (14). Verum aut gratis id adrogant ſibi Gallici ſcriptores aut plura inſtrumenta imperialia fuerunt, Carolo M. ſacra (15). *Tandem* illud dubium ceteris eſt grauius.

g] *ſupellex Carolina donata ſit Anglis an. 927.*

Quando Anglicis annalibus eſt teſtatiſſimum, regi ſuo ATHELSTANO imperiales Caroli reliquias utpote LANCEAM; DIADEMA; Mauritii VEXILLVM; SPINAM coronae Chriſti; partem CRVCIS aliasque an. 927. a Galliae rege, A quem dicunt, HVGONE, patre Hugonis Capeti dono datas in Angliamque transmiſſas fuiſſe (16). Contra BARONIVS (17), inani commento, ſcribit donationem hanc factam eſſe ab Hugone regi Germaniae Henrico aucupi, cum quo tamen ſentiunt BZOVIVS (18) et SPONDANVS (19) neque errorem animaduerterunt Baroniana flagella, cenſores. Sed, quod miror, tertium uariatur. Nam Anglicus ſcriptor *Ranulphus* HIGDENVS perbibet, haec munera Athelſtano transmiſſa fuiſſe ab Otto-

 ne

Gallis ſibique uindicandi inſignia Caroli M. imperialia? Licet in tanta ſcriptorum eius aeui penuria id ſigillatim adnotatum non ſit.

(14) Nolumus indagare in Galliae loca alia, quod ſolum S. Dionyſii tanum noſtrum ſufficiat inſtituto. *Mich.* FELIBIEN *en ſon hiſtoire de l' abbaye de ſaint-Denys* partes cuumerat ibi reconditas, quae ſequuntur: SCEPTRE *d' or long de cinq pieds dix pouces. Sur le haut eſt un lys d' or emaillé. On eſt repreſenté Charlemagne aſſis dans ſons troſne, auec ces mots graues au deſſous:* SANCTVS KAROLVS. MAGNVS. ITALIA. ROMA. GALLIA. GERMANIA. Subſcriptio prodit partum adulterinum. Neque enim MAGNI nomen habuit uiuus Carolus; multo minus SANCTI, minime omnium GERMANIA ab ipſo habita fuit prouinciatum ultima. Porro: EPEE *de Charlemagne, dont la garde, la poignée et le pommeau ſont d' or, auſſibien que ſes éperons. Le haut du fourreau de l' epée eſt d' or et enrichi de pierreries.* Et iterum: *Vn des* CLOVS *auec les quels noſtre. Seigneur fut attache a la croix. Cette ſainte relique eſt un preſens de l' empereur Charle le chauue. On croit, que l' empereur Conſtantin VII. l' auoit enuoyee a Charlemagne.* Taceo alia.

(15) Primum eſt eo opinabilius; quo luculentiora io *ſceptro* ſuperſunt pſeudoreliquiarum argumenta. Imo, quod inſignibus Carolinis aliis fere nullis ſuperbiat Gallia; credibile eſt, illa in Germaniam inde transmigraſſe.

(16) Fuerat Hugo PATER HVGONIS *Capeti.* Is uero quamuis nomen non adfectaſſet Galliae REGIS, id tamen egit, ut ſponſam nanciſceretur ex regali familia conciliaretque ita genti ſuae dignitatem. Floruerat tum in Anglia rex ATHELSTANVS, qui ſorores deſponſauerat cum aliis regibus, tum Ottoni M. imperatori. Supererat Editha. Hanc ut ſine repulſa, quam metuerat comes, obtineret, fratri eius Angliae regi ſe commendare uoluit muneribus, quae dixi, Carolinis. Loquantur nunc ſcriptores domeſtici. Principio CONTINVATOR *Bedae anonymus lib. 2. c. 8. ad an. 924.* his quidem uerbis: *Quartam ſororem* Athelſtani regis, pulchritudinis mirificae HVGO *rex Francorum,* ita enim audiit quibusdam Hugonis etiam Capeti pater, quamuis ipſe nomen adfectauerit nullatenus, *per nuntios petit. Protulit procus nuptiarum munera ampliſſima. Odores aromatum: honores gemmarum: equos curſores: uas quoddam ex onychino:* ENSEM CONSTANTINI M. *in quo litteris aureis nomen legebatur antiqui poſſeſſoris, in capulo ſuper craſſas auri laminas* CLAVVM *ferreum adfixum cerneres, unum ex quatuor, quos Iudaica factio dominici corporis aptarat ſupplicio:* LANCEAM *Karoli M. quum imperator contra Saracenos ducens nunquam niſi uictor abibat:* [*Ferebatur eſſe eadem, quae domino latus aperuit*] VEXILLVM *Mauritii martyris, quo idem rex hoſtes in fugam ſolitus fuerat cogere:* DIADEMA *ex auro quidem multo, ſed* magis gemmis pretioſum* (eadem prorſus uerba, quae tribuuntur diademati imperiali) *particulam ſanctae* CRVCIS, *cryſtallo incluſam: portiunculam coronae* SPINAE *chriſti.* Iisdem fere uerbis hiſtoriam hanc deſcribit *Wilh.* MALMESBVRIENSIS *lib. 2. c. 6.* Idem narrat *Henr. de* KNYGHTON *lib. 1. chron. c. 5.* qui eſt breuior. *Athelſtanus,* inquit, *habuit ſororem Hildam, quam deſiderauit rex Franciae Hugo bonus in uxorem. Et miſit ei de glorioſis exenniis* (exuuiis) *enſem Conſtantini, in cuius capello* CLAVVS *domini:* LANCEAM *dominicam Caroli M.: auream* CORONAM *lapidibus pretioſis ad plenum refertam:* VEXILLVM *Mauritii: particulam* CRVCIS. *Rex, his laetatus, conceſſit ei coronam.* Auctor hiſtoriae RAMESIENSIS *cap. 4. p. 388. edit. Galeae* uniuerſim id tangit: *Tantae ſtrenuitatis Adelſtanus rex, ut exteri reges et principes ſorores eius, quas pater indotatas reliquerat, per internuncios nobiles xeniis, et muneribus onuſtos in coniugium ſibi dari poſtularent et acciperent.* Gallici ſcriptores in his muti ſunt. Forte, quod ingratum illis ſit, commemorare nuptias emercatas, reliquiarum profuſam largitionem, cetera. Edildam tamen ſeu Eliſabetham hanc Hugonis boni alteram coniugem fuiſſe, notarunt fratres SAMARTHANI *lib. 11. hiſt. Gall. cap 8. p. 427.* ad annum 927. Neque eſt, quod aliquem turbet, quoniam Hugo iſte, pater Hugonis capeti rex dicitur. Re enim uera ipſe regalem habuit in Gallia poteſtatem, licet magni comitis nomine acquieſceret. Ceterum ex enumeratione harum reliquiarum facile pateat, easdem fere reſpondere imperialibus. Fit enim mentio hic DIADEMATIS; LANCEAE *dominicae;* ENSIS *Carolini; Mauritiani* VEXILLI; CRVCIS *dominicae.* Quae omnia uerbis fere iisdem enumerantur in imperialibus cimeliis. Vt adeo filum conſecutionis ſit firmiſſimum: *aut imperialia inſignia eſſe haec ipſa aut alterutrum genus eſſe adulterinum.*

(17) Verba eius *ad an. 929. p. 808.* ſunt haec: *Sed et de alia lancea eidem Henrico aucupi ab Hugone, in Gallia regnante, miſſa ſic accipe ex continuatore Bedae lib. 2. c. 8.* quem locum recitauimus in nota praecedenti. Vtinam habuiſſet Baronius, quem in hac hiſtoria laudare potuiſſet idoneum teſtem. Ita enim omni ſatisfieret ambiguitati, ſi conſtaret *inſignia imperialia Caroli M.* accepiſſe Henricum aucupem ab Hugone Gallo an. 929. eaque Germanico imperio aeternum deſtinauiſſe, in quo ſuperſint etiamnunc. Verum quando Baronius alium laudare neſcit, quam *continuatorem Bedae,* isque dona haec non Henrico, ſed Athelſtano; non Germaniae, ſed Angliae regno facta eſſe, uerbis ſcribat planis et apertis: ideo turpiſſimi eum pudeat commenti. Eſt ſane ſpecimen audaciae et fraudis Baronii, qui in re clara fingere conatur. Quaeſo! quid non fuerit auſus, ſi tenebrae fauerint commentis.

(18) Facilius huic ueniam dedero, cui religio eſt, emendare purpuram cardinalis a ſpurcitia.

(19) Huic maior alias eſſe ſolet animus pro fide et cura ueritatis.

Cap. VII. ne M (20). Vt adeo in eadem ſcena multiformes ſint auctores. Quicquid ſit. Illud certum eſt pleraſque cimeliorum ſpecies hodieque inter imperialia inſignia numerari: quarum in deſcriptionibus, in margine recitatis, fit mentio. Neque ueſtigium ullum reperi, qui fieri potuerit, quod ex Angliae regno haec deinde cimelia in Germaniam fuerint translata. Verum, quemadmodum Wittekindus, monachus Corbeienſis 1) *coronae* 2) *lanceae* ſacrae 3) *enſis* ueterum regum, haud dubie Carolini, iam fecit mentionem, quod *cap. 4. §. 7. litt. tt.* uidimus; fieri non poteſt, ut imperialia Germaniae cimelia tribuamus demum uel Henrico aucupi uel Ottoni magno, uel ab hoc, profuſa liberalitate, haec donata eſſe dicamus regi Athelſtano. Rei ergo ordo exigit, ut exiſtimemus, Galliae principem Hugonem uel inanium ſpecie recreauiſſe A animum Athelſtani [21], uel plura fuiſſe Carolini imperii inſtrumenta [22], uel Anglos illa, quae a Gallis acceperant, ob eandem iterum i cauſam donauiſſe Germanis (23). Hactenus de dubitationibus, nunc ad illa deueniendum eſt argumenta, quae uel noſtro uel aliorum iudicio laudari poſſunt, ut conſtet, RELIQVIAS IMPERIALES, quod Caroli M. ſint, FIDEM OMNINO MERERI. *Principem* hic locum dat B WAGENSEILIVS NVMO Caroli M. qui diadema exhibet, noſtro ſimile (24). Verum pudeat auctorem rei monetariae non ignarum, uel monumentis ludere adulterinis, uel notas non agnoſcere partus ſuppoſititii (25) Taceo, quod numi noſtri imperatoribus habitum adfingant Romanum, nullus uero exhibeat ueſtitum aut diadema hodie ſimile imperiali. *Deinde* improbum eſſe, putant, ea in dubium uocare, quibus fidem iubeant tribuere *Caeſar* et *pontifex*. Quorum §. 3.

RELIQVIAS *imperiales* CAROLOM. *deberi* argumenta.

a] quod numi Carolini gerant noſtro ſimile diadema.

b] certum hoc ſit diplomatibus Caeſarum et Pontificum.

(20) *Lib. 6. polychronic. p. 262.* clare et luculenter: *copulauit rex Athelſtanus et aliam ſororem ſuam Ottoni I. imperatori. A quo praeter* GEMMAS et EQVOS *recepit* ENSEM *Conſtantini M. in cuius capulo* CLAVVS *ferreus crucis chriſti:* LANCEA *Karoli, M. dominica:* VEXILLVM *Mauritii: partem* CRVCIS: *partem* SPINEAE *coronae. Quarum aliquas rex Athelſtanus monaſterio Malmesburienſi delegauit.* Verum haud dubie affioem unum Athelſtani confudit ſcriptor cum altero. Ottonem cum Hugone. Neque enim Caeſari opus fuerat prouocare nuptias propoſita regi mercede aut donis. Quod tamen ſibi neceſſarium eſſe, exiſtimauit Hugo: ne ſanguinis regalis princeps ſponſum ſperneret comitem.

(21) Hoc ut credam proprerea quoque adducor. Quoniam ex illo tempore nulla *ſacrorum cimeliorum* in Anglia memoriae ſupereſt aliqua celebritas. Neque enim poſt, in tanta animorum ſoperſtitione, ad quam ferebantur Angli, in otio et contemtu latere potuiſſent ſacri theſauri, ſi uetuſtiora ſecula illis aliquid pretii ſtatuiſſent diuinioris. Contra Germania omni aeuo ſe felicem dixit, quod ſacra haec cimelia eſſent penes ipſam.

(22) Si quidem diſputatio tantum eſſet de *corona gladioque* Caroli, haud dubie res ita eſſet expedita. Verum hiſtoria non patitur, ut ſacras *lanceas* fingamus *duas: clauos*, in tanto alibi numero, plures et *crucis* multiplices partes. Quamuis quilibet intelligat, quanta diſcrimina hodieque ſint, quae tum reliquiae habendae pro genuinis, quaeue ſpernendae ſint, ut ſuppoſititiae.

(23) Niſi locus eſſet WITTEKINDI *cap. 4. §. 7.* exſcriptus; niſi lanceae, per Henricum aucupem Burgundo extortae, hiſtoria teſtatiſſima: illis uti liceret coniecturis. Athelſtanum Henrici aucupis animum expugnare et allicere uoluiſſe *Carolinis muneribus*, ut ſororem acciperet Otto filius, tanti imperii heres. Vel etiam poſtea Athelſtanum *Carolina inſignia* donauiſſe nouo adfini, quod crederet, ſchemata haec imperialia Germanico imperatore digniora eſſe, quam Angliae rege. Praeſertim quod Athelſtanus filio careret ſucceſſore.

(24) Satis audacter fidenterque WAGENSEILIVS *cap. 26 p. 249.* idque his uerbis: *ſupremum fidei*, Noribergenſes reliquias Carolinas eſſe, *argumentum numus aureus apud Stradam, in qau Carolum M. ipſiſſima, quae nunc adhuc ſupereſt, corona redimitum eſſe, nemo, niſi qui oculorum ſenſum exerauit, inficiabitur.* Addemus nos ipſum hic numum ea quidem magnitudine, qua *lib. 3.* apud *Octauium de* STRADA *p. 376.* ille exhibetur. Nam Wagenſeilius figuram contraxit.

(25) Non ignorantia hic peccauit Wagenſeilius: uerum integritate. Quis enim quaeſo! adeo hoſpes fuerit in rebus uetuſtioris aeui, qui non ſenſerit palpaueritque manibus notas ſuppoſititii foetus. *Principio* Caroli M. aeuum aureos numos tantae magnitudinis ignorauit. *Deinde* prodidit inſcriptio fraudem. Tum enim formula *ſemper Auguſti* necquicquam fuerat in uſu, quam tamen numus exhibet. *Praeterea* Carolus ſe *magnum* non ſcripſit neque ita adpellatus eſt uiuus Quod tamen ſit in

Cap. VII. rum iuſſu inſignia noſtra haberi debent pro reliquiis Caroli magni (26). Verum cum teſtes a ueritate pendeant, non ueritas a teſtibus eorumque auctoritate fallanturque principes in his facilius, quam rerum gnati inter homines priuatos, ideo uim negant etiam huic argumento (27). His autem *praeterea* firmiores ſunt teſtes et ſcriptores coaeui, qui inde a temporibus Cunradi primi, octo abhinc ſeculis, amictum imperialem referunt inter ueterum regum reliquias (28). *Accedit* porro cultus et religio pro imperialibus inſignibus (29), per mil-

§. 3. *c) ſcriptoribus coaeuis idem fit teſtatiſſimum.*

d) cultus ac religio nouem ſeculorum.

in numo. *Porro* Caroli aeuo neque exſculpti ſunt numi tanta cura et arte, quam noſter prae ſe fert. Taceo criteria fraudis alia plura, cum his nemo poterit aliquid obmouere. Vt numeros augere, opus non eſſe uideatur. Ceterum, ut, falſorum loco, numos demus genuinos, in quibus indicatum ſit imperiale diadema: tabulam adponimus, cui octo numi inſcripti ſunt. Quos in manibus habuimus, dum ſpectaremus adparatum Beroliñenſem. Vnde nobis deſcripſit figurauitque doctiſſimus SCHOTTVS, regiae conſilii et reliquiarum theſaurarius. Habes hic numos CAROLI M: LVDOVICI pii: HENRICI re[illegible] trium generum: FRIDERICI I. ADOLFI Naſſouii: ALBERTI I. Vnde facile adparet, imperatorum coronas in numis uulgares et apertas eſſe; non clauſas neque arcolis diſtinctas inſtar diadematis imperialis Noribergae adſeruati. Sed dari haec poſſunt uſui ac licentiae pictorum, qui maluerunt formas coronarum antiquas ſeruare Graecorum et Romanorum, quam Carolinum diadema ſibi exemplo proponere, quod imitarentur. Fieri id ſolet hodieque, cum imperatores et reges in numis lauros habent et Romani moris ueſtimenta: cum tamen neutro ſoleant uti. Non maius huic argumento eſt praeſidium ex numis Germaniae principum *bracteatis* propter cauſam eandem. Cui rudis ſtylus accedit, quo illos exſculpſerunt homines omnis artis ignari. Summatim, ante Caroli IV aetatem neque numos neque ſigilla offendes cum diademate, quod ullatenus reſpondet imperiali.

(26) Fides haec ueteri aeuo eſt teſtatiſſima a tempore imperii Caroli IV. Ita am[illegible] imperialia *inſignia* nomine CAROLINARVM reliquiarum iam adpellauit Ludouicus [illegible] Brandeburgicus in *diplomate adpendic. litt. A.* Neque titubat in adſerendo princeps: ſed rem habet pro certiſſima munitaque publica fide. Qua etiam nititur an. 1425 Martinus V. pontifex in bulla, quam dat *adpendix lit. E.* Ex quo ſane tempore nemo fuit, qui id indubium facile uocaſſet.

(27) Cuius enim rei pretium aetasque ignorantur, illae facile induunt uetuſtatis opinionem. Praeſertim apud principes, quibus otium non eſt, mittere, quae creduntur, ſub examen. Saepe etiam eorundem intereſt, ut hiſtoria, unde ſibi promittunt gloriae aut dignitatis incrementum, fide, inſtar legis imperata, apud alios, praeſertim ſubditos, patrocinium nanciſcatur.

(28) Verba certe huc pertinent WITTEKINDI *lib.* 1. *annal. p.* 636. ibi ait: *lanceam ſacram cum* VETERVM *gladio* REGVM *ac diademate* ad Henricum aucupem tranſmiſſa fuiſſe. Neque enim diuellendum eſt uerbum, *diademate*, ſed pariter coniungendum cum prioribus *ueterum regum*, ad quae omnino ſe referre uidetur. Quod ſupra diximus aduerſus Conringianas argutias *lit. ſſ.* Reliquorum autem regum nomina tanta non fuerunt, ut pretium addere poſſet ſcriptor inſignibus ex eorundem commemoratione.

(29) In aliis certe regnis quis [illegible] curat enſes, ueſtes, arma regum anteceſſorum? Poſteri reges id potius agunt, ut deleant ueſtigia eius generis reliquiarum, ne populus principis demortui tenzatur deſiderio, tantum abeſt, ut uene[illegible] illas uelintque cultum earundem aeternum propagari. Verum contra factum eſſe, meminimus in *imperialium inſignium* cuſtodia. Hanc enim inde a temporibus Ottonum maximi fuiſſe imperatoribus imperioque, illud quidem eſt, quod oſtendimus *cap.* 4. [illegible].

(30) Opor-

Cap. VII.

mille propemodum annos continuata. Quo certe pretio indigna fuiſſent, niſi o-ri[illegible]nem habuiſſent fidemque diuiniorem (3[illegible]). Haec uero in alio principe natales neſcit, quam in Carolo M. (31) *Poſt* tam altas non egiſſet radices opinio, hunc demum fato quodam deſtinatum eſſe imperatorem, qui nactus eſſet imperialia inſignia (32). Niſi his ineſſe crediſſent ueſtigia diuinitatis (3[illegible]) *Tandem* in aliis regnis diademata *regum* ſunt (34): in Germ[illegible]ia *regn[illegible]* tantum (35). Vltimum certe creditu iterum eſſet difficile, ſi hiſtoria expungeretur, Germaniam illa a Carolidis regibus accepiſſe et Germanici regni adſcripſiſſe theſauro (36), ut regibus et imperatoribus relictus eſſe uideretur nonniſi earundem uſus. *Ad extremum* ſi uetuſtas Caro[illegible]a in uno eſt indubia, falſi ſuſpicio depe[illegible]itur in reliquis: quia theſaurus hic uerbum mereatur ſimplicis et indiuidui reliquiarum ſyſtematis (37). Sed lanceae noſtrae aetatem uel ſola tuetur auctoritas Luitprandi (38): euellitur itaque hoc ipſo ſcrupulus etiam generibus imperialium reliquiarum aliis.

e] opinio ueri regis ex imperialium inſignium poſſeſſione.

f] quod habita fuerint regni theſaurus, non regum.

g] ſilum con-

§. 3. ſecutionis a uetuſtate genuina unius.

DIADEMA IMPERIALE *[illegible] Caroli M. [illegible] Aſ[illegible]. Quia reſpondet [illegible] figura mitrae Carolinae.*

[ii] Num hoc diadema Caroli M. ſit, illud quidem principio eſt reſpondendum. Coniecturis uti liceat in re obſcura neque claris uerbis tradita ſcriptoribus coaeuis. Sunt autem nobis hae. *Primum* oſtendit pictura Caroli M. uetuſtiſſima plenaeque fidei (39). Vnde patet quod ipſe non *coronam* geſtauerit, tum temporis uſitatam, uerum mitrae ſimillimum diadema. Quod Noribergenſi pro-

(30) Oportet enim omnes Germaniae reges et imperatores hunc deum quendam regni tutelarem habuiſſe, cui imperialium inſignium tribuerunt natales.

(31) Is enim ſolus tum fuit, qui numero *diuorum* ſiue *ſanctorum*, quos dicunt, eſt adſcriptus. De quo uide *cap. 6. §. 6. litt. uu.*

(32) Legendum eſt hoc fine *cap. 4.* uniuerſum, unde facile eſt ad intelligendum, quanta regnauerit inter Germaniae principes in imperialibus reliquiis ſuperſtitio. Quod in aliis orbis principatibus eſt inauditum.

(33) Vix enim unus eſt ex tot Germaniae regibus, qui ab hac ſuperſtitione animum potuit deſueſcere. De Ludouico IV. Caeſare teſtimonium habes *cap. 5. §. 8.*

(34) Praeſertim in regnis ſucceſſiuis. In quibus olim fere in mores iuerat, ut ſinguli reges ſibi noua conflarent diademata. Praedeceſſores autem ſua diademata uel tumulo deſtinarent uel templis ac mauſoleis. Exempla in Galliae coenobio Dionyſiano laudat FELIBIEN eoque nos *cap. 5. §. 3.* Imo etiam Germanici Caeſares ſua habuerunt diademata, quae uel uiui donauerunt uel mortui legarunt coenobiis. Cuius rei exemplum dedimus *cap. 5. §. 6.* Verum Carolina inſignia, ceu rem imperii propriam, non leguntur contrectauiſſe.

(35) Recte *Noribergenſis apologia*, quod inſignia imperialia non Caeſaris ſint, uerum imperii, fruſtra adfingi Richardo, quod illa uel donauerit uel potuerit donare baſylicae Aquisgranenſi. Quod fuſius eſt dictum *cap. 5. §. 6. litt. pp.*

(36) De *Hungariae* corona notum eſt, quod et illa ob eandem cauſam diuinitatis referatur inter bona non *regis*, ſed *regni*. Auctores laudauimus *cap. 5. §. 3. litt. ii.*

(3[illegible]) Semper enim ſolent in medio aeuo coniungi *diadema*, *gladius*, *pomum*, *ſceptrum*, *amictus*, *lancea* ceteraque. De gladio autem, quin Carolidarum ſit, non dubitat ipſe *Conringius*, quod uidimus c. 7. §. 4. Quia Wittekindus ipſe ait, GLADIVM *imperialem* Cunrad. primi fuiſſe VETERVM *regum cap. 4. litt. tt.* CORONAM Luitprandus *ibidem* ita deſcribit, quod illa ſe habet hodieque.

(38) Locum integrum habes in adpendice *litt. O. cap. [illegible]* Qui certe faciendus eſt maximi. Cum lancea, quam ipſe deſcribit ante octo propemodum ſecula, Noribergenſi in omnibus reſpondeat numeris, ut neminem fugere poſſit, eſſe unam eandemque. Adparatus porro, quem idem tribuit diademati Henriciano, etiam hodieque conſpicitur in Noribergenſi. Aſt diximus *cap. 4. litt. tt.* Henricium diadema ſuum, ut fama tum fuit, non ſibi paraſſe, ſed accepiſſe illud a Cunrado I. hunc a regibus Carolidis, quod ibidem adfirmet Wittekindus, ſcriptor dignus fide et hiſtoriae huic coaeuus. Sit igitur dilemma. Si inſignium un[illegible]illum adparatus eſt ſuppoſititius: fraus uel ante [illegible] Henrici facta eſt uel poſt. Non primum, quia id facile ſciuiſſent cum Wittekindus, tum Luitprandus: neque alterum, quia figurae, formae, ceteraque his ſcriptoribus teſtata, etiamnunc ex aſſe reſpondent illis, quas reliquiarum nomine hodieque ueneramur.

(39) Eſt imago, quam Leo III. pingi curauit. Quae S. Petrum in ſolio cum *tribus clauibus* exhibet, porrigentem *dextra manu* pontifici Leoni pallium, *ſiniſtra* [illegible] Carolo M. lanceam, uexillo ornatam. Aere illam deſcribit ALEMANNVS *in p[illegible] Lateran. p. 46* unde deſumpſit *Ioan.* MABILLON *in Annal. Bened.* [illegible] *87 p. 342* et ple[illegible]ius feliciusque expreſſit *Godofrid.* HENSCHENIVS *in actis SS* [illegible] *12. Iulii* [illegible] *580 # 40* Vbi duo inprimis noſtrum hic firmant argumentum. *Primum* eſt, q[illegible]od [illegible]em *tricli[illegible]* [illegible] Conſtantinum M. ſiſtat in uno latere cum corona CVSPIDATA: in [illegible] autem Carolum M. diadem[illegible] contra redimitum inſtar *mitrae* cum *pinnulis* ARCVATIS. [illegible]nde quod pinna a in *fronte* diad[illegible]atis pa[illegible] *altius* adſurgat, quam ceterae diadematis areolae. Modo p[illegible]ne eodem, quam habes in Noribergenſi *num. 3.* Nam in utro[illegible]e errarunt iconographi recentiores. Quo fin[illegible] *utriusque imperatoris coronas* ex ipſ[illegible] [illegible] *[illegible]ino*, q[illegible]d Romae conſpic[illegible] et [illegible] pi[illegible]a Carolo M. et Leoni [illegible], in aere hic ſubiicimus. Vnde [illegible] hoc intelligat, oportet, quantum Conſtantini diadema abhorreat ab noſtro et quantum illi accedat Carolinum.

Cap. VII. proxime accedit etiamnunc. Addo imaginem ipſam. Quoniam illa etiam prodeſt in ceteris, quorum mentio expoſitioque fiet ſuo loco.

a] magnitudo. *Deinde* Notibergenſe diadema, ita illud adpellare interim liceat, quod eſt imperiale, maius habet ſpatium, quam ut explere illud poſſit hominis caput menſurae licet grandioris. Inde etiam interponere ſolent Caeſares mitram. Verum Carolo M. in uſu fuiſſe adeo ſpatioſa diademata, auctore ſcimus ADEMARO, quem exſcripſimus ſupta *c. 5. §. 1. litt. dd. p. 47. 48.* *Quidam*, inquit, *canonicus, cum enormi et procero corpore eſſet, coronam Caroli, quaſi pro menſura capiti ſuo circumponens, inuentus eſt ſtrictiori uertice, corona* * *amplitudine ſua uincente circulum capitis.* *a] gemmae.* Praeterea ueterum regum diademata ptaeſertim barbarorum uel ex auro tantum conflata et gemmis uel deſtituta uel parce iuſtructa fuerunt; uerum *Noribergenſe* et *Luitprandinum*, quod diximus *cap. 4. §. 7. litt. tt. p. 36.* ita deſcribitur: *non auro, quo cuiuscunque fere ordinis principes pollent, uerum* * *gemmis pretioſiſſimis non ſolum ornatam, ſed* * *grauatam.* Idem adfirmat de diademata Caroli M. MALMESBVRIENSIS, Anglus *lib. 2. c. 6.* aliique ſcriptores, laudati *cap. 7. §. 3. litt. hh. p. 89. 90.* Cetera argumenta genuini diadematis impetialis repete ex illis, quae ſcripſimus in nota praecedenti. *Diadematis figura,* Figuram eius habes in tabula *u. 3.* Cotona enim, quae huic uicina *num. 4.* Rudolfo II. debetur uocaturque *die Hauß-Crone*, quod domui Auſtriacae haec propria eſſe uideatur. *deſcriptio,* Deſcriptionem Carolini diadematis plenam et curatam dedimus in adpendice *litt. F.* De arcu illius Cunradino diſputatum eſt *cap. 7. §. §. 3. litt. hh. p. 87. 88.*

§. 3. TVNICAE IMPERIALES ambigui numeri et coloris. [kk] Plutes TVNICAS inter imperialia cimelia referri, illud quidem eſt teſtatiſſimum. In *numero* autem non conueniunt ſcriptores neque in *colore*. Veniam certe non meretur Wagenſeilius, quod imperialis theſauri domeſticus ſpectator litem non definiuerit. Fruſtra enim excuſat ille negligentiam, quod *in his contemplandis non ita fuerit curioſus*; quod *non detur poteſtas, ueſtimenta omnia explicandi*; quod *fidem ſequatur Hartmanni Mauri cap. 26. p. 240.* Vltimum enim non ab illo expectandum; alterum conſequi potuiſſet, cum tot annis ipſi deeſſe non potuerit occaſio; primum notam omnino meretur in illo, qui de his ſcribere uoluit ex inſtituto *cap. 1. §. 4. p. 7. 8.* Inuentarium Ludouicianum an. 1350. mentionem facit *togae coeruleae*, contextae in manicis auro et unionibus *n. 13.* et alterius *togae phoeniceae* cum nigris aquilis, uideatut adpendix *litt. A.* Anonymus in *adpendice litt. D.* commemorat *eine* braune; ſchwartze *und* weiſſe *geweihete Kleidung*. Verum ſub ultimo genere *albam* intelligo, de qua inferius. Hartm. MAVRVS contra ſcribit: *unam cappam holoſericam* VIOLACEI *coloris, cui aurum in modum aquilae intextum* (ſed haec figura eſt pallii) *alterum amiculum* RVBEI *coloris, contextum pari modo magna aurea aquila: praeter haec duas dalmaticas, unam* VIOLACEI, *aliam* NIGRI *coloris*, cetera.

Tunica altera. [ll] Repetenda hic ſunt, quae diximus in nota praecedenti. Vtinam uero componeret lites ciuitas tutelaris atque uiro litterato aperiret aditum, qui omnes ueſtimentorum imperialium ſpecies deſcriberet pingeretque. Vt oculis uſurpare cimelia haec poſſent etiam extranei.

ALBA ſeu dalmatica ſeu etiam ποδήρης. (mm) Intelligimus albae uerbo *candidam togam S. Caroli in manicis contextam lapidibus et uni*nibus*, ut inuentarium illam deſcribit Ludouicianum *adpendice litt. A.* Hac indui Caeſarem inaugurandum exemplo Caroli V. comprobat *Hart.* MAVRVS: *dalmaticam albam holoſericam pretioſis margaritis di*ſtinctam gemmisque.* ALBAM enim in Dalmatia natam eſſe indeque nomen habere, ſcribit ISIDORVS *lib. 19. c. 22.* DVRANDVS *lib. 3. c. 11.* Cum enim ante albis uſi eſſent ſacerdotes, quae *manicis* caruerunt: mox Dalmatarum imitati ſunt *albas manicatas*. Graeci ποδήρην dicunt, ob longitudinem, qua deſcendere debet usque ad pedes, πόδας ISIDORVS *lib. 19. c. 21.* Verum ſcire, refert, utrum ALBA ueſtis *ſacerdotalis* ſit, an uero *regalis*. *Num haec ueſtis ſacerdotalis?* Primum uidetur aliis ideo. Quia Caeſat uerbo gaudeat *diaconi*; quia in numeto idem ſit *canonicorum* Aquisgranenſium; quia *alba* induti ſint ſacerdotes inde a temporibus, quod perhibent, *Iacobi* apoſtoli; quia ſacrificiorum cum *candida* ueſte etiam meminerit *Hie-*

Cap. VII.

Hieronymus lib. dialog. aduerſus Pelag. tom. 2. p. 565. quia idem fuerit ſacerdotum ornatus cum apud Iudaeos, tum apud Aegyptios, de quibus ſigillatim HERODOTVS *lib. 2. c. 46.* et SPENCERVS; quia tandem ueſtis myſticos ſenſus habeat innocentiae, quod *alba* ſit, patientiae, quod lintea et quae ſunt generis eiusdem. Contra uero habitus REGALIS coniecturas faciunt, quod ſit *holoſerica*, ſacerdotum enim *albae linteae* eſſe debent ſpernuntque ſericum et lanam; deinde gemmis, auro, unionibus ornata in extremitatibus, quod lege prohibitum eſt apud ſacerdotes SAVSSAY *in panopolia ſacerd. lib. 2. c. 2. 3.* poſt eadem alba induantur reges alii, exemplo Aragoniae, quod habet *du* FRESNE *tom. 1. p. 6.* praeterea laici etiam quondam uſi fuerint alba, ueſtimenti genere ſimpliciſſimi, ita LANFRANCVS *Cantuarienſis archiepiſc. epiſt. 13.* ad extremum de Caroli M. habitu ſigillatim quoque EGINHARDVS: *ad corpus camiſiam* [ita ſaepius etiam *alba* dicitur] *lineam* [ſed noſtra holoſerica] *et feminalibus* [femeralibus] *lineis induebatur.* Si meo hic iudicio liceat uti: exiſtimauerim, clericos imperatori auctores fuiſſe, ut pariter cum illis *alba* uteretur. Partim, ut ueſtibus clericalibus ita accederet dignitas, ſi illis indueretur in inauguratione Caeſar; partim, ut occaſio illa eſſet, myſticis albae ſenſibus imperatorem ſui admonere officii; partim etiam, quod clericis albae habitus maximi fieret, ut eundem Caeſari commendarent, prouerbio forte acti, ſuum cuique pulchrum. Vt uero *albae* regalis a pontificali aliquod eſſet diſcrimen, adſuere uoluerunt primae aurum, gemmas, uniones. A quo ornatu omnino alienus eſt ſacerdoa. Picturam ALBAE conſpicere licet in *tabula uenea n. 13.*

an uero regalis.

PALLIVM imperiale,

cur audiat pluuiale?

[nn] Memorat illud Ludouicianum inuentarium his uerbis: *unum* PALLIVM *S. Caroli cum duobus leonibus contextum ex auro, lapidibus et unionibus.* Scriptores ueteres chriſtiani pallium *pluuiale* dicunt, quod corpus protegat a pluuia. Scilicet noua huius generis uocabula propterea finxerunt, ne quis chriſtianos argueret antiſtites, quod ueſtitum a paganis ſacerdotibus accepiſſent. Quapropter etiam chriſtiani imperatoris PLVVIALE dixerunt liberaruntque ab imitatione paganiſmi. Ceterum *pallii* uſus pa-A tuit quondam latiſſime. Quod licet uerum ſit: tamen ex *tabula num. 13.* facile patet; imperiale pallium non uſus, ſed ſplendoris cauſa adhibitum fuiſſe, ut tantum non pallio epiſcopi ſimile eſſe uideretur. Inde ſunt, qui etiam pallium imperiale geſtiunt referre inter *ſacerdotalia* imperatoris ueſtimenta. Rationes, quibus mouentur ad ita ſentiendum, ſunt. *Principio* paſſim illud adpellari uerbo *plu*-B*uialis*, putant ideo, quoniam Caeſar illo tectus ſit, qua *clericus*. *Deinde* is ipſe habitus *pontificale* audiat aliis, quaſi penes Caeſarem eſſet ſupremus pontificatus. *Tum* quod ueſtimenta Caeſaris alia clericalia ſint, igitur et pallium ſit eo iudicio dignum. *Porro* credibile eſſe, pallium hoc Caeſaris Germanici pelliceum fore, inſtar regum Europae aliorum, niſi fuerit *clericale*. Verum principio ſciendum C eſt, quod clerici *pallia*, ad pompam formata, imperatoribus debeant et ſigillatim Conſtantino M. teſte THEODORETO *lib. 2. c. 27.* Licet aliqui uelint, pallia paganos imperatores propterea geſſiſſe, ut ita ſacrum indicarent pontificatum, quem ſibi adrogarunt. Quicquid ſit, illud tamen eſt certiſſimum, quod utriusque et imperialis et clericalis pallii eadem fere ſit forma et ratio nilque commune habeat cum D *penula* S. Pauli, cuius *2. Timoth. 4.* oblitus eſſe dicitur apud Carpum. De qua ex inſtituto *Ioan. Bapt.* DONIVS in opuſculo *edito Pariſiis 1638.* cum ex hoc loco tantum non omnem ueſtium ſacrarum adparatum tueri [*] uelint Romani ſacerdotes. Deinde etiam pontificii auctores hodieque adfirmant idem, quod pallia epiſcoporum [**] auctorem habeant imperatorem, qui ſuis inſignibus adornare uoluerit E amictum ſacerdotalem. In quorum numero ſunt *Petr. de* MARCA *in concord. ſacerd. et imp. lib. 6. c. 6. §. 2.* *Ludouicus* THOMASSINVS in maximi pretii libro *de ueteri et noua eccleſiae diſciplina part. 1. lib. 2. cap. 48. n. 8. 9.* et litteratiſſimus FRESNEVS *in conſtantinop. Chriſtian. lib. 1. n. 24.* taceo alios. Praeterea teſtantur etiam cum annales, tum numi imperatorum, quod hi pallia ante geſſerint habuerintque F in imperiali adparatu, quam, paganiſmo eierato, nomen dederunt coetibus chriſtianis. Neque eſt, quod male quem habeat, quare imperatores noſtri, inſtar regum Europae aliorum, non penulas habeant

§ 3.

An ſit pontificale:

Rationes adfirmantium.

Negantium.

Quare habitus imperialis alienus ab hermelino?

(*) Inde enim *laneam* illam *faſciam* defendere uolunt, quam hodieque nundinari ſolent epiſcopi a pontifice Romano. Videantur BARONIVS *tom. 1. ad an. 59.* et *Andr.* du SAVSSAY tam *in panoplia epiſcoporum lib. 6. c. 3.* quam in *ſacerdot. panoplia lib. 6. c. 3.* alias argutias habet LVPVS de *adpellation. ad antiſt. Romanam diſſ. 2. c. 7.* Verum merito illos rident alii, quod Paulinum pallium uſus fuerit quotidiani, non ſacri, non pompae et ſacri ſplendoris. Superſtitionem igitur pallii ſacri ex ueteris aeui monumentis plene ac ſolide confutauit *Iacques* BASNAGE *en hiſtoire de l'egliſe libr. 5. cap. 6. §. 7. p. 244.* et quae ſequuntur. (**) Quo nomine abit, ut nos intelligamus faſciam illam laneam; quae cum imperiali pallio nihil prorſus habet commune. Stolae certe, quam pallio ſimilior, quo nomine etiam adpellat EADMERVS *de ſimilitudin. Anſelmi c. 180.* Quae porro recentioris longe inſtituti, teſtibus ipſis epiſcopis et doctoribus pontificiis Petro de *Marca*; Antonio de *Dominis*; Ludouico *Thomaſſino*.

Cap. VII.

beant pellitas *hermelino*, de quibus *Du. A praeſ. in formula Marchiae. §. 9.* Nam imperialis habitus orientali imperio debet originem: non *regibus pelligeris* in occidente et ſeptentrione, quo nomine illos adpellat *Sidonius* APOLLINARIS *carm. 7. n. 223.* Accedit, quod imperii maieſtas Italiam reſpiciat, calidioris coeli, quam ut pelles ferat aut pelliceum ueſtitum. Ceterum an pallium Caroli M. ſupra p. 99. 100. ex Lateranenſi triclinio deſcriptum, cum imperiali conueniat, aliorum iudiciis relinquo.

STOLA IMPERIALIS.

(oo) Matricula cimeliorum Ludouiciana: *una* STOLA, *contexta auro, lapidibus, et unionibus et altera ſimplex* STOLA, ut dictum in *adpendice*. Habes picturam eius, *num. 13.* in tabula. *Crucis* et *ſimplicis* (*) *aquilae* figuras intextas refert, quae ita ſparſae ſunt, ut omnia fere ſpatia illius occupent repleantque. Plicaturae eius tranſuerſae myſticos ſenſus uarie explicant dicuntque ſtolam ipſam *iugi* (**) inſtar eſſe, a chriſto humeris impoſiti, ſitum eius obliquum ſacrae *crucis* imaginem (***). Illud uero hic eſt ualde dubium, an *imperialis ſtola* ornatus in imperatore ſit *ſacerdotalis* ſiue ſupremi pontificatus, quo Caeſares quondam gauiſi ſunt, reliquiae. Obeſſe huic ſententiae uidentur ſequentia. *Principio* ſtolae uox tam Graecis, quam Latinis ſignificatum habet, omni ueſtimento oblongo (****) communem. Adeoque fruſtra ſtolam putari ueſtem ſacerdotibus propriam. Verum non hic quaeritur de ſtolae uulgari, ſed eccleſiaſtico ſignificatu. Quo

Num pontificalis ſit? Rationes negantium.

§. 3.

ſtolam dicimus faſciam ſiue *torquem a collo ex utroque latere propendentem usque ad talos* (†). Quem certe oſtendere non datur niſi in ueſtitu ſacerdotum aut diaconorum (††). *Deinde* ſtolam imperialem differre a *clericali* in eo, quod ultima *lintea* ſit *candida* et *ſimplex*, non auro, gemmis et unionibus ornata (†††): quibus tamen contexta eſt prima. Verum ſatis eſt ſtolae ſubſtantiam gerere Caeſarem: quam ornatus mutat necquicquam. *Praeterea* quin ſtola haec clericalis ſit, illud etiam obeſſe uidetur, quoniam Leoninum triclinium *p. 95. 96. litt. ii. n. 39.* laudatum, exhibeat ſanctum Petrum, qui una manu ſtolam Leoni III. papae offert; altera lanceam Carolo M. Quo ipſo certum ſit, cum ſtola nil commune habitum imperialem. Picturam dat HENSCHENIVS *in actis ſanctor. die 12. Iul. p. 583.* Verum reponi poteſt. Quod clericalem habitum ſeu *diaconi* munus habeat Caeſar non a Petro, ſed a papa, fonte munerum eccleſiaſticorum. Vt adeo non ſuperſit in pictura offendiculum (††††). Tum *ſtolae* indumentum Graecis maxime imperatoribus uſitatum fuiſſe urgent, quod numi & picturae teſtentur oſtendantque apud STRADDAM [*]; FRESNEVM [**], aliosque. Verum et illi imperatores fuerunt nonniſi chriſtiani, quibus eadem ad ſtolam uia, quae noſtris et Carolo magno praeſertim. Qui imperialem Graecorum habitum magna cum animi religione ex omni parte eſt ſequutus [***]. Porro etiam turbare fidem hanc illud poteſt, quod

(*) Certo indicio, quod Germanicum quondam imperium neſciuerit et *bicipitem* aquilam et *geminatam*. Simplex enim pallio non minus ſeu pluuiali Caeſaris eſt intexta. Neque aliam numus Friderici I. Caeſaris, quem dedimus p. 93. 94. (**) Ludunt in myſticis ſenſibus eruendis diuerſimode. IVGVM domini ſtolam notare, onus illud leue et ſuaue, dicit AMALARIVS; inſtar torquis ſeu FVNIS eſſe, quo chriſto obligemur perhibet *Honorius*; alii putant MANTILE fuiſſe, quo chriſtiani, quorum oculi lacrumis madere debeant, illas queant abſtergere; alii perhibent inſtar PALLII eſſe epiſcopalis, quo minoris ordinis utantur clerici; alii ſimilem credunt FASCIIS, quibus Iudaei inſcriptis circumferant leges; alii lintea haec eſſe ueteris et noui TESTAMENTI, quibus inuolutus ſit chriſtus ſeruator. Luſus alios habes apud *Andream du SAVSSAY lib. 5. panopliae ſacerdotalis cap. 9* & reliquis. Formula PONTIFICALIS *Romani*, ſi presbyter inauguratur p. m. 62: eſt haec: *accipe ſtolam* IVGVM *domini, iugum enim ſuaue eſt et onus leue.* (***) Ex Alcuino et Ruperto ita BEYERLINCKIVS *litt. C. p. 490. num. G.* Stola *cancellata in pectore ad modum* CRVCIS *primum ſignificat Chriſti paſſionem, mente et corpore circumferendam:* deinde *etiam populum Iudaeorum a dextra tranſire ad ſiniſtram, contra gentes a ſiniſtra ad dextram.* Adde *quod et ſignificet chriſti obedientiam.* (****) Propterea enim originem debet uerbo στέλλω, quaſi ueſtis eſſe debeat oblonga ſiue *demiſſa*. Quamuis uox haec non ſolum *mitto* ſignificet: uerum etiam *inſtruo* et *orno*. Conferri hic poſſunt fratres MACRORVM et MORTIER in lexicis ſacris (†) Quam deſcriptionem habent ALCVINVS et RVPERTVS *in libro de diuinis officiis lib. 1. cap. 21. Raban* MAVRVS *lib. 2. de inſtit. clericor Amalarius* FORTVNATVS *lib. 2. de eccleſ. offic. c. 20. Walafrid.* STRABO *de ritib. eccleſ. c. 24.* HONORIVS *Auguſtodunenſis de antiquo miſſae ritu lib. 1. c. 404.* IVO *Carnotenſis de ſignificationibus indumentorum ſacerdotalium* S. BONAVENTVRA *in myſteria S. Miſſae* aliique. Quorum auctorum propterea adeo cumulate memini, ut fontes conſtent, unde hauriri poteſt *clericalium* ueſtimentorum explicatio. (††) Neque enim ſtola conceditur clericis ſubſellii inferioris. Sed ultimi eorundem, qui *ſtolas* ferunt, ſunt diaconi: excluduntur que ſubdiaconi etiam ab hoc ornatu. (†††) *Concilium IV. Toletan. can. 39.* Leuitae *utantur uno et puro orario* (id eſt ſtola) *nec ullis coloribus aut auro ornato* SAVSSAY *lib. 5. c. 6.* (††††) Quoniam triclinium Leoninum referre tantum ea uoluit, quae ab ipſo Petro Carolus M. accepiſſet; non quae ex indulgentia papae. Quale ſit *ſtola*. [*] Praeſertim in Michaele III. p. 300. in Conſtantino Duca p. 307. in Conſtantino XII. p. 320. in Andronico IV. p. 358. Qui numi non ſunt ſubleſtae fidei. [**] In gloſſario Graecitatis tom. 2. tab. 9. 10. Vt taceam Byzantina. [***] Ratio non difficilis eſt intellectu. Nam Carolus M. imperii maieſtatem, in Italia deletam, ibi inſtaurauit, non ſine imperatorum orientis inuidia. Hi ergo ne aliquid praecipui haberent, diligenter curauit. Quapropter ſchemata quoque eorundem, inſignia, habitum, elegantiam, adparatum, ſtylum curialem, titulum ceteraque et ipſe ſibi adrogauit adſeruitque: ut par illis omnino eſſet in imperiali dignitate. Omnium igitur, quae

Cap. VII. non ſolum *ſtola* in imagine Carolina deſideretur, quam *c.7.p.97.98.* exhibuimus: ſed etiam nulla illius mentio fiat in deſcriptione habitus Carolini apud Eginhardum. *Verum* non hic de auctore ſtolae imperialis quaeritur, ſed de ratione. Neque tamen ideo ſtolae noſtrae origines Carolo magno negantur, cum omnium non fecerit memoriam Eginhardus et laudata pictura militarem potius habitum nobis det, quam eccleſiaſtico imperialem. *Tandem* ſi ſtola *clericalis* ſit, credere aliquis poſſet, indignam hanc eſſe imperatore, ſi inaugurari uelit, ueſtem enim Caeſari induendam, ſi officio defungatur diaconi. *Verum* negari nequit, plures forte Caeſares ideo ſtolam non geſſiſſe, quod numi nos docent: alii tamen exiſtimarunt coniungendam hanc eſſe cum imperialibus ueſtibus aliis, partim quod ſtolae decus inſit, partim quod in animis mortalium alenda fides, imperatorem ſacerdotium et imperium ita cogere in harmoniam et unum ſatis eſſe utriſque. *Demum* illud quoque dici poſſet, Caeſarem Chriſtianum ſacerdotibus de ſuo adparatu ueſtiario conceſſiſſe aliquid: tantum abeſſe, ut Caeſar a ſacerdotibus ueſtes ſit mutuatus. Verum affirmari poteſt utrumque. Alias enim ueſtes a Caeſare accepere ſacerdotes, alias iterum ab his ille. In ultimo genere ponimus ſtolam, non in primo.

Affirmantium *rationes.* Reſtat, ut hanc quoque opinionem paucis tueamur. *Principio* STOLA, uoce in eccleſiaſtico ſumta ſignificatu, teſſera tantum eſt ſacerdotum et diaconorum (*): ergo idem hactenus ſentiendum de imperiali. *Deinde* imperator ſemper ſpartam capit diaconi, ergo cauſa eſt aperta ſtolae imperialis. *Poſt* ſtolae tanta inter pontificios ſuperſtitio, ut huic effectus tribuant diuinitatis (**). Non igitur credibile eſt, hanc laicis factam communem. Quod omnino fieret, niſi illam ferret, qua diaconus, imperator. *Praeterea* reliqui Europae reges ueſtitum imperialem fere omnem ſibi adrogarunt. Quod dici non poteſt de ſtola. Idque ideo: quoniam ipſi hanc eſſe uident notam ſacrae ſpartae. *Tandem* propterea inuentarium Ludouicianum in *adpendice litt. A.* duplicis ſtolae facit mentionem. *Vnius*, quae eſt pura et ſimplex, qua uti poteſt imperator, quando munere defungitur diaconi: *alterius* auro textae et gemmis ornatae, quam adhibet in amictu imperiali. §.3.

Qui penes imperatorem *ſupremus* **pontificatus?** Quemadmodum uero nullus dubito, ſtolam hanc ueſtem eſſe *clericalem:* ita tamen cauſam nolim definire, quare illa imperator ſit indutus. Plerique ad munus *diaconi* reſpiciunt, quo conſtat inauguratum eſſe imperatorem: ego potius hic mihi in mentem reuoco, quae me docuit *Leo* ALLATIVS (***). Scilicet Conſtantino M. ex quo chriſto nomen dedit, omnia pontificalia obtulerunt chriſtiani ſacerdotes, his fere conceptis uerbis: *accipe imperator, quod tibi debetur. Tuum nunc eſt, aut eſſe ſacerdotem aut conſtituere aut defungi ſacerdotio aut adpellare ſacerdotes.* Quare opinabile eſt, Caeſarem ſacra inſignia, quae ipſi probabantur, imperialibus addidiſſe ſuo arbritratu.

De ZONA IMPERIALI. (pp) Huius meminit *Hartm.* MAVRVS *de coronat. Caroli V.* his quidem uerbis: ZONA *coriacea et retinaculum eius aureum, omnia pretioſis lapidibus affabre decorata.* Quem locum exhibet *adpendix litt. O.* idem LIMNAEVS *lib. 1. c. 14.* Germanicus auctor uocat Stolgürtel *in adpend. litt. G.* Quae forte cauſa eſt, quare matriculae aliae *zonam imperialem* omittant, cum eſſe uideatur acceſſorium uel *albae* (†) uel *ſtolae* (††). Vltimae enim

quae dixi, ratio ac uſus non clarius cognoſcitur, quam ex monumentis Byzantinis. Quae maius hic praeſidium nobis dant, quam ueteris Latii antiquitas. (*) PONTIFICALE *Romanum in tit. de degradatione p. m. 551. 552.* quando presbyterum deſtituit, hac formula utitur: *ſtolam a te amouemus, quem inhabilem reddimus ad omne ſacerdotium.* In deſtitutione diaconi hac: *ſtolam ueſtem a te amouemus omne diaconatus officium tibi prohibentes.* (**) RITVALE *Romanum tit. de exorcizandis p. m.* 305. iubet: *ut daemonem expulſurus ſacerdos ſtolam adplicet eius collo.* Stolae miracula et portenta alia ordine recitat SAVSSAY *in panoplia ſacerdotum lib. 5. c.* 10. quod ita incipit; *Vim aliquam diuinam inſitam eſſe ſtolae* et quae ſequuntur deinceps. (***) In libro multarum litterarum et plenae frugis *de eccleſiae orientalis et occident. conſenſione lib. 1. cap.* 15.218. Diſplicet autem hoc Leoni, qui propterea hoc inſtitutum uerbis caſtigat, quae ſequuntur: *Et ſane Graeci patres in ſuſtollenda auctoritate imperatoria, nullum modum ſeruaſſe deprehenduntur. Nihil enim fere de praeſulibus et patriarchis dicitur, quod ipſi ampliori etiam menſura, de ſuis imperatoribus non tradiderint. Vt iam diſſuadeat leuitatis et aſſentationis animorum. Non officiis, neque humanitati: ſed temporibus et commodo ſeruientium.* Ea enim fuerat confeſſio patrum, qui dicuntur, eccleſiae: *etiam imperatorem eſſe ſacerdotem*, quod unctus eſſet; *imperatorem* ideo dici poſſe *epiſcopum*; etiam *imperatori* relinquendum, ut in eccleſia *doceat* populum et *ſacra* adminiſtret *officia*; quicquid faciant in eccleſia ſacerdotes, illud facere ex *Caeſaris mandato*, cuius agant *uicarios.* O quam hic aliter curia Romana! Quae omnia haec ſibi adrogauit poſt, quae ante tributa ſunt imperatori Romano. Erat tum eccleſia in republica, nunc uerſo rerum iuriumque ordine, reſpublica quaerenda eſt in eccleſia, cetera. (†) *Andreas du* SAVSSAY *lib. 3. panopl. ſacerd. c. 6 p. 55* inquit: *alba ſine zona uel cingulo commode ac decenter geſtari nequit. Vnde rituales ſcriptores zonam cum alba et amictu inſeparabili recenſione coniunxerunt.* (††) In actis S. BIRINI, ueſtitus illius habetur recenſio circa annum 630. In quo *duae ſtolae* numerantur: deſideratur uero *zona.* Inde coniectura *du* SAVSSAY *part. 1. lib. 3. c. 6. panopl. ſacerd. p. 57.* ſcriptorem zonam cum ſtola confudiſſe. Idem dicere poſſemus de inuentario Ludouiciano in *adpend. litt. A.* ubi pariter duae ſtolae imperiales numerantur; ſed omittitur zona: niſi opinabile non ſit, potuiſſe imperialem zonam, quae *coriacea* eſt, cum ſtola confundi.

Cap. VII. enim fere eſt ſimilis: prima autem ſine cingulo, diffluat, commode nequit geſtari. Vt uero zonae ſunt multiplices *militum*, a quibus ſaepe confunduntur cum baltheo (*); *mulierum* (**); *ſacerdotum* ueteris (***) et noui foederis (****); *monachorum* (†); hominum denique, ſua parantium ad iter aut labores (††) generis cuiusque: iterum quaeri ſolet; ad quam demum ſpeciem *zona imperialis* debeat referri. Nemo quidem, in tanta zonarum uarietate, imperialem habuerit pro zona ſacerdotis: praeſertim cum haec eſſe debeat *lintea* (†††) et fuco ornatuque *carere* (††††); cum imperialis contra *coriacea* ſit textaque *auro* et gemmis [*]: uerum quando *albam* et *ſtolam* a ſacerdotis ueſtitu non uidimus alienas [**], cauſas non habemus, quare zonam alio referamus, eorundem *acceſſoriam* [***]. Maxime cum etiam presbyteris pluribus zonae inſtructiores ſint ornatu [****]. Portenta quae expectari poſſint a ſacris zonis *Chriſti* [*****], *Ioannis* baptiſtae [†]; *Mariae* [††]; *Petri* [†††] aliorumque ſanctorum [††††] huius loci non ſunt. Commendare tamen fidem in ſacras zonas maximopere ſolent puerperis [†††††]. § 3.

CHIROTHECAE IMPERIALES.

(qq) CHIROTHECAS IMPERIALES Carolo M. ſigillatim tribuit inuentarium Ludouicianum *litt. A. cum aurea cruce S. Caroli et ambae eius* CHIROTHECAE, *cum lapidibus, unionibus et auro.* Mox ſub finem *num. 26.* iterum notat: *duae chirothecae.* Primum genus conſpicere licet in tabula *num. 13.* num etiam ſuperſit alterum, non definio. Quid igitur cui hae debentur, num epiſcopis? In horum enim ornatu *chirothecas* non ultimum habere locum, id quidem teſtatiſſimum eſt

(1).

(*) Legi hic poteſt ISIDORVS *lib* 19. *origin. c.* 33. Inde cingulum militare. Et cum, Varrone auctore, zonae militares *e corio bullis ſint* ornatae: igitur ad imperialem inde zonam, quae pariter *coriacea*, uinculum aliquod conſecutionis. (**) De quibus plenius egit *Octau.* FERRARIVS *lib. 1. de re aeſtiaria c.* 13. 14. et *lib.* 3. *c.* 7. (***) De Hebraicis ſacerdotibus locum habes apud IOSEPHVM *lib.* 3. *c.* 8. et ſcriptores antiquitatum Ebraicarum recentiores alios SPENCERVM maxime *de LL. Ebraeor. lib* 3. *cap.* 4. § 3. *p.* 1341. ubi opinionem ſuam, omnem *adparatum Leuiticum* Aegyptiis deberi, etiam in *zona* tuetur ſupremi pontificis. Nos exiſtimamus, Leuiticas ceremonias duplicem finem habuiſſe. Vnum, ut *oculi* paſcerentur Iudaeorum *domi*, ne *foris* a pagano adparatu illis fieret glaucoma; alterum, ut excitarentur eorum *animi*, ad colendam meſſiae futuri memoriam. *Alterum* forte non feciſſet Deus: niſi metuiſſet *primo*. Quod, niſi credideris, quare Deus ſpreuit ceremonias apud patriarchas? qui longius abfuerunt a temporibus Meſſiae, ut illis magis opus eſſet memoriae in Chriſtum adminiculis. Sed haec curſim. (****) De chriſtiani ſacerdotis cingulo ſiue zona locum habet illuſtrem HIERONYMVS *epiſtola ad Fabiolam*, bis orbis conceptum: *Hoc cingulum in ſimilitudinem colubri, quo exuit ſenectutem, ſic in rotundum textum eſt, ut marſupium longius putes. Lineam tunicam hoc ſtringunt baltheo, qui quatuor digitorum habens latitudinem et ex una parte ad crura dependens, cum ad ſacrificia curſu et expeditione opus eſt, in laeuum humerum retorquetur.* Plura SAVSSAY *lib.* 3. *c.* 3. *p.* 36. 37. (†) Quam uerius nomine adpellaueris funiculi, quo ipſi crudum corpus adfligunt cruciantque, ut deſueſcat a lautitia et libidine. Tuentur etiam hunc morem ſigillatim exemplo Chriſti, qui linteo cinctus pedes lauare coeperit diſcipulorum. Quod cingulum explicat CHIFLETIVS *in libro de linteis Chriſti* et Veſuntii hodieque dicitur ſeruari. Aut etiam uſu Ioannis baptiſtae, qui zonam geſſiſſe dicitur pelliceam circa lumbos et ueſtimentum de pilis camelorum. Sunt quidem *Chytraeus* et noſtratium theologorum alii in hac opinione, quod is habitus Ioannis non aſper fuerit ac ſordidus, uerum mollis et lautus, inſtar panni, quem dicimus *camelot:* ſed negant hoc pontificii ideo, quia aſper ac uilis fuerit cibus illius. Quem ſacra pagina ueſtimentis uelit reſpondiſſe. (††) Inde prouerbio cauſſ, *ſtare aut eſſe in procinctu* itineris aut laboris. (†††) Eiusdem enim materiae eſſe debet, qua eſt *alba*, quam cingit. SAVSSAY *part.* 1. *lib.* 3. *c.* 6. *p.* 56. (††††) Caſtigant uerbis ſacerdotes, qui zona utuntur ad faſtum et pompam, cum dolorum et opprobriorum chriſti eſſe debeat ſignaculum. *Quam quaeſo! ineptum cernere ſacerdotem, zonam ſericam et auream, pro funiculo, quo alligatus fuit chriſtus, gerere in ipſa eius immolationis myſterio, quod in miſſa celebratur. Zona igitur ſacerdotalis funiculi eſt inſtar, quo chriſtus in paſſione ſua fuit adligatus*, uerba ſunt SAVSSAEI *lib.* 3. *c.* 7 *p.* 60. Sed uinculum conſecutionis, quo utitur auctor, illos etiam ſtringit, qui crucem Chriſti oſtentant gemmis, unionibus, auro argentoque confectam. Cui tamen inſtituto ipſe non eſt aduerſus. [*] Quod uidimus ex deſcriptione principio huius commenti ſuppeditata. Quam habet *adpendix litt. O.* [**] Dictum eſt id doctumque in hoc *c.* 7. §. 3. *litt. mm. et oo.* [***] Quoniam alba reſtringi debet cingulo, ne laxe diffluat per pedes *Rabanus* MAVRVS et ALCVINVS *de officiis diuin.* [****] Inde enim querelae, quas audiuimus ſupra ſub ſigno (††††). [*****] Tam eo caſu, quo pedes lauare coepit diſcipulorum: quam illo, quo ligatus eſt *funiculis in paſſione* Plura habet CHIFLETIVS *de linteis Chriſti* et in *Veſontione part.* 2. *p.* 107. *Cingulum ſaluatoris, ſanctam chriſti ſindonem, qua diues eſt Biſontina eccleſia. Quod quidam aiunt cingulum et ſindonem eſſe ſynonyma. Quicquid ſit, cingulum illud chriſti, a Theodoſio miſſum, quod propriiſſime zona quaedam, habetur ſaltem ex parte, in argentea lipſanotheca, in ſacrario S. Ioannis.* [†] Vtrum inde zona monachorum habeat patrocinium, diſquirunt theologi. *Calamus* etiam in *apographo reliquiarum.* Quod huius non eſt fori. [††] Hanc inde a ſeculo IV. cultam fuiſſe inter reliquias Deiparae contendit SAVSSAY *lib.* 3. *c.* 5. *artic.* 2 §. 2. *p.* 45. aduerſus *theologos proteſtantes.* [†††] Quia eius ipſe ſeruator faciat mentionem IOAN. *ult.* his uerbis: *cum eſſes iunior, cingebas te* et quae ſequuntur deinceps. Laudant de Petri zona locum CHRYSOSTOMI *ſerm. in epiſt. ad Rom.* Sed is pertinet ad catenas *cap.* 7. §. 2. *litt. gg. p.* 86 commemoratas. [††††] Sanctorum *Pauli, Polycarpi, Gregorii* et aliorum. Quae zonarum genera deſcribit du SAVSSAY part. 1. lib. 3. c. 5. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. [†††††] Si Hilarium ideo patronum *ſtatuunt mulierum parturientium, ut mortuos pariant foetus*, auctore BOLANDO *in actis ſanctor. die* 13. *Ian. p.* 6. Rident hoc euangelici theologi opponuntque opinioni teſtem TERTVLLIANVM *lib. de anima c.* 39. quando ait: *in more habuiſſe ethnicorum mulieres, faſciolis ſibi praecingere uteros, quae ante idolorum aras contexebantur*, pro maturando facilitandoque partu. Sed reponunt pontificii: *neque tantam ea propter in eccleſia damnari, quod illo perſuaſerint templa paganorum.*

Google

Cap. VII. Qui deſiderentur apud Romanos?

(1). Aeeedit, quod tam Romani, quam A Graeci in uſu non habuerint chirotheeas, fide, quam in utriusque populi antiquitatibus CASAVBONVS (2) meretur: ut adeo illas deberi uideamur ſingulari ſacerdotum inſtituto (3). Verum enim uero Perſis mollioribus adhibitae ſunt chirothecae (4): unde morem Romani didicerunt et imperatores Graeei. Cuius ſingulare eſt teſtimonium in PACHYMERE (5). Praeterea oceidentales et magis B ſeptentrionales populi manuum tegumentis opus habuerunt non tam ad ornatum, quam ut ſe aduerſus tempeſtatis inclementiam tempore hyberno tuerentur (6). Vt adeo mantieae regales noſtris imperatoribus cum plerisque Europae regibus (7) aliis atque ipſis militibus (8) communes eſſe uideantur.

necquicquam apud imperatores Byzantinos et occidentales?

§. 3.

SANDALIA IMPERIALIA. *de uerbo hoc et eius ſynonymis*

(rr) Ludouicianum inuentarium commemorat *duos calceos* imperiales in *adpendice.* Qui ſuperſunt in ueſtitu imperiali etiamnunc. Figurauimus eos in tabula aenea *num. 6.* ubi *ſandalia* conſpieiuntur auro et unionibus inſigniter ornata. Hoc enim uerbo propterea uti maluimus, quoniam uſu medii aeui (9) ita calcei eius generis adpellantur, religionis prae-

(1) PONTIFICALE *Romanum* in epiſcopi inauguratione p. 103. hanc nobis deſcribit ceremoniam: *Deinde conſecratur, ſi chirothecae non ſint benedictae, ſurgit, mitra poſita et eas benedicit dicens, oremus. Omnipotens creator, qui homini, ad imaginem tuam condito manus diſcretionis inſignitas, tanquam organum intelligentiae, ad recte operandum dediſti. Quas ſeruari mundas praecepiſti, ut in eis anima digne portaretur et tua in eis digne conſecrarentur myſteria. Benedicere et ſanctificare dignare manuum haec ligamenta. Vt quicunque ſacrorum pontificum his uelare manus ſuas cum humilitate uoluerit; munditiam tam cordis, quam operis ei tua miſericordia ſubminiſtret. Per chriſtum, amen.* Et in degradatione ſiue deſtitutione pontificis idem pontificale Romanum habet p. 550. haec: *Deinde extractis ſibi per miniſtrum chirothecis, pontifex degradator abradit degradando pollices et manus leuiter cum cultello aut uitra, dicens: Sic ſpiritualis benedictionis et delibationis myſticae gratia te priuamus, ut ſanctificandi perdas officium et effectum.* Satis, ut puto, cruda minerua utitur hic in ſenſibus chirothecae myſticis explicandis pontifex Romanus.

(2) *In animaduerſionibus in Athenaeum lib. 12. c. 2. p. 828. 829.* Perſae, *inquit Xenophon, non contenti corpus et pedes tegere, ſed etiam manuum habent tegumenta. Quae neque Graeci neque Romani habuere in uſu.*

(3) Quod intelligitur ex nota praecedenti n. 1.

(4) Teſtimonio ATHENAEI *lib. 12. deipnoſoph. c. 2. n. 254.* Qui in Perſis dicit, quod non ſolum pedes tegant, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρίδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν.

(5) *Lib. 7. hiſt. c. 12.* chirothecae purpureae, margaritis et gemmis exornatae, meminit inter imperialia Inſignia et ſymbola Caeſareae dignitatis.

(6) Inde chirothecae traditionem in ſignum conſenſus accipit SPECVLATOR *Saxo lib. 2. art. 26. § 6.* et *lib. 3. artic. 69.* formula legitur, *lineae chirothecae cum furcula ſeu tridente, quo fimus tollitur.* Vnde patet, quod etiam plebi in Germaniae oris uſus ſit chirothecarum. Ibidem iudices quoque coram tribunali ſedentes prohibentur uti chirothecis.

(7) Non memini *uetuſtiorum* regni Europae inſignium aut ſymbolorum, in quo offendere et numerare non liceat *chirothecas.* Sed recentior Principum ueſtitus chirothecas propterea omittit, quoniam illae, quemadmodum et calcei tanti pretii non ſunt, ut inter ſymbola regalia mereantur referri. Eſt enim incommodum non leue, gerere manuum tegumenta uel grauida uel rigida auro et gemmis. Etiam hodie aulicae elegantiae rationes negliget, qui mulierem aut uirginem honeſtiorem manu duxerit nonniſi chirothecis ueſtita. Imo foeminam raro conſpicies manu nudatam: cuius tegumenta referunt inter ſigna uerecundiae et pudoris. Quem tamen probare magis deberent mores noſtri in uberibus tegendis, unde fortiora tela ad libidinem.

(8) Inde eſt, quod *chirotheca* ſymbolum *feudale* ſiue clientelare creditum ſit, cuius traditione inauguratus fuit cliens. Pulcherrima hoc fine loca congeſſit in gloſſario FRESNEVS. Prouocatum quoque fuerat hac teſſera ad duellum, ſi ſcilicet pars prouocans uel dederat uel transmiſerat ſuam chirothecam. Quod habes apud eundem. Qui mores ad noſtra usque ſecula perdurauerunt: ut chirothecas mittant, prouocatum in arenam. In urbem porro, ſi imperator proiecerit chirothecam, indicium hoc eſſe, nolle ſe urbis obſidionem ſoluere, explicat BALDVINVS *de calceo c. 24. p. 246.*

(9) Olim certe calceamenta fuerunt generis diuerſiſſimi. Nunc enim *forma* calceos diſtinxit: nunc *color:* nunc *magnitudo.* Quos calceorum limites uiolare, nefas fuerat apud Romanos, cum ſingula genera ſingulis hominum ordinibus tribuerentur. Vt mirum omnino ſit, populos fere omnes *ſuae utilitatis in pedibus oblitos eſſe, cum eorum tamen adſpectu pauones confundantur, pennas et alas demittant,* ſcribit *Nic. du* MORTIER *in etymolog. ſacro p. 566.* Qui tamen in eo fallitor, quod Hiſpanis adſcribat morem eiusque originem, ut *decus quaeratur in pedis uenuſtate.* Cum tantum non omnes populi in hoc delirauerint ornatu. Vt uero calceus a *calce* dicitur: ita *ſandalia* haud dubie a Graeco σανὶς, quae uox tabulam notat, ut ex etymo certum ſit, ſandalia quondam non totum pedem texiſſe, uerum *ſoleas tantum inferne, inſtar formae, quam hodieque gerunt Capucini monachi.* Putant enim hi, chriſtum apoſtolos prohibuiſſe uſu calceamentorum, teſte MATTHAEO *c. 10. n. 10.* et MARCO *cap. 6. uerſ. 9.* ubi uerbum, *ſandalia,* habeatur. Quaſi uero ſeruatoris interſit, quo quis genere ueſtitus corpus protegat ſuum, dummodo abſtinuerit a lautitia et mollitie. Verum enim uero, cum in noſtris regionibus alia climatis ratio ſit, quam in *oriente,* ubi ſatis eſt, ſoleas muniri in eundo: itaque quilibet agnouit in *occidentalibus* et *ſeptentrionalibus* regionibus nihil obeſſe, quo minus pedem totum calceamentis inuoluamus chriſtiani. Atque inde uerbum *ſandalia* limites ſuos protulit, ut non tantum *baxeas* ſiue *crepidas* notaret: uerum etiam noſtri moris *calceos*, ligulis non adſtrictos. Imo tantum non factum eſt, ut *ſandalia* illi tantum dicerentur calcei, quos geſſerunt e*piſcopi, papa, imperator.* Vt adeo uerbi ſignificatus *uulgaris* iret in *eccleſiaſticum* et *regalem.* Cauſa mihi uidetur haec fuiſſe, quod apud ipſos etiam Hebraeos uerbum *ſaadal* uel *ſandalium* fuerit in uſu, quod oſtendit BYNAEVS *lib. 1. de calceis Ebr. c. 6. p. 133.* Quorum ritus *eccleſia* imitari maluit, quam

Digitized by Google

Cap. VII. praeſertim et pretii maioris. Cui fere ſynonymum eſt uerbum ſocculi (10).

Num debeantur ſandalia clericis? Quemadmodum uero ſandaliorum pretio ornatuque ipſi Caeſares Romani maximopere ſuperbierunt, quod plene ex inſtitutoque docent BALDVINVS *de calceo ueterum c. 12. 13.* et *Caeſar* BVLENGERVS *lib. 2. de imperatore Rom. c. 7.* quod ſigillatim inſcriptum eſt de *calceis imperatorum:* ita opus non eſt, ut imperialium ſandaliorum origines quaeramus in pon- B tificatu (11). Qamuis notiſſimum ſit, quod pontifex hodieque, in *papalium* ſandaliorum oſculo cauſam quaerat religionis (12).

Num fuit Caroli M. Carolum uero M. indutum fuiſſe calceis auri ac gemmarum ornatu conſpicuis, auctor eſt ipſe Eginhardus (13). Vt coniectura noſtratium omnino ita firmetur, calceos imperiales uere inter reliquias referri Carolinas.

ANNVLVS IMPERIALIS. (*) Matricula Ludouiciana in *adpend. litt. A.* duorum annulorum facit mentionem. *Adeſt grandis* ANNVLVS *cum ingenti pyropo, quatuor zaphyris et quatuor unionibus, quod eo deuenit ab uno duce Brunſuicenſi.* Et mox, *adeſt etiam alter annulus cum uno pyropo.* Quare autem in Noribergenſi enumeratione *adpend. litt.* A *D.* annulus neuter commemoretur, illud quidem mihi non conſtat. Neque inde coniectura eſſe poteſt, quod deſideretur uterque. Cum, loco citato, anonymus ipſe agnoſcat, *uiginti* et *plurium* reliquiarum numeros eſſe, quarum ipſe noluerit meminiſſe. Id ſufficit, quod *primus* Caroli M, non fuerit, cum debeatur duci BRVNSVICENSI. Hos autem duces natos demum eſſe ſub Friderico II. B hiſtoriae eſt manifeſtae. Num alter? nihil definio (*). Eſt tamen annulus inter ſymbola regalia non ſolum: uerum etiam in ipſo imperiali theſauro ANNVLI mentionem facit HELMOLDVS de Henrico IV. an. 1106. cuius uerba dedimus *cap. 6. §. 4. litt. 66. p. 73. 74.* De Wilhelmo non minus imperatore *chronicon. M.* BELGICVM *p. 245.* narrat, quod *conſecrator* ita compellauerit inaugurandum: *accipe* annu- C lum, *ſignaculum monarchiae et Romanum regnum in ſuo uigore conſerua et ab incurſione barbarorum defende.* Eadem traditi in inauguratione annuli ceremonia fuit Carolo VI. quam deſcribit nouiſſimum diarium (14). Verum, niſi fallor, iſte annulus noui Caeſaris eſt, non imperii, ut cetera imperialia ueſtimenta. Alia ratio eſt annuli ſignatorii (15); ſponſalitii (16); epiſco- §. 3.

quam mores peganorum. Teſtimonia de illis, quae dixi, habes apud FRESNEVM *in h. u.* BVLENGERVM *lib. 2. c. 7. de imperat.* SAVSSAEVM *in panoplia lib. 3. c. 7.* RVBENIVM *de calceo ſenatorio c. 5. Bened.* BALDVINVM *cap. 12* FERRARIVM *de re veſt. c. 31.* et ſacrae antiquitatis magiſtros alios.

(10) Hodieque enim, Romanorum inſtar, *crepidas* nos dicimus *Socken*, ex lana, lino aut ſerico contexta calceamenta, illis diſtincta, quae ex ligno aut corio conficiuntur. *Soccos* et *ſocculos* ueterum deſcribunt ex inſtituto *Bened.* BALDVINVS *cap. 16. de ſoccis; Ioan* SELDENVS *lib. 1. uxor. Ebr. c. 14.* BYNAEVS *de calceis Ebraeor. lib. 2. c. 4. §. 3. p. 280.*

(11) Quod ipſi etiam agnoſcunt doctores pontificii ſcribuntque, *ſandalia accepiſſe ſacerdotes a Conſtantino magno.* Ita *Ioſeph.* STEVANVS in opuſculo erudito de *oſculatione pedum pontificis Rom. cap. 9. p. m. 106.* et BVLENGERVS *lib. 2. de imperat. Roman. cap. 7. p. 104.*

(12) Qui hunc ritum tuentur, illi in duas abeunt partes. Primi perhibent, honorem hunc tribui *ſanctae cruci*, intextae pontificiis ſandaliis. Quando autem obmouent euangelici, indignum eſſe, ſacram crucem in pedibus geſtare, membro corporis uiliſſimo. Alii ſunt, qui adfirmant, pontificem in hoc ritu agere *perſonam Chriſti.* Cuius pedes omnino oſculis digniſſimi ſint: tantum abeſſe, ut uel imperator ritum habere debeat ſua maieſtate indignum. Litteras et ingenium utique magni facio *Ioſephi* STEVANI, qui ſingulari opuſculo de *oſculatione pedum pontificis, Coloniae* poſt iterum edito 1580. hunc ritum multis argutiis, acuminibus et uenerandae antiquitatis adparatu defendit.

(13) Locus eſt *cap. 2. 3.* ſatis illuſtris, quem exſcribemus: *Peregrina indumenta reſpuit Carolus M. Adriano tamen pontifice et Leone ſupplicante, longa tunica et chlamyde amictus et* CALCEIS *quoque Romano more formatis induebatur. In feſtiuitatibus,* CALCEAMENTIS GEMMATIS *ornatus, incedebat.* Id uelle uidetur Eginhardus, Carolum ueſtitu et calceis imperialibus uſum eſſe conſilio pontificis, ut ſcilicet in habitu omni morem imitaretur orientalium imperatorum.

(*) Carolum enim magnum *ſignatorio* minimum *annulo* gauiſum eſſe, exempla oſtendunt Franciae regum, quibus annuli in uſu. De annulo *Childerici* regis CHIFLETIVS *in anaſtaſi* et imperatoris *Ludouici Pii Petri Fr.* CHIFLETIVS *p. 195. hiſtoriae Tornutienſis.* Qui in ſepulchris eorundem reperti eſſe dicuntur.

(14) Verba diarii p. 43. ſunt haec: *Hierauf dem* conſecratori *ein köſtlicher Ring gereichet worden, ſo denſelben Ihr. Maieſt. an den Finger ſteckten. Mit dieſen Worten: Nehmet hin dieſen Ring, als ein Zeichen königlicher Würde. Der ſey euch zur Erinnerung, daß Ihr mit dem wahren Glauben verſiegelt ſeyd. Und gleichwie ihr heute zu einem Haupt und Fürſten uber ein Königreich und Volck geſezt werdet: alſo laſſet euch angelegen ſeyn, die Chriſtenheit und Chriſtlichen Glauben zu vermehren und zu erhalten. So werdet ihr Glückſeelig ſeyn in allem eurem Thun. Und mit dem Könige aller Könige in aller Ehre leben. Welchem Ehr und Herrlichkeit gebühret von Ewigkeit zu Ewigkeit. Amen*

[15] De quo genere legi poſſunt HOEPINGK et HEINECCIVS *de iure ſigillorum.* Verum illo non utuntur conſecratores in inauguratione. Forte quoniam nouis regibus parantur etiam noui. Priſtinis uel deletis uel repoſitis in tabulario.

[16] De his aliisque annulorum generibus ſcripſit KIRCHMANNVS et ſigillatim de *annulo pronubo deiparae Mariae* Ioan. Bapt. LAVRVS. Quod argumentum eſt, ipſa inſcriptione ſuſpectum.

[17] Vel

Cap. VII.

epiſcopalis (17) generumque aliorum, quae noſtri non ſunt argumenti.

RELIQVIAE *imperiales* **INNOMINATAE.**

(**) Supereſſe plura imperialium reliquiarum genera, quorum nulla nunc fit mentio, ipſe anonymus teſtatur in *adpendice* his uerbis: *und viel andere einem Käyſer zugehörende Dinge bis* 20. *Stück oder mehr.* Exemplo eſſe poſſunt OCREAE; TIBIALIA; THVRIBVLVM ſacrum; CALEFACTIVVM, quorum fit mentio alibi. Vtinam hanc claſſem curatius ac plenius inſtrueret Noribergenſis ſenatus. Quod antequam fiat, nobis religio fit, aliquid definire.

SCEPTRVM IMPERIALE

(ss) Aperte Ludouicus in matricula *adpend.* [illegible]. *A.* et ARGENTEVM SCEPTRVM. Figuram illius habes in *tabula n.* 5. WAGENSEILIVS *cap.* 26. *pag.* 239. *Sceptrum ingens quidem eſt, ſed* ARGENTEVM *tantum et leuiter inauratum.* Num uero credibile eſt, illud eſſe Caroli M? Dubium me hic reddunt teſtimonia illorum, qui Carolo M. ſceptrum tribuunt AVREVM (18). Ita uerbis ſignificantiſſimis ADEMARVS de Carolo M; *tenens ſceptrum et enſem ex auro puriſſimo* (19). Idem MONACHVS *Sangallenſis lib.* 1. *c.* 19. de Carolo eodem: *ſceptrum, quod pro ſignificatione regiminis noſtri* AVREVM *ferre ſolemus* (20). Deinde neque *ſceptri* memoriam facit WITTEKINDVS ſupra exſcriptus *cap.* 4. §. 7. *pag.* 36. 37. Verum egomet fidem Carolinam neque dum muto. *Primo* enim filum confecutionis fecimus ab uno genere inſignium ad aliud *cap.* 7. *p.* 88. *ſeq.* *Deinde*, in tanta auri penuria et parſimonia (21), mihi quidem opinabile non eſt, ſceptrum Caroli M. paratum eſſe ex ſimplici auro. *Poſt* non raro *aureum* dicitur medii acui ſcriptoribus, quod eſt auro obductum (22). *Demum* ſceptri imperialis mentionem iam facit LVITPRANDVS ſupra *c.* 4 *p.* 36. ut adeo, tempore Wittekindii illud iam eſſe oportuerit inter reliquias imperiales. Sceptri antiquitates (23) et myſticos ſignificatus (24) repetere licet ex turba multorum (25) ſcriptorum.

Num Caroli M? rationes negantium.

affirmantium rationes.

§. 3.

POMVM *ſeu globus* **imperialis.**

(tt) Matricula LVDOVICIANA *in adpend. litt. A.* globum commemorat imperialem his uerbis: *aureum* POMVM, *una cum aurea cruce S. Caroli.* Figuram eius delineauimus *in tabula n.* 7. quae deſcriptioni Ludouicianae omnino reſpondet (1). Interpres Germanicus *adpend.* adpellat hoc inſigne *Majeſtät Aepfel*, ut eſſe queat coniectura, plures fuiſſe globos inter inſignia imperialia: licet alii tantummodo meminerint unius. Quid uero num *globus* hic credendus eſt Carolinus? Cauſae ad dubitandum eſſe poſſunt hae. *Quod primo globi ſiue pomi* rariſſima mentio fiat ab hiſtoricis, quando inſignia recenſent imperialia (2). *Deinde* globus aureus ſit, cum tamen nos in praecedenti commento ſteterimus pro ſce-

Num ſit Caroli M? *Negantium rationes.*

[17] Vel quod epiſcopi obſignate queant myſteria uel quod deſponſentur eccleſiae dioeceſanae uel quod Caeſari debeant hunc ornatum. In quas inquirunt rationes DVRANDVS *lib.* 3 *Rational. c.* 14. SAVSSAY *in panoplia epiſcop. lib.* 2. *c.* 7, KIRCHMANN *cap.* 20.

[18] Supra *cap.* 5 §. 1. *litt. dd. p.* 47. 48. dubium hoc oppoſuimus adſertori Aquisgranenſi. Neque reſpondimus ad illud, cum noſtrae non eſſet arenae.

[19] Locum ADEMARI exſcripſimus *cap.* 5. §. 1. *litt. dd. p.* 47. 48. Neque uero probabile eſt, Carolum M. cum aureo ſceptro ſepultum fuiſſe et uilioris longe pretii ſceptrum eiusdem *argenteum* relatum fuiſſe inter ſacras reliquias. Niſi forte dixeris, uerba, ex auro puriſſimo ad enſem referenda, non ad ſceptrum. Quam forte coniecturam EGINHARDVS firmat *c.* 23. quando narrat, *Carolum uſum eſſe* GLADIO, *cuius capulus ac baltheus aut* AVREVS *aut argenteus erat.*

[20] Idem BVLENGERVS *lib.* 2. *de imper. Rom. cap.* 3. *p.* 91.

[21] Inde *aurei* numi iſtius temporis paucisſimi minimique moduli. Imo cum *ſceptrum* inſtar *baculi* eſſe debuerit regibus, propterea forte pepercerunt auro, ne illud uel graue nimis eſſet uel facile curuaretur. *Sceptrum* tamen, dummodo recte, a *baculo regali* diſtinguit MABILLON *lib.* 2. *rei diplom. c.* 10. §. 3. *p.* 144

[22] Forte hoc ſenſu etiam nugae excuſandae ſunt SPECVLATORIS *Saxonis: de Caeſare ſupplicium ſumendum cum aureo gladio*, id eſt, inaurato. Quis enim neſcit, aurum acui non poſſe ad diſſecandum.

[23] Origines ab Ebraeis, Perſis, Graecis, Romanis.

[24] Auctor DIARII *inaugurationis Caroli VI. p.* 42. *Darnach wurde Ihr. Maieſt. der Scepter in die rechte Hand gegeben und alſo geſprochen: Nehmet hin den Stab der Billigkeit und der Tugend. Bemühet euch mit denſelben den Frommen gütlich zu thun und die Böſen zu ſchrecken. Den Irrenden den Weg zu weiſen, und den Gefallenen die Hand zu biethen. Chriſtus thue euch die Thür auf. Er iſt ſelber der Schlüſſel Davids und der Scepter Iſrael. Herr der Stab deines Reichs iſt ein Stab der Billigkeit* & quae ſequuntur deinceps.

[25] Bulengero, Seldeno, Gutherio, Becmanno, Limnaeo aliisque.

(1) WAGENSEILIVS *cap* 2. *p.* 239. *In* POMO IMPERIALI *nihil praecipue notaui. Modicum eſt et quod uirilis manus facile complectatur. Intus illud terra repletum eſſe* Gothofredus Viterbienſis *ſcripſit in chronico. Hanc autem ſiue materiem aliam* BRACTEA AVREA *circumueſtit. Ambit illud mediam* CIRCVLVS, *gemmis refertus et talis quoque eſt* CRVX *deſuper inſita immobilis. In VVenceslai codice AB. pomum cruce eſt deſtitutum.*

(2) Illud quidem ex euolutione *cap* 4. intelligitur, ubi inter tot auctores uix unus eſt aut alter, qui *globi imperialis* aliquam fecit mentionem.

(3) Ne-

Cap. VII. ſceptro argenteo (3). *Demum* Caroli A M. imago *c. 7. p. 97. 98.* delineata *globo* deſtituatur (4). *Tandem* neque globum commemoret EGINHARDVS *cap.* 23. *Demum* figura noſtri globi uix reſpondeat illis, qui habentur aeuo Carolino (5). *Rationes adfirmantium.* Verum enim uero *globum* inter *ſymbola imperialia* retuliſſe Carolum M. fidem omnino faciunt quam plurima. *Principio* ſuperſunt imagines Caroli M. ubi imperator inſtructus eſt *globo imperiali* (6.) B Conſpirant enim hie diuerſae apud auctores diuerſos *Stephanum* BALVZIVM (7), *Chriſtoph.* BROWERVM (8), *Ioan.* MABILLONIVM (9), *Michaelem* FELIBIEN (10) et *Danielem* PAPEBROCHIVM (11), quas omnes una tabula exhibemus hic loci. *Deinde* omnium etiam ſigillorum hic concors eſt fides etiam eorum, qui proxime ad aeuum Carolinum accedunt (12). Neque enim opinabile eſt, horum Caeſarum adparatum Carolino fuiſſe inſtructiorem (13). *Porro* Romanis (14) et Byzantinis (15) imperatoribus in uſu fuit ſymbolum imperialis globi: quorum inſtituta aemulatum eſſe, diximus, Carolum [16]. Quae autem ex aduerſo obmouentur: ad illa reponimus *Diſſolutio contrariorum.* ſigillatim. Ad *primum*, quod uetuſtioris aeui ſcriptores nulli inſignium omnium habent memoriam ſingularem [17]; ſed uel uniuerſim *regalium* mentionem faci-

§. 3.

(3) Neque enim aeris alius hodie ſceptrum imperiale ſupereſſe, illud quidem eſt manifeſtum. Sed de globo *aureo* res pariter nemini eſſe poteſt obſcura.

(4) Et tamen illa imago habere uidetur imperialem ueſtitum et adparatum, diadema, pluuiale, ſandalia.

(5) Vel enim *cruce* uel *gemmis* uel *utroque* ſunt deſtituti. Ita imagines Carolinae apud BROWERVM *lib. 2. antiquit. Fuld. c. 15. p. 168.* principio non globum tenent, ſed *diſcum*: neque *crux* illis impoſita, ſed inſcripta eſt. Apud *Steph.* BALVZIVM *tom. 2. cap. alt. p.* 1277. in uno exemplo globus abeſt, non in altero, cui tamen inſculptum eſt *cor*, quod ornat in faſtigio inſcripta *crux*. FELIBIEN. loco *p. 89. 90. not.* 14. laudato, cum eoque TRISTANVS apud *Schminckium* habent quidem imaginem Carolinam, ſiniſtra manu *globo* inſtructam: in quo tamen crucis extremitates non *arcuatae* ſunt, globus ipſe ſimplex, non *gemmis*, non *cingulo* inſtructus. Quae omnia inueniuntur in imperiali. *Ioh.* MABILLONII delineatio *in tom. 2. itin. Italico p. 70. globum* in ſinu gerit, ſed crucis ſigno deſtitutum et uariis auctum litteris, inſtar monogrammatis Carolini.

(6) Vt adeo ſculptorum forte culpa factum ſit, quare in numis, ob ſpatii anguſtias, deſideretur.

(7) *Tom. 2. capitular. p* 1276. 1277. Quamuis enim imagines in ſacris codicibus pictos ipſe tribuat Carolo caluo, quam ſententiam meam non facio; quod uultus reſpondeat Carolo magno ex aſſe: tamen illud nobis ſatis eſt, globo Carolum inſtructum eſſe, ceu ſymbolo tum temporis imperiali.

(8) *Lib. 2. antiquitat. Fuld. c. 15. p. 168.* in quo utraque imago Carolina *diſcos* ſiniſtra manu tenet, loco imperialium globorum.

(9) *Tom 2. itiner. Italici p. 70.* Quam etiam delinearunt *Nicol.* ALEMANNVS *in parietinis Lateranenſibus* atque *Cornel.* MARGARINVS *in collectione inſcriptionum*, quae apud S. Paulum extant. Vltimis egomet adſentior magis, quam primo, qui Caroli M. eſſe, uocat in dubium tribuitque Caluo.

(10) *En ſon hiſtoire de l'abbaye de St. Denys p.* 542. Sceptrum enim in Dionyſii coenobio adſeruatur, in cuius acumine imago Carolidarum. *Ioh. Herm.* SCHMINCKIVS, qui nuper, gratiſſima hiſtoricis opera, Eginhardum edidit cum uariorum notis, inſigniter gaudet de hac imagine, quam petiit ex rariſſimo libro TRISTANI, uulgo dicto, *Traite du Lis.* Cui *primus* in aliis uult tributas. Sed ego in his, quas ego uidi, pro *ultimis* habeo Rationes expoſui *cap. 7. §. 3. p. 89. 90. n.* 14.

(11) *In actis Sanctor. menſis Iun. tom. 1. die 5. p. 459.* facit collector ſpem, his uerbis conceptam: *Omnes Caroli M. imagines forſitan collecturus ad ſupplementum Ianuarii.* Quae tamen nondum eſt expleta. Licet opus ſit ſpicilegio in SS. Ianuarii, praeſertim in Caroli M. hiſtoria propter cauſas, quas indicaui *c. 6. §. 7. p. 80. 81.*

(12) Idola habes apud MABILLONIVN *de re diplomat.* VREDIVM *de ſigillis* Flandriae *aliiſque*, unde congeſſit ſyſtema HEINECCIVS in eleganti opere *de ſigillis.*

(13) Nemo id quidem dixerit uel ſomniando. Quod poſtcarolingiei imperii maieſtas Carolina longe ſit inferior, tantum abeſt, ut hanc ſuperet ullatenus.

(14) Principio Romani *globi* ſymbolo *Iouem* inſtruxere, huius uniuerſi dominum: deinde *Caeſares* idem ſibi adrogarunt ob cauſam eandem. Num in his primus fuerit Valentianus, definiant illi, quibus otium eſt, Romanos numos habere in numerato. In his nomino FRESNEVM *de inferioris aeui numiſmat.* et BEGERVM *in theſauro Palatino*, quibus iungi poteſt SELDENVS *de tit. hon. part. 2 c. 8 p* 189.

(15) Exemplis numorum id clarum eſt Conſtantini M. Theodoſii aliorumque. De Conſtantino enim NICEPHORVS *Caliſtus lib. 7. c.* 49. quod primus fuerit, qui ſphaerae imperiali iunxerit crucem. Sed improbant hoc alii ſibique perſuadent, *globum* cruce *ſignatum* ſerius longe conſpectum fuiſſe in ſtatua Iuſtiniani. Cuius deſcriptionem habent *Procopius* et *Suida.*

(16) Res extra dubitationem eſt poſita. Quod teſtentur hoc picturae et ſigilla. Valde autem errat SELDENVS *part. 1. de tit. honor. c. 8. p.* 191. Qui perhibet anno demum 1013. *ſphaeram imperialem* innotuiſſe imperatoribus in occidente. Quod pontifex Romanos Benedictus auctor fuerit huius ad ſymbola imperialia acceſſionis. Cum Ottonum tot ſigilla ſuperſint, quae *globo* ſeu *ſphaera* inſtructa ſunt Vt adeo cauſas non habeat BARONIVS *tom. XI. annal.* 1013. quare emendet a *Radulph.* GLABRO *lib. 1. c. 5.* proditam chronologiam natalium globi imperialis in occidente.

(17) Alius enim SCEPTRVM omittit, ut *Wittekindus*, quod tamen laudat eiusdem aeui ſcriptor *Luitprandus*; alius GLADIVM; alius LANCEAM; alius ſymbolum imperiale aliud: quorum tamen alii faciant eo tempore mentionem Plerique nolunt aceruatim ſcribere, ſed omnia ſymbola uno notare uerbo *regalium* imperatoris.

(18) Sphae-

Cap. VII.

faciunt uel, uno aut altero tantum nominatis, reliqua omittunt indicantque formula *et* cetera. In *altero* dicendum, quod rationes in globo aureo ceſſent, quae nobis obſtare uidebantur, quominus aureum pariter crederemus ſceptrum [18]. In *tertio* imagini Carolinae imagines opponimus plures, globo imperiali omnino inſtructas [19]. *Quartum* Eginhardus ueſtimenta Carolina enumerauit, non ſymbola regalia, in quibus globi uerſatur ratio [20]. *Quintus* nodus in ſcirpo quaeritur. Quod globi, aliter figurati, referri debeant inter errores figmentaque pictorum [21].

§. 3. Globi ſenſus myſtici.

Senſus globuli imperialis myſticos indagauerunt plurimi [22]. Fabula enim eſt notiſſima, hoc ſymbolo Caeſarem uoluiſſe orbis dominium uniuerſi [23]. Quem ſignificatum ut eluderent reges alii: communi inſtituto et ipſi globum ſibi adrogauerunt inter ſymbola inaugurationis [24]. *Duplicati globi* cauſam Schilterus [25] quaeſiuit in diſcriminibus orientis et occidentis. Ego autem et illud tribuere ſoleo pictorum imperitiae [26]. Globo pagani Cae-

(18) Sphaera enim imperialis non eſt uſus alicuius, ſed meri tantum ornatus. Vt adeo nil obſtet, quo minus illa, inſtar diadematis, ſit aurea. *Deinde* illius magnitudo tanta non eſt, ut credi poſſit, *laminam tenuem*, qua globus eſt inuolutus, Carolini aeui parſimoniae aduerſam fuiſſe.

(19) Genera imaginum Carolidarum dedimus nota 5. 6. 7. ſqq. plenae fidei, quam ſacris debemus codicibus. Qui illas referunt.

(20) *Cap.* 23. enim his uerbis incipit: *Veſtitu patrio, hoc eſt Francisco utebatur* et quae ſequuntur deinceps.

(21) Neque omnis imaginis uel *diadema* alteri reſpondet, quod patet ex plurimum collatione. Vt adeo ſatis ex hoc etiam exemplo conſtet, pictorum liberas et licentioſas hic manus fuiſſe, unde nullae ad dubitandum cauſae de re ipſa.

(22) Praeter ſcriptores *iuris publici* omnes, BVLENGERVS *de imperio Romano*, SELDENVS *de titul. honorum*, BECMANNVS *in notitia dignitat.* GRETSERVS *de cruce*, HEINECCIVS *de ſigillis* et *Dn. Praeſes vom Muntz-Weſen mitler Zeiten* c. 11. p. 86. 87. legi poſſunt, ut innumeros taceam alios.

(23) *Gothofr.* VITERBIENSIS, myſticus interpres, Friderico I. imperatori coaeuus uerbis hic ludit, quae ſequuntur:

Aureus ille globus *pomum uel palla* [*Ball*] *uocatur,*
Vnde figuratum mundum *geſtare putatur.*
Quando coronatur palla gerenda datur.
Significat mundum *forma perhibere rotundum,*
Intus habet plenum terreſtri *pondere fundum,*
Quem tenet arcanum palla ferenda manu.
Taliter hunc mundum *geſtat manus una rotundum*
Regius includit ſic omnia climata pugnus.
Taliter omne, quod eſt, regia pompa tenet.

Et mox de CRVCE:

Crux *supereſt* pomo *coeli ſuperinſita dono.*
Si mundana cupis pugno concludere regna
Significata crucis *tibi ſint reuerenter habenda.*

(24) Quo autem tempore id factum ſit, in eo non conueniunt ſcriptores. Extraneorum enim regum intereſt, ut hunc morem in regnis ſuis repetant altius, ne inſtitutum iniquum reddere uideatur nouitas et inſolentia. Verum aemulationem eorundem a uitio abſoluit, quod et ipſi ſupremos rerum dominos agant referaturque cultiori aeuo inter anilia commenta, Caeſaris iura eſſe in uniuerſum orbem.

(25) *lib. 3. de libert. eccleſ. Germ. c. 9. §. 7.*

(26) *Dn. Praeſ. cap. 11. vom Muntz-Weſen mitler Zeiten* p. 86. *In der einen und meiſtens der lincken Hand ſolle ſich auf den Blech-Müntzen die Welt-Kugel zeigen. Es komt aber den ungeſchickten Stempelſchnitzern noch zu gut, daß ſolches der gemeine Mann einen Reichs-Apffel nennet. Darzu ſich dieſe Mißgeburth, die meiſtens wie ein Juden-Beutel ausſiehet und vielleicht, einiger ihren Gedancken nach, ein Aſchen-Sack, die Kayſer ihrer Sterblichkeit zu erinnern, ſeyn ſolle, noch ebender als einer Kugel ſchicket. Ich habe mich gewundert, daß der gute Herr Schilter den dolpelhafften Stempelſchnitzern mit einem Geheimniß helffen will, gleich als wenn damit auf das doppelte Römiſche Reich in Oſten und Weſten gezielet worden. Welches ſich zu denen Zeiten, da ſich dieſe mißgebohrne Welt-Kugeln finden, gar nicht ſchicket. Weil aber das Kreuz auf der Kugel keine Haltung hatte, ſo wurde es mit einem Riemen angebunden. Welchen die alten Bildſchnitzer ohne Zweiffel durch den kropfigten Abſchnitt vorſtellen wollen.*

Praeſertim quod ſupra *n.* 23 *p.* 91. 92. *ex Viterbienſi* conſtet, globum huoc terrae fauillis impletum fuiſſe, quae funiculo debuit ita conſtringi. Accedit, quod hic loci exhibitus numus Cunradi antiſtitis dextra manu pariter *globum* teneat, ſiue ſphaeram. Cuius tamen fingere non licet iura in imperia orientis et occidentis *Dn. Praeſ. p. 117. l. c. Das ſchwereſte iſt, was man mit der Reichs-Kugel machen ſolle, welche der Biſchoff Cunrad in der lincken führet. Man möchte vielleicht auf das Meinziſche Erz-Canzler Amt ſehen, allein davon findet ſich ſonſten nichtes, und geſchehe zum Eintrag wider Chur-Pfalz. Vielleicht ſolle dieſes ein Sack Aſchen anzeigen, worbey ſich der Biſchoff ſeiner Sterblichkeit erinnern wollen.* Illud autem memoria hic dignis-

Cap. VII.

Signacula crucis, *cordis.* *mutatio in orbem.*

Caeſares impoſuerunt *uictoriolam* [27], nonnunquam *auem* [28], atque *aquilam* ſigillatim [29]. Chriſtiani autem principes in faſtigio globi locarunt ſanctam CRVCEM [30], quam ipſi etiam globo quandoque inſcripſerunt [31]: aliquando *cor* reperi eidem globo inſculptum [32]. Nonnunquam, globi loco, *orbem* in picturis offendi ſiue *diſcum imperialem* [33].

GLADIVS IMPERIALIS.

[uu] Inuentarium Ludouicianum *litt. A.* ita hoc ſymbolum notat: *Adſunt quoque ſpeciatim duo* GLADII, *unus S. Mauritii, alter S. Caroli.* Atque hunc delineauimus in *tabula num. 8.* Deſcriptionem eius habes apud WAGENSEILIVM *cap. 26. p. 240.* his uerbis conceptam: *In* GLADIO, *qui* Caroli M. *eſſe dicitur, pomum manubrii rotundum ex uno latere* AQVILAM *ſimplicem; ex altero* LEONEM *oſtentat cum cauda biſurcata, in altum protenſa. Laminae, ubi latiſſima eſt, ſecundum longitudinem, hinc inciſum; CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT: inde; CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT.* Qui autem, num hic gladius referri mereatur inter Caroli M reliquias. Obmoueri aduerſus hanc fidem poſſunt, quae ſequuntur. *Principio* hiſtoria fabuloſa eſt, gladium hunc Carolo M. de coelo delatum eſſe ab angelo [34]. *Verum* nil noui eſt, quod res ueriſſima inuoluatur commentitiis narratiunculis [35]. *Deinde* figura gladii Carolini, quam refert eius imago, deſcripta BALVZIO *tom. 2. capitul. p. 1275.* et MABILLONIO *Muſei Italici tom. 1. p. 70.* necquicquam reſpondet Noribergenſi [36]. *Sed* eundem principem gladiis uiuum eſſe diuerſimode figuratis, quid obſtat? quaeſo [37]. *Poſt* Carolinum enſem oſtentant coeno-

§. 3.

Num inter reliquias Caroli M? Ratiocinatio negatiua.

dignisſimum, quod aemulatio extraneorum regum in gerendo *globo* fruſtra uitii ac inſolentiae arguatur, quando idem in uſu fuit Germaniae antiſtitibus. Venit autem nunc alia coniectura in mentem, uoluiſſe antiſtitem imperialis *globi oſtenſione* docere, cui ius debeat monetandi. Scilicet non ſibi illud adſcribere poterat uerum beneficio Caeſaris ac imperii. Quo ſine hodieque ordinum imperii numis additus *globus imperialis*, inde etiam nomen uenit, ut *crucigeri* ſiue *Kreuzer* adpellentur.

(27) Vnde STRADA occaſionem arripuit, ut Caroli M. etiam numo adfigeret *uictoriolam.* Quod inſtitutum ſacra non probant hominum chriſtianorum. Vt potius nouum ſit indicium partus ſuppoſititii, illis addendum, quae recenſuimus *cap. 7. §. 3. litt. bb. p. 86. 87. ſq.*

(28) Si fidem habet CHOVL in libro *de la Religion Rom. p. 141.* cuius loci nos admonuit HEINECCIVS de ſigillis *part. 1. c. 9. n. 22. p. 86. 87.*

(29) Ioui ſacrum et auſpicatum Romanorum inſigne. Qui numi paſſim offenduntur.

(30) Myſticos ſenſus dedimus ex Viterbienſi *notula* 23. Ampliores longe habet GRETSERVS *in horto S. crucis part. 1. p. 91.* quem audiemus; *Auream cum eminente cruce ſphaeram ſiniſtrae regis induit manui, arrhabonem regni deſponſati. Globus aerſatilis de uno in alium deuolui imperia, Deo ſic impellente, indicat. Nihil in hac mortalitate ſtabile, nihil diuturnum nedum perpetuum. Adeo ut regnorum aetates ſiant aetates regum. Solum Deum aemuli expertem, mundi principem permanere aeternum. Defixa* CRVCICVLA *in animum merito reuocat, orbem Ieſu Chriſti ſanguine redemtum, hoc aeſtatore indicatum iri in nouiſſimis, aliis patratae tyrannidis poena irrogata, aliis ob rem bene geſtam, beata aeternitate retributa.* Non habeo, quod in his notem. Sunt tamen alii adſentatores pontificis Romani, qui hoc uinculo utuntur conſecutionis in myſtico hoc crucis ſigno: *orbis dominium Deus credidit chriſto; chriſtus papae; papa imperatori.* Quo dogmate non eſſe poteſt magis peſtilentum ad regna euertenda technis ſupremi ſacerdotii.

(31) Schema habes apud BROWERVM *in antiquitat. Fuld. lib. 2. c. 15.* et MABILLONIVM *in muſeo Italic. p. 70.*

(32) Icon exhibetur a BALVZIO *tom. 2. capitul. p. 1278.* Forte id factum eſt, ut religione ſacri pectoris indicaretur theſaurus *cruciger.*

(33) Omnino cauendum eſt, ne *clypei* aut etiam *galeae* cum *ſphaera* imperiali confundantur. Primi enim et alterius generis arma ſaepius etiam in ſchematibus imperialibus indicantur. Quod legi et conſpici poteſt in pluribus ſigillis; quae congeſſit HEINECCIVS. Cautelam ſigillatim commendauit EGGELING *in diſſert. 5. antiquit. Germ.* Quae attendenda.

(34) Anonymus *in adpendice. Vnd darnach weiſet man auch K. Caroli Schwerdt, das ihm der Engel brachte, damit er in göttlicher Krafft gar viel Streit zu Troſt der Chriſtenheit und mächtiglichen Sieg erhalten hat.* Et grauior teſtis MARTINVS V. papa, qui idem adfirmat in *bulla adpendic. litt. E. Gladius,* ait, *magnifici Caroli imperatoris, ei* ANGELICA, *ut dicitur, manu porrectus.*

(35) Nihil de fabula hac Eginhardus; nihil ſcriptores aeui Carolini; illi etiam auctores nihil, qui argumenta tractarunt, ob quae Carolus mereretur *caelitibus* adſcribi. Recentiorum itaque hominum ſunt anilia commenta.

(36) Gladius enim uterque *capulum habet cum quadruplici fere retinaculo, crucis inſtar.* Contra imperialis non differt a forma gladii, quo uti hodieque ſolent *carnifices.* FERRARIVS *in elect. Ioſephi p. 5. c. 5. Das Schwerdt* Caroli M. *welches groſſer und breiter als manches Richt-Schwerd, hat eine ſilber verguldte und mit kleinen Perlen zu Bezeichnung gewiſſer Figuren, eingelegte Scheiden.* Quomodo forte explicanda ſunt uerba AMANDI inferius *cap 5. p. 64.* qui perhibet *eaſdem* Carolinum ex *auro* fuiſſe *puriſſimo.* Cum in metallum uaginae reſpondeat, non ſecuri.

(37) Quod ipſe innuit *Eginhardus cap. 23.* quod Carolus M. uſus ſit gladiis multiplicibus. Quemadmodum etiam Aquenſis *num. 9.* delineatus, cum Noribergenſi *num. 8.* commune nihil habet.

Cap. VII. bitae Dionyſiani in Gallia [38]; Angli in cimeliis, regi Athelſtano donatis ab Hugone magno [39]; Aquisgranenſis ciuitas, illius hodieque tutelaris [40]; tumulus Carolinus [41]: ut adeo fides uix ſuperſit quinto Noribergenſi. Verum quid obſtat, huic dare tantum fidem [42], ceteris derogare aut limites fidei proferre ad omnes [43]. *Praeterea* heraldicum gladii Noribergenſis idolum eſſe Bohemicum [44], nemo negat. Verum quin Bohemici imperatoris aut Caroli IV. gladius ſit: uel ex unius Ludouici intelligitur inuentario [45.] Quod Caroli IV. imperio eſt uetuſtius. Vt adeo ridendae ſint argutiae Syluianae [46]. Quia alius rei auctor eſt ipſius, alius heraldici ſigni [47], maxime cum ſpatium illud quoque conſpiciatur in Dionyſiano [48], cui Bohemica inſignia a Carolo IV. potuerunt inſcribi [49]. *Tandem* Eginhardus narrat, gladium Caroli M. aureum fuiſſe [50]. Verum huic tantum non eſt pretium, quam illi, quem ferreum ſtrinxit aduerſus hoſtes [51]. §. 3.

Rationes affirmantium. Quae autem Noribergenſem gladium opinione muniunt, quod fuerit Caroli M, ſunt quidem haec. *Principio* credibile non eſt, tanta eundem religione ſeruatum, in numeroque poſitum fuiſſe imperialium reliquiarum (52): niſi pretium illi feciſſet Caroli M. religio [53]. *Deinde* maxima hic auctoritas Wittekindi, qui Cunradi primi gladium inter ſymbola non ſolum refert imperialia (54); uerum etiam eundem *ueterum regum* fuiſſe, adfirmat. Quo nomine alios non intelligit, quam Carolidas [55]. *Poſt* ipſe etiam Eginhardus auctor eſt, quod Carolus

(38) Cuius delineationem habet *Michel* FELIBIEN *in deſcript. eccleſiae S Dionyſii cap. 3. p.* 543. Verba exſcripſimus ſupra *cap* 7. *p.* 89. 90. *nota* 14. Figura eius imperiali gladio, quo Noriberga gaudet, reſpondet omnino

(39) Verba ſcriptorum dedimus ſupra *cap.* 7. *p.* 90. et in *adpendice* In medio aeuo enim *lanceae* uerbum ſaepius accipitur pro nomine *gladii*. Addi poteſt GRETSERVS *cap.* 8 *ad adpend.*

(40) Gladius moris Perſarum *ein Perſianiſcher Säbel*, a Noribergenſi prorſus diuerſus. Figuram acinacis Carolini, apud Aquisgranenſes cuſtoditi, habes in *tabula num.* 9. Cuius frequens memoria eſt ſupra *cap.* 5. *p.* 30 *ſeq.* Reſpondet prope illi, quo accinctus eſt Carolus in imagine ſuperius delineata.

(41) Quem memorat *Ademarus* ſupra *cap.* 5. §. 1. *litt. dd. p.* 47 48. Vtrum uero Aquisgranenſibus is ipſe ab Ottone III. ſit relictus, definiuerunt alii.

(42) Praeſertim quando *Noribergenſi gladio*, quod Caroli M. ſit, argumenta fauent, quae ſtatim ſequentur.

(43) Quod ideo commendo. Quoniam ipſe EGINHARDVS *cap.* 23. aliquot gladiorum mentionem facit, quos geſſerit Carolus magnus.

(44) Auctor *anonymus in adpend. litt. G. Auf dem Käyſerl. Schwerdt iſt der Böhmiſche Löwe, mit doppeltem Schweiffe an dem Kopff gebildet.*

(45) Eſt hoc argumentum omni dubitatione maius. Nam catalogus *inſignium*, a Ludouici V. filio an. 1350. confectus, iam commemorat enſem *Carolinum* in *adpendice*. Vt adeo fieri non potuerit, finxiſſe illum ſucceſſorem Carolum quartum. Neque etiam Henrico VII. illud dari poteſt. Partim quod ipſe inſignia imperialia Caroli M. non habuerit, quod doctum eſt *cap.* 5 §. 8. *litt. ss. p* 61. 62. partim, quod gentilitia arma eius non fuerint Bohemica.

(46) Locum *Aeneae* SYLVII exſcripſimus ſupra *cap.* 4. §. 6. *litt. rr. p.* 33. 34. *Quod ſi autem*, inquit, *Caroli IV fuerunt, at mihi Leo Bohemicus perſuadet* et quae ſequuntur.

(47) Neque enim aliquid noui eſt, poſſeſſorem alicuius rei ſibi id adrogare, ut teſſeram ſuam nomenque illi inſeribat. Si non ob aliam cauſam, memoriae tamen ergo, cuius Carolus IV. fuit ſtudioſiſſimus. Vrgebis tamen, dominii hoc indicium eſſe, quod dari nequeat imperatori in imperialibus cimeliis. Fateor ultimum, ſed excuſari tamen, ſi non defendi, poteſt primum: quod Carolus 4. ita uoluerit ueſtigium ad poſteros transferre, quod imperii maieſtas fuerit penes regem Bohemiae.

(48) Quod uidere licet apud FELIBIENVM in loco, quem dedimus *cap.* 7. §. 3. *p.* 89. 90. *not.* 14.

(49) Praeſertim cum pomi alterum latus hodieque ſit inſtar uacui orbis.

(50) *Cap.* 23 his uerbis: Carolus M. *gladio ſemper accinctus. Cuius capulus ac baltheus aut* AVREVS *aut* ARGENTEVS *erat. Aliquoties et gemmato enſe utebatur. Quod tamen nonniſi in praecipuis feſtiuitatibus uel ſi gentium legati adeſſent, faciebat.*

[51] Alium enim ornatus gratia geſſit, alium uſus ergo. Quod ipſe teſtatur *Eginhardus cap.* 23.

[52] Multa enim regna ſunt, quae enſem non ſolent referre inter *ſymbola regalia*. Nouus enim quisque rex enſe utitur, qui uiribus eius ac corporis magnitudini reſpondet. Vt adeo cauſae ſingulares requirantur, ſi regis anteceſſoris gladius ſucceſſori eſſe debeat in pretio

[53] Huius enim memoriam commendarunt quam plurima. Conditor fuerat imperii: tutor defenſorque ſacrorum: paganorum apoſtolus: regnorum, late patentium, princeps: patritius Romae ac papae: honoris *ſanctorum* candidatus, cetera.

[54] Verba illius recitauimus *cap.* 4. §. 1. *litt tt. p.* 23. 24. Argumentum ex hoc loco uniuerſim petitum e. 7.

[55] Quis enim dixerit uel ſomniando, tanti feciſſe poſteros reges famam uirtutesque uel *Ludouici* pii, patris, quem ſpreuerant filii, uel *Lotharii* uel *Ludouici* iunioris uel *Caroli* calui aut craſſi uel *Arnulphi*, tot enim principes Cunradum I. anteceſſerunt, ut arma illius digna haberent nomine reliquiarum.

[56] Non

Cap. VII.

lus M. ſedulo geſſerit gladium eoque accinctus fuerit etiam in feſtiuitatibus (56). Credibile igitur eſt, enſes Carolinos, tot uictoriis etiam aduerſus paganos, illuſtres, relatos fuiſſe inter ſacras reliquias [57]. Quod cum ita ſit, facile intelligitur, quare *gladio* Noribergae cuſtodito primae debeantur [58]. Quamuis diſputatum quandoque ſit, num ei praeferri queat in Caeſarum inauguratione et creandorum equitum ritu Aquisgranenſis [59]. Vnde etiam conſtat, quare imperatores ſupremae iurisdictionis ſignaculum habuerint enſem [60], teneanturque etiamnunc clientes imperii ad oſculum gladii imperialis in clientelari inauguratione [61]. Taceo ſenſus politicos electoralium gladiorum (62) *der Chur-Schwerdter* et quare olim his ſchematibus alii principes fuerint deſtituti (63).

ENSIS S. MAVRITII an. 296. martyrii cum legione Thebeorum.

(xx) Matricula Ludouiciana *adpendice litt. A.* notat eum his uerbis: *duo GLADII, unus S. MAVRITII.* WAGENSEILIVS eum *cap. 26. p. 146.* ita deſcribit: *In altero gladio, quo MAVRITIVM non quidem imperatorem, ut aliqui ineptiſſime ſcripſerunt, ſed MARTYREM et Thebeae legionis ducem, uſum fuiſſe fama fert. Pomum in capulo cordis alicuius figuram imitatur. Huius pomi unum latus nota caret; in altero AQVILA dimidia additos habet tres LEONES ambulantes. In laminae una parte ſe offerunt uerba; BENEDICTVS DOMINVS, DEVS: in altera, DEVS, QVI DOCET MANVS.* Carolo M forte gladius hic pariter poteſt tribui. Quoniam ipſe etiam *lanceam* poſſedit *Mauritianam*, donatam poſt Angliae regi Athelſtano (64), imo ipſo gladio Mauritiano uſum eſſe, ſcribunt, Carolum Martellum (65). Vtrum uero reliquiae hae ſint genuinae: noſtra non adeo refert. Dubia huius fidei ſunt haec. Quoniam Mauritiano ENSE et ANNVLO gaudeat dux Sabaudiae, ordine militum inſtituto in utriusque memoriam (66). Verum nihil prohibet, quominus fidem demus gladiis

§. 3.

[56] Non enim fruſtra eſſe, exiſtimo, quare EGINHARDVS *cap. 23* adeo ſeduiam gladiorum Caroli fecerit mentionem. Quaſi praeſenſione quadam ractus fuerit animus illius, fore, ut enſes Carolini inter imperiales reliquias numerarentur. Idem firmant imagines Carolinae: quae omnes referunt *gladium.* Quo uel adcinctus eſt ipſe Carolus uel adſtat lateri eius armiger, qui porrigit illi eundem.

[57] In mores uenerat tum inter principes chriſtianos, ut *gladios, lanceas, haſtas, arma* aduerſus paganos ſtricta uel templis conſecrarent uel imperialibus theſauris. De gladio Conſtantini M. quondam inſigni imperiali diximus *cap. 7. p. 95.* et in *adpendice litt. N.*

[58] Pro Noribergenſis gladii in hoc genere praerogatiua faciunt. *Primo*, quod nullus in illo obſit ornatus, quominus credi poſſit, ſtrinxiſſe illum uictorem Carolum in praeliis aduerſus populos paganos. Quod *Eginhardus cap. 23.* negat Aquisgranenſi ob auri et gemmarum adparatus. *Deinde* inſcriptio admonet, gladium hunc non iacuiſſe in ſorditie et otio.

[59] Apologia Noribergenſis in *adpend. litt. M.* *Auſſer daß bey Ihr. Kayſerl. Majeſt.* Ioſephi coronationis actu *die* Canonici *der Stadt Aachen bloß und allein daruber, welches Schwerdt zum Ritterſchlagen gewöhnlich gebraucht werde, einigen Zweiffel erinnert haben.* Starem ego et hic pro Noribergenſi, quia *acinace* nemo regum utitur in creandis equitibus.

(60) Veterum Romanorum ritus in uſu gladii politico, praeſertim in imperatoribus, congeſſit BVLENGERVS *de imperat. Rom. lib. 2. cap. 16* quod eſt *de enſe aut pugione imperatorum.* Cuius auctoris ſcrinia nolumus expilare.

[61] Quod hodie etiam faciunt *ſacri antiſtites.* Neque immerito. Quoniam moribus imperii Germanici hi etiam tenentur ad militaria ſeruitia praeſtanda imperio.

[62] De his ſigillatim *Dn. Praeſes in formula ducatus Brandeburgici §. 9. litt f.*

[63] Quoniam principes quondam nouelli *ſuperioritatem territorialem* priuilegio habuerunt, ſoli electores iure *originario.*

[64] Loca exſcripſimus *cap. 7. §. 3. litt. bb. p. 88. 89. ſq.* et in adpendice GRETSERVS *cap. 8.* Id miror, *p. 89* caſtigatum errorem etiam BVLENGERVM errare *lib. 2. de imperat. c. 16 p. 136.* Cuius narratio eſt haec: *Enſis Conſtantini M. religione plenus fuit: quem Hugo rex* (princeps) *Galliae ad Henricum Ottonis M patrem miſit* (coaeui omnes hoc narrant de Angliae rege Athelſtano), *in quo litteris aureis nomen antiqui poſſeſſoris legebatur. In capulo quoque ſuper craſſas auri laminas* CLAVVM *aureum adfixum cerneres, unum ex quatuor, quos Iudaica perfectio dominici corporis aptarat ſupplicio, ait continuator Bedae lib. 2. c. 8.* Verum, pace tua, Bulengere! hoc non ait Beda, quem non euoluiſti, ſed, quem exſcripſiſti, Baronius tuus, qui te alioſque feſellit. Vide quam putidum ſit, fontes non ſalutare, ſed riuulos ſequi et primos mentiri, alteros tacere.

[65] Fide annalium Francorum, ad quos prouocant Morerius.

[66] Quoniam in Sabaudiae confiniis ſupplicio adfectus eſt legionis militum chriſtianorum dux *Mauritius;* ideo Sabaudi illum acceperunt *patronum ducatui ſuo tutelarem Lamb von der* BVRCH *hiſt. Sab p. 129.* Imo ſunt, qui ſtemma Sabaudiae principum repetere audent a S. Mauritio MYRAEVS *de equeſtr. ord. p. 83* Illud conſtat, Sabaudiae duces ordinem militum ſacrorum inſtituiſſe S Mauritio dicatum, de quo *Aeneas* SYLVIVS *lib. 7 commentar. ſui temp. p. 181 Petr.* MATTHAEI *in hiſt. Lud. XI lib 3. p. 106.* Conditor eius laudatur Amadeus VII poſt, dimiſſo ducatu papa, qui in ſolitudine Ripalienſi an. 1434. ſub nomine equitum EREMITARVM S. MAVRITII milites coegit, THEATRVM *Sabaudiae et Pedemontii tom. 1.* et *Philibert.* PINGONIVS *in arbore genealog. Sabaud. p. 53.* ſed alii hoc tribuunt comitibus Sabaudiae uetuſtioris aeui *P.* BELOYVS *Orig. equeſtr. c. 20. Franc.* MENENIVS *in delic. ord. equeſtr. p. 83.* Verum an. 1572. militum S. Mauritii ordinem cum ordine S. Lazari coniunxit *Emanuel Philibertus* dux Sabaudiae atque a pontifice Gregorio XIII. utriosque ordinis per Hiſpaniam Italiamque adpellatus ſupremus magiſter GVICHENON *en hiſtoire de Savoye*

et

Cap. VII. diis duobus (67). *Deinde* in templo Halenſi cathedrali adſeruatus olim fuerat *Mauritiani* gladii MVCRO ſeu acumen (68), neque tamen caret illo imperialis. Aſt cum in nimio peccet reliquiarum Mauritianarum Magdeburgenſis archiepiſcopatus, Mauritio ſacer, ſuſpicionem omnino id auget rei minus genuinae (69). *Demum* ſunt, qui hiſtoriam ipſam de Mauritii martyrio uocant in dubium (70), praeſertim cum eius teſtis unicus ſit S. B Eucherius (71). Verum ut ex ſilentio ſcriptorum conſecutionis uinculum eſt infirmum: ita ſunt, qui coniecturas eruunt grauiorum de S. Mauritio duce teſtium (72)). Neque credibile eſt, tam altas radices fabulam egiſſe, ut Galliae urbs AGAVNVM in confinio Geneuae ad Rhodanum *Mauritia* adpellaretur (73); quod

A martyrium ibi paſſus fuerit atque in illis oris ſacro duci ſociisque militibus tumulus ibidem paratus (74). Ceterum non ſolum *enſi*, ſed et *lanceae S. Mauritii*, cum adpendente *uexillo* tribui ſolet uis et terror aduerſus hoſtes paganos (75). Quapropter utriusque memoriam coluere Magdeburgici antiſtites in numis, quos *Dn. Praeſ.* mecum ex ſuo muſeo (76) communicauit adpoſuitque hic loci. §. 3.

§. 4. *Clau-*

et CHERVBINVS *in bullar. tom. 2. conſt. 6. 7.* .. FAVYN *en theatre d' honneur lib. 8 p. 1489. inſtitution des ordres de S. Morice et S. Lazare en Sauoye.* Ceterum claris uerbis de enſe Mauritii, Sabaudiae ſymbolo ſcribit MENENIVS *delitiar. ord. equeſtr. p. 83.* et BEYERLINCK *in theatro litt E. p. 325.* Hunc ut tutelarem ac praeſidem Allobroges uenerantur et ſunt, qui Sabaudiae ducum ſtemma ab eo deducere conantur. Hoc conſtat, S. MAVRITII GLADIVM et ANNVLVM *a ducibus iſtis magno cum honore ſeruari atque ut* PIGNVS IMPERII, *cum inaugarantur, iisdem ſolenni ritu tradi.*

(67) Aut dubia ſibremus in Sabaudum. Pleraque enim, quae Sabaudi de S. Mauritii martyrio narrant, talia ſunt, ut redoleant fabellas. Taceo, quod Sabaudiae ſcriptorum alii, omiſſo ENSE, *annuli* ſolius faciant mentionem.

(68) In MATRICVLA *reliquiarum* HALENSIVM, *edita* 1520. *in 4to.* cum plurimis figuris *ſcena 6. p. 70.* narratio eſt haec: *Zum erſten ein ſilbern Bruſt-Bild* Sancti Mauritii, *Patronen des gantzen Stiffts. Darinnen iſt 1. non der Stirne, 2. ein Zahn, 3. ein Finger, 4. von ſeinem Arme, 5. von ſeinem Corper 19. Partickel, 6 von ſeinem Panier, 7. von ſeinem Grab, 8. die Spitz ſeines Schwerdts.*

(69) In templo tantum cathedrali, quod Halae eſt, Mauritianas notaui reliquias, quae ſequuntur. *Scena ſexta p. 7. 9. ein ſtück einer Elen lang und drey viertel breit von dem Banier des H. Mauritii des Patrons des Ertz-Stiffts ſamt ſeiner Legion, geweſen ſtarck 6666. Mann. 10. von dem Haupt des H. Mauricii, 11. elf partickel ſeines Corpers, 12. wider 22. partickel, 13. das halbe Renn-Fähnlein St. Mauritii, 15. ein mercklich ſtück von ſeinem Arm, 16. von ſeinen Rohren 9. ſtücke, 17) ein Zahn von ihm, 18. drey partickel von ihm, 19. die Ribbe von St. Mauritio, 20. eine Rohre von ihm, 21. ein Fanlein mit Perlen geſtickt, darin ſeyn 2. ſtück von St Mauritii Zähnen*, taceo partes alias, quae induſtriam meam fugerunt. Ceterum inſignis huius adparatus hodie ne hilum ſupereſt Halae. Ignoratur etiam tempus, locus, homines ſacri ſpolii.

(70) *Iacob.* BASNAGE *en hiſtoire de l' Egliſe lib. 10. c. 4. §. 7. p. 1223. 1224.* hiſtoriam ex inſtituto conuellit haberque pro commentitia.

(71) Epiſcopus Lugdunenſis. Qui tamen medio *ſeculi quinti* [450] aut, ſi Eucherium iuniorem intelligas, ut CAVEVS ad an. 434. *ſeculo ſexto* [520] uixere, cum hiſtoria de *Thebaeae legionis martyrio* contigerit *an.* 296. ducentis annis ante et amplius. Vitam de S. Eucherio habes apud *Iacob.* SEVERTIVM *in archiepiſcop. Lugdunenſ. XXI. paragraph. 1. p. 42. 43.*

[72] Hiſtoria S. Mauritii eſt haec. Habuerat, Maximiniano imperatore, Mauritius legionem militum chriſtianorum. Ab his Caeſar exigit iusiurandum militare ritu pagano. Negant hoc uniuerſi, ſacrorum cauſa. Iram itaque Caeſaris in ſe concitant omnesque ad ultimum ſupplicium condemnantur. Temperatur uero ſententia, ut principio ex ſingulis cohortibus decem occiderentur, quo reliquis ad poenitentiam eſſet ſpatium. Verum obfirmant milites fide in chriſtum animos ſuos ſicque omnes trucidantur. Dux legionis Mauritius inter poſtremos fuit, qui occiſi. Ante etiam filius illius Photinus ſupplicio adfectus eſſe dicitur, ad augendum patris, qui illud adſpexerat, animi cruciatus. Qua propter non ſolum coelitum numero adſcriptus eſt Mauritius cum legione uniuerſa: ſed etiam *haſtae, lanceae, gladio, uexillo* ceterisque *armis* illius uis tributa diuinitatis. Praeſertim in praeliis aduerſus paganos. Qua etiam religione tactus eſt Corolus M, ut in bellis Mauritii *lancea* et *gladio* multoties cum ſucceſſu uteretur. Hiſtoriam ex inſtituto primus ſcripſit S. EVCHERIVS in *nota* 71. laudatus, quem animaduerſionibus ſuis auctum edidit *Petr.* STEVARTIVS *Ingolſtadii* 1617. Eucherium ſequuntur BARONIVS *tom. 2 an.* 297. et ſcriptores martyrologi *Petr.* A NATALIBVS, VINCENTIVS; BARONIVS itemque SVRIVS *de actis SS menſ. Iulii die* 28. Verum *Ioan.* BOLLANDVS *die* 22. *menſis Februar. p.* 238. de S. Mauritio *et ſeptuaginta* [alii enim negant occiſam fuiſſe legionem uniuerſam] *millibus martyribus* uarias ex Graecis menaeis aliisque ſcriptoribus ineditis congeſſit attulitque coniecturas, unde defendi poteſt martyrium Mauritianum.

[73] *Agauni* uox enim obſoleta eſt et urbs uno uerbo nunc adpellatur *S. Mauritius*, Gallice *S. Morice. Iacob.* SEVERTIVS *in Epiſcop Lugdun 29. paragr. 5. 6. p* 73. 74.

[74] Eſt enim non procul ab urbe Mauritiana coenobium S. Mauritio, Agaunenſi martyri ſacrum, quod condidit Burgundiae rex Sigismundus tumulauitque ibidem oſſa S. Mauritii et martyrum ſociorum.

[75] De *lancea* Mauritii, Athelſtano regi donata *p.* 89. 90. A qua cum faſcia, more aeui iſtius militari pendeat, error inde uenit pictorum, qui Mauritio *labarum* aut *uexillum* cohortis alicuius adfingunt. Male. Nam fuerat Mauritius dux legionis non uexillarius.

[76] Vterque numus an. 1708. erutus et effoſſus eſt in Halenſi uicinia non procul Querfurtho. Inde natus

Cap. VII. III. SCENA, ARMA CHRISTI.

§. 4.

§. 4. *Claudit ſacrum u.. .. ſcena* TERTIA. *Quam occupant* arma, *quae uocantur*, Chriſti *(*) ſeruatoris. Referuntur ad hanc claſſem* I) MAPPA *(aa) ſacrae coenae;* II) LINTEVM, *abſtergendis pedibus apoſtolorum adhibitum (bb);* III) SPINAE, *quinque numero (cc), ex corona;* IV) CRVCIS *ſacrae (dd) fragmentum inſigne;* V) LANCEA *ſacra (ee), plena uetuſtatis et religionis* VI); CLAVIſque *praegnans (ff), quibus cruci adfixus eſt ſeruator.*

Vnde nomen arma Chriſti?

(*) Quare hoc uſi ſint nomine ſcriptores medii aeui, ex inſtituto diſquirit GRETSERVS *cap. 3.* adpendicis. Is enim auctor, quo plenior eſt in hoc argumento, eo nos erimus breuiores.

MAPPA S. *coenae.*

(aa) Deſideratur haec pars in matricula Ludouiciana *adpendice*. Verum notat illam anonymus in *adpendice: ein ſtück des Tiſch-Tuches, darauf der HErr Chriſtus ſein Abendmahl gehalten.* Plenius alter in *adpendice*, qui teſtes domeſtici. Credibile itaque eſt, hanc ſpeciem non Carolo magno deberi, ſed quarto. Ceterum eiusdem mappae etiam alibi oſtenduntur fragmenta. In monaſterio *Andecenſi* ſuperioris Bauariae: *oſtenduntur reliquiae MAPPAE quoque, in qua creditur Chriſtus ultimam coenam ſumpſiſſe*, teſte BEYERLINKIO *litt. R. p. 285.* Nec minus *Halae* noſtrae, ubi auctor lipſanothecae *ſcen. 2. p. 17. uom Tiſch-Tuch, das der HErr Chriſtus am Abend-Eſſen gebraucht; uom Tiſch des Abendeſſens 6. partickel* et aliud fragmentum *p.* 33.

LINTEVM *Chriſti.*

(bb) Neque huius fragmenti ſingularis fit mentio in matricula *adpendice*. Anonymus tamen *ibidem* adnotat, *darnach ein ſtück uon dem Schurtz-Tuch, das unſer HErr JEſus Chriſtus, zu waſchen die Füſſe ſeiner Jünger, für ſich gehabt hatt.* Idem repetitur *adp.* Verum etiam loca A alia plura huius lintei gaudere uolunt ſegmentis, utpote *Roma* [1]; coenobium Caſſinenſe [2]; *Andecenſe* [3]; templum primarium *Tornacenſe* [4]; *Halenſe* (5), et forte alia. Fraus, ſi quae ſubeſt, ita detegi poſſet, ſi conferrentur inuicem haec fragmenta (6), quae cum generis eſſe deberent eiusdem, ita uariant, ut alia loca ſindonem, alia linteum, alia pannum oſtentent.

SPINAE *coronae ſeruatoris.*

B [cc] Etiam hae reliquae deſiderantur in catalogo Ludouiciano *adpendice.* Interpres autem domeſticus Norimbergenſis *ibidem: darnach uon der Dornen Cron fünff Dorner in dreyen Monſtranzen, die das würdig Haupt unſers HErrn IEſu Chriſti uerwundt und blutflüſſig gemachet haben.* Vtinam numeri ſpinarum eſſent magis contracti. Cum enim unius capitis cingulo ſufficiant uiginti, earum C aut paulo plures: utique ſubleſtae fidei ſuſpicionem augebit, ſi infinitae ſpinae turgeant opinione religionis, quod chriſti caput attigerint uulnerauerintque in cruce (7). Vere ſcribo, unius templi Halenſis ſacram ſupellectilem ſufficere ſpineae [8] coronae: cum tamen uix lipſana oſtendantur in ullis locis aliis, ubi ſuam non claſſem habent chriſti ſpinae [9]. Vt in nimio uix peccare poſſit, qui dixerit, tantam ſpinarum eius generis copiam ac molem eſſe, ut

tus eſt libellus *Dn. Praeſ.* anno poſt editus inſcriptusque *Einleitung zu dem Teutſchen Muntz-Weſen mittler Zeiten.* Vbi numorum bracteatorum uberior eſt explicatio.

(1) In templo S. Ioannis Lateranenſi oſtenditur LINTEVS, *quo Chriſtus apoſtolis pedes terſit* BEYERLINCK *litt. R. p.* 300.

(2) Ita enim chronicon CASSINENSE *lib. 2. c. 34. circa annum* 1016. *monachi quidam, Hieroſolymis reuerſi, partic alam* LINTEI, *quo dominus apoſtolorum pedes in ultima coena deterſit, attulerunt Caſſinum. Cuius rei fides cum plurimis eſſet ſuſpecta, monachi eam ardentibus impoſuerunt carbonibus. Quorum ſtatim colorem induit linteum: ſed, ab iis remotum, priorem colorem recepit.*

(3) Huius coenobii haec ſpecies reliquiarum ab aliis in materia abhorret. Ita enim deſcribitur apud BEYERLINCKIVM *litt. R p. 285. fragmenta panni, quo chriſtus diſcipulorum pedes exterſit* Niſi panni uox cum linteo confundatur.

(4) Matriculam ingentis reliquiarum huius templi adparatus congeſſit confecitque *Ioan* COGNATVS in *chronico*. Vbi inter alia chriſti arma numerat: *fragmentum de* SINDONE, *quo praecinctus fuit lauans chriſtus pedes apoſtolorum.*

(5) *Anonymus* LIPSANOTHECAE *Halenſis ſcen. 2. p. 19.* notat hoc genus reliquiarum in templo cathedrali: *uom Schurtz-Tuch, damit Chriſtus gegürtet zu ſeiner Iunger Fuſſe-Waſchung.*

(6) Quod loca docebunt, ſi notam 3. et 4. contuleris cum reliquis.

[7] Verbis hic ſcribo alienis, quod domeſticus commentator *vom Nürnbergiſchen Heiligthum* illis utatur. Sunt autem haec: *Quod ſi quis cauillari auſit et dicere, tantum non ſtruem ex* SPINARVM *copia confici poſſe, non errabit. Quod uere ubiuis locorum* SPINAE *crucis chriſti oſtententur. Quandoquidem* Romae *ſpinae duae: in illo Hiſpaniae coenobio de* Spina: Louanii *in Belgio ſpinarum partes:* Wittebergae *ſpinae octo:* Stadae *magna pars de ſpinea chriſti corona:* in Walkenriedenſi *coenobio duae.* Tum itaque, iudicio anonymi, uel plurimae ſpinae ſuppoſititiae ſunt uel plurimae earundem efficta e ad figuram genuinarum.

(8) Auctor enim *lipſanographiae Halenſis* a p. 17. ad 29. *ſpinas* recenſet, numero *uiginti.* Recitare illas poſſemus ordine et ſigillatim: uerum chartae parcimus et ſtomacho lectoris.

(9) Augebimus commentarium *n.* 7. hic laudatum noſtro ſpicilegio. Sic COLONIAE in templo S. Andreae adſeruantur *ſpinae* DVAE *de corona domini* BEYERLINCK *litt. R. p.* 281. In templo graduum B. Mariae uerbis eiusdem: DVAE *ſpinae de corona domini, quae ante multos annos in corporali poſitae, ſtillarunt*

Cap. VII. § 4.

ut ſtruem aequare poſſint, quam uix mouerint quadrigae (10). Cum etiam genere differant inuicem (11), noua nobis indicia partus adulterini.

Inſigne CRVCIS SACRAE *fragmentum.*

[dd] Huius iterum mentionem facit matricula Ludouiciana *adpendix:* in *aurea cruce, lapidibus et unionibus ornata, eſt etiam pars ſanctae crucis.* Interpres domeſticus in uernacula *adpend. darnach ein mercklich ſtück des Heil. Creutzes unſers HErrn JEſu Chriſti, daran die ein ſein Hand genagelt iſt. Alſo daß das Loch des Nagels, das drein iſt, eigentlich ausweißt.* Figuram *tabula* exhibet *num. 2.* atque xi. Nolo uerbum hic addere. Quod hanc ſpartam GRETSERVS (12) occupauerit, ad quem remittimus lectorem.

LANCEA *ſacra* IMPERIALIS.

(ee) Matricula Ludouiciana in *adpend.* hanc notat ſigillatim et tantum non principe loco: *lancea una cum clauo domini noſtri.* Interpres Noribergenſis *ibidem: darnach das heilige Eiſen des Speers, das geöffnet hat das ſüſſe Herz unſers HErrn IEſu Chriſti* et quae ſequuntur deinceps. Figuram habes huius *lanceae* in tabula *num. 2.* et II. magnitudinem eius in dimenſione Geometrica *adpendic.* Cum uero eius generis ferra circumferantur plurima: noſtra igitur refert, ut coniecturas aperiamus, quare imperialis lancea habenda ſit pro *dominica* illaque diſſoluamus, quae huic fidei obeſſe uidentur. *Principio* nobis obmouent, quod imperialis lancea eapropter *clauo* chriſtii ſit praegnans (1), quoniam illa non chriſti ſit, uerum principis alterius Chriſtiani, qui eidem, *claui ſolius dominici* cauſa, addiderit tantam religionem. *Repono.* Mucronem lanceae, qua parte chriſti pectus tetigit, ſacrum haberi, non reliqua (2). Vt adeo, ad religionem augen-

Num lancea haec ſit DOMINICA? RATIONES negantium.

1] *quia clauo dominico ſit praegnans.*

nuat ſanguinem ibidem p. 281. BREMAE quondam ſpinarum ſat magna copia. His enim uerbis id enarratur: *item* PLERAEQVE *etiam ſpinae de corona chriſti p. 283.* TRAIECTI ad Moſam *ſpinae* DVAE coronae dominicae *p. 287.* ANTWERPIAE ex *ſpinis* coronae dominicae VNA, teſte *Myraeo in faſt. Belg.* GANDAVI ſpinae DVAE de corona domini cum parte crucis, auctore *Molano in chron.* In Hiſpaniae oppido OVITENSI ſpinae OCTO e corona chriſti ſpinea *p. 297.* HANNOVERAE aliquot de ſpinis coronae chriſti, auctoritate *lipſanographiae Hanauueranae* editae *1697.* Taceo urbes et baſilicas alias nominibus diuites iisdem.

[10] Neque enim lipſanothecam reperi, *ſpinis coronae dominicae* uacuam.

[11] Audiemus hic ciuem anonymum in commentario *von Nurnberg. Heiligthum.* Ita autem ille: *Cuſpides aculeatae quinque* adſeruantur Noribergae. *Sed genus ſpinarum nos latet. Cum procul illas conſpexerimus, propius non admiſſi.* Veriſimile uero de *acacia* aut *rhamno*, haut ita aeque de *paliuro* aut *iunio marino. Praeterquam enim quod ex* acacia, *arbore Iudaeae familiari ac frequenti, quae ipſa ἀκάνθη κατ' ἐξοχὴν ueteribus dicta fuit, genus duxiſſe credi poſſet. Tutius tamen erit, ſtatuere de* rhamno *eas decerpſiſſe milites. Praeſertim cum* Bellonius *et* Raowolffius, *periti ſtirpium peregrinatores tradunt:* circa Hieroſolymitana moenia, nullum fruticem ſpinoſum, frequentiorem autem rhamnum. *Nam neque* rubum *aliumue ſpinoſum fruticem ſe reperiſſe. Procul dubio itaque milites decerpſerunt coronam ex frutice, qui ipſis ſtatim ad manus. Equidem* Baronius, a Lapide *aliique ſpinas iſtas ex* rhamno *conſtitiſſe, comprobant.* Alia congeſſerunt alii ſacrae antiquitatis indagatores. Tradunt porro, Carolum M. SPINEAM chriſti CORONAM Conſtantinopoli in Europam attuliſſe. Sed hae narrationes ſunt commentitiae.

[12] Libros GRETSERI de *cruce* laudauimus ſupra *cap. 1. §. 7. litt. ii. p. 9. 10.* Vnde haurire poteſt lector quantum ſcire uoluerit de inuentione, fide, portentis *ſacrae crucis* eiusque multiplicibus in orbe chriſtiano reliquiis. Et uero multitudo *reliquiarum ſanctae crucis* adeo eſt immanis, ut non *arborem*, ſed *ſyluam* exhauriant, quotquot hoc nomine in locis diuerſis adſeruantur. In ſolo, quod ſtupeas, *Halenſi* templo primario [*der Dom-Kirchen*] *octodecim* thecae fuerunt, auro et gemmis ornatae, diuites *crucis ſacrae* fragmentis. Omnis autem iſtius templi in hoc genere adparatus ultra *quinquaginta* crucis particulas diuerſas adſurrexit, quarum aliquae ſatis grandes fuerunt, ut uel hae ſolae aequare poſſent malae crucis figuram. Crucis reliquiis in imperialibus hoc argumento fidem conciliare uolunt: quod tradant ſegmentum hoc a Perſarum rege *Aarone Caroli M.* transmiſſum fuiſſe. Verum id quidem ſcribit EGINHARDVS *cap. 16. Cum legati* Carolo M. *quos cum donariis ad ſacratiſſimum domini ac ſaluatoris noſtri ſepulcrum locumque reſurrectionis miſerat, ad eum ueniſſent & ei domini ſui uoluntatem indicaſſent, non ſolum, quae petebantur, fieri permiſit, ſed etiam ſacrum illum ac ſalutarem locum, ut illius poteſtati adſcriberetur, conceſſit Aaron rex Perſarum: ſed etiam inter ueſtes et aromata et ceteras orientalium opes, ingentia illi dona tranſmiſit. Cum ei ante paucos annos roganti mitteret elephantem.* De cruce mutus eſt Eginhardus. Quam credibile non eſt illam omiſiſſe, cum mentionem fecerit elephantis. Taceo alia genera figmentorum. Id tamen nobis ſatis eſt, quod ſacram crucem inter reliquias imperiales numerent etiam ſcriptores uetuſtiſſimi. Vt noſtra crux habeat patrocinium antiquitatis.

(1) Nihil diſſimulo. Ipſe Ludouicus Brandeburgicus in *adpend.* ita loquitur: ut lanceam fidei incertae, clauum uero paſſioni dominicae tribuere, uideatur. Verba illius ſunt: *eſt lancea* VNA *cum clauo domini noſtri.* Quaſi ultima uerba non reſpicerent prima et uox *una* iudicium eſſet *uagae et incertae famae.* Verum latina uerba ſunt interpretis. In uernacula enim, qua laudatum ſaepe inuentarium ſcriptum eſt, dubium hoc ceſſat. Cum uerba ibi ſint haec: *das Speer und ein Nagel unſers HErrn.*

(2) Meo enim iudicio *cuſpis lanceae* eo tantum usque pectori infixa chriſti ſeruatoris, ubi primus eſt ordo ligularum. Quod ſi enim lancea ad laminam usque penetrauiſſet pectus, ut plurimi uolunt, latus chriſti non apertum, ſed transfixum fuiſſet erupiſſetque ſanguis non minus ex dorſo. Quae narratio eſſet diuinioribus chriſti biographis aduerſa.

(3) Ni-

Cap. VII. 2] *iſta poſſit eſſe S. Mauritii aut Caroli M.*

gendam, clauus in parte paulo inferiori impactus eſſe (3) uideatur. *Deinde* noſtram hodie reſpondere dicunt illi, quam Henricus auceps extorſerit Burgundiae regi Rudolfo, quam ſignate deſcripſerit Luitprandus, auctor illius aeui (4). Sed hanc forte Burgundos debuiſſe S. Mauritio, iſtius uiciniae martyri (5) aut Conſtantino M. quod credidere aeuo Henrici (6). Contra iam ante SACRAE *lanceae* id eſt *dominicae*, liceat uerbo hoc uti in gratiam aeui, mentionem feciſſe inter reliquias imperiales WITTEKINDVM (7). *Repono*, ultimum loqui de lancea *Carolina*, forte alio, quam chriſti nomine ſacra (8): primum ideo credibile non eſſe, quod *Mauritii* lancea transmigrauerit in Angliam donoque miſſa regi Athelſtano (9) cum gladio Conſtantini M. clauo praegnante dominico (10). Vt illa taceam, quae de lancea S. Mauritii, Cracouiae adſeruata (10), traduntur. *Praeterea* cum lancea dominica demum anno 1098. reperta ſit ANTIOCHIAE (11); lancea item hoc nomine oppignerata Venedis anno 1243. (12) atque ab his a Galliae rege redemta Ludouico S. quae oſtenditur hodieque Pariſiis in ſacello (13); poſt alia Innocentio VIII. transmiſſa a Turcarum imperatore, Baiazethe anno 1492. (14), quae Romae ſupereſt etiamnunc; demum alia diues ſit coenobium *Andecenſe*

§. 4.

3] *lanceae hoc nomine adſeruentur Pariſiis, Romae; Bremae; Noribergae.*

Lud opuſc. tom. II. I

(3) Nihil enim noui eſt, reliquias reliquiis iungi, ut adaugeatur pretium et religio

(4) LVITPRANDI locus eſt in eius *lib. 4. c. 12.* Exſeriberem uerba, niſi illa dediſſem in *adpend. cap. 13.* Vbi notanda ſunt omnino, quibus ipſe lanceam ſignat aucupis Henrici. Scilicet principio dicit, quod illa *limbum* habeat medium, ſeu telum ipſi lanceae ... deinde, quod ex utroque latere limbi ſint *feneſtrae* oblongae id eſt *ſpatia*; poſiro, quod in ... lanceae *clauus* dominicus; tum, quod eidem inſcriptae *cruces*: quae omnia et ſingula conſpiciuntur hodieque in imperiali. Quod uel ex figura intelliges *tabulae* noſtrae *num.* 2. 11. ut omnino non nequeat eſſe ſimilius.

(5) Quod plene leteque narrauimus *cap. 7. §. 3 lit. xx. p. 22.* Quo etiam loco [illegible] cenſum, quod Sabaudiae dux *gladio* et *annulo* S. Mauritii ſe dimitens credat [illegible] equeſtrem, ob cauſam plane eandem. Quod etiam Imperialem lanceam S. Mauritio tribuerint *Viterbienſis* aliique, de hoc legi poteſt *cap. 14. adpend.*

(6) Principio enim LVITPRANDVS *lib. 4. cap. 12.* claris uerbis dicit: *Hanc lanceam Conſtantini M. fuiſſe, adfirmant.* Idem credunt [illegible] SIGEBERTVS *Gemblacenſis ad an.* 929. *num.* 10, LANCEAM *mirandi operis et* CLAVIS *Chriſti crucifixi ſanctificatam, quae dicitur priui et magni Conſtantini imperatoris fuiſſe, donata a Rudolfo, regi Burgundionum et Italiae, a Samſone comite, rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte prouinciae Sueuorum a Rudolfo comite extorquet et hanc ad tutamen et inſigne imperii poſteris relinquit.* Accedit, quod BEDAE continuator inter Caroli M. cimelia mentionem facit *enſis Conſtantini M.* in cuius capulo ſuper *craſſas auri laminas clauus* inculcatus ſit dominicus. Facile enim haſta ſiue lancea cum gladio confunditur. Quod hic loci opinabile uidetur ideo: quoniam lanceae imperiali eadem prorſus adſunt, utpote *lamina* aurea, et *clauus dominicus.* Videatur *tabulae num.* 2. et 11.

(7) Locum exſcripſimus ſupra *cap. 4. §. 7. litt. tt. p.* 35. 36. *Sumptis*, inquit, *his inſignibus* LANCEA *ſacra* Imo hanc Caroli M. lanceam chriſti ſiue dominicam dicit *Higdenus p. 124. n.* 20. ſuperius.

(8) Sed urges, Caroli M. lanceam pariter miſſam donatamque ab Hugone fuiſſe regi Angliae Athelſtano *p.* 89. 90. *ſupra.* Qua Carolus nunquam uſus ſit, quod ideo non receſſerit uictor. Deinde etiam *ſacrae* nomen nequiquam eo tempore meruiſſent reliquiae Carolinae, quod Carolus M. poſtea demum adſcriptus ſit coelitum ſiue ſanctorum claſſi *cap. 6. §. 6. p.* 81. 82. Et fateor, Caroli egomet magni lanceam pro *dominica* haberem et Henrici aucupis pro Conſtantiniana: niſi me turbaret auctoritas unius Luitprandi *in adpend.*

(9) Quod *Mauritii Vexillum* dicunt, id eſt, ſtylo medii aeui, lanceam ſiue haſtam ornatam inſtructamque faſcia *adpendic.*

(10) Praecedentis *notulae* 6. finis hic conſulendus eſt et *p.* 89. 90. Vix enim eſt credibile, Conſtantinum M. tot clauis dominicis fuiſſe diuitem, ut alios in lancea geſtaret, alios in gladio.

(10) Teſtibus DLVGOSSO *lib. 2. ad an.* 1001 *p.* 143. Donat Caeſar Otto III. *Boleslao, nouo Poloniae regi, unum* CLAVVM *de cruce, perforatione corporis dominici nobilitatum, et* S. MAVRITII LANCEAM, itemque Cramero *lib. 3. in Boleſl. I. p.* 437. Verba eius ſunt: *His adiungit Otto III. hoſpitale munus, unum de* CLAVIS, *quibus dominus cruci adfixus et* LALCEAM D. MAVRITII *Quae in Baſilica Cracouienſi, ubi ſedes eſt epiſcopi, adhuc adſeruatur* tertiumque KRANZIO *lib. 2. Vandal. c.* 36. Dedit Boleslao *imperator pro regalibus* LANCEAM *B. Mauritii et* CLAVVM *Domini. Haec autem regalia cum corona et ſceptro in armariolo Cracouienſi conſeruantur* Vnde ſi quid coniecturae poſſunt, exiſtimo, ſacrae lanceae nomine intellexiſſe Wittekindum lanceam Mauritianam. Sed uaria diuino, ut ex pluribus eligat lector, quod ſequatur.

(11) Anno 1098. Teſtes congeſſit GRETSERVS *tom 3. de cruce lib.* 2. Quorſum prouocat in *adpend. cap.* 3. 8. & 9. *Wilelmus* TVRIVS *lib. 6. c. 14. p.* 921. pleniſſime hiſtoriam deſcribit narratque, Petrum clericum actum eſſe inter ſomnia admonitumque ab Andrea apoſtolo, ut animos chriſtifidelium hoc portento aduerſus paganos obfirmaret, ſi indicaret illis locum, ubi lancea dominica lateat, quam effodere et memores eſſe chriſti uictoris deberent Eiusdem rei nocturnis uiſionibus admonitos eſſe alios plures Antiochiae incolas. Reſpondiſſe, ait, diuinationi huic euentum lanceamque fuiſſe repertam. Cuius geſtioni in praeliis ſacris uictorias adſcripſere milites chriſtiani.

(12) Legi poteſt in *adpendice* Gretſerus *cap* 3.

(13) Teſte *Wilhelmo de* NANGIS *in adpend.*

(14) Cuius lanceae hiſtoria ex inſtituto eſt edita *Romae* 1600. iuſſu pontificis, quam fruſtatim exhibet GRETSERVS *adpend. c.* 3. et 8. ubi illud ſigillatim notat, quod *Romana lancea* careat cuſpide, qua non deſtituatur Noribergenſis. Vt adeo inter Romam et Noribergam ſacrae lanceae ferrum diuiſum eſſe uideatur *adpend. cap.* 8.

(15) Teſte

Cap. VII. *§. 4.*

cenſe (15): non uideri, in tanta lancearum multitudine, quare imperiali, quam ceteris, maior fides deberi uideatur. *Repono*, idem hoc eſſe, quod nunc dicendum ſit et comprobandum (16). *Demum*, cum Conſtantini M. haſta uetuſtiori aeuo cognita ſit praegnans clauo chriſti: pro hac potius habendam eſſe imperialem, quam pro dominica (17). *Verum* non haſtae Conſtantini M. ſed gladio eius tribui, quod impactus ei ſit crucis dominicae clauus (18).

4] *lancea ſic deſcribatur Conſtantini M.*

RATIONES *affirmantium.*

Reſtat igitur, ut illa quoque argumenta eruamus, quae firmant fidem lanceae imperialis, quod ſit inter arma ſacrae militiae ſeruatoris. *Principio* cum omnes lanceae, quibus aliqua tribuitur religio, ſunt quatuor, *Mauritiana*, *Conſtantiniana*, *Carolina*, *Chriſti* ſeruatoris, imperiali filum eſt conſecutionis ad ultimam, ſi priores ab illa ſint remotae (19). *Deinde* fieri non potuiſſet, ut tanto lanceam cultu proſequerentur cum principes, tum ſcriptores (20), niſi fidei illius argumenta fuiſſent extra aleam dubitationis (21). *Praeterea* quis crederet, uel Henricum aucupem tanto actum fuiſſe deſiderio, lanceam habendi, ut prouincias offerret, et, ni proficeret ita, ſpargeret minas belli cruentiſſimi, uel adeo difficilem fuiſſe Burgundiae regem, quin traderet illi eandem (22): niſi utrique certo conſtitiſſet, hanc ſolam eſſe genuinam et uacuam omni fraudis ſuſpicione. *Praeſertim*, cum Henrico aucupi lancea iam fuerit ſacra (23); ut operae pretium non fuiſſet, aliam tam caro redimere, non famae et fidei maioris. *Accedit* his lamina aurea, qua inferior lanceae pars tegitur, quae pectus ſeruatoris non penetrauit (24). *Taceo* ſcripturam, litteris uetuſtiſſimis (25) in lamina exaratam, his uerbis conceptis: LANCEA et CLAVVS DOMINI (26). Neque enim credibile eſt, illo tempore adeo improbos et fraudulentos fuiſſe illius poſſeſſores, qui auſi fuerint arma chriſti mentiri

Quia 1] aliud *lanceae* genus *tribui nequit imperiali.*

2] *tantum* cultum *non habent ambiguae reliquiae.*

3] *neque pretium tantum.*

4] *praeſertim ſi copia alterius.*

5] *lamina.*

6] *ſcripturae, unciae aeritatis.*

(15) Teſte Lipſanographo apud BEYERLINCKIVM *litt. R. p.* 285. item *portionem* LANCEAE *etiam, qua apertum Chriſti latus.*

(16) Inprimis poſtquam belli ſacri ſcriptores, proni alias ad fingendum et credendum portenta, ipſi ſuſpicionem mouent fraudis factae in effoſſione lanceae Antiochenae. TYRII uerba exſcripſimus *in adpend. c.* 11. Neque is ſolus eſt, qui de lanceae Antiochenae dubitat ueritate; ſed etiam alii. FVLCHERIVS *Carnotenſis in geſtis peregrinantium Francorum cap.* 10. *p* 392. *Contigit poſtquam ciuitas capta eſt, a quodam homine lanceam unam inueniri, quam in eccleſia B. Petri, foſſa humo repertam, adſeuerabat eſſe illam, de qua Longinus latus domini perforauit. Aiebat enim a S. Andrea reuelatum hoc eſſe ſibi. Viſione et monitione ab Apoſtolo ter facta uidit ſuper pauimentum, ubi per uiſionem ei monſtratum fuerat et inuenit lanceam NB. fallaciter occultatam forſitan. Inde tamen per plures dies lanceae factae ſunt* oblationes. Forte autem contigit epiſcopum Bare et alios quam plurimos, cum clericos, tum laicos haeſitare, quod non eſſet lancea dominica Quapropter cum ſtruem lignorum accendiſſent, benedictione iudiciali ſuper ignem ab epiſcopis facta, inuentor lanceae per medium rogi flammantis ultro celeriter transmeauit. Quo tranſacto illum hominem quaſi ream in cute flammis crematum uiderunt. Quod rei exitus monſtrauit, quia die duodecimo ipſo langore obiit. Hoc indicio peracto, facti ſunt increduli, contriſtati ſunt ualde. Comes tamen Raymundus tamdiu lanceam ſeruauit, donec eam, neſcio, quo euentu perdidit.* Quod cum ita ſit, quis quaeſo fidem daret fabulae, cuius auctores ipſi eam riſerunt et exſibilarunt. Tantum abeſt, ut Antiochena lancea imperiali debeat anteferri. Quodſi uero tum temporis oriens *lanceam* neſciuit *dominicam*, minorem merentur fidem poſteri Balduinus et Baiazethes, quando hoc nomen ferro tribuere uoluerunt. Conferatur *du* BOIS *de eccleſ. Pariſ. lib. II. c.* 6. *p.* 759.

(17) Teſtimonia habes *cap.* 7. *§.* 3. *litt. uu. p.* 117. 118. *n.* 16.

(18) Fallere nequeunt teſtes *cap.* 7. *§.* 3. *p.* 117 118. in medium producti ſuperius. Alias coniecturas de *Conſtantiniana* lancea dedimus ſupra *num.* 6. et 10. huius paragraphi.

(19) Legenda hic ſunt, quae diximus in hac paragrapho ſuperius *num.* 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

(20) Non enim *clauorum* cauſa id factum eſſe, inde conſtat, quod in hac paragrapho *num.* 10. diximus ſuperius, imperatoribus noſtris *clauos dominicos* plures fuiſſe neque tanti factos eſſe, cum *clauum dominicum* Boleslao Poloniae regi donauerit Otto tertius cum lancea *Mauritiana*. Vt adeo neque huius tanta religio fuerit, quanta imperialis.

[21] De fiducia, quam principes noſtri in lanceam habuerunt imperialem, ſpecimina offendes *in adpendice cap* 13. et *in cap.* 4. ipſius diſſertationis.

[22] Quod Sueuiae partem dederit Henricus pro lancea, illud eſt, quod tradunt quam plurimi, fide LVITPRANDI, quem exſcripſimus in *adpend. cap.* 13. Inde *Petr.* CVTSERNIVS *p.* 23. 24. *Saxoniae catholicae*, exemplum, ut putat, domeſticum in Henrico aucupe proponit Saxoniae electori Ioanni Georgio I. quod in reliquiarum cultu imitaretur, aemulatione maiorum excitatus. Verum reſponderunt illi HOEPFNERVS et HOE theologi, ne hoc glaucoma Henrici aucupis reliquiarum S. lanceae cultoris, inficeret ageretque in tranſuerſum animum ſeptemuiri Saxonici.

[23] Haud dubie enim *lanceam ſacram* iam tum habuit Henricus auceps. Partim, quod hoc affirmet Wittekindus, de quo ſupra *num.* 4. partim, quod eius abnepos Otto III. lancea S. Mauritii donauerit Boleslaum, nouum regem Poloniae, quod pariter oſtendimus *num.* 10.

[24] Teſtem habes in *adpend.* αὐτοψίαν in tabula *num.* 2. 11.

[25] Litterae ſunt *unciales*, quibus ueteres uſi ſunt in *inſcriptionibus.* Ductus et figurae earundem accedunt proxime ad elementa *Gothica num.* 2. Vt facile pateat, notas haſce aetatem loqui ſex pluriumque ſeculorum. Quamuis enim iuniori etiam aeuo is modus ſcribendi adhiberetur, ad conciliandam forte ſcriptutis uetuſtatem: publica tamen *lanceae imperialis* cuſtodia non patitur, ut fraudem ſuſpicemur, quae fieri conſueuit in coenobiis aut uulgaribus tabulariis.

[26] Vltimum uerbum utraque reſpicit priora. Neque enim *lanceae* uocabulo alias opus fuiſſet quod

Digitized by Google

Digitized by Google

Cap. VII. 7] *lanceae aliae imperiali imitatae.* 8] *habet haec integritatis teſtes pontifices.*

tiri (27). A qua tamen fraude non aliena fuerunt ſecula poſteriora. *Ad extremum* aliae lanceae, quae imperiali diſputant detrahuntque fidem, ne quidem Romana (28) excepta, iunioris famae habent aetatem. Vt nihil dicam, quod ipſi pontifices, reliquiarum cenſores ac iudices legitimi, imperialem habuerint iudicauerintque genuinam (29). Quorum ſucceſſores partium ſtudia (30) poſt in transuerſum egerunt, ut mallent Romae ſuae primas dare, quam Noribergae tutelari.

§. 3. CLAVVS *Chriſti* IMPERIALIS.

[ff] Vtinam abfuiſſet *clauus* ab *lancea* imperio ſacra. Partim, quod ex ultima ſat religionis, ut primo non ſit opus: partim, quod in tanto *clauorum* huius generis numero (31), ſuſpicio ſit maior ſuppoſititii foetus minorque fides integritatis: partim, quod creditu aliis ſit difficile, claui cauſa lanceam dominicam diſſectam fuiſſe in partes diſcerptamque, ut ille huic inſigeretur.

quod genus armorum res ipſa loqueretur: niſi indicare debuiſſet, lanceam hanc Chriſto ſacram eſſe.

[27] Maior enim quondam animorum ſimplicitas. Poſt autem quam docuerunt theologi, reliquiis ſufficere litteras epiſcopi aut papae teſtatrices, homines inſolentiores ſunt facti ad audendum, fingendum, ſupponendum reliquias.

[28] Aetates quatuor lancearum indicauimus ſupra *notis* tt. 12. 14. Vnde illud intelligitur, quod imperialis *ſacrae lanceae* nomen ſeculis aliquot ante habuerit, quam ex reliquis uel unica opinionem acceperat integritatis. Quam proxime ad imperialem accedant uerba *Bedae* in *adpend.* quod *haſtile in duas interciſum partes*, uiderint alii.

[29] Bullas pontificum hoc fine recitauimus in adpendice, quas ſignabimus curſim. *Prima* eſt INNOCENTII VI. *an.* 1354. *litt. B.* ubi uerba haec: *O felix lancea* imperialis, *quae tot bona nobis effecit et hoc latus aperiendo ſanctiſſimum, ianuas nobis regni coeleſtis aperuit.* Tanti fecit tum fidem hanc pontifex: ut in memoriam lanceae huius *diem* conſecraret *lanceae* feſtum ſiue *armis* ſacrum chriſti ſeruatoris. Idem firmarunt iudicio ſuo MARTINVS V. an. 1425. et eius ſucceſſores NICOLAVS V. an. 1454. et PIVS an. 1460. quorum litteras habes in *adpendic.*

[30] Scilicet ab anno demum 1492. imperialis lanceae fides in dubium eſt uocata. Ex quo nempe a Turcarum imperatore lanceam accepit pontifex, quod dictum eſt in *adpend.* Cui tamen ut auctori in rem propriam, in iudicio hoc, partium ſtudio corrupto, nequicquam fidendum eſſe uidetur.

[31] Non dicam, quod ſint, qui chriſtum ligno crucis non clauis adfixum, ſed funiculis adligatum eſſe, ſentiant. Sed ipſi *numeri* clauorum ſatis ſunt ad agnoſcendas fraudes. Numerabimus clauos, qui hoc nomine in locis diuerſis adſeruantur. *Primus* ſit imperialis lanceae inculcatus: *alter*, qui capulo enſis Conſtantiniani eſt impactus, ſupra *cap.* 7. *p.* 89. 90. *tertius*, quem Otto III. donauit regi Poloniae Boleslao, de quo cap. 7. huius paragraphi *not.* 10. *quartus* coenobii Andecenſis in Boioaria apud BEYERLINCK *litt. R. p.* 285. *quintus* Aquenſis apud eundem p. 285. *ſextus* in coenobio Dionyſiano apud eundem *p.* 296. *ſeptimus* in eccleſia Lateranenſi Romae apud eundem p. 301. Cum in uno ſcriptore tanta clauorum multitudo, inde facilis eſt coniectura, quanta ſeges eorundem in ceteris.

SYLLABVS
MONVMENTORVM TESTIVMQVE ADPENDIX.

LITT. A.

Diploma LVDOVICI *marchionis Brandeburgici, quo inſignia imperialia enumerat ſigillatim eademque, a parente Caeſare relicta,* EXHIBET *Carolo IV. an. 1350.*

NOs Ludouicus Dei gratia marchio Brandeburgenſis et Luzicenſis, S. Rom. Imp. ſupremus camerarius, comes palatinus ad Rhenum, dux Bauariae et Carinthiae, comes Tyrolenſis et Goricienſis, ſupremus aduocatus baſilicarum Aquilegiae, Tridenti et Brixiae, affirmamus et palam facimus his litteris, quod pro nobis et omnibus noſtris fratribus die ueneris ante Iudica, dum hae datae ſunt, ſereniſſimo principi et illuſtriſſimo domino noſtro D. Carolo Romanorum Regi ſemper auguſto et Regi Bohemiae fideliter in ueritate *reliquias ſacri imperii* una cum aliis adiunctis cimeliis: nimirum 1] unam *auream crucem* pretioſis lapidibus et unionibus ornatam, integram et inuiolatam, et in qua cruce eſt 3] *lancea una* cum 4] *clauo* Domini noſtri. In illa eſt etiam pars ſanctae crucis, 5] unus *dens* S. Iohannis baptiſtae in cryſtallo, et S. 6] *Annae* brachium. Adſunt quoque ſpeciatim duo gladii 7] unus *S. Mauritii*, et alter 8] *S. Caroli* in deauratis uaginis. Adeſt etiam ſingulariter integra et inuiolata 9] praefati S. imperatoris Caroli aurea *corona* cum arcu et cruce, pertinentia ad illam, texta de uariis pretioſis lapillis et auro, in qua ſingulariter pretioſus eſt lapis intextus, qui uocatur candidus. Adeſt quoque 10] *candida toga* S. Caroli in manicis contexta lapidibus et unionibus, et 11] unum *pallium* S. Caroli cum *duobus leonibus* contextum ex auro lapidibus et unioni-

Monument. onibus: adeſt etiam 12] aureum *pomum* una cum aurea cruce S. Caroli, et 13) ambae eius *chirothecae*, cum lapidibus unionibus et auro, et 14) argenteum *ſceptrum*. Adeſt etiam grandis 15) *annulus* cum ingenti pyropo, quatuor zaphyris et quatuor unionibus, quod eo deuenit ab uno duce Brunſuicenſi. Adeſt etiam alter 16) *annulus* cum uno pyropo, et tria 17) aurea *calcaria*. Etiam adeſt unum deauratum 18) pomum cum una cruce et 19) deaurato *ſceptro*, unum 20) *thuribulum* aureum, 21) duae bene candidae partes *cerae*, et unum 22) *calefactiuum* pomum: adeſt etiam 23) *coerulea* toga contexta in manicis auro et unionibus, et alia 24) *phoenicea toga* cum nigris aquilis, et 25) unus *globus*, 26) duae *chirothecae* et duo 27) *calcei* eiusdem coloris. Adeſt etiam 28) una *ſtola* contexta auro lapidibus et unionibus, et altera 29) simplex *ſtola*. Adeſt etiam unum deauratum 30) *ſcrinium*, in quo eſt 31) unum *inſtrumentum* ſeu teſtimonium, et una 32) *cryſtallus* cum reliquiis, et una 33) aurea uacua *crucula*. Haec proprie ſpectabant ad piae memoriae noſtrum charum dominum et patrem imperatorem Ludouicum, complete ſine diminutione et permutatione tradiderimus, in omni ea menſura, prout nobis eas praefatas reliquias noſter piae memoriae charus dominus et parens Ludouicus reliquit: et hoc ſumimus ad *iuramentum* et homagium, quod ſacro Romano Imperio praeſtitimus, cum atteſtatione harum, quae datae ſunt Monachii poſt Chriſtum natum anno 1350. die Veneris ante Iudica.

LITT. B.

Bulla INNOCENTII VI, *qua in gratiam imperialium reliquiarum, quas habet ratas, inſtituit* FESTVM DIEM *armorum Chriſti in Germania an. 1354.*

Innocentius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

IN redemptoris noſtri Domini IESV CHriſti, per quem ſaluati et liberati ſumus, ſacratiſſima paſſione ſic nos gloriari oportet, ut ipſius paſſionis cuncta myſteria: dinumerantes et merita, in ſingulis etiam eius ſalutaribus inſtrumentis et fructibus gloriemur. Inter quae illud celebriter memorandum eſt, quod ipſe Saluator emiſſo in cruce iam ſpiritu ſuſtinuit perforari lancea latus ſuum, ut inde ſanguinis et aquae profluentibus undis formaretur unica et immaculata ac uirgo ſancta mater eccleſia, ſponſa ſua. O beatiſſima ipſius ſacri lateris apertura, unde nobis tot et tanta diuinae pietatis dona fluxerunt; hinc ſiquidem noſtrae redemptionis pretium, hinc abſolutionis et regenerationis lauacrum, hinc ipſius eccleſiæ ſacramenta ſuſcepimus. O felix lancea, quae tot bona nobis effecit, et ad tanti triumphi gloriam ſuperadditam hoc latus ipſum aperiendo ſanctiſſimum ianuas nobis regni coeleſtis aperuit: haec uulnerando iam mortuum uulnera noſtra ſanauit, uitamque nobis reddidit et ſalutem: haec innoxium transfigendo illius ſanguine culpas noſtras abſterſit, et demum eisdem undis ſacratiſſimis irrigata, coecitatis noſtrae tenebras ſuſtulit, et nos ipſius diuinae pietatis fluuiis inundauit. Ilique etiam dulces claui, cum quibus ipſe ſaluator eidem cruci fuit affixus, quique non ſolum eius immaculato reſpergi ſanguine, et molem ferre tanti ponderis meruerunt, ſed et nos etiam per ipſorum ſalutiferas plagas dulcedinem tantam ipſius diuinae charitatis accepimus, ut manus noſtrae a peccati ſolutae nexibus, pedesque noſtri a mortis laqueo fuerint liberati, ſunt deuotiſſime recolendi. Quid enim uulnere ac plagis eiusmodi ſanctius, quid eis ſalubrius ex quibus ſalus noſtra proceſſit, et in quibus aſſidue curare ſe poſſunt animae deuotorum? Licet igitur lancea et claui praedicti aliaque ipſius paſſionis ſalutifera inſtrumenta ſint a cunctis Chriſti fidelibus ubilibet ueneranda, et de ipſa etiam paſſione in eadem eccleſia ſolemnia annis ſingulis officia celebrentur et fiant; dignum tamen et conuenìens reputamus, ſi de ipſius paſſionis ſpecialibus inſtrumentis et praeſertim in partibus, in quibus inſtrumenta ipſa dicuntur haberi, ſolemne ac ſpeciale feſtum celebretur et fiat, nosque illos Chriſti fideles, qui aliqua ex inſtrumentis ipſius habere ſe gaudent, in eorum deuotione officiis atque muneribus ſpecialiter foueamus.

Sane oblata nuper nobis pro parte chariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli Romanorum et Bohemiae regis illuſtris petitio continebat, quod ipſe inter ſacras reliquias, quae imperiales uulgariter nuncupantur, quaeque tanquam pretioſiſſimus imperii Romani theſaurus conſueuerunt per Romanorum regem ſeu imperatorem qui eſt pro tempore, conſeruari et reuerentiſſime etiam honorari, habet in ſua cuſtodia praedictam ſacratiſſimam lanceam, nec non unum ex clauis praedictis, prout praedeceſſores ſui clarae memoriae catholici Romanorum reges ſeu imperatores etiam habuerunt, et quod ad ipſas reliquias habetur, in illis partibus magna deuotio et concurſus etiam populorum. Quare dictus rex uelut princeps catholicus zelo deuotionis accenſus nobis humiliter ſupplicauit, ut de ipſius lancea et clauis tam pro eorum ueneratione maiori,

ri, quam pro Romani imperii fauore et honore praecipuo feſtum in Alemanniae et Bohemiae partibus perpetuo celebrari ſtatuere ac praecipere dignaremur. Nos itaque cupientes, quod ipſi lancea atque claui in partibus maxime, in quibus habentur et etiam conſeruantur, tanto ab ipſis Chriſti fidelibus deuotius uenerentur, quanto pro ipſis celebriorem altiſſimo cultum uiderint exhiberi, deuotis quoque eiusdem regis ſupplicationibus inclinati, apoſtolica auctoritate ſtatuimus, et etiam ordinamus, quod ad ipſius ſaluatoris noſtri laudem et gloriam dictaeque paſſionis ſuae reuerentiam glorioſam de praemiſſis lancea et clauis et ſub eorum uocabulo proprium feſtum cum ſpeciali officio per aliquos Praelatos catholicos et alios paginae diuinae peritos, quos idem rex ad id eligendos duxerit ordinando, ſexta feria poſt octauam reſurrectionis Dominicae, annis ſingulis a Chriſti fidelibus in eisdem Alemanniae et Boemiae partibus perpetuo ſolemniter celebretur, et ut fideles ipſi ad uenerationem ipſorum lanceae et clauorum ſeruentius animentur, eoque ad eccleſiam uel capellam, in qua ſuerint et ad celebrationem feſti, et officii praedictorum libentius confluant, quo ibidem uberius dono coeleſtis gratiae conſpexerint ſe refectos, de omnipotentis Dei miſericordia et beatorum Petri et Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, omnibus uere poenitentibus et confeſſis, qui in die feſti huiusmodi ipſam eccleſiam uel capellam, in qua tunc lancea et claui ipſi fuerint, ut praefertur, deuote uiſitauerint annuatim, tres annos et tres quadragenas, ſingulis uidelicet ipſius feſti diebus, quibus eccleſiam et capellam ipſam uiſitauerint: eis uero qui eadem die in miſſa et ſingulis horis canonicis ubicunque in prouincia dicti regis et ſucceſſorum ſuorum catholicorum Romanorum regum ſeu imperatorum, qui pro tempore fuerint, diuinis intererunt, tam in miſſa quam in ſingulis horis, eisdem centum dies, in qualibet uidelicet miſſa et ſingulis horis eisdem, quibus in praeſentia regis uel ſucceſſorum ſuorum praedictorum diuinis ipſis intererunt, ut praefertur, de iniunctis eis poenitentiis miſericorditer relaxamus. Nulli ergo &c. Datae Auin. id. Februar. anno II.

LITT. C.

Litterae SIGISMVNDI *Caeſaris, quibus reliquias regni Bohemiae* (non imperiales) *reuocat, olim alienatas.* A. 1422.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex. Notum facimus tenore praeſentium uniuerſis, quod licet alias quadam ardua neceſſitate conſtricti ad reſtituendum peruerſis conatibus et machinamentis haereticorum in Bohemia ualide conſurgentium, qui etiam ſuae immanitatis rabie fideles Dei chriſticolas tam morti tradentes atrociter, quam in bonis funditus ſpoliantes, eccleſiam Dei demolientes adeo debacchati ſunt, et adhuc in ſua pertinacia perdurantes nomen Chriſtianorum etiam hodie conantur exſtinguere penitus, non parcentes ſexui uel aetati, bona eccleſiaſtica tam Pragenſis eccleſiae, quam etiam aliarum eccleſiarum, monaſteriorum et parochialium, cuiuscunque etiam conditionis exiſtant, tunc certis perſonis transſcripſerimus, et dederimus poſſidenda, ſicut etiam bona ſanctae Pragenſis eccleſiae nos feciſſe praeterito tempore memoramur. Nos attendentes huiusmodi transſcriptionem et alienationem bonorum eccleſiaſticorum in perſonas ſeculares quacunque occaſione ſeu conditione factas, tam a legibus, quam canonibus fore irritas et inanes, nec debere ſubſiſtere ſeu ualere: non per errorem aut improuide, ſed animo deliberato, maturo omnium electorum S. R. imperii et aliorum multorum principum, comitum, et communitatum imperii ſacri, et regni Bohemiae communicato conſilio, praefatam transſcriptionem et alienationem de poſſeſſionibus eccleſiae Pragenſis praefatae, quibuscunque perſonis, quacunque occaſione, conditione ſeu colore factas, auctoritate Romana et Bohemiae regia tenore praeſentium reuocauimus, irritauimus, annullauimus, reuocamus, irritamus, annullamus, et nullius dicimus, pronunciamus et declaramus debere eſſe roboris uel uigoris, decernentes et uolentes, quod honorabiles Praepoſitus, Decanus, totumque eccleſiae Pragenſis capitulum, et etiam ſingulares perſonae, etiam auctoritate noſtra et ſua propria aſſumptis ſibi ad hoc, ſi opus fuerit, ſuis fautoribus et amicis, ſe de eisdem bonis Pragenſis eccleſiae, omnibus et ſingulis, ubicunque etiam fuerint, conſtituta debeant et poſſint intromittere, tenere, uti, frui absque impedimentis cuiuscunque et quorumque etiam noſtras litteras habentis, ſeu alias cum uiolentia poſſidentis et poſſidentium, ac etiam ſibi pro recuperatione eorundem bonorum tutores, defenſores et adiutores eligere et recipere, pro ſuo commodo, quotiens eis et cuilibet eorum uiſum fuerit expedire, praeſentium ſub noſtrae maieſtatis ſigillo teſtimonio litterarum. Datum *Noribergae*

Monument. gae anno Domini 1422. die dominico proximo ante feſtum ſancti Bartholomaei Apoſtoli. Regnorum noſtrorum anno Hungariae 36. Romanorum 12, Bohemiae 3. *Litt. D.*

LITT. D.

Annua SVPPLICATIO, *facta Noribergae, in gratiam imperialium reliquiarum, deſcripta hiſtorice ann. 1458.*

ZUm erſten iſt zu wiſſen in dieſem Heylthumbüchlein, die man zehlt von CHriſti unſers lieben HErren Geburth, viertzenhundert und in dem vier und zwantzigſten Jahr, an dem andern Tag nach S. Benedicten *in der Faſten, ward das hernach beſtimbt hochwürdigſt kayſerlich Heiligthum mit groſſen Ehren in der Stadt Nürnberg eingeführet, das man alle Jahr weiſet an dem andern Freytag nach Oſtern in der benandten Stadt auf dem Marck in dem Tabernacul, umb die Zeit, ſo es ein Sund-Tag geweſen iſt, ſo hebt man an zu ſingen ein lobliche Meſſ von dem Leyden CHriſti, und auf dem Altar im Tabernacul ſteht ein mercklich Stück des heiligen Creutzes und das heilige Eiſen des Speers, und andere heilige Stück, auch umb den Altar ſtehen Geiſtlich und Weltliche Fürſten, Herren und Prälaten mit ſambt den Eltern des innern Raths der Stadt Nürnberg, der ein jeglicher eine vergülte brennende Kertzen tragen, und zwiſchen den, die ſolches hochwürdiges Heiligthum nach der Meſſe allen gegenwärtigen Menſchen zeigen. Darnach wann das Ambt der heiligen Meſſ auf dem Tabernacul ein Ende hat, ſo hebt an ein Prieſter mit lauter Stimm zu leſen die nagfolgende Vorred, und verkünd groſſe Römiſche Gnad, die zu dem Hochwurdigſten Käyſerlichen Heiligthum gegeben iſt, und was man darnach wurdigſter Stuck des Heiligthums zu dem erſten andern und dritten Gang, und wie ehrlich die getragen, auſſgeruſſt, und geweiſt werden, darbey eines jeglichen Stucks und Heyligthumbs, ſo viel Form und Geſtalt, auch alle Wort, die der Prieſter daſelbſt lieſet und auſſruffet, iſt, daſſ ſelbige alles folgt eigentlichen hernach, und zu dem erſten, die Vorred lautet alſo:*

In dem Nahmen des Allmächtigen GOttes, Amen. Wiewohl gar ziemlich, billig und gebuhrlich were, ein hertzliche Lobred zu thun, von dem Hochwurdigſten Stuck des heiligen Creutzes, daran unſer Herr IEſu CHriſtus ſeinen bittern und unſchuldigen Todt nach ſeiner heiligen Menſchheit umb unſers Heyls erlödigung willen gelitten hat, desgleichen von den würdigen Eyſen des Speers, daſſ das wunſamb Hertz Chriſti geöffnet hat, darauſſ alle Chriſtliche Sacrament entſprungen ſeyn, darnach von den heiligen Nagel und heiligen Dornen, die den Wurdigſten Leichnamb IEſu Chriſti unſers Heylands verwundt, und ſein Heyliges Blut darauſſ getrungen haben, daſſ man auch alles ſambt andern wurdigen Stu-

A *cken in mercklicher Anzahl weiſen wird, und ſo nun ſolch Tugend und Lob, Troſt und Gnad, daſſelbige auch mit langer Red nit mögen auſſgeſprochen werden. Wann dann dieſe Stuck ohne Zweiffel, nach dem wahren Hochwürdigſten Sacrament des Frohnleichnambs unſers HErren IESV Chriſti die nechſt und würdigſten uber alle andere Heyligthum ſeynd, und an Gnaden und Seeligkeit groſſen Schatz inn haben,*
B *und uns darumb reichlich begaben mögen, und ſo aber euer Meng groſſ iſt, alſo daſſ lange Red nicht ſtatt haben will, iedoch wollen wir zu ſonderm Lob diſſ hochwurdigen Heyligthums demüdiglich erkennen und verieben, daſſ unſere Sinn und Vernunfft zu tunckel ſeyn, das genugſamblich zu loben und zu preiſen, und doch gute Hoffnung haben, daſſ der Allmächtig GOtt unſer Gebrechligkeit durch Genad dieſſ*
C *hochwurdigſten ſeines Heyligthums barmhertzigklich wird erfüllen, und Vns die wir hie ſolches Wahrzeichen und Kleinod des bittern Todts Chriſti andächtiglich ſehen, dieſelben an dem lungſten Gericht fröhlig anſchauen laſſen, und Vns die zu dem ewigen himmliſchen Vaterland ſeeligichen einlaiten, Amen.*

Darnach folgt die Auſslegung der Römiſchen Genad, und lieſet der
D Prieſter alſo:

Zu wiſſen iſt allen Chriſtlichen Perſohnen, welcher chriſtlicher Menſch in der Weiſung des würdigen Heiligthumbs und der Meſſ, die auf dem Tabernacul und ſonſt in der Kirchen des neuen Spitals, da das gantz würdig Heyligthum inn behalten, und geſungen werden, in warer poenitentz, *Beicht und Rew, gegenwürtig iſt, und der die benandte Kirchen an dem Tage der Geburt*
E *Ieſu Chriſti unſers HErrn am Charfreytag, Oſtertag, unſers Herren Himmelfahrt, Pfingſten, am Sonntag nach unſers HErrn Frohnleichnams-Tag, des heiligen Creutzerhebung* S. *Iohanſen des Tauffers Geburt, an der heiligen Zwölff Botten-Tag, Petri und Pauli,* S. *Iohanſen Evangeliſten,* S. *Annen und Mauritzen Tag, und ſo in genandten Kirchen und Kirchweyhung gehalten wird, andächtiglich iährlich beſucht, und*
F *der zu dem Baw beſſerung in Erhaltung der benannten Kirchen, und zu Zierung des würdigen Heyligthums, und zu Labung der Krancken, den dürfftigen Menſchen an denſelben Enden ſein Allmoſen Hülff und Rath thut, deren ieder verdienet nehmlich auf dieſen heiligen Tag des Heylthums Weiſung nach Innhalt der Brieff darüber gegeben von dem*

Monument. *dem Bapſt* Innocentio, *Bapſt* Clemente, *Bapſt* Martino, *Bapſten* Nicolao *und Bapſteu* Pio *34. Iahr Ablaß und 34. Quadragen, ausgenommen der Ablaß und ſo uiel Qnadragen, als die uerdienen, die die uorgenannten Kirchen ordentlich heimſuchen zu Zeiteu Feſten und Tägen, als uorbeſtimmt iſt, und ohn Zweiffel uiel andern tröſtlichen und mercklichen Ablaß, uon unſerm heiligen Vätern den Bäpſten, die hie nicht beſtimbt noch benennt ſeyn, uon Römiſchen Kayſern und Königen wegen gegeben, der uon den uorgenanten Bäpſten uerneuert und beſtetigt iſt, deß uns zu ewiger Seeligkeit theilhafftig machen woll die Barmhertzigkeit unſers Herrn Ieſu Chriſti Amen.* Item. *ob ſich zutrüge daß Feur aus käm, da GOtt uor ſey, oder ein Auffruhr unter dem Volck würde, daß ein ieglicher an ſeiner ſtatt ſtill ſtehe, wann uon ein Erbarn Rath dieſer Stadt alle Ding wol geordnet, beſtellt und gnugſamlich uerſorgt ſeynd.*

Das iſt der Ablaß des neuen Spitals zu dem Heiligen Geiſt in der löblichen Stadt Nürnberg, und damit uon uiel Heiligen und Ehrwürdigen Vätern, Bäpſten, Cardinälen, Ertzbiſcöffen begnad und begabt iſt zu deu Zeiten und Tagen wie hernachfolget. Item *wer den Siechen im Spital-Hoff Troſt und guts thut mit Worten oder Wercken und mit Allmoſen dem Spital zu Hülffe komt, wie das gewandt iſt, der hat dreytauſend und ſechzig Tag Ablaß täglicher Sünden.* Item *wann man einem die heiligen Sacramenten reichet in dem Spital, wer dabey iſt, der hat uon ieglichen 25. Iahr uud 20. Tag.* Item, *wann deren eins ſtirbt, der bitt für die Seel, der hat 40. Tag. Wer ein* Pater noſter *ſpricht, und gehet mit dem zu Grab, der hat 24. Iahr und 48. Tag. Wer über den* Kirch-*Hoff gehet, und betet ein* Pater noſter, VII C. *und 80. Tag. Wer bittet für den Stiffter Herrn Conraden Groſſeu, der hat 26. Iahr und 40. Tag, uon der Metten, Veſper-Meſſe, und uon andern göttlichen Aembtern 25. Iahr und 20. Tag. Am Sambſt uon unſern Frawen Meß und des Heiligen Geiſtes Meß, uon ieglichen Meſſen* VIII C. *und 20. Tag. uon ieder Predigt* XV. C. *und 80. Tag, uon dem* Aue Maria VIIII. C. *und 20. Tag. Im* Aduent *alle Tag* VII. C. *uud 20. Tag. Alle Sountag über im Iahr* XVI. C. *Tag.* &c. &c. *und ſonſt uiel mehr Gnad und Ablaß, der hernach gegeben, und hier nicht beſtimbt iſt, darüber man Bullen und Brieff hat, ſolcher Genad mag ſich ein ieglicher Menſch wohl theilhafftig machen.*

Zu dem erſten Vmbgang.

Der Prieſter liſt mit lauter Stimm alſo: In der Ordnung alß man euch das Heyligthume liſt, und nennt, und in derſelben Ordnung wird man euch das zeigen, alſo im Nahmen des Allmächtigen Gottes wird man anheben das euch zu weiſen, das erſte die Stück, die Kindheit unſers Herrn Ieſu Chriſti und ſeiner angebohrnen Freund etlicher, A *der Menſchheit nach, und etlicher ſeiner Zwölff Botten antreffen.* Litt. D.

Zum erſten, ein Stück uon der Krippen, darein die Iungfräulich Kind-betterin Maria den neugebohrnen Chriſtum eingelegt, mütterlicheu Troſt gethan, und mit Lob, Ehr und andächtigem Anblick, den Sie gebohren hat, würdiglich empfangen hat, daſelbſt Ihn auch die Könige in Betrübuiß unſer und der gantzen Heydenſchafft mit ih- B *rem Opffer begruſſet und empfangen haben. Darnach den Arm der H. Frauen Sanct Annen, der Mutter der uorgenandten Iungfrauen und Kindtbetterin Maria, damit ſie ſich leiblich getragen und gehandelt hat.*

Darnach ein Zahn des Heiligen Sanct Iohanſen des Vorlauffers und Tauffers unſers Herrn Ieſu Chriſti, der in ſeinem mütterlichen Leib Chriſtum erkandt, und alſo ſeinen GOtt begrüſſet und geehret, und alſo C *groß geweſen iſt, daß kein gröſſer Menſch uor Ihme auffgeſtanden was.*

Daruach ein Stuck uon dem Kleyde St. Iohanſen des Euangeliſten, des Iungern den Chriſtus lieb hatte, den Er auch ſeiner Mutter der Iungfrauen Maria zu einem Sohn an ſeiner ſtatt am Creuz beſchied.

Darnach etliche Glieder uon dreyerley Ketteu, damit die Heiligen Zwölff Botten St. Petrus und St. Paulus und der iezt ge- D *nannt S. Iohannes Euangeliſt in ihren Gefängniß gekettent ſeyn geweſen, die Stucke wollet mit ſolcher Andacht ſehen, daß euch Gnad und Seligkeit dauon bekomme. Das iſt die Form und Geſtalt dieſer iezt genandten heiligen Stück und mit ſamt dem Heylthumb-Stuel, wie ihr ihn da ſehet.*

Hie werden alle Stuck in ihreu Güldenen und Silbernen Monſtrantzen im gedruckteu Büchlein und in Holz geſchnittenen Fi- E *guren beygeſetzt.*

Zu dem andern Vmgang.

Da wird man euch zeigen ſolche Stück, die Kayſerl. Tugend und Wurdigkeit antreffen, und nemlich den heiligen Kayſer Karl, der uon groſſer Tugend Königlicher Werck wegen der groſſe Car *genannt iſt, den Chriſtlichen Glauben und die Römiſche Kirche mächtig beſchirmet, und erhalten hat, uud das Römiſch Kayſerthum, das uor* F *in Griechenland zu Conſtantinopel geweſt iſt, in ſeiner Perſon an die Teutſche gebracht hat, und das Königreich zu Lompurden dem Königreich der Teutſchen, das nuu das Römiſch Reich iſt, zu ewigen Dingen zugeeignet hat. Darnach diß Heyligthum und uiel andere groſſe Ding dem Reich zugebracht und erobert hat. Vnd nemlich ſein Kayſerliche Kleider und Kleynot, der ein Theil Geweycht iſt, biß als ferr es ein* G *Euangelier zugehört. Ein Theil, die ſonſt Kayſerlicher Maieſtät zu gehören, damit Er beſondern Ehr Lob und Danck uon allen denen, die dem Reich zugehören, wol beſchuld hat, und etliche andere Stück die darzu treffen. Des erſten ſein Kayſerl. Kron,*

Monument. *Kron, die uiel Heyligthums und Zierden in ihr beſchloſſen iſt, und darunter uiel Tugend gewurcket hat. Item ein braune, ein ſchwartze und weiße geweychte Kleydung, genannt* Dalmatica, *Chormantel,* ſtola, *Gürtel, Zepter, Maieſtät Aepffel und uiel andere eim Kayſer zugehörende Ding, bey 20. Stück oder mehr.*

Vnd darnach weiſt man auch deſſelben S. Kayſer Caroli *Schwerd, das Ihm der Engel bruchte, damit Er in Gottlicher Krafft gar uiel Streit zu Troſt der Chriſtenheit und mächtiglichen Sieg erhalten hat.*

Da zeigt man auch des heiligen S. Mauritzen Schwerdt, der auch ein groſſer ritterlicher Verfechter und Hauptmann der groſſen Geſellſchafft der Thebeornat geweſt, und ein beſonderer Freund GOttes iſt, der mit ſeiner Chriſtlichen Ritterſchafft wol beſchuld hat, daß man dieß ſein Schwerd unter die Kayſerlichen Kleynodien nehmen und halten ſoll. Wiederumb alle Figuren der Monſtruntzen in Holtz geſchnitten.

Der dritte Vmbgang.

Nun wird man euch zeigen die Stück, die das Leyden unſers HErren antreffen.

Des erſten ein Stück des Tiſchtuchs, darauff unſer HErr IEſus Chriſtus ſein würdiges des Alten Oſterlambs Abendeſſen uor, und darnach das newere Abendeſſen ſeines heiligen Leichnambs ſacramentlich in Bedeutnüß ſeiner Marter und ſeines Todts mit ſeinen Iüngern begangen hat. Darnach ein Stück uon dem Schurtz-Tuch, das unſer HErr Ieſus Chriſtus zu waſchen die Füß ſeiner Iünger für ſich gehabt hat.

Darnach uon der Dornen Cron, fünff Dörner in dreyen Monſtrantzen, die das Würdig Haupt Vnſers HErrn IEſu Chriſti uerwundt und Blut-flüßig gemacht haben.

Darnach ein mercklich Stück des heiligen Creutzes unſers HErrn IEſu Chriſti, daran die ein ſein Hand genagelt iſt, alſo das Loch des Nagels, das darinn iſt, eygentlich ausweiſt.

Darnach das heilige Eyſen des Speers, das geöffnet hat das ſüſſe Hertz unſers HErrn IEſu Chriſti, und ſo tieff uerwundet hat, als ihr ſehet uon dem Spitz an den guldnen Reiff, der dann zu einem Zeichen darum gelegt iſt. Aus denſelben heiligen Wunden das heilig Bad, Bluts und Waſſers uns miltiglich uergoſſen iſt, daraus die Tauff in Vergebung der Sünden, und alle Chriſtliche Sacramenta *ihre Tugend und Krafft empfangen haben. Auch auff und in demſelbigen heiligen Speers Eyſen iſt angehefft der Nagel einer, damit unſer HErr IEſus Chriſtus an das Creutz genagelt worden iſt. Da gedenck ein ieglicher Menſch, mit welcher Andacht dieſe heilige Stück zu ſehen ſeynd, damit Er beſchuldet, daß ihm in ſolcher Heiligkeit abgewaſchen werden die Sünd, darum Chriſtus ſein Blut uergoſ-*

A *ſen hat und uerdient, daß die des ewigen Lebens und des groſſen Ablaß theilhafftig werden, der dazu geben iß. Auff das letzte zeiget man euch ein groß H. Creutz, darinnen ſeynd die uorgenannten Stück ihr Herberg und Behaltnüß haben, und die Bäpſtlichen Brieff und Bullen die uber das hochwurdig Heiligthumb geben ſeyn. Abermahl werden alle Stuck mit in Holtz geſchnittenen Figuren beygezeichnet.* Litt. D.

B *Darnach liſt Vns der Prieſter das Gebeth: Als wir in dem Nahmen des Allmächtigen GOttes geſammlet ſeyn, ſo bitten Wir für unſern allerheiligſten in GOtt Vatern und Herrn, Herrn Alexandern den ſechſten Bapſt und uat all ſein Krafft und lang leben, zu Mehrung der Heil. Chriſtlichen Kirchen, und ſonderlich auch für den Durchlauchtigſten Fürſten Vnſern Gnädigſten Herrn, Herrn Sigmund, etwan Römi-*

C *ſchen Kayſern, der mit dieſem Hochwürdigen Heiligthum aus Kayſerlicher Mültigkeit dieſe Stadt und alle umbgelegene Land erleucht und erfrenet hat, deme GOtt der Herr darum ewigen Lohn und Ruhe geben wolle. Darnach für den Allerdurchleuchtigſten und Großmächtigſten Fürſten und Herrn, Herrn Friedrichen Römiſchen Kayſern, &c. und Herrn Maximilian Römiſchen Kœnig, daß Er ihnen mehre ihr*

D *glückſeliges Weſen und lang Leben, zu Auffgang, Schutz, Schirm und Troſt allem Chriſtlichen Volck und dem H. Rœmiſchen Reich. Darnach für den Ehrwürdigſten in GOtt Vatern und Herrn Herrn Heinrichen Biſchoffen und ſein Fürſtenthum und Stifft zu Bamberg und gemeiniglich für alle Chriſtliche Fürſten und Herren, und beſonder für das Regiment lœblichs Weſen dieſer Stadt* &c. &c.

E *Darnach liſt der Prieſter und rufft: Bleibet ſtehn, man wird euch den Seegen andächtiglich mit dem heiligen Creutz geben, darum ſo harret biß Ihr den auch empfahet: darnach folget der Seegen, und ſingen aufm Stuel.* O Crux: *das iſt auff teutſch: O du Gebenedeytes Creutz, welches du allein Würdig biſt geweſen, zu tragen den Kœnig der Himmeln und Menſchen, Wir aber ſeynd nicht zu erfreuen nur*

F *allein in dem Creutz unſers Herrn Ieſu Chriſti.*

Darnach hebt der Prieſter an: Chriſt iſt erſtanden &c. *Alsdann kommen die uor und in der Stadt uon der Hutt, das iſt, an der Wacht geweſen ſeynd, ziehen für dem Heylthumſtuel hinweg, zuletzt wird das würdig Heylthum in die uorbenannten Kirchen in ein ſilbern uergulten Sarck beſchloſſen und gefangen: darumb welcher Menſch*

G *Gnad begehrt, der mag ſolches Hochwürdig Heyligthumb ſuchen, und ſich der groſſen Rœmiſchen Gnad theilhafftig machen. In der lœblichen Stadt Nurnberg gedruckt* M. CCCC. *und* LXXXXIII. *Iahr uon Hans Mayr.*

Bulla MARTINI V. *an. 1425. qua* IVS TVTELARE *Noribergenſibus* AETERNVM *confertur, eaque a* DVOBVS *aliis Pontificibus poſt denuo* CONFIRMATVR.

Pius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad futuram rei memoriam. Sempiterno Regi, qui gregem ſuum nobis licet immeritis pro ſua clementia et pietate commiſit, reddituri eiusdem crediti gregis in extremo iudicio rationem, ſummis ut tenemur ſtudiis, quos ab aequitatis et iuſtitiae limitibus tortuoſus ille ſerpens humani generis aemulus ſuis ſuggeſtionibus ſaepe diuertit Saluatori noſtro, qui non mortem ſed poenitentiam deſiderat peccatorum, acceptabiles reddere, et bonorum operum ſectatorem toto niſu exquirimus, ut in illa ipſa ratione diuinae iuſtitiae poſſimus euadere ultionem et qui ab iisdem limitibus deuii facti fuerint, ſuosque uoluerint deteſtari exceſſus, pergrata et accepta Deo opera illius, qui miſericordiarum pater eſt, gratiam ualeant inuenire, dudum ſiquidem a felicis recordationis Nicolao Papa V. praedeceſſore noſtro emanarunt litterae, in quibus tenor quarundam aliarum litterarum, piae memoriae Martini Papae V. etiam praedeceſſoris noſtri, inſertus extitit, tenoris ſubſequentis:

Nicolaus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romani pontificis prouidentia circumſpecta nonnunquam ea, quae per praedeceſſores ſuos prouide facta fuere, approbat et confirmat, nec non ea praeſertim, quae augmentationem diuini cultus, et Chriſti fidelium ſalutem animarum reſpicere dignoſcuntur, concedit, prout id conſpicit in Domino ſalubriter expedire. Sane ſiquidem exhibita eſt nobis nuper pro parte dilectorum fidelium, Burgimagiſtrorum, proconſulum, conſulum, oppidi Nürnbergenſis, Bambergenſis dioeceſis petitio continebat, quod olim felicis recordationis Martinus Papa V. praedeceſſor, inſtante diuae memoriae Sigismundo tunc Romanorum et Hungariae rege, poſtea uero Romanorum imperatore ſemper Auguſto litteras conceſſit, tenoris ſubſequentis:

Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Quemadmodum magnis merentur efferri laudibus magnisque commendari praeconiis, ac magnorum principum uota, quae in diuini nominis amorem feruntur, et opere poſtmodum proſequentes certum deducunt in actum, ita quoque operae pretium eſt, praeclaris atque ſalubribus illorum deuotionis et fidei gratulari operibus, quibus praeſertim Dei laetificare ſtudent eccleſiam, et ſaluti tranquillitatique ſubditorum ſibi laudabiliter proſpicere populorum. Ex deuota ſiquidem chariſſimi in Chriſto filii noſtri Sigismundi, Romanorum, Hungariae ac Bohemiae Regis illuſtris, inſinuatione nobis nuper innotuit, quod cum magna pars uiuificae crucis, in qua ſaluator noſter Ieſus Chriſtus pro generis humani ſalute pendere uoluit, lanceae quoque, qua latus eius miles aperuit, pars non exigua, clauus unus, quo manus ipſius eidem cruci affixa extitit, particula praeſepis, in quo Saluator ipſe poſitus fuerat, brachium S. Annae, et particulae quaedam catenarum ſanctorum Petri et Pauli atque Iohannis Apoſtolorum, tunicae S. Iohannis Euangeliſtae, dens unus B. Iohannis Baptiſtae, gladius S. Mauritii, nec non gladius magnifici Caroli imperatoris, ei angelica, ut dicitur, manu porrectus, corona quoque nec non ſceptrum et pomum et ſingula indumenta imperialia, eiusdem magnifici Caroli reliquiae ſeu inſignia imperialia communiter appellata, intra regnum Bohemiae conſiſterent, rex ipſe conſiderans efferatam nimium plurimorum etiam potentum dicti regni, nunc a ueritate fidei catholicae proh dolor! deuiantium ueſaniam in ſancta plerumque ibidem debacchari ſolitam, cenſensque attentius, quod cum nonnunquam ante actis temporibus reliquias et inſignia ipſa per nonnullos contra imperiale beneplacitum detineri contigiſſet, magnae pro illorum recuperatione miſerabilesque ſtrages et ſanguinis effuſiones ſecutae fuerunt, uolensque, tanquam Princeps prudentiſſimus quaeuis impoſterum pericula cauere, ac de idoneo ad perpetuam reliquiarum et inſignium praedictorum cuſtodiam habendo loco ſollicitus, luſtratis in eius animo cunctis imperialibus ciuitatibus, et locis Alemanniae peruestigatis, multoque ad illas directo reflexu tandem conſiderans, quod imperialis, ut eius uerbis utamur, ciuitas Nurnbergenſis, Bambergenſis dioeceſis prae ceteris illarum partium imperialibus ciuitatibus, oppidis atque locis potens, inſignis et famoſa, eccleſiaſtico decore conſpicua, chriſtianae fidei, deuotiſſimis etiam utriusque ſexus zelatoribus praepollens, in regenda reipublicae politia ſingularis prudentiae uiris ornata, ac demum ipſi Regi ex omni parte accomodatior exiſteret, reliquias et inſignia ipſa ad ciuitatem eandem cum debita ueneratione transferens, ea ibi ad laudem et Dei et ſacri decorem

Monument. Imperii reponenda prouidit atque decreuit perpetuo conſeruanda. Quare pro parte dicti regis nobis humiliter fuit ſupplicatum, ut translationem et repoſitionem huiusmodi gratas habere, nec non ſuper eo, quod de caetero reliquiae et inſignia ipſa a dicta ciuitate exportari non ualeant, prouidere, de benignitate Apoſtolica dignaremur.

Nos itaque tam pium tamque laudabile dicti regis opus in hac parte plurimum commendantes, huiusmodi ſupplicationibus inclinati, translationem et repoſitionem huiusmodi praemiſſas ratas et gratas habentes eas auctoritate apoſtolica confirmamus et etiam approbamus, ſtatuentes nihilominus, irrefragabiliter, et etiam ordinantes quodammodo, ut reliquiae et inſignia ipſa in eadem ciuitate perpetuo uenerabiliter conſeruentur, ita quod omnino cuicunque perſonae ſeu communitati uel congregationi aut poteſtati cuilibet reliquias et inſignia ipſa extra dictam ciuitatem (niſi forſan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuiare catholica) nequaquam liceat exportare, uel extrahere, aut alias alienare quoquomodo: quod ſi forte, quod abſit, a quoquam quauis occaſione praeſumtum uel quomodolibet attentatum extiterit, praeſumtores et attentatores eiusmodi, cuiuscunque dignitatis, ſtatus uel conditionis exiſtant, etiamſi patriarchali, regali, uel alia quauis eccleſiaſtica uel mundana praefulgeant dignitate, excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, a quo non poſſint niſi prius reliquiis et inſigniis ipſis eidemque ciuitati reſtitutis, praeterquam in mortis articulo conſtituti abſolutionis beneficium obtinere. Sane ut tam pretioſa tamque ueneranda inſignia ipſa pro ſuae exigentia dignitatis in loco ad haec congruo, debita cum ueneratione ſeruentur, et ſeruata laetificent ad illorum ſpecimen confluentes, uolumus ac etiam ordinamus, quod reliquiae et inſignia ipſa in eccleſia S. Spiritus noui hoſpitalis dictae ciuitatis uenerabiliter collocentur ac etiam conſeruentur, quodque nihilominus liceat dilectis filiis, magiſtro ciuium et conſulibus dictae ciuitatis praeſentibus et futuris unum ſingulis annis in medio circuli eiusdem ciuitatis, uel alio ad hoc conuenientiori loco tabernaculum erigere, in quo reliquiae et inſignia ipſa populo oſtendantur, et in eo etiam, ſi tunc ille generali eſſet forſan interdicto, etiam apoſtolica auctoritate promulgato ſuppoſitus, horas canonicas a primis ueſperis usque ad ſecundas ueſperas diei dictae oſtenſionis incluſiue, nec non miſſam etiam alta uoce facere, decantari liceat. Statuendo praeterea, ut oſtenſio ipſa feria ſexta poſt octauas feſtiuitatis dominicae reſurrectionis annis ſingulis fiat, quemadmodum et ha-

A ctenus fieri conſuetum, ita tamen, quod ſi forſan alio die reliquiae ipſae quauis de cauſa fuerint oſtendendae, hoc non in tabernaculo, ſed in eccleſia, in qua fuerint repoſitae, fieri liceat et in extraordinariis oſtenſionibus huiusmodi debita exhibeatur ueneratio, et condigna reuerentia obſeruetur. *Lit. E*

Porro, ut ad reliquiarum praedictarum uenerationem confluentibus ſpiritualia B non deſint munera gratiarum, Nos cupientes omnes illos, qui ad hoc deuote confluxerint, ſpiritualium refouere munere gratiarum, omnes indulgentias et peccatorum remiſſiones per Romanos pontifices praedeceſſores intercedentibus oſtenſioni reliquiarum huiusmodi aut in miſſa et ſingulis horis canonicis, ſolennitatis de armis Chriſti in illis partibus inſtitutae, in praeſentia Romani regis pro tempore C exiſtentis ſeu alias quomodolibet, hactenus conceſſas auctoritate praedicta ex certa ſcientia innouamus et etiam confirmamus, atque illos, qui annuae oſtenſioni et horis canonicis in dicta ciuitate, etiam abſente dicto Rege interfuerint, uere poenitentes et confeſſi extendimus, ac eis prorſus extenſas ac conceſſas uolumus, per praeſentes, et inſuper de Dei omnipotentis miſericordia, et beatorum D Petri et Pauli Apoſtolorum eius praedictorum auctoritate confiſi omnibus uere poenitentibus et confeſſis, qui annuae oſtenſioni huiusmodi deuote interfuerint, ſeptem annos et totidem quadragenas, illis uero, qui in Natiuitatis Domini noſtri IEſu Chriſti et Paraſceues ac exaltationis S. Crucis et Natiuitatis B. Iohannis Baptiſtae, ac beatorum Petri et Pauli Apoſtolorum, et S. Ioannis Euangeliſtae ac ſancto-E rum Annae et Mauritii praedictorum, nec non oſtenſionis reliquiarum huiusmodi deuote interfuerint, ac eccleſiam ſeu capellam in qua reliquias ipſas conſeruari contigit, deuote uiſitauerit, ſingulis uidelicet diebus feſtiuitatum harum praedictarum tres annos et totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentiis miſericorditer relaxamus. Caeterum ut Chriſti fidelium ad praemiſſa confluentium fa-F cilius ualeat animarum prouidere ſaluti, dilectis filiis, clero dictae ciuitatis presbyteros idoneos ſeculares ſiue religioſos ex ſeipſis uel aliis ſub competenti numero, iuxta confluentium multitudinem moderando annis ſingulis eligendi atque deputandi, qui ab huiusmodi primis ueſperis usque ad ſecundas ueſperas diei, annuae oſtenſionis dictarum reliquiarum incluſiue, quorumuis etiam confiteri uolentium G confeſſiones audire, et pro commiſſis, dummodo tamen talia non fuerint, propter quae ſedes apoſtolica ſit merito conſulenda, ſalutares illis poenitentias iniungere, etiam apoſtolica auctoritate ualeant; plenam et liberam, tenore praeſentium,

con-

Monument. concedimus poteſtatem, uolentes etiam, quod indulgentiae per nos, ut praefertur, tam confirmatae quam conceſſae tractu temporis non expirent: nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum confirmationis, approbationis, ſtatuti, ordinationis, innouationis, extenſionis, relaxationis, conceſſionis et uoluntatis infringere, uel ei auſu temerario contraire; ſi quis autem hoc attentare praeſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romae apud ſanctos Apoſtolos ſecundo Kal. Ianuar. anno octauo. etc.

Cum autem, ſicut eadem petitio ſubiungebat, Burgimagiſtri, proconſules, conſules dicti oppidi cupiant omnia et ſingula in dictis litteris per praefatum praedeceſſorem, ut praemittitur, conceſſa, per nos ratificari, confirmari et probari, ac etiam innouari, conceſſionesque per dictum praedeceſſorem de reſumendo diuina tempore interdicti obſeruati, mandari: Quare pro parte Burgimagiſtrorum, proconſulum et conſulum praedictorum, nobis fuit humiliter ſupplicatum, quatenus conceſſionibus praedictis nec non omnibus et ſingulis in praedicti praedeceſſoris litteris contentis, pro illorum ſubſiſtentia firmius robur apoſtolicae confirmationis adiicere, conceſſiones de reſumendo diuina, obſeruari, mandari, ac ipſis in praemiſſis prouidere, de benignitate apoſtolica dignaremur: Nos igitur huiuſmodi ſupplicationibus inclinati litteras dicti praedeceſſoris ac omnia et ſingula in eis contenta nec non indulgentias per dictum praedeceſſorem Chriſti fidelibus oſtenſioni annuae reliquiarum intereſſentibus, et eccleſiam ſeu capellam, in qua reliquiae ipſae conſeruantur; in feſtiuitatibus praedictis, ut praemittitur, uiſitantibus conceſſas, ac quaecunque inde ſecuta rata habentes et grata illa omnia et ſingula authoritate apoſtolica ex certa ſcientia confirmamus, et praeſentis ſcripti patrocinio communimus, omnes quoque et ſingulos defectus, ſi qui interuenerint, in iisdem ex ſimili ſcientia ſupplentes illaque innouamus, nec non in litteris dicti praedeceſſoris, de reſumendo diuina, tempore interdicti, ut praefertur, contenta uolumus obſeruari: nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtrae confirmationis, communitionis, ſuppletionis, innouationis et uoluntatis infringere, uel ei auſu temerario contraire; ſi quis autem hoc attentare praeſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo, undecimo Ca-

A lendas Iulii, pontificatus noſtri anno ſexto. *Litt. E.*

Cum itaque poſtmodum ſicut exhibita nobis inſuper pro parte dilectorum filiorum, Burgimagiſtrorum, conſulatus et hominum dicti oppidi petitio continebat, pro eorundem fidelium deuotione augenda, et ut ad intereſſendum oſtenſioni reliquiarum huiuſmodi Chriſti fideles eo magis ad animarum ſuarum ſalutem ac B profectum inducantur et animentur, praemiſſa omnia et ſingula pro eorum ſubſiſtentia firmiori noſtro etiam cupiunt munimine roborari, pro parte Burgimagiſtrorum, conſulatus et hominum praedictorum nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut eorum piis ſupplicationibus huiuſmodi benigne annuere, et ſuper his opportune prouidere, de benignitate apoſtolica dignaremur.

C Nos igitur, qui ſalutem fidelium appetimus, Redemptoris noſtri, qui pro cunctorum ſalute fidelium carnem ſumere, et crucem ſubire non abnuit, nec non eorundem praedeceſſorum ueſtigiis inhaerentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati litteras praeinſertas, ac omnia et ſingula in eis contenta auctoritate apoſtolica, tenore praeſentium ex certa ſcientia ratificamus, approbamus et confirmamus, D ac praeſentis ſcripti patrocinio communimus, ſupplentes defectus, ſi qui forſan interuenerint in eiſdem, nec non Chriſti fideles praedicti ad oſtenſionem reliquiarum praedictarum confluentes conſcientiae pacem et animarum ſalutem Deo propitio conſequantur, et indulgentiarum huiuſmodi mereantur eſſe participes, clero dicti oppidi audiendi eorum confeſſiones etiam per quinque dies continuos, E oſtenſionem reliquiarum earundem praecedentes, ac ipſo die oſtenſionis, alias iuxta litterarum praedictarum continentiam et tenorem, quodque tempore interdicti generalis etiam auctoritate apoſtolica promulgari non ſolum in tabernaculo praedicto, ſed una in S. Sebaldi eccleſia parochiali, atque in capella S. Spiritus dicti oppidi, ac tertia in praefato tabernaculo Miſſae, nec non alia diuina officia una F die publice celebrari et decantari facere ualeant, eadem authoritate concedimus, ac litteras et conceſſiones praedictas ad haec extendimus per praeſentes. Et nihilominus ut Chriſti fideles praedicti eo magis Domino acceptabiles et bonorum operum ſectatores de omnipotentis Dei miſericordia, ac beatorum Petri et Pauli praedictorum authoritate confiſi, omnibus uere poenitentibus et confeſſis, qui G oſtenſioni reliquiarum praedictarum, et, dum miſſarum ſolemnia in dictis tabernaculo et capella, ubi reliquiae praedictae conditae ſunt, celebrabuntur, interfuerint, nec non capellam ipſam in eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti Natiuitatis, pa-

Monument. paraſceues, paſchae, aſcenſionis Domini, pentecoſtes, ac dominica infra octauam corporis Chriſti, exaltationis S. Crucis, natiuitatis S. Ioh. Baptiſtae, et eorundem Petri et Pauli Apoſtolorum, S. Ioannis Euangeliſtae, et SS. Annae et Mauritii, et dedicationis capellae praefatae feſtiuitatibus deuote uiſitantibus annuatim, et pro ipſius capellae conſeruatione, et reliquiarum praedictarum exornatione manus porrexerint adiutrices, ſeptem annos et B totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentiis miſericorditer relaxamus praeſentibus, perpetuis futuris tempori- A bus duraturis. Volumus autem, quod ſi alias intereſſentibus oſtenſioni reliquiarum earundem ſiue dictam capellam uiſitantibus, aut ad illius conſeruationem uel exornationem reliquiarum manus porrigentibus adiutrices, ſiue alias inibi pias Eleemoſynas erogantibus aliqua alia indulgentia impertiri, uel ad certum tempus nondum elapſum duratura per nos conceſſa fuerit, praeſentes litterae nullius roboris exiſtant uel momenti. Datum Mantuae, anno incarnationis domin. 1460. prid. Non. Octobr. pontificatus noſtri anno ſecundo. *Litt. E. F.*

LITT. F.

Enarratio inſignium imperialium interprete Wagenſeilio.

PRius enim hoc quoque uelut in transcurſu monendum, haud ueriſimile mihi uideri, coronam Romanam ſecundum omnem ſuam ſpeciem a quoquam adumbri poſſe, eo quod nulla uera et antiqua archetypum praeſtans, Romae extat. Proinde cum ad quemque inaugurationis actum noua paretur, neceſſe eſt uarias, ceu in rebus eiuſmodi fieri ſolet, circa acceſſoria ornamenta prodire C figuras, niſi quod illud eſſentiale procul dubio omnes ſeruant, ut ex corona et tiara ſiat apta condecentia et compoſitio. Sane ſi numos, quos Octauius Strada in uitis Imperatorum nobis ſpectandos offert, reſpiciamus, magna deprehenditur coronarum, qoibus Germanici Caeſares uſi fuere, diſſimilitudo ac differentia, et quod iure quis miretur, ne ſemel quidem eiusque quae nunc Noribergae cuſtoditur, genuina ſit expreſſio. Multi coronas apertas geſtant, aliqui ex tiara geminatam, ac ideo clauſam, minime tamen uniformem. Caeterum non repetiri Romae unam perpetuam inaugurandis D Caeſaribus dicatam coronam, Aeneas Syluius Cardinalis in uita Friderici III. Imperatoris docet loco memorabili, e quo illud ſimul diſcimus, Fridericum hunc, etſi nouam coronam ſibi parauerat, tamen Noribergenſi, quam Aquisgrani iam admiſerat, etiam Romae coronari uoluiſſe. Sic uero eſt apud Aeneam Syluium: Pontifex rem diuinam inchoauit, interque celebrandum diuerſae ſolemnitates a priſcis inuentae patribus ſeruatae ſunt. Sceptrum, quo regia poteſtas indicatur, pomum, quod mundi dominium oſtendit, enſis, qui belli iura demonſtrat, per uices data, poſtremo corona aurea in- E fulata pretioſisque cooperta gemmis caeſareo capiti impoſita. Imperatrix quoque poſt Caeſarem coronam ex manibus Pontificis accepit, quam coniugis Sigismundi fuiſſe conſtabat. Caeſar autem, quamuis ornamenta ſibi pretio incredibili comparaſſet, in hanc tamen ſolemnitatem, pallium, enſem, ſceptrum, pomum coronamque Caroli M. ut fama fuit, ex archiuis Noribergenſium ad ſe deferri curauerat, hisque uſus eſt. Datur enim hoc ueruſtati, ut plus maieſtatis habere uideantur [fortaſſe inferendum antiqua] pondere noua careant. In his uero F difficultatem haud paruam habet, quomodo ſi corona Noribergenſis Romae adhibita fuit, hanc infulatam uocare potuerit cardinalis, quae infula prorſus deſtituitur. Quapropter dicendum, ut ex Germanica corona Romana imperatoria fieret, tum quidem infulam aliquam ſericeam forſitan, quales geſtare Pontifex et Cardinales ſolent, pro tempore ei fuiſſe inſertam, quod efficere pronum erat, cum Germanica uno tantum circolo et eo quidem ita comparato, ut e ſuo loco moueri poſſit, ſuperne claudatur.

Iam nunc publice gratiam initurus coronam Germanicam, qua nullum ornamentum ullius unquam regis faſtigio dignius eſſe poterat, nulla corona pulchrior magisque foeta myſteriorum, uſpiam gentium reperta fuit, uiuis coloribus delineatam oculis contemplandam ſubiiciam. Eſt uero ea confecta ex puro puto auro XIV. librarum graui pondere, ut merito Aen. Syluius in uita Friderici III. hoc tanquam memoria dignum annotauit, illum Imperatorem ieiunum tota die geſtaſſe Noribergenſem coronam. Ambitus coronae diſtinguitur in areolas, ut ita loquar, nam et Germani *Felder* uocamus, octo, deſinente ſuperne in dimidiatam rotunditatem. Harum quaeque ſeparatim effecta fuit eapropter, praeter ferruminationem etiam intus ſimplici ferreo ligamento digitum minutum uirginalem lato, quod in orbem circumductum eſt, inuicem conſtringuntur, qualis ſecundum Aen. Syluium in uita Friderici III. etiam coronae Mediolanenſis eſt colligatio, ut nimirum per medium circulum coronae lamina quaedam parua ex ferro ducatur. Ea octo illis areolis coronae Noribergenſis quatuor numero gemmis et unionibus onerantur, quatuor emblemata ſiue figuras aliquas pictas referunt, quibus explicandia uerba uel ſententiae quaedam adiiciuntur. Prima areola, quae frontem Caeſarum ornare debet ac cuius rei crux illi infixa, indicium facit, caeteris, ſola, quae ei ex aduerſo opponitur, excepta, paulo maior XII. gemmas magnitudinis inſignes habet inſertas quaterna ſerie, ita ut in quaque gemmae tres et quidem diuerſi generis locatae ſint, diſpoſitas: nimirum forma huius areolae prorſus talis eſt, qualis pectorale ſummi Hebraeorum pontificis, cui Vrim et Tummim inerant, in ſcripturis et ex illa a glyptis et pictoribus nobis figuratur, ac plusquam ſuſpicio eſt, uoluiſſe Carolum M. ex religione quadam Hebraeorum pontificis ſacerrimum monile, cuius ipſe Deus autor fuerat, aemulari, eiusque ſpeciem quandam in diadema ſuum transferre, in fronte, ut ab omnibus conſpici queat, geſtandam. Nempe ſi ex antiquo habetur eius pectoralis quoque ratio, in formula benedictionum, qua gemmae in eccleſia romana ſacrantur, ad quam artinens adſcribo fragmentum ex benedictiones continente, eodem Mſcro libro Bibliothecae Noribergenſis, quo paulo ante ſum uſus: Sicut, dicit liber, qui continet ueterum narrationes, omnis creatura in peccato primi hominis corrupta eſt, maxime autem lapides pretioſi, qui ad curam humani generis ſicut herbae et multa alia creati ſunt; ſed etiam in ipſis uirtutibus, quae in eis poſt peccatum primi hominis remanſerunt, per attactum et uſum immundorum hominum, per peccata ſaepius lapides corrumpuntur. Tamen ſicut homo baptiſmate et poenitentia reparatur, ut ad ſtatum primae creationis redire poſſit, ſic lapides pretioſi conſecrationis ſatisfactione ad uirtutem efficacius reparantur. *Eſt uero hic modus ſatisfactionis et conſecrationis, ut in eodem libro ſcriptum inuenimus:* Primo mittendi ſunt lapides in panno linteo et ponendi ſuper altare, usque poſt miſſas ſacras, ſicque ſacerdos nondum exutus ueſtibus ſa-

cris

Monument. cris dicat benedictionem, praemiſſo, dominus uobiſcum, oremus: Deus, omnipotens pater, qui per quaſcunque inſenſibiles creaturas uirtutem tuam hominibus oſtendiſti, qui Moſi famulo tuo inter coetera ueſtimenta ſacerdotalia, rationale iudicii XII. lapidibus pretioſis adornare praecepiſti, nec non et Iohanni Euangeliſtae coeleſtem ciuitatem uirtutibus eosdem lapides ſignificantibus conſtruendam aeternaliter oſtendiſti: maieſtatem tuam humiliter deprecamur, ut hos lapides conſecrare at ſanctificare digneris per ſanctificationem et inuocationem nominis tui, ut ſint ſanctificati et conſecreti, et recipiant effectum uirtutum, quas te dadiſſa ſapientum experientia comprobauit, ut quicunqua illos ſuper ſe portauerit, uirtutem ſibi per illos adeſſa ſentiat, donaque gratiaa tuae et tutelam accipera uirtutum mereatur, per IEſum Chriſtum filium tuum, In quo omnis ſanctificatio conſiſtit, qui tecum uiuit et regnat Deus per omnia ſecula ſecolorum, Amen.

Caeterum coronaa Noribergenſis gemmaa illae XII. palmariae ſicut et reliquaa omnes rudes ſunt, prout natura eas efformauerat, minima uero in angulos aut acumina, antiquisſimis, quin et nuperis ſaculis recepto more, exſculptee. Vacua inter gemmas ſpatia ingentes pulcherrimique uniones adimplent. Principi areolae quantitate ſua, prout iam modo innuimus, reſpondet ea, quaa e regione illam reſpiciens occipiti conueuit: cetaraa uero inter has duas interiectae non nihil humiliores daprehenduntur. Porro ea, quae prae cunctis notabilem frontiſpicii areolam a dextra excipit, aurea lamina nobis Chriſtum ſeruaturem ſedentem commonſtrat, ex opere colliquato et uſtili (*non geſchmeltzter Arbeit*) coloribus uariegato, ad quem modum etiam figurae reliquae cum ſuis inſcriptionibus exprimuntur. Vtrique ſeruatoris lateri adſtat Cherubinus, quatuor alis praeditus, quarum duae in altum uergunt, a quibus caput proſpectat, duae in ima protenduntur. Superne adſcriptum

PER ME REGES
REGNANT.

Sequitur proxima areola gemmis ac unionibus minoribus tamen longe, quam quibus duae praecipuaa ſeſe efferunt, nec tanta concinnitate diſtincta, quod idem de coeteris quoque gemmatis ſic tenendum. Succedit rurſus areola picta, exhibens Ezechiam ſiua Hiskiam regem ſedentem, aegrumqua caput dextra manu ſuſtentantem: huius dextro lateri ſe applicuit Eſaias propheta, ſchedam oblongam manu tenens, in qua legitur:

ECCE ADIICIAM SVPER DIES TVOS XV.
ANNOS

Amborum capitibus imminent uerba:

ISAIAS EZE
PROPHETA CHIAS
REX.

Huic contigua eſt areola occipitii maiuſcula, XII. inſignibus gemmis cum intermediis unionibus, quamuis fere inordinatim poſitis decorata. Quae illam excipit Regis corona clauſa coronati effigie notatur, cui ſcheda in manibus eſt, quae inſcriptum habet:

HONOR REGIS IVDICIVM DILIGIT.

Super capite regis legas.

REX DAVID.

Iſti areolae rurſus iuncta aſt gemmata, et huic emblematica, in qua conſidet rex coronatus, in ſcheda, quam utraque manu tenet, legenda exhibens uerba:

TIME DOMINVM ET REGEM
AMATO.

Capiti illius ſuperne additur:

REX SALOMON.

Atque dehinc iam ſa offert rurſus areola frontiſpicii primaria, cui inſuper ex cruce baud modica, quae ſuperne infigi et demi iterum poteſt, dignitas et decus accedunt. Crucis pars anterior, at ipſa XVII. gemmis lucentibus radiat: poſtica laeuis eſt, ſeruatoris quaſi in cruce patientis figuram inciſam habens, citra colorum incruſtationem manus ſanguinem axſtillans. Crux nulla ſculpta adiicitur, cum ipſa illa, quae imaginem Chriſti ſuſtinet, ſufficiat tanquam baſis. In apice eſt epigrapha: *Litt. F.*

I H C
NAZAR
ENVS R
EX IVDE
O R V M

Praeter crucem infigitur amplius huic areolae Arcus ſiue ſemicirculus ſinuoſus, mobilis is, cuius altera extremitas oppoſitae areolae occipitii inſerenda. Hic margaritis ornatus eſt, quibus phrygiano opere expreſſa cernuntur uarba:

CH VON RADVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR AVG.

Talis forma et ſpecies eſt coronae, quae Noribergae cuſtoditur, eadem inſuper intus mitram ex holoſerico rubro inditam habet, ut commode et citra offenſionem ſuſtineri queat.

Nunc porro reliqua quoque imperii clinodia ſarmone perſequamur. In pomo imperiali nihil praecipua mihi notaui: modicum eſt, et quod uirilis manus facila complectatur. Intus illud terra repletum eſſe Gotbufredus Viterbienſis ſcripſit in Chronico; hanc autem ſiue materiem aliam bractea aurea circumueſtit: ambit illud medium circulus gemmis refertus, et talis quoque aſt crux deſuper infixa immobilis. Quia ſingulare at mamorebile id mihi uidetur, eapropter non poſſum, quin indicium faciam, in ptidem laudato nobis aureae Bullae MS. codice imperatorio, quem Wenceslaus Caeſar picturis adornari iuſſit, Imperatoris Regisqua Bohemiae imagines ita exprimi, ut globum aureum cruce penitus deſtitutum ſiniſtra illi teneant, tum uero Bohemiae Regis pes dexter uiridi, laeuis rubro tibiali induitur.

Sceptrum imperiale ingens quidem aſt ſed argenteum tantum et lauiter inauratum: more uulgatorum ſceptrorum ornatu cetera deſtituitur, niſi quod in ſummitate folia querna ſex habet, quorum tria per alternationem rurſum, totidem deorſum uargunt, deſiuitque in querneam glandem.

In Gladio, qui Caroli M. aſſe dicitur, pomum manubrii rotundum ex uno latere aquilam ſimplicem, ex altero leonem oſtentat cum cauda bifurcata in altum protenſa. Laminae, ubi latisſima eſt, ſecundum longitudinem hinc inciſum.

CHRISTVS VINCIT. CHRISTVS REGNAT.
CHRISTVS INPERAT.

Inde:

CHRISTVS VINCIT. CHRISTVS REGNAT.

In altero gladio, quo Mauritium non quidem Imperatorem, ut aliqui ineptisſime ſcripſerunt, ſed martyrem et Thebeae legionis Ducem uſum fuiſſe fama fert, pomum in capulo cordis alicuius figurem imitatur, ſuperna enim latum ſit deinde anguſtius. Huius pomi unum latus nota caret, in altero aquila dimidia additos habet leones ambulantes, ſiue ut heraldicae artis ſcitis conuenientius loquamur, leopardos tres, ſibi inuicem impoſitos. In laminae una parte ſe offerunt uerba:

BENEDICTVS DOS. DES

In altera iſta:

DEVS QVI DOCET MANVS.

Quod ad ueſtimenta imperatoria attinet, equidem fateor, non fuiſſe me in iis contemplandis admodum curioſum, quandu nec, ob cauſam quam praediximus, illorum tractandorum et plene planeque axplicandorum poteſtas facila conceditur. Quantum tamen ex perfunctoria inſpectione in memoriam redeunt, exiſtimauerim recte ſe habere, quae de iis Hartmannus Maurus in daſcriptione coronationis Caroli V. annotauit, teſtatus ſe uidiſſe Dalmaticam albam holoſericam, pretioſis margaritis gem-

Monument. *Litt. F. G.*

misque diſtinctam, auream ſtolam, margaritis quoque adornatam; unam cappam holoſericam uiolacei coloris, cui aurum in modum aquilae intextum: alterum amiculum rubei coloris, contextum pari modo magna aurea aquila. Praeter haec duas dalmaticas, unam uiolacei aliam uero nigri coloris: duas chirothecas, unionibus pretioſiſſimisque lapidibus adornatas: ſocculos duos aureos, ſtolam, zonam coriaceam, retinaculumque eius aureum. Quae omnia pretioſis lapidibus affabre pictorata et redimita ſunt. At mirificiſſimae iſtarum ueſtium, quae apud Limnaeum legitur, deſcriptioni, nemo qui ſcit neruos et artus ſapientiae eſſe, non temere credere, fidem adiungat, imprimis quando aſſeritur, in paludamento faciei Caroli M. incumbere coeleſtis patris imaginem: cerni deinde a latere utriusque imaginis geminas columnas Herculis in montibus Calpe et Abyla conſtitutas, intra quas ſe Oceanus Atlanticus in mare mediterraneum anguſto freto ac faucibus contractis infundat, ubi balaenae affabre expreſſae, inter undoſas tumultuoſi maris procellas uniones cruſtent. Sed operae pretium eſt, ipſammet eius integram narrationem recitare. Poſtquam nimirum de corona caeſarea ea ſcripſiſſet, quae pridem allegauimus, addit: Tenet Noriberga deinde Dalmaticam ueſtem S. Caroli M. pretioſis margaritis diſtinctam. Sunt autem ex auro tortili cum ſubtegmine flauo ſerico phrygiatae eius fimbriae, et manicarum limbi unionibus auroque bracteati, intus byſſo carmeſiua ſuffulta. Tertium cappam choralem, mantum ſeu mantellum ſiue paludamentum caeſareum, cui phrygio opere intextae ſunt aquilae aureae: habet praeterea duas grandes aquilas intertextas ex nigro ſerico: oras illius ambit bene lata fimbria, gemmario opere texta ſuperbiſſimo rutilante, ubi ſmaragdi, adamantes, ſapphyri, chryſoliti &c. grandiores uidentur. In pluuialis illius ſeu paludamenti poſteriore parte inter ſcapulas a ceruice adusque baltheum capucium ſeu tielnum eſt dependulum, in quo rutilantiſſimi lapides ſeriatim poſiti, et cum primis Caroli M. facies, cui coeleſtis Patris imago incumbit; a latere utriusque imaginis geminae columnae Herculis in muntibus Calpe et Abyla conſiſtunt, intra quas ſe oceanos Atlanticus in mare mediterraneum anguſto freto ac faucibus contractis infundit, ubi balaenae affabre expreſſae ſmaragdos et uniones cruſtant inter ondoſas tumultuoſi maris procellas. Pendet ex illo capitio nodus aureus, filamentis aureis ſparſus, usquequaque fluidus, ac ingenti ſapphyro coruſcus. Quarto, ſtolam auream ex auro tortili ac flauo filo ſerico phrygiatam, in cuius extremitatibus cruces ex meris margaritis formatae ſpectantur. Quinto amiculum rubri coloris: Sexto chirothecas unionibus ornatas et puro bracteato auro textas: ſeptimo ſandalia, calceus ſeu ſocculos duos aureos, uilloſo cocco quoque rubricatos: octauo, tibialia ſeu ocreas eiusdem ucre magni caeſaris et ſancti, quas bruſſechinas uocant paululum ſupra genua adſcendentes. Reliqua paſſim nota ſunt, ut longiore deſcriptione non ſit opus. Nono, zonam coriaceam cum retinaculo eiusdem aureo.'

LITT. G.

Anonymi enumeratio imperialium reliquiarum.

DEr Speer, darmit des HErrn CHriſti Seiten iſt erœffnet worden.

Dieſer Speer iſt nach dem Tod Caroli Magni, welcher das Haupt-Reich auf die Teutſche Nation gebracht, bey dem Orientaliſchen Lands-Fürſten, und An. 919. bey Samſone, einem Iulianiſchen Grafen, nachgehends bey Rudolpho, damaligen Kœnig in Burgund, beſtanden, und iſt folgends im Iahr CHriſti 920. oder 930. Henrico Aucupi, oder dem Kæyſer Heinrich, beygenannt dem Vogler, als eine hochſchætzbare Sache, geſchencket worden. Es finden ſich zwar dergleichen auch anderer Orten, als zu Rom, Paris, Saintage, und zu Selue; einem Kloſter bey Bordeaux, mit Vorgeben, daſs Sie das Original des Speers oder die Spitze dauon aufbehielten, ſolche alle aber ſind dieſem nach gemacht, wie in dergleichen Sachen, welche ein ieder zum Gedæchtnis haben wollen, uielmals beſchehen. Es uermeinen auch etliche fælſchlich, daſs die Spitze des Speers dem HErrn CHriſto in die Bruſt geſtochen worden biſs zu dem güldenen Blech, mit AAA bemercket, ſolches iſt aber keines wegs uermuthlich, weil der Leib durch und durch geſtochen worden wære: Andere uermeinen, die Rœmiſche Kæyſer haben das güldene Blech ungefehr ſo weit anfügen laſſen.

Ein Stück uon dem Creutz, an welchem der HErr Chriſtus gelitten, in ſeiner Capſula.

Hier iſt in der Mitten zu ſehen das Loch, dardurch der Nagel geſchlagen worden.

Dieſes, wie auch uorgemeldter Speer iſt uon etlichen Kæyſern, als ein Heiligthum mit über Land, und gleich der Bunds-Laden in dem Alten Teſtament, auch in die Heerleger geführet worden, den Sieg wieder die Feinde zu erlangen. Es hat aber doch dem Kæyſer Ottoni II. wieder ſeine Feinde nicht glücken wollen, welcher An. Chriſti 982. uon Bonauento oder Piſatello, in Italia uon den Griechen und Saracenen iſt geſchlagen, gefangen, und mit groſſer Mühe wieder erlediget worden. Gleichfalls hat es bey ſich gehabt Henricus IV. An. Chriſti 1056. und folgende Iahre, da Er meiſtentheils untergelegen, und endlich uon ſeinem Sohn Henrico V. gefangen, und das Kæyſerthum abzutreten, genœthiget worden. Es iſt auch nicht beſſer ergangen Friderico Barbaroſſæ An. 1175. Ottoni dem VI. An. C. 1214. Friderico II. An. C. 1247. Adolpho Naſſouio 1298. Alberto 1298. welche alle dieſe Heiligthume und folgende Kleinodien bey ſich gehabt, und uon ihren Feinden ſind überwunden worden. Sonderlich aber hat dieſe mehrbeſagte Heiligthume und Kleinodien hoch und werth gehalten der Kæyſer Sigmund, und iſt doch in derſelben beyſeyn An. 1393. für Nicopoli, in dem Kœnigreich Bulgaria, uon dem Türcken auf das Haupt geſchlagen worden, und hat ſein Leben mit einem geringen Rennſchifflein elendiglich retten müſſen.

Nach-

Monument. Nachdem Er auch wieder ein Heer zuſammen gebracht, iſt er An. Chriſti 1419. uon dem Türcken abermahls geſchlagen, und in die Flucht ueriaget worden. Demnach hat dieſer Kæyſer Sigismundus wider ein Heer uon 60. in 70000. Mann zuſammen gebracht, und wider die Huſſiten und Bœhmiſche Stænde gezogen, aber zum fünfftenmaſ auch den Sieg uerlohren, daſs Er alſo beſorgt, es mœchten dieſe ſchætzbare Sachen den Huſſiten in die Hænde kommen und uerunehret werden, derowegen hat Er Sie alleſampt An. Chriſti 1424. nach Nürnberg geſchicket, und darbey die gnædige Verordnung gethan, daſs Sie zu ewigen Zeiten bey derſelbigen Stadt uerwahrlich bleihen, und aufbehalten werden ſolten, ſo auch biſshero beſchehen.

Erſtbeſchriebenes Kæyſerl. Heiligthum, oder Heilthum, iſt iæhrlich zu Nürnberg den Freytag nach Oſtern auf dem Marckt, eine Stunde nach aufgehender Sonne gewieſen worden, nach gehaltener Meſſe und etlichen Geſængen, uon dem Leyden Chriſti: In beyſeyn der æltern und iüngern Herren des Raths, deren ein-ieder eine uergülte Kertzen getragen; Nachdem die Meſſe geendiget, wurde uon einem Prieſter die Gnade und Indulgentz, welche der Pabſt zu Rom darzu gegeben, abgeleſen, und alsdann ward ein Stück nach dem andern uorgetragen, benennet und uorgezeigt, welche auch uon dem Volck andæchtiglich betrachtet, und als eine heilige Sache geehret wurde.

Ein Zahn S. Iohannis in einem Kæſtlein, an einer Ketten hangend.

Das Schwerdt, welches Carolus Magnus geführet, und ihm uon einen Engel ſoll gegeben worden ſeyn.

Es iſt auch noch ein anders Schwerdt, mit dem Wappen des Hertzogthums Schwaben, beſtehend in dreyen ſchwarzen Lœwen, in Goldgelben Felde. Auf einem Kæyſ. Schwerdt iſt der Bœhmiſche Lœw, mit den doppelten Schweiffe, und dieſe Schwerdter ſind nicht ſo alt, als das, ſo hier gebildet iſt, und ſoll eines daruon

A der Chriſtliche Ritter Mauritius geführet haben. *Litt. G. H.*

Die Kæyſerliche Kron:

Dieſe Kron iſt ſehr alt, wie der Augenſchein weiſet, und iſt in dem Bogen der Nahm CVNRADVS zu leſen, welcher uermuthlich der Erſte dieſes Namens geweſen, weil darbey keine Zahl zu ſehen. Vnd haben dieſes Namens uier Rœmiſche Kæyſer regieret, als Cunradus I. A.

B C. 1025. bis 1039. Cunradus II. Salicus uon 1137. bis 1152. Cunradus Sueuus III. 1250. bis 1254. dann Cunradus IV. uon 1254. bis 1258.

Der Kæyſerliche Reichs- oder Maieſtæt-Apffel.

Der Reichs-Scepter.

Welcher Kæyſer dieſes uerſchafft, iſt ungewiſs, uermuthlich aber iſt beedes mit der erſtgemeldten Krone gemachet

C worden.

Der Kæyſerliche Rock.

Dieſer Rock gleichet einem kœſtlichem Meſsgewand, und iſt mit Perlen und Edlen Geſteinen uerſetzt, Dalmatica genannt: Es iſt auch darbey ein Chor-Mantel und Stol-Gürtel, und wird nach der Wahl dem neuen Kæyſer oder Rœmiſchen Kœnig angezogen, und nach uollendten Solennitæten den Herren uon

D Nürnberg wieder in Verwahrung gegeben.

Es ſeynd noch etliche andere Stück beyhanden, welche hier nicht abgebildet, als: ein Stück uon Chriſti Wiegen, ein Arm der H. Anna, ein Stück uon dem Kleid S. Iohannis, etliche Glieder uon den Ketten, damit S. Peter, S. Paul und S Iohannes gefeſſelt worden, ein Stück des Tiſch-Tuchs, darauf der HErr CHriſtus ſein Abendmahl gehalten, wieder ein

E Stück uon dem Schurtz-Tuch, in welchem Er den Iüngern die Füſſe gewaſchen, 5. Dœrner uon der Kron, ſo die Kriegs-Knechte dem HErrn CHriſto aufgeſetzet.

Alles dieſes iſt in einem ſilbernen uerguldten Sarch geſchloſſen, und hængend oben in dem Chor der Kirchen bey dem H. Geiſt zu Nürnberg.

LITT. H.

Enarrationis reliquiarum imperialium alia epitome.

EN tibi, qui haec adſpicis et legis. Sacri Romani Imperii et Sacratiſſimorum Imperatorum uenerandas Reliquias, Regalia et Clenodia, quae Sigismundus Imp. Aug. Ao. CHRISTI 1424 ob bellum Huſſitarum, Praga Noribergam, Imperii ciuitatem, tranſtulit, et eiusdem Inclyto Senatui aſſeruanda et in perpetuum cuſtodienda, priuilegio ſpeciali clementiſſime commiſit. Ex Reliquiis praecipuas, ad uiuum expreſſas et aequae magnitudiuis depictas hic uides:

F Ferrum ſcilicet Lanceae, quo Latus SALVATORIS noſtri, IESV CHRISTI in paſſione acerbiſſima eſt transfixum: Clauum item huic ferro inſertum, quo REDEMPTOR NOSTER ligno crucis fuit affixus, et inſuper particulam non modicam ligni eiusdem Crucis, in qua Salus noſtra eſt perfecta, etc. In imagine Sigismundi Imp. Auguſtiſſimi, delineata ſpectas Regalia et Clenodia, quae Auguſtiſſimos Imperatores in prima coronatione ſemper exornant et uenerandos reddunt,

ſunt-

Monument. ſuntque Corona CAROLI MAGNI, Gladii eiusdem, et S. MAVRITII Impp. Sceptra, Poma Imperialia, Dalmaticae, Stolae, Sandalia etc. quae ad Impp. coronationem ſemper a Senatu Noriberg. A quam obſequentiſſime per Deputatos adferuntur. Haec omnia, quia nunc rarius uidere licet, hic accurate exſculpta, aeri inciſa Tibi proponuntur. Tu ea, qualia qualia ſunt, aequi bonique conſule, et uale. *Litt. I. K. L.*

LITT. I.

Inſignium imperialium Geometrica dimenſio.

EN tibi! qui ORBE hoc argenteo uides, quae regunt ORBEM. CORONAM puta, SCEPTRVM, IMPERIALIA POMA cum STOLA DALMATICA. IN SIGISMVNDO haec habes, quia ipſe REGALIA haec et CLENODIA Imperii Anno 1424. ob Huſſitarum motus, Praga Noribergam mouit, quibus hodienum IMPERATORES AVGVSTISSIMI ORNANTVR ET CORONANTVR. B

Reuerſa facies e RELIQVIIS praecipuas tibi porrigit: LANCEAM, cuius longitudo genuina, lineam oculis heic ſubiectam decies ac ſepties habet.

De CRVCE LIGNVM, quod lineolam inſequentem uice quarta et uiceſima aequat.

De PRAESEPIO reliquiae, adiectam lineam decies et nouies occupant,

❁ ❁ ❁

WAs du Leſer! in dieſem kleinen *Rund* ſiheſt, ſind dieienige Dinge, die einen groſſen Theil deſs groſſen *Erd-Rundes* regieren. Die *Käyſerliche Cron*, *Scepter*, *Reichs-Apfel*, ſamt dem *Rock*. Du ſiheſt *Sigismundum* darmit angethan, weilen Er ſolche *Regalien, Reichs-Kleinodien* im Jahr 1424 wegen deſs *Huſſiten-Kriegs* uon Prag nach Nürnberg gelieſert, mit welchen noch heut zu Tage alle *Maieſtäten* deſs *Reichs* bey ihren *Cronungen* offentlich gezieret werden

Die andere Seite wird dir uornehme Stücke einiger ſo genannten *Heilthumer* zeigen: als den *Speer*, mit welchem *CHriſti Seiten* eroffnet, deſſen wahre Længe dieſe Lini *Siebenzehen mal* hælt.

Ein Stuck uon dem *Creutz CHriſti*, welches *Vier und Zwanzigmal* die Længe bey folgender Lini hat.

Ein Stuck uon der *Krippen CHriſti*, ſo die beygeſetzte Gröſſe *Neunzehen mal* hat.

LITT. K.

Principum electorum litterae Noribergam, imperialium inſignium rogatrices d. xx. menſ. Dec. 1689.

Anſelm Franz zu Mainz]
Johann Hugo zu Trier] *Ertz-Biſchoffe.*
Ioſeph Clemens zu *Coln*]
Maximilian Emanuel *in Ober- und Nieder-Bairn auch der Obern-Pfalz Herzog &c.*
Philipp Wilhelm *Pfalzgraff bey Rhein &c.*
Des Heil. Rom. Reichs durch Germanien, Gallien, *und das Konigreich* Arelaten *auch* Italien *Ertz-Cantzlern, Ertz-Truchſeſs und Erz-Schatz-Meiſter, alle fünff Churfürſten, auch die Churfurſtl. Sachſiſche und Churbrandenburgiſche Geſandten.*

UNſern Gruſs zuuor &c. Liebe, Beſondere und gute Freunde. Darnach wir uns ®erglichen und entſchloſſen haben, um allerhand mercklicher und Bewegender Vrſachen willen, uornehmlich aber, zu Beforderung des Heil. Rom. Reichs Wolfahrt, auch gemeiner Chriſtenheit zu Nutzen und guten, uermittelſt Gottlicher Gnad-Verleihung, auf den 18. Ianuarii, C *neuen Kalenders, nechſt kommenden* 1690*ſten Jahrs, in allhieſig des Heil. Reichs-Stadt Augſpurg zur Wahl eines Romiſchen Konigs und kunfftigen Kaiſers zu ſchreiten, in wenig Tagen darauf auch die Kænigl. Krænung uorzunehmen, worzu wir der Kayſerl. Zierden, als der Kron, Apfels, Schwert, Scepter, ſamt andern bey Euch uorhandenen* Pontificialien *benæthigt ſind: Als iſt an Euch unſer gnædigſt- auch freundliches Begehren hiermit: Ihr wollet ſolche bey Euch in Verwahrung haltende Zierde dergeſtalt zeitlich anhero uerſchaffen, daſs Sie nach Verrichtung der Kænigl. Wahl allhier ſeyn, und Ihre Kaiſerl. Maj. Vnſrem allergnädigſten Herrn uerwarlich eingeliefert werden mogen. Andeme geſchiehet hæchſtgedachter Ihre Kaiſerl. Majeſtat zuuerlæſſig- und ernſte Meinung, auch uns ein gnædigſtes und angenehmes Gefallen, und wir ſind Euch darmit zu Gnade-Geneigtem Willen und allen Guten Wolbeygethan. Augſpurg den* 22. Dec. 1689.

Anſelmus Franciſcus El. M. Johann Hugo El. T. Ioſephus Clemens El. Maximil. Eman. El. Philipp. Wilhelm Churfürſt.

SFhl. uon Gersdorf. P. Danckelmann.

LITT. L.

Caeſaris Leopoldi litterae ad Noribergenſem ſenatum argumenti eiusdem die xxiii. menſ. Dec. 1689.

LEopold uon Gottes Gnaden Erwehlter Ræmiſcher Kayſer zu allen Zeiten Mehrer des Reichs. &c &c. Was geſtalten uon unſera und des Heil. Reichs hier anweſenden Churfürſten und deren Abweſenden Geuollmæchtigten Ræthen, Potſchafften und Geſandten einhellig gut gefunden und geſchloſſen, den achtzehenden nechſtkunfftigen Monats Ianuarii *neuen Kalenders, in allhieſiger unſer und des Heil. Reichs-Stadt Augſpurg, die Wahl eines Ræmiſchen Kænigs und kunfftigen Kaiſers und in wenig Tagen darauff deſſen Krænung uorzunehmen, mithin an Euch begehrt worden, die bey euch befindliche Kaiſerl.* Inſignien *und* Ornamenten, *als die Kron, Apfel, Schwerdt, Scepter* D *und andere* Pontificialien, *noch uor Verrichtung der Kaiſerl. Wahl anhero zuuerſchaffen, und uns uerwahrlich ein zuliefern. Das werdet, ob dem hierbey uerwahrten Schreiben, Ihr mit mehrern zu erſehen haben.*

Welchem nach wir nicht allein der beyden Churfurſten zu Bairn und Pfalz und des Marggraven zu Brandenburg Culmbach *L. L. Lden beyliegend ſchreiben und auferlegen, daſs Sie diejenige, ſo uon Euch dieſelbe hieher zu überbringen, uerordnet werden, durch Ihre Obrigkeit und Gebiet, ſo weit Sie ſelbiges uertretten mæchten, ſicher und genugſam begleiten laſſen ſollen: Maſſen beygeſchloſſene Abſchrifften weiters*

Monument. *ters anweiſen; ſondern begehren an Euch auch gnædigſt, Ihr wollet angeregte* Ornamenta *und* Inſignia *anhero forderſamſt, ie ehender ie beſſer überſenden. Daran thut Ihr unſern Gnædigſten Gefälligen Willen und Meinung, und Wir verbleiben Euch mit Kayſerl. Gnaden gewogen. Gegeben in unſer und des Heil. Reichs-Stadt Augſpurg den drey und zwanzigſten* Decembris Anno *Sechszehen hundert neun und achzig:* A *Unſerer Reiche des Römiſchen im zwey und dreyſſigſten; des Hungariſchen im fünff und dreyſſigſten und des Böhmiſchen im uier und dreiſſigſten.* Litt. L. M.

Leopold

St. Leopold Wilhelm GZ. *Königsegg.*

Ad mandatum Sac. Caeſ. Maieſtatis proprium

C. F. Consbruch

LITT. M.

Aquisgranenſium uindiciae aduerſus Noribergenſes, horumqùe pro tutelari imperialium inſignium iure aeterno, facta repoſitio an. 1712.

ALs in uerwichener Franckfurter Frühlings-Meſs ein uollſtændiges *Diarium* über die, mir Ihro ietzund, GOtt gebe lang und glücklichſt regierenden Kæyſerl. Maieſt. in erſagter Stadt uorgegangene, hœchſt-erſreulichſte Wahl und Crœnung in den Druck heraus gegeben worden, iſt aus einem ſelbigen *Operi* angehengten ſo genanten kurtzen Bericht über des Kœnigl. Stuhls, und des Heil. Rœmiſ. Reichs freyer Stadt Aachen bey denen Crœnungen der Rœmiſchen Kœnige und Kæyſere habender *Praerogatiua* und Gerechtſame etc. nicht ohne uielerBewundern zu erſehen geweſen, was maſſen uon gedachten Lœbl. Reichs-Stadt Aachen ſich eines angeblich habenden kundbaren, im Werck ſelbſt aber wol niemals geweſenen, noch uon ihnen ſelbſt angezogenen Rechtens auſ die Kayſerliche und Reichs-*Inſignia*, ſo der Stadt Nürnberg, durch Kayſerl. *Diplomata*, zu ewiger unwiderruffiicher Verwahrung, uon *Anno 1423.* her anuertrauet ſind, gerühmet und angemaſſet, anbey ſich darauſ bezogen werden wollen, ob ſeye, zu *Saluirung* ſothanen uermeintlichen Rechtens, bey dieſer, und in allen und ieden uorherigen Kayſerl. Crœnungen, eine ſormliche *Proteſtation* uon denen Sradt-Aachiſchen, gegen die Nürnbergiſche Herren Geſandte, *per Notarium et teſtes* geſchehen.

Nun hat man an Seiten Nürnberg in allen gantz umſtændlich und *fideliter* erſtatteten, und annoch uerwahrlich uorhandenen *Relationibus* derer, mit denen beſagten Reichs-Kleinodien zu denen eheuorigen Kayſerl. Crœnungen uon dar, und œffters nach Aachen ſelbſten, abgegangenen Herren *Deputirten*, mit Fleiſs nachſehen laſſen, ob und was diſsfalls uon Seiren Lœbl. Stadt Aachen uor angeblichene *Proteſtationes*, oder auch ſonſtige Ahndungen geſchehen und eingewandt worden ſeyn mœgen; man hat aber uon dergleichen nicht ein einiges Wort noch Anzeigen bey einigen æltern Crœnungen gefunden, auſſer daſs bey Ihro Kæyſerl. Maieſtæt *Ioſephi*, allerglorwürdigſten Angedenckens, *Coronations-Actu* nicht ſo wol die Herren *Deputirte* der Sradt Aachen, als daſelbſtige Herren *Canonici*, bloſs und allein darüber, welches Schwerd zum Ritterſchlagen gewönlich gebraucht werde, einigen Zweifel haben *mouiren*, und hernach, (uermuthlich über gedach- B ten Vmſtand) wie auch bey letztmaliger Crœnung Ihro ietzigen Kayſerl. Maieſtæt, an die Nürnbergiſche Herren *Deputirte* einen *Notarium* abgeordnet haben mœgen: welchen man aber, da man eben wieder auf der Abreiſe begriffen, und überdiſs dergleichen Dinge anzunehmen, weder in *Commiſſis* gehabt, noch *inſtruirt* geweſen, unangehœrt wieder uon ſich gelaſſen.

C Es iſt ſich demnach wol hœchſtens zu uerwundern, *qua fronte* der *Concipiſt* des ob angeregten Aachiſchen Berichts ſo frey in das offne zu ſchreiben und drucken zu laſſen, ſich erkühne, ob ſeye eine ſolcherley *Proteſtation* bey allen und ieden uorherigen Crœnungen geſchehen, da doch hieruon weder *uola* noch *ueſtigium* irgendwo gezeiget noch erwieſen werden kan: Wiewol, wann auch ſol- D ches bloſſe Vorgeben ſich *in facto uerificiren* lieſſe, gleichwol alle ſolche alt oder neue *Proteſtationes* auf ihrem offenbarem Vngrund, ohne einigen *Effect* Rechtens, erſitzen, Lœbl. Stadr Aachen aber, oder dero L. Frauen-Kirche, den geringſt- und wenigſten Zuſpruch an obgedachte *Inſignia*, geſchweige Ihro Kayſerl. Maieſtæt und dem Reich über deren *Proprietät*, [als man doch ſothane *Inſignia* zu einem E beſagter Frauen-Kirche geſchencktem Eigenthum machen will] oder der Stadt Nürnberg, *ratione* der ihr auſ ewiglich anuertrauten *Cuſtodiae*, eine *Praetenſion* zu *mouiren*, nicht den wenigſten Schein noch Fug zulegen kœnnen.

Man erachtet gantz unnœthig, mit Vorſtellung des Aachiſchen offenbaren *non iuris* ſich weitlæufftig einzulaſſen, noch aufzuhalten, weniger ſich darob zu F *diffundiren*, was Beſchaffenheit es ſowol mit der Wahl und Regierung *Richardi Cornubienſis* als deſſen uon Aachiſcher Seits *pro unico fundamento*, wiewol nicht einmahl *in forma*, ſondern bloſs *per modum extractus*, oder uielmehr *hiſtoricae relationis*, *producirendem Diplomate* und *Donations*-Brieſ, ia auch mit denen darinnen gemeldten *Inſignibus* ſelbſt für eine Beſchaffenheit gehabt habe: und daſs nemlich iener weder zur uœlligen ruhigen

Monument. gen Kæyſerlichen Regierung gekommen, noch uielleicht die rechte und eigentliche, anietzo zu Nürnberg uervvahrte Reichs-*Inſignia* zu Geſicht noch Handen erlanget, einſolglich ſolche zur Kirche zu Aachen zu ſtifften, vveder Gelegenheit, noch allenfalls über ſolches Reichs-Eigenthum alſo nachtheilig zu *diſponiren* Fug oder Macht gehabt habe. Man kœnte hierzu ſonſten *e. g. ex Abb. Vrſp.* deutlich darthun, daſs uor dem Tod Kæyſers *Friderici II.* und alſo noch uor *Richardo* ſolcher Reichs-*Ornat* keinesvvegs zu Aachen gelegen, ſondern allſchon in Kayſers *Henrici IV.* Hænden beſtanden, und ihme uon ſeinem Sohn *Henrico V.* abgedrungen, (*a*) uon dieſem aber, nachdeme er ihn uon denen Auffachern, ſo ihme ſolchen abgenommen, wieder erobert, auf ſeinem Tod-Bette auf dem Schloſs Hammerſtein, bis zu næchſten (*b*) Reichs-Tag, zu uerwahren befohlen, ſodann in die Hænde Biſchoff Henrichs zu Speyer gerathen, (*c*) hierauf Kayſer *Ottoni IV. extradirt*, und uon dieſem nach Mayland geführet, (*d*) uon dannen aber uom hœchſt-beſagten Kayſer *Friderico II.* wieder in Teutſchland gebracht, und *Anno 1221.* in die *Cuſtodiam ſub poteſtate Eberhardi de Tanne in Walpurc* gegeben worden ſeye; (*e*) *Anno 1350.* aber und alſo etwann 90. Iahr nach *Richardo, teſte Goldaſt. Polit.* Reichs-Hændel *p. VI. c. 1.* und daſelbſt befindlicher *Formal*-Vrkund, abermals nicht die Kirche zu Aachen, ſondern Marggraf Ludwig zu Brandenburg, der ſolche uon ſeinem Herrn Vater *Ludouico Bauaro Imp.* her noch in Hænden hatte, Ihr. Maieſt. Kayſer *Carolo IV.* dieſe Kleinodien behændigt habe, (*f*) *item*, was uon einem andern dergleichen angeblichen *Diplomate Richardi*, ſo ebenfalls *Anno 1262.*, wie dieſes Aachiſche *datirt* iſt, da Er *Richardus* ſchon længſt in Engeland *reuertirt* war, uon einigen gehalten werden wolle, *uid. Pfeſſinger ad Vitr. Ius. Publ. tom. 1. l. 1. t. 5. §. 11. p. 628.* Man will ſich aber Kürtze halber eines theils nur auf die Worte des *allegirten Diplomatis* ſelbſten beziehen, welche uon der *Corona aut gladio Caroli M. aut conſuetis Imperis Inſignibus*, mit keinem Buchſtaben, ſondern *indefinite de una Corona aurea, item de uno pari regalium Veſtium NB. de armis ſuis, nempe Richardi* melden; anderntheils aber will man die, zwar an ſich aus ſolchen *Formalibus* ſchon gantz deutlich erſcheinende, Auslegung und *Determination*, was dieſes für eine Kron und *Ornat* geweſen, die Anfangs uon *Petro* uon Beck, *Canon.* in Lateiniſcher Sprach beſchriebene, hernach uon *Ioh. Noppio D. et Aduoc. Aquisgranenſe* in das Teutſche *uertirte*, uermehrte, und mit ungemeinen *Applauſu* und *Approbation*, auch ihme *praemii loco* uon wolbeſagter Stadt Aachen *ad dies uitae* ertheilter *Accis*-Befreyung, in den Druck gegebene Aachiſche Cronick ſelbſt geben, machen und erlæutern laſſen, als in welcher *l. 1. c. 10.* folgende klare Erzehlung zu leſen iſt: *Litt. M.*

Anno 1256. wird dieſer Kayſer (Wilhelmus Holl. Comes) *uon denen Frieſlændern erbærmlich umbgebracht, und Anno 1257. in ſeinem Platz uon etlichen Chur-Fürſten* Richardus *aus Engeland, uon etlichen* Alphonſus, *Kœnig in Hiſpanien, erwæhlet. Darob* Alphonſus *in Teutſchland nicht hat kommen wollen, der andere aber* NB. *iſt zwar kommen, und auch allhier zu Aachen gekrœnet mit (nicht eben* Caroli M. *undordentlicher Reichs-ſondern)* NB. *einer güldnen Cronen, ſo* NB. *er ſelbſt, ſamt uielen andern Kleinodien mitbracht, und der Kirche* Anno 1262. *uerehret, aber als die Sæckel leer geweſen, ziehet er wieder nach Engeland, und bleibet zu Haus &c.* Dieſe uon einem daſelbſt *publice approbirten* Aachiſchen *Hiſtoriographo* angeführte Erzehlung giebet ia hell und klar an den Tag, daſs man biſshero ſelbſten zu Aach uon undencklichen Iahren die Worte des anführenden *Diplomatis Richardini* keineswegs uon denen ordentlichen uon *Carolo M.* herrührenden und ſeither der Stadt Nürnberg anuertrauten Reichs-Kleinodien, ſondern uon einem gantz *ſeparaten* eigenem *Ornat* und Haus-Crone dieſes *Richardi*, dergleichen auch andere Kayſere mehr ſich angeſchaffet, und zu gebrauchen gepflogen, uerſtanden habe; wie Sie dann auch einem ieden, ſo ſie genau anſehet, keinen andern Verſtand *ſuppeditiren* oder *formiren* laſſen, wobey man zugleich ieden unpartheylichen Leſer erwegen læſſet, was die Vrſache ſeyn mœge, warum gedachter *Hiſtoricus Noppius*, da er *lib.* 3. alle der Lœbl. Stadt Aachen, vvie auch dero Münſter zu unſer lieben Frauen ertheilte Kayſerl. und Pæbſtl. *Bullas et Diplomata formaliter recenſiret* und *exhibiret*, gleichvvol dieſes angegebenen Richardiſchen Briefs darbey mit keinem Buchſtaben gedencke, vveniger ſolchen un-

(*a*) Vrſp. ad ann. 1106 f. m. 188. in fin. Autor uit. Henr. IV. a Reineccio editus f. 36 (*b*) id Vrſperg. ad ann. 1124. f. 206. 207. (*c*) id ad ann. 1209. f. 238. (*d*) ibid. f. 239. (*e*) id. ad ann. 1221. f. 245. (*f*) R. Dauid. Ganſ. in Chronico, ubi ita ait: Circa haec tempora habebat Ludouicus (Elector Brandenb. Ludouici Bauari Filius,) in poteſtate ſua gladium Caroli M. primi Germanorum Imperatoris, et lanceam, qua Meſſiae iſtorum latus fuit transfoſſum, et fragmentum crucis, in qua Nazarenus pependit, et clauum qui manum eius affixam tenuit, mappam item, ſuper qua Nazarenus ante mortem coenauit. Omnes iſtas res Dux Ludouicus, accepto argenti pretio, in manus dedit Carolo Caeſari.

Monument. unter denen andern zugleich habe dru-
cken laſſen.
Hingegen thut eben dieſer *Autor*, *l. 1. c.*
2. p. 37. §. dergleichen &c. klare Erweh-
nung, daſs bey Kayſer *Caroli V.* Crœnung
die Stadt Nürmberg die zu ſolchem *Actu*
gehœrige Cron, Schwerd und andere Sa-
chen nach Aachen gebracht habe; in-
maſſen auch der Chur - Cœllniſche
uortreffliche Rath und Cammer- Ge-
richts - *Aſſeſſor Hermannus Maurus* [*] in B
der Beſchreibung bey dieſer Crœnung
expreſſe meldet, *quod ornamenta D. Caro-*
li, quibus ex more coronandi Reges induun-
tur, Nürenbergenſis Magiſtratus ſumma
cum diligentia atque ueneratione publice ad
aliquot ſecula aſſeruauerit, quae tempeſtiue
Aquiſgranum delata, ubi Reges coronandi
fuerint, rurſus coronatione expleta aſpor-
tentur, ſubque fida cuſtodia claudantur.
Wobey er *in ſtatim ſequentibus* dieſe C
Reichs- *Inſignia* ordentlich erzehlt und
ſpecificirt: gantz ohne, daſs beede dieſe,
oder einig anderer *Autor* das geringſte
melden, oder ſonſt erweiſslich wære, das
Aachen damals, oder bey ſo uielfæltigen
in loco daſelbſt, noch zuuor und hernach
uerrichteten Crœnungen ſich einigen
Anſpruchs zu dieſen Kleinodien [ſo ſie
auſſer dem uermuthlich alſo ungeahndet
ſchwerlich wieder würden haben abfüh-

A ren laſſen] im geringſte o hætte angenom- Litt. M. N.
men, oder deſshalben das wenigſte be-
dungen oder uorbehalten habe.
Bey obbewandten Vmſtænden nun hat
Nürnberg uon Lœbl. Stadt Aachen eini-
ge *Proteſtation* wegen dieſer *ex Priuilegi-*
is et Commiſſione perpetua Imperatorum et
Imperii zu uerwahren habenden Kayſerl.
und Reichs-Heilthum und *Ornat* weder
anzunehmen, noch derſelben wegen ih-
rer ſo unſtatthafften, als zuuor nie erhœr-
ten, noch ihnen denen Herren Aachern
ſelbſt zu Sinne gekommenen neuerlichen
Praetenſion halben, die geringſte Red und
Antwort zu erſtatten, ſondern giebt ob-
gedachte angebliche theils *in facto* uner-
wieſene, theils aber, und ſo uiel die erſt
durch obgemeldten gedruckten Bericht
bekannt wordene betrifft, offenbar nich-
tige *Proteſtation* in ihrem Vnwerth mit
C weit gegründeter *Reproteſtation* zurück,
und hælt ſich ſeiner bey nahe dreyhun-
dert Iæhrigen, iederzeit ruhig *exercirten*,
uon Kayſerl. Maieſtæt und dem Reich
œfſters und beſtændig *confirmirten*, und
uon Aachen ſelbſt zuuor nie wiederſpro-
chenen unuerruckten, darzu beſtens *titu-*
lirten Poſſeſs, hat aber dieſen kurtzen und
gründlichen Gegen - Bericht allein zu
Vorkommung aller irrigen *impreſſionen*
bey andern bekandt machen wollen.

[*] Ap. Goldaſt. Pol. Imp. p. 3. p. 272. §. Ornamenta.

LITT. N.

Familiarum Stromerianae et Pfinzingianae uetuſta nobilitas.

SVnt in manifeſto errore illi, qui patritiis *trium im-*
perialium ciuitatum Noribergae, Auguſtae *atque*
Vlmae *in dubium uocant* iura nobilium. *Quae ta-*
men prodere ſolent tot rerum Germanicarum plenae
fidei rationes et argumenta. Nam principio urbium,
in Germania conditarum, factum, iuſſu imperatorum
aut principum territorii, ut landſaſſii nobiles, *agris*
relictis, nomina ſua darent ciuitatibus in illisque age-
rent cum familia. Hoc ſcilicet fine, ut urbibus iam-
nunc conditis acquirerentur opes, dignitas, amplitudo.
Tantum uero abeſt, has familias, urbis incolatu, ami-
ſiſſe gentilitiam nobilitatem, ut potius hodieque Lan-
genſalzae *et* Staſsfurto, *ciuitatibus Magdeburgicis* E
non alii ſenatores, conſules et ſalinatores fiat, quam
uiri auitae et prouincialis (landſaſſicae) nobilitatis.
Quorum tamen filiis unam nemo negat ad torneamen-
ta, connubia, beneficia, ordines militares equeſtres,
nalicu munera aliasque dignitatum gradus, quae no-
bilitatem requirunt, atauis uetuſtiorem. Quid?
quod idem inuenire licet in Stromerianae *et* Pfinzin-
gianae *familiarum imaginibus. Loquantur ebro-*
nica patriae, ac quid dediſſe uidear ſenſibus aliorum.
An. 1282. Iſt Berthold Pfinzing Reichs Vogt in Nürn-
berg geweſen, und hat zur Vermehrung der Reichs-
burg uiele reiſige Mænner gehalten. *Sed plenio-* F
rem de hac gente narrationem habet anonymus chron.
Norib. ad an. 1318. p. 92. Das Geſchlecht der Pfin-
zinger hat uor uielen Iahren bey und in Nürnberg
gewohnet. Iſt bey Fürſten und Herren in groſſen
Anſehen geweſen, Ihrer wird endlich im groſſen
Thurnier 1198. gedacht, nemlich Niclaus Pfinzings,
als Thurniersuoigts, Andreas Pfinzings, Cammer-
meiſters, und Fendrichs über der uon Nürnberg
400. Pferde, damit ſie den Kayſer begleitet. A. 1227.
unter K. Friedrich 2. hat Herr Berthold Pfinzing
das Schultheiſſen Ampt zu Nürnberg uerwaltet.
Ao 1282. wieder Herr Berthold Pfintzing des Reichs-

D uoigt auf der Veſten zu Nürnberg, dazu er ſtetigs
20. Pferdte gehalten, und zugleich Reichs-Schult-
heiſs in der Stadt geweſen, ward zu uielen groſſen
Sachen und wichtigen Anſchlægen gebraucht, hat
ſeine Wohnung auf der Veſten gehabt. Von ihm
kommen alle die alten Pfinzinge, ſo uon alters hiſs
auf Conrad Pfintzing ſo 1596 zu Roth im Marggraff-
thum geſtorben, geleht, mit welchem dieſe gar alte
Pfintzing, ſo man wegen ihres Wapens die Geyer
Pfintzing genennet, abgeſtorben. Haben zu uie-
len Edlen auf dem Land und den ælteſten Ge-
ſchlechten in Nürnberg geheyrathet, mit groſſer
E Nahrung ſich alda genehret, auf dem Lande ſchœne
Güter und Lehen gehabt, etliche Herrnhæuſer be-
ſeſſen, darunter auch der Lichtenhoff uor Nürnberg
am Wald ihnen eigenthümlich zugehœret, welchen
ſie E. E. Rath 1377. übergeben, und ſich erklæret, im
fall der Noth Kriegs-Volck darein zu legen, auch
ihn niemand als einem Bürger zu uerkauffen, wie
mit andern Gütern mehr heſchehen. Vnd haben
uon dieſem Geſchlecht etliche den Ritterſtand er-
langt, ſo wohl in geiſtlichen als weltlichen Orden.
Wie denn Herr Paulus Pfintzing des Deutſchen
Ordens Hauſs Commenthur zu Nürnberg geweſen.
F Sie haben Kirchen und Clœſtern u. d. gl. uiel zuge-
wendet, auch S. Schalds Pfarrhoff gebauet, und mit
Kirchen *Ornat* u. d. gl. ein ziemlich Gut angelegt.
Es hat ſich aber uor alters eine Verenderung mit die-
ſen Pfintzingen begeben. Nemlich es wohnte ein
fürnehmer Bürger in Nürnberg, ſo mit uielen groſ-
ſen Gütern angeſeſſen war, der hieſs Geuſchmid, und
führete in ſeinem Wapen einen ſchwartz und gel-
ben Schild, hatte auch einen einigen Sohn. Nun
hatte der alte Berthold Pfintzing, deſſen Wirthin die
Geut Ehnerin geweſen ſeyn ſol, eine Tochter, die
uerheyrathete er Geuſchmidts Sohne Rappolden,
mit dem Gedinge, daſs er den Nahmen Geuſchmidt
uer-

Monument. uerlaſſen, und ſich den Pfinzing nennen ſolte, und das Wapen mit dem Geyer annehmen, welches er gethan, daher ſeine Nachkommen die Geu Pfintzing genennet worden, und noch heutiges Tages im Leben ſind. Vnd haben ſeithero etliche der Geu Pfintzing den Nahmen nerlaſſen, und ſich wieder Geuſchmied geſchrieben, doch aber das alte Wapen der Geu Pfintzinge geführet, dagegen etliche Geuſchmied den Nahmen Pfintzing angenommen, und doch ihr erſtes Wapen ſchwartz und gelb behalten. Wenn dieſe Verænderung geſchehen, iſt unwiſſend, dieweil die alten Brieffe und Bucher in dem groſſen Aufflauff zum theil faſt alle ausgetilget und zeriſſen worden. Es ſcheinet aber eher daſs ſolche Verænderong nach dem Aufflauff geſchehen, weil der Nahme Geuſchmidt, die es damahls mit den Burgern wider den Rath gehalten, ſehr nerhaſt geweſen. Doch findet man den Vnterſcheid bey den Klœſtern und in Verheyrathungen, daſs die mit dem Geyer die alten Pfintzing, die andern mit ſchwartz und gelben Schild, allein die Pfintzing genannt worden. Dieſe Geu Pfintzing haben uor alters unterſchiedene Helm Clinodien bey ihrem Schild geführet, derwegen ſie bey K. Friderich dem 3. 1470. erlangt, alle ihre alte Wapen zuſammen unter 2. Thurnier Helm zu führen, und mit rothen Wachs zu ſiegeln, welches Wapen ihnen 1489. mit güldenen Kronen und gekronten Löwen auf dem Helmen zu führen uerbeſſert worden. Nachdem nun die alten Geier Pfintzing allzeit in Rath gangen, ſind hernach die Geu Pfintzing auch herfür kommen, und bey leben der Geier Pfintzing uor alters in Rath erwehlet worden, wie denn albereit Ao. 1369. Seitz Geu Pfintzing, genannt Anna Maria, zum Rath erwehlet worden, welcher bey 45. Iahr darein gangen, und ander mehr biſs auf den heutigen Tag. Ao. 1234. ſind 3. Pfintzing mit dem Geier auch 3. Geuſchmidt mit dem Geier auff der Veſten neben andern uerfallen. Vnter andern berühmten Leuten dieſer Geſchlechter war Melchior Pfintzing, Kayſers *Maximiliani I.* Rath, Probſt zu S. Sebald in Nürnberg, auch zu *S. Alban* in Mayntz und *Decanus* zu *S. Victor*, welcher auff Befehl des Kayſers den Theurdanck uon des Kayſers Leben und Thaten Poetiſch geſchrieben: Siegmund Pfintzing hatte Marlofſtein uon dem Biſtthum Bamberg innen. Melchior Pfintzing war Kayſer Carols Pfenningmeiſter, und Abt zu S. Paul in Lauffenthal in Kærnden. Martin Pfintzing hatte das Hauſs Henffenfeld uon den Rothen uon Egloffſtein erkaufft, und zu einer Vorſchickung gemacht, und haben dieſer Zeit die Geu Pfintzing dieſes Henffenfeld noch neben dem Weygelshoff, Heuchling, auch Letten, Dornitz, Wunderburg, Schwartzenburg, auch zu Hertzberg und Meyeldorff ihre Herren-Hæuſer.

Sequitur familiae Stromerianae deſcriptio ex chronico eodem ad an. 1350. Die Stromer haben ihren Vrſprung uon einem Edlen Mann, ſo ſeine Woh-

A nung auf [illegible] Schloſs Cammerſtein oberhalb Nürnberg ge[illegible], und Gerhard uon Ober- und Vnter-Reich[illegible]bach genennet war, welcher uiel zu Nürnberg geweſen, und Ao. 1198 Kayſer Heinrichen den 6. mit 18 Pferden begleiten helffen, und darumb auch mit Freyheit begnadet wurden. Er ſtarb An. 1205. uerlieſs 2. Sœhne, die wurden zu den alten Waldſtromern in die Koſt gethan, giengen mit ihren Kindern in die Schule, und nennte man ſie hernach die Stromer, welcher Nahme ihnen geblieben bis auf den heutigen Tag. Dieſer Reichenbacher hatte die 3. Lilien auf ſeinem Helm und B im Schild geführet, wie es die Strumer noch ietziger Zeit gebrauchen. Da nun dieſe beyde junge Reichenbacher erwachſen, blieb ihnen der Nahme, Stromer, wie denn die Waldſtromer uielmahls allein Stromer genannt worden. Der ælteſte unter ihnen hieſs Gerhard, war an Kœnig Conrads-Hofe in groſſem Anſehen, wie auch ſein Vater bey Kœnig Heinrich, jener ſtarb bey ziemlichen Alter lediges Standes, deſſen Bruder Conrad uerheyrathete ſich zu Nürnberg mit Herrn Conrad Waldſtromers Ritters Tochter, mit welcher er 15. Kinder erzeuget. Nach ihrem Abſterben freyete er eine Dock- C lerin uon Bamberg, die gebahr ihm 3. Kinder. Als dieſe auch uerſchied, nahm er eine Helwegin, die brachte ihm auch 15 Kinder, alſo daſs er mit 3. Weibern 33. Kinder gezeuget, darunter 8. Sœhne erwachſen, uon welchem die itzt lebende Stromer ihr Herkommen haben. Sie haben iederzeit die uornehmſten Aemter im Rath uerwaltet, ſich weit ausgebreitet, zu uielen uornehmen Geſchlechten geheyrathet und uiel groſſe Stifftungen in der Stadt und auff dem Lande gethan, alſo daſs nicht leicht ein Kloſter oder Kirch umb Nürnberg zu finden, da nicht ein Stromer ſein Gedæchtnis gemacht. Ha- D ben groſſe Hœffe und Hæuſer erbauet und erkaufft. Es haben auch die Stromer eine Stifftung, daſs ſie jæhrlich die 7. Mitwoche in der Faſten einem ieden Krancken im Neuen Spital 6. Creutzer austheilen laſſen. Auch ſollen ſie iæhrlich die 7. Wochen in der Faſten einen Feigenbrey, ſamt Wein und Brod in den Spital zu S. Eliſabeth geben, an deſſen ſtatt aber geben ſie Zwetſchken und 15. Maſs Wein, und 30. Creutzer Semmel iede Woche, ſo lang die Faſten wæhret, und am Tage Ioh. des Teuffers geben ſie 15. Maſs Wein, und 15. Creutzer-Semmeln auf einmal. Sie haben auch auf dem Land feine Güter E beſeſſen, als den Cammerſtein, *it.* Neunhoff, Almoſshoff, Ober- und Vnter-Reichenbach &c. Kayſer Heynrich der 7. nennet die Stromer Geſtrenge und Fürſichtige, ſeine liebe getreue, Forſtmeiſter und Zeidler auff beyden Walden umb Nürnberg. *Litt. N. O.*

Cum duumuiri de iure tutelari *Noribergenſium optime meriti ſint, nemo uitio nobis uertet, quod utrumque locum dederimus gloriae eorundem auitae atque in poſteris, maiorum uirtute digniſſimis, aeternum perennaturae.*

LITT. O.

Iacobi GRETSERI, *Soc. Ieſu theologi ſyntagma de inſignibus imperii, Ingolſtadii 1618. 4°. Quod opuſculum cum rariſſimum ſit, hic adiungemus.*

Cap. I.

QVAENAM SINT SACRI ROMANI IMPERII SACRA CIMELIA ET LIPSANA.

Κειμήλιον uocant Graeci, quidquid in ſupellectile ceu pretioſius et rarius, magna cura et ſtudio reponi et aſſeruari ſolet. Hinc κειμηλιάρχης ſeu κειμηλιάρχος, qui pretioſae ſupellectili cuſtodiendae praeeſt. *The-* F *ſaurarium* nominare licet. Huius generis non unum, ſed et plura κειμήλια S. R. Imperium poſſidet, quae aliquando Inſignia Imperialia; aliquando *Regalia.* Interdum *Clinodia;* Germanis; *königliche Zier*, Graece βασιλικὰ κειμήλια, κόσμια, ἐπίσημα, et *Symbola* appellantur; quorum pars ad inaugurationem, et inueſtituram Electi Caeſaris adhiberi ſolet: ſuntque duplicis generis; alia prorſus ſacra, utpote Chriſti, uel aliquorum coelitum Re-

Monument. Reliquiae; alia non quidem ut Chriſti et Sanctorum Lipſana, ſed ut illuſtrium uirorum monumenta, ueneratione et alleruatione digna cenſentur: nam Imperatores, qui poſt Carolum Magnum in occidente imperarunt, ſi quid ſacroſanctum, uel rarum adepti eſſent, *id in ſecretiore Imperii theſauro* reponebant, qua cura factum eſt, ut tandem integrum quaſi peculium conflaretur, ſine cuius poſſeſſione nemo erat, qui ſe abſolutum, et ut ſic loquar, *perfectum* Caeſarem arbitraretur. At quaenam iſta inſignia? *Quatuor ſunt*, inquit Petrus de Andlo lib. 2. de Imperio Romano cap. 8. *Diadema, gladius, Sceptrum, et pomum aureum ſeu globus.* Nimis breuiter et conciſe Petrus; Cuius breuitatem ſupplet nonnihil Scholiaſtes eius Freherus, cum ait, praeter haec quatuor Auguſtalis dignitatis propria ornamenta, plura ſunt Clinodia, Reliquiae, et anathemata, quae ex parte enumerantur in Vita Henrici IV. ab Anonymo, cum dicit, filium eius Henricum, miſſo legato, mandaſſe, *ut absque mora crucem, coronam, et lanceam caeteraque ſibi transmitteret.* Quod Henricus filio in quadam epiſtola obiicit: *Lanceam et Crucem, et omnia regalia inſignia ui et timore mortis a nobis extorſiſti.* Henricus Rebdorffenſis in Annalibus Anno MCCCL. *Ludouicus Marchio Brandenburgenſis inſignia Imperialia, uidelicet Lanceam, qua perforatum fuit latus Domini noſtri* Iesv *Chriſti, et clauos et gladium Caroli Magni, nec non alia, quae reſeruata fuerunt in oppido Monaco per Ludouicum Patrem ſuum, tradidit Carolo* (IV.) *Regi praedicto in Nurenberg, qui in Bohemiam, in ciuitatem Pragenſem ipſa deduxit. Vnde Innocentius Papa poſtea de his ſpeciale feſtum indixit*: praecipue de lancea et clauis, ut ex ipſo Innocentii VI. Diplomate infra audiemus. Plura adhuc commemorat idem Rebdorffenſis An. M.CCC. LXI. *Imperialia inſignia, quae tunc uidi* (Norinbergae) *de quibus Papa feſtum indixit, ſunt iſthaec. Ferrum Lanceae, quae transfixit latus Chriſti; item clauus cum aliquali petia* (particula) *ligni Sanctae Crucis, qui tranſiuit manum Chriſti. Item gladius Caroli Magni primi Imperatoris Romanorum, et Corona, qua coronatus eſt in Imperatorem a Leone Papa tertio. Item gladius Mauritii Martyris. Item petia brachii Sanctae Annae Matris Mariae Virginis, et dens Ioannis Baptiſtae. Item petia chordae, qua Chriſtus fuit ad columnam ligatus, ſpongia, qua fuit in Cruce potatus, et aliae plures Reliquiae Sanctorum.* Leo de Roſmital in ſuo Itinerario. *Norimbergae has Sanctorum Reliquias ſpectauimus. Primo monſtratum eſt nobis* praeſepe, in quo Genitrix Dei infantem* Iesvm *paſuerat; deinde cubitus Sanctae Annae, et dens S. Ioannis Baptiſtae, item fruſtulum ligni de Sancta Cruce, in qua Chriſtus crucifixus fuerat, et clauus dextrae manus, quo idem cruci affixus erat. Poſtea oſtendebatur nobis gladius Diui Mauritii, itemque alius enſis Diui Caroli Imperatoris, qui ipſi coelitus a Deo datus eſſe dicitur, ut eo aduerſus hoſtes ſuos Ethnicos uteretur, eiusdemque calcaria, ocreae, calcei. Vidimus deinde catenas Sanctorum Petri et Pauli, qui pro nomine Dei paſſi ſunt. Deinceps conſpeximus Lanceam, qua diuinum latus Chriſti tranſuei beratum fuerat. Super eam Sacerdotes* annulos noſtros ponebant, *ut qui dolore uel* punctione *lateris infeſtarentur, praeſens et certum apud ſe remedium haberent.* Dubrauius lib. 22. Hiſtoriae Bohemicae, ubi de Carolo IV. Imp. ſermo eſt; *Conſueuerant*, inquit, *Caeſares, inſignia Caeſarum cum ſanctis quibusdam Reliquiis* apud ſucceſſores deponere, *quae tunc omnia Ludouicus Brandeburgicus poſt obitum Patris Ludouici Bauari Imperatoris, in ſua poteſtate habuit, uidelicet Lanceam, qua perforatum fuit corpus Domini, dexteram portionem S. Crucis, cum uno clauo, et mappa, qua ultima menſa Domini ſtrata fuit; ac gladium Caroli Magni, et alia plura; non magni uidelicet cuncta pretii apud talium contemptores; at apud Carolum* (IV. Regem Bohemiae) *in tanto pretio poſita, quanto nulla res profana uel pretioſiſſima.* Quapropter Ludouico inueſtituram et poſſeſſionem Marchiae Brandenburgicae abſque mora conceſſit ac confirmauit. A Godefrido Viterbienſi parte XIX. Chronici, haec inſignia enumerantur ſimul et explicantur. Crux, gladius, Lancea S. Mauritii a Boſone Rege Arelatenſi Othoni Magno Imperatori donata. Globus aureus, et crux globo impoſita. Diadema ſeu Corona. Andreas Ratisbonenſis in Chronico Bauariae; *Regalia*, id eſt, *Crucem, Lanceam*, (mendoſe editio Freheri, *Lauream*) *et coronam reddidit.* Apud Martinum V. Pontificem in Bulla de his ipſis inſignibus et Reliquiis Imperialibus; quam infra exhibebimus, ſequentia Lipſana inuenies I. partem uiuificae Crucis, II Lanceam, qua Chriſti latus miles aperuit. III. particulam de catenis SS. Apoſtolorum Petri et Pauli, et S. Ioannis. IV. Tunicam S. Ioannis Euangeliſtae V. Dentem Ioannis Baptiſtae. VI. Gladium S. Mauritii VII. Gladium Caroli Magni. VIII. Coronam. IX. ſceptrum. X. pomum ſeu globum. XI. Indumenta Imperialia Caroli Magni Imperatoris. Diſtinctionis de ornamentis, et digmatis Imperialibus Hartmannus Maurus lib. de Coronatione Caroli V. apud Aquisgranum, cui inaugurationi Maurus ipſe ſpectator interfuit. Accipe uerba Mauri. *Ornamenta Diui Caroli* (Magni) *quibus ex more coronandi Reges induuntur, Norinbergenſis magiſtra-*

Litt. O.

* non totum ſed particula.

 tus

Monument.

tis ſumma cum diligentia atque ueneratione, *publice ad aliquot ſecula aſſeruauit; quae tempeſtiue Aquisgranum delata, ubi Reges coronandi fuerint, rurſus coronatione expleta, aſportantur, ſubque fida cuſtodia recluduntur. Subnotatas autem Reliquias a Carolo* (Magno) *geſtatas Noribergenſes pro uero habent, traduntque, et inde eximie coluntur, quae ſunt iſtae* I. *Dalmatica alba holoſerica pretioſiſſimis margaritis gemmisque diſtincta.* II. *Aurea ſtola margaritis quoque adornata.* III. *Cappa holoſerica uiolacei coloris, cui aurum in modum aquilae intextum eſt.* IV. *Amiculum rubei coloris, contextum pari modo magna aurea aquila. V. corona aurea Caroli ex puro puto auro fabrefacta.* VI. *pomum ſeu globus aureus.* VII. *ſceptrum aureum.* VIII. *Gladius Caroli Magni admodum grauis.* IX. *Duae Dalmaticae, una uiolacei, altera nigri coloris.* X. *Duae chirothecae unionibus pretioſisque lapidibus ornatae.* XI. *ſocculi duo aurei.* XII. ſtola. XIII. *Zona coriacea, et retinaculum eius aureum, omnia pretioſis lapidib. affabre decorata.* Haec iſte, et alii Auctores antea nominati, de *Inſignibus* Imperialibus, quorum nullus omnia, ſinguli aliqua duntaxat recenſuerunt. Extat libellus ſermone Germanico *de Reliquiis Imperialibus quotannus feria VI. poſt* Dominicam in Albis Norinbergae olim monſtrari, et ad publicam uenerationem exponi ſolitis; in quo iſtae Reliquiae enumerantur. I. *Fruſtillum de praeſepi Domini* I. *brachium S. Annae.* III. *Dens S. Ioannis praecurſoris.* IV. *particula de ueſte S. Ioannis Baptiſtae.* V. *particulae de triplici genere catenarum, quibus Sancti Apoſtoli Petrus, Paulus, et Iohannes, diuerſis temporibus, et carceribus uincti fuere.* Et haec quidem ſacra Lipſana primo miſſu ſpectatoribus ordine, quo enumerata ſunt, ad ſpectaculum et cultum exhibeantur. Secundo miſſu proferebantur, quae ad Imperialia ſtemmata et digmata potiſſimum ſpectant. I. *Corona Imperialis referta ſacris Reliquiis diuerſorum miraculorum operatricibus.* II. *uaria ueſtimenta Regalia, Dalmatica, Stola, cingulum, ſceptrum, alia, uniuerſim circiter uiginti inſignia ſeu Cimelia.* III. *Gladius Caroli Magni, quem ad Domini praelia fortiter praelianda coelitus ab Angelo acceperat.* IV. *Gladius S. Mauritii Thebeae Legionis fortiſſimi Ducis.* Tertio miſſo oſtendebantur. I. *particula de mappa menſaria, qua in ultima coena Dominus uſus eſt.* II. *particula de linteo, quo Chriſtus praecinctus fuit, quando diſcipulorum pedes lauit.* III. *De corona ſpinea ſpinae quinque tribus hierothecis ſeu Monſtrantiis incluſae.* IV. *Notabilis portio de S. Cruce.* V. *Lanceae ferrum ſeu cuſpis, qua ſacroſanctum latus Chriſti in cruce pendentis apertum eſt, cui innexus clauus, unus ex illis, quibus Dominus cruci affixus fuit.* VI. *Crux magna et pretioſa utpote uariarum Reliquiarum theca.* Oſtenſione peracta preces concipiebantur pro ſalute Pontificis, Imperatoris, Epiſcopi Bambergenſis, Magiſtratus Norinbergenſis, cunctique populi Chriſtiani. Abſolutis precibus benedictio dabatur cum cruce, et miſſio. Obſeruetur autem etiam extra Theſaurophylacium imperiale, uaria Caroli Magni *Clenodia* aſſeruata fuiſſe; nam ut de Aquisgrano nihil dicam, accipe quid Anonymus Auctor inter ſeptentrionales ſcriptores Lindoborgii ſcriptum reliquerit de Eccleſia Bremenſi; *Sanctus Carolus Magnus, Imperator, comperta ſanctitate ipſius beati Willehadi, eandem Eccleſiam regia munificentia largiſſimis fundauit bonorum temporalium poſſeſſionibus: ac eidem Eccleſiae etiam dedit ſuae regiae maieſtatis eximia inſignia, quae in eadem Eccleſia honorifice conſeruantur; uidelicet crucem argenteam deauratam, lapidibus pretioſis redimitam, coram qua deuote adorauit crucifixum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in quo eſt ſalus, uita, et reſurrectio noſtra, ac etiam ipſius S. Caroli trabeam ſeu tunicam Imperialem, in qua Euangelium in eadem Eccleſia, in ſummis feſtis, ob ipſius reuerentiam, ſolenniter legitur, ac flaſculam eius argenteam deauratam, imaginibus diuerſis bene redimitam ac chirothecas et calceamenta ipſius, quibus utebatur in ſua regia maieſtate, et etiam pſalterium Diuae ipſius coniugis literis aureis bene et ſubtiliter conſcricatum.* At ubi nunc Carolina iſta donaria, poſtquam Lutherus, et deinde Caluinus, in eam urbem malum, imo peſtilentem pedem intulerunt?

Litt. a

Cap. II.

QVIS ASSERVAVERIT, VEL ETIAMNVM ASSERVET HAEC CIMELIA

CErtum eſt poſt Carolum Magnum ſemper plura lipſana et monumenta ſacra in imperii theſauro recondita fuiſſe, transmittenda ad poſteros Reges et Succeſſores; ita ut haec ſtemmata non ſint eiusdem aeui; nam lancea *Conſtantiniana* adiecta eſt ab Henrico Aucupe, quam obtinuit a Rudolpho (Otho Friſingenſis, Arnulphum ſeu Arnolfum uocat,) Burgundionum Rege. *Lanceam S. Mauritii* adiecit Otho Magnus, impetratam a Boſone Rege Arelatenſi, ſi Viterbienſis uera canit. Sic alia aliis temporibus Henricum et Othonem uel antegreſſis, uel ſubſecutis acceſſerunt; quae olim ſemper erant in poteſtate Caeſaris ſeu Imperatoris, qui ea ubi libebat, aſſeruabat, et ſucceſſori uel tradebat, uel relinquebat. Nec credebant ſe ſtabiliter et ſecure imperio potiri, niſi Imperialia iſta ornamenta adepti eſſent. Hinc mortuo Conrado, Romanorum Rege huius nominis primo, *Eberhardus defuncti Regis frater, ut iuſſus erat a fratre, acceptis*

Monument.

ceptis aureis armillis cumChlamyde, lancea, A *et ueterum Regum gladio ac diademate, ad Henricum Ducem Saxoniae feſtinat, eique fratris uoluntatem, ac procerum conſenſum detegit, regemque ſalutat,* ut ait ex Vitichindo Cuſpinianus in Henrico Rege, qui *Aucupis* cognomentum tulit. Defuncto Othone III. Imp. S. Heribertus Archiepiſcopus Colonienſis Imperialia inſignia ſibi tuenda et cuſtodienda ſumpſit; quae S. Henricus, mox ut in Caeſarem B electus eſt, repetiuit, et ſine dilatione S. Heribertus tradidit, tametſi Henricus ſiniſteriore in Heribertum eſſet animo, quod electioni eius non interfuiſſet. Audiuimus iam antea Henricum V. ſimul ac contra Patrem ſuum Schiſmaticum Caeſaream dignitatem obtinuit, regalia quoque poſtulaſſe. Rebus humanis Henrico V. Imp. exempto, Regalia Imperii ſuam in poteſtatem redegit Fridericus Dux C Sueuiae, nepos Henrici ex ſorore, qui eam ob cauſſam certum pignus imperii adipiſcendi ſe poſſidere exiſtimabat, ſed quomodo eluſus et illuſus fuerit, his uerbis docet Albertus Stadenſis in Chron. Anno Domini M C XXVI. *Fridericus Dux Sueuiae, poſt mortem Heinrici auunculi ſui accepit Regalia, certiſſimus, quod a Principibus eligeretur. Sed Albertus Moguntinus, ab Henrico quondam captiuatus,* D *iniuriam in nepote uindicare diſponens, complicibus coadunatis, conſilium concepit, quo Regalia poteſtati Friderici eripiant, et ſic ad alium eligendum roborentur. Ipſi ergo, de quibus Dux Fridericus minus certus erat, imo aduerſarios aeſtimabat, conſona uoce eius electioni in publico applaudebant. Vnde certior factus, ad fauorem Principum magis captandum, et ut ſincerius ad Imperium uideretur accedere, quod etiam ſe fidelem* E *oſtenderet in commiſſo, regalia Principibus reddidit. Et quia ad hoc opus erat, ſagaciter a promotione ſummouere, utpote acceptum omnibus, quia liberaliſſimum, manſuetum, grandaeuum et regii ſanguinis; callide nominauerunt cum Epiſcopo aliquos de ſua Societate, qui ex condicto onus imperii ſuis uiribus impar certatim abnuerent, aſſerentes, quod debilitata Regni iura ſtrenuum efflagitarent adminiſtratorem. Fri-* F *dericus ergo ſub forma aliorum humiliter onus recuſauit. Vnde ſtatim, arrepta occaſione, Lotharium elegerunt, ultro ſe offerentem, uidelicet etiam, quod promiſiſſet plura quae non perſoluit. Ipſo igitur celebriter electo, Principes tam Sacramentis, quam hominiis ſe ei aſtrinxerunt. Sed poſtea detectis dolis, Fridericus ſe regi oppoſuit.* Moriens tamen Henricus V. mandauerat, ut inſignia Imperii in caſtello firmiſſimo Hammerſtein appellato aſſeruarentur, usque ad comitia Principum, ut eſt G in Chronico Abbatis Vrſpergenſis. Cum Otho IV. Imperator uiuendi finem feciſſet An. 1218. Regalia ad Henricum Brunſvvicenſem, neſcio quo caſu uel fato, deuenerunt. Qua de re apud Honorium Tertium Pontificem Maximum Fridericus Secundus conqueſtus, poſtulabat, ut Henricum ad inſignia imperialia reſtituenda compelleret. Miſit ſuper hoc negotio Honorius Nuncium, Priorem ſcilicet *S. Mariae Nouae* in Vrbe, qui Henricum ad reſtitutionem induceret, uel etiam, ſi neceſſitas exigeret, Eccleſiaſticis cenſuris compelleret. Commiſit inſuper Halberſtatenſi et Hildesheimenſi Epiſcopis, ut niſi obtemperaret, a ſacrorum communione ſemotum publice pronunciarent, illiusque ditionem interdicto mulctarent, ut ex *Regeſto* Epiſtolarum Honorii refert Bzouius ad Annum Chriſti MCCXIX. Statim a coronatione ſua Otho IV. inſignia Imperii Mediolanenſibus aſſeruanda commiſerat, *Vnde magnum fauorem a Mediolanenſibus acquiſiuit,* vt ait Abbas Vrſpergenſis in chronico. Anno Redemptoris 1221. Fridericus Imperator offenſus ab Italis, poſtquam Regalia ſuam in poteſtatem redegit, ea in Germaniam tranſtulit, *faciens cuſtodiri ſub poteſtate Eberhardi de Tanne Miniſterialis et Dapiferi ſui in Waldpurg.* Ita Chronicon Abbatis Vrſpergenſis. Vides hic nobiliſſimae familiae Truckſeſſiorum a Waldpurg antiquitatem ſimul et auctoritatem. Defuncto Philipo Othonis IV. in Imperio acquirendo antagoniſta, *Henricus de Scharffenberg Spirenſis Epiſcopus, qui fuerat Protonotarius in Curia Philippi, in poteſtate habebat in caſtro Triuels coronam et crucem, et inſignia Regalia, quae nec reſtituere uoluit niſi fieret Cancellarius Imperialis Aulae,* (Othonis ſcilicet) *quod et factum eſt, perdurauitque in eo officio uſque ad finem uitae ſuae.* Vt tradit ſupradictum Vrſpergenſis Chronicon. Lothario Imperatore ex hac uita euocato, Henricus Dux Saxonum et Boiorum, ſacra inſignia tenebat; Erat enim gener demortui Imperatoris Lotharii, *et ex hoc tenens Regalia, ad Regnum, quantum poterat, adſpirabat,* ut inquit Andreas Ratiſponenſis in ſuo chronico. *Huic adhaec reddenda in feſto Apoſtolorum Petri et Pauli dies Ratisbonae praefigitur; quo ueniens Regalia, id eſt, Crucem, lanceam, et coronam reddidit.* Vide Othonem Friſingenſem lib. 7. cap. 23. Et Chronicon de Gwelphis Principibus. Cum Ludouicus Bauarus Imperator obiiſſet, filius eius Ludouicus, Marchio Brandeburgicus, Imperialia ſteminata ui retinuit, neque ea, aliquot etiam annis interpoſitis, Carolo IV. iam electo Caeſari tradere uoluit; tandem ſaniora conſilia ſecutus tradidit. De qua traditione Albertus Argentinenſis in Chronico iſthaec. *Marchio* (Ludouicus) *Lanceam, clauos, partem Crucis Chriſti, et alia inſignia, quae imperii dicuntur, per Ludouicum Imperatorem patrem ſuum*

Litt. O.

Monument. *ſuum relicta*, (Caroli IV.) *praeſentauit, recepta cautione de reducendis infra triduum, uel in Nurimberg, uel in Franckfurt per Regem, quod non fuit impletum, ſed ea Pragam perduxit, de quo Bohemia nimium gratulatur.* Poſtea tamen Sigismundus Imperator Cimelia haec ex Bohemia iam Huſſitico ueneno deprauata, Norimbergam, ceu ad ſedem ſtabilem et immotam, transferenda curauit, cum approbatione Summi Pontificis Martini V. cuius ſuper hac re Bullam reperi in manuſcripto quodam Codice, quae multa ſcitu et memoratu digna complectitur, quam ſuo loco recitabimus. Aſſeruabantur haec elinodia Norimb in templo D. Virginis, quod praecipuo Xenodochio intra Vrbem annexum erat. Conradus Celtes in commentario de Norimberga. *Inſignius Xenodochium, quod nouum uocant, ſuper amnis* (Pegneſi) *ripas, immenſis opibus et ſtructuris ad pauperum curam dotatum eſt. In cuius templo Sacroſanctae Imperatorum noſtrorum Reliquiae ſeruantur, maxime de Saluatoris Cruce, et Lancea, et Caroli Magni inſignibus, quibus Imperatores noſtri hodie ad Aquas Graneas, hoc eſt, Apollineas, Caeſares declarantur. Has Sigismundus Caeſar in eo motu, quo Bohemia a Religione Romana deſecerat, a Praga Bohemorum Metropoli Norimbergam traduxit.* Hoc templum deſtinat quoque Martinus V. Reliquiis praedictis, et ornamentis Imperialibus aſſeruandis, ut ex diplomate Martini liquet. De eodem templo Eobanus Heſſus in deſcriptione Norimbergae.

His etiam adiunctum templum uetus aedibus haeret,
Non tam mole ſua, aut ulla memorabile cauſa,
Quam quod Relliquias, quas diximus ante, receptas
Continet, et Romanorum Diademata Regum,
Queis ſine nec fieri Caeſar, nec uerus haberi,
Auguſtus poterit, ſi non inſignia ſumat
Hinc ſua. Caeſareae namque eſt hic illa Coronae
Gloria, qua Regni conſtat ius atque poteſtas
Maxima Romani, [*namque hoc nunc more loquuntur*]
Haec quoties alicui defertur tanta poteſtas,
Hinc petitur, delataque huc conditione refertur.
O Deus, O urbis pulcherrima gloria noſtrae,
Quae ſola hanc meruit, quae nulli contigit urbi
Gloria, perpetuis non interitura diebus.

CAP. III.
QVID NOMINE ARMORVM CHRISTI SIGNIFICETVR.

RElíquiae, quae ad paſſionem Domini concurrerunt, uocantur *arma Chriſti*, ut eſt Crux, lancea, ſpongia, claui, ex quibus in Cimeliis Imperii aliqua reperiuntur, et ex cap. 1. liquet. Appellantur quoque *inſtrumenta Dominicae Paſſionis.* Et quidem Marcus Antonius Senogallienſis, qui ſub Innocentio VIII. Pontif. Max. floruit, librum ſcripſit, *de excellentia inſtrumentorum Dominicae paſſionis*, qui Anno Salutis MDCVII. editus eſt Duaci.

A Inſtrumenta autem haec numerat. *Veſtes, funes, coronam, flagella, clauos, arundinem, ſpongiam, lanceam, linteum, et ſepulchrum*; tametſi non diſputat de omnibus iſtis Dominicae paſſionis inſtrumentis, ſed tantum inter ſe comparat *ueſtimenta Chriſti*, et *lanceam*, qua latus eius apertum eſt, utrum illa huic, an haec illis ueneratione praeſtent; nam occaſione lanceae a Turcarum Imperatore Anconam, et inde Ro- *Litt. O.*
B mam allatae, quaeſtio exſtitit, num maior honor ueſtimentis, an uero lanceae deferendus eſſet; aliis pro lancea ſtantibus, Vigerius ueſtimentorum partes defendendas ſumpſit. Vocantur eadem inſtrumenta, ut antea dixi, *Arma Chriſti*, quia his Inſtrumentis, tanquam armis quibusdam, Redemptor noſter diabolum et mortem debellauit. Neque in hoc noſtro opuſculo de omnibus iſtis inſtru-
C mentis diſſeremus, quia id in opere de S. Cruce abunde praeſtitimus; Sed de lancea praecipue; qua Sacroſanctum Chriſti latus, cum iam exanimis in Cruce penderet, apertum eſt, iuxta illud S. Ioannis; *Vnus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exiuit ſanguis et aqua.* Quam lanceam Deus ad poſteritatis memoriam et conſolationem ſupereſſe uoluit. Tempore Bedae inſerta habebatur in cruce li-
D gnea in porticu Martyrii [Templi id nomen eſt Hieroſolymis, a Conſtantino Magno exſtructi,] *cuius haſtile*, inquit Beda, *in duas interciſum partes a tota colitur ciuitate.* De eadem lancea Chronicon Alexandrinum ſub Heraclio Imp. poſt captam a Perſis Hieroſolymam *28. die Octobris, die Sabbati ueneranda lancea e ſacris Hieroſolymorum locis allata eſt Conſtantinopolim, quam quidam familiaris, dete-*
E *ſtandi illius Sarbaiae; acceptam a Barbaris dedit Nicetae Patricio. Et ſtatim die Dominico in maximo et Sanctiſſimo templo proclamata eſt. Tertia et quarta feria a Viris adorata eſt, quinta et ſexta a foeminis.* Vbi non unus obſeruandus eſt mos; praeſertim iſte, quod uiris a foeminis dies ſeparati ad cultum et uenerationem praeſtituti fuerunt. Hanc an. Chriſti MXCVIII. repererunt Chriſtiani cruce ſignati Anti-
F ochiae in templo Principis Apoſtolorum, non ſine miraculo, ut narrat Tyrius; Fragmentum Hiſtoriae Aquitanicae, et alii. Poſtea circa annum Redemptoris MCCXLIII. Balduinus Imperator, partem Dominicae Crucis, Spongiam et lanceae ferrum Venetis oppigneráuit, quae deinceps S. Ludouicus Rex Francorum, poteſtate redimendi accepta, in Regio Sacello Lutetiae repoſuit, inſtitutis ibi ſa-
G crorum miniſtris. Vide Guilelmum de Nangis. Proditum inſuper eſt, Baiazetem, Turcarum Imperatorem, lanceae ferrum donaſſe Innocentio VIII. Pontif. Max. Anno Salutis MCCCCXCII. Anno Domini MDC. editus eſt Romae, cum

Pon-

Monument.

Pontificis Maximi approbatione et conſenſu, uerus iconiſmus Dominicae lanceae, uel potius ferri lanceae, et clauorum, quibus Saluator noſter Cruci affixus fuit, et denariorum, quibus uenditus: adiuncto hoc ad Archiepiſcopum Arelatenſem Epiſtolio. *Hoc ferrum lanceae Anno 1491. Baiazethes Turcarum Imperator, quo pontificem Innocentium, fratris captiui cauſa, ſibi gratiorem redderet, pro magno munere miſit, quod olim apud Aedem S. Andreae Antiochiae repertum, capta iam ciuitate Boamundus in praelio corripiens, et cum Arcem expugnare non poſſet, praelatum, eam illico cepit, et hoſtium multa millia prodigioſe deleuit, id Conſtantinopolim dono Imperatori aduectum, poſtremo Turca hoc anno 1491. Pontifici miſit. Sacrum hoc ferrum delatum fuit ad Baſilicam Vaticanam in die Aſcenſionis Domini de mane, ſummo Pontifice cum uniuerſo Clero et Senatu Populoque Romano, honoris cauſa, extra portam Flaminiam prodeunte; quod a Cardinale S. Petri ad Vincula, ab eodem ſummo Pontifice usque ad Narniam miſſo, flexis genibus eidem porrectum fuit, et ad Baſilicam delatum. Effigies praeterea Claui D. N. Ieſu Chriſti, nec non unius ex denariis, quibus fuit uenditus, deſumpta eſt Romae ex templo Sanctae Crucis, ubi modo ſeruantur. Clauus, licet unus ſit, duplici facie apparet, denarius uero ex una parte Solis, ex altera floris ſpeciem inſignitam oſtendit.*

Additur inſuper haec precatiuncula.

Antiphona. Popule meus quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te? Reſponde mihi. Ego ante te aperui mare, et tu aperuiſti latus meum. Ego te exaltaui magna uirtute, et tu me clauis ſuſpendiſti in patibulo Crucis. Verſ. *Iudas mercator peſſimus denariorum numero Chriſtum Iudaeis tradidit.* Reſp. *Sed ille ut agnus innocens non negauit Iudae oſculum.*

Oremus. Omnipotens Domine Ieſu Chriſte, qui ſanctiſſimas manus tuas, et pedes tuos pro nobis miſeris peccatoribus in ligno Crucis clauis perforari ſuſtinuiſti, et mel[illegible]uum latus cordis tui lancea a milite aperiri paſſus fuiſti, et a Iuda proditore triginta argenteis in manus tuorum inimicorum te tradi permiſiſti. Da nobis quaeſumus hodie, et quotidie uſum poenitentiae, patientiae, humilitatis, Caſtitatis, lumen ſenſuum, et puram conſcientiam uſque in finem, quatenus paſſionis tuae Sacramenta ita peragamus, ut qui pro noſtris exceſſibus inceſſanter affligimur, per temporalem mortem, quam myſteria ueneranda teſtantur, uitam te nobis dediſſe perpetuam confidamus, qui uiuis et regnas cum Patre et Spiritu ſancto Deus in ſecula ſeculorum, Amen. Cum Lanceae ferrum ex Oriente Anconam delatum eſſet, ut inde Romam ad Innocentium VIII. deportaretur, ſpectator quoque adfuit Marcus Vigerius Cardinalis Senogallienſis, prout ipſe his uerbis teſtatur initio Tractatus de Inſtrumentis Dominicae paſſionis. *Cum ſanctum ferrum lanceae, quo miles Saluatoris latus aperuit, Anconam eſſet allatum, Innocentio VIII. Pontif. Max. et ad illud excipiendum, omnes fere Prouinciales Epiſcopi conueniſſemus, ac per ciuitatem ſolemni pompa circumtuliſſemus, celebrata, quanta potuimus deuotione, re diuina, refectaque iam mente; corpora quoque cibo refecimus. Interea uero de paſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti colloquentes, incidimus in controuerſiam, eſſet ne dignius ferrum Sanctum Lanceae, quod exceperamus, ueſtimentis Domini Ieſu, et praeſertim tunica inconſutili, quam Turcarum Imperator ſibi retinuerat, ſanctum ferrum Romano Pontifici dono mittendo?* Occaſione huius litis ſcripſit Cardinalis Vigerius ſupra dictum Tractatum, ut iam antea monuimus.

Litt. O.

Cap. IV.

FESTVM ARMORVM CHRISTI, LANCEAE PRAESERTIM, ET CLAVORVM, AB INNOCENTIO VI. PONTIFICE INSTITVTVM, NON SINE INDVLGENTIIS, ROGATV CAROLI IV. IMPERATORIS.

FEria VI. poſt octauam paſchae, celebratur feſtum lanceae et clauorum, inſtitutum, ut ait Molanus ad Vſuardum, Anno 1353. ab Innocentio VI. petente Carolo IV. Imperatore. Chronicon Belgicum. „Eodem anno MCCCL. Carolus „Imperator de Nurenberg in ſuam ciuitatem Pragenſem tranſtulit lanceam, qua „latus Domini noſtri Ieſu Chriſti fuit apertum et transfixum, ſimul et dextrum „brachium Sanctae Crucis cum clauo Domini; Menſale (*ita enim legendum*) „Chriſti, quod habuit in ultima coena, „gladium Caroli Magni, quem recepit ab „Angelo, nec non alias plurimas Reliquias. Qui Carolus etiam a Rege Franciae „obtinuit ſpinam unam de corona Domini. Vnde promeruit a Papa Innocentio VI. feſtum fieri, per totum regnum „Alamanniae de corona (*imo de lancea*) et „clauis Domini, quod celebratur feria „ſexta poſt octauam Paſchae, cum proprio „cantu et officio diuino. Reperitur Officium hoc in uariis Germanicarum Eccleſiarum Breuiariis et Miſſalibus. Idem reperi in manuſcripto quodam codice, una cum diplomate Innocentii VI. quo feſtum hoc indicit. Sed admodum deprauate a librario ſcriptum erat, ut alicubi uix ſenſus elici poſſet. Integrum exemplar poſtea nactus ſum, quod appono.

In Bulla Innocentii VI. qui Pontificatum iniit Anno ſalutis 1352. tenuitque annis IX. Menſibus VIII. diebus XXVI. uides igitur, cuius rogatu Feſtum *Armorum* Chriſti fuerit inſtitutum, nempe Caroli IV. Imperatoris, et qua occaſione, nimirum

Monument.

rum propter Reliquias Imperiales, hoc eſt, illas, quae in Theſauris Imperii a Regibus et imperatoribus Romanorum aſſeruabantur, inter quas erat lancea ſeu ferrum lanceae, qua latus Domini in Cruce pendentis apertum eſt; et clauus, quo ſacrum eius corpus transfixum; praecipue tamen hoc Feſtum a Pontifice indictum et ſtabilitum eſt propter lanceam et clauos; Quapropter in Officio huius feſti mentio potiſſimum fit lanceae et clauorum, eorumque laudes et encomia decantantur. Vbi obiter obſerua, ſapientiam Conradi Deckeri Caluiniſtae lib. 1. de Staurolatria Romana cap. 1. dicentis: Innocentium VI. inſtituiſſe Feſtum in honorem Crucis Anno ſalutis 1460. cum centum propemodum annis prius Innocentius VI. uixerit et obierit. Celebrauit hoc Feſtum Carolus IV. Imperator Norimbergae Anno MCCCLXI. cum filius eius Wenceslaus ibidem in Parochia S. Sebaldi frequentiſſimo Principum conuentu baptizaretur. Quae ſolennitas ut celebrior redderetur, „inſignia Imperialia „Imperator iubet deduci de Bohemia, *in„quit Henricus Rebdorſſenſis*, ſolenni appa„ratu, et oſtendit ibidem. Et exiſtenti„bus ibidem denunciantur magnae In„dulgentiae, quas Innocentius VI. Papa „tunc gratioſe conceſſit, uidelicet easdem „Indulgentias, quas in urbe Romani Pon„tifices in die coenae Domini concedere „conſueuerunt. Haec Henricus Rebdorſſenſis, qui dicit, ſe huic ſolennitati interfuiſſe, et uidiſſe ſigna Imperialia, ac Reliquias, quae tunc uniuerſo populo monſtrabantur. Citat Bzouius ad Annum Domini MCCCLIX. alias Innocentii VI. Pontificis literas, quibus ait in gratiam Caroli Imperatoris conceſſas eſſe nonnullas Indulgentias. „Omnibus, qui praeſentes „adeſſent, in oratorio Chriſti Caroloſtei„nii, quando ſacrae Reliquiae, uidelicet „nonnullae partes Sanctae Crucis, unus „ex clauis, ſpongia, et duae ſpinae de co„rona Saluatoris, nec non aliqua pignora „S. Ioannis Baptiſtae, cum aliis Lipſanis „Sanctorum in Cruce aurea, gemmis et la„pidibus pretioſis ornata incluſis, ad ue„nerationem exponebantur. Vtinam Bzouius Bullam hanc Innocentii lectoribus uerbatim repraeſentaſſet, qui tot alioqui Pontificum diplomata integra exſcribit. Nec dicere habeo, quid ſibi uelit Nauclerus cum Generatione XLVI. Anno 1359. ita ſcribit. „Hic Papa [*Inno„centius Sextus*] compoſuit hiſtoriam de „clauis et lancea Chriſti ad petitionem „Regis Romanorum Caroli, et magnam „indulgentiam dedit celebrantibus et „peragentibus [*Feſtum hoc*], in Bohemia. Forte Bulla Innocentii paulo ante recitata, Nauclero eſt *Hiſtoria de clauis et lancea Chriſti*. Quia uero iam Bullam Innocentii VI. audiuimus, audiamus itidem Conſtitutionem Martini V. qua, quae Innocentius ſanxerat, rata habet, et inſuper Reliquiis Imperialibus pro ſede perpetua inclytam Noribergam aſſignat, idque Sigismundi Imperatoris rogatu.

Litt. O.

Cap. V.

CONFIRMATVR QVOQVE FESTVM LANCEAE CVM NOVIS INDVLGENTIIS.

QVae reuera inſignis eſt, totique rei, de qua agimus, plurimum lucis adfert, vtinam ex correctiore exemplari apographum eius ſumere licuiſſet. Attulit porro Sigismundus Reliquias et Imperialia ornamenta Praga Norimbergam Anno Redemptoris MCCCCX[illegible]V. die XXI. Martii, Feſto S. Benedicti, ubi ingenti populi reuerentia et ueneratione excepta, et in Eccleſia noui Hoſpitalis repoſita ſunt, et quotannis publice oſtenſa, donec centeſimo anno poſt, hoc eſt, MDXXIV. Lutheraniſmo iam inualeſcente plebis deuotioni ultimo ad ſpectaculum propoſita ſunt: nam poſtea, ut alia, ita et hoc ſacrum inſtitutum deſiit, ut in quibusdam Manuſcriptis Norimbergenſibus annotatum reperi. Videtur autem transferendi inſignia Imperii in urbem Noricorum cauſam potiſſimam Sigismundo Imperatori dediſſe obſidio Arcis Carolſteiniae paulo ante ab Huſſitis inſtituta, de qua lib. 10. cap. ult. Vandaliae Krantzius. *Obſederunt haeretici magnis apparatibus Arcem Regni praecipuam Karlſtein.* Sed fruſtra, pulſis ab obſidione ſectariis. *Ita* arx praecipua, inquit Krantzius, *quae multa ſeruabat pretioſa Regni Romani inſignia, (quae illuc Carolus IV. inuexerat,) de manibus perfidorum eripitur.*

Cap. VI.

CONCVRSVS POPVLI NORIMBERGAM AD ANNVAM OSTENSIONEM RELIQVIARVM ET INSIGNIVM IMPERIALIVM.

CHronicon, quod Norimbergae impreſſum eſt Anno 1493. haec habet. “Gaudet haec inſignis Vrbs ſignis Impe“rialibus: pallium enim, enſes, ſceptrum, “poma, coronamque Caroli Magni No“rimbergenſes, in eorum archiuis aſſer“uant, quae in coronatione noui Regis ob “ſanctitatem et antiquitatem auctorita“tem praeſtant; ornaturque, quam ma“xime impretiabili ac diuiniſſima lancea, “quae Ieſu Chriſti latus in cruce aperuit, “ac particula Crucis famoſiſſima; et aliis “Reliquiis toto orbe celebrandis. Quae “die tredecima poſt Paſchae gaudia, po“puli frequentia ex uariis prouinciis “ſumma deuotione quotannis uiſuntur Conradus Celtes in deſcriptione Norimbergae, cum ſacras Reliquias Vrbis illius enu-

Monument. enumeraſſet, ſubiungit; tametſi ſtylo re- A
bus ſacris non ſatis idoneo. "Quas "nunc quotannis exactis duobus et de- "cem poſt Paſcha diebus, in publico foro "maxima ueneratione et cultu oſtendunt, "tabernaculo miro apparatu in foro con- "ſtructo, in quo Sacerdos uocaliſſimus, "adſtantibus Druydibus (*cur non Drya- "dibus? Quam uaſto ore ampullatur Celtes.*) "Sabino more praecinctis, et diuinis exu-
"uiis onuſtis uulgo proclamat, magna B
"circumiacentium regionum frequentia, "et ex omni Germania ad hunc diem po- "pulo, uelut diluuio quodam inundante; "ob id armatis et cataphractis, in ſpeciem "praelii, pedem tabernaculi, forumque "ipſum et portas Vrbis cingentibus, ne "per inſidias Vrbi, ſacro ſpectaculo ua- "canti, trepidatio aliqua ſuboriatur. Eobanus Heſſus in diagraphe Vrbis Norim-
bergenſis, cap. 18. ubi Templum D. Vir- C
ginis in Foro deſcribit:

At parte ex alia Templum adiacet, hoc opus ipſi
Non uulgare foro decus, aedificauit honori
Matris Chriſtiparae, quae quartus nominis huius
Carolus Auguſtus Romani inſignia geſſit
Imperii, doniſque uolens regalibus auxit
Templum a ſe poſitum, foribuſque inſigne ſuperbis,
Quae fora proſpiciunt, auroque et imagine multa.
Veſtibulum adiecit, cuius ſuprema theatri
Pars ſpeciem praefert, et ſi res poſtulet uſum,
Namque ex hac (uelut arce) hominum conuentibus amplis D
Relliquiae monſtrabantur, &c. [ſunt,
Relliquiae fuerant, quae nunc quoque nota ſuper-
Carole Magne tua, et noſtrorum inſignia Regum,
De Cruce ſaluifica, et qua Chriſti exſangue per-empti
Tranſiit haſta latus; non aſpernanda profecto
Munera, ſed ueneranda etiam, ſi ſola uetuſtas
Commendat meritorum haud immemor, aut male grata, &c.

ſcilicet Lutherani, in quorum caſtris mi-
litabat quoque Eobanus, ſanctae Crucis E
particulas, et alias Reliquias ualde uenerantur. Multo adhuc *ualdius* Caluiniani, et aliorum nominum, errorumque ſectarii. Hanc uenerationem cernimus oculis noſtris, in omnibus illis locis, quae Haereſis inuaſit et occupauit. Obſerua autem, quando Imperatoris defuncti exequiae Norimbergae, in *Nouo hoſpitali* celebrantur; tum ſacras Reliquias, ut lanceam,
crucem, et alias, altari, in quo Miſſa fie- F
bat, indumenta uero Regalia Caroli Magni, coronam, ſceptrum, gladium, et plura huius generis decora; feretro fuiſſe impoſita; quod factum eſt, cum Anno 1483. iuſta perſoluerentur Sigismundo Imperatori, et poſtea, cum anno Domini 1439. 29. Nouembris Alberto Imperatori parentaretur, vt in quibusdam Manuſcriptis Chronicis Norimbergenſibus legi.

G CAP. VII.

OFFICIVM DIVINVM IN FESTO ARMORVM CHRISTI DECANTARI SOLITVM.

MAndat Innocentius Pontifex in ſua Bulla, ut Carolus Imp. per uiros doctos et Catholicos Officium conficiendum curet, quod in eccleſiis publice ad laudem et honorem *Armorum Chriſti* recitetur et concinatur. Praeſtitum ideſt, cura et ſtudio Imperatoris Datum hic integrum, niſi paſſim in Ritualibus libris obuium eſſet, tametſi non omnino inter ſe concordant. Adſcribam tamen hymnos ad ſingulas horas, quia licet numeris et uerbis elegantes non ſint, elegantes tamen ſunt ſenſu et ſententia, cuius potiorem rationem ducit pietas, quam numerorum et uerborum. Videntur autem cuſi ad imitationem eorum, quos S. Thomas pro *officio Corporis Chriſti* compoſuit, id quiuis facile deprehendet, qui conferre uolucrit. *Litt. O.*

Ludl. opuſc. tom. II.

Hymnus in primis Veſperis.

PAnge lingua glorioſae lanceae praeconium, per quam nobis copioſe ſacrum fluxit lauacrum: paſſo Chriſto doloroſe pro ſalute gentium.

Haſta nitet margaritis nimis coruſcantibus, mucro gemmis infinitis ſanguine uernantibus: muniamur armis iſtis coelis exclamantibus.

Dulcis haſta latus Dei te repleuit ſanguine, dulcis mucro per cor Dei uoluitur in flumine, ſic ſaluantur omnes rei, tuto Dei munere.

Armat haſta uiatores, ne frangantur taedio, mucro lauat peccatores, in feruenti fluuio, roboratur bellatores, ne ruant in praelio.

Imperator ſplendor Patris cum clauis et lancea mundum purget a peccatis, pro ſua clementia: ſalue tantae pietatis infinita gratia.

Gloria et honor Deo in paſchali gaudio, laus aeterna ſit pro eo, quod geſſit in Filio: fixa ſit in corde meo, crux cum ſuo Domino, Amen.

Hymnus ad Completorium.

Aeterna Chriſti munera nos ſatient perenniter, eius [illegible]orum uulnera, inebrient nos iugiter.

Ieſu noſtra redemptio, pro tuis armis bellicis, te noſtra laudat concio, pſalmis, hymnis et canticis.

Tu Chriſte noſtrum gaudium, de lanceato latere, da roris mellicidium, ardenti corde ſugere.

Sit Chriſto iubilatio, laus, gratiarum actio, armorum ueneratio, ſit noſtra defenſatio, Amen.

Hymnus ad matutinum.

Paſchali iubilo iuncta ſint gaudia, et cum praeconio noua ſolennia, in hoc tripudio ſint in memoria, crux, et claui et lancea.

Crux apud inferos ſpoliat tartara, Crux apud ſuperos Sanctis dat praemium, et ſuper Angelos transmittit Dominum, gaudent regna coeleſtia.

Clauus dum figitur in Dei manibus, et dum confoditur in ſacris pedibus corpus, ſic fran-

Monument. *frangitur, quod pro hominibus, magna funduntur flumina.*

Lancea faeuiens in Dei corpore, et inde proferens aquam cum ſanguine, mundum ſanctificat tam ſancto flumine, omnes ad aquas currite.

Te ſumma Deitat Virgo magnificat, coelum cum Angelis laudibus intonat, miranda genitrix, pro his te glorificat, in ſempiterna ſecula, Amen.

Hymnus ad laudes.

Verbum ſupernum prodiens ſaluare quod perierat, clauis cruce ſe muniens, compleuit, ad quod uenerat.

O glorioſa lancea, timor et tremor daemonum, Regna pandis ſiderea, per uitae ſanctae meritum.

De clauorum ſtigmatibus emanat mundi pretium, prae cunctis aromatibus, fragrat odorem coelicum.

In corde Chriſti mergitur mucro ſole ſplendidior, fons uiuus tunc exoritur, omni dulcore dulcior.

In ſole frangit phialam furoris iracundiae, dum miles figit lanceam, in corde regis gloriae.

Quaeſumus auctor omnium in hoc Paſchali gaudio, per clauorum ſuffragium floret noſtra deuotio.

Gloria tibi Domine, qui ſurrexiſti a mortuis, redemptos tuo ſanguine ſertis ornas perpetuis.

Hymnus ad primam.

Iam lucis orto ſidere, dignare nos inuiſere, armis tuae potentiae, magne Deus clementiae.

Chriſti Redemptor omnium, da ſpiritale gaudium, de armis tuis hodie, ſplendor aeternae gloriae.

Claui Sanctarum manuum, ad opus ducant ſtrenuum, reſoluant noxam populi, Ieſu redemptor ſeculi.

Sacris infixus pedibus clauus, a noſtris cordibus, extirpet omne uitium, Rex Chriſte factor omnium.

Fons lanceati lateris, emundet ſordes ſceleris, et irriget nos intime, aeterne Rex altiſſime.

Tuis ſacris uulneribus, et armis ſalutaribus, confer Chriſte in patria, beata nobis gaudia.

Sit Chriſto iubilatio, laus, gratiarum actio, armorum ueneratio, ſit nobis defenſatio. Amen.

Ad tertiam repetuntur duae primae ſtrophae ex hymno ad primas Veſperas. Ad ſextam canitur tertia et quarta ſtropha eiusdem hymni. Nonae denique ſeruit ultima ſtropha cum doxologia.

Hymnus in ſecundis Veſperis.

Chriſtus aſcendens choros Angelorum, Pontifex factus, Rex uniuerſorum, clauis affixus, haſta uulneratus, pertulit crucem.

Haſtam uibrauit tunc miles in altum: ad Dei uerbum clauus cruentatum latus intrauit, et compenetrauit filio Dei.

A *Sanguis et aqua ſimul effluxerunt, undae cruoris nos inflammauerunt: fontes aquarum coelos turbauerunt, ſupra naturam.* Litt. O.

Haſta nos armat, ut non ſuccumbamus, clauus nos firmat, et ſic triumphamus, ſanguis accendit, ut ſic ardeamus igne diuino.

Praeſtet hoc nobis gratia diuina, conditor orbis, ſiderum regina, lanceam cuius Angeli mirantur ſemper in coelis, Amen.

Sequentia de Lancea Dominica. Ex Miſſali Eyſtettenſi.

B *Hodiernae feſtum Lucis, et ſolenne uitae ducis: pro uictrici lancea.*

Decantemus laudes ei: quem transfixit uice rei, haec ſalutis framea.

Omnis utriusque ſexus: te ſtringebat culpae nexus: et mortis anguſtia.

Pſalle illi, qui reſoluit: culpae poenam pro te ſoluit: uitae dans remedia.

Aue ferrum triumphale: intrans pectus C *tu uitale: Coeli pandis oſtia.*

Foecundata tu cruore: felix haſta nos amore: per te fixi ſaucia.

Florens cruor, quem fuderunt artus Chriſti: quos foderunt clauorum fixoria.

Fuſa per te ac rigata: et per clauos ſolidata, noſtra ſint praecordia.

Placa Patrem maieſtatis: ut in aeuum cum beatis: Nos coronet gloria.

D Et quia Feſtum *Armorum* Chriſti crucem quoque Chriſti complectitur, adiungamus Encomiis in lanceam Dominicam hoc itidem in ſanctam Crucem.

Sequentia de S. Cruce. Ex Miſſali Eyſtettenſi.

Dulce lignum adoremus: dulces clauos ueneremur: Verbum Patris praedicemus, ſolenni praeconio.

Crucem Chriſti honoremus: crucifixum E *deprecemur: ut ab hoſte liberemur: crucis patrocinio.*

Aue lignum pretioſum: pondus ferens glorioſum: quondam eras oneroſum, mortis improperium.

Aue lignum quod fuiſti dignum ferre corpus Chriſti: mundo lapſo contuliſti uitam et imperium.

Chriſtus in te triumphauit: mortem morte ſuperauit: et potenter ſpoliauit: A- F *cherontis atria.*

Sic per uiam atque ducem: habeamus Chriſti crucem: ut uidere ueram lucem, poſſimus in patria.

Amen dicat mente tota: plebs cruore Chriſti lota: ut ſit ſemper absque nota: Amen dicant omnia.

Multa blaterant et nugantur Sectarii contra phraſes quasdam et loquendi for- G mulas, quae in his rhythmis uſurpantur, easque impietatis, imo et Idololatriae poſtulant. Sed hanc iſtorum uanitatem ac inſcitiam redarguimus iam cum alibi, tum Tom. 1. de S. Cruce cap. 61. ut in praeſentia nihil ſit addendum.

CAP.

Monument.

Cap. VIII.
QVAENAM LANCEA ASSERVETVR, VEL ASSERVATA FVERIT INTER IMPERII SACRA LIPSANA.

Qvatuor ſunt lanceae, de quibus controuerſia eſſe poteſt. Prima, lancea Dominica, qua Chriſti in Cruce pendentis latus transfixum eſt. Altera, Conſtantini Magni. Tertia, S. Mauritii. Quarta, Caroli Magni. Quas omnes inter Cle-B nodia ſeu Cimelia Imperialia fuiſſe aio, tametſi libellus Germanicus nullam de lancea Conſtantini mentionem faciat, ut nec de Lanceis Caroli Magni et S. Mauritii, quas forte ſub nomine gladiorum comprehendit. Haſtam Dominicam fuiſſe inter Regalia lipſana Imperii teſtatur communis omnium ſenſus et perſuaſio, qui lanceam hanc Norimbergae cum caeteris imperii inſignibus aſſeruatam, et C quotannis ad uenerationem publice propoſitam fuiſſe credunt, magiſque prius crediderunt, quam Lutherus Norimbergam occuparet. Secundo idem docent duo ex ſummis Pontificibus Innocentius VI. et Martinus V. in ſuis Bullis, quarum apographa antea dedimus. Vterque expreſſe reputat Lanceam Norimbergenſem pro illa, quae ex latere Chriſti ſanguinem et aquam elicuit. Tertio, idem ſua-D det Officium de *Armis Paſſionis Dominicae*, quod compoſitum eſt occaſione lanceae, inter Imperialia inſignia exſtantis, ut planum fit ex Bullis Innocentii VI. et Martini V. At Officium hoc ubique celebrat et decantat lanceam illam, quae ſacratiſſimum Saluatoris noſtri latus ſubiit. Verumenimuero ſententiae huic nonnulla obſtant. I. quia Lancea Dominica primum Antiochiae a Cruce ſignato exerci-E tu reperta eſt, Anno Redemptoris M. XCVIII. prout Tomo Tertio de S. Cruce lib. 2. copioſe monſtrauimus. II. Quia lanceae ferrum Pariſiis in Sacello Regio a S. Ludouico Francorum Rege repoſitum eſt, ut ſcribit Guillermus de Nangis in libro de rebus geſtis S. Ludouici. III. Quia Baiazetes Turcarum Imperator lanceae ferrum Innocentio IIX. muneri miſit. Anno ſalutis MCCCCXCII. quod adhuc Ro-F mae reuerenter habetur et colitur. Reſpondeo, haec nobis non officere: ad primum enim reſponderi poſſet, lanceam Dominicam demum poſt Cruce ſignatorum tempora Regalibus Imperii acceſſiſſe. Sed non utemur hac defenſione; Dico igitur, non totam lanceam Dominicam Norimbergae fuiſſe; ſed partem ſeu particulam; hinc multi Auctores id, quod Norimbergae exſtabat, nominant *ferrum* G ſeu *cuſpidem lanceae*; in cuius portiunculae honorem lancea integra fabrefacta eſt, quae a parte, *Dominicae lanceae* appellationem tulit; ut in hoc Sanctarum Reliquiarum argumento frequentiſſime accidit,

A prout in libris de S. Cruce crebro monſtrauimus. Quocirca nihil a fide alienum eſt, lanceam hanc a Cruce ſignatis Antiochiae fuiſſe repertam, cum inter Cimelia Imperii integram exſtitiſſe non affirmemus: cuius aliqua portio poſtea ad Ludouicum Francorum Regem peruenit, ut et ad Innocentium IIX. Certe ferrum lanceae, quod Romae cuſtoditur, cuius ectypon publice excuſum proſtat, ut ſupra B uidimus, quodque Antiochiae inuentum dicitur; ſuprema cuſpide caret, et quidem non modica eius parte; ita, ut ſicuti iam repraeſentatur, nullus lancea illa uulnerari potuerit. Aliquid ergo ademptum eſt; quod piorum uſui ceſſit, prout etiam Baiazetes Turcarum Imperator, cum Innocentio IIX. Pontifici lanceam dono mitteret, monuit, ut ex antiquis Diariis Vrbis Romae notat Iacobus C Boſius lib. 1. de Cruce Triumphante cap. 17. poſtea cum pars lanceae Dominicae eſſet, pro tota lancea Dominica haberi coepit; fabrefacta, uti fieri moris erat, effigie lanceae, qua ſacra illa portiuncula includeretur. Ita omnia, quae de hac lancea feruntur, probe conciniunt. Secunda, inter Imperii ſacra Cimelia eſt lancea Conſtantini Magni; de qua Sigebertus, Otho Friſingenſis, Auctor, qui uitam S. D Gerardi, Abbatis Bromienſis ſcripſit, et praecipue Luitprandus Ticinenſis, quos citaui Tomo 1. de S. Cruce lib. 1. cap. 96. quibus adde Auctorem incertum de Archiepiſcopis Bremenſibus, qui cum Adamo Bremenſi coniungi ſolet. Tertia lancea eſt S. Mauritii, quam inter Imperialia inſignia ponit Godefridus Viterbien. et Sugerius in libro de rebus geſtis Ludouici Craſſi, Francorum Regis. Quarta lancea E eſt Caroli Magni, cuius mentio fit apud Wilhelmum Malmeſburienſem lib. 2. de geſtis Regum Angliae cap. 6. Haec expreſſe non numeratur ab Auctoribus, quod ſciam, inter Imperii inſignia; ſed gladius Caroli Magni, ut capite primo audiuimus, mentio tamen eius fit a Malmeſburienſi, ut dixi, et a Continuatore Bedae lib. 2. cap. 8. uideturque eſſe illa, quae inter Imperii inſignia ſeruabatur ante Hen-F rici Aucupis tempora; Lanceam enim inter haec regalia fuiſſe, oſtendit factum Conradi Regis Romanorum, hoc nomine primi, qui fratri ſuo Eberhardo mandauit, ut poſt mortem ſuam inſignia Imperii, et in his lanceam, ad Henricum Aucupem deferret, eumque Regem ſalutaret. *Sumptis his inſigniis*, inquit Witichindus, lib. 1. *lancea ſacra, armillis aureis cum chlamyde, et ueterum* G *gladio Regum ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum foederatum poſſis habere in perpetuum.* Cum ergo lancea Conſtantiniana ab hoc Henrico, cui cognomentum *Auceps*, et Lancea Mauritiana ab Othone Magno Im-

Litt. O.

Monument. Imperii inſignibus adiectae fuerint, dicere oportet, hanc a Conrado Rege ad Henricum miſſam, fuiſſe diuerſam, nec eſt, quod aliam, quam Carolinam interpretemur, niſi quis contendere uelit fuiſſe *Dominicam*, hoc eſt, illam, cui aliquid de cuſpide lanceae Dominicae inſertum fuerat, ut antea diximus: Ex his etiam liquet, quomodo aliquid de lancea ad S. Ludouicum Francorum Regem, et ad Innocentium VIII Pontiſ. Maximum peruenire potuerit. Obiicies: Lanceam Dominicam iam ante aliquot ſecula deſiiſſe eſſe in Cimeliis Imperii, utpote dono datam Æthelſtano Regi Anglorum ab Othone Magno, ut ex Ranulpho lib. 6. Polychronici refert in ſua chronologia Genebrardus; nec ſilent Magdeburgici Centur. X. cap. VI. Reſpondeo, Ranulphum deceptum eſſe; et falſa pro ueris Lectori propinaſſe: idque fortaſſis ex non intellecto Malmesburienſi, aut ſimili quopiam autore Anglicano; neque enim Henricus, neque Otho, ſed Hugo Rex Francorum munera ſacra ad Æthelſtanum miſit: Enſem nimirum Conſtantini Magni, Lanceam Caroli Magni, Vexillum S. Mauritii, particulam ſanctae Crucis, et aliquid de corona ſpinea, ut tradit quoque Continuator Bedae lib. 2. capite 8. Dices, hanc lanceam Caroli Magni fuiſſe illam, quae latus Domini in Cruce pendentis aperuit. Reſpondeo, non fuiſſe niſi perſuaſione uulgi. Quocirca uterque Auctor, hoc eſt, Malmesburienſis et continuator Bedae, hac loquendi formula utitur. *Ferebatur eadem eſſe, quae Dominico lateri impacta, paradiſum mortalibus aperuit. Ferebatur,* nimirum uulgi perſuaſione, cui aliud pro alio cogitatione apprehendere inſuetum non eſt. *Ferebatur*; quia forte aliquid de Dominica lancea illigatum continebat. Ranulpho errandi occaſio forte an fuit Malmesburienſis, et qui uerba huius uerbatim exſcripſit, Continuator Bedae; non ſatis enim diſtincte exponunt duas Legationes ad Æthelſtanum miſſas, alteram, ab Henrico Aucupe, Patre Othonis Magni: alteram, ab Hugone Rege Franciae. Habebat Æthelſtanus quatuor ſorores: ex quibus unam poſcebat Henricus Othoni filio ſuo in matrimonium, unam itidem ſibi in coniugem ambiebat Hugo, qui quo uoti certius ac citius compos efficeretur, muneribus ſupra ennmeratis, Æthelſtanum ad aſſenſum inducere ſtuduit. Reddamus ipſa uerba Malmesburienſis. *Henricus Primus, filius Conradi, Rex Teutonicorum* et Imperator Romanorum, *ſororem eius* (Æthelſtani) *filio Othoni expoſtulauit, tot in circuitu Regibus praetermiſſis, progeniei generoſitatem et animi magnitudinem in Ædelſtano e longinquo conſpicatus. Adeo enim haec duo in eo conſentiens habitaculum effecerant, ut nullus eſſet uel genere clarior, et illuſtrior, uel animo audacior et efficacior. Quare perpenſo conſilio, quod quatuor ſorores haberet, in quibus praeter aetatis diſcrimen, nihil de formae gratia diſſideret, duas poſtulanti Caeſari miſit, quas ille quomodo nuptum locauerit, iam ſermo praeoccupauit; tertiam legitima copula ſortitus eſt comparem Ludouicus Aquitanorum princeps, de genere Caroli Magni ſuperſtes; quartam, in qua omne coagulum pulchritudinis, quod caeterae pro parte habent, naturaliter confluxerat, Hugo Rex Francorum per nuncios a germano expetiit. Princeps huiuſce legationis fuit Adulphus, filius Balduuini Comitis Flandriae, ex filia regis Eduuardi Ethelſuuitha. Is cum in conuentu procerum apud Abandunam proci poſtulata expoſuiſſet, protulit munera ſane ampliſſima &c. Enſem Conſtantini Magni, in quo litteris aureis nomen antiqui poſſeſſoris legebatur, in capulo quoque ſuper craſſas auri laminas clauum ferreum affixum cerneres, unum ex quatuor, quos Iudaica factio Dominici corporis aptarat ſupplicio. Lanceam Caroli Magni, quam, Imperator inuictiſſimus contra Saracaenos exercitum ducens, ſi quando in hoſtem uibrauerat, nunquam niſi uictor abibat. Ferebatur eadem eſſe, quae Dominico lateri Centurionis manu impacta, pretioſi uulneris hiatu paradiſum miſeris mortalibus aperuit: Vexillum beatiſſimi martyris Mauritii et Thebaeae legionis principis, quo idem Rex in bello Hiſpanico quamlibet infeſtos et confertos inimicorum cuneos diſrumpere et in fugam ſolitus erat cogere: Diadema ex auro quidem multo, ſed magis gemmis pretioſum, quarum ſplendor ita in intuentes faculas luminis iaculabatur, ut quanto quis certaret uiſum intendere, tanto magis reuerberatus cogeretur cedere. Particulam ſanctae et adorandae Crucis cryſtallo incluſam, ubi ſoliditatem lapidis oculus penetrans poteſt diſcernere, qualis ſit ligni color, et quae quantitas: portiunculam quoque Coronae ſpineae eodem modo incluſam, quam ad deriſionem regni militaris rabies ſacroſancto impoſuit capiti. His tantis et tam elaboratis donis munificentiſſimus Rex gauiſus, non minoribus pene reſpondit beneficiis, quin et anhelantis animum nuptiis ſororis refecit. Et caeteris quidem Succeſſores Reges dotauit; Patrem uero Crucis et Coronae Malmesburiae delegauit, quorum ſuſtentaculo adhuc credo uigere locum illum tot libertatis naufragia, tot calumniatorum iniurias paſſum.* Haec Malmesburienſis. Eadem uerbatim prorſus Continuator Bedae, ut alterum ab altero deſcripſiſſe neceſſe ſit. Non ergo Henricus, non Otho, ſed Hugo Rex Francorum lanceam Carolinam Æthelſtano donauit; et germanus, a quo Hugo ſororem ſibi in coniugem poſtulauit, non eſt germanus natione, ſed ſponſae petitae frater Germanus Aethelſtanus.

Lit. O.

Di-

Monument. Dices. Si lancea Caroli Magni in Angliam ad Aethelſtanum peruenit, eo modo, quo id Malmesburienſis refert, ſequitur, eam inter Cimelia Imperii poſt Henricum Aucupem, et Othonem Magnum, non fuiſſe, quidquid ſit de anterioribus ſeculis. Reſpondeo, Carolum Magnum tam ſtrenuum et inuictum, totque annorum bellatorem inclytum procul dubio plures lanceas militares habuiſſe, quae poſteris ob memoriam tanti Herois uenerationi fuerint; nec tantum uenerationi; ſed et uſui: quippe qui non fruſtra crederent, omnia proſpere ceſſura, ubi tanti Principis haſta res gereretur. Ex his, quae hoc capite diſputauimus, refellere licet calumnias Marquardi Freheri, Caluiniſtae, quas effudit in Notis ad Petri de Andlo Tractatum de Romano Imperio, ubi dicit; eam lanceam quam alii lateris Dominici perforatricem appellant, a Sigeberto et Luitprando attribui Conſtantino Magno; a Viterbienſi, Mauritio, a Continuatore Bedae Carolo Magno; *quaſi iſti Auctores unam eandemque lanceam diuerſis nominibus nominauerint, alius quidem Dominicam; alius Mauritianam; alius Conſtantinianam; alius Carolinam:* quod ſecus eſt, quia de diuerſis lanceis loquuntur, prout reuera diuerſae lanceae inter Cimelia et Reliquias Imperii continebantur. Itaque quod Freherus *de ſuperſtitionis matre, mendacio, nusquam ſibi conſtante,* adiicit; id ut inſcitiae, ita manifeſti conuicii argumentum eſt, cum lanceae ſint prorſus diuerſae, Auctoresque, quibus de his lanceis ſermo, aperte diſcriminent. Ait Freherus; *Hodie illa Clinodia apud ciuitatem Norimberg. aſſeruari dicuntur.* Scilicet tam peregrinus erat Freherus in patria uel ſua uel ſuorum maiorum, ut pro certo affirmare non poſſet; *Clinodia* Imperii aſſeruari Norimbergae. Dubitantis et ſolum uulgi rumorem ſequentis uocula, *Dicuntur*, apponenda fuit. Non iniucundum procul dubio Frehero accidiſſet, ſi ut alibi alia, ita et Norimbergae monumenta haec abolita fuiſſent. Vt igitur rem in compendium conferam; inter Imperii inſignia quatuor lanceas adſeruatas ſtatuo, Dominicam, ſenſu iam ſupra explicato, Conſtantinianam, Mauritianam et Carolinam. Muto igitur ea, quae Tomo I. de S. Cruce lib. I. cap. 96. et Tom. 3. lib. I. cap. 20. minus diſtincte inter uarias Hiſtoricorum ſententias fluctuabundus ſcripſi; nam ut lanceam Dominicam inter digmata et ſtemmata Imperialia recipiam; adducor I. auctoritate duorum Pontificum Innocentii VI. et Martini V. qui ſuis in Bullis lanceam Imperialem expreſſe nominant Dominicam, et illam, quae latus Domini aperiens ſanguinem et aquam eduxit. II. Auctoritate Imperatorum, praeſertim Caroli IV. quibus omnibus ſemper hic ſenſus fuit ſe lanceam Dominicam inter Regalia poſſidere. III. Auctoritate totius Orthodoxi Imperii Romani, cuius indigenae eandem perſuaſionem habuerunt; quorum multi ad annuam Reliquiarum oſtenſionem potiſſimum deſiderio huius lanceae uidendae et colendae Norimbergam confluebant, poſtquam ſacra iſta Lipſana in illa praeclara Vrbe ſedem fixerunt. IV. Non parum itidem tribuendum arbitror Officio de Armis Chriſti, cum, approbante Pontifice Maximo, compoſitum et in Eccleſias Alamanniae introductum fuerit, hoc autem Officium non aliam celebrat et decantat lanceam, praeter illam, quae ſanguine Redemptoris noſtri tincta eſt. Quare audiendus non eſt Bzouius ad annum Domini 1350. ubi cum ex Dubrauio Imperialia Inſignia commemoraſſet; itemque ex Lupoldi Bebenbergenſis libello, de ueterum Principum Germanorum Zelo, de Conſtantiniana lancea, et Lancea Antiochiae reperta, nonnulla exſcripſiſſet; ſubiecit; *Ex quo non nemini euidens eſt, lanceam illam, cuius ferrum Pragae inter Imperialia ſacra pignora aſſeruatur, non eſſe eam, qua Chriſti latus ſtatim a morte transfixum eſt, ſed ex aliquo clauorum Domini uel particulam deciſam, uel limataram deraſam.* Non Pragae, ſed Norimbergae ferme a ducentis annis lancea, de qua Dubrauius, cuſtoditur, ut Bulla Martini V. nos iam antea docuit. Deinde omnia haec; nimirum lanceam Dominicam inter Impeiiana ſtemmata aſſeruari, et Antiochiae a Cruce ſignatis repertam, et poſtea a Turcarum Rege ad Innocentium VIII. miſſam eſſe, et Pariſiis quoque in Sacello Regio exſtare; probe inter ſe concinunt, ut ſupra demonſtratum eſt; quia ſingula non de tota lancea accipienda ſunt; ſed de partibus eius; nam Norimbergae eſt cuſpis Lanceae; Romae ſerrum non cuſpidatum, ut loquitur ipſemet Bzouius; Pariſiis aliqua huius lanceae particula; quibus partibus a tota lancea appellatio Dominicae lanceae uenit, ut in his talibus fieri aſſolet: Et cum Auctores dicunt; Antiochiae lanceam Dominicam a crucigero exercitu inuentam eſſe; haud de tota lancea loquuntur, quia iam diu ante expeditionem illam, cuſpis lanceae Dominicae inter Imperii Cimelia numerabatur. Et haec quidem hactenus. Litt. O.

CAP. IX.

DE LANCEA DOMINICA EX DIVINA REVELATIONE ANTIOCHIAE REPERTA

DE hoc argumento ſcripſi Tom. 3. de S. Cruce lib. 2. cap. 9. Interea prodierant Auctores *Nouantiqui*, coniecti in uolumen, quod *Geſta Dei per Francos*, inſcribitur; qui de ſacrae lanceae inuentione lectu, et ſcitu haud iniucunda memorant,

Monument. rant, quae huic diſſertationi inſerere A
uolui, ut tractatio plenior et uberior eua-
dat. Auſpicemur a diuina reuelatione,
qua lancea Cruce ſignatis ſumma rerum
omnium inopia preſſis et ferme ad deſpe-
rationem adactis, patefacta eſt. Nec
meis hic utar uerbis; ſed *Raimundi de
Agiles*, Canonici Podienſis, qui interſuit,
et ſingula, quae gerebantur, coram ſpe-
ctauit. Ita ergo ille in Hiſtoria Hieroſo-
lymitana. *Dum noſtri conturbarentur, et* B
*in deſperationem ruerent, diuina eius cle-
mentia adfuit; et quae laſciuientes filios
correxerat, nimium triſtes tali modo conſo-
latus eſt. Igitur cum capta eſſet ciuitas*
Antiochiae, *uſus ſua potentia et benignita-
te Dominus, pauperem quendam ruſticum
elegit*, Prouincialem *genere, per quem
omnes nos confortauit; et Comiti et Podi-
enſi Epiſcopo haec uerba mandauit.* An-
dreas Dei et Domini noſtri Iesv Christi C
Apoſtolus, me quater olim admonuit, et
iuſſit, ut ad uos uenirem, et lanceam quae
Saluatoris latus aperuit, capta ciuitate,
uobis redderem. Hodie autem cum ad
pugnam profectus eſſem extra ciuitatem
cum reliquis, atque comprehenſus a duo-
bus equitibus pene ſuffocatus in regreſſu
fuiſſem; quaſi exanimis illic ſuper lapi-
dem triſtis reſedi: cumque prae dolore, et
timore, ſicut triſtis titubarem: uenit ante D
me beatus Andreas cum ſocio quodam; et
multum mihi interminatus eſt, niſi cito
redderem lanceam. *Cumque ab eo Comes
et Epiſcopus reuelationis et uiſionis Apoſto-
licae ordinem requirerent, reſpondit.* In
principio terrae motus, qui apud Antio-
chiam factus eſt, cum exercitus Franco-
rum obſideret eam, tantus timor me in-
uaſit, ut nihil, praeter Devs Adivva, dicere
poſſem. Erat enim nox, et ego iacebam; E
nec in tugurio meo erat aliquis, cuius
conſortio refouerer. Cum autem, ut
dixi, concuſſio diutius duraret, et timor
meus ſemper excreſceret, coram me duo
uiri adſtiterunt, in ueſte clariſſima; alter
erat Senior, rufo canoque capillo, oculi
nigri et conuenientes faciei; barba uero
cana, et lata atque prolixa, et ſtatura eius
media: Alter uero iunior, et procerior
erat, ſpecioſus forma pro filiis hominum: F
et ait mihi ſenior: *Quid agis?* Et ego
maxime timui, quia nullum adeſſe ſcie-
bam. Et reſpondi: *Quis es tu?* Et ait:
*Surge, et noli timere; et audi quae ego lo-
quar ad te. Ego ſum Andreas Apoſtolus.
Congrega Epiſcopum Podienſem, et Comi-
tem ſancti Aegidii, et Petrum Raimundum
de alto pullo, et haec dices ad illos: Cur ne-
gligit Epiſcopus praedicare, et commonere,
et cum Cruce, quam praefert, ſignare popu-* G
lum? etenim multum prodeſſet illis. Et
addidit: *Veni, et oſtendam tibi, Patris no-
ſtri* Iesv Christi *lanceam, quam Co-
miti donabis: etenim eam* Devs *conceſſit
illi, ex quo genitus eſt.* Surrexi itaque, et
ſecutus ſum eum in ciuitatem, nullo cir- *Litt. O.*
cumdatus amictu, praeter camiſiam. Et
induxit me in Eccleſiam beati Petri per
Septentrionalem portam, quam antea Sa-
raceni Baſumariam fecerant. In Eccleſia
uero duae lampades erant, quae tantum
lumen ibi reddebant, ac ſi meridies illu-
xiſſet: Et dixit: *Expecta hic.* Et iuſſit me
aſſiſtere columnae, quae proxima erat
gradibus, quibus aſcendebatur ad altare
a meridie: Et ſocius eius a longe ſtetit,
ante gradus altaris. Ingreſſus autem ſub
terram ſanctus Andreas, produxit lance-
am, atque in manibus mihi tradidit. Et
dixit mihi: *Ecce lancea quae latus aperuit,
unde totius mundi ſalus emanauit.* Dum-
que in manibus eam tenerem, lachriman-
do prae gaudio, dixi ei: *Domine ſi uis por-
tabo eam, et reddam Comiti.* Et dixit mi-
hi: *Sine modo, futurum enim eſt, ut ciuitas
capiatur. Et tunc uenies cum duodecim ui-
ris, et quaeres eam hic, unde ego abſtraxi, et
ubi eam recondam.* Et recondit eam.
His ita peractis, ſuper murum ciuitatis
reduxit me in domum meam; et ſic a
me receſſerunt. Tunc ego mecum re-
cogitans, et paupertatis meae habitum,
et ueſtram magnitudinem, ueritus ſum ad
uos accedere. Poſt illud tempus profe-
ctus eſſem ad quoddam caſtrum, quod
eſt iuxta *Roiam*, propter alimoniam, pri-
ma die quadrageſimae in galli cantu, ad-
fuit mihi B. Andreas in eodem habitu,
et cum eo, quo prius uenerat, ſocio: et
magna claritas domum repleuit. Et ait
B. Andreas; *Vigilas ne?* Sic expergefa-
ctus, reſpondi: *Non, Domine mi; non dor-
mio;* et ait mihi: *Dixiſti ea, quae dudum
tibi dicenda mandaui?* et reſpondi: *Do-
mine, nonne precatus ſum uos, ut alium eis
mitteretis? Etenim metuens paupertati
meae; accedere ad illos dubitaui.* Et dixit
mihi: *Neſcis ne, cur* Devs *huc uos adduxit,
et quantum uos diligat, et quomodo uos
praecipue elegit? Pro contemptu ſui, et ſuo-
rum uindicta, uos huc uenire fecit. Diligit
uos adeo, ut Sancti iam in requie poſiti, diui-
nae diſpoſitionis gratiam praenoſcentes, in
carne eſſe, et concertare uobiſcum uellent.
Elegit uos* Devs, *ex omnibus gentibus, ſicut
triticeae ſpiceae de auenaria colliguntur.
Etenim meritis et gratia praeceditis omnes,
qui ante et poſt uos uenient, ſicut aurum
pretio praecedit argentum.* Poſt haec di-
ſceſſerunt, et me tanta aegritudo oppreſ-
ſit, ut lumen oculorum perderem, et di-
ſpoſitionem tenuiſſimae paupertatis
meae facerem. Tunc ego cœpi mecum
cogitare, quod ob negligentiam Apoſto-
licae uiſionis, haec iuſte mihi continge-
rent. Confortatus itaque ad obſidio-
nem reuerſus ſum. Rurſus paupertatis
meae debilitatem recogitans, timere
cœpi, ſi ad uos uenirem, famelicum me
eſſe, et pro uictu talia referre me procla-
maretis. Itaque et ea uice conticui.
Deſu-

Monument. Defluente itaque tempore, cum apud portum ſancti Simeonis eſſem, atque cum Domino meo Wilhelmo Petri, infra tentorium una recubarem, affuit beatus Andreas cum Socio, et habitu eodem quo prius uenerat, atque ſic mihi locutus eſt: *Cur non dixiſti Comiti et Epiſcopo, et aliis, quae ego praeceperam tibi?* et reſpondi. *Nonne ego precatus ſum te, Domine, ut alium pro me mitteres, qui et ſapientior eſſet, et quem uellent audire: praeterea Turcae ſunt in itinere, qui uenientes et abeuntes interficiunt.* Et ait ſanctus Andreas: *Noli timere, quia nihil tibi nocebunt: Haec quoque dices Comiti, cum uenerit ad Iordanem fluuium, non intinguatur ibi, ſed nauigio tranſeat: Cum autem tranſierit, camiſia et braccis lineis indutus, de flumine aſpergatur. Et poſtquam ſiccata fuerint eius ueſtimenta, reponat ea, et conſeruet ea cum lancea Domini.* Et haec dominus meus Willelmus Petri audiuit, licet non uideret Apoſtolum. Confortatus igitur, ad exercitum reuerſus ſum. Cumque uobis haec pariter dicere uellem, coadunare uos non potui. Itaque profectus ſum ad portum de Mamiſta. Ibi uero cum nauigare in Cyprum inſulam pro uictualibus uellem, comminatus eſt mihi multum beatus Andreas, niſi cito redirem, et uobis iniuncta mihi referrem. Cumque cogitarem mecum, quomodo reuerterer ad caſtra; aberat enim portus ille, ab exercitu quaſi per tres dies: amariſſime flere cœpi, cum redeundi facultatem reperire non poſſem. Tandem a ſociis et domino meo commonitus nauigium ingreſſus in Cyprum remigrare cœpimus. Et cum per totam diem remis, et proſperis uentis ageremur, usque ad ſolis occaſum, orta ſubito tempeſtate, in ſpatio unius horae uel duarum ad relictum portum reuerſi ſumus. Ibi languorem grauiſſimum incurri. Capta autem ciuitate ad uos ueni. Et nunc ſi uobis placet, experimini quae dico. *Epiſcopus autem nihil eſſe praeter uerba putauit: Comes uero illico credidit, et illum, qui hoc dixerat, Capellano ſuo Raimundo, cuſtodiendum tradidit.*

Cap. X.

QVOMODO ET QVANDO SACRA LANCEA POST COELESTE INDICIVM REPERTA SIT, ET DE FESTO LANCEAE INVENTAE.

D*ie alia*, inquit Raimundus, oculatus teſtis, *praeparatis neceſſariis cum homine illo, qui de lancea dixerat, eiectis de Eccleſia beati Petri omnibus aliis, fodere coepimus. Fuit autem in illis duodecim uiris* Epiſcopus Auraſicenſis et Raimundus Comitis Capellanus, *qui haec ſcripſit, et ipſe* Comes, et Pontius de Baladuno et Faraldus de Thoart. *Cumque mane uſque ad ueſperam fodiſſent, in ueſpere quidam de inuentione lanceae deſperare coeperunt. Diſceſſerat enim Comes propter Caſtelli cuſtodiam: Sed loco illius, et aliorum, qui fodiendo fatigabantur, alios recentes inducebamus, qui uiriliter operi inſiſterent. Videns autem iuuenis, qui de Lancea dixerat, nos defatigari, diſcinctus, et diſcalciatis pedibus in camiſia in foueam deſcendit; atque obteſtatus eſt nos, ut Deum deprecaremur, quatenus nobis Lanceam ſuam redderet, in confortationem et uictoriam ſuae plebis. Tandem per gratiam ſuae pietatis commonitus Dominus, Lanceam ſuam nobis oſtendit. Et ego, qui haec ſcripſi, cum ſolus mucro adhuc appareret ſuper terram, oſculatus ſum eum. Quantum gaudium et exultatio tunc ciuitatem repleuit, non poſſum dicere. Inuenta eſt autem Lancea octauo decimo Kalend. Iulii. Secunda uero nocte aſtitit* beatus Andreas *iuueni, per quem nobis lanceam reddiderat, et dixit ei:* Ecce Deus donauit Comiti quod nulli alii unquam donare uoluit, et conſtituit eum uexilliferum iſtius exercitus, ſiquidem perſeuerauerit in amore eius. *Cumque ab eo miſericordiam pro populo poſtularet iuuenis; Reſpondit ei ſanctus Andreas,* quod reuera Dominus miſereretur populi ſui. *Et rurſus cum quaereret ab eodem de ſocio ſuo, quis eſſet quem toties uiderat, dixit ei B. Andreas.* Accede et oſculare pedem eius. *Feſtinus itaque uolens accedere, uidit plagam unam ſuper pedem eius ita recentem, et ſanguinolentam, ac ſi modo facta fuiſſet. Cum autem dubitaret accedere, propter uulnus et ſanguinem, ſanctus Andreas ait:* Ecce ille pater, qui pro nobis uulneratus fuit in Cruce, et haec inde plaga. Haec etiam Dominus praecipit, ut celebrem habeatis diem illum, in quo lanceam ſuam uobis reddidit. Et quia in ueſpera reperta eſt, et non potuit dies illa celebris haberi, ſequenti hebdomada in octauis ſolennitatem celebrabitis; et ſingulis annis deinceps in die inuentionis ipſius Lanceae. Haec quoque dices ad illos, ut contineant ſe ſicut epiſtola docet fratris mei Petri, quae hodie legitur. *Et epiſtola fuit haec:* Humiliamini ſub potenti manu Dei. *Et quotidie Clerici ante lanceam, cantent hunc hymnum.* Luſtris ſex qui iam peractis. *Et cum dixerint:* Agnus in Crucis leuatur immolandus ſtipite: *Flexis genibus hymnum finiant.* Litt. O.

Cap. XI.

CONTROVERSIA DE LANCEA ANTIOCHIAE REPERTA.

EA eſt humani ingenii in rebus et factis humanis conditio, ut ubi euidentia rei non compellitur facile, fluctuet, deque ueritate haeſitet: id uidere licuit An-

Monument. Antiochiae; ubi, quam primum lancea Dominica in lucem uenit, quidam dubitare coeperunt, num germana et ſincera lancea eſſet, omni dolo procul inde remoto. Quae dubitatio non tantum Antiochiae, nonnullorum pectora pulſauit; ſed et poſtea in itinere uerſus Hieroſolymam relicta iam Antiochia, longe uehementius erupit; ut ſcribit Wilhelmus Tyrius lib. 7. de Bello ſacro, cuius uerba adſcribam. *Renouata eſt quaeſtio de lancea, quae apud Antiochiam reperta fuerat: utrum ea eſſet, qua de latere Domini ſanguis et unda profluxit; an res eſſet commentitia. Dubitabat enim ualde ſuper hoc populus, ſed et Maiores penitus fluctuabant incerti: aliis dicentibus, quod uere ipſa eſſet, quae Domini Cruce maduerat, eius latus aperiens, et per inſpirationem diuinam in conſolationem plebis reuelata; aliis aſſeuerantibus, quod uerſutiarum Toloſani Comitis eſſet argumentum, et gratia quaeſtus adinuentio ficta. Huius autem diſſenſionis auctor erat praecipuus, quidam Arnulphus, Domini Normanorum Comitis familiaris et capellanus; uir quidem litteratus, ſed immundae conuerſationis, et ſcandalorum procurator: de quo in ſequentibus multa dicenda occurrent. Cumque diu ſuper hoc in populo ſermo hic diſcurreret contradictorius, hic qui eam reuelationem ſibi factam fuiſſe aſſerebat, ut populo fidem faceret, et omnem ambiguitatem tolleret, rogum copioſum praecepit accendi, pollicens ſe, auctore Domino, certo per ignem experimento fidem ſe facturum incredulis, quod nihil confictum, nihil commento adumbratum in eo facto interceſſiſſet; ſed ſola reuelatione diuina ad notitiam hominum, et eorum conſolationem, totum eſſe procuratum. Accenſo igitur rogo copioſo admodum, cuius incendii feruor etiam circumpoſitos terrere poterat: conuenit uniuerſus populus a maiore uſque ad minorem, in ea ſexta feria, quae ſanctum Domini Paſcha praecedit, in qua et mundi Saluator pro noſtra ſalute paſſus eſſe legitur, ut tantae rei plenum haberet experimentum. Qui uero tam periculoſum examen ſponte ſubiturus erat, dicebatur* Petrus Bartholomaei, *Clericus quidem, ſed modice litteratus, et quantum ad humanum diem diiudicare pertinet, homo ſimplex uidebatur. Qui oratione facta in conſpectu circumpoſitarum legionum, aſſumpta ſecum praedicta Lancea, per ignem tranſiuit, quantum populo uidebatur, illaeſus. Verum hoc eius factum non ſolum non amputauit quaeſtionem, ſed maiorem ſuſcitauit: nam infra paucos dies uita deceſſit, cuius accelerati obitus occaſionem, cum homo ſanus et uitalis prius uideretur, quidam aſſerebant tentatum incendium: dicentes, quod in eo tanquam fraudis patronus, mortis cauſſam collegiſſet. Alii uero dicebant, quod ab incendio ſanus euaſerat, et incolumis; ſed egreſſum ab igne, turbae cauſa deuotionis irruentes, oppreſſerant et contriuerant eatenus, ut uitae finem miniſtrarent: ſicque res quae in dubium uenerat, aullam recipiens deciſionem maius induxit ambiguum.* Haec Tyrius, de quibusdam incredulis, quorum tamen incredulitas fidem aliorum *non euacuauit*, ut eum Apoſtolo loquar. Certe obtenta tam admirabilis victoria poſt inuentam lanceam, et exercitui a Podienſi Epiſcopo praeportatam, omni dubitatione iſtos liberare poterat: ſed ſunt quidam uſque adeo duri Capitones, ut uix, etiam illud, quod oculis uident manibusque tangunt, ſibi perſuaderi ſinant. Litt. O.

CAP. XII.

LANCEAE REPERTAE MIRI EFFECTVS.

Chriſtiani Antiochiae grauiſſima obſidione cincti ferme ſpem omnem ſalutis abieceerant, ob innumerabiles hoſtium cuneos, qui omnibus ad uitam neceſſariis rebus abundabant, cum ipſi rerum omnium extrema egeſtate laborarent: ſed inuenta lancea animos nonnihil reſumpſerunt; etiam coeleſtibus uiſis et monitis excitati. Itaque cum decreuiſſent cum hoſte confligere, et aut fortiter uincere, aut fortiter mori, indictum eſt. I. *Triduanum ieiunium* (recenſebo enim omnia ad futurum conflictum praeparamenta, ut uideant, qui praelium inituri ſint, quomodo ad id ſe praeparare debeant.) II. *Vnusquisque puro corde confeſſus fuit.* III. *Qui aliquid ad edendum habuit non habenti diſtribuit.* IV. Triduum iſtud conſumpſerunt, *cum omni humilitate et puritate cordis Eccleſias proceſſionaliter circumeuntes, et Domini miſericordiam implorantes.* V. *Indultis offenſis et rancore depoſito, ſi quis erat, ut reformata charitate cum maiore fiducia ad praelium egrederentur.* VI. *Tertia die illuceſcente, Miſſae per Eccleſias celebratae ſunt, omnesque ſacta Dominici corporis communione communicati. Celebratis ergo diuinis,* inquit Tyrius, *et legionibus uniuerſis coeleſti munere ſatiatis, tanta eſt eis diuinitus infuſa gratia, ut qui heri et nudius tertius quaſi ſegnes et abiecti macilenti et exſangues, prae defectu uirium uix poterant attollere lumina, frontes erigere, et ieiuniis attenuati, uicti laboribus quaerebant latibula, priſtinae honeſtatis immemores, nunc ultro in publicum prodeuntes, abiecta igauia, quaſi reſumptis uiribus, arma baiulant uiriliter, et de bellicis tractare animoſitate praeſumunt ſolita, palmam ſibi promittentes. Vix reperiebatur in tanto populo conditionis aut aetatis cuiuſpiam, qui non meditaretur fortia, qui non ſibi praeſagiret uictoriam.* Nec defuere exercitui ſolatores et hortatores Epiſcopi ac Sacerdotes; qui I. *Sacris induti ueſtibus turmas circumeuntes et conuentus Cruces deferebant in manibus.* II. Etiam Sanctorum *patrocinia*, hoc eſt, Re-

Monument. Reliquias III. *Peccatorum promittebant* A *indulgentiam et plenam delictorum remiſſionem his, qui fortiter in acie deſudarent.* IV. Iam aciebus ex Vrbe in campum prodeuntibus, *immixti erant Deo deuoti Sacerdotes et Leuitae, ſtolis amicti albis, ſignum Crucis mirabile deferentes in manibus.* V. Quartae aciei praeerat cum aliis Epiſcopus Podienſis *Dominicam lanceam ſecum deferens.* VI. Nec otioſi fuere Sacerdotes, quibus in ciuitate remanen- B dum fuit; *nam ſuper muros aſcendentes, ueſtibus induti Sacerdotalibus, in lacrymis et oratione perſeuerantes, expanſis manibus pro fideli populo ſine intermiſſione orabant ad Dominum, ut parceret populo ſuo, et ne daret gentibus in opprobrium haereditatem ſuam.* De iisdem Robertus Monachus. *Epiſcopi, Presbyteri, Clerici et Monachi ſacris ueſtibus induti cum militibus extra portam ciuitatis exierunt, portantes in mani-* C *bus ſuis Cruces, quibus Dei populum ſignabant,* (nota morem dandi benedictionem per Cruces) *et magnis uocibus ad coelum manibus extenſis clamabant: Saluum fac populum tuum, et benedic haereditati tuae, &c. Similiter illi, qui in turribus erant et ſuper murum, idem faciebant et cantabant.* Et hinc, niſi fallor, aptam formam Clerici, qui in caſtris et inter milites degunt, mutuari poſſunt, quomodo D ſe gerere debeant. Nec miraculo caruit, ros ſuperis ex oris exercitui demiſſus; *nam quicunque eo imbre caelitus immiſſo conſperſus eſt,* inquit Tyrius, *ita plenam mentis et corporis ſuſcepit hilaritatem, et integritatem ſoſpitatis tanquam nihil laboris, nihil moleſtiae tota illa expeditione paſſus eſſet.* Quod coeleſte beneficium etiam ad equos manauit, *quibus uigor priſtinus a Deo reſtitutus eſt in integrum, ut qui per* E *multos ante dies non niſi folia et cortices arborum habuerant pro pabulo, hoſtium equos et hordeo paſtos et palea, tota illa die et celeritate uincerent, et laboris patientia.* Secuta eſt mox inſigniſſima et ad omnem poſteritatem commemorabilis uictoria; ipſis etiam cœlitibus S. Georgio, S. Mauritio et S. Demetrio in ſubſidium populo Cruce ſignato ſubmiſſis. Haec et plura huius generis plane mira, quae poſt in- F uentionem lanceae, et ad eius in exercitu praeſentiam acciderunt, poterant ſane cuiuis pacis quam litium amantiori ſcrupulum de Lancea eximere; num ſcilicet genuina et germana eſſet. Quis enim ambigeret amplius, uiſis tot, poſt lanceam inuentam, miraculis, et tanta rerum omnium commutatione confeſtim facta? Nec refert, quod Auctores qui de hac lanceae inuentione ſcribunt, in nonnul- G lis circumſtantiis diſſident, ſufficit eos conuenire in eo, quod narrationis praecipuum caput eſt; nam ſi diſſenſus, quoad quaſdam periſtaſes ſcriptoribus fidem detraheret, uix quidquam in Eccleſiaſtica

Lud. opuſc. tom. II.

A et proſana Hiſtoria certum atque indubium haberemus. *Litt. O.*

Cap. XIII.

LANCEAE CONSTANTINIANAE DESCRIPTIO, ET VICTORIAE EIVS INTERVENTV REPORTATAE.

B AVdiamus Luitprandum, qui iam pridem hanc lanceam docto penicillo nobis repraeſentauit. *Burgundiorum Rex Rudolphus, qui nonnullis annis, Italicis imperauit, lanceam illam a Samſone Comite dono acceperat. Erat enim excepta caeterarum ſpecie lancearum, nouo quodammodo opere, nouaque elaborata figura, habens iuxta limbum medium utrobique feneſtras. Hae pro pollicibus perpulchre duae acies uſque ad decliuum medium lanceae extendun-* C *tur. Hanc igitur Conſtantini Magni, ſanctae Helenae filii, uiuificae crucis inuentricis fuiſſe aſſirmant, quae media in ſpina, quam limbum ſuperius memoraui, ex clauis, manibus pedibusque Domini, et redemptoris IESV Chriſti aſſixis cruces habet. Henricus itaque Rex, ut erat Domini timens, totiusque religionis amator, audito Rudolfum tam inaeſtimabile donum habere coeleſte, nunciis directis tentauit, ſi praemiis a-* D *liquibus id poſſet acquirere, ſibique aduerſus uiſibiles inuiſibilesque hoſtes arma inuictiſſima, triumphumque perpetuum praeparare. Quod quum Rex Rudolfus modis omnibus ſe nunquam facturum ediceret: Rex Henricus, quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit. Omne quippe regnum eius caede atque incendiis ſe depopulaturum eſſe promiſit. Quia uero quod petebatur, munus erat, quo* E *coeleſtibus terrea DEVS coniunxerat, lapis ſcilicet angularis faciens utraque unum, Rudolphi Regis emolliuit cor, iuſtoque Regi iuſta iuſte petenti cominus dedit. Neque enim pace praeſente, ſimultati locus erat, nam et eo, qui his crucifixus eſt, a Pilato ad Herodem properante, facti ſunt amici in illa die, qui prius inimici erant ad inuicem. Quanto autem amore Rex Henricus praeſatum inaeſtimabile donum acceperit, tum in* F *nonnullis rebus, tum in hoc praeſertim claruit, quod non ſolum ad donantem ſe auri argentique muneribus, uerum etiam Sueuorum Prouinciae parte non minima honorauit. DEVS autem, qui quisque quid animo peragat intuetur, non muneris quantitatis, ſed bonae uoluntatis inſpector ac retributor, quanta ob praelibatam rem mercede aeterno in ſeculo pium donauerit regem, indiciis quibusdam hoc etiam tempore prodidit,* G *dum contra ſe inſurgentes hoc uictorifero praeeunte ſigno ſemper hoſtes terruit atque fugauit. Hac igitur occaſione, imo Dei uoluntate, ſanctam Rex Henricus adeptus eſt rompheam, quam filio, unde in praeſentiarum nobis ſermo eſt, decedens cum regno*

N 2 hae-

Monument. *haereditario dereliquit. Qui quanta donum inaeſtimabile ueneratione coluerit, uictoria non ſolum indicat praeſens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi ſumus, admiranda largitio munerum.* Victoria autem, de qua Luitprandus hic, eſt illa, quam Otho Imperator de fratre ſuo Henrico eiusque aſſeclis ad Rhenum retulit, rebus iam ferme deſperatis ac depoſitis: Rex enim Otho quoniam ſuis ab hoſtili exercitu circumuentis, fluuio [Rheno] *interiecto ſubuenire non poterat, recordatus populi Domini, qui repugnantes ſibi Amalechitas orationibus Moyſi ſerui Dei deuicerat, protinus de equo deſcendit, ſeſeque cum omni populo lachrymas fundens ante uictoriferos clauos manibus Domini noſtri IESV Chriſti affixos, ſuaeque lanceae impoſitos in orationem dedit, quantumque iuſti uiri ſecundum iuſti uiri ſententiam Iacobi tunc ualeret oratio[illegible]s manifeſta probauit. Eo namque or[illegible]e, quum ex ſuis nullus occumberet, hoſtes ſunt omnes in fugam conuerſi, nonnullique eorum, cur fugerent, penitus ignorabant: quoniam quidem prae paucitate ſe ſe inſequentes hoſtes uidere non poterant. Caeſis igitur plurimis, Henricus eſt uehementer in brachio percuſſus, et quanquam loricae triplicis fortitudo ad carnem usque enſis aciem non admitteret, pondere tamen percuſſionis acerbe brachium eſt adeo in liuorem conuerſum, ut nullus medicorum cura ita mederi poſſet, quin ſubſequente anno dolorem permagnum ſentiret. Vnde et paulo poſt huius facinoris occaſione, ipſam falſi ſunt hominem exuiſſe.* Dices. Lanceam hanc Conſtantinianam uocari *Dominicam* apud Luitprandum in inſcriptione capitis duodecimi libri quarti. Reſpondeo, ita nominari, non quod fuerit illa, quae latus Domini aperuit, ſed quia clauis Dominicis, uel ſaltem reliquiis clauorum Dominicorum, inſignita erat; ut Luitprandus teſtatur. Cuius lanceae meminit quoque Sigebertus in Chronico Anno 929. et Auctor, qui uitam S. Gerardi Brumienſis ſcripſit apud Surium Tom. 5. qui Luitprandi uerba uerbatim quoque recitat.

Cap. XIV.

MIRA PER LANCEAM S. MAVRITII PATRATA. VBI ETIAM NONNVLLA DE SACRA REGNI HVNGARICI CORONA ADDVCVNTVR.

Decantat haec uerſibus ſenſu, quam modulo elegantioribus Viterbienſis, quos adſcribam; quia pium morem, imo plures pios mores et ritus aperiunt, inter quos et iſte, lanceam hanc Imperatoribus, tanquam tutamen et adminiculum, in congreſſibus bellicis praelatum fuiſſe.

Lancea Mauritii reliquiis praemaxima ſignis,
Plurima Chriſticolis peperit miracula dignis.
Clauus namque DEI iunctus habetur ei.
Subiicit Imperio bello geſtata poteates,
Motibus ipſius nequeunt obſiſtere gentes,
Haec ubi bella mouet, uincere cuncta ſolet.
Lancea ſancta ſolet regnorum uincere lites,
Ipſa facit proceres Romanos eſſe Quirites,
Ex hac Caeſar habet, quod ſibi regna fauent.
Rex Arelatenſis illam dum Boſo teneret,
Et ſibi pugnanti ſemper fortuna faueret,
Exſtitit in digitis teneor amara ferens.
Nunc liber expono, quo caſu, qua ratione
Traditur Imperio poſt haec ſacra lancea Romae.

Poſtea narrat, quomodo Boſo Rex Arelatenſis ſimul cum Regno ſuo Lanceam S. Mauritii Othoni Magno tradiderit.

Lancea Mauritii mea quam tibi dextera tradit,
Eſt caput illorum, quae nunc mea regna notaui.
Nunc caput Imperii Lancea ſancta dabit.

Siffridus tamen Miſnenſis presbyter in Epitome ſua lib. 1. Mauritii lanceam ad Henricum Aucupem perueniſſe dicit, dono Regis Burgundiae. Sed alii rectius Conſtantinianam lanceam nominant; ut iam ex Luitprando audiuimus. Etiam Sugerius Abbas lib. de rebus geſtis Ludouici Craſſi Regis Francorum, inter Imperii inſignia lanceam S. Mauritii recenſet. Recte hanc enim Othoni Magno Rex Arelatenſis Boſo donauerat, ut Viterbienſis teſtatur. Obiicies lanceam S. Mauritii eſſe nunc Cracouiae in primario Vrbis templo, ut ſcribit Cromerus lib. 3. de Rebus Polonicis, et Kranzius lib 3. Vandaliae, cap. 36. et quidem dono Othonis II. ut Kranzio placet, uel, ut Cromerus recte ſentit, Othonis III. Imp. cum Boleslaum Poloniae tunc Ducem, titulo et honore regio exornaret. Non eſt igitur haec lancea amplius inter Clinodia Imperii. Reſpondeo, nos nulla neceſſitate cogi, ut credamus S. Mauritio unicam tantummodo lanceam bellicam fuiſſe. Quapropter et Cracouiae una, et inter Imperii ornamenta, et ſacra lipſana alia eſſe poteſt. Viterbienſis certe diu poſt Othonis III. aetatem uixit; qui lanceam S. Mauritii inter Imperii inſignia palam numerat, neque hoc ignorare potuit, quippe Friderici I. Imp. Cancellarius. Deinde, quod alias ſaepius, id hic quoque forſan euenit, ut lancea fabricata ad ſimilitudinem Mauritianae, et Reliquiis de lancea S. Mauritii decorata, pro primigenia Mauritiana haberetur. De eadem Mauritiana lancea intelligendum uidetur, quod Chronicon Reichersbergenſe refert ad Annum Redemptoris M. IV. ait enim, poſt ſuperatos Burgundos *ad inſignia regalia lanceam clauo Dominicae paſſionis inſignitam*, additam fuiſſe. Sed errat, dum Henrico Bauaro Imperatori hoc attribuit, iam pridem enim Otho Magnus adiecerat hanc lanceam Regalibus Imperii. Nec ad has quatuor lanceas ſpectat lancea illa Rudolphi Sueuorum Ducis, Henrico IV. in Imperio oppo-

Litt. O.

Monument. oppoſiti. De qua Abbas Vrſpergenſis. *Anno Domini 1079. iterum bellum fit inter Henricum et Rudolphum; ubi in primo congreſſu Saxones terga uertunt. Ibi Dux Bohemiae Fratizlaus Regalem lanceam Rudolphi adeptus eſt: quae exinde permiſſione Regis Henrici, ſemper quemuis illius gentis Ducatu inſignem in omni feſtiua proceſſione procedit.* Hanc lanceam non fuiſſe unam ex Imperialibus, inde manifeſtum euadit, quia Imperialia inſignia ſua adhuc in poteſtate Henricus habebat; quae non niſi poſt multos annos filio ſuo Succeſſori coactus, tradidit. Erat ergo haec lancea propria Rudolphi, qua pugnans uti conſueuerat. Quam, ceu eximium monumentum, quippe tanti uiri armaturam, Dux Bohemus ſibi uendicauit, et ob memorabilem uictoriam per Henricum de Rudolpho relatam, ſibi praeportari uoluit. In pugna Othonis III. cum Romanis S. Bernwardus Epiſcopus Hildesheimenſis, exercitui lanceam ſacram praetulit, ut in eius uita Tangmarus Presbyter ſcribit his uerbis. *Palatini a beato Bernwardo Epiſcopo ſalutaribus monitis inſtructi, confeſſione nihilominus purgati, ſacro etiam uiatico inter Miſſarum ſolemnia muniti, contra egredi et hoſtes impetere conantur. Bernwardus Epiſcopus Dominicam haſtam ſubiit, ſe quoque atque omnes uiuificae crucis munimine ſignat, benedictione publice data, ac uitalibus monitis conſolans, et corroborans ſignifer ipſe cum ſancta haſta in prima fronte aciei, egredi parat. Sequenti autem mane, Imperator cum ſuis poſt Miſſarum ſolemnia a uenerabili Bernwardo Sacramentis coeleſtibus ac diuinis exhortationibus conſolati aduerſus hoſtes certamen inſtruunt, ipſo Antiſtite cum haſta terribiliter fulminante, cordis uero inſtantia pacem ab Auctore pacis ſuppliciter flagitante. Vnde contigit deuoti militis ſui precibus exoratam pacifici Regis Chriſti mox adeſſe praeſentiam, cuius et in natiuitatis ortu primum pacis gaudia nunciantur, et poſtmodum eiusdem pacis amatores, Euangelica ueritate, filiorum Dei appellatione cenſentur. Ipſius itaque pietate, totius diſcordiae rebellione ſopita, hoſtes pacem poſcunt, arma proiiciunt; in craſtinum ſe ad Palatium uenturos promittunt. Mane Dei clementia adſunt; pacem petunt; Sacramenta innouant, fidem ſe Imperatori perpetuo ſeruaturos promittunt.* Incertum tamen eſt, num de lancea S. Mauritii Tangmarus loquatur, quandoquidem nihil ſpeciatim exprimit. Exſtat quoque uexillum S. Mauritii apud Wilhelmum Malmesburienſem, quod ab Hugone Rege Francorum ad Aethelſtanum Regem Angliae muneris loco miſſum dicitur. Hactenus de ſacris Cimeliis et Clinodiis S. R. Imperi diſputatum ſit. Habuerunt quoque, et etiamnum habent alia quoque Regna ſua ornamenta Regalia, quibus in

A Regum ſuorum inauguratione ſeu coronatione utebantur, et hoc etiam aeuo utuntur. Litt. O. Hungaris certe corona regia a Stephano accepta adeo ſacroſancta eſt, ut cum aliquando amiſſa eſſet, ingens luctus omnes Regni incolas inuaſerit; cumque in Auſtriam ad Fridericum Imp. perueniſſet, Hungari non deſtiterunt repetere; et cum uerbis nihil proficerent, ad arma deſcenderunt; Auſtria; Stiria et Carin- B thia crudelem in modum deuaſtata. De qua re conſuli poſſunt rerum Vngaricarum ſcriptores, praeſertim Bonfinius. Bis porro ſacra Corona amiſſa eſt: primo cum Elizabethae Reginae dolo in Auſtriam uenit. Secundo, cum Otho Dux Bauariae, qui ſacram coronam ſua in poteſtate habebat, ad inaugurationem regalem properaret. De quo feſtiuum quiddam memorat Turozius lib. 2. Chronicorum C Hungariae cap. 88. cuius uerba apponam. „Cum ſancta Corona per dictum Othonem Ducem (Bauariae) ad Hungariam „portaretur; propter timorem hoſtium „fecit illam includi per artem tornatoriam in flaſconem. Cum autem equitaret „cum ſuis ſub noctis ſilentio in ſtrata publica, in qua plurimi uiatores tranſibant, „caſu de ſella, corrigiis, quibus erat flaſco „ille ligatus, reſolutis, quaſi uas uinarium D „nullo uidente collapſus eſt. Poſtmodum uero luce clareſcente, dum uidiſſent non adeſſe theſaurum illum pretioſum; quo citius potuerunt, timore perculſi; retro concurrerunt, atque Coronam inter multos tranſeuntes in terra iacentem in medio publicae ſtratae inuentam a nemine, repererunt Forſitan ceciderat in prima uigilia noctis; reinuenta eſt autem ſequenti die circa tempus E „non dubium Veſpertinum. Mirum certe, et miraculum non tacendum. Quid „enim per hoc, quod illa corona cecidit „intelligo; niſi quia Dux ille uſque uitam „ſuam portare non potuit hanc coronam „ipſam pariter et honorem. (*utpote Regno „pulſus*) Quid eſt, quod a nullo inuenta, „ſed ab ipſis qui portabant, niſi quod ne „Pannonia data ſibi corona ab Angelo, „priuaretur. Haec Turozius. Cum V- F ladislaus Polonus in Regem inaugurandus eſſet, neque tamen ſacra corona in promptu eſſet, utpote iam in Auſtriam abſportata, ne quisquam absque aliqua S. Stephani corona Rex Hungariae creari uideretur; coronarunt Vladislaum illa corona, *quae pro ornamento Reliquiarum capitis ſancti Regis olim miro operis artificio praeparata fuerat*, ut inquit Turozius. Aſſeruabatur olim ſacra corona Wiſſen- G gradi, in arce munitiſſima ad Danubium, infra Strigonium, de cuius cuſtodia Rex Matthias hoc nomine primus Anno Domini 1464. in Comitiis Regni ſic ad ordines uerba fecit. „Quia nouimus nos, et „nouerunt omnes Domini Praelati et Ba-

 ro-

Monument. *Litt. P.*

natiunem ſtatim ipſa corona et alia ſigna regalia loco reponantur, quo prius in perpetuum ihidem cuſtudienda. Statuit etiam idem Rex et ordinauit de curona et aliis ſignis regalibus, qood ab endem loco ſeu Capella praedicta non amoueantur, nec ueodantur pro aliqua neceſſitate urgente ſeu caſu contingente uel alio modo quocunque pro neceſſitate alicuius uel aliquorom eccleſiae ſeu ciuitatis eiusdem pro guerra aliqua ſoſtinenda, nec pro Rege, ſeu aliqoo de mundo alio. Quicunque autem contra hoc uenerit, ſeu ur dinationem iſtam uel legatum iſtud uiolare uel aliquo modo interrumpere praeſumpſerit, maledictinnem diuinam, beatae uirginis et omnium Sanctorum nuſcat ſe incurſurum. In cuius rei teſtimonium idem rex praeſenti ſcripto ſuum ſigillum fecit apponi. Datum Aquis anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſecundu. Regni uero noſtri ſexto

C. A. de Couet, Secretarius der

Stadt Aachen.

Wann ich dann, *ui requiſitionis atque officii ratione*, denen Herrn *Requirenten* hierinnen keines weges entſtehen kœnnen; ſo habe ich zuuorderſt die mir ſchrifftlich behændigte *requiſition* meinen beyden obermeldten Herrn Zeugen *uerbotenus* uorgeleſen, ſo dann mich mit Ihnen nach aehen Vhr obbeſagten Vurmittags in der Herrn Abgeordneten uon Wol-Lœblicher Stadt Nurnberg *logiment* zum rothen Mænnchen allhier uerfüget, und mich *praeſentibue teſtibus* uor denſelben zwo Sriegen hoch, zvveyten Stockvvercks, deſſen Fenſter in den Hoff ausvveiſen, bey ihren Carabinern dauurſtehenden Einſpænnigern, gebührend umb *Audientz* angemeldet. Alldievveilen mir aber uun Ihnen zur erſten Antvvort und Nachriebt gevvorden iſt, daſs die Herrn Abgeſandte heym Kayſerlicheo Hoffe vværen; ſu habe ich mich mit meinen beyden Herrn Zeugen um halb avvœlff Vhr daſelbſt, da ſie vvieder zu Hauſs gekummen, im Nahmen vvol-lœhlicher Stadt Aachen, allhier anietzo anvveſenden Herrn Abgeſandten, bey der Stadt Nürnberg ſicb daſelbſt perſœhnlich befindenden Herrn Abgeordneten, au erſt durch dero Schreiber, hernach durch einen bey Ihnen aus-und eingehenden Nürnberger Herrn *Patricium*, und endlich durch ibren Herrn *Secretarium* Iohann Willhelm Arnſchvvanger zum drittenmahl, *nomine quo ſupra*, anmelden laſſen, abet kein Gehoer bekommen kœnnen, maſſen mich ein ieglicher uon ihnen augenſcheinlich declinirte und meydete. Demnach ich aber mich endlich beſchvvehren, und zu dem Nürnberger Herrn *Secretariu* a parte ſagen muſte: Ich vvære ein allhieſiger Bürger und Kayſerl. *Notarius*, der, vvie obgedacht, uon vvobllœblicher Stadt Aachen hieſigen Herrn Deputirten denen vvuhl-lœhlicher Stadt Nurnberg, etvvas zu inſinuiren und zu intimiren hætte, vvolte alſu nicht hoffen, mich in meinem Ambt vvieder die Gebuht zu praecludiren. Als iſt endlich der nahmtliche Herr *Secretarius* zo denen Nurnbergiſchen Herrn *Deputirten* in ihr Zimmer hinein gegangen, bald aber uon dannen vvieder heraus gekommen, und gefragt, vvas ich eigentlich uorzubringen hætte? vvelchem icb dann *praemiſſis Curialibus breuiſſime* geantvvortet, vvas meine ſchrifftliche *Requiſition* und darinnen einuerleibte *Proteſtation* vvegen der uon vvol-lœhlicher Stadt Nurnberg dem Kœnigl. Stuhl zu Aachen uorenthaltener aot Rœmiſchen Kœnigl. Crœnung gehœriget Inſignien und Clenodien, mit ſich fubren, Ihme Herrn *Secretario* auch die uorhergehende *original requiſition* und *proteſtation*, und daraus die *paſſus concernentes*, ohngeachtet die uorhandene Nurnbergiſche Einſpænniger mit ihre Carabiner uor und darzvviſchen geſetzet, mit Fingern gezeiget. Nichts deſto vveniger aber hat dieſer Herr *Secretarius* oon mir nichts vveiter hœren, noch etvvas feruer anmelden vvollen, ſondern *rotunde* geſagt, daſs ſie nichts annehmen thæten, und da ich mich dargegen uernehmen lieſſe: Ich vvurde dann der *Requiſition* ein Genugen zu thun, die mit ſchrifftlich ubergebene *Proteſtation* uor Ihoen niederlegen. So replicirte er im hinvveggehen, ich ſolte mich uor Ungelegenheit huten, vvelches ſich auch die Nurnberger Einſpænniger und ihr dabey geſtandener Wachtmeiſter bedrohentlich uernebmen lieſſen. Bey dieſen Vmſtænden nun vvar ich genœthiget, die mir uon denen Aachiſchen Herrn Abgeſandten ubertragene *Proteſtation contra* die Nurnbergiſche Herrn Abgeordeneten, vvegen fernerer Vorenthaltung der dem Kœniglichen Stuhl zu Aachen gebuhrendem Reichs-Inſignien und Ornamenten uor denen Nurnberger Einſpænnigern, ihrem Wachtmeiſter und uerſchiedenen daherumb ſtehenden Franckfurter Burgern, in beyſeyn meiner beyden Herren Zeugen œffentlich zu declariren und abzolegen, allermaaſſen ich dann hieruber alle umſtehende zu Zeogen angeruffen, und damit dieſen *Actum* geendiget, deſſen ich meine Herrn Zeugen nebſt mir vvohl eingedenck au uerhleiben fleiſsig erinnert. Demnach ich nun obiges alles fideliter notiret uod protocolliret, auch gegenvværtiges *Inſtrumentum* daruber erricbtet; als habe ich ſolches mit meines Nahmens eigenhændigen *Subſcription*, und mit *conferirtem Notariat*-Signet beurkunder, meine beede Herrn Zeugen auch au mehrer Beglaubigung mit eignen Hænden unterſchriehen, ihre gevvœhnliche Pettſchafften uordrucken laſſen, und den uornebmen Herrn requirenten um die Gebuhr vviſſentlich communiciret. So geſchehen allhier au Franckfurt am Mayn, im Iahr, *Indiction*, Kayſerl Regierung, Monat, Tag, Stund, Ort und Enden, vvie druben inſunderheit und mit mehrerm beſchrieben ſteht.

(L. S.) *Iohann Caſpar Fiſcher.* Imperiali aothoritate publicus approhatus atque immatriculatus ibidem Notarius et ciuis.

Symbolom: Sub roſa fides! *M. M.*

(L. S.) *Iohannes Meſemann* mpp. als erbetener Zeug.

(L. S.) *Georg Vincent.* Aſſum. als erbetener Zeug.

Concordat cum ſuu originali, quod atteſtor

C. A. de Couet, Secretarius urhis Aquisgranenſ.

OPV-

CAP. I.

Gordio aemulum proteruo ictu rumpere uelle uideamur (*d*), rationibus agendum eſt. Primum igitur Carolidarum ſtirpem eis Rhenum in Ludouico Puero deſiiſſe, proxima iſtius aeui ac proinde teſtatior memoria eſt. (*e*). Deinde, cum tanto interuallo Germanicum imperium continua ſucceſſione ad omnes Carolos deſcenderit, cur principes in uno Conrado tam diligentes fuiſſe dicere uelimus, ut Saxoniae Duci ante offerrent, quod Conradi natalibus, ſi iure minus, pro more tamen proque inueterata conſuetudine de-

1] quorum ſtirps defecit in Germania.

2] Conradus primum praeteritus eſt.

A buerant? Porro non generis cauſſa; ſed propter uirtutem lectus eſt in regem. Tum frater Eberhardus, ſuperſtes defuncto, quomodo praeteriri aut adiri Saxones potuiſſent? Quid? quod Conradus ſemetipſum a Francorum regum familia ſeiungit, quando reges ante ſe, nuſpiam *maiores ſuos* uocitat, quod quidem ceteri factitarunt (*f*). Sequiores quidam diuerſum, praeter rationem, tradiderunt, Conradum Ludouici fratris filium appellantes (*g*): quod creditum eſt uel falſo uel ob cauſſas alias (*h*).

§. I

3] deinde electus uirtutis ergo.

4] frater Eberhardus praeteritus eſt

5] Ipſe Conradus ſe non talem uenditat, nedum Ludouici Pueri nepos ſeu fratris filius.

(*d*) quod facit 1) Anonymi ueteris Chronicon Regum Francorum in Bibliotheca Vindob. apud Lambec. *Lib. 2. p. 394.* Reginonis Chronico MSCto ſine ullo interuallo ſtatim ſubiunctum, cuius auctor uixit ſub Conrado II. Salico, quem in fine ait *adhuc regnare*, cum eius genealogiam, obſcuram ceterum hiſtoricis, clare pertexuiſſet. Verba autem ita habent: *Mortuo Arnulfo, Ludouicus puer, eius filius, imperauit quatuor annos, cui Conradus*, deficiente ſaepe dicta Imperatoria ſtirpe nobili Francorum, QVAMVIS NON DE EODEM STEMMATE ORTVS, *feliciter ſucceſſit.* Quod teſtimonium eo pretioſum nobis eſt, quod prope abeſt a temporibus Conradi I. a partium ſtudio quam longisſime. Auctor enim nequaquam taciturus fuiſſet, ſi ſui Imperatoris Conradi II. natales ex regio et incluto Francorum Carolingicorum ſanguine deriuare licuiſſet. 2) Cruſius Annal. Sueu. *Part. II. l. 3. c. 7. ex Auentino. Franci iure ſuo et Hatto Moguntinus Archiflamen, Otho regulus Saxonum, rebus Germaniae et orientali Franciae Conradum Haſſum, filium Conradi,* NVLLO GRADV CONTINGENTEM REGVM CAESARVMQVE DOMVM, *imponunt.* 3) Peucer. Chron. *lib. 4.* *Qui ex diplomatum et hiſtoriarum annotatis diligentius origines et propagationes familiarum inueſtigarunt*, NEGANT hunc Conradum ex FRANCORVM SANGVINE ORTVM ESSE, *etſi de origine eius nihil certi uel explorati affirment.* (*e*) Wittichind. Vltimus *uero* Carolorum *apud orientales Francos imperantium Ludewicus ex Arnulpho natus erat.* Et, *Regi autem Ludouico non erat filius.* Regin. Supplem. *ad an.* 911. *Ludouicus rex, filius Arnulphi Imperatoris obiit, cui Conradus*, regia iam ſtirpe deficiente, *in regno ſucceſſit.*

Herman. Contract. *an.* 911. *Ludouicus rex* adoleſcens *moritur et Ratiſponae ſepelitur, Poſt quem* deficiente in noſtris partibus regio ſtemmate, *Conradus regnauit annis ſeptem.*

Gobelin. Perſona in Coſmodrom. *Ludewicus iſte ſine liberis deceſſit et* ceſſauit ſtirps regalis Teotoniae a Carolo Magno *deſcendens.*

(*f*) Arnulphus et Ludouicus ſubinde in diplomatis, quibus confirmarunt ueterum immunitates, Carolingicos reges *Maiores ſuos* nominatim uocant, ad hunc fere modum: *Maiores noſtri, reges Francorum.* Conradus autem neque *Maiorum* in ſuis chartis mentionem fecit umquam, etſi recenſenda eſſent ſuperiorum caeſarum auctoritas et nomina, ſola *Regum, qui nos praeceſſerunt; regum anteriorum*; appellatione contentus fuit. Ita enim in diplomate Curbeienſi, quod Schatenus producit ad an. 913. ipſius regis uerba habent: *Conceſſimus, ut coloni eorum coram aduocatis eiusdem loci iuſtitiam facere cogantur, ſicut* ANTERIORVM REGVM *temporibus praefato monaſterio conceſſum fuiſſe cunctis fidelibus noſtris liquido patet.* Et in Vltraiectenſi, quod exhibet Chron. Belg. Ioan. a Leidis lib. 7. c. 10. *Notum fieri uolumus, Epiſcopum ſuggeſſiſſe maieſtati noſtrae, ut conſtituta* REGVM, QVI NOS PRAECESSERVNT, *ſcripta renouari iuberemus.* (*g*) *Godofredus* nimirum *Viterbienſis, Abbas Vrſpergenſis, Otto Friſingenſis, Wernerus Rolewink, Chronographus Saxo*, ueluti uno ore tradunt, Conradum regis noſtri patrem fuiſſe Arnulphi Imperatoris filium et Ludouici fratrem, quorum fidem in hoc genere commenti uel propterea ſequi nolumus, quod omnium longisſime ab iſtius aeui memoria abfuerunt, cui propiores Witichindus, Regino, Ditmarus nihil tale tradiderunt. Quibus autem ea ſe inſinuauit auctoritas, praeſidium habent in charta Luduuiciana apud Chriſt. Browerum Annal. Treuirenſ. *lib. IX. c.* 17. quo *nepotem ſuum* uocat rex Conradum, hoc eſt, ut interpretantur, fratris filium. Si nepotis uocabulum pro *fratris filio* accipias, nulla dicto fides erit, cum nemo umquam Conradum ſeniorem Ludouici fratrem aut Arnulphi filium dicere poſſit, quin eadem opera Eberhardum quoque et Rudolphum Gebhardumque, Conradi ſenioris fratres, Arnulphi filios et Ludouici fratres uenditet, quod a nullo umquam hiſtoricorum fieri meminerim. Sin ea ſignificatio, qua *generum* quoque ſeu filiae maritum deſignat, potius arridet, itidem nutabit rei ueritas, cum, ut paullo ante Gobelinus dixit, Ludouicus iſte ſine liberis deceſſerit, forte etiam ſine uxore, qui obiens *quatuor uix luſtra uideret*, ut habet ſepulcri inſcriptio, atque ubique *puer, infans, adoleſcens* (Herm. Contract. *an.* 911.) uocaretur: Quamquam hac arte ex his tricis ſemet expediuerit Heisſius dans L'Hiſtoire de l'Empire l. a. c. t. ubi putat, Conradum forte pro more inter Proceres Germaniae ualde uſitato, ut connubia infantum inde ab incunabulis paciſcantur, pactum ſibi eſſe nuptias paruulae Ludouici filiolae, quae poſt obierit, ob quam rem merito Auguſti nepos diceretur. Honoris igitur reliquum eſt, ut uocabulum ſeu appellatio fuerit, qua quemdam amicorum Conradus ipſe quoque, ut infra uidebimus, dignatus eſt Erwalgerum, ad eum fere modum, quo Caeſares noſtri Archiepiſcopos electores *Neuen*, Principes electores *Oheime*; Galliarum reges hodienum bene de republica merentes Duces *Couſins* uocant. (*h*) Scriptores nimirum rudiorum temporum gentis et nationis nomen putauerunt eſſe generis; *Francus* enim uocatur; ſed non omnis Francus eſt Carolingus: idque putauerunt e re Conradi fore, cum ipſius forte non minus intereſſet Carolingum ſe credi, quam Carolingorum interfuit, eueteri Merouidarum proſapia deriuari ſtirpem ſuam.

Denique diuiſio hiſtoriae Auguſtae commodior uiſa ſcribentibus eſt, ſi, nullo intercalato, tranſitus e Francorum familia ſtatim ad Saxones fieri poſſet.

Longiores ſi cui in excutiendo hoc problemate fuiſſe uideamur, ignoſcat uelim, quando non poſtremum reipublicae momentum in hoc poſitum eſſe loco, infra deprehendet.

CAP. I.

Patria Conradi, §. II. Wilinaburgi forte natus eſt et educatus (*i*); litteriſque (*k*), ut tum erant tempora, leuiter imbutus (*l*), praeter uernaculam eius aeui latinamque linguas (*m*) graecam coluit, cuius Bouonem quemdam habuit in aula interpretem (*n*): *doctrina,* artis muſicae mirus amator, ſecutus iudicium Epiſcoporum (*o*); quod genio moribusque eius apprime conuenire uidetur, utpote qui lepidiſſimi fuit ingenii adoleſcens (*p*); proſperis et ad nutum fluentibus rebus in laetitiam nimis effuſus; *mores.* reſtante autem fortuna, idem abiectiſſimus (*q*).

Virtus §. III. Beneficentiae ac liberalitatis laudem nactus (*r*) non minus bellica uirtute cluit, qua ipſum (*s*) parentemque gentiliciae diſcordiae acuerunt, praeluſitque ingenti, quod ſubſecutum eſt, exitio (*t*). Pertinaciae tamen inuidiaeque *et* et ſuperbi planeque implacabilis animi multa ſeſe oggerunt rimantibus indicia. Sic iuſte aeſtimantes regem, quod de Galba Tacitus, magis eum extra uitia, quam cum uirtutibus fuiſſe, pronuntiabunt: cum illorum multa adnotata ſint ſpecimi- *elogia.* na; harum nonniſi per nudas praedicationes ſine factorum recenſione perennet gloria (*u*).

§. II. III. IV.

Matrimonicum imprule, §. IV. Vxorum eius et liberorum, ut ce-

(*i*) *Willinaburch* Wittichindo, *Wilineburg* Reginoni, *Wilmaburg* in diplomate Vltraiectiuo caſtrum, quod deſignamus, ſcribitur: quo *Limpurgum* multi; *Quedlimburgum* Centuriae Magdeburgicae; ſpecioſiore autem ratione *Weilburgum Naſſouiorum* indigitari autumat Meibomius: de quo Wittichindus ait: *Sepelitur* (Conradus) *in ciuitate ſua.* Haut dubium ergo, quin *in ciuitate patris* potius ſit, quam alibicumque natus filius. (*k*) Nondum plane ſepultum fuiſſe bonarum litterarum ſtudium apud erectiores animos, internitentis lucis radii et Eccardi Iun. perfunctoriae narrationes docent. *Abbas eaim S. Galli Burcardus Hadwigam, Burcardi Sueuiae Ducis uiduam, graecis litteris per Eunuchos ad hoc miſſos, quod paruula Conſtantino Graeco regi deſponſata eſſet, apprime eruditam, docuit Grammaticam:* Alius *Kotelindam moniolem, Dialecticam.* Ipſa *Hadwiga certas odas in graecum tranſtulit: abeuntem diſcipulum Horatio et quibusdam aliis donauit libris: Virgilius erat in manibus ipſorum.* Quin ad memoriam poſteritatis inſignis dux uidua *Eccardum obire ſuam curtem iuſſit, ac quis Capellanorum otiaretur, quos illa nullo modo in curte ſua otia tenere paſſa eſt.* Eccard. Sic *Ratbodus, ab Arnulpho Imp. confirmatus Traiect. Epiſcopus per Nannonem Philoſophum in VII. artibus liberalibus imbutus, flores eximios de Sanctis, tam Willebrodo quam Bonifacio compoſuit, ac integrum officium de tranſlatione S. Martini conſimiliter edidit.* Ioan. a Leidis Chron. Belg *lib. 7. c. 7.* (*l*) cuius quidem rei non aliud ſpecimen habemus, quam quod rex libenter ſcholas intrarit uiſitaritque diſcentes, in monaſterio S. Galli. *Ibi cum in refectorio cibum caperet infantulosque per ordinem lectitantes audiſſet, analogio deſcendentibus aureos in ora ad ſe eleuatis miſit. Poma quoque in proceſſione infantum anteſterni iuſſit in medio Eccleſiae pauimento, et cum nec unum paruiſſimorum moueri nec ad ea attendere uidiſſet, miratus eſt diſciplinam.* Eccard. (*m*) Habuiſſe Francos et Germanos diuerſam a latina (ſatis ceteroquin, licet lutulentiore, etiam in vulgus nota) linguam, teſtantur non ſolum formulae fratrum Carolingicorum, quibus in diuidundis terris patriis ſunt uſi, in quas habentur ampliſſimae commentationes, inſertae corpori hiſtoriae Franciae; ſed et formula ſacerdoti detegendi peccata in annal. Pithœan. *ad an. 866.* exhibita et *Pſalterion Notkeri in Germanicam linguam translatum, Arnulpho imperante.* Non negamus tamen cum *Vadiano*, latinas litteras plebem utcumque noviſſe, quas eminentioris indolis et fortunae homines, ut de *Hadwiga* uidimus, coluerunt exquiſitius. (*n*) Wittichindus. *Hic* (Bono, Abbas Corbeienſis cum Ottone I. in Galliam profectus) *erat uir ſapiens et clarus. Huius patris auus* (ſi ſalua eſt lectio) *Bono graecas litteras coram Chuonrado rege legendo factus eſt clarus:* quem *in ſchola Oſnabrugenſi, ubi iſtae publica auctoritate docebantur, tantum profeciſſe,* Meibomius ſuſpicatur *in notis.* (*o*) Quippe Colonienſis ceterique ad Rhenum Epiſcopi *celebrante rege Paſcha ad Moguntiam* concinebant præfecto Muſices, *uelut olim diſcipuli*, referente Minimo in uita Notkeri *c. 16.* (*p*) Et qui genio indulſit plus ſatis. Comitatis eius et eutrapelias ceterarumque, quae in recenſionem Ariſtotelicam irrepſerunt minoris pretii uirtutum, quam plurima narrat ſpecimina Eccard. de Caſ. S. Galli, quae ſtrictim attingere aut relegere uel propterea non pigeat, quod, teſte Plutarcho in Alex. non ut quaeque nobiliſſima actio eſt, ita maxime uirtutem aut improbitatem cuiusque patefacit: *Immo uero*, inquit, *ſaepe et uerbum unum et iocus aliquis magis declarauit, qui cuiusque mores eſſent, quam pugnae, in quibus decem hominum millia ceciderunt, maximaque praelia et urbium obſidiones.* Nihil igitur frequentius eſt quam legere iſthaec: *Loco* (monaſterio S. Galli) *tribus noctibus per omne natale domini* in omni hilaritate *immoratus eſt.* Et, *longum ſit dicere, quibus iucunditatibus dies exegerit et noctes.* Et iſta: *Rex aeſperum ac noctem cum egiſſet hilariter, diluculo conuocatum fratrum petens omnium uotis fauentibus* fit frater conſcriptus; *tum unicuique fratrum tribuit unam libram argenti. Aguntur celeres miſſae ſuper altare: impletur refectorium: praematuratur prandium. Vix unam lector recitauerat periodum: Caritas, quae non agit perperam; licenter ſoluunt diſciplinam. Nemo ait: hoc, aut illud eſſe inſolitum. Saltant Satyrici; pſallunt Symphoniaci: numquam tale per ſe tripudium Galli habuit refectorium. Grauiores fratrum rex ſpectat inter ſtrepitum; ridet quorumdam uultus contractos propter rerum talium inſolentiam.* Et ſacellani omnibus intererant et monachi *diſcedentem* nihilominus *lacrimoſis laudibus proſequebantur.* AEſtiment igitur ex ungue, qui uolent, leonem. Browero certe, Annalium Treuirenſium auctori, hoc tripudium et muſicus concentus ſtrepitusque Satyrorum, aures ita occupauit, ut exaudire magnificas laudationes regis non poſſent, dum *lib 9. otio* cum *et tranquillitati tumultus armorum poſthabuiſſe* ſcribit. (*q*) Sic cum de capto audiret Epiſcopo Conſtantienſi, Salomone, ſacellano ſuo, *patientiam regiam nullo modo tenere potuit: ſeorſim ſedens fleuit: erumpebant enim lacrimae et non poterat ſe continere.* Eccard. (*r*) Wittich. *an. 1. largitate ſerenus:* qua promeritus eſt omnium beneuolentiam, maxime ſacerdotum. Speciatim autem nimia in Sangallenſem Conſtantienſemque Antiſtitem indulgentia grauem offenſionem *Comitum Sueuiae* incurrit, *quorum utrorumque multa ditioni ſubtracta ſunt per munificentiam regiam in utrosque Epiſcopos, ſurgunt inde inuidiae et alia utrorumque in ambos, praeter ſcelera, quae in reges ipſos machinati ſunt.* Eccard. (*s*) Non ab armorum cura intactum fuiſſe Conradi animum, ſuſcepta in Lotharingiam aduerſus Comites auſpicio patris expeditio oſtendit. Regino *ad an. 905.* (*t*) Pater enim Conradi eodem anno indigniſſima nece extinctus eſt. Regin. (*u*) *Vir per omnia manſuetus, prudens et diuinae religionis amator.* Supplem. Regin. *Egregius Dux*, in diplomate Ludouici Broweriano et Diſmar. *lib. 1.*

Vir

CAP. I.

ceterarum fere rerum omnium, exigua ſane ac tenuiſſima eſt et ualde confuſa memoria. At cum multa ſunt incerta (w); tum illud eſt certiſſimum, habuiſſe Conradum in matrimonio Cunigundam ſueuam (x), Arnulphi Boioariae Ducis matrem; Liutpoldi autem uiduam, ex qua utrum ſobolem ſuſceperit, itidem obſcurum eſt (y).

lautum patrimonium.

§. V. Praecipua commendatio praeter uirtutem fortunae bona fuere. Tenuit enim ampliſſimas largiſſimi patrimonii et per omnem *Haſſiam*, *Franciam*, *Rhenanam prouinciam*, *Lotharingiamque* disiectas poſſeſſiones (z) ex quibus partem uxor non minus ac ipſe ad pias cauſſas, ut aiunt, deſtinauit, monachis nimirum ſacrificulisque addictam (aa).

§. V. VI.

Fuldenſium monachorum Aduocatus fuit,

§. VI. Nec ſatis habuit de ſuo multum ſacerdotibus tribuiſſe; quin ſe ipſum quoque huius ordinis hominibus totum impendit; Fuldenſis enim Abbatiae, quo tempore ad regnum capeſſendum euocatus eſt, *Aduocatus* et Patronus fuit (bb).

Vir fortis et potens, domi militiaeque optimus, largitate ſerenus et omnium uirtutum inſignüs clarus. Wittich. *Annal.* 1.

Vir ſtrenuus, bellorum exercitio doctus, Liuthprand. *l.* 2. *c.* 7.

Vir ſapiens, fortis et uictor, Beneu. de Rambaldis. &c.

(w) Guilielmus de Nangis, e coetu religioſorum S. Dionyſii, *Placidiam* quamdam Conrado, filiam Ludouici Pueri adſcribit uxorem. Verba, quae habentur in Chronico, iſta ſunt: *Arnulphus Imp. Rom. genuit Ludouicum Iuniorem Imp. qui Ludouicus duas tantum habuit filias, Placidiam et Mathildem: quarum primogenita* Placidia *nupſit* Conrado, *filio Conradi Comitis, qui poſt Ludouicum Iuniorem imperauit.* Mathildis *uero data eſt uxor* Henrico *filio Othonis ducis Saxonum: qui Henricus, mortuo Conrado et eius uxore Placidia ſine heredibus, imperauit cum uxore ſua Mathilde, de qua genuit primum Othonem.* At Henrici I. uxor Mathildis filia Theodorici fuit, Wettinenſis Comitis, Wittekindei, quod Wittich. *Annal.* 1. Ditmar. *lib* 1. Paullus Langius in Chron. Citizenſi aliique Saxones uno ore conueniunt. Quam falſum autem per adductas rationes eſt, Mathildem fuiſſe Ludouici Infantis filiam, tam falſum eſt, Placidiam fuiſſe talem, cum is, ut diximus, *deceſſerit ſine liberis.* Gratis tamen haec Nangium finxiſſe aut per malitiam excogitaſſe nolim dicere; in ſcriptura nominum crediderim et in deſignandis perſonis eum hallucinari. Ludouicum *Iuniorem* appellat Arnulphi filium, qui *Puer* appellandus erat. Iunior enim Ludouicus erat Germanici Ludouici filius, illius, cuius filia *Plucentia* (e quo forte nomine conflata Nangii Placidia eſt) ex ſententia nonnullorum, Conrado nupſerat, ex qua nullam ſuſceperit prolem. Quod tamen non magis commendaret Conradum, quam Carolorum ſanguinem ex Alpaide, Ludouici Pii filia, Begoni Pariſiorum Comitis uxore, quod uolunt aliqui, traxiſſe; aut Ottoni, Saxonum Duci, habuiſſe in matrimonio Liutgardin, Arnulphi Imp. filiam, et ſororem ſuam tradidiſſe Ludouico Iuniori.

(x) Cunigundam Liutpoldi ſeu Leopoldi Boioariae Ducis *an.* 905. ab Vngris occiſi uiduam Conrado tribuit Chronicon Lauriſham. et breue Chron. S. Galli apud Fr. du Chene T. III. Bertholdi et Erchangeri, Sueuiae Comitum, ſororem. Ita enim annal. Hepidani ad *an.* 913. *Agareni Alemanniam intrarunt. Erchanger et Berthold frater eius et Vodalricus Comes, auxiliante illis* nepote eorum *Arnulpho,* optimo *Duce Boioariorum, totum exercitum eorum iuxta Ine fluuium penitus occiderant, niſi XXX. uiros.* (y) Liberos regem habuiſſe nullos, nulla diſerta quidem ſcriptorum confeſſio eſt; neque tamen euiusquam mentionem inuenimus. Ex eo interim, quod Eccardus *uirili* eum *prole deſtitutam* fuiſſe ait, gener regis forte exſculpi poſſet apud Wittichind. *Burcardum quoque et Bardonem, quorum alter* gener regis *erat, in tantum afflixit* &c. Sed praeterquam quod de liberis nil proditum memoriae eſt, repugnat temporis ratio quoque. Filia enim ex Cunigunda nata uix decennis eſſe adhuc potuiſſet, niſi quam ex altera uxore Placentia, quam ſine heredibus tamen obiiſſe dixit Nangius, natam fuiſſe uelis. Tutiſſime per generum ſororis maritum intelligimus, ſic, ut Burcardum Conradi ſenioris filiam duxiſſe ſtatuamus, cuius ergo Thuringiae ducatum in generum tranſtulit, quem poſt Henricus ſibi uindicauit.

(z) Quae totius Vederouienſium Comitum familiae propriae fuerunt. *Thuringiam* ſibi ab eiectione Popponis commendatam, ſponte dimiſit Conradus ſenior. Regin. *ad an.* 892. qui *in Haſſia, in loco, qui dicitur Frideslar cum multa turba peditum et equitum reſidebat. ad an.* 905. quae propterea *Francorum pagus* uocatur ab Anonymo poeta. In Francia Eberhardus et Rudolphus, Conradi ſenioris fratres, *eiecti* dicuntur *ſua portione* terrarum, per Albertum Bambergenſem; quas, occiſo aduerſario, recuperarunt. Regin. *ad an* 903.

Briſug et aliae urbes circa Rhenum, *contra quas paganae* Saxonici reges, *erant in ditione Eberhardi,* regis fratris. Wittich. *annal.* 2.

Zuindibolch Gerardum et Matfridum Comites terris ſuis expulit. Regin. 897. quas *inter ſuos* diuiſit, in quibus Vederouienſes Comites fuerunt. Anno enim 905. poſſeſſionem *S. Maximi uiolenter inuaſam,* patri uindicauit noſter: quapropter Mutius Chron. *lib. XII.* Conradum noſtrum *Francorum Ducem* et *Principem Lotharingiae* uocat. Quin *an.* 900. *Gerardus Comes Odam uxorem Zuindibolch regis ſibi in matrimonium copulat.* Regin. cui *commiſſum eſſe Lotharingiae Ducatum* Gobelinus tradit. Vtrum fuerit is Vederouienſis Gebelhardus, iam in medio relinquo.

(aa) Chron. Lauriſham. du Chene tom. III. *Huius regis uxor* Chunegunda *locum proprietatis ſuae,* Ginga *appellatur, cum omni iure regalique praecepto, ſancto Nazario tradidit atque ibidem in Eccleſia, quae dicitur Varia ſe tumulari praecepit. Ipſe quoque praedia ſua in Wattenheim et Virnheim, in pago Rhinicowe, in Comitatu Veonis, quae Capellanus eius Werinolf in beneficium conceſſa tenebat, poſt obitum illius ad monaſterium donauit.* Cui uilla *Hanſchuesheim* Sigolfo monacho ante tradita, ab eius obitu ſimiliter conceſſa eſt

Fuldenſi collegio *praedia duo a parentibus hereditario iure collata ſibi, hoc eſt, in Hagen et Sumerode, cum omnibus ſuis appendiciis, cum cunctis terrarum ac ſiluarum terminis dotat.* Browez. Ant. Fuld. p. 128.

Etiam *quidquid circa Steinheim, uillam S. Osbmaro a Karolo datum, ubi quaedam loca regii iuris adhuc erant, regii fiſci erat, totum in manum aduocati ſuper aram eius tradidit.* Eccard. de caſ. c. 1.

(bb) Qua de re cum uix quemquam quidquam tradere meminerim, exſcribam luculentiſſimum diploma Hattonis Moguntini, quod exſtat in Ant Fuld. p. 256. — *Ego Hatto, Dei gratia et miſericordia diſpenſante Moguntiacae Eccl. Archiepiſcopus, regnante Domino Ludouico, glorioſiſſimo rege et reſidente in palatio Triburienſi, cum reuerentiſſimo Abbate Huggi Fuldenſis monaſterii, ceteriſque eiusdem monaſterii fratribus et clericis, ad eorum*

CAPVT II.

DE CONRADO, REGE.

Francorum opes diuiſionibus conciderunt.

§. I. Francorum nomine, quod ultra mortalitatis uota humanarumque rerum faſtigium robur Caroli Magni euexerat, nihil eſt clarius, nihil illuſtrius, nihil celebratius. Naturali impetu ualentes proſperrimisque ſucceſſibus et aliis ex aliis uictoriis cumulati, ueluti fortunam ſoli omnium mortalium haberent in poteſtate, quicquid Galliae, Italiae Germaniaeque infinitis propemodum ſpatiis continetur, uno imperio complexi ſunt, totius orbis opibus haud impares futuri. Verum enim uero haec tot gentium ſedibus ſuis diuerſarum moles, ut nihil eſt in omnibus, quae infra lunam ſunt, diuturnum; immenſae hae et fidem prope excedentes opes, inexhauſtaque uaſtiſſimarum poſſeſſionum interualla, ab exceſſu uictoris diuiſa in partes, concuti, nutare, adfligi.

Speciatim Germaniae ab obitu Ludouici Infantis ſoluta,

§. II. Et Germaniae quidem res, quorum omnis haec ſuſcepta commentatio pertinet, tum leuiter conuulſae paullatimque uelut neruis conciſis et ſolutis compagibus inclinatae ad ruinam, poſt demum annos centum et quod amplius, conciderunt; ex quo nimirum cisrhenana Carolorum poſteritas in Ludouico ultimo exſtincta eſt (*a*). Quae enim a maioribus in unam ueluti ciuitatem compulſae nationes regnum Germaniae conſtituerant, tum ſui iuris factae abierunt in partes, ſeorſum ſibi conſulturae, ſuisque, quos unaquaeque uellet, uſurae Ducibus.

quam collecturi Franci regem Ottonem poſtulant,

§. III. Franci autem, populus Rheno uicinus et in regno primarius aut adfectans ſaltem principatum, fluentem arcanam, hoc eſt, ſolutas prouincias in priſtinam communionem collecturi, rege opus eſſe cenſuerunt, quo ueluti communi capite diſceſſum a reliquo corpore meditata aut auulſa membra continerentur. Quo conſilio a ſuis primum quidem Comitibus eligendis abſtinentes, quibus maius robur et grandius praeſidium adiungendum eſſet; Ducem opibus, conſilio gratiaque florentem, Ottonem, Saxoniae Thuringiaeque Dominum, ſub quo ceterae gentes facile coirent, adeunt (*b*): huic faſces; huic regnum; huic ſumma, quae tenent, quaeue poſſunt, deferunt omnia. Et ille quidem multum in imperiis magiſtratibusque uerſatus non auerſaturus uidebatur, quod alii per ignes ferrumque peterent, praeſertim cum conſuetudine traheretur ad imperandum, modo regis Ludouici tutor omniumque rerum in Germania, inde ab Arnulphi morte, actor. Verum Otto, quod erat uir ſubactus uſu magnaque animi altitudine praeditus, Saxoniae ampliſſimum Ducatum Francorum corollis mutare noluit. Reliquae enim Germaniae prouinciae utrum Francorum imitaturae exemplum eſſent, incertum; cogere ad obſequium inuitas, aleae pleniſſimum nefasque iudicauit.

qui negotii difficultatem ueritus,

§. IV. Praecipuo tamen quodam patriae amore ductus candidiſſimus ſenex, cuius paci et tranquillitati, quod deſiecta tum Gallorum, Hunnorum, Venedorum inſultibus impune pateret (*bb*), conſulendum ſtatuit, canitiem oſtentans confectosque ſenio humeros tanto oneri ferundo non eſſe, cauſſatus (*c*); Conradi Wederouienſis, cuius natales modo

Conradum ſaluo iure ſuo, commendat,

rum omnium praeſentium, quidquid proprietatis habui in Maſſenheime marcha et in Wicnino marcha et in Ranertheime marcha et in Geraha marcha et in Liebſumene marcha, hoc totum in manus Gerhardi Comitis et CHVNRADI *Comitis dedi, ut cum omni integritate ad ſepulcrum pretioſiſſimi Chriſti martyris Bonifacii in monaſterio Fuldenſi contraderent. Datum palatio Triburienſi coram rege Ludouico, qui et conſcribi et ſigillo ſuo inſigniri iuſſit, anno dominicae incarnationis* DCCCCX. *Indict. XIII. anno uero Dom. Ludou. Sereniſſimi regis XI. octauo idus Aprilis.*

Ego in Dei nomine Hatto Archiepiſcopus et Cancellarius has litteras iuſſu meo ſcriptas recognoui et manu propria ſubſcripſi.

† *Signum* GEBEHARDI *et* CHVNLADI *Comitum, qui eadem traditiones rerum fideli manu ſuſceperunt, et hoc coram rege iurauerunt, ut eas S. Bonifacio martyri fideliter delegarent, et praecepto regio confirmarent.*

(*a*) Vid. *cap. 1. lit. e.* (*b*) Wittichind. *Omnisque populus Francorum atque Saxonum quaerebat Ottoni diadema imponere regni.* Lehman. Chron. Spir. l. 3. c. 51. *Hertzog Otton haben ſeiner Macht und groſſen Anſehens halben eines* Theils *Furſten des Reichs*, als Francken und Sachſen, *das Käyſerthum aufgetragen.* (*bb*) 1) Reg. *ad an.* 905. *Hungari ſuperioris anni uictoria elati regnum Ludouici ſub tributo redigunt: factusque eſt per nonnullos annos populus hic tributarius.* Liutpr. *lib.* 2. *cum Duces non ſolum pugnam non inferrent hoſtibus, ſed, ut proximi caderent, anhelarent, ut, dum proximi caderent, ſoli ipſi liberius regnarent.* Liutprand. *lib.* 1. *c.* 6. „Sic *an.* 908. Saxoniam Thuringiamque; *an.* 909. *et* 910. Germaniam uni„uerſam depraedati ſunt, nemine defendente, cum regis parum ualeret auctoritas et ducum quisque „per publicas turbas emergere ad principatum decreuiſſet. *Lehm.* 2) Galli hereditati Lotharingicae imminebant. Nam quod ad pacta attinet, iam olim Carolus Caluus, cum in Lotharingiam impreſſionem feciſſet et a Ludouico Germaniae rege monitus eſſet, *ſe cum fratre, non cum nepotibus pepigiſſe*, reſpondit. Annal. Metenſ. *ad an.* 876. 3) Aduerſus Obetritos et Sorabos Saxoniae Duces excubarunt. (*c*) Wittich. *Otto uero quaſi iam grauior recuſabat imperii onus. Eius tamen conſultu Conradus quondam* Dux Francorum *ungitur in regem.* Bodon. Syntag. Gandeshem. *At Otto ſe* NON POTENTEM ARMIS

CAP. II. do luſtrauimus, uigorem et lacertos (*d*) commendauit eumque paſſus eſt regnare, ſi poſſet, modo Saxoniae Thuringiaeque Ducatus ſibi ſaluus integerque eſſet (*e*), ſuaque auctoritate perfecit, ut, quoad ipſe uiueret, clypeus et monumentum regni, res, non totum quidem annum, tranquillae ſtarent.

[illegible] §. V. Conradus igitur, anno ſalutis ıↄ ccccxıı. ineunte, eo, quo diximus modo, electus (*f*) Triburias, ueterem regiam, ſollemni ritu intrat (*g*). Ceterum, ut uagae tum Carolidarum ſedes erant (*h*): ſic Conradi regia non uno eodemque loco ſemper fuit, quum modo ad Alpes et lacum Acronium (*i*), modo Ingelhemii Moguntiaeque et Wilinaburgi, Fuldae quoque et Corbeiae et in Herolfelde, Conſtantiae item et in S Galli monaſterio utplurimum eſſet adeundus (*k*). Miniſtris autem ſagacioribus fidelioribusque per craſſum temporis ſtuporem uti tum non potuit, quam ſacerdotibus, in iisque Moguntino et Conſtantienſi Praeſulibus, Hattone (*l*) atque Salomo- *§. V.* *miniſtri ſacerdotes erant.*

MIS ob naturae imbecillitatem cauſabatur, tanta rerum cura impendente. Gobel. Perſ. *Et cum Ottonem Ducem Saxoniae decernerent eligendum, ipſe ſe propter ſenium excuſauit ſuaſisque eligi quemdam POTENTEM ex genere* (non regio ſed natione dumtaxat,) *Francorum, Conradum nomine: et contulerunt principes in illum et ceſſauit ſtirps regalis Teutoniae e Carolo Magno deſcendens.* (*d*) *Erat autem ipſe Dux Franciae Conradus et aetate pollens et uiribus plurimum ualens; unde uidebatur regiis rebus opem ferre poſſe. Rex igitur conſtitutus nihil ſine Ottonis conſilio uel tentauit uel perfecit. an.* 913. Bodon. Synt. Gandesh. Vid. *c.* 1. *lib. h.* Libenter facio, ut cauſſas adſignem, quamobrem commendatus ſit Conradus, ut pateat, genus in nullum cenſum ueniſſe. Cuius ſi ratio, et non potius integritatis uirium, habenda fuiſſet, nihil impediebat, quo minus ſumma rerum penes Saxones ſtatim reſideret, propter euidentiſſimam cum Carolidarum familia propinquitatem et duplicatum uinculum affinitatis. (*e*) Quo referendum eſt ſolemne iſtud Wittich. *Penes Ottonem tamen ſummam ſemper et ubique augeis imperium.* Quod cum ſequiores nonnulli parum intelligerent, Ottonem ſocium et aemulum finxerunt in regno Conradi, qui tamen anno exeunte diſceſſit e uita. (*f*) Mirus eſt ſcriptorum in recenſendis populis diſſenſus, qui Conradum elegerint, quod rem adducit in ſuſpicionem. Luitprandum enim audio commemorare, ut *a cunctis populis ſit ordinatus:* Friſingenſem et Viterbienſem, ut *conſenſu omnium orientalis Franciae ſit rex creatus.* At ille exterus; hi remotiores ab iſtius aeui memoria ſunt: et propiores *Saxonum* modo *et Francorum* mentionem iniiciunt. Non ignoro quidem, per Francos orientales eſſe nonnumquam intelligendos omnes populos Germaniae; ſed tum maxime, *cum ceterarum nationum nulla mentio adiicitur,* quod fere ſuperuacaneum eſſet. Sic annales Franc. *ad an.* 820. *et* 823. Franciam orientalem a Saxonia, Boioaria et Alemannia diſtinguunt. Et de Alemannorum quidem Boioariaeque ducum conſenſu nec uola, nec ueſtigium ullibi exſtat. Ne in anno quidem, quo ad regni gubernacula admotus eſt Conradus, quod magis mireris, conſentiunt ſcriptores. Multi annum 911. nominant, in quibus ipſum Reginonis ſupplementum: aliqui annum 913. accuratiſſimi uero certiſſimique medium ſecant et annum 912. laudant, quod Lambertus Schaffnaburgenſis facit, cuius in temporum putatione ſollertiam ſuſpexit Scaliger, ipſe magnus temporum putator, et Hermannus Contractus et Sigeb. Gemblac. aliique. Et Regino conſentiret, ni ſupplementum a recentiore quopiam adiectum eſſet, quem anno ſerius numerare non experientia ſolum, ſed confeſſione Chiffletii quoque in Vindiciis Hiſp. didicimus. Clar. Tollnerus haec ita conciliat, ut menſ. Decemb. an. 911. electum regem dicat anno ſequenti capeſſiuiſſe regni curam. Menſem Februarium eius initiis e ductu fili hiſtorici recte adſignant. (*g*) Triburiis, quae inter Wormatiam et Moguntinum agrum olim ſitae dicuntur, domicilii ordinarii gloriam annales tribuunt. Sic Carolus Craſſus *menſe Nou. circa tranſitum S. Martini Triburias uenit.* Regin. *ad an.* 887. Sic Moguntinus Archiepiſcopus diploma dedit *e palatio Triburienſi coram rege Ludouico,* quod uidimus. Sic noſter quoque diploma conſignauit *Triburiis,* monaſterio S. Michaelis in Aberinesburg datum: cui ita ſubſcriptum eſſe deprehendo: *Wodelfridus Cancellarius ad uicem Pilegrini Archicappellani recognoui. Datu X. Kal. Septembr. in monte Abirinesburg Anno Dominicae Incarnat.* ıↄccccxıı. *Indict. XIII. An. I. regni Chunradi glorioſiſſimi regis. Actum ad Triburiam palatio regio feliciter, Amen.* Tollneri Cod. Dipl. Palatin. (*h*) Nam ante Ludouici Bauari tempora nondum mos ille inoleuerat, de communi hiſtoricorum ſententia, ut reges certo loco permanerent; ſed tamquam aquilae imperii prouincias ſolebant peruolare, quo nusquam eorum praeſentia poſſet deſiderari. Adlzreit *p.* 2. *an. Boi lib.* 7. *c.* 85. (*i*) *Qualiter* ad Alpes (aulam ſcilicet regiam) *fraude Hattonis de urbe Pabinberk detractas capite ſit plexus* (Albertus), *ſcribere ſuperſedeo.* Eccard.

„Salomoni cum aliqua *Potamum*, Camerae nuntiorum iuris oppidum pertinentia a regibus darentur.
„*Et*, Vir dei uidens ſe aetate ingraueſcere poſt Paſcha proximum adiit Palatium et omnia loca
„chartis et ſigillis tum regis Conradi fecit roborari. *Eccard.* c. 1. Potamum, *ait Goldaſtus* in not.
„p. 108. tempore Carolorum et Ludouicorum, oppidum fuit et quidem ſedis Imperialis, quod
„teſtantur diplomata monaſterii Augienſis, in quibus ita legitur: Datum in palatio noſtro
„Imperiali Potama. Ab hoc oppido lacui nomen inditum eſt Potamico, cum prius Acronius
„diceretur.

(*k*) quod ſuppeditant ſubſcriptiones diplomatum et priuilegiorum, quas ſubinde adferemus, geſta regis per continuam annorum ſeriem deducturi. (*l*) Quin Eccard. ait: *Sic quoque ipſe* (Salomo) *et Hatto ille Moguntinus Archiepiſc. poſt regem imperium tenuerunt.* Operae ergo pretium uidetur in horum fata altius inquirere. *Et Hatto* quidem *ex Franciae regum ſtirpe oriundus,* quod Hiſt. Eccl. Gothan. uult, iuuenis *Elwangenſi* conuentui praefuit annos XVII. Abbas dehinc *Fuldenſis*; porro *diuitis Augiae* rector; ad ultimum, *anno* nimirum 891. *in Moguntiacenſi Eccleſia Metropolitanus conſecratur.* Regin. Ludouicum Puerum e ſacro fonte ſuſcepit tutorque eius inde a VII. aetatis anno fuit. Quibus moribus imbutus, quomodo adfectus fuerit, partim e diplomate, quod ſupra exhibuimus, partim e uita Salomonis eluceſcit. Obiit haud ita multo poſt electionem Conradi regis, licet multi ſint ſcriptores, qui ipſum Conrado ſuperſtitem clamitare audeant, ignorantes, Altheimenſi Concilio *an.* 916. Hattonem non amplius, ſed Herigerum quemdam Archiepiſcopum Moguntinum, interfuiſſe. An forte ſic Hattonis quoque criminationis dilui poſſent? Alius certe Hatto ille eſt, quem a muribus comeſtum fabulantur *an.* 968. Vid. Serrar. rer. Mogunt. Schatenus *ad an.* 913. inde ex odio eius tam multa conficta pu-

mone (*m*); quorum uterque Cancellarii nomen in chartis regiis geſſit: quibus adde Pelegrinum, Colonienſem, qui in omnibus fere poſt regem ſubſcripſit. Nihilominus tamen et ciuilis doctrinae uitaeque hominem, amicum regis indagauimus Ewaltgerum, quem nepotem uocat, magnae uirum auctoritatis (*n*).

§. VI. Interea Conradus in ſe collati beneficii parum memor, tanquam ſolus ignoraret, quantopere diuerſa eſſet a Carolidarum obitu prouinciarum conditio, auaras et inſtabiles manus ad ea, quae Ducum ſunt, porrigit ueteremque imperandi rationem, inconſulta cupiditate raptus,

Carolorum more regnaturus an. 912.

A adfectat incruſtatque. Anno enim ſtatim primo, cum ſub ipſa regni auſpicia Fuldenſi collegio regiae liberalitatis diploma conſignaſſet (*o*) et Tribrurienſe palatium uix attigiſſet (*p*): in Lotharingos mouet, Aquasgrani, procul dubio, Francorum regum praecipuam ſedem, * *ubi publicus thronus regalis ab antiquis regibus et a Carolo praecipue locatus totius regni archiſolium habetur*, petiturus, ueterum inſtituto ibi coronandus atque inungendus (*q*). A Giſelberto autem Ragineri filio, ** *quem plurimi Lotharienſes Principem, relicto Carolo rege delegerant*, et *** *ad cuius poteſtatem locus iſte* per-

Lotharingiam ingreditur:

putat, quod penes ipſum tum poſt regem ſumma rerum moderatio erat. (*m*) *Salomo* parentibus claris „et illuſtribus natus, clericatu initiandus, ab Iſone magiſtro delicatius educatur. Ad maximas res intenderat „animum ſcholisque ablatus Capellanus fit Ludouici regis, cuius ſingulari gratia Elewangis adhuc Ca„nonicus praeficitur; poſt etiam Campidonenſibus, uariis ſuimet et loci damnis, illum detrectantibus, „praeponitur. In proceſſu autem, Hattone, ſibi propter animi acutiſſimam ſollertiam amiciſſimo, plu„rimis locis praeficitur; tandem et nobis; poſtremo et Conſtantiae Paſtor et Epiſcopus efficitur. Mo„nachis frater adſcriptus tradidit de praediis, quibus abundabat, S. Gallo locum, qui Golda dicitur. „Talibus homini uelut iam cum fortuna ludenti ad notum cedentibus, aulam regis adiit; Capella„nus factus, eius fit intimus. *Et certe eius fortunae*, cum captum audiſſet, illacrymatus eſt. Botans erat: „aedificat Eccleſiam in honorem S. Crucis; ibi ſepeliri ſe uelle dicebat. Nimis tamen inſolens ſemper „erat. Conuiuia fratribus duodecim diebus in anno, Kalendis ſingulis, hilariter facere ſueuit. Glo„riabatur inter cetera de muneribus regis Arnulphi. Nam, ut id genus hominum eſt, laudis auidiſſi„mus per quaedam fuit. Nudus *aliquando* per aram adiit: peccata defleuit, ſaeculo renuntians. Ac „quod reſpublica conſiliis hominis carere non poſſet, rex eum in aulam aſſumſit, iterum et priorum „honorum ſtatibus reſtituit, tandem quoque et audaxit, Augienſi coenobio tradito. Aiunt autem „hominem fortunatum tandem duodecim Abbatias rexiſſe. Sic quoque ipſe et Hatto ille Mogunt. ſibi „ſemper amiciſſimus, quem COR-REGIS nominabant, poſt regem imperium tenuerunt, cum et ipſe, ut „aiunt, XII. Abbatiis praefuerit. Erat autem ſodalitatis illorum, quoniam ambo acutiſſimi erant, ius „mirabile. Nam uterque illorum, in quo alterum in uerbis et in rebus per aſtutiam decipere poſſet, „agere ſolebat." Centonem hunc e uerbis Eccard. Iun. *de Caſ. S. Gall.* conſarcinauimus, qui porro refert, Hattonem, cum Italiam obiturus *pretioſam ſuam ſupellectilem omnem* apud Conſtantienſem *depoſuiſſet, cantharum aureum diſtinctum gemmis Salomoni ſuffuratum* eſſe et ſic abiiſſe: cuius fraudis ulciſcendae gratiâ Conſtantienſis per ex Italia redeuntes mercatores, Hattonem in itinere periiſſe, uulgari curaſſet, arreptaque fama, Hattonis bona pauperibus diuiſiſſet, iuſtasque defuncto celebraſſet exequias: qua re Hatto redux ita motus ſit, ut ne prolixa quidem humanitate Salomonis, Curiam uique obuiam procedentis, conciliari atque in ſocietatem iocorum et conſuetudinis familiaritatem redire ſuſtinuerit: quae ad ultimum tamen denuo coaluit, interpoſita ſtipulatione, *ut altra neuter alterum nec ſerio deciperet, nec ioco.* Comitum Sueuiae inimicitiam et diuturna uincula uariique generis uexationes *terſionibus* in ſe prouocauerat: quale eſt, quod *per duos gregum magiſtros urſum et ceruum eis dono adſerri iuſſit, qui fingebantur uicini eſſe et liberi: quibus talibus aſpectis aſſurgunt germani* (fratres, Sueuiae Comites) *pileis detractis, regratiantur uenatores, reuerenter inclinati.* Id. Eccard. c. 1. Gloriatus enim ante erat, ſe ſeruos habere tanta grauitate oris atque uultus, tamque uenerabiles, ut ipſi Comites ad conſpectum eorum reuerentiae ſignificationes daturi ſint, eiusque rei iſto ludicro periculum fecit. Quod Sueuiae Comites admodum male habuit. Nihilominus tamen, *Vir Dei, Eſdras in ſuggeſtu, alter Petrus, tertius Cato, in Palatinis et Synodis aeque ualens Concilio*, paſſim laudatur. Quin mortuus *an.* 921. *in Diuos eſt relatus*, quod habetur in Chronologia Abbatum S. Galli, a Ioachimo Vadiano producta. (*n*) Prima mentio huius uiri facta eſt in diplomate Eccleſ. Vltraiectinae dato. Ita enim ibi rex: *Cuius* (Epiſcopi) *petitioni, quam per Vdonem conſanguineum noſtrum*, EWALTGERVMQVE *Comitem nobis obtulerat, libenter autem accommodantes &c.* De *Vdone*, quem rex conſanguineum uocat, nihil explorati adfero, praeterquam quod duo praedia, in pago *Rhinicowe*, ad conuentum Lauriſhamenſem data, ſita dicuntur *in comitatu Vtonis*. Chron. Lauriſh. Ewaltgeri autem praecipua et illuſtris memoria in Annalibus Belgicis eſt. Ita enim Anonymi Chron. Belg. in Scriptoribus Franc. Suuertii p. 353. ɪↄ cccc xiv. WALGERVS *Comes, nepos Imperatoris, his diebus magnus habebatur.* Sic ingrati animi memoriam nomen, quod noſtris compilatoribus ignotum eſt, conſeruauerunt Belgae. (*o*) Seriem rerum geſtarum ac uitae eius, e ſubſcriptionibus diplomatum credo tutiſſime deduci atque ordinari. Auſpicia regni incidunt, quod uidimus, in annum 912. menſ. Febr. diploma enim Fuldenſe *datum* eſt *VIII. id. Aprilis, anno incarnationis Dominicae* ɪↄ cccc xii. *indict. XV. regnante glorioſiſſimo rege Cunrado, anno I. regni eius. Actum Fuldae, curia regia, in Chriſti nomine feliciter. AMEN. Walafridus Notarius ad uicem Piligrini* (Colon. Archiep. in margine) *Archicapellani recognouit.* Chriſt. Brow. *Ant. Fuld. p.* 282. (*p*) Chronicon breue S. Galli apud du Chene Tom. III. *An.* 912. *Conradus Francos, qui dicuntur Lotharingi, hoſtiliter inuaſit.*

* Sunt uerba Wipponis in uita Conradi Salici. ** Sunt uerba e Chronico Frodoard. *ad an.* 909. *** Sunt uerba Wittechind. *annal.* a. de coronat. Ottonis.

(*q*) *At nullus potentior aemulus*, ait Schateuus, *Carolo, Gallorum rege, a quo ſtatim poſt mortem Ludouici regis, Lotharingiae regnum occupatum abſtractumque Germaniae regno: eo arma, quae in Vngros et barbaro uertenda erant, inteſtinum malum inuerterit:* cui adſtipulatur Boeclerus in Saec. X. et Schurtzfleiſchius de regno Auſtraſiae. Sed cum nihil de inuaſione regis Galliae legatur, etſi ſtatim a Carolidarum obitu in Germania Lotharii regno imminuerit; ſed *aduerſus ipſos Lotharingos*, ut uerba habent, *profectus ſit* Conradus: ſubeſt nimirum altius malum, quod mihi demum, poſtquam omnia totius hiſtoriae momen-

ta

CAP. II.

pertinuit, reiectus, monaſterium S. Galli, feria S. Stephani, intrat (*r*): hactenus quidem ab inteſtino malo et domeſticorum ui ſecurus; intempeſtiua autem Hattonis Moguntini et Ottonis Saxonici morte ab ingenti ſpe tranquillitateque deiiciendus (*s*).

Inde an. 913. reiectus Sueuiae Comites, qui Hunnos interea fugauerant, perſequitur.

§. VII. Rex nihilominus propoſitum acrius ac pertinacius urget. Anno enim regni *altero* ineunte, Lotharingiam denuo ingreſſurus (*ſ*), Corbeiae prius ad Viſurgim Bouoni antiqua regum priuilegia corroborat (*t*): nec ita multo poſt Caſellis monaſterio Virginum Meſchedenſi, quod Rhinhildis Franciae regina condidiſſe dicitur, idem beneficium tribuit (*u*). Ingruunt interea Vngri totamque propemodum Germaniam pertentant (w). Hic Ducibus primum data eſt occaſio, renatis iuribus utendi oſtendendique, quam parum ſibi opus ſit rege, qui patriae ſalutem poſtponeret honori ſuo. Illo enim circa Rhenum et Lotharingiae fines haerente, eorum quisque ad ſe ſuaque tutanda dilapſi (x) efficaciſſime docuerunt, deſertum eſſe iam imperii uinculum, in ſeque ipſis unicuique ſtatuendum eſſe maius praeſidium. Non tulit Conradus diſſentientium faſtum excidioque primum Sueuiae Comites, Epiſcoporum carcinomata uomicasque, deſtinat, Erchangerum et Bertholdum, quod tamen interuertunt nuptiae cum ſorore Cunigunda pactae (*y*), Ducumque reliquorum interceſſus, qui, cum regem in ſua uiſcera ſaeuire animaduerterent, quem tamen Vngri, ſi uellet, acuere poſſent, ne malum latius ſerperet, cauendum ſtatuerunt. Hinc uno conſilio palam refragantur omnes et inconſiderato mentis adfectu efferentem ſe, quibus poſſunt, modis permulcent, laterum ſuorum robur cauſſaeque merita opponentes (*z*). Quorum cum neque par armis neque argumentis eſſet, anno *ſubſequente* omnibus placatur et conciliatur, multasque praeſenti rerum conditioni magis intenti et mutationem agnoſcentis animi dat ſignificationes. Hinc Duces ſe regni denuo adiungunt (*aa*), denuo in ueterem ciuitatem,

§. VII.

eoque omnium Ducum in ſe odium prouocat:

qui an. 914. regi conciliati ſunt, praeter

ta expendiſſem atque ponderaſſem, uiſum eſt in eo conſiſtere, quod *Carolorum more coronari uidelicet ac innugi uoluit Conradus.* Noui quidem et legi Wittichandum, qui *unctum eum in regem*; legi Herman. Contractum, qui *electum et unctum*; legi Bodonem, qui *coronatum diademate* aſſeuerant. Noui etiam recentiores quosdam, qui electionem *Wormatiae*, coronationem *Aquisgrani* factam *a Moguntino* ſuſpicantur. Ego uero haec incerta eſſe omnia, coronarionisque et unctionis mentionem e conſuetudine ſermonis latini iniectam per tropum intelligendam eſſe putauerim. Idem ſane de Henrico I. dicunt, quod *inunctus* ſit uidelicet quem tamen conſtat non abhorruiſſe ſolum a regiis ſolemnibus; ſed eadem ad uitae finem conſtanter repudiaſſe. Priuatim enim a ſuo quisque populo domi dux legi potuit, ut ipſe Otto lectus eſt. At cum praeficiendus omni Germaniae rex eſſet; Aquisgrani defluxit omnis Germania: eo deductum regem et iam ante electum *uniuerſi* eligunt, coronant et inungunt. *cap. IV. litt. r.* Aquisgrauenſem regiam ante occuparat indulgentia patris Zwentepoldus, rex Lotharingiae. Illi deiecto et occiſo Giſelbertus ſucceſſerat, aduerſus quem profectus eſt Conradus ſtatim ab electione ſua et rurſus anno inſequente. Et cur profectus eſt aduerſus eum? Quia ibi Carolorum more uoluit coronari et inungi. Nullam enim cauſſam belli uideo, nec in Giſelberto dolum. Et peruiciſſet, niſi Ducum conſilia ipſum retraxiſſent in patriam, qui putabant, ſibi nihil opus eſſe rege, qui barbaris tergum uerteret ſuaeque ambitioni uelificaturus ſubiectos impune depraedandos relinqueret. Inde ſe ad ſua defendenda quisque contulerunt. (*r*) Chron. S. Galli *an.* 912. *Cunradus rex, antequam in Lotharingos proficiſceretur* (anno ſc. inſequente) *monaſterium S. Galli adiit et illic regaliter ſuſceptus eſt.* Concinit Hepidanus: *An.* 912. *Chuonradus rex in feſtiuitate S. Stephani ad ueſperum uenit ad monaſterium S. Galli.* (*s*) *Poſthaec Ottone ſecund. Decemb. carnis uniuerſae uiam intrante* &c. Ditmar. *lib.* 7. ſine anno. Supplem. Regin. *an.* 912. deſignat; et recte quidem: Henricus enim anno mox ſequenti turbis implicatus eſt. Confirmant. Schaffnab. et Contractus. Idem Reg. *an.* 912. *Hatto Moguntinus obiit, cui Heriger ſucceſſit.* Fruſtra ergo eſt Sigeb. Gemblac. et Sigfr. Presb quorum ille *ad an.* 918. hic autem *ad* 923. obitum Hattonis memorauit. Comitiis enim publicis *an.* 916. interfuit Herigerus. (*ſ*) Chron. S. Galli *an.* 913. *idem Cunradus cum exercitu regnum Lotharingorum ingreſſus eſt.* (*t*) Diploma Schatenus exhibet In Annal. Paderb. *Chuonradus diuina largiente clementia rex. - Datae III. Non. Febr.* ꟾↃ cccc xiii. *regni autem Domini Chuonradi ſereniſſimi regis anno II. Actum in ipſo monaſterio Corbeiae in Dei nomine feliciter. AMEN.* (*u*) Stangefol. in Weſtph. p. 172. *Chuonradus rex - Salomon Cancellarius ad uicem Piligrimi Archicapellani recognouit. Data XII.* (ita ſcriptum eſt) *id. Mart. an. incarnat. Dom.* ꟾↃ cccc xiii. *indict. I. Anno uero regni domini Chuonradi II. Actum Chaſſella feliciter in Dei nomine.* (*w*) Annal. Hepid. *an.* 913. *Agareni* (Vngri) *Alemanniam intrarunt.* (*x*) *Erchanger et Bertbold frater eius et Vodalrichus* Comes, *auxiliante illis nepote eorum Arnulpho, optimo duce* (quod notes uelim aduerſus eos, qui Malum appellarunt) *Boioariorum, totum exercitum eorum iuxta Ine fluuium penitus occiderunt.* Hepid. Reuera bonus dux, qui patriam ciuesque ſuos aduerſus uim externam egregie defendit, praemium, non reprehenſionem regis multo minus exilium promeritus. (*y*) Chronicon S. Galli *An.* 913. *diſcordia coepta eſt inter regem et Erchangerum. Ipſo anno Erchanger cum rege pacificatus eſt, cuius ſororem Luitpoldi relictam rex, quaſi pacis obſidem, in matrimonium accepit.* (*z*) Pleni ſunt omnes libri, quibus motibus concuſſa fuerit Germania hoc anno et quam acriter rex impetitus ſit ab omnibus, quod *rebellionem* ſcriptores appellarunt. Henricum certe ipſe rex laceſſiuerat. Teſtem cito gentilicium ſcriptorem Wittich. *rex autem Cunradus cum ſaepe expertus eſſet uirtutem, uoni Ducis, ueritus eſt ei tradere omnem poteſtatem patris*, quod eſt nouum ſpecimen adfectatae rationis imperandi Carolingicae. Res ad Eresburgum hoc anno geſtas idem deſcribit. (*aa*) Neque enim hoc eſt infitiandum, quod obſcurari per conſenſum tot ſcriptorum nequit. Regin. Contin. *an.* 919. „Multis laboribus eſt a Bauaris, Alemannis et Saxonibus ſibi rebellantibus fatigatus, quos ante obitum ſuum, deo „propitio, ſuperauit. *Liutbpr.* 2, 7. Sub quo potentiſſimi principes Arnoldus in Boioaria, Burcardus in „Sueuia, Eurardus Comes potentiſſimus in Francia, Giſilbertus Dux in Lotharingia erant. Secundo „itaque regni huius ſuſceptionis anno memorati Principes huic, praeſertim Henricus, rebelles extiterant,

CAP. II.

Boium, qui ad barbaros ſeceſſit.

tem, licet ſuarum ſinguli prouinciarum domini coeunt, praeter Arnulphum Boioariae moderatorem, qui indignum ratus alteri parere ad Vngros ſeceſſit ante obitum Conradi regis nullo modo rediturus: hinc in Erchangerum Comitem, cuius immitiſſimi hominis auſteritatem ducta uetula ſorore necquicquam delinire cogitauerat, nihil grauius conſultum, quam ut alio, aliquandiu exulatum, abiret *(bb)*. Rex interea Wilinaburgi degens Eccleſiae Vltraiectinae confirmat priuilegia (*cc*) natalemque Dei agit Conſtantiae (*dd*).

Sancitur dehinc an. 915. lex de pace publica,

cuius uiolatores Sueui

§. IIX. Anno regni *quarto* ad exſtinguendas omnes ſimultatum ſcintillulas tranquillitatemque patriae conſeruandam promulgatur lex de pace publica, poena capitis ſancita, et per omnem proditur Germaniam *(ee)*. Sed cum ne ſic quidem ſatis conſultum rebus ſuis iudicaret rex, propterea quod unus alterue non uereretur conuenta uiolare, in quibus Sueui denuo taxandi ſunt (*ff*): nouam medicinam inueterato malo adhibiturus anno *quinto* Concilium ſollemne conuocat (*gg*), cui adhibiti ſunt totius Germaniae Epiſcopi, quoue inter alia ſacris interdictum eſt Boio et ſueui fratres perduelles ex decreto capite plexi ſunt (*hh*). In quorum locum, quod conſeruanda priſtina Germaniae facies et ceteris prouinciis aequiparanda Sueuia eſſet, ſufficitur Burcardus, quem populus poſcit, nouus regis aduerſarius (*ii*), quem moerorem amiſſa penitus Lotharingia adgrauat (*kk*).

§. VII. IIX an. 916. ex Concilii Altheimenſis decreto perimuntur.

Ipſe interim rex Heroſfeldae commoratus *(ll)* S. Matthiae et Valerio aedem ſacram dedicat Hartesburgi (*mm*).

Rex aedem Hartesburgenſem fundat, Boionriamque ingreſſus

Porro cum exercitu ingreſſus eſt Boioariam, deſertam ab Arnulpho duce, quem Concilium damnauerat; uacuae prouinciae fratrem Eberhardum praefecturus (*nn*), ad quam recuperandam ille anno *ſubſequente* magna barbarorum multitudine ſtipatus aduolat ſtrenueque rem gerit. Abeſt interea Henricus Saxo in Galliisque uerſatus comitia Lotharingica adit, quibus aduerſus regem perpetuas cum Giſelberto inimicitias, interpoſitis ſororis Gerbergae nuptiis, paciſcitur [*oo*]. Conradus autem, cum Arnulphum fruſtra

an. 917. reiicitur moriturque an 918. regni anno 7 exacto.

„rant, quos Conradus rex tam ſapientiae uigore, quam fortitudinis robore ſuperauit ſuamque ad fideli„tatem perduxit. *Sigeb. Gemblac.* an. 914 Contra Conradum regem potentiores regni Principes rebel„lionem meditati-tam ſapientia quam fortitudine regis ad gratiam eius reducuntur: ſolus Arnoldus „ad Vngaros cum uxore et filiis fugiens usque ad mortem regis ibi manſit.“ Eadem fere habet AEgid. de Roya in Chron. Belg. *ad an* 914. Gobel. Perſona. *Conradus tamen reſiſtebat eis* (tumultuantibus Principibus). *Vnde ducem Bauariae expulit Sic et ceteros ſuperauit, praeter Henricum Ducem Saxoniae.* Sed hunc quoque rediiſſe cum rege in gratiam, ex eo partim liquet, quod Conradi auxilium aduerſus Halberſtad. Epiſcopum in cauſſa tori implorauit, Ditm. l. 1. et, quod primum detrectauerat, Saxoniae Antiſtites ad Concilii Altheimenſis extrema tempora ablegauit. (*bb*) Chron S Gall. *An. 914. In Alamanniam uenit et Erchangerum cepit, qui hoſtili manu ſuper Epiſcopum Salomonem uenit. Ipſo anno apud caſtellum Oufridinga a rege comprehenſus et in exilium miſſus eſt.* (*cc*) Pulcherrimum monumentum Ioan. a Leidis Chron. Belgico *lib. 7. c. 10.* inſertum, dignum eſt, quod totum exſcribatur. Sed iam apices pro more noſtro ſolum dabimus: „Conrardus diuina auxiliante clementia rex. Signum Domini „Conrardi, Sereniſſimi Regis Salomon Cancellarius ad uicem Peregrini Archicapellani recognoui. Data „ſeptimo idus Julii, anno incarnat. domin. nongenteſimo decimo quarto, Indict. II. Anno uero regni Conrardi, glorioſiſſimi regis, tertio. Actum apud Wilmaburch in Dei nomine feliciter AMEN.“ (*dd*) *An* 914. *natalem Chriſti celebrauit Conradus in oppido Conſtantia apud Epiſcopum Salomonem. Deinde ad S. Gallum eiusdem Abbatiam profectus, ibi diem Innocentium egit atque in fraternitatem monachorum receptus eſt.* Eccard. et Stumpf. in Chron. Helu. *l. 4. c. 34.* (*ee*) Exſtat ea in Goldaſti Conſtitutionum Imp. Tom III. Quae, utut admodum breuia, Halcyonia Conradi cauſſam non meliorem reddunt, ſed deteriorem. Quem enim ante ſtrepitus armorum et inteſtina mala impediuerant, excuſare poteramus, cur quae regis ſunt, ſibi non in ſingulis prouinciis arrogauerit. Iam uero, omni tumultu compoſito, curis ſolutus et intra fraterculorum umbracula in iocum et facetias effuſus ſponte transegiſſe cum Principibus et ius, quod nullum umquam habuit, dimittere, quam ſe ludibrio uexationibusque perpetuis obiicere maluiſſe cenſendus eſt. Adeo nihil explorati de coronationis unctionisque ſollemnibus, quibus hic accommodatiſſimus annus fuit, quaeque poſt partam tranquillitatem capeſſere omnino potuiſſet, inuenimus. Adeo numus nullus, nulla effigies ullibi exſtat, ſuppar aetate et coronata: quae poteſtatis ſuae monimenta anteriores tamen Carolingici per manus poſterorum tradita nobis reliquerunt. (*ff*) *Erchanger de exilio reuerſus cum Burcardo et Berchtoldo cum ceteris patriotis ſuis pugnauit et eos apud Walauuis uicit. an. 915.* Chron. S Galli. (*gg*) Decreta huius conuentus apud Althemium, Rhaetiae pagum, itidem exſtant apud Goldaſt, quibus Saxoniae Epiſcopi, quod praeſto eſſe recuſaſſent, ſacris abſtinere iuſſi. Exſcriberem ea, ni uererer, ut genuina ſint omnia ac non potius in otioſi monachi ieiuno cerebro nata. Vltima ſaltem canonis uerba, ex Iul. Caeſaris de bell. Gall. *lib. 6. c. 13.* deſumta, auctorem ſubleſtae fidei produnt. (*hh*) Chron. S. Gall. *an.* 916. *Erchanger, Bertbold et Luitfrid* (ſororis filius) *occiduntur* doloſe: quo uerbo indignationem ſuam teſtari uoluit auctor, ad Burcardi ſocii perfidiam reſpectans, *qui aliquot eos dies in cuſtodia tenuit. Rex autem crebro ab eo fatigatus tandem eos iugulari praecepit.* Eccard. (*ii*) Id Chron. *Bona occiſorum, excepta dote Bertbae, quae uxor Erchangeri fuit* (et Epiſcopo Salomoni in uinculis fomenta adhibuerat) *beneficii nomine tradita ſunt Burcardo: cui et Sueuiae ducatus ceſſit.* Hunc Burcardum *an* 916. ſtatim *rebellaſſe* idem Chron. refert. (*kk*) *Anno* DCCCCXIV. *Carolus rex Francorum Brabantiam et Lotharingiam, amoto Gisberto, recepit VII. annis. Gisbertus Luxemborg obtinuit.* AEgid. de Roya in Annal. Belg. Exteros enim in domeſticis non negligendos duxi, e conſilio Excell. Dom. Praeſidis, quum illi prodant ſaepius, quod hi diſſimulare aut praeterire pro temporum ratione coguntur. Hinc manifeſta ratio patet, quare Gallus diplomatibus *an* 917. ſubſcripſerit: LARGIORE *autem hereditate indepta II.* (*ll*) Lamb. Schaff. *an.* 916. 917. 918. *Conradus rex fuit in Herolfelde*, ubi *Ludouicus Pius erat mortuus.* Chron Hildeſ. *an.* 840. (*mm*) Copioſe de hoc monimento regii nominis egregio differit Reu. Antiquit. Goslar. Auctor *lib. 1, p. 4.* (*nn*) *Vrſpergenſis, Auentinus et ex Auentino Schatenus in Annal. Paderborn. rem prolixe narrat.* [*oo*] Schaten. ex Conrado Abbate in Scriptoribus Pithoeanis.

CAP. III. ſtra oppugnaſſet [*pp*], anno regni ſeptimo exacto in magnam aegritudinem coniectus eſt, morboque periit [*qq*], cum lectulo adfixus per Eberhardum fratrem Henrico Saxonico ſummam rerum commendaſſet. Cadauer illatum eſt Fuldenſi monimento, quod uiuus ſibi haud paullo ante [*rr*] deſtinauerat. §. I. II.

CAPVT III.

DE PROVINCIIS GERMANIAE SIGILLATIM.

§. I.

PRaemiſſa ſectione, cum ſeriem rerum in Germania ſeptennii ſpatio geſtarum deduceremus, omnium prouinciarum, licet confuſa et perfunctoria, iniicienda mentio fuit. Iam ſingularum conditionem propius intueri iuuat. Franciam igitur Orientalem (*a*), ut hinc potiſſimum exordiar, ad iſtud temporis Conradus ipſe rexerat, quem fortiſſimum Francorum Ducem annales ubique celebrant (*b*), in ſubſidium adſumto fratre, Eberhardo, qui Comes primum potentiſſimus (*c*), mox Franciae Dux (*d*) et orientalis Marchio audit (*e*).

Status Franciae orientalis,

§. II. Sueuiae Bertholdus Erchangerque fratres praeſunt, qui ſuae procurationis detrimenta aduerſus Conſtantienſem Epiſcopum ulturi extremo ſupplicio adficiuntur (*f*). Nouus Dux Burcardus (*g*) Germanici regni culmen itidem irreuerenter habet terrasque ſuas aduerſus

Sueuiae,

[*pp*] Cunradum *uulneratum reuertiſſe* in patriam ſuam, ait *Wittich.* I. [*qq*] Cum eodem anno in Herolfeldenſi *monaſterio natiuitatem S. Ioannis celebraſſet.* Regin. Hoc anno obitum regis deſignandum eſſe ſatis liquet, cum omnes ſcriptores plenum ſeptennium ipſi tribuerunt. Iam ſi initia ducantur *ab an.* 912 relinquetur, ut exacto *anno* 918. ſeptennii ſpatium expletum ſit. Accurate rem definiunt Annales Hepidani: *Anno* 918. *Chuonradus rex obiit ante natale Domini.* Succinit Marianus Scotus, quando *anno* D CCCC XVIII. *X. Cal. Ianuar. deceſſiſſe regem* ait. [*rr*] Anno ſcilicet inſequente 919. cum ante Wilinaburgi depoſitum fuiſſet. Regin. *Ipſe uero hac uita decedens in Fulda monaſterio honorificata ſepultura tumulatus eſt;* addit Marian. Scotus: *iuxta altare ſanctae Crucis.* De quo loco uid. Antiq. Fuldenſ. *p.* 128. (*a*) *Tota Gallia* inquit *Eginhard. in Vita Carl. omnisque Germania una Francia fuit: poſtea uero, regno inter filios filiorum diuiſo, aliud Orientale, aliud occidentale regnum Franciae dicebatur.* Godefr. Viterb. *part.* 17. *Orientale regnum uocatum eſt etiam Francia orientalis, Antiqua Francia, Francia Teutonica;* et complexa fuit Boioariam, Sueuiam, Saxoniam, Thuringiam, Friſiam: ueterum teſtimonio.

Hoc loco autem nobis de parte regni cognomine ſermo eſt, quam uulgo Franconiam uocant, *quae,* definiente eodem Eginhardo, *intra Saxoniam et Danubium Rhenumque ac Salam flumina, qui Thuringos et Sorabos diuidit, poſita, ac a Francis, qui orientales dicuntur, incolitur, quaue,* Ioachimo Vadiano de monaſt Germ. teſte, *tractum etiam Heluetiae et Rhaetiae primo totum illa aetas, et ipſum Franciae nomine, complectebatur, cuius partem Rheno imminentem Auſtraſiam uocarunt.* Ex qua interpretatione intelligimus, quomodo *ad Alpes* protenſa fuerit Franciae Comitum procuratio, et ut Conradus Conſtantiam ſubinde et in S. Galli monaſterium diuerterit; nec non, quare Schatenus *Althemiam*, pagum Rhaetiae priſco iure Franciae accenſam contendat.

(*b*) Viuente adhuc Ludouico rege Conradus inde a parentis obitu *Comes Franciae* appellatur, quod diploma Hattonis an. 910. datum *c.* 1. *litt. bb.* probat. Ex eo autem tempore, quo quiſque ducum ſuam ſibi prouinciam uindicauerat, Conrado quoque, licet de facto nihil conſtet explorati, appellationem *Ducis* tamen tribui conſtanter obſeruamus. e. g. Statim *an.* 912. Annal. Hildeſ. Leibnit. *Ludouicus rex obiit, cui Chuonradus* Dux Francorum *ſucceſſit.* Wittich. *Cunradus quondam* Dux Francorum. *ungitur in regem.* Ditmar. lib. 1. *egregius* Dux Bodon. Synt. Gandesh. Dux Franciae *Conradus.* Sic Murius, ſic Gobelinus, aliique. De re autem ipſa ratiocinatur Friſingenſis Lib. 1. c. 8. de geſtis Friderici I. in hunc modum: *Francis* ante Henrici I. tempora *uel circa dignitas ducalis denuo collata uidetur.* Succenturiatur Leh. in Chron. Spir. lib. 2. c. 16. Nec ferit ita ſtatuentes Eccardi narratio. Quum enim *Nondum adhuc,* inquit, *illo tempore Sueuia in Ducatum erat redacta, ſed fiſco regio peculiariter parebat, ſicut hodie et Francia:* de ſuis, quibus ipſe uixerat, temporibus loquitur, Henrico IV. imperante, qui omnino per Comites hanc prouinciam adminiſtrauerat. (*c*) Apud Liutpr. 2. 7. (*d*) Auctor uitae Ioan. Abbatis Gorzienſis apud Mabillonium *Eberhardum* ait *Ducatum Franciae, Auſtraſiae et quorundam trans Rhenum tenuiſſe locorum.*

Quin noui quoque Comites in locum ſucceſſerant circa hoc tempus. Vid. *cap.* 2. *litt. u. et aa.* ubi mentio fit cuiusdam *Vtonis* ſeu *Ottonis* et *Ewaltgeri.*

(*e*) Chron. Laurish. *Cunradus uero, frater* Eberhardi, Marchionis orientalis *regni partem circa Rhenum tenuit.* (*f*) Atrociſſimas contentiones et quotidianas prope digladiationes, quibus inuicem iactati ſunt Comites et Epiſcopi, propterea *quod utrorumque ditioni multa ſubtractu ſunt per munificentias regias in utrosque Epiſcopos*, fuſe narrat Eccard. in Caſ. S. Galli. Lex quidem Alemannica habet: „Si quis „res ſuas ad Eccleſiam tradere uoluerit, nullus habeat licentiam contradicere, non dux, non Comes, „non ulla perſona. *Sed* agros tamen fiſcales aut praedia, quae cenſum principi ſoluerent, non licebat „ad ullam Eccleſiam, *ex ſententia Ioach. Vadiani* lib. 2. *de monaſt. Germ.* contradere; ſed Comitis conſen„ſus requirebatur, cuius erat donationem reſcindere, quae principalium redituum detrimento eſſet „facta. Vnde uidemus, *ait*, in chartis donationum, Comitis nomen imo fere loco ſemper adſcriptum. „Praecipua enim hac in re Comitum auctoritas erat.“ (*g*) *Sueuiae principum aſſenſu ſtatuitur Alemannis Dux primus Burcardus, gentis illius nobiliſſimus et uirtutum dote probatiſſimus.* Eccard. Ducatus quidem Sueuiae perantiquus eſt et prout ex actis Francorum liquet, eo tempore conſtitutus, quum a rege Ludouico deuicti Alemanni et regno Franciae adiecti uelut in prouinciam redacti ſunt, quod accidit circa annum 500. Carolus deinde Magnus, ducum potentiam et fortunam ſuberitus, Comitibus regundas diſtribuit prouincias, qui in Erchangero per Sueuiam deſierunt, cum proſapia Carolina deſiiſſet. Hinc noua rebus facie obducta, caput denuo extulit Sueuia, ad exemplum reliquarum regionum in Du-

CAP. III. ſus uim interiotem aeque ac externam ſtrenue tutatut (*b*).

Boioariae, §. III. Arnulphus, famoſiſſimus Dux, Liutpoldi filius, Boioariam ſuprema poteſtate poſſidere regioque iure inſolenter uti coeperat (*i*). Hinc barbaris aeque ac regi Germaniae; et ſacerdotibus ſerream utrimque frontem oppoſuit (*k*), perpetuus ſceptri aemulus: nec ante quieuit, quam Henrico poteſtatem circa ſacra quoque, Germaniae capiti adhuc ſartam tectam, in terris ſuis uſurpandam extorſiſſet (*l*).

Saxoniae, §. IV. Saxoniae ampliſſimas poſſeſſiones a maioribus relictas et ab Imperatorum munificentia amplificatas uniuerſumque Ducatum Otto Dux ad filium generoſiſſimum Henricum transmiſit, aduerſus uim apertam et occultas machinationes, ut uiro dignum, defendendas (*m*). Nec ipſe latum unguem ceſſit. Quin animi magnitudine rebusque domi et militiae praeclare geſtis tantum ſibi exiſtimationis collegit, ut Conradus eum, uirtutis etiam in hoſte mirator, regio faſtigio digniſſimum iudicaret (*n*). §. III-VI.

§. V. Thuringiae Ducatus uariis breui temporis ſpatio motibus dominisque agitatus pariter in Saxonicae manſuetudinis tutela, paullo ante, quam ad rerum ſummam Conradum excitaſſent, demum adquieuit (*o*). *Thuringiae.*

§. VI. Lotharingi miris modis conturbantur, lacerantur. Qui ſumma iis et regia auctoritate ex inſtituto parentis Arnulphi praeerat, Zwentipoldum Ludouici Pueri tutores ſuperatum acie oppresſerunt. Cui ſuffectus Giſelbertus (*p*) Dux *Lotharingiae.*

Ducatus formam reducta. Qui factum ſit, ut in Burcardum iſtum, ſceletum atque conſiliorum Erchangeri ſocium, ſueuiae ordines et rex Conradus tanto ſtudio propenderint, mirari multos intelligo. Ciuibus nimirum gratus ob uirtutem magnitudinemque animi fuit, quod haud obſcure indigitat Eccardus. Voluntas populi, ſuprema haod dubie lex, regi neceſſariam electionem fecit. (*b*) Vt regi detrectaoerit obſequium, ſupra innui; iam ſpreta ſuperioris auctoritate, ſumma quaeque ſibi uindicat. Anno enim 919. *Burcardus Dux Alemanniae Rudolphum regem Burgundiae apud Winterturum pugna uicit.* Herm. Cootract. (*i*) Inſtinctus forte a maiorum conſuetudine, qua Boioaria peculiare regnum, Franciae ſeorſim ſpectatae haud impar, conſtituit. Ab Auentino diſertis uerbis *Rex* appellatur: etiam in Chron. Coſmae Prag. *anno* 937. *obiit Arnulphus* Rex *Bauariae*. Liuthprand. lib. 2. c. 7. *Arnoldus cum uxore et liberis rediens honorifice a Boioariis atque ab orientalibus Francis ſuſcipitur: neque enim ſolum ſuſcipitur: ſed ut rex fiat ab eis uehementer expoſcitur. Cupierat ſane et ipſe rex fieri*, credo, in ditione ſua. (*k*) Multa ſuperſunt in ceterum libris Boioaricae fortitudinis monimenta. *An.* 907. peter Leopoldus occubuit In praelio cum Vngris commiſſo, cuius necis indignitatem ultus eſt filius *an.* 913. clerum acriter caſtigauit et intra artisſimos cancellos redegit. Chron. Bau. Ratiſp. Rex *fieri fruſtra cupiens inuaſor* regni *exſtitit et pro huius acquiſitione Eccleſias monaſteriaque deſtruens, res earum diſtribuit in beneficia laicorum.* Hinc mali cognomen et tot circa turpisſimum ex hac uita exitum proiectique In Schirenſem lacum a diabolo cadaueris lepida ſacrificulorum commenta. (*l*) Henrici declaratio ad Boium *in* Auent. *lib. IV. p.* 292. habet inter alia haec: „Non ſolum Boioariae regnum locupletisſimum, „Nariſcos, Alemannos, Chambos, Boëthos, Sudinos, Iliſſos, Marcomanoos, Quados, Vindelicos, Noricos, „Auſtriacos, Tyrollios, Atheſinos, Venonas, Stirios, Charinos, Veoedos, Carnos, Pannonias tibi, *ſicuti poſſides*, permitto; uerum ſacrarum aedium quoque, opum eccleſiaſticarum, Epiſcoporum, ſacerdo„tum, myſtarum, monachorum, antiſtitum omnium curatorem te eſſe iubeo et patroonum: illos tibi in „clientulos dico, modo oomen regis inutile abdicato: cuncta alia tibi habeto. Quid nunc aliud tibi uis? quid ultra deſideras? quae concupiſcis? quae poſtulas?" Stabant enim utrumque ante prima ſigna ſui quisque exercitus. Liuthpr. *l.* 2. *c.* 8. Huius exercitium deſcribit Ditmar. *p.* 330. in Leibnit. Script. Otto Friſing. *lib.* 6. *c.* 18. Auentinue *lib. IV p.* 293. ubi habetur de Coocilio Dingelfingae coacto, cui *ipſe praefuerit, clerumque rurſum intra metas diſciplinae retraxerit, quia nimis populariter*, ut loqui amat, *rerum omnium turbationibus atuere didicerant.* (*m*) Progenitorem Ludolphum non fuiſſe Wittekindeum directa ſtirpe uel illud ſatis indicium eſt, quod Wittichiodus, annalium auctor, maternum genus illuc tantum referat, non praetermiſſurus paternum, ſi a Magno Wittekindo deducere licuiſſet. Weſtphaliae et Angariae magnam partem docis titulo complexus largisſima donatione ex hereditate ſua ad Gandesbemenſe coenobium perfunctus eſt. Diploma exhibet Meibom. filiamque Luitgardin Lodouico II. German. regi in matrimonium dedit. De Ottooe filio haec habet Wittichind. *Apud Ottonem tamen* (licet ſe ſubdiderit Conrado, Ditmar.) *ſummam ſemper et ubique uigebat imperium.* De Henrico nepote iſthaec: *Primus libera poteſtate regnauit in Saxonia*, qui *teſtamento legitimo facto defunctus eſt, reliquens ſibi ipſi, maiori filioque magnum latumque imperium, non a parentibus ſibi relictam, ſed* per ſemetipſum acquiſitum *et a ſolo Deo conceſſum.*

Rex autem Conradus ueritus eſt ei tradere omnem poteſtatem patris. Saxones uero ſuadebant Duci ſuo, ut ſi honore paterno eum nollet ſponte honorare, rege inuito, quae uellet, obtinere poſſet. Wittich. *annal.* 1. Henricus *in uacuum ſuccedens, hereditatem iure et maximam beneficii partem gratuito regis ſuſcepit ex munere.* Ditmar. lib. I. ducatus ſcilicet honorem, quem, ut audiuimus, iouito rege, obtinere poſſet.

(*n*) Regin. *Cum obitus ſui diem imminere ſentiret, uocatis ad ſe fratribus et cognatis ſuis, maioribus ſcilicet Francorum, mortem ſibi imminere dixit et ne in eligendo poſt ſe regem diſſidium regni fieret, paterna eos uoce praemonuit.* Oratio exſtat apud Wittich. *annal.* 1. (*o*) Thuringiae fata ex anoalibus iſta ſunt. *An.* 883. „Thuringi, quos Poppo et Egino Comites concitauerant, Thuringiae praefecti, a Saxooibus „magna clade protriti ſunt. *Sebaten. ex annal. Franc. et Regin.* An. 892. Poppo dux Thuringorum di„gnitatibus exſpoliatur. Ducatus, quem tenuerat, Cunrado commendatur, qoem pauco tempore te„nuit et ſua ſponte eum reddidit. Deinde Burchardo committitur, qui eum hactenus ſtreooe gubernat. „*Regin. Hic* Burchardus an. 909. ab Vngris caeſus eſt. *Lamb. Schaffnab.* Vngari *enim* Alemanniam in„trarunt an. 908. deuaſtantes eam. Quibus occurrunt Duces Bauariae, Saxoniae, Sueuiae et Dux Thu„ringiae: et commiſſum eſt bellum et multa millia Vngarorum occiſa ſunt: et Dux Thuringorum ter„tius percuſſus interiit ſine heredibus, et ducatus deuolutus eſt ad Henricum Ducem Saxoniae eius conſobrinum." Hiſtoria de Landgrau. Thuring. et Regio. *ad an.* 908. Idcirco Henricus *Dux de Saxonia et Thuringia* ſubinde audit. (*p*) Annal. Metenſ. *ad an.* 898. *Zuentibolch Regiuariam Ducem ſibi fidisſimum*

CAP. III. Dux clientelam Conradi regis ſpernatus diu fluctuauit, donec Gallo anſam praeberet occupandi prouinciam (*q*), cuius poſſeſſionem rex Henricus demum Germaniae recuperauit aeternum firmam atque propriam, utpote Germanorum uiribus partam (*r*).

Vicinorum regnorum, §. VII. Daniae, Poloniae, Bohemiae Vngariaeque regna, et ſi qua praeter haec in Carolorum ditione fuerint, tantum abeſt, ut clientelam coluerint, ut potius nihil intermiſerint eorum, quae ad uexandam diſturbandamque Germaniam facere poſſent (*s*). Et Conradus quidem nullo iure ea, priſtinae integritati reſtituta, ad officium reduxiſſet, cum Carolidarum clientes, exſtincta uictrice familia, ſui iuris facti ſint (*t*). *§. VII. VIII.*

tandemque Italiae §. VIII. Idem de Italia totoque Romanorum Imperio cenſendum eſt. Carolouingis enim eius opes antea accreuerant, quae ad Germanos poſtea parum attinebant (*u*). Hinc ea ſe ſuis regibus permiſit. Berengario autem II. ob perfidiam capto, regnum ſibi apertum Otto perpetuo iure Germaniae aſſeruit, quia uiribus Germanorum aſſeruit. (*w*).

CAPVT IV.

DE IVRE SVPERIORITATIS IN GERMANIAE PROVINCIIS RENATO.

CAP. IV. Tranſitio. *§. I. II.*

§. I.

Caementi loco nobis ſunt hactenus allata ad exſtruendum id, quod meditamur, aedificium. Quod ut rite peragatur, paullo operoſius inquirendum eſt, utrum in Germania circa hoc, quod iam emenſi ſumus, interuallum, res innouatae ſint, nec ne? quo exacte temporis articulo? qua occaſione? quoue iure innouatae ſint (*a*)?

mutatio gliſcebat, §. II. Qui igitur filum hiſtoriarum inde ab antiquo Carolorum aeuo ſequuntur, ſimulatque in uenis Caroli Craſſi Carolini ſanguinis uigor elanguit, elanguiſſe neruum imperii uinculumque, quo uaſtiſſima tot regnorum et prouinciarum moles conſtringebatur, feſelliſſe comperiunt (*b*), idque non in Gallia ſolum aut in Italia; ſed in ipſis quoque regni patrii uiſceribus, ubi Ducum diu ante inaudita no- *iam a Craſſi obitu,*

mum et unicum conſiliariam neſcio cuius iaſtacta a ſe repulit et honoribus hereditatibusque, quas in ſuo regno habebat, interdictis, eum extra regnum intra 13. dies ſecedere iubet. Huius Raginerii filius, deiecto propter tyrannidem rege, *Giſelbertus, nobili genere et familia antiqua natus*, Wittich. annal. 1. Dux ſufficitur. (*q*) Quod *anno* 916. demum factum eſt. Vid. *cap. II. lit. kk.* quamquam inde ab exſtinctis Carolingis in Germania hereditatem ampliorem et certae ſaltem partis poſſeſſionem iactauit in diplomatis e. g. in charta Gorziana apud Chiffet. „Actum Virduno, in mallo publico, coram Ricoino Comite, „anno ab inc. dom. DCCCCXIV. anno III. regnante Karolo rege in regno Lotharii quondam regis feli„citer." (*r*) An. 923. *Henricus Imp. et Carolus rex Francorum apud Bonnam confoederantur, redditque Carolus Henrico Brabantiam et Lotharingiam, Epiſcopis et Comitibus utrimque rem confirmantibus.* Aegid. de Roya in Chron. Belg. quod confirmat Ioan. a Leidis Chr. Belg. *lib.* 6. *c.* 11. *Hic rex* (Carolus ſimplex) *dedit Henrico, regi Germaniae, regnum Lotharingiae, Epiſcopis et Comitibus rem confirmantibus*: et Regin. Contin. (*s*) Albert. Stadenſ. 913. „In diebus illis immaniſſima perſecutio Saxoniam oppreſſit, cum „hinc Dani et Sclaui; inde Boëmi et Vngri laniarent Eccleſias." (*t*) Nihilominus Germaniae poſtliminio maximam partem reſtituta ſunt, uirtute Henrici I. Auctor uitae Meinwerci in Leibnit. *p.* 195. „Quum autem mirum in modum proficeret princeps laudabilis, Chriſtus illi plus auxit honorem digni„tatis, perplurimas nationes ſuo ſubiugans dominatui, Danos, Sclauos, Boiemanos, Buiowarios, ce„teraque quam plurima regna, quae ſuis anteceſſoribus non fuerant ſubdita. *Et Ditmarus* lib. 1. Has „regiones ſibi fecit tributarias: Boiemiam, Deleminciam', Obetritos, Wilri, Heuellos et Redarios. (*u*) Non dimiſſam fuiſſe Italiam inde colligunt, quod Hattonem obiiſſe *Italiam exacturum ius regiam* legunt. Sed inſtituit forte Moguntinus explorare hominum Italorum animus et, quod ſcriptum non eſt, infecta re nulloque grauis aere domum ipſi dextra rediit. Non enim adeo perfrictae frontis fuit Conradus, ut cuiusquam rei extra Germaniam poſitae curam ad ſe pertinere arbitraretur, qui ne Imperii quidem Romani phaleratis titulis luxuriandum ſibi iudicauit. Semel omnino peregrinam appellationem in charta Broweriana adiectam uidimus Conrado, in hunc modum: Conradus ROMANORVM FRANCORVM REX; Imperatoris numquam uidimus. (*w*) Quod praeter ceteros egregie, ut omnia, demonſtrat non ſine pia ueneratione nominandus Krebſius in Tractatu de inſigni Diſceſſ. in Eccl. *Diſſert.* 1. §. 14 *ſeqq.* (*a*) *Eſt ſane*, inquit Vlric. Obrechtus in Prodromo rerum Alſat. p. 107. *totus ille rerum tranſitus, quo exſtincta ſtirpe Carolina in Germania, imperium ad alios rectores meauit, multis denſisque tenebris obſitus, et ſulcatis ueluti ſcopulis, in quem recentiores foedis ſaepe erroribus impingant.* (*b*) Quid Craſſo contigerit, quamobrem Germaniae Proceres ab ipſo defecerint et cur, quoue modo elegerint Carolomanni fratris nothum filium Arnulphum, dicendi locus hic non eſt. Quanta autem hinc rerum conſecuta ſit mutatio, hiſtoricorum concentus doceat. Regin. *ad an.* 889. „Poſt eius mortem, re„gna, quae eius ditioni paruerant, ueluti legitimo deſtituta herede, in partes a ſua compage reſoluuntur „et iam non naturalem dominum praeſtolantur; ſed unumquodque de ſuis uiſceribus regem ſibi creari „diſponit. Quae cauſſa magnos bellorum motus excitauit, non quia principes Francorum deeſſent, qui „nobilitate, fortitudine et ſapientia regnis imperare poſſent; ſed quia inter ipſos aequalitas genero„ſitatis, dignitatis ac potentiae diſcordiam augebat, nemine tantum ceteris praecellente, ut eius domi„nio reliqui ſe ſubmittere dignarentur. Multos enim idoneos principes ad regni gubernacula mode„randa Francia genuiſſet, niſi fortuna eos aemulatione uirtutis in perniciem mutuam armaſſet. *Magnum Chron. Belg. p.* 90. Carolo mortuo, imperium multis modis ſcinditur, ſingulis *prouinciis* ſingulos „*reges* creare cupientibus. Arnulpho *tamen pars maxima* ceſſit. Poſt hunc ditionis eius regna ſoluun-

CAP. IV. mina (*c*), et cum nominibus potentia inualuit. Eos enim, qui Arnulphum et poſt Ludouicum elegerunt, propiore iam occaſui Carolidarum genere, lacertos mouiſſe et mox oriturae praeluſiſſe libertati credimus, quia legimus (*d*); quamquam res nouare et fidem deferere tum quidem A neque uellent nec ullo iuris titulo poſſent. §. II. III.

§. III. Arnulphus, quod Primoribus regni honorem ſuum deberet (*e*), multa indulſit; aliqua nouauit (*f*): perpetuis comitiis deliberationibusque diſtentus (*g*). Succeſſor filius (*h*) tantum abeſt, ut *aucta ſub Arnulpho,*

„tur a ſua compage, dum quisque de ſuis nititur regem creare. Quod quodam praeſagio uidetur ac„cidiſſe. Nam regum genealogia cœlitus prouiſa ſecundis exuberat ſucceſſibus, donec in Carolo M. „non ſolum regnum Francorum; ſed et Imperii Romani ſummum obtiner faſtigium. Poſt cuius di„ſceſſum eodem, quo acceſſerat, modo, coepit fortuna diffluere, donec ex defectu *regiae ſtirpis* ſolus hic „inueniretur regno Francorum gubernando idoneus, et regalis proſapia a beato Arnolfo duce et Epi„ſcopo [*Metenſi*] prodiens in hoc Arnolfo duce et imperatore quaſi progreſſus ſui *penultimum limi„tem* acciperet.“ Chron. Lautish. et Annal. Franc. Fuld. *ad an* 883 Plenius Metenſes *ad an.* 880. (*c*) Germaniae prouinciarum, quae ante Carolum Magnum; quae poſt eumdem facies fuerit, *Lehmannus in Chr. Spir.* aliique copioſe docent multisque ueterum teſtimoniis utuntur. Illud iam memoriam ſubire ne pigeat, Carolum Magnum, ut Francorum ſollertiam in multis rebus expediuit, nouam plane regundorum populorum rationem excoluiſſe, ut Ducum potentiam ueritus, ambitioſum nomen cum re ſupprimeret, prouinciasque Comitibus adminiſtrandas daret. De Boioaria res manifeſta eſt. Cum enim Thaſſilo, ſemel impetrata defectionis uenia, iterum inſurrexiſſet, ueniam impetrare non potuit, *neque prouincia*, inquit Eginhardus *in Vita, quam tenebat, ulterius Duci, ſed Comitibus ad regendum commiſſa eſt.* Nec de Sueuia incertos eſſe ſinit Eccard. Iun. *Nondum adhuc illo* [de Arnulpho dixerat] *tempore Sueuia in Ducatum erat redacta*, ex quo ſcilicet Alaricus famoſo ad Tolbiacum praelio occubuit; *ſed fiſco regio peculiariter parebat*, cetera. Saxones ſuis moribus relicti ſunt. In Francia erant Bambergenſium et Vederouienſium Comitum clarae familiae. Popponem atque Eginonem, Thuringiae Comites Annal. Franc. et Regino commemorant. Apud Slauos uuos haec ceſſauit procuratio, qui ſemper Duces habuerunt, a rege Germaniae caſtigandos, ſicubi deflecterent ab officio. Annal. Franc. 823. et 870. Lotharingis Gerbardus et Matfridus Comites praeerant, Zwentipoldo remoto. (*d*) At circa Craſſi tempora in plerisque Germaniae partibus quaedam quaſi fermentatio inſolitos Ducum titulos protruſit. Ludolphus in Saxonia; Liutpoldus in Boioaria in hanc aetatem incidunt, qui uelut e machina derepente exſtiterunt, nec eorum maiores, quanta maxima induſtria adhibita, indagari a quoquam potuerunt; licet ii, qui ignorationis ſuae confeſſionem in quibusdam rebus turpem ducunt, illius quidem origines ad Wittekindum M; huius ad neſcio quem in Italia excoecatum Bernardum referant. Nec Poppo eſt praetereundus, qui, poſt mortem forte collegae Egiuonis, ubique Thuringorum Dux concelebratur. Et ipſi ſcriptores innuere uidentur, ſe agnouiſſe rei nouitatem, qui multa ſollertia Ducum ueluti numerum inierunt, et quotus quisque in prouincia Dux fuerit, ſubindicarunt, quod facere non potuiſſent, ſi Duces ſemper magiſtratum bellicum, pro temporum neceſſitate conſtitutum et deiectum, ſignificaſſent. Numerauit autem Hiſtoria de Landgrau. Thuring. in Script. Leibnit. Thuringiae Duces, quando *Burcardum Ducem* TERTIVM *praelio cecidiſſe* tradit. Primus enim Poppo, ut diximus; alter Conradus fuerat. Sic *Burcardus Sueuiae Dux* PRIMVS *eſt conſtitutus*, teſte Eccardo. Sic *Henricus* PRIMVS *libera poteſtate regnauit in Saxonia.* (*e*) *Arnulpho tamen*, inquiunt Scriptores, *pars maxima ceſſit*, in diſperſione prouinciarum Caroli Craſſi obitum conſecuta. Et Annal. Fuldenſ. *cum multos regulos in Europa et in regno Caroli excreuiſſe* queſti eſſent, ad ultimum dicunt: *Deinceps Arnulphus ſe regem haberi ſtatuit.* Regino indicat, quo modo iſtud factum ſit. *Optimates*, inquit, *Arnulfum, filium Carolomanni*, VLTRO IN REGNVM ATTRAHVNT: nec non Gobelin. Perſon. Coſmogr. aetat VI. cap. 43. 44. *Optimates regni Arnulphum, filium Carolomanni, huius Caroli nepotem, elegerunt in regem. Poſtquam Arnulphus electus erat in regem, Bernhardus filius Caroli Groſſi fugit in Italiam ad Gudonem, cui pars Italiae commiſſa fuerat.* Commodum hic Gobelinus ſobolis Caroli Craſſi mentionem iniicit, Bernardi, quem Regino quoque et Annal. Metenſ. *ad an.* 887. commemorant. Cum enim Bernardus eodem tempore regis filius, utut ſpurius, uixerit; non uideo, cur eius conditio deterior; aut Arnulphi itidem ex Carentina femina nefaſtis nuptiis procreati, potior uiſa ſit; niſi Germaniae proceribus optionem datam uelis dicere, utrum utri praeferre mallent. (*f*) Huius igitur beneficii, quo Craſſi filio, nihil tale promeritus, uno potius gradu a regali ſolio, quam ille, remotior, praelatus fuit, memoriam conſeruaturus ad multa conniuendum eſſe duxit, ſubiectosque ſponte, laxius regendos Hinc Ducum non titulis modo applauſit, queis forte Comites militiae ſuprema munia curantes in patriae limitibus defendendis uti potuiſſent, ſaluo iure Caeſaris; ſed et in partem et ueluti ſocietatem regni eos paſſus eſt uenire. Atque ut ne dicis gratia hoc nominis geſſiſſe Duces praecipiti anticipatione contendas, adſcribam, quae fide digniſſimus Regino *ad an.* 889. animaduertit. *His diebus*, inquit, *Luitpertus Moguntiae urbis praeſul e rebus humanis ſublatus, in cuius loco ſubrogatus eſt Sunzo, Poppone Thuringorum Duce et Arnolpho rege annuente.* Si res ciuilis acta eſſet et quis Ducum in negotii ſocietatem adſcitus foret; aliquid effugii aut coloris, cur ita factum ſit, excogitari poſſet. At cum Poppo, inaugurando Epiſcopo, quod genus hominum eo tempore uni regi ſubiectum fuit, adhibitus ſit, elabi non poſſumus, quin regem pedetentim ſua iura communicaſſe cum principibus fateamur. Habuit haec procul dubio in oculis Mutius, qui lib XII. de Arnulphi temporibus, *qui neque opibus neque facultatibus ſatis ualebat*, iſta habet: *Erat is imperii ſtatus, ut niſi ultro eſſent facultates, imperium non ſufficeret ad tuendam dignitatem Imperatoris et hoſtibus reſiſtendum. Omnino*, pergit, *nomen imperii magis erat gloriae, quam rei.* Hic iam non inſolens eſt amplius legere, Comites iniquo animo tuliſſe, ſi a paterna alienarum opum adminiſtratione arcerentur, quod *filii Wilhelmi et Engilſchalci Comitum, qui terminum Boiouriae aduerſus Morauonos tenuerant*, feciſſe legimus Annal. Fuld. *an.* 894. Et en! aliam rem nouam! Aquisgranum, uetus regia et Carolorum cimelium, iam non erat amplius in poteſtate Caeſaris, inſeſſum quippe a Zwentipoldo tyranno, cuius animus tam monſtroſus, quam ipſum nomen fuit (*g*) Annal. Franc *an.* 889. *Primores Francorum adegit, ut iuramento confirmarent, ne ſe detraherent a principatu et dominatu filiorum eius, Zwentaboldi et Ratbodi; quod quidam renuerunt* (quos dicis cauſſa comitiis interfuiſſe ne dixeris); *tandem regiae uoluntati ſatisfecere*, cetera. (*h*) “*Regin.* ad an. “900. Proceres et Optimates ad Forachem in unum congregati Ludouicum filium, quem ex legitimo “ma-

CAP. IV. *et Ludouico;*

ut quidquam magnae rei domi militiaeque geſſerit (*i*), ut uniuerſum corpus labaſceret, Ducesque, ni praeda hoſtibus eſſe uellent, ubi uiſum eſt, congrederentur diſcederentue ab armis, pacis et belli propemodum arbitria agentes. (*k*). Sartum tamen tectumque manſit ſubinde ius ſupremum Caeſari. Praematuro autem obitu rebus humanis abreptus, uotis et ambitioni Ducum, undiquaque ſe auitae libertatis ſtudio efferentium, laxos terminos pangit.

§. III. IV.

§. IV. Aſt quae tempeſtatis uis, iam Arnulpho imperante, in uenis ac uiſceribus Germaniae concepta et concluſa latuerat; ſub Ludouico autem puero coeperat ſe commouere et eminus inhorreſcere: ea ad extremum ſe, exſtincta et ſublata Carolingica proſapia, uelut aggere rupto infudit; *ſub Conrado effuſa eſt,* cum Duces ex adminiſtratione bellica et prouinciali ad ſupremam poteſtatem emergerent (*l*), reſtitutis omnibus in integrum prouinciis (*m*), ſuasque res ſibi habere ac tueri ſinguli conarentur (*n*). Si rex urgeret electionem ſui; ſi fidem eorum, ſi conſtantiam deſideraret; ſi incuſaret perfidiam: *dum principes tergiuerſarentur,* in promtu erat, quod oggererent: irrita nimirum eſſe et non ſatis iuſta, quae interea acta eſſent: Germanos prius eligi

P 3 non

"matrimonio ſuſceperat, regem ſuper ſe creant et corouatum regiisque ornamentis indutum in faſtigio "regni ſublimant." (*i*) Zwentipoldum per Matfridum et Gerhardum Comites debellarunt tutores Pueri, cui ſuffectus eſt Giſelbertus Ragineri filius, ſimillimi ingenii princeps. (*k*) "*Sic* an. 907. Bauari "cum Vngaris congreſſi multa caede proſtrati ſunt: in qua congreſſione Luitpoldus Dux occiſus eſt, cui "filius ſuus Arnulphus in Ducatu ſucceſſit. *Regin.* Anno inſequenti denuo Germaniam intrarunt, deuaſtantes eam: quibus occurrerunt Duces Bauariae, Saxoniae, Sueuiae et Dux Thuringiae; et commiſſum eſt bellum, *cetera.* Breuibus rem omnem complexus eſt Schaten. in Annal. Paderb. ad an. 908. "Ludouici moderatione penes tutores relicta, multa ſimul mala incurrere in Imperium. Nam et Duces inſoleſcere et pro temporaneis regum miniſtris hereditarios ſenſim ſe ferre: Comites aſſurgere ſupra ſortem muneris: ceteri procerum cum his affligere Epiſcopos: omnes ſpolia et praedas ſibi indulgere et ſenſim firmare hereditarias poſſeſſiones, quod nec in tutoribus auctoritas eſſet refrenandi, nec in rege maturitas puniendi" (*l*) Quomodo et per quos ex inſtituto Caroli M. nationes gubernatae fuerint, paullo ante dictum eſt. Non enim longe ab auorum conſuetudine diſceſſum; cum magiſtratibus hinc inde per prouincias conſtitutis armorum ſimul cura, ſi res ita ferret aut hoſtis amouendus eſſet, commiſſa ſit quocumque titulo. Aſt nunc cum aliae prouinciae ſuos ſibi peculiares rectores legerent; aliae a Comitibus ui cogerentur ad Ducatus ſibi expediendos: Ducum dignitas maioris procul dubio momenti fuit. Quae enim eſſet ratio, quamobrem e. g. Erchangerus, Sueuiae Comes, qui iam *an.* 908. in bello aduerſus Vngros ſuſcepto *Sueuiae dux* appellatur, tanto niſu in id incubuerit, ut gentis ſuae dux efficeretur, et, licet a ciuibus ſuis repudiatus eſſet, eorum uoluntatem armis expugnare moliretur? En! diſerta Chron. S. Gall. uerba: *An. 915. Erchanger de exilio reuerſus cum Burcardo et Berchtholdo, cum ceteris patriotis ſuis paganauit et eos apud Walauuis uicit et* DVX EORVM EFFECTVS EST. Protractus dehinc ad comitia capitis ſupplicium ſuſtinuit. Sed cum omnino, ad exemplum ceterarum nationum in Germania, Dux conſtituendus eſſet, non qui ſe populo obtruderet aut a ſuperiore quodam praeficeretur; ſed quem ipſi Sueui uellent: Burcardus, uenia delicti impetrata, ſtatutus Alemannis Dux primus eſt; qui cum ſciret, cui acceptam ferret dignitatem ſuam; non auctoritatem regis, ſed prouinciae ſalutem ceterorumque ducum exempla ſecutus eſt. *cap. 3. lit. b.* In Boioaria quoque inſignis praeter ceteras eminuit mutatio. Audiamus *Auent. lib. 4 p. 290. In eo* (Ludouico) *familia regia in Germania et Boioaria defecit - - Boiorum Proceres atque Pontifices inferias regi reddunt: ex ueteri inſtituto, quo ipſis ex ſe et Nariſcis principem, ubi defeciſſet principalis proſapia, inſtaurare licebat, Arnulphum regem Boiorum ſalutant.* Qua poteſtate uſus fuerit in ſacris et ciuilibus, quos praefectos limitibus usquequaque dederit, *lege ibid. p.* 291. (*m*) Hic nimirum eſt decretorius ille temporis articulus, in quem de communi doctorum ſententia ſimul incidunt mutatae reipublicae momenta uniuerſa. Audiamus primum Illuſtr. Cocceium, qui *cap. 15. §. 43. ſuae Iuris Publ. Prud.* in hunc modum diſſerit: *Sub Carolingis Procerum poteſtas fuit mere adminiſtratoria, quae ad id faſtigii, in quo nunc eſt, his gradibus peruenit. Exſtinctis Carolingis, cum uideretur* REDDITA POTESTAS *quam ſinguli populi et prouinciae ante Francorum uictorias* REGIAM *habuerunt: placuit,* VT SINGVLI POPVLI AC PROVINCIAE *ſub ducibus ſuis, ſalua maieſtate regis et regni,* HABERENT PROPRIAM POTESTATEM ET IVRA REGALIA. Idem *in addit. ad I. P. Prud. §. 5. Cum olim Germaniae populi ſui plenarie iuris fuerint, armis Francorum in unam ciuitatem coacti; deinde horum regibus exſtinctis, cum res ad priſtinam libertatem rediiſſet, libera uoluntate caput commune ac regem imperio legere.* Lehm. *Chr. Spir. l. 2. c. 47.* Die Hertzogen haben ſich mit dem Schwerdt ihre Hertzogthume nicht allein erb- und eigenthümlich für ſich und ihre Erben zuerſtreiten; ſondern ein ieder gleich als ein Kœnig im Kœnigreich in ſeinem Land zu regieren fürgenommen. *Schaten.* annal. Paderb. an. 913. "Hactenus, *ait*, duces omnes atque comites temporaneo Caeſarum ac regum beneficio imperitabant. Poſtquam uero cum Ludouico rege exſtincta Caroli M. ſtirps: ſinguli prope Duces eas, quas tenebant, prouincias ſibi hereditarias ſuprema principum poteſtate uindicare coeperunt; tamquam Germaniae regnum in ſpolium ueniſſet: haud ſecus quam Alexandro M. exſtincto, duces militiae regna inter ſe partiti "ſunt. Eo et Conradus rex tanta ceterorum ducum aemulatione petitus. *Conring.* in diſſert. de Ducibus et Com. Germ. §. 19. Vltimis Carolingorum temporibus ducum potentia tandem ea fuit, ut de prouinciis ſibi proprio iure attribuendis cogitarint, libere regum inſtar regnaturi. *lege et* §. 20. 21. 22. ibid. "*Clar. Struuius* in quadam commentatiuncula de diuerſis Iuris Publici periodis. Alii, *inquit*, initium "iuris publici faciunt a Conrado I. eo quod Germani liberam eligendi ſibi facultatem ſumſerint et dignitates ducales Germaniae factae fuerint hereditariae, terrae ex adminiſtratoriis propriae, ideo in talem "fere ſtatum redactae, qui nunc eſt. Facile illud concedendum, ſi de regno Germaniae ſaltem nobis ſermo eſſet." cetera. Qui omne mutationis momentum in Henrici I. tempora conferunt, ſemetipſos coarguunt. Fatentur enim, Henrici poteſtatem cœpiſſe ſub Conrado: fatentur etiam Burcardum Sueuis; Boiis Arnulphum eadem, qua Henricus Saxonibus, poteſtate praefuiſſe per ipſum hoc ſeptennium. Qui igitur ſub Henrico demum ortos eſſe omnes duces et reſtitutas prouincias contendunt, quae ſub eo demum rurſus coierunt? (*n*) Vid. *c. 2. lit. z. aa.*

CAP. IV.

non poſſe, quam Carolorum in Francia occidentali, utut tenues, exſtinctae eſſent reliquiae. Quocirca ſi parendum uni eſſet, Carolum, cui Simplicis nomen ignauia adfricuit, ſe Gallis euocandum eſſe (o) cauſſabantur: huic ſummam rerum competere: huic ſua ſe permiſſuros eſſe omnia. *Franco-Gallis potius obtemperaturi;* Quam fallaciſſimarum ratiocinationum telam (p) cum Conradus gladio rumpere non poſſet, utut efflictim cuperet: ſuae prouinciae relinquitur (q). Quamquam eius conditionem hac in re deprehendam meliorem: Henrici I. deteriorem. Hunc enim antequam diſſentientes Duces omnes ditioni ſuae ſubieciſſet, quod reuera fuit, ſaepiſſime appellatum Saxonicum regem, ſeu regem Saxonum lego, per contemtum (r). At Conradus ſi Francorum rex uocatur, ut uocatur in annalibus, quo minus ignominioſe dictum putetur, eorum, qui per Francos orientales omnem Germaniam ſemper et ubique intelligendam eſſe ſtatuunt, praeſtat liberalitas.

§. IV. V.

§. V. Atque ut intelligatur clariſſime, quantam uiciſſitudinem ſubierit res Germana in hoc temporis articulo; potiſſima *dum ſui iuris redderentur, in ſingulis prouinciis,* mutationis momenta in conſpectu collocatalegentibus expendenda commendamus. Sunt autem ea quaerenda uel in ipſis Regibus poſtcarolingicis, uel in prouinciarum Ducibus. Ducum ſortem inuicem aequiparantes, immane quantum diſtare deprehendimus: tantum uidelicet, quantum inter rem et nomen intereſt: I. Quae enim nationes et prouinciae ante uni paruerunt, iam pluribus parent (s). II. Et qui iam prouinciarum adminiſtrationem ſuſcipiunt, non nomen et umbram oſtentant: ſed poteſtatem regiae proximam exercent: non alienae rei fiduciarii procuratores; ſed ſuarum regionum domini (t), *ius belli et pacis 1), ius legum ferendarum et conſtituendi iudices aliosque magiſtratus 2), ius foederum 3) et comitiorum 4) immo et ſacrorum 5) exercentes.* III. Nec iam a regibus conſtituuntur, utante; ſed uel IV, naſcuntur

(o) Auent. *lib.* 4. *p.* 291. *Ideo* (quod *Moguntinus et Otto Sax. rebus Germaniae et orientali Franciae Conradum Haſſum, nullo gradu contingentem regum Caeſarumque domum impoſuiſſent) Arnulphus rex noſter, Giſilbertus dux Lotharingiorum, Erenger, Berchtoldus fratres et Burckhardus Sueui, Conradum recipere recuſarunt, Carolum poſthumum iuſtum heredem ex Gallis et occid. Francia accerſendum cenſebant: et a Lotharingiis Carolus acceptus eſt.* (p) Exteri fere omnes et Galli maxime eam animis imbibere ſententiam, cuius interpres *Aubertus Miraeus Carolo Simplici,* ait, *licuiſſe non Lotharingiam modo; ſed et Germaniam repetere:* adſtipulatur *Iac. Sirmondus* aliique, quibus reſpondet *Schurtzfleiſchius in de diuiſ. Carol. p.* 903. *ſeqq.* Et quis eruditorum neſcit pactorum Virodunenſium tenorem, quibus *an.* 843. interpoſita mutui iuriſiurandi religione, ſancitum eſt, ut Gallia Germaniaque aeternum ſeiuncta manerent. Tum ipſi Franco-Galli paullo ante in elegendo Odone et non ita multo poſt in Hugone Capeto, Carolinum ſanguinem ex inuidia poſthabuerunt, excluſo ſcilicet Carolo, Lotharingiae Duce. Denique ipſius Caroli Simplicis dubii natales erant, cum multi parentem eius dicant non ex ſatis iuſta cauſa uxorem ſuam repudiaſſe atque Adelheidem, ex qua Simplex conceptus eſt, duxiſſe, ab obitu mariti demum paritutam. *Leg. Virc. Obrecht. Prodrom. rer. Alſat. p.* 102. *ſeqq.* (q) Iis, quae ſupra allata ſunt, addamus, quae habet *Chron. Laurisham. In horum Carolorum deceſſu in utriusque regni faſtigio Carolorum illa celſa progenies facta eſt de medio, quae a primo anno Pipini regis Francorum usque ad obitum iſtorum in regni dignitate claruit annis* 173. *Conradus uero, frater Eberhardi, Marchionis orientalis, REGNI PARTEM circa Rhenum tenuit.* At de Ludouico Germanico, itidem Germanorum rege, Annal. Metenſ. *ad an.* 843. *Vltra Rhenum,* aiunt, *omnia habuit.* Et Henricus tantumdem habuit. Ait enim Wittich. *An.* 1 *ex. Defunctus eſt relinquens latum imperium; non a patribus ſibi relictum; ſed per ſemetipſum acquiſitum et a ſolo deo conceſſum.* Quid Arnulfus Boioariae dux poſſederit, lege *cap.* 3. *lit. l.* (r) Iuuat audire Eccard. *de Caſ. Henricus Saxonum et Francorum conſenſu eleuatur et ungitur in regem. -- Sed poſtea Lotharingorum Kiſilbertus Eberhardum inſtigatum, cur honorem ſuum alieno dediſſet, REGI SAXONICO rebellare ſecumque ſentire perſuaſit. Idem c.* 5. *Engilbertus S. Galli Abbas a Burcardo utique, quod cum REGE SAXONICO ſentiret, inſimulatus eſt.* Ergo nec Conradus, nec Zwentipoldus, nec Arnulphus Boius Monarcha fuit. Otto demum uere rex creatus eſt, quia electioni priuatae, qua Conradus; qua ceteri; qua ipſe Otto prius ſublatus eſt, publica et ſollemnior acceſſit, coronationis unctionisque ritu confirmata. „Henricus enim infirmitate correptus, conuocato „omni populo, deſignauit filium ſuum Ottonem regem [eo modo, quo Franci Conradum, Conradus „Henricum]. Defuncto itaque patre, omnis populus Francorum atque Saxonum iam olim deſignatum „regem a patre, filium eius Ottonem elegit ſibi in Principem. VNIVERSALISQVE ELECTIONIS no„tantes locum, iuſſerunt eſſe Aquisgrani palatii &c." Wittich *annal.* 2. *ineunte.* (s) Quod clarum eſt uel ex intuitu *cap.* 3. (t) Quod Conringii, quam meis uerbis efferre malo. Ita autem ille *Diſſert. de Ducibus et Comit. Germ.* §. 22. *Ducum poteſtas omnino mutatur* (poſt Carolos) *ita ut prouinciis praeſint iam Duces, non ut gubernatores; ſed pene ut reges: collatis in eos iuribus, quae ſolius imperii erant atque imperatoris. Quo enim tempore Duces adminiſtratores et rectores tantum fuere prouinciarum, non competebat ipſis auctoritate propria ius uitae et necis; non leges ferendi; non magiſtratus conſtituendi; non indicendi conuentus; non foedera faciendi poteſtas: minora quoque, ut uocant, Regalia, ſub quibus uiae publicae, flumina nauigabilia et uectigalia comprehenduntur; immo omnis generis reditus prouinciarum non ad rectores illos prouinciarum, ſed ad fiſcum regium pertinebant. Iſthaec omnia praefectis illis* αὐτοκρατορίας *iure in prouinciis conceſſa ſunt, ſalua tamen ſemper Imperatoris ſuperioritate* (plane ut Ill. Coccei. l.c). *Vnde cum non omnino abſolutam poteſtatem habeant, nec maieſtatem proprie eos habere dici poteſt. Vocari uero ſolet eorum poteſtas Ius ſuperioritatis, Landes-Fürſtliche Obrigkeit; Landes Hoheit und Herrlichkeit.* 1] Quamuis autem mihi non contigerit, ut omnium *regalium* maximorum, minimorum exercitium inuenerim; quod in iſta monimentorum penuria et ſcribentium paucitate uix requiri a quoquam ſaluo pudore poteſt: a maiori tamen facile ad minus argumen-

CAP. IV. *§. VI. VII.*

tur in patriam hereditatem (*u*), uel V, A populi principumque liberrimis ſuffragiis eliguntur (*w*). Reges autem, quibus olim proxima ad imperandum commendatio natales erant, iam VI, e Ducum electione pendent; (*x*) et qui ante omnibus omnia imperarunt, quorum nullis limitibus circumſcripta poteſtas erat, iam VII, Ducum aſſenſu omnia decernunt peraguntque (*y*).

optimo iuris titulo;

§. VI. Cum facti quaeſtionem probauerimus, iuris iam ſuſcipienda diſceptatio eſt. Sane, rationi non repugnat, quod Duces, iura patriae haud ignorantes, fecerunt; et iure gentium aequum eſt, ut exſtincta uictrice familia bello acquiſitae prouinciae ſuo iuri redditae in priſtinam libertatem poſtliminio aſſerantur (*z*).

cum Germania olim a Gallia fuerit ſeparata,

§. VII. Ex dictis patet, quid reſpondendum ſit oggerentibus, deberi Gallis regnum Germaniae, in quibus ſuperfuerint aliquamdiu generis Carolini reliquiaene dicam, an quisquiliae? Aeterno enim iure Gallia et Germania ſeparata in diuiſione Metenſi et pactis Virodunenſibus ſunt, quae neutrius domino etiam ex B ultima poſteritate, in alterum quidquam licuiſſe uoluerunt [*aa*]. Deinde quod ad ipſas attinet Germaniae prouincias, peculiare regnum eae omni tempore conſtituerunt, numquam Franciae Cis- uel Trans-Rhenanae ita penitus coniunctae, ut in unum ueluti corpus coaluerint [*bb*].

nec prouinciae uni primariae inſerta uel unita.

CAPVT V.

DE IVRE SACRORVM IN GERMANIA.

CAP. V. *§. I. II.*

§. I.

Sed et res ſacrae Germanorum huius ſeptennii, quamlibet ſtrictim modiceque, attingendae ſunt: quarum deterrima conditio e uitis praeſulum, in aula negotiisque regiis uerſatorum, ſupra delibatis partim eluceſcit; clarius autem e dicendis.

Pontifex legatum ad Concilium Altheimenſe mittit.

§. II. Sedem apoſtolicam tum occupa- C uerat, turpi commendatione ex nequitiae ſtabulo protractus, Ioannes X, eodem, quo Conradus anno, ſupremus Romanorum Pontifex conſtitutus, quem et ipſi Romanenſes auerſantur. Et licet eius nullae partes in Conrado et Henrico eligendis ceteriſque regni negotiis interue-

mentarur. E maioribus autem inuenimus duces his uſos fuiſſe potiſſimum, e quibus cetera deriuari queunt. Adornarunt enim exercitus, quos inſalutato rege eduxerunt in aciem quod Sueui Boiique fecerunt *an.* 913. uid. *cap.* 2. *lit. x. et iterum an.* 919. *uid. c.* 3. *lit. b.* 2] Arnulphus Boioariae *limites firmiſſimis munit praeſidiis, fratrem ſuum Berchtholdum Venonas et Atheſinos adminiſtrare iubet. Auſtriae Rogerium praeficit. Churinis rectorem dat Rathaldum.* Auent. *lib.* 4. *p.* 291. 3] Foederati erant Sueui et Boii *an.* 913. et qui ipſa ſe tueri armis poteſt, idem etiam poteſt auxiliis foederatorum. 4] Eccard. *de Caſ. S. Gall. c.* 10. *Colloquium publicum poſtea pro his et pro aliis regiminis cauſſis Walewis uilla edixit*, [Burcardi Sueui uidua] *illuc quoque Epiſcopum* [S. Galli] *et Abbatem* [*Augienſem*] *uenire iuſſerat*, etc. 5] Vid. *cap.* 5. *lit c.* (*a*) *In qua congreſſione Luitpoldus dux occiſus eſt, cui, filius ſuus Arnulphus IN DVCATV SVCCESSIT.* Regin. *an.* 907. Vid. *lit. l. exeunt.* De Henrico *c.* 3. *lit. m.* quod etiam inſecutorum temporum decurſus comprobat. (*w*) Frodoard. Chron. *Fauente nec non Giſelberto, quem plurimi Lotharienſes Principem delegerant.* Eccard. Iun. *Sueuiae principum aſſenſu ſtatuitur Alemannis dux primus Burcardus.* (*x*) Inde ab Arnulpho Imp. electio non dicis cauſſa in Germania obtinuit. uid. *lit. g. et h.* (*y*) Amplius uobis hic dicendi locus eſſet: iam breuitatis ſtudioſis ſtrictim quaedam attingenda ſunt. Conradus I. non potuit quidquam donare Epiſcopis ſuis, quia Sueuiae Comites interceſſerint. Henricus I. cum aduerſus Auares proficiſci uellet, *conuocauit populum: qui operam ſuam promittens regi contra gentem, pactum firmauit.* Wittich. *annal.* 1. Slauos autem aggredi, inuitis proceribus, non potuit. Sigfr. Presb. lib. 2. Otto I. priuilegio Magdeburgico apud Goldaſt. Tom. I. p. 216. ita ſubſcribit: *Ad perpetuam igitur rei memoriam CVM ASSENSV fideli Romani PRINCIPVM imperii, cumque uoluntate terrae, iuxta illorum laudum, omnes gratiarum praerogatiuas confirmauimus.* Frider. I. apud Radeuicum *lib.* 1. *c.* 27. in oratione ad Germanos, *Imperii*, inquit, *Romani, cuius apud nos miniſterium; auctoritatem penes uos, qui optimates regni eſtis, recognoſcimus.* De his omnibus uid. Excell. Praeſidis *Germania Princeps* Eiusdemque Commentaria *in Aur. Bull. Tit.* 2. §. 8. (*z*) Grot. de I. Bell. et Pacis *lib. II. c.* 7. §. 14. *Ea regna, quae populi libero conſenſu facta ſunt hereditaria, ex praeſumta populi uoluntate deferuntur. Hinc illud naſcitur* §. 15. *ut ſucceſſio ſtet intra eos, qui deſcendant a primo rege: ea enim familia ob nobilitatem electa cenſetur, eaque finita regnum redire ad populum.* Vid. *ibid. c.* 9. *totam.* [*aa*] Vid. etiam lit. *p.* [*bb*] Videri quidem poſſet, inſertas eſſe ſingulas prouincias Franciae matrici, legentibus in Chron. Belg. *Ioan. a Leidis l.* 4. *c.* 26. *Pipino mortuo cum fratre ſuo Carolo, pater regna Caroli filii ſui Imperio INCORPORAT cum tota Alemannia:* aut in Eginhardi uita Carol. M. *Bellum cum Saxonibus ita eſt finitum, ut Francis ADVNATI unus cum iis populus efficerentur.* Verum enim uero quae fuerit illa adunatio, Wittich. *annal.* 1. exprimit: *Ob id* (ſacra chriſtiana ſuſcepta) *qui olim ſocii et amici erant Francorum, iam fratres et quaſi VNA GENS ex chriſtiana fide, ueluti modo uidemus, facta eſt.* Sacrorum igitur communio, non iurium morumque ſancita eſt. Deinde quod non *incorporatae* ſint, quod Chronici uocabulum eſt, uel hoc ſit ſatis teſtimonium, quod ſingulae uocatae ſint ad Comitia in cauſſis quoque exterorum. Sic *an.* 823. *conuentus habitus eſt, in quo non uniuerſae Franciae primores, ſed de orientali Francia, Saxonia, Boiaria, Alemannia, atque Alemanniae contermina Burgundia et regionibus Rheno adiacentibus adeſſe iuſſi ſunt, in quo, praeter legationes, duo fratres Wilſorum de regno controuerſiam habentes, uenerunt.* An. Franc. et Bertin. Sic *an.* 870. *Slauorum Dux Raſtiz in Ratiſp. Comitiis, Francorum et Boioariorum et Sclauorum iudicio luminibus oculorum priuatus eſt.* An. Franc.

[*a*] Con-

CAP. V.

uenerint: concilio tamen Altheimenſi legatum ſuum cognominem, Ortonenſium Epiſcopum intereſſe uoluit, tranquillitatem priſtinam laceris Germanorum rebus, quantum in ſe eſſet, redditurus [a].

Epiſcopi magiſtratibus ſunt, h.e. Regibus olim,

§. III. Reliqui omnes, qua patet uaſtiſſima Germania, ſacri ordinis homines adhuc *regi* paruerunt omnes, ad nutum monentis uocantisque intenti [b]: quin ab eo conſtituti et depulſi loco ſunt [c]. Superiorum quidem temporum indulgentia aliqua Epiſcopis elargita eſt; at iuſequentis aeui curriculum *prouinciarum dominus* ſubiecit eos ſingulos [d].

§. III. IV. iam ducibus parent:

ſimoque munere non rite funguntur.

§. IV. Ceterum, qui fuit aeui ſtupor, religionem et quae Dei ſunt parum penſi habuiſſe deprehenduntur, cum munera licitantibus propoſita uel pretio emta [e] uel adulatione artibusque uariis emendicata [f] uiliſſimis mandata ſint hominibus dicam, an abdominibus [g]? quae uaſtationem quidem et continuas clades a barbaris utrimque ſacris aedibus illatas ad rauim usque deplorarent [h]; incul-
ru

[a] Concilio Altheimenſi annum 916. totum tribuendum aſſeueraueriṁ, quandoquidem menſe Martiu nonnulli; alii Septembri coactum illud eſſe contendunt. Ineunte anno forte conuocatum, forte locis etiam diuerſis continuatum eſt eo usque, dum XII. Cal. Octobr. decreta conciperentur, quorum ſummam exhibet Auent. *p.* 293. et ex eo Goldaſtus et Centur. Magdeburg. Legatum Pontificis *Hortenſium* imperitiores uocant; ad quod Albericus Marchio ab Alberto Spoletano occiſus eſt. Blondi *inclit. Romae decad.* 2. *lib.* 2. *p.* 180. 187. Ceterum de iure pontificis nihil inuenimus, niſi quod Bremenſium Epiſcopo pallium dediſſe perhibetur apud Stadenſem ad. an. 915. [b] Eccard. de Caſ. S. Gall. *Iubentur a rege tum quidem Arnulpho Epiſcopus,* (Conſtantienſis, Salomo,) *et ipſi* (Comites Sueui) *ſubbanno pacis ad nutum Magontiae uenire.* Ditmar. *lib* 1. *Sigismundus, ſpiritualis pater et paſtor orientalium, ſanctae Halberſtadenſis Eccleſiae praeſul per legatum concite* adipium ab rege Conrado *directum* monitus eſt, *ut uinctos* (Henricum et uxorem, conſanguineos) *ſolueret et ad ſemet praeſentiam differret.* [c] Vt Conradus, reiecto *Leidrado, quem clerus populusque Bremenſem elegerat epiſcopum. Vnni praetulerit, uirgu paſtorali* ornatum, lege apud *Stadenſ. l. c.* et in Heor. Wolteri *Chron. Bremenſ.* Eccard. *c.* 5. *Engilbertum electum Conrado directum ille omni honore dignatum S. Galli fecit eſſe uicarium.* Innumera ſunt exempla, quibus electi Epiſcopi et Abbates ad reges ablegati demum uel repudiati ſunt uel confirmati, quibus cumulandis chartam onerare nolumus. Hinc quoque ratio patet, qui Conradus in uariis Germaniae monaſteriis delitefcere potuerit inter Sueuos et Saxonicos Antiſtites, cum tamen in prouincias nihil ſibi iuris uindicarit umquam. (d) Audiamus primo Ditmarum *in Script. Leibnit. p.* 330. ita diſſerentem: *Reges noſtri et Imperatores, ſummi rectoris in hac peregrinatione praepoſiti, hoc ſoli ordinant, meritoque prae ceteris paſtoribus ſuis poſſunt, quia incongruum nimis eſt, ut hi, quos Chriſtus ſui memores huius terrae principes conſtituit, ſub aliquo ſint dominio, absque eorum, qui exemplo domini benedictionis et coronae gloria mortales cunctos praecellunt.* Audiui tamen nonnullos ſub Ducum et, quod plus doleo, ſub Comitum poteſtate, *magnam ſuſtinere calumniam, quibus nil licitum eſt, niſi quod ſe. auctoribus ſuis prodeſt. Impia namque poteſtas, cum domino id conſentiente recte dominantes premit, dilatata crudelitate mox furit.* Verba ſubobſcura ſunt; quantum autem colligi poteſt, exſecrari uidetur mutationem quamdam circa ſubiectionem Epiſcoporum, qui cum olim coronatis tantum et inunctis principibus paruerint, iam nouis dominis addicti ſint, reſpiciens ad ea forte, quae hic ſubiicio. Iam enim an. 889. *Poppone Thuringorum duce annuente Maguntiae praeſul* datus eſt *Sunto.* Regin ad iſtum annum. Sic condemnati ſunt Saxonici Epiſcopi, quod *Synodo Altheimenſi intereſſe detrectauerint.* Teſtantur enim aetate ſuppares ſcriptores, quod diſſidium inter Regem Conradum et Henricum Saxoniae Ducem ualde anxios habuerit Epiſcopos, utri ſe parti permitterent. Et ſunt, qui autument, Romani Pontificis iuſſu ad pacandam Germaniam coiuiſſe ſacerdotes, non auctoritate regis adductos. Denique notiſſimum eſt, quid poteſtatis circa ſacra exercuerit Arnulphus in Boioaria, quod ipſe ille Ditmar. *eodem loco* deſcribit: „Eo tempore fuit in Bauaria quidam Dux Arnulphus nomine, praeclarus in mente pariter et „corpore, qui omnes epiſcopatus in his partibus conſtitutos ſua diſtribuere manu ſingularem habuit „poteſtatem ſeq." Burcardi Sueui nidua Conſtantienſium Augienſiumque Antiſtites uocat in Comitia. Ecc. c. 10. Ad ultimum id quoque tenendum eſt, defunctorum bona Epiſcoporum ad reges ſeu territorii dominos tranſiiſſe, quod innuere uidetur Eccard. de Caſ. *c.* 1. *Scrinia* (Hattonis defuncti) *palatio addicta ſibi* (Salomoni) *non profuerunt.* [e] „Iſtis etiam temporibus uiguit Simoniaca haereſis in „tantum, ut etiam publice uenderentur Epiſcopatus et, qui plus dabat, Epiſcopatum accipiebat: nec „erat aliquis Epiſcoporum aut uirorum Eccleſiaſticorum, qui zelo iuſtitiae ductus cum Imperatore aut „rege ageret, ut hoc nefas prohiberet. Et quia nemo erat Chriſtianorum, per quem hoc malum corrigeretur, miſit Deus flagellum paganorum. *Gobel. Perſ. Coſmodr.* aet. VI. c. 44 Conſtantiae diacona„tus pretio emtus. *Eccard. c.* 5. Henricus iuxta urbem Mersburg congreſſus (*cum Vngris*) uotum uouit „pro uictoria adipiſcenda, ſeſe haereſin Simoniacam de regno ſuo exterminaturum." Chron Mindenſ. apud Leibnit. Plenius Centur. Magdeburg. *ex Luitprando.* [f] *Vir domini* (de Epiſcopo Conſtantienſi, Salomone loquitur) *uidens ſe aetate iam graueſcere, poſt paſcha, proximum adiit palatium et omnia loca, quae Conſtantium ſiue ad alia monaſteria ſtudio proprio uel regum conquiſiuit munificentia, chartis et ſigillis tum regis Conradi fecit roborari. Abbatiae Fabarienſis,* quam miris artibus S. Gallo acquiſiuerat, *fere omnium locorum Chartae in S. Galli adhuc hodie ſeruantur armario.* Eccard. de Caſ. *c.* 5. [g] Vt dubitem, transſcriptae ad aeternam dedecoris memoriam confeſſiones monachorum faciunt, qui fere ob nullam rem Caeſares extulerunt magis, quam quod fomenta corpori et ſaginam uentri eorum adhiberent, cuticulumque curarent et perungerent. *Prae omnibus,* inquit ſaepe commemoratus Eccard. *c.* 1. *Carolus rex* (Craſſus) *conuiuia nobis hilarius rex facere ſueuit, ipſe, qui S. Othmari hebdomada ipſe propoſitor et pincerna, per triduum de uico Steinheim ferinas uolatiliaque nos edere fecit.* Sic, eodem narrante, *conuiuia fratribus duodecim diebus in anno, Kalendis ſingulis, hilariter facere ſueuit Salomon.* Quumque feſtiuos Conradi apud S. Gallum luſus longa ſerie recenſuiſſet, *raro,* inquit, *coenobium aliud iucundius, quam S. Galli tunc floruit. c.* 10 [h] De quibus multa leguntur in Chronicis. Praeterquam autem quod hinc Vngri, illinc Nordmanni caedibus et incendiis omnem permiſcerent Germaniam, multos quoque a ſuis hominibus, ſuorum ſacrorum fideique ſociis, occiſos fuiſſe reperias e. gr. *Othertus, Argentinenſis Epiſc.* an. 914. Regiouillano teſte; *Bernhardus Spirenſis. an.* 913. a Comitibus
du-

CAP. V.

tu autem multitudinis inexſuperabilium ſuperſtitionum anfractibus impeditae atque circumactae ne hilum quidem mouerentur.

Concluſio amouet nouitatis ſuſpicionem.

§. V. Et iſta quidem ſunt, quae nobis ſuper argumento ſat ancipiti commentari in mentem uenit et per doctrinae ingeniique uires licuit. Quantula ea cumque uideantur, delineant tamen aream, cui magna ſtructura facile inaedificari potest; quod ipſi facere poteramus, ni legentium meditationes paſcere, quam onerare aures maluiſſemus. Nec nouitatis exprobrationem ualde exhorreſcimus. Qui enim nouum ſit, quod quam plurimis antiquitatum patriarum indagatoribus, uetuſtioribus, recentioribus, ſe ingeſſit, quodque ſi diſertis uerbis minus expreſſerunt, penes animum ſubolfecerunt? Lehmannum in primis miror, cui noſtri argumenti euidentia adeo praeſtrinxit oculos, ut quo ſe cumque uerteret, torqueret, retorqueret; temperare non potuerit, quin excidiſſent plura in fauorem huius ſententiae dicta: Schatenum deinde, et Conringium, et Monzambanum ſeu quisquis auctor eſt libri de ſtatu Imperii Germanici, et, qui ante prima ſigna collocandus erat, Illuſtrem Conſil. Int. de Coccei quorum labores [i] et facem nobis praetulerunt in plurimis et in nonnullis otium fecerunt. Sed hiſce adſerendis ſuperſedere fere poteram. Qui enim rationibus parum; auctoritatibus minus mouentur: et ipſe, ſi auctoritates ſequi nellem, non paullo aliter ſentirem. Quidquid demum huius eſt, nullius iuribus, ut fieri nequit, ita nec ipſi uolumus ut fraudi ſit; Deo potius et optimo cuique gratum et acceptum.

§. V.

CAPVT VI.

DE DIPLOMATIS ET SCRIPTORIBVS CONRADI I.

CAP. VI. §. I. II. III.

§. I.

Liceat nobis pace lectoris tumultuaria opera ad calcem adiicere indicem monimentorum, e quibus hiſtoriam Conradi I. hauriri et ſuppleri poſſe arbitramur. Atque hic *diplomata* regis merito in fronte collocamus, quorum aliqua fragmenta cap. II. ipſi exhibuimus. Numerum octenarium ea uix excedunt: plura ſaltem nobis, licet horum cimeliorum arculas ſedulo excuſſerimus, inuenire non contigit. Primum monachis Fuldenſ. datum exhibet Brower. Ant. Fuld. p. 282. alterum Tollnerus *in cod. dipl. Palat. p. 17.* aliud Schaten. *in Annal. Paderb. p. 145.* aliud Stangefol. *in Weſtphalia p. 172.* aliud Hedamus *in Episc. Vltrai. p. 255.* et Ioan. a Leidis *in Chronic.* aliud denique Freher. *in orig. Palat. p.* 174. et Heilwigius *in Antiq. Laurisheim.*

§. II. Quod ad *ſcriptores* attinet, Conradus, qui uitam et res geſtas ſuas ex inſtituto conſignaret, nactus eſt e ueteribus neminem. Quamobrem contentos eſſe nos oportet narrationibus eorum, qui, ut inſtituto ſuo ſatisfacerent, in ſerie rerum Conradi hiſtoriam quoque attigerunt. In his primus eſt *Wittichindus* ille Corbeienſis, copioſus et apertus ſcriptor, cuius *libros III. de Saxonum rebus geſtis* H. Meibomius *tom. 1.* notis ſuis illuſtrauit: cui iungimus *Ditmarum* Martisburg. Epiſc. in eodem argumento uerſantem; ſed Saxonibus ſuis addictiorem: *reſtitutum* atque editis hucusque exemplis longe pleniorem emendatioremque exhibet Leibnitius in ſcriptoribus ſuis. Sequitur *Eccardus* triuialis ſcriptor *de caſibus S. Galli*, quem Goldaſtus edidit *in tomis rerum Alemann.* Denique *Liutbprandus Ticinenſ. Diac.* cuius hiſtoriarum *libros VI.* caute legendos *ſuo tomo* inſeruit *Iuſt. Reuberus.*

§. III. Praeter hos ſuppetunt multi *chronicorum compilatores.* Quo pertinet *Abbas Prumienſis*, luculentus fideque digniſſimus auctor: *Hermannus Contractus*, quem pleniorem dedit Chriſt. Vrſtiſius *tom. 1.* *Marianus Scotus* diffuſior eſt in nonnullis. *Chronicon Laurisheimenſe* amice conſpirat cum *annal. Franc. Fuld.* accuratum eſt in primis, ut et *Chronicon breue S. Galli* apud du Chêne *tom. 3.* et *Annales Hepidani. Lambertus Schafnaburg.* quo, Barthio iudice, nemo politius inter ueteres Germaniae res litteris commiſit, in computatione annorum deprehenditur omnium diligentiſſimus. *Sigebertus Gemblacenſis* itidem foecundus eſt, nec tam multis nugis oneratur, ut *Sigfridus Presbyter. Albertus Stadenſis* forte nimium credulus eſt. *Otto Friſingenſis* et *Gothefridus Viterbienſis* copioſi quidem ſunt; at non ita comparati, ut iis ubique fidere queamus, utpote ab antiqua rerum memoria nimium remoti. His accedunt ſequiores nonnulli alii: *Gobelinus Perſona,*

Lud. epiſt. tom. II.

Q

duobus oculis orbatus in carcere magno cruciatu enecatus eſt. Lehm. Chr. Spir. *Multi enim illis temporibus etiam nobiles latrociniis inſudabant.* Regin. Cont. *ad an.* 920. [i] Vid. *c. 4. litt. m.*

 na, *Wernerus Rolewinck*, *Henricus Bodo* in Syntagm. Gandesheim. *Regiouillanus* a Schiltero editus: *Auentinus*: *Annales Heremi* deiparae matris a Chriſtoph. Hartmanno producti: *Hugwaldus Mutius*: *Ioan. a Leidis* et *Aegidius de Roya* in *Script. Belgicis* Fr. Swertii: *Cranzius*: *Chronographus Saxo*, qui ſequuntur fere ueſtigia ceterorum; afferunt tamen e peculiaribus documentis quaedam noua.

§. IV. E recentioribus Conradi I. res geſtas articulatius propoſuit *Nicol. Schatenus in Annal. Paderb.* qui non ſolum annos accurate digerere conatus eſt; ſed et res ipſas luculenter enarrauit: ac licet ipſe quoque ſuos manes patiatur, in hoc negotio tamen eo uix carere poſſumus. *Henr. Boeclerus* in rebus A *Saeculi X.* circa Conradum adſtrictior eſt neque multa adfert ſingularia. Qui fit igitur, inquis, ut in tanta ſcriptorum omnis generis et omnium aetatum copia de monimentorum paucitate et penuria conqueraris? Verum enim uero iſthaec euoluentibus patet, quam pauca ſint, quae ad Conradum pertinent, ut haud raro integrum uolumen perluſtrandum ſit, in quo uix aliquot uerſiculos B inueneris, qui faciant ad inſtitutum. Praeterea alter alterius ſcrinia bona fide compilauit, ut, peruolutis aliquibus e uetuſtioribus, ceterorum lectione, niſi fabulas ames, ſuperſedere poſſis: quod facile probatu eſt. Sed nos iam hoc non agimus: quin eo uelis remisque contendimus, ut portum tandem aliquando conſequamur.

OPVSCVLVM III.

HISTORIA IVRIS VALETVDINARII MILITVM EMERITORVM

(der invaliden Häuſer)

menſe Nouembr. CIↃIↃCCVI.

CAPVT I.

DESIDERIA HISTORIAE OECONOMICAE, CVIVS SVPREMA CAPITA IN IMPERIO PORVSSIAE R. FRIDERICI I.

Neglectus hiſtoriae oeconomicae et rerum domi geſtarum.

IGnauiam, an inertiam incuſem hiſtoricorum? qui res, bello ac foris geſtas, tanta induſtria exponunt: quae autem domi atque in pace, maiori forte merito in mortalium ſalutem, neque minori ratione fiunt ordinanturque, uel omittunt prorſus; uel indice digito uix leuiter attingunt [a]. Nemo adeo hoſpes eſt in uniuerſo propemodum orbe, qui exercitus Poruſſicos [b]; uictorias atque tro-

Neglectus hiſtoriae et ſcholae rerum oeconomicarum.

[a] *Maximilianus Duc de* BETHVNE *en ſes memoires des ſages et royalles oeconomies d' eſtat de Henry le Grand* in uariis locis hoc apud hiſtoricos deſiderat, quod uel facta tantum deſcribant, de conſiliis parum ſolliciti; uel, ſi his quoque calamum dent, ſaepe *foris*, raro *domi* ſint; et, cum duo principis officia, rempublicam *regere* ſapienter et cum fortitudine eam *tueri*: ſcriptores in ultimo plerumque genere ſubſiſtant. Conferri eos poſſe arbitror, cum pictoribus, qui aedium extremitates coloribus tingunt; animum uero ad ſtructuram et contignationem adducere, ſuas extra oleas eſſe exiſtimant. Animalia etiam glandes deglutiunt, neque arborum, unde proueniunt, curam habent. Cauſae huius neglectus ſunt; quod litterati atque ipſi Philoſophi, τῆς οἰκονομίας profeſſores, peſſimi plerumque oeconomi ſint, et compendiis rei familiaris parum attendant: ut haec ars *praxi* magis, quam *theoria* atque in *uillis* potius *ruſticantis*: quam *urbanis Academiis* condiſcenda eſſe, uideatur. At quotusquisque eſt? qui hiſtorias ſcribit, quam philoſophus aut litterator. Deinde ut ignoti nulla C cupido: ſic cura necquicquam tangit, harum omnino rerum ignaros. Poſt oeconomica etiam acta litteris non aeque prodita ſunt atque ciuilia genera negotiorum. Alia tandem ſcrinia camerae rationum ſunt: alia iterum deſtinantur publicis rerum argumentis. Non illa, ſed haec ſibi conſulenda eſſe, noxio quamuis errore, ſcriptores arbitrantur. Quare poſt omnes fere alios PVFFENDORFIVS quoque in tanta rerum, domi bene ordinatarum ubertate, FRIDERICO WILHELMO imperante, adeo ieiunus ſit, ut non infima gloriae parte PRINCIPEM, atque utiliſſimarum rerum notitia D lectores quosuis, maxime autem conciues reipublicae noſtrae deſtituat, in medio relinquo. Memini alicuius conſilii ante triennium, quo uir quidam illuſtriſſimi nominis, Poruſſiae Regi nouam atque in Academiis adhuc inauditam profeſſionem commendauit, rerum, ut dicunt, *cameralium*. Reſpexit eo primus forte in cathedra magnif. du praeſes in Germania principe.

Exercitus Poruſſici in dilae

[b]. Hac maxime cauſa, quod in nulla fere Europae plaga exercitus agant, ubi non praeualent aqui-

CAP. I. *CAP. I.*

trophea [*c*]; foedera; legationes; conſiliaque pro tranquillandis Europae regnis adhibita [*d*]; et, quod primo loco nominari debuerat, diuinum illud atque ſtupendum NOVI REGNI opus non in ore habeat animoque: uerum enimuero quotus demum quisque eſt, cognitum aeque ſit perſpectumque, quam ſapientiſſime REGNI CONDITOR, FRIDERICVS ſuis conſuluerit ſubditis; quam multiplici rerum genere tot prouincias in meliorem ſtatum uerterit; quam immenſo auctu creuerint utriusque reipublicae fortunae, arae ſocique. Meae profecto memoriae, quae ſuccurrunt, pauciſſima quoque eſſe intelligo ex illis, quae rerum oeconomicarum rectoribus tenentur. Adparent tamen haec ueſtigia in firmandis [*e*], instruendis [*f*] et ordinandis urbibus [*g*]: in deducendis coloniis [*h*]; in agris colendis [*i*] et locandis [*l*]: in mercatura promouenda ad apportandum et impartiendum [*m*]: in cataractis atque foſſatis parandis, ut flumina naues ferrent [*n*]: in publicis uiis muniendis [*o*], exornandis [*p*] atque per ſcapos diſtinguendis [*q*]: in li-

Summa quaedam eius capita ſub conditore regni Poruſſiae.

uerſis Europae plagis. lae *Poruſſicae. Italia Hungaria*que: *Anglia* et *Belgium*: *Polonia* atque *Germanicae* prouinciae omnes, Friderico imperante, fidem teſtabantur.

Trophea plura. [*c*] Non annalium tantum conditores teſtes hic ſunt: ſed etiam Caeſaris ac regum epiſtolae loquuntur; in plerisque confoederatae Europae tropheis, aut primas, quas aliae eis gentes non raro detulerunt, aut non poſtremas certe deberi copiis Poruſſicis.

itemque foedera. [*d*] Non luculentum magis hic argumentum, quam illud eſt, nouo Poruſſiae REGI de regno condito ſingulos orbis imperatores adplauſu ſuo actutum acceſſiſſe; et mox ſupremi ordinis legationes miſiſſe, ad gratulationis officium exſoluendum et condecorandum.

Munitiones. [*e*] *Veſaliae* et *Magdeburgi* immani ſumtu perfectas munitiones allegauiſſe, ſufficiat. Vt nihil dicam de curis, operum alibi reparandorum.

Oppida et urbes. [*f*] Quam longe lateque iueris per Poruſſicas prouincias; oppida conſpectui ubique tuo ſe obiicient, publicis priuatisque aedibus tanto numero arteque, FRIDERICO imperante, recens extructis adornata, ut iamnunc nata eſſe, uideantur. *Berolinum* et *hanc* Muſarum ſedem pro exemplis allegamus, unde alia aeſtimari queant. *Palatium principis: templa plura: armamentarium: turris* mirificae artis et altitudinis ſtupendae: *orphanotrophium* et reliqua de ſapientia et liberalitate principis atque temporum noſtrorum felicitate in duriſſimis ſeculis, quibus alii populi affliguntur, incorrupta poſteritati monumenta perſiſtent. Berolino uicinae ſunt arces *Potsdamum*; *Vraniburgum*; *Schoenhauium*; *Carolaeburgum*; *Friderichsfelda*, ubi REX uerno aut aeſtiuo tempore agere ſolet, quae ſingulae ſub ipſius imperio aut natae ſunt, aut in meliorem ſtatum uerſae. Dum haec ſcribo, initia nouae hic quoque urbis fiunt, quae a REGE ſuum nomen ſumit *Friderichshalla*. Adaugeat Deus incrementum.

Amplificatae ordinataeque. [*g*] Amplificat ciuitates populus: augent populum coloniae: inuitat colonias reſpublica, ſapienter ordinata. In his maximi a peregrinis fiunt; proprius nouis colonis magiſtratus, Gallis, Heluetiis et Palatinis; aliquot luſtris a tributorum onere aduenis data immunitas; fiſci in eos regii largitas tertiae partis impenſarum in extructas aedes.

Noui his regionibus coloni. [*h*] *Gallos* puta, quos patrio regno expulerat interdictum puriorum ſacrorum: *Palatinos*, quos belli rabies coegit, natale ſolum uertere: *Heluetios*, quibus foecunditas gentis et agrorum ſterilitas rerum egeſtatem frequenter adfert, et egeſtas ex alpibus partem abundantis populi iubet emigrare.

Cultura agrorum et nouelleta [*i*] Non unum aut alterum milliare ſufficit, ſi conducenda ſpatia eſſent, ubi ſyluae; paludes; deſerta loca alia exculta ſunt, ut in horridis antea regionibus nunc prata et arua rideant, et, ſi ullibi alias *nouelleti* iura commodaque deſiderentur, in marchicis certe et prouinciis Poruſſiae Regis aliis optime intelligantur. Quod inſtitutum eo melius ſucceſſit, quo magis ad hunc laborem Heluetii aduenae apti eſſe, reperiuntur. *Tobaci: trifolii Iberici* (der ſpaniſchen Klee), generum frumenti aliorum, quae peregrina nobis ante fuerant, nolo nunc meminiſſe.

Locatio agrorum. [*l*] Non ſatis eſt, dixiſſe, alteram tantum partem auctos eſſe reditus ex uillis et praefecturis regiis. Id maximum eſt, nullo onere conductorum hoc eueniſſe, quorum opes tot alios potius ad conducendum inuitarunt, ut hunc facillimum diteſcendi modum aetas noſtra uel nunc habere, uideatur. Factum ergo eſt, inclinante in agrorum conductiones multitudine, ut e re ſua exiſtimatum ſit, perpetuo ac hereditario iure uillas et praefecturas, diuiſis paulſo rationibus, ut plurium induſtria excitaretur et promouerentur commoda, locatione adſignare et diſtribuere. Cum huic contractui Germania leges dederit, patrio cum ſermone erbpacht adpellant, ne Romani iuris finibus incluſus, diſputationibus doctorum facilius exponeretur.

Mercatura promota. [*m*] A capite ad calcem ire poſſem. Cum *pileis* maximi pretii, quos ante Anglia nobis dedit, (die caſtorhüte,) illi nunc certant, qui in noſtris moenibus conficiuntur. Ex quo etiam tempore Belgico *panno*, a noſtratibus praeparatus, parum aut nihil praeſtantia ſua concedit. *Tibialia* quae e Gallia adueximus, noſtratibus hodie ſordent, cum eiusdem bonitatis et pretii longe minoris ſint, quae in noſtris fiunt textrinis. Opificia noſtratium in ferro praeparato, *chalybem* uulgo dicunt, (ſtahl-arbeit) artis etiam peritos fallunt, ut manubria; capulos; annulos; lamina; armillas; horaria, (die Sack-Vhren) ceteraque huius generis pari cum illis pretio aeſtiment, quibus antehac Angli Germanicam gentem faſcinarunt. Pellucidiſſimi ac puriſſimi uitri pocula, uaſa, ſpecula, aliaque, quae ex officina, Berolino uicina, prodeunt, cum operis Venetorum, quae adhuc praeſtiterunt aliis cunctis, certare conſpiciuntur. Plura adiicerent illi, quibus hoc eſt inſtitutum

Cataractae. [*n*] Ante ſeculum, et quod excurrit, *Sala* fluuius cataractas habuit, ut naues in Albim transferrent. Sed cum ligna computreſcerent bellique iniuriis commercia ceſſarent, nouo inſtituto REX noſter *Salam* nauigabilem reddidit, ut opera nunc aetatem ferre queant.

Viae aggeribus ueſtitae. [*o*] Cratibus; lignis; lapidibus paludes expletae, ut aliqua uiae eminentia imber deflueret. Quid? quod ex eadem cauſa pontes ſunt facti et aquae ductus, magnis ſumtibus; ſed praeſentiſſimo remedio itinerum promouendorum.

Vmbriferae philyrae. [*p*] Huc refero umbratiles arbores, quae utrumque uiarum latus claudunt atque in multa milliarium ſpatia aliquot in locis excurrunt continuanturque. Exemplum Berolini et Sandae habes in Glauenſi agro Quamuis, ſub ingreſſum huius belli, Galli inuaſores plures exciderint perdiderintque. Ceterum eo etiam referri meretur edictum, quo ſponſus et ſponſa aliquot arbores ſerere tenentur, quae alteri ſeculo proſint.

Wegſäulen. [*q*] Vulgo Mercuriales ſtatuas dicunt, die Wegleiter. Quas per omnes prouincias in biuiis locis repoſitas, conſpicies. Ante biennium numerus earum in myriades fertur, excreuiſſe.

[*r*] Me-

CAP. I. limitibus ponendis [r]: in curſu publico inſtruendo [s]: in fodinis metallorum [t], ſalſuginibus [u], et lapicidinis [x] inueſtigandis et eruendis: in artium [y] et litterarum aperiendis officinis [z]: in ſacris ceremoniarum [a] ac rituum [b] formandis: in dedicandis ordinibus [c]: in pacandis [d] et inſtaurandis [e] coetibus Chriſtianis: in pauperibus atque egenis hominibus fouendis [f]: in iuris et aequi CAP. I.

Limitum cura. [r] Memini alicuius numiſmatis, quod annum A cIɔ Iɔcxcv. et uerba adſcripta refert: LIMITES POSITI. Quae cauſa inſtituti collegii eſt limitum inueſtigandorum der *Graenzraethe*.

Nouae poſtarum ſtationes. [s] Quanta cura ſucceſſuque aliae curſus publici ſtationes amplificatae: aliae recens paratae et inſtitutae ſint, ſingulari expoſitum eſt *mappa curſoria*, quae ante triennium prodiit. Maximorum incrementorum cauſae in prudentia, fide atque induſtria inprimis quaeri debent, uiri herois, COMITIS WARTENBERGICI, REGI ſuo cum hic, tum in cunctis aliis magni momenti negotiis probata. Iure enim clientelari hanc ſpartam familiae B *Wartenbergicae* delatam eſſe, plenius ſcripſit *d. praeſes* in diſſertatione *von dem general erbpoſtamt*. §. 16. p. 31.

Metalla inuenta et bituminoſi carbones. [t] Cum Poruſſiae Rex eam in prouinciis felicitatem habeat, ut nihil ei deſit, quod ad uictum et cultum mortalium facere queat: ſolas metalli fodinas natura uidebatur denegauiſſe. Verum hanc neque eo caſu, quod exiſtimatum olim fuerat, nouercam audire; ſed benignae matris elogia ferre, ſeduli et rerum periti indagatores docuerunt. *Bituminoſorum carbonum* et cupri fodinas aperuit annus cIɔ Iɔcxcii. Wettini; qui reditus, quamuis non leues ſint, pretium tamen ſuum inde demum accipiunt, quod ligni egeſtatem, quae noſtras ſalinas atque officinas fabriles urſerat, ſupplere uideantur. *Metalla* an. cIɔ Iɔcc. quoque en[illegible] loci, unde thaleri cum epigraphe: *principum [illegible] et regni ſors prima coronat; Hohenſ[illegible]* atque *Wernigerodana* anno demum cIɔ Iɔcc[illegible] uenta felicique auſpicio cepta ſunt eruderari, et pollicentur non parua incrementa.

Salſugines nouae. [u] Quatuor ſalinas, quae tot abhinc ſeculis huic ciuitati initium dederunt celebritatemque, *noua* adaugere uiſa eſt, eaque anno cIɔ Iɔcciii. non D procul ab officina, quae nomen a campana habet, ſcaturire coepit. Sed hanc abundantia ſua longe uincit, quae anno cIɔ Iɔccv. pronata eſt, aliquot paſſus a caſtello *Gibichenſteinenſi*. Quae non paucorum redituum ſpem facere, dicitur. *Sulendorfi*, *Schoenbecae*, et alibi non procul ab agro *Altenſalza*, atque *Aſchersleben* inueſtigatos repertosque ſimiles fontes commemorare, omitto.

Lapicidinae. [x] Nonnullius generis marmor effoditur ab anno cIɔ Iɔcci. in pago Nordhuſano. Taceo uilioris generis lapicidinas in uicinitate, unde peti ſolent maximae molis ſaxa, ad magnifici operis pa- E latium Berolinenſe.

Collegia artificum. [y] In hoc numero ſunt Academiae, quae uocantur, *mathematicorum*; *pictorum*; *ſculptorum*; *aerariorum* aliorumque artificum, quae Berolini magnis a REGE impenſis aluntur.

Officinae litterarum. [z] Vt *Fridericianae*, an. cIɔ Iɔcxciv. conditae, nullam mentionem habeam, cuius ortum ex inſtituto, uenuſtiſſimo dicendi genere, deſcripſit D. CELLARIVS: *Francofurti ad Oderam* anno cIɔ Iɔcxciv. et in hac ante biennium ciuitate *ſcholae* ſumtibus Regiis atque cura uirorum, quos pie- F tas et eruditio ſuo ſeculo commendant, apertae ſunt, ingenti commodo iuuentutis. Berolinenſis Academia illuſtrium natalium hominibus dicata eſt anno cIɔ Iɔccv. uel ideo extollenda, quod *Staffium* rectorem habeat, uirum, cui imagines maiorum dignitatem tribuunt: litterae autem et multorum itinerum peregrinationes pretium faciunt ſpartae, quam exornandam ſuſcepit.

Sacra ceremoniarum. [a] Regale diadema cultum regalem uoluit, id eſt noua *ſacra ceremoniarum*. Hoc illud gentium ius eſt, quod tacita principum orbis conuentione nititur, atque uel *permiſſorium* audit; uel *decretorium*. Vtrumque illos etiam obligat, qui nouo inſtituto ſupremo principum ordini uolunt accedere. Quam ardua res fuerit, ad hos ſcopulos non offendere, illi ſciunt, a quorum curis atque calamo grauiſſima haec momenta penderunt. Poſt ARCHICAMERARIVM regni, cui REX ipſe primas detulit, illuſtriſſimi uiri, ILGENII uigiliae atque ſingularis ille rerum gerendarum prudentia, ſagacitas et expeditiſſima ratio apud poſteros in monumentis extabunt, numquam intermoritura.

Collegium artis heraldicae. [b] In hoc numero haberi liceat collegium *artis heraldicae*, a. cIɔ Iɔccv. magno nobilitatis decore in nouo regno inſtitutum.

Feſtiui ordines. [c] Summarum ordines omnes, qui Regem auſpicem habent, deſcriptos reperies in *Germania principe lib. II. c. 4. §. 30. p. 116.* Nec difficile fuiſſe auctori des Europaeiſchen Heroldes, exinde errorem cauere[illegible] celebritate ei condonandum. [illegible], quod ſatis conſtet, cum in aliis [illegible] *Germaniam principem* diligenter [illegible] Periſluſtris auctor, Io. de BESSER, [illegible] dn. praeſide facta eſt alibi mentio ([illegible] *bus de iure adlegandi in prooem. §. 6.* [illegible] p. IV. § 2. p. 248. *de formula marchiae* Tom. [illegible] IV. cap. V. lit. t. et c. VI. § 3. p. 243. lit. h.) in [illegible] definit, ut inaugurationis pleniſſimam [illegible] dignitatemque exponat *ordinis*, quem *nigra aquila* deſignet, in noui regni memoriam. [illegible] *ordinis* huic *leges* proſtant *Coloniae* 1701. *fol.*

Diſſentientium Eccleſiarum pax. [d] Ingemuerunt iam olim diſſenſu laniati coetus puriorum ſacrorum: noſtra aetate ad concordiam et pacem reducendam eo magis pia pectora anhelant, quo maiora utrosque pericula circumſtare intelligunt metuique ab hoſte communi. Plurium utriusque partis Academiarum neque infimi nominis theologi huic conatui fauent. Vt, prouidente numine, id probitati ſapientiſſimi Regis relictum eſſe uideatur, pacare, inter diſſenſionum procellas, fluctuantem Eccleſiam; diſiectam componere; ruinae et naufragio proximam ſeruare; et ſerenam nouo ſeculo adferre tempeſtatem.

Turbarum compoſitio. [e] Teſtatiſſimae lites ſunt, quas clauſula *paragraphi quartae tabularum Riſuicenſium*, cum ubique fere in imperio, tum in palatinatu ſpeciatim excitauit. Actum uidebatur de palladio puriorum ſacrorum in Germania. Clades non tantum *reformatos*, quos dicimus, ſed illos maxime tangebat, qui dogmatibus Lutheri ſe addictos profitentur. Conciliatore REGE ſapientiſſimo factum eſt, ut redirent ad ſe hoſtilibus conſiliis non parum commoti ordines, atque omnia in integrum reſtituerentur. Ingrati hoſpites ſunt, qui tanto beneficio dignam gratiam non habent, cum imperio uniuerſo conſtet, REGEM, omni diſcrimine ſublato, de utraque Eccleſia optime meritum fuiſſe. Quid in pari cauſa apud Sileſios interceſſio Poruſſicae dare ſoleat auguſtiſſimus imperator, nemini poteſt eſſe ignotum. At haec officia ibi impenduntur pro coetibus Lutheranis.

Cura pauperum. [f] Non tantum *ptochia* et *ptochotrophia* huc pertinent, in ſingulis fere alicuius nominis ciuitatibus, REGE imperante, maximo autem adparatu Berolini; Regiomonti et Halae inſtituta inſtaurataque. Verum, ne ſoli inquilinorum egeſtati ſuccurrere uideremur, peregrinorum calamitate parum curata, ſingularis fiſcus pauperibus deſtinatus eſt (die armen-caſſe) et negotium hoc uiris primariae

CAP. I. aequi conficiendo codice [g]: in emendandis et conſtituendis publicis iudiciis [h]: in ſubditis militiae adſuefaciendis [i]: poſt in omnium horum cuſtode, ſacris ſcilicet publicarum literarum ſcriniis curandis ac diſponendis [k] atque in pluribus tandem aliis rebus, quarum ſcientia me fugit numeroſaque moles obruit ſcribentem et opprimit. Vnicum idque praecipuum in his animo meo nunc obuerſatur illud uulneratae et emeritae militiae VALETVDINARIVM, de cuius inſtitutione, commodis in rempublicam ceteriſque iuribus omnis nunc futura eſt diſſertatio. DEI numen adſit dicendis. *CAP. I.*

---

nae dignitatis commendatum, (einem beſonderen armen collegio) unde aduenae et hoſpites, rerum egeſtate adflicti, ſubleuarentur. Dum haec ſcribo, inſtituti huius in hac ciuitate auſpicia fiunt, de quo inſigniter meritus eſt ſupremus *Eccleſiae reformatorum* adminiſter. Huius uiri, quem doctrina, candor, prudentia et facundia commendant, induſtriae et rogationi, apud ciues oſtiatim et maturo tempore apud principem interpoſitae, primordia etiam ſua Gymnaſium debet iuuentutis reformatorum. Qui utroque nomine gratae poſteritati ea propter commendari meretur.

Codex nouus iuris Poruſſici. [g] Id ſibi inprimis agendum eſſe cenſuit a primordio imperii ſui REX PORVSSIAE, ut *iuſtitiam* et ipſe coleret et iudices in prouincias delegati, dominam illam et reginam omnium uirtutum. *Suum cuique*, ſymbolum eſſe uoluit, ut iuris et aequi cultu nihil prius, nihil antiquius habere, uideretur. Quoties nouis conſtitutionibus leges emendauerit, expoſuerit, ſuppleuerit, omnibus, qui forenſia tractant, cognitum eſt, ut ingens illa nolumen efficere queant. Diuerſae autem prouinciae diuerſis legibus uiuunt, ut idem princeps non idem ubique uelle, uideatur. Quo ergo regis ubique regionum eadem uoluntas; iidem de iure ſenſus ſubditis omnibus eſſent: ſapientiſſimus legiſlator *nouum iuris codicem* meditari cepit, quem incolae et peregrini eo cupidiores expectant, quo certiores ſunt, leges a iuſtiſſimo atque pientiſſimo rege expectari poſſe, aequitati, indoli ac moribus gentium congruas, quibus potior Germania, in peregrino mari fluctuans, limpidis fontibus et priſtinae integritati, quodam poſtliminii iure, reſtitui queat.

Auſpicia publicorum iudiciorum. [h] Alterum hoc eſt, quod iuſtitiae cultum promouet, ſi *publica iudicia* bene ordinata ſint. Inter cetera, quae primordia ſua a REGE habent, illud non omittendum eſt, ad quod e cunctis regni prouinciis ultimo ſolet prouocari. Anno CIↃ IↃCCIV. illud auſpicia ſumpſit (*das ober appellations gericht*) magno ſubditorum commodo et uotis illorum, qui grauitatem, impendia et impeditiones in foris, alias ſolennibus Germaniae ſenſerunt.

Die Land-Militz. [i] REX Poruſſiae illis prouinciis imperat, quae homines alunt ad militiam prae ceteris Germanis idoneos, id eſt, frigoris, aeſtus, inediae patientes; nitae ac uulnerum contemtores. In his principe loco habueris Gueſtphalos; Pomeranos; Venedos; Poruſſos. Licet igitur Romanorum inſtituta fuerint, militem a mercatura et agricultura cohibere, ne militiae taedium ſumat aut effoeminatis moribus, animi mollitia et cura rei familiaris inficiatur: docuit tamen uſus, aliam atque Romana longe praeſtantiorem indolem Brandeburgicis ſubditis eſſe, qui tantum non eodem tempore enſem in hoſtes et in meſſem falces mittunt. Hac ratione factum eſt, ut circa annum CIↃ IↃCCII. e ſingulis pagis quidam legerentur, qui, quoties otium ab agricultura eſſet, artem edocerentur militarem. In qua etiam ita breui tempore lecti profecerunt, ut nunc ab aratro ad militiam arceſſi, neque accerſiti inter gregarios tantum numerari, ſed ordines ducere et inſtruere, queant. Inſtituti huius commoda non nemo ita aeſtimauit, ut crederet, facile nunc eſſe Poruſſiae REGI, ad exercitum centies mille militum ſpatio unius menſis cogendum. Stipendiario non hic attento milite, quem numerum ad quinquaginta millia hoc tempore putant adſurrexiſſe.

Inſtauratio archiui. [k] Admonuit me huius inſtituti *magnif. du. praeſes.* Cum enim ueterum diplomatum magnus ſemper per ſingulas regni prouincias theſaurus neque minor etiam ignauorum hominum neglectus fuerit, ut cum tineis et blattis certarent cedro digniſſima monumenta: irreparabile damnum eſt, quod haec prouincia olim ſenſit, quo Caeſarum ac Pontificum epiſtolae nitro; putredine; humore; imbre pluuiali perierunt atque tineis epulas pararunt. Tumulis inſtrumentorum tanti pretii illachrimare ſoleo, quoties tempora, loca, et uerum fatear, orcum cogito, in quo ceu Augiae ſtabulo quondam diſperſae iacuerunt. Cogito autem quam ſaepiſſime.

CAPVT II.

ADPELLATIONES VALETVDINARII APVD GRAECOS, ROMANOS, GERMANOS.

CAP. II. *Valetudinarii ſignificatus.* VALETVDINARII [a] uocabulo COLVMELLA [b] et SENECA [c], Romani ſcri- *CAP. II.*

Q 3

Valetudinarii orthographia. [a] *Valeo, ualitum* originem dediſſe *ualetudinarii* uerbo nullum dubium eſt. Inde eſt, quod *Franciſcus Marius* GRAPALDVS *de partibus aedium lib. II. c. 7 p. m. 96.* ualItudinarium ſcribat, idemque faciat *Claudius* DAVSQVIVS *in Orthographica tom. II. tractatu XX. pag. 326.* Verum *Aldus* MANVTIVS *in epitome Orthographiae p. 115.* ait: *ValEtudo dixerim libentius. quam ualItudo, contra analogiam et ueteres libros. Video enim Horatium in ſermonibus dixiſſe, ualEtudo, producta ſecunda ſyllaba. Quae ſi ualItudo dicas breuis erit, a ſupino ualItum.* Nummus etiam *Lauretani habet*; VALETV. Neque aliter inſcriptio uetus apud GRVTERVM p. 926. 8. et *ONVPHRIVM lib. II. Reipubl. Rom. p. 68.* Quam ſententiam etiam ſequuntur *Caſpar* RHOTIVS *in Orthographia ſub h. u.* et *Andreas* BRABANTVS, aliique ſatellites Manutiani. Si operae pretium eſſet, in diuerticulo haerere, meam quoque ſententiam hic proderem. Scilicet *ualeo* uerbum duplex quondam ſupinum habuit *ualItum* et *ualEtum*. Inde duplex pariter ſcriptura *ualItudinarium* et *ualEtudinarium*. *Illa* quibuſdam magis probata, quia ſequitur peruulgatum ſupinum: *haec* congrua magis uoci primariae. Vicit apud me uſus rationem.

Vſus apud Columellam. [b] Duo loca ſunt, quae huc pertinent. Vnus *lib. XI. de re ruſtica p. 364* habetur editionis Stephani: *Si quis ſauciatus in opere noxam ceperit, adhibeat fomenta; ſi languidior eſt, in* ualetudinarium *confeſtim deducat et conuenientem ei curationem adhibeat.* Alter *lib. XII. p. 413.* ualetudinaria, *ſi uacent ab imbecillis, identidem aperire et immunditiis liberare, ut, cum res exegerit, bene ordinata et ſalubria languentibus praebeantur.*

Senecam. [c] *Epiſtolarum ad Lucilium XXVII. p. 64.* his uerbis: *Non ſum iam improbus, at curationes aeger obeam, ſed, tanquam in eodem* ualetudinario *iaceam,*

do

CAP. II. ſcriptores alii uix occurrunt (*), locum ſignificant, ubi curatio adhibetur aegrotis, imbecillis, ſauciis, hominibusque aliis, qui in opere colendo ſiue toga ſiue ſago, noxam ceperunt. Graeci ſuo olim ſermone ὑγιαστήριον et διαιτητήριον dixerunt, interprete PHILOXENO (*d*); aut etiam, quod alii malunt, νοσοκομεῖον (*e*): quamuis nulla fere harum uocum auctoritatem ueteris Graeciae habeat, ut barbaris potius ſeculis omnes tribuendae eſſe, uideantur (*f*). Confirmat ita ſentientem ANNA COMNENA (*g*), quae inter res geſtas Alexii Caeſaris, ualetudinarium emeritorum deſcripſit, neque tamen uel ipſa uel alii iſtius aetatis Graecum uerbum indicarunt, quod huic inſtituto congruum eſſet. Nam Ὀρφανοτροφεῖον, quae tum ualetudinarii Caeſaris adpellatio fuit, rei parum reſpondet (*h*). Ipſa enim iura noſtra (*i*) ORPHANI uerbo uti tantum ſolent pro egeſtate laborantibus pupillis. Quamuis negandum non ſit, hoc et alia plura huius generis (*k*) uocabula adpellatione, atque ſignificatu prorſus diuerſa, ſaepe ultra, quam par eſt, inuicem commixta reperiri (*l*). Confuſionis cauſam in eo repono, quod largitores horum beneficiorum primario quidem uel orphanos uel peregrinos uel morbo, uulnere aut animo aegros reſpexerint; quia uero uniuerſim indigentiae mortalium ſuccurrere, nos pietas iubet (*m*): factum ſaepe eſt, ut, quod uni paupe- *CAP. II.*

---

de communi malo tecum colloquor, remedia communico. Idem *lib. 1. natur. quaeſtiou. in praefatione p.* 253. *O quam contemta res eſt homo; niſi ſupra humana ſe erexerit. Quid eſt, cur ſuſpiciamus nosmet ipſos, quia diſſimiles deterrimis ſumus? Non uideo, quare ſibi placeat, qui robuſtior eſt in ualetudinario.* Quamnis alii ſint, qui particulam *in* deletam uolunt, ut homo ualetudinarius intelligi uideatur.

Non alios apud autores. (*) Equidem Cl. SALMASIVM ſcribere, ſcio; quod Romani in caſtris *ualetudinarium*, id eſt, ſingularem locum habuerint, in quem ſaucii et aegroti recepti ſint, ita in *exercitation. ad SOLINVM c.* 40. *p.* 577. *a C.* Verum neque is neque alii auctores laudant, quibus hoc uerbum proditum ſit.

Graecis. [*d*] Conſule utrumque uocabulum in gloſſario Graeco, a *Philippo LABBEO* edito p. 47. et 191. atque in Latino CYRILLI p. 190 ualetudinarium ὑγιαστήριον, διαιτητήριον, νοσοκομεῖον

Gloſſariis. (*e*) Auctor ONOMASTICI, quod *Stephanus* procurauit p. 129. Cui etiam congruunt, quae HIERONYMVS habet in quadam epiſtola.

aeui ſequioris. (*f*) Quamuis enim adpellatio uetus ſit: eſt tamen noua in plerisque ſignificatio. Graece enim doctis notum eſt, quod uocabula ὑγιαστήριον, διαιτητήριον ad ualetudinem, ſiue medica arte ſiue διαιτητικῇ recuperandam reſpiciant: ceterae uoces perſonarum habeant rationem, ſi homines *peregrini* ſint; ſi parentibus *orbati*; ſi confecti *ſenectate*; ſi grauioris *morbi* genere afflicti; ſi demum rerum oppreſſi *egeſtate*, quod uerba ξενοδοχεῖον; Ὀρφανοτροφεῖον; γηροκομεῖον; νοσοκομεῖον, πτωχεῖον, omnino prodere, uidentur. In qua tamen uocum et ſignificatuum diuerſitate uſus ſequioris aeui omnia commiſcuit inuicem et confudit, ut ἰσοδυναμοῦντα ab auctoribus fere habeantur. Eo forte reſpexit *AVGVSTINVS, qui in Iohannem, tractat.* 97. ita ſcripſit: *Xenodochia et monoſteria* (adde uocabula eiusdem rei, hactenus recitata) *poſtea ſunt appellata nouis nominibus, res tamen ipſae et ante nomina ſua erant, et religionis ueritate firmantur.* Quid uero in cauſa eſt, quaeſo! rem, uetuſtati cognitam adpellatamque, nouis iisque barbaris nominibus deſignari? Id mihi uidetur, diue pater! uel *ſuperbiam* hic incuſandam eſſe uel *ſuperſtitionem* doctorum Eccleſiae. *Illa* inuentionis gloriam adfectarunt, noua uocabula procudendo; *haec* uero pollui crediderunt puriora ſacra, cognominibus hominum Ethnicorum. Non credo nullius momenti eſſe hanc obſeruationem, unde conſtat, quare factum ſit, ut barbaries Eccleſiam inuaſerit et *ruſticitatis* eam inſimularint cultioris linguae magiſtri Graeci ac Romani. *Vid. dn. praeſes §. 7. p. 23. in diſſert. de philoſophis caute legendis.*

Cur Chriſtiani ſcriptores Graeco-Barbara uerba effingere, quam puriora Romanorum ſeruare maluerint?

Vſus uerbi apud Comnenam. (*g*) Inſtitutum ipſum, ab *Anna COMNENA lib. XV. Alexiados p. m.* 484. plene deſcriptum inferius proſequar. De nomine autem

A rem quae habet, ſequentia huc pertinent: Ὀρφανοτροφεῖον δὲ ταύτῃ τοὔνομα· Ὀρφανοτροφεῖον δὲ προσαγορεύεται· ὅτι ἡ πρὸς τοὺς ὀρφανοὺς καὶ ἀπεστρατευμένους φιλανθρωπία τοῦ αὐτοκράτορος, ὅθεν καὶ τοὔνομα ἐκράτησε τῆς ἀπὸ τῶν ὀρφανῶν προμηθείας. Plenius et ad rem magis, quam uerba, interpres, *Petrus POSSINVS*: *Orphanotrophium commune nomen eſt. Quanquam in ea ſane non ſoli orphani aluntur; ſed militibus quoque aut emeritis aetate, aut morbo mutilatione, uulnere debilibus receptum iſthac commodum aperuit. Tamen uel a parte, ut fit, in totius nomenclationem appellatione praeualente; uel ſeni-* B *bus quoque ac languidis egentibus orphanorum uerbo deſignatis, obtinuit orphanotrophi uocabulum, ad denotandum in uulgus hoc collegium.*

orphani uox an pro quouis egeno? (*h*) Orphani uox uniuerſim ſignificat hominem *orbum* ſiue parentibus ſiue fortunis ſiue utrisque. Hinc *orphanotrophia* dicta ſunt contubernia pauperum generis cuiusuis. Inde orphani audiunt *pueri chorarii, l' enfans de choeur*, noſtrae ciuitati die *current oder chor ſchüler*: quamuis in hoc numero plures reperiantur, qui ſuperſtites habeant parentes. Purior autem Graecia ſignificatum C forte neſciuit, ita late patentem. Rariora etiam medio aeuo exempla ſunt, unde pauperes adultos orphanorum nomen habuiſſe conſtet, ut adeo hic *Comnenae* locus eo magis eſſe ſingularis uideatur.

Loca iuris Romani de orphanotrophis. (*i*) Patet hoc ex *l.* 32. *C. de Epiſcop. et Clericis*: *Orphanotrophi pupillorum ſunt quaſi tutores, adoleſcentum quaſi curatores*, atque ex alio loco *Nouel.* 131. *cap.* 15. *Orphanotrophi tutorum et curatorum fungantur officio; ita tamen ut etiam ſine ſatisdatione et conueniant et conueniantur de rebus orphanotrophii et ipſis propriis* D *orphanis competentibus.*

et domibus religioſis aliis. (*k*). Iisdem enim omnia haec loca priuilegiis utuntur. *Nouell.* 123. *c.* 23. *Oeconomos autem et xenodochos, noſocomos, ptochotrophos et aliorum uenerabilium locorum gubernatores iubemus apud epiſcopum, cui ſubiacent, conueniri.* Et *Clementinae cap. 2. de religioſis domibus ut epiſcopo ſint ſubiectae: quia contingit interdum, quod xenodochorum, leproſariarum, eleemoſynariarum, ſeu hoſpitalium rectores bona ab manibus occupatorum excutere negligunt*, et quae ſequuntur.

Quae inuicem commixtae. E (*l*) Ita ſcilicet, ut in *orphanotrophiis* etiam *ſenes*; in *gerocomiis* iterum *orphani* alerentur; neque *hoſpitalia* tantum *peregrinorum* aſyla eſſent; aut in leproſariis nullius cura haberetur, niſi leproſorum.

ad regulas pietatis. (*m*) Qui in beneficiorum largitione *ſectas* faciunt, illi procul mihi abeſſe uidentur a pietate. Quo enim quisque beneficii indigentior eſt, eo pro-

CAP. II. perum generi deſtinatum fuerat, ad ſubleuandam alterius calamitatem, ſiue induſtria ſiue uoluntate benefactorum, adhiberetur. Propius ad noſtrum inſtitutum acceſſerunt mores ſacrorum collegiorum, ſeculo forte decimo: quibus ſolenne fuit in contubernio religioſorum conclaue aliquod dicare hominibus ualetudinis aduerſae (*n*). INFIRMARIO, barbara id uoce ſignificarunt (*o*). Ceterum noſtri generis VALETVDINARIA Galli dicunt LA MAISON DES INVALIDES (*p*): Germani, faciles imitatores, INVALIDEN-HAVS (*q*). Conſultius tamen eſſet, reiecto habitu peregrino, nouum uocabulum ciuitate donare et aures uerbis, in Germania natis, adſuefacere. Ego dicerem BRESTENHOF; BRESTENPELEG; SOLDATEN-PELEG (*r*) ſed meum eſt ſequi leges, non effingere aut dare. CAP. II.

proximior uideri debet tuae largitari. Haec eſt facri codicis praeceptio. Hanc qui uiolat, ille bona faciendo male facit: neque calamitate aut miſeria aliorum tangitur; ſed ſua agitur ambitione. Vtinam ptochotruphiorum conditores ſibi in animum reuocarent decretum SERVATORIS: *merces ueſtra apud homines*

Infirmariam in monaſterio. (*n*) Rem ipſam omnium clariſſime deſcribit *conſtitutio Cardinalis BORRHOMAEI*, aut potius, qui *Conſtitutiones eius Synodales prouinciae Mediolanenſis* congeſſit et eum commentario edidit *Venetiis Dominicus ZVCHINETTVS a Suna lib. VI. num. 27. de inſtructionibus Eccleſiaſticae fabricae p.* 709. B *porro ualetudinariam, locus is ſcilicet, in quo ualetudinariae aegritudineque affectae uel conualeſcentes moniales curantur, exſtrui debet in ſitu non interiori monaſterio, ſed paulalo remotiori, quam proxime ianuae auditori, at loco inprimis ſalubri. Haec ualetudinarii ſtructura partes item habebit tum ſuperiores, tum inferiores, triclinium uidelicet, longe pateas cubitis circiter uiginti; late pro ratione longitudinis; coquinam unam; cellam promptuariam unam; cellam lauationis; hortum cum ſuo puteo; liquide partium: cellas binas uel amne inferiores, quae mediocri magnitudine ſingulae tres lectos capiant et caminum praeterea habeant aut ſingulae aut binae. A ſuperiori autem parte cellae cubiculares ſint quatuor aut ſex moderata etiam amplitudine cum camino, habeantque ſeceſſum latrinarum.* Et mox pergit idem: *Communis ille curationis aegrotantium locus, quem* infirmarium *uocant, ubi adhuc exaedificatus exſtructusue non eſt, quam citiſſime poteſt, conſtituatur. Extra cuius loci fines monialis aegrotans ne cubet. At ualetudine recuperata, illic ne diutius moretur, deliciarum cauſa.* BARBOSAM et centum alios hic laudare poſſem; ſed quid opus eſt in re clara prolixum eſſe.

uerbi uſus in ueteri Eccleſia. (*o*) Quod congruo rei uerbo et hodie ualetudinarium ab elegantioribus Romanae Eccleſiae ſcriptoribus dicitur, et dictum fuerat olim: illud barbaris doctoribus audiit *infirmarium*, Gallis *enfermerie* Etiam *infirmatorium* legitur apud eodem ſenſu *AVCTOREM chronici montis Petrini* ad a. 1219 p. 124. Sed *Carolus de FRESNE* et *Henricus SPELMANNVS* in gloſſariis ſuis loca plurima congeſſerunt, quae exſcribere nolo, ut exſcripſit HOFFMANNVS *in lexico*, quod uocat *uniuerſale*.

Galli la maiſon des inualides. (*p*) Lexicographi Galli hic conſulantur et inter hos RICHELIET. Alii uero adpellant haec emeritorum ualetudinaria, *les hoſtels des inualides.* Ita enim ſingulare uolumen extat, in limine ita inſcriptum. *Deſcription generale de l'HOSTEL Royal DES INVALIDES etabli par Louis le Grand a Paris audit hotel 1683 f.* Neque inter illud adque hoc nomen magnum apud Gallos diſcrimen eſt, quibus *hotel* et *maiſon* quandoque idem faciunt, interprete, uiro erudito MENAGIO p. 405. *Hotel, d'hoſpitale Les Gaſcons diſeut hoſtau et ouſtal, pour maiſon.*

Germanis inualiden-haus. C (*q*) Olim non ab omni ratione alienum fuerat, rem, qua noſtra patria caruit, peregrino nomine ſignificare. Verum cum PORVSSIAE REGI auſpicia nunc debeantur PRIMI EMERITORVM VALETVDINARII in Germania: inſtitutum nouum peculiare non minus nomen promereri uidetur.

Commodius forte Breſtenpfleeg. (*r*) *Breſt* uocabulum Germanis notat *inualidum* ſenectа, morbo, uulnere Atqui hoc eſt, quod definitum uolumus dictione *ualetudinarii*.

CAPVT III.
DE MILITIBVS EMERITIS.

CAP. III. *Vox Emeriti.* EMERITORVM (*a*) uerbo, quod alterum eſt, uti hic maluimus, quam INVALIDORVM, quo delectantur Galli (*b*). Ea certe VALETVDINARII inſtituta ſunt; ne milites ſua forte culpa maloque ſuo inualidi, in hoc publicae largi- CAP. III.

Emeriti uox communem habet ſignificatum. (*a*) Equidem *emeriti* uerbum commune eſſe uideatur, cum *emeriti boues; emeritae apes; emeriti canes; emerita aeui* paſſim apud auctores integrae Latinitatis reperiantur: ut adeo PRVDENTII quoque uerſus nihil peregrini habeant, quos *lib. II. in Symmach.* extremo recitat:

Nubit anus ueterana, ſacro perfuncta labore,
Deſertisque locis, quibus eſt famulata iuuenta:
Transfert emeritas *ad fulcra iugalia* rugas.

Frequentius militarem. Frequentior tamen eius ſignificatus eſt de officiis militiae, ut a pluribus interpretibus tantum non pro *uerbo militari* habeatur. CYRILLI exemplum nobis hic occurrit, qui in *gloſſario p. 64.* ſcribit: Emeritus ἔντιμος κατὰ τρεῖς ... ἀπολυθεὶς στρατείας et Ioach. *CAMERARIVS in commentariis utriusque linguae* p. 27. n. 36. emeritos dicit ἀπομάχους, ἀμάχους ..., et ὑπὲρ τὸν κατάλογον. Quod etiam iura noſtro D pluribus locis demonſtrant, qualia reperiuntur in *CODICE THEODOS.* l. 3. quae inprimis huc facit, de *teſtimoniali ex tribunis*: *Quae quidem*, contra emendicatas miſſiones ſcripſerat, *omnia officere illis nliquando non patimur*, *quos* emeritos *felicibus caſtris uel honeſta interdum* aduerſae ualetudinis *miſſio uel* uulnerum *laudabilis excuſatio; uel emenſum ſub* ſignis tempus, *abſoluit*. Eadem cauſa *emeritam* pro militiae praemio accipitur in *pandectis. L. 3. § 8 et 12. l. 5. §. 7. de re militari.*

Inualidi uox. (*b*) Inualidos milites pro infirmis *LIVIVS* dixit *lib. III. c. 72.* Dixerunt etiam alii poſt eum. *Claudius Franc. MENESTRIER p. 18 en l'hiſtoire de Louis le grand par les medailles* nummum exhibet, *ualetudinarii Pariſienſis* figura atque his uerbis inſcriptum: *MILITIBVS SENIO AVT VVLNERE INVALIDIS.* Gallis forte in deliciis eſt uocabulum *inualidorum*, quod cum uernacula illorum *les in-*

CAP. III. largitatis contubernium adſciſcerentur (*c*): ſed illi tantum, qui inualentiam aliquo militaris officii genere ſibi contraxiſſent (*d*): ſiue id factum eſſet aetate (*e*); ſiue uulnere (*f*); ſiue alius morbi grauitate (*g*). Omnes enim hi caſus iuſtam honeſtamque miſſionem faciunt (*h*) atque emeritorum, et beneficii illorum conciliant dignitatem (*i*). IVRIS uocabulum, quod reſtat, eo ſenſu nobis accipitur, ut et naturae et gentium decreta ciuiliaque diuerſorum inſtituta complectatur. Neutrum enim ab emeritae militiae beneficiis alienum eſſe, illa docebunt, quae per diuerſa temporum interualla et hiſtoriam plurimarum gentium, ſumus ſcripturi. CAP. III.

Itemque IVRIS.

---

inualidet congruere uideatur. Ego malim una emeritorum uoce rem omnem complecti.

Quare hic parum congrua?

(*c*) Conſtabit hoc ex illis, quae inferius ſigillatim dicturi ſumus de omnium fere gentium ualetudinariis. Huc quoque facit *l. 3. §. 8. ff. de re militari; qui militiae tempus in deſertione impleuit emerito priuatur.*

Emeriti cur olim ueterani.

(*d*) Pertinet huc locus *ISIDORI lib. IX. Origin. cap. 3. EMERITI*, inquit, *ſolutique militia, qui iam in uſu praelii non ſunt: quia mereri*; *dicitur* militare; *a ſtipendiis ſcilicet, quae mereatur. Iidem et ueterani dicuntur: quia iam in uſu praelii non ſunt: ſed poſt multos militiae labores, quietis ſuffragium, conſequuntur.* Coniector exinde, qui olim *ueterani* audiuerunt, quod eos ſenecta excuſaret ab incommodis belli, quae gratis et reipublicae cauſa qua ciues et ſubditi ſuſtinuerant; illos poſt, ex quo *mercenaria* militia facta eſt, *ſtipendiaque* militibus ſoluta, *emeritos* nominatos fuiſſe.

Emeriti aetate.

(*e*) Ne in antiquis auctoribus exſcribendis prolixi ſimus, illorum uti malumus oratione, qui hanc operam iam occuparunt. *Iohannes Anton. VALTRINIVS lib. VI. c. 5. de re milit. Rom. p. 365.* inquit: *inter dona militaria numeratur miſſio honeſta, quam qui eſſet conſecutus, ſimul a militia uacationem habebat. Haec autem duplex fuerat iuſta et gratioſa.* Iuſta *data eſt iis, qui legitimae militiae annos omnes confeciſſent:* gratioſa *extra ordinem* gratiae *et* honoris *cauſa tributa* l. 3. ff. de iis, qui not. infam. Pergit *Sertorius VRSATVS in notis Roman. p. 159.* A *Tempus legitimae militiae lege Seruii Tullii fuit ab an. XVII. ad an. XLVII. licet quandoque mutata fuerit.*

Vulnere.

(*f*) Clare et plene *MACER l. 13. ff. de re militari §. 3.* uerba eius ſunt: *Miſſionum generales cauſae ſunt tres, honeſta; cauſaria; ignominioſa.* Honeſta *eſt*, aliis iuſta aut legitima dicitur, *quae, tempore militiae impleto, datur.* Cauſaria, *cum quis uitio animi uel corporis minus idoneus militiae renunciatur.* Ignominioſa *cauſa eſt, cum quis propter delictum ſacramento ſoluitur.*

Morbo.

(*g*) Non opus eſſet, proxime adlegato loco alium hic addere. Sed quia APVLEIVS in manus incidit, non poſſum, quin eius uerba hic exſcribam. Sunt autem *in lib. IV. de aſino p. 43.* haec: *rebar enim me iam debilem prorſus et* exanimatum *mereri* cauſariam *miſſionem.*

Emeriti uario genere.

(*h*) Emeritum itaque militem habeo, qui militia dimiſſus eſt uel propter *tempus; uulnus; morbi* genus aliud.

Not de utroque.

(*i*) Inter EMERITOS primo reperiuntur, qui propter *ſenectam* tales, qui dicti ſunt olim *ueterani.* Quorſum duo *tituli* faciunt, unus *in ff. 18. libri XLIX. alter in CODICE 47. libri XII. de ueteranis et priuilegiis eorum.* Deinde qui uulneris aut morbi cauſa ſacramento militari ſoluuntur, et milites audiunt *inualidi LIVIO lib. III. c. 72.* Vtrique, quod honeſtam miſſionem fecere *l. 3. C. Theod. de teſtim. ex tribun.* et *l. 13. ff. de re militari*, emeritorum nomine beneficioque condigni uidentur.

CAPVT IV.

DE VALETVDINARIIS PERSARVM EORVMQVE MILITIA MERCENARIA SIVE STIPENDIARIA.

CAP. IV. CVm enim plurimum in animis mortalium poſſint exempla aliorum, apud principes maxime, qui facilius imitatione ducuntur quam praeceptionibus (*a*): illud principio commonſtrandum eſſe, exiſtimo, quod communi quodam concentu, conſpirauerint in eo populi cultiores, egeſtati emeritorum militum ſubueniendum eſſe, quamuis remedia ad finem hunc apud diuerſos diuerſiſſima fuiſſe, in antiquis monumentis reperiamus. Ante Graecos non memini, aliquid huius rei conſtitutum fuiſſe. Si coniectari licet, id mihi in cauſa uidetur fuiſſe; quod antiquiſſimae gentes, PERSARVM exemplo, mercenarium militem fere neſciuerint, uerum omnis populi multitudo regis imperio coacta ſit (*b*); quae, bello CAP. IV.

GENTIVM diuerſarum INSTITVTA circa uoletudinem emeritorum.

Ante Graecos an huius rei memoria occurrat?

Exemplis magis Principes ducuntur, quam praeceptionibus.

(*a*) Facile ad intelligendum eſt, quare tantopere principibus commendata ſit hiſtoria rerum bene geſtarum. Solae enim praeceptiones uel partium ſtudia uel auſteritatem ſapiunt magiſtrorum et puluerem quendam ſcholaſticum: ab utroque autem principes abhorrent. Contra, ſi laudabilium principum exemplis illuſtratur, quicquid inter principis officia reponitur; cognoſcitur inde, rem uſu comprobatam et principis perſona nullo tempore indignam fuiſſe.

Perſae mercenario non utuntur milite.

(*b*) Manifeſtus locus eſt HERODIANI *in Alexandro lib. VI. p. m. 580.* ubi ſuo etiam tempore ſcribit de moribus Perſarum: *ὁ γὰρ δὴ μισθοφόρους ἔχοντες στρατιώτας οἱ βάρβαροι ὥσπερ Ῥωμαῖοι, ὁ δὲ στρατόπεδα ἔχουσι συνεστῶτα καὶ μένοντα, πολέμου τέχνης ἐγγυμναστήρια. ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν γυναικῶν, ἐπὰν κελεύσῃ βασιλεὺς, ἀθροίζεται. Διαλυθέντος δὲ τοῦ πολέμου, ἕκαστος εἰς τὰ ἑαυτοῦ ἐπανέρχεται, τοσοῦτον ἀποκερδαίνων ὅσον ἂν ἁρπάσῃ αὐτῷ περιγένηται.* D *Neque enim mercenario milite utuntur barbari* (Perſae) *quemadmodum Romani conſueuerunt* (conferatur Herodianus lib. II. p. 507.) *neque ſtatiuis caſtris exercitus habent, qui bellorum artibus exerceantur: ſed omnis multitudo uirorum, nonnunquam autem mulierum quoque, regis congregantur imperio, quae mox bello peracto, ſuas protinus in ſedes dimittitur, ea demum praemia belli referens, quae cuique ex rapina ſuperfuerint.* Inde eſt, quod Perſarum rex uacationem militiae nemini dederit: ſed regem omnes ſubditos oportuerit ſequi. Memorabilia ſunt, quae HERODOTVS *lib. IV. p. m. 302. et VI. p. 407.* nar-

CAP. IV. *De mercenaria militia apud Perſas.* bello peracto, ſuas protinus in ſedes dimiſſi, abſque aliis ſtipendiis, commodis aut praemiis quam his, quae cuique ex praeda ſupererant. Quamuis enim de eadem quoque gente legitur, Graecos quandoque milites ab ea conductos fuiſſe (*c*). Quia uero peregrinorum nulla cura fuerat (*d*), uti merces, operis ceſſantibus, in conductione ceſſat (*e*), ita emeritis non expectanda fuerunt commoda ulteriora, ſed ſtipendia cum ſeruitiis finita ſunt. Saepe tamen adeo iniquum uiſum eſt, peregrini etiam militis abſque praemio ullo emeritoque facta miſſio (*f*): ut Germanorum (*g*); Anglorum (*h*); Siculorum (*i*); ipſius etiam imperii ori- CAP. IV.

---

narrat ex eoque SENECA repetit *lib. III. de ira c.* 16. *et* 17. Rege Perſarum, milites ſcribente, patrem multis eum rogationibus atque lachrymis adiiſſe, ut ex quinque filiis uni tantum uacationem daret, qui ipſi in extrema ſenecta domi ſolatio eſſet. Quid rex ad ea? elige, inquit, unum. Elegit nominauitque pater, cuius deſiderio inprimis flagrauit. Illico rex electum occidit et in duas partes diſtractum ab utroque uiae latere poſuit, et hac uictima luſtrauit exercitum. Alia hiſtoria eſt, ſed eiusdem regni. Rogat pater, ut ex triga filiorum unum dimitteret ex militia: reponit rex, omnes dimittam, quos uero ſtatim interemit atque interemtos proiecit patri, ut ſibi auferret.

Mercenarios tamen habuerunt Graecos. (*c*) Factum id eſſe a primordiis reipublicae ad interitum eius, ex annalium conſtat monumentis. De ueruſtis temporibus euoluendus eſt XENOPHON *lib. VIII. de inſtitutione pag.* 165. καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι. De poſtremo Perſarum imperii caſu ARRIANVS *lib. I. pag.* 46. Alexandrum caeſorum non ſolum Perſarum corpora ſepeliuiſſe, ſed etiam τοὺς μισθοφόρους Ἕλληνας, οἳ ξὺν τοῖς πολεμίοις στρατεύοντες ἀπέθανον· ὅσους δὲ αὐτῶν αἰχμαλώτους ἔλαβε, τούτους δὲ δήσας ἐν πέδαις, ἐς Μακεδονίαν ἔπεμψεν ἐργάζεσθαι, id eſt, *mercenarios Graecos, qui, Perſarum ſtipendia facientes, in pugna deceſſerant. Qui autem mercenariorum uiui in ipſius poteſtatem peruenerunt, ad ergaſtula damnatos in Macedoniam miſit.* Quoniam, quod ſubiicit, *aduerſus publica Graeciae decreta pro barbaris aduerſus Graecos, ciues ſuos, militaſſent.*

Compoſitio diuerſorum locorum. (*d*) Ita BRISSONIVS *lib. III. de regno Perſar. p.* 286. cum *p.* 325. conferri et conciliari debet. Perſas ſcilicet *mercenariam militiam* neſciuiſſe inter ſubditos ſuos, qui patriam ſuis impenſis contuebantur: peregrinis tamen ſtipendia, ut militarent, omni tempore perſoluiſſe.

An famulo aegroto merces debeatur aut alimenta? (*e*) Ita ſane iure ordinario res ſe habet. Quod famulo, aegritudine aut morbo impedito, quo minus domino conductori ſeruitia praeſtet, neque ab hoc ei merces debeatur multo minus alimenta arg. *l.* 15. §. 6. *ff. loc. conducti, qua, operis non praeſtitis, merces repeti ſolet.* Neque etiam ſententia iuris Romani rationibus deſtituitur, quas inueſtigant et produnt doctores. Primo enim *labor* et *pecunia* diuiſionem accipit *l.* 10. *pr. cum tamen labor ff. de annuis legatis*, ut tantum ſolui poſſit, quantum operae datum eſſe, cognoſcitur. Deinde merces in conductione rem conductam ut conditionem ita reſpicit, ut, hac ceſſante, etiam illa ceſſet, *l.* 13. §. 7. *ff. locati conducti.* Poſt regula iuris eſt, quod caſus facienti noceat, ad factum obligato. Demum ex eadem cauſa, mortuo famulo, eius heredibus non ſoluitur merces, niſi pro rata temporis, quo ſeruiit ſeruitutem defunctus, *Matth.* COLERVS *Part. I. deciſ.* 201 *n.* 14. Quod *alimenta* concernit, neque haec debentur famulo in ſeruitiis atque operis impedito. Nam alimenta pars ſunt mercedis, ut argumenta hactenus pro liberando domino, conductore allata, hic quoque prodeſſe, uideantur. Praeterea etiam praecipiunt iura noſtra; ut hoc caſu domini famulos ualetudinarios dimittant ad uictum et cultum, quem ipſi non debent, aliunde quaerendum *l. pen.* §. 1. *ff. de operis libertorum.* Non dimouet ab hac ſententia, ſi famuli damnum etiam dederint ſeruitia domini. Neque enim hoc ullo iure cogitur dominium reſarcire, ut bene notat CARPZOVIVS *P. II. Conſt.* 52 *def.* 14. *p.* 870. Quod eousque uerum eſſe, perilluſtris STRYKIVS agnoſcit *ad Lauterb. p.* 592. niſi res periculi pleniſſima ipſis demandetur. Quamuis enim dici poſſit, habere etiam ſic locatorem operarum, cur re, periculi pleniſſima, mercedem uoluerit promereri; deinde ipſa merces ſoleat augeri in operis, magna pericula ferentibus: tamen, quod ſtricto iure non fit, uirtus nobis imperare uidetur. Quorſum digitos etiam intendunt *Iohannes de* DICASTILLO *lib. II. de iuſtitia et iure tract.* 14. *diſp. I. dub.* 5. *n.* 147. *pag.* 1002. *Ludou.* MOLINA *de iuſtitia et iure tractat. II. diſp.* 493. *p.* 1078 *et diſp.* 505. *p.* 1135. taceo alios plures, qui his laudantur.

(*f*) Non eadem prorſus ratio locatoris operarum cum milite mercenario. *Ille* plerumque certo temporis ſpatio conducitur: *hic* perpetuo iure, ſi uiſum ita fuerit reipublicae. *Ille* iurisdictioni non ſubeſt conductoris; ſubeſt autem *hic*. *Ille*, praeter alimenta, mercedem accipit, unde proſpicere futurae poteſt indigentiae: *huic* uix tantum ſtipendium eſt, ut famem ac ſitim cibo ac potu depellat. *Illi* manuariae operae uitae periculum raro et uix ſine culpa facientis adferunt: *hic* autem ſpiritum trahit uenalem. Superſunt etiam diuerſitates aliae, quae mihi omnino ſuggerunt, non adeo firmum eſſe filum conſecutionis ab operarum locatore ad militem mercenarium. Potius ſeruorum hi rationem habent, quorum in aegritudine curatio dominis incubuit *l.* 4 §. 5. *ſub fin. ff. de ſtatu liberis.* Atque hoc idem etiam eſt, quod Romanos mouit, ut non ſolum ualetudinariorum curationem tribunis militum commendarent *l.* 12. *ff. de re milit.* et *l.* 6. *ff. de iure immunitatis*: ſed etiam *emerita* ſtatuerent ex militia miſſis *l.* 3. §. 8. et 12. *ff. de re militari.* Sed de hoc inſtituto inferius eſt diſpiciendum. *An militibus uulneratis neque curatio debeatur neque alimenta, uti locatoribus operarum.*

(*g*) Exitium Germaniae, a nullo unquam populo ſubitae, Hunnorum irruptiones tempore Arnulphi Caeſaris minitatae ſunt. Sed quaeſo! num aliam illae cauſam habuerunt, quam hanc, quod Hunnis, mercenariis militibus primus uteretur in bellis Moranicis. Quo indomito et effrenato hoſte deuicto, cum dimitterentur uictores Hunni, longe iniquum illi exiſtimarunt, ſanguine ſuo Germaniae prouinciam redemiſſe, et peracto labore, nunc in exilium depelli. Inde, uerſo armorum ordine, in Germanos mouerunt et patriam noſtram irruptionibus, ſpoliis, igne ac ferro miſere afflixerunt. Et uero exitium attuliſſent Germaniae atque hanc in ſeruitutem redegiſſent: niſi Henricus auceps et huius ſucceſſor Otto uires iterum collegiſſent atque, clade Hunnis illata, liberaſſent patriam noſtram ab eaque futura etiam pericula auerruncaſſent. *Exitium ex hac doctrina pronatum Germanis.*

(*h*) Anglorum Saxonum in Britannia idem cum Hunnis inſtitutum; ſed rei tentatae felicior longe ſucceſſus fuit. Cum enim ſtipendia mererent in Britannia contra Scotos: his in ordinem redactis, quod regni ſubditos habere nollent copias auxiliares: Saxones hanc iniuriam bello uindicarunt neque ante arma poſuerunt, quam omnem regionem in poteſtatem ſuam redegiſſent, priſtinis incolis in *Walliae* deſerta compulſis. *Angli.*

(*i*) Normanni enim praedones in auxilium uocati *Siculi.*

Digitized by Google

CAP. IV. entalis (*l*) exempla ſuperſint, qui miram rerum conuerſionem et tantum non interitum inde reipublicae contraxerunt. CAP. IV.

cati a Siculis contra Turcas, inſulae ac regni inuaſores, ſedibus ſibi praeſtita iam opera, inter Siculos ocgaris, incolas patronos adorti ſunt, rerumque ſummam ad ſe pertraxerunt.

Imperio orientis. (*l*) De Heraclio imperatore hoc maxime intelligendum eſt. Is enim ſtipendiarios Arabes habuit: quibus cum miſſionem dediſſet, illi Saracenis acceſ- A ſerunt atque perpetui proditores ac hoſtes perſtiterunt aduerſus imperium orientis. Quid dicam de occidente? Neque hoc ſane imperium expilatum direptumque fuiſſet a Weſtgothis, Herulis, Oſtgothis et Longobardis, niſi germanicae hae gentes ſtipendia meruiſſent apud Romanos et principio ſaepius pro emeritis, quae eis debebantur, male habiti eſſent.

C A P V T V.

DE VALETVDINARIIS GRAECORVM.

CAP. V. *Cura inualidi militis apud Graecos.* GRAECI, ut ad illos nunc progrediamur, inualidorum militum curam maximam habuerunt. De SOLONIS conſilio egregia commemorat LAERTIVS (*a*); qui, cum Athletis conſtituta praemia exploſiſſet, illud ſerio commendat, *LL. Solonis.* ut pecunia iſta potius ad educationem filiorum, ſi quos milites in praelio occiſi aut uulnerati reliquiſſent, impenderetur. Tanta etiam religione hunc morem tenuerunt Graeci, ut non ſolum teſtes nobis hodieque grauiſſimi ſuperſint, PLATO (*b*); LESBONAX (*c*); AESCHINES (*d*) aliique, inualidorum militum liberos e publico aerario cultum et uictum accepiſſe, atque curatum eſſe diligenter, quo illi CAP. V.

Solon de curandis militibus uulneratis. (*a*) Locus eſt *lib. I ſegm. 55. p. 34. in uita Solonis*: Συνέστειλε δὲ καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶσιν ἀθλητῶν· Ὀλυμπιονίκῃ μὲν τάξας πεντακοσίας δραχμάς, Ἰσθμιονίκῃ δὲ ἑκατόν, καὶ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἀπειρόκαλον γὰρ ἐξαίρειν τὰς τούτων τιμάς· ἀλλ᾽ ἄμεινον ἐκείνων τῶν ἐν πολέμοις τελευτησάντων, ὧν καὶ τοὺς υἱοὺς δημοσίᾳ δεῖν τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι· ὅθεν καὶ ἐζήλουν καλοὶ κἀγαθοὶ γίνεσθαι κατὰ πόλεμον· ὡς Πολύζηλος, ὡς Κυναίγειρος, ὡς Καλλίμαχος, ὡς σύμπαντες οἱ Μαραθωνομάχοι· ἔτι δ᾽ Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, καὶ Μιλτιάδης καὶ μυρίοι ὅσοι. *Athletarum etiam* (der Klopfechter und Marxbruder) *praemia caſtigata moderatione concepit. Et ei quidem, qui olympia uiciſſet quingentas* C *drachmas: qui uero Iſthmia, dare centum promittit eademque ratione in certaminibus ceteris. Eſſe enim abſurdum in eiusmodi honoribus modum deſiderare. Eos enim potius qui in praeliis occubuiſſent, praemiis eſſe honorandos, quorum filios e publico nutriendos erudiendosque praecepit. Quo ſane animati uniuerſi fortiter ac ſtrenue in bellis dimicabant. Sic Polyzelus, ſic Callimachus, ſic omnes, qui in Marathonis expeditione pugnauerunt. Sic praeterea Harmodius, Ariſtogiton, Miltiades innumerabilesque alii.*

Plato de iisdem ſtudiis. (*b*) Plato in Menexeno p. m. 527. τῆς δὲ πόλεως ἴστε που καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι νόμους D θεμένη περὶ τοὺς τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτησάντων παῖδάς τε καὶ γεννήτορας, ἐπιμελεῖται, καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων πολιτῶν προστέτακται φυλάττειν ἀρχῇ ἥπερ μεγίστη ἐστίν, ὅπως ἂν οἱ τούτων μὴ ἀδικῶνται πατέρες καὶ μητέρες· τοὺς δὲ παῖδας συνεκτρέφει αὐτὴ προθυμουμένη, ὅτι μάλιστ᾽ ἄδηλον αὐτοῖς τὴν ὀρφανίαν γενέσθαι· ἐν πατρὸς σχήματι καταστᾶσα αὐτοῖς αὐτή, ἕως τε παῖδές εἰσι, καὶ ἐπειδὰν εἰς ἀνδρὸς τέλος ἴωσιν, ἀποπέμπει ἐπὶ τὰ σφέτερ᾽ αὐτῶν, πανοπλίᾳ κοσμήσασα, ἐνδεικνυμένη καὶ ἀναμιμνήσκουσα τὰ τοῦ πατρὸς ἐπιτηδεύματα, ὄργανα τῆς πατρῴας ἀρετῆς διδοῦσα· καὶ ἅμα οἰωνοῦ χάριν ἄρχεσθαι E ἰέναι ἐπὶ τὴν πατρῴαν ἑστίαν, ἄρξοντα μετ᾽ ἰσχύος ὅπλοις κεκοσμημένον. Verſio interpretis haec eſt: "Ciuitatis uero prouidentiam ipſi minime ignoratis, quae "ſtatutis legibus, parentes et filios eorum, qui in "bello interiere, tutatur, et ante alios ciues ſummo "magiſtratui talium committit curam, ne ulla prorſus iniuria parentes eorum afficiantur. Filios au"tem educat ipſa, ſtudetque ut illis ignota ſit orbi"tas. Nam ipſa parentis gerit uicem, et dum pueri "ſunt, et cum ad maturam aetatem uenerunt, ad of- B "ficia ſua transmittit, omni armatura fulcit et ornat, "patris ſtudia oſtendit memoratque, dum paternae "uirtutis tribuit inſtrumenta. Ac ſimul auſpicii "gratia iubet tunc primum domum paternam in"gredi filium quaſi imperaturum et armis cum ro"bore fultum.

Lesbonax. (*c*) LESBONAX in Protreptico, ſ. in hortatione ad milites Atticos p. m. 211. in Gruteriana uerſione: "Quaenam mors dulcior? aut quorum "poſt mortem maior gloria eſt? ſepulcro publico "digni eſſe exiſtimantur; ſacra in honorem eorum "peraguntur, ludi item conſtituuntur, ac pro corpo- C "re mortali monumentum immortale relinquunt: "liberi uero eorum, publice enutriuntur.

Aeſchines. (*d*) AESCHINES κατὰ Κτησιφῶντος p. m. 75. ex edit. Stephani: τίς οὐκ ἂν ἀλγήσειεν ἄνθρωπος Ἕλλην, ἢ καὶ παιδευθεὶς ἐλευθερίως, ἀναμνησθεὶς ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκεῖνό γε [εἰ μηδὲν ἕτερον] ὅτι ταύτῃ ποτὲ τῇ ἡμέρᾳ (Διονυσίοις) μελλόντων, ὥσπερ νυνί, τῶν τραγῳδῶν γίνεσθαι, [ὅτ᾽ εὐνομεῖτο μᾶλλον ἡ πόλις καὶ βελτίοσι προστάταις ἐχρῆτο,] προελθὼν ὁ κῆρυξ, καὶ παραστησάμενος τοὺς ὀρφανούς, ὧν οἱ πατέρες ἦσαν ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότες, νεανίσκους πανοπλίᾳ κεκοσμημένους, ἐκήρυττε τὸ κάλλιστον κήρυγμα D καὶ προτρεπτικώτατον πρὸς ἀρετήν. ὅτι τούσδε τοὺς νεανίσκους ὧν οἱ πατέρες ἐτελεύτησαν ἐν τῷ πολέμῳ ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, μέχρι μὲν ἥβης ὁ δῆμος ἔτρεφε, νυνὶ δὲ καθοπλίσας τῇδε τῇ πανοπλίᾳ, ἀφίησιν ἀγαθῇ τύχῃ τρέπεσθαι ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν, καὶ καλεῖ εἰς προεδρίαν. Hieronymus Wolfio interprete haec ita ſe habent: "Quis enim "non graecus modo, ſed homo liberaliter inſtitu"tus, non ingemiſcat, ſi nihil aliud, illud ſaltem in "theatro recordatus, hoc quondam die tragoedis, ut "nunc, in ſcenam prodituris, quo tempore melius "erat morata ciuitas, et a magiſtratibus melioribus "gubernabatur reſpublica, praeconem, ſimul ac pro- E "diiſſet, productis orbis filiis, quorum patres in bel"lo occiderant, adoleſcentulis totius corporis ar"matura decoratis, pulcerrimum et ad uirtutem ex"petendam quam maxime proficuum praeconium "pronuntiare ſolitum. Populum hos adoleſcentu"los; quorum patres in bello fortiter pugnantes "occiderant, uſque ad pubertatem aluiſſe, nunc au"tem hac armatura tectos, auſpicato et bonis auibus, "ut ad res ſuas reuertantur, dimittere, et ad ſuum "quemque ordinem iusque obtinendae in republi"ca dignitatis uocare.

(*e*) ARI-

CAP. V. | CAP. V.

Piſiſtrati.

aut potius Solonis quoque, quinam in his alumnis fuerint ex inualidis militibus?

illi ad uirtutes et artes bene educerentur: ſed etiam, ARISTIDIS (*e*) ueriſſimo iudicio, ob hanc cauſam leges Graecorum ſingularem prae aliis omnibus pietatis commendationem accepiſſe, uideantur. Neque liberis tantum proſpexerunt Graeci, uerum ipſis etiam inualidis militibus, ne miſerum id genus mortalium, poſt praeclara in bellis merita, panem oſtiatim mendicando dedecus reipublicae adferret aut notam inureret turpiſſimae in ciues ingratitudinis. Piſiſtrato tribuit hoc publicae largitatis inſtitutum PLVTARCHVS (*f*): quamuis, HERACLIDE auctore, is legem hanc non tam condidiſſe, quam a Solone traditam, inſtaurauiſſe in memoriamque reuocaſſe, uideatur (*). Ceterum non ſine ullo prorſus diſcrimine huius beneficii participes facti ſunt omnes in militia uulnerati: uerum illi tantum, qui uictum aliunde neſciebant neque facinoris alicuius erant conuicti. Inde negotium LYSIAE (*g*) faceſſiuit maleuolus obtrectator, qui hoc genere beneficii eum indiguum eſſe, pronunciauit, quod calumniator eſſet et equitando per urbem uires oſtentaret, ſatis idoneas ad locationes operarum. Quibus ipſe mendaciis ut integra oratione, ad quingentorum ſenatum habita, reſponderet, ſui officii eſſe credidit, ne contra leges aerarium impenſis onerare uideretur.

Beneficium hoc quanti conſtiterit ac vario.

Quam ſummam habuerint ſingulis menſibus haec ſtipendia, a diuerſis proditum eſt diuerſimode. HARPOCRATIONIS (*h*), HESYCHII (*i*), et SVIDAE (*k*) loca curſim damus, qui ſibi inuicem haud quaquam conſtant. Si quid coniecturis adſequor, mihi pro dignitate, meritis et egeſtate militum: pro temporum etiam atque aerarii publici ratione beneficium hoc quandoque auctum iterumque diminutum eſſe, uidetur (*l*).

Ariſtides.

(*e*) ARISTIDES tom. I. orat. ed. Canteri p. 331 μόνοι δ' ἁπάντων ἀνθρώπων τρία ταῦτ' ἐνομίσατε· τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς πόλεως τελευτησάντων, αὐτῶν μὲν ἐπαίνους ἐπὶ ταῖς ταφαῖς καθ' ἕκαστον ἔτος λέγειν, τοὺς δὲ παῖδας δημοσίᾳ τρέφειν ἄχρις ἥβης, καὶ τηνικαῦτα ἀποπέμπειν ἐπὶ τοὺς πατρῴους οἴκους μετὰ τῆς πανοπλίας· τοὺς δ' ἀδυνάτους τῶν πολιτῶν δημοσίᾳ τρέφειν· interprete *Guil. CANTERO*: „Soli autem ex omnibus haec tria lege ſanxiſtis: ut qui pro patria obiiſſent, cum ipſi quotannis „publice laudarentur: tum eorum liberi usque ad „pubertatem de publico alerentur, poſtea domum „paternam quisque cum integra armatura remittendi: debiles item ciues publice nutrirentur.

An origo legis uindicanda ſit Piſiſtrato?

(*f*) *In uita Solonis p.* 36. ſub finem, ubi inquit: καὶ νόμους αὐτὸς, Piſiſtratus, ἑτέρους ἔγραψεν, ὧν ἐστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι κελεύων: *et leges etiam ipſe tulit: inter quas et iſta erat, ut in bello mutilati publice alerentur.* Sed idem auctor fide HERACLIDIS, adſerit, hoc Solonis primum decretum fuiſſe: quod Piſiſtratus tantum fuerit imitatus.

(*) Meretur etiam legi PETITVS de *LL. Atticis lib. ult. tit.* 3 *p.* 54. *qui de lege* illa: MVTILATI IN BELLO, PVBLICE ALVNTOR, plura congeſſit, huc omnino facientia.

Lyſiae *de inualidis oratio.*

(*g*) *Oratio ordine XXIII.* eſt, cuius argumentum *p.* 374. his uerbis recitat: φησὶ γὰρ ὁ κατήγορος, οὐ δικαίως με λαμβάνειν τὸ παρὰ τῆς πόλεως ἀργύριον· καὶ γὰρ τῷ σώματι δύνασθαι καὶ οὐκ εἶναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ τέχνην ἐπίστασθαι τοιαύτην, ὥστε καὶ ἄνευ τοῦ διδομένου τούτου ζῆν. Iodocum van der Heide interpretis uerba haec ſunt: "inquit enim accuſator, iniuria me accipere pecuniam a republica: quod corpore ualeam et non ſim ex numero inualidorum et artem calleam eiusmodi, ut facile ſine eo, quod a republica recipio, uiuere queam." Quod ſi cetera in hac oratione perlegantur, illud patebit, non militibus tantum inualidis, ſed quibuscis etiam generis alius emeritis rempublicam in egeſtate ſubueniſſe.

Locus Harpocrationis *de iisdem.*

(*h*) Qui hic eſt: ΑΔΥΝΑΤΟΙ. Ἀδύνατοι οἱ ἐντὸς τριῶν μνῶν κεκτημένοι τὸ σῶμα πεπηρωμένοι· ἐλάμβανον δὲ οὗτοι, δοκιμασθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς, δύο ὀβολοὺς τῆς ἡμέρας ἑκάστης, ἢ ὀβολόν, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ· ὡς δὲ Φιλόχορός φησιν, ἐννέα δραχμὰς κατὰ μῆνα. Ἔστι δὲ καὶ λόγος τις Λυσίου περὶ τοῦ ἀδυνάτου, ἐν ᾧ ὁ εἷς ὀβολὸς λαμβανόμενος μέμνηται· Latina ſunt BLANCARDI: Inualidi *Aeſchines oratione contra Timarchum. Qui intra minas tres poſſiderent* (habes egeſtatem, unum ad beneficium requiſitum) *et membris mutili* (alterum uides) *a ſenatu* (puta Quingentorum) *adprobati duos obolos in dies ſingulos; uel obolum accipiebant, ut ait Ariſtoteles in republica Athenienſium. Vt uero Philochorus dicit, drachmas nouem in menſem. Extat etiam Lyſiae oratio de inualidis, in qua unum obolum accipientis meminit.*

Heſychii.

(*i*) E proxime praecedenti Harpocrationis loco haud difficile eſt ad intelligendum Heſychii uerba mutila eſſe. ΑΔΥΝΑΤΟΙ. οἱ ἐντὸς ἀσυντιμήσεως τριῶν [μνῶν et pro περὶ lege παρὰ] περὶ Ἀθηναίοις ἐλάμβανον δὲ παρὰ τῆς βουλῆς δύο ὀβολούς.

Suidae.

(*k*) Vulgares codices, qualis etiam ille eſt, qui ex officina prodiit Frobeniana, ſic habent: Ἀδύνατοι οἱ πεπηρωμένοι τὸ σῶμα. ἐλάμβανον δὲ οὗτοι δοκιμασθέντες ἀπὸ τῆς βουλῆς οἱ μὲν πεντακοσίων ἑκάστης ἡμέρας, ὀβολοὺς δύο· οἱ δὲ ὀβολόν· Φιλόχορος δέ φησιν, ἐννέα δραχμὰς κατὰ μῆνα. Wolfiana uerſio eſt: "Adynati, id eſt "corpore mutilati. Athenis, ſi a ſenatu quingentorum approbati eſſent, quotidie, ut quidam aiunt, binos (uel alii binos, alii ſingulos) ut alii ſingulos obolos ex aerario accipiebant; Philochoro "auctore, nouenas drachmas in menſem." Videtur potius legendum eſſe, ἀπὸ τῆς βουλῆς Πεντακοσίων, et tum enumerandos beneficiarios, οἱ μὲν ἑκάστης ἡμέρας ὀβολοὺς δύο, οἱ δὲ ὀβολόν· Non enim e quingentis erant, qui accipiebant in diem duos obolos, ceteri uero unum tantum. Hoc enim neque Ariſtoteles dicit, neque alii, quos modo laudauimus. Sed iudicium de inualidorum egeſtate et uulneribus penes quingentorum ſenatum fuiſſe, id eſt, quod ſinguli fere commemorant. Quod ipſe etiam interpres uidetur ſuboluiſſe.

Diuerſorum locorum conciliatio.

(*l*) Qua in re mecum conſentientem habeo *Samuelem* PETITVM *in commentario legum Atticarum lib. VIII. tit.* 3. *p.* 559 Vtrum uero his uerbis concipienda fuerit Attica haec lex: τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι; *mutilati in bello publice aluntur:* an uero aliorum quoque ciuium ſuorum egeſtati in ſimilibus caſibus ſuccurrendum eſſe cenſuerint populi Attici, quae mea ſententia eſt, illud arbitrio iudicioque lectoris relinquo. Ceterum pleraque loca, ab hoc auctore emendata, *Iohannem* etiam MEVRSIVM correxiſſe reperio, ſanioribus uerbis reſtitutis *lib. VI. Attic. lect. c.* 5. *p. m.* 321. Nam in *uita Piſiſtrati*, quam idem ſcripſit, nihil in hoc argumento eſt, quod expectes.

(*a*) *Lib.*

CAPVT VI.

DE VALETVDINARIIS ROMANORVM.

CAP. VI. *CAP. VI.*

Apud Romanos inoccidentes.

A Graecis ad ROMANOS, qui illis uti in imperio; ita in rebus quoque bene gerendis, ſucceſſerunt, deuenimus. Non uero unum tantum et alterum, ſed plurima beneficia in rebus Romanis adnotata reperio: quae in milites inualidos atque emeritos large liberaliterque contulerunt. Vniuerſim TACITVS *(a)* ad ueterum inſtituta prouocat, qui magna poſt praelia faucios largitione et cura ſuſtentauiſſent. Quod ſigillatim LIVIVS *(b)* exemplo probat Fabiorum, qui hoc largitatis genere plebi ſe admodum commendauiſſent. Numerat quoque Aelius SPARTIANVS *(c)* inter Adriani Caeſaris laudes, quod aegros ipſe milites inuiſerit. Quid? quod alius eiusdem ſcriptoris locus *(d)*, qui CASAVBONVM *(e)*; TVRNEBVM *(f)*; GRVTERVM *(g)*; SALMASIVM *(h)* non parum ſolicitos habuit, mihi ad explicandum facillimus uideatur, ſi perſuaſum nobis ſit, Caeſarem Adrianum cauſarios milites *(i)*, id eſt ualetudinis cauſa dimiſſos, uario liberalitatis genere in Gallia ſubleuauiſſe. Quae explicatio uerbis LIVII *(k)*; PLINII *(l)*; SENECAE *(m)* ueterum ICTORVM in pandectis aeque *(n)* ac CODICE, inpri-

Tacitus de cura uulneratorum.

(a) *Lib. IV. annal. cap.* 64. poſtquam caſum deſcripſiſſet, quo quinquaginta hominum millia in urbe debilitata uel obtrita fuerint, demum inquit: „ſub recentem cladem patuere procerum domus, „fomenta et medici paſſim praebiti: fuitque urbs „per illos dies, quanquam maeſta facie, ueterum „inſtitutis ſimilis, NB. qui magna poſt praelia ſau„cios largitione et cura ſuſtentabant.

itemque Liuius.

(b) *Lib. II. cap.* 47. *p. m.* 173 de conſule Romano inquit, qui triumphum egerat: „neque immemor eius, quod initio conſulatus imbiberat, re„conciliandi animos plebis, ſaucios milites cu„randos diuidit patribus. Fabiis plurimi dati: B „nec alibi maiore cura habiti: Inde populares „iam eſſe Fabii: nec hoc ulla, niſi ſalubri reipubli„cae arte.

Aelii Spartiani.

(c) In uita Adriani Caeſaris cap. X. p. m. 90. *nunquam paſſus eſt, aliquem iniuſto a caſtris abeſſe, quum tribunos non fauor militum; ſed iuſtitia commendaret, exemplo etiam uirtutis ſuae ceteros adhortatus, quum aegros milites in hoſpitiis ſuis niſeret, locum caſtris caperet.* Forte non incongruus huic loco alius eſt *c.* 9. *p.* 78. in quo de eodem imperatore inquit: *aegrotos bis ac ter die*, de ſauciis atque inualidis militibus id facile ad credendum C eſt, *uiſitauit, ſolatiis* (cibo, potu, nummis) *refouit, conſilio ſubleuauit: conuiuiis adhibuit.*

Alius locus ſatis uexatus de liberalitate in cauſarios. Explicationes Caſauboni.

(d) Verba loci multis difficultatibus impediti, *cap.* 10. *p.* 79. haec ſunt: *poſt haec profectus in Gallias, omnes CAVSARIOS*, milites ſcilicet, *liberalitatibus ſubleuauit.*

(e) In notis ad Spartianum p. m. 41. ait: *Regius caſuarios liberalitatibus ſubleuauit: Robertus Bon. omnes libertatibus ſubleuauit, alii omnes cauſarios. Quarum omnium lectionum nulla eſt, quam uulgatae uerita anteponamus. Cauſaria liberalitas ita dicta ut miſſio cauſaria. Nam uocabulum cauſa etſi na-* D *tura ſua μέσον, in deteriorem tamen partem accipiebant: quod in aliis dictionibus multis accidit, ut τύχη, συμφορὰ caſus ualetudo, aliis. Inde eſt cauſa pro morbo apud Marcellum empiricum. In cauſa eſſe pro νοσεῖν eidem c.* 7 *oculorum cauſarius c.* 8. *ὁ νοσῶν τῷ ὀφθαλμῷ*, Cauſaria *ergo* liberalitas, *cui aliquis caſus aut calamitas cauſa fuit. In membranis, quis olim in Italia praeſtantiſſimus Puteanus eſt uſus, ſcriptum*, cenſuariis liberalitatibus. *Quae fortaſſe uera lectio.* Vt adeo fluctuare animum interpretis uideamus.

Turnebi.

(f) Aduerſatior. *lib. XXIX. c.* 12. *p. m.* 190. edit. E Pariſinae, ubi inquit: „Omnes cauſariis liberali„tatibus ſubleuauit. Hic multi cauſario legunt. „Quod non modo, me non repugnante, ſed etiam „uehementer adprobante, faciunt. Sed cum in il-

A „lis, qui cauſarii erant, aut damnum acceperant, „aliquid liberalitatis conferri ſoleret, quid uetat, „illud ſubſidium et leuamentum, cauſariam libe„ralitatem uocari? Vt ſi cauſetur, ſe oppreſſam ci„uitatem oneribus uectigalium et tributorum: aut „ab hoſtibus uaſtatos agros: aut * ſi quis cauſetur „apud imperatorem ſe damna feciſſe, corpus *ul„neribus*, bello acceptis, debilitatum *et mutilum* „habere.

Gruteri.

(g) *Palatinus quoque* caſuariis. *Ideo ſcilicet, quod minus notam haberent uita uocis alterius.*

Salmaſii.

(h) *Dicam, quod mihi uerum eſſe, uidetur. Le-* B *gendum puto:* omnes cauſarios liberalitatibus ſubleuauit. *Cauſarius homo: cauſarius locus apud medicos, qui in cauſa eſt, ut morbo ſanetur uel dolore.*

Coniecturae meae.

(i) Ita mihi, aliorum rationibus locisque expenſis, omnino uidetur. Quamuis enim cauſarii uerbo uniuerſim ueniant morbo aut uulnere affiicti mortales: ſunt tamen plura, quae mihi perſuadent, ad inualidorum militum curam cum Caeſaris elogium, tum uerba ſcriptoris unice reſpexiſſe. Primum enim omnes Galliae incolas ualetudinarios liberalitate ſubleuare, neque cauſas habuit Adrianus: neque forte, ſi habuiſſet, eius diuitiae ad tan- C tae humanitatis officia unquam ſuffeciſſent. Deinde in huius imperatoris laude illud inprimis ponitur, quod militiam ſibi commendatiſſimam habuerit. Vt taceam, ex illis, quae ſequuntur, ſatis clarum eſſe, in argumento largitionis militaris biographum uerſatum fuiſſe. Quapropter id exiſtimo laudari in imperatore poſt eius in Galliam aduentum: quod *inualidos* ibi *milites*, absque ſtipendio in egeſtate agentes, donis et largitionibus refouerit et ſubleuauerit, et imperatore et commemoratione ſcriptoris digniſſima uirtute.

Parallela loca Liuii.

(k) LIVII locus planus eſt *lib. VI. c.* 6. *p.* 471. D ubi inquit: *tertius exercitus ex cauſariis ſenioribusque* (ualetudine aut ſenecta emeritis militibus) *a L. Quintio ſcribatur, qui urbi moenibusque praeſidio ſit.* Suo tamen aeuo *Angelus* POLITIANVS *Miſcell. Centur. I. c.* 92. *p.* 141. ſentit: *Cauſarii, qui ſint, non temere, qui tibi explicet, inuenias, ſed ratiocinari poſſumus, cauſarios proprie dici milites, ualetudinis cauſa miſſos.*

Plinii.

(l) PLINIVS *lib XXV. Hiſt. Natur. c.* 5. *p.* 656. qui uniuerſim hac uoce utitur, *Toridis, aut ſi exulcerata ſint praecordia, uel tumeant minimeque ſanguinem excreantibus*, CAVSARIIS *uel latere uel* E *faucibus*

Senecae.

(m) Eodem fere modo SENECA *epiſt.* 63 *p.* 91. *n.* 7. *Sic in animo noſtro ſunt, quaſi cauſariae* (morboſae) *partes, quibus adhibenda curatio eſt.*

Pandectae iuris.

(n) VLPIANVS *libro VI. ad edictum* uim huius uoc-

CAP. VI. primis THEODOSIANO (*o*) ualde congruunt: unde conſtat, inualidos praecipue milites ueniſſe nomine CAVSARIORVM. Neque beneficia, uulneratis militibus collata, ſlicui peregrina hic eſſe poſſint, cum in utroque etiam CODICE iuris pragmaticae ſanctiones exrent: quae hanc curam reipublicae admodum commendare uidentur. Priuilegia enim ueteranorum CAVSARIIS quoque irrogata uoluit ANTONINVS (*p*). ARCADIVS et HONORIVS AA (*q*) non omnes, qui militiam, teſtimonialibus acceptis, deſeruiſſent, ueteranorum beneficiis dignos habent, quod plurimi eorum propter effoeminatos mores diſcedant: uerum pari omnino iure cum ueteranis illos frui iubent, quos GLORIOSORVM VVLNERVM CICATRICES cauſaria miſſio ab hac ſuſpicione liberet contueaturque. Praeterea ſigillatim Caeſares inualidis quoque militibus indulgent IMMVNITATEM a CENSV (*r*); EXCVSATIONEM a MVNERIBVS publicis (*s*); AGROS; item SEMINA; BOVES, unde cultum et uictum caperent (*t*); quae omnia cum de ueteranis aeque ac inualidis militibus tradita ſint: nullus dubito, NVMMARIAS etiam LARGITIONES cauſariis non minus atque emeritis et ueteranis obueniſſe. Ad illos enim pari omnino iure mihi pertinere uidentur, quae DIO CASSIVS (*u*), SVETONIVS (*x*); TACITVS (*y*); SALLVSTIVS (*z*); inque iure noſtro MODESTINVS *CAP. VI.*

---

uerbi plene curateque definit. Quod habetur *l.* 2. *ff. de his qui not. infam.* §. 2. *Eſt et* honeſta *miſſio, quae emeritis ſtipendiis indulgetur:* cauſaria, *quae propter ualetudinem laboribus militiae ſoluit:* ignominioſa, *propter delictum.* Idem fere MACER *l.* 13. §. 3. *ff. de re milit.* quae uerba exſcripta ſunt ſuperius *Cap. III. lit. f. p.* 256. Verum uero *l. eadem* 13. §. 2. *illud conſtat ff. de re milit.* cauſariE miſſus, an uero miſſus cauſariA legendum ſit, non definio. Illud STEPHANVS habet: hoc editio uulgata. Singulare etiam eſt, quod ANTONINVS conſtituit *l.* 1. *C. de excuſationibus ueteranorum*, hoc modo. *qui cauſaria miſſione ſacramento poſt uiginti anno-* B *rum ſtipendia ſoluuntur et integram famam retinent, ad publica priuilegia ueteranis conceſſa pertineat.*

idemque Codex.

(*o*) Plurima huius generis teſtimonia ſuperſunt in *Codice THEODOSIANO.* Cauſariae enim miſſiones ibi celebrantur, ob glorioſorum *uulnerum cicatrices;* corporis aegritudinem debilitatemque *l.* 4. *et* 12. *de ueteranis l.* 5. *de re militari et l.* 9. *de deſertoribus.*

Imprimis Theodoſianis.

(*p*) *In l.* 1. *C. de excuſationibus ueteranorum* his uerbis: *qui cauſaria miſſione ſacramento ſoluuntur et integram famam retinent, ad publica priuilegia ueteranis conceſſa pertinent.*

Cauſariis eadem priuilegia atque ueteranis teſtibus Antonino. Honorio.

(*q*) Conſtitutio ipſa habetur *l.* 12. *Cod. Theod. de ueteranis.* Summa uerborum haec eſt: „Plerique „teſtimonialibus, fraude quaeſitis fiunt ueterani, „qui milites non fuerunt: nonnulli inter exordia „militiae in ipſo aetatis flore diſcedunt. Si quis „igitur uel prima ſtipendia uel nondum ut oporte„bat impleta, miſſionis colore deſeruit, nihil im„petrata ualeant. Niſi forte quempiam aut defeſ„ſae aetatis aut corporis aegritudo aut glorioſorum „uulnerum cicatrices cauſaria uel honeſta miſſione „defendant. Ne otii et ſocordiae amore ſe quis „excuſet." Idem imperator *l.* 3. *titulo eod.* ſtatuit: D *quae omnia* illa reſpicit, quae contra temerarias ac emendicatas miſſiones diſputauerat, *officere illis non patimur, quos emeritos felicibus caſtris, uel honeſta interdum aduerſae ualetudinis miſſio, uel VVLNERVM LAVDABILIS excuſatio, uel emenſum ſub ſignis tempus abſoluit.*

(*r*) *L.* 4. *C. Theod. de ueteranis.* Cuius uerba, quae huc pertinent, haec ſunt: „ueteranis quoque „eadem excuſationis ſolatia habituris qui tempore „meruerint miſſionem, uel debilitatis cauſa dimiſ„ſi fuerunt, uel ſe ob belli uulnera dimiſſos proba„uerint.

Sigillatim immunitas a cenſu.

(*s*) Facile hoc ac credendum eſt, ideoque ſuperſedere licet prolixa eius priuilegii indagatione Euoluantur in Theodoſiano *C. l.* 5. *de re militari et l.* 9. *de ueteranis.*

a munere publico.

(*t*) VALENTINIANI et VALENTIS AA. hae conſtitutiones ſunt *l.* 8. *C. Theod. de ueteranis.* A Iuuabit forte integra uerba exſcripſiſſe. „Omni„bus, *inquiunt*, ueteranis, quam uolunt *patriam* „damus et *immunitatem* perpetuam pollicemur. „Habeant, ubi elegerint *agros* et ſibi eorundem „*fructus* ceſſuros eſſe cognoſcant. Nullum ex his „agris *ſtipendium*, nullam annuam praeſtationem „poſtulauimus. Amplius addentes, ut etiam ad „culturam eorundem agrorum *animalia* et *ſemina* „praebeamus. Ita ut is, qui ex protectore dimiſ„ſus erit, *duo boum* paria et *centum* modios utriuſ„que *frugis* conſequatur. Alii uero, qui honeſtas „miſſiones ſiue CAVSARIAS conſequuntur, ſin„gula paria boum et quinquaginta modios utriuſ„que frugis accipiant. Super quibus *praebendis* „ad competentes iudices ſcripta congrua deſtinata „ſunt. Si quos etiam *ſeruulos* familiasue ad agrum „duxerint, immunes perpetuo poſſideant." Vnde iterum patet, eadem cauſariis priuilegia fuiſſe, quae ueteranis; niſi forte ſpeciatim aliquid a republica aut imperatore ſigillatim conſtitutum eſſe, reperiamus. Plura loca, quae huc faciunt, congeſſit dn. *Praeſes de formula Marchiae* Tom. I. opuſc. IV. cap. II. §. 2. lit. g p. 214.

Agri fructuum, boum largitiones.

(*u*) Clariſſimus locus eſt, quem habet in uita C AVGVSTI *lib. LV. p. m.* 563 uerbis, quae ſequuntur: Χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἄθλων σμικρότητα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστῶτας ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρόνου ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δορυφορικοῦ πεντακισχιλίας δραχμάς, ἐπειδὰν ἑκκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἑτέροις τρισχιλίας, ἐπειδὰν εἴκοσι στρατεύσωνται, δίδοσθαι. LEVNCLAVII uerſio haec eſt: „quum milites praemiorum exiguitatem ob „impendentia praeſertim bella aegre ferrent, ac „nemo extra tempus militiae conſtitutum arma „ſumere uellet, decretum eſt, ut cohortibus prae„toriis, D poſtquam annos ſedecim meruiſſent, ui„ritim uicena millia nummum, reliquis exactis „militiae 20. annis duodena darentur.

Nummi, teſtibus Dione.

(*x*) Vexatiſſimus locus eſt in uita *I. Caeſaris* cap. 38. p. 17, *ueteranis legionibus praedae nomine in pedites ſingulos ſuper bina ſeſtertia, quae initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites uicena quaterna millia nummum dedit. Aſſignauit et agros, ſed non continuos, ne quis poſſeſſorum expelleretur.*

Suetonio.

(*y*) *Lib. I. annal.* cap. 17. p. 13. *Si quis tot caſus militiae uita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum uel* E *inculta montium accipiant.*

Tacito.

(*z*) Similis priori locus eſt: *egregia ſcilicet mercede cum relegati in paludes ac ſyluas, contumeliam atque inuidiam ſuam, praemia prae aliis intelligeat.* Addit LIPSIVS *in libr.* 1. *Taciti c.* 17. *p.* 38. *Illudit enim atque inuidiam Sullanas agrorum diuiſiones, quod pleraque paluſtria adſignata militibus aut inculta.*

Salluſtio.

CAP. VI. STINVS (*aa*) aliique plures, rei inprimis agrariae ſcriptores Siculus FLACCVS (*bb*) et HYGINVS (*cc*) de praemiis atque emerito militum commemorarunt. Cum quod aequitas id ſummopere commendet (*dd*): tum, quod MACER (*ee*) claris uerbis id affirmare uideatur. Equidem ſcio, LIPSIVM (*ff*), uirum in hoc ſtudii genere ſummum, contra facere. Verum loca, quibus ille ad ita ſentiendum utitur (*gg*), de illis tantum militibus intelligo, qui infirmi corporis imbecillitate et mollitie miſſionem impetrarunt, ad ferenda belli incommoda ſtatim parum idonei (*hh*): non de illis, quorum robur, uires, latera et lacertos, frigus, aeſtus, imber, fames, ſitis, tela, enſes inter aſſiduos militiae labores, clades et praelia diſperdiderunt, ut mutili, claudi; ſaucii, inualidi ad patrios lares reuerterentur. Quibus tantum abeſt, ut rerum cum fortitudine geſtarum praemia uulnera fuerint morbique: ut potius ſatis euictum ſit (**), Romanos hoc genus cauſariorum nullo non CAP. VI.

---

culsa. Si enim recte memini, conſtitutiones aliorum legi, ne militibus ueteranis alii quam culti et frugiferi agri diſtribuerentur.

Modeſtino. (*aa*) l. 3. §. 8 ff. de re milit. *qui militiae tempus in deſertione impleuit, emerito priuatur.* & §. 12. *ut ueteranus reſtituetur et emerita accipiet.* L. etiam 5. §. 7. *ff. eod. ueteranus erit reſtituendus et praemium et emeritum capiet.*

Flacco. (*bb*) In libro de *conditionibus agrorum* parte illa, in qua agit de *quaeſtoriis agris* p. 15. antiqui *Romanorum agrum ex hoſte captum uictori populo per bina iugera partiti ſunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt.* Idem p. 16. *captus ager ex hoſte* B *uictori militi ueteranoque,* quis uulneratos in praelio hic excluderet, *eſt aſſignatus.* Sed ne quis exiſtimet, ſterilia nomioa haec fuiſſe p. 17 addit: *Militi ueteranoque*, ueterani enim in caſtris manſerant, a militibus in eo diſtincti, quod onera excubiarum aliaque non cum illis communia habuere, *cultura*, id eſt terra iam exculta, *aſſignatur. Si quid enim amari et incerti ſoli eſt, id aſſignatione non datur.* Praeterea p. 21. *pulſique agris ſunt ueteranusque uictor eo deductus eſt.*

Hygino. (*cc*) In libro de *limitib. conſtituendis* p. 205. *agri ex hoſte capti ſunt, ut aſſignarentur militibus, quorum uirtute capti erant.* C Deinde p. 208 ueteranorum qooque mentionem fecit: „Et ſunt quoque „quaedam Diui Auguſti edicta, quibus ſignificat, „quoties ex alienis territoriis agros ſumpſiſſet et „aſſignaſſet ueteranis, nihil aliud ad coloniae iu„risdictionem pertinere, quam quod ueteranis da„tum aſſignatumque ſit.

Aequitas rei. (*dd*) Non credo dubitatum iri de ſumma rei aequitate, qua cauſarii, id eſt uulneribus adflicti et mutilatione deperditi milites iisdem praemiis eodemque emerito gauiſi ſunt cum emeritis et ueteranis. Ex tribus enim officiis, quodnam dignius D quaeſo eſt? Per uiginti et quod excedit, annos in caſtris incolumem agere; quinquagenario maiorem in exercitu conſpici: an uero primo ſtatim uel altero anno ex praelio ſaucium aut claudum reuerti, ad omnium operarum locationes prorſus inhabilem atque ineptum. Et quae maior eſſe poteſt, atque magis pernicioſa militum contagio, quam uitae parcere, uulnera metuere, extimeſcere et horrere ſanguinem.

Macer *l. 13. ff. de re milit.* (*ee*) Clariſſima eſt *l. 13. ff de re militari.* Verba quae huc facere uidentur, haec ſunt; *Quod PRAEMII loco ueteranis conceſſum eſſe intelligitur et idea* E *et ad eum, qui CAVSARIA miſſus eſt* [in quo numero inualidi tantum milites ſup. lit. e. ſqq.) *poteſt pertinere, cum huic quoque PRAEMIVM praeſtatur.* Conferri cum his poſſunt ea, quae ſuperius ſcripſimus *Cap. III. lit. a.*

Lipſii noſtrae aduerſa opinio. (*ff*) Prodit ſententiam ſuam *ad lib. I. Annal. TACITI p. 37. Praemia enim, de quibus dicam, mortuis non debebantur, ſicuti nec cum cauſa miſſis,* inualidis ſcilicet, *ante ſtipendia completa.* Niſi ſcilicet *uiginti* annos aut plures, illud conſtitutum militiae tempus meruiſſent.

Suetonius ex (*gg*) Duo loca adfert pro ſententiae, quam fouet, A firmamento SVETONII unus habetur c. 48. in Tiberio, de quo ait: *atque etiam miſſiones ueteranorum rariſſimas fecit ex ſenio mortem, ex morte compendium captans.* Vt ſcilicet onus ſubterfugeret Caeſar conſuetis eis praemia et emeritum praſtandi. Alter cap 43. in Caligula: *in exercitu recenſendo plerisque centurionum maturas et nonnullis ante pauciſſimos, quam conſummaturi eſſent dies, primos pilos ademit, cauſatus ſenium cuiusque et imbecillitatem.* Id uult, cauſaria milites exauctoraſſe ante tempus emeritum, praemio emeritoque priuare. Vnde facile ad concludendum, cauſarios neque praemia accepiſſe neque emeritum. B *plicatus.*

(*hh*) Plura, ut ita ſentiam, mihi ſuadere uidentur. De contrariis ſcriptorum teſtimoniis atque ipſius rei iniquitate actum eſt in locis praecedentibus. Sed apud ipſum quoque SVETONIVM *cap. XXIV. in Auguſto* aliquid extare puto, unde nouum firmamentum ſpero meae opinioni. Ita ibi de Octauio: *Decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimiſit. Item alias, immodeſte MISSIONEM poſtulantes, citra commoda emeritorum praemiorumque exauctorauit.* Tria miſſionum genera ſuperius explicauimus *cap. III. p. 236. lit. f.* C De *ignominioſa* hic ſermo eſſe, non poteſt, quia cum ignominioia miſſis nulla praemia fuerunt: de ſola *legitima* non eſt, ut locum intelligamus, cum tempus militiae, legibus definitum uix in controuerſiam aut dubitationem cadere, potuerit: ſupereſt itaque *cauſaria.* Inualetudo enim cognitionem uoluit imperatoris, utrum tanta haec eſſet, quae miſſionem mereretur. Officio tribuni hic deſcripſit *Rab. Herm. SCHELIVS ad Hygin. p. 1049.* Quod ſi quem traeduit huius iudicio ſtatre: cauſae noſtro eſſe uidebantur, emeriti praemiorumque commodis priuare importunos actores. Atque ſic ſcholae arguerent a priuatione ad habitum. D *Cauſariam miſſionem factam eſſe non citra commoda emeritorum.*

(**) Quae ſuperius p. 264. de beneficiis Romanorum diximus, in *cauſarios* milites collatis; illa amplioribus etiam nunc locis confirmari, queunt. Pertinere huc uidetur principio liberalitas *Alexandri Seueri*, de quo LAMPRIDIVS *c. 47. p. 999. Aegrotantes ipſe uiſitauit per tentoria milites etiam ultimos et carpentis uexit et omnibus neceſſariis adiuuit. Et ſi forte grauius laboraſſent, per ciuitates et agros patribus familias honeſtioribus et* E *ſanctioribus matronis diſtribuebat, reddens impendia, quae feciſſent, ſiue conualuiſſent illi, ſeu periſſent.* Eadem deinde uirtus TRAIANI, XIPHILINO deſcripta apud Dionem lib. LXVIII. p. 771. his uerbis: Συμβαλὼν δὲ αὐτοῖς ὁ Τραϊανὸς· πολλοὺς μὲν τῶν οἰκείων τραυματίας ἑώρα, πολλοὺς δὲ τῶν πολεμίων ἀπέκτεινε· Ὅτε γὰρ ἐπιλειπόντων τῶν ἐπιδέσμων, οὐδὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος λέγεται φείσασθαι, ἀλλ' ἐς τὰ [illegible] διὰ [illegible] καταδεσμοῖς τοῖς δὲ [illegible] [illegible] ἐν τῇ μάχῃ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] κελεῦσαι. Latine LEVNCLAVIVS reddit: „Traianus nihilominus „conflixit. Qui in praelio quanquam magna caedes hoſtium facta eſt, tamen multos ex ſuis ſaucios „uidit. *Quod amplius demonſtratur exemplis et legibus,* *Traiani.*

CAP. VI. non emerito praemioque digniſſimum habuiſſe (*ii*). Ceterum id tamen nullibi proditum reperio, quod PETRVS AB ANDLO (*kk*) habet: Romanos in gratiam militum inualidorum ampliſſima quoque ualetudinaria inſtituiſſe, quale Romae fuerit taberna meritoria (*ll*). Quam fabulam forte ex eodem deſcripſit HOFMANNVS (*mm*). Neque maioris momenti eſſe uidetur, quod Italicus ſcriptor, *CAP. VI.*

10-

„uidit. Quumque deficerent ea, quibus uulne„ra militum obligarentur, fertur ne ueſti quidem „ſuae pepercifſe, ſed etiam diſcidiſſe, [ad obligan„da uulnera militum] caeſisque in praelio ſtatuiſſe „aram et quotannis parentari iuſſiſſe.“ Poſt hue pertinere illa etiam LVCANI exiſtimo lib. I. Pharſalic. *uerſ.* 265.

- - - - mihi ſi merces erepta laborum eſt,
His ſaltem longi non me duce praemia belli
Reddantur? miles ſub quolibet iſte triumphet?
Conferet exanguis quo ſe poſt bella ſenectus?
Quae ſedes erit emeritis? quae rura dabuntur?
Quae noſter ueteranus aret? quae moenia FESSIS?

Idem enim uerbum Plinius in panegyrico Traiani adhibet: *Quid? quum ſolutum ſolatium FESSIS aegris opem adferres. Non tibi moris, tua inire tentoria niſi commilitonum ante luſtraſſes, nec requiem corpori, niſi poſt omnes dare.* Praeterea, cuius principio mentionem facere, debuiſſem, *Tiberii* exemplum nobis ante oculos hac in re ponit VELLEIVS PATERCVLVS *lib. II. hiſt. cap.* 114. „o rem dictu „non eminentem, ſed ſolida uirtute atque utilitate „maximam. Per omne belli Germanici Pannoni„cique tempus nemo e nobis imbecillus fuit, cuius „ſalus ac ualetudo non ita ſuſtentaretur Caeſaris „cura, tanquam diſtractiſſimus ille tantorum one„rum mole huic uni negotio uacaret animus. Erat „deſiderantibus paratum iunctum uehiculum: le„ctica eius publicata, cuius beneficium cum alii tum „ego ſenſi. Iam Medici, iam apparatus cibi, iam „in hoc ſolum importatum inſtrumentum balnei, „nullius non ſuccurrit ualetudini.“ Non minus memorabile eſt, quod de *Metello* ſcribit SALLVSTIVS in bello Iugurthino cap. 52. p. 277. *Metellus in iisdem caſtris quatriduo moratus ſaucios cum cura reficit; meritos in praeliis more militiae donat, uniuerſos in concione laudat atque agit gratias. Hortatur ad cetera.* Quid? quod ualetudinarium in caſtris habuiſſe Romanos hoc fine exponat HYGINVS *Gromaticus* mox ab initio lucubratiunculae de caſtrametatione: „Quoties quinque aut ſex le„giones acceptae fuerint, duae cohortes primae la„teribus praetorii tendere debebunt; duae in prae„tentura, ſupra quas VALETVDINARIVM, dein„de uexillarium. Et ſi ſtrictior fuerit pedatura, co„horti legionariae dari debet, ſed numero ſuo, ut ſe„ptuaginta pedes VALETVDINARIVM et reli„qua, quae ſupra tendunt, accipiant, hoc eſt ueteri„narium et fabrica, quae ideo longius poſita eſt, ut „VALETVDINARIVM quietum eſſe conuale„ſcentibus poſſit.“ Praetereo loca eius generis alia.

Tiberii. *Metelli.* *Locus ualetudinarii.*

(*ii*) De argumentis hactenus: de re ipſa ſummatim nunc addendum, idque ſine interpellatione ſcriptorum. Principio ciues Romani ſuis ſumtibus caſtra ſequebantur non reipublicae. Stipendia per tria ſecula et amplius neſciebant. Qui ergo caſum in bello fecerat, eum quisque priuatim tulit. Omnis tum ſpes in uictoria et praeda. Ad utrumque fortunae remedium milites magnopere anhelarunt. Praeda plerumque occupanti ceſſit: agrorum ex hoſte deuicto non modica pars inter milites diſtributa. Portio cuique adſignata pro muneris ratione officiique. Factum itaque, ut militia quandoque opes pareret, iterumque adferret egeſtatem. Itum fuerat in bellum a XVII. ad L. usque annum aetatis. Tempus, quo merere tenebantur, diuerſum fuit. Viceſimum annum raro exiuit. Vſus deinde docuit et facies reipublicae, ut priſtini mores migrarentur. Stipendia itaque ſolui coeperunt quarto ſeculo poſt conditam urbem. Durum nihilominus uel ſic fuerat, operas militiae locare et omnem mercedem aeſtimare a ſtipendio. Vita, ualetudo, ſanguis, libertas maioris eſſe uidebantur, quam ut pro uili et modico obſonio belli periculis exponerentur. Inde conſilia de militibus in officio continendis. Ad alia atque alia diuerſo tempore deuentum eſt. Propoſita ſtrenuis militibus honoris ſymbola; dignitates; largitiones nummariae, alia. Duo etiam miſſionum genera legitima et cauſſaria admodum probabantur. Sed parum tamen erat, ſenecta et ualetudine, confectis militibus otium dare et quietem, in tanta rerum anguſtia, quae illos plerumque urſerunt. Subleuandae egeſtatis ergo, agri adſignati: diſtributi fructus: boues: ſerui: munerum factae largitiones. His commodis ſtetit floruitque militia Romanorum. Legat, qui uelit, poſt illos rei militaris ſcriptores, quos GRAEVIVS *tomo X antiquitatum Romanorum* integros exhibet, LIPSIVM quoque; VALTRINVM; LAZIVM; BOXHORNIVM; PVTEANVM; SIGONIVM; PANVINIVM aliosque, qui ex inſtituto militaria tractarunt. Agnoſcet forte poſtea, uno hic intuitu conſpici, quae ab aliis uel neglecta uel confuſe et permixte diſperſa ſunt.

Summatim de commodis militum facta miſſione.

(*kk*) Verba eius plena et manifeſta ſunt *lib. II.* de imperio Romano *c. 13. p. m. 98* “Altera fuit “cauſaria, quae ante finitum tempus ex cauſa ratio“nabili uel ob neceſſitatem aut infirmitatem uel ae“tatem fiebat. Aetas autem ſexaginta annorum “fuit iuſta cauſa remiſſionis, quod poſt illud tempus “dicuntur minui uires nec amplius ſufficere poſſunt “ad bellandum. Pauperes (*milites*) remiſſi, qui am“plius belligerare non poterant, Romae in taber“nam meritoriam recipiebantur, ubi milites ob me“ritum uitae ſtipendium aere publico recipiebant “In qua et tempore natalis Chriſti fons olei largiſſi“mo riuo per totam diem manare coepit in loco, “ubi nunc templum S. Mariae trans Tiberim ſi“tum eſt.

Andloi opinio de taberna meritoria apud Romanos

(*ll*) Fateor me diu multumque, ſed fruſtra ſolicitum fuiſſe, ut hunc Andloi locum, condigno antiqui ſcriptoris teſtimonio corroborarem. FRLHERVS inſignis commentator eius non explicauit eum; ſed his tantum uerbis auxit: *imo plerumque in agris aſſignatis bene meriti aetatem exigebant.* Forte etiam ipſi aqua haeſit. Neque uero meam hic induſtriam ſatis habui: quin poſt *dn. praeſidem* illud etiam literati orbis oraculum conſulerem, CELLARIVM noſtrum uolo, qui ad quaeſita his uerbis mihi reſcripſit: *Nihil inuenio, niſi quod Alexander DONATVS in Roma ſua lib. III. c. 21. quidem tabernam meritoriam in transtiberina habet, ſed alii uſui deſtinatam, ut claſſiarii Rauennates, quando Romam ſpectaculorum cauſa uenirent, ibi locarentur. De infirmis prorſus ſilet: nec ſuae opinionis illum auctorem allegat.*

deſtituitur auctoritate ueterum.

(*mm*) *Taberna*, inquit, *meritoria Romae apud aedem S. Mariae trans Tiberim ubi milites emeriti et infirmi habitabant. Hic horti et turris ex qua Nero incendium urbis ſpectauit.* Viri eruditi induſtriam fidemque in dubium temere non uoco. Cum uero ſuos ille auctores laudet alias: ſuſpectam cauſam habeo, quare eos hic omittat. Itaque conicctor, non claſſico haec eum debere, ſed uulgari ac proletario ſcriptori; quem indignum cenſuerit commemoratione. Ceterum, quae tabernae apud Latinos uera ſignificatio, quamque diuerſa fuerit,

Neque hic ſufficit fides Hofmanni.

nemo

CAP. VI. IOHANNES BOTERVS (nn) de publica conſtitutione Scipionis memorat, qua militibus inualidis annuatim tantum agri donatum ſit, quantum quiſque biduo araret. Veniam mihi polliceor a manibus horum ſcriptorum, ſi falſi eos arguo, forte etiam cum iniuria (oo). Merito enim id facere licuerit, cum mei cauſa, ut aliquem fruſtrationis habeam fructum: tum aliorum, ne et illi inueſtigando operam ſuam deinceps inutiliter perdant. CAP. VI.

---

nemo eruditius pleniusue contra Vallam docuit quam *Ioann. BRECHAEVS*, Gallus, libro de uerborum ſignificatione l. 183. p. m. 354. Quem fere ſecutus eſt *Iob GOEDAEVS* in prolixo commentario de *uerb. et rer. ſignificat.* Ceterum noli credere a ICtis Romanis hic aliquid praeſidii expectandum: *meritorias* enim *tabernas* illi pro *mercatoriis* accipiunt. Inde argentaria; caſcaria; ferraria; cauponaria; uinaria et quae ſunt generis eiuſdem, doctoribus ad *l. 183. et 184. ff. de V. S.* prolixe diſputata.

Scipionis ſtatutum de cura militum inualidorum.

(nn) *De Politia illuſtrium lib. IX. c. 11. p. 657. Notum erat*, inquit, *Romanis* ut beneſacerent inualidis militibus *Praeterquam enim quod militibus, de republica bene meritis ſtipendia numerabant, agros quoque quibus ſuſtentarentur, dederunt. Vnicum inter multa exemplum adduco. Scipio maior publico ſtatuto conſtituit, ut ſingulis militibus, qui bello amplius minus eſſent idonei pro militari officio annuatim tantum agri, quantum quiſque biduo araret, donaretur.*

Peſſimi Gallorum et Italorum mores, de rebus uetuſtis ſcribere, abſque auctoritate ueterum.

(oo) Sibi enim tribuant, cur in re, aut nullis aut paucisſimis prodita, teſtem non produxerint auctoremque ſuum. Iuris quaedam praeſumtio eſt pro maiori parte: quae nonniſi ueritati cedit, idoneo ſcriptorum teſtimonio corroboratae. Fateor inter nimium et parum in allegationibus plurimum peccari. Philoſophi teſtes laudant: laudant etiam hiſtorici. Illis utilitas hoc ſaepe commendat, ne, opinione nouitatis, abhorreant mortales a ueritate: his autem quaedam neceſſitas idem imponit, ne, ut ICti ſine lege, illi abſque idoneo teſte loquantur. Equidem nolim hoc in rebus, ubique obuiis poſtulare. Sicut enim uulgi ſermone dicitur, *iura nouit curia*: ita rerum gnaro multitudo teſtium, ut res ſuperflua, taedium adferret ac ſtomachum moueblt. Verum quoties aliquid contra communem et plerisque tritam uiam ſtatuitur: toties perfricta fronte eousque negauerim, donec auctoritate ingenui monumenti alia fuerim edoctus. Bone Deus! dum haec ſcribo, Italorum et Gallorum memini, qui non condunt hiſtoriam, ſed, poetarum more, ex ingenio pleraque eius effingunt. Quae ſomnia quaeſo *Varillaſii*, parco nominibus aliorum, quorum ſuaues narratiunculae Aeſopi et Amadiſii fabulis ſimiliores ſunt, quam ut nomen mereri debeant hiſtoriarum. Alia ratio ſcriptorum ſui temporis; a quibus tantum ueritati periculum non eſt. Quis enim omnem adeo pudorem exuerit, ut in medium proferre non erubeſceret, quod ſenſibus ac animis mortalium falſum intelligeretur. Singulare quidem eſt, quod de *Hungaris* cognomento uulgari *rebellibus* commemoratur; eos huius anni uictorias, in Hiſpaniis ac Belgio aduerſus Gallos reportatas, etiamnunc in dubium uocare, quaſi nugas haſce uenderent Caeſarei et anilibus iam terriculamentis, quod hactenus ui non potuerint, confundere in ordinemque redigere tentarent uindices atque inſtauratores Hungaricae libertatis: uerum neque hae artes perpetuae ſunt, ut uel aetatem in literis ferre uel impudicam ſcriptoris imprudentiam prouocare tuerique poſſint. Vt adeo parum aut nihil damni inde patiatur lux illa ueritatis.

CAPVT VII.

DE VALETVDINARIIS IMPERII ORIENTALIS.

CAP. VII. Apud Romanos in ORIENTE.

QVamuis autem nulla ſe prodat inſtitutio VALETVDINARII in Italia: Romanorum tamen in oriente pietas in hoc genere praeclaris auctoribus eſt teſtatiſſima. Vt enim taceam, quod primum illi conditorem celebrent Zoticum (a), qui huius pietatis officium inuenerit: tanta etiam ſupremi pauperum praefecti Conſtantinopoli auctoritas (b); ut nihil dubitauerit frater imperatoris, quin hanc CAP. VII.

Ptochotrophiorum inuentor an Zoticus.

(a) Ita *l. 32. C. de epiſcopis et clericis* his uerbis: *Omnia priuilegia, quae a retro principibus praeſtita ſunt orphanotrophiis aut ptochotrophiis ſeu Xenodochiis ac rebus iuris eorum, ad curam oeconomi, uiri religioſiſſimi, presbyteri et orphanotrophi uel ad eos, qui poſt eum loco eius ſucceſſerint pertinentibus ad ſimilitudinem ZOTICI beatiſſimae memoriae, qui primus huiusmodi pietatis officium inueniſſe, dicitur, per hanc pragmaticam ſanctionem firma illibataque in perpetuum cuſtodiri decernimus.* Conſtitutio *Leonis* eſt atque *Anthemii.* ZOTICVM uero illum eſſe, qui tempore Conſtantini magni Roma Byzantium uenerit primusque aedificauerit LOBOTROPHIVM ex ineditis auctoribus Graecis probat du FRESNE *in Conſtantinopoli Chriſtiana lib. IV. cap 17. et 19. p. 165.* In eo autem uir in hoc ſtudii genere ſummus me uix conſentientem habet, quod *lobotrophium* idem ac *leproſorium* fuiſſe dicat.

Lobotrophium quid?

Sane λωβὸς uerbum, hominem *mutilatum* aut uulneribus deformatum notat. Quorſum locus GALENI medici pertinet, in quo ſcribit: οἱ ἐκ τῆς παλαίστρας ἅπαντα λελωβημένοι, *omnibus partibus mutilati ſunt palaeſtritae.* Vt adeo non ſit, quod dubitemus, *lobotrophium* hominum inualidorum cauſa uniuerſim inſtauratum fuiſſe. CODINVS in l. ab ipſo Freſneo citato: Ὠκοδόμησε δὲ καὶ τὸν ἅγιον Ζωτικὸν, καὶ ἔστησεν ἀναπαύεσθαι τοὺς λωβοὺς, καὶ σιτηρέσιον λαμβάνειν. *Similiter, ait et ſanctum Zoticum et ſtatuerunt ibi* mutilatos *et alimenta praebuerunt.* Ceterum Zoticus ille eſt, cuius feſtum agunt Graeci ultimo menſis Decembris. Sunt uerba Freſnei.

Orphanotrophi magna dignitas in imperio orientis.

(b) Praeter *Zoticum*, modo deſcriptum, alii quoque orphanotrophi in iure occurrunt. *Nicon.* de quo CVIACIVS *Obſeru. lib. I. c. 12.* Et tempore Iuſtiniani *Samſon Nouell. 131. c. 15. Nou. 59. c. 3.* Pauperum enim cura, inprimis eorum, qui egeſtatem ſibi bono reipublicae contraxerunt, principis eſſe debet, cum quod ipſius maxime interſit, ciues de ſocietate ſua bene mereri; tum quod priuilegiorum collatio eidem a populo conceſſa ſit, ut aequus ſit rerum largitor aeſtimatorque

(c) Io-

CAP. VII. hanc ſpartam ſubiret (*c*). Ipſi IVSTINIANO (*d*) commendatiſſima haec cura fuit, clariſſimis conſtitutionibus in codice noſtro prodita. Sigillatim praeterea militum inualidorum miſeratione magnopere adfectus fuit PHILIPPVS, dux Mauritii imperatoris, ut aliis exemplo hic eſſe poſſit, teſte THEOPHYLACTO SIMOCATTA (*e*). Imitatus hac in re praeceptionem, quam imperatoribus dedit MAVRITIVS, auctor ſtrategicorum (*f*). Alexius imperator, quanto adparatu militum inualidorum contubernium in urbe inſtituerit; quanta munificentia aluerit miſeros atque emeritos contubernales: prolixo commentario exponit princeps filia ANNA COMNENA (*g*). Verum enimuero quam celebris etiam fuerit im- *CAP. VII.*

Imperatoris frater orphanotrophus. (*c*) Ioannes frater imperatoris, Michaelis Paphlagonis de quo *Ioannes ZONARAS Annalium tom. III. p. m.* 189. Quis ergo flagrantiſſimum illud ſtudium reuocauerit, quo Porusfici regni heres, *unicus regis.* excelſi atque inuicti animi princeps fertur, ut inualidis atque bene meritis militibus contubernium eſſet, ad quod, ceu ad requiem exantlati laboris, inter caſus et pericula, anhelarent

Iuſtiniani elogium ex hoc argumento. (*d*) Inprimis huc pertinent *leges* 32. 35. 42. *C. de Epiſcopis et Clericis et Orphanotrophis.* Pro pauperibus cura PROCOPIO laudata eſt *lib. I. de aedif. Iuſtin. p.* 9 et 124. et quae in notis habet *p.* 25. *Theodoricus Adamaeus.* Quare ampliſſimum omnino B campum habuere RIVIVS et EICHELIVS, p. 298. in quo exercerent illa Iuſtiniani flagella atque impudentiſſimos obtrectatores, qui *miſere eum inopes* habuiſſe, mentiebantur. Sed ita eſt, Deus et dies detegunt ſaepius arcana atque mendaces ac liuidos ſcriptores ludibrio rectius ſentientium exponunt.

Idem Simocattae de Philippico, (*e*) Illuſtris admodum locus eſt, quem de hoc imperatore habet *Theophylactus SIMOCATTA lib.* II. *hiſtoriarum cap. 6. p. m.* 39. uerba Graeca ſunt: Ὁ δὲ στρατηγὸς τῇ ἐπιούσῃ ἐξέτασιν τῶν ὁπλιτῶν ἐποιήσατο, καὶ δώροις τοὺς τραυματίας ἐφιλοφρονήσατο, καὶ χρυ- C σίου κόσμῳ, ἀργυρίῳ τε ἆθλα τῆς ψυχῆς ἀντιδοὺς ἦν καὶ τῷ μέτρῳ τῶν κινδύνων τὰς ἀμοιβὰς ἐταλάντευεν· τοῖς μὲν γὰρ ἀξία ἆθλα εὐτολμίας ἐγένετο. ἄλλῳ Πέρσης ἵππος, καλὸς μὲν ἰδεῖν, ἀγαθὸς δὲ πρὸς πόλεμον· ἄλλῳ κράνος ἀργύρεον καὶ φαρέτρα· ἑτέρῳ ἀσπὶς καὶ θώραξ καὶ δόρατα· καὶ τοσαῦτα ὅλως ἦσαν Ῥωμαίων κτησάμενοι, ὁπόσα συνεμάχει ὁ πόλεμος· μεσούσης δ' ἡμέρας διέλυσεν ὁ στρατηγὸς τὴν ἔνταξιν, ἔς τε τὰς πόλεις καὶ τὰ παρακείμενα φρούρια τὸ τετρωμένον ἐξέπεμπεν, ὅπως ἀκεῖσθαι καὶ ἠπίως τοῖς μαγγανεύμασιν ἔργοις ἰατρικῆς τὰς τῶν τραυμάτων ὠτειλὰς κατευνάσωσι. Interpretis *Iacobi PONTANI* haec: *Dux* [Philippicus] *poſtridie de militibus* D *quaeſiuit et uulneratos donatiuis humaniter eſt proſecutus animiqve non inanibus aureis et argenteis ornatus quiddam pretium erat et periculorum modo praemia reſpondebant. Huic collata dignitas animoſitatis merces erat: illi equus Perſicus, aſpectu elegans et bello idoneus: alii galea argentea et pharetra: alteri ſcutum cum thorace et haſtis. Ad ſummam nemo ex Romanis indonatus abibat. Ad meridiem dux ſolutis ordinibus ſaucios in oppida et caſtella circumiecta miſit, ubi lenibus quibusdam medicamentis arte medica eorum uulnera confoſſa ſanarentur.*

E *Praeceptio Mauritii de curandis militib. uulneratis.* (*f*) Dubitat *Iohannes SCHEFFERVS*, utrum *Strategica*, quae cum *Tacticis Arriani* edidit, *Mauritii* imperatoris ſint, an uero alius priuati hominis, cognomento ſiue eodem ſiue VRBICII. Quod ſi primum eſſet, tum uideretur Philippicus tribunus in cura militum uulneratorum, modo ex Theophylacto deſcripta, domino ac principi ſuo morem geſſiſſe atque mandati caeſarei rationem habuiſſe. Ita enim MAVRITIVS ſtrategicorum *libro VII. ſectionis ultimae cap. 6. p.* 152. Rubrica capitis eſt περὶ τραυματιῶν *de uulneratis.* Contextus ita ſe habet: Χρὴ σπουδάζειν μετὰ τὸν πόλεμον τὸν στρα- F τηγὸν τοὺς τραυματίας παραμυθεῖσθαι, καὶ τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ ταφῆς ἀξιοῦν σπουδῇ καὶ ὁσίως, καὶ προθυμίαν τοῖς ζῶσιν ἐμποιεῖν. *Danda*, inquit, *opera eſt Stratego* [Philippico], *ut uulnerati curen-*

A *tur, quique in praelio ceciderunt, afficiantur honore* (Graecorum ueterum exempla inſtitutaque recenſuimus Cap. 5. ſuperius) *ſepulturae, quandoquidem et pium eſt et in ſuperſtitibus alacritatem generat.* Idem *lib. VIII. c.* 2. in gnomicis p. 189. Πολλὴν τῶν τραυματιῶν πρόνοιαν ποιεῖσθαι δίκαιον· καὶ γὰρ ἀμελοῦντες αὐτῶν τούς τε λοιποὺς ἐθελοκακοῦντας ἐν ταῖς μάχαις ἐργάσῃ, καὶ τοὺς δυναμένους ἐξ ἐπιμελείας ἰαθῆναι ἀθυμοῦντας ἀπολέσῃ. *Vulneratorum magnam habere curam aequum eſt. Nam ſi negligimus eos, et alios in pugna repertemus rem male geſturos et qui cura iſta conſeruari poſſent, amittemus.*

B *Egregius Annae principis locus de ualetudinario emeritorum.* (*g*) Sane et dignitas foeminae principis, quae haec ſcripſit et rei ipſius ſingulares admodum rationes mereri uidentur, ut integram enarrationem ex *lib. XV. Alexiados a p.* 482. *ad* 485. hic deſcribamus. Cum typographi literae Graecae loci huius amplitudini non reſpondeant: uiſum fuit, eundem ex Latino interpretis ſermone tantum exſcribere. Ita autem ſe habet: "Sin quis animam "ageret, praeterquam quod ſiſtebatur totus exerci- *imperator inualidos uiſitat,* "tus pari ratione, etiam imperator accedebat ad "moribundum ipſe, aduocabanturque ſacerdotes "qui et hymnos ad tale tempus Eccleſiae more pa- C "ratos canerent, et ſacramentorum adminiſtratio- "ne morientem rite procurarent. Neque ante- "quam omnibus legitime obitis cadauer quoquo "defuncti tumulatum eſſet, promoueri uel mini- "mum aciem ſinebat. Idem prandii ſui tempore, *menſae adhibet,* "utriusque ſexus egenos morbis aut ſenectute la- "borantes ad ſe aduocabat, eisque pleramque par- "tem appoſitorum ſibi diuidebat ciborum: idem- "que pro ſe quisque ut facerent conuiuis mandabat "ſuis. Sic illi erat quotidiana menſa humano ma- "ior uſu quaedam ſpecies tempeſtiui conuiuii: non *introitum ſolemnem declinat,* "muſicis inſtrumentis, tibiis, tympaniſue aut mo- D "dulatione ulla ſymphoniae reſonans; ſed diui- "nam plane in ſubſidium hominum pauperum be- "neficentiam exercens. In hunc modum admini- "ſtratio itinere Damalium ſiue ad Boſphorum per- "uenit ſub ueſperam. Feruebant in urbe omnia "apparatu pompae craſtinae, poſtridie ſiquidem "ingreſſuro, prout indicauerat, Auguſto ciuita- "tem regiam, aequum cenſebant ciues triumpho "merito ac idoneis argumentis gratulationis pu- "blicae excipere reducem ex longa et difficili ex- "peditione uictorem. At ille honorem prae mo- "deſtia declinans iſtum, ubi ſignificatione data il- E "lic pernoctandi, auertit in expectationem diei po- "ſterae cogitationes praeſentium, monere ſtatim "conſcenſo, prima face Palatium tenuit. Poſtri- *inualidos autem ſtatim inuiſit.* "die totus erat in captiuis peregrinisque curandis. "Pueros igitur quotquot orphanos amiſſis paren- "tibus amarae urbitatis aerumnoſo grauatos lugo; "quotquot etiam uitae ſanctioris profeſſionem "exorſos reperit, aſſignauit diſtribuitque educan- "dos, illos quidem conſanguineis; hos autem per *monaſteriis commendat,* "monaſteria diſperſos praefectis ſacrorum iſtorum "coetibus: omnibus mandans ne illos mancipio- "rum loco ducerent haberentue, ſed ut liberos li- F "beraliter inſtituerent, diſciplinisque omnis gene- "ris honeſtis, ſacris quin etiam literis erudiendos "curarent. Quosdam etiam ipſe ſibi ſeruatos re- *Caeſarei ualetudinarii deſcriptio.* "cipi iuſſit in eam quam alendis orphanis excitaue- "rat domum: in qua cum praeter caeteram corpo- "rum

“rum curam ludum quoque inſtituiſſet literarium,
“in quo qui uellent diſciplinis liberalibus imbui
“poſſent, tunc eius ludi praefectis ac ſcientiarum
“profeſſoribus horum inſtitutionem ad omnes do-
“ctrinae partes commendauit. Erat iſtud orpha-
“notrophium in ea Conſtantinopolis parte quae
“arcem ſpectat. Ibi qua os ponti aperitur aedem
“ſacram cum reperiſſet imperator capacitatis ma-
“ximae, dedicatam in nomine magni Apoſtoli Pau-
“li, urbem illic in urbe regia molitus et archite-
“ctatus eſt aliam. Ipſum quidem quod dixi tem-
“plum in eminentiſſimo urbis huius paruae ſitum
“extabat loco, uelut arx quaedam. Vtrumque ad B
“latus noua ciuitas aequa deſcriptione protenditur
“ad ſtadia in longum latumque quamlibet multa:
“circum eam ſurgunt undique domus crebrae, di-
“uerſoria pauperum: et quod humanitatem Augu-
“ſti commendat praecipue, hominum debilium et
“morbis aut uulneribus labefactorum receptus. E-
“os inde uidere eſt, uiritim procedentes ex ſua

mira inualidorum omnis generis facies.

“quemque regione: hinc quidem caecos, illinc
“claudos, aliunde alio laborantes incommodi gene-
“re. Salomonis plane quandam porticum te putes
“haec cernens intueri refertam hominibus uel
“membratim mutilatis, uel ulceroſis ac male affe- C
“ctis toto corpore. Circuitus erat duplex gemina
“uterque contignatione ſubſtructus. Vtrobique
“tam in coenaculis quam in inferioribus cubiculis
“quieſcebant ac curabantur mutilati aut morbis af-
“flicti uariis, quos diximus utriusque ſexus homines:

conclauium ratio, ſapienter ordinata.

“hi ſublati in coelum liberius: hi terrae humilius
“admoti: prout cuiusque neceſſitas et loci ratio
“ferebant. Porro iſtius aedificii gemini circum un-
“dique adſtructi magnitudinem noſſe ſiquis cupiat,
“ex eo aeſtimare poterit, quod uere dicam: futu-
“rum nempe ut qui hos aegrotos per cellas aut
“contubernia ſuperne inferiusque diſpoſitos pri- D
“mo uiſere diluculo cepiſſet, is ſi omnes uellet per-
“currere, uix commiſſa ueſpera luſtrationem abſol-
“ueret: adeo erant multi tamque lato ſpatio longis
“ordinibus porrecti. Tanta haec erat ciuitas! tot
“eius ciues! quorum nemo cum haberet fundos,
“praedia, hortosue, nemo uineas, aut aliud eius-
“modi quo fundari poſſeſſiones hominum et ſpem
“uictus ac copiae conſtitui uidemus: ſed quisque
“et quaeque Iobo illi in ſterquilinio omnium
“egeno, quod ad quemque priuatim attinebat, eſſet
“perſimilis, tamen erat mirabile abundare omnes
“idoneis omnibus ad uſum rebus. Auguſto nimi- E
“rum liberali manu ſuggerente ipſis quaecum-
“que ad habitationem et tectum, ad uictum ueſti-
“tumque opus erant. Quae ipſis omnia cum ſine
“pretio ac cura ſponte ac gratis prouení-
“rent, inopinatum cernebatur quiddam; ho-
“mines omnium pauperrimos latifundia, uectiga-
“les terras, ac prouentus omnis generis habere:

Curatores ualetudinarii.

“quin etiam curatoribus atque adminiſtris rerum
“et opportunitatum ſuarum uti plurimis iisque il-
“luſtribus: ipſo uidelicet imperatore principibus-
“que aulae ac cognatis comitibusque illius, qui
“quidem ſumma fide ac efficaci ſtudio rationes iſto- F
“rum pauperum curantes ſicubi terrarum praedium
“optimo ſitum loco uberrimi prouentus animad-
“uerterent, agebant ſtatim ut id iſti ſodalitati tri-
“bueretur. Quibus deinde uelut ex perennibus
“fontibus in horum quotidianos uſus conuictorum
“et uina largis fluminibus affluerent et panis ac
“quaecunque ad partem uictus humanus conſueuit
“addere prouenirent, benigna nec deficere metu-
“ente copia. Atqui erant qui iſthinc paſcebantur

Inſtituti collatio cum miraculo ſaluatoris.

“plures quam quis autumet. Ita ut (modo tamen
“id mihi per Dominum Ieſum liceat) audeam cum
“Saluatoris miraculo, ſeptem hominum et iterum
“quinque millia paſcentis, hanc imperatoris proui-
A “dentiam et liberalitatem aliquo modo conferre.
“Intereſt tamen quod illic quinque aut ſeptem pa-
“nibus, totidem hominum millia ſaturata ſunt.
“Deus nempe Deus erat qui nimirum ibi omnipo-
“tentiae ſuae edebat ſpecimen. Hic nihil niſi co-
“natus humanitatis fuit, praeceptum a Deo impo-
“ſitum hominibus, ut mutuo in quo quisque poteſt
“alii alios iuuent, implere ſatagentis. Ergo illic
“quidem mirabilis effectus omnipotentis dexterae:
“hic largitio imperatoria ſodalibus tam multis
“unius uaſtae domus contubernio deuinctis cun-
“cta quae erant ad uſum neceſſaria praebebat.
B “Iuuabat me uidere illic anum ab adoleſcente cu-
“rari femina; caecum uirum a uidente manu duci;
“claudos aut mutilatos pedibus, pedes habere non
“ſuos, ſed aliena benignitate commodatos: pro-

Inualidorum alius alium adiuuat mira rerum facie.

“priis carentes, amicorum uicariis uti manibus:
“orbos infantes matrum alienarum uberibus lacta-
“ri: denique homines paralyticos et reſolutis ner-
“uis, debiles aliorum ualentium miniſteriis ſupple-
“re defectum inertium membrorum. Itaque in
“uniuerſum duplici genere multitudo imperatoris
“impenſis iſto in loco nutrita conſtabat: alii ſigni-
“dem erant quibus miniſtrabatur; alii qui mini-
C “ſtrabant. Porro Auguſtus non eam habebat uim
“qua poſſet effectu ſequente, dicere paralytico *ſurge*
“*et ambula:* aut caeco praecipere ut uideat: aut
“carenti pedibus ſubito iuſſu greſſum indulgere.
“Propria illa poteſtas fuit unigeniti qui humanita-
“te propter nos aſſumpta, uitam hic inter homines
“humano modo ac captu ſuperiorem duxit. Quae
“autem imperator potuit: nimirum unicuique
“mutilato ac membrorum uſu capto proprium ad-
“dicere famulum ad curationem et obſequium:
“et tam aegrotis, quam ſanis aegrotos curantibus,
“prouidere pariter de uictu ſtabili: ea ſane prolixe
D “fecit. Caeterum ſi quis diſtinctiorem habere no-
“titiam urbis iſtius uelit a Patre meo a fundamen-
“tis aedificatae, is ſciat quadrifariam diuiſam illam,
“niſi etiam plurifariam, fuiſſe. Conflabant eam
“nimium qui in ſuperioribus tabulatis et inferio-

Impenſae ad hoc inſtitutum.

“ribus conclauibus aegroti decumbebant deſide-
“bantue: tum qui tam ſuperioribus hiſce quam a-
“liis inferius degentibus curatores famulique mini-
“ſtrabant. At quis enumerare ad exactum queat
“quot ille quotidie ora paſcerentur: quantum in
“id ſumptuum profligaretur: quam benefica quam-
“que ſedula ſingulus ibi quisque prouidentia cura-
E “retur: quanta hodieque largitate cuique uictus et
“caetera neceſſaria praebeantur. Nam et ea ipſa
“quae poſt Patrem meum, ab ipſo inſtituta, durant,
“illi meo iure uindico, ut ad laudem ipſius merito
“referenda. Ille enim maritimos illos terreſtres-
“que, unde iſta durant, reditus attribuit; ille uel
“domus inquilinis iſtius, uel urbis ciuibus, haec o-
“tia, hanc copioſam requiem et uitam ſecuram, libe-
“raliſſimis ſuis fundorum optimorum et aeterno-
“rum cenſuum aſſignationibus, quam fieri potuit
“firmiſſimis, confecit. Praeſidet iſti toti decem fe-

praeſes eius.

“re ciuium millia numeranti ciuitati uir ex illu-
F “ſtriſſimis quidam cum plena moderandi cuncta
“diſpenſandique poteſtate. Orphanotrophium
“commune nomen eſt uniuerſae iſtius familiae in-
“gentis aut urbis potius. Quamquam in ea ſane
“non ſoli orphani aluntur: ſed militibus quoque

Orphani dicuntur inualidi quoque milites.

“aut emeritis aetate, aut morbo, mutilatione, uul-
“nere debilibus receptum iſthuc commodum ape-
“ruit pateteque in tempus omne uoluit humaniſſi-
“ma benignitas Alexii Auguſti: tamen uel a parte,
“ut fit, in totius nomenclationem appellatione
“praeualente; uel ſenibus quoque ac languidis e-
“gentibus orphanorum uerbo deſignatis, obtinuit
“orphanotrophii uocabulum, ad denotandum in
“uulgus hoc collegium ingens, utentium liberalita-
te

 poſtea, temporum duritie, Caeſarum luxuria deſidiaque factum eſt, ut, CODINI (*b*) CVROPALATAE aeuo, nulla eius ueſtigia supereſſe, uiderentur. CAP. VII.

"te Alexii pauperum. Quorum ad perpetuitatem A "cenſuum ac poſſeſſionum erecta ſunt tabularia, in- "ſtitutique coetus lectorum hominum fundos et "mercedes annuas ex immobilibus egenorum bo- "nis attenta prouidentia curantium, reditus exigen- "tium, recipientium, diſpenſantium, rationes exi- "gentium ac uiciſſim reddentium. Prout ea omnia "bullis aureis ad aeternam erant ſancita firmitatem, "ut quae alendis erant orphanis tributa nulla um- "quam *calumnia nulla poſſent interuerti caſu.* Ha- "ctenus *Anna Comnena*, quam non poenitebit eum "aliquo ſtudio perlegiſſe.

Priſtina ſublenandi emeritos conſuetudo neglecta in imperio orientis. (*b*) In libro de *Officiis Conſtantinopolitanis c. 5. p. 68. n. 1.* Ὀρφανοτρόφος ὁ μὲν φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος πάλαι τῶν ὀρφανῶν, νῦν δὲ οὐδαμῶς οὐκ ἔστι τοῦ ὑπηρετοῦντος. *Iacobus GRETSERVS*, aut quicunque alius ſub eius nomine lateat, his uerbis ea reddit; *Orphanotrophus alim habebat curam PVPILLORVM. Nunc omni officio caret.* B Verum non poſſum non in hac uerſione uerbum deſiderare, quod minus hic congruere cum re ipſa uidetur. *Interpres correctus.* Quamuis enim ὀρφανὸς Graecorum, pupillus eſſe, ſoleat Romanis: hic tamen uerbum urpbani ſenſu latiori patet. Cuiuscunque enim generis homines ſuſtinet pauperes, qui parentibus, fortunis, ualetudine, corporis integritate orbi, ſiue orphani reipublicae curis ac beneficiis ſuſtentantur. Plenius id docere poſſem: ſed *Comnenae* locus atque illa, quae ſuperius *C. II. p.* 246. literis *g* et *b* ſcripſimus, ſufficere uidentur nequa deſiderare ampliorem diſquiſitionem. Conſultius itaque interpreti fuiſſet, uel *orphani* uocem etiam in Latino retinere; uel congruam magis ſubſtituere. Nam a pupilli uerbo amplitudinem muneris orphanotrophi abhorruiſſe, manifeſtum eſt.

CAPVT VIII.

DE VALETVDINARIIS GALLORVM.

 Apud GALLOS olim hodieque. NOn tamen eſt, quod frigidos aeui noſtri mores accuſemus erga ualetudinem emeritorum. Sunt enim regna, quae hoc etiam tempore ab eo munificentiae genere commendari merentur. Principio de GALLIA dicemus, matre inualidorum militum benigniſſima. Originem cauſamque rei pauciſſimi intelligunt, ex reconditis monumentis iamnunc ſine ira et odio, uere tamen eruendam. Nullo monitore opus eſt, Galliae REGI DEXTERAM ſaluam eſſe, id eſt, ab arbitrio eius omni aeuo pependiſſe cum bona tum BENEFICIA ECCLESIAE (*a*). Vocauit rex ad ea, quos uoluit: uoluit, quos merita in rempublicam commendarunt, non quos bullae et libelli nominauerant pontificis Romani. *Milites emeriti facti abbates, canonici, praelati* Ordo igitur ſaepius etiam tetigit militia miſſos, ſenectae, ualetudinis, uulnerum cauſa: imo militaris quandoque officii praemium atque ſtipendium fuit praedii Eccleſiaſtici, abbatiae, praebendorum uſusfructus. Quorum exemplorum tantus ubique numerus reperitur, ut nullus dubitem, monaſteria, abbatias, genera praebendorum alia, hoc maxime ſine principio inſtituta eſſe, ut uirorum pace belloque optime meritorum ſenectae, egeſtati ac ualetudini ita ſubueniretur (*b*) non, ut CAP. IIX.

Galliae regis facultas in adſignandis Eccleſiae beneficiis. (*a*) Nimis prolixum, neque tamen neceſſarium eſſe uidetur, ſupremum Galliae regis arbitrium in adſignandis eccleſiaſticis dignitatibus beneficiisque contra iniquiſſima quorundam pontificum poſtulata hic tueri. Nemini ignotum eſt, hoc poteſtatis genere regem Galliae alia omnia Europae regna, quotquot pontifici Romano fidem ſuam adſtrinxerunt, longiſſimo poſt ſe ſpatio relinquere. Summatim legi hic poteſt *Carolus MOLINAEVS* de monarchia Francorum, et plures, quos *GOLDASTVS* et *SCHARDIVS* exhibent, ille in *Monarchia S. R. I.* hic in uolumine *ſcriptorum de iurisdictione Eccleſiaſtica.* Plenius rem tractant *Petrus REBVFFVS in praxi* beneficiorum: *MORNAEVS in myſteria iniquitatis: Franc. DVARENVS in defenſione Pariſienſis curiae: MARCA de concordia ſacerdotii et imperii: LIMNAEVS in erudito commentaria Notitiae Galliae.* His addi poſſunt: *Maximes generales du droit François par M. Pierre de l' HOMMEAV auec les notes de M. Paul CHALLINE; les Recherches de la France d' Eſtienne PASQVIER; l' origine des dignitez de France par Claude FAVCHET; Renati CHOPPINI* opera diuerſa huc pertinent: itemque Dadini ALTESERRAE et *P. PITHOEI libertez de l' Egliſe Gallicane.*

Praebenda uox ciuilis non Eccleſiaſtica. (*b*) Curſim de nomine dicendum, quo eccleſiaſtica eius generis beneficia noſtri adpellant. *Praebendae* uerbum adhibent. Quo ſane Romani non ſacerdotia affecerunt, ſed hac uoce dona cum C ciuilia tum militaria intellexerunt, quae reſpublica detulit hominibus bene meritis. Hoc ſenſu *l. 19. ff. de teſtibus* habetur in uetuſtiſſimis exemplis. *Inuiti teſtimonium non dicunt,* poſt alios, *qui praebenda exercitui conduxerit.* Neque eſt, quod ALCIATVM *lib. II. parerg c. 43. p. 374.* ea cauſa caſtiget ac reprehendat CVIACIVS *lib II. Obſeru. c. 23. p. 34.* ex eoque ipſe etiam GOTHOFREDVS legi malit, *qui quid exercitui praebendum conduxerit.* Peregregie enim explicat locum GELLIVS, qui *lib XIV. c. 4. p. 799.* eiusmodi conductoris Ventridii Baſſi meminit, a teſtimonio dando excuſati, D quod *praebenda publice conduxerit.* Vt *Plauti* et *Liuii* taceam congrua huic teſtimonia: SALMASIVS *ad Vopiſc. in Aureliano c. 37. p. 514.* ad GLOSSAS prouocat, quae habeant: *praebenda* παροχή. Ceterum in manifeſta ignauia uerſatur uetuſtus legum Romanorum *GLOSSATOR*, quod in foeminino genere *praebendam* ponere malit. *Barbara eius deprauatio.* Certo indicio, eum aures animumque linguae ſequioris acui adſuetum habuiſſe. Tanta ſcilicet licentia deſidiae ſuorum ſeculorum puluinar ſuppoſuerunt, ne forte taedium adferret, a regula abire; quae *in a deſinant, foeminina eſſe.* Atque in hoc errore E etiamnunc plures uerſari malunt, quam priſtinam linguae mundiciem, quodam poſtliminii iure, recipere: ne Eccleſiae, quod aiunt, ruſticitatem ſpernere, uideantur. Nobis illud oſtendiſſe ſufficit, *praebenda* inter *ciuilia* olim uocabula, non

uero

CAP. IIX. ſordidi et ignaui fratres ſeros annos ibi traherent, pondera terrae inutiliſſima. Equidem temporum caliginem hic admodum incuſo: uerum ideo maioris fieri debent illa, quae ex tanto naufragio ſupereſſe, reperiuntur. Primus in Galliis

A Carolo Martello. in his uocatur CAROLVS MARTELLVS, quod praebenda, Eccleſiis dicata, diſtribuerit atque adſignauerit bene meritis militibus (*c*). Dignae ſunt lectu epi-

Furiae cleri aduerſus milites abbates. ſtolae in hoc argumento HINCMARI (*d*) et S. BONIFACII (*e*). Imo ſunt, qui, aeternorum cruciatuum poenas eum propterea ſenſiſſe, in gratiam plebis, odia militum et ad cleri luxurioſi ſenſus, ſuauiter fabulantur (*f*). Quod commentum, admodum miror, etiamnunc tolerari in decreto GRATIANI (*g*). Ego optimum Martellum uita beatarum animarum, ſi per alia licet, digniſſimum

Quod defenditur ex rationibus purioris eccleſiae. habeo, quod inualidorum militum calamitates ſubleuarit hoc genere liberalitatis. Neque tamen audeo, huic principi eius largitionis primam originem adſerere, ſi CANONES, modo aliqui ſint, APOSTOLORVM (*h*); ſi pontificum ſanctio-

---

uero *eccleſiaſtica* fuiſſe. Quare ſuſpicionem omnino augebit, ſi tempora offendamus, ubi, quod ante *pauperum* uniuerſim fuit, ſolus ſibi *clericatus*, non absque ſacrilegii crimine, exiſtimauit eſſe degluriendum.

Praebendas militibus dedit Martellus. (*c*) Conquiramus ex omni fere ordine ac aetate teſtes. *Martinus POLONVS in Chron. ad an 750. p. m. 135. Quum Martello inſtarent multa bella, eccleſias ſpoliat, decimas militibus conferendo. Propter quod S. Eucherius, epiſcopus Aurelianenſis, uidit poſtea animam eius in inferno.* Plenior narratio eſt *P. AEMYLII* in uita Childerici p. 45. *Gloriae ſtuduerat Martellus, mortalibus ſe oſtentarat. Summi uiri praedicabant, eum omnium ducum gloriam tranſcendiſſe. Contra ſancti* (partium ſtudio infecti clerici et qui ſecuti ſunt fabulam Eucherii) *ſplendorem uitae eius re inanem dictitabant. Quae in Saracenos* (qui Galliam inuaſerant, templis ſacrilega manu direptis) *geſſerat, nequaquam accepta cum numini tuliſſe. Decimarum ſacrarum ius* (quaſi hae patrimonium eſſent clericorum in legibus diuinis moralibus ipſis adſignatum) *militaribus uiris attribuiſſe, adeo militibus ſuis omnia tribuiſſe, ut Lugdunenſis et Viennenſis* epiſcopatuum reditus acceperint milites. *Cum ad belli barbarici neceſſitates templorum auro uteretur, ſpopondiſſe ſe, re in tranquillum reſtituta, multiplex redditurum: poſt glorioſiſſimas uictorias fidem mutauiſſe. Eucherium* (fabulae memoratae autorem) *Aurelianenſium; Robertum, Remenſium Epiſcopos e ſedibus eieciſſe, quod Ramanfredo eos ſtaduiſſe diceret. Huiusmodi tempora erant, ut pontificatus* (praebenda) *ſanctos uel acciperet uel efficeret. Igitur Eucherio facile tum fides habita, id quod per quietem* (quid uero ſomniis cum hiſtoria) *uidiſſe ſe diceret enarranti.*

Querelae HINCMARI quod ex laicis fiant epiſcopi (*d*) *Epiſtola VI. cap. 19. p. m. 112. Tempore Caroli* (Martelli) *principis Epiſcopis in quibusdam locis reſiduis epiſcopia laicis donata et rebus diuiſa fuerunt. Adeo, ut Milo quidam tonſura clericus: moribus, habitu et actu laicus, epiſcopia Remorum et Treuirorum uſurpans inſimul, per multos annos peſſumdederit.*

et S. BONIFACII. (*e*) EPISTOLA CXXXII. *ad Zachariam Papam* his uerbis: *Franci enim, ut ſeniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum ſynodum non fecerunt, nec Archiepiſcopum habuerunt, nec Eccleſiae canonica iura alicubi fundabant uel renouabant: modo autem maxima parte per ciuitates* EPISCOPALES *ſedes traditae ſunt* LAICIS, *cupidis ad poſſidendum.*

Fabulae de aeterno cruciatu Caroli, ob abbatias laicis, emeritis militibus adſignatas. (*f*) *P. AEMYLII* iterum amplior, ceterorum narrationibus p. 64. *Eucherius in ſedem a Pipino reſtitutus* (unde eum rebellionis cauſa deiecerat Martellus) *Fulradum ire ad ſepulcrum Martelli iubet ac corpus quaerere ſicubi compareret; animam enim aeternis ſuppliciis deſtinatam. In conditorio Martelli ſerpens innatus, ſepulcrum alioquin inane et nullis humani corporis ueſtigiis apparuiſſe, dicitur. Eucherio ergo de manibus creditum, qui de corpore uates uideretur.* Anilis commenti claudam fidem accipe. *Robertus GVAGNINVS lib. III. cap. 4. p. 43.* A quicquid fecerit peccaueritque Martellus in ſacri patrimonii adſignatione, id epiſcoporum conſenſu et approbatione feciſſe ſcribit. Quod quidem os obdurat antiſtitum, ſed mihi non ſatisfacit, cum principi liberrima eo tempore hic iura fuiſſe, ex hiſtoria certus ſim. Niſi forte dixeris Martellum, non regem Galliae, ſed regium adminiſtrum fuiſſe. Deinde praeclara commentatio *Papirii MASSONI lib. I. annal. p. 82* ubi inquit: *Hae uictoriae Caroli maxime ſunt illuſtres, eſt et illuſtris* PIETAS. *Legi enim Gregorii tertii epiſtolam, qua ſcribit labore Caroli principis Francorum et Bonifacii cura ad hominum* B *millia centum Chriſtianis ſacris imbuta.* Poſt ipſe BARONIVS rem in dubium uocat, neque cum probitate et liberalitate Caroli eam exiſtimat conuenire *annal. Tom. IX. n. 15. p. 741.* Quamuis lubricum ualde eius argumentum ſit: LVPVS *in uita S. Maximini teſtatur, quod Carolus coenobium in honorem Maximini conditum auxerit praediis: ergo fieri non potuit, ut emeritis militibus Eccleſiaſtica praebenda adſignaret.* Quod ſi tantum Eucherii ſomnium Baronius confutatum uult: illud ab epitomatore ſuo *Henrico SPONDANO* longe melius diſcere potuiſſet. Ita autem hic ad *an. 741. n. 7. p.* C *m. 741.* ſcribit: *quae ſcripta leguntur de uiſione Eucherii, animae Caroli aeternis cruciatibus damnatae, quod Eccleſias bonis exſpoliaſſet: ea haud facile eſt, ut ſubſiſtere poſſint. Quomodo enim id uidere potuit Eucherius, qui iam ex hac uita exceſſerat ante decennium?* Quis igitur CENTVRIATORIBVS uitio uerterit, quod et ipſi hanc hiſtoriolam inter putidas fabulas referant iſtorum ſeculorum, ubi creditum eſt, pietatis argumentum eſſe, maſcule mentiri in gratiam Eccleſiae. *Quaſi mendaciis noſtris egeret Deus,* auctor ueritatis. Loca *Magdeburgenſium* habentur in *centur.* II. cap. 4. p. 28. cap. D 7. p. 239. cap. 10. p. 429. cap. 13. p. 497.

(*g*) *Cauſa XVI. Q. 1. c. 59.* additur hiſtoriola ſub finem his uerbis: *quia uero Carolus princeps, Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res Eccleſiarum ab iis ſeparauit ac diuiſit, pro hoc ſolo maxime eſt aeternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianenſis Epiſcopus, qui in monaſterio S. Trudonis requieſcit, uidit illum in inferiori inferno torqueri.* Recitat fabulator alia plura quae operae pretium non eſt, hic quoque refellere. Potius ex hoc ſpecimine diſcant iuniores, putida decreta infelices auctorum partus ſpernere, quo- E rum nunc ipſos pudet uiros eruditos in medio parere. *Commentum in decretis Gratiani.*

(*h*) *Canon* ex editione *Iohannis QVINTINI,* ordine eſt XXXIX. Poſtquam enim Epiſcopo praeceptum eſſet, bona Eccleſiaſtica patrimonia pauperum habere, ſerio illi commendatur, ut pauperum in illis adſignandis unicam haberet rationem, non cognatorum, niſi etiam hi pauperes ſint, quo caſu praebenda danda eſſe ut pauperibus [illegible] *Ioh. ZONARAS* ſcholiaſtes addit, [illegible] *Bona Eccleſiae et praebenda PAVPERVM eſſe.*

[illegible]

CAP. IIX. *CAP. IIX.*

Milites praebendaii apud carolingos.

ctiones (*i*); conciliorum DECRETA (*k*); PATRVM (*l*) quos uocant, et DOCTORVM (*m*) Eccleſiae placita euoluo atque cum moribus noſtris confero, ad quos iniuria et ignauia temporum ſumus delapſi. Id ex incorruptae fidei monumentis clarum eſt, Martelli ueſtigiis poſteros ſucceſſores gnauiter inſtitiſſe: cum certum ſit, et Pipinum (*n*) et Carolum, cognomento magnum (*o*) atque eius in imperio ſucceſſores (*p*) inualidos non ſolum milites praebendis affeciſſe; ſed

---

ἰδίους ἔχοιν συγγενεῖς, ἐπιτρέποντας τοῖς τύποις ὡς ἰδίοις τὰ ἀναγκαῖα παρέχειν. Parum ergo aut nihil huic canoni aduerſum fuiſſe, exiſtimo, praebendis ſubueniſſe Carolum *uulneratae militiae*, inprimis, quod bellum contra Saracenos templorum inuaſores geſtum fuiſſe, ex hiſtoria conſtet.

Confirmatur ex Decreto Gratiani.

(*i*) Loca, quae nunc ſe offerunt, ſuffecerit indicauiſſe. *Cauſ. XVI. Q.* 1. c. 59. *iuxta ſanctorum patrum traditionem nouimus res Eccleſiae uota eſſe fidelium, pretia peccatorum et* PATRIMONIA PAVPERVM. Peregrinis, ſi neceſſitas ſuaſerit, largiri ea debere epiſcopum *c.* 61. praecipitur *loco eodem* et mox ibidem *c.* 68. *Quoniam quicquid habent clerici* pauperum *eſt et domus eorum omnibus debent eſſe communes, ſuſceptioni peregrinorum et hoſpitum inuigilare debent: Maxime curandum eſt illis, ut de decimis et oblationibus, qualem uoluerint et potuerint, ſuſtentationem impendant coenobiis et Xenodochiis,* ptochotrophiis, orphanotrophiis, ualetudinariis emeritorum. "Clericos tantum illos, conuenit Ec-"cleſiae ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum et "propinquorum nulla bona ſuffragantur. Qui au-"tem bonis parentum ſuſtentari poſſunt, ſi quod "pauperum eſt, accipiunt, * ſacrilegium commit-"tunt et per abuſionem talium, iudicium ſibi man-"ducant et bibunt." Eadem prorſus leguntur *cauſa* 1. *Q.* 11. c. *VI.* Digniſſima ſane, ut ad noſtri aeui faciem exigantur. Plures nunc loculos excutere nolo.

Sententiis conciliorum.

(*k*) Inferius forte commodior erit dicendi locus de quarta pauperum. Quae ſane uti quamuis Chriſtianorum egeſtatem ſubleuare debet, ita illorum maxime, qui eam bene de republica merendo inter quotidiana uitae et fortunarum pericula contraxerunt. Atque hoc eſt, quod in emeritis militibus reperimos. Bone Deus! in *Gangrenſi*; in *Antiocheno*; in *Carthaginenſi*; in *Toletano*, quae et quot ſanctiones reperiuntur: ne clerici ultra ea, quae ad uictum et cultum pertinent, ab Eccleſia poſtulent; quod patrimoniom hoc pauperum ſit, neque ſine manifeſto ſacrilegii crimine pauperibus ſubtrahatur.

Patrum Eccleſiae.

(*l*) *Hieronymi* et *Auguſtini* loca ante me collegerunt ANTONIVS *Archiepiſcopus Florentinus* in libro de *ſtatu beneficiatorum*, qui operum Baſileae editorum tertia parte habetur *tit. XV.* §. 19. Taceo *M. Ant. de DOMINIS*, ne uidear auctoritate niti proſcripti doctoris.

Doctorum apud Pontificios.

(*m*) Iniuriam facerem manibus piiſſimi hoc in argumento ſcriptoris, ſi poſt eum alios deſiderarem. Eſt is *Martinus ab AZPILCVETA*, uulgari cognomento doctor Nauarrus, cuius liber *de reditibus bonorum Eccleſiaſticorum Romae prodiit* 1568. Summa libri eſt, *canonicos, praebendarios, praelatos, abbates, Epiſcopos* ſacrilegii crimine teneri, quoties obolum de reditibus, ſibi etiam publica auctoritate adſignatis, aliis uſibus impendant, quam neceſſariis ad cultum et uictum. Aeternorum cruciatuum reos facit, quotquot ad frugem redire dubitent. Neque eſſe, ait, quod dicant aduerſarii, reditus hoſce, ſalua pauperum quarta, ipſis adſignatos eſſe. Hoc enim praeiudicio pauperum neque fieri potuiſſe, neque alio fine factum eſſe, quam ut tuta eſſet a rapaci manu cleri pauperum quota. Interim pauperibus etiam deberi, quae de ceteris epiſcopi, cleri, fabricae portionibus, poſt neceſſaria impenſa ſuperſint.

Pauperibus et quartam deberi et quod de reliquis portionibus ſuperſit.

Pipinus prae-

(*n*) Docuit me hoc *Papirius MASSONVS lib. II.* A *pag.* 85. idque fide authentici inſtrumenti. "Pipi-"nus, *inquit*, expoſita regni neceſſitate Zachariae "pontifici Romano in Synodo, cui Bonifacius inter-"fuit, inſigne priuilegium eſt conſecutus: ut acer-"bitati temporis induſtria ſibi probatiſſimorum mi-"litum, decedentibus epiſcopis mederetur. Qua "de re extat elegans epiſtola Lupi Ferrarienſis ad A-"mulum Lugdunenſem Epiſcopum. Huius priui-"legii mentionem faciens, ne Amulus putaret nouo "more (*ut fecerit idem Carolus parens*) factum, "quod ex aula Berno antiſtes Heduis datus eſſet. Corroborat hoc teſtimonium, quod in decretis Gra- B tiani habetur *cauſa XVI. Q.* 1. *c.* 59. Tempore enim Caroli magni hos demum mores in ſynodo mutatos fuiſſe, *propter hoc*, ipſius uerba ſunt, *quia laici homines* milites *ſolebant diuidere* (ſibi uſurpare) *epiſcopia et monaſteria ad illorum opus et non remanſiſſet ubi epiſcopo, nec abbati nec abbatiſſae, niſi tantum ut uelut canonici et monachi uiuerent.* Atqui hoc ipſum factis fuiſſe arrogantem *clerum* docet AZPILCVETA, cuius ſententiam ſupra prodidimus. Pleniorem narrationem offendes apud BARONIVM tom. X. ad ann. 858. n. 27. p. 177.

benda adſignauit emeritis militibus.

Carolus M. ex militibus fecit abbates.

(*o*) Cum ueterum auctorum teſtimonia ante me C alii e capitularibus Carolingicis atque pluribus plenae fidei monumentis collegerint, in hoc ſtudio nolo nunc operam ulteriorem ponere. *Ant. Dadinus ALTESERRA lib. I. de Duc. et Com. Prouinc. c.* 13. inquit: "Carolus M. etſi Eccleſiae ſtudioſiſſimus i-"niquitate temporum conſulens, comites, [*in quo-"rum numero plerumque fuere emeriti milites*] abba-"tiatum nomine ſibi conciliare adactus eſt et hoc "ſenſu abbates, id eſt beneficiarios laicos per Aqui-"taniam inſtituit." Inde *Abbacomitis; Abbatis militis* uerba apud coaeuos ſcriptores paſſim occurrunt. Eruditiſſimus *du FRESNE p.* 11. "Mona- D "ſteria porro et abbatias laicis in beneficium, ob rei-"publicae neceſſitates et tuitionem conceſſiſſe re-"ges Franciae, obſeruare eſt ex Capitulis Caroli M. "conciliisque diuerſis.

An hunc morem poſtea legibus publicis ſuſtulerit?

(*p*) Verum dices, in GRATIANI *decretis cap. XVI. Q.* 1. c. 59. ad ſanctionem Caroli M. prouocari, qua criminis loco id habuerit poſteriſque ſucceſſoribus iniunxerit quam ſeueriſſime, ne militum bene merita ex ſacro Eccleſiae patrimonio munerarent. Ita omnino illa ſe habent inſtrumenta, quae nobis a clericatu opponuntur. Verum iſtas leges, quaecunque etiam fuerint, a regibus Franciae neque poſt E haec tempora obſeruatas fuiſſe, multitudine exemplorum omnino docemur. Querelas concilii *Meldenſis* in hoc argumento recitat BARONIVS *tom. X. annal. ad an.* 845. *n.* 34. *pag.* 37. AIMOINVS de Carolo Caluo *lib. V. c.* 24. *p.* 481. memorat: "quod militarem "praefectum, fratrem Boſonem, deinde Burgundiae "regem, abbatem fecerit S. Mauritii." Qui *idem* etiam de Ludouico pio *cap.* 36. ſcribit: "Ludouicus, "quos potuit, ſibi conciliauit, dans eis abbatias, co-"mitatus, uillas." Occurrit etiam apud illum eundem *Hugo Marchio Francorum et abbas lib. V. c.* 34. *Annales FVLDENSES* ad an. 881. *Rex* [Caro- F lus III.] *in Galliam profectus Hugonem in ſuum dominium ſuſcepit et ei abbatias et comitatus in beneficium dedit.* Sic ipſe nouus familiae regiae conditor *Hugo Capetus* abbas fuiſſe legitur, atque eodem honore celebrantur pater eius et auus apud AIMOINVM *lib. V. c.* 42. *n.* 40. *c.* 43. *n.* 17. *c.* 45. *n.* 26. Imo FLODOARDVS ad *an.* 922. *et* 951. meminit: maxima ſaepe *inter militarium et aulicorum munerum officia-*

CAP. IIX.

Abba-comites.

Non inertiae hoc dandum Caroli ſimplicis.

etiam copiarum praefectos conſtituiſſe abbates (*q*), quorum certe plurimi, ſub nomine ABBACOMITVM, inferioribus ſeculis apud hiſtoricos occurrunt. Quare admodum miror, P. AEMYLIVM (*r*), ROBERTVM GVAGVINVM (*s*) et qui hos ſequuntur (*t*); in CAROLO demum SIMPLICE, quem dixerunt, huius criminis, ſi quod eſt, fontem quaerere, quod inuaſores tum regni primos incuſent, qui, Eccleſiae adhuc relicta bona emeritis ac inualidis militibus adſignauiſſent: cum tamen extra dubitationem ſit, et ex hactenus allegatis teſtibus conſtet, uix aliam a primordio praebendorum, praeſertim in Gallia, initam fuiſſe rationem: quamuis illud quoque negari nequeat, pontifices et clerum huic iuri decretis ſuis obſtrepitauiſſe (*u*). Ceterum quamuis Galliae reges poſtea morem iſtum migra-

---

ficiales certamina orta fuiſſe et excitaras perduelliones, ſi forre rex unum alteri in adſignatione abbatiae praetuliſſet. Confer huc lexicon HOFMANNI, qui *Freſnei* et *Alteſerrae* loca diligenter exſcripſit. Inde uulgi quondam ſermo aures noſtras hoc tempore admodum laedere uidetur: *Galliae mores indulgere, ut abbas cum abbatiſſa in uno lecto decumbat.* Es gebe in Franckreich abteyen, da der abt alle nacht bey der aebtiſſin im bette ſchlaffe. Quod hoc rerum ſtatu facile eſt ad intelligendum. Ceterum id ego ualde miror, aeternis cruciatibus, cetera optimum principem, Carolum Martellum ob hanc cauſam deſtinatum reperiri a ſcriptoribus Eccleſiaſticis: et tamen eodem iure ceteros omnes ſucceſſores eius in Gallia uſos fuiſſe.

Poſt Galliam alia plura regna reperiri, ubi reges abbatias adſignauerint emeritis militibus.

(q) Nolo operoſus eſſe, ubi alii me ſubleuant labore. Memorabilis locus eſt apud MAGDEBVRGICOS, qui *centur. IIX. c. 7. n. 5. p.* 231. habetur: "Ex praefectis et politicis gubernatoribus interdum "etiam epiſcopos et presbyteros elegerunt. Nicetas "eunuchus, ſeruili genere ortus, qui uix legere ſcie-"bat, in muliebribus miniſteriis uerſatus, a Con-"ſtantino patriarcha eſt creatus. *Zonaras.* Irene "fratres ſui mariti, Caeſares et nobiles radi et ſacer-"dotes ordinari curauit. *Idem.* Arno, Theodori-"cum regem, Hunnis ſubactis, dat epiſcopum." Auentinus. De *Angliae* et *Germaniae* regnis ſuo loco inferius.

Quare ſub Carolo ſimplici primi credantur fuiſſe, qui beneficia Eccleſiaſtica adſignauerint emeritis militibus.

(r) Caroli ſimplicis poſteros non huius inſtituti auctores fuiſſe, nemo poterit dubitare: qui nobis laudata teſtimonia legerit de praedeceſſorum munificentia in milites emeritos. Qua ergo fraude quaeſo! fieri hic potuit, ut, quod in aliis regibus tolerarunt clerici, hac maxime aetate reprehenderent? Si quid coniecturis aſſequor, mihi hac de re ita uidetur. Speciem iuris, non ius ipſum habuerunt clerici, ut huic principum inſtituto ſe opponerent. Si igitur rex cetera bene imperauit; non auſi fuerunt, hoc in argumento ſe quicquam mouere. Contra, quoties turbae in republica extitere, toties occaſione hac uſi ſunt, ut principem aliis iam exoſum, ſacrilegii huius incuſarent. Tum enim plebs arripuit contra imperantem, quicquid odium eius uſpiam poterat augere. Interim quamuis certiſſimum ſit, a ſtatu imperii extraordinario iura publica non pendere: ſaepe tamen factum eſt, ut hoc deinde glaucomate, probitatis ſpecie inuoluto, oculos ignauorum hominum obducerent ſcriptores obcaecarentque. Ita enim *P. AEMYLIVS in Carolo Simplice p.* 90. ſcribit: "Summi proceres profani locupletiſſimo-"rum coenobiorum opes beneficio regum accepe-"runt, ac monachis tantum in ſumptum ſuppedita-"bant, quantum neceſſarius uſus poſtulabat: ex iis-"que ipſi deligebant, qui non Abba, nam id ſibi no-"men ampliſſimum non arrogabant; ſed decurio "uocitaretur. Per multas aetates is mos tenuerat. "Iam Epiſcoporum iura inuadebant. Coenobio-"rum libertas ſanciri nondum poterat, quod eorum "facultatibus Robertus magiſter equitum ac Hugo "fratres militem alebant, ac iam cum factionis ſuae "hominibus occupare regni ius contendebant.

R. Guaguinus.

(*s*) *Lib. V. c. 3. p. 69. n. 48. ſeq.* Verba ſunt: *At quia de Hugone abbate mentio incidit, illud non eſt omittendum, hunc Hugonem atque Robertum Pariſiorum comitem, qui et Marchio dicebatur*, PRIMOS *fuiſſe, qui relicta monachis et ſanctimonialibus praedia prouentusque occupauerint, ea ſibi ſuisque* MILITIBVS *attribuentes ſeque abbates appellantes atque impertientes monachis, pro ut uolebant, adhibito moderamine uictus et ueſtimentorum. Quae uiolentia ad Roberti regis tempora perdurauit.* Neque initium rei in his temporibus quaerendum neque uitio eam ulli uertendum eſſe, ſaepe diximus.

Doctores alii.

(*t*) Coacuorum mentionem fecimus ſuperius ad *lit. p. pag.* 281. Sed ſcribit etiam inſignis iureconſultus "Franciſcus DVARENVS lib. III. de ſacris "Eccleſiae miniſteriis c. 11. Rex Galliae beneficia "uacantia confert. Idque ius *regalia* uulgo adpel-"latum. Nec dubitandum eſt, quin id regi compe-"tat, ſaltem ob temporis ueruſtatem, quae hominum "memoriam excedit. Sed quia collatio benefici-"orum res ſacra ſpiritualisque eſſe dicitur, ideoque "a laicis prophanisque hominibus aliena, ſunt, qui "hanc conſuetudinem ex errore magis quam ratio-"ne profectam eſſe, contendant. Cuius opinionis "refellendae gratia, quod Marſilius Patauinus ante "annos 200. ad Ludouicum IV. imperatorem Ro-"manorum ſcripſit, nempe beneficiorum diſtribu-"tionem rem omnino prophanam temporalemque "iudicandam eſſe, quae principibus et magiſtrati-"bus prophanis magis, quam epiſcopis conueniat. "Quae res forte NB. quondam ex regibus noſtris "nonnullos impulit, ut proceres ac MILITES "prophanos monaſteriis praeficerent eisque mo-"naſteriorum opes fruendas largirentur.

Obſtrepunt pontifex et clerus huic principum regali.

(*u*) Ex innumeris locis quorundam tantum faciam mentionem. E Gratiani decreto huc pertinet *cauſa XVI. Q. 7. c. 3.* qui talis eſt: *peruenit ad nos fama ſiniſtra, quod quidam Epiſcoporum non ſacerdotibus propriae dioeceſis decimas atque Chriſtianorum oblationes conferunt, ſed potius laicalibus perſonis* MILITVM *uidelicet, ſiue ſeruitorum* (abgedanckten breſthafften Soldaten oder dienern) *uel, quod grauius eſt, conſanguineis. Vnde ſi quis a modo inuentus fuerit huius praecepti transgreſſor, inter maximos haereticos et antichriſtos non minimus habeatur. Et ſicut Nicaena ſynodus de Simoniacis cenſuit, et qui dat Epiſcopus et qui recipiunt ab eo laiciſtae pretio ſiue beneficio aeterni incendii ignibus depereant.* Eadem uerba iterum habentur *cauſa* 1. *Q. 3. c. 12.* Taceo conciliorum et decretorum loca alia, in quibus tamen illud maximopere cauendum eſt, ne quaeſtiones diuerſae inuicem commiſceantur, quae tamen ualde differunt. Alia enim quaeſtio eſt: *ius adſignandi* praebenda penes quem ſit, regemne *an epiſcopum*? Quorſum pertinet *Cauſ.* 16. *Q.* 1. *c.* 56. Alia iterum quibus illa adſignari debeant laicis an clericis? Iterumque alia an ad commoda uitae an uero tantum ad eius neceſſitatem quo ipſo et clericis et laicis, ſi aliunde uiuere poterant, hoc tum erat interdictum *Cauſa* 1. *Q.* 111. *c. 6. et Cauſa XVI Q. 1. c.* 68. Alia demum annon laicorum egeſtati Eccleſiae beneficiis ſubueniendum ſit, ſiue hi in ciuili ſtatu uiuant, ſiue in *militari.* Atque ultimum hoc, non memini, ſiue patrum decreta ſiue conciliorum ullo unquam tempore impro-

CAP. IIX. CAP. IIX.

Emeriti milites oblati coenobiis ad alendum.
Monachorum et militum iurgia.

grauerint crediderintque ad abbatis dignitatem ſuſtinendam ſolos CLERICOS habiles eſſe: ea tamen libertate perpetuo deinceps uſi ſunt, ut milites inualidos et bene meritos abbatiis aliisque ſacris collegiis alendos commendarent, quos OBLATOS ſequior aetas dixit (x), praeclaro ſane et pluribus laudato inſtituto (y). Inde tamen aemulationes inter militiam SACRAM et SECVLAREM: inde etiam porro quaeſtiones de praerogatiuis GLADII SPIRITVS et HVIVS SECVLI

---

probauiſſe, quod noſtro inſtituto obeſſe uidetur.

Paradini locus memorabilis de abbatibus laicis.

Dum haec ſcribo, in memorabilem locum incido *Gulielmi PARADINI, en ſes annal. de Bourgogne Liu. II. ad an.* 1103. *p.* 179. ubi ita ſcribere incipit: "La pluſpart des Princes et Grans Seigneurs de "France, comme i' ay monſtré cy deſſus, s' eſtoy-"ent empatés des biens des egliſes, qui cauſa de "graus troubles au Royaume de France: meſme-"ment au Roy Charles le ſimple et a toute l' egliſe "Gallicane. Et dura ce trouble iusques en ce "temps, que les princes et Seigneurs uſurpoyent "le titre et poſſeſſion des Abbayes, qui eſtoyent en "leur uoiſinage, mettant en leurs titres d' honneur "Duc, et Abbé Comte et Abbé de tel lieu, comme "i' ay ueu en pluſieurs pan chartes de ce temps là, "meſmement aux cartulaires des egliſes de Lyon et "Auſtun." Et quae ſequuntur dignisſima, ut huc conferantur intelliganturque ex ſuperius data expoſitione.

Milites inualidos alere obligantur abbatiae et monaſteria Galliae. Teſtes memornbiles PASQVIERIVS.

(x) *Eſtienne PASQVIER* plenior eſt aliis, cuius principio locum hic exſcribemus. Ita autem *chap.* 34 *du lin. III. des Recherches de la France p. m.* 471. *les* OBLATS *appellez Religieux Laiz.* Cum auctor in omnium manibus eſſe poſſit, uela hic contrahemus. "Puisque, *inquit*, la place de l' Oblat en un monaſte-"re et les Dixmes infeodées furent anciennement "deſtinées pour ceux, qui faiſoient profeſſion de la "guerre, ie ne ferois peuteſtre choſe mal àpropos, "ſi je les acouplois enſemblement par un chapitre. "*et mox*: iamais ne fut que les Princes et Republi-"ques n' ayent pris ſoin de ceux, qui auoint eſté "rendus impotens par leurs guerres en faiſant ſer-"uice au public." Et poſtquam de more Graecorum diſſeruiſſet, pergit: "Autant en fit noſtre ſainct "Louys, pour les trois cens Cheualiers Chreſtiens, "ausquels les infideles auoient creué les yeux. "Certe meſme conſideration a fait entre nous, que "s' il ſe trouue quelque pauure ſoldat, qui ſoit de-"mouré, eſtropie de l' un de ſes membres au ſeruice "de la Republique en la guerre, nos Roys ont plei-"ne puiſſance de leur aſſigner une place religieux, "pour leur uiure et ſuſtentation en certaines Ab-"baies, comme n' y ayans lieux plus propres, ou ſe "puiſſe couurir leur calamité. Tel religieux eſt par "nous appellé OBLAT, ou religieux Lay, auquel "ordinairement les Abbes, ou Prieurs ordonnent "penſion à l' arbitrage des Parlaments, plus, ou "moins ſelon la neceſſité du temps et ſaiſons. Et "ſont nos Roy de tout temps en plaine poſſeſſion "de ce faire. Choſe à mon iugement, qui uient d' "une tres longue ancienneté. Car il ne faut faire "nulle doute, que du temps de la premiere inſtitu-"tion des Abbez et Moines, c' eſtoient perſonnes "ſeculieres, qui ne tenoint nul degré en l' Egliſe, "encore que toute leur profeſſion fut le prier Dieu "en leurs cellules." Paulo poſt: *Choſe, qui occaſionna nos Roys de tonner ces Abbez en abus, conferans les* ABBAIES a CHAPITAINES et GVERRIERS. Placet Latino ſermone de eodem argumento loquentem audire *Antonium Dadinum ALTESERRAM lib. II. de Ducib. Prouinc cap.* 11. *p.* 56 *Moribus*, ait, *noſtris regii iuris eſt, ueteranum militem coenobiis in alimentarium offerre, nec iniuria. Quum enim res ſacrae aeque ac profanae militum praeſidio ab hoſtibus tutae ſiat, haud iuſtum fuerit, ueteranis uulneribus confectis pro republica extremum uitae ſubſidium negari in monaſteriis principum liberalitate ditatis, et ipſa, quorum cenſus eſt paupe-*

ALTESERRA.

rum, abundare monachis, egere pauperibus. Alia aliorum auctorum loca ſufficit adlegauiſſe.

Choppinus.

Renatus CHOPPINVS, uti peculiaria Galliae iura alia, ita haec quoque circa *oblatos* peregregie excoluit digesſitque in erudito tractatu de *Sacra Politia lib. III tit.* 2. *et* 5. Vir quoque induſtrius *Iohannes LIMNAEVS in notitia Franciae lib. III. cap.* 2. *pag.* 44. *et* 45. congesſit nonnulla, quae nun pigebit conſuluiſſe.

Mauſſacus.

Philippus Iacobus MAVSSACVS in notis ad Heſychium p. 13. ἀδυνάτους reddit *oblatos* Gallorum.

Menage.

Meminit quoque literatisſimus MENAGIVS *p.* 535. *in etymologico* diplomatis ab anno 1260. quod *oblatorum* uetuſtatem quodammodo tueri, uidetur.

Abbatiis et monaſteriis impoſitum onus, milites inualidos alendi, curſim defenditur.

(y) Non a primae Eccleſiae rationibus alienum fuiſſe, ut milites inualidi monaſteriis commendarentur ad uictum et cultum, breuiter demonſtrabo. Nihil nunc de *pauperum quarta* dicam, qua de re inferius erit ſcribendi locus. Hanc certe concilia, doctores, omni tempore in omnibus orbis chriſtiani regnis a beneficiis Eccleſiaſticis exegiſſe, facile erit ad probandum. Ad pietatem circa *oblatos* ſpeciatim faciunt, quae ſequuntur. Habetur Alexii Comneni nouella apud *BALSAMONEM in can. XIX. Syn Nyc.* 2. *et libr. II iuris Graeco-Romani p.* 142. his uerbis: εἰ δ' ἴσως προσέρχεταί τις τῶν λαϊκῶν ἀδύνατος πάντη καὶ πένης τῷ ἁγιωτάτῳ μου δεσπότῃ, ἢ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων τῶν ἀπολεσάντων τοὺς θρόνους αὐτῶν καὶ ἐνδεῶν, καὶ θελήσει τοῦτον αὐτὸς λαμβάνειν χρείας ἀπό τινος τῶν εὐπορωτέρων μοναστηρίων, ποιήσει τοῦτο καλῶς μὴ ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῆς μονῆς τῶν τεταγμένων ὄντος. *Si autem accedit laicorum quispiam, qui eſt omnino inops et pauper* (inprimis uero huc milites emeriti pertinent, quia de his uerbum ἀδύνατος Graeci maximopere adhibuerunt, quod ſupra docuimus p. 260 ſq) *ad ſanctisſimum dominum meum uel ex antiſtitibus qui ſuos thronos perdiderunt et ſunt inopes et uoluerit ſtatuere, ut is uictum capiat e' locupletiori digno monaſterio, hoc recte faciat non ſupra facultates numeri eorum, qui ſunt ordinati.* Ita quoque FVLBERTI epiſtolam exhibet BZOVIVS *ad an.* 1007. *lib X. p.* 170. in qua Franconi Pariſienſi Epiſcopo ille ſcribit: *uſumſructum uero altarium, quem tui antecesſores laicis tradiderunt, te alendis debilibus* (quis hic emeritos excluderet) *publica uoce deſtinare, ſuadeo. Et ſi qui alii in hanc fraudem irruperunt ſicut fures ſacrorum et occiſores pauperum anathemate condemnari. Ne reuereris homines nocentes propter Deum offendere.* Cedro dignisſima uox. Recte igitur curia Toloſana apud *Petrum Greg. THOLOSANVM*, cuius uerbis utar *lib. XV. cap.* 23. *p.* 281. *n.* 8. quae haec ſunt: "In "Gallia monaſteriis quae regis iuris ſunt, et fun-"dationis uel dotationis regis praebendae huius-"modo ſunt, in quibus princeps milites membris "mutilos pauperes, etiam inuitis monachis alen-"dos quamdiu uixerint, ſtatuit. Et ſaepe ita iu-"dicatum Tholoſae uidi a curia ſuprema repugnan-"tibus monachis largitioni regiae et codicillis eius. "Nec minus, ſi princeps ita posſit ſtatuere, cum "praebendae in fructibus conſiſtant propria natura, "quorum, et laici capaces ſunt." Summatim debentur pauperibus atque inualidis militibus alimenta ex praebendis: quia haec bona pauperum inprimis ſunt; deinde tutelam ſuam et ipſa habent a militibus; poſt piisſimi doctores id ſummopere commendant; demum exempla adſunt omnium aetatum atque regnorum orbis chriſtiani.

(z) No-

CAP. IIX. CAP. IIX.

LI (z). In quo certamine tantum profecerunt clerici, ut inualidos milites, collegii ſui conſortes inuidis oculis intuerentur et contubernio ſuo prorſus haberent indignos. Harum contentionum ut tandem finis eſſet, in fauorem militum emeritorum Galliae reges de peculiari VALETVDINARIO cogitarunt, in quod, belli oneribus exantlatis, illi reciperentur. Equidem reperio aliqua in HENRICO tertio: uerum eius nominis VLTIMO regi, ut pleraque alia Galliae incrementa (*aa*), ita huius quoque inſtituti primordia tribuunt ſcriptores (*bb*). Qui

Inde occaſio ad exſtruenda ualetudinaria in Henrico III. Henrico IV. an. 1595.

Odia *monachorum in* milites *inualidos, ſuos* contubernales.

(z) Nolo nimis hic eſſe, quia ſcriptor magnae auctoritatis me ab hoc onere ſubleuat. Eſt is *Seigneur de la NOVE in diſcurſibus*, quod uocat, numero *XV. p. m.* 382. Gallicum exemplum, quo ſcripſit, mihi non ad manus, ſed Germanicum, quo hic utar, quamuis facile ſentiam interpretem aut Gallicae linguae aut uernaculae aut forte utriusq; non adeo peritum fuiſſe aut ſi fuerit, boni interpretis artes haud quaquam intellexiſſe, multo minus adſecutum eſſe. Ita autem ille: "Darff ich aber etwas von denienigen reden, die man gemeiniglich ſicht und ſpuhret, wenn man etwa einem im Krieg lahm geſchoſſenen oder geſchlagenen, oder ſehr alten unuermüglichen Soldaten, die um erbarmt und mitleiden und geleiſteter Dienſte willen, anlagen, eine "Gnad und Ergoetzlichkeit erzeigen ſolle? Iedoch "wenn unter hundert zehen gratificiret wird, iſt "es ſehr uiel. Alles aber, was man ihnen thut, iſt "dieſes, man ordnet ſie etwa in ein KLOSTER, "(habes oblatos) an ſtatt eines VERLOFFENEN "MVNCHS. Kommt der arme Soldat darein, ſo "uerlauffen ſich kummerlich 15. Tage, ſo thun ihme "der mehrere Theil München, welche den Krieg "uerachten und nichts hoeher ſchaetzen als ihren "Müſſiggang, Faulheit, feiſte Suppen und uolle Becher, ſo uiel Plagen und Widerwærtiges an, daſs "er getrungen wird, mit ihnen iaehrlichs um etwa "funffzig oder ſechzig Francken penſion zu handeln und ſich an andere Ort und Ende zu begeben. "Dieſe Exempel benehmen unſern Soldaten das "Hertz;" et quae ſequuntur de conſilio inſtituendi ualetudinaria. Sub exitum ſeculi XVI. uixit auctor ſcripſitque, mortuus 1591. Vnde facile patet, nullam tum ualetudinarii in Gallia rationem cognitam fuiſſe. Deinde ueniam is meretur, ſi forte ex iuſto dolore aliquantum acerbius ſcripſit, in fauorem militum emeritorum, cum quod ipſe belli ducem egerit, tum quod in praelio alteram manum amiſerit, ferrea poſt uſus, ut neque ſic ab officiis militaribus auocaretur. Verum pontificii librum hunc inter peſtilentiſſimos religioni ſuae habuerunt. Non ſolum, quod ſcriptor admodum licenter de morbis ageret cleri et pontificiorum ſacrorum; ſed etiam quod ob nominis claritatem et ſtyli elegantiam a primariis Galliae regni adminiſtris paſſim legeretur, quibus eo facilius ſcrupulum poſſet mouere in conſcientiis, quo pauciores inter aulicos et milites ſint, qui arcana religionis bene ſint edocti. Inde eſt quod libellum in *purgatorio indice* (p. m. 36) penitus proſcripſerit Alexander VII. pontifex Romanus: imo in gratiam pontificis *Petrus CORETVS* opuſculum lucubrauerit, *defenſionem ueritatis, aduerſus Franciſcum de la Noue*, editum *Antwerpiae* 1591. forma minori apud Plantinos.

Henricus *quartus Galliam in* meliorem ſtatum *uertit.*

(*aa*) Qui dubitat, nouam Galliae regnum faciem accepiſſe ſub Henrico, eius nominis quarto, is prae aliis conſulat *Memoires des Sages e Roynlles oeconomies d' eſtat, domeſtiques, Politiques et Militaires de Henry le Grand, l' exemplaire de Roys, le Prince des uirtus, des armes et des loix et le pere en effet de ſes peuples Francois par Maximilian de Bethune duc de SVLLY* quatuor uoluminibus *Pariſus* 1662. *f.* Habet in hoc libro, quod legat, *miles, oeconomus, aulicus, theologus, uitae ac fortunae* magiſter.

Prima *inſtitutio ualetudinarii in Gallia an in Henrico III. offendatur?*

(*bb*) Henricum uero *tertium* hoc pietatis genere ante Henrici magni tempora plurimi commendant A ſcriptores. Vnum ex illis nominabo *Andream FAVYNVM*, qui *libro III. Theatri Honoris*, quo aulicos et militares ordines deſcripſit, p. 675. de hoc inſtituto narrationem habet, quae ſequitur: "Le meſme Roy Henry troiſieſme, de ſainte memoire, fut inſtituteur de l' ORDRE DE LA CHARITE CHRESTIENNE pour l' entretenement "des pauures Capitaines, et Soldats eſtropiez à la "guerre, auſquels il aſſigna des rentes, et reuenus "pour leur Aliment, et Veſture ſur les Hoſpitaux, "et Maladeries de France, et pour les loger, une "Maiſon capable aſſiſe et ſituée en la Rüe des Corde B "liers ſainct Marcel le Paris, appellée la MAISON "DE LA CHARITE CHRESTIENNE. Il ordonna, que ceux qui ſeroient receuz en ceſt ordre "charitable porteroient ſur leurs Manteaux, au "coſté gauche une Croix Anchrée en broderie de "ſatin Blanc, ou Taffetas, à l' Orle, et Bordure de "ſoye Bleu-Celeſte; Au mitan de ladite Croix une "Lozange de Satin Bleu celeſte chargée d' une "FLEVR DE LYS D' OR en broderie; Ceſte "Croix entourée, pour une eſpée d' Ordre d' une "Legende, contenant ces mots brodez en lettres "d' or, POVR AVOIR FIDELEMENT SERVY. C "Ce que le dit Roy Henry Troiſieſme, ne peut parfaire à ſon deſir, empeſché par les factions ſanglantes de la Ligue, Le Roy HENRY LE GRAND "(d' eternelle memoire) quatrieſme du Nom, ſon "ſucceſſeur au Sainct Royaume, et à la Pieté ſinguliere du Defunct, s' eſt efforcé de le remettre au "poinct de ſa perfection, et de l' executer en telle "façon, qu' à l' aduenir les gens de guerre auront "de quoy ſe contenter, acheter le reſte de leur Vie "en repos, y ayant pour entretenir l' Edict des dits "Roys Succeſſeurs une chambre de Iuſtice particulierement eſtablie au Monaſtere de ſainte Croix D "de la Bretonnerie à Paris. Ceſte chambre compoſée des Conneſtables, Mareſchaux & Colonels "de France, de nombre d' anciens cheualiers de l' "ordre, Maiſtres des Requeſtes, et Subſtituts du "Procureur General, pour iuger en dernier Reſſort." Clarum eſt igitur, opere nondum perfecto, Henricum tertium obiiſſe. Inde *Franciſcus la NOVE* in ſuperius litt. z. citato loco claris uerbis ſcribit, tempore ſuo, (mortuus eſt ille an. 1591.) praeter iura *des oblats* alia nulla remedia in Galliae regno ſuperfuiſſe, quibus emeritis aut uulneratis militibus in rerum egeſtate conſuleretur. Verum E de ſucceſſore eius HENRICO QVARTO teſtimonium habet *Iean de SERRES en ſon inuentaire de l' hiſtoire de France ad an.* 1606. *p. m.* 1135. quod hic exſcribam: "Il n'y a rien de plus legitime en un "Eſtat bien policé, que de pouruoir aux neceſſitez de ceux qui pour marque de leur uertu demeurent eſtropiez et ſans moyen de uiure apres auoir "bien et fidelement ſerui le Prince aux guerres. "Nos Rois ont de tout temps deſiré recognoiſtre "leurs merites, mais par l' iniure du temps, par la "negligence ou fraude des Officiers, leurs Ordonnances ſont demeurées ſans effet, à la honte de F "l' ordre militaire, qui ne peut uoir pluſieurs pauures Gentilshommes et autres ſoldats rendus inutiles au port des armes et a toutes autres functions, par bleſſures, perte de membres, uieilleſſe et "caducité d' aage, ou qui ont conſumé leurs moyens en payements de rançons, en fraiz pour ſe "faire traitter des bleſſures receuës en bien ſeruant, ou

an uero in Henrico demum IVto an. 1606. teſtis Serreus.

CAP. IIX. *CAP. IIX.*

Praeſertim Ludouico XIV. cuius ualetudinarium deſcribitur an. 1671.

Qui cum in maximarum rerum conatu morte praematura praereptus fuiſſet: cumulatiorem gloriam ſucceſſoribus LVDOVICIS reliquit. Quam optime huius aetatis rex, inter innumera bellorum incendia, quibus a principio fere regni ſui interfuit, de militum ualetudine rebusque geſtis meritus ſit; ſtupendi operis PALATIVM loquitur, quod CONTVBERNIO INVALIDORVM anno CIↃ IↃC LXXI. maximis impenſis condidit conſecrauitque. Gallorum malim, quam meis, uerbis hoc deſcriptum extare. (*cc*). In originibus enim et iuribus inueſtigandis

---

"ou d' autres infirmitez et maladies, qu' engendrent A "les fatigues militaires: eſtre reduits ſur leur de"clin en une miſerable et indigne mendicité. Le "Roi leur uoulant faire ſentir les effects de ſa beni"gnité, leur donner moyen de uiure le reſte de leurs "iours en un honneſte repos, et enfler le courage à "ſes autres ſujets de toutes qualitez, pour le ſeruir "plus uolontairement aux occaſions qui ſe pourront "preſenter à l' aduenir, ſous l' eſperance de meſme "remuneration: leur donna par edict irreuocable, "*la maiſon Royalle de la Charite Chreſtienne, et les de"niers prouenants du reliqua des comptes des Hoſpi"taux, Aumoſniers, Leproſeries, Maladeries, Con-* B *"fratries, et de la recerche des uſurpations et aliena"tions du reuenu d' icelles, reuiſions deſdits comptes, "abus et malnerſations commiſes au maniement et ad"miniſtration deſdits lieux. Enſemble des deniers "qui prouiendront des places et penſions des Religieux "laics, en chaſcune Abbaye et Prieure de ce Royaume, "eſtans a la nomination de ſa Maieſté.* Comme il "eſt au long contenu en l' Edict verifié au grand "Conſeil le VII. de Iuillet. En ſorte que les Gen"tils-hommes, Capitaines et ſoldats eſtropiez en "faiſant ſeruice a ſa Maieſté, en la cauallerie, arque"buſiers à cheual, cheuaux legers, archers, ou gens d' C "armes des Ordonnances, prenans certificats des "Capitaines et Meſtres de Camp, ſous leſquels ils "auront ſerui, contenans le temps de leurs ſeruices, "leur ualeur, les combats, perils et hazards auſquels "ils ſe feront expoſez, et en quelle action de guerre "ils auront eſté eſtropiez, pour ſon ſeruice, les por"teront au Duc de Montmorency, Pair, et Conne"ſtable de France, pour les uerifier bien exactement, "en dreſſer un roole ſigné de ſa main, et marquer à "la marge la ſomme que chacun des y denommez "peut meriter de *penſion annuelle* par ſon aduis, ſelon "la qualité, ualeur et bleſſures de chaſcun: Et ceux D "qui auront ſerui en l' Infanterie, es regiments, gar"niſons, et bandes des gens de pied, porteront pare"illes atteſtations que deſſus au Duc d' Eſpernon "Colonnel general de l' Infanterie Françoiſe, (ou "en l' abſence deſdits Conneſtables et Colonnels, "aux deux plus anciens Mareſchaux de France, qui "ſe trouueront à la Cour) pour en faire pareil roo"le, et de meſme forme verifiez par le grand Au"moſnier de France, l' un des Secretaires d' Eſtat, et "les ſieurs de Souuray, de Chaſteau-vieux, et de la "Rochepot, Cheualliers des Ordres et Conſeillers E "au Conſeil d' Eſtat. Leſquels rooles rapportez au "Roi, et mis es mains du Secretaire d' Eſtat qu'il "ordonnera, ſera fait tous les ans un eſtat des eſtro"piez et autres que ſa Maieſté uoudra entretenir, et "des penſions qui ſeront aſſignées à chaſcun d' eux; "payables par celui qui ſera commis à ceſte charge, "ſur les peines contenues en l' ordre et reglement "des finances de ſa Maieſté." Summatim *le MERCVRE François lia. II ad an.* 1606. *p.* 79. qui liber rarus eſt atque ad ſacra gentium ſolennia cognoſcenda, quae aliis ſcriptoribus fere negliguntur, utiliſſimus. *Le Roy Henri III. auoit fait baſtir aux F fauxbourgs S. Marcel en la rue de l' Vrſinie un Hoſpital appelle la maiſon de la Charité Chreſtienne, pour loger les ſoldats eſtropiez en faiſant ſeruice aux guerres, mais ſans aucun reuenu. Auſſi durant ces derniers troubles ce baſtiment n' ayant eſté entretenu, il tomboit en ruine. Le Roy ayant compaſſion de tant de ſoldats demeurez eſtropiez en ces dernieres guerres, uoulant leur donner moyen de uiure le reſte de leurs iours en bonneſte repos, ordonna par edict,* cuius ſummam dedimus alibi.

Valetudinarium, a Ludouico XIV. conditi plenissima deſcriptio. auctores uarii.

(*cc*) Plures ſunt, qui in ſtupendi operis et inſtituti admirabilis deſcriptione allegari queunt. *Claudius Franciſcus MENESTRIER* nummum exhibet in rei memoriam an. CIↃ IↃC LXXI. excuſum, cuius emblema dedimus ſupra *Cap. III. p.* 254. *lit. b. Mr. l' Abbé BRICE en ſa deſcription nouuelle de la uille de Paris*, qui libellus an. 1701. prodiit in 8vo, *tomo II. p.* 249. plurima adfert de *l' hoſtel Royal des inualides*, quae apud alios uix reperturus ſis. Pauciora ſunt, B quae de hoc argumento leguntur in *commentario* cuiusdam *ANONYMI legati de aula Gallica* p. 70. et ſequentibus, quod opuſculum *Coloniae* proſtat 1705. Sed omnium narrationes amplitudine, integritateque illa uincit, quae ſumtibus ac impenſis ipſius contubernii inualidorum edita ſuit. Titulus libri eſt: *Deſcription generale de l' hotel Royal des inualides etabli par Louis le Grand dans la plaine de Grenelle pres Paris, auec les plans, profils et eleuations et ſes faces coupes et appartements a Paris audit hoſtel* 1683. *f.* Non forte pigebit, integram dediſſe, C cum quod liber non in multorum manibus ſit, tum quod eum beneuolae uoluntati debeamus adfinis mei honoratiſſimi, qui et hunc et alia plura loca nobiſcum communicauit atque hoc ipſo fidem nobis fecit facietque eruditis aliis, ſe non otioſum peregrinatorem cum in Gallia, tum in aliis Europae locis fuiſſe.

Commendatio edicti, de inſtitutione ualetudinarii.

Enarratio haec eſt: "Sa Maieſté fit un "edit en l' année 1674. pour l' execution de ce grand deſſein, et cét edit eſtant le fondement du grand ou"vrage dont nous traitons icy, et pouuant ſeruir de "preuue authentique à tous les peuples de la pru"dence et de la liberalité de notré monarque; on à "cru qu'il ne feroit pas inutile d'en inſerer icy la D "teneur.

Edictum ipſum, cuius ſumma, Cogitatum de eo pace concluſa in pyrenaeis.

"Louis par la grace de Dieu Roy de France et de "Nauarre, a tous preſens et a venir ſalut. La paix "qu'il plut à Dieu de nous donner vers la fin de l' "année 1659. et qui fut concluë aux pyrenées, entre "nous et le Roy Catholique, ayant retabli pour lors, "le repos presque dans toute la chretienté, et nous "ayant deliurés des ſoins que nous etions obligé de "prendre pour la conſeruation de notre etat, et de "veiller au dehors à nous opoſer aux entrepriſes, que "nos ennemis y pouuoient faire. Nous n' aurions "eu d' autre application pendant que ladite a duré, E "que de ſonger à reparer au dedans d' iceluy les "maux, que la guerre y auoit cauſez, et de corriger "les abus qui s' etoient introduits dans tous les or"dres; ce qui a eu tout le ſucces, que nous en pou"uions eſperer.

Cauſae, aequitas regis et inualidorum calamitas,

Et comme pour accomplir un deſ"ſein ſi utile et ſi auantageux, nous auons eſtimé "qu'il n'eſtoit pas moins digne de notre pieté, "que de notre iuſtice, de tirer hors de la miſere "et de la mendicité les pauures officiers et ſol"dats de nos troupes qui ayant uieilli dans le ſer"uice, ou qui dans les guerres paſſées ayant eſté e"ſtropiez, etoient non ſeulement hors d' etat de con"tinuer à nous en rendre, mais auſſi de rien faire F "pour pouvoir uiure et ſubſiſter; et qu'il eſtoit bien "raiſonnable que ceux qui ont expoſé librement "leur vie, et prodigué leur ſang pour la defenſe et le "ſoutien de cette monarchie, et qui ont ſi utilement "contribué au gain des batailles que nous auons "remportées ſur nos ennemis, aux priſes de leurs

memoria meritorum

pla-

CAP. IIX. gandis noſtra potiſſimum opera uerſata eſt, de quo argumento neque cogitarunt Galli, *CAP. IIX.*

"places, et à la defenſe des notres, et qui par leur vi- A
"gonreuſe reſiſtance et leurs genereux efforts les ont
"reduits ſouuent à nous demander la paix, iouiſſent
"du repos qu'ils ont aſſuré à nos autres ſujets, et paſ-
"ſent le reſte de leurs jours en tranquillité. Conſi-
"derans auſſi que rien n'eſt plus capable, de detour-
"ner ceux qui auroient la volonté de porter les ar-
"mes, d'embraſſer cette profesſion, que de voir la
"mechante condition où ſe trouueroient reduits la
"pluspart de ceux qui s'y eſtant engagez, et n'ayant
"point de bien, y auroint vieilli, ou eſté eſtropiez, ſi
"l'on n'auoit ſoin de leur ſubſiſtance et entretene-
"ment. Nous auons pris reſolution d'y pouruoir. B
"Et quoy que nous auons cy-deuant taſché d'adou-
"cir la miſere desdits eſtropiez, ſoit en leur accor-
"dant des places de religieux-lais dans les abbayes
"et prieurez de notre royaume, qui de tout temps
"leur ont eté affectées, ſoit en les enuoyant, comme
"nous auions fait, dans nos places frontieres, pour
"y ſubſiſter et y etre entretenus au moyen de la ſolde
"que nous leur auions ordonnée, ainſi qu'aux autres
"ſoldats de nos Troupes: Neanmoins comme il eſt
"arrivé que la pluspart desdits ſoldats preferant la
"liberté de voyager, à tous ces auantages apres auoir
"les uns composé et traité desdites places de religi- C
"eux, lais dont ils eſtoient pourvüs, les autres quitté
"et deſerté lesdites places frontieres ſont retombez
"dans leur premiere miſere; Nous aurions jugé à
"propos pour apporter remede à ce mal, de recuurir
"à d'autres moyens. Et apres en avoir fait exami-
"ner pluſieurs qui nous ont eſté propoſez ſur ce ſu-
"jet, nous n'en auons pas trouué de meilleur que
"celuy de faire batir et couſtruire en quelque en-
"droit commode, et proché de notre bonne uille de
"Paris, un Hoſtel Royal, d'une grandeur et eſpace
"capable d'y receuoir et loger touts les officiers et
"ſoldats, tant eſtropiez, que uieux et cadues de nos D
"troupes et d'y affecter un ſonds ſuffiſant pour leur
"ſubſiſtanee et eutretenement. A l'effet de quoy
"et pour ſuiure un ſi pieux et louable deſſein, et met-
"tre la derniere maiu à un ouurage ſi utile et ſi im-
"portant, nous auons donné nos ordres pour faire
"batir et edifier ledit Hoſtel Royal aubout du Faux
"bourg ſaint germain de notre bonne ville de Paris,
"à la conſtruction duquel, l'on trauaille inceſſa-
"ment, au moyen du fonds de deux deniers pour li-
"ure, que par areſt de notre conſeil d'etat du 12. mars
"1670. nous auons ordonnez aux Threſuriers, taut
"de l'ordinaire, que de l'exttaordinaire de la Guer-
"re et Caualerie legere, de retenir par leurs mains, ſur E
"toutes les depenſes generalement qu'ils feront du
"maniement des deniers de leurs charges, pour eſtre
"ce fonds de deux deniers pour liure employé, tant
"à la couſtruction dudit Huſtel, qu'a le meubler con-
"uenablement. De ſorte que le dit Hoſtel eſtant
"deja fort auancé, et preſqu'en etat de loger lesdits
"eſtropiez vieux et eaducs, il ne reſte plus qu'à pour-
"uoir à les y faire ſubſiſter commodement, et aux
"autres choſes concernans le bon ordre et diſcipline
"que nous deſirons eſtre gardez dans ledit hoſtel:
"Sçauoir faiſons que pour ces cauſes, apres auoir fait
"mettre cette affaire en delibetation en notre con- F
"ſeil Nous de l'auis d'iceluy, et de notre grace ſpe-
"ciale, pleine puiſſance et autorité royale auons par
"ce preſent edict perpetuel, et irreuocable, fondé,
"erabli et affecté, etabliſſons et affectons à perpetui-
"té ledit Hoſtel Royal, que nous auons qualifié du
"titre des Invalides, lequel nous faiſuns conſtruire
"au bout dudit faux-bourg ſaint germain de notre
"dite ville de Paris, pour le logement, ſubſiſtance et
"entretenement de tous les pauures officiers et ſol-
"dats de nos troupes, qui ont eſté et ſeront eſtropiez,
"ou qui ayant vieilli dans le ſeruice en icelles, ne
"ſeront plus capables de nous en rendre: duquel

ad milites facilius legendos.

Incommoda ſi milites agant in abbatiis inter clericos et praeſidiarios.

Inde conſilium de inſtituendo ualetudinario.

locus ualetudinarii,

impenſae aedificii.

reditus

"hoſtel comme fondateur, nous voulons eſtre auſſi
"le Protecteur et conſeruateur immediat, ſans qu'il
"depende d'aucun des nos officiers et ſoit ſuiet à la
"uiſite et juriſdiction de notre grand aumonier, ni
"autres. Et enfin que ledit hotel royal ſoit dotté
"d'un revenu ſuffiſant et aſſuré, qui ne puiſſe jamais
"manquer pour la ſubſiſtance et entretenement deſ-
"dits officiers et ſoldats inualides, nous y avons af-
"fecté et affectons à perpetuité par ce preſent edict,
"tous les deniers prouenans des penſions des places
"des religieux lais des abbayes et prieurez de notre
"royaume, qui en peuuent et doiuent porter, ſelon
"et ainſi qu'il à eſté par nous reglé, tant par notre
"declaration du mois de Januier 1670. que par les
"arreſts de notre conſeil d'etat des 24. Ianuier audit
"an. 1670. et 27. Auril 1672. Et d'autant que nous
"ſommes bien informez, que le nombre des offici-
"ers et ſoldats eſtropiez, vieux et cadues, eſt fort
"grand; et que ne pouuant manquer [la guerre
"ouuerte comme elle eſt] qu'il n'augmente conſi-
"derablement, et qu'ainſi le fond prouenant des
"penſions desdits religieux-lais, ne ſeroit pas ſuffi-
"ſant pour leur ſubſiſtance et entretenement, en
"ſorte qu'il eſt neceſſaire d'y pouruoir encore d'ail-
"leurs: pour ſoutenir un etabliſſement ſi utile, et
"empecher que faute de fonds il ne uienne à man-
"quer, nous y auous d'abondant et de la meme au-
"torité que deſſus, affecté et affectons pour toujours
"celuy qui prouiendra auſſi de deux deniers puur li-
"ure de tous les payements qui ſeront faits par les
"threſoriers generaux de l'ordinaire et extraordi-
"naire des nos guerres et caualerie legere, à cauſe
"de leurs dites charges, et par celuy de l'Artillerie
"apres que ce qui ſera neceſſaire, tant pour acheuer
"la conſtruction dudit hotel des invalides, et le met-
"tre en ſa perfection, que pour l'achat des meubles
"et autres choſes qu'il conuiendra dans iceluy pour
"le rendre habitable, aura eſté employé. Voulons
"et entendons qu'au moyen dudit hoſtel royal, et
"des fonds cy-deſſus dont nous l'auons dotté, tous
"les officiers et ſoldats eſtropiez, uieux et caduces de
"nos troupes ſojent logez, noutris et veſtus, leur vie
"durant dans iceluy. Que comme ledit hoſtel n'
"eſtant deſtiné que pour le logement, ſubſiſtance et
"entretenement desdits officiers et ſoldats eſtropiez
"et invalides, et que le ſond cy deſſus mentioné dont
"nous l'auons dotté, eſt ſuffiſant pour y ſubuenir;
"nous uoulons qu'il ne puiſſe eſtre reçu ny accepté
"pour ledit hoſtel aucunes fondations, dons et gra-
"tifications qui pourroient luy être faites par quel-
"ques perſonnes, et pour quelque cauſe, et ſous quel-
"que pretexte que ce ſoit. Comme auſſi, qu'il ne
"puiſſe eſtre fait pour iceluy aucune acquiſition d'
"heritages, ny autres biens immeubles quelcon-
"ques, ſi non les heritages des environs dudit hoſtel,
"et y ſont contigus, lesques ſeront iugez neceſſai-
"res pour la plus grande commodité, utilité, em-
"belliſſement, et pour conſeruer les vuës d'ice-
"luy, et ce en payant la juſte ualeur d'iceux, ſui-
"uant l'eſtimation qui en ſera faite, en cas que les
"proprietaires desdits heritages uoiſius fiſſent refus
"d'en traiter à l'amiable. Defendons tres ex-
"preſſement toutes autres acquiſitions, gratificati-
"ons ou donations, qui pourroient luy eſtre appli-
"quées, et declarons dés à preſent comme pour lors
"tous les contracts, et autres actes qui ſeroient faits
"et paſſez au prejudice de ce, nuls et de nul effet et
"ualeur. Lequel hoſtel, enſemble les terres et li-
"eux eſtant dans l'enceinte d'iceluy, et qui y
"ſont contigus et ſont de ſa dependance, nous a-
"uons amortis et amortiſſons par ce preſent edit,
"comme auſſi ce qui pourra eſtre cy-apres acquis
"de proche en proche, pour la commodité et em-
"belliſſement dudit hoſtel, comme il eſt dit cy-deſ-
ſus,

ex beneficiis eccleſiaſticis,

parte ſtipendii militaris.

interdictae dotes, aliunde quaeſitae ex teſtamentis aut legatis,

CAP. IIX. Galli, neque, ſi cogitaſſent, integrum illis fuiſſet, ut pari nobiſcum libertate id exponerent diſcernerentque. CAP IIX

Lud. opuſc. tom. II.

T 2 CAP.

exemtio fundorum ab oneribus

"ſus, ſans que pour raiſon de ce on ſoit tenu de A
"nous payer aucun droit d'amortiſſement, ny me-
"me aucune indemnité, lods et uentes, quints et
"requints, rachats, ny relief pour ce qui ſe trou-
"uera mouuant de nous, et en cenſiue de notre
"domaine, non obſtant toutes alienations et enga-
"gemens, ſans auſſi payer franc fiefs et nouueaux
"acqueſts, ban ou arieeban, taxes ny autres droits
"quelconques qui nous ſont ou pourront eſtre dus,
"dont nous dechargeons ledit Hoſtel, et en tant
"que beſoin eſt ou ſeroit, luy en auons dès à preſent,
"comme pour lors, fait et faiſons don, quoi-
"que le tout ne ſoit ſi particulierement exprimé B
"ny encore echu, non obſtant toutes loix et or-
"donnances à ce contraires, auſquelles pour ce re-
"gard nous auons derogé et derogeons: à la char-
"ge toutefois d'indemniſer les ſeigneurs particu-
"liers, de qui les heritages ainſi acquis ſerons mou-
"uans et releuans, de ce qui leur ſera ou pour-
"ra eſtre du, pour raiſon du dit amortiſſement.
"Declarons pareillement ledit hoſtel exempt de
"tous droits de guet, garde et fortifications, ferme-
"tures de uille et fauxbourgs, et generalement de
"toutes contributions publiques et particulieres,
"telles, qu'elles puiſſent eſtre, quoiq' auſſi non ex- C
"primées par ce preſent edit, pour de toutes les di-
"tes exemptions jouir par le hoſtel entierement et
"ſans reſerue. Et d'autant que le bon ordre que
"nous uoulons touiours eſtre gardé dans ledit ho-
"ſtel royal, dependra principalement du ſoin du
"directeur et adminiſtrateur general d'iceluy;
"et que pour cette fin il eſt important de ne con-
"fier cette charge qu' à une perſonne d'autorité
"et de dignité conuenable: Nous auons pour
"ce ſujet reſolu de nous en repoſer ſur celuy de
"nos ſecretaires d'etat et de nos commande-
"ments, qui a et aura cy-aprés le departement D
"de la guerre, lequel en ladite qualité de dire-
"cteur et adminiſtrateur general dudit hoſtel, au-
"ra le pouuoir de faire et executer tout ce qu'il
"eſtimera neceſſaire et à propos pour le maintien
"de la diſcipline et du bon regime en iceluy.
"A l'effet de quoy nous uoulons et entendons que
"chaque mois il ſoit tenu par ledit directeur et
"adminiſtrateur general une Aſſemblée dans le-
"dit hoſtel, en laquelle pourront aſſiſter le co-

menſtrua uiſitatio.

"lonel du regiment de nos gardes françoiſes, le
"lieutenant colonel, et le ſergent maior d'iceluy,
"et les colonels des ſix uieux corps de notre in- E
"fanterie, comme auſſi de colonel general de no-
"tre caualerie legere, le Meſtre de camp general,
"et le commiſſaire general d'icelle, et le colo-
"nel general des dragons, pour tenir un conſeil,
"et en iceluy uoir et auiſer aux ſtatuts, regle-
"ments et ordonnances qu'il ſera à propos de faire,
"tant pour la iuriſdiction, police, diſcipline, cor-
"rection et chaſtiment de ceux qui tomberont en
"faute, que pour la bonne adminiſtration et gou-

de congruo inſtituti ratione.

"uernement dudit hoſtel. Que s'il arriue quel-
"que difficulté ſur le fait deſdits ſtatuts, regle-
"ments et ordonnances, ſoit pour l'explication, F
"ſoit pour l'execution et obſeruation d'icelles;
"Nous entendons qu'elles ſoient leuées et deci-
"dées à la pluralité des uoix par ceux qui aſſiſte-
"ront audit conſeil, leſquels auſſi bien que le dire-
"cteur et adminiſtrateur general, ne pourront pre-
"tendre aucuns gages ny appointements, et ſeront
"tenus de donner leurs ſoins charitablement pour
"le bien et auantage de la maiſon. Que comme à
"l'occaſion de l'etabliſſement dudit hoſtel pluſi-
"eurs perſonnes qui ne ſeroient pas de la qualité
"requiſe, pourroient par ſuppoſition, ſurpriſe, ou
"autrement, y entrer et jouir induement de la me-

A "me grace que ceux pour qui elle eſt deſtinée, et
"qu'il importe d'empeſcher touts abus ſur ce ſu-
"iet; Nous ordonnons que nul ne pourra eſtre re-
"çu ny admis dans ledit hoſtel qu'aprés que les
"certificats qu'il rapportera des ſes ſeruices, auront
"eſté preſentez audit conſeil, qu'ils auront eſtez
"vus et examinés en iceluy, et y auront eſté iugez
"bons et ualables. Et dautant que nous auons
"cy-deuant fait ſoigneuſement examiner les cer-
"tificats de ceux qui auoient ſerui dans les guer-
"res paſſées, et qui ſe ſont trouuez auoir les
"qualites requiſes pour eſtre reçus dans ledit ho-
B "ſtel; Nous defendons à ceux qui aſſiſteront audit
"conſeil, d'admettre doreſnauant aucun officier
"ny ſoldat inualide dans ledit hoſtel, ſi non ceux
"qui ſeruiront actuellement dans les troupes que
"nous auons preſentement et aurons cy-apres ſur

Officialium ac miniſtrantium ratio.

"pied. Quant aux officiers, ſeruiteurs et domeſti-
"ques qui devront être employes dans ledit hoſtel
"pour le ſecours et aſſiſtance des inualides; Nous
"auons donné et donnons pouuoir et faculté audit
"directeur et adminiſtrateur general de nommer
"et nous preſenter pour cette fin ceux qu'il trou-
"uera les plus capables, et qu'il iugera neceſſaires
C "d'y eſtre etablis, comme gouuerneur et aumoſ-
"nier, chapelain, receueur, controlleur, medecin,
"apothicaire et chirurgien, et autres, leſquels ſe-
"ront reçus et admis dans les fonctions de leurs
"charges en uertu des prouiſions ou breuets que
"nous leurs ferons expedier ſur la nomination et
"preſentation dudit directeur et adminiſtrateur ge-
"neral, lequel pourra auſſi établir, dans ledit ho-
"ſtel les ſeruiteurs ualets et autres domeſtiques
"qu'il conuiendra, et les deſtituer à ſa uolonté.

Medici priuilegia ut et primi chirurgi.

"Voulons que les medecins ainſi établis iouïſſent
"des memes honneurs et priuileges, que ſont les
D "medecins ordinaires de noſtre maiſon. Voulons
"auſſi que le principal chirurgien qui ſeruira dans
"ledit hoſtel acquiére, et gagne ſa maiſtriſe en no-
"tre bonne uille et fauxbourgs de Paris, apres a-
"uoir ſerui et trauaillé dans ledit hoſtel durant le
"temps et eſpace de ſix ans conſecutifs, leſquels
"nous uoulons courir à l'egard de celuy qui ſert
"preſentement dans ledit hoſtel du iour qu'il y eſt
"entré, et que leſdits chirurgiens iouïſſent des me-
"mes droits et priuileges que les autres, leſquels
"ſeront tenus de les receuoir comme reputez ſuf-
"fiſans et capables, ſur le certificat qui leur ſera
E "donné par ledit directeur et adminiſtrateur ge-
"neral, ſans qu'il ſoient obligez de ſubir aucun
"examen, ny faire aucuns frais pour eſtre reçus à
"la dite maitriſe: et ſi leſdits maiſtres, differoint
"de les receuoir, nous leur permettons par ces pre-
"ſentes de tenir boutique, et entendons que du
"iour qu'ils auront eſté preſentez audit maiſtres
"pour eſtre reçus, ils jouïſſent des droits de ſeance
"et de tous autres, tout ainſi que ſ'ils auoient
"eſté reçus par le corps de l'art de chirurgie: fai-
"ſans defenſes auſdits maiſtres de les empeſcher ny
"troubler dans l'exercice d'iceluy, à peine de

et eorum qui ſellulariis artibus uacant.

F "trois cent liures d'amende; et à l'egard des ar-
"tiſans qui trauailleront dans ledit hoſtels, qu'ils
"ne puiſſent eſtre ſujets à uiſites de maiſtres ou
"iurez, ny recherchez et inquietez pour tous les
"ouurages, et manufactures qu'ils feront dans le-
"dit hoſtel pour l'uſage, utilité et ſeruice d'iceluy

Adminiſtratio alimentorum.

"ſeulement. Quant à ce qui regarde le maniement
"des fonds deſtinees pour l'entretenement dudit
"hoſtel; nous uoulons et entendons qu'ils ſoient
"mis es mains du receueur d'iceluy, pour eſtre par
"luy employez, ſuiuant et conformement aux
"etats et ordonnances qui en ſeront expediées
"par le directeur et adminiſtrateur general dudit
hoſtel

CAP. IIX.

"hoſtel pour examiuer, clorre et arreſter le com- A "pte general de la recepte et depenſe qui aura "eſté faite durant ladite année pour ledit hoſtel, "par le receueur d' iceluy, ſuiuant lesdits etats er "ordonnances à laquelle aſſemblée outre les "ſur-nommez qoi out droir de ſe trouuer audit ho- "tel chacun mois, tous les colonels, Meſtres de "eamp et les lieutenants eolonels des regimens "tant d' infanterie que de caualerie et dragons, "qui ſe trouueront pour lors à Paris, pourront as- "ſiſter, ſans que ledit receueur ſoit tenu de compter "deuant d' autres que par deuant eeux qui ſe "trouueront en ladite aſſemblée à la fin de chacu- B "ue année uoulans que les comptes qu'il preſentera "à ladite aſſemblée, et ſeront arreſtez en icelle; "luy ſeruent de decharge ualable de ſou manie- "meut, par tout, ou il appartiendra. Que ſi par "l' arreſté desdits comptes il ſe trouue des deniers "reuenant bons, nous entendons qu'il n'en puiſſe "eſtre diſpoſe que par nos ordres exprês, nous re- "ſeruant en ce cas de les appliquer en gratificati- "ons en faueur des officiers de nos troupes qui au- "ront eſté eſtropiez, ou ſe ſerout ſignalez par deſ- "ſus les autres, ſelon et ainſi que nous eſtimerons "à propos. Er parce qu'il eſt bien raiſonnable d' C "accorder quelque affranchiſſement audir hoſtel "uu; la deſtination d' iceluy, nous uoulons et en- "tendons qu'il ioüiſſe du droit de franc ſalé, pour "le ſel neceſſaire à la prouiſion d' iceluy, iuſ- "ques à la concurrence de trente minots pour "chacun an, à preudre au grenier de noſtre uil- "le de Paris, dont uous uoulons que le bail "general de nos gabelles ſoit chargé, ſans qu' il "en ſoit payé aucune ehoſe que le prix du mar- "ehand; Comme auſſi de l' exemption, affranchiſ- "ſement de tous droits d' entrée, d' aide et autres "quelconques, pour le quantité de trois cens muids "de uin, le tout ſue les certificats dudir directeur "et adminiſtrateur general: et ce nou-obſtaut "qu'il ſoit poeté par nos edits, declarations et "aeeeſts, que lesdits droits ſeront payez par les priui- "legiez et non priuilegiez, exempts et non exempts "à quoy nous auons pour ce regard derogé et de- "rogeons par ee preſent edit, et ſans tirer à con- "ſequence. Si donnons en mandement à noa "amez et ſeaux les gens tenans noſtre cour de par- "lement de Paris, chambre des comptes, et cour "des aides audit lieu, preſidens et threſoriers ge- "neraux de ſranee au bureau de nos finances etabli "audit Paris, que ee preſent edit ils ayent à "faire lire et en regiſter, et le contenu en iceluy "garder, faire garder et obſeruer inuiolablement, "ſelon ſa forme et teneue, ſans permettre qu'il "y ſoit contreuenu en quelque ſorte et maniere, "et pour quelque cauſe, et ſous quelque pretexte "que ce puiſſe eſtre: CAR TEL EST NOSTRE "PLAISIR. Et afin que ce ſoit choſe ferme et ſta- "ble à touiours, Nous auons fait mettre noſtre ſeel "à cesdires preſentes ſauf en autres choſes notre "droit, et l' autruy en toutes. Donné à Ver- "ſailles au mois Auril l' an de grace 1674. et de "noſtre Regne le trente unieme. Signé. Louis "et plus bas: Par le Roy, Le Tellier. Viſa, Daligre."

Reſidui diſpenſatio.

Immunitates nariae.

Subſcriptio.

CAPVT IX.

DE VALETVDINARIIS ANGLORVM.

CAP. IX. apud ANGLOS olim hodieque. Milites *Angliae etiam* praelati.

ANGLORVM ſimilia fere cum Gallis hic inſtituta (*a*). Nam et illorum reges fui quondam arbitrii eſſe crediderunt, ut ueteranos palatinos ipſis quoque monaſteriis et abbatiis ad cultum et uictum commendarent. (*b*) CORRODIAM hoc beneficii genus eos adpellaſſe, ex antiquis monumentis conſtat (*c*). Verum, niſi,

Angli *utrum rationes*, inualidos *in abbatiis aleadi, habeant a* Gallis.

(*a*) Auctor, quem plurimi facio, *Antonius Dadinus ALTESERRA lib. II. de dac. proaincial. c.* 11. *p.* 57. hunc morem putat, e Gallia in Angliam transmigrauiſſe. *Idem ius*, ſcilicet militem inualidum eoenobiis *in alimentarium offerre, ex Gallia in Angliam, ut pleraque alia tradactum agnoſeo et productam etiam ad ueteranos palatinos.* Non difficile eſt ad intelligendum cauſas, quare ita ſeribat Gallus, cum haud dubie ad *Normannicam* ſtirpem reſpiciat aut etiam in illa opinione ſit, easdem Gallorum et ueterum Britannorum origines, hosque propaginem illorum fuiſſe. Verum non opus eſt, Gallos in exemplum hic ponere, cum non alium E principio finem eoenobia habuiſſe, conſtet, quam ut pauperes et inualidi in illis aleteutur. Scripſimus hoc *Cap.* 8. *p.* 280. arque iuprimis *p.* 281. *lit q.* idemque ex aliis etiam locis patebir inferius.

Teſtes Angli laudantur.

(*b*) Locus eſt apud *Matthaeum WESTMONASTERIENSEM ad ana* 1306 p. m. 454. n. 25. uerba in ſe habent: *Sub eodem quoque tempore rex Edoardus* (neſcio quid Dadino in mente fuerit, quod Eduardo *tertio* haec tribuat, cum haud dubie *primus* fuerit) *aergens iam in ſeaium, conquerentibus ad eum quibusdam famalis domus ſaae* (ſeruitoribus emeritis, trabanten, guarde-reutern ſuperius) F *nondum promotis ad libitum; facta inquiſitione, quae coenobia monaſtica ſeu canonica per progenitores ſuos fuernat fundata, non ſimpla CORREDIA monaſterialia, ſed ſicut in regia equitabant, cum uno equo uel bino: ita et illis, dum uiuerent, ab illo die erogauit. Sed noluit* CORREDIA *cum neceſſariis erogari.* SPELMANNVS p. 152. *Corrodium Deſt alimenti modas, qai in aliqao monaſterio alicui conceditur ad terminum aitae. Ad fuadatores e commaai iure ſpectabat, corrodiam ia quouis ſuae fundationis monaſterio largiri. Diſpoſuit rex Angliae, in beneficiam ſamalorum* (militum) *ſuorum corrodium unum et interdam alterum in* 119. *monaſteriis.*

Corrodia *uox et* liberationis.

(*c*) Plura loca congesſit *du FRESNE*, ubi apud ſeriptores medii aeui uox *correde* occurrat. Nolo exſcribere, quae ipſe habet. Vt uero ad ſignificatus uocum plurimum facir, ſi de origine earum conſtat: ita dolendum, lexici barbaro-Latini E auctorem hanc operam uix attigiſſe. Deſidero in iuris publici et hiſtoriarum ſtudio doctorem, qui ſe uirum in hac arena praeſtaret. Sed quotusquisque eſt, cui cognitum aeque ſit, quid Iberus; quid Tameſis; quid Rhenus et Iſter; ex uetuſtate aduexerint. Id uolo: Gothica; Celtica; Veneda; Britannica; Runica; Sarmatica; aliisque linguis opus hic eſſe, ex ultima barbarie eruendis. Sine hac claue non recluderur ueritas; ſed riſu atque contemtu dignisſimis commentis inuoluetur atque obliterabitur. Vtinam manus ac hac tabula plures uiri eruditi cohibuiſſeut, quorum lucubra- F tiones deliriis ſimiliores ſuut, quam ratiociniis. Terruerunt forte haec ueſtigia prudentiſſimum Freſueum. *Iohannes SCHILTERVS* gloſſarium medii aeui ſub manibus habuit, et, quod ſermone cuiusdam amici habeo, id abſoluit perfecitque. Poſſidere uonnemo dicitur cum hoc tum alia eius uiri opuſeula, qui Argentorato iter in Belgium parauerit, ut ſingula ſplendidius atque luculentius ederen-

Deſiderium etymologici barbari.

Inſtitutum Schilteri.

CAP. IX. nisi omnia me fallunt, quod Angliae regnum clientelari obſequio ſe addixiſſet (*d*) tributaque ſoluiſſet antiſtiti Romano (*e*); nefas eſſe, regibus plerisque (*f*) creditum fuit, ut ciuilis ordinis homines de beneficiis Eccleſiaſticis uiuerent alerenturque (*g*). Exuit uero Anglia iugum hoc: ſed neque Henrici (*h*) neque ſuc- *CAP. IX.*

Poſt tempora reformationis.

Corradium idem ac praebenda.

ederentur. Sed e diuerticulo in uiam. *Corradium* in monaſteriis mihi idem fuiſſe uidetur quam *praebenda*, cuius ſenſum *p. 277. lit. b.* deſcripſimus. Id eſt quicquid erogatur ad cultum et uictum; aut quod *alimentorum* nomine iura Romanorum complectuntur, interprete *IAVOLENO l. 6. ff. de alim. et cibar. leg.* uel etiam ſub uocabulo *uictus l. 43. 44. de V. S.* Monaſterii hinc *corrediarius* eſt *praebendarius*, der eine Pfründ oder praebende genieſſet. Vnde uoci ortus ſit, non definio. Germanicum *uorrath* in *corradum* detortum eſſe, propterea quis crederet, quia ſaepe ſynonymum facit cum iure *Albergariae*, onere illo, *da ich non dem Vorrath andere freyhalten, und aezen muß*, quorum etiam uocabulum pertinet *die azungs Gerechtigkeit.*

Vnde ius albergariae in monaſteriis

Quod maximum olim incommodum Epiſcopatui Brandeburgico fuiſſe, ob uiciniam marchionis, qui propterea hoc iure frequentius fuerit uſus, memini me legiſſe. Mihi uero hoc ipſum non priuilegium marchionis eſſe uidetur; ſed ius ordinarium conditoris et domini territorialis in ipſo epiſcopatu: quod cum formula *Marchiae* optime congruere, uidetur.

in Brandeburgico Epiſcopatu

liuery uerbum.

Intelligitur *corradii* uerbum ex alio etiam ſynonymo *liberatione.* Hae enim nihil aliud ſignificari, quam *die Liefferung* uon uictualien, ipſe etiam agnoſcit *SPELMANNVS p. 365.* his uerbis: *liberationes dicuntur res neceſſariae, quae uel ex debito uel honoris gratia, magiſtratui, hoſpitibus ſeu peregrinantibus miniſtrantur, liuerei. Non minus ſumitur pro* CORRODIO. Sane ueſtimenta inde ſeruorum die *liberey* dicta fuiſſe nullus dubito, gleichſam die *Liefferung* oder *Mundur*, die man ihnen iæhrlich gerban. Quamuis uſus ſignificatum hodie admodum mutauerit.

Vnde Angliae regi haec iura? contra Spelmannum.

Ceterum in eo me non conſentientem habet SPELMANNVS, quod p. 152. hoc argumenti filo utatur. *Rex Angliae in centum et undeuiginti monaſteriis ius corrodii habet exercetque in gratiam militum et famulorum, quos coenobiis commendat ad ſuppeditanda alimenta: ergo priſci reges tot monaſteria fundarunt.* Sane et pauperum illa quarta et libera principum iura in adſignandis praebendis tantam uetuſtatem celebritatemque in orbe Chriſtiano habent: ut in hoc potius limpidiſſimo fonte mihi originem rei uidear inueniſſe. Summatim puto, quod Galliae reges in *oblatis* habuerunt; idem reges Angliae in *corradiis* quondam exercuiſſe.

Angliae regnum, an feudum pontificis R.

(*d*) Factum hoc eſt a rege Angliae Iohanne anno 1212. qui pontifici Romano Britanniae regnum donauit, ut ab eodem, clientelari iure, illud reciperet uideretur que feudum non oblatum, ſed a benefactore papa datum conceſſumque. Teſtes eius rei ſunt AVCTOR *annalium Wauerleienſium ad a.* 1208. *p.* 16. *Thomas WIKES ad ann.* 1213. *p.* 37. *HEMINFORD lib. II. c. 98. et MATTHAEVS Pariſienſis ad an.* 1213. ubi etiam *literae clientelares* der ordentliche Lehenbrieff und Muthzettul, leguntur.

Vſus dominii directi a papa in Angliae regno.

(*e*) Ne quis dubitet de ratione nexus beneficiarii crederetque nomine feudum, re ipſa tantum foedus inaequale inter regem et papam conſtitutum eſſe: commemoranda ſunt onera, quae a rege uaſallo ex hoc tempore pontifex Romanus poſtulauit exegitque. Specimina potiora ſunt: *nulla munera, ciuilibus neque exceptis, conferat rex, niſi auctoritate papae Romani; non priuilegia largiatur, abſque conſenſu eiusdem; neque aliter belli ac pacis iura exerceat: nummos ſoluat, copias mittat,* ſeruitiorum loco, *ad arbitria et mandata Italici antiſtitis.* Pleraque congeſta inuenies in *d.*

A *praeſidis Puſendorfiſcher Erläuterung cap. III. pag.* 588.

Regum alii liberius imperant, etiam beneficiis Eccleſiaſticis.

(*f*) Non ignoro, proceres Angliae huic pontificis poſtulato ſemper repugnauiſſe, idque nullum dixiſſe, quod in regni praeiudicium, abſque conſenſu eorum, conſtitutum fuiſſet. Ipſi etiam reges ſucceſſores quandoque, ſine ulla pontificis R. interceſſu, de ſacri patrimonii reditibus ſibi atque copiis ſuis aliquam partem adſignarunt. De *Eduardo* rege eius nominis primo in *antiquit. Eccleſiae Britan. Ioh. DAII ad an.* 1294. ita legitur: *rex a clero ad bellum ſuſcipiendum flagitauit omnium* B *tam ſpiritualium, quam temporalium bonorum ſemiſſem. Qua a ſeculis inaudita exactione praelati ſtupidi timore diu obmutuerunt. Sed audita militis legati oratione regis poſtulatis conceſſerunt. Prohibitio inſecuta pontificis Romani. Sed nihilominus praelati regi nunc* QVARTAM, *mox* QVINTAM *bonorum ſuorum ad bellicos uſus obtulerunt.* Aliam hiſtoriolam enarrat *Thomas WALSINGHAM in Henrico IV. ad an.* 1405. *p. m.* 371. *Parlamentum, non uidens aliud remedium, ſubleuandi regem, quam per totum regnum Chriſti patrimonium deſtituere et Eccleſiam de bonis temporalibus priuare. Hinc* C *orta eſt inter clericos et laicos grandis altercatio, militibus regiis aſſerentibus ſe pro rege atque cum rege profectos ſaepe contra rebelles et hoſtes non ſolum ſua expendiſſe profuſius, ſed corpora quoque multis periculis expoſuiſſe ſine laboribus. Clericis interim domi otioſe ſedentibus. Contra clericorum nomine Cantuarienſis: clerum decimas dediſſe ſaepius regi et ſubditos cleri regem ſecutos eſſe. Et ſuper haec omnia* * *miſſas et orationes feciſſe quibus omnia regni bona cedant. Ad haec prolocutor miles, ſacri ordinis deſertor: ſe preces* * *cleri paruipendere. Iam, inquit Cantuarienſis, regnum ſtabile non erit, quia* D *preces contemnuntur.* Crederem peſſimum hunc militem optime tamen philoſopharum eſſe. Id ſane ex innumeris aliis locis conſtat, regem Angliae quoties neceſſitas hoc uoluerat, de reditibus Eccleſiae nunc *quartam*, iterum *quintam*, mox *decimam* aut partes plures uel pauciores ſibi uindicauiſſe.

Commendationes pontificis ad beneficia Eccleſiaſtica Angliae regni.

(*g*) Et uero qui fieri potuiſſet in Anglia, ut reges abbatiis inualidos milites ad cultum et uictum offerrent. Tot enim clientes Pontifex Romanus ex Italia in Angliam omni tempore miſit cum literis commendatitiis ad praebenda, ut locus uacare non potuerit, quin plures eſſent competitores clerici, E quos laicis poſtponere non potuere ſine offenſa antiſtitis Romani. Querelarum teſtes *d. praeſes in Puſend. illuſtrato* laudauit, quorſum lectorem remittimus.

Querelae de Henrico VIII. ſacri patrimonii ſpoliatore, neglecta cura militum inualidorum.

(*h*) Sacrilegii *Henricum octauum* poſtulant non ſolum pontificii ſcriptores, atque inter hos praecipue *Nicolaus SANDERVS lib. I. de Schiſm. Anglic. p.* 105. quod trecenta et ſexaginta ſex monaſteria diſperdiderit; reditus, qui imperialium myriades ſuperent, fiſco adſeruerit; monachorum decem millia eo adegerit, ut ordine deſerto, ad eiuſdem ſtatum redirent. Ipſe *Gilbertus BVRNETVS lib.* F *III. Reform. Anglic. p. m.* 127. illud regis conſilium nequaquam adprobat, quamuis putet fundos eius generis ad poſſeſſores eum hoc tamen onere tranſiiſſe, ut conſuetam erga *pauperes* ſeruarent hoſpitalitatem. *Guilielmus CAMBDENVS* in geographia Angliae p. m. 177. locum habet, quem pariter dabimus: *Ad ſeptentriones*, Londinum deſcripſerat, *accreuerunt ſuburbiani quibus Iordanus Briſet uir pius et bene nummatus domum militibus Hoſpitalis S. Iohannis conſtruxit, quae magnam in amplitudinem*

CAP. IX. *CAP. IX.*

Carolus II. *conditor ualetudinarii ann.* 1670. *itemque* Wilhelmus III. *an.* 1690.

ſucceſſorum ea forte tempora fuerunt, ut ſacri patrimonii reditus in commoda uerterent militum emeritorum (*i*). Principii itaque gloria Carolum eius nominis ſecundum manet, ualetudinarii CHELSEIANI munificentiſſimum conditorem (k). Wilhelmus tertius poſt GRVNVICENSI ortum dedit (*l*): in quo perficiendo atque dotando occupata eſſe, dicitur hoc tempore REGINA (*m*). Cuius maxima, eum de ſua gente, tum de uniuerſo meliori orbe merita faciunt, ut Angli neque praedeceſſoris mortem ſentire neque eius uirtutes in foeminae imperio deſiderare uideantur. Spem de ſe conceptam non ſolum expleuit ANNA: ſed etiam, obſtupeſcente orbe uniuerſo, longisſimis interuallis ſuperauit.

---

nem inſtar puluii exercuit. Hi prima inſtitutione fuerunt demiſſi, dum pauperes, ut eorum praefectus audiret humilis miniſter pauperum militum. Adeo tamen uirtute militari res eorum ſurrexit, ut prior eorum in Anglia primus baro cenſeretur. Donec Henricus VIII. prauis uſus conſiliis horum latifundia ſibi arripuerit, ut etiam monaſteriorum, quae ad Dei gloriam conſecrata et in ſacerdotum eleemoſynis, pauperum refectione, captiuorum redemtione et Eccleſiarum reparationibus per Eccleſiae ſcita fuere expendenda. Videntur haec illam quadripartitam ſapere adſignationem, qua *una* pars Epiſcopo; *altera* clericis; *tertia* fabricae; *quarta* pauperibus debetur. Ceterum Henricus ille, quem ſacrilegum dicunt ſcriptores, nil peccaſſet, otioſorum hominum conuenticula diſturbando, modo portio pauperibus, maxime autem militibus inualidis, ſalua manſiſſet aut rei publicae aduerſus hoſtes inde fuiſſet conſultum. Cur autem ille neglexerit, quod officii ſui hic fuerat, fruſtra quaeritur. Quis enim militum ſalutem ponet in rege uoluptuario?

De aliis in regno ſucceſſoribus.

(*i*) De ſingulis ſummatim dicendum: Henrico octauo uoluptates: Eduardo, praematura mors: Mariae, morus inteſtini: Eliſabethae bella domi ac foris: Iacobo auerſiſſimus ab armis animus: Carolo infortunia obſuiſſe, uidentur, quin de hoc inſtituto curaque inualidurum militum cogitarent.

Valetudinarium Chelſeianum.

(*k*) Loquitur palatium ſtupendae amplitudinis in tanto ſilentio ſcriptorum. Pagus *Chelſeianus* ob occidentali urbis plaga uix altero lapide diſtat, in quo loco conditum uoluit Carolus ualetudinarium emeritorum. Id ſciendum eſt, maiorem ibi naualis militiae rationem haberi, quam militum illorum, qui in terreſtribus praeliis ualetudinem amittunt. Nam potiſſima Angliae ſalus a claſſium robore pendet, ut mirum non ſit, illarum curas exercitibus anteferri.

Grunnicenſe.

(*l*) Neque immerito, cum omne imperium regis in armis fuerit. Temporum uero ea durities, ut, opere nondum perfecto, ſupremum diem obiret.

Studium Annae pro inualidis militibus.

(*m*) Quae hic ſcribo, ſermone habeo Anglici doctoris, qui poſt Francofurtanum iubileum, cui publico Cantabrigenſium nomine cum aliis ſuis collegis interfuerat, Fridericianam quoque ſalutauit. Nullis enim ſumtibus, reginam parcere, dixit, ut fortunae meritorum militum conſuleretur. Saepe, ne fiſcum illa oneret, de ſuo petere atque ad cultum et uictum largiri emeritorum.

C A P V T X.

DE VALETVDINARIIS HISPANORVM.

CAP. X. *CAP. X.*

Apud HISPANOS.

HISPANI ut parci et tenaces ſunt; (*a*) ita in hoc numero praeter ſpem ſe offerre, uidentur. Cum uero miles egregius et politus ſcriptor FRANCISCVS DE LA NOVE (*b*) Hiſpanorum largitiones, emeritis factas in exemplum, ſuo adhuc tempore, Gallis, conciuibus ſuis proponat: nullus dubito, eos locum tueri poſſe in hac arena. Quid nouisſimis temporibus ab illis in hoc genere inſtitutum ſit, nusquam proditum inueni (*c*).

CAP.

Miſeria militum Hiſpanor.

(*a*) Non de aliorum pauperum in Iberiis multitudine et in rogando importunitate loquar. Miſeret tantum militum, *praeſes* diſſertationis haec addo, quos ipſe meis oculis uidi. Egerant illi in campis; uix corpus tecti; ſi ab hoſte tuti, cum fame ac ſiti conflictantes. Non obuiam illis uenire potuerat mediae etiam ſortis peregrinator, ad quem non aduolarunt miſeri mortales, ſtipem per Deum rugantes, ut eſuriem extinguerent. Si credere precibus nolueras, ſamem uultu prodiderunt. Adde, quod per omnia etiam ſacta ipſi iurarunt, ſtipendia uel alteram tantum partem, uel diu necquaquam ſoluta fuiſſe. Hoc rerum ſtatu fit, ut, quod rogationibus non obtinent, id ui ac metu extorqueant, neque dubitent, ſurtis, ſpoliis, rapinis, caedibus egeſtati ſuae conſulere. Neceſſitatam aiunt, nullam legem habere et ſi quid peccetur, poenam illi luerent, qui in culpa ſint, quominus ſtipendia decreta non exſoluantur. Tempora fuerant Caroli ſecundi.

Emerita militum Hiſpanor.

(*b*) *Diſcurſuum Politicorum XV. p. m.* 379. Eorum, quae ſcripſit de hoc argumento, ſumma eſt. "Hiſpanos reliquis populis ſuo exemplo praelucere, quod omnes imitari debeant, in muneratione militum bene meritorum. Qui praeclarum facinus edat in expugnatione urbis: aut praelii dimicatione, ſi ualetudo ſalua ſit, ei ſtipendia augeri: ſin minus, eum honeſte dimitti, ſtipendia tamen ad dies uitae eidem perſolui. Hoc fine Hiſpaniae regem cuique cohorti aliquot millia imperialium ſuperaddere quotannis, ut emerita praeſtentur, quoties caſus tulerit. Dignum memoria auctorem eſſe huius largitionis. Credere ſe, Carolo quinto principii gloriam deberi: quod ille exercitus ſuos non in umbra uiderit, ſed in caſtris, praeliis, cladibus. In ruborem conicere hunc principem alios omnes qui negligant militum emerita et perditam ualetudinem pro patriae ſalute."

Facies eorum nouisſima.

(*c*) Ex illis tamen, quae *moderator, inſtituti* paulo ſuperius prodidit, haud dubie credere licet, priſtinos Hiſpanorum mores nouiſſima tempora penitus migrauiſſe.

(*a*) Io-

CAPVT XI.

DE VALETVDINARIIS BELGARVM.

apud BELGAS.

Belgarvm libera reſpublica ut inter arma praeliaque ſurrexit, quibus principia debet et ſucceſſus: ita cauſas habuit omnino maximas, milites patriae liberatores beneficiis complecti. Valetvdinarivm anno cIↃ IↃ LXXXVII. Amſtelodami conditum, omnes commemorant annales (*a*). Haec uero militum iudicia ſunt, inſtitutionis gloriam Eliſabethae deberi: Non Belgarum liberalitati in emeritos (*b*). Nam alienum a militibus animum illos habere, atque merita ſtipendiis exhauriri, inualidorum rogationibus reſpondere (*c*): quo factum ſit, ut ualetudinarium Amſtelodamenſe, quod militum olim fuerit, nunc receptaculum ſit omnium mendiculorum (*d*). Nolo ego hanc querelam meam facere, cum laudi Belgarum ſatis eſſe poſſit, in republica eorum non reperiri, qui alimenta quaerat mendicando (*e*).

Inſtitutio ualetudinarii Amſtelodamenſis 1587.

(*a*) *Iohannes Iſaacus* PONTANVS *lib. II. rerum Amſtelodamenſium cap. V. p. m.* 84 ita habet: *Oeconomus ptochodochii idem hic eſt, qui militum ualetudinario curat. De quo etiam hoc ſcire intereſt, conditum nimirum an.* 1587. *in uſum praecipue ſtipendiariorum militum, qui uel in bellis calamitate aliqua, utpote uulneribus; uel alias corporis aegritudine affecti ſonticam cauſam adferunt, cur dimiſſionem impetrent.*

ob Eliſabetha.

(*b*) Enarrat hoc *Philippus a* ZESEN *in Amſtelodami deſcriptione p. m.* 326. his uerbis: *Das ſoldaten gaſthaus hat die Engliſche Konigin Eliſabeth, als ſie dieſe uereinigte Niederlande unter ihre beſchirmung* B *genommen, oder uielmehr ihr ſtadthalter in denſelben der graf uon Leiceſter in der Konigin nahmen uor die kraucken und uerwundeten arme kriegsleute an.* 1587. *geſtifftet.* In DIARIO *Europ.* Tom. 25. p. 724. *Belgarum* liberalitas hodierna enumeratur in milites, membris truncatos. In utroque *oculo* 1500. fluren. pro *uno* 500. pro *brachio* utroque 1500. pro *dextro* 450. *ſiniſtro* 350. pro utraque *manu* 120. pro *dextera* 350. *ſiniſtra* 300. utroque *pede* 700. pro altero 350. ſoluti. *Minima* damna aequitati iudicis relicta. Renuarom *edictum* 1672.

Belgarum doctrinae de emerito.

(*c*) Suecorum inprimis hae querelae fuerant iu- C diciaque anno cIↃIↃCXCVII. qua iure iniuriaue, nequeo definire. Pace enim Riſuicenſi concluſa, ut aliorum copiae auxiliares, ita Suecicus quoque miles in Belgio dimiſſus eſt. Fuiſſe in his, aiunt, qui A praeterito bello pedes, brachia, manus, membra corporis alia amiſerint; eaque propter ordines Belgii ſupremos miſſione facta, adierint praemiumque rogauerint, ne exantlatis laboribus, alimenta deeſſent, quae nulli mortalium in tanta calamitate negarentur. Repoſuiſſe ad haec quendam, ordines dolere uicem militum uulneratorum: ſed hunc belli exitum ac infortunia eſſe, a militum uita nihil aliena. Ferre caſum debere, qui caſum faciat. Pace rempublicam non frui, niſi onera deponat aerarium. Optima militibus conſilia hic eſſe parſimoniam, ne, omne ſtipendium degulando, ad egeſtatem redigantur.

ualetudinarii metamorphoſis.

(*d*) Idem ZESIVS auctor nobis hic ſit *p.* 326. deſcriptionis Amſtelodamenſis. Ipſi forte ſcriptori indigna uidetur commutatio. Breuiſſimus enim eſt, dum inquit: *wiewohl ietzund das ſoldaten gaſthaus die kraucken männer beſitzen.*

Hollandia mendicitatis ignara.

(*e*) Aliorum iterum, quam meis uerbis ſcribere hic malo, quamuis in re *notoria* nullo teſte opus eſſe uideatur. Nouiſſimus eſſe poteſt *Henr. Ludolf.* BENTHEM, induſtrius Angliae et Belgii peregrinatur. Ita autem ille *cap. I. des Holländiſch. Kirchen-Staats p.* 11. *Wenn man durch gute wercke den Himmel uerdienen konte, würden es die Holländer thun. Ich habe mir eingebildet, als wenn ich auf des alten Ieruſalems gaſſen gienge, woſelbſt keine bettler zu ſehen waren.*

CAPVT XII.

DE VALETVDINARIIS GERMANORVM.

Apud GERMANOS olim hodieque emeritorum neglectus.

Tandem, quid patriae moribus conſtitutum, reſtat, ut exponamus. Ahasvervs Fritschivs (*a*) admodum dolet mendicitatem militum inualidorum in Germania. Maiores nobis cauſae querelarum erunt, ſi intellexerimus, migrauiſſe principes noſtros ueterum inſtituta, quibus emeriti cuiuſque militis conſuli potuit egeſtati. Vt uero reipublicae forma, quam habemus, principia ſua Cunrado primo debet (*b*); ſic fruſtra fuerimus in antiquiori aetate occupati. De

---

Milites emeriti an ius habeant, ſtipem cogendi?

(*a*) In tractatu de *mendicantibus ualidis cap. IIX* D *p.* 69 his uerbis: *Quid de militibus ueteranis uel aliis ſtatuendum, qui in bello pro patria ſtipendia meruerunt, honeſtaque uel caeſarea miſſione impetrata, claudi, caeci, debiles, corporeque mutilati ad nos redeunt, uane et hi tanquam ualide mendicantes repellendi ſunt? Non uidetur. Sed his potius commodiori ratione, quam uulgo fit, ſubueniendum eſſe adſerimus, puta receptione in ptochotrophia uel Xenodochia, quod ſi negligatur, ut hodie fieri adſolet, publica mendicitas ipſis prohiberi nequit.*

Fruſtra regredimur in principiis iuris publici ultra aeuum Cunradinum.

(*b*) Non primi ſumus, qui ita ſentimus. Tenent hanc ſententiam PAVRMEISTER *de iurisdict. lib. I. c.* 5. et, quod maximum eſt, illud iurisprudentiae cultioris lumen *Henricus* COCCEIVS *cap. XXI.* §. *to. pag.* 376. Nobis certe in errore non minori uerſari uidentur doctores, qui *Carolingici* imperii formam, praeſertim in Germanis, pro iuris publici principio habent: quam illi, quorum doctrinae dudum exploſae ſunt, quod ſtatum rei *Romanae*; rationes feudorum *Longobardicorum*; aliarum gentium regna cum rebus noſtris, non toleranda commixtione, confudiſſe, reperiantur. Verum ſemel rite conſtitutam ex Cunradino imperio doctrinam per uni-

CAP. XII. *CAP. XII.*

militis mercenarii origo an. 915. militis feudalis origo in Germania an. 1202. Ratio Panis-Brieſſe. Primariarum precum.

De Henrico aucupe habent annales, quod primus fuerit, qui *mercenarium* militem legerit in Germania; Octo agros colere aratra et falcem gerere iuſſerit, qui nonum alerent in armis (*c*). Poſteros tamen ſucceſſores ſtipendia militibus ſoluiſſe, difficile ad credendum (*d*): Philippum uero primum fuiſſe, celebrant, qui fundos illis adſignauerit ortumque dederit MILITARIBVS FEVDIS in Germania (*e*). Id omni aeuo habuit imperator, ut inualidos milites atque rerum adminiſtros, monaſteriis commendaret ad praebendorum largitionem (*f*). Turpiter cum hoc iure plerique confundunt preces primarias, quibus cum nihil habet commune (*g*). Praeterea ſcrupulus animis doctorum eſt euellendus, qui cau-

---

uniuerſum ſyſtema iuris conſtanter deinde retinere; dogmata quaeque ſigillatim perpetuo ueau cum illa coniungere; aeuum aeuo conciliare; quae peruim contigerunt ab illis, quae iuris ordinem babent, dignoſcere et ſeparare; cuncta diplomatum, annalium, monumentorum fide tueri; uetuſtatem denique cum facie imperii hodierna continete atque conferre: in hac demum rhodo ſaltandum eſt. Qui enim in boc labore cum fructu ſudare uoluerit, ei opus eſt induſtria in legendis ſcriptoribus coaeuis; conſtitutionibus atque diplomatibus euoluendis; ad ſcrinia publicarum literarum maturo acceſſu; commercio quoque cum rerum gerendarum adminiſtris; ſummatim ſingulari ad inueſtigandum et eruendum fortuna, iudicio et ſagacitate. Hoc ſi expenderent ſecum eruditi, non ea cupido animos eorum inuolaret, ut baec ſacra ponerent in tyrociniis, ingenti patriae noſtrae damno et inconſiderantia ſcriptorum.

Henrici aucupis miles, primum mercenarius in Germania.

(*c*) Carolingorum Caeſarum ea poteſtas fuit, ut, caſu ſic ferente, fundorum quosuis poſſeſſores cogerent ad militiam. Eandem facultatem Henricus auceps habuit, non qua *rex* Germaniae, ſed qua dux ſuae prouinciae: adeoque non in regno Germanico, ſed in Thuringia Saxoniaque. Clarus eſt in hoc argumento *LVITHPRANDVS lib. II. c. 2. p. 107. Directis per Saxoniam nunciis Hungarorum, quotquot poterat * capituli ſententia ſe adire praecipit* Henricus. *Validiſſimo igitur per quatriduum collecto exercitu, eſt enim * mos laudandus Saxonum atque imitandus, quatenus nemum poſt unum et duodecimum nemini bello deeſſe contingat* (habes temporibus iſtis conſtitutam pubertatem) *equum aſcendit atque ad pugnandi rabiem excitauit.* Neque ſtipendiarii militis inſtitutio proferenda eſt ultra limites propriae dictionis, quam paulo ante denominauimus. Ita enim intelligendi ſunt ſcriptores *ALBERICVS ad an. 925. p. 262.* Rex *Henricus agrarios milites*, (poſſeſſores fundorum, ut hodieque in Polonia, ignara fere militis mercenarii) *recenſens edixit, ut octo eorum in agris laborarent, nonus uero tertiam partem omnium frugum illorum reſeruaret in aedibus a ſe extructis, ut in bello nihil alicui eorum deeſſet, urbes uero ut uiris et rebus plenae eſſent.* Haud dubie ut alia plura, ita hanc quoque legem debet WITICHINDO *lib. I. p. 306.* Vnde quoque ſua GOLDASTVS exſcripſit *tomo I. conſtitut. p. 106.* Quemadmodum uero regula philoſophorum eſt, quod exceptio regulam firmet: ita certus ſum, in aliis Germaniae oris ſtipendiariam militiam prorſus incognitam et ignoratam fuiſſe.

Stipendiariam quondam militem uix habuiſſe Germanos.

(*d*) Nequeo definire, ad quae tempora perdurauerit inſtitutio, modo commemorata Henrici. Id ſcio, neque teſtimonia neque coniecturas ſtipendiariam in Germanis militiam ſuſtinere. Repugnant ſane paucitas aeris ac nummorum: militum dignitas: officia et promptitudo ſubditorum ad patriae tuitionem: uocabulorum rationes der *Soldaten* und *Landesknecht*, quorum alterum Latinum eſt, alterum minus commune neque ualde antiquum; redituum ac fiſci tenuitas cum principum, tum imperatoris: ipſae bellorum rationes atque euentus, annalibus deſcripti.

Memoria ſtipendiariae militiae, der Soldaten 1202

(*e*) Memorabilis locus eſt *abbatis VRSPERGENSIS in chronico ad ann. 1202. p. m. 324.* "*Philippus* cum non haberet pecuniam, quibus ſalaria "ſiue * ſolda praeberet militibus, * primus coepit "diſtrahere praedia, quae pater ſuus Fridericus im"perator late acquiſierat in Alamannia. Ita, ut "cuilibet baroni ſiue miniſteriali uillas ſeu praedia "ruſticana uel Eccleſias ſibi contiguas (*praebenda*) "obligaret. Sicque factum eſt, ut nihil ſibi rema"neret praeter inane nomen domini (*directi*) terrae, "et ciuitates (*quae feuda non ſunt*) ſeu uillas in qui"bus fora habentur et pauca caſtella." Plura hic diſco: principio hoc tempore ſtipendiarios milites non ignoraſſe Germanos: ignoraſſe autem, ſi teſti huic fides eſt, *feuda militaria*. Qua ergo fronte haec iura obtruſimus nobilibus quibusuis poſſeſſoribus fundorum? Cetera, quae docere poſſem, huc non pertinent.

Panisbrieſſe imperatorum

(*f*) Quod Galli digno ſatis nomine *regale* dicunt, illud fere Germanis audit facultas ſcribendi *panisbrieſſe*, id eſt, commendandi coenobiis milites atque adminiſtros emeritos ad cultum et uictum. AVCTOR libri, *documenta rediuiua monaſterior. in Wurtenbergico ducatu ſitorum*, qui rarus ac utilis eſt, et ſcriptorem habet *Beſoldum*, arcanorum iſtius principatus maleuolum proditorem, p. 349. recto iudicio incedit: *imperatores regesque abſolute ſingularia quaedam iura in monaſteriis, ſibi immediate ſubiectis babent, ut ſunt in Gallia regalia. Tale eſt in Germania ius primariarum precum ut et * uictalitium miniſtrorum emeritorum* der panisbrieſſe. Hoc iure in diplomate, quod ibidem habetur, Carolus V. ait: "Nachdem uns als Rœmiſchen Kæyſer "und oberſten uogt des geiſtlichen ſtandes, aus R. "obrigkeit und altem herkommen zuſteet und ge"hühret, auff ieglieb Stifft und Gotshauſs eine per"ſon zu benennen, und dieſelbe mit einer Laien "Herrn pfründ fürſehen laſſen: haben wir dem"nach unſern diener Paul Strasberger um ſeiner ge"treuen dienſte willen, die er als ein ſchreiber in un"ſerer Canzeley gethan, zu fürſchung ſeinrr leibes "nahrung hierdurch benennet und auff euch uer"wieſen. Mit ernſt befehlend, daſs ihr ihn in euer "Gozhauſs einnemet, und mit einer herren pfründe "mit Kuchen und Keller ſamt aller weiblichen nah"rungen ſein lebenlang führſehet. Gegeben Augs"burg 1550." Congruunt huic argumento egregie, quae babet WEHNERVS *in Obſeru. pract. lit.* Paniſbrieff. "Das ſind uorſchrifften um Leien pfrün"de einem alten diener. Als wenn ein Kæyſerli"cher alter Trabant, Hetſchier, oder ein ander alter "wohluerdienter diener uom Kæyſer eine ſolche "uorſchrifft um Layenpfründ oder Paniſbrieff an "eines Stiffts Abbt, Probſt, Dechant, Cloſter oder "Stifft, ſo uon ſelbem zu leben gehen auſsgebethen "hatt.

Diuerſitas primariarum precum a iure der Panisbrieſſe.

(*g*) Innumeri fere auctores de *primariis precibus* idque ea inſtituto ſcripſerunt; ſed nullus repetitur, qui oculos tantum defixerit in Germania iueritque per ſecula atque aetates omnes, quod tamen in *conſuetudinario* iure, quale hoc eſt, requiri uidetur. Certus uero ſum, imperatorem omni tempore praeter baec *primariarum precum* iura facultatem habuiſſe, mandandi, ut militibus atque miniſtris emeritis *uictalitium* e coenobiorum reditibus conſtitueretur. Cum utrumque inuicem differat atque

CAP. XII.

Quarta pauperum m. militum.

cauſam rei uel in priuilegio ponunt pontificis Romani; uel in eminentia imperatoris (*b*). Vtrique in errore uerſantur, cum certiſſimus ſim, ſupremis Eccleſiarum *patronis* id relictum eſſe, ut mitterent emeritos clientes, qui PAVPERVM QVARTAE participes redderentur (*i*). Inde Boioariae ducem militum fortunas e coenobiis adiuuiſſe (*l*) atque principi Vencdorum hodieque eius iuris aliquid ſupereſſe, intelligitur ex annalium monumentis (*m*). Sed quamuis olim e ciuili aeque ac militari ordine homines emeriti de coenobiorum praebendis uixerint (*n*): ſuperſtitio tamen cauſas demum attulit, ut milites clericorum contubernio Germanis indigni haberentur (*o*).

que longo interuallo unum ab altero diſter. *Illud* loco uacante fiebat; non *hoc*, quud pauperum illam portionem reſpexit: *illud* non niſi ſemel exerceri poterat; uerum *hoc*, quoties caſus ita tulit: *illud* habilem muneris Eccleſiaſtici perſonam uult; ad *hoc* quisque pauper ſufficit ex ordine ſeculari: *illud* certi ſtipendii menſuram habet; *hoc* neceſſaria tantum exigit ad cultum et uictum: *illud* maiori forte ſpecie pro re analoga conferri poteſt cum *menſibus papalibus*; non *hoc*, quod ex ſupremo Caeſaris patrocinio pendet in patrimonia Eccleſiarum.

Vtriusque cur facultas apud imperatorem? (*b*) Doctores pontificii utrumque pro priuilegio habent pontificis Romani: quod ipſe imperatori in B memoriam et aliquod ſolatium amiſſi iuris, Eccleſiaſtica beneficia adſignandi, fuiſſet largitus. Alii et ipſi imperatores in diplomatibus ſuis, hoc ius ex fonte deducunt ſupremae aduocatiae atque eminentiae imperatoris. Corruet ratio utriusque doctrinae per ea, quae mox ſequuntur.

Errores doctorum. (*i*) Fruſtra enim ſunt, qui iſtam pauperum quartam in Germania uel nullo tempore agnoſcunt: uel deſuetudine eam merito ſublatam fuiſſe, perhibent, iudicio MVLZII, induſtrii ſcriptoris. Dabimus nos quartae portionis auctoritates ſuo tempore in ipſis Germaniis.

Iura Boioariae ducum circa patrimonia Eccleſiarum. (*l*) Vere, ſed corrupto tamen iudicio *Otto FRISINGENSIS lib. VI. c.* 18. de Arnulfo, regulo Boioariae: "Hic eſt, qui Eccleſias et monaſteria Boioa-"riae crudeliter deſtruxit ac poſſeſſiones earum * "militibus diſtribuit." Cautior *BRVNNERVS* eſt *lib. I. p.* 206. ubi inquit: "Poteſtas Arnulfo data "(*addatur* Auentinus *lib. IV. p.* 293.) cooptandi Boi-"cae pontifices in demortuorum locum, quae inter "regia tum iura cenſebantur. Haec quia intempe-"rantius fortaſſe uſus eſt, apud poſteros infamia "conflagrauit. Frequens enim haec priſcorum an-"nalium querela eſt, illum * militaribus uiris aeque D "addictiorem ſtipendia iisdem ex ſacris opibus nu-"meraſſe." Expendit haec forte *Iohannes ADLZREITERVS*, qui *Part. I. lib. XIII. p.* 334. ſcribit: "Ex actis ſynodi uidere eſt, Arnulfum ſi quam ante "notam ex uetita ſacri patrimonii contrectatione a-"pud clerum contraxerat, eandem abunde expun-"xiſſe. Et ſuper haec extant ipſius facta, ad lau-"dem praeclara, quae niſi male a ſcriptoribus qui-"busdam fuiſſent expenſa, plurimum eorum acerbi-"tatem mitigaſſent. Certe Hepidaous uocat * o-"ptimum ducem." Conferantur annales CREMI-

A FANENSES *lib. II. p.* 117. Ego uelim iudicia hic repeti, quae ſuperius prodidi *cap. IIII. p.* 284. *lit. s.*

Ducis Brandeburgici circa eadem. (*m*) Cum nemo ſit, qui Brandeburgico duci hodieque ea iura diſputet, ad *Formulam marchiae* lectores remitto *Tom. I. opuſc. IV. cap. XI. p.* 270. *lit. x.*

Henr. IV. quo iure uixerit de praebendis? (*n*) Ex innumeris exemplis, duo allegabimus, ſed ualde illuſtria, ab eodem teſte prodita HELMOLDO. Primarium eſt Henrici IV. quem imperio exuerant principes, de quo *lib. I. cap.* 33. *n.* 5. *p.* 85. "Dixit Caeſar ad epiſcopum de Spira, ecce, "deſtitutus regno, nihil utilius eſt, quam renuncia-"re militiae. Da ergo mihi praebendam apud Spi-"ram. Ad quem ille, non faciam tibi, quod petis. "Tunc Caeſar illachrymans ad circumſtantes ait: "miſeremini mei, miſeremini mei, uos ſaltem ami-"ci, quia manus domini tetigit me." Alterum *lib.* *itemque Theodoricus M. Slauor.* *eodem cap.* 16. *n.* 11. *p.* 52. habet: "Theodoricus, mar-"chio Slauorum, depulſus ab honore et omni bere-"ditate * praebendarius apud Magdeburgam finiuit. Idem ſcribit iisdem pene uerbis *Adamus BREMENSIS cap.* 84. *p.* 28. Meretur hic quoque expendi narratio *ECKARDI iunioris* de caſibus monaſterii S. Galli c. 16 p. 57. quem Goldaſtus promulgauit.

Cauſa deſuetudinis. (*o*) Nun mirum eſt, minus, quam alibi regno- C rum, de auctoritate principum in coenobia apud Germanos ſupereſſe. Nemini ignotum eſt, quoties in arena cum pontifice, hac de cauſa ſteterint imperatores Romani atque herbam illi plerumque porrexerint. Cauſas cladis partim in Caeſaribus quaero, quorum animos cupido inuolauerat abſoluti imperii ad Carolingicam formam: partim in ipſis ordinibus ac principibus noſtris, qui pontificis opera, auctoritate, machinationibus inſidiisque uſi ſunt, ad imperatorem in partibus continendum. Quod ſi utrisque bene conueniſſet, bruta fulmina, pontificis irae fuiſſent Germaniae. Ceterum puri- D oris fidei principes poteſtatem in ſacris iure poſtliminii receperunt. Quapropter operae pretium omnino foret, excutere archiua et libertatem Eccleſiarum Germaniae idoneis argumentis ad faciem priſtini aeui adſerere et contueri. *Schilterus* enim per ſummam tantum iuit, neque uſus eſt codicibus uel inſtrumentis ineditis: ceteri uel uniuerſim in *theſi* hoc argumentum tractant; uel in peregrinis magis, quam patriae conſuetudinibus uerſantur. Neque enim meliori iudicio aeſtimare poſſum uel Schardii uolumen uel ipſam quoque *monarchiam Goldaſti*.

CAPVT XIII.

DE VALETVDINARIIS INSTITVENDIS CONSILIA R. PORVSSIAE AN. 1705.

CAP. XIII.

Valetudinarii nouiſſima a Poruſſiae REGE procurata inſtitutio 1705.

AEterna itaque gloria ſequetur magnum Poruſſici REGNI CONDITOREM, qui, poſt alia plura, quae in regni florem uel inſtituit primus uel aliunde adduxit inſtaurauitque (*a*), in Germanis primordia dedit contubernio militum in-

Vnde incrementa prouinciarum. (*a*) Obeſſe plurimum ſolet prouinciarum fortunis, ſupremus rerum procuratores ab omni nouitate, qua potius commoueri debebant, aſtutum abhorrere. Poruſſicam uero aulam quaeuis inuenta excitant ad cauſas rerum cum indicio exquirendas. Quo fit, ut per tot gradus increſcere uideamus acceſſio-

CAP. XIII. *CAP. XIII.*

Militis Poruſſici rationes.

inualidorum (*b*). Quamuis enim ſub POTENTISSIMO PRINCIPE regnum in pace fuerit (*c*); noluit tamen bellis adflictae Europae, etiam in remotiſſimis quibusque populis, auxiliario milite deeſſe, ut, quam fieri poſſet, de omnium mortalium ſalute bene mereretur. Extant trophea FRIDERICI in Hungaris; Britannis; Gallis; Germanis; Italis. Et, dum haec ſcribo, illa Sabaudorum metropolis, AVGVSTA TAVRINORVM, nouum REGI noſtro ponit, dum liberatae urbis cauſas in fortitudine imperterrita agnoſcit copiarum Poruſſicarum (*d*).

Frid. R. conſilia de naletudinario,

procuratore regni herede.

Tanta ergo munificentiſſimi REGIS largitate digniſſimum ſe praeſtat exercitus undique bellator uictorque, qui, poſt exantlatos labores, ſi uires olim exhauſtae, perdita ualetudo, iactura membrorum facta uel exacta etiam aetas ſit, tuta demum requie ſuſcipiatur. Tangit coepti operis cura ipſum REGNI HEREDEM, excelſi atque inuicti animi PRINCIPEM FRIDERICVM GVILIELMVM, quo PRAESIDE confici et procurari debet negotium, ſapientiſſimi parentis auſpicio iuſſuque inchoatum (*e*). Ceterum id ſingulare eſt, quod fortunae ac uirtuti REGIS dandum. Qui enim otio literarum FRIDERICIANAM dicauit: idem nunc conſtituit militibus VALETVDINARIVM. Principibus ad imitandum propoſito inſtituto, ut rempublicam praeſtent et armatam legibus et armis decoratam (*f*).

CAPVT

---

ceſſiones ditionum ſapientiſſimi REGIS, unde alii A principes, noſtra aetate, petere exempla ſolent, prouinciarum in meliorem ſtatum uertendarum. Rerum gnari inprimis hic extollunt FRIDERICI HAMMRATHII ſupremi opum regiarum praefecti, animum ſagaciſſimum ad rationes nouorum conſiliatorum exquirendas et recto maturoque iudicio aeſtimandas; unde plurima regno commoda olim etiam pollicentur. Et uero ſatis eſt ad praeconium uiri perilluſtris, quod in amore ſit REGIS ſapientiſſimi: qui nihil fortunae dat in ſelectu adminiſtrorum; ſed cuncta tribuit uirtuti, doctrinae, integritati, habilitatique ad officiorum momenta B ſuſtinenda condigne et exornanda.

Valetudinarii Poruſſiae Regis initia et cauſae.

(*b*) Diu eſt, ex quo inualidorum militum egeſtati aliquo remedio ſubuenire uoluit REGNI CONDITOR FRIDERICVS. Neque tantum cauſas ſibi cum aliis communes aeſtimauit; ſed proprias et rationibus regni ac populorum prorſus peculiares. Vbique gentium exercitus Poruſſici magnam et fere prae cunctis aliis nationibus ſingularem fortitudinis, roboris, agilitatis et ſcientiae militaris laudem habent; ut in hoc cardine magnitudo imperii Poruſſici praecipue uerſari uideatur. Deinde ditiones Poruſſiae regis non in globum ſe flectunt, ſed in C longiſſima atque peregrinis regionibus interciſa ſpatia proferuntur. Inde uicinorum, quos attingunt, multitudo et pericula fere ex bellis, in quocunque Europae angulo haec commoueantur. Poſt Gueſtphali, Venedi, Pomerani, qui imperio regis parent, populi lacertoſi, acres, neruoſi et pugnaces ſunt, ut naturae quodam munere ad militiam inclinare et habiles eſſe, reperiantur. Accedit demum, quod plures Germaniae pagi ſint, quos circulos dicimus ſtylo uulgari, qui, neceſſitate urgente, ad auxilia confugiunt copiarum Poruſſicarum. Quae cuncta cum ita ſe habeant, ſingula eorum REGI D PORVSSIAE exercituum probe inſtructorum curas atque cauſariorum rationes commendare uidebantur, hoc eſt, inſtitutionem VALETVDINARII EMERITORVM.

Bella Poruſſiae R. non tam ſui cauſa, quam pro tranquilliori ſtatu exterorum.

(*c*) FRIDERICO IMPERANTE pacatiſſimus ditionum, quaquauerſus illae patent, ſtatus fuit: undique belli incendiis flagrante uicinia. Dandum eſt hoc benigniſſimo Dei numini: qui REGI prouida conſilia ſuggeſſit; uicinorum alios amore continuit in piiſſimum principem; aliis horrorem incuſſit Poruſſici armatus. Noluit tamen REX, ut in otio agerent pugnaciſſimi exercitus. Nunc e- E nim iuſtitia cauſae: iterum foederis religio: mox orbi reddenda tranquillitas copias euocarunt ad exterorum procurandam ſalutem. Quo factum eſt, ut exercitus Poruſſici ad quinquaginta millia fortiſſimorum militum adſurgere uideantur.

Turini liberatae potiſſimum officia in milite Poruſſico 1706.

(*d*) Si literae omnes ex ſacris ſcriniis colligerentur, quibus diuerſo tempore ac bellis Caeſar: Hiſpaniae; Britanniae; Daniae; Poloniaeque reges: reſpublica Belgii: Germaniae Italiaeque principes eorumque ſupremi bellorum duces in acerrimis praeliis atque urbium ac munimentorum maxime cruentis expugnationibus primas atque ultimas detulerunt copiis Poruſſicis: uolumen illae efficerent iuſtae ſatis magnitudinis. Sabaudiae princeps urbis, ab hoſtili corona, qua eam cinxerant, liberatae cauſas ita detulit imperterritae fortitudini noſtratium, ut credere liceat, tantum non ultimam partae uictoriae ſpem in illis eum repoſuiſſe.

Regni heredis cura pro militibus.

(*e*) Non Cyri aut Alexandri iuuenum eſſe potuit in egregios atque bene lectos milites amor ac ſtudium, quod in PATERNI REGNI HEREDE non agnoſcimus ac demiramur. Humaniſſimus princeps, nam

ridet ſub caſſide uirtus,

nihil alieni a purpura credit, gregarios quosque milites legere, lectos colloquio dignari et docere quandoque, ſcientiam eorum uſu cognoſcere et explorare, agiles atque paratos laudibus et praemiis extollere, hocque remedio minus peritos ad imitandum C impellere ac incitare. Neque, quod ſupra *lit. b.* ſcripſimus, nouum eſt, ipſum *aegros* in hoſpitiis uiſere atque inualidorum aut membris captorum militum egeſtatem de ſuis opibus ſubleuare. Quo fit, ut omnium etiam nobilium et literatorum iuuenum animos cupido inuolet, uel militiam perpetuo amplecti; uel aliquo minimum tempore mereri, quod mollitiem, quae ex foco matrum et lare familiari adhaeret, diſpellat. Maiori ſane ratione, quam olim e peregrinationibus ſperatum fuit, emporio illo licentioris uitae ac libidinis peſtilentiſſimae. Praeterea in muneribus belli capeſſendis D nulli per ſaltum ire ſolent, qui morbus plerosque Germanorum exercitus in Germanis infecit, ſed, tyrociniis rite poſitis, principe commendatore, pro meritorum cauſis ad maiora per legitimos ſubinde gradus euehuntur. Ceterum non eſt, ut *ualetudinarii curam* principe noſtro parum dignam quis exiſtimet. Nam fratrem Caeſaris in oriente orphanotrophi munere defunctum eſſe, ſcriptum eſt ſuperius *cap. VII. p. 273. lit. c. g.*

Vincula armorum et literarum.

(*f*) Liceat exemplum adminiſtri commemorare, unde patere poteſt, quam arctiſſima eſſe uelit SAPIENTISSIMVS PRINCEPS uincula armorum E et literarum. Quem enim ſupremum rei militari praefectum iam olim nominauerat, eundem eum huius ſacrarii, tum bonae mentis officinarum reliquarum prouidentiſſime conſtituit curatorem. Et, quod magis eſt, ut armorum ſucceſſus a prouidentia et benignitate numinis pendere, doceret, eodem re-

ctore

CAP. XIV. ctore uti etiam debent antiſtites ſacrorum. D. L. A. DANKELMANNI munerum haec officia, quae quamuis et magna ſint et diuerſarum prorſus ratio-num: ſingulas tamen partes explet uiri unius induſtria, doctrina, babilitas, et uſus longiſsimus rerum gerendarum. *CAP. XIV.*

CAPVT XIV.

CAVSAE VALETVDINARII INTVITV MILITVM.

CAVSAE inſtituendi ualetudinari emeritorum. intuitu militum, quorum recenſentur 1) moleſtiae,

POſtquam prouidam cultiorum gentium curam pro ſubleuanda inualidorum militum egeſtate expoſuimus: ratio inſtituti uult, ut iura quoque deuamus cauſasque, unde haec obligatio pendere, uideatur. Principio militem intuebimur; poſtea rempublicam: utrobique enim argumenta naſcuntur ad hoc genus largitatis. Militia ipſa grauis eſt et nullis non incommodis et difficultatibus expoſita. Nunc fames aut ſitis ſtomachum excruciant: nunc frigus aut aeſtus adfligunt corpus: nunc itinera aut uigiliae uires eneruant: nunc praelia truncant artus, luxant lacerantque membra et, quod inter alias calamitates in lucro ponitur, uitam ipſam eripiunt. Quid dixerim, quod tamen nec raro accidere ſolet, de ſaeuitia imperatoris et centutiorum; de inclementia, duritate, contumelia hoſpitum ciuium et paganorum in hybernis? Ipſa itaque ſors nullibi, non lachrymabilis et miſeranda, aliquod redhoſtimentum exigere et iure quodam caſum paſſi a republica id poſtulare uidentur (*a*). Sed ſtipendium inſtar mercedis eſſe, dicunt, quae ſatis eſſe debeat locatori operarum (*b*). Verum, TACITI uerbis utar, denis in diem aſſibus animam et corpus aeſtimabis? Et quamuis, quod decernitur, uix ad uictum ſufficiat, deſalcant tamen et amputant id ipſum malicioſi quaeſtores, centuriones, rerum ac annonae praefecti: ut operae mercedem haudquaquam reſpondere intelligamus (*c*). Veteres, quidam ſcribit, praemia, praedae partem, munera ducum, imperatorum donatiua habebant: noſtri poſt ſanguinem fuſum poſt truncos artus ſtipem oſtiatim petunt (*d*), infelix documentum ingratitudinis principum. Denique commoda etiam,

2) tenuiſſima ſtipendia,

3) nulla praemiorum ſpes,

4) merita in rempublicam.

Moleſtiae uitae militaris. (*a*) Sermone uulgi dicitur, *dulce bellum inexpertis.* Eius incommoda ſilentio regi et inanium ſpecie inuolui debent in republica, quam promulgari in uulgus. Ridet ANTIPHANES militem mercenarium, STOBAEO auctore *Serm. CLXX. p.* 578. quod uiuendi gratia accedat ad innumera pericula mortis.

> Τίς δ' ἐχὶ θανάτε μισθοφόρος, ὦ φίλατε
> ὃς ἕνεκα τῦ ζῆν ἔρχετ' ἀποθανύμενος.

TACITVS *lib I. annal. c.* 8. neruoſe, ut ſolet, *ipſam militiam grauem et infructuoſam. Denis in diem aſſibus animam et corpus aeſtimari. Hinc ueſtem, arma, tentoria: hinc ſaeuitiam centurionum et uacationes munerum redimi. At hercle uerbera et uulnera, duram hiemem, exercitas aeſtates, bellum atrox aut ſterilem pacem, ſempiterna.* Alios laudare, ſuperſedeo, cum maiori eloquentia ad emolliendа, quam exaggeranda onera belli opus eſſe uideatur.

Modica ſalaria militum. (*b*) Hae de re ſupra ex rationibus iuris ciuilis actum *cap. IV. p.* 257. *lit. e. et f.* Meum non eſt, ſtipendiis modum definire. Id nemini ignotum eſt, gregarii militis ſalaria non tertiam partem attingere ſummam mercedis, quae ſolui adſolet infimo cuique homini artis ſellulariae.

Defalcatio a praefectis. (*c*) Fruſtra meum de his rebus iudicium in Academiis, a re militari prorſus alienis. Sed *la* NOVE; BONBRA aliique fraudes detexere illorum, qui aerarium militare procurant circumueniuntque ſerum anguſtia uel grauatos uel oppreſſos gregarios ac ordinum ductores. Illos, qui conſuluerit, calculum non detrahet noſtro argumento. Inde grauiſſima conſtitutio habetur *l.* 2. *§.* 9. *C. de officio praefecti urbi*, cuius ſumma eſt: *qui ex tribunis etiam aut ducibus de militum ſtipendiis lucrum ſibi acquirunt, in quadruplum rependant et dignitate priuentur. Quoniam ideo ordinati ſunt milites, ut per ipſos prouinciae uindicentur.*

Parum hodie militibus ex praeda. (*d*) Verba eruditi FORSTNERI ſunt ad *lib. I. annal. Taciti p.* 55. *ſeq.* Non inutile erit integrum

B locum exſcribere: "Veteres certa ſtipendia, praedae partem, munera ducum, imperatorum donatiua habuerunt, (Hac de re plenius actum cap. VI. pag. 263. ſqq.) noſtri poſt ſanguinem fuſum, poſt truncos artus cum non egenae tantum uitae ſubſidium, ſed et praemia fortitudinis ſuae inuidenda meriti eſſent, ſtipem oſtiatim petentes conſpiciuntur. Lachrymabile et miſerandum hodiernae militiae dehoneſtamentum! infelix documentum principum ingratitudinis! Et nihilominus ubi primum ſtrepit tympanum, concurrunt miſelli (hodie ſapiunt

C icti atque a prurita hoc ſibi ualde temperant) ignoti inter ſe ignorantesque. Purgamenta urbium ſuarum, guloſi, maximi mulierum moechi, laborum fugientes et nomina ſua in militiam profitentur non ſane quod alios, praeda onuſtos domum reduces uiderunt. Quippe maxima pars aut in illo carnis humanae macello caeditur, aut nudo corpore, deſtrictis tegminibus et gladio in ſcipionem mutato redit. Sed ſiue fatali uecordia ſiue ignauia eunt, non in hoſtem, ſed hoſpitibus metuendi et in ruſticorum gallinaria egregiam pugnam edituri." Cur autem parum

D ſit, quod hodie e praeda militibus expectandum, facile ad intelligendum eſt ex moribus militum ac noſtrorum bellorum. Principio enim impedimenta ac nummos ante ex caſtris amouent; quam praelium ineatur. Deinde non extrema facile expectari ſolent, ſed in tempore pars uicta herbam porrigit conſulitque ſuis fortunis. Poſt id habent bella inter populos Chriſtianos, ut ipſi quoque uictoriae modus ſit, neque in exitium rerumpublicarum contendatur, quo populi deuicti bona in praedam cedant uictori. Tandem tribunorum hae artes ſunt, gregariis praeripere ſpolia et infe-

E riores anticipare, ut parum illis ſupereſſe queat. Alia ratio uetuſtis temporibus fuit. Apud Romanos omnia praedae nomine capientium fiebant *l.* 5. *§.* 7. *de acquir. rer. dom.* et occupantium *l.* 51 *ff. eod.* et *§.* 17.

CAP. XIV. etiam, quae milites reipublicae adferunt, emerita illi non minus commendant pro cauſariis. His fulcris domi quies et ſecuritas conſiſtit: foris pax et tranquillitas (*e*). Hoc ſtylo iura defenduntur, uindicantur iniuriae, regna adferuntur et populi (*f*). Non meis uerbis, ſed membris capti militis oratione, qui, ex bello Hungarico redux factus, ſtipem oſtiatim coegit, hic utar et, fieri poſſet, aliter ſentientes perfundam rubore. *Me miſerum! inclamabat ille, integro uicennio caſtra in Hungaris ſecutus ſum, praeliis, urbium ac munimentorum expugnationibus pene innumeris interfui, unde Caeſari ac orbi Chriſtiano non latifundia acceſſerunt, ſed ampliſſima regna. Ego quid retuli ex hac arena? Ex linteo thorace truncas manus profert: aperit pectus, uulneribus dilaceratum et hernia diſiectum gremium: grallatum pedem intueri iubet et faciem cicatricoſam: ſummatim triſte oſtendit emeritae militiae ſpectaculum. Dum obſtupeſcerem ad haec, ex lutulenta pera literas protrahit, Caeſare ſubſcriptore munitas. Summa harum: militem emeritum, per uiginti annos ſtrenue nauata opera, commendari ad ſtipem, libere emendicandam per imperium.* Alget calamus, horum narrator. CAP. XIV.

---

et §. 17. *Inſtitut. de rer. diuiſ.* exceptis bellis ciuili- A bus *l. 21. in fin. de captiu. et poſtlim. redemt.* De agrorum adſignatione habetur *lex* ualde notabilis *11. ff. de euiction.* Cui iungi poſſunt illa, quae ſuperius ſcripta ſunt *cap. VI. p. 266. lit. s.* Memorabilis eſt *Gregorii TVRONENSIS* narratio *lib. II. p. 506.* quod forte praedam omnem diuiſerint Francici exercitus. Nihil hic praecipui uel regem habuiſſe. Inde Chlodouaeum ab exercitu fruſtra rogaſſe aliquid ante ſortem. Repoſuiſſe enim militem quendam ad rogationem eius, non habebis rex, niſi ſorte, hanc expecta.

Commendatio militiae, pro-be inſtructae in republica. (*e*) Quod caput in corpore, id exercitus in re- B publica, inquit *CONSTANTINVS Porphyrogennetu in nouella III. p. 200.* quarum editor eſt *Meurſius.* Et idem ſtatim poſt ait, eſſe χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς ςρατιώτας.

Ex legibus et ſermone militis Romani de ingratitudine ſuae gentis. (*f*) Legis Romanae ſummam dedimus *cap. 6. p. 266 litt. z.* Congruit cum hoc argumento querela militis Romani, interprete *PLVTARCHO in uita Gracbi:* "Feras etiam Italiam incolentes caſtra habere, illis uero, qui arma ferrent pro Italia "et ſanguinem profunderent, nihil praeter aëra et "lucem concedi, ſed ſine tectis ſedibusque cum "liberis et coniugibus uagari. Ludibrio haberi "ab imperatoribus milites, quum eos adhortantur in acie, ut pro aris et focis dimicent. Nemini enim uel aram paternam uel domum auitam "eſſe. Nominari orbis terrae dominos, qui ne "glebam quidem, ubi pedem ponant in ſuo, habeant" De cauſis et quaeſitis remediis contra eius generis querelas actum reperies in *Puſendorffio illaſtrato* cap. I. p. 140.--145.

C A P V T XV.

CAVSAE INSTITVENDI VALETVDINARII.

CAP. XV. *Intuita principum et reipublicae, ut milites* SEd reipublicae quoque rationes uolunt, ne cauſarii emerito deſtituantur. Fortiſſimi imperatoris hoc iudicium eſt (*a*) non maiora militum in praeliis terriculamenta eſſe, quam membro truncari et perpeti, reportata uictoria, mendicitatem; contra uitae iacturam nullius fieri. Multum itaque animi adferet, ſi certi CAP. XV.

Militum timor in praeliis ne redeant inde membris truncati. (*a*) POLYBIVS, pragmaticus ſcriptor *lib. III. cap 88. p. 331.* de Hannibale: Παρεκάλεσε δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς μὲν τραυματίας ἐξυγίασε, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑγιεῖς παρεσκεύασε καὶ προθύμους, ἐς τὰς ἐπιφερομένας χρείας. *Similiter milites uulneratos quidem perſanandos curauit, reliquos uero habiliores reddit et alacres paratosque ad ea quae reſtabant certamina.* Iudicium MAVRITII imperatoris habetur ſuperius *cap. VII p. 273. lit. f.* de eadem re proditum in *ſtrategicis.* Similis argumenti ſcriptor Graecus ONOSANDER cap. XXXIV. p. 69 inquit: ἐνταῦθα καλὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀνάγκη τὸ ςρατόπεδον. Digna etiam ſunt, quae arguit *Stephanus FORCATVLVS* D *in libris feudor. c. 11. p. 241.* alimentorum atque feudorum commoda uulneratis aut membro captis relinquenda eſſe, *at alii in poſterum alacrius in praelia conſertosque hoſtes irruant.* Non poſſum, quin addam, quae hanc in rem ſcripſit auctor, ſaepe laudatus, *Franc. de la NOVE diſcurſuum milit. XV. p. 378.* qui hic eſt: "Ich bin mit derienigen "Meynung, welche uielleicht den mæchtigen Für"ſten zu flattieren, mainteniren, und ſie bereden, "die Recompents ſo ſie den Kriegsleuten und Sol"daten geben, kommen allein uon ihrer Freygebig"keit her, dann ſonſten ſeyen ſie durch recht im "wenigſten nit darzu uerobligirt. Die Vrſach C "deſſen, ſo ſie einführen, iſt, daſs ſie um ihre Mühe "beſoldet und bezahlt werden, was man ihnen fer"ners darüber gebe, beſchehe nur aus gnaden. Für"wahr ihre Wage iſt gantz ungleich und falſch, "welche ich zur Gleichheit zu bringen begierig "bin. Daſs dann geſchicht, wann man dem Ver"dienſt der Niedrigen eben ein ſolchen Zuſatz, als "dem guten geneigten freygebigen Willen der "Obern gibt. Wann wir aber die rechten Kriegs"geſætz, Gebrauch und Gewohnheiten betrachten "und erwegen, werden wir befinden, daſs in die"ſem Thun mehr Schuldigkeit, als Gnad und Frey"gebigkeit iſt. Vnd halte ich die Regel uor gut, "die da will, daſs wie der Soldat dem Dienſt uor"gehe, alſo ſoll die Recompens dem Verdienſt fol"gen. In Warheit, wann Perſonen auf der Welt "ſeynd, die arbeiten und ihr Leben wagen, ſo ſeynd "es die Soldaten oder Kriegs-Leute. Darum ſol"len ſie auch der Recompents, ſo die geringern als "ſie uerhoffen, nicht beraubt ſeyn, welche ihnen "uornehme Herrn, ja mit fuge nicht uerweigern "können. Dann die Mannheit und Tapfferkeit iſt "ſolcher Stærcke, daſs ſie aus dem Hertzen, Mund "und Haend der Vnuerſtændigen, Geitzigen und "Vndanckbaren, dannoch Lob, Ehr und Ruhm herunter reiſſt."

(*b*) Ap-

Google

CAP. XV. *CAP. XV.*

ſi certi ſint de receptaculo, quorſum profugere liceat membro truncatis (*b*). Et uero qui hodie fit, quod non ab orco magis abhorreant miſerrimi etiam mortalium, quam a militia (*c*). Et, ſi inter gemitus et plangores, inter minas ac uerbera, tympanum ſequantur, non tamen ullum eis ultimi ſupplicii genus ſatis eſt, quin uiolent ſacramenta, deſerant cohortes, turpiſſima, ſi fieri poteſt, fuga ſibi conſulant et firmiores ordines ſua uecordia in praeliis conturbent (*d*). Vtrique iterum malo conſuletur, ſi condigna emerita ſtatuantur (*e*). Ita enim uolones habebimus et exercitum mortis ac uulnerum contemtorem. Poſt milites membris capti, ſi exauctorantur, cum alia remedia neſciant ad uictum et cultum, errones agunt atque hominum ac uillarum ſpoliatores. Religio ipſis nulla legum; quas neceſſitas non habeat: neque poenarum aliqua formido; quod illi miſeram uitae ſortem grauiorem habeant ultimi cuiusuis ſupplicii diritate et cruciatu (*f*). Demum neſcio, quid ſacram themidem permouerit, ut clerico aegrotanti aut ſenecta confecto ſalarium relinquendum, atque coadiutorem eius ſumtibus Eccleſiae alendum eſſe, ſtatueret (*g*), ſi non eodem beneficio digniſſimum habeat militem inualidum. Iniquiſſima quoque placita doctorum eſſe arbitror, qui ciuilium

2) faciliores lectu.

3) non facile deſerant

4) exauctorati a ſpoliis ſibi temperent.

5) ne milites peioris ſortis ne clerici aegrotantes

et rude donati rerum ciuili-

Praeſertim hodie inter pulueris et tormentorum fulmina.

(*b*) Apprime recte admonet illuſtris ſcriptor *Chriſt.* THOMASIVS *ſelector. cap. IV. p. 44. maxime in his ſeculis talibus inſtitutis eſt opus* (de cura et alimentis inualidorum egerat) *poſtquam inuento uſu pulueris pyrii in bello frequentiores ſunt occaſiones, ineptos reddendi milites ad laborandum, ſalua uita.* Congruit cum hoc iudicium *Adami* CONZENI, *Ieſuitae*, ſed rerum politicarum doctoris excellentiſſimi *lib. X. c. 59. p. 926.* cuius inſcriptio: *Vetus militia cum noſtra comparata, quoad arma.* Verba prae ceteris huc faciunt, quae ſequuntur: "Hoc unicum in noſtra militia deplorandum eſt, "quod cum olim omnibus armis, quibus uita pe-"tebatur, arma contraria inuenta fuerint, quibus "corpore tegerentur; nunc uero tot annis, poſt "inuentas in hominis necem bombardas, nondum "inuenta ſit lorica aut ſcutum, quod pugnantem et "concurrentem tutari poſſit. Tanto in ſui perni-"ciem, quam ſalutem eſt hominum ſindoles inge-"nioſior. *Et alibi:* Milites noſtri muniri contra "ictus bombardarum non ſatis poſſunt. Veterum "enim armatura inutilis eſt, penetratur enim faci-"le, ea ſi firmior efficiatur in duplum aut quadru-"plum, inutilis erit ob pondus. Hinc uiſum eſt, "potius expeditos, quam immobiles habere mili-"tes. Itaque noſtre militia uetere periculoſior eſt "et cum olim *toros interdum dies pugnaretur, "nunc celerrime praelia abſoluuntur, quia nudi "nudis concurrunt.

Mirum eſſe, in militum tam miſera ſorte, qui nomina dent militiae.

(*c*) Dedimus ſupre *lit. a.* locum iudiciumque eruditiſſimi *Forſteri* de miſera militum ſorte, propter quam miſerrimi etiam mortalium a militia abhorrent. Pertinet huc illud OVIDII *lib. I. de arte am. uerſ.* 131.

Romule *militibus* ſciſti dare *commoda* ſolus:
Haec mihi ſi dederis commoda, *miles ero:*

Vix enim noſtri ſeculi motibus reſpondent, quae ſcribit *Adamus* CONZEN. *lib. X. Politic. c. 2. p. 839.* his uerbis: "Milites hodie aluntur, ut uictimae, "nec ſane liberaliter: reguntur duriſſime et ad bel-"lum tamen adſpirant. Olim ſacramenti fugiendi "cauſa in ergaſtulis latitabant, pollices ſibi prae-"ſcindebant, alias effugiendi occaſiones quaere-"bant. Nunc ſponte accurrunt, quos deſperatio "aut cupido licentiae domi manere non ſinit. Aliter nunc fit, ubi illud SENECAE apud pleroſque obtinet: *malus miles eſt, qui imperatorem gemens ſequitur, epiſtola CVIII.*

Vnde deſertores, transfugae, proditores tot?

(*d*) Quod qui nullo iudicio aeſtimant, neque calamo, ſed enſe ſcribunt milites; non uerbis inuirent, ſed inter uerbera uulneraque cogunt: illi dignum poſt ſentiunt ſua temeritate euentum. Inter commeandum alii clam ſe ſurripiunt: neque ſtationis tanta illis religio, quin eam deſerant: ad praelia arma adferunt non animos, uecordes, trepidi ac tremuli: qui non uictoriae ſe deuouent, ſed uouent maturum diſceſſum: dant ſe ante in fugam, quam conſiciantur, et ceteros confundunt bellatores. Hi fructus militiae inter gemitus et plangores coactae.

Remedia contra utrumque, ualetudinaria emeritorum.

(*e*) Verum publicae haec danda eſſe neceſſitati, aiunt, ne patriam habeamus inermem. Nunquam credite, milites deerunt, ſi aequi ſint ſudoris ac uulnerum militarium aeſtimatores. PANORMITANVM audite in uita Alphonſi regis *lib. II. c. 47.* qui ita ſcribit: "Alphonſus militibus aut "miſſionem, aut uacationem petentibus, licet in-"commode, tribuit tamen. Itaque factum, ut cum "requiem et otium ſibi haud denegari, animad-"uerterent, illud poſtea conceſſum renuerent aut "ultro denuo redirent ad regem. Quos reuerſos "rex comiter ac benigne ſuſcipiebat monebatque, "ut, cum ſibi bellum quidem gratia pacis ſuſcipe-"retur: ſic illis negotium gratia otii renuendum "non eſſe." De eodem idem ſcriptor *lib. III. c. 32.* commemorat: "Alphonſus cum ex praelio rela-"tum militem, lethaliter gula transfoſſum, circa ſe "locari iuſſit ſuoque ſudario uulnus obturari. "Cum uero nullam ſpem uitae praeſentis haberet, "ad beatam ac immortalem hortatus eſt: mortu-"um ſepeliri quoque diligentiſſime curauit. Simile quid *lib. III. c. 43.* reperies apud eundem. Addatur la NOVE *diſcurſuum milit. XV.* doctor uere pragmaticus. Atque hi demum illi fructus ſunt commodaque *uolonum* in militia.

Militia miſſi conglobati praedones.

(*f*) In uulgi ſermonem abiit: *Bellum fures ſerere, quos pax gladio demetat et laqueo.* Nihil mirum. Anno CIƆ IƆC XCVII. Riſuicenſi pace concluſa, menſtruo ſpatio plusquam centum et quinquaginta millia militum ſunt dimiſſa a Belgis, Anglis, Germanis. Quae exauctoratio cur grauior fuerit atque intolerabilior, non ſolum ingens multitudo effecit, ſed etiam tempus ac locus. In hieme illa fiebat idque in ditione peregrina, atque belli oneribus feſſa et fatigata, ut, ſi ab aliquo miles panem aut ſtipem rogaret, incolae rogatorem in malam fuſtem ire iuberent, et exitiabilia bella execrantur, quaſi fons horum quaerendus eſſet in miſeris militibus. Quid facerent his contumeliis ac neceſſitatibus expoſiti emeriti? Aliorum animos furor inceſſit, alios deſperatio corripuit, ut caedibus, latrociniis, furtis, rapinis aliisque criminibus ſibi conſulerent, ſpreta omni ſocietatis religione.

Rude donatis an debeantur ſalaria? De ſubſtitutis clericorum.

(*g*) Quam prouidi ea in re fuerint legumlatores integer *titulus* VI. docet *libri III. decretal.* de CLERICO AEGROTANTE *aut* DEBILITATO. Summa eius eſt: "clerico ſiue ſenecta ſiue genere "quodam morbi impedito, quo minus ſacro mu-"nere poſthac defungeretur, ad dies uitae ſalarium "ceteraque commoda deberi, eccleſiae autem uel "eius

CAP. XV.

Inualidi ciuilium administri.

uilium rerum adminiſtros in morbo ac ſenectute a principe et republica alendos eſſe affirmant (*b*): nulla ratione habita militum, quaſi horum merita in rempublicam non pretii aequalis aut certe maioris iudicio digna eſſe uideantur (*i*).

"eius patrooo onus iucumbere, ut alant coadiutorem nel ſubſtitutum." Rationes legis ac doctrinae ſunt: primo, ue afflicto addatur afflictio *C. VII. Q. 1. c. 1. ſcripſit et c. 2. cum percaſſio corporalis cap. 5. X de cler. aegrot.* Deinde, ne alii deterreantur, qui militarent Eccleſiae *c. 1. eod.* Poſt quia, morbi aut ſenectutis cauſa, nnn coniugum diuortia fiant, ergo nec uinculum ideo rumpatur miniſtri et Eccleſiae *c. 11. ſicut c VII. Q. 1.* Praeterea ſacro munere indignum haberi uel in paupertare uiuere *Clement. cap. 5. in plerisque, de elect. poteſt.* nel exui munere clericum innitum *c. 17. et 18. c. VII. Q. 1.* Tandem ea ab clericis, aeternae ſalutis procuratoribus in laicos homines merita prouenire, ut leue onus uideri debeat, coadiutori uictum ac cultum largiri, in gratiam aegrotantis aut ſenecta confecti paſtoris de grege optime meriti. In qua arena *magiſtri decretalium* ſe ualde exercent, ut nulla dubitandi cauſa ſupereſſe uideatur. Ceterum diuina Themis neque bos mures mutatos uoluit inter proteſtantes, qui utrumque pariter alendum eſſe exiſtimant a ſacro coetu et antiſtitem inualidum et eius ſubſtitutum. Nota magis haec onera ſunt, quae ſentire ſolent non ita opulentae parochiae, quam ut opus eſſe, uideatur, allegare praeiudicia, quae baber CARPZOVIUS *Lib. I iurispr. Conſiſt. t. 10. def. 153. n. 7. 8. 9.*

Inualidis administris in ordine ciuili num ſalaria debeantur.

(*b*) De famulis inualidis in ciuili ordine non recoqui debet, quod ſcriptum eſt ſuperius cap. *IV. pag. 232. lit. e.* ſed illa pertinere uidentur ad locatores operarum temporarios uel ſortis uiliſſimae homines, quos ſeruos dicimus: non uero ad rerum alicuius momenti adminiſtros in republica. Ad *mercedem* proprio ſenſu ita dictam; non uero ad illam, quae liberalis eſt, et nomen ſuſtinet *honorarii* apud doctores. His enim principem et rempublicam nihilominus annua ſtipendia debere, quamuis morbo uel ſenecta ab adminiſtratione muneris ſibi demandati impediantur aut excludantur prorſus, plures exiſtimant. Argumenta ſunt, ita ſentientium, quia eodem illi loco baberi debeant, quam clerici, *Thomas* ACTIVS *de priuilegiis infirmitatum Part. 2dae prooem. n. 74. et 59.* Deinde clara ſit *l. 38. ff. locat. conduct.* accipere mercedem locatores ſi per eos non ſtetit, quo minus operas praeſtent. Praeterea de aduocatis certum ſit, quod hoc caſu honoraria non reddant *l. 38 ff. locat. conduct.* Imo petant quoque tum honoraria, quod de aduocato fiſci clare affirmaor *l. 3. §. 6. et l. 5. § 6. C. de aduoc. diuerſ. iudic.* Non maioris uero eſſe momenti aduocatum agere: quam iudicem, conſiliarium, ſanatorem, alius generis officialem. Sed haec commoda tantum unius anni ſunt: cum clericorum beneficia integro uitae ſpatio perdurent; quod bic maxime uolumus.

Poſt aiunt, adminiſtrorum atque iudicum inualidorum coadiutores commemorari in *l. 15. C. de proximis ſacror. ſcriniorum*, *l. 5. C. de principibus agentium* et *l. 6. C. Quomodo et quando iudex* claris quidem nerbis, quod alibi fiat bona conſecutione *l. 6. ff. de iudiciis.* Igitur credendum eſſe, ſaluum illis manſiſſe honorarium, negotiis coadiutori delatis. Tandem, ſi quid auctoritas hic ualet doctorum, illorum ſane plurimi principis aerarium onerant alimentis inualidorum adminiſtrorum. Memorabilia ſunt, que babent ALCIATVS *Regulae III. praeſumt. 19. n. 6.* ex eoque MENOCHIVS *lib. II. praeſumtione 86. n. 14.* ſi adminiſter *diutius fuerit in ſeruitiis principis et in illis conſenuerit, ſpectat ad eius curam, prouidere, ne in ſenectute indigeat.* Ego tamen, omnibus loculis excuſſis, nollem conſultor eſſe inualido admioiſtro, ut uel alimenta uel ſalarium a domino ac nutritore ſuo urgeat ex iure Romano, cum argumentorum rationibus parum roboris crediderim ineſſe. Principis rum gratiae ſuas potius committat fortunas: qua PORVSSIAE REGEM uario emeritorum genero (uon Goaden-Geldern) meliori orbi conſtat innotuiſſe.

Milites inualidi cur non eodem beneficio digni ſint, quam clerici aegrotantes.

(*i*) Mirum eſt, in gratiam ciuilis ordinis uerba et rationes legum obtorro ueiut collo conduci ad alimenta adferenda adminiſtris: contra de emerito praemioque militum inualidorum clariſſimas quoque ſanctiones flocci fieri a doctoribus, imo id agi, ut hi ſuo, quod babuerant apud Romanos priuilegio, de quo ſuperius actum eſt c. 6. prorſus excidant. MENOCHIVS inter munera *bonoris* et *exercitii* diſtinguit *lib. II. praeſumt. 86. n. 12.* In *illis* ualetudinem officialis non obeſſe, exiſtimat: ſed *in bis.* Iſtbuc *clericos* refert: huc ordinem *ciuilem.* Verum aut non intelligo diſtinctionem hanc, aut indigniſſima baec eſt ſacri muneris grauitate. Quid enim boc aliud, quam epiſcopos et clericos faſtuoſa nomina dicere bominum ignauorum? *Didacus* COVARRVVIAS *lib. III. c. 13. n. 8. p. 272.* editionis per *Vſſelum* auctae, *aduocatorum excellentem et ingenioſam profeſſionem* mirum extollit, ne ex alio uitae genere in ſocietatem huius iuris uenire queant. Ego ut nihil detraho famae et meritis aduocatorum: ita non uideo, quare in chartaceo cauſae priuatae triumpho maior gloria reponi debeat, quam in armata uictoria principum ac rerumpublicarum. Et ſane *l. 38. ff. locati conducti* de ſolis aduocatis intelligere nolo cum eruditiſſimo Vitebergenſium Icto in *reſolutione legum Lauterb.* Hoc enim eſt, explicationem non in legibus quaerere, uerum ad has illam referre et flectere, quorſum lubet, clariſſimas ſanctiones. De milite inualido ſigillatim *Alph. Aluarez in ſpeculo ſummor. pontific. cap. XLVII. p. 407. n. 29.*

CAPVT XVI.

VNDE REDITVS PETENDI AD VALETVDINARIA, QVI COMMENDATI EPISCOPO, PAVPERVM CVRATORI.

CAP. XVI.

Quibus impenſis inſtitui ac inſtrui queat ualetudinarium?

HActenus ex moribus cultiorum gentium, ex aequitatis atque legum deinde rationibus cauſam egimus ualetudinarii emeritorum: ſequitur, ut de ſumtibus atque impenſis nunc agamus, quibus illud cum inſtitui queat, tum ſuſtentari, ne uel aerario uel reipublicae magnopere id moleſtum aut graue eſſe, uideatur.

atur. Fateor, hoc argumentum tutius praeteriri atque illis relinqui poſſe, in quorum prouincia eſt, reditus, opes atque impendia reipublicae procurare. Neque enim ſcriptor odium hic effugiet inuidiamque; quamuis cauſas utriusque procul habuerit atque unice litauerit patrocinio aequitatis. Verum non eſt, ut dentes theoninos uel mereri uideamur uel metuere. Primo uniuerſim aerarii rationes exquiremus, non huius aut illius reipublicae. Deinde non conſultores in hoc argumento erimus; ſed, quod nihil a cathedra alienum eſt, memoriam rerum ex rebuspublicis et temporibus diuerſis excitabimus, atque pretii, quod habent, moderatum iudicium faciemus. Poſt non unum fontem recludemus, ne partis ſtudio unius laborare, exiſtimemur. Principio ſacra hic patrimonia ſe offerunt, quae nobis uenire ſolent nomine ECCLESIASTICORVM BONORVM. Nam ex hoc theſauro omnes, quos egeſtas rerum urſit, uictum ac cultum acceperunt, inſtituto ueteris eccleſiae (*a*). Hoc CANONES praecipiunt (*b*); CONCILIA decernunt ſacrorum antiſtitum (*c*); antiquiſſimi doctores, quos

1) de redditibus eccleſiarum.
a) quod pauperum curae ſit tum epiſcopi et eccleſiae.

An bona Eccleſiae iuris diuini ſint an humani? communio bonor. ap. Chriſt. ab illa, quo iure diſceſſum? unde fiſcus pauperum?

(*a*) Quod alii prolixis commentariis deſcripſerunt, id ego per ſummam hic explicabo, non absque ſelectu, ordine iudicioque rerum, ambiguo ſtudio ac fine tractatarum. Principio homines Chriſtiani bona, quae ſingulorum fuerant, communia effecerunt dominio uſuque. Nemo inter illos tum pauper aut diues; quia paria utrique iura ad cultum et uictum. Temporis ſucceſſu hunc ordinem multitude turbauit et diffidentie in Deum. Rerum ergo proprietas priuetis iterum poſſeſſoribus relicta. Inde ad ſacrorum coeruum tuitionem duplici genere reditnum opus fuerat, uno ad alendus populi doctores, altero ad pauperes uictu ſuſtentandos. Hunc B ergo finem habuit ipſis hoſtibus teſtera liberalitas ueterum Chriſtianorum. Quondam monachi non *clerici:* ſed *laici* fuere. Sed, clericis hac ſperta tantum adſignata, indigere coepere laici. Egregiae id tuetur *Iac. GOETTEN. in obſeru. c. 2. p. 13.* Diuina dogmata nemo tum docuit propter mercedem.

ignota puriori eccleſiae ſalaria clericorum.

Sacerdoti, cui aliunde quaeſitum patrimonium fuit, doctrinae cauſa nihil erogatum. Verum eo ceſſu, ſi pauper fuit, ipſi date neceſſaria alimenta: nihil uero ad luxum et mollitiem. Indigentia itaque ius fecit ad ſacrum patrimonium: non operae, quae gratuitae eſſe debuerant, non mercenariae. Hac C cauſa Eccleſiae bona ueriſſimo ſignificatu dicta ſunt

ordo eccleſiae ad ſenſus, non ad ueritatem.

patrimunium pauperum Nun templa, non altaria reſpexit ea aetas, quae ſupplicationes Deu fecit ſine ullo rerum adparatu, neque ad ſenſus, ſed ed ueritatem. Creſcentibus tamen Chriſtianorum fortunis a priſtinis muribus diſceſſum eſt, adfectata quadam elegantia religionis. Imprabum eſſe uidebatur, pauperum bona uertere in magnificentiam ac multitudinem templorum, altarium, ornamentorum, edminiſtrorum atque ordinum diuerſiſſimorum.

Quae remedia ad diuitias eccleſiarum?

De nouis tamen modis cogitatum, quibus bona ecquirerentur eccleſiae. Hinc dogmata, D culpae reatum tolli merito Chriſti, non poenem, quae extinguenda ſit donationibus et largitate ad pias cauſas. Hinc praeſagia duriſſimorum cruciatuum in purgatorio. Hinc ſuperſtitio decimarum. Hinc diſpenſatiunum et dignitatum formulee. Hinc rogationes impudentiſſimae, in ueluis, aris, oſtiis templorum; in uiarum angiportis; in priuatis aedium atque conclauium angulis. Hinc teſtamentorum et legatorum ed pias cauſas fauor ec religio. Hinc nundinationes miſſarum. Hinc ſecrarum reliquiarum, einerum ac oſſium mercatus. Hinc peculiaris cuique ſanctorum fiſcus et cultus. E Hinc centum alia, unde certus ſum, non meliorem ſcholam artis rerum ecquirendarum apertum iri, quem quae fuerit ſemper in clero Romano. Inter ea omni temen acuo uiri probi fuerunt, qui hanc eccleſiae faciem ſacrilegam dixerunt, quod pauperum bona aliis expenſis diſperderentur.

Opum eccleſiaſticarum quo fine facta diuiſio?

Tantas radices egerat faſtus et mollitia eccleſiae; ut, uerſo rerum ordine, priſtinee illa formae reſtitui non poſſet. De emputando tanrum melo conſiliis ectum. Scilicet *quatuor* ex partibus una antiſtitum praefecto ſupremo, *epiſcopo* ceſſit: altera ſecerdotibus atque *clero: tertia fabricae* templorum, altarium, domuum reliquarum! *quarta* pauperibus. Atque ex hoc tempore clerici poſſeſſores facti ſunt, quod dicitur, *titulati:* cum antee nulla ratione, quod pauperum fuerat, occupauiſſent. Iteque cum hoſtibus quartae quodam dilemmate ago: *aut datur pauperum quarta, aut non datur.* Si illud, reddenda omninu ea pauperibus: ſi hoc, inſtitutis ueteris eteque purioris eccleſiee ſtamus, eunctа eius generis bona pauperum eſſe patrimonium. Plures, ſed ſummo cum iudicio et cautione legendi ſunt de hoc B ergumento *Baronius; Raynaldus; Spondanus; Bzouius; Natalis; Maimburgius* HISTORICI: *Marſilius Patauinus; Antonius; Bellarminus; Becanus; Gretſerus; Azpilcueta; de Dominis; Barboſa; Victoria; Bordonus;* THEOLOGI: *Redoanus; Rebuffus* ICTI: *Leſſius; Molina; Hurtadus; Dicaſtillo; Sotus* PHILOSOPHI. Ex noſtratibus *Centuriatores; Molinaeus; Caſaubonus; Voetius; Zieglerus* huius ergumenti induſtrius ac iudicioſus indagator. Addo ex nouiſſimis *Pauli* SARPII *traité des benefices*, auec des notes, qui ſeruent de preuues autentiques contre ſes calomniateurs a Amſterdam C 1692. in 8vo, atque l'*Hiſtoire* de l'origine et du progres des reuenus eccleſiaſtiques par *Ierome a* COSTA 1684 *in 8vo.* Firmiora ſunt, quae ex coaeuis monumentis eruuntur.

hoſtes quartae ut proprio gladio iugulandi?

Teſtimonia Canonum

(*b*) Superius et laudata loca et uerba locorum exſcripta reperies *cap. VIII. pag. 280. lit. b.* *Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἡ γραφὴ πτωχικὰ ὀνομάζει· καὶ δεῖ ταῦτα διαδίδοσθαι τοῖς πτωχοῖς. Res Eccleſiae ſcriptura uocat bona pauperum et ea inter pauperes diſtribuenda.* Vellem adderentur, quae congeſſit SVICERVS in theſauro.

conciliorum.

(*c*) Horum ſuperius non minus facta iam men- D tio *cap. VIII. p. 281. lit. k.* Non ad ueritatem; ſed ad ſenſus hic diſputo partis aduerſae; quae pridem egnouit monumentorum, quibus mea tueor, auctoritatem. Ita GANGRENSE *an. 324. cap. 8.* reditus Eccleſiae epiſcopus diſtribuet pauperibus. CARTHAGINENSE *an. 436. cap. 17.* epiſcopus gubernationem uiduarum, pupillorum, peregrinorum agat. RAVENNATENSE 1312. *rubr.* 30. eum bona Eccleſiae pauperum ſint, ſtatuimus, ut pauperum cura habeatur, epiſcopus quotidie in prandium reficiat eliquos pauperes. Digna etiam ſunt, quae ISAACVS epiſcopus Lingonenſis e *concilio* adfert E *an. 741. art. 10 uolumus omnes ſcire, quod qui eccleſiae bona auferunt, reique fraudant; homicidae apud Deum eſſe deputantur, quia res * pauperum, quos eccleſia paſcere debet, diripiunt.* Alia loca conſcripſit *Marc. Ant. de* DOMINIS *de republ. eccleſ. lib. IX. c. 1. p. 4.* et *cap. IV.* inprimis *n. 8. p. 25. 54.* qui hic omnino eſt euoluendus, quamuis magnae eruditionis, ſed inimicae fortunae ſcriptor non omnes tenebras uideatur diſcuſſiſſe. Actutum enim a praeiudiciis ſe prorſus liberare non potuit, quae animum iuuenis ec uiri in papatu occupauerant. Forte etiam deſueſieri,

CAP. XVI. quos PATRVM nomine ueneramur, commendant (*d*); CAESARVM conſtitutiones (*e*) et PONTIFICVM decreta (*f*) ſanciunt imperantque; quorum ueſtigiis hodieque grauiſſimi ſcriptores inſiſtunt (*g*), qui peruerſam eccleſiae faciem agnoſcunt ac deplorant. *CAP. XVI.*

---

fueſieri nonpotuit de epiſcopi, qua olim polluerat, A auctoritate. Talia ueſtigia plurima in opere eius notaui.

patrum eccleſiae.

(*d*) Ex innumeris doctorum ſententiis unam allegabo et alteram. CHRYSOSTOMVS *homilia XV. in priorem ad Timoth.* ſcribit: *Ego eccleſiae praeſules, audenter dixerim, nihil praeter uictum et ueſtitum habere oportere.* Ad quem uero opimi eccleſiarum reditus? *Idem homil. XXXIII. ad populum eccleſ. Antiochenae* reſpondet: *habes uiduas, peregrinos,* * *corpore mutilatos.* AMBROSII congruum huic iudicium eſt, quod *lib. II. de offic. c. 16.* his uerbis prodiit: *quis non largiatur eccleſiae? ſecu-* B *ras, quod ad* * *pauperes deueniat ſua miſericordia. Nemo enim uult,* * *niſi pauperi, proficere ſuam collationem.* TERTVLLIANVS *apolog. c. XXXIX. Haec,* de bonis eccleſiae loquitur, *quaſi depoſita pietatis ſunt. Inde non epulis nec potaculis, ſed egenis alendis humandisque* orphanis, ſenibus, captiuis, naufragis, inualidis conſecrantur. AVGVSTINVS *Serm. XXI. ad fra. de her.* momentoſe ait: *non habere debemus temporalia ad poſſidendum. Nec ego, qui epiſcopus ſum, habere debeo niſi tantum ad diſpenſandum. Quia BONA ECCLESIARVM PATRIMONIVM PAVPERVM ſunt.* Taceo alia loca C doctorum antiquiſſimorum, qui eccleſiae bona aliis nominibus adpallarunt, ualde congruis noſtro inſtituto. *Sunt illa,* inquiunt, *uota fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, non poſſidenda a clero, ſed diuidenda inter pauperes, Dei alumnos.* Sed MARCVS ille, quem ſupra laudaui, haec ante me magna cum induſtria fideque collegit *lib. IX. c. 4. p. 14. de republ. eccleſ.* ut plura addere opus non ſit.

Conſtitutiones Caeſarum.

(*e*) Huc faciunt *l. 6. C. Theod. de epiſcopis*, quae ex eccleſiae diuitiis pauperes alendos eſſe, praecipit. *Nouella* deinde *III. cap. 3.* aeternis ſuppliciis dignos D eſſe, ait, qui reditibus eccleſiae nonniſi in extrema rerum egeſtate perfruantur. Inopum enim et pauperum haec eſſe, per quos ita DEI expietur. Sed clariora occurrunt in imperio Carolingico. *Steph.* BALVZIVS *capitulare* adfert *in appendice III. §. 113. p. m. 1178.* his uerbis: "Quod habet eccleſia, cum omnibus nihil habentibus, habet commune. Nec "aliquid inde eis, qui ſibi de ſuo ſufficiunt, conuenit "erogare. Quando nihil aliud ſit habentibus dare, "quam perdere. CAPITVLARIVM *lib. VI. art. 430. p. 1009.* idem exrat, quod recitauimus in huius *cap. lit. c.* LVDOVICVS pius *lib. 1. capit. 77.* editi- E onis *Baluzianae* p. 564. *Quia iuxta ſanctorum patrum traditionem nouimus res eccleſiae uota eſſe fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum:* uidendum, ne iacturam ſentiant. Conſilium *Iacobi* SELESTADIENSIS, quod Caeſari Maximiliano dedit, de otio et luxu cleri temperando et quo remedio bona eccleſiae pauperibus recuperari queant, apud GOLDASTVM inuenies *Conſtitut. imperialium tom. II. p. 123.*

Decreta pontificum.

(*f*) Contulimus ea ſuperius *cap. VIII. litt. i. p. 281.*

In eo tamen aduertes, ingenua magis eſſe teſtimonia decretorum, quam decretalium, quae inter corrupti ſeculi mores ſcripta ſunt, ut uere haereticum eſſet, de paupertate commentari epiſcoporum. Notentur tamen *c. 16. X. de praeb.* ubi bona eccleſiae dicuntur patrimonium CHRISTI. E quoties periculum eſt bonis eccleſiaſticis a ui externa, priſtini elogii clypeo ſe hodieque tuentur clerici: *pauperum bona diripi.* In utilibus enim, turbido rerum ſtatu, ad faciem ueteris eccleſiae prouocant, quod conſumere in pace nihil dubitant luxuria ac libidine. Quo ipſo uel impudentiſſimos fures ſe faciunt; uel mendaces fraudulentos. Quod ſi enim eccleſiae bona pauperum ſint, cur illa deuorant clerici: ſi uero non ſunt, qua fronte mentiuntur.

theologorum aeui recentioris.

(*g*) Non exſcribam, qua ſupra recitaui *cap. VIII. p. 281. litt. l. et m.* Tui uero pleniorem hic copiam omni iure facio piiſſime AZPILCVETA! Neque pigebit, tuo ſermone te loquentem audire. Scripſit is magni nominis theologus librum commentarium ad *cap. quicquid c. XVI. q. 1. edit. Romae 1568. 8uo.* quod dedimus nos *cap. VIII. lit. i. p. 281.* Habent ſane pauperes omnes, ut manibus eius bene precentur, qui uiuus tantopere pro commodis eorum laborauit. In extrema ſenecta ſcripſit laudatum libellum; ne immaturus auctori excidiſſe uideatur. Id pluribus argumentis euictum uult, *Eccleſiae bona pauperum magis eſſe, quam cleri. Quod enim huic ſuperſit, illis cedere.* Capita eorum potiſſima ſunt: "1) qui re aliena contra uoluntatem domini utitur, ille eſt fur: clerici id faciunt, "ſi eccleſiae omnes reditus conſumant, quod do"natores alimentis pauperum praecipue deſtina"runt. 2) qui rem alii uſui deſtiuat, quam pacti"one conuentum eſt, ille furtum facit. 3) qui "negat, quod clare patet, ille eſt mendax: ſed pau"perum bona eccleſiae eſſe conſtat ex literis pia"rum donationum. 4) qui rem, cum onere dona"tam, accipit, ſed promiſſa fallit, ille cauſam dat "actioni reuocatoriae ob ingratitudinem." Sed bona eccleſiae onerata ſunt pauperum alimentis. 5) *clerici et capitula* non ſunt *domini bonorum* eccleſiae, neque *utiles.* Tales autem *pauperes* ſunt. Cum illi tantum adminiſtri et diſpenſatores audiant ſacris canonibus. 6) Clericis parſimonia commendata, pauperum cauſa. Adiungit teſtimonium BERNHARDI *epiſt. 2. et 42.* *Quicquid praeter neceſſariam uictum et ſimplicem ueſtitum (non ex ſerico et colore uariato) de altari retines, tuum non eſt,* * *rapina eſt, ſacrilegium eſt. De altari non licet comparare aurea frena, ſellas depictas. Clamant nudi, clamant famelici; neceſſitatibus noſtris detrahitur, quicquid uanitatibus ueſtris accedit. Vadianus l. 1. de monaſt. Germ. n. 5.* Monaſteriorum et epiſcopatuum ueſtibula pauperum erant et *infirmorum.* Idem aut: *portentum in epiſcopatu relicta paupertas.* Audite beneficiarii eccleſiarum uoces militum inualidorum!

CAPVT XVII.

DE QVARTA PAVPERVM ADSIGNANDA VALETVDINARIIS.

C. XVII. *b) quarta reditnum pauperibus adſignata.*

CVm enim huius in pauperes officii quidam obliuiſcerentur, ſuaſque opes ex his ſpoliis augerent, de remedio actum fuit, quo nefando ſacrilegii crimini obuiam iretur. Sacrum patrimonium omne QVADRIPARTITVM eſſe uoluerunt, ut VNA pars EPISCOPO: ALTERA CLERO; TERTIA FABRI- *C. XVII.*

C. XVII. BRICAE templi ac aedificiorum; QVARTA demum PAVPERVM ſuſtentationi, publico nomine adſignatae, permanerent. Atque portionem hanc adſerunt pauperibus, uindicantque auctoritates CONCILIORVM [*a*]; CONSTITVTIONVM [*b*]; CANONVM [*c*]; antiquae, mediae atque infimae aetatis DOCTORVM [*d*]: quid? quod in uulgi ſermonem iuerit PAVPERVM illa QVARTA, ut nemo obtendere queat iuris huius ignorationem. Neque unius tantum uel alterius aetatis [*e*] aut regni limitibus hos mores circumſcriptos eſſe, exiſtimes, *C. XVII.*

QVARTAM pauperum conſtituunt CONCILIA.

[*a*] Enarrabo ſententias conciliorum non quae mihi genuina uidentur: ſed quae ſummam habent in foro Romano auctoritatem. *Synodi* ROMANAE *II. cap. IV. p.* 301. *Ann.* 313. ita ſe habet: *commoneo uos de reditibus eccleſiae: quatuor partes fiant. Primum exigat eccleſia pro pauperibus: unam pontifex, epiſcopus: unam ad eccleſias releuandas, fabrica: unam clerici.* SALISBVRGENSE ad ann. 800. *quo decretum, donaria templorum, bona eccleſiaſtica in quatuor diuidenda eſſe portiones, unam ſortiri epiſcopos; alteram ſacerdotes; tertiam pauperes; quartum fabricae impendi,* teſte *Auentino lib IV. p.* 106. WORMATIENSE *AN.* 808. *art. VII. p.* 847. ne Germaniae hos mores exiſtimes ignotos fuiſſe. *De reditu eccleſiae et oblatione fidelium quatuor fiant portiones. Quarum unam ſibi retineat epiſcopus; alterum clericis pro officiorum ſedulitate diſtribuat; tertiam pauperibus et peregrinis; quartam eccleſiaſticis fabris nouerit reſeruandam.* TRIBVRIENSE (locus Moguntiae uicinus) *an.* 895. *cap.* 13 *p.* 1073. *Quatuor fieri partes iuxta canones iudicamus de decimis et oblationibus fidelium. Vt una ſit epiſcopi; altera clericorum; tertia pauperum; quarta reſtaurationi eccleſiarum ſeruetur.* Atque huic omnes eius aetatis epiſcopi ſubſcripſerunt. NANNETENSE mox ſequitur, ſed aetatis incertae *cap.* 10. *Inſtruendi ſunt presbyteri, quatenus nouerint decimas et oblationes, quas a fidelibus accipiunt, pauperum et hoſpitum et peregrinorum ſtipendia et non quaſi ſua, ſed quaſi commendata uti, de quibus omnibus ſciant, ſe rationem poſituros in conſpectu DEI et niſi diſtribuerint, damna paſſuros. Scilicet ut quatuor partes inde fiant, una ad fabricam eccleſiae: altera pauperibus: tertia presbytero: quarta epiſcopo reſeruanda, ut quicquid exinde inſerit prudenti conſilio fiat.* Eſt etiam ſingulare diploma apud *Maderum in Brunſuic. p.* 237. quo Henricus leo Razeburgenſis praeſulatus, a ſe inſtituti, bona diſtribuit in ea, quae 1) epiſcopi 2) canonicorum 3) fabricae 4) *pauperum.* Fateor, poſt haec tempora rarius hanc diſtributionem commemorari: quid enim rem, publica eccleſiae auctoritate toties conſtitutam, opus fuerat, ſubinde repetere? Ceterum ab obligatione ſanctionis huius Germaniae epiſcopatus nullo tempore exemtos fuiſſe, concilium nos docet COLONIENSE *an.* 1549. *cap. XX. de oblationibus, in miſſa faciendis p.* 766. his uerbis: *Adeo locupletatae ſunt eccleſiarum res, ut, poſt ſacerdotum et miniſtrorum alimenta, partiti ſint eas etiam in alimenta uiduarum, orphanorum et pauperum: in ueſtes item et uaſa miniſterii, ornatum et fabricam eccleſiarum. De quibus extant antiqui patrum canones, extant quoque orationes, quas ſecretas appellamus, ſub offertorio miſſae.* Atque ex hac liberali, in pauperes etiam facta, diſtributione argumenta deinde petit ſynodus, ad excitandas largitiones hominum laicorum, quorum ſegnitiem exprobrat ſimul in donatiis, quae eccleſiae omni iure debeantur.

tiam Germaniae.

QVARTAM paup. firmant Caeſar. CONSTITVTIONES.

[*b*] Imo largiori manu agunt pro pauperum alimentis ſanctiones imperatorum. *CAPITVLARE Ludouici pii an.* 816. *p.* 564 *art.* 4. hoc eſt: "ſtatutum eſt, ut quicquid tempore imperii noſtri a "fidelibus eccleſiae ſponte conlatum fuerit in ditio"ribus locis duas partes in uſus pauperum, tertiam "in ſtipendia cedere clericorum: in minoribus "uero locis aeque inter clerum et pauperes fore di"uidendum. Niſi forte a datoribus, ubi ſpeciali"ter dandae ſint, conſtitutum fuerit." Idem iisdem uerbis repetitur *in artic.* 80. *lib.* 1. *capitular. ab ANSEGISSO* collectorum.

decreta iuris canonici

[*c*] Inter pontifices primus ſe offert *SIMPLICIVS* (qui *an* 467. uixit) *epiſtol.* 3. *tomo* II. *opp. Binii p.* 205. *De reditibus eccleſiae uel oblatione fidelium, quid deceat neſcienti, nihil licere, permittat, ſed ſola ex his quarta portio remittatur. Duae eccleſiaſticis fabricis et erogationi peregrinorum et pauperum profuturae: ultima clericis diuidatur.* Habetur eadem epiſtola *c.* 28. *de reditibus c.* XII. *Q.* 2. Sequitur papa *GELASIVS,* qui eandem diſtributionem quadripartitam decreuit *c.* 232. *ubi* eam *c.* XII. *Q.* 2. Bonorum eccleſiae, cuiuscunque illa generis ſint, *quatuor portiones fiant. Vnam ſibi tollat antiſtes; alium clerici; tertia pauperibus* per conſcientiae *rationes detur; quarta fabricis.* Idem diſpoſuit ex eadem ratione *GREGORIVS c.* 29. *cognoſcimus &c.* 30. *nos eſt C. XII. Q.* 2. Quae loca nolo exſcribere, cum facile ſit, ad ea euoluenda.

auctoritas doctorum.

(*d*) Iure meritoque non minus, quam ingenue *Abrahamus BZOVIVS lib. V. hiſt. eccleſ. ad* 575. §. 11. *p.* 1060. ſcribit: *nulla alia* (de quarta pauperum illi ſermo eſt) *eccleſiaſtica ſanctio adeo frequens, ut iſta, edita, iterata et inculcata reperitur, quae tamen minus, auaritia hominum reſiſtente, obſeruatur.* Addit *Henricus SPONDANVS ad an.* 475. § 8. *p.* 553. *unde* (ex neglectu quartae pauperum) *mihi facile perſuadeo, accidere, ut Dei aſſidua multa ulteratur. Cognoui enim, dicam cum propheta Pſal.* 139. *quia faciet dominus iudicium inopis et uindictam pauperum.* Caeſar *BARONIVS ad an.* 494. §. 24. *p.* 636. ait: *erogatio autem quartae pauperum non clanculo fieri debebat, ſed palam omnibus uidentibus atque ſcientibus. Ne rapiendi uel ex parte diminuendi eam, daretur occaſio.* Vnde intelligitur, ſummopere curauiſſe ueterem eccleſiam huius inſtituti ſanctionem. *Natalis ALEXANDER* eius memoriam aliquot in locis excitat *Sec. V. part.* 2. *artic. V. p.* 57. atque *Sec. VI. cap. VI. artic. V. p.* 429. Selectiſſima etiam ſunt, quae idem congeſſit *Sec. XIII. part.* 2. *artic.* 6. *p.* 202. ubi integra concilia exprobrant clericis bona eccleſiae non in pauperum uſus, quod fieri debebat, ſed in concubinarum libidinem uerti. Probauit praeterea induſtriam ſuam in hoc argumento *Seuerinus BINIVS tomo II. concilior. p.* 371. *et tomo III. p.* 165. Addantur cardinalis *TVSCHIVS in concl. pract. in uoc. Fabric. concl.* 3. *n.* 1. *Paulus Chriſtinaeus dec.* XXIV. *n.* 3. *Alex. MONETA de decimis* c. 1. n. 11. *Fr. DVARENVS* uir magni animi pro ueritate *lib.* II. *cap.* I. *p.* 145. *et lib.* VII. *c.* 5. *p* 368 §. 3. *GERHARDVS loc. theol. tom.* VI. *n.* 191. *pag.* 310. *Chriſtoph. PELLERVS ad Klockium de aerario lib.* II. *c.* 83. *p.* 810. *KLOCKIVS uol.* 1. *conſ.* 21. *n.* 61. 62. *Iacob GOETTEN in obſeru. cap.* 14. de redituum eccleſiae diſtributione apud ueteres commendat hodieque diuiſionem quadripartitam *HAVEMANNVS de iure epiſcop. tit.* 7. §. 3. *p.* 85.

Quarta pauperum an cognita ſit recentiori aeuo?

(*e*) *Auguſtinus BARBOSA lib.* III. *iuris eccleſiaſt. c.* 17. *n.* 6. 7. 8. *pag.* 304. ſuam hac de re ſententiam ita explicat: *Quarta pauperibus debita nulla contraria conſuetudine tollitur, quin ſaltem in foro conſcientiae debe-*

C. XVII. *C. XVII.*

c) formulae piar. donationum inprimis tangant pauperes.

qui per Chriſtianum fere orbem patuerunt uniuerſum [f]. In Germanis haudquaquam eſt, quod dubitemus, inter clariſſima rerum monumenta [g]. Quod omne cum ſumma etiam ratione conſtitutum eſſe, patet manifeſte. Vt alia nunc taceam, quaeſo! intuemini mecum libellos ac formulas piarum donationum. In ANIMAE REMEDIVM; ad SALVTIS AETERNAE CONSECVTIONEM; AD ABOLITIONEM POENARVM [h], quicquid fere donarunt homines religioſi, facere debuit. Atque haec illa gratia eſt, quam SERVATOR noſter pollicetur, qui pauperibus benefaciunt, non, qui ſuis largitionibus promouent inſolentis et faſtuoſi cleri perditam ſegnitiem, aſotam libidinem, mollitiem atque luxuriam effuſiſſimam [i].

d) nulla hic obſit uſucapio aut praeſcriptio.

Neque eſt, ut malam cauſam fucamini praeſcriptione, illo famoſo ſpoliatorum patrocinio. Res enim cum onere tranſiit: temporum uero longinquitas neque malae fidei prodeſt, neque obeſſe ſolet non ualenti agere, quae remedia ſunt fori humani [k]. Verum in animum uobis mecum reuocate Thyeſteas illas

---

debeatur. Quin nopis pauperum ſemper eſt praeſens. Plenius autem ſatisfacit ſacrilegis raptoribus quartae, id eſt patrimonii pauperum *Martinus ab AZPILCVETA de redit. eccleſ. quaeſt. 1. rat. XIV. p. 47.* Capita argumentorum ſunt; 1) *pietatem iisdem regulis omni tempore uti* 2) *naturam eccleſiae bonorum eandem nunc eſſe, quae fuerit olim* 3) *ſimilia ſimiles intendere* 4) *ueteris eccleſiae leges nobis hodieque ſanctas eſſe.* Nos ſuperius *lit. a. b.* ex omnis fere aeui memoria adduximus decreta et teſtimonia quartae, quae loca cum his ſunt conferenda.

Quam late in orbe Chriſtiano patuerit quarta?

[f] De occidentali eccleſia id affirmat *Nat. ALEXANDER ſec. V. part. 2. artic. V. p. 57.* Nam orientalis ea inſtituta fuerunt, ut alios oeconomos haberent bona eccleſiae, quam epiſcopos. Quare non opus fuerat, auaritiae ac luxui obicem ponere. Hiſpaniae quaedam concilia trium tantum portionum mentionem faciunt, io quas eccleſiae bona fuerint diſtributa. BINIVS ea congeſſit *tom. II. concil. p. 371.* Cauſam adfert *Natalis ALEXANDER Sec. VI. cap. 6. §. 2. p. 431.* In Hiſpania tres tantum in partes reditus eccleſiae diuidebantur. *Prima epiſcopo: clericis altera; tertia reſtaurationi eccleſiarum deputata erat. Portio itaque pauperum in Hiſpaniis cum epiſcopi et * clericorum portionibus permixta erat, qui pauperum curam ſingularem gerere debebant.* Ne ſcilicet falſo quis ſibi perſuadeat, epiſcopos ſolos, non clerum, *quartam* pauperum ſibi adrogauiſſe, ut adeo non ab hoc, ſed ab illis repetenda eſſe, uideatur. Laudant etiam Galliae regni conſtitutionem, an. 1569. promolgatam, qua pauperibus cuiusque dioeceſeos *quarta* redituum uendicata iure poſtliminii *Innoc. GENTIL. apolog. c. 15.*

An pauperum quarta locum habuerit in Germania.

[g] *Caſparus ZIEGLERVS in libro de dote eccleſiae cap. XI. § 13. pag 205.* banc conſuetudinem receptam eſſe in Germania non ex alio loco probat, quam concilio Wormatienſi. Verum nos ſuperius *lit. n. Salisburgenſis, Triburienſis,* atque *Colonienſis* conciliorum uerba dedimus et ſenſus. In his enim omnes Germaniae epiſcopi ſubſcriptores reperiuntur.

Formulae donationum, pauperum cauſa, conceptae.

[h] Habes exempla apud MARCVLFVM; BIGNONIVM; LINDENBROGIVM collectores formularum ueteris eccleſiae. Diplomatum in Germanis teſtimonia conduxerunt MIRAEVS io codice piarum donationum; SAGITTARIVS et MEIBOMIVS praeſertim in rebus Magdeburgicis, ne patriae mores aduerſos fuiſſe, exiſtimes praeclaris ueteris eccleſiae inſtitutis.

Deo dat, qui dat pauperibus.

[i] Peregregie *Martinus AZPILCVETA Quaeſt. 1. de reditibus eccleſ. n. 22 p. 28.* Bona, quae poſt aſcenſionem domini data ſunt apoſtolis atque poſtea eccleſiae; in bunc finem data ſunt, ut ſuſtentarentur membra ſacri coetus, rerum egeſtate oppreſſa: oon ut clericorum promouerentur luxuria, libido, ſegnities. Chriſtus enim pauperum eleemoſynas ſe remuneraturum eſſe, promiſit: non uero largitates ad faſtum et mollitiem antiſtitum eccleſiae. Momentuſa ſunt oerba AMBROSII *lib. II. de offic. Ac. 16.* Qui eccleſiae dat, ſecurus eſt, quod ad pauperum ſua perueniat miſericordia. *Nemo enim uult, niſi pauperi proficere ſuam collationem.* Addantur, quae habet *de DOMINIS lib. IX. c. 1. §. 6. p. 4. lat. 2.*

Quid ſentiendum poſt adſignationem, publico factam ſingulis, utrum haec tollat iura quartae?

[k] *Iacobus Bernh. MVLZIVS Part. II. iur. publ. c. 33. n. 39. p. 966.* ſcribit: "ſed et haec quadripartita diutius ſuccedente tempore fuit antiquata: ita "ut hodie ſingulis eccleſiaſticis perſonis certi reditus adſignati ſint, quibus fruuntur." Tueri uidetur auctor hic cauſam cleri noſtrae aetatis, partim adſignatione, publica auctoritate facta; partim longisſimi temporis praeſcriptione. Verum ad illud repono: *rem cum onere tranſire reg. 55. in VI. de regul. iuris et l. 10. ff. de R. I. l. un. §. 4. C. de caducis tolendis,* adeoque clerum omnino obligari, de ſibi adſignata portione pauperum quartam ſaluam praeſtare, quod ante me dixit *Natalis ALEXANDER ſec. 6. c. 6. § 2. p 431.* atque in ſimili fere caſu arguit *Caſp. KLOCKIVS de contributionib. c. X. num. 34. 35. p. 231. Quamuis hodie* quadripartita *diſtributio non attendatur, illud tamen et iure et conſuetudine receptum eſt, ut hoc onus* (pauperes ex quarta alendi) *reditibus eccleſiae ſemel annexum, eum ſequatur, qui eorum uſum, fruitionem, perceptionem et commoditatem habet. Auguſtinus BEROIVS* erudite ex iisdem rationibus reſpondit *uol. I. conſ. III. n. 9. 10 ſq.* Hoc teneant PRAELATI, CANONICI, PRAEBENDARII cuiusque generis alii. Imo, quod magis eſt, heredes quoque eorum etiam nunc pauperibus damna reſarcire debent, in quantum ſcilicet ad eos de reditibus eccleſiae, pauperum ſpoliis conſtat perueniſſe. Ita cum *Paulo* CHRISTINAEO ſentire liceat, qui pro *tertia fabricae* in hunc modum reſpondit *Belgic. deciſ. XXV. uolum. II.*

Quartae num obſit praeſcriptio?

In praeſcriptione, quod alterum eſt, quo bona pauperum euertere audent, primum deſidero *bonam fidem*, per canonum decreta in omni praeſcriptione neceſſariam, quod uulgus nouit *c. 5. X. de praeſcript.* Sunt uero *capituli finalis* 20. *eodem* ſignificantisſimae locutiones, ut pontifex huc digitum uideatur intendiſſe. *Quoniam,* inquit, *omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Synodali iudicio definimus, ut nulla ualeat absque bona fide praeſcriptio, tam canonica, quam ciuilis. Cum generaliter ſit omni conſtitutioni et conſuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non poteſt obſeruari. Vnde oportet, qui praeſcribit in nulla temporis parte rei habent conſcientiam alienae.* Oppoſuerit quis, non adeo doctum *clerum* haec ſecula ferre, cui cognitae eſſe potuerint ſanctiones, e conciliis et antiquis canonibus erutae. Verum impune ignorare non licet, ad quorum ſcientiam per religionis decreta obligamur. Idem enim in iure ciuili: *ſcire et ſcire debere.* Scholae hanc ignorantiam uincibilem dicerent et adfectatam. Inde PANORMITANVS *ad c. 1. de his quae fiunt a maior. part. cap.* contra ſalutem animae praeſcriptio non eſt, niſi ergo quarta pauperibus diſtribuatur,

C. XVII. las execrationes, in tabulis donariorum proditas [*l*]; quae deuinctos tenent, quotquot ſacrilega manu occuparunt, quod inopiae mortalium olim fuerat conſecratum [*m*]. Et ſi eſt, quod plures defendunt [*n*], clericis neque dominium neque uſumfructum eſſe redituum eccleſiae, ſed nudam procurationem, pauperum nomine ſubeundam; facilius remedium eſt ad elidendam praeſcriptionem. Sunt propterea piiſſimi doctores, qui per conſcientiae rationes praeter QVARTAM illud etiam uictui pauperum deberi ſcribunt, quod de reliquis tribus portionibus ſuperſit [*o*]: qua fronte quaeſo! turpiſſimum ipſius QVARTAE ſpolium propugnabitur? Non mea, credite, haec iudicia ſunt, ſed ueteris eccleſiae et theologorum in ipſo papatu [*p*]. In hos ergo, ſi per ſacra ueſtra licet, iram uertite, excandeſcite, odii, uindictae, poenarum fulmina emittite: aut potius gratias illis habete atque DEO, quae DEI ſunt, CHRISTO monitore, reddite. Ita ſat opum erit ad alendum cum alios pauperes, tum de republica atque ipſa eccleſiarum ſalute bene meritos milites [*q*]. *C. XVII.*

e) de tribus portionibus quod ſupereſt, an debeatur pauperibus?

Quare aliorum, quam noſtro hic ſtemus iudicio.

tur, conſuetudo eſt irrationabilis et ſic inalida *c. 9. X. de conſuet.* A Quae cuncta ſuo iudicio adprobat *Auguſtinus BEROIVS uol I. conſ. III. num.* 16. Deinde non *currit praeſcriptio*, agere non ualenti. Idem dicendum de pauperibus arg. *c. 4. et* 10. *X. de praeſcript.* Sacra enim iura *quartam bonorum* paupertati tribuunt in abſtracto; non huic uel illi pauperum colluuici. Cum itaque pauperes ſegreges agant neque fictim perſonam conſtituant alicuius uniuerſitatis: fieri non potuit, ut unus aut alter cauſam ageret omnibus communem. Accedit, quod fori inſtrumentis, cauſae patrono, libellorum impenſis deſtituantur pauperes: ut B adeo ex edicto quodam praetoris, ſi nulla alia remedia ſint, in integrum reſtituendi eſſe uideantur *l. 1. §. ſi qua alia iuſta cauſa ff. quibus cauſis maiores reſtituantur.* Taceo, minorum etiam priuilegiis muniendam eſſe cauſam pauperum, in quibus nullo non tempore orphani pupilli ſolent reperiri. Sed haec per ſummam attingere malui, quam tractare ex inſtituto.

Formulae execrationum in donariis.

[*l*] Quid opus eſt, recitare exempla, quae in auctoribus, hoc *cap. in lit. b.* nominatis cumulate reperiuntur? C Qui dubitant de illis inter abbates, praelatos, canonicos, conuentuales, illis remedium commendo eruendi huius argumenti ueritatem. Id ſuadeo, non quis obolum ante deliciis conſecret de fructibus ſuae praebendae, quam tabulas inſtrumenti in archiuo inſpexerit, ut ſciat, quo fine, conditione, onere ea acceſſerit eccleſiae. Si quis ab aeternis cruciatibus metus eſt, ſacro quodam horrore perfundetur et grata mente amplectetur doctrinam, quae liberat a conſcientiae angore.

contra quartae ſpoliatores.

[*m*] Non reſpondet mea oratio facundiae et D momentis uerborum, quibus alii in arduo argumento uſi ſunt, ut ſibi ſacrilegae manus a quarta temperarent. Lege *Antonium de DOMINIS libro* IX. uniuerſo, *capite* autem inprimis VII. *de republ. eccleſ.* et quem toties adlegauimus *Mart. AZPILCVETAM* in piiſſimo libello de *reditibus eccleſiae*, atque paucos alios, quos teſtes laudauimus ſuperius. Non euitabis *euangelicam denunciationem*, ſi etiam fori humani effugeres decreta.

Clerici utrum nudi procuratores redituum eccleſiae?

[*n*] Non mea haec facio, ſed auctoribus ſuis hanc ſententiam defendendam relinquo. E Equidem auctoritate *Iohan. de DICASTILLO lib.* II. *tract.* 18. *diſp. 5. dub. 7. et* 8. *p.* 1067. noui, plurimos doctores ſcribere, clericos adſignatae portionis ſuae dominos fieri, atque uerum habere uſumfructum bonorum eccleſiae. Inde arbitrio *clerici* relinquunt, uelit ex fructu, qui ſupereſt, pia loca condere et alere pauperes: an uero meretrici mercedem ſoluere: aut nummos ex ſacro patrimonio acceptos ludendo et luxuriando diſperdere. Sententiae huius aduocatos laudant SOTVM *lib. X. de iuſt. q. 4. art.* 3. COVARRVVIAM *de teſtam. c. 1. n.* 3. MOLINAM *diſp.* 143 SANCHEZ *lib.* VII. *moral. c. 8. n.* 29. Verum grauiſſimis ſane argumentis euincunt alii, proprietatem et fructus redituum eccleſiaſticorum pauperibus deberi; adſignationem uero inter pauperes ſtare penes antiſtites ſacrorum, qui inde capere poſſint, quantum pertineat ad uictum neceſſarium et cultum. Si praeterea aliquid ſuis commodis aut uſibus illi retineant, id quidem ſine crimine ſacrilegii fieri poſſe haudquaquam. Inde negant, praebendarium de praebendae ſuperfluo, uenia ſit Latinitati, uel teſtamento aliquid deferre poſſe uel heredibus ab inteſtato quidquam relinquere. Cuncta enim eccleſiae, illi ſcilicet pauperum patrimonio permanere. Legatur *Marcus Antonius de DOMINIS lib. IX. capite VII.* integro, *clericos non eſſe dominos portionis de eccleſiae reditibus ipſis adſignatae.*

Praeter quartam, quae ſuperſuat, pariter deberi pauperibus.

[*o*] Ex inſtituto id agit *Mart. ab AZPILCVETA redit. eccleſiaſt. Q. 1. p.* 37. ut probet, adſignatam clerico portionem, ſi quid de ea, poſt neceſſarios ſumtus ad cultum et uictum ſuperſit, cedere pauperibus. Argumenta eius ſunt 1) non facta fuit diſtributio quadripartita, ut damnum ſentirent pauperes, ſed ut contra damnum et auaritiam clericorum eſſet remedium, 2) quod donatores pauperibus dicarunt, illud quadripartita diuiſio illis auferre neque potuit neque uoluit, 3) quarta pars iure ordinario pauperum eſt, ſed extraordinario id obuenit eisdem, quod de tribus aliis portionibus ſupereſt.

Cur doctores tantum ex papata laudati?

[*p*] Potuiſſem in hoc argumento etiam nomina laudare LEHMANNI; CONRINGII; BRVNNEMANNI; DORSCHEI aliorumque ex noſtratibus: ſed malui domeſticis principiis uti in arena, ubi omnia tela e pharetra deprimi ſolent uel pontificis uel Romanae curiae doctorum, ut hoſtes propriis gladiis configerentur.

Cur militia interdictum clericis?

[*q*] Notum eſt, olim a militia non excuſaſſe clericatum. Rempublicam enim defendi contra uim hoſtium, eccleſiae non minus interfuerat. Poſt interdixit pontifex clericos militia. Siue quod militarem uitam is clerico indignam haberet; ſiue minus congruam otio diuiniori. Aduocatos tamen implorauerunt eccleſiae, quarum tutelae ſubeſſent. Quorum munera expoſuit MAGERVS. Aequitatis uero lex eſt, ut qui commoda habeat, ille et onera ſentiat.

(*a*) Per-

CAPVT XVIII.

REDITVS TVTELAE FRVCTVARIAE ADSIGNANDI VALETVDINARIO.

II. de fructibus feudorum cliente pupillo aut minorenni.

NOuum deinde fontem, unde hauriri poteſt pro militibus inualidis, mores recludunt ANGLORVM (*a*). Illis enim rex tutelam habet minorennium in feudis militaribus. Illius auctoritate et procuratione ad anni XXI. exitum (*b*) aluntur ad uirtutemque literas et arma educantur. Sed fundi clientelaris fructus, durante hac aetate, fiſco cedunt, cum quod pupilli inhabiles ad militaria ſeruitia ſint, cauſam feudorum (*c*): tum quod regis ac reipublicae interſit, eos probe inſtitui ad officii rationes, condigne ſubeundas (*d*). Iisdem etiam moribus

---

Fructuaria tutela Angliae regis in feudis, uniuerſi regni.

(*a*) Peregregia ſunt, quae Angliae Ictus ſcribit *Ioh.* COWELLVS lib. 1. Inſtitut. iuris Angl. tit. 17. 19. 21. 22. "De illa patronorum tutela, quam ius "Romanum memoriae prodidit, nihil noſtri, quod "ſcio, ſtatuerunt. Verum eſt apud nos aliod patro"norum genus, reſpectu feudi, quod poſſidemus, qui "domini feudi alias adpellantur. Atque in horum "tutelam uel cuſtodiam, paucisſimi ſunt minores, "qui non eadunt. Nam ut nemo apud nos plenio"ri, quam feudi iure terras uel tenementa aliqua "poſſidet: ſic feudum fere nullum paolo pioguius, "quod ſeruitio militari erga dominum uel patro"num non adſtringitur." B *Huius autem ſeruitii propria cuſtodia* [tutela pupilli uaſalli], *maritagium* [procurario matrimonii a pupillo ineundi] *releuium* [fructus fundi feudalis, qui regi tutori cedunt duranre pupillari aetate]. *Nam minorum cuſtodiam* [tutelam] *numerant inter catalla realia* [iura quae alreri cedi poſſunr]. *Guilielm.* CAMDENVS in magno opere *deſcript. Britan. p.* 75. *edit. Ianſ.* "Veteri inſtituto e Normania deducto et non ab "Henrico III. ut aliqui ſcribunt, cum quis defunctus "ſit, qui poſſesſiones et a rege in capite per ſeruitium "militare tenet, tam beres, quam eius patrimonium "reditusque in regis poteſtate et tutela ſunt, donec C "alterum et uiceſimum aetatis annum compleuerit "[*credibilius eſt inchoauerit*] et tuoc per reſcr.ptum "regis redhibentur." *Inde curiam Wardorum* [cuſtodiae ſeu tutelae] *Henricus VIII. primus inſtituit: cum ſuperioribus eorum cauſae in cancellaria audirentur.* Significantius *Thom.* SMITHVS *lib.* II. *Angl c.* 5. *p.* 259. "Apud nos pupillum in poteſtate "habere perutile eſt. Siquidem dominus ille, a "quo pupillos praedium habet, ſimulatque de obitu "parentis certior factus eſt, manum illico in corpus "pupilli iniicit, praedium occupat, cuius commo"da ad ipſum ſolide perueniunt absqoe eo, ut ratio- D "nes geſtae adminiſtrationis referat, modo pupil"lum educauerit." Plures laudare ſoperſedeo.

Error Camdeni.

(*b*) In eo enim Angloſaxonum mores cum hodierno iure Saxonum in Germania conueniunt, teſtibus LITLETONE *ſect.* CIII. *et ſect.* CXXV. BRACTONO *lib.* II. *c.* XXXV. §. 1. 6. *ceteris.* FLETA *lib.* I. *c.* II. §. *cuſtodiae et* §. *minores.* GLANVILLIO *lib.* II. *c.* 3. *et lib.* VII. *c.* 9. BRITTONO *cap.* LXVI. BROCO in titulo *gard uel ward*, qui Anglis pupillus, FIZHARDO *nat. Br. f.* 143. *o.* qui omnes iuris Anglicani conſulti. CAMDENO quid in mente fuerit, quod in *l. c.* alterum annum E adiecerit, non uideo. Interim error iuris condonandus eſt hiſtorico.

Iuris Anglicani aequiſſima ratio.

(*c*) Non poſſum, quin ipſos hic redarguam Anglicani iuris doctores. Principio illi hanc conſuetudinem iniquam habent, quod bonis ſuis ſpoliet minorennes, quotum tantus inter alias gentes ſit faoor: tempus deinde tutelae nimis longum ſit, XXI. enim annum omni iure contrahi poſſe ad *an.* XVI. poſtea matrimonium ad regis, tutoris ſui uoluntatem aut iniri debeat aut redimi, quod onus grauisſimum ſit, ab alterius decreto, pendere in re, A unde omne momentum pendet uitae beatae: demum peſſime ſaepius educantur pupilli, cum regi ad hanc curam otium non ſit, etiam quandoque, ceſſione regia, obueniat ea heredipetis. Verum ad ſingula reponam ſigillatim. *Primum* ignorantiam prodit rationum feudi militaris, quod ordinario iure perſonae datur ad dies uitae, non genti aut poſteris. Itaque, mortuo uaſallo, feudum domino aperitur, neque ad uaſalli poſteros ulla cauſa poteſt tranſire. Hoc iure Longobardico expeditum eſt 1 F 1. §. 1. et 2. De Saxonicis erudite *Ioh.* SCHILTERVS *ad cap.* 49. *p.* 278. et *ad cap.* 55. *p.* 296. mo- B do crederet is nobiſcum, paucisſimos fundos in his regionibus militares eſſe. Nouum uero beneficium eſt, ſi dominus mortui etiam clientis filio fundum confert clientelarem, quod fieri adſolet per inueſtituram. Vbi ergo nullum ius pupilli, ibi nullam is pati iniuriam poteſt, neqoe dominium illi auferri, qui id nonquam habuit. Scholae aiunt: priuationem ſopponere habitum. *Alterum*, quod de longinquitate tutelae conqueruntur, nullius iterum momeoti eſt. Vt enim ad beneficium nemo obligatur: Ita io beneficio oullo iure incuſanda tarditas aut ſtatuenda maturitas tempeſtiua, *Domin.* C SOTVS lib. I. de Iuſt. et Iur. Qu. 3. art. 4. Sit Germanos, [quod ex SPECVLO *iuris Sueuici* intelligitur *cap.* 50.] poſt tredecim annos ad feuda ſubeunda admiſiſſe pupillos [*eyn Kynd das dryzehen iahr alt iſt und ſeebs wochen, das iſt lebnber und iſt es* 14. *iahr als, ſo ſchwebret es wohl um ſyn ſelbs geſchaffte und mag niemands gezeug ſein, ee das es* 18. *iahr alt iſt.* Habes forte duplicem principum maiorennitatem unam in negotiis territorii, alteram in comitiis imperii, quo remedio innumerae lites de tutela electorum euitari et conciliari queunt]: uerum quid haec iura oberunt Anglis proliaioris tutelae legis- D latoribus. *Tertium* illis graue uidetur, quod non ſolum conſenſu regis, tutoris opus ſir ad matrimonium pupilli: ſed etiam ſponſam a rege commendatam aut ducendam aut mulctae loco aliquid ſoluendum. Neque hoc ullam iniquitatem ſapit. Partim quod praeſumtio pro rege ſit, eum optimam commendaturum: partim qood regi curandum, ne uaſallus indigno coniugio ſortem ſuam deteriorem reddat cum familiae dehoneſtamento. Imo nulla conditio adeo aſpera et grauis bic eſſe poteſt, quam iniuſtam dicere queunt, pupilli uaſalli. Cur enim non a feudo beneficioque regis abſtinent aut ſi hoc E potius illis eſt, damnum ſentire non dicuntur, quod ſua culpa ſentiunt. *Vltimum* caſu ſit, non ex intentione domini, tutoris, cuius intereſt, uaſallum ad doctrinam et uirtutem educi, babilem reddi ad officia, feudi cauſa condigne ſuſtinenda. Contra cum iſtis plerumque pupillis miſere agitur, qui ex rationibus legitimae tutelae moderatores habent agnatos, proximos ſucceſſores. Hi enim ex morte eius et peſſimis moribus lucra et compendia ſperant, triſtisſimo euentu, toties per iora Rumana exprobrata heredipetis.

(*d*) Miror Anglici iuris doctores inuicem diſſen-

Totelae FRVCTVARIAE

C. XVIII. bus uiuunt, quod probo, antiquiſſimo abhinc tempore SCOTI (*e*) et NORMANNI (*f*). Nihil certe a rei aequitate alienum eſſe uidebitur, ſi huius generis reditus, militiae ex prima inſtitutione conſecrati, in commoda militum, maxime autem inualidorum iterum impendantur (*g*). Quid patrio hic iure liceat, curſim dicam (*b*). *C. XVIII.*

et iuris feudalis in Anglia *uera origo.*

ſentire in ortu huius iuris indagando. Alii enim in durisſimis Henrici III. temporibus fructuariam tutelam regi conceſſam eſſe, putant, certo annorum numero definito, quam poſteri deinde reges conſuetudine fecerint perpetuam. *Matthaeum PARISIENSEM* ad an. 1231. p 253. ceteris et *Rogerium de HOVEDEN ad a. e.* laudant, hiſtoricos, qui tamen non ortum rei, ſed exempla habent. Recentiores omnes *Wilhelmum Conqueſtorem*, Normanniae ducem et Anglici populi uictorem incuſant, fructuariae tutelae auctorem. Prolixe *Henricus SPEELMANNVS in Archaeologico p.* 565. Ego nihil alienus ſum ab hac ſententia: ſed rationibus nitor, quae nouum ei addunt firmamentum. Scilicet fructuariam ſtatim tutelam connatam fuiſſe, exiſtimo cum primordiis feudorum militarium in Anglia, a quorum natura omne momentum eius pendere, ſcripſi in aduerſione antecedente *lit c.* Quod ſi ergo uetum eſt, ante Wilhelmum Normannum Britanniam feuda neſciuiſſe: pronam conſecutionem eſſe largior, eam et onera feudalia neſciuiſſe, id eſt, fructuariam tutelam. Ita enim loquuntur magni nominis doctores Britannici: "Feudorum ſeruitutes primus inuexit "in Britanniam noſtram Guilielmus ſenior, conque"ſtor nuncupatus, qui lege ea, e Normannia tradu"cta, Angliam totam ſuis diuiſit commilitibus (Non totam exiſtimauerim, ſed pleramque, ſi fides habenda ſcriptoribus euaeuis) Innuit hoc ipſum co"dex eius agrarius, qui DOMESDEI appellatur. "Feudum et Normanniam iungit. Deinceps enim "reſonarunt omnia feudorum grauaminibus, Saxo"num aeuo ne auditis quidem.

FRVCTVARIAE TVTELAE *origo apud* Scotos.

(*e*) Ex inſtituto de his Scotici iuris conſultus *Th.* CRAGIVS *lib. II. Iur. Feud.* c. 20. p. 287. Verba eius ſunt: "Quoties uaſallus in feudo militari decedit, ita ut in eo feudo heres minor et infra aetatem "ſit, cuſtodia tam ipſius pupilli, quam ipſius feudi "ad dominum pertinet, donec heres ad legitimam "aetatem peruenerit. Nam tum feudum domino "aperitur ad tempus, lege conſtitutum." De origine idem repeto quod ſcripſi in nota praecedente. Quod enim alii ad aetatem Malcolmi II. prouocent, cuius legem recitat CANGIVS in uerbo *Warda*, ex ſcribendi genere in dubium iam uocauit SPEELMANNVS. Quae dubitatio noſtram doctrinam omnino adiuuat, feudorum militarium et, quae inde pendet, fructuariae tutelae, quae a domino accipienda, eundem ortum, eaſdem natales.

Ius fructuariae tutelae apud Normannos.

(*f*) Omnium hic induſtriam uincit *Renatus* CHOPPINVS, qui aliquot in locis plene ac erudite tractat hoc argumentum, ſcilicet *lib.* II. *de moribus Pariſiorum tit.* VII. *p. m.* 382. atque *Libro* II. *de feudis Andium tit.* II. *p. m.* 57. praeterea *lib.* III. *de Domanio Franciae tit.* 19. *p. m.* 599. Etiam Normannos in *Siciliam Italiamque* tutelaria haec iura attuliſſe, idem comprobat. Imo *Galliam* ipſam in feudis quibuſdam non alium, quam regem tutorem agnouiſſe, fructibus, tutelae cauſa, fiſco regio adſignatis, diſcere licet ex idoneis rerum monumentis.

Argumenti ratio.

(*g*) Ex iure primae adſignationis arguo, quae facta eſt emeritis aut bene merentibus militibus. Quorſum pertinet uotum OBRECHTI *de impenſis ad bella cum Turcis n.* 67. *p.* 45. quo conſulit Germaniae *fructuariam* in feudis tutelam et *relevia*, unde theſaurus ad militiam cogendus aduerſus Turcas. Idque exemplis Galliae et Hiſpaniae de quibus in *republica* THOLOSANVS.

Arcanae ne-que dum proditae rationes feudorum Germaniae.

(*b*) Quid uero de tuis feudis, mea Germania? Praeſidi huius arenae te compellare liceat, idque uerbis, quae meae doctrinae, quam profiteor, congrua ſunt, aliena paulo a ſententiis noſtrorum doctorum. Habes hanc fortunam, propitio an irato numine, ut, quae populo peregrino nulla aetate paruiſti, legibus tamen nunc obtemperes peregrinis. Non admodum doleo uices tuas in iure priuato: doleo autem miſerrimam ſortem tuam in clientelari iure, quod uocas, feudorum. Illud enim rationem et aequitatem interpretem habuit, eandem omnium populorum magiſtram: ſed hoc pactis nititur, quae uti a cuiuſuis reipublicae arbitrio pendent; ita rariſſime et nonniſi caſu uni cum altera in illis poteſt conuenire. Illud ſaepe res nauci tangit et patrimonia priuatorum: ab hoc maxima momenta pendent uniuerſorum principatuum. Habuerunt Romani ciues, ſubditos, incolas, quos et tu habes: habuit Longobardia ualuaſores, ualuaſinos, capitaneos, quae uero nomina tibi ignora ſunt, et genti hodie tuae a maleuolis aut ignauis hominibus adfinguntur. Veniam mihi a te polliceor, ſi clarius tecum loquar et memoriam excitem rerum, obliuione et fraude ſepultarum. Cardo rei uertitur in militaribus feudis. Hoc nomine, quaero, an unquam tibi uenerint patrimonia nobilium et principum ditiones? Haeres? ſoluam nodum. Vbi militaria feuda ſunt, ibi regionem eſſe oportet bellis occupatam, deinde militibus partim diſtributam, partim adſignatam incolis, utrique ſub ratione meri beneficii et liberalitatis et onere fidelitatis et militarium, quoties opus fuerit, ſeruitiorum. Hoc modo multas regiones Romani partiti ſunt *l. II. ff. de euictionibus*: hoc modo Normanni Neuſtriam, Siciliam, Britanniamque; Longobardi Longobardiam ſuam diuiſerunt. Tibi, Germania! quid? Nunquam in praedam conceſſiſti militum. Tuae itaque ditiones non praemia militiae ſunt: non uictoris beneficia: non praeliorum merces. Alium titulum uis, quo poſſideas fundos tuos? Tibi uero ſatis eſt, aduerſus iniquos actores, fictitiam cauſam diſpuliſſe. Tua poſſeſſio originariae occupationis iure facta erit, quam uetuſtas adiuuabit tuae nobilitatis. Sequuntur modi acquirendi alii omnes, beneficiariis legibus prorſus aduerſi. Noli ergo incuſare linguae tuae paupertatem, quae ueros ſignificatus exprimere neſcit *feudi*; *inueſtiturae*; *uaſalli*; *feloniae*; *ligii*; *laudemii*; *releuii* atque centum uerborum, quae in Longobardicis inſtitutionibus oculos ſibrant et aures. Illud potius crede, rem ignotam fuiſſe tuis quondam moribus, ad quam ſermo tuus, alias foecundus, hodieque obmuteſcit. Dices, omnes autem curias tuas nunc reſonare uoculis recitatis. Neque adeo ulla exempla extare principum, qui beneficiaria lege fundos contulerint bene merentibus adminiſtris? Ego uero non nego, inter mille fundos nobilium unum uel alterum offendi poſſe, qui beneficio principis territorii debeatur. Sed hoc facti eſt, quod ſigillarim probandum: uniuerſim enim praeſumtio in partem it neſciam feudi. Et quid? Sibyllina folia tui gratia prodam, ſed tribus uerbis. Ter centum abhinc annis fundi nobilium in prouinciis Rhenanis; Sueuia; Franconia; Boioaria; Thuringia; Weſtphalia; Pomerania et Meklenburgico ducatu leges feudales, quas omnibus hodie communes dicimus, ignorauiſſe eadem cauſa, qua eas hodieque ignorant omnis Holſatia, Sileſia pleraque regna item ſeptentrionem uerſus atque orientem. Dicterii fidem in dubium uocas? Hanc dexteram teſtor, qua nunc ſcribo, me in pleriſque

C. XVIII. riſque enumeratis regionibus annum aut luſtrum indicaturum eſſe, quo, ignorantia nobilitatis, errore, nonnunquam uafritie quoque principum factum ſit, ut gentium harum fides ad decreta adſtringeretur Longobardorum, tempore modoque admodum diuerſis. Quid uero plerique doctores? Illi controuerſias feudorum eadem ubique neque alia ratione in Germanis decidunt docentque, quam ſi in mediis curiis agerent Longobardorum. Sed quorſum ego dilabor ſtudio ueritatis? Quid iuris ſit in feudis Germaniae circa *fructuarias tutelas* uaſallorum, id dilemmate unico defiuio. Germaniae feuda aut militaria uel aulica beneficia ſunt aot non ſunt: ſi illud, cauſas non uideo, quae obſtarent iuri hactenus expoſito; ſi uero hoc, fruſtra de acceſſorio diſputatur, uegato priocipali. Sed quanta bone Deus! hac in re ueteris ac peregrini iuris commixtio, confuſio ac conturbatio, ut fieri non poſſit, euadere inextricabilem labyrinthum, duce vulgari doctrioa. Diu eſt, ex quo meditor *ſyſtema iuris fen-* A *dalis iuxta mores medii aeui in Germania.* Hunc in finem diplomata, literas clientelares, plerarumque prouinciatum Germaniae inedita ſtatuta multo labore, impenſis, fortunis conquiſiui. Ita credo, effectum iri, ut in uiam aliqui reuocentur doctores, unde olim diſceſſerunt, non absque magno patriorum iurium dehoneſtamento. Vtinam coepto operi ulteriores ſemper acceſſus fierent e prouinciis Germaniae, quarum omnium mihi ſummatim perſpectae rationes. Et cuius potius beneuolentiam, non meo, ſed publico literariae reipublicae nomine hic rogauerim, quam illius, quem REX noſter praeB ſidem eſſe uoluit ſupremum iu clicotelaribus regni curiis uniuerſi. PRINZIANVM patrocinium uolo. De quo illuſtriſſimo uiro dubires, utrum curiae ſanctiori maiores fructus adferat; an decus maius conciliet aulae regiae: cum, omnium iudicio, utrobique par eſſe atque ſummum faſtigium teuere, uideatur. C. XVIII.

CAPVT XIX.

ELEEMOSYNAE NVM IMPERARI QVEANT IN GRATIAM VALETVDINARII?

CAP. XIX. III. de noua collectarum ſpecie, einer allmoſenſteuer.

AN imperari a principe poſſint eleemoſynae, olim quaeſiuit et in fauorem pauperum ex grauiſſimis rationibus decidit literatiſſimus ICtus GEORGIVS FRANZKIVS (*a*). Quod ſi enim in omni tributorum genere cauſa expendi atque rite aeſtimari debet, nullus dubito, repertum iri, ex ſuperius facto adparatu (*b*), quod pro militum inualidorum alimentis idonea ratione adſerri, queat. Faciunt huc leges DIVINAE atque HVMANAE, pro reipublicae ſalute (*c*) pro meritorum remuneratione (*d*), pro extrema tandem rerum intligentia CAP. XIX.

Franzkii deciſio de iure imperandi eleemoſynas.

(*a*) *Lib. II. Reſolutionum, Quaeſtione VII. p. 105.* Argumentum hoc eſt. Bello tricennali exhauſta fuerat Thuringia, cui agrorum ſterilitas acceſſerat, ut ex duplici malo in ſummam rerum egeſtatem incideret multitudo. Equidem ad ſubleuandos pauperes in ſacris coetibus admoniti opulentiores: nerum ſacri oratores parum aut nihil profecerunt. Ditiores enim familiae eleemoſynas recuſarunt, ne in tanta temporum duritie et ipſi olim indigerent. Inde quaeſtio nata, an magiſtratus politicus ſalua conſcientia auctoritatem ſuam interponere et indictis in hunc finem certis collectis et exactionibus ſubditos et uaſallos ad officium cogere queat? Reſponſum eſt, omnino magiſtratui politico remediis his coactiuis non ſolum uti licere; ſed etiam, ut indigentiae et paupertati conſuleretur, ui conſcientiae nbligatum eſſe ad imperandas collectas aleemoſynatum.

Quae longe facilior in gratiam militum inualidorum.

(*b*) Pertinet memorata deciſio ad pauperes uniuerſim, qui bonis lapſi ſunt caſibus humanis: non bene merendo de ſecuritate reipublicae, in quo genere milites inualidi reperiuntur. Potiori itaque iure pro his decidere liceat, cum in ſcholis expedita ſint argumenta ab eo, quod minus probabile eſt ad illud, quod magis eſt tale. Iſti enim pauperes membra fuerant ſocietatis uniuerſim; hi reipublicae adminiſtri ſunt pro eius tranquillitate: E illi caſum fecerant in republica; hi cauſa reipublicae: illorum caſus reipublicae oberant; ex his uero commoda pacis redundant in rempublicam: illi prouincia exire et alibi compendia quaerere potuerant; non hi, quibus omnia ad locationes operarum remedia negata ſunt: ex illorum neglectu maculam ſola religio ſentit; ex contemtu horum et teſpublica et religio. Cetera diuerſitatis momenta exquiri poſſuot ex *cap. XIV. p.* 310. ſuperius.

Ius collectandi principi com- *petit, quoties uult ſalus reipublicae.*

(*c*) Qui iura *contributionum* tractant, illi ad nouas collectas cauſam oon quamuis; ſed IVSTAM atque RATIONABILEM requiruut. *Petrus* HEIGIVS *lib. I. quaeſt. iuris 18. n. 6. Iacobus* C THOMINGIVS *Conſil. lib. II. conſ. XIIX. n. 29.* Quam uero ſi habeat princeps, tributa iute eum indicere in illa etiam prouincia, ubi pacto renunciauerit et ſtatuta collectis obſtent, definit VASQVIVS *lib. I. controuerſ. illuſtr c. 30. n. 1.* Ita enim pactionum tabnlae accipiendae ſunt, ut caſus excipiant utiles uniuerſae reipublicae. In his enim bona ſubditorum arcam principis eſſe, quam aperire queat, quoties Deus id uelit et ſalus uniuerſorum commendet, *Caſp.* KLOCKIVS *docet cap. VII. de cauſa collectarum n. 11. p. 181.* Ego iterum utar filo conſecutionis a minori ad maius. Si enim D collectatum genera a doctoribus defenduntur, quae minora momenta adferunt reipublicae: haud dubie locum illa habebunt, unde maxima eius et damna pendent commodaque. Iſthuc refero: *die Fræulins-Traner-Legations-Kirchen-Bau-und Kezer-Steuern:* huc uero ea, quae ſuperius ſcripſi *cap.* XVI *p. 317. ſeq.* pro uictu ac cultu militum inualidorum. Atque pro his etiam ſtabimus in literario conflictu.

Ius priuilegiorum competit principi.

(*d*) Largitiones priuilegiorum nemo diſputat principi, quamuis hoc ita fiat, ut ceteris ſubditis onus accreſcat. Eſt enim neceſſarium in republica malos poenis coercete et bonos excitare praemiis ENENKEL ex inſtituto *de priuilegiis* lib. I. *cap.* 10. *ceteris.* Priuilegiis autem digniſſimos eſſe milites inualidos, aequa iudicii lance expenditur in *cap.* XIV. *p.* 310. et quae ſequuntur. Sed dices, priuilegia neque nummos requirunt neque collectas. Ego uero bac uoce omuia commoda ſignifico, quibus egeſtati ſubuenitur bene merentium. Modus a principis arbitrio pendet, utrum nummis uti malit, an uero indulgentia eorum, quae lege fieri, prohibentur. Si conſultus eſſem, dicerem, clandeſtinum aperto hoſte longe grauiorem. Et prudeutiorum iudicia ſunt, malle ſe tributa, quoties opus ſit, ſoluere: quam

CAP. XIX. tia (*e*) conceptae. Quarum religione principem per conſcientiae uim obligatum eſſe, conſtat, ut officium ſuum poteſtatemque pro obſeruatione earum interponat. *CAP. XIX.*

---

quam exemtionibus, nouationibus, monopoliis etiam in meritiſsimos collatis, ciuium ordinem negotiaque conturbari.

In extrema neceſſitate dominiorum diſtinctiones ceſſare.

(*e*) Quid pauperi uniuerſim aut militi inualido faciendum, ſi hoc onere egeſtatis prematur, ut fame, frigore, aeſtu, morbo, caſu alio uel moriendum ipſi ſit, uel contrectanda res aliena: iudicia diuerſa ſunt diuerſorum doctorum. GROTIVS *lib.* II *c.* 11. *§.* 6. exiſtimat, ſaluo naturae iure, res alienas ab eius generis paupere auferri poſſe atque interitum ita caueri. Rationem reddit, quia ex mente paciſcentium pacta interpretationem accipiant, quae ex rei aequitate omni- B no colligatur. Hoc caſu mentem illorum, qui dominia ſingularia introduxerint, eam credendam eſſe, ut caſus extremae neceſsitatis ſtatim fuerint, ut in aliis plerumque legibus, excepti. Atque priſtina ſic iura reuiniſcere communionis, qua homo pauper famem, ſitim, frigus, aeſtus extinguere atque repellere poſſit, rapiendo, quae uolgari ſermone audiant alterius. Ab hoc PVFENDORFIVS *lib. II. c.* 6. *§.* 5. re ipſa non diſſentit, ſed aliam cauſam adfert, qua huic conſulatur. Scilicet hoc caſu opulentiorem perfectae cuiusdam obligationi adſtringit, qua huius generis egeſtati ſuccurrere te- C neatur ipſis legibus naturae. Inde pauperem innocentem iubet uel magiſtratum adire atque ius ſuum actione experiri contra ditiorem, uel, ubi tempus id non ferat, ui aut clanculum eripere. A *Antonius MATTHAEI ad l.* 47. *tit.* 1. *§.* 7. cui ZIEGLERVS atque HENNIGES, nobile par literatiſsimorum interpretum, quales uolunt dogmata et libri Grotiani, fere accedere, leguntur. Scilicet nullum ipſi homini egeno ius concedunt, contrectandi aliena, ſed tantum indulgent impunitatem. Illi enim nullo unquam tempore omnia communia fuiſſe, credunt: ergo fruſtra explorari mentem eorum, qui primi dominia ſingularia introduxerint. Mihi ita uidetur de enumeratis doctrinis ſentiendum. *Grotii* ueriorem: *Pufendorfii* magis piam: *Antonii* utiliorem eſſe, exiſtimo et magis ſecuram a turpi abuſu illorum, qui culpa ſua cadere ſolent bonis. Quae FRANZKIVS *lib. II Reſolut. quaeſt. VII. p.* 518. *num.* 31. loca conquirit ex iure Romano et Pontificio, illa binis uerbis eliduntur: *tua non intereſt.* Quid enim ſi omnes in naue perirent, tecum fiet? Tua num intereſt? domum tuam igne conſumi cum aliis, an deſtrui, ut aliae ſeruentur. Poſt longas uariorum diſputationes illud maxime arridet MOLINAEI dum tractat *de uſur. quaeſt.* 11. *n.* 77. *§. uerum altius*, quod priuatis diſputatur principi in dubium non uocari. Hunc ergo in tempore prouidere debere, ut de republica dici queat illud Hebraeorum, *mendicitas non erit inter uos*, id eſt, ſi alia remedia non ſint, *collectas eleemoſynarum imperare pro inualidis*, quorum cauſam hic agimus, *militibus*.

CAPVT XX.

SPICILEGIVM ALIORVM REDITVVM AD VALETVDINARIA.

CAP. XX. Qvae alii in medium adducunt ex iure circa NOVELLETA (*a*); e PRIVILEGIORVM et EXEMTIONVM lucris (*b*); ex publico LVSIONVM quaeſtu (*c*); e NVMMORVM nundinationibus (*d*); ex innumeris aliis rebus, illa neque refellere animus eſt, neque noſtro calculo adprobare. Eam tamen rerum conſultores ſibi legem ponant, compendiorum hanc eſſe naturam debere, ne uel Deum offendant; uel commoda principis laedant; uel probitati officiant ciuium; uel formam atterant reipublicae. Deinde ubi recta uia incedere licet, ibi opus non eſſe putamus ſimulationibus, diuerticulis, tegumentis. *CAP. XX. IV. de aliis pluribus curſim actum eſt.*

CAPVT

Fontes ab aliis oſtenſi, unde hauriendum ſit pro inualidis militibus, primus.

(*a*) Vocabulum in eo ſignificatu hic accipitur, D ut, fundum ſterilem notet, cui principio adfertur cultura. Mentionem eius habes *in l.* 39. *ff. de hered. petit. l.* 6. *ff. de impenſis in res dotales l.* 30. *de V. S.* Plenius in iure canonico eius explicatio occurrit *cap.* 21. *X. de uerb. ſig.* Poſt interpretes utriusque iuris plurima de hoc argumento congeſſerunt WEHNERVS et FRITSCHIVS in ſupplemento commentariorum ad Speideliom.

alter,

(*b*) Inter alia id commemoratione non indignum eſſe uidetur, quod ualde alicubi commendatum eſſe, memini. Scilicet, plures in Germanis fundi clientelares nobilium reperiuntur, qui iu- E riſdictionem inferioris praefecti agnoſcunt, *welche amtſaeſſig ſind, ihre erſte inſtantz für dem Amtmann haben.* Horum ſane poſſeſſores taedia, ab inferiori iudice metuenda, non paruo pretio a principe redimerent: ſi, inde exemti, inſtar ceterorum nobilium (*der Cantzeley- und ſchrifftſaſſen*) ſupremum tantum prouinciae forum, absque intermedio alio ullo, eis liceret agnoſcere. Principis enim commodo parum aut nihil decedere, aiunt, qui idem iudex ſit eximendi uaſalli, ſiue iudicium per inferiorem praefectum ſiue in ſupremo prouinciae regimine exerceatur. Id tamen mihi dubium remanet, cum iurisdictio noſtra et patrimonialis hodie ſit et lucratiua; fieri non poſſe, quin exemtionibus eius generis factis, pretium ac reditus praefecturae diminuantur.

tertius,

(*c*) Notum eſt, quod Belgae et Angli hac ratione impenſas acquirant faciendas Prochotrophiis. *Durch anſehnliche Lotterien.* Theologus illud Paulinum nobis opponeret, num facienda mala, ut bona inde eueniant. Quid huic inſtituto praeterea obſtet in Germanis, ubi priuatorum hominum tantae diuitiae non ſunt, neque tantum animi pro fortuna.

quartus.

(*d*) Montes quidam pietatis hic commendarunt ex uſu populi Romani. Quae in illis uel commoda lateant uel incommoda ſingulari inſtituto expoſuit *Dorotheus ASCIANVS* in [illegible] *de montibus pietatis Romanenſium. Nicolaus BARIANVS et Michael PAPAFAVA* idem argumentum ſigillatim quoque tractarunt, autores primo adiuncti.

(*a*) Poſt

CAPVT XXI.

DE PRIVILEGIIS VALETVDINARIORVM.

De priuilegiis ualetudinarii et inualidorum.

DE PRIVILEGIIS et immunitatibus VALETVDINARII multa conquirere poſſemus et longiſsimo filo producere conquiſita. Verum quae alii de priuilegiis militum (*a*) et pauperum (*b*) deque fauore piae cauſae (*c*) ex inſtituto per integros libros ſcripſerunt, illa omnia huc pertinent atque in hoc loco amicabili quodam nexu conſpirant. Qui ergo locorum communium, quos uocant, collectione orbi inclareſcere uolunt: illis hanc ſpartam relinquimus, et, ſi uolunt, noſtra rogatione commendamus. Noſter ſtomachus nauſeat cibos recoctos.

De priuilegiis militum,

(*a*) Poſt alios plures, qui militum priuilegia recenſent, *Martinus GARRATIVS* habetur in congerie ſcriptorum iuris, qui ſub nomine *tractatus tractatuum* prodierunt. Baro ENENKEL *lib.* 1. *c.* VIII. et aliis, BOCERVS in libro *de bello* capitibus diuerſis. *Franciſc. Dauid BONBRA*, electori Boioariae quondam a conſiliis in crudito opere, quod inſcripſit, *art belli et pacis* edit. *Straubingae* 1643. Potiſſima eorum, quod *miles condemnatus* in ſolidum, *eatenus* tantum, *qua facere poteſt, cogatur ſoluere* l. 6. ff. de re iudicata: neque propter debita in carcerem coniiciatur, quod doctores inde concludunt MENOCHIVS *de arbitrar.* iudic. lib. I. q. 88. num. 9 et WESENBECIVS *conſ.* 50. *n.* 20. Cauſam colligere licet ex illis, quae dn. praeſes habet in *cap.* I. *Puſend. illuſtr. p.* 145. Aliter in cambii iure, quo et ipſi tenentur artic. IV. des Preuſs. Wechſel-Rechts in uerbis: ſie ſeyn Fürſten, Grauen, Freyherren, Hoff-Bediente, adeliche, gelehrte oder militar-Perſonen. Deinde quod neque torqueantur neque poenis plebeiorum ſubiiciantur, etiamſi non emeritis ſtipendiis ſuis (honeſta uel cauſaria miſſione) dimiſſi, quod et in filiis militum ſeruabitur *l.* 8. *C. de quaeſtionibus.* Lex hodie uix locum habebit, cum quod militum tanta noſtro aeuo dignitas non ſit, tum quod mores Romani ad hereditarios milites reſpiciat illorum, qui egerant in fundis militaribus. Poſt, quod immunes ſint a muneribus perſonalibus *l.* 1. *C. de aeternis.* Quae alia in rationibus peculii caſtrenſis ac teſtamentorum ſuperſunt, illa nimis uulgaria ſunt, quam ut hic repetere, operae pretium habeamus.

De priuilegiis pauperum.

(*b*) Illa huc omnino pertinent, quod non omnibus militibus, ſed illis tantum ualetudinario ſubueniatur, qui rerum egeſtate urgentur. Pauperum itaque iura cum priuilegiis militum hic concurrere, exiſtimo. De quibus legendi ſunt *Ioh. Baptiſta PACICHELLIVS de iure hoſpital.* *Abuſaer. FRITSCHIVS de iure hoſpital. et Wolffg. Adamus LAVTERBACH de domiciliis pauperum*, uon hoſpitalen, *quae diſſ. uolum. IV. num.* 5. habetur. Summa eorum: quod ualetudinaria a collectis, et ab onere metatorum immunia ſint; quod aſyli iure gaudeant, hodie tamen non attendendo, cum mores noſtri alium proceſſum habeant in criminalibus, ubi defenſio nemini ſolet denegari: quod legatis, teſtamentis, donationibus inter uiuos faueatur in gratiam ualetudinarii; quod uſuras ultra alterum tantum exigant; in concurſu iure tacitae hypothecae utantur; priuilegia habeant fori; cauſae ſummariter tractentur; in integrum reſtituantur; praeſcriptio eis nonniſi quadragenaria obſit et quae alia ſunt generis eiusdem.

De priuilegiis piae cauſae.

(*c*) *Hoſpitalium*, quae dicuntur, iura ad pias cauſas pertinere, nemo facile dubitauerit. Verum ſunt tamen plures, qui epiſcopi hic auctoritatem requirunt: quae ſi non acceſſerit, *hoſpitale* profanum eſſe dicunt, indignum priuilegio piarum cauſarum. Mores hoſce ſuperſtitione corruptos pridem migrarunt ſacra puriora. Quid? quod ipſi pontificii in partes hic eant et plures magni nominis doctores ſentiant nobiſcum. Cum igitur ex horum ſententiis piae cauſae priuilegia etiam ualetudinariis proſint, nihil ab inſtituto alienum eſſet, ea hic recitauiſſe. Verum enim uero ab hoc onere nos ſubleuauit *Andreas TIRAQVELLVS* in peculiari libro de priuilegiis piae cauſae, qui *tomo* V. operum eius primo loco extat. *Centum et ſexaginta ſeptem priuilegia* ſunt, quae ordine ibi tractat adſeritque piae cauſae. Qui, quoties opus eſt, euoluendus.

CAPVT XXII.

DE LEGIBVS CONTVBERNALIBVS IN VALETVDINARIO.

De ordinando ualetudinario et diſponendis inualidis conſilia.

RESTARET ultimo loco, commentari quoque aliqua de ualetudinario ordinando et ferendis in eo legibus, quibus adſtringerentur contubernales, contubernalium praefecti, atque aedificii et redituum curatores. Verum hoc quoque inſtitutum a noſtro alienum eſt (*a*), et praeſtat, exempla intueri, ſuperius ditiſſimo adparatu enumerata (*aa*). Inde enim tibi tuaeque reipublicae quod imitere, capias, ut nullo monitore, nullo, qui de euentu reſpondeat, obſide opus eſſe, uideatur.

OPV-

Leges ualetudinarii ab arbitrio pendent inſtitutoris.

(*a*) Cum enim omnia haec e prudenti arbitrio principis et eius adminiſtrorum pendeant, religioni ducimus, priuato iudicio, quod noſtrum eſt aliquid uel refellere, uel conſtituere.

Quaedam earum per ſummam recitatae.

(*aa*) Loca, quae ex ſuperioribus huc pertinent, ſummatim indicabimus. Talia ſunt: recipiendos non eſſe in ualetudinarium, quibus bona aliunde ſint ad uictum et cultum *Cap. V. p.* 259. qui artes calleant et operas locare queant *ibidem*; unus ex inualidis alteri ſoccurrat, caecus manus praebeat manco; mancus oculos habeat in caecum; utriusque officia utrique praeſtet claudus et ab utroque alia iterum expectet *Cap.* VII. *p.* 273. excluduntur ab hoc contubernio, qui ſua culpamorbum aliquod contraxerunt, non ex munere militiae; porro, quorum uita multorum facinorum rea, aduerſus leges militares; teſtamenta non condant niſi in gratiam ualetudinarii; ualetudine recuperata locum non habeant in ualetudinario; innumera alia repeti poſſunt ex cap. VIII. *a p.* 277 ſeqq. ab *ANONYMO* etiam auctore *vom gegenwertigen Zuſtand des Koenigreiches Franckreich, abſonderlich deſſen Cameral und Kriegs-Staat betreffend*, atque ab illuſtri ſcriptore, abbate BRICIO *in deſcriptione nouiſſima Pariſiorum tom.* II. *p.* 249. quae loca prolixiora ſunt, quam ut integra queant exſcribi, carptim ea dare nolo, cum praeſtet, a capite ad calcem ea perlegiſſe.

CAP. I. §. 1. 2. 3.

OPVSCVLVM IV.

LOTHARINGIA VINDICATA

ADVERSVS REGEM GALLIAE DETINENTEM INIQVE DVCATVM,

ad annum usque 1697.

PACEMQVE RISVICENSEM:

LIBELLVS IN GRATIAM SCRIPTVS

PRINCIPVM PATRIA SVA EXVLVM

an. CIↃ IↃC XCVII.

CAP. I.

DE

PRISCIS GALLORVM IN LOTHARINGIAM IVRIBVS, NOSTRA AETATE AB AVCTORIBVS QVIBVSDAM FRVSTRA REFRICATIS.

§. 1. *Propoſitio atque diuiſio operis.*
§. 2. *An Lotharingiae officiat Galline partem fuiſſe?*
§. 3. *Quo iure in Germanorum uenerit poteſtatem?*
§. 4. *An Germaniae ius aliquod in Galliam ſit?*
§. 5. *An Lotharingia, a Germania neque ac Gallia ſeparata, ſui iuris facta?*
§. 6. *Quo iure Lotharingia rurſus acceſſerit Germaniae?*
§. 7. *Qua cauſa abiurauerint ius omne in Lotharingiam Galli?*
§. 8. *An iure poſt inuadere Lotharingiam potuerint Galli, Carolingis in Germania extinctis?*
§. 9. *An a noſtris Imperatoribus Galliae Regg. ceſſa ſit Lotharingia?*
§. 10. *Quo nexu clientelari Lotharingia ſubdita fuerit Germaniae?*

§. 1.

OMne ius, quod ſibi Galliarum Rex in Ducatum Lotharingiae ſumſit, uſurpauitque hactenus; id duarum cauſarum inprimis oritur ex aliqua. Vnam enim ex ueteri hiſtoria eruit; alteram ex re, patrum ac noſtra memoria, moderno tempore, geſta, ſibi arrogat: ibi fundamentum in hereditate aliqua; hic in ceſſione potiſſimum ponit. Vtraque igitur conſulenda a nobis hiſtoria erit; ſiquidem utrique dubio ſatisfaciendum.

§. 2. Primo omnium hanc prouinciam, quam Lotharingiae nunc uoce ſignamus, ueterem Galliam complexu ſuo continuiſſe; eo minus in dubium uocamus: quo magis terminum Galliam inter Germaniamque Rhenum fluuium fuiſſe, communi omnium Scriptorum ueterum conſenſu (*a*) conſtat. Inde uero tantum abeſt, ut Galli ius aliquod ſibi in Lotharingiam poſtulare poſſint: quantum abeſt, ut ipſi duos Romae Conſules, ſi qui hodie ſunt, pro ſuis etiamnunc dominis ſint agnituri: eo, quod Romanis Conſulibus imperioque Gallia omnis olim fuerit ſubiecta.

(*a*) CAESARE ſcil. lib. 1. c. 1. comm. Gall. C. TACITO cap. 1. de M. G. PLINIO atque huius epitomatore SOLINO cap. XXI. aliisque.

§. 3. Continuerunt ſe intra hunc terminum Galli (*b*), quibus nunquam contigit (*c*) fines ſuos ultra Rhenum, Germaniam uerſus, cum ſtabilitate quadam, proferre. Aliter fortiſſima gens, maiores noſtri. Hi enim, Gallorum excurſionibus creberrimis laceſſiti, taedio intra triſtis ac ſterilis adhuc patriae terminos diutius coerceri; delitiis etiam illecti cultiſſimae tum Galliae (*d*), nouo Francorum nomine, collectis uiribus (*e*) Rhenoque fluuio traiecto, circa A. CHR. CCCC. (*f*) ut alias nunc incurſiones minus felices (*g*) taceam, pleraque ueteris Galliae occuparunt; atque, eiectis ſenſim Romanis et Gothis; Burgundionibus ſubactis, cunctis denique debellatis, omnem ſibi Galliam aſſeruerunt, ueterique nomine abrogato, nouum regnum, nouo Franciae titulo, condiderunt (*h*). Ex hoc igitur tempore Lotharingia cum reliqua Gallia in poteſtate fuit Francorum,

CAP. I. gentis, ut uidimus, Germanicae. Id quod diſcutiendis intra Gallorum ſophiſmatibus omnino inſeruiet. *§. 3. 4.*

(*b*) Non pacis ſtudio retinebantur intra terminum hunc Galli. Saepius enim Rhananas Germanorum Prouincias antea inuaſerant: ſed uirtute Germanorum identidem repreſſi, metuque frenati auerunt tandem aliena rodendi libidinem; quibus ſufficere uidebatur, munimentis ad Rhenum magno numero extructis, aditum in Galliam uicinis hoſtibus interclusiſſe.

(*c*) Siquidem coloniam exceperis, quae anno circiter 600. Ant. N. CHR è Gallia in Germaniam, inde in Graeciam, tandem Galatiam Aſiae prouinciam T. LIVIO L. V. C. 34. IVSTINO. Lib. XXIV. C. 4. ipſique CAESARI Lib. VI. de B. Gall. dicitur emigraſſe.

(*d*) Cauſae hic ab occaſionibus diſtinguendae ſunt. Illae erant:

[*a*] iniuriae, noſtratibus a Romanis Gallisque, ſaepius in Germaniam excurrentibus, illatae.

[*β*] Vallorum, aggerum, caſtellorumque cumulatae extructiones, quibus non aditu in Galliam prohibebantur ſolum noſtri: uerum nunquam a tergo ſecuri eſſe poterant, ita ubiuis nudati. Quae duo arma Francorum, contra Gallos tum adhibita, omni iniquitatis macula prorſus eximere, quicquid iudicant maleuoli, poſſunt.

(*e*) Hoc enim quaſi ſymbolo confinabant tum Germani citeriores Rheni ripas a Rheno fluuio ad Oceani Germanici litora usque colentes. Inde non mirum, quod ante tempora Valeriani Imp. A. CHR. CCL. Francorum nomen in hiſtoria non occurrat. Qui enim nunc uno nomine Franci, i. e. libertatis tutores audiunt; illi diuerſis olim Attuariorum, Bructerorum, Chamauiorum, Saliorum, Friſiorum, Chaucorum, Cattorumque uocibus diſtinguebantur. Exploſo inter eruditos BODINI errore, qui, nimio in gentem ſuam ſtudio abreptus, ne Gallos Germanorum imperio ſubiectos fuiſſe diceret, modo memoratam Galliae coloniam pro Franciceae gentis conditoribus uoluit uenditare.

(*f*) Alanorum, Silingorum, Sueuorum, et Vandalorum ſcilicet. Hi enim non fixerunt ſedem in Gallia; ſed inde circa A. CHR. CCCC. in Hiſpaniam ſe contulerunt, atque ibi, quod Franci in Gallia fecerant, noui regni iecerunt fundamenta.

(*g*) Burgundiones puta. Hi enim traiecto Rheno A. CHR. CCCC. pleraſque intra Rhodanum et Rhenum ſitas prouincias occuparunt, ſed, creſcentibus Francorum in Gallia uiribus, A. CHR. D. et quod excedit, ab his libertate exuti, uicti atque Francorum Regno innexi ſunt.

(*h*) Legi hic poſſunt; ZOSIMVS, OROSIVS, DIACONVS, MARCELLINVS, GREGORIVS, CASSIODORVS, AGATHIAS, AIMOINVS, inter recentiores Nic. VIGNERIVS, I. I. PONTANVS, et Andr. VALESIVS ante omnes, qui partibus tamen aliquantum ſtudet.

§. 4. Inuidenda deinceps hoc Germanorum regnum (Francicum modo diximus), inſigni Galliae acceſſione auctum, incrementa coepit. Vt enim nunc alia praeteream, Carolus M. Rex, non contentus in Germania citeriorem Rheni ripam et ultra, uetus nempe maiorum ſuorum patrimonium, Galliamque omnem, bello acquiſitam, poſſidere; nouos progreſſus fecit, uictisque Boiis, Saxonibus, ceterisque gentibus barbaris ſub iugum miſſis, fines imperii ſui in Germania ad Albim fluuium usque et longius, certo felicitatis ac fortitudinis argumento, protulit (*i*). Ex quo facile patet, quam ieiunos eſſe in hiſtoria oporteat, qui ex hac Germaniae occupatione Galliae regno ius aliquod in patriam noſtram ſupereſſe, aut fuiſſe unquam, puerili errore, contendunt. Non enim Galli tum Germaniam oppreſſerunt; ſed Germani, h. e. Franci, uictor tum populus, ſuperata pridem Gallia, demum regiones in patria ſua, Germania, hac occaſione, longius produxerunt. Quicquid igitur acquiſitum eſt eo tempore a Germano-Francis; id Germanico etiam regno acquiſitum fuit, non Gallico. Inde uel decem argumentis probabo; Galliam, ex quo a Germano-Francis ſubacta eſt, appendicem regni Germano-Francici factam: neque hoc, in quo turpiter perſonatus iſte Italus lapſus eſt, illi fuiſſe innexum (*k*). Inuertendus igitur in hac controuerſia ſtylus; ita, ut non Galliae in Germaniam, ſed Germaniae in Galliam, ſi quidem argumenta ad hominem adhibita ualeant, ius ſupereſſe, conſtet (*l*).

(*i*) Haec adeo clara ſunt, ut nullo aduerſario effugium relinquant. In ſubſidium uocari Francorum Annales poſſunt a CHESNEO, PITHOEO, PISTORIO, REVBERO, VRSTISIO, FREHERO, GOLDASTO editi.

(*k*) Duo hominum genera circa hanc rem peccare ſolent, uni uerioris hiſtoriae ignorantia imponit: alteri obeſt partium ſtudium. Illi, dum acquiſitae a Germano-Francis Galliae amplitudinem cogitant; uetus Germano-Francorum ad Rheni ripas, (ubi nunc Cliniae, Marcae, Montes, ducatusque alii) ſitum patrimonium omittunt: uel, quod hoc magnitudine Gallia inferius offendunt, etiam dignitate uilius habent atque portionem et appendiculam Galliae fuiſſe exiſtimant. Cum tamen hoc caſu in animum uocari debeat, ſub humilia Romuli tecta Romanorum fortitudinem totum fere meliorem terrarum orbem coegiſſe, recepiſſe, atque a Romuli caſa, Roma ſc. tot tantaque regna prouinciasque et denominaſſe et iis inde leges iuraque dediſſe. Idem enim Germano-Francos noſtros eorumque Reges cum uicta Gallia feciſſe, plura argumenta docent. 1.) Sedes regia, ſubacta Gallia, non ibi fuit; ſed manſit in Germania Strasburgi, Francofurti, Nouiomagi, Aquisgrani [quam urbem ea propter nouam Romam et archiſolium *den Kayſersſtuel* dixerunt] aut in ſimili loco Germaniae, 2.) in his ipſis Germaniae urbibus, non comitatibus Galliae, electos et coronatos hos Francorum Reges fuiſſe conſtat. 3.) Nomen Franciae Germanicum Galliae impoſitum fuit cum imperio; inde a Francia cis Rhenana [in Germania ſcribo] dicta eſt Gallia Francia occidentalis 4.) haec Francia Germanica ſeu orientalis primaria prouincia, primigenia, antiqua, patrimonialis a monachis aliisque iſtorum temporum ſcriptoribus paſſim ſalutatur. 5.) In titulis Regum FRANCI primum poſiti, poſt Alemanni, Boioarii, Saxones ceterique Germaniae incolae, poſt hos demum Galli nominabantur, certo rurſus dignitatis Germanicae prae Gallia argumento, imo populus ipſe ex utroque mixtus Franco-Gallicus dictus necquicquam Gallo-Francicus. Praetereo caetera, quae ante me I. I. CHIFLETIVS in Vind. Hiſp. et Vidric. OBRECHTVS in Prodr.

Rer.

CAP. I. §. 4. 5.

Rer. Alſat. CVLPISIVS ad *Monzamb.* COCCEIVS A in iuriſpr. publ. uiri doctiſſimi ex inſtituto proſecuti ſunt. Id quod nec doctiores Galli BLONDELLVS et Adr. VALESIVS, ille in Geneal. Franc. hic in Hiſtor. Franc. ſuperius laudata in dubium uocare audent, qui omnes uno ore affirmant, non Germaniam tum Galliae ſed Galliam regno Germanico acceſſiſſe.

(*l*) Quid igitur opus eſt? ubi natus ſit Carolus M. tanta contentione, flagitare. Sit enim matrem eius in Gallia infantem edidiſſe; id nobis ſufficit, patrem eius Pipinum, Francorum, id eſt, Germanorum Regem fuiſſe, eundemque ſedem regalem ac B domicilium in Germania haboiſſe, Galliaeque ut ceteris prouinciis nouiter acquiſitis ceu ſecundariis imperaſſe. In quae iura Carolus etiam filius ſucceſſit. Natiuitas uero eius, quocunque coelo contigerit, iuri Germano-Francorum nihil quicquam derogat, aut detrahit. Quemadmodum enim nullum Porusſiae ius in Marchiam Brandenb. acceſſit, quod huius aetatis Nouemuir, iam noui regni conditor, Fridericus, Marchio Brandenburg. lucem Regiomonti aſpexerit: ita nihil a Gallia metuendum Germanis, quamuis Carolus noſter ibi prognatus fuiſſet. Ceterum cum in membranis FVLDENS. Annal. L. 3. c. 12. Carolus M. tractum Germaniae Eichsfeldenſem, terram conceptionis, i.e. Latinitate iſtius ſeculi natiuitatis uocet, pro Germania noſtra ſatis deciſam hanc controuerſiam eſſe, exiſtimamus. Medicam enim CHIFFLETII Archiatri Hiſpani curioſitatem Politicus uix ſibi perſuadebit, qua Carolum M. conceptionis locum a matre, quaeſtione ſane uix filio digna, inueſtigaſſe, perhibet; propterea que Carolum hic quidem conceptum; ſed natum Ingelheimii, fuiſſe loco, qui altero a Moguntia lapide abeſt, ſententiam, ut medicus, fert.

§. 5. Pendebat itaque a regno hoc Germano-Francorum cum reliqua Gallia LOTHARINGIA quoque, donec an. 843. in teſtatiſſima illa diuiſione a (*ll*) Gallia aeque ac Germania auelleretur. Ampliſſimum enim hoc ſub Carolo M. regnum tres eius nepotes, filii Ludouici Pii regis, diuiſione inter ſe facta (*m*), his tandem limitibus diſtinxere (*n*). *Primogenitus* LOTHARIVS ad Imp. Romani faſtigium, mortuo parente Ludouico, euectus, omne quod intra Rhenum et Scaldim, Moſam Rhodanumque interiacet, ab Oceano Germanico in Italiam usque obtinuit: *ſecundo genitus* LVDOVICVS totam inde a Rheno protenſam Germaniam, cum urbibus quibusdam trans Rhenum ſitis, reportauit: *minimo* demum natu CAROLO pleraque Galliae ueteris a Scaldi, Moſa, Rhodano ad Pyrenaeos Hiſpaniae montes prorogata tribuerunt. Tria inde regna, et limitibus diſtincta et nominibus, (*o*) orta fuere; *Lotharingia*, *Germania*, *Galliaque*. Lucem rei huic tabula dabit, hic deſcribenda:

CAROLVS MAGNVS.
n. 742. coron. Imp. 801. mort. 814.

LVDOVICVS PIVS *n. 778. mort. 840.* *Huius filii in diuiſione ita tandem conuenerunt.* — CAROLVS *Sax.* — PIPIN. *Ital. Reg. Lomb.*

PIPIN. → *Bernhard.* → *Bernh.* † *Pipin.* † *Herbe.* †

LVDOVICVS PIVS → LOTHARIVS *Imp. Rom. fit. monachus m. 855.* — LVDOVICVS II. *R. Germ. m. 876.* — CAROLVS *Caluus R. Galliae m. 877.*

LOTHARIVS → LVDOV. *Imp. Ital. m. 875. ſine prole maſcula.* — LOTHAR. *Dux Lotharingiae mort. 869. ſine prole legitima.*

LVDOVICVS II. → CAROLOMANNVS *R. Boior. m. 881.* — LVDOV. III. *Rex Franc. m. 882.* — CAROLVS *Craſſus R. Franc. et Imp. m. 888.*

CAROLVS *Caluus* → LVDOVICVS BALBVS *R. Galliae m. 879.*

CAROLOMANNVS, LVDOV. III. → ARNVLPHVS *Imp. 888. m. 899.* — LVDOVICVS IV. *Rex Boiorum m. 913.*

ARNVLPHVS → LVDOVICVS V. *R. Germ. m. 912. deſiiſſe credebatur ſtirps Carolina in Germania.*

LVDOVICVS BALBVS → LVDOVICVS — CAROLOMANNVS *Illegitimi. m. 884. m. 885. R. Gall. R. Gall.* — CAROLVS *ſimpl. n. 880. coron. R. Gall. 892. m. 926.*

CAROLVS *ſimpl.* → LVDOVICVS *Transmarinus coron. R. Gall. 836. m. 954.* → LOTHARIVS *m. 986.* → LVDOVICVS *Ignauus m. 987. ultimus Rex e ſtirpe Caroling. Inde enim Hugo Cap. ſceptra arripit.*

CAP. I. §. 5. 6.

(*l*) Deſcribunt bane diuiſionem NITHARDVS, Annales METENSES, BERTINIANI, PITHOEANI, FVLDENSES, quorſum etiam THEGANVM ADELMVM et ſcriptorem uitae LVDOVICI pii Anonymum legiſſe iuuabit.

(*m*) Saepius antea floreure etiam Merouingorum ſtirpe inter regii ſanguinis Principes ſciſſum Francici regni corpus diuiſumque eſt. Sed *triplex* fere regne diſpertiendi ratio, quando illa uel *adminiſtratione* uel *nomine* tituloque uel ita tandem in partes diuiduntur, ut omni *inuicem reſpectu* ſublato, tot regna regesque iuribus ec legibus ſeparata fiant, quod diuideutibus pleeuit conſtituere B portiones. Precterimus nos eam ob cauſam factas entea diuiſiones, *partim* quod primi rantum ec ſecundi generis fuerint; *partim* quod eas tempus ae mors corrrerint; *partim* etiam, quod ultima hecc diuiſio caeteras omnes irriras fecerit ſuſtuleritque. Vt adeo uoſtram cauſam uihil iuuare queant.

(*n*) Megni conſtitit haec diuiſio, ſaepius dimicerum, donec in bas conditiones eouuentum eſt. Diuiſerat indulgens pater Ludouicus, uiuus atque uegetus, filiis ampliſſimum, quod a parente Carolo M. aeceperat, regnum; ſed portionum, quas C fecerat *inaequalitas* inuidiam inter fratres, mox bella praeliaque excitauit. Duraucrunt totos XX. anuos turbee ac contentiones fratrum, quorum unus de ſeruenda, ceteri de ampliandis portiouibus, a petre tributis, armis praeliisque laborarunt. Saepe pacta inita, ſed ſaepius quoque reſciſſa ſunt: termini identidem poſiti; ſed toties uioleti; quoties cuiusque aut libido iuſſerat aut permiſerant uires. Extinguebatur an. 840. in hac fere calamitate parens LVDOVICVS. Sed filiorum contrarie tum ſtudie recrudeſcebant. Natu enim primogenitus LOTHARIVS dum imperare minoribus na- D tu et terminos regni proferre uult; utrumque fratrem LVDOVICVM et CAROLVM, iſtum iu Germania; bunc in Gallia ſummam rerum ex conſilio et uoluntate patris tenentes, imprudenti conſilio, uno tempore in una etiam cauſe, offeudit. Qui igitur ſingulis maior potentie eſſe poterat: utroque ermis nunc etque uiribus inferior fit. In A piaelio enim *FONTANETANO* (Borgundiae urbs eſt Fontenoium) e coniuncto fratrum exercitu ad internecionem fere caeſua eſt, An. 841. Nihil uicto reſtebat, quam, eoueedendo fratrum poſtularis, pacem rogare. Ponuntur itaque ex eo arma, ſed tertio demum enno poſt 843. menſe ſextili res *omnis VIRODVNI* iis conditionibus eomponitur, quas in ipſo coutextu expreſſimus. Vt tamen unum ex fontibus eperiamus, Annalium BERTINIANORVM conditorem huc tranſcribemus: *Carolas*, is inquit, *ad condictum fratribus obuians, penes Virodanum coniungitur, ubi diſtributis portio-* B *nibus* HLVDOVICVS *ultra Rhenum omnia, citra Rhenum uero Nemetum* (Spiram) *Vangionum* (Wormatiam) *et Moguntiam ciuitates pagosque ſortitus eſt.* (babes limites ium poſitos Germaniae:) LOTHARIVS *inter Rhenum et Scaldim in mare decurrentem et rurſas per Cameracenſem, Hainaum, Loenſem, Caſtritium, et eos Comitatus, qui Moſae citra contigui babentur atque ad Ararim, Rhodano influentem et per defluxum Rhodani in mare cum Comitatibus ſimiliter ſibi utrinque adhaerentibus* (bie portiouem Lotbarii Franeiae ut diceberur mediae, accipe.) *Caetera usque ad Hiſpaniam* CAROLO C *ceſſerunt* (atque his Galliae demum terminos agnoſce). Lege etiam hanc in rem METENSES, PITHOEANOS, FVLDENSES Annales ſupra eitatos, NITHARDVM praeterea L. III. et IV. praelii buius *ἀνάγνω* et inſecutae paeificatiouis adiutorem; quibus addi REGINO Prumienſis poſſunt et Sigebertus GEMBLACENSIS. Cui tamen hi Autores ad manus nou ſunt; illi inter recentiores CONRINGIVM, de finibus imperii, OBRECHTVM iu prodromo Alſariae; *Calpiſium* ad Monzambanum, et SCHVRTZFLEISCHIVM diſſ. de regno Auſtraſiae, adeant, qui ex inſtituto haec pertractarunt.

(*o*) Vno tamen Frenciee nomine tria haee iuribus et legibus ſeparata regna, diu coutinebeutur, ita ut *Gallia* Francia occidentalis; *Germania* orieutalis et *Lotbarii* portio Fraucia media, ſub que tum noſter ducatus Lotheringiae fuit, eudirent; donec, iis nominibus extinctis, haec fere ſola remanerent.

§. 6. Seiuncta igitur ex hoc tempore a Germania aeque ac Gallia Lotharingia fuit et portio facta imperii tum Romani, cui Lotharium primogenitum praefectum eſſe diximus. Vt uero ab eodem rurſus auelleretur, idem fecerat Lotharius. Hic enim regnum, quod ſolus moderabatur, filiis *an. 855.* quo purpuram cum monachi cucullo permutauit, *ita diſtribuit*; ut PRIMOGENITO LVDOVICO Italia, tandem et Burgundia cum titulo Imperatoris obueniret! ALTERI LOTHARIO noſter hic *Lotharingiae ducatus* (*p*) impertiretur. Atque inde ſui iuris facta eſt LOTHARINGIA, et, a reliquis regni Francici partibus eadem ratione diſiuncta, nouum ac ſeparatum regnum conſtituere coepit. Inhiauerat mox his Lotharii iunioris prouinciis Carolus Caluus, Gallus; ſed reſtinxit aliquantum cupiditatem Ludouicus Germanicus, cuius fidei atque tutelae ſe certis conditionibus dederat Lotharius (*q*). Vacuefacto autem morte Lotharii an. 869. regno Lotharingiae, tum demum illud, certiori iam ſpe, deuorauerant Galli; quamuis mortui frater Ludouicus Imp. adhucdum in uiuis eſſet, proximus legitimusque heres. Qui uero Galli impetum cum reprimere nequiret, Lotharingiae hereditatem conſequendi uere abiecit ſpem. Inde Ludouicus Germanicus, ut propior, Gallo minimum, heres Lotharingiae occupandae nihil neglexit; quam tandem cum fratre Carolo Caluo tranſactione *Procaſpidana* (*r*). An. 870. ita partitus eſt; ut ipſi Ciſmoſana obuenirent; reliqua Galliae regi cederentur (*s*). Atque hic demum feliciſſimus annus fuit, albo Germaniae noſtrae calculo notandus, quo ultra Rhenum ad Moſam et Scaldim usque proferre fines regni Germanici ita licuit, ut perpetuo exinde Lotharingiae ducatus Germaniae noſtrae innecteretur.

(*p*) Tres quidem filios bebuit Lotherius 1) Ludouicum uempe 2) Lotharium et 3) Carolum, tripartita etiam eius fuit diuiſio. Iſti *Longobardiam, Italiamque* cum titulo imperatoris addixit; illi *Lotharingiam* eſſiguauit; huic *Prouinciam* tradidit *Burgundiamque*. Cum uero minimus netu en. 863. moreretur: fratres duo ſuperſtites ditiones eius aequis fere portiouibus, ut par erat, inter ſe diuiſerunt. Noua itaque eeceſſione *aucta eſt Lotharingia*, longe anguſtioribus hodie limitibus circumſcripta:

ſcripta: quae enim huius regni Gallo in diuiſione A obuenerunt; illa Galliae regno et nomine et iuribus innexa ſunt, priſtinumque Lotharingiae titulum exuerunt.

(*q*) Ita enim uerba Conditoris Annal. BERTINIAN. cum Illuſtriſſ. OBRECHTO Vol. 1. c. 6. p. 57. *prodr. Rer. Alſat.* interpretamur.

(*r*) Inter Herlſtallium et Marſnam in pago Leodicenſi (AIMOINVS L. V. c. 25.) ad Moſam fl. non procul a municipio Traiecto (Maſtricht.) in finibus Tungrorum. Alii etiam actum in PROCASPIDE; AQVISGRANI demum pridie nonas Martias 870. tranſactum eſſe probant ut ſummus, B in hoc ſtudiorum genere, uir SCHVRTZFLEISCHIVS *diſſ. Regn. Auſtraſiae* §. 11. et 18.

(*s*) Habemus tabulas ſolennis huius atque iuratae pactionis: ubi et termini Germaniam inter Galliamque ponuntur et ſingulae urbes, Abbatiae, Comitatus pagique nominantur, quae uel Ludouico Germ. uel huius fratri Carolo Gallo de ueteri tum Lotharingia obtigere. Extant illae in Annal. BERTINIAN. ad an. 870. AIMOINO L. V. c. 25. Ex MStis Codd. emendarunt P. PITHOEVS p. 488. CHESNEVS tom. II. p. 253. GOLDASTVS in Conſtit. imp. Steph. BALVZIVS tom. II. capitul. Franc. tit. 43. p. 222. protulit etiam illuſtriſſ. OBRECHTVS l. c. Vol. 1. c. 6. p. 66. Cum uero non cuiusuis ſit loca, ibi priſtinis eius ſeculi temporibus citata intelligere; utiliſſimam operam Aub. MIRAEVS praeſtitit, qui dum in Codice piar. donation. easdem ederet, uetera nomina uocabulis recentioribus commutauit: ex quo CONRINGIVS L. 1. de finib. imp. cap. 7. et excellentis doctrinae VIR. SCHILTERVS nuperrime tom. II. iur. publ. c. VIII. p. 64. repetierunt, ut adeo toties deſcriptam huc apponere opus non ſit. Id monuiſſe ſufficit, Germaniae terminum non Rhenum, ut hactenus, ſed Moſam ac Scaldim factum, ipſamque Lotharingiam hac ratione Germaniae acceſſiſſe.

§. 7. Moeruit factae diuiſioni Gallus, qui quod Germanos Lotharingiae hereditate fraudare atque excludere nequiuerit, acerbe tulit utrumque. Inde, mortuo an. 867. Ludouico Germanico, pacta *Procaſpidana* ſiue *Aquisgranenſia* fregit atque ex fratre nepotibus litem de Lotharingia mouit, bellumque intulit (*t*). Quod iniuſtitiae genus monachi, iſtorum temporum ſcriptores, non ſolum execrarunt omnes (*u*); ſed etiam, in fugam acti caeſique Galli foedifragii poenas ipſi dederunt. Imo mortuo ſtatim inde an. 877. Carolo Caluo, Gallo; eius filius Ludouicus Balbus pacta PROCASPIDANA non ſolum rata habuit; ſed tranſactione FVRONENSI 879. denuo confirmauit (*x*). Vt adeo nouo iure uniuerſa Lotharingia Germaniae aſſereretur.

(*t*) Se cum fratre non cum nepotibus pepigiſſe C aſſerebat Galus, inquit REGINO ad an. 876.

(*u*) Deteſtantur hoc Caroli Galli foedifragium, dum deſcribunt Annales BERTINIANI, REGINO, SIGEBERTVS Gemblac ad h. an.

(*x*) Conuentionem hanc FVRONENSEM exhibet Steph. BALVZIVS tom II. capitul. Franc. R. LVDOV. II. T. III. p. 278. GOLDASTVS tom. III. Conſt. imp. cuius initium ſummam ſtatim rerum ita declarat: *ſicut inter patrem meum Carolum et patrem ueſtrum* HLVDOVICVM *regnum Lotharii diuiſum fuit: uolumus ut ita conſiſtat, et ſi aliquis noſtrorum fidelium de regno patris ſui ex hoc aliquid uſurpatur: iuſſu noſtro illud dimittat*, Caeterum *Furoni*, uulgo, *Furon*, municipium eſt, quod ab Aquisgrano parum diſtat. uid. Hadr. VALESII Notit. Gall. p. m. 212.

§. 8. Qui igitur ab an. 879. FVRONENSI pacificatione Germaniae Reges erant, illi eodem iure imperabant Lotharingiae, arctiſſimo iam nexu cum Germanico regno coniunctae. Quoniam uero eidem et praeeſſe ſimul Germanici regni amplitudo prohibuerat: per praefectos (*y*) Lotharingiam adminiſtrarunt iidem. Qui cum ducis titulo a Regibus noſtris augerentur; ducatus inde nomen Lotharingiae uenit, a priſco regni titulo ſcriptoribus plerisque deſuefactis (*z*). Quamuis uero ſtabilior aliquantum reliquis Germaniae noſtrae regibus Lotharingiae fuerit poſſeſſio, quo minus tamen diuturna fuerit; nimia Gallorum, eandem deuorandi fecit cupiditas. *Carolus* enim *ſimplex*, tum rex eorum, an. 912. ab exceſſu Ludouici, Carolingorum in Germania ultimi, coepit occupauitque Lotharingiam praetextu ſiue hereditatis ſiue electionis nouiſſimo [*aa*]. Non ulciſci poterat inuadentis perfidiam Ludouici in Germania ſucceſſor Cunradus [*bb*]: ſed, huic a Germaniae Proceribus ſuffectus Henricus, Saxo, uindicauit amiſſa, Lotharingiamque Germaniae ſuae reſtituit non ſolum: uerum etiam fraudem Germanis, toties Lotharingiae cauſa factam, eierandi deinceps, inuaſores Gallos, pactionibus BONNENSIBVS, an. 921. adegit obligauitque [*cc*]. Quem animum, Lotharingiam Germaniae retinendi, adeo non mutarunt Otto M. [*dd*] alter [*ee*] ac tertius [*ff*]: ut potius illos et defendiſſe prouinciam hanc ſtrenue et poſſediſſe Gallosque hoſtes, intra terminum ſui tantum regni retinuiſſe, ſciamus.

(*y*) Hi ex arbitrio Regum Germanorum electi D ſunt: prout quisque et moribus et dira uirtuteque illis ſe approbauit. Nonnunquam etiam agnatorum, aut cognatorum rationem habuerunt, nam et hos ſaepius Reges Germanicos Lotharingiae ſcimus praefeciſſe. Nullo tamen feudali tum nexu; ſed munere atque dignitate cum parentis diſceſſu denuo extinguenda; uti ceteras Germaniae prouincias; ita Lotharingiam quoque duces adminiſtrarunt.

(*z*) Tempus quo priſtinum regni titulum cum nomine Ducatus commutauerit Lotharingia, definire non auſim. Nam Ottonem I. Imp. ſe adhuc dum *Regem Lotharienſem* et *Francigenum* ſcripſiſſe ex A. MIRAEO atque CONRING. de fin. imp. L. 1. c. 6. p. 29. notum eſt.

[*aa*] In hoc cardine iuris Gallorum non in Lotharingiam tantum, ſed ipſam Germaniam quoque maximum potiſſimumque argumentum uertitur. Quo enim utrinque in hac cauſa nos uinciant, hoc dilem-

CAP. I. dilemmate impetunt: *Mortuo Ludouico R. Germ. o Carolina ſtirpe ultimo, Lotharingia aut ſui eſt iuris facta; aut iure* hereditario *ad proximum agnatum deuoluta:* ſi hoc, *ad Carolum Gallum recidit Lotharingia, tanquam unice ſuperſtitem proximum agnatum;* ſi iſtud, *tum electio attendenda Lotharingorum, ad quos, principe rorum ſine herede mortuo, ſumma rerum dicenda eſt veueniſſe; atque ita denuo ſua iura conſtabunt Galliae Regi Carolo, quem a multis Lotharingiae proceribus electum eſſe, probare annituntur.* Ita fere pro ſuis Dau. BLONDELLVS plen. aſſert Geneal. Franc. p. m. 263. ſeqq. Iac. SIRMONDVS in not. ad Capitul. Reg. Fr. tom. II. p. 815. edit. Baluz. qui confideori nimis animo addit: *eo tempore Ludouico ultimo Franciae ſtirpis in Germania Rege ſine liberis defuncto, Carolo eius legitimo heredi iure licuit non regnum modo Lotharii,* † *ſed* Germaniam quoque ipſam, *ſi par in armis fuiſſet, repetere.* Diſcuſſionem ſane requirunt, non contemptum merentur haec doctiſſimorum ſcriptorum in Germaniam noſtram poſtulata. Equidem euitantur obiecti ſcopuli facilius quam eliduntur: nos tamen operam utrinque nauobimus atque [*a*] in dilemmate obiecto limom Logicorum deſideramus: tertio quippe in medium producto, ex utraque parte id corruet. Potius enim ſic ſentio: Lotharingiam tum temporis neque *ſui iuris*, neque *alicuius hereditatem* factam eſſe; quoniam, bello toties uindicata et requiſita, tanti conſtitit Germaniae noſtrae, ut non hereditate perſonis Carolingorum, ſed armorum iuſtitia *ipſi Germaniae* regno arctiſſimo nexu adiuncta eſſe, cenſeri poſſit ac debeat. Atque adeo hoc ipſo, quo Germaniae proceres Cunradum ſibi Regem adſciuerunt; iidem quoque, nullo ſtatuum Lotharingiae ob allegatam modo cauſam ſuffragio adhibito, Lotharingiae, ut prouinciae ſuae, praeficere eum potuerunt. Quod idem ius Galliae regi, Regia etiam ſtirpe extincta, daremus, ſi iure belli nunc Nauarrae regno potiretur.

[*β*] Alteram dilemmatis partem dum inficiamur, cum H. GROTIO L. II. de I. B. et p. c. 9. §. 3. et ſcriptoribus Gallis pleriſque; et Germaniam ab impetu Sirmondi atque aſſeclorum uindicamus, et ſua Germaniae in Lotharingiam iura ſarta tectaque, ex hac minimum parte eſſe, apertum facimus.

[*γ*] Quid? quod maiores longe cauſas habuerint Germaniae tum proceres, praetereundi in electione Carolum ſimplicem ac poſtea iidem Galli rationes allegarunt, electo Hugone Capeto, Ludouici V. Gall. R. agnatos a Regni ſucceſſione an. 987. excludendi cauſ. Illuſtr. OBRECHTVS Prodrom. Alſat. c. VII. p. 103.

[*δ*] Si primam quoque oppoſiti argumenti partem, iam equidem ſuperius deſtructam, repetere atque ad hominem, quod dicitur, reſpondere uelimus, gratis interim largiamur BLONDELLO, Lotharingiam cum *ſui iuris* factam, Carolum ſimplicem ſibi principem elegiſſe: facile tamen ad probandum tunc erit; hoc etiamſi factum, non ſine periurii crimine fieri potuiſſe; niſi electionibus ita ludendum quis dixerit; ut cui hoc anno fidem dedi perpetuam, eidem, abſque idonea cauſa, nuncium mittere poſt atque alii me addicere queam. Nam gloriatur in publ. diplomatibus [quorum duo Chriſt. BROWERVS l. IX. Ann. Treuir. §. 62. p. 446. et §. 71. p. 448. exhibet] Carolus ſimplex ſe Lotharingiam demum an. 917. indeptum eſſe: cum eosdem

A iam Lotharingiae proceres in electionem Cunradi Germ. R. ann. 913. conſenſiſſe legamus, teſtibus LVITPRANDO L. II. c. 7. Sigeb. GEMBLAC. ad an. 814. aliiſque; ut diuiſa eligentium tum uoto fuiſſe, taceam, loquente hac in re ſaepius laudato OBRECHTO c. VII. p. 112. ſed haec in ſubſidium ad aliorum magis mentem dixero; cum e primo potius reſponſo herbam mihi ac meis Germanis polliceor. §. 8. 9.

[*bb*] Miſere tum bellis Hunnicis afflicta et deperdita Germania; pleriſque etiam Germaniae principibus priuatae magis auaritiae atque ambitionis quam ſalutis publicae ſtudioſis. Non ta-
B men amittendi Lotharingiam, ſed uindicandi animum Cunradum Regem habuiſſe, ſuſcepta eius cauſa in Lotharingiam expeditio clarum facit in Chronic. *Monaſt. S. Gall* an 912. ſeruata atque deſcripta ap. CHESNEVM tom. III. ſcriptor. Franc. p. 470.

[*cc*] Pacti alicuius inter Henricum Germ et Carolum Gall. Regem in caſtello ad Rhenum ſito BONNA an. 926. initi, formulam exhibet Steph. BALVZ. tom. II. Capitul. Franc. t. III p. 299. unde etiam SCHILTERVS deſcripſit T. II. iur. publ. §. 4.
C 9. p. 76. Cum uero eadem amicitiae tantum, inter utrumque tum Regem firmatae, mentionem faciat; aut decurtatam et mutilam eſſe oportet, aut prorſus aliam. Apertis enim uerbis SIGEBERTVS ad an. 923. *Reges Henricus et Carolus apud Bunnam conforderuntur, Carolusque* reddit Henrico *Regi Regnum Lotharingiae, Epiſcopis et Comitibus utrinque iure-iurando rem confirmantibus.* *Vbi* Carolus [addit *Reginonis* Continuator ad h. an.] nunquam ſibi amplius Lotharienſe regnum uſurpaturum promiſit. Paria habet Otto etiam FRISING. L. II. Chronici c. 18. Quae teſtimonia qua ingenuitate Dau.
D BLONDELLVS uellicare atque euertere audeat in aſſ. Geneal. Franc. p. 263. iam olim iudicarunt ſinceri antiquitatis aeſtimatores. Nobis circa hanc rem, lectis CONRING. de Fin. Imp. lib. I. c. 6. p. 20. OBRECHTI c. 7. Alſat. pag. 18. SCHVRTZFLEISCHIVS differt. de Auſtraſ. c. II. §. ult. aliorum conciliatricibus ſententiis ita uidetur: formulam, ſuperius ex capitularibus citatam, aliquot annis poſt noſtrum hunc ſuper renunciatione Galli in Lotharingiam inſtitutum conuentum, confirmandi magis conditiones, pridem utrumque Regem inter initas; quam denuo aſſerendi et conciliandi ea-
E dem natam atque conſcriptam eſſe. Extat enim in formula annus 926. cum de Lotharingia inter Henricum et Carolum Reges an. 921. iam conueniſſe auctores habeamus.

[*dd*] Ottonem M. Lotharingiam et tenuiſſe et contra Ludouicum transmarinum defendiſſe atque per fratrem Henricum quoque adminiſtraſſe, Auctores ſunt FRODOARDVS ad an. 939. et 942. Otto FRISING. L. VI. c. 19. LVITPRANDVS L. IV. c. 8. SIGEBRTVS ad an. 938. WITEKINDVS aliique.

[*ee*] Hic idem Otto Lotharium Gallum, cum
F pacta ſanctiſſime conuenta rumpere denuo uellet, ita in ordinem redegit, ut, dato ſacramento (uerba SIGEBERTI ſunt ad an. 980.) Lotharingiam Lotharius abiuraret. conf. DITHMARVS L. III. Chron.

[*ff*] Eund. pactis ſtare cum parente initis, et admonuiſſe Gallos et adegiſſe NANGIVS et SIGEBERTVS auctores ſunt ad an. 985.

§. 9. Neque ſegniores ſe Capetingis Gallorum regibus [*gg*] imperatores noſtri in tuendis et aſſerendis Germaniae finibus praeſtiterunt. Inter quos Henricum II. nunc laudaſſe ſufficiat. Hic enim Galliae regem Robertum impulit, ut eieraret denuo Lotharingiam atque animum de non repetenda eadem, pactis publicis declararet [*hh*]. Nihil ab hoc tempore ex ueteri hiſtoria pro aſſerenda ſibi Lotharingia, opponere neque Germaniae, neque ipſis Lotharingiae Ducibus, nexu feudali Germaniae ſemper addictis, queunt Galli [*ii*]. Itaque filum huc usque pertexuiſſe noſtro ſufficit inſtituto. Cum ſtemmata Ducum Lotharingiae paſſim apud auctores extent [*kk*].

[*gg*] Gal-

[*gg*] Gallos Lotharingiae occupandae animum neque tum depoſuiſſe, mirum eſt; cum Carolinorum an. 987. ſtirps regere apud ipſos non minus, ac olim in Germania, deſiiſſet. Equidem a prudentioribus Gallis ipſis uanitatis arguuntur CASSANVS, AROYVS, AVBERIVS, PVTEANVS atque impudentiores harum praetenſionum patroni alii; qui uel hereditate uel iure quondam regni, quod Galliae extincta in Germania *an.* 912. *Carolinorum* ſtirpe in omnes Germaniae prouincias obuenerit, ad ipſos etiam Capetingos ita tranſlatum eſſe, ſcriptitant, ut et poſtulare et uindicare idem, modo occaſio non deſit, hodieque etiam poſſint. His autem ita reſpondemus; (*I*) *ius hereditarium, quod Capeto affingunt, puerilem errorem eſſe*, cum a proceribus, legitimis heredibus neglectis, Hugonem electum fuiſſe, cuiuis conſtet. Deinde (II.) ſi quid regno acquiſitum relictumque fuit, id non Galliae, *ſed Germaniae ut regno potiori deberi*, ſupra altero ac tertio §§. monuimus. Poſt (III.) toties non a Regibus ſolum, ſed ipſis quoque *Galliae ſtatibus cieratas prouincias reuocare uelle, gentium iuribus aduerſatur*, et aeque abſurdum eſt, ac ſi imperator noſter hodieque ſibi ius in Hiſpaniam, Angliam ceteraque regna poſtulare, ex ea ratione uellet, quod olim imperio Romano illa fuerint ſubiecta: quamuis aequiori id forte ratione fieri poſſet, eum toties iſta imperatores Romanos eieraſſe nullibi extet. Alia Gallorum argumenta et BLONDELLI maxime deſtruxit OBRECHT. Vol. 1. cap. VII. p. 141. l. c.

[*hh*] vid. SIGEBERTVS ad an. 1023. quod argumentum latius proſequitur MAIMBVRG. et FRANCOPOLITA tr. de ueteri Lotharingia.

[*ii*] Aſt unico adhuc terriculamento confundere in iure noſtro forſitan nos poterunt Galli AN. ENIM. 1298. * ALBERTVM IMP. PHILIPPO GALLIAE REGI LOTHARINGIAM CONCESSISSE, TERMINIS GERMANIAE NOSTRAE RVRSVS AD RHENVM POSITIS CONTRACTISQVE uolunt. Ita magno conatu ex Wilh. de NANGIACO Monacho ad S. Dionyſ. his fere Principibus coaeuo, VIGNERIVS, SANMARTHANI et caeteri. Verum diluit fallaciam homonymiae Vir ſummus Petr. PVTEANVS libr. de Iure Reg. p. 455. cuius etiam uerba huc transcribemus: *Domini*, inquit, *Sanmarthani ceſſionem regni Arelatenſis referre nolunt ad tempora Philippi pulchri, quod non reperitur in Archiuo regio; Extat quidem in illo informatio de an.* 1299. (cui ſimile quid uir in omni doctrinae genere ſummus LEIBNIZIVS exhibet. P. I. Iur. Gent. §. 23. p. 48.) *quod tempore Philippi pulchri R. et Alberti Imp. communi conſenſu ultra Moſam fluu. tendendo uerſus imperium termini fuerint ſtatuti e cupro ad ſeparandum regnum ab Imperio. Non quomodo Domini Sanmarthani dicunt, quod limites fuerint extenſi ad* RHENVM FLVV. *qui antea nonniſi ad Moſam usque pertigiſſent, quod in dicta informatione non reperitur. Sunt autem plures alii ipſi quoque decepti, eo quod termini, qui ſtatuti ſunt, erant e cupro iuxta teſtium depoſitionem, qui appellati ſunt termini* AENEI, *atque hinc per corruptelam*, habes ſophiſma, *termini* RHENI. Vt adeo alia ex CHIFLETIO aut CONRINGIO hic effugia petere, opus non ſit.

[*kk*] Potiſſimus hic ſcriptor eſt: Franc de ROSIERIS cuius *Tomi VII. Stemmat. Lotharing et Barri Ducum* prodierunt *Pariſ.* 1580. fol de quo tamen acerbe iudicat THVANVS *L. VII. p.* 627. de an. 1583. qui et ordinem et fidem in ipſo deſiderat; quod poſterius ANNAL. TREVIRENSIVM *conditores Tom. I. L. VII.* exemplis probant. Meo etiam iudicio, multa omiſit auctor, quae ſcribere debuerat; multa uero ſcripſit, quae ſatius erat omittere, cum hiſtoriae nexum turbent, ad res autem Lotharingicas prorſus nihil conferant. VIGNIERII *La Veritable Origine des tres illuſtres maiſon d' Alſace, de Lorraine, d' Autriche, de Bade, Pariſiis proſtat*, 1649. impreſſa. Qui liber cum rarius reperiatur, gratias IMHOFIO debemus, qui ſtemma in *Genealog. Franc. p.* 79. exhibet.

§. 10. Conſtat ex hactenus dictis Lotharingiam omnem in eaque Ducatum iuris fuiſſe Germanici. Ex quo cognitum ſimul apertumque, Duces Lotharingiae nexu feudali Regibus noſtris addictos ſubiectosque fuiſſe. Arctior tamen hic nexus, florentibus Imperii noſtri rebus, in principio fuit [*mm*], laxior paulo liberiorque eſt factus, cum Germania, inteſtinis bellis exhauſta, quotidie fere decreſceret. Quo factum, ut ſubtrahere obſequio ſe Germanorum, clandeſtinis primum conſiliis, mox libertatem apertius profiteri inciperent Duces Lotharingiae: usque dum eandem an. 1542. Germaniae extorſerunt [*nn*].

[*mm*] Non poenitebit, quod ex inueſtiturae literis, quibus Alfonſus, Hiſpanus, qua electus Rom. Rex, Fridericum Lotharingiae Ducem an. 1258. inueſtiuit ex illuſt. LEIBNITZII *Cod. iuris Gent. p.* 18. huc apponere: *attendentes*, ibi inquit, *Rex Rom. ſeruitia delata aulae noſtrae tam praedeceſſoribus noſtris, quam nobis facta, et facienda, te, dicto Duce et Comite * flexis genibus ante pedes Maieſtatis noſtrae exiſtente, inueſtimus, te in ſignum quinque dignitatum, quas in feudum ab imperio tenere debes*, et quae ſequuntur deinceps.

[*nn*] ANTONIVS enim Lotharingiae tum Dux pluribus prouinciis praeter Lotharingiae Ducatum auctus; confidentia etiam, quam in Galliae Regem, conſtantem tum Hiſpanorum aemulum, reponere poterat; *ſtatus imperii*, qui *Norimbergae* cum Rege Romanorum *Ferdinando I.* tum conuenerant, eo adduxit: *ut iuribus atque legibus Germanicis conuentu hoc Norimbergenſi an.* 1542. *d.* 26. *Aug. eximeretur.* Literas ipſas, Regis R. et Electorum ſignis munitas, ſuppeditant, in uernacula LIMNAEVS *Lib. V. c. II. et* emendatius paulo PASTORIVS *Part. V. Flor. Europ.* §. 45. *p.* 611. in Latium tranſtulit CONRINGIVS lib. II. de fin. imp. c. 26. §. 18. Galliee redditas cum confirmatione ipſius Imperatoris Caroli V. aliisque huc facientibus, exhibet Frederic. LEONARD. *Recueil des Arreſts des Chambres, p. m.* 237. edit. nuper. Pariſ. 1693. 41. Quamuis uero dura admodum diplomatis uerba ſint, atque iuri Germanico, quod etiam, antequam eo liberaretur, agnoſcere uoluerat *Antonius*, non parum periculoſa; tamen Fr. THOVVENII, qui Duci Lotharingiae a conſiliis fuit, benignior ac mollior Germaniae meae interpretatio; atque poſt hoc tempus inueſtitura ab Imperatoribus noſtris Lotharingiae Duci pupillo *Carolo* per tutores petita, atque accepta, prohibetur; quin omni prorſus Germaniae nexu ſolutam, his pactis, Lotharingiam eſſe, aſſeram. Quamuis etiam prudentioribus non ignotum ſit; quare Lotharingiae nunc Duces adeo modeſti conſecutae libertatis interpretes ſint: ut Germaniae ſcriptoribus, omnem ipſis imperio noſtro exemptionem tribuentibus, nullam prorſus gratiam habeant. Nunc enim columbas imitari, optimum forte conſilium eſt. Quae tum maxime execrare libertatem, atque in columbarium ſe recipere diſcunt; cum in libero uolatu accipitris rapacitatem uident imminere. Subſcribo itaque ſententiis CHIFLETII *cap. X. Comment. Lothar. et cap.* VIII. *Lotharingiae Maſculinae* atque CONRINGII *Lib II. de F. I. c.* 27. §. 15. *ſeqq.* qui conceſſam hanc libertatem ita explicant, ut

CAP. II. Germaniae tamen ſuum in Lotharingiam ius conſtet hodieque. Anno ciↄiↄcxcvii. eum Hagae me colloquio ſuo dignaretur Lotharingius legatus, Canon nomine, uir ſeptuagenario proximus, poſt alia etiam hoc mihi narrauit de Carolo IV. duce Lotharingiae. Quod ipſe conſilia fouerit, redeundi ad Germanicum imperium. Dummodo locum in comitiis acciperet, gente ſua non indignum. Sed Auſtriacam domum non uidiſſe exitum huius difficultatis. Nam in ordine principum *electorum* collegas in AB. deſcriptos eſſe, ad quem tamen dux Lotharingiae potiſſimum adſpirauerat, iure quodam, ut ipſe credo, poſtliminii. In *principum* collegio illos loco non ceſſuros eſſe, qui oriundi ſint ex *gente* electorali. Neutrubi igitur uiam patere, qua Lotharingiae dux recipi poſſet in conſortio ordinum imperii. Quapropter optima conſilia ſucceſſu fuiſſe deſtituta. §. I.

CAP. II.

DE

RECENTISSIMIS GALLORVM IN LOTHARINGIAM POSTVLATIONIBVS.

§. 1. *Quis Galliae Regis praetextus fuerit, A. 1634. et ſaepius deinceps Lotharingiam occupandi?*

§. 2. *Qui A. 1659. in pace demum Pyrenaea reſtituere ducatum promiſerit Gall. Rex? An princeps e carcere tum emiſſus conceſſerit Gallis conſulto Lotharingiam?*

§. 3. *An renunciatio in Lotharingiam, inuitis ſucceſſoribus facta, obliget iure eosdem? Quare oblatam ſibi A. 1679. in Pace Neomag. a Gall. R. Lotharingiam recipere noluerint?*

§. 4. *Quid circa obiectatam duci feloniam, ducatus factam ceſſionem, ceteraque Gallo reſpondere et Germania poſſit, et ſuperſtites hodieque Lotharingiae in Germania ſucceſſores.*

§. I.

PRimo itaque iuris, a Galliae Rege in Lotharingiae ducatum poſtulati, argumento deſtructo: alterum nunc obeſſe uidetur, etiamnunc diſcutiendum. Ceſſionem hic urgent, Galliae regi a Lotharingiae duce factam. Res per totum fere hoc ſeculum et armis et ſcriptis agitata eſt: digna, ut a primis etiamnunc principiis a nobis repetatur. Temperauerant ſibi per aliquot ſecula a Lotharingiae inuaſione Galli (*oo*). Non, quod animus, ſed quod occaſio et uires illis deeſſent. Rerum enim facie mutata, priſtinam, ducatum hunc deuorandi cupiditatem, huius ſeculi initio, in maxima ducum Lotharingiae calamitate manifeſtum fecere. Deſponſauerat ſibi patrui Henrici, Lotharingiae ducis filiam Nicolaeam (*pp*) Carolus III. an. 1621. Haec, quod repudiata eſſet a marito, dotem repetiit, id eſt, totum Lotharingiae ducatum. Denegauit reddere eundem Carolus. Foeminas a Lotharingiae ſucceſſione excludi, aſſeruit (*qq*). Detulit Nicolaea cauſam ad Galliae regem Ludouicum. Gratiſſimum regi negotium. Vt quem, infortunii cauſa perfidiaeque exuerat aliquoties ducatu, eundem, auctis, iudicio Gallorum, criminibus, tandem eo prorſus excluderet (*rr*). Proderit interim tabulam, quam exhibemus, inſpexiſſe.

CAROLVS II.
Lotharing. Dux. n. 1543. m. 1575.

HENRICVS *Dux Lotharingiae n. 1563. m. 1624.*

- NICOLAEA *n. 1608. nupſit* CAROLO III. *1621. repudiata, m. 1657.*
- CLAVDIA *ux.* NICOL. FRANCISC. *m. 1656.*

FRANCISCVS *n. 1571. m. 1632.*

- CAROLVS III. *n. 1603. m. 1675. uxor.* 1. NICOLAEA, 2. BEATRIX *de Cuſſance,* 3. MARIA *Comitiſſa Aſpermont. Sine legit. deceſſit.*
- NICOLAVS FRANCISCVS *Card. ux.* CLAVDIA *m. 1670.*
  - CAROLVS IV. *alias* V. *n. 1643. m. 1690. Vxor.* ELEONORA MARIA, *Ferdinandi III. Imp. filia.*
    - LEOP. IOSEPH. CAROLVS AGAPETH. HIACINTH. *n. 11. Septembr. 1679.*
    - CAROLVS *n. 1680.*
    - FERDIN. *n. 1683.*
    - IOSEPHVS *n. 1685.*

[*oo*] Bel-

§. I. CAP. II. (oo) Bellis nempe inteſtinis atque Anglicanis impediti, manus a Lotharingia cohibuerunt.

(pp) Maſcula prole deſtituebatur HENRICVS *Lotharingiae Dux*: habebat uero filias duas. Primogenitae NICOLAEAE debebatur *ducatus Lotharingiae*, ſi quidem is *ad foeminas* poſſet deuolui: niſi enim hoc eſſet, FRANCISCO HENRICO, ducis fratri, is fuiſſet obuenturus. Huius filius CAROLVS III. cui pater ius ſuum, uiuus conceſſerat, ne, diſputando de iure patris in Lotharingiam, *Heinrico* patruo ſe exoſum redderet, eius filiam *Nicolaeam*, ducatus magis, quam uirginis cauſa, in matrimonium duxit. Conſultius fore arbitratus; ſi, occupato iam ducatu, de iure poſſeſſionis tum demum diſputare inciperet: an ſuo, an uero uxoris nomine eum uſurparet.

(qq) Acritee tum diſputatum eſt, *an maſculina eſſet Lotharingia; an uero ad foeminas quoque poſſet deuolui?* illud pro Carolo III. *I. Iac.* CHIFLETIVS peobauit, qui *Lotharingiam maſculinam* an. 1648. in lucem protulit: hoc uero plures Gallorum, ad defendendam deſtitutae principis cauſam, ſcriptis publicis aſſeruerunt. *Gabr. Barthol.* GRAMONDVS *Lib. XV. p. m.* 670. et *Anonymus*, pari ſcripto pro Lotharingia foeminina in medium producto an. 1640. Quos duos cum refutaſſet CHIFLETIVS, argumenta eius diſcutere annisus eſt *Dan.* BLONDELLVS *in Praef. Apol. Lib. XX. et Genealog. Franc. plen. Aſſert. p.* 260. ſeqq. Maſculinitatem ducatus tribus fulſit fundamentis CHIFLETIVS *l. c* 1] *Salica lege* 2] *ſtatuto imperii* 3] *iure familiari.* Quae quomodo aduerſa pars declinare, exemplis in contrarium productis, conetur, prolixiora ſunt, quam ut a nobis hic repeti poſſint.

(rr) Exemplum eſſe infelicisſimi Principis apud omnem poſteritatem poterit CAROLVS III. Multi ingenium eius incuſant, quod lenitatis arguunt inconſtantiaeque; ſed, dum cauſam mali originemque non, ut par eſt, inquirunt; neque quid perpetua fortunae aduerſitas, quid calamitates, per omnem uitam continuatae, in animis mortalium poſſint, penſi habent: in ſeuitiam atque rapacitatem Gallorum benigniores; iniquiores in afflictisſimi quondam principis manes eſſe uidentur. Egerant tragoediam in Lotharingia per dimidium ſeculum et amplius duo Galliarum reges. Potior perſona erat, ad omne deinde genus calamitatis deiectus CAROLVS: ad quam, ne quid mali deeſſet, etiam illorum offenſam incurrit, qui ei praeſidio eſſe pollicebantur auxilioque. Per capita ibo, ne materia nimium excreſcat. Dum capeſſeret *an.* 1624. *Lotharingiae ducatum* CAROLVS, Imperator, Galliarumque Rex, bello impliciti erant. Non parum utriusque tum intererat; quorſum noſter ſe uerteret dux, cuius regiones inter utrumque interiacebant. Gallus itaque noſtrum in Auſtriacorum partes inclinare praeſentiens [FREIBERG. Germ. perturb. P. IV. p. 31.] an. 1631. quod etiam mortem Caroli ducis matri fertur attuliſſe [THEAT. EVROP. *Tom.* I. *p.* 1046.] imparatum armis minisque adortus eſt; quem etiam tractatibus in oppido VICO, quod a Marſallo, Lotharingiae urbe parum diſtat, *an.* 1631. *menſe Ian. initio*, eo adegit, *ut non ſolum amicitiam Auſtrio-Hiſpanorum eieraret; uerum etiam in fidei pignus Marſallam oppidum regi traderet*, [Tractatus exhibent CHIFLETIVS *Com. Lothar. c. XV. pag.* 61. *Fredr.* LEONARD. *Tom. III. des Traites de paix.*] Non ſufficiebat Galln huc principem adduxiſſe. Cum enim ſtatim poſt IO. BABTISTA GASTO Dux Aurelianenſis regi fratri infenſus, cum duce Lotharingiae amicitiam contraheret, eum arctius adſtringendi occaſionem ſumpſit; atque pactis LIVERDVNENSIBVS *an.* 1632. *d.* 26. *Ian.* factis, *Clermont, Stenay et Iamez urbes, praeter ſuperius conuenta, extorſit* [FREIBERG *German perturb. P. IV. p.* 137. THEATR. EVROP. *T. II. p.* 567. PVFENDORF. *lib. IV. Rer. Suec. p.* 61. ipſos codicillos exhibent CHIFLETIVS *Comm. Lothar. c.* 16. et LEONARD. *Tom III. d. l. p.* 10. *ſeqq.*] Durior haec conditio fuit priori: ſed neque dum animum libertatem recuperandi depoſuit dux, in cuius ſpem *Nanceanam* metropolin *munire* coepit. Quo ipſo *perdidit* urbem. Rex enim eapropter, at quod fratri regio nuptias meditari cum ſorore *Margaretha* crederetur dux [THEATR. EVROP. *Tom. III. p.* 118.] imo etiam nondum ita *amicitiae Auſtriacorum* ualedixiſſet, ne *Suecos*, in finibus Lotharingiae belligerantes, in ſucceſſibus impediret, [THEATR. EVROP. *Tom. III. p.* 86. PVFENDORF. *Rer. Suec. l. V. p.* 110.] Non reſpirare a priſtinis calamitatibus noſtro permiſit: quin potius minis atque *Camerae* ſiue *Metenſis* ſiue *Pariſienſis* decreto, *quod Barrenſem Ducatum ob feudum non recognitum; atque Lotharingiam ob fidem ſaepius uiolatam duci abiudicauit* Regique addixit *d.* 30. *Iul.* 1633. CONTINVATOR *Meterani L. LI p.* 266. THEAT. EVROP. *Tom.* III. *p.* 88. PVFENDORF. *Rer. Suec. lib. V. p.* 116. in tantum terrorem impulit, ut miſerrimae ſortis dux *Cardinalem fratrem ad regem mitteret; qui*, nonniſi conuento, de NANCEIO urbe regi tradenda atque feudo renonando *an.* 1633. *d.* 6. *Decembr. ratihabito* ad fratrem Ducem, infelix nuncius, reuerſus eſt. Tractatus ſuppeditant CHIFLETIVS *Comm. Lothar. c.* 17. *p.* 68. LEONARD. *pag.* 14. *l. c.* THEAT. EVROP. *Tom.* III. *p.* 116. Taeduit exinde principem, libidini Gallorum ſic perpetuo expoſitum uiuere: itaque *abdicato ducatu* fratrique cardinali commiſſo [THEAT. EVROP. *Tom.* III. *pag.* 149. 165.] *an.* 1634 *Auſtriacis ſe prorſus addixit* atque, ſuo ducatu exul, in Germaniam ſe cum ſuis contulit; *rerum*, bello tricennali geſtarum, multitudine nemini ignotus. Verum id Galliae regi multum deſiderata occaſio fuit *ducatum*, quem circumroſerat hactenus, deuorandi SANMARTHANI *Tom.* II. *lib.* XXVI. *p.* 222. CONTIN. *Meterani lib.* LI. *p.* 263. Strenuam exinde operam nauauit in bello tricennali pro Auſtrio-Hiſpanis contra Gallos CAROLVS, quem etiam, ſpe reſtituendae Lotharingiae apud ſe aluerant, fiducia eius *an.* 1635. in PACE PRAGENSI confirmata *Iuſtus* ASTERIVS *de Pacif. Prag. p.* 54. Sed dum in longum haec trahuntur, neque certiora duci ſubinde apparent: contra Galliae regis adminiſter *Richelius*, diſpenſatione, ſuper repudiata uxore et noua *Beatrice* inducta, a Pontifice impetranda [THEAT. EVR. *Tom.* III. p. 203.] aures ducis permulcet; aequisſimarum etiam conditionum ſpe facta, ut in gratiam Galliae regis rediret, allicit ſaepius: *an.* 1641. *relicta Germania*, non tam ad Gallos tranſiit: quam in Galliam Pariſios remeauit. Eae enim tum *conuenticulis* erant, quas propoſuerant, pulchre ſic decepto atque captiuo ueluti, duci; ut nonniſi inuito potuerint extorqueri. Legitur *pactio* haec *an.* 1641. apud CHIFLETIVM *Comm Lothar. c.* 19. *Clientis obſequium* tum Regi ducem exhibuiſſe, Galli triumphant. *Rob. de* GRAVEL. *Plenipot. Gall. Memoriale in cauſa Lothar. d.* 25. *Octobr.* 1670. *Comitiis oblatum quod extat Tom. V. Brachel. Con. p.* 114. et antea SANMARTHANI *Tom.* II. *Gen. Fr.* XXVI. *c.* 6. Aſt quicquid harum pactionum Galli Lotharingis obiiciunt; id ea ratione hi auertunt; quod illa, ad quae captiuum tum principem, mox facti poenitentia ductum, adegerint Galli, agnatos eius obligare nequaquam poſſint. CHIFLETIVS *c.* XI. *d. l. p* 80. Rediens ergo Pariſiis *Carolus* conuenta non tantum deteſtatus eſt, publico eius cauſa ſcripto edito; *ſed etiam ad Auſtrio-Hiſpanorum partes denuo tranſiit.* Duo inde emolumenta ſumſit Gallorum rex [I] Primo enim, nouo hoc fractae fidei praetextu, Lotharingiam ita nunc occupauit, ut in formam prouinciae redactam Galliae innecteret. PRIOLVS *Hiſt. Gall. L.* II. §. 26. *p.* 61. deinde [II] cum et an. 1644. iterum nutare inciperet Carolus LEONHARD. *tom.* III. *p.* 1. adeo exoſum Auſtrio-Hiſpanis ſe reddidit, ut an. 1648 pace Monaſterienſi §. 4 eum excludi tandem permitterent. conf. querela ducis ap. LVNDORP. *Tom.* VI. *L.* III. *c.* 42. PFANN. *L. V. Hiſt. P. p.* 642. *ſeqq.* PVFEND. *L.* XIX. §. 153. *p.* 751.

CAP. II. §. 2. 3.

§. 2. Iacuerat ex hoc tempore in uinculis Gallorum Lotharingia. Hanc, ea facie, ab hoſte Gallo dum princeps recipere detrectat; ab amico ipſe uinctus in Hiſpaniam abducitur an. 1654. [*ss*]. Relucebat deinde an. 1659. in PACE PYRENAEA recipiendi amiſſa ſpes; ſed cum eae pacis conditionis eſſent, ut nihil niſi nomen libertatis CAROLO reſtaret [*tt*]; mentis ſuae fere incompos factus An. 1662. aperte ſeruitutem profiteri maluit; quam, inani liberi principis titulo, in ſeculi opprobrium, diutius uti [*uu*]. Dum uero execratur fortunam poſt, facti poenitet ſimul [*xx*]; unde nouam deinceps occaſionem captauit Gallus, infeliciſſimum principem Lotharingia an. 1670. in perpetuum ſpoliandi [*yy*].

[*ss*] Iniuriarum aſſuetus magis; quam tolerans Carolus, aegerrime, ut par erat, tulit ſe a *Pace Monaſt.* 1648. exeluſum, atque *ad peculiarem* cum Galliae R. *pacificationem* incundam remiſſum eſſe; inſuper habito; quod communem Germaniae rem nummis, milite, maxima denique, qua poterat, ope adiuuaſſet. PFANNE hiſtor. Com. L. II. §. 40. p. 210. ſeqq. Nihil itaque reliquum erat; quam ad Galliae Regis nutum ſpiritum trahere uitamque. Illis omiſſis, quae contra Haſſos uicinosque tentauit (THEAT. EVR. *Tom. V. XVII.*) an. 1652. ſe Hiſpanis in Belgio, ubi degebat, ſuſpectum reddidit amicitiae, cum Gallo, in Hiſpanorum incommoda, condendae (*Gal.* GVALDVS *in hiſtor. Pac. Pyren p.* 66. *ſeqq.*) itaque *capitur apud Bruxellas* ab Hiſpanis Carolus A. 1654. atque in arcem *Antwerpianam* rapitur: hinc tandem in Hiſpaniam *Toletum* nauigio eſt auectus PRIOLVS *L. IX. Rer. Gall.* §. *IX p.* 326. GVALDVS *d. l. p.* 74. 75. *ſeqq.* THEAT. EVR. *Tom.* VII. *p.* 581. ubi ipſi codicilli exhibentur.

[*tt*] Habetur cauſa *Lotharingae amiſſae ducis* inſtrumento PAC. PYREN. a §. 62. *atque* § 74. Quod exhibet Contin. BRACHEL. *T. V. p.* 63. Reſtituitur in ducatum hac pace Carolus: ſed bis fere exceptis: *Medionico* §. 12. *ducatu Barrenſi* §. 63. *dominiie, oppidis, praepoſituris atque agris Stanei, Duni et Iametii atque Comitatu Claremontano* §. 64. in ceteris ad ipſos codicillos lectorem remittimus. Haec ipſa fere ratihabuit *Carolus* 1661. Tractatus exhibent LEONARD. *dans ſon Recueil des traitez de paix Tom. III.* CONTIN. *Brachel. T. V. p.* 73. *conf.* BREVVERVS *L. III. hiſtor. decenn. p.* 296.

[*uu*] Ita eſt: *Carolus Dux an.* 1662. *Regi Galliae Lotharingiae ducatum prorſus conceſſit, ea conditione, ut ipſi certi prouentus relinquerentur; ducesque agnati in amiſſae hereditatis ſolatium ſpem haberent, extincta Borboniorum ſtirpe, Galliae regnum prae omnibus regii ſanguinis principibus aliis conſequendi. Tractatus ſuppeditant Contin.* BRACHEL. *Tom. V. p.* 85. *et* LEONARD. *dans ſon. Recueil des Traites de paix Tom. III. fin..* Quare agnati regis huic pactioni ſtrenue ſe oppoſuiſſe atque contradixiſſe apud PRIOLVM leguntur *L. X.* §. 24. *p. m.* 370.

[*xx*] Et frater ducis Nic FRANCISCVS cum filio, quem habebat, CAROLO, et ceteri agnati his pactionibus in ſui detrimentum initis offenſi, *una uoce omnes reclamarunt.* Ipſum etiam pactorem conditionis poenituit. Diſcedit ergo, rege inſalutato Pariſiis, atque per literas, ad cancellarium ſcriptas, pactionem reſcindit, cauſam addens, *ſe iis NB. ea nominatim conditione ſubſcripſiſſe, ut agnati, quos nunquam conſenſuros ſciuerit, ratihabeant.* *Henricus* BREVVERVS *Hiſtor. decenn. l. III. c* 9. *p.* 297. Qui cum tractatibus ſe nunc opponant, ſe et uoto ſuo ſolui et irritum reddi, quiequid conueniſſet AIMHOF. *Geneal. Fam. Gall. p* 84. *et la Vie de Charles V. Duc de Lorraine Liv.* 1. *p.* 91. *ſeqq.* Ad haec Galliae R. ita ſe geſſit, ne ad extrema cum principe deſcenderet. Conſultius ei fuit, nouis tractatibus *An.* 1663. *d. ult. Aug.* ducem ita adſtringere, (leguntur tractatus apud LEONARD. *d. l. d. III. f.*) ut commodiori eundem occaſione peſſundaret LA VIE *Charles V. liv. II. p.* 125. Ex hoc tempore Gallo nihil prius fuit; quam tolerare principem in Lotharingia: agnatos uero et CAR. V. maxime *a partibus Auſtriorum matrimonio, pollicitationibus, minis etiam atque modis quibuscunque aliis ad ſe trahere;* irrito tamem conatu. Quae interim Lotharingi intra hoc tempus contra Turcas (*Anon. in Mercur. Germ p.* 877.) *in Wildſangiatu contra* PALATINVM (*Theatr. Europ. T. X. p* 458.) et pro Moguntia quoq; in cauſa *Erfurtenſi* (*Henr.* BREVVER. *L. III. hiſt. decenn. c.* 4. *p.* 212.) egerint, dicere nihil attinet.

(*yy*) Id erat, quod Galliarum rex, cum noſtrum Lotharingia 1670. ultimo exueret excluderetque (hiſtoriam uide in THEAT. EVROP. *T. X. p.* 346. LA VIE *de Charles V. L. II. p.* 170 et ante omnes in H. BREVVERO *hiſtor. decenn. L. III. c.* 9. *p.* 300. *Petr.* VALCKENIER *P. II. p.* 78.), ei obiectauit: *ab an.* 1663. *ad definitum modo tempus ducem datae fidei atque tractatuum oblitum eſſe: ciues eam ac ſubditos triam Epiſcopatuum, tributorum nimietate, afflixiſſe; inſignia regia locis, ubi uel exſculpta fuerint uel picta fregiſſe ac dehoneſtaſſe; terminos ducatus et ſuſtuliſſe et promouiſſe; crimina tandem criminibus in regem Chriſtianiſſim. auxiſſe, uideatur. Rob. de Gravel. Plenip. Gall. ſcriptum, an.* 1670. in hac cauſa pro rege ſuo in *Comitiis Ratisb.* exhibitum, quod in *contin.* BRACH. extat *Tom. V. p.* 141. cum aliud eod. anno, pro duce Lotharingiae, eius delegatus *Ioh. a.* MONNET *Remenberg.* in iisdem Comitiis *protuliſſet*, quod apud *eundem* extat. *Tom. V. p.* 107. Lotharingia itaque extorris CAROLVS Coloniam ſe contulit et publicae rei curis ſolutus ſacris uacauit; ut uel ea cauſa Pontificem moueret aliosque, quo ſibi in deſperatiſſima cauſa ſubuenirent (H. BREWERVS *L. III. c.* 9. *p.* 303.). Sed cum omnis fere conciliandi Gallum prorſus expiraſſet ſpes (VALCKENIER *P. II. p.* 78. *et P. IV. p.* 525.) eo maiores cauſas habuit CAROL. ut *decennali foedere* 1673. *Kal. Iul. Hagae Com.* concluſo, Hiſpanis atque Germanis contra Galliae regem operam ſuam addiceret. (Verba foederis exhibet BRACHEL. *Contin. P. VII. p. I. et* VALCKENIER *tract. publ. p.* 103. *n.* 88.) Ex quo tempore ſtrenuam in iſto bello foederatis operam nauauit. (VALCKENIER P. VI. p. 448. ubi etiam Caroli imago exhibetur) donec anno 1675. d. 18. Sept. et uitae et calamitatis, per 40. annos continuatae, finem faceret.

§. 3. Poſtquam uero in exilio obiiſſet anno 1675. Carolus noſter; fratris filius CAROLVS LEOPOLDVS, quem alii Vtum dicere malunt, ducatum, hereditario iure ad ſeſe deuolutum, a Galliarum Rege ſerio et ſaepius repetiit [zz]. Nihil tamen identidem intenſae ab eo querelae profecerant: usque dum an. 1679. in PACE NEOMAGIENSI rex Galliae reſtitutionem ducatus polliceretur (*aaa*). Aſt uero ſub duriſſima et ſeruituti proxima lege cum accipere, iuſtiſſimis de cauſis, recuſaret Carolus (*bbb*); ducatu deinceps quoque caruit addixitque ſe cum ſuis partibus Auſtriacorum de familiaque Caeſarea optime meritus eſt, usque dum mortem obiret an. 1690. (*ccc*). Quod parentis exemplum filii heredes adhucdum glorioſe imitantur. (*ddd*).

(zz) Di-

CAP. II. §. 3. 4.

[zz] Dixit enim Carolus V. quae patruus peccauerit A, ipſi nullo iure tribui: neque huius conuenta obligare illum poſſe; qui eis nunquam fuerit aſſenſus (LA VIE *de Charles V. liv.* III. *p.* 202. *ſq.* 231. *ſq.*) Libellos, quos inde ab an. 1676. usque ad an. 1679. in pacificatione Neomagenſi eius cauſa edi atque paciſcentibus exhiberi curauit ceteraque huc facientia ſuppedirant *Actes et memoires des Negotiations de la paix de Nimegue a Amſterd.* 1679. quatuor *Tom. in* 12. *edit. Tom.* I. *p.* 97. 100. 454. *Tom. II. p.* 135. 139. 151. 155. 160. 177. 185. *Tom. III. p.* 95. 532. *Io.* SAVTER. eadem fere in uernaculam noſtram tranſtulit *Lipſ.* 1680. 4. *ed.* Pertinent *huc P. I p.* 126. 287. *P. II.* B *p.* 69. 82. 98. 113. 231.

[*aaa*] Vid. *art. XII. inſtr. P. usque ad XXII.* Prolixiora haec ſunt, quam ut hic poſſint transſcribi. Summa eo recidit: *reſtituatur dux in ducatum, ſed in conditionibus.* §. *XII. urbs Nanceium cum ſuo banno maneat coronae Galliae* §. *XIII. quatuor in quatuor plagas mundi uiae, ſingulis dimidiatam Lotharingiae leucam latis, Corona Galliae ſibi deſignet ab urbe Nanceio* (ne ſcil. ducatus obeſſe regi uel in Germaniam uel in Belgium irrumpenti queat) §. *XIV. in Regiones quas dictae uiae complectuntur, renunciet dux* §. *XV. urbs et praefectura Longouicenſis regi concedantur* C §. *XVI. Rex Galliae urbem Tullenſem duci concedit* §. *XVII. qua conceſſionem Nanceii compenſare uult* §. *XVIII. Ius nominandi Epiſcopum Tullenſem Pontifici concedit Rex; ad quem dux recurrat. XIX. Dux nihil muret. XX. Latas a Gall. R. hactenus in Lotharingia ſententias abrogare non liceat duci XXI. Rex duci Archiuum Nanceio ablatum reſtituat XXII.*

[*bbb*] Non opus eſt cauſam addere, cum duriſſimae ducatus reddendi conditiones recitatae ſint.

A Legi tamen PVFENDORFIVS poteſt *L. XVII. Rer Brandenb. p.* 1295 § 15. qui etiam *L. XVI. p.* 1209. § 35. recte dicit: *non integrum fore his tractatibus duci uel leporem uenari, quin unam ex regionibus a mus a Gallo poſtulatis attingat* conf. *eiusd. L. XVII.* § 38. *p.* 1319.

[*ccc*] Maximam fortitudinis, in Turcico inprimis bello pro Germaniae ac Chriſtianorum communi ſalute a CAROLO hoc noſtro adhibitae, gloriam futura ſecula celebrabunt. Summatim res ab eo pace belloque geſtas AVCTOR *uitae Caroli V.* Ducis Lothar. Anonymus deſcripſit Gallico idiomate hactenus a nobis laudatus *edit Amſterd.* 1691. 12. Neque dubium eſt, quin felicius res noſtrae ad Rhenum contra Germ. hoſtem. cecidiſſent; niſi eripuiſſent eum fata in maximis rerum conatibus an. 1690. d. 18. April.

[*ddd*] Vnica nunc ſuperſtiti filio LEOPOLDO IOSEPHO ſeptendecim annos nato, ſpes in Imperatore eſt, qui ex ſorore nepotem cum Auguſtisſimo Rom. Rege Ioſepho filio ad optima quaeque in Aula Caeſarea paſſus eſt educari. Formidarunt quoque potentiam iude Auſtriacorum Galli, ut an. 1694. per Comitem *d' Auaux uniuerſam Lotharingiam ſuo reſtituere heredi pollicerentur,* quatuor tantum urbibus *Saar Louis, Bitſch, Homburg,* et *Long exceptis.* Nunc uero cum reliquerit *Sabaudus* foederatorum partes, aliique nutare ſocii credantur, reuocat oblata Gallus; atque non niſi conditionibus in pace *Neomagienſi expreſſis* reddere Lotharingiam uult. In quas neque conſentiet imperium, cuius tutelae ſe an. 1690. literis, quas VITRIARIVS exhibet *L.* 1. *t.* 16. *p.* 457. comiſit: neque eas filii accipient, quas parens nullo non tempore eierauit.

§. 4. Euolutis ita Lotharingicae tragoediae annalibus, nihil porro negotii faceſſet; poſtulata Gallorum in hunc ducatum iura ex ſuis etiamnunc fundamentis euertere. Perfidiae h. e. FELONIAE crimen cum infelicisſimo principi obiiciunt (*eee*); facile ad reſpondendum eſt: obiectatum hoc crimen ab illo tantum in Galliae regem committi poſſe, qui clientelari ei obſequio ſubiectus ſit (*fff*): ita uero nunquam Lotharingiae duces Galliae regibus obnoxios fuiſſe, diximus (*ggg*). Sane quod ipſam LOTHARINGIAM attinet, nec ipſi adeo impudentes ſunt Galli: ut hanc eo modo ſibi aſſerere conentur, (*hhh*): de ſolo BARRENSI ducatu lis fuerat. Sed hunc etiam uirorum eruditorum plurimi ita de iuribus Gallorum exemerunt, ſuisque ducibus uindicarunt; ut, quin omnis dubitatio compoſita ſit, nihil obſtet, quam acerrima Gallorum habendi cupido (*iii*). Quod uero ad pactiones ceſſionesque CAROLI INFELICIS prouocant Galli; illud ad hodie ſuperſtites duces nihil attinet. Hi enim, tantum abeſt, ut in conuentiones eiusmodi conſenſerint unquam; ut potius publice priuatimque contradixiſſe eosdem, et, quantum penes ipſos fuit, repugnaſſe, orbi conſtet uniuerſo (*kkk*). Taceo, pactorum tabulas agnatorum omnium conſenſum praecepiſſe et imperaſſe (*lll*). Noſtri non minus imperii approbationem iure meritoque requiſierunt (*mmm*). Vt adeo principibus aeterna in Lotharingiam auctoritas ſit; qua tamen etiamnum uiuunt extorres.

[*eee*] Ita *Rob. de* GRAVEL *plenipot. Reg. Gall.* D conſer. etiam quae *Nic.* VERNVLAEVS *diſc. II. de cauſ. belli Lothar. p.* 20. exercitii loco ex hoc fonte perorat. Id uero erat; quod in imperium, Auſtriacos item et Hiſpanos, gentes Galliae tot ſeculis exoſas, eum uidimus inclinaſſe ac propendiſſe.

[*fff*] Alias enim eiusdem abſurditatis eſt; ac ſi Ruſſorum principem imperator noſter criminis feloniae poſtulare nunc uellet; eo, quod noluerit olim cauſam eius contra Turcas adiuuare. Sane *perfidus* eſſe nequit; qui *fidus* eſſe non tenetur.

[*ggg*] Nulla ſane uel ſpecie ueritatis id aliquis E aſſeret: niſi ex ueteri hiſtoria recoquere argumenta uellet, quae ſupra diluimus.

[*hhh*] Si fabulas illorum exceperis ſuperius confotatas. Ipſe GRAVELLVS *p.* 104. in oratione an. 1670. in Comitiis exhibita (quam *contin. Brachel. P. V. exhibet*) id iuris relinquere uidetur ducibus: *dominus,* inquit, *ducem tanquam abſolutum et independentem ad tractatus non teneri* et quae ſequuntur.

[*iii*] Ita quidem ſuae hic cauſae fidunt Galli, ut *Rob. de* GRAVEL *memoriali an.* 1670. in comitiis exhibito p. 104. haec uerba inſeruerit: *quis eſt in conuentu hoc, qui ducatum Barrenſem indubitatum coronae Galliae feudum eſſe neſciat? Id quod deinde exemplo* comprobare uult, quo Carolum infelicem an. 1641. clientelare munus regi dicit praeſtitiſſe. Etiam ex hiſtoria hunc ducatum Galliae uindicare conatus eſt *Dan.* BLONDELLVS *tr. Barrum Campano Francicum* dicto *Amſtel.* 1652. recuſo Verum imperio iam aſſeruerat ducatum Barrenſem *I. I.* CHIFLETIVS *Com. Lothar. an.* 1649. *Antwerp. fol. edito.* Vtriusque uero argumenta ſub examen reuocauit atque pro Germania noſtra ex inſtituto proſecutus eſt *H.* CONRINGIVS *L. I. de Fin. imp. c. VII.* §. 6. *p.* 37. *ſeqq. L. II.* §. 3. *p.* 418. *ſeqq.* Non negant itaque ingenui ſcriptores aliquid Barrenſis do-

CAP. II. catus, inCampania ſitum, ei aeque ac regi ſubiectum eſſe. Verum,nti haec non niſi pauca quaedam praedia ſunt, ita reliqua ducatus pars ad imperium noſtrum, eodem, quo ipſa Lotbaringia, iure pertinet. Demus itaque *perfidum* Gallo factum eſſe Carolum infelicem; demus *obſequium* ei clientelare etiam Pariſiiis, ut maiores eius praſtitiſſe, nihil hoc cauſae noſtrae detrahet. Vti enim hoc genus homagii *ad quaedam tantum Barrenſis* ducatus reſpicit: ita felonia (quamuis plura hic etiam in contrarium ex CHIFLETIO, VERNVLAEO, libris modo citatis, afferre poſſimus) non extra hos fines potuit committi; neque poena uberius extendi.

(*kkk*) Proteſtationem a Nic. FRANCISCO Caroli infelicis fratre factam exhibet CHIFLETIVS *c. XX. Com. Lothar. p.* 80. *ſeqq.* quomodo CAROLVS V. eius filius ac heres poſt ſe geſſerit uel ex ANONYMO eius *uitae* autore *lib.* III. in primis ſatis ſuperque conſtat. Quambis enim Gallorum rex et *Nemoroſiae Principis matrimonio et Bituricenſis ducatus aliorumque redituum ſpe, adoptione etiam in regiam ſtirpem pectus eius emollire aliquantum, atque ut ſubſcriberet ceſſioni, permouere uoluerit;* nunquam tamen in tanta CAROLI V. conſtantia, id potuit obtinere. Conf. etiam IMHOF. *Gen. Franc. Tab. Lothar. III. p.* 84.

(*lll*) Non fruſtra tantis artibus Galliae Rex CAROLVM V. heredem in pactionis huius conſenſum trahere quaeſiuit. Non enim requirebatur

A is iure tantum, quod feuda alienari nequeant diſſentientibus agnatis; ſed etiam ipſius Caroli infelicis *ſubſcriptio* et pollicitatio talis erat: *ſi eam agnati, quos id nunquam facturos eſſe ſciuerat, rati haberent.* (H BREVVERVS *hiſt. decenn. L. III. c.* 9. *p.* 297.) Conditionata igitur ſubſcriptio fuit, quae nihil, ut cum ſcholis loquar, ponit in eſſe. §. 4.

(*mmm*) Feuda Imperialia, nonniſi Imperii conſenſu alienari poſſe, quis neſcit? Aſt dicis *an.* 1542. per *tractatum* ſuperius laudatum Lotharingiam nexu beneficiario et clientelari ab Imperio ſolutam eſſe? Verum eſt: ſed in tantum, non in toB tum, ut ſcholae aiunt. Nihil enim in iſtis priuilegiis de *alienatione;* potius *amicus imperii eſſe* iubetur tenetur que ad tributa ſeruitiaque in S. R. I. matricula ſigillatim ad notata. Cui legi addictus permanſit Lotharingus etiam poſt factam einsd emancipationem. Ceterum Germaniae intereſt, coniunctam ſibi aliquo tantum nexu habere Lotharingiam; magis refert, duces a Galliae Regum nimia coniunctione abſtrahi; maximum uero eſt, Galliae Lotharingiam non prorſus innecti. Ex qua ſcilicet aditus rapaciſſimo hoſti in *Belgium, Palatinatum, Alſatiam* atque *interiora Germaniae loca*
C quaeque pateſcit. Agite igitur cauſam hic noſtram nunc tandem Germani! illud cogitate in cuius manibus claues relinquitis: eidem theſauros occluſos uelle, in politicis [illegible], remque e ſcholis prudentum exploſam eſſe.

OPVSCVLVM V.

ACADEMIA, VILLA PLATONIS, CVM NOVA HALLENSIVM

collata anno 1695. menſe Ianuario.

BONO CVM DEO!

Occaſio thematis, nouae academiae auſpicium.

DVm in hac noua Muſarum palaeſtra primum *(a)* decerto; ingenii mei uires in iis potiſſimum exercendas eſſe exiſtimaui, quae nouo conuenirent inſtituto, ſuaque ſe lecturis gratia facilius commendarent. Ecquis enim eruditorum eſt? qui uel ſolum Academiae uetuſtiſſimum nomen in ſummis non habeat deliciis: quique primam eius ultimamque non noſſe originem ſolum; ſed omnia quoque penitius ſcire, in re, tot ſeculorum interuallis celebratiſſima, percupiat, ſi uiuam imaginem inprimis *ueteris* illius *Academiae*, in *noua Halenſium* conſpici, mecum intellexerit. Ita aeternas Sereniſſimo Principi ac electori FRIDERICO TERTIO Sapienti, Pio ac Forti, cum futura poſteritate gratias debebimus. Qui, dum locum hunc nobiliſſimum pariter ac amoeniſſimum, quo uel ipſa natura eum aptauit, eo et ipſe deſtinauit, diuino plane, digniſſimoque tanto Principe conſilio: neque literis ſolum, ſed aliis quoque artibus, ad corporis facientibus dexteritatem, inſtruxit; eam clementiae

(*a*) Erat haec *diſſertatio* ordine tertia, quae audita eſt in noua Halenſi. Nam ſub exitum anni 1692. auctor, Viteberga relicta, in comitatu b. m. *Strykii* petiit Halam. Ibique docere primus inſtituit litteras humaniores et hiſtoriam.

CAP. I. mentiae eſt laudem promeritus, quam uenturus demum Orbis ſummam maximamque dicet. Omni uero eruditae iuuentuti gratulabimur tandem; quae ſuas hic Athenas et inuenit et frequentat, ad inuidiam usque maiori cum incremento, ſub tantis literarum heroibus, oriundas. §. I.

CAPVT I.

DE

ACADEMIAE DIVERSIS ETYMOLOGIIS.

§. I.

SEd ad inſtitutum ut ueniamus, primae Academiae primum inibimus rationes. Erat haec uilla Attica, ab Academo heroe ſic dicta, qui eam primus nobilitauit (*a*). Cuius nomen, cum in ſcriptura uariet, ipſa uilla, denominata ab eo, alias atque alias eſt literas ſortita. Ab Hecademo enim Hecademia, et, ſpiritu quandoque omiſſo, Ecademia; mox ab Echemo, Echedemia, et Echemedia, aut alio modo a Graecis auctoribus ſcriptum eſſe inuenimus (*b*). Apud quos etiam penultima uariat, quando per ει occurrit; quae lis poetarum eſt. Claudianus equidem cum aliis, uulgarem modum tenentibus, eam corripit; ſed contra producit Cicero; qui ad ει reſpicit. An uero eandem ſcripturam ARISTOPHANES ſequatur; quod Voſſius uult, et Hofmannus cum eo, ualde dubito. Ipſe enim Ἀκαδημίαν in Nubibus ſcribit, et ita pariter Scholiaſtes (*c*). Hi tamen omnes in re ipſa optime conueniunt, ut adeo illi hic attendendi non ſint, qui uocabulo alias atque alias origines quaerunt et uel *Cadmo* eas tribuunt, literarum, ut creditur,

Academiae etymon.

Qui olim Hecademia, Ecademia, Echemedia?

Quantitas in poeſi.

Notatus Voſſius.

Spartae origines a Cadmo.

Z 3

Academia unde dicta?

(*a*) Sua nunc ſerie Graecos ſcriptores audiamus, ut, quam uno hic omnes ore loquantur, conſtet. Et DIOGENES LAERTIVS quidem *Lib. III. in Vita Platonis, ſegm.* VII. *p.* 169. edit. *Menagii* 1692. Eupolis, ac Timonis, uetuſtiſſimorum ſcriptorum in hanc rem teſtimonia profert, ipſeque addit: Ἀκαδημία ἐστὶ γυμνάσιον ἀπό τινος ἥρωος ὀνομασθὲν Ἀκαδήμου. *Academia Gymnaſium eſt, a quodam heroe Academo ſic dictum.* Nec aliter in *Atticis* PAVSANIAS *p.* 54 §. 1. *edit. Sylburg. ap. Wech.* 1613. Ἀκαδημία χωρίον ποτὲ ἀνδρὸς ἰδιώτου. *Academia priuati hominis olim ager.* et STEPHANVS *de Vrbibus*, ubi de Academia agit, inquit: Ἀκαδημία κέκληται ἀπὸ Ἀκαδήμου. *Academia dicta ab Academo eſt.* Idem et HESYCHIVS habet, *p.* 46. *edit. Schreuelii Lugd.* 1668. Ἀκαδημία γυμνάσιον Ἀθήνησιν ἀπὸ Ἀκαδήμου ἀναθέντος. Et iisdem, qua *Laertius*, uerbis SVIDAS ſub *h. u.* Ἀκαδημία ἀπό τινος Ἀκαδήμου ἥρωος ὀνομασθέν.

Scripturae diuerſitas.

(*b*) Quod uero diuerſimode ſcribatur haec uox, apertiſſime omnium PLVTARCHVS in *Theſeo p.* 15. *D. edit. Xilund.* 1620. indicat, dum dicit; ἀπ᾽ Ἐχέμου Ἐχεδημίαν προσαγορευθῆναι, τὴν νῦν Ἀκαδημίαν *ab Echemo Echedemiam dictum eſſe, quae nunc Academia.* Quem LAERTIVS ſequitur *d. l.* πρότερον διὰ τοῦ Ε Ἑκαδημία ἐκαλεῖτο. *ante enim per E Hecademia dicebatur.* Et STEPHANVS *l. c.* γράφεται δὲ διὰ τοῦ Ε Ἑκαδήμεια καὶ ἡ πλείων χρῆσις οὕτως. *Scribitur autem per ε Ecademia, ſic crebrior uſus obtinet.* Quod ipſum et HESYCHIVS p. 405. animaduertit: Ἐχεδημία, ἡ νῦν Ἀκαδημία καλουμένη. SVIDAS uero uerba Laertii denuo retinet: Ἀκαδημία, πρότερον δὲ διὰ τοῦ Ε Ἑκαδημία ἐκαλεῖτο, et idem mox addit: καὶ οὐδετέρως Ἀκαδήμειον. *Ariſtophanis* SCHOLIASTES in Nubib. *p.* 110. *edit Froben.* 1547. ait: Ἀκαδημία, ἦν γὰρ γυμνάσιον ἀπὸ Ἑκαδήμου τινός. Imo, APPIANO teſte, *in Mithrid.* ἐχεμήδιον quoque uillam hanc appellarunt, ab ἐχέμου. Quorſum confer diligentiſſimum hominem *Claud.* DAVSQVIVM *in Antiqui Nouique Latii Orthographica, Volum. II. Tract. V. p.* 116. *edit. Tornac.* 1632.

Proſodiae rationes.

(*c*) TVLLII locus, ubi penultimam in Academia extendit *lib. I. de Diuin. p.* 165. habetur. *Inque Academia umbrifera, nitidoque Lyceo, Fuderunt claras foecundi pectoris artes.* Idem et LAVREA facit, Ciceronis libertus, *in Epigrammate* apud *Plinium* ſeruato, *lib. XXXI. c. I. p.* 744. edit. *Dalechampii*: *Atque Academiae celebratam nomine uillam.* Claudianus uero *in Mall. Theod. Conſulat. p.* 5. *verſ.* 95. *edit. Barth.* breuiat: *In Latium ſpretis Academia migrat Athenis.* Et ad hoc dubium MICYLLVS *lib. II de re met Ptolem.* HISPANIOLVS *de Licent. Vet. Poet. p.* 180 BECM. *de Cauſ. LL. p.* 149. VOSSIVS *in Etym.* et HOFMANNVS *in Lexico Vniverſ.* Omnes eodem modo reſpondent, e diuerſa ſcribendi ratione id ortum eſſe exiſtimantes. Neque ſentire uel ego aliter poſſum, modo, apud quos per ει Ἀκαδήμεια legatur, conſtet. *Voſſius Ariſtophanem* nominat; ſed nominat, non enim locum addit, in quo hoc ipſum habeatur. Quod etiam *Hofmannus* negligit, qui eius hic premit ueſtigia. Ego in ARISTOPHANE nihil inuenio, dubito, an inuenerint illi. Locus enim in *Nub. p.* 110. edit. *Frob.* 1547. *fol.* minus huc pertinet; cum Ἀκαδημία ibi legatur, et eodem plane modo apud *Scholiaſtem.* SVIDAM uero recte HOFMANNVS *d. l.* citat, dum Ἀκαδήμειον οὐδετέρως ſcribi indicat, uti mox diximus in not. praecedenti. Quod idem, ante eum STEPHANVS *d. l.* aliquoties repetit: Ἑκαδήμεια, ἢ Ἀκαδήμεια ἀπὸ Ἀκαδήμου et hoc ipſum melius fieri, licet infrequentius, ad analogiam, τοῦ Ἀχιλλείου, Ἀπολλωνίου, monet DAVSQVIVS lib. ſupra citato. *Voſſii* uero cenſurae *Becmannum* ſubiicio, quod addat l. c. *Ad Ciceronem quod attinet; is produxit, ut apud nos nunc ſolet φιλοσοφία, propter accentum Graecum.* Sed Comites tamen ille Clariſſ. Viros habet, et Excellentiſſimum quidem in hac arte TAVBMANNVM *in Curcul. Plaut. A.* 1. Sc 1. v. 2. quando ait: *In Graecis nominibus non quantitatem, ſed accentum ſpectabant: quia, ut etiam notat Seruius* in lib. de Accentibus, *Latini eundem accentum quem Graeci habent, efferunt in Graecis nominibus.* Sed uero, ſi *Seruius* id de notulis et ſignis Grammaticorum intelligit, eodem errore ducitur. In ea enim haereſi perſiſto, Graecos, ſeculis ante Chriſtum Natum, non adſcripſiſſe accentus. Qui ergo imitari eos Tullius aliique aureae aetatis potuerunt. Quod paradoxon ante me Viri in omni literatura

CAP. I. *medela.* *ornata.* §. I.

tur, inuentori: (*d*) uel ab ἄκος et δῆμος, quaſi medelam populi dicas; uel ἀγὴ τῶν δήμων, et congregatio familiarum ſit, uel etiam ἀκή, cum hominum ibi ingenia acuantur; uel denique παρὰ τὸ κάζειν ab ornando, ſeu lauando, iuuenes nempe certos ſtudiorum gradus adeptos, nomen deducunt, ingenii magis luſu, quam genuino rei firmamento. (*e*)

ratura Clariſſimi defenderunt; *Iſaac* VOSSIVS de Poematum cantu, et uiribus Rhythmi p. 15. *Henr. Chriſt.* HENNINIVS *in* ΕΛΛΗΝ. ΟΡΘ. edit. *Traiect.* 1684. *Ioh. Dan.* MAIOR de *Nummis Graece Inſcript. Kiliae* 1685. cui denuo addi DAVSQVIVS meretur *p.* 143. *ſq de Latinis Accentibus. l. c.* Quid uero de *Prudentio*, et aliis, qui ſequioribus temporibus uixerunt, Poetis hic ſentiam, in *Diſſertatione* 1692. *Vitembergae de Prudentio* habita, ſatis expoſui.

Falſae origines, a Cadmo. (*d*) Quid fabularum Graeci Scriptores de Cadmo ſuo, quem primum litterarum et omnis tandem humanitatis inuentorem crediderunt, commenti paſſim fuerint; dicere nunc non eſt. Varia ipſe de eo *Franciſc.* IVNIVS affert, *lib. de Acad. c. l.* Illud ſaltem hoc loco in quaeſtionem uenit, an negligere tot fide digniſſimos Scriptores debeamus, et nouis Iunii coniecturis inhaerere? qui, quod hactenus citati auctores *Academo* tribuunt, ipſe *Cadmo* ſuo uendicare uult. Ita enim ex καδμεία ſiue καδμία, 'Ακαδημία aut 'Εκαδημία factum eſſe, exiſtimat, Atticiſmo non adeo infrequenti. Cum proſtheſis et in aliis uocibus ab iisdem ſit facta, qui pro στάχυς, ἄσταχυς, pro σταφὶς, ἀσταφὶς dixerunt; uti uidere apud SCHMIDIVM eſt, *Tractatu de Dialectis Graecorum, c.* 1. *a.* 25. *p.* 13. Confer. BECMANNVS *de Orig. LL. p.* 152. Verum laudati hactenus auctores, et mira eorum hic harmonia, maiorem longe apud me fidem merentur; quam ut a ſua ſententia, ad noui hominis coniecturas tranſcendendum eſſe exiſtimem.

Ab ἄκος. (*e*) Ne uel hic lectori deſimus, in leues etiam auctorum alluſiunculas inquirere, non pigebit. BECMANNI uero miror, quae *p.* 149. habet *l. c.* *Academia, ab ἄκος et δῆμος: quaſi medela publica ſiue populi.* *Ab ἀγή.* *Aliis dicitur quaſi ἀγὴ ἢ ἄγυρις τῶν δήμων, ut ſit congregatio aut conuentus tribuum, et familiarum.* Quod ipſum GIESENIVS quoque monet *Tractatu de Iure et Regimine Academiarum*

A *Diſput. II.* §. 11. *p.* 19. *Plerique opinantur Academiam dictam eſſe, quod ſit ἄκος τῶν δήμων remedium populi, ſeu publica medicina aduerſus ignorantiam.* Quam in ſententiam et MIDDENDORPIVM *lib. I. de Acad. p.* 3. *Matth.* STEPHANVM *lib.* 3. *de Iurisd. part.* 2. *de Acad. cap.* 1. *a.* 14. LANSIVM *de Academ. lit. D.* adducit, bene tamen addit: *Explicatio conueniens eſt, ſi modo ipſa uocis deriuatio.* Hanc uero falſam eſſe mox conuincemus. Quibus non meliores alii ſunt apud HOFMANNVM *in Lexic. Vniuerſ. Tom. I ſub h. u.* qui ad, ἀκή acies, et δῆμος, populus alludunt; eo, quod in Academia hominum ingenia acuerentur. *Ab, ἀκή.* B At ultimi patrocinium apud HESYCHIVM ſe inueniſſe arbitrantur, qui *A, κάζειν* ita ait, *l. c.* 'Ακαδημία, λουτρὸν, ἢ πόλις. hinc STEPHANVS *in Theſauro* ſub *h. u.* edit. *Pariſ.* 1543. Academia, *uerti poteſt lauacrum, aut ciuitas*, et in haec uerba FORI quoque ROMANI auctor iurat ſub h. u. ALSTEDIVS *item in Curſus Philoſ. Encyclopaedia lib.* XIX. *c.* II. *p.* 2680. *edit. Herborn. Naſſou.* 1620. 'Ακαδημίαν *qui ciuitatem interpretantur, uelut, ἀγὴ τῶν δήμων collectum populum dixerunt. Qui lauacrum, ἢ παρὰ τὸ κάζειν, quod eſt ornare.* Verum HESYCHIVS *d. l.* de uariis ac diuerſis *Aca-* *Heſychius explicatus.* C *demiae* locis ac partibus loquitur, non de eius, ut putant, origine; quam ipſe ἀπὸ 'Ακαδήμου ἀναθέντος deducit. Cum enim haec uilla Ceramicum, Gymnaſium, Lauacrum, et defunctorum tumulos ambitu ſuo terminaret; uenit, ut in uniuerſum omnia haec loca idem nominis ferent, quod infra patebit apertius. Reliqua per ſe cadunt: rarius enim eiusmodi uocabulorum luſus cum hiſtoriae ueritate conſentiunt. Hi ergo magis reiiciendi; quo grauiores ſcriptores contrarium tenent; quoque res ipſa probabilior eſt; ut, quemadmodum a *Ceramo Ceramicus, ſic Academia ab Academo* dicta D ſit. Accedit, quod uilla hoc nomen diu ante habuerit, quam medela populi, aut acies ingenii fieret, atque in illa docerent Philoſophi.

CAPVT II.

DE

ACADEMO NOMINIS AVCTORE.

§. I.

CAP. II. *Quis academus?* *opinio prima* *altera.* §. II.

VErum quis heros ille Academus fuerit, nemo Hiſtoricorum praeter *Plutarchum* definit. Hic enim in Theſeo in eius uitam inquirit, ſibi tamen ipſe non ubique conſtans. Nam eius duplicem ſententiam profert. Alteram illorum, qui Helenam a Theſeo raptam Aphidnis abdi Academum prodidiſſe exiſtimant, propterea que tantam eſſe apud quemuis famam promeritum: (*a*) eorum alteram, qui cum Dicaearcho eo inclinant, ac ſi Echemus cum Maratho Tyndaridas in eandem regionem, ex Arcadia bellum eſſet ſequutus; iisdemque pugnans feliciter, eam ſui nominis conſequutus eſſet celebritatem; (*b*) ut uiuus a ſuis ſit inter Deos relatus (*c*). §. II.

Academus quis? (*a*) Verba PLVTARCHI, grauiſſimi Hiſtorici, E haec ſunt, *p.* 15. *in Theſeo, D.* φράζει δὲ αὐτοῖς 'Ακάδημος ἠσθημένος, ᾗ δή ποι τρόπῳ, τὴν ἐν 'Αφίδναις κρύψιν αὐτῆς. *Verum aperit eis Academus, haud ſcio qua ratione odoratus, Aphidnis* Helenam ab *Theſeo raptam abdi.* Quod idem *Lud.* VIVES repetit eruditiſſimis in *Auguſtin. de Ciuitat. DEI* animaduerſionibus *lib.* VIII. *c.* XII. *p.* 766. *Fuit Academus Vir, qui Tyndaridis indicauit Helenam a Theſeo raptam Aphidnis occultari.* Eandem rem ZWINGERVS *in Theatr. uitae hum. p.* 153. 3295. 3355. 3663. paulo copioſius recenſet.

Alia de Academo ſententia. (*b*) E Dicaearcho uero haec affert PLVTARCHVS *l. c.* Ὁ δὲ Δικαίαρχος Ἔχεμον φησὶ, καὶ Μάραθον συστρατευσάντων τότε τοῖς Τυνδαρίδαις ἐξ 'Αρκαδίας, ἀφ' οὗ μὲν Ἐχεδημίαν προσαγορευθῆναι, τὴν νῦν 'Ακαδημίαν. *Dicaearchus uero tradit, quum Echemus et Marathus Tyndaridas ex Arcadia eſſent ad bellum illud ſequuti, nomen ab illo quaeſiuiſſe Echedemiam, quae nunc Academia.* uid. etiam quae habet *Viues l. c.*

Honores Academo habiti. (*c*) Quantos uero quamque magnos Academo honores ſint habiti, idem PLVTARCH. *l. c.* monet: ὅθεν ἐκείνῳ τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο, καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμβαλόντες εἰς τὴν 'Αττικὴν

CAP. II.

§. II. *Academi gymnaſium.*

§. II. Illud quoque hic moneo, Academum ante Gymnaſium in hac uilla habuiſſe, ſcholam enim literariam, cum Middendorpio non dico, (*d*) quam illa peruenerit ad Platonem. Et hoc inde colligo, quando non literis, ſed fortitudine, ſed militari inter ſuos prudentia eminuiſſe fertur Academus. Quam coniecturam meam Tullius quoque firmat, qui multis ante ſeculis Gymnaſia corporibus exercendis inuenta fuiſſe uult, quam in iis diſputarint Philoſophi (*e*). Quid? quod et Ariſtophanis Scholiaſtes, iam a nobis aliquoties laudatus, idem etiam de Academia dicere uidetur (*f*).

τιμὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες, τῆς Ἀκαδημίας ἀπείχοντο, διὰ τὸν Ἀκάδημον. "Vnde illi honores uiuo habiti ſunt a Tyndaridis; tum Lacedaemonii, qui ſaepius poſtmodum "incurſauerunt Atticam, uniuerſoſque fines perpopulati ſunt, Academia abſtinuerunt, Academi "cauſa. Nec minora de eodem *Eupolis* in *Aſtrateutis* habet *lib.* III. ap. LAERTIVM *ſegm.* VII. *p.* 169. qui ubi de Academo agit, ſubiungit: Καθὰ καὶ Εὔπολις ἐν Ἀστρατεύτοις φησίν. Ἐν εὐσκίοισι δρόμοισιν Ἀκαδήμου θεοῦ. *Sicut et Eupolis in Aſtrateutis* (hoc eſt, ut ALDOBRANDINVS in Laertium monet, *in immunitatibus a militia;* cuius epigrammatis mentio quoque plus ſimplici uice ap. *Athenaeum* fit,) *dicit: In ambulacris Academi umbroſis Dei.* Quorſom et SCHOLIASTAE uerba facere apud Ariſtophanem uidentur. Qui, quod oleis Deo dicatis circumſepta undique Academia fuerit, in *Nubib. p.* 110 innuit: περὶ αὐτὸν δ' ἦσαν αἱ ὄντως ἱεραὶ ἐλαῖαι τοῦ θεοῦ. Quibus ſua etiam VIVES addit, *i. e.* "Quo "circa Academo honor et uiuo a Caſtore ac Polluce "habitus eſt; mortuo a poſteris Lacedaemoniis. "Nam quoties populabundi in Atticum agrum ſunt "ingreſſi, ſemper ab Academia abſtinuerunt, Aca"demi cauſa.

Middendorpii error. (*d*) Satis audacter MIDDENDORPIVS *lib. I. c. t. de Academ. edit. Colon.* 1602. *Academia uero locus fuit, in quo ſcholam Academus inſtituerat.* Neque uero uel ſic erraſſe Middendorpium crederem, cum, quo ſignificatu uox adhibeatur quandoque, *Ioſeph.* SCALIGER doceat in *Epiſt.* ad R. D *Schola erat proprie corpus militum, quod ad caput certum referebatur.* Et G. PANCIROL. *in Theſ. Var. lect. lib. II. c.* 188. *Schola olim quid?* Quocirca recte GIESENIVS *Diſſ.* II. *de Academ.* §. 7. *Multitudo maior ſub uno militantium Schola uocabatur.* Sed uero ludum literarium *Middendorp.* hic intelligere, ſequentia, quae addit, indicant. Horatii enim uerſum laudat, de Schola Pla-

A tonica aſſumendum: *Atque inter Syluas Academi quaerere uerum.* De cuius friuola quorundam interpretum expoſitione inferius agemus. Illud nunc demonſtraturi ſolum; nihil literarum ante Platonem auditum in uilla fuiſſe.

Academia ante Platonem Gymnaſium militare. (*e*) Cum enim tot teſtimoniis ueterum, iiſque probatiſſimis oſtenſum hactenus fuerit, Academum heroem armis multum potuiſſe: quod excoluerit has artes in uilla hac ſua, cum ueritate admodum conſentire exiſtimo. Hoc uero factum tum temporis eſſe non uocabula indicant ſolum, *Gymnaſium, Schola*, et *Palaeſtra* ſingula ab artibus militari- *Ratio ab Academo.* *Vocis ſignificata.*
B bus ad otia literarum tranſlata. De quibus LVCIANVS *Tom. I. de Gymnaſiis p.* 703. edit *Baſil.* 1563 et inter recentiores *I. C.* SCALIGER *lib. I. Poet. cap.* XXII. *p.* 83. *P.* FABER *in Agoniſticon libris.* MERCVRIALIS libro *de re Gymnaſtica*, ac VOSSIVS *de Gymnaſtica* aliique ex inſtituto egerunt: ſed res eo manifeſtior eſt, quo locus CICERONIS illuſtrior. ita uero TVLLIVS *lib. II. de Orat. p.* 350. *edit. Steph.* Craſſum loquentem inducit: *Omnia iſta ego alio modo interpretor, qui primum palaeſtram et ſedes et porticus, etiam ipſos Catule Graecos exercitationis cauſa, non diſputationis inueniſſe arbitror. Nam et* *Teſtimonio Tullii.*
C *ſeculis multis ante Gymnaſia inuenta ſunt, quam in his Philoſophi garrire coeperunt.* Addit MANVTIVS in *Epiſt. Fam. Cic. libr.* IV. *Epiſt.* XII. *p* 212. *Tom. I. edit. Graeu.* 1677. *poſtea placuerunt ea loca Philoſophis, in quibus, de quo uellent ſcientiae genere, diſputarent.*

Ariſtophanis Scholiaſtae. (*f*) Idem hoc, ut Academiae applicem, SCHOLIASTAE Ariſtophanis me mouet auctoritas, qui dum uillae huius mutationes, ac uiciſſitudines, quas diuerſis ſubiit temporibus curate diſtinguit; Gymnaſium ante Academi herois fuiſſe ſcribit, quam ambulacrum fieret Philoſophorum. Addam uerba eius, quae *p.* 110. habentur in *Nubibus*: Ἀκαδημία· ἐνταῦθα γὰρ διέτριβον οἱ φιλόσοφοι. ἦν γὰρ καὶ γυμνάσιον ἀπὸ Ἑκαδήμου τινὸς καταλείψαντος τὴν οὐσίαν ἑαυτοῦ πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ τόπου.

CAP. III.

DE

NOVO ACADEMIAE DOMINO PLATONE.

§. I.

CAP. III. *§. I.* *Platonis academiae auſpicium.*

SEd de Academo hactenus; nunc, quo iure uilla ad Platonem peruenerit, uideamus, reſtat. Hic enim, cum plures annos Socratem Athenis in patria audiuiſſet, in Italiam tandem ad Pythagoricos, atque ad Prophetas in Aegyptum et alio ſe contulit, ſtudiorum cauſa. Siue quod ei Socrates non ſufficeret in omnibus, ut Fabius exiſtimat, ſiue, ut Apuleius uult, quod praematura is morte ſit praeuentus (*a*). Ex his itaque itineribus Plato redux factus, non diu Athe- *Redux ex itineribus emit*

De Vita Platonis. (*a*) Operae hic pretium foret, de Vita Platonis aliquantum diſſerere, ſed cum anguſtioribus haec ipſa terminis includi commode non poſſint; ſatis erit, ad quoſdam auctores lectorem remittere. Legi uero hic prae aliis LAERTIVS *lib. III. de Vitis Phil* cum *Caſauboni, Aldobrandini* et *Menagii* notis; et APVLEIVS Platonicus *lib. I. de Philoſ. naturali.*
D merentur. Quotum uterque tamen uno oitulo araſſe, ob mirum conſenſum, quem ſeruat, *Iſaaco* CASAVBONO *ſegm. I. in Diogenem* uidetur. Quibus AVGVSTINVM addi uelim *libro de Ciuitate Dei*, ubi prae omnibus Philoſophis S. Pater Platonem non aeſtimat ſolum; ſed, quam proxime in rebus diuinis ad ueram Dei notitiam acceſſerit, per-

egre-

CAP. III. *uillam academiam.* Athenis in urbe uixit; ſed ſtudiis ſuis otium ac ſeceſſionem quaeſiuit atque in uilla Academica inuenit tandem, quem agrum ter mille drachmis, quae noſtri aeris ducentis et ſeptuaginta quinque imperialibus ualent, ſibi ac ſuis redemit (*b*). *§. I. II.*

aperit ſibi ſcholam in Athenarum uicinia. §. II. Quantus quantus igitur Plato tum erat, in hac monſtrabat uilla ſua. Quicquid enim tot itineribus, uigiliis tot, tantis item tamque diuerſis doctoribus ac arbitris literarum, in omni tunc orbe celeberrimis debebat, id omne, ceu magnum Apollinis oraculum propoſuit hic ſuis, ſtuporem ac admirationem mox omnium promeritus. Ad quem undiquaque confluebant Philoſophi, nulli uictoriae laudem in artibus tribuentes, niſi qui laurum e nemore hoc Platonis Academico reportaſſet (*c*).

§. III.

---

egregie quoque oſtendit. Quod ſi quis eruditiſſimas VIVIS et COQUEI in eundem animaduerſiones addiderit, laboris ei fructum longe uberrimum promittimus. Neque etiam praetereundi hic recentiores ſunt; Quos inter *Phil.* MELANCHTHON, cuius oratio de *Platone* habita *in Orat. ſelect.* 1541. *editis pag.* 261. extat. *Chriſt.* MYLAEVS *lib. V. de Rerum Vniuerſitate*, qui eſt de claris et eruditis Viris. Hunc cum *Marſil.* FICINO de *Vita Platonis*, *M.* HOPPERVS inprimis commendat, praefat. Operib. Plat. ab ipſo praemiſſa. In VOSSII uero libro, quem de *Sectis Philoſophorum* ſcripſit, uelim illud notes; *Continuationem* et *Supplementum*, quae editioni *Lipſienſi* 1690. acceſſere, Clar. THOMASII eſſe, non eius, quem prae ſe ferunt, auctoris. A cuius Excellentiſſimo Filio, magno Academiae huius Lumine, quid expectare cum erudito Orbe in ſimili argumento poſſimus, hiſtoria eius Philoſophica, quam promiſit nuperrime, copioſius docebit. Videbis tamen in ſingulis his et parentes, et natales, et inſtitutionem, profectus item, ceteraque Platonis ſingularia plane et ultra communem mortalium ſortem fuiſſe. Genus enim eius a Neptuno et Solone petunt, et matre iam partui proxima Apollinem quid addidiſſe foetui, publicis ſcriptis teſtantur auctores. Socratis quoque ſomnium, quo ſibi cygni pullum ex altari, in Academia Cupidini conſecrato, uolaſſe, et in eius conſediſſe gremio eſt uiſus: mox coelum petiiſſe eundem pullum, ſuauiſſimo canore hominum Deorumque aures mulcentem, mirum illi in modum extollunt. Cum enim id in hominum conuentu Socrates referret, Ariſto Platonem filium ei inſtituendum tradidit. Quem cum aſpexiſſet Socrates; hic, inquit, ille erat de Academia Cupidinis Cygnus. Mox uero cum annis praeter digniores diſciplinas, in omni artium genere ita profecit Plato, ut in palaeſtra etiam, picturis, tragoedis, dithyrambis, carminibus, aliisque nulli eſſet ſecundus. Quare duos Apollinis eſſe filios Graeci arbitrati ſunt. Quorum alter Aeſculapius corporibus mederetur; alter Plato animis curandis natus eſſet. Verſus, ſi audire iuuat, hi ſunt:

Φοῖβος ἔφυσε βροτοῖς ἀσκληπιὸν, ἠδὲ πλάτωνα,
Τὸν μὲν ἵνα ψυχὴν, τὸν δ' ἵνα σῶμα σάοι.

Et alia complura apud citatos auctores invenies; quae, quantus in toto orbe Philoſophus fuerit, aperte ſatis loquuntur. Nobis, qua cauſa is itinera ſuſceperit, dicendum nunc eſt. *Itinera Platonis, qua cauſa ſuſcepta.* QVINTILIANVS *lib. I. c. XII. p. 59 edit. Pur.* hanc reddit, probabilem admodum, ſi ingenium Platonis, ad quaeuis magna nati, ſpectes. Ita uero ille: *Denique cur in his omnibus, quae diſcenda oratori futuro puto, eminuit Plato? qui non contentus diſciplinis, quas praeſtare poterant Athenae: non Pythagoreorum, ad quos in Italiam nauigauerunt: Aegypti quoque ſacerdotes adiit, atque eorum arcana perdidicit.* APVLEIVS uero aliam peregrinandi occaſionem fuiſſe uult, quam p. 2. *l. c.* hunc in modum exponit: *Sed poſtquam Socrates homines reliquit, quaeſiuit unde proficeret Plato, et ad Pythagorae diſciplinam ſe contulit, tum ad Theodorum Cyrenas, ut geometriam diſceret, eſt profectus: et Aſtrologiam usque Aegyptum iuit petitum, ut inde Prophetarum etiam ritus addiſceret. Atque ad Indos et Magos intendiſſet animum, niſi tum bella tunc uetuiſſent Aſiatica.* Vterque tamen uerus eſt, ſi illum cauſam expoſuiſſe; hunc occaſionem dicamus. Ceterum de peregrinatione Platonis legendus quoque *Aen.* GAZAEVS eſt *pag.* 12. et BARTH. *p.* 91. in eum, qui etiam illuſtrem locum ex LACTANTII *lib.* IV. *c.* II. addit, quibus GROTIVS iungatur de V. R. CH. lib. 1. ubi quid Philoſophi, e Moſe hauſerint, ac quid Plato inprimis, ſcriptis pluribus peregregie oſtendit.

(*b*) De aduentu eius mox ita LAERTIVS, *lib. III. Segm VII. p.* 169. inquit: ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας, διέτριβεν ἐν Ἀκαδημίᾳ. *Reuerſus uero Athenas in Academia commorabatur.* *Platonis ab itinere aduentus.* Quanti uero emerit Plato hanc uillam ſuam, PLVTARCH. *de Exil. p.* 603. indicat, illorum enim ſententiam exprobraturus, qui ſolitariam uitam minus beatam iudicent, Platonis exemplo utitur, quod is ſeceſſionem e Republ. tanto pretio redemerit, inquiens; ἡ δὲ Ἀκαδημία, τρισχιλίων δραχμῶν χωρίδιον ἐωνημένον. *Academia uero ter mille drachmis emtus agellus.* *Quanti emerit Academiam Plato.* Quarum in noſtris monetis quaelibet octaua ſolidi unius pars eſt, ut docent rei nummariae ſcriptores; ALCIATVS, BVDAEVS, MELANCHTHON, qui uno uolumine *Hagenoae* 1530. prodierunt. Plures tamen qui uult, *Melch.* GOLDASTI *Catholicum Rei Monetariae* conſulat, quod *Francofurti* prodiit 1620. ubi omnes rei nummariae, ueteris aeque ac nouae ſcriptores ſuo ordine recenſentur. Cui tamen et addi *Libellus de Menſuris* poteſt, qui inter GOESII Rei Agrariae ſcriptores *p.* 320. extat, opuſculum ex uariis auctoribus collectum.

(*c*) Cum nemini dubium eſſe poſſit; quin prae reliquis Athenienſium Gymnaſiis, haec omnium Muſarum inſtructiſſima officina, maximam ſemper inter eruditos habuerit celebritatem; parcendum ego teſtimoniis hic eſſe, arbitror. *Celebritas Academiae* Non fruſtra enim Tullius, nec leuia ſcribit; ſuo adhuc tempore, de uilla hac *lib.* IV. *Epiſt. Fam.* XII. ſub fin *p* 216. magnifice ac ſplendide ſentiens: *Nos in nobiliſſimo Orbis terrarum gymnaſio Academiae, locum delegimus.* Cum tamen, eodem teſte, multum a priſtina, quam ſub Platone habuerat, facie amiſiſſet. Idem etiam *lib. V. de Finib. p.* 248. Piſonem inducit, hac celebrantem oratione Academiam: "Naturane nobis "hoc datum dicam, an errore quodam, ut, cum ea "loca uideamus, in quibus memoria dignos uiros ac"cepimus multos eſſe uerſatos, magis moueamur, "quam, ſi quando eorum aut facta audiamus, aut "ſcriptum aliquid legamus? uelut ego nunc moue"or: uenit enim mihi Platonis in mentem: quem "accepimus primum hic diſputare ſolitum. Cuius "etiam illi hortuli propinqui non memoriam ſolum "mihi afferunt, ſed ipſum uidentur in conſpectu "meo hic ponere. Hic Speuſippus, hic Xenocrates, "hic eius auditor Polemo cuius ipſa illa ſeſſio fuit, "quam uidemus." Frequentiſſimum autem eundem locum bonarum artium cultoribus ſemper *Frequentia eius.*

fu-

CAP. III. §. III. Ad tantam uero Academiae Platonicae frequentiam, celebritatemque, incredibilis plane docentium induſtria et alacritas non parum contulit. Ita enim uel unum diem, quem Xenocrates quotannis, aliis negotiis impeditus, neglexerat in docendo, ceu inuſitatum quid Plutarchus notauit, grauiſſimus Scriptor (*d*). Et Aelianus memorat, locum adeo ſanctum ac ſerium ſemper fuiſſe, ut uel riſiſſe in eo, rem indigniſſimam iudicarint Philoſophi (*e*).

§. III. Cauſa frequentiae illius.

fuiſſe, exinde patet; quod comicorum cenſura, qua *Philoſophos, homines illis admodum inuiſos*, ut probe CASAVBON. *in not. ad lib. Deipnos.* XVIII. *p.* 75. *Athen.* aduertit, perſtringebant quotidie, ea erat potiſſimum, quod tot illi ad ſe iuuenes traherent. Eadem enim et *Epicrates* Academiam attingit apud ATHENAEVM *l. c.* Παναθηναίοις γὰρ ἰδὼν ἀγέλην μειρακίων ἐν γυμνασίοις Ἀκαδημίας. *Panathenaeis enim in Academiae Gymnaſio adoleſcentulorum gregem conſpexi.* Clarius CICERO *lib. V. de Finibus p.* 151. "Ab his Oratores, ab his Imperatores, ac re-"rum publicarum principes extiterunt. Vt ad mi-"nora ueniam, mathematici, poetae, muſici, medici B "denique ex hac, tanquam ex omnium artium offici-"na, profecti ſunt.

Mira Academicorum induſtria. (*d*) Adſcriberem uerba eius, niſi Graeci characteres deficerent typographum. Habet uero ea *libr. de Exil.* PLVTARCHVS *p.* 603. *C.* quorum ſumma haec eſt: Ἀκαδημία διατριβὴ ἦν Πλάτωνος καὶ Ξενοκράτους καὶ Πολέμωνος, αὐτόθι σχολαζόντων τὸν ἅπαντα χρόνον. πλὴν μίαν ἡμέραν ἐν ᾗ Ξενοκράτης καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς ἄστυ κατῄει. "Academia Platonis, "Xenocratis, et Polemonis domicilium fuit, per to-"tam in eo aetatem diſputantium; unica dempta die, "qua Xenocrates quotannis in Aſtu iuit.

(*e*) AELIANVS de his *lib. III. c. XXXV. p.* 229. agit, cuius haec ſunt uerba: percrebuit fama Attica, πρότερον ἐν Ἀκαδημίᾳ μηδὲ γελᾶσαι ἐξουσίαν εἶναι, *Ante in Academia ne ridendi quidem poteſtatem fuiſſe.* Ab iniuria enim hunc locum, et ignauia longe alieniſſimum uoluerunt Philoſophi. Cauſam rei, qua idem et alii ex Romanis, Iudaeis, ac Chriſtianis, in aedibus ſacris prohibuerint, apud KVHNIVM uide in *h. l.* ubi ex EPICTETO, VARRONE, RABBINIS, ac NAZIANZENO plura pereruditе addit. Et eiuſmodi quid in SCALIGERIANIS *p.* 43. obſeruabis, ſub uoce *Beelzebub*.

Locus a riſu alienus.

CAP. IV.

SITVS ACADEMIAE.

§. I.

CAP. IV. QVibus mira adhuc eius opportunitas acceſſit, etiamnum breuiter delineanda. Ab Athenis enim, oculo Graeciae, et communi ſapientum domicilio, (*a*) ſex uilla ſtadiis aberat; (*b*) plagam uerſus ſeptemtrionalem, (*c*) a porticu, quam Dipylon dicebant ſua lingua Helleniſtae. Cuius etiam ex urbe uia longe amoeniſſima erat, tot tumulis heroum, et eruditiſſimorum hominum mirifice decorata. Hinc enim Mauſolea lucebant, hinc marmora ſplendebant Pyramidum, quae ceu mundi miracula, altiſſimorum montium inſtar omnium magnificentiſſime ſurgebant (*d*). In his legere deambulantes res pace belloque laudabiliter geſtas, multis cum deliciis poterant, pleraſque etiam uiuis coloribus artifi-

§. I. Situs Academiae Athenis uicinus.

Athenarum elogia. (*a*) Moueor ego his deſcribendis, beneuole lector, oullus dubitans, quin et ipſe mecum moueare. Mihi equidem temperare a lachrymis uix poſſum, dum tanta, uel Atticae ſolius miracula, temporum iniuria deperdita iam pridem eſſe mecum cogito. Nam quantis elogiis in ea Athenae ornantur, omni ſcriptorum generi celebratiſſimae! quas STRABO οἰκητήριον σοφῶν, ſapientum domicilium, ARISTIDES σοφίας πρυτανεῖον ſapientiae Prytaneum, παίδευσιν Ἑλλάδος Graeciae ſcholam THVCYDIDES appellat. Imo DIODORO SICVLO κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον, communis omnium hominum ludus literarius, ATHENAEO Ἑλλάδος Ἑλλὰς, Graeciae Graecia, DEMOSTHENI uero ψυχὴ, καὶ ἥλιος, D καὶ ὀφθαλμὸς Ἑλλάδος anima et ſol, et oculus Graeciae dicuntur. Quae tamen praeconia ſuperaſſe adhuc multo *Hebraeus* quidam ſcriptor HEIDMANNO c. IX. §. 128. 129. *in Europa, p.* 255. uidetur, cui et nos haec debemus. Ita uero ille PHILONEM dicere exiſtimat: *quod pupilla in oculo, hoc in Graecia Athenae, et, quod mens in animo, hoc in Graecia Athenae.*

Academiae ab Athenis diſtantia. (*b*) Academiam uero ab Athenis, tanta urbe, quam proxime abfuiſſe PAVSANIAS *in Attica p.* 54. docet: ἐγγυτάτω δὲ Ἀκαδημία. *Romul.* AMASAEVS in uerſione; *non longe a muris Academia eſt.* Curatius uero expreſſiuſque CICERO *lib. V. de Finibus p.* 148. *Conſtituimus*, inquit, *inter nos, ut ambulati-* C *onem poſtmeridianam conficeremus in Academia. Inde uario ſermone ſex illa a Dipylo*, Athenarum porticu, *ſtadia confecimus. Cum aeniſſemus in Academiam.*

(*c*) Ita VELIVS CL. V. in mappa ſua, ubi Atticam delineauit, apud HONDIVM in Atlante maiori 1630. edito, habet. Neque eſt, cur ab eo hic diſcedamus. Cum enim ipſa Vrbs *Sinum Saronicum* a meridie reſpiciat; orientem item ac occidentem uerſus Iliſſo ac Cephiſſo fluuiis cingatur: ſola ſeptemtrionalis plaga reſtat, quam Gymnaſiis, et nemori huic Academico aliiſque heroum tumulis uindicare poſſumus.

Situs ſeptemtrionem uerſus.

(*d*) Longum foret PAVSANIAE locum huc integrum tranſcribere. Ita enim in uia, quae ad Academiam ducit, Thraſybuli, Periclis, Chabriae, Phormionis, Leargi, Sophanis, Cliſthenis, Meleſandri, Cimonis, Timothei, Zenonis, Ephialtis, Lycurgi et plurium aliorum ducum ac imperatorum, qui in diuerſis praeliis ac certaminibus pro patria mortui ſunt, tumulos ac monumenta fuiſſe, omnium copioſiſſime docet, *lib. I.* qui eſt de *Attica. p.* 54. 55. 56. Id quod et omnes ſcriptores eum eo aſſerunt, in eo diuerſi ſolum, quod hi Ceramico aſſignent, quae ille tribuit Academiae. Hoc uero quomodo conciliandum cum utriſque ſit, mox infra commonſtrabimus.

Sepulchra in uia Academica.

(*e*) Idem

CAP. IV. tificioſiſſime depictas obſeruare. Quae omnia ad ſimiles uirtutes ſpectantes facile inuitabant (*e*). §. *I.*

Rerum geſtarum monumenta. (*e*) Idem eiusdem auctor PAVSANIAS eſt, l. c. Nam et praelia, et duella, certaminaque alia, uictorias item, atque triumphos in pilis tumulorum ab excellentiſſimis artificibus picta ſculpraque fuiſſe, uberrime diſſertat. Resque geſtas ac nomina in monumentis ſingulis deſcripta legi potuiſſe, pariter docet. Quorum omnium finem uno uerbo exprimit ἐν ἀνδραγαθίαις, propter uirtutis nempe memoriam, poſteris quoque commendandam.

C A P. V.

CERAMICVS NVM ACADEMIA?

§. I.

CAP. V. *De* CERAMICO. §. *I.*

Ex his uero non leuis inter eruditos controuerſia oritur. Cum enim hunc tumulorum ornatum Pauſanias, cum aliis quibusdam, Academiae et uiae, quae ducit ab urbe ad illam, tribuat; alii contra eundem Ceramico uindicent: haeſerunt hactenus critici, dubii admodum, quo haec modo inter ſe conciliarent (*a*). Cl. Meurſius, Vir ad Graecas antiquitates euoluendas natus plane, ita ſibi nodum ſoluiſſe uidetur; ſi diceret, Academiam et Ceramicum unum idemque eſſe, Heſychii et Harpocrationis nixus aſſertis. Sed uero ita Pauſaniae contradicit, Luciano item et pluribus aliis, quos in animaduerſionibus nominabo, qui omnes unum locum ab altero accuratiſſime diſtinguunt. Meo igitur iudicio ſi utar; in eodem equidem, quo Academica uilla floruit, et Ceramicum nemore fuiſſe exiſtimo; utrique tamen aedes diuerſas diuerſaque loca tribuo. Sed quando integrum hoc nemus Platonicum uno ſaepius Academiae nomine inſigniebatur, ut ſupra iam diximus, fieri potuit facile; ut et Ceramicus, a nemoris potiſſima parte, Academia diceretur, et haec confunderetur cum illa (*b*).

Ceramici duo. (*a*) Duo erant Atticae loca, quae Ceramici nomine inſigniebantur: unus intra urbem, alter extra eam. Ita HARPOCRATION ſub h. u. Δύο εἰσὶ κεραμεικοί, ὁ μὲν ἔνδον ἐν τῇ πόλει, ὁ δὲ ἕτερος ἔξω τῆς πόλεως. Cum quo et HESYCHIVS, ac SVIDAS faciunt, in uocibus iisdem. *Intra urbem.* In illo uero, qui intra urbem erat, proſtibula quaeſtum e corporibus quaerebant, quorum etiam nomina ac imagines, cum amatoribus ſuis in parietibus depictae, legebantur. Id quod LVCIANVS *Tom. IV. in dialogo Meliſſ. et Bacch. p. 392. 393. edit. Cognati et Sambuci Baſil. 1563.* docet; Meliſſam inducens, quae de amatoris ſui ira conqueritur, quod eam nec aſpexiſſet quidem: his ſolum uerbis dimittens: ἄπιθι πρὸς τὰ τῶν τοίχων γεγραμμένα ἐν τῷ κεραμεικῷ ἀνάγνωθι, ὅπου κατεστηλίτευται ὑμῶν τὰ ὀνόματα. *Abi ad ea, quae in parietibus in Ceramico ſcripta ſunt, lege, ubi nomina ueſtra columnis inciſa ſunt.* Sed hic intra urbem Ceramicus fuit; qua in re Ariſtophanis fallitur SCHOLIASTES idem de Ceramico extra urbem affirmans, quod Cl. MEVRSIVS *l. c.* animaduertit. *Extra eam.* Ad hunc uero Ceramicum extra Vrbem ſitum quod attinet: ſepultos ibi principes Athenienſium ac heroes fuiſſe, omnes uno ore teſtantur. HARPOCRATION, *l. ſupra c.* ἔνθα καὶ οἱ ἐν πολέμῳ τελευτήσαντες ἔθαπτον δημοσίᾳ καὶ τοὺς ἐπιταφίους λόγους. Et iisdem plane uerbis idem SVIDAS aſſerit, ſic Ariſtophanis notatus SCHOLIASTES *in Auib. p. 344.* ait. οἱ ἐν τῷ πολέμῳ ἀναιρούμενοι ἐν τῷ κεραμεικῷ ἐθάπτοντο. Et quae erudite ſubiungit de monumentis et elogiis in lapides inciſis, eodem ferme, quo Pauſanias de Academia diſſeruit, modo. Verba adſcriberemus; ſed parcendum denuo literis Graecis eſt, quarum penuria laborat typographus. Plura tamen apud MEVRSIVM uide, libro *de Populis Atticae p. 44. edit. Elzev. 1616.* Sed quorſum tandem haec omnia dices? age igitur, et quomodo concilianda haec loca cum Pauſania, et Academica uilla ſint, accipe.

Meurſii coniectura. (*b*) Satis equidem audacter MEVRSIVS *l. c.* inquit: *Solum nedum, Academia et Ceramicus idem erant. Ita enim HESYCHIVS, l. saepius c.* Ἀκαδημία· καὶ τόπος καλεῖται γὰρ οὕτως ὁ κεραμεικός. Cui, ni fallor, HARPOCRATIONEM iungit, qui eiusdem fere ſententiae eſſe *p. 11.* uidetur. *Ceramicus ab Academia diuerſus.* At uero loca diuerſiſſima Academiae et Ceramici eſſe, pluribus nunc dabo demonſtratum. Equidem PAVSANIA teſte hic eo fidentius utor, quo is Atticam omnium accuratiſſime deſcripſit, plenius et curatius ac reliqui. Hic uero Ceramicum iis cum circumſtantiis *p. 2. et 3.* mox ab initio *Atticae* deſcribit; ut quantum ab Academia locus diſcrepet uel ex eo ſolo perſpici facile poſſit. Neque MEVRSII autoritate moueor; qui Pauſaniam de Ceramico intra urbem loqui exiſtimat. Illud enim hactenus perſuadere mihi non potui, quippe qui Ceramicum χωρίον, AMASAEVS in uerſione *uiam urbis*, uocat, et in loco proxime antecedenti *p. 2.* idem dicit: στοαὶ δέ εἰσιν ἀπὸ τῶν πυλῶν ἐς τὸν κεραμεικόν, *a portu ad Ceramicum porticus aliquae ſunt.* Quae omnia minus apte de loco intra urbem ſito, aſſumerentur. Imo ſi ſeriem auctoris ſpectamus, in deſcribenda nondum ipſa urbe, ſed uiis ad illam ducentibus, uillis item ac ſacellis occupatur. Quare alia commodior auctori quaerenda explicatio eſt. Mihi quid uideatur de re, breuiter ediſſero. *Quomodo Ceramicus idem cum Academia ſit.* Ceramicum enim in principio uiae illius, quae ad Academiam ducit, urbem uerſus ſitum fuiſſe exiſtimo, quem mox tumuli ac ſepulturae heroum exceperint, ipſam Academiam attingentes. Quam coniecturam meam certis nunc rationibus firmo. Nam Pauſanias a porta ad Ceramicum porticus aliquot, στοάς, fuiſſe docet, partim Diis, Deabusque ſacras, datas partim iudicibus de quibus *Guil.* POSTELLVS *libr. de Magiſtr. Athen. c. XXV. p. 156.* qui idem ad Ceramicum reſpicit. Hinc ab urbe non procul abfuiſſe eundem colligo. Sed uero, cum omnes hi tumuli in praecedenti *c.* Academiae uindicati, ab HARPOCRATIONE, SCHOLIASTE *Ariſtophanis*, HESYCHIO *et* SVIDA, quorum modo uerba adduximus, Ceramico tribuantur, Pauſanias quoque eundem ceu urbis uiam deſcribat,

CAP. V. § I.

bat, a qua ipſe mox ad Academiam deſcendam A dicit; pergit, ſex illa a Dipylo ſtadia in Academiam usque et ultro Ceramici nomine ueniſſe arbitror. Id quod et ipſe *PLVTARCHVS* in Sylla teſtatur, qui Ceramicum a Dipylo porta ſitum fuiſſe, docet. Cum uero magis magisque illuſtraretur a Platone Academia, plures quoque humari in ea, ob loci celebritatem uellent, ut ipſe *TVLLIVS Ep. Famil. l. IV. Ep. XII. p.* 216. inquit: *Nos in nobiliſſimo Orbis terrarum Gymnaſio Academiae* ſepulturae *locum delegimus, ibique* Marcellum noſtrum *combuſſimus: poſteaque curauimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent:* inde factum eſſe arbitror, quod exoleſcere paulo Ceramici, atque Academiae nobilius longe et praeclarius nomen in uſu eſſe coeperit. Sed uellicare HESYCHIVM hic autem dices? imo recte uellicat. Illic enim quam lata Academiae uox Graecis hominibus fuerit, omnium clariſſime *l. c.* oſtendit: Ἀκαδημία, λουτρὸν, ἡ πόλις. λέγεται δὲ γυμνάσιον Ἀθήνησιν ἀπὸ Ἀκαδήμου, καὶ τόπος, καλοῦνται γὰρ οὕτως ὁ ἀκαδημαϊκός. Ceterum an Graeci ſolum extra urbem ſepeliuerint, affirmare non poſſum. Legem quidem XII. TABVLARVM, de Solonis legibus tranſlatam Belgii ſui decus, Cl. GRAEVIVS *Tom I. Epiſtol. Famil. Tullii L. XII. p.* 216. affert: *IN VRBE NE SEPELITO NEVE VRITO.* Id quod et *CICERO* in eadem Epiſtola monet, ita Sulpicio ſuo ſcribens: *Ab Athenienſibus locum ſepulturae intra urbem, ut darent, impetrare non potui, quod religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerunt.* Quid? quod et ipſe *PAVSANIAS l. c. p.* 25. dicit; Omnes de patria bene meritos in uia, quae ad Academiam ducat, ſepultos eſſe, praeter eos ſolum, qui ad Marathonem ceciderint; illis enim eodem, quo occubuerint, loco ſepulchra ad uirtutis memoriam erecta eſſe. Imo cum maximos quosque heroes extra urbem ſepultos eſſe idem in *Attica* doceat, nullius ſepulchri intra urbem erecti, facta mentione: quid aliud ſequitur exinde, quam, ſupra memoratam hic denuo legem repetamus. Sed uero THVCYDIDEM *lib V. XENOPHONTEM lib* VII. *PLVTARCHVM in Themiſtocle ac Pindari SCHOLIASTEM* longe aliud uelle *lib.* II. apud B KIRCHMANNVM inuenies, *c.* XXVII. *p.* 198. de *Funerib. Roman.* Solemnem enim Graecorum ritum fuiſſe, ut etiam intra urbem, et in medio foro quandoque bene meritos ſepelirent, adducti auctores teſtantur. Quae quomodo concilianda inter ſe ſint Docti uideant. Ceterum non in ipſa Academiae uilla ſepulchra fuiſſe, ſed in agrorum extremitatibus, SICVLVS FLACCVS *de conditione agrorum p.* 4. DOLABELLA *p.* 296. LATINVS et MYSRONTIVS *p.* 254. et Rei quoque *Agrariae* LEGES *p.* 347. et 267. monent; hac etiam addita *p.* 18. cautione: *Qui agri delubris, ſepulcrisq; publicis* C *ſeruierunt, in eadem conditione eſſe debent, in qua ante fuerant.* Confer quae in haec loca WILHELM. GOESIVS, et NICOLAVS RIGALTIVS obſeruant, libro de *Rei Agrariae Scriptoribus Amſtelodami* 1674. edito. Igitur nec Plato prohibere quemuis ſepeliendi iure in uilla ſua potuit, cum ea his uſibus iam ante fuerit dicata.

An extra urbem ſepulturae ſolum?

Academiae ſepulchra ubi?

CAPVT VI.

DE

ACADEMIAE SALVBRI LOCO.

§. I.

CAP. VI. § I.

Aduerſus loci ſalubritatem teſtimonia.

PEraeque eodem modo de loci ſalubritate controuerſantur auctores. Platonem enim admonitum ſaepe a Medicis fuiſſe, relinqueret Academiam, locum peſtilentem, ſeque in Lyceum conferret, Aelianus ſcribit. Et Aeneas Gazaeus Platonem, ait, in loco inſalubri propterea conſediſſe, ut ſanitati detraheret pluſculum, et cum ſana mente robur permutaret: idem etiam Euſtathio monente. Hinc Sancti Patres Hieronymus et Baſilius id admodum contra temperantiae urgent uiolatores. Id quod Porphyrius, Beſſarion, Rhodiginus, et recentiores plerique omnes in ſcriptis quoque moralibus diligenter iuuentuti inculcant. (*a*) Sed imbecilla haec eſſe et parum uirium habere, mox dabo demonſtratum.

An Academiae locus inſalubris.

(*a*) Inter illos, qui de Academiae inſalubritate D quaeſtionem mouerunt, primum AELIANVM reperi, cuius *lib.* IX. *c. X Hiſt. Var. p.* 445. *edit. Scheff. Argent.* 1685. uerba haec ſunt: Ὁ Πλάτων νοσερὸν χωρίον λεγομένου εἶναι τῆς Ἀκαδημίας, καὶ συμβουλευόντων αὐτῷ ἰατρῶν εἰς τὸ Λύκειον μετοικῆσαι, οὐκ ἠξίωσεν, εἰπών. ἀλλ' ἔγωγε οὐκ ἂν οὐδὲ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Ἄθω μετῴκησα ὑπὲρ τοῦ μακροβιωτέρου γενέσθαι. "Plato cum Academia diceretur locus eſſe peſtilens, et Medici "conſilium darent, ut in Lyceum ſcholam trans"ferret, nequaquam obtemperauit, dicens: Atqui "ego producendae uitae cauſa ne in Atho quidem, "*ſaluberrimo monte*, ſummitatem tranſigere uelim. E Quem ſequitur *Aeneas* GAZAEVS *in Theophraſto p.* 25. ſub fin. ὁ δὲ Πλάτων, ἔῤῥωτο γάρ, νοσῶδες χωρίον καταλαβών, ἐνδιέτριβε καὶ ὑγιείας τὸ πλέον ἀφαιρούμενος, καὶ σωφροσύνῃ τῆς ῥώμης ἀντικαταλλαττόμενος. "Plato autem, ualebat enim corporis uiribus, in "loco inſalubri conſedit, et docuit, ſanitati detra"hens pluſculum, et cum ſana mente robur commurans." Hanc in rem EVSTATHIVM quoque KVHNIVS adducit in *Odyſſ. K.* cuius tamen copia autoris nunc nobis non datur. Ad ſanctos igitur Patres pergimus, et HIERONYMVM primo, qui *lib. II. aduerſ. Iouinian. Tom.* III. *p.* 35. *edit. Froben.* 1516. ita ait: "Platonici et Stoici in "templorum locis et porticibus uerſabantur; ut ad"moniti auguſtioris habitandi ſanctitate, nihil ali"ud, quam de uirtutibus cogitarent. Sed et ipſe "Plato, cum eſſet diues, et thoros eius Diogenes lu"tatis pedibus conculcaret, ut poſſet uacare Philo"ſophiae, elegit Academiam, uillam ab urbe pro"cul non ſolum deſertam, ſed et peſtilentem, ut cu"ra et aſſiduitate morborum, libidinis impetus "frangeretur, diſcipulique ſui nullam aliam ſenti"rent uoluptatem, niſi earum rerum, quas diſcerent. Idem fere D. BASILIVS *Orat. ad nepot. de Legend. Libr. Gentil. p.* 150. edit. *Colon.* 1523. refert: "Ideo et Platonem dicunt, nimis bonam corporis "ualetudinem proſpiciens, Academiam in loco Atticæ

CAP. VI. §. *II.*

quae, conuelluntur.

§. II. Hanc enim praepoſteram auctorum peruerſamque opinionem eſſe, nullo nos negotio conuincemus. Cauſas uiſuri primum, ob quas illi hunc locum peſtilentem eſſe contendunt. Eiusmodi autem hae ſunt, quae nihil firmamenti, uirium nihil aut ponderis habent; ſed quibus aut ſibi contradicunt ipſi, aut aliis ſcriptoribus fide dignisſimis, aut omni denique cauſae naturali temere aduerſantur. Nos a leuioribus incipiemus, ad maiora progresſuri deinceps. Academicae igitur uillae quis aer, quae coeli clementia fuerit, uidendum ante omnia eſt: hanc uero ei cum Atticae totius, et Athenarum inprimis, communem fuiſſe, cum ſex tantum ſtadiis abeſſet ab urbe, niſi propior cauſa obſtet, neminem inficiari poſſe arbitror. Quod cum ita ſit, uti nec eſſe aliter poteſt, nonne optimam ac ſaluberrimam aeris habebimus temperiem? Ita enim Tullius tenue coelum Athenis tribuit, ex quo acutiores etiam Atticos eſſe, ac Thebanos, quibus craſſum et denſum ſit, idem exiſtimat. (*b*) Hinc Mineruam in urbe Athenarum aedificanda loci ſalubritatem, aerisque ſubtilitatem, bonis ingeniis accommodatisſimam, ſpectaſſe, Plato, Panaetius, Longinus, Origines, Proculus, ac Porphyrius apud Zwingerum teſtantur. (*c*) Hoc tamen, quo minus accommodari uillae Platonis, Academiae poſſit, Viuem obſtare dices. Eius enim peſtilentiae probabilem is reddere cauſam uidetur, quippe qui locum ſubpaluſtrem, ac ideo inſalubrem fuiſſe dicit, cum nemoroſum ab auctoribus deſcribi intelligeret. (*d*) Sed fallitur Viues, quantus quantus etiam eſt; aliter enim Plutarchus ſentit, qui locum aridum et ſitientem, haec enim eius uerba ſunt, fuiſſe indicat, quem Cimon demum inductis aquis purisſimis irriguum fecerit, planisque inſtruxerit curriculis (*e*). Cui etiam tumuli heroum fauent, qui in aridis ac ſiccis locis erant, non

in

"tico peſtilentem elegiſſe, ut nimiam corporis pro-"ſperitatem ueluti uitem palmite luxuriantem, amputaret." Quod repetit *Cael.* RHODIGINVS *lib.* XXI. *Lect. antiq. c.* X. *p.* 1160. *edit. Francof.* 1666. "Neque uenit in mentem, Platonem, quum corpo-"ris habitudine uteretur minus proſpera, quae ue-"luti uitis luxurians foret reſecanda, Academiam "inſalubrem Atticae locum delegiſſe, qua quod "redundans nimiumque ſentiebat, loci intemperie "ſupprimeretur." Sic et *Ludou.* VIVES in *Auguſt. de Ciuitat. DEI lib.* VIII. *c.* XII. *p.* 766. inquit: "Academia uilla erat prope Athenas loco nemoro-"ſo ac ſubpaluſtri, ac ideo inſalubri." Conferatur COQVEIVS p. 799. in eundem *Auguſt.* librum. qui PORPHYRIVM *lib. de Abſtinent. animalium* et BESSARIONEM *lib. IV. c. I. contra Calumniat.* citat. Quibus MIDDENDORPIVM adde *lib.* I. *c.* II. *q.* 7. *de Academ.* ZWINGERVM *Volum.* XXIII. *p.* 4001. *Theatr.* CONRINGIVM *in Antiquitat. Academ. diſſert.* 1. taceo uulgares, qui idem ex Lexicographis, et moraliſtis affirmant.

Academiae purus aer.

(*b*) Athenas non ſolum ſed omnem Atticam quoque coeli mitisſimam temperiem habuiſſe, ſi miram Atticorum hominum elegantiam, ingeniorum ſubtilitatem et bonitatem, hinc inde a ſcriptoribus celebratam, intellexeris; facile dabis, cum enim totius Graeciae commune ueluti muſeum Athenae eſſent, ut cap. IV. *lit. a.* docuimus, non craſſus et concretus aer, ubi etiam politiora ingenia hebeſcerent, loco conueniebat. Hinc CICERO Atticam ſubtilitatem, eloquentiam, et ſales quoque Atticos non aeſtimat ſolum, ſed etiam laudat et commendat; quae loca MANVTIVS collegit, *Tom. I. Epiſt. Famil. lib. IV. Ep. IV. p.* 188. 189. Sed iſthuc nihil eſt opus; clarius enim TVLLIVS in alio loco, *libro de Fato p.* 275. ſub finem ait: "Inter locorum naturas, quantum interſit, uidea-"mus; alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes, in aliis "exſiccatos atque aridos: multaque ſunt alia quae "inter locum et locum differunt. Athenis tenue "coelum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: "craſſum Thebis itaque pingues Thebani, et ua-"lentes." et idem *lib. II.* repetit *de natura Deorum*, cum quibus confer, quae STRABO *lib. IX.* et inter recentiores *Vbbo* EMMIVS *Graeciae illuſtratae* de Attica et Athenis habent.

Aer craſſus

(*c*) Quantum aeris coelique temperies inge-

A niis aut conducat, aut damnum afferat, medicorum filii cum Hippocrate et Galeno ſuo iudicent. WEDELIVS aliquando hac de re diſſerit, *diſſertatione de Diaeta Eruditorum*, cui Nobil. *Henr.* RANTZOVIVS *c. IV. p.* 14 *de conſeruanda ualetudine*, et *Matth.* DRESSERVS *lib. II. p.* 49. *de cauſis ſalubribus*, et aere inprimis, aliique addantur. Veteres ſane huic rei plurimum tribuerunt, quod cum ZWINGERO *Theatri Volum. XXIII. lib. II. p.* 4000. ex *Cael.* RHODIGINO *lib. X. c. XX.* huc transſcribemus, uerba autem haec ſunt: "Minerua "in urbe Athenarum aedificanda loci ſalubrita-

ingeniis officit.

Athenae in loco ſalubri.

B "tem, aerisque ſubtilitatem, foeturae ingeniorum "accommodatisſimam, ſequuta eſt. A Platone in "Timaeo atque in Menexeno traditur, Atticam eſſe "ingeniorum felicitati praecipue accommodam. "Panaetius eius rationem in aeris reiecit tempera-"turam. Longinus ex loci qualitate putat eueni-"re permixta ex multis, atque occulta. Origines, "qui Timaeum eſt interpretatus, coeleſtibus aſcri-"bit aſpectibus atque influxibus: quoniam octauo "de Republica Plato ſcribat; coeleſtes quosdam "circuitus eſſe cauſas fertilitatis ac ſterilitatis, tum "corporum, tum animorum. Proculus uero ac

C "Porphyrius animam mundi putabant alibi alias "uires inprimere, ac peculiaria uelut hoſpitia pa-"tare: tum deos uarios illuſtrare loca." Sicque de Athenarum ſalubritate hactenus. Quae etiam Academiae accommodo, donec ſpecialior, quae eſſe hic impedimento poſſit, cauſa afferatur.

Academia non ſubpaluſtris.

(*d*) Specioſe admodum *Vives in lib. VIII. Auguſt. c. XII. p.* 166. ait: *Academia uilla erat loco nemoroſo et ſubpaluſtri, ac ideo inſalubri.* Cum enim ne ſuſpicari quidem probabilem rationem poſſet, qua

D locum peſtilentem ac inſalubrem diceret cum aliis, uerisimile minimum eſſe credidit, quod locus umbroſus et opacus aquis abundarit, atque ſic paluſtris aliquantum, et inſalubris fuerit. Hinc caeca quadam obedientia eum ſequuti Vir. Clar. ſunt quorum cap. VI. litera b. fecimus mentionem, quibus addi tamen adhuc TIRAQVELLVS *tract. de nobil. c.* 31. *in fin.* SETZERVS *de increment. Academ.* §. *CCXVIII.* LIMNAEVS *de Iur. Acad* §. 50. aliique plures poſſunt, quanquam hic ſaniorem cum Couceuio mentem amplecti uideatur.

Locus aridus contra Viuem.

(*e*) Sui tamen obliti hi omnes ſunt, quos PLVTARCHVS, ſcriptor grauitate ac fide nulli ſecun-

dus

CAP. VI. in aquoſis et paluſtribus, ubi et urnae, et marmora, monumentaque alia facile caperent detrimentum (*f*). Videmus igitur ex his, quam nulla peſtilentiae cauſa Academiae cohaereat. Quare non modo animo comprehendere, ſed ne ſuſpicione quidem poſſum attingere, primam Academiam in loco inſalubri fuiſſe. Imo quis medicorum aduerſam diſcentibus ualetudinem ſuadeat? Et quotus quisque eſt, qui non ualere potius quam diſcere malit? aut qui diſcendi cauſa peſtilentem domum adire uelit? (*g*). Platonem igitur cum Academiae ſuae frequentiam quaereret, et inueniret etiam, deterrere multos loci peſtilentia uoluiſſe, ne ueriſimile quidem eſt. Corporis uero impetum, ac libidinem aſſiduis laboribus, quibus inuigilauit, ſtudiisque fregit facile Plato, ut loci peſtilentia non fuerit opus (*h*). Huc enim Alexini Philoſophi pertinet, qui etſi auditoribus maxime §. II.

Aa 3 pro-

dus *in uita Cimonis p.* 487. *C.* confutat, quando locum aridum et ſiccum fuiſſe a Cimone aquae ductibus rigatum, tradit. Hic enim Athenienſium fortisſimus dux, cum magna liberalitate eſſet, ut NEPOS *V. in uita eius p.* 94. teſtatur, pluraque aedificia Athenis, publica aeque ac priuata, ſuis ſumtibus exſtrueret partim, partim iuuaret exſtructa, et ulterius exornaret, etiam Academiae proſpexit idem, quod his uerbis celebrat Plutarchus; ὁ μὲν τὴν ἀγορὰν πλατάνοις καταφυτεύσας, τὴν δὲ Ἀκαδημίαν ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς κατάῤῥυτον ἀποδείξας ἄλσος. *Cimon forum platanis conſeuit, Academiam ex ſicca et arida irriguum nemus fecit.* Imo ne cui in mentem ueniat, ſtagnaſſe ibi aquam poſt et locum paluſtrem effeciſſe, adeoque inſalubrem; addit idem: ἠσκημένον ὑπὸ αὐτοῦ δρόμοις, καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις: *inſtraxiſſe eum puris curriculis, et ambulationibus opacis.* Qua in re eruditisſimus mecum CONZENIVS conſentit *lib. IV. Politic. p.* 241. *et* 242. § 1. ubi ita ait: "Academiam locum fuiſſe inſalubrem refert Caelius, et Platonem excuſat, qui ſtudiis delegerit, quod eo modo, cum proſpera nimium corporis ualetudine uteretur, eam premere luxuriantem, loci incommodis uellet. Verum de ſalubritate atque amoenitate paulo aliter ſentiendum eſt, ſi Plutarchum in uita Cimonis audimus; is enim locum aridum, ductis aquis purisſimis irriguum fecit et, nemore umbroſo conſeuit. Hactenus ille, bono quidem ſanoque iudicio: uellem tamen et ueteres euoluiſſet, nec in ſolum CAELIVM reieciſſet culpam, qui ſua ex *Baſilio*, ut aſſolet, aliisque transſcripſit, quos ſuperius lit. *a.* ſeq. bona fide adduximus.

Sepulcbra in locis ſaxoſis. (*f*) Demonſtratum a nobis *cap. IV. lit.* e. ſuperius ex Pauſania eſt, tumulos ab urbe Athenarum in Academiam usque ſe extendiſſe. Sepulturas uero in locis petroſis fuiſſe, ipſis quandoque ſaxis ac lapidibus inciſas, ex huius argumenti ſcriptoribus KIRCHMANNO, ac GEIERO diſces; et exempla plura in diuinioribus litteris facile inuenies. Cauſas addere plures poſſem; unica tamen ſufficiat; ne ſcilicet monumenta laederentur, ſed perpetua uiuentibus memoria eſſent, ac mortalitatis admonitio, ut VARRO uult *lib. V. de LL.* De Ceramico ceterum inſignem errorem apud ZWINGERVM notabis, quem *Vol. II. lib. VII. p.* 573. committit. *Zwingeri error.* Qui hunc ſepulturae Ceramicum, cum eo, qui intra urbem ſitus erat, confundit, ita differens; "Ceramicus, locus Athenis intra urbem, ubi bello "peremptos ſepeliebant, et funebres orationes habebant. Nomen habuit a lateribus coctilibus. *Quorſum* PALMERIVM uirum arte et marte Excellentisſimum confer, Scriptorem Octogenarium, ſenectute et calculi morbo ad muſas reductum, *Exercitat. in Graec. Script. p.* 359. qui dum de eadem uocis origine differit, addit; *Sic hodie Lutetiae hortus regius pulcherrimus uocatur* les tuileries, *eo quod olim ibi tegulae coquebantur.*

Loci inſalubritas non conuenit Academiae. (*g*) Verba haec *Adami* CONZENII ſunt, qui *lib. IV. Politic. c. XIII. p.* 241. et 242. inquit: "cum Plato "celebritatem frequentiamque Academiae quaereret, perſuadere mihi non poſſum, diſcipulos eum "deterrere, et abigere quenquam inamoenitate, Gymnaſii uoluiſſe. Quotus enim quisque eſt, qui "non ualere potius, quam diſcere malit? aut qui "diſcendi cauſa peſtilentem domum adire uelit? "Alia igitur cauſa quaerenda, cur Palladi ſacrum "Gymnaſium in Academia inſtituerit Plato." Hinc eius quoque imitandum hic morem in erigendis Academiis eſſe, ubi locus parum ſalubris ſit, omnes improbant. MIDDENDORPIVS *p.* 10. l. c. inquit: *Nec curioſior de loco Academiarum cura riders debet, cum tam diligenter apibus mellificaturis locus prouidentur, quando melle ſapientia praeſtantior longe eſt ac ſuauior.* Sic XENOPHON *lib. I. de Inſtit. Cyri. Imperatori diligenter curandum eſſe, ut caſtra in loco ſalubri collocet: ſi ciuitatis et loci ſalubris ratio inſtituendis uniuerſitatibus eſt habenda. Quod poetae mihi perſpexiſſe uidentur, qui Muſas in Helicone et Parnaſſo amoenisſimis tutisſimisque montibus habitare finxerunt. Ab aere enim excitari ingenia Hippocrates ſcribit.* Imo addit idem *p.* 9. Platonem non Inſalubritatem fuiſſe ſectatum, ſed ut nimiam corporis ſalacitatem uigoremque praeſcinderet, et ſubtilibus illis, acutisque Atticis ingeniis tanquam compedes iniiceret, et ea craſſiore aere temperaret. Sic SETSERVS *CCXIX. l. c.* ait, *Platonis nos nequaquam imitandum eſſe morem exiſtimamus. Et LIMNAEVS* hunc in modum *Lib. VIII. Iur. Publ.* § 54. hac de re differit: "Plane cum Academiae noſtrae non corporis quaedam debeant eſſe "carnificinae, ſed eiusdem atque mentis campi quidam Eliſii luxuriantium motus alio ſuaſerim "compeſcendos remedio, ac fecerat Plato. Imo "uero peſtis aut alia lues contagioſa, ſi nimium incipiat ingraueſcere loco Academiis addicto, eodem ex fundamento Academiarum inſtigabit Patronos, corpus literarium alio ut transferant. "Quo caſu nihilominus ſua retinebit priuilegia. "Exempla ſunt in propatulo. Academia Francofurtenſis non ita pridem alio, Ienenſis aliquando "Salfeldiam, Friburgenſis Reinfeldiam, adde Vitembergam, quae *SENERTO teſte in* Athenis Viteberg." Luem propter contagioſam in oppidulum Kemberg translata eſt. *Propter peſtem alio transferantur Academiae.* Suam igitur podagram PIRKHEIMERVS, et CARDANVS laudent; febrim quartanam MENAPIVS commendet, calculum extollat PALMERIVS, quod hominem hi morbi ad uirtutes quandoque, temperantiam, ſtudiorum etiam aſſiduitatem reducant, quos lepores, cum aliis uno uolumine, ſub titulo *Orationum Ludicrarum Lugduni* 1644. editis, inuenies. *Fruſtra igitur morbi laudantur.* Imo oculos ſibi effodiant Philoſophi, ne per uſum eorum a contemplationibus ſuis impediantur, quales BASILIVS *Orat. de leg. libr. Gent. p.* 150. recenſet, alii aliter in ſe ipſos peccent; nobis urandum potius illud eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano.

Nimii labores uires frangunt. (*h*) Multo labore corporis atteri uires, ualidisſimas quoque, quis negabit; Experiuntur id docti, et experti iam olim, ingenti cum eruditi orbis damno ſunt, qui in medio melioris famae curſu praematura morte ſunt ſubplantati, cum indefeſſis animis imbecillum corpus non pari uirium robore reſpon-

CAP. VI. probaretur, cum tamen inſalubri loco doceret, eum omnes deſeruerunt (*i*). Contra uero Neapolitanam et Tarſenſem, celeberrimas Academias ob loci ſalubritatem, opportunitatemque ita floruiſſe, ut quasuis ſuo tempore alias ſuperauerint, Strabo auctor eſt (*k*). Qui ergo hoc in prima Academia, celebritate ac frequentia ſecunda nulli, defuiſſe dicamus. *§. III.*

Academiae uerior deſcriptio.

§. IV. Imo quam auguſtisſima illa et regia uere omnium Muſarum ſedes, aliter ab optimis, iisque ueriſſimis Scriptoribus depingitur. Academicam enim uillam amoeniſſimam, uernam ſemper fuiſſe ac platanis et oliuis opaciſſimam, aquis item irriguam, per uarias ſemitas puriſſime fluentibus, quae aeſtum diei lenem admodum ac mitem reddiderint, Ariſtophanes, Laertius, Plutarchus, Suidas, aliique teſtantur (*l*). Vt adeo, ſiue nemus ipſum aſpexeris, uiride

---

Hinc eruditorum praematura mors.

reſponderet. Ita Douſas, Scbedios, Elmenhorſtios, Ellingios, Canteros, Nouzenos, Tilemannos, Ciſneros, Bonefidios, Lindenbrogios, Scbegkios, Acidalios, Purſchios, Huttenos, Lambecios, Carteſios, Bernartios, Morhoſios, Riuioos, et quod

Inter hos Spenerus eſt.

aeteroum Academia haec dolet SPENEROS, in conatu maximarum rerum ſubita morte ptaereptos eſſe ſcimus. Vix enim bic uicenario maiot admirandis rerum naturalium inuentis noo haoe Academiam illuſtrauit ſolum, ſed omnem pene orbem in ſtuporem ac admirationem traxit. Sui quippe ſua aetate ſimilem oon habuit naturae acerrimus inueſtigator. Euge igitur, quam prudeoti conſilio corporis ſtudio uires loci peſtilentia fregiſſet Plato, cum eruditorum uigiliis, ſtudiis ac laboribus, ne Hercules quidem ſufficiat, et minima corum unius hominis attingat aetas. Apposite enim QVINTILIANVS *lib. X. c. III. inſtit. p.* 475. de lucrationibus eruditorum ait: *in boc praecipue bona ualetudo neceſſaria eſt: eum tempora ab ipſa rerum natura ad quietem refectionemque nobis data, in acerrimum laborem uertimus.* Latuiſſet

Incredibilis eruditorum induſtria.

Plato cum Scioppiis ac Salmaſiis, libris lectitandis operam inſumentibus, tres dies in Bibliothecis impraoſus et dedidiciſſet facile libidinem, illud potius eiusdem SCIOPPII expertus, quod *Lib. III.*

Scioppii.

Suſpect. Lect. Epiſt. I. ſcribit *p.* 117. *Tibi quidem, ut Philoſopho uiroque grauiſſimo de die bis ſaturum fieri, minime decere uidetur: mibi etiam aliisque mane ad ueſperam ſtudiis meis impranſum operam dare ex conſuetudine in naturam uertit. Tu diem totum tanquam claudus ſutor, ut familiaris noſtri uerbis abutar, in Bibliotheca tua ſedere, nec temere copiam tui facere conſueuiſti; mibi quoque ex aſſidua et ſedentaria opera manus iam et pedes turgeſcere incipiunt.*

Ger. Ioh. Voſſii.

Aut *Gerardi* VOSSII illius, qui tot noctes ſtudiorum cauſa inſomnes traduxit, et ue in epulis quidem otioſus eſſe potuit, et de quo Gener eius *Franciſc.* IVNIVS *Praefat. in opus poſthum. de quatuor Artibus Popul. p. XIII.* inquit: A *non ualetudini curandae ſtudioſe operam dedit Voſſius, ſed cum eius baud leui periculo, plane ad exemplum priſci Catonis, multo ſurgebat mane, atque ima ipſa etiam nocte, quo uacaret ſtudiis ac meditaretur.* Illod ſcieus:

'Ου χρῆ παννύχιον ἕυδειν βουλίφορον ἄνδρα.

Inſomnes traducebat noctes et uir et ſenex, qua aetate ſibi iam parcere potuiſſet. Quid? quod ne inter ipſas epulas quidem ſibi temperaret, quo minus uel le- B *ctitaret libros, uel cogitationibus inhaereret, adeo ut ipſe uiderim aliquoties dextram eius neceſſariis uſibus ab uxore aptari, ut inediae ſuccurreret.* Plura de pluribus dicerem, ſed prolixius de his diſſertatio aget, de PRAEMATVRA ERVDITORVM MORTE ſuo tempore edeoda. Vidiſti tameo B. L. media libidinem ſupprimendi, ut adeo loci peſtileotia opus ooo ſit.

(*i*) Alexinum Pbiloſopbum Elienſem quod in loco doceret inſalubri, tum in rerum multarum, quae uſui erant oeceſſariae, penuria, diſcipuli de- C ſeruerunt omnes, et quidem cum uehementer probaretur, ac placeret. Quam rem *Ludouicus* VIVES *lib. II. de tradend. diſciplinis*, ZWINGERVS *Vol.* XXI. *lib.* II. *p.* 3765. LANCELLOTTVS *in ſuo Decurione.* MIDDENDORPIVS *p.* 9. *de Academia.* SETSERVS §. CCXXIV. *de incrementis Academiarum* aliique recenſeot.

Loci inſalubritas arcet diſcentes.

(*k*) STRABO *lib. V. et XIV. Geographiae* ſcribit: Neapoli celeberrimam Academiam fuiſſe, ob ſalubritatem opportunitatemque loci. Tarſenſem quoque propter Cydni ſaluberrimam aquam, D locique commoditates Alexandrinam et Athenienſem literarum gloria ſuperaſſe. Quorſum etiam autores conferantur mox a nobis citati.

Salubritas inuitat.

(*l*) EVPOLIS et TIMON *lib. III. Segm.* 7. *p.* 160. apud LAERTIVM ſic de uilla diſſerunt, ac in feſtiuo hic quidem carmine ait:

Academiae amoeniſſimus locus.

Τῶν πάντων δ' ἡγεῖτο πλατύστατος ἀλλ' ἀγορητὴς
Ηδυεπὴς, τέττιξιν ἰσογράφος, οἳ θ' Εκαδήμου
Δένδρεσ ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἵεισι.

quod ita uertit interpres:

Hos inter dux ille Plato celſisſimus ibat,
Cuius ab ore melos manabat, quale Hecademi
Arbuſtis lepida modulantur uoce Cicadae.

ille uero in ambulacris Academi umbroſis Dei Academiam ponit:

Ἐν ἐυσκίοις δρόμοισιν Ἀκαδήμου θεοῦ

Hinc ipſe addit DIOGENES, l. c. 'Ακαδημία ἐστὶ γυμνάσιον προάστειον ἀλσῶδες· *Academia Gymnaſium eſt ſuburbano nemoroſum.* ARISTOPHANEM infra adducam, PLVTARCHVM uero in *Cimone p.* 487. auctorem indicare, qui his orna- E mentis ac amoenitatibus inſtruxit Academiam c. VI §. 2. diximus, lit. *e.* SVIDAS boc pariter aſſerit, cuius tamen eadem cum Ariſtophane, et Laertio uerba ſunt. Ex latinis CICERO *lib. I. de Diuinat. p* 165. ait; *Inque Academia umbrifera* ut c. I. uidimus lit. *e.* Et HORATIVS *Epiſt. lib. II. ult. p.* 217. lat. 1. ait:

Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
Scilicet ut poſſem curuo dignoſcere rectum,
Atque inter Syluas Academi quaerere uerum.

Non

CAP. VI. ride ſemper rariſſimisque arvoribus conuitum, ſiue praeterlabentia flumina, inſpirantes ramis arborum auras, et uolucrum ſuauiſſimos cantus in aurem demiſeris, ſiue denique coeli fueris contemplatus libertatem, atque hortorum amoenitates intuitus, omnia ſublimem animum et ſpiritum beatiorem parare uiſa fuerint. Hinc Deorum has ſyluas, ac arbores in ea Diis Deabusque dicatas fuiſſe Eupolis ac Timon uolunt. Et Ariſtophanis hoc ad uirtutes optimum irritamentum eſt, fore enim dicit, ut uirtutibus conſpicui tandem in his Academiae ſedibus inter oleas ac platanos ambulent, coronis puriſſimis capita redimiti (*m*). *§. III.*

Horatius explicatus. Non poſſum, quin hic moneam, quam in peruerſum ſenſum hos uerſus contra Flacci mentem detorqueant interpretes, ASCENSIVS enim ita ait, p. 217. edit. Venet. 1573. f. *inter ſyluas, id eſt, inter uarias Platonicorum ſententias, qui in Academia Athenis uerſati ſunt.* CRVQVIVS p. 608. edit. Plant. 1611. *Academus Athenienſis porticum conſtruxit apud Athenas, a qua porticus Academiae eſt dicta, et ab ea Academici: quos iucunde dicit in ſylua quaerere uerum, quae ita quaerunt, ut id nequeant inueniri poſſe.* Quem ſequitur BONDIVS p. 389.

A edit. Brunſu. *Inter obſcuros Philoſophos Academicos.* Quaſi uero hic Academicos traducere Philoſophos poeta uoluiſſet, nec ad umbriferum Academiae locum et ipſum nemus cum Cicerone reſpexiſſet. Quid? quod et priora uerba hoc nolunt, ubi recta ſe a curuis diſcernere didiciſſe Athenis, idem ait.

(*m*) Peregregius ARISTOPHANIS locus in *Nub.* eſt *p.* 110. ubi quid ſpei habere prae aliis uirtutum obſequioſi poſſint ac debeant, ſequentibus oſtendit: ***Iucundiſſima ſedes Academiae.***

Ἀλλ' οὖν λιπαρός γε καὶ εὐανθὴς ἐν γυμνασίοις διατρίψεις,
Οὐ στωμύλλων κατὰ τὴν ἀγορὰν τριβολεκτράπελ' οἷά περ οἱ νυν
Οὐδ' ἑλκόμενος περὶ πραγματίου γλισχραντιλογεξεπιτρίπτου·
Ἀλλ' εἰς Ἀκαδημίαν κατιὼν, ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρέξεις·
Στεφανωσάμενος καλάμῳ λευκῷ μετὰ σώφρονος ἡλικιώτου·
Μίλακος ὄζων, καὶ ἀπραγμοσύνης καὶ λεύκης φυλλοβολούσης
Ἦρος ἐν ὥρᾳ χαίρων ὁπότ' ἂν πλάτανος πτελέᾳ ψιθυρίζῃ·

Quod ita *Andreas* DIVVS uertit: "ſed igitur formoſus ac floridus in Gymnaſiis conuerſaberis non "garriens in foro abiecta, ac intricata, qualia hic "nunc, neque tractus ad lubrica negotia tereuda; "ſed in Academiam deſcendens, ſub oliuis curres, "coronatus calamo albo cum caſto coaetaneo. Mi"lace olens et apragmoſiine, et populo folia mit"teute ueris tempore, gaudens quando platanus "ulnus ſuſurrat." Cuius ſingula uerba eruditis a-

B nimaduerſionibus SCHOLIASTES auxit, ſacras enim circa Academiam oleas floruiſſe et arbores pretioſas alias, quarum folia coronis adhibuerint Lampadophoro cingendis. Id quod etiam SOPHOCLIS SCHOLIASTES, infra adducendus, de eodem loco affirmat. Ipſa uero Ariſtophanis uerba SVIDAS recitat, ſub uoce *Academia*. Quos auctores ipſe conferas, plura enim tranſcribere huc Graeci non ſuppetunt characteres.

CAPVT VII.

ACADEMIAE AEDIFICIA.

§. I.

CAP. VII. AD ipſam uero ſtructuram Academiae deueniamus tandem, reſtat. Huius in primo aditu Amoris ara conſpiciebatur, (*a*) quam Promethei excepit mox, a qua homines in urbem facibus accenſis pro praemio currebant. Quod huic Deaſtro certamen dicatum cum Minerua et Vulcano erat, Pani etiam quandoque ſacrum (*b*). Tres autem certabant plerumque, quorum quiuis eo contendebat, *§. I.* ***Aditus academiae Prometheo ſacer.***

Arat in Academia: Amoris. (*a*) PAVSANIAS huius rei autor eſt *lib. I. de Atticis p.* 26. qui integram eius quoque hiſtoriam affert, ac monomenti reddit rationem. Hinc *Cael.* RHODIGINVS *Antiq. Lect. lib XVI. C. XXIV. p.* 884. dum ſacrum amoris ignem eſſe probat, inquit: "Quippe Athenas aduertimus, unde ſcientiarum ue"luti fluenta in orbem terrarum effuſa, Academiae "Gymnaſium nobile, Pallados quidem numini de"dicaſſe: ceterum inibi quoque amoris ſimula"chrum ita excitaſſe, ut res diuina utrique perage"retur." Quid? quod et ipſas Muſas amabiles eſſe Pieridum ſorores uoluerint ſapientes, ut artium cultores, iuuenesque eo facilius ad ſui traherent amorem. Quam rationem DRESSERVS *in Milen.* reddit, quando de uirgineo quaeritur habitu Muſa-

C rum. Imo neque ipſe Plato LVCIANO adeo auſterus uidetur, quin uirgines quandoque arriſerit, quem traducit idem propterea *Dialog. Piſcat. Reuiſc. p. 66. edit. Pariſ.* 1546. *f.* et quis APVLEI neſcit, qui *de Philoſoph. nat. p.* 3. dicit: *multi auditorum eius utriusque ſexus in Philoſophia floruerunt.*

(*b*) Prometheum auxilio Mineruae coelum aſcendiſſe, et adhibita facula ad rotam ſolis, ignem furatum eſſe, quem hominibus indicauerit, SERVIVS ſcribit. Qua de fabula HESIODVS et HORATIVS agunt Poetae et LVCIANVS *in dialogo huius Deaſtri.* Cauſam igitur ſuſpicari facile poteris, quare hoc igneum eis Graeci habuerint certamen. Vulcano tamen idem ante ſacrum erat, quia hunc quoque plures ignis auctorem credidere, ut SVIDVS ***Promethei.*** ***Lampadophoria cui ſacra?***

CAP. VII. debat, ut facem accenſam in locum deſtinatum quam citiſſime perferret, cui enim extingui illam contingeret, is uictoria excidebat. Neque pedibus ſemper ibant, ſed equis interdum utebantur; cumque ſegnius currerent certantes, ne lampada curſus extinguerentur agitatione; planis ſeſe manibus uerberabant, riſus excitandi cauſa. Victor in certamine Lampadophorus inprimis dictus eſt, praemiis etiam decoratus. Ceterum ita praeparatae faces hae erant, ut ligna in uaſis bene magnis accenſa iacerent, ac oleo nutrirentur. Quae ſacra originem in Vulcano ſumſiſſe, ignis, quem crediderunt, inuentore, cui etiam facta primum, poſt demum aliis eſſe Suidas uult. Non tamen in Academiae aris ſolum, ſed aliis quoque aliorum locorum peracta eſſe, ex autorum uarietate iudico; ut adeo neque nunc cauſa ſit, Ceramicum unum credere cum Academia (*c*). §. I. II

Arae Mercurii, Mineruae, Herculis, Dianae, Cupidinis, Hortuli, Balnea, Gymnaſium, Murus.

§. II. Praeter has aras Mercurii quoque, Mineruae ac Herculis in Academia fuere; a cuius aditu, intra ſeptum quoddam, Dianae pulcherrimae ſigna conſpiciebantur (*d*). Neque Cupidinis altare longe aberat, ſi Pauſaniae credimus, in quo Socrati cygnus, bono omine Platonis, recens nati, conſediſſe uiſus eſt (*e*). Hortulos deinde plures Academica ſpatia mirifice admodum nobilitaſſe Tullius et Apuleius teſtantur (*f*). Imo Lauacrum etiam, quo uterentur Philoſophi, propius adfuiſſe, ex Heſychio colligo (*g*). Ipſis uero aedibus Gymnaſium tribuo, in quo corpora ſua, ſiue ualetudinis cauſa, ne aſſiduo labore langueſcerent, ſiue ut ipſam athleticam diſcerent, iuuenes exercuiſſe, arbitror; cum et ipſe his artibus Plato ſe exerceret (*h*). Ceterum muro Academiam Hipparchus cinxit, ſplendido ſatis et amplo, ſi prouerbium inde natum ſpectemus (*i*).

§. III. Bi-

DAS ſub uoc. λαμπαδ. refert. Omnes autem tres A Deos in Academia cultos eſſe APOLLODORVS apud *Sophoclis* SCHOLIASTEN ad *Oedip. teſtatur:* συντιμᾶται ὁ Προμηθεὺς ἐν Ἀκαδημίᾳ, τῇ Ἀθηνᾷ καθάπερ ὁ Ἥφαιστος et quae ſequuntur. Quorum etiam in nemore Academico templum fuiſſe, et unam utriusque figuram, quae ſceptrum manu tenuerit, idem autor eſt. Quod MEVRSIVS hic denuo urget, *libr de Popul. Attic. p.* 48. Academiam idem cum Ceramico eſſe conuicturus, cum et ibi trium Deorum Mineruae, Vulcani, ac Promethei aras et figuras fuiſſe *Ariſtophanis* SCHOLIASTES *pag.* 135. *ad Ran.* prodat. Sed uero quid prohibet unius De- B aſtri in uariis locis uarias imagines fuiſſe, cum inprimis lampadophoriam et alibi peractam fuiſſe ſciamus. Pani uero cum in uniuerſum omnis cultus ſacer eſſet, hic quoque fuit. LIBANIO notante *Declam. XV.* τῷ λαμπάδι δὲ ὁ Πάν ac SVIDA quoque *d. l.*

De hoc certamine auctores. (*c*) Omnia hic ſigillatim auctorum teſtimuniis ornare uelle literarum ille Graecarum defectus, de quo conqueſti ſaepius ſumus, non patitur. De hoc tamen lampadum certamine conferri ſequentes poſſunt: ARISTOPHANES ad *Ran. p.* 135. 173. cum erudito SCHOLIASTE. PAVSANIAS *in Atticis p.* C 24. LIBANIVS *Declam. XV.* SOPHOCLES *in Oedip. cum Scholiaſte.* HESYCHIVS, HARPOCRATION, et SVIDAS, ſub uoce λαμπαδοφορίαν Reliquos autores MEVRSIVS ſuppeditat *libr. de Popul. Atticae pag.* 14.

Arae Academicae: Muſarum, Mercurii, Mineruae, Herculis, Dianae. (*d*) Teſtatur de his PAVSANIAS *p.* 24. *in Atticis.* In eadem Academia Muſarum ſunt et Mercurii arae, interius Mineruae, ſua etiam Herculi. Dubitat de Diana tamen Pauſanias, an huius Deae ibi ſigna ſint. *Sapphus* autoritate fretus tandem, inquit: Dianae optimae ac pulcherrimae non ſigna ſolum, ſed etiam cognomina eſſe exiſtimo.

Cupidinis. (*e*) Hiſtoriam de ſomnio Socratis ſuperius attigimus. Cum tamen APVLEIVS *de Phil. nat. lib. I. pag.* 1. hanc Cupidinis aram intra Academiam fuiſſe his indicet uerbis; *Vidiſſe ſibi Socrates niſus eſt cygni pullum ex altari, quod in Academia Cupidini conſecratum eſt, auolaſſe* et quae ſequuntur; crederem ego hic *aram amoris* indicari, quae in primo Academiae aditu fuit, ut *cap. VII. §. I. lit. a* probauimus. Sed diſſentire hic a PAVSANIA, qui hanc ab illa expreſſe diſtinguit, *p.* 24. *et* 26. *in Atticis* religio ſit. BOECLERI admonitus uerbis; Pauſania non poſſunt uti, niſi ſerio docti.

Hortuli Academici. (*f*) CICERO *lib. V. de Fato p.* 248. "eum autem "ueniſſemus in Academiam non ſine cauſa uobili- "tata ſpatia, ſolitudo erat, ea quam uolueramus. "Venit mihi Platonis in mentem; quem accepimus "primum hic diſputare ſolitum. Cuius etiam illi "hortuli propinqui non memoriam ſolum mihi af- "ferunt, ſed ipſum uidentur in conſpectu meo hic "ponere." Ita quoque *APVLEIVS* lib. I. de Philoſoph. Natur. pag. 3. *Patrimonium Platonis in hortulo, qui Academiae iunctus fuit.* Hinc hortulos Platonem in hoc nemore iure hereditario poſſediſſe exiſtimo, ipſam uero uillam ab Academo e- B miſſe.

Lauacrum. (*g*) Satis aperte *HESYCHIVS* ſub hac uoce ait: Ἀκαδημία λουτρόν Hinc improbare non poſſum, quae *ALSTEDIVS in Encyclopaedia Curſ. Philoſ. lib. XIX. c.* 11 *p.* 2680. monet? *Lauacrum enim fuit prope urbem cum nemore iunctum Academiae. Et ex eo ſolebant ſtudioſos iuuenes abluere, cum ad certos ſtudiorum gradus conſcendiſſent. Vt auctor eſt NAZIANZENVS.* Lauationis uero commoda et conſuetudines apud *Fulu. VRSINI Appendicem uidebis p.* 129. 59. *de Triclin.* quibus adde quae CIACCONIVS habet de eodem argumento.

Gymnaſium. (*h*) Cum Gymnaſtica tempore Platonis in ma- C gno pretio fuerit, Philoſophis etiam non indigna, quam et ipſe Plato exacte tenebat, et exercebat frequenter, ut APVLEIVS et LAERTIVS in uita eius animaduertunt, atque in ipſis etiam operibus eius uidere ſatis eſt, hanc utique artem in Academia floruiſſe, cum aliis luſuum generibus, exiſtimo. VITRVVIVS enim id requirit, quando de Scholis Philoſophorum, Gymnaſiisque tempore Graecorum extructis *lib. V. c. XI.* diſſerit. Qui locus illuſtris eſt, illuſtrior tamen ſi eruditisſimas STEVVECHII cum eo notas coniunxeris. Recte igitur VOSSIVS D de his § 8. *de Gymnaſt.* ait: *itaque Gymnaſium aliqui ſolum accedebant, ut animum exercerent audiendo philoſophos, rhetores et mathematicos, uel alios: alii ſolum ut exercerent corpus: alii ut lauarentur. Quidam uero propter haec omnia.* confer. quae *Georg.* GVMPELZHAIMERVS habet, et MOSCHEROSCHIVS *in ſupplementis, Part. I. de Exercit. Academ. p.* 2. a. 59.

Murus Academiae. (*i*) *Lil. Greg* CYRALDVS *Tom. II. Oper. Dialog. III pag.* 93. *edit. Baſil.* 1580. ait: "Fuit Hipparchus "inter poetas connumeratus, Athenienſis Piſiſtrati "tyranni filius, qui, ut eſt a Platone proditum, mul- "ta in republica facinora clara fecit, ita quidem, ut "apud

CAP. VII.

§. III. Bibliotheca.

§. III. Bibliotheca quoque non ſpernenda uillam hanc ſuam inſtruxit Plato. Qui unius Philolai Pythagorici libros plus mille philippeis redemit (*k*). Quare quod ditiſſimus fuerit idem, nec tenui familiari pecunia inſtructus, nullus dubito: quanquam aliter ſentiant, cum Gellio ſuo, recentiores. Si enim, quantum in itineribus conſumſit, uillae ſuae impendit, et libris dedit emendis, colligo, quomodo dicere tandem aliter poſſim (*l*).

"apud Graecos ab ipſo prouerbium in eos factum ſit, A "qui magnifice et liberaliter opus aliquod perficiunt, *τὸ Ἱππάρχου τειχίον*. Is enim Academiam "ingenti muro circumdedit, qua in re non modicas "inſumpſit opes." Idem etiam ERASMVS habet *p.* 1722. *Adag. edit. Vechel.* 1589. "Murus Hipparchi "dicebatur res, quae magnis conſtaret impenſis. "Hinc natum, quod Hipparchus Piſiſtrati filius A- "cademiam muro ſepſit, atque huius rei nomine "magnam pecuniae uim ab Athenienſibus exegit. *Autor* SVIDAS. In quo tamen nihil de hoc prouerbio inuenio, licet alia multa de Hipparcho extent. ZWINGERVS Volum. XXII. p. 4097. prouerbium B de magnifico aedificio aſſumi teſtatur.

Bibliotheca Platonis. (*k*) GELLIVS huius rei auctor eſt *lib.* III. *c.* XVII. *Noct. Attic pag.* 158. ubi ita ait: *Memoriae mandatum eſt, Platonem Philoſophum tenui admodum pecunia familiari libros decem millibus denariorum mercatum.* addit *Philipp.* CAROLI *in animaduerſ. in* *Magni in libros ſumptus.* *h. l. p.* 234. *ſuſpecta tibi fides eſt tanti pretii? quid dicturus es, ſi lychnum fictilem Epicteti Stoici ter mille drachmis emtum leges? aut eiusdem Cynici baculum, quo depoſito in ignem inſilierat, ſolido talento.* Quam rem LVCIANVS *aduerſus indoctum*, librorum tamen C longa ſupellectili tumentem *pag.* 731. urget *Tom. II. Operum.* Vbi, cum de Orphei lyra ac ſuperſtitione de illa egiſſet, inquit: "Noſtra aetate adhuc ſuper- "ſtes eſt, qui Epicteti Stoici lychnum fictilem ter "mille denariis eſt mercatus: ſperans futurum ſci- "licet, ut ſi noctu ad iſtam lucernam legiſſet, mox E- "picteti ſapientiam ſomniaret, et ſimilis efficeretur "admirando ſeni." Imo quanti Epheſiorum libri Apoſtolorum tempore aeſtimati fuerint, cum igni eos dediſſent, fidem Chriſtianam amplexi, in ACTIBVS leges, c. XIX. v. 19. quam ſummam SCHMIDIVS 8333. florenis aeſtimat *p.* 916. *in h. l.* Et quis A- D rundeliani codicis pretium neſcit, cum is in Aſia e terra erutus, in Angliam tranſportaretur, Londini in horto palatii Arundeliani cuſtoditus hactenus, decrepitae uetuſtatis liber. de quo SELDENVM uide, animaduerſ. io illum, et PALMERIVM *p.* 677. *Exercitationibus in optim. Graec. auctor.* 1678. *Lugd.* editis.

Plato non inops fuit. (*l*) Qui ergo pauper aut inops eſſe potuit Plato? Noui equidem, quid hic GELLIVS obiiciat, qui *l.* III. *c.* XVII *p.* 158. ita ait: *Memoriae mandatum eſt, Platonem Philoſophum tenui admodum pecunia familiari fuiſſe: atque eum tamen tres Philolai libros decem millibus denariorum mercatum. Id ei pretium donaſſe, quidam ſcripſerunt, amicum eius Dionem Syracuſanum.* Et paulo poſt: "Timon amarulentus li- "brum maledicentiſſimum conſcripſit, qui Σίλλοι in- B "ſcribitur. In eo libro Platonem Philoſophum, "quem dixeramus tenui admodum pecunia famili- "ari fuiſſe, contumelioſe appellat, quod impenſo "pretio librum Pythagoricae diſciplinae emiſſet, ex "que eo Timaeum nobilem illum dialogum con- "cinnaſſet." Verſus Graecos Timonis LIPSIVS emendauit *lib. I. Man. ad Stoic. Philoſ. c.* 6 et ZWINGERVS aliquantum *lib. II. Volum.* X. *Theatr. p.* 2412. Nec *Philippus* CAROLI aliter ac Gellius de Platone ſentit: "Cum lego Platonem, tenui admodum pe- "cunia familiari fuiſſe, et liberalitate regis ſui libros "praedictos emiſſe, recogito uetus dictum Rabbino- C "rum: Non eſt lex ſine farina. Quod longius a ue- "ro diſtat, quam Nilus a ſuis oſtiis. Quid enim fre- "quentius, quam honos et ſapientes eſſe in pauper- "tate. [bonae enim mentis ſoror eſt paupertas, inquit PETRONIVS, Philoſophiae uernacula, et mater ſanitatis ut ERHARDVS addit *p.* 316. *Satyric edit. Hadrianide Amſtel.* 1669] Verum enim uero rectius longe ac uerius S. HIERONYMVS *lib.* II. *aduerſ. Iouin. Tom.* III. *p.* 35 ait: *Sed et ipſe Plato, cum eſſet diues*, et quae ſequuntur. Erat enim ex nobili ſtirpe Plato, parentibus non anguſtae ſortis oriundus, qui et ſumptus ei ad tanta itinera perficienda ſuppe- D ditabant, nihil quicquam praetermittentes, quod ad ſtudiorum ornamenta pertinere uidebatur. Quorum poſt mortem tantum adhuc inuenit, ut et uillam hanc, ſatis bono pretio redimeret, quicquid etiam de his Philolai libris cum Gellio ſtatuamus.

C A P. V I I I.

DE

ACADEMIAE EXCIDIO.

§. I.

CAP. VIII.

§. I. Flos Academiae poſt Platonem.

DE Doctoribus Academicis, qui poſt Platonem locum mirifice illuſtrarunt, praeſtat nihil, quam parum dicere. Diu tamen Academia floruit ſub illis, atque in ſumma apud quasuis gentes, et crudeliſſimos etiam Athenienſium hoſtes ueneratione, ac honore permanſit; qui, quamuis mouerint cum exercitu ad illam, et caſtra metati fuerint, rarius tamen aliquid in eam tentarunt (*a*). Sed

---

(*a*) Vellem tempus mihi ſpatiumque eſſet, in A- E cademicorum hic ſectas excurrere, nouaeque, mediae ac ueteris illius Academiae oſtendere diſcrimen: Sed agam alibi de his, ſi Deus uitam prorogauerit. Illud repeto ſolum, quod ſuperius iam monui *cap.* II. *lit. e.* et *f.* uillam nempe immunem diu manſiſſe, licet Atticam ſaepius inuaſerint hoſtes, *Academia ab incurſionibus immunis.* quod PLVTARCHVS teſtatur *in Theſeo p.* 15. *D.* et XENOPHON *lib.* II. *Hiſtor. Graec. p.* 458. *edit Leunclau.* de Lacedaemoniis ait: ἐπεὶ δὲ ἅπαντες ἐξηλάθησαν, ἀναλαβὼν αὐτοὺς πρὸς τὴν πόλιν ἐστρατοπεδεύοντο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῷ καλουμένῳ γυμνασίῳ·

(*b*) Phi-

CAP. VIII. Sylla Romanus tandem cum inuaſiſſet Athenas, et materia eum ad machinas deficeret, excidit nemoroſiſſimam uillam, Academiamque deleuit (*b*). §. *II.*

Excidium Syllae.

Academia Tullii.

§. II. Haec igitur fata Academiae, hae uiciſſitudines ſunt, ex quibus dignitas eius et amplitudo cuiuis facile patebit. Cuius memoriam Tullius (*c*) in uilla ſua, ab Auerno lacu ad Puteolos ſita, recolere uoluit, quam eodem Academiae nomine inſigniuit. Quod ſera quoque poſteritas eſt imitata: quae ſupremas literarum ſcholas, priuilegiis imperatorum ac pontificum ornatas, aeternae memoriae ergo ita appellari in hunc usque uoluit diem.

A Sylla deleta. (*b*) Philippum II. Maced. exacerbatum ab Athenienſibus, quicquid ſancti, amoeniue circa urbem fuerit, incendiſſe: non tectis ſolum dirutis, ſed etiam ſepulcbris: nec diuini humanique iuris prae impotenti ira ſeruatum eſſe POLYBIO *lib.* XVI. *et* LIVIO *lib.* XXXI. ſuffragantibus *Cluuerus teſtatur p.* 160. *Hiſtor.* Sed tamen de Sylla demum *PLVTARCHVS p.* 459. in eius uita dicit: ἐπιλειπούσης δὲ τῆς ὕλης, ἐπεχείρει τοῖς ἱεροῖς ἄλσεσι καὶ τήν τε Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον· *Deficiente materia lucis iniecit manum, atque nemoroſiſſimam inter ſuburbia Academiam Lyceumque deuaſtauit.* confer. CONRINGIVS *in Antiq. Acad. diſſert.* 1.

Tullii Academia. (*c*) Non parum ad gratam Academiae memoriam Cicero contulit, qui quaeſtionibus ſuis, in uilla ad puteolos ſita elegantiſſime elaboratis, Academi- A carum tribuit nomen, hocque ipſo uenturae id poſteritati commendauit. Feſtiua et pulchra ſunt, quae PLINIVS *Hiſtor. Natur. lib.* XXXI. *c.* 1. *p.* 744. *edit. Dalechampii* de hac Tullii Academia habet. Qui ita inquit: "Oculis Ciceronianae aquae proſunt. Digna memoratu uilla eſt, ab Auerno lacu "Puteolis tendentibus impoſita littori, celebrata "porticu ac nemore, quam et uocabat M. Cicero A"cademiam, ab exemplo Athenarum. Ibi compo"ſitis uoluminibus eiusdem nominis et monumen"tum ſibi inſtaurauerat, ceu uero non et in toto ter"rarum Orbe feciſſet. Huius in prima parte exi- B "guo poſt obitum ipſius, Antiſtio Vetere poſſiden"te, eruperunt fontes calidi perquam ſalubres ocu"lis, celebrati carmine *LAVREAE* Tullii, qui "fuit e libertis eius, ut protinus noſcatur etiam mi"niſterium ex illa maieſtate. Ponam enim ipſum "carmen, dignum ubique, et non ibi tantum legi:

Quo tua Romanae uindex clariſſime linguae
Sylua loco melius ſurgere iuſſa uiret,
Atque Academiae celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu ſub potiore uetus.
Hic etiam apparent Lymphae non ante repertae,
Languida quae infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honore
Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem
Sint plures oculis quae medeantur aquae.

De hac uero Ciceronis Academia, qui itineribus eo C peruenerunt, mira praedicant. Locum enim bodieque amoeniſſimum eſſe referunt, nemore iucundiſſimo ornatum, in cuius ſpatioſis admodum, ac longis ambulacris iuerit ac legerit animi cauſa Tullius, ſuo etiam ibi ſepulchro extructo. Villa autem a mari Puteolano propius abeſt. Imo inter epulandum natitantes in mari piſces Ciceronem ex Academia obſeruare nullo negotio, ſed multis cum deliciis potuiſſe, commemorant. Nomen poſtea mutauit hodieque *lo ſtadio*, ob longa ambulacra dicitur. Fontes ipſi in prato uicino exiſtunt, et *Pratenſe* propterea, uel *Bagno Ciceroniano, aut Tritula*[illegible] audiunt. Conferri huc poſſunt *Di Franc. SCOTO Itinerar. d' Italia part.* III. *p.* 471. *SANFELICIVS p* 789. *Franc. LOMBARDVS p.* 790. inter ſcriptores Italiae illuſtratae 1600. editos *Francofurti.*

Contentio Academiae cum Fridericiana.

NEque hoc fruſtra factum a ueteribus eſſe aut temere, exiſtimandum eſt: cum digna ſatis haec Schola Platonis Academica ſit, a qua noſtrae etiamnunc Academiae pleniſſimum perfectionis exemplum peterent. Eam enim optime demum inſtitutam eſſe arbitror; quae ad hanc Platonis quam proxime accedit. Quod ſi illam laudem huic per Dei Immortalis gratiam, ac ſingularem Sereniſſimi noſtri beneuolentiam, ſurgenti ALMAE FRIDERICIANAE tribuero; nihil aberrauero a ueritate.

Quid enim deeſſe tandem huic ſedi ad perfectionem, amplitudinem, ſpeciem ac dignitatem dices; quae ita ubique abundat, ut uel omnia huc Muſae meliores contuliſſe, uel nihil praetermiſiſſe tamen uideantur.

Frequentatio ciuium ex omni Europa.

Felicem Tullius Marcum filium praedicat, quod ei Athenis diſcere Philoſophiam contingeret, ubi doctrina aeque ac exemplis augeri iuuenis poſſet, atque in uiuis imaginibus ueluti quicquid laudabile ac dignum libero homine ſit, intueri. In hoc uero cui denique loco Halam poſtpones: ubi tot illuſtres ex omni ordine perſonae florent; tot gentes et populi confluunt: quorum ſuae quiuis terrae indolem ac mores ſequitur, uirtutes exprimit, artes ac diſciplinas refert

fert et exercet. Quarum rerum notitiam, cum magnis ſumptibus, impenſis, ac itineribus quaerant alii; hic uno eae intuitu conſpiciuntur.

Magiſtri artium.

Et ſi quid de illis addendum exercitiis, quae corpus et perficiunt, et agile ac dextrum reddunt, quas artes et aeſtimauit Plato in uilla ſua, coluitque: hasne melius, facilius, plenius diſces? quam ubi illi eas exercent, qui ad illas nati factique ſunt. Quorum ex Gallis ac Italis excellentiſſimos quosque hic iterum loci reperies.

LL. aduerſus duella.

Quibus tamen ad turpes libidines, priuatas contentiones et uitam adeo ſapiente indignam abuti neminem uideas, cum ſeueriſſima Sapientiſſimi Principis lex quemuis ab impiis eiusmodi conatibus retrahat facile, et arceat. Sicque Platonis in ſchola cultam denuo modeſtiam ac temperantiam habes; qua quisque pro arbitrio ſuo, ſuorumque, quietis ac tranquillis muſis ſtudiisque inuigilat, nulla ab aliis iniuria laceſſitus.

Doctores et Profeſſores.

Neque uero Platonicae diſſimilior Academiae haec noſtra eſt, ſi huius Excellentiſſimos in omni artium genere uiros, cum illius doctoribus confero; quos ne nominare quidem eſt opus, cum immortali iam fama ſua orbem illuſtrarint. Taceo illos, qui proxime e celeberrimis huius aetatis Theologis ac Philoſophis, inſigni Sereniſſimi Principis noſtri clementia ac liberalitate uocati hic expectantur. Horum uero qui adſunt, meo praeconio longe maior in docendo dexteritas eſt, per omnem iam orbem notiſſima, qui nullum cum Xenocrate facile diem praetermittunt, quin iuuenes doctiores, melioresque perficiant.

Loci fortunae.

Sed quid de ipſius loci opportunitate ac celebritate dicam? exitum hic magis, quam dicendi, qua penitus obruor, materiam deſidero. Ciues enim ſi aeſtimo, literarum amantiſſimi ſunt, uerum fatear, doctorum hominum amatores, non contemptores, ut uulgo fieri conſueuit alias. Digni propterea, ut inter medias Muſas agant uiuantque cum Athenienſibus.

Aer.

In aeris uero mitiſſima temperie, ſimilis primae Academiae noſtra Alma. Hic flumina, hic horti, hic quicquid amoenitatis ac deliciarum, reperitur. Ob ſolam igitur ſalubritatem quosuis Hala inuitat parentes, ut huc filios, chariſſima pignora mittant, in patriae ſpem expectationemque bonis literis bona cum ualetudine quoque formanda.

Linguae Germanica.

Vnum tamen ex pluribus addo, quod hanc denuo urbem cum Athenis coniungit. In Attica enim ſi linguam ſuam Graeci optimam puriſſimamque audiuerunt: hic elegantem ac emendatam uernaculae noſtrae indolem florere, dialectum uulgo nominant, quis diſſimulauit unquam? Peregrinum uero ſermonem illi iuuant, qui e Galliis Italiaque hic ex honeſtiſſimis eruditiſſimisque hominibus uiuunt. Quorum uel ſola plurimum huc faciet conuerſatio. Quid igitur in Hala deſiderabis porro, quod ad perfectionem ſurgentis pertinet Academiae. Auguſta ſane ipſa uox et Parnaſſo digniſſima. Quam ſi atrium uertis, regiam omnium Muſarum ſedem habes; ſi ſalem interpretaris, animos hic Sapientiae ſalem a Pallade mercari uides, cum tot natura ſalinas corporibus aperuerit. Sed quorſum affero haec, cum neutrum in diſceptationem cadat. Quis enim opponet hic aut regeret aliquid, praeſens harum rerum admirator? abſentes non moror, hos enim αὐτοψία conuincam. Vidiſſe hoc ante ſesqui ſeculum, et quod excurrit, ALBERTVM Archiepiſcopum Magdeburgenſem, quis neget? qui ſuo iam tempore de conſtituenda hic Academia cogitauit, laborauitque: uidit PONTIFEX id Romanus quoque, qui priuilegia pro ſummis ſtudiorum gradibus conferendis, omnibus ac ſingulis, CAMPEGIO Cardinale interprete, in ampliſſima forma pronus admodum ac clemens conceſſit. At Dei hoc beneficium eſt, et ſapientiſſimum ſapientisſimi Principis conſilium, quod ſurgant tandem ſua Halae iura, in Archiuis ac tabulariis hactenus ſepulta: nec ſurgant ſolum; ſed maiori longe ſplendore, amplitudine, ac dignitate ei reſtituantur. Plenisſimum enim omnium rerum moderamen, capitis etiam, foro Clementisſime Academico Optimus tribuit Princeps. Approbauit Auguſtisſimus id ipſum imperator, parique Clementia conceſſit. Laudamus igitur hanc Electoris paternam de literis curam; inſignem eius liberalitatem ac munificentiam in coelum usque extollimus; grauisſima tandem ſummorum huius Almae Curatorum, de erigenda ac reſtauranda hac ſede, conſilia, Perilluſtribus ac Generoſisſimis Dominis Noſtris DANCKELMANNO, et RHETIO, Sideribus Electoralis huius Aulae Fulgentisſimis, literarum huius ſeculi Arbitris, ac Statoribus debemus, et omni aeternitati, ſeculis nunquam intermorituris, ore ac calamo, cum perpetuae laudis elogio commendamus. Quid igitur ſupereſt, quam ut Halenſium haec Alma in hoc quoque ſacrarium Platonis aemuletur et, ut illa ab Academo Academia dicta eſt, ita a FRIDERICO haec audiat

Gallica. Italica. *Halae etyma.*

FRIDERICIANA.

OPVSCVLVM VI.

VITA AETERNA EX RATIONE GENTIVMQVE CONSENSV DEMONSTRATA,

PARS I.

anno CIↃ IↃC XCVI.

Philoſophiam ad Deum reducere.

§. I.

IVre meritoque SPENERVS, petenne illud ordinis ſui decus ac lumen, ſuomet calculo adprobat (*a*); quod, diuini quondam ingenii uir, Franc. Baco de VERVLAMIO contra iniquos cum omnis; tum mechanicae inprimis philoſophiae obtrectatores, ſapienter conſiderateque ſcripſit (*b*): *philoſophiam, obiter libatam, a Deo abducere; penitus hauſtam, reducere ad eundem.* Ieiunam, ille ſuperſtitioſo- B rum hominum, et, ſuo tempore, quorundam Theologorum maxime, zelotypiam perſtringit pariter, ac diſcutit atque refellit, qui, puerili errore, ne artium ac ſcientiarum termini proferrentur, id eſt, ne ueterum ignorantiae aſyla, quibus plerosque rerum naturalium effectus uel ad conditorem uniuerſi tantum; uel ad, neſcio quas, formas ſubſtantiales occultasque qualitates, praepoſtero ordine, retu- C lere, in Academiis exularent, peruerſo ſtudio ſuo, dictatoria quadam nihilominus autoritate, uoluerunt. *Inſtare quippe ſcientiam, dicebant; doctiſſima ſecula in atheiſmum procliuia fuiſſe; contemplationem ſecundarum cauſarum autoritati primae cauſae derogare*, et quae fanaticorum, in Anglia tum maxime ſic delirantium, nugae fuerunt generis eiusdem. Quibus uero idem grauiter adeo reſpondet; ut D nugigeris manibus haſtilia partim excutiat; nonnunquam et retorqueat ſapienter, ut ſuis armis comperirent. Nemo ſane inflatur a ſcientia; quae humiles facit, quosquos ſui facit cognoſcentes. Scit enim parum ille, qui, quantum ignoret, neſcit. neque inter eruditos uel unum reperies; qui non illud inclamet: quantum eſt! quod neſcimus. Et quaeſo, quis eorundem non abnueret? uel dediſcere omne, quod ſcit, pro eo, quod neſcit. Adeo iſtud SALOMONIS hic etiam ue- A rum: *Oculus, uidendo, auris, audiendo, non ſatiatur.* Sic enim inſatiabilis, ut TVLLIVS (*c*) ait, mentibus noſtris ueri uiſendi natura ineſt. Ceterum, abſit! ut ignorantiam noſtram in cauſis ſecundis pietati erga primam obſtetricari dicamus. Quid enim? uti uere IIIOBVS, num Deus indiget noſtris mendaciis? aut, num Chriſtiana religio praeſidium in impoſturis quaerit? Ecquae maior blaſphemiae B atrocitas? quam Auctori ueritatis immundam mendacii hoſtiam immolare. Et, detur; quod SPINOSA et HOBBESIVS, peſſima capita, et Deiſtarum illi duumuiri e philoſophantium hac ſchola exierint: ſufficit huic ueritatis prytaneo ad ſui immunitatem, illos exiiſſe. Iudam enim ſocium habuiſſe; nocuitne Apoſtolis? Philoſophentur igitur adoleſcentes, iuuenes, uiri, ſenes, quantum poſſunt! nihil exin- C de periculi ſument puriora ſacra. Potius illud PLATONIS (*d*) polliceor: *philoſophia eſt mortis meditatio.* Quae enim, ut grauiter TVLLIVS (*e*), phyſices ignara antiquitas de animae immortalitate, atque alia poſt mortem uita, bona tantum fide credidit: illud idem feliciora nunc ſecula in cauſis rerum et rationibus intuentur per philoſophiam. Atque haec ſere eadem praeſentis inſtituti noſtri ratio D eſt. Agite igitur! auertite oculos; ſed mentes afferte! ut arduum laborem nobiſcum feliciter ingrediamini.

Ei thema uindicatur.

§. II. Ne uero, de uita aeterna acturus, muneris mei limites uel tranſire uidear, uel falcem in meſſem alienam immittere: in limine ſtatim ſancte teſtor; e ſola rationis ſcatutigine me in praeſenti haurire mea uelle; ad limpidos Iſraelis fontes, quos amplius ſatiare nequiuero, remiſſus, ipſe prouocaturus nunquam. Quibus limitibus circumſcriptum thema profeſſioni meae adſeruit olim magni no-

(*a*) *in Confeſſione naturae contra Atheiſtas Part. I. pag.* 125. (*b*) *de Augment. Scientiar. lib. I. pag.* 10. (*c*) *Quaeſt. Tuſcul. lib. I. pag.* 13. (*d*) *in Phaedone p. m.* 36. (*e*) *quaeſt. Tuſcul. lib. I. pag.* 9.

(*f*) *Le-*

Pars I. [illegible] ſ. III. IV.

[illegible]pinnis GERHARDVS (*f*) et hoc non in[illegible]ſerior admodum HILDEBRANDVS [illegible] ac e[illegible] propoſitum inſti[illegible]rum (*g*). N[illegible]nc ora[illegible] ſo uentibus be[illegible] precemur.

Definitiones

§. III. Vein[illegible]atur quod ſit id, de quo futura ſit diſ[illegible] [illegible] ante [illegible]ſcripta p[illegible] ex[illegible] uel dae; quibus nob[illegible] deinceps utend[illegible]. Atque cum, quid[illegible] ere ſit, neque exp[illegible]cari poſſit penitius, neque diſtinctius di[illegible]di, quam eius probe expenſo contrario: mortis ante habemus rationem. Eſt uero haec, pro rerum uarietate, nec ipſa eadem. Cum enim res uel ſpirituales ſint uel materiatae uel ex materia denique et ſpiritu coniunctae: *Mors [illegible]* nihil eſt aliud, quam, quod PLATO (*h*) dixit: ψυχῆς [illegible] σώματος ἀπόλυσις, hoc eſt, ut TVLLIVS (*i*) ait: diſceſſus ſeu emigratio mentis e corpore; ſiue uinculi quod tenet et [illegible]t utrumque diſſolutio: in illis [illegible]teriatis ſcilicet, eſt machinae, [illegible] habent, deſtructio. Quod uel [illegible]cilat[illegible]one, uel inuectione, uel reſolutione partium fit in ſua, ex quibus compoſita erant, principia. Hac ratione omnis generis [illegible]nantia, plantae, lapides, gemmae automata item et horologia teſque arte [illegible]lae omnes motiuntur, neque artis h[illegible] a naturae operibus differunt; niſi quod haec uulgus mori dicat; illa uero tantum philoſophus. Tandem res ſpirituales mori dicuntur; cum a cauſa, a qua pendent, extinguuntur, i. e in nihilum inteteunt. Quibus intellectis, quid uita ſit, facili nunc opera perſpicitur. Illic enim, eſt cohaerentia materiae et ſpiritus [illegible] cohaerentia partium mechanice un[illegible]rum. Hic tandem eſt conſtans ſui exiſtentia et duratio. Porro Aeternitas nobis non qualis BOETHIO (*k*) eſt: *interminabilis uitae tota ſimul et perfecta poſſeſſio*; ubi omne uitae ſpatium pariter comprehenditur, neque, ut in tempore fit, praeſens a praeteritis in futura procedit: hoc eſt, ubi prima cum ultim[illegible], principium cum fine, praeterita cum futuris in praeſenti iugiter conſtant: [illegible] etiam ratione TVLLIVS (*l*) eam[illegible] [illegible] delineaſſe: ſed noſtro inſti[illegible] [illegible]em non aliter adhibemus; ſe[illegible] [illegible]m notat, calculo humano indeſinitam. Graeci [illegible]idem ἀθάνατον dicunt, uoce n[illegible] Latio [illegible]notata.

Mens a materia rebus in[illegible] [illegible] uindicatur

§. IV. Mentem autem humanam, cui hanc uitae aeternitatem uindicare inſtituimus, propius intueamur, oportet. Hanc omnis materiae expertem eſſe poſtulare, [illegible] praecui[illegible] probatione, poſſem: uerum ne onus h[illegible] [illegible]rfugiſſe uidear, id ipſum, ſed [illegible] [illegible]ſtruere conſ[illegible]or; in ipſo co[illegible], [illegible] de[illegible]tur, prolixior futuru[illegible] [illegible] inter philoſophos eſt [illegible] *operatio*[illegible] [illegible]*um eſſentiam*. Quod ſi igitur [illegible] ſ[illegible] in actionibus ſuis reſ[illegible] [illegible] [illegible]on[illegible]gium [illegible] poſt ſe ſpatio re[illegible]querit; eas ipſas in eſſentia etiam ſua ſuper[illegible]t. Aſt uero ad animi noſtri operas quod attinet, de iis ueterum philoſophorum ore potius ac meo loqui malo. Ita enim TVLLIVS, cum [illegible] eosdem animi humani ſtupendos effectus in inueniendis artibus, ordinandis rebuspublicis, diuinando idem, atque ex praeteritis futura colligendo, diiudicando curate praeſentia, et cetera longa ſerie [illegible]ſſet, harum rerum ſublimitat[illegible] [illegible], tandem inquit (*m*): *Animo[illegible] [illegible] in terris origo inueniri poteſt. Nihil enim in animis mixtum atque concretum; aut quod ex terra natum, atque fictum eſſe uideatur. Nihil eſt aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. His enim in [illegible] nihil ineſt, quod uim memoriae, [illegible], cogitationis habeat. Quod et praeterita teneat, et futura prau[illegible]deat, et [illegible]omplecti poſſit praeſentia; quae ſola diuina ſunt. Singularis igitur quaedam natura, atque uis animi ſeiuncta ab his uſitatis notisque naturis.* Similia fere a principe philoſophorum ARISTOTELE mutuari potuit idem (*n*). *Cogitare enim et prouidere, ait, et diſcere, et docere, et inuenire aliquid, et tam multa meminiſſe, amare, odiſſe, cupere, timere, angi, laetari, haec et ſimilia eorum in nullo quatuor principiorum*, (quamuis ego quidem excepero quaedam) *ineſſe poſſunt.* Nec infelicius huc digitum CASSIODORVS (*o*) intendit: *Omnia corporalia tribus nouimus lineis contineri longitudine, latitudine et profunditate. Nihil tale probatur in animo reperiri. Deinde, quod ſociata corpori, quamuis ipſius malo praegrauetur, opiniones rerum ſollicita curioſitate perpendit, coeleſtia profunde cogitat, naturalia ſubtili indagatione ueſtigat et de ipſo quoque conditore ſuo ardua noſſe deſiderat. Quod ſi eſſet corporalis, cogitationibus ſuis ſpiritualia nec cerneret utique nec uideret.* Et alio loco (*p*) idem pergit: *Ratio noſtra quot bona [illegible] literarum [illegible] formas reperit, diuerſarum artium utilitates diſciplinasque protulit, ciuitates muribus cinxit, [illegible] generi amictus exuit, ornatus pulcherrima fabricarum diſpoſitione tellurem*, et cetera. Quae enim ARNOBIVS

(*f*) Loc. Theol. de Vita aetern. c. II §. 2[illegible]
(*g*) Tract. ſ[illegible] de uita aeterna ex Lum. Nat. [illegible]. (*h*) In Phaedone p. 36. 38. nec in Gorgia [illegible] p. 493. (*i*) Quaeſt. Tuſcul. lib. I. p. 6.
(*k*) lib. V. Conſolat. Philoſoph. Proſa VI p. m. 125.
(*l*) de Natur. Deor. lib. I. p. m. 276. (*m*) lib. I. Tuſcul. p. m. 17[illegible] (*n*) l. c. p. m. 7. (*o*) lib. de An. c. 4. (*p*) lib. cit. c. 7

(*q*) lib.

Pars I

vs obiicit (*q*) aut huc non pertinent, aut falſitatis merito arguuntur. Quid? quod ſi fidem, charitatem beneuolentiamque ſpectamus, iure cum AVGVSTINO (*r*) dicimus: *Quid in ſanctis? quid in martyribus amamus, membra laniata a feris? quid foedius, ſi oculos carnis, quid pulchrius, ſi oculos mentis interroges? quid tibi uidetur adoleſcens pulcherrimus, fur? quamodo horrent oculi tui? cum audis, quia fur eſt, fugis hominem animo. Vides ex alia parte ſenem curuum, baculo innitentem, uix ſe mouentem, rugis undequaque exaratum: quid uides, quod oculos delectet? audis, quia iuſtus es, amas, amplecteris.* Accedit, quod, ſi ex fide Medicorum agamus (*s*), nullibi quidem, neq; in ipſo cerebro, ubi tamen ſedem rationis ponimus, aliquid brutorum craniis omnino diſſimile reperiatur, non contemnendo argumento animam organicam non eſſe. Tantum igitur abeſt, ut ſtupenda haec mentis noſtrae opera ad corporis rationem poſſint referri: ut potius eandem a carceribus et uinculis corporis noſtri toties retrahendam eſſe, quoties cogitatione aliquid aſſequi uelimus, ne iudicium cum ſenſibus confundatur, non abſurde ex Pythagoricorum mente dixerit IAMBLICHIVS (*t*). τὸ σκοπὸν προθέσθαι, inquit, τὸν κρείττονα ῥύσασθαι καὶ ἐλευθερῶσαι τῶν τοιούτων εἱργμῶν καὶ συνδέσμων τὸν κατεχόμενον ἐκ βρεφῶν νοῦν. et quae ſequuntur. Neque uero actionum ſublimitas tantum mentis ſpiritualitatem facit manifeſtam: ſed ſpontaneus item motus eius eadem certitudine idem arguit. Cum enim Platonis illud, quo animum αὐτοκίνητον (*u*), hoc eſt, οὐσίαν νοητὴν ἐξ ἑαυτῆς κινητὴν (*x*) uocat, nullus non ſecum ipſe ſentiat: (ut recte PYTHAGORAS (*y*) mentem corporis aurigam dixerit;) haec ipſa animi efficientia non minus eundem e numero rerum mechanicarum corporalium que eximit. Quamuis autem PLATONEM (*z*) CICERONEM (*aa*) aliosque (*bb*) eodem hoc argumento ad mentis ab aeterno exiſtentiam aſtruendam abuſos, ab aliisque (*cc*) merito ſuo eapropter confutatos eſſe, nec ipſe ignorem: uerisſimum tamen illud eſt, quod plerique eorum adſeruerunt: *Sentire animum ſe moueri, quod cum ſentiat, ſentire una; ſe ui ſua, non aliena moueri.* (*dd*) Et, ſi dicere, quod res eſt, debeo; non tam ex motu, quam motus libertate animum materia expertem eſſe elucet. Aſt quorſum plura afferrem? cum haec ipſa ad mentem noſtram è Phyſica eximendam et uindicandam Pneumaticae prorſus, ſufficiant. Exulet igitur ueterum aeque ac recentiorum quorundam inſana dementia, qui mentem noſtram materiatam eſſe, non ferendo errore, ſunt profeſſi. Cuius eſſentiam uel in corpore ſubtiliſſimo cum EPICVREIS (*ee*), TERTVLLIANO (*ff*), et horum ſectatoribus (*gg*) quaeſiuerunt: uel in aere poſuerunt cum ANAXAGORA (*hh*), uel in terra ſpeciatim cum XENOPHANE (*ii*), uel cum STOICIS in igne (*ll*). (His contrarietatibus plures adiecit *Heum.* in Philoſ. Ethic. Wolfio editore ab initio, inprimis Tertullianus de Anima c. III. conſulendus, quaeque in eum commentator prolixe annotauit.) Vel in aqua cum THALETE (*mm*), uel in igne pariter et aqua, ut HIPPOCRATI (*nn*) placuit; uel cum EMPEDOCLE in omnium quatuor elementorum mixtione (*oo*); uel, ut uiſum XENOCRATI (*pp*), in figura; uel ex PYTHAGORAE

Margin notes: *s] ſpontaneo motu.* — *Confutatio eorum, qui mentem ham. corpoream fecerunt.*

(*q*) *lib. II. Aduerſ. Gent. p. m. 71.* (*r*) *Tractat. III. in Joh.* (*s*) *Thom. Browne Relig. Med. Sect. XXXIV. p. 211. conſentiatur idem Philoſoph. Burgund. Auctor. Tract. III. Met. Diſp. III. quaeſt. 1. p. 189* (*t*) *in uita Pythag. c. 32.* (*u*) *in Phaedone p. 344. quod prolixius Alcinous explicat c. XXV. Doctrin. Plat.* (*x*) *ſic Theodoretus V. Graec. Affect. Confer. etiam Ariſtot. l. 1. de Anim. c. 2. S. 22* (*y*) *uerſus ipſos Schedius exhibet c. XIX. de DIS Germ.* (*z*) *in Phaedone p. 344.* (*aa*) *Tuſculan. I p. m. 15. et de Senectute Idem.* (*bb*) *Plotinus Ennead. IV. lib. 7 c. 9.* (*cc*) *Ariſtotel. de Anim. c. 3. Lactantius V c. 4. quid his reſpondendum, Macrobium conſule in Somn. Scip. lib. II c. 14.* (*dd*) *Tullius l. c.* (*ee*) *Plutarch. lib. IV. de Placit. Philoſoph. et Laert. uit. Epic. lib. X. p. 630. teſtibus doctrinam eius plenius exhibet P. Gaſſendus Syntagm. Philoſoph. Epicur. c. XVII p. m. 311. Quo pertinet Democriti opinio, qui in atomis rotundis et ſumme mobilibus animae naturam quaeſiuit, teſte Ariſt. lib. I. de An. c. 2. et Tullio lib. I. Q. T. p. 7.* (*ff*) *Lib. de Anima et carne Chriſti, quem, quamuis cum Auguſtino lib. de haereſi c. LXXXVI. et Epiſt. CLVI. ad Optatum quidam defendere conantur: ac ſi corporis uocabulum pro ſubſtantia ſumpſiſſet, quo de Ioh. Baptiſta Criſpus Gallipolitanus legi poteſt Diſtinct. III. lib. I. de Ethnic. Philoſoph. caute legendis p. 461. et 479. ſeq. cum tamen optimus Pater eos ſimul erroris arguat, qui mentem incorpoream eſſe dixerunt, non in uocabulo errorem, ſed re ipſa ſui poſuiſſe cum Conimbricenſibus lib. II. de Anima c. 1. quaeſt. 1. art. 6.* (*gg*) *qui ex aliis nempe excepto Tertulliano ſint, uel ſimilia hic ſenſerint, recenſet ex Gaſſendo Trogil. Arnkiel de Philoſoph. Epicuri c. 9* (*hh*) *quorſum Theodoretum lege lib. V. de cur. Graec. Aff. ubi et Anaximandrum, atque Anaximenem ſic inuenies docuiſſe, confer et Plutarchum de Plac. Phil. lib. 4 c. 3.* (*ii*) *non hunc ſolum; ſed Parmenidem etiam ita ſenſiſſe teſtatur Arnkiel de Plac. Epicuri c. 9. modo et Laertius in uit. lib. IX n. 19.* (*ll*) *Teſtatur Ariſt. l. de An. c. 2. Cicero I. Tuſc. Academ. Q. lib. 1 et de Nat. Deor. II. Plutarch. de Placit. Philoſoph. lib. IV. cap. 3. Nemeſius de Nat. homin. c. 2. an huius erroris etiam ignis Origenes debeat? Menagium uid. in lib. VII. Laert. p. 325. cui ſententiae Ariſtoteles lib. I. de Anim. c. 2. adſcribit etiam Democritum.* (*mm*) *Hic enim ex aqua omnia conſtare dixit. Inde Laert. lib. I. § 27. in eumque Menagius l. c. et ante iam Ariſtot. I. Phyſic. c. 9. Cicero in Lucullo, lib. I. de Nat. Deor. et lib. V. Acad. Quaeſt.* (*nn*) *Sect. IV. p. 44* (*oo*) *Ariſtot. teſtatur lib. I. de Anim. c. 2. qui ſingulis etiam elementis animam tribuit, quod delirium reſuſcitauit Thom. Campanella.* (*pp*) *Cicero item in Tuſculan. I. l. p. 6.*

(*qq*) Pla-

§. V. VI.

[illegible] RAE mentem in numero (*qq*), uel in harmonia cum ARISTOXENE (*rr*), uel ex CRITIAE ſententia (*ss*) in ſanguine, uel denique, execranda malitia, animam eſſe cum PHERECRATE (*tt*) penitus negarunt. Absit! ut, quod [illegible] atque [illegible] ſecere, cum his perdite ſic philoſophemur. Aliter ſane ſapientioribus eſt uiſum, qui corpora noſtra nunc carcerem mentis (*uu*), cuius uinculae uenae, nerui et arteriae ſint (*xx*), nunc ſepulchrum (*yy*) appellarunt. Imo detrudi puriſſimum hunc ſpiritum in corpora noſtra, poenae grauiſſimae ergo (*zz*) e coelo [*a*] tanquam in internum, atque ibidem, quo grauius delictum ſit, eo diutius detineri [*b*] crediderunt. Cum enim hominum animas genus Dei [*c*] imo Numinis ipſius eſſentiae modicam particulam crediderint (*d*); a quo ceu fonte uel hauſta [*e*], uelut ramus ab arbore decerpta ſit [*f*]: indigniſſimum longe uidebatur, puriſſimum ſpiritum craſſae materiae alligari non ſolum, ſed etiam, quod magis miſerandum, cum eadem ſuo infortunio commiſceri. Haec uero, quamuis omnia non adprobem; illud tamen ſufficit, quod hominem mentem incarnatam [*g*], ſpiritum item corpori clauſum [*h*] non abſurde definiuerint Philoſophi.

Per ſpiritualitatem anima ſingitur morte. Error. materiatorum.

§. V. Quemadmodum autem a Tullio recte infertur [*i*], ſi cor, aut ſanguis aut cerebrum eſt animus, quoniam eſt corpus, interibit cum reliquo corpore: ſi aer eſt, fortaſſe diſſipabitur; ſi ignis, extinguetur; ſi eſt harmonia, diſſoluetur: ita prona e contrario conſecutione fluit; quod ſi anima corporis ac materiae expers ſit; a tali etiam morte, quae materiatis tantum accidere rebus ſolet, eam fore immunem. Non enim annihilari poterit; quia non eſt extenſa; non inuerti, quoniam dimenſio eius penetrabilis eſt; neque partium denique ſolutione deſtrui, cum nullis partibus conſtet.

II. compoſitorum.

Vna igitur iam morte, §. III. ſupra delineata, mentem noſtram exemimus. Altera uero, quam ibidem [illegible] diſceſſum animae a corpore diximus, non plus eadem [illegible] accepit, ac Lotho, piiſſimo uiro, nocuit dum Sodomam periit. [illegible] igitur, annon tertio mortis genere mens noſtra perdatur? id quod [illegible] nunc commonſtratum.

Annon tertio mortis genere in nihilum intereat animus.

§. VI. ita [illegible] eſt. Detur, quod anima nullum intra ſe, ut cum uulgo loquar, mortis aut corruptionis principium habeat; detur etiam, quod creaturarum nulla extrinſeca quadam eam uiolentia perdere, multo minus extinguere poſſit; cum eiusdem potentiae, h. e. infinitae, utrobique ſit, ex nihilo facere aliquid, et ex aliquo facere nihil: quare nihil et materiam in ſe ſpectatam, diſpari licet ratione, immortalem dicit philoſophus; id tamen nondum euictum eſt; utrum Deus, cum corporis deſtructione, non animam ſimul in nihilum uelit interire. Cum enim in omni eſſe ſuo hic ſpiritus noſter a Deo optimo ita pendeat, ut ſine eo nequeat conſeruari: quid ſi idem Deus conſeruationem hanc in morte cuiusque hominis communi tollere, nec animam diutius ac corpus organicum uoluerit ſupereſſe? [*l*] Si enim mentem corporis aurigam diximus ſupra: quid quaeſo auriga opus? ſi uehiculum, ſi currus, ſi quadrigae perdita ablataque fuerint. Huius igitur ſententiae contrarium euincere hoc opus, hic labor. Nec parua ab hac queſtione rerum momenta pendent. Vti enim recte non nemo ſcripſit: ſi animam demus interire, aut expirabit religio; aut turpe ſophiſma fiet Luciani. Fruſtra ſane tanto hodienum adparatu contra Atheos prodeunt alii, cutis ac recutis ſubinde adterius [illegible] hanc libellis. Vix enim aliquis uecors adeo eſt, ut, qui caelum adſpiciat, Deum eſſe inficietur? Aſt uero, qui Deum res mortalium curare, aut hominis magis ac ceterorum animantium brutorum curare inficiantur, proh dolor! quot ſunt? Quanta Deiſtarum, quae-

Grauitas quaeſtionis huius.

(*qq*) Plato in Phaed. [illegible] (*rr*) Tullius [illegible] Tuſcul. p. [illegible] (*ss*) Ariſtot. [illegible] lib. I. de anim. c. 2. p. 27. (*tt*) [illegible] Cicerone Tuſc. lib. I. p. [illegible], animam nihil niſi nomen inane eſſe, ut perhibuiſſe. (*uu*) Iamblichus in uita Pythag. c. 30. (*xx*) [illegible] in uita eius [illegible] (*yy*) Clem. Alexandr. lib. III. Strom. p. 433. (*zz*) Philolaus ita ap. [illegible] DIS Gern. c. XIX. p. [illegible] [*a*] [illegible] Deum definitum animarum [illegible], quae omnes in coelo, [illegible] integri [illegible], beatiſſime [illegible]; inter quas [illegible] quaedam fecerit, illas tantum demum in corpus demitti, [illegible] Theodoretus lib. [illegible] curat. Gr. [illegible] [*b*] Macrobius [illegible] proſequitur libr. in Somn. Scip. c. [illegible] et ſeq. [*c*] Quae uerba Paulus Act. XVII. [illegible] Aratus habet Phaenomen. uerſ. V. p. m. 334.

[*d*] Error hic olim Gnoſticos, Manichaeos et Priſcillianiſtas egit, [illegible] Plato [illegible] dixit: [illegible] Pl in Plat. Quaeſt. Proclus in Plato. [illegible] et Ficinus ad Plotin. Ennead. III. lib. [illegible] unde Jamblichus animam Deo [illegible] facit de [illegible] Sect. VIII. c. 6. et ap. Stobaeum p. [illegible] [*e*] Ita Zoroaſter [illegible] in ſuis oraculis [illegible] Deum, [illegible] Witſius [illegible] p. 106. [*f*] [illegible] formula [illegible] 9. humanus animus, decerptus ex mente diuina, cum alio nullo niſi cum ipſo Deo [illegible] poteſt. [*g*] Ita Epictetus ad quaeſtionem Hadriani Auguſti reſpondet. p. m. 231. [*h*] Arnobius [illegible] lib. II. adu. Gent. p. m. 65. [*i*] lib. I. quaeſt. Tuſc. p. 8. [*l*] Quod uulgi argumentum perſtringit Plato in Phaedone p. 43. et 44.

[*m*] lib-

PARS I. quaeſo, ubique; colluuies! qui uitam poſt mortem pro ſuaui tantum hominum otioſorum ſomnio; improborum uero cruciatus pro coecae plebeculae terriculamentis habent. Et contra hanc ſceleſtiſſimam hominum turbam, quotusquisque eſt, qui uiribus condignis pugnauerit hactenus? Infigamus igitur hic mentem; ne id amittamus, a quo ſtabilitatem religiones omnes, et ſingulae Respublicae ſuum iuramentum habent, quod pietatem in miſeris alit ſpe; procacitatem ac ſcelera in ceteris timore ceu futuri iudicii augurio quodam coercet. In hoc autem inſtituto nunc ita uerſabor; ut miſſis argumentis leuioribus ceu multitudinis ſuperſtitioſis duntaxat terriculamentis, ea tantum afferam, quae apud eruditos etiam quosque robur firmitatemque habent; et quorum in me ipſo incipit fides. Fruſtra enim me operam daturum cenſeo, ut perſuaderem aliis; quae non ante mihi perſuaſiſſem. Adeo CHRYSOSTOMI (m) illud cogito: qui in hac materia uult aliquid dignum proferre; ipſe ante omnes debet hoc calore feruere; ſalutari hoc incendio primus igniri, quo poſſint etiam ſermones, qui ab eo proferuntur, ignire et accendere animos auditorum.

Vitam aeternam fore, hominum ſcelera probant.

§. VII. Deum ſine iuſtitia concipere, idem eſt, ac ſolem ſine lumine. Hanc enim uirtutem quis in terris quaeſiuerit? ſi ipſa exularet e coelo: aut quis exegerit aequitatem in creaturis? ſi conditor uniuerſi eſſet iniquus. Quodſi ita Deus arbiter iuſtitiae et aequitatis maximus eſt: mortalium quaeſo nunc facta, atque poſt fata eorundem mecum intuere. Illud inuenies; bonos non miſeros ſolum: ſed tales plurimum ob ſtudium cultionemque uirtutis eſſe: florere contra improbos copia rerum ac abundantia, ut praemia improbitatis ſuae ſaepius tuliſſe uideantur. Iudica porro, quisquis es! quo aequitatis tandem genere Deus, uindex iuſtitiae ac cuſtos, facere non dico, ſed permittere tantum poſſit? ut ſui cultores, ob hanc ſaepius unicam cauſam, quod ei adhaereant, eum uenerentur, colant, et ipſi totos ſe deuoueant, uario calamitatis ac infortunii genere premantur non ſolum; ſed etiam, idque non raro, ſi quidem hac uita omnis metiri debet felicitas, ſupprimantur: ex aduerſo, ut illis, qui uerbis factisque eum recuſant, contemnunt, deſpiciunt, et quantum penes ipſos eſt, blasphemiis proſcindunt, et quouis malitiae genere inſectantur, uiuant nihilominus, uigeant, floreant, atque in mala hac cauſa ueluti triumphent: ſummatim dicam, ut bonis male et malis bene ſit. Ego quidem uirtutem propter ſe colendam eſſe, ſibique ipſam praemio ſufficere penitus exiſtimo: neque etiam probitatis adeo magnae ſignum eſſe, qui Deo praemii ſpe, aut mercedis cuiusdam expectatione ſeruiit, cum Antigono SOCHAEO (n) hoc caſu ſentio: at uero licet poſtulare pro debito labore pretium aliquod hominis credam impudentis: tuebitur tamen Dominus ſeruum bonum ac obſequentem contra maleuolorum inſultus; neque id ſolum; ſed fidelitatem quoque illius beneficiis ſuis quodammodo adprobabit. Quod cum facere Deum (ſapienter quamuis, quoniam ut fortius quandoque nos amet, ex SENECA (o) loquor, noſtra etiam interſit,) in hac uita animaduertere nequeamus: certam futuri ſeculi ſpem non fruſtra exinde capimus. Vere C. Marcius ille CORIOLANVS (p) in concione inquit:

[illegible]

haud uideo, quomodo bonos credere debeam? qui, nullo ex uirtute fructu percepto, etiam propter eam pereant. Explicatius idem LACTANTIVS (q) proſequitur: *maxima erit profecto uanitas, obſequi uelle uirtutibus, quae fruſtra homini calamitates afferunt, et labores. Nam ſi uirtus eſt, egeſtatem, exitium, dolorem mortemque, quae timentur a ceteris, pati fortiter ac ſubire: quid tandem in ſe boni habet? cur eam propter ſeipſam philoſophi dicunt expetendam? nimirum ſuperuacuis et inanibus poenis delectantur, quibus licet agere tranquille. * Si enim mortales ſunt animae, ſi uirtus, diſſoluto corpore, nihil futura eſt: quid fugimus attributa nobis bona? quaſi ingrati aut indigni, qui diuinis muneribus perfruamur. Quae bona, ut habeamus, ſcelerate impieque uiuendum eſt; quia uirtutem, id eſt, iuſtitiam egeſtas ſequitur. Sanus igitur non eſt, qui, nulla ſpe maiori propoſita, iis bonis, quibus ceteri utuntur, in uita labores et cruciatus et miſerias anteponat.* Similia uere res hasce CHRYSOSTOMO (r) expreſſit, aliisque, qui apud EVGVBINVM (s) ubertim reperiuntur. D. NAZIANZENI (t) ſententiam adhuc audire lubet, quam iambicis uerſibus ita reddidit:

[illegible]

Grauiter aliter eſſe rebus hic datis premi;
Niſi ſummus olim uerteret talos Deus.

Sane, quod miror, ſceleſtiſſimus ille nequam, Deorum hominumque riſor, LVCIA-

(m) *lib. II. de Compunctione cordis.* (n) *Huius uiri dogma fuit: non eſſe ſeruiendum Deo ſpe praemii et mercedis. Hinc Saducaei, peruerſa deinde mente, neque laiſi(?) Deum talia uelle, concluſerunt. Vt adeo futuri ſeculi et felicitatis ſpe nos ipſos pulchre decipiamus. conf. Voſſius lib. I. Idololatr. c. 10. p. 38.* (o) *De prouidentia* [illegible] (p) *Dionyſ. Halicarnaſſ. lib VII. p.* [illegible] (q) *Diuin. Inſtitut. l. VII. 9.* (r) *Homil. IV. de Prouid. Dei.* (s) *Lib. IX. de perenni Philoſoph.* (t) *Carmine de ſe ipſo* [illegible]

LVCIANVS (u) ueritatem hanc noluit diſſimulare. Ita enim ille: ἄνθρωπον ἐκ μὴ ὄντων θεὸς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ ἔστιν ἐν οὐρανῷ, βλέπων δικαίους τε καὶ ἀδίκους, καὶ ἐν βίβλοις τὰς πράξεις ἀπογραφόμενος, ἀνταποδώσει δὲ πᾶσιν, ἐν ἡμέρᾳ αὐτὸς ἐνετείλατο. Hominem, inquit, ex nihilo ad eſſentiam produxit Deus, eſtque in coelo adſpiciens iuſtos pariter atque iniuſtos, et in libris deſcribens cuiusque res et actiones. Rependet autem omnibus in die, quam ipſe praefiniuit. Atque hoc idem eſt, quod animum addidit tot undique calamitatibus cincto preſſoque EPICTETO (x), qui in extremam miſeriam detruſus, placidisſime inquit:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σῶμ' ἀνάπηρος,
καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

quod Politianus carmine ſic reddidit:

Seruus Epictetus: mutilati corporis: Irus
Pauper: at haec inter charus eram ſuperis.

Seruum ſe natum, ait, quae uilisſima in terris conditio; *corpore quoque*, cuius charitas omnibus maxime innata eſt, *mutilatum fuiſſe; ſed et egenum*, ne quid malis deeſſet, *ad mendicitatem usque: in hac tamen tam miſerabili, tamque*, ſi hominum iudicia ſpectentur, *uilisſima conditione tantum abeſſe, ut a Diis neglectum ſe crederet, ut de amore ipſorum et charitate*, futuri ſeculi ſpe, *non dubitaret*. O uirum! eo ſententiam merito hic CASAVBONVS (y) inclamat: dignam quae cordibus omnium, qui ad ueram beatitudinem et aeternas ſedes adſpirant, inſcribatur; et memoriae praeſens ſemper obuerſetur. Neque uero eſt, quod nobis e ſchola SPINOSAE (z) quis obiectet; idem argumentum, ſi ualeat, ad bruta etiam accommodari poſſe. Nam ſtabulari equum unum in otio et pabuli affluentia, deliciisque, quae in ipſum cadunt, ſummis: alium e contrario inter durisſimos labores, inedia premi, ſub aſpero ac intolerabili poſſeſſoris iugo gemere, enecari etiam oneris quandoque ac laboris nimietate, cum tamen de horum poſt mortem uita ne in ſomnio quidem cogitemus. Miſerum ſane a Philoſopho, et corpuſculari maxime obiectum argumentum eſt. Idem, ac ignem, ſi materia non alatur, ſed, ea deficiente, pereat et extinguatur, quis dolere uelit: aut eum, qui emtum ſibi horologium uel corrumperet imperite tractando, uel maleſanus in ignem proiiceret, quis in ius uocaret, de iniuria, hoc modo, uocomati illata. Sane quidquid hoc caſu aegre fertur, id uel mei, uel illi cauſa, quibus tale quid uſui eſſe potuiſſet, uel artificis ergo fit, in cuius animo artificii forte ſui

Obi. I. Spinoſiſtar.

A contemtus moerorem poterit excitare. Qui aliter dolet; ille uel ineptit cum mollibus foeminis, quibus gallina mactata lachrimas exprimit: uel cum CAMPANELLA [a] inſanit, omnibus rebus ſpiritum contribuente. Phyſico haec abunde ſufficient ad reſpondendum uexatae hactenus quaeſtioni. Ceteris, ut animum in hac diſciplina purgent, ſuaderem, et, ſi integrum eſſet, imperarem. Qui uero animi tranquillitatem uirtuti ſufficiens praemium ita eſſe uolunt; ut alia remuneratione opus non ſit; illi ex ſupra citatis Lactantii uerbis ſapere diſcant. Quid quaeſo! afflictum in terris animum erigit? niſi mens erecta in coelum: et, qua tandem medicina tranquillabitur eadem ſeculi malis circumſepta praeſentis, niſi futuri dulcisſima lacteſcat ſpe. Cum igitur cerebri inane figmentum ſit, quicquid de animi tranquillitate, absque uitae alterius fiducia, in ſcholis prudentum, ſub ſummi boni imagine, diſſeritur, abſonum eſſet cogitare, Deum, optimum iuſtitiae arbitrum, homini uirtuoſo, prae improbo ac ſcelerato, uacuum et caſſum phantaſma praemii loco conſtituiſſe.

§. VII. IIX

Obi. 2. quod uirtus ſibi praemium ſit.

§. IIX. Deinde de impiis quid fiet? hosne impune per omnia ſcelerum genera graſſatos eſſe dicemus? Sunt equidem, qui, ut uirtutem ſibi ipſi praemium eſſe, ſupra dixerunt; ita et improborum poenam in eo tantum ſitam eſſe uolunt, ut malorum ſibi facinorum conſcii ſint. Magnam uim conſcientiae eſſe, non inficior. Nota [b] epiſtola Tiberii ad Senatum, quam ita exorſus eſt: *quid ſcribam P. C. aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore: Dii me Deaeque perdant, quam perire quotidie ſentio, ſi ſcio.* Qua recitata, addit Tacitus: *adeo facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium uerterant. Neque fruſtra praeſtantisſimus ſapientiae* PLATONEM [c] hic intelligi ſcite GROTIVS [d] monet] *firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus et ictus: quando ut corpora uerberibus, ita ſaeuitia libidine, malis conſultis, animus dilaceretur.* Grauius exemplum in Catilina SALLVSTIVS [e] affert: *eius*, inquit, *animus impurus, Diis hominibusque infeſtus, * neque uigiliis neque quietibus ſedari potuit; ita enim conſcientia mentem excitam uexabat. Igitur color ei exſanguis, foedi oculi, citus modo, modo tardus inceſſus, prorſus in facie uultuque uecordia inerat.* Quo de TVLLIVS [f] ſapienter iudicat, dum inquit: *neque putandum eos, qui aliquid impie ſcelerateque commiſerint, agitari et perterreri fu-*

Probat. II. Ex conſcientia mi.

(u) In Philopatride (x) Verſus conſeruarunt ſcriptis ſuis A. Gellius lib. II c. 18 p. m. 94. et Macrobius lib. Saturn. c. 9. p. 124. (y) Animaduerſ. in uerſ. eosdem. Edit. Lugd. 1670. 4to. (z) Vol. Epiſt. p. 456. Ep. 25. [a] Philoſoph. Rational. [b] Tacitus lib. VI. Annal. c. 6. et Sueton. in Vit. c. 67. [c] Lib. IX. de Republ. [d] Lib. I. de Verit. Relig. Chr. §. 24. [e] Bell. Catil. p. 38. et de Iugurtha idem fere Bell. Iug. c. 72. uide quae congeſſit Pfannerus Theol. Gent. c. VIII. § 11. [f] Orat. pro Roſc. Amerin.

[g] Mo-

PARS I.

furiarum taedis [ſicut in fabulis erat] *ſua quemque fraus, et ſuus error maxime uexat; ſuum quemque ſcelus agitat* et quae ſequuntur. Quamuis igitur PLAVTVM [g] uere etiam dixiſſe exiſtimem :. *Nihil eſt miſerius, quam animus hominis male conſcius:* tamen ad luendam poenam tot ſcelerum generibus prouocatam haec adeo non ſufficere exiſtimo; ut ea potius cruciamenta futuri grauioris ſupplicii nuntios infallibiles eſſe, mihi penitus perſuadeam. *Quid enim is timeat?* ſapienter non nemo ait [h], *qui animum una cum corpore ſibi perſuaſerit interire.* Abſit etiam, ut metum, ne quis hominum detectis ſceleribus ipſos in iudicium trahat, hunc male conſciis terrorem incutere credamus. Triſte Neronis exemplum aliud docet. Nec *ſceleris*, quod matris caede contraxerat, *conſcientiam, quanquam et militum et ſenatus populique gratulationibus confirmaretur, aut ſtatim aut poſtea unquam ferre potuit,* ait SVETONIVS [i] de ipſo, *ſaepe confeſſus exagitari ſe materna ſpecie, uerberibus furiarum, ac taedis ardentibus.* Vt adeo, malam conſcientiam in ſolitudine etiam ſollicitam eſſe, SENECA [k] uerisſime dixerit: et ſceleris conſcios animos angore excruciatos eſſe, cum nulla hominum iudicia eſſent, non infelicius ſcripſerit TVLLIVS [l].

An poenae improborum ſint mala tantum conſcientia?

At, quid? ſi Deiſtarum quis eam conſcientiae ſuſtulerit uim, atque recenſita hucusque exempla pro terriculamentis habeat, quae praeiudiciis parentum, ſacerdotum, praeceptorum aliorumque comminationibus fabuloſis debeamus? Talis igitur, quod improbitatis ſuae poenas in hoc ſeculo ſe nondum dediſſe, ipſe profitetur, tremendo Dei iudicio indubium ſeruabitur, cum euicta ſuperius iuſtitiae diuinae argumenta firmiſſimo adhuc dum talo conſiſtant. Quod ſi quoque improbam ſententiam falſitatis arguere uellem: quaererem ex tali; quamobrem conſcientiae uis maior in ſenibus quam pueris et adoleſcentibus ſit? quod ſi enim hoc infantiae terriculamentum eſt; quare non decreſcit, ut ceterae, quas imbibimus fabulae, cum annis; ſed augetur? cur eo propior cuiusis grauiorque eſt: quo magis a tenui iſthac aetate quisque abit. BIONEM Boryſtheniten [m] exemplo damus. Qui θεοὺς ὡς οὐδὲν εἰσιν, ὄντως, Deos reuera, nihil eſſe, dixerat ſemper: aſt, morti uicinum, auertit ab errore animus inſtantis iudicii praeſentiens grauitatem. Eierauit enim is non errorem ſolum, ſed iratum placare numen, precibus ac hoſtiis, fruſtraneo quamuis opere, contendit. *Stultum enim fore,* idem autor ait, *qui mercede uoluerit Deos eſſe, quaſi tunc eſſent, cum ipſos illum demum eſſe arbitraretur.* Hinc recte PLATO [n]: *Cum iam prope eſt, ut quis moriturum ſe putet, tunc metus eum ac ſollicitudo ſubit, de quibus antea non conſtituerat cogitare.* Id quod TVLLIVS [o] etiam uoluit: *neſcio,* inquit, *quomodo inhaeret in mentibus quaſi ſeculorum quoddam augurium futurorum.* Vt adeo improbam Deiſtarum ſententiam merito ex ſcholis ſapientum exulare iubeamus.

An conſcientia ex infantiae tantum praeiudiciis?

Quare maior eius uis in ſenibus?

§. IX. Deum et naturam, ut nouum nunc locum excutiam, nihil fruſtra feciſſe, inter omnes in confeſſo eſt. Quod ſi itaque homo eſt conditus non ſolum: ſed etiam, TVLLII [p] ore loquor, *ad eius commoditates et uſus tantam rerum ubertatem natura largita eſt, ut ea, quae gignuntur, donata conſulto nobis, non fortuito nata uideantur:* ipſe non minus, cuius gratia tot condita eſſe uidemus, ob finem ſingularem eumque nobiliſſimum procreatus eſſe, exiſtimandus eſt. Homines equidem hominum cauſa generatos dicimus, ut ipſi inter ſe alii aliis prodeſſe poſſint: hi uero ipſi propter quid demum producti ſunt? An otioſos tantum orbis ſpectatores credes? aut gurgites atque helluones, natos abdomini ſuo? Parum ſane honeſti habet, ſuem Boeoticum agere, et ſummum bonum, uerbo uenia ſit, ponere in cacando [q]. Quod ſi itaque cauſam mortales, propter quam conditi ſimus, nec uideamus hic, nec aſſequamur; quidni iſtud, quod excidere nequimus, praeſtolemur. Id eſt, tempus expectamus, quo, quid cauſae ſit, cur creauerit nos Deus, ipſe nobis faciat manifeſtum.

Pr. III. Quia non fruſtra homo conditus.

§. X. Tandem nec illa parui momenti res eſt, quod tanto deſiderio uitae alterius flagremus boni omnes, ut uel hac ipſa cupiditate noſtra in uitam aeternam imminere uideamur. Sapienter ATHANASIVS [r] eodem ex loco ſic argumentatur: *quomodo anima hominis,* niſi eius mortalitate praeſtructa, *temporario corpore aeterna meditetur, et contemtis quae ante pedes ſunt, ad aeterna deſiderium ſuum intendat?* Quod ipſum aeternitatis deſiderium adeo animos quorundam inuaſit: ut THEOMBROTVM [s], lecto Platonis Phaedone, ubi de animae immortalitate agit, in mare ſe praecipitem dediſſe ſciamus, eo fine, ut aeternae mox uitae fieret par-

Prob. IV. Ex hominis innato uitae alterius deſiderio.

[g] *Moſtellar. Act. III. Sc. I.* [h] *Auctor Philoſoph. Burgund. Tract. III. p. 587.* [i] *in Vita eius c. 35* [k] *Seneca Ep. 40. ſub fin.* [l] *de LL. lib. I. p. 443* [m] *Laertio teſte lib. IV. ſegm. 55. p. 259.* [n] *Lib. I. de Republ.* [o] *lib. I. Quaeſt. Tuſc. pag. 10.* [p] *lib. I. de LL.* [q] *De ſpurciſſimo hoc hominum genere Pindarum uide Olymp. VI uerſ. 14. et Athenaeum lib. X. c. 4. apud quem etiam in Boeotia uulgus nullum eſſe dicit bonum maius, quam cacuturire.* [r] *Orat. contr. Gent. p. 27.* [s] *Tullio lib. 1. Q. T. et Auguſtino lib. I. de Ciu. Dei c. 22. teſtibus.*

[a] Lib

particeps. Sane ſi nihil fruſtra Deus et natura faciunt: hunc nobis appetitum ob quidnam tandem ingeneratum eſſe cenſebimus? An miſeris piorum hominum mentibus illudit ſic Deus; ut ſuos pulchre atque cum ſuauitudine quadam decipiat? Abſit! ut ſummam ueritatis auctoremque uafre et fallaciter agere nobiscum, reſque conditas turpiſſimis praeſtigiis circumuenire dicamus! Ceterum, qui hoc animi noſtri futurae felicitatis auguſtum, ſtudiumque non naturae tribuerit; ſed pueritiae denuo noſtrae praeiudiciis, quae aliorum in nobis progenuerit auctoritas; contra eum, inter cetera, quae ſuperius expeditam ad gentium omnium prouocarem conſenſum. Graecos enim, Romanos, Germanos, Gallos, Anglos, Hiſpanos, Suecos, Danos; neque Europaeos ſolum, ſed utriusque etiam Indiae et Africae incolas, omni tempore, aetate omni, in barbaria aeque, ac optimorum ſtudiorum flore maximo, uitam aeternam credidiſſe, expetiiſſe, ac deſideraſſe e Philoſophica hiſtoria nunc clarum facerem. Sed, cum ſpatium non detur, ego uerba nunc dare tantum cogor: nobiliſſimam materiam proximae occaſioni ſeruaturus.

§. I. II.

OPVSCVLVM VII.

VITA AETERNA EX GENTIVM CONCENTV,

PARS II.

ANNO CIↃ IↃC XCVI.

§. I.

Vis argumenti ex Gentium conſenſu.

Omni in re conſenſio omnium gentium lex naturae putanda eſt*, uerbis non inconſultis, ſed probe meditatis, TVLLIVS (a) ſcripſit. Cuius ſententiae eam alio loco (b) reddit rationem: *quod omnium nempe conſenſus ipſius naturae uox ſit.* Quapropter neque SENECA (c) infelicius philoſophatur; dum inquit: *multum dare ſolemus praeſumtioni omnium hominum. Apud nos ueritatis argumentum eſt, aliquid omnibus uideri.* Atque hoc idem illud etiam eſt, quo nos adducti in praeſens ſumus; ut adſtructum nuper firmatumque ex ſola ratione argumentum remuneremus nouo labore, atque ex communi quodam omnium gentium, philoſophorum omnium ſectarumque conſenſu idem corroborare porro annitеremur. *Quamquam enim, loquimur uerbis* LACTANTII (d) *apud bonos iudices ſatis habeant firmitatis uel teſtimonia, ſine argumentis; uel argumenta, ſine teſtimoniis: nos tamen non contenti alterutro ſumus; cum ſuppetat nobis utrumque; ne cui peruerſe ingenioſo, aut non intelligendi, aut contra differendi locum relinquamus.*

§. II. Ante uero, quam ad teſtimonia probatiſſimorum hac ſuper re ſcriptorum deueniamus; illorum eliminandae rationes ſunt; quibus omne hoc noſtrum inſtitutum aut euertere penitus aut reddere infructuoſum conantur. Primum enim dicunt; recenſendas mox gentes hanc de uita aeterna opinionem ex Iudaeis eorumque traditionibus hauſiſſe; quod ſi igitur hi ueterum decepti praeiudiciis ſint; circumueniri etiam cum ipſis ceteros omnes potuiſſe. *Obi. I.* Deinde, omnium uoluntates, quae etiam rerum impoſſibilium ſint, numquam conſtituere alteram uitam poſſe, quam maxima quoque ſit earum conſenſio: cum animus noſter non rebus menſuram det, quin ipſe potius a rebus in ueritate et falſitate extrinſecus pendeat. *Obi. II.* Hanc tandem de altera uita opinionem cum ipſis Rebuspublicis coepiſſe, pergunt; quae huic unicae uere militantur ſuamque durationem debeant atque ſtabilimentum. *Obi. III.* Verum enim uero omnia haec in contrarium oppoſita aut ſcopum diſſertationis non tangunt, aut prorſus obiici nequeunt, aut in ſpeciem tantum dicta a ueritate turpiter aberrant. Primum enim Iudaeis hoc dogma ceteras uniuerſum gentes debere, difficile ad probandum erit, de illis maxime, quae ex ultimis Aſiae utriuſque regionibus, quae de Iudaeis, modica ſemper gentes fama quidquam per-

(a) *Lib. I. Quaeſt. Tuſcul. p. m. 9.* (b) *libr. cit. p. 11.* (c) *Epiſt. CXI p. m. 157.* (d) *Lib. IV. de uera ſapientia §. 22. p. m. 423. contra hoc ueritatis argumentum Sextus Empiricus differit lib. II. Pyrrh. pag. 6. c. 4.*

(e) *Io-*

PARS II. perceperant (e), in ſcenam hic producemus. Terra quippe marique aulici alio coelo incaleſcebant, omnique cum aliis populis commercio excludebantur. Sit tamen de plerisque id uerum; quid inde? undenam Iudaeos id ipſum hauſiſſe dices? Effinxiſſe dogma putas? credibile non eſt. Eiusmodi enim machinationibus praeſtigiisque haud idonea uidetur aſtutiae ignara uetuſtas. Poſt, quid cauſſae olim habuiſſe dices? ut ſe ſuosque pulchre ita deciperent? Subditorum enim fidem, hac uitae aeternae ſpe, conſeruaſſe qui uerum? cum nulli tum fuerint imperantes. Paterno amore ducebantur ſinguli, quem natura imperabat, non extrinſecus petitae eliciebant fraudes.

Reſp. II. Potius itaque cum CICERONE (f) dicimus: *antiquitas, quo propius aberat ab ortu, et diuina progenie, hoc melius ea fortaſſe, quae erant uera, cernebat.* Deinde non adeo iniqui argumentorum aeſtimatores ſumus; ut demonſtratiua a topicis diſtinguere hic neſciamus. Verum eſt, a rebus ſcientias, non a ſcientiis res progenitas productasque; adeoque nec rem ſcientiae, ſed hanc illi applicandam eſſe. Aſt, dialecticis argumentis quibusuis diffidere uelle, eiusdem abſurditatis eſt, ac animi nunc temporis pendere, an Romanorum Imperator Leopoldus uocetur; Sabaudus cum Gallo pepigerit, inuitis confoederatis, et quae alia ſunt, quibus ex hominum teſtimoniis fideque ſine omni fraudis metu lubenter aſſentimur.

Reſp. III. Denique, ad plebem in partibus obſequiisque in republica continenda, uitae alterius ſpem metumque conducere plurimum, nec ipſi diffitemur: non ignari, quid Numa in Romanis ad coercendum in nouo regno multitudinem exinde praeſidii ſumpſerit: ſed tamen, cum docuerit uitam aliam poſt mortem religio, antequam exordia ſumerent respublicae; idem etiam illi crediderint, qui nullis unquam ſe imperiis ſubiecerant: quid hic obiici deinde poſſit, non uideo. Imo tandem ſiue excogitatum hoc dogma, ſiue traditione acceptum ab aliis dicas; apud quasuis tamen gentes facilem adeo aſſenſum inuenire, atq; per tanti ſeculorum interualla conſtantiſſime ſeruari potuiſſe, niſi quiuis ſecum rationibus, nuperrima diſſertatione expeditis, idem fuerit aſſecutus, ne credibile quidem eſt. Non igitur operam perdemus, hunc gentium communem conſenſum e fide digniſſimis ſcriptoribus traditur.

Crediderunt olim uitam alteram. § III. Auſpicabimur rem a maioribus noſtris, integerrima in ethnica etiam religione gente, apud quos plus boni mores, quam apud alios bonas leges ualuiſſe TACITVS ait (g), et ſimiliter fere IVSTINVS (h), qui plus in illis ignorationem uitiorum profeciſſe, quam uirtutis cognitionem in aliis comprobat.

I. GERMANI. Hunc eundem populum, inter cetera ſuae religionis decreta, antequam Chriſto nomen dederat, id tamen dogmatis de altera uita innocentiſſime ſemper ſeruaſſe ac coluiſſe, uel ſolus APPIANVS (i) ſufficientiſſime prodit. Germani inquit, [Greek illegible]: *mortis contemtores perſuaſione futuri in uitam reditus.* Vt adeo plura addere, opus non ſit. Eo inprimis, quoniam illa, quae de Gallis ceu ueteribus Celtis dicturi ſumus, ad Germanos etiam quodammodo pertineant.

II. GALLI. De hac uero gente CAESAR (k) paucis uerbis clariſſime omnium teſtatur: *inprimis hoc uolunt perſuadere non interire animas.* Feſtiue de hoc eorum dogmate LVCANVS (l) canit:

-- -- *Vobis* (Druidis) *auctoribus umbrae*
Non tacitas Erebi ſedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem ſpiritus artus
Orbe alio: longae, canitis ſi cognita, uitae
Mors media eſt, certe populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus, haud urget leti metus; inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animaeque capaces
Mortis; et ignauum rediturae parcere uitae.

quo cum SICVLVS (m), STRABO (n), MARCELLINVS (o), aliique conſentiunt, quos exſcribere opus non eſt. Id tamen ſine ſtupore non legi, quod VALERIVS (p) de ipſis refert. Tantam enim uitae alterius confidentiam habuiſſe aſſerit idem; *ut memoriae ſit proditum, Gallos pecunias mutuas, quae iis apud inferos redderentur, dare ſolitos: quia perſuaſum habuerunt, animas hominum immortales eſſe.* Imo in rogos ſe ſuorum quandoque immiſiſſe eosdem, uelut una uicturi in altera uita, MELA (q) auctor eſt. Imperterritum eorum animum taceo, quo mortis periculis, futuri ſeculi ſpe, in pugnis praeliisque ſe ita obiecerunt ſemper: ut ſtupore quodam Romanos hoc ipſo percellerent. *Contemtu mortis* ceteris ualidiores dicit Germanos HEGESIPPVS. Id quod TACITVS (r) deinde dum nudos ac ſagulo leues miſſilia in immenſum uibraſſe ſcribit, ipſo etiam exemplo comprobat. Quae obfirmatae

III. men-

(e) *Ioſephum hic lege lib. I. contra Apionem.* (f) *Lib. I. p. 8. Qu. T.* (g) *Tacit. de moribus Germanorum.* (h) *Iuſtinus Lib. XL.* (i) *in Celticis p. m. 1192.* (k) *Comm. B. Gall. lib. VI. c. 14. p. 3.* (l) *Lib. I. Pharſal. uerſ. 452.* (m) *lib. V. Biblioth. p. m. 212.* (n) *lib. IV. Geogr.* (o) *lib. XV. c. 9.* (p) *lib. II. c. 6.* (q) *Lib. III. c.* (r) *de morib. German.*

[s] Lib.

PARS II. mentis contemptio ac deſpicientia mor- A tis cum Ibericae etiam genti inprimis tribuatur, eiusdem dogmatis quoque circa alteram uitam fuiſſe pateſcit.

Prodiga gens animae et properare facillima mortem.

de Hiſpanis SILIVS Italicus (s) canit. Recte enim inde LVCANVS ſupra laudatis uerſibus (t) colligit:

--- certe populi, quos deſpicit arctos
Felices errore ſuo, quos ille timorum
*Maximus haud urget leti metus: * inde ruendi*
In ferrum mens prona uiris, animaeque capaces
*Mortis et ignauum * rediturae parcere uitae.*

Ecquid mirum? Hiſpanos uitam aeternam crediſſe, cum ipſos elyſios campos, lepide quamuis, in Baetica Hiſpaniae parte ſe inueniſſe auctores cum LV- C DOVICO de la CERDA (u) glorientur.

IV. THRACIAE incp- Thraces uero eadem alterius uitae ſpe ductos fuiſſe, eo teſtatius eſt, quo uiciniores hi Graecis fuere, qui talia ſcriptis annotarunt. Notiſſimus HERODOTI (x) locus, dignus propterea, ut et hic legatur, ita autem ille: Οἱ δὲ Γέται, θρηΐκων ἐόντες ἀνδρειότατοι, καὶ δικαιότατοι ἀθανατίζουσι τόνδε τὸν τρόπον· οὔτε ἀποθνήσκειν ἑωυτοὺς νομίζουσι ἰέναι τε τὸν ἀπολλύμενον παρὰ Ζάμολξιν δαίμονα. et quae ſequuntur dein- D ceps. Conteſtatur hic MELA (y) inquiens: *Vna gens Thraces habitant, aliis aliisque praediti et nominibus et moribus, alii* redituras putant animas obeuntium; alii, etſi non redeant, non extingui tamen: ſed ad beatiora tranſire.* SOLINVS (z) eadem fere habet, qui *Thracibus contemtum uitae* ex quadam naturali ſapientiae diſciplina ineſſe* exiſtimat: *Concordant,* pergit, omnes ad interitum uoluntarium, E dum nonnulli eorum putant obeuntium animas reuerti; alii non extingui; ſed *beatas magis fieri.* Inde uerius ac MELA (a) colligit idem. * *Apud plurimos luctuoſa ſunt puerperia; denique recens natum fletu parens excipit: contra uerſum laeta ſunt funera, adeo, ut uita exemtos gaudiis proſequantur.* Eadem apud VALERIVM (b) offendes aliosque.

V. SVECI. §. IV. Vertamus nunc ſtilum ſepten- F trionem uerſus! Mirum, frigidiſſimae etiam regionis incolas hoc facri dogmatis igne incaluiſſe. Pugnat pro Suecorum hic laude celebratiſſimus ille orbis Cimerii Atlas, OLAVS RVDBECKIVS in Atlantica (c), cuius tertiam nunc partem

ſub prelo gemere, eius aliqua portione §. III. IV. A ab amico iam nuper exhibita, eſt, quod cupidis horum ſtudiorum gratulemur. Quamuis uero campos elyſios in Suecia, hoc eſt, delicias in horrida regione, lucem in tenebris, affluentiam in egeſtate, quaerere cum Rudbeckio; multominus uero in eodem loco tartarum ac coelum, altiſſimum nempe Dei domicilium in abyſſo inferni reponere B cum ipſo nollem: EDDAE tamen et SNORRONIS antiquiſſimorum inter ipſos ſcriptorum fide nitor, qui creditam olim Sueciae genti uitam poſt mortem fuiſſe, fecerunt manifeſtum. Conciſe, ſed luculenter ille (d): *Omnes itaque probi et uirtuti dediti homines, una cum Atino in fulgenti illa et amoena erunt aula; praui uero ad Hellen et inde Nifelhemium h. e. regionem nonam infernum de- C trudentur.* Danorum uero, i. e. ciuium VI. DANI. ſuorum partes circa eandem cauſam ſtrenue egit THOMAS BARTHOLINVS (e). Eruditiſſimo enim *antiquitatum Danicarum tractatu de cauſis contemptae a Danis adhuc gentilibus mortis* id ſibi negotii unice fere ſumpſit, ut, quanto immortalitatis ſtudio flagrauerit haec gens, ex domeſticis Noruegiae, Islandiae, Daniaeque ſcriptoribus faceret manifeſtum. Neque enim eſt, quod cum DVDONE S. *Quintini Decano* hic dubitemus. Clariora ſunt, quam ut in controuerſiam queant uocari. Migrare enim animas in alia corpora exiſtimarunt, itaque et crediderunt eas ſupereſſe. EDDA (f) hic in teſtimonium uocatur; qui expreſſe inquit: *credebatur antiquitus homines iterum naſci.* Et SKVLONIS uerſus adhuc apertiores ſunt: *qui ſanctos homines in numerum coelicolarum ait transferri (g).* Quorſum etiam pertinet, quod mortuorum animas, regum maxime ſuorum, religioſa ueneratione coluerint, ut EDDA (h) de Holgo rege teſtatur. Sepulchralia eorum monumenta, intrepidum mortem obeundi animum, cetera que taceo, quae idem indubium omnino reddunt. Illud uero praeterire non debeo; quod Dani, uitae alterius fiducia, pecunias imo pretioſiſſimas etiam ueſtes, aliaque, cultui ac magnificentiae inſeruientia, cum mortuis ſepeliuerint, ut reuiuiſcentes olim iis frui atque in ſplendore uitam aeternam tranſigere poſſent. Quam conſuetudinem aurum cum mortuis ſepeliendi, usque eo inter illos perduraſſe

 BVA-

(s) *Lib. I uerſ. 235.* (t) *lib. I. Pharſal. u. 526.* (u) *in VI. Aeneid. uerſ. 639. p. 635.* (x) *lib. IV.* (y) *lib. II c. 2.* (z) *Polyhiſt. c. X* (a) *lib. II. c. 1. inde a Thracibus idem dogma Pythagoram accepiſſe Ioſephus exiſtimat lib I. contra Apionem p. m. 838.* (b) *lib. II. c. I.* (c) *Part. I. c. XXII. et ſequenti.* (d) *Mytholog. XXXIII. eius.* (e) *Lib. II. Antiq. Dan. c. I. 34. 9. etc.* (f) *In Oda quae Helgaquida Handiagsbana aunnur inſcribitur Th. Bartholino interprete lib. cit. c. 1. p. 208.* (g) *Apud eundem l. 0. p. 213.* (h) *In Mythologia LXV. ap. eundem p. 212. Funebria exempla uide in ſcriptoribus Danicis Olao Magno lib. III. c. 4. Kraanzio lib. I. c. 33.*

(i) lib.

PARS II.

BVA SAGA apud Bartholinum (i) docet: dum ad Chriſtianorum ſacra ſe profiterentur. Tum enim ait iſte: *quoniam Boo baptizatus fuerat, neque * idolis unquam ſacrificauerat, Helga eum ad auſtrale templi latus ſepeliri fecit, * nulla ipſi adpoſita pecunia.* Neque Islandos ultimos fere orbis terrarum habitatores ab hoc dogmate alienos fuiſſe, ARNGRIMVS IONAS (k) teſtatur. *Situs eſt in Iſthmo Thornes Helgafell*, inquit, *mons ſacer Thorulfo dictus, ipſi autem et ſuis longe habitus ſacerrimus; ubi etiam defunctorum ſuorum fore receptaculum credebant miſeri ethnici.* Sed cum hic ſcriptor recentior ſit; audiamus antiquisſimum praecipuumque inter ſuos LANDNAMAM (l) ſcilicet, ita diſſerentem: *credebant Thorolfus illiusque cognati ſe ſingulos in montem iſtum*, ſupra nempe memoratum, *receptum iri.* Imo in HEKLA, eius regionis monte, infernas ſedes impiorum eſſe communis fere inter alias etiam gentes (m) erat traditio. Quo de legi BARTHOLINVS (n) poteſt, peritiſſimus eius generis antiquitatum ſcriptor.

VII. ISLANDI.

§. V. Proteruis ſemper moribus gens HIBERNA, non ita tamen uecors fuit; ut alterius uitae perderet in animo ſpem, remanere enim non ſolum animas poſt mortem: ſed in alia corpora migrare ſibi ac aliis uoluit perſuadere. Exemplum eius dogmatis RODERICVS O FLAHERTY (o) exhibet, ad quem lectorem remittimus. De Britannis, quod idem crediderint, eo minus dubito; quo magis ex Caeſare aliisque patet, ueterum Gallorum ipſos progeniem eſſe; a quibus etiam moribus parum differrent. CAMDENVS (p) hic legi poteſt, in quo uidere eſt, quod Druidas habuerint (q), hoc eſt, acerrimos immortalitatis animarum propugnatores, ſi CAESARI, SICVLO, STRABONI, LVCANO, AMMIANO MARCELLINO aliisque fides, auctoribus tertia paragrapho a nobis ſuperius citatis.

VIII. HIBERNI.

IX. BRITANNI.

§. VI. In barbaris gentibus progredi placet, ut nullius mores duros adeo et immanes fuiſſe, quae noſtrum hoc non admiſerit dogma; intelligamus. In PERSIS magos floruiſſe notum eſt. Hos uero ἀναβιώσεσθαι τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔσεσθαι ἀθανάτους, docuiſſe, e ueterrimis ſcriptoribus docet LAERTIVS (r). Imo uitam aeternam adeo caſte hi ipſi deſcribunt, ut *piis tum neque alimentis neque umbris opus fore*, τοὺς μὲν ἀνθρώπους εὐδαίμονας ἔσεσθαι μήτε τροφῆς δεομένους, μήτε σκιὰν ποιοῦντας (s) ap. PLVTARCH. innuant. De INDIS eorumque Brachmanibus, illis quod crediderint, his quod argumentis propugnauerint animae immortalitatem, multi antiquiſſimorum ſcriptorum teſtatum fecere. MEGASTHENES apud STRABONEM (t) ita de iis loquitur: πλείστους αὐτοῖς εἶναι λόγους περὶ θανάτου. νομίζειν μὲν ἐνθάδε βίον ὡς ἂν ἀκμὴν κυομένων εἶναι· τὸν δὲ θάνατον γένεσιν εἰς τὸν ὄντως βίον, καὶ τὸν εὐδαίμονα τοῖς φιλοσοφήσασι. *Plurimas de morte eſſe diſputationes, nam hanc uitam habendam eſſe quaſi recens conceptorum hominum ſtatum: mortem uero partum in ueram illam, et iis, qui philoſophati ſint, felicem uitam.* Inde nullas ſuper defunctis lachrimas fudiſſe, quod in feliciorem longe eos ſtatum peruenire ſibi fuerint perſuaſi, NONNVS (y) auctor eſt:

X. PERSAE.

§. V. VI.

XI. INDI

> Ὣς οἱ μὲν φιλότητι μεμηλότες ἔμφρονες Ἰνδοὶ
> Βακχείῃ ἀνίμοισιν ἐπιτρίψαντες Ἐνυώ,
> Ὄμμασιν ἀκλαύτοισιν ἐταρχύσαντο θανόντας,
> Οἷα βίου ἔρποντος γαιήια δεσμὰ φυγόντας.
> Ψυχὴν πεμπάζοντες, ὅθεν ἤλυθε κυκλάδι σειρῇ
> Νύσσαν ἐς ἀρχαίην — — — .
>
> *Sic hi quidem amicitiam curantes prudentes Indi*
> *Bacchicam uentis indulgentes pugnam,*
> **Oculis non flentibus ſepeliebant mortuos,*
> *Tanquam uitae mortalis qui terreſtria uincula fugiſſent,*
> *Anima miſſa unde uenit, circulari uinculo*
> *Metam ad antiquam.* — — —

Quid? quod eos uitae alterius amore, mortem ſibi conſciuiſſe, ſciamus. Exemplum TVLLIVS (z) exhibet, idemque et alii [a] repetunt; dignum plane ut hic quoque extet. *Eſt profecto*, inquit iſte, *quiddam etiam in barbaris gentibus praeſentiens atque diuinans: ſiquidem ad mortem proficiſcens Calanus Indus cum aſcenderet in rogum ardentem, o praeclarum diſceſſum, inquit, e uita! cum, ut Herculi contigit, * mortali corpore cremato in lucem animus exceſſerit. Cumque Alexander eum rogaret, ſi quid uellet, quod diceret. Optime, inquit, propediem te uidebo. Quod ita contigit, nam Babylone paucis poſt diebus Alexander eſt mortuus.* Idem hodienum etiam in India in foeminis maxime obtinere, quae in rogos maritorum ſuorum ſe plerumque iniiciant, ANDERSEN et IVERSEN [b] oculati teſtes ſunt. Tandem de ALBANIS, Aſiatica inter Ponticum Caſpiumque maria gente,

XII. ALBANI.

(i) *lib. II. Antiq. Dan. c. 9. p. 432.* (k) *Specim. Island. Sect. XLIV. p. 36.* (l) *Interprete Bartholino l. c. l. II. c. 2. p. 354.* (m) *Ita Saxo Grammaticus, Munſterus, Friſius, Olaus Magnus aliique.* (n) *Libr. cit. p. 357. et Arngrimum l. c.* (o) *In Ogygia ſeu rer. Hibernicar. chronologia Part. I. p. 4.* (p) *Deſcript. Britann. ubi de moribus eorum agit fere ab initio. Idem etiam illis hic tribui deberi rationibus euincit P. Romas libr. de morib. Gall. p. 99. et Voſſius lib. I. Idololatr. c. 35. p. m. 135. qui quod Galli Druidas a Britannis acceperint, probare uult.* (q) *Plinius patrocinatur lib. XXX c. 1. p. m. 539.* (r) *Proœm. ſegm. 9. p. 7* (s) *libro de Iſide.* (t) *lib. XV.* (y) *in Dionyſiac. Lib. XXXVII. uerſ. 1. ſeq. p. 919.* (z) *lib. I. Diuinat. p. m. 360. et Tuſculan. II p. m. 204.* (a) *Arrianus lib. VII. Vit. Alex. Diodorus Sicul. lib. XVII. Valer. Maximus lib. VIII Strabo lib. XV. Plutarchus Vit. Alexand.* (b) *Oriental. Reiſebeſchreib. lib. I. cap. 14.*

PARS II. §. VII. VIII.

ce, quod STRABO [*c*] narrat, adiiciendum putaui. Συγκατορύττουσι μὲν τοι τὰ χρήματα αὐτοῖς etc. *pecunias una cum defunctis ſepeliunt, ideoque pauperes uiuunt, nihil paternorum poſſidentes.* Vbi in memoriam reuocandum, quod ſupra in ſimili more attigimus, ut cauſa inſtituti pateſcat. A

XIII. AEGYPTII.

§. VII. AEGYPTIOS, ut pedem nunc in Africam moueam, τὴν ψυχὴν καὶ ἐνδιαμένειν, καὶ μετεμβαίνειν uoluiſſe HECATAEVS et ARISTAGORAS [*d*] teſtantur. Et B apertius idem DIODORVS [*e*] prodit: *Parentes et maiores ſuos ad aeternam habitationem translatos* Aegyptii *autumant.* Praecipuus uero de his locus apud HERODOTVM [*f*] eſt, digniſſimus, ut a nobis huc tranſcribatur. Ita autem de Aegyptiis ille: Πρῶτοι δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον Αἰγύπτιοι εἰσὶ οἱ εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος, ἐς ἄλλο ζῷον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται· ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα, καὶ τὰ θαλάσσια, C καὶ τὰ πετεινά, αὖτις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν· τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῇ γίνεσθαι ἐν τρισχιλίοισι ἔτεσι· τούτῳ τῷ λόγῳ εἰσὶ οἳ Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδίῳ ἑωυτῶν ἐόντι· τῶν ἐγὼ εἰδὼς τὰ οὐνόματα, οὐ γράφω. i. e. *Aegyptii quoque primi extiterunt, qui animam hominis immortalem eſſe pronuntiarunt; quae de corpore in aliud ſubinde atque aliud corpus, ut quodque gigneretur, immigraret. Atque ubi per omnia ſe circumtuliſſet terre-* D *ſtria, marina, uolucria; rurſus in aliquod hominis corpus genitum introiret. hunc uero ab eis circuitum fieri intra annorum tria millia. Hanc ſententiam e Graecis ſunt, qui uſurpauerint, tanquam ſuam ipſorum alii prius, alii poſterius, quorum ego nomina ſciens ſilentio praetereo.* Circa quae tamen illud notari uelim; auctorem non omnem immortalitatis fidem ab Aegyptiis deducere potuiſſe, ſed potius de Pytha- E gorae tantum et eius aſſeclarum μετεμψυχώσει eſſe intelligendum.

§. VIII. Nixi ſumus hactenus Graecorum plurimum Romanorumque fide; idque eo lubentiores fecimus, quo magis uerae eſſe ſolent ab hoſtibus tributae laudes. Reſtant uero gentes, quas idem cum hactenus memoratis credidiſſe, e domeſticis eorum ſcriptoribus ſcimus. De

XIV. POLONI.

Polonis certiores nos Matthia de MECHO- F VIA [*g*] reddit, ita inquiens: *Plutonem Deaſtrum Poloni uocauerunt Nya, meliores ſedes inferni, poſt mortem ab eo poſtulantes.* Quid? quod cum Poloni eadem cum Slauis gens ſit, illud huc etiam pertinet, quod de CZERNEBOCO Slauico idolo nos ſcripſimus alibi [*h*]. Hunc enim nigrum malumque Deum ipſos pro Diabolo aut Plutone coluiſſe, teſtatur HELMOLDVS [*i*]: eo fine, ut plerique [*k*] [illegible] uolunt; ne animas eorum poſt mortem in tartaro detineret.

XV. MOSCOVITAE.

MOSCOVITARVM uero animis adeo inſediſſe hoc de altera uita dogma, uel inde patet; quod ne nunc quidem, Chriſtiani dudum facti, camporum elyſiorum, quos olim reſiduis poſt mortem animabus effinxere, obliuiſci queant. *Pios enim poſt mortem in lucidis et amoeniſſimis elyſii uiridiferis campis recumbere; malis autem in obſcuris, coecis, nigraque caligine obductis uoraginibus deſtinatam eſſe manſionem* exiſtimant, docente id GWAGNINO [*l*].

XVI. PORVSSI.

De PORVSSIS res certior eſt: quod ipſum clariſſime prodit ER. STELLA [*m*], ita de iis diſſerens: *ſtatuerunt et dies natalitios et funera pari modo celebranda, mutuis ſcilicet comeſſationibus et compotationibus, tum luſu et cantu absque moerore, cum ſumma hilaritate et gaudio; utque * alterius uitae ſpem prae ſe ferrent; illo ſaltem oſtenderunt, quod exutos ſpiritu, armatos ueſtitosque ac magna ſupellectilis parte circumpoſita humarunt. Quo more,* pergit, *usque nunc ſepeliuntur, addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto, in teſtaceis uaſis. In funebri epulo partem obſonii potusque uita defuncti manibus libarunt, hodieque libant, pudendo illic Chriſtianorum praeſulum dedecore.*

XVII. SAMOGETHAE.

Poruſſis conterminam gentem SAMOGETHAS addere hic placet: quorum circa hoc dogma mens ex MECHOVIA [*n*] patet; *habebant,* inquit is, *in ſiluis focos in familias et domos diſtinctos, in quibus omnibus charorum et familiarium cadauera cum equis, ſellis et ueſtimentis potioribus incendebant. Locabant etiam ad focos huiusmodi ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex paſca in caſei modum praeparatas deponebant, medonemque focis infundebant; ea credulitate illuſi; * quod mortuorum ſuorum animae, quorum illic combuſta fuerant corpora, nocte uenirent eſcaque ſe exſatiarent.* Idem fere uicinos huic genti LIVONES ſenſiſſe ex IOH. LASICIO [*o*] manifeſtum eſt, cuius uerba haec ſunt: *Liuones, qui hoc tempore dura Germanorum ſeruitute premuntur, monumentis mortuorum cibum, potum, ſecurim, et non nihil pecuniae hac cum noenia imponunt: * Tranſi, o miſer, ab hoc rerum ſtatu in mundum meliorem, ubi non tibi Germani amplius, ſed tu illis impe-*

---

cap. 14. p. 19. [*c*] *lib. XI. Geograph. p. m. 332.* [*d*] *ap. Laertium Prooem. Segm. 11. p. m. 8.* [*e*] *lib. I. ſub finem.* [*f*] *in Euterpe, legatur huc etiam Iamblichus de Myſter. Aegypt. P. I. c. 1. &c.* [*g*] *Chron. Polon. lib. II. c. 2. p. m. 24.* [*h*] *Tractatu de idolis Slauorum Diſſert. III. §. 23. ante quinque annos inſtituta.* [*i*] *Chron. Slauor. lib. I. c. 52. §. 2.* [*k*] *Ern. Brotuffius Chronico Merſeburg. lib. I. p. 446. Albinus ex Pirnenſi tit. XI. Chron. Miſn. p. 150.* [*l*] *Deſcript. Moſcou. cap. II. p. 174. in Scriptor. Rer. Moſcouitic. a Wechelio adornatis.* [*m*] *de uetuſtate Poruſſorum lib. II. p. m. 580. in ſcriptor. nou. orbis.* [*n*] *Sarmat. Europ. lib. II. cap. 2.* [*o*] *Deſcript. Polon. ap. Chriſtian. Kelch in hiſtoria Liuoniae P. I. p. 28.*

[*p*] lib.

PARS II.

XIIX. TARTARI.

perabis, habes arma, cibum et uiaticum. TARTARORVM etiam de altera uita fidem mos ille indubiam facit, quam M. PAVLVS VENETVS [p] ita ediſſerit: *Si tartari alicuius moriatur filius, qui nondum duxit uxorem, et item alterius moriatur filia innupta, conueniunt utriusque defuncti parentes et inter defunctos connubium faciunt; conſcriptisque contractus illius literis, iuuenem et puellam in charta pingunt, et hanc cum pecunia contributa atque utenſilibus et ſupellectile Vulcano deuouent*, credentes defunctos in alia uita matrimonialiter coniunctos. Faciunt quoque pro hacre ſolennes nuptias, et de praeparatis cibis nonnihil hinc et hinc diffundunt, ut ſponſus et ſponſa hii quoque ueſcantur. Quo facto, parentes et conſanguinei defunctorum tali putant ſe affinitatis uinculo coniunctos, ac ſi nuptiae illae ſponſis adhuc uiuentibus fuiſſent celebratae.*

XIX. SINENSES.

§. IX. Ad recens detectas cognitasque nunc gentes eo promptius progredior: quo magis pleraeque earum ueteres latuere; ut eas adeo plagii hic accuſare uelle difficile ad probandum ſit. SINENSES nullum cum aliis populis fere commercium olim habuiſſe; itaque eos nec ſua aliis debere, ex authenticis eius gentis monumentis librisque comprobare ſatagit ſcientiſſimus harum rerum IA. COVPLET [q], Gallus. Nihilominus conſentiens omnium ſcriptorum ſententia eſt, hunc populum uitam aeternam crediidiſſe. HVGO LINSCHOTANVS [r] ita de illis: *credunt omnes immortalitatem animae, atque poſt hanc uitam retributionem bonorum malorumue, prout quisque bona malaue geſſerit. Credunt in altero mundo uitam immortalem eſſe.* Quo cum communiter omnes conſpirant [s]. Neque

XX. IAPONII.

de IAPONENSIBVS populo, ingenti ſpatio, a reliquis mortalium diſtante, res incertior eſt. Nam ipſe FRANC. XAVIER, Bonzios inter illos [hoc enim nomine ſacerdotes appellant] non immortalitatem animae credere tantum: ſed etiam μετεμψύχωσιν pro aris et focis propugnare, teſtatum fecit [t]. Conterminas his gentes taceo; cum mirum non ſit, eas amplexas id dogma fuiſſe, quod tanta animi confidentia a uicinis populis propugnati uiderunt.

§. X. Cum reliqua Aſiae ac Aſricae potior pars Mahumedi infecta ſuperſtitione ſit; de ſingulis ſeorſim agere, operae pretium non eſt. Id tamen non indi-

§. IX. X. XI.

XXI. ARABES.

A gnum memoratu, quod ARABES ante Mahumedanae religionis exordium ab antiquiſſimis temporibus idem hoc de altera uita decretum fuerint profeſſi. Ita enim ABVL FARAIVS [u], domeſticus eorum ſcriptor, inquit: *erant ex ipſis, qui reſurrectionem mortuorum agnoſcerent, aſſerentes, ſi cuius camelus ſuper ipſius ſepulchrum mactatus fuerit, ipſum, cum ad iudicium reſurgat, equitaturum; at qui hoc fie-* B *ri non curauerit, peditem futurum.*

XXII. MAHVMEDANI.

TVRCARVM de altera uita confeſſionem eorum Alcoranus loquitur; et reliqui omnes rerum Turcicarum ſcriptores conteſtantur. Imo quid mirum? cum Mahumed multa ex Iudaiſmo, neque pauciora e Chriſtianiſmo fabulis ſuae religionis admiſcuerit, quaedam etiam ueteris Arabiſmi retinuerit; quos omnes id dogmatis tenuiſſe ſcimus. Inde GVILIELM. C GODELEVAEVS [x], cum iter Mahumedis, quod Angelo Gabriele comite in paradiſum ſe feciſſe finxerat turpiſſimus mendax, deſcriberet; tandem ait: *Mahumedem rogaſſe,* Gabrielem ſcilicet, cum quo ibi ſermonem inſtituerat, *ut ſibi diceret, qua ratione animas ex corporibus creaturarum educeret, ad quod ipſum reſpondiſſe; ſibi id officii iniunctum a creatione Adae et id ſe exerciturum usque ad diem iudicii.* D *Rurſus uero eum interrogaſſe; quomodo animas ſaluatas a damnatis cognoſceret? ad quod ille ſubiecerit; annon uideret in iſta tabula ab oriente in occidentem usque extenſa, ſcripta nomina omnium, qui ſint, fuerint et futuri eſſent, quomodo et quo genere mortis interituri ſint, ſimulque mala et bona ſecundum merita unicuique praeparata atque diſpoſita,* Ille tamen eierandus in ipſis error eſt; quod uitam aeternam in E deliciis ponant ſordidae carnis; quamuis Origenianos infernalium poenarum aeternitatem negantes merito ſuo perſtringant [y]. Vt adeo nunc alias Muhamedi ſomniis occupatas gentes, niſi actum agere uelim, hic omnino ſuperſedere debeam.

XXIII. NIGRITAE.

§. XI. Iſtud de quodam inter NIGRITAS regulo ſilentio praeterire non poſſum, qui ALOYSIO CADAMVSTO [z], F Chriſtianorum felicem in hoc etiam orbe ſtatum depraedicanti, reſpondit: *Vobis datum eſt praeſentibus bonis frui; erit praeſens uita uobis pro paradiſo illa aeterna. Nos uero, qui per uarias uitae interturbationes uitam trahimus aſſiduo, ſcimus haud defuturam illam aeternam felicitatem:*

[p] *lib. I. de regiõa. Oriental. c. 58. p. m. 355.* [q] *Declaratione prooemiali in Confucium Sinarum Philoſophorum §. IV. p. m. 69.* [r] *India Orient. P. I. c. 25.* [s] *Ian Gonzales de Mendoza deſcript Sin. lib. II. cap 6. Nic. Trigautius lib. I. c. 10 de exped. Chriſt. ap. Sin. repetente etiam idem Gothofredo Archont. Coſm. Part. II. p. m. 198.* [t] *ref. Turſelino in uita Xauier. lib IV. c. 13.* [u] *Hiſtoria Arab. p. 5. quo cum conferri Eduard. Procockius poteſt in notis ad h. l. pag. 134.* [x] *De Turc lib II. p. m. 101.* [y] *Locum in Alcorano citat Abr. Hinckelmannus praefat. in Alcoranum nuperrime editum pag 8.* [z] *Hiſt. nauigat. in terras ignotas cap. XXV. p. m. 37.*

(a) lib.

PARS II. §. XI-XII.

tem: quoniam perpeſſi labores et ſuſceptae aerumnae praemium nondum ſuimus conſequuti. De ultimis, HABESSINIAE atque

XXIV. HABESSINII et AETHIOP.

AETHIOPIAE incolis mirum, quod ſonus euangelii eo ſucceſſu in animos eorum penetrauerit, ut uitae alterius ſpe aeternitatem quoque auide expectent. Legi hanc in rem uir illuſtris IOBVS LVDOLFVS (*a*) poteſt, cui ſoli ueram horum populorum notitiam Europaei debemus. Neque etiam IVDAEOS, in omnem hodienum orbem diſiectos, huius

XXV. IVDAEI.

B dogmatis poenituit. Non enim ſui tantum de uita altera curam habent: ſed etiam, quod non ubique adeo obuium eſt (*b*), aliorum, defunctorum maxime, animabus, precibus ſuis pro mortuis inſtitutis, hanc futuri ſeculi felicitatem impetrare contendunt. Vt mirum ſit, quare alii, quod in perdita eorum nunc religione lucet, olim in integra V. T. fide tene-C bris obductum fuiſſe, audeant adſeuerare. Quibus ſtrenue ſe HILDEBRANDVS oppoſuit (*c*), dignus propterea, ut hic laudetur.

§. XII. Nouum nunc orbem ingredior. Hic, quamuis latuerit per tantum temporis ſpatium ceteros mortalium, alterius tamen uitae notitia deſertus non fuit. De BRASILIENSIBVS ita ſcribit LERIVS (*d*): *non modo immortalitatem animae*

XXVI. BRASILIENSES.

credunt; ſed pro certo quoque habent, poſt D *mortem eorum animos, qui uirtutem coluerunt, poſt altiſſimos montes euolantes patrum et auorum ſuorum animis aggregari, ibique in amoeniſſimis hortis perpetuis deliciis ac tripudiis laetum aeuum agere: ignauorum contra manes, qui ſine ulla propugnandae patriae cura inglorii uixerunt, abripi ab AIGNANAN, ſic illi cacodaemonem uocant, et cum eo ſempiternos inter cruciatus uiuere.* Nec ſibi c. BARLAEVS (*e*) in E hac cauſa conſtare uidetur, eiusdem generis mores ita delineans: *Qui e uita diſceſſere uel integro corpore, uel mutilatos membra, aut uulneribus confoſſos, deſcendere ad inferas ſedes putant. Quamobrem increniata cadauera condunt terra, addito rete cubandi cauſa, nec non cibariis in aliquot dies, quod perſuaſum habeant, et dormire interim et cibos capere manes mortuorum.* Cum tamen in poſt mortem praemia aut F ſupplicia expectent, eodem in loco ſine fundamento, tot ſcriptoribus contrarium ſentientibus idem addubitet. Habuiſſe etiam PERVANOS alterius uitae ſenſum,

XXVII. PERVANI.

auctores paſſim teſtantur. Cum mortuis aurum et argentum, formoſiſſimas item uxores, famulos, ueſtes, fruges, uinum, et cariſſima alia eos defodere; hoc fine, ne cibus et potus deſit, quoad in alterum

Lud. opuſc. tom. II.

A mundum peruenerint, BENZO (*f*) narrat. Quando igitur Hiſpani praedarentur ſepulchra, hoc genere rerum omiſſa, oraſſe miſeros, AVG. ZARAT (*g*) ſcribit, *ne oſſa humatorum diſſiparent, quo uidelicet illi ocius et minore negotio reſurgerent*, impedimento id reſurgentibus fore rati (*h*). Indeapertius ACOSTA (*i*): *Indi, qui in Peru habitant, animos hominum immortales eſſe, ac pios uitam aeternam, impios autem* B *aeternam damnationem manere credunt. Ideoque ad huius articuli fidem ſuſcipiendam adduci facile poſſunt.* Idem etiam de MEXICANIS paria eodem libro (*k*) docet, quae, repetendi eidem taedio, adſcribere omittimus. Comprobant haec ueriſſimi ſcriptoris teſtimonia, dum laudant VOSSIVS (*l*), HVETIVS (*m*), BALDAEVS (*n*) aliique.

XXVIII. MEXICANI.

Verginiae etiam incolas non excludendos ab hoc dogmate eſſe, Thom. C AVIOTH (*o*) Anglus fecit manifeſtum. Sic enim ipſe de illis: *Animae immortalitatem credunt, eam, ſtatim atque a corpore ſoluta eſt, transferri ſecundum opera, quae fecit, uel ad Deorum ſedes ad perpetuam felicitatem fruendam, uel ad ingentem foſſam ſeu ſcrobem, quam in extremi mundi finibus procul ab ipſis uerſus occidentem ſolis, eſſe cenſent, ad perpetuum ignem, eum locum ipſi* Propoguſſo *appellant.*

XXIX. VIRGINIENSES.

In Canariis etiam D iam inſulis creditum hoc dogma fuiſſe, GROTII (*p*) fide nitor. De GVINEENSIBVS, quos ſupra omiſi, Alexander ROSSENIVS Anglus (*q*) admonet. Quorum de altera uita decretum ita prodit deſcriptio apud CALIXTVM (*r*): *illos quidem extremi iudicii diem prorſus ignorare; adfirmaſſe tamen aliam conditionem hominum eſſe; aliam pecorum. Licet, quae hominum poſt mortem conditio foret, prorſus ignorarent; neque* E *ſcirent, an locus ille, quo transferrentur, ſupra uel infra terram eſſet. Nihilominus de ſupellectile ſolere partem aliquam defunctis adſignare, ut, quocunque tandem uenirent, haberent, quod ad uſus quotidianos neceſſarium eſſet. Hinc patet, pergit, credere quidem eos, uitam poſt hanc aliam ſupereſſe. Exiſtimantes ſe ſimul atque morientes in alium mundum transferri. Vbi uaria ſupellectile, perinde ac in hoc mundo, indige-* F *ant. Vnde ſi aliquid forte perdunt, eiusmodi ſtatim concipiunt cogitationes, ueniſſe forte aliquem amicorum ſuorum ex altero mundo et illud abſtuliſſe. Quod eo carere diutius non potuiſſet.*

XXX. INSVLAE CANARIAE

XXXI. GVINEENS.

§. XIII. A barbaris gentibus ad illas nunc facere progreſſum placet; quae, excultis per literas animis, de luto ſibi meliori uiſi ſunt: ut adeo neque ſimplicitatem huic de altera uita dogmati patrocinatam

XXXII. ROMANI.

Dd eſſe;

(*a*) lib. III. hiſt. Aethiop. c. 5. § 58. ſeq. et Comm. ad hunc p. 355. ſeq. (*b*) locum Talmudis hanc in rem citauit Iob. Ludolfus libr. modo allegato. (*c*) Tract. de uit. aetern. et uita paradiſi, patriarchis et Moſi in V. T. promiſſa. (*d*) Nauig. Braſil. cap. 16. (*e*) Deſcript. Braſil. p. m. 38. (*f*) Lib. III. hiſtor. noui orb. c. 20. p. m. 396. (*g*) Hiſtor. Peru. lib. I. c. 11. (*h*) Hornius de orig. Amer. lib. IV. c. 13. (*i*) Lib. V. c. 7. (*k*) cap. III. (*l*) de orig. idol. lib. I. c. 10. p. 38. (*m*) Concordia rat. et fid. lib. II. c. 8. (*n*) Beſchreibung von Zeylon p. 407. (*o*) Narrat. de ritib. Virgin. repetente id Calixto de imm. animae c. I. § 12. (*p*) Lib. I. de uerit. relig. chriſt. § 22. (*q*) Hiſt. idololatr. p. 171. (*r*) Diſſertat. de anim. immort. c. I.

PARS II. eſſe; neque perſpicacitatem calliditiſſimorum ingeniorum offeciſſe intelligamus. In LATIO uiguiſſe hanc fidem, antequam Graecorum ibi ſapientes innoteſcerent, certiſſimum me fabula reddit, quam ipſi de conditoris ſui Romuli morte effinxerant. Cum enim is in rebellione, nouos ciues inter ſuborta, periiſſet; ne recens conditae reipublicae parricidii notam inurerent; figmento ſibi ac famae conſulturi, perſuaſerunt ceteris; ſubductum rebus humanis Romulum eſſe, a Diis immortalibus; cum quibus in beatis ſedibus ageret aeternitatem; quo cum HALICARNASSENSIS (s), caeterique rerum Romanarum ſcriptores queunt conferri. Inde CICERO (t) ad priſcos hic *Ennii caſcos* prouocat, idem iam dogmatis de altera uita profeſſos. Aſt nec grauior ullus huius decreti teſtis, neque felicior unquam propugnator eiuſdem atque contrariae opinionis hoſtis maior, ipſo TVLLIO extitit; aeterna laude celebrandus, tantus adſertor aeternitatis. Primus eius Tuſculanarum quaeſtionum liber exſcribi mereretur; niſi, ut totum quisque et a capite ad calcem in hac cauſa legat, mallem. In tractatu etiam de Senectute conſcripto, ita grauiter perorat: *Efferor ſtudio patres ueſtros, quos colui et dilexi,* [in altera mox uita] *uidendi. Neque eos uero ſolum conuenire aueo, quos ipſe cognoui; ſed illos etiam, de quibus audiui, et legi et conſcripſi. Quo quidem me proficiſcentem haud ſane quis facile retraxerit, neue tanquam pilam retorſerit. Quodſi quis DEVS mihi largiatur, ut ex hac aetate repueraſcam, et in cunis uagiam, ualde recuſem: nec uero uelim, quaſi decurſo ſpatio a calce ad carceres reuocari. O praeclarum diem! cum ad illud diuinum animorum concilium coetumque proficiſcar, et cum ex hac turba, et colluuione diſcedam. Proficiſcar enim non ad eos ſolum uiros, de quibus ante dixi: ſed etiam ad Catonem meum, quo nemo uir melior natus eſt, nemo pietate praeſtantior. Animus eius non me deſerens, ſed deſpectans in ea profecto loca diſceſſit, quo mihi ipſi cernebat eſſe ueniendum. Quem ego meum caſum fortiter ferre uiſus ſum: non quod aequo animo ferrem: ſed me ipſe conſolabar, exiſtimans non longinquum inter nos digreſſum et diſceſſum fore. His mihi rebus, Scipio, leuis eſt ſenectus, nec ſolum non moleſta; ſed etiam iucunda. Quodſi in hoc erro, quod animos hominum immortales eſſe credam, libenter erro. Nec mihi hunc errorem, quo delector, dum uiuo, extorqueri uolo; ſin mortuus,* [ut quidam * minuti philoſophi cenſent] *nihil ſentiatur: non uereor, ne hunc errorem meum mortui philoſophi irrideant.* Hoc non inſuauior cygnus SENECA (u) eſt, qui eadem dulcedine hic modulatur: *Alia origo nos exſpectat, alius rerum ſtatus. Nondum coelum, niſi ex interuallo, pati poſſumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriam proſpice. Non eſt animo ſuprema, ſed corpori. Quicquid circa te iacet rerum, tanquam hoſpitalis loci ſarcinas ſpecta. Tranſeundum eſt. Excutit redeuntem natura ſicut intrantem. Dies iſte, quem tanquam extremum reformidas, aeterni natalis eſt. Depone onus! quid cunctaris? tanquam non prius quoque relicto, in quo latebas corpore exieris. haeres et luctaris. tum quoque magno niſu matris expulſus es. gemis, ploras et hoc ipſum flere naſcentis eſt.* Poſſunt hi duumuiri in tanta rei claritate ſufficere. Qui, quod ita Romani ſenſerint, e Pontificio porro eorum iure; manium expiatione; cultura ſepulchrorum; Deaſtrorum, quos finxerant eapropter, numero; atque argumentis demum aliis firmatum uolunt, CICERONEM, citato libro, adeant, qui omnia haec ex inſtituto proſequitur. Poetas quoque eorum, oratores, philoſophos, ſi qui ipſis praeterea ſunt, hiſtoricos item, ſcriptoresque Romanos alios legere hic quiuis poteſt; qui communi ore pro hac cauſa concinunt idemque teſtimoniis ſuis corroborant confirmantque. §. XIV.

XXXIII. GRAECI. §. XIV. Ad Graecos tandem uenio; qui tanta ſolicitudine hoc uitae alterius dogma tenuerunt, docuerunt, propugnaruntque; ut natum in illis, non aliunde acceptum uideatur. Quamuis enim in ceteris ſapientiae decretis tot in ſectas atque opiniones iuerint Philoſophi eorum; de huius tamen ueritate dogmatis uix ullum reperies dubitaſſe. Conſpirarunt enim in unum fere omnes, quod alia, poſt hanc uitam, futura ſit; licet rationem eius naturamque non eadem cuncti felicitate fuerint aſſequuti. Ibimus nos per ſingulas, quantum licuerit, ſectas, ut omnes deinde in ſubſidium huius ueritatis trahere queamus. Viguit primis in Graecia temporibus philoſophia in poetis tantum. Horum uero antiquiſſimum ORPHEVM (x) 1] ORPHEVS alteram uitam credidiſſe, figmentum illud nos commonefacit; quo flexis ac permulſis diis manibus cantu, Euridicae coniugi reditum ſe ad ſuperos impetraſſe, idem aliis perſuaſerat. De HOMERO, fonte omnium 2] HOMERVS. ſcriptorum, res clarior eſt, cum et ipſe Vlyſſem mortuos euocantem ſcriptis ſuis ſiſtat (y): quid? quod inferorum ſedes eadem opera ita depingat, ut oculis intuitus eſſe uideatur. Neque otioſis poetarum figmentis haec talia quis accenſeat. Cum enim poſteriori aetate, ſpretis obſcuri poematis inuolucris, apertius philoſopharentur alii: tantum abeſt, ut haec inania aut leuia exiſtimauerint eruditi tum uiri; ut potius nouis ſubinde curis illuſtrare idem decretum digniſſimum cenſuerint. Ionicae ſectae conditor, THALES MILESIVS SECTAE PHILOSOPHOR.

(s) Lib. II. hiſt. Rom. p. m. 178. (t) lib. I. quaeſt. Tiſc. [sic] p. m. 8. (u) Epiſt. CII. p. m. 143. ut alia nunc locatius omittam. (x) Vid. M. Manilius lib. IV. aſtron. Virgil. lib. IV. Georg. Ouid. lib. X. et Mythologiae ſcriptores alii (y) Odyſſ. uerſ. 23. ſqq. quem morem Virgilius deinceps VI. Aeneid. feliciter eſt imitatus.

PARS II. **§. XIV**

1) IONICA.

SIUS, tanta animi alacritate eiuſdem dogmatis cauſam egit: ut, turpi quamuis errore, quoniam, cum igne uitali omnium ſeculorum memoria idem luxiſſe uidimus, ipſe pro auctore eius aliis haberetur. Ita enim LAERTIUS (z) de eo: [illegible] Sed hoc decretum neque diſcipuli eius reiecerunt. Ipſum enim ANAXAGORAM animum incorruptibilem ſenſiſſe, THEODORETUS [a] auctor eſt.

2) ITALICA.

De Italicae Philoſophiae inſtauratore, num PHERECYDES Syrus fuerit; an PYTHAGORAS; diſputant hodiernum eruditi. Nobis neutra ſententia hic officit; cum uitam alteram utrumque ſtatuiſſe tot ſcriptoribus teſtatiſſimum ſit. De illo ſic TULLIUS [b]: *Pherecides Syrus primum* (modo detecto errore) *dixit animos hominum eſſe ſempiternos.* Id quod LACTANTIUS [c] aliique [d] repetunt: *in eadem ſententia*, inquit hic, *fuit etiam Pythagoras antea, eiusque praeceptor Pherecides, quem Cicero tradit primum de aeternitate animarum diſputaſſe.* De PYTHAGORA uero quid dicam? Notiſſima eſt eius μετεμψύχωσις, qua ſolutam morte animam in alia corpora credidit transmigrare; eo quod rem incorruptibilem ſpiritum eſſe exiſtimauerit. Legi de ea poſſunt HERODOTUS [e], Diodorus SICULUS [f], PORPHYRIUS [g], LAERTIUS [h], STOBAEUS [i], PLUTARCHUS [k], IOSEPHUS [l], THEODORETUS [m], IAMBLICHUS [n], TERTULLIANUS etiam [o], AUGUSTINUS [p], EPIPHANIUS [q], LACTANTIUS [r], et infiniti alii. Qui omnes, ſi inuicem conferantur, id adfirmant; qua tandem fide excuſent Pythagoram alii, ac ſi ſenſu haec morali intellexiſſet, idque uoluiſſet tantum, quod iracundi ſe leonibus, luxurioſi porcis, alii aliis brutorum generibus ſe ſceleribus ſuis ſimiles redderent, ego quidem non uideo. Sed de hoc alia forte occaſione dicam; nunc ad tertium genus Philoſophorum ELEATICOS pergo.

3) ELEATICA.

Hanc ſcholam alterius etiam uitae profeſſam dogma fuiſſe, ad probandum difficile non eſt, cum conditor eius XENOPHANES de duobus maxime philoſophatus eſſe dicatur. Ita enim EUSEBIUS [s] de ipſo: *de aeternitate Dei et animae immortalitate eſt philoſophatus.* Cauſam LAERTIUS [t] aperit, dum ψυχὴν [illegible] ait definiuiſſe. Quod ego magis hic attendendum puto; quoniam is, licet Italicae aeque ac Ionicae philoſophiae conſtans aduerſarius fuerit, contra hanc tamen alterius uitae ueritatem nihil potuit in contrarium diſſerere.

4) SOCRATICA.

Tandem cum ex unius Socratis ſchola plures, et ſi SUIDAE [u] credimus, nouem ſectae ſubortae fuerint: quid et ipſe circa alteram uitam ſenſerit, inueſtigandum eſſe cenſeo. Equidem is, TULLIO [x] teſte, nihil ſcripſit; qui ſemper diſcere maluit quam docere [y]; laudatiſſimas tamen doctrinas eius PLATO ſcriptis ſuis immortalitati commendauit. Ita autem moribundum is ait peroraſſe [z]: *ego uero, o uiri! ſi non putarem uenturum me eſſe, primum ad Deos alios et ſapientes et bonos; deinde etiam ad homines uita defunctos meliores his, qui hic ſunt, iniuſte facerem, ſi mortem non grauiter ferrem: nunc autem probe id uos ſcire uolo, me ſperare deuenturum eſſe ad uiros bonos, et hoc quidem non admodum affirmarim: ad Deos tamen Dominos ualde bonos me deuenturum eſſe, ſatis ſcitote*, alios taceo, qui idem de eodem teſtatum fecere. XENOPHON (a) et ipſe Socraticus ita Cyrum moribundum inducit: Equidem filii, nequaquam perſuaderi mihi unquam paſſus ſum, animum, quamdiu mortali corpore contineatur, uiuere: poſteaquam ab eo diremtus ſit, mori. Ne id quidem perſuaderi poſſum, non ſapere animum, poſteaquam ab hoc inſipienti corpore ſeparatur; ſed, quum a corpore ſecreta eſt pura mens et integra, tum demum ſapientiſſimam eſſe, uero maxime conſentaneum fuerit.

5) ACADEMICI.

Alter uero eiusdem Socratis diſcipulus et auditor PLATO alterius uitae hoc dogma ſuis meditationibus ita illuſtrauit; ut praeuiſis poſt mortem bonis, cygni inſtar in cantu et uoluntate mortuus eſſe uideatur. Bone Deus! quanta eius rei pondera in Phaedone affert! quam dulcis in Phaedro eſt! quam ſapiens in Timaeo, et quam diuinus tandem in decimo legum ceteriſque dialogis! Axiochum taceo, qui ſi non ipſius Platonis, eius tamen opus eſt, qui eadem animi magnitudine in deſpiciendo mortis terrore, uitae alterius fiducia, credi debet excelluiſſe. Adſcriberem hic quaedam diuini uiri; ſed dulcius ex ipſo fonte bibetur, quem, ſi ſalutaueris; tum demum iudicabis, quid mouerit Theombrotum, quod, lecto eius Phaedone, uitae, tanquam remorae cuiusdam aeternae felicitatis, taedio, ſe in mare ex alto praecipitauerit, ut beatorum conſortio citius aſſociaretur (b). Sane ceterorum Platonico-

(z) *lib. I. in eius uita ſegm. 24. p. m. 26. confer Greg. Nyſſenum de anima et Stobaeum Eclog. Phyſ. lib. I.* [a] *lib. V. de curat. Graec. Aff.* [b] *lib. I. quaeſt. Tuſcul. p. m. 9.* [c] *lib. VII. c. 8.* [d] *Auguſtinus Epiſt. 3. ad Voluſianum.* [e] *lib. II.* [f] *lib. I. c. 98.* [g] *in uita eius.* [h] *lib. VIII.* [i] *libr. de beatitud.* [k] *libr. de plac. philoſophor.* [l] *lib. XVIII. Antiq. c. 2.* [m] *lib. V. de Cur. Graec. Aff.* [n] *in uita Pythagorae cap. 3.* [o] *lib. de anima c. 34.* *ſq.* [p] *de ciu. Dei lib. X. 30. XII. 26. XIII. 19.* [q] *Tom. I. et cc.* [r] *lib. VIII. c. 23.* [s] *lib. XIV. de praepar. euang. c. 17.* [t] *lib. IX. ſegm. 19.* [u] *uoce* [illegible] [x] *lib. III. de Orat. § 32.* [y] *Platone iudice lib. I. de Republ. p. 338. Idem in apolog. Socrat. p. 18.* [z] *in Phaedone p. 36.* (a) *lib. VIII. de inſtit. Cyr. p. m. 254. uertit iſtius loci Cicero quaedam in Catone maiore.* (b) *Nuperrime de uita aet. inſtitutam*

PARS II.

nicorum mentibus, idem dogma ſic infixum erat; ut eodem mirifice ſemper in ſcriptis ſuis fuerint delectati.

6) STOICI

De STOICIS equidem TVLLIVS (c) ait: *Stoici nobis uſuram largiuntur tanquam cornicibus, diu manſuros aiunt animos, ſemper, negant:* ſed ueniam a nobis facile hic impetrabit hoc genus philoſophorum. Dum alteram poſt mortem uitam illos agnouiſſe nobis ſufficiat. Sic enim LACTANTIVS (d): *alii diſſerunt, ſupereſſe animas poſt mortem et hi ſunt maxime Pythagorici ac Stoici*, et clarius idem alio loco (e): *eſſe inferos Zenon Stoicus docuit et ſedes piorum ab impiis eſſe diſcretas; et illos quidem quietas et delectabiles incolere regiones: hos uero luere poenas in tenebroſis locis, atque in coeni uoraginibus horrendis.* Diſputent de his locis alii (f), nobis ea hic mens eſt: Stoicos alterius uitae ſenſum habuiſſe, qualis autem ipſa futura, aut quam diu duratura ſit: uel neſciuiſſe, uel determinatione ſua ad uniuerſam mundi exuſtionem nouamque in nouo mundo hominum conditionem, quo de ORIGENES (g) legatur, reſpexiſſe. Fabulam enim, qua LIPSIVS (h), VOSSIVS (i), PARKENVS (k) aliique uoluerunt; Stoicos, ut anima poſt mortem in aqua extingueretur, cum per ignem eam definiuerint, timuiſſe, iam olim a uanapitrs Thomaſius (l) exploſit.

7) PERIPATETICI.

Peripateticos huius etiam dogmatis confeſſores dare non adeo difficile eſt. PONTICVM enim HERACLIDEM animae perennitatem adſeruiſſe, STOBAEVS (m) auctor eſt. Quod idem in ſcriptis ſuis THEMISTIVS (n) et SIMPLICIVS (o) hodienum profitentur, omnes Peripatetici. Aſt quid ARISTOTELES, conditor ſectae huius, hic ſenſerit, maxima inter auctores lis eſt.

§ XIV.

Pro noſtra ſententia locus facit (p), ubi inquit Philoſophus: Χωριϲϑεὶς δ' ἐϲτὶ μόνον τοῦθ' [illegible] *animus ſolus eſt ſeparatus quicquid eſt, et hoc ſolum eſt immortale et ſempiternum.* De perfectihabia, ita enim ἐντελέχειαν Ariſtotelis Hermolaus uertit, ad nauſeam diſputatum a ſcholaſticis. Ego, quamuis omnes loculos philoſophi nondum excuſſerim; lecta tamen hactenus in contrarium argumenta ita ſoluo; ut philoſophum inter animam et mentem diſtinxiſſe exiſtimem. Iſta enim creſcimus, edimus, bibimus, aluum oneramus et exoneramus: haec uero nihil cum ſordidis his craſſisque rebus commercii habet; cuius munus intelligendo et uolendo abſoluitur. Moritur igitur non ex Ariſtotelis tantum, ſed ex mea etiam ſententia hominis anima; uti in menſa combuſta eius perit oblongitudo: ſed mens, ἰσάγγελ☉ perennabit; id eſt, uti Alex. APHRODISAEVS (q), eius non infimae notae interpres, id comprobat; *moritur anima, quae in Lyceo definita erat, actus corporis organici: mens uero, Diis affinis, eſt immortalis.*

Non igitur Thnetopſychita eſt Ariſtoteles, quos proxima nos diſſertatione conficiemus.

tam differt. conſule paragr. ult. Hieronymus Epiſt. XXV. Philoſophiae Martyrem dicit. uid etiam Callimachi carm. Anthol. 3. Similia exempla Lactantius dabit lib. III. §. 19. p. 297. (c) lib. I. Tuſcul. p. 164. (d) lib III. §. 19. (e) lib. VII §. 7. p. 671. confer quae idem eodem libro habet. §. 20. p. 715. (f) Ex inſtituto haec B. Thomaſius eſt proſequutus Diſſert. X. et XV. de Philoſoph Stoic (g) lib. IV. contra Celſum. p. 209. et lib V. p. 244 ſeq. (h) lib. III. Phyſiol. Stoicor. p. 139. (i) idololatr. gentil. lib. 1. c. 10. et lib. III c. 40. (k) Phyſ. Theolog. de Deo lib. II. c. 4 (l) Diſputat. de morte in [illegible] An. 1669 inſtituta (m) Ecl. Phyſ. lib. 1. (n) de anima. (o) in Epictet. et de anima, confer hic inprimis Huetium C. [illegible] F. p. 160. (p) Lib III. de An. text. 19. 20. uid. hanc [illegible] Voſſius lib I. c. 10. et lib. III. c. 40. p. 462. (q) lib 1. de anima et probl. I.

OPVSCVLVM VIII.

HISTORIA PRINCIPATVS
ARAVSIONENSIS,
ET FATA EIVS NOVISSIMA SVB
GVILIELMO TERTIO,
Magno Britanniarum Rege, die X. Aug. CIƆ IƆC XCIV.

CAPVT I.

Occaſio ſcripti
Aurinci Scriptores.
Principatus origo.
Principum Familiae.
Cornetana.
Bauſciana.
Cabillonia.
Naſſauica.

GVILIELMI, eius nominis tertii, Magni Magnae Britanniae Regis, in Galliam iura, ex uerioris hiſtoriae monumentis, nuperrima eximus diſſertatione. Nunc, quam inique eidem Auguſtiſſimo huic Monarchae, qua is Naſſauiae eſt Comes, Principatus Arauſionenſis a rege Galliarum

CAP. I. rum ereptus aliquoties et quam iniuſte ademtus ſit poſtea, quoue praetextu, commonſtratum dabimus. Ante uero, quam ad haec noſtrae aetatis tempora ueniamus, huius principatus quae origo, quis ſitus, qui principes, traderemus, praeſertim cum uix aliqui ſint, qui haec ex inſtituto tractauerint, (a) niſi argumenti huius magnitudo iuſtum potius uolumen exigeret, contra quam praeſens patitur inſtitutum (b). Diuerſarum tamen familiarum principes Auriacum principatum, diuerſis temporibus, poſſediſſe, ut moneamus, argumento noſtro inſeruit. Harum uero quatuor numerantur. Prima, eaque antiquiſſima, CORNETANA eſt. Quam ſeculi octaui exitu in *Guilielmo Corneto* coepiſſe, ſed in *Rambaldo* IV. deſiiſſe Anno Ch. cIɔ c lxxxvii. plerique tradunt. (c) Alteram CAP. I.

Dd 3 BAV-

De principatus Arauſionenſis ſcriptoribus. PISIO. (a) Arauſionenſium aliquot principum res pace belloque laudabiliter geſtas Francorum, Burgundionum, Belgarumque annales, ſat equidem copioſe enarrant. Qui uero omnium ordine uitas, peculiari libro, perſcripſerit, uix unum aut alterum reperio. Primas *Ioſepho de la* PISE deferet, cuius liber, *Tableau de l' hiſtoire des Princes et Principauté d' Orange*, qui Hagae Comitis 1639. magno uolumine, cum principum et generis antiquitatum alius, imaginibus aere expreſſis, prodiit, iuſtam Auriacorum hiſtoriam exhibet, ab initio gentis, anno ſcilicet poſt Ch. N. DCCC. usque ad Henricum Fridericum Naſſaniae Comitem, qui An. Ch. cIɔ Iɔc xxxviii. floruit, deductam, atque ineditorum ſcriptorum, quos ex Arauſionenſi Archiuo depromſit autor, teſtimoniis grauiſſimis, auctam ac confirmatam. Praeter hunc ANONYMVS quidam, *l' Hiſtoire des Princes d' Orange* ſcripſit, et *Amſtelodami* edidit 1692. 8. qui uero telam a Guilielmo I. Naſſauio exorditur, ſeculi XVI. principe, quam licet ad haec fere tempora pertexat; pauca tamen de Auriacis habet, ſed in rebus uerſatur, ab his principibus in Belgio, atque a noſtro Magno Guilielmo in Britannia maxime geſtis. Hanc uero libri non primam editionem eſſe, *Dreſdenſis* docet, e Gallico idiomate in Germanicum tranſlata, et minori ibidem forma euulgata 1690. Alia uerſio, priori recentior, 1692. Francofurti prodiit in 12. Vtraque hac Gallica praeſtat, idque uel ideo: quod iſtius autor praefationem addidit, in Germanicis omiſſam. Quae tamen introductionis inſtar, in pleniorem Arauſionenſium hiſtoriam, eſſe poteſt. Pertinent huc etiam prouinciarum ſcriptores *NOSTRADAMVS, RVFFY, BONIS et BOVCHE*, Langedockiae *CATEL*, Delphinatus *CHORIER* ceterum publicarum alii, qui in *MORERII grand Dictionaire Hiſtorique* citantur, huic *CLERC*, qui ſupplementa in iſtum librum ſcripſit, titulum addidit, *Article plus exact tiré des Archiues de la Principauté d' Orange*, deinceps ſub eius nomine citandum. Tandem *Caſpar. SAGITTARII*, qui nuper fatis conceſſit, *Diſſertatio de origine et ſucceſſione principum Arauſionenſium, usque ad Wilhelmum* III. *Magnae Britanniae Regem Ienae* habita 1691. nominari meretur quamuis titulo opus ipſum non reſpondeat; neque enim de origine hoc eſt, *Cornetana* familia, lectu digna habet; Wilhelmi III. uero hiſtoriam ne attingit quidem, ſed promittit. Media igitur tractat, e Thuani lib. XXXI. p. 132. maximam partem deſumta. In recentiori ceterum hiſtoria omnium nubis inſtar *Iacobus Pineton de* CHAMBRVN erit, ultimae huius metamorphoſeos αὐτόπτης, in iſtoque principatu concionator aulicus et potior huius tragoediae perſona, librum 1686. ab autore *Hagae Comitis* editum, *Henr. Haegerus* Germanice uertit, hocque titulo 1690. *Herbornae* euulgauit: *Thraenen, in ſich verfaſſende, die Verfolgungen, ſo ergangen ſind über das gantze Fürſtenthum Oranien ſeit dem Iahr 1660.* Poſt hunc, ſumtuoſum ac ſplendidum uolumen exſtat, in quo res ab hoc principe in Germania, Belgio, ac Britannia geſtae numiſmatibus, aere depictis, illuſtrantur. Titulus libri eſt, *Hiſtoire de Guillaume III. par NICLAS CHEVALIER Amſterdam 1692. fol.* Haec cum THEATRO, ac DIARIO EVROPAEO, VALKENIRIO, THVLDENO, BREVVERO, *literis ac relationibus* publicis aliisque *huius ſeculi ſcriptoribus*, quoad fieri poterit, conferemus.

ANONYMO. MORERIO. CLERC. SAGITTARIO. CHAMBRVN. CHEVALIER.

Arauſionenſ. hiſt. ratio. (b) Operae igitur pretium eſſet, ex recenſitis huc usque, ſcriptoribusque aliis, qui horum principum uel obiter mentionem faciunt, uel alicuius uitam plene exhibent, Auriaci principatus hiſtoriam condere, inque ſermonem latinum, eruditis communem, transferre. Verum ut haec ipſa a mille fere annis repeti debent, ita nec anguſtis aliquot paginis includi poſſunt: has autem nunc excedere non propoſuimus.

Principatus Arauſionenſ. origo. CORNETANA FAMIL. *Vnde?* (c) De *Arauſionenſis principatus* origine ita ſentit *de la PISE part. 1. p. 50. de l' hiſtoire des Princes d' Orange*, WILHELMVM CORNETVM, a *cornu*, quod uenatorum more ſecum perpetuo geſſit, ſic nominatum, ſiue, ut *ANONYMVS de l' Hiſtoire d' Orange* ſcribit, a *curto naſo*, cuius partem ictu gladii amiſerit, gallice *cour t nez*, dictum, ideſt, *cornetum*, quamuis pro priori ſententia Arauſionenſium inſignia ſtent, *cornu* expreſſa, ingentis famae ducem fuiſſe, inque ſingulari apud Carolum M. gratia. Hanc fortitudine in bellis, maxime contra Saracenos, adhibita, ex quo etiam *Chriſtiani nominis gladius* eſt dictus, usque eo auxiſſe, ut idem ei imperator, quo tantis meritis mercedem reponeret, Arauſionem donauerit, principemque effecerit, ſumma pariter in principatu poteſtate ad eundem tralata. Haec ita *ſeculi octaui* exitu, anno ſcilicet poſt Ch. N. Iɔccxvii. contigiſſe, idem aſſerit. Quam temporis rationem, cum plurimis ipſe manu exaratorum, idque antiquiſſimorum codicum teſtimoniis firmet, non eſt, quod ab ea temere abeamus. [*] SAGITTARIVM uero Cl. uirum in his ipſis haeſiſſe,

[*] Placet loca exhibere, quae habet BOVCHETVS in libro *la ueritable origine de la maiſon royale de France* part. 2. p. 333. ſeqq. Sunt autem ex *Mſctis* et coaeuis ſcriptoribus haec, quae ſequuntur:

Extrait de la uie MS. de Sainct Guillaume Comte de Toloſe.

Tempore Pipini regis Francorum GVILLELMVS ex patre Theoderico conſule et matre Aldana natus eſt. In infantia litteris imbutus eſt et ſub Carolo magno militiae mancipatus eſt. Nomen conſulis et conſilietum et in rebus bellicis primae cohortis ſortitur principatum. Deinde a Carolo dux Aquitaniae conſtituitur, eique legatio contra Theodebaldum regem et Hiſpanos atque Agarenus iniungitur. Acriter Septimaniam ingreſſus Rhodanum tranſiuit, ARAVSICAM urbem obſedit et fugatis inuaſoribus eripuit. Deinde cum barbaris transmarinis et uicinis Agarenis multos conflictus egit, in gladio

CAP. I. BAVSCIANAM *Bertrandus Bauſſus* inſtituit, Anno Chr. cIↃ CLXXVII. et maſculos ſucceſſores habuit usque ad *Raimundum II.* qui floruit cIↃ CCCXCIII. CAP. I.

(*d*) Ter-

Cornetanae ſtirpis principes.

I. WILHELMVS 793 An Ch.
2. HERIMBRIA 806.
3. HVGO RORGO 839.
4. ALATAIS 880.
5. RAMBALDVS I. 910.
6. BOSO. 914.
7. GERALD. 1086.

tiſſe, non miror. PISIVS enim optimus ac unicus forte ſcriptor eſt, qui haec ex inſtituto tractauit, aut tractare etiam potuit, aditu ad domeſticos ſibi ſcriptores et Arauſionenſium archiua facto. Hunc igitur cum non legerit iſte, ſcopulos offendit, pridem ab eo ſuperatos. Sequuntur nunc, quibus Arauſionenſis Principatus hereditas a WILHELMO CORNETO euenit; HERIMBRIA ſcilicet, quae patri An. Ch DCCCVI. ſucceſſit, et Domino Prouinciae [de Prouence] deſponſata eundem XXXIII. annis tenuit. Poſt hanc HVGO et RORGO, dubium an filii iſtius, uno tempore rexerunt, annis XLI. ALATAIS hos proxime excepit, cuius poſſeſſioni XXX. an. adſcribunt. RAMBALDVS I. filius eius IV. annis principatu adminiſtrato, eundem BOSONI reliquit. Poſt quem, quis imperauerit, ignoratur, usque ad GERALDVM *Adhemarum*, qui X. an. principatum poſſedit, cuius initia incidunt in annum Ch. N. cIↃ LXXXXVI.

RAMBALDVS II. deinde XIX. annis Arauſionenſibus praefuit. Cuius filia TIBVRGA *Gulielmo II.* nupſit, uni ex ſuperius memoratis *Hugonis* poſteris. Adminiſtrauit haec principatum ann. XXXV. quem duos filios inter WILHELMVM III. et RAMBALDVM III. [filia enim Tiburga Bertrando Bauſſio nupſit] diuiſit. Quorum iſte, altero ſine liberis mortuo, poſt XXIV. annos WILHELMO IV. et TIBVRGAE, filio filiaeque eundem eodem modo diſtribuit. Succeſſit III. an. poſt WILHELMO IV. parenti RAMBALDVS IV., quo ſine prole decedente, principatus ad maritum *Tiburgae*, quae ſoror fuit Wilhelmi III. [nam Wilhelmi IV. ſoror ſine liberis deceſſit] *Bertrandum I.* Bauſcium, peruenit, ſicque in alteram familiam *Bauſcianam* eſt deuolutus, ann. Ch. cIↃ CLXXVII. cum ad quatuor ſecula usque ſub CORNETANA floruiſſet. Singula teſtimoniis fulcire, copia non datur. Id uero PISIVS fecit, autor saepius a nobis laudatus.

8. RAMBALDVS II. 1096.
9. TIBVRGA 1115.
10. WILHEM. III. RAMBALD. III. 1150.
11. WILHELM. IV. TIBVRGA. 1174.
12. RAMBALD. IV. 1177.

(*d*) Pri-

gladio ſuo populum DEI ope diuina ſaluauit imperiumque Chriſtianum dilatauit et Saracenos perdomuit. In territorio Luteuenſi, in ualle Gellonis inter innumeros ſcopulos in honorem ſaluatoris et duodecim apoſtolorum monaſterium conſtruxit, monachosque religioſos cum abbate ibidem conſtituit et omnia neceſſaria eis largiter praeparauit et ipſorum cliritas ſui et regalibus teſtamentis confirmauit. Duae uero ſorores eius Albana et Bertana factae ſunt ibi ſanctimoniales et in DEI cultu bene perſeuerarunt.

Poſt longum tempus a Carolo accitus Franciam expetiit et honorifice ſuſceptus, ſe monachum fieri uelle denudauit. Rex illi cum multis fletibus conceſſit et de theſauris ſuis quicquid uellet ad eccleſiam ſuam deferri iuſſit. Guillelmus autem omnes terrenas opes reſpuit, ſed phylacterium quoddam ſanctae crucis lignum continens requiſiuit et obtinuit. Illud nempe cum Carolus rex primo anno imperii ſui Romae moraretur, Hieroſolymitanus patriarcha per Zachariam magni teſtimonii ſacerdotem transmiſerat. Audita mutatione Guiellelmi tota domus regia conſurgit, omnisque ciuitas ſubito ruit. Adeſt magna procerum frequentia et plorans intrat cum uiolentia et Guillelmo ne deſerat eos ſupplicat cum lugubri querimonia. Ille uero DEI igne feruens omnia reliquit et cum ingenti honore deductus omnibus ualefecit demumque ab exercitu Francorum cum lacrymis ſuſpirante diſceſſit. Ad Briuatenſem uicum perueniens, arma ſua ad altare ſancti Iuliani martyris offert, galeam et ſpectabilem clypeum in templo ad tumulum martyris, foris uero ad oſtium pharetram et arcum, ingens telum et uerſatilem gladium DEO praeſentat. Deinde peregrinus Chriſti per Aquitaniam ad monaſterium properat, quod ipſe paulo ante in eremo conſtruxerat. Nudis pedibus appropinquat monaſterio, ad eamem indutus cilicio. Audito eius aduentu uenitur ei obuiam procul in biuio et ualde contradicenti feſtiua fit a fratribus proceſſio. Ibi tunc offert phylacterium omni auro precioſius, cum calicibus aureis et argenteis et aliis multis ornamentis multimodis: factaque petitione monitum cum ſuis omnibus reliquit pompis et lenociniis.

Igitur anno ab incarnatione domini DCCCVI. imperii Caroli quinto, in natale apoſtolorum Petri et Pauli Guillelmus comes monachus factus eſt ſubitoque immutatus in Chriſto Ieſu et alteratus eſt.

Monaſterium quod ante monachatum ex toto non perfecerat adiuuantibus filiis ſuis Bernardo et Guillelmo [quos comitatibus ſuis praefecerat] comitibusque uicinis, perfecit ut ceperat. Difficilem uiam ad iam dictum monaſterium pro aſperitate montium direxit, rupem cum malleis et ſecuribus, uariisque ferramentorum generibus argumentoſe incidit, iactatoque de lapidibus fundamento ſecus flumen Araris uiam altius ſubſtulit et monti coniunxit.

Ludouicus Caroli filius rex Aquitaniae, cum omni bonitate de fiſcis ſui iuris Guillelmo petente monaſterio dedit et cum praecepto regio annuloque ſui auctoritate firmauit.

Tandem *Guillelmus* perfectus uirtutibus ſpiritu prophetiae donatur et diuinis oraculis uita eius declaratur. Obitus ſui diem abbati et fratribus praedixit multisque uicinis ſcripto eam ſignificauit et Carolo regi delegauit nuncium et ſignum quod fieret dum moreretur manifeſtiſſime indicauit. Tandem omnibus rite conſummatis migrauit B. Guillelmus V. Kal. Iunii, angelis gaudentibus et terrigenis plorantibus

Extrait de la uie de Louis le debonnaire, par un auteur incertain ſon contemporain.

Sous l' an DCCXXCIX.

Chorſone porro a ducatu Tholoſano ſubmoto, ob cuius incuriam tantum dedecus regi et Francis acciderat, WILLELMVS pro eo ſubrogatus eſt. Qui Vaſconum nationem, ut ſunt natura leues, propter euentum ſupra dictum ualde elatos et propter multationem Adelerici nimis reperit efferatos. Quos tamen tam actu quam uiribus breui ſubegit, illique pacem impoſuit nationi.

Extrait de la fondation de l' abbaye de ſaincte Marie d' Orbieu, faicte par Guillaume Comte de Toloſe et uulgairement ditte a cauſe de luy, l' abbaye de ſainct Guillaume du Deſert.

WILELMVS diuina annuente gratia comes, pro animabus genitorum meorum Theodorici et Aldanae, uel fratrum meorum Theodoini et Adelelmi et ſororum Adanae et Bertradae, liberorum meorum Witcarii, Gottefredi, et Herberti et denique uxorum mearum Chunegundae et Guibergae, etc. Actum XIX Kalend. Ianuarii, indictione XIII. anno quarto imperii domini Karoli ſereniſſimi Auguſti, regnique Francorum XXXVI.

CAP. I.

(*d*) Tertia deinceps CABILONICA in-ivit, cui initium *Iohannes Cabilonius* attulit, ann. Ch. CIↃ CCCVIIC. finem *Philibertus* impoſuit an. CIↃ IↃXXX. (*e*) Hanc quarta tandem, NASSAVICA, excepit, in *Renato*, Naſſauiae comite, Anno CIↃ IↃXXX. quae etiam nunc in Magno GVILIELMO uiget, Auguſtiſſimo Britanniarum Monarcha (*f*).

CAPVT II.

Bauſcianae familiae principes Arauſion.

(*d*) Primas BAVSCIANAE ſtirpis natales Francorum non attinget hiſtoria, ſiquidem fabula *ineptae*, quam PISIVS *part. II. p. 66. in MSC.* citat, uera eſt. Is enim *Bauſcios* a tribus illis, ſiue regibus, ſiue magis aliis, quorum in Chriſti natalitiis recordamur, deſcendiſſe, ex *ſtella* uaticinatur, quam inſignis loco Bauſciani quondam principes habuere. Sed illiterati ac inſulſi hominis opinionem explodere, nullo eſt opus monitore. Bauſcianorum etiam origines ſcrutari noſtrum nunc non eſt. Summam enim illorum ſub BERTRANDO I. quo de nos agimus in *Gallia* exiſtimationem fuiſſe, ex connubiis ac affinitatibus patet, quae principum Arauſionenſium filiae cum iſtis frequenter inicre, quaſi in tanta, quae tunc erat, maſculae ſobolis paucitate fatcrentur Auriaci, hos ſe pro digniſſimis habere, ad quos, ſi ſuae ſtirpi aliquid humani accideret, Arauſionenſis principatu transferretur. Quod quomodo in BERTRANDO I. factum fuerit, ſupra demus commonſtratum. Huic poſt X. annos filius ſucceſſit WILHELMVS V. qui XL. annos principatum adminiſtrauit et ſucceſſorem filium utrumque habuit WILHELMVM VI. et RAIMVNDVM I. quorum iſti, cum XIV. annos in poſſeſſione fuiſſet, WILHELMVS VII. filius hoc quoque mortuo, IX. annis poſt, RAIMVNDVS II. frater, et huic, qui XXIV. annos rexit, filii BERTRANDVS II. et RAIMVNDVS III. ſucceſſere, quorum omnium in principatu ſocius fuit Raimundus I. qui usque huc uixit, et LIX. annis principatum poſſedit, filio BERTRANDO III. relicto ſucceſſore. Ad hunc tandem totus rediit principatus, quem adminiſtrauit ann. XXXIV. RAIMVNDVS IV. cum ſucceſſit imp. ann. XXV. hunc denique filius RAIMVNDVS V. excepit. Qui cum LIII. an. princeps fuiſſet et maſcula prole careret, Arauſio ad filiam eius MARIAM et huius maritum *Iohannem Cabilonium* uenit. Quo tempore tertia Auriaci principatus familia, *Cabilonia* incepit, poſtquam BAVSCIANA in altero ſeculo expiraſſet. Qui fide dignos huius hiſtoriae teſtes deſiderant, ad PISII *part. II.* remittimus. SAGITTARII enim plurimis lacunis laborant et erroribus ſcatent, iſto ex ſcriptore facili negotio emendandis. Quod uero tanto uiro et de Germaniae hiſtoria meritiſſimo imputari nolim. Fecit enim, quod potuit, tantum autem potuit, quantum ſcriptores ualuere, ab ipſo adhibiti. THVANVS etiam huius rei aliquid affert lib. XXXI. Hiſt. pag. 133. ſed ſumma tantum is capita repetit, neque crediderim, iſto tempore plenius quid de hac hiſtoria, extitiſſe.

1. BERTRANDVS I. An. Ch. 1173.
2. WILHELM. V. 1183.
3. WILHELMVS VI. RAIMVND. I. 1225.
4. WILHELMVS VII. 1239.
5. RAIMVNDVS II. 1248.
6. BERTRANDVS. II. RAIMVNDVS. III. 1272.
7. BERTRAND. III. 1282.
RAIMVND. IV. 1314.
RAIMVND. V. 1340.

Familia CABILONICA.

(*e*) Rationem, qua in CABILONICAM traductus ſtirpem Arauſionenſis ſit principatus, mox indicauimus. Hanc uero inter illuſtriſſimas Galliae familias fuiſſe, a Burgundiae Comitibus oriundam, *Cl. V.* SAGITTARIVS docuit, et a prima ſtemmatis origine PISIVS repetiit *lib. cit.* parte. Quam repetere hic cramben facile, ſed noſtri non eſſet inſtituti. Ad quod ſufficit, IOHANNEM *Cabilonium*, ducta *Maria Bauſcia*, Raimundi Bauſciique eius nominis quinti, Arauſiorum principis, filia ac herede primum ſuae familiae *Arauſionenſem* factum principem eſſe, filiumque LVDOVICVM, XXV. annis poſt, heredem reliquiſſe et ſucceſſorem. Cuius locum poſt XLIV. annos WILHELMVS VIII. filius ſubiit, qui XII. annos tenuit principatum, filioque reliquit IOHANNI II. qui XVI. annos rexit. PHILIBERTVS ſupererat. Hic licet parenti ſuccederet, medio tamen uitae curſu, aetatis XXXIII principatus XXVIII. in maximarum rerum conatu periit, in obſidione urbis Florentiae CIↃ IↃXXX. Fratris ſine liberis mortui heres *Claudia* ſoror fuit, *Henrico* ante *Naſſauio* in matrimonium collocata, e quibus nuptiis *Renatus* erat heres matris et inſtitutus ea propter in teſtamento auunculi ſucceſſor. Videantur, praeter citatos, CHYTRAEVS *part. I. chron. Sax. p.* 468. *ſeq.* THVANVS *l. XXXI. p.* 134. Pont. HEVTERVS *hiſt. Burg. ad h. a* METERAN. *l.* X *p.* 385. F. STRADA *Dec. I. lib.* II. *p.* 270.

IOHANNES *de Chalon* 1393.
LVDOVIC. 1418.
WILHELM. VIII 1462.
IOHANN. II. 1475.
PHILIBERT. 1502.

Familia NASSAVIA.

(*f*) Vere NASSAVIAM gentem in Germania antiquiſſimam et illuſtriſſimam *Ioh.* MEVRSIVS uocat, *Part.* I. *Guilielmi Arauſiaci lib.* I. et Belgii lumen, GROTIVS *lib.* I. *Annal. p.* 10. Auſtriacis aemulam dicit, imperii certamine. *Non incerta*, pergit iſte, *temporum dicam, et bulcas, quaeque fabulis propriora ab indubitato principio annos plus nongentos habet.* Nec multum ſane operae eſſet, a mille annis repetere cum PISIO *p.* IV. *hiſt.* aliisque, qui de ortu ac origine principum ſcribunt ſed noſtri eſt inſtituti, ab eo tempore incipere, quo Naſſauii in hereditatem Arauſionenſis Principatus deuenere. Quod quomodo RENATO I. contigerit, expoſuimus. Huic uero XXIV. an. poſt, in obſidione *Sandeſirii* caeſo, cuius morti Carolus V. illachrymatus eſſe dicitur, SVRIO teſte *ad an.* 1544 *p.* 400. WILHELMVS I. mortui patruelis et in teſtamento heres inſtitutus, HEVTERO, STRADA, CHYTRAEO teſtibus, *ll. cc.* ſucceſſit. Qui cum XL. annos regnaſſet, ſclopeti ictu a ſicario uulneratus Delphis periit. Horribilem tanti heroïs caſum omnes hiſtoriae lugent THVANVS, REIDANVS, METERANVS, GROTIVS, MEVRSIVS et iſtius temporis ſcriptores alii. Natu tum maior filius, PHILIPPVS WILHELMVS principatus inteſtato heres, eundem captiuus [illegible] Hiſpanica liber, adminiſtrauit XXX. annos. Sine liberis mortuum MAVRITIVS frater ſequutus eſt, qui VII. anno Arauſionem poſſedit, ſed improlis is pariter deceſſit, eaque propter ſucceſſorem fratrem habuit FRIDERICVM HENRICVM. Qui poſtquam XXII. annis rexiſſet, principatum ſuperſtiti filio reliquit WILHELMO II. et hic, III. annis poſt Wilhelmo III. poſthumo, quo de in praeſenti.

RENATVS I. A. Ch. 1530.
WILHELMVS I. 1544.
PHILIPPVS WILHELMVS 1548.
MAVRITIVS 1618.
FRID. HENR. 1625.
WILHELM. X. 1647.
WILH. XI. 1650.

CAPVT II.

Wilhelmi III. natales.
Arauſionis ſub eo fata.
Prima Galli ereptio 1660.
Reſtitutio eiusdem prima 1665.
Secunda ereptio Galli 1673.
Eiusdem reſtitutio 2da 1679.
Vltima tandem ablatio 1682.
Et miſera principatus facies.

HVius igitur regis ac principis fata, admirabilitatis pleniſſima, intentis nunc oculis intuebimur. Ita enim conſilii noſtri rationes exequi, ipſumque ad ſcopum tendere oportet, quem huic praefiniuimus labori. Wilhelmum II. uero noſtri parentem Wilhelmi III. fuiſſe, diximus. Is nempe glorioſiſſimae memoriae princeps, cum die nouembris ſexto, quinquageſimo huius ſeculi anno, in Belgio moreretur, quatuor et uiginti annos natus: uxorem Henricam Mariam praegnantem reliquit, quae, octo dies poſt, filium enixa poſthumum fuit, noſtrum nempe tertium eius nominis Wilhelmum. Qui cum ſolus ac unicus eſſet, in mortui parentis locum ſucceſſit, eius inteſtato heres (*a*). Non patiebatur tunc infantis Wilhelmi aetas, ut ipſe principatui regio-

(*a*) Vt uno ueluti conſpectu Naſſauiorum in Arauſionenſem Principatum et iura et ſucceſſiones cernantur, hiſtoriae eius ſummam breui huic tabulae includemus. Quae et nouiſſima docebit, dicta que ſuperius in memoriam reuocabit; in utroque uero ad id faciet, ut, ueſtigio hic leuiter preſſo, ipſam deinceps hiſtoriam uberius perſequi poterimus. Id obiter obſeruari uolo; quod ſorores *Wilhelmi II.* non curemus nunc adeo. Cum unius *Ludouicae*, Frider Wilhelmo Elect. Brandenburgico nuptae, maioris natu foecunditas ceteris in ſucceſſione principatus uiam facile praecludat.

IOH. Chalon			IOH. Naſſau. C.	
PHILIB. ἄτεκνος 1530.	CLAVDIA uxor. →	HENR. Naſſ.	WILHELM. Com. Naſſ	
RENATVS 1530. imp. 14. teſtamento et neceſſitudine ultimi e Cabiloniis heres.			WILHELMVS I. 1544. imp. 40. Renati patruelis et heres ab eo ſcriptus.	
PHILIP. WILHELM. nat. 1552. imp. 34. aetat. 13. eum parens contra. Hiſp. in Belg. bella gereret, ex Louanienſi Academia captiuus in Hiſpaniam ducitur, decinctur 30. an. Mauritio fratre interim princip. adminiſtrante, moritur ἄτεκνος 1618.		MAVRITIVS fratri ſucceſſ. nat. 1567. mort. 1625. imp. 7. an. caelebs.	FRIDERIC. HENRIC fratri ſucceſſit. natus 1584. Vxor AEMILIA Comitiſſa *de Solms*. mortuus 1647. imper. 22. ao.	
WILHELMVS II. nat 1626. mortuus 1650. d. 6. nouemb. imper. 3. an. aetat. 24. Vxor HENRICA MARIA Caroli I. Angl. Reg. filia.	LVDOVICA HENRICA. nata 1627. 17. nou. nupt. 1646. 27. nou. FRIDERICO WILHELMO Elect. Brandenburg. denata Colon. ad Spream. 1667. d. 8. Iun.	ALBERTINA nupt. Princ. Naſſanio agnato.	HENR. MARIA nupt. IO. GEORG. Anhalt Deſſau.	MARIA nupſ. Duci Simer Palat.
WILHELMVS III. nat 1650. d. 14. Nouembr. Vxor MARIA Iacobi II. Angl. Reg. fil. nupta 1677. d. 9. noo. Belgar. 1673. Angl. 1688. ſeruator factus, et horum 1689. rex. Europaeae libertatis uictor ac cuſtos.	FRIDERICVS III. Elector Brandenburg. nat. 1657. d. 1. Iul.			
	FRID. VVILHELM. nat. 4. Aug. 1688. Electoratus heres, primus Fridericianae Magnificentisſimus. Cuius ipſa hoc die ſeptimum natalem celebrat.			

(*b*) No-

CAP. II.

regionibusque aliis ſuis praeeſſet. Filii igitur partes mater ſuſtinuit, publicaque negotia adminiſtrauit, aut ſuo nomine adminiſtrari fecit, in Arauſionenſi etiam principatu. Sed Aemilia, quae, ex obitu FRIDERICI HENRICI, pariter in uiduitate uiuebat, de eodem principatum adminiſtrandi iure, Mariam poſtulauit. Queis in litibus cum bonum tempus contererent uiduae, earum arbitrum Galliarum ſe fecit rex. Tali quidem ratione, ut quo neutra haberet, quo de diceptaret, ſuae Arauſionenſis principatus cuſtodiae, usque ad iuuenis Willhelmi pubertatem, traderetur (*b*). Sed quamuis Maria Angla, quae facile diuinauit, ex cuſtodia hac principatui carcerem futurum, literis regem certiorem faceret, Aemiliam ſibi reconciliatam eſſe, nec quidquam ſupereſſe diſcriminis inter utramque, rogaretque ſimul, ut propterea principatu ipſe abſtineret (*c*): nihilo ſecius tria Gallorum millia Arauſionem petierunt (*d*),

Lud. opuſc. tom. II. Ee ur-

Occaſio, qua Gallus Arauſionem 1660. inuaſit, lites uiduarum. Teſtes Theatr. Europ.

(*b*) Noſtra intereſt, ut ſingula idoneis ſcriptorum teſtimoniis firmemus. De aemulationibus uero principes uiduas inter ſubortis, quae Gallo occaſio fuere inuadendi principatum, omnes uno ore loquuntur. *Martinus* MEIERVS auctor *Tomi VIII. Theatr. Europ. p.* 1345. ait: "auf der Reiſe nach Avignon den 7. *Martii* 1660. ließ der Koenig zur Belagerung der Veſtung *Orange*, ſo der Printzen von Oranien Stamm-Hauſs, behoerige Anſtalt machen, um ſich ſelbiger, wie auch des gantzen Fürſtenthums *Orange*, *woruber bey den Vormundern und andern allerhand Spaltungen und Zwietracht vorfielen*, zu bemaechtigen, und es indeſſen, biſs zu des Printzen von Oranien Erwachſung in Beſitz zu nehmen" Nec aliter

DIARII EVROP.

DIARII EVROPAEI auctor *ad an.* 1660 *d. X. Mart.* eadem de re diſſerit: "*Wegen allerhand Spaltungen, ſo unter den Vormundern, und andern, wegen des Fürſtenthums Oranien*, in Franckreich gelegen, entſtanden, hat der Koenig in Franckreich Vrſach genommen, ſolches, wie die Stadt und Veſtung *Orange*, in Poſſes zu nehmen, und eine Beſatzung hinein zu legen." Eadem

LIMMER. Relat. Lipſ. ZECHIVS EVROP. Herald.

uerba *Auguſtus* LIMMERVS habet, *Contin IV.* Hiſtoriſch. *Relat. ad hunc an.* quae repetere ſupernacaneum eſſet. Sed clarius *Bernhardus* ZECH, auctor des Europaeiſchen Herolds, *part XI. p.* 1066. hoc ipſum enarrat: "Als die ietzige Koenigl. Maieſtaet in Franckreich anno 1660. den Zog nach Marſilien glucklich verrichtet, und dieſe berühmte Stadt zum Gehorſam gebracht, welches eine der erſten *expeditionen* des Koenigs war, giengen ſie mit dem *Cardinal Mazarini* nach *Orange*, unterm *praetext* [ſed tunc temporis iam in urbe fuerant Galli et pactis initis Auriaci milites migrauerant, ut infra docebo] *der jungen verwittibten Princeſſin* von *Orange* [Mariam Angliam intellige] *die des Regiments halber mit der alten Princeſſin* [Aemilia ſcilicet Solmenſi] in differenz *war*, *Hülffe zu leiſten*, und den Herrn Grafen von *Dona*, welcher *Gouverneur* und Stadthalter allda, *und der der jungen Partie ergeben war*, mit Gewalt aus dem *Gouverno* zu ſetzen."

ANONYM.

Conſentit auctor des jetzlebenden Europae, e Gallico idiomate in Germanicum tranſlatae, part IV. p. 424. "Als der Koenig in Franckreich in dem Streit der zweyen verwittibten Princeſſinnen von Oranien ſeine Voelcker auf dieſen Ort losgehen laſſen. Et quae ſequuntur

CHEVALLIER.

CHEVALLIER *in Hiſtoire du Roy Guillaume III p* 19. nummum exhibet, cuius una pars imaginem Wilhelmi III, altera perſonam repraeſentet ſub iugo, ita circumſcriptam: PATIENTIA ET VIRTVTE De re ipſa uero ſic loquitur: "La Maiſon de Naſſau jouiſſoit encore de ce droit paiſiblement en 1660. lorsque le Roy Très-Chrétien prenant pretexte de quelque demeslé qui s' eſtoit élevé entre les Princeſſes, au ſujet de la regence, ſe ſaiſit de la Ville d' Orange, non pour conſeruer le bien du Pupille et de l' Orphelin; mais pour la piller et la démolir, et en diſpoſer comme de ſon propre."

Principum uiduarum lites innaſionis Gallic. in princ Arauſ. non uera cauſa fuere, monitore Pineton. de CHAMBRVN.

(*c*) Docent haec, quantum a uulgari hiſtoria arcana differat. Ex citatis enim ſcriptoribus nemo huius rei uel uerbo mentionem facit, quin potius omnes in id concedunt, Gallum, ut diſcordiarum inter principes uiduas finis eſſet, principatum ſibi aſſeruiſſe. Qui tamen hoc nomine duntaxat texit iniquam inuaſionem hanc, atque ſpecioſo hoc tegmine uelauit. Quorum et teſtis et auctor *Iacob Pineton de* CHAMBRVN eſt, qui *p.* 21. *Sr. Thraenen über das Fürſtenthum Oranien*, HAEGERO interprete, ſic ait: "Weil ich an dieſen Punct kommen bin, muſs ich nicht unterlaſſen zu ſagen, daſs zu Anfang dieſes Iahres 1660 als der Koenig in Franckreich ſeine Voelcker gegen die Landſchafft *Provence* gehen ließ, man in dem Fürſtenthum Oranien, in einem grauſamen, und wohl gegründeten Schrecken gewesen ſey. Denn weilen daſelbſt die Sachen wegen *Strittigkeit der Princeſſinnen über der Regierung gantz verwirret waren*, ſo urtheilete man wohl dieſe Kriegs-Rüſtung würde ſich über Oranien ergieſſen. In dieſer allgemeinen Beſtürtzung hielt man dafür, es wird kein kraefftiger Mittel ſeyn, wann es moeglich waere diſs Vnglück zu ſtillen, als in aller Eyl eine Perſon meines Amts an den Hoff des Printzen und der Princeſſinnen abzuſchicken, die ihnen unterthaenig und nachdrücklich vorſtellen koente, die Gefahr des aeuſerſten Verderbens, darinn das Land waere, wann ſie nicht würde ſo gütig ſeyn, zum beſten ihres unmündigen Pfleg-Sohnes, nach ihrer hohen Weiſsheit ein oder ander Mittel zu ergreiffen, dadurch die Strittigkeit, welche unter ihnen waere, moechte beygelegt werden. Ich habe die Ehre damahls gehabt, zu dieſem Amt erwehlt zu werden. Machte mich dannenhero auf die Reiſs im Anfang ſelbigen Iahres, verſehen mit Vollmacht und Vnterricht ſo wohl an hochgemelte Ih. Ih. Hochh. Hochh. als auch an Ihro Hochmoegende. Zu allem Glück hielte ſich die ſeel. *Madame* Ihro Koenigliche Hoheit glorwürdigſt. Gedaechtnüſs zu Brüſſel auf, wo ich das Glück hatte, ſehr wohl empfangen zu werden. Nachdem ich das erſtemahl *audienz* bey Ihro Koenigl. Hochh. gehabt hatte, *ſchrieb dieſelbe an den Koenig in Franckreich und bath ihn, Er wolte ſich nicht weiter in die Oraniſche Handel einmiſchen, weil ſie wegen der Regierung vergnüget ſey:* aber es hielt den Streich nicht auf, wie wir ſchon angemercket haben.

Inuaſionis Gallicae in princ Arauſ. modus.

(*d*) Modum, quo ceperit Arauſionem Gallus, *Martin.* MEIERVS *Tom. VIII. Theatr. Europ. p* 1345. *ad an.* 1660. *menſ. Mart.* ſic exponit: "Der in Oranien liegende Stadthalter, der Herr Graff von *Dona* wolte zwar den Platz weil er 40. Stucke Geſchütz, Soldaten, Lebens-Mittel, und Kraut und Loth genug darinnen hatte, ſelbſt biſs dahin dem Printzen zu gut behaupten. Als er aber den Ernſt ſahe, und die Frantzoeſiſche Voelcker aus dem Delphinat albereits im Anzug waren, den Ort anzugreiffen, wolte er aus gewiſſen Vrſachen nicht laenger warten: ſondern verglich ſich mit dem Herrn MILET, Feldmarſchallen und Voter-

Hoſ-

CAP. II. urbemque, uicario principis, hic comes de Dona erat, aliisque, qui ex militibus praeſidii loco in munimento erant, certo conſilio, nihil reſiſtentibus, (e) ingreſſi ſunt. Non dubio argumento, quod litium compoſitio, quam Gallus ſimulabat, inuaſionis huius inanis potius ſpecies, occaſionem dicimus, quam uera fuerit cauſa. Pactum tamen conuentumque, ante quam urbs relinquebatur, in has conditiones eſt. Primo: ut puberi Wilhelmo reſtitueret Arauſionenſem principatum Gallus, eo quidem ſtatu, quo ipſe inueniſſet; tum, ut hoc interim ſpatio Arauſionem contra cuiuscunque generis poſtulationes defenderet, ac tueretur; deinde, ſi A impuberi interea Wilhelmo aliquid humani acciderit, idem, quod iſti, Ludouicae, Friderici Wilhelmi Electoris Brandenburgici Vxori, legitimaeque ac proximae poſt Wilhelmum, cuius amita erat, heredi promitteret, ac praeſtaret; denique intra hoc tempus de legibus, iuribus ac priuilegiis nihil immutaret; imo tandem ne praeficeret principatui aliquem, qui ſuſpectus aut exoſus eſſet B Auriacis (f). Sed proh! quam familiare Gallis eſt, fidem frangere. Vix enim primus et alter abierat menſis, iniquiſſimo Regis mandato, moenibus ſuis nudatur urbs et eius ualidiſſimae munitiones ſolo aequantur (g). Alias taceo calamitates, quas ciues a militibus

---

"Hofmeiſter des Herzogs uon *Anjou*, gegen Erlegung 260000. Francken, die Veſtung auf gewiſſe "Puncten zu übergeben. Wie nun der Herr Graff "uon DONA in der Veſtung auf Abrechnung "30000. Francken, zu Bezahlung der Soldaten, und 50000. Kronen für ſich empfangen hatte, zohe er "mit der Beſatzung heraus, danckte ſelbige ab, und "reiſet ſo fort, durch die *Vigueſe* nach der Schweitz, "um uon dem, was uorgegangen, Bericht zu thun. "Der Herr uon GANT wurde, als *Commendant* mit "noch 300. Mann in die Veſtung geleget, und der "Herr uon Mompelier zum Stadthalter uerordnet. "Folgenden Tag aber kamen Se. Maieſtæt in Perſon "dahin, und beſahen die Veſtung, giengen aber bald "wieder uon dar hinvveg nach Auignon." Reliqua "autorum teſtimonia allegare ſuperſedeo, ut quae "nihil a priori diſtant.

Comes de Dona quare non impedierit Gallos 1660. (e) Comes de Dona, quod aduenientem hoſtem neque impedierit, neque armis ei obuiam iuerit, his ſe rationibus tuebatur, quas e DIARIO *Europaeo p. 289. menſ. Martii ad Ann.* 1660. huc transferibemus: "den 23. *Martii* kam der in obgedachter Ve"ſtung *Orange* gevveſene Fürſtliche Stadthalter, "der Herr Grafe uon DONA, mit ſeinem gantzen "Hauſe zu Lyon an. Die Vrſachen, daſs er *Orange* "auf uorher getroffenen Vergleich übergeben, "vverden folgende erzehlet: 1. hætte er keinen "Entſatz aus Holland zu hoffen gehabt, 2. vielvve"niger einigen Mann aus Franckreich haben kœn"nen, vveilen der Kœnig, bey Lebens-Straffe uer"botben, ihm auf einerley Weiſe beyzuſpringen; 3. "hætte der Kœnig den Zoll auf der Roſne, ſo zu un"terhaltung der Beſatzung gedienet, aufheben laſ"ſen; 4. Er aber die Stadt in gæntzlichen Verderb, "auch die Religion in Gefahr ſetzen mœgen. Vnd "vveilen auch 5. *Orange* in dem zu Nimſus getroffe"nen Vergleich nicht begriffen, hætte der Kœnig, "vvenn es zur Belagerung kommen vvære, den Platz "als eine mit Gevvalt eroberte Stadt für ſich behal"ten dürffen." Iisdem uerbis, eodemque ordine in *Theatro* EVROPAEO haec extant *Tom. IIX p.* 1345.

Conditiones quibus Arauſio Gallo re- (f) Conditiones quibus Gallorum ſe Rex, ante, quam ipſi a comite de Dona Arauſio relicta eſt, aſtrinxit, in DIARIO *Europaeo l. c.* tot uerbis habentur: "Zuuoriſt mit dem Fürſtl. Stadthalter, "Herrn uon DONA, und dem Herrn MILET Feld"marſchalln und Vnter-Hofmeiſtern des Hertzogs "uon *Anjou* des Kœnigs Bruder, vvegen Vbergab "dieſes Fürſtenthums und Veſtung Oranien folgen"der Geſtalt geſchloſſen vvorden.

1. "Se. Maieſtæt in Franckreich vverden das Für"ſtenthum und Oranien in die Hænde des Printzens, "ſo bald er zu ſeiner Maiorennitæt gelanget, nebenſt "aller Kriegs-*munition*, Geſchützen, Waffen, Mo"bilien, und allem vvas in der gedachten Veſtung "bey Vbergab derſelben vvird gefunden, und *inuentiret* ſeyn, *reſtituiren* oder *reſtituiren* laſſen.

2. "Ihre Maieſtæt vverden gedachtes Fürſten"thum und Veſtung Oranien, vvæhrender Minder"iæhrigkeit des Printzens *conſeruiren* und ihn ſchu"tzen gegen alle *praetenſionen*, ſo iemand, vvas qua"litæt er ſeyn mœchte, darauf haben oder *formiren* "ſolte und vverden Seine Maieſt. gedachtem Prin"tzen, vvenn er zu ſeiner *maiorennitæt* vvird gelan"get ſeyn, ſelbiges *reſtituiren*.

3. "Dafern der Printz bey vvæhrender ſeiner *mi"norennitæt* ſolte uerſterben, vverden und vvollen "ſeine Maieſtæt gedachtes Fürſtenthum und Ve"ſtung *der Churfürſtin uon Brandenburg, und dero* "*Succeſſoren remittiren* und vvieder einræumen.

4. "Seine Maieſt. vverden Sorge tragen, daſs die "Bezahlung der *Guarniſon* ohne einige *repetition* "auf den Printzen, noch auf das Fürſtenthum ge"ſchehe, vvelches frey vvird bleiben, und in dem"ſelbigen Stande, als bishero gevveſen, und ſol ſel"biges mit einigen hœhern Auflagen, als dieieni"gen, die es bishero ſeinem Printzen bezahlet, nicht "beladen vverden.

5. "S. Maieſt. vvollen keinen Commendanten "in gedachte Veſtung noch Fürſtenthum ſetzen, der "dem Grafen DONA oder ſeinen Freunden *ſuſpect* "oder zu vvider ſeyn.

6. Der Graf uon DONA ſoll beſteller bleiben, als "Stadthalter gedachten Fürſtenthums, vviewohl er "bis vvæhrender Minderiæhrigkeit das *officium* nicht "*exequiren* ſol, biſs das Fürſtenthum *reſtituiret*, und "der Printz alsdenn ſeine Beſtallung vvird *confir"miret* haben.

7. "Der Kœnig vvill auch dem Grafen uon DO"NA alle Vnkoſten und Schulden, ſo er in dieſer Be"dienung gehabt, und gemacht, uollkœmlich er"ſtatten, und ſtellet ihme und andern *officirern* in "der *Guarniſon* frey, ihre Güther in dem Fürſten"thum zu nutzen, zu gebrauchen, zu uerkauffen, "vvie und vvenn es ihnen belieben vvird.

Principatus ſatur. ac ſub ita inuaſione calamitates (g) Triſtis huius rei exitus omnium luculentiſſime docet, quo animo, quaue intentione ceperit Gallus Arauſionem. Praeſentiebant hoc multi rerum ciuilium gnari, quos inter CONRINGIVS *part. II. Theſ. Rerumpubl.* ita de eo diuinauit: *arcem ipſam Arauſionem Rex Galliae tenet, nec credo reſtitutum iri arcem, niſi denudatam ſuis munimentis.* Quo etiam pertinent, quae in DIARIO *Europaeo p. 281. l. c.* extant: "Als die Vbergab im Haa"ge kunt worden, hat man übel dauon geredet, daſs "zu dergleichen Verændrungen man Vrſach ge"ben, und obgleich dem Printzen ſolcher Ort ſolte "reſtituiret werden; ſo wære doch beſſer und "ſicherer, man hætte noch freye Hand. Des Chur"fürſten zu Brandenburg Miniſter, Herr WEI"MANN

CAP. II. bus Gallis in facultatibus ſuis, atque in religione a pontificiis perpeſſi ſunt (*h*). Acerbiſſimum uero hoc iugum toto quinquennio ſenſere Auriaci. Quod cum nec deiicere a ceruicibus, neque repellere poſſent, uiduam, auiam puta, nam Maria Angla, mater 1662. deceſſit (*i*), atque alios impuberi principi inſtitutos tutores ad ſui miſerationem excitarunt. Quae etiam illorum querelae

Lud. opuſc. tom. II.

"MANN hat im Nahmen ſeines Principalen, "und ihrer Hoheit, der Princeſſin Douagiere, "denen Herrn General-Staaten die übergab der "Veſtung notificiret, mit Bitte, Ihre Hochmœgenden wolten dem Hauſe *Orange*, zeitwæhrender "minorennitæt des jungen Printzens, wider des "Kœnigs in Franckreich proceduren zu aſſiſtiren, geruhen." Eiusdem libri auctor *Contin IV p.* 202. *Ao.* 1660. demolitionem ad 27. menſis Iulii refert, quam tamen die XXVIII Maj (VII Iun.) factam eſſe, ex CHAMBRVN p. 25. ſcimus. Verba ſtius haec ſunt: "um dieſe Zeit vvard die im vorigen "Theil ervvæhnte, und von Sr. Kœnigl. Maieſtæt "dem Fürſtlichen Oraniſchen Stadthalter, Herrn "Grafen von DONA abgedrungene Veſtung ge"ſchleifft, das vornehmſte Bollvverck geſprengt, "die Regierung getheilt, und alſo die ſchœne Ve"ſtung, ſo die Printzen von Oranien viel lange Iahre beſeſſen, in Grund verderbt. Preſſius *Pineton de* CHAMBRVN, lib. cit. p. 5. ait: "Es iſt aller Welt "bekant, vvas ſich im Iahr 1660. zugetragen, zu "vvelcher Zeit der Kœnig in Franckreich ſich des "Fürſtenthums Oranien bemeiſtert, die ſtoltze "Bollvvercker laſſen uber einen hauffen vverffen, "vvelche Printz *Mauritz* glorvvürdigſter Gedæcht"nis aufrichten laſſen, als ein furtreffliches Denck"mahl ſeiner Herrlichkeit. *Idem p.* 24. *pergit:* "Ich muſte 7. Tag (erat die XX. Mai.) nach meiner "Widerkunfft (ex Belgio puta) mit Schmertzen an"ſehen, daſs man anfieng die Veſtung uber einen "Hauffen zu vverffen, davon der erſte Stein "ein unten am Bollvverck gehendes Lamm tod"tete. Der Vnmuth, vvelchen ich deſsvve"gen bekam, verurſachte mir ein 29. tægiges "Fieber, vvelches mich ſchier von dieſer Welt genommen hætte." Strictim BRLVERVS *lib. III. Hiſt. Decenn. pag.* 319. eandem rem tangit: *Ademit* 1661. (lege 1660.) *huic principi rex Galliae Arauſiam, reſtituit uero poſt quadriennium, euerſo, natura et arte inexpugnabili caſtello.* Claudam hanc VALKENIRII teſtimonio, ſubacti iudicii uiri, et inter hiſtoricos huius ſeculi principes facile numerandi, quod *part. I. Germ perturb. p.* 30. habet: *die letzte Veſtungen, welche dieſem letz regierenden König Ludewig wie ein Stachel im Auge waren, ſind Marſilien und Orange geweſen. Welche beyde er in einem Feldzug, auf einrathen Mazarini, eingenommen; wovon die erſte mit Citadellen gezähmet, die zwente aber kurtz hernach gantz niedergeriſſen worden. Obngeachtet der König, bey ſeiner Kœniglichen Treue verſprochen hatte: daſs er das Schloſs, Stadt und Land in ſeinem damahligen Zuſtand und Freyheit, ungekräncket laſſen, und dieſelbe für ſeine Hochheit den Herrn Printzen von Orange, als rechtmäſſigen Ober Herrn, biſs daſs er zu ſeinem volkommenen Alter würde gelanget ſeyn, bewahren wolte.*

Demolitio munitionis Arauſ. 1660.

Calamitates aliae Arauſ. maxime circa religionem.

(*h*) Nondum ita ſatiata erat hac calamitate Galli crudelitas, ut non alia ſaeuitiae genera in miſeros adhiberet Arauſionenſes, quorum eo imperante religio titubabat, nutabat libertas, uacillabant uel iacebant potius iuſtitia ac leges. Ita experiri oportebat miſeros et miſerandos incolas, quam graue etiam ſit Gallum habere uel tutorem uel defenſorem, talem enim ſe ante ſpecie ſimulationis oſtendit, quam eleſta urbs eſt. CHEVALIER, auctor ſupra laudatus, *in Hiſtoire du Roy Guillaume III. p.* 11. infelicem atque afflictam huius principatus illo tempore faciem ita depingit: *Il y envoya des troupes, qui entrerent dans la ville ſans reſiſtance; aſſiégerent les Reformez dans le grand temple; pillerent, tuerent, exercerent mille extorſions ſur les habitans, et couronnerent l' iniuſtice de ce bel' exploit, par la demolition de la place, comme ſi c' eût eſté une place, qui leur eût appartenu, ou ni plus ni moins que s' ils l' avoient conquiſe dans une iuſte guerre.* Dolenter magis, quia ſpectator mali, eaſdem calamitates *Pinet. de* CHAMBRVN *l. c. p.* 5. ſq. deſcribit. Cuius aliqua, ſed ὡς ἐν παρόδῳ hic tranſcripſiſſe, iuuabit. „Die Regierung blieb 5. Iahr unter dieſen "fremden Hænden, und GOTT weiſs, was in der "gantzen Zeit dieſer zwiſchen Regierung die Kir"che erlitten hat. Die Ræmiſche Catholiſche "ſteckten allenthalben die Streit- und Trauungs"Fahne aus. Sie ſtiffteten ein Kloſter, von miſeri"cordien Brüdern, ohne vorwiſſen und Zulaſſung ihres rechtmæſſigen Printzen, die reformirten deſto "leichter zu unterdrücken. Sie giengen herum "aufs Land die Kinder an ſich zu ziehen. Man or"dinirte ein Hauſs zu Avignon ſolche darein zu "thun. Vnd wann ſie ihren Zweck durch ſchmei"chel-Worte nicht erreichen kunten, bedienenten "ſie ſich der Soldaten. Zu ſelbiger Zeit kam das "verbot von den wieder abgefallenen in Franck"reich an Tag. Der Commendant lieſs mich "durch 4. Soldaten von der Wach ins Schloſs hoh"len, und ſagte zu mir, der König begehre, daſs "dis Gebot im Fürſtenthum ſolle exequiret vverden. "Ich antwortete ihm mit Standhafftigkeit; das "Gebot rede nur von des Königs Vnterthanen, für "ſothane müſſe man die in dem Fürſtenthum nicht "rechnen, und daſs wir keine andere Geſetze, als "unſers Printzen erkennen konnen. Meine Ant"wort machte ihn raſend, er lieſs mich von ſich, ſa"gend: ihr ſolt in wenig Tagen erfahren, mit wem "ihr geredet. Es vergiengen wenig Tage, da war "ich im Gefængnis. Wir funden kein Recht "mehr bey dem Magiſtrat, ob ſie ſchon ihr Amt im "Nahmen des Printzen ubeten. So bald auch die "Catholiecken ſahen eine fremde Obrigkeit hervor"kommen, da veränderten ſie ihre Sprache ſehr. "Als bey der Geburth des Herrn *Dauphins* gantz "Franckreich ein groſs Feſt hatte, begieng man "auch ſolchen Geburts-Tag 1661 in dem Fürſten"thum feyerlich, und ohngeacht ſich die Reformir"ten dabey häuffig einfunden, wurden ſie doch an"geklagt, als hætten ſie übel von dem König gere"det, und verſchiedene deſshalben unſchuldig auf "die Galeen verdammet. Anderer Verlæumdun"gen zu geſchweigen, ſo trug es ſich zu, daſs unter "der Meſs ein junger Menſch, der nahe bey der Kir"chen gewohnet, ſeinem guten Freund mit einem "Glaſs winckte, ſolches ward beym Parlament und "bey Hoff angegeben, als hætte man der Meſs nach"geafft, und ihr Sacrament verſpottet." Colliges mecum ex his, prudens lector, quantis in aerumnis, miſeriis ac calamitatibus tum fuerint Arauſionenſes. Longius uero excurrunt, quae Pin. de CHAMBRVN habet, auctor eo conferendus.

Elogia auiae et matr. Wilhelm.

(*i*) Non parum eſt, quod principi huic auctor des ietzlebenden *Europ. p.* 419. tribuit, *der ietzige iunge Printz hat in dem zwölfften Iahr ſeines Alters die Königl. Princeſſin, ſeine Frau Mutter verlohren, welche zu Londen an den Kinds-Blattern geſtorben, gleichwie auch ihr Ehegemahl Printz Wilhelm. Aber der Printz hat eine Groſsmutter, eine unvergleichliche Princeſſin, des groſſen Henrichs Wittib, aus dem alten Geſchlecht der Grafen von Solms. Sie iſts, die durch ihren heroiſchen Muth das Haus Oranien er-*

CAP. II.

relae tantum apud eos poterant, ut legatum eapropter, is Zulichemius erat, ex Belgio in Galliam mitterent, qui nomine et auctoritate eorum, ageret apud regem, inſtaretque, ut Arauſionenſem principatum in antiquum ſtatum reſtitueret. Sed parum ipſe aut nihil per aliquot annos in aula effecit. Donec tandem, principibus Europae aliis idem urgentibus, Galliarum rex, neceſſitate quadam adactus, anni, huius ſeculi, quinti et ſexageſimi medio fere, priſtino legitimoque principatum reddidit poſſeſſori (*k*). Dici nequit, quam gauiſi fuerint hac liberatione ſua ciues, quam exultarint omnes. Non obſcuro argumento, imperium illis diſplicuiſſe alienum, qui de priſtino recuperato ſic triumpharunt. Quid? quod ipſe tunc Deus eſt uiſus, iſta Auriacis otia feciſſe. Nam imbres, nimbi, procellae, turbines, caeteraeque tempeſtates quatriduo ante et poſt ſaeuiebant: ſed hoc cum feſto ſolennique die, ſeptimus menſis Maii erat, priſtina, cum priſtino Domino, lumina rediere, atque tranquillum, clarum ac illuſtre coelum comparuit, ut eius ſerenitate Numinis fauorem omnes metirentur. Mouebat hoc admirationem pleriſque, ſed obſtupefacti omnes oſtentum intuebantur, quod multo die ſubſequutum eſt. Equi-

A dem non facilis ad credendum ſum, cum probe ſciam, imbecillos plerumque animos ſuperſtitioſa concipere; prudentiores uero blanda eiusmodi uanitate ad principis ſui ſenſum ac uoluntatem uti: ſed cum nec populares, neque ſuſpecti eius rei teſtes ſint, tantum ei etiam fidei tribuendum eſſe cenſeo, quantum iſti auctoritatis merentur ſcriptores. Quid? quod in re tot mille hominibus conſpicua

B ac uiſa, fucus fieri non ita poſſit. Stabat enim in congregatae multitudinis corona Zulichemius, principis nomine iusiurandum exigebat, reddebant uerbis conceptis ciues, plaudentis populi uoces audiebantur; *uiue, uiue le Prince.* Hos ecce! feſtiuos clamores inter coeleſtis arcus, admirabilis ſpeciei, circum roſtra, ubi principis oratores erant conſtituti, apparet. Admirabantur oſten-

C tum omnes, obſtupeſcebat populus ſpectator, et uoce contendebat: *corona, corona!* Publicos huius rei teſtes in ora citabo (*l*), Zulichemius inſequenti ſtatim die his de ea uerſibus ſcripſit:

Dum ſtat, Arauſiacae *confirmatura coronae*
Antiquam populi laeta corona *fidem;*
Non dubie coelo placuit, quod utrique coronae
Tertia, *de coelo miſſa,* coronat *opus.*

Nec

halt, deſſelben intereſſe *defendiret, und die ihr nur darum das Leben wünſcht, damit ſie ihren Enckel, welchen ſie hertzlich liebt, an diejenigen Staffeln ſehen moge, dahin ſie ihn wünſchet.*

Reſtitutio Arauſ. urgetur Pariſ. per Zuylichem.

(*k*) *Pin.* de CHAMBRVN. *p.* 24. *libr. cit* ſcribit: "den Herrn von Zuylichem ließ ich zu Pariß unter "dem Titul eines vormundſchafftlichen Geſandten "des Printzen. Nachdem derſelbe nahe bey vier "Jahr, ſich daſelbſt aufgehalten hatte, da beſchloß "man endlich am Hoff, das Fürſtenthum wieder an "ſeine rechtmäſſige hohe Obrigkeit zu ubergeben. "Da das Feſt geſtellet war, nahm Herr Zuylichem "ſeinen Weg wieder nach Oranien." Quis uero *Zulichemius* iſte fuerit, idem *p.* 26. docet. Nomen ei *Conſtantini Hugenii* erat, equitis *Zulichemii, Zeelhemi* et in *Monnikeland* toparchae, Auriaco principi a conſiliis ſanctioribus, moriebatur 1687. De eius in Galliam ad repoſcendum principatum legatione *Nic.* CHEVALIER *p.* 11. *l. c.* ſic diſſerit: "Il eſt uray que ſur les remonſtrances, et les plaintes reiterées, qui furent portées au Roi Trés "Chrêtien contre ce procedé, par les Miniſtres de "pluſieurs Eſtats tres conſiderables dans l'Europe, "on ſe reſolut enfin a la Cour de France à écouter la "iuſtice, et a conſentir, que la Principauté retour"nât à ſon Maître legitime." De reſtituto uero Principatu *Wolff.* GEIGERVS, auctor *Tom. X. Theatr. Europaei p.* 73. teſtatur: "Den 12. (22) April "1665. wurde *Orange*, der Printzen von Oranien "Stamm-Hauß, welches S. Kœnigl. Maieſtæt etliche Jahre her mit dero Völckern beſetzt gehabt, "auf vieles anhalten gedachten iungen Printzens "wiederum demſelben reſtituiret, und dem Herrn "von GAN, als bißherigen Stadthalter dieſes Orts "anbefohlen, daß er denſelben an des ietzigen iungen Printzen von Oranien Bediente, mit allem, "was im Schloß gefunden würde, abtreten ſolte. "Welchem Befehl dann der darinn liegende Com"mendant ſchuldig nachlebte, und am 16. (26.) mit "der Frantzöſiſchen Beſatzung abzog.

Oſtenta viſa diei quo reddita Arauſ. priſtino Domino eſt 1665.

(*l*) Tribus hac in re teſtimoniis utar. Primum *Nic.* CHEVALIER erit *p.* 11. *Hiſtoire du Roy du Guillaume III. On s'eſtoit,* inquit, *aſſemblé le 6. de May à la place du cirque, pour publier de la part du Prince une amniſtie generale: le Parlament y eſtoit en habit de Ceremonie: Monsieur de ZVYLICHEM l'Envoye du Prince eſtoit à la tête pour repreſenter ſon Autorité: et d'ailleurs le peuple qui brûloit du deſir de marquer ſon Zele pour le ſervice du prince, n'avoit pas manqué de s'y rendre en foule: comme tout le Monde eſtoit attentif, et avoit les yeux ouverts, voila une couronne qui ſe formant dans l'air petit à petit vint ſe poſer directement ſur le thrône que l'on avoit dreſſe pour le Prince, tout le peuple le voyant, et s'en etonnant. Ie laiſſe aux ſpeculatifs le ſoin de faire ſur ce rare prodige autant de reflexions prophetiques, ou philoſophiques, qu'il leur plaira.* Alterum *Pinet.* de CHAMBRVN *auctorem p.* 25. *lib. cit.* "So bald die Reſtitution feſt geſtellet war, nahm "Herr Zoylichem ſeinen Weg wieder nach Orani"en, ſelbſt er den 12. April. 1665. ankam. Er "wurde mit groſſer Freudenbezeugung aufgenom"men, das machte, daß er mit offtermahlen ſagte, "*Die Vnterdruckung müſſe ſehr groß geweſen ſeyn,* "*weil iedermann ſich ſo hoch erfreuete uber ſeine Ankunfft.* Als man aber im 7. May ſelbigen "Jahres auf dem öffentlichen Platz eine allgemeine "Amneſtie (das iſt Vergeſſenheit aller vorigen Beleidigungen) verkundigte, und der Herr von Zuylichem oben anſaß, im Parlament, da formiert ſich "in der Lufft eine Krone, und ſtellete ſich grad über "den Thron, welcher dem Printzen aufgerichtet "war, dieſe wurde geſehen von allen anweſenden, "welche waren an der Zahl uber 3000. Seelen. *Latius Theatr. um Europ.* eius diei feſtiuitates et quae tum contigere alia, deſcribit, quorum hic quaedam in ſum-

CAP. II. Nec feſellit Arauſionenſes melioris fortunae ſpes. Ordinatis enim ita per Zulichemium rebus, *Miletus* et, hoc non multo poſt mortuo, *Perkoferus*, uiri multarum rerum uſu exercitatiſſimi, rectores reipublicae conſtituti ac miſſi a principe ſunt. Hi quamuis pontificiae religionis eſſent, id enim uoluerat princeps, ut cauſam pontificiis praecideret, qui querelas iaciebant hactenus, ac ſi religionis odio ab eius adminiſtris aſpere ac indigne haberentur (*m*), aequitatis nihilo ſecius amantiores fuere, quam ut partium alteri ſtuduiſſent. Epiſcopi contra

Lud. opuſc. tom. II.

A et aliorum, qui eius ſacris, ſuperſtitioni CAP. II. dixero, ſe mancipauerant, excitatas in reformatos fraudulentas interpretationes et genera calumniarum inſidiarumque, quae ipſi ſpargebant, alia, aut extinxerunt mature, aut in machinantium ignominiam detexere, ſicque impendentia exinde mala prouidentiſſime ſemper auerterunt (*n*). Acceſſit principis, iuuenis Wilhelmi, deſiderata multum pu-

B bertas, natiuus uigor, ſolertia ingenii et praeſentiſſima maximarum rerum ſpes. Quod omne turbulentos, quosque et mala feriatos ciues a temeritate coercuit facile

in ſumma dabimus: "Bey dieſer action war inſonderheit merckwurdig, daſs es wohl 8. Tag uorhero "unaufhœrlich geſtürmet, dieſen Tag aber gantz "ſtille und ſchœnes Wetter, uod den folgenden "Tag wider Wind und Sturm wie zunor geweſen. Et quae ſequuntur. Vltimum tamen ſenatus Arauſionenſis publicumque hac de re teſtimonium, tot uerbis, qoibus in memorato uolumine extat, huc tranſcribendum duxi: "Im Iahr "Chriſti 1665. den 7. May ohngefehr um Mittag, als "die uon Sr. Hoheit allen Einwohnern dieſes Fürſtenthums, bewilligte Amneſtie auf dem groſſen "Platz Cirque, auf einer zu dieſem Ende aufgerichteten Schaubühne publiciret worden: und das "Volck, welches zuſammen beruffen, einen neuen "Eyd gegen Sr. Hoheit, zu handen des Herrn *Conſtantini HVEGENS* Ritters, Herrn uon *ZVYLICHEM*, Zecheim und Monickeland &c. Sr. Hoheit erſten Raths und *extraordinarie* Deputirten, "um die Sachen dieſer Stadt und des Hoffs zu reguliren, abgelegt; hat man eben damahls, als der "*Aduocat* zu Oranien ſeine Rede zu thun begonnen, eine Stimme uon unterſchiedlichen Perſonen beydes uon dem gemeinen Volck, als uon andern gehœret, welche als ſie ihre Augen gen Himmel aufgehoben, zu uerſchiedenen mahlen geſagt: *eine Krone*, *eine Krone*, dieienige, welche "ihre Angeſichter, nach beſagter Schaubühne, "dahin ſie meiſtentheils ſchaueten, gewendet, und "non ſtund an gen Himmel, welcher damahls ſehr "hell und klar war, geſehen, worden mit groſſer "Verwunderung in dem niedrigſten Theil der Lufft "eines Bogens gewahr, welcher gerad über der gedachten Schaubühne ſtunde, und weder grœſſer "noch kleiner war, iedoch aber grœſſer oder kleiner ſchiene, nachdem man næher oder weiter "dauon war, aber keinen gantzen uollkommenen "Zirckel uorſtelte, ſondern nur eine Geſtalt eines "Himmels uber die gantze Schaubühne machte, "gleichwie die Mahler, wann ſie eine Krone über "die Wappen praeſentiren wollen, daſelbſt einen "Theil eines Zirckels machen. Mit einem Wort, "es konte iederman dieſes helle Lufft-Zeichen bemercken, welches non gemiſchten Farben geel, "blau und weiſs, ſo wunderlich glæntzte, und ſo "anmuthig anzuſchauen war, daſs ein ieder non "ſeiner Aufmerckſamkeit der *Oration*, die alldagehalten wurde, abwendig gemacht worden, um "mit Verwunderung ein ſchœnes Bild zu ſehen, "welches wahrſcheinlich uon GOtt geſendet worden, dieſe *action* zu krœnen, und durch dieſes "Vorzeichen ſehen zu laſſen, daſs die Kron Sr. Hoheit, die ihme uom Himmel gegeben worden iſt, "und der Scepter, den er mit ſo groſſer Gelindigkeit und Mitleiden führet, deſſen dieſe Amneſtie "ein Zeichen iſt, ihme angenehm ſeyn, und ewiglich feſt geſtellet werden ſollen. Deſſen zu "wahrer Vrkund und Zeugniſs, haben die unterſchriebene Perſonen, die ſolches gleichfals geſehen haben, mit eigener Hand unterzeichnet:

Bedarider *Richter*. — Saint Martin.
Pradiner *Burgemeiſt.* — Briſemus.
L. Felix *Burgemeiſt.* — G. Baſtrole.
De Dreuon, — L. des Longes.
Antrand, — Feleik
La Bonnetiere, — H. de la Pize
De Dreuon. — De Lucy.

(*m*) Duplex tum ciuitati Arauſionenſi religio fuit. Vna, quam *reformatam* dicunt, *pontificia* altera. Iſti princeps et plerique in urbe ciues, huic epiſcopus erat addictus, cum paucis aliis. Vtrique, quibus erant ſacris innutriti, ea pro aris et focis defendebant. At uehementius tamen et acrius, ut aſſolent, alteri, qui non ceremonias ſolum et genera ſuperſtitionum alia ad inuidiam ceterorum exercebant: ſed cum ſentirent, quod Galliarum rex inhiaret principatum, huius in aula inſidias ſtruere reformatis, traducere eos, calumniari et comtemptae aut impeditae religionis, clandeſtinis equidem conſiliis, accuſare ſtudebant. Vt uel ſic Gallo occaſionem darent, uindicandae religionis ſpecie, principatum inuadendi. Plura eius generis inſidiarum exempla in *Pineton. de* CHAMBRVN reperies, autore ſaepius a nobis laudato. Nulli igitur dubitamus ſapientiſſimum id principem mouiſſe, ut reſtituto Arauſionenſi principatui, qui omnem Gallo inuolandi in eum rationem reſecaret, pontificiae religionis homines, utriusque uero partis ſtudioſos, adminiſtros daret. Ita enim *L'Europe Viuante*, quem ſuperius librum, ſub titulo *des itztlebenden* Europae, aliquoties citauimus; cuius uero, dum haec ſcribimus, Gallica editio *in 4t. Pariſiis* 1665. impreſſa, in manus uenit, *Tabl. V. p.* 490. habet. reddidit Galliarum rex ſuo Arauſionem principi, *qui ſelon la condition que ſa Maieſte a ſouhaittée y a enuoyé pour Gouuerneur de la religion Romaine Monſier MILET d' une ancienne et illuſtre famille de Bourges, cy deuant Capitaine d' Infanterie au ſeruice des Eſtats, qui fit de belles actions a Coppenhague dans l' utile ſecours que receut le Roy de Dannemarc; grand philoſophe, genereux, ciuil, et qui a de l' eſprit infiniment. Monſieur de BERCOVER qui a beaucoup de merite, a ete continué dans la charge, qu'il auoit ſous le Comte de Dona, de Lieutenant de la place.*

Religion. diuerſitas in principat. Arauſ. diſcrimen mouet.

Quare rectores principatus Arauſion. pontificiae relig. fuerint. an. 1665.

(*n*) Cuius rei exempla quaedam ex *Pin. de Chambr. p.* 29. *l. c.* ſed breuiter ac ſummatim dabimus. "Von "1665. biſs auf den 18. Mertz 1673. hab ichs in meinem Predigamt gut gehabt. Weiland der Hr. uon "Milet, welcher geſchickt war im Land zu regieren, "hielte die Hand wohl über alles. Ob er ſchon Rœmiſch-Catholiſch vvar, ſo hielt er doch gleiche "Waage Aber deſsvvegen trachtete man ihm Hændel am Frantzœſiſchen Hof zu machen. Im Fronleichnams-Tag vvolte der Biſchoff, daſs man die "Stücke bey der *proceſſion* lœſen ſolte. Aber Milet ſchlug

Mileti et Berkoferi gubernator. Arauſ. elogia.

CAP. II. ciſe ac repreſſit (*o*). Verum enim uero, quanta etiam Arauſionenſium haec felicitas fuerit, parum tamen fuit diuturna. Octo quippe uix annos erat, quo nouum illis et peius longe ex Galliis malum oriebatur. Ardebat Gallico tunc bello Belgium, nutabant liberae iſtae respublicae et parum aberat, quin ſui ſub hoſtis iugum mitterentur: ſed Auriacus princeps Wilhelmus, illarum uix dum exercitui imperator praepoſitus, alterius Scipionis inſtar, hoſtem adgreſſus eſt, prouinciiſque illatas iniurias et calamitates, non tam militum fortitudine, quam eximia ſua excellentis atque inuicti animi uirtute, uindicauit (*p*). Aſperabant hae uictoriae iram hoſtis, Galli ita quidem, ut rem quaereret, qua aduerſarium Wilhelmum ulciſceretur (*q*). Inueniebat hanc in Arauſione facile, quem etiam principatum Aruernorum comiti, quod is ſuas in Belgio ſitas regiones hoc bello amiſiſſet, iure, quo contendunt repreſſores, uulgo repreſſalia audiunt, addixit in eoque aſſerendo eundem ſtrenuo adiuuit (*r*). Menſe enim Martio ineunte, *Rullius*, Prouinciae adminiſtrator, Arauſionem uenit, carnifice, lictoribus, carcerum ianitoribus atque furſuris eius hominibus aliis ſtipatus; quo horribili conſpectu perterriti ciues ſe dedidere. Tradita uero urbe, Berkoferus, conſtanter in munimento repugnans, ultima expectare, decreuerat. Quem ui aggredi cum nec ualeret Rullius neque in mandatis haberet, relicto Richardo, ut, comitis Aruerniae nomine, a ſubiectis tributa exigeret, ipſe ex urbe et principatu receſſit (*s*). Sed huius poſt abitum, Richardus nihil ſe mitiorem exhibuit. Vt enim

"ſchlug ſolches ab, ſprechend: Die Stücke ſeines "Printzen vværen reformirt. Als auch ein abgefallener Nahmens *Briſſi* in unſrer Kirchen offentlich, nach Art der alten Kirchen, *poenitentz* that: "nahm der Biſchoff dieſes uor einen Schimpff auf, "und ſchrieb alles an den Frantzœſiſchen Hoff. "Der auch an unſern Printzen ein Schreiben ergehen lieſs, *Briſſi* fortzuſchaffen. Dieſes alles geſchahe den uon Milet bey ſeinem Herrn dem "Printzen uerhaſt zu machen, *pergit idem p.* 61. "Der Herr uon Milet ſtarb etliche Iahr eher, als der "Biſchoff. Der Herr uon BERKOFER kam an ſeine "Stelle zu Regierung des Landes. Der vvachte "über alles mit ſolchem Fleiſs, daſs vvir in gutem "Friede lebten." et quae ſequuntur deinceps.

Principis Wilhelmi pubertas.

(*o*) Quis melius iudicare de his, quam expertus poterit? Talis, citatus modo CHAMBRVN eſt, ita ſentiens: "Aber die hœchſt. Vrſach unſrer Ruhe vvar, die Volliæhrigkeit unſers Printzen, vvelche alle Vnterthanen forehreten und reſpectirten, "alſo, daſs vvir biſs auf die Zeit des Krieges, vveder "uon auſſen her, noch uon innen beunruhiget vvorden." Miram ceterum ingenii ſolertiam in principe iuuene *Autor de l' Europe Viuante p.* 416. *&c.* extollit et eius aliqua ſpecimina indicat, quae cum CHEVALIER, ANONYMO *Hiſtoire des Princes d' Orange de la Maiſon de Naſſau* atque citatis aliis queunt conferri.

De bello Belgico ſcriptores. Adhibita a Wilhelmo uirtus

(*p*) Quem praeſtiterit iſto ſe bello iuuenis Wilhelmus, THEATRVM ac DIARIVM EVROPAEVM, ANONYMI GALLI, CHEVALIER et VALKENIRIVS inprimis, quo ſcripto politius nihil perfectiusque Germanico exrat idiomate, copioſe ſatis enarrant. Eam ſane uirtutis tunc gloriam eſt conſequutus, quam omnis demum poſteritas ſummam maximamque dicet.

aſperat iram Galli.

(*q*) Ita cum CHEVALIER colligimus, qui *p.* 12. *Hiſtoire de Roy* in cauſas inquirit direptae a Gallo Arauſionis et cum uarias dediſſet, addit: *ſoit que l' on commençât a ſe chagriner contre le Prince d' Orange, qui uenoit d' eſtre mis la teſte des Armées de la Republique Hollandoiſſe, et qui commançoit par ſa bonne conduite a faire eſperer qu'il enleueroit aux François une ſi belle conquête qu'ils auoient deja ſi fort anancée.*

Species quam inuaſioni dedit Gallus 1672.

(*r*) Cauſam inuaſionis expoſuimus, rei anſam audiamus; qua de *Auctor Europ Her. Bern.* ZECH. *p.* 1167. ſic diſſerit: "Der letzte Frantzœſiſche Krieg "vvider Holland ueranlaſſet, daſs dem Herrn Grafen *d' Auuergne* das *Marquiſat* BERGENOBZOM eingezogen vvurde, vvannenher der Kœnig "bemeldtem Grafen die Einkunfften der Stadt und "Furſtenthums *Orange* dagegen geſchencket. "Welcher auch ſelbige biſs zum Schluſs des Niemvvegiſchen Friedens genoſſen. Confirmat hoc "CHAMBRVN, cuius *p.* 36. *l. c.* uerba haec ſunt: "Iederman vveiſs, daſs dieſer Krieg (uerſtehe den "Niederlændiſchen) anfieng im Iahr 1672. Ich ſahe "ſchon uorher, daſs derſelbe dem gantzen Fürſtenthum vvürde uerderblich ſeyn. Es uergieng "doch das erſte Iahr, ohn daſs man uns einige Vnruh gemacht hætte. Aber das folgende Iahr vvar "kaum angefangen, da begunten vvir auch den "ſchædlichen *Effect* zu empfinden. Ich vvar "der erſte, der die traurige Zeitung erfahren "muſte. Den 21. Ianuarii 1673. brachte man mir "ein Pæcklein Brieffe, vvelches mir kunt that, vvie "daſs den 11. Ian. der Staats-Rath des Kœnigs in "Franckreich ein Decret gegeben hætte, dardurch "er, aus Recht der Repreſſalien, oder nach Pfand-Recht, das Fürſtenthum Oranien dem Herrn Grafen uon *Auuergne* zuerkannte. Welches bald das "gantze Land in groſſe Beſtürtzung ſetzte. Idem fere CHEVALIER. p. 11. tradit: *Le Roy de France n' eût pas plûtoſt declaré la guerre aux Hollandois, qu'il fit rendre un arrêt dans ſon conſeil d' Eſtat et datte de l' onzieme de Ianuier 1673. portant, qu'il adiugeoit la Principauté d' Orange a Monſieur le Comte d' Auuergne par droit de repreſſailles pour des biens ſituez en Hollande, dont il ne pouuoit tirer les reuenus.*

Ipſa inuaſio quomodo facta?

(*s*) Quod menſe Ianuario ineunte conſtitutum erat, id Martio demum conficiebatur. Ita enim CHAMBRVN *p.* 38 ait: "Wir vvarteten uon einem Tag zum andern auf die *execution* des gedachten Ausſpruchs, vvelcher nicht eher ausbrach, "als in dem folgenden Monat Mertz. Zu vvelcher "Zeit der Herr *Rouillet Intendent in Prouence* nach "Oranien komt, uergeſellſchafftet mit einem Proſoſs und deſſen Henckers-Knechten, und mit einem Bittel, den Leuten einen Schrecken einzuiagen. Er kam nach uielem ab- und zulauffen etlicher Verræther bey der Nacht in Oranien, da "die Stadt nach langem træuen, zu hencken, endlich das Ioch annahm und ſich ſeinem Willen ergab. Er lieſs den Commendanten auffordern. "Aber deſſen feſte *Reſolution* uerurſachte, daſs ſich "iener eilends fortpackte, aus Forcht die Beſatzung uom Sc loſs mœchte ihn beym Kopff nehmen. Weil aber dieſe nur 70. Mann ſtarck vvar, "durffte ſie ſich dergleichen nicht unterſteben. "Er that nichts, als daſs er den Herrn Richard, vvelchen.

 enim principatum, quem circumroſerat hoſtis, penitus tandem deuoraret, ſimulauit coram Aruernenſi, quod ciues ad tributa ferenda cogere non poſſet, niſi expugnato etiam caſtello. (*t*) Hanc igitur ob cauſam, Galliarum Regis iuſſu, comes *Grinanus* ex Prouincia cum copiis ad urbem acceſſit atque per praeconem petiit, ut dederent ſe in arce, ne extrema paterentur. Spatium itaque ad deliberandum ſumpſit, cum obſeſſoribusque pepigit *Berkoferus* atque, militibus eductis, locum deſeruit. Cum facile uidiſſet, quod hoſti longe impar eſſet, ſeptuaginta, quos milites habebat, ei fruſtra oppoſiturus (*u*). Vix dum hoc modo occupauerat hoſtis relictum caſtellum, quo armamentis ex illo ablatis, direptum, uaſtatum ac funditus deletum eſt. Quod crudele equidem facimus, ſed alterum omnium diritate ac immanitate deterrimum erat, quo euerſores ad ſpectandum ciues cogebant atque, ut adeſſent non ſolum, dum demolitio fieret, ſed etiam manus admouerent, quouis poenarum genere compellebant (*x*). Ex quibus augurari ceteras facile calamitates poſſumus, quas poſt

"chen der Graf non *Auuergne*, als ſeinen Procura-"toren geſebickt hatte, in die Poſſeſſion der Herr-"ſchafft ſetzte, nach welchem er vvieder in *Prouen-ce* zog." Similia uerba niſi eadem plane ſunt, quae CHEVALIER p. 11. habet: "En execution de cet "arrét on recommença bien tôt la uioleuce: Mon-"ſieur Roüillet Intendant en Prouence s' en uiſt a "Orange dés le mois de Mars ſuiuant, accompa-"gné d' un Preuoſt, de ſes Archers, et d' un bo-"urreau, grondant, menaçant, ſommant le Com-"mandant de la Fortereſſe au nom du Roy ſon Mai-"tre, qu'il eût a luy remettre la place inceſſament, "et ne parlant que de pendre ſi l' on s' obſtinoit. "A ces menaces le Bourgeois effrayé ſubit le joug; "mais le Commandant du Chateau demeura "ferme.

Caſtellum hoſti repugnat. (*t*) Teſtis denuo *Pincé de* CHAMBRVN eſt, qui *p.* 39. ioquir; "Als man am Frantzœſiſchen Hof "die Vervveigerung und *Reſolution* des Cummen-"danten gebœret hatte, ſchrieb Herr uon *Louuois* an "Herrn *Rouillet*, der Kœnig ſey zu frieden, daſs be-"ſagter Commendant mit ſeiner Beſatzung im "Schloſs bleiben ſolte, mit Beding, daſs er die Ein-"treibung des Geldes aus dem Fürſtenthum nicht "uerhinderte. Aber *Richards* dauchte ruhmlicher "ſeyn, im Schloſs zu vvohnen Drum ſchrieb er dem "Grafen uon *Auuergne* tauſendfältige Lügen, der "Commendant ſey ihm ſehr hinderlich, daſs er kei-"ne Einkünffte könte erheben, und vvenn man den "nicht vvürde vvegſchaffen, ſo vväre er genœthiget "alles zu uerlaſſen. Auf dieſen Vorvvand gab der "Kœnig in Franckreich dem Grafen non *Grignan* "Order das Schloſs anzugreiffen." Confer, quae CHEVALIER habet, *p.* 11. *loc. cit.*

Caſtellum traditur hoſti. 1673. (*u*) Rationem, qua obtinuerit caſtellum Grinanus, THEATRVM EVROP. *Tom. XI. p.* 537. ſic exponit: "Anno *1673.* die 24. Nouembr. kam der "Graff uon *Grignan*, in Begleitung 600. Edelleute "aus dem Delphinat, und dem Regiment *de Marine* "an der Zahl 2500. ſtarck uor das Caſtell *Orange* bey "dem *Tour de l' Arc*, non dannen ſie langs der einen "Seiten der Stadt vveiter giengen, und nachdem ſie "hieuor das Caſtell ins Geſicht bekamen, gaben die "Muſsquetirer Feuer auf die Beſatzung Ob nun "vvohl ſich dieſelbe zum Widerſtant ruſteten, und "vvieder Feuer gaben, ſo begunte man doch, als ge-"meldter Graf mit 2. Stücken 2. mahl auf das Caſtel "loſsgebrannt, uon dem Vertrag zu reden. Wel-"cher dann auch bald uor die *Guarniſon* ſchimpſtich "geſchloſſen vvurde, und dieſelbe vvehrloſs, iedoch "ſonſten ohne Leibes-Schaden, vvas nicht Franzo-"ſen oder Vbetlæuffer vvaten, abzoge." Eadem de re CHEVALIER *p.* 12. differit: "Auſſi bien que le "Commandant qui n' auoit que 70. Hommes de "Garniſon s' en tint prudemment aux termes que "l' en auoit deſiré; n' eſtant point aſſez fort pour "ſoûtenir plus uigoureuſement le droit, et les In-"terets de ſon Prince, il fut bloqué dés le 26. O-"ctobre ſuiuant; puis aſſiegé dans les formes par "le Comte de Grignan, qui s' eſtoit mis à la tête de "la Nobleſſe de Prouence pour faire cette expediti-"on. Alors il fût ſommé de nouueau de rendre "la place; mais il reſpondit encore qui'l ne la "rendroit qu' aux ordres de ſon Prince, ou à la "force de ceux qui l' attaquetoient." Praeter hos CHAMBRVN etiam *αὐτόπτην* ſummatim audire, non pigebit. "Den 26. Octobr. 1673. kam des Gra-"fen uon Grignan Hauptmann in Oranien an. Er "forderte durch einen Trommelſchlager im Nah-"men ſeines Kœniges den Ort auf, und bloequirte "denſelben, auf erhaltene ſtrenge Antwort des "Commendanten, einen gantzen Monat. Nach "welchem der Graf uon Grignan mit dem gantzen "Adel von *Prouence* uor die Stadt kam. Der ſich "nicht ſo vvohl uorſehen konte, daſs im Anmarſch "etliche uom Geſchütz getroffen vvurden. Schi-"ckte einen Trompeter den Commendanten auf-"zufordern, welcher antvvortete vvie zuuor. Dar-"um er die Stucke aus dem Zeughaus zu Marſeille "genommen herbey führen lieſs. Vnd vveil der "Commendant keine gnugſame Beſatzung hatte "dem Feind zu vviderſtehen, machte er einen ehr-"lichen *accord*, des Printzen gegebenen Ordre ge-"mæſs, daſs er nicht ſage, er ergebe ſich auf Befehl "des Kœnigs in Franckreich, ſondern nur allein auf "Gevvalt ſeiner Waffen.

Arx funditus euertitur. (*x*) Ad extrema hoc bello deſcendit cum Arauſione Gallus. Cuius euerſionem munimenti *Nic.* CHEVALIER *p.* 11. *lib. cit.* deſcribit, quem locum plene huc ponemus. Quippe qui et ſuperioribus lucem affert. Verba haec ſunt: *On fit mine en Cour de France de conſentir qu'il reſtât dans la Fortereſſe auec la Garniſon qu'il y auoit, pour-ueu ſeulement quil n' empêchât point le Commis de France de leuer les deniers la Principauté; mais ce n' eſtoit qu' uen tour de politique pour mieux cacher la réſolution que l' on auoit priſe de s' emparer de cette Fortereſſe, que le Prince Maurice auoit rendüe en 1622. trés forte et tres-reguliere, pour la renuerser entierement; ſoit qu'on ne crut pas qu'il fut ſeur de la ſſer dans le voiſinage, et comme au milieu du Royaume une place auſſi forte que celle-la l' eſtoit* et quae ſequuntur, quibus mox addit: *Les François y eſtant entrez en enleuerent l' Artillerie, et les munitions; raſerent le Chateau iuſqu' aux fondemens, voulurent obliger les habitans a faire eux memes cette demolition, et a tourner leurs propres mains contre eux, et contre leur Prince; mais l' ayant refusé courageuſement, l' on fit uenir du voiſinage les Contadins, peuple bigot, et brutal, qui s' acquittant auec ioye de cet employ par un eſprit de Zele pour leur Religion, eurent bien-tôt renuersé cette belle Forterеſſe, laiſſant dans les mazureſſes ruines et de toute la Principauté un triſte monument de l' iniuſtice des François; ne attendant que les François laiſſaſſent dans la ruine perfection eternelle des habitans mêmes un monument de rage, et de barbarie tel qu'il paroitra dans la ſuite.* Cum haec

CAP. II. poſt id tempus miſeri incolae perpeſſi ſunt. Sex equidem annorum interuallo, fulgebat principatui in pace demum Nouiomagenſi ſpes; fore, ut legitimo is principi redderetur reſtitueretur que in integrum. Pacta etiam et conuenta, quae publicae proſtant luci, eo fiebant, eadem, qua cum aliis regibus ac principibus, ſolennitate. Repetebatur idem in Belgico tractatu, uerba ipſa in margine recitamus (y). Qua igitur cauſa quoque tegumento fidem denuo fregerit Gallus, inueſtigandum eſt. Verum enimuero inanem aſſimulatae aequitatis

A ſpeciem, pro iuſtis belli cauſis, reperiemus: tametſi ne tegumenta quidem perfidiae ſuae nanciſci facile poterat hoſtis, quam operoſus etiam eorum fuerit machinator. Non enim multo poſt feſtum Arauſionenſes diem agebant, ut conciliatae, principem ſuum inter Galliaeque Regem, pacis memoriam recolerent. Cui moerens feſtiuitati et huic ciuium fortunae, religionis odio, epiſcopus, ut in priſtinam illos ſeruitutem adduceret, clandeſtinis apud Gallum conſiliis contendit. Sed (z) fauit non minus linguae calumniantis priſtinus CAP. II.

---

haec prolixa ſatis ſint, CHAMBRVN. quem hactenus citaui, lubens praetereo, qui p. 43. eadem fere habet, et quam miſera tunc Arauſionenſium facies fuerit, aliquot exemplis docet.

Pacific. Nouiomagenſ. de reſtituend. Bergobzom cameti d'Auuergne. (y) Reſtituebatur marchionatus *Bergozomenſis* ARVERNIAE COMITI a Belgis, quo de *Tractatuum Belgico-Gallicorum* Nouiomagi 1678. *d. 10. Aug.* initorum *Articulus VI.* agit, his quidem uerbis: "Poſt uero Marchionatus Bergarum ad Zomam cum "omnibus iuribus et reditibus ab eo dependentibus, "et generaliter omnes ditiones et bona, ad Dominum Comitem d'Auuergne praefectum Generalem "Equitatus leuis Armaturae Gallicae, pertinentia, "et quae poteſtati alte memoratorum Dominorum "Ordinum Generalium Foederatarum Belgii Prouinciarum, apprehenſa et occaſione belli in fiſcum "redacta fuerunt, cui rei praeſens tractatus felicem "finem imponet, concordatum fuit, quod praefatus "Comes d'Aouergne mittetur denuo in poſſeſſionem dicti Marchionatus Bergarum ad Zomam, eiusdem pertinentiarum et dependentium, uti "quoque omnium eius iurium, actionum, priuilegiorum, conſuetudinum, praerogatiuarum, qua ante "declarationem belli gaudebat." Ex eodem igitur capite reddi Arauſionenſis principatus priſtino Domino ſuo debebat. *Conuenta Galli et Auriaci.* Aequiſſima hac de re poſtulatio et conuentio in libro, cui titulus *Actes et Memoires des Negotiations de la Paix de Nimegue*, legere eſt, quod opus ex Gallico in Germanicum *Ioh. Leonh.* SAVTERVS tranſtulit, ediditque *Lipſ.* 1680. 4to. Quae nos ſummatim huc recitabimus. 1. "Petit Wilhelmus, ut Arauſio in integrum reſtituatur. 2. Damnum demolitione 1673. principatui illatum compenſetur. 3. Armamenta ablata reddantur 4. "Lata Aruernenſi ab Arauſionenſibus tributa reponantur. 5. Vectigalia ad Rhodanum in priſtinum "ſtatum reſtituantur. 6. In poſterum ſic exerceantur. 7. Lites de finibus et iurisdictione der Eylande componantur. 8. Qui per principatum "cum mercibus aut oneribus commeant, cuiuscunque illa generis fuerint, uectigal pendant. 9. Idem de rebus uenalibus aliis negotiatores penſitent. 10. Ius denominandi epiſcopum penes "principem ſit. 11. Monetae in principatu a principe cuſae eandem in Gallia autoritatem habeant. "12. Arauſionenſes pro incolis in Gallia reputentur. 13. Iidem immunes a conuentione domanialium ſint. 14. Regionum, quas princeps in Delphinatu et Prouincia poſſidet, incolae priuilegiis "a Ludouico XIII. datis, fruantur. 15. Afflictae "eaedem terrae ab oneribus in alendis militibus eximantur. 16. Comitis Aruerniae aliorumque "praetenſiones irritae reddantur, ac princeps Wilhelmus pro eo, qui ſummam in Principatu abſolutamque poteſtatem habeat, agnoſcatur." Firmabantur conuenta haec in pace Nouiomagenſi deinceps, tractatu quem Galliae Rex ſpeciatim cum principe Arauſionenſi iniit, cuius uerba ex part. II. Theatr. Pac. p. 620. huc transſcribemus: "Quemadmodum in conſequentiam belli, aliquibus abhinc "inter Regem Chriſtianiſſimum et Dnn. Ordines "Generales foederatarum Belgii Prouinciarum exortis Maieſtas ſua fecit, ut omnia ad Dominum Principem Arauſionenſem, tam in dicto principatu "quam aliis dominiis et ditionibus in Gallia ſita "pertinentia bona, apprehenderentur, eorumque "reditus Dnn. Comiti Auuergniae attribuit, qui illis "etiam nunc gaudet; ita cum per Dei gratiam, pax "mediante hoc die concluſo tractatu, denuo ſtabilita ſit, et ſic omnes calamitoſi effectus belli ceſſare "debeant; Maieſtas ſua alte memorato Domino "Principi promiſit, et hoc ipſo ſeparato articulo "promittit, quod immediate poſt permutatas Ratificationes, illa curabit, ut arreſtum praefatum relaxetur, et alte memoratus Dominus Princeps in "poſſeſſionem dicti Principatus, et dominorum ad "ipſum in Gallia, Comitatu Burgundiae, Caroleſia, "Flandria, et aliarum a dominatu ſuae Maieſtatis "dependentium, nec non omnium iurium, actionum, priuilegiorum, conſuetudinum, et praerogatiuarum, immittatur, eodem in ſtatu, et modo "eodem, quo ille, ante, quam occaſione praeſentis "belli ex eorundem poſſeſſione deturbaretur, gauiſus fuerat." Actum Nouiomagi die X. Menſ. Auguſti An. MDCLXXVIII. *Pacificatio Galliae reg. et principis Auriaci. 1678.*

Subſignati erant

(L. S.) *Le Marechal d'Eſtrader*	(L. S.) *H. Van Beuerningh.*
(L. S.) *Colbert.*	(L. S.) *W. de Naſſau*
(L. S.) *de Meſmes*	(L. S.) *W. Van Haren.*

His Gallorum conuentis ſtare inita et cum Belgis *pacta*, horumque *XVI. Artic.* tenebat; qui eius eſt tenoris: "Praetenſiones et intereſſe concernentes "Dominum Principem Arauſionenſem, quod attinet, de quibus in actis hodie ſubſignatis ſeparatim "actitatum tranſactumque fuit, praefata iſta ſcriptura, et eiusdem contenta ſortientur ſuum effectum, et confirmentur, adimpleantur et exequantur, iuxta formalia eiusdem et tenorem, non ſecus "magis aut minus, ac ſi omnia dicta puncta in generte, aut ſi ſingula eorum in ſpecie de uerbo ad uerbum praeſenti tractatui inſerta forent.

Epiſcopus moerens conciliatae paci. (z) Flabellum contentionis epiſcopus fuit, cui haec de reformatae religionis principe inſtituta feſtiuitas infeſta atque inimica erat. Quo de CHAMBRVN *pag.* 46. inquit: "Vnd gewiſslich "nachdem der Nimegiſche Friede geſchloſſen, "war das Fürſtenthum ſeinem rechtmaeſſigen Beſitzer zugeleget, zu Folg diſs daruber gemachten "ausdrücklichen Articuls. Zu Oranien war groſ-

"ſe

CAP. II.

nus hoſtis; occaſionem exinde arreptu- A rus, in principatum denuo irruendi. Idem quippe antiſtes ſpretae uixdum religionis Arauſionenſes inſimulauerat, quod reformatorum ſacris addicti crucis duo ſimulachra, quae pontificii ſacroſancta habent, euertiſſent; quo iudicem animaduerſoremque huius illico controuerſiae Galliarum ſe fecit Rex ſignaque non inſtaurari ſolum, ſed nouum inſuper ingenti cum apparatu ac oſtentatio- B ne erigi in meditullio fori iuſſit atque conſules urbis, reformatorum uterque ſacrorum erat, toga praetexta indutos, eidem ſpectaculo adeſſe minis ac terrore coegit (*aa*). Eum nempe in finem, ut, turbis in multitudine, cuius potior pars a tali ſuperſtitione abhorrebat, excitatis, totam ciuitatem de integro opprimeret. Quod ultimus tandem euentus ſatis luculenter docuit. Cum enim C maximam iniquitatem patientiſſimo Arauſionenſes animo, contra ac hoſtis credebat, ſuſtuliſſent: alio, idque grauiori malo, tentati ab eodem ſunt. Etenim urbs, moenibus ſuis a Gallo (*bb*) pridem nudata, nocturnis ſic erat furibus patefacta, ut furta ac latrocinia in ciuitate fere quotidiana eſſent (*cc*). Iuſſit ob eam cauſam princeps Wilhelmus, recluderetur muris Arauſio atque ſepimento, ut ante, uallaretur (*dd*). Sed charybdi euitata, in ſcyllam incidunt miſeri ciues, dumque a moenibus furem arcent, a praedone uim patiuntur. Id enim ſuam Gallus occaſionem putauit, ad principatum denuo occupandum. Delegatis quippe anno cIↃ IↃcLxxxii. eo militibus, imperat oppidanis, operas, quas coepiſſent, deſtruerent manibus ipſi ſuis, euerterentque (*ee*). A quibus cum ui ac metu id obtinuiſſent, contra pacta agere, nec tum deſtitit: ſed in locum S. Andreae ſacrum ui ac armis irrumpens, imbecillis in eo habitatoribus, uirgines erant Deo dicatae, priuilegia et manu exaratorum alia, extorſit, ut quorum ipſe auctoritatem extin-

"ſe Freude, vveilen man gedachte, nach ſo uielen "Plagen vviderum einige Ruhe zu genieſſen. Aber "der Biſchoff lieſs bald ſeinen Widervvillen mercken; und meynete, daſs ihm die angeſtelte Freud "zum Schimpff dienete. Ein Einſiedler lieſs ſich "auch œffentlich uermercken, daſs unſre Freude "nicht lang deuren vvurde.

Simulachror. crucis euerſio. A quo facta?

(*aa*) Minae, quas cum ſuo pontificii antiſtite iactabant, etiam poſt tetigere Auriacos. CHAMBRVN *p.* 47. rem ita enarrat: "Bald dernach aber "trachtete man ſie (de plaudente multitudine iſte "feſtiuitate loquitur) zu uerderben. Denn ein "Einſiedler [qui minas ante intentabat] gieng des "Nachts hin, und ſchlug die 2. Kreutzer mit noch 2. "andern bœſen Buben um. [Mirum eſt, pontificios nec rei, quam ſacroſanctam alias habent, parcere, ſi quidem de utilitate id eſſe uideatur.] Der "Biſchoff gieng, als er ſolches morgens gevvahr "vvurde, gantz vvütend auf das Bollvverck, da die "Kreutze geſtanden. Er ſchrib deſsvvegen an Frantzœſiſchen Hof, gleich als vvenn es um die gantzliche Zerſtœrung der Rœmiſchen Religion vvürde gethan ſeyn." Accuſabantur enim huius facinoris, falſo quidem, ut Chambruntus cenſet, reformati. Vrbis ſenatus in uarios ea propter inquirebat et acrius in reformatos ac pontificios, ne partibus ſtudere uiderentur. Iſtorum porro ſacrorum innocentem quendam exilio mulctabant; ſuſpicioni contra, quam multi in pontificiae religionis homines habebant, nullum dabant locum, ut uel ſic animum lenirent epiſcopo. Sed hunc nec flectere nec mitigare poterant, certo indicio, non crucis eum ſimulachra doluiſſe, quae priuata autoritate erecta, nec ſancita erant per ſacri ordinis adminiſtros, ſed fortunae reformatorum ſub reformatae religionis principe inuidiſſe.

Acerbat epiſcopum.

Facinoris qui accuſati?

Senatus in inquirendo ſedulitas.

Epiſcopi huc in reformatos inſidiae.

Gallus foedifragus.

(*bb*) Neglexit denuo fidem Gallus. Eo enim ipſo, quo is reſtituere principatum in antiquum ſtatum nouiſſima pacificatione promiſerat, principis pariter ſummam in illis terris poteſtatem intellexerat. Cum promptum probatu ſit, Galliae reges eandem in religionis etiam negotio in Auriacis principibus agnouiſſe. Ita quippe *Henricus* III. Gall. rex, literis 1583 principi *Wilhelmo* ſcriptis, cuius uerba apud CHAMBRVN. *p.* 76. habentur, eundem alloquitur: "vvollet nicht meynen, mein Vetter, "daſs Eure Catholiſche Vnterthanen zu mir kommen ſeyen, als zu ihrem Ober-Herrn, ſie haben "mich gebeten bey euch Vorbitt zu thun, daſs es "euch belieben mœchte ihre Religion in eurem Fürſtenthum vvider einzuſetzen, und daſs ich Euch "ſchreibe, thue ich nur als ein *Vorbitter.*" Sed horum nihil obſtabat Gallo, qui ſe huius litis et aeſtimatorem et iudicem fecit. Rem ipſam *p.* 49 ſic deſcribit noſter: "daſs vvüten des Biſchoffs ſtillte "nichts, er lieſs nicht ab, am Frantzœſiſchen Hof "zu ſchreiben, biſs des Herrn *Rauillet Intendanten* "*in Prouence Secretarius* kam, mit Befehl, dieſelbige Kreutzer vvider aufzurichten, und eines auf œffentlichen Marckt-Platz zu ſetzen. Im Fall aber "man nicht gehorchen ſolte, ein Regiment Dragoner aus *Prouence* kommen und den Befehl des "Hofs mit Gevvelt uollziehen zu laſſen. Man "zvvung auch die Burgemeiſter der Reformirten "Religion in ihren Amts-Kleidern beyzuvvohnen. "Wider vvelches ich mich mit aller Gevvalt legte. Et quae ſequuntur deinceps.

Principum Auriacarum in ſacris ſumma poteſtas.

Simulacrorum crucis inſtauratio.

In urbe moenibus nudata furta.

(*cc*) Horum omnium luculentiſſimus teſtis, quia oculatus fuit, CHAMBRVN eſt *p.* 52. *l. c.* "Die "Niederreiſſung der Veſtung hatte die Stadt auf der "Mittags-Seiten offen gelaſſen. Dieſe Oeffnung "gab den bœſen Buben in der Nachbarſchafft einen "freyen Weg zu allerhand Raubereyen. Danon hat "man 2. ertappt und zum Todt uerurtheilet. Dieſer Vbermuth, vvelchen man ſchier alle Nacht "trieb, neranlaſte die Burgemeiſter ſich durch eine "*ſupplic* bey Sr. Kœniglichen Hoheit anzumelden, "und uorzuſtellen, ſie mœchten doch uerordnen, "daſs die Stadt auf der Seiten geſchloſſen vvurde.

Moenia reparantur.

(*dd*) Pergit idem: "Der Printz forderte einen "Abriſs dauon, und befahl ausdrücklich die Mauren zu uerfertigen.

Impedit Gallus et deſtruit.

(*ee*) Idem hoc ita ediſſerit, cuius ſummatim uerba dabimus: "Man fing das Werck [uerſtehe die "Auffuhrung der Mauren] mit allem Ernſt an. Aber kaum vvaren etliche Klafftern uerfertiget, da "berichtets man ſchon an Frantzœſchen Hof. Sechs "Wochen hernach im Monath *Decembr.* 1681. kam "*Marquis* uon *Montanegues* General-Lieutenant in "der Prouintz Languedock dieſes Werck zu uerhindern. Die Burger berufften ſich auf den Befehl ihres Prinzen, und daſs man zu Nachts uor "den Dieben nicht ſicher vvære. Er ſchien damit

CAP. II.

xerat, eorum ſcripta quoque auferret monumenta (*ff*). Suſtinebant hunc etiam impetum Auriaci: ſed praeſentiens Gallus, fore ut uiolentiae uniti Belgae intercederent, ſpeciem captauit, qua alteros inuadere de integro, alteris uero neglectae pacis dare rationes poſſet (*gg*). Supererat e ducibus tunc Longeuillanis Iohannes Ludouicus, impubes; huius igitur utrumque tutorem rex eo adducit, ut aſſimulata pupilli in Auriacum principatum iura, inueterata dudum, repeteret intenderetque Pariſiis eapropter in concilio principi Wilhelmo litem (*hh*). Quod cum factum eſſet, non multo poſt, anno cIↄIↄcLxxxII. Nouembris die XIV. uocatus ſic in iudicium princeps, abſens damnatus eſt Auriacusque principatus Longeuillano adiudicatus, ſumma tamen in eum poteſtate regi Galliarum, huc enim ante iam negotium ſpectabat, per idem iudicium attributa (*ii*). Quid enim mirum? ſi iuſtitia tum ſuccumbit, ſolitaria, cum tres

---

"zu frieden zu ſeyn. Aher Anno 1682. den 14. Auguſt. kam er mit eioem Regiment, gleich als vvann "er in eine eroberte Stadt einzœge. Sie ucrabren "tauſenderley Muthvvillen in der Stadt, ſo daſs die "Burger endlich gezvvungen vvurden ihre eigene "Mauren nieder zu reiſsen." En! quam fidem in "Nouiomagenſi pace datam ſeruarit Gallus?

Galli in abbatiam irruptio.

(*ff*) CHAMBRVN *p.* 59. "Im Monath December 1682. quo tempore iam deſtruxerant moenia ciues, kam Herr *Moran* Intendant in der Prouence, 2. erſchreckliche Beſehl zu *exequiren* Krafft "des erſten gieng er nach der Abtey *S. Andreas* uon "*Ramiere* begleitet mit einem Profoſs und deſſen "Knechten, alle Documenten ſelbiges Hauſes vveg "zu nehmen. Die armen Stiffts-Iungfern vvaren "ſehr beſturtzt uber dieſer Beſuchung. Der Intendant nahm alle ihre Brieffſchafften vveg, um ſich "der Grunde zu bemæchtigen, vvelche das Recht "Sr. Hoheit uber dieſes Stifft behaupten. Vnd ich "vveiſs ſehr vvohl, daſs man nichts gefunden, als "nur einen Brieff uon *Henrico II* in Franckreich an "dieſe Stiffts-Iungfern geſchrieben zur Zeit einer "zvviſchen Regierung, vvorauf man grunden vvill "all das Recht des Iuris Patronatus, vvelches Franckreich uber dieſes Stifft *praetendiret*. Aber alle "andre Brieffſchafften, vvelche man heutiges Tages ſehr uerborgen hælt, behaupten das Recht ſeiner Hoheit gantz klærlich.

Privilegiorum ablatio.

Cauſa repetiti Longeuillani in Arauſionem iuris.

(*gg*) Ita et nobiſcum CHAMBRVN colligit *p.* 63. "Wann es mit zugelaſſen vvære, als ein Staats-"Verſtændiger, hieruber zu klugeln, ſo ſpreche ich, "daſs man dardurch [de aſſimulatis Longeuillani "iuribus dixerat] einen Vorvvand geſuchet, die "Abvverffung der Mauren darauf zu grunden. "Dann die Herrn General Staaten hatten ſchon "Herrn HEINSIVM zum *extraordinar*-Geſandten "an den Frantzœſiſchen Hof benennet, ſich zu beklagen uber die begangene Bruchung des Nimvvegiſchen Friedens. Vnd in der That uermœg "dieſer *Citation* [Principis ſcilicet Wilhelmi ad "parlamentum Pariſienſe] antvvortete ihm der Kœnig in Franckreich, daſs er recht gehabt hætte, dasienige zu thun, vvas er gethan hætte; vvorauf Herr "*Heinſius* mit *reſpect*, aber auch mit Nachdruck *replicirte*, daſs der Printz *abſolut* Herr vvære in ſeinem Lande. Dieſes machte die bey der Audienz "vvaren beſturtzt, heilete aber den Friedens-Bruch "nicht.

Tutores Longeuillani Duc. in Reg. iuſſu conſentiunt 1682.

(*hh*) Autor *Tom. XII.* THEATRI *Europ. p.* 479. huius rei teſtis et uerba eius haec ſunt: "vvorauf "[moenium euerſionem narrauerat proxime] ſich "zvvar die Vœlcker vvieder zuruck gezogen. Allein kurtz darauf hat der Kœnig einen alten *Proceſs*, vvelcher uor dem Parlament zu *Grenoble* "ſchon uor langen Iahren anhængig gemacht vvorden, heruor ſuchen, und hernach dieſes gantze "Hertzogthum dem Hertzog *Iohann Ludwig* uon "Longueuille zuſprechen laſſen." Explanatius uero idem CHAMBRVN deſcribit *p.* 62. *l. c.* "Mitlerveile arbeitete man zu Pariſs uor Ankunfft des "Herrn HEINSII Mittel zu erfinden, vvie man dem "rechtmæſſigen Oberherrn, ſo vvohl die Eygenſchafft als auch die *abſolute* Herrſchafft des Furſtenthums mœchte entziehen. Des Endes nœthigte man den ſeel. Herrn Printzen uon CONDE, als "einen *Adminiſtrator* uber die Guter des Hertzogs "uon LONGVEVILLE, eine *Supplie* an den Rath "des Kœnigs zu ubergeben, darin er das Furſtenthum auf die alte und ubelgegrundete *praetenſiones* ſelbigen Hauſes forderte. Des Kœnigs Sach-"Vervvalter *praeſentirte* ſich eben ſelber Zeit, die "Ober-Hoheit im Nahmen ſeines Kœniges zu fordern. Der Rath befahl die Partheyen ſolten uor beſagten Rath *citiret* vverden, und ein Raths-Diener "vvard nach Oranien geſchickt Sr. Hoheit im Nahmen des Herrn uom *Lubiere*, Praeſidenten uon Parlament zu uermelden innerhalb zvveyer Monathen zu erſcheinen: und ein ander Raths-Diener "uon dem Parlament zu *Aix* thät gleichmæſsige Einladung an den Abt uon Orleans Hertzog uon *Longueville*." Quam uero aſpere ac uehementer citatus "ad regium ſenatum princeps Pariſios ſit, idem in ſequentem modum diſſerit: "ich vvill hier nicht uergeſſen anzufuhren den Vbermuth dieſer Rathsdiener, vvelche in ihrer Vervvaltung Sr. Hoheit keinen andern Titul geben, als dieſen: *Herr Wilhelm* "*Graf uon Naſſau, wohnhafft zu Amſterdamm.* Dieſes alles geſchahe im Monath December 1682.

Dies dicitur in iudicio.

Citatur princeps.

citantium aſperitas.

Damnatio Principis. 1682.

(*ii*) Iudicatum ex literis patet, a Pariſienſi ſenatu publicatis, quas, ut ex *Tom. XII. THEATR. Europ. p.* 479. huc tranſcribamus, neceſſarium eſſe ducimus, uerba ipſa ſic ſeſe habent: "Auf die dem "Kœniglichen Rathe uon Herrn Ludvvig uon Bourbon, Printz uon *Conde*, und Heinrich *Iuleae* Hertzogen uon Enguien, Furſten des Gebluts, als *Curatorn* und Vormundern Herrn Iohann Ludvvigs "uon *Orleans*, Hertzogs uon *Longueuille*, ubergebene Bittſchrifft; Inhalt, daſs Vermœge des Teſtaments Maria uon *Beaux*, Princeſſin uon Oranien, "uom 22. Maji 1416. und Iohann uon *Chalon*, uom "14. Octobr. 1417. des uon ihren beyden Sœhnen, "ſo ſie in vvæhrender Zeit Ehe mit einander gezeuget, und ihren Mænniglichen Erben, ſo lange "der Manns-Stamm vvæhrete, einer dem andern "nachfolgen, im Fall des Abgangs aber, alsdenn "ihre Tochter *Aloyſia*, und derer Nachkommen, "unter denen Franciſcus uon Orleans, Hertzog "uon Longueuille in die Erbſchafft ihrer Guter, "vvorzu die Souuerainitæt uon Oranien gehœret, "treten ſolte; vvelcher denn, nachdem ſich dieſer "Fall begeben, und die Mænnlichen Erben Iohann "uon Chalons, und Maria uon Beaux ausgeſtorben, "begehret hat, daſs er in deroſelben Guter eingeſetzet vverden mœchte, vvelches er auch durch ein "den 20. Nou. 1553. ergangenes Vrtheil erhalten, "geſtalt denn, nachdem gedachte Erbſchafft vvieder offen vvorden, Heinrich uon Orleans, Hertzogs uon Longueuille des Supplicanten Vater, "ein Vrtheil den 1. Febr. 1657. vvider Frau Maria "Stuard, Herrn Graf Wilhelm uon Naſſau, hinterlaſſene Wittbe, fur ſich erhalten hat, vvorinnen "er uon der Widererſtattung der genoſſenen Fruchte,

CAP. II. tres perſonas unus ſuſtinet, ſuam, aduerſarii, iudicis. Vaniſſimum igitur hoc Galli praetextum, cum manifeſtae ſingula iniuſtitiae arguant, praepoſtero detegere labore uelle, ſuperuacaneum exiſtimo *(kk)*. Idem enim rex aliam prae ſe ſpeciem Anno cIↄ Iↄc LXXXV. tulit; quo cum Auriacis, quod illi e Gallia religionis ergo, eiectos in urbem admiſiſſent, ad extrema deſcendit; principatumque, quem tot annos circumroſerat, penitus tandem deuorauit *(ll)*. Is igitur exitus, is euentus huius tragoediae eſt, quam plus totis uiginti annis in Auriacis luſerat Gallus. Horrendus ac funeſtus caſus! ſi finem, iniquiſſimus, ſi cauſas, dirus ac immanis, ſi modum atque indigniſſimus tandem, ſi ciues, ſi principem ſpectes. Sed uicit haec et plura PATIENTIA ac VIRTVTE WILHELMVS, ut BONA TANDEM CAVSA TRIVMPHARET. *CAP. II.*

"re, und im Fall Widerſprechens, auch in die Vnkoſten uerurtheilet vvorden. Als vvird hiemit "zu recht erklæhret, daſs die Souuerainitæt uber "Oranien, als vvelche dem Kœnige zugehœret, ab- "gethan. und gedachter Hertzog uon Longueuille, "ſamt allen andern, ſo ſich des Rechts der Souuerai- "nitæt anmaſſen, uerboten, erwehnte Qualitæt "der Obrigkeit uon Oranien anzunehmen, hinge- "gen ſoll der Printz uon Conde, und Hertzog non "Enguien, als Vormunder des Herzogs uon Longueuille, den Beſitz dieſes Hertzogthums ein- "nehmen. Geſchehen im Rath zu Paris, den 14. "Nouember.

Iudicati Pariſienſis de Auriaco principatu iniuſtitia.

(*kk*) Suum in quo Longeuillanus ius fundet, litterae ſenatus Pariſienſis docent, ſuperius tranſcriptae. Iudicatae uero ſententiae inanitatem circumſtantiae produnt, e ſupra dictis repetendae. Eiusdem huius iniuſtitiae duo ceterum genera ſunt: unum, quo ablatus Naſſauiis principatus, atque Longeuillano tributus eſt; alterum, quo ſumma in eum poteſtas ad regem Galliae relata. Illud usque eo uerum eſt, dum nobis Galli omnes dubitandi rationes eximant, inprimis uera eius rei documenta proferant, quibus hactenus fuerunt deſtituti; hoc uero ex THVANI, hominis Galli, *lib.* XXXI. *Hiſtor.* patet, qui locus cum toties exſcriptus ab aliis ſit, a nobis repeti non debet. De utroque dicendi occaſio in diſſertatione erit *de iniuſtis Galli in Auriacum principatum praetenſionibus*, ſuo tempore, ſi Deus permiſerit, habenda.

Vltima tandem et miſera huius principatus cum religione oppreſſio 1685.

(*ll*) Quae CHAMBRVN aliquot locis prolixe diſſerit, ob ſpatii anguſtias ſummatim dabimus. Miſerrimus per ſubſequens *triennium* in Auriacis ſtatus fuit, cuius tum pontificiorum libidini expoſitis. Quod anniuerſariis ueluti noſter docet. Ruinam igitur impendere facile praeſentiebant reformatorum ſacrorum ciues, quo etiam paulo poſt, anno nempe cIↄ Iↄc LXXXV. oppreſſi ſunt. Cauſam, quam allegabat Gallus, noſter ſic edocet: "Das "1685 Iahr vvird eine Epocha ſeyn, die man in den "künfftigen ſeculis für die allertraurigſte in der "Welt anſehen vvird.. Da der gæntzliche Vntergang unſerer Kirchen erfolget iſt. Dann "weil die arme uertriebene aus Franckreich "in dieſem als einem freyen Furſtenthum hauffig "ankamen; ſuchte man uns zu uerderben, wie "ſchrieben an den Freyherrn uon *Spanheim* extra- "ordinari Abgeſchickten uon Sr. Churfurſtl. "Durchl. zu Brandenburg, dem unſre Sache ſehr "angelegen vvar, und ſchaffren indeſſen alle, die zu "uns geflichter, fort, ſo daſs uns der Graf uon Grignan ſagte, der konig wære damit zu frieden. "Aber ach leider! vvie vvurde das gegebene Wort "gehalten, es uergiengen nicht 24. Stunden, da "waren wir uerlohren. Dann als der Tag anbrach, kam der uon *Teſſe* in die Stadt, nichts re- "dend, als uon Straffen, Blutuergieſſen und Me- "tzeln. Die Soldaten trungen bald darauf in un- "ſre Kirchen, beraubten dieſelbe, und endlich vvur- "den ſie alle niedergeriſſen. Nach dieſen fieng "man die *miſſion botee*, oder die gewaltige Bekeh- "rung an, und mit Feuer und Schvverd die Refor- "mirten zu uerfolgen. Das Weib ſchrie um ihren "Mann, der im Schorſtein hienge, den Degen auf "der Gurgel hatte, der Mann nach dem Weib, die "Kinder ſchrien ach Iammer! man ermorder mei- "nen Vater, man ſchindet meine Mutter, man "ſpieſſet meinen Bruder – ſiehe ſo hat man mein un- "glückſeliges Vaterland tractiret." Quam miſeram tandem urbis faciem idem ita deſcribit: *Dieſe Stadt, welche ſo beruhmt war, durch die Hoheit ihrer Furſten, iſt heutiges Tages nichts anders als ein elender Steinhauffen, ſie iſt ein trauriges Denckmahl der Wuterey und Ungerechtigkeit. Ich glaube nicht, daſs die Verherung Troia und Carthago greulicher anzuſehen geweſen ſey als dieſe. Wann die Nachwelt einmahl wird fragen, wie ſie dann thun wird, nach der Vrſach, ſo wird die Hiſtorie nicht uergeſſen zu erzehlen die Helden-Tugenden des Printzen ſeine Treu, ſeine Tapfferkeit, ſeine Sorge, die Freyheit Europae zu erhalten, und ſo wird man ohne Zweiffel nach vielen Iahren ſagen: daſs diß Seculum verdorben geweſen, weil daſienige, was Grosſhaltung verdienet, mit Haſs und Grauſamkeit belohnet worden.* Plura ſequuntur deinceps, cum CHEVALIER, THEATRO EVROPAEO, VALKENIRIO ANONYMO et citatis huius ſeculi ſcriptoribus aliis conferenda.

OPVSCVLVM IX.

DE IVRE ANGLORVM IN GALLIAM

menſe Decembr. 1693.

PROOEMIVM.

Propoſitio.

OMnis, quae de Anglorum in Galliam iure, ſuſcipi quaeſtio poteſt, ea quatuor partium inprimis oritur ex aliqua. Cum enim Franciae reges ex hereditate ſuccedant; quare hoc Angli iure excluſi ab illis ſint, primum quaerimus. Tum, quod idem armorum illi iuſtitia obtinuerint, quod gentium eis iura ac populorum conſuetudines conceſſerant, probamus. A proceribus deinde, penes quos decidendi hanc litem plena poteſtas erat, Galliae regnum in regiam Anglorum ſtirpem deuolutum eſſe, remque ab ipſo Carolo, huius nominis ſexto rege, confirmatam, oſtendimus. Tandem etiam Anglos per ipſos ſeptem et decem annos in poſſeſſione fuiſſe, Francicique regni clauos tenuiſſe, conuincimus. De ſingulis nunc agemus ſeorſim.

CAPVT I.

DE SANGVINIS IVRE ANGLORVM IN GALLIAM.

Fundamentum iuris genealogicum.

ATque primum quod attinet, iuris huius explicanda nobis origo eſt. Ea uero in Edoardo tertio reperitur Anglorum rege. Cum enim Philippus quartus Galliarum rex tres numero filios relinqueret, quorum unus ei poſt alterum in principatu ſucceſſit; omnes uero e uita hi cederent, non relictis liberis maſculis: unica filia eius ſupererat adhuc Iſabella, Edoardo ſecundo nupta regi Angliae. Illi itaque cum paternam hereditatem lex naturae concederet, eandem ſibi Edoardus tertius uindicauit, proles huius legitima et natu maximus filius (*a*).

CAP. II.

Praetenſionis fundamentum genealogicum.

(*a*) Ne illis immoremur, quae alias ſatis luculenter ex hiſtoriis patent; haec tabula ſufficiet, pro Edoardi noſtri demonſtrando hereditatis in regnum Galliae iure.

Ludouie.
IX. Sanctus R.
|
Philipp. III. Audax R.

- Philip. IV Pulcher R.
  - Lud. Hutinus R.
    - Iohanna.
    - Iohannes †
  - Philip. Longus R.
  - Carolus Pulch. R.
    - Blanca.
  - Iſabella Edoardo II. R. Angl. nupt.
    - Edoardus III. Philippi aemulus.
- Carolus Comes Valois.
  - Philipp. Valois, Edoardi III. aemulus. 1350.
    - Iohann. 1364.
      - Carolus V. Sup. 1381.
        - Carol. VI.

Filias in linea recta nolim nunc attendi; quid enim illis in ſucceſſione obſtiterit, dicam deinceps, uide interim *FROSSARDVM lib. I. c. 2 p. 19. GAGVINVM L. VII. p. 131. Paul. AEMYLIVM lib. VIII. p. 431.* FORCATVLVM *lib. VII. p. 1037. de Gall. Imp.* et inter Anglos ſcriptores *VERG. lib. XIX. p. 463. HENNINGEN* item aut *REISNERVM*, ac recentiores inter *RITTERSHVSIVM, IMHOFF* etc. rerum *genealogicarum* ſcriptores.

(*b*) Tam

DE

LEGIS SALICAE EXPLICATIONE.

De lege Salica ceteriſque, quae foeminas excludere uidentur.

QVis bonus igitur hanc in controuerſiam uocauerit hereditatem; niſi forte ſpeciales Gallorum leges obſtiterint, aut aliae impedierint cauſae, de quibus nunc erit agendum. Omnis uero hac de re controuerſia triplex eſt, aut enim *legem Salicam* urgent, aut *conſuetudinem*, aut etiam *Lilia non nere* aiunt. Horum nos neutrum admittimus. Non iſtud; quia *lex Salica* dubiae primum auctoritatis (*b*) et maioris deinde eius expoſitio diſſenſionis (*c*), quam etiam celeber-

Leges Salicae quid?

(*b*) Tam famoſa haec apud infimos etiam iuris interpretes lex eſt: ut paginam *in legibus Salicis* hae ipſa omnem abſolui illi exiſtiment, quam ad fœmineum in Franciae regno ſexum excludendum, inueterato equidem errore, frequenter allegari uident. Hi, ne, quando *legem Salicam* nominamus, cogitare incipiant, totum nos iſtud nomen horrere; ueterum Francorum ſic uniuerſum iura dici, ſciant. Quippe quae, *LEGVM SALICARVM* nomine, edita maiori in forma a *Frid. LINDENBROGIO* ſunt *Francof.* 1613. Quas inter noſtra haec LXII. de *ALLODE* eſt, quae §. VI. apud dictum auctorem *p.* 342. tot uerbis extat: *DE TERRA VERO SALICA NVLLA PORTIO HAEREDITATIS MVLIERI VENIAT; SED AD VIRILEM SEXVM TOTA TERRAE HAEREDITAS PERVENIAT.*

Quis condiderit Salicas?

Antequam de legis expoſitione agamus, quis condiderit in genere Salicas et unde huc eis nomen uenerit, uidebimus. Communiter ſcriptores ita ſentiunt; quod eam *Pharamundus* primus, ut uulgo creditur, Francorum rex, per *Wiſogaſtum, Arbogaſtum Salogaſtum et Windogaſtum* (quos ex principum ordine fuiſſe, qui more antiquo iura per pagos dixerint, CONRINGIVS euincit *c. VII. de Orig. Jur. Germ.* FORCATVLVS ſcrinii ac libellorum magiſtros, cum ADONE *Vienenſi* dicit *lib. V. de Phil. Gall. p.* 705.) dictauerit, ſuoque in regno introduxerit. Id quod nun iſtorum quidem, queis Pharamundus uixit, ſed poſteriorum lunge temporum ſcriptures commemurant. *IVO Carnutenſis*, qui ſec. XI. floruit *in Chron. Franc. ſub Pharam.* *ADO Viennenſis et SIGEBERTVS in Chronico ad An.* 422. *OTTO FRISINGENS. lib. IV. c pen. GAGVINVS lib. I. VITERB. part. XVII. in prooem p.* 432. *ABBAS VRSPERGENSIS de Origin. Franc ſub Valentiniano* et qui hos ſequuntur recentiores fere omnes. Nec aliter auctor *praefationis in LEG SAL.* p. 312. ſcribit, apud Lindenbrogium. Id obſeruabis, quod in quatuor legislaturum nominibus inſcriptione admodum uarient hi, quos citaui ſcriptures. Germanica tamen eſſe, diuinare facile eſt. Id quod CAMERARIVS oſtendit *Horar. Succ. Cent.* III. *c.* LXIV. *p.* 219. *Adrianus* VALESIVS uero ſcriptor eruditiſſimus et rerum Francicarum peritiſſimus legum harum latorem Chlodouaeum regem piiſſimum et primo Chriſtianum facit, eum euque *Ioh. de* BVSSIERES *lib.* I. p. 7. §. IV. AVENTINVS definire nihil audet, ſed aliquot annos ante Iuſtiniani tempora latas eſſe *lib. IV. annal. p.* 183. credit. Vtut uero hos, qui aliter ſentiunt autores refutare, facile eſſet, qui nihil, niſi quod Pharamundo, tot bellis implicito, uix tempus fuerit de legum ſanctione, quae pacis alias optata ſoboles ſit, multum cogitare, ad ſcriptorum teſtimonia excipiunt, quibus Caroli M. exemplum opponerem, prudentiſſimi legislaturis: attamen nihil certior exinde noſtrae huius legis orign fieret, cum has omnes, quae hodie extant, pro Pharamundi habeat nullus.

Varios lex Salica habet autores.

Nam et Chlodouaeum, Childericum, et Chlotarium, Carolum M. item ac Ludouicum pium plures addidiſſe, quasdam et reiecisse ac immutaſſe extra controuerſiam eſt, id quod citatae *praefationis in Leg. Sal* auctor expreſſis uerbis ſcribit. De Caroloque M. EGINHARDVS p. 32. Quid? quod Galli ipſi conquerantur, nullum fere legum harum MSC. exemplar cum altero concordare. A quo igitur horum et quando haec condita noſtra ſit, illi doceant, cui indubitatae eam facere cupiunt auctoritatis. Sed nec minor de nomine lis eſt. Alii enim *Salicam*, a *Salgaſto* huius legis latorum tertio petunt, quod alios inter facit VRSPERGENSIS l. c. alii ad Salios hic Francos et locum *MARCELLINI lib. XVII. p.* 170. *ac Beat. RHEN. lib II rer germ.* reſpiciunt.

Nomen legis Salicae unde?

Id quod *HOTOMANNO* uidetur l. c. miluque, cum in Francia orientali trans Rhenum lex condita ſit, Saliorum Francorum prouincia, unde et Conradi Salici nomen babemus, nec enim ultra Pharamundus uenit, nec aliam terram uicorum nomina *Saleebaim, Bodochaim et Wingehaim*, ubi promulgata lex dicitur, admittunt. Sed alii rurſus, quod Salica tantum *ac Aulica* ueteri Francorum, id eſt, Germanorum lingua ſit, probare intendunt, ut *AVENTINVS annal. lib. IV. p.* 183. eodem dicente *a Sala* non Thuringiae ſed Franciae flumine deducont alii, quam ſententiam *CAMERARIVS* apptobat *Cent. III. c. LXIV. p.* 219. Speciale eſt, quod *FORCATVLVS* habet *lib. V. p.* 700. hic enim Pharamandum hanc ob cauſam Salicas dixiſſe credit, quod leges ſuas ad Martem Herculemque referret, quorum dicti *Salii* fuerint ſacerdotes. Satis confidenter CHASSANEVS *in Conſuet. Burg tit. de Feudo* pro *Salica* f in g mutato legendum cenſet, quo de *HOTOMANNVS de Iur. Succ. Reg. Leg II. p.* 33. Sunt etiam, qui ad ineptas deriuationes deueniunt et uel a *ſaliendo*, quaſi inter tripudia lex lata ſit, teſte *FORCAT. l. c.* uel a *ſale*, ſapientiae ſcilicet, ut refert *BERTHAVLT. l. I. c. V. p.* 12. *Fl. Franc.* uel *Salucantica* quadam urbe, monſtrante CAMERARIO l. c. nomen deducunt. Salſe EDOARDVS noſter fecit, qui aemulum ſuum Philippum, Salicum et *Salicae legis autorem* dixit, eo quod hac ſolum lege rex eſſet et ſalarium inſuper in Franciam uectigal primus induceret. GAGVINVS *ſub h.* R. *et* BVSSIER. *lib. X. §. XV. p* 486. Sed haec obiter. Cetera ſatis indicant, quam incerta omnia, quamque dubia ac controuerſa ſint.

Quid terra Salica ſit?

(*c*) Et hic aqua haeret. Quas enim lex prouincias ſub terra Salica intelligat, nemo Gallorum definiuit hactenus. Quidam de equitum hic praediis agi exiſtimant, nonnulli ad illa uocem reſtringunt, quae libera omni ſeruitute ſunt, *frey gelehn Gut.* Multi etiam eas hic terras, Salicas dici, credunt, qoas ſtrenui in bello duces acquiſiuerint. Iſta enim fortitudine cum parta armorum ſint, quin ad mollem feminae colum deueniant, lege hac cautum eſſe putant. Plura uide apud DV FRESNE *in Gloſſ p.* 270. ſub *h. u.* AVENTINI coniectura *l. c.* eſt, iſtas hic terras intelligi, quae ad aulam regis pertineant. Qua fundamento id faciat, diximus ſupra *GAGVINI* Setiam *in uita Valeſ.* ait: *Terram autem ſalicam dicimus, quae ſolius regis eſt.* Addit

CAP. II. leberrimi inter Gallos ICti inepte huc trahi exiſtimant, parum abeſt, quin reiiciant penitus (*d*). Illud non; unde enim *conſuetudines* repetent? cum res in con- CAP. II.

Addit HOTOMANNVS *c. X p. 76. Franco Gall. In eandem ſententiam Franco-Galli omnes non modo hiſtorici uerum etiam ICti et Pragmatici aſque ad hoc tempus ſcripſerunt, ut iam communis error propemodum ius feciſſe uideatur*, quo etiam ICtus ille COVARRVVIAS ducitur *T. II. c. I. Quaeſt. Pract. §. 8. p. 170.* Ceterum hoc certum eſt, Gallos ſub *terra Salica* omnem Galliam intelligere nec poſſe, nec audere; cum pleraeque ibi dynaſtiae feminarum admittant ſucceſſionem, exemplis id paſſim comprobantibus et teſte inter alios BVSSIER. L. VIII. *p.* 390. Si uero regnandi poteſtatem Salicas intelligere exiſtimemus; eccur *terram* dicunt, remque tanti momenti tam latae, tamque dubiae ſignificationis uoce exprimunt. Cum tamen faciliori et opera et intellectu *regnum* pro *terra* ſcripſiſſent, ſi quidem ad illud reſpexiſſent ſolum. Imo, unde *terra* Salica dicta eſt, inde et *leges* hoc nomen accepiſſe, firmiter credo. At uero ſolis leges Salicas regibus datas eſſe, ſtatuere abſurdum eſt; cum illae *de furtis porcorum, animalium, ouium, caprarum, de maleficiis* aliisque rebus agant, Sacra Regia maieſtate plane indignis; ergo et terram Salicam ad eandem perſonam reſtringere ſolum uelle, eiuſdem abſurditatis eſt. Tandem quae *Gottfred.* WENDELINVS *Toxandro-Salius* in *Natali Solo Legum Salicarum*, *in Gloſſario* item *Salico* et alibi congeſſit, quae in operibus Iac. Chifletii extant, mea tacere omnia nolo, quanquam et ibi habeantur, quae contra Gallos moueri poſſent. Conferri tamen huc *Ioh. Iac.* CHIFLETIVS ipſe meretur in *Vindiciis Hiſpan.* et *Salteis Lumin.* quae BOVCHETO et DOMINICO Galli oppoſuit antagoniſtis. *Edit. Antwerp.* 1651. fol.

Salica lex ad feminas in regno excludendas inepte trahitur teſtimonio Gallorum.

(*d*) Sed quid opus eſt plura addere, celeberrimos Gallorum ICtos audiamus et quis legis huius hac in controuerſia uigor ſit, facile pateſcet. Primas hic *Franciſcus* HOTOMANNVS teneat, eruditiſſimus ſcriptor et rerum Gallicarum gnariſſimus. Ita uero ille in tractatu, quem ex inſtituto de *Iure Succeſſionis Regiae in Regno Francor.* ſcripſit, *Lege II* ait: *Etſi autem aliquot abhinc ſeculis error quidam hominum imperitorum in hoc diſputationis genere uerſatus eſt, exiſtimantium, legem quandam apud maiores fuiſſe nomine Salicam, quae hac de re nominatim cauiſſet: tamen quoniam inueteratum tam illum errorem, ac potius commentum abſurdum et fabuloſum in Franco-Gallia noſtra confutauimus, nihil neceſſe arbitramur eum iterum hoc loco refellere. Tantum admonuiſſe ſatis erit, uerba haec; De terra Salica in mulierem nulla portio hereditatis tranſit: ſed hoc uirilis ſexus acquirit; tantum abeſſe, ut ad regias hereditates pertineat, ut ne ad feudales quidem ſucceſſiones referri poſſit.* Idem in *Franco-Gallia c. X. p. 78. In ſcriptis lex de* ALODIS, *hoc eſt, de iis rebus, quae non feudi, ſed patrimonii iure a priuatis poſſidentur: quod ſumme notandum eſt*, porro; *non ad feudorum ſed tantum ad alodiorum ſucceſſiones pertinet: Vt facile illorum imperitia coarguatur, qui lege illa nunquam lecta, aut non intellecta affirmare auſi ſunt, lege Salica cautum eſſe, ne regia poteſtas ad mulieres transferatur. Imo lex ad Salios Francos ultra Rhenum, non ad Franco-Gallos pertinet. Cuius ſimilem etiam ANGLI habent tit. 7.* nil tamen in ſucceſſione regia ſequiorem impediente ſexum. Eadem mens *Anton.* HOTOMANNO in *Tract. de Lege Salica p. 224. ap. Chifl.* eſt, ubi ait, in legibus Salicis non agi de ſucceſſione regni Franciae, ſed ſolum de praeſtituta uiuendi norma, quae inter Francos ſubditos obſeruari debeat. Cum Hotomannis etiam celeberrimus ICtus facit *Barthol.* CHASSANEVS *Conſuet. Burg. tit. de Feud. num.* 37. Idem

Hotomanni.

Chaſſanei.

et CONRINGIVS approbat c. VII. *de Orig. I. G. p.* 20. Nec aliter *Scipio* DVPLEIX, qui, poſtquam probaſſet, Salicam legem ad Salios Francos, non Occiduos pertinere *in Prolegom. Hiſt. Fr.* pergit: "Longe craſſior eſt corum ignorantia, cum exiſti-"marunt legem Salicam ad ſucceſſionem coronae "in fauorem marium, feminarum autem ab ea ex-"cluſionem conſtitutam fuiſſe: in toto quippe li-"bro ne unus quidem titulus aut lex una, arti-"culusue unus occurrit, qui de ea meminerit; "ſed de ſolis ſubditorum iuribus, poenisque agitur. Pari modo *Ioh.* TILIVS, celebris ille Gallorum ſcriptor, ſentit, cuius haec *p.* 158 *in Gallia Elzeuiriana* uerba leguntur. *Feminae e Galliae Regno fuere excluſae, non tamen ex lege Salica: quae generatim ſtatuit, ſi mares filii erant, ut feminae tantum ſuccederent in bona mouentia, non autem in uetus patrimonium, quod priſca appellatione terram Salicam dixerunt.* Id quod ea lege antiqua probat, ubi extat; *allaudium uel hereditas Salica.* Eiuſdem ſententiae et P. MERVLA eſt, *part.* II. *Geogr. lib.* III. *p.* 101. *Ego ſcio, legem* Salicam *agere de priuato patrimonio tantum; non de feudis, ſed de alodiis, ut practici loquuntur.* Quibus magni addo teſtimonium CVIACII, qui *lib.* I. *de Feud. tit.* 1. ita ſcribit; *Separatis libris habetur lex Salica et lex Francica: haec eſt occidentalium, illa orientalium.* Plura uide apud CHIFLETIVM *in Vindiciis Hiſp. c. V. p. 17. ſq. et Lum. nouis Salicis p.* 223. digna etiam, ut et hic legantur, HAILANDI uerba ſunt, *Tom. I. Hiſt. Franc. ſub Phar.* quae ita latine *Chifletius* uertit: "Lex iſta "Salica Pharamundo attributa fuit ab iis, qui, ut ſe "reges facerent, feminasque a corona excluderent, ius ſuum ea firmare uoluerunt. *Idem* lib. "III. de Stat. Rer. Franc. Lex Salica a Philippo Lon-"go excogitata; quae uigorem in Francia non ha-"bet, niſi PER VIM, qua in omnibus ditionibus "pleraeque leges nituntur." Quae argumenta eo recidunt ſingula: quod *lex Salica* primo *priuatorum*, tum *Saliorum* Francorum non occiduorum ſit; neque de *regno* agat, ſed de *alodiis*, quod et textus conuincit et textui addita inſcriptio. Condonemus igitur illis errorem, qui uel auro corrupti, uel criſtatis nummorum cateruis profligati, uel adulationis magnetica ui priſtinis Philippi Valeſii temporibus ſunt, ut ueritati bellum indicerent; ſed BOVCHETI *et M. Ant.* DOMINICI pertinaciam condemnemus, qui puerilem errorem, poſt tot luculenta Gallorum teſtimonia, contra *Iacob.* CHIFLETII *Vindicias Hiſp.* uterque mordicus defendit, et *baiat* magis, quo inuerecundius facit, in *Aſſertore* ſuo *Gallico Typogr. Reg. anno* 1646. edito. Parum tamen et *ille* melior in *de Vera origine domus regalis Franciae Pariſ.* 1646. Quibus non ſolum *Lumina* ſua et *Genealogica* et *Salica*, ita enim ſcripta haec appellat, *Chifletius* opponit. Sed ipſe *Lud. Cantereллus* FABER Gallus hanc ciuium ſuorum ignorantiam caſtigat *Diſſertatione* 1647. contra eos edita. Verba eius ſunt: *Lex Salica eſt decretorum congeries pro norma uiuendi Francis praeſcripta: illa non agit de iure publico et multo minus de coronae ſucceſſione, ſed de priuatorum iuribus duntaxat. Franci ab annis ſolummodo centum quinquaginta, illa nouitate ducti ſunt.* citat. *Diſſ. p. 15. ſeq.* Libere igitur, ſed uere Gallus iſte legatus, a pontifice quaeſitus, ubinam ſcripta inueniretur *lex Salica?* reſpondit: ab altera paginae parte legi, in libro, qui de Conſtantini agat pontifici facta donatione. OLDENBVRGERO referente *part.* II. *Theſ. Conringiani Tit.* XVIII. §. XCVII. *p.* 494. Cum itaque eiuſdem ualoris cum pontificio iſto commento, ipſis Gallis iudicibus, ſit, qui eam inter fabulas referre nos Germani dubitemus.

Dupleix.

Tilii.

Merulae.

Cuiacii.

Hailandi.

Boucheti ac Dominici cum Chifletio controuerſiae.

(*e*) Sed

controuerſiam nunquam uenerit ante (*e*). Quin potius contrarium ſi non in Brunegilde et Fredegunde feminis, A ſane in Blanca et Conſtantia Reginis colligere eſt (*f*). Minus tertium nos terret, inſulſi monachi frigida ac puerilis argu-

---

An conſuetudo fœminis in Galliae regno obſtet?

(*e*) Sed plus forte negotii *conſuetudo* faceſſet, quam aſſidue urget HOTOMANNVS; ita enim in *Franco-Gall. c. X p.* 79. ait: *etſi uero nullum nec Salicae nec Francicae legis caput extet, quo mulieres a regni hereditate arceantur; tamen inſtituta et mores gentis tanto ſeculorum conſenſu conſeruatos, ac praeſertim contradictoriis iudiciis confirmatos, legis ſcriptae uim obtinent.* Idem et IOH. FERALDVS monet, *ſub fin. lib. de Iur. Regn. Francor.* et L. *Cant* FABER *in Diſſ. cit.* *Nec dum detecta ab aſſertore Gallico differentia, quae eſt inter Salicam legem et antiquam Francorum conſuetudinem. Hac firmata eſt Francicae monarchiae forma eſſentialis, quae coronae ſucceſſionem maſculinam reddidit cum perpetua feminarum excluſione*, et porro, *in ſola conſuetudine Francorum maſculinitas firmata eſt, non autem Salica lege.* ſic ſentiunt, qui melius ſapere uolunt, omnes. Sed lenius hoc telum et hebetius eſt, quam ut ferire nos poſſit. Circa duo enim inquiram; primo quaenam conſuetudines uim legis obtineant; deinde an talis haec Gallorum ſit. Sunt igitur moraliſtarum, qui conſuetudinis hoc priuilegium ſine graui iuſtitiae laeſione admitti non poſſe, contendunt: alii admittunt quidem, ſed non niſi cum cautione. Cuiusmodi ſunt: primo *ne diuina nec gentium iura uiolet, ut deinde uideant, patiantur, et conſentiant omnes, uſuumque frequentia intercedat, atque ut contradictoriis iudiciis ſit approbata.* Haec Francorum conſuetudini aeque conueniunt, ac oculo pugnus. Gallos hic teſtes audiamus, ut propriis iugulemus eos gladiis. Loquatur autem ex MARCVLPHI *lib. II. Form.* XII. CVIACIVS, cui tantum iurisprudentia debet, quantum ulli unquam debuit mortalium, FABROTTO praeeunte in *praefat. Baſil.* Is uero tale *lib. I. de Feud. tit.* 1. recitat teſtamentum: *Galue dulciſſimae filiae meae, L. Titius et S. Dinturus. Impia apud nos conſuetudo tenetur, ut de paterna hereditate ſorores cum fratribus portionem non habeant. Sed ego perpendens hanc impietatem, ſicut mihi a Domino aequaliter donati eſtis filii, ita et a me ſitis aequaliter diligendi, ut rebus meis poſt meum diſceſſum aequaliter gaudeatis*, et quae ſequuntur apud *Gottofr.* WENDELINVM *in Gloſſar. Salico p.* 183. *et Chifletium Lumine II. Salico p.* 214. Sic et BODINVS ait: *ut proximus quisque heres ſuccedat, ordo non tantum naturae ac diuinae legis, ſed etiam omnium ubique gentium poſtulat. lib. VI. de Rep. c. V. p.* 1140. Vos anne obſeruatis hoc, qui cum BALDO ueſtro clamatis; *Borboniae gentis maſculos etiam milleſimo gradu a ſtirpe remotos prius ſceptra Francorum adepturos, quam foeminis locus ullus relinquatur. In lege centum unde legit.* uti paſſim allegant Galli, aut regnum ueſtrum hereditarium eſſe dubitatis? ueſtri uero non dubitant, legite interim BODINVM ueſtrum *lib. VI. c. V. de Rep p.* 1136 *ſeq.* acerrimum licet Gynaecocratiae impugnatorem. Primum igitur conſuetudinis ueſtrae requiſitum labefactat, uobismet ipſis teſtibus. Alterum uero tantum abeſt, ut reperiatur, quantum exilia, bella ac mille calamitates exinde ortae uobis notiora ſunt. Sed tertium forte HOTOMANNVS obtinebit, exemplis, quae *c. X p.* 79. affert: *Nam Childerico* (Childeberto) *rege mortuo, duabus filiabus ſuperſtitibus fratri eius Clothario regnum illis excluſis delatum eſt.* item et ANONYMVS urget in *Diſcours ſur la Loy fondamentale de France, nommeé Salique.* qui extant apud OLDENBVRGERVM *T.* II *p.* 959. Fateor me hic aliquantum haeſiſſe, non quod Hotomanni me terrerent, ſed quod GROTIVS autem uellicaret, Agathiam allegando,

Agathiae locus uindicatus.

lib. II. *c* VII. §. XXII. *p.* 195. *de Iure B. et P.* Locus uero AGATHIAE, qui huc pertinere uidetur, *lib. II.* extat *p.* 47. *edit. Plant.* 1594. 4to. Res ipſa ita ſeſe habet. Chlodouaeus, ſexti ſec. rex, quatuor filios inter regnum diuiſit, Childebertum ſcilicet, Chlotarium, Theodericum, et Chlotomirum, mox uenit, ut periret Chlotomirus et Theodericus etiam, cum Filio Theodiberto, et Theodibaldo nepote decederent, ſuperſtitibus adhuc Childeberto et Chlotario fratribus. Hos igitur ad Theobaldi hereditatem, cum improlis mortuus ipſe fuiſſet, tanquam genere proximos *patriam legem* uocaſſe, inquit Agathias. Aſſumit hoc DOMINICVS in *Aſſertore* ſuo *p.* 16. contra Chiffletium, acerrime pugnando, ſub πατρίῳ hic νόμῳ Salicas intelligi Francorum. Reſpondet obiectionibus *Lum. III. Sal. p.* 228. CHIFLETIVS Agathiae in dubium uocando autoritatem, qui ſcriptor exoticus fuerit, et homo Graecus, alibique aperte falſa ſcripſerit de Francis, deinde monendo Theobaldi regnum in orientali Francia ſitum fuiſſe, ab orientali uero ad occidentale concludere non licere; quid? quod et νόμος interdum tantum Graecis ac mos ſignificet apud Latinos. Ego uero talibus his opus eſſe, non uideo; quin potius, recte ac uere Agathiam ſcripſiſſe, exiſtimo. Ecquis enim uel hodienum negat, in Franciae regno genere proximos ſuccedere. Sed hoc, et nihil aliud, dicit Agathias. Theobaldus enim rex iuuenis deceſſit, idemque improlis. Propior igitur heres nemo ac fratres fuere, ad hos igitur regnum pertinuiſſe, recte ſcribit noſter. Sed Chlotarius tamen id ſolus accepit, dices? At num *legibus patriis* hoc factum eſſe Agathias affirmat? Contrarium potius habes; *leges* enim patrias utrumque fratrem ad hereditatem uocaſſe, noſter ait: *Childebertum* uero, bella et inuidias uitandi cauſa, ſponte a iure ſuo abſtinuiſſe, ſolique reliquiſſe *Chlotario*. Aut, ſi eam mauis cauſam, quod uiduam is Theobaldi duxerit cum qua defuncti mariti accepiſſe fertur hereditatem. Sed hoc contra Salicas Francorum eſſe, dices? Sic quidem eſt, ſed ita nihilominus GREGORIVS *Turonenſis* ſcribit *lib.* IV. *pag.* 124. *Hiſt. Franc.* Agathiae aequalis et magnae fidei autor. Hoc igitur dubio ſoluto, aliud reſtat. Idem enim *Chlotarius Childeberti* inuaſit regnum, ſuperſtitibus licet duabus mortui patris filiabus. At quis *patriis* hoc *legibus* factum eſſe dicit? nemo. Inuaſor fuit, qui duas Childeberti heredes e regno et regione cum matre eiecit, ut teſtatur *Turonenſis lib. V. p.* 142. Idem reliquis de regibus iudicium eſt, quorum uiolenta imperia pro *conſuetudine* ſua firmanda in *Franco Gallia c. X p.* 39. nobis opponit HOTOMANNVS. Oculatus enim iſtarum calamitatum teſtis, citatus ſaepe GREGORIVS *Turonenſis* fuit, qui iniuſtiſſimas diuiſi regni a fratribus inuaſiones ad extremum usque hiſtoriae ſuae librum non tam uerbis deſcribit, quam animo deplorat. Cuius telam alius, eiusdem nominis autor, in *Appendice*, eadem pertexit acerbitate, ut adeo, quam firma ab impudentiſſimis iuſtitiae uiolatoribus bonatum legum exempla ac conſuetudines petantur, nulli non ad oculum patere poſſit.

Galliae regnum feminae adminiſtrarunt.

(*f*) Sed quid, ſi iſtis temporibus, quibus foeminas excludi regno coepiſſe, Galli exiſtimant, neminem magis, ac feminas regnaſſe, probauero. Quis enim regiarum foeminarum Brunechildis ac Fredegundis imperia, tricas, tyrannides neſcit? Sane qui femineum tunc iugum Gallos ſenſiſſe dubitat, is laudatos ſaepius audiat *Turonenſes* et, quam moleſtum, quamque intolerabile id Gallis fuerit, facile perſpiciet. Tyrannos igitur nobis opponunt Galli, quidni et illis nos obiiciamus tyrannas. Verum nec his opus eſt. Sunt *Blanca* et *Conſtantia* Reginae, quarum illa Franciae *ſceptra*, Luduuico IX. filio im-

CAP. II. *CAP. II.*

argumentatio, qui una hac ſimilitudine et ignauiam in hiſtoriis et impietatem in ſacris, ineptias uero ubique ſuo ordine indigniſſimas prodidit. Cum A liliata Francorum inſignia eiusmodi ſint, ut aeternae illis ſapientiae dictum nemo, niſi cum blasphemia tribuat et immani delirio (*g*). Verum DEI enunciatis, ſacro-

---

impubere, cum conſenſu principum *tenuit*, usque dum ad maturiorem rex iuuenis peruenit aetatem. *Idem* et altera petiit et obtinuiſſet etiam, niſi pro legitima, *Henrici* I. regis aetatem proceres declaraſſent. Et quis Gallorum diſſimulere poteſt, Philippum pulchrum ad *Iohannam* Nauarram uxorem, prudentiſſimam feminam, in Gallia *regentem* ſcripſiſſe et uariis regni applicaſſe negotiis. Tunc igitur ubinam *Salica* lex, ubi *conſuetudo* manſit, et quis *lilia* tunc nere docuit Gallorum?

Lilia non nere, inepta probatio.

(*g*) Sed audiemus herculea deſipientis monachi argumenta. Is enim, cum Siluanecti, *Senlis* Gallorum puto, in publico proceres conuentu deliberarent, uter competitorum Carolo Pulchro ſufficeretur. Edoerdus ne rex, an aemulus eius Philippus, ſpatiumque deliberandi ad illam Dominicam usque extenderetur, quae *XV.* eſt e feſto Trinitatis die, ſacris roſtris conſcenſis, ire ex ordinaria pericope dicitur peroraſſe; *Quid cunctamini Proceres ſententiam dicere, cum ea hodie ueſter dicat Salnator.* Videte, *inquit*, lilia agri, quae neque laborant, neque nent. *Francica igitur ad colum allegabitis? aut nam haec iſtis, quae in agris florent, ac pereunt, deteriora eſſe creditis.* Tento autem haec monachi, epiſcopum Bellouacenſem alii dicunt, cum applauſu accepta oratio eſt; ut uel ea Edoardum iure ſuo elapſum, conſequutum uero id Philippum eſſe, uiſum iudicatumque ſit, referente ANONYMO *ex MSC. Heidelberg. de Praetenſ. Regum ac Rerump. p.* 130. Iſtorum enim temporum ſcriptorem haec tradere neminem inueni, cum ineptiarum pudeat graues uiros. Ex recentioribus uero quosdam ineptae huius applicationis autorem *Petrum* GREGORIVM *Toloſ.* facere *Iac.* CHIFLETIVS teſtatur *c.* XIX. *Lil. Franc.* Aſſumunt tamen id paſſim Galli, *qui lilia Francorum non deberi, niſi nobilibus qui non laborant*, laborare enim ignobilium eſſe ipſis placet; *non niſi maribus, qui non neat.* uid. *Dan.* PRIEZACVS *in Vindic. Gall. c* XVI. *Iac. Alex.* TENNEVRIVS *p.* 224. 364. SAMMARTHANI fratres *lib.* I. *c.* 12. ad eadem Lucae uerba *Marc.* VVLSONIVS *in Scientia Heroica p.* 222. apud Chifletium. confer etiam huc SPELMANNVM *in Aſpilogia pag.* 138. et BOXHORN. *hiſt. unia. pag.* 343. Verum recenſuiſſe ineptias has; tantum eſt, ac eas refutaſſe. Quis enim Chriſti Seruatoris uerba feminas a Franciae regno excludere uel ſomnians dicet? et quae tandem allegoria eſt? *Lilia non nent*, hoc eſt, ueſtimenta non curant, ſed natura habitu placent, *ergo femina ad regnum admitti Gallorum nequit.* Proniori conſecutione, bonus ille frater, quicunque etiam is fuerit, magisque pie concluſiſſet: *Ergo o Franci mei, a ueſtium luxuria et nimiae nitoris libidine, coeleſtis nos ſapientia reuocat, atque hic tandem floſculis nobis noſtrisque liliis pudorem iniicit.* Alia pietatis momenta in liliatis Francorum inſignibus *Magnif.* D. SPENERVS exhaurit *Oper. Herald. part. gen. L.* I. *Sect.* III. *Membr.* IV. *p.* 264. Verum enimuero quis neſcit, quales et quantae inter hiſtoricos de his *Liliis* Gallorum lites ac diſſenſiones ſint? Alii enim coeleſtem eis originem tribuunt et uel, *Noachi temporibus*, Francis, tanquam Iapheti poſteris, a coelitibus tributa eſſe, cum *Gor.* BECANO *l.* IV. *Fr.* ſentiunt; uel *Chlodouaeo* regi, ſacris initiato, angelum obtuliſſe non ſine animi leuitate credunt, ut *Hunibaldus* apud TRITHEMIVM facit *p.* 38. quem etiam alii ſequuntur: *Ioh. Lud.* VIVALDVS *in Triumph. Liliorum. Barth.* CHASSANEVS *part.* I. *Conſid.* 38. *in Catal. de Glor. mundi. Concl.* 44. *Renat.* CHOPPINVS *in Doman. lib.* II *tit.* II. *n.* 7. FORCATVLVS *lib.* VI. *Phil. Gall.* FERRANDVS pro *Lil.* I. *p.* 12. *Nic.* VPTONVS Anglus, qui de Carolo equidem M. fabulam narrat *lib.* III. *de Mil. Offic. p.* 108. ſed uirum memoria lapſum eſſe, laudatus D. SPENER. *Oper. Herald part. ſpec. lib.* I. c. XXIV. §. XII. p. 113. conicit.

An lilia Gallorum ſint e coelo demiſſa? Affirmant.

Negant aut dubitant.

Dubitant uero de re alii et pro falſa eam habent, R. GAGVINVS *lib.* I. *c.* VIII *Bern. Girard.* HAILANVS *lib.* I. *Rer. Fr. Cl.* FAVCHETVS *lib. de Armis.* *Scipio* DVPLEIX, *in Chlodou. Ioh.* SAVARO *de Sanctitate Chlodou. p.* 8. *Guil* MARLOTTVS *lib.* II. *c.* IV. *Iac. Alex.* TENNEVRIVS *in Amp. Remenſ. Dan.* BLONDELLVS *T. I. Gen. Fr. p.* 514. CATELLVS *L.* I. *c.* 3. CHESNEVS *in Hiſt. Droc. l.* 1. *c.* 1. *Gabr.* NAVDAEVS *in Addit. ad hiſt. Ludov.* XI. SPELMANNVS *in Aſpilog. p.* 37. et quibus omnes citat CHIFLETIVS in *Lilio Francico, ueritate hiſtorica illuſtrato* paſſim et in *Ampulla Remenſi c.* 1. Confer. LYMNAEVS *lib.* I. *Not. Fr. c.* 10 et *ſumme Reuerendus* D. SPENERVS *Oper. Her. l.* I. *cap.* XXIV. §. XII. *pag.* 113. *part. ſpec.* HAEPING. *de iur. inſing. c.* VI. *P.* III. *Cl.* 1. §. 3 *pag.* 290. *Iac.* VALDESIVS *de Dignit. Hiſpan. c. XV. p.* 304. *ſq.* Qui omnes, quod liliata Francorum inſignia coeleſtia ſint, Chlodouaeo I. Regi Chriſtiano ab angelo oblata, anilibus monachorum ſequioris aeui fabulis, nec immerito, annumerant, quia fabellae huius originem diuinare, non difficile eſt. Cum enim lilia haec irides aquaticas eſſe, plurimi putent, quae ob caeruleum colorem coeleſtia audiunt, e coelo delapſa eſſe, plebei tandem crediderunt. Sed neque hi omnes ſibi conſtant, quin in diuerſas potius ſententias abeunt.

Origo liliorum an a bufonibus?

Maxime equidem pars ita ſentit. Gallos e primo regni exordio *bufones*, ranas rubras alii dicunt, pro teſſera habuiſſe: ſed uel Chlodouaeum regem, Chriſtianis initiatum ſacris, eos cum liliis pietatis ergo et quod S. Remigius ſic admoneret, permutaſſe. Vel mutationem pictorum inſcitiae deberi, qui ranis indiſtincte expreſſis poſterorum fefellerint oculos, ut illarum ſpecies pro liliis haberent, aſſumerentque. Sunt etiam, qui apes pro bufonibus, cum ueneneti ipſos animalis pudeat, ſubſtituunt, quarum ſpeciem, alis enim expanſis pictas eſſe aiunt, alii pro liliis aeſtimarint.

apibus?

Blaſius VIGENERIVS *in Not. ad lib.* I. *Caeſaris* a ſe editi, mutationem hanc ex galli gallinacei cerebro promere uult, in cuius una parte *bufones*, in altera *lilia* repraeſententur.

galli gallinacei cerebro?

Specialem quoque, ut aſſolet, FORCATVLVS ſententiam *lib.* IIX. *p.* 178 fouet, qui ex duobus tauri capitibus arae ſactae impoſitis, florumque iunctis faſciculo, haec enim inſignia habuiſſe primum Francos exiſtimat, ineptos pictores trifolium, mox lilia feciſſe, credit.

boum capitibus?

Quo tempore coeperint?

Erudite ceterum CHIFLETIVS *c.* IX. *lib. cit. p.* 59. probat, undecunque etiam lilia uenerint Francis, Ludouicum VII. tamen eadem primum pro regiis inſignibus adhibuiſſe. Vlterius FAVCHETVS progreditur, eruditiſſimus ſcriptor *in Tractat. de Inſignibus*, qui inſignia Francorum *lilia* uera non eſſe, ſed *irides aquaticas* flaui coloris, in ſolo cyaneo ſeu aqueo; quas e paluſtri Sicambria Franci in Galliam detulerint, exiſtimat.

Inſignia Francorum lilia non ſunt.

Ipſeque laudatus modo CHIFLETIVS, medicus et botanices inprimis gnarus, alio loco *Lum.* III. *Sal. ad Viadic. Hiſp. p.* 230. probat, quod nec candida nec rubicunda liliis reſpondeant Gallorum. Vt adeo frigida haec monachi argumentatio nouum denuo capiat detrimentum.

(*h*) Sed

Google

CAP. II. ſacroque codice ſic peſſime abuti, temerariis Gallis nihil noui, qui iisdem regum ſuorum inſignibus diuinitatem A ex quadrageſimo quinto pſalmo conciliare, eadem inconſiderantia ac impietate audent (*b*). CAP. II.

In 45. Pſ. de reg. Francor. agat?

(*b*) Sed impietate reliqua argumenta ultimum uincit. Omnem enim reuerentiam ac honorem, quem ſacris debent, tum demum penitus abiiciunt; cum iis *pſalmiſtam* uerbis: *Dilexiſti iuſtitiam et odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus oleo laetitiae prae conſortibus tuis*, reges pariter Gallorum intellexiſſe, ſanctiſſimamque eorum unctionem, prophetico ſpiritu praeuidiſſe et adumbraſſe inſolenter aſſerunt. Titulo cantus, qui eſt PRO LILIIS inſcriptus, ad *liliata* regum *inſignia* peſſime abuſi, quo de CHIFLETIVS uideatur *c.* XIX. *p.* 134 *de Lilio Francico.*

CAPVT III.

GALLIAE FOEMINEAE CONSVETVDINES.

CAP. III.

Nec leges nec conſuetudines Gallorum Edoardo in regni ſucceſſione obſtant.

SEd demus licet, feminarum in Galliis imperia rariora fuiſſe, oppreſſis perſaepe filiarum iuribus ui atque uiolentia agnatorum; cuiusmodi in Iohanna inprimis, regia filia, exemplum inuenitur (*i*): noſtro tamen haec fraudi eſſe Edoardo non poterant. Quippe B quem nihil horum, quae hactenus commemoraui, a regno cohibuit, ipſis denuo teſtibus Gallis (*l*). Cum maſculus eſſet ac heros plane incomparabilis (*m*). Hunc igitur ipſas Gallorum leges ad regni ſucceſſionem uocaſſe, commonſtratum dabo (*n*). Atque idem etiam antiquis- CAP. III.

Quare feminae in Galliae regno non ſuccedant?

(*i*) His igitur ſcopulis euitatis omnibus, quos de *Salica* lege, *conſuetudine* item ac ceteris afferre *ſingentis* ſolent: quare Iohanna et Blanca, regiae filiae, ad regnum admiſſae non ſint, cum proximae heredes fuerint, miraberis? Libere et ex ſiente Gallorum, ſed thraſonico more, *Ioh.* TILIVS, poſtquam fabuloſae *Salicae legis* autoritatem infregit, *l. c.* inquit: *Lex tamen haec*, qua foeminae a regno arcentur, *magno Gallorum animo nititur, dominatum muliebrem minime ferentium.* En ſolidum legis fundamentum, in heroica uirtute ſitum: hac enim uel excedere quandoque iuſtitiae limites licere, uulgus moraliſtarum ſentit. E meliori nempe luto ſe genitos eſſe Galli exiſtimant, ac alii ſunt populi. Anglos, Hiſpanos ac Suecos intelligit, qui, cum regnum hereditarium habeant, neque iure hoc priuandas feminas eſſe aequum cenſent. Sed gratias nos interim Tilio agimus, quod tam candide aperiat, quod ſui diſſimulant ciues. Interim non meliori iure Iohannam ac Blancam regno excidiſſe uerisſimum eſt. Ad Iohannam quod attinet, *Ludouici Hutini* filiam et, mortuo intra octiduum Iohanne fratre, proximam heredem: de illius excluſione ſic loquitur HALLIANVS *in Ludouic. X. Reg.* "At "quia cum tenella uirgine, ope et auxilio deſtituta, "PHILIPPVS Longus negotium habebat multos"que regni proceres muneribus, gratiis et pollici"tationibus ſibi deuinxerat; non multum labora"uit in aſſerendo ſibi ſceptro, de quo cum parte im"becilla controuerſiam habebat." idem etiam P. AEMYLIVS dicit *ſub h. Rege* et BELLEFORESTIVS *Tom.* I. *Lib.* IV. *c.* LIV. ut et DVPLEIX *in Phil. Longo. c.* IX. *ac* SANMART. fratres *l.* XIV. *c.* 11. ex quibus BVSSIERES *lib.* IX. *ſub h. Reg.* cauſas eruit, quibus diſſentientes maxime principes, *Carolum* VALESIVM, noſtri *Philippi Valeſii* parentem, quod ſumme notandum, *et* ODONEM Burgundiae ducem, qui regnum *Iohannae* deberi affirmabant, in ſuas traxerint partes. ODONI enim Burgundo *Iohannam* filiam ſuam natu maximam collocauit, aſſignato in dotem Burgundiae *comitatu*. *Valeſius* uero, poſtquam priuatum emolumentum aſſequutus eſſet, rem pariter tulit. Haec Buſſieres: Sed controuerſiam hanc mox noua excepit. Cum enim *Ludou. hic Longus* non multo poſt fatis concederet, *Iohannae* uxori ſuae, quod ea mortui regis natu maior filia eſſet, Franciae ſceptra idem *Odo* petiit, Burgundiae dux. Sed praeualuiſſe legem regni CHESNEVS *uult in Burgund. ducut. hiſtoria c.* XIV. quam accuratisſimam CHIFLETIVS dicit, *Vindic. Hiſp. c.* VII. *Ex* XIV. *p.* 62. Equidem ſi *ſub lege regni Cheſneus Salicam* intelligit, fabulis ſuperius conſutatis eam annumeramus: ſi uero ad recens poſt Ludouici Hutini mortem in filia factam de feminarum e regno excluſione deciſionem reſpicit, tunc rem in medio relinquimus, cum usque eo duo haec exempla ualuiſſe uideam, ut de *Blancae*, poſt mortem *Caroli pulchri* patris, in regnum ſucceſſione controuerſum amplius eſſe, non inueniam.

De Ludouici Hutini filia.

De Ludouici Longi filia.

De Caroli Pulchri filia.

Edoardo in Galliae regno Salica non obfuit lex, teſte Bodino.

(*l*) Veriſſime hic *Ioh.* BODINVS Gallus ſcribit, peſſimus gynaecocratiae iuratusque hoſtis. Qui tanto magis nobis prodeſt, quanto acrius alias pro Salica lege et feminarum e Galliae regno pugnat excluſione. Ita uero ipſe, poſtquam maſculae ex filia ſoboli Salicas non obſtare, nec earum ad gynaecocratiam referendum regimen eſſe, probauit *libr.* VI. *de republ. c. V. p.* 1159 inquit: "Qua ratione E"doardus III. rex Anglorum recta Salicae legis in"terpretatione Francorum imperium ad ſe pertine"re contendebat: quia, tametſi Iſabella, Caroli Bel"li ſorore, genitus eſſet, proximus tamen erat et qui"dem MASCVLVS." Optimum ſane hoc peſſimi alias hoſtis teſtimonium eſt, cui plura addere religio ſit, cum unum ſufficiat. Inprimis dum addit Bodinus, aſſumſiſſe hoc ſenatum Franciae, niſi agnatum Philippum Valeſium, qui eiusdem gentis ac nominis cum prioribus regibus fuerit, propiorem heredem putauiſſent. Sed putarunt, quis enim uno eum gradu Edoardo remotiorem fuiſſe, non uidet? Noſtro interim patrias nullas nec leges nec conſuetudines in ſucceſſione obſtitiſſe, probaſſe ex hoc loco ſufficit.

Edoardo a Gallis elogia tributa

(*m*) Edoardi ab Anglis ſcriptoribus ut iura non petii, ita petere ab illis nec laudes uolo. At cum hic et hoſtes inueniant, quod admirentur, quidni nos ipſi aſſentiamur. Qua enim ſucceſſu, qua fortitudine, conſtantia, moderatione etiam et pietate fuerit, bellaque geſſerit noſter, P. AEMYLIVS *ac* FROSSARDVS, prae reliquis teſtantur, qui eius aetatem propius attingunt. Neminem ſane Gallorum legi, qui in Edoardo uel minimum deſideret; ſed laudibus eum cumulandis uere certant. Quod magnum negotio noſtrum pondus addere, utique exiſtimo.

Leges Gallorum Edoardo ſucceſſionem tribuunt.

(*n*) Edoardus igitur Gallorum legibus contrarium non ſolum nihil aduerſumque petiit; dum ius ſibi in regnum uindicauit: quin potius illud exequi coepit, quod patriae eum leges docebant, iu- be-

CAP. III. tiquiſſimas perpetuasque in Franco-Gallia conſuetudines uoluiſſe, Merouei, Pipini, atque ipſius tandem Hugonis Capeti exempla, quorum nomina ueteres annales celebrant et recentiores in coelum usque extollunt, ſine fuco oſtendent (*o*). Quem ueritati hic facere homines, ad audendum proiecti, fruſtra conantur (*p*). *CAP. III.*

CAP. IV.

---

bebant ac impetabant. De lege Salica Bodinum aodiuimus, iam et TILIVM uideamus, qui idem ſtrenue alias pro Gallis pugnat. Locum ſupra citaui, ubi nunc ita inquit! "Ex lege Salica, deficientibus filiis, heredes erant filiae ueteris patrimonii. Ex mente noſtra deinde ita concludit: "Si quia ergo regnum ex ea uellet inſtituere, filiae deficientibus filiis ad regnum peruenirent." *κατ' ἄνθρωπον* diſputamus. Vos igitur, qui pro Salica ſtatis, aures atrigite ac aperite oculos. Haec enim *lex* illa *patriae* eſt, de qua AGATHIAS; Hoc modo *naſcuntur reges* ueſtri, ut placet TVRONENSI, ſicque tandem regnum hereditarium manet, ut uult *Bodinus ll.* ſupra *cc.* Veſtri omnes, ueſtrisque probati ſcriptores.

Conſuetudo in Galliae regno pro Edoardo pugnat. (*o*) Iam *conſuetudine* quid factum in Gallia ſit, uideamus reſtat, ne fruſtra eam Galli tanta cum uehementia, ſuperius oppoſuiſſe, uideantur. Cum uero illi uiolenta exempla afferant, in mediis rerumpublicarum turbis nata: benigniores nos erimus, talia oſtenſuri, quorum ipſi cineres uenerantur, atque a quibus gloriae eorum non infima pars, iura item originesque pendent. A Merouaco autem exordiamur, primae in Gallia ſtirpis, quam ab

Exempla Merouaei; ipſo Merouingicam appellant, autore. Cuius licet origo aliquantum obſcura ſit, quippe quem *filium* Clodionis AEMYLIVS *lib.* I. *p.* 7. ſed *nothum* BERTHAVLTVS dicit, *lib.* I. *cap.* 9. *pag.* 20. quo tamen fundamento, diuinare non poſſum: antiquos interim, probatiſſimaeque fidei ſcriptores his facile oppono. Atque eo magis AIMOINO aſſentior, qui Clodionis *affinem* uocat *lib* I. *cap.* VI. quo minus is TVRONENSI contradicit, qui *de ſtirpe Clodionis* fuiſſe exiſtimat, *lib.* II. *cap.* IX. nec HVNTINDONIENSI repugnat, qui pro *Clodionis cognato* habet *lib* VII. *Hiſt. Angl.* Accedit etiam, quod uetus apud *Cheſneum Tom.* I. *Scr. Fr. p.* 793. Francorum genealogia patrem regis exprimat, eiusdem nominis *Merouaeum*, ut probabile admodum ſit, Merouaeum affinitatis ratione, feminaeque reſpectu Clodioni regi ſucceſſiſſe.

Aegidii. De *Aegidio* rege nihil addo, quem eiecto Childerico, eo quod Francam uxorem haberet, ſuffectum eſſe, alii augurantur. Clarior de *Pipino* res eſt. Nam, cum ſuperſtites ex Merouingis ad Imperandum inidonei eſſent, atque ultimus tan-

Pipini. dem purpuram cum cucullo mutaret, PIPINVS ſucceſſit, quod ex antiqua Merouingorum ſtirpe eſſet et quidem feminina. Quod cum aduertiſſet DOMINICVS *in Aſſert. Gall. ad* IV. *Expl. Chifletio* ita reſpondet: "Si legis Salicae uerba attenderis, feminam quidem ex ſucceſſione penitus "remoueri, ſed deficiente prole maſcula non prohiberi, ut a feminarum cognatione orti ad ſucceſſionem uocentur. Per legem ſiquidem mulier capere hereditatem non poteſt: uerum eius "filii ac nepotes, paterno deficiente genere, incapaces non declarantur, cum impedimentum, "*quod ſumme notandum*, extet in ſexu, non in maribus ex eo genitis." Quid quaeſo clarius denuo ac melius pro Edoardo dici poſſet; cuius ius uiuis ita coloribus deſcribitur, ut tantum non

nomen eius ipſum exprimatur. Singulare adhuc illud exemplum eſt, quod in Hugone Capeto accidit.

Hugonis Capeti. Huic enim *Ludouicus V.* Rex regnum teſtamento aſſignauit, quod ille maternum genus a Carolo M. duceret, hac tamen lege, ut eius uiduam Blancam matrimonio ſibi iungeret. Quibus cauſis imperium ad eum eſt deuolutum, Arnulpho et Carolo patruo filiisque huius, Ludouico ac Carolo excluſis, qui maſcula a Carolingis ſtirpe deſcendebant. Cuiusmodi in hiſtoriis exempla plura patent. Id quod et CHIFLETIVS *in Vindiciis primum Hiſpanic. cap.* VI. *pag.* 49. deduxit, tum etiam VII. *Salico Lumine pag.* 253. rem, multis teſtimoniis allatis, illuſtriorem reddidit, contra *Gallicum Dominici Aſſertorem* ſtrenue decertando. Ex quibus nunc duo colligo. Primum eſt, quod nepotum ex regiis filiabus in Galliae regno ratio ſit habita et tum etiam habita, cum remotiores ex maſcula ſtirpe agnati ſupereſſent. Quod utrumque in Edoardi noſtri excluſione, contra aequitatem praetermiſſum neglectumque eſſe conſtat.

Fabrotti exceptio nihil ualet. (*p*) Sed noua hic latibula *Car. Annib.* FABROTTVS quaerit, qui, cum radiet ei lumen, ne noceat ſimul, laruam iniicit, *in Praefatione Baſilicorum ad Seguierium* ſcripta, ita inquiens: "Si "quid principes ſanxerint, ab ipſo ore iuſtitiae "prouenilſe credatur. Eiusmodi eſt LEX IMPERII, qua nihil iuſtius ſanctiusque dici queat, "praeſertim eo capite, quo feminae, quique ab "iis nati ſunt, in perpetuum a regni ſucceſſione arcentur. Et blandiuntur ſibi, qui magnis "animis contendunt, maſculis non extantibus, eos, qui per feminini ſexus perſonas cognatione "iunguntur, a regni Gallici ſucceſſione non remoueri, quod neque mens, neque uerba SALICAE "LEGIS, neque regni mores patiuntur. Legis "ſententiam circumuenit, qui ortos ex feminis "non eſſe repellendos cenſet. Nec eſt, cur moueantur quorundam regum exemplis. Rectius "enim dicent; regni proceres aequius cenſuiſſe, "ut ad regni ſucceſſionem nati ex feminis potius "admitterentur, quam exteri, non iure SVCCESSIONIS ſed ELECTIONIS, uti tunc "moris erat. Cognatio enim nullum ius eis tribuebat et tamen regni primoribus ſuadebat, "ut in eligendo rege potius eorum partes eſſe exiſtimarent, qui non omnino alieni eſſent." Triplici errore Fabrottus ducitur, primo enim Salicas de regia ſucceſſione agere exiſtimat, tum legem etiam feminarum filios excludere, credit, tertio tandem in Gallia olim electionem obtinuiſſe, uult; quod cum omne ſuperius confutauerim, ipſique ſcriptores id Galli confutent, non eſt, cur ea hic repetam. Interim, dum haec ſcribo, *Auten.* MATHARELLVS in manus uenit, quem in *Reſponſ.* ad *Franco Gall. pag.* 60. Hotomanni, de Salicae legis expoſitione, ſententiam infringere uideo. Sed cum nec ille noui quid afferat, haſtenus ei quoque dicta ſufficiant.

(*q*) Syl-

Digitized by Google

VOX POPVLI PRO GALLIA FOEMINEA.

Qui Edoardo adhaeſerint et qui Philippo?

QVid igitur mirum, plures Galliae procerum, in conuentu, de ſucceſſione in regnum, Syluanecti habito, Edoardo regi, tanquam legitimo, proximoque heredi adhaeſiſſe, qui tamen promiſſionibus partim corrupti, partim et comminationibus deterriti, nonnulli etiam poenis ſuppliciisque affecti propterea, de quo non ſubleſtae fidei ſcriptores teſtantur (q). Cum unum e contrario Robertum, Arteſiae Comitem, Valeſii inprimis cauſam egiſſe, conſtet. Idque eum feciſſe ideo, quod priuata exinde commoda ſperaret. Quibus cum eſſet elapſus, aliter ſenſit, erroremque non agnouit ſolum; ſed etiam, ut ius hoc ſuum, quod Anglo publice tribuerat, armis proſequeretur, Edoardum ſaepius admonuit, inſtigauitque. (r). Quid? quod poſt dictam quoque a proceribus ſententiam, nouo ſe regi ſubiicere plures detrectarent prouinciae, quae legitimo ſe heredi obſequium debere palam profitebantur (s). Quarum etiam precibus adductus eo erat Edoardus, ut inſignia Galliae titulumque aſſumeret (t).

Syluanectinus conuentus.

(q) Syluanectinum conuentum diutius duraſſe, ſupra dixi. Quod igitur in partes iuerant conſultantes, non fruſtra coniicio. Hoc enim et plura MEYERVS dicit *lib* XII. *Annal. Flandr. p.* 157. cuios uerba digna ſunt, ut hic legantur, ita uero ille: *Edoardus oppoſuit diuina BIBLIA legi Salicae* cum P. AEMYLIO hic loquitur, *qui lib.* VIII. *p.* 800. inquit; *contra* Anglus *cauſam ſuam etiam legibus armabat, uerbaque illa ex ſacris* NVMERIS *excitabat: Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hereditas,* pergit noſter: *ſed ſunt quidam in Gallia ultimis affecti ſuppliciis, quibus ea Edoardi non diſplicebant argumenta.* En integros iuris Anglorum teſtes! qui ſuo id ſanguine obſignarunt.

Suſpectus Valeſii defenſor, Robertus

(r) Pro Valeſio contra ab initio paucos admodum ſtetiſſe, unumque Robertum Arteſiae comitem fuiſſe, qui Anglis aduerſatus maxime ſit, ut thronum conſcenderet Philippus. Ita enim *Iohannes* BVSSIERES *lib. X. part.* II. *p.* 466. ait: *Ideo, de regno cum diſceptarent, Robertus contentionem omnem, ut Philippus promoueretur, intenderat, idque perfecerat.* Idem gloriatum eſſe Arteſium poſt, de Valeſio dicit: *ſe delecturum, quem erexerit, p.* 467. et BERTHAVLT *lib* III. *c.* XXXI *p* 335. ait: *Robertus Atrebatum comes palam profeſſus fuerat; ſe Valeſium, ita eum regem appellabat, extuliſſe, eundem bene deiecturum.* Confer etiam P. AEMYLIVM *lib.* IX. *p* 445. Vnde uero tam laborauerit pro Valeſii ſucceſſione? num iuſtitiae id amore fecerit, an priuati ſolum commodi cauſa, inquiſiuiſſe iuuabit. Poſterius uero quadruplici argumento conuincam. Primum enim cor et animo Valeſii Robertus fuit. Sic enim BVSSIER *lib.* X. *p.* 465. ait: *Roberto Arteſio cum Philippo, antequam is promoueretur in regnum, iucundiſſima uitae ac officiorum omnium ſocietas erat, una uoluntatis ac ſententiae am conſenſio; ex priuatis commodis, commune quoddam efficiebant.* Deinde etiam Philippi Valeſii ſororem in matrimonio habebat. Illud igitur uiri de amico teſtimonium ſuſpectum, hoc de conſanguineo corruptum plane erat. Nec me fallit opinio, cum Gallos aeque ac Anglos conſentientes habeam. Pergit enim BVSS. *l. c.* imo, ut agnationem ſanguinis uincirent arctius, affinitatem contraxerant, ſorore Philippi Arteſio in uxorem data. *Ideo de regno dum diſceptaretur,* ſtudi cauſam! *Robertus contentionem omnem, ut Philippus promoueretur, intenderat, idque perfecerat.* Addit fructum iniuſtae defenſionis: *imo aliquandiu regem inter et ſubditum eadem amoris ſignificatio perſeuerabat, cum Philippus, Arteſii cauſa, omnia caperet et potentiae, quandum ſat ambitioni foret, permitteret.* Paria VERGILIVS habet, *lib.* XIX. *Hiſt. Angl. p.* 470. ita ſcribens: *Robertus Philippi cum primus cauſam aduerſus Anglum, regnum Franciae repetentem, acriter defenderit, idque fecit, partim quod eius ſororem in matrimonio habebat, partim uero, quod confideret futurum, ut autoritate eius, tandem aliquando ſuum reciperet comitatum.* Et hoc tertium argumenti membrum eſt. *Nam ambiebat eum,* P. *Aemyl. lib* VIII *p* 1?8 inquit, *Robertus cum Mathilde amita controuerſiam habebat.* Ipſa enim tanquam filia ſenioris Roberti hereditabat comitatum, quem noſter, prae illa Robertus uolebat, ſenioris Roberti, licet ex maſcula ſtirpe, nepos. Philippi igitur cauſam ſi feliciter peregerit, fore, ut nec in ſuum iter pronuntiaretur, quae in ſimili de feminarum a feudis excluſione ageret, ſperauit. Sed cum aliter accidiſſet, rex enim illatum ei in comitatu commouit, tum demum, quo animo, qua intentione ac fine rem malam propugnauerit, prodidit luculenter. Peccati enim ueniam ab Anglo petita, quae iura in Galliam ſint, quamque infirmo talo Salicarum expoſitio ſtet, libere eſt profeſſus. Quo de citati autores ſatis ſuperque teſtantur.

propriam erroris confeſſionem.

Flandri Edoardum pro rege agnoſcunt.

(s) Flandriae regiones puto. De quibus FORCATVLVS *lib.* VII. *p.* 1083. ait: "Ceterum Flandri "erga Anglum propenſiores, Philippum Gallum "reperti regis nomine ſugillarunt, uelut fortuito, "non iudicio allectum." Eodem modo BVSSIERES *p.* 464. *lib. cit.* ſcribit: "Flandri Philippum re"pertum regem, per contumeliam nuncuparunt, "Gallumque pictum ſupra muros Caſſeli erexerant, "concinentes in ludibrium tunc regem repertum "in ſua munimenta ſubiturum, tum hic gallus caneret." Sic et VERGILIVS Salica lege exploſa *lib.* XIX. *p.* 464 pergit: "Illud idem ueriſſimum "eſſe teſtatur Flandrorum ſcomma in Valeſium "uulgi ſermone iactatum, quod ille fortuito, non "iure ad regnum perueniſſet. Atque ita recens "commentum fuiſſe uidetur, quo Edoardus regno "Franciae eſt fraudatus, quod quemadmodum ille "tam iure ſibi, quam optimo repetebat, ita nunc "Angliae reges non iniuria repetere, uidentur.

Horum precibus Galliae inſignia ac titulum aſſumit.

(t) Huius rei FROSSARDVS teſtis eſt *lib.* I *p* 23. *Hortabantur,* inquit, *Anglum Flandri, ut ipſe inſignia Galliae ſibi uſurparet, ſimul et titulum, quo facto liberos ſe poſſe fieri a iuramento praeſtito. Rex a multa conſultatione, ſic egit.* Idem et P. AEMYLIVS ſcribit *lib.* VIII. *p.* 452. *Iacobus,* qui praeerat tunc Flandris, *perſuaſit Edoardo, ut rex Angliae non modo, ſed et Franciae ſcriberet: uexillis, parmis, ſignis liliatis etiam uteretur. Sic Anglus, rex Franciae ab ſuis Flandriſque ſalutatur.* Sic et *Ioh.* TILIVS *Chron. ad an.* 1328. ac plures alii.

(u) Su-

CAPVT V.

IVRE BELLI FIRMATA GALLIA FOEMINEA.

Felices Edoardi in uindicanda Gallia ſucceſſus.

BEllo igitur armiſque exequi iura coepit Edoardus, cum pace iis frui non poſſet. Tantum autem hic cauſae iuſtitia potuit, ut, ſi aetherem Anglis militaſſe diceres, nihil affirmares, niſi quod publici aſſeruntGallorum ſcriptores (*u*). Et ſane id Creſſiaca ſatis pugna docet, ubi praeter omnium ſpem expectationemque centies mille Galli, a uiginti quatuor millibus Anglorum diſiecti ac fuſi tertiamque partem caeſi profligatique ſunt (*x*). Quam mox Pictauienſis excepit, Gallis aeque cruenta, quorum decem millia occiſa ſunt, rege iuxta ac filio minori natu innumeriſque aliis captis, qui tamen in manu uictoriam habere ſibi ante pugnam uiſi ſunt, quod militum eorum numerus Anglos ſexies ſuperaſſet (*y*). Qua demum clade accepta, quid iuſta cauſa poſſet, agnouerunt Galli, pacemque fecerunt, cuius eae conditiones fuere, ut Anglo potiſſimae Gallorum prouinciae, cum ſummo imperio reſtituerentur, Galliaeque regi, uix aliud, quam umbra maieſtatis maneret (*z*).

Vaticinia de Edoardo.

(*u*) Superſtitioni nihil do; uaticinia tamen MARLINI diuinaſſe, quod Angliae et Franciae regna in unum corpus coalitura ſint, BVSSIERES refert *lib.* X. *p.* 461. Quod tempus in Edoardo illuxit, ſed Gallicana hebetudo et infelicitas per ſalicam infatuata, obſtitit. MEYERO monente *lib.* XII. *p.* 157. *Chron. Fland.* De Roberto etiam Siciliae rege, inſigni aſtronomo et affine Valeſii FROSSARDVS *lib.* I. *p.* 22. et 25. refert, quod is Gallum ſerio a bello ad pacem cum Anglo faciendam admonuerit, cum aſtra Edoardo fauere, ruinam uero Gallis minari uidiſſet. Tandem in praelio ad Creſſiacum commiſſo pluuiali imbre impetitam aciem fuiſſe Gallorum conſtat, ex quo non minus detrimenti, quam ab ipſis Anglis coepere. Explodimus enim de tormentis ſententiam, longe poſt demum inuentis.

Pugna Creſſiaca.

(*x*) Vicerat nauali iam praelio Anglus, caeſis decem millibus Gallorum. Hac tamen uictoria moderate utebatur, cumque eam proſequi nunc poſſet, tantum ne innoxii ſanguinis perderet, utrius regnum ſit, ſingulari cum Valeſio certamine, receptiſſimo tum ueritatem explorandi medio, experiri uoluit. Hoc ſi diſpliceret, uel centenis ſe cum eo militibus pugnaturum promiſit, ut uel ſic tandem humano parceretur ſanguini. Epiſtolam, qua id Valeſio rex obtulit, apud LEIBNITIVM habes *Part.* I. *Tract.* LXXIX. *Codicis Iuris Gentium* nuper editi. Vtrumque cum detrectaſſet Gallus, ſororis ſuae interuentu, quae Veſtalis tunc uirgo erat, decem tamen menſium ei inducias conceſſit. Sed irritauit noſtrum denuo Philippus, quod qui in iuſtam Edoardi cauſam inclinaſſent, ſuppliciis afficeret, regno eiectis aliis. Inſtauratur igitur ubique bellum, cumque ad Creſſiacum committendum praelium eſſet, Valeſius, centum mille in armis habens, nimia praefidentia arrogans hoſtis ſui contemptor erat: ſed Edoardi, qui ſacris factis a pietate exordium ſumſit, iuſta nihilominus cauſa triumphauit. De quo P. AEMYLIVS, FROSSARDVS, VILLANIVS, Pap. MASSONIVS, GAGVINVS, TILIVS SERREVS, BVSSIERIVS ceterique Franc. Annal. conditores pluribus teſtantur.

Praelium Pictauienſe.

(*y*) Iohannis filii, patri Valeſio ſuffecti, haec calamitas fuit, ab Edoardo pariter filio illata. Ad ſummas enim is anguſtias, cum octies mille ſuis, quos unice ſecum habebat, a quinquaginta millibus Gallorum redactus eſſe uidebatur, qui in eas iam conditiones uenerat, ut ſeptennio ab armis in Francia abſtineret, captiuos redderet ac urbes reſtitueret: nihil tamen horum audiente Gallo. Qui omnia ad uictoriam, pompam, ac faſtum in caſtris componebat, quatuor inſuper filiis ad exercitum uocatis, quo et hi uictoriae huius participes fierent. At nec bona tum cauſa ſuccubuit, ſed uicit ac triumphauit. Edoardus enim, palma obtenta, opimas praedas inter ipſum cum filio Iohannem regem coepit, ac ſecum in Angliam transportauit. Quae uictoria decem annis poſt Creſſiacam accidit, uel propterea illuſtrior, quod alterum Anglis regem in cuſtodiam traderet, qua Scotiae iam caput detinebant Dauidem.

Pacis inter Anglum et Gallum conditiones.

(*z*) Noluit prolapſum hoſtem obruere, Edoardus, ſed ei in biennium inducias conceſſit. Interea de pace cum captiuo agebatur rege, quam cum approbare Carolus, Iohannis filius, Franciae Delphinus nollet, ad arma denuo uentum eſt. Sed poenitebat mox facti Delphinum, cumque ad componendas lites non difficilis etiam Edoardus eſſet, die dicto, qui octauus menſis Maii erat anni CIↃ CCCLX. locoque *Britiniaco*, pago Carnutibus haud procul, de pacis conditionibus intra octiduum ita conuentum eſt. Vt Anglus rex et illius deinceps heredes atque ſucceſſores tenerent comitatus, urbes, arces, munitiones, dominia, inſulas, reditus atque prouentus et libere quidem, nec opus haberent, regem Gallum aut illius ſucceſſores, ut ſuperiores, in iis agnoſcere. Quales autem ſunt: "Gaſcogne, "Guyenne, Poictu, Bellenille, Xaintonge, Agenois, "Perigort, Limoſin, Caurſin, Tarbes, Bigorre, Gaure, Angoulesme, Rouergue Monſtreul, Ponthieu, "Calais, Merck, *et quae ſequuntur* in Inſtr. *huius* "pacis, a LEIBNITIO edito, in Codic. Iur Gent. "Tract. XCV. p 209." Quod ſummatim etiam alii recitant FROSSARDVS *lib.* I. ad hunc annum, P. AEMYLIVS *lib.* IX. *p.* 476. Fruſtra uero VERGILIVS *lib.* XIX. *p.* 492. dubitat, an ceteris in Galliam iuribus ceſſerit Anglus, id enim acta publica *Leibnitii* expreſſe docent, licet fraudi eſſe Anglis hoc ipſum non poſſit, cum Galli mox fidem frangendo, pacis uiolauerint conuentiones.

CAPVT VI.

GALLIA FOEMINEA IVRE PACTITIO.

Gallia Anglo erepta ac reſtituta.

SEd fracta mox fide Carolus, ſequens rex, prouincias, Anglis pace iſta conceſſas, partim rebelles faciendo, partim ui expugnando, ad ſe rapuit, collaudantibus id paſſim Gallis et ceu miram in rege ſuo ſolertiam ſuſpicientibus

CAP. VI. tibus (*aa*). Sua tamen denuo ſibi iuſtitia uindicauit, ſub altero, eiusdem nominis ſexto, rege. Qui, reiecto ob nefanda ſcelera Delphino, Henricum quintum Angliae regem, communi procerum conſenſu ac feſtiuo populi applauſu, regni Galliae ſocium ac heredem inſtituit, ueterique iuri nouum addidit, filia ei in matrimonium locata (*bb*).

In Carolo V. perfidia, contra Anglos commiſſa, laudatur.

(*aa*) Suo iam olim tempore mores Gallorum ad uiuum *Fl.* VOPISCVS expreſſit, dum ſub *Proculo* p. 407. *Hiſt. Aug.* ait: *Francis familiare eſt, ridendo fidem frangere.* Eandem quoque hic laudem meritus Carolus V. eſt Galliarum rex. Vix enim conditiones cum Anglis Britiniaci iniuerat iurandoque confirmauerat; dum occaſione, premendi eosdem, oblata, quos Scoticis bellis implicitos, iouenis Richardi II. regimine parum firmo ſubeſſe ſciebat, conceſſas prouincias inuadit nec prius a rapinis deſtitit, quam rebelles contra Anglum urbes ſui iuris ac poteſtatis feciſſet. Quae bella FROSSARDVS, AEMYLIVS, VERGILIVS aliique prolixe deſcribunt. Hoc miror, turpiſſimam foederis rupturam, ceu miram in Carolo ſuo ſolertiam Gallos extollere. Quorum interpres eſſe BVSSIERES poterit, *lib. X. p.* 502. ita inquiens: "In Britiniaca pace Delphini obſeruanda ſo-"lertia eſt, qui in inſtrumentum foederis aſperſit "ſcrupulos uocumque formulas; unde poſtea com-"modiori fortuna reſilirent Franci a foedere, ILLI-"BATA FIDE, ſed qua? noli quaerere! Ieſuita "eſt, fidem aequiuocam intelligit, homo aequiuo-"cus, idemque ac non homo.

Gallia Anglis reſtituitur.

(*bb*) Sua Anglis iura diuina iuſtitia, aequitatis amantiſſima, denuo reſtituit. Bellis enim, quod quintus rapuerat, ſub ſexto Carolo recuperare laborabant Angli. Qua ſucceſſuum felicitate Galli priſtinarum calamitatum admoniti, quas olim tulerint, cum legitimis Galliae heredibus obſtitiſſent, iuſtitiae tandem locum reliquerunt. Erat tunc Carolus, ſextus eius nominis rex, qui reiecto Delphino, nefandorum ſcelerum et patricidiorum reo, CVM NOBILIVM AC PROCERVM CONSENSV, publicoque populi adplauſu, Henricum V. Angliae regem ſocium regni ita conſtituit, ut Galliae poſt eum ſine ulteriori deliberatione rex eſſet, unoque duo regna capite, legibus tamen ac iuribus unicuique ſuis integre permanentibus, in poſterum regerentur. Id quod ACTA PVBL. apud LEIBNITIVM docent, Tr. CXXXII. CXXXIII. et CXXXIV. digna ſane, ut hic legantur et ſcriptores confirmant AEMYLIVS, WALSINGHAM, VERGILIVS, BVSSIERIVS, aliique.

CAPVT VII.

GALLIA FOEMINEA PER SACRAM INAVGVRATIONEM.

CAP. VII. *Henr. VI. Angliae R. in regem Galliae ungitur.*

IDem ius in Henrico VI. renouatum confirmatumque, regio iuuene ClƆ CCCC XXLII. in Galliae Regem uncto (*cc*). Nihil itaque regni ſpoliatio iuribus Anglorum officit (*dd*). Quod enim iniuria alienatum, eius autoritas aeterna eſt.

Angli Galliae regnum poſſident.

(*cc*) Fatis in Gallia Henricus quintus conceſſerat, Angliae ac Franciae rex, Henrico filio relicto octo tunc menſium infante. Galliam tamen ex ultima defuncti regis uoluntate Betfortius frater adminiſtrabat, ac regio infanti cuſtodiebat, quod Acta Publ. apud LEIBNITIVM Tract. CXXXV. p. 337. denuo confirmant. Regnum uero cum Delphinus turbaret, a rege ac proceribus damnatus: uiſum eſt Galliarum principibus, ipſique Betfortio tutori, ut Henricus, annis circiter duodecim natus, Pariſios ueniret, ſeque ungi, ſacrari ac coronari in Francorum regem faceret. Quod etiam omni dignitate, publico parlamenti conſenſu rite peractum eſſe, e citatis ſaepe ſcriptoribus conſtat.

Angli Galliae regno ſpoliantur.

(*dd*) Miſera hucusque Delphini eiecti conditio et ſors erat, tantas ad anguſtias redacti, ut per contumeliam Roy de Bourges diceretur, cum urbs fere haec ſola eſſet, quae ei adhaereret. De aliis enim, qui illum priuati commodi cauſa, regem ooluere; ſic BVSSIERES *lib. XII. p.* 581. inquit: "Adhaerentes "Carolo proceres, priuati commodi cauſa, ut ſua "quisque in regione regnaret, regem infirmum, "quam potentem maluerunt." Imo poſtquam Anglos una alteraque uice triumphaſſe de hoſtibus, ſcripſiſſet; tandem pergit: "Ea clade in ſummas an-"guſtias Carolus adductus, iam per ludibrium rex "Bitorigum dictus, eratque tanta pecuniae difficul-"tas, ut palam cibum capere non auſus, ne innote-"ſceret paupertas, foribus clauſis pranderet, ſemel-"que eſt deprehenſus prandere, appoſita dontaxat "cauda ueruecina, pulliſque geminis, eo luxu regio "decidente depreſſoque ueſtigio." Sed Gallis tan-"dem parum fuit tenellam Henrici aetatem ſpernere, fidemque ei datam, cum occaſio nunc eſſet, denuo frangere. Puellae Aurelionenſis ſiue bonis ſiue ueneficis artibus, non iudico, adiuti. Ad quod tamen exortae in Anglos in Gallia aemulationes non parum fecere. Qua ratione legitimis Francia regibus erepta, rapina CAROLI VII. fuit; toties ante a Galliae proceribus eierati.

DEt igitur, quod omni uoto expetimus, ſummum praepotensque NVMEN, ut Auguſtiſſimus Monarcha WILHELMVS, orbis Ocellus, ac uniuerſae prope Europae ſtator potentiſſimus ac felicitatis humanae arbiter, quod in Magnae Britanniae Hyberniaeque regnis, praeter communem mortalium ſpem omnes humanae magnitudinis limites ſupergreſſus, diuinoque auxilio et ope adiutus, praeſtitit; pari tandem ſucceſſu parique felicitate Gallias ſibi uindicet, eodem iure illi deuinctas. Plaudent tam arduo operi boni aequique omnes, pelagus domino, quem in Magno WILHELMO agnoſcit, uias ac portas aperiet: ut, quae iura ab EDOARDO TERTIO pendent, TERTIVS tandem uindicet WILHELMVS.

OPVSCVLVM X.

HISTORIA SINE PARENTE.

DE

CAVSIS FABVLARVM CIRCA GENTIVM ORIGINES.

menſe Iulio 1693.

PROOEMIVM.

Operam plerique perdunt, qui eam in gentium origines inſumunt. Ipſa enim hic ratio delirat, curioſa nimis, neque ingenium aliquid, aut iudicium ualet; niſi teſtibus rerum idoneis inſtructum firmatumque. Hi uero cum deficiant; ipſa hiſtoriarum initia deficiunt, nulla hominum induſtria reſarcienda. Mittimus igitur deſperatum laborem: cautius ac circumſpectius facturi: ſi cauſas rationesque inſuperabilis huius difficultatis, non ingenio noſtro fingamus; ſed ex ueris eruamus hiſtoriarum monumentis.

CAPVT I.

DE

IGNORANTIA ADAMI ET PRIMI AEVI.

Ac in principio quidem antiquam ac ſimplicem uitae humanae rationem, quae ultima illa primorum hominum aetate obtinuit, hiſtoriis condendis nec ſuffeciſſe, nec ſufficere potuiſſe, ille demum ſentiet; qui huius artis momenta expendit et cogitat ſimul, quam alieni tunc ab omni literarum et humanitatis genere fuerint mortales. Equidem non eo impudentiae progredior, ut Lucretius (*a*), Siculus (*b*), Vitruuius (*c*), Ho-

Homines primi muti ac feri.

(*a*) *Lib. V. de rer. nat. p.* 134. LVCRETIVS ita de primis canit hominibus:

Vulgiuagi uitam tractabant more ferarum,
Glandiferas inter curabant corpora quercus,
Et nemora atque cauos montes, ſiluasque colebant,
At uarios linguae ſonitus natura ſubegit
Mittere, et utilitas expreſſit nomina rerum.
Non alia longe ratione, atque ipſa uidetur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguae,
Cum facit, ut digito, quae ſint praeſentia monſtrent.
Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus et inde homines didiciſſe uocabula prima
Deſipere eſt.

An Adamus nomina impoſuerit animantibus?

Pentateuchi inprimis mihi autorem corrigere uelle poeta uidetur. MOSES enim omni animantium generi nomina ſua Adamum impoſuiſſe *c. II. Geneſ. u.* 20. dicere uidetur. Conſentiunt IOSEPH. *lib. I. Antiq.* et EVSEBIVS *lib. I.* de *praep. euang.* Sed quid, ſi IVNIVS probauerit; nomina imponere apud Hebraeos nihil aliud eſſe, quam datam rem ſibi aſſerere, parentum inſtar, qui tum demum filios pro ſuis habuerint olim, cum nomina iis impoſuiſſent. uid. eius *praelectiones in geneſin c.* 2. *p.* 120. *ſq.*

Idem.

(*b*) In eandem ſententiam DIODORVS SICVLVS *l. I. Biblioth. p.* 8. concedit, ita aiens: *Homines uero primitus natos uitam inconditam et beluinam egiſſe, memorant. Cumque a feris infeſtarentur; mutuo ſibi opitulari edocti et metu ad ſocietatem adacti paulatim cognatas inter ſe formas agnouerunt. Voce autem adhuc confuſa et nihil ſignificante; pedetentim uerba articulate pronuntiando et ſignis unamquamque rem ſubiectam notando, elocutionem tandem rerum omnium ſibi notam fecerunt. Sed cum per totum orbem eiusmodi coetus coirent et quique, ut ſors dabat, uerba connecterent, non eadem omnes loquela utebantur. Ideoque uariae omnisque generis linguarum formae extiterunt et primae illae congregationes uniuerſis originem rationibus praebuerunt.*

Idem.

(*c*) Debet VITRVVIVS omnia ſua Lucretio poetae, quem ſequitur hic; uerba eius *lib. II. c.* 1 *p.* 39. extant et ſatis quidem lepida ſunt: *Homines uetere more, ut ferae in ſyluis et ſpeluncis et nemoribus naſcebantur, ciboque agreſti neſcendo uitam exigebant. Interea quodam in loco ab tempeſtatibus et uentis, denſae crebritatibus arbores agitatae, et inter ſe terentes ramos, ignem excitauerunt: et eo flamma uehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, ſunt fugati. Poſtea re quieta propius accedentes, cum animaduertiſſent commoditatem eſſe magnam corporibus ad ignis teporem ligna adicientes et e-*

um

CAP. I.

Horatius (*d*) aliique fecerunt. Hi enim primos homines, ſurdos plane ac mutos, ferarum more, in ſyluis ac cauernis locisque inacceſsis aliis delituisſe ſcribunt; orationem uero longam demum inter illos conſuetudinem effeciſſe, qua tandem coniuncti inter ſe ſociatique ſint. Quos inertiae ſuae, niſi ſacrae literae condemnarent, ego condemnare non auſim. Satis enim ponderis Lucretii habet argumentum, quo ſermonem nemini naturalem eſſe contendit, cum et hodie eum infantes uſui debeant et ſemper debuerint ante (*e*). Sed, Deo magiſtro, orationem Adamum ab initio didiciſſe, filiosque docuiſſe, cum ſacro codice utique ſtatuendum eſt. Nihilo ſecius tamen illos ridere ſoleo, qui aurea hic ſecula fingunt (*f*) et neſcio quam primis hominibus ſapientiam et artes ſcripturasque tribuunt (*g*), aut literarum apices in faucibus noſtris depictas cum Helmontio quaerunt (*h*), aut caelatas in coelo ſtellarum ſcilicet ſitu

---

um conſeruantes, alios adducebant et nutu monſtrantes oſtendebant, quas haberent ex eo utilitates. In ea hominum congreſſu cum profundebantur aliter ſpiritu uoces, quotidiana conſuetudine uocabula, ut obtigerant, conſtituerunt: deinde ſignificando res ſaepius in uſu, ex euentu fari fortuito coeperunt, et ita ſermones inter ſe procreauerunt. Cum uero homines haberent a natura primum, ut erecti ambularent, manibus item et articulis, quum uellent, rem faciliter tractarent: coeperunt in eo coetu alii de fronde facere tecta, alii ſpeluncas fodere ſub montibus, nonnulli hirundinum nidos imitantes, de luto et uirgultis facere loca, quae ſubierunt, donec in dies meliora genera caſarum efficiebant.

Idem.

(*d*) Poetis hunc errorem facilius condonamus et HORATIO eo magis, quo ia ſibi maiorem ſumpſit fingendi et durius loquendi licentiam. Sed rem apertiſſime *lib. I. Serm. ſat. III. p.* 166. exprimit:

Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem, atque cubilia
propter
Vnguibus et pugnis, dein' fuſtibus atque ita porro
Pugnabant armis, quae poſt fabricauerat uſus.
Donec uerba quibus uoces ſenſusque notarent,
Nominaque inuenire, dehinc abſiſtere bello;
Oppida coeperunt munire et ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.

Quare primi homines neſcierint loqui?

(*e*) Cum illis LVCRETII, quae ab initio citauimus, ſequentia *lib. V p.* 137. iungi poſſunt. Quibus illos ridet, qui linguae uſum primum hominem natura habuiſſe, unum etiam illum filios filiasque docuiſſe credunt, rei ingruentiam ita ſibi demonſtrare uidetur.

Nam ſibi (homo primus) *poſſet cuncta notare,*
Vocibus et uarios ſonitus emittere linguae.
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur?
Praeterea ſi non alii quoque uocibus uſi,
Vnde data eſt huic prima poteſtas,
Quid uellet, facere, ut ſcirent animoque uiderent?
Cogere item plures,
Non poterat rerum ut perdiſcere nomina uellent.
Nec ratione docere ullo ſuadereque ſurdis,
Quid ſit opus facto.

Aurea ſecula.

(*f*) Omni uitio ac labe primos homines caruiſſe, quorum aetatem auream propterea dicunt, hoc eſt feliciſſimam, profani paſſim aſſerunt ſcriptores. Omnium interpres eſſe OVIDIVS poterit, *lib. I. metam.* ubi horum temporum felicitatem copioſe deſcribit. Quem et IVSTINVS *lib.* I. ſequitur et ANNIVS VITERBIENSIS integrum librum de *Aureo ſeculo* ſcriptum ſub FABRI PICTORIS nomine reliquit, qui inuenire eſt p. 150 *Pſeudo Beroſi Vitembergae* 1612. editi, inter cetera Aonii huius figmenta.

An Adam artium gnarus fuerit?

(*g*) Quod Adam diuturnis et perpetuis rerum conditarum obſeruationibus multum debuerit, facile largior. Sed aliter illi iudicant, qui eum rerum diuinarum humanarumque peritiſſimum, etiam poſt lapſum fuiſſe, palmam, ſi nunc uiueret, illis quoque praerepturum, qui multum ſe hodie in iis ſtudiis profeciſſe putent, mira quadam animi leuitate exiſtimant. Verius ego ac certius ita colligo: *Quicquid nulli mortalium natura contigit, illud natura nec Adamo contigit poſt lapſum: meliores uero artes homini natura nulli contingunt, ſed uſu acquiruntur; Ergo nec contigerunt Adamo natura.* Nam imago diuina non in ſanctitate et rectitudine tantum; uerum etiam in ſapientia ac ἐπιγνώσει iuxta APOSTOLVM *Col. III. u.* 10. et orthodoxos omnes conſtitit. Quam uero cum prorſus atque omnino, *totaliter* theologi dicunt, admiſerit peccato admiſſo Adam, ſapientiam quoque perdidit, quae proueniebat ex illa; adeoque intellectus mirum quantum obſuſcatus et craſſiſſimis tenebris inuolutus eſt. Nec ultra ſapere Adamus potuit miſerum poſt lapſum, quam hodie nullis artibus edoctus, nullo uſu exercitatus homo. Et quae enim iuſtitia diuina fuiſſet: ſi formaliter peccanti, ut cum ſcholis loquar, plus de ruderibus imaginis diuinae, quam poſteris eius reliquiſſet, qui per imputationem ſaltem et peccato alieno peccarunt. Addo denique, ſi Adamus artium notitiam habuit, aut imagini diuinae, aut ſuae debuit; ſi illud, amiſiſſe eam poſt lapſum diximus: hoc uero ſi eſt, etiam in poſteris, quos ſecundum ſuam imaginem procreauit, manere notitia illa debuit, quod tamen, quin factum ſit, experientia docemur. Tandem ipſe Moſes quarundam artium initia docet, quae poſt Adamum coepere. Errant igitur, qui ſubtiliſſimas ab eo controuerſias in ſacris perunt, ſummae aequitatis iudicem in iure faciunt, Aeſculapios et Galenos in lumbis eius quaerunt et omnium tandem artium initia, quo auguſtiora fiant, ad illum referunt. Simplicitatis enim ſuae ſpecimina ubique edidit poſt lapſum imprudens Adam. Nam admiſſae culpae rationem in Deum iudicem reiecit, mira proteruia. Neque etiam in homicidam filium animaduertiſſe, ut par erat, legimus; negligenter potius filios educaſſe, nec paterna auctoritate ſua, ut patriarchae fecerunt poſt, in obſequio familiam ſuam et partibus continuiſſe, conſecutione prona ac facili conficitur. Sed in haec alii inquirant; nobis HELMONTIVS in libro citando penitus diſplicet, qui ſcriptoriam artem in ore Adami ac lingua quaerit hominique naturalem ſemper fuiſſe contendit, de aliis inferius dicemus *lit. m.*

Helmontii Alphabetum naturale.

(*h*) *Alphabeti* is *uere naturalis Hebraici* autor eſt, quod *Sultzbaci* 1657. in minima forma prodiit. Riſum hic ne Anaxagoras quidem cohiberet, quem tamen nunquam riſiſſe *Aelianus lib.* VI. ſcribit; ſi deliria nempe audiret, quibus is auctor abundat. Quae tamen, ceu nouum acui ſui inuentum, obtrudere ac perſuadere eruditis arrogantes ac confidente exiſtimat. Ipſe enim in fronte libri, ante ſpeculum ei oppoſitum, quod eius faciem repraeſentat, depictus ſedet, circulum manu tenens. Hunc dilatato impudenter ori applicat, linguaeque flexus ac reflexus in pronunciandis literis Hebraicis obſeruat, earumque tandem cum lingua humanae moribus exactam ſimilitudinem eſſe τὸν ἐπὶ πᾶσι defendit. Sed elogio acquieſcimus nos, quo libellum hunc

CAP. I. rint ab initio mortales: qui ſcribere A ris ad poſteritatem transmittere potuerunt? *CAP. I.*

tandem hiſtorias resque geſtas literas ad poſteritatem transmittere potuerunt?

muſica. gnus numerus ignorat. Craſſi tandem cerebri foetus et Thebano dignum iogenio tertium argumentum eſt; quod tamen *maximum* KLEPPERBEINIVS uocat *Diſſ.* § XXI. egregio, quo iudicii acumine ipſe polleat, teſtimonio. Ita enim coofidenter ſcribit: "Si Iubal muſicam excoluit, utique rationem componendi melodias poſteros docuit, et audacius: Veniant iam muſici et exponant, id ſine artis ſcriptoriae beneficio fieri non potuiſſe.

Veterum quae fuerit? Neſcit homo, quae muſica ueterum fuerit. Sane Iubalem *ut re mi fa ſo la*, aut priores ſex in alphabeto literas ceciniſſe, quis tandem ſapiens dicet? Nec tabulis notulas adſcripſit, aut baculu pauſas ac quietem indicauit: ſed ſub arboribus in ceſpite modulabatur, tibiasque ac fiſtulas inflabat, non aliter, quam hodie paſtores et agricolae lyram ac calamum ſcite tractant mouentque et in caſtris tibicines ſuauitate plerumque illos uincunt, qui artifices in urbibus audiunt, quae omnia tamen exercitio ac uſui debent, literarum plerumque expertes. Verum quid opus eſt eruditioribus haec exponere? qui negant, cerebrum in VITRVVIO, AVGVSTINO, BOETHIO, MACROBIO, CENSORINO, CASSIODORO, ZALMA, MERSENNO, *Ioh* BAPTISTA, SCALIGERO, VOSSIO, KIRCHERO, MAIBOMIOque purgent, ueteris muſicae auctoribus. Itaque cum nihil plane ſuperſit, quod opponi nobis ab iſtis poſſit hominibus: nil etiam cauſae ſupereſſe exiſtimo, quare illis temere credamus.

Contrarium patet, Tacet Moſes de his; ſed dum tacet, pro nobis et noſtra loquitur ſententia. *quia Moſes ſilet.* Quam frequentiſſimam enim librorum epiſtolarumque a regibus, prophetis, ac ſacerdotibus ſcriptarum mentionem in ſacro codice fieri, quis neſcit? *De libris Proph.* Nunc quam ob caoſam nullum ante ſe ſcriptorem Moſes citet, ſi Adami, Sethi, Enochi, Noachi, Abrahami aut alius patriarchae codices habuit, hi mibi reſpondeant uelim, qui contrarie ſentiunt. Num ſancta haec nomina temere eum tacuiſſe dicamus? aut res utilitate forte caruit in tanta Moſis primorum ſeculorum breuitate? *De literis pacificentium.* Et cur denique in bellis, praeliis ac certaminibus pactisque publicis et priuatis literas non laudauit, ut ſacri hiſturiarum ſcriptores alii fecerunt poſt? *Quia poſt Moſen S. S. citat.* Alio enim flamine non ſcripſit, quam librorum de regibus et chronicorum ſcripſere autores, idem ſane utrisque ſcopos, eadem materia ſcribendi fuit, quae in hiſtoriis uerſabatur: eandem itaque et muneris rationem in ſcribendo tenuiſſe, quis in dubium oocabit? Hanc igitur ob cauſam hos prophetarum ac patriarcharum libros nec extitiſſe unquam, multo minus uero Moſi uiſus eſſe, penitus exiſtimo; non neſcius, quam res infima alias ſit, a ſilentio autorum petere argumenta.

Quia magis necessaria neſciuere. Accedit, quod ne ferri quidem uſum ſciuerit Adamus, quo tamen an carere etiam homines in ſocietate potuerint, non leuis inter phyſicos quaeſtio eſt? Cum igitur illa neſciuerit, quae ſumme neceſſaria erant, qui eum literas tandem ſciuiſſe dicamus, quas hodienum gentes nullo cum ſocietatis diſpendio ignorant. *Quia alii demum inuenerunt.* Imo ſi ante gentium quidem diſpertionem ſcribere ſciuerunt homines: quo infortunio tandem inſignem banc artem et, ot aduerſarii aiunt, *ſumme neceſſariam* amiſiſſe eos dicamus? Sero enim literas Graecos accepiſſe, ſupra diximus; et multis ſeculis ſerius Romanos didiciſſe, longoque tempore poſt Germanos ac Europaeos reliquos ex ueteri hiſtoria conſtat. *Hieroglyphica.* De *hieroglyphicis* aut aliis, quae memoriam adiuoant, non loquor: haec enim a cuiusuis priuato arbitrio pendent. Ipſe profecto cauponem, literarum penitus expertem uidi; qui, ne debitorum nomina amitteret, ſingulis perſonis ſingulos characteres tribuit, rotario rotam, plauſtrario plauſtrum, ſartori forficem, aliis alia. Res ita apud eum in conſuetudinem abierat; ut ne ſemel quidem fefelliſſe ſigna, ipſe teſtaretur. *Cum literis latuit hiſtoria.* Sed baec ludicra ſont: noſtra en tantum pertinent, ut cauſas rationesqoe intelligamus, neglectae per tot ſecula biſtoriae et fabulârum, quibus origines eius, cum certiora deficiant, obſcurantur, de quo LVCRETIVS *lib. V. u. ult* apposite canit:

Carminibus cum res geſtas coepere poetae
Tradere; nec multo prius ſunt elementa reperta,
Propterea quid ſit prius actum, reſpicere aetas
Noſtra nequit, niſi qua ratio ueſtigia monſtrat.

CAPVT II.

FABVLARVM ORIGO.

CAP. II. IGitur per tot ſeculorum aetates, tot B temporum ac annorum ſpatia, qua ratione geſta respublica et gubernatus orbis ſit, notatum non eſt. Quae uero fama et auditione a patribus et ſenioribus aliis acceperant poſteri, eadem et ſuis ſermone filiis tradebant, hique rurſus docebant ore alios: atque uulgi ſic fama et multitudinis teſtimonio fides nitebatur hiſtoriae. Manſit tamen rerum memoria primis temporibus; C cum patres, in tanta plurimorum ſeculorum aetate, oculati plerorumque teſtes eſſent et uiuae inſtar bibliothecae; at uero poſt demum ſenſa difficultas eſt, ubi arctioribus non ſolum uita humana finibus terminâbatur: ſed etiam rerum in dies ordo creſcebat et in immenſum hiſtoria augebatur, cui moli unius tandem hominis non ſuffecit memoria. Tum ergo lacunis et defectibus laborare coepit hiſtoria. Diſſenſiones etiam *CAP. II.* ac uarietates inde ortae ſunt: quod narrationes ſuo non omnes iudicio asſequerentur; plures memoria illas magnam partem amitterent, aliis negotiis diſtricti; alii contra in locum earum figmenta ſubſtituerent et bona malis, uera falſis miſcerent, atque omnem ita perderent ueritatem. Quare fieri aliter non potuit, quam ut res alii ſic, alii ſecius, nec iidem ſemper uno modo narrarent: donec dubiae penitus fidei omnes factae narrationes peritioribus ſunt, ipſisque fabulis cauſam dederunt. Has uero eo ſecurius ac confidentius poſteritas finxit; cum certiora deeſſe uideret, quae conuincere falſitatis et in ruborem eos dare poſſent. Et, quo ſpecies tandem maior figmentis eſſet, ſcripta ſupponebant, adulterinis patrum antiquiſſimorum nominibus ueſtita, qua ta-

CAP. II. aliis (*r*) non leuis etiam inter eruditos A ſuſpicio. Quibus, ceu firmo fundamento, ſuam ſuperſtruxerunt operam alii. Nobis uero omnia fabuloſa haec ſunt, id quod in margine liberius profitemur. *CAP. II.*

orum ſceleribus et poenis, 3. de eorum captiuitate, 4. de Meſſia ab Ebraeis occidendo, 5. de diſperſione eorum, 6. de iudicio Chriſti extremo, 7. de geminis terrae cladibus. Rei etiam alii aſſentiuntur. *PANTHEVS Venetus* enim libro peculiare alphebetum tribuit, quod defendit DVRETVS *de lingu. uniuerſ.* cuius typum etiam *BANGIVS* exhibet *Coel. Orient. exercit. II. p.* 104. uid. *WASMVTH. Vindic. Part. I. Sect. II. th. I. p.* 80. Audaciores illi ſunt, qui libri huius lineas numerant, et 4052. fuiſſe praeciſe determinant, *SIXTO Senenſ.* teſte *Tom.* I. *Bibl. lib.* 2. Imo putant alii, *Noacha* uolumen per manus ueluti traditum in arca ſeruatum in eluuione fuiſſe, referenre SALDENO Exc. I. §. 2. et hodienum in Aethiopia ſeruari atque ad canonem S. S. pertinere, DVRETVS *l. c.* uult. DRVSIVS uero credit, eum adhuc inter Iudaeos deliteſcere. *Tr. de Enoch. l. c.* Ceterum GROTII iudicium non inficiamur, quando *in Epiſt. Iud. p.* 119. ſcribit; librum ſub titulo, ἀποκάλυψις Ἐνὼχ Celſo uiſum eſſe, cuius particula apud ORIGENEM legatur *lib. V. contr. Celſ.* ex quo etiam IRENAEVS ſumpſerit *lib. IV. c.* 30 Imo *Georg.* SYNCELLVM eo nomine Graeco idiomate ſcriptum codicem habuiſſe, SCALIGER teſtis eſt, cuius ipſe partem exhibet in eruditisſimis ad Euſebium notis. Sed hunc ipſius Henochi eſſe, quis prudens credet? Sane ne aduerſarios quidem, id dicere, *SALMASIVS in not. ad lib. I. Sulp. Seu. p.* 11. docet, qui ipſi longe aliud deſiderant dignius ſcriptum uiro propheta. Conſerentur *VRSINVS lib. I. Paralip. uel.* 7. et DORSCHEVS *Auct. Pentadec. diſp. I. p.* 981. WALTHER. *Offic. Bibl. p.* 1176. NIERENBERG. *tr. de orig. ſcript.* S. BOVLDVC. *lib. I. de eccleſ. ante Moſ. c.* 74. *et* DRVSIVS pecul. tract. *de Enocha.* Ceterum cauſam figmenti huius ex HVETII *prop. IV. demonſtrat. euang. §. VIII. p.* 166 tranſcribimus: *Henocho liber apocryphus idcirco affictus eſt, quod Enochum ei ediderint ueteres ab Angelis eruditum,* IOSEPH. *Antiq. l. I. c.* 9. *et* EVSEB. *Praep. lib. X. c.* 16. 17. 18. teſtibus, confer. BOCHARDVS *lib. II. c. XIII. p.* 101. *in Phaleg.* de Aneci. ſ. Enochi artibus.

Scripta patriarch. (*r*) Obſcurioria nominis figmenta reliqua ſunt, quae minus negotii faceſſunt. Quis enim non fabulas eſſe dixerit, quando *Muhamedani* ante Moſen X. libros *Abrahamo*, *XXX. Henocho*, *L. Setho* et X. tandem *Adamo* tribuunt, quo de HOORNBEK. uideatur *lib. III. ſyll. controu. p.* 109. *Noachum* etiam, omnia uolumina, de quibus diximus hactenus, collegiſſe et in arca repoſita ſarta tectaque ſeruaſſe, quosdam credere, ſuo loco monuimus. *Chamum* uero, ne quidem mali libri perderentur, magicas artes a Cainitis acceptas et tabulis 1260. pellibus bouillis alii dicunt, inſcriptas, inſcio patre, in eadem arca cuſtodiuiſſe ſomniant, de quibus KIRCHERVS uid. in *Obeliſco Pamphyl. lib. I. c.* 2. *p.* 8 Idem alii Zoroaſtro tribuunt, quem tamen alii in recentiorem aetatem reiiciunt, uid. VRSIN. *de Zoroaſtr.* BOCH. *lib* 4. *c.* 1. Georg Sac. HVETIVS *demonſtr. eu. Tom. I. Prop. IV. p.* 128. *ſeqq.* qui eundem cum Moſe eſſe probat. Tandem de XII. patriarcharum teſtamento multa fingunt, cuius rei ſcriptores MICHAEL. *io Gaſſar.* citat *p.* 490.

CAPVT III.

MOSES SCRIPTOR VETVSTISSIMVS.

CAP. III. VNus Moſes ſupereſt, qui prima rerum conditarum initia bona ac ſimplici fide perſcripſit, cuius oraculi diuinitatem et grauitas argumenti et rerum pondera loquuntur (*s*). Is uero cum ſumma tantum rerum capita tractat et in primis mille annis conciſus admodum ac breuis ſit: homines, qui hariolari ube-B riora in eo uoluerunt, innumeris litibus, coniecturis ſuis ac diuinationibus cauſam dederunt, graui cum uerioris hiſtoriae damno. Quis enim Praeadamitarum ueſtigia apud Moſen uel in ſomnio quaereret? cum primi parentis hiſtoria perſpicua ac ſufficiens ſit; quod huius tamen erroris auctor fecit Peyrerius (*t*). *CAP. III.*

Moſes primus ſcriptor. (*s*) Moſen diuiniſſimum pariter et antiquiſſimum ſcriptorum eſſe, a quo ceu fonte ac ſcaturigine rerum initia reliqui deſumpſerint omnes, luculentiſſimis plane teſtimoniis alii demonſtratum dedere. GROTIVM hic inter plures laudaſſe ſufficit, egregium huius rei in tract. de *Verit. Rel. Chriſt. I. libro* uindicem. Quem tamen HVETIVS ſuperat *Prop. IV. Dem. Euang.* ubi idem argumentum omnium copioſiſſime proſequitur. Is uero utrum eo, quo habemus, ordine ſcripſerit, an ſchedas eius alius ita digeſſerit poſt eum, perinde eſt, cum diuina libro maneat auctoritas. Quae atheus SPINOZA in *de libertate philoſoph.* ſcripto libro hic urget, SALDENVS excerpſit ac refutauit *exercit.* II. *de autor. Pentateuchi.*

De praeadamitis. (*t*) Alios ante Adamum homines PEYRERIVS credidit, homo Gallus nec futili ingenio praeditus. Scrupuli, qui cum per uiginti et plures annos exercuerant, hi potiſſimum ſunt, ipſo *p.* 16. teſte. Quod Cainus ſibi ab aliis metuerit, uxorem in remotam terram duxerit, aedificauerit urbem aliaq; fecerit, eo, Moſe teſte, tempore, quo uix aliquot Adam liberos procreare, in tanta annorum paucitate potuerit. Quam ſuſpicionem et illud augebat, quod cetera animantia plura uno Dei uerbo una producta, in diuerſis locis, eſſe, in Geneſi legeret, quare, nihil obſtare ei uidebatur, cur idem non de homine etiam diceret. Acceſſit, quod haec ad expediendas de gentis Americanae originibus lites facere uiderentur. Cum enim, quo fato hi homines ultra oceanum reiecti eſſent, quiuis miraretur et diuerſi diuerſas tandem uias eis aperirent: Peyrerius ibi conditos creationis tempore eſſe, ut animantia alia, dixit. Sed gliſcebat flamma tunc et latuiſſet forte dogma, priuatim cum familiaribus MSC. communicatum, qui omnes autori, quin ederet, ſerio diſſuaſerunt. Grotius uero cum probare ſuam de Americanorum natalibus ſententiam uellet, hoc dilemmate utebatur: "niſi ſuffragari ſibi "omnes uelint, conſequens fore, ut aliquos ante "Adamum homines conditos fuiſſe diceret, ut nu"per quis in Gallia ſomniarit." Excepit hoc *Iſaacus* PEY-

CAP. III. Quis alium mundum ante, alium poſt inundationem ab eodem deſcribi uel ſuſpicione attingeret? ſed certum ſe huius rei ex Moſe eſſe Gonzalez credit, homo Hiſpanus (*u*). Ex mille haec duo ſufficiant opinionum portenta. Nocet ſane uterque ſua haereſi hiſtoriae. Ille enim gentis Americanae aliarumque origines ultra Adamum extendit: hic uteris geographiae terminos confundit, lumen ac columen hiſtoriae. CAP. III.

PEYRERIVS et librum, iam pluribos argumentis in ſpeciem additis 1655. edidit, tacito quidem nomine, ſed titulo. *Praeadamitae*. Eodem tempore *ſyſtema Theologicum ex Praeadamitarum hypotheſi* addidit. Stupuit ad haec orbis: cumque error ubique locurum ſe paſſim extenderet: non ſilendum erat eruditis, qui altero ſtatim anno, nomine autoris detecto, errorem quam acerrime caſtigarunt. Editi ſunt DANHAVERI *Praeadamita Vtis. Arg.* 1656. Ioh. HILBERTI *Diſq. de Praeadamit. Helmſt.* 1656. Ioh. MICRAELII *Monſtroſa Praeadam. opinio Stetini* 1656. *Hen.* VRSINI *Praead. Spirae* 1656. *Philippe le* PRIEVR *Epiſt. ad Peyrer. de Praead. Pariſ.* 1656. MARESII Fabula Praead. alios apud SALDENVM uide *Exercit. V. de Praead.* Sed autor Praeadam. cum in Flandria uiueret, iuſſu regis Hiſp. 1656. captus et in cuſtodiam datus, librum de Praead. eierauit et meliorem ſententiam amplexus fuit. Alii iuniorem VOSSIVM hominem paradoxum opinionis auturem fuiſſe exiſtimant.

De duplici uiuentium terra.

(*u*) *Ioſeph. Anton.* GONZALEZ *de Salas eq. Calatrab. et rac. purp* Lugd. 1650. *diſſertatio de duplici uiuentium terra, prodiit paradoxa.* Probare in ea autor uult, hanc quam nunc inhabitamus terram ante diluuium mare, et qui nunc oceanus nobis eſt, parentibus noſtris terram et habitaculum fuiſſe. Argumenta eius ſunt: Quia ut diabolus peccator e coelo eiectus, ita et homo idem ſcelus e priſtina ſede in aliam detruſus ſit. Sic poſteris deinde, quin terram *corrumperet*, DEVM promiſiſſe putant, nec alia de cauſa Noachi nomen, *requiem in noua terra* exponere Rabb. Addunt, quia odoratus Deus nouum udoram ſit, ergo noo priſtinae terrae udorem, deinde etiam Petrus nouae terrae mentionem faciat et Ioſephus expreſſius dicat, Deum primum mundum in pelagum mutaſſe, eum qui et puetae Ouidius aliique faciant et Chryſoſtomus etiam eiusmodi formulas adhibeat, ſententiae huic fauentes. Fruſtra igitur quatuor paradiſi flumina, ipſumque paradiſum ab autoribus quaeri, oceano poſt inundationem tectum exiſtimant. Sed recitaſſe haec, refutaſſe eſt.

CAPVT IV.

FIGMENTA ORBIS TRIPARTITI INTER FILIOS NOACHI.

CAP. IV. Omnium uero creberrime in proximis a diluuio temporibus fabulantur. Orbem enim dum tribus Noachum filiis diſtribuiſſe, e libri primi Moſis decimo capite colligunt (*x*): ſuae etiam eo gentis quiuis originem refert. In quorum tamen nominum interpretatione parcius ac circumſpectius faciendum eſt, cum prudentiores etiam in iſtis ineptire uideamus. CAP. IV.

Inertae Europaeorum a Iapheto origines.

(*x*) Ea in diuiſione cum Europam Iapheto contigiſſe pro explorato habeant: omnes Europaei hunc ſuum aut patrem, aut auum faciunt, tantaque confidentia nominibus iſtis, quae Iapheti filiis Moſes tribuit, omne ſuperſtruunt ſuum; ac ſi gentium ſtirpes et genealogias per manus quaſi traditas a Iapheti poſteris accepiſſent. Tot igitur tamque diuerſae expoſitiones hae ſunt, cum ſuo quilibet ſenſu abundet et nouam induat figmentis ſpeciem. Quam enim hic ſibi antiquitatem *Germani, Galli, Hiſpani, Sueci*, aliique uindicent, quamque digladientur iidem inter ſe, cum omnes in iſtis uocibus ſapere uelint, teſtes eſſe poſſunt apud iſtos REINECCIVS, *in Hiſtor.* REVSNERVS *diſſ. IV. de filiis Noach.* CLVVERVS *Germ. antiq* SCHOTTELIVS et MORHOFIVS *de lingu. Germ.* innumeri item *Taciti* interpretes *de Mor. Germ.* Apud illos BODINVS maxime, Cluuero caſtigatus. Apud Hiſpanos uero ueteres autores omnes et VITERBIENSIS inprimis *de Reg. Hiſpaniae*, apud Suecos MAGNVS, WORMIVS, RVDBEKIVS, tres Olai illi, quorum hic in Atlanticis fingendi utique ceteris praeripuit ubertatem. Conferantur et alii SCHRIECKIVS et STIRNHELM *in Anti-Cluu.* LAZIVS, VERSTEGAN, WALDENFELS et MARSHAMVS *de migrationibus et originibus gentium.* Sed omnium tandem audaciſſimus VITERBIENSIS *in Pſeudo-Beroſo* eſt, qui omnem fingendi modum ſuperat et ex his nominibus ſuum cuique populo conditorem tribuit, non aliter, ac ſi ex orco ueniſſet, ut lacunas reſtitueret hiſtoriae.

CAPVT V.

POPVLORVM AMBITIO IN FINGENDIS ORIGINIBVS.

CAP. V. Sed hiſtoricos quae tandem dementia egerit, ut fingerent haec talia, et ficta ſcientes ſequerentur alii; explicandum nunc eſt. Primum ego hominum hic ſuperbiam accuſo. Quo enim antiquiores eo et reliquis honoratiores cum gentes mortalibus uiderentur; omnes uetuſtatis ſpeciem induere uoluerunt. Hinc terrae ſe filios dixerunt Germani (z), Aborigines, Ita- CAP. V.

Fabuloſa origo Germanor.

(z) TACITVS *de Mor. Germ. c.* 2. ita de illis ait: *celebrant Tuiſconem deum terra editum, et filium Mannum originem gentis, conditoresque.*

(aa) De

CAP. V. Itali *(aa)*, Graeci αὐτόχθονας *(bb)*; Aegyptii uero cum ipſis ſe diis genitos eſſe affirmarunt *(cc)* et ante Iouem ſe procre- A atos putarunt Arcades *(dd)*. Sed omnium tandem ſibi aetatem ſuperare Phryges uiſi ſunt *(ee)*. CAP. V.

Latinorum et Romanorum. *(aa)* De Aboriginibus aliam SICVLI, aliam HALICARNASSEI opinionem eſſe, non neſcio, illum tamen hic ſequor, cum et Latinorum et Romanorum in originibus a diis, Marte et Venere, petitis ambitio ſatis alibi conſtet. LIVIO ipſo non abnuente in *Proœm.* et Verrio FLACCO apud *Anonymum de origine Rom. a Jano et Saturno*, qui extat *Tom. I. Hiſt. Aug. p.* 595.

Graecorum. *(bb)* PLATO *in Menex.* paulo poſt initium, ait: *Athenienſium* tellus primum hominem produxit, non aliter ARISTIDES *in Panath.* πρῶτοι γάρ, φησί, ἔφυσαν ἄνθρωποι καὶ πρώτη πατρὶς ἴστω ἀνθρώπου. idem IVSTINVS *lib. II.* Athenienſes *non aduenae, ſed in eodem nati ſolo, quod incolunt.*

Aegyptiorum. *(cc)* SICVL. *lib. I. Bibl. ſect. II.* in Aegypto non primos homines ſolum; ſed etiam deos ibi primum natos eſſe aſſerit. Cum quo et MELA facit *lib. I. c.* 9

Arcadum. *(dd)* OVIDIVS lib. II. Faſtor. ante Iouem genitum terras habuiſſe feruntur Arcades et Luna gens prior illa fuit. Idem et APOLLONIVS *Gr. in Argon. IV.* et SENECA *Hyppol.* STATIVS *Theb. lib. IV.*

Phrygum. *(ee)* HERODOTVS lib. II. de his agit. Hinc CLAVDIANVS *canit lib. II. in Europ. Dat cuncta uetuſtas Phrygibus; nec rex Aegyptius ultra reſtitit.*

CAPVT VI.

DESIDERIVM DOCTAE IGNORANTIAE IN ORIGINIBVS.

CAP. VI. Alteram cauſam in ſcriptorum ignorantia poſitam fuiſſe exiſtimo. Hi enim, ne neſcire haec talia illis uiderentur, penes quos in magna eruditionis B erant opinione: figmentis obſcuris ac uetuſtis imperitam multitudinem decipiebant, ut hoc tandem ſub uelamine deliteſcerent *(ff)*. CAP. VI.

Fabularum cauſſa II. ignorantia ſcriptorum eſt. *(ff)* Plures eiusmodi errores praeſertim in Germania noſtra Romani pariter ac Graeci committunt ſcriptores. Vnus exemplo eſſe STRABO poterit; hic enim Danubii ortum non procul ab Adriatico quaerit, ſed HERODOTVS eundem fluuium in extremis Celtarum finibus oriri exiſtimat. Alii Alanos cum Alemannis, Vandalos cum Venedis, Dacos cum Danis, Getos cum Gothis, Wallos cum Gallis, Hunnos cum Hungris confundunt, ne harum ſcilicet gentium neſcire originem uideantur.

CAPVT VII.

ORIGINVM ANGVSTIAE ET INDIGNITAS FABVLIS OBDVCTAE.

CAP. VII. Sed tertia ratio omnium certiſſima eſt. Dum enim tenues omnium gentium origines et imperiorum initia ſint; nonnunquam et ipſi peioris notae condito- C res: puduiſſe eorum poſteros exiſtimo, iisque ſiue heroes ſiue deos propterea ſuffeciſſe *(gg)*. CAP. VII.

III. Cauſa ſeruata imperiorum initia. *(gg)* Ita LIVIVS *in proœm* aſſerit: *Datur haec uenia antiquitati, ut miſcendo humana diuinis primordia urbis auguſtiora faciat.* Quis enim Hercules, quis Hector, Theſeus, Cyrus, Darius, Alexander et Caeſar? ſi uerum fateri licet, magni ac furioſi latrones, regnorumque inuaſores ac praedones iniuſtiſſimi eſſent, niſi ſcelera eorum a ſcriptoribus ſpecioſis uirtutum coloribus tegerentur, ad deos eorum plerumque origine relata.

CAPVT VIII.

PESTIS HISTORIAE POESIS.

CAP. VIII. Fuerunt in eo poetae inprimis liberales, qui tamen ſcriptorum antiquiſſimi ſunt, ſi Moſen excipias. Horum igitur figmenta in ueras rerum narratio- D nes paſſim irrepſerunt, quae diſtinguere alii poſt a genuinis rerum monumentis neſciuerunt. *(hh)*. CAP. VIII.

IV. ... poetarum ... *(hh)* Quis HOMERI antiquitatem in dubium uocauerit? hunc tamen fabuloſum rerum Graecarum ſcriptorem eſſe, conſtat. De Romanis idem LIVIVS aſſerit: *Quae ante conditam condendam-*

CAP. IX. *damque urbem poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur.* uid. *Ant. STIPFRANVS c. I. de ſcrib. Hiſt. p.* 843. ſed de Germanis *TACITVS* ait; quod *Bardorum* carmina unum annalium illis tunc fuerit genus et *Druydarum* Gallis, de quibus BOXHORNIVS multa *in Orig. Gall.* confer. *AGRIPPA de Van. Scient. c. V.* CAP. IX.

CAPVT IX.

DIVINATIONES DELIRAE.

ALii tandem, qui gentium origines e linguae ueſtigiis, corporis habitu ac moribus reſtituere uoluerunt, in alios ſcopulos offenderunt (*ii*). Riſui enim in hunc usque diem eruditis Becceſelana Aegyptiorum ſunt (*ll*) et ſuauia Goropii Becani ſomnia (*mm*). Nuperrimus etiam apud Suecos etymologiſta meritas eruditorum cenſuras expertus eſt (*nn*).

V. *Dubia gentium origines inueſtigandi media.* (*ii*) *TACITVS* ex his Britannos Galloſque eiusdem originis eſſe conoicturus, ait: "Britanniam "qui mortales initio incoluerint, parum compertum. Habitus corporum uarii: atque ex eo argumenta. Namque rutilae comae, magni artus, "Germanicam originem adſeuerant." Et quae ſequuntur, addit: *In uniuerſum tamen aeſtimanti, Gallos uicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. cum SERMO HAVD MVLTVM DIVERSVS* Fidem origines gentium iudicandi media *Ioh BODINVS* probat *cap. IX. meth. hiſt. p.* 347. qui uero, quam ſaepiſſime erratum iis ſit, pariter docet. Eadem et conſilia *BOXHORN.* dedit *c. I de Orig. Gall.*

Becceſelana Aegypt. (*ll*) Pſamnitichus Aegyptiorum rex, ut, quae prima tandem hominum lingua et antiquiſſimus iuxta pupulus eſſet, intelligeret, duos paſtori pueros dedit, hac lege educandos, ne quis curam iis loqueretur. Hi ergo biennio elapſo, cum *Beck* proclamaſſent, iteratis ſubinde uicibus, quo nomine Phryges panem notant, collegiſſe regem Phrygibus antiquiſſimam prae omnibus gentibus aetatem deberi, ſcribunt *HERODOT. lib.* II. et omnium prolixiſſime APOLLONII *Scholiaſtes* lib. IV. cuius uerba *BARTHIVS* refert *lib. I. in Eutropium Claud. p.* 1358. ut et *SCHOLIASTES Ariſtophanis in Nubib.*

(*mm*) Quam uero res abſurda etiam Becceſelana haec ſit, eam nihilominus *Goropius* BECANVS aſſumit, qui *Beck* non tam Phrygibus, quam ſuis panem notare exiſtimat. Vnde Germanis *Becker* is ſit, qui panem praeparet Et mille eiusmodi ſomnia alia apud eundem leges in *Originibus Antwerpianis* 1569. ibidem editis. Ex quibus ſuae ſe gentis ueras origines petere pro aris tamen et focis defendit. *Becani figmenta.*

(*nn*) *De Olai RVDBECKII* Atlanticis plura autorum iudicia ſunt, ſed admodum diuerſa. Quicquid huius rei ſit; certum tamen eſt, hominem in etymologiis quam longiſſime errare et plurimum cum iis deſipere, qui gentium origines in linguis quaerunt. Librum ipſum non legi, ſed bona fide eum TENZELIVS excerpſit in *Februario, Martio, Maio, et Iulio colloq. menſtr. Anni* 1690. *p.* 172. 209. 287. 417. 635. *ſeqq.* *Rudbeckii.*

CAPVT X.

CVLTVS FABVLOSAE VETVSTATIS.

CAP. X. HAs tamen fabuloſas gentium origines data illi opera retinuerunt, quos uel erroris uetuſtas mouit (*oo*); uel gentis ſuae dignitas tenuit (*pp*); uel lacunae deterruerunt, quibus hiſtoriarum initia deformarent (*qq*). Plurimi uero in regum ac principum fauorem tantae tamque fabuloſae antiquitatis uindices hodienum ſunt (*rr*). Nonnulli et ſtatus rationem id requirere aſſerunt. (*ss*). CAP. X.

CAP. XI.

Erroris uetuſtas. (*oo*) Hiſpanos huc refero; qui, quamuis meras de regibus Tubale, Hiſpalo, Ibero, Spano aliisque fabulas recitari, ipſi uideant; ab aliquot ſeculis tamen com creditae ſiut, refellere non audent.

Patriae amor. (*pp*) Ita ſe quidem prodentiores excuſant. LIVIVS ſane et inter recentiores MARIANA ac VERGILIVS originum ſe fabulas ideo retinere expreſſe ſcribunt, ne eum uetuſtate dignitatis aliquid genti ſuae detrahere uideantur.

Meliorum defectus. (*qq*) Satius equidem eſſet, nullas rerum origines, quam fabuloſas habere, hae tamen, cum ſemel multitudini innotuerint, etiam illi retinent, qoi altius ſapiunt, ne minus ſcire, quam alii uideantur, neue defectibus laboret hiſtoria.

Principum adulatores. (*rr*) Ne quid falſi ſcribere audeat, hiſtorici eſt Quot tamen in gentium originibus euoluendis contra hanc regulam delinquant; BODINVS oſtendit *c. IX. p* 347. *Meth. Hiſt.* Recte igitur *AGRIPPA c. l. de Vanit. Sc.* ait: *Eſt corruptiſſimum adulatorum genus, qui cum principum ſuorum originem ad antiquiſſimos quosque reges extendere conentur; ad externas origines fabulasque recurrunt et regum et locorum nomina confingunt. Huius furfuris eſt Vitikindus, qui Saxones Macedonum ſobolem et Alexandri M. reliquias eſſe ait.*

(*ss*) Cum enim de praetenſionibus in regna, ac dignitates controuerſiae oriuntur, e gentis ac regiae ſtirpis antiquitate argumentari ſolent. Exemplo nunc inter Hiſpaniae, Galliae ac Angliae reges *de praecedentia* controuerſiae eſſe poſſunt, qui omnes praeſidia etiam in regni uetuſtate ſumunt. uid. ex Hiſpanis BORELLVS et VALDESIVS de Praecedent Reg Cathol. ex Gallis *Theod. GODOFREDI de Praeced. Reg. Franc.* BODINVS c IX. *de Republ* Anglorum uero partes WINGENFELD et HOWELLVS defendunt libb de Praelat. Reg Angl. *Ratio ſtatus.*

(*tt*) Ca-

CAPVT XI.

BARBARIES HISTORIAE INIMICA.

QVam tandem ſecula barbara ſcriptoribus cladem attulerint, quot perdiderint eorum, explicandum nunc erit (*tt*); Annii Viterbienſis etiam, aliorumque, qui ſomnia et figmenta pro genuinis rerum monumentis uendiderunt, execrare malitiam debemus; quae rerum ordinem mirifice turbarunt (*uu*): ſed plenius ſcribendi de his alia ſe offeret occaſio. Haec nunc dixiſſe ſufficiat.

Libri deperditi. (*tt*) *Catalogum* librorum deperditorum *Nouellar. Gothan.* autor in huius anni *Ianuar.* menſe deſiderat. Sed hanc cladem qui aeſtimare neſcit, ATHENAEI et PLVTARCHI ſaltem indices adeat, deperditorum ſcriptorum, quos illi citant. Irreparabile ſane damnum omnes dolent. Vide interim BODINVM *c. III. in Method. Hiſt. Fr.* BALDVIN. *lib. I de Hiſt. p. 653 ſeq.* RICCOBON. *de Hiſtor. p. 79. ſqq.*

Annii Viterbienſis figmenta. (*uu*) Monſtrum hominis fuit, ueritatis iuratus hoſtis et omnium ſcriptorum mendaciſſimus, *Iohannes* ANNIVS, patria Viterbienſis, profeſſione Theologus, monachus ordine: ſed fama turpiſſimus mendax et nugator fallaciſſimus: Nouus *Beroſi*, *Manethonis*, *Xenophontis*, *Fabri Pictoris*, *Myrſili*, *Catonis*, *Sempronii*, *Metaſthenis et Philonis* plaſtes, ſub quorum nominum dignitate mendacia, ineptias, figmenta, nugas, ſomnia, fabellas, et huius furfuris alia incredibili confidentia eruditis obtrulit, innumeros feſellit, plures in dubitationem adduxit, paucis ſuſpectum ſe fecit. Venerabantur diu eruditi nomina, Beroſi maxime, *Ioſepho*, *Plinio* et *Euſebio* citati autoris, ſed deſiderio res minus reſpondebant, quae ineptum ubiuis ac futile ingenium oſtendebant; cum iſti contra autores a grauitate commendarentur. Tandem igitur detracta Beroſo ac reliquis larua, foetidos Annius oſtenſus et ludibrio Muſarum expoſitus eſt. Qui iniuriam hic Annio fieri exiſtimant, *Gaſpar.* BARRERIVM *Luſit.* in libello quem de *Falſo Nomine edito Beroſo* ſcripſit, et iuxta hunc *Ioh. Gorop.* BECANVM *lib. IV. Orig. p. 340. ſeq.* adeant, qui uterque etiam in *Bibliotheca Hiſpan. Tom. II. p. 357.* et 386. extat. Sic de fraude hominis non amplius dubitabunt.

OPVSCVLVM XI.

VITA AVRELI PRVDENTI CLEMENTIS V. C.

menſe Martio cIↃ IↃCXCII.

CVM DEO!

ACriter de Prudentio, poeta, diſputant autores, qui ipſi tamen inter ſeſe mirifice diſſentiunt et maximopere digladiantur. Non enim de *patria* eius omnes conueniunt et pauci *natales* eiusdem recte edocent; in uitaque et *honoribus*, quibus floruit poeta, aliisque recenſendis errant plerique et falſi ſunt; alii uero, quod inuehantur in *carmina* eius, eaque acerbe nimis reprehendant et de *religione* poetae ſiniſtre admodum iudicent, cenſuram propterea merentur. Sub examen haec ſingula mittemus et, ſi fieri poterit, ex ipſis uerſibus poetae, hiſtoriae ueritatem metiemur: quaeque noſter de ſe ipſe dicit, et uero intellecta ab aliis male, ac diiudicata ſunt, ea aſſumemus in praeſenti contra alios et noſtris applicabimus. *Propoſitio et diuiſio opuſculi.*

§. I. Pri-

§. I.

Prudentii patria.

PRimus uero, qui de *patria Prudentii* ſollicitus fuit, *Aldus Romanus* eſt; hercules ille in emendandis ueterum codicibus et typis publicis eosdem tranſcribendis, editioni hic ſuae, de qua infra dicendum, *uitam Prudentii*, plurimum ex ipſis uerbis poetae collectam addidit et in natiuitatis locum, hactenus a nemine apertum, eadem ratione inquiſiuit. Natione enim *Hiſpanum* fuiſſe et

An Caeſar-Auguſta?

Caeſar-Auguſtam, Saragoſſa hodie, ſeu *Caragoca* dictam, patriam habuiſſe, *hymno* IV. ΠΕΡΙΣΤΕΦΑΝΩΝ, edit. *Heinſii*, qui *Weizio* VII. eſt, in honorem *ſanctorum decem et octo martyrum Caeſar-Auguſtanorum* conſcriptus, primis uerſibus noſter innuere uidetur:

Bis nouem noſter *populus ſub uno*
Martyrum ſeruat cineres ſepulcro;
Caeſar-Auguſtam *uocitamus urbem*,
Res cui tanta eſt.

Non fruſtra quippe populum *SVVM* dixiſſe poetam, Aldus exiſtimat. Et *Iſidorus* quidem *Hiſpalenſis* ex eadem gente oriundus *lib.* XV. *orig.* cap. I. de *ciuitatibus* p. 1190. edit. *Gothofredi* 1602. 4. *Caeſar-Auguſtam a Caeſare Auguſto et ſitam et nominatam, florentem ſanctorum martyrum ſepulturis* urbem dicit. De cuius antiquitate et ueteri dignitate uid. *Strabo lib. III. pag.* 143. 148. *edit. Baſil.* 1549. *Pomponius Mela lib. II. ſ. 4. edit. Pariſ. Plinius lib. III. c. 3 p. 38 edit. Froben.* 1554. et qui in Prudentium commentati ſunt, *Iſo Mag. Gloſſ. in hym. VII.* περιστεφ. *uerſ. 3. Iac. Spiegel. interp. Prudent. p. 190.* Hodiernum uero urbis ſplendorem et iura, quibus ea nunc gaudet, *Cellar. in orb. nou. deſcript. c. II. p. 19.* et *Becman.* inprimis *in hiſtor. Orb. Terrar. c. VI. §. 10. p. 163.* aliique geographorum ſuppeditabunt. Non inepte uero hic inter eruditos quaeri ſolet, utrum *Aldus* ex hoc hymno, ſufficienter de patria poetae colligere et certi aliquid ſtatuere potuerit. Sequuntur quidem eum in hac ſententia *Georg. Remus* ICtus et poeta inſignis in epiſtola ad *Ioh. Weizium, Iacob. Spiegelius in hym. Prud. ad omnes horas* p. 191. *Giſelinus comment. in Prud. hym. VII.* περιστεφ. p. 448. *edit. Weiz. Lucas Oſiander in epitome Hiſt. Eccleſ. cent. IV. Lib. I. c. 26.* et nimis ſecure *Centuriatores* Tom. I. Cent. IV. c. X. *p.* 681. *Quenſted. de patriis Illuſtrium Virorum*, ſub *Caeſar-Auguſta*, et ſi forte plures ex recentioribus ſunt, qui omnes Caeſar-Auguſtae natum eſſe, uno ore profitentur. Conſideratius tamen alii et magis circumſpecte agunt, qui nonniſi Hiſpanum fuiſſe, nec patriae certum locum ſciri e carminibus eius poſſe, arbitrantur.

An Calagurris?

Quid enim impedit, quo minus *Calagurritanum* quoque fuiſſe, cum *Goldaſto* et *Riueto lib.* III. *Crit. Sac. c.* XXVI. *p.* 357. *edit. Geneu.* affirmemus? cum eodem iure hoc ipſum, ſi leues coniecturae ualent, fieri poſſet. *Suum* enim *populum* ſi Prudentius *Caeſar-Auguſtanos u. 1. et 3. hym.* adducti uocat, imo *SVAM* ſi *CAESAR-AVGVSTAM* quandoque nominat, *Calagurrim* in eiusdem *hymni u. 31. ſeq.* eodem modo *SVAM* quoque idem dicit, uerba eius dicto loco haec ſunt:

Noſtra *geſtabit* Calagurris *ambos*,
quos ueneramur.

Specioſe quidem haec *Vict. Giſelinus* ad *hym.* I. περιστεφ. *u. 4. p. 440. edit. Wechelian.* explicat, in quo hodienum multi praeſidium, ſed fruſtra quaerunt. Prudentium enim *Calagurrim ſuam* propterea appellare idem monet, quod ex *Plin. lib.* III. *hiſt. nat. c.* III. conſtet, *Calagurritanos Caeſar-Auguſtano conuentui annumeratos ſemper fuiſſe.* At, quid ſi inuerterem hoc ipſum et *Caeſar-Auguſtanos* potius *populum ſuum* uocaſſe, eo quod patria poetae *Calagurris* ſubiecta illis fuerit, adeoque ſuus populus. Vter nunc uerius diceret, probabilius uter? Quare laudandum hic aliorum circumſpectius iudicium eſt, qui, dum moderatiores eſſe et magis prouidi uoluerunt, ne communis error hiſtoriae obtruderetur, aut neglexerunt patriam eius, aut, non ſine cautione

An omnino dubia?

legentium, ſunt eandem profeſſi. *Georgium Fabricium* quidem excellentem illum ſuperioris ſeculi poetam, *commentario in hym. quosdam Prudent. p. 308. edit. Weiz. Numantinum*, aut *Caeſar-Auguſtanum* fuiſſe poetam noſtrum ſcribere, ſcio, quo uero id argumento faciat, hactenus non uidi. *Numantiam* quidem, celebrem Romanis ob infinita bella, urbem, hodie *Almuzam* dictam, non procul a *Caeſar-Auguſta* diſtare notiſſimum eſt, ac probabile forte propterea, quod ex una Terraconenſis regni, quod hodie Arragonia eſt, urbe oriundus noſter fuerit. Veteres uero *Gennadius, Trithemius, Bergomenſis* et qui cum *Aldo* ac poſt eum e doctiſſimis uiris floruerunt, *Gyraldus, Crinitus, Eraſmus, Auentinus, Baronius, Continuatores Flacii, Heinſius* et accuratiſſimorum hiſtoricorum alii, patriam eius certo non definire audent; quibus et nos ob rationes hactenus adductas in tantum aſſentimur, quanquam quod *Calagurri* natus ſit; ſed uir honores poſtea *Caeſar-Auguſtae* geſſerit, de quo prolixius infra, probabilibus rationibus tueri non admodum dubitem.

§. II.

Parentes eius?

§. II. Parentes uero Prudentii ſe neſcire libere *Crinitus profitetur Lib. V. de Poetis Latinis c. 90. pag. 517. edit. Lugd.* 1554. neque ullum, qui aliquid hac de re tradiderit, ſcio, quoniam nec patriam ſatis aperte conſtare poſſe, modo probatum dedimus. *Tempus* ergo, quo claruerit noſter,

Aetas Po... An. Chr. 391.

§ II. III. ſter, inueſtigandum potius eſt. Vbi quidem non unae denuo auctorum ſententiae, eaeque diuerſae plane ſe inuicem deprehenduntur; quibus in tanta uarietate conſtitutis, ut certo certius annus natalitiorum poetae ſciatur, operam dabimus. Optimus huius controuerſiae iudex et teſtis denuo poeta ipſe erit, qui in praefatione operum ſuorum, quae in nonnullis codicibus clauſulae loco eſt poſita, de quo alibi, uerſ. 22. ſeq. apparenter ſatis, quo anno primam lucem aſpexerit, docet:

Haec dum uita uolans agit,
Irrepſit ſubito canitiex ſeni,
Oblitum ueteris me Saliae *conſulis arguens,*
Sub quo prima dies mihi.

Salia ergo conſule natum ſe eſſe ait, quem cum *Philippo* conſulatum anno Chriſti 351. habuiſſe, facile ex faſtis conſularibus conſtat. Qui enim ſcrupulus apud ueteres de hoc uerſu remanſerit, infra exponemus. Quo cum optime illa conſentiunt, quae in ἀποθεώσ. uerſ. 449. habet:

Principibus tamen e cunctis non defuit unus,
Me puero, *ut memini, ductor fortiſſimus armis,*
Conditor et legum, celeberrimus ore manuque.
Conſultor patriae, ſed non conſultor habendae
Religionis, amans trecentum millia diuum.

Iulianum enim *Apoſtatam*, qui A. C. 361. et 362. in Chriſtianos graſſatus acerrime eſt, intelligere poetam, ex reliquis, qui ſequuntur uerſibus ſatis apparet, nec *Baronius* Tom. IV. *§. 4. ad A. C. 361. edit. Moguntin.* 1601. aut quiuis interpretum Prudentii explicare aliter et aſſumere poteſt; de quo ipſe *Weizius p. 641. §. 522.* dubitare nequit. Eo uero tempore nonem annos, aut decem natus erat noſter, adeoque *pueri* nomen, quod ſibi in his uerſibus dedit, utique merebatur. Aliis quibus idem argumentis euincamus, opus non habemus: cum haec ipſa certa ſint et illa non niſi ad tempus, quo floruerit poeta, quod probatu facile eſt, non quo natus ſit, pertineant. Corrigendi ergo illi, qui aliter docent, et qui in numero rotundo atque incerto acquieſcunt, ſupplendi ex his et augendi ſunt. Quorſum uideantur *Anton. Nebriſſ. in Prudent. pag. 4. §. 24. edit. Weiz. Fabricius in Opere Poetarum Chriſt. p. 17. edit. Oporin.* Et Ioh. Vaſaeus *Chron. Rer. Memorab. Hiſp.* apud *Vict. Giſelin. in not. Prud. p. 472.* Ceterum qui aequales Prudentii fuerint, cum natales eius oſtenderimus, recenſere, non operae pretium eſſe exiſtimo.

Nomina. §. III. Nomina uero pulcherrima iuxta, ac ominoſa ualde ſuſtinet noſter. *Aurelium Prudentium Clementem* enim in ueterum codicum titulis obſeruamus. Quae ſingula, qua occaſione acceperit, non diſputo; a *generis* interim *principe*, a *ſapientia*, ab *arte* et ſtudiis tracta quandoque nomina eſſe apud Romanos, *Carolus Sigonius* lib. *de Nom. Rom.* oſtendit, cui *Gothofredus*, in opere *Auct. Lat. Ling. Titi Probi*, hic enim auctor hactenus eſt creditus, de *nom. impoſitiuis libellum* adiunxit. Quare non male ab illis actum exiſtimo, qui nomina *poetae* in laudes eius traxerunt, et *Prudentium prudenti ore* cecinisse, *prudentiſſimumque* omnium poetarum fuiſſe, dixerunt. Id quod faciunt *Alcimus Auitus lib. ad Fuſcinam ſororem u. 414. edit. Lipſ. 1604. Catal. Teſt. Verit. lib. IV. p. 185. edit. poſter. Taubman. in culicem Virgilii.* p. 223. et *idem in literis* ad Weiz. ſcriptis. *Zacharias Victor Topicar. Diſſert.* XI. *disquiſit.* 2. et multi alii poſt eos.

§. IV. Quatuor ceterum Prudentios, aut uti exiſtimat, quinque, in rerum geſtarum monumentis ſe annotaſſe, ſcribit *Melchior Goldaſtus* apud *Wetz.* p. 319. Horum uero pleroſque in poeſi exercitatos fuiſſe et ex Hiſpania oriundos, idem dicit, ad quorum differentiam poſtea noſter, *Prudentius maior* appellari coeperit. Hinc *Ioh. Balbus* (de *Ianua* uulgo dictus) ſeculi XIII. monachus, in laborioſo opere, cuius titulum *Catholicum* facit, ſub uerbo *ſpera*, ita ait: *unde Prudentius maior; cuius ad arbitrium* ſpera [*melius ſphaera*] *mobilis atque rotunda:* Quae uerba in *Apotheoſ. u. 210. Heinſ. qui Weiz. 278. eſt*, extant. Illud tamen diſſimulare non debemus, ex errore *Amoenum* quibusdam *noſtrum* audire, quem ſcrupulum ab inſcriptione enchiridii in V. et N. T. ortum infra eximemus.

§. V. Quanquam uero pulchris in prima aetate nominibus ornatus noſter fuerit, uitiis tamen iuuentutem ſe tranſegiſſe et hos titulos maculaſſe ac dehoneſtaſſe, ipſe ſcribit *Praefat. Cathemer.*

Aetas prima crepantibus
Fleuit ſub ferulis; - - -
Tum laſciua proteruitas,
Et luxus petulans (heu pudet ac piget!)
Foedauit iuuenem nequitiae ſordibus, ac luto.

Auguſtinum ergo et reliquos hic ſecutus eſt, qui uitia in iuuentute admiſſa in prouectiori aetate dolebant et Deo ſuo confitebantur, hinc *mundi amoribus retentum* per 57. annos dicit *Trithemius Catal. Script. Eccleſ. Tom. I. p. 210. edit. Wechel.* 1601. uirum *ſecularis literaturae eruditum Gennad.* l. c. et *Bergomenſis* l. adducto ſimiliter *ſecularium literarum ſcientiſſimum* uocat. Neque ullum eſt dubium, quin in omni doctrinarum genere inſtitutus poeta noſter et ad maiores artes praeparatus feliciter ac formatus ſit: quod etiam in praefat. modo cit. innuit. *Aetas prima crepantibus* &c. Id quod et ingenium eius, in relictis carminibus ſatis

Ludou. opuſc. tom. II. Ii feli-

§. V. feliciter oſtenſum, comprobat. Quare non aliter fieri potuit, quam ut gratus apud ſuos et aliis quoque de excellentiſſimis donis commendatus fuerit. Ac primum quidem cauſas in foro ſe egiſſe, in eiusd. praefat. u. 13. ſeq. ſcribit:

Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, et male pertinax
Vincendi ſtudium ſubiacuit caſibus aſperis

Ita uero in agendis cauſis excelluit Prudentius, ut paulo poſt doctrina et rerum uſu excultus, ad maiores longe honores admiſſus et cooptatus fuerit, de quo ipſe in praefat. adduct. u. 46. ſeq. canit:

Bis legum moderamine
Frenos nobilium *reximus* urbium;
Ius ciuile *bonis reddidimus, terruimus re-*
Tandem militiae gradu (*os;*
Euectum pietas principis extulit,
Aſſumptum propius ſtare iubens ordine
proximo.

Multas lites interpretibus, easque grauiſſimas hi uerſus dedere; in quos, ueluti ſcopulum quendam omnes ferme impegerunt, adeo ut *Georgius Remus*, iam ſupra a nobis laudatus Prudentii commentator, *p. 508. edit. Weiz.* hunc locum explanatu omnium difficillimum iudicet; qui eo uerior eſt, quo minus uiri docti conuenire adhuc hac de controuerſia potuerunt. Equidem recenſere hic Prudentium *munera*, quibus functus ſit et honores, quos habuerit deſcribere, extra controuerſiam eſt: ſed ita recenſere tamen, ita deſcribere eundem hoc ipſum, ut charactere, qualis poetas decet ſublimiori, ambiguo, aut, ut technice lenius dicam, figurato utatur, nemini quoque incognitum eſſe poteſt. Quare ex his munera poetae definire et certo elicere uelle, hunc et non alium honorem ei in Republica datum eſſe; hoc negotium, et non aliud in militia geſſiſſe, temerarium non minus, quam periculoſum et dubium exiſtimo. Quis enim neſcit, *leges, ius ciuile, dignitatem urbes regendi, a principe euehi, principi propius ſtare* et reliqua, quae de ſe noſter dicit, diuerſis in Republica et militia uiris applicari, de iisdemque affirmari, praeſertim a poetis, qui tantum uerborum rigorem non ſuſtinent, ſalua manente ueritate poſſe? Quo fit, ut ſibi nullus ex tot auctoribus conſtet ſatis reique certus ſit. Quot enim capita hic, tot ſenſus et diſſenſus uides. Silent et prudenter ſilent *Trithemius, Bergomenſis* ll. cc. At *Gennadius* militem *Palatinum* Prudentium agnoſcit; *Crinitus* ad *praefecturam* militiae euectum ſuffragio Theodoſii eſſe, ait; cum *laude* uero *ſub Honorio* militaſſe, ſatis quidem generaliter *Aldus* habet, quem ſequitur *Lucas Oſiander: praetorem* exiſtimat *Nebriſſenſis*; urbis *praefecturam* ei tribuit *Fabricius* et *Palatinum* militem fuiſſe negat contra Gennadium in notis *Poet. Chriſt. operi adiectis*; militem *Palatinum* et poſtea urbis *praefectum Voſſius* uult; alii aliter ſtatuunt; qui tamen omnes ueri eſſe uolunt et, ſi uerſus poetae ſolos ſpectes, poſſunt quoque: haec enim ſingula illis uerbis intelligi queunt. At uero ne nihil aſtruere hic, ac aſſerere uideamur, alios, ſtudioſe a nobis exquiſitos poetae uerſus, cum his coniungemus et quid ſentiendum tunc ſit, breuiter ſummatimque euoluemus. Me itaque iudice, Prudentius, qualem et quamtamcunque dignitatem demum habuerit, *Romae* eam non habuit. Patet hoc ex plurimis *poetae* locis et uerſibus. Primum enim Romam ſenem admodum et infinitis curis, ac laboribus pene confectum ſe intraſſe, proptereaque in ſummam admirationem urbis antea uix uiſae, tractum eſſe, omnium clariſſime hymn. IX. *Weizio* XII. περιστεφ. ab initio teſtatur: §. V. Senectus.

Sulla forum ſtatuit Cornelius: hoc Itali
urbem
Vocitant ab ipſo conditoris nomine.
Hic mihi cum peterem te, *rerum maxima Roma,*
Spes eſt oborta, *proſperum Chriſtum*
fore.
Stratus humi tumulo aduoluebar, quem
facer ornat
Martyr, dicato Caſſiano corpore.
Dum lacrimans mecum repeto mea
uulnera, et omnes
Vitae labores, ac dolorum acumina.

Haec uerba nonne ſenis ſunt et inferiori aetate indigna? nonne et *hoſpitis* ſunt? ſi de hoc dubitas; ipſum poetam hoc uocabulum adhibuiſſe de ſe docebo. Verſu quippe eiusd. *hym. 17. et 93.* dum quaerentem aliquem ex illo inducit, ita pergit:

Aedituus conſultus ait: quod proſpicis,
hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Haec ſunt quae liquidis expreſſa coloribus, hoſpes,
Miraris: *iſta eſt Caſſiani gloria.*

Si itaque in annorum ſumma granditate Romam uenit, quomodo in eadem urbe tot honores ſuſtinere, tot muneribus fungi potuit, quod tamen poetam de ſe dicere, uidimus ſuperius. Annos enim LVII. natum ab omni munerum functione abſtinuiſſe noſtrum, paulo infra probabimus. Imo uero cur tantopere *Symmachum* ueritus ſit et deprecatus toties ſuam, in refutandis impiis conſiliis eius, audaciam fuerit, neſcirem ego; aut Prudentium lepidum dicerem; ſi cum bonitate cauſae, muneris quoque auctoritatem et parem cum *Symmacho* dignitatem habuiſſet. Nam in *v. 51. Praefat. Lib. II. contra Symmach.* ita ſe huic apoſtatae ſubmittit: Sum plane *temerarius:* tanti non timeam uiri; et quae alia eiusdem generis ſunt. Equidem non neſcio, Aduerſarius Symmachus.

quan-

§. V.

quantus uir *Symmachus* et quam exercitatus in omni doctrinarum genere fuerit; adeo, ut *Ambroſius* in epiſtola contra eum, quam Giſelinus ſuo *Prudentio 1564. apud Plantinum Antwerpiae adornato* addidit, *ſermonis aſperi* quoque ueniam petat. At idem longe inferior quoque, licet Mediolanenſium epiſcopus, Symmacho, Viro *Conſulari; praefecto urbis et ceremoniarum pontifice* fuit; cum Prudentium nonniſi aequalem ei, enumerati hactenus auctores uelint. *Virum* tandem *Conſularem* poetam noſtrum poſt Aldum fere omnes eodem errore dicere, animaduerto. Aldum uero duas literas fefelliſſe V. C. in ueteribus codicibus, nomini Prudentii iunctas, quas *ille Virum Conſularem* denotare arbitrabatur, *Spiegelius interpret.* in *Prud. hym. omn. hor. p. 190. edit. Weiz*, refert. Verum easdem praeterea uel *QuintaeCohortis* denotaſſe, uel *Virum Clariſſimum*, apud *Valerium Probum de notis Romanorum interpretandis, et Magnonem in notis iuris* eſt. Imo abolitam, Prudentii temporibus, conſuetudinem fuiſſe, qua quis *Vir Conſularis* diceretur, laudatus *Spiegelius, Alciato* teſte *Lib. III. diſpunct. IV.* meminit, quem etiam *Virum Clariſſimum* legi debere, aliis argumentis probare, monet. Necuero ſolis his deceptum fuiſſe *Aldum*, exiſtimandum eſt; in cauſa enim corruptus *praefat. Lib. Prud. u. 24.* locus, inſuper erat:

Irrepſit ſubito canicies ſeni,
Oblitum ueteris Meſſaliae *conſulis arguens.*

An uir conſularis.

Alii *Marſiliae* legunt. Quem uero *Georgius Fabricius* mox ita reſtituit, ut ſeiungeret *Meſſaliae* et *me Saliae* ſcriberet: ita enim hic error nasci mox potuit, ut in aliis, pro *a quo, aqua* ſcriberetur, uti docuit *Scioppius de arte critica* et ei familiaris *Rittershuſius*, ut et *Franciſcus Robertellus* in eodem argumento; et alia eiusmodi collegit in Prudentio *Giſelinus hymn. 8.* περὶ στεφ. 130. *p. 449.* Quam lectionem omnes poſt eum in ſuis codicibus receperunt. Et *Giſelinus* quidem eodem tempore, eodem plane modo, hos uerſus correxit; uno enim anno 1564. uterque poetam hunc edidit. Vter uero alterum exſcripſerit, aſſerere non auſim, cum uterque ſe hanc lectionem primum animaduertiſſe dicat. Non inuſitatum interim eſſe, eruditos easdem coniecturas proferre, certum: cum *Joſ. Scaligerum et Iſaacum Caſaubonum V. Cl.* idem, eadem ratione et eodem tempore, ut ne minima adeſſe plagii alicuius ſuſpicio poſſet, emendaſſe, *Voſſius Inſtit. Orator. lib. IV. c. 1. §. 3. p. 5. ſub fin.* obſeruet. Veterum tandem ſchedarum fide; *Thuanea* ſcilicet, et *Altinia* Codd. lectionem hanc Heinſius in h. l. firmiter comprobat. Non ergo haec uerba de *conſulatu Prudentii*; ſed *Saliae*, quo conſule natus noſter, accipienda eſſe, manifeſtum eſt. Quae enim alii de *Saliae* urbis, de *Marſiliae*; aut *Meſſaliae* ciuitatum conſulatu Prudentii ſomniant, ap. *Nebriſſenſem, Spiegelium, Giſelinum et Rennam* in hunc locum uideri queunt; nobis quippe altiora tractare reſtant. Nunquam denique *urbis Romae conſulem* fuiſſe, quod *faſti conſulares* nullam eius mentionem faciant, ſi nec modo a nobis allata argumenta adeſſent, ſciremus. Omnes enim Conſulum Romanorum, in faſtos relatos eſſe, ipſe *Prudentius lib. I. et II. contra Symmachum u. 556.* teſtatur.

§. VI.

Quin et Olybriaci generiſque et nominis heres
Adiunctus faſtis. - - *idem v. 595.*
- - faſtorumque *arce potiti*
Annales proprio ſignarent nomine chartas.
- - Conſulibus *dat condere* faſtos.

Et qui de conſularibus his faſtis ex inſtituto ex ueteribus aeque ac recentioribus egerint, uide apud *And. Wilkium* in *Prud. hym. feſt. Reg. u. 662. p. 530. edit. Weiz.* Ceterum ſummam rerum in *Hiſpania*, non *Romae* potitum eſſe noſtrum, non negauerim. Ita enim hi uerſus, me iudice, exponi debent. Quippe non unius, ſed *plurium urbium* frenos rexiſſe ſe dicit; quod apposite ad praefecturam Hiſpaniae, tot moderantem ciuitates, referri poteſt, de qua functione et officio fungentium ex optimis, antiquiſſimiſque ſcriptoribus *Caluin. in Lexic. Iuridico hac ſub uoce egit.* *Voſſius* tamen *lib. II. cap. X. p. 203. de hiſtor. Graec. et Latin.* Prudentium, in locum defuncti, conſulatum habuiſſe, eo quod nec illi in annales relati fuiſſent, exiſtimat, quo de et *Baronius Annal.* ad A. C. 394. p. 888. quaedam habet. At uero nec illud ſtare poteſt, cum Romam antea nunquam uidiſſe noſtrum, ſupra animaduerterimus, nec noſtra ſententia ſua probabilitate careat. Tandem ad *militiae gradum ſe euectum* fuiſſe, porro ait noſter, quod ſub Honorio factum eſſe oportet. Cum enim iam ſenem tunc fuiſſe ſe dicat poeta, et ultimum honorem ſuum; recentiora tempora, annorum, quo natus eſt, numerus non permittit. Talis interim haec dignitas militaris fuit, qualis ſenem decebat et tot meritis illuſtrem uirum, hoc eſt, quae reſponderet priſtinae auctoritati, nec in armorum fortitudine, ſed robore conſiliorum et perſpicacia conſiſteret.

Militia.

§. VI. Quibus omnibus ſingulis praeclare geſtis, numeroſo poematis dies, uitia dolet et profanis rebus abdicat ſe atque artes parum aut nihil ad pietatem facientes negligit, ſeque totum rebus diuinis et ſanctiori ſtudiorum generi, annos natus LVII. dedit, atque haereticis confutandis non inutilem operam nauat, de quo

Abdicat ſe a muneribus aet. 57.

§. VII. *in praefat. lib. Cathem. u. 1. ſeqq. et 35. ſeqq.* A loquitur.

Per quinquennia iam decem,
Ni fallor, fuimus; ſeptimus *inſuper*
Annum cardo *rotat, dum fruimur ſole uolubili.*
Inſtat terminus, *et diem*
Vicinum ſenio Deus applicat.
Quid nos utile tanti ſpatio temporis egimus?

v. 34. *Atqui fine ſub ultimo,*
Peccatrix anima ſtultitiam exuat:
Saltem uoce Deum concelebret, ſi meritis nequit:
Hymnis continuet dies,
Nec nox ulla uacet, quin dominum canat:
Pugnet contra haereſes: catholicam diſcutiat fidem:
Conculcet ſacra gentium:
Carmen martyribus deuoueat: laudet Apoſtolos.

Habes hic, quod uitae genus egerit noſter circa finem et ad quos labores appulerit animum. Id quod infra plenius, accuratiusque tractabitur.

Religio. §. VII. De uera nunc *Prudentii religione*, quod ea cognoſci ex ſcriptis eius poſſit, ex inſtituto agere decreueram; cum de *libero arbitrio*, de *carnis innocentia*, de *bonis operibus* et martyrum inprimis, de *inuocatione martyrum*, aliorumque ſanctorum, de *Virgine beata* et quae alia eiusdem generis ſunt, non caute ſatis loquutum poetam fuiſſe *Centuriatores* maxime *Tom. I. Cent. IV. c. X. p. 684. ſeq. edit. Baſil. 1624.* ei obiiciant: res uero prolixior eſt, quam ut merito ſuo plenius hic tractari poſſit; ad aliam itaque occaſionem remittenda. Liberiorem tamen poetis in carmine linguam eſſe et minus ad anguſtos uerborum cancellos mancipatam, *Flacco teſte*, ſcimus, quae ut et noſtro uenia detur et excuſetur idem hoc modo, aequitas uult. Cui accedit, quod codices, miſere ab iniquis manibus dilaniatos et penitus corruptos fuiſſe, tot ſchedarum uarietates, tot libri ſpurii et ſuppoſititii, tot deniq; eruditiſſimorum uiror. querelae teſtentur, quas apud *Fabricium, Giſelinum, Weizium, Heinſium* etc. laudatos poetae interpretes, *Daumium in praef. Paulin.* et *Giſanium* maxime *in indice Lucretiano* legimus. Attamen ſtultum illud et muliercularum fabulis dignum commentum apud poetam in clauſul. *Hamart. a v. 932.* usque ad finem, inuenimus. Ita enim ibi:

- - - *Non poſco beatam*
In regione domum:
At mihi tartarei ſatis eſt, ſi nulla miniſtri
Occurrat facies, - - - et porro
Eſto: cauernoſo, quia ſic pro labe neceſſe eſt,
Corporea, triſtis me ſorbeat ignis Auerno:
Saltem mitificos incendia lenta uapores
Exhalent, aeſtuq; calor languente tepeſcat
Lux immenſa alios, et tempora uincta coronis
Glorificent: me poena leuis clementer adurat.

Pie quidem *Giſelinus* in h. l. exclamat: *Itane, o Prudenti, tam abiecto quenquam eſſe animo? aliud nobis ſpondent ſuaues euangelii uoces*, et quae ſequuntur. Quae etiam uerba adulterina eſſe et ſuppoſititia, idem uult; cum quod ſeorſim
B excuſos aliquando ſe uidiſſe meminerit; tum, quod non cum aliis Prudenti, de uita aeterna et animis defunctorum, confeſſionibus, ubi prudentius poeta loquatur, conſentiant. At uix audeo, ob leues has rationes communem ueterrimorum codicum conſenſum tollere. Illud enim adhuc incertum eſt, cum ipſe *meminiſſe* ſaltem, quod uiderit, confiteatur; imo uerum licet eſſet; quid inepti typo-
C graphi ſola manus derogare fidei, tot fide digniſſimis ſchedis poteſt? hoc uero, quod reiicit Giſelinus, nihil noui apud ſcriptores eſt, qui aliquando ſui, uti poetae citius, obliuiſci queunt, quanquam illud hic Prudentium excuſet, quod *pro labe ſic pati neceſſe eſſe* dixerit, cum ſanctos martyres dediſſe iam poenas in tormentis pro Chriſto ſuſtentis, exiſtimaret. Et hoc modo ei fere aequales errarunt,
D quos uide apud *Centuriat.* Cent. IV. c. IV. p. 179. quanquam ad ſaniorem, quam hodie pontificii, mentem exponi illos debere, Theologi noſtri ſentiant; *Quenſt. ſyſt. part. ult. ſect.* II. c. XVII. *p. 569.* et alii quos ipſe citauit. Citius ergo quam par erat, hanc Giſelini opinionem *Flacii Catalogus p. A. 186. 1598.* excuſus *et Riuetus in Critico ſacro* III. c. XXVI. *p. 359.* qui *Perkinſum* quoque adducit, arripuiſſe et adprobaſſe
E uidentur. Vllum enim ſi ex tot Mſc. haberent teſtem, omnium lubentiſſime quoque eorum ſententiae adſcriberem; cum alias idem perſuadere mihi, haud quaquam poſſim. Fuiſſe tamen priuatus et domeſticus error Prudentii potuit: eo quod multorum ſcelerum in iuuentute admiſſorum conſcius, ſe indignum ſtatim poſt mortem uita aeterna crediderit.

§. IIX. Ad laborem tandem et uerſuum
F rationem poetae noſtri deuenimus. Hic cum Fabricio in Poet. Chriſt. et Daumio in Paulin. praefationibus impenſe dolent omnes eruditi, quod renaſcentibus ſec. XIV. literis, primi heroes illi et ſapientes deteſtati tantopere pios, caſtosque Chriſtianorum labores fuerint; magno uerae religionis damno. Inter quos non minima paſſus noſter eſt: qui *Leonhardum Quercetanum*, obſcuri nominis ui-
G rum, *Petrum Summontium in Iouian. Actium Tom. II. p. 102. Ludouic. Viuem. lib.* III. *de tradendis diſcipl. p. 312.* alioſque iniquiſſimos cenſores habuit, qui maiorem Chriſtianum, quam poetam illum dixerunt. Quae in re eo magis culpandi hactenus enume-

§. VIII.

numerati auctores ſunt: quo religioſius profanos ſcriptores habuiſſe et adiuuaſſe eos, ſciamus. Parem enim ſolertiam ſi ad noſtrum quoque attuliſſent, ab infinitis erroribus eum uindicare et in integrum reſtituere, eo maxime tempore potuiſſent; quo tot membranae adhuc, nunc temporum iniuria amiſſae, extiterunt. Quos quum negligerent, tineis et blattis obitos, ad monaſteriaque detruſos, multum priſtini ſplendoris amiſiſſe oportuit. Excuſant Virgilium, Horatium adiuuant et Ouidii aut alius cuiusdam turpes errores profiteri, ſibi religioni ducunt: cum tamen et minimum in ſacro poeta naeuum animaduertant et praeter meritum ſaepe traducant eos, ut antequam agnoſcant; eos abiiciant. Non repetam iuſtas querelas, quas *Aldus, Fabricius, Giſelinus*, *Daumius* et alii in hunc uatem praefati ſunt. Quid enim de aliis dico? noſtrum potius multas iniurias a uiris doctis paſſum eſſe, indicandum eſt. Illi uero Graecarum literarum primum poetam ignarum dixere; eo, quod uocales Graecorum in lingua Romana neglexerit et corripuerit η atque ω quandoque, in uocibus e Graecia ortum ſuum trahentibus. Verum anne ſolus Prudentius id fecit; unde *pater, mater, crepida* et contra communem poetarum conſuetudinem *aeris* correpta ſecunda ſyllaba a *Catullo* eſt? unde *Hector, Cyclops* in fine pro breui uſurpauit *Virgilius* et *Ouidius*? cum Graecis haec ſingula uocales longae ſint. In auctoritate eorum acquieſcere eruditos equidem ſcio; ſed cauſam requiro, rationem huius rei poſtulo. Optime *Giſanius in praefat. Lucretii* ait; quod tum neglexerint Graecorum regulas Romani; quando uox in Latium ita introducta fuerit, ut ibi nata ueluti ſit uiſa, quem *Scioppius* ſequitur, maſtix ille eruditorum *Veriſimil.* l. II. c. VIII. p. 69. *Veteres*, inquit, *pronuntiationem uulgarem ſequi praeoptaſſe potius, neglecta uerbi origine. Adeoque Neſtorem, Hectorem, Phaedromum breues dixiſſe, licet media Graec.* ω *Thales, Lyriſtes, Ganymedes ultima licet* η. *fuerit.* conf. *Scalig.* in *Auſon. lect. lib. II. c. 21.* Nonne et Prudentium haec excuſant? nonne et alios ex poetis Chriſtianis adiuuant haec? qui *eccleſia, myſterium, pſalterium* et alias in eccleſia Romana receptas adeo uoces, ut non ſine periculo falſae doctrinae immutari a quouis potuerint, adeoque et a plebe fuerint uſitatae, in antepenultima breuiarunt. At, et reliqua ut defendamus, neceſſe eſt, barbarum enim porro dicunt illud in Prudentio eſſe; quod, metri cauſa, terminationes uocum mutarit, pro *fames. famis*, pro, *lues, luis*, pro, *pubes, pubis*, *Iohannes, Iohannis*, ſcripſerit, quod *Heinſius in not. p. 14. et 104.* aduertit: uerum cur legimus apud *Plautum* et *Virgilium* pro, *leo, lea*, pro *hoſpes, hoſpita*, pro *ualles, uallis, feles, felis, uulpes, uulpis*. Haec ſi ab errore immunia ſunt, nec Prudentio uitio dare poſſumus. Praeterea peccaſſe noſtrum, quod literas duplicarit et adiecerit alias, ut metro conſuleret, aiunt: uti *intereceptus*, pro *interceptus, interiſectus*, pro, *interfectus*: eadem uero licentia uſum quoque Virgilium eſſe, conſtat. Et ſic in reliquis procedere poſſem; niſi in uita poetae haec diutius proſequi uelle, praeter inſtitutum eſſe uideretur. Suſpectas interim uoces omnes et ſingulas *Cornelius Valerius* in Prudentio collegit, et *Giſelino* tranſmiſit, qui etiam eorum catalogum ſub finem *commentar.* ſui confecit Vix tamen probarem ſingula, quae ibi auctor pro impuris habet. Nam ardua res eſt, dicere hanc uel illam uocem non eſſe latinam, ſed barbaram: cum interdum latiniſſimae eſſe et rariores tamen poſſint, quorum magnus numerus a *Nizolio*, e Cicerone collectus, extat: et ex *Hygino* inprimis locutiones rariores ſeorſim annotauit *Schefferus in editione Amſtelod. 1674.* Bene itaque Voſſius *poet. lib. I. c. III. §. 2. p. 21.* de erroribus in Homero deprehenſis ait: *Sane ſi talia malus poeta dixiſſet, ualde uideretur.* Et *Ptolemaeus Hiſpaniolus* in utiliſſimo tractatu *de licentiis ueterum poetarum* inquit: *Si haec, multaque alia ſimilia faciunt ueteres, et impune: cur pro eiusmodi delictis iuniores quotidie in ius trahuntur? ſi pro his culpis poena infligenda eſt, qui prius peccauerunt, prius puniantur.* Imo quid aphaereſis quid proſtheſis, paragoge, diaereſis, et infinitus prope figurarum numerus apud poetas ſunt? niſi palliati errores et artis inſignes defectus. Ceterum uoces in diuiniori coetu Chriſtianorum inuentas, quod receperit noſter et adhibuerit, culpare uelle, abſurdum eſt. De quo *Voſſius part. II. Inſt. Orat. lib. IV. c. 1. §. III. p. 5. ſeq.* aliique agunt. Ipſa tamen ſenectus, ſi deliquiſſet noſter, eum facile excuſare poſſet: quam non flores uerborum; ſed rerum pondera decent: imo in ſacro argumento faſtidire uelle ſacra uocabula, friuoli iudicii eſt.

§. IX. **Elogia.**

§. IX. Tot itaque elogiis decantatus merito ſuo eſt ab eruditiſſimis noſter: ut difficile ſit, in compendio haec ipſa enumerare. *Principatum* enim inter omnes poetas Chriſtianos ſinguli e uiris doctis ei tribuunt: *Pindarum diuinum* uero cum *Eraſmo, Barthius lib.* VIII *aduerſ. c. 2.* dicit; *Horatio* ex *Sidonio Apollin. et Crinito, Spiegelius p. 191. l. c.* iungit: Supra omnium Chriſtianorum poetarum *prudentiam, Prudentium ceciniſſe, Taubmannus in epiſt. ad Weiz.* exiſtimat. *Grauiſſimum et doctiſſimum* Ritterſhuſius appellat, *epiſt. ad Weiz. Egregia* et plane *diuina carmina Prudentii* eſſe, ipſumque *ſanctiſſimi chori praeſulem atque praecentorem* cum

Digitized by Google

§. X.

infinitis aliis elogiis, *Buchnerus in Diſſert. Acad. p. 521.* et in *Hymn. natal. Chriſt.* p. 7. profitetur. Reliquos taceo: tot enim elogia, quot teſtimonia eius extant. Ego uero acumen eius in rebus maxime ſacris et prudentiam diuiniorem, quam theologicam dicimus, admiror in illo non minus, quam aeſtimo.

Opuſcula recenſentur genuina.

§. X. Ad opera eius tandem progredimur, ubi quae circumferantur ſub nomine eius, primum indicabimus; ſuppoſitios deinceps et adulterinos a genuinis ſeparaturi. Non infima uero librorum et carminum lis eſt. Hymnos tamen ab initio ponendos illos eſſe, quos καθημερινῶν, hoc eſt, *omnium dierum uocat*, praefationis v. 36. confirmare uidetur. Vbi primo loco eorundem mentionem facit; *ſaltem uoce Deum concelebret, ſi meritis nequit: hymnis continuet dies: nec nox ulla uacet, quin dominum canat*, quo cum et codicum plerique conſentiunt. Praemittitur tamen omnibus fere editionibus quoddam prooemium, in quo, et uitam et ſcripta diligenter de ſe ipſe poeta annotanit, perpetuusque hactenus nobis teſtis fuit. Hymnum V. non ad *cerei paſchalis incenſum*, qui ritus recentior Prudentio eſt, teſte *Vergilio*, ſed *ad incenſum* lucernae inſcribi debere *Eraſmus, Fabricius, Hoſpinianus de Feſt. Chriſt. p. 57. 58. Giſelinus, Heinſius, Hulſeman. Vindic. S. Script. Patrol.* c. IV. §. 6. p. 105. demonſtrant. Hunc librum excipit περιστεφάνων de *coronis Martyrum*, quos carmine Prudentius celebrat, de quibus ipſe denuo in praef. lib. v. 42. *carmen martyribus deuoueat, laudet apoſtolos*, lites ſuper praefatione ortas uid. ap *Heinſ. p. 26.* Sequitur Ἀποθέωσις *de diuinitate* aduerſus haereticos ſui et priorum temporum plures conſcripta. *Hamartigenia* ſeu de *origine peccotorum* ab hac proxima eſt, quae pars Apotheoſeos ob argumenti ſimilitudinem creditur. *Heinſ. p. 85.* Poſt hanc *Pſychomachia* ponitur, pugna animae cum appetitu carnali, hoc eſt, uirtutum et uitiorum. Deinde ad nobile illud carmen, *contra Symmachum*, de quo ſupra, progrediuntur. Contra quem duos libros, cum Ambroſio, Prudentius ſcripſit, de quo in *praefat. c. u. 40. 41. conculcet ſacra gentium: Labem Roma tuis inferat idolis.* Ceterum haec *Symmachi refutatio* ſola Latine inſcripta eſt; haud obſcuro argumento, noſtrum non leuiter in Graecis literis exercitatum fuiſſe.

Incerti quoque auctoris.

Enchiridio V. et N. T. clauduntur tandem omnia Prudentii opuſcula, de cuius auctore uero adhuc dubitant docti. Primum enim ſub *Amoeni* nomine extare in MSC. quodam *Fabritius Op. Poet. Chriſt.* p. 7. docet, deinde *Sedulio* alii, cum *Sichardo* tribuunt, poſt, *Amoenum Prudentium* recentiorem noſtro eſſe, *Goldaſtus exiſtimat l. c.* nec tam excultua, ut cetera Pru- A dentii hic labor eſt; imo in pluribus codicibus MSC. non legitur, et tandem nullam eius mentionem facit Prudentius ipſe. Vindicant uero ei, praeter codices quoſdam, *Gennadius*, et reliqui hoc opuſculum, quamquam nomine deceptos hos eſſe, *Goldaſtus* dicat. Compoſitum interim ad Prudentianum genium, modum loquendi in multis eſſe certum eſt, de quo uid. *Aldus in uita, Fabricius* c. l. B *Giſelinus* h. l. *Giſan. in indic. Lucret.* p. 373. b. et *Goldaſtus inprimis* apud *Weiz.* p. 320. *Bellarm. hiſtor. eccleſ.* p. 158. *Riuetus quoque ex inſtituto rem expoſuit lib.* III. XXVI. *p. 360. Heinſius* p. 139. *Hulſeman. in patrol. cit. Königius in* Bibliotheca, qui, quomodo inſcriptio huius libelli differat, quoque docebunt.

§. XI. XII.

Codices MSC.

§. XI. *Schedas Prudentii* denique in diuerſis bibliothecis repertas, breuiter C enumero. 1. *Hoeſchelii* eſt, quem Weizius in pluribus ſequutus 2. *Bongarſi*, multis lacunis deformatus, figuris illuſtratus tamen. 3. *Egmondanus*, a Grutero deſcriptus et ab Heinſio ualde laudatus. 4. *Heilsbronnenſis*, Rittershuſio notus. 5. *Erfordienſis*, in Pſychomachia uetuſtate clarus. 6. Eundem librum bibl. *Fuldenſis* poſſidet. 7. *Goldaſti*, qui Cathemerina et Enchiridion Amoeni D ſaltem habet. 8. *Palatinus*, a Bceman. deſcriptus. Hos Weizius adhibuit. 9. *Amſtelodamenſem*, Heinſius, ad finem iam perductis animaduerſionibus ſuis, ualde deſideratum accepit et excerpſit. 10. *Boberianus* magnae uetuſtatis. 11. *Oxonienſis*, in Britannia abhinc annis DCC. iam pro raro opere illi bibliothecae donatus. 12. *Rottendorphii* ante D. annos exaratus. 13. *Nomſianus* mutilatus eſt E et recentior. 14. *Puteanorum* fratrum, omnium antiquiſſimus et literis maioribus Romanis exſcriptus; contra Symmachum tamen libri et quidam hymn. περιστεφ. deſiderantur. 15. *Thuaneus*, ante octingentos annos ſcriptus. 16. *Mediolanenſis* mutilus, ſed uetuſtate cum Puteanorum certans. 17. *Antwerpienſis* apud patres ſoc. Ieſ. quoſdam hymnos oſtendit, περιστεφ. non magnae rei. F 18. *Cantabrigienſis*, in collegio S. Benedicti mirae uetuſtatis eſt et anxie nimis ac ſuperſtitioſe cuſtoditus, paucis oſtenditur, hos Heinſius uidit. 19. *Gandauenſis* non penitus ſpernendus. 20. Quatuor *Pulmanni* apographa contulit Giſelinus. 21. In *Buſſidiana* bibliotheca quoque unus aſſeruatur. 22. *Numburganum* Caſpar Bornerus legit. 23. *Dauentrienſis*, a Giſelino diligenter adductus. 24. G *Florentinum* laudat *Spizel.* in *Bibl. ſacra.* Hos theſauros communicare uolui ex aliis, licet ipſe eorum nullum poſſideam.

Editiones et commentarii impreſſi.

§. XII. Poſtremum *editiones Prudentii* recenſemus. Antiquiſſima uero *Aldina* eſt

§. XII. eſt *Venet.* 1501. in 4. hodie perrara. Laudat quoque *Aldinam* 1502. meliorem priori, Giſelino iudice, editam, *Heinſius* in praefat. qui ipſe tamen bis ex *Aldi* officina prodiiſſe contra *Giſelinum* in *Pſychom.* u. 379. negat. *Dauentriae* 1494. antea quidem euulgatam habuiſſe *Giſelin.* in *praef.* ait. Quam tamen neminem eruditorum poſt eum citaſſe, nec ipſum Heinſium uidiſſe, exiſtimo. *Iuntar. Florent.* 8. *Aelii Ant. Nebriſſ.* eruditiſſ. interpret. cum *Sichardi* ſcholiis *Antuerp. p.* 1536. mendis ſpiſſa, recuſa *Baſil* 1540. ſphal. plena; ſed a *Salmaſio* adhibita. *ibid.* 1646. 8. *Fabricii* in *Op. PP. Chriſt.* Oporin. 1564. 4. crudita et rara. *Antuerp. Plantin.* 1564. 8. cum *opt. Giſel. not.* caſtigatiſſ. et nitidiſſ. Prior enim Giſ. a *Marneſſio* Lugd. G. adornata mendoſa, nec a *Giſ.* correcta. In Biblioth. PP. quoque extat. *Amſtel.* 1625. et 1631. in 16. *Antuerp.* 1545. 12. *Luneburg.* 1648. 12. quotidianis uſib. commod. *Ioh. Weiz. Hanou. Wechel.* 1613. 8. cum not. uar. optima creditur; Heinſio in orthographia non ſatisfacit, collegit Weizius plus, quam ipſe praeſtitit, nimia puſillanimate, cuius Taubman. quoque accuſant in Virgil. *Baſil.* 1562. *a Ioſ. Scal.* notis MSC. illuſtrata. Heinſii 1667. *Amſtel.* ap. *Elzev.* diligenter cum codicibus collata. Speciatim uero in *hymn.* quosd. *Georg. Fabric.* docte eſt commentatus. Hymn. ad *accenſ. cerei Witteberg.* 1513. Lib. *Cathem.* Lipſiae curante *Bornero* 8. Id. *Gandau.* a *Manilio* editus et *Giſel* adamatus. Hym. IX. *omn. hor.* cum *Spiegel.* prolix. com. *Seleſtad.* 1520. II. VI. IX. et XI. *hym. Cathem.* et Rom. Martyr. Lipſ. 1568. *Cathem.* et *Periſteph. Colon* 1585. 8. mendoſ. *Hymn. natal. Chriſt.* ab *Eraſmo* illuſtratus. Idem cum not. a *Buchn.* Witteberg. 1643. 12. Idem a *Mollero Friburg.* 1659. 8. Idem cum *Epiphan.* et *omn. hor. Gorliz*, 1646. *Ante ieiun.* cum *Calixti* et *Hoepf.* diſpp. Hanou. 1655. 4. Roman. Lipſ. 1513. 4. *Finem Hamartig. Auguſt. Vind.* 1470. Ibid. *Pſych.* 1506. *Idem Dauentr.* 1509 *Contra Symmach.* cum *Grangaei* not. *Pariſ.* 1614. 8. Enchiridion V. et N. T. *Lipſ.* ap. *Thanner.* 1499. 1505. et 1520. 4. Id. *Baſil.* cum *Iuuenco* et *Arat. Weſthem.* 1537. et 1542. Id. Goldaſt. in *Manual. Bibl.* cum *Iſon. Magiſtri gloſſ. Francof.* 1610. 8. §. XIII.

MSCti. §. XIII. Inter illas notas, quae ineditae hinc inde aſſeruantur, primas tenent *Giſanii*, quas *Sciopp.* uidit et ualde deſiderauit *Heinſius:* cuius praeclarum ſpecimen in indice *Lucretiano* oſtendit, *Borneri* praelectiones *Lipſiae Fabricius* audiuit et excitatum ſe illis eſſe, in *praef.* Op. PP. Chriſt. confitetur. *Buchneri* noſtri not. MSC. *Hubnerus* celebris Dreſdae bibliopola poſſidet; utinam uero illae, per eruditas manus publico darentur.

OPVSCVLVM XII.

DE

IDOLIS

SLAVORVM,

menſe Maio cIↃ IↃC XCI.

§. I.

§. I. *An Slaui omnem Deorum cultum reſpuerint?* §. I.

IMpia Slauorum antiquiſſimae gentis numina expoſiturus, quid de illorum opinione, qua omnem Deorum cultum ignoraſſe Slauos olim et reſpuiſſe, iudicem, dicendum prius et explicandum eſt. Stultius fere nihil hac re et abſonum magis eſſe poteſt. Ipſa quippe origo (*a*) illorum, quamcunque etiam auctores com-

Slauorum origo. (*a*) De origine gentis non unae ſunt auctorum ſententiae. Quae res inueſtigatu eo difficilior, quo minus ſcriptis antiquis prodita eſt et celebrata. Non quidem cum Crazio, aliisque non ſubleſtae fidei ſcriptoribus dixerim cum Vandalis, hoc eſt, Germanis Venedos ſeu Slauos omnium literarum expertes fuiſſe: hoc enim ſemper in dubium uocaui et ante me uocauit clariſſimus Morhofius, *in dem Vnterricht von der teutſchen Sprache* p. 65. carminum antiquorum, antiquiſſimi generis ſcribendi, quibus facta heroum celebrarent, quae Tacitus recenſet de M. G. cap. 3. v. 2. pag. 65. memores. At uero negligentiam in annotando, ſeu potius in cuſtodiendis illis, quae ſcripſerant, non poſſum non dolere. Siue id factum ſit, quod maiores gloriam in factis magis, quam uerbis quaeſierint, ſiue quod hanc ſcribendi rationem molliorem eſſe, quam ut uirum deceret, crediderint fortitudinis et bellorum amatores, nunc non diſputo. Fecit uero haec incuria natales eorum adeo obſcuras, ut multi de illis ſolliciti fuerint,

§. I. comminiſcantur, refellit eandem, eidemque manifeſte repugnat. Quam feram enim barbaram gentem et effrenatam depingunt ſcriptores, a moribus tamen, uitaeque integritate et ſimplicitate inſignem fuiſſe et commendatam diſſimulare non poſſunt. Adeoque illam, quam Tacitus olim Germanis et maioribus noſtris dedit, ſinguli fere merentur laudem: quod plus apud illos boni mores effecerint, quam apud alios bonae leges (*b*). Tanta enim illis ſuae religionis obſeruatio erat, ut, licet ab omni propemodum humanitate et ſapientiae artibus remoti eſſent et alieni, ad ſeruitutemque difficiles (*c*), ad cultum tamen diuinum quae pertinere uidebantur, promouerent ſtrenue ac obſeruarent: et qui regum ſuorum poteſtate et potentia gubernari uix poterant, ſacri ordinis auctoritati caeca quadam pietate libenter obtemperabant (*d*). Quare, uel a ſolis maioribus ſuis uenerandos eſſe Deos et religioſe colendos ſcire poterant (*e*) Slaui.

§. II. An numinis existentiam homo prorſus omnino exterminare queat?

§. II. At naturam ſuam quis ita exuere poteſt et illam, qua homo eſt, rationem adeo extinguere? ut a communi omnium mortalium ſententia, quod numen aliquod ſingulorum moderator exiſtat et cultum ab hominibus religioſum exigat, ita diſcedat, ne reuertendum quidem et ad frugem redeundum, ipſa conſcientia et natura iubente, exiſtimet. Vere non minus quam prudenter ait Tullius: nulla gens tam fera, nemo omnium tam eſt immanis, cuius mentem non imbuerit religio (*f*). Quid enim ſit Deum diſſimulare et ad tempus numen non agnoſcere unde proueniat, Grotius in libro de ueritate religionis Chriſtianae docet, a prauoque ingenio eorum maxime, quorum interſit, ne quis ſit Deus, id eſt, humanarum actionum iudex et ſcelerum uindex acerrimus, uenire hanc, a tam recepta antiquitus ſententia diſceſſionem, non ſine grauitate admonet. Impietas ergo et animi ſcelerata libido numinis exiſtentiam impugnare audet. Non quod propuguari

---

rint, pauci in opere ſatis felices. Plures difficultatem huius rei ſuſtuliſſe et explicaſſe uideri uolunt, eo quod intricatam reddiderint. Non ſufficit Scytharum antiquiſſimi populi filios dicere, atque ſic ignorantiae ſuae medelam uelut in lumbis Adami quaerere, illa enim gentium uagina et ignauiae aſylum iam ante exploſum eſt. Placet ſententia praeceptoris mei, in diſſertatione de rebus Slauicis iam olim in iuuentute habita, qua a Riphaeis Wendos; ſeu Slauos ortos eſſe confirmat, Sarmatiamque, ampliſſimum terrae tractum, in Aſiam usque coluiſſe, ex optimis auctoribus Ptolomeo, aliisque comprobat. Conf. Chytraeus in continuatione Cranzii pag. 3 edit. 1586. Witteberg. Fol. et ipſe Cranzius in Vandalia ſua uariis in locis.

Germanorum gloria.

(*b*) Hanc uirtutis gloriam Germanis et pluribus aliis, quos barbaros dicebant Romani et Graeci, denegare et ſupprimere eaodem non poſſunt. Vnus id ex multis in Germanos alias iniquis ſcriptoribus praeſtat I. Caeſar de Bell. Gal. Lib. 6. pag 135. edit Lugd. 1573. Taciti uero uerba habentur in Lib. de M G. ex quo Saauedra in Symbolis politicis p. 648. Symb. 81. edit. Colon. 1649. Neuhuſius in Theat. ingenii humani Lib. 1. cap. 13. pag. 243. edit. Amſtelod. 1664. Schedius de Dis Germ. Syngram. a. c. 13. p. 291. aliique tranſcripſerunt.

Slaui ſeruitutis impatientes.

(*c*) Vtrum libertatem, an licentiam amauerint Slaui, neſcio: hoc ſcio, ſeruitutis impatientes fuiſſe. Teſtatur id Helmoldus in Chron. Slau. pag. 2. u. 5. edit. 1659. Heinrici Bangerti. Ita uero ille: ſunt *inacceſſi paludibus, et nullum inter ſe dominum pati uolunt*. Hinc regulorum ſuorum poteſtas tempore pacis admodum exigua erat, belli uero temporibus globo militum ueluti dux et imperator rex illorum praeerat.

Religio ſocietatum uinculum.

(*d*) Commune id omnium ſocietatum uinculum eſt, legibus enim in partibus et obſequio retinetur multitudo, auctoritatem uero illae et ualorem a religione accipiunt. Hinc Romulus apud Liuium Lib. 1. pag 4. edit. Wechelianae 1588 Fol. rebus diuinis rite perpetratis, uocata ad concilium multitudine quae coaleſcere in populi unius corpus nulla re praeterquam legibus et religione poterat, iura dedit. In ſtuporem usque trahunt lectorem Helmoldi, Ditmari, Iohann. Dubrauii et aliorum, qui de his ſcripſerunt, de Slauorum cruentis et ſeueris idolorum ſuorum cultibus, teſtimonia. Illos enim quos commercium quoddam cum diis aut familiaritatem cum daemonibus, quos magis uenerati ſunt, habere exiſtimabant, timuerunt maxime et uenerati ſunt, uitamque profundere et corpora ſua negligere, uolentibus iis non dubitarunt. Neque alia tot episcopatuum in ueteri Saxonia a Carolo et ſucceſſoribus conſtitutorum, ratio dari facile et afferri poteſt, quam, ut maieſtas Caroli, qui toties uictoriae laurum e Saxonia reportarat, rarius domitor eorum fuerat, a ſuperis confirmata plebi diceretur. Id quod Eginhardus in uita Caroli M. de Bello Saxon. pag. 10 edit. Lipſ. 1616. ex eoque Helmoldus pag. 14. et innumeri alii prolixius et copioſius exequuntur.

An Noachi poſteri a ueri Dei agnitione ſtatim deſciuerint?

(*e*) Nemo ſibi perſuadeat, poſteros Noachi eo tempore, quo oras has et regiones incoluere, a ueri Dei agnitione et cultu deſciuiſſe ſtatim et deflexiſſe. Tangebat enim diu poſteros parentum ſuorum et ſacri cultus memoria. At in diuerſas regiones diſtracti, bellis et uictoriis ſe delectantes, uerum Dei cultum neglexerunt et regionibus ampliandis ſtudentes heroes et duces ſuos in praelio ereptos, tanquam indigetes Dei et nuntios uenerati ſunt, in numerumque Deorum tandem illos adſciuere. Poſt a creatore et illis qui Deorum loco erant, tanquam numinibus minus conſpicuis, in res obuias magis et cognitas delapſi, ſolem, lunam et quae ſunt generis eiusdem, in homines, ut putabant, benigniores in Deorum numerum adoptarunt, tandemque uerum Deum amiſerunt. Quae prolixe *Schedius in Dedicatione Libri* iam laudati Eliae, filii ſui morte uix annos 26. nati in conatu maximarum rerum praeuenti pag. XVII. declarat, a quo tamen hic diſſentiendi neceſſitas fuit. Eleganter compendii Gothani Auctor ex Thom. Aquin. pag. 24. *Accidit iſtis, ſicut alicui eunti ad regiam principis, qui, uolens uidere principem quoscunque beneindutos ipſum principem eſſe exiſtimat.*

De Deo elogia apud ethnicos.

(*f*) Digniſſima philoſopho uerba, qualia apud ethnicos complura, praeſertim *Platonem*, *Ariſtotelem et ipſum Ciceronem de natura Deorum*, *ſomnio Scipionis* et alibi extant, quae ſi legerent noſtri homines, tam blaſphemi in Deum ſuum uix eſſent. Multum enim ad id conferunt, ut quanta cura a philoſophis Deus quaeſitus ſit, quod aliter ſentientes deriſi et exploſi a ſapientioribus fuerint, conſtet? Quod in libro de ueritate religionis Chriſtianae l. 1. p. 20. edit. Pariſ. 1650. fol. feliciter monſtrauit.

Digitized by Google

gnari ſententiam poſſe exiſtiment ſcele-ſti mortales; ſed ne impediri, quominus uoluptatibus ſuis inhaereant et cohiberi malitia illorum poſſit, de ſummo iuſtiſſimoque iudice tam contemtim ſentiunt (*g*). Tandem uero, ipſo, quem inpugnauerunt, uolente, ſic accidit, ut lumine rectae quoque rationis obſuſcato, quo meritas malitiae ſuae poenas darent, in errore ſemel amplexo perſeuerent. Id quod grauioribus argumentis ad propulſandas aduerſariorum ſententias demonſtraremus, niſi luculentiora argumenta, quibus Sorabos Deos habuiſſe et coluiſſe ſtabiliremus, hiſtoria nobis ſuppeditaret.

Slauorum migrationes.

§. III. Equidem ſi omnes quos unquam Sorabi, Slaui, Venedi et qui ſunt generis eiusdem Deos uenerati ſunt, exponere animus eſſet et recenſere: in difficili negotio et perobſcuro uerſarer. Quippe antequam populus hic in interiores Germaniae fines migrauit, eorumque ſedes et terras occupauit, religionemque Chriſtianam admiſit, parum admodum de illis, eorumque Diis et idolis, literis proditum erat (*h*). Quare antiquioribus illis temporibus relictis, ad recentiora progredimur, Deos Slauorum a fatali illa omnium gentium migratione, qua et Slaui alienas terras, apta occaſione a Germanis, uicinis ſuis inuitati, conglobatis uiribus quaerebant, numerantes (*i*). Quo tempore Vandali quibusdam ſcriptoribus audiuere.

An recte Vandali dicantur?

Qui, dummodo recte explicentur, non caſtigandi propterea a recentioribus nec ignorantiae accuſandi (*l*). Vnus enim, quo ſenſu id dicatur, Chytraeus exponit: qui tamen a quibusdam recentioribus non ſatis circumſpecte taxatur. Veneramur magni et accuratiſſimi hiſtorici

A ſententiam, qui, in ſua quam de rebus Slauicis ſcripſit diſſertatione, errorem ſcriptorum quorundam, haec nomina ſine ratione confundentium, iure meritoque reprehendit: at illorum exprobramus opinionem, qui ſaluam ſummi et accuratiſſimi hiſtorici ſententiam, in ſuas partes inepte trahunt, nulla ratione Vandalorum nomen Venedos ſeu Slauos mereri clamitantes. Ipſe enim modo laudatus B a nobis Chytraeus Vandalos adeo improprie dici Venedos, quam a Germanis Scytha dicatur, aut ut ipſe ait; ſicut poſt migrationem Boiorum ex Bohemia in Bauariam, nihilominus noui incolae Zechi, ſeu Slaui ueterum incolarum nomen retinent. Quo ergo iure Venedi Bohemi, eodem etiam Vandali dici poſſunt et appellari.

Slaui Deorum cultores.

§. IV. Hunc populum Deos coluiſſe, C conſenſus omnium ſcriptorum communis confirmat et comprobat. Qui quidem tanta ſunt in uarietate ac diſſenſione conſtituti, ut omnes eorum, hac de re, ſententias enumerare prolixum non minus, quam moleſtum ſit. Nam et de figuris Deorum et de locis atque ſedibus et actione uitae et cultu, multa dicuntur, in quo tamen non omnes conueniunt, ſed ſumma diſſenſione inter ſe certant et digladi- D antur. Quod uero maxime rem cauſamque attinet, Slaui uno et generali uocabulo *Bob* Deos ſuos inſigniuere.

Bob, quale idolum?

Cuius tituli tanta in lingua ſua auctoritas et poteſtas eſt, ut idolum uix ſuſtinere eundem et promereri poſſit. Vnum enim a nulloque dependentem Deum, quem Graeci eadem felicitate ἄυταυτον pronunciant, denotat illis, atque deſignat. Sorabo-rum uero ſeu Slauorum *Bob*, Bohemi *Buh*,

Po-

Atheorum contemtus Dei.

(*g*) Non aliud quibus ſtultitiam ſuam tegerent, aut ſpecioſe ſaltem eclarent athei medium habent, euidentius ſcelus eſſet, ſi contra ſuperos peccarent, et mandata iudicis agniti uiolarent et uoluptate damnoſa ad tempus fruerentur, poenarum infernalium conſcii.

Cranzius.

(*h*) Non poſſibile id eſſe Cranzius, in his uerſatiſſimus, Vandaliae ſuae mox ab initio ait. Cauſam rei addens, quod omnia ueterum Vandalorum et Venedorum monumenta taceant. Quae enim de primordiis regnorum tradunt monachi, ſaepius nugae ſunt et fabulis ita commixta, ut uix uerum a falſo diſcernere poſſis.

Vandali ſtrenui, migrationum amantes.

(*i*) Quietis impatiens populus, Wandali erant et ad arma ſtrenuus, contra imperatores in oriente et occidente regnantes, inſurgentibus et militantibus ſe adiunxerunt, fortiterque in belli ſocietatem ab aliis adſciti, contra hoſtem pugnarunt. Quod cum Sec. V. iterum atque iterum factum ab illis eſſet et res in alienis terris feliciter et proſpere eueniret, ſuas terras migrationibus uacuas reddiderunt, a multitudineque incolarum deſertas. Fertilitate loci et terrae fecunditate inuitati ſunt a Vandalis in Pomerania, Polonia, Sileſia, Luſatia, Saxonia et Bohemia degentibus Venedi ſeu Slaui per Ruſſiam, Liuoniam, Lithuaniam, usque ad ſinum Finnicum diffuſi. Quare hi ſedibus ſuis relictis Vandalorum ingreſſi, cum ſuperſtitibus Vandalis ſe coniunxerunt, habitumque eorum et regionis conſuetudines in plurimis amplexi ſunt rebus, ubi diu poſt manſerunt uixeruntque. Vid. de hac re Helmoldus et quos cum eo confert in notis Bangertus pag. 10. qui ual centum huius migrationis ſcriptores adducit. Addatur quem et ille habet Cranzius in dicta Vandalia, Lib. 1. capitibus diuerſis, et inter recentiores Clariſſ. Schurzfleiſchius de rebus Slau. et ipſe Venerandus Parens meus in ſcripto Slauo-Germanice nuper de Baptiſmu Budiſſae 1688. euulgato.

Vandalorum cum Venedis confuſio.

(*l*) Primus qui Vandalorum nomen cum Venedorum confundit inter recentiores Cranzius in Vandalia uidetur, quanquam et ipſa ueterum chronica diſcrimen hoc non adeo obſeruent. Id quod animaduertit Chytraeus in Continuatione Cranzii p. 3. 4. &c. Bangertus pag. 10. in Helmoldum. Cranzium uero non excuſarem, niſi et Chytraeus, qui nihil erroris hic admiſit, aut conuinci alicuius poteſt, explicaret Cranzium et quo modo id dici queat, aperiret. Sonum quidem uocis, quem Chytraeus addit, inter Wendos et Wandalos ad nomina confundenda non ſufficere, fateor, ſed quod a loco priſtinorum incolarum capit argumentum, improbare non poſſum. Cui robur accedit, ſi ipſius Bangerti de hac re expoſitio legatur, qua multos Wandalos in Vandalia a Venedis iam occupata, haeſiſſe et permanſiſſe, in unamque rempublicam cum Venedis coluiſſe et coaluiſſe, aperte docet.

(*m*) Pla-

§. V.
PoloniBog grauitate non minori effantur. A
Singulis enim tantum, ac Hebraeis יהוה
hoceſt, numen nulli mutationi obnoxi-
um uiciſſitudinique, quod idem fuit, eſt
et erit (*m*). Id quod accuratius et lucu-
lentius Slauica lingua et indoles eius do-
cet.

Vocis BOH *uſus.*
§. V. Pulcherrimum uero hoc, quo i-
dola ſua uenerabantur nomen, a maiori-
bus relictum, admonere illos officii erga
ſuperos et uenerationis facile potuit. E- B
quidem, ſi recte iudico, uocem *Bob* ſolam
a ueteribus rarius adhibitam uſurpatam-
que fuiſſe, exiſtimo, licet noſtris Sorabis,
ſeu uti nunc audiunt Wendis, id adeo in-
uſitatum non ſit. Vix enim ueteribus
illa niſi cum peculiari nomine idoli con-
iuncta, innotuit. Sic, *Bogiſlaw* (*n*),
Zernibob, *Iutterbob* (*o*) apud auctores,
Saxonem Grammaticum inprimis, Hel-
moldum aliosque legimus, ſolum *Bob* uel C
Bog, remotis nominibus aliis, uix legi-
mus. Cauſam huius rei rationemque ſi
inueſtigo, duplex ea uidetur: altera, quia
non iis doctrinae praeſidiis et ſapientiae
artibus exculti erant Slaui, ut, cum Ro-
manorum et Graecorum ſapientibus, in-
anem diuini cultus ſpeciem uiderint et
Deum alium idolis longe maiorem eſſe, *§. VI. VII.*
crediderint. Sed nullum idolis aliud nu-
men concipiebant, ac quod ante oculos
erat, craſſoque animo faciebat ſatis (*p*).
Altera uero, quod tanta apud illos Deo-
rum copia fuerit, ut uix ulla regio exſtite-
rit, quae a peculiari quodam idolo, ſeu ge-
nio non tueretur (*q*). Quare de alio
quodam et uno Deo quaerere minus illis
neceſſarium erat.

An Slaui principem Deum agnouerint?
§. VI. Quanquam id quoque diffiteri
non poſſumus, Helmoldum, ex eoque
Ioh. Dubrauium, huius rei grauisſimos
ſcriptores, non in unam eandemque ſu-
perſtitionis conſuetudinem conſentien-
tes Slauos, ſub diuerſis numinibus princi-
pem quendam Deum et regnatorem a-
gnouiſſe, ſcriptis ſuis prodidiſſe. Ve-
rum nec ille peculiari nomine carebat,
quod infra patebit. Nullum ergo adhuc
dum ipſis locum, quo idololatriam agno-
ſcerent, ſollicitique de ſupremo quodam
numine eſſent, fuiſſe euinci poteſt.

Slaui plures Deos uenerati ſunt.
§. VII. Plures uero Deos uenerati ſunt
Slaui, ſolliciti, ut unumquodque ſuum
habeat in rebus mundanis moderatorem
(*r*). Quod commune illis quidem cum
Romanis erat, nec hactenus rationi huma-
nae,

BOH *etymon.* (*m*) Placet etymon huius uocabuli ex ipſis Slauonicae linguae fontibus promere, lectoremque de hac re facere certiorem. Eſt enim huius uocis radix prima *Sum*, a quo imperfectum *ja buch*, quod facit in tertia eiusdem temporis *tylſjjche* uel *bub*, quod cum noſtro *Bob*, literis inter ſe facile mutandis, unum idemque ſignificat. Caeterum, et *Bub* in ueterum monumentis legitur, ut *Belbub* Deus albus, *Jutterbub* &c. de quibus Schedius cap. ult. uideatur. Conſenſum aliarum quoque linguarum in nominibus diuinis fatalemque harmoniam oſtendit idem Schedius Syngram. II. c. 12. pag. 295. 296. 297 ſeqq.

ZERNIBOH, BELBVH, (*n*) *Zernibob* opponitur *Belbub*, illum enim album Deum, huoc nigrum dicunt Wendi. De quo infra.

IVTTERBOH. (*o*) *Jutterbob* quid denotet et ſignificet, diſputant linguae Slauonicae ignari. Fabulam Schedius de *iutta* tangit, at non abſoluit. uid. infra. Alii bonum Deum eadem fallitate interpretantur. Illud abſurdum eſt, hoc cum origine uocis non conuenit. *Iutt* enim non Germanorum *gut* eſt; ſed Slauorum *jutt* quod auroram, ſolis, quem uenerabantur Slaui, nuntium et praeconem denotat, niſi enim hoc eſſet, ex diuerſis linguis uocem conſtare diceremus, quod aperta rei ueritate opus non eſt.

Philoſophi libere de diis diſputarunt. (*p*) Inanis idololatriae ſpecies philoſophis ethnicis cognita ſatis fuit atque perſpecta. Quare aliud, ut Cicero ait, Deorum numen quaerentes, impii ſaepe in Deos ſuos plebi et inferioris ſortis hominibus uiſi ſunt. Libere enim de illis et maieſtate eorundem, acerrimeque diſputarunt. Quod blaſphemum fuiſſet et philoſophis ac ſapientibus indignum, ſi idololatriam ſuorum et uanitatem non praeſciuiſſent. Neque tamen id plebi aperiendum erat, quae aliter compeſci et a malitia, ſceleribusque arceri non poterat. Poetae tamen et oratores

Poetae et oratores liberales cum Deorum nominibus. ita liberales cum Deorum nominibus et honore erant, ut ea non ſolum Maecenatibus ſuis darent, ſed quandoque ipſis ſuperos illis poſthaberent. Incidi nuper in *Claudiani* carmina: Admiratus profecto ſum poetae alias, intra alias laudes, ad doctrinam pertinentes, pii, modeſti et prope dixerim aliquo modo Chriſtiani, in adhibendis nominibus et cum principibus conſulibusque coniungendis licentiam. Ethnicum enim et religioni, quam in carminibus profitetur, addictum fuiſſe, contra alios *et Cl. Barthium* iam euicerunt eruditi. Hic in Manlii Theodori conſulatum, carmine Panegyrico, celebratum, inter alia ita canit:

Iupiter, ut perhibent, ſpacium cum diſcere uellet
Naturae, regni neſcius ipſe ſui.

pag. 4. edit. Francofurt 1650. in 4t. ubi conferatur *Caſp. Barthius* in optimis locupletisſimisque in poetam notis, niſi inſigne hoc opus negligentia typographi deformaſſet turpiter et perdidiſſet, pag. 65. Dicere poſſemus de aliis, ſed res magis eſt obuia, quam ut expoſitione noſtra ei opus ſit.

Deorum multitudo unde? (*q*) Cum Deorum maieſtas in homines uirtutibus et actionibus inſignes et prae aliis conſpicuos poſt mortem tranſiiſſet: ita numerus Deorum auctus et locupletatus eſt, ut multitudine ſua tandem laborauerit. Romanorum Deos extendunt ſcriptores usque ad 30000. *uid. Schedius in Praefat. Libri de Dis Germ.* ſaepius laudati. Non ceſſiſſe Romanis Slauos in numero, dummodo ea diligentia annotaſſent, qua deuotione coluerunt, uidemus in antiquis chronicorum ſcriptoribus, quorum plures collegerunt illi atque annotarunt. Non ſpernendam idolorum multitudinem uel ſolus Helmoldus ſuppeditat in Chron. Slau c. 52. p. 125. ſeqq et quos ex Chronicis, MSC. citat *Bangertus* in h. l. Ditmarus in Chron. ſuo Lib. 6. p. 154. edit. Mader. 1668. *Helmſt Dubrauius in Hiſtor. Bohem. p. 7.*

Cur Slaui plures Deos ſtatuerint? (*r*) Illud enim perſuadere ſibi uix poterant Slaui tot rebus in et ſub coelo gubernandis unum quendam ſufficere. Quare ad ſubleuandum Deorum laborem plures Deos eſſe, et Semi-Deorum nomen mereri, quod ſuperioribus Diis ſubeſſent, ſtatuerunt. Horum uero, quos plebem Deorum commodius Latini dicunt, quemlibet ad certum, in certa regione, officium alligatum a ſummoque inſtructum credebant. Quae ethnicorum mythologia, quantis etiam coloribus poetarum tegatur, nil tamen diuini habet, quod non humana conſilia ſapiat
et

nae, non luce quidem diuiniore radianti contrarium. Quibus tenebris maxima orbis pars adhucdum obfuſcata eſt et inuoluta. Verum in eo rationem exuere, quod unum omnium Deorum genitorem et gubernatorem, idolum illud eſſe et certo loco circumſcribi poſſe crediderint. Hoc enim abſurdum et ne homine quidem dignum erat. Quod ulterius illuſtrarem, niſi fori cancellos, extra quos uagari non licet, intelligerem.

Suanteuitus Slauorum ſummus Deus.

§. IIX. Nec uero de eo diſquiro hactenus, quem Deorum et primum et maximum ab initio ſtatim, ubi idololatria coepit, coluerint Slaui, et uenerati ſint (s). Id quidem certum eſt, Suanteuitum pro Deo et ſummo et maximo totius uniuerſi habitum ab omnibus Slauis fuiſſe (t). At de origine huius idoli et natalibus dubitare forte, uel iudicium ſaltem ſuſpendere non ſine cauſa poſſumus. Audiemus primum illos, qui hic loquuntur ſcriptores. Celeberrimus eorum, et diligentiſſimus *Helmoldus eſt*, ex quo reliqui omnes, uti paulo inferius in tranſcurſu dicam, ſua ſumpſerunt et exſcripſerunt. Quare aliter fieri non poteſt, quam ut, Helmoldo errante, omnes quoque, qui eum ſequuntur, impingant.

Suanteuiti origo

§. IX. Is uero origines Suanteuiti admodum recentes facit, ut neſciam, ſi aliae cauſae interuenerint, annon diſcedere ab illo et paullo aliter ſentire recta ratio et ueritas iubeat. Communis omnium, nec mala quidem ſententia eſt, quod tempore Ludouici I. (u) iuſſu imperatoris reliquiae S. Viti, Diocletiani temporibus ob fidem Chriſtianam obtruncati, in nouam Corbeiam in Saxonia, ad ueteris Francicae ſimilitudinem exſtructam, liberalitateque imperatoris et munificentia auctam, delatae et ad mouendos Slauorum animos (x) et praeparandas ad pietatem mentes aſportatae ex Francia, ſumma cum ſolemnitate, addo ſuperſtitione, fuerint (y); quas cum diu uenerati eſſent Slaui, ſumtusque ad cultum S. Viti quotannis praebuiſſent: cum iugo ſeruitutis tempore Ludouici Germanici (z) religionem quoque excusſiſſe,

et apud ſaniores euileſcat. Tota enim numinum ſuorum maieſtas, a regimine politico non multum abhorret. Ibi enim Saturnus, ſummus rex obtruncatur, res publica quaſi coeleſtis in altum, Iouem ſcilicet, transfertur, qui oppugnatur à malis hominibus, quibus, ut reſiſteret, conuocat ad arma coelicolas etc. et centum alia ſunt, quae ſine cachinno uix percipit homo diuiniori doctrina imbutus. De quibus apud *Romanos Ouid. fab. VIII. Metamorph. p. 14 edit. Hermaginnae 1543. fol.* Non aliter uero Slauis euenisse, ſupra docui, ubi ſummam religioſiſſimamque idolorum ſuorum uenerationum breuiter ſaltem oſtendit. Quot enim regiones Slaui, tot idola habuerunt, cuſtodientia illas et conſeruantia *ait Helmoldus et in eum Bangertus pag. 125. et 22.*

Luaraſicus an ſummus Slauorum Deus?

(s) Errat in eo *Ditmarus in Chronico Slau. lib. VI. p. 135 edit. Helmſtad 1667. 4t.* Luaraſici mentionem faciens, ac ſi ille in terra Rugianorum; ſeu Ranorum ſumus Deorum et maximus fuerit, ab omnibus gentilibus ueneratus. Dupliciter enim id falſum, niſi Luaraſicum ab omnibus, non Slauis, ſed Rugianis cultum fuiſſe, intelligere Ditmarum dicamus. At Luaraſicum hic confudiſſe cum Radigaſto obſeruauit *Ioach. Ioh. Maderus. Helmſtad PP. in not. ad h l.* de quo tamen ulterius dicendi locus erit.

Teſtimonia de Suanteuito.

(t) Nemini id ignotum eſſe poteſt, quippe omnes, quos ego, hac in parte, uidi hiſtorici hic conſentiunt, nec ullos, uti prolixius infra dicam, praetermiſit hanc rem, ſed omnes eodem modo recenſent.

Corbeia noua in Saxonia.

(u) Carolus M. Ludouici I. Pater, de noua Corbeia in Saxonia extruenda iam ante cogitarat, in quo conatu imperator in Romanam eccleſiam et auctoritatem pontificis aequior, cum exceſſiſſet, Ludouicus ante obitum, imperii haeres ab eo conſtitutus, à parenteque, ut S. Petri honorem promoueret ſtrenue, grauiterque admonitus. Qui paternis uirtutibus, ſi non in aliis, in iis tamen, quae ad pontificis poteſtatem ante Carolingos admodum exiguam et tenuem, augendam pertinerent, inſiſtens, Corbeiam nouam in Saxonia extruxit, feliciterque abſoluit.

Corbeia uetus in Piccardia.

Caeterum uetus Corbeia in Piccardia ad Samonam fluuium ſita, noua ad Viſurgim in epiſcopatu Paderbornenſi effecta eſt. *Vid. Meibomius Sen. Tom. I. rerum Germann. in Chronico Corbeienſ. not. et in tractatu de translatione S. Viti, et inſtitut. Corbeiae adiecto p. 763. edit. Helmſtad. 1687. fol. Crantz. in metropol. lib III. c. 1.* addat. *Engelhuſ. Chron. p. 163 edit Mader.* In quo de translatione S. Viti ſeq. uerſus leguntur:

Felix Saxonia, gaude, per pignora ſacra
Viti ditata, quae dat tib. Francia grata etc.

S. Viti reliquiae in noua Corbeia cuſtoditae

(x) Illud enim tunc praecipuum ad conuertendos ethnicos erat medium, quo coeleſtem lucem, miraculorum umbra et mendaciis fabulisque &c. obſcurarunt et tenebris obduxerunt. Quare ut eo feliciores monachi in Corbeia noua progreſſus facerent et Slaui, gens uicina, ſanctitate ſua et deuotione inuitarentur ad religionem Chriſtianam, et allicerentur, S. Vitum ſeculi Diocletiani notiſſimum martyrem, cuius oſſa, à Carolo M. ex Italia aſportata, in monaſterioque S. Dionyſii, in quo hodie Reges Galliae tumulos ſuos habent, aſſeruata, in Saxoniam recens conuerſam tranſtulerunt, in Corbeiaque noua cuſtodierunt et pro more ſolito coluerunt. Exiuerunt poſtea, ut *Helmoldus* ait, paſtores gregem animarum ſitientes et non paucos lucrati ſunt, ad religionemque ueram perduxerunt. *Vid. Meibom. et Helmold. ll. cc. Chronic. Engelhuſii p. 149. edit. Mader. Chronic. Lauterbergenſ. edit. eiusd. p. 145.*

De earum miraculis.

(y) De multis miraculis in itinere cum oſſibus S. Viti gloriantur, ſcriptores, ita, ut ſingulis itineris huius partibus, certa aſſingant. Omnesque, prout fortuna S. Vitum portantibus obuiam facti eſſent, à morbis aut aliis corporis moleſtiis liberatos, fuiſſe. In quo diffuſus eſt Henricus Meibomius ſupra citatus, qui haec omnia ex chronicis antiquis collegit et prolixe expoſuit.

Slaui iugum abiecerunt.

(z) Filiorum Ludouic. fatali diſcordia omnia in imperio turbata ſunt, quare et Slaui caput antea ſub iugum Imperatorum miſſum, erigebant rurſus et cum iugo ſeruitutis religionem abiiciebant. De quo *Helmoldus Chron. lib. 1. c. VII pag. 23. Saxo Grammaticus hiſt. Dan lib. XIV. p. 168. edit. Aſcenſ. Pariſ. 1514. fol. Ioh. Dubrauius hiſt. Bohem. lib. 1. p. 7. edit. Baſil. 1575. Aimoinus de geſtis Francor. lib. V. c. 26*

§. X.

Slauos, ab amore tamen S. Viti non penitus recedentes. Cultum ergo ſuperſtitione mutaſſe. Quod cum comperiſſent Slaui reliqui, omnes hunc Vitum, mox ab illis Suanteuitum dictum, coluiſſe et arbitrum omnium rerum et regnatorem Idolorum ſuorum uoluiſſe. Qua in ſuperſtitione dudum permanſiſſe Sclauos iidem affirmant.

Fabuloſa.

§. X. Ita ſpecioſe quidem Helmoldus et reliqui. At omnia fabuloſe perſcripta eſſe, non unis argumentis euincam. Omnes enim ex Helmoldo ſua habent (*aa*), qui tamen nec ipſe certum ſe eſſe, ſed a coeco quodam rumore accepiſſe confitetur (*bb*). Imo habitus et cultus reliquus Suanteuito exhibitus non Romanae, ſed Slauonicae eccleſiae reſpondens (*cc*), erraſſe hic Helmoldum, ut et alibi (*dd*), aperte docet. Omitto illa, quae rem maxime omnium ſuſpectam reddunt, quod ſcilicet implacabili odio Chriſtianos et ſanctos ſuos perſequuti A fuerint Slaui (*ee*), unde eorum ſacra amplexos fuiſſe non credibile eſt. Caeterum ipſa uox non ſanctum Vitum, uti gloriantur aduerſarii, ſed ſanctam denotat Slauis, nec ergo hic, quod arripiant, ipſis relinquitur (*ff*).

§. XI.

SVANTEVITI uocis falſae deriuationes

§. XI. Cum ergo praecedenti §. IX. et X. fabulam de *Sancto Vito* diſcuſſerim; quid ceteri de *Suanteuito* ſentiant auctores, expendam neceſſe eſt. Sunt enim, B qui fabuloſum de illo martyre commentum in Helmoldo et aliis ſubolucre et aliquantum meliores propterea ſunt: in eo tamen infelices, cum in alium ſcopulum impegerint, Slauonicae linguae non admodum periti. Nec enim in *Swiata*, Slauis *Sancta*, et *Witz*, quod ſua lingua *ſubſtantiam* notat, ueras *Suanteuiti* origines cum illis reperimus; neque *Swica*, noſtris *lumen*, uocabulo natales dediſſe C credimus; cum a recto ueritatis tramite, et genuina uocis ſcriptura haec omnia quam longisſime abſint (*gg*).

a uoce SWIATA, WITZ et SWICA

§. XII.

---

c. 26. p. 483. edit. Wechel. 1613. fol. ex recentioribus innumeri alii.

Helmoldi error de Suanteuito.

(*aa*) Vnico ergo Helmoldo erroris et falſitatis conuicto, omnium quoque reliquorum eadit auctoritas, qui ita in eius uerba iurarunt, ut facile ex collatione omnium ferme ſcriptorum, oſtendere poſſemus, fideliter omnia ab uno eſſe exſcripta Helmoldo, niſi id chartae anguſtia prohiberet. Sufficiat uero, loca, in quibus de Suanteuito agitur, bona fide adduxiſſe, quae ſi beneuolus lector euoluat, uel hac in parte nobis aſſentietur. Primum uero fabula, quantum ego quidem ſcio, exſtat *apud Helmoldum lib. I. c. VI. p. 21. c. LII. p. 125. lib. II. c. XII p. 234. 235.* Ex quo *Saxo Grammat. qui* non multo poſt Helmoldum uixit, *Hiſt. Dan. lib. XII. c. II. p. 468. Abbas Stadenſ. chron p. 89. ad A. DCCC. edit Reinecc. Auctor compilat. Chronol. p. 129. a Mader. 1665 in 4to. cum Chron. Lanterberg. Helmſtad. editus Engelhuſ. chron. p. 165. Scriptor ſec. XV. Ioh Dubrav. Hiſtor Bohem. lib. I. p 7.* Recentiores tandem allegare opus non eſt, nulla enim niſi in his monumentis fundetur, eſt eorum auctoritas.

Idem.

(*bb*) In dubium itaque rem uocantes, non Helmoldum, ſed fabulam ab ipſo Helmoldo ſic appellatam, conuellimus et confutamus. Nullo enim educeri potuiſſe de hac re ueterum monumento ipſe in ll. cc. confitetur.

Idem.

(*cc*) Figura certe idoli et ceremoniae et omnia, quae ad cultum Suanteuiti pertinent, non S. Viti ſeu Romanae eccleſiae ritibus, uerum Slauorum in ordinandis faciendisque ſacris conſuetudini, uſuique reſpondent, quod ex inſpectione auctor. cc. facile liquet. Si enim amore S. Viti ut liberatoris ſui et uindicis ducti, Suanteuitum coluiſſent, et ceremonias et ritus, quibus antea ad auxilia et ſuppetias exoratus erat S. Vitus, retinuiſſent. Abiicere uero ſimulacrum, mutare figuram idoli, alios miniſtros et flamines à priſtinis diuerſos conſtituere, quid aliud eſt, quam totum cultum euertere et nihil niſi opinionem relinquere.

Idem.

(*dd*) Non in his tantum errauit Helmoldus, ſi quidem erraſſe dici meretur, rem dubitanter et ambigue proponens; ſed etiam in aliorum nominum originibus euoluendis infelix fuit. Grauem ſane errorem de maris Baltici etymo animaduerterunt in eo iam olim docti uid. Cranz. Vandal. lib. II. c. 17. p. 36. et Bangertus in Helmol loc. p. ſtatim. 3.

Slauorum odium in Chriſtianos.

(*ee*) Licet enim hanc rem cum Rugianis accidiſſe de S. Vito concedamus, quomodo error, tam breui tempore creuerit, à minimaque Slauorum parte, in uniuerſam eorum multitudinem tranſierit, animo comprehendere non poſſum. Conſtat enim Vatinianum contra Chriſtianos odium: ſcimus neces et cruciatus, quibus Chriſtianam religionem opprimere et extinguere ſanctorum memoriam conati fuerunt: lucos et ſi alia loca ſacra habebant, pollui Chriſtianorum acceſſu crediderunt. Et quantopere bone Deus, deteſtati ſunt Slaui Chriſtum et eccleſiam, ſi ſeruire ei ui et armis adactis neceſſum fuit. Fabulam ergo eſſe, quod non ſponte ſolum amplexi fuerint Chriſtianorum S. Vitum; ſed et omnium Deorum maximum et ſummum, omniumque reliquorum regnatorem crediderint et uenerati ſint Slaui, facile liquet. Sanguine quidem humano gaudere Deos ſuos et piari legimus, amore in Chriſtum eccleſiam Romanam aut eiusdem ſanctos ductos fuiſſe Slauos, nullibi compertum habemus.

SVANTEVITI ſcriptio

(*ff*) In ſcriptura hiſtoricos non conuenire, adeo inuſitatum non eſt. Condonatur id ſeculis barbaris, dicit *Cl. Reineccius in Abbat. Stadenſ. Praefat.* Hic uero uaria lectio rem admodum ſuſpectam reddit. SVANTEVITVS ueteres omnes legunt. Recentiores *Dubrauius*, *Engelhuſius* et alii quos ſupra laudaui, Suatouitus ſcribunt. Melius quidem hi illis, quanquam non rectius, Suuanteuitus enim ne in ſomnio quidem Slauonice *S. Vitus* audit. Viderunt hoc recentiores et *Suuatonitum* ſcripſerunt, quod quidem propius ad linguam accedit, nil tamen niſi uerborum luſum paulo faciliorem meretur. *Swiate* quidem Slauis ſanctus eſt, ſed ubi manet ueterum auctoritas? Engelhuſius et Dubrauius recentiores ſunt et nihil hic probare queunt. Verior noſtra eſt deriuatio et probabilior et in ueterum monumenta aequior, quam nunc curatius euoluere lubet.

SVANTEVITI deriuatio a Swica,

(*gg*) Poſterior ſententia *Schneideri* eſt, in *Chron. Lipſ. lib. IV. p. 141.* cuius coniectura in eo prae aliis ſe commendat; quod aeque cognouerit nobiscum autor: *Swanteuiti* ſummum, quem inter omnes Slauorum Deos principatum habuit incongrue ſatis S. *Vito* tribui: de *lumine*, quo tamen an

ſolem

§. XII. XIII. SWANTEVITI *uera origo*

§. XII. Verum, ne impugnaſſe aliorum ſaltem iudicia, nec certius quid, aut probabilius attuliſſe uideamur; noſtra, quae circa origines *Suanteuiti* ſententia ſit et quam firmiſſimis porro argumentis nitatur haec ipſa, breuiter exponimus.

a Slonzez uel Swonzez.

Swanteuitum enim a *Slonzez* uel *Swonzez*, quod apud Slauos *Solarem*, aut *Deum*, aut *Dominum ſolis* notat, dictum appellatumque fuiſſe exiſtimamus (*bb*).

De SVANTEVITO *argument. I. quod commune Slauorum oraculum.*

§. XIII. Et quam belle denique omnia, quae de *Suanteuito* dicuntur, cum iis, quae gentes de ſole commentae ſunt, concordant: ut ſententiae noſtrae eſſe quam certiſſimi, uel ob has cauſas tantum poſſimus. Cum enim *Suanteuitus* DEus Deorum et commune Slauicae gentis oraculum ab *Helmoldo*, *Saxone Grammatico*, *Dubrauio* aliiſque appelletur; ſingula huic ſideri quam aptiſſime reſpondent. (*ii*).

ſolem intellexerit, equidem diuinare nolim, rectiſſime omnium explicari. Cum uero nihil prohibeat, quo minus hic ipſum *ſolem* aſſumamus; tot deinceps ritus et deſcriptiones *Suanteuiti* huic ſententiae faueant: tum maximam *ſolis* rationem quascunque gentes inter idola habuiſſe conſtet: et poſtremum uix aliud etymon nomini huius idoli reſpondeat; abire etiam ab hac ueritas cogit. Nec

SWIATA- et WITZ reiicitur.

alias ob cauſas priorem reiicimus; quippe quae eaſdem plane difficultates habet; neque credibile, ut aliquoties monuimus, imperitam ac rudem gentem *ſubſtantiam diuinam* ſine ſole et imagine coluiſſe; quin potius, quod Caeſar, infra commemorando loco de Germanis affirmat, illos ſaltem Deos et *ſolem* inter hos pracipue adoraſſe, quos cernerent et quorum operibus aperte iuuarentur, certum eſt.

SVANTEVITI *etymon.* ZWONZO *Slauis ſol dicitur*, SWONZEZ *ſolaris.*

(*bb*) Vt de etymo uocis antea recte plenequo conſtet, danda à nobis opera eſt. Primum igitur *Swonzo* Slauis *ſol* dicitur; à quo *Swonzez ſolaris*, imo *arbiter ſolis* prouenit; apposite Germanis *ein Sonnen-Maan*. Nunc uero, quod perpetuum eſt, ultimam literam Z. in Slauicis uocibus, Germani in *wiz*, praemiſſo *E* in ſua lingua transferunt; et ita à *Swonzez*, habes *Swonzewiz*; uti ex *Banez Banewiz*, *Slunckez Slunrkewiz*, factum, quae nomina pagorum in Luſatia ſunt. Cum autem Z in una uoce bis non ſine moleſtia ac pronuntiationis difficultate audiatur; unius porro eiusdemque cum *T* et *S* organi ac originis ſit: alterum Z in *T* mutatur, ſicque à *Swonzewiz Swoatewiz* dictum; ad terminationem item idolemque Romanae linguae; non *Suanteuizus*, ſed *Suaateuitus* ſcriptum eſt. Et cui haec non ſole meridiano clariora uidebuntur? qui ſaltem à *Razzis*, *Ruſſos* et *Rattas* in ueteribus hiſtoricis paſſim legi animaduertit. Ita enim peregrina ad illios linguae, in qua uſurpantur, indolem efformanda ſunt; uti, bono cum Deo, in libro de *Orthographia Germanica*, proxime edendo copioſius diſſeram. Confer, ſi uis, *Dausquinum* in uaſto uolumine de *Orthographia. Vol. II. tract.* XXI. *p.* 340. At uero inſtabis, non *Swonteuitum* ſed *Suanteuitum* legi. Hunc ego, qui mihi haec obiicit, in Sueuiam, aut ſi haec longius abeſt, in Thuringiam relego, audiet ibi *Voter*, *Schwoger*, et apud pontificios in ſacris ibi coetibus; *Poter noſter* etc. quis uero ab elegantioribus linguae cultoribus *Vater*, *Schwager*, *pater* et ſcribi et prononciari dubitet? Ceterum falſo alii legunt *Suaatouitus*; Helmoldus enim à quo reliqui omnes ſua habent,

SVANTOVITVS *male pro* SVANTEVITO.

Suanteuitus ſcribit: principem autem huius idoli ſcriptorem omnes ſequantur par eſt. Vides ergo quam nulla literula, apex nullus obſtet, quo minus *Suanteuitum* Germanice *den Swantewiz ſolis idolum* dicamus? quot uero flexus et reflexus, metatheſes et aphaereſes requiruntur? Si *Suanteuitus*, *Sanctus Vitum* eſſe, aut *ſanctum lumen*, ſiue *ſanctam ſubſtantiam* notare debeat; hoc tamen neminem hactenus animaduertiſſe libere profitemur.

Sol ab omnibus gentibus pro Deo habitus.

(*ii*) Solem equidem *Macrobius lib. I. c. XVII. Saturn. et Iulian. Apoſtata hymn. Regi omnium ſoli dicato* plusquam diuinis laudibus ornant, ac omnis ſuperſtitionis apicem fuiſſe, ad quem omnis quoque idolorum cultus, ceu communem rerum arbitrum reſpexerit, non leuibus argumentis conuincunt. Hinc fulminantem *ſolem* ſub *Ioue*, ſerenum ſub *Phoebo*, aut *Dio*, frugalem ſub *Cerere* et *Baccho*, ſub aliis deorum nominibus, alia eius opera Romanos et Graecos aeque, ac barbaras gentes coluiſſe diligentiſſimus ſcriptor *Clauer.* in *Germania antiq. lib. I. c.* XXVI. quam ſolidiſſime demonſtrat. Cui *Seneca lib. IV. de benef. c. VII.* pondus addit; qui *Iouem*, id eſt, *Solem*, ex eo *Statorem* dici, quod beneficio eius omnia ſtent, exiſtimat. *Tot enim appellationes eius eſſe poſſunt*, pergit, *quot munera et cap. ſqq.* addit: *Hunc et Liberum Patrem, Herculem et Mercurium appellant*, quum horum ſingulis officiis fungatur, quae imperita multitudo diuerſis nominibus adſcripſit. Cum quibus confer *Apul. lib. de mundo p* 75. ſub. finem. At neque *Slauos* ab

SVANTEVITVS *antiquiſſimum Slauorum idolum.*

hac opinione penitus alienos fuiſſe *Helmoldus lib. I. c.* 83. *p.* 185. §. 4. *edit. Bangerti* teſtatur: *non diffitentur Slaui unam DEum in coelis caeteris imperitantem.* Ecquis uero tandem ſummus ille Slauorum DEus fuit? non ignotus ille Athenienſium, de quo in *Actibus* minime omnium. Philoſophis enim hanc ingenii acrimoniam largior; imperitae plebi, qualis Slauorum populus tunc erat, illud *Caeſaris lib. IV p.* 135. *comment. Gall.* applico: *Deorum numero illos ſolos ducunt, quos cernunt.* Qui nam uero illi? pergit Caeſar: *Solem*, *Vulcanum et Lunam.* En anteſignanum Ἥλιον, ducem illum, principem et moderatorem: mentem mundi, coeli faciem, ut apud *Tullium in Somn. Scip. c. IV.* audit. Hic ille arbiter omnium rerum, hic tot cauſarum patronus, tot nominum ac titulorum apex. Hunc omnis terra, gentes omnes et, quam late demum ſuperſtitio ſuas radices extendit, ſi Æthiopes, qui nimium ſolis calorem faſtidiunt, exceperis, colunt, ſuſpiciunt, ueneranturr. *Ad haec etiam DEum Deorum qui propius accedebat, eo diuinior ac praeſtantior, ipſo Helmoldo teſte lib. I. c.* 83. *p.* 185 *erat Slauis.* Ἥλιον ergo θεὸν μόνον et illi, cum aliis apud *Herodot. lib I Strabon. XI.* crediderunt. De quo elegantiſſime Orpheus cecinit; qui uerſus *in Apuleio lib. de mundo* circa finem p. 75. ſeruati. Sed forte indignus tanta diuinitate *Suanteuitus* eſt? imo apud Slauos omnium longe digniſſimus, quo dignior nullus, nemoque diuinior. Ita enim *Helmold. lib. I. c. VI.* p. 21. §. 5. *Suanteuito primatum Deitatis ſpecialiter attribuerant Slaui. Ab hoc omnes reſponſa capiant, huic pagali ſacrificia exhibent.* id. lib. cit. p. 125. §. 3. pergit; *inter multiformia Slauorum Numina praepollet Suanteuit, DEus terrae Rugianorum, utpote efficatior in reſponſis, cuius intuitu ceteros quaſi Semideos aeſtimabant. Quin de omnibus Slauorum prouinciis ſtatutas ſacrificiorum impenſas tranſmittunt.* Imo *lib. II. c. XII. p.* 235. ulterius progreditur: *Suanteuitum DEum Deorum eſſe profitentur.* Vides hic, quam apposite *Suanteuiti* diuina maieſtas, quam inter Slauos habebat, *ſoli* tribuatur: et quam uuum uno ſimilior ſacer *ſolis* apud diuerſas gentes cultus, ac ueneratio rurſus Suanteuito ſit: quam inepte uero haec omnia

§. *XIV.* a) *modo colendi,*

§. XIV. Superſtitioſam colendi idolum rationem, breuitatis ſtudioſi, bonam nunc partem ſcientes praeterimus; cum ab aliis haec ipſa auctoribus iam ſatis deſcripta eſſe reperiamus; de illis tamen, quae facere ad ſententiam, aut aliquantum lucis indigere uidebuntur, erimus nonnihil commemoraturi. Idolum enim commune Slauorum quamuis *Suanteuitus* fuerit, certis tamen de cauſis in terra *Rugianorum*, natura ſituque muniti ſſimo loco relictum, per uniuerſas eorum regiones, ut ſolem gentes aliae, Slaui uenerabantur (*ll*).

§. *XV.* *Suanteuitus in terra Rugianorum relictus, cur?*

3) *a fano, figura, ſacris et feſtis diebus.*

§. XV. Fanum deinde idoli (*mm*), figura (*nn*) et ſacra quae ei fiebant (*oo*), ut et ra-

---

omnia ad ſanctum Vitum trahantur. Cum enim *Suanteuitus* antiquisſimum Slauorum idolum dicatur: *S. Vitus* recentisſimus inter omnes Slauorum Deaſtros eſt, poſt Ludouici Pii tempora demum notus: porro cum ille omnium Slauorum, qui quartam tunc ferme Europae partem occuparant, uti apud ipſum *Helmold. lib. I. c. 1. p. 1. §. 2.* et *Cromer. de Origin. Polon. lib. I. c. 2. 9. et* 10. inuenies, commune oraculum fuerit: hic nonniſi Rugianorum, puſilla forte maieſtas, tam arctis finibus terminata, dicatur. Quis ergo uel in ſomnio nobis has fabulas et anilia commenta unquam perſuadebit.

SVANTEVITI *ſedes primaria*

(*ll*) *Suanteuiti* diuinitatem per omnes Slauorum terras à mari Baltico ad Hungariam usque, et amplius patuiſſe §. 13. lit. ii. demonſtratum dedimus. *Ab hoc enim omnes Slaui reſponſa capiunt, huic de omnibus Slauorum prouinciis ſtatutas ſacrificiorum impenſas transmittunt,* dicit *Helmold. ll. cc.* nunc in quanam regione ſteterit *Suanteuitus* dicendum. *Rugianorum* uero terram, ueteribus *Ranorum,* ſedem huius idololatriae fuiſſe *Helmoldus* auctor eſt *lib. I. c. VI. p. 21. §. 3. et 4. ſtabat idolum in terra Rugianorum ſeu Ranorum, qui habitant in corde maris* ponto Baltici. Imo et oppidum *Arcbona* ſeu *Arbona,* (hodie forte *Putbus,* ut *Buno in Cluuer. p. 186. lib. III. c. XIV.* annotat, quae urbs *terrae illius principalis* audit *Helmoldo lib. II. c. XII. 513. p. 236.*) à *Saxone Grammatico lib. XIV. f. 319.* nominatur; *Arkon in excelſo promontorii cuiusdam uertice collocata, non manufactis ſed naturalibus praeſidiis munitur. Medium urbis planitiem habebat, in qua Suanteuiti delubrum.* Quaeres tamen nobiscum beneuole lector, quae cauſa Slauis fuerit, quod in terra Rugianorum, maximam eis partem remotiſſimo loco, primarii Deaſtri ſedem elegerint, cum in meditullio regionis plerisque id commodius longe fuiſſet, nec tanto itinere Suanteuiti cultores eſſent defatigati, nonnunquam uero ab eius cultu detenti. Sunt quidem, qui *Helmoldum lib. II. c. XII. p. 235. §. 5.* hic denuo audiunt, *S. Vito in Corbeia noua terram Rugianorum à Ludouico eſſe oblatam, ſacerdotes uero ibi oratorium in honorem S. Viti fundaſſe, hinc religionem cum ſuperſtitione Suanteuiti mutatam ibi quoque radices egiſſe,* credentes. Sed fabula ſupra detecta. Ipſe ſane dubitat *Helmoldus; Tenuis enim fama commemorat,* ait l. c. Nos eius duplicem ex ipſo Helmoldo cauſam, ueriorem longe afferimus; nam ſecuritatis ergo feciſſe id Slauos, cum *Arbona* Rugianum oppidum natura quam munitisſimum ſcirent, exiſtimamus: deinceps commerciis et *halecum captura* aliisque diuitiis affluentisſima urbs ad Suanteuiti reditus, quos ob omni mercatura habebat, non parum contulit. Imo felicium nundinarum patronum quando credidere ſuum *Suanteuitum* Slaui, ut in metropolin quoque ponerent, utilitas ſuadebat. Et tandem dignisſimi hoc Deaſtro Slauis ceteris uideri poterant Rugiani, quos ipſe à pietate, iuſtitia, munificentia et cultu prae reliquis commendat *Helmoldus.* Euolue eundem *lib. II. c. XII.* ſi uis, et haec ſingula quam uerisſima eſſe deprehendes.

Rugianorum terra

ac oppidum Arcbona ſeu Arkona.

SVANTEVITI *delubrum,*

(*mm*) Magnificentisſimum *Suanteuiti* delubrum *Saxo lib. XIV. f. 320.* pluribus uerbis celebrat: *exterior aedis ambitus accurato caelamine renitebat. Ipſum fanum duplex ſeptorum ordo claudit; e quibus exterior parietibus contextus puniceo culmine tegebatur: Interior uero quatuor ſubnixus poſtibus parietum loco penſilibus, aulaeis nitebatur.* Omnia ſane maieſtatis ac uenerationis plena, ſi et cetera conſulas, quae apud *Cramer. lib. I. c. 43. Hiſtor. eccl. Pom.* et recentiores alios extant. Nemo ex plebe facile admittebatur ad hoc templum, ſolus pontifex certo tempore intrabat, cum omnium Deorum ibi aras et focos, plenisſimamque diuinitatis ſedem crederent Slaui, ut ex aliis prolixe diſſeruit *Chriſtoph. Arnoldi ad Roſſeum p. 195* et alibi.

figura,

(*nn*) Figuram idoli *Saxo Grammat. d. l.* ita deſcribit: "Ingens in aede ſimulacrum, omnem humani corporis habitum granditate tranſcendens, "(*ita enim gigantis inſtar, ſol et alibi depingitur*) quatuor capitibus totidemque ceruicibus mirandum "perſtabat, e quibus duo pectus totidemque tergum "reſpicere uidebantur. Ceterum tam ante, quam "retro collocatorum unum dextrorſum, alterum "laeuorſum contemplationem dirigere uidebatur "(*en quatuor anni tempora, quae ſol perficit, habes*) "corraſa barba, crines attonſi figurabantur, (*cauſam ipſe ſubiungit*) ut artificis induſtriam ritum "in cultura capitum aemulorum putares. In dextra cornu uario metalli genere excultum geſtabat. (ex hoc enim annonam, *ſolis* opus, perſpiciebant) *Laeua arcum reflexo in latus brachio figurabat.* (arcus enim et ſagitta proprium ſolis inſigne: uid. *Tollii ſapient in inſaniens p. 58. 59.*) *Tunica ad tibias prominens fingebatur, pedes humo contigui.* (ita et poetae radios *ſolis* deſcribunt) *Haud procul frenum ac ſella ſimulacri, compluraque diuinitatis inſignia. Quorum admirationem conſpicuae granditatis enſis augebat.* Alia ex equeſtri armatura ut calcaria, ephippia, frena, ocreas ceteraque *Cramerus d. l.* addit. Qua cauſa id factum ſit, modo indicatum eſt.

ſacra,

(*oo*) Antequam rem diuinam faceret ſacerdos, ſcopis quam diligentisſime fanum *Suanteuiti* purgabat, ſpiritu oris compreſſo, quem quoties reuocare opus erat, ad oſtium decurrit, ne ſcilicet humano halitu numinis praeſentis offenderetur. Vti *Saxo l. c. Munſter. lib. III. Coſmogr. et Schedius S. n.* ult. c. XII. *pag. 503. de Dis Germ.* pluribus edocent. Tum, ut mox conſtabit, *merum ac placentam* ea magnitudine offerebant, ut homo poſt eam latere potuerit, forma tamen (ne aliquid à ſole abluderet) rotundam. *Nummos* quoque idolo pendebant et tertiam ſpoliorum ac praedae partem. *Apud Ranos* quidem *non habetur moneta, nec eſt in comparandis rebus conſuetudo nummorum, ſed quidquid in foro mercari uolueris, panno linteo comparabis,* dicit *Helmoldus lib. I. c. XXXVIII. p. 95. §. 7.* Sed *aurum et argentum quod forte per rapinas ac captiones hominum, uel undecunq; adepti ſunt, aut uxorum ſuarum cultibus impendunt, aut in aerarium Dei ſui conferunt.* Sol enim *rex* ille *rubens* et *Deus metallorum,* ut cum poetis ac chymicis loquar, cui ergo et haec munera reſpondent. Cum autem Chriſtianorum ſanguine *Deos* ſuos delectari Slaui exiſtimarent, ut *Helmold.* c. XII. lib. II p. 235 § 9. *Suanteuito ſuo in peculium honoris annuatim hominem Chriſticolam, quem ſors acceptauerit, litare conſueuerunt.* Imo lib. I. c. LII. p. 125. §. 3. et c. XII p. 236 §. 11. quod *Odeſcalco Chriſtiano ſacerdoti inſidiati propterea fuerint, quo eius cruore Suanteuitum placarent,* teſtatur.

(*pp*) Il-

§. XVI. et ratio colendi (*pp*), dies feſti (*qq*), A omina (*rr*) ceteraque noſtram ſententiam quam ſolidisſime confirmant.

SVANTEVITI *cultus duratio.* §. XVI. Durauit uero haec *Suanteuiti* apud Rugianos ſuperſtitio ad annum N. C. CIↃCLXVII. usque; quo tempore idolum a *Waldemaro I.* Danorum rege penitus deletum ac igne concrematum eſt (*ss*), ipſique Rugiani ad fidem Chriſtianam reducti.

§. XVII. RADEGASTVS *Slauorum idolum,* §. XVII. *Suanteuito* nunc *Radegaſtum* ſubiungimus, idolum nulli ex reliquis ſecundum; iisdem tamen circa ſcripturam et genuinas nominis natales difficultatibus preſſum; ut expedire ſe ne unus ex omnibus quidem ac ſingulis ſcriptoribus hactenus potuerit. *eiusdem falſae origines,* Nam uocis origines alii in Germanico *Rath* et *Geiſt* quaerunt (*tt*); alii idem uoca-

Suanteuitum colendi ratio, (*pp*) Illud quoque non praetermittendum eſt, quando *Saxo noſter l. c. trecentos equos aluiſſe Suanteuito Slauos* memorat. Quod manifeſtisſimum eſt ſolis inſigne. Hinc *Claudianus in Olybr. et Probin.*

Sol, qui flammiferis mundum complexus habenis,
Sparge diem meliore coma, crinemque repexi.
Blandius elato ſurgant temone iugales.

Vbi ne prolixi ſimus confer, quae in eruditisſimis notis *Barthius in h. l.* Claudiani collegit. Candidum uero equum ei porro tribuit *Saxo l. c. albi coloris peculiaris fuit Suanteuito equus, cuius iubae, ac caudae* (hinc radii ſolares criniti, ſol criniger, ignicomus, Phoebus comoſus poetis dicitur) *pilos conuellere nefarium ducebatur. Hunc ſoli ſacerdotes curant, cui inſidere Suantevitus contra hoſtes ſuos egregius bellator creditur Slauis.* Eodem ſane modo ſolem *Tollius lib. cit. p. 60.* deſcribit: *Iam uictor atque triumphator rex aureae coronae, proſtratis hoſtibus in candidis equis toto caelo inuehitur.* Cum quo et *Albericus Gentil. de Deor. imagin.* ac ceteri mythologiae ſcriptores loquuntur.

SVANTEVITI *feſti dies,* (*qq*) Neque feſti dies ac ſolennia anniuerſaria Suanteuiti, a ſolis cultu fuere aliena. Poſt lectas enim fruges, mactatis ante oſtium uictimis ſolenne genti epulum erat. Ad ortum ſolis excubante ante fores populo, ſacerdos templum ingreſſus, cornu, quod priore anno impleuerat, contemplatur, et ſi plena menſura, uberem, ſi qua parte minuta, tenuem meſſem praenuntiat, iubetque fruges eo diligentius aſſeruare. Quo facto, poculum exhaurit ſacerdos, ac mero impletum dextrae ſimulacri reſtituit, in omen ſequentis anni. Tum admonet quoque ad colendum Suanteuitum ſacrificulus; reliquum diei datur luxuriae. In quo epulo, ſobrietatem uiolare pium aeſtimatum eſt, ſeruare, nefas habitum. Vti prolixius haec omnia *Saxo* iam aliquoties citatus differit. Eiusmodi ſolennia finita meſſe inſtituta, ſoli ſacra fuiſſe ex aliis diſces *Schedio et Clauero* auctoribus allegatis.

diuinationes. (*rr*) Vnum ſupereſt, quod *diuinationes et omina* concernit. Cum enim bellorum quam maximus patronus et arbiter crederetur Suanteuitus: ab hoc quoque auſpicia ſumebant Slaui. Ante fanum enim, ait *Saxo l. c.* haſtarum triplex ordo diſponebatur, ad quem equus Suanteuiti a ſacerdote productus, ſi ante dextro quam laeuo pede haſtam tranſcenderet, fauſti; ſin ſiniſtro, infelicis ominis erat. Quem ritum ominandi et *Crantz. Vandal. V. Cluuerus Germ. antiq. lib. I. c. XXXVI. p. 259. Elias Schedius Syn. II. c. XLV. p. 499. Cramer. lib. 1. c. 21. hiſt. eccleſiaſt.* explicarunt, iam ante a *Tacito de M. G.* apud maiores noſtros animaduerſum.

Rugianorum interitus. (*ss*) Cum renuiſſent Rugiani Waldemaro I. regi Danorum, contra hoſtes pugnanti ſuppetias ferre; hic aliis Pomeraniae principibus ipſoque Obotritorum Duce *Pribizlano* in belli ſocietatem adſcitis, terram Rugianorum magno impetu inuadit, mox obtinet et urbis *Arconae* incolas ea lege in fidem recipit; ut ſine mora ac pretio captos a ſe Chriſtianos dimitterent et ueram religionem Danico quidem ritu amplecterentur. *Suanteuitus deletus.* Quod cum facere coacti eſſent Rugiani; *Suanteuitum* euertere ſuis rex imperat, quando ad id praeſtandum nullus poterat Slauorum adigi, hi cuniculis ac ferro ſimulacrum effodiunt, aulaeis, quibus ſacellum tegebatur, auulſis totoque ornatu ſurrepto. Magnus tunc ex omni gente fuit concurſus, uindictam Dei ſui contra Danos ſinguli expectantes: ſed corruit tandem idolum; proſtratum fune in collum miſſo per totum exercitum, conſpicientibus Slauis, protrahitur, mox fruſtulatim conciſum igne penitus abſumitur. Addit *Saxo l. c. Daemon in furui animalis figura ex idolo migranit, ſubito ſe circumſtantium conſpectui ſubducens.* Tum uero uarie iudicatum a Rugianis priſtinis cultoribus eſt, aliis Dei ſui iniurias lachrymis, riſu proſequentibus aliis, ſibique ac ſua ſimplicitati indignantibus. *Eius memoria apud Bohemos.* Cum hoc ergo in plerisque deleta Suanteuiti ſui, totiusque idololatriae diuinitas eſt: Bohemi tamen rumore hoc ipſum de Suanteuito ſuo cum tantum percepiſſent, eius memoriam et poſt ſeruarunt, peregre aduenientem hac formula ſalutantes: *Witaeas Witaeas*, quod de *Suanteuiti moderamine* ac uita per ipſum mortalibus conceſſa interpretabantur. De quibus ſingulis *Helmoldus, Dubrauius, Saxo, Crantzius, Emſerus, Albinus, Schedius, Cramerus, Brotaffius, Schneiderus, Arnoldus* aliique plures conſulantur. Nobis enim tantum dixiſſe ſufficiat, dum ad reliquos Slauorum Deos nunc facimus progreſſum.

Linguae Slauicae imperitia errorum mater. (*tt*) Cum linguae Slauicae imperitia errorum in hoc argumento, communisſima cauſa ſit; quam et hic delinquendi occaſionem auctoribus dederit, uidendum eſt. Ac primum quidem illi admodum ineptiunt, qui Slauorum idola e Germanis uocibus, a quibus tamen hunc populum quam longisſime abfuiſſe, ſupra demonſtratum eſt, peti debere, qua mentis caligine neſcio, exiſtimant: *Slaui linguae ſuae tenacisſimi.* cum tamen linguae ſuae, quam tenacisſimi ſemper cuſtodes fuerint Slaui, ut in eorum poſteris in Luſatia et alibi adhuc dum comparet. Hunc igitur ſcopulum eliminare et illi debuiſſent, qui a *Rath* et *Geiſt* conſiliorum interprete, aut *ſpiritu* nomen *Radegaſti* proueniſſe delirant. *Rade quid Slauis? Geiſt pronunciatio. RADEGASTI falſa origo.* Non equidem neſcio, *Rade* Slauis quoque conſilium dici; nec ignorare quoque illud poſſum, *Geiſt*, agreſtiores *Goaſt*, longiori cum mora, pronuntiare; uti Hallis Sueuce. *Der Hoal-Gaaſt*, et ita ex *Radgeiſt* facile *Radgaſt*, et *Radegaſtum* fieri: ſed quis niſi omnium abſurdisſime, ſi cetera cuncta reclamant, uni ſcripturae fidem habebit, quam caſu ſaepius conuenire, omnes eruditi fatentur. *דג unde?* Sic דג Ebr. piſcis ταχὺς Gr. celer, *Tach* Germ. *tectum*, literis arctius longe inter ſe, ac *Radegaſt*, cum *Radgeiſt* cohaerentibus. Quis uero niſi per febrim ſomniabit? דג piſcem a Germ. *Tach* uenire, cum ſquammae ei tecti inſtar aut tegumenti ſint, uel a Graecor. ταχὺς, cum in aqua quam celerrime ſe nobis ſubducat. Subrides nos forte B. L. at tenacisſimos auctorum errores magis magisque admirare nobiſcum potius, qui in originibus Slauicis inueſtigandis quauis talpa caeciores ſunt. Imo quam ſubtilium tandem conſiliorum, ſi diis placet, et *Radegaſtus* auctor fuiſſet, *RADEGASTI pictura.* qui *taurinum caput* ante pectus geſſit, ita enim pingebatur a Slauis; egregius ſane *Mercurius*, qui in conſiliis *boues* et *aſinos* callida fateor animalcula, imitatur. Explodendi igitur cum aliis *Ioach. Paſtorius ab Hirtenberg in diſſert. de Originibus Sarmat.*

§. *XVII.* cabulum a *Gaſt* deriuant (*uu*); ad Polonorum *Geß*, aut *Geſſa*, Romanis *Iupiter*, confugiunt alii (*xx*) rurſus alii a *Radebaſcz*, conſiliorum arbiter Slauis, petunt (*yy*): plurimi auctorum *Radegaſium* celebrem Obotritorum regem, in Deorum, ut putant, ſocietatem a ſuis receptum, primas idolo natales dediſſe exiſtimant (*zz*). Nobis in tanta auctorum uarietate, uter uerius, aut probabilius dixerit, perquirendum nunc eſt.

§. *XVIII.*

uera a Roswoz.

§. XVIII. Cum uero certo certius conſtet, *Radegaſtum* Martem ſuae gentis fuiſſe, nomen eius a *Roswoz* [*a*], quod *ducem belli* Slauis ſignificat, natales

---

mat. p. 19. et *Sagittar. de Bardewic. c. II* § *XXV. p.* 56. qui ſententiam hanc approbant. Qnibus nollem ſubſcripſiſſet *Cl. Tenzelius in den Monatl. Vnterred. A.* 1689. *p.* 698. falſus enim hic, uir in tali ſtudiorum genere alioquin nulla non laude digniſſimus.

RADEGASTI *falſa origo a Gaſt.* *Gaſt quid?*

(*uu*) Eadem cenſura et illi digni ſunt, qui ultimae in *Radegaſto* uocis originem paulo aliam in uernacula noſtra eandemqne meliorem longe inueniſſe ſe arbitrantur. Quibus equidem illnd facile largior, Germ. *Gaſt* non *hoſpitem* ueteribus, uti nunc, ſed *fortiſſimum quemuis* et ad utrumque paratum denotaſſe: (id enim praeter *leges Salicas* et *Carolingorum ſcriptores, Meibomius in not. ad Wittek. p.* 42. *Bangertus, in lib. I. Helmold. c.* 52. *pag.* 127. *Schottelius lib. V. Gramm. p.* 1057. et nupertime *illuſtris Stiegelius, Spate in Lex. Germ.* libro a multis annis deſideratiſſimo, aliique docent) at uero exinde *Radegaſti* taurinum pectus *Radgaſt alacrem conſiliorum interpretem dixiſſe* Slauos, quod *Bangertus* l.c. *Muſius de Diis Obotrit.* et *Arnoldus* ad Roſſeum *p.* 177. et *Excell. Sagittar. l. c.* intendunt; a me ob datas praecedente §. rationes impetrare hactenus nequiui.

RADEGASTI *falſa origo a Geß, Geſſa.*

(*xx*) His omnibus non melior coniectura *Ioach. Paſtorii* eſt, qui in *diſſertat. Sarmat. p.* 22. ultimam *Radegaſti* ſyllabam in uoce Polonica *Geß*, aut *Geſſa*, quam *Alexand. Guagninus* Polnnorum *Iouem* notaſſe, in *chorographia* credit, inueniri poſſe exiſtimat. Abludit enim a ſcriptura nimium uox; neque cum Polonorum idolis, *Radegaſtus* noſter confundendus eſt.

An a Radedoſcz aut Radeboſcz.

(*yy*) Sententia haec ceteris utique praeferenda; qua a *Radedoſcz*, qnod in Latino *ſatis conſilii* uertas; aut *Radeboſcz*, Slauis *conſiliorum arbiter*, nomen *Radegaſti* deducitur. Neque enim, quod uel circa ſcripturam, uel linguae Slauonicae indolem rationemque monere, aut aliud quid deſiderare poſſemus, inuenimus. Cui etiam eo libentius ſubſcriberemus, niſi idoli effigies ac cultus infra deſcribendus a nobis. aliquantum alienior ab ea, planeque diuerſus eſſet.

RADEGASIVS *Obotritorum rex, Italiam ingreditur,*

(*zz*) Nemini obſcurum eſſe exiſtimo, quis *Radegaſius* fuerit? Obotritorum celebratiſſimus apud hiſtoricos rex et immaniſſimus pariter ac infeliciſſimus tyrannus. Hic enim conglobatis 200000. militibns Italiam ingreſſus, totam metu ac tremore percuſſit: cumque et ipſi Romae extrema minaretur, deſperare iam tum de ſalute ſua plerique Romanorum coeperant, teneram Honorii imperatoris aetatem, tantisque rebus imparem longe ſecum reputantes. Plurimi uero cauſam belli malique non aliam credebant, quam quod Deorum ſacris neglectis, Chriſto nomen dediſſent Romani. Hinc ad renouandam priſtinae religionis faciem, tota urbs animos menteſque applicabat, plures ueterem idolorum ſuorum cultum iam iam receperant. Has inter diuini pariter humanique iuris ingentes calamitates, praeſentiſſimam aeterni numinis opem experti Romani ſunt. Nam praeter omnium ſpem *Radegaſius* imprudenti plane ac infelici conſilio uaſtiſſimnm exercitum, ne magnitudinem eius reſcirent Romani, quam arctiſſime in montinm iugis contrahit Mox ab hoſtibus concluditur, fame ac ſitu conficiendus cum ſuis. Sed milites abiiciunt arma et infinita eorum capitur a Romanis multitudo. Ipſe Radegaſius Rex, cum fuga ſibi conſulere uellet, in uincula coniectus, uita tandem priuatur.

in uincula coniectus uita priuatur.

Quam barbarorum cladem praeter *Socratem*, *Sozomenum, Zoſimum, Zonaram, Cedrenum* alioſque, ex Latinis *Oroſius*, *Paul. Diaconus* et *Iornandes* inprimis, ac recentiores inter *Ioh. Cuſpinianus* de *uitis imperator.* innumerique alii quam prolixiſſime deſcribunt. Hunc ergo poſt mortem *Radegaſium*, ob praeclara in gentem ſuam merita, Deum ac arbitrum belli crediditſſe Slauos, ac Martis inſtar ſui coluiſſe, auctores exiſtimant, atque hoc ipſum *Radegaſti* idolnm Slauis eſſe pro certiſſimo habent Quam ſententiam approbant *Albinus p.* 149. *Reineſius de Deo Endouell. pag.* 12. *Schedius Syn. ult. cap. IV. pag.* 482. *Sagittar. l. c.* aliique plures. Verum enimuero, quamuis hic illos deaſtros creandi, qui in bello pro patria defuncti ſunt, modus nonadeo inuſitatus gentibus erat: multa tamen, quae ſcrupulum iniicere nobis queunt, hoc loco reperiuntur. Addemus primum, quid male *Bangertum* hic habeat, *in lib. I. c.* 52. *Helmold. p* 126. *Si quis tamen contendat, idolum rege,* Radegaſio puta, *antiquius fuiſſe, et hunc ab illo eſſe denominatum non multum refragabor.* Deinceps impetrare a me uix poſſum, ut illum numinis loco habuiſſe Slauos exiſtimem; qui non infelix ſolum in bello fuit ac miſere in hoſtium ipſe manibus periit: ſed etiam, uti *Paul. Diac. lib. XIII. p.* 666. diſertis uerbis ſcribit; imprudenti plane conſilio militum tantam iacturam fecit; *ut in uiliſſimarum pecudum modum ſingulis aureis paſſim greges hominum uenderentur.* Exſpirant ergo *res feliciter geſtae*, quas ei *Sagittar. d. l.* ad ſententiam probandam fruſtra tribuit.

An a Slauis pro Deo habitus?

Variae Radegaſti uocis ſcripturae.

[*a*] Ne ſcripturae diuerſitas ſcrupnlum iniiciat legenti, quomodo conciliandum utrumque uocabulum ſit, oſtendendum eſt. Primum autem illud ſciendum, ſcriptores in uoce hac admodum differre. *Zoſimus* enim *lib. VIII. in Arcad. et Honorio* Ραδογάισος. *Iſidor. Hiſpal. Goth.* 437. Radagatſus. *Helmoldus lib. I. c.* 21. *p.* 61. §. 1. Radigaſtus, *lib. I c.* 2. *p.* 6. §. 6. Redegaſt et *lib. I c.* 52. *p.* 125. §. 2. Radigaſt *Ditmar. Chron. Merſ. lib. VI. p* 135. Riedegaſt legunt. Ex diuerſa hac ſcribendi ratione, nunc facile colliges, uocis ſcripturam aut ambiguam eſſe, aut multam partem corruptam. Qnod ſi impetrauero, non a literis amplius uocis originem petendam, ſed in cultu idoli, ac muneribus, quae ſuſtinuit, potius quaerendam eſſe patebit. Et uero hoc ipſum *Roſswodz Dux belli* Slauis, titulus Martis Oraculo, quale Radegaſtus fuit, ut mox oſtendam, admodnm conueniens omnium optime praeſtat. *Rosno* enim Slauis *dis* eſt, ſeparandi uim habens particula; *Wodzu* uero *duco* illis ſignificat, et hinc *Roswods belli dux*, Germ. *ein Herzog. S.* uero et *T*, aut *D.* literae admodum a plebe confunduntur; ut huius terrae incolae agreſtiores pro, *Waſſer*, *Watter* dicunt, alii *Wader:* ſicque ex *Roswodz*, *Rodwodz* factum, uti adhuc dum *Rodewiz* pagus in Luſatia eſt. *W* itidem cum *G* facile miſcetur, uti pro, *Wilhelm*, Latinis Guilelmus, aut Gulielmus dicitur; et ita *Rodwodz* in *Rodgodz*, ac uocalibus *o* in *u* mutatis, uti ſuperius §. 12. lit. hh. factum eſt, *Radgudz* habes, quo modo etiam *Iſidorus l. c.* legit. Latinius uero pro, *Radgatſus*, *Radguſtus* aut *Radegaſius ſcribitur*, ad difficilem conſonantium uitandam iuncturam. Qnod et cum omnibus ac ſingulis, quae de idolo dicuntur, quam arctiſſime cohaeret; ut ſuo nunc loco dicetur.

Vera RADEGASTI *origo a Roswodz.*

[*b*] *Obo-*

§. XIX.

tales quoque ſumpſiſſe, nobis probabi-le uidetur.

Radegaſti ſedes, figura,

§. XIX. Ipſum idolum in *Retra* urbe ſtetit primum, poſt etiam apud *Obotritos* inuentum [*b*], *aureum* uere toto corpore erat; cuius capillis *auicula* in-

Lud. opuſc. tom. II.

ſidebat; *tauri* capite dextra tegebat pectus, laeua manu *bipennem* tenens [*c*].

§. XX.

interitus.

§. XX. Tandem *Radegaſti* idolum *ab Ottone M.* imperatore circa annum 960. penitus deletum eſt [*d*]; apud Obotritos tamen cultum, donec omnes

Ll Sla-

Obotriti qui? [*b*] *Obotritorum* regio hodie *Meklenburgenſium*, et *Suerinenſium* eſt. Hinc quaerit *Bangertus lib. I.* *Retra urbs ubi ſita?* *c. 52 p. 126 b. in Helmold.* qui fiat, quod in *Retra* urbe, quam Pumeraniae quondam fuiſſe, ex ipſo *Helmold. lib. I. c. 21. p. 61. §. 1.* patet; cum *Riaduros ſiue Tolenzos*, Retharum incolas puta, *cis Panim* Pomeraniae fluuium *habitaſſe* dicat, (hodie *Roebel* uocari, *Chytraeus in Vandal. pars. 1. Chron. Sax. lib. III. pag.* *Sedes idoli RADEGASTI.* 210. diuinat) Qui fiat, inquam, quod in hac urbe *Radegaſtum* ſtetiſſe exiſtimet *Helmoldus*; et ſibi tamen praecipue *Obotritorum* idolum fuiſſe innuat. Loca eius in promptu ſunt: *lib. I.* enim *c. 2. §. 6. p. 6.* ait: *Poſt Oderae lenem meatum et uarios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit Winulorum prouincia, eorum qui Tolenzi ſiue Redarii dicuntur. Ciuitas eorum uulgatiſſima Retre, ſedes idololatriae. Templum ibi magnum conſtructum daemonibus, quorum princeps eſt Redegaſt.* Hinc Re- *Redarii qui?* darii *Bangerto lib. cit. p. 11.* Stolpenſes et Anclamenſes ſunt, ad illum Oderae meatum uerſus occidentem, uti *Helm. l. c.* uult, ſiti. Cum quo conſentit *Ditmar. Chron. Merſeb. lib. VI. p. 135.* niſi quod *Riedgaſt an eadem cum Retra?* hic urbem Redariorum *Riedgaſt* dicat; quam eandem cum *Retra* eſſe, ante *Exc. Sagittarium*, qui tamen coniecturae autorem ſe credit, *tractat. de Bardeuuico c. II p. 55.* id obſeruarunt *Cl. Bangertus lib. cit. p. 127.* ac ipſe *Maderus* in margine auctoris p. 136. Sed aliter forte Helmold. lib. I. c. 52. p. 125. *Radegaſt DEus terrae Obotritorum*, nulla amplius Redariorum facta mentione. *Bangertus* ſe ita conciliaſſe Helmoldum *l. c.* exiſtimat; quando etiam in urbe *Mechlenburgo* et uicino oppido *Gadebuſcho* templa ac ſtatuas Radegaſti fuiſſe *Reimari in chron. MSC.* teſtimonio, ipſiusque nomine *Gadebuſchi*, quod a *Radegaſto* ortum fuiſſe credit, ac reliquiis templi Gadebuſchani de *corona Radegaſti* in partes uocatis, confirmarit: ſed ita ſibi ipſi contrarius eſſet *Helmoldus*, qui *lib. I. c. 21. p. 61. §. 1.* ait: *Redarii propter antiquiſſimam urbem et celeberrimum illud fanum, in quo ſimulacrum* Radigaſt *oſtenditur, regnum* inter Wilzos, *eo quod ab omnibus populis Slauorum frequententur, propter reſponſa et annuas ſacrificiorum impenſiones.* De quo gloriari uix Redarii potuiſſent; ſi et in aliis Slauorum regionibus *Radegaſti* idolum fuiſſet inuentum. Quare idem tunc temporis nec *Obotritos* habuiſſe, exiſtimandum eſt. At uero errafſe Helmoldum dicemus? nec quicquam. Cum enim euerteretur ab Ottone M. 960. *Retra* urbs, ipſiusque cum ea *Radegaſtus*; Obotriti auitae religionis tenaces in ſuis terris celebre *Radegaſti* idolum ſtatuerunt, ac multo poſt uenerati, *ad ſecul. XII.* usque ſunt. Vti nec diſſimulare *Bangertus*, cum eoque *Excell. Sagittarius l. c.* poſſunt.

RADEGASTI figura. [*c*] Figuram idoli ex uetere chronico *Bangertus lib. cit.* exhibet, quod *Chriſt. Arnoldi* in *append. ad Roſſeum p. 176.* reſumit. Cuius imago uiri iuſtum ſtatum ſiſtit, corpore nudum nec ullo circa pudenda etiam uelamine tectum: uultus uero ferox eſt ac ſeuerus; caput criſpum, cui auis explicatis aliis inhaeret: pectori quoque tauri caput nigrum additur, quod dextra ſuffulcit idolum. Diſpu- *cur tauri caput ei tributum?* tat uero *l. c. Bangertus* unde tauri caput ei tributum ſit; dicitque: *Qui genealogiam principum Mechlenburgenſium ad Anthyrium referunt, caput illud taurinum a Bucephalo Alexandr. M eſſe contendunt. Anthyrium enim Alexandro militaſſe, poſtquam ille in fata conceſſiſſet, ad ſuos Obotritos aduenientem eſſe, atque inſignia Bucephali caput in prora, gryphum in puppi oſtendiſſe; quam ſententiam nos in ſuſpenſo relinquimus.* Nullius, licet fabula de Anthyrio quoque uera eſſet, quae tamen falſiſſima eſt, haec apud me auctoritatis ſunt. Ipſam enim animalium naturam inſignia dediſſe Radegaſto certus ſum; cum *taurus* fortitudine ac robore ualidiſſimum animal, *gryphus* itidem promptiſſima ad rapinas auis, egregias bellantium uirtutes exprimere Slauis uiderentur. Huic laeua manu bipennem tenet, ſingulare, iſto tempore, armorum genus. Cumque pugnantibus conſilia ſuggerere ac robur largiri crederetur a ſuis: *Hunc* enim *ad bella properantes ſalutant, illum proſpere redeuntes muneribus debitis honorant*, dicit *Ditmarus p. 136. lib. cit.* ut reſumeret animum quandoque, tot in bello laboribus ac moleſtiis defatigatum, *oſtro et lectum paraſſe* Slauos, *Helmold. lib. I. c. 2. p. 6. § 7.* innuit. an uero ad colorem pariter, qui purpureus ex oſtro ueniebat, ac ipſam materiam et teſtam animalculi reſpiciat auctor, diuinare equidem nolim. Purpura tamen magnam deaſtri diuinitatem augere poterat, ac rubeus color pugnae erueritae ſignum fieri. Ceterum *tem-* *Radegaſti templum.* *pli* magnitudinem *Ditmarus lib. VI. p. 135.* admiratur: *in eadem* tertia urbis Retirae uel Ridegaſt parte, quae orientem reſpicit, *uel uiſi ſanum eſt, de ligno artificioſe compoſitum, quod pro baſibus diuerſarum ſuſtentatur cornibus beſtiarum. Huius parietes uariae Deorum Dearumque imagines mirifice inſculptae, ut cernentibus uidetur, exterius ornant.* Addit deinde, uexilla ibi ſeruari ad expeditionem neceſſaria ipſaque numina galeis atque loricis terribiliter ueſtita eſſe. Id tamen me male in auctore habet, *Luarafitus quale idolum?* quando *Luaraſitum primas tenere et prae ceteris a cunctis gentilibus coli* exiſtimat. Aut enim pro *Luaraſito*, *Suantenitus* reſtitui oportet, de quo ſupra: aut, quod mallem, *Luaraſiti* nomine hic intelligendus *Radegaſtus* eſt. Cui *Adamus Bremenſis p. 48.* ipſeque *Helmold.* l. c. principatum inter Deos Slauorum, maxime Redariorum, concedunt. In ſa- *RADEGASTI cultus.* crifandi tandem modo rituque prolixus *Ditmarus* eſt l. c. qui utique hic conſulendus. Nec aliter *Helmold lib. I. c. 52. p. 125. §. 2.* cultum eius deſcribit, aliis tamen Slauorum numinibus eundem pariter tribuens: quibus de hoſtiis ac feſtis diebus addit: "ſolennitates diis dicandas ſacerdos iuxta ſortium "nutum denuntiat, conueniuntque uiri et mulieres "cum paruulis, mactantque diis ſuis hoſtias de bo- "bus et ouibus, plerique etiam de hominibus Chri- "ſtianis, quorum ſanguine Deos ſuos oblectari iacti- "tant. Poſt caeſam hoſtiam ſacerdos de cruore li- "bat, ut ſit efficacior oraculis capiendis. Conſum- "matis iuxta morem ſacrificiis, populus ad epulas "et plauſus conuertitur. Vltimumque bono pari- "ter ac malo deaſtro in compotationibus libant.

Slaui perdomiti. [*d*] Cum omnes ferme Slauos perdomuiſſet Otto; Rethram quoque urbem cepit, atque impiis Slauorum euerſis numinibus, totam idolorum ibi ſuſtulit ſuperſtitionem, ut *Ditmarus lib. II. p. 24.* aliique docent. Sed uero circa annum 1130. *Radegaſti* meminit adhucdum *Helmoldus l. I. c. 52. p. 125.* § 2. cum aliis idolis ab *Obotritis* culti. Hos ergo maiorum ſuorum numina, cum iisque et *Radega-* *RADEGASTI interitus.* *ſtum* repetiiſſe oportet. Quae ſententia *Bangerti* quoque eſt *cit. lib. p. 127.* et qui eum ſequitur *Cl Sagitt. d l. p. 55.* Seculo uero XII. et ipſi cum aliis ueram Chriſtiani nominis religionem amplexi ſunt.

[*e*] Sche-

§. XXI.

Slauorum populi Sec. XII. Chriſto nomen dedere.

Slauorum mali ac boni dii. IVTERBOCVS *ſeu* BELBOCVS *bonus Deus.*

§. XXI. Malos aeque ac bonos Deos Slaui coluerunt [*e*], inter illos *Czernebog* erat; hos inter eminebat *Iuterbog*; quod Luciferi nomen apud Slauos fuiſſe exiſtimo [*f*], de cuius tamen cultu ac imagine ſilent Hiſtorici [*g*].

§. XXII. XXIII. CERNEBOCVS *malus Deus.*

§. XXII. Belboci diſſimilis *Czernebog* erat, *malus* Deus, Slauisque a nigredine dictus [*h*]. Neque de hoc plura apud hiſtoricos extant [*i*].

TRIGLA *Stetinenſium ac Brandenburgenſium idolum.*

§. XXIII. *Trigla* Slauis *triceps* eſt [*l*], Stetinenſium olim ac Brandenburgenſium aliorumque locorum idolum

---

Slauorum ritus in colendis bonis et malis diis.

[*e*] *Schedius* ult. de *Dis Germ. cap. Vandali*, inquit, *in conuiuiis et compotationibus ſuis pateram olim certis uerbis conſecrabant, autore Cranzio lib. III. Vandal. c. XXXVII. ſub nominibus Deorum* boni *et* mali: *omnem proſperam fortunam a* bono *Deo, aduerſam a* malo *dirigi putantes.*

Vandalorum cum Venedis confuſio.

Sed duplici malo Schedius haeret: qui primum *Vandalos* cum *Venedis* confundit, Cranzio ſuo domeſtico errore ac peculiari; deinde hoc ipſo antiquiorem paulo nominare debuiſſet auctor, quando haec uerba non *Cranzii* ſed *Helmoldi* ſunt, *lib. I. c. 52. p. 125. §. 2.* de Slauorum potandi ritu id aſſerentis. Cum quo *Ditmarus* quoque ac *Saxo* faciunt, auctores paſſim a nobis citati. Quae colendi mala numina conſuetudo apud alias quoque gentes inualuit. De quibus *Raymundus, Viues, Steuchus, Mornaeus, Voſſius, Grotius, Seldenus, Cluuerus, Schedius, Roſſeus*, aliique ueterum ex inſtituto uariarum gentium theologiam docentes, prolixius egerunt.

IVTERBOCVS *an Slauis*

[*f*] *Iuterbocum* numinis loco Slauis ueniſſe, apud ueteres ſcriptores non inueni. Oppidi mentionem *Ditmarus lib. VI. p. 141.* facit, nihil tamen praeter nomen commemorans. *Albinum* uero in *chronico Miſnenſi* coniectura ſaltem de idolo augurari, ipſa uerba eius *tit. XI. p. 150.* indicant: "Zernebog iſt "ſo uiel als ein ſchwartzer Gott; gleichwie Iuter-

Morgen-Gott?

"bog ein Morgen-Gott. Da man * ohne Zweifel "auch ein ſolchen Abgott, welches * uielleicht au-"rora geweſen, geehret. Darauſs dann zu mercken,

unde dictus?

"daſs es ein lauter Fabel, was daſelbſt uon der Iutta "und ihrem Bock * geſaget wird." Nemo enim putet, *Albinum* poſterioribus uerbis fabuloſos huius rei ſcriptores taxare; qui ipſe ad fabulam temere ab incolis eius loci creditam ac tenaciſſime in hunc usque diem cuſtoditam reſpicit. Quod edocere facile poterat *Albinus* Vitembergae antea Profeſſor, a qua oppidum non adeo procul diſtat. Dicam uero,

Iutta quae?

quantum ſermone per alios accepi: Iuttam inſignem liberali hoſpitio feminam ibi uixiſſe; quae caprum manifeſta ſuperſtitione aluerit: apud hanc cum peregrini diuerterent ſubinde, in prouerbium abiiſſe, ut illi, qui peterent locum quaerentibus de itinere inter ulam reſponderent: *nach der Iutte ihrem Bock*, indeque *Iuterbock* factum eſſe; quod etiamnum creditur a plerisque. Alii tamen, quae coniectura plurium hodie in primis eſt, quaſi *guter Gott* dictum eſſe putant, errore, qui ex linguae Slauicae imperitia prouenit. Slauis enim *Iuterny mane* et *Bog Deum* atque ſic *Iuternybog* matutinum Deum denotat Luciferum aut Phoſphorum: appoſite Germani *ein Morgenſtern*. Eundem uero hunc Deum et oppido natales dediſſe, atque alio nomine

BELBOG.

Belbog Slauis, ſeu album Deum dictum eſſe allegati auctores exiſtimant.

IVTERBOCI *cultus ignotus.*

[*g*] Cum nullum huius rei ueſtigium apud ueteres hiſtoricos extet, quid de cultu eius diuinare nunc debeam, ignorare me fateor. Memini equidem, me apud *Varronem* legiſſe, auroram Graecis aeque ac Romanis multum honoratam fuiſſe; qui *lib. V. de LL. §. 2. p. 31.* inquit: "Principium diei "*mane*, quod tum *manat* dies ab oriente. *Niſi* potius

Manus.

"quod bonum antiqui dicebant *Manum*. Ad cu-"iusmodi religionem Graeci quoque, cum lumen "adfertur, ſolent dicere φῶς ἀγαθόν." At idem Slauis applicari poſſe, cum nullibi in ueterum monumentis reperiam, non affirmo: obtrudere enim quid praeter illa, temerarii eſſe cenſeo.

IVTERBOCVS *a Belboco diuerſus.*

Quantum autem coniectura aſſequor, *Iuterbocum* a *Belboco* paulo diuerſum eſſe puto, ſub illo *auroram*, ſub hoc *bonos deos* in uniuerſum omnes cultos. Iſthuc enim *Helmold. p. 6.* digitum intendit: quando plures deos bonos, id eſt, *Belbocos*, plures itidem malos, ſeu *Zernebocos* apud Slauos fuiſſe edocet: qui tamen ſinguli propriis denuo nominibus diſtinguebantur.

CERNEBOCVS

[*h*] Huius dei *Helmoldus lib. I. c. 52. p. 125. §. 2.* meminit: "malum Deum Slaui ſua lingua diabol "ſiue Zcerneboch, *lege Czerneboch*, id eſt nigrum de-"um appellant." Quod repetunt ex eo *Erneſt. Brotuffius chronic. Merſeb. lib I. p. 446. Munſter. Coſm. lib. III. Albinus tit. XI. p. 150. Voſſius de Idol. gent. l. I. c. 5. Sched. p. ult. Arnoldi p. 199. Paſtor. p. 20. ll. cc.* nullus uero eorum quidquam addit.

unde dictus?

Czorny tamen *niger* Slauis, *Bog Deus* eſt, a quo *Czernebog* ater, ſeu malus Deus dicitur. Cum terrorem hic color oculis animoque incutiat, quod mali Dei munus eſſe gentes crediderunt; lucis atque albi coloris, omniumque deliciarum ſimul *Belbocum* ſiue *Iuterbocum* ex aduerſo arbitrati.

Slaui malos deos magni fecerunt.

[*i*] Quanti hic populus malos deos fecerit *Helmold.* p. 6. §. 12. indicat; "Regem meruunt Slaui "propter familiaritatem deorum, uel potius daemo-"num, quos maiori prae ceteris cultura uenerantur. Hos enim rebus aduerſis praeeſſe, quas auertant a cultoribus ſuis et hoſtibus inferant, exiſtimarunt, ut ſupra indicatum ex Helmoldo eſt. Addit *Brotuffius lib. cit. p. 446.* "Zernebog halten ſie uor ei-"nen Gott, welcher ihnen in ienem Leben boeſes "zufügete &c." quod ex *Pirnenſi* quoque *Albinus p. 150.* aſſumit, uellem tamen ueterum teſtimoniis uterentur, eum uitam poſt mortem non crediſſe Slauos, cenſeant alii.

CERNEBOCI *cultus ignotus.*

Ceterum de cultu eius denuo nihil quicquam reperi, multo minus de imagine idoli edoctus. Quo fit, ut in ſupra dictis nunc penitus perſiſtam.

Trinitatis myſterium fruſtra in gentium ſuperſtitione quaeritur.

[*l*] Multi abditum SS. Trinitatis myſterium in ſuperſtitioſa uariarum gentium religione quaeſiuerunt, ſubtilitatis magis, quam ueritatis laude conſpicui. Contra quos, mea ſententia, omnium eruditiſſime *Hieronym. Florauantius* egit *lib. III. de Beat. Trinit. contra Ethnicos. Cluuerus* enim ſua hic coniectura quoque aberrauit, qua eius notitiam Germanorum maiores habuiſſe *lib. I. c. XXIX, p. 202.* aſſerit, hinc merito ſuo in *Voſſii* cenſuram *lib. I. c. 87. p. 271.* incurrit, qui tamen ipſe *lib. VIII. c. 12. p. 397. de idolol. gent.* non penitus ab errore immunis.

TRIGLA *an trinitatis ueſtigia ſuppeditet?*

Meo nunc iudicio omnes quoque illi falluntur, qui in *Trigla* Slauorum idolo reconditae huius ſapientiae ueſtigia quaedam latere exiſtimant: cuius rei quam falſiſſimi coniectores ſint, inferius puto conſtabit apertius.

eius diuerſa ſcriptura,

Quod antequam fiat, in diuerſam nominis ſcripturam et ueram eius originem deuun inquirendum eſt. *Triglaff Chytraeus in prooem. Metrop.* exprimit; *Arnoldi ad Roſſ. p. 179.* Triglas legit. *Albinus Chron. Miſnenſ. p. 149. Trigla.* Omnium diuerſiſſime a reliquis *Brotuffius Chronic. Merſeb p. 446. Triphat* ſcribit Quid uero hae ſcripturarum differentiae ac diſſimilitudines uelint, ſaepius iam indicatum eſt.

origo.

Nominis ueras natales quod attinet, a Slauorum *drey*, id eſt, *tria*, et *Hlowa caput* prouenisse id arbitror. Hinc *Triblowa* latinis *Trigla*, ad cuius indolem reſpiciendum eſſe aliquoties docuimus, huic uocabulo *triceps* aliquis apud Ro-

Triceps Cerbe-

ma-

§. *XXIV.* lum [*m*]; cui coeli terraeque ac infero-rum tribuebatur poteſtas [*n*]. Quod ipſum tandem diuerſo tempore diuerſis in locis euerſum eſt [*o*].

FLINSIVS

§. XXIV. *Flinz* Luſatorum praecipuus

Lud. opuſc. tom. II.

A deaſter [*p*] a *Flinß* lapide, cui inſiſtebat, dictus [*q*], facie pallidus erat [*r*], ac mortis propterea arbiter [*s*], a Lothario tandem II. deletus [*t*]. §. *XXV.* *Luſatorum Praecipuus de aſter.*

ZVTTIBERVS

§. XXV. Faunus Slauorum *Zuttiber*

Ll 2 fuit

---

rus apud Romanos. manos *Cerberus* reſponder; de quo *Heſiodus*, *Hyginus*, *Apollonius*, *Palaephatus* aliiqoe agunt: cuius deſcriptiones nihil diuini ſapiunt, aeqoe ac *Trigla* Slaoorum nulla ueri cultus ueſtigia praebet, ut ſupra dictum eſt. TRIGLAE *cultus incertus.*

TRIGLA *idolum ſtetis Brandenburgi,* [*m*] Non unius loei idolom *Trigla* Slauis fuit. *Brottuffius l. e. p.* 446. *Brandenburgi* ſtetiſſe dicit, ueſtigiis eius ad ſua usque tempora relictis. *Albinus l. c. p.* 149. *Brotuſſi* auctoritate nixus idem ſentit; ex *Sabino* tamen addens Brandeburgi Marchiae metropolico loco Triglam ſtetiſſe, ubi nunc templum B. Virginis ſit. *in Miſnia ac Grimmenſi ponte, Zwikauiae,* Idem porro in *Miſnia* ac *Grimmenſi ponte* inprimis, trieeps idolum fuiſſe memorat. Et ſimile quid *Zwikauiae* templi moenia incluſiſſe, ex eius oppidi Chronico *Cuantb Prodrom. Miſn.* p. 383. nuper edito, docet. *Wollini,* *Iulini* uero celeberrimo olim Pomeraniae oppido nunc *Wollini* anguſtis finibus terminato cultum eſſe *Zillerus Part.* I. *Itin Germ. e.* 17. ſcribit. *Stetini,* At *Stetini* omnium ſplendidiſſime idolom extructum fuit. Nam teſte *Cramer. lib.* I. *c.* 21 *ſqq.* aureum aureo uelamine in capite rectum, in meditullio ciuitatis, ſupra montem ſtabat, templi quoque magnitudine ac ſplendore eum quouis alio Deaſtro certans. *Colbergae.* Eodem plane modo *Triglam* olim ad *Colbergam* celebratam eſſe, nomenque idoli pagum ad urbem ſitum, eum aliis in monte ibidem ueſtigiis retinere, amicus quidam eertiores nos feeit.

TRIGLAE *poteſtas.* [*n*] Qnid muneris tributum *Triglae* fuerit, *Sabinus libro de Brandeburgo Mareh. metropoli, apud Albinum p.* 148. docet: *triceps idolum, Trigla dictum, olim Venedi ſumma ueneratione coluerunt. Id Dianae fuit ſimulaebrum.* Hanc Sabini ſententiam Albinus ſuo teſtimonio approbat: cum, quod ipſa *qu. Diana?* Diana ab Euſtathio ex ueterum mente Trigla appelletur: cui addi etiam illud *Horatii lib.* III. *Carm. Od.* XXII. in Dianam poteſt:

> *Ter uocata audit:* . . .
> *Diua triformis.*

Nam a *Virgilio* pariter ac *Ouidio* tria Dianae ora aſſignari paſſim inuenies. Cauſam ex *Porphyrione* in hunc Horatii locum *Anton. Marcellianus* ſubiongit; *quia eadem exiſtimatur* Lucina, *Diana et Proſerpina*, *Acron* item Horatii Scholiaſtes in h. l. dieit: *Trina Dianae poteſtas putatur.* Et utraque *Aſcenſius* coniungit in eiusdem loci commento; Quod omne ſuo quoque idolo Slaui tribuerunt. TRIGLA *Graecorum.* De eetero a numero ternario *Triglam* quoque Graeci piſeem dixere. De quo *Iouius e.* XVIII. p. 135. *de Piſc. Rom.* conſolator. Tom uero, quod idem cum Diana *Trigla* idolum fuerit, Albini coniecturam auget: quando *Triglae* lona quoque tribuebatur; *Dianam* uero quaſi *diem* cum nocte *uniat*, lona lucente exiſtima, dictam eſſe *Cic. de nat. Deor. p.* 310. *lib.* II. ac alibi docet. Quibus etiam *Schedium Syngr.* III. e. X. p. 500. adderem, niſi, quod et alibi obſeruaui, omnia ex *Albino* tranſcripſiſſet auctor, nullibi in toto libro eius facta mentione quod, tanto uiro utique indignum eſt, niſi ſatis impeditum, quo minus ultimam libro manom imponeret, excuſandum eſſe putemus. *Arnoldus* uero pleraque *Schedio* debet, qui ex auctore Anonymo *uitae Othon. lib.* TRIGLAE *cultus.* II. e. 20. et 22. refert; "Triglae equus generoſus ſa-"eer erat, nigri eoloris, qui magno ſtudio a quodam "ſacerdote curabatur, a quo in bellum ituri tei "euentum explieabant." Quod cum nullibi apud alios reperiam et ipſe ſitus ex aſſe *Suantouito* reſpondeat, aut hunc cum *Trigla* confundi, aut rem omnem fabuloſam eſſe exiſtimo, cum bella et praelia curare Deae non ſit; in Dearum uero numero *Triglam* foiſſe hactenus oſtenſum eſt, nec ipſi, qui contra ſentiunt Schedius et Arnoldus, inficiantur auctores.

TRIGLAE *interitus.* [*o*] Stetini cultus hie ſaepe interdictus eſt. Tandem caput idoli *Otto* epiſcopus *Honorio* pontif. Romam miſit, corpus uero confregit. uid. *uita Ott. Epiſc p.* 36. *edit. Colberg.* Quod ſubinde repetiiſſe Slauos, nonnunquam et reparaſſe Cramerus d. l. auctor eſt. In pago tamen ad Colbergam ſito, cui Trigla ab idolo hoc nomen eſt, rudera eius in montis faſtigio, ad hunc usque diem oſtenduntur. *Eius rudera.* Et ante ſeculom in Miſnia quoque imaginem eius hinc inde latuiſſe, ſupra docuimus.

FLINSIVS *Luſatorum idolum.* [*p*] Sorabis, Slauorum in Luſatia genti inprimis ab auctoribus tribuitur deaſter. Citat Chronicon Saxon. *Syngram.* III. c. VII. p. 468. *Schedius* in hane rem; Vandalos equidem cum Venedis denuo confundens, errore ſuperius a nobis animaduerſo. *Brottuffius* itidem *Luſatorum idolum p.* 446. *lib. cit.* dieit. Quibuſcum praeter recentiores ſcriptores ueterum quoque monomenta concordant. Cum locus, ubi ſteterit idolum, in pago ad Budiſſam eui *Oebne* nomen eſt, pluribus in Luſatia cognitus ſit, *Eius ſedes in pago Oebne.* cuius ingens lapidum in monte moles, certiſſima ueſtigia praebet. De qoo uid. Plur. Reu. D. Frenzel parens tractat. de Bapt. in praefat.

[*q*] Nomen *Flinz* illuſtris *Spate* in *Lex. Germ.* a Germanieo *Flincken* dedueit; cum quo feeiſſe et *Schottelius* uidetur. FLINSIVS a *Flinz dictus* Quanquam uero hoc litetae admittunt, Slauos tamen ſuos ſua lingua Deos dixiſſe arbitramur. *Flins* enim Slauis lapidem deſignat, ſplendidum forte ac durum, qualis via *Flinten-Stein*. Huie quando impoſitus Flinſios fuit, ab eodem quoque dictum eſſe cenſeo. Aberrat coniectura *Schedius* l. c. *Suſpicor Flinſium in honorem Viſilai, vulgo* Vizlauw *erectum fuiſſe, regis Obotritorum, quae uox tandem corrupta annis ſit, atque* Flinz *ab imperitis ſcriptoribus dictum.*

FLINSII *figura.* [*r*] Figuram idoli *Albin. lib. cit. p.* 149. deſcribit, *monachi Pirnenſis* ac *Chron. Sax.* nixus aſſertis: *Flinz* ſilici impoſitum Saxones *a lapide dicunt.* Huius eadaueroſum corpos longo pallio tegebatur, manu baculum tenens, cum tumente ueſica. Siniſtro humero leo inſidebat; qood ueteres ita interpretantur, ac ſi per eum ſe a mortuis excitandos eredidiſſent Slaui. Addit *Verſtegan* apod *Arnold.* p. 178. dextra mano facem geſtaſſe. Aliter paulo *Manlius in Chron.* MSC. deſcribit; *fuiſſe enim* perhibet *idolum nigra eaeſarie, rubei coloris pallio accinctum. Dextra mana pertieam geſſiſſe, cui ceu ſtauae merges ſiue manipulus ſpicarum et is quidem in ſummitate ardens eſſet praefixus.*

FLINSIVS *morientium patronus.* [*s*] Cum tota figura ad breuitatem partim uitae humane facere queat, quorſum ueſieam, ae facem referas; partim aperta funeſti caſus ſigna, ut pallium, baculom, facem etiam ae leonem, prae ſe ferat; ipſumque idolom cadaueri ſimile ſit: morientium patronus Slauis fuerit, ſcriptores collegerunt. Quod iudicium *Albinus* quoque de citatis ſibi auctoribus fert.

FLINSII *interitus.* [*t*] *Lotharium* II. Saxonem eIↄCXXVI. nouennio antequam imperator fieret, deſtruxiſſe idolum *Manl. in Chron.* MSC. refert. cui *Brottuffius* quoque et *Albinus* l. *cc.* patrocinantur.

[*u*] Ro-

§. XXVI. Slauorum idolum.

fuit [*u*] a *Zowdzowy* nominatus [*x*]. Eius idolum in ſylua Merſeburgo proxima daemonis inſtar colebatur [*y*]: At ſeculo XI. iam lucus exciſus eſt, ipſaque ſuperſtitio penitus ſublata [*z*].

HENILVS *Slauorum Deus domeſticus.*

§. XXVI. Inter deos domeſticos ac tutelares Slauorum *Henilo* fuit, ab *Honidlo*, auerrunco eis, ſic appellatus [*aa*]. Qui oſtiatim ad cultores deferebatur, A certa ad cuſtodiendum ſuos a ſacrificulo formula admonitus [*bb*].

§. XXVII. XXVIII. CIZA *Soraborum Dea.*

§. XXVII. Inter Deas Soraborum *Ciza* erat, a *mammis* ſic dicta [*cc*]; unde Cizae urbi nomen uenit, ubi ſteterat ante idolum [*dd*], ad Caroli M. tempora usque cultum [*ee*].

MARZANA *mortis idolum.*

§. XXVIII. Mortem Slaui ſub *Marzana* idolo coluerunt; ne ante tempus ea praeuenirentur [*ff*]. Communis haec ſuper-

---

Rom. ac Graec. ſuperſtitio in ſyluis Celtis communis. ZVTTIBERVS *Holtzteuffel.*

[*u*] Romanorum aut Graecorum in ſyluis ſuperſtitiones exponere prolixum nimis eſſet, quanquem non a ſcopo penitus alienum. Quid Celtae ec Germani in lucis fecerint, *Schedius* ac *Cluuerus* eeponunt. Hac uero ſuperſtitione Slaui *Zuttiberum* ſuum coluerunt. Quem *Brottuffius* daemonem propteree dicit, *einen Holtzteuffel.*

Zuttiberi falſa origo,

[*x*] Errant denuo, qui nomen a Germanorum *Zottigt* et *Beer* deriuant, urſique figuram ſine fundemento idolo tribuunt. Faunos equidem piloſos plerumque deſcribi eb auctoribus ſcio; at uero Germanos cum Venedis confundendos nou eſſe, id eſt, quod ſaepius monui. Quecri igitur uocabulum epud Slauos debet, cui quoque *Zoldzower* uel *Zowdzower* quod illis *glandifer* eſt, Deus in *quercibus* cultus, reſpondet, *o w* facile in *u* tranſit; ut Graecorum *ου*: *W* itidem cum *v* et *β* ſaepiſſime permutatur, ſic Vendali, et Βάνδαλοι ſcribitur. Quibus ita diſpoſitis *Zudzober* ſit, et ad pronuutiationis difficultatem ſubleuandem *Zuttiber*. Quereum uero honoratem arborem Slenis ee Deo huie ſacram fuiſſe uunc porro docemus.

uera a Zoldzower Zowdzower.

Zuttiberi lucus.

[*y*] Lucum idoli ae ſuperſtitionem omnium elariſſime *Brotuffius Chron. Merſ. p.* 462. lib. II. c. VI. deſcribit; cuius uerba, cum auctor non edeo obuius ubique ſit, hue edſcribemus: "Zuttibero haben die Bürger der Stadt Merſeburg einen *lucum*, das iſt, eiu Eichweld heiligen leſſen, darin het bey Verlierung ſeines Lebens, niemand einen Baum oder Aſt dürffen abheuen, denn ſie alle dem Abgott geheiliget, daſelbſt ſeind im Iahr zu gewiſſer beſtimmter Zeit, uiel Heyden und ebgottiſche Wenden uou fern zuſammen kommen, babeu dem Teufel *Zuttibero* geopffert, und ihn engebetet, es hat auch der *Zuttiberus* ſeine eigene Pfaffen gehebt, mit ihren ritibus ſecrificiorum." Ex quo ed uerbum *Albinus chron. Miſnienſ. p.* 146. tranſcribit. Nec elia *Schneiderus chronic. Lipſ. lib.* I. *p.* 14e. afferi, cui quoque *Peiſer. in Lipſ. lib. III. p.* 279. aliique accedunt. Syluam uero ad *Salum* fluuium non procul a Merſeburgenſium ponte floruiſſe, idem *Brottuffiuc lib.* II. *c.* 6. *p.* 582. arbitratur.

ZVTTIBERI *interitus.*

[*z*] Wigbertum (quem elibi Wigvvertum uocat, *v* cum *b* mutato, uti ex *Zuttivver Zuttiber* fectum ab eodem eſt.) Merſeburgenſium epiſeopum, cuius uitam *lib.* II. *c.* 6. *p.* 585. *ſq.* recenſet, ſuperſtitioni huio finem feciſſe l. c. dieit; quendo poſt C. N. 1007. lucum cum cultu, igne ac flammis penitus deleuerit. Cuius rei ueſtigie e Selano ad Merſeburgum ponte, ſno ſe edhue tempore in innumeris quercibus terre ſabuloqne ſepultis in fluuio obſeruaſſe, idem teſtis eſt.

HENILI *origo.*

[*aa*] *Honiu* Slauis arcere eſt, *Honidlo* euerruneum iisdem denotat, Germ. *ein Geſcheube*. Ab *Honidlo* uero *Henilo* factum eſſe, erhitramur; quaudoquidem id omne, quod dieitur de idolo, cum hac uoce optime concordet.

HENILI *cultus.*

[*bb*] Omnium aperiſſime idolum *Ditmarus lib. VII. Chron. Merſ. p.* 226. *ſq.* definit. Cum enim de ſpectro diſſeruiſſet, mulieri cuidam, ſuo tempore ſatis infeſto, inquit: "Non eſt admirandum, quod in his pertibus tale oſtendatur prodigium. Nam habitatores illi raro in eccleſiam uenientes, de ſuorum uiſitetione cuſtodum nil curant: domeſticos colunt deos, multumque prodeſſe eosdem ſperantes, his immolant. Audiui de quodam beculo, in cuius ſummitate manus eret, unum in ſe ferreum tenens circulum, qui a paſtore illius uillae, in que is fuerat, per omnes domos bas ſingulariter ductus in primo introitu e portitore ſuo ſic ſaluteretur: *Vigila Henil, uigila.* Sic enim ruſtica uocehatur lingue, et epulantes ibi delicate de eiusdem ſe tueri cuſtodie ſtulti autumabant. Et hactenus *Ditmarus*, in reliquis enim ſcriptoribus nihil eius inuenimus.

CIZA *mammillarum dea an Iſidis loco? eius munia.*

[*cc*] *Cic* (Germ. Ziz) Slauorum lingue *mammillas* notet: Deem itaque mammillarum *Cizam* interpretamur. Nem *Iſidis*, loco, de qua *Plutarchus*, *Lecianus* aliique, Slauis *Cizam* fuiſſe, munia eius comprobeut; quae eo tendehant ſingula, ut foecunditatem in omni animentium genere promoueret et parturientium maxime ſubleueret labores. Quorſum *Albini* teſtimonium p. 154 pertinet; qui quidem *Cizam* e Cerere dictam eſſe putat; mox tamen addit; Ciza, id eſt, mammoſe quaſi altrix. "Eine Eruehrerin eller Ding. Von welchen Neumen etliche des Ziſtkraut, darauff in der Marck und bey dem Lansſizern uiel gehalten wird, her deriuiren, gleichwie uon *Iſide* das Kraut Iſerharr. haec Albinus."

CIZAE *ſedes*

[*dd*] *Brottuffius lib. II. Chronic. Merſ.* p. 565. Zizam a *Zittone* principe ac conditore ſuo dictam eſſe exiſtimat. De qua temen origine *Ioh. Garzon Bononienſis in Chron. p.* 348. ante eum admodum embigit, qui *Zizam a quodam fortaſſis Zictone* dictam eſſe, duhius omnino pronunciat. Nobis Ziza Dea oppido nomen dediſſe, uidetur: eum, quod ibi eius idolum ſtetiſſe ſciemus; tum uero Numburgenſes Epiſcopi, pariter mammillarum praeſules, id eſt, Zizae urbis dieantur. Quae coniectura *Cnautbii* quoque eſt p. 296. l. c.

an urbi Cizae nomen dedit?

CIZAE *interitus.*

[*ee*] Carolus M. imperator cum conditor epiſcopatus Cizenſis ſit, iuxta *Brottuffium lib.* I. *c.* 18. et *Albinum c. IX. p.* 142. Cizam idolam deſtruxerit quoque ac deleuerit oportet. Coarguendi propterea illi ſunt, qui idem Heuricum Aucupem praeſtitiſſe demum eeiſtimant. In quorum numero praeter meritum a *Cnautbio Ditmarus* habetur, eum nihil eius rei apud auctorem, quantum uidere potui, extet.

MARZANA *feminam homicidam notat.*

[*ff*] *Morze* Polonis *interficere* eſt; pro quo Slaui *Morin* dicunt, Germani *morden*. Merzane ergo (rectius *Marzawa*, uel Marzaua) *feminam homicidam* notat, *eine Morderin*. Mortem enim ſubſtantiam eſſe miſera gens credidit, quam precibus ac ſacris arcere a ſe facile poſſet, ne immaturo obitu eb ea obrueretur. Qua in ſuperſtitione, qui praeterea ex ethnicis fuerint *Voſſ. de Idol. lib.* I. *c.* 19. *et lib. IX. c.* 39. tradit. Et plures ſane extiterunt, qui mortem ſiue aerem peſtilentiſſimum eſſe, ſiue beſtiam mordacem exiſtimarunt. Hiuc ipſam mortem a mordendo quidam dixere, quo de Critici. Illud uero commentum hodieuum defendere, Chriſtiano philoſopho longe indigniſſimum eſt. Pudet turpiſſimi erroris, quo anonymus quis mortem *uermiculum* eſſe in epiſtole Frencofurti 1650 edita aſſeruit: quem iure meritoque *Waguerus* peculiari diſpu-

mors ſubſtantia credita.

§. XXIX. ſuperſtitio Polonis, Sileſiis, Luſatis, Miſnenſibus aliisque fuit: a *Mieſco* Polonorum rege ſeculo X. maxime ſublata [gg].

SIWA Raceburgenſium dea.

§. XXIX. Sivva Raceburgenſium Dea fuit [*hh*], a *Siwa*, quod Slauis *uitalem* notat, dicta [*ii*]. Haec *Cereris* imagine pingebatur [*ll*]; quam Henricus Leo demum deleuiſſe creditur; templo in iſtius locum, ad ſeculi XII. exitum magnifice extructo [*mm*].

§. XXX. *DEAE LVITICIORVM.*

§. XXX. Ditmarus, Saxonum imperatorum ſeculi X. ſcriptor, Dearum quarundam mentionem facit, quas Luſati in bellis ac praeliis ſecum habuerunt, uexillis cum artificio intextas. Cum uero de earum nominibus nihil porro commemoret auctor, nec ſuppleri hiſtoria ex aliis facile queat, in huius unico teſtimonio acquieſcendum eſt [*nn*].

Ll 3 §. XXXI.

---

diſputatione perſtrinxit, cui ritulus *Mors Mortua* eſt, Vitembergae aliquoties recuſa. Sed in uiam redeundum et quam tenaciter Slaui cultum *Marzanae* tenuerint, demonſtrandum eſt. Errat uero *Cromerus*, qui *lib.* III *de Reb. Geſt. Polon. Marzanam* cum *Cerere*, aut *Zeza* Slauorum confundit. Nec melior eo *Voſſius de idol. lib.* 1. *c.* 39. eſt, quando pro *Venere Marzanam* Slauis fuiſſe exiſtimat. Vterque enim ſibi ipſe in ritibus ac ceremoniis, huic Deae tributis, quas lugubri pompa abſoluit, aduerſatur. Et quam aperte ipſa, quae in hunc usque diem in Luſatia *Marzanae* conſuetudo uiget, Cereri ac Veneri Deabus repugnat. Dominica enim *Laetare* idolum ſtramineum, quod altera manu ſcopas tenet, altera falcem foenariam geſtat, ac albi coloris ueſte regitur, in perticae faſtigio circumferunt, luctuoſo ueſtimenti genere amictae mulieres. Hoc poſtea inter cantus lugubres ac eiulationes, uariis interuiam contumeliis agunt, lutoque conſpergunt; ac extra fines tandem ſuae regionis poſitum diſcerpunt ac dilaniant. Domum uero reuerſae mulieres conuiuia celebrant, totum diem iſtis conſumentes. Quem ritum et ſuo tempore obſeruarunt *Matth. de Mechouia lib. II. Chron. Polon. c.* 2. *Alex. Guagninus Chron. Pol. de Mieſcone Schneid. Chron. Lipſ. L. IV. p.* 143. et qui hos citat *Arnold. ad Roſſ. c.* 8. *p.* 116. *ſeqq.*

MARZANAE cultus.

[gg] Deſtructum idolum ſeculo X. a *Mieſlao* ſeu *Mieſca* Polonorum rege eſt. Cum enim maximam partem Poloni ad fidem tunc Chriſtianam perducerentur, in deſuetudinem haec ſuperſtitio abiit, ipſaque idola die VII. Martii, ad annum Ch. n. 965. Dominica *Laetare*, iubente ac imperante *Mieſlao*, in cineres cremata partim et in flumen praecipitata; partim ex altiſſimis locis deiecta et nullis non contumeliis acta ſunt. In cuius rei memoriam diem hunc *atram dominicam* appellant, ipſasque ceremonias, ſiue ſuperſtitionis, ſiue contumeliae cauſa in priſtinos deaſtros ſuos, ad hunc diem usque ſolenni ritu repetunt. uid. *Curaeus in Annal. Sileſ. p.* 31. *et Guagninus l. c.* Alios uero huius generis ritus *Arnoldus* addit *c.* 8. *p.* 118. auctor ſaepius a nobis citatus.

MARZANAE deſtructio, eius anniuerſaria memoria.

[*hh*] Polaborum Deam, hoc eſt, Raceburgenſium, inprimis *Siuuam* fuiſſe *Helmold. lib. I. c.* 52. § 2. auctor eſt. Quo ergo hic fundamento *Brotuffius lib. I. c.* 3. *p.* 446. *Chron. Merſeburg.* nitatur; qui eandem Nordalbingorum facit, quae *Oldenburgi* (nunc Lubeca dicitur, teſte *Woltero Chronic. Bremenſ. p.* 44. *Tom. II.* Scriptor. Germ Meibomii) culta fuerit; equidem neſcio. Quem tamen citra ulteriorem inueſtigationem ſequitur *Albinus Chronic. Miſnenſ. tit. XI. p.* 150. Sub *Polabis* enim minime Nordalbingos intelligit Helmoldus, quo nomine ſolos *Starmarios*, *Holſatos et Thetmarzos* complectitur *lib. I. Chron. c. XLVII. p.* 114. §. 2. licet aliis in ſcriptoribus *Polabos* nonnunquam *Nordalbingos*, uel Lubecenſes eſſe largiamur.

SIWA Polaborum Dea

Oldenburgum hodie Lubeca.

Polabi qui?

[*ii*] Vnde nata *Siwae Deae* uox ſit, auctoribus non adeo conſtat. Schedius a ueritate mihi nimis abire uidetur, quando ad eius originem reperendam *Syn.* III. c. IX. p. 457. ita differit: "Syebam "hanc puto corrupta uoce dictam eſſe, alias Sym-"bullam. Argumentu eſt, quod a Polabis ſeu He-"rulis culta fuerit; et ipſa mater totius regiae pro-"ſapiae principum Vandaliae et Megaliſpoleos, cui "poſteri tanquam magnae matri gratificaturi in "perpetuam memoriam ſtelam dedicarunt. Fuit "filia Sitalcis regis Gothorum, Anthyrio Magno "nupta." Sed ob multas cauſas haec nobis origo ſubleſtae fidei uidetur. Primum enim Anthyrium, quem ſub Alexandro Magno militaſſe dicunt, Obotritorum primum principem fuiſſe, plures dubitant, de quibus *Bangert. in Helm. p.* 35. *columna* 1. *ſub. fin.* agit, cum quo confer, quae ſupra attulimus. Deinceps a *Symbulla Syeba* quam longiſſime abeſt et longius, ſi cum Helmoldo et reliquis *Siwa* exprimimus; inde cum ipſa altum apud ſcriptores ſilentium eſt, hinc iure meritoque ab illo hic facimus diſceſſum. Veriores illi nobis uidentur, qui Slauicam uocem etiamnum uſitatam *Siwa*, hoc eſt, *uitalem* huc trahunt, quod idolo ac ſcripturae quam aptiſſime conuenit. Vitae enim et frugalitatis mater Raceburgenſibus fuit, quod figura eius indicat apertius.

SIWAE uox unde nata?

Anthyrius an primus Obotritorum? princeps?

SIWA uitae mater.

[*ll*] Idolum enim ſic deſcribitur a *Bangerto p.* 127 *in Helmoldum:* ſtabat illa utraque manu in tergum reiecta, altera uuam cum folio uiridi, pomum aureum altera tenens. Capilli per tergum ad poplites usque fluebant. Eodem modo *Schedius Syn.* III. c. IX. p. 487. deſcribit, qui tamen de cultu eius addidit: "Hanc uenerabantur ſummo honore, ei-"que uti et Radaguſiae uariis ritibus ſacrificabant. "Congregabantur enim tam uiri, quam feminae, "una cum iuuenibus, et Diis hiſce immulabant bo-"ues et oues: Chriſtianos etiam, quorum ſanguine "delectari ſtatuas illas Hierophantae praedicabant. "Mactatis hoſtiis ſanguinem myſtae libabant, quo "paratiores et habiliores eſſent ad uaticinandum. "Finito ſacrificio populus ad comedendum et bi-"bendum conuertebatur." Vellem hic Schedius auctorem ex ueteribus nominaſſet, mihi enim ex aliorum Deorum ritibus haec compilaſſe hactenus uidetur; cum omnia Helmoldus aliis quoque deaſtris tribuat.

SIWAE ſtatura,

cultus.

[*mm*] *Vicelinum* Lubecenſem epiſcopum, qui circa annum 1150. coetum diuinum moderatus eſt, idolum *Siwae* deleuiſſe *Brotuffius l. c.* uult, cui equidem non refragamur, quippe in uariis locis uerbum domini diſſeminaſſe illum *Alberti Crummedykii chronicon Lubecenſe* a Meibomio Tom. II. Scriptor. Germ. p. 389. editum, ad an. M C LII. teſtatur. Neque diſſentiunt ab illo, qui Henricum Leonem deſtruxiſſe idolum, atque aedem ſacram iſthuc, ubi ſteterit Dea, ſplendide extruxiſſe, exiſtimant; qua in ſententia *Bangertus et Arnoldus* ſunt l. c. Henricus enim Leo ſub idem tempus uixit et Vicelino epiſcopo in capite religionis ſubinde uſus eſt. uid. *Helmold. lib. I.* capitibus diuerſis. Quando uero templum extrui coepit, tunc fatis iam conceſſerat Vicelinus. Sub finem enim uitae ſuae Henricum ad templa hinc inde erigenda multos demum ſumptus feciſſe *Arnoldus lib IV. c. XX. p.* 419. §. 5. *in continuatione Helmoldi* tradit.

SIWAE deſtructio utrum a Vicelino facta?

an ab Henrico Leone?

[*nn*] Luiticios hic Luſatos eſſe *Manl. de Reb. Luſat. lib.* I. MSC. teſtatur; neque uerba Ditmari

Luitici an Luſati?

quae

§. XXXI. PRONO PROVE *Wagriorum deaſter. figura,*

§. XXXI. Magna in ueneratione apud Wagrios *Prono*, aliis *Proue*, deaſter fuit (*oo*). Quem *agriculturae* patrocinium ſuſtinuiſſe e nomine inprimis conjector [*pp*]. Virili ceterum forma in columna ſtabat, corona caput redimitus, oblongis atque erectis auribus. Dextra uomerem geſtabat, haſtam ſiniſtra manu A cum uexillo tenens, ac ocreas pedibus indutus [*qq*]. Ei ſingularis ſacerdos erat, qui *Miche* dicebatur, atque luci curam, deaſtro dicati, gerebat [*rr*]. Sublata uero haec ſuperſtitio a Geroldo Altenburgenſi epiſcopo ſec. XII. dicitur, luco propriis ab eodem manibus exciſo [*ss*].

§. XXXI. *ſacerdos, deſtructio.*

OPVSC.

---

quae *lib.* VII. *Chron. p.* 223. extant, aliter uolunt: "Luiticii redeuntes irati dedecus Deae ſuimet illatum, queruntur. Nam haec in uexillis formata a quodam Hermanni Marchionis ſocio lapide uno tralecta eſt: et dum hoc miniſtri eius imperatori dolenter retuliſſent; ad emendationem XII. talenta perceperunt. Et cum iuxta Wortzin ciuitatem, Mildam nimis effuſam tranſire uoluiſſent, deam egregio L. militum comitatu alteram perdiderunt. Tam malo omine reſidui domum uenientes, a ſeruitio Caeſaris ſe malorum ; inſtinctu abalienare nituntur. Sed habito poſt communi ſuimet placito a prioribus ſuis conuertuntur;" haec ille. Plura enim non inueni, neque apud alios auctores harum Dearum memoriam fieri memini. Rarum enim exemplum, quando ſequior ſexus fortitudinis ac roboris uim largitus militibus, a Luiticis iuxta

Germani ſacrarum mulierum conſilia ſecuti.

Ditmarum credebatur. Sed nihil tamen noui apud Germanos eſt, qui non ante praeliis decertabant, quam matres familias in conſilium adhibuerant, an committendae ſint acies, de quibus erudite *Schedius* egit de *DIs Germ. Syn.* II. *c.* XLIII. *p.* 430. *ſqq.* cum quibus *Cluuerus* quoque conferri meretur *lib. I. in German. antiqua* et alibi paſſim. Sacrarum item mulierum conſilia, iuſta, reſponſa et omina plurimum apud Celtas ualuiſſe *Marc Zuerius Boxhornius in originibus Gallic. c.* 2. &c. erudite demonſtrat. Cauſam huius rei inuenies apud *Tacitum* inprimis de M. G. ubi confer, quae inter alios interpretes *Magnif. Kirchmaierus* in haec loca animaduertit.

PRONO *Altenburgenſis. eius ſedes Altenburgum.*

[*oo*] Helmoldus Deaſtri huius aliquoties mentionem facit Quem *lib. I. c.* 52. *p.* 125. §. 2. *Altenburgenſis terrae Deum* dicit. Quod idem *lib. I. c.* 69. *p.* 160. §. 15. *et c.* 84. *p.* 185. §. 3. repetit. Cum uero inter principes Wagriorum urbes *Altenburgum* fuerit, nullum eſt dubium, quin in tota eorum regione huius quoque deaſtri cultus fuerit, quamuis in ſola Altenburgo urbe eius ſteterit idolum; id quod et in aliis Slauorum idolis animaduertimus. Et Wagriorum deaſter a *Bangerto* dicitur *pag.* 126. *in Helmoldum.* Celebratiſſimam enim eius ſuperſtitionem fuiſſe, indicata modo Helmoldi loco ſatis ſuperque teſtantur.

PRONO PROVE, *diuerſa eius ſcriptura,*

[*pp*] In ſcriptura hic admodum diſcrepant auctores, magisque in origine quaerenda diſſentiunt. *Bangertus l. c.* de hac uoce ita diſſerit: *Nomen idoli dupliciter effertur;* Prune et Prono. *Prior lectio eſt in MSC. altera in chronico antiquo Saxonico. Priorem confirmant nomen uici in Wagria, ubi idolum eius in luco ſtetit, qui uicus ab illo Prouenmo in hunc uſque diem dicitur.* Sed ipſe haeret Bangertus, cum unde uox orta ſit, neſciat Slauicae linguae ignarus, quanquam *Prono* ſcribendum eſſe, ſtatuere uideatur. Ceterum de natalibus uocabuli multa

origo falſa,

afferuntur, alii a *probando* Germanorum *etwas probiren*, id eſt explorare rem, dictam *Proue* ab initio eſſe exiſtimant. Cuius officium ac munus fuerit in ueritatem ac falſitatem rerum inquirere, quorſum etiam ferrum, quod manu tenebat idolum, referunt et *probationis* dicunt, *ein Prueiſen* uid. *Bangertus d. l. Cranzius* uero apud Schedium a Graeco *nώμια* deducit, quod Dei prouidentia mundus regatur. Sed hunc ipſe refutat *Syn. ult. c. XI. p.* 501. ubi ita ait: *potius, prout coniicimus, Brennus erit rex antiquus Germanius, cui poſteri ſtatuam erexere et templum dicarunt in perpetuam memoriam; quam deinde ignara et ſtupida plebecula pro Brenno Prono dixit.* Sed fallitur *Schedius*, quid enim Germani cum Venedis? et quis Slauorum deaſtros Germanorum heroes, iuratos hoſtes fuiſſe niſi contra omnes hiſtoricos aſſerat? Illis igitur haec etyma digna ſaltem ſunt, qui Slauicae linguae indocti inanibus coniecturis quid aſſequi uoluerunt, quam uero aberrauerint ſemper, hactenus indicatum eſt. Nobis *Prono* a Slauorum *Brone* nomen ueniſſe

uera a Brone.

credibile uidetur; ea uero uoce quicquid ad agriculturam pertinet comprehendunt. Et hoc modo uomerem idoli, ocreas, coronam, ac aures aſſumimus, uti nunc porro conſtabit.

PRONO *figura.*

[*qq*] Ipſum idolum et figuram eius *Bangertus* p. 126. exhibet, a quo *Arnoldus p.* 158. repetit. Vultus eius ibi rugis contrahitur, totum corpus incultum plane et aſperum eſt, ac ita ubiuis deforme, ut agreſtem et ruſticum hominem bene penitus ſiſtere uideatur. Vomerem hinc, quem dextra tenet, non probationis eſſe, quo ferru candido in ueritatem inquiſiuerint Slaui, uti cum aliis *Bangertus* p. 189. uult, ſed ſignum lui, quod habebat muneris inter agricolas exiſtimamus, uti modo indicatum eſt. Coronam deinceps meſſem decere, quae agrorum deliciae ſerta ac coronae dicitur, quam notiſſimum eſt. Aures uero ſiue bouis ſiue aſini dicam, agricolarum labores optime referunt. Ipſa deinceps haſta homini agreſti conuenit, qua beſtias ab agris arcere, aut alia ſe ratione contra hoſtes tueri ualeat. De quibus *Helmoldus, Cranzius, Bangertus, Schedius, Arnoldus*, aliique conferantur.

PRONO *ſacrificulus Miche dictus.*

[*rr*] Sacrificulum huius deaſtri peculiare a munere ſuo nomen babebat, de quo ita *Helmoldus lib. I. c.* 69. *p.* 160. §. 15. *nomen flaminis qui praeerat ſuperſtitioni eorum, erat Mike.* Schedio *Miche* ſcribitur. Vnde uox ipſa prouenerit, non certo conſtat; in Luſatia hodienum *Miche* monachum dicunt, quod an huc pertineat non curo.

PRONO *deſtructio.*

[*ss*] De deſtructione idoli ita loquitur *Schedius* l. c. *Geroldus Epiſcopus Altenburgenſis idolum ſubuertit, lucum et nemus illi dicatum proprio manu excidit et combuſſit.* Sed cum nulla ueterum ſcriptorum nitatur auctoritate Schedius, merito de re ipſa dubitamus. *Vicelinus* enim iam Altenburgi aras ac focos ueri Dei inſtituit, ipſeque epiſcopatus ab Ottonis M. floruit temporibus, uti inter alios Chronicon Lubecenſe apud *Meibomium Tom. II. rerum Germanic. p.* 395. habet, *Geroldus* uero M. C. LVIII. ad epiſcopatum peruenit, *Vicelino* ſurrogatus. Si uero *Prono* idolum Lubecae quoque ſtetit, uti quosdam uelle Bangertus indicat, Geroldum, qui Henrici Leonis ſuffragio Altenburgenſem epiſcopatum Lubecam tranſtulit, iam tum florentiſſimam urbem, cum primus ibi epiſcopus factus eſſet, templis ac ſacris aedibus ornaſſe epiſcopatum et omnes ſuperſtitionis reliquias penitus deleuiſſe, aliquanto cum ueritate conſentit.

Altenburgenſis epiſcopatus Lubecam tranſlatus.

OPVSCVLVM XIII.

HALARVM

Nobilis ac Liberae

S. ROMANI IMPERII CIVITATIS

ENCOMIVM,

In Gymnaſio patrio ſcriptum et publice
in Doctorum Panegyri recitatum
anno CIↃ IↃC LXXXIIX.

Inclytae ac Liberae

IMPERIALIS SVEVO-HALENSIS REIPVBLICAE
ANTISTITIBVS LAVDATISSIMIS,

VIRIS

Magnificis, Strenuis, Nobiliſsimis, Conſultiſsimis, Ampliſsimis, Prudentiſsimis,

DNO. IOANNI FRIDERICO WIBELIO, I. V. L.
DNO. IOANNI PETRO HEZELIO,
DNO. IOANNI CASPARO GLOCKIO,
DNO. LAVRENTIO DRECHSLERO,
DNO. IOANNI NICOLAO SCHRAGMVLLERO,
I. V. L.

CONSVLIBVS, QVINQVE-VIRIS,

Reliquisque SENATVS Interioris ASSESSORIBVS
Grauisſimis, Spectatisſimis.

VT ET

Maxime Reuerendo, Ampliſſimo et Excellentiſſimo

VIRO

DNO. M. GEORGIO BERNHARDO WIBELIO,
In Summo D. Michaëlis Templo Eccleſiaſtae, Reu. Capituli
Decano, Conſiſtoriali et Conſilii Scholarcharum Aſſeſſori
Venerabili, Meritisſimo,

DOMINIS, PATRONIS ET PROMOTORIBVS MEIS
humillime colendis,

Exercitium hoc iuuenile

in gratisſimi animi monumentum, ſuique ulteriorem commendationem,

ſubmiſſe

AVCTOR.

MA-

Cauſa opuſculi iuuenilis patriae obligatio.

CVm decreuiſſem aliquod declamandi exercitium inſtituere, a dulci patria mea exordiendum mihi maxime credidi, quod et hoc aetati meae eſſet aptisſimum et beneficiis multis ab ea et exhibitis adhuc et porro (ita me ſpes tenet) exhibendis conuenientisſimum. Iure enim ingrati mihi hominis notam inuri poſſe arbitrabar, ſi almae matris, cui me ipſum debeo, quae aliquot per annos me ſinu ſuo fouit, bonis litteris inſtituit, beneficiaque alia innumerabilia in me contulit, iuſtum encomium ſicco quaſi ſilentii pede praeterirem, illiusque beneficia e memoria mea ſinerem elabi. Sed uereor, chariſſima mater Hala, uereor, dum laudare te aggredior, ne ingenii mei tenuitatem atque inopiam magis ſim proditurus, quam dignis te laudibus euecturus. In debitae tamen pietatis et grati animi teſtimonium de laudibus tuis agere tentabo quam ſtrictisſime, prouerbio illo uulgari nixus:

Vt deſint uires, tamen eſt laudanda uoluntas,
Hac ego contentos auguror eſſe Deos.

Tabularii Halenſis iactura an. 1346.

Sebaſtianus Münſterus in opere ſuo coſmographico quam ſaepisſime de ueterum Germanorum in annotandis rebus geſtis incuria ac ſocordia conqueſtus, hinc fieri ait, ut praeclarisſima non Germanorum tantum facinora, ſed et plerarumque urbium origines certae et indubitatae nobis lateant. Quamuis autem et nobis Halae noſtrae ſtrui primum coeptae tempus ſit incertum, ignorantiae tamen huius cauſam hodie non tam ueterum negligentiae, quam inſigni calamitati, quae ante aliquot ſecula urbem hanc, anno nimirum 1346. miſere afflixit, tribuere debemus, cum haud ſimus neſcientes, illam ſaeua incendii rabie ferme uniuerſam tunc eſſe abſumptam. A quo tempore crebrioribus, cum inundationibus, tum incendiis plurimum detrimenti accepit.

Incendium funeſtum urbis [illegible]

Et exſtant adhucdum heu nimis lachrymoſa incendii ſaeuisſimi ueſtigia, quod anno 1680. ui fulminis coelo delapſi exortum, toti urbi exitium et uaſtitatem minari uidebatur. Eo ſane domus plurimae ſatis alioqui firmae et nitidae, turres, horrea euerſa ac peſſundata, officina quoque typographica deſtructa eſt. Nec uires humanae aduerſus uiolentiam quicquam ualuiſſent, niſi ſingulari DEI commiſerantis beneficio, uentus ſubito conuerſus, ſuppetias nobis tuliſſet. Etſi uero aedificia bonam partem conflato aere alieno ſunt reſuſcitata, miſerabilem tamen illam calamitatem multi ciues noſtri maximo ſuo damno hodieque deplorant, tanto iuſtius, quanto minus rerum ſuarum uelocitati furentis flammae iis licuit praeripere. Heu quantum praeſtantisſimi uini, quantum ſelectisſimi farris, ſiliginis, auenae, quantum uariae ſupellectilis peſtis illa abſumpſit! In cineres redacta tunc etiam caupona, Solis inſigni admodum celebris, quae multis illuſtribus perſonis hoſpitium ſaepe praebuit, nec paruum patriae ornamentum extitit.

Natales circa an. 1050.

Eſſe uero hanc unam ex uetuſtisſimis totius Sueuiae oppidis, ſeptem caſtellorum, uulgo *der ſieben Bürgen Thürn* antiquitas arguit et ante ſexcentos et longe amplius annos illam eſſe fundatam, haud abſurde creditur. Halae uero appellationem a uocabulo Graeco ἅλς, quod latinis ſalem notat, nemini obſcuram eſſe puto.

occaſio ſalinae,

Fama eſt, fuiſſe his locis ſalſam et foetidam ab initio lacunam, in conualle lignoſa, latronum et praedonum non paruo numero infeſta, ad quam multae ferae de ſalſilagine hauſturae ſe congregarint; uenatores ergo frequentes ferarum ad lacunam acceſſus obſeruantes, ſalſugine deguſtata, ſalis crudo quidem modo excoquendi periculum feciſſe, donec tandem experientia meliorem illos rationem docuerit.

quae deſcribuntur.

Hodie quidem ſalis noſtri excoctio hoc ferme modo perficitur: E ſalinis profundisſimis hauſta aqua ſalſa et per uarios ligneos canales in ſalarias officinas diſtributa, in uaſa capacisſima e laminis ferreis confecta infunditur, iisque uiginti quatuor horarum ſpatio, peculiari fermento, quod *das Gewöhr* appellant, et ouo gallinaceo adhibitis, beneficio ignis ſic coquitur, ut in candidisſimi coloris ſalem condenſetur.

Primordia die Siebenbürgen.

Sed ut ad urbis primordia reuertar, nuncio huius rei proximas in regiones perlato, multos aiunt ſe nobiles huc contuliſſe, ideoque breui poſt, alia inter aedificia, ſeptem caſtella, *die Siebenbürgen* uulgo dicta, condita ac poſtea aucto aedificiorum numero pagum, qui et hodie nomen priſcum *deß Weilers* retinet, effectum eſſe, donec tandem multis domorum acceſſionibus in iuſtae magnitudinis urbem ſurrexerit.

Situs.

Sita ergo haec urbs noſtra eſt in ea Sueuiae parte, quae Franconiam attingit, in loco uti montoſo et ſyluoſo, ita ualde opportuno, ut nec ſolaribus nimium aeſtibus ſubiecta, nec frigoribus nimium borealibus propinqua, ſed temperatiore ſub climate ſit conſtituta ad Cocharum amnem, qui hanc urbem mediam interſecat et ſitus eius ante inuentas bombardas, ob uicinos montes, ad defenſionem tantopere commodus fuit, ut circa illam nec caſtra locari, nec poliorceticae machinae opportune ordinari ualerent.

Vrbis forma.

Forma oppidi bipenni ſimilis eſt, portas habet primarias quinque, duas meridiem, totidem ſeptentrionem et unam orientem uerſus ſpectantes. In meditullio uero ſalina non aliter, quam cor in corpore humano continetur.

partitio.

Diuiditur urbs tres in partes ſiue oppida, quorum duo Cocharus di-

diſterminat; tertium ſingulari foſſa a reliquis eſt diſtinctum. Plures etiam circa urbem olim fuerunt arces, familiarum ſedes nobilium prope quadraginta, uetuſtate maiorem partem exeſae, uel manu ante hac deſtructae. Aedificia Halæ quidem noſtrae ſunt utplurimum humilia, lignea, luto fere et calce obducta, tegulis ſiue lateribus coctis tecta; uetuſtate tamen ipſa ſtructurae paſſim commendanda, ſeptem inprimis caſtella ſiue arces, *die Sieben-bürgen-Thürn* uetuſtate memorabiles. B Quarum unam, templum nempe Archangelo Michaëli dicatum, Anno 1363. S. Brigitta Succiae regina, hoſpitii loco elegiſſe perhibetur. Quod opus admirabile uti pulchritudine et ſplendore uix alii cuiquam concedit; ita peregrinos non ſine ſtupore a ſui conſpectu dimittit; cumque in colle ſit exſtructum, gradibus 53. conſcenditur, C cuius artificioſiſſimam ſtructuram, claritatemque ſummam, ſi quis pro dignitate commendare uelit, acque excellens orator ſit oportet, atque architectus omnibus numeris perfectus ille fuit, cuius artifici manui tam egregiam molem debemus. Pars eius ſiue aedis anterior decem, poſterior duodecim columnis teretibus, ſpectatuque digniſſimis eſt ornata. Odeum, ſiue chorus, ut uulgo appellant, admiranda arte ſtructus, D caetera totius Sueuiae, imo Germaniae templa in certamen prouocat.

Templum S. Mich. ſtupendae operae.

Hinc ad altiſſimum urbis cliuum aſcendenti occurrit granarium, quod nouum aedificium, *den Neuen Bau,* communiter appellamus. Nobiliſſimi conſulis MOSERI, cuius nunquam ſine honoris praefatione meminiſſe conuenit, conſilio conditum, magnitudine ſua, quam et loci ſitusque natura plurimum adauget, E inmorem acropoleos cuiusdam inſigniter totam urbem exornans et faſtigio ſuo ſupra reliquas domos eminens.

Aedificium nouum der neue Bau.

Nec fori praetereundum encomium, inter duo quippe templa, alterum S. Michaëlis, de quo modo nobis actum, alterum uero a diſcalceatorum monachorum ordine olim dictum, quorum utrumque turrim adiunctam habet, medii. Hae turres ſibi inuicem aduerſae, egregiis horologiis ſunt exornatae, F quorum alterum quatuor uerſus plagas mundi horas indicat et caput hominis ad ſingulos ſonos os aperientis, claudentisque repraeſentat; alterum uero creſcentis, decreſcentisque phaſes oſtendit lunae. Forum forma quadrata ſtructum, non inuenuſtis cingitur domibus, quas inter excellit ea, quam Magnificus Dominus Conſul WIBELIVS inhabitat.

Fori amplitudo.

Poſſem multis etiam uerbis laudare domos reliquas, G niſi compendio utendum mihi ſcirem. E foro deſcendenti per gradus lapideos occurrit curia, aedium ſiue conclauium et numero et commoditate inprimis commendabilis, quamuis externo ſplendore A deſtituta.

Aëre hic locorum libero fruimur ac puro ideoque ſalubri, cum peſtiferae mephites putresque exhalationes ſalſo fumo diſpellantur, ita ut peſtis et alii morbi acuti rariſſime nos infeſtent, cui tamen malo multas urbes caetera nobiliſſimas obnoxias eſſe ſcimus. Et ſi quando repentina uis morbi incidat, ſine grauiore tamen infectione hinc inde leuiter uagatur.

Aer. *Salubritas*

Solum habet fertile, quod omnis B generis fructuum quotannis copiam edit ſatis largam, ut non ſolum ciuium multitudo ſe ſuosque facile tueri poſſit, ſed nonnunquam etiam in annonae caritate aliorum miſerae ſterilitati ſuppetias ferre. Cuius rei anno 1517. cum arctior annona paſſim incidiſſet, inſigne documentum, uicinorum indigentiae ſuis opibus ſubuenientes noſtri dederunt.

Fertilitas *an. 1517. probata.*

Paſcuorum ſyluestrium et pratorum irriguorum C numero non deſtituitur, ut nulla re minus, quam pecorum et copia et bonitate, quam et membrorum decentiſſima proportio et coloris pulchritudo praecipue commendat, laboremus.

Paſcua.

Agnoſcit hanc DEI bonitatem grata mente ciuitas et plurima beneficia in pauperes confert. Cuius rei documenta ſunt leproſoria, noſocomia, ptochodochia noſtra, in quibus magna hominum ſenum, inualidorum, D mutilorum, orphanorum multitudo ſuſtentatur. In ipſa urbe xenodochium tanto pauperum numero impletum eſt, ut iis alendis uix ſufficiat.

Ptochodochia.

In quibus et duodecim Muſarum alumni, alias contubernales dicti et diſcipuli egeni admodum liberaliter habentur, ad id delecti, ut ſacros hymnos in templis DEO decantent: quo ex ſeminario ſaepius uiri magni et patriae inprimis utiles prodiere. Sed et E eleemoſynae aliae inter pauperes ſtatis diebus diſtribuuntur, quas particulatim recenſere nimis longum foret.

Contubernium muſis dicatum.

Fluminis uero Cochari beneficio non ſolum magna lignorum uis e uicinis, Limpurgicis maxime ſiluis, ad excoquendum ſalem nobis ſubuehitur; ſed plurima etiam delicatiſſimorum piſcium genera ingenti multitudine producuntur et mola occulta, cui adimi aqua non poteſt, beneficio F Cochari agitatur.

Cocharus ligniſer.

Sed ut commoditas quaeuis ſua fert incommoda ſecum, ita plurimum ſaue damni ac detrimenti cum toti urbi, tum maxime ſalis coctoribus infertur, crebris ac ſubitis Cochari eluuionibus, quibus ligna ad ſalem excoquendum parata, ui fluctuum abripiuntur, officinaeque ſalariae uaſtantur, quod et hoc anno bis factum non ſine dolore recordamur.

Inundatio.

Balneis gaudet uariis; G inprimis autem ferini, ut noſtrates appellant, fontis minerales aquas terra ebullientis uirtus medica olim celebrabatur, ut cum multis nominis minime uulgaris thermis contendere poſſet. Fontes huius urbis uti frequentes admodum; ſic dulces,

Balnea.

dulces, tamque ad bibendum quam coquendos cibos ſunt aptiſſimi et ingens ciſterna in foro lapidea, centum culeos Halenſes capere dicitur. Porro ſi loci amoenitatem aeſtimare uelis, ſiue hortorum reſpicias frequentiam, ſiue pratorum abundantiam contempleris, ſiue camporum et agrorum copiam metiaris, ſiue receſſuum atque umbraculorum, nemorumque ac ſaltuum uirorem conſideres, per maiorem anni partem ſingularis Dei in recreando reſocillandoque homine eluceſcit bonitas.

Tilietum der Vnter-Wahrt.

Vt de reliquis nunc ſileam et tilietum quoque noſtrum, quam ſpeculam inferiorem priſco nomine uocitamus, locum deambulationibus ciuium accommodatiſſimum tacitus praetereeam, uel ex hoc uno regionis noſtrae ueterem praeſtantiam liceat coniectare,

Pagus Roſeti.

quod illius pars Roſeti, *deſs Roſen-Gartens* appellationem mereri antiquis uiſa eſt, quam hodieque, licet per temporum bellorumque iniurias res non amplius reſpondeat nomini, retinet.

Cuius praefectus.

Huic praefectus nuper datus eſt Vir Nobiliſſimus, Ampliſſimusque ON. IOHANNES WILHELMVS ENGELHARDVS, reipublicae patriae Senator Prudentisſimus, auunculus meus patris loco nunquam non colendus; cuius erga me merita cum longe ſint plura maioraque, quam ut digno praedicare illa praeconio ualeam, hoc tamen loco praeterire non debui. Quem ſi mihi ſata uirum ſeruabunt, (id quod calidisſimis usque uotis expeto) non uideo, cur orbitatem meam aegrius ferre debeam.

Incolae.

Sed ut ad incolas perueniam, ciuium Halae noſtrae, uti bonam partem ſalis coctores conſtituunt; ſic reliqui manuariis fere opificiis ſunt dediti, in quibus excellit piſtura, adeo quidem, ut candidus panis noſter apud exteros quoque magnopere laudetur. Poterant eximiae iſtae dotes, quibus diuina bonitas ciuitatem noſtram beauit, quasdam eidem parare opes, niſi et crebriores inundationes et frequentiora incendia, ut dicere praecepi, easdem nobis eriperent et multorum incolarum abundantiam ſubita egeſtate permutarent. Id quod accidit etiam ſuperiore bello Germanico tricennali, quod ut multis aliis ſplendidiſſimis ciuitatibus, oppidis, arcibus, uicis uel excidium uel paupertatem attulit; ita noſtrae quoque patriae pernicioſisſimum fuit, eamque grauiſſimo aere alieno ſic oppresſit, ut ne largiſſima quidem pacis aureae foecunditas tanto nos onere adhucdum leuare potuerit.

Matriculae imperialis temperamentum 1680.

Qua de cauſa in querelas uti ueriſſimas, ſic et iuſtiſſimas ſaepe numero erupit laudatiſſima patria noſtra, malorum leuamentum aliquod expetens; neque tamen uoti ſui ante facta particeps eſt, quam Illuſtre illius Ornamentum, Magnificus Dominus Conſul WIBLLIVS anno 1680. in comitiis Ratisponenſibus, adductus (A) *argumentis grauisſimis, tamen, ut nihil fruſtra moliri ſolet, obtinuit, ut Sacri Ordines imperii in exigendis collectis de ſumma Halenſium ciuitati antehac impoſita bonam partem detrahendam eſſe decreuerint, id quod et Auguſtisſimus imperator noſter LEOPOLDVS poſtea clementisſime ratum eſſe uoluit, iuſſit. Quantum hoc nomine WIBELIO ſuo debeant* HALAE, *grata mente agnoſcunt, ore grato praedi-* (B) *cant omnes, qui ſincero patriae amore ducti ſibi tributum exiſtimant, quicquid in publicam utilitatem impenſum eſt.*

mores ciuium

Quod ad mores attinet, quibus apud nos uiuitur, ciues ſunt modeſti, honeſti, candidi et boni. De plerisque loquor: nam quis locus in terris, quae regio poteſt oſtendi, ubi non mali ſemper ſint mixti bonis?

ſalis coctorum.

Laude inprimis digni ſalis coctores noſtri, qui perpetuo labore corporis robur (C) acquirunt inſigne et ad omnes fortunae truculentioris impreſſiones a pueris asſueſiunt, illi praeprimis, qui incendiorum et eluuionum periculis uel auertendis, uel reprimendis adhibentur, quos a munere ſuo *Feurer* cognominamus. Caeterum ciues in quinque cohortes diuiſi, quotannis a militiae praeſecto in campum iaculatorium educti, in armis luſtrantur et uariis exercitiorum bellico- (D) rum generibus ad ſubeunda Martis caſuum diſcrimina erudiuntur.

Politia et forma ciuitatis.

Politicae gubernationis forma eiusmodi Halae noſtrae utuntur. Poſt Deum et Caeſarem, ciues noſtri pro ſummo magiſtratu uiginti quatuor ſenatores agnoſcunt, cui conſilio duo conſules praeſident, qui ob urbis in tres partes diuiſionem *Stättmeiſter* appellantur, conſulatusque munere per uices anniuerſarias funguntur. *Gra-* (E) *uisſimam, ſi alias unquam, ſuperiore certe anno iacturam fecit patria, primum quidem ſeniore conſiliario SCHRAGMVLLERO, poſtea uero utroque conſule, intra menſis fere ſpatium, amisſis. Quorum Magnus SEVFFERHELDVS reipublicae faſces tanta prudentia per annos complures eſt moderatus, ut ad tanti nominis memoriam et ciues et exteri ultro aſſurgerent et omnis aetas illum ceu com-* (F) *munem Patriae Patrem ſuſpiceret, eoque incolumi incolumitatem ſibi polliceretur. Tantum ſcilicet heros urbi noſtrae attulerat emolumentorum, tantum detrimentorum auerterat, ut meritorum illius magnitudinem dicendo aſſequi nemo ualeret. In quibus illuſtre eſt illud, quod eius auctoritate ac conſilio gymnaſium hoc eſt conſtitutum et ad hunc usque diem liberaliter conſeruatum. Nec ſummis tantum principibus, ſed ipſi quoque* (G) *Auguſtisſimo imperatori LEOPOLDO uirtus illius innotuit et ad oſculum ſacrae dextrae ferendum admiſſa eſt. LACORNIVS quoque conſul tot et tam praeclara pietatis, iuſtitiae ac prudentiae documenta nobis dederat, ut eum immortalitate dignisſimum uniuerſi*

uniuerſi iudicaremus. Quibus rebus factum, ut amborum obitus plurimis lacrymis adhucdum deploremus, niſi quod optimorū ſucceſſorum praeſtantia dolorem noſtrum haud mediocriter ſolatur. Loca morte uacua circa ferias Iacobi implentur, nouis electis.

Numeri ſenatorum.

Viginti autem quatuor ſenatores, quorum ſinguli quotannis ea dignitate ſe abdicare et nouam expectare electionem tenentur, excipiunt et alia iudicia publica.

Iudiciorum genera alia.

Ex ſenatoribus quibusdam conſtat iudicium tutelare, *das Ober-Vormund-Gericht*, ubi res pupillorum tractantur. Ex ſenatoribus quibusdam et praetore urbano conſtituitur quoque iudicium, quod delectorum uocare licet, *das Einiger-Gericht*, quod uerſatur circa res ciuiles. Hoc ſequitur Noua domus, ut antiquo nomine appellatur, *das neue Hauſs*, cui duo ſenatores praeſunt, quibus aſſident octo ſalis coctores, qui magiſtri ſalis, *Haal-Meiſter* uocitantur, una cum ſcriba ſuo, occupati circa iura antiqua ſalis coctorum, de quibus multum diſſerere prohibet chartulae anguſtia. Quibus iungimus xenodochianum iudicium, cui praeſidet ſenator aſſeſſoribus ciuibus honeſtioribus. Huic a creditoribus ciuibus contumaces et tardi ſiſtuntur ruricolae. Magnus hic pateret campus, de conſulum, de Quinque-uirorum, de ſenatorum grauitate, prudentia, pietate, uirtutibusque reliquis dicendi, niſi et adulationis ſuſpicio et oris infantia et temporis breuitas me cohiberent. Roſcium haec ſcena poſcit. VESTRAS *laudes, Magnifici Domini Conſules, WIBELI, HEZELIque, Patroni ſummi ſummoque opere colendi, tacitus melius ego uenerabor, quam ut rem uiribus hiſce maiorem aggreſſus turpiter ſub onere deficiam. Tuam certe ſuadam, Tuam prudentiam, Magne WIBELI, Maximus Caeſar LEOPOLDVS bis et audiuit et clementiſſime approbauit. Te dignum eſſe fatentur omnes, qui beatiſſimi ſoceri* SEUFFERHELDI *honores et titulos geras, cuius uirtutes tam acurata imitatione nobis exprimis.* TE *uero Grauisſime HEZELI, praeter uirtutes caeteras conſularibus faſcibus conuenientisſimas, pietas et humanitas ſic commendant uniuerſis, ut iuxta cum* WIBELIO *noſtro, amor ac delicium populi Halenſis dici omnino merearis. Itaque digni profecto eſtis, quibus Neſtoris ad annos, in reipublicae, eccleſiae, et gymnaſii noſtri ſalutem* DEVS *uitam extendat, quo ſalutari Veſtro conſilio controuerſiae legibus aequisſimis iuſte dirimantur, boni defendantur, mali uero poenis afficiantur, atque ſic tota ciuitas optime conſeruetur.*

Sacra ciuitatis.

Cumque religio praecipuum ſit ciuitatis ornamentum, eccleſia in hac religionis ac doctrinae puritate floret et uiget, quam ab omnibus corruptelis in hanc uſque diem illibatam conſeruauit, idque beneficio fideliſſimorum myſtarum, uirorum pietate et doctrina clariſſimorum; qui multis ab annis gregem ſuae fidei concreditum laudabiliter rexerunt: inter quos maxime elucet beatae memoriae BRENTIUS noſter, Theologus non modo Germania, ſed et exteris regionibus celeberrimus.

Elogium antiſtitis Wibelii.

Noſtra uero aetate *Tu, maxime reuerende Domine Eccleſiaſta et Decane WIBELI, certe parentis mihi loco ſubmiſſe colende et dexterrime docendo et ſanctisſime uiuendo, tam praeclare de nobis mereris, ut nemo ſit, qui non mecum ex animo optet, ut de noſtris clemens Tibi numen adaugeat annos.* Quantum eſt, quaeſo, DEI beneficium, quod ſingulis diebus, uel ſacras audire conciones, in templo non uno, uel litanias ac deprecationes publicas peragere licet? Diebus dominicis in quinque templis homiliae ſacrae e ſuggeſtu ad populum habentur, ut ſtudioſus uerbi diuini auditor uno die quater in templo ſummo et bis alibi oracula coeleſtia audire poſſit, quum ſeptem uel octo ſermones in diuerſis aedibus unaquaque dominica recitentur. Quibus accedunt examina catechetica, ad explorandos ac promouendos iuuentutis in articulis fidei ac capitibus religionis Chriſtianae percipiendis, profectus inſtituta.

Gymnaſium.

Pretioſiſſimum ciuitatis κειμήλιον, dotibus aliis multis longe praeferendum creditur et merito, ſchola bene conſtituta, qua in re felicitatem noſtram non poſſumus non agnoſcere, qui ſingulari DEI benignitate gymnaſium habemus, in quo magno labore ac fide ſumma Latinae, Graecae, Hebraicae atque Gallicae linguae fundamenta traduntur, puriſſima pietatis doctrina ſtudioſisſime inculcatur, principia philoſophica dexterrime docentur, ut nihil in linguarum expoſitione, nihil in uerae doctrinae praedicatione, nihil in principiorum philoſophicorum euolutione deſiderari poſſit. Gaudet enim rectore gymnaſium noſtrum Dn. MELCHIORE WENGERO, VIRO, ut uno uerbo complectar, inter philologiae cultores praecipuos haud immerito recenſendo. Cui annumerandus D. M. IOHANNES MICHAEL BONHÖFFER conrector, VIR, in quo et inſignis eruditio et ſingularis pietas de palma contendunt. Sed prohibet modeſtia ſcholae omnem orationis luxum, cum de laudibus eius agendum eſt. Dentes uero Theoninos nec meretur nec metuit. Quo ſit, ut e numeroſisſima diſcipulorum turba prodeant quotannis adoleſcentes uirtute et ingenio ornatiſſimi et egregia doctrinae copia inſtructi, quique in Academiam ablegentur, maxime idonei. Si iam ad res ab auis noſtris et noſtra memoria ſingulari et uirtute et prudentia geſtas progredi liceret, heu quam diues ad dicendum

dum ſeges nouis occurreret! Verum praeſens bruma me breuitatis admonet et uela iubet contrahere. Habetis, Auditores omnium ordinum Honoratiſſimi, quae de Hala noſtra dicere conſtitui, quibus licet plurima alia ex tanta argumenti fertilitate apponi potuiſſent, malui tamen breuior haberi, quam Veſtram audiendi patientiam frigiditate ſermonis offendere, aut eruditionis inopiam meae patefacere. Agnoſcant ergo ciues bonitatem hanc diuinam longe maximam, Deoque ardentes pro eadem gratias agant enixe petentes, ut ipſe huius urbis Protector, eccleſiae TVTOR, Gymnaſii DIRECTOR, et Senatus CON-A SVLTOR eſſe ad ſeros uſque nepotes dignetur. Sic Hala noſtra plurimum ornata magis atque magis indies uirebit, florebit et copioſiſſimos pietatis, uirtutis, doctrinae proferet fructus. Quod reliquum eſt, Auditores omnium ordinum Honoratiſſimi, humanitati Veſtrae, quam mihi, leue artis dicendi tirocinium exhibenti, Veſtra audiendi patientia de-B claraſtis adhuc, gratias ago quam poſſum, maximas; DEVM OPTIMVM MAXIMVM ardentiſſimis compellans ſuſpiriis, ut anni huius reliquias ex animi Veſtri ſententia effluere, inſtantemque nouum uobis auſpicatiſſimum iubeat illuceſcere.

D I X I.

OPVSCVLVM XIV.

COMMENTARIA POLITICA.

RERVM HALENSIVM

S. R. I. LIBERAE VRBIS,

menſe April CIↃ IↃC XCIX.

CAPVT I.

DE NOMINE HALAE PARADOXA.

§. I.

CAP. I. *Halos uox idem in Graeco lingua ſignificat ac in Germanica.*

FAlluntur iudicio, qui HALAM, praecipuum illud locis Germaniae qui ſalis feraces ſunt et tantum non proprium nomen, in patria noſtra exiſtimant ἑλληνίζειν. Quamuis enim ΑΛΑΙ, in gloſſario CYRILLI, Graecis *ſalinae* audiant, imo ἅλα expreſſe legatur apud HESYCHIVM, qui θάλασσαν reddit, quae uox et ipſa pro *ſalina*, aut quando haec

excipitur uaſta circumuallata ſagena,

ut uerbis MANILII utar, non raro adhi-betur: tantum tamen abeſt, ut Germanicum uocabulum Graecae originis ſit; quantum abeſt, Graecos ipſos a noſtratibus uocem mutuauiſſe. Stat firmiter animo meo; fruſtra de antiquitate linguarum certare homines literatos; cum unam omnes aetatem habere uideantur. Quod ne temere aſſeruiſſe uidear: breuiter dabo commonſtratum. A familia Noachi, ut ſacrae paginae fidem faciunt, homines uniuerſos ut uitam, ita orationem accepiſſe, extra dubium eſt. Eadem igitur cum inter mortales quoſque lingua fuerit: unde tanta earum in orbe diuer-C ſitas facta, operae pretium eſt, inquiſiuiſſe. Non enim, quod fere omnes faciunt, *Babylonicam confuſionem*, in ſacro codice notatam, in cauſa hic habeo; de qua, quid ſentiam, quando e re fuerit, exponam in conflictu. Alia mihi mens eſt, idoneis poſt rationibus ſuffulcienda. Vno eodemque uſos eſſe idiomate Noachitas, antequam alii atque alii eorum, patriis ſedibus relictis, in peregrinas et D longe diſſitas regiones emigrarunt, facilius eſt ad credendum, quam ut mea res indigeat probatione. Aſt uero quam obrem illi cum regione et linguam mutauerint; ibi demum monitore quodam opus eſſe uidetur. Et uero tantis locorum interuallis defiectas gentes, in diuerſa paulum, uti morum, ita linguae idiomata declinaſſe, cauſae plures euincunt. Primum enim cuiuſque coloniae ſocii E ſermonem ita formarunt; prout genius, guttur, fauces, dentes, labia, ceteraque organa, haec uero quam diuerſa ſunt inter homines! apta erant ad facile pronuntiandum. Atque hanc pronuntiandi ratio-

De origine et diuerſitate linguarum, quae noſtra opinio?

§. I.

Ratio I.

 tio-

CAP. I.

tionem liberi a parentibus ita acceperunt; hodienum cum balba lactante lactentem quoque balbutire exemplis edocemur. Quantam uero pronuntiationis diuerſitas ipſi etiam linguae adferat diſparitatem, nemo eſt, qui nequeat intelligere.

Ratio II.

Deinde maior tum atque facilior fuit orationis contortio, quoniam literarum fulcris uocabula carebant, quae remedia dixeris contra idiomatis mutabilitatem.

Ratio III.

Porro antiquiſſimis iſtis temporibus ut paucatum rerum uſus; ita nec plurium nomina fuerunt. Quod ſi ergo diuerſae coloniae res aut nouiter inuentas, aut nullo eousque nomine inſignitas poſt adpellare debuerunt: qui fieri potuit aliter, quam ut in rebus, in cuiuslibet arbitrio poſitis, in alias atque alias uoces aliae gentes inciderent?

Ratio IV.

Accedit demum, quod hi ipſi caſus idioma linguae Belgicae, ut hoc tantum exemplum afferam, a noſtra ita diuerſum fecerint; ut rerum ignari pro diuerſis linguis, quam unam eſſe ſcimus, nunc ſint habituri. Praeterea in ipſa urbe, quam deſcribendam nobis propoſuimus, idiomatis in uernacula etiam, quod mireris, non patua eſt diſſimilitudo. Moderantur orationem aliter *ſalinatores*; aliter, qui in parte urbis *transcocherana* habitant; aliter, qui in *cucocherana* habitant; atque inter hos ipſos, uiri alicuius *dignitatis* ab hominibus *plebeis* in ſermone non minus diuerſi ſunt. Vt adeo diuerſas linguas, ut uox plurimum accipitur, et idiomata diuerſa non ſpecie, ſed gradibus tantum differre omnino exiſtimem.

Ratio V.

His coniecturis illud tandem magnum robur addit; quod uocabula rerum, quae neceſſarii et quotidiani uſus ſunt, in plerisque linguis non ita diuerſa compareant, ut ab artis criticae perito nequeant conciliari. Sed neque opus eſt, extra oleas hic uagari. Quis enim non dixerit? ἅλς, *ſalz*, *ſal* nomine ipſo conuenire, in pronuntiatione aliquantum differre. Atque haec una eſt e uocibus rerum uſus quotidiani. Inſtituerunt catalogos uocum uiri eruditi, illarum maxime, quae in graeca, latina, germanica aliisque linguis a ſe parum aut nihil diſtant. In quorum numero HERESBACHIVS, LAZIVS, ALBINVS, IVNIVS, CASAVBONVS, PEISKERVS, RVDBECKIVS ac alii habentur. Hi tamen omnes digitum eo intenderunt, ut unam gentem ex alia oriundam inde adprobarent. Quam opinionem in hactenus dictis ſatis uidemur redarguiſſe. Nunc enim in uiam redire nos iubet inſtitutum.

Refelluntur, qui Halam Graecae orig. eſſe contendunt.

§. II. Atque haec eadem ratio eſt, quare ΑΛΑ Graecorum, et HALA Germanorum uocabula, de quibus nunc ſermo fit, in literis, ſyllabis, pronuntiatione, ſignificatu etiam nihil inuicem differant. Vt adeo nullum exinde periculum metuendum; noſtram a Graeca lingua propterea oriundam dicere. Quod πολυγράφους MVNSTERVM, DRESSERVM, BERTIVM, BRAVNIVM, RITTERVM, ZEILERVM ad unum omnes inconſiderantia quadam, cum ſeries hiſtoriae, quid enim in illa Graecis cum Germanis? coniecturam eorum refellat, miror feciſſe.

§. II. III.

Germanicae L. uindicatur.

Cum autem, non foris accerſitum HALAE nomen eſſe, conſtet: quod domi natum ſit, illud etiam fidem facit; quod urbibus Germaniae noſtrae plurimis in *Sueuia*, *Saxonia*, *Hannonia*, *Brabantia*, *Auſtria*, *Tirolenſi* comitatu, regionibus aliis idem dederint maiores noſtri. Abhorruiſſe enim alias a peregrina uoce Germanos, morum ac linguae ſuae olim tenaciſſimos, potius crediderim.

Obiection. a Sala fl. etc.

Equidem negari non poteſt, flumina, fontes, loca ſalſuginoſa alia Germanos etiam appellaſſe, non mutata nominis, magis uſitati, litera initiali. Inde enim SALAE uerbo in Thuringia, Franconia ac alia flumina notata eſſe WENDELINVS, *Salicus*, in *gloſſario* tradit: quod aut illa ſalſilagines praeterlabantur; aut ſalinae ſe eis admiſceant; aut ipſamet ſalſa ſint; fluuii enim, de quo neutrum dici poſſit, eius nominis ſe haud meminiſſe. Huc quoque facit, quod oppidum, ſalinis inſtructum, in regionibus hiſce, a Sale etiam SALZAE nomen tuliſſe ſciamus. Et Luneburgenſium ſalinae die *Sultze* et *Sole* (inde in Saxonicis etiam *Dobreſol* et *Soleier*) ab incolis iſtius ciuitatis dicuntur, rarius, ut alibi, das *Hal*. Verum enimuero literae H. et S. in omnibus fere linguis, (exempla apud *Claud.* DAVSQVIVM uide *Tom. I. Tract. II. Sect. I.*) facile permutantur; quidni etiam in Germanica? Videtur porro, Germanos inter ſalinas, aquam ſalſam et tabernas ſalinarias diſtinxiſſe. Illas certe *die Sol* et *Sal* dixiſſe, modo docuimus: has tamen alio nomine frequentius inſigniri, nullo iam opere euincemus.

Halae nominis ſignificatus.

§. III. Sueui loca ſalinis finitima et quicquid tandem ad rem ſalinariam pertinet, dicimus *das Hal*; inde in Saxonicis etiam coctores ſalis audiunt *die Halmeiſter*, et noſtris *das gemeine Hal* in uſu eſt, litera L ſimplici et ſyllaba eius producta. Atque ita HALAE *uocem ueterem Germanam eſſe*, recte arbitratus eſt CASP. BARTHIVS et ipſe *Halenſis* [*Lib. IV. c. 2.*]

Inde uox Hala deriuatur.

A quo tamen in aliis non ſine ratione iam abimus. Eſt uox HALLE, duplici liquida, quae atrium amplum Germanis audit (exempla exhibent LINDENBROGIVS, DV FRESNE et SPEELMANNVS in *gloſſariis*). Ab hac ergo HALAE nomen, cum BARTHIO, uiro ſummo, dicemus oriundum? Contrarium uidetur; HALAM potius *Hallis* originem dediſſe.

Rationes aſſerti.

Idque primo, quoniam HALA una liquida, primitiuum eſſe adparet, HALLE uero cum duplici deriuatiuum. Deinde *Hala* magis ui-

cina

CAP. I.

cina eſt coniugatis ſuis *der ſal Salz*, etc. Poſt etiam cum Graeco ἅλα, quae uox natiuam originem ſeruare uidetur, magis conuenit. Demum latioris atque eius quidem ſignificatus eſt HALAE uox, ut occaſionem ad HALLAM deriuatiuum formandum uideatur dediſſe. Hoc antequam fiat, differentia nominum HALE et HALLE prius nobis conſtet. Quantum coniecturis aſſequor; HALLE uox (*Halae* quippe ſignificationes iam dedimus) nonniſi B *tabernis ſalinariis* aut *locis*, ubi *ſal* aut *coquitur* aut *uenditur*, tributa eſſe uidetur. Eſt ſane eiusdem idem et hodie uſus, quando dicunt noſtrates, in der Halle. Atque inde demum HALLE nomen *fori ſalinarii*, pro foro quocunque; atque *aedes ſalinarias*, die Hallen (quas ſane eo ampliores eſſe oportuit; quo frequentiora olim commercia ſalinaria fuerunt, tot nondum ſalinis inuentis) pro ſpatioſa domo C quacunque, uſurpari coepiſſe exiſtimo. Imo cum ſalinae inter ſyluas et uirgulta deliteſcerent, HALLAE etiam pro locis opacis dici potuerunt. A qua coniectura uidetur multum lucis accedere diuerſis ſignificationibus HALLARVM, in citatis ſupra *gloſſariis* in unum collectis. Vbi gloſſariographi alias ſe mirum torquent.

Differunt ſignificatibus Hala et Halla.

Vrbs noſtra an Hala an Halla aut Halle ſcribenda?

§. IV. Vrbem uero unde demum dicemus denominatam? AB HALA, an HALLE. D Poſterius uult BARTHIVS aliique; nos prius tuebimur. Ita ille §. ſupr. c. *HALLAE uocantur a Germanis oppida, quae ſale coquendo rem faciunt; unde nec benefacere ii cognoſcuntur, qui numero ſingularitatis uſurpant eorum oppidorum nomina.* Sane etſi ab HALLE, quod credit uir ſummus, dicta oppida fuiſſent; parum tamen inde roboris eius ſententiam accipere exiſtimem. HALLA enim in ſingulari E numero apud laudatos GLOSSARIOGRAPHOS paſſim inuenitur. Iam uero ab *Ha-* A *la*, una liquida, oppida nomen accepiſſe uel articulus euincit. Dicimus enim, quando de tali urbe loquimur das Hall: quando de atrio, die Halle. Non igitur ſolum HALA ſcribenda in numero ſingulari: ſed etiam una tantum liquida, non duplici HALLA. Quo in errore cum *Barthio* plures uerſantur, quos nominare nihil attinet. Ceterum quae *Fel. Faber.* [*lib. I. Hiſt. Sueuor. p. m. 207.*] *Goropius Becanus* [*lib. II. rer. Francic. c. 42.*] *Adr. Schriekius* (*Rer. Celtic. p. 320.*) aliique pro docenda *Hallarum* origine afferunt, a noſtra ſententia nos non dimouent; ea autem ut refellantur, parum refert, cum ueriora docuiſſe uideamur.

§. IV. V.

Quae urbes Halae, quae Halloe ſcribendae.

§. V. Conſtare ex hactenus dictis illud poteſt, quod, non aliunde, quam a ſalinis, HALARVM petendae in Germania origines ſint. Id uero in noſtra urbe peculiaris inſuper ratio adprobat. Eam certe tripartitam eſſe, in tria quaſi oppida diſtinctam, conſtat. Horum autem uni cum ſitus ratio nomen dederit *ubermkocher*; alterum uicinus pagus uerbo notauerit *der gelbinger gaſſen*: tertio demum ſalinas, quae eidem tantum adiacent, *Halae* nomen indubitatum erit, impoſuiſſe. Quae ſane appellatio huic propria et peculiaris eſt; quamuis ceteris quoque oppidis, quod eodem nunc iure et magiſtratu utantur, contribuatur. Olim certe neque ſuperiorem oppidi tertii partem HALAM dictam aiſſe, ſed nomen a ſeptem caſtellis *Siebenbürgen* habuiſſe; interiori tantum, quod ſalinis proxima eſſet, HALAE titulo relicto, teſtes habemus. Alia uero ratio oppidorum eſt, quae ab atriis, templis, palatiis, foris ſimili appellatione inſignita ſunt. Nam eius generis oppidum non HALAM; ſed HALLAM duplici liquida dicendum eſſe, ex illis, quae ſupra diximus, poteſt eſſe manifeſtum.

CAPVT II.

DE

ORIGINE VRBIS AC SALINARVM.

CAP. II.

Quare parum de orig. urb. conſtet?

§. I. Teſtatiſſima pluribus ſcriptoribus querela eſt, ἀρχεῖον Halenſe faeua incendii rabie an. 1376. (CRVSIVS *Annal. Sueu. L. V. part. 3. p. 287.*) fuiſſe abſumtum. Non igitur negligentiae tribuendum, quod monumenta nos deficiant, quae urbis natales edoceant. Dolendum potius, hoc ciuitatis inſtrumentum interiiſſe. Vbi ergo ſcriptis non licuit, coniecturis uſi ſunt urbium deſcriptores.

An Hala Aliſum ſit Ptolemaei?

§. II. Eſt Ἄλισον locus, quem in Germania magna long. XXVIII. latit. LI. gr. cum dimidio habere, docet PTOLEMAEVS [*lib. II. c. XI.*] Eundem hunc cum HALA noſtra eſſe, urbe ab ipſo Ptolemaeo notata, uult augurari HEROLDVS (*cap. VI. de Statû Leg. Germ.*) Qua etiam coniectura CRVSIVS, DRESSERVS, RITTERVS, F aliique ducuntur. Neque ORTELIVS eam redarguit, quod in tanto uiro miror. Sane HALAM noſtram non eo loco ſitam eſſe, quo ἄλισον a ſcriptoribus Romanis ponitur, plurima docent. Noſtra enim urbs inter XXXIV. gradum long. et XLIX. latitudinis interiecta eſſe uidetur. Quo ipſo in utraque dimenſione ab *Aliſone* diſtat. Quamuis nemo mihi perſuaſerit, *Ptolemaeo* ita cognita fuiſſe locorum Germaniae interualla, ut peregrini hominis ne-

§. I. II.

Affirmant.

Negant. rationes.

CAP. II.

ueſtigiis pedem inferre debeamus. De-
inde *Aliſonem* TACITVS [*lib. II. Annal. c. 8.*]
caſtellum ad limites cuſtodiendos Roma-
nis fuiſſe, memorat: quod HALAE noſtrae
illi tantum tribuent, qui eius regionis ac
ſitus prorſus ignari ſunt. Tandem diu-
turnam obſidionem ALISONEM pertuliſſe
VELLEIVS ſcribit (*lib. II. cap. 120. §. 4.*) quod
Halae ita conuenit, ut pugnus oculo. E-
ius enim urbis muri neque firmi adeo
ſunt: neque tantam aetatem redolent.
Neque minus coniecturae huic DIO [*in
Sicambr.*] contradicit, qui ad *Luptae* et *E-
liſonis* confluentes idem caſtellum uide-
tur retuliſſe. Vt taceam, quod nulla in
noſtris locis ueſtigia Romanorum in lapi-
dibus, ſepulchris, nummis, aut alibi ſe
prodant. Quae relicta fuiſſe crederem,
ſi toties Romani ſalinas noſtras frequen-
taſſent. Mittimus igitur inconſideranti-
am illorum, qui ἄλητον cum *Hala* con-
fundunt.

An ſalinae noſtrae Romanis innotuerint?

§. III. Grauiori uero cenſura illi di-
gni ſunt, qui, neſcio qua proteruitate, no-
ſtras ſalinas Ptolemaeo nominatim me-
moratas eſſe adſerunt. Sane *Ioh.* HEROL-
DVS [*de Stat. L. Vet. Germ. c. 10.*] et qui e-
um ſequitur *Steph.* RITTERVS [*lib. IV. Poli-
graph. p. 463.*] eo audaciae delabuntur; ut
alter de HALA noſtra ad mentem primi i-
ta ſcribat: *Halla creditur, quod ſit* HALLI-
SO (declinat ſcriptio dupliciter a uero,
nam apud *Ptolem.* una liquida, neque a-
ſpero ſed leui ſpiritu uox ſcripta reperi-
tur) *urbs apud Ptolemaeum: ſiquidem ibi
etiam fontium ſalſorum ad amnem Cocbe-
rum facit mentionem.* Sed cum nihil e-
ius rei apud *Ptolemaeum* extet: fraudis
argui poſſe uidentur.

Vbi demum Ἀλείσων?

§. IV. Ceterum Ἀλείσωνα VILLANOVA-
NVS, cuius notas in *Ptolemaeum* MSC. poſ-
ſidemus, *Haneſtein* putat, quod *Harnſtein*
legit *Orteius*, *II.* IVSIO idem oppidum *Ve-
ſalia* eſt. Aliis nonnullis *Heilbronna*. Plu-
res ſententias congeſſit *Phil.* CLVVERIVS
[*lib. III. c. 9. p. 33.*] Ex diſpoſitione uero
Ptolemaei incidere prope Rhenum uide-
tur, fere e regione *Bonnae*. Quam con-
iecturam et *Tacitus* et *Paterculus* ll. ſupra
cc. ſuis deſcriptionibus firmant. Sed ta-
men ſale opus fuiſſe Romanis, qui ripas
Rheni cisrhenanas incoluerint, obiiciunt
nominati ſcriptores. Quid inde? non-
ne Burgundia eis patuit, atque Lotharin-
gia? regiones, quae ſale abundant. Et
quae demum a genere ad ſpeciem certam
conſecutio?

An urbs a Caracalla condita A. CH. CCV?

§. V. Sed neque uerior *Ioh.* HEROL-
DVS (*d. l. c. 10.*) in eo eſt; quando CARA-
CALLAM imperatorem et uixiſſe in urbe
noſtra, et *circum Romanum in hoc loco ef-
finxiſſe et ludos et munera Germanis, ut rem
eis antea non uiſam, edidiſſe,* ex ingenio fin-
git, non ex literarum docet monumentis.
Quo errore CRVSIVM etiam (*lib. III. part.
I. p. 92.*) duci, miror; cum idem in origi-

§. III-VII.

A ne urbis ac ſalinarum alio loco (*lib. VII.
part. II. p. 225.*) a ſe ipſo poſtea diſſentiat.
Sed quis ſibi imponi paſſus fuerit a ſuble-
ſtae fidei ſcriptoribus? ubi hiſtoriae Ro-
manae tacent; neque ulla rem produnt
loci monumenta.

Quid de caſu inuentae ſalinae?

§. VI. *Salinas* uero urbi natales de-
diſſe, extra dubium eſt. Neque enim ad
ſecuritatem neque ad commoda uitae a-
lia, quae cauſae ciuitatum ſunt, locus alias
B aptus eſſe uidetur, qui montibus, quibus
undique cinctus et tantum non prorſus
ſepultus eſt, interiacet. Latet nos tem-
pus detecti fontis. Contigiſſe tamen, poſt-
quam religione Chriſtiana imbuta iam re-
gio fuerat, dubio carere uidetur; cum
gentiliſmi nulla ibi ueſtigia ſuperſint. Ca-
ſum, qui ſalinas inueſtigandi cauſam prae-
buerit, docere CRVSIVS uult [*Lib. VII.
part. 2. cap. 5.*] fide *Georgii Widemanni*, cu-
C ius *Chronicon MSC.* hominibus noſtris in
uſu eſt; anilibus tamen fabulamentis paſ-
ſim inquinatum. Conuenit cum utro-
que *anonymus* urbis deſcriptor, quem
exhibet LYMNAEVS (*Tom. IV. Iur. Publ.
lib. VII. c. 24.*) quos ceteri omnes BRAV-
NIVS, BERTIVS, ZEILERVS aliique ſe-
quuntur. Quibus et ego aſſenſum da-
rem; niſi *feras, lingendo ſalſuginem, ue-
natores ad ſalinarum notitiam adduxiſſe,*
D fabula eſſet, quam in aliis Germaniae ſa-
linis deſcribendis non minus nobis ap-
ponerent ſcriptores. Quicquid eius

Quare urbes Germ. a fontibus nominarint?

rei ſit, id clarum eſt, urbem noſtram a *ſali-
na, dem Hal,* et natales et nomen accepiſ-
ſe. Quo TACITI etiam locus facit, dum
inquit de Germanis: *Colunt diſcreti ac
diuerſi, ut* FONS, *ut campus et nemus placu-
it.* Quare pleraſque Germaniae urbes
uel a *fluuiis* uel *fontibus* (ut haec noſtra)
E uel *campis* uel *ſyluis* nomen accepiſſe, non
male putauit PHIL. CLVVERIVS *lib. 1. c. 13.
Germaniae antiquae.*

Quid urbis noſtrae conditum fuerit ab initio?

§. VII. Ceterum illas ſeptem turres,
quae nominibus der Siebenbürgen no-
ſtris cognitae hodienum ſunt, pleraeque
etiam adhucdum extant, ſi *ſalinarias* for-
te *caſas* excipias, in principio urbis no-
ſtrae conditas eſſe, exiſtimem. Quoniam
earum ſitus, quo multum inuicem diſtant,
F ac facies antiquitatem prodere uidentur.
TACITVS enim ſtructuram Germanorum i-
ta in memoriam reuocat. Germani, inquit,
*uicos locant non in noſtrum morem, conne-
xis et cohaerentibus aedificiis: ſuo quiſque
domum ſpatio circumdat, ſiue aduerſus ca-
ſus ignis remedium, ſiue inſcitia aedificandi.*
Neque hoc tantum coniecturam meam
adiuuat: ſed etiam illud, quoniam *Wile-
ra* pagus, qui partem urbis transcochera-
G nam facit, poſt ſeptem turres *Siebenbür-
gen* conditus eſſe uel propterea uidetur:
quod iſta uilla ab *ſalinis* et Cochero amne
diſtinguitur et aliquo interuallo ab iis di-
ſtat. Cum e contrario *Siebenbürgen*, a ſa-
linis non procul abſint. Quae ſane argu-
men-

CAP. II. menta pluris habeo, quam ut CRVSIO ſubſcribam [*Lib. VII. p. 2. c. 5. Annal. Sueu.*] contrarium prodenti. Quid? quod nomen urbi noſtrae antiquiſſimum illud fuiſſe, quo *Siebenbürgen* audiuerit, ad mentem noſtram ſcribat BRAVNIVS. Habent hic exemplum, quod ὡς ἐν παρόδῳ notari uelim, recti ſignificatus uocis *bürgen Lexicographi*. Qui ſane VEGETII interpretationi [*lib.* IV. *c. 10.*] ex aſſe reſpondet. Ceterum has turres *Burgundorum* reliquias crediderim: cum et nomen et ſedes genti in Alemannia datae coniecturae fauere uideantur.

Coniectura de aetate urbis. §. IIX. Sed quam urbi tandem noſtrae aetatem tribuam, operae pretium exiſtimo, indicaſſe. Quod antequam facio: *Halae* urbis atque *Sibenburgi* non easdem origines eſſe, denuo moneo. Hoc enim illam antiquitate multum ſuperare, alibi dedi probatum. Vrbes certe in Germania tempore Carolingorum paucas aut nullas extitiſſe, CONRINGII aſſertum eſt. Neque habeo, quod ei hic opponam. De caſtellis, uicis, locis, muro non cinctis, alia certe ratio eſt. Nam eius generis PTOLEMAEVS ultra nonaginta numerauit in Germania. His ergo praeſtructis, *Siebenburgum* ſiue *ſeptem* Halae turres QVARTO fere SECVLO conditas fuiſſe, crediderim; quibus alia atque alia poſt aedificia fuerint adiecta; quae urbis faciem fere poterant praeferre. Muri ſero admodum facti uidentur. Cum quod *ſeptem caſtella* ſecuritati ſufficere uiderentur: tum quod per tot montium anfractus et loca accliuia eos ducere ſumptuoſiſſimi atque difficillimi operis eſſet: imo etiam *Wileram*, transcocheranae urbis partem, anno demum cIↃ IↃ XXVI. muro circumdatam eſſe, e CRVSIO [*Lib.* XI. *part.* III. *c. 1.*] ac aliunde conſtet: tandem uiuum illud ſepimentum, die Landheg, quo regio Halenſis circumſepta eſt, eius inſtar eſſe potuerit. Sed in uiam reuertor, argumenta tributae antiquitatis *ciuitati* noſtrae,

Rationes aſſerti. excuſſurus. Atque primo, cum diſcretae ſeptem illae turres ſint; non iis temporibus conditas eſſe quiuis largietur: ubi ars architectonica, quod temporibus Caroli M. et antea factum, in Germaniis prodita eſt. Qua *domus domum in urbibus extructis debuit contingere*. Deinde cum *Burgundorum* moribus, OROSIO et ISIDORO deſcriptis, et colendi et incolendi haec ratio, deſcriptioni *Siebenburgi* noſtri prorſus conuenit. Tum *burgi* uox antiquiſſimis tantum temporibus *turrim* notauit. Poſtea enim latinam uocem Germani ciuitate et ipſi donarunt, *burgi* uerbo pro arce tantum et caſtro adhibito. Praeterea ſalinae locum hominibus celebrem reddere poterant, ut adeo LEHMANNI atque CONRINGII cauſa urbium in Germania hic ſtandum non ſit. Poſt, ut etiam de republica quid coniecter, ſeculo IX. fere ſeruitutum in Germania pleraque genera ceſſaſſe, nullam ſane coeptam poſt ea tempora eſſe, in hiſtoria ſatis clarum eſt. Cum ergo noſtram ciuitatem ſeruos ſibi ſubiectos habuiſſe, e reliquiis hodiernis der leibeigenen conſtet: quis quaeſo dubitet? rempublicam ante haec tempora floruiſſe. Demum formam reipublicae Germaniae TACITVS ita exprimit; ut quamque *nobiles*, *plebem*, *ſeruos* dicat conſtituiſſe: ita *Halam* ad priſtinum illum morem Germaniae alteram partem *nobiles*, alteram *plebeios* olim rexiſſe (*uid.* CRVS. *Lib.* IX. *part.* III. *c. 5.*) ſeruorum inſtar fuiſſe *die leibeigenen* exiſtimauero. Denique urbes Germaniae antiquiſſimas eſſe, quam equites S. R. I. ut Halam noſtram, effecerunt, in hiſtoria ſatis expeditum eſt. Seculo X. enim mos demum inualuit homines plebeios iuſſu principis cogere, ut e ſingulis pagis aliqui rura cum urbibus permutarent. Quae ſane omnia magnam urbis antiquitatem arguere, ille intelliget, qui in patria hiſtoriae tyrocinia poſuit. Ceterum, quae ad deſcribendam urbem, res geſtas ciuium notandas aliaque pertinent, ſcientes omittimus, partim quod a CRVSIO, ZEILERO, LYMNAEO, MYNSTERO, aliisque recte tradita ſint; partim quod in controuerſiam non ueniant, ut adeo noſtris commentariis non indigere uideantur. §. IIX.

CAPVT III.

DE

PRAEROGATIVIS, PRIVILEGIIS AC PRAESTANTIA CIVITATIS HALENSIS.

§. I.

CAP. III. *I. Hala ciuitas nobilium.* INter praerogatiuas non ultimum locum illam mereri, exiſtimo, qua ciuitatem noſtram ab hominibus *nobilibus* et conditam et habitatam eſſe conſtat [CRVSIVS *Lib.* IV. *cap.* II. *c. 5. Lib.* II. *part.* III. *p. 97. et in paralipomen. p. 62.* LYMNAEVS *Lib.* VII. *c. 24.*] Ideo *ciuitas nobilium*, eine adelſtadt, ipſa paſſim audit. Nos exinde etiam urbis antiquitatem ſuperius aeſtimauimus. Huius coniecturae tantum abeſt, ut nos hic poeniteat; ut potius teſtimonio ſuo eam NITHARDVS magis firmet, qui antiquiſſimis temporibus urbes *edelingorum* tantum domicilia fuiſſe §. I.

CAP. III.

[*Lib.* III.] ſcribit. Seculo tamen X. aut poſt cum alii quoque ex hominibus *plebeis* ſe in urbem contuliſſent: et ipſi ad ciuium non ſolum iura; ſed ſocietatem regiminis quoque admiſſi ſunt. Inde *ſecretiorem ſenatum* den innern Rath *nobiles* conſtiruerunt; inferioris uero des aeusſern membra etiam eius ex *plebe* facta ſunt [*MSC. Waltheri apud Limnaeum Lib.* VII. *c. 24. §. 4.*] Sed uero *inferiori* ſenatu, [cuius, ſi parua magnis conſerre licet, eadem ratio uidetur fuiſſe, quam in Anglia parlamenti inferioris des unterhauſes] a potiſſimis negotiis excluſo, contra *ſecretiorem*, qui res alicuius momenti ſibi unice arrogare uoluerat, ciues arma ceperunt. Quae diſſidia cauſam legimus dediſſe LVDOVICO imperatori, ut per VLRICVM comitem Würtenbergicum ſententiam declararet diſſidentibus A. CIↃ CCCXL. qua ad *ſecretiorem* ſenatum etiam plebei admiſſi ſunt; una eius parte ex *nobilitate*, altera ex *plebe* ſumpta [*Chronicon. MSC. Würtenb. p. 308.*.] Expiraſſe uero propterea *inferiorem ſenatum*, LIMNAEO l. c. impoſuit *MSC.* cum hodienum uigere ſciamus. Illud certum eſt, aegre tuliſſe nobiles familias, *nobilitatis* iura atque *plebis* ita commixta eſſe. Quod ergo LIVIVS [*Lib.* II. *c. 44.*] et HALICARNASSEVS [*Lib.* IIX. *p.* 229.] de Romanis ſcripſerunt; id Halenſibus accidit, *quod ſcilicet malum, partim nobilium conſiliis; partim patientia plebis ſuſtentatum, iam ad extrema uenerit. Vt duabus ciuitatibus ex una factis; ſe inuicem ſuſpectas haberent. Contaminari enim ſanguinem ſuum, confundi iura, nobilitas rebatur.* Tantum certe potuit illud diſſidium inter Halenſes; ut nobiles familiae ex eo tempore alio ſe conferendi animum ſumerent, ubi ſarta tectaque nobilitatis iura eſſent. Quare, Hala relicta, *Norimbergam*, *Vlmam*, *Auguſtam* multos nouimus ſe conruliſſe [conffer. etiam CRVSIVS *part.* III. IX. *c. 16. p. 534.*] Cauſam maiorum motuum eadem diſcrimina *nobilitatis* ac *plebis* A. CIↃ IↃ XII. in urbe dederunt. In qua cum denuo nobiles ſuccumberent, omni ſpe priſtinorum iurium deiecta, iterum a patria noſtra eorum non infimam partem legimus emigraſſe, [uid. HEROLDVS, quem exſcribit *Cruſius Lib. X. part.* III. *p. 546.*] Et ſane clementiae OPTIMI NVMINIS unice dandum eſſe exiſtimo; quod non aliquis finitimorum principum, republica turbis toties concuſſa, Auguſtum tum egerit, qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa nomine principis (*protectoris, aduocati*) ſub poteſtatem receperit. Habet porro ciuitas, quod ſibi in ſimili cum Romanis caſu diuerſum euentum gratuletur. Ita enim, exacta nobilitate, earundem natalium ciuibus urbs relicta eſt. Quod cum ad concordiam ciuium ac magiſtratus, tum eo etiam facit: quod nulli in republica ad maximos iam honoris gradus intercluſa uia ſit. Vt adeo ARISTOTELIS illa ciuium definitio noſtris Halenſibus apprime conueniat. Dicit enim philoſophus, *ciuis eſt, cui in illa ciuitate, cuius eſt ciuis, poteſtas eſt fungendi magiſtratu uel deliberatiuo, uel iudiciali.* Quo ipſo ſane noſtra respublica ſibi melius conſtat: ac illae omnes, quae ſub duro patriciorum iugo hodieque ingemiſcunt. Ceterum cum CONRINGIVS [*diſſert. de Ciuib. imp. §. L. LV.*] addubitet, ciuitatibus S. R. I. locum in comitiis tempore Saxonic. imperat. fuiſſe; cum earum nusquam expreſſe ſit facta mentio: Halae noſtrae idem non uidetur obeſſe. *Multitudinis* ſane in eius generis conuentibus rationem habitam, WITEKINDVS [*I. ac II. libris*] tradit. Illa equites S. R. I. intelligit modo laudatus auctor. Quidni ergo copiam hanc noſtris fuiſſe credamus? quos *Halam* diximus olim tantum incoluiſſe. §. I. II.

§. II. Crearunt Romani ad ius reddendum *praetores*: ob eandem cauſam urbibus Germaniae ſuos *grauiones*, *aduocatos*, *ſcultetos* ac *ſcabinos* dederunt imperatores, ut nomine et auctoritate eorum iura dicerent. *Iacob uon* KOENIGSHOVEN, auctor *Chron. Alſ.* quem *Ioh.* SCHILTERVS, uir ſummus et rerum Germanicarum ſolertiſſimus indagator, nuperrime primus in lucem protulit, de eius generis iudiciis (*cap. 1. p. 17.*) ita ſcribit: "*bieuor rihtetent die Kunige und andere Herren irer undertonen ſachen ſelber us. das kein gerichte was one ſü. Nu iſt es darzu kumen. Das ein Keyſer machet einen Landuoget, ein Bobeſt einen Biſchof. die ſachen in iren Landen us zu richtende. dieſelben machent furbas Schultheiſſen. die Schultheiſen ſetzent unterſcultheiſſen, alſo müſſent uil der richter ſin. Knehtes Knehtes Kneht.*" Exinde ergo muneris ratio conſtare uidetur *ſculteti*. Equidem nominis originem a *Schuld heiſchen* uenire, nullus dubito. Audit ſane praetor noſtris hodienum *Schultheiſ*, cuius uocis quanta cum illa uicinitas ſit, quis non uidet? Sunt etiam compoſiti nominis ſimplicia noſtris in uſu. *Heiſchen* enim *exigere* ſignificat: uoce autem *ſchuld* non *debita* ſolum, ſed *culpam* omnis generis notamus; inde ſermo, *er hat an dieſer Sache ſchuld.* Quod ſi ergo nunc *ſculteti* explicare nomen debeo; a Ioh. SIMLERO (*lib. II. de Republ. Helu. p. 61.*) LEHMANNO (*lib. II. c. 22. Chron. Spir.*) BESOLDO et centum aliis, qui hos ſequuntur, mihi cenſeo abeundum. Hi enim *ſcultetum* iudicem putant, qui de *debitis* tantum pronuntiarit, pignora ceperit, creditori ſatisfieri coegerit: ſummatim, cuius munus in iubendis debitis omne fuerit abſolutum. *Daß man uorm Schuldheiß allein Schuldſachen klagte.* Verum enimuero aliter

Praerog. II. S. R. I. SCVLTETVS Halenſibus.

ſen-

ſentire me faciunt non leues rationes. Primum uocabulum *Schuld* Germanis non *debita* ſolum; ſed *culpam* omnis generis notare modo dixi. Deinde *gloſſaria* Anglo-Saxon. et Arabico-Latina *Sculdais*, *Sculdaſium*, *Scultetum* uocabula ſynonyma, *poenatorem*, *tortorem*, *exactorem quemcunque* interpretantur, teſtimonia uide apud Henr. SPEELMANNVM in Gloſſario. Poſt etiam *LL. Longobardor.* conſulenti, facile patebit, *ſculteti* munus de *ſeruo fugaci*, *ſacrilegio*, *nuptiis*, aliisque caſibus fuiſſe imploratum. Vnde *etiam* AVCTOR *rerum Lindauienſ. p. 159.* corrigendus eſt; qui uel tempore Carolingorum ſculteti munus limitibus, a SIMLERO *l. c.* aliisque poſitis, circumſcriptum eſſe exiſtimat: quamuis poſterioribus ſeculis ad alia iurium genera fuerit extenſum. Ceterum res notiſſima eſt; quod *ſcultetus* iudex fuerit comiti, aduocato, *einem Burggrauen*, *Reichsuogt*, praefectis aliis, quos imperatores urbibus dederunt, aut ſubiectus, aut qui uices eorum, gereret. Ita enim Saxoniae electores, dum *Burggrauii Magdeburgici* eſſent, uicarium ſuum *ſcultetum* Halae Saxonum habuerunt; de cuius inſtitutione uetus MSC. ea refert, quae digna uiſa ſunt, hic inſerere. *Der rathe zu Halle auſſern innungen und gmeinheit bringen einen Bürger, der zu Halle gebohren, oder in den Gerichten gezehlet iſt, nach ihrer Gewohnheit, an den Biſchoff uon Magdeburg und bitten den zum Schultheiſſen zu beſtättigen. Das ſoll der Biſchof thun und beſtetiget ihn zum Schuldheiſſen, und bringen ihn an den Churfürſten uon Sachſen, und bitten um Befehlung des Bannes, darunter er uollkommentlich dinget. Alſo kriegt der Schultheiß zu Halle zweyerley Einweiſung, zweyerley Eyde, zweyerley bann und zweyerley gericht. Wenn der Schultheiß nach Gewohnheit der ſtatt Halle gekohrn, durch den Biſchoff uon Magdeburg beſtäthiget und der bann an den Churfürſten zu Sachſen geſuchet iſt; ſo weiſet ihn der* Biſchoff *für den* Roland, *als ein Herr deß Landes und diß iſt die erſte Einweiſung; hernach weiſet ihn der* Churfürſt uon Sachſen *auch uor den* Roland *und leitet ihn ein, das thut er, als ein* Burggraff zu Magdeburg, *und diß iſt die andere einweiſung. Wenn aber der Schultheiß uon dem Biſchoff uor den Roland gewieſen, ſo ſchweret er den eyd, darinnen Sachſenrecht geſchrieben ſtehet. Den andern thut er auch, wenn er vom Churfürſten zu Sachſen eingeweiſet alsdenn ſchwehret er aber. Darnach leihet der Biſchoff ihm das Schultheißthum und befiehlet ihm das Amt und Zwang, über bann über das Schultheiß-gericht, daß er wochentlich in ſeinem hoff halt uor dem Ruland zu uollführen. Deßgleichen geſchicht die andere befehlung uom Churf. zu Sachſen, der befehlet ihm den zwang über bann, über leib und leben halß und bauch und alle hauptgerichte, wie ſich die zutragen.* Nolumus in his conſtitutionibus exſcribendis prolixiores eſſe; id tamen, quod ſequitur, non omittendum duximus. In eo enim porro diſtinguitur ratio muneris *ſculteti* Halenſis, ut, quando is electoris nomine in cauſis criminalibus agat, neceſſarium ei ſit, iudicium ad ſtatuam *Rulandi* et praeſentibus ſcabinis exercere: non item in ciuilibus archiepiſcopi auctoritate expediendis, ubi utroque eum carere poſſe aſſeritur. Exercetur tamen, quod ſtrictim noto, SCVLTETI munus in urbe Halenſi hodienum. Quamuis, ex quo Sax. elector ius Burggrauiatus uendidit archiepiſcopis, eius ratio aliquantum immutata eſſe uideatur. Sed a diuerticulo in uiam, ab Hala Magdeburgica ad *Sueuicam* mihi redeundum. S. R. I. SCVLTETVM noſtrae ciuitati ab imperatore praefectum eſſe, ſatis conſtat. Legatur interim CRVSIVS *part.* III. *lib.* IV. *cap.* 6. cum meliori ſcriptore res noſtrae careant. Aduerti, dum in hoc argumento uerſarer, non unius generis in Germania SCVLTETOS fuiſſe. Vnus eorum erat, qui a *Burggrauiis*, *den Reichsvögten*, *Grauen*, praefectis Caeſareis in urbibus conſtituti fuerunt; quos uicarios eorum poteris nominare, uti Magdeburgicum fuiſſe diximus: alterum eorum, qui a magiſtratibus, ad res minoris momenti iudicandas, erant creati, tales in ciuitatibus ipſis, imo praefecturis extra ciuitatem *Dorff- und Amt-Schultheiſſen*, in Sueuia noſtra paſſim reperiuntur: tertium demum eorum, quibus a Caeſare, uel ſolis uel cum ſcabinis iuris in urbibus, imperatoria auctoritate, dicundi facultas data. Atque huius tandem generis noſtrae ciuitatis *ſcultetum* fuiſſe, plura arguunt. Ipſe MAXIMILIANVS imperator teſtis maior omni exceptione eſt, qui in priuilegio (quod exhibet *Adr.* GVLMANN. *Tim. VI. c. 7. §. 18. p. 185.*) A. 1495. urbi *Halenſi* conceſſo, inquit: *Vor unſern und deß* Reichsſchultheiſſen *daſelbſten zu Halle.* Vt adeo religioni ſit, plura pro eius dignitate addere.

III Priuilegia Halenſium contra iudicia extranea quaeuis.

§. III. Et enim tanti habuerunt SCVLTETI hoc munus imperatores; ut ciuitatem Halenſem priuilegio contra quaeuis *iudicia extranea* magno indulgentiae argumento inſignirent. Extat libellus MAXIMILIANI imper. quo ille beneficium hoc, non primus conceſſit, ut KNIPSCHILDIVS (*lib. III. de iur. ciuit. c. 22. p. 731.*) ſcribit: ſed ab aliis imperatoribus, *von weyland unſern Vorfahren am Reich Röm. Kayſern und Königen*, ut eius uerba ſunt, ciuitati Halenſi pridem datum inſtaurauit: uti etiam CAROLVM V. An. 1521. feciſſe apud GVLMANNVM *loc. cit.* legimus. Sunt autem uerba prioris codicilli haec: *würden ſie* (Halenſes) *doch unbilliger weiß für das genannte Gericht zu Wür-*

CAP. III. §. IV. V.

Würtzburg und ſonſt andre äuſſere und A *fremde Gerichte fürgeheiſchen, geladen etc. Darumgeben, ſetzen, und ordnen wir, daß dieſelben Bürgermeiſter und Rath zu Halle und ihre Nachkommen, noch ihre Bürger, hindanſetzen oder andere der ihren etc. geiſtlich oder weltlich etc. für kein Hoffgericht, Landgericht, und andere fremde Gericht etc. und ſonderlich für das Landgericht des Hertzogthums Francken nicht fürgeheiſchen etc. werden ſollen in keine* B *weiſe etc. ſondern wer zu ihnen Forderung zu haben uermeinet, daß dieſelben Klager etc. ſich begnügen laſſen. Nemlich wer gegen etc. gemeine ſtatt Hall zu ſprechen hat, uor unſern und des Reichs-Schultheiſſen daſelbſten zu Hall, und 5. oder 7. Perſonen auſſer nechſten dreyer unſrer deß H. Reich ſtätten, welche ſie wollen fordern und zu den gemeldten Schultheiſſen niederſetzen mögen und ſollen. Vnd was alsdenn etc. durch* C *den mehrern theil aus ihnen recht geſprochen, dabey ſoll es bleiben.* Imo etiam hoc in eo ſpecialiter cautum, quod Halenſes uicinos ſuos, qui cum illis in urbe negotiantur, ob debita arreſtare queant, ita, ut hinc auocari debeant aut poſſint. Cauſam priuilegii *in commerciis ſalinariis* poſuero; ad quae ſane facere uidetur, ut creditoribus facilis contra negligentes debitores iuris uia ſit. Vt fides inter D utroſque conſtet.

IV. *Hälliſche Leibeigene.*

§. IV. Ceterum SCVLTETI aliqua hodienum in ciuitate noſtra eſt auctoritas; cuius munus in re non una uerſatur. Cauſas quasdam ciuiles minoris momenti ipſe ſolus expedit: maiores cum aſſeſſoribus quibusdam aliis ex ordine ſenatorio, cuius tamen ipſe iudicii *deß einiger Gerichts* praeſes eſt. Deinde in cauſis criminalibus iudicandis ſua non mi E nus ei iura ſunt. Vltimo enim ſupplicio afficiendis ipſe indicat poenam mortis; et nuntius triſtis uerbi eſt. Imo, dum *baculum*, quem manu tenet, frangit, *indem er den Stab bricht*, id indicii facit; expeditam cauſam, neque ullam gratiae ſpem ſupereſſe. Quid? quod praeterea munus actoris *fiſci regii, deß* Kayſerl. fiſcals quondam uidetur obiiſſe. Probat ſane LEHMANNVS (*lib. II. 24.*) *daß unter dem* F *Königl.* Fiſcal *die Leibeigene in Stätten und auf dem Land ſeinem Amt und ſchutz zugeſtanden.* Inde eius generis *ſerui, homines fiſci, fiſcales, fiſcalini* audiunt CAPITVLARIB. (*de uillis cap. 52.*) nonnunquam etiam *Königsleuthe*, ut habet WEHNERVS (*Obſeru. pract. p. 236.*) *Ita pariter ſculteto Halenſi, multos ſeruos* [uiel leibeigene Leuthe] ſubiecti ſunt, qui *eo tamen, quod* bene notandum, *priuilegio gaudent, ut in omnibus* G *ciuitatibus recipiantur in album ciuium: quod aliis ſeruis non conceditur, ut e Georg.* WIDEMANNO docet *Cruſius* [*part.* III. *lib.* IV. *c. 5. p. 217.*] Quod ſi conditionem *hominum propriorum*, qui *ſculteto* noſtro A ſubiecti ſunt, conſidero; non poſſum non cum nonnemine dolere, *ſeruitutem inter homines Chriſtianos*, temporum ſuperſtitione; ſed malo rerum publicarum, ſublatam fuiſſe. Cauſas, ſi opus fuerit, indicabimus in conflictu.

Priuilegium monomachiae

§. V. Genera *duellorum*, quae Graeci *monomachias*, Germani *campiones*, a campis, ubi fieri aſſolent, aut etiam *das Fauſt-Recht* dicunt, in hiſtoriis plura occurrunt: B quae tamen omnia in *priuata* ac *publica* commode diſpertiri poſſe exiſtimamus. Vtraque uero, ſi cauſas ſpectes, iterum uaria ſunt. Quando enim alter cum altero certamine congreditur: id uel ad ulciſcendam iniuriam; uel famam uindicandam; uel probandam innocentiam uidetur ſuſcepiſſe. Quamuis uero nemo a moribus Chriſtianis ita alienus ſit; ut primi generis *duella* legibus diuinis repu C gnare dubitet: tamen dum alterum ac tertium indulſerunt magiſtratus Chriſtiani, fruſtra circa primum cautiones fuiſſe, mirum non eſt. Qui malo huic conſulere uoluerunt, *priuatis* interdictis, *publica* duella certis legibus permiſerunt. Ita ſcilicet, ut laeſus cauſam magiſtratui, qui ius habeat inſtituendi duella, denuntiaret; hic citaret aduerſarium; utroſque etiam, ut in gratiam redirent, ſerio admo D neret. Quod ſi uero omnis reconciliationis ſpes euaneſceret; tum demum copiam eis faceret ad unum ac alterum certamen ineundum. Ita enim ſanguini humano parci exiſtimabant, ſi unus ſuccumberet, plurium auerſo concurſu. Tum etiam dextram aurumabant non uirtute regi; ſed Aſtraea et Themide, id eſt, diuina iuſtitia.* Atque haec *monomachiae publicae* iura multis gentibus, ante E et poſtquam Chriſtianae fierent, in uſu fuiſſe, hiſtoria prodit. De ANGLIS ſuperiori adhuc aetate SPEELMANNVS teſtatur, dignus certe, ut hic conſulatur. In GALLIIS idem obtinuiſſe et legibus et exemplis docet IOH. BODINVS. De LONGOBARDIS ex LL. eorum res adeo certa eſt, ut his quidam originem tribuant *publicae monomachiae*. Neque ab hoc more DANOS abhorruiſſe, auctor eſt SAXO F GRAMMATICVS, ut operae pretium non ſit, plura conquirere. In GERMANIA quis imperatorum monomachiam primus legibus publicis permiſerit in ordinemque diſpoſuerit, inter tot ac tantos ſcriptores de DVELLIS, qui id tradat, neminem potui reperire: quamuis omnino referre exiſtimem, ut aliquis monomachiae publicae in Germania hiſtoriam rite pertexeret. In GLOSSA *Germanica ſpeculi Saxo* G *nici* (*lib. I. artic. LXIII. §. 4.*) origo publicae monomachiae in Germana Saxonibua tribuitur. Verba ſunt: *Diß recht uom Kampff haben die Sachſen allein und uor ein beſonder Recht.* Et obiectionem contra aſſertum idem auctor et facit ſibi

et ſol-

CAP. III. §. V. VI.

et ſoluit. *Du möchſt aber ferner ſagen: ich ſetzte gleichwohl unrecht, daß dieſes ein ſonderliches recht der Sachſen ſey; denn man gemeiniglich um ſolche ſachen, auch nach dem Keyſer recht kämpffet etc. diß löſe auf, daß es ietziger Zeit gemein worden, iſt nur ſeid Keyſers Friedrichs Zeiten alſo; der aus der Sachſen ſonderlichen Recht gezogen.* Sed auctor huius gloſſae tanti non eſt, ut eo, tacentibus aliis, aut contrarium probantibus, poſſimus inniti. Noſtrae ſane ciuitati iura *monomachiae publicae* ab imperatoribus collata eſſe, atq; *ſenatum*, urbis auctoritate polluiſſe certamina haec intra moenia in foro aut alibi aperiendi, dirigendi ac iudicandi omnibus fere ſcriptoribus teſtatiſſimum eſt. Leges *publicorum duellorum* exhibet GOLDASTVS (*in den Reichs-ſatzungen c. CLXX. Land-und Leben-Recht et p. 236. Ordnung des Kampffrechts*) Peculiares uero a ſenatu Halenſi certaturis praeſcriptas, recitant MVNSTERVS (*lib.* III. *c. 302. Coſmogr.*) et ex WIDEMANNO *Cruſius* (*Paralipom. p. 62.*). Exempla initi Halae certaminis apud eundem uide (*Part.* III. *lib.* VI. *c. 8. p. 330.*) Quo autem tempore urbi noſtrae id iuris datum; difficile eſt definire. Pueriles ineptiae ſunt *Ioh.* HEROLDI; qui *libello de Stat. Vet. Leg. in Germ. c. 10. leges duelli Halenſes* ad tempora CARACALLAE imperat. refert; atque praeter errorem, quem ſupra diſcuſſimus, alium committit; dum *ludos circenſes* Romanorum, quos ibi imperatorem ſomniat celebraſſe, cum *monomachia*, iure ſingularis certaminis, turpiter confundit; quo placito ſane ſtultius eſſe, nihil poteſt. Miror DRESSERVM abſurdae coniecturae ſuum etiam aſſenſum dediſſe. Quod uitium eius L. LIMNAEVS (*Tom.* IV. I. *P. lib.* VII *c. 24.*) fruſtra reiicit in typographum; quem pro, CAROLVM exſcripſiſſe CARACALLAM exiſtimat. KNIPSCHILDIVS (*lib.* III. *c. 22. §. 18.*) *quarti* nomen addit; quo ſane et *Limnaeo*, cui affingit haec, iniuriam facit; et ſe ipſum egregie decipit; cum multis ante *Caroli* IV. tempora his legibus Halae fuerit certatum. Sane *Seb.* MVNSTERVS A CHR. cIↃ V. exemplum duelli Halae celebrati (*auf dem Viehmarckt*) loco ſupr. c. affert. Vnde aetatem priuilegii antiquiſſimam eſſe atque ad tempora accedere Carolingorum, pateſcit. Ceterum cauſas iurium *ſingularis certaminis Halae* tributorum, eo me puto inueniſſe; quod urbs tot *nobilium familiarum* domicilium fuerit, tot etiam S. R. I. equitibus (quot enim eorum extra urbem in arcibus habitarint in confinio, e WIDEMANNO *Cruſius* numerat *part.* III. *lib.* II. *c. 13. p. 92.*) exstiterit uicina. Hos certe ad famam ſeruandam, uindicandum honorem, ulciſcendas iniurias his priuilegiis prae aliis gauiſos eſſe, conſuetudines gentium ac Germaniae etiam noſtrae teſtantur. Legere hic licet *Andr.* ALCIATI opuſculum (*cap. 30. ſeqq.*) de ſingulari certamine; quod *Tom. IV. operum* extat. In deſuetudinem uero, quod Deo dandum, uſus uenit *publicae* huius *monomachiae*. Dolet id *Ioh.* BODINVS, cui (*lib.* IV. *c. 7. p. 743.*) conſultum uidetur, *publica* eiusmodi *duella* principes fouere; ut ſcilicet minori permiſſo, maius malum, inſidiae, clandeſtina duella, concurſus integrarum familiarum euitentur. Rationes in utramque partem *Erneſt.* COTHMANNVS (*Volum. V. Reſponſ.* II. *§. 40. ſqq.*) congeſſit. Nos negatiuam tuebimur in conflictu. Ceterum eam gloriam principi noſtro, Potentiſſimo Electori Brandeburgico, relictam eſſe in Germania conſtat; qui DVELLIS publice priuatimque commiſſis, ciuilibus, militaribus, mandato grauiſſimo A. CH. cIↃ IↃC LXXXIX. primus obicem poſuit. De quo huic etiam FRIDERICIANAE fas eſt congratulari.

VI. INSIGNIVM HALENSIVM *ratio*.

§. VI. Inſignia HALENSIBVS ſunt *dextra manus* in *flauo* campo; et *aurea crux in rubro*. Proprium cuique *ſcutum* eſt, eiusdem *ſitus* ac *formae*. Sunt autem utraque *erecta:* quorum deinde latera *ſuperiora* duos *rectos angulos* habent; *inferiora* utrinque in *rotunditatem* inflectuntur. *Aquila* tertio accedit, quae *deſuper* ſcutum utrumque complectitur. Tria etiam haec in *ſigillo* urbis rotundo conſpiciuntur; quod in *cera rubra* imprimi aſſolet. Somnia Sigismundi *Weinbrenneri* de *inſignibus Halenſibus* CRVSIVS (*Part.* III. *lib.* IX. *c. 5. p. 499.*) refert: *Manus*, aiebat, *Deum patrem ſignificat*, (cur non S. Spiritum, qui S. literis digitus Dei audit) *crux redemptorem Chriſtum*; *aquila bonus afflatus Spiritus S.* (aptius forte aquilam Deo patri tribuiſſet, quam Iouis auem ad fidem nummorum Romani dixerunt.) *Ibi iam trinitas perſonarum; ſed rotunditate monetae, unitas innuitur aeternae Deitatis.* Aſt fabula hac ſuperſtitioſi theologi ſe delectent: nos ad aliam horum inſignium explicationem progrediemur, ibidem non minus deſcriptam. Senatum *ſecretiorem* nobilitatem; *inferiorem den äuſſern Rath* homines plebeios conſtituiſſe *cap. hoc* III. §. 1. diximus: *Illius* ergo inſignia *manum*, ut qui mandandi poteſtatem habeat, die *Oberhand:* huius *crucem* fuiſſe, quod ei gloria tantum obſequii relicta, adſcrunt. Ex quo uero A. cIↃ CCC XL. uterque ſenatus in unum coaluiſſet: tum demum etiam inſignia haec, inuicem coniuncta, unum urbis ſigillum uolunt conſtituiſſe. Atque haec placita etiam alii ad unum omnes ſequuntur. Cui illud quodammodo patrocinari uidetur, quod Halenſis ſenatus hodieque in mandatis, libellis minoris momenti aliis *ſigillo* utatur, quod *minus* dicere aſſolent, ubi manus

CAP. III. tantum expreſſa conſpicitur. Vt adeo crux poſtliminio quodammodo acceſſiſſe uideatur. Sed tamen, quin facilis in aſſenſu ſim; cum aliae cauſae, tum illa me inprimis mouet: quod inſignia urbis ab Auguſtiſſimo imperatore pendeant; ut ea ſenatum ſuperiorem contra inferiorem ſibi arrogaſſe, quod uolunt, probabile non uideatur. Deinde non ſenatus haec inſignia; ſed urbis: ergo ad hanc potius, quam illum cauſas eorum putem reſpexiſſe. Si coniecturis indulgere licet, imperatorem, qui urbi inſignia intulit, fidei eam atque obſequii admonere uoluiſſe, *dextra* in iis expreſſa, crediderim: in ſeruatae autem fidei teſſeram *crucem auream in rubro campo*, quae Halenſi noſtrae ut oculus oculo reſpondent, datam eſſe, exemplo inſignium urbis *Meſſanenſis* adprobet FAZELLVS (*Decade I. lib. II. rer. ſicul. c. 2. p. m. 42. §. 35.*) Ceterum *Aquilam*, ſi alia non repugnent, urbis in imperio Germanico immediatae quodammodo ſignum eſſe, largior auctoribus ab HOFPINGIO (*Part.* III. *cap.* 6. §. 2. *p. 380. de iure inſign.*) magno numero laudatis. Halae enim noſtrae quis demum in dubium uocauerit iura immedietatis? FABER (*lib.* I. *hiſtor. Sueu. c. 12. p. 101.*) ſcribit; *tempore Frider.* I. *imp. omnia nobilium fuiſſe in Sueuia; nullam imperii ciuitatem.* Aſt tamen ipſorum incolarum nobilium intuitu Halenſem ciuitatem S. R. I. liberam ac immediatam fuiſſe, ex iis, quae cap. II. §. 1. diximus, poteſt conſtare. In aliis uero urbibus hanc notam ita imponere exiſtimo; ac fallacia aequiuocationis in philoſophia rationali. Tandem neque illud praetereundum eſt; cera *rubra* uti in ſigillo *Halenſes:* cum aliis ciuitatibus nonniſi *uiridem* adhibere fas ſit. Notum eſt, quid inter utrumque hodie credatur intereſſe.

VII. Hala iure monetandi gaudet; inde nomen Hallerorum der Heller.

§. VII. Varii generis monetam ex auro et argento excudendi facultatem habuiſſe ciuitatem noſtram, nemo eſt, qui dubitet. Legantur interim CRVSIVS (*Part.* II. *lib.* VII. *c. 5. p. 226.*) *Marq.* FREHERVS (*de re monet. lib. I. c. 2.*) et alii, qui hos exſcribunt. Inueniuntur hodienum *thaleri Halenſes* A. 1545. excuſi: qui una parte *inſignia urbis* §. 6. exſculpta; altera *aquilam*, addito imperatoris *Caroli V.* nomine, referunt. Imo ſuperſtites hodieque *aedes* ſunt in urbis parte *Gelbingeriana*, ubi moneta praeparata eſt, quae nunc etiam audiunt *die munze.* Sunt tamen alia, quae in hac cauſa operae pretium eſt indicaſſe. Antiquiſſimis temporibus hoc *monetandi iure* urbem noſtram gauiſam eſſe, plura fidem faciunt. Primum enim *Halenſes, die Heller*, monetae genus perantiquum et tantum non primum in Germania, quod Halae excuſi eſſent, inde nomen traxiſſe, vti floreni a Florentia urbe dicti fuerint, ſcriptoribus pluri- mis teſtatum eſt. Vnius FREHERI, uiri rerum Germanicarum ſcientiſſimi auctoritas maior nobis eſſe debet, ac ceterorum omnium, qui haec in dubium audent uocare. Ita autem ille *l. c.* ſcribit. *Halenſes minutiſſimae monetae uſualis genus, apud* HALAM SVEVIAE *primum ſignatum.* Taceo alios, qui eum magno numero ſequuntur. Sed quod aliter non de origine *Hallerorum* ſeu *Halenſium, der Haller* ſentiendum ſit, praeter teſtimonia etiam rationes fidem adſtruunt. Primum enim non *Hallerorum* huic nummulorum generi tantum nomen fuit; ut quaſi *Halber Pfenning* dictos fuiſſe exiſtimes; ſed *Halenſes* alii auctores (quos in *catholico rei monetariae* GOLDASTI inuenies) ſeculo XIII. et poſt, eosdem appellarunt, ut adeo Halae noſtrae originem eorum deberi, certo certius conſtet. Deinde etiam in *Halleris* antiquioribus *manus* expreſſa conſpicitur; quapropter ſermone uulgi hodieque dicuntur *die Handlings-Haller*, (conſul. *Cyr.* SPANGENBERGIVS *in Chronico Sax. c. 202.*) ut adeo quaerere hic liceat ab aduerſariis cum ſeruatore *τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; cuius haec imago eſt et inſcriptio.* Poſt etiam neceſſarium ad *commercia ſalinaria* urbi noſtrae uidetur fuiſſe, ut cum aurum et argentum e peregrinis locis paſſim ad ſal coemendum homines afferrent, ciuitati ſimul facultas eſſet, ut eadem etiam pretio ſignaret. Non ergo audiendi ſunt, qui *Hallerorum* nomen aliunde repetunt; quaſi, quod pretium *dimidii Pfenningi* ualeant, a uocula Germanor. *Halb, Halber* ſeu eliſa litera *b*, *Haller* dicti ſint. Ita fruſtra ſentiunt GOLDASTVS (*Tom.* I. *part.* 2 *p. 294.*) *Dau. Thom. ab* HAGELSTEIN (*lib.* IV. *c. 2. p. 56. Actor. monetar. uolumine*) aliique. Contrarium certe cum ex modo dictis; tum inde etiam poteſt conſtare; quod nummuli hi in plurali non *Halbere* aut *Hallere;* ſed *Haeller* ſcribantur: eadem ratione, qua ciues *Halenſes* peregrinis hodieque *die Haller*, aut *Hälliſche* audiunt. Quod enim TILEMANNVS *Friſius* [*in ſpeculo rei monet.*] ſcribit: in Saxonicis regionibus quibusdam eosdem *Helbling*, quaſi *dimidium* nummum dixeris, uocari; illud parum hic facere exiſtimo; quippe qui non de *Helbingis*, ſed *Haleris* in praeſenti diſſeramus. Sed ad rem. Antiquitatem iuris monetandi apud Halenſes praeterea illud etiam arguit; quod *librae Halenſes die Pfundheller* ante unum et alterum adhuc ſeculum fuerint omnibus fere Germanis pretium, quo in contractibus quibusuis fuerant uſi, *Paul.* HACHENBERGIO id prodente ad fidem ueterum auctorum (*Diſſert. X. de re nummar. ueter. German.* §. 23. *p. 375.*) Et LVDOVICVS *IVtus imp.* in priuilegio urbis Francof. (*part. I. f. 16.*) *ſolidorum Halenſium* mentionem facit.

§. VII

Ve

CAP. III. Vt certe ex rationibus allegaris omnino coniecter, eam aetatem *iuris monetandi* apud Halenſes eſſe, quae cum urbibus Germaniae uniuerſae contendere poſſit. Non parum enim eſt; *omnem fere pecuniam apud Germanos ex hac urbe appellationem traxiſſe*. Ceterum ab imperaroribus urbi conceſſa haec iura eſſe, quam antiqua etiam ſint, prorſus exiſtimo. Fuiſſe enim ſemper in Germania uerum, quod imperator dicit *in Keyſerl. Land und Lebenrecht* (*lib.* I. *tit.* XII.) *Wir ſprechen, daß alle Müntzen, die im Röm Reich ſeynd, die ſeynd eines Röm. Königs. Vnd wer ſie haben will, er ſey Pfaff oder Ley, der muß ſie haben von dem Röm. Reich und von dem Römiſchen König, und wer diß nicht thut, der freuelt an dem Röm. Reich.* Bene ergo *Chriſtianus* SCHLEGELIVS (*tractatu de nummis Altenburg. p. 10. ſq.*) errores illorum diſcutit; qui *ius monetandi* ab epiſcopo Herbipolitano ciuitati noſtrae tributum eſſe aſſerunt. Quid enim Franconiae cum Sueuia? Et quis a cauſis eccleſiaſticis, monaſteriis, ciuitati noſtrae uicinis; ad iura haec ciuilia, quae ab imperatore atque imperio pendent, aptam conſecutionem eſſe dixerit? Nummi uero *Altenburgenſes cruce manuque* ſignati, de quibus dictus auctor erudite diſſerit, iidemne cum noſtris Halenſibus ſint, ſub examen nunc mitterem, niſi temporis ac ſpatii ratio habenda, nobis praefiniti. Id minime praetereundum eſſe, exiſtimo; quod *monetam* Halenſes hodienum excudant: eo tantum, ne in deſuetudinem abeant iura, ſi non exerceantur: Solos tamen *Pfanningos* aureos item atque thaleros faciunt, aut potius curant fieri uel Noribergae uel Ratisponae, inſignibus ciuitatis, quae ſupra deſcripſimus, ornatos. Qui etiam neque quotidiani aut publici adeo uſus ſunt, ſed primi coram altari a paſtoribus tantum pueris ac puellis, catechetica exercentibus, in memoriam huius iuris diſtribuuntur, ceteri, qui moduli maioris, conſeruantur inter cimelia. Quare uero alius generis monetam facere omiſerint; dubium eſt. Habetur traditio arcem *Lymburgenſem*, urbi noſtrae admodum uicinam, olim et periculoſam ualde, A. 1540. emiſſe Halenſes (quo de legi poteſt CRVSIVS *part.* III. *lib.* XI. *cap.* 15. *p.* 543.) ut comitibus Lymburgenſibus ius reluendi eſſet relictum, ſi quidem illam ſummam aliquot millium aureorum uel thalerorum monetae Halenſis redderent. Hoc igitur ne fieret in urbis detrimentum, monetam cudere, ex eo tempore Halenſes omiſiſſe. Facilis ad credendum hiſtoriam et ego eſſem; modo non conſtitiſſent nobis ſupra thaleri Halenſes poſt id tempus a. 1545. et deinceps ſignati. Potius igitur *monetalia* defuiſſe dixerim Halenſibus, ex quo tot imperii ſtatus, indulgentia imperatorum, nummos fecere: recudere enim alios operae pretium eis uiſum non eſt. **§. VII. IIX.**

IIX. VEXILLVM S.R.I. tenent Halenſes. §. IIX. Facit praeterea ad magnam urbis noſtrae, inrer ceteras Germaniae, dignitatem, quod S. R. I. VEXILLVM teneat praeferatque in expeditionibus imperii. Habes illuſtrem locum apud LAMBERTVM Schafnaburgenſem ad an. 1075. Quem illuſtrat LEHMANNVS in chron. Spir. lib. V. c. 30. p. 438. Ita eriam CRVSIVS (*Part.* II. *lib.* VII. *c.* 5. *p.* 226.) ait: *Signum ſiue uexillum Halenſium in expeditionibus imperii inter antecurſores et rorarios eſt* (*in dem Vorzug und uerlohrnen hauffen* ἐν τοῖς, ὡς ἄν τις εἴποι ῥιψοκινδύνοις καὶ ἀποκεκυβευμένοις) *ſuntque eius uexilli duo colores, ruber et flauus: ſymbolum uitae et mortis.* Quem locum infiniti alii exſcripſerunt, quos nominare nunc nihil attinet. Quid uero ſibi uelit hoc uexillum, e re erit quadantenus explicaſſe. Notum eſt, iura uexilli S. R. I. ſi unquam alias, hoc tempore certe mirum agitata fuiſſe. Inter has ipſas controuerſias AVCTOR *von unterſcheid deß hauptbanners und der Sturmfahne* [*§.* 21. *p.* 15.] qui cauſam Hanoueranam agit, huius etiam uexilli noſtri facir mentionem. *Konnte alſo*, de uexillo Halenſi loquitur, *auch eine beſondere Reichs- oder Creyßfahne genennet werden.* Mihi, lectis illis, quae LAZIVS [*de Republ. Rom.* VII.] LIMNAEVS [*Add. Tom. I. I. P. lib. III.*] HOEPINGIVS [*cap.* XVII. *de iure inſign.*] OBRECHTVS [*de uexillo imperiali diatriba*] CVLPISIVS [*notis ad Monzamban. et ſcriptis aliis ſeorſim editis*] ANONVMVS (*von unterſch. Reichs- und Sturmfahne.*) ex inſtituto de S. R. I. uexillis tradiderunt (*), quae meo animo ſententia ſubnata ſit, coniecturis quibusdam liceat explicare. Illud ergo quodammodo hic praeſtruendum eſſe exiſtimo, quod officia ac munera S. R. I. eo conceſſerint ab initio imperatores, ut illi, qui iis praediti erant, haec ipſa in aula Caeſarea aut imperio obirent. Qua ratione comites, duces, pincernae, dapiferi, mareſchalli, camerarii, alii generis eiusdem, quod *officii* cuiusque erat, peregerant, proptereaque S. R. I. miniſtrorum ſeu officialium titulo gauiſi atque ab aliis aliorum principum eiusdem fere dignitatis adminiſtratoribus fuerant diſtincti. Poſtea uero, ſeculorum ambitione, factum eſt; ut ſplendidiſſimorum munerum nominibus imperatores tantum honoris cauſa aliquos inſignirent: qui ſimiles titulos pretio, nummis, modis aliis a Caeſaribus auide mercati ſunt. Atque ita demum euenit, ut plures, quam dignitatis ratio admit-

(*) Inſignis locus de iure maximi uexilli eſt apud Oliuarium de la MARCHE p. 479 qui habetur in tom. I. electorum Matthaei.

CAP. III. mittere uidebatur, iisdem titulis in S. R. I. uterentur. Partim quod unus imperator pluribus bene merentibus eadem diuerſo tempore contuliſſet: partim, quod illa officia a perſona imperatoris, pendere uiderentur; quorum quisque nouos ſibi miniſtros eligere poſſet, illis, quos anteceſſor conſtituiſſet, inſuper habitis, quamuis neque hi dignitatem, ſemel tributam, deponerent: partim etiam, quod demum parum referre crederent, plures titulo eodem uti, cui nihil praeter nomen eſſet relictum. Cuius rei unum tantum exemplum afferam, praeſenti negotio quodammodo uicinum. Ita enim S. R. I. VENATORES audiunt duces *Würtenbergici:* ſed eundem titulum *Auſtriae* ducibus tributum fuiſſe in hiſtoria reperi: ſic comites *Werningrodani* PISCATIONIBVS S. R. I. praefecti eſſe celebrantur; ſed eandem praerogatiuam *ducibus Würtenbergicis* tributam, memini me legiſſe. Aſt quid haec ad S. R. I. uexilla? non parum ſane, cum, eandem et hic rationem obtinuiſſe, inueniamus. Certe *marchionem Montisferatenſem* BONIFACIVM III. *perpetuo munere*, S. R. I. VEXILLIFERVM ſec. XII. fuiſſe celebratum, ſcribit *Niceph.* Gregoras, Graecus auctor [*lib.* VII. *hiſt. Rom. p. m.* 166. 167.] Haec enim mihi ex eo loco didiciſſe uideor; quamuis cetera auctoris non aeque probem, quod *iura S. R. I. uexilliferorum* omnibus marchionibus communia fuiſſe ſcribat; quam cauſam eius tueri uidetur CVIACIVS [*de Feud. lib. I. tit.* 1. *p.* 166.] Sed tamen nihil hoc impediuit, quin *Rudolphus I.* imp. ſec. XIII. opera Henr. *Hachberg. March.* in S. R. I. uexillo ferendo uteretur [*Gerard de* ROO *lib. I. p.* 301. 30.] aut non multo poſt *Com. Hanoicum* S. R. I. uexilliferum conſtitueret *Adolfus* Naſſ. imperator (HERZOG *Chron. Alſat. lib. V. p.* 62.) Sic iterum eandem *S. R. I.* VEXILLIFERI dignitatem ſec. XIV. imp. a *Ludouico Bauaro* collatam accepit CASTRVCIVS princeps *Lucenſis* (FREHERVS *Append. ad tom. I. ſcript. Germ. p.* 31.) de euius uita ac rebus geſtis BLONDVS (*Decad. II. lib. IX.*) MACHIAVELLVS (*de uita Caſtrucii*, ubi, quod eundem imperator uicarium S. R. I. Tuſciae conſtituerit, legitur) aliique ſcripſerunt. Idem imperator, quod mireris, *Conradum de Schluſſelburg*, qua Dominum *Groninganum* S. R. I. uexilliferum creauit, ſcribente WALZIO (*lib. II. cap.* 2. *p. m.* 99. *Würtenberg. Stams urſpr.*) quem eadem antea dignitate eohoneſtauerat eius Anticaeſar *Fridericus* (ALBERTO *Argent. teſte ad An.* 1323. *p. m.* 121.) Quamuis autem iuris huius reliquis tenaciores fuerint *Würtenbergici*, ad quos an. 1336. iure uenditionis caſtrum Groninganum peruenit: tamen ſequentes imperatores non ita ſe adſtringi paſſi ſunt, ut non et aliis rurſus Germaniae proceribus uexilliferi S. R. I. munus ſe conferre poſſe, exiſtima-

A rent. Sane *Saxoniae duci* a. 1475. *Fridericum III. imperaterem* magnum S. R. I. VEXILLVM ferendum dediſſe, idonei nobis teſtes ſunt. *Philippi a* MVLLENHEIM literae (nuper a Ioh. *Schiltero* ICtorum coryphaeo cum *Konigshofio* editae *p.* 1105.) ita habent: *und uf den Tag, als alle Fürſten undhluſſen zu Roſ und zu Fuß ins Feld zuſammen kamen, hohe und nyder, iſt dem Hertzog uon Sachſen das groſ panir geben worden und ihm blieben, und ſunſt allen Churfürſten und fürſten* (ubi tum ius Wurtenbergici?) *keins;* atque in epiſtola, ab eodem uiro ad ciuitatem Argentoratenſem perſcripta, appellatur dux Saxoniae *Albertus deßheiligen Reichs Banner.* Vt adeo certum ſit, priuilegio *Ludouici* Bauari *Groningano* conceſſum, nihil praepeditum fuiſſe *Fridericum III.* imperatorem; quin eiusdem quoque *Saxonem* participem redderet. Vtroque deinde a. 1495. in imperii comitiis eandem dignitatem a Maximiliano I. repetente (*Lunn. Add. Tom.* I. *lib.* I. *c.* 14.) non aliud S. R. I. uexillum unius atque alterius fuiſſe credendum, ut COQVILLE exiſtimat; (*en l' hiſtoire de Niuernois p.* 315.) ſed liberum fuiſſe et huic imperatori, S. R. I. uexillum uno praeterito, alteri conferre. Certe primi ſtatuta ſecundus MAXIMILIANVS imperator ſibi non obeſſe credidit; quo minus in Turcico bello A. 1566. *Ioh. Friderico Pomeraniae duci* S. R. I. uexillum *die Keyſ. Hof- und Bluthfahne* conferret. Neque querelae, a duce Würtenbergico motae, quicquam profecerunt, tenente id Pomeraniae duce, quod ei ſemel ab imperatore fuerat collatum. Vnde cauſam uides, quare nullum aulae Caeſareae reſponſum *Wurtenbergicis* in ea re datum, CVLPISIVS (*ad Cap.* III. §. 8. *Monzamb.*) potuerit reperire. Quem etiam uirum, harum certe rerum ſcientiſſimum, fruſtra id uexilli genus pro alio habere, quam quod debeatur Wurtenbergico, clarum eſt. Idem enim in ſimili expeditione contra Turcam an. 1532. hoc uexilli genus Wurtenbergico tribuendum, eidem expreſſe aſſeruit: neque ZASIVS (*in lit. ad Ducem Wurtenb.*) quod ei conſulto Culpiſius affingit hoc Pomeraniae duci datum S. R. I. *uexillum* nomine tantum *einer Hof-Fahnen* inſignit; ſed idem hoc *eine Reichs-Hof-Fahne*, et mox *eine Keyſerl. Reichs-Fahne*, aliis item interiectis *eine Reichs-Fahne* dicit; a quo, quod magis notandum, ipſe ſub finem *die K. Hof-Fahne* expreſſe diſtinguit; ut adeo non uideam, quo iure CVLPISIVS inter hoc Pomerani et S. R. I. uexillum diſtinguere poſſit. Haec omnia eo faciunt, ut intelligatur, quid iuris ſibi ſumpſerint imperatores *in S. R. I. uexillifero* creando, quamuis alii antea ea dignitate fuerint defuncti. Rationes, quae huic rei patrocinari uidentur, ſuperius indicauimus. Multum ſane roboris

§. IX.

in

CAP. III.

in conſuetudine hic poſuero, per tot exempla et caſus adductos mirum confirmata. Neque adeo male uertendum eſſe imperatoribus exiſtimem; ſi officia haec honoris cauſa certis familiis tributa, maxime cum ſalus id reipublicae uelit, per alios extra ordinem expediant, titulo tamen atque dignitate ordinariis minime ſublata. Durum certe, regi adminiſtros non fieri, ſed naſci: neque fas eſſe, ſua fidiſſimis ac optimis committere. Memini me in aliis etiam regnis legiſſe, ubi, quamuis aulae munera hereditaria ſint, regi tamen integrum maneat, ad ea alios, ſi uiſum fuerit, conſtituere, modo prioribus de honore conſtet. Ceterum ab illis, qui *uexillum Würtenbergicum des Röm. Reichs Sturmfahne* Sueuiae tantum ducatui includunt; aut contra perduelles et turbatores quosque [*im Sturm*] ſolum adhibitum fuiſſe, affirmare uolunt, fides monumentorum, cui nihil in hoc ſtudii genere poſthabendum eſt, me cogit abire. Haec de *militari uexillo* S. R. I. dicta ſufficiant. Cuius uſus cum extra militiam nullus ſit, ipſo CVLPISIO adſerente [pag. 404. l. c.] deſiderari aliud in imperio uidetur, quod in pompis, comitiis, ſolennitatibus aliis praeferatur. Tale ſenatui Romanorum fuiſſe, teſtis eſt, inter alios, APPIANVS [*lib. IV. de bell. ciuil. p. m. 506.*] Controuerſiis igitur de S. R. I. uexillo inter *principes* imperii indicatis: quid *urbibus imperialibus* ſuper eadem cauſa negotii ſit, ut exponamus, reſtat. Vtrique de *S. R. I. uexillo* ſermo eſt: quod in cauſa fuit, quare omnibus aequiuocatio nominis impoſuerit, ut pro uno uexillo haberent; quae a ſe inuicem admodum diuerſa ſunt. In errantium numero illuſtrem uirum VLRIC. OBRECHTVM eſſe recte iudicauit CVLPISIVS. Sed uero is ipſe, dum charybdim euitauit, in ſcyllam incidit. Vexillum S.R.I. quod apud *Argentoratenſes* eſt, cum illo, de quo *principes* diximus controuertiſſe, unum *idemque* putat OBRECHTVS [*cap. IV. p. 22. l. c.*] CVLPISIVS contra (*p. 485. l. c.*) non ſolum hoc negat; ſed ne quidem S. R. I. uexilli id nomen mereri, ſcribit, tantum pro particulari aliquo urbis ſigno habendum. Vterque, quod pace tantorum uirorum dixerim, falſus eſt: ueritatem ex ipſis domeſtiois ſcriptoribus eruemus. De re ipſa autem ſic habe. *Vexillorum S. R. I.* tria genera unius eiusdemque nominis fuiſſe, exiſtimo: quae adhibita ſunt, ubi uniuerſa Germania, praeſente ipſo imperatore, arma cepit. Vnum *principum* fuit, alterum *nobilitatis*, tertium tandem *urbium imperialium* in Germania. De *iſto*, quam diſputatum inter *principes* ſit, id enim ferre, nemini infra hunc ordinem fas eſt [*R. A. zu Regensburg 1471. §. 34.*] ex hactenus dictis conſtat. *Illud* uero ab hoc plane diuerſum [*R. A. An. 1542. §. 39. ſo ſoll nichts deſtoweniger*] peculiari etiam nomine audit *die S. Georgen-Fahne*, quod ordini *equeſtri* in Germania ita proprium, ut ei etiam inſcriptum reperiatur S. GEORGIVS PATRONVS NOBILITATIS IMMEDIATAE. (uid. *Gaſp.* LERCHII *Reichs-Adels herkommen.*)

§. IIX.

Ab utroque adhuc *tertium* differt, *urbibus imperialibus* commiſſum. Scilicet, cum *exercitum imperii* noſtri tres ordines conſtituerent; alii enim milites *principum*, alii *nobilitatis equeſtris*, atque alii rurſus *liberarum urbium* fuerunt; uiſum fuit imperatori ſingulis ordinibus ſingula *S. R. I. uexilla* adſignare. De ſecundo genere *der S. Georgen-Fahnen* res notior eſt, quam ut aliqua luce indigeat; de reliquis duobus non item. Habuiſſe uero *liberas urbes*, iuxta *principum* S. R. I. uexillum, et ipſas peculiare, epiſtola MVLLENHEIMII f. c. omnium clariſſime edocet. Cum enim *principum S. R. I. uexillum, deß heil. Reichs-Furſten-Fahne*, quod ipſe *das Groß-Panir* dicit, Saxoniae duci ab imperatore Friderico III. a. 1475. datum eſſe, retuliſſet; de *S. R. I. uexillo urbium deß heil. Reichs Stätfahne* in ſequentibus pergit: *die Kayſerl. Maieſt. will auff dieſen heutigen tag thun den erbern ſtetten, das nie geſchehen iſt, und ihnen ein des heil. Reichs Panir geben, Nürnberg ſoll des uor aller ſtette wegen haben.* Sed hoc aegre tuliſſe *Argentoratenſes*, Norinbergenſibus propterea ab imperatore in hac dignitate praelatos, idem porro ſcribit: *Darum ich als Hauptmann* [Argentoratenſium ſcilicet] *antwort, daß es unbillich wäre*, ſequitur ratio, *daß die ſtatt Straßburg uor allen ſtetten, ſy ſitze oben etc. deß mer ſo habe ſy bürger, die do nit ziehen um Solt, ſondern um ehren willen etc. darum und dann ere und zucht den ſtetten mit ime deß heil. Reichs Panir beſchehen ſolle, uor allen andern Fürſten, ſunder den Hertzog uon Sachſen, hoff ich daß der ſtatt Straßburg, als billig, beſchehe, als keiner ſtatt.* Sequitur mox reſponſum imperatoris, quod tale erat: *daß die ſtatt Straßburg, auch Cölne, Nürnberg, Franckfurth und Vlme, daß Panir ein tag um den andern haben ſollen, daß iſt uon den jüngſtgemeldten ſtetten zugelaſſen worden etc. daß die ſtatt Straßburg es den erſten tag haben ſolt.* Habes hic primo diſtinctiſſima eſſe *S. R. I. uexilla principum* et *liberarum urbium*; deinde *Argentoratenſe* hoc uexillum, non *particulare* ciuitatis ſed *publicum* S. R. I. omnium urbium liberarum militibus praeferendum. *Illud* in ordinem rediget placita *illuſtr. Obrechti*; *hoc* tuebitur eundem contra *Culpiſium*: cuius utriusque ſententias ſuperius retulimus. Quantum uero lucis inde ſcriptoribus ſupra laudatis omnibus ac ſingulis, qui enim haec bene diſtinxerit, ſcio neminem, accedat: ille demum agnoſcet, qui animum huic controuerſiae infixit. Sed noſtrae urbis oblitos nos eſſe dixeris? fateor; non tamen operae poenitet, cau-

CAP. III. ſae huic impenſae. Et niſi haec ipſa bene intellecta ſint, de noſtra fruſtra inſtitueretur diſputatio. *Vexillum Halenſium in expeditionibus imperii inter antecurſores et rorarios eſſe, in dem uerlohrnen hauffen*, hoc et aliud nihil omnes dicunt *Cruſius, Limnaeus, Reuſnerus, Zeilerus, Oldenburgerus* alii. Mihi illud LAMBERTI *Schaffnaburgenſis* [*ad An. 1075.*] adhibere hic liceat, dum inquit; *Sueuis ab antiquis iam diebus lege latum eſſe, ut in omni expeditione regis Teutonici ipſi exercitum praecedere et primi committere debeant.* Idem ſcribit ALBERTVS *Argentoratenſis* teſtaturque de his moribus et praerogatiuis Sueuorum anno 1360. Horum ergo et uexilliferos eſſe et uexillum cuſtodire *Halam* noſtram, quis dubitabit? Non igitur nationis Germaniae, ſed *Sueuicae gentis* hoc uexillum eſt. Dices, unde tanta HALAE noſtrae prae aliis Sueuiae urbibus dignitas? Nihil mirum. Cum enim *nobiles* S. R. I. eam incoluiſſe §. 1. huius cap. oſtenderimus: quis incolis illuſtrioribus hanc inuideat militarem praerogatiuam? Color uexilli Halenſium idem ac inſignium eſt, cuius rationes §. 6. huius cap. habuimus. Ceterum *Argentoratenſi urbe Art.* XVI. *Pacis Riſuicenſis*, ab imperio Germanico prorſus auulſa, certabunt liberae ac immediatae ciuitates de iure *S. R. I. uexillum* cuſtodiendi. Triſte Romanis omen erat, uexilla amiſiſſe: *malus* ergo uates ſim, ſi, quod in uotis habeo, ciuitates S. R. I. *erepto ſigno*, iura libertatis, quae Deus ſarta eſſe iubeat, bene tueantur.

IX. Priuileg. über Heeg und Schleg

§. IX. Reſtant praeter recenſita hactenus, alia iura: quae ſtrictim noto, cum ſpatio ac temporis anguſtiae ab ampliori opere nos excludant. Ambit territorium Halenſe foſſa ac uiuum ſepimentum (CRVSIVS *lib.* VII. *Part.* II. *c. 5.*) Inde Ruperto imperatori priuilegium debet *über Heg und Schleg* (ZEILER. *Chronico Sueu. p. 292.*) Neque adeo tanta eis de *finibus* controuerſia: quam, ut ſimili modo, alii Germaniae proceres euitent, notat CONRINGIVS (*Theſaur. rer. part. IV. p. 1299.*) Priſtinas tamen id tantum regiones circumſepit, non terminos poſt ultra prolatos. Cauſam ſepimenti in diſſidiis poſuero, quae inter *Sueuos* ac *Francos* notum eſt interceſſiſſe. Horum enim limitibus regio oppoſita eſt Halenſium.

X. Sueuorum antemurale.

§. X. Atque inde *Halam*, *propugnaculum Sueuorum* contra Francos hoſce orientales factum eſſe, putamus. In qua cauſa, praeter uicinitatem, etiam illa eſt; quod magnus nobilium numerus *ut §. 1. huius cap.* ſcripſimus, cum in urbe ipſa, tum in confiniis eius habitauerint. Hi enim dato ſigno conuenire atque hoſtes reprimere poterant. Deinde et ipſi *Franci* in finibus *Rotenburgenſium* ſimilem foſſam Sueuis ac noſtrae Halenſi maxime obiecerunt. Vtraque uiget hodienum. Alii in *eodem hoc* numero etiam habent *Dunkelſpulam*.

§. IX-XIII.

XI. Priuileg. de non appellando.

§. XI. Summa appellationis *ducentos florenos* excedere debuit, ex quo priuilegio a. 1567. gaudebant noſtri (BLVM. *proc. cam. Tit.* XLVIII. *tab. 6. p. 84.*) Sed hodie aliter res definita et ad 400. thal. producta eſt (per Receſſ. Imp. A. 1654. §. 112. *Vierdtens ſolle die Summa.*)

XII. Titul. conſulum.

§. XII. Singulare etiam eſt, quod conſules noſtri in uernacula neque *Burgemeiſter*, neque *Rathsmeiſter*, ſed *Stattmeiſtere* audiant. Rationem in eo ponit Cruſius (*Part.* II. *lib. 8. c. 5.*) quod tribus urbibus praeſint; inde eius originem fere in an. M CCC XXIII, reiicere uidetur (*idem Part.* III. *lib.* IV. *c. 6. p. 217.*) Idem nomen Argentoratenſibus in uſu; ſed hi in numero ſingulari *Stattmeiſter* appellantur. Aliter noſtri ob dictam cauſam. In *priuilegio Maxim.* I. *an. 1521. §. 3.* a nobis allegato, *Burgemeiſter*, conſules nihilominus Halenſes dicit imperator. Sed id imperito ſcribae tribuendum, cum ſua nomini ratio et uſus conſtare uideatur.

XIII. An urbs expugnatu difficilis ſit

§. XIII. Vrbem Halenſem naturam reddidiſſe ualde munitam, ſcribit CONRINGIVS (*Theſaur. rer. part.* IV. *p. 1299.*) montibus enim undique cinctam neque tormentis neque alius generis machinis peti poſſe, omnes fere auctores credunt. Fabula eſt, cum plagas urbis ſeptemtrionales atque meridionales ſatis ſpatii ad id pandere ſciamus. Melius ſibi [A. 1688.] in nouiſſima inuaſione Gallica ciuitas conſuluit; quod non extrema expectaret, ſed urbem ſibi ac imperio ab hoſte in tempore redimeret; cum uirium tum inuaſori obiectarum triſtiſſimum euentum noſtrae uicina urbs hodienum lugere uideatur. Sed proſpiciat futuris etiam malis Deus et hoſtes quoſuis a moenibus *Halae noſtrae* auerruncet. Atque in his pientiſſimis uotis, pro dulciſſima patria ab utroque differente factis, penſum hoc abſoluimus: quamuis *praerogatiuarum* urbis noſtrae ampliores terminos eſſe necquicquam diffiteamur. Scripſimus, quantum edita nobis monumenta ſuggeſſerunt: quae ipſa tamen, cum non raro falſa tradiderint, noſtris rationibus emendauimus. Saepius coniecturis uſi ſumus, ubi inedita nos defecerunt inſtrumenta. Sic HALAE SVEVICAE iura HALAE BRANDEBVRGICAE defendimus. Det Deus, ut, qui *huius* urbis indulgentiſſimus dominus ac princeps eſt; *illius* demum, ſi fata uicinum fecerint, firmiſſimum praeſtet tutamentum.

OPVSCV-

OPVSCVLVM XV.

DE IVRE SVFFRAGII R. BOHEMIAE,

NOVISSIME INSTAVRATI IN COMITIIS S. R. I.

Ipſis idibus Maii cIↄ Iↄccix.

CAPVT I.

ARGVMENTI HVIVS ENARRATIO.

Imperium IOSEPHI breue: ſed magnum

§. I.

VIx dum reipublicae noſtrae faſces acceperat inuictiſſimus imperator IOSEPHVS (*a*): cum res maximas geſſit, explicatu difficiles, plenas diſcriminum, euentuque dubias, ut gloriae paternae, hac enim quae eſſe poteſt maior, non tam heres ſit digniſſimus, quam feliciſſimus amplificator. Oceano pacato, integra naue, uentis ſecundis, idoneaque coeli tempeſtate, nauem regere, uti res omnium leuiſſima: ſic diuini omnino operis eſt, in turbinibus ac fluctibus; diſſipata nauigii compage, hoſtium piratarum auſus eludere; iter tenere rectum et explicatum, ex uariisque caſibus felicem emergere, cum ſuisque a portu quam proxime abeſſe. Suſceperat gubernacula imperii Auguſtus, Germania procerum ac principum inſtitutis in partes diſtracta: hoſte in eius fere agente meditullio: ringente et tantum non, prudentiorum iudicio, perdita Italia: Hungaris, uim parantibus, cruces ac tormenta: ſummatim conſiliis diſtracta belliſque concuſſa Europa uere uniuerſa.

ſuſceptum in temporibus duriſſimis.

§ II. Verum hanc difficultatum molem non ſolum eluctatus eſt Ioſephus: ſed etiam in his procellis, quae elici nequibant maiorum inſtitutis, ipſe praeter mortalium ſpem, bona omnium pace conſecutus eſt (*b*). Vt de nullo IOSEPHI conſilio conſtet, quod ducem non habuerit fortunam et comites proſperrimos rerum euentus.

Vicinia ob maiorum inſtituta

§. III. Memoriam earum rerum annales celebrabunt; qui iuſta uirtuti pretia ſolent ſtatuere: noſtri iam inſtituti eſt, ex hoc rerum geſtarum cumulo, uni-

cauſis quam plurimis.

Tempus ſuſcepti a Ioſepho imperii.

(*a*) Non quinquennium abiit, ex quo gubernacula reipublicae Romano-Germanicae ſuſcepit IOSEPHVS. Auſpicia enim imperii, parente mortuo, ſumſit *die III Nonar. menſe Maio, cIↄ Iↄcc V.* poſtqoam, duodecim annos natus, Caeſar factus eſſet; a diuo Leopoldo rite in ſocietatem regni pridem adſcitus *an. cIↄ Iↄcxc.* felicior Traiano. Is enim queſtus eſt, quod dii immortales fortunas feſtinarent, cum eidem magis eſſet in uotis optatisque, tanto Caeſari tardiſſime ſuccedere, qui conſiliis exemplisque eum quotidie ad bene imperandum poſſet inſtruere.

Cumulus rer. geſtar. ſpatio quinquennii.

(*b*) *Principio* in principes, Caeſari Imperioque INFIDOS, cum admoniti ad frugem non redirent, grauiter animaduertit. Bauaro proſcripto, Colonienſi de archiepiſcopatu deiecto. *Deinde* ſupremum imperii tribunal, CAMERAM IMPERII dicunt, ſub trutinam uocauit inſtituitqoe, ut aut morbis, ſi qui eſſent, medela adferretur, aut, ſi minus illod laboraret, ſuſteotaretur aluſuiale todo. *Tum* ITALOS nexus clientelaris, quem imperio debent, admonuit in ordinemque multa reduxit, quae aliquot ſeculorum neglectu tantum non de animis hominum deleta eſſe, uidebantur. *Poſt* Italia omni expulit deiecitque hoſtes Gallos. Vt uero non ſolum ſuo aeuo conſularet imperator: ſed etiam futuris caſibus, quos praeuidit praeſenſitque, ubicem poneret, connubia commeodauit utrique regi occidentalium regnorum. Vni adfinem: alteri ſororem. Ne hoſtis, quod faucibus eius nunc ereptum, id ſpe deuoraret, aliorum temporum exſpectatione. *Praeterea* SEPTENTRIONALIA diſſidia maturo prudentique conſilio in pacem uertit, ratione omnibus bonis exoptatiſſima. *Porro* Italici incendii fomitem, Mantuanum, perfidiae damnauit, excluſitque ditioœ clientelari. Quid Caeſari debeatur, quid PONTIFICI: olim hodieque diſputatum eſt, dubia uero lance. Noſtra aetate non tam armis, quam conſiliorum aequiſſimis rationibus uictus eſt papa! ut pacem daret, quae ioribos Auguſti io Italiam congrueret. *Ad extremum* HANNOVERANO duci promiſſum inter archiprincipes locum re ipſa dedit, diſcriminibus, quae alii excitauerant aluerantque plurimum, compoſitis. Non ſilebo ciuis, quid IOSEPHO debeant populi Sileſiarum. Nouis hanc prouinciam rationibus inſtruxit, beneficiisque auxit, ut hoc Caeſare iam nunc nata eſſe uideatur. Vt odii ſemina extingueret inter ciues diuerſorum ſacrorum, IOSEPHINAM in Lignicenſi prouincia aperuit, in qua utriusque teſſerae alumni enotrirentur. Ex utroqoe enim Caeſar. Vt ſcilicet rempublicam et legibus ac litteris tutam haberet: et armorum ſtudio inſtructam ornatamque. Habes Caeſaris, ſine exemplo, quinquennium!

(*c*) Sci-

CAP. I.

cam delibare, neque quibus conſiliis (*c*); ſed qua iuris et aequi[illegible]atione illa effecta ſit, ex fontibus legu[illegible]t conſuetudinum imperii aperire.

Quorum non infima, INSTAVRATIO

§. IV. INSTAVRATIONEM uolo BOHEMICI IN IMPERII COMITIIS SVFFRAGII. Haec cum in pleno cordinum conſeſſu tractata et communi adprobata ſit omnium concentu; integrum nobis erit, momenta eius ex illa temporum luce eruere, ut pateat omnibus, quam maturo exploratoque iudicio uoluntati Caeſaris calculum addiderint nouiſſimorum comitiorum conſultores. Formulae (*d*) inpri-

§. IV. BOHEMICI SVFFRAGII IN COMITIIS S. R. I.

Hiſtoria inſtaurationis ſuffragii Bohemici in comitiis.

(*c*) Scilicet diu eſt, ex quo id in notis habuere Auſtriacae gentis imperatores, ut Bohemiae regnum ordinibus Germaniae iterum adſcriberetur iure quodam poſtliminii. Verum tempora forte non fuerant, quae ueritatem maioris facerent, quam ſtudia aduerſus domum Auſtriacam. Haec igitur gloria IOSEPHO relicta a Deoque ſeruata eſſe uidetur: qui deſideria ſuperioris ſeculi nullo fere negotio expleuit. Hiſtoria haec eſt. Fuere olim in imperii Germanici ſocietate reges Bohemiae. Veruntamen rarius uſi ſunt Germaniae comitiis: quod tantum dignitati regalis diadematis decedere opinarentur, quantum conuentibus darent Germanorum. Sibi igitur ſatis fore exiſtimarunt, ſi, aliis negotiis relictis, illud ſolum curarent, unde cetera Germanici regni momenta pendere uidebantur. Caeſarem fieri, Bohemiae regis iudicio, glorioſum fuerat. At adeo praeter conuentum, qui de imperatore eligendo inſtitueretur, alium nullum in Germania ſibi adrogarent; contenti imperii ARCHIPINCERNATV. Verum intellexerunt poſt Bohemiae reges: leue onus eſſe, imperii clientelam, quae uero commoda ſecum uehat inuidenda. Poenituit itaque ab hoc nexu fere laxatos; ut uellent, unde diſceſſerant, redire, dummodo hoc fieri poſſet concordi conſenſu aliorum. Veruntamen iuribus, temporum uetuſtate attritis, dubitarunt quamplurimi, quin calculum adderent deſideriis Bohemicorum. Alii, in cauſa etiam manifeſtiſſima attendendum eſſe, iudicarunt, non illud, quod iuſtum ſit, niſi id quoque e re fuerit imperii. Eſſe enim, dixerunt, caſus, ubi alia commoda Caeſaris ſint; alia archiprincipum: unde diſtractio metuenda collegarum, ſi quidem in nullo non conuentu Caeſari agere liceret in nouemuiris. Vtroſque ſcopulos e medio ſuſtulit IOSEPHVS; qui priſtina non ſolum iura e tenebris in lucem reduxit: ſed etiam a periculorum diſſidiorumque metu cum nouemuiros liberauit, tum ceteros ordines imperii. Quo factum eſt, ut, communi omnium ordinum concentu, ſedendi et ſuffragandi iura imperator felici auſpicio inſtauraret.

Inſtrumenta ſuffragii inſtaurati.

(*d*) Verba legi merentur, quibus ordines uoluntati regis Bohemiae, inſtauraturi priſtinum in comitiis ſuffragium, reſponderunt. Commentaria rerum comitialium rem ita enarrant:

Concluſum commune *beeder höherer Reichs*-Collegiorum *vom 30. Iunii 1708.*

NAchdem Ihro iezt glorwürdigſt-regierende Kayſerl. Maieſtät ſich allergnädigſt geeuſſert, daß Sie den Ihro als König und Churfürſten in Böhmen gebührenden Sitz und Stimm im Churfürſtl. Collegio zu Deſſelben und des H. Röm. Reichs mehrern Splendor und Beſten, bey allen Ordinar- und Extraordinar-Zuſammenkunfften, es ſeye auf Reichs-Deputations-Collegial- oder andern Tägen hinführo wiederum einnehmen, bekleiden und uerführen zu laſſen, allergnädigſt geſinnet ſeyn; So iſt beſchloſſen worden, daß Ihrer Kayſerl. Maj. zu allergnädigſten Belieben und frey zuſtellen ſey, ob und wann Sie, uermöge Dero-habenden undiſputirlichen Rechts und Befugniß, ihren Böhmiſchen Sitz und Stimm, durch eine eigene gnugſame beuollmæchtigte Geſandſchafft, bekleiden, und in allen Deliberationibus im Churfürſtl. Collegio bey ordinari- und extraordinari-Zuſammenkünfften, Reichs-Deputations-Collegial-oder andern Tägen uerführen, hingegen aber auch zu allen Reichs- und Crayß-Praeſtationibus et Oneribus publicis auch andern Anlagen für Nun, wenigſt einen Churfürſtlichen Anſchlag und 300. Cammer-Gülden zum Cammer-Gerichte (ihren Priuilegiis fori iedoch unnachtheilig,) übernehmen, und in allen Anlagen bezahlen zu laſſen, wie nicht weniger allergnädigſt geruhen möchten, für Sich und dero Böhmiſche Geſandten auf Wahl-Reichs-Crayß-Deputations-Collegial- und andern Tægen, auch Friedens- und dergleichen Conuenten und Tractaten, wo ein König in Böhmen als Churfürſt oder Dero Geſandten, als Churfürſtliche in und auſſer Reichs concurriren, weder im Rang noch Ceremoniel uor andern Churfürſten oder Churfürſtl. Geſandten ſich etwas uoraus zu nehmen, noch den geringſten Vorzug zu praetendiren, ſondern in allem denen andern Churfürſten oder dero Geſandten gleiches Tractament, Rang und Ceremoniel zu halten, zu geben, und hinwieder zu empfangen, wie denn auch von Ihrer Kayſerl. Majeſtät, als König in Böhmen, uor Dero Admiſſion ad Collegium Electorale, Ihrer Churfürſtl. Gnad. zu Mayntz ein ſchrifftlicher Reuers unter Dero allerhöchſter Hand und Inſiegel dahin auszuſtellen und zu extradiren wäre, daß Se. Kayſ. Maj. als König in Böhmen, Sr. Churfürſtl. Gnad. und Ihren Succeſſoren an Ihrem Churfürſtenthum und hohen Ertz-Stifft Mäyntz, weder izt noch in futurum zu ewigen Zeiten das geringſte Nachtheil ſo wenig in Dero Ihrem hohen Ertz-Cancellariat competirenden Reichs, als im Churfürſtl. Collegio führenden Directorio thun, ſich deſſen nicht anmaſſen, darinnen einmiſchen, oder Deroſelben uor- oder eingreiffen, noch daß es uon denen Ibrigen geſchehe, geſtatten, oder auch durch ſich oder andere ueranlaſſen wollen, welchen Reuers das geſamte Reich zu mehrer Ihrer Churfürſtl. Gnad. und Dero Suc-

CAP. I. §. IV.

inprimis rationes dabimus, qua ſenten-tiam ſuam imperii ordines his quidem uerbis protulerunt: PRISTINVM IN COMITIIS IMPERII LOCVM BOHEMIAE REGI SEMPER

Succeſſorn *am Churfürſtenthum und hohen Ertz-Stifft Mayntz Verſicherung durch eine abſönderliche* Aſſecuration *oder* Declaration *in gewöhnlicher Reichsfertigung mit zu* agnoſciren, *zu beobachten, und dabey mit zu* manuteniren *hätte, dagegen das geſammte Reich hierdurch beſchloſſen, auch uerbündlichſt zugeſagt und uerſprochen, Ihrer Kayſerl. Maieſtæt Cron und Kœnigreich Bœheim ſamt allen demſelben* incorporirten *Landen, in des Reichs Schutz, Schirm und* Protection *zu nehmen, und ſelbige, wie andere Reichs-Lande, bey ſich ereignenden unuerhofften Nothfällen, wider allen in- und auswärtigen unbilligen Gewalten, Inhalts der* Executions-*Ordnung und andern heilſamen Reichs-Satzungen, kräfftigſt zu ſchützen.*

Concluſum Collegii Ciuitatenſis
uom 28. Iunii 1708.

NAchdem uorgekommen, was maſſen allerhöchſtbemeldte Ihr. Kayſerl. Maieſtæt allergnædigſt *declariret*, Dero als Kœnig in Bœhmen habend uhraltes *Ius Voti et Seſſionis* in hœchſtbeſagten Churfürſtl. *Collegio*, bey allen uorfallenden *extra*- und *ordinair*-Reichs-Verſammlungen, *Deputations*-und *Collegial*-Tægen, dem geſamten Heil. Rœm. Reich zu fernerm Wachsthum, wieder in hœchſten Beſitz zu nehmen. Als will man Deroſelben hierunter uor die allergütigſte Erklærung den geziemenden allergehorſamſten Danck hiermit erſtattet haben.

Concluſum Collegii Electoralis
uom 7. Sept. 1708.

ALs im Churfürſtl. *Collegio* uorkommen, daſs laut Inhalt des uon Kayſ. Maieſt. *ratificirten* Reichs-Schluſſes, *in puncto* der Bœhmiſchen *Readmiſſion* und Chur-Braunſchweigiſche *Introduction* in das Churfürſtl. *Collegium* die Cron Bœheim den beliebten Reuers Ihrer Churfürſtl. Gnad. und deren Herrn *Succeſſoren* am Churfürſtenthum und hohen Ertz-Stifft Mayntz *extradir*en ſolle, dieſer auch bereits ausgehændiget worden, und nun auf die in gedachtem *ratificirten Concluſo Imperii* zu uerrichten und auszuſtellen habende Reichs-*Aſſecurations-Acte* oder *Declaration* über gedachten Chur-Bœhmiſchen Reuers ankomme, dieſes aber in fœrmliche *Propoſition* und *Deliberation* geſtellet; So iſt nach der Sachen ferner reiffer Vberlegung beſchloſſen worden, daſs folgende *Aſſecurations-Acte* oder *Declaration* Ihrer Churfl. Gand. u. dero Herren *Succeſſoren* am Churfürſtenthum u. hohen Ertz-Stifft Mayntz, zu ihrer allerſeitig dermalig u. künfftig mehrern Verſicherung, ihres hœchſten Erz-*Cancellariats*, und dauon *dependirenden* Reichs-*Directorial* Gerechtſamen, Eingangs gedachten Reichs-Schluſſes zu *extradiren*, und unter dem Churfürſtl. Maynziſ. dermahlig gebræuchlichen *Directorial*-Innſiegel zu fertige, wie hernach folget:

Reichs-Aſſecurations-Acte
oder Declaration.

NAchdem uon Ihrer Kayſerlichen Majeſtæt, das Reichs-Gutachten uom 30. Iunii, jüngſthin in der Bœhmiſchen *Readmiſſions*-und Chur-Braunſchweigiſchen *Introductions*-Sache ins Churfürſtl. *Collegium* unterm 6ten Sept. lauffenden Iahres allergnædigſt, und dabey dieſes *nominetenus in uim legis pragmaticae* mit *ratificiret* worden, daſs, Krafft des uon Ihrer Kayſ Majeſtæt als Kœnig und Churfürſt zu Bœheim, Ihrer Churfürſtl. Gnad. zu Mayntz, der in dem obgedachten Reichs-Schluſs angemerckte Kœnigl. und Churfürſtl. Bœheimiſche Reuers unter Sr. Kæyſerl. Majeſtæt allerhœchſten Hand und Inſiegel *extradiret* worden, die Cron Bœheim aber dadurch uerbunden ſeyn ſolle, Ihr. Churfürſtl. Gnad. und ihren Herrn *Succeſſoren* am Churfürſtenthum und hohen Ertz-Stifft Mæyntz weder itzt noch *in futurum* zu ewigen Zeiten das geringſte Nachtheil, ſo wenig in der Ihrem hohen Ertz-*Cancellariat* allein *competirenden* Reichs- als im Churfürſtl. *Collegio* führenden *Directorio* zu thun, ſich deſſen nicht anzumaſſen, darein nicht zu miſchen, und Deroſelben uor-oder einzugreiffen, noch daſs es uon denen Ihrigen geſchehe, zu geſtatten, oder auch durch ſich oder andere zu ueranlaſſen, und dann dieſer Reuers nun auch unterm *dato* Wien den 14. Monats-Tag Auguſti obgedachten Iahres würcklich Sr. Churfürſtl. Gnad. zu Mayntz *in originali extradiret*; Als haben der Churfürſten, Fürſten und Stænde des Reichs anweſende Ræthe, Bottſchafften und Geſandte, Namens Ihrer Herren *Principalen, Committenten* und Obern, hierauf nach Inhalt und in Krafft obangezogen-uon Kæyſerl. Msieſtæt allergnædigſt-*ratificirten* Reichs-Schluſs zugeſagt-und auszuſtellen beſchloſſene *Aſſecurations-Acte* oder *Declaration*, zu mehrer Ihro Churfürſtl. Gnad und Dero Herrn *Succeſſorn* am Churfürſtenthum und hohen Ertz-

CAP. I. PER PATVISSE; QVEM IPSE PRO ARBITRATV NVNC ITERVM OCCVPARE QVEAT NVLLO ORDINVM GERMANIAE INTERCESSV.

§. V. Id ergo nobis in hac arena agendum eſt, ut *primo* conſtet, ſuffragii quondam iure uſos eſſe reges Bohemiae: *deinde*, facta ab eius exercitio intermiſſione, illo

§. IV. V. *Nexus et ordo dicendorum.*

Ertz-Stifft Mayntz Verſicherung, obangezogenen Kœnig-und Churfürſtl. Bœhmiſchen *extradirten* Reuers gleich uon Ihrer Kayſerl. Majeſtæt bereits obbemeldter Maſſen *per Decretum Caeſareum ratificatorium* geſchehen, alſo nun auch uon Reichswegen uerſtandener maſſen, in allerbeſtændigſt-und kræfftigſten Form Rechtens *ſolenniſſime* hiermit mir *agnoſciren* und beobachten ſollen und wollen, auch ihrer Churfürſtl. Gnad. Dero Herrn *Succeſſoren* am Churfürſtenthum und hohen Ertz-Stifft Mayntz, darbey zu ieder Zeit kræfftig mit zu *manuteniren* ſich uerbunden, und ſolle ſothane *in uim legis pragmaticae* uon Kayſerl. Majeſtæt und dem Reich, durch oberwehnten Reichs-Schluſs erricht-und in ſelbigen *fundirte Declaration* uon dem Churfürſtl. Maynziſchen Reichs-*Directorio* unter dem dermahlig gebræuchlichen Reichs-*Directorial*-Inſiegel *in duplo* gefertiger, denen Stænden des Reichs *per dictaturam publicam communiciret*, das eine *Original* der Kayſerl. hœchſt-anſehnlichen *Commſſion* auch zugeſtellt, das andere aber *ad Acta imperii ad perpetuam rei memoriam* zu *deponiren* uerlangt worden, und dieſes um Ihrer Churfürſtl. Gnad. und Dero Herren *Succeſſoren* am Churfürſtenrhum und hohen Ertz-Stifft Mayntz zu allen Zeiten, in ihren hœchſten Erz-*Cancellariats* Gerechrſamen und dauon *dependirenden* Reichs-und Churfürſtl. *Directorio* in allen Orten und Zuſammenkünfften deſto beſſer auſſer allem *Praeiudiz* und uon Reichswegen ſicher zu ſtellen: Worbey ferner beliebr und beſchloſſen worden, daſs dieſe Reichs-*Aſſecurations-Acte* oder *Declaration* Ihrer Kayſerl. Majeſtær, uon Reichswegen mit dem allerunterthænigſten Erſuchen zu übergeben wære, Sie allergnædigſt geruhen mœchten, darüber Dero Kayſerl. *Ratification* zu mehrerer der Sachen, Ihrer Churfürſtl. Gnad. und deren Herren *Succeſſoren* am Ertz-Stifft Verſicherung allermildeſt zu ertheilen.

Concluſum per *Oeſterreich*, *den* 7. Sept. 1708.

ALs der uon dem Chur-Mayntziſchen *Directore* uerfaſſete Auffſatz der an Ihro Churfürſtl. Gnad. zu Mayntz, vermœge uon Kayſerl. Maieſtæt allergnædigſt *ratificirten* Reichs-Schluſſes, uom 30. Iunii nechſthin auszuhændigen uerſprochenen Reichs-*Aſſecurations-Acte* oder *Declaration* in dem Fürſtl. *Collegio* uerleſen, und ſeines Inhalts ervvogen, iſt darfür gehalren und geſchloſſen vvorden, daſs man es Fürſtl. Seits allerdings dabey bevvenden und geſchehen laſſen kœnne, daſs demnechſt die Bœhmiſche *Refrequentation* und Chur-Braunſchvveigiſche *Introduction* in das Churfürſtl. *Collegium*, ohne vveirern Anſtand uor ſich gehe, vvorbey iedoch auch die *Communication* des in erſt-gemeldrem Auffatz angezogenen Kœnigl. und Chur-Bœhmiſchen Reuers uerlangt vvorden.

Concluſum *beeder hoeherer Reichs*-Collegiorum.

ALs in beeden hœheren Reichs-*Collegiis per totum mutatis mut.* wie das *Concluſum Collegii Electoralis.*

Reichs-Stædtiſches Concluſum *uom* 7. Sept. 1708.

NAchdem beeder hœherer hochlœbl. Reichs-*Collegiorum* unterm heutigen *dato* beliebt, und die in Bœhmiſcher Chur-*Readmiſſions*-Sache an Se. Churfürſtl. Gnad. zu Mayntz und dero hœchſten Herren *Succeſſorn* am hohen Ertz-Stifft uon Reichswegen auszuſtellende *Aſſecurations-Acte* betreffendes Gemeinſames *Concluſum*, nebſt dem zugleich mit *communicirten Proiect dicti documenti Aſſecurationis* in dem Reichs-Stædriſchen *Collegio in Deliberation* gezogen, und dann ſelbige am 30. Iunii dieſes Iahres errichtetem Reichs-Gutachten *conform* befunden worden; Als will man zu mehr hœchſt-bemeldt Sr. Churfürſtlichen Gnad. zu Maynz und deren Herren *Succeſſoren* Sicherheit uon ermeldten Reichs-Stædtiſchen *Collegii* wegen obvermerckt, beeder hochlœblichen hœherem *Concluſo* hiermit uollkommen *accediret* haben.

Concluſum trium Collegiorum S. R. I.

ALs in allen dreyen Reichs-*Collegiis* uorkommen, daſs laut Inhalt des etc. *per totum mut. mut.* wie denn in dem *Concluſo Collegii Electoralis, et add. poſt uerba* mit dem allerunterthænigſtem Erſuchen, etc. *Stylus concluſi trium Collegiorum*, wie hiermit beſchiehet; *Signatum* Regenſpurg, den 7. Sept. 1708.

(L. S.) Churfl. Maynziſ. Cantzley.

Dictatum Ratisbonae, den 12. Sept. 1708. per Mogunt.

Kayſerl.

CAP. I. illo necquicquam eos excidiſſe: *tum* A nocitura eſſe uidentur. DEI NVMEN confutentur illa, quae huic doctrinae ADSIT DICENDIS. § V.

CAPVT II.

Käyſerl. Commiſſions-Decret.

DEr Rœmiſ. Kæyſerl. Maieſtæt, unſers allergnædigſten Herrns, Geheimter Rath und beuollmæchtigter *Principal-Commiſſarius*, bey noch wæhrendem Reichs-*Conuent*, der Hochwürdigſt-Hochgebohrne Fürſt und Herr, Herr Iohann Philipp, der Heil. Rœmiſ. Kirchen, *Tit. Sčli Syluestri* Prieſter, Cardinal uon Lamberg, Biſchoff, und des Heil. Rœmiſ. Reichs Fürſt zu Paſſau, hat aus heut *dato* errichtet- und Sr. Hochfürſtl. *Eminenz extradirten*-Reichs-*Concluſo*, die *Occaſione* der Bœhmiſchen Befugniſs zu *Frequentirung* des Churfürſtl. *Collegii* uerlangte *Aſſecuration*, Ihrer Churfürſtl. Gnad. zu Mæyntz, und Dero hohen Ertz-Stifft *competirenden* Reichs und Churfürſtl. *Collegial-Directorii* betreffend, mit mehrern eingenommen, weſſen der Churfürſten, Fürſten und Stænde des Reichs allhier uerſammlete uortreffliche Ræthe, Botſchaffter und Geſandte in Folge des den 30. Iunii nechſthin in der Braunſchweig-Hannoueriſchen Chur-Sache errichteten, und uon Ihrer Kæyſerl. Maieſt. allergnædigſt *approbirten Concluſi trium Collegiorum* ſich darüber uereinbahret, erklæret und uerbündlich gemacht haben: Vnd ſintemal Ihro Hochfürſtl. *Eminenz* ſelbiges der Kæyſerl. allergnædigſten *Intention* gemæſs geſunden; Als wollen Dieſelbe uon Kæyſerl. *Commiſſions* wegen, Krafft habender Allergnædigſten Vollmacht in Allerhœchſten Namen Sr. Kæyſerl. Maieſtæt ſolch Reichs-*Aſſecuratorium* hiermit in beſter Form und Maaſs *approbiret*, *ratificirt* und beſtætiget haben. Vnd bleiben Ihro Hochfürſtl. *Eminenz* uorernannt der Chur-Fürſten, Fürſten und Stænde des Reichs Ræthen, Botſchafften und Geſandten mit freundlichem geneigt- und gnædigem Willen, wohlbeygethan. *Signatum* Regenſpurg, den 7. Sept. 1708.

(L. S.) *Iohann Philipp*, Cardinal uon Lamberg, Biſchoff und Fürſt zu Paſſau.

Kœnigl. und Chur-Bœhmiſcher Reuers, *die Sicherſtellung des Chur-Mæyntziſchen Reichs*- Directorii *betreffend.*

WIr IOSEPH, uon GOttes Gnaden, Erwehlter Rœmiſcher Kæyſer, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, in Germanien, zu Hungarn, Bœheim, Dalmatien, Croatien und Sclauonien Kœnig, Ertz-Hertzog zu Oeſterreich, Marggraff zu Mæhren, Hertzog zu Lützenburg und Schleſien, und Marggraff zu Lauſsnitz &c. bekennen œffentlich: Demnach Wir den Vns als Kœnig zu Bœhmen, und des Heil. Rœmiſ. Reichs Churfürſten, gebührenden Sitz und Stimm im Churfürſtl. *Collegio*, zu deſſen und des Heil. Rœmiſ. Reichs mehrern *Splendeur* und Beſten bey allen *Ordinari*- und *Extraordinari* Zuſammenkünfften, es ſey auf Reichs-*Deputations-Collegial*- und andern Tægen, hinfüro wiederum einzunehmen, bekleiden und uerführen zu laſſen, und zu ſolchem Ende einen eigenen Geſandten nach Regenſpurg abzuſchicken gnædigſt geſinnet ſeyn: uon Vns aber Vnſers lieben Neuen des Chur-Fürſtens zu Mæyntz Lbd. einige Verſicherung uerlangen, daſs ſolches Ihro und Ihren Nachfolgern am Ertz-Stifft Mæyntz, an Ihren *Directorial*-Rechten ohne *Præiudiz* und Nachtheil ſeyn ſolle; So haben Wir Deroſelben hierunter um ſo uiel lieber willfahren wollen, als weil Sie bey ſothanen Ihro unſtrittig zukommenden Rechten ehender zu uerthaidigen als im geringſten zu beeinträchtigen gemeynet ſeyn; Erklæren ſolchemnach und uerſichern für Vns und Vnſere Nachkommen im Kœnigreich Bœheimb, Sr. Lbd. dem Chur-Fürſten uon Mæyntz hiermit und in Krafft dieſes Brieffs, daſs Wir Deroſelben und Ihren *Succeſſoren* am Churfürſtenthum und Ertz-Stifft Mæyntz, weder ietzo noch ins künfftige zu ewigen Zeiten, das geringſte Nachtheil ſo wenig in Dero Ihren Ertz-*Cancellariat* allein *competirenden* Reichs, als im Chur-Fürſtl. *Collegio* führenden *Directorio* thun, Vns deſſen nicht anmaſſen, darinnen einmiſchen, oder Deroſelben uor- oder eingreiffen, noch daſs es uon denen Vnſrigen geſchehe, geſtatten, oder auch durch Vns oder andere ueranlaſſen wollen; Zu Vrkund dieſes Brieffs beſiegelt mit Vnſern Kæyſer- und Kœnigl. anhangenden grœſſern Inſiegel, der geben iſt in Vnſer Stadt Wien, den 14. Monats-Tag Auguſti nach Chriſti Vnſers lieben HErrn und Seligmachers Gnadenreichen Geburt im 1708. Vnſerer Reiche der Rœmiſchen im 19ten, des Vngariſchen im 21. und des Bœhmiſchen im 4ten Iahre.

IOSEPH. (L. S.)

Wenceslaus Nobert Graf Kinski, Regis Bohemiae Supremus Cancellarius.

Iohann Wenzel Graf Vratislaus
ad Mandatum S. C. Regis Maieſtatis proprium.

Maximilian Franz uon Deblin.

CAPVT II.

SVFFRAGII QVONDAM IVRA BOHEMIAE REGEM IN COMITIIS S. R. I. HABVISSE, IDONEA ARGVMENTA.

Argumenta. I.) Bohemi continetur finibus Germaniae.

§. I. Iura haec a prima origine repetenda et aeſtimanda ſunt. Principio quidem illud coniecturam facit, fuiſſe Bohemos in ordinibus Germanici imperii: quoniam Bohemia uetuſtiſſimis temporibus prouinciis Germaniae fuit adnumerata (*a*); quod teſtibus ſcimus geographis Graecis et Romanis (*b*). Eundem enim finem Germanis fuiſſe, qui ipſi fuerat Germaniae: id quidem firmiter credimus (*c*). Neque ab hac ſententia utriusque nos dimouet diſcrimen, quod alii ſe putant cogitando inueniſſe (*d*).

II.) Bohemiae incolae Germani.

§. II. Deinde illud non minus eſt clarum, quamuis incolae Bohemiae diuerſis temporibus fuerint diuerſiſſimi, (*e*) omnes tamen iuris fuiſſe Germanici (*f*). De ſolis Venedis ſeu Slauis maximopere dubitant noſtri ac ſuperioris aeui ICti (*g*). Ve

Omnis Europa eſt Germanica.

(*a*) Necquicquem Germaniae uerbo illum hic tribuimus ſignificatum, quo, ignorantia peregrinorum ſcriptorum, ſeptentrionalia quoque regne id nomen acceperunt, quod legitur apud PLINIVM *lib. IV. hiſt. nat. c.* 13. 14. TACITVM *de M. G. c.* 45. et, qui borum loca illuſtrarunt, CLVVERIVM; PASTORIVM; GOLDASTVM; CELLARIVM alioſque recentiores. Neque etiam illa tempora intuemur adpellatione Germeniae, quibus Germanorum coloniae in partes Europae pleraſque ſe effuderunt, ex quo Hiſpania Sueuis; Afriee Vandalis; Gallia Francis; Saxonibus Britannia; ſuperior Italiae pars Lougobardis ceſſit, qua ratione omnis *Europa magna* uelut *Germania* audire uidetur *Marquardo* FREHERO *ie praefat. ad ius Graeco-Romanum Leuncluuii.* Curſim moneo, ediuuere nos poſſe eius adpellationis rationer, quoniam exeunte ſeculo decimo ſeptimo in quibusque Europee regnis, imperium fuit penes Germanos. Hiſpeniae enim Auſtriaci; tribus Britanniae regnis Naſſouii; Daniae et Noruegiae Oldenburgici; Sueciae Pelatini; Poloniae Saxoniei; et quas primum nominare debueram, Hungeriae Bohemiaeque Auſtriaci ſenguinis principer imperarunt. Quo genere gloriee inde eb ortu huius uniuerſi ed noſtra usque tempora nullam unquam gentem floruiſſe, eſt quidem manifeſtiſſimum.

Bohemia pars Germaniae.

(*b*) Non ſolum Germaniae partem dixere Bohemiam ſcriptores; ſed *in meditullio* quoque Germeniae eandem repoſuerunt. Loca ante nos congeſſerunt *Welſerus; Pirkhaymerus: Lazius; Goldaſtus; Balbinus; Cellarius* aliique, ut mea opus eſſe induſtria non uideatur. Poſtulo enim heee a geographis, e quorum doctrinis, poſt colligo tueorque, quod meae nunc eſt arenae.

Differentia inter limites populi et territorii

(*c*) Lubet hic iudicium D. PRAESIDIS exſcribere ex eiusdem INSTITVTIS FEVDORVM *ſect.* 2. *cap.* 1. *litt. d. p.*76. *Curſim moneo, fruſtra fere diſſidia eſſe doctorum in deſcriptione finium noſtrae Germaniae. Nunc enim Germaniae gentes ſe in alterius ditionem effunderunt iterumque inde deiectae ac depulſae ſues: ut fieri non potuerit, eosdem omni tempore fines, illis fuiſſe. His enim egomet meum calculum non do, qui tum inter limites populi et territorii diſtinguere malunt, quam in patriae finibus uariare. Arcifinia enim alia neſcit ius publicum, quam ubi exit unius incipitque alterius ditio et imperium: ut mirum non ſit, illa cum hoc dilatari iterumque adduci. Naturalia arcifinia ſomnis delirantium ſunt accenſenda. Quis enim Deus unquam orbem partitus eſt inter populos: nec ubi legem alicui genti dedit, ut ſe in finibus contineret, prout montes, ualles, fluuii illos diſtinxiſſent.* Quod ſi ergo alterutrum conſtat: Bohemiem Germaniee partem eſſe; illud etiam clarum eſt; Bohemos eſſe populos Germanicos.

ſtatuitur ab aliquo.

(*d*) Ita iuris publiei quidem ſentit doctor celeberrimus et de hoc ſtudii genere meritiſſimus, cuius hic quidem ceſtra relinquenda eſſe, exiſtimamus.

Incolae Bohemiae diuerſi.

(*e*) Scriptoribus Romanis eeque ec Germeniciſ teſtatiſſimum eſt: primos Bohemiae incolas HERMIONES celebrari; tum BOIOS, unde Boiohemia nomen acceperit; MARCOMANNOS poſt, qui illos ſubegerint; demum VENEDOS uel SLAVOS, hodieque in illis oris ſuperſtites. Quo egu ſine laudarem ueteres, cum longa illos ſerie coduxerint GOLDASTVS et BALBINVS.

Num omnes fuerint iuris Germanici?

(*f*) Non ſub imperio quondam unius ſtetit Germania. Igitur illo intuitu Bohemia Germenici iuris dici nequit, quod regi paruerit cum Germanis eidem. Verum enimuero id traditur ſcriptoribus coaeuis: non ſolum Bohemiam Germaniae partem feciſſe, quod principio demonſtrauimus: ſed etiam Bohemiae gentes adſcriptas fuiſſe Germanis. De Hermionibus conſuli poteſt PLINIVS *lib.* 4. *c.* 14. de BOIIS ueteres tradunt, quod e Gallia in Hercynium tractum emigrauerint tribuerintque eidem nomen *der Boyen Heimuth*; ſed, nouo inſtituto, uir illuſtris, COCCEIVS *in prolegom. iur. publ. p.* 11. § 17. nataler eorum tribuit adſeritque Germaniae, quod facilius eſt credere, quam demonſtrare ex teſtimoniis coaeuorum ſcriptorum. Quiequid ſit, id ſatis eſt, Boios tum etiam, eum Bohemiam colerent, ita cum populis Germanis coaluiſſe, ut una cum illis gens uideretur geographis atque ipſi ciuitatis ſe eſſe Germanicae agnoſcerent profiterenturque. Quod noſtrae ſatis eſt arenae.

Hermiones, Boii.

Marcomanni.

Minus dubii eſt de MARCOMANNIS, qui Rheno Danubioque uicinis, ſedibus relictis, Bohemiam inuaſerunt, eamque, Boiis exactis, ſuae ditionis reddiderunt; de qua hiſtoria ſeribit PATERCVLVS *lib.* 2. *cap.* 108. et plene prolixeque noſtri aeui annales, qui ueterum loca conferunt et explenant.

Quid de Venedis, incolis Bohemiae nouiſſimis?

(*g*) Scilicet ut Hermiones Bois; Boios Marcomanni: ita Marcomannos Venedi ſeu Slaui Bohemiae regno eiecerunt. Multum diſputatur de origine eorundem. Mihi ſententia illorum probatur, qui repetunt eandem ex Aſia, promaconda omnium populorum. Inde enim ingenti numero egreſſi, poſt Poloniam, Marchiam hisque uicinas regiones, etiam Bohemiam inuaſerunt eamque ſuae reddiderunt poteſtatis. Diſputant haec reſpondentque RHENANVS; AVENTINVS; PEVTINGERVS; PIRCKHEIMERVS; CLVVERIVS; LAZIVS; GVAGNINVS; PASTORIVS; SCHVRZFLEISCHIVS aliique cum ex inſtituto; tum in rebus Sarmaticis; Polonicis; Marchieis; Boicis et Germanicis uniuerſim. Parum ad nos hee lites. Qui omnino agnoſcimus, VENEDOS, cur, quod eis nomen receutius eſt, SLAVOS gentem fuiſſe peregrinam atque alienam prorſus a Germanica ciuitate

CAP. II. Verum neque hoſce ciuium noſtrorum albo expungendos eſſe, praelia docent, uictoriaeque Germanorum, a Venedis reportatae, quibus factum eſt, ut, qui Bohemiam, utpote Germaniae prouinciam colerent, etiam ciuitati Germanicae adſcriberentur (*h*).

III.) Bohemi ſyſtemati Germanicae ciuitatis adſcripti ſunt;

§. III. Quamuis uero ad ſuffragia, Bohemico regno in comitiis adſtruenda hoc quidem ſuffieere queat: et populum Bohemiae Germanicum fuiſſe prouinciamque, cum certiſſimus ſim, ab his tantum rationibus iſta iura unice pependiſſe (*i*): cum tamen clariora argumenta ſuperſint, unde, quod quaerimus, re ipſa patet, in illis potiſſimum uerſabitur ſententiae noſtrae robur.

§. III.

1.) Sub Carolingis.

Carolingica quidem tempora noſtrae, quam habemus, reipublicae minus reſpondent (*l*): curſim tamen moneo, etiam tum Bohemiae cultores, Slauos imperio Germanico addictos fuiſſe: arctiori quidem nexu, Carolo magno imperante (*m*); laxiori autem ſub eius poſteris ſucceſſoribus, Franciae monarchia in partes diſtracta (*n*) et creſcente uicini principis Morauiae potentia. Cuius tamen auſus Arnulfus repreſſit ad obſequiaque eum eum Boemis reduxit (*o*):

te: ex quo rerum potiti ſunt in Bohemia. Quod ſiua *quarto* ſeculo poſt Chriſtum natum contigerit: ſine, quod plurimi uolunt, *quinto*, noſtra parum refert. Arguunt enim e populi peregrinitata metamorphoſin et in Venedicam ſiue Slauicam reipublicaa, quae aousqua Germanica fuerit, cunuerſionem.

Qui non minus facti ciuitatis Germanicae.

(*h*) Recte atque ad rei ipſius rationes GOLDASTVS *lib. I c. 3. §. 4.* ſcribit: *Conditio Slauarum in Bohemia et Morauia alia longe eſt, quam gentibus et loco artuque peregriais. Hi enim factu in Germaniae prouinciam, Bohemiae pagum, irrupttane, quam eandem ſibi per uim occupaſſent, a Germanis bella petiti; aut ſola uſurputa cedere aut ſe ſuaque omnia imperio Germanica dedere iubebantur. Impares tantae potentiae Germanorum, alterum elegerant, ſupplicesque facti, non gratiam modo: ſed et ius ciuitatis Germanicae impetrarunt. Vt et ſubditis uti frui liceret priuilegiis ciuium Germanorum et eorum principes regna atque ducatus in beneficium iure feudali et clienteları reciperent omnibusque ac ſingulis principum Germanorum iuribus ac priuilegiis, qua ſacris, qua profanis, in uniuerſo imperio Germanico, non ſecus ac ſi origine Germani eſſent, gauderent.* Summarim Slaui, Bohemiae incolae, cum territorio Germanico etiam ius acceperunt Germanicae ciuitatis; ut iam nunc non tantum ſolo; ſed etiam populo Germanico adſcripti eſſe, uiderentur. Atque hoc eſt, quod plurimorum argumentorum teſtimoniorumque fide conuincebimur.

Omnes Germani in ſocietate ſunt imperii Germanici?

(*i*) Illud ego quidem pro certo habeo; omnes Germaniae populos ſuffragiorum iure gaudere in comitiis imperii. Fuit enim hoc praecipui iure relictum Germanis; ut in regni quadam eſſent ſocietate. Peregrinis gentibus ſi in comitiis locus eſt adſignatus, priuilegio id factum eſt, praeter ordinem rationesque patriae reipublicae. Contra, qui a numero Germanicorum principum in iisdem ſunt deſiderati; illi uel ſponte declinarunt conuentus Germanorum uel immunitate donati ſunt, quo minus in illis comparere tenerentur.

Quid aeuo Carolingico?

(*l*) Doctrina Dn. Praeſidis eſt, quam meo non minus calculo adprobo: formam reipublicae noſtrae, in qua nunc agimus Germani, prorſus nihil commune habere cum aeuo Carolingorum. Paret hoc inprimis ex iure comitiorum. Illo enim tempore Franciae, id eſt, Rheno et Aquisgranenſi ciuitati uicinae prouinciaa comitia tantummodo conſtituarunt: reliquis Germaniae popolis ab imperii negotiis ual prorſus excluſis uel ad illa ex ſiogulari admiſſis cauſa beneficioque. Contra, ſtirpe Carolingica extincta, omnes Germaniae prouinciat tiusdem iuris factae ſunt: ut, quotquot deinde in ſocietatem communis imperii Cunrado primo rege coiſſent, tot etiam locum haberent in Germanicis comitiis, idque ſine ulla unius populi prae altero eminentia aut praerogatiua. Franci enim primaria gens quondam fuerant ſub Carolingis; non uero poſt, ubi illis nibil praecipui relictum eſt, quam honor archiſolii Aquisgranenſis. Quamuis etiam huic plurimum de priſtina dignitate deceſſerit, cum imperatores Saxonici in finibus ſui territorii agere mallent; quam in illo Frantiae meditullio. Et, niſi prorſus fallor, parum abfuit, quin Saxonicae ſtirpis imperatores omnem Franciae gentis honorem in Saxones deferrent, ſanguine non ſolum regali ibidem florente, ſed etiam palatio Auguſti fere adſiao Goſlariae. Veruntamen idem decus eademque facultas omnibus Germaniae populis ea illo tempore facta eſt. Vnde hodieque circulis Germaniae paritas honoris, ut neutra alteram uincat loco, ordina, amplitudineque. Quae omnia, ubi Bohemicis congruant aduerſenturque, ſuo locu commemorabimus.

Bohemi tempore Carolingorum Germanicae ciuitatis.

(*m*) Carolus M. primus fuit, qui Germaniaa omnes populos redegit ſub poteſtatem unius. Antea enim uix perpetuo quodam foedere illi coaluagerant, tantum abeſt, ut uni impario fuerint adſcripti. Quoties uero bellum oriebatur, quod omnibus pericula minaretur? toties conglobatis uiribus hoſti ſuo obuiam ſunt facti, ſub imperio ducis unius, qui omni exercitui praeeſſet. Atque in hac Germanorum ſocietata offendimus in ſcriptoribus Romanis, *Hermiones*, *Boias*, *Marcomannos*, incolas Boiohemiae, ſupra laudatos, ante Caroli magni monarchiam. *Venedis* principio alia uoluntas fuit, qui, licet Boiohemicam Germaniae prouinciam incolerent: Germanis tamen ſtudia, arma, uiresque ſuas obiecerunt prouinciiisque eorum inhiarunt, tantum abeſt, ut iisdem cum illis ullo tempore conuenirer. Verum Carolus M. eo etiam fine adortus eſt Venedos, ut in ordinem illos redigeret adſcriberetque iterum Germaniae, unde receſſerant. Reſpondit conſilio euentus. Ita enim Slaoi ſeu Venedi iterum facti ſunt ditionis Germanicae. Clarus atque Idoneus eius rei teſtis eſt EGINHARDVS his quidem uerbis: *Omnes barbarat nationes, quae inter Rhenum et Viſtulam fluuios Oceanumque et Danubium poſitae, lingua quidem pene ſimiles, moribus uero atque habitu ualde diſſimiles, Germaniam incolunt, perdomuit. Inter quos fere praecipui ſunt* BOEMANNI. Alios laudat, diuerſi tamen aeui ſcriptores *Melch.* GOLDASTVS *lib. 2. c. 2. §. 11. p. 112.*

Defectiones Bohemorum de Francico imperio.

(*n*) Id quidem certiſſimum eſt; non ſolum Caroli M. filium, Ludouicum: uerum, ſciſſo in partes imperio poſteros Germaniae reges ſtirpis Carolingicaa perpetua fere bella geſſiſſe cum Bohemis, ut eos in obſequio retinerent. Noſtri inſtituti non eſt, clades numerare, certamina praeliaque: quae Bohemici annales prolixe deſcribunt. Id uero nobis tenendum: nullo tempora factum eſſe, ut Germaniae reges manumitterent da imperio ſuo Bohemos, ut potius id perpetuo egerint nullisque bellorum cruentiſſimorum pepercerint impenſis periculisque; ut nobiliſſimam hanc Germaniae partem retinarent atque aduerſus rebellium hominum conatus maſcule tuerentur.

Reductio ad priſtina obſequia

(*o*) Vixerat Arnulfi tempore Morauiae dominus, Zweutepoldus, qui et ipſe fuerat in clientela regum

CAP. II. fructu eius uictoriae aliquandiu perdurante in Germania (*p*).

2.) Magis etre ſunt

§. IV. Verum enimuero maius noſtro argumento accedit momentum e ſtatu Bohemiae poſt Carolingos. Quo tempore noſtra non tantum reſpublica nouam formam accepit (*q*): ſed etiam omnibus populis Germaniae comitiorum iura contributa ſunt (*r*); ut nunc demum maxime e re ſit, intellexiſſe, quo loco habiti fuerint Bohemi.

tempora poſt Carolingos.

§. V. Carolingica ſtirpe, quae Germaniae populos primo ſub iugum miſerat unius imperii, ſub eodemque adhuc continuerat (*s*), anno 912. exareſcente: iam nunc omnes ſui iterum iuris facti ſunt, ut, qui ante unum imperium effecerant uniuerſi, nunc ſinguli ſingulas reſpublicas conſtituerent ſigillatim: utpote FRANCICAM; SVEVICAM; BOICAM; THVRINGICAM; A SAXONICAM et VENEDAM, in qua et fuerant BOHEMI. Vitio itaque his dari nequit, quod reges eorum ſupremam ſibi arrogauerint poteſtatem ualedixerintque tum ceteris Germanis (*t*); a quorum nexu mors Ludouici infantis ſoluerat eoſdem non minus atque liberauerat.

§. IV. V. VI.

§. VI. Tantum animi accepere hac rerum conuerſione Venedi et horum prima gens, Bohemi: ut iam ceteris quoque B Germanis inhiarent exitiaque minarentur, crederentque, fore, ut pleraque illis Germania cederet, quamprimum bello eandem eſſent impetituri (*u*). Praeuenire autem haec, quam expectare maluit Henricus, auceps cognomento. Neque enim alia cauſa eſt, quare, rex Germaniae factus, cum Germaniae iterum populi in communem eiuſdem imperii ſocietatem coiuiſſent (*x*), in Venedos expeditionem

In quibus Bohemiae principes reducti fuerunt ad Germanicum imperium.

---

regum Germaniae. Verumtamen creuerat maximopere eius robur, ut et Bohemiam ſubiugaret et obſequia negaret Germanicis regibus. Mouit hoc Arnulphum, ut principem perduellem bello peteret grauiſſimo. Copiis eiuſdem diſtractis, mox ſupplicem babuit, quem regno exuit, filio in eius locum ſurrogatu nexuque ſaluo, quo utraque prouincia obligata fuerat Germaniae.

et conſeruatio.

(*p*) Poſt enim non legitur, Bohemos Germaniae perfidos fuiſſe, usque dum, Carolingica regnatrice ſtirpe extincta, et ipſi intellexerunt, ſui ſe iuris factos fuiſſe. Fabulam uero eſſe exiſtimo; Bohemiae duces morem geſſiſſe Frencico regi, primo eius nominis Cuntado. Quod noſtrae nunc non eſt arenae.

Forma reipubl. German. non petenda a Carolingis.

(*q*) Sunt haec prolixiora noſtro inſtituto. Plenius doctrinam hunc explicauit firmauitque *Dn. Praeſ.* argumentis in libris de *iure adlegandi* vid. Tom. I. lib. I. opuſc. VI. inque *libellis*, *Germanice* ſcriptis edirisque codem auctore atque tandem *in Germaniae principis praefatione* admodum ſingulari. Dici enim nequit, quam peruerſae ac corruptae ſint aliter docentium rationes et quantis illae patriam noſtram exponant diſcriminibus. Difficulter tamen componentur hae lites, ob partium ſtudia, quae plures hodieque agunt in transuerſum. Quae tamen ex aduerſo alio contendunt, illa plene planeque e medio tolluntur *in iure publico diplomatico*, cuius potiſſima momenta in ſchedis ſuis congeſſit *dn. praeſes*, quem partum omnino deſiderare debent omnes uerioris iurisprudentiae ſtudioſi.

Comitiorum initia poſt Carolingos.

(*r*) Iamiam monui: Francos fere ſolos quondam fuiſſe in ſocietate imperii Carolingorum. Sed, his extinctis, omnibus Germaniae populis is honor et locus delatus eſt: ut Germanici imperii comitia in tot curiis adparerent, in quot Germania populos fuerat diuiſa. Bohemos etiam in illis egiſſe, id quidem occurret inferius.

Sub Carolingis Germania belli iure ſub imperio fuerat unius.

(*s*) Admonitione hic opus eſt, necquicquam hiſtoriae eius aliqua probatione. Armis et belli iure redacta fuerat Germania ſub imperium unius, quae antea diſperſa fuerat in plures reſpublicas. Ita enim Clodouaeus SVEVOS; Theodoricus THVRINGOS; Carolus M. BOIOS; SAXONES; VENEDOS ſeu Slauos ui armorum ſubiugarunt. Victorum itaque poſteri quamdiu uixerunt; tam diu etiam uinculum perdurauerat, ad quod fides adſtricta fuerat gentium deuictarum. Victrice autem ſtirpe extincta, illud quoque diſruptum fuerat ac diſſolutum, ut in partes irent ſingulares ac priſtinas, quae per idem eousque uixerunt coniunctae. Quod in patriae rebus eo clarius aſt, quo notum magis illud imperii inſtrumentum: quo filii Ludouici pii auitum imperium ita diuiſerunt, ut partes aeterno iure inuicem manerent ſeiunctae. Ex quo tempore Francorum iura, ſi quae illis fuiſſent in prouincias Germaniae, nouiter a regibus illorum acquiſitas, prorſus ſublata atque perdita ſunt, ut iuris ea petendi aut recuperandi omni momento fuerint deſtituti.

Bohemiae rex poſt Carolingos ſe iure ſubtraxit imperio Germanorum.

(*t*) Errore labuntur, plurimis quidem communi, quotquot Bohemiae reges in ius uocant ineuſantque perfidiae; eo, quod, poſt tempora Ludouici infantis, nuntium miſerint Germanis, a quorum imperio ipſo tum iure fuerant liberati. Principiis enim praeceptio eſt et rationi congrua et auctoritati ita ſentientium: quod, ſtirpe imperantia extincta, rerum ſumma redeat ad rempublicam. Quem euentum, Carolingis in Germania emortuis, uidit babuitque cum aliis Germaniae prouinciis Bohemia. Deinde ius, quod ſibi quis ſumit, id quoque ut alteri largiatur, neceſſum eſt. Verum omnes Germaniae populi, Carolingis extinctis, libertatem ſibi adrogarunt, conſtitutis hoc fine dominis ſingularium territoriorum. Quidni igitur idem fas fuerit populo aut, qui huius uices geſſit, duci Bohemiae. Nam aliae prouinciae regibus Germaniae absque principe intermedio paruerunt: Bohemia autem rege ſuo fuerat inſtructa, in quem poteſtatem tranſtulerat, ne is eandem a Caeſare imperioque accepiſſe, uideretur.

Cur Germania in unum ſyſtema iterum coierit?

(*u*) Niſi omnia me fallunt, pro certo habeo, uix aliam cauſam fuiſſe, quare Germania, in particulares reſpublicas diſtincta ſeiunctaque, iterum coiret conſtitueretque regem, cui parerent uniuerſi, quam pericula, ab inuaſione Venedorum et Hungarorum metuenda, quibus alias facile fuiſſet, ad opprimendum ſingulos, niſi coniunctis ſtudiis utrique hoſti uires uniuerſi oppoſuiſſent. Tantum ergo abeſt, ut Bohemi poſt Carolingos Germaniae morem geſſerint: ut potius ipſi ſpe deuorauerint pleraque Germaniae.

Syſtema reipublicae Germanicae pactitium eſt.

(*x*) Syſtema quinque prouinciarum Germaniae pactitium eſt, nulla iuris neceſſitate conſtitutum: ſed liberrimo principum arbitratu idque tantum ex rationibus conſilii. FRANCI enim Rhenenſes habuerunt, quod a uicinis ſibi Gallis metuerent; quo etiam terrore percuſſi fuerant SVEVI, iuribus longe illis inferiores. Hi ergo inprimis eo inclinarunt, ut reſpublicae, quae communem patriam haberent, in uno iterum ſyſtemate unirentur. SAXONIBVS et THVRINGIS maiores uires; ſed tamen utrique maiora etiam pericula, quae faceſſebant uicinae gentes VENEDORVM. Hi enim omnem animum

CAP. II. *§. VII. VIII.*

Formula Bohemiae.

nem fecerit Bohemiaeque gentem co A mox adduxerit: *ut Germanis fidem iuraret ferretque tributa; ab illis autem indigenatu donaretur iureque Germanicae ciuitatis* (*y*).

Bellis ſubinde laceſſita.

§. VII. Haec FORMVLA eſt, ad quam exigenda ſunt bella diſſidiaque, quae inter Bohemos Germanosque inde ad noſtram usque aetatem interceſſerunt. B Tantum enim abeſt, ut Germani ullo unquam tempore dereliquerint Bohemos, ne quidem ſtirpe Saxonicorum Caeſarum extincta, ut potius ſinguli id egerint imperatores, quo firmiter in obſequio illos retinerent (*z*); claro argumento, Bohemiam ex hoc tempore non regibus Germaniae, ſed Germanico regno addictam innexamque fuiſſe uinculo aeternum duraturo.

IV.) Bohemi comitiorum ſuffragatores.

§. VIII. Non uero de iuribus tantum conſtat ſuffragii Bohemiae regis in conuentibus S. R. I. ſed etiam de iuris illius exercitio actuque (*aa*). Plurima hanc in rem alii idque ſine diſcrimine congeſſerunt (*bb*), quod tamen in hac cauſa eſſe nobis debeat potiſſimum. Principio

mum exuerant, redeundi ad Germanicum imperium. Franciae itaque electrici; reliquae tres prouinciae facilius acceſſerunt; quoniam Saxonum et Thuringorum duci ante oblatum fuerat imperium, quam ex Francica gente denominaretur Cunradus. BOIIS principio alius animus aliudque conſilium. Horum enim ditio ut latiſſime per Auſtriae atque huic innexas prouincias paruit, in Hungariam usque prolata: ſic illis uiſum eſt, optimum ſuae reipublicae fore, ſi ipſi regem haberent, qui in illis ageret nulloque nexu addictus uiueret reliquae Germaniae. Vi itaque is addocendus fuerat, quam tamen non expectauit. Cum eius Henricus auceps FORMAM ederet IVRIS PVBLICI Germanici, qua quisque princeps ſui territorii dominus permaneret, quamuis fidem dediſſet Germanico imperio; Boius etiam nouo ſyſtemati acceſſit, ut iam nunc poſt VENEDOS BOHEMOSque non alius ſupereſſe uideretur. Haec principia ſunt noſtrae reipublicae, ueritati congrua et rationibus pragmaticarum ſanctionum.

Bohemiaquo iure reducta ſit ad ſyſtema reipublicae Germanicae?

(*y*) Henricus auceps FRANCIA; SAXONIA; THVRINGIA; BAVARIAQVE ſub imperium recepta, id ſibi agendum eſſe, cenſuit: ut VENEDORVM quoque principatus Germaniae redderentur idque eo maiori ſtudio contendit, quo truculentiora pericula eſſent, quae illi barbari populi Germanis minari uiderentur. Bellis reſponderunt proſperi rerum euentus. Nam Venedis Brandenburgicis ipſe principem dedit Geronem: Boemorum uero ducem ſubegit ſubactumque in fidem recepit, Germaniae per omne imperium adprobandam, atque ad ferenda tributa ipſum obſtrinxit. Vt ueriſſimum ſit, duas Venedorum reſpublicas ceſſiſſe in poteſtatem Germanici imperii. Teſtes horum euentuum atque pactorum ſunt *Wittekindus*, *Stadenſis*; *Vrſpergenſis*, laudati atque exſcripti iunioribus. Addit GOLDASTVS *lib. 2. c. 3. §. 7. p. 123.* utinam ex luculento teſtimonio ueterum: *Hac redit ſumma; Bohemos ſub imperium Germanum ſubiunctos fidelitate ab eis exacta et tributo annuo impoſito: eorumque ducem Wenceslaum, inter principes imperii Germanici allectum, eodem iure iisdemque priuilegiis, quibus Franci; Bauari; Sueuis Saxones; Brandenburgici utuntur fruunturque.* Sed id quidem altioris indaginis eſt, quod locum meretur ſingularem.

Omnibus Germ. regibus negotium faceſſiuit.

(*z*) Vix unius Caeſaris res geſtas legeris inde ab Henrico aucupe, auguſto Bohemorum recuperatore usque ad Caroli IV. aetatem, qui cum Bohemiae regibus non aliqua, imperii ergo, habuerit diſſidia. Sed haec qui enumerauero in epitome et quo fine? cum HEIMINSFELDIVS *lib. 2. cap. 2. 3. 4. 6. 7. 8.* hanc ſpartam pridem occupauerit. Dicis? quae materia bellorum, toties ac diuerſimode repetitorum idque ſpatio lapſuque quingentorum annorum. Sunt, qui naturam ferociſſimam gentis incuſant, quae omni tempore ſtudia amauerit rerum nouatum. Sit uero ita; quod ipſos etiam reges id permouerit, ut illi Germanos in Bohemiam magno numero uocarent, quorum

Cauſae defectionis Bohemorum ſummatim

exemplo Venedi, incolae manſuetiores fierent mitigarenturque. Non uero occaſiones negligendae ſunt, quibus ad arma aduerſus Germanos ſumenda, illi fuere excitati. *Scilicet* ● principum negotia magis ex conſilii rationibus pendent, quam iuris aut aequi rigore: ita Bohemiae reges maieſtatem Germanici imperii multoties ſpreuerunt, quod non uiderent, ubi illis opus eſſe poſſet eiusdem tutela. Id enim roboris ac diuitiarum faſtigium tenet Bohemia, ut ſua ſorte acquieſcere poſſit, uix indiga opis alienae. Inprimis haec cauſa iſto aeuo ſe exeruit, quo Morauia Sileſiaque eidem acceſſit, auctibus prorſus inuidendis. *Deinde* cum Germanici imperatores bella haberent cum Romanis pontificibus; hi quidem id inprimis egerunt, ut animum adderent Bohemis, quo minus illi morem gererent Germaniae. *Tum* inteſtina quoque diſſidia famam proſtituerunt imperatorum, ut illi apud Bohemos quoque eſſent in contemtu. *Poſt* elatiores id non minus reddidit Bohemos, quod regale illis tributum eſſet diadema, quaſi rex non eſſet, qui regem haberet. *Praeterea* disiunctio acceſſit et diſſipatio ſex Germaniae ducatuum: ut Bohemiae rex purpura regali tantum non indignum eſſe, exiſtimaret, horum collegam audire, quorum dominia ad eiusmodi anguſtias redacta fuiſſent. *Ad extremum* ex quo Bohemiae rex Germanico imperio neque tributa tulit neque militaria praeſtitit officia, imo cuique onerum generi ſe ſubtraxit: ordines Germaniae uoluerunt, ut rebus illorum ille deinceps intereſſet. Atque his procellis fluctuauit nauis reipublicae Bohemicae, ut nunc accederet comitia iterumque abeſſet ab illis: donec Carolus IV. nexum hunc magis laxaret remitteretque, ut Bohemia rerum ignaris tantum non prorſus a ſyſtemate Germaniae auulſa eſſe, uideretur.

Sunt aliis iura, aliis ipſa ſuffragia in comitiis.

(*aa*) Quamuis enim fieri non poſſit, quin ille comitiorum iure in Germania deſtituatur, qui non ſolum prouinciae Germanicae praeeſt; ſed etiam priuilegio gaudet Germanicae ciuitatis, quod utrumque de Bohemiae principe uerum eſſe, demonſtrauimus: ſunt tamen aliquorum nomina in albo ordinum ſiue omiſſa ſiue expuncta ſiue temporum caligine obliterata, ut a iure ad iuris ipſius exercitium uinculum conſecutionis paulo infirmius eſſe, uideatur. Exemplo eſſe poſſunt in Belgii oris Burgundici principatus, qui diu a comitiis abfuerunt, usque dum, quodam poſtliminii iure, Auſtriacae domus inſtituto, Burgundicum ſuffragium Germanico noſtro imperio reſtitueretur. Lotharingi multis etiam ſeculis Germanica comitia neglexerunt, Ferdinando autem primo imperante, inuitu ducatus, ex albo imperii deleti ſunt. Quamuis, CANONII, praeſidis Lotharingiae ore loquor, poeniteat eos emancipationis, ut redire ad patrios ipſi lares mallent, honeſta dummodo uia ſupereſſet, per quam ad illos poſſent redire.

Singularia de Belgis, et Lotharingis.

(*bb*) Vt litterae, quibus polluit Auguſtinus, ex libris eiusdem intelliguntur, quos DE CIVITATE DEI reliquit: ita GOLDASTI rerum Germanicarum

Iudicium de Goldaſti Bohemia.

CAP. II. §. VIII.

enim fruſtra ſunt, qui Bohemiae ducem comitiorum adſeſſorem laudant temporibus Carolingorum; quod imperii noſtri rationibus eſt aduerſum (*cc*). Deinde cum Germaniae comitia principes etiam peregrini acceſſerint ſiue ad feſtiuitatem eorum augendam (*dd*); ſiue ad obſeruandum conſilia negotiaque imperii (*ee*); ſiue etiam ad accuſandum aut reſpondendum cauſas, Caeſarum et ordinum iudicio delatas (*ff*): illud docendum et demonſtrandum eſt, eo Bohemiae duces ſine comitiis noſtris interfuiſſe, ut officio defungetentur principis aut ſtatus Germaniae, quo de comitialibus argumentis tractarent, ſtatuetent, deciderentque, utpote qui cum patriae proceribus eſſent in Germanici imperii ſocietate. Atque hoc ut pateat, *principio* ſciendum eſt, quod Bohemiae dux continenter comitiis legatur interfuiſſe (*gg*), cum alii ad eadem acceſſerint nonniſi per interualla; quoties nempe uel cauſam compatendi habuerunt uel cupediam. *Deinde* aliorum in comitiis praeſentia uoluntatis fuit et arbitrii: Bohemiae regem

a) quia comitiis interfuere continenter,

(b) in iisdem ſunt deſiderati,

---

rum peritia adparet ex eiusdem commentariis RERVM BOHEMICARVM. Vterque cetera aliis; haec autem ſibi ae famae ſuae uidetur perſcripſiſſe, quibus ipſe ab aliis internoſceretur. Nihil detraho famae Goldaſti, quam ſaepe praeter meritum ſugillat impetitque BALBINVS litteratiſſimus Ieſuita, quod nimietatati dandum religionis. Id tamen deſidero egomet in Heimensfeldio noſtro: quod recentiorum teſtimonia cum ueteribus miſceat; quod fidem illis protinus tribuat, modo proſint illius inſtituto; quod ſaepe libellos laudet nullius auctoritatis: quod iuſto ſaepius utatur conſequentiis, quam teſtibus ac ordine rerum; quod numeros teſtium maioris habeat, quam ſelectum. Sed hi animi mortalium ſunt, ubi ad ſenſus uel ſuos uel aliorum magis ſcribunt, quam ad ueritatem.

Status comitiorum ſub Carolingis.

(*cc*) Illius ergo rei ſupra iam feci mentionem §. III. Eſt hic peſtilentiſſimus omnium fere Ictorum error; ut conſuetudines Carolingorum commiſceant cum natalibus noſtri formae imperii, ad quam hodieque publici iuris rationes exigere et examinare debemus. Inde fit, ut doctrinas habeamus male cohaerentes, hiulcas et diſſentaneas, ſimilesque ſcopis diſſolutis, quas negligere praeſtat, quam illis addiſcendis tempus perdere aetatemque.

Interſunt aliqui comitiis a) feſtiuitatum cauſa;

(*dd*) Saepius Galliae legatos, imo ipſum quandoque regem Galliae offendimus in comitiis Germanici imperii. Etiam Caeſarum orientis oratores conuentibus interdum noſtris fuere praeſentes, quem honorem habuerunt imperio Romano. Vt nihil de nuntiis dicam maximi pontificis. Tantum ergo abeſt, ut ex praeſentia principis conſequatur ius aliquod ſuffragii: quantum abeſt, Daniae nunc regnum Venetae partem reipublicae fieri, quod perſonatus Oldenburgicus comes eidem per ſemeſtre ſpatium fere adeſſe uideatur.

(b) ad cognoſcendum arcana conſiliorum rationes;

(*ee*) Adeo ſolennes fuerant peregrinorum principum frequentationes in patriae comitiis; ut publica opus eſſet lege, qua maioris momenti conuentibus inſtitutis, peregrini omnes urbe illa, ubi agunt imperii ordines, exire, teneantur. Fieri enim non poteſt, ut in tanta ſuffragantium multitudine tamque diuerſis eorundem ſtudiis recondita ſint imperii conſilia: ſiquidem absque ullo diſcrimine praeſentibus eſſe licet peregrinis. Sint nobis Poloniae conuentus in oculis, quibus noſtra ſimilis quondam fuerat respublica.

(c) ad agendum aut reſpondendum cauſas;

(*ff*) Ingens diſcrimen inter membra Germanici Imperii et ordines ſiue ſtatus, qui audiunt, eiusdem. Vtrisque iudex ſunt comitia. Inde eſt, quod Italiae multoties incolae et Daniae Poloniaeque regnorum ſiue ordines ſiue reges cauſas in comitiis egere controuerſas. Nunc ſubditi principem tyrannidis accuſarunt: nunc princeps perfidiae poſtulauit ſubditos rebelles. Ipſius pontificis cauſae ſaepius factae ſunt comitiales. Aliud uero eſt, iudicem agnoſcere comitia; aliud iterum iudicii illius ſocium eſſe et collegam. A primo certe necquicquam ſequitur alterum.

Bohemum ab Henr. aucupe ſemper deinceps comitiis S. R. I. interfuiſſe.

(*gg*) Deeſt nobis HISTORIA COMITIORVM IMPERII: quod omnino mirum, cum minimorum habeamus CONCILIORVM HISTORIAS. Deſunt nobis RECESSVS imperii usque ad tempora Friderici V. quamuis omnium CONCILIORVM uolumina promulgata ſint, ſumptibus quidem Galliae regis XXXVII. an. 1644. cura autem Labbei XVII. minori typo, ſed rerum tamen adparatu maiori an. 1672. Pudeat Germanos neglectus in rebus, a republica geſtis. Aliis regnis id exprobrandum non eſt; quibus talia legere nec libet nec licet. Vtrumque nobis datur, qui in quouis publicae cauſae argumento ad conſuetudines et obſeruantiam imperii prouocamus, ut antiquiora omne punctum ferant eſſentque comitiorum tabulae pulcherrimum utiliſſimumque IMPERII INSTRVMENTVM. Non uero hoc impedit, quin ſciamus, Bohemum ſub ſingulis fere imperatoribus Germaniae comitiis adfuiſſe; quae curſim recenſebimus, cum HEIMENSFELDIVS *lib. 4. c. 3. 4. 5.* hac prouincia perfunctus ſit ex inſtituto. Legitur autem dux Bohemiae ſequentibus adfuiſſe ſuffragator. *Anno 923. HENRICO I. imperante Ratisbonae: An. 960. ſub OTTONE PRIMO Wormatiae: an. 973. ſub* ALTERO *Ottone Quedlenburgi, poſt etiam Vinariae, Alſtedii: an. 985. ſub* TERTIO *Ottone itidem Quedlenburgi: an. 1003. ſub* HENRICO II. *Merſeburgi: an. 1024. ſub.* CVNRADO II. *Moguntiae: an. 1048. ſub* HENRICO III. *Ratisbonae, deinde Goslariae, Moguntiae, Quedlenburgi: an. 1085. ſub* HENRICO IV. *Moguntiae, idque aliquoties Merſeburgi, Ratisbonae, alibi: an. 1108. ſub* HENRICO V. *Ratisbonae atque alibi: an. 1134. ſub* LOTHARIO *Magdeburgi, Bambergae: an. 1138. ſub* CVNRADO III. *ibidem: an. 1156. ſub* FRIDERICO *I. Ratisbonae, aliquoties Bambergae, Wurzburgi, Auguſtae, Erfordiae, Laudae in Italia, Biſantii, Noribergae atque alibi: an. 1193. ſub.* HENRICO VI. *an. 1199. ſub* PHILIPPO *Moguntiae ſemel iterumque: an. 1203. ſub* OTTONE IV. *Merſeburgi, Moguntiae, Bambergae, Wurzburgi, Auguſtae: an. 1212. ſub* FRIDERICO II. *Baſileae, Merſeburgi, Egrae, Argentorati, Bambergae, Auguſtae: an. 1247. ſub* WILHELMO *Aquisgrani: an. 1273. et poſt ad comitia citatus a* RODOLFO *primo, non comparuit, Bohemus eidem imperatori infenſiſſimus hoſtis an. 1299. ſub* ALBERTO *Noribergae, Merſeburgi: an. 1318. ſub* LVDOVICO *Bauaro Egrae, poſt Ratisbonae, Francofurti, atque alibi: de an. 1350. nemini est dubitandum, quoniam idem, qui Bohemiae rex fuerat, eſt etiam factus imperator* CAROLVS *ille quartus cognomento: an. 1378. uero* WENCESLAVS, *quamuis et ipſe Caeſar eſſet, comitiis Germaniae adſignauit Bohemiae legatos, qui ſuffragio Bohemico in illis uterentur: an. 1416. idem etiam eſt factum ſub Caeſare* SIGISMVNDO, *Conſtantiae: an. 1461. Bohemiae iterum rex,* FRIDERICO V. *imperante ad comitia acceſſit Egrae atque iterum Auguſtae.* Poſt haec fere tempora intereſſe, neglexerunt Germaniae comitiis reges Bohemiae, partim, ne onera tributaque

Cauſae neglectorum comitiorum a Bo-

CAP. II. gem officii hic rationes obligarunt (*bb*). A Tum, ſi, quod uulgi ſermone dicitur, *exceptio regulam firmat*, cum priuilegium imperatores irrogauerint Bohemiae regibus, ut illi comitiis, ubi haec in urbe Germaniae, a finibus Bohemiae nimium remota inſtituerentur, impunes abeſſe, queant (*ii*); pro certo haberi debet, incubuiſſe alias iisdem comparendi in imperii congreſſibus neceſſitatem. *Tandem*, ne quis uel ita ambigat, utrum Bohemiae reges ſalutauerint comitia ad

c) quandoque in irrogato priuilegio.

l) Vota Bohemi fuere ſuffragatoria et deciſiua.

§. VIII. conſultandum, an uero ad decidendum cauſas controuerſas: non ſolum exempla docent, quod ſtatuerit decreueritque Bohemus; ſed etiam ante ſententia imperii lata eſſe non uideretur quam ſuum ipſe calculum etiam dediſſet (*kk*). Verum ſunt haec momenta ſatis ad demonſtrandum, Bohemiae regem frequentauiſſe Germaniae comitia, non qua teſtem, actorem, reum uel hoſpitem; ſed qua ſuffragatorem et principem Germaniae potentiſſimum.

 §. IX.

---

brupit ab an. 1550. que illi ferrent imperio praeſtarentque ſeruitia: partim, quod Huſſitica illis bella inteſtina eſſent, ut, domeſticis curis diſtracti, parum attenderent alienis: partim etiam, quod et imperii Germanici faſces et gubernacula Bohemiae iidem principes Auſtriaci ſanguinis haberent, ut parum e re eſſe uideretur, in ordinibus Germaniae numerari Bohemicae prouinciae regem: acceſſit tandem, quod la ultimorum ſeculorum error fuit, quo dubitarunt Icti, num rex uere eſſet, qui, regni cauſa, ſubeſſet alteri, uel ipſimet Romano imperatori: ad extremum, quando imperii legibus et comitiorum receſſibus locum nullum darent Bohemi, meduit Germanicos proceres ſocietatis illorum, ne leges Germanis tantum dare, non accipere uiderentur. Atque ſatis nunc ex hactenus dictis eſſe puto manifeſtum, Bohemiae regem non hoſpitem fuiſſe comitiorum Germaniae, ſed ciuem ſocium atque collegam, id quod fuerat demonſtrandum.

Bohemus a comitiis abſens deſideratus eſt. (*bb*) Diſputatur a iuris publici conſultis, num in uoluntate ordinum ſit, ut, uocati ad comitia, illis impune queant abeſſe. In Bohemiae regibus luculentiſſima ſunt exempla, eos propterea in crimen uocatos fuiſſe, quod ad comitia accedere, quandoque neglexerint, tantum abeſt, ut otioſam fuiſſe exiſtimemus eorundem praeſentiam. De Ottone magno memorat HAGECIVS *ad an.* 963. quod proſcripſerit Boleslaum, ad comitia uocatum, ſed ad eadem uenire negligentem. Idem de Ottone II imperatore admonet ad an. 975. *FABRICIVS rer. Saxonic. lib.* 2. *ad an.* 975. Taceo exempla alia, quae domeſtici Bohemiae annales adnotarunt. Interim manifeſtum eſt, perfidum imperio dici non potuiſſe Bohemum comitiorum cauſa, niſi fide ad ea frequentanda Caeſari imperioque adſtrictus fuiſſet.

Diſpenſatio Bohemiae regum frequentandis quibusdam tantum comitiis. (*ii*) Fidem nequiequam fallere poteſt diploma FRIDERICI II. imperatoris, quo Bohemiae regem ab onere, *comitia frequentandi* fecit immunem, ſiquidem illa in loco inſtituerentur Germaniae, a finibus Bohemicis nimium remoto. Cum alia plura in libello habeantur, unde lumen accedere poſſet noſtro argumento, integrum hic illum exſeribemus. *Fridericus diuina fauente clementia Romanorum imperator electus et ſemper Auguſtus, rex Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae. Cum decor et poteſtas imperii noſtrum praeceſſerit ſtatum, ut non ſolum ceterorum principum dignitates; uerum etiam ſceptra regalia a noſtra conferantur maieſtate, glorioſius reputamus, ac magnificum, quod in tantu noſtro largitatis beneficio, et aliis creſcit regiae dignitatis augmentum, nec ob hoc eminentia noſtra aliquod patitur detrimentum. Inde eſt, quod nos attendentes praeclara deuotionis obſequia, quae uniuerſa Bohemorum gens ab antiquo tempore romano exhibuit imperio tam fideliter, quam deuote, eo quod illuſtris rex carum Ottogarus a primo inter alios principes ſpecialiter prae caeteris, in imperatorem nos elegit, et noſtrae electionis perſeuerantiae diligenter, et utiliter aſtiterit, ſicut dilectus patruus noſter piae memoriae rex Philippus, omnium principum habito conſilio per ſuum priuilegium inſtituit, ipſum regem inſtituimus et confirmamus, et tam ſanctam et dignam inſtitutionem approbamus, regnumque Bohemiae liberaliter, et abſque omni pecuniae exactione, et conſueta curiae noſtrae iuſtitia ſibi, ſuisque ſucceſſoribus in perpetuum concedimus. Volentes, ut quicunque ab ipſis in regem electus fuerit, ad nos uel ſucceſſores noſtros accedat, regalia debito modo recepturus. Omnes etiam terminos, qui praedicto regno attinere uidentur, quocunque modo alienati ſint, ei, et ſucceſſoribus ſuis poſſidendos indulgemus; ius quoque, et autoritatem inueſtiendi epiſcopos regni ſui integraliter, ſibi, et heredibus ſuis concedimus, ita tamen, quod ipſi ea gaudeant libertate, et ſecuritate, quam a noſtris praedeceſſoribus habere conſueuerunt. De noſtra autem liberalitatis munificentia ſtatuimus, quod illuſtris rex praedictus, uel heredes ſui ad nullam curiam noſtram uenire teneantur, niſi quam nos apud Bamberg, et Norinberg celebrandam indixerimus, uel ſi apud Merſeburg curiam celebrare decreuerimus, ipſi ſic uenire teneantur. Quod ſi dux Bohemiae uocatus acceſſerit, ipſi ſibi ducatum praeſtare debeant, ſicut anteceſſores ſui quondam Bohemiae reges facere conſueuerunt, ſic tamen, ut ſpatium ſex hebdomadarum ueniendi ad praedictas curias eis ante praefigatur, ſaluo tamen, quod ſi nos, uel ſucceſſores noſtros Romae coronari contigerit, ipſius praedicti regis Ottogari, uel ſucceſſorum ſuorum relinquimus arbitrio, utrum ipſi nobis trecentos armatos transmittant, uel trecentas marcas perſoluant. Ad huius autem conſtitutionis, et confirmationis noſtrae memoriam, et robur perpetuo ualiturum, praeſens priuilegium per manus Henrici de Pariſiis notarii, et fidelis noſtri, ſcribi, et bulla noſtra aurea iuſſimus communiri, Anno, Menſe et indictione ſubſcriptis. Huius rei teſtes ſunt iſti; Archiepiſcopus Barenſis, Epiſcopus Tridentinus, Epiſcopus Baſilienſis, Epiſcopus Conſtantienſis, Epiſcopus Curienſis, Abbas Augenſis, Abbas S. Galli, Abbas de Viterbio, Bartoldus de Niephen regalis curiae protonotarius, comes Haldricus de Chiburgh, comes Rudolphus de Habsburg, et Landgrauius de Alſatia. Comites Ludouicus, et Hermannus de Tribura, Comes Vernerus de Hohenburg, Arnoldus nobilis de Wart, Rudolfus aduocatus noſter, Rudolphus de Rauenſpurg, Albertus de Tanhauſen camerarius, et alii quam plures magnates, et nobiles, et liberi, quorum teſtimonio hoc priuilegium conſtat eſſe confirmatum. Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis* 1212. *Menſe* 26. *Septembris. Quindecima indictione, regni uero domini noſtri Friderici illuſtriſſimi Romanorum imper. electi, et ſemper Auguſti regis Siciliae quindecimo.*

(*kk*) Id alias mores uolunt in collegiis, ut abſentis collegae nulla ratio habeatur in ſententiis conceptis. Certe in imperii comitiis hodieque illae feruntur, abſentium ordinum non deſiderato expectatoque conſenſu. Qui autem factum eſſe dices, ut reliqui Germaniae ordines acceſſum ad comitia conſenſumque Bohemiae regis tantopere deſiderauerint, ut aliquoties ante rem pro non confecta haberent, quam illum obtinuiſſent? Reſpondeo dubium. Olim ſuffragiorum non *maior* numerus rem confecit: ſed pars *firmior*. Quod primus ex anti-

ſubſcriptio Bohemi in REC. IMP. *eſt eſſentialis.*

CAP. II.

VI.) De aliis argumentis ſummatim cam ineaſpien

n) quod fuerit elector

§. IX. Superſunt alia plura argumenta, unde comitiis interfuiſſe Bohemum, argui poteſt et concludi: quae curſim nos enumerabimus, pretii et firmitudinis, quam habent, addito iudicio ſigillatim; ne bonam cauſam peruerſe tueri uideamur (*ll*). Principio filum conſecutionis eſt firmiſſimum, ut minus etiam poſſit, qui poteſt maius. Vnde conſequenter adfirmo: ſi Bohemi arbitratu Caeſar fit; eius quoque fore in leuioribus cauſis aliquod iudicium, uel quod idem eſt, iura comitiorum (*mm*).

§. IX. X.

b) archipincernu.

§. X. Deinde etiam ſpartam huc trahere licet archipincernatus. Quae prouincia deferri nequit principi peregrino, ut ideo ciuium Germaniae numero alboque adſcriptum eſſe oporteat regem Bohemiae (*nn*). Dici non poteſt, quam hic ambigat, titubet, haereat erretque maximi nominis ſcriptor Goldaſtus.

§. XI.

---

antiquitate docuit *D. Praeſes* in *programmate, von Streit uber neue Stimmen auf dem Reichstag*, an. 1709 edito. Cum uero opes, amplitudo, roburque Bohemiae regni et huic innexarum prouinciarum Sileſiae Morauiaeque tantae eſſent, ut tantum non alteri parti uniuerſae Germaniae reſponderent: mirum non eſt, ſuſpenſa fuiſſe concluſa comitiorum, ob deſideratum ſuffragium regis Bohemiae. De Henrico, Caeſare HAGECIVS *part. 1. Chron. Boh. ad an.* 923. *Mittlerweile hat ſich der Kayſer*, comitiorum imperii argumentum tractat, *auf ſeinen Stul geſetzet: deſsgleichen ſaſſen auch alle Reichs-Furſten umher, und wurde die Handlung allein von wegen des Hertzogs von Bæhmen Abweſenheit verſchoben.* Quam hiſtoriam alii quoque ita enarrant. Et ſi is ſcriptor cauſae propriee aetatisque inferioris uidetur, accipe WIPPONEM, *Cunradi II.* Caeſeris *capellanum*, qui in deſcriptione comitiorum hoc prodit iudicium ordinum imperii: *Oportet nos habere*, antequam ſententiam feramus, *ſaltem tales inducias, intra quas poſſemus conuocare et precibus inuitare, ut ſit nobiscum*, poſt alios, *ducem Bohemicum.* Ad an. 1212. ſcribit DVRBAVIVS *lib. 15. hiſtor. Bohem. p.* 123. quod Caeſar admodum deſiderauerit praeſentiam regis Bohemiae, qui quod ſenectute impeditus eſſet, tandem agnetum miſerit rerum procuratorem. Exempla alie praetereo generis eiusdem. Dubito enim de alio Germanici imperii principe reperiri, abſentiem eius ſuſpendiſſe ſententias comitiorum: ut ita ſatis conſtet, quantum a Bohemiae regis ſuffragio pependerit momentum.

Argumenta alia opinionem adferunt: alia ueritatem.

(*ll*) Vti diuina dogmata mendaciis noſtris ergutiisque opus non habent: ita neque ueritas pigmentis rationum. Peccare in eo maximopere ſolent doctores, ut argumenta, quee demonſtrant, uel etiam certa ratione probant ſiue ſigillatim ſiue in aliorum ſocietate diſtinguere neſciant ab illis, quae opinabilia tantum ſunt, adminicula ueritaris, non praeſidium aut ſons. Decipiunt ſe in eo maximopere publici iuris conſulti, quendo peregrinos aliorum regnorum mores adferunt ed noſtri imperii conſuetudines declarandas. Vnde praeſtantiſſima uolumina LIMNAEI, MYLERI aliorumque erudita magis, quam docta mihi quidem, quoties eos in rebus petriae conſulo, eſſe uideutur. Idem in Bohemiae rege argumento.

An idem qua elector etiam ſtatus imperii?

(*mm*) Scio praeter illos Saxonici et Sueuici iuris tenebriones, ſpeculatores bardos ac ſtupidos, neminem fuiſſe, qui Bohemiae regi in dubium uocauerit, quod iudicio etiam illius fiat eligaturque imperator. Et qua fronte eliquis haec ei negauerit iura, cum uix et ne uix quidem ullus Caeſar ad id faſtigium in Germania euectus ſit, calculo non numerato ducis Bohemiae. Adeo, ut primas ei in hoc officio detulerit an. 1212. Fridericus II. in diplomate ſuperiore lit ii. recitero. Vnde autem illi hoc? Num ex priuilegio; hoc autem *facti* eſſe dicunt leges, neque *praeſumendum*, ſed *demonſtrandum.* Aut, ut diſcordantibus forte *ſexuiris* in electione ipſe uni parti momentum adferret ad decidendum? Saxonicae gerrae, pridem exploſae, cum

Vnde Bohemo ius eligendi? Falſae cauſae, prima, altera,

ne quidem olim res imperii confectae ſint numero ſuffragantium maiori, quod monunimus infr. lit. uu. Aut quod aliquis coniectari poſſet, ea cauſa, quoniam an. 1215. Boioariae dux palatinatu Francico ſeu Rhenano familiae illato, GIOVANNI *Germania princeps lib.* 3. §. 10. 11. *p.* 13. 14. duobus electoratibus, ceu unus princeps, in comitiis, Caeſaris eligendi cauſa inſtitutis non poterat defungi, ut adeo uicinus princeps Bohemus in ſubſidium uocaretur. Verum et hoc falſum eſt, cum inde a temporibus Ottonum conſtet, Bohemiae regem electorem fuiſſe Germaniae imperatorum, quod ente nos demonſtrauit HEIMENSFELDIVS *lib. 3. cap.* 4 5. 6. 7. Illud itaque unicum ſupereſt, ut eundem PROVINCIAE aut regni ſui iure Ceeſarem in ſocierate aliorum elegiſſe exiſtimemus; quo iure ad Germaniae quoque comitie acceſſit, quod probatum euictumque eſt hactenus. Decepit ſe eliosque GOLDASTVS *lib. 3. c.* 7. qui PINCERNATVS cauſa Bohemiae electionis iura putar obueniſſe. Verum hunc errorem diſſipabimus inferius. *Primo* enim nullo tempore plura in imperio ARCHIOFFICIA, liceae barbare loqui ut clare loquar, fuere, quam quatuor aut quinque: ſed imperii electorum tor olim fuere, quam prouinciae et peculiares populi Germaniae ſupra §. VI. lit. x. archi-officium itaque cauſe eſſe non potuit imperii electoratuum. *Deinde* Marchio Miſnenſis uere archiofficialis eſt, *Archiuenator* imperii, quo munere defunctus eſt in Metenſibus comitiis an. 1357. memorabili, neque dum Saxonicis ſcriptoribus cognito loco epud CZECHORODIVM *in marte Morau. lib. 4. c. 2. p.* 430. 431. ille tamen necquicquam haberi ſolet in numero electorum. Quamuis in hac hiſtoria arcana leteant argumenta, quae ego quidem excutere nolo, excutient ille Saxones, quorum intereſt. *Poſt* ſerius longe Bohemiae rex archipincerna eſt fectus, quam elector. Illud igitur munus fruſtra ſpartae huius cauſa leudatur. *Ad extremum* archiofficio peregrini quandoque principes ſolennium ergo, in comitiis defuncti ſunt, exemplo Daniae regis: necquicquem uero prouincie electionis; quem ciuis obeat oportet Germanus aut, quod idem eſt, Germanica donatus ciuitate. Summatim arguo: ſi prouinciae cauſa elector eſt rex Bohemiae; idem eodem etiam intuitu erit *ſtatus imperii* in elioque genere comitiorum ſuffragator. Electorum origo cauſaque multas dubitationes habent; mihi praeceptio eſt in iure publico: *qui electoratu gaudet, ille iure gaudet ſtatus imperii.*

tertia,

Vera cauſa.

error Goldaſti.

(*nn*) Verſarur in hac arena GOLDASTVS *lib.* 3. *cap.* 8. ſed ambigit, titubat, erratque. Primo enim inde ab Ottonis III. aeuo archipincernatus munere gauiſum eſſe Bohemiae regem exiſtimat iure quidem perpetuario. Hoc autem eſt falſiſſimum. Vt enim taceam, ante *archiofficia* uni prouinciae aeterno iure adſcripta non eſſe, quam ſingulari duce deſtituerentur *Sueuia Franconiaque*; *Thuringiae* dominu fortunae tenuioris, quam ut adſpirare poſſet ad hoc genus faſtigii; ut neceſſitas eſſet, uni, quod ſemel habuerat, conſtanter relinquere. Deinde ex ſpeculi Saxonici uetuſtiori exemplo patet,

Errores Goldaſti de Bohemiae archipiacernata, primus.

archi-

CAP. II.

r) Bohemi iure indigenatus gaudeant in Germania, ut
s) Feuda acquirant
t) Fiant Caeſares.

§. XI. Facit praeterea hoc etiam non leuem conie̊cturam, Bohemiae regem inter ordines eſſe Germanici imperii: quoniam ei datum eſt, ut feuda imperii acquirat poſſideatque (*oo*); utque et ipſe, ſi ita euenerit, imperator fiat (*pp*). Caeſares deinde atque electores Germaniae Slauicam ideo linguam docti eſſe debent, ne Bohemi illis eſſe queant gens peregrina (*qq*).

§. XI. XII.
s) Slauice docti Elect.
d) Epiſcopatus Boh. Germaniae ſubiecti.

§. XII. In ſacrorum iure illud ſingulare eſt, quod omnes Bohemiae epiſcopi a Caeſaribus noſtris ſint inſtituti (*rr*), usque dum Fridericus II. imperator,

---

archipincernatum usque ad duodecimum ſeculum penes duces fuiſſe *Boiuariae*. Recitat uerba e Viennenſi bibliotheca LAMBECIVS *lib. 2. cap. 8. pag.* 826. *Der Hertzog von Beyern hatt die vierdte Stimme an der Chur und iſt des Reichs Schencke und ſolle dem Kœnige den erſten Becher tragen.* Vt certiſſimum, Bohemiae regem poſt ea demum tempora archiofficium pincernatus a Boioariae ducibus accepiſſe, cum illi, archipalatinatu aucti, utroque ſimul munere *archipincernatus* et *archidapiferiae* non poſſent defungi; ut adeo altero conſeruato, primum ſuſciperet rex Bohemiae. Inde etiam eſt, quod

Colbii de Wartenberg.

COLBIANA gens, cognomenti de WARTENBERG, quae arx Ratiſponae uicina eſt, cum *ſubofficio pincernatus*, quo gauiſi fuerant, in Bohemiam quoque migrauerint atque archiofficialem ſubofficiales ſint ſequuti, quod *Dn. Praeſes* eruit explicuitque *in dem Vorzug des Wartenbergiſchen Hauſes* §. 9. p. 45. in opuſculo *vom general Erb-Poſt-Ambt* cap. 3. p. 24. atque in formula Marchiae tom. I. lib. I. opuſc. IV. cap. VII. §. 5. lit. b. taceo argumenta alia ad euitandum taedia nimiae prolixitatis.

alter,

Alter eſt error, quod exiſtimet Heimensfeldius; Bohemiae regem *pincernatus* ergo Caeſarem *eligere*; non uero *regni* intuitu. Primum nos negauimus, altero adſerto firmatoque §. X. lit. hoc ſupra.

tertius,

Tertius eſt, quod indignum ei uideatur, archipincernam ultimo plerumque loco nominari poſt omnes ordinis ciuilis electores. Verum uti primae debentur Bohemo, qua electori; ita archipincernae alius adſignari locus non poteſt, quoniam muneris non ea eſt ratio, ut aliis id anteferri mereatur.

quartus,

Quarto errat, archipincernatum a pontifice Romano, populi cauſa ſenatusque Romani confirmatum eſſe. Sed hae gerrae GROTII etiam ſunt *lib. 2. de I. B. et P. c. 17. n. 9.* quas pridem depulimus Germani de porta magiſtrae ueritatis.

quintus.

Quinto Bohemum exiſtimat cum Boioariae duce lites habuiſſe de electoratu. Sed argumentum diſſidii archipincernatus fuerat, quamuis uetuſtiſſimi quoque interpretes haec inuicem uideantur permiſcuiſſe. Quam igitur magni etiam fuerint athletae GEWOLDVS et FREHERVS: Lis tamen haec exitum habere non potuit, quod ſtatum huius cauſae, fidenter ſcribo, neuter eorum intellexerit. Ceterum licet archiofficii munere quandoque etiam, quod ſupra adfirmaui, defuncti ſint principes et reges peregrini: id tamen fieri non potuit in archipincernatu, quia perpetuo continenter quae hanc ſpartam habuit rex Bohemiae, quod hoſpitis non eſt, ſed ciuis ac ueri principis ſeu ſtatus Germanici imperii.

Bohemiae rex acquirere poteſt feuda imperii.

(*oo*) Sunt haec inſtituta Germaniae, ne regiones, de illa defalcatae uel peregrinis cedant uel in eorundem ueniant clientelam. In peregrinorum itaque numero Bohemos non fuiſſe, oportet, qui, nullo imperatorum imperiique interceſſu, Germaniae pagos uel acquiſiuerunt uel acceperunt in clientelam. De innumeris locis, quae Bohemiae rex Boioariae ſubtraxerit innexueritque Bohemiae, exempla e Carlſteinenſi tabulario eruit recitatque BALBINVS *decad. 1. lib. 3. c. 2. §. 2. p. 11.*

Quid ei in Boiuariam?

Quid? quod Caroli IV. pater inſtituerit, commutare *Bohemiam* cum *Boioariae* ducatu, quem contractum memorat DVBRAVIVS *lib. 20. hiſt. Bohem. p. 167.* Et Ropertus, Boioariae dux, omnem eius ducatus partem, quam ipſe poſſedit. an. 1353. uendidit conceſſitque Carolo IV. cuius contractus libellum exhibet GOLDASTVS *in adpendice documentor. Bohem p.* 63. quem ſuo etiam calculo adprobauit Moguntinus, quod diploma etiam extat apud BALBINVM *decad. 1. lib. 8. epiſt. 43. 50. 51. p. 58.* ut forte nunc e re et tempore ſit Auſtriacae domus, excutiat hos loculos, Bauaria principe ſuo deſtituta.

Et Vogtlandiae comitatus?

RVTHENI comites et multa Vogtlandiae loca a Bohemiae regibus in clientelam ſuſcipiuntur hodieque, quod ſcimus, domeſtico ſcriptore teſte, *Petr.* BECKLERO *in hiſtoria rerum Ruthenarum* in paginis diuerſis. Verum ſatis hoc exemplorum. Fieri enim non potuiſſet, ut legibus hoc concederetur Bohemo, niſi ius ſocietatemque habuiſſet Germanicae ciuitatis comitiorumque imperii.

Bohemiae rex fieri poteſt imperator.

(*pp*) Non quidem is ego ſum, ut exiſtimem, Germanica lege cautum eſſe, ne alius fieret imperator, quam Germanus. Contrarium enim exempla comprobant cum Richardi et Alfonſi Caeſarum: tum aliorum imperii candidatorum e gentibus peregrinis. Verum tamen Bohemiae regi tam facilis ad imperii faſtigium uia patet, quam aliis ciuibus Germaniae. Adeo ut ipſe ſibi inter eligendum dare poſſit ſuffragium; exemplis id comprobantibus non ſolum Sigismundo rege; ſed etiam aliis poſt eum *electoribus* Bohemicis. Aſt uero quis inficias iuerit, ciues Germaniae quaedam praecipui iura ad ſpartam imperialis dignitatis habere, prae gentibus quibusdam peregrinis, ut hos ordo demum tangere uideatur, ſi nullus illorum, qui imperium capeſſat, ſupereſſe uideatur. Neque hoc dari debet Bohemis, intuitu tantum ſanguinis Auſtriaci. Ex illo enim non fuit Ottocarus, ille Rudolfi I. aemulus: cui tamen Bohemica natio non obfuit, quo minus eſſet inter Germanici imperii candidatos. Alia habet HEIMENSFELDIVS *lib. 3. c. 4.*

Bohemicam linguam doceri debent electores Germanici.

(*qq*) Notiſſimum eſt tituli *ult. A. B.* argumentum, quo Slauicam linguam diſcere tenentur *electores* Germanici. Quidni Italicam quoque *Hungaricam, Polonicam, Danicam Gallicamque*, Burgundici intuitu imperii; quae omnes quondam reſpublicae Germanico imperio fuerunt addictae? Ita eſt, nullus in ſocietate egit imperii Germanici, praeter Bohemum, ut opus eſſet, ſermoni ac linguae adſueſieri principis collegae. Num Carolus IV. patriae hic amori quid dederit, praeceperitque haec, ne Germani a Bohemicae gentis Caeſaribus abhorrerent, id quidem aliorum iudicio relinquimus. De Slauicae linguae a Teutonica diſcrimine agit Goldaſtus *lib. 3. c. 1. n. 5. p. 9. c. 2. n. 14. p. 21. lib. 4. c. 16. n. 1. p. 547.* ubi illam etiam quaeſtionem reſpondet: *utrum linguae diuerſitas arguat diuerſitatem ciuitatis.* Nobis id praeſumtionis uidetur eſſe argumentum, ſed eiusmodi, quae contrariam admittit probationem, ex pactis, migrationibus bellisque repetitam.

Bohemiae epiſcopatus iuris Germanici.

(*rr*) Non ſolum id legitur in annalibus Bohemicis, quod omnes Bohemiae epiſcopatus in *dioeceſi* fuerint antiſtitis *Moguntini*: ſed etiam epiſcopi Bohemiae a Germanico initiati et inueſtiti fuerint *imperatore*.

Subſunt Moguntino.

Primum permanſit usque ad tempora Caroli IV, qui mouit pontificem, ut Pragenſem archiepiſcopum ſubduceret Moguntino, illique primatus honorem in Bohemis largiretur, cum, quod tamen non credo, ſpes eſſet, eidem, praeter Bohemicos, etiam addicendi *Miſnenſem, Bambergenſem et Ratiſponenſem* Goldaſtus *lib. 1. c. 14. lib. 5. c. 4. n. 23. p.* 578. Errat autem Goldaſtus, quod Moguntino id tribuat,

CAP. II. tor, ius ſacros antiſtites inaugurandi, i- A pſis Bohemiae regibus deſerret. Puto autem ſacri muneris hunc tantum fuiſſe nexum: fundorum uero epiſcopalium iura nullo non tempore apud Bohemiae regem permanſiſſe. Qamuis Bohemiae epiſcopi muneris ergo cum in comitiis egerint, tum in ſynodis et ſacris conuentibus Germaniae. Certo argumento, comitialia iura haberi ac ſuſtineri poſſe abſque intuitu ullius territorii.

§. XIII.

e) Oleum regale a Moguntino.

f) diadema a Caeſaribus.

§. XIII. Infirmiora ad finem nobis propoſitum argumenta ſunt, quod a Moguntino (*ss*), antiſtite quondam rex Bohemiae unctus atque ſacro ritu inauguratus ſit; cum alii eſſe ſoleant territorii limites, quam dioeceſeos. Parum etiam facit, quod Bohemus a Caeſare (*tt*) adpellatus fuerit rex. Cum olim in mores cultioris orbis iuerit, regale diadema erogandum eſſe ab imperio Romano atque exempla ſuperſint peregrinorum

---

tribuat, qoa Germaniae PRIMATI, quem ille honorem nullo tempore ſibi adrogauit. Fuit in gratia Saxonicorum Caeſarum, quibus etiam hunc honorem debuit, in prouincia Bohemiae nouiter acquiſita:

Cur non Magdeburgico subiisti?

Magdeburgicus archiepiſcopatus poſt demum conditus eſt, ut fieri non poſſet, quo eiusdem dioeceſi principio eccleſiae Bohemicae obuenirent. Videatur *D. praeſes in diſſert. de primata Germaniae*, ſcripta an. 1707. *Alterum* Caeſares noſtri conſeruarunt ad tempora usque Friderici II, qui an. 1212. priuilegio muniuit Bohemiae regem, ut ipſe in poſterum antiſtites ſuos, a ſacro collegio (*canonicis*) electos, conſtitueret inaugurare tque.

Epiſcopi Bohemiae mediati territorio: munere autem immediati.

Ab hoc etiam tempore ab imperii noſtri comitiis abſtinuere archiepiſcopi Pragenſes, quibus eousque leguntur interfuiſſe. Putat Goldaſtus, antiquo hoc iure effrenem fuiſſe Pragenſem antiſtitem regique minus parentem. Neque ſoluit nodum, quem nectit. Num ideo Pragenſis ſubditus fuerit Germaniae immediatus? Scilicet inter *territorii* et ſacri *muneris* rationes curata diſtingui oportet cum hic, tum alias in imperio Germanico.

quadruplex ſitus epiſcopatuum Germaniae, primus, alter,

Primo intuitu dominum habuerunt, epiſcopi prouinciae principem atque ordinibus prouincialibus fuere adſcripti: *alteri* autem imperatori paruere, comitiorum imperii ideo adſeſſores. Haec prima quondam forma fuerat omnium epiſcopatuum Germaniae. Poſt alii habitum mutarunt priuilegio. Multi enim ſua etiam territoria ſubduxerunt principibus prouinciarum factique ſunt, et *regionis* et *muneris* cauſa, immediati imperio:

tertius,

plures autem ſacri etiam muneris cauſa ſubiecti ſunt principibus, ſuis nutritoribus, ut ideo comitiis imperii omitterent porro intereſſe.

quartus.

Hoc lumen qui ex iuribus medii aeui non adferunt ad lites Saxonici electoris cum Merſeburgi atque Naumburgi epiſcopatibus definiendas; illi in tenebris uerſabuntur felicioresque philoſophos agent, quam patriae ICtos, id eſt, ingenii foetus excludent, nequicquam uero ſententias, quae genuinis reſpondeant ipſarum rerum argumentis. Sed nouae non ſunt andabatarum digladiationes in noſtra republica: in quorum ſane numero hic ſunt Bohemiae iurium conſulti. Ceterum an propterea Caeſari in Bohemia ius ſuperſit *primariarum precum?* quaerit noſter. Repono, fieri non poſſe, ut duo idem exerceant in iisdem eccleſiis. Pro certo autem habemus, ab imperatore hanc facultatem regibus adſignatam eſſe, poſtquam illis priuilegio conceſſerat inueſtituram epiſcoporum. Illud inprimis etiam noſtrae prodeſt arenae, quod ad beneficia ſacrorum munerum in Bohemia habiles quoque ſint Germani; claro iterum argumento, eosdem huic regno non uideri peregrinos.

Moguntinus cur unguento initiet regem Bohemiae accenſae?

s] fictitiae,

(*ss*) Moguntiae archiepiſcopum regem Bohemiae unguento initiauiſſe, eſt quidem teſtatiſſimum. De cauſis autem multi agunt arguuntque ordine peruerſo. Sunt, qui ſingulare priuilegium tribuunt Moguntino, ut omnes principes, quos Caeſar ad regalem dignitatem euehat, ipſe ſacro ritu inauguret ungatque, in quem errorem *D. Praeſes* animaduertit in diſſertatione an. 1701. habita *de iure reges adpellandi* ſ. de *auſpicio regum cap.* 2. §. 5. conſ. tom. I. lib. I. opuſc. I. Alii id iuris legibus concedi Moguntino antiſtiti putant, quod ſit CANCELLARIVS imperatoris.

a] uerae.

Verum fuiſſe hoc Moguntini, quamdiu Bohemiae antiſtites ſubfuerint eius ſacro regimini ſiue dioeceſi, diploma Ottocari declarat a. 1228. quod poſt Bohemiae ſcriptores etiam exhibet *Odericus* RAYNALDVS *tom.* 12. *annal. eccleſiaſt. ad an.* 1228. ubi illa inprimis uerba noſtrae arenae ſunt; *Confitemur, quod tam nos, quam omnes ſucceſſores noſtri conſecrationem regalem et diadematis impoſitionem de ſacroſanctae ſedis Moguntinae archiepiſcopo*, TERRAE NOSTRAE METROPOLITANO, *in perpetuum tenemur accipere.* Atque adeo eandem id cum priori uim habebit argumenti, Bohemiam Germanico etiam imperio addictam fuiſſe adſcriptamque Germanico imperio. Quamuis diſcrimen nullatenus nobis ignotum ſit, inter *territorii* limites et limites *dioeceſeos*. Bremenſem enim quondam antiſtitem ſeptentrionalium Sueciae Daniaeque regnorum *metropolitanum* atque primatem egiſſe, *D. Praeſes* docuit in *Diſſert. de primatu Germaniae*. Ceterum quo tempore, quoqua iure haec facultas in Pragenſem antiſtitem translata fuerit a Carolo IV. conſentiente Moguntino plene planeque oſtendit GOLDASTVS *lib.* 3. *c.* 11. *p.* 338. et *lib.* 5. *cap.* 3. *p.* 564.

Quos Caeſar reges adpellat, num ſubſint imperio?

Errores Goldaſti et Conringii.

(*tt*) Nemini ignotum eſt regalem dignitatem petiiſſe et accepiſſe Bohemiae regem ab imperatore Romano, quem locum prolixe tractauit *D. Praeſes de iure reges adpellandi cap.* 2. §. 5. conſ. tom. I. lib. I. opuſc. I. Errant uero GOLDASTVS aeque *lib.* 3. *cap.* 13. *p.* 370. quam nouiſſima CONRINGIVS *de finib. imp. lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 3. *p.* 469. qui inde hoc nectunt filum conſecutionis: *Bohemiae principes imperatori Germanico imperioque obnoxios fuiſſe, quod regiam ab illis acceperint nomen.* Falſo imprudanterque. Si enim diploma regale, a Caeſare acceptum, eius reddit clientem uaſallumque, quis auctor eſſe uoluerit principi, cum ſuprema poteſtate instructo, ad id petendum? Et quae Caeſaris praerogatiua? ſi hoc tantum bonore augere poteſt uaſallos. Et ſane uerbis hic opus non eſt, quoniam CYPRI et ARMENIAE principes nouiſſime ab Henrico ſexto Caeſare regale nomen honoremque capeſſiuerunt, quos tamen nemo uel ſomnians dixerit imperii uaſallos. Teſtes huius rei coaeuos laudauit *D. Praeſes de iure reges adpellandi*, Caeſaribus tributo cap. 2. §. 5. Breuiter REGIS uox uel in ſenſu iuris *naturalis* accipitur, uel iuris *gentium*, uel denique iuris *eccleſiaſtici*. *Primo* ſignificatu rex eſt, qui *ſuprema* poteſtate gaudet in republica: *altero*, qui *ſymbola* et *nomina* regalia ſuſcepit uel ſuo arbitratu uel cum auctoritate imperatoris Romani: *tertio*, qui, *ſacrae unctionis* remedio, Dei nomen accepit ad populum regendum. Atque extremum hunc modum plures ICti ſuperſtitionis accuſant, ex alienis oleis, republica Iudaica repetitae. Nobis ſatis eſt, tergemino ſenſu Bohemiae regem diadema ferre: quamuis inde non conſequatur clientela, qua adſcripti ſunt Germaniae.

(*uu*) Ti-

CAP. II. norum principum, qui diplomata regalia ab eodem adſciuerint. Illud uero in primis eſt abſonum, quod arguunt, cum

g) Leges a Magdeburgica tribunali.

iure Magdeburgico uſi fuerint Bohemi (*uu*), eosdem etiam Germanicae fuiſſe ciuitatis. Imo neſcio, quod palatium regale ſomniando per quietem uident, A huius argumenti patroni: quos nugaciſſimus tenebrio fefellit, auctor ſpeculi Saxonici. De imperii uicariatibus ICtorum diſputationes ambiguae ſunt. Bohemiae regem eo a Caeſare inſtructum eſſe (*xx*), certum eſt. Quae inde uis noſtro argumento accedat, in margine ex- §. XIII.

b) imperii uicariatu gaudeat Bohemus.

Lud. opuſc. tom. II. Q q

Bohemiae R. qui ſteterit iure Saxonico Magdeburgic.

Somnia Goldaſti et qui eum ſequuntur.

(*uu*) Tironibus medii aeui notum eſt, quod *Poloni, Poraſſi, Lithuani, Bohemi, Sileſii, Morauique* uixerint ſteteriutque iuribus Saxonicis ſententiisque *Halenſis* et *Magdeburgici* iudiciorum. Suauiter itaque ſomniant ICti, Caeſarum haec *palatia* fuiſſe, unde leges peterent populi orientales, Germanico imperiu adſcripti. Inde eſt, qood utramque olim ciuitatem Caeſaream fuiſſe exiſtiment, ſtultiſſimoque errore adfirment; Burggrauium Magdeburgicum Caeſaris hic uices obiiſſe. GOLDASTVS non tam ignorantia ueri peccauit *lib.* 4. *c.* 13. quam hoc quidem partium ſtudio, ut Bohemiae regem ſubiectum haberet curiae Germanicae. Verum eruditiſſimi ſcriptoris paradoxo decepti ſunt huius aeui doctores, ut nauſeet ſtomachus, ineptiſſimas eorundem opiniones refellendo et confutando recenſere. Harum neniarum primus eſt praeco nugator ille Saxonici iuris, tenebricoſus ſpeculator. Cuius ſententiam cum plures alii exſcripſerint, ego noua uerba ex codice dabo, qui in bibliotheca *Dn Praeſidis mſctus* reperitur. Eſt autem eius initium hoc: *titulus I. conclusiones legum hic incipiunt.* "Diſs Buch "iſt eyn Buch des rechten yn Wicbilde yn Sechſiſch "art alse ys Meydeburg gebruchet und dy uon Halle ire Voluort do nemen und dy uon Lypzk yn "Halle und darnach niel ſtete in der Marggrauesſchafft czu Myſen ire Voluort dis rechtin nemen "czu Lypzk. Alſo weme des rechten bruch wurde, "daſs man den Volczug hette uon Lypczk Kegin "Halle; uon Halle Kegin Meydeburg. Nun habin dy uon Meydeburg und dy Sachſen mit der "Wyſegiſten rate yn den Landen Landrecht und "Wycbilde recht und Lehnrecht mit der Keyſer "Kœr und willen erſazt. Des wir hy ym Lande dy "uon Polen; dy uon Behemen; dy Marg uon Brandeburg; alle Sachſenlant alle Herczogen Lant, alle Veſtualen, Türingin und dis Rynesſtrom uon deme Lande umc biz an dy wilde See. Doch habin "yn dem Lande uil ſtete ſonderliche gewonhete, dy "man yn gemynen Rechten nicht pfleget czu haltyn. Doch habyn ſy es noch ir ſelber koer. Nun "wiſse ein iczlich weyſe kluge man: das dita Buch "iſt geczogen und geſichert us Keyſerlichen Büchern [*haud dubie iure Romano, quod etiam exempla produnt*] us dem Lantrechte ſpigels der Sachſen und Wicbilde Büchern und us geiſtlichen Büchern [*iure canonico*] und Lehenrechtis Buchern, "das unſtrafflich iſt und ydermann uf gebuwen "mag. Weene was dy alden czu Vorhdrgen yn ihren recht Büchern [*iurisprudentia Germanorum* "*folia Sibyllina*] geſatzt habin and czu kurtz, das "richter dis Buch uil kuntlicher czu uornemen "menſchlicher Vernunfft. Nu wol alle den dy dy "Schrifft wol uornemen im rechten an yntrag und "uiderſacz des rechtin: dy ſynt ſelig uor Gote. Doch "iſt ir leider kleyn, dy dy Schrifft am rechtin gancz "uornemen und ſy nicht uorkeren yn unrecht." Nu "uil ich gerne hy czu kereu mir Hülfe unſers lihen "Herren Iheſu Criſti. Wen ane ſyne Hülfe und ane "ſyne Gotliche Gnade mag ich des nicht getun, noch "uolbrengen. Vnd uil noch den Büchern dis rechten rechtlichen lutern; das eyn iclich eynueldig "man uornemen mag ane aller gedrang und gezwang, wy der heylige *ſanctus Gregorius* [*eane urgulam dictar*] und andere hylige Lerere, dy Gotlich recht inſatzt habin, da alle weltliche Recht "ſint usgeczogen." Bilem non moueant uerba nu-

Verba noni codicis mſcti.

Verba ex nouo codice mſcto antiqui iuris Saxonici.

gaciſſimi hominis, doctoris iurium Saxonicorum, quae hoc fine recitantur, ut lector ipſemet coniecturam ſumat aetatis, iudicii, litterarum. Sed a diuerticulo in uiam. *Principia* falſum eſt uel Halae uel Magdeburgi Caeſarem palatium ſuum habuiſſe; quoniam *Goslaria, Alſtedumque* ſcriptoribus medii aeui hoc ſolum nomine laudantur. *Deinde* inde ab Ottonum temporibus ex indubiis innumerisque monumentis non tam per ſecula omnia, quam per ſingula fere luſtra conſtat, utramque ciuitatem, maxime autem Halenſem perpetuo archiepiſcopis paruiſſe atque egiſſe in numero oppidorum huius prouinciae. Solem impudens animus negauerit, qui hoc in dubium uoluerit uocare. *Tum* ius iudicii et legum ferendarum principio conditi archiepiſcopatus, largitus eſt Otto primus archiepiſcopo; quae ipſe iura conſtanter tuitus eſt exercuitque, ut locus hic eſſe Caeſaris non potuerit auctoritati. *Praeterea* ipſorum iurium adminiſtratorem aluit Burggrauium archiepiſcopus, in cuius ipſe clientela fuit; ut manifeſtum errorem errent, qui eundem in numero habent principum imperii, quorſum legi poteſt Dn. *Praeſes in re monetaria Germanorum medii aeui c.* 17. *p.* 265. *Ad extremum* cum omnes ad unius Saxonici ſpeculatoris, hominis bardi, ſtupidi atque infimae ſortis prouocent auctoritatem, uix operae pretium eſt, confutationi nugarum immorari. Appulit animum *Dn. Praeſes* ad librum ex inſtituto ſcribendum *de neniis ſpeculi Saxonici, codicis legum nugatiſſimi* Qui autem factum eſſe, dices, Bohemos uſos fuiſſe iure Magdeburgico. Repono. Bohemis, barbarae quondam genti, uel nullae leges uel paganiſmo infectae. Ex quo itaque Chriſto illi nomen dederunt, leges petiere a Germanis et mox ſigillatim ab archiepiſcopis Magdeburgicis cum ob uicinitatem; tum ob celebritatem urbis atque ſingularem denique iuſtitiae et aequitatis rationem. Voluntatis itaque et arbitrii idque penes Bohemiae regem fuit, quamdiu is uellet, legibus uti principis uicini. Quod etiam exitus hiſtoriae iuris Bohemiae nos docet: quoniam Carolus IV. aliique poſt eum proprias leges tulerunt, abolita demum omni iuris Magdeburgici auctoritate. Neque enim noſtrates ullo tempore praetores id ſibi adrogarunt, ut huic inſtituto obloquerentur Et qui ſubfuerint curiae Magdeburgicae Bohemi, cum eos ab imperii iudiciis Fridericus II. Caeſar fecerit immunes an. 1212. *conf. ſupra §. IIX. lit. i.* Qui alitee ſentiunt, illi ſomniant delirantque, non differunt.

Quo iure Magdeburgicas LL. olim habuerat Bohemia?

a) confutatio errorum.

b) uerae ſententiae expoſitio.

(*xx*) In diplomate, quod *Petr.* BEKLERVS *in der Reaſſen Plauiſchen Hiſtorie* p. 264. exhibet, hoc titulo utitur rex Bohemiae ad an. 1312. *Nos Iohannes Dei gratia Boemiae rex, Sacri Imperii citra montes uicarius generalis.* Arguunt ex hoc imperii uicariatu ius STATVS Bohemiae regis inter ordines Germaniae. Verum non cohaeret filum argumenti, quod exempla docent aliorum uicariatuum extra Germaniam. Sic regni ARELATENSIS VICARIVS primum a Caeſare conſtitutus eſt princeps Auriacus, uideatur *Dn Praeſes in Arauſione uindicata contra Gallos* tom. I. lib. I opuſc. V. deinde Britanniae rex; poſt princeps Delphinatus. Qui uero ex his Germanicae eſt ciuitatis? De ITALIAE uicariatu certamina quondam fuere inter Sabaudum et Mantuanum principes peregrinos. Eſt *Dn. Praeſidi* argumentum ſingulare de *uicariatibus imperii extra Germaniam.* Magis ad rem facit, ſi, quorſum alii tom hoc

Quid de Caeſareo uicariatu regis Bohemiae?

CAP. II. explicaui. Camerae iudicium ſubire Bohemos credat (*yy*), qui poteſt. Mihi haec ſententia indigna eſſe uidetur Bohemiae regis auctoritate, quam illi tribuere uidemus incorrupta rerum monumenta. Praeterea uiciſſe Bohemum tributorum cum magnitudine, tum uarietate reliquos Germaniae ordines, eſt quidem teſtatiſſimum (zz). Abſit tamen, ut omnes, qui haec onera ferunt, albo ciuium Germaniae inſcribamus. Ad extremum uti nemo negat, Bohemiam nexu clientelari addictam eſſe Germanico imperio [*a*]; ita non minus eſt manifeſtum, nullum exinde

i) Iudicio camerae nam ſubſit?

k) qui tergemina Germa-

§ XIII.

...mae tribua praeſtet?

l) Bohemia nam ſit feudam Germanici imperii?

hoc exemplum laudant, tum alia, quae habet *Goldaſtus lib.3 c.9.* in ipſa Germania uices quandoque Caeſaris ſuſtiuuerit rex Bohemiae. Qua in re faciles ad credendum ſumus, cum ſupra oſtenſum ſit, multoties Bohemos fuiſſe inter ipſos etiam imperii candidatos. Ceterum exinde etiam patet, fruſtra eſſe ICtos, qui in dubium Caeſari uocant, quin ipſe uel abſens uel impeditus arbitratu nominet uicarios, praeteriris ordinariis Palatino et Saxone, cum tot exempla ad conſuetudinem ſaris ſint noſtri imperii. Praeſens autem retumque gerens imperator, qui CLIVENSEM nominauerit uicarium Weſtphaliae prouinciarumque Rheno uicinarum, exponit *Giananai in principe Germania.* Id etiam quaeri poſſet, num alteri Germaniae uicariatuum ſubſit Bohemia, mortuo imperatore? Verum de indole uicariatuum iſtorum peruerſae ſunt omnium fere ICtorum ſententiae. Ante autem, quam illae confutentur, firmiter non licet reſpondere.

Bohemiae rex nam iudicem habeat cameram imperii?

(*yy*) *Goldaſtus lib. 4. c. 13.* hunc locum pariter inſtruxit auxitque commentario, dubito an ad palatum Bohemiae regum ueritatemque. Allegat album imperii an. 1526. ubi tributum, CAMERAE atque REGIMENTO imperii praeſtandum, aere numeratur 412½ florenorum Rhenenſium et an. 1553. *Boheim zu unterhaltung des Cammergerichts* 300. flor. Inde concludit regem Bohemiae ſubditosque accuſari poſſe in camera imperii idque probare uult exemplis duobus, quae laudat. Egomet utrumque nego. Principi enim hac cauſa deterior Bohemiae regis ſors eſſet, quam electorum ceterorum, qui priuilegio muniri ſunt de non appellando, quod ualde eſt abſonum. Deinde in diplomate Friderici II. ſupra § HX. litt. i. recitato imperator Bohemiae regem eximit ab iurisdictione aulici iudicii. Qua ergo fronte aliquis camerae eundem decretis ſubiiciet? Qui filiae obtemperabit, quae matris ſe ſubduxit imperio? Poſt Caroli IV. in A. B. lex clara eſt; firmiſſimumque Bohemiae hic regno praeſidium. Ceterum, quamuis dubitem, Bohemos adhuc aliquid tributi camerae tuliſſe: ab eius tamen praeſtatione ad iurisdictionem illius agnoſcendam, nullum filum eſt argumenti. Quod exempla et Lotharingiae ducum comprobant et Burgundici, qui audit, circuli.

Genera tributorum a Boh. R Germaniae ferendorum quae?

a) iure uictoriae,

(zz) Quatuor tributorum genera imperio quondam Germanico tulit rex Bohemiae. *Primum* qua populi deuicti ſingulis annis, quod aere tum deſtituerentur, 500. equos et 300. boues dare ſolebant; poſtquam uero auri et argenti uſum cognouerunt 150. marcas argenti ſoluerunt et 120. boues, quae ſumma pro temporum rationibus et indulgentia Caeſarum nunc aucta eſt et quidem Henrico V. imperante 1108. ad 3000. marcarum argenti, iterumque deminuta. Qua cauſa hos reditus nonnulli adpellarunt uerbo *Caeſarei domanii.* Quo itaque iure Fridericus II. hoc onus an. 1212. remiſerit, quod e ſuperioribus §. IIX. lit. i. intelligitur, iudicium eſto aliorum. Male autem hanc tributi ſpeciem cum donatiunibus miſcet GOLDASTVS *lib. 2. c. 11. p.* 205 ab ordinibus etiam Germaniae annuatim factis imperatori. Hi certe non belli iure, quod de Bohemis uidimus §. VII. lit. y. z. capti imperioque adſcripti ſunt, ſed pactis liberrimis §. VI. Deinde quoties expeditionem ſuſceperat Germania, toties etiam illi intereſſe Bohemiae regem oportuit, cum cohorte copiarum. Huc referre licet bella Hieroſolymitana; Italica; Hungarica; Flandrica ceteraque quibus patriam diuexatam eſſe reperimus. Hoc enim foederis iure praeſtitit, ut mutua Bohemiae rex auxilia et ferret Germaniae iterumque ab eadem expectaret. Poſt imperatore trans alpes in Italiam, ſolennium cauſa, mouente ad Romae accipiendam coronam, Bohemiae iterum rex, qua cliens imperii, obligatus eſt, ut Caeſari, domino ſuo ſocius et comes adeſſet cum 300. equitibus armatis, quos poteſt cum totidem marcis argenti redimere, aut cum dimidia eius numeri pecunia militumque altera parte. Verum a tergemino nexu fere ſoluit Bohemiae regem Fridericus II. in diplomate, quod ſupra §. IIX. lit. l. exſcripſimus, ut ex illo tempore fere omnia haec in arbitrio Bohemi eſſent et eius tantum pudori relictum eſſe uiderentur. De quarto genere, quid ſtatuendum ſit, illud quidem paulo ſuperius explicauimus hoc §. *litt. y.*

b) qua confoederatus,

c) qua uaſallus,

d) qua ſtatus imperii.

[*a*] Inde ab Henrici aucupis aetate Bohemiae duces in clientela fuerunt imperii Germanici, in quo nexu ad noſtra usque tempora perdurauerunt. Patet hoc ex litteris inueſtiturae, quarum magnum numerum edidit BALBINVS *Dec. 1. lib. 8.* qui eſt diplomaticus. Inaugurationes etiam feudales, ſiue imperator deceſſerit, ſiue Bohemiae rex, annalibus patriae noſtrae paſſim deſcribuntur, quas collegit HEIMENSFELDIVS *lib. 3. cap.* 14. Plures autem exinde dubitationes oriuntur, quas idem uel non attigit, uel ordine tractauit peruerſo. Principio putat *lib. 2. c. 9.* Bohemiae ducem ab Arnulfo rege circa an. 890. Morauiae regno adſcriptum fuiſſe, ut huius eſſet Bohemia aliquandiu ſubfeudum ſupra §. III h. cap. litt. o. Verum contra factum eſt ao. 1086. ut Morauia, conſenſu comitiorum imperii ſolenniſſimo, regno Bohemiae inuecteretur *lib. 2. c. 9. n. 24. lib. 3. cap. 10. n. 8.* qui locus eſt potiſſimus et *c. 16. n. 8. 16.* conferatur cum his *Czechorod. lib. 3. c. 2. mart. Morau p. 273.* Etiam Henrici aucupis id fuiſſe legitur inſtitutum, ut Bohemiam Boioariae duci adſignaret, cuius hoc remedio quaeſiuit amicitiam: uerum hoc etiam conſilium, ſatis iniquum, non ſolum ſucceſſu caruit *lib. 3. c. 14. n. 4.* ſed etiam parum abfuit, quin Boioaria omnis in poteſtatem ueniret regum Bohemiae, quod ſupra attigimus § XI. lit. o. ut taceam, illo tempore nondum cognitas fuiſſe leges feudales, ut decretis earum haec adſtringi queat hiſtoria. Deinde hodie in mores iuit, ut ordines Germaniae imperii uaſalli, Caeſari abſentiam excuſent, quoties non ipſi inueſtituram ſuſcipiunt. Dubium, quid regibus uaſallis tum incumbat. Nos omnino diſtinguendum eſſe, putamus, utrum regni cauſa feudum rogetur, an prouinciae ergo alterius. Si primum, excuſatione abſentiae omnino eſt opus, quod nos docet diploma Caeſaris ADOLFI, ex BALBINI *dec. 1. lib. 8. p.* 25. hic exſcribendum. "Adolfus Dei gratia Romanorum rex, ſemper auguſtus uniuerſis S. R. I. fidelibus gratiam ſuam et omne bonum. Ob ſuorum meritorum inſignia glorioſa, quibus erga nos et ſacrum imperium illuſtris dominus Wenceslaus rex Bohemiae, inclytus princeps noſter et pincerna multipliciter relucet, ſuis cupientes parcere laboribus et expenſis omnia feuda, quocunque ſita ſeu quocunque nomine cenſentur, quae nobis et ſacro romano imperio dictus rex per nobilem uirum Rubinum de Tonerta affinem noſtrum

De nexu feudali regis Bohemiae deſideriisque in doctrina Goldaſti.

Bohemia nam fuerit ſubfeudum?

Boh R. an inueſtituram ſuſcipere queat per legatum?

Num excuſare teneatur abſentiam regis?

CAP. II. §. XIII.

de filum duci poſſe, ad ius ordinum in comitiis imperii adſerendum et propugnandum. Labuntur uero per hunc errorem maximi etiam nominis iureconſulti, qui de indole Bohemiae regni, de ſucceſſione in eodem, improba dogmata fouent, dum ineptiſſimo inſtituto publicas Bohemiae cauſas trutina examinant A Longobardica. Vtinam ab his argumentis manus cohiberent ciuilium legum magiſtri. Iuris enim publici prudentia alios fontes habet, quos dicteria Romana non aperiunt; ſed cuique reipublicae propria imperii inſtrumenta.

"ſtrum exhibitorem praeſentium ex SPECIALI "GRATIA noſtrae regiae maieſtaris, quanquam "ABSENTI duximus porrigenda. Volumus ta"men et anneſtimus banc formam, ut tex illuſtris "iam praedictus, cum commode praeſentiam no"ſtram habere poterit PERSONALEM, PERSO"NALITER nos accedat, iura ſuorum feudorum, "proot mos expoſtulat, accepturus. dat. ap Franc"fort 4 idus Maii an. 1292. indict. 5. regni noſtri primo."

Num B. regnum imperio aperiatur? Grauioris momenti illud eſt, num Germanico imperio Bohemiae regnum, ſucceſſoribus legitimis deſtitutum, ubueniat, ut illi integrum ſit, rege deſtitutis alium nominare? *Goldaſtus* per omnia *libri* 6. *capita* id agit, ut probet, regnum Bohemiae *ſucceſſiuum* eſſe; maſculis aeque ac *foeminis* id heredibus deſerri: quo in argumento nodos mihi ſcindere magis uidetur, quam ſoluere et extricare. Addemus ergo aliqua ex doctrinis *Dn. praeſidis in iure feudali ſecundum mores medii aeui*.

Quid ibi uox HEREDIS? Scilicet uocabulum HEREDIS Germanico iure aliter accipi non poteſt, quam de illo, quem ſanguine nos babemus coniunctum. Teſtamentorum enim ignara cum Germania omni, tum eius parte Bohemia, necquicquam fieri potuit, ut HEREDVM uerbo etiam ſignificarentur teſtamentarii. De quo in Italia ſolum aliqois potuit ambigere. Vnde COWEL in *Anglici iuris inſtitutionibus* monet, hodieque ibidem HEREDIS uoce non alios intelligi, quam *Bluts-Verwandte* Quod lumen ſi Goldaſto ſulſiſſet, non opus eidem fuiſſet tanto, quo hic comparet, adparatu. Quid uero iuris, legitima utriusque ſexus extincta ſtirpe? Hoc caſu Goldaſtus ad A. B. confugit, quae tum ſummam rerum defert regni ordinibus, ut ipſi nouum eligant ſufficiantque regem. Nos eo faciliores hic ſumus ad conſentiendum A. B. quo magis pro certo habemus, quondam eadem iura fuiſſe aliis etiam ducatibus Germaniae. De Boioaria ingenua confeſſio babetur ipſius imperatoris, qoi importunis rogationibus candidati iſtius ducatus his uerbis reſpondit: meum eſt, Boiis confirmare ducem, ab illis electum; non obtrudere. Idem nunc iudicium de regno Bohemiae.

Num regnum B. ſit feudale uel tantum dignitas electoratus? Praeterea delirant magis, quam diſſerunt illi, qui non regnum Bohemiae feudum Germaniae eſſe dicunt, uerum eius uel regalia tantum uel electoratum uel pincernatus dignitatem. Contrarium enim cum ex litteris inueſtiturae tum exinde etiam patet, quod rex Bohemiae regni cauſa ſeruitia praeſtet, onera ferat et iudicem agnoſcat Germanicum imperium, effectus obſeqoii nexusque clientelaris; ut taceam, feudi iure quondam non umbras imaginesque dignitatum conceſſas fuiſſe absque corpore et rerum momento. *Ad extremum* illud quoque priuilegio habet rex Bohemiae, ne petere eundem oporteat inueſtituram, ſi imperator in loco agat, qui decem aut qoindecim milliaribus germanicis diſtet a finibus Bohemiae. Diploma Friderici V. ad an. 1462. offendis apud *Balbinum Dec.* 1. *lib.* 8. *p.* 93.

Qui princeps imperii audiat rex Bob. Ceterum uix operae etiam pretium illud hic eſt: quod in quamplurimis diplomatibus Bohemiae rex Caeſari audiat: *princeps imperii potiſſimus, ſupra h. lit.* Haec enim elogia uaſalli cuiusque generis etiam Italiti habent, quorum tamen nomina in albo ordinum ſtatuumque imperii necquicqnam reperiuntur.

CAPVT III.

DE
IVRE RECVPERANDI PRISTINVM IN S. R. I. COMITIIS SVFFRAGIVM, CVM DISSOLVTIONE CONTRARIORVM.

§. I.

CAP. III. §. I.

Oppoſita iuri recuperatorio. I) ex autoritate ſpeculatorum patriae tenebrionum.

PRincipio ad ſcopulum offendunt auctoris nugiuenduli, in patria noſtra diu famoſi et perquam moleſti, nomine SPECVLATORIS [b]: qui Bohemum B ſolo archipincernatus dignitate gaudere opinatur; necquicquam ſuffragii iure ad eligendum imperatorem. Rideri atque rectius ſentientium iudicio explodi debue-

Fabula ſpeculatoris Saxonici adu. Bohemiae R. ſuffragium in comitiis. [b] Vt nugas qoam plurimas alias SAXONICI et SVEVICI iurium, qui uideri uolunt, compilatores de conſuetudinibus medii aeui protulerunt: ita ſane deliria utriusque in hoc etiam argumento quam plurimos fefellerunt. Scilicet auctor *Speculi Saxon. lib.* 3. *artic.* 57. § 2. Ita ſomniat: *Bohemiae rex pincerna eſt, qui non eligit, quia nationis non eſt teutonicae.* Idem etiam in SVEVICO *ſpeculo lib.* 1. *c.* 29. §. 2. *in dem Keyſerl. Land-und Lehn-Recht part.* 1 *tit.* 29. §. 2. *part.* 2. *tit.* 8. §. 5. neque aliter *in dem Sachſ. Lehnrecht artic.* 3. *dem Magdeb. Weichbild artic.* 3.

Verba ex cod. MSCto Dn. Praeſidis. Quae loca cum GOLDASTVS conſcripſerit *lib.* 2. *c.* 15. *n.* 4. *p.* 232. *et lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 3. *p.* 283. ego quidem bic nolo repetere CODEX autem, quem MSCrum ſeruat bibliotheca *Dn. praeſidis* ſup. c. 2. §. 17. lit uu. laudatus, hiſtorioliam his quidem habet uerbis *lib.* 6. *cap* 9. *p.* 124. In diſs Kœniges kur ſal der erſte ſyn der Biſchoff uon Tryre; der andere der Biſchoff uon Mentze; der dritte der uon Kolne. Vnder den Leygen iſt der erſte der Phalentzgraue uon Ryne, diſs Riches Trucſeſſe; der ander der Herczoge uon Sachſen, diſs Riches Marſchalg; der dritte der Margraue uon Brandeburg, diſs Riches Kammerer; der Schen-

CAP. III.

buerat homo ad deliria natus. Verum ita eum tueri audet Lambecius, ut tam SPECVLO macula abſtergeatur, quam etiam ueritas Bohemici ſuffragii in comitiis perſiſtat. Sed laterem lauat uir doctiſſimus multaque detrahit Bohemiae regni eminentiae. Me uero miſerum, qui ita ſentio! quoniam diris deuouet ſtulta cauſidicorum fex, quotquot ſpernunt folia eius generis ſibyllarum [c]. Sed quo non aguntur, homines furibundi?

§. I. II.

§. II. Deinde, miſſa auctoritate aliorum, illud tamen comitiorum iuribus Bohemiae regis eſſe putant aduerſum, quod is Venedae gentis ſit [d], nobis peregrinae. Verum non gentis; ſed PROVINCIAE ſuae cauſa imperialibus ille inter-

II) quod reges B. Slauicae gentis.

Schencke diſs Riches iſt der Kœuig uon Bœhmen, der hat keyne kor, durch das her nieht deutzcht en iſt. Ab ſich abir dy Pfaffen und dy Leigen czweyen; ſo iſt der Kœnig uon Bohemen eyn oberman, dy czu ſcheidene, das ſy mit eyn ander ſeyn richtig werdeo. Summatim; nullo tempore eligere Bohemum, niſi diſſentiant inuicem ſex electores, quo facto, ſuum demum arbitrium is queat interponere. Vnde ſabulati alii ſuut; in duas partes diſtractis *ſexuiris* electoribus, eui Bohemus ſuum calculum addat, eam habituram eſſe maiora, id eſt, plures ſuffragiorum uumeros, aut, quod uolunt, deeidendi auctoritatem. Diu is locus exercuit ingenia ICtorum, quibus modica ſcientia rerum medii; reliquis enim, qui earum prorſus ignari fuere, eo impoſuit facilius, cum ne quidem ſoliciti eſſent ad glaucoma hoc de oculis depellendum. Tandem uiſus eſt *Petrus* LAMBECIVS ſibi aliisque nodum ſoluiſſe *lib. 3. cap. 8. p. 826. biblioth. Vindobon.* cuius haec eſt opinio. Eſſe Bohemiae regi ſuffragium in Caeſarum electione, ſi quidem is uel *patre* uel *matre* uel utroque parente gentis ſit *Germanicae*. Quod ſi *neutrum* ſit, eundem, ut *alienigenam* ab omni ſuffragiorum iure prorſus excludi. Rerum enim ſummam in Bohemia ab an. 1230. penes *Wenceslaum* monoculum fuiſſe, cuius non ſolum *pater* Przemislaus *Venedae* originis fuerit, ſed etiam *mater* peregrina, *Hungariae* regis filia, Conſtantia. Genealogiam habes apud BALBINVM *decad. 1. lib. VII. ſect. 1. tab. 5. p. 140. litt. b.* Atque in haec tempora cum incidant *iurium* patriae *famoſi ſpeculatores*, illos de hoc tantum caſu intelligendos eſſe, quos alii poſt, ultra quam par ſit, in odium protulerint Bohemiae regum, ut eosdem ex albo electorum, ſi non prorſus excluderent; omni tamen deſtituerent auctoritate. Addit, eapropter tum Bohemi uices in comitiis obiiſſe ducem Boioariae. Verum enimuero decipit ſe aliosque iudicio ſuo erudito magis, quam docto, uir multis nominibus laudandus. Primo enim ex LITTERIS INVESTITVRAE, quibus an. 1231. Fridericus II. imperator Wenceslao Bohemiae regnum contulit, ſatis patet, illum nequicquam, originis cauſa, deterioris conditionis fuiſſe parente Przemislao, edito matre Germana. Ita enim uerba earum ſe habent: *regnum Bohemiae cum omni honore ac dignitate omnique iure*, quo haud dubie ad ius Germanicae ciuitatis reſpicitur, *quo rex pater eius idem dignoſcitur poſſediſſe, ei tenendum damus, ſicut tenere debet a nobis et imperio. Praeſentis priuilegii authoritate mandantes, quatenus nullus princeps, dux, marchio* (quo fine haec quaeſo ſcribuntur, niſi Germaniae cauſa, ubi fere tantummodo duces habentur, iurique in eiusdem imperii ciuitate) *contra confirmationis noſtrae dualem paginam uenire praeſumat.* Imo, quod magis eſt, maxime eidem fauit in eodem libello imperator, quoniam rex Bohemiae *reginam, Catharinam, dilectam conſobrinam* eius *coniugis habeat conſortem.* Tantum abeſt, ut Caeſari Wenceslaus mereri uideretur, cui alterum brachium, ſtatus imperii dignitatem, uellet ereptam. Quid? quod praeceptio iuris ſit firmiſſima: *nouiſſimam inueſtituram primae reſpondere*, ſi de iuribus agatur uaſalli, ut adeo quaeuis a parente iura filium accepiſſe, non tam doceri, quam *praeſumi* debere uideatur. Deinde quis crederet, Przemeslaum, parentem, primam coniugem, filiam *Miſniae* Marchionis, ex leuiſſima cauſa ob diſſidium cum fratre eius dimiſiſſe, *Hungara* ducta, ſi partui tantum inde damnum contrahi, exiſtimauiſſet. Praeterea ſuffragio ceſſante, haud dubie etiam deſiſtendum fuerat Bohemiae regibus ab imperii comitiis. Verum haec omoca omnium temporum reges imo ipſum quoque Wenceslaum monoculum, de quo fabula narratur, frequentauiſſe, nullo diſcrimine, ſiue Slauicis mammis nutrirentur ſiue Alemannicis, conſtat quidem e ſuperioribus cap. 2. §. 8. lit. g. Poſt eiusdem etiam ſanguinis reges Bohemos ante et poſt hoc figmentum anile in Caeſarum electionibus primas egiſſe, exemplis docemur. Quae illi colligant ex annalibus, qui in meridie deſiderant lucem. *Tandem* qua quis fronte audeat, ſopra c. 2. §. 8 lit. i. exſcriptum diploma, quod imperator pro iure ſuffragii Bohemici, uerbis claris et abſolutis concepit, tam ridicula diſtinctione diſcerpere ac dilacerare. Ad *extremum* itane ſoli Germani, neque enim ineptiarum uſlibi gentium ſocios offendent, puerilia haec inſtituta habuerunt, ut principem auiti regni iuribus hoc facinore deſtituerent, quod infans hauſerit lac Slauicum. Pueri id credant lactentes. Pudet ſane pigetque nugarum.

Reſponſ. aliorum ad ea, inprimis Lambecii.

Quod ſub examen uocatur confutaturque

a) ex literis inueſtiturae,

b) ex praeſumtione iuris clientelaris,

c) mutata uxore Germana cum Hungara,

d) Slauicae gentis RR. interſunt comitiis.

e) Imo ipſi Caeſares eligunt.

f) priuilegia imperii abſoluta ſunt.

g) diſcrimen a mammis petitum ſapit ineptias.

[c] Is enim uerborum finis extat in codice mſcr. D. Praeſidis: *Wer das Bach ſchende; der blybe ein Hurenſon an ſein ende. Vnd wer dem ſchriber ubil ſpricht: der habe mit dem tufel phlicht.* Lernarum haec dicteria ſunt, in quorum contubernio id patrii iuris portentum factum fuiſſe uel ex hoc ſcimus argumento. Tantum abeſt, ut foetus eſſe poſſit, dignus hominibus ingenuis et aliquarum litterarum. Et, niſi prudentiores ICtos Germanicum ſolum protulit, ſtultiſſima deſideria ſunt illorum, qui patrii iuris iudiciorumque fouent inſtaurationem.

Furiae iuris Saxonici.

[d] Hactenus de auctoritate, nunc de rationibus illorum, qui Bohemiae regis nomen expungunt e numero ordinum Germaniae. Sit earum interpres ALBERTVS *abbas Stadenſis*, qui *ad ann.* 1240. his uerbis ſcribit: *Papa Gregorius inſolentias imperatoris Friderici II. contra eccleſiam metuens, principes ſuper electione alterius ſolicitauit; ſed nihil profecit: quia quidam principum* (iuniorum) *ei reſcripſerant: non eſſe ſui iuris, imperatorem ſubſtituere; ſed tantum electum a principibus* (originariis) *coronare. Electio enim ad iſtos dignoſcitur pertinere. Ex praetaxatione principum* (originariorum) *et conſenſu* (auctoritate omnium ordinum Germaniae) *eligant imperatorem, Treuirenſis, Moguntinus, Colonienſis. Treuirenſis enim, licet de Alemannia non ſit,* (quod eſt quidem falſiſſimum) *tamen ratione antiquitatis eligit, quia a Nino condita ciuitas* (gerrae monachorum) *etiam a tempore Petri apoſtoli eſt ſolidata in fide catholica* (ſi haec ratio eſt idonea, qui papae R. negaueris iura eligendi imperatorem). *Palatinus eligit, quia* (iterum falſus eſt ſupra cap. II. §. IX. lit m. §. X. lit. n) *dapifer eſt: dux Saxoniae, quia Mareſcalcus et Marcgrauius de Brandeburg, quia Camerarius*, REX BOHEMIAE, QVI PINCERNA EST, NON ELIGIT, QVIA NON EST TEVTONICVS. Vidimus, ineptire abbatem in aliis leuio-

Bohemus num e comitiorum albo expungendus ſit, quod non Germanus?

tereſt conuentibus [e]; ut taceam cum A Pomeraniae, tum Meklenburgicos duces, quibus idem non obfuit, quo minus illi ageſent inter ordines Germanici imperii. Summatim in iure publico Germaniae praeceptio quaedam mihi quidem uidetur eſſe, ut *perſona* imperans, imo populi etiam *ius prouinciae ſuae*, quam occupant, conſequantur (*f*).

III) Quod in aulle ſit Germaniae circula, Bohemia.

§. III. Praeterea fieri non poſſe, exiſtimant, quod Bohemiae rex in claſſe or- B dinum Germaniae ſit, quoniam circulorum patriae limitibus Bohemia non contineatur (*g*). Sed Germaniae pagum Bohemiam omni tempore fuiſſe, ſupra conſtat (*h*). Quin autem in pertitione Maximilianea in hoc ordine illa numeraretur: id quidem cauſas habet ſingulares. Scilicet cum ab oneribus Germaniae Bohemus abhorreret, etiam ab hoc uerbo alienus fuit, quo illa aliis imponebantur. Aliud uero eſt, Germaniam partiri uniuerſim: aliud, illam tantum diſponere, quae imperio fert uarii generis tributa. Non in primo, ſed altero genere uerſatur noſtrum argumentum.

IV) Praeſcriptio num obſit Bohemiae ſuffragio in comitiis?

§. IV. Grauiſſimum porro dubium illud eſt, quod poſt tantum temporis interuallum, ordinum Germaniae iure uſi non ſint reges Bohemiae, ut adeo, quod habuere, non utendo uideantur amiſiſſe (*i*). Verum enim uero ut iuris eſt ma-

---

lenioribus ſecilioribusque rebus, quidni in illis, quee grauiora ſunt atque extra eius ſphaeram. Sed jam nunc uon auctoritatum, quod ſupra factum eſt: uerum retum ipſarum expendimus momenta.

Dogma hoc mittitur ſub examen et confutatur a) exemplis, b) fallacia cauſae, c) priuilegio, d) ſublato iure albinagii, e) ex loco ſimilium.

[*e*] Falſam eſſe abbatis Sradenſis retionem, plura nos docent. *Primum* is ſcribit de Friderico II. Caeſere: ſed hune ipſum Bohemo in electione ſua primas detuliſſe, ſupra *c.* 2. §. 8. *lit. i.* eognonimus ex diplomate. *Deinde* prouinciae cenſa eligit Bohemus, non ſui ipſius ergo aut popnli *c.* 2. §. 10. *lit. m.* *Poſt* ipſi Slaui ius nacti ſunt ciniratis Germanieae *c.* 2. §. 3. *et* 8. *Praeterea* aliena eſt patria noſtra a iuribus albinagii. Ex quo enim princeps ant alius priuatus Germanicum fundum nenciſcitur, ex eo etiam conſequitur ius ciuitatis Germanicaa, eodem modo, quem in prieuto iure inſtituunt *l.* 17. *ff. de ſtatu bominum et Nou.* 78. *c.* 5. quae omnibus populis ex orbe uniuerſo priuilegia Romanae ciuitatis largiuntur. Quod *ad extremum* exemple quoque docent POMERANORVM et MLKLENBVRGENSIVM, qui quamuis et ipſi Venedae uel Slauicae originis eſſent cum Bohemis: eo tamen momento, quo in imperii Germanici ſe clientelam dederunt, etiem ius acceperunt Germanicae ciuitatis. Vt Brandeburgenſem taceam ducatum, de quo *illuſtriſſ. com. de ARCO* egit in formule Marchiae *conſ. tom. I. libr. I. opuſc. IV.* Atque tantum naluit in Germanis, prouineiee Germenicee memoria, ut ob candem ordinum Germeniee ſocierati incolea adſcriberent, uon atteuto, unde eſſent oriundi.

Germaniae iure publico perſoau ſequitur iura prouinciae.

[*f*] In aduerſus caſtris hic conſpicimus uirum illuſtrem, *Da. de* COCCEII *cap.* 2. *iuris publ. a.* 14. *p.* 23. 24. qui libellus filum nobis ariedncum fuit, quo duce aluctati ſumus ex innumeris opinioum portentis, quibus tument uolumina aliorum. Verum relictis ſuismet ad noſtra tranſibit, ex quo eidem per idonea argumente conſtabit, Bohemiae regnum *proniaciam* fuiſſe *Germaniae*. Quod *cap.* 1. §. 1. 2. elare uidemur docuiſſe.

Quod Bohemia non ſit circulus Germaniae.

[*g*] ICtorum Germaniee eorruptisſima dogmata ſunt de petriae CIRCVLORVM, quod noſtri iuris uerbum, inſtitutione. Expungunt Bohemiam ex elbo ciuinm noſtrorum, quod eadem in decem Germaniae pegis e Maximiliano adpelletis, non inueniatur. Deinde quereles ordinum Germaniee edlegant, de illis imperatoribus factas, qui iuſto diutius in Bohemia ſederint, aut iſthue Germeniae ordines inuirauerint ad eomitia. Crediſſe enim putant ordines Germaniae, banc regionem ſitam eſſe extra limites Teutonicos. Collegit conquerentium uerbe *Goldaſtus lib.* 5. *c.* 2. 4. 10. 15. quibus nos, alia, quam ille fecit, ratione reſpondebimus.

Qui Bohemia circulus ſit Germaniae?

[*h*] Operoſus eſt *GOLDASTVS* in eo, ut *lib.* 4. *c.* 8. *p.* 472 probet, Bohemiam quaſi *andecimum circulum* babitameſſe Germaniae. Ridet eum *BALBINVS* hancque ſententiam explodit *Dec.* 1. *lib.* 3. *c.* 22. Neuter recte Si enim circulus Germaniae regio eſt, quae *ius ciuitatis* habet Germanicae, fruſtra ſunt, qui bac Bohemum claſſe uolunt eximere, quod *cap.* 1. §. 1. eruimus ex idoneis rerum monumentis. Quod ſi autem circulum Germaniee finies hae ratione, quee *onera* ferat imperio uerii generis: tum Bohemi, ob priuilegia *c.* 2. §. 8. *lit. i.* memorata eb hoc nomine non immerito bactenus abhorruerunt. Atquo alterum hoc neque facit ius ſtatuum neque tollit. Nam Maximilianus non Germaniam circulis *uniuerſim* deſeripſit; ſed Germaniam *ſigillatum* enumerauit *tributariam*. Ceterum ut olim tot circuli Germaniae fuere, quot archiprincipatus Germanici: ſie fruſtre ſunt, qui dubitant, unum archiprincipem conſtituere et efficere eirculum poſſe ſine aliorum *immediatorum* ordinum ſocietate. Nam praeter archiprincipem olim omnes ordines circulares fuere mediati, ciues landſaſſii. Sed hunc ordinem tempora perturberunt illa, quibus plerique Germaniee ducatus uel duce ſingulari *deſtituti* ſunt, quod eccipe de *Sueuia* et *Franconiu*: uel in partes ſunt diſiecti, uti ſata *Saxoniae* fuere er *Boioariae*. Habent ergo Bohemi, quod Deo tribuent, cum illis unius corporis firmus ſit contextus, ur umbram nobis oſtendat priſtinae imaginis, que pronineias omnes Germaniae ſcimus corruſcauiſſe. Ceterum, quod ordines Germaniae, ſi quidem euriam eomitiaque eius in Bohemia eogere noluit imperator, id crediderint fieri extra limites Germaniae, hoc ideo factum eſt; partim, quod in meditullio uellent ea inſtitui, ne itinera illis moleſta eſſent, ſi nimis eſſent remota: partim etiam, quod Germaniae uerbo *tributariam* adpellarent, quo per ille tempora Bohemos uenire noluiſſe, ſaepius commemoraui.

Qui comitia noluit Imp. cogere interdum in Bohemia?

[*i*] *Ter fere centum annos* lapſos fuiſſe, dicunt, ex quo Bohemiee reges intereſſe neglexerint comitiis Germaniee. Ipſimet ſuperius *c.* 2. § 8. *lit. g.* in ennu 1461. ſubſtitimus; poſt quae tempora ſubobſcurum eſt, num quid ſuffragio Bobemiee regis datum ſit in patriae comitiis. Explodendum itaque eſſe, iudicant, qui iura reducere uelit, *trium ſeculorum* lapſu ſepulta neglectaque. Inprimis eum priuilegis iure hanc facultatem obtinuerit princeps peregrinus, rex Bobemiae: aſt haec extingui, nundinarum exemplo, ſi quis iisdem per decennium non ſit uſus *l.* 1. *ff. de nundinis.* Plura ſunt diuerſeque, quee hic reſponderi merentur. Vt igitur utrique generi dubitationis ſatisfiat: de ſingulis dicemus ſigillatum.

Quod comitiis diu intereſſe neglexerint Bohemi.

[*k*] ro-

CAP. III. manifeſtiſſimi, quod rebus, poſitis in arbitratu facientis, nulla temporis interualla obſtent, quo minus illae fiant deinceps [*k*]: ſic, quae in Romanis legibus de extinctione priuilegiorum habentur, ſi illis uti negligat, qui iisdem eſt munitus, noſtro argumento peſſime congruunt [*l*]. Quoniam comitiorum iura Bohemiae regi necquicquam priuilegio conceſſa ſunt, uerum iure prouinciae ordinario, quod ſupra a nobis eſt commonſtratum. Ceterum, ſupereſſe tamen exempla, dices, inde a quinto decimo ſeculo, quod Bohemiae regibus locus, quem illi in comitiis ſibi adrogauerant, ab ordinibus Germaniae ſit in dubium uocatus [*m*]. Abſit uero, ut hoc uel iure uel ob aliam cauſam factum eſſe, exiſtimemus, quam ne ille ſocius imperii ſit, qui tantopere abhorreat ab onerum imperii ſocietate [*n*].

§. IV. V.) *Exempla negator. comitior. R. Bohemiae.*

TOMI II.

Num Bohemicum ſuffragium ſit praeſcriptum?

[*k*] πολυθρύλλητον Ictorum eſt, res merae facultatis uon praeſcribi. Abunde doctores ad *l. 2. ff. de uia publica et itiaere reficiendo*, ubi IAVOLENVS inqnit: *uiam publicam populus noa ateado amittere non poteſt.* Magoae hic andabatarum digladiationes ſunt, quae demum haberi debeant in numero rerum *merae facultatis.* In eo conueniunt plerique, quod tum neque temporis praeſcriptio longisſimi uires habeat, etiamſi mille annorum lapſus ſint *Franciſc.* BALBVS *de praeſcript. part. 5. c. 3. p. 433.* ueque immemorialis, de quo doctorum cohortes reperis apud *Ioh. Vinc.* HONDEDAEVM uol. 1. *part. 5. conſ. 82. n. 7. 8.* Aſt uero in eo haereut, quid demum uenire debeat nomiue rerum merae facultatis. Prodam egomet iodicium meum ſine ulla interpretum, diuerſimode iudicantium, interpellatione; ut couſtet tantum, legem noſtri quoqne eſſe argumenti. Scilicet praeſcriptio rem aut ius nult, ab alio uere uel quaſi poſſidendum; poſſeſſio enim potisſimum eſt praeſcriptionis fundamentum. Qui ergo praeſcriptum eſſe dicetor ſuffragium regis Bohemiae? atque a quo? Non enim legitur nllus ex ordinibus Germaniae noſtrae, qoi ſibi uel ſomnians in patriae comitiis adrogauerit locum ſuffragiumque Bohemi. Vrges, imperio tamen ius negandi eſſe, ob iuris Bohemici neglectum. Verum repono adeo inſtrui a nobis deberi locum ſequentem. Ceterum illud etiam iora priuata ſuggerunt aduocato Bohemici ſuffragii aduerſus praeſcriptionem: quod huic obnoxium non eſt, cuius redit identidem obligatio arg. *l. 7. §. 6. C. de praeſcript. 30. uel 40 ann.* conf. *Dn. Praeſes de iure annat. c. 3. §. 10. p. 93.* Sed uero quoties comitia noua coguutur, toties iura Bohemi etiam uidentur reuiuiſcere.

Boh. ſuffragium num amiſſum ſit non uſu?

[*l*] Quod hunc nodum concernit, etiam eundem diſſoluemus ex ſententia priuati iuris conſultorum. Non uſu decennii ſpatio amitti nundinarum priuilegia, aiunt: quidni idem euenerit per tria fere ſecula omiſſo Bohemico ſuffragio. Verum Bohemiae rex, quod ſupra c. II. §. X. lit. u. dictum eſt doctumque, non priuilegio debet imperii Germanici ſocietatem: uerum Germanicae prouinciae, qoalem Bohemiam omni tempore fuiſſe, oſtendimos iure ordinario. Nemo antem amittit ius commune ſiue publicum ſiue priuatum, ſi illo diu uon eſt uſus, ut bene philoſophatur MEVIVS *part. 5. deciſ. 260.* Rem illuſtro nundinarum exemplo, quo etiam utitur *l. 1. ff. de nundinis* aduerſus uos allegata. Eſt imperii princeps, qui nundinarum iura ui territorii habet: alius item, qui illa iure priuilegii. Alterius ius uon utendo expirabit: non primi, in cuius facultate arbitrioque eſt poſitum, ſiue nundinas inſtituere uelit ſiue nolit, ipſo eidem iure ſemper ſaluo. Ridebit me, qui praeſcriptionis momentum omne a iure prioato pendere, exiſtimat, ad qnod Bohemiae rex necquicquam adſtringatur. Repono, hanc arenam ueque nobis ingratam, prolixiorem tamen longe eſſe noſtro inſtituto.

Exempla negati ſuffragii Boh.

[*m*] Ne quid diſſimulare aut ſilentio tegere uideamur, quod noſtro argumento queat obeſſe: illa etiam exempla in medium producimus, ubi Bohemiae regi locum ſuffragiumque, in comitiis poſtulatum, ordines imperii ambiguum feciſſe, uidentur. SCHVRZFLEISCHIVS *diſſ. 27. litt. K.* poſtquam cauſam allegaſſet, quare comitiorum ios Poloni duci Brandeburgico iuerint negatum, ne ſcilicet praepotentem principem participem reddereut regni conſiliorum, explicare id uoluit exemplo aliunde reperito, dum pergit: *non ſecus atque Germani olim regem Bohemiae Vladislaum, quod idem eſſet rex Poloniae* (caoſam difficultatis nota, a conſilii nonioris aliqua ratione repetitam) *anno* 1468. (ſcribendum fuerat 1486.) *ſenatu electorum Germanicorum prohibuerunt. Atque ea ex cauſa poſtero tempore reges Bohemiae amiſerunt* (quod ingenii ſcriptoris eſt commentum) *ius comitiorum imperialium.* Quae omnia hauſit ex GOLDASTO *lib. 4. c. 5. p. 451.* Qui etiam aliud alius regis exemplum anno 1486. ſuggerit *lib. 3. cap. 5. n. 3. p. 283.* dum ſcribit: "Qua de "cauſa factum non nemo opinatur, ut Sigismundus "rex Poloniae Ludonici Hongariae et Bohemiae re"gis impuberis patruus et tutor legitimus, qui an. "1519. legaros ſuos Francofurtiam miſit ad conuen"tum electoralem, tanquam extraneus et inhabilis a "iure et poteſtate ſedendi, ſuffragandi et eligendi fu"erit exeluſus." Conferantur eius *politica imperialia part. 1. tract. 6.* Singulare etiam illud eſt, quod *lib. 4. c. 6. p. 455.* enumerat αὐτόπτης his quidem uerbis: "Vtrum rex Bohemiae ſeſſuram habeat in con"uentibus collegialibus electorum acerrime diſpu"tarum fuit Noribergae an. 1611. ubi cardinalis Cle"ſellos a Matthia Bohemiae et Hungariae rege cum "mandato et ſolenui inſtructione ablegatus locum "ſibi dari in ſenatu electorum, regis ſui nomine ue"hemeoter etiam atque etiam contendebat. Ego "tum a cardiuali conſultus pro iure regis Bohemiae "reſpondi, nec factum muto. Contenti autem Bo"hemi, quod capitulatio eis daretur in alio conclaui "perlegenda, quieuere, uereutes ne praeiudicium "irrogarent ſuae immunitati et exemtioni, ſi ſeſe "rebus imperii rurſus uellent immittere." Ob eandem etiam caoſam Ferdinaodus II. ſibi ab huios iuris exercitio temperauit: quamuis eius tum maximopere, ob machinationes rebellis Bohemiae intereſſe uideretur. Atque hanc rerum faciem nouisſima quoque tempora haboerunt, nt probe uidcrent Bohemiae reges, ſibi aut abſtinendum eſſe ab imperii comitiis, aut ſi ad haec recuperare uellent acceſſom, redeundum eſſe ad onerum ac tributorum cum reliquis Germaniae ordinibus ſocietatem.

a] *Vladislao* 1468.

b] *Sigismundo an.* 1519.

c] *Matthiae* 1611.

d] *Ferdin. II.* 1619.

Reſpondentur exempla negati acceſſus ad comitia.

[*n*] Principio exempla, negati Bohemiae regi in comitiis acceſſos, firmant potius argumentum noſtrum, quam conuellont. Si enim ordines imperii ex his tantum cauſis eundem illi negauerunt, qnod Poloniae tum regunm haberet cum Bohemia coniunctum; qood uirium magnitudo temporumqoe rationes Germaniae incuterent formidinem; quod nulla onera porro ferant imperio et quae ſunt generis eiusdem, *ut praec. lit. m.* oſtendimus: certisſimum eſt, haoc quoque exceptionem regulam firmare atque agnoſcere patriae ordines cetera patere Bohemiae regibus uiam ad procerum Germaniae ſenatum. Deinde ſit, quod tamen factum non eſſe, couſtat

ſtat ex ſuperioribus, Germaniam Bohemicum ſuffragium in dubium uocauiſſe; quis eosdem ab errore propterea abſoluerit, quem in hac lucubratiuncula profligauimus. Obteſtationes Bohemiae regum taceo, ſubinde repetitas; ne ſuis iuribus ſilentio aut neglectu ullo tempore nocuiſſe uiderentur. Ad extremum poſtquam, quod *cap. I.* ex imperialibus diplomatibus paret, auguſtisſimi Caeſaris, inſtauratoris Bohemici ſuffragii, inſtituto factum eſt, ut Bohemia eadem cum aliis Germaniae ordinibus onera pendere uelit ferreque tributa, id quidem liberali manu Germaniam par fuerat, accepiſſe. Inde procerum Germaniae omnium in reddendo comitiorum acceſſu, una uoluntas, idem ſtudium idemque ſententiarum concentus ac conſpiratio.

TOMI II. LIBER II.
PHILOSOPHICORVM
OPVSCVLVM I.
DE
PHILOSOPHIS
CAVTE LEGENDIS

menſe Nouembr. CIↃIↃCXCVIII.

PROOEMII LOCO.

QVOD INTER *NIMIVM* AC *PARVM* MORTALES RARO *MEDIVM* TENEANT.

PROOEM. PEſtilentiſſimus uti corporis, ita ingenii etiam humani morbus eſt; ut uel nimio cum aeſtu iactetur; uel languore atque deſidia tantum non obtorpeſcat. Iudicant medicorum filii ſanguinis temperatum et aequabilem motum non tam indicium ſanitatis eſſe, quam ſanitatem ipſam: liceret nobis etiam in iſta *mentis medicina* non minus felicioribus eſſe; ſi quidem animus inter *nimium* et *parum medium* ſemper modumque tenere poſſet. Equidem *uoluntatem*, alterum animi noſtri munus, his cancellis ita incluſerunt ſapientes, ut uirtutem ipſam *mediocritate* metirentur: aſt uero quotus quisque eſt? qui easdem quoque praeceptiones *intelligentiae* dederit: quamuis hanc iisdem uel *ſtimulis* egere uel *freno* haud difficulter edocere queamus. Ita enim ad duo ſaepius extrema, ſubita ac praecipiti uia, in ſcientiis etiam ac artibus delapſi ſunt mortales ruuntque adhuc dum, ut mirum omnino ſit, neminem huic fere aegritudini medelam attuliſſe. Cuius rei in omni ordine, aetate omni, ſeculis omnibus, ſingulis denique diſciplinis nos exempla commonefacient; quae facile approbabunt; nihil tam arduum, tam difficile atque periculi plenum eſſe optimo ceteroquin ac ſapientisſimo uiro, quam ad horum ſcopulum unum non offendere et naufragium pati ueritatis. Olim Tertullianus, noſtra aetate Hobbeſius *ſpiritus* e rerum natura proſcripſerunt. quicquid ſit, *corpus* eſſe perſuaſi; contra, in rerum uniuerſitate, nihil non *ſpiritu* ſuo gaudere docuit Campanella: Sceptici omnem *ſenſibus fidem* ademerunt; aſt *ſenſus nunquam fallere* dogma fuit Epicuri: *Verum ſe inueniſſe* dogmatici tradunt; at *ne inueniri quidem poſſe*, docuerunt Academici: ſuperſtitio nulla non *anilia terriculamenta* pro *ſpectris* habet; Beccerus *ſpectra* omnia e mundo ſibi uidetur nuper proſcripſiſſe: pro peccatis *ſatisfacere Deo* delinquentem debere, pontificii docent; ſed *ne orandum* quidem pro remiſſione peccatorum, quoniam Chriſtus ſatisfecerit, in Belgio nunc ſecta Ebraeorum delirat: Pontificiorum aliqui gladio, igne, patibulo, tormentis quibuscunque *ulciscendos haereticos* cenſent; ſed cuiuis *opinionum* ſuarum *portenta* heterodoxiae, atheismi, blaſphemiae plena in publicum proponere, ſpargere, diſſeminare, *promouere modo quocunque* concedit libertinismus: ad libidinem, *PROOEM.*

nem, luxum, mollitiem quamuis *eccleſiae bonis* peſſime abuſi ſunt clerici; noſtra aetas *datoribus diis dare dementiae* credit: ignauis ſeculis canoniſtae praeceperunt, ne quis laicus rideret, ſi clericus in publico *contra grammaticam* loqueretur; nunc tot *uerborum aucupes* habemus, qui uocabula faſtidiunt, quae neceſſitas introduxit, probauit uſus: ſcholaſtica ſecula Theologum ex eo potiſſimum aeſtimabant, ſi probe *exercitatus eſſet in Ariſtotelis categoriis;* hodie reperies, qui *arti ratiocinandi exequias* omnino parant: *reginae ſcientiarum* elogio primam alii philoſophiam ſalutant; alii eam uel e numero philoſophiae expungendam cenſent, ad intimum *Grammaticae locum* detruſa diſciplina: ſunt, qui Platonem et Ariſtotelem *puriori* aliquo *lumine afflatos*, ſcripſiſſe aiunt; ſed reperiuntur contra, qui dicunt, ſe credere, iſtos philoſophos *diabolos* fuiſſe, niſi carnem eos habuiſſe conſtaret: *Thomam tantum* et *Scotum crepabant* in Theologicis conflictibus olim pontificii; nunc multis piaculum uidetur, uel *unicam inde delibare diſtinctionem:* aliae Academiae *diſciplinis philoſophicis* audiendis, legendis, excipiendis, ſcribendis et deſcribendis *integra luſtra* dant; nonnullae *menſtruum etiam ſpatium* perdi credunt, ſi hüic doctrinae generi inſumatur: et generis huius exempla mille occurrunt, quae ſingula perſtringere noſtri nunc non eſt inſtituti. O igitur deuios ac praecipites hominum animos; o ſubitos, leues, ac inſtabiles! Reperias ſane inter tot animantium genera prorſus nullum, quod indolem ſuam ita exuat, mutet, uertat. Quod uni equo iucundum, id raro nauſeam mouebit alteri, ac rurſus quod moleſtum eſt alteri, id tertio uix arridebit. Eundem fere ſimilia animalia ut guſtum, ita indolem ac naturam circumferunt. Solus homo praecipiti uia, ſic in contraria fertur. Qui *ſi libere* agit, ſui ſe iuris eſſe, nulli neceſſitatis legi mancipatum, monſtrat; ſi *licenter* ab uno extremo in alterum graſſetur, id demum animi ſui *aegritudinem* redolet, ethnicis etiam philoſophis aduerſam. Sapientes itaque, qui illud poetae apud ATHENAEVM Lib. XIV. p. m. 624. et applicant hic et imitantur:

Μὴ σύντονον δίωκε, μήτ' ἀνειμένην,
Ἰαςὶ ὄυσαν, * ἀλλὰ τὰν μέσαν νέων.

Quid? quod *medium beatos tenere*, etiam in prouerbium abierit. Haec autem quem in finem a me ſcribantur, id quidem nemini, qui diſſertationis titulum modo inſpexerit, incognitum aut obſcurum eſſe poſſe, exiſtimo. Quod ſi enim ulla in re circa *nimium* et *parum* erratum unquam eſt; in praeſenti materia, de qua omnis noſtra futura eſt diſputatio, a maximis etiam optimisque uiris prima, media, ac ultima aetate peccatum eſſe, fiet manifeſtum. Philoſophiam *ſapientiam diabolicam* HERMIAS ille (*a*) dixit; quare in ſcholis Chriſtianis Ebraeorum illud (*b*) aliqui exigebant: *maledictus, qui Graecorum addiſcit philoſophiam:* contra alii, liceat phraſi Gelliana (*c*) hic uti, *philoſophiam* ita *ingurgitabant;* ut peſſima quaeque contra Chriſtianorum dogmata euomerent. Hi illi ſunt, qui *placitis Optimi Numinis* atque abditis eius ſenſibus *myſteriis diuinis rationem ita obiectant;* ut, ſic ſemel colliſi, aeternum fidei ac ſalutis ſuae naufragium patiantur. Quae furiae AVERROEM agitarunt, impia ab eo uoce effutita: *quoniam Chriſtiani manducant Deum, quem adorant. ſit anima mea cum philoſophis.* Nos uti ultimum genus hominum merito execramur: ita primi generis uocem non ſapientis Theologi, ſed ſycophantae ignari eſſe, cum uiro pie docto (*d*) credimus. Atque hoc idem illud eſt, quod in uotis optatisque hoc futurae diſſertationis principio poſuimus; ne ad extrema ſic delaberemur mortales; ſed hanc quoque circa philoſophos legendos cauſam, cautionibus adhibitis, mediocritate moderaremur. Vtinam LACTANTII (*e*) doctoris in eccleſia maximi aurea uerba omnium iuuenum, his ſacris initiandorum, animis inſculpta eſſent; utinam auditoriis omnibus in Academiis quibuscunque praefixa legerentur; cum inquit: *naturam hominis hanc Deus eſſe uoluit;* *ut*

(*a*) *HERMIAS phil. Chriſt. in philoſophor. Gentil. irriſ. p. m. 189. ed. Wolf.* (*b*) *HVG. GROTIO teſte Comment. ad Coloſſ. II. u. 9.*
(*c*) *lib. V. cap. 16.* (*d*) *HIERONYM. WOLFIO Annot. ad HERMIAM, p. 208.* (*e*) *lib. III. cap. 11. de falſa ſapientia.*

PROOEM. *ut duarum rerum cupidus et appetens eſſet* RELIGIONIS et SAPIENTIAE. *Sed homines ideo falluntur, quod aut* RELIGIONEM SVSCIPIVNT OMISSA SAPIENTIA; AVT SAPIENTIAE SOLI STVDENT, OMISSA RELIGIONE; *cum alterum ſine altero eſſe non poſſit uerum.* Nam ſtudiorum noſtrorum ea nunc fata ſunt; ut, niſi hoc optimi ac ſcientisſimi patris conſilio temperentur, neceſſarium ſit; ut aut improbe docti nihil credendi arte omnem peſſundent religionem; aut contemptus ſtudiis interitum afferat, et immania barbariae monſtra, ante duo ſecula a bonis ingeniis magno conatu ſtudioque deleta, iactura literarum reducat. Nam bone Deus! quot in ſcholis Chriſtianorum tractare hodienum artes uidemus, qui, eiecto aut nunquam admiſſo ueri numinis ſenſu, uanam tantum eruditionis laudem affectant, in libris conquirendis, euoluendis, luſtrandis, lectitandis, expendendis, improbo ſane labore, uere immerſi; contra non paucos uideas, qui, ut animi quietem amare uideantur, otio indulgent; et dum odiſſe ambitionem literatorum debeant, ipſas literas deteſtantur. Illi inter infelices literatos numerandi, qui, φάσκοντες ἐιναι σοφοί, ἐμωράνθησαν (f): hi uero, dum in turpi ignauia manent, quid praeſidii grauioribus etiam diſciplinis e bonis literis ueniat, nunquam experiuntur. Officium itaque uti omnium, qui literas pie tractant; ita et meum exiſtimo, ut, poſito utrique caſui ac prolapſioni obice, ſororio iſto uinculo pietatis ac artium ſtudia contineantur. Deinde etiam pro muneris mei ratione obtrectationes maleuolorum obterendae et contundendae ſunt, qui noxia tali, noſtris per calumniam obiectata, huic Almae inuidiam apud alios acquirere ſtuduerunt. Omnes tandem iuuenes ad bonas literas ſtudiaque excitandi, ne pietatem deſidiae culcitram ponere; neque ſcientias improbae uitae patrocinari exiſtiment, ſed potius *religioni ſapientiam*, hoc eſt, diſciplinas meliores quasque, adiungendam eſſe ex mente Lactantii condoceantur. Omnem uero materiam tribus capitibus abſoluemus. Primum *cautiones* docebimus, circa philoſophos tractandos ab homine Chriſtiano *adhibendas:* poſt *ſcrupulos fictitiarum cautionum* animis infirmis *eximemus:* denique ad *bonas artes colendas* pios iuuenes, maximorum eccleſiae patrum et optimorum theologorum conſiliis, *adhortabimur.* PROOEM.

(f) *Rom. cap. I. u. 22.*

CAPVT I.

DE

VERIS CAVTIONIBVS HOMINI CHRISTIANO CIRCA PHILOSOPHOS LEGENDOS ADHIBENDIS.

§. I.

CAP. I. Potiſſima capitis membra ex Nazianzeno firmata. §. I.

QVod GREGORIVS *Nazianzenus*, magnus ſeculo IVto inter Chriſtianos doctor, qui et propter excellentiam *theologus* eſt dictus, de *cautionibus* theologiam tractaturo neceſſariis aliquo loco (a) praecipit, dum inquit: *non cuiusuis eſt* (latine loquentem audiamus) *o uiri! doctrinam de Deo pertractare, non eſt cuiusuis. Non adeo res uilis eſt, et quae in quemlibet humi repentem cadat. Imo ut hoc etiam addam, neque* SEMPER, *neque* OMNIBVS, *neque* OMNIA; *ſed ſpectandum eſt*, QVANDO, et AD QVOS, et QVANTVM: idem et mihi ad imitationem proponere liceat, de *cautionibus circa philoſophos tractandos* diſſertaturo. Potiſſimae enim in hac cauſa circumſpectiones his fere tribus etiam articulis membrisque diſtingui poſſe, exiſtimo; ut neque SEMPER, neque OMNIBVS, neque IN OMNIBVS philoſophiam aeque eadem ratione commendandam; ſed perſpiciendum probe eſſe, doceamus, QVANDO haec ſtudia, a QVIBVS et QVANTVM tractari debeant. His enim legibus neglectis, quid mirum eſt? alios e docto-

(a) *Orat. ad Eunomianos p. m. 5.*

CAP. I. §. II. III.

Quare philoſophia et damno eccleſiae et commodo eſſe poſſit?

ribus Chriſtianis philoſophiam in coelum vsque extollere; contra uel eosdem uel alios, iudices tamen non minus idoneos, eandem e moenibus Hieroſolymae ad infimum tartari locum proſcriptam uelle: qui mirum porro? alios per philoſophiam fortiſſimos ueritatis euangelicae athletas bellatores, contra quaeuis falſa dogmata maximos inuictosque euaſiſſe; e contrario alios rurſus e philoſophorum dogmatibus omne uirus contra christianorum placita et hauſiſſe et euomuiſſe, Chriſtianiſmi et Chriſtianorum deſertores, perfugae, proditores, extinctores et ut infelicia uocabula unico complectar, turpes apoſtatae.

An idem recte laudet philoſophiam et culpet?

Dum *Hieronem* philoſophum Chriſtianum ampliſſimis uerbis ornat NAZIANZENVS (*b*), multum tribuit philoſophiae: ſed idem pater philoſophiam criminis loco obiicit apoſtatae *Iuliano* (*c*). Haec legentes, ecquod nos iudicium feremus? num ſui ita oblitum eſſe putabimus integerrimum uirum, ut, quod nunc extulerat in uno, in altero iterum uituperaret.

Per ſimilia reſpondetur.

Salua res eſt. nam et nos damus gladium militi; eripimus furioſo: ſerrum cuſpidatum bene laniſta gerat; non niſi obtuſo utatur tyro gladiator: prudens medicus uenenum morbo in remedium adhibet; ueneficus idem uirus ſpargit, ut homines tollat: eundem cibum ſtomachus uiri concoquit, euomit infantis; adeo enim multum refert, *quo ordine*, *a quo* et *quomodo* aliquid fiat;

Ad exemplum apoſtoli.

ut ſapientiſſimus ille gentium doctor Paulus (*d*) malit neſcire ſancta dogmata quaedam auditores, quam ea intempeſtiue diſcere. Idem ſane de *philoſophis* iudicium ſerendum; eos aut tempore non alieno, aut nunquam legendos eſſe. Ecquid uero tempus huic ſtudii generi dandum? atque hoc idem illud eſt, quod rite nunc exequemur.

Quare Plato ante 30. annum nemini dialecticam commendet?

§. II. Quaeſiuit olim PLATO (*e*), quo anno dialecticae argumentationes diſcendae? *trigeſimo* reſpondit. dicentis ſapientiam ex cauſae, quam addit, grauitate aeſtima: *Neque enim latet*, inquit, *quod cum primum adoleſcentuli diſputationis artificium guſtant, eo protinus quaſi ludo quodam ad refellendum utuntur. Atque ex his et ipſi et * omnis philoſophia apud alios*, o quam uere hic Plato ſecuturae poſt eum aetati diuinauit, *calumniam reportarunt. At uir natu grandior ab hac inſania diligentius declinabit, ac hominem inueſtigandae ueritatis ergo diſſerentem imitabitur potius, quam eum; qui iocandi cauſa uerſatur et captiunculis incumbit. Quin et ipſe modeſtius ſe geret et diſputandi ſtudium ex infami reddet illuſtrium.* Legant haec naſutuli homines, et deſinant ridere; Platonem uirum malle, quam iuuenem dialecticum.

Philoſophia purgans Pythagorae.

Quid? quod Pythagorae (*f*) conſilio, nemo ad philoſohiae etiam myſteria admittendus eſſe uideatur; niſi qui et purgaſſet animum et expiaſſet. Cauſam quaeris *purgantis philoſophiae*? in promptu eſt. Ne ſcilicet ex artibus improbae mentes malitiae ſuae aut robur caperent aut tegumentum; ſicque turpem doctrinae, male eam locando, labem aſpergerent, contemtum denique ac quoduis dedecoris genus apud rerum ignaros conciliarent. Quod ſi igitur ethnicorum philoſophorum ea inſtituta fuerunt; ut, profanis mentibus reiectis, illi tantum ſapientiae candidati fierent, qui integritate uitae reliquos praeſtarent; qui animi cupiditatibus atque affectibus non, ut ceteri, obnoxii eſſent; qui, fraude omni depoſita, unicae ueritati litarent, qui nihil lucri cauſa facerent, nihil ambitionis ergo (*g*): ecquid tandem de ſcholis Chriſtianorum dicemus?

Eadem, eccleſiae damno maxima, in ſcholis chriſtianis neglecta.

quae quemuis peruerſi ingenii iuuenem, modo ad diſcendum non prorſus ineptus, ad literarum ſacra non admittunt ſolum; ſed progreſſus eius, cum malitia in literis factos, magiſtri aut praeſides ſcholarum laudibus extollunt, alunt ambitione et, propoſita honorum in republica aut eccleſia ſpe, tenellas mentes, quae facile ſequuntur, quocunque ducas, antequam pietatis et ſanctimoniae quid eas intrauerit, occupant, florentemque aetatem, ambitionis ſemper cupidam, his, ceu ſatanae praeſtigiis, rapiunt faſcinantque; ut difficile deinde ſit, ſemina malorum, quae a primis iam annis radices egerunt, atq; ab iis ſparſa ſunt, quorum magna apud nos omni aetate auctoritas eſt, aut euellere prorſus aut in contrarias partes uertere.

CAVTIO I. PHILOSOPHIA POST CHRISTI DOGMATA DISCENDA.

§. III. Atque haec cauſa eſt, quare inter cautiones, circa *philoſophiam tractandam* adhibendas, primam eſſe uelim: ut ille tantum, ſiue is *iuuenis ſiue uir fuerit*, *ad dogmata philoſophorum imbibenda admittatur, cuius animus ad Deum uerſus, gratia eius ſanctus redditus, atque uerbo diuino ita ſubactus eſt; ut non obſcura fidei ac pietatis ediderit documenta*, rem uno uerbo complectar, *philoſophiae ſubiectum hominem conuerſum, id eſt, uere Chriſtianum uolo, rudimentis doctrinae chriſtianae ſufficienter inſtructum, alios omnes, qui elogia* diui-

(*b*) *Orat. XXXIII. in laudem Hieronis, aut ſi mauis, Maximi philoſophi.* (*c*) *Orat. XLVII. aduerſ. Iulianum imperatorem.* (*d*) *1. Corinth. III. n. 2. Ebraeor. V. v. 12.* (*e*) *lib. VIII. de Republ. p. m. 490.* (*f*) *LYSIDIS Pythagorei* fide apud *Marſil. FICINVM in Platon Epiſt* 11. *p. m. 846. Hieroclis et Iamblichi uerba GRAVIVS recitat lib. II. c. 8 de phil. ueter.* (*g*) *Non opus eſt ſingula teſtimoniis Pythagoricorum firmare; coageſſerant ea IOH. SCHEFFERVS de natura Philoſoph. Italic. cap. XII. p. 103. ſeqq. et IOH. LOMEIER de laſtrat. ueter. c. XV. p. 139. quorſum lectorem remittimus: addantur, quae ALCINOVS habet c. I. de Doctrina Platon. et NIC. GREGOR. lib. VIII. p. 145. hiſt. Byz.*

CAP. I. §. IV.

diuina uel prorſus ignorant, uel improba mente circumſerunt, ſiue uani gloriae inanis, quam ſibi e ſtudiis pollicentur, aucupes fuerint; ſiue ſpurci nummorum, quaſi ad hos conquirendos ſcholae aperirentur, uenatores; ſiue helluones aſotae ac uoluptuariae uitae lutulenti; ſiue denique doloſi, quibus literae uirus mentis, cum eius eſſe medicina debeat, ueteratores; ſiue alio huius generis crimine notati, eos omnes his ſacris prorſus atque omnino interdicimus. Melius enim de illis agitur, ſi in perpetuis ignorantiae tenebris deliteſcant; quam ut ſceleri ſuo ex artibus uel firmamentum quaerant, uel, dum uitia ſectantur, uirtutis ſpeciem induant, ad circumueniendum ignaros: melius etiam eum diſciplinis fiet, ſi, ne abutendo iis labem dent, eas nunquam attingant. Sed ad cauſas pedem mouebimus, quae me cogunt ita ſentire.

Ratio I. Quia regnum Dei ab initio quaerendum.

§. IV. Vnum illud neceſſarium *ζητεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ* nullis rebus, ſi Deo, ſi Chriſto credimus, poſtponi, praeferri omnibus debet, quidni et artibus ac ſcientiis, quantae etiam illae fuerint. Atque hoc monitum tantum nobis eſſe debet; quanta eſt auctoritas monentis. Haec una iſta quaſi de coelo delapſa ad cognitionem omnium regula ſit, ad quam dirigamus ut noſtros actus omnes; ita et ordinem ſtudiorum, initium metamque; ad hanc normam ſapientiae praecepta quaeuis metiamur; hanc denique legem ante ſciſcamus, quam ulli doctrinae mortalium aures demus. Et, quia hoc non conſilium ſeruatoris; ſed eius praeceptum eſt: non ratione indiget; ſed obſequio. Aſt tamen neque illae hic deſunt, a nobis nunc eruendae.

Ratio II. quia omnes bonae artes a Deo.

Negat PLATO *ueritatem rerum, quae a Deo pendent, haberi poſſe: niſi ipſa de Deo ueritas habeatur* (*b*). Triſtis ſane ſuae etiam philoſophiae augur; cuius magiſter Deum uerum ignorauit.

An iis eapropter ethnici caruerint?

Nos quanquam ethnicos philoſophos non obtuſioris eapropter ingenii fuiſſe exiſtimemus, quod non fuerint Chriſtiani; neque etiam diuino quodam gratiae lumine opus eſſe credamus humanas artes tractaturo: nihil enim Euclideae matheſi; quae inter chriſtianos etiamnum regnat, nocuit, eius auctorem hominem ethnicum fuiſſe; ratiocinandi porro artificium paruos aut nullos progreſſus fecit, ex quo logica facta Chriſtiana; Epicuri praeterea in phyſicis placita Gaſſendus reſumpſit, et ipſe philoſophus Chriſtianus; imo quod Carteſius noſtra aetate de figuris corporum docuit, id pridem cognitum erat Platonicis; Epicteti deinde ac Seneeae moralia Chriſtianis hodienum in delicns ſunt; nec minus naturae iura Tullio ſe debere Grotius fatetur; quid quod regulis, quas iſti philoſophorum duumuiri magiſtratibus et ſubditis tradidere, prudentei hodienum utantur respublicae Chriſtianae; et, ut neque eloquentiae obliuiscar, quam illa potens etiam et mira in quibusdam eccleſiae doctoribus fuit; tamen Chryſoſtomo Libanium hoſtem eius in facundia multum concedere, uix dicent, qui literarum ſecreta intelligunt; ut nihil mirum, quare Tullii ſapientiam ſibi optet LACTANTIVS (*i*) Chriſtianus: nihil tamen impediunt haec omnia, quin firmiter credam; longe felicius nauiculam rationis agi, ſi nautae pharus luceat euangelii. Vti Deus conditor mentis noſtrae; ſic et auctor rationis eſt, *naturale enim rationale credendum eſt, quod animae a primordio ſit ingenitum a rationali uidelicet auctore, quid enim non rationale, quod Deus iuſſu quoque ediderit? nedum id, quod proprie afflatu ſuo emiſerit?* ait TERTVLLIANVS (*k*). Quod ſi igitur rationem Deo debemus; quidni et ratiocinia; quidni etiam, quas bene ratiocinando, conſequimur ueritates? Inde CLEMENS Alexandrinus (*l*) philoſophiam non immediatae quidem a Deo nobis infuſam; ſed, mediante tamen ratione, animis noſtris diuinitus conceſſam eſſe exiſtimat. *Apparet itaque*, Heructo is interprete loquatur, *priores illas liberales Graecorum diſciplinas una cum ipſa philoſophia uenire diuinitus ad homines, non immediate: ſed quemadmodum imbres erumpunt in terram bonam et in fimum et ſuper domos. Inde, quae naſcuntur in arido loco, eandem quidem pluuiam habent; ſed non eandem habuere gratiam, quam ea, quae in ſolo pingui nata ſunt.*

An pii aptiores ad literas ac impii?

Quo ipſo id etiam porro uult uir pie doctus, Deum quidem omnibus largiri rationem eiusque uſum; ſed quod unus altero ſubtilior, acutus magis et perſpicax ſit, id demum diuinae ſaepius gratiae eſſe documentum. Quid? quod in morem induxerint, qui artes in ſcholis et Academiis Chriſtianorum docent et publice profitentur, ut in principio Deum et Chriſtum in auxilium uocent, ut omnis ſapientiae fontem ſalutent, ut, tenebris animi excuſſis, inde illuminari mentem, perfici, poliri, firmari, precibus expetant. Vbi ſane, non absque blasphemiae quodam crimine, talia recitantes operam ludere exiſtimo; niſi Deum ut auctorem ſapientiae et ueritatis cuiusque; ita et largitorem benigniſſimum uenerentur. Neque uero hoc argumentum Chriſtianos tantum ferit; ſed eadem quoque ratione ſtringit ethnicos omnes, Deum originem ſapientiae ex inſti-

(*b*) *Teſtimonio Marſ.* FICINI *Comment. in Epiſtol. II. Platon. p. m. 846.* (*i*) *lib. III. de falſa ſapientia cap. I.* (*k*) *lib. de anima cap. XVI. p. 791.* (*l*) *lib. I. ſtromat. p. m. 60.*

ſtitutis maiorum ipſos agnoſcete potuiſ- A ſe. Sane non carmen ſiue in Graecia ſiue in Latio fudit poeta, niſi, a numine agitatus, igne quodam coeleſti ctederet ſe incaluiſſe: philoſophis uero, hiſtoricis, oratoribus uelut in legem quandam abierat, exordia ſua ab inuocatione Deorum ſumere. Vt, ſi aeternas demum poenas ſentirent gentiles, quod ſapientiam non ad Deum, auctorem retuliſſent, ἀνακολόγητοι non minus eſſent. Quod ſi autem, B ut comprobatum eſt hactenus, bonas artes Deus mortalibus ita largitur, nonne liberalius illis largiri, dummodo e re ipſorum duxerit, exiſtimandus eſt, qui fideles ei ſunt, qui ſpem omnem in eius clementia ponunt, qui fructum laboris ſui ei unice tribuunt: quod ſi deinde ſapientia ab eodem benigniſſimo numine et expetenda eſt; nonne citius obtinebit ille, cuius preces in Chriſto fiunt, cuius praeualent C ſuſpiria, atque Deo gratus odor ſunt: imo, quod ſi tandem tenebræ animi diſpellendae omnibus ſunt, qui ſapientiae lumen geſtiunt attingere, ecquis eas facilius excutiet, quam cui ſol iuſtitiae oritur Chriſtus. Felicius itaque ſtudiorum conficient curſum mortales, ſi Deus eum dirigat, ſi conatibus eorum quibusuis adſit, firmando memoriam, illuſtrando intellectum, ingenium poliendo, acuendo iudi- D cium, tota denique mente mirum illuminando. Cuius rei documenta eſſe, pie eruditorum progreſſus poſſunt, in literis intra breue tempus, bona Dei gratia, omnino facti. Nunquam ſine admiratione ſut ſtupore quodam apud LAERTIVM (m) lego: Ariſtotelem, optimi alias feliciſſimique ingenii iuuenem uiginti totos annos unico Platone audiendo inſumpſiſſe; cum in omnibus Platonis operi- E bus uix inueniam, quod cupidum iuuenis Chriſtiani animum per unum tantum et alterum annum poſſit ſatiare. Neque ſine indignatione commemoro, quod SENECA (n) de literatis paganis ſuis refert: *ſenes ludimus; mus ſyllaba eſt, mus caſeum rodit, ſyllaba ergo caſeum rodit; in hoc ſupercilia ſubduximus, in hoc barbam demiſimus, hoc eſt, quod triſtes docemus et pallidi.* O igitur plusquam beatas hoc etiam caſu F Chriſtianorum ſcholas; ubi puerorum haec ſapientia, ut ingenium acuant; non ſenum, ut contrahant frontem; ubi ephebiorum hae exercitationes, non academiarum. Et ſane eius generis exempla, quorum alia plurima ſuperſunt, et admonent me et conuincunt protſus, philoſophiam, ex quo Chriſtiani eam docent et facilius doceri et felicius addiſci, quod u-

Chriſtianorum ratio docendi diſcendique an facilior quam athaicorum?

trumque benedictionis diuinae clariſſimum argumentum eſſe, plane atque omnino exiſtimo. Feſtiuis ergo TERTVLLIANI (o) uerbis bonis apud nos artibus applaudamus: *gaude pallium et exulta, melior iam te philoſophia dignata eſt, ex quo Chriſtianum ueſtire coepiſti.*

§. V. Artes a piis felicius excoli, cum Dei omnes dona ſint, comprobatum eſt hactenus: nunc aliud eidem argumento robur addendum. *Nunquam corpus umbra aut ueritatem imago praecedit,* ait TERTVLLIANVS (p). Quod ſi igitur illud euicero; philoſophiae aliqua dogmata e ſacris literis hauſta eſſe: id pariter mihi aſſequutus uidebor; has ante euoluendas, quam illis aurem praebeamus. Nemo fontem praeteribit, ut ex riuulis hauriat; quos tamen nec ſpernimus ideo, ſi tum ſuademus adeundos, ubi ſcaturigo uel clauſa eſt, uel ſitim illa nobis non explet. Summatim dicam, hiſtoricorum hic tenenda uia, qui urbium deſcriptiones ab originibus exordiuntur. *Tardi* enim *ingenii eſt,* Tullii (q) ſunt uerba, *riuulos conſectari, fontes rerum non ante uidere.* Vt autem ſacro codici potiſſimarum artium principia, quod promiſi me facturum, condigne uindicem; furti accuſare debeo, quotquot floruerunt, philoſophos. Illam equidem fanaticorum hominum ſuperſtitionem faſtidio prudentum dignam eſſe ſemper exiſtimaui, *qui,* uerbis WITTICHII (r), Theologi doctiſſimi, utar, *phyſicas Moſaicas et Chriſtianas nobis conſcripſerunt, atque ex ſcriptura conati ſunt, interiorem rerum texturam et naturam explicare,* quo numero an *Fluddii, Gutmanni, Weigelii, Boehmii, Helmontii, Mori* aut qui alii habendi; illi uideant, qui mentem ſuam eius generis ideis poſſunt aſſueſcere. Me enim, quin talibus animum intendam, cum alia plura, tum illud inprimis auocat; quod, alio ſpectaſſe Moſen diuinis doctrinis, certus ſim, quam, ut aut chymicos formaret aut famoſi lapidis aperiret ſecreta, quid? quod omnes, qui tanti myſterii ſe edoctos eſſe profitentur, commenta ſua pro Sibyllinis ſoliis uenditent; qui uero arte hac uel luci ſe ſiſtere uoluerit, uel, nubibus ignorantiae discuſſis, ueritates declarauerit mortalibus, uix unus quidem nominari poſſit. Vt firmiter credam, eos, qui hoc ſtudiorum genere ſe porro delectant, aut, ſanguinis uitio, ſomniis agi, unde etiam non mirum, quod haec philoſophia Angliae fere domeſtica ſit; aut, occulta ſapientia, ſui apud alios admiratores quaerere; aut denique illis ſimiles eſſe, qui cum a comicis exeunt, quam-

Ratio III. philoſophi e ſacris literis plurima ſuffurati ſunt.

Quid de philoſophia Moſaica?

(m) *lib. V. de uit. phil. p. m. 304. eandem doctrinae tarditatem Druidas, Britannorum philoſophos, habuiſſe ex Iul.* CAESARE *diſcimus, lib. VI. de Bell. Gall. cap. 8.* (n) SENECA *Epiſt. XLVIII. pag. 74.* A. GELLIVS *lib. IV. cap. 13.* (o) *Tractatu de pallio cap. V. p. m. 555.* (p) *Apolog. cap. XLVIII. p. m. 387.* (q) *Orat. lib. I. p. 119.* (r) *Theolog. Pacific. cap. II. pag. 14. et in conſenſu ueritat. cap. II. III. IV. ſqq.*

(s) *Conf.*

CAP. I.

quamuis nihil commoti, luſum tamen aliis uehementer commendant, ne pecuniam et tempus fruſtra perdidiſſe dicerentur. Aſt uero alia doctrina eorum eſt; qui nonnulla tantum, aſt potiſſima tamen philoſophiae argumenta ſanctis Dei uiris ſuam debere originem, ex antiquis monumentis eruunt.

Artes pleraſque Hebraeis originem debere.

Vbi in principio notandum, non ex ſacris tantum, quas ſuperſtites habemus, literis; ſed aliis etiam libris diuinioribus in populo Dei; imo doctorum Ebraeorum placitis non minus, quorum ipſi partem a patriarchis per traditionem poſterorum acceperant, ethnicos philoſophos ſua mutuare potuiſſe (s). Imo cauſas habeo firmiſſimas, ut credam, illas philoſophiae partes omnes originem Iudaeis debere, quarum inuentionem, ethnicos ſibi in ſcriptis publicis non aperte reperimus contribuiſſe. Huius enim gloriae, qui oblitos eſſe dicemus, quos eam ex literis unice quaeſiuiſſe conſtat; ut taceam, apud ſuos non raro pro ſapientiae inuentoribus habitos, qui eam aliunde fuerant ſuffurati.

Qua pietate id in dubium uocetur.

Aſt ethnicorum hic cauſam agere, quoſdam Chriſtianos ſcio; qui ſententiae noſtrae illud obiectant; quod Iudaeos myſteria atque doctorum ſuorum placita exterorum nemini facile legamus prodidiſſe: adderem ego, quod lingua, mores, inſtituta a commercio cum aliis hominibus non Iudaeis fere abhorruerint; imo quod tantum ſcientiae in ſcriptis ac uiris ſupra laudatis non repererint Chriſtiani, ut non neceſſarium fuerit, noui foederis doctoribus, artium dogmata ab ethnicis mutuare; quod facturos fuiſſe, credibile non ſit, ſi idem in magiſtris Iudaeorum offendiſſent. Mihi uero pietatis non eſſe uidetur, impiae cauſae patrocinari: et melius opinor, operam collocare poterit Chriſtianus; quam arma cudere pro ethnicis. Sed naſutuli iſti homines ſibi ſapiant; nobis inuicta argumenta ſuperſunt, quin a ſententia abeamus.

§. V.

Agitur cauſa pro Ebraeis.

Moſen omnium, qui extant, ſcriptotum primum et antiquiſſimum eſſe, inter eruditos ita expeditum eſt (t), ut nulla mea probatione res amplius indigeat. Quod ſi igitur philoſophorum ethnicorum quaedam dogmata, cum doctrina diuini ſcriptoris conueniunt; prona conſecutio eſt, non hanc ab illis; ſed illa ab hoc theſauro ſurrepta fuiſſe. Quem argumentandi modum TERTVLLIANI (u) auctoritas firmat, cum inquit: *adhuc mihi proficit antiquitas diuinae literaturae, quo facile credatur, eum theſaurum fuiſſe poſteriori cuique ſapientiae.* Equidem ratio inſtituti mei non patitur, ut argumenta repetam, quibus diuini ſcriptoris uetuſtas contra quasuis ethnicorum obtrectationes aſſeritur; laudaſſe enim ſufficiat, qui feliciter hanc operam uidentur praeſtitiſſe (x): aſt uero plurimis piorum hominum dogmatibus gentiles philoſophos manus attuliſſe, eo nunc digitum magis intendemus.

Diſciplinae plerueque Hebraeis uindicantur. Grammat.

Per ſingulas fere diſciplinas ibimus. *Grammaticam* in Cananaeis natam, atque ab iſtis literis ſuas Graecos, Latinos, populos demum uniuerſos mutuaſſe comprobatum eſt pluribus (y).

Poëſis. Rhetoric. Logica.

Poetis omnibus Moſen praeluxiſſe, GENEBRARDVS commonſtrat (z) et facundos oratores ſacrae paginae loquuntur, antequam in Graecia rhetoricam docuiſſet Empedocles (aa). *Logicam* Iudaeis *Vrim* et *Thummim* fuiſſe, ſibi alii perſuadeant (bb); felicius autem dialecticae ueſtigia in Iobi dialogis uiros eruditos aduertiſſe et nos exiſtimamus (cc). Matheſeos inuentionem nullus Graecorum ſibi tribuit, cum, quod eam artem Aegyptiis debeant, nemo eorum dubitet confiteri (dd); aſt uero Aegyptiacorum dogmatum natales in Chaldaea

(s) *Conf. Clar.* VOCKERODTI *elegantiſſimum ſchediaſma de notit. S. Script. ap. Gent.* (t) TERTVL. *in apologet. cap.* XLVII *p.* 385. *conf.* CLEMENS *lib. V. ſtrom. pag.* 46. IVSTINVS MART. *Cohort. ad Graec.* (u) *Apolog. cap. citat.* (x) *conferatur Guil.* SALDENVS *in otiis theolog. lib.* 1. *c.* 1 *de primo ſcriptore.* HVETIVS *demonſtrat. euangel. tom.* 1. *Petr.* LAMBECIVS *prodromo hiſt. liter. lib* 1. *c.* 3 *ſqq et lib.* II. *cap* 2. *p.* 143. *ubi iure meritoque in Philone, auctore uitae Moſis, reprehendit, quod e Graecia arceat, qui Moſen inſtituerint, cum nec pueris ignotum ſit, Graeciam tunc temporis ἀναλφάβητον fuiſſe, et quae* P. GEORGIVS *congeſſit obſeruat. in Tertullian. Tom. II. cap* 47. *p.* 387. *Theophil. tandem* GALEVS *philoſoph. general lib. I. c.* 1. *§.* 7. *pag.* 19. (y) *uid.* BVXTORFIVS *de ling. ac literarum Ebraicae origine diſſertation. philolog* I. II. *et* IV. *Petr.* LAMBECIVS *prodromo hiſtor. liter. lib.* 1. *c.* 2. *et lib.* II *c.* 3. VOSSIVS *lib.* I. *de arte grammat c.* 3. 9. 10. GROTIVS *de uerit. relig. chriſtian. lib. I. p. m.* 18. *et quos in noſtra diſſertat* § 1. *citanimus de hiſtoria ſine parente habita.* (z) *lib.* I *chron. pag* 78. VOSSIVS *de nat. et conſt. poeſ. c* XIII §. 5. (aa) *Pauſaniam enim merito exploſit G. I.* VOSSIVS *de nat. rhet. cap.* 9. *quod is ante tempora belli Troiani artis originem retuliſſet* (bb) *In hac opinione ſunt Petr.* RAM. *lib. I. ſchol dial. c.* 1. *p.* 5. *et* KEKERMANNVS *tract. log. quibus fauere in opinione ſua illud uidetur, quod uocabula iſta hebraica per λογικῶς et rationale expoſuerint auctores. uid.* ALTESERRA *in Gregor. Turonenſ. lib.* III. *pag.* 87. *lib. V. pag.* 205. SPENCERVS *part.* II. *p.* 319. (cc) HIERONYMVS *ad Paulinum de Iobo ita iudicat: omnes leges dialecticae, propoſitione, aſſumptione, concluſione determinat. Quin et rationem ſoluendi uitioſa argumenta oſtendit, confer* STANLEIVM *hiſtor phil. oriental. p.* 119 *et* HORNIVM, *hiſtor. phil. lib. V. c.* 9. *p.* 284. *qui addit: amici eius et ipſi in philoſophia doctiſſimi, procul dubio ex ſchola eius profecti, cum perpetuis paralogismis ludant, qui et publicas ſcholas cap.* IV. *legitur aperuiſſe. Et M. Aurel.* CASSIODORVS *lib. diuinar. lect. cap.* 6. *apertius loquitur, dum inquit: ubi ſunt? qui dicunt artem dialecticam a ſcripturis ſanctiſſimis non coepiſſe confer. Theophil.* GALEVS *lib.* III. *c.* 5. *quod dialectica a Iudaeis.* (dd) ARISTOTELES *hic prae ceteris loquatur lib. I. metaph. c.* 1. περὶ Αἴγυπτον αἱ μαθηματικαὶ πρῶτον τέχναι συνέστησαν. *conf* VOSSIVS *de ſcientiis mathemat. Ioh.* SCHEFFERI *phil. Ital. c.* IV. *p.* 14.

CAP. I. *Phyſica.*

apud patriarchas plurimi eruditorum ſe putant inueniſſe (*ee*). PHYSICAS Moſaicas ſupra reiecimus; ſed quod plurima in geneſi occurrant, quae ſanctos uiros *dogmatum naturalium* peritiſſimos fuiſſe arguant, id quidem ambabus manibus largimur (*ff*). Inde et *medicorum* ſecreta Hebraeis facilius uindicare potuit Hieronymus BARDVS (*gg*).

Philoſoph. practica.

Ethicam uero, *politicam*, *oeconomicam*, *naturae* item *gentium* et publica *ciuitatis* iura ſacrae paginae ubiuis ſpirant. Quid? quod ipſas *Romanorum leges* riuulos fontis Moſaici eſſe, auctores doceant luculenter (*hh*). In *prima philoſophia* res omni dubitatione caret; cum quaelibet gens eo minus in cultu diuino peccauerit, quo magis ad placita Hebraeorum demiſerit animum; contra maiori errore fuerit ducta; quo rarius oculos in lumen diuini uerbi coniecerit clariſſimum. Vnde tanta in gentilibus cum noſtris dogmatibus conuenientia atque conſpiratio (*ii*). Ad cuius rei fidem NICEPHORVS *Gregoras* (*kk*) ſcripſit: *ipſa uero ſapientia migrauit ſaepius, cuius primo domicilium Aegyptus fuiſſe perhibetur: inde ad Perſas tranſiit: poſt apud Athenienſes diuertit: et nunc uelut auicula nido turbata, longo iam tempore incertis ſedibus uagatur et oberrat. Fieri autem poteſt ut aut apud nos, finitis erroribus, ſi ita ei uiſum fuerit, domicilium conſtituat, aut prorſus in coelos abeat.*

Rat. IV. Quod dogmata religionis noſtrae certiora ſint, ac plac ta philoſophorum.

§. VI. Deinde quod ſi ex ſingulis philoſophiae partibus quaedam reliquiae in ſacro codice ſitae ſunt, nulli errationi, uanitati, fraudi, aporiae, aut dubitationis periculo obnoxiae: quidni illas homo Chriſtianus imbibet ante? quam ad philoſophos humanos legendos animum aſſerat; ubi optimus quisque prolapſioni expoſitus, multi etiam erroribus referti, aliqui uero improborum dogmatum ueneno infecti ſunt. Eſt mathematicorum et communis omnium bene philoſophantium regula: illa, quae certa ſint, dubiis ac incertis praeponi in diſcendi methodo deberi: peccant in hanc, quotquot Ariſtotelem aut Platonem illis commendant, qui adhuc in ſacri codicis ignoratione uerſantur. Imo cum nihil addiſcere debeamus, quod dediſcendum poſtea ſit; ecquo fine quis illa dogmata in diſcendo praeferenda duxerit? quae extinguenda ſunt rurſus in animo, ſi aliam fidem fecerint S. literae. Contra, qui animum prius diuino uerbo imbuit, is ea tantum ex humanis ſcriptoribus poſtea ſeliget, quae aut conſenſu quodam conſpirant cum placitis diuinis, aut iis tamen necquicquam obſunt. Neque cetera ipſum corrumpent, uerae fidei certitudine ſufficienter iamiam firmatum. Verum hoc latius nunc exequemur.

§. VI. VII.

Ratio V. Quia optimae artes peſſimo homini perniciei et peſtis ſuat.

§. VII. Nec nouum nec inſolens eſt, optimas etiam res utiliſſimasque malis hominibus peruerſiſſimas euaſiſſe. CYPRIANVS aliquo loco (*ll*) ait: *traditam nobis diuinitus diſciplinam* PAX LONGA *corruperat*. Quid uero dulcius, quid melius, quid ſalutarius pace eſt; imo quid ad dogmata Chriſti et Chriſtianorum conuenientius? Hanc igitur redarguiſſe dicemus antiſtitem? ad quam fideles in duriſſimis perſecutionibus uotis, precibus ac lachrymis ex infimo pectore ſcimus anhelaſſe. Non ea, credite, mens optimi doctoris fuit, ut poneret eccleſiae tranquillitatem in culpa. Chriſtianos in crimen uocauit, qui cum pacatis temporibus ad frequentiora pietatis exercitia uti debuiſſent; animos deliciis infecerant, ocio, languore, deſidiaque. Non enim incuſat manum, qui homicidia aut furta damnat: neque coecum laudat, qui oculos peruerſi ſaepius amoris illecebras dicit: oderit aliquis ebrios, non idem ſtatim et uinum auerſabitur: poeſin S. patres exercuerunt, quamuis obſcoeniſſimis uerſibus contaminauerint carmina ſua Catulli: ſumminatim dicam, uſum non improbat, qui abuſum redarguit. Cum itaque inter mortales non raro contingat; ut optima etiam re illi peſſime abutantur; probe circumſpiciendum animum illius eſſe exiſtimo, ad quem aliquid debeat deferri. De SOCRATE memorant, quod eos tantum iuuenes in ſcholam eius admiſerit; cuius ſalutares mores naturasque ex corpore, oculis, uultu, fronte antea pernouiſſet. Ego ſane, ut ad rem ueniam, omnes a ſcholis philoſophorum imo literarum quarumuis pari fere modo arcendos eſſe cum Socrate exiſtimem; niſi pietatis et ſubacti uerbo diuino animi ediderint documenta. Chriſtianos fieri mallem, quam ſe facere philoſophos. Bene *Hieron.* SAVANAROLA (*mm*): *Scientia cum per ſe bona ſit, per accidens facta eſt mala. Bona quippe eſt bonis et mala malis, quia, ut dicit Apoſtolus, omnia munda mundis; immundis etiam ipſa mundisſima immunda ſunt.* Et apertior hac LACTANTII ſententia eſt, dum is inquit (*nn*): *philoſophia non nocet, imo prodeſt plurimum, ſi religione imbutus eſt animus.* Nec diſſimili ratione CLEMENS *Ale-*

(*ee*) *conf. Theoph.* GALEVS *de Aegypt. philoſophia ab Hebraeis lib. I. cap. 2. ſect. VII. inprimis pag. 114. ſeqq. et cap. IV. pag. 135.* (*ff*) *E multis hic* VALLESIVS *legatur de ſacra philoſophia.* (*gg*) *in medico catholico - politico, quem Genuae in lucem edidit.* (*hh*) *Qui Moſaicas leges cum Romanis contulerunt, plures inter ICtos reperiuntur Ioh.* ZEPPERVS; *Iuſt.* CALONIVS; P. PITHOEVS; MOLINEVS, *alii.* (*ii*) *In ernendis ethnicae religionis dogmatibus, quae cum ſacris Hebraeorum ac noſtris conſpirant, omnium induſtriam ſuperauit Auguſtinus* STEVCHVS *Eugubinus libris X. de perenni philoſophia, quos dignos ſemper habui, ut denuo prelo ſubiicerentur. Addantur* GROTIVS. HVETIVS, VOSSIVS, GRAVIVS, PFANNERVS, GALEVS *alii plures.* (*kk*) *lib.* VIII. *p.* 226. *hiſt. Rom.* (*ll*) *Tractat. de lapſis p.* 194. (*mm*) *lib.* III. *de ſcientiis p. m.* 805. (*nn*) *lib.* V. *c.* 1.

Digitized by Google

CAP I.

Alexandr. (*oo*) ait: *quae eſt ex fide ueritas tanquam panis neceſſaria eſt ad uiuendum. Quae autem accedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis et bellariis. Deſinente cœna ſuauis eſt placentula.* Quae omnia eo tendunt, *ut prior ſit Chriſtianus*, cum TERTVLLIANO loquor, *poſterior philoſophus.* Cuius rei non leues rationes ſunt. Eſt enim homo *irregenitus* furioſo ſimilis; qui armis philoſophiae non poteſt non ad ſui et aliorum exitium peſſime abuti. Inflabit eum ſcientia, ut CELSVM (*pp*), qui abiecti animi ſeruatorem noſtrum incuſat, quod *tolerantiam* et *humilitatem* inter uirtutes retuliſſet. Eadem ambitio ad uigilias, labores quosuis talem ita incitabit; ut his illecebris iam illaqueato et irretito tantum uix otii futurum ſit, quo uerbum Dei aut in eius ſenſum intrare, multo minus alio flectere mentem illius in melioremque uiam inducere queat. Grauiſſimam doctiſſimi CANI (*qq*) querelam audiamus, quam ipſe eadem de cauſa habet. *In Italia*, inquit, *uidimus multos, qui ſcriptura S. neglecta, ad philoſophorum doctrinas tanquam ad Syrenum ſcopulos adhaerebant; poſtque galeros etiam ac infulas non Prophetas non Apoſtolos non Euangeliſtas: ſed Cicerones, Platones, Ariſtoteles perſonabant.* Praeterea etiam ſingulae fere diſciplinae *philoſopho irregenito* ſcopulos iniicient; ut omnium difficillimum ei fuerit, illis aut euitatis aut ſuperatis, ad portum diuinae ueritatis peruenire. *Ariſtarchus improbus* barbariſmorum, ſoloeciſmorum, helleniſmorum (*rr*) ſacrum noſtrum codicem inſimulabit, taedia inde et ſibi facturus et aliis. Praeterea iam olim LACTANTIVS querebatur (*ss*): *haec inprimis cauſa, cur apud ſapientes et doctos et principes huius ſeculi, ſcriptura ſancta fide careat; quod Prophetae communi ac ſimplici ſermone, ut ad populum ſunt locuti. Contemnuntur itaque ab iis, qui nihil audire uel legere, niſi expolitum ac diſertum uolunt; nec quicquam inhaerere animis eorum poteſt, niſi quod aures blandiori ſono permulcet.* Et horrenda exempla illorum ſunt, quos e Chriſtianis, proh quanta ſalutaris nominis huius dedecora! eiusdem criminis hiſtoriae poſtulant (*tt*). O igitur iuuenes! cauete uobis a grammatica; antequam in corda ueſtra IHS. ſcripſerit *digitus Dei.* Neque alium fru-

Ab immoderatis ſtudiis Chriſtiani abhorreant.

Diſciplinae impedimentu chriſtianiſmi.

Grammatica.

Eloquentia.

§. VII.

A ctum in homine *irregenito eloquentia* ſeret. Vt enim multum intereſt, inter eum, qui *bene* loquitur, et eum, qui *bona*: ſic illud rhetoris artificium; hoc indicium eſt piae mentis. Eadem dicendi praecepta ſunt, quibus uel hoſtis, ut noceat, armatur: uel ut cauſam noſtram agat, ſocius et amicus inſtruitur. Ita quas oratoriae artis praeceptiones hauſerat *ethnicos Cyprianus*; eas cum ex rhe-B tore *Chriſtianus* fieret, nequicquam dedidicit. Nam partes magni ac diuini oratoris omnes cum inde ſcimus expleuiſſe. Neque alia cauſa, niſi omnia me fallunt, ethnici etiam doctores, *uirum bonum eſſe oratorem* uoluerunt; ne in mala etiam cauſa, quod LACTANTIVS (*uu*) ait, *incautos animos ſuauitate ſermonis diſertus orator irretiret.* Nunquam *homini irregenito*, oratori, mella deerunt, quibus uenenum tegat: nunquam eum floſculi de-C ficient, quibus ſcelera obtendat: et rarum maxime, eum pœnitere, cui in promptu ſemper noua linguae diuerticula ſunt. Nouimus praeterea rhetorum improborum artes: uitia uirtutum tegumentis ornare; in prodigo extollere liberalitatem; iracundi furorem ζήλῳ iudicis excuſare; ambitionem ingenii obnubere excellentia et ſublimitate; auaritiae ſpeciem induere parſimoniae; lu-D xuriam, improbitatem quamuis ſeculi metiri genio; inertiam deſidiamque pietate occultare; blanditiis obducere manſuetudinem; uno uerbo dicam, pro Iunone nubem uendere, res fuco illinere, et, quod idem eſt, quantum poteris, fraudem facere ueritati. Atque huc fere GREGORIVS digitum intendit, dum aliquo loco (*xx*) ſcriberet: *huius mundi ſapientiam cor machinationibus tegere, ſenſum uerbis celare, quae falſa ſunt uera demon-E ſtare. Haec nimirum prudentia uſu a iuuenibus ſcitur, haec a pueris pretio diſcitur.* Taceo quod et olim querela fuerit (*yy*); *Rhetores ſpernere eccleſiae ruſticitatem.* Spernite igitur uos potius rhetorum ſcholas, quiqui eſtis Chriſtiani, usque *uiros bonos*, quod oratorem decet, ille uos fecerit, *qui linguas infantum facit diſertas.* E DIALECTICA, deinde, ad illam enim nunc pedem moueo, *homo irregenitus artem faciet ſtruendi et deſtruendi, coactam in coniecturis, duram in argumentis, operariam*

Dialectica.

(*oo*) *lib. 1. ſtromat. p. m. 68.* Georg. *NAZIANZ.. orat. III. p. 61. philoſophia probis uirtutis inſtitutio, improbis uitii ſtimulus.* (*pp*) *Teſte Origine lib. III. p. m. 165.* (*qq*) *lib. IX. cap. 9. p. m. 427.* (*rr*). *Quam perſpicuе* *ces hic eſſe HEINSII et SALMASII uoluerint, e bellis Helleniſticis notum eſt. Impugnauerat hic uocem, quam ille triumphabat primus inueniſſe. Vtrique tantum in eo conuenerat, ut codicem diuiniorem impuri ſermonis notis compungeret. Deo mendaciis noſtris opus eſſet, neque ego dixerim. Vtinam uero ſummi uiri opes, quam tueat imitari maluiſſent.* (*ss*) *lib. V. cap. 1. p. 458.* (*tt*) *Quis dubitet a malo Daemone ANGELVM iſtum Politianum eſſe actum, cum ſceleſtiſſima uerba contra S. literas effutiret: nullum tempus ſe peius in omni uita conſumtum ueſtimare, niſi illud, quod bibliis legendis dediſſet. Politam enim dicendi elegantiam incomptam prophetarum ſermonem querebatur infeciſſe. (Lud. VIVES lib. II. de uer fid) qua etiam inſania STVRMIVM illum, arrogantem grammaticum laboraſſe, auctores habemus.* (*uu*) *lib. V. c. 1. p. 457.* (*xx*) *lib. X. magnor. moral. cap. 16.* (*yy*) *HIERONYMVS in Sophon.*

CAP. I. **§. VII.**

riam contentionum, moleſtiam etiam ſibi ipſi, omnia retractantem, ne quid omnino tractauerit (zz). Idem porro *omnem uim uenenorum ſuorum diſputatione conſtituet, imo regnum Dei in contentione ſermonis ponet* [*a*]; *qua ſane dialectica Deus non conſtituit ſaluum facere populum.* Quapropter contra hos tales ſermonem HIERONYMVS uibrat [*b*]: *iamiam tollo manum, cedo, uiciſti, ſi tamen uincere eſt, ueritatem uelle ſubuertere. Quando enim loqueris, NB. coactus argumentorum ſtrophis, tibi uideor aſſentire; cum autem tacueris, ex animo rurſus elabitur; ut liquido conſtaret diſputationem tuam ex philoſophorum minutiis deſcendere.* Qui igitur dialecticam diſcitis adoleſcentes! ſophiſticam fugite; hanc ut fugiatis ab illo contendite, qui ſuis manſuetudinem pacem, candorem grauiter commendat.

Physica. PHYSICAM homini irregenito peſtem eſſe et omnium fere haereſium matrem TERTVLLIANVS [*c*] uelut in epitome quadam oſtendit. *Ipſae*, inquit, *haereſes a philoſophia ſubornantur. Inde Aeones et formae neſcio quae et trinitas hominis apud Valentinum; Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate a Stoicis uenerat. Et ut animi interire dicantur, ab Epicureis obſeruatur. Et ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium philoſophorum ſchola ſumitur. Et ubi materia Deo aequatur, Zenonis diſciplina eſt. Et ubi aliquid de Deo allegatur, Heraclitus interuenit*, et quae ſunt generis eiusdem. Cauſam erroris indicare, non difficile eſt. Dum enim id genus philoſophorum naturae arcana ſenſibus metitur; idem exiſtimat ſibi ius in religione quoque eſſe myſteriisque; ut haec quoque rationi, ceu dominae cuidam, ſubiicere poſſit. CARTESIO illud tantum *uerum eſt; quod clare et diſtincte percipias.* Dogmatis inconuenientiam in rebus etiam naturalibus oſtenderem, ſi ratio pateretur inſtituti. Aſt quam nouas et inauditas opiniones idem dogma theologiae attulerit, unico exemplo commonſtratum faciam. Eſt *Herm. Alex.* ROELLIVS Theologus Franequeranus, uir ingenio acutus, iudicio acer, in dicendo promptus, ſuauis ac facilis, mihi etiam, Franequeram tranſeunti, plurimis officiis cognitus. Didicerat idem etiam huic Carteſii decreto aſſentiri, *nihil uerum eſſe, niſi, quod clare et diſtincte concipi poſſit.* Sacrum itaque *Trinitatis myſterium*, cum, prout hactenus in eccleſiis orthodoxis et doctum et creditum fuerat, nullo rationis nexu aſtrui aut defendi poſſe, facile aduerteret, idem dogma aut improbandum, aut aliam in explicatione eius rationem tenendam eſſe, ſecum ſemel ſtatuit. De altera S. Trinitatis perſona, quam *filii DEI* nomine a prima ac tertia ſacrae literae diſtinguunt, potiſſima erat dubitatio. Aporiae uidebantur; *gigni et eſſe ab aeterno; produci ab alio, et dependere a nemine*; duo eſſe *immenſa* et quae ſunt generis eiusdem. Ne itaque aut nuntium Carteſii decreto mitteret; aut cum *Socinianis*, quorum aſſeclae in Anglia et Belgio hodie nimium quantum ſe exerunt, *Deitatem ſecundae perſonae* improbe in dubium uocaret; talem opinionem quaeſiuit inuenitque, qua utrumque uideretur euitaſſe. *Deum itaque neque filium generando, neque emittendo ſpiritum, trinunum factum; ſed trinum in unitate, eſſentiali ſua ac prima ratione, fuiſſe*, profeſſus eſt, *antequam aut genuiſſe diceretur aut emiſiſſe.* Ita ut tantum abſit, *ſecundam* diuinitatis *perſonam a prima perſona*, diuinitatis intuitu, *genitam eſſe*; quantum abſit, quod *primam* perſonam *ſecunda* perſona potuerit genuiſſe. Vno uerbo rem complectar: *perſonam ſecundam, intuitu tantum humanae naturae, genitum Dei filium dici; quam, reſpectu diuinae naturae, eadem ratione ac prima perſona, ingenitam* nouae ſententiae auctor opinatur. Adeoque *patris* et *filii uocabula in Trinitate nunquam futura fuiſſe*, idem perhibet niſi ad *lapſum Adami expiandum, ut Deus homo naſceretur, quo pateretur humana, opus fuiſſet* [*d*]. Equidem nouae huius ac inauditae hactenus opinionis ſtrenuum oppugnatorem doctiſſimus VITRINGA [*e*] egit, cuius indeſeſſa opera alios etiam in ſocietatem certaminis traxit [*f*]. Aſt uero niſi omnia me fallunt, parum effici poterit; niſi phyſicum illud *in rebus naturalibus* principium e theologia, ex ipſius etiam Renati ſententia, prorſus exulet; *diſtinctum rei conceptum unicum κριτήριον eſſe ueritatis* [*g*]. Gignit is error etiam alios plures; illum maxime, quod eius patroni *rationem hominis omni demum lapſu eximant*; ſed hunc infra diſcutiemus contra *Rationaliſtas* [*h*]. Interim ego, ut ad ſcopum ueniam, rem ipſam Theologis relin-

phon. cap. 2. (zz) *Conqueritur ita TERTVLLIANI Sc. 7. praeſcript. adu. haeret. p m. 398. Tom. III.* (*a*) *AMBROSIVS lib. I de fide cap 4.* (*b*) *Lib. III. aduerſ. Pelag.* (*c*) *Praeſcript. aduerſ. haeret. c. VII. p. 397.* (*d*) *confer. eius theſes Franequerae euulgatae et Reſponſio A. 1689 Vitringae facta. Inprimis uero liber cui titulus: Kort en Eenvondig berigt van het verſchil over de geboorte des Soons. etc.* (*e*) *Theologus Franequeraaus Roellii collegae ſui aduerſarius Diſſert. in contrariam edita.* [*f*] *David HVGVENIVS in Chriſtiano ratiocinante de generatione filii Dei ed. Duisb. 1690. 8t. Summus SPANHEMIVS elench. controuerſ. append. p. 970.* [*g*] *Heur BRINK Toetſteen der Waarheid en de Dwalinge.* [*h*] *confer. Celeberr. Theologum Melch. LEYDEKERVM in Face acris. Loc. X. controu. VIII. p. 462.*

[*i*] *Rom.*

CAP. I.

relinquo diluendam, non uideo, quomodo haec Carteſianorum placita, cum illa ſummiſſione animi ac rationis, quam S. literis debemus, conſtare queat. Certus magis, pium et *regenitum hominem*, codicis diuini ſerutatorem, in plurimis locis cum maximo gentium doctore [*i*] inclamaturum: ὦ βάθος, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Nolite igitur mirari, o iuuenes! *homini* adhuc *naturali* diſſuadendam eſſe *ſcientiam naturalem*, ζῶντι Φυσικῷ fugiendam Φυσικήν. Non enim praeſtantiſſimae diſciplinae, ſed hominum improborum culpa eſt, quare VANINI [*k*], SPINOSAE [*l*], HOBBESII [*m*], atheiſmi propugnatores alii ex ſchola phyſicorum uenerint et cur hodie fere male ubiuis audiat *medico-phyſicorum religio* [*n*].

Ethica.

Ad *practicas* diſciplinas pedem moueo, inter illas ETHICAM utiliſſimis ad uitam moresq; formandos praeceptionibus inſtructam eſſe, nemo inficiabitur. Aſt in illa ipſa *homo irregenitus* ſi progreſſus etiam fecerit, facundus tantum paraeneticus euadet; de quo hominum genere Seneca [*o*]: *plerique philoſophorum tales ſunt, ut ſint diſerti in conuicium ſuum: quos ſi audias in auaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, profeſſionis indicium putes. Sed hoc aliter intueri non decet, quam medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides uenena.* Idem alio loco [*p*]: *aliter loqueris, aliter uiuis. Hoc Platoni obiectum eſt, obiectum Epicuro, obiectum Zenoni. Omnes enim dicebant, non quemadmodum ipſi uiuerent; ſed quemadmodum uiuendum eſſet* et paulo poſt: *perſeuero laudare uitam, non quam ago, ſed quam agendam ſcio.* Eadem S. etiam Patrum querela fuit [*q*]: *philoſophorum ſupercilia contemnimus, quos corruptores et adulteros nouimus et tyrannos, et ſemper aduerſus ſua uitia facundos. Nos non habitu ſapientiam, ſed* mente praeferimus. Diſcetis inde iuuenes! uirtutes in moribus tan-

A tum oſtendere, non circumferre in animo, quotquot homines improbi ac irregeniti ethicam tractant.

§. VII.

Politica.

Aſt uero quid nunc de *politicis*, ciuilium, publicorum, naturae ac gentium aliorumque *iurium peritis* dicam, ſi *homines* illi fuerint *irregeniti*? quam impiis artibus politicum inſtruit MACHIAVELLVS [*r*]! naturae ac gentium iura quam ſcelerate in *utilitate* HOBBESIVS [*s*], in *potentia* maledictus B ille SPINOSA [*t*] ponunt? Et quam uarius, multiformis ac ipſo Theſeo mutabilior in religione H. GROTIVS fuit, ſummus iurium horum magiſter [*u*]. Imo LIPSIVM, illum politicorum apicem, religionem ipſo paganiſmo conſpurcaſſe auctores, uere an falſe non dixerim, ei obiectant [*x*].

Iuris peritia.

Obtundite itaque aures ueſtras ab omnibus *politicorum* libellis, o iuuenes! donec illud animis ueſtris con- C ſtanter inhaereat; πολίτευμα Chriſtianorum eſſe ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Verum ſentina quaedam iuris peritiae, ut tandem etiam de illius abuſu quid dicam, impii non minus legulei ſunt.

Iure ciuili priuato.

Horum certe ſacrorum cultores, ſi *homines* fuerint *irregeniti*, peſtis reipublicae euadent, qui eſſe ſalutis publicae cuſtodes deberent et quos fas eſſet, iuſtitiae ſacerdotes ſalutare; ueteratorum, ſcurrarum, fraudatorum, ſceleſtis nominibus, ſe di- D gnos reddent. Litium non compoſitores, ſed ſeminatores; quaſi ut protraherent eas facti eſſent, non ut procurarent; nec ut cauſae clientis ſeruirent, ſed eius inhiarent marſupio. Strinxerunt contra improbitatem hanc illi calamum, qui *iudices, aduocatos, cauſidicos peccantes*, in publicum emiſere. Quid? quod etiam ſermo uulgi nunc ſit; *bonus Ictus, malus* E *Chriſtianus.* Qua tamen in culpa iterum non *iurisprudentia* ponenda, diuini ac humani iuris piiſſima adminiſtratrix: ſed illi reprehendendi hic ſunt, qui, dum impiam mentem ad ſtudium hoc iuris af-

[*i*] *Rom. c. XI. §. 33.* [*k*] *Dialogo de admirandis naturae arcanis.* [*l*] *Tractatu theologico-politico.* [*m*] *in Leuiathane.* [*n*] *Queritur de hac noxa ipſe Thomas Browne auctor relig. medicae ab initio.* [*o*] *in exhortat.* [*p*] *Epiſtol. XVII. XVIII. ſeq.* [*q*] *MINVTIVS in Octau. qui uerba haec pleraque TERTVLLIANO debet. libr. de bono patientiae idem fere differenti. conſ. LACTANTIVS lib. IV. c. 23.* *[*r*] *in Principe. Cautionum in libro adhibendarum admonebit in animaduerſionibus ſuis Conringius, melior Innocentio Gentiletto, qui in ſimili inſtituto, partim affectibus indulſit, partim auctorem ipſum non oſſequutus eſt.* [*s*] *in libro de Ciue, et alio quem Leuiathan inſcripſit. Quae cauenda in auctore ſint, commonſtrant Guil. LAWSON, COQVTVS, FILMERVS, CVMBERLAND, TEMPLER, TENNISSON, WARDVS et ſi qui alii, qui librum ſub cenſuram miſere.* [*t*] *In tractatu theologico-politico, ac opere poſthumo, quod ſcripſit. Sed hi libri medelam non admittunt, digni potius, ut ex hominum memoria deleantur.* [*u*] *Arguit eundem ſummum uirum, cuius ſimilem nulla fere aetas uiderat epiſtola Simplicis VERINI de libro poſthumo H. Grotii; quem alius ſub nomine Iuſti PACII defendit. Vterque in eo ſibi parum diſſimilis, quod Grotius primum Caluini dogmatibus fuerit aſſuetus, mox Arminianos in deliciis habuerit, nonnunquam et ipſis fauerit Socinianis, demum Pontificiis tantum non prorſus fuerit addictus. Iudaizaſſe etiam in aliquibus, theologi quidam uolunt, mihi, ut aequius hic de eo ſentiam, argumenta ſunt.* [*x*] *Georg. THOMSONI uindicem ueritatis aduerſus Iuſt. LIPSIVM ei falſe multa obiectare, non nego; quippe eius auctor ſaepius odio indulget, quandoque etiam ſponte mendax eſt, non raro imperitiam in literis prodit, quarum cenſorem agere uult. Verum enim uero Lipſium ſaepius de religione ſcripſiſſe, quae illi, quam profeſſus fuerat, minus conueniebant; deinde Deorum Dearumque nomina non raro appellaſſe, ubi unum ac uerum Deum Grammaticus inuocaſſet, certum eſt. Tales enim Linguae Latinae ueneres ucer codex noſter ferre nequit.* Ita Grotio utique exprobrandum uti neq; Eraſmum ueniam mere-

CAP. I.

ferunt, tales euadunt, quorum mores Ludov. MOLINAEVM [y] grauiter legimus expreſſiſſe: *lites et diſſidia illi diuitias pepererunt, pro qua gratiam parem reponit: nam contentiones fouet et iurgia alit; dumque ſtudet, ne clienti ſuum ius pereat, neue damnoſis conditionibus cum aduerſario depaciſcatur, moleſta ſua curatione, cauſa quidem potiorem faciet, ſed omni pecunia ſpoliabit; hoc pacto per uictoriam grauiori damno auctum, quam ſi cauſa cecidiſſet. In hoc pragmatico puluere, ueteribus negotiis dum noua ſemper accreſcunt non uacat huic mulioni perpetuario conſcientiam excutere, aut uitam recognoſcere; nedum de morte cogitare: nam de die iudicii ſecurus eſt, ut, qui ſuis captionum pedicis calleat artem iudicia uel morandi uel reſcindendi.* Qui igitur iura tractare uultis, iuuenes! eo ante piis precibus contendite, ut *Sol iuſtitiae Chriſtus in animis ueſtris exoriatur.*

Theologia.

Ipſa denique caſtiſſima illa coeli progenies ſacra *theologia* non niſi *bonae* mentis medicina eſt. Tenuerunt eum modum ueteris eccleſiae antiſtites, ut *poenitentia*, *fide* et quae his proxime cognata ſunt, improbos animos ad Chriſtianorum ſacra inuitarent: fidei uero myſteria aperirent illis tantum, qui, paganis relictis, exuuiis omnis malitiae depoſitis, puram mentem ad Chriſtianiſmum iam attuliſſent. Inde eam *philoſophorum* methodum ſequuti et ipſi chriſtiani ſunt, ut alios *exotericos* facerent; *interioris* diſciplinae capaces iudicarent alios. Quod ipſum uel unus ORIGENES [z] nos abunde docebit, qui Celſo, Chriſtianis congreſſus clancularios obiectanti, ita reſpondit: *quod uero quaedam* Chriſtianiſmo *inſunt, quae non communicantur quibusuis: id non ſolius Chriſtianae doctrinae proprium eſt, uerum etiam philoſophicae: nam et illis erant alii ἐξωτερικοὶ λόγοι, alii ἐσωτερικοί. Sic alii Pythagoram audiebant, contenti ipſius autoritate: alii ſecrete diſcebant* rationes, *non euulgandas in profanos nondumque purgatos.* Ita enim eſt. Rationi per poenitentiam, fidem, humilitatem ceteraſque uirtutes nondum purgatae ſapientia diuinorum myſteriorum ſtultitia eſt; imo indignum, alienum, nec ineptum minus auditorem *acroamaticae theologiae* S. PAVLVS facit *hominem irregenitum.* *Piſcatoriam* itaque fidem quaerite o iuuenes! antequam rationali uos theologia imbui, patiamini.

Ratio V. Exemplo ac teſtimonio theologorum.

An primis ſeculis Chriſtiani didicerint philoſophiam?

§. VIII. Atque hunc demum diſcendi ordinem primitiuam quoque eccleſiam tenuiſſe, ut firmiter credam, certa mihi indicia ſunt. *Chriſtianos*, ex quo Apoſtoli, quos Spiritus S. nullis non artibus inſtruxerat, ut tot gentium idonei doctores eſſent, e uiuis exceſſerant, a philoſophia, ab ethnicis etiam magiſtris diſcenda, nullo tempore abhorruiſſe, paulo inferius faciam commonſtratum (*). Viderant enim ſibi humanis quoque artibus opus eſſe; non ut crederent, ſed uel explicarent credenda uel defenderent. *Alexandriam* itaque iuuenes ſuos amandabant Chriſtiani, ut prima *fidei ſalutaris* fundamenta edocti, philoſophia quoque animum excolerent, idoneumque redderent, ut ſacras literas ſcite tractare, dogmata Chriſtianorum facili ac diſtincta methodo alios docere, imo et propugnare ſapienter, ſi ita res tulerit, contra aduerſarios quoſuis pollerent. Praeterea, qui ueteres eccleſiae ſcriptores legerit; intelliget ſimul, uerum eſſe, quod *Franc. de* FOGEROLLES (*aa*) alicubi ſcribit: *philoſophorum nonnullos credentes, nonnullos etiam antiquis gentium ritibus inſiſtentes, cum eſſent ſumme docti, ſapientiae, oratoriae et artium liberalium, nullo Chriſtiani nominis et ethnici diſcrimine, usque ad Gallieni Tempora, annum uidelicet a Chriſto nato CCLX. publicae profeſſionis onus ſuſtinuiſſe.* Et TERTVLLIANVS (*bb*) idem eo confirmat, quoniam genealogias Deorum gentilium audire quidem Chriſtianis licitum eſſe, ne, ut addit, *ſecularia ſtudia repudiet, ſine quibus diuina eſſe non poſſunt;* non uero docere, ne docendo approbare tacite uiderentur, ſuo conſilio ſuadet. Quod ſi igitur ex hiſce manifeſtum ſatis eſt, Chriſtianos et docuiſſe philoſophiam et didiciſſe; illud facile ad euincendum nunc erit; tum demum ſanctos eccleſiae patres iuuenes Chriſtianos ad philoſophiam audiendam admiſiſſe, poſtquam Spiritum S. in animos eorum fidem in Deum ac Chriſtum ingeneraſſe certiſſima indicia dediſſent. Partim quoniam ad ethnicos philoſophos audiendos mittebantur, ubi nondum bene firmatis animis ethnicismi uirus damnum afferre poterat; partim etiam quod optime noſſent, quam male uertat *ſapientia huius ſeculi* hominibus irregenitis. Sed neque hiſce argumentis opus. Eiusdem enim huius cautionis chriſtianos philoſophiae ethnicae cultores aperte ac grauiter TERTVLLIANVS ipſe (*cc*) admonet, inquiens: *cum fidelis haec*, de ſapientia ſeculari et genealogiis Deorum ipſi ſermo fuerat, *diſcit, ſi iam ſapit, qui ſit, neque recipit, neque admittit; multo magis, ſi dudum ſapit. Nam ubi ceperit prius ſapere, prius ſapiat oportet, quod prius didicit, id eſt, de Deo et fide. Proinde illa deſpiciet, nec recipiet: et erit tam tutus,* quam

An poſt Chriſti dogmata didicerint?

mereri exiſtimo, quod uterque parabolas in euangeliis *fabulas* dixit: *HVBERVS Obſern. iur. lib I. c.* 4. [y] *In exemplari morum p.* 186. [z] *lib. I contra Celſum p. m.* 7. [*] *uide interim, quae EVSEBIVS refert lib. VI. hiſt. eccleſ. c.* 15. (*aa*) *Epiſtola ad libr. Porphyr. de abſtinent. p.* 8. (*bb*) *Inſigniis locus cap. X. de idololatr. p* 43. (*cc*) *cap. X. de idololatr. p. m.* 44.

(*dd*) Apo-

CAP. I. *quam qui ſciens uenenum ab ignaro accipit, nec bibit.* Qua methodo ſeruata, dici non poteſt, quantum adiumenti ex humanis artibus coeperit purior theologia. Vnde IVSTINVS, qui ſeculo poſt chr. nat. ſecundo floruit, alicubi (*dd*) inquit: *longe ampliores ſunt res noſtrae doctrinis humanis factae.* Sed haec inferius expediemus, de commoditatibus philoſophiae ex inſtituto diſſertaturi. Atque ita philoſophiam, non niſi *ab homine regenito*, qui Chriſti dogmata, quantum ad teſſeram ſalutaris fidei ſatis eſt, pio animo imbibit, diſcendam eſſe; ſufficienter prima hac cautione nobis uidemur commonſtraſſe. Hanc tamen ſententiam meam nolim ita quis accipiat, ac *ſi acroamaticam iſtam theologiam*, qualis hodie in Academiis futuris eccleſiae doctoribus proponitur, ante diſcendam eſſe exiſtimem; quam animum ſuum literarum ac ſcientiarum praeſidiis muniuerint iuuenes idoneumque talia cum fructu audiendi reddiderint. *Catecheſis* enim ſufficit, ut ad pietatem proficiamus, quam in quouis philoſophiae cultore propter allatas hucusque cauſas exigimus. *A theologis enim*, quales acroamatica ſiue curatiori iſta theologia ſacri ſtudii cultores euadere debent, *longe plurima nec unius generis literas*, totius nempe philoſophiae curſum, ut mox explicat, *requiri*, cum maximo huius aetatis theologo, Iacobo SPENERO prorſus exiſtimo. Hoc enim caſu BASILII illud approbo, dum inquit: *ſicut tinctores, ut perfectum purpurae colorem panno obducant, inferiorem alium colorem ſubtexere ſolent: ita ſe habere humanas diſciplinas ad diuinam ſcientiam* (*ee*). Quod idem etiam PHILO ita expreſſit (*ff*): *ſicut in magnis argumentis magna etiam prooemia eſſe oportet: iure igitur theologia non leuibus aut breuibus utetur prooemiis; ſed grammatica, rhetorica et omni logica contemplatione imbuetur.* Trahitque comparationem a Sara, quae parere non potuit, donec Hagar ancillam marito ſuo dederit: ſic et nos, ait, *non ſumus apti proleni ſuſcipere ex uirtute, niſi prius miſceantur eius ancillae. Eſt autem ſapientiae ancilla, illa, quae in liberalibus artibus ſcientia ponitur. Capi debent ea*, CLEMENS *ait* (gg); *quae proponuntur*, a ſtudii theologici cultoribus id exigit, *quamuis credantur, antequam poſſint intelligi*, quod de catecheſis uerum eſt. Quibus credere ſufficit ad uitam ſalutarem, dicente ORIGENE (*hh*). Et hactenus de prima cautione philoſophia poſt dogmata Chriſti diſcenda, dixiſſe ſufficiat.

An acroamatica theologia diſcenda, antequam intellectum inſtruxerit philoſophia?

A B C D E F

CAVTIO II. §. IX. Suus cuique homini uti genius eſt, ita et indoles. Facie et mente, uultu ac animo, corporis robore et uiribus ingenii multum inter nos diſtamus mortales. Reperias VVLGARIA paſſim ingenia, quae uel *parua* ſunt, ut ab omni arduo ac praeclaro labore abhorreant; uel ita *dura, pinguia, obtuſa*, ut ad diſciplinam ſint inepta prorſus; uel *tortuoſa, perplexa, intricata*, quae paruo quidem negotio ſe inuoluunt, ſed nullo labore expediunt; uel *mollia* et *delicata*, quae nullum laboris onus perferunt et ſuſtinent; uel *ſomniculoſa* demum, quae ſopore quodam ad quosuis conatus obtorpeſcunt. Aſt contra EGREGIAS etiam ANIMAS offendes, ab indole quidem uulgarium prorſus alienas, inter ſe tamen uarias non minus ac diſſimiles. Huius quippe generis homines alii *memoria* pollent; alii uigent *iudicio*; nonnulli ingenii *acumine* praeſtant; quidam *ſubita* ſunt, ſed minus *firma*; in aliis *tarditatem* conſtantia compenſat; quos uero aequus pariter ubique amauerit, ut *diuina* illa ingenia, quae celeria ſimul et ſtabilia ſunt, atque eadem facilitate et inueniunt et iudicant, proh dolor! inter plutimos pauciſſimi reperiuntur. Quodſi nunc cauſam huius diſparitatis recte aſſequor, boni ac ſapientis conditoris argumentum eſſe omnino exiſtimo. Cum enim non uno officiorum genere indigeamus mortales, optimum Numen diuerſa ingenia ad munera diuerſa, tacito quodam myſterio, ordinaſſe, omnia tamen, quotquot ſunt, ut homini prodeſſent, conſtituiſſe, credendum eſt. Rem hanc per exempla declarabimus. Ita diuinam ſapientiam ſpirat theologia, aſt quis agros coleret? ſi omnes eſſemus theologi. Pari modo beata reſpublica, ſi eam philoſophi regunt; aſt quam miſeram et pauperem, ſi ciues omnes otio literario indulgerent. Vitae cuſtodia medicina eſt; ſed medicus non alit uiuos, non tuetur. Imo quamuis pacatam reddere ciuitatem Ictus doceat: urbs tamen, ut commerciis floreat, ut aedificiis amplior fiat ac ornatior, ut opificibus, manuariis, artificibus, operariis quibuscumque inſtruatur; hac demum alienae ab illis artes ſunt. Quod ſi ergo diuerſa in ſocietate eſſe munia uideamus: uir ſapiens ea inter homines ita diſtributa uolet, prout quemlibet a natura alicui operi factum eſſe idoneum aduertit. Sane, qui ingenium, quod ad agrum colendum eſt aptum, ſcholae obtrudit: aut quod natum ad obſequia; regendae reipublicae praeficit: aut paſtores facit, qui oues futurae fuerint meliores; aut denique acutum philoſophum fieri uult, quem ingenii eſſe obtuſi uoluit na-

§. IIX. IX. A PHILOSOPHIA VVLGARIA INGENIA SIBI TEMPERENT.

Ingeniorum uarietas.

Cauſa uarietatis quae?

An utile ſit reipublicae uniuerſim doctos ciues habere?

Contra naturae iura peccat, qui retuſo ingenio commendat philoſophiam.

(*dd*) *Apolog. I.* (*ee*) *Locum ipſum Oliuer.* BOWLES *Anglus ſuggeſſit in Paſtore Euangel. t. XI. p. 78.* (*ff*) *de cong. erud. cauſ.* (*gg*) *lib. I. ſtromat.* (*hh*) *lib. I. contra Celſum p. m. 7.*

(*ii*) *Eſt*

CAP. I.

natura: illi omnes, quantum ego aſſequor, contra ipſa naturae iura et ordinem Dei, mentium conditoris, grauiter ac imprudenter peccant. Oues *ad ſobolem generandam eliguntur, quae corpore ſunt amplo, lana molli, uentre pilcſo.* Piſcem *empturi eius naturam inquirimus, colorem ſpectamus, corporis uniuerſi habitum conſideramus.* Arborem *plantaturi generis nobilitatem ſciſcitamus, teretem trunci rectitudinem, libri integritatem, nodorum niteſcente* B *ſurculo crebritatem ſpeculamur*; ait non nemo (*ii*): aſt uero, nullo delectu facto, nulla habita ratione, omni uere diſcrimine ſublato ad ſublimiora artium ſtudia homines admittuntur. Quaſi eadem omnibus ingeniis ad ſcientiarum faſtigia peruenienda eſſet aptitudo. Olim ueteribus trita ſermone prouerbia erant: Mercurium non ex quouis ligno fieri; quocirco inuita nihil Minerua eſſe faciendum. C Proh! quam migrarunt hunc morem ſecula hodierna. Parentes nunc uideas, qui filios nondum editos in matris iam utero certis artibus ac ſtudiis conſecrant; quaſi a uotis paternis ingenia liberorum penderent, et conſequeretur ſtatim filium bonum, qui talem uellet. Alios aduertas, qui uix natos ſtudiis ſacris deuouent, non aliter, ac ſi pietatis eſſet, eccleſiaſticis muneribus homines obtrude- D re ineptos. Sunt etiam, qui ut parentum ſequi ueſtigia uideantur, aduerſus torrentem uolunt nauigare. Nonnulli ad magna ſe natos credunt, quod magnas opes poſſideant. Sapientiam forte uenalem eſſe rati; inſcii prorſus, parua ingenia diuitias quandoque maximas circumferre. O caecutientes hominum animos! o iniquos ingeniorum aeſtimatores! Accidit inde, *ut*, quod Seneca (*kk*) dixit, *coacta* E *ingenia male reſpondeant, et reluctante natura irritus ſit labor.* Quo ex errore quanta eccleſiae, respublicae, omnes denique ſocietates damna patiantur, prolixius eſt, quam ut nunc tractare poſſimus. PYTHAGORAS (*ll*) neminem ad ſcientias diſcendas admiſit, niſi in quo corporis forma eximii ingenii coniecturam ipſi feciſſet. Ego quamuis artem iſtam non extra caſum omnem ita poſitam exiſtimem, ut *prae-* F *ſtantisſimum quandoque ingenium ſub quauis cute latere poſſe* (*mm*), inficier: ingeniorum tamen ante delectum habendum eſſe, quam ſtudia, officia, muniaque iuuenibus commendemus, ex iis, quae dicta ſunt hactenus, omnino ſtatuo. Quisquis igitur hanc rem ſuo momento rite ponderauerit, is absque dubio eam inter CAVTIONES NOSTRAS alterum locum mereri, mecum arbitrabitur. Quod ſi enim ho-

Delectus ingeniorum hodie negligitur.

A ueteribus in pretio habitus.

§. IX.

A dicrnam Academiarum, quae ingeniorum officinae ſunt, faciem intentis oculis intueamur: bone Deus! quam in contrarias partes itur, quam inordinatis, confuſis, ac perturbatis conatibus ad doctrinas quasque audiendas confluere ſolet imperita iuuentus. Quid in aliis diſciplinis hac ratione peccetur, lubens omitto: quanta autem iactura in philoſophia tractanda eadem negligatur cautio; id po- B tiſſimum dicere in praeſenti inſtituimus. Philoſophiam, quae animorum cultura eſt, ingeniis officere, nemo conabitur aſſeuerare: non eosdem uero omnes e philoſophia fructus capere, id tantum non quotidie experimur. Ingenia *parua* titubabunt ac humi repent; quantumuis eis, *nihil tam altum natura conſtituiſſe, quo uirtus non posſit eniti*, inculcaueris ex philoſophia: neque ex Aſiaticis Attica ex C *obtuſis ſubtilia* ars *logica* faciet, mentis quamuis medicina: quae natura deinde *tortuoſa et perplexa* ſunt, ea nec *prompta* reddes, etſi agminibus diſtinctionum inſtruxeris e praeceptionibus ſapientiae: quid? quod ex *intricatis* dilucida per matheſin neque Euclides fecerit: et parum ad eloquentiae flumen *Rhetorica* conferet linguae natura balbutienti: *mollia* tandem neque phyſicorum neque hiſtorico- D rum ſe deliciis obruent: *ſomniculoſa* demum hominis etiam ac ciuis officiorum admonita uix excitabis; adeo illud quadantenus hic uerum eſt, quod, ingeniorum aeſtimator, *Tullius* dixit: *quid? aſinum literas doceam? non opus eſt uerbis, ſed fuſtibus.* Atque hanc ingeniorum uarietatem imbecillitatemque ueteres eccleſiae doctores in cauſa habuiſſe cenſeo, quod non omnibus eodem modo commenda- E rent *philoſophiam.* Illuſtria, prompta, facilia, firma ingenia ad haec ſtudia deligebant: cetera infirmiora ac debiliora theologiae tantum principiis ad populum docendum inſtituebant. Teſtem huius rei ORIGENEM (*nn*) nominabimus, qui *Celſo*, Chriſtianis ignorantiam et barbariem obiectanti, ita reſpondet: *ſi posſibile eſſet omnes homines*, de Chriſtianis loquitur, *relictis uitae curis uacare philo-* F *ſophiae, neumini* Chriſtiano *aliam uiam inſiſtendam praeter ſolam hanc. Quod uero eſt imposſibile διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν*, propter infirma hominum ingenia, *quotusquisque enim eſt*, pergit, *qui ad hanc cognitionem aſpirat?* Et clarius de eodem EVSEBIVS (*oo*) refert: *erat namque ei mos iſte, ut ſi quos noſtrorum aduleſcentulorum* ex Chriſtianis ſcilicet, *ingenioſos uideret, et lectioni ſatis deditos, traderet eis etiam ea, quibus philoſophi uelut primis*

Philoſophia parum proderit inepto ad philoſophandum.

Veteris eccleſiae doctores ingenioſis tantum iuuenibus Chriſtianorum commendaſſe philoſophiam.

(*ii*) *Edo NEVHVSIVS lib. I ingen. hum. c. 2. p. 57.* (*kk*) *de Tranquill. anim. c. 6. in fin.* (*ll*) *IAMBLICHO id docente de uita Pythag. cap. XVII. p. m. 77.* (*mm*) *SENECAE uerba ſunt Epiſt. LXVI. pag 87.* (*nn*) *lib. I. contra Celſum p. m. 9.* (*oo*) *lib. VI. hiſt. eccleſ. c. 15. p. m. 365.*

(*pp*) *lib.*

CAP. I. §. IX. X.

mis elementis diſcentes imbuere ſolent. Quod idem etiam piiſſimi uiri *Hieronymi* SAVANOROLAE (*pp*) conſilium eſt, dum inquit: *quamuis per ſe philoſophiae ſtudere non ſit illicitum: non expedit tamen omnibus, in ea ingenium* infirmum *perdere. Feliciſſimam profecto iudicarem rempublicam Chriſtianam, ſi, retenta priſtina ſcripturarum ſimplicitate, quosdam duntaxat probos ac ingenioſos uiros eligeret, qui propter haereticorum uerſutias cum theologia diſciplinas has perdiſcerent: caeteri poſt grammaticae ſcientiam cum bonis moribus ſacras literas docerentur.* Ad ſimilem fere modum *Melch* CANVS (*qq*) de ſuae etiam religionis ſociis, quod MIRERIS, ait: *eſt lex apud noſtros ſanctisſima, quae in huiusmodi diſciplinis*, de philoſophia ipſi ſermo eſt, *ſolum adoleſcentes neque omnes, ſed ingenioſos exercet: grandioribus natu ingenioque tardiore ſtudia haec interdicit.* Quod inſtitutum olim Bonifacii VIII. an. CIƆ CCC. proditur in cap. 2. *ne clerici uel monachi ſecularibus negotiis ſe immiſceant* X. in 6. Verba pontificis ſunt haec: *Vt* periculoſa *religioſis euagandi materia ſubtrahatur*, inhibemus, *ne accedat ad quaeuis* ſtudia litterarum, *niſi a ſuo praelato* licentia *illi conceſſa.* Excommunicationis *incurrat ſententiam ipſo facto transgreſſor.* Doctores, *qui religioſos* phyſicam *docent*, *ſimili ſententia ſint innodati.*

An uulgaria etiam ingenia ad diſcend. phil. admittendi?

Sed obiecerit quis; an *uulgaribus* etiam illis ingeniis intercludenda ad ſublimiora haec ſtudia uia ſit? quae ad immaniſſimi cuiusuis laboris conſtantiam, perſeuerantiam, ſtabilitatemque in ſtudiis facerent ſpem. Verum enimuero annon imprudentem agricolam diceres? qui petrae ſulcum imprimeret, aut aratro perſtringeret arenarias; cui pinguis terra, in quam ſemen ſpargeret, nunquam defuiſſet. Aut quis adeo demens eſt? qui, ut *pedibus* literas pingat, graui ac moleſta uult opera diſcere: ſi expeditae ei *manus* ſunt ad ſcribendum. Profecto cui ad iter aliquod celerius conficiendum equus generoſus praeſto eſt, is mula uehi non cupiet, quae calcaribus indiget, aculeo, ſtimulis, aliis incitamentis. Sic inconueniens non minus in republica eſt, *uulgaribus* ingeniis luſtra dare ad ea diſcenda; quae *eximia* illa per ſpatium aliquot tantum annorum, parua aut nulla fere opera, felicius longe excolere queunt. Quid? quod ueriſſimum etiam ſit, quod nonnemo ſcribit (*rr*): *Craſſa et inepta ingenia terris ſterilibus ſimilia ſunt, quae, quo diutius coluntur, eo minus fructum afferunt, aut nautis imperitis, qui mare et uentos perpetuo accuſant, neque ad portum niſi caſu pertingunt.* Certe enim, niſi prorſus fallor, obtuſi animi uir grauem reddere et Deo et reipublicae rationem tenetur, temporis illius, quod impendit plus iuſto arti, ad quam ſe natura penitus ſentit ineptum. Quid? quod ſceleſtae ambitionis lapſus ſit, ultra progredi uelle, quam conſultrix et prouida natura uires conceſſit. Quae omnia enim in finem affero; ut *uulgaria ingenia ab audienda philoſophia*, altera hac cautione, *arcenda* eſſe, clarius commonſtrem. CICERONI igitur (*ss*) aurem hic demus, cuius digniſſima uerba, ut iis hunc articulum claudamus. *Sic enim eſt faciendum*, inquit, *ut contra naturam diuerſum nihil contendamus: ea tamen conſeruata, propriam naturam ſequamur. Neque enim attinet repugnare naturae, nec quicquam ſequi, quod aſſequi nequeas. Natura uelut dictator quidam domeſticus eſt, cui parendum.*

CAVTIO III. A PHILOSOPHIA ABSTINEANT PRORSVS, QVI EAM LIBARE TANTVM, NON HAVRIRE CVPIVNT.

Ratio I. Quia non cortex philoſophiae prodeſt; ſed nucleus.

§. X. *Philoſophiam, obiter libatam a Deo abducere; penitus hauſtam reducere ad eundem* VERVLAMIVS (*tt*) dixit et idem calculo ſuo, princeps ſuae aetatis theologus, SPENERVS (*uu*) adprobauit. Vt enim odorum ſuauitates e floribus tum demum afflantur; cum manibus eos contriueris, aut contuderis piſtillo: ita philoſophiam ille tantum ad ſuam referre utilitatem poterit, qui cognouit eam penitius. Ludere ſyllogismis, pontem aſinorum calcare, ex *logica tyrones* diſcunt: ſed per ratiocinia ad quamuis inde ſapientiam erudiuntur *ueterani*. *Illis metaphyſica* inanis ὀρολογία eſt; *his* uera mentis medicina. Qui phyſicae limen ingreditur, is ineptire aut more fanaticorum fingere putabit philoſophos, dum tanta ſolicitudine ac contentione animi de principiis corporum naturalium decertant. Dum hic *formis ſubſtantialibus* fauet; ille Platonicas *ideas*, ceu idola quaedam, ſuſpicit; iſte *particulari* philoſophiae, *atomorum* doctrinae, addicit animum, et uel *homogeneas* partes cum Democrito ſtatuit, uel heterogeneas cum Epicuro: alius iterum *elementa* huc trahit, ut Empedocles: quidam in hoc numero aut *terram* ponit tantum, ut Heſiodus; aut *aquam* ut Thales; aut, ut Diogenes, *aerem*; aut *ignem*, ut Heraclitus: nonnulli etiam Helmontii fermento fidem adſtruunt: neque iidem *elementa* approbant Carteſii: ceteri propriis figmentis ſuis eadem in re malunt indulgere. Haec ſane non dogmata ſcientiae nobiliſſimae; ſed hominum otioſorum deliramenta eſſe, rudes in hac arte reputabunt. Verum enim uero, quotusquisque in hac rerum naturalium ſcientia progreſſiones fecit

(*pp*) *lib. III. de ſcient. pag.* 84. (*qq*) *lib. IX. inſtitut. cap. IX. p. m.* 428. (*rr*) *Paſtorius in miniſtro ſtatus pag* 20. (*ss*) *lib. I. de Offic.* (*tt*) *de augm. ſcient. lib. I. pag.* 10. (*uu*) *in confeſſione naturae contra atheiſtas part. I. p.* 125

(*xx*) *Si*-

CAP. I.

et ad intimiora atque recondita magis e-
ius deuenit ſecreta; is demum utilitatem
ad ſecluſa naturae arcana rimanda, ad
quaeuis ſoluenda feliciter phaenomena,
imo ad imitationem ipſius naturae pluri-
mum ac tantum non omnia conferre ad-
uertet. AVERROIS illo admonitus: *mi-
nimum etiam errorem in principiis ita
multiplicari, ut in maximos deſinat ſub fi-
nem.* Ita per ſingulas poſſem diſciplinas
ire, niſi uel haec ſufficere uiderentur, ad
intelligendum, quam peſtilentiſſima ani-
malia eruditioni ſint homines leuiter e-
ruditi. Praeterea ſuo deinde iudicio,
qui tyrones ſapientiae manent, et ſibi no-
cent et aliis. Quando enim in literarum
elementis nihil fere inueniunt, quod uel
ſua uenuſtate allicere, uel tenere dignita-
te, uel utilitate ac fructu animos eorum
paſcere queat: praepoſtere ac perperam
e cortice nucleum iudicant, et cum radi-
ces diſciplinarum amarae ſint, ipſam phi-
loſophiae dulcedinem peruerſe aſper-
nantur. Perinde ac ſi gemmae negligi
deberent, quas deformis in matrice lapis
obnubit: aut non curari unio, quia aſpe-
ra ac impolita concha tegitur. Sane ar-
tium ac literarum ſtudia metalliferis
montibus non abſimilia ſunt; qui aurum
non in limine oſtentant, ſed medio fere
terrae gremio recondunt. Inſuper apud
alios quoque, proh! quam iniqui doctri-
nae iudices homines ſemidocti. *De poe-
ta iudicare nonniſi poetae idque excellentis
eſſe*, dixerat olim TAVBMANNVS. Quid-
ni ad alia ſcientiarum genera idem appli-
cemus? Qui iudicandi arte non pollet, is
male iudicabit de logica: neque rheto-
ricam laudabit; niſi qui eloquentiae ſen-
ſituim: et ab eo phyſices noli elogium
expectare, qui in rebus naturalibus ho-
ſpes eſt: ſic in reliquis ſcientiis quo quis-
que rudior eſt, eo magis iniquior erit ad
iudicandum. Quae adeo uera ſunt, ut
tanti hodie bonarum artium contemptus
hanc potiſſimam eſſe cauſam exiſtimem,
quod noſtra aetas tot alat ſemidoctos.
Prudentiae enim nunc artes ſunt (*xx*):
ad ſpeciem diſcere; ſapientiam non in
animo, ſed lingua habere; plus loqui
poſſe, quam ſcias; ſummatim dicam:
non eſſe eruditum, ſed uideri. Atque id
hominum genus, prout coeca ſaepius
fortuna eos ad grauia munera euehit, ma-
ximam partem, quod omnino dolendum,
cenſores, arbitros ac iudices agere debet
literarum et literatorum. Hi quid et
quamdiu, quid prius, quid poſterius di-
ſcendum, non ſuadent in literaria repu-
blica, ſed imperant. Quocirca artes,
quas non intelligunt, communiter fu-

Rat. II. Semidocti male de ipſa doctrina iudicant.

§. X.

A gillant lacerantque, quod tantae quidem
artis non eſt. Imo facilius nihil eſſe di-
xerim homini maledico; quam inno-
centes literas conuiciis rodere; apud i-
gnaram maxime iuuentutem. Qui Bar-
bara, darapti, felapton, inculta imma-
niaque auribus uocabula, ex logica ca-
pit tantum; is diſciplinae huius ignaro
facile perſuadebit, eam ad ingenii cultu-
ram nihil quicquam conferre. Sic mon-
B ſtra parere metaphyſicam ille credit, qui
praeter haecceitates, homeitates, aut
quodlibetarias quaeſtiones inde accepit
nihil. Et qui rhetoricam explodere ar-
tem uult, troporum, figurarum, chriarum
moleſto numero auditores fatiget. Sic
in ceteris etiam artibus nouus ille Lucia-
nus, Cornelius Agrippa adeo ignotus non
eſt, quin maledicum dentem ex iſto libel-
lo acuere queant diſciplinarum obtre-
C ctatores. Ceterum, qui in leuiter erudi-
tis illud etiam aduertunt; quod philoſo-
phia, quam uolunt didiciſſe, paruum aut
nullum in uita iis fructum afferat: id col-
ligunt, nihil praeſidii animo ex illis ſtudi-
is eſſe. Annon abiecte de Muſica iudica-
ret? qui fidibus imperite canentem au-
diret tantum: aut quis matheſin non
floccifaceret? ſi in calculo fallere iden-
tidem uideret arithmeticum. Adeo e-
D nim difficile, homini ignaro maxime, il-
lud eſt, artem ab artifice, diſcipulum a di-
ſciplina, philoſophum a philoſophia, aut,
ut ſcholae aiunt, a concreto abſtractum,
ut par eſt, diſtinguere. Vtinam igitur a
ueſtibulis diſciplinarum ſibi caueant, qui
in palladium ſapientiae animum neque-
unt inſerre. Qua ego *cautione* in Acade-
miis, ubi ad quaeuis ſtudia quiuis ſine di-
ſcrimine ſolent admitti, illos a ſubſelliis
E philoſophantium abeſſe uelim; quos uel
fortunae anguſtiae, uel alius caſus citius
ex Academiis auocat, quam ut coeptas
artes condigne proſequi atque excolere
queant. Non paupertatem in culpa po-
no; cum Senecae (*yy*) illud non minus
certum ſit: *multis ad philoſophandum di-
uitiat obſtitiſſe.* Verum enim uero *indi-
get corpus*, uerba *Auguſtini* NIPHI (*zz*)
ſunt, *ad ſui ſuſtentationem exterioribus
F rebus. Quoniam licet mens, quae incor-
porea eſt, ad contemplandum ſufficiat, ho-
mini autem, ſi ſpeculari debet, primo
ſanitate eſt opus. Morbis enim ſenſus
redduntur imbecilles, quibus homo ad ſpe-
culandum fungitur. Indiget praeterea ho-
mo, ut ſeruetur, eduliis et famulatu et-
iam, ut ei miniſtrentur alia cuncta, quae
ad uitam humanam neceſſaria ſunt.* Quam-
uis enim doctrinae pabulum in Acade-
miis gratuitum eſſe debeat, *ubi enim ſunt,
qui*

Ratio III. Leuiter eruditi macula eruditionis ſunt.

An pauper philoſophari debeat?

(*xx*) *Similibus praeceptis hominem auctor politici ſcelerati inſtruit. cap. IV.* (*yy*) *Epiſt. XVII.* (*zz*) *Ad mentem ARISTOTELIS lib. X. ethic. c. 13. loquitur NIPHVS lib. I. de uera uiuendi libertate c. 3. p. m. 20.*

[*a*] *Ser-*

CAP. I. *qui ſcire uolunt, ut ſcientiam ſuam uendant, turpis quaeſtus eſt,* inquit BERNHARDVS [*a*]: in uictu tamen atque ueſtitu artium cultor nonniſi pecunia ſibi poterit conſulere. Animi quippe officinas ſine mercede aperimus, non lernas ad potum et paſtum. Quamobrem quoniam annos in Academiis iuueni longius extrahere non licet, quam ad cultum uictumque ei opes ſuppetunt; ſtudioſum literarum, qui in paupertate eſt, cuicunque demum doctrinae generi animum addixerit, a philoſophia ſibi omnino temperare debere, exiſtimo. Idque non propterea ſolum, ne nubem pro Iunone, corticem pro nucleo, pro margarita concham amplexetur: ſed etiam ne illis ſtudiis, quibus in republica merces eſt ad uſus uitae neceſſarios, tempus iu-

Cultor legum. ſtum detrahat. Vt igitur huius generis iuuenes, qui praecones actionum et cantores formularum eſſe tantum uelint, illico lictis porticu et lyceo, ad aram Iuſtinianeam properent, e re ipſorum

Medicinae. duxero. Et qui empiricam exercere uelint, illos, omiſſis etiam propaedeumatibus, quae ceteris commendanda, quibus et tempus et otium eſt, ad eam non minus artem exiſtimauero eſſe admittendos. In ſacro theologiae ſtudio potior quaeſtio eſt; an ad illam quoque acceſſiones ſint, absque praeſidio ſanioris philoſophiae. Equidem illud fateor: non tantam olim, primis ſe-

Theologiae. culis Chriſtianis, philoſophiae in theologia neceſſitudinem fuiſſe, atque poſterioribus temporibus creditum iudicatumque. Cuius etiam rei allegari cau-

R. I. ſae poſſunt. Primo enim, cum rarius homines docti ad ſacra Chriſtianorum tranſirent; neque duriſſimae ethnicorum perſecutiones paterentur, ut parentes Chriſtiani liberos ſuos in literis inſtrui habere curam poſſent; magna penuria eruditorum theologorum priſca eccleſiae aetas laborauit; quod LACTANTIVS [*b*] inter impedimenta Chriſtianiſmi referre nullus dubitat. Atque adeo boni tum etiam theologogi fuerunt, qui boni tantum Chriſtiani; quin imo magnis eccleſiarum doctoribus ſaepe illa deſuiſſe legimus; quae ignorare noſtra aetate infimo myſtae dedecus eſſet. Ita ſe Ebraice prorſus neſcire, absque rubore confeſſus eſt AVGVSTI-

R. II. NVS [*c*]. Deinde rarius etiam certamina tum iniuerunt Chriſtiani uel cum paganis uel cum haereticis; quod absque philoſophia id perfici feliciter non poſſe et ipſi agnoſcerent. Nam S. IGNATII [*d*] praeceptum eſt: *μόνον προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐάν πως μετανοήσωσιν, ὅπερ δύσκολον.* §. X.

R. III. Poſteriori praeterea aetate, ubi tot dubitationibus, ſcopulis, inficiationibus, quaeſtionibus nouis, intricatis, acie mentis ſublimioribus, quibus homines ambitioſi, turbulenti, litigioſi, nouaturientes puriorem eccleſiae doctrinam afflixerunt nonnunquam et uitiarunt; factum eſt: ut nouis formulis ueros S. literarum ſenſus a peruerſis ac falſis interpretamentis diſtinguere, priſtina autem S. theologiae uocabula locutionesque curatius definire, neceſſarium fuerit. Summatim dicam, cautiores propter haereticos fieri eos oportuit in loquendo; ut S. AVGVSTINVS [*e*], qui inquit: *Pelagianis nondum litigantibus, de libero arbitrio ſecurius loquebantur.* Neque alia de cauſa tanta hodieque ſolicitudine de cauſarum, operum, meriti, ſubſtantiae, perſonae, aliorumque uocabulorum, quae ex Lyceo deſumpta ſunt, definitionibus agimus; quam, ut, erroribus inde obiice poſito, ueritatem diuini uerbi ab omnibus dubitationibus uindicemus. Ad id enim profuiſſe haereſes in eccleſia exiſtimo, quod rite credentibus ſtimulos addiderint ad diligentius inueſtigandam ueritatem. Certe enim quemque doctorem *ad ſui fere ſeculi certamina* ſtudiis operisque reſpexiſſe inuenimus [*f*]. Vnde magnum olim theologum memini dixiſſe: *nunquam diabolum per nouam haereſin eccleſiam afflixiſſe, quin noua ad tenebras diſpellendas luce Spir. S. diuinam ſcripturam illuſtrauerit.* Vt adeo maxima augmenta a priſtinis temporibus theologiam cepiſſe, nonnulli exiſtiment. Quae omnia ſane quotusquisque aequa lance expenderit: is philoſophiam primis eccleſiae initiis utilem, noſtrae aetati tantum non neceſſariam eſſe iudicabit. Verum enimuero faciunt tamen haec ipſa, quae hactenus expoſui, ut cum ſuperius laudato ſummo Viro I. SPENERO firmiter credam; etiam absque praeſidiis philoſophiae theologiam doceri ac diſci poſſe [*g*]: ſi quidem ad ſimplicem iſtam docendi rationem ſacrum hoc ſtudium quis renocare in gratiam diſcentium ἀφιλοσόφων uoluerit. Atque vtinam hac uia illi irent et manuducerentur omnes, quorum ſiue fortunae ſiue ingenio negatum, ut ſublimiores artes, dogmata philoſophorum, rite proſequantur. Nam iniquum temporis diſtributorem dixero, qui, dum biennii ſpatio ſtudia ſua in academiis circumſcripſit, unum annum logicis, metaphyſicis, phy-

[*a*] *Sermone XXXVI. in canticum.* [*b*] *lib. V. cap. I. et II. pag.* 459. 460. [*c*] *confer. Thyſii diſſertat. miſcellan. Q. XXX. Tom. I. opuſc. Creuii* [*d*] *Epiſtola ad Smyrnaeos p. m. 3. edit. Voſſianae.* [*e*] *lib. I. contra Iulianum.* [*f*] *Martin. CHEMNITIO dicente praoem. loc. commun. p. 15. adde, quae habet LAVNOIS de fortuna Ariſtot. p. 253.* [*g*] *diſſert. de ſtudio theolog.*

[*b*] *Fide*

CAP. I.

phyſicis, ethicis, aut ſimilibus diſciplinis addiſcendis uoluerit emetiri. Primo enim, qui utilia neceſſariis, perdita ſic opera praefert, is ei non abſimilis eſt; qui aureo ſuperbire cingulo uult, cum ne tunicam quidem habeat, quo tegat corpus. Et eadem ſane dementia; ac ſi cupedia quis laboraret, cui panis non eſſet, ut famem extingueret. Deinde quanto damno libetur philoſophia, ſi non et hauriatur; id ſuperius expoſui. Poſt in eccleſia Dei non epiſcopis et magnis antiſtitibus ſolum: uerum et myſtis, diaconis, paſtoribus ad catechetas erudiendos eſt opus. Vti primo, ac altero ſeculo non omnes CLEMENTES, DIONYSII, IGNATII, PHILONES, ATHENAGORAE fuerunt, qui eruditiſſimi uiri facundia ſua atque ſcientiis, e ſchola philoſophorum petitis dogmata Chriſtianorum mirum quantum colluſtrarunt. Viuant magna, qui magna eloqui nequeunt: et qui dicendo non ualent; uiuendo proſint: balbutiet lingua, dummodo mores non claudicent: ſtet in pulpito, qui ſtare in cathedra neſcit. Ipſum eccleſiae caput, Chriſtus, *ὥστε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας* &c. Non igitur propterea arcerem a ſtudio theologiae, ſi cetera bonam mentem afferant, quibus uia praecluſa eſt ad diſcendam philoſophiam. *Per pauciores pie doctos copioſiſſimis apparatibus inuictiſſimae rationis fidem armauit, fidei clementiſſimus imperator: uerum in arcem fidei ceteros recipimus, ut pro eis iam in tuto poſitis fortiſſima ratione pugnetur*, inquit AVGVSTINVS [*h*] *Indoctum quippe armamus fide, doctum etiam ratione*, ORIGINES [*i*] non uno loco ait. Qui idem etiam eandem hanc cautionem clarius exprimit, dum inquit: *ὅτι οἱ μὲν οἷοί τε πάντας καταλιπόντας, τὰ τοῦ βίου πράγματα σχολάζειν τῷ φιλοσοφεῖν, ἄλλην ὁδὸν οὐ μεταδιωκτέον ἤδη, ἢ ταύτην μόνην. εἰ δὲ ἀμήχανον, διὰ τὰς τοῦ βίου ἀνάγκας* Ceterum S. theologiae cultoribus, qui rerum anguſtia premuntur, illud beati BERNHARDI [*k*] conſilium commendo, ubi inquit: *Eſt quidem per ſe omnis ſcientia bona, ſed quia tempus breue eſt, tu ea ſcire prius et amplius curato, quae ſenſeris uiciniora ſaluti. Scias ordinem ſciendi; ut id prius, quod maturius ad ſalutem.*

CAVTIO IV. NE IN PHILOSOPHIA NIMII SIMVS.

§. XI. Non libandam; ſed hauriendam eſſe philoſophiam, doctum eſt hactenus. Haec, ne eo ſenſu quis accipiat; ac ſi nulla hic peccari nimietate poſſit; no-

§. XI.

ua impraeſentiarum caurione, ceu terminis quibusdam, quicquid idcirco diximus, circumſcribendum eſſe, ſumus arbitrati. Suus cuique rei modus eſt, in philoſophia illud inprimis cauendum; *ut ne quid nimis. Philoſophandum, ſed paucis: nam omnino haud placet*, teſtatiſſimum apud prudentiores etiam ethnicos dictum erat [*l*]. Et philoſophum Chriſtianum maxime nimia quaeq; reſecare oportet in philoſophia. *I. in tempore.* Parcat is tempori primum; idque cum officiis, quae Deo, quae proximo, quae ſibi ac curae ſuae quisque ſalutis debet, rite partiatur. *Eos quoque ſacerdotes patres noſtri reprehendunt, qui plus nimio philoſophorum libris indulgent*, doctiſſimus CANVS [*m*] admonet. Noluerunt enim illi, pergit idem, quos occupationibus grauiſſimis et maxime neceſſariis oportebat eſſe diſtrictos, eos philoſophiae ſtudiis praepediri. BASILIVS certe et Gregorius XIII. annis, ut literis ſacris totos ſe dederent, ſapientiae ſecularis libris omnibus ualedixerunt [*n*]. Teſtatur de ſe ipſo HIERONYMVS [*o*]; annis XV. nullum ſapientium gentilium librum ne in manus quidem eius ueniſſe. Et CLEMENS Alex. [*p*] animi tantum relaxandi ergo philoſophos legere doctoribus eccleſiae permittit. Fugax enim eſt uita noſtra; et quo plus temporis ſtudiis humanis impartimur, in diuinis adimamus neceſſe eſt, quibus nos Chriſti religio conſecrauit. Exhorreſcimus ad ea Chriſtiani, quae CANVS [*q*] de ſuis narrat: *audiuimus*, inquit, *Italos quosdam, qui ſuis et Ariſtoteli et Auerroi tantum temporis dant, quantum ſ. literis ii, qui maxime ſ. doctrina delectantur. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animae et diuina circa res humanas improuidentia.* Sed hac noxa Italos [*r*] dignos eſſe exiſtimaueris, non Germanos, qui facilius circa parum, quam nimium in philoſophia peccant. Ex inſtituto tamen nimia in quouis etiam ſcientiae genere ſtudia MORHOFIVS [*s*] perſtringit habita eius cauſa oratione. *II. In re ipſa.* Deinde cum tot utiliſſimis praeceptionibus abundet philoſophia, ab inutilibus et lubricis ſaepe quaeſtionibus nobis temperemus. Digna eſt SENECAE [*t*] epiſtola, ut propterea a quouis, idque non ſemel, ſed ſaepius legatur. *Plus ſcire uelle, quam ſit ſatis, intemperantiae genus eſt*, inquit idem. *Quid? quod iſta liberalium artium confectatio moleſtos, uerboſos, intempeſtiuos ſibi placentes facit, et ideo non diſcentes neceſſaria, quia ſuper,*

uacua

[*h*] *Fide doctiſſimi CANI lib. IX. c. 9.* [*i*] *Lib. I. contra Celſum p. 9.* [*k*] *Sermon. XXXIII. in canticum.* [*l*] *TVLLIVS lib. II. Quaeſt. Tuſculan. et lib. II. de Orat. p. m. 389. APVLEIVS in Apolog. p. m. 281. GELLIVS lib V. noct. attic. cap. 15. et 16.* [*m*] *lib. IX. c. 9.* [*n*] *RVFFINVS lib. X. hiſt. c. 9.* [*o*] *in epiſtol. ad Galat.* [*p*] *lib. VI. ſtrom.* [*q*] *lib. X. cap 5. p. 446.* [*r*] *Nimios ſemper in philoſophia Italos fuiſſe, exemplis G NAVDAEVS comprobat, praefat. in Aug. Niph. opuſcula politica p. 11.* [*s*] *de intemperantia in ſtudiis p. 110. Volum. Orat.* [*t*] *Epiſt. LXXXIII. p. m. 119.*

[*u*] *Vt*

CAP. I. §. XI.

uacua didicerunt. Quatuor millia librorum, rem enim nunc exemplis exprobrat, *Didymus Grammaticus ſcripſit: miſer, ſi tam multa ſuperuacua legiſſet. In his libris de partu Homeri quaeritur; in his de Aeneae matre uera; in his, libidinoſior Anacreon, an ebrioſior uixerit; in his an Sappho publica fuerit et alia quae erant dediſcenda, ſi ſcires. I nunc, et longam eſſe uitam nega.* Verum enimuero utinam non eandem labem innocentibus literis feciſſent Chriſtiani quidam philoſophi. Notata ſunt hoc ignominiae genere ſuperiora ſecula maxime [*u*], quae foecundiſſimam dixeris quaeſtionum leuiſſimarum, inutilium, monſtroſarum, puerilium que ineptiarum parentem. Pleni ſunt libri fere omnes, iſtis temporibus ſcripti, querelarum, quas meliori doctrina exculti de eius generis quisquiliis paſſim habuerunt. Mitto nunc iuſtas Eraſmi, Lutheri, Melanchthonis aliorumque [*x*] reprehenſiones, in quas doctores illi *ſingulares, ſubtiles, irrefragabiles, illuminati, ſolennes, fundatiſſimi, famoſi*, perniciosiſsimis ſubtilitatibus incurrerunt; ne partium forte ſtudioſos in ſubſidium uidear adhibuiſſe. *Melchiorem* CANVM [*y*] eo lubentius hic teſtem produco, quod is homo et doctus ſit et prudens, inter ſuos etiam maximi nominis theologus. Ita uero ille: *praeclare autem cum eo agetur, cui praeceptor contigerit et eruditus et pius, qui uanis quaeſtionibus declinatis utiles et neceſſarias ſeligat, doceatque diſcipulos; eſſe aliquam doctam, ut ita dicam, ignorantiam, ſapientiusque eſſe, quaedam neſcire. Noſtri autem theologi, importunis uel locis longa de his oratione diſſerunt, quae nec iuuenes portare poſſunt nec ſenes ferre. Quis enim ferre poſſet diſputationes illas de* uniuerſalibus, de *nominum* analogia, *de primo* cognito, de *principio* indiuiduationis, *ſic enim inſcribunt, de diſtinctione* quantitatis *a re quanta, de* maximo *et* minimo, *de* infinito, *de* intenſione, *de*

A remiſſionibus, *de* proportionibus, *de* gradibus *deque alius huiusmodi ſexcentis, quae ego etiam cum nec eſſem ingenio nimis arcto, nec his intelligendis parum temporis et diligentiae adhibuiſſem animo uel informare non poteram.** Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui haec tractarunt. *Quid u... illas nunc quaeſtiones referamus?* Num Deus materiam facere poſſit ſine forma? num plures angelos
B eiusdem ſpeciei condere? num continuum in omnes ſuas partes diuidere? num relationem a ſubiecto ſeparare *aliasque multo uaniores, quas ſcribere hic nec libet nec decet, ne, qui in hunc forte locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes ſcholae auctores aeſtiment.* Aperte locutus eſſe auctor mihi uidetur, non *Ioanni* LAVNOIO [z], eius in religione quamuis ſocio, in ordine fratri; qui inquit; *recte et*
C *appoſite Canus omnia. Sed aperte ſentire timuit contra, quam ſentit uulgus theologorum ordinis ſui. Non enim ſemper licet, nec tutum eſt etiam in iis, quae explorata ſunt, pronunciare.* Poſſem hoc loco ſingulis diſciplinis ingentem numerum atque farraginem quandam inutilium dogmatum allegare, quae iuuenibus nauſeam in literas afferunt, hominibus uero eruditis ſtomachum mouent in literatos,
D qui pretioſiſsimi temporis atque aetatis, quae et breuis eſt et fugax, ita prodigi ſunt, ut eius nullam rationem habeant, ſed eius generis leuibus, ineptis ac nugatoriis argumentis conterunt ac perdunt. Verum ſpatii ac temporis anguſtia filum iubet abrumpere. Cetera enim cautionum genera *de cancellis rationis noſtrae contra rationaliſtas; de libertate ingenii contra philoſophos ſectarios; de*
E *eo, quod gentiliſmum ſapit apud philoſophos, oratores, poetas*, et ſi quae alia huc fecerint, ad extremum usque ſingulis diſputationibus, Deo dante, exequemur.

* * *

[*u*] *Vt Carolſtadius confeſſus eſt, quod leues e philoſophia quaeſtiones eum theologiae doctorem fecerint, antequam ſacras literas euoluiſſet.* [*x*] *lib. IX. c. 7.* [*y*] *Cateruas inutilium quaeſtiuncularum* BINDERVS *collegit. c. II. de theol. ſcholaſt. pag. 20. ſqq. Quamuis id etiam uerisſimum ſit, quod ſaepius noſtrates pro rebus inutilibus habeant, quibus tamen pontificii in ſua minimum theologia queunt carere.* [*z*] *de uaria Ariſtot. fortuna c. IX.*

)o(

§. I.

§. I.

II, qui hiſtoriae mediocriter modo ſunt gnari, facile mecum fatebuntur, eruditionem non ab omni aeuo ita, uti apud nos a quinque circiter factum eſt ſaeculis, fuiſſe diuiſam. Immo, *apud nullam antiquarum gentium iſtam uiguiſſe conſuetudinem, ut illi, qui ſtudiis uacabant, unice aut theologiae, aut iurisprudentiue, aut medicinae, aut philoſophiae, aut denique liberalium artium ſtudiis ſe manciparent, ex breui perluſtratione totius hiſtoriae litterariae patebit.* Eadem uero illa denique docebit, *qua ratione et occaſione iſta diuiſio circa ſaeculi XII. et XIII. confinia in Academia Pariſienſi fuerit nata.* Vt igitur ab Ebraeorum gente incipiam, dudum obſeruarunt uiri docti, eos, qui Adamum, Sethum, Abrahamum, Iacobum, Salomonem, aliosque ſapientes ex populo Ebraeo uiros ſibi finxerunt, uel, ut artium liberalium et philoſophiae magiſtros, uel, ut illos, quos trium facultatum doctores adpellare ſolemus, ſibi de antiqua eruditione imaginem formaſſe ex ſtatu hodiernae, ſeque ſaniorum riſui expoſuiſſe. Ad liberandos enim iſtos uiros a ſuſpicione ruſticae, quam illi metuunt, ruditatis, uel ad conciliandum eo maiorem hodiernae eruditioni honorem, ridicula eiusmodi non opus eſt metamorphoſi. Celebrantur quidem tempore iudicum Iſraëliticorum ſcholae prophetarum in urbibus Siloh ac Ramatha Gileadis, et ſub regibus ſcholae in Bethel, Hiericho, Gilgal et alibi, ſed illas *non tam ad encyclopaediae ſtudia, quam religionis inſtituta imbibenda formatas et compoſitas fuiſſe,* docti non male exiſtimarunt. Poſt Esdrae tempora, quum Iudaeorum reſpublica nouis ſubinde, tam internis, quam externis laceraretur diſſidiis, eamque ob cauſam Iudaei in Graeciam, Italiamque legatos mitterent, foedera cum Graecis et Romanis contracturos, paulatim quoque inceperunt eruditionem Graecanicam cum ueteri ſua coniungere. Et licet poſtea Helleniſtarum illorum pruritus paululum fuerit coërcitus per anathema illud, ארור ארם שלמר בנו חכמת יונית maledictus ſit, quisquis filium ſuum docuerit ſapientiam Graecanicam, tempore Haſmonaeorum conditum, non defuere tamen Philones, qui, artes liberales cum Agare, Sarae ancilla, comparantes exiſtimarunt, *nos prius ancillae miſceri debere, quam ex uirtute prolem concipere posſimus.* Poſt haec in Hillelis, eiusque ex diſcipulo poſtea aemuli Schammai ſcholis, intra contentiones de legis Moſaicae interpretatione Hebraeorum eruditio ſe continuit. Et quamuis multae circa et poſt illud aeuum, enumerari ſoleant illorum Academiae, hae tamen iisdem finibus fuere terminatae et praeter nomen cum hodiernis noſtris uix unum aut alterum

A habuerunt commune. Saeculo poſt C. N. ſecundo, quum pedetentim traditiones a Iudaeis colligerentur et ex illis Talmud utrumque, Hieroſolymitanum ac Babylonicum, progreſſu temporis prodiret, in eo, ſiue illuſtrando, ſiue obſcurando, toti omnes fuerunt ad ſaeculum uſque XI. quo euerſis penitus ipſorum in Babylonia ſcholis, in Europam, praeſertim uero in Hiſpaniam, ſe contulerunt. B Erexerunt quidem paſſim ſcholas, pro legis ſtudio propagando, quia tamen philoſophia Ariſtotelea ab Arabibus dudum fuerat reſuſcitata, in eam magno ardore inuolarunt et non modo ipſum Ariſtotelem, ſed et Arabes ac Chriſtianos in omni ſtudiorum genere, ſiue philoſophia, ſiue medicina, ſiue matheſi, ſiue aliis quibuscunque ſcientiis fuerunt imitati, unico iuris Iuſtinianei ſtudio excepto. C Quumque hic eruditionis ſtatus apud Iudaeos ad noſtra fere tempora durauerit, facile liquet, fruſtra apud illos *quadripartitae eruditionis* originem quaeri. Non male tamen ex hactenus dictis colligitur, quod Iudaei Graecos et ante illud tempus, durante captiuitate Babylonica, etiam Chaldaeos, ac poſt multa denique ſaecula Arabes ac Chriſtianos, in ſtudiis ab illis excultis ſectari coeperint.

§. II.

D §. II. Fruſtra quoque eſſet, qui quadripartitae eruditionis ortum inter eos, quos barbaros Graeci adpellarunt, quaereret; ſiue illi ſint Aſiatici, ſiue Africani, ſiue Europaei. Nec enim illi ſiue eruditionis, ſiue eruditorum anxiam inſtituerunt diuiſionem, ſed quas partes eruditionis, pro ratione et diuerſitate regionis, quam incoluere, ſibi maxime obuias, uel utiles iudicarunt, illis uacauere; quamquam etiam E una gens interdum ab altera quasdam ſcientias mutuari eſt ſolita. Ita inter Aſiaticos Chaldaei, quia *in camporum aequoribus habitarunt, ubi ex terra nihil eminebat, quod contemplationi coelorum officere poſſet,* in aſtronomiae et aſtrologiae ſtudio ad ſuperſtitionem uſque elaborarunt, eamque quam de Deo et rebus naturalibus cognitionem habuere, illa foedarunt, incantationibus et artibus magicis F dediti. Omnes uero iſtas diſciplinas tradidere ii, qui ſpeciatim Chaldaei uocati ſunt, quorum diſtinctae quidem a nonnullis conſtitui ſolent claſſes, pro diuerſitate diſciplinarum ab ipſis traditarum, coniectura tamen non omni exceptione maiore. Vicini Perſae in ſua eruditione Chaldaeos ex parte ſunt ſequuti, quamuis illi, qui eruditionem inter illos propagarunt, magi dicti, ob moralem maxime G ac ciuilem doctrinam commendari ſoleant, ut alia ipſis tribui ſolita omittam. Perſis quoque uicini fuerunt Indi, quorum eruditi, Gymnoſophiſtae dicti, in Sarmanas ac Brachmanas diuiſi, partim a uirtutum ſtudio et ciuili prudentia, par-

CAP. I. tim ab aſtronomia, phyſiologia, arte medica et aliis quibuſdam laudantur. Phoenices, loci maritimi commoditate ad mercaturam adlecti, arithmeticam, artem nauticam, ſiderum ſcientiam, aliasque artes mercaturae inſeruientes excoluere; ne quid dicam de uberiore litterarum cultura, rerum naturalium cognitione, aliisque quae ipſis adſcribuntur. In Africa Aegyptiorum prophetae ac ſacerdotes omnis generis doctrinas propoſuiſſe dicuntur. Ad geometriae culturam, quae ab illis etiam hoc nomen accepit, annuae inundationes ipſos adegerunt. Ad aſtronomiae, muſicae, naturalis et moralis doctrinae, legumque ciuilium notitiam adquirendam, ſatis quoque ſacerdotibus ſuperfuit otii; ut taceam chemiae, quae ipſis tribui ſolet, nec non artis medicae inuentionem, cuius origines alibi fuſius exponentur. Tam frequens enim C huius artis inter Aegyptios cultura fuit, ut Gryllus apud Plutarchum dicere non uerearur: *Τους μεν Αιγυπτιους Παντας ιατρους ακουομεν*, Audimus, Aegyptios omnes eſſe medicos. Quae Libyorum, quae Aethiopum fuerit eruditio in aſtronomia, aliisque ſcientiis, hic recenſere non uacat, quum generatim obſeruaſſe ſufficiat, quatuor eruditionis et eruditorum claſſes apud illos non deprehendi. D Inter barbaros Europaeos ut eruditi laudati ſunt Thraces, quos tamen alii Graecis adnumerant. Apud illos uero unus idemque Orpheus et qui eum in propaganda eruditione ſequuti ſunt, doctrinam de Deo, de rebus naturalibus ac moralibus, ſiderum ſcientiam et ſi quae alia ſunt, tradiderunt. Idem quoque Celtarum et Gallorum Druides ac Bardi fecerunt. *Druidas* enim *de ſideribus et eorum motu*, E *de mundi et terrarum magnitudine, de Deorum ui ac poteſtate diſputaſſe, ſacrificia publica ac priuata curaſſe, religiones interpretatos fuiſſe, ſi de hereditate, ſi de finibus controuerſia fuit, decreuiſſe, praemia poenasque conſtituiſſe*, nec medicae artis, nec aliarum quarundam ignaros fuiſſe, ſcriptores teſtantur. Antiquis noſtris Germanis docti quidam ingenioſa uerborum Taciti interpretatione eamdem eruditio- F nis laudem uindicarunt, quanquam nondum omnem hac in re ſcrupulum exemerunt. Ad barbaros denique et Pythagoras referri ſolet, qui in uariis et diuturnis peregrinationibus inter Aegyptios, Babylonios, Perſas, aliasque gentes, nihil ſolidae eruditionis intactum reliquit, unde et poſtea eamdem illis auditoribus, quos ut idoneos explorauerat, propinauit, eosque per muſicam, aſtronomiam, G ac geometriam, ad naturalium, hinc ad diuinarum rerum et ciuilis prudentiae cognitionem duxit; ut artem medicam, aliasque ſecretiores ſcientias, quibus ſuos imbuit, praetermittam. Puto autem, ex

A hactenus dictis ſatis patere, barbaros eamdem eruditionis diuiſionem nobiſcum haud feciſſe; eruditos autem inter illos raro in claſſes, nunquam autem easdem cum noſtris, fuiſſe diſtinctos, ſed illos uniuerſam plerumq; quae inter ipſos uigebat, eruditionem tradere conſueuiſſe. §. II. III.

§. III. A barbaris eruditionem accepere Graeci, qui id laudis merentur, quod accepta clarius diſtinctiusque, nec inter- B dum ſine augmentis, propoſuerint. Ne quid dicam de eruditione, quam heroicam appellare ſolent, quaeque conſiſtebat in prudentia adminiſtrandae reipublicae, legumque ferendarum, inter antiquiſſima eruditionis genera apud Graecos refertur eruditio poëtica. Ligata enim ſcribendi conſuetudo ſoluto ſermone apud Graecos fertur antiquior; ſiue mos iſte ex imitatione oraculi Delphici, quod C metrico plerumque ſermone reſpondebat, ſiue ex imitatione antiquiſſimorum Thraciorum poëtarum, profluxerit. Hoc interim certum, antiquiſſimos ſcriptores Graecorum, ut Homerum et alios quosdam poëtas, diuinos uiros fuiſſe creditos. Quia enim ſuis carminibus partim fabulas de diis decantarunt, et quidem non ſtilo uulgari ac ſoluto, ſed ligato eoque elegantisſimo, tanta illorum D apud omnes fuit admiratio, ut theologos eos adpellarent et uiros, qui diuino adflatu ſua perſcripſerint poëmata. Partim etiam, qui mores hominum formarunt, deque rerum naturalium ortu multa immiſcuerunt, Graecis eo tempore loco philoſophorum poſtea aqud illos exortorum fuerunt. Intanta igitur poëtarum exiſtimatione mirum non eſt, per aliquot fere ſaecula neminem, qui ſe E ſuaque ſcripta poſteritati commendata uoluit, alio quam ligato ſermone ſcribere uoluiſſe, atque hac occaſione etiam primo tragoediam, hinc comoediam antiquam, mediam, et nouam fuiſſe ortas. Interea tamen dum poëtae, praeſertim illi, qui circa comoediam nouam ac mediam occupati fuere, uitia hominum falſe riſerunt ac uellicarunt, philoſophia quoque lacertos mouere incepit. Initio ta- F men nemo ex philoſophis antiquiſſimorum poëtarum et in primis Homeri auctoritatem, ſine ſummae impietatis ſuſpicione aperte impugnare eſt auſus, ſed Pythagoras, Plato aliique magna ſunt uſi prudentia, ut Homerum, non quidem penitus e docentium ac diſcentium excuterent manibus, eius tamen nimiam auctoritatem ſenſim deprimerent. Hac igitur ratione Graeci paulatim, G quamuis aegre, ab iſtis poëtarum fabulis, ad uerius eruditionis genus ſunt ducti. Notandum tamen, quod antequam Graeci animum ad philoſophiam adiecerunt, quatuor diſciplinis arithmetica, geometria, muſica et aſtronomia imbui con-

conſueuerint; quae hinc etiam ſpeciatim *μαθηματα*, h. e. diſciplinae ſunt uocatae. Ad ipſa tamen mathemata demum acceſſerunt, poſtquam aliis quatuor artibus, quae populares Latinis dici ſolent, fuerunt initiati. Modus enim inſtitutionis apud illos hic fuit: Graeci linguis extraneis addiſcendis tempus terere non ſunt ſoliti, ſed uernacula ſua contenti fuerunt. Quumque in hac artes omnes et ipſa quoque philoſophiae tradita fuerint, ab anno aetatis ſeptimo, per grammaticen, quae poſtea grammatiſtice dicta eſt, ad lectionem poëtarum aliorumque ſcriptorum, hinc ad mathemata, et ab his denique ad philoſophiam duci conſueuerunt. Etenim partim lege, partim conſuetudine et uſu, inter Graecos receptum fuit, ut initium inſtitutionis fieret a poëtarum lectione, ad diſcendam ex illis non modo ſtili elegantiam, ſed etiam ad religionis inſtituta, hiſtoriam uniuerſam et quae ad mores formandos pertinent, inde haurienda. Hunc igitur in finem inſtitutionis exordium fieri debuit a legendi et ſcribendi arte, cum qua alii duas, alii tres artes, puerilibus animis accommodas, coniunxere. At adeo artium omnium, quibus imbuti fuerunt liberi honeſtiorum ex populo (unde et populares latinis dictas eſſe aliqui coniectant) quatuor eſſent: grammatiſtice ſcilicet, h. e. legendi, ſcribendi ac rudis computandi peritia, gymnaſtice ſ. exercitatio corporis, muſice ſ. ars canendi et graphice ſ. ars pingendi. A puerilibus iſtis artibus tranſiuerunt ad quatuor iſtas diſciplinas antea laudatas; quamquam alii etiam pauciores numerarunt, unam ſub altera comprehendentes. Tanta uero mathematum fuit neceſſitas, ut Pythagoras, Plato aliique, neminem, niſi illis rite imbutum, ad ſuas admitterent *ακροασεις*, nec philoſophi, utpote mathematicis ſaepe utentes exemplis, ſine matheſeos cognitione intelligi poſſent; licet negari non poſſit, Epicurum, Stoicos et alios quosdam, non magnum ſtatuiſſe matheſeos pretium. Ceterum quatuor hiſce diſciplinis paulatim duae aliae additae fuerunt; grammatice ſcilicet et rhetorice; qua ratione numerus *προπαιδευματων*, ſiue diſciplinarum philoſophiae ſtudio praemitti ſolitarum, e quaternario in ſenarium eſt mutarus; quae diſciplina *εγκυκλοπαιδειας* nomine ſunt adpellatae, ut multa alia nomina mittam. Addunt quidem nonnulli huic ſenario diſciplinarum cyclicarum numero ſeptimam dialecticen; uerum haec a latinis maxime ſaeculo poſt C. N. quinto inter *προπαιδευματα* eſt relata. Vt enim taceam, quod Platoni nomine dialectices theologia naturalis maxime intelligatur, antiquitus iſtud doctrinae genus a philoſophis, Zenone Eleate aliisque, primum eſt exultum, quum pars logices eſſet dialectice, immo a quibusdam philoſophis uniuerſa logice hoc nomine comprehenderetur. Negari tamen non poteſt, breui etiam conſuerudinem inualuiſſe, ut rudibus adoleſcentibus haec ars, tanquam egregium extemporalis loquacitatis ſubſidium, inculcarerur. Quantum uero ad grammaticen, illa in cyclicarum diſciplinarum numerum tunc eſt euecta, quando eam diuidere coeperunt in grammatiſticen ac grammaticen ſtrictius dictam; illam priorem quidem reſtringendo ad ſolam legendi, ſcribendi et rudem computandi artem, poſterioris huius autem fines ita dilatando, ut praeter uocabulorum euolutionem, hiſtoriam uniuerſam, ſtili doctrinam, enarrationem, non poëtarum modo, ſed et aliorum ſcriptorum, complecteretur. In primis uero poſtquam Plato, Ariſtoteles aliique philoſophi, de rebus ad grammaticen pertinentibus ſcribere non dubitarunt, ex puerilium artium numero illam eximi neceſſe fuit. Ad rhetoricen quod attinet, ea inuitis philoſphis iu numerum *προπαιδευματων* eſt relata; et ſicut antiquisſimis temporibus ars dicendi non fuit exercitium adoleſcentum, ita nec ante philoſophiam addiſci eſt ſolita. Etenim, qui tempore liberae reipublicae in urbe Athenienſi, utpote in qua ars iſta eſt nata, ſuadere aliquid, aut diſſuadere, accuſare quempiam, aut defendere, uel denique adſentatorie aliquem laudare potuit, in eo mirabundae plebis defixi fuerunt oculi. Atq; hinc etiam orta ſunt tria illa dicendi genera, deliberatiuum, quod *συμβουλευτικον*, item *εκκλησιαστικον*, ſiue *δημηγορικον*, iuridiciale, quod *δικανικον*, demonſtratiuum, quod *πανηγυρικον* ſiue *εγκωμιαστικον* Graeci uocarunt. Poſtquam enim aliqui obſeruarunt, quid uehemens et copioſa poſſet oratio, paulatim, non oratores ſolum, quos *πολιτικους* ſeu *δημαγωγους* adpellarunt, ſunt orti, ſed etiam rhetores et ſophiſtae, h. e. tales, qui ſe et adoleſcentes in arte, ſiue dicendi, ſiue nugandi, exercuerunt. Peruerſam autem hanc conſuetudinem Socrates, Plato aliique cordati philoſophi reprehenderuut, ſubinde inculcantes, non ducendos eſſe adoleſcentes ad garriendi artem, priusquam ſufficienti rerum philoſophicarum notitia pectus impleuiſſent; quanquam hic ſurdis plerumque narrata fuit fabula. Ceterum eos, qui neceſſaria cyclicarum diſciplinarum inſtructi erant notitia, philoſophi intra ſua admittere non dubitarunt limina; ſicut illi contra, philoſophorum auditores facti, philoſophiae ſtudio ſe totos dediderunt, eamque, non, ut canis crocodili metu Nilum ſolet, primis labris deguſtarunt. Aliqui enim X. nonnulli XII. alii XIII. aliqui XVIII; immo pauci quidam uel XXX. annos

§. IV. philoſophiae ſtudio impendiſſe leguntur. Nec mirum; illae enim, quas nos facultates ſuperiores adpellamus, ipſis plane ignotae erant, unde nec philoſophia illarum credebatur eſſe inſtrumentum, ſed erat potius ipſe ſummus eruditionis apex. Partes quidem philoſophiae non conſtituerunt adeo multas: ex quo enim Thales cum ſchola Ionica naturalem doctrinam excoluerat, Socrates autem *philoſophiam deuocauerat e coelo, eamque in urbibus collocauerat, et in domos introduxerat, atque coegerat de uita et moribus, rebusque bonis ac malis quaerere,* et ſiue idem ille, ſiue eius diſcipulus Plato, ſiue quisquis alius, rationalem philoſophiam addiderat, non niſi tres prodierunt philoſophiae partes. Alii tamen duas tantum agnouerunt, rationalem uel pro inſtrumento, non autem pro parte philoſophiae reputantes, uel canonicam pro ea ſubſtituentes. In iſta autem partium paucitate tantus fuit philoſophiae ambitus, ut illa nihil eorum, quae hodienum a ueris eruditis ex rationis lumine tradi ſolent, praetermitteret. Senſim tamen multi philoſophorum dialecticis contentionibus et inanibus ſpeculationibus ita extra ſe ſunt rapti, ut debitae, tum animi, tum corporis, culturae obliuiſcerentur. Vnde etiam morum philoſophia non modo in philologiam degenerauit, ſed peculiaris quoque ſecta eſt orta, quae ſibi curam corporis humani eiusque ſanitatis uindicauit, de cuius inter Graecos ortu, progreſſu diuerſisque ſcholis in ipſa tractatione.

§. IV. Graecis eruditionem ſuam acceptam ferunt Romani, apud quos inter bella Punica comici primo innotuerunt, usque dum, ſubacta paulatim Graecia, pleraeque eruditionis Graecanicae partes in urbem Romanam migrarunt. Nec enim in omnibus Romani Graecos ſunt ſectati, id quod ſtatim circa initium inſtitutionis puerorum in artibus popularibus obſeruatur. A lectione tamen Homeri et Graecorum poëtarum itidem ſunt auſpicati; ſiquidem Romani contra morem apud alias gentes huc uſque receptum, Graecam tanquam peregrinam linguam, tanto ſtudio didicerunt, ut ab illa aeq; ordirentur, ac nos hodie a latina. Lectioni poëtarum aliquid ſcientiarum mathematicarum ſubiunxerunt, impari tamen cum Graecis diligentia. Ante Iulii enim Caeſaris tempora, rara illarum inter Romanos obſeruantur ueſtigia, id quod, quantum ad aſtronomiam, ineptum illud calendarium Romanum ſatis teſtatur. Immo, nec poſt Caeſaris tempora ſacerdotum hac in re ceſſauit ſtupiditas, quorum craſſos in intercalando admiſſos errores iam Auguſtus emendare fuit coactus. Poſt haec ſub imperatoribus una uel altera ſcientia mathematica, ut geometria, publice tradita uidetur, reliquarum uero non adeo magnus fuit honos, ob inuiſum mathematicorum et aſtrologorum nomen; utpote in quod hominum genus, turbis et ſeditionibus ſaepius occaſionem praebens, aliquoties ſeuere fuit animaduerſum, uti legum reliquiae, quae hodienum in codice Iuſtinianeo ſuperſunt, teſtantur. Illae uero Graecanicae eruditionis partes, quas Romani maxime ſunt ſectati, ſunt grammatice, rhetorice, philoſophia, ars medica et poëſis, quibus Romani, maximam partem de ſuo, addiderunt iurisprudentiam. Quod ad grammaticen, poſtquam Crates Mallotes primus eius ſtudium in urbem Romanam intulerat, ſenſim huius ſtudii exiſtimatio ualde creuit, dum illuſtres etiam in urbe uiri, ut Ter. Varro et Iulius Caeſar, ad artem grammaticam pertinentia ſcribere non dubitarunt. Secuti uero dudum grammatici inter Graecos limites ſuos dilatauerunt, inter Romanos in tantum fines ſuos migrarunt, ut etiam quaedam inſtitutionum genera ad eloquentiam pertinentia ſibi adrogarent. Amplificatis igitur artis ſuae terminis, nec antiquo grammaticorum nomine fuere contenti; aliqui enim ſe philologos, alii polyhiſtores, criticos aliqui, alii πολυμαθεῖς, ipſumque grammatices ſtudium πολυμάθειαν, h. e. uariarum rerum cognitionem, adpellarunt. In tanto itaque grammaticorum honore, mirum non eſt, poſt rhetores, grammaticos Graecos et Latinos, uel ſolos, uel primos, in urbis et prouinciarum Romanarum ſcholis publica auctoritate docuiſſe et immunitatem ab oneribus obtinuiſſe. Durauitque iſta grammaticorum felicitas, ad Gothorum et maxime Longobardorum aliorumque irruptiones. Poſt illa enim tempora ſcholae grammaticae intra antiquos limites, legendi ſcilicet, ſcribendi et ad ſummum, latine balbutiendi notitiam, remearunt. Ad rhetoricen quod attinet, ea paulo difficilius a Romanis eſt admiſſa, quum tam MCto, quam edicto cenſorio fuerit eiecta. Paullatim tamen ars oratoria, in urbe Athenienſi nata, in urbem Romanam, uelut proprium domicilium, immigrauit. Vſus autem illius apud Romanos idem, immo longe maior fuit, ac apud Graecos. *Quanto enim quisque plus dicendo poterat,* inquit Auctor dialogi de orator. *tanto facilius honores adſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis apud patres, plus notitiae ac nominis apud plebem probabat. Hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant, hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur, hos reuerſi colebant, hos praeturae et conſulatus ultro uocare uidebantur; hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, quum et ſenatum et populum conſilio et auctori-*

§. IV. *ctoritate regerent.* Haec enim et longe plura emolumenta recenſet laudatus auctor, qui alibi etiam exponit, quid accuſando, aut defendendo, potuerint oratores. Antequam enim aduocati oratorum munus ad ſe pertraxerunt, in actione, aut defenſione, caput rei ad oratorem rediit. Hinc etiam eſt, quod Tullius eloquentiae ſtudium *artem primam*, iurisprudentiae autem *artem ſecundam* Romae habitam eſſe dicit. Mirum proinde non eſt, Romanos mature filios ſuos in eloquentiae ſtudio inſtituendos curaſſe et rhetores, tam Graecos, quam Latinos, inter profeſſores, omnium fere primos immunitate et ſalariis publicis donatos fuisſe, quae ipſorum felicitas itidem ad barbarorum usque irruptiones durauit. Poëſis, eloquentiae ſtudio cognata, inter prima quidem litterarum ſtudia Romae fuit, nec tamen initio magnus fuit poëtarum honos; licet poſtea honoratiores esſe coeperint. Quoad igitur Caeſares inter lacrimas et ſuſpiria federe non dubitarunt, poëtae quoque ſuis recitationibus populi aures fatigare non deſierunt; ſed, deficientibus Maecenatibus, breui quoque deſuere Marones. Paulo meliora fuere philoſophiae inter Romanos fata. Licet enim initio philoſophi, aeque ac rhetores, edicto cenſorio et SCto urbe fuerint pulſi, libere tamen poſtea ſunt admiſſi, omnesque Graecorum ſectae illic uigere inceperunt, eminente tamen prae reliquis Stoica. Longe minoris autem pretii fuit philoſophia apud Romanos, quam rhetorice et reliquae artes liberales. Vnde, quamuis aliqui imperatores honores et ſalaria philoſophis conſtituisſent, alii tamen poſtea illos profeſſoribus adnumerare noluerunt. Conſeruatum eſt tamen qualecunque philoſophiae ſtudium ad barbarorum usque incurſiones; poſt illas enim pauci philoſophiam uel a limine ſalutarunt, ſed plerique in triuio et quadriuio, quae tantum uia et aditus erant ad philoſophiam, ſubſtiterunt. Ars quoque medica, non minus ac rhetorice atque philoſophia, a Romanis aegre eſt recepta. Idem enim Cato cenſorius, qui rhetores et philoſophos exſulare iusſit, medicos quoque Graecos urbe eiecit; uariaque fuit artis medicae ad tempora usque Auguſti ſortuna. Hunc enim quum Antonius (ſeu Artorius) Muſa graui periculo ſua medicina exemiſſet, non ipſi modo, ſed toti medicorum ordini honores et emolumenta ſunt decreta; ſteteruntque iſta ſub Galeno et aliis ad uaſtationes usque barbaricas. Legibus denique ſuis Romani tantum excitarunt ſtrepitum, ut nulla fere gens alia totius orbis. Initio quidem legum latarum cognitio pro eruditionis parte non ſuit reputata, quamdiu ſcilicet *ICtus non erat, niſi leguleius quidam cautus et acutus, praeco actionum, cantor formularum, auceps ſyllabarum*, ut Ciceronis uerbis utar. Sed *immenſo aliarum ſuper alias aceruato legum cumulo, quum ad multitudinem ac uarietatem infinitam eſſet peruentum, operoſa facta eſt iuris intelligentia*, tumque in ſcholis, tam publicis, quam priuatis, leges explicari coeperunt. Ceterum, quia progresſu temporis, ad noſtrum uſque aeuum, legum Romanarum ſcientia quartam fere eruditionis partem conſtituere coepit, ipſa tractatio illarum hiſtoriam ſuccincte exponet. Enarrabit enim, quomodo ius Romanum toties fictum et a Iuſtiniano denique refictum, in foris uigere, inque tribus ſcholis, Romana, Berytienſi et Conſtantinopolitana publice doceri coeperit et quomodo ingruentibus barbaris fere utrobique eius uſus in occidente ad ſaeculum uſque XII. ceſſauerit; ubi interim in orientali imperio leges Iuſtinianeae aliam denuo induerunt ſaciem.

§. V. §. V. Quid Graeci, quid Romani, cum noſtra eruditione conueniens, aut ab eadem abludens, tradiderint, ex hactenus dictis, ut ſpero, conſtat, ad ipſam igitur Chriſtianorum nunc regrediendum erit eruditionem. Haec ſeculo poſt natum Seruatorem primo ſimpliciſſima omnisque artis expers ſuit, unde miror, uiros quosdam doctos ad hoc tempus referre theologiae in formam artis redactae initia. Vacarunt autem Chriſtiani fere unice lectioni et meditationi ſacrarum litterarum, certo perſuaſi, omnem eruditionem paganorum, ne umbram quidem, illius ſacrae referre. Saeculo uero II. ſenſim inceperunt praeter ſacras litteras etiam eruditioni paganorum adquirendae operam nauare, quum partim acutiſſimi philoſophorum ipſos impugnarent, partim etiam quidam ex illis, Chriſtianorum ſacra amplexi, τας των εξωθεν, ſeu των θυραθεν επιςημας, h. e. externas diſciplinas ſecum adſerrent. Hoc enim nomine quaeuis paganorum ſtudia a Graecis ſunt adpellata, ſicut contra Latini ab eo tempore eruditionem diſtinguere inceperunt, in ſacram et ſaecularem, ſiue externam. Tanta uero iam illo aeuo externae eruditionis credita eſt utilitas, ut, a tempore circiter Clementis Alexandrini, philoſophiam theologiae ancillam adpellare inciperent, ſicuti contra philoſophiam artium liberalium dominam uocarunt. Nondum tamen adeo frequentem fuiſſe inter Chriſtianos eruditionem externam, inde ex parte colligitur, quod illorum filii rarius in illa addiſcenda chriſtianis uſi ſunt magiſtris. Etenim, quae hoc ſaeculo in dies magis innotuere Chriſtianorum ſcholae, ſuerunt catecheticae, quas epiſcopi in eccleſiis ſuis, ad tradenda in illis chriſtianae religionis capita, aperuerunt. Singulare namque eſt, quod ſchola catechetica, quae Alexandriae

prae

§. V.

prae omnibus floruit, ab Euſebio et Hieronymo laudatur, quod celeberrimos habuerit *eruditionis tam in ſcripturis diuinis quam ſaeculari litteratura doctores*. Saeculo III. Chriſtiani iam operoſius artes liberales et philoſophiam addiſcere coeperunt, nam illorum filii, forſan ex defectu magiſtrorum chriſtianorum, paganorum ſcholas diligenter frequentaſſe leguntur. Felicior uero hac in re iterum fuit ciuitas Alexandrina, cuius ſchola eccleſiaſtica magiſtris Chriſtianorum ſacris addictis inſtructa fuit, inter quos excelluit Origenes. Hic enim, ut ſcriptores antea adducti teſtantur, *diſcipulos ſuos non ſolum in diuinis, ſed etiam externa philoſophia inſtituit, et ad diſciplinas philoſophicas, quotquot ſe ei erudiendos commiſerunt, induxit, illiſque geometriam, arithmeticam et reliquas artes tradidit, ideo, quod nonnihil adiumenti ad ſacrarum litterarum ſtudia eas adferre poſſe, iudicaret.* Omnis igitur generis doctrinas, tam ſacras, quam externas, primo tradidit unus idemque Origenes, et quidem ſolus, ubi contra inter paganos diſtinctae a ſe inuicem fuerunt grammatices, rhetorices, philoſophiae et aliarum artium profeſſiones. *Quum uero multitudini iſti, quae in Origenis ludum uentitabat, formandae, ipſe ſolus non ſufficeret, ſocium ſibi adiunxit, cui eorum, qui recens imbui coeperant, inſtitutionem commiſit, ipſe autem Origenes perfectioribus inſtituendis operam nauauit.* Laudantur quidem hoc ſaeculo et aliae Chriſtianorum ſcholae, ut in urbe Antiochena et alibi, quemadmodum etiam in urbe Caeſareenſi Pamphilus presbyter ſcholam theologicam et philoſophicam fertur erexiſſe; magnum tamen, non hoc ſolum, ſed et ſequenti IV. ſaeculo, nomen fuit ſcholae Alexandrinae. In hac enim illo aeuo *poëticam*, h. e. grammaticen, *rhetoricen, arithmethicen, geometriam, aſtronomiam, ſyllogiſmos Ariſtotelicos et philoſophiam Platonis praelecta fuiſſe*, ex ſcriptoribus hiſtoriae eccleſiaſticae conſtat. In aliis quoque ciuitatibus et locis, multi praecipuorum eccleſiae doctorum, in ſcholis grammaticorum, philoſophorum et maxime rhetorum, ſiue ſophiſtarum ethnicorum enutriti, eruditionem externam ſuis commendarunt, praeſcriptis tamen regulis, qua ratione antiqui poëtae, oratores et philoſophi eſſent legendi. Nec leues fuiſſe Chriſtianorum in eruditione ſaeculari profectus, ex interdicto Iuliani colligitur, qui grammatices et rhetorices nomine omnium liberalium artium ſtudiis ipſis interdixiſſe uidetur. Saeculo V. paganorum ſcholis ſenſim decreſcentibus, uiguerunt contra ad breue tempus ſcholae Chriſtianorum. Sicuti uero hi conſueuerant omnes artes liberales in una et eadem plerumque ſchola tradere, ita hanc conſuetudinem aliquantiſper quidem continuarunt, paullatim tamen duae ſcholae illarum tractationi ſunt deſtinatae. Etenim, ex quo *Auguſtinus*, ſiue primus, ſiue inter primos, ſeptem numerare coepit artes liberales, (quum plerique ante illum dialecticen ex illarum numero omitterent) easque in duas diſtinxit claſſes, tres ſcilicet logiſticas et quatuor mathematicas; *Boethius* autem, qui ſaeculo V. et VI. floruit, primus *quadriuii* uoce de quatuor ſcientiis mathematicis uſus eſt, ſequentibus ſaeculis non ſolum uſus uocum *triuii* et *quadriuii*, ſed et inde denominatarum ſcholarum triuialium ubique fere innotuit. Ceterum, licet horum duumuirorum maxime opera Ariſtoteles in occidente innotuerit, illorum tamen ſcripta ipſis Ariſtoteleis ſunt antepoſita. Nam Auguſtini *dialectica*, quam in gratiam filii ſui *Deodati* conſcripſerat, ad ſaeculum usque XIII. antequam Ariſtoteles publica auctoritate reciperetur, in multis ſcholis fuit praelecta; ſicut nec in pleriſque Boëthii *quadriuium* ignotum fuit. Rectius igitur *ſcholarum triuialium*, quam academicarum in hoc aeuo quaeruntur initia, et Bononienſes, qui ſuae academiae antiquitatem ab hoc ſaeculo deducere non dubitarunt, merito a *Conringio* ſunt exploſi. Eiusdem autem, doctiſſimi ceteroquin uiri, iudicio, de eruditione et ſcholis monachorum occidentalium huius ſaeculi V. non in omnibus ſubſcribere poſſum. Nec enim omnes monachi occidentales, licet Aegyptios monachos in multis fuerint ſectati, tam rudes fuere, uti laudatus uir eos deſcribit. Immo, nec monachos Aegyptios, ſiue huius, ſiue praecedentis ſaeculi IV. omnes indoctos fuiſſe, ſuo tempore patebit. Vnde nec uereor dicere, quod, quum barbari imperium occidentale, quod iam praecedenti inuaſerant, in dies magis uaſtarent, bonae litterae in monaſteria ſe abdiderint, in iisque, licet aegerrime, fuerint conſeruatae. Ne enim quid dicam de *Caſſiodoro*, qui monachos ſuos ita formare ſtuduit, ut nec medicae, nec alius cuiusuis honeſtae artis ignaros eos relinqueret; ordo Benedicti hoc aeuo propullulans, in regula ſibi praeſcripta, eruditionis ſaecularis propagationem quidem pro fine non habuit, pedetentim tamen ſaeculis ſequentibus, praeter religionis et diſciplinae monaſticae inſtituta, etiam liberalium artium ſtudia in monaſteriis tradere incepit. Nec obſtat illa, quam *Conringius* urget, manuum opera Benedictinis iniuncta, utpote quae non omnibus omne praeripuit tempus; ut taceam, quod illo aeuo, ex quorundam conciliorum decreto, *omnes clerici ad operandum ualidi artificiola ac litteras diſcere debuerint.* Quando igitur idem uir laudatus, quantum ad ſaeculum VII. et VIII. dicit, *altum eſſe illis tempori-*

bus

§. V.

bus de Benedictinorum eruditione ſilentium, uerba iſta, praecipue quantum ad ſeculum VIII. emollienda uidentur; quamuis non diffitear, pleroſque pro ſaeculi captu eruditos fuiſſe. Extra monaſteria autem craſſa regnauit ignorantia, non in occidente modo, ob barbarorum depopulationes, ſed etiam in otiente per Muhammediſmum, omnia obſcurantem. Hac tamen laude defraudandi non ſunt Arabes et Saraceni, quod ſaeculo VIII. maxime uero IX. et ſequentibus, non ſolum Ariſtotelis philoſophiam, uerum etiam ſcientias mathematicas, artem medicam et alias colere coeperint, easque ad ſaeculum usque XI. et XII. conſeruauerint, quibus temporibus Chriſtiani antiqua bonarum artium ſtudia ab illis repetierunt. Denique ad ſaeculum VII. aliqui retulerunt Academiae Cantabrigienſis originem, quam uero *Antonius a Wood* expunxit. Verius ad hoc tempus referuntur theologiae in artis formam redactae primordia, a *Tayone* ſiue *Tagone* epiſcopo Caeſarauguſtano facta, ſicuti ſaeculo VIII. in oriente idem fecit *Ioannes Damaſcenus*. In occidentis regno ad ſaeculi huius finem, aut noni initium referri ſolent *Pariſienſis Academiae fundamenta, a Carolo M.*, ut aiunt, *ſuadente Alcuino, iacta*. Verum licet haec hiſtoria, quorundam iudicio, *adeo multis ſaeculis, tamque diuerſis gentibus ſit tradita, ut, illi conſenſui repugnare, ſit pene frontem ferire, fabula tamen eſt, omnium, non antiquiſſimorum modo, ſed et quotquot ad ſaeculum usque XII. uixerunt, fide dignorum ſcriptorum, partim ſilentio, partim contraria relatione, falſitatis conuicta*. Nec enim *monachus Sangallenſis*, *Boeclero* ut huius rei teſtis laudatus, probat id, quod eſt in quaeſtione, quamuis forſan cum *monacho Egoliſmenſi* aliquam occaſionem dederit huic fabulae, ex *Vincentio Bellouacenſi*, *Lupoldo de Babenberg*, aliisque recentioribus maxime hauſtae. Qui uero eidem Carolo Academiae *Ticinenſis, Bononienſis, Patauinae*, immo et *Toloſanae* inſtitutionem, cum *Lambecio* aliisque tribuunt, longe incertioribus nituntur traditionibus. Rectius huic imperatori, eiusque filio Ludouico Pio tribuuntur conſtitutiones (in comitiis et conciliis poſtea aliquoties repetitae) de ſcholis, in eccleſiis, quas cathedrales uocant et monaſteriis, aperiendis, quae hinc *ſcholae epiſcopii et clauſtri* uocari ſolent, ut alias adpellationes et diuiſiones hic mittam. Praeter illa uero duo ſcholarum genera aliquod tertium a Carolo inſtitutum fingere uelle, academicum ſcilicet, antiquorum ſcriptorum teſtimoniis firmari haud poterit. Placet potius *Stephani Paſchaſii* generalis circa hanc rem obſeruatio, qui in opere Gallico, quod ſub inquiſitionum ſeu originum Francicarum (*Recherches de France*) titulo emiſit, recte monet, *nullam antiquisſimarum academiarum ſimul et ſemel* (ut ita loqui liceat) *eſſe erectam, prout hodie plerumque fieri ſolet; ſed antiquisſimas, fere omnes, gradatim e ſcholis epiſcopii eſſe enatas*: id quod exemplis XIV. academiarum (tot enim ipſius aeuo in Gallia uigebant) probat, easque omnes, unica Cadomenſi excepta, in eccleſiis cathedralibus dicit eſſe ortas. Recte quoque idem auctor obſeruat, *quod illis ſcholis, quae litterarum ſtudia ſemel coepta prae aliis ſtrenue propagarunt, temporis progreſſu a principibus nomen uniuerſitatis cum certis iuribus et priuilegiis fuerit conceſſum*. Quamuis ceteroqui aliqui non male coniectent, Carolum ſcholas iſtas epiſcopii ad imitationem celebris quondam Alexandrinae inſtituere uoluiſſe, ab huius tamen gloria omnes iſtae quam longiſſime abfuere. Nam in plerisque, praeter rudem aliquam religionis capitum notitiam, nil didicerunt, *niſi pſalmos, notas, computum, grammaticam* et rudimenta quaedam rhetorica, e que maxime *in uſum uitae clericalis*. Clericorum enim hoc tempore qualiacunque litterarum ſtudia fere propria fuerunt, ſaecularibus contra plerumque ab illis abhorrentibus, Martique litantibus; unde etiam hoc circiter tempore clerici nomen ſignificationem litterati induere coepit. Nec male forſan Galli quidam ſuſpicantur, originem antiqui illius prouerbii gallici, *parler latin deuant les clercs*, hoc circiter aeuo quaerendam eſſe, quia ſcilicet ſoli clerici Latinam linguam utcunque callebant, uel potius balbutiebant. Poſtquam enim Franciſci Aſſiſii ſectatores contra magiſtri morem litteras, pro ſaeculi captu, adamare coeperunt, prouerbium iſtud, in illorum honorem, paululum mutatum eſſe conſtat. Ceterum intra eosdem, cum illis epiſcopii, ſcholae quoque clauſtri ſe continuerunt terminos, nonnullis tamen exceptis, in quibus altiora mathematum et philoſophiae ſtudia diſcipulis ſuis inſtillarunt monachi. Maiorem in eo quoque ſcholae monaſticae merentur laudem, quod maiori cum ardore fuerint propagatae. Licet enim certo cuidam e canonicorum collegio officium ſcholarum habendarum demandatum fuerit, qui hinc *ſcholaſticus* eſt uocatus; is tamen officio ſuo negligenter ſaepe eſt functus, ubi contra monachorum longe maior hac in re fuit diligentia, longe maior quoque eruditio; qua de cauſa etiam multi ex illis ad epiſcopales dignitates ſunt euocati. Nec tamen defierunt plane ſcholae epiſcopii, ſed aliae circa finem ſaeculi IX. ſunt inſtauratae,

§. V.

§. V. §. V.

poſtea *cancellarius eccleſiae Pariſienſis* fuerat appellatus. Has duas uero ſcholas ſtilo illius aeui uocarunt *facultates*, quaſi diceres diſciplinas aut ſtudia. Illa quidem, *facultas* ſcilicet *artium*, nomen retinuit a primario et antiquiſſimo, in quo uerſari ſolebat, ſtudiorum genere; unde etiam *magiſtri artium* nomen remanſit, licet praeter artes iam, quantum ex Ariſtotelis philoſophia eo tempore exſtabat, magno feruore ab iisdem magiſtris fuerit inculcatum. Altera uero, nimirum *theologiae facultas*, ante Lombardi tempora in expoſitione S. litterarum occupata, uti ſuo tempore ex *Abaelardi* uita oſtendetur, in tantum eſt mutata, ut poſt conſcriptos a Lombardo ſententiarum libros, tantum non omnes, relicto ſacro codice, in illis, ſuis commentationibus onerandis, toti eſſent. Ab illo igitur tempore *ſcholaſticorum* et *theologiae ſcholaſticae* nomen inualuit, ortum partim ex eo, quod Lombardus, ante adeptam dignitatem epiſcopalem, ſcholaſtici officio functus erat, partim etiam inde, quod, uti antea dictum, illi qui artes, maxime uero theologiam, in ſcholis epiſcopii tradebant, dudum adpellati fuerant *ſcholaſtici*. Quae et alia ad theologiae ſcholaſticae ortum pertinentia, in ipſa tractatione fuſius exponentur. Quamuis autem ſcriptores teſtentur, circa ſaeculi XIII. initia, immo iam praecedenti ſaeculo, *non modo de triuio et quadriuio, uerum etiam de quaeſtionibus iuris canonici et ciuilis et de arte, quae de ſanandis corporibus et ſanitatibus conſeruandis agit, perfectam fuiſſe Pariſiis inuentam doctrinam*, facultates tamen theologiae et artium ſolae publica auctoritate uiguiſſe, totumque corpus ſiue collegium ſcholaſticum conſtituiſſe uidentur. Quo ſenſu etiam illis ſtilo ICtorum *uniuerſitatis* nomen eſt tributum, etſi de nominibus *ſtudii uniuerſalis, generalis* et ſi quae alia ſunt, aliud dicendum uidetur. Pedetentim uero, circa annum CIↃ CC XXX. aliae duae facultates, *decreti* ſcilicet et *medicinae* ſunt adiunctae. Decretum quidem non adeo fuit inuiſum, tum ob noui huius iuris creditam aequitatem et pietatem, tum etiam ideo, quod omnia inſtituta ſcholae Pariſienſis, quoad originem ſuam eccleſiaſticae, ad clericos in diſciplina et moribus eccleſiaſticis inſtituendis tendebant. Vnde, quamprimum doctores decretorum ſe clericorum moribus, in coelibatu, ueſtitu aliisque conformarunt, ipſorum ſchola haud difficulter eſt admiſſa. Sed, iure canonico admiſſo, ius ciuile contra, partim, ut ſuperuacaneum, partim, ut libertati regni Franciae periculoſum, penitus e ſchola Pariſienſi eſt eliminatum. *Licet enim*, inquit pontifex, *ſancta eccleſia legum ſaecularium non reſpuat ſamula-*

A *tum, quae aequitatis et iuſtitiae ueſtigia imitantur: quum tamen in Francia et nonnullis prouinciis laici Romanorum imperatorum legibus non utantur et occurrant raro eccleſiaſticae cauſae tales, quae non poſſint ſtatutis canonicis expediri; uolumus ut plenius ſacrae paginae inſiſtatur.* *Firmiter* itaque *interdixit et diſtrictius inhibuit, ne Pariſiis, uel in ciuitatibus, ſeu aliis locis uicinis, quisquam docere uel audire ius ciuile*
B *praeſumeret. Et qui contra faceret, non ſolum a cauſſarum patrociniis interim excluderetur, uerum etiam per epiſcopum loci excommunicationis uinculo innodaretur.* Et quia non ſaeculares modo, ſed et clericos, immo monachos, neſcio quae legum cupiditas ſtimulauit, ut monaſteriis egrederentur *ad audiendum leges*, hi etiam excommunicationis fulmine aliisque poenis, aliquatenus ab illis ſunt reuocati.
C Nam *contra religioſas perſonas de clauſtris exeuntes ad audiendum leges Alexander pontifex ſtatuit in concilio Turonenſi, ut niſi intra duorum menſium ſpatium ad clauſtrum redirent, ſicut excommunicati ab omnibus euitarentur et in nulla cauſa, ſi patronicium praeſtare uellent, audirentur, reuerſi autem, in choro, menſa, capitulo et ceteris, ultimi fratrum exiſterent, et (niſi forte ex miſericordia ſedis Apoſtolicae) to-*
D *tius ſpem promotionis amitterent.* Immo, *quia*, ut Honorius III. loquitur, *nonnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diuerſas, excuſationis aliquid aſſumebant*, ipſe uolebat, *ut ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrerent, diſtricte praecipiendo mandans, quatenus tam a dioeceſanis et capitulis ipſorum, quam a ceteris epiſcopis, in quorum dioeceſibus huiusmodi ſtuderent, tales excommunicati, prae-*
E *dictis poenis obnoxii publice nunciarentur.* Et *quia theologiae ſtudium uolebat ampliari, ad archidiaconos, diaconos, plebanos, praepoſitos, cantores et alios clericos perſonatus habentes, nec non presbyteros (niſi ab his intra ſpatium praeſcriptum deſiſterent,) hoc extendi uoluit, mandans, ut appellatione poſtpoſita firmiter obſeruaretur.* Attamen, quia penitus opprimi non potuit ius ciuile, dum illorum, qui ex Irnerii
F ſchola prodierant, alii muſſitarunt, alii aperte profiteri non ſunt ueriti, papam non habere ius aut poteſtatem Franciae regno legum Romanarum uſu interdicendi, quum illarum reiectio aut receptio, non ad religionis, ſed ad reipublicae rite ordinandae et adminiſtrandae negotia pertineat; ad deliniendos horum animos, in gratiam eorum, quos laicos uocare ſueuerunt, ius Iuſtinianeum
G poſtea in alias quasdam Galliae ſcholas, eius ſtudio peculiariter deſtinatas, eſt relegatum. Exulauit igitur ius ciuile ab uniuerſitate Pariſienſi, in quam uix ante ſeſqui ſaeculum denuo eſt introductum. Quod denique ad artem medicam atti-

§. V.

net, illa tandem quidem libere, ſed admodum difficulter, in ſchola Pariſienſi eſt admiſſa. Initio clerici et monachi non minori flagrarunt *phyſicae*, h. e. medicinae, quam legum cupiditate; ſtatutis iisdem in hunc pruritum poenis, feruor paululum remiſit. Interim medicis quoque, per eiusmodi interdicta, admiſſio in reliquarum facultatum numerum difficilior eſt reddita. Sicut enim ſchola Pariſienſis adpellata fuit *eccleſiae ſchola*, ita quoque quanta quanta fuit, tota ſuit eccleſiaſtica, nec in magiſtris eius alios mores, quam qui clericis conueniebant, obſeruare licuit. Quemadmodum autem eccleſia, h. e. papa et clerici, dudum, ita etiamnum abhorrebant ab omni immunditie, maxime autem a ſanguinis effuſione, utpote crudelitatem quandam ſpirante. Quia igitur ars chirurgica et medicamentorum praeparatio iſtis carere non poterant, medicis diu propter haec impedimenta cum reliquis colluctandum fuit facultatibus, antequam in illarum ſocietatem cooptarentur. Tandem uero, quum non tantum ad exemplum doctorum decreti, in coelibatu aliisque ritibus clericos imitarentur, ſed etiam chirurgiam et medicamentorum praeparationem ab arte ſua ſepararent, ſolam artem praeſcribendi medicinam, morboſque interiores ſanandi ſibi reſeruando, in reliquarum facultatum numerum ſunt recepti. Aſt nouum hinc poſtea ortum eſt malum, dum, ex repudiata a medicis chirurgiae arte, noua quaedam *facultas chirurgica* ſurrexit. Chirurgi enim, ut crudelitatis famam a ſe amolirentur, ſeque pios et miſericordes publice oſtenderent, peculiarem inſtituerunt ſocietatem, ſiue, ut eam adpellare maluerunt, *confraternitatem*, in honorem SS. Coſmae et Damiani. Certas quoque condiderunt leges, quae ſingulos ſocios obligarunt, ad gratis ſanandos omnes uulneratos, qui ſe ipſis primo quouis die lunae cuiusuis menſis poſt celebratum ſacrum piaculare, quod miſſam uocare ſolemus, oblaturi eſſent. Quumque in obſeruatione huius aliarumque legum haud ſegnes ſe oſtenderent chirurgi; tantam paulatim ſibi adquiſiuerunt laudem et exiſtimationem, ut non ſolum rex ſocietatem illorum confirmare non dubitaret, ſed uaria quoque ipſis indulgeret priuilegia; inter quae et hoc fuit, ut facultas chirurgica, licet pars academiae Pariſienſis non eſſet, nihilo minus tamen honores ſcholaſticos, ut baccalaureatus et id genus alios, bene merentibus conferre poſſet, aeque ac facultas medica. Hac igitur aliisque de cauſis diuturnae multaeque medicam inter et chirurgicam facultatem fuere lites, quae circa annum cIↃcccxxxvi. paululum ſunt ſopitae, poſtquam chirurgi ſub certis conditionibus in numerum ciuium academicorum fuere recepti, qua de re copioſius in ipſa tractatione, ubi tam Hippocratis, quam Iuſtiniani et Ariſtotelis uaria in academia Pariſienſi fortuna agetur. Hac itaque ratione, ante fundationem Sorbonae, anno cIↃccLIII. abſolutam, (in quam poſtea facultas theologica e domo epiſcopi eſt tranſlata) corpus ſcholaſticum, *quatuor facultatibus, theologiae, artium, decreti et medicinae*, conſtans prodiit. Idque a primo ſui initio ad ſaeculi uſque XV: primordia corpus eccleſiaſticum, adeoque, inuito licet ſaepius rege, papae unice obnoxium eſt creditum; cuius rei luculentum teſtimonium eſſe poteſt oratio quaedam *Gerſonis*, cancellarii quondam Pariſienſis, anno cIↃ CCCCIII. coram papa Benedicto XIII. Maſſiliae habita. Si uero denique quaeras, quare omnem eruditionem ad *quatuor* claſſes referre et nec plures nec pauciores quatuor facultatibus conſtituere Pariſienſibus placuerit, quum aeque facile chirurgis ciuitate academica donatis quintam facultatem concedere, uel etiam rebellem Ariſtotelem, poſt tot exilia et caſtigationes, in peculiarem claſſem cogere potuiſſent, ratio quaedam arithmetica, quam Pariſienſes ſibi in plerisque obſeruandam propoſuiſſe uidentur, forſan obſtitit. Quod enim in plerisque inſtitutorum ſuorum numerum quaternarium amarint, ex multis elucet. Ita namque iam circa finem ſaeculi XII. totum ſtudioſae iuuentutis coetum partibus licet inaequalibus, diuiſerunt in *quatuor* nationes, *Francicam, Normannicam, Picardicam et Anglicanam*. His quatuor nationibus etiam *quatuor* peculiares artium ſcholae fuere deſtinatae. Iisdem quoque ius conceſſum fuit *quatuor* procuratores eligendi, ut hi partim rectorem eligerent, partim eiusdem eſſent adſeſſores. *Quatuor* denique etiam eligi ſueuerunt ad explorandam eruditionem illorum, qui honores academicos petierunt; ne, quid addam de *quatuor* ſcholis facultatum, *theologiae* in domo epiſcopi, *artium, decretorum et medicinae*. An uero numerus *quaternarius* ipſis fuerit adamatus ad obſeruandam in collegio academico ſuffragiorum paritatem, an alia de cauſſa, de eo alibi coniecturae adſerentur. Hoc loco adieciſſe ſufficiat, numerum *quaternarium*, apud Pariſienſes natum, plerisque reliquarum academiarum poſt Pariſienſem exortis, placuiſſe. Enim uero, ſicut *Pariſienſis* uocari ſolet *prima eccleſiae ſchola*, ita *Oxonienſis*, quae *ſecundae eccleſiae ſcholae* nomen meruit, eam in plerisque eſt imitata. Tertia eſt *Bononienſis*, ob rationem alibi dicendam. Serius quidem in hac coepit facultas theologica auctoritate publica, et quantum ad decreti et iuris ciuilis praelectionem etiam in illa obſernatur

§. V.

§. V.

uatur quaedam a Pariſienſi differentia, in ceteris uero ipſi multa cum hac fuere communia, quae, num huic, num uero iſti, accepta ſint ferenda, alibi diſquiretur. Quarta eſt *Salmanticenſis*, utpote quae *unum ex quatuor ſtudiis generalibus orbis* uocatur et aeque ac Pariſienſis e ſchola epiſcopii eſt enata. De reliquis Italiae, Galliae et Germaniae uniuerſitatibus ſaec. XIII. XIV. et XV. inſtitutis, hic nihil addere uacat, quum in pauca rem contrahere non liceat et iam dum periculum ſit, ne, dum breuis eſſe ſtudui, quibusdam obſcurus ſim factus. Satis igitur erit, generatim dixiſſe, ex diplomatibus quibusdam aliisq; monumentis conſtare, illarum pleraſque *matrem Pariſienſem filiarum inſtar ſequi uoluiſſe*; cum aliqua tamen interdum mutatione, quoad decreti et legum facultates, quas alii ſepararunt, alii combinarunt. A tempore itaque inualeſcentium academiarum frequens occurrit mentio *theologorum*, *decretiſtarum*, *legiſtarum*, *medicorum* ſiue *phyſicorum et artiſtarum*, quorum a ſe inuicem diſtinctio ante ſaeculum XII. fuit inaudita, ſicuti et quaedam horum nominum fuere ignota. Quamuis uero *quadripartita diſtributio non tam ex philoſophiae rationalis principiis, quam Pariſienſis academiae inſtitutis profluxerit*, adeo tamen, tantum non omnibus, placuit, ut, non in academiis modo, ſed et extra easdem, in hunc usque diem, ſi quis facultatis ſuae limites migrare uelit, ad iudicium finium regundorum, ut uerbis ICtorum utar, prouocari ſoleat. Sed, quum huius rei conſideratio ad praeſens inſtitutum non pertineat, illa, quae hactenus enarrata ſunt, ad hiſtoricum praeguſtum forſan ſufficient. *Hiſcce interea, B. L. ut Monzambani* uerbis claudam, *uelut in promulſidis uicem uentriculum tuum praepara, iuſtae epulae mox ſunt ſequuturae.*

OPVSCVLVM III.

AN PRAESCIENTIA DEI REBVS INFERAT NECESSITATEM?

Menſe Nouembr. anno ɔIↃ IↃCXCV.

§. I.

Materiae dignitas ac difficultas.

§. I.

SCopuloſa ſemper atque difficilis circa hanc materiam quaeſtio fuit, quae ueteribus non tantum philoſophis crucem fixit; ſed ita etiam exercuit recentiores, ut plures in transuorſum egerit; nonnullos in tantam adduxerit dubitationem, ut eam inter impenetrabilia humano ingenio referrent atque certi quid de ea ſtatuere eiusdem uanitatis arguerent, quam diſputando aſſequi uelle; an numerus ſtellarum ſit par aut impar? quot atomi in uniuerſum? atque ſimilia, quae captum hominum aut ſua excedunt magnitudine, aut ſublimitate ſuperant, aut occultatione propoſita longiſſimo poſt ſe ſpatio relinquunt. Certe qui uel uias, quibus ingreſſi ſunt alii, ut ex hac difficultate eniterentur: uel latibula, in quae plures hic ſe recipere maluerunt; quam periculo ſe exponere, aperte ſententiam prodendo, numerare, aeſtimare, ac conſerre inuicem uelit, eundem pleroſque ancipites, flexiloquos multos, uarios omnes ac multiformes inuenire neceſſe eſt, neutra fere parte cum altera rite cohaerente. At uero in tanta uarietate opinionum et ſumma rei ipſius difficultate eam in praeſens hoc ipſo tamen lubentius pertractandam ſuſcipimus; quo certiores ſumus, non inutilem diſſertationem fore, de cuius ueritate in diuinioribus etiam ſcientiis, in quas uero nunc falcem non immittimus, cum fori noſtri non ignoremus cancellos, maxima rerum pendeant monumenta. Annuat Deus inſtituto noſtro, ipſe faciat nos ſcire, ut de ſcientia eius cum reuerentia loquamur, cum pietate ſentiamus.

Deum futura contingentia praeſcire negant Cicero,

§. II Antequam uero ad quaeſtionis propoſitae ſolutionem ueniamus, non diſſimulandi aduerſarii ſunt, qui Deum futura contingentia praeſcire execranda impietate negarunt. CICERO et cuius ipſe ſententiam et refert et ſequitur, DIODORVS in deteſtabili hac opinione coeteris facem praetulerunt. Cum enim iſte Stoicorum fatali ſe opponeret neceſſitati, ut ingenium humanum in libertatem aſſereret, hoc argumento (*lib. II. de diuinat. cap. 18.*) contra ſentientes impugnat: *mihi ne in Deum quidem cadere uidetur, ut ſciat, quid caſu fortuito euenturum*

§. II.

rum ſit, ſi enim ſcit, certe illud eueniet: ſin certe eueniet; nulla fortuna eſt, (ſed omnia neceſſaria.) *Eſt autem fortuna. rerum igitur fortuitarum nulla praeſenſio.* quorſum etiam confer, quae idem *libro de fato* in hanc rem prolixe diſputat. At merito ethnici hominis inſaniam ex ſana etiam ratione improbat ac diſcutit *AVGVSTINVS lib. V. de ciu. Dei cap. 9. et 10.* inquiens: *ut homines faceret liberos; fecit ſacrilegos.* quantum enim homini attribuit Tullius; tantum detraxit numini.

ex Rabbinis nonnulli.

Eiusdem erroris quosdam ex Rabbinis *Sam.* MARESIVS arguit *controu. XIII.* contra *Ieſuit. Tirinum* p. m. 46. *MENASSEH Ben Iſrael* certe *lib. III. de term. uitae ſect. II.* aperte fatetur, R. Abrahamum, Maimonidis aemulum, duas ueritates, futura incerta eſſe et certo tamen a Deo ſciri, componere neſciuiſſe, qui tamen ipſe, ex quo haec refero, erroris ſe praeſtitit immunem.

Ariſtoteles

Ipſi ARISTOTELI hic quoque aqua haeret, qui, licet ſcientiam futurorum contingentium expreſſe Deo non deroget, cum tamen *lib. de interpretatione cap. XI.* integro, hoc argumentum proſequatur; *N. futura contingentia libera poſſunt habere* (alias enim non eſſent libera) *praeſcitam aut determinatam ueritatem*; at *quaedam tamen ſunt futura contingentia libera* (ſecus enim omnia ſtoica quadam neceſſitate fierent) E. *Quaedam nequeunt praeſcitam aut determinatam habere ueritatem*; ob hanc inquam incompoſibilitatem, quam rei ineſſe credidit philoſophus, eandem in Deo negaſſe, non minus cenſetur.

Boethius.

BOETHIVS etiam his conflictatum ſe dubiis eſſe, *lib. V. de conſolat. philoſoph. proſa 2. ſq.* prolixe exponit. Qui tamen, cum ſaniorem ſententiam deinceps feliciter contueatur, a quouis in hanc rem legi meretur. Commentarius, qui in haec ipſa eius loca proſtat (quod contra *Sizmannum* eius interpretem nota) non *Thomae Aquinatis* eſt, ſed alius *Thomae de Valois* dicti, ut VALLA ſubindicat *in lib. VIII. Aug. de C. D. c. 2.* Sceleſtiſſimum id eſt, quod poſt diu agitatam exploſamque contrariae partis opinionem, recentiorum nonnulli eam ex orco, patrum aetate, reuocare, cumque aliud ſacra pagina luculenter innuat, in ſcholis Chriſtianorum proponere nihilominus, nec ſine ſumma irreuerentia Numinis propugnare, non dubitauerint.

Socinus et eius aſſeclae.

Ita enim infauſtus ille SOCINVS *praelect. theol. c. VIII. p. 27.* ait: *nihil abſurdi inde apparet, etiamſi Deus futura non noſcat, antequam ſint.* et ad locum *Gen. XVIII. Deus potuit dicere, ſe ſcire, quid Abraham facturus eſſet, etiamſi id certo non praenouerit.* uide alia, quae idem per 8. 9. 10. et reliqua capita prolixe proſequitur.

Dubitant Arminiani.

Hoc parum meliores quidam ex *Remonſtrantibus* (illorum enim alii nefandum hoc dogma et ipſi exhorreſcunt, ut CVRCELL. *de iure Dei c. 12.*) ſunt, qui hanc quaeſtionem pro problematica habent, in utramque partem diſputabili, adeoque creditu minus neceſſaria. Id quod *Simon* EPISCOPIVS facit *Diſp. IV. theſ. 10. Diſquiri permittimus*, ait, *operoſam illam quaeſtionem de ſcientia futurorum contingentium abſoluta et conditionata. Etſi non negemus, Deo illorum ſcientiam poſſe attribui, inprimis quia Deo eam ſcriptura attribuere uidetur*; (non uidetur tribuere, ſed indubitato tribuit) *tamen an neceſſarium ſcitu ſit, ad hoc ut recte Deus colatur, eiusmodi ſcientiam Deo competere, examinari permittimus. Certe ſi neceſſarium non ſit; merito faceſſere deberent a ſcholis et eccleſiis intricatae ac ſpinoſae iſtae quaeſtiones, quae magno molimine de eius modo ac fundamento agitari ſolent*, et quae ſequuntur. confer. VEDEL. *Arcan. Armin. P. I. c. 9.*

§. III.

Coniecturalem ſtatuunt quidam ex Dominicanis.

Eiusdem fere pretii illi ſunt, qui non niſi coniecturalem adeoque fallibilem ſcientiam futurorum contingentium Deum habere eadem peruerſitate aſſerunt, quam ſententiam Dominicanis Hiſpanis *Lunae*, Fr. Petr. de *Ledeſma*, et *Nauarettae*, a Ieſuitis tribui reperio. At uero recte CICERO *lib. II. de Diuinat. c. 15.* ait: *aliquid praeſentire aut coniectura, aut arte, aut ratione, aut uſu non diuinis tribuenda; ſed peritis hominibus.*

An ex lumine naturae haec pateant?

Neque tandem ex ſcholaſticis HERICE probatur, qui, licet praeſenſiones diuinas non inficietur; id tamen ipſum lumine naturali cognoſci poſſe, *tract. I. diſp. 6. c. 1. n. 3.* impudenter negat. Mitigauit hanc opinionem MAGALLANES, *art. I. de ſcient. Dei c. 14.* ſcribens; lumine equidem naturali Deum futura praeſcire ignotum eſſe, quod ſi uero ex reuelato uerbo haec nobis praeſcientia innotuerit, demonſtrari utique eius cum coeteris attributis diuinis cohaerentiam lumine naturae poſſe. Quod tamen ipſum, cum non minus a ueritate alienum ſit, inter ſupra memoratos errores merito a nobis refertur.

Deum futura contingentia praeſcire, ex lumine naturali probatur.

§. III. Illud uero nunc nobis negotium incumbit, ut ueriorem ſententiam demonſtremus, atque iniectos ueritati ſcrupulos eximamus. Primum igitur unicuique hominum talem a natura reuerentiam Numinis tributam cenſeo; ut Deum ens eſſe *perfectisſimum*, *ſapientisſimum* agnoſcat. Quod uero ipſum cum (ut aduerſa etiam pars largitur) notum natura ſit, non ignota eſſe illa ipſa poſſe, quae ex iis prona ac neceſſaria conſecutione fluunt, omnes uident. Natura enim, quae contradictoria reformidat, refugitque, nec talia conſectari poteſt, quae prius aſſumta euertunt. At uero Deum futura contingentia, antequam fiant, neſcire, tollit *α*) *perfectionem* diuinam. Mutaretur enim Deus, ſi uno tempore ſciret, quod neſciuit altero, fieretque adeo ex non ſciente, ſciens. *β*) *Sapientiam Dei ſummam* oppu-

§. III. IV.

oppugnat. Proficere enim in ſapientia, quod tali modo fieret, non eſt *ſummam* habere. γ) *Omnipotentiam* eidem Numini adimit, quae non ad omnia ſic ſe poſſibilia extenderet. Poſſibile enim eſſe futura contingentia praeſcire inferius, dabimus commonſtratum. Accedit δ) quod Deo et *prouidentiae* eius a ratione humana ſic imponi poſſet, ut neceſſum haberet Maximum Numen dicere quandoque: *non putaram?* quod aut ἄθεον eſt, aut blaſphemum. *Deum igitur confiteri, et praeſcium futurorum negare, apertiſſimam inſaniam eſſe*, cum AVGVSTINO (*lib. 5. c. 9. de C. D.*) concludimus. Si communis porro gentium conſenſus in religione quid ualet, earum pleraſque futurorum praeſenſiones oraculis ſuis, aut ſi aliud quid Deorum loco habuerunt, tribuiſſe notiſſimum eſt.

Ex ſacris dictis exemplisque.

Tandem quod et diuinior codex Deo haec luculentiſſime tribuat, multa loca docebunt *Eſaiae XLI. u. 26. XLVIII. u. 5. Daniel. II. u. 22.* et plura idem exempla commonſtrabunt; quae Deum eorum etiam praeſentiam habere arguunt, quae nunquam euenerunt, eueniſſent tamen, ſi haec uel illa conditio praeſto fuiſſet (futura *conditionata*, quemadmodum coetera, quae eueniunt, *abſoluta* dicimus.) Sic Deus Dauidi praedicit *I. Sam. c. XXIII. u. 11.* Keilitas regi hoſti Saulo eum tradituros, ſi Keilae maneret, et *Matth. XI. u. 21.* Seruator inquit: *Si Tyri et Sidone editae fuiſſent uirtutes, quae editae ſunt in Chorazin et Betſaidae, olim cum ſacco et cinere ſedentes reſipuiſſent.* Sed haec et alia theologis discutienda relinquimus: complectimur TERTVLLIANI effato reliqua, qui *lib. II. adu. Marcion. u 2* ait: *praeſcientia Dei tot teſtes habet, quod fecit prophetas.*

Obiectionum contra praeſcientiam diuinam ſolutio.

§. IV. Cum igitur mea nunc confirmauerim, ut aduerſaria euertam, ne officiant deinceps, contendendum eſt. Quamuis uero oppoſita argumenta ſub alia atque alia ſpecie a diuerſis proponantur: omnia tamen ad quaedam capita poterunt reuocari.

Obi. I. Futura nondum ſunt. E. nondum ſcibilia.

Primum itaque dicunt; quae nondum ſunt, nondum ſcibilia ſunt; futura libera nondum ſunt, E. Hic et maiorem labeſactare et minorem dicimus. Praeſciuntur quippe eclipſes, craſtinus dies &c. quae nondum ſunt. Recte deinceps GREGORIVS *Magnus moral. in Iob. LXX. c. 24.* ait: *quia Deus ea, quae nobis futura ſunt, uidet (quae tamen ipſi ſemper praeſto ſunt) praeſcius dicitur: quamuis nequaquam futurum praeuideat, quod praeſens uidet.* Atque ex hoc ipſo intelligi patres quidam eccleſiae poſſunt, qui in Deo praeſcientiam futurorum dari negarunt. Obiectiue enim omnia Deo praeſentia ſunt, ut adeo fruſtra ſuae ſententiae hic patrocinium quaerant aduerſarii, confer. FONSECA *in lib. VI. c. 2. Ariſt. metaph. Q. 4. Sect. 3.*

Obi. II.

§. IV. non habent determinatum eſſe. E. non determinatam ſcientiam.

Secundo, quicquid non habet eſſe determinatum, illud nec ſcientiam determinatam; (ſcientia enim menſuratur a rei ſcitae eſſentia) futura libera non habent eſſe determinatum (ſunt enim indifferentia ad eſſe et non eſſe, ad fore et non fore.) E. futura libera non habent ſcientiam determinatam. Negamus hic minorem. Vti enim praeterita habent eſſe praeteritum, ita futura futurum. Eſt enim futurum nihil aliud, quam ipſa exiſtentia rei in inſtanti ſequenti, connotando carentiam eius in inſtanti praeſenti, ut bene SLEVOGTIVS notat *P. II. diſput. 26. §. 16.* Sic e. l. ſi nunc uerum in praeſenti eſt, *Petrus diſputat*; ab aeterno etiam uerum fuit, *Petrus diſputabit.* Idem etiam de conditionatis futuris dicendum, quoniam haec ipſa e duobus abſolutis conſtant. Vti exemplum docet; *ſi Petrus diſputabit, aut uincet aut uincetur.* Vtrumque enim fieri nequit, ergo una pars certa eſt. Poſito itaque, quod *ly uincet* uerum in praeſenti ſit, uerum etiam in futuro ab aeterno fuerit, neceſſum.

Obi. III. Si determinate uera, e contingentibus fient neceſſaria.

Sed urgent porro, ſi futura libera ſunt determinate uera uel falſa, erunt neceſſaria; et fruſtra de his inſtituetur diſputatio, u. gr. ſi Petrus cras certo diſputaturus eſſet, fruſtra deliberaret, utrum uellet diſputare. Verum enim uero negamus hic conſequentiam et dicimus, magnam differentiam eſſe inter ly *certo* euenire et *neceſſario* euenire. *Certitudo* enim eſt *cognoſcentis* (Dei praeſcientis) *neceſſitas* rei *cognitae* (obiecti praeſciti) u. g. ſi Petrus propoſuit cras certo diſputare, diſputabit etiam certo; at haec ipſa diſputatio non eapropter *neceſſaria* eſt, niſi neceſſitatem intelligere talem uelis; qualem ARISTOTELES ſubinnuit, quando *lib. de interpret. c. VII.* ait: Omne, quod eſt; quando eſt, neceſſe eſt eſſe: id quod uerum in ſenſu *compoſito* eſt; ſed *falſum* in *diuiſo.* Quare neceſſitas ex *ſuppoſitione* audit, quae optime ſtare poteſt cum contingentibus. uid. *Dni PRAESIDIS Diſput. III. metaphyſ. axiom. 2.* Itaque conſecutio ex *determinata ueritate* ad *certitudinem* fieri poterit, non ad *neceſſitatem.*

Obi. IV. Quia modibus praeſcientiae implicant omnes.

Accedit, quod determinata ſint ratione *operationis* ſeu *eſſentiae*, non uero *cauſae.* Haec itaque cum libera maneat, non fruſtra inſtituetur ab ea deliberatio. Vltimum dubium eſt, quod hoc trilemmate includunt contraſentientes: ſi futura libera praeſcit Deus, aut praeſcit in iis ipſis; aut in cauſis eorum; aut in propria determinatione. At uero non iſtud, non entis enim nulla ſcientia; illud non, quia cauſae eorum ſunt indifferentes ad futurum et non futurum; neque hoc, alias enim homo non eſſet liber. Ergo Deus non praeſcit futura. Ita inter alios *Pet.* IVRIAEVS *Conſult. de pace inter Proteſt. p. 27.* argumentatur, ut uel ad abſurdum deduceret ipſi aduerſantes, uel ad tertium modum cum ipſo apprehendendum

dum cogeret. Tanta etiam harum obiectionum FONSECAE uiſa eſt difficultas, ut *lib. VI. metaphyſ. Ariſtot. c. 2. q. 4. ſect. I.* ſcribat: *Omnem rationem certitudinis diuinae cognitionis circa futura contingentia e medio tollere haec ipſa uidentur.* Hinc rem ipſam demonſtraſſe hic ſufficere credit, quamuis circa modum eius aqua nobis haereat. Sed uero emergendum utique ex his difficultatibus eſt, ne aduerſarii os nobis obturaſſe temere glorientur. Equidem magnus quidam ac celebris uir, in ſcripto nuper emiſſo, ſe ſatisfeciſſe huic dubitationi credidit, ſi *primo* ac *tertio* modo Deum praeſcire futura libera negaret; at uero, in *ſecundo* hoc fieri ſine contradictione poſſe, aſſereret. Quod ita explicat. *Sicuti recte Dauid* (haec enim uerba eius ſunt) *ratiocinatur, qui oculum plantauit, is non uideat? qui aurem plantauit, is non audiat? ita et recte colligitur; qui creaturae libertatem dedit ſuas actiones determinandi, quare is haſce non praeuideat? Nam Deus, qui eſt ab aeterno, ſemper immutabilia omnia intuetur tanquam praeſentia, adeoque et ab aeterno intuetur actionem liberam creaturae ſuae, non quidem a ſe decretam, ſed ab hac determinandam. Ac ut eo minor, pergit, metus ſit contradictionis, non dicendum eſt, Deum praeuidere futura contingentia, ut determinata; ſed ut a cauſa libera, quae ſuam libertatem ab ipſo habet, eiusque directioni eſt obnoxia, determinanda.* Verum enim uero hac reſponſione *Juriaeum*, quem ſibi ibidem refutandum ſumpſit, acquieſcere uix poſſe, exiſtimo. Primum equidem pſalmiſtae dicto, quod affert, uim rhetoricam non derogauero; quomodo tamen ἀκρίβειαν logicam ſuſtinere hic queat, cum ſtatus controuerſiae mutatus ſit, non uideo, propheta enim a perfectionibus creatoris argumentatur, atque ut probet, quae creatura *formaliter* habet, Deum poſſidere *eminenter*, ait: qui oculum plantauit, is (quamuis hoc organum formaliter non habeat) non uideat? i.e. non aliud poſſideat, quod idem longe eminentiori ac perfectiori modo conſequatur. Ad Dauidis igitur mentem ſi concluſiſſet in hoc negotio auctor, ſic inferre debuiſſet: Deus homini libertatem dedit, ergo et ipſe libertatem habebit? quod uero nunc in quaeſt. non eſt. Deinde quamuis etiam Dauid a creatione ſeu plantatione oculi, aurium etc. ad notitiam eorum concluſiſſet; idem tamen an ſtatim in uoluntate humana fieri poſſit, cum ingens inter hanc et iſta differentia ſit, ualde nec ſine cauſa dubitabit *Iuriaeus*. Oculus et auris enim ſunt agentia *naturalia*, uoluntas agens liberum: illa *neceſſario* agunt, ut poſitis omnibus ad agendum requiſitis non poſſint non agere; haec *libere*, cum omnibus poſitis, poſſit agere et non agere, hoc agere et illud agere: illa merae *machinae*, ut horologium, cuius utique artifex rotulas denticulares, automa, ſtilum coeteraque ſciet; at uero hominis uoluntas *indifferens* ſemper ad quaſuis actiones contradictionis et contrarietatis eliciendas (iuxta auctorem etiam ipſum) eſt. Magna igitur inter ipſam et oculum erit differentia. Quare ſi ualere quid argumentum ab oculo ad uoluntatem debeat, neceſſum eſt, ut paritatem utriusque ſtatuat atque ſic uoluntas machina, ut oculus erit, quam tamen impiam ſententiam tanto feruore ac merito quidem, in aliis eiusdem libelli locis impugnat auctor. Poſt amplecti uidetur noſter, quod paulo ante reiecerat. Dicit enim, Deo omnia praeſentia eſſe, futura etiam, qualis uoluntas hominis et eius determinatio, cum tamen paulo ante ſcripſiſſet; Deum res in ſe cognoſcete et extra ſuas cauſas, antequam exiſtant, aſſertio contradictoria eſt. Denique dum dicit; futura contingentia indeterminata eſſe, antequam fiant; profecto *Iuriaeo* facile erit obiectionem II. ſupra a nobis ſolutam repetere: quicquid non eſſe determinatum habet, illud non habebit praeſcientiam determinatam, ſicque praeſcientia Dei erit fallibilis, ſed hoc impium eſt, uel cogitare de Deo. Taceo, quod ex illo, quod ultimo loco auctor addit, ſcilicet ideo Deum praeſcire uoluntatis effectus liberos, quia dirigat eandem, *Iuriaeus* non incommode argumentari poſſet, ergo Deus inclinat ita uoluntatem ac dirigit, ut iuxta praeſcientiam eius ſeſe accommodet ſicque habebit Iuriaeus, quod uoluit, tertiam nempe ſuperioris trilemmatis partem, quam tamen ſententiam acriter uti hic, ita aliis etiam in locis eodem in libello impetit, reiicitque noſter. Nos uero ex illis, quae in principio huius paragraphi expediuimus, ad obiectionem hanc haud difficulter reſpondemus: quod primo et altero modo Deus praeſciat futura ſine ulla contradictione. Sed uero, quod ad primum attinet, excipiunt: non entium nulla datur ſcientia, res, antequam ſunt, ſunt non entia. E. Hic dicimus, maiorem falſam eſſe, quod in obi. I. ſuperius demonſtrauimus. In minori monemus, Deo nihil eſſe futurum, ut eidem nihil eſt praeteritum. Sed inſtabunt, ergo res, antequam ſunt, erunt, quod eſt σιδηρόξυλον. Diſtinguimus igitur inter eſſe *obiectiue tantum et reale*, ſicque contradictio non ſecundum idem erit, quae utraque uera eſſe poteſt, ut: uideo Norimbergam (*idealiter*,) et, non uideo Notimbergam (*realiter*.) Altero etiam modo, quod Deus futura praeſcire poſſit ſine contradictione in obi. II. ſupra a nobis ſoluta expeditum inuenies, aliud enim eſſe *determinatum* ſeu certum eſſe,

aliud

§. V.

aliud *neceſſarium* reſpectu ſcilicet operantis ibi docuimus.

Diſtinctio inter ſcientias diuinas.

§. V. Commonſtrato igitur, quod praeſcientia diuina ſit; facilius nunc eam cum rerum contingentia ac libertate ſtare poſſe, expeditum dabimus. In quo illud in principio tenendum eſt; ſcientiam Dei eſſe notitiam, qua Deus ab aeterno nouit, quae euentura, aut non euentura ſint. (Deum enim plura noſſe, quam condidit, nunc extra controuerſiam ponimus.) Pro obiectorum itaque uarietate, etiam ſcientia Dei, una quamuis ac ſimpliciſſima in ſe, ſub aliqua diſtinctione rationis ratiocinatae a nobis concipitur.

Naturalis.

Alia enim ſcientia Dei illa eſt, qua omne poſſibile nouit, ſine ullo reſpectu, quodnam ex illis futurū et non futurum ſit, u. g. unum ſolem et plures ſimul creandi facultatem, haec ſcientia Dei *naturalis* dicitur, quoniam hanc in natura et eſſentia ipſius Dei admittere neceſſum eſt: eadem etiam *intelligentiae* uocatur; ſimilitudine a noſtro intellectu petita, quae etiam circa non entia, montes aureos, plures ſoles uerſatur: *indefinita* item ac *indeterminata* eadem audit; quia Deus tunc nondum decreto liberae uoluntatis ſecum ſtatuiſſe concipitur, hoc e pluribus poſſibilibus condere, aut admittere, illud relinquere aut impedire.

Libera.

Alia ſcientia Dei iſta cenſetur, qua Deus ex poſſibilibus nunc illa intuetur, quae futura ſunt, quia decreuit Deus aut condere, aut admittere, v. g. hac praeuidit Deus unum ſolem, Adamum certo creandum, Petrum peccaturum etc. dicitur aliis ſcientia Dei *libera*, quoniam haec non in natura Dei praeciſe eſſe, ut naturalis, ſed e decreto liberae uoluntatis prouenire uidetur. Alio nomine *uiſionis* appellatur; quia, ut intellectus noſter circa non entia, ita uiſus circa entia tantum uerſatur, certo autem futura eſſe determinatum habent, adeoque entia ſunt, non attentis ſtatibus praeſentis, praeteriti et futuri, unus enim in Deo ſtatus praeſens eſt. Quare cum eandem ſcientiam *praeſcientiam* uocauerimus, uocabulum ab imperfectione ita liberandum eſt, ut fiat ſynonymum grammaticum ſcientiae uiſionis. *Definita* ac *determinata* quare aliis eadem audiat, ex ſuperioribus liquebit.

Media.

At uero cum quidam ex recentioribus ſcholaſticis dubitarent, ad quamnam ſpeciem ſcientiae diuinae illa referrent obiecta, quae ex hominis liberrimo arbitrio proueniunt; (non enim ad *naturalem* iſta reuocari poſſe, ipſis uidebatur; quoniam etiam de futuris hic ſermo ſit, u. g. lapſu Adami, eruditione Socratis: neque ad *liberam*, quum haec ipſa a decreto diuino pendeat, quod pugnare credebant cum libertate humana) hinc nouam ſpeciem fecerunt atque illam ſcientiam *mediam* dixerunt, qua Deus ab aeterno nouit, quid angelus aut homo facturi eſſent, ſi in hac uel alia occaſione eſſent conſtituti, u. g. quid Tyrii et Sidonii, ſi Chriſtum audiuiſſent; quid Keilitae Dauidi? ſi apud ipſos Saulum expectaſſet, quae etiam ſcientia inde *conditionata* et ex *hypotheſi* audit. Nemini equidem poteſt ignotum eſſe; quam totum orbem ſcholaſticum mouerit haec unica diſtinctio, cum primum, ſiue MOLINA ſiue FONSECA ſiue VASQVETIO auctoribus (omnes enim hi inuentionis ſibi gloriam uendicare uolunt) in eo perſonaret; Ieſuitis eorumque aſſeclis eam πυξ καὶ λὰξ defendentibus; non minori uero apparatu acerbitateque impugnantibus eandem monachis Dominicanis, ut, quamuis res tandem coram pontificibus Romanis *Clemente VIII.* A. cIↄ Iↄc I. et, cum is fatis conceſſiſſet, *Paulo V.* cIↄ Iↄc VI. ab utraque parte ageretur, peragi tamen aut componi aliter non potuerit, quam ut dimitterentur litigantes, hac ſola lege, ut neuter alterum ob contrariam ſententiam pro hæretico haberet, unusquisque uero ſuam hypotheſin libere defenderet, qua de re uide *Spondanum* et ex inſtituto ſcriptum librum *Gabr. HENAO in ſcientia media hiſtoriata*. Neque uero haec ipſa res inter proteſtantes eadem iudicia inuenit, multi enim ex noſtratibus et reformatis ſcientiam mediam admiſere, ut diſtinctionem, qua uti poſſemus in libertate noſtra cum praeſcientia diuina componenda atque ex illis ſunt *Meiſnerus*, *Calouius*, *Horneius*, *Calixtus* et philoſophorum plerique; ex his Fr. *Gomarus*, Lud. *Crocius*: contra uero eandem impugnarunt ex illis *Hulſemannus*, *Gerbardus*, *Lyſerus*, *Dannhauerus*, *Quenſtedius* et alii; ex his uero *Twiſſe* (integro libro contra ſcientiam mediam edito,) *Voetius*, *Triglandus*, *Maccouius*, *Mareſius*, *Leydeker* aliique. Nobis hanc controuerſiam ex inſtituto nunc proſequi, ſpatium non eſt. Id tantum dicimus, ueteres praeſcientiam Dei cum uoluntatis libertate feliciter compoſuiſſe, licet noua hac *mediae ſcientiae* uoce uſi non fuerint, ut *Auguſtinus*, *Boethius*, *Lombardus* et alii in locis iſtis, ubi hanc controuerſiam tractant, poſſunt uideri. Quod enim ſupra memorati pontifices decidere controuerſiam detrectauerint, ratio ſtatus fuit, ne ſcilicet uni parti adſcribentes, alteram offenderent, quod Italiae tum facies diſſuadere uidebatur. (*Lud.* MONTALTIVS *lit. prouinc. II. pag. 19.*) Modo res ipſa ſalua ſit, ne cum diſtinctione, arbitrii noſtri libertatem proſcribamus. Qui igitur in eo nobiscum conſentit: quod Deus ſciat, ſciueritque ab aeterno; quid angelus, homo, acturi eſſent, ſi in hac uel illa occaſione conſtituerentur, licet neutrum neceſſitate decreuerit, ita ut

§. V.

§. *VI.*

praeſcientia Dei cum liberrimo hominis arbitrio ſtare ſine ullo contradictionis metu queat, cum eo nobis lis non eſt, ad quamcunque deinde ſcientiae diuinae ſpeciem ſiue primam ſiue alteram, ſiue etiam utramque (omnes enim hae ſententiae ſuos patronos habent,) id ipſum malit referre. At uero hoc ipſum caput cauſae eſt, nobis nunc pertractandum.

Rei difficultas.

§. VI. Quam difficile uero philoſopho ſit, unam hic prae altera ſententia condigne tueri, eruditiſſimus VALLA profitetur *in lib. V. Auguſt. de ciu. Dei c. 10. p. m. 157.* ea de re ſic ſcribens: *Ardua quaeſtio et uarie a multis tractata, an praeſcientia Dei neceſſitatem aliquam afferat rebus? multi de ſchola recentiore* (ſub initium ſuperioris ſeculi ſcripſit) *obligationum arte accedunt ad diſputationem muniti; ut ſi aliquid tibi ſumpſeris, ipſis, quod ſibi retinerent non deſit, atque adeo ut magis irretita mgisque inuiſcata tota re diſcedatur, quam cum accederetur; ponis Deum ſcire me curſurum cras, aufer ergo me non curſurum, ponis hoc, aufer illud. Quid erat*, pergit, *tricis illis et uerborum laqueis opus, niſi ſimpliciter loqui, ut hic Auguſtinus; non ideo peccare hominem, quod Deus praeſciuit eum peccaturum, qui ſi nolit, poteſt omnino non peccare idque ſi facicat, hoc praeſciuit Deus.* At uero non ſcholarum hae lites ſunt; ſed dubia, quibus in conſcientiis noſtris, quicquid ſere ſtatuerimus, miſere colluctamur. Stoicos ſane rebus omnibus fatalem neceſſitatem impoſuiſſe; non ex animi quadam libidine, ſed conſcientiae potius errore credidiſſe, exiſtimo. Grauia enim ſunt, quae *SENECA* hanc in rem ſcribit *cap. V. de prouid. p. m. 170. Omnia certa et in aeternum dicta lege decurrunt. Fata nos ducunt, et quantum cuique reſtet, prima naſcentium hora diſpoſuit. Olim conſtitutum eſt, quid gaudeas, quid fleas. Quid indignamur, quid querimur? ad hoc purati ſumus. Ille ipſe omnium conditor ac rector ſcripſit quidem fata; ſed ſequitur, ſemper paret, ſemel iuſſit* et quae ſequuntur. Equidem ſi auctoritatibus componi controuerſia deberet, ex patribus ac philoſophis facile eſſet, uel centum loca conquirere, quae noſtram ſententiam approbarent; at uero cum forum meum non legibus, ſed rationibus locum det, maioris forte operis erit, omnes hic ſcopulos euitare, ut recto tramite ad portum ueritatis deferamur.

Praeſcientia Dei non neceſſitat.

§. VII. Ne uero andabatarum more pugnemus, ad hoc punctum quaeſtionis argumentorum uim dirigimus: *An ſcilicet praeſcientia ſeu praenotio Dei rebus inferat neceſſitatem?* Atque ita quaeſtionem propoſitam negandam eſſe ſequentibus demonſtramus I. ex natura ſcientiae aut praeſcientiae diuinae, quam enim reſpectu noſtri praeſcientiam dicimus, eam intuitu Dei ſcientiam eſſe, ſupra dedimus commonſtratum.

Prob. I. ex natura ſcientiae:

§. *VII.*

(α) *quae re ſcita ratione poſterior eſt.*

Perilluſtr. I. B. de PVFENDORF, quam meis hic uerbis uti malo, ita autem ipſe in *libro poſthumo iur. fec. diuini §. 72. p. 271.* inquit: *Praeſcientia diuina fallere neſcia rebus tamen nullam neceſſitatem adfert, nec his cauſam dat: cum ea nihil aliud notet, quam intuitionem rerum deinceps exſtiturarum aut poſſibilium; ſicuti inſpectio eſt rerum praeſentium et memoria praeteriturum. Atque iſta etiam in eos cadit, qui ad productionem rerum nihil conferre poſſunt. Productio enim rerum eſt opus potentiae et uoluntatis; praeſcientia autem ſolius intellectus. Illa deſinit et conſtituit, prout res utique exiſtere debeat; haec a neceſſitate exiſtendi praeſcindit et rem ſimpliciter intuetur: Quod autem attinet ordinem praeſcientiae et decretorum diuinorum circa futuram rerum exiſtentiam, utra alteram praecedat? ſane manifeſtum, non ſine abſurditate et contradictione ſtatui; decreta Dei priora eſſe praeſcientia. Id enim perinde eſt, ac ſi dicerem; me ſtatuiſſe aliquam certam rem producere, quam, quae et qualis ſit, neſciam*, et quae ſequuntur deinceps. Inde uſitatiſſimum eſt priſcis eccleſiae patribus; *res non ideo euenturae ſunt, quia Deus praeſcit; ſed ideo praeſcit Deus, quia euenturae ſunt. ORIGINES tom. IV. in epiſt. ad Rom. c. 8.* quem locum etiam *P. LOMBARDVS* citat *I. ſent. diſt. 38. Q. 1.* Rotunde itaque et concinne *BEDA tom VIII. libr. quaeſt, q. 13.* pronunciat; *Quid? ergo coegit nos Deus, ut mali ſibi uideremur ab aeterno? Nam potius nos coegimus Deum, ut nos malos uideret, et AVGVSTINVS Homil. LVIII. in Ioh. c. 9.* ait: *Deus non praeſciuiſſet mala Iudaeorum, niſi ipſi habuiſſent*; cum quo et *CHRYSOSTOMI* faciunt *in epiſt. Paul. ad Cor. Chriſtus dixit, neceſſe eſt, ut ueniant ſcandala, non ideo arbitrii libertatem corrumpens et neceſſitatem imponens, ſed praedicens, quod ſane futurum eſt, non quia Deus praeuidit; ſed quia hominum uoluntas immedicabilis fuerit.* Quod cum ita ſit, praeſcientia rei ſcitae cauſa non erit, cauſam enim effectu poſteriorem eſſe σιδηρόξυλον eſt. Deinde ſcientia a re ſcita menſuratur, ut oculus noſter ab obiecto, quod uidet. Quare, ſi praeſcientia Dei uera eſſe debet, rem, uti in ſe eſt, praeſciat neceſſum. Id eſt, neceſſaria ut neceſſaria, contingentia ut contingentia. Vnde neruoſe *BOETHIVS lib. V. de conſol. phil. proſa 6. p. 127.* inquit; *Quid igitur poſtulas, ut neceſſaria fiant, quae diuino lumine luſtrentur, cum ne homines quidem neceſſaria faciant eſſe, quae uideant. Num enim quae praeſentia cernis, aliquam eis neceſſitatem tuus addit intuitus? minime. Atqui, ſi eſt diuini humanique praeſentis digna collatio; uti uos ueſtro hoc temporario praeſenti quaedam uidetis, ita ille omnia*

(β) *menſuratur re ſcita.*

ſuo

§. VIII.

ſuo cernit aeterno. Quibus idem, digna quidem et reliqua eſſent, ut hanc in rem legerentur, mox ſimile ſubiungit, dicens: *Sicut uos cum pariter ambulare in terra hominem et oriri ſolem uidetis; quanquam ſimul utrumque conſpectum; tamen diſcernitis et hoc uoluntarium, illud eſſe neceſſarium iudicatis. Ita igitur cuncta deſpiciens diuinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat;* ſed alia contingenter praeſcit, alia neceſſario euentura. Ex quibus nunc facile concludimus, quod cum ex natura ſcientiarum, quaelibet ſupponat obiectum ſuum, non faciat; neque Dei ſcientiam aliud uelle. Quid? quod ſcientia ad intellectum pertineat tantum, neceſſitatem autem inferre opus potentiae ſit et uoluntatis; ad illam theoria ſufficit, hoc non niſi ad praxin poteſt reuocari. Inde enim quae diuerſorum ſubiectorum ſunt, eorum etiam diuerſam operationem manere concludimus. Satis uero improprie ſcientia tum ſumitur, quando etiam beneplacitum includit, quod uoluntatis eſt opus a ſcientia propriae ſic dicta penitus diſtinctum. Repete ex ſuperioribus illa, quae ſpeciatim de ſcientiae diuinae diſtinctione monuimus.

γ) opus intellectus, non potentiae aut uoluntatis.

Prob. II. ex natura hominis,
Qui a) indicio pollet.

§. VIII. Et quid multis opus? optimos teſtes in nobismet ipſis habemus, qui clare oſtendunt, Deum non neceſſitate quadam nos ad actiones impellere. Primum enim hominem iudicio, hoc eſt, ui quadam praeditum eſſe, ne ipſi aduerſarii inficiantur, qua in propoſita ſibi obiecta eorumque bonitatem inquirit, quod omne fruſtraneum eſſet, niſi ex cognitis obiectis deinceps eligere, quod optimum uideretur, idem poſſet? ſed ad alterutrum iam ante eſſet determinatus. Id quod etiam BOETHIVS uidit, qui pari ratione ad liberum arbitrium noſtrum contra neceſſitatem ex praeſcientia Dei *lib. V. proſa 2. p. m. 111.* argumentatur: *Quod ratione uti naturaliter poteſt, id habet iudicium, quo quodque diſcernat per ſe: igitur fugienda optandaue dignoſcit. Quod uero quis optandum iudicat eſſe, petit: refugit uero, quod exiſtimat eſſe fugiendum. Quare quibus ineſt ratio, ipſis etiam ineſt uolendi nolendique libertas.* De re uero, qui adhuc dum geſtiat dubitare: is uel hominem ſimplicem ac rudem, rectae tamen rationis uſu pollentem, conſulat et inductione facile conuincetur. En! carnibus in duabus patinis tali appoſitis, utram neceſſarium ſit prius apprehendere, diſputa? Ipſe ſane neutrum neceſſarium eſſe prompte reſpondebit: pone enim, dicet, primam et ego alteram apprehendam; aut hanc tu pone, et ego capiam de illa. Atque hoc eſt, quod ſcripſit non nemo; dum nimium ratiocinamur, rationem cum ueritate amittimus.

b) libertatem ex inductione probat.

§. IX.
Prob. III. ex rei ipſius inconuenientiis.
a) Fruſtra praemia et poenae.

§. IX. Quamuis uero haec ipſa ad adſtruendam theſin noſtram ſufficere poſſint, ut tamen eo clarius innoteſcat, quam impoſſibile ſit, contrariam opinionem amplecti, inconuenientia ſimul oſtendere eſt uiſum, quae ex ea opinione prona ac facili conſecutione fluunt. Vti uero illi nobis, in philoſophia etiam, ſemper diſplicuerunt, qui talibus conſequentiis onerant aduerſarios, quas ipſi uel non concedunt, uel ex earum hypotheſi fluere negant, hoc enim certum mihi indicium eſt, oppugnantes aduerſae partis mentem nondum, ut decet, percepiſſe: ita tamen contra ſentientis eſſe, uitium in conſecutione oſtendere et theſin oppoſitam ab ea liberare non minus exiſtimo. Tales autem non illi fuerunt, contra quos BOETHIVS diſputat *lib. V. proſa 3. p. 115.* dum inquit: *Quo* (Stoicorum ex praeſcientia neceſſitatem impugnat) *ſemel recepto, quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. Fruſtra enim bonis malisque praemia poenaeue proponuntur, ſi ad alterutrum non propria mittit uoluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas,* et quae ibi ſequuntur. Etiam preces fruſtra ad Deum ſic funduntur, cum nulla ſpes mutationis ſuperſit, ſemel inuecta in rebus humanis neceſſitate. Pergit enim eodem in loco: *Igitur nec ſperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim uel ſperet quisquam, uel etiam deprecetur, quando optanda omnia ſeries indeflexa connectit. Aufertur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet ac deprecandi.* A qua tamen ſententia tantum abeſt, ut Stoci appellauerint, ut potius SENECA *lib. de prouid.* haec ipſa admittere non dubitet, cum inquit: *nihil aliud ſunt preces, quam aegrae mentis ſolatia, fata ius ſuum peragentia, nulla commouentur prece, non miſericordia flectuntur.* conſ. *Ioh.* PALATII *Veneti aquilam inter lilia lib. IX. c. 2. p. m. 330.* ubi pulchra hanc in rem de fato et fortuna extat diſſertatio. Deinde quis iniuriam B. SPINOZAE fieri exiſtimet, ſi ex ea, quam ipſe hominibus neceſſitatem imponit, conſequi dixero: Deum omnis mali auctorem eſſe. Ita enim ille *epiſtola XXIII. et XXV. p. m. 453. et 457.* impie philoſophatur: *Deum nullo modo fato ſubiicio* (is enim error Stoicorum fuit, ut ſupra in Senecae loco oſtenſum) *ſed omnia ineuitabili neceſſitate ex Dei natura fieri concipio. Nos ideo inexcuſabiles, quia in Dei poteſtate ſumus, ut lutum in manu figuli, uidelicet nemo Deum redarguere poteſt, quod ipſi naturam infirmam, ſeu animum impotentem dederit. Sicut enim abſurde circulus conquereretur, quod Deus ipſi globi proprietates, uel infans, qui calculo cruciatur, quod ei corpus ſanum non dederit: ſic etiam homo animo impotens queri poſſet, quod Deus ipſi fortitudinem ueramque ipſius cognitionem et amorem negauerit,*

b) fruſtra ſpes et preces.

c) Deus autor mali.

§. IX. X.

rit, quodque ipſi naturam adeo infirmam dederit, ut cupiditates ſuas nec coercere, nec moderari poſſit. Atque ſic homines ſunt excuſabiles, neque Deus iraſcitur illis, ſed omnia ex ipſius ſententia fiunt. Interim tamen poſſunt beatitudine carere et multis modis cruciari. Qui enim ex morſu canis furit, excuſandus quidem eſt, et tamen iure ſuffocatur; et qui denique cupiditates ſuas cogere et metu legum easdem coercere nequit, quamuis etiam ob infirmitatem excuſandus ſit, neceſſario tamen perit. Qua quidem ſententia nihil ſceleſtius eſſe poteſt, quae ex hominibus bruta facit, ex neceſſitate agentia. Si enim ipſi oppoſueris, quare Deus malos cruciet, bonos coelo dignetur? ſi non penes ipſos ſit, iſtud cauere, hoc uero amplecti: eodem iure, impudenter reſpondet, Deum id facere, quo uni equo facilem dominum, pabulum lautum, quietemque largiatur, alium contra aſininis laboribus ſubiiciat et iſtis faciat carere. Sed haec execrationem potius, quam refutationem merentur. Ipſi ſane Stoici hoc uidentur meliores; cum, licet fatalis neceſſitas eorum paria fere abſurda progenuerit; ipſi tamen effugia in cauſis, nobis homuncionibus occultis quaeſiuerunt, nec unquam auſi fuerunt talia aſſerere. Deum enim ideo mali ipſos auctorem fato ſuo facere conſtanter negaſſe *Ant.* MVRETVS probat, locis *in not. ad Senecae de prouident. c. V. p. m. 529.* pluribus citatis. Illud tandem non poſſum non in aliis mirari, qui, cum omne ens uel neceſſarium eſſe uel contingens ſtatuant nobiſcum, Dei tamen praeſcientiam his ipſis neceſſitatem afferre, aſſerere non uereantur. Si enim ſunt neceſſaria et contingentia, Deus etiam ita, ut ſunt, hoc eſt, neceſſaria ut neceſſaria, contingentia ut contingentia debet praeſcire. Secus enim aut non dabitur contingentia, aut praeſcientia falſa erit, quod utrumque tamen aduerſarii inficiantur. Inde neruoſe AVGVSTINVS *lib. V. c. 10. pag. 156. de ciu. Dei: Non ergo propterea nihil eſt in noſtra uoluntate; quia Deus praeſciuit, quid futurum eſſet in noſtra uoluntate. Non enim, qui hoc praeſciuit, nihil praeſciuit. Porro ſi ille praeſciuit, quid futurum eſſet in noſtru uoluntate: non utique nihil, ſed aliquid praeſciuit: profecto et illo praeſciente eſt aliquid in noſtra uoluntate,*

d) nullum contingens plane daretur.

Ad dubia ex praeſcientia contra rerum indifferentiam oppoſita reſponſio.

§. X. At facilius forte eſſe dixeris, aliquam hic ſententiam tueri; quam ſatisfacere obiectionibus aliorum. Et ſane ita res eſt. Difficile enim ex omnibus ſcrupulis, qui ſuboriri nobis circa hanc materiam ſolent, ſe expedire. Subibimus tamen et hanc arenam, ne ſtationem in maximo conflictu reliquiſſe uideamur.

Obiectio I. a certitudine praeſcientiae Dei, quae a) neceſſitare uidetur.

Argumenta autem, quibus impetunt noſtra aduerſarii, haec ſunt. Primum a certitudine et infallibilitate ſcientiae diuinae ad rerum ſcitarum neceſſitatem concludunt. Si enim Deus ab aeterno praeuidit, Iudam proditurum eſſe Seruatorem; neceſſe etiam, inquiunt, fuit, ut proderet in tempore, alias enim Deus in praeſcientia deceptus fuiſſet. At uero ſupra iam eſt reſponſum ad haec. Diſtinguendum enim hic inter *certitudinem* et *neceſſitatem* et, ſi uocabulo neceſſitatis hic uti uelis, inter neceſſitatem *conſequentiae* ſeu *illationis* et *conſequentis*, ſeu quod eodem recidit, inter neceſſitatem *hypotheticam* et *abſolutam*, non haec, ſed illa, ſalua libertate noſtra, queunt admitti, (talis enim neceſſitas e. g. illa eſt: ſi eris rector Academiae Hallenſis, eris comes Palatinus.) Hinc intelligendus AVGVSTINVS eſt *lib. V. de ciu. D. c. 10. f. m. 155.* ubi inquit: *Si illa definitur neceſſitas, ſecundum quam dicimus, neceſſe eſſe, ut ita ſit aliquid uel ita fiat; neſcio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat uoluntatis. Sicut cum dicimus, neceſſum eſt eſſe, ut cum uolumus, libero uelimus arbitrio et uerum procul dubio dicimus et non ideo ipſum liberum arbitrium neceſſitati ſubiicimus, quae adimit libertatem. Sunt igitur noſtrae uoluntates, et ipſae faciunt, quicquid uolendo facimus, quod non fieret, ſi nollemus.* Id quod BOETHIVS *lib. V. proſa 3. p. 113. ſq.* illuſtrat. *At nos,* inquit, *illud demonſtrare nitamur, quomodo ſe habeat ordo cauſarum; neceſſarium eſſe euentum praeſcitarum rerum, etiamſi praeſcientia futuris rebus eueniendi neceſſitatem non uideatur inferre. Sicuti, cum quid eſſe ſcio, id ipſum eſſe neceſſe eſt: ita cum quid futurum noui, id ipſum futurum eſſe neceſſe eſt. Sic fit igitur, ut euentus praeſcitae rei nequeat euitari.* Adeoque cum dico; impoſſibile eſt, Adamum non peccare, ſi Deus praeſciuit: recte P. LOMBARDVS I. *ſentent. diſt. 38. q. 1.* reſpondet; hanc enunciationem ueram in ſenſu *compoſito* eſſe, ſed falſam in *diuiſo;* non enim Deus Adami peccatum uidit, antequam admitteretur ab Adamo, id quod natura aeternitatis uult: dum autem erat admiſſum, non amplius poterat non admitti, cum tamen potuerit, antequam admitteretur. Quare non incommode ſcripſit nuperrime nonnemo: in aeternitate ego iam mortuus ſum, licet adhucdum uiuam in tempore. *Eſt enim aeternitas* BOETHIO definiente *lib. V. proſ. 6. interminabilis uitae tota ſimul et perfecta poſſeſſio,* noſtra uero a praeteritis praeſentia in futura procedunt: nec totum noſtrae uitae ſpatium pariter ac ſimul poſſumus amplecti. Exemplum ex ſphaera ſume, perage eam et circumage, non uno intuitu totam inſpicies; quamuis ſi alia ratione conſtituti oculi noſtri eſſent, quin totam ſimul intueri poſſemus, nemo poſſit dubitare. Atque ſic umbram aeternitatis habe, quam ſi tenueris, magnam in tenebris lucem uſurpabis, quibus repleri haec aſſolet doctrina. Neque enim ſic

§. X.

eſt,

§. X.

eſt, quod circa illa uerba haereas: quomodo quod ab aeterno uerum, falſum fieri poteſt in tempore. Non poſſe enim, confidenter reſpondemus; ſed diſtinctione modo data arbitrii noſtri libertatem tuemur. Si uero cui hic obſcuri uidemur, is non ſtyli noſtri infelicitatem accuſet; ſed neglectum metaphyſicae doleat, diſciplinae etiamnum diuinae. Nunc ad alia.

b) ſtare cum contingentia nequit.

Dicunt enim porro: ſi Deus non conſtringit, dirigit et cogit quandoque uoluntatem noſtram ad ueritatem praeſcientiae ſuae, quomodo haec ipſa certa eſſe unquam poterit. Pone enim, Deum ſcire; me cras diſputaturum eſſe et non diſputabo, ergo decipietur in ſua ſcientia Deus. At bene obuiam it huic dubitationi AVGVSTINVS *L. V. de ciu. D. c. 10 ſ. m. 156.* inquiens: *Deus Adamum peccaturum eſſe praeſciuit, qui ſi nolit omnino, non peccat, ſed ſi peccare noluerit, etiam hoc ille praeſciuit*, et BOETHIVS *L. V. pr. 6. ſed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, euacuabo praeſcientiam, cum, quae illa praenoſcit, forte mutauero. Reſpondebo; propoſitum te quidem tuum poſſe uflectere, ſed quoniam et id te poſſe et an facias, quoue conuertas, praeſens praeſcientiae ueritas intuetur, hanc te non poſſe uitare: ſicuti praeſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quam te in uarias actiones libera uoluntate conuerteris.*

Obiect. II. ab abſurdo, quia a) uoluntas ſic eſſet independens.

Sed neque hoc omne eſt, quod nobis obiiciunt, nam ut abſurditatis noſtram conuincant ſententiam, ita pergunt argumentari. Primum, ſi penes ſolam uoluntatem eſt, ſe ipſam determinare, erit uoluntas ens independens, quod inauditum. Fateor, difficile eſſe huic obiectioni, ita ut nullus in animo ſcrupulus remaneat, ex aſſe ſatisfacere. Scholaſticorum equidem, quos magno numero hic allegare poſſem, mihi non ignotae reſponſiones ſunt. Quarum plures cum SLEVOGTIVS *diſp. XXVII. philoſ.* in medium proferat, eas repetere nolo. Id dico, multa quidem ſubtiliter utiliterque ab illis diſſeri, an tamen rem omnem expediant diſtinctiones illae, aliorum iudicium eſto, nunc contentionis ſerram cum ipſis reciprocare ſpatium non eſt, confidenter equidem AVGVSTINVS *lib. V. de ciuitate D. c. 9. p. m. 154. Deus omnium poteſtatum dator, non uoluntatum*, quod ſi ita aſſumis, ut ibi principium *uolitionis*, hic uero *electionis* S. Patrem inſinuaſſe dicas, abſurditatem nullam uideo. Quae uerba quamuis in aliis editionibus (Romanum enim exemplar ita habet) correcta fuerint, in eo tamen uim Auguſtino factam eſſe, ego quidem propterea exiſtimo; quia ea ipſa cum ſequentibus bene cohaerent, ubi idem dicit; nullam creaturam agere niſi angelum et hominem: cetera uero libertate carentia tantum pati, hoc eſt, machinas eſſe, quarum actiones a principio externo pendeant. Audacius hac in re DVRANDVS argumentatur *lib. II. diſt. 37. q. 1.* quae uti nec omnia probo, ita omnia improbare nolim. Sane ſi ad principium electionis (quod probe nota, nam quod ad uolitionis principium attinet, huic Deum ſine labe in malis etiam rebus cooperari affirmare nullus dubito, hoc enim actum ipſum reſpicit, qui in ſe indifferens eſt, non rei moralitatem) ſi inquam ad id ipſum cooperetur, etiam de bonitate et malitia participaret, quod ſtatuere impium eſt; dico itaque, quod Deus auctor uoluntatis eam ita creauerit, ut dependere ab ipſo uoluerit in uolendo, non eligendo, dum uero et ipſa uis eligendi in creando, conſeruando, actuque ipſo, quatenus in malis etiam rebus indifferens eſt, a Deo dependeat, qui concurrere cum ea, prout uis illa ſeſe determinauerit, aeterna lege ſtatuit, entia independentia hic facile exſpirabunt. Reſtat ultimum dubium, quod apud BOETHIVM legere eſt *lib. V. pag. 150. Quid igitur inquies? ex meane diſpoſitione ſcientia diuina mutabitur, ut cum ego nunc hoc nunc illud uelim, illa quoque noſcendi uices alternare uideatur?* At ipſe reſpondet: *minime. Omne namque futurum praecurrit intuitus et ad praeſentiam propriae cognitionis retorquet ac reuocat; nec alternat, nunc hoc, nunc illud pernoſcendi uice: ſed uno ictu mutationes tuas manens praeuenit, atque complectitur.*

b) cum temporali mutaretur ſcientia Dei aeterna.

§. XI.

An homo tantum a coactione liber?

§. XI. Ceterum quid de illis ſentiendum exiſtimem, qui hominem quidem liberum a *coactione* eſſe, ſed non a *neceſſitate* putant, aperire hic etiam utile eſſe cenſui. BELLARMINVS certe et eius aſſeclae pro temperamentorum ratione hominem agere arbitrantur, quam cum Deus ab aeterno accuratiſſime nouerit, facile concludere eundem poſſe, quid homo in tempore facturus ſit, ſi in tali occaſione conſtitueretur. Verum nos breuiter ita reſpondemus, inclinare et inſtinguere corporis noſtri diſpoſitionem ad hoc uel illud agendum; ſed noſtri tamen arbitrii eſſe, impulſus tales ſupprimere, mutare, inuertere quod niſi eſſet, uitia omnia Deo deberemus temperamentorum architecto, taceo alias ex hac doctrina prouenientes abſurditates. Huc et illorum doctrinam refer, qui uoluntatem priorem eſſe intellectu credunt. Hi enim exiſtimant in temperamento iam reſidere, quid uoluntas actura ſit, ſi ab intellectu tale uel tale obiectum repraeſentetur, u. g. uenereum temperamentum neceſſario conſenſurum, ſi intellectus amabile ipſi ſiſtat obiectum. Quae ſane et ipſa doctrina ex homine meram machinam facit et eius aufert libertatem. Vltimo dicunt nonnulli: homo quidem libertatem habet, quoad diſtinguenda obiecta, poſita tamen appetitus cum obiecto harmonia non poteſt non agere. Sed hi homini *ſponta-*

§. XI.

neitatem dabunt non *libertatem*, atque ita homo iterum brutum Carteſianum erit, hoc eſt, machina, cuius motus cum ex principiis extrinſecis pendeant, ipſa ne agere quidem dici poteſt, ſed pati, ut ſupra ex Auguſtino. Quod, quomodo oſtenſas ſuo loco inconuenientias euitare queat, ego quidem, quam uellem etiam, uidere nequeo. Talis igitur uoluntati noſtrae libertas debetur; qua homo poſitis omnibus ad agendum requiſitis, agere A poteſt et non agere, hoc agere et illud agere: atque hanc quod praeſcientia diuina nulla ratione impediat, hactenus dedimus commonſtratum. Ceterum cum BOETHIO tractatum claudimus: *Auerſamur igitur uitia, colite uirtutes, ad rectas ſpes animum ſubleuate, humiles preces in excelſas porrigite. Magna uobis eſt, ſi diſſimulare non uultis, neceſſitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.*

OPVSCVLVM IV.

DE

RATIONALI PHILOSOPHIA APVD ARABES ET TVRCAS,

menſ. Decembr. an. CIƆIƆCXCIX.

§. I.

§. I. *Deſideratur hiſtoria philoſophica, de diſciplina quacunque ſigillatim ſcripta.*

INGENIORVM HISTORIAM, liceat hoc nomine cum MENAGIO (*a*) hic uti, maxima huius et ſuperioris aeui ingenia tractaſſe et, repetito identidem ſtudio, ad ueterum ſcriptorum fidem exegiſſe, CYRALDI (*b*), CRINITI (*c*), VERGILII (*d*), RENECCII (*e*), PEIRERII (*f*), PATRITII (*g*), CRISPI (*h*), LIPSII (*i*), LAVNOII (*l*), ADAMI (*m*), HEVRNII (*n*), VOSSII (*o*), LAMBECII (*p*), IONSTONI (*q*), HORNII (*r*), SCHEFFERI (*s*), GASSENDI (*t*), STANLEI (*u*), GALEI (*x*), THOMASIORVM (*y*), aliorumque exempla (*z*), qui ex inſtituto artium literarumque annales condiderunt, faciunt teſtatum. Quamuis uero, lectis tot tantisque nominibus, ſecum quaeſiuerit aliquis; an in hoc argumenti genere quicquam hodienum reſtet, quod horum uirorum induſtria non occupatum ſit: cum tamen alii hiſtoriam philoſophicam uniuerſim ſcripſerint; nonnulli ſingularum inter philoſophos ſectarum expoſuerint B fata; nemo autem inter omnes fuerit repertus, qui ſingulis diſciplinis ſingularem hic operam addixerit: hanc ſpartam etiamnum ducem expectare uirumque exiſtimem. Id uolo, ut LOGICAE, ſimiliter enim de aliis philoſophiae partibus iudicandum, *hiſtoria*, hoc eſt, *initia*, *progreſſus*, *ſectae*, *ſcriptores*, *fata* ac *uiciſſitudines* plene ac ſolide ſcriberentur; unde magna reipublicae literariae commoda liceret C promittere. Noui equidem in *hiſtoria rationalis philoſophiae* RAMVM (*aa*) et KECKERMANNVM (*bb*) aliquid tentaſſe; GASSENDVM (*cc*) etiam circa ſectas quaſdam dialecticorum delineandas non inutiliter uerſatum fuiſſe: aſt uero, qui utrumque coniunxerit, addiderit omiſſa, deſideriaque expleuerit prorſus, nemo quidem hactenus occurrit. Animum idcirco pridem appuli, ut mea induſtria aliquid pro D diret, quod in hunc numerum habile eſſet referre. POLYHISTOREM LOGICVM meditabar, ubi, quicquid hiſtorici argumenti ex

(*a*) Hoc nomine *hiſtoriam philoſophicam* ſalutat, *p. 3. in not. ad Laertium.* (*b*) Opera eios nuper in Belgio iunctim edita ſunt fol. (*c*) de honeſta diſciplina 12. (*d*) de inuentione rer. in 8vo et 12. (*e*) de lect. hiſtor. f. (*f*) philoſoph. natur. 4. Pariſ. (*g*) de philoſoph. Platon. et Ariſtot. f. (*h*) de philoſoph. caute legend. f. Romae. (*i*) manuductiooe ad philoſ. Stoicam. (*l*) de fortuna Ariſtot. 8oo et 4t. (*m*) in uit. philoſoph. (*n*) de philoſ. barbara in 12d. (*o*) uariis in ſcriptis de ſectis philoſ. de qoatuor artib. popolar. de natura logicae et rhetoric. (*p*) in prodromo hiſtor. literariae f. Hamburg. (*q*) de ſcriptor. philoſoph. 4t. (*r*) hiſtoria philoſoph. 4t. (*s*) de philoſoph. Italica 8t. Vpſal. (*t*) tom. II. operum. (*u*) in hiſtoria philoſ. oriental. 8t. (*x*) de progreſſu philoſophiae Londin. in 8t. (*y*) pater et filius in ſcriptis diuerſis et edito 1698. uolum. 8. (*z*) in gratiam auditorum, quos nuper hiſturiam philoſophicam docuimus, ſtruximus hunc catalogum, quod nirio non dabit, qui uberiori hic meſſe abundat. (*aa*) Dialect lib. I. a c. 1. ad 8. (*bb*) Syſtemat. logic. lib. I. (*cc*) Tom II. opp. ubi de logica Epicuri, Ariſtotelica, Ramiſtica, Lulliſtica et paucis aliis agit.

(*dd*) Vnus

§. I.II.III. ex hac diſciplina ſeſe offerret, conquirerem ſedulo, iuſtoque ordine proſequerer. Relinquere enim gloriam aliis uolui, milleſimum logicarum numerum, quae publicis iam typis extant, uel explere uel augeſcere: tempus longe melius collocatum iri ratus, ſi coeptam hiſtoriae in rationali philoſophia telam bene pertexerem. Aſt uero ſiue duritia aeui huius, ne quid dicam grauius, quae impedit diſciplinam noſtram et tantum non ſupprimit; ſiue euentu quodam, qui ſtudia mea alioríum traxit, factum eſt; ut deſueſceret paulo animus meus ab hoc inſtituto et primi conatus quaſi in herba ſuffocarentur. Cum tamen apud diuerſos meliorisnotae ſcriptores collecta a me plurima non ita perire uellem: conſtitui mecum hos locos ſingulis diſputationibus, ſi fieri poſſet, excutere, atque ſic pedetentim inſtituti huius rationem habere. Neque etiam alio numero hoc penſum, quod nunc ſiſto, cenſeri uelim: quam pro una locorum communium rubrica, ſuo tempore deinceps per reliqua quoque capita excutiendorum. Non ergo exaſciati aliquid hic promitto; ſed ſchema tantum *dialecticae Turcarum* do, quod limam neque patitur neque ſuſtinet, usque dum, repetito demum ſtudio, in melius prouehatur.

Operis partitio. §. II. Ita uero partiemur laborem hunc noſtrum, ut, hiſtoriam rationalis philoſophiae apud Turcas deſcripturi, primum de ueteri Arabum dialectica quaedam coniectemur, deinde, quo loco Turcae nunc habeant hanc diſciplinam, qua poſſumus fide et induſtria, exponamus.

De rationali philoſoph. a- §. III. Sapientiam non in Graecia natam eſſe, apud ipſos Graecos (*dd*) in con-

A feſſo eſt; eam ex oriente accitam, non minus certum (*ee*): an uero ARABES noſtri ad ſyſtemata Graecorum philoſophica et ipſi aliquid contulerint; plus quaeſtionis, a paucis tractatae (*ff*), habere uidetur. Pro barbaris noſtros plurimi habent (*gg*): quibus tamen illud accidit, quod imperitis geographis. Quemadmodum enim hi in terris incognitis deſerta B pingunt: ſic illi gentes, quarum mores ipſis ignoti ſunt, ſtuporis et ignauiae inſimulant, ne cognitu dignum populum ignorare uideantur. Verum et ipſi *Arabes* ſcriptores tempora Arabiae ante Mahumedem *ſecula ignorantiae* dicunt: ut adeo fruſtra eis literas homines exteri tribuerint, ſi domeſtici teſtes artium eos dixerint ignaros. *Georgius* ALBVLFARAIIXM (*hh*) Malatienſem hic adducunt, ita de ueteri Arabia differentem: *Quod ad* C *Arabes, qui ſuperſunt, duplex eis conuenit ſtatus*, IGNORANTIAE *alter*, *alter* ISLAMISMI. *Status autem Arabum ignorantiae temporibus robore et potentia inter gentes celebris eſt.* Haec uerba plures eo trahunt, quaſi exulauerint prorſus apud Arabes ſtudia literarum (*ii*). Aſt uero cum non artibus, ſed religioni ignorantia hic opponatur, lumen enim cultui diuino e dogmatibus Mahumedis acceſ- D ſiſſe ſcribit, cum antea idololatriae tenebris fuiſſet obuolutus: inde ſibi auctorem, Arabibus uero literas conſtare exiſtimo (*kk*). Qui enim ignaros dixerit *Albulfaraiius?* quos ſtatim rhetoricae, logicae, aſtronomiae, poeſeos praedicat intelligentes (*ll*). Excipit hoc dubium aliud; quod neque idonea bonis artibus ingenia Arabum habeat *Albulfaraiius* (*mm*). Verum idem aut non de gente uniuerſa

§. III. [A]pud ueter. Arabes. An literaram gnari fuerint Arabes? Affirm. et reſpondetur primum dubiis.

(*dd*) Vnus LAERTIVS nobis reſtis ſufficiat, qui opera ſua ita auſpicatur: τὸ τῆς φιλοσοφίας ἔργον ἔνιοι φασὶν ἀπὸ βαρβάρων ἄρξαι. Vt ex noſtratibus CLEMENTEM, EVSEBIVM, aliosque taceam, idem ſuo calculo confirmantes. (*ee*) Perſis, Babyloniis, Aſſyriis, Indis, gentibus orientalibus, hanc gloriam tribuit SOTION apud *Laertium l. c.* conferantur, quae in *cap. I. §. V.* congeſſimus in diſſert. de philoſophis eaute legendis, ſuperiori anno habita. Addatur SCHEFFERVS *de philoſoph. Italica cap. IV. et V.* (*ff*) Ita enim, qootquot ſupra §. 1. nominaui, *hiſtoriae philoſoph.* ſeriptores diſciplinas Arabum aut praeterire aut ſtrictim attingere uideas, quam induſtrii etiam in aliis gentibus fuerint. (*gg*) VRSINVS *in Zoroaſtro ſect. VI p.* 137. huc etiam trahit illud SHARESTANII Arabis: *duae ſectae ante Mahumedis miſſionem oppoſitae erant: populus Libri et Idiotae, qui literas neſciebant.* Eadem fere placita HORNII ſunt lib. V. hiſt. philoſ. c. 9. p. 284. (*hh*) Verba ſummatim recito; locus habetur in DYNASTIA IX. p. m. 101. Editus ſcriptor atque in Latium translatus ab *Eduardo* POCOCKIO *Oxon.* 1650. 4t. poſt opera eius uniuerſa ab eodem ibidem promulgata 1663. Hoc ideo commemoro, qoia mihi identidem poſtea adhibenda eſt huius uiri auctoritas. (*ii*) Eodem fere modo uerba accipit ſummus in hoc literarum genere uir cl. HOTTINGERVS *in analect. hiſtor. theol. diſſert. VI.* (*kk*) Ita egregie locum illuſtrat EBNO' L ATHIR *Arabs.* Verba ita reddit *Pocockius: ſtatus, in quo fuerunt Arabes ante Islamiſmum, ad ignorantiam Dei et apoſtoli eius et conſtitutionum religionis;* habes quare *ignorantiae tempora* dicat ALBVLFARAIIVS ſecula ante Mahumedem! *Islamiſmus uero obedientia et ſubmiſſio Deo.* (*ll*) Id enim ex uerbis eius colligo, quae *dynaſtia IX. p. m.* 101. habet: *Eruditio autem Arabum*, de ueteribus Arabiae incolis loquitur, *cuius gloriae praecipue ſtudioſi erant, haec erat: linguae ſuae peritia*, [GRAMMATICAM habes] *ſermonis proprietas* [partem non infimam DIALECTICAE artis intellige] *carminum textura* [en POESIN!] *et orationum compoſitio* [an clarior deſcribi poteſt ORATORIA?] *noti etiam illis erant ſtellarum ortus et occaſus* [pars nobilior MATHESEOS]. Non putaoerim illiteratum fore, his doctrinis enutritum Arabem. Quod ſi igitur *idem auctor* eosdem Arabes, ἀφιλοσόφους dicit; hoc non aliter, quam de philoſophia Graecorum aut Ariſtotelica exiſtimauerim intelligendum. (*mm*) Verba eius ſunt: *nec eos*, Arabes, *ad haec ſtudia* [philoſophica] *idoneos fecerat Deus. Dynaſt. IX. p.* 102. Sed quid per philoſophiam intelligi uelit, alio loco *dynaſt. III. p.* 41. docet; doctrinam ſcilicet de cauſa uniuerſi, theologiam, ut modo diximus. Hanc quippe Arabes ſcribit, fato quodam, ignoraſſe.

(*) quod

§. IV.

uniuerſa loquitur; aut ſibi ipſi eſt contrarius (*). Ecquis enim ad ſtudia ineptos dixerit, quos artium iam habuit gnaros. Quid? quod contrarium ex aeris, regionisq; ratione ac indole potius conſtet. Ad cuius rei fidem *Edmundus* CASTELLVS (*nn*) ita ratiocinatur: *aurora ſemper habita eſt, quidni illius etiam regna, Muſis amiciſſima? non hoc a me habebitur. En Ariſtotelem, Hippocratem, Galenum, Cteſiam propoſitis exemplis ubique confirmantes, omnia pulchriora, ſuauiora, meliora in Aſia*, de Arabia ſermonem habet, *quam in Europa reperiri. Intra terram minera et metalla; ſupra plantae atque arbores, dein aer purior ac ſalubrior, coelum multo magis clarum et ſerenum* Inde HOLOSWORTHIVS, calleutiſſimus philologias, Aſiaticos ſcriptores praeſtitiſſe ſemper Europaeis, per exempla dedit comprobatum. Accedit, quod inter langueſcentes Thebanorum animos inueniantur Epaminondae. Verum aeterna tamen obliuione ſepultum, dicunt; quamuis artium aliquid nouerint Arabes. Ita enim noſter *Albulfaraiius* (*oo*); *gentes*, de ueteribus Arabiae incolis loquitur, *deletae ſunt, certis earum memoriis deſtituimur, et defecerunt prorſus rationes*, deficientibus ſcilicet hiſtoricis, *quibus in eorum ueſtigia inquiramus*. Aſt tamen hoc ipſum eſt, quod nunc erimus inueſtigaturi.

Argumenta, quod literis non caruerint Arabes.

Arg. I.

§. IV. Scilicet Arabum ſcriptoribus non exiſtentibus (*pp*), exteri in ſubſidium uocandi hic ſunt; et ubi ipſi deficiunt, rationibus agendum, ſi uel huius rei aliquid conſequi liceat coniecturis. PYTHAGORAM diſciplinarum, cauſa itinera in orientem ſuſcepiſſe, pluribus teſtatum eſt: ſed hunc ipſum in Arabia quoque magiſtros inueniſſe, memorat PORPHYRIVS (*qq*) ex Diogene: *ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Ἀιγυπτίους ὁ Πυθάγορας καὶ πρὸς* ΑΡΑΒΑΣ. Diuinationes ex uolatu et garritu auium, ſcientiamque auguralem (in utroque enim excelluiſſe Arabes uel ex PHILOSTRATO (*rr*) conſtat) apud eos didiciſſe, contendit SCHEIFERVS (*ss*). Idem inſtitutum MOSEN habuiſſe, credere liceat, quod fugiens ex Aegypto, in Arabia maluerit (*tt*) quam alibi commorari. Sane cum eruditus fuerit in omni ſapientia uir diuinus, non probabile eſt, eum inter barbaros et bardos, ſi omnes Arabiae incolae ſtupidi fuiſſent, otio langueſcere uoluiſſe. Neque de literis Arabum dubitare nos gentis finit origo. Abrahami poſteros ſe dicunt, miro concentu, Arabes (*uu*). Quod ſi ergo de philoſophia Abrahami clari teſtes ſint (*xx*): qui poſteros eius lumen ſemel accenſum dicemus extinxiſſe? Tum maxime, ubi literas Abrahami ſibi ex eadem cauſa Arabes hodieque tribuere fide SHARASTANII (*yy*) ſciamus; imo ipſius *Abrahami* ſcripta in Arabia dicant ſupereſſe (*zz*). Et quid eſt, quod auctor libri REGVM [*a*] de Salomone affirmat; ſapientiam eius maiorem fuiſſe כָּל בְּנֵי קֶדֶם *quam omnium orientalium*. Ipſum ſane hoc de Arabibus accipere cum uiris linguae S. peritioribus [*b*] nulli dubitamus; indubitato iterum Arabicae doctrinae argumento. Imo quod ex eadem Arabia מַלְכַּת שְׁבָא, *Regi-*

§. IV.

Arg. II.

Arg. III.

Arg. IV.

Arg. V.

(*) quod CONRINGIVS uult *ſupplem V aut. Acad.* (*nn*) In oratione de *lingua Arabica* p. 8. edit. Londini 1667 4t. (*oo*) *Dynaſtia* IX. p 100. ſub initium. Accedit, quod in hiſtoriis ueteris Arabiae ingentem inter ipſos etiam Arabes caliginem eſſe, ELMACINVS hiſtoricus eorum, ab *Erpenio* Lugd. B editus, non minus conqueratur. (*pp*) HOTTINGERVS, diligens ſi quisquam alius, harum rerum ſcrutator, nullos Arabicos ſcriptores ante ſeculi VII. aetatem credit extitiſſe. Ita enim in *analect. hiſt. theol. diſſ. VI* inquit: *Arabicarum ſcriptorum nix quenquam annis octingentis; Islamiſmo uero et Alcorano ullum neque theologum, neque philoſophum, neque hiſtoricum antiquiorem eſſe.* (*qq*) in *uita Pythagorae*, locum tamen excerpſit e Diogene de incredibilibus. (*rr*) *lib I. c.* 14. τῇ σοφίᾳ, inuenit τὸν Ἀράβων τρόπον ἐς ξύνεσιν τῆς τῶν ζώων φωνῆς ἦλθεν, ἔμαθε δὲ τοῦτο διὰ τούτων τῶν Ἀραβίων πορευόμενος, ἄριστα γιγνωσκόντων τὸ αὐτό, καὶ πραττόντων. Ἔστι γὰρ τῶν Ἀραβίων ἤδη κοινὸν καὶ τὸ ὀρνίθων ἀκούειν μαντευομένων ὁπόσα οἱ χρησμοί Add CICERO l I. de diuin. c. 2. (*ss*) de philoſophia Italica cap. V. p. 30. (*tt*) *Georgius* ALBVL-PHARAII *dynaſt. I. p* 17. *Fugit Moſes in terram Arabum et ibi uxorem duxit.* (*uu*) Teſtantur hoc ALBVL-PHARAII et ELMACINVS. PATRICIDIS etiam uerba HOTTINGERVS laudat *lib I c.* 3. *hiſt. orient. p.* 57. *Dedit Abraham filio ſuo, Iſmaeli, facultates, eumque uiatico inſtructum, cum matre ſua expulit in Iatbreb et Arabiam felicem.* Eandem originem Arabes hodieque ſibi aſſerere, auctor eſt *Ioh.* GOTOVICVS *lib II itin Syr. c.* 17. *p.* 394. (*xx*) Aſtronomiam, geometriam, metaphyſicam, phyſicam diſciplinas alias eidem ueteres IOSEPHVM *lib. I. antiq. c.* 4. EVSEBIVM *lib. IX. de praep. euang. c.* 17. CLEMENTEM *Alex. ſtrom. VI.* alios tribuere uideas apud VIVEM *in Aug de ciu Dei lib XIIX. cap.* 2. VOSSIVM *lib. II c.* 8. §. 7. HORNIVM *lib. II. c.* 10 GALEVM *lib. I. c.* 1. §. 6. *p* 13. *ſq.* (*yy*) Verba POCOCKIVS ita reddit *p.* 54. *Poſtquam diuiſa eſt lux, quae ab Abrahamo ad poſteros deriuata eſt, in duas partes; quarum una apud filios* Iſraelis *manſit; altera apud filios* Iſmaelis, *quae ad poſteros eius* Arabes, *peruenit.* (*zz*) Legatur hanc in rem *Thom* STANLEIVS *lib. III. philoſ. orient. c. II et III.* [*a*] I. Reg. IV. 30. *maior ſapientia* Salomonis *quam filiorum orientis et omnium Aegyptiorum.* [*b*] Sub oriente hic Arabiam notari plura fidem faciunt. Primo enim TACITVS *lib V hiſt c.* 5 in deſcriptione Iudaeae, eam, *qua orientem uergit, Arabia terminari, ait*: deinde in uariis etiam S. ſcripturae locis *oriens* ſumitur pro *Arabia*; quae loca STANLEIVS *lib. III c.* 2. *p. m.* 351. ſuppeditat: poſt Arabs interpres *filios orientalium* hoc loco reddit *filios Saracenorum*, id eſt, Arabum; POCOCKIVS *p. m.* 34. denique non Chaldaeos, neque Tyrios hic intelligi poſſe, breuiter declarat CONRINGIVS *diſſ. acad. ſupplem. V. p.* 216. noſtrae

ſon-

§. V.

Regina Shabae, uenerit, regem ſapientiſſimum auditura [*c*], conſtans [*d*] neque rationibus deſtituta [*e*], doctorum eſt opinio. Quid? quod magos ἀπὸ ἀνατολῶν et ipſos Arabes fuiſſe, uiri clariſſimi argutentur [*f*]. Vt adeo iure meritoque magorum ſedem Arabiam quoque habeant PLINIVS [*g*] et PTOLEMAEVS [*h*]. Haec omnia quisquis legerit, ueteres etiam Arabes ſapientiae cultores fuiſſe, quamuis plerique et tantum non omnes eos pro gente ſtupida et ignaua habeant, nobis haud difficulter largietur.

Arg. VI.

Rationali philoſ. ſtudioſos fuiſſe Arabes probatur.

§. V. Viſa nunc Arabum philoſophia, an eius etiam partem fuerint edocti, quae circa ratiocinia dirigenda uerſatur; dicendum nunc eſt probandumque. Id quaeritur, *dialecticam artem num in pretio habuerint ueteres Arabes?* Quemadmodum uero non *naturalem* aut *uſualem* hic intelligimus diſſerendi facultatem: ita tamen eandem artem non ad Graecorum nedum Stagiritae unius placita uolumus alligatam. Quod ſi enim de *logica Graecorum*, aut *Ariſtotelico organo* quaeſiueris: nihil eius doctrinae ueteres Arabes certum eſt accepiſſe. Sed non una ad ueritatem uia eſt: neque eadem omnia circa argutandi artem praecepta. Illud enim cuiusdam uiri dicterium hic approbo: *argutati ſunt homines; antequam Deus ſyllogizantium naſceretur Ariſtoteles*. Atque adeo id tantum probaſſe hic ſufficit: *ueteres Arabes inter ceteras quoque artem excoluiſſe diſſerendi*. Et uero argumenta nobis ſunt, quae circa hoc ipſum neminem ſinunt dubitare. Ipſe ALBVLFARAIIVS [*i*] nobis hac in re teſtis ſit. Ita enim ille de ueteribus ſcribit Arabiae incolis: *eruditio autem Arabum, cuius gloriae praecipue ſtudioſi erant, haec erat; (1) linguae ſuae peritia; (2) ſermonis proprietat; (3) carminum textura; (4) orationum compoſitio; (5) ſtellarum notitia.* Inde ergo Arabicae philoſophiae ſyſtema quinquetum diſciplinis abſolutum fuiſſe, firmiter credo, (1) ſcilicet GRAMMATICA, (2) DIALECTICA, (3) POESI, (4) RHETORICA, (5) ASTRONOMIA. Altera tantum ex his nobis curae hic eſt *dialectica*: de ceteris inquirant alii. Et uero coniecturae, quod hac *proprietate ſermonis*, ars *dialectica* intelligenda, nos eo minus poenitet; quo plures cauſae ſunt, quae iudicium hoc noſtrum, uidentur comprobare. Certe *ſermonis* haec *proprietas*, de qua loquitur ALBVLFARAIIVS, aut pertinet ad *grammaticam*; aut *oratoriae* pars erit; aut *dialecticae*. Sed nec *illud*; neque *iſtud* dici poterit, ab utroque enim auctor hoc ipſum aſſertum diſtinctum uult; ergo *hoc* ultimum neceſſario nobis aſſerendum. Inde eſt, quod *Ioh.* COTOVICVS [*k*] ſcribit: hodienum Arabes, qui priſtinum uiuendi docendique morem non migrauerint, reliquis ſtudiis neglectis, *dialecticam et rhetoricam* attingere. Quod ſane priſtinis maiorum inſtitutis mihi debere uidentur. Luculentum enim acutiſſimi inter maiores ſuos dialectici exemplum in IOBO habent Arabes, hac doctrina literato in orbe primum certe conſpicuo. *Iobum* Arabem fuiſſe, plura fidem faciunt argumenta [*l*]; quod ipſum etiam peritiſſimorum in philologia orientali uirorum confirmat auctoritas [*m*]. Tantum uero abeſſe, ut naturali facundia Iobum ita diſputaſſe, obieciſſe, reſpondiſſe, regeſſiſſe, excepiſſe, limitaſſe,

Argum. I.

Arg. II.

Arg. III.

ſententiae et ipſe fautor. [*c*] 1. *Reg. X. u.* 1. 2 *Chr.* IX *u.* 1. *add. Matt. XII. v.* 42. *Luc. XI. u.* 30. [*d*] Hebraeos pariter et Graecos interpretes ita ſentire exemplo auctoris *geographiae* NVBIENSIS, ABNEZRAE *in Dan. XI. u.* 6. PHILOSTORGII, THEODORETI aliorumque comprobauit *Sam.* BOCHARTVS *lib. II. c.* 26. *p. m.* 133. *ſqq.* Quicquid in contrarium ſtatuat unicus IOSEPHVS *lib. VIII. antiquit. iud. c.* 2. [*e*] Rationes non ſpernendae ſunt. Quae enim ueteri codici *regina Shabae* dicitur: illa nouo audit βασίλισσα Νότου, *regina auſtriae*. Auſtralem uero Iudaeae partem Arabiam eſſe, nemo geographiae gnatus ibit inficias: deinde Sabaeam et gentem et urbem in Arabia felici ſitam, extra dubitationis aleam non minus eſt poſitum; accedit, quod thus, aurum, dona R. Salomoni oblata, Arabia prae aliis eius regionis locis procreare uideatur, quae tamen propriae terrae bona in oblationibus ueteres conſtat reſpexiſſe: tandem et exempla ſuperſunt regni iſtius Arabiae a foemina adminiſtrati. Vt adeo SCHMIDIVS *ad cap.* 12. *Matth. p.* 203. fruſtra hoc in contrarium obieciſſe, Shaba in *Miroe*, Nili inſula quaeſita, nobis uideatur. Sed ad eius argumenta, reſpondebimus, ſi opus fuerit, in conflictu. [*f*] Alia enim Arabiae pars Iudaeae auſtralis; alia *orientalis* eſt (PTOLEMAEVS *lib. V. cap.* 16.) Hac oriundos *magos* fuiſſe, qui infantem Seruatorem coluerint (*Matth.* 2. *u.* 21.) ueterum Chriſtianorum ſententia fuit. Hug. GROTIVS hoc obſeruat, qui et ipſe ſententiae huic cum pluribus aliis ſubſcribit. Rationes exponemus inter diſſerendum. Contrarie etiam ſentientibus tum reſponſuri. [*g*] lib. XXX. cap. I. [*h*] In Arabia ſinum magorum collocat. Quod etiam monet STANLEIVS *lib. III. c.* 2. [*i*] Loco, etiam ſupra citato, *dynaſt. IX. p.* 101. [*k*] *lib. IV. itinerarii Syriaci cap.* 14 *p. m.* 473. uerba eius ſunt: *neque philoſophiam quicquam curant*, (quod ſi enim de Turcis loqueretur, falſus eſſet, cum illos philoſophiam hodie excolere ſatis conſtet) *pauci ſaltem dialecticam et rhetoricam attingunt.* [*l*] Primum enim patria Iobi, terra *Vz* in Arabibus reperta, 2) ipſum quoque nomen Iobi Arabicarum natalium, 3) hoſtes eius Sabaei I. u. 15. Arabiae ſuperius aſſerti, 4) ratio facultatum et camelorum maxime numerus I. u. 3. diuitiae Arabicae, 5) ſedes Iobi inter filios orientis, quo nomine Arabes ueniſſe Iudaeis ſuperius eſt dictum, 6) amicorum eius ſedes etiam in Arabia, 7) Arabiſmi in libri textu deprehenſi, 8) traditiones plurimae de Iobo inter Arabes, 9) in ipſo etiam eorum Alcorano; et quae ſunt generis eiusdem. Talia certa haec eſſe exiſtimo; ut difficulter Iobum aliquis expunxerit ciuitate Arabica. [*m*] *Spanhemius*, princeps ſui ſeculi theologus, *hiſto-*

§. VI.

ſe, dicamus, quod in ſermonibus, cum amicis inſtitutis, inprimia patet; ut potius iure meritoque eum inter principes referamus ſui temporis dialecticos [n]. Qua in re ex ueteribus plures aſſentientes habemus, e quibus HIERONYMUM [o], AMBROSIVM [p] et CASSIODORVM [q] nunc ſufficiat nominaſſe. Vt recentiores [r] taceamus, qui calculo etiam ſuo idem approbare reperiuntur. Quod ſi igitur Iobus, dialecticorum princeps, Arabs B fuit: dubitemus, in ueteri Arabia ſtudium floruiſſe dialectices [s]? Eadem laude philoſophiae rationalis apud eosdem Arabes *Harethus* rex [t] celebratus AHMED EBN YVSESO [u]. Sed nos, relictis ueteris Arabiae incolis, ad recentiores pergimus, fata rationalis philoſophiae apud Turcas expoſituri.

Arabum philoſoph. poſt Mahumedem ab an. 650. Interitus ueteris philoſoph.

§. VI. Et uero aliam longe faciem in- C duit philoſophia poſt Mahumedem. Er- A rant enim, ut hactenus oſtenſum, qui tum demum ſtudia literarum inter Arabes exiſtimant coepiſſe [x]: quamuis extra dubium ſit; Graecorum philoſophiam Aſiaticis gentibus, Arabibus etiam, poſthaec tempora primum innotuiſſe [y]. Meo abundare hac in re ſenſu et diuinare liceat cauſam factae in Arabia metamorphoſeos literarum. Indixerat Mahumedes melioribus ſtudiis bellum; quosque ſuae ſectae aſſeclas a cultura literarum grauiter ac ſeuere dehortatus [z]. His, ne uel otium eſſet, animum philoſophia imbuere: ſcripto doctrinae ſuae codice, quem Alcoranum dicunt, eo legendo, ediſcendo, intelligendo, in ſuccum et ſanguinem uertendo [aa], meliora ingenia ita occupauit, ut nihil temporis ad alia ſtudiorum genera eis uideretur ſupereſſe. Deinde etiam quicquid ſcitu utile eſſet, illud eodem in libro haberi ſuis perſuaderi eſt paſſus, cetera aut ſuper-

---

hiſtoriam Iobi ex inſtituto ſcripſit, edito libello Lugd. B 1672. S. Tot ibidem cap. IV. huius ſententiae teſtes laudat, ut ne ſpicilegium quidem reliquiſſe uideatur [n] Alibi etiam id fecimus § V. *diſſ. de philoſophis caute legendis ſupra l.* II. *opuſc.* I. [o] in *epiſtola*, quam ad PAVLINVM dirigit, ita ſentit de Iobo HIERONYMVS: *omnes leges* DIALECTICAE, *propoſitione, aſſumptione, conclusione determinat Quia et rationem ſoluendi artioſa argumenta oſtendit* [p] *lib I. de officiis cap.* 12. *Quanto antiquior illis*, dialecticis Graecorum, *Iob, qui haec primus reperit.* [q] *Libro diuinar. lection cap VI. p m* 452. *ubi ſunt, qui dicant, artem dialecticam a ſcripturis ſanctiſſimis non coepiſſe: ſingula in* Iobo *plena ſunt aenigmatibus, propoſitionibus et quaeſtionibus facris.* [r] *Raph.* VOLATERRANVS *lib. X. anthropol. pag. mihi* 370. ita ſentit: "Quatuor diſ- "putationum genera Iob in ipſo libro complecti- "tur. Prima diſputatio *dialectica* eſt, quae ex pro- "babilibus procedit, quae conſiſtit inter Iob et tres "eius amicos: ubi ipſe theſin hanc probat; quod "Deus hominem iuſtum et inſontem quandoque "affligit. Amici uero eius contra; quod Deus ne- "minem citra culpam plectit. Secunda diſputatio "eſt *ſophiſtica*, ex apparentibus: et haec eſt inter "Iob et Helim; quamuis Iob minime reſpondeat, "qui quidem iuuenis, arrogans et uaniloquus con- "cluſionem amicurum Iob approbans, *ſophiſtice* "ſyllogizat. Tertia eſt *tentatiua*, inter Dominum "et Iob, qui eundem multis quaeſtionibus tentat et "interrogat, ut ei declaret, quod nulla eſt apud "Deum ſapientia comparata. Quarta eſt *demon- "ſtratiua*, in qua pro ipſo Iob Dominus contra tres "amicos eius quaeſtionem definiendo demonſtrat. "HORNIVS lib. V. hiſt. philoſoph. cap. IX p 284. "*inquit*: Amici Iobi et ipſi in philoſophia, *de diale- "ctica loquutus fuerat*, procul dubio ex Iobi ſchola "profecti, cum perpetuis paralogiſmis ludant, egre- "gie a Iobo conuincuntur. Qui non tantum inter "ſuos hanc ſapientiam propagauit; ſed et publicas "ſcholas aperuit, uti cap. IV. 3. eius libri Eliphaz "Themanites teſtatur. Inquit enim inter alia elo- "gia יסות רבים quod Munſterus uertit, *caſtigaſti "multos*: melius autem IVNIVS, *erudiiſti multos.* "Nec antiquiores diſputationes habemus, quam "quae in eius opere mirabili occurrunt. Amici "eius ſunt, uti nunc loquuntur, opponentes: ipſe "autem reſpondet. Theoph. GALAEVS lib. I. c. 1. "§. 9. p. 23. Iobum *ſcribit*, profundum ac acutum "philoſophum fuiſſe, ſatis liquet. Differit enim "acutiſſime. *Idem* lib. III. c. 5. §. 1. p. 687. Probe "notum eſt diſputationes inter Iobum et eius ami- "cos dialogis, *methodo diſputadi Socratica*, peractas fuiſſe. Thom. STANLEIVS lib III. philoſoph. ori- "ental. c. 2. p. m. 351. Apud Arabes fuiſſe diſcipli- "narum peritos liquet, praeſertim ex Iobi amico- "rumque eius diſceptationibus. *Recte ergo* Andr. "RIVETVS cap. XXVIII. iſagog. ad Script. S. fru- "ſtra in Iobo operam poſiturus, qui dialectices non "ſit bene peritus." [s] *Frid.* SPANHEMIVS *c.* 4. *hiſt. Iobi*, §. 16. p. 124. conuertit etiam argumentum; Iobum philoſophum propterea pro Arabe habendum ratus; quia Arabia floruerit laudibus philoſophiae. [t] Regum *Hamyarenſium*, ut eus POCOCKIVS p. 58 numerat, XV. eſt. Ab hoc ſeptima ſucceſſione diſtare creditur BALKIS, regina, quae adiiſſe dicitur Salomonem regem; ad audiendum eius ſapientiam, *uid. ſupr.* [u] *Harethum* Regem *philoſophum* dictum eſſe ſcribit: ob mirum in diſſerendo acumen. Non, quod alios tantum prudentia ſuperauerit, ut argutatur POCOCKIVS *p.* 165. ne ſcilicet opus ei eſſet, Arabibus ante Mahumedem tribuere ſtudia literarum. [x] Ita *Abulfaraii* interpres, POCOCKIVS *p m* 165. *Harethum regem philoſophum uocatum*, inquit, *non quod philoſophiae ſtudio deditus fuerit. Ignota illa Arabibus usque ad Caliipharum Abbaſidarum tempora.* Vtinam de Graecorum philoſophia loqueretur uir peritiſſimus linguae Arabicae; ſic nos non haberet diſſentientes Conferantur, quae ſupra iam monuimus. [y] Tantum enim abeſt, ut a Graecis populos orientales aliquid literarum habuiſſe dicamus; ut potius hos eosdem ipſi Helliniſtae magiſtros ſuos uenerentur Addantur, quae ſcripſimus ſupra. Legi etiam in hac cauſa prolixius poteſt *Leon.* COZZANDVS *de magiſter. antiquor. lib.* 1. *cap.* 1. et KORTHOLDVS *de philoſoph. barbara* [z] Erat nullis literis eruditus Mahumed, ne igitur diſcipuli ſuperarent magiſtrum, ſuos a cultura ingenii ſerio dehortatus eſt; lege hac lata: *ne quisquam Mahumedanus, diſceret ullam ex ſeptem artibus liberalibus: ſecus qui faceret, mortis reus eſſet.* Ita refert HORNIVS *lib. V. cap.* 9 *p* 256. [aa] Qui ex itineribus Turcicis reduces facti aliquid ſcripſerunt, memorant; optima ingenia Alcorano ad uerbum ediſcendo operam dare. Quod ſi effecerint, maximos eis honores decerni; quod uerbum legemque Dei in pectore geſtare uiderentur.

§. VI. VII. peruacua fore aut inutilia [bb]. Hoc ſiue is fecerit, ut religionis, ex fraude et ſuperſtitioſorum hominum quisquiliis compoſitae auctoritatem tueretur; fidem a ſuis non ſcientiam praeſtolans [cc]; ſiue aliam cauſam habuerit [dd]: inde tamen factum eſt, ut Arabes a literis deſueſierent; et interirent apud eos illae Abrahami, Iobi, Sabeae foeminae, magorumque artes, a maioribus illorum usque eo tanto ſtudio, ut demonſtrauimus, excultae. Non ergo ſcientiae; quod omnes faciunt [ee]: ſed ignorantiae tempora habeo proxima poſt Muhamedem.

Ortus nouae philoſophiae apud Arabes.

§. VII. Verum, per hanc Mahumedis doctrinam, ceu quoddam ignorantiae puluinar, bonis literis ſemel deſueſacti: qua demum fati benignitate ad ingenii culturam ſolertiamque iterum excitati ſint Arabes, iuuabit nunc edocuiſſe. Et ſane neque ſimul id factum: ſed plures cauſae fuerunt, quas ad melius ſapiendum, ipſos compuliſſe ſcimus. Primum enim egerant ſaepius inter Arabes Muhamediſtas Chriſtiani [ff]: quos cum Graeca philoſophia inſtructos cernerent, (*) facile intellexerunt, quantum in literis ſitum eſſet ornamentum [gg]. Et ſi quando cum his ipſis in certamen deſcenderunt, quod non raro contigit, tum demum quae in conflictibus praeſidia facerent artes, potuerunt deprehendere [hh]. Deinde aduerterunt, ſi non ad intelligendum, ſane ad explicandum et multo magis ad propugnandum Alcoranum, non parum conferre, animum aliis etiam ſcientiis inſtruxiſſe [ii]. Quod ipſum tum quoque magis cognouerunt, *Cauſa I.* *Cauſa II.* *Cauſa III.* *Cauſa IV.*

Yy 2 cum

tur. [bb] Memorabile exemplum POCOCKIVS affert p. 165. "Iohannem *Philoponum*, qui ſub Mahumediſmi primordiis floruit, cum apud AMRVM exercitus Arabum ducem, qui Alexandriam coeperat, ab eo petiiſſe, ut libros philoſophicus, qui in bibliothecis regiis inuenirentur, concederet. Amrus hac in re gratum ei facere cupiens, hoc tulit reſponſum: utique libros iſtos uel cum Alcorano conuenire, atque ita opus iis non eſſe, ſufficere ſiquidem Alcoranum; uel illi contrarium aliquid continere, atque eo nomine penitus tollendos." [cc] *Ita* EVTHYMIVS *in Sylburgii Saracenicis p.* 43. inquit: Ἀπουλέειν πᾶσι τὴν ἔρευναν τῶν παρ' αὐτῶν δογματιζομένων, εἰ ἀληθῆ πάντα ἢ μὴ, κελεύει, νῦν μὲν, ὡς δεόντως δέχεσθαι τὰ παρ' αὐτῷ πάντα· παρεγγυᾷ δὲ τὴν ταύτην (ἔρευναν) ἀναβάλλεσθαι εἰς τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς παγκοσμίου κρίσεως, τότε γὰρ φανῆναι τὸ ταῦτην δόκιμον. Eadem fere ſententia ipſo ALCORANO *lib. I. c.* 1. reperitur. *Si quis*, reddit interpres, *diſputare uoluerit, iube, ut parcat uerbis; atque ad extremi iudicii diem, in quo Deus omnes lites componet.* Inde POSTELLVS *lib.* II. *c.* 13. *de orb. concord. terret, ne perquirant de doctrina, ac ſe fucus prodat. Ratus*, GHISTELE addit *lib.* 1 *itin cap* 4 *nihil facilius eſſe, quam tantas ungas, ſi quidem artes uigerent, ex hominum animis breui extirpare.* [dd] Ne ſcilicet ſtudiis aſſueſacti, armis, quibus Mahumediſmus innixus eſt, deſueſierent. Quam cauſam hodienum eſſe, quare non omnes ſine diſcrimine inter Turcas ad ſtudia literarum admittantur, ſcribit RICAVT *part.* 1. *imp. Ottom. c. V. p. m.* 149. [ee] Errorem ſaepius attigimus, ſuperius a nobis diſcuſſum. [ff] Inter primos Mahumedis aſſeclas homines Chriſtianos fuiſſe, teſtis eſt EMALCINVS *lib.* 1. *hiſt. Sacrac. p. m.* 3. *Acceſſerunt autem*, inquit, *Chriſtiani ad eum*, *de* Mahumede loquitur, *tum Arabes, tum alii eosque in fidem ſuam recepit, ſcripta illis ſecuritatis ſymbola.* Et uero tantum abeſt, ut commercia cum Mahumedanis poſt etiam uitauerint Chriſtiani: ut potius plures hoc uiro infectus, purioribus ſacris proh dolor! relictis, ad caſtra eorum apud Arabes hiſtoricos, noſtri enim ſcriptores hoc rarius narrant, legamus tranſiiſſe. Cauſam facilitati huius ſeceſſus, peſſimi chriſtianorum mores diſſidiaque dederunt, qui, quales tum fuerint grauiter deſcripſit HOTTINGERVS *lib.* II. *hiſtor. orient. cap.* II. *de ſtatu Chriſtianorum tempore orti Mahumediſmi* (*). ABVLFARAIIVS *dynaſt. IX. p. m.* 148. *Fuit autem Theophilus*, quem egregium inter Arabes ſeculo VIII. philoſophum celebrauerat, *ſectae Maronitarum, qui in monte Libano Chriſtianorum ſecta ſunt. Duos idem Homeri poetae libros e Graeco in Syriacam quam elegantiſſime uertit.* Idem in eadem dynaſtia p. 171. ſcribit: "imperante Al-Motawaccelo claruit *Honain Ebn Iſac* medicus Chriſtianus Ebadienſis. Genus duxit ab *Ebadiis.* Hi Chriſtiani quidam Arabes erant e tribubus diuerſis, qui in unum congregati, ſe ab hominibus ſeduxerunt in caſtella quaedam iuxta *Hiram*, ab ipſis extructa, appellatique ſunt Al-Ebad, id eſt, ſerui creatoris. *Honain* uero cum adoleuiſſet ſcientiae amore captus, Bagdadum ingreſſus eſt ad Iohannis Ebn Meſua * ſcholam accedens, ipſius ſeruitio ſe addixit et apud ipſum ſtudiis operam dedit. Cumque percontationibus deditus eſſet, Iohanni moleſtus fuit: die igitur quodam cum quaeſtionem erudiri cupientis propoſuiſſet, iratus Iohannes, quid? inquit Hirenſibus cum medicina. Tuum eſt in compitis minuta uendere (*erat enim pharmacopolae filius*) iuſſitque ipſum ſchola ſua pelli. Diſceſſit ergo Honain flens et in Graecorum ditiones ſe recepit, ubi biennio ſubſtitit, donec linguam Graecam perfecte calleret, librisque philoſophicis conquirendis, qua potuit ſedulitate, ſe applicuit." Haec prolixius narro, ut conſtet, medios inter barbaros Muhammedanos ſcholas habuiſſe et philoſophiam in Arabia docuiſſe homines Chriſtianos. [gg] Id quidem Iohanni Philopono contigiſſe, auctor eſt ABVLFARAIIVS *dynaſt. IX. p.* 114. "Vixit Iohannes, donec caperet Amrus Alexandriam, et ad Amrum acceſſit, qui cognito, quem in ſcientiis locum haberet, honore ipſum affecit, audiitque de ſermonibus eius philoſophicis, quibus aſſueti non fuerant Arabes. Quod cum NB. ad ſtuporem redigeret, quoque percelleretur." Aliud exemplum, ex *hiſtoria ſacra*, *Coelii* CVRIONIS, quod *lib.* II. habet, hic liceat recenſere. Mamumus, Arabum princeps, audiuerat Chriſtianum iuuenem, matheſeos edoctum, erudite diſſerere. Inceſſerat inde uiri principis animum tantus in literas amor, ut iuuenem non tantum in ſummo honore haberet; ſed ſibi etiam ſubiectis ſuaderet ingenia literis excolere. De Chriſtianis aſtrologis et medicis in magno pretio apud *Caliphas* habitis, ſi uel morbos diſpuliſſent; uel diuinaſſent futura, plenus eſt exemplorum Albulfaraiius. Vt crediderim medicos et aſtrologos primos fuiſſe, qui ad aulas Calipharum ceteris philoſophis uiam aperuerint. [hh] Fidem rei facit ALGAZALIVS Arabs, qui hanc cauſam tribuit receptae inter ſuos philoſophiae. Verba eius *Pocockio* interprete p. 196. haec ſunt: *Ignotae noſtris artes. Poſtea cum in dubium uocari religionis articuli coepiſſent, inuectae.* [ii] Non infimae artis eſt, codicem male cohaerentem, fabulis et contrariis

§. VIII. IX.

Cauſa V.

cum inter ſuos de capitibus Mahumedanae religionis ſententiarum quoque diuortia ſuborirentur [*kk*]. Et cum accederet, ut, ſubactis tot gentibus, bibliothecas aliaque literarum inſtrumenta ſaepius reperirent, inceſſit, ut euenire ſolet, animum cupido, de uſu earum rerum erudiri [*ll*]. Atque ſic demum factum eſſe exiſtimo, ut Graecorum [*mm*] philoſophiam, quae pridem regnauerat in orbe, Arabes quoque nanciſcerentur.

Sigillatim dialecticae.

§. VIII. Inter primas autem, quas illi admiſerant, *dialecticam* mox *artem* fuiſſe, conſtabit [*nn*]. Siue quod absque hac ceteris parum firmamenti crederent ineſſe [*oo*]; ſiue quod modo poſitae cauſae hanc ſingulae illis commendare uiderentur [*pp*]. Sed quo demum ſucceſſu hanc diſſerendi artem acceperint coluerintque Arabes: id eſt, quod nobis ſumpſimus inueſtigandum.

Hiſtoria ortus et progreſſus

§. IX. Qui de Turcarum philoſophia noſtra aetate aliquid commemorare inA ſtituere; tres mihi in manus uenerunt. *Baptiſta* DONATVS [*qq*] Senator Venetus; Samuel SCHELWIGIVS [*rr*]; et Abraham. HINKELMANNVS [*ss*]; ille Gedanenſium, hic Hamburgenſium antiſtites. Sed aliud forte ipſis fuit inſtitutum. Hoc ſcio, me nihil quicquam ab illis in opuſculo hoc meo adiutum fuiſſe. Nihil ipſi de literatura ueterum Arabum; nihil de ratione, cauſa, tempore, hiſtoria transla-B tae Graecorum in Arabiam philoſophiae. De logicae uero inter Arabes hiſtoria tantum abeſt, ut aliquid commemorent, ut potius alter eorum neget in Turcia florere ſtudium dialecticae. Quod ſi igitur hanc materiam a me primo tentatam, cogitent, aequius mihi a lectore iudicium de hoc meo conatu promitto.

§. X. philoſoph. rat. apud Muhammedanos, a coemine hactenus tractata.

§. X. Centum fere annis et quod excedit, a morte Muhammedis, in igno-C rantia fuiſſe Arabes, a ueteri diſciplina, quam eis in principio uindicauimus, deſuefactos, apud ſcriptores reperio [*tt*]. Sed

---

riis aſſertis ſpiſſum, intelligere, conciliare, explicare. Neque enim meliori laude dignos libros Corani eſſe, dudum uiris Arabici idiomatis peritiſſimis comprobatum eſt. Quod ſi igitur praeſidium *Egμυῖας* ullibi neceſſarium fuit; Arabibus theologis gratam operam praeſtare potuiſſe, exiſtimem. Ita enim MAIMON. de Arabibus philoſophis apud *Hottingerum lib.* II. *hiſtor. orient. c.* 7. *p. m.* 559. loquitur: *inceperunt confirmare principia, quae uſum magnum habebant in confirmandis articulis fidei ſuae.* [*kk*] Vt in concordia ſuos contineret Mahumedes, diſputationibus iubebat eos abſtinere [ut ſupra uidimus]: has uero ut caueret, non rationibus, ſed fide agendum in ſacris dogmatibus eſſe, ſuae doctrinae aſſeclis eſt perſuaſus. Imo Chriſtianis id maxime ab his obiectatum; quod inuicem diſſentirent; rati, μὴ δεῖν πιστεύειν διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν αἱρέσεων, ut ſententia utar CLEMENTIS *Alex. lib. VII. ſtrom. p.* 305. Sed ſuo exemplo *militantis eccleſiae* rationem didicerunt ipſi Arabes. Cum enim eundem CORANI ſui loca diuerſi diuerſimode explicarent: ſeceſſionem ab uno faciendam, ſi ſequi alterum uellis, natura duce, intellexerunt. Inde *ſectarum* inter *Mahamedanos* ingentem multitudinem ortam uideas; ex inſtituto ab HOTTINGERO H. O. *lib. II. cap.* 7. *de uariis Muhammedanorum haereſibus*, *Paulo* RICAVT *lib. II. cap.* 2. *et* 9. aliisque deſcriptarum. Vt ergo falſo ſentientium errores contunderentur, Arabum illud conſilium fuit, animum inſtruere philoſophia. Vt e GAZALIO et MAIMONIDE luculenter oſtendit POCOCKIVS *p.* 196. *Ada. in Albulf.* [*ll*] Alexandria capta ingentem numerum rariſſimorum codicum Arabes nactos eſſe; quos tamen in balneis combuſſerint; fruſtra quosdam petente *Philopono* grammatico, ſcribit ABVLFARAIIVS *dynaſt. IX. p.* 180. Sed quos non ex Graecia, ab illis non ſemel expilata, chartaceos theſauros abſtulerunt? Certe in ſtuporem egerant Arabes, tot repertorum librorum cateruae. Inde coniectu facile eis fuit, non fruſtra homines tantis uoluminibus ſcribendis occupatos fuiſſe, niſi ſcitu memoriaque dignum aliquid continerent. [*mm*] Hanc matrem, librorum literarumque cauſa, non ſemel Arabes ſalutaſſe reperimus. De *Al-Mamune* principe ita ſcribit ABVLFARAIIVS *dynaſt. IX. p.* 160. "Perfecit ille in philoſophia, quod orſus fuit auus ipſius Al-Manſur et "ſcientiam locis ſuis quaerere aggreſſus, cum Grae"corum regibus intercedens, petiit ab illis, ut qui "apud ipſos eſſent, libros philoſophicos ad ipſum "mitterent. Qui cum ad ipſum, quos haberent, miſiſſent, conquiſitis ille interpretibus peritis, eos ipſis accurate uertendos impoſuit. Cumque qua "fieri potuit diligentia uerſi eſſent, homines ad eos "legendos incitauit, eorumque perdiſcendorum deſiderium ingeſſit ipſeque doctis uacare et eorum "diſputationibus intereſſe ſolitus et eorum colloquio delectari." Solenne fuit poſtea Arabibus, in Graecia aliquandiu ſtudiorum cauſa uerſari et, ingenio non niſi literis exculto, ad patrios lares remeare. [*nn*] Seculo VIII. centum et quod excedit, annis poſt Muhammedis mortem dialecticam inter Arabes cultam fuiſſe, exemplo Iohannis cuiusdam docet nos ABVLFARAIIVS *dynaſt. IX. p.* 154. De quo ſic ſcribit: *Magni habitus fuit Bagdadi* Iohannes. *Libros compoſuit elegantes. Scholam inſtituit* (*) *diſceptandi gratia, in qua de omni ſcientiarum antiquarum genere diſſeruit.* En! ſcholas dialecticas. *Praelegabat etiam et ad ipſum congregati ſunt diſcipuli quam plurimi.* [*oo*] Ita apud *Poceckium p. m.* 198. de arte dialectica iudicat MAIMONIDES: *hac tantum*, ait, *diſciplina ſcientia acquiritur per demonſtrationes certas, qua idoneus redditur quis, ad confirmandas confeſſiones fidei* Muhammedanae, *allatis probationibus et dubia ſoluendo.* [*pp*] ſiue enim intelligere uellent Muhammedis dogmata; ſiue intellecta alios docere; ſiue defendere contra alios docta: ad hanc uidebant artem confugiendum. MAIMONID. apud HOTTINGER. *lib. II. hiſt. orient. c.* 7. [*qq*] Libellus Italice eſt ſcriptus, titulum praefert: *della Letteratura de Turchi, oſſeruationi fatte da Gio: Battiſta* DONADO *Senator Veneto Fu Bailo in Conſtantinopoli.* Venetiis 1688. 12. Quo loco non Turcis literae ſint, docet; ceterorum nihil fere attingit. [*rr*] In oratione inaugurali *de philoſophia Turcarum*, quae Gedan. 1686. impreſſa extat. [*ss*] In praefatione ad Alcoranum 1694. a ſe editum. In ea uir, Arabice doctus, omnes philoſophiae partes, quod ſigillatim docet, in Arabia florere oſtendit: praeterita tantum logica, quod miror. Ceterum uniuerſum negotium maiori copia perfici potuiſſet, *Albulfario* tantum et *Elmacino* diligenter conſultis. Quin uero id fecerit ὁ μακαρίτης, ei forte non licuit per alias occupationes. [*tt*] Eſt *Hegira*, a qua Arabes annos ſuos numerant, tempus illud, *quo Muhammed*

§. X.

Sed ſtatim poſt [*uu*] eluctari ex his ignauiae ſordibus coepiſſe exiſtimo. Quod quomodo factum ſit, dabo nunc commonſtratum. Chriſtianos Arabes pridem Graecae literaturae ſtuduiſſe, docuimus ſupra [*xx*]: quin autem eius etiam participes fierent Arabes Muhammedani, plura obſtabant. Pſeudoprophetae primo mandatum, partim ut literis abſtinerent [*yy*]; partim ne Chriſtianis nimium eſſent familiares [*zz*]: deinde linguae Graecae, in qua literae docebantur, peregrinitas (*a*). De utroque ſubmouendo laborandum erat primum. Quomodo neceſſitas prius ſuſtulerit, toto paragrapho VII. oſtendimus. Poſteriori nullum praeſentius remedium fuerat, quam e Graeca in Arabicam linguam auctores transferre. Inde eſt, quod apud

A. Chr. N. DCCX.

ALBVLFARAIIVM lego (*b*); *Walidum* Chalipham circa An. Chr. DCCX. Arabibus Chriſtianis praecepiſſe; ut in ſcribendo pro Graeca, Arabica lingua uterentur.

A. Chr. N. DCCLXX.

Dimidio etiam ſeculo poſt et quod excedit, *Al-Manſurem* Chalipham id in animo habuiſſe, ut codices philoſophorum Graecorum in Arabicam linguam transferrentur, non obſcura indicia ſunt (*c*). Et ſub eius ſucceſſore Al-Mohdio, Homeri opera e Graeco ſermone ſyriace reddita fuiſſe, ſcimus (*d*).

A. Chr. N. DCCCX.

Al-Rashido autem *Haruno* regnante, qui hunc Chalipham excipit, non ſolum ſcholae in Graeca philoſophia inter Muhammedanos inſtitutae ſunt (*e*): ſed idem etiam princeps omnis eruditionis uiros ſecum in comitatu domi ac foris habuit (*f*).

A. Chr. N. DCCCXX. *Graeca philoſophia a Muhammed. penitus recepta.*

Aſt quae hucusque inter Muhammedanos aliquando recepta, mox iterum dimiſſa eſt Graecorum philoſophia (*g*): ſub *Al-Mamone* demum Chalipha (*h*) ita ſe inſinuauit in regia Arabum, ut e Graecia per mare in Arabiam uideatur transuolaſſe. Hic enim princeps laudatisſimus et ipſe fuit eruditus (*i*) et homines Graecae philoſophiae doctos opimis ſtipendiis ad ſe traxit (*k*): et libros magnis ſumptibus undique, ex Graecia maxime, conquiſi-

hammed a Mecca urbe ad Medinam migrauit, ut ſcribit VLUG BEIGIVS Arabs *libr. de epochis Arab. cap. VIII. p. 8.* Migrationem uero hanc anno XIV. prophetiae Muhammedis contigiſſe, tradit ELMACINVS *lib. I. p. m. 5.* Quod ipſum in An. Chriſt. Nat. DCXXII. incidere, numerat eius interpres ERPENIVS. Hegirae huius anno CXXX. hoc eſt, ut facile ad computandum A. N. Chriſt. DCCLII. *Ommiadarum* imperium ad *Habbaſidarum* genus deuenit. Vsque dum hoc factum, de ſtudiis Arabum ita ſentit ALBVLFARAIIVS *dynaſt.* IX. *p.* 160. uerba eius latine reddita haec ſunt: *Ait Al-Kaddi Arabes initio Islamiſmi*, hoc eſt, primo poſt mortem Muhammedis ſeculo, *haud aliis curam impendiſſe diſciplinis, quam linguae ſuae peritiae, legis ſuae conſtitutionum ſcientiae, excepta arte medica, quae aliquibus eorum nota nec pluribus improbata fuit, quod ea hominibus uniuerſim opus ſit. Atque hic*, quod nota, *Arabum ſtatus fuit ſub Ommiadarum imperio; at ubi Deus Hashemidas ad imperium euexit*, quod A. Chr. DCCLII. factum, *reuerſi ſunt animi ab incuria ſua et experrecti intellectus a deliquio ſuo.* Hoc eſt philoſophiae, ut ſtatim narrat, ſunt operati. [*uu*] Non ergo AVICENNA, non AVERROES, qui aliquot ſeculis poſt floruerunt, Graecorum demum philoſophiam fecere arabizantem. Quod tamen plerique exiſtimant, hiſtoriae philoſophicae ſcriptores: [*xx*] ſcil. §. 7. in ſigno* Praeterea hoc ipſum etiam LEO *Afric.* confirmat apud *Hotting.* lib. II. c. 3. hiſt. o. p. m. 248. *Tum*, inquit, *Chriſticolae in Arabia ſtudebant Graecis literis.* An cum incunabulis religionis Chriſtianae ea eccleſia Graeca hi mores coeperint Arabum; an uero cum *Galatis* in Aſiam atque Arabiam migrauerint; aut pro M. Alexandri habendae ſint reliquiis, alii inquirant; noſtri id non eſt inſtituti. [*yy*] Ex inſtituto de hoc praecepto ſuperius eſt actum §. 6. [*zz*] Ita fautorem literarum *Mamonem* allocutus eſſe legitur parens; poſtquam filium intellexiſſet, Chriſtianum ſtudiorum cauſa ſecum magiſtrum habere: "quo"modo Chriſtianum hunc in curia tenes tua? *Re"ſpondit Mamon:* pater mi reuerende, mecum eum "non in paſtorem duxi; ſed in artificem. Et excel"lentia ueſtra uidet, quod maior pars artificum in "ſtatu noſtro Chriſtiani ſunt et Iudaei, textores ui"delicet, tonſores, ſutores et huiusmodi. Tum pa"ter tacuit." Ita ſcribit LEO *Afric.* l. c. p. 247.

(*a*) De ignorantia Graecae linguae Arabum ſuorum teſtatur ſec. IIX. *Manſur* Chalipha apud ALBVLFARAIIVM dynaſt. IX. p. 160. ſed uero etiam in uernacula lingua Chriſtianos Arabes docuiſſe ex eodem colligo *p.* 172. exemplo auditoris Arabis *ſupra §. 7. ſigno* * (*b*) *Dynaſt.* IX. *p.* 129. uerba ſunt: *Chriſtianorum ſcribis, ne amplius Graece, ſed Arabice libros exararent*, Walid chalipha *interdixit.* (*c*) Hic enim imperator duobus medicis Chriſtianis, philoſophiam egregie edoctis, familiariter fuerat uſus: ad cuius amicitiam intimam quoque aſtrologus acceſſerat, ut conſtet exinde, quo apud ipſum in pretio fuerint bonae literae. Inde magiae notitiam habuiſſe Al-manſurem, communis inter Arabes fama fuit, teſte ELMACINO *lib.* II. *hiſt. Saracen. c.* III. *p. m.* 121. (*d*) Teſtimonio ALBVLFARAII *dyn.* IX. *p.* 148. "Theophilus duos Homeri poetae "libros de excidio urbis Ilii, quod olim contigit, e "lingua Graeca in Syriacam, quam elegantisſi"me uertit." (*e*) Hiſtoria haec ſuperius §. 7. a nobis exſcripta eſt. (*f*) Auctor nobis hic ELMACINVS eſt, qui *lib.* II. *cap.* VI. ita de eo: "cum peregrinaretur, peregrinari ſolebant cum eo "centum docti. Neque in aula ullius Chalifae tot "conuenerunt docti, eruditi et poetae atque in au"la Rashidi. (*g*) Non ſolum ea hactenus dictis id patet: ſed etiam ALBVLFARAII teſtimonio clarum fit *dynaſt.* IX. p. 160. dicit enim, Al-Mamonem, quod auus aliique in Graeca philoſophia adſumenda coeperint, felici ſucceſſu confeciſſe. (*h*) Pleni ſunt facti huius, immortali laude dignisſimi, omnes ſcriptores. Qui concentu quodam illud praedicare uidentur de Al-Mamone, quod Arabiam Muhammedanam literatura Graeca primus illuſtrauerit. Praeterimus minorum gentium ſcriptores, conditores itinerariorum et uulgares alios: cum optimi hic ſuppetant. Legantur itaque ALBVLFARAIIVS *dynaſt.* IX. *p.* 160. *ſq.* Georg. ELMACINVS *lib.* II. *hiſtor. Saracen. cap.* VIII. *p.* 168. LEO AFRICANVS, quem bibliothecae ſuae Hottingerus inſeruit *p.* 246. (*i*) ELMACINVS *lib.* II. *cap.* VIII. *p.* 168. *Didicerat*, inquit, *egregie aſtronomiam* Almamon, *et uenturas ſtationes. Vade et inter peritos huius ſcientiae etiam nunc notus eſt uentus Almamonis.* (*k*) Ad fidem Arabum ſcriptorum ſummus in hoc ſtudii genere uir *Ioh.* GRAVIVS, Anglus in *praefatione* ad tabulas geograph. *Abulfedae Iſmaelis* principis Ha-

§. XI. uit (*l*): et praeſtantiſſimos quosque in Arabicam linguam ex Graeca uerti iuſſit (*m*): tantis denique elogiis philoſophos ſubditis ſuis commendauit (*n*): ut ſcholis paſſim apertis, quicquid bonarum literarum eſſet, in Arabia coleretur (*o*). Quod immortali gloriae dandum principis maximi.

Progreſſus philoſoph. apud Muhammed. et ſtudii maxime dialecticae.

§. XI. Atque haec demum uera illa epocha eſt, philoſophiae Graecae in Arabiam Muhammedanam, felici fauſtoque principio traductae. Poſt quae tempora ita altas radices egit; ut unius et alterius tyrannide nequiuerit euelli. Vti enim ignotae rei nulla cupido eſt: ita ſapientia ſui ſemel ſtudioſos facile continet, cum animos perpetuo quodam alat oblectamento. Continuabimus nos principes inter Muhammedanos atque Arabes philoſophos recenſere, ad dialecticae tamen artis culturam reſpectum inprimis habituri. Dum ergo Califa eſſet, Al-Motawacelus, floruit ſchola Graecae philoſophiae inter Muhammedanos, quam aperuerat Iohannes EBN MESVA (*p*). Egregius etiam philoſophus inter eosdem HONAINVS tunc legitur fuiſſe (*q*). Nec multo poſt princeps DIALECTICORVM inter Muhammedanos Iacobus ALCENDIVS (*r*) uixit et eo parum inferior KOSTA (*s*). Sub ſeculi X. ingreſſum multi philoſophiae lau-

A. Chr. N. ıɔcccl.

A. Chr. N. ıɔcccxc.

Hamah p. 6. hanc noſtri laudem gnauiter exprimit, ſcribendo: "Almamon ſeptimus in Abbaſidarum "familia Califa [ſiue imperator] inter maximos "principes, ob doctrinam et inſignem in uiros eru"ditos munificentiam, iure celebrandus. Is fuit, "qui accerſitis undique hominibus erudirione illu"ſtribus et emtis e Graecorum bibliothecis libris "praeſtantisſimis, eisque in Arabicam linguam tra"ductis, breui bonas artes apud Arabes, prius armis "magis, quam literis addictos ad ſummum faſtigi"um perduxit. Cuius auſpiciis, *quod dignum nota"tu*, debemus, quod adhuc multi e priſcis Graeciae "ſapientibus, de quibus iam diu inter ipſos Graecos "conclamatum eſt, inter Arabes ſuperſint." (*l*) Hiſtoriam prolixe §. 7. ſuperius ex Arabe ſcriptore recitauimus. Nunc POCOCKIVM etiam audire liceat. Ita autem ille *l. c. p.* 166. inquit: "Almamon ſtudio flagrans, debitumque iis bono"rem deferens, ut literas loco ſuo quaereret et prae"cipuos Graeciae ſcriptores e principum bibliothe"cis, legatorum intereeſſu, erutos undique conge"reret, praemiis propoſitis interpretes peritos ad e"os in linguam Arabicam rtansferendos allicere, a"lios ad eosdem legendos hortari, ipſe doctorum dis"ſertationibus intereſſe, iisque animos addere nul"lum denique non mouere lapidem coepit, quo "quicquid erat bonarum artium, promoueret. Di"gni principe conatus! Ita breui factum eſt, ut per "totum orientem et occidentem, quacunque ſe dif"fuderat Arabum lingua et gladio prupagata reli"gio, innoteſcerent." (*m*) Mille rum codices e Graeca in Arabicam linguam translatos eſſe, illi ad credendum facile erit, qui locum ALBVLFARAGII legit §. 7. ſupra nobis exſcriptum. Omnia certe opera Ariſtotelis, ergo et dialectica, inter libros infinitos alios Arabicum ſermnnem induiſſe, placet nunc ex LEONE *Africano audire*. Ita autem ille *l. c. p.* 248. ſeribir: "Mamon deſiderio "immortali deſiderabat intelligere antiquorum ſci"entias, quoniam tum nulla erat ſcientia Arabice "deſcripta. Adeoque dictus Mamon congregauit "ingentem numerum doctorum diuerſarum lingua"rum et interrogauit auctorum nomina atque li"brorum, quae ſcripta fuerunt in artibus lingua 1. "Graeca, 2. Perſica, 3. Chaldaea atque 4. Aegyptia, "adeoque multa eorum nominata ſunt uolumina. "Et poſuit ſupra traductionem linguae Graecae Io"hannem filium Meſuah et ſupra linguam Perſicam "Mahan, qui traduxerunt librum Galeni de medi"cina; poſt quae omnia opera Ariſtotelis Arabice "traduxerunt, multis etiam aliis magiſtris auxilian"tibus." Locus etiam eſt apod ABVLFEDAM *in prolegom. tabular.* ubi inquit: "Deſcripſi haec ex "libro, qoi inſcribitur, QVARTA PARS ORBIS "terrarum inhabitata. Hic liber ex lingua Grae"ca in Hebraeam traductus eſt et inde in Arabicam, "iuſſu AL-MAMONIS." (*n*) Cum plerasque gentes, neglecta philoſophia theoretica, ad mechanicas tantum artes excolendas ferri, intellexiſſet Al-Mamon ita artis intelligendi ſtudium apud ALBVLFARAIIVM *dynaſt.* IX. *p* 160. ſuis legitur commendaſſe: "Docti ſunt, quos ſibi Deus e creaturis ſuis ſelegit et "e ſeruis proprios uindicauit; utpore qui ſtudium "ſuum adhibuerint ad uirtutes animae rationalis "acquirendas; abſtinentes ab eo, cui inhiant Sinen"ſes et Turcae, quique eorum ueſtigiis inſiſtunt: ut "peritia artium mechaniearum excellaor, gloriam"que captent ex iis, quae animae iraſcibilis propria "ſunt et potentiis concupiſcibilibus emineant; "ſcienres haec bruta eum illis communia habere, i"mo ipſis in eorum multis praecellere ſiue artificii "curioſitare, ut apes ſex angulares cellas, in quibus "eſcam ſoam reponaot, conficiuot: uel audacia et "fortitudine, ut leonem aliasque feras, ad quas non "auſit humo accedere, nec ſibi audaciant ipſis parem "uendicare uelit; ſiue in rerum uenerearum appe"titu, ut porcum aliaque animalia, quae non opus "eſt explicare. Atque hanc ob cauſam DOCTI "TENEBRARVM LVMINARIA ſunt, et generis "humani DOMINI, quibus deſtitutus ferus euadit mundus." (*o*) SAVILIVS ita iudicat; cuius uerba ſunt: "Fouentibus apud Arabes Al-Mamo"ne et qui ipſi in imperio ſuccederent bonas literas, "eousque tandem ſtudio et ingenio profecerunt, ut "uix ipſis Graecis cedere uideantur. Homines ſci"licet acumine et diligentia praeſtantes nihil in illo "literarum genere intactum reliquerunt. Nihil "habuit Graecia eximium, quod non ſuum fecerint "Arabes; de ſuo, quae non acceperant, multa non "minus eximia protulerunt." (*p*) Scholam inſtituerat Bagdadi Iohannes, in qua Graecam philoſophiam frequenti auditorio docebat in uernacula Vid. ALBVLFAR *dyn.* IX. *p.* 171. 172. (*q*) Huic cum non concederet Iohannes doctor eius ſcholae intereſſe: ipſe in Graeciam abiit et poſt linguam etiam artes Graecorum auide addidicit. Mox, in Arabiam redux factus, philoſophiam et medicinam ad placita Graecorum, ingenti inter ſuos applauſu, eſt profeſſus. Eſt etiam de ipſo ſuperius actum. Habuit duos filios Honain Dauidem alterum, alterum Iſacum. Ille parentis ueſtigia in medicina preſſit: hic in philoſophia: uterque multos codices ex Graeco et Syriaco reddidit Arabice. *Albulf. dyn.* IX. *pag.* 173. (*r*) "Iacobus uero medicinae, phi"loſophiae, arithmeticae, DIALECTICAE, "muſicae, geometriae et aſtronomiae peritus fu"it, ac in plerisque harum ſcientiarum libros ce"lebres et tractatus longos compoſuit: nec fuit, "*quod notandum*, inter Muhammedanos, qui phi"loſophiae ſtudio adeo claruit, *ut* PHILOSO"PHVS nominaretur, praeter iſtum *Iacobum* ALBVLF *dyn.* IX. *p.* 179 (*s*) "Koſta philoſophus "Chri-

§. XI. laude celebres fuerunt (*t*), adeo ut ipſius A Academiae Muhammedanae in hiſtoria fiat mentio (*u*). A. Chr. N. ƆCCCCXL. Vixit etiam hoc tempore THABET, ſcriptor DIALECTICAE (*x*). Et aliquot luſtris poſt celebris fuit MATTHAEVS *Ebn Yunes*, propter excellentiam in ratiocinandi arte appellatus DIALECTICVS (*y*). A. Chr. N. ƆCCCCLV. Sed tamen analyticae artis ſecreta poſtea aperuit Muhammedanis AL-PHARABI (*z*). Ei fere coaeuus AFRIHI in eadem laude fuit [*aa*]. Nec multo poſt B illi e doctoribus Iſlamiticis uixerunt, qui profeſſi ſunt; mixtam eſſe theologiam erroribus, non niſi per logicam artem corrigendis [*bb*]. Celebratur eodem tempore Mohammed AL-BAZIANI egregius dialecticus [*cc*]. FARABII [*dd*] etiam, RASII [*ee*], BACHILLANI [*ff*] neque infima in hac arte laus fuit. ABV ABDALLA [*gg*] ignotus eſſet, niſi praeceptorem in logicis egiſſet magni AVICENNAE. A. Chr. N. ML. Quanta huius uiri inter medicos fama ſit, nemini incognitum [*hh*]. Dialecticam artem, cum ineptum eius doctorem habuiſſet, ipſum Deum ſomniis claram ei feciſſe, de ſe ipſe ſcribit [*ii*]. Videant ergo, qui eum coecum dixerint in philoſophia [*kk*]? A. Chr. N. MC. Huius fere coaeuus fuit *Abulfarai Erakenſis* et ipſe egregius dialecticus [*ll*]. A. Chr. N. MCL. Seculo autem ſequenti claruerunt *Abul-Chais* [*mm*], *Al-Gazalius* [*nn*], *Thograius* [*oo*], *Eſſeriphus* [*pp*], *Saighus* [*qq*], *Ebn Malca* [*rr*], *Ebno'l Hoſanius* [*ss*], *Abu'l Helmus* [*tt*], Mo-

---

"Chriſtianus fuit ſub imperio Moslemitico. Graecorum regiones ingreſſus eſt, cum e libris eorum "multos congeſſiſſet, in Syriam reuerſus eſt, atque "inde in Erakum euocatus ad libros interpretandos." Apud eundem l. c. (*t*) Ipſe enim Chaliſa *Al-Mo'thadedus* doctis admodum fauiter ad intimam ſui amicitiam eos admiſit. Inter philoſophos celebriores fueruot 1] *Abu-Iuſuf* 2] *Ahmed* 3] *Al-Haſan*, qui Muhammedanorum EVCLIDES audiit, ob ingoem in mathematico ſtudio excellentiam. (*u*) *Muſa Ebn Shacer* tres legitur filios habuiſſe; qui omnes ad *Vahgam Ebn Abi Manſurem* in Academiam collocati ſunt: ibidem bonis literis enutriendi. ALBVLF. *dyn. IX. p.* 183. (*x*) Huius Thabeti logica inter Muhammedanos adhucdum in uſu pretioque eſſe dicitur. (*y*) *Matth. fil Yuneſi dialecticus, artis logicae peritus, quam explicans*, en iterum ſcholas dialecticas! *ſaepius eundem ſermonem repetebat, cum ipſi propoſitum eſſet docere et ut intelligeretur efficere.* Memorat etiam ALBVLF. *dyn.* IX. p. 200. Academias Aſiaticas, in quibus ſtudiorum cauſa fuerit uerſatus. (*z*) Ita noſter de eo *p.* 208. ſcribit; Mohamed Al-Pharabi in urbe Bag-"dad ſtudiorum cauſa fuit, magnosque ſub Iohanne "doctore in philoſophia progreſſus faciens, ſupra "ſocios ſuos eminuit; eosque in ueritatis indagatione uicit. Artis LOGICAE profunda eruit, eius-"que arcana detexit, ac captu facilia reddidit et "quicquid ex ea ipſi opus fuit, digeſſit in libros, "ſenſibus perſpicuis et conceptibus ſubtilibus refe-"ctos, quibus de iis admonuit, quae ab ALKINDI "aliisque omiſſa fuerant de arte analytica et diſcen-"di methodis: attigeruntque libri eius logici, phy-"ſici, metaphyſici, politici finem ſufficientem et ſcopum egregium." [*aa*] Inter logicos temporis ſui princeps, de eo idem ſcribit p. 209. Circa hoc tempus etiam floruit Eſcian philoſophus, in Arabia felici mortuus. LEO *Afric.* p. 251. [*bb*] Locus ualde notabilis eſt apud ALBVLFARAIIVM *dynaſt. IX. p* 218 *Coetus doctorum, Baſorae ſubſiſtentium dixit*: "religionem pollutam eſſe et mixtam erro-"ribus nec ablui ac mundari poſſe, niſi philoſophiae "ope; aſſerentes, ubi coniuncta fuerit philoſophia "Graecanica et religio Arabica tum demum con-"ſecuturam perfectionem." [*cc*] Dialecticis etiam ſcriptis clarus ALBVLFARAI. dyn. IX. p. 223. [*dd*] Vitam huius LEO Afric. deſcripſit p. 253. [*ee*] Bagdadi et Cairi ſtudiorum cauſa uerſatus eſt: exhibet eius uitam LEO Afric. p. 254. [*ff*] Vt melior theologus euaderet, bonus philoſophus eſſe uoluit. Diſputator acerrimus contra Chriſtianos. LEO Afric. p. 216. [*gg*] Abu Abdalla Bocharae philoſophiam profitebatur, quem domi noſtrae hoſpitio excepit pater meus, ſperans, fore, ut ab eo diſcerem. Logicae ergo terminos apud eum legi: at de ſubtilitatibus eius nihil ei notum fuit. Ergo ipſe libros perlegere ſolus coepi, commentaria conſulens. ALBVLFARAIIVS *dyn. IX. p.* 230. [*hh*] Vitam eius prolixe deſcribit HOTTINGERVS *ſecul. XI hiſt eccleſ.* p. 461. et in *anal. p. I.* p. 295. Idem LEONIS *Afric.* narrationem exhibet *lib. II. c.* 2. *bibl. orient. p.* 256. *ſqq.* De furto eius in arte medica G. SIONITA ſcribit *cap. III. Arab ae.* [*ii*] Memorabilis hiſtoria extat apud ALBVLFARAIIVM *dyn. IX. p.* 230. *Deinde*, ita de ſeipſo Auicenna, *per ſesquiannum libris legendis ſedulo incubui.* "Et quo-"ties aliqua in quaeſtione perplexus eſſem, aut me-"dium ſyllogiſmi terminum non inuenirem; ad "templum me recepi et ad omnium creatorem pre-"ces ſupplex effudi, donec aperiretur mihi in eo, "quod abſtruſum et conditum erat. Noctu domum meam reuerſus, lucerna coram me poſita, "legendo et ſcribendo operam dedi; et quando-"cunque inuaſit me ſomnus, aut debilitatem ali-"quam ſenſi, acceptum uini poculum bibi, donec "ad me redirent uires; deinde ad legendum reuer-"ſus ſum. Quod ſi me occuparet uel leuiſſimus "ſomnus, de ipſis illis quaeſtionibus ſomniabam, "adeo, ut multarum ex ipſis rationes mihi per in-"ſomnia notae factae fuerint. Nec ita facere de-"ſtiti, donec ſolidam dialectices, *en logicam diuinitus reuelatam!* et phyſices cognitionem acquiſiuiſſem." [*kk*] Referente id LEONE *Africano* p. 261. *Multi docti Arabes aiunt: Auicennam in medicina fuiſſe lynceam, in philoſophia autem caecum.* [*ll*] ALBVLFARAIIO hac laude celebris *dyn. IX. p.* 233. Qui plurimos habuit diſcipulos, uiginti annos cultor fuit metaphyſices. De Ebn Redwano minorum gentium dialectico, aut ſophiſta legatur idem p. 236. [*mm*] Hunc in logicis, phyſicis et metaphyſicis ſcholas inſtituiſſe, memorat ALBVLF. *dyn. IX. p.* 247. [*nn*] Hunc in Academia Bagdadiana, ubi ſex mille iuuenes ſtudiorum cauſa uerſati ſunt, ingenti cum applauſu logicam iuxta, ceteras etiam philoſophiae partes docuiſſe, teſtis eſt LEO *Afric. l. c. p.* 263. [*oo*] Philoſophus, medicus, rhetor, alchimiſta, poeta, hiſtoriographus. *Idem* p. 265. [*pp*] Parem in philoſophia, medicina, aſtrologia, coſmographia non legitur habuiſſe. *Idem* p. 267. [*qq*] Inter maximos hic medicos erat et philoſophos. *Idem* p. 269. [*rr*] Medicus fuit egregius ſcientiarum ueterum peritus, optime res explicans conceptibus ſubtilibus: libro a ſe compoſito titulum Al-Mo'tabar indidit, in quo ad dialecticam ſpectantia tradidit. *Albulf. dyn. IX. p.* 259. Ex Iudaeo factus eſt Muhammedanus. [*ss*] Seculi ſui ornamentum audit *eidem* p. 260. [*tt*] *Inclaruit fama, concurrentibus ad eum ſtudioſis, magno in pretio habitus eſt.* ALBVLF *dyn. IX. p.* 261.

[*uu*] Me-

§. XI.

Mogrebinus [*uu*], *Thofailus* [*xx*], *Baitarus* [*yy*], et alii quidam partim in medicina, partim in aſtrologia, partim etiam in matheſi, omnes autem ac uniuerſi in dialectica arte inter ſuos celeberrimi. Sed neque ſterilius fuit ſapientibus ſeculum decimum tertium.

A. Chr. N. MCC.

AVERROES [*zz*] enim philoſophus, theologus, ICtus, medicus, aſtrologus, quarum omnium ſcientiarum callentiſſimus fuiſſe, legitur, ſcriptis et doctrinis non inter ſuos tantum, ſed eruditasquasque gentes, magnam famae celebritatem eſt conſecutus. Adeo ut, cum ceteri, quos recenſuimus, inter Muhammedanos tantum uerſati ſint; plurimi, ſed manifeſto errore *(a)* huic uiro gloriam tribuant translatae in Arabicam linguam Graecae philoſophiae. Eidem fere aequales aut aliquantum poſteriores fuerunt ABOOSSALANVS (*b*), YAHYA (*c*), SAEO (*d*), MOHAMED (*e*), MAIMON (*f*), ALRAZIS (*g*), MASIHI (*h*), VVSEPH (*i*), HASNVM (*k*), IACKVB (*l*), AL-EMANVS (*m*), NOIMODDIN (*n*), qui non logicae tantum, ut ceteri, peritus fuit; ſed magnam nouis dogmatibus, quae adinuenit, diſciplinae huic fecit acceſſionem.

§. XI *A. Chr. N.* MCCL.

A. Chr. N. CIƆCCC.

Seculum decimum quartum, ut ad hoc tandem deueniamus, uiros ciusdem diſciplinae laude conſpicuos non minus protulit. Inter illos, ut, qui minorum gentium fuerunt, nunc praeteream, ETTOSIVS (*o*) maxime et NOIMVS (*p*) referendi: ſed utrique et certe omnibus, ſi non

[*uu*] Medicus et philoſophus peregregius *idem* p. 268. [*xx*] Auerrois praeceptor, quem etiam in ſuis operibus ſaepius laudat. [*yy*] Philoſophus et medicus praeſtantiſſimus LEO *l. c. p.* 271. [*zz*] Cordubae in Hiſpania natus eſt, patre et auo uiris eruditiſſimis, Arabicae Hiſpaniae praefectis. Hunc non hauſiſſe, ſed ingurgitaſſe philoſophiam ſcribunt. In omnes Ariſtotelis libros commentatus eſt, quae commenta hodienum extant *Venetiis* 1562. *in 8°* duodecim uoluminibus, ut mea editio, ac saepius alibi typis exſcripta. Theologiae Arabicae ſtudioſiſſimus fuit. Sed cum Iudaeis quibusdam familiariter uteretur; in Iudaiſmi ſuſpicionem a maleuolis adductus eſt, ut parum abeſſet, quin eum Africae regulus combureret. Iurisprudentiam non docuit, ſed exercuit, aliquot prouinciis ad ius dicundum praefectus. Medicinam tenuit, ſed neque profeſſus eſt, neque exercuit, cum parum honeſtum eſſet Arabibus, panem medendo quaerere. Mortuus eſt Marochi anno Hegirae 603 id eſt an. Chr. 1225. Quid ergo in mente HORNIO fuerit, quod eum Auicennae, qui uno et dimidio ſeculo antea claruit, coaetaneum fecerit, ego quidem non intelligo. Quamuis illud certum ſit, neutrius dogmata cum alterius conſtare. Inde Auicenniſtae et Auerroiſtae inter Arabes ſectas faciunt, Thomiſtae et Scotiſtae apud ſcholaſticos. (*a*) Certe in Graeca lingua ne intellexit quidem Ariſtotelem Auerroës. Vnde uenit, ut, cum Arabicis interpretibus tantum uteretur, ſaepius in manifeſto ſenſu haeſerit et a mente Ariſtotelis, contra quam uellet, aberrauerit. Non opus eſt, ut ſcriptores de uita eius hic laudem, cum Hiſpanorum et Arabum hiſtoriae eum omnes celebrent. (*b*) Floruit medicus *Abdo'ſſalam Ebn Iingiduſt Alſabali* Bagdadenſis, qui ſcientiis ueterum operam dedit, easque optime calluit et hoc nomine ſumme claruit. Cum inuidia maleuolorum in ſuſpicionem adduceretur, apud ſuos; libri ipſius combuſti ſunt, quorum plurimi philoſophici, omnis generis fuerunt. ALBVLF. *dyn.* IX. *p.* 296. mort. an. Chr. 1211. (*c*) Vahga Ebn Said auctor ſexaginta ſermonum, quos compoſuit. Fuit inſigniter doctus in ueterum ſcientiis, linguae Arabicae peritia et poetica. Artem uero medicam exercendo ſibi uictum parauit. *idem p.* 296. [*d*] *Saed Ebn Hebatolla* magna apud Chalifam gratia floruit. Perfecte autem artem medicam et dialecticam calluit m. an. Chr. 1213. *idem p.* 297. (*e*) Summus philoſophus fuit, in carmina commentatus eſt Auicennae. (*f*) *Moſes Ebn Maimon Iudaeus Hiſpanus. Veterum ſcientiis ſtudium in Hiſpania impenderat, ibidemque ſolidam diſciplinarum mathematicarum ſcientiam parauerat ac medicinae operam dederat, adeo ut eius ſcientiam optime calleret, at praxin exercendi audaciam ſibi non ſumeret.* Aliter quam multi, qui hoc ſibi ſumunt, quamuis illud non calleant. *Ad religionis Iſlamiticae profeſſionem compulſus, eam prae ſe tulit, clam Iudaiſmum retinens. Cumque particulares Iſlamiſmi ritus exercendi neceſſario eſſent, illud fecit, donec tandem poſtquam res ſuas compoſuiſſet, ex Hiſpania, Iudaiſmi exercendi cauſa, in Aegyptum diſcederet cum familia ſua. Sed ibi deprehenſus Iudaiſmum abiurauit, et mortuus eſt ibidem Muhammediſta.* Ita de eo ſcribunt Arabes ALBVLFAR. *dynaſt.* IX. *p.* 298. Elogia, quae Chriſtiani et Iudaei de ipſo fecerunt, cum paſſim extent, omitto. (*g*) Iurisprudentiae, theologiae et philoſophiae apud Arabes recepta dogmata caſtigauit, reprehendit, mutauitque. (*h*) Melior medicus quam philoſophus, utramque tamen ſcientiam; ut uidetur edoctus. m. an. Chr. 1230. (*i*) Philoſophiae ſtudio diligenter incubuit, cuius etiam peritus fuit, m. an. Chr. 1245. (*k*) Medicus iuxta et philoſophus, m. an. Chr. 1248. ALBVLF. Dyn. IX. p. 316. (*l*) *Hieroſalymis natus eſt, ubi et aliquam philoſophiae operam dedit apud Theodorum philoſophum Antiochenum.* ibidem. (*m*) *Al-Emans Phacroddini Razis dialecticum* ceterasque philoſophiae partes magno applauſu docuit. Logica ab ipſo adornata non minus lucem uidit. *idem p.* 317. (*n*) Claudat agmen philoſophorum ſeculi decimi tertii *Noimo'ddin Nachiowanenſis.* Hic in rebus laude dignis ſumme excelluit, magnaeque peritiae fuit in ueterum diſciplinis. In patria ſua philoſophiae operam dedit, inde in exteras regiones profectus, easque obiens in Rumaeorum ditiones peruenit, ubi ad ſummas euectus eſt dignitates. Deinde praefecturae turbas et moleſtias pertaeſus, In Syriam profectus Halebi ſubſtitit, ab hominibus ſubductus in domo quadam, quam ad habitandum comparauit, neminem adiens; hominibus autem eum adeuntibus, donec ibi moreretur. Valde propendit ad metempſychoſin aſtruentium ſectam. Sunt illi ſtructurae in *logicalia* libri Esharato indiciorum Auicennae, quem etiam explicauit. Quin et *Al-Aphdal Alchowaniiam* defectus arguit, et falſa eſſe oſtendit ab eo dicta in libro *Al-Caſiph*, de iis, quae conuerſionem propoſitionis contradictoriae ſpectant et ſubiectum extraneum et uerum: et quod negat concluſionem minoris poſſibilis in figura prima et conuerſionem negatiuae uniuerſalis neceſſariae in ſui ſimilem aliaque eiusmodi. Hactenus ALBVLF. *dynaſt.* IX. *p.* 340. 341. (*o*) Vir principibus charus ob miram, qua polluit, facundiam. Itaque in ore habuit: aliquas pennas ſufficere magis, quam centum millia equorum armatorum. Scripſit commentarium *logicae Rafis et metaphyſicae Auicennae.* LEO *African. p.* 280. (*p*) *Noimoddin Kazninenſis* LOGICVS inſignis, auctor libri Ab A in dicti. *Auctor. dynaſt.*

§. XI. ſi non doctrina, fama tamen ac meritis anteponendus eſt NASIRODDINVS (*q*). Erat enim uir ſtupendae eruditionis in nullo ſcientiarum genere non uerſatiſſimus. Quo ipſo illud effecit, ut omnium ſcholarum et Academiarum, quotquot in Mogulenſium imperio erant, erant autem plurimae, ſummus praefectus ac uniuerſalis paedagogiarcha conſtitueretur. Atque hic etiam inter philoſophos Arabes agmen nunc claudat. Facile enim deinceps fuit, ſtudiis literarum ita bene ac ſapienter ordinatis, ad poſteritatem ea transmittere et perennitate quadam ſequentibus ſeculis (*r*) commendare, ut hodienum, his ſapientiae prytaneis non carere, ſciamus Mahummedanos.

§. XII. Academiae Muhammedanorum.

§. XII. Principes artis dialecticae uiros recenſuimus doctoresque: quae ſcholarum inter Muhammedanos Academiarumque ratio ſit, paucis quoque attingendum eſt. Liberum fuerat ab initio ſcientiarum gnaris, quocunque locorum uellent, ſapientiae officinas aperire (*s*). Inde non uni alicui uico literarum doctrinam affixam fuiſſe deprehendimus (*t*). Praeterea tamen aliquae urbes fuerunt, quae doctores aluerunt iuuentuti per ipſos erudiendae. Quod exemplis adductis damus comprobatum (*u*). Inter illas uero BAGDADI (*x*) urbem literarum gymnaſium habuiſſe, priuilegiis Academicis inſtructum, in hiſtoria reperimus. Celebrantur in eo omnis ordinis (*y*) profeſſores; quibus ſuus magiſtratus

dynaſt. p. 358. (*q*) Integrum locum ex ALBVLF. *dynaſt.* IX *p.* 358. deſcribere liceat. Ita autem ille: *hoc tempore diem obiit Choiab* Naſiroddin Tuſenſis *philoſophus, qui obſeruationes aſtronomicas in urbe* Maraga *fecit. Sapiens inſignis in omnibus philoſophiae generibus:* "quem ad obſeruationes faciendas magna geometrarum praeſtantiſſimorum "multitudo conuenit. Sub eius arbitrio fuerunt "omnes ſcholarum reditus in omnibus, quae ſub "imperio Mogulenſium erant, regionibus. Multos compoſuit libros logicos, phyſicos, metaphyſicos necnon Euclidem et Mageſtum, *id eſt*, "*ſyſtemata geometricum et aſtronomicum.* Eſt et "illi liber de moribus perſice ſcriptus, ſumma, qua "fieri poterit elegantia, in quo omnia Platonis et "Ariſtotelis dicta de ſapientia practica collegit. "*Sententias* ueterum confirmabat, recentiorum "dubia et obiectiones, quas in ſcriptis ſuis attulerunt, ſoluebat. (*r*) Quamuis illud non minus uerum ſit, quod, Turcarum imperio inter Muhammedanos orto, parum remiſerint hae gentes, a priſtino ſtudio, quod impenderant philoſophiae. Aſſentientes ergo uel hac in cauſa nos POCOCKIVS habet, quum *p.* 167. *animaduerſion.* ſaepius laudatarum, inquit: *Langueſcere ſub barbaris Turcarum armis coepere demum apud Arabes haec ſtudia et cum honore priſtino priſtinum etiam uigorem amiſerunt.* (*s*) Prout ſcilicet cuique commodum uidebatur. Ita exemplorum memini, quod doctores philoſophiae ſuo arbitrio cum diſcipulis ſuis ab uno loco in alium migrauerint, mox hic, iterum alibi, quae ſciebant, profeſſi. (*t*) Inprimis uero cum Chriſtianis ſic actum eſt. Hi enim, quando facultas erat, in aliqua urbe habitandi, ſuos etiam in literarum ſtudio exercebant erudiebantque. Arabes uero Muhammedanos tantum abeſt, ut illi a doctrina excluſerint; ut potius exempla plurima ſint, quod iuuenes Muhammedani ſub magiſtris profecerint Chriſtianis. Videantur quae ſcripſimus ad §. VII. ſupra. Sed his, illiberali forte Chalifa imperante, pulſis; literae quoque cum illis inde rurſus emigrarunt. (*u*) E pluribus Aſiaticis ſcholis aliquarum tantum mentionem faciemus; ut de aliis inde fieri eo facilius poſſit iudicium. BASORAE quae *Eraci* Perſidis prouinciae urbs eſt (de cuius inſtauratione legendus ALBVLF. *dyn.* IX. p. 113.) profeſſorum collegium floruiſſe plura fidem faciunt. Eo enim, perfectis iam itineribus, HONANIVS (de quo ſupra) ſtudiorum cauſa ſe contulit (ALBVLF. *dyn.* IX. p. 172.) Et de quodam, qui haereſeos ſuſpectus fuerat, idem (*dyn.* IX. p. 217.) ſcribit: "diu Baſorae ſubſtitit, ubi quosdam reperit in uariis ſcientiis doctos, quibus ſe adiunxit, atque operam collocauit. Coetus iſti, *quod aduertendam*, ſocietatem inter ſe conſlantes ac ſincera "coniuncti amicitia, in ſanctitatis, puritatis ac ſinceritatis ſtudio coaluerunt; atque inter ſe ſectam "conſtituerunt, qua uiam ad conſequendam Dei "beneuolentiam propinquam ſe reddidiſſe, autumant. Dicentes religionem Islamiticam pollutam eſſe et mixtam erroribus, nec ablui et mundari poſſe niſi philoſophiae, *quam profitebantur*, *ope.* Cetera ſuperius leguntur. Idem ſentire de BOCHARA liceat Tartariae urbe in Perſiae confiniis regionis *Mawaralnahrae* cuius illa metropolis eſt, ex *deſcriptione* ABVLFEDAE *climat.* XXVI. p. 28. et 38. Non haec, ut uulgo creditur, *Auicennae* patria, quippe qui in uilla *Harmatain* ſe natum ipſe ſcribit. Fuit tamen locus, ubi is literis enutritus eſt, tam Alcoranum, quam humaniores literas edoctus [ALBVLF. *dyn.* XI. p. 230.] De DIRKANA etiam idem ait p. 200. *Fuit*, de Yuneſio dialectico loquitur, *ex incolis Dirkanae, ubi educatus eſt in ſchola Mar Mari.* Inprimis uero MARONITAE [de quibus COTOVICVS *lib.* II. *itin. Syr. cap.* 6 *p.* 195.] incolae LIBANI montis, in Syriae et Palaeſtinae confinio ſcholam illuſtrem habuere, omnium fere artium profeſſoribus inſtructam; unde plures Arabes philoſophos uidimus prodiiſſe. Quas ſcholas itineraria alias nominant, uix ea merentur referri; conferantur interim *Philipp.* LONICERVS *tom. I. hiſtor. Turc. c. X. et* XIX. cui miror, nullam ſe obtuliſſe, quam deſcriberet, cum tamen res Turcicas tractauerit ex inſtituto. Fruſtra uero ſcholas Turcis eſſe, dubitat *Nic. Honiger a* KOENIGSHOFFEN *lib. I. hiſt. Turc. c.* 2. *Georg. Chriſtoph. de* NEIZSHIZ *lib.* IV. *itin. cap.* 3. *p.* 42, RICALTIVS *Anglus P. I. hiſt. Ottom. cap.* 4. *p.* 13. 14. HAPPELIVS *deſcript. Turc. p.* 222. *ſeqq.* Sed quid opus eſt, plures laudare, cum id agere omnes uideantur, ut alter alterum exſcribat. (*x*) Inter maximas totius orientis urbes Bagdadum eſt, incolarum multitudine et commercio, quod cum Europaeis habet, hodienum celeberrima. Eam an. Chr. N. IↃCCLXVII. Al-Manſurem imperatorem condidiſſe, ſcribit ALBVLFAR. *dyn.* IX. p. 141. Faciem quoque urbis O. DAPPERVS delineat p. 99. ſqq. *geogr. A*[illegible]. Et uero facile patet, in quanto errore uerſentur, qui eam cum *Babylonia* ueteri confundunt. Egregie hac de controuerſia *Ioh.* COTOVICVS *lib.* II. *itin. Syriac. c.* VI. *p.* 204. 205. (*y*) Pridem Chriſtiani in hac urbe philoſophiam fuerant profeſſi. Illuſtre exemplum in *Iohanne Ebn Meſua* bonarum artium ibidem profeſſore ALBVLFARAIIVS habet *Dyn.* IX. *p.* 173. et nos ſuperius §. 7. Ipſi etiam Muhammedani literarum in ea officinas aperuerant. Docuerat enim in ea an. Chr. IↃCCCCLXV. *Ioh. Ebn*

Iubal-

§. *XIII.* tus (z); ſua ſtipendia [aa]; et ſex mille iuuenes bonarum literarum ſtudioſi (bb). Vt adeo ad perfectam ac celebrem in orbe literato Academiam ei nihil uideatur defuiſſe.

Hoſtes philoſophiae inter Muhammed. §. XIII. Quamuis uero prudentiores facile intellexerint; Dei quodam munere factum eſſe, quod bonae literae ad ipſos fauſto initio e Graecia transmigraſſent (cc): egittamen dementia ac furor quosdam in tranſuorſum; qui, ſpecioſo pacis nomine (dd), patrocinabantur priſtinae inertiae, ut ignaua ac ſuperſtitionis plena ſomniantium aut ſomnolentorum iuuenum ingenia plus facerent, religionis obtentu; quam exci-

A tatam mentem animosque ſolertes et perſpicaces. Qui non ad triſtitiam compoſita magiſtrorum auctoritate duci, non religione nimia inuolui, non faſcinari et irretiri Muphtiorum incantamentis ſe patiebantur; illud potius infimo pectore anhelantes, ut Deum, quod uere Chriſtianum eſt, LOGICE COLERENT, id eſt, cum ratione. Summa itaque uotorum eſt, ut, detecta demum et agnita B Muhammediſmi impoſtura ad λογικὴν λατρείαν per rationis culturam ceu angiportum quendam, Dei ope auxilioque, firmo beatoque greſſu deducantur. §. *XIII.*

* * *

Iaballad Al-Moſtauſi, qui logicam, phyſicam, metaphyſicam, politicam iuuenibus explicabat, et *Afribi Ebn Adda* uerſatiſſimus dialecticus. [ALBVLF. *dyn.* IX. p. 208. 209]. Etiam de *Farabio* Leo AFRIC. p. 253. *iſte deuinus a fais, perrexit ad Bagdad ibique philoſophiae operam dedit*. Aſt uero ſeculi XII. initium huic demum loco Academiae celebritatem attulit. Tum enim condiderat *Veſirius*, prouinciae praeſes ingentibus ſumptibus Academiam: in *collegium* tantum, quod Muſis inhabitandum extruxerat, ducentis millibus ducatorum impenſis. Conuocatis deinde uiris ex orbe literato eruditiſſimis effecit, *ut ea omni facultate et ſcientia*, uerba LEONIS ſunt, unus legeret. (z) De *Naſiroddino* certe, de quo §. X. ſupra ſcripſimus, illud traditum legimus: *quod ſub arbitrio eius omnes ſcholae fuerint*. Quidni de celeberrima omnium ſcholarum, quotquot oriens uidit, idem credere liceat? [aa] Ita Academiam hanc dotatam eſſe, LEO ſcribit; ut reditus eius ad quindecim millia ducatorum ſe quotannis extenderint. [bb] Poſtquam dictum ſtudium perfecit, uerba AFRICANI ſunt *l. c. ibi*, de BAGDADIENSI VNIVERSITATE loquitur, *quaſi ſex millia hominum doctiſſimorum congregati ſunt*. Sic nemo non uidet, ſiue quis doctores, ſiue diſcipulos, ſiue reditus, ſiue priuilegia ſpectet; eam Academiam Bagdadienſem fuiſſe, quae cum quauis in patria noſtra de principatu contendere queat. [cc] Ipſum regem Muhammedanum *Al-Mamanem* in tanto pretio habuiſſe doctos homines, ut *ſelectas Dei creaturas; tenebrarum luminaria; generis humani dominos* appellaret, aliisque ornaret titulis, quos ſupra congeſſimus §. *X.* Eiusdem ſententiae etiam 'AL-GAZALIVS fuit; non exterminandam Muhammediſmo, philoſophiam ratus, quo furore quidam agebantur, ſed in pretio habendam eſſe, ad uera dogmata aſſerenda, et contundenda falſa. Inde ſocietatem doctiſſimorum theologorum, de polluta theologia per philoſophiam purganda, conſilia inſtituiſſe ſuperius, loco certe memorabili, oſtenſum dedimus. [dd] Hac inſania correptus eſt quidam inter Arabes TAKIDDINVS, cuius uerba POCOCKIVS p. 166. ita reddit: *dixit Takiddinus, fieri non poſſe, quin Deus certas de Al-mamone*, [cuius optimi principis laudes ſuperius §. X. ſumus proſecuti] *poenas ſumeret, quod ſcientiis philoſophicis introductis Mohammedanorum pietatem interpellauerit*. Alius ſcurra, AL-SHAFIENSIS nomine, ſic pronuntiauit. *Si quis inter Mohammedanos philoſophiae operam daret, dignum eſſe, qui palo affixus per omnes Arabum tribus et coetus circumferretur, proclamante coram eo praecone: haec remuneratio eſt eius, qui relictis Alcorano et traditione incubuit philoſophiae.* Id ignauiae magiſtris ſudes in oculis fuit, ſi non coeco quodam impetu quis ferretur ad dogmata ſua, ſed, prudenti examine inſtituto, de propoſitis ratiocinaretur. Ita commiſceri rationem cum fide; coeleſtia cum terrenis; humanas artes cum placitis diuinis crepitabant. Ceterum *theologiam hanc rationalem*, hoc eſt, ſolide explicatum et bene cohaerentem *Alcalam* dixerunt ſiue *Almantek*. Non *loquentem*, ut quidam uolunt, ſermo enim hic ἐνδιάθετος intelligitur, non προφορικός. Scribunt de *Alcalam* POCOCKIVS *in laud. animaduerſ.* p. 195. HOTTINGERVS *in hiſt. orient. lib.* II. *c.* VII *p.* 560. *ſqq.* O. DAPPERVM *in geogr. Arab. p.* 499. cum alterum tantum exſcripſerit, laudare, parum intereſt. Placuit tamen id in homine Muhammedano, AL-GAZALIO l. c. ubi inquit: *ab eo, qui philoſophiam diſcere uelit utiliter, tria requiri; diligentiam, ut ei ſedulo uacet; ingenii acumen, ut feliciter attingat:* MORVM PROBITATEM, *ut non male uertat*. Quibus poſitis, contra quosuis philoſophiae hoſtes, uerbis POCOCKII noſtri [*p.* 167. *in not. ad Albulfarnium*] ita peroramus: *hanc impoſturam Muhammediſtarum non mirabitur, qui apud nos*, de Anglia ipſi ſermo eſt, *homunciones audiuerit audacter pronunciantes; quicquid eſt humanarum literarum atque ſcientiarum inimicum eſſe religioni e rebuspublicis Chriſtianis penitus tollendum. Sufficere unicamque linguam uernaculam et quicquid temporis aliis impenditur, futiliter perdi. Mirum certe*, momentoſa uerba, *eam, quae compendioſa Iuliano uiſa eſt, ad religionem Chriſtianorum e medio tollendam uiam, unicum nunc eſſe eius promouendae rationem.*

ΣΧΗΜΑ

POLYHISTORIS LOGICI.

CVm ſchedae huic ſpatium ſuperſit: uiſum fuit, ſchema addere futuri POLYHISTORIS LOGICI. Quamuis enim aliis laboribus ita occupatus ſim; ut otium haud appareat, opuſculum una publico exhibendi: nomen tamen hiſce rubricis do, temporis ſucceſſu a me exſoluendum. Quam ad rem eo fiden-

fidentius ſpem facio: quoniam pleraque ſuis in locis a me iam congeſta ſunt; ut ultimam tantum manum deſiderare uideantur.

Lib. I.

DE INVENTIONE ARTIS RATIOCINANDI VNIVERSIM.

Cap. I. de logica Adami.
II. de logica Promethei.
III. de logica Iobi.
IV. de logica Salomonis.
V. de cabala Iudaeorum.

Lib. II.

DE INVENTIONE DIALECTICAE GRAECORVM.

Cap. I. de inuentione praedicamentorum.
II. de inuentione poſtpraedicamentorum.
III. de inuentione praedicabilium.
IV. de inuent. topicae.
V. de inuent. analyticae.
VI. de inuent. artis ſyllog.
VII. de inuent. definition. et diuiſion.

Lib. III.

DE SECTIS LOGICORVM APVD GRAECOS.

Cap. I. de logica Socratica.
II. de logica Platonica.
III. de logica Euclidea.
IV. de logica Epicuri.
V. de logica Stoicorum.

Lib. IV.

DE LOGICA ARISTOTELIS.

Cap. I. quae ſibi debeat, quae aliis in organo ſuo Ariſtoteles.
II. de praeſtantia organi.
III. de fatis organi apud Graecos.
IV. de fatis eius apud doctores eccleſiae Chriſtianos.
V. de Graecis interpretibus organi.
VI. de Latinis interpretibus organi.
VII. de ſummuliſtis ſcholaſticis.
VIII. de fatis organi tempore reform. Lutheri.
IX. de fatis eius poſt reformationem.
X. quo in pretio nunc ſit.

Lib. V.

DE LOGICAE EMENDATORIBVS AVT INVENTORIBVS NOVARVM.

Cap. I. de logica Auguſtini.
II. de logica Iſidori.
III. de logica Melanchth.
IV. de logica Petr. Rami.
V. de logica Ramiſtarum.
VI. de logica Philippo-Ramiſtarum.
VII. de logica Lulliana.
VIII. de logica Lulliſtarum.
IX. de logica Thomae Campanellae.
X. de nouo organo Verulamii.
XI. de logica Lubkouizii.
XII. de logica Carteſii.
XIII. de log. Carteſianor.
XIV. de log. Ant. a Mara.
XV. de medicina mentis de Tſchernhauſen.
XVI. de logica Hobbeſii.
XVII. de log. Geulingii.
XVIII. de log. Helmontii.
XIX. de log. Thomaſiana.
XX. de arte ratiocin. Nicolii.
XXI. de logica Leichneri.
XXII. de log. Clerici. etc.

Lib. VI.

DE LOGICIS PRACTICIS.

Cap. I. Quid de iis generatim ſentiendum.
II. de logicis theologicis.
III. de logicis iuridicis.
IV. de logicis medicis.
V. de log. mathematicis.

Lib. VII.

DE LOGICIS ALIARVM GENTIVM.

Cap. I. de logica Iudaeorum Chriſti et Pauli.
II. de logica Sinenſium.
III. de logica Arabum ſiue Turcarum.
IV. de logica Druidarum.

Lib. VIII.

BIBLIOTHECA LOGICA.

Cap. I. de logicis Graecis.
II. de logicis Ebraicis.
III. de logicis Latinis.
IV. de logicis Gallicis.
V. de logicis Anglicis.
VI. de logicis Germanic.
VII. de illis, qui unam eius partem excoluerunt.

Lib. IX.

IVDICES LOGICARVM.

Cap. I. de hoſtibus logicae, ueteris, mediae, infimae aetatis.
II. Elogia, quibus logicam exornarunt primi eccleſiae patres, theologi, ICti, medici, philoſophi.
III. Peroratio operis et ſtudii huius commendatio.

OPVSCVLVM V.

DE DIVERSITATE METAPHYSICORVM,

HALAE 1695. DIE 9. MENS. IAN.

§. I.

§. I. PRoteum in centum ſe formas uertere ſolitum, finxit antiquitas. Huius, qua de agimus, diſciplinae, ſi fata, ſi uices, ſi mutationes, ſi conuerſiones ac uarietates ſpectamus, ipſa non ſimilis iſti ſolum, ſed ipſo etiam Proteo erit mutabilior. Naſonem igitur, me putante, requirit, qui eius metamorphoſes non effingat, ut iſte, ſed a tot otioſis ac ſenſu ſuo abundantibus ingeniis effictas, recenſeat ordine ac deſcribat. Lipſiae quondam lumen, *Thomaſium*, animum huc appuliſſe et ſuccinctam metaphyſicae hiſtoriam ſuis annexiſſe opuſculis, conſtat. Sed praeter hunc de philoſophis ac philologis omnique ſolidiori doctrina meritiſſimum uirum, neminem, qui haec tractauerit, uideo, quanquam omnium Muſarum applauſum uel breuiſſimus etiam V. Cl. meruerit labor, totque de nouo quotidie cudantur et recudantur libelli, uolumina ac ingentia metaphyſicorum opera, queis legendis ne lychnus Epicteti ſufficeret, famoſiſſimi iſtius lucubratoris. Operae igitur pretium eſſet, ex inſtituto hiſtoriam metaphyſicae altius quodammodo repetere, aut diuerſiſſima tantum, quae metaphyſicae uoce notantur, ſubiecta, bono nunc ordine recenſere. Sed hic forte labor non tyronum eſt, quibus haec ſcribo, nec meus, qui omnem in praeſens prolixitatem uito. Age tamen; primas lineas ducemus, ne aequiuocatione in definiendo decipiamur. Eſt igitur metaphyſicae uox, reliquarum artium inſtar, quae a Graecis in Latium migrarunt, ſua origine Graeca et ex Ariſtotelicorum librorum, in quibus quid differat philoſophus, mox dicam, inſcriptione nata. Cum enim interpretes libros quatuordecim philoſophi ſine rubrica reperirent, quod, unde fit, pariter monebo, diuerſiſſimarum uero rerum in illis farraginem offenderent, dubii, quo ornarent titulo centonem, tandem τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inſcripſerunt, quaſi dicerent, talia haec eſſe, quae poſt phyſica uel conſcripſiſſet Ariſtoteles, uel ſcripta ipſi repeRiſſent. Et hanc interpretationem indoles Graecae linguae admittit, ipſaque ratio ſuadet. Fruſtra igitur in diſtinctionibus ſuis titu-

A bant autores, an haec poſterioritas uel *dignitatis*, uel *naturae*, uel *ordinis*, uel *inuentionis* ſit, res enim ipſa clara eſt. Illi uero operam penitus ludunt, qui uocem per ſuperphyſica, aut transphyſica, ſiue dignitatis, ſiue latitudinis ergo, huic diſciplinae debitae, exponunt. Haec de etymologia. §. II. III.

§. II. Habes igitur uocem, latitudine ſua obſcuram ac ambiguam, quippe ſub B qua theologia, iurisprudentia, medicina, matheſis, ethica, politica et omnes denique artes uulgares ac ſellulariae, eodem plane iure, latere queunt, ac ontologia aut quodcunque tandem aliud obiectum des metaphyſicae. En in nomine cauſam erroris. Nunquam ſane incorruptae mentis homo, phyſicam cum politica aut ethica, uel unam ex his cum altera confundet, cum ſuum cuique titulus obiectum deſi- C gnet. Sed in metaphyſica alii de Deo, alii de Ente et Deo ſolum, alii de Ente ſolum, de neutro alii, ut inferius patebit, agi uoluerunt. Quoniam omnia haec uox metaphyſicae admittit.

§. III. Sed neque nomen tantum, quod Ariſtotelis non eſſe, omnes fatentur, uerum etiam ipſe philoſophus in culpa huius uarietatis eſt. Quaeris, quare hi quatuordecim libri ſine titulo manſerint, D cum tamen iisdem non alii Ariſtotelis careant? Quid? ſi dicerem, ipſum philoſophum haeſiſſe, quorſum tautam, tamque diuerſam conceptuum rerumque molem nullo uinculo, nulla methodo bene cohaerentem, referret, aut quo tandem diſciplinae genere ornaret. Sed inſtas; philoſophiam primam, abſolute philoſophiam, theologiam naturalem, ſapientiam, reginam artium et quae ſunt generis E eiusdem, appellaſſe, quae nomina in ſcriptis eius occurrunt. Largior; ſed primo Ariſtotelem his ſingulis titulis ſuos iſtos *quatuordecim* libros intelligere, oſtendatur, hoc ſi factum, quomodo cohaerent haec nomina cum opere ipſo. Grammaticum agere, uocabulorum origines, etiam in uulgus notas, euoluere ac examinare, quod per totum fere quintum librum agit philoſophus, hocne ſapientiae iſtius, hocne theologiae, hocne tandem reginae artium munus eſt.

§. IV. Fa-

§. IV-X.

§. IV. Fateor, me aliter de nondum euoluta Ariſtotelis metaphyſica ſenſiſſe, aliter de ea nunc ſtatuere. Nam promittit ibi aliud philoſophus, aliud praeſtat, ut adeo ſibi ipſi non conſtare uideatur. Sane ordinem in iſtis *Fonſeca*, eius non infimae notae interpres, operoſe quaerit, dubito, an ſibi ipſe ſatisfecerit. De primis rerum cauſis agere uoluiſſe philoſophum, certum eſt, quare autem tot quaeſtiones, inutiles non dicam, alienas tamen et ſcopo non inſeruientes immiſceat, uideant alii.

§. V. Scholaſticorum exinde natam metaphyſicam eſſe, ut dicerem, nobis ſufficit. Equidem hi ſuum in eo magiſtrum ſuperarunt, quod propius ad ſcopum irent et clarius agerent de DEO; at uero, ne ab Ariſtotele recederent, infinitis et quodlibetariis, ut aiunt, quaeſtionibus, quae neque ad entis, neque ad DEI notitiam facere quid poſſunt, diſciplinam ipſam auxerunt denuo ac onerarunt.

§. VI. Cautiores ceteri, qui reſecarunt aliena, remque omnem ad entis conceptum ſiue uniuocum ſiue analogum retulere ac in modum iuſti ſyſtematis ordinarunt diſciplinam.

§. VII. Sed noua et in his ſe difficultas offerebat, quam late ſcilicet entis uox extendi deberet, quaeſitum eſt. Hinc alii intelligibilia, non entia, id eſt, entia rationis, ſub metaphyſicam per ſe cadere exiſtimarunt, quorum in numero *Timplerus* eſt.

§. VIII. Qui uero exploſerunt e metaphyſica entia rationis, demum non unius generis ſunt. Quidam enim ens non ut ens ſolum, ſed etiam ut immateriale ens in metaphyſicae conſiderationem uenire exiſtimant, atque de Deo ac angelis etiam praeceptiones in metaphyſica dant. Cum eius uiderent diuinitatem, ſe uix tueri, niſi in horum obiectorum nobilitate, poſſe. In quorum numero ſunt *Scheiblerus* et plerique aliorum.

§. IX. Neque contenti his terminis fuerunt alii, ſed cum metaphyſicam uniuerſaliſſimam diſciplinam eſſe dicerent, etiam de omnibus rebus, phyſicis ac ceteris inferioribus hac in diſciplina praeceperunt, ut *Mirandulanus*.

§. X. Paucos haec opinio ſectatores habuit, quin potius fuerunt, qui DEVM et ſpiritus ad pneumaticam relegarunt.

A In entis quatenus entis tractatione occupati ſolum.

§. XI-XIII.

§. XI. At neque hoc omnibus placuit, ita enim Ariſtotelis ne ſcopum quidem attingi crediderunt, quippe qui propter DEVM et intelligentias omnem in metaphyſicis inſtituerit tractationem. Igitur reiecerunt alia, aut ſaltem accidentaliter tractarunt, Deique conſiderationem metaphyſicae eſſe affirmarunt, quae Carteſii mens B eſt. Qua in re licet Platonem ſequantur, quem in Dei notitia occupatum ſerio fuiſſe, facile largimur, tamen quod hoc in metaphyſica, hoc eſt, doctrina de ente fecerit, aut facere potuerit Plato, dubitamus.

§. XII. Contra uero alii exiſtimarunt, quod metaphyſica lexicon philoſophicum ſit, ideoque nulla peculiari diſciplina hic opus eſſe, ſed omnem ad logicam C remitti poſſe, quod fecerunt Ramus et Ramiſtae.

§. XIII. Hae ſunt metaphyſicae ſyſtematicae, quae diem ac lucem uiderunt, de quibus equidem mihi conſtat. Quamplurimae autem ſint, aliam tamen adhuc alii deſiderant. *Verulamius* lib. III. cap. I. de augm. ſcient. putat, philoſophiam primam a metaphyſica ſeiungendam eſſe. D *Iſtuc* enim *axiomatum* u. gr. ſi aequalibus addideris aequ. etc. conſiderationem pertinere, *huc* referendas res immateriales, ut ad phyſicam res naturales, eſſe. *Leibnitius*, cuius nomen nuper in codice iuris gentium illuſtrius factum fuit, in epiſtola, quam act. Lipſ. collector. menſ. Mart. anno 1694. ſuppeditant, nouam metaphyſicam promittit: quam *dynamicen* inſcribit, ibi in uirtutes rerum, cuius ſpe- E cimen in nomine ſubſtantiae dat, inquirere ſatagit. Aliud tandem ſyſtema delicata iuuentus deſiderat, quae nihil in metaphyſicis praeter doctrinam de cauſis aeſtimat, ſed his principalis diſciplina, eſt inſtrumentum. En igitur Proteum multiformem, nunc quae forma ex his nobis arrideat, expectabis, ſed chartae anguſtiis praeter ſpem excludor. Ne tamen Protei naturam reſpondentes induere F uelle exiſtimes, dico; mihi METAPHYSICAM ESSE SAPIENTIAM ENTIS, QVATENVS ENS EST. Excludo igitur ſubiectum metaphyſicae Carteſianum, Mirandulanum, quorundam ſcholaſticorum, Ramiſtarum, Timplerianorum, ipſiusque ex parte Ariſtotelis, recentiorum etiam et quorumcunque, qui ab hac definitione, aut quae ex ea prona conſecutione fluunt, hactenus receſſere.

❧) o (☙

OPVSCVLVM VI.

DE

DEFINITIONE AC DIVISIONE METAPHYSICAE,

die XIX. Ian. CIↃIↃCXCV.

DEFINITIO.

Metaphyſica ſiue ſapientia eſt ſcientia entis, quatenus ens et ſeparabile eſt.

EXPLICATIO.

§ I. II. III. Satius eſſet eam differre.

POtius equidem eſſet, maximas de *definitione* ac *diuiſione* metaphyſicae inter philoſophos controuerſias, delicatae iuuentutis ergo, pronisſimae in hunc errorem, metaphyſicam nihil niſi tricas inutiles ac inexplicabiles uendere, ſeponere aliquantum, aut in calcem finemque diſciplinae reiicere; ut ſuccum prius ac ſanguinem huius foetus ſentiant legentes, quam formae nouitate deterreantur: accedit, quod ipſius diſciplinae gnarus facilius percipere haec talia et percepta felicius aeſtimare poſſit: ipſeque tandem philoſophus, ſiue his, ſiue aliis rationibus adductus, definitionibus non onerauerit frontem diſciplinarum, id quod eum in metaphyſicis feciſſe, experimur, ſed breui tantum diſcurſu praeparauit ad dicenda legentes: ne tamen communem philoſophorum morem migraſſe, quamuis acutiſſimus SCHERZERVS *quaeſt. V. log. p. 5. nuclei ſui* id faciendum cuiuis ſerio commendet, aut etiam promiſſi mei in priori diſſertatione immemor factus eſſe, aut hoc onus etiam ſubterfugiſſe uidear, nihil hic immutare uolui.

Ex Ariſtotele deſumta.

§. II. Data uero definitio ex ipſo deſumta ARISTOTELE eſt, qui *libr. XI. metaph. c. 6.* ut, quid metaphyſica a reliquis ſcientiis phyſica et matheſi differat, oſtendat, inquit: *Eſt ſcientia entis prout ens et ſeparabile eſt.*

Quom. met. ſapientia ſit?

§. III. Conſilio uero metaphyſicae eius ſynonymum iunximus *ſapientiam.* Hoc enim nomine ab Ariſtotele, cui metaphyſicae uocem ignotam fuiſſe, nuper dixi, haec appellatur, qua de agimus, diſciplina. Neque ullus, me ſciente, inficias it, quin metaphyſicae ſynonymum grammaticum ſit *ſapientia.* Neque etiam nos ARISTOTELIS duo loca dubitare ſinunt. In uno enim *lib. I. metaph. c. 2.*

A *bat ſapientiae* conditiones ponit, 1) ſcire omnia, hoc eſt habere ſcientiam uniuerſalem, 2) abſtruſa a ſenſibus cognoſcere, 3) accuratiorem eſſe et ex paucioribus praecipue rem conficere, 4) in cauſarum conſideratione uerſari, 5) propter ſe expeti, 6) praeeſſe aliis; quas conditiones metaphyſicae acutisſimus MVSAEVS *c. I. metaph. p. 3.* quam ſcitiſſime ex mente philoſophi applicat: in altero clariſſime B ARISTOTELES omnes habitus principales quinque eſſe *lib. VI. ethic. c. 3.* monſtrat. *Sunt autem*, inquit, *ea, quibus animus affirmando aut negando uerum dicit, numero quinque*, ARS, SCIENTIA, PRVDENTIA, SAPIENTIA, INTELLIGENTIA. Vnumquemque horum habituum ſequentibus quatuor capitibus prolixe, ſed ſic fere explicat; ut ARTI *effectus externos*, PRVDENTIAE *actiones ciuiles*, SCIENTIAE C *quascunque demonſtrationes et per cauſas inprimis*, SAPIENTIAE *concluſiones ex primis principiis*, INTELLIGENTIAE uero *primorum principiorum notitiam*, tribuat. Hinc talis nata habituum diuiſio eſt. Habitus uel ſunt PRINCIPALES, qui uel *theoretici* uel *practici*; illi uel intelligentia uel ſapientia, ut metaphyſica; uel ſcientia, ut phyſica et matheſis; *practici* uel prudentia uel ars: uel INSTRVMENTALES D logica, rhetorica, grammatica.

§. III. IV.

Genus metaphyſicae.

§. IV. His igitur ex uocibus cum genus ſuum petere diſciplinae debeant; utra harum ſuum metaphyſicae genus dare poſſit, quaeſitum eſt, *ſapientiane* an *ſcientia:* non *illa;* quoniam ſi ſynonymum metaphyſicae, ut probauimus, aeque latum aeque etiam anguſtum cum ſynonymato eſſe debet, adeoque genus eſſe non poterit, quod de pluribus dicitur ſpecie diuerſis: ergo *haec, ſcientia* ſcilicet; at uero Ariſtoteli hic habitus metaphyſicae, aut quam dicit ſapientiae, oppoſitus uidetur;

oppo-

§. V. VI.

oppoſita autem ſe non definiunt. Quid igitur faciendum? nouumne uocabulum cudendum? quod et *ſapientiam* includat et *ſcientiam*; utriuſque uero *genus* ſit? Annuerem, niſi ipſe id iam feciſſet philoſophus. En enim eodem in loco *libri VI. eth. c. 7. ſapientiam ſcientiam*, ſed abſolutiſſimam, dicit, quam modo *ſapientiae* oppoſuerat. Quid autem? num ſibi contrarius eſt Ariſtoteles? minime. Ibi enim ſtrictiori modo *ſcientiam ſapientiae* opponit, hic laxiori ſignificatu, ſub *eadem* ſapientiam ac ſcientiam ſtricte ſic dictam comprehendit. Vnum uero terminum aliter ſtricte, late aliter accipi, in philoſophia quotidianum eſt. Sed inſtant, qui *ſapientiam* pro genere metaphyſicae defendunt; cur non et *ſapientiae* ſic illi uocem extendere poſſint, in *primamque* ac *ſecundam* atque a prima ſecundaque *abſtractam* diuidere, *iſtamque metaphyſicae* ſynonymum, *illam ſcientiae*, *hanc* uero *genus metaphyſicae* ſtatuere. His reſpondemus, quod uerba equidem ualeant ut nummi, nummis uero ualorem conſenſus hominum conciliet, conſenſum uoluntates principum faciant, quod ſi igitur illis, qui principes inter philoſophos audiunt, ſapientiam ita extendere placuiſſet, neque nos illis refragaremur. Ad Ariſtotelis uero unum aut alterum locum prouocare hic uelle, ubi phyſicam quoque ſapientiam ſecundam dicit, idem eſſe, atque ab impropria ad propriam enuntiationem colligere, quod in logicis exploditur, exiſtimo.

Obiectum materiale. §. V. De genere metaphyſices actum eſt, eius igitur ut differentiam ſpecificam, ab obiecto deſumtam, euoluamus, reſtat. Vti uero aliae ſcientiae; ita et duplex metaphyſica obiectum habet: *materiale* ac *formale*. Illud eſt ens, latiſſime, prout Deum et creaturas includit, conſideratum. Qua in parte metaphyſica cum logica et rhetorica quadantenus coincidit, quae diſciplinae pariter circa omne ens uerſantur. Quamuis et ſic quaedam inter utramque differentia ſit; cum metaphyſica circa ens *reale*, *poſitiuum*, *incomplexum*, *per ſe* uerſetur, logica uero et rhetorica circa illa etiam occupentur, quae his ipſis oppoſita ſunt, ut adeo nulla *Ramiſtis* cauſa relinquatur, quare utraſque confuderint diſciplinas.

Formale. §. VI. *Formale obiectum* his cum Ariſtotele uerbis expreſſimus: *quatenus ens et ſeparabile eſt*. Vulgo nihil de poſteriori, *ſeparabili* ſcilicet, monent, prioribus uerbis ex ARISTOTELIS *lib. V. metaphyſ. c. 1.* deſumtis, contenti ſolum. Quam reſtrictiuam enuntiationem *ſpecificatiue* explicant, parum ſoliciti, quid incommodi huic rei ſubſit. *Ens quatenus ens* *Cornelius MARTINI* ſummus ille ſui temporis in

§. VII. IIX.

Germania philoſophus et primus, ſi recte memini, qui doctrinam de Deo et ſpiritibus, reclamante licet Ariſtotele, origine, quantum ſcimus, ac fonte huius, qua de agimus, diſciplinae, ſeiunxit a metaphyſica, ad doctrinamque peculiarem, pneumaticam aiunt, reiecit, cauſam ſane ad id faciendum hac ſibi definitione traditam eſſe, credidit. Si enim metaphyſica de *ente quatenus ens eſt*, agit ſolum, quare de ente quatenus ſubſtantia, de ente agit quatenus eſt accidens? et ſi hoc, modo *ſubſiſtentiae* ac *inhaerentiae*, quae enti qua enti competere uideri poſſent, ſaluatur, quo tandem iure eadem haec metaphyſica de ente, quatenus eſt Deus, aut ſpiritus agit. Quod ſi dicas, ut acutiſſimus *Petr. MVSAEVS p. 7. c. 1.* addit, haec ſub ente, quatenus ens eſt, tanquam inferiora comprehendi: eecur non aeque eodem modo in ſubſtantia materiali ad corporis inferiora, ut in immateriali ad inferiora ſpiritus deſcenditur. Sane conceptus *entis, quatenus ens eſt*, iſtis communis aeque ac his eſt. Aut igitur *inadaequata* aut *dubia* ac cerea haec eſt definitio, utrumque uitioſum.

§. VII. Non fruſtra igitur ly *ſeparabile* addidiſſe uidemur. *et ſeparabile eſt.* Cum enim in ea nunc ſententia ſim, quod non doctrina de *ente, quatenus ens eſt* ſolum, ſed etiam ens, quatenus *ſeprarabile*, hoc eſt, a materia ſecundum *rem* aut *eſſentiam* abſtrahibile eſt, ſub metaphyſicae conſiderationem cadat, his ipſis hoc indicare debui, ut ſuum huic definitioni adaequatum certumque obiectum conſtet.

§. VIII. His nunc expeditis, diuinare facile eſt, quanam tandem abſtractione utatur metaphyſica. ABSTRACTIONIS *uarietas.* Celebris eſt triplex ſcholaſticorum a materia abſtractio, quam *Hurtadus de MENDOZA diſp. I. metaph. ſect. VI. p. 296.* ita ſuppeditat: prima *abſtractio eſt a materia* indiuidua, *ſed non a ſenſibili*. *phyſica.* Hac phyſica utitur, quae quidem tantum ſenſibilia, corpus nempe, qua corpus tractat, a materia tamen *ſignata et ſingulari* abſtrahit, non enim praecipue de Petri corpore aut gemmis Sinarum imperatoris agit. II. *abſtractio eſt a materia* *mathematica.* ſenſibili (tam ſingulari quam uniuerſali) *ſed non ab intelligibili*. Ita matheſis abſtrahit quantitates. Sic equidem intellectus facile nouit; nullum circulum in rerum natura inueniri, quin uel aureus uel plumbeus uel alius materiae ſit, interim tamen neque aurum neque argentum, neque ulla alia ſenſibilis materia eſſentiam circuli ingreditur, qui definitur: ſuperficies a cuius centro ad circumferentiam omnes ductae lineae ſunt aequales. Et haec abſtractio dicitur *ratione tantum* ſeu *mathematica*. III. *abſtractio eſt a materia* *metaphyſica.* ſenſibili et intelligibili, ſic enim abſtracta, praeter hoc, quod

ſine

§. IIX.

ſine materia concipiuntur, quod cum abſtractione ſecundum *rationem* commune habent, etiam ſine materia exiſtunt, atque adeo abſtracta ſecundum *rem eſſentiamque* dicuntur. Hanc igitur abſtractionem *THIOMAS in Prooem. I. metaph.* metaphyſicae proptetea tribuit, quod ens ab una parte abſtractis eſſentiis inſit. Sed idem hac in re *ARNISAEO p. 15. metaph* male audit, qui eadem tatione metaphyſicam a materia *ſignata* abſtrahere probari poſſe, exiſtimat, quod de talibus illa in parte ſpeciali agat, quae materiae nonniſi ſenſibili immerſa ſint, ut pletaque praedicamentorum in accidentibus, u. g. *habitus* et *ſitus* &c. Hic ſcrupulus CONIMBRICENSES eo adduxit, ut l. *phyſ. I. quaeſt. prooemiali artic. 5.* ſcriberent; metaphyſicam de iſtis nonniſi perfunctotie praedicamentis agere. Quod uero infringit denuo l. c. ARNISAEVS. Multus uero in iſto etiam dubio eximendo, SCHEIBLERVS eſt; quia cetera praedicamenta in rebus etiam immatetialibus ſe inueniſſe putat *lib. I. c. I. art.* 1. in ultimis tamen duobus aqua eidem haeret. Alii deinde nouum tetminum adhibent, dicendo metaphyſicam ſecundum *indifferentiam* abſtrahere, h. e. talia tractare, quae et materiatis et immatetiatis conueniant, ut *ens* eſſe, *unum* eſſe &c. Sed quid de Deo et angelis fiet, quae immateriatis tantum competunt, quo de tamen agit metaphyſica. Indifferentia enim, rectiſſime PERERIVS opponit *lib. I. de philoſoph. c. 6.* non magis refetuntur ad hoc, quam ad illud. Mea igitur, praeter has, ſententia haec eſt; quod metaphyſica triplici abſtractione utatur. in parte *generali*, ubi *ens unum, uerum, bonum* etc. et in parte *ſpeciali*, ubi *ſubſtantia* et *accidens* occutrunt, ſecundum *indifferentiam*, quia matetiatis ac immateriatis indifferentet iſta omnia competunt; quando uero in parte ſpeciali ad Dei conſiderationem ſpirituumque deſcendit, ſecundum *eſſentiam*, quae et aliis abſtractio pneumatica audit, illis nempe, qui doctrinam de ſpiritibus in peculiarem diſciplinam reiiciunt; tandem etiam, ſi metaphyſica praedicamenta accidentium, ut *habitum* etc. tractet, a materia *ſignata* abſtrahete exiſtimo. Sed dices, quam igitur abſtractionem ex his metaphyſicae inprimis tribues? ſecundum *indifferentiam* teſpondeo. Si uero, quid de Deo tum et accidentibus uelim? inſtas; quod a potiori denominatio in his talibus fiat, ita explico. Nullus ſane negat, quod matheſis ſecundum *rationem* adſtrahat, licet quiuis fateatur, matheſin de hoc numero cœlo agere, quod ſane ne abſtractio quidem a materia ſignata patitur. Vrges; inter matheſin *puram* ac *impuram* diſtinguendum. At uero matheſis impura eſt uera matheſis. Hoc ad metaphyſicam nunc applica et abſtractionem habebis per *indifferentiam*. Abſtractionem uero ſecundum *rem* et *rationem* ex mente THOMISTARVM metaphyſicae abſtractioni applicare uelle, idem eſſe uidetur, ac ſuppoſitionem *ſimplicem* cum *perſonali* confundete. Sed ſatis de his.

§. IIX.

ſecundum indifferentiam.

DIVISIO METAPHYSICAE.

Diuiſio.

D*Iuiditur metaphyſica in partem* GENERALEM, *quae ens in generaliſſimo conceptu tam ſubſtantiis commune, quam accidentibus conſiderat et* SPECIALEM, *quae ens per ſubſiſtentiam et inhaerentiam contrahit, atque ad eius ſubſtantiae inferiora deſcendit, quae a materia ſecundum* eſſentiam *abſtracta eſt.*

EXPLICATIO.

An in metaphyſ. agendum de Deo etc.

DE parte *generali* non adeo multa lis eſt, *in ſpeciali* uero utrum ad ſpirituum naturam deſcendi poſſit ac debeat, acerrime diſputant. PERERIVS *l. I. phil. c. 7.* FLANDRIA *lib. I. metaph. quaeſt. I. ARNISAEVS p. 15. Corn. MARTINI p. 866. B. CALOVIVS* poſt, ac DONATVS pro negatiua ſtant, hisque fere rationibus utuntut. I. Metaphyſica eſt diſciplina generaliſſima, ergo neque obiecto gaudebit ſpeciali imo ſpecialiſſimo, Deo. II. de ente qua ente, non de ente qua Deo aut angelo agit. III. Quo iure ad ſubſtantiam immateriale deſcendit, eodem cur non tendit iute ad materialem. IV. Diuerſus modus abſtrahendi, etiam diuetſas ſcientias parit, atqui in Deo et ente diuetſus abſtrahendi modus eſt, ille enim per *eſſentiam*, hic pet *indifferentiam* fit, E. Ad ſingula teſpondebimus. I. diſtinguimus inter obiectum adaequatum et inadaequatum, illud generaliſſimum eſſe ſufficit. II. Ens quatenus ens nobis ad metaphyſicae obiectum conſtituendum non ſufficit, ſed ens quatenus ens et *ſeparabile* eſt. III. Negamus, quia id contra definitionem eſſet metaphyſicae, nec etiam neceſſarium, cum ſua corpoti naturali iam tributa ſit diſciplina. Ad IV. per inſtantiam reſpondeo, quod matheſis ſecundum rationem abſtrahat et tamen agat de hoc numero coelo. Idem phyſica, in conſideratione coeli terraeque, facit, quamuis a materia *ſignata* eius dicatut abſtractio.

PO-

POSTVLATA.

I. *Datur igitur metaphyſica.*

DVplicis generis hic aduerſarii ſunt. Vnum eorum, qui metaphyſicam cum omnibus, quae alias tractat, e numero diſciplinarum proſcribendam eſſe, aiunt: eorum alterum, qui, quid utile in metaphyſica ſit, id in logica, phyſica, theologia, etc. explicari poſſe ac deberi exiſtimant. Sed utrosque ab obiecto, illos quidem a *materiali*, hos uero, qui metaphyſicae peculiarem eſſe diſciplinam negant, a *formali* petitis argumentis conuinci facile poſſe, exiſtimo, ipſeque in diuerſis iam locis conuicit philoſophus.

II. *Metaphyſica non eſt lexicon philoſophicum.*

QVod terminos philoſophicos explicet metaphyſica, non inficiamur, ſed ſi hoc ex ſcientiis lexica facit et phyſica erit lexicon, eritque idem matheſis ac ceterae, quaelibet enim ſuae artis uocabula exponit. Ceterum contrarium denuo ex unitate obiecti patet, ſi non uniuoca, ſaltem *analoga*, quod ad ueram unitatem ſufficit.

III. *Metaphyſicam a Deo et creaturis abſtrahere nullius inconuenientiae eſt.*

SVnt, qui dicunt, Deo nihil eſſe prius, ergo necens. Diſtinguimus nos inter prioritatem *rei* et *rationis*. Eſt enim aliquid in intellectu noſtro ita commune, inquit SCALIGER *exerc. 5. ſect. 3.* ut Deum ſimul cum aliis aliquo modo comprehendat. Si igitur illa abſtractio aliquid imperfectionis importat, non in Deo, ſed mente noſtra quaerenda eſt, SCHERZERVS addit, *nucl. phil. p.* 401. Hinc ſcholaſticorum illud, quod duo praepotentiae diuinae reclament, unum, ut Deus ſui aliquid ſimile, alterum, ut aliquid a ſe plane diſſimile conderet, hoc eſt, conderet et non conderet, ſanae rationi congruum eſt, nihilque blaſphemi continet.

IV. *Metaphyſica eſt diſciplina utiliſſima.*

ARtis nullum oſorem, niſi ignorantem eſſe, in prouerbio eſt. Hos uero refutare hic uelle, idem eſſet, ac ignaro matheſeos perſuadere; ſolis magnitudinem multoties terram ſuperare, cum oculi ne pileo quidem maiorem eius menſuram iudicent. Fruſtra igitur nunc dicerem: in concilio *Nicaeno* haeſiſſe patres, an una in Chriſto, an duae eſſent *perſonae* ſtatuendae, cum, quidnam perſona eſſet, neſciuerint; *Flacium* deinde peccatum in homine ſubſtantiale quid eſſe exiſtimaſſe, cum accidentis ignorauerit naturam; recentiores etiam in Belgio controuerſias maximas contra Carteſii aſſeclas agitari: an perſonae in Trinitate differant *realiter*, an *modaliter*, an ratione *ratiocinata*; an Dei ſpirituumque *eſſentiam* conſtituat cogitatio ſiue intellectio, an Dei praeſcientia rebus *neceſſitatem* inferat. Et cuius tandem non interſit, ſiue philoſophum quis agat, ſiue iuri ſtudeat, ſiue ſacris incumbat, ut nobiliſſimam de *cauſis* doctrinam habeat in promptu ſciatque, quid *uirtualis* cauſa, quid *formalis*; *remota*, *proxima*; *uera*, *ſine qua non*; *moralis*, *phyſica*; *per ſe*, *per accidens*; *principalis*, *inſtrumentalis*; *uniuoca*, *aequiuoca*; *naturalis*, *libera*; *uniuerſalis*, *particularis* et quae ſunt generis eiusdem, de quibus omnibus agit metaphyſica, quae ſingula definit, diſtinguit, limitat, exponit omniaque facit, quo, ne decipiaris, his ipſis tibi cauere queas. At quem in finem haec ſcribo? gnarone huius diſciplinae, an ignaro. Non illi? fruſtra enim ei cibos commendem, qui eius pridem arriſerunt palato: huic non, is enim credere haec talia deberet, at omnis in philoſophia, ubi demonſtratione eſt opus, fides ſuſpecta eſt. Nerui enim ac artus ſapientiae, *Tullio* monente, ſunt, non facile credere. Vtroque igitur fine, ſi fuero elapſus, non miror. Hac tamen me lege in poſterum obſtringo; *nihil me traditurum in his diſſertatiunculis meis, niſi cuius praeſentiſſimam pariter oſtendero utilitatem.* Ceterum cum ſummo philoſopho *Cornel. MARTINO p.* 13. ita peroro: *pereant illi, quotquot iuuentutem hisque tam ſalutaribus armis exuunt et nudos uiolentiſſimis hoſtibus obiiciunt.*

V. *Metaphyſicae genus neque* ſapientia *eſſe poteſt, neque* ars, *neque* diſciplina *ſ.* doctrina.

VI. *Metaphyſicae* obiectum *inadaequatum eſt* Deus.

VII. *Metaphyſicae* abſtractio *fit ſecundum* indifferentiam.

VIII. *Metaphyſicam diſciplinam* diuinam, *ceterarum* imperatricem, theologiam, philoſophiam *primam etc. ueteres non incommode dixerunt.*

OPVSCVLVM VII.
DE
ENTE.

die XI. menſe Martii cIↃ IↃcxcv.

DESCRIPTIO.

Ens eſt, quod in ſe et per ſe habet eſſentiam realem et poſitiuam.

EXPLICATIO.

Etymologia.

INauditum hoc olim in Latio uerbum erat, ad Graeci tamen uocabuli ſenſum effictum poſt, ac ita nunc uſu mollitum, ut cum primis ac antiquiſſimis Romulidarum uocibus, ſi crebritatem eius in ſermone ſpectes, certare poſſe uideatur. Durior tamen QVINTILIANI aetate, qui altero P. CH. N. ſeculo floruit, a quibusdam habebatur, quod uero ei occaſio fuit, in rigidos eiusmodi ac ſuperſtitioſos uocabulorum B cenſores, *lib. VIII. inſtitut. orat. c. 3. p. m. 358.* ſic inuehendi: *Multa ex Graeco formata noua, ac plurima a Sergio Flacio, quorum dura quaedam admodum uidentur, ut* ENS *et* ESSENTIA: *Quae cur tantopere aſpernemur, nihil uideo, niſi quod iniqui iudices aduerſus nos ſumus, ideoque paupertate ſermonis laboramus.* Et ſane fictori eius, quisquis etiam ille credatur, grauiſſima cauſa fuit, talem nobis uocem fabri- C care, qua nemo, philoſophorum minimum, alios enim taceo, facile carere queat. Vtuero ENS a uerbo *ſum* deriuatur; ſic aliter *participialiter*, quod *enti actuali* maxime competit, aliter *nominaliter*, uti ens etiam potentiale includit, accipitur.

Homonymia.

§. II. Sed ut ingens eius uocabuli uarietas ac ratio diſparilis eſt, ſic omnis in principio ambiguitas tollenda, ut conſtet D poſtea, quo de in praeſens futura ſit diſputatio. PLATONICOS equidem *entis* uocabulo *ſummum* inprimis *numen* expresſiſſe, quod ſolum Deum proprie *eſſe* crediderint, apud GRAVIVM *lib. III. de philoſoph. ueter. c. 14.* explicatum inuenies. Quod uti non improbamus, cum ipſe Deus EXODI *c. III. u. 14.* hoc ſibi nomen impoſuiſſe uideatur, Moſi in mandatis dando, ut Iſraelitis, unde ueniret, quae- E rentibus, ita reſponderet: *Ens* (aut ille qui eſt,) *miſit me ad uos*; atque agonizantem philoſophum exclamaſſe: *Ens entium miſerere mei*, uetus traditio ſit: ita tamen hic loci attendere hoc ipſum nobis opus non eſt, qui latius uocabuli

Ens ſumitur pro Deo ſolum.

A ampliauimus ſignificatum. Id magis curandum, ne illi, qui ENS *latius* adhibent, nobis imponant. Multiplicem igitur huius uerbi poteſtatem tradituri, dicimus. 1. ENS eſt uel *reale*, quod datur, etſi non cogitetur, ut: Deus, homo, equus, lapis: uel *rationis*, quod non datur, ſi non cogitetur, ut reformatis purgatorium, mendico diuitiae, mons aureus. 2. ENS RATIONIS uel eſt *rationis ra-* B *tiocinantis*, quod, quare cogitemus, nulla ſufficienti cauſa mouemur, ut: mons aureus, purgatorium, chimaera: uel *rationis ratiocinatae*, quod quare cogitemus, ſufficienti cauſa mouemur, ut: aequator, meridianus, tropicus in globis, quo omnes ſecundae notiones pertinent, in grammatica declinatio, coniugatio, etc. in logica, genus, ſpecies etc. in rhetorica tropus, figura etc. 3. Vbi tamen no- C tandum, ENS RATIONIS uel ſumi *intranſitiue*, quomodo ipſa ratio, intellectus, uoluntas ſunt entia rationis, uel *ſubiectiue*, quod in mente ceu ſubiecto reſidet, ut: habitus omnis, phyſica etc. uel OBIECTIVE et hoc uel *obiectiue realiter*, quatenus etiam lapis, coelum, homo etc. in animo ſunt, quae tamen ſunt entia realia: uel *obiectiue abſolute*, quod ſolum eſt ens rationis, proprie ſic dictum, reliqua enim ad D entia realia pertinere iam dixi. 4. ENS uel *poſitiuum*, quod ponit eſſentiam aliquam, ut Deus, angelus, homo, lapis etc. uel *negatiuum*, quod negat eſſentiam non ineſſe debitam, ut coecitas aut non uiſio in lapide, indocilitas in aſino, uel *priuatiuum*, quod eſſentiam negat ineſſe debitam, u. g. coecitas, ſurditas, claudicatio in homine. Idque uel PRIVATIVVM *ſimplex*, quod negat ſimpliciter, nihil ponit, E ut: coecitas, indocilitas in homine, uel *mixtum*, quod negat et ponit: ut peccatum, quod praeter negationem iuſtitiae etiam uitioſam infert qualitatem, item morbus etc. 5. ENS porro uel eſt *actuale*, quod actu exiſtit, ut: Deus, homo, uel *potentiale*, quod poten-

Ens reale rationis

rationis ratiocinantis,

ratiocinatae.

rationis intranſitiue

ſubiectiue

obiectiue et uel realiter uel abſolute.

Ens poſitiuum,

negatiuum,

priuatiuum.

Ens actuale potentiale.

§ II.III.IV.

potentialiter exiſtit, h. e. in cauſis latet, ut mundus ante ſex mille annos, roſa in hieme, Antichriſtus tempore Iohannis.

Ens poſſibile impoſſibile.

6. Ens eſt uel *poſſibibile*, quod, licet non ſit, eſſe tamen poteſt, aut debet, ut, dies extremus, roſa in hieme, uel *impoſſibile* idque uel ratione *ſui eſſe*, quod abſolute impoſſibile eſt, ut oppoſita, atramentum album, Deus creatus, ſpiritus corporis, uel ratione *ſui fieri*, ſiue quod ſecundum quid impoſſibile eſt, u. g uirginem parere, ferrum innatare. 7. Ens aliud eſt *per ſe*, quod eſt unius eſſentiae, ut: Deus, homo, lapis, uel per *accidens*, quod eſt plurium eſſentiarum accidentaliter unitarum, ut: aqua dulcis, amara. Fit uero iſta VNIO uel per *concretionem*, quod concreſcit ex ſubſtantia et accidente, uel per *aggregationem*, quod ex pluribus ſubſtantiis aggregatur, ut reſpublica, eccleſia, coetus, uel per *conſociationem*, ut: uinum adulterinum, duo aſſeres.

Ens complexum, incomplexum.

8. Ens eſt uel *complexum*, quod plures conceptus inſert, ut eruditus homo, uel *incomplexum*, quod unicum inſert, ut homo, utrumque eſt uel *complexum termini tantum*, ut: gentium doctor, pro Paulo. Romanae eloquentiae flumen, pro Tullio: uel *rei tantum*, ut, iuſtus ſc. homo: uel rei et termini ſimul; iuſtus homo. Pari modo *incomplexum* eſt uel *termini tantum*, ut iuſtus, uel *rei tantum*, ut Troiani belli ſcriptor pro Homero: *uel rei et termini ſimul*, ut homo.

Ens modale intentionale.

9. Ens uel eſt *modale*, ut manus compreſſio, dependentia, uel *intentionale*, ut imago hominis in ſpeculo, lumen. Quae entia nec penitus *realia* ſunt, qualia homo, Deus: non tamen propterea *rationalia*, quia praeter mentis operationem exiſtunt, quo de infra, haec de homonymia.

Synonyma.

§. III. Sequitur, ut etiam ſynonyma *entis* euoluamus grammatica. Vocatur uero ENS et latinius forte aliis

Res

I. Res, quae uox cum toties ac ipſum ens atque eodem plane modo uariet, non eſt, quod crambem recoquamus. Specialia quaedam

Realiter.

ſunt, quae eius cognata *realiter*, *realitas* etc. habent. Sumitur enim *realiter* uel in oppoſitione a) ad *uirtuale*, ſic dicimus: Chriſtus eſt omnipraeſens non uirtualiter, ſed realiter, b) ad *intentionale*, ſic imago in ſpeculo non eſt realiter, ſed intentionaliter, c) ad *ideale*. Sic mundus ab aeterno fuit idealiter, in mente ſc. Dei, non realiter; ſic dies extremus a fideli creditur, d) ad *uerbale* ſic magiſtratus ſunt Dii, non realiter, ſed uerbaliter, e) ad *eſſentiale*, ita ſal unitur cum aqua realiter, non eſſentialiter.

Aliquid.

II. ALIQVID eiusdem cum *ente* ualoris eſt, quoties enim hoc ſignificatum mutat, toties etiam illud eundem uariat. Eius igitur expoſitio ex prioribus petenda.

Generis loco quid?

§. IV. Nomine igitur miſſo, deſcriptionem ipſam aggredimur. Cum autem omnis definitio, deſcriptio etiam, ſi non *genus* accuratum, ſaltem *communius* quoddam definitio requirere uideatur: tale quid hic nec expectari, nec afferri poteſt, cum ente latius nihil, ipſum uero in conceptu *reali* communiſſimum ac uniuerſaliſſimum ſit. In *conceptu reali* addo, in *rationali* enim *intelligibile* latius eſſe uero ente TIMPLERO *lib. I. cap. 3. §. 3. metaph.* facile largimur, quod tamen an generis loco ſtare poſſit, ut ipſe exiſtimat, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Ratio, quia requireretur ſic in ente aliquid, quod non eſt intelligibile, quemadmodum in homine datur, quod non in animali, eius *genere* reperitur. Id quod alia inter contra eundem etiam SCHEIBLERVS urget, *lib. I. metaph. c. 2. tit. 2.*

§ IV V.VI.

differentiae loco quid?

§. V. Dum pergimus in deſcriptione ENTIS; *quod habet eſſentiam*; *habere* nobis non tantum innuit, ac ſi realis inter *ens habens* et *habitam eſſentiam* differentia interueniret. Ita enim et Deum, qui his compoſitus eſſet, in metaphyſica fingeremus, (quod ſibi dubium, at fruſtra facere *Iacob.* MARTINI *lib. I. c. 2. q. 5.* uidetur) Sed uocabulum *habere*, quod hic neceſſitas expreſſit, nihil aliud ſignificat, quam mente ſic concipi, quapropter *concretum logicum* haec phraſis audit, quod a *phyſico concreto*, ubi realis compoſitio eſt, multum differt.

Eſſentia.

Eſt uero hic loci ESSENTIA *id, per quod quodlibet et eſt et id eſt, quod eſt.* Duo igitur in eſſentia, ſic ſumta, requiruntur, 1) ut *ſit*, h. e. exiſtat, quod alii *exiſtentiam* dicunt, eamque ab eſſentia diſtinguunt, 2) *ut id ſit, quod eſt*, hoc eſt, ut faciat, quo tale quid et non aliud ſit. Reliqua, quae in deſcriptione addidimus ad tollendam ſupra datam entis aequiuocationem pertinent. *In ſe* enim diximus; ut excluderemus ens, quod eſt in *eſſe cognito*, *ly per ſe*, entia *per accidens*, *complexa etc.* hic non attendi, docet, *realem eſſentiam* uoluimus, ut reiicerentur entia *rationis: poſitiua, ut priuatiua* entia remouerentur. Nec obſtat, quod *ſubtiliſſ.* D. DONATI, *c. II. §. 67. metaph. uſualis* opponit; hoc diſcrimen in ipſa metaphyſicae tractatione uix attendi, quando enim talia entia, quae hic excluſimus in metaphyſica, tractantur, id fit uel 1) *per accidens*, uti logica agit de ſophiſmate, uel 2) *reductiue*, hoc eſt, ſub ratione ueri entis, quemadmodum aequiuoca etc. ad praedicamenta reducuntur. Id quod inter alios etiam EBELIVS monet diſp. XX. *de ente rationis.* §. 1.

Cognata entis.

§. VI. His praemiſſis quaedam cognata entis euoluere utile et ad axiomata inferius ponenda, explicanda ac diiudicanda neceſſarium eſt. Cum autem de *re* atque *eſſentia* ſuperius dixerim, nunc quid *entitas*, *eſſe*, *exiſtentia*, *forma*, *natura*, *quidditas* ſit, exponendum eſt. Quae cum non ubique *enti* ipſi reſpondeant, neque

§. VI. VII. **Entitas.** ad eius *ſynonyma grammatica* penitus potuere referri. Sic *entitas* eſt, quae diminutam eſſendi rationem notat et minus quid ipſo *ente;* ita enim unitas, ueritas, bonitas, dependentia, iuſtitia in Deo, ſanctitas, reliquaque entis attributa *entitates* ſunt, ſed non *entia,* alias in infinitum daretur progreſſus, ſi ſcilicet, u. g. *unitas* eſſet *ens,* hoc eſſet *unum,* ex quo denuo nouum *ens* et ex ente *unitas* et ſic infinitum **Eſſe** unum ex alio gigneretur. I. Esse uel B ſumitur cum *addito* et nihil aliud eſt, quam *componi* et *unum fieri*, u. g. homo eſt ſapiens, ignis eſt calidus, quemadmodum *non eſſe* eſt *non componi*, ſed *plura eſſe*, u. g. homo non eſt lapis. Vbi uero probe cum accuratiſſimo P. MVSAEO (*c. 2. §. 3. inſtitut. metaph.*) notandum, *Ariſtotelem lib. IV. metaphyſic. c. 2* ſui penitus oblitum; quando ex *eſſe* et *ens eſſe* talia ſynonyma fecit, ut ubicunque *eſſe* reperiatur, ibi et *ens.* C Sane dicimus: *Non ens eſſe* oppoſitum entis, quod ſi igitur ab *eſſe* ad *ens eſſe* conſecutio ualet, ex *non ente* fieret *ens*, quod abſurdum. Ergo corrigendus PHILOSOPHVS ex *lib. de interpret. c. 11.* eſt, ubi ipſe ait; *ab eſſe cum addito, ad eſſe ſimpliciter nihil ſequi,* u. g. non procedit; *nihil eſt nihil, ergo eſt.* Atque ſic ESSE II) ſumitur *ſimpliciter*, u. g. Deus eſt, homo eſt, ab hoc igitur ſolum ad **Exiſtere.** ens eſſe V. C. *Exiſtere* nihil aliud eſt, D quam *actu*, ſeu *extra cauſas* eſſe, ut: Deus, lapis &c. In cauſis enim ſunt, quae in potentia ſunt, ut: dies extremus, hinc dicitur; *exiſtentia ſequitur eſſentiam.* Sic nemo erudiri poteſt, quod ſit metaphyſi- **Natura.** ca, niſi prius, quid ſit, cognouerit. *Natura* et *quidditas* latius iterum uero *ente* patent, ſic dicimus, nos agere uelle de *natura non entis*, *priuationis &c.* Item entis in *potentia ;* *quidditatem* in non repugnantia E conſiſtere.

Horum coniugata. §. VII Tandem horum uocabulorum coniugata euolui merentur. Ita ESSENTIALE dicitur, quod alicui per eſſentiam tribuitur. Idque uel *conſtitutiue ;* ſi eſt uel ipſa eſſentia, uel de eſſentia, ut ratio in homine: uel *conſecutiue*, ſi eſſentiam neceſſario ſequitur, ut riſibile eſſe in homine: uel *definitiue*, ſine quo res definiri nequeunt, ut ſine obiecto definiri nequit F metaphyſica, nec aliae queunt diſciplinae: uel, quod idem eſt, *ſecundum quid* ac *reſpectiue*, quod in conceptu rei quomodocunque conſideratione includitur, ut eruditio in homine docto, in homine in ſtatu integritatis iuſtitia originalis. Ex quo etiam intelligi poteſt, quid ſit eſſe *de eſſentia* alterius, hoc **Naturale.** enim tot modis, quot illud accipitur. *Naturale* ſumitur I. ABSOLVTE, eſtque uel na- G turale *conſtitutiue*, u. g. immaterialitas in ſpiritu, uel *conſecutiue*, u. g. latrabilitas in cane, uel *ſubiectiue* et *perfectiue*, ut eruditio in homine, uel *tranſitiue*, ut rudera imaginis diuinae, uel *originatiue*, ut aduerſa-

A tio uini, caſei etc. in quibusd. II. COMPARATE in oppoſitione uel ad *uiolentum*, ut **§. VII. VIII.** motus in trunco, uel ad *uoluntarium*, ſic homo creſcit naturaliter, diſcit uoluntarie; uel ad *fortuitum*, ita homo naturaliter duobus, tribus pedibus naſcitur fortuito, uel *artificiali*, ita roſa in uere naturaliter, artificialiter in hieme ſeruatur. Praeter hoc etiam notandum eſt, aliud eſſe, *a natura:* ut cupiditas ſciendi in homine, i- B tem in eodem notitia Dei naturalis, peccatum poſt lapſum, aliud *ſecundum naturam*, ut lapis grauis, *praeter naturam* aliud, ut corpus graue in altum trudatur, aliud *ſupra naturam* et a ſolo fit agente ſuperiori, u. g. ut ſol olim ſtaret, tandem etiam aliud *contra naturam*, ut homo irrationalis. FORMALE et formalis ratio notat rei *eſſentiam* idque uel *totam*, ut hominis formalis ratio hoc reſpectu eſt animal rationale, **Formale.** C uel *differentiam ſpecificam* praeciſe, ita hominis formalis ratio eius eſt rationalitas, unitatis indiuiſibilitas. Deinde *formale* opponitur 1) ly *eminenter*, ita ſapientia et aliae perfectiones, in homine ſunt formaliter, tanquam accidentia, quae non cadunt in Deum, niſi eminenter, 2) ly *accidentaliter*, ubi idem ac eſſentialiter, ut homo formaliter eſt rationalis, accidentaliter doctus, 3) ly *uirtualiter*, ſic ſol forma- D liter in coelo, uirtualiter eſt in terra, 4) ly *materialiter*, ſic metaphyſica cum logica idem habet obiectum materiale, diuerſum uero formale, ita attributa etiam entis formaliter differunt, conueniunt materialiter, 5) *formae* ipſi; ſic *forma* hominis metaphyſica eſt humanitas, *formalitates* ſunt corporalitas, animalitas, ſubſtantialitas. Huc axioma pertinet: *in una re una tantum eſt forma, ſed plures formali-* E *tates.*

Conceptus entis §. VIII. Reſtat, ut ultimo loco etiam de uario entis *conceptu* dicamus. In multas equidem ac diuerſas hic partes eunt philoſophi. In quarum uarietates SVARETIVS prae aliis inquiſiuit, qui *diſp. II. metaphyſ. ſect. I.* et ceteris omnium haec prolixiſſime proſequitur. Sed haec repetere, noſtri inſtituti non eſt. Breuiter: CONCEPTVS ENTIS uel eſt *obiectiuus*, **obiectiuus,** F qui nihil aliud, quam illa res, quae intellectui concipienda obiicitur; uel *formalis*, **formalis.** qui eſt actus, quo intellectus rem aliquam concipit. *Formalis* audit, quia eſt forma mentis et rem formaliter menti ſiſtit; exemplo res fiet illuſtrior, u. g. cum hominem concipimus, ille *actus*, quem in mente efficimus, concipiendo hominem, uocatur conceptus formalis; homo autem cognitus et *repraeſentatus* illo actu dici- G tur conceptus obiectiuus. Quod ut nunc ad ens clarius applicetur, notandum: *Ens* **Status entis** quatenus ad noſtrum intellectum refertur, in quadruplici ſtatu eſſe, *fundamentali; ideali; formali; uniuerſali.* Singula eius breuiter explicabimus, 1) *ſtatus* FVNDA- **fundamentalis**

MEN-

§. VIII. IX. MENTALIS eſt, *quando ens in inferioribus ſuis, ſeu indiuiduis*, hoc eſt, *entibus particularibus, quae ceteris conceptibus entis, quaſi fundamenti loco ſunt, radicatur*, h. m. hic homo, iſte canis, illa Alexandri fortitudo eſt ens.

idealis, 2) *Status* IDEALIS eſt, *quando idem ens ab omnibus indiuiduis ſiue entibus particularibus abſtrahitur atque intellectui noſtro in certa idea* (unde et idealis audit) *ceu imagine ſiſtitur*. Et in hoc ſtatu ens proprium metaphyſicae B obiectum eſt. Vt enim omnes res, quaecunque *eſſe* habent, ſiue Deus, ſiue angeli ſint, ſiue homines, ſiue ex conditis quaecunque aliae, aliquid habent, in quo omnes conueniunt, *ens eſſe* ſcilicet, cauſam ſumit intellectus, cum indiuidua omnia ob infinitam multitudinem capere non poſſit, id in quo omnes conueniunt abſtrahere ab omnibus, atque ſic *ens eſſe*, quod nonniſi in hoc uel iſto reperitur, e C ſtatu hoc *ſingularitatis* in ſtatum uniuerſalitatis, mentis opera, transferre. Hoc modo naſcitur conceptus entis *obiectiuus*, quem ſupra dixi, qui ab hac *ideali*, quod ad ens concernit, parum differt et quando hoc ipſum in mente, quamdiu intellectus cogitat, ſiſtitur, prouenit exinde

idealis formalis, conceptus entis *formalis*, qui cum ſtatu *entis formali* conuenit. 3) *Status enim entis idealis* FORMALIS eſt, *quando mens ſtatum* D *entis idealem ſub noua et propria idea* [nam idea in ſtatu ideali menti obiecta communis eſt omnibus uerum ens concipientibus) *ſpeciem intelligibilem* dicunt, *ſibi repraeſentat*, qui nihil aliud eſt, quam conceptus entis, *formalis*, quo de ſupra dixi.

uniuerſalis. 4) *Status entis* VNIVERSALIS tandem eſt; *quando ens a particularibus entibus, in quibus fundatur, ita praeciſum et intellectui idealiter repraeſentatum conſideratur ſub a-* E *ptitudine ineſſendi in multis, quibus per modos contrahentes communicari poteſt*, ut et in parte ſpeciali reuera *ſubſtantiae* et *accidenti* communicatur. Haec tyronibus ſufficere poſſe exiſtimo.

De Nonente. §. IX. Cum entis quidditas ex oppoſito eius NONENTE clarior quodammodo A fiat, appendicis loco, quaedam etiam de hoc ipſo addimus. Ita uero ui oppoſitorum definimus: *Quod non habeat in ſe et per ſe eſſentiam realem poſitiuam*, quibus uerbis, quid ſibi uelint philoſophi, in explicatione *definitionis entis realis* ſupra dictum. Eſt uero NONENS aliud *abſolute*, aliud *ſecundum quid* tale. Hoc eſt, quod uel a) *nullam prorſus realitatem et actualitatem* habet, ut: entia in potentia, negatiua; entia rationis ſimpliciter talia, de quibus ſubtiliter P. SLEVOGTIVS differit *tom. I. diſp. VI. diſputationum academicarum*, uel b) *aliquam realitatem aut actualitatem admittit, diminutam tamen et ente reali ſic indigaam*. Huc entia *per accidens* et *modi* pertinent. De *illis* quoniam ſupra dictum, nunc agemus de *his*. Notat autem MODVS *h. l. omne id, quod diminutam eſſendi rationem ac realitatem habet, ensque determinat reale*, ſeu, *quod non eſt ipſa entitas proprie loquendo, ſed aliquid in ente*, ut unitas, ueritas, dependentia. Eſtque MODVS 1) uel *afficiens, qui ſubiectum, ſi non a parte rei, a parte ſaltem noſtri conceptus afficit*, nihilque aliud eſt, quam attributum aliquod, ſeu entis in communi ſeu entis particularis; tales modi ſunt, entis affectiones, attributa Dei, ſanctitas, iuſtitia; 2) uel *contrahens, qui conceptum communem determinat ad ſpecialem eſſendi gradum*, ſic *ſubſtantia* determinat ens ad conceptum ſubſtantiae, *inhaerentia* ad accidentis, ſic etiam 9. poſteriora praedicamenta accidentis modi contrahentes audiunt; 3) uel *ſimpliciter determinans, qui ſubiectum nec afficit, nec contrahit, ſed alia quadam ratione determinat*. Idque a) uel ad *ultimatum ſubſiſtendi actum*, qui modi *hypoſtatici* aliis audiunt, talis modus eſt ſuppoſitalitas, perſonalitas, unio ſubſtantialis hypoſtatica Chriſti; b) uel ad *compoſitionem entis*, ut unio animae et corporis; c) uel ad *certum* ſtatum denique ac *conditionem*, aut *circumſtantias*, ut compreſſio manus aut dilatatio, *ſeſſio in Petro, finitas in creatura*.

§. IX.

AXIOMATA.

Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe et non eſſe.

CVm metaphyſica *ſcientia* ſit, ut *demonſtret* etiam, quod in omni ſcientia requiritur, neceſſarium eſt. Duplex uero datur *demonſtratio*, una: *oſtenſiua*, ubi affectiones de ſubiecto demonſtrantur ac oſtenduntur per cauſam, altera: *per impoſſibile*, quando affectionis ueritas conuincitur, quia alias ſequeretur abſurdum. Vtraque utitur metaphyſica. *Oſtenſiua* quidem, quia, licet *ens ut ſic*, hoc eſt metaphyſicum, neque *principia* admittit, neque *cauſas*, proprie dictas, alias enim 1) aliquid *prius* eſſet, aut uniuerſalius F ente, 2) *compoſitio* in ens, qua ens; adeoque et in Deum caderet, quod utrumque abſurdum; nihilominus tamen *rationes* hic dantur, quae *analogiam* cum *ueris* obtinent cauſis, ſic u. g. ex Dei independentia concludimus ad eius incorruptibilitatem, ex eius infinitate ad eius omnipraeſentiam etc. haec idonea ſatis ſunt, ex quibus ad alia colligere poſſumus demonſtratiue; tali etiam ratione a ly creatum eſſe ad dependens eſſe, ab eſſentiae realitate ad eius ueritatem concludimus. Quo de prolixe ſatis SVAREZIVM uide *diſp. I. ſect. V. n. 38.*

n.38. Altera *demonſtratio*, qua utitur metaphyſica *per impoſſibile* eſt. Et huc principium hoc *cognoſcendi complexum* (*oſtenſiue* enim ex principiis *incomplexis* colligitur) pertinet: *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe et non eſſe*. Sunt uero principia uel *particularia*, uti medicinae principium eſt: contraria contrariis curantur, uel *communia ac uniuerſalia* idque uel *minus uniuerſalia*, ut: cauſa eſt prior ſuo effectu uel *magis uniuerſalia* ac *uniuerſaliſſima*, quale noſtrum eſt, *impoſſibile* eſt idem eſſe etc. Hoc enim pro primo principio habemua et ita exponimus. *Impoſſibile eſt*, ſeu per nullam potentiam fieri poteſt, ut *idem*, hoc eſt, quod aliqua enuntiatione effertur, *ſimul*, hoc eſt, eodem temporis momento, *ſit ac non ſit*, id eſt, uerum ſit et non uerum ſit, u.g. quod Deus ſit et non ſit, Meſſias uenerit et non uenerit, homo doctus ſit et non ſit doctus. *Nota* uero, A quod ſi applicare id ipſum ſine periculo uelis, neceſſum ſit, ut enuntiatio fiat 1] *de eodem ſubiecto*, de diuerſis enim uerum eſt, ſimul hunc hominem pium, iſtum impium eſſe, 2] *ſecundum idem*, h. e. eandem ſubiecti partem, ſic idem homo qua animam immortalis, mortalis qua corpus eſt; 3] *ad idem*, h. e. eodem reſpectu. Sic idem poteſt eſſe iuſtus coram hominibus, non iuſtus coram Deo; 4] *eodem modo*, ſic B uirgo non parit [naturali] et parit [ſupernaturali modo] huc pertinet, quando dicimus propria communicari poſſe et non poſſe. Chriſtum ſecundum humanam naturam omnipotentem eſſe, [ex gratia communicationis] et non eſſe [ex ſe] 5] *eodem tempore*, ſic eadem aqua diuerſis temporibus calida eſſe et non calida poteſt. Id quod etiam in logicis ad contradictoria monemus.

Omne quod eſt, quando eſt, neceſſum eſt eſſe.

AXioma ualet in ſenſu *compoſito* non *diuiſo*. Non enim hic eius ſenſus eſt, omne quod eſt, neceſſario eſt, ubi enim alias contingentia? ſed hic, omne quod eſt, poſito, quod ſit, neceſſe eſt eſſe. Ita peccatum, poſito quod ſit; neceſſe eſt eſſe. Quae neceſſitas *immutabilitatis ex ſuppoſitione* audit, quae ſtat cum C contingentia. Eodem modo dicimus: *Omne quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt non eſſe.* Alias enim aliqua res eſſet, [quod ſupponit axioma] et non eſſet, [iuxta eum ſcilicet, qui hoc negaret] quod eſt contra primum ac ſupra datum principium.

Non entis nulla ſunt praedicata.

VAlet canon de *non ente* ſiue *poſſibili*, ut dies extremus; ſiue *impoſſibili*, ut: chimaera. *Praedicata* autem intellige 1. *interna*, ſic purgatorium neque calidum neque frigidum, poſito non eſſe, de *externis* enim aut *fictis* cum uoluntas impoſſibilium ſit, iuxta ARISTOTEL. *lib. III. eth. c. 2.* certum eſt, quod dicere poſſim; dies extremus creditur a fidelibus, eclipſis praeſcitur a mathematicis, amo parentes meos iam pridem defunctos. 2] *Affirmatiua*, ita non poſſum dicere chimaera ſentit; *non negatiua*, ſic enim recte dico: chymaera non ſentit. Nam de quolibet uel affirmatio uel negatio uera eſt, 3] praedicata in *tempore praeſenti* ſeu in *ſtatu* poſita. Sic fruſtra dico: Stephanus patitur; non item in *praeterito* aut *futuro* ſeu *ampliatione*, uere enim dico: Stephanus paſſus eſt, dies extremus D futurus eſt, erit terribilis etc. quae tamen diſtinctio de entibus tantum *poſſibilibus* ualet, quae uel fuerunt, uel futura ſunt: non de *impoſſibilibus*, fruſtra enim dicerem purgatorium tibi erit terribile, chimaera ſentiet. Ceterum quod *eſſentialia* praedicata hic etiam excipi debeant, cum de *leone*, licet nunquam futuro, dicere queam, ſubſtantia eſt, mihi quidem cum acutiſſimo STAHLIO *tit. I. reg. 4. §. 2.* E perſuadere non potui, iure enim plane eodem de iſto leone dicerem; quod ſit fortis, quadrupes etc. Hinc ex prioribus et membro 3. potius reſpondendum eſſe duxerim. Quod ſi tamen definiri poſſe; diem extremum, chimaeram aliaque non entia, quis obiecerit: id non de *nonentibus*, quatenus nonentia ſunt, ſed quatenus ſub *ſpecie entium realium* concipiuntur, fieri, credidero.

Non entis nulla eſt ſcientia.

CAnon hic ex antecedenti patet; ſi enim nonentis ne *praedicata* quidem ſunt, quomodo eius dabitur *ſcientia*. Quo uero modo ſupra praedicata reſtrinximus, eodem et *ſcientia* hic erit reſtringenda. Excludimus enim *ſcientiam*; 1) ſi quae eſt, *negatiuam*, ſic ſcimus Deum non eſſe cauſam peccati; 2) *fal*-F *ſam*, ſic ſcimus, quid ſibi pontificii ſub purgatorio uelint; 3) *indirectam*, ita quid coecitas et claudicatio ſit, ex eorum oppoſitis cognoſcimus. Quod ad *entia in potentia* ſiue praeteriti, ſiue futuri temporis attinet; dico, quod illa ſub ſpecie entium realium adeoque praeſentium cognoſcamus, u. g. de die extremo, altero

ro mundo etc. tali ratione ſcientia datur. Vt fuerit non adeo, quod D. DONATI *regul. metaph. X. §. 14.* ob hunc nodum, A quem ſibi feciſſe eſt uiſus, canonem hunc penitus uoluerit exterminatum.

Eſſentiae rerum ſunt indiuiſibiles, ſicut numeri.

VAlet canon de *indiuiſibilitate* non *abſoluta*, quae nullo modo diuidi poteſt, ut punctum. Sic enim eſſentia u. g. hominis reuera poſt mortem in animam et corpus diuiditur et numerus quaternarius in duos binarios; ſed *ſecundum quid*: ut maneat ſcilicet id, quod eſt, homo enim ſic diuiſus non manet homo, neque quaternarius h. m. diuiſus quaternarius manet. Vt diuiſionem *mentalem* B excipiamus, quod plerique faciunt, non eſt opus, quippe dum *mentaliter* etiam eſſentias diuidis, mentaliter eas *amittis*.

Eſſentia rerum ſunt aeternae.

DIſtinguunt hic alii inter *eſſe reale* et *eſſe cognitum*; qua Deus ab aeterno cognouit ac intellexit eſſentiam creandorum; non iſto, ſed hoc reſpectu canonem uerum eſſe credentes. A quibus parum illi abeunt, qui dicunt, quod aliud ſit *eſſe exiſtentiae*; aliud *eſſe eſſentiae*, ſeu aliud *eſſe phyſicum* ſiue *metaphyſicum*, aliud *logicum*, hoc, non illud, huc trahunt. Nobis utilitas axiomatis in eo maxime uerſari uidetur, ut rerum eſſentias in *connexione* aeternas h. e. aeternae ueritatis eſſe, atque neceſſario cohaerere agnoſca- C mus. Quam inſeparabilitatem et theologi ſeruare cupiunt, cum enim fidei eſſentiale, notitia ſit, nec infantes careant, Deum eandem operari in illis aſſerunt, STAHLIO monente *regg. phil. VI. §. 7.*

Vnius rei una tantum eſt eſſentia.

LOquitur canon de REBVS *per ſe unitis*, de illis enim, quae *per accidens* unitae ſunt, non ualet. Sic ferrum ignitum duplici eſſentia completa gaudet. 2) ES- D SENTIAE hic intelliguntur, *completae*, duas enim incompletas, corpoream alteram, alteram incorpoream in homine eſſe, quiuis aduertit.

Quorum ſunt eaedem operationes, eorum eadem eſt eſſentia.

LOquitur canon de *operationibus* tam *ſpecificis* quam *genericis*. HAE enim eſſentiarum *genericarum* identitatem inferunt, u. g. ſentire eſſentiae animalis eſt, ergo et canis et piſcis, ſi ſentiunt, erunt animalia, h. e. eandem eſſentiam habebunt genericam. ISTAE *ſpecificarum*, ſic rationale eſſe cum eſſentiae ſpecificae, i. e. humanae ſit, et uir et mulier eiusdem E erunt eſſentiae ſpecificae, quia uterque ratiocinantur. Obiicis cum TIMPLERO *lib. I. metaph. c. 3. quaeſt. 4.* Ergo unius rei plures ſunt eſſentiae, quod eſt contra canonem praecedentem. At facilis eſt reſponſio: ibi de eſſentia reali non rationali ſermonem eſſe. Id quod et Iac. MARTINI exploſit *lib. I. metaph. ſect. Q. L. 15.*

Quicquid eſt, per ſuam formam eſt.

FOrmam intellige non *phyſicam* Peripateticorum, quam plura entia u. g. ſpiritus, non habent; ſed *metaphyſi*- F *cam*, quae eſſentiae ſynonymum grammaticum eſt, quo de ſupra.

OPVSCVLVM IIX.

THESES QVAEDAM EX VNIVERSA PHILOSOPHIA SELECTAE.

die 15. Sept. CIↃ IↃCC.

THES. I.

PHiloſophia cum ſit ſcientia rerum humanarum diuinarumque, prout ductu rectae rationis hae cognoſci poſſunt, ad ueram homi- Gnum felicitatem acquirendam ac conſeruandum comparata: eam medico non ſolum, uerum etiam iuris-conſulto atque theologo ſumme eſſe neceſſariam firmiter ſtatuo. Et inter hos quo-

Th. *II-IX.* quoque maximam philoſophiae cultu- ram medicis deberi, tuebor inter diſſe- rendum.

Th. II. Philoſophiae finis eſt imaginem diuinam lapſu parentum amiſſam, quantum uires animae permittunt, inſtaurare. Inde lucem Tullio affulſiſſe, ut a morbis animae ad peccatum originarium ſapienter colligeret, exiſtimauero.

Th. III. Mechanicam philoſophiam in deliciis habeo, Ariſtotelicorum et ſcholaſticorum tricis utique praeferendam. Neque hoc in phyſicis tantum; quoniam alia quoque ſcientiarum genera exinde lucem mutuare, facile erit ad probandum.

Th. IV. Cum conſenſu ſaniorum philoſophor. ueterum aeq; ac recentiorum, finis ſit logices ueritatis inueſtigatio, ueritas autem indaganda aptitudinem et attentionem mentis, animum idolis liberum, ingeniumque bonis ideis aſſuetum uelit; matheſin, quae mentem hac ſcientia imbuit, in ueſtibulo lycei excolendam eſſe arbitror. Ad rationem ſcilicet ueterum, ubi ad pedes mathematicorum ſederunt alphabetarii.

Th. V. Perperam a uulgo philoſophorum uoluntas hominum cordi includitur et intellectus cerebro. Neque me a ſententia hac dimouent ſacri codicis loca et quidam theologi, pietatem in pectore, ſcientias in capite quaerentes. Quae ſingula, ſi occaſio ſit, in conflictu reſoluentur.

Th. VI. Anima in ſe et ſua natura et eſſentia una tantum res eſt, neque ex duabus intellectu et uoluntate, ſeiunctim exiſtentibus, conſtat. Metaphyſica uero non phyſica ratione diſtinctae ſunt hae facultates.

Th. VII. Errare uidentur illi, qui ipſas res ſecundum ideas in mente ſua formatas ordinare ac diſponere uolunt, cum ideae potius ſecundum ipſas res externas ſint ordinandae. Ab hoc idolo illi ſibi caueant, qui ſacrum noſtrum aliosque codices legunt, non ut ueritatem quaerant, ſed ſuae tantum opinionis fingant ſimulachra.

Th. VIII. Sapientis ac moderati philoſophi regula eſt; nihil pro uero admittere, cuius rei mihi non ſit diſtinctus et accuratus conceptus. Aſt uero, quid? ſi alicui, qui maiori ſorte mentis acumine pollet, datur rei conceptus, qui mihi negatur: huius ſane opinionem illico pro errore habere, ſuperbi eſt ſophiſtae. Ingens differentia inter ueritatem reſpectiuam et abſolutam. Illam, non hanc abſoluit claritudo idearum.

Th. IX. Medium haec doctrina inter ſcepticos tenet et periculoſos rationa- A liſtas. Abſit enim, ut cum illis ſtatuamus, nos nihil ſcire, quam hoc, quod nihil ſciamus: ſed nec minus à nobis hoc abſit, ut mentem noſtram idolum faciamus, quod ſupra notitiam omnium etiam difficillimarum rerum poni mereatur, ut neque fallere unquam aut falli poſſit.

Thes. *X-XVI.* Th. X. Voluntatem intellectu priorem eſſe, non capio; ſiue naturae ſiue ordinis ſiue doctrinae prioritas ea ſit. E- B quidem ſuam temperamenti et ſanguinis uim eſſe, antequam intelligam, largior, quemadmodum ſitiens potum appetit; antequam ei is porrigatur: ſed hac ratione uoluntatem non terminauero.

Th. XI. Ethica morum medicina eſt. Mores hominum ex affectibus; affectus ex ſanguine fluunt. Hunc igitur, qui minuere, augere, calidum, fluidumque C facere poteſt, meliorem ſaepius morum fore magiſtrum crediderim, ac illum, qui centum recitare regulas moraliſtarum. Bonum ergo medicum, aut ſi mauis phyſicum, optimum fieri ethicum poſſe, ex artium analogia, crediderim.

Th. XII. Pro affectuum ratione etiam gradus uirtutum ſe habent. In ipſis uiris θεοπνεύστοις hoc reperimus. Cholericum temperamentum in Paulo ſe prodit, ſanguineum in Petro; phlegmaticum in D Iohanne. Quae uaſa ita ſelegerat Spiritus S. ut iſtum ad puniendum gentes, illum ad perſuadendum, hunc ad tolerandum, pro aptitudine cuiusque, uideatur adhibuiſſe. Et hoc eſt, quod Paulus dicit: *Wir tragen die Geheimniſſe in irrdiſchen Gefäſſen.*

Th. XIII. Atque hanc demum affectuum differentiam, qui in piis etiam non diſtinxerit, ineptus illorum cenſor ac iu- E dex erit, qui ſomnolenta ingenia pro hominibus habebit mundo mortuis; alacres uero mentes illis accenſebit, qui mundo uiuant. Inde ad uiuendum et docendum; rarius uero ad iudicandum ſacrae literae ſuos admonent; quid? quod peruerſum ac friuolum de pietate huius uel illius hominis iudicem grauius longe peccare pronuncient, quam adulteros et homicidas.

F Th. XIV. Philautiae idolum ethicis magna; logicis autem maiora longe damna intulit. Eam uero, ſi ibi ſuſtuleris prorſus, omnino erras; hic ſi funditus euulſeris, tum demum animum habebis ab errore immunem.

Th. XV. Scholaſtici plus ſciuiſſent, ſi quaedam uoluiſſent ignorare. Haec illa docta ignorantia eſt; qua, quae ultra captum ſunt relinquimus; ut in illis, G quae captus humani tempus lucremur.

Th. XVI. Chriſtianorum cultus, quem Deo tribuunt, rationalis eſt: ineptis ethnicorum et Muhammediſtarum figmentis uel hanc tantum ob cauſam praeferen-

ferendus. Hinc nigro calculo notandus A praefractae mentis homo et tantum non ciuis noſter, qui ſuperioribus menſibus noſtram religionem cum Turcarum inſania commutauit.

Th. XVII. Alias religiones omnes, conſiliis humanis; ſolam Chriſtianam auxilio diuino creuiſſe, non difficile ad probandum eſt. Illae ſuos ſectatores diuitiis inuitarunt, ut Muhammedus; noſtra a mundi theſauris ad extremam auo- B cauit pauperiem: illae molles animos luxu alliciebant; noſtra crucem, patientiam, calamitatis genera alia ſuis praedixit impoſuitque: illae ſolertes mentes artibus humanis illigarunt; noſtra per ignaros homines huius ſeculi confudit ſapientes: illa c armis, igne, quibus ue demum tormentis graſſatae ſunt, ut peſſundarent aliter docentes: noſtra fugit ſemper, nunquam fugauit, non intulit bella, C ſed tulit, inter tormenta creuit, ut ſymbolum eſſet: Sanguis martyrum ſemen eccleſiae.

Th. XVIII. Ratio corrupta eſt; et ratio non eſt corrupta: de cautionibus inter diſſerendum.

Th. XIX. Id ſcio, non eſſe corruptam, quando in pneumaticis hoc genere utitur conſecutionis. Si Deus ſubſtantialiter eſt omnipraeſens; cuique creaturae D ita adeſt, ut neutri poſſit propius adeſſe. Quid eſt enim propius adeſſe? quam per id ſpatium alteri accedere, per quod adhuc ab eo abſui. Aut ergo ſubſtantia Dei abſuit aliquo ſpatio, aut non. Si illud; certe per quod abſuit, per id praeſens non fuit, non ergo omnipraeſens ſed multipraeſens fuiſſet. Si hoc, quod nempe per nullum ſpatium ulli creaturae abſuerit, certe etiam per nullum accedere potuit. Ade- E oque ſubſtantia DEI non fidelibus, quam infidelibus praeſentior eſt; cum utrique ſit praeſentiſſima. Inde neque differentia unionis Dei cum fidelibus et praeſentiae eius cum infidelibus in ſubſtantia Dei, ſed gratia quaeri debet. Quae philoſophia eſt Calixti, cui hoc caſu contra alios theologos quosque ſubſcribimus philoſophi.

Th. XX. Quicquid Deus dixit, illud F credimus fide: ſed an Deus dixerit, id fide non credimus, ſed ſcimus ratione. In iſto foro theologi uerſentur; hanc ſpartam occupabunt et philoſophi. Quo ſenſu uerum dicterium eſt, tum demum ſine erroribus eccleſias fore; ſi aut theologi philoſophentur; aut theologiam tractent philoſophi.

Th. XXI. Philoſophia ergo non opus eſt ad credendum: eſt uero hac opus ad G perſpiciendum credita. Illud facit bonum Chriſtianum: hoc prudentem theologum. Sit aliquis bonus Chriſtianus: qui tamen eſſe poteſt indoctus theologus. Hac doctrina uſus eſt Origines contra Celſum philoſophum et medicum: eam ergo diſputare liceat philoſopho, qui cultor eſt medicinae; ad callum remouendum, quod hac aetate animos obduxit imperitae iuuentutis.

Th. XXII. Poteſt tamen et philoſophus nimietate peccare, ſed nec minus theologus. Iſte pro acumine ſpinas excitat; hic pro pietate ſuperſtitionem. Felicem! qui inter utrosque ſcopulos nauigat illaeſus, ut ad portum deferatur ueritatis.

Th. XXIII. Idem numero corpus reſurgere poſt corruptionem poſſe, tantum non docetur in Peripato. Minimum id ſtatuimus, hunc non fidei tantum; ſed ſcientiae articulum eſſe. Cui aſſentiri nemo ſecurius poſſit, quam philoſophus, nemo facilius, quam medicus et chymicus. Adeo illud Verulamii hic uerum eſt: philoſophia obiter libata a Deo abducit; penitius hauſta reducit ad eundem.

Th. XXIV. Quid autem bonis literis purior theologia debeat; non paruum indicium eſt; quod ſemper cum literarum lapſu ſuam quoque ruinam uiderit religio, contra cum augmentis ſtudiorum floruerit uiciſſim orthodoxia. Quidni ergo, barbarie ingruente, falſos metuamus prophetas?

Th. XXV. Ex arte noſtra rem illuſtro. Vbi deſinit phyſicus; ibi incipit medicus: ſic fines, ubi claudit philoſophia; ibi repagula aperit theologia.

Th. XXVI. Directorium inter proteſtantes nullo alio titulo electori Saxoniae competere, quam quod primarius is ſit inter euangelicos princeps, magnus quondam Zieglerus docuit: noſtro igitur principi hanc praerogatiuam aſſerere uidentur manes ICti Saxonici.

Th. XXVII. Sumpſerat ſibi ex hac ratione idem elector hoc ſeculo ius indicendi inter proteſtantes iubilei. Ex hypotheſi igitur argumentamur; quando idem nunc, mutato rerum ſtatu, principi noſtro competere, exercitii cauſa tuebimur. Idem modus concludendi fuerit, ſimilia eidem principi tribuere ex iure primatus in Germania. Plura de hoc inter diſſerendum.

Th. XXVIII. In hiſtoria Germaniae non exemplum inuenimus, quod in ſocietatem pacificatorii actus imperiales legatos Caeſarei unquam admiſerint. Certe haec ſolennitas, cum exteris principibus agendi, capiti tantum relicta; quamuis concentum membrorum in eadem re domi quaerere, iuri ſuo non aduerſum crediderint imperatores. Nunc uero cauſae et politicae et iuridicae uolunt, ut, quoties proceribus noſtris uideatur, his ſemper liceat eiusmodi negotiis intereſſe. Quamuis autem iure hoc inde a Weſtphalica pace gauiſi fuerint; ad

Thes. XXIX-XXXII.

ad exercitium tamen iuris in Riſuicenſi A pactione certum eos demum ueniſſe.

Th. XXIX. In ceremoniis leges, pacta, uſus, conſuetudo ius faciunt. Singula haec electoribus poteſtatem aſſeruit numerum primi ordinis legatorum pro arbitrio multiplicandi.

Th. XXX. Qui regiam dignitatem imperatoria maieſtate parem iudicant, et gentium iuribus aduerſantur et ipſorum regum decretis. Huius enim differentiae B praerogatiuam cum, magna animi temeritate, negare uellet imperatori noſtro Gallicus legatus; hoc ipſo quoddam ei firmamentum addidit; Ottomannica porta hominis Galli uanos auſus ad gloriam maieſtatemque imperatoris explodente. Et cur Hiſpaniarum Galliarumque reges, hiſtoria teſte, titulum imperatorium affectarunt atque a ſummo pontifice toties petierunt, niſi eam dignitatem, C ſua maiorem habuiſſent. Quid? quod, cum a uaſto imperii Romani corpore ſe auulſerint regna, quae in contentionem hic ueniunt, ut reuerenter habeant imperatorem, tantae gloriae iuſtum heredem aequitatem uelle exiſtimauerim. Vt denique illum tot in omni orbe gentium concentum taceam; qui imperatori primas ſemper conceſſerunt. Eſt et inſigne maximi honoris argumentum, D imperatori noſtro in eo habiti, quod in bellis ſacris, tot regum confluente exercitu ſummam eidem detulerint omnes foederati. Argumenta a clauſa corona, pomo cum cruce, capitis Chriſtianitatis, domini orbis aliisque titulis infirmiora habemus; quam ut iisdem, in re hac maxime momentoſa, fidenter inniti queamus.

Th. XXXI. Gentium approbatione E conſenſuque factum eſt, ut ius reges adpellandi non ſemel noſtri exercerent imperatores. Neque legimus in hiſtoria, principem, titulo regio per imperatorem ritu ſolenni cohoneſtatum, pro tali inter omnes gentes non habitum fuiſſe. Poloniae, Bohemiae Hungariaeque reges haec nobis inſignia debent, quibus ad quodque decus dignitatemque et uſi ſunt et excepti in orbe uniuerſo. Quod et F ipſum ſane imperatotem magno a regibus gradu diſtinguit.

Th. XXXII. Czar Moſchorum non Caeſaris ſynonymum, ſed regis eſt. Hinc in bibliis eorum Czar Dauid et Keſar Auguſtus reperitur. Eſſe tamen rationes, quare imperii orientalis dignitas ad ipſos credenda ſit deueniſſe, ſermone a Ruſſis accepi. Patet inde et hanc gentem Caeſaris titulum in pretio habere; G neque proprio auſu in hunc inuolare ſibi integrum putaſſe; ut potius poſtulatum hunc honorem iuri cuidam haereditario innitantur.

Thes. XXXIII-XXXVIII.

A Th. XXXIII. Contradictoriam oppoſitionum omnium fortisſimam eſſe, docent philoſophi: mihi ſi non leuiſſima uidetur, leuior certe haec, quam oppoſitio contraria. Exemplum rei ſit, facile ad illuſtrandum. Contradictorie ſibi opponuntur ens et nihil; contrarie uero ens et aliud ens. Sint nunc duo diſcipuli artis forte equeſtris; unus peruerſe informatus; alter prorſus non. Eſto B iudicium artificis, quem facilius euaſurum credat equitem ad artium leges? Certe diſcet prior eo tempote, quo alter dediſcit; aſſuefiet ille, dum hic deſuefit; ſummatim induet ille uirtutem, dum hic deponit uitia. Et tamen habet ſe ille ut eques et non eques; hic ut eques et malus eques; id eſt illius oppoſitio contradictoria et leuior; huius contratia et facilior eſt, id quod erat demonſtran- C dum.

Th. XXXIV. Methodus thema uult homogeneum: mihi itaque, qui in heterogeneo argumento uerſor, nullae ordinis leges praeſcriptae; ad quas neque me adſtrinxi, neque adſtringere hic debui.

Th. XXXV. Methodum uel ſyntheticam eſſe uel analyticam forte omnes ſentiunt philoſophi. Sed qui in appellatione conueniunt; in ſignificatione D prorſus differunt. Scholaſtici analyticum ordinem dicunt, quem Platonici et Ramiſtae putant ſyntheticum: et hi contra poſteriori tribuunt, quod illi aſſerunt priori. Tuebimur nos ſententiam, breuiter nunc delineandam.

Th. XXXVI. Analyſis reſolutio eſt; ſyntheſis compoſitio. Soluimus autem complexa; ſimplicia coniungimus. Eſt E itaque analyticae methodi, ſoluere, quod eſt compoſitum: ſyntheticae, componere, quod eſt ſolutum. Vtrumque nonniſi artificis eſt; uti demum et deſtruere et conſtruere architecti. Iuxta illud; aedificium deſtruit facilius, qui conſtruxit.

Th. XXXVII. Haec ſummatim dicta rem quadantenus explicant; quam obiecti demum accurate diſtincta diuerſitas F prorſus illuſtrabit. Differt ergo Synthetica methodus ab analytica primo ſtatu, hoc eſt, tempore: deinde qualitate: poſt quantitate ac amplitudine materiarum.

Th. XXXVIII. Haec triplex differentia triplicem etiam facit utriusque methodi conſiderationem. Ratione ſtatus ſiue temporis materia eſt uel ſcribenda, ut componatur: uel ut reſoluatur ſcripta. G Hac ratione, qui ſcribit, ille in methodo ſynthetica; qui ſcripta legit, in analytica uerſari uidebitur. Inde analyſin logicam dicimus, ſiue ſynthetice ſcripta; ſiue tradita analytice reſoluamus.

Th. XXXIX.

THES. XXXIX. XL. TH. XXXIX. Aliae uero prorſus cauſae ſunt, quando analyticam methodum a ſynthetica diſtinguimus intuitu qualitatis materiarum, ſiue ſcribendae hae ſint, ſiue ſcriptae prorſus abſtrahendo. Cum enim ratio induxerit probaueritque uſus, ut alio ordine theoreticae cohærerent diſciplinae; alio item practicae: illum ſyntheticam methodum dicere; hunc analyticam ſalutare, cauſas habuerunt ſapientes. Quae neque difficiles ad reperiendum ſunt; ſi exempla petamus ex utroque genere diſciplinarum. Tractat in principio ethica de hominis ſumma felicitate; quod ſane compoſiti aliquid eſt, ex omnium uirtutum, ceu rerum ſimplicium, quas tamen in fine demum tractat, concurſu conſtans. Quod cum ita ſit, quis negauerit? ethicam a compoſitis ad ſimplicia progredi: quae uia eſt analytica. Phyſica e contrario, ut etiam theoreticarum aliquod exemplum ſiſtamus, primum corporis naturalis principia docet, a quibus ceu ſimpliciſſimis rebus ſemper ad magis compoſitas progreſſus facit, donec in maxime compoſitis corporibus fines demum terminet. Atque hoc itidem eſt methodi, quam deſcripſimus, ſyntheticae. Sed haec ratio eſt integrarum diſciplinarum.

TH. XL. Aliter paulo conſideratio analyticae et ſyntheticae methodi ſe habet, ſi quae particularia themata, ex integris diſciplinis decerpta, tradi debeant. Quod ſiue in theoretico ſiue in practico argumento fiat, utrumque utraque etiam methodo, pro arbitrio ſcribentis, poteſt expediri. Quemadmodum enim, ſi quis urbem aliquam noſſe uoluerit, is uia id duplici facere poſſet; uel urbem ſtatim uniuerſam intuendo e uicini forſitan montis faſtigio; atque poſt demum ingrediendo eam per ſingulas plateas, fora, locaque alia: uel hia locis prius ſigillatim conſideratis, tandem uniuerſam urbis molem oculis ſubiiciendo; ex quibus modis ille analyticus eſſet; hic ſyntheticus: ita pari etiam ratione themata aliquod demonſtraturo duplex id faciendi ratio eſt; uel ut a cauſis ad effectus; a natura prioribus ad poſteriora; a generalibus ad ſpecialia; ſummatim dicam a partibus ad totum progrediatur, quod methodi eſt ſyntheticae; uel contra ab effectu tendat ad cauſam; a poſterioribus ad priora; a ſpecialibus ad generalia, uno uerbo, a toto ad partes, quam rationem methodus tenet analytica.

THES. XLI. TH. XLI. Atque uterque hic ordo bene ſibi conſtat, ad quodcunque etiam argumenti genus adhibeatur. Quoniam tamen uſſit prius ignis; quam aliquis diceret, quod urat, aut ſcrutaretur alter, quare urat; analytica methodus inuentionis dicitur: contra cum breuior certiorque uia ſit, axiomata cauſasque praemittere atque has demum per effectus rite demonſtrare; uti exempli gratia qui uehementem cuſpidarum particularum in igne motum, cauſam ignis, eſt edoctus, ille maturum de centum huius elementi effectibus inde iudicium feret: hinc doctrinae methodus ſalutata eſt ſynthetica. Quamuis certum ſit, quod utraque ad docendum bene adhiberi queat.

XLII. TH. XLII. Patet igitur ex dictis, quod practicae quidem diſciplinae nonniſi methodo analytica bene tradantur: ſed themata practica ſigillatim commode doceantur ſynthetice. Sic totius phyſices ſyſtema nemo aliter exhibuerit quam ordine ſynthetico; aſt uero, qui experimento autores in admirationem ſub initium rapuerit, ut eorum cauſas diſſerturum attente audiant, is phyſica themata bene docet analytice Quid? quod artem noſtram medicam in ſcholis ſynthetice docemus, ut in noſocomiis curemus analytice. Haec ad methodi rationes intelligendas dicta ſufficiant; argumenta Platonicorum et Ramiſtarum, inuerſo ordine docentium, ſoluam, ſi opus fuerit, in conflictu.

OPVSCVLVM IX.

THESES MISCELLAE,

die 23. Decembr. CIƆIƆCXCIX.

THESIS I.

THES. I. Nimia, ut iudicamus, audacia H. Grotius *parabolas* Chriſti, *fabularum* nomine appellat: ut puri ſermonis haberetur ſtudioſus. Non e contrario minus, noſtro iudicio, aniliter ſuperſtitioſi ſunt, qui dubia conſcientia ſe ſcribere conqueruntur, *dies Martis*, *Iouis* et ſic deinceps. Quod ethnica haec nomina eſſe uideantur. Verba enim ut nummi ualent; quo argumento utroſque conuellimus. Vti enim poenis coercenda eſſet iſtius temeritas, qui obtrudere creditori hodie uellet nummos Auguſti, Neronis, aliosque, quorum nos uſu deſueſacti ſumus: ita riſu dignus foret, qui nummos quotidiani uſus, lapi-

lapide lydio probare, ponderare et utrum pretium ualori reſpondeat, uellet experiri. Quisquiliae laborum ſunt et cui ingenium eſt, is in magis neceſſariis et rebus utilioribus id exerceat.

II. Omnium uocabulorum dari ratio non poteſt. Poteſt tamen in titulo, quo imperator electores eccleſiaſticos ſalutat *NEFFEN.* Id enim eo fieri, quia defenſor ac tutor eccleſiae, caput Chriſtianitatis habetur, nunc defendemus.

III. Grotius *circulos* imperii noſtri *pagos* dicit. Sed errat. Appellatio latina eſt: ſignificatio barbara.

IV. Fruſtra diſputatur, quo tempore inſtitutus ſit imperii noſtri ſeptemuiratus. Nunquam enim eum inſtitutum eſſe, perſpectum eſt hiſtoricis.

V. Nullus hiſtoricus omni exceptione maior eſt. A mendacio ſibi cauere poteſt, non a falſiloquio. Archiua utrisque naeuis inprimis ſcatent et fidentius imponunt poſteritati.

VI. Nulla hiſtoria difficilius ſcribitur, quam ex archiuis. Ille hoc intelliget, cui perſpectum eſt, qua fide ſcribantur commentaria [relationes] legatorum.

VII. Non e re eſt, edere hiſtoriam ſuae aetatis. Sapienter Bodinus, hiſtoriam non niſi poſt centum annos in lucem proferendam.

IIX. Plura arcana literis magnorum ſaepe uirorum inſunt, quam maximorum principum archiuis. Scribit aliquo loco LANGVETVS meus; *ex relatione medicorum ei conſtare, Henricum Angliae regem, nato filio Eduardo, pharmacis uitiaſſe membra filiarum, apta conceptioni.* En cauſam coelibatus R. Eliſabethae! Fruſtra hoc quaeſiueris in archiuo Anglicano.

IX. Hiſpaniae regnum ſucceſſiuum eſt, non hereditarium. Quid ergo regum teſtamenta? Nihil: quando non a uoluntate ultimi poſſidentis pendet ſucceſſio. Hoc certe uel e turpiſſimo Henr. IV. facto clare conſtat. Praetereunt hunc caſum *Rodericus* SANCTIVS *et Alfonſus a* CARTHAGENA, quod mirum non eſt in ſcriptoribus coaeuis. Vnus BAPTISTA FVLGOSVS eum notat [*lib. III. c. 3.*] Qui auctor, cetera nullius fere pretii, inaeſtimabilis uel ob duodecim has lineas eſt, ubi factum recitat. A quo tantum non omne nunc pendet ſucceſſionis momentum.

X. Regnum Neapolitanum ſucceſſiuum foemininum eſt. Non ergo idoneas rationes inuenio, ducibus Tremolliis reſpondere, ſucceſſionem prae agnatis Hiſpanis poſtulantibus. Quare uero cauſam hanc Gallici legati Weſtphalica, Neomagenſi, Riſuicenſi pacibus commendauerint, non intelligo. Certe labitur praetenſio Galliae R. in idem regnum, ſi haec ſteterit Tremollii. Hi uero Gallis ius ſuum fruſtra conceſſerint; cum agnati Hiſpani ſint ſuperſtites.

XI. Nullum principium theologiae maiora damna, quam illud dedit: nihil eſſe uerum, quam quod clare et diſtincte concipi poſſit. Axioma ego pro falſiſſimo habeo. Partim quod plures ad eandem rem perueniendi uiae ſint: partim quod in pluribus noſter coecutiat intellectus.

XII. Non logica, non metaphyſica cauſa haereſium fuere; pauciſſimi enim haeretici inter ſcholaſticos, qui utrique huic ſtudio nimium quantum dediti fuerunt. Sed phyſici maxime et ethici heterodoxos foetus excluſerunt. Vnde ab his ſibi cauendum ſcripſerunt patres, quoties fere philoſophorum fecere mentionem.

XIII. Qui logicam et metaphyſicam imperitae iuuentuti diſſuadent, idem agunt, ac qui claudo grallas ſubtrahunt, aut ei, qui in latrones incidit, ſurripiunt arma. Cauete uobis ab his magiſtris, o iuuenes. Quos aut ignauia agit, aut ambitio, aut inuidia. Philoſophia enim iſtam detegit, illam deiicit, hanc deſpicit et denudat.

XIV. Nullum Galliae Regi in principatum Arauſionenſem ius eſt. Patet hoc ex inſtitutione, titulis, dignitate, iuribus iſtorum principum: ipſo etiam ſitu principatus et inſtitutione academiae, cuius priuilegia Caeſarea ſunt. Conuincemus erroris CASSANVM et *du* PVYVM, ſcriptores Gallos, teſtibus ipſis Gallis; in opuſculo quod nobis ſub manibus eſt.

XV. An id, quod Deus dixit, uerum ſit, non quaerit ſana philoſophia; ſed credit: utrum uero Deus dixerit, hoc ea non credit, ſed ſcit. Scientia autem eſt philoſophi. Ad hanc mentem acute Origines; theologia ſine philoſophia ſapientia unius diei eſt, uno uerbo abſoluitur, crede.

XVI. Diſputationes in proteſtantium academiis in libros excreſcunt. Excidunt hoc ipſo fine ſuo multifariam. Melius olim noſtri, hodie Ieſuitae; qui theſes, non uolumina exhibent ad duarum horarum certamen.

XVII. Quo anno ſeculum finitum, an nonageſimo nono, an centeſimo: communis nunc, ſed fruſtranea quaeſtio eſt. Annus enim natiuitatis Chriſti et magis terminus anni ſcriptoribus adhuc dubius eſt; qui contra Dionyſium exiguum omnes diſputant. Aſt uero, ſi, quod antea omnino faciendum, de utroque conſtaret, facile ad reſpondendum foret. Non enim ſcribimus poſt annum nati Chriſti; ſed anno poſt natum Chriſtum, aut, quod idem eſt, anno nati Chriſti; ut adeo in fine ſeculi XVII. nos uerſari anno proxime futuro milleſimo ſeptingeſimo inde conſtet, non in XVIII. initio.

XVIII.

Thes. xviii-xx.

XVIII. Impudenter Galli in pace Riſuicenſi dixerunt: ordinis praerogatiuam non dignitatis imperatori debere regem Chriſtianisſimum. Praeter *greſſum* [le pas] ergo nihil ci ab hoc concedendum. Nos plures rationes habemus, quae reges, quotquot florent, utriusque praerogatiuae obnoxios reddunt imperatori.

XIX. Olim plenipotentiarii munus non ſpecies legationis fuit: ſed genus. Plenipotentiarius enim erat uel cum charactere repraeſentatitio, ut ambasſiador: uel ſine eo, ut enuoyé. In nouisſima uero pacificatione ſpecies eſt facta, qua principes imperii, ius ambaſſiadores mittendi praeſtolantes, ſibi conſuluerunt, euitatis quae in Nouiomagenſi pace habuerunt, controuerſiis. Bene an male? utrinque reſpondebimus.

XX. Ius reges adpellandi bene imperatori; male pontifici tribuunt. Neque tamen illi priuatiue competit. Agnoſcit Angliae monarcham, qua regem Hiberniae et ipſe imperator. Sed Henricus VIII. ſua, non aliorum auctoritate, titulum regis aſſumpſit, cum antea domini Hiberniae appellatione ille et eius praedeceſſores tantum uterentur. Ego crediderim, duo ad regis nomen requiri; amplitudinem regionis et potentiae. Illud ad ſumptus; hoc, ad honores regios. Deeſt alterum principi Arauſionenſi: alterum Veneto duci. Ergo uterque ab hoc titulo abſtinet. Cui neutrum deeſt, ab eius uoluntate pendet, ut regia dignitate omni momento utatur. Modo publico diplomate rem declaret. Quod ſecere Portugalli; duce, qui ipſis imperauit, in regem creato in campis.

Th.xx.xxi.

XXI. De praecedentia regum fruſtra diſputatur. Non ualent antiquitatis, potentiae, titulorum, meritorum, poteſtatis argumenta. Defendemus igitur Sueciae reginae ſententiam, omnibus regibus eundem honorem et locum deberi: quia eadem omnibus dignitas.

OPVSCVLVM X.

PARADOXON

PAVCIS PHILOSOPHANDVM,

Kal. Septembr. cıɔıɔcxcv.

ILluſtre clarisſimisque ſcriptoribus teſtatum Neoptolemi, apud ENNIVM poetam, dictum eſt: PHILOSOPHANDVM, SED PAVCIS: NAM OMNINO HAVD PLACET. Tantum enim haec ſententia in poſteris ingeniis, diſpari licet conſilio eam aſſumentibus, adplauſum habuit; ut et CICERO, eloquentisſimus philoſophus, duobus in locis, (*a*) totiesque GELLIVS (*b*) et APVLEIVS, Platonicus ſemel (*c*) repeterent eam, quandoque et comprobarent. Idem noſtra cumprimis aetate, ubi bonae artes pluribus ſordent, πολυθρύλλητον eſt factum, quod in ore animoque uulgus circumfert, ad culcitram deſidiae ſuae ſubſternendam. Equidem dictum nec mihi improbatur, modo ea adhibeatur circumſpectione; ut et de uulgi errore conſtet, pateatque, id nec inertiae patrocinari, neque remoras iniicere uelle ſapientiae. Hanc quippe intemperantiae philoſophorum ſic iuſte intentam reprehenſionem eo aequius ſero; quo manifeſtior eſt, eorum, qui ſapientiae tum profeſſores audiebant, inutilis et damnoſa, iſtius aetatis maxime, difficultas ac plusquam anilis ſuperſtitio. Cuius rei ne nos exempla relinquant, e pluribus aliqua dabo, clarisſimis ſcripcorum monumentis conſignata. Perpendite ac iudicate mecum poſt, qui a ueſtris ſtudio dati literarum eſtis, quid haec tempora inter ac illa interſit? quidque expreſſerit Neoptolemo in fronte commemoratam querelam? Ergaſtulis ac carceribua ſimiliores, quam locis, ſtudiis liberalibus ſacris, principes etiam ſcholae ueterum erant, ad quas nemo admittebatur, niſi qui legibus ſe ſubieciſſet, non tam ad grauitatem diſciplinamque, quam durisſimam acerbitatem et immanitatem quandam naturae compoſitis. Has iuxta, leuiora praemittam, caput intonſum relinquere; barbam alere ad pubem usque; indutum humeros pallio incedere;

(*a*) *Lib. II. quaeſt. Tuſcul.* ab initio, et *lib. II. de orat. f. m.* 389. (*b*) *lib. V. noct. Attic. cap. XV. et XVI.* (*c*) *in apologia f. m.* 281. (*d*) Lo-

dere; inque humi poſito cubili dormite, tenebantur omnes. Paucis; tantum in liberalibus ſtudiis quilibet profeciſſe credebatur; quantum a cultu omni libertateque receſſiſſet (*d*). Imo, ne, quod potiſſimum eſt, omittam, quamdiu philoſophiam diſcebant, tam diu renunciate humanitati debebant; ridere enim, in quo hominis plerique proprietatem quaerebant, in academia neſas habebatur (*e*). At neque in eo legum hic rigor conſiſtebat; quin potius, ut praeiudiciis ac auctoritatibus facilius audientium occuparentur animi, ſilentium Pythagorae probabant, qui diſcipulos integro quinquennio, ex quo ipſum audire coeperant, uoluit eſſe elingues (*f*). Inde factum eſt, ut non quid, aut quam bene, ſed unde dictum, ſpectarent miſelli; perniciosiſſima illa, αὐτὸς ἔφα, uoce, pecude, quam homine digniori, tanquam Polycleti regula ueritatem metientes (*g*). Addebat non parum dolo, quod fabularum inuolucris abſconderent ueritatem, ſi quam ſectabantur, tegerentque (*h*). Et ne uel ſic diſcipuli ſaperent maturius, fraudeque in tempore cognita, magiſtros relinquerent, praeſtigiis utebantur, ut aliud doctrinae genus illis profiterentur, de quorum fide obſequioque nondum ſecuros eſſe licebat; alia uero, eaque ſecretiora, his aperiebant, quorum animus praeiudiciis ac auctoritatibus iam ab ipſis erat ſubactus. Ita enim digni demum, qui ad ſacra haec Sibyllinarum folia admitterentur, ſunt iudicati. Inde exoterica alia, alia acroamatica omnibus pene philoſophis in uſu fuiſſe, ab auctoribus conſignatum ubique reperies (*i*). Quam docendi rationem licet defendendam in ſe ſuſcipi-

A at nonnemo, mihi tamen fraudes intet philoſophorum haec talia referre, cautae ſufficientes ſunt (*l*). Tanta enim ſtudiis mora iniiciebatur, ſi dediſcenda erant in acroamaticis, quae in exotericis acceperant, ut candido capite incederent, antequam candidati fierent ſapientiae. Indigniſſima ſane res, cum Stagirita, ſummae indolis adoleſcente, per quatuor nihiloſecius luſtra et amB plius unius ad pedes deſixum philoſophi eſſe (*m*): quadragenario item maiorem ſui etiamnunc ab ore magiſtri pendere, (*n*) aut defloccatum ſenem, an monoſyllabum caſeum rodat? uah puerilium ineptiarum! ceu nodo Gordio ſoluendo intentum infixumque eſſe; (*o*) quod tamen adeo nihil noui ac inuſitati tunc erat, ut excellentiſſima etiam ingenia, non meliori ad ſapientiam tum C uia patente, in idem piſtrinum detruſa, iisdem etiam pernicioſiſſimis laboribus frangerent ſe et frangerentur. Cum igitur bonam melioremque aetatem ita perderent, deſpicatui fiebant hominibus, qui ipſam humanitatem in ſcholis exuerant (*p*). Ad priſtinos itaque angulos ſe recipientes in *μισανθρωπία* ambitioneque ſic tandem proficiebant, ut et ipſi ceteros in republica, quibus anD te exoſi erant, floccifacerent, ſibique ſapere unice uiderentur. Ita a republica rebusque in ea gerendis hoc otio contra officium abducti, eam prorſus deſeruerunt (*q*). Mirum quantum hie ſibi ingenioque ſuo indulſerint! talibus quaeſtionum monſtris inuoluti, quae, ſi Hercules uidiſſet, occidiſſet. Alius enim de omni re in utramque partem diſputari poſſe ex aequo; et de hac ipſa, an omnis res in utramque partem diſputabilis ſit, cum

(*d*) Locupletiſſimus horum teſtis SENECA eſt *epiſt. V.* et GELLIVS *lib. IX. c.* 2. de illis uero, qui leges has migrare uolebant, ATHENAEVM conſule *lib. XI.* (*e*) AELIANO memorante *uar. hiſtor. lib. III. c.* 35. (*f*) Innuente id *Diog.* LAERTIO *lib. VIII f. m.* 373. (*g*) IVSTINI *philoſophi et martyr.* querelam hac ſuper re *Halloix in eius uita* repetit *c. VI. f. m.* 37. (*h*) *Max.* TYRIVS *diſſert. XXIX. f. m.* 204. quod ipſe tamen ita excuſat, quoniam ea humanae mentis imprudentia ſit, ut, quae expoſita ſint, minoris faciat; quae abſtruſa uehementer admiretur. confer PORPHYRIVM *in uita Pythagorae.* (*i*) GALENVS *l. de ſubſtant. facult. nat. in princip.* de Platone ait: quod lapides, ligna, etc. inanimata eſſe protulerit in *publicum*; ſed *domi* docuerit in uniuerſum mundum eſſe extenſam eius animam. Sic et Ariſtotelem ac Theophraſtum alia *uulgo* ſcripſiſſe, alia *diſcipulis familiaribus* tradidiſſe. Idem de Pythagora teſtatur IAMBLICHVS in ipſius *uita* c. XXXII. De Ariſtotele res notior eſt, qui ipſe libros ſuos in *acroamaticos* et *exotericos* diſtinguit. (*l*) *Melch.* ZEIDLERVS eruditiſſimus philoſophus §. 12. non inuidiam ſed ſapientiam ſummam dicit, *introd. in lect. Ariſtot. p.* 20. Cum uero duplex ueritas non ſit; aliud non ſequitur, quam quod exotericis figmentis luſerint audientes atque deceperint, quod hominis officio repugnat. Aliud enim eſt omnia ſtatim propalare, aliud falſis dogmatibus alteri imponere; non eius, ſed huius philoſophi incuſantur. (*m*) Ita *Diog.* LAERTIVS lib. V. f. 304. Ariſtoteles ſeptimo decimo aetatis anno Platonem audire coepit, annos uiginti apud eum commoratus. (*n*) Id de ipſo Tullio, iam praetore, SVETONIVS teſtatur *illuſtr. grammat. ſub Gniphone.* (*o*) Ita SENECA grauiſſimus auctor *epiſtol. XLVIII.* f. m. 74. *Pudet me: in re tam ſeria ſenes ludimus, mus ſyllaba eſt, mus caſeum rodit, ſyllaba ergo caſeum rodit. Puta nunc me iſta non poſſe ſoluere? quod mihi ex iſta ſcientia periculum imminet? quod incommodum? ſine dubio uerendum eſt, ne quando in muſcipula ſyllabas capiam, aut ne quando, ſi negligentior fuero, caſeum liber comedat. O pueriles ineptias! In hoc ſupercilia ſubduximus? in hoc barbam demiſimus? hoc eſt, quod triſtes docemus et pallidi.* Similia apud GELLIVM lege lib. *IV. c.* 13. *et lib.* XVIII. *c.* 13. (*p*) Quapropter SENECA epiſtol. V. ait: *ſatis ipſum nomen philoſophiae, etiamſi modeſte tractetur, inuidioſum eſt.* (*q*) Studiis enim dediti officiis orbabant rempublicam. Otioſi enim, quam negotioſi eſſe malebant. conf. CICERO *offic. lib. I. f. m.* 7. contra Platonem, errori huic patrocinantem, quem tueri, ſed fruſtra conatur CALCAGNINVS in h. l.

(*r*) Di-

cum Protagora gloriabatur, nihilque in rerum natura relinquebat, niſi dubium: alter hoc unum certum eſſe; quod nihil ſit certi, ex Nauſiphane garriebat: tertius Parmenidi aſſentiebatur, nihil eſſe in uniuerſum; aut Zenoni Eleati, penitus nihil eſſe dicentibus: nonnulli nouam cum Academicis ſcientiam inducebant; nihil ſcire (*r*). Digni enim erant, ut ueritatem amitterent, qui libenter de ea dubitabant; aut, ut nunquam ſapientes eſſent, qui ingenioſi uideri malebant. Sed enim nec hoc ſine ſtetit ambitio: etiam in partes itum a poſteris. Sapientiam enim pro arbitrio ſuo auxerunt ſinguli; non ut maiorem facerent, ſed ut aliam; nec ut aliquid accepiſſe uiderentur, ſed ut dediſſe omnia. Hinc tanquam pro aris et focis certamen perpetuum et tot inepta deliria, quae ſine ſtomacho aut dolore nemo legat. Aliquis atomos fabricat, aliquis deſtruit, aliquis uacuum ſtatuit, aliquis tollit, aliquis unum mundum aliquis innumerabiles ponit, aliquis Deum eſſe probat, aliquis negat; nec in nugis tantum, ſed ad impietatem usque profecerant ſapientes (*s*). Plura adderem, niſi ad ſummum perueniſſet oratio. Hoc enim tandem erat tempus perdere ac animum, ingenio abuti, rempublicam ciuibus ac magiſtratibus orbare (*t*), peſtilentiſſimo eam morbo inficere, atque indelebilem tandem maculam inferre philoſophiae. Indeque luce nunc meridiana clarius, quid rei fuerit Neoptolemo acclamanti ſtudioſae iuuentuti; ut paucis philoſophentur. Eadem enim de cauſa complures etiam alii eidem ſuccl amant, ut creberrima haec apud auctores monita extent; modus ex ſapientia tenendus (*u*); philoſophandum citra molliciem (*x*); philoſophiam moderatam ac remiſſam eligendam (*y*); hauriendam philoſophiam, non ingurgitandam eſſe (*z*); tempori in philoſophia parcendum (*aa*); non ſapere credi, qui nimis ſapiant (*bb*); non ultra aetatem philoſophandum (*cc*) et quae ſunt generis eiusdem. Quae omnia de peſtiferis ac fraudulentiſſimis philoſophis, quorum ſpurciſſimos in ſcholis mores, doctrinamque otioſam ac inutilem breuiter hactenus, ſed uere delineanimus, ueriſſima ſunt. Digni quoque artium ac iuuentutis hi corruptores, quos Domitianus in exilium ageret atque e republica ceu foedam ac perniciosam eiiceret ſentinam (*dd*). Sed enim o mei! alios mores, aliam uerae ſapientiae uobis formam pollicemur. Incuſauimus philoſophorum hactenus perniciem deteſtatique ſumus: at philoſophiam, mentis illam puriſſimam nutricem, ac aurae portionem coeleſtis, ab ipſoque benigniſſimo numine mortalibus relictum donum, quae nihil eius culpae meruit, in oculis ferimus ac animo, omnique ſtudio proſequimur. Speculo ipſa eſt ſimilis, quod deficit, ſi deformis utatur: ita enim ab improbis tractata, faciem mutauit ac habitum. Integras mentes, quales inuiolatam inſuper religionem noſtram decent, doctoremque ea uirtute ac integritate poſtulat, qui frugi ſit, nihil in ſpeciem agat oſtentationemque, diſcentium potius omnia utilitate metiatur. Quod igitur Deus O. Maximus felix, fauſtumque eſſe iubeat, in munere, per eius gratiam, SERENISSIMIQVE AC POTENTISSIMI PRINCIPIS AC ELECTORIS noſtri clementiam nunc auſpicato ac rite capeſſendo, talem me praeſtiturum, non tam ſpem facio, quam fidem do; ut, quod tribus nunc uerbis contraho, id ſemper officii mei credam, nihil proloqui ex cathedra, quod alibi dediſcendum exiſtimem. Quid enim ad otioſa ac inutilia excurrere opus, ubi tanta ſe rerum fructuoſiſſimarum ſeges pandit: quae uſu ſuo omnes diſciplinas, quibus principem hac aetate locum debemus, non tam contingunt, quam perficiunt ac ornant. Cuius enim, quaeſo ſiue is animum ad res ſacras et reuelatas adpellat, ſiue

(*r*) Digna, quae legatur SENECAE epiſtola LXXXIIX f. m. 220. ex qua haec tranſcripſimus. (*s*) HEINSII, quam meis uerbis hic uti malui, ex elegantiſſima eius in *Max. Tyrium praefatione.* (*t*) Quam eius negligentes fuerint, litera q ſuperius eſt monitum. Addatur nunc exemplum Archimedis, qui, dum formis deſcribendis eſſet intentus, ab hoſtibus, patriam capientibus, nihil petiit, praeter id, ut in circulo, quem delineabat, eum turbarent. vid. CICERO *de fin. lib. V f.* 153. PLVTARCH. *in Marcell. f* 309. *Val.* MAXIMVS lib. VIII. c. 7. (*u*) TACITI uerba ſunt c IV. in vita Agricolae, quem acrius, ultra quam conceſſum Romano ac ſenatori, philoſophiam dicit hauſiſſe. conf. eundem lib. IV. hiſtor. c. 5. (*x*) *φιλοσοφεῖν ἄνευ μαλακίας* dixit THVCYDIDES lib. II. hiſt. f. m. 191. (*y*) Tale conſilium principi maxime PHILOSTRATVS commendat *lib. II. c. 4. in uita Apollon.* (*z*) AGELLII ore *lib. V. c.* 16. (*aa*) SENECA *epiſt.* LXXXVIII. *p. m.* 119. ubi et lectu digniſſima alia occurunt, abuſum philoſophiae redarguentia. (*bb*) EVRIPIDES ſic pronunciat *in Bacchis*: *τὸ σοφὸν δ' οὐ σοφία, τό τε μὴ θνητὰ φρονεῖν.* (*cc*) PLATO ſub *Georgiae* perſona apud GELLIVM lib. X. c. 22. ueritatem hanc, cui nec ipſe aſſentitur, prolixe ac eleganter exponit: *Neque turpe habetur, adoleſcentem philoſophari: at cum grandis natu philoſophatur, ridicula res o Socrates geritur.* (*dd*) Domitianum philoſophos omnes urbe Italiaque ſummouiſſe, ſcribunt DIO *in eius uita* et SVETONIVS lib. XII. c. 10. Repetit TACITVS *in Agricol. cap. II.* §. 2. Formulas de exigendis Roma philoſophis A. GELLIVS allegat *lib. XV. noct. Attic. c.* 11. cauſam facti PLINIVS aperit *cap.* XLVII. *paneg. Traiani* et SENECA *conſolat. ad Helu.* c. X. p. m. 249. eiectorum nomina PHILOSTRATVS recenſet; tempus ſubindicat EVSEBIVS *in chronicis.*

(*ee*) *lib.*

ſiue iurium ſtudio operam det, ſiue etiam medicorum rimetur arcana, non maxime interſit? noſſe, rem uniuerſam *diſtribuere* in partes, latentem explicare *definitione*, obſcuram explanare *interpretando*, *ambigua* primum uidere, tum *diſtinguere*, noua deinde *locorum* beneficio inuenire, atque ſapienter *ordinare* inuenta, haecque ipſa *diſputando* rite proſequi; poſtremo habere regulam, qua uera et falſa *iudicarentur*. Id quod logica ſic abunde ac copioſe praeſtat; ut uerisſimum ſit, quod de ea quondam SAVANOROLA aſſeruit: ſicut malleo eodem quis operari poteſt in omnibus metallis; ita etiam rationali philoſophia uti poſſumus in omnibus omnino diſciplinis (*ee*). Sane CLEMENS ALEXANDRINVS, celebris tertii ſeculi pater ad tempora ſua reſpiciens, logicam *uineae*, puriorem ſic Chriſtianorum coetum uocat, *ſepimentum*, dixit (*ff*). Themidis etiam cultores WESENBECII illud moueat, logicam et moralem *duas iurisprudentiae alas* uocantis (*gg*). De medicis equidem, quod CELSVS dixit, in uulgus notum: *morbos non uerbis*, ſed *remediis ſanari* (*hh*): neque tamen GALENVM, cuius ipſi ſe filios dicunt, logicam in gratiam ſuorum conſcripſiſſe, unquam poenituit. Atque ex his ipſis, ut ad alteram nunc profeſſionis meae partem ueniam, quis eſt tandem? qui carere poſſit, ſcire, quid actus ſit; primus, ſecundus; ſignatus, exercitus: quid potentia, libera, naturalis; remota, proxima: quid cauſa uera, ſine qua non; formalis, uirtualis; remota, proxima: quid efficiens principalis, inſtrumentalis; prima, ſecunda; naturalis, libera; per ſe, per accidens; totalis, partialis; phyſica, moralis: quid finis ultimus, intermedius; principalis, minus principalis; efficiendus, obtinendus: quid neceſſitas conſequentis, conſequentiae; exigentiae, expedientiae: quid totum integrale, partiale; ſimilare, diſſimilare: quid idem numero, ſpecie, genere, analogia et cetera. Veniam rerum gnarus dabit plura huc tranſcribenti. Haec enim ſunt, multaque eius generis alia, quae METAPHYSICA, cui alii contra ius ueritatemque tot opinionum portenta affingunt, tradit, praecipit, limat, diſtinguit. Quid uero de ſpirituum doctrina dicam, quae PNEVMATICAE aut theologiae naturalis nomine uenit? nonne, hoc maxime tempore, ubi in impietate tot flagitioſi homines ingenium exercere et famam ex ſcelere mercari cum Heroſtrato, aut, Pauſania geſtiunt, DEVM ESSE, ex principiis natura cognitis, cauſalitatis, eminentiae, negationis uiis, aut ſi quae alia datur huius rei probatio, contra ignea hoſtium tela, in numerato habere, utile non minus quam neceſſarium eſt? Eiusdem porro maximi numinis attributa noſſe, ex potentia infinitatem, ex infinitate omnipraeſentiam, atque ex hac prouidentiam, ceteraque colligere ac commonſtrare, ad animi tranquillitatem, atque rationis cum reuelatione multam harmoniam, gentium illo doctore praeeunte, apprime conducere non minus exiſtimo. Dependentium denique ſpirituum animaeque humanae naturam, operationes, effectus ſcientia comprehendere, quae omnia in eadem uobis diſciplina panduntur, quam, quaeſo, conſultum ac fructuoſum eſt? Atque in his ego nunc animum meum uobiſcum, quibus, ſingula haec, Deus uos flectat, inſtitutoque benedicat! defero, exercere ſpondeo atque uel ipſum ſpiritum hunc ueſtris conſecrare uſibus non detrectabo. Vos igitur, o mei! reuocate ad haec ſtudia mentes ueſtras; his pectora ueſtra munite; ſpemque ac expectationem, quam uobis de me propoſui, non praeſtolamini, ſed ipſo uſu cognoſcite ac experimini. Ceterum muneris mei auſpicium iuxta, quod ſumſiſſe hactenus uolo, pietatem SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC ELECTORI etc. etc. Domino noſtro clementiſſimo humillima mente teſtaturus, DE NVPERRIMA NAMVRCI, munitiſſimae Belgii urbis, FAVSTA RECVPERATIONE, cuius non infima gloriae pars a fortiſſimo Brennorum exercitu pendet, dicere conſtitui. Ad quam orationem propenſe ac patienter audiendam RECTOREM MAGNIFICVM, EXCELLENTISSIMVM REGIMINIS MAGDEBVRGICI CANCELLARIVM, ILLVSTRISSIMOS COMITES, AC BARONES, ceteroſque literarum Patronos, ac Profeſſores, huius denique Almae ex Generoſa Nobilique Iuuentute Ciues, qua decet obſeruantia, inuito. *P. P. Dom.* XX. *poſt F. Trinitat.* cIɔ Iɔ vcc.

(*ee*) *lib. IV. de ſcient. diuiſione.* (*ff*) *lib. I. ſtromat.* Θριγκὸς τοῦ ἀμπελῶνος. (*gg*) *Orat. de ſtudio iur.* (*hh*) *in praefat. oper. pag.* 10.

)o(

TOMI II.

TOMI II. LIBER III.
IVRIS ECCLESIASTICI
OPVSCVLVM I.
DE
PRIMATV GERMANIAE
MAGDEBVRGICI ARCHIEPISCOPATVS.

menſe Nouembr. CIↃ IↃCCVII.

ILLVSTRISSIMO ATQVE *EXCELLENTISSIMO*

DOMINO,

IOANNI CASIMIRO

S. R. I. COMITI

A WARTENBERG,

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI

PORVSSORVM

REGIS

ADMINISTRO STATVS PRIMARIO, SVPREMO CVBICVLARIORVM DECVRIONI, STABVLI SVMMO MODERATORI, SACRI REGALIS PATRIMONII PRAESIDI, CELERVM TRIBVNO HEREDITARIO, MARESCALLO PORVSSICI REGNI, CANCELLARIO ET EQVITI ORDINIS AB INSIGNI AQVILAE NIGRAE ADPELLATI, PATRONO ACADEMIARVM PER OMNE IMPERIVM

SPECIMEN HOC ACADEMICVM SVBMISSE CONSECRAT

IOAN. ERNEST. HVBENERVS.

PRodeo in conſpectum Tuum, COMES ILLVSTRISSIME, non ingenii quadam fiducia; ſed ſola humanitatis ac beneuolentiae Tuae fama excitatus. Pro ſalute huius imperii excubat uita Tua, Teque grauiſſimis negotiis, quae ſolus fere adhuc ſuſtinuiſti, a uiginti retro annis, auſpicato ſuperfuiſſe, optimus quisque laetatur. Facilem nihilominus et benignum Te ſingulis praeſtas nullaque rerum gerendarum mole

aut caligine oris uultusque Tui conſtantiam et ſerenitatem dimoueri, permittis. Dabis igitur, COMES ILLVSTRISSIME, eamdem quoque ueniam audaciae meae, ut qualemcunque hanc tractationem, excelſo nomini Tuo conſecratam, in publicam modo lucem mihi liceat emittere. In antiquitatibus ac iuribus Magdeburgicae prouinciae opera potiſſimum noſtra in praeſenti collocatur. Patronum igitur ducemque huius inſtituti Temet exorare, non admodum haeſito, qui alacri ubiuis ſtudio Poruſſici ſtatus incrementa promoues magis et confirmas. Nimirum ſalute REGIS SAPIENTISSIMI et incolumitate ſingulorum ciuium nihil in rebus mortalium prius, nihil antiquius ducis, qua quidem in cauſa nec ſalutis aut fortunarum pericula magni a Te fieri, res ipſa declarat. Quid? quod grandaeui capitis Tui canities, meritorum, quibus inclaruiſti, infinitam ſeriem loquitur, nec aetatis tantum, ſed curarum quoque et negotiorum decurſu faciem Tuam uidetur colluſtraſſe. Praeſtantiſſimi adeoque purpurati adpellationem non immerito Tuis rebus olim uindicabit poſteritas, Maecenatis ſane exemplo Te tuaque omnia conformas, cuius in Auguſtum tanta exſtitit pietas animique deuotio, ut, quem conſenſio iuſti ac aequi per omnem uitam domino conciliauerat, eumdem nec fati neceſſitas a priori conditione umquam potuerit ſegregare. Supereſt hodieque Auguſti memoria, a clariſſimis eius ſaeculi ſcriptoribus celebrata; Maecenas, auctor iſtius praeconii, annalium monumentis ſimul conſecratus, perennat. Te uero ipſum quodammodo poſteritati Tuae uidemus intereſſe, quum fidem et induſtriam Tuam, quam regi regnoque declaras, uno omnes ore per imperium Poruſſicum extollere uideantur. Temerarius eſſem, ſi in hunc campum excurrerem, cui neque aetas mea reſpondet, neque anguſtia aliquot pagellarum. Dudum hanc ſpartam in uernaculo ſermone occupauit illuſtris quidam auctor, cuius interpretem latinum, ſi uenia Tua idem mihi concedatur, publice aliquando agere conſtitui. De cetero breuiarium maioris commentarii de primatu Germaniae accipe, qua ſoles, ſerena et benigna fronte. Tuo praeſidio uel maxime mihi opus eſſe arbitror in hoc argumento, ut ex tenebris et caligine priorum temporum ampliſſima huius prouinciae documenta protrahantur et, ſi qua olim imminere poſſet, obliuio et ruina caueatur. Vale, COMES ILLVSTRISSIME, et ſub auſpiciis ſapientiſſimi FRIDERICI Tui, regis optimi, maximi ad ſeram usque ſenectam omni felicitatis genere abunda. Dab. e muſeo, Halae Venedorum VII. Id. Nov. CIↃIↃCCVII.

IVVENI LITTERATISSIMO,
IOANNI ERNESTO Hübner,
DISSERTATIONIS AVCTORI
PRAESES eius ſalutem.

Per triennium et quod excurrit, ſtudia litterarum et prudentiae publici priuatique iuris in hac Fridericiana coluiſti. Cum non immaturus ad nos acceſſeris, ſed animum huc attuleris, linguarum et philoſophiae profectibus, non leuiter imbutum: non eſt, ut alii laudes tibi inuideant, quibus e togata huius cohortis militia honeſtam tibi miſſionem impertimur. Debes hoc, poſt alios, doctori Gallo praecipue, qui te adoleſcentem artibus inſtituit, de quo uiro Germaniae noſtrae gratulatur, quotusquisque eſt, qui amat doctrinam et humanitatem. Scis deinde, uoluiſſe eum, qui tuis optime cupit, rerumque ac ſtudiorum tuorum ſuum tibi pollicitus eſt patrocinium, ut ageres hic in meis domeſticis. Neque difficilis ego fui, cum felicitas ingenii tui induſtriaque me breui tibi ita deuincirent, ut me uterëris familiariter. Qui ergo te penitus noui, tibi etiam auctor eſſe potero, hac cauſa grauior, ut uitam tuam olim academiae deſtines atque erudiendae iuuentuti. Quo conſilio, utinam optima quaeque tibi liceat diuinare. Antequam uero a noſtro lyceo non tam abires, quam in aliud aliquamdiu ſecederes, de PRIMATV GERMANIAE plurima congeſſiſti, tanto adparatu, qui ſatis eſſe poterat ad librum conficiendum. Ego autem ſuaſor tibi fui, ut hoc argumentum ſummatim nunc reſponderes, quo ſine theſibus id abſolutum fuit ſubcinctis. Ceterum gratulor tibi de parente tuo: parenti autem de te. Illud facio, quod uir integerrimus, a primis adoleſcentiae tuae annis, ſumtibus non pepercerit, ad profectus tibi neceſſariis: hoc autem, quod tu optime ſemper eos collocaueris. Vale.

CAPVT I.

CAPVT I.

DE

IVRE PRIMATVS VNIVERSIM.

CAP. I.

§. I.

PRimatis, *papae*, *patriarchae*, nominum eius generis aliorum eadem olim, quae hodie *adpellatio: ſignificatus* autem omnibus fere ſeculis diuerſus. Fallunt ergo doctores pontificii, qui uocum et rerum ortus inuicem commiſcent et utrisque eandem tribuunt aetatem. Ita enim principio purioris eccleſiae uerba quidem audita ſunt primatum ceteraque: res ipſa, quam fraudes et ſuperſtitio iuniori tempore protulere, iſti aeuo penitus ignota.

§. II. Papa, primas, patriarcha *honoris* et reuerentiae tituli quondam fuere, qua ratione diſcipuli coluerunt *magiſtros*, in quorum ſcholis ad ſacra dogmata fuere educti. Multum etiam auctoritatis eccleſiae datum, quae *apoſtolos*, aut qui hos audiuerant, conditores habuit doctoresque, quod hi propius a fonre ac lima ueritatis uiderentur abeſſe. Neutrum inſolentiae alicuius incuſari debet, quoniam idem honoris factum eſſe legimus Pythagorae, Socrati, Platoni, Stagyritae, Epicuro, Zenoni aliis. Fuit autem hoc *conſilii*, non praecepti: uirtutis, non legis.

§. III. Fieri hac cauſa potuit, ut loco *uili* et obſcuro is cultus praeſtaretur ab ciuitatibus, dominatu ac amplitudine *florentisſimis*. Id uolo, ut regnaret Hieroſolymis Bethlehem: Athenis uilla Academi. Vetuſtis temporibus cauſa ſacri primatus urbis amplitudo, dignitas reipublicae necquicquam ſuit, quo tamen errore multi labuntur. Profecto qui in primatu adſerendo a maieſtate urbis aut reipublicae arguit: ille prodit luculenter, eius fundamenta ortumque nouiorem eſſe neque diuinum, ſed prorſus humanum. Quapropter turpiter ſe mihi dare uidentur aut potius ueritatem ingenue ſateri, qui Romanum papam extollunt euehuntque propter maieſtatem urbis ac orbis Romani: non S. Petri cathedram, poſtquam illa fere corruit euanuitque luce hiſtoriae et monumentorum.

§. IV. In primaeui itaque primatus inſtitutione non opus fuit priuilegio principum, regum, imperatorum; partim quod aliud ab hoc regimen ſit ingeniorum et animorum, partim etiam quod reipublicae nihil damni inferatur, ab aliena peti dogmata pietatis ueritatisque. Nihil enim hôdieque officit regnis Europaeis, quod pleraque in pretio habeant uim rationis legum Romanarum.

§. V. Haec de cauſa *primatus purioris eccleſiae*, quae fundamenti loco habet uir- A tutem, conſilia probitatemque: alia prorſus ratio illius uidetur, quem *poſterior aetas* protulit, qui nititur uoluntate ac *legibus imperantium* et eſt humani prorſus inſtituti. Quo cenſu haud dubie Byzantinus primatus aeſtimari debet, quae eccleſia neque mater aliarum fuit, neque, doctoribus apoſtolis, culta. §. I–VIII.

§. VI. Quid autem de primatu ſiue papatu Romano? Hoc ſcilicet exem- B plum in oculis habebimus, ut, quod ſentimus in doctrina primatus, luculentius exponamus. Is duobus remis uſus eſt, ut fortius ac felicius nauigaret. Vno diuino, altero humano. Duo erant primati Romano praecipue agenda, unum, ut ipſe in uniuerſo occidente primatum ſtabiliret: alterum, ut, quam late patet orbis Chriſtianus, ſub iurisdictionem ſuam redigeretur. In neutro machinationibus C et artibus pepercit et in altero tantum uictor euaſit.

§. VII. Arrogauit ſibi ſuprematum in uniuerſi orbis patriarchas ſub diuerſis cauſarum tegumentis. Ex iure diuino petiit auctoritatem Petri, Chriſto largitore; commenta deinde primatus ab apoſtolis Petro pactitio iure collati; antiquitatem porro et religionem cathedrae Petrinae; doctrinam denique de unius D Chriſti ac ſeruatoris unico uicario; ad extremum imaginem ſupremi pontificis in republica Iſraelitarum: ex humano, maieſtatem urſit Romae, quae caput orbis et domina, ueterum elogiis, ſit celebrata. Etenim non alia cauſa ſe prodit, quapropter decretalium interpretes tantopere ſoliciti fuerint de *Caeſaris dominio*, quod dixerunt, *mundi;* quam haec, ut idem argumentum tam late pateret in pontificis E primatu. Imo Caeſarei quoque iuris doctores ut in adſenſum illi traherent in adſertione papatus, id imperatori largiti ſunt, ut ille Chriſti uicarius per omnem orbem in profanis audiret, ſicut papa is eſſet in eccleſiaſticis. Quamuis poſtea uideatur, eos huius beneficii, in Caeſarem collati, poenituiſſe; quod nihil dubitarunt, affirmare, papam utroque officio defungi poſſe: ſed Caeſaris illum quando- F que opera uti, non tamen niſi in ſubſidium. Id eſt, quod prodere non erubeſcunt iura pontificis, Caeſarem hac cauſa aduocatum eſſe curiae Romanae.

§. VIII. Imo id etiam aduerto, principes Europae plerosque papam coluiſſe et comiter obſeruaſſe: ne Caeſar imperium in eos adſectaret. Hoc enim dogma totum fere orbem quondam tenuit;

Chri-

Chriſtianorum reſpublicas unum caput uenerari, ut ſidera unum ſolem. Quo genere ſuperſtitionis oecumenica fere concilia coacta fuiſſe, exiſtimo, Caeſare ſupremo moderatore. Niſi enim hoc, quid impediiſſet, quo minus quaelibet reſpublica ut ſuas tantum leges curat ſeorſim; ſic etiam ſua curauiſſet ſacra tantum, inſuper habito, quos ſenſus numinis ſpirauerint ſouerintque aliarum ſocietatum gentes. Vix enim operae pretium fuerat, ex omnibus orbis angulis ſacros antiſtites conuocari, quod tanto adparatu opus non eſt ad indagationem ueritatis, quam numerus ſuffragantium impedit magis et irretit, quam prouehit ac promouet.

§. IX. Quamuis autem omni aeuo floruerint uiri prudentes, qui dogmatum eius generis peruerſitatem non ſolum agnouere: ſed etiam tantum habuere animi pro ueritate, ut illis ſe obiicerent uerboque ac literis ſtrenue contradicerent; imo orientales eccleſiae exploſerint conatum occidentis atque alto ſupercilio ſpreuerint: nihil tamen de hoc ſtudio pontifex remiſit, quin potius haereſeos incuſarit, quotquot eſſent, qui primatum eius ſubterfugerent aut in dubium uocarent, illi a Chriſto delatum uicariatum.

§. X. Iſthuc etiam proteruia eius iuit, ut ſibi orbis dominium arrogaret uniuerſi. Filum conſecutionis, quo orbis quatuor plagas conſtringere uoluit, hoc fuit. Deus rerum proprietatem, quam habuit, unigenae contulit Chriſto; Chriſtus Petro; Petrus Papae. Ex quo enim ſeruator, huius uniuerſi dominus, ſocietatem mortalium reliquerit, uoluiſſe eum, ut uices alius gereret, ad ſimilitudinem domini directi, qui abſens uaſallis praefectum det, praepoſitum ſeudorum einen Lehens-Probſt, qualis ipſe ſit papa. Ex hoc fonte doctrinae ſcatent. Infideles iniuſtos ac uiolentos eſſe regionum poſſeſſores, qui eiici queant a populis Chriſto fidem habentibus, papa conſultore. Qua cauſa is nouum orbem Hiſpano, ut olim Hiberniam Anglo, donauit. Deinde apoſtatas reges excidere regno; ut feudo ob feloniam uaſallos. Poſt haereticos ad regna ſuſcipienda inhabiles eſſe: uti neque feuda ſuſtineat uaſallus ſurdaſter aut furioſus. Praeterea penes papam eſſe regna largiri et regalem dignitatem. Ad extremum, quoties reges diſcordent a papa: ſubditos illorum huic fidem debere, quippe qui ligios habeat uaſallos. Sed pudet huius generis quiſquiliarum, quas hodieque ſaniores in pontificiis explodunt: quamuis nouiſſimi paraſiti ſint, qui pro his ſordibus, ceu pro aris ac focis, ſoleant decertare. Atque ſatis de primatu orbis, ſiue monarchia uniuerſali, quam uocant, a pontifice Romano ſibi, irrito licet conatu, arrogata.

§. XI. Verum enimuero eidem tamen felicius ſuprematus ceſſit, quem ſtabilire inſtituit in occidente, aut potius in cultiſſima orbis parte, Europa uniuerſa. Principio quidem Romano epiſcopo ab his populis nulla lis mota *honoris* ac *προεδρίας*, partim, quod cultus et maieſtas imperii Romani omnium animos occupauiſſet, partim etiam, quod ſenioratum ei nemo, in dubium uocare poſſet; optimum autem remedium id eſſe uideretur ad euitandum lites et aemulationes ambitioſorum antiſtitum. Deinde ab huius etiam *curia* illi *conſilia* exquiſiuere in rebus dubiis, quod plerique eorum e ſchola Romana prodiiſſent, ut diſcipuli conſulerent magiſtros; imo Roma doctiſsimis uiris ac doctoribus abundaret, quorum decreta aliis rectiora atque magis elaborata et abſoluta credita fuerunt.

§. XII. Atque ſi in his limitibus Romani epiſcopi primatus ſubſtitiſſet: non habuiſſent uel populi Europaei, de quo conquererentur; uel Papa Romanus, unde ſibi ruinam metueret. Verum ex quo tempore curiae Romanae reſponſa apud peregrinas etiam gentes in leges iuere et papa iuriſdictionem in omnes eccleſias ſibi adfectauit; tum demum artibus ac tegumentis opus erat, huius generis auctoritatem et acquirere et tueri acquiſitam.

§. XIII. Argumenta, ut fieri ſolet in re, ſpecie inanium ualida, pro rerum, temporum et aduerſae partis diſcrimine non ſolum uaria, ſed etiam inuicem ſibi contraria fuerunt, quae ſi coniunxeris inuicem, fieri oportet, ut unum tollat refellatque alterum. Nunc enim nixus eſt papa in arrogatione ſuprematus legibus diuinis, quarum capita enarrata ſuperius: nunc humanis, iure ſcilicet pactitio, praeſcriptione et uſucapione: nunc in Caeſarum conſtitutionibus; iterum in patrum et conciliorum decretis et canonibus omne robur cauſae huius poſuit. Quae, tantum abeſt, ut inuicem conſpirent: quantum abeſt, ut inter ciues Chriſtianos, quae diuini inſtituti ſunt, humana auctoritate opus ſit ſtabilire ac confirmare: aut, quod in Caeſaris arbitrio, praeceptionibus priuilegiisque quaeritur, illius Deum aut Chriſtum habere arbitratorem. Vtrinque etiam peccaretur, ſi diuinis aut humanis legibus et temporis demum lapſu auctoritas expectaretur ac firmitudo. Vt adeo cumulatio harum cauſarum et actionum nulli non inepta eſſe et peruerſi dogmatis indicium ſecum ferre uideatur.

§. XIV. Noui foederis ſacra hanc indolem habent, ut religio in republica ſit; non reſpublica in eccleſia. Id uolo, diuerſas reſpublicas Chriſtianas, diuerſos etiam pontifices mereri, id eſt, ſupremos rerum ſacrarum antiſtites. Abit in hoc nouum teſtamentum a ueteri: nec fieri enim potuiſſet, ut religio iudaica, remaneu-

CAP. I.

§. XIV-XXII.

nente ſacrorum indole, prolata eſſet in plures reſpublicas; templacnim frequentatio ceteraque huic quodammodo incremento uidebantur obeſſe: contra nihil impedit, quo minus orbis uniuerſus, quam late patet, reddatur chriſtianus. Vbi ſupplicationes, ibi templa noſtra: ubi integrae mentes, ibi ſedes gratiae: Chriſtus, ſupremus pontifex et paſtor coetuum gregumque fidelium, quam ampli, quam diuerſi, quam disiectis illi ſpatiis conſtituti ſint, eos ſolus continet ſub ſuo moderamine. Qui uero antiſtites, etiam inter euangelicos, ſectas adfectant et ſuis auditoribus obtrudunt doctrinae ac uitae formulas: illi pontificatui ſeruatoris tantum derogant, quantum ſibi ſumunt pariterque reipublicae laedunt maieſtatem.

§. XV. Quorſum uero in iure nulla uia patuit, illam ſibi pontifex Romanus fraude, machinis, circumſcriptionibus inſidiisque, non ſine ſtupore rectius ſentientium, demum parauit. Temporum ruditatem hic plerique incuſant, oeconomiae noui foederis et ciuilis doctrinae ignaram. Verum omni aeuo floruerunt uiri utriusque non ignari; qui tamen uel ipſi obmutuere, uel aliis aurem uellicantes auditi non ſunt. Alia ergo hac ſub herba latere uidentur, ſummatim hic indicanda.

§. XVI. Ea, quae in pontificio iure primatis ſunt, notiſſimum eſt penes imperatorem et principes ſtetiſſe peculiarium rerum publicarum. Illi omnis generis antiſtites inaugurarunt: illi inauguratos munere ſuo exuerunt: illi poenas iisdem irrogarunt: illi eccleſias uiſitarunt: leges illi eccleſiaſticas tulere: erroris incuſatos illi uel condemnarunt uel abſoluerunt, ſynodis conuocatis aut conciliis; ceteraque illi fecerunt, quibus abſolui ſolet omnis facultas primatum. Principibus itaque ſi pontifex haec ſtatim eripere ſibique uindicare, tantauiſſet: haud dubio nauigaſſet aduerſus torrentem. Obieciſſent enim ſe huic ſtudio et curiae et eccleſiae.

§. XVII. Cautius itaque fuerat incedendum. Scilicet id primum egit papa, ut ſacros antiſtites resque ſacras aut ſacris aliquantum uicinas, de poteſtate eximeret principum ac reipublicae. Quod eo facilius effecit, quoniam rei ſecularis adminiſtri alii ignari erant, alii improuidi, nonnulli ſi non auari, meticuloſi tamen, ne in clericorum incurrerent offenſam et horum inſidiis, in quibus illi excelluerant, ad principem delati, loco dignitateque dimouerentur. Os itaque curialibus ſatis obduratum. Eccleſiae antiſtites tantum abeſt, ut rei obicem poſuerint, ut omni potius ſtudio, fidei et religionis Chriſtianae tegumentis quaeſitis, eam promouerint: quod certisſima ſpes eſſet, fore, ut, iugo hominum ſecularium excuſſo, omnes ſui iuris redderentur.

§. XVIII. Verum, uix pretium operae reſpondere credidit pontifex, niſi ex hac rerum ac perſonarum metamorphoſi ipſe proficeret, qui eius auctor, fax et tuba fuerat reciperetque omnes ſub ſuam poteſtatem. Creuit itaque mirum eius ex hoc tempore audacia, qua omnium eccleſiarum epiſcopis mandare, reſcribere, leges ferre ſibi arrogauit, ut hi in munere ſuo toti a curiae Romanae auctoritate pendere uiderentur.

§. XIX. Taeduit exinde epiſcopos, ſe a ſcylla in charybdin eſſe prolapſos et, qui principum in ſacris iuribus adminiſtros egiſſent, nunc ſeruos effectos fuiſſe papae Romani: is ergo ut potentiorum animos iterum pacaret, maximum cuiusque regni nominauit *primatem*, quo ille non ſolum prae aliis omnibus praecelleret; ſed etiam in eosdem polleret auctoritate et eccleſiaſtica iurisdictione. Hoc glaucomate obcaecsuit animos cum principum, ne illi ſacra ſpolia papae tantopere ſentirent, ſi quaelibet reſpublica eſſet instructa ſupremo ſacrorum rectore; tum etiam epiſcoporum, quorum alii uiris ſui ordinis obtemperare, maluerunt, quam hominibus, quod dixere, ſecularibus; alios etiam et illos maxime, qui a primate proxima loca tenuere, ſpes aluit, fore, ut in eius generis ſparta aliquando et ipſi ſufficerentur.

§. XX. Illud etiam primatum, aut, quod idem in Graeca lingua eſt, patriarcharum inſtitutione uoluit papa: ut Conſtantinopolitano, Antiocheno, Alexandrino, Hieroſolymitano, quatuor aemulis ſuis ſupercilia deprimeret, quae tituli patriarcharum ſuſtinere uidebantur, ut nulla ex parte illo eſſe uellent inferiores. Quorum etiam auctoritatem uti ualde minuit hoc conſilio; ſic inde mirum auxit ſuam, quando id penes ſe eſſe, docuit, uno die uiginti et plures adpellare patriarchas. Ferdinando Caeſari non diſſimilia, qui ut principis in Germania dignitas euileſceret, integros eorum inaugurauit cohortes. Vt facilius tum eſſet, obtinere, quam deprecari principatum.

§. XXI. Non caruit tamen diſſidiis, quando aequalium meritorum plures eſſent in uno regno epiſcopi, quam papa aliis praeferret. Quos enim temere praeterierat, illi non ſolum indignationem concepere; ſed etiam nouo primati denegarunt obſequia. Non legeris facile, papam in his compellendis uſum eſſe fortiori remedio; quin potius nouum conſilium arripuit idemque nomen etiam largitus eſt candidato aemulo; ut nihil noui nunc ſit, in uno regno plures inueniri primates, quamuis haec cauſa fuerit acerrimarum contentionum.

§. XXII. Quo de plerisque ſummatim

CAP. I.

tim conſtet, potiores eorum nominatim recitabimus. Audiunt ſcilicet *Portugalliae* primas *Bragenſis* ſeu Bracarenſis, qui hanc quoque ſpartam poſtulat in uniuerſa *Hiſpania*; ſed uero *Toletanus* eamdem ſibi adrogat, in diſcrimen eapropter uocatus ab *Hiſpalenſi*. In *Anglia* hoc titulo *Cantuarienſis* utitur, cui quondam litem mouit *Eboracenſis*. In *Hibernia Armacanus* celebratur. In *Scotia* archiepiſcopus *S. Andreae* ſeu *Andreapolitanus*. In regnis *ſeptemtrionalibus* parem locum adfectauit *Bremenſis*: ſed hunc ei dubium fecere in *Suecia Vpſalienſis*; in *Dania Lundinenſis*, licet neutrum reperiam ſui participem factum eſſe deſiderii. Habetur tamen diploma Innocentii III. papae, quo *Lundinenſem* antiſtitem, cum *Sueciae* inſtituit; tum uniuerſi ſeptentrionis *primatem*. In *Gallia Rhemenſis* claret; ut tamen huic ſe opponat Bituricenſis in prouincia Burdegallenſi. In Narbonenſi regno *Arelatenſis* eminet: ſed Lugdunenſis et Viennenſis tam huic, quam Galliae antiſtitibus laurum faciunt dubiam, forte intuitu ſolum prouinciarum ſuarum. *Hungariae* hoc nomine praeeſt *Strigonienſis*. *Poloniae Gneſnenſis*. *Venetae* reipublicae *Aquileienſis*, nunc Venetus. *Sardiniae* quondam *Piſanus* conſtitutus eſt; nunc inter pomoeria ſua Sardi primatem colunt *Calaritanum*. *Croatiae Dalmatiaeque* regna hanc prouinciam referunt *Spalatenſi*. *Graecia*, quantum eius pontifici Romano paret cum Illyrico, *Theſſalonicenſi*. In *Siciliae* regno, quod nulli mortalium contigit, primatis iura papa largitus eſt Rogerio. Cuius hodieque ſucceſſores Hiſpaniae reges, uti ea exercent: ſic facile omnino eſt papae, hoc priuilegium irritum ipſoque iure nullum dicere, quod inſolens ſit et eccleſiae damnoſum peſſimique exempli, ſi principes ſaeculares alii quoque hanc a pontifice ſolicitent urgeantque facultatem. Quas rationes pro curia Romana Baronius et pro Hiſpanis Aſcanius Columna Cardinales atque Iohannes Lucas Barberius adferant, in opere ipſo indicabimus. Nos exiſtimamus eſſe quidem, de quo Siculis gratulemur, quod, quem regem in curiis uenerantur, eundem et pontificem in templis habeant, digniſſimum, qui ſolus inter reges orbis papalis, eapropter audiat monarcha: uerum quod iure regni habent, quid opus eſt, idem priuilegio debere peregrini antiſtitis? Curiales Romanos ea nunc ſpes tenet, fore, ut inter utrumque Hiſpanicae monarchiae candidatum, qui uictor euadat, nuntium mittat iuri primatus, tam diu in Siculis controuerſo. Quod ſi quis fecerit, dexteram ſibi eripiet ac mille pericula contrahet in tanta aemuli pontificis uicinitate. Extra Europam primatis Indiarum et Africae uniuerſae, qui Carthagini ſedem habet, mentio fit. Neque bullae pontifici hodieque deerunt, modo in plura regna et ſpatia proferri queat papatus: cum certus ſim, primatis honorem haud ita nuper Ruſſorum patriarchae oblatum, ſed ab hoc non ſine irriſione declinatum fuiſſe.

§ XXII-XXIV.

§. XXIII. Quid uero promittant, quid proſint primatuum munera, ordo uult, ut ſummatim exponamus. Ius canonicum de hoc argumento parum habet; doctores uero in iure primatis recenſendo, nunc largi, nunc parci ſunt, ut firmum nihil ſit, quo niti queamus. Qui magis ingenui ex illis ſunt, adfirmare nihil dubitant, primatus iura magis ex priuilegio cuiusque, quam legibus ordinariis repetenda eſſe, quod temporum, perſonarum et rerum diſcrimina hic omne punctum abſoluant. Idem certe hoc eſt, ac ſi quis dixerit, pontificem largitione primatus iurium ignaris titulum et fumum uendere, ut, qui Iunonem nunc in ſinu gerere putent, re ipſa nubem amplectantur. Sic enim hoc ius inſtabile et dubium eſſe oportuit, quod nunc contrahere, iterum ampliificare poſſet pontifex: ne primates, munere hoc ſemel obtento, beneficii et gratiarum, largitori habendarum, obliuiſcerentur.

§. XXIV. Verum, quae indoles primatus plerumque uideatur, ſummatim exponemus. Per capita ibimus. Sunt autem iſthaec. Quemadmodum epiſcopi munus; ita etiam primatis quatuor claſſes aut quinque occupat. Harum prima ad dignitatem: altera ad ordinem: tertia ad iurisdictionem: quarta ad dioeceſin pertinet; quibus addi quinto poſſunt ea, quae ſunt territorii. DIGNITATIS praerogatiua; qua primas ante epiſcopos eminet, in hoc fere abſoluitur. *Primo*, ut in ſua dioeceſi papa audiat et patriarcha: *deinde* olim eundem, nunc proximum ab hoc ſuſtineat gradum honoris: *poſt* in itu ac reditu crux ei praeferatur et uexillum, quocunque in loco commoretur, excepta tantum Romae urbis uicinitate: *praeter ea* pallio humeros tegat, quoties lubet etiam extra dioeceſin: tum eodem adpatu domi ac foris uti queat, quam papa: *denique* loco ei non ſolum poſtponantur cardinales, ſed etiam ipſe adminiſtros ſuos adpellare poſſit cardinales: *tandem* in ſuo genere iura maieſtatis habeat ſitque ſimilis regi ac principi reipublicae iſtius, ubi ſumma penes eum ſacrorum ac religionis: ad *extremum* a papa confrater ſalutetur. Haec de dignitate. Sequuntur ea, quae ORDINIS uocantur. Huc facit, quod *primo* archiepiſcopos et metropolitanos inauguret inſtituatque deinde inauguratis pallium conferat, quod illi a papa quondam non petiere: *tum* archiepiſcopi

CAP. I. §. XXIV. XXV.

pi nullum conſecrent epiſcopum, niſi eius praeſcitu conſenſuque: *poſt* epiſcopus quoque ipſe ordinet, ſi uelit: *demum* chriſma paret, conſecret, ſacramenta impertiatur, ubi et quoties lubeat in uniuerſa dioeceſi: *tandem* ungat conſecretque regem, aut qui eius loco, reipublicae praeeſt: *ultimo*, ſi capitula uel electores alii cunctentur, iure utatur deuolutionis. Quae IVRISDICTIONIS ſunt, qua gaudet primas, in ampliſſima ſpatia queunt proferri. *Primo* archiepiſcopi iuramentum obedientiae illi praeſtant et fidelitatis: *deinde* in rebus quibusque momentoſis eum tenentur conſulere; maxime autem conſenſu eius opus habent in alienationibus bonorum eccleſiae: tum in archiepiſcopos, ſi opus eſt, ipſe animaduertit, mulcta uel alio poenae genere irrogato: *poſt* clerici et epiſcopi in cauſis eccleſiaſticis, maxime autem in matrimonialibus, non ſolum adpellant; ſed etiam, neglectis inſtantiis intermediis, prouocant ad eum: *tandem* ipſe poenas, ab archiepiſcopis ſtatutas, temperat, mutat, tollit: *ultimo*, priuilegia impertit et diſpenſat in caſibus, Romano papae reſeruatis: exempla etiam ſe offerunt, ubi primates collationis et prouiſionis iura exercuerunt; ubi illis annatae, decimae, eius generis tributa alia ſoluta ſunt, quod nolim tamen uniuerſim, legis inſtar, uerum eſſe, quamuis quin olim fuerit, nullus dubitem. Supereſt, ut iura enumeremus DIOECESEOS, quae fuerint primati. Ille primo concilia, quae uocant nationalia, conuocauit habuitque: *deinde* leges et ipſe tulit eccleſiaſticas: *praeterea* uacuae antiſtite ſuo eccleſiae rectorem oeconomum dedit: *poſt* negligentiam epiſcoporum ſuppleuit ubique et correxit: *tum* uiſitauit hoc fine metropoles et cathedras: ſynodatica, cathedratica aliaque ei praeſtita ac ſoluta ſunt et quae generis eiusdem. De poteſtate TERRITORIALI aliquid uniuerſim dicere uelle, praeter rem eſſet, quod extra Germaniam haec nulli contigerit antiſtiti aut primati: in Germania autem parum ſit, quod ſibi primas iure praecipui queat tribuere. Sunt tamen Magdeburgico quaedam peculiaria prorſus, quae, in ſequenti capite, hanc etiam claſſem inſtruent ſigillatim.

§. XXV. Ceterum id aduerto apud canonum doctores, illos, quantum fieri poteſt, primatum iura ualde deprimere et attenuare: idque cum pontificis cauſa; tum reliquorum antiſtitum. Pontifex enim ſibi ac ſuis timet, ne primates regibus aut reipublicae auctores ſint, ut nuntium mittant Romano et, ſingulari eccleſia conſtituta, ſummam illis conferant ſacrorum. Memini ſane Portugalliae regnum ſemel, Galliamque ſaepius, cum a pontifice iniquius haberentur, has minas ſparſiſſe: integrum regibus eſſe, papam intra moenia adpellare, ſi Roma ſe in eo honore nimium efferret. Venetorum conſilia in hoc genere notiſſima ſunt, quibus compeſcere ſolent effrenatam inſolentiam curiae Romanae. Vt mirum non ſit, gratiſſimam doctores operam praeſtare hierarchae occidentis: qui uela contrahant in explicandis iuribus primatum. Archiepiſcoporum uero ea cum primatibus aemulatio eſt, atque ordinibus Germaniae noſtrae exemtis, qui nullo non tempore id agunt, ut imperio rurſus pareant absque intermedio duce. Illi ergo his limitibus adſtringunt iura primatum, ut eis nihil reliquum maneat praeter titulum et nomen: neque enim aliqui ſcribere uerentur, primatem et archiepiſcopum uerbo tantum differre, re ipſa parem utrique ſuppetere auctoritatem. Verum cum nos ad ſenſus aliorum nec quicquam diſputamus, ſed ad ueritatem: ita, quae ſupra poſuimus, ſi non ubique ex apicibus legum, ex rationibus tamen, temporum deinde et locorum conſuetudinibus, quantum fieri poterit, contuebimur. Sequitur ergo, ut ſecundo capite iura primatus Germaniae Magdeburgico ſeptingentis abhinc annis conceſſa, ulterius expediamus: quo quidem in negotio ſumma rerum capita perluſtrabimus, usque dum plenior huius cauſſae explanatio, in commentario, quem meditamur, ſingulari publice aliquando prodire poſſit.

CAPVT II.

DE

IVRE PRIMATVS GERMANIAE SIGILLATIM.

§. I.

CAP. II. §. I.

NEſciuit ante Germania *primatem*, quam ſaeculo decimo antiſtes conſtitueretur Magdeburgicus. Quae enim alii de *Lugdunenſi* in Gallia, alii de *Moguntino* narrant, quod nomen iſtud adfectauerint in patria noſtra: id uero et ratione caret et idoneo literarum monumento.

§. II.

CAP. II. §. II.-VII.

§. II. Si Lugdunenſis, Carolo magno uel Ludouico, uel etiam rege quodam ex Merouingis largitore, accepiſſet iura primatus Germaniae, alium enim praetextum fingere, neſcio: eius ſane auctoritas, extincta Carolingica ſtirpe, iterum euanuiſſet. Ex eo enim tempore Germania uniuerſa, tum ſigillatim eius prouinciae ſui iterum iuris factae et uinculo, quo uictrix domus auguſta eas continuerat, ſolutae ac liberatae fuerunt. Quapropter iſtud iuris πολυθρύλλητον utriusque poſtulato obiicimus: *reſoluto iure dantis, reſoluitur ius accipientis.*

§. III. Antequam de manibus Caeſarum eriperentur iura omnia ſacrorum, ad primatus adpellationem non ſuffecit auctoritas pontificis Romani, qui fere praeter ea, quae *ordinis* ſunt, praecipui nihil uel habuit in Germania uel dare potuit aliis: *iurudictio, ius dioeceſanum, dignitas* ſacrorum antiſtitum, ſingula penes imperatorum fuere, a quo tantum primati poterant obuenire. Vt nihil mirum ſit, utriusque priuilegio opus fuiſſe in conſtitutione Germaniae primatus.

§. IV. Magdeburgico etiam archiepiſcopo ea contigit ſortuna, ut in eodem promouendo et extollendo imperium et ſacerdotium conſpirarint. Caeſar enim et papa tantum non certarunt inuicem largitione priuilegiorum ac beneficiorum, ut nouum antiſtitem ſuper alios omnes efferrent.

§. V. Si igitur quid iudico, ex eo manifeſtum ſatis eſt, Germaniae *primatem duplici* munere in rebus eccleſiaſticis defunctum eſſe in Germaniis, uno *Caeſaris;* altero *papae* atque hoc ipſo quoque ſua iura pleniora reddidiſſe et magis ſtabilia. Quamuis enim in primordio illius poteſtas papae anguſtioribus paulo limitibus fuerit circumſcripta, quos exire non potuit pontificium diploma, cum plus iuris nemo largiri queat, quam habet; dubium etiam, ſi non prorſus iniquum ſit, dicere uelle, ipſum non minus priuilegium temporis ſucceſſu, increſcente largitoris poteſtate, augmenta ſumpſiſſe, quoniam beneficia non ex facultate, ſed intentione dantis metimur; deinde primatis et patriarchae uerbum, quo Romana curia noſtrum iuniori non minus aetate ſalutauit, nouum quid rei ipſi non addat, cui prima conceſſio legem det, neque mutatio eius aut uerſio in meliorem ſtatum, quae facta ſit, locum det coniecturae; ut taceam, ipſum primatis titulum lubrici ac diuerſi ſenſus omni aeuo fuiſſe, quo in nulla fere iuris parte tuto niti, queamus: omnes tamen eius generis dubitationes unicum illud remouet, ipſum quoque Caeſarem prouinciae Magdeburgici primatus, calculum ſuum addidiſſe. Sane quae facultas in cauſa eccleſiaſtica prin-

A cipibus quondam fuit, illam tamen neque ipſi, neque opera ciuilium adminiſtrorum exercuere, ſed ſacris antiſtitibus uſi ſunt in negotio huius generis peragendo. Atque in his principem locum tenuiſſe Magdeburgicos antiſtites, iure, quod habuere *primatus*, omni carere uidetur dubitatione.

§. VI. Primum uero de Romani pontificis inſtitutione agemus, qua Magde- B burgicum antiſtitem adpellauit *Germaniae primatem.* Fateor, nequicquam a doctore meo, dn. praeſide me impetrare potuiſſe, ut copiam faceret documenti e publico tabulario, unde hac de re plenius queat conſtare. Fidi enim archiotae eſſe, repoſuit, cuſtodire, non prodere; elinguem uideri malle, quam facundum; ueniam hic leges dare etiam falſiloquo, ſi ſuſpicioſa ſit taciturnitas. At ea fata quon- C dam fuere Magdeburgicae ſupellectilis, ut non minima documentorum pars in publicum ſit producta, *Meiboniis* et *Sagittario* editoribus. Centum alia *Lambecius* pollicitus eſt, obitu ante praereptus, quam ſpem factam expleret. Cauſas quaeris, nudati tabularii? Sunt haec uel bella, uel culpa inertis ac perfidi cuſtodis, uel etiam caſus, quem cauere principis eſt ſolius. Id uolo, ut uni pateat D ἀρχεῖον, ne, aditu plurium, id ſimile euadat proſtibulo reddatque incertum criminis, ſi quod deinde adparet, auctorem. Qui dubitat Magdeburgicum manus ſenſiſſe iniquiſſimorum ſpoliatorum, ille triumuiros conſulat, qui ex illis ſibi exuuiis erexere trophaea. Miror, unum eorum antiſtitis mentionem facere, cui plagia haec debeat. Certe Romani ſacerdotem, ſibyllinorum proditorem in E crimen uocaſſent atrociſſimum: maioris autem pretii iudicio digna eſſe exiſtimo ampliſſimae prouinciae inſtrumenta, quam uaticinia quondam anilis ſuperſtitionis. Vienna, Holmia, Moguntia, caſtrum quoddam Franconiae utinam tandem, quae noſtra ſunt, e cuſtodia dimitterent: exemplo Aſcaniorum, qui rei aequitate moti, noſtrorum rogationi nuperrime locum dederunt. Narrant F hiſtoriolam Auſtriaci, Ferdinandum eius nominis primum Caeſarem, quod urbis obſidionem a Turcis imminere uidiſſet, inſtrumenta imperii maritimo itinere in Hiſpaniam miſiſſe; ſed nauem fluctibus oppreſſam cum illis periiſſe. Quod aenigma eo certe prodeſt, ut actiones euitent ad exhibendum. Sed a diuerticulo in uiam, cum diplomata inſtituti primatus Germaniae in libris aucto- G rum, quos ſupra nominauimus, extent, illis, quantum fieri poteſt, utemur.

§. VII. Ita autem largitor primatus, papa: IOANNES *XIII. epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto nobis in Chriſto confratri Adal-*

CAP. II. §. IIX-XIII.

Adalberto St. Magd. eccleſiae archiepiſcopo, in domino aeternam ſalutem. Si ea loca, quae ad ſalutem maxime populi et gentis ad Deum conuerſionis fundata ſunt, priuilegio noſtrae auctoritatis munimus et decoramus, hoc ad profectum et diuinae religionis cultum pertinere nullo modo dubitamus. Igitur, quia ſedem Magd. cui Deo auctore praeſides, noſtra tuorumque comprouincialium auctoritate archiepiſcopalem eſſe decreuimus: quem inter ceteras eccleſias ordinem, uigorem, PRIMATVM *et dignitatem habere in poſterum debeat, apoſtolicae ſedis priuilegio muniri ſanximus. Dei igitur omnipotentis auctoritate et B. Petri apoſtolorum principis et noſtra,* te tuosq; ſucceſſore in perpetuum, et eccleſiam tuam omnium eccleſiarum, archiepiſcoporum et epiſcoporum, qui in Germania ſunt ordinati, in ſedendo, in iudicando, in confirmando, in ſubſcribendo, in ſententiis dandis omnique eccleſiaſtico ordine PRIMATVM habere uolumus. Eorum uero, qui ſunt in Gallia, item Moguntienſi, Treuirenſi et Colonienſi eccleſiae, in omnibus parem honorem et ſimilem uigorem, praeſenti priuilegio confirmamus. Ceterum more Romanae eccleſiae, eccleſiam tuam 12. presbyteros, et 7. diaconos, et 24. ſubdiaconos cardinales, qui ſandaliis et liſinis utantur, habere uolumus. *Super hoc uero eiusdem presbyteris et abbatibus eccleſiae St. Ioan. Baptiſtae in ſuburbio eiusdem ciuitatis conſtructae, tunicis uti concedimus. Quibus exceptis et epiſcopis, ſuper altare in honorem B. Mauritii dedicatum miſſam celebrare aliquis nullo modo praeſumat, quod non ad ſuperbiam, ſed ad loci ſanctitatem, ſpeciali reuerentia, praeſenti priuilegio munimus et decoramus. Quapropter* frater fraterrime, *dominicorum ſalubriter reminiſcens mandatorum, ita in commiſſae plebis regimine lucrandisque animabus inuigila, ut redemtori noſtro fructum bonae operationis, in quo laetari poſſis, exhibeas. Scriptum per manum Stephani Scriniarii ſanctae ſedis apoſtolicae in menſ. octobri indict. XII.* Hactenus diploma inſtitutionis, plura recudere uelle, quae triumuiri pridem ediderunt, e re eſſe non uidetur.

§. VIII. Sunt autem plura, quae hic attendi merentur. Proſtant narratores coaeui, qui hiſtoriam ita tradunt. Anno CMLXX. papa Ioannes, eius nominis XIII. conuentum Rauennae inſtituit, cuius adſeſſores, primarii utriusque ordines antiſtites, ex Italia Germaniaque iſthuc conuenerunt. In hoc conſilia exponit papa, quae habeat imperator, de munere primatus, Magdeburgico impertiendi. Cauſas quaeliti honoris adfert: quod tantis ditionibus, diuitiisque Otto auxiſſet Magdeburgicum; quod hoc inſtituti haberet, ut pagana Poruſſiae, Poloniae, Bohemiaeque regna, qua poſſet, ad ſacra cogeret hominum chriſtianorum; quod nullus eſſet uel in potiſſimis Germaniae epiſcopis, qui huic Caeſaris uoluntati obuerſaretur, quin potius ei omnes adſurgerent promtiſſimi. Perculit animos omnium, qui praeſentes fuerant, ſermo, ut adplauderent inſtituto et honor primatus Magdeburgico quaſi per inſpirationem, id eſt, repentinum omnium concentum, delatus eſſe uideretur. Atque ex his calculis libellum confecit pontifex Romanus de Magdeburgico patriarchatu.

§. IX. Si quid coniectura adſequi licet, id exiſtimo: Ottonem primum in animo habuiſſe, ut primariae prouinciae honorem, quem ſibi Francia Rhenenſis tempore Carolingico tribuerat, neque immerito, mutato nunc rerum ſtatu, auferret in Saxoniam. Cum enim Rhenenſes archiepiſcopi prae aliis ſibi primatum uel ideo adrogarent, quod ſacrorum moderamen penes ſe eſſet in principe parte Germaniae: hoc argumentum ſubuertit, quod nominatum a ſe in Saxonia Vandaliaque antiſtitem honore parem illis eſſe uellet, iurisdictione autem ſuperiorem.

§. X. Tempori aliquid dandum eſſe, exiſtimarunt Rhenenſes et tantum abeſt, ut moeruerint nouo Magdeburgici honori, ut potius adplaudere ei maluerint, quam in Caeſaris offenſam incurrere.

§. XI. Hac enim cauſa ex illo tempore, quo extincta fuit ſtirps Ottonina, id demum egerunt, ut titulotenus quidem Magdeburgicum ſalutarent Germaniae patriarcham, re ipſa autem omnia eius iura non ſolum in dubium uocarent, ſed etiam tantopere negarent atque exploderent, ut Magdeburgici animum, ea recuperandi, ipſi perderent exuerentque.

§. XII. Niſi fallor, Ottones Henricus ſanctus ea in re imitari uoluit, qui Bambergenſem hoc fine inſtituit extulitque ſuper alios, ut absque intermedio antiſtite is pontifici ſubeſſet. Quamuis enim conatui conditoris ſucceſſus haudquaquam reſponderet; tamen Magdeburgici auctoritati non parum obſuit, epiſcopum in meditullio Germaniae conſtitui, qui auctoritati Germanici primatus ſubduceretur.

§ XIII. Cur autem ſtudio Henrici IV. cc. an. CIↃLXX. tantopere ſe oppoſuerit Magdeburgicus, ne ille regiam ſedem conſtitueret in Saxonia, operae pretium eſt, indagaſſe. Fieri enim potuiſſet, ſi haec princeps euaſiſſet prouincia Germaniae, ut Saxonici primatis honos uel ſtabiliretur firmius uel reduceretur iure poſtliminii. Verum quod Magdeburgico primatui conducere poterat: illud principatui et territoriali poteſtati Magdeburgicae uidebatur aduerſum. Ma-

luit ergo primum inſuper habere antiſtes A
Magdeburgicus: quam alterum adduce-
re in diſcrimen.

§. XIV. Quamuis eccleſiaſtica iura a
ciuilibus prorſus differant: fieri tamen
non potuit, ut uni primati plures reſpu-
blicae ullo unquam tempore aequo ani-
mo parerent. Vetuſtiſſima aetate, in
qua et papae et primatibus ſuadendi ma-
gis auctoritas fuit, quam poteſtas impe-
randi, id genus inſtituti ut minora peri- B
cula habuit, ita facilius fuit permiſſum.
Hoc exemplo Daniae et Sueciae regna
Bremenſem uenerati ſunt patriarcham:
Bragarenſem in hoc cultu cum Luſitania
habuit, tum Hiſpania omnis: quo etiam
tempore uerum eſſe potuit, quod ſupra
attulimus de amplitudine Lugdunenſis.
Verum enimuero cum papa ſibi iurisdi-
ctionem ſumeret in res et perſonas, quod
dicunt, eccleſiae eiusdemque iuris non C
minus aemuli exiſterent primates; tum
demum in partes itum eſt. Quaelibet
ideo reſpublica primatem ſigillatim ha-
bere uoluit: neutra peregrino parere an-
tiſtiti. Inde enim fiebat, ut ſeptentrio-
nalia regna nuntium mitterent Bremenſi,
Germano; Bragarenſem nullus extra
Luſitaniam audiret antiſtes: Lugdunen-
ſis quoque auctoritas Galliae meridiona-
lis finibus circumſcriberetur. Neque D
in numero primatum augendo difficilem
ſe praebuit pontifex Romanus, cuius in-
tererat, omnem impeditionem remouere,
illi doctrinae factam; uniuerſum orbem
chriſtianum in moderamine ſacrorum
imperio ſubeſſe unius. Quamuis uero
papa ſingulas reſpublicas ſingulis prima-
tibus inſtruxerit: id tamen ſaluo anti-
quiorum iure factum eſſe, crediderunt
plurium rerumpublicarum primates, ut E
nihil mirum ſit, utrique generi primatum
hodieque non conuenire.

§. XV. Quemadmodum uero prima-
tus honor ſuſtineri nequit, niſi plurium
archiepiſcoporum numero, qui ei debent
ſubeſſe: ita facile ad intelligendum, plu-
rima regna huic legi reſpondere nequi-
uiſſe. Ne itaque, quod tamen aliquan-
do factum, papa Romanus a regula abiret
et ſolenni primatis definitione: aliud re- F
medium inuentum fuit, *legati* ſcilicet *na-
ti* character, quo titulo omnia iura colla-
ta ſunt antiſtiti, quae ſibi adrogare pote-
rant primates.

§. XVI. Idem prorſus Germaniae ui-
demus eueniſſe. Vt enim illa reſpubli-
cas peculiares habuit, ita nullo non tem-
pore abhorruit a communi primate. Vo-
luntati tamen adſurrexerunt Ottonis, ut
Magdeburgicum hoc omnes loco habe- G
rent. Ottonibus extinctis, rediit ſin-
gulis prouinciis deſiderium libertatis:
ipſe Magdeburgicus ſpem abiecit, fore, ut,
patrono diſtitutus, omnes ſub obſequio
ſuo complecteretur.

§. XVII. RHENO uicini ARCHIEPISCOPI
auctoritatem ſuam, diuitias, potentiam
ualde auxerunt, partim quod praeſidium
ſuae dignitatis in loco primariae prouin-
ciae reponerent et ſacrorum munerum
prae ceteris Germaniae antiſtitibus lon-
giſſima uetuſtate; partim quod prece et
pretio ad immodicas largitiones Caeſa-
res noſtros inuitarent, qui faciles fuerunt,
de communi largiri, ut domanium impe-
rii, id eſt, Franciam Rhenenſem piis do-
nationibus, quas dixerant, principio mi-
nuerent, mox tollerent perderentque.
Notum eſt, huius rei memoriam Caro-
lum quintum adflixiſſe, ut in itinere Rhe-
nenſi, per MOGVNTIAE et COLONIAE lati-
fundia pergens, identidem ingemiſceret:
uah! niſi obſtaret religio. Praeterea et-
iam Colonienſi Weſtphalia; Moguntri-
no Thuringia acceſſerunt, eccleſiaſtici
primum iuris intuitu, deinde non infima
quoque pars utriusque territorii: quod
ille, diuulſo Saxoniae ducatu, ſibi tri-
buit; hic Caeſaris priuilegio ac donatio-
ne nixus eſt in eadem cauſa, ut plurimis
terrorem incuteret. Acceſſit, quod ille
in Caeſare eligendo primas teneret; hic
inauguraret electum: utrumque ingens
praeſtantiae utriusque adderet momen-
tum. Quid in hos ſtatueret primas Ger-
maniae? Facile is agnouit, neminem fo-
re, qui cauſam ipſius contra aemulos ad-
iuuaret.

§. XVIII. TREVIRENSIS reſtat, qui
utroque inferior quidem eſt; ſed Lotha-
ringici tamen iuris dioeceſin habet, ut
dubium eſſet, Germanici primatus fines
eousque proferri poſſe.

§. XIX. SALISBVRGENSIS ſequitur, qui
diu morem geſſit Germaniae primati.
Verum quin hic quoque in priſtino ob-
ſequio perſiſteret, plures cauſae fuere.
Principio Boioariae nullo non tempore
iura fuerunt peculiaris prouinciae; re-
gni etiam character, quo eam et uetuſtas
inſigniuerat et forma imperii agnouerat
poſtcarolingica, nulla temporum rubi-
gine ita obduci poterat, ut in animis
principum eius ſcintillae non micarent.
Parum ergo glorioſum uidebatur Boiis,
alienae prouinciae antiſtitem conſulere
patriarcham. Deinde fiduciam Iuuaui-
enſi addidere Rhenenſium, quae habui-
mus, exempla, ut pari conatu ſe auelleret
a Megeburgico primatu. Tum Italiae
uicina promouit inſtitutum ac facilita-
uit; quod abſonum eſſe, uideretur, pere-
grini myſtae reſponſa e longinquo addu-
cere, cum tamen propior uia eſſet, ad
ipſum oraculum Romae conſulendum.
Tandem etiam non parum momenti at-
tulit Iuuauienſi, quod imperii faſces Boi-
co duci poſt Ottones obuenerunt et poſt,
Schirenſibus Agilolfingis remotis, ſum-
ma rerum filiis aut fratribus Caeſarum
deferretur, qui nullum non lapidem mo-
uerunt,

uerunt, pro augendo illius honore. Ad extremum Boicae etiam eccleſiae uetuſtas tanta fuit, quae non ſolum Rhenenſibus aequari potuit: ſed multis etiam ſeculis Germaniae coetibus quibusque anteferri. Hinc inconſiderate factum eſſe, exiſtimarunt, antiquiſſimam ſcholam a iuniori, quae nondum ex ephebis exceſſiſſet, leges, iura, reſponſa expetere.

§. XX. Quamuis autem ad ſingula haec promtiſſime reponi poſſet; ipſeque B Iuuauienſis mitiſſimis principio remediis uteretur, quibus ſe ſuaque Magdeburgico ſubtraheret; pontifex quoque poſtulati cerneret iniquitatem, quod priuilegia ſtatui non poſſunt in praeiudicium manifeſtum alterius: tamen, *quod ui non potuit, confectum eſt arte magiſtra.* Scilicet id uoluit pontifex, integrum eſſe apoſtolicae maieſtati, in illa etiam regna, quibus ſui eſſent primates, *nuntios* aut *legatos* C amandare, qui in omnibus aut pleriſque cauſis cum illis *concurrentem haberent iurisdictionem.* Hoc igitur munere papa Iuuauienſem inſtruxit, ut idem in Boioaria poſſet, quod datum fuiſſet in Germania uniuerſa Magdeburgico. Imo, ne inſtabile hoc ius eſſet, id neque temporarium eſſe uoluit neque unius tantum archiepiſcopi: quin potius ipſi cathedrae atque metropoli Salisburgenſi id adſcripſit, aut, quod idem eſt, *legatum* adpellauit conſtituitque, quod dicunt, *natum.*

§. XXI. Errant itaque iureconſulti, ſi non omnes, pleriquc certe, qui *Salisburgenſem Germaniae primatem* habent, quem honorem nullo tempore ipſe uel adfectauit, uel accepit, uel etiam in dubium uocauit Magdeburgico. Quod ſcire plurimum intereſt inter *legatum natum* per unius prouinciae tractum et *primatem* E regni uniuerſi.

§. XXII. In eo autem diſcrimen fuit, ſi antiſtes Salisburgenſis uel ipſe accuſandus fuerat, uel ius factum praeuentionis, an neque his caſibus ſe exceret Magdeburgicus primatus. Verum prius dignitate *legationis* ſubuertit, quae ab archiepiſcopi perſona non poſſet diuelli: alterum uitauit cauitque, ut raro aut nunquam eueniret memoriaque primatis F Germaniae in Boicis eccleſiis obliuione deleretur.

§. XXIII. Bremensis in Germania ſupereſt, ut, quem ipſe honorem Germaniae primati fecerit, nobis conſtet. Hunc certe uetuſtatis elogia, quibus Magdeburgicum longo poſt ſe ſpatio reliquit, non tantopere eiſtenem fecerunt, quin ei laurum dubiam redderet. Inde plura exempla ſunt, unde conſtat, illum Germaniae primati morem geſſiſſe. At uinculum, quod principio magis adſtrictum fuit, demum laxius eſſe coepit et magis remiſſum. Primo enim ſtimulos ambitionis addidit Bremenſi, quod non ſolum

A Daniae et Sueciae apoſtolus audiret: ſed etiam acciperet poſt diploma pontificis, qui illum utriusque regni adpellauit primatem. Deinde eriſtas tum demum altius erigere coepit, cum ingentes ditionum acceſſiones eius fierent archiepiſcopatui, ex ſpoliis Henrici leonis, ut ducis ac principis titulos ambiret, nonnunquam adhiberet quoque: ſacri antiſtitis honore uilius, quam olim, aeſtimato.

B §. XXIV. Ea ſcilicet tempora tunc erant in Germania, quod meditate ſcribo, ut epiſcopi, quo momento iura territorialia nacti fuiſſent, eo etiam frena illi archiepiſcoporum; hi primatis excuterent atque imperii ſacerdotiique ſupremam ſibi adſererent poteſtatem. Inde eſt, quod, pacato rerum ſtatu, in Germaniis et archiepiſcoporum et primatis et ipſius quandoque papae facultas apud epi-C ſcopos magis euiluerit, quam alibi regnorum inuenimus, ut illi titulotenus, uix re ipſa ſuperiorem habere uiderentur. Niſi prorſus fallor, epiſcopi, principes territoriorum facti, longe prudentiores ſemet geſſerunt, quam laici. Cum enim hi neſcirent regnum et ſacerdotium ſub imperio unius complecti ac continere, quin alterum ſibi ſubripi paterentur: contra epiſcopi, ne reſpublica biceps eſſet, ſacer-D dotio donati, etiam regnum adſectarunt et ſub nomine territorii obtinuerunt: ut non tam reipublicae eccleſia accederet, ſed eccleſia ſub poteſtatem ſuam redigeret reciperetque rempublicam. Quod uinculum ne poſtea uel papa, uel primate, uel archiepiſcopo auctoribus iterum diſrumperetur, mirum non eſt, epiſcopos, uiros prudentes, hoc diligenter cauiſſe: licet ea in re neque Caeſarem neque pro-E ceres imperii adiutores habuerint, uti Galliae antiſtites regali clypeo ſe facile tuentur. Sua certe, non aliena auctoritate uſi ſunt in temperanda potentia papae et primatis, quoties eam in epiſcopi territorio illi adpeterent exercere. Si Germaniae fata cogito, ita ſentio, futurum fuiſſe, ut papa Romanus eam exemplo aliorum, ſui iuris et tributariam feciſſet, niſi praepotentes epiſcopi ſe huic co-F natui obuertiſſent. Imo ipſa concordata nationis Germanicae ceteraque pacta eius generis, quae curiae Romanae limites contrahunt, in patria noſtra auctoribus debemus epiſcopis. Quapropter mirum non eſt, primatis patrii auctoritatem, territorii iure epiſcopis delato, parui habitam fuiſſe.

§. XXV. Vt uero hac temporum periodo multum, imo plurimum deceſſit G Germanico primati: ita proſperi rerum euentus in oriente illi largiter omnia uidentur repoſuiſſe. Sacris enim chriſtianorum per omnem *Bohemiam Sileſiamque*, *Poloniam* etiam *Poruſſiam*, *Liuoniam* et *Lithuaniam* prolatis, papae et impera-

CAP. II.

§. XXV-XXXIII.

toris conſilio ac interceſſione factum eſt, ut omnia haec regna ſubiicerentur *Magdeburgico* primati. Intereſſe enim Caeſaris uidebatur, ut ditiones, Germanico imperio addictae, non alium primatem agnoſcerent, quam Germanum. Et ſi propoſita ſucceſſum habuiſſent, *Ruſſia* omnis facta ſuiſſet ditionis Magdeburgicae. Extat enim diploma, ubi haec etiam a Caeſare primati noſtro tributa eſſe reperitur. Non quod imperii maieſtas ullo tempore his populis agnita fuerit: ſed quod Caeſar et papa unum finem haberent orbem ſubiugandi, quamuis diuerſis illi principiis uterentur; ille Romani imperii auctoritate et Romae limitibus, quae caput mundi audiret: hic dominio Chriſti ſeruatoris, cui Deus hoc uniuerſum *ſub ſcabella pedum ſubieciſſet.* Qua de re cap. I. actum a §. VII. ad X. ſuperius.

§. XXVI. Nihil itaque, attenuata licet Magdeburgici auctoritate in Germania, ei poterat ad amplitudinem deeſſe. Metropolitas enim diuerſorum regnorum is gubernabat extra Germaniam. Quales ſunt *Pragenſis*, *Gnesnenſis*, *Rigenſis*, qui omnes ab eo cum ſuffraganeis ſuis leges acceperunt: ut epiſcopos taceam, *Warmienſem*, *Vratislauienſem*, *Caminenſem*, qui, ut nulli archiepiſcopo paruere, ita noſtro, absque intermedio praeſule, qua primati, morem geſſerunt.

§. XXVII. Sacra Magdeburgici iurisdictione, in remotiſſimis regnis prolata et conſtituta, fieri deinde non potuit, quin leges ac iura eius paria acciperent incrementa. Quamuis enim ante ſuas conſuetudines forte et leges habuerint hi populi, quam ad Chriſto fidem dandam adducerentur: quod tamen illae paganiſmum ſapere uiderentur, a priſtino iure incolae deſuefacti, nouum, Chriſtianis conditoribus, magno feruore acceperunt.

§. XXVIII. Haec cauſa eſt iuris Saxonici in iſtis ditionibus culti, ut opus non ſit, fingere in Magdeburgicis imperiale palatium, quod legibus Saxonicis tantam conciliauerit auctoritatem in plaga uerſus orientem. Vt enim alia taceam, uixere his moribus Poloni eo etiam tempore, quo eierauerant imperii Romani maieſtatem. Vnde intelligitur, Saxonica non propter poteſtatem legislatoris; ſed ex propagatione religionis et ſacrorum Chriſtianorum recepta fuiſſe.

§. XXIX. Dum ius Saxonicum ſcribo, nemo exiſtimet, me de ſpeculo iuris Saxonici ſermonem inſtituere. Nam uti priuati ſcriptoris illud eſt: ſic, qui hoc uel in Saxoniis uel extra Germaniam allegauit, probare debuit, illud in hoc uel alio caſu receptum fuiſſe. Hoc, niſi quis praeſtiterit in foro, auditus non eſt. Summatim plus ille auctoritatis nullo tempore habuit, quam doctor, qui teſtatur de conſuetudine ſuae prouinciae. Quamuis neque hoc ipſi ubiuis largirer, quod domeſtico aliena iura admixta ab eo fuiſſe, paſſim reperiamus.

§. XXX. Verum enimuero Magdeburgicus, temporum iniuria, etiam auctoritate excidit primatus in plaga orientali. Nam Poloni, ut omnia in ſe iura diſputare coeperunt imperio Germanico: ita ſudes in oculis eorum fuit, Germano obedire primati. Saepius ergo ac iterum rogarunt pontificem Romanum, ut hoc eos nexu liberaret. Quod ex illo tempore factum eſt, quo papa *Gneſnenſem* archiepiſcopum extulit ad faſtigium Poloniae primatis. Profuit hoc quoque exemplum *Pragenſi*, qui parem honorem a papa emendicauit. Conſtat itaque ex his rerum euentis, quantopere Magdeburgicus cum in imperio; tum extra illud, iure ſui primatus fuerit ſpoliatus: ut ueniam lectis facile demus, qui, cum ad ultima tempora reſpicere neſcirent, in dubium uocarunt primatum Germaniae: quod tamen fieri non potuiſſet, ſi, quae olim Magdeburgico data ſunt, ex aeui uetuſtioris memoria repetiiſſent.

§. XXXI. Niſi prorſus fallor, Carolus IV. imperator, cum primatum Germaniae tantopere expilatum uideret, doleretque, quod nullo iure, praeter temporis longiſſimi interualla, ſpoliatores ſe tuerentur, momentoſo diplomate priuilegium impertiit Magdeburgico his uerbis: ut illorum, quae ei cum iniuria ablata fuerint, auctoritas aeterna eſſet, neque praeterito neque futuro tempore, ullum praeſcriptionis uel uſucapionis genus ei poſſet opponi, quin omnia ei, quantum fieri poſſet, reſtituerentur. Diſputant ICti, num in facultate legislatoris ſit, ita ſtatuere. Nos omnino adfirmamus. Facit uero ad firmamentum priuilegii Magdeburgici, quod a poſteris id imperatoribus identidem confirmatum eſſe, reperiamus.

§. XXXII. Iuribus Germanici primatus uniuerſim, aut, quod dici poſſet, a priori et in actu primo, ut ſcholae loquuntur, euolutis: ad exercitium eorum nunc uenimus, quae explicanda ſigillatim. Per claſſes ibimus in primo capite §. 24. diſpoſitas, quantum quidem fieri nunc poterit, cum nulli dubitemus, plura longe et magis momentoſa ſupereſſe, quorum ſpem et nos facimus, ſi opuſculum, quod pollicemur, emiſerimus retractatius.

§. XXXIII. Principio ea, quae DIGNITATIS ſunt, eruemus: ſunt autem haec. *Primum* titulo PRIMATIS Magdeburgicum a Caeſare ac principibus in imperio et extra illud, papa quoque et ordinis ſacri antiſtitibus adpellatum eſſe, diplomata, quae paſſim ſuperſunt,

ſunt, neminem ſinunt dubitare. Quid? quod praeter ſolenne uerbum primatis, etiam PATRIARCHA GERMANIAE; ARCHIPRAESVL; PRINCEPS ac SVPREMVS SACERDOS; imo PAPA ARCHIPONTIFEX Germanus in iisdem audit Magdeburgicus antiſtes.

§. XXXIV. *Deinde* proximum a pontifice Romano LOCVM HONORIS omni iure habuit noſter. Nam ut Germanicum regnum imperat Romano: ita aliis merito antefertur. In quae iura gentes cum ſemel conſenſerint, integrum eis non eſt, ut ab hoc officio nunc impune diſcedant. Neque enim nos aliud argumentum in hoc diſſidio adhibendum eſſe exiſtimamus, quam populorum uoluntates, quas tot caſibus prodiderunt. Aliter philoſophantium rationes auram fibrant neque rei cardinem attingunt. Filum itaque conſecutionis manifeſtum eſt, cauſam non habuiſſe Germaniae patriarcham, cur ulli primatum aliorum regnorum loco cederet, quin potius reliqui omnes huic fuerint poſtponendi.

§. XXXV. Neque eſt, ut obiiciat quisquam: *archiepiſcopis* tamen *electoribus* Magdeburgicum primatem προεδρείαν conceſſiſſe. Principio enim, tempore ſcilicet Ottonum, plura diplomata docent; quod loco honoris ſtatim exceperit Moguntinum Magdeburgicus; eum uero ſequuti demum fuerint et Colonienſis et Treuirenſis. Vnde facile patet, Moguntinum, non qua archiepiſcopum, ſed qua ſupremum imperii officialem, archicancellarium, principem locum ſuſtinuiſſe. Ottonibus uero extinctis, exempla non rara ſunt, ubi et Colonienſis et Treuirenſis, Magdeburgico ſe praetulerunt. Verum nihil inde dignitati primatus deceſſit: quod neque hoc aliunde acciderit, quam archiofficiorum ergo, quae hi non minus in Italia et Gallia Belgica antiquisſimo tempore ſuſtinuerunt. Et, niſi fallor, haec munera illi propterea tantopere aeſtimarunt, ut cauſas haberent, quibus ſine ulla dubitatione primati Germaniae anteponerentur.

§. XXXVI. Ex eo autem tempore, quo electores facti fuere antiſtites Rheno uicini: tantum abeſt, ut Magdeburgicus rem in diſcrimen uocaret, ut potius hodieque manifeſtum ſit, ipſos reges ſua maieſtate non indignum putaſſe, ſacri ordinis electores ſubſequi in imperio.

§. XXXVII. Vnde autem acciderit, Rhenenſes antiſtites cum primatem Germaniae, tum reliquos archiepiſcopos, a ſuffragio, quod his pariter fuerat, quoties Caeſar electus eſt, excluſiſſe et praerogatiuam dignioris collegii, quod electorale dixere, ſibi adrogaſſe, intereſt forte, ut doceamus, cum tantopere hac in re titubent doctores. Fabulae ſunt, quae narrantur de inſtitutione Ottonis tertii, cuius honoris, ſi is auctor fuiſſet, haud dubie in numero et claſſe electorum eſſet Germaniae primas, de cuius auctoritate augenda poſt parentem et auum toties cogitauit. Nihil etiam ueſtigii huius rei in poteſtate ſex ducum Germaniae, quos originarios dicimus, reperimus, quamuis certiſſimum ſit, eorum iudicio a primordio Germanici imperii Caeſarem eſſe conſtitutum, cum illi ius praetractandi, uel, ut uulgo dicimus, nominandi habuerint, quos populi adplauſus, qui ſubſequi debuit, raro uel deſtituere potuit uel fruſtrare. Alio itaque remedio eſt opus ad hanc ueritatem indagandam. Scilicet, Rheno uicini archiepiſcopi, Caeſare mortuo, ſtatim praeſto eſſe et nullo negotio uel impenſis Aquisgranum conuenire potuere, aliis, quibus remotiora itinera, uel ſerius iuſto uel rarius conuenientibus uel etiam ſumptuum parcendorum ergo, non praeſentibus. Vnde facile fuit ad excludendum illos, qui, non uſu priuilegii, eidem nuntium miſiſſe atque illud dereliquiſſe, ſunt exiſtimati. Faciliorem effecit conatum animosque addidit triumuiris Rhenenſibus, quod populus conuentui intereſſe negligeret: quod principes nouiores in ſocietatem iuris eligendi non admitterentur: quod praerogatiua haec non niſi archiofficialium, atque in iis archicancellariorum eſſet: quod is honor praecipui iure debetur Franciae Rhenenſi: quod territorii magis aut muneris ſaecularis, quam aut eccleſiaſtici aut dioeceſeos eſſet, eligere imperatorem et quae ſunt generis eiusdem, quibus Germaniae primatem ſocietate atque ordine electorum excluſerunt.

§. XXXVIII. Atque haec cauſa eſt, quare non in ſupremo, ſed in altero collegio, quod principum dicimus, Germaniae primatem in comitiis offendamus. In hoc uero tantum abeſt, ut principem ei locum aliquis diſputauerit: ut potius certum ſit, Magdeburgicum ſupremo moderamine in hoc collegio defunctum fuiſſe. *Directorium* puto, quae ſparta Salisburgenſi ex eo demum tempore obuenit, ex quo Germaniae primas puriorum ſacrorum ritibus ſe addixit, ut hanc ei prouinciam diſputarent, quod fidei primatis haeretici, ut tum audiebamus, pontificii principes et antiſtites ſummam rerum nolebant relinqui.

§. XXXIX. Salisburgenſis itaque ex hac ruina Magdeburgici eo facilius profecit, quoniam alius nullus ex archiepiſcopis Germaniae in caſtris perſtitit pontificis Romani. Inde factum eſt, ut ipſe, ad-

CAP. II. §. XXXIX-XLVII.

adiutoribus Caeſare ac pontifice Romano, A pontificiis quoque principibus ſuffragatoribus, in locum atque uices primatis Germaniae ſufficeretur. Quamuis primatis diploma eum accepiſſe neſciam, quo neque opus eſſe uidetur, hoc rerum ſtatu. Nam extra Bauariam, ubi legati nati auctoritas ipſi ſufficit, alii eum epiſcopi uix iudicem agnoſcent: non ſolum ob licentiam uel, ſi mauis, libertatem epiſcoporum Germaniae, quod B §. XXII. ſcripſimus; ſed etiam ob nuntii apoſtolici, qui Coloniae agit, praeſentiam, quem plerique adire adſolent in caſibus, qui maiores ſunt, quam ut expediat archiepiſcopus.

§. XL. Succedit CRVCIS PRAELATIO, qua admodum ſuperbire ſolent primates, noſtro tanti non fuit, ut hoc ritu incedere uellet. Cauſam prodit chronographus Saxo. Nam ſceptrum et C enſem in deliciis habuiſſe neque raro in itu ac reditu geſſiſſe primatem, perhibet, quae ſolennia male congruere ipſi uidentur humilitati crucis. Legitur tamen, ſeculo quarto et decimo, hunc etiam ritum Theodoricus, primas, inſtauraiuiſſe: cui ſolennisſimum fuit, comitem habere, qui crucem auro obductam et baculo infixam, eunti praeferret. Idem iudicium de pallio. D

§. XLI. CARDINALES adpellaſſe Germaniae primatem, non reperio: hoc tamen ipſi indulget diploma, ſupra enarratum. Vnde Magdeburgicus locum tuetur ante cardinales, quod hoc ille nomen aliis largiri ſolus poſſit; centum uero cardinales id non habeant, ut conſtituant primatem.

§. XLII. Illud etiam non parum confert ad noſtri primatis amplitudinem, E quod uetuſti Germaniae duces, ſua uoluntate, non a principe iuſſi, quomodo haec fortuna Bambergenſi contigit, eius ſe aulicos officiales eſſe, ſuo principatu non habuerint indignum. Nam dux Thuringiae et *Saxoniae* Magdeburgici *pincernam* egit: *Anhaltinus* princeps eius *dapiferum*. Vterque hoc munere ſuo, non per ſubſtitutos, quod Bambergenſi fit; ſed ipſe reuera an. 1363. F in ſolenni conuiuio eſt defunctus. Memini etiam me legiſſe, Brunſuicenſem ducem Magdeburgici *camerarium* audiuiſſe, quamuis auctoris nomen non ſuccurrat.

§. XLIII. Neque illud omittendum eſt in deſcribenda dignitate Germanici primatis, quod regnum *Bohemiae* tertia redituum parte ei tributarium fuerit; quod *Luſatiae* marchio clientelari obſequio G eidem addictus; quod dux *Brandeburgicus* non minus ſibi glorioſum putauerit, uaſallus audire S. Mauritii. Inde legitur, Magdeburgicum, extincto Wolodomaro, ea cauſa in ius uocaſſe ipſum electoratum; quem tamen illi ſubripuerint Boii, Ludouico quarto imperante. Taceo Anhaltinos principes; comites *Wernigrodanos; Mansfeldenſes; Schwarzenburgicos; Querfurtenſes; Merſeburgicos*, qui omnes beneficiario et clientelari nexu Magdeburgico paruere.

§. XLIV. De honorificis adpellationibus papae, quibus Germaniae primatem ſalutauit, teſtimonia ſatis luculenta ſuperſunt. Nunc *fratrem* uel *confratrem*; nunc amicum *fraterrimum* dixit; nunc *columen*, *apicem*, α et ω eccleſiarum Germaniae. Saepe his etiam formulis uſus eſt: *fraterrime frater, qui in eadem nobiſcum ſpecula uigilas; qui proximo nobis loco es, parem nobiſcum ſolicitudinem habe.* Principibus pontifex et papa Germaniae audiit et quae his ſimilia.

§. XLV. Ad ea, quae ORDINIS ſunt, pergimus. *Principio* ſtatim Magdeburgicum primatem ſacri collegii adſeſſores elegerunt, quae illi iura Ottoni tertio referunt accepta, quod his temporibus admodum ſingulare fuerat. Ante enim, quam papa in Wormatienſi conuentu dexteram Caeſari eriperet, ne ſacros ipſe antiſtites inſtitueret, haec prouincia nullis capitulis data fuit. Electum uero ſuffragiis capituli archiepiſcopum infula primatis inaugurare, hoc certe erat, quod ſibi reſeruatum uoluit pontifex Romanus. Huic enim uidebatur infra dignitatem primatis Germaniae fore, ſi is alios antiſtites, epiſcopos aut archiepiſcopos haberet conſecratores. Qua de re ſupereſt peculiare diploma. Verum ex eo tempore, quo rariora fuere et minus conſulta itinera Romana, honorem hunc rarius appetiere noſtrates, ſcilicet ut papae manibus ipſi ordinarentur.

§. XLVI. Haec de *ordinatione*, quam dicunt *paſſiua*, primatis Germaniae: *actiua* ſequitur. Maximi enim fecerunt archiepiſcopi, inaugurationem ſuſcipere a Magdeburgico. Imo Northertus ipſum quoque papam ordinauit Innocentium II. phraſi iuris canonici liceat uti in hoc genere argumenti. Bruno, *Ruſſorum* apoſtolus, infulam ſacram a Tagmone pariter accepit, Germanico patriarcha. De aliis antiſtitum exemplis, qui eius primatui paruere, non eſt, ut aliquid memoremus.

§. XLVII. Neque capitula dioeceſeos Magdeburgicae epiſcopum ante inſtituebant, quam id expoſuerant Germaniae primati. Quales litterae e Bohemia Poloniaque ſcriptae, *notificantes* dicunt, quamplurimae ſuperſunt. Imo aliqua exempla leguntur, ubi contradixit noſter ſactae electioni atque electores cohibuit, nonnunquam etiam ipſe can-

candidatum nominauit, quem illi nequibant praeterire.

§. XLVIII. In bullis pontificis Romani aliqua extat, quae Magdeburgico facultatem largitur, ſacrum chriſma, quocunque is locorum eſſet, ſacro ritu parare et conficere. Quo iure nouiſſime Albertum uſum fuiſſe cardinalem reperio.

§. XLIX. De Germaniae regis unctione, quae in aliis fere regnis fieri ſolet a primate, multa ſcribere, opus non eſt. Dictum ſuperius de primariae prouinciae iure, in qua ſacrorum moderamen penes Moguntinum eſt et Colonienſem. Quid autem eo caſu Magdeburgicus? ſi extra imperium Germanicum Caeſar nouum regem adpellat, ritu inungendum chriſtiano? Fateor, officium hoc primatis fuiſſe: ſed Moguntinus hanc ſpartam ſibi adrogauit, ſpecie archicancellariatus eandemque diuerſis occaſionibus, indulgentia Caeſarum, obtinuit. Quamuis etiam aliorum quandoque opera illi uſi ſint; ut in tanta diuerſitate eorum, qui imperatori ac nouis regibus unguenta praebuere, firmiter credam, non id uel cathedrae uel dioeceſeos fuiſſe, ſed in principis ſtetiſſe arbitrio, qui illum deſtinauerit huic muneri, quo archiepiſcopus alterum uicit aetate, aut meritis, aut etiam opinione ſanctitatis. Quandoque etiam promouit ad hanc prouinciam, in amicitia fuiſſe conſecrandi.

§. L. In iure *deuolutionis*, quod aliqui adſcribunt primatibus, exempli nullius memini, quod Magdeburgicus in ullo archiepiſcopatu fuiſſet uſus. Non miror, quoniam maior plerorumque capitulorum Germaniae auctoritas eſt, quam ut hoc uel primati uel ipſi papae dediſſe, uideantur.

§. LI. Succeduntilla, quae IVRISDICTIONIS dicuntur. Larga hic ſe meſſis offert, unde Germanici primatus probare licet amplitudinem. Non iurisdictio illa huc pertinet, quam Magdeburgicus antiſtes in epiſcopos habuit ſuffraganeos. Quae tanta fuit, ut ſimile quid neque in Germania reperiamus: neque alibi regnorum in orbe chriſtiano. Principio enim non ob multitudinem epiſcoporum conditus eſt archiepiſcopatus: uerum ad archiepiſcopi dignitatem et amplitudinem conſtituendam augendamque, conditi ſunt epiſcopatus Miſnenſis, Merſeburgenſis, Cizenſis. Quemadmodum ergo ſuprema et abſoluta regis poteſtas ex eo oritur colligiturque, ſi propter regem populus, non hic propter illum ſit: ſic eodem conſecutionis filo uti hic licet, cum manifeſtum euadat, quod archiepiſcopus non propter epiſcopos ſit ſactus, ſed hi propter illum inſtituti eſſe, uideantur.

§. LII. Hinc enim facile ad intelligendum eſt, quae cauſa ſit uinculi arctioris, quo tres epiſcopi Magdeburgico ſubiecti fuiſſe, leguntur. Non illi uel eligi poterant nec prodi electio, niſi conſenſu et ratihabitione archiepiſcopi. Hic non ante inaugurauit electos, quam ei obſequium et *fidelitatem*, quod uerbum in formula extat, iureiurando eſſent polliciti. Neque in eccleſiaſticis tantum negotiis Magdeburgicum antiſtitem iudicem habuere: ſed etiam ciuiles ſubditorum ac uaſallorum cauſae ante in altera inſtantia coram Magdeburgico uentilata ſunt, quam ad iudicium aulicum aut cameram imperii deuoluerentur. Haec et alia ſi rite expendo, parum abeſt, quin dicam; hos epiſcopatus clienteları iure a Magdeburgico, ut feuda, pependiſſe. Quod manifeſtius in Naumburgenſi et Merſeburgenſi docere poſſem, niſi litem hanc, ſeculo decimo ſexto agitatam, nollem meam facere.

§. LIII. Laxior paulo nexus fuit cum epiſcopatibus Vendiae Brandeburgicae, maior tamen, quam in aliis multis Germaniae locis. Nam capitulo in eligendo epiſcopo uel cunctante, uel diſſentiente, noſtrum iure deuolutionis uſum fuiſſe, exemplis docemur.

§. LIV. In ipſo archiepiſcopatus tractu plurimum eſt, quod noſter imperium merum et mixtum, iurisdictionem ciuilem et criminalem, Ottone largitore, acceperit, ſine exemplo fere iſtius aeui antiſtitum. Quapropter Burggrauius non imperatoris beneficio aut iuſſu; ſed arbitrio archiepiſcopi inſtitutus fuit: feudum, ſi ortum ſpectes, non immediatum imperii; ſed ſubfeudum antiſtitis Magdeburgici. Miror, tantopere delabi a uero, qui Burggrauii iura, neſcio quo impetu acti, in odia principis ac reipublicae extollunt. Sed obiter de his, quae magis ad primatis, quam iura primatus, facere, queunt.

§. LV. Non autem leuia momenta ſuperſunt, quae hanc claſſem extra dioeceſin archiepiſcopalem queunt inſtruere, ut pateat, Magdeburgicum illa etiam, quae primatus ſunt, in Germania uniuerſa exercuiſſe. Notum eſt, in principum matrimoniis et, ſi gradus iuri diuino uicini ſunt, in aliis quibusue, diſpenſandi iura pontificem ſibi non tam reſeruauiſſe, quam ciuilis ordinis principibus eripuiſſe. Germaniae autem primati facultas fuit, ut in tertio etiam gradu, ſiue is conſanguinitatis ſiue affinitatis eſſet, nuptias, a crimine inceſtus abſolutas, confirmaret. Errant, qui hoc ius Caeſari tribuunt. Hi enim diuortia ex aliis cauſis cum illis miſcent, quae ortum debent inceſtui. Illa tantum iudicia ſibi quondam adrogauit imperator: non haec, quae ſicut papam, ſcilicet in amplitudine graduum, parentem habent, ita eundem omni tempore iudicem habuere, aut, qui

eius

CAP. II. eius nomine fuit, regni primatem. Quapropter deſideria Ictorum poſt tempora *reformationis* fuerunt, ut euangelici principes ſingulare iudicium formarent, ein ehegericht, ne eius generis cauſae ad Caeſarem aut cameram deuoluerentur. Verum ea in re non eſt principibus, quod uel ab utroq; timeant: cum neutri haec facultas iure tribui poſſe, uideatur.

§. LVI. Idem primas *ueniam aetatis* clericis dedit, ut minores aetate, legibus eccleſiaſticis definita, ad beneficia, munera, ordines etiam regulares promouerentur. A quocunque ſacerdote id fieret, in quacunque etiam eccleſia per Germaniam uniuerſam. Ipſe non minus *ſaltus* clericorum ratos habuit poenasque ſuſtulit, illis per canones ſtatutas. Defectus *natalium, ſtudiorum, triennii academici, irregularitatis* ſua idem auctoritate ſuppleuit remiſitque.

§. LVII. Abſoluit porro ab excommunicatione maiori, etiam in caſibus, pontifici reſeruatis: a uotis cuiuscunque generis, etiam regulares a uita monaſtica liberauit: iuramenta, uel quoad effectum agendi, uel prorſus relaxauit et irrita fecit infamiamque a periuris abſterſit: interdicta apoſtolica ſuſpendit, nonnunquam, praeuia ſatisfactione, ſuſtulit: cuiuscunque generis peccata remiſit, etiam illa, quae pontificis patrocinio opus habere uidebantur; ſimoniacos; apoſtatas fidei, obſequii, regulae; percuſſores clericorum et reliqua.

§. LVIII. Praeterea ipſe comites palatinos creauit; notarios etiam protonotarios; doctores; licentiatos; magiſtros; bacalaureos; poëtas; tabelliones, alios generis eiusdem.

§. LIX. In alienationibus bonorum eccleſiae eius conſenſu opus fuit ſufficitque is Germanis. Verum, ſi quid ipſe de primatu decerpere et alienare uoluit, tantum abeſt, ut, in propria cauſa eius auctoritas ſuffecerit, quod aliqui corrupto iudicio ſcribunt: ut potius Romani pontificis adſenſum deſideratum fuiſſe, in plenae fidei monumentis reperiatur.

§. LX. Ceterum legi quoque, potuiſſe eundem ter in anno, Caeſare praeſente, indulgentias concedere: beneficiorum, quae apoſtolicae ſedi reſeruata ſunt, uiginti minimum conferre: e collatis defalcare annatas: largiri dignitates pontifice minores: beneficia, quae iure incompatibilia ſunt, coniungere et uni poſſidenda relinquere. Vtinam tempus et otium ſupereſſet, exempla in ſingulis prodere ſigillatim, qualia in Bohemicis maxime plurima occurrunt: uerum haec in iterata cura opuſculi plenius enarrabo.

§. LXI. DIOECESANA, quae fuerint primatis Germaniae, pauciſſimis explica-A bo. Fieri non potuiſſe per archiepiſcopos Rhenenſes, priſtinae auctoritatis tenaciſſimos, ut noſter ſynodos cogeret, aut concilium quoddam inſtitueret per uniuerſam Germaniam, ex illis intelligitur, quae dicta ſuperius. Licuiſſe autem illi hoc facere, nullus dubitabit, qui ſanctionem legerit ſupra recenſiti diplomatis. Haec itaque res cum meri arbitrii fuerit neque, contradixiſſe ei quempi-B am, ullum exemplum ſupereſt, libera ſatis eſt a ſuſpicione periculoque praeſcriptionis: quin ius nullo non tempore ſaluum fuerit, licet conſilii rationes non permiſerint, illo uti uelle. Ipſe pontifex magnopere abhorruit a conciliis peculiaris reipublicae, nationalia dicunt, ut Magdeburgico nulla ad hoc auxilia eſſe, uiderentur.

§. LVI-LXVI.

§. LXII. Prouincialia autem ſaepius C inſtituit Magdeburgicus. Ad haec, cum praeter ſuffraganeos epiſcopos, non raro alii etiam ſuos amandarent ex Bohemia, Poruſſia, Poloniaque, nonnunquam illis ipſemet Bremenſis adeſſet: limites illae ſynodorum prouincialium omnino ſuperaſſe, uidentur, ut conſtet, neque hac parte prorſus deſtitutum fuiſſe Germaniae primatem.

§. LXIII. Iura uiſitandi eccleſias epi-D ſcoporum et archiepiſcoporum in Germaniis Magdeburgico tribui, inuenio quidem: exercuiſſe illum ea, non item. Obfuit forte ipſimet non tam dignitas maioris ordinis epiſcoporum, quam potentia eorum ac robur, quod retinuit ab hoc officio Germaniae primatem. Vt adeo, cauſa remota, effectus ceſſent, ſynodatica et praeſtationes generis eiusdem.

§. LXIV. Leges eccleſiaſticas Germa-E niae uniuerſae imponere, non minus difficile fuerat apud licentioſos antiſtites. Vixiſſe autem Magdeburgicis Poruſſiam, Poloniam, Sileſiam, Bohemiamque clariſſimum eſt: quod ſatis omnino ad dignitatem primatis Germanici in oris iſtis contuendam.

§. LXV. Vacua antiſtite ſede, maior etiam fuiſſet auctoritas primatis in epiſcopatibus Germaniae, niſi ſacra colle-F gia, capitula dicunt, omnia ſibi iura adrogauiſſent, quae ſunt ipſorum antiſtitum: neque id in rebus territorio tantum, uerum etiam in eccleſiaſticis; illis, quae ordinis ſunt, ſolum exceptis.

§. LXVI. Haec de iure Magdeburgici, qua archiepiſcopi et primatis, unde facile conſtare poſſunt utriusque momenta, ueritas, amplitudo, impeditiones: quae omnia, cum ordine ac ſigillatim euoluta G ſint; nullus dubito, fore, ut in poſterum illi, qui publica imperii iura docent, diſciplinam hanc nouo titulo augeant de primatu Germanici imperii. Meliori certe iure hoc argumentum etiam epitomatores tractabunt, quam minutias officio-

CAP. II. §. LXVII-LXXI.

ciorum, quibus electores teneri uidentur Bambergenſi.

§. LXVII. Addemus aliqua, quae ad iura pertinent territorii Magdeburgici antiſtitis, non quod ea, quae primatua ſunt, attingant; ſed quod certiſſimum ſit, nunquam futurum fuiſſe, ut Magdeburgicus ad primatis faſtigium efferretur, niſi in tanta iuris territorialis dignitate; amplitudine; praerogatiuarum numero; diuitiisque, principio ſtatim conſtitutus fuiſſet.

§. LXVIII. Epiſcopatus omnes, e tenuiſſimis quondam initiis orti, ſenſim deinde creuerunt, donec ad ſtatum, quo nunc florent, deuenirent. Aliter Magdeburgicus. Hunc enim conditor auguſtiſſimus tanto ſtatim adparatu inſtituit, ampliſſimaque ei contulit latifundia ditionum: ut primae eius natales grandaeuae aliorum aetati reſponderent. Memini alicuius, qui primordia huius archiepiſcopatus cum Fridericiana contulit, quae frequentia iuuenum principio ſtatim uicit academias uetuſtiſſimas Germaniae. *Nouendecim tonnis auri* ſcriptores aeſtimant, quod Otto conditor largitus ſit contuleritque nouo archiepiſcopatui: maioris certe regnum Bohemiae iſto aeuo non conſtitiſſe, exiſtimo, ſi id uenale fuiſſet. In tanta enim caritate argenti, quae illo tempore fuerat in Germania, pretium unius tum imperialis hodie decem et plures uix ſuperabunt. Qui calculus rationes habebit, ut pro tonnis auri numerare nunc liceat myriades. Quam ſummam ualor maximi Germaniae principatus uix poterit exhaurire. Haec qui ſecum expendit ac cum praeſenti rerum ſtatu confert, is facile agnoſcit, antiſtites ſucceſſores ſacrum patrimonium diminuiſſe magis, quam noua ei dediſſe incrementa, ut mirum non ſit, toties actum eſſe de domanio redintegrando.

§. LXIX. In tanta igitur ditionum amplitudine fieri non potuit, quin uicini principes et antiſtites plurimum tribuerent conſiliis, quae fouebat Magdeburgicus, cum quo in mutua foedera auxiliaque non raro coiuere. Potentiores eorum, quoties fere inter illos diſcrimen erat, iſtius plerumque arbitrio ſteterunt: ut iura ordinum imperii circa foedera et auſtregas omnium clariſſime pateant ex rebus geſtis Magdeburgici antiſtitis. Quae exempla cum ſaepe ac feliciter euenirent, factum eſt, ut, pro pacando rerum A ſtatu, inferioris Saxoniae ciues eundem patronum ac tutorem implorarent ſubinde auxiliaque eiusdem expeterent. Fuit ſuadendi auctoritas in poteſtatem imperandi, ex quo pluribus ordinum uicinorum placuit, ut in pace ac bello inuicem ſocietatem inſtituerent colerentque, cuius ſupremum eſſet moderamen penes Magdeburgicum et ducem Brunſuicenſem, quem ſocium illius eſſe uolu- B erunt ex ordine ciuili. Primordia ſane huius conſociationis ab illo tempore non multum remota ſunt, quo Henrico leone proſcripto, qui omnem Saxoniam ſub imperio unius continuerat, plures territoriolorum domicelli ſui iuris fierent irentque in partes, ut grex ſine paſtore periculo hoſtis expoſitus eſſe uideretur. Mox interregnum imperii hanc coniunctionem arctiori uinculo colligauit. C Demum illa legibus ſocios ordines adſtrinxit, quas nemo impune uiolaret. Haec uera cauſa eſt circuli inferioris Saxoniae. Neque enim haec uel in Maximiliani I. inſtitutione reponenda, cuius aetatem aliquot ſeculis ſuperat: uel in ſingularibus Germaniae ducatibus, qui iſto tempore dudum perditi fuerant atque inter plures diſiecti. Accedit, quod ſocii huius circuli non Saxones tantum D uere: ut adeo non gentis cauſa, ſed uiciniae ergo ſuoque arbitratu unum pagum conſtituiſſe, uideantur.

§. LXX. Habet quoque id praecipui Magdeburgicus ante alios omnes, ſupremi ordinis antiſtites: quod reliqui territorialem iurisdictionem, quam dicimus, id eſt, regalia maiora, priuilegio demum Caeſarum uel principum acquiſiuerunt E in ſua dioeceſi; ipſi autem pleniſſima territorii iura in primordio ſtatim obuenerunt ex manibus largiſſimi conditoris. Quare uetuſtiſſimis quoque temporibus antiſtes noſter Caeſari imperioque *dux* uel etiam *princeps* audiit: ut Magdeburgica ditio ante ducatus poſſet dici, quam in ciuilem ea ſtatum uerteretur.

§. LXXI. Atque ex his demum ſatis F intelligitur, Magdeburgicum antiſtitem, ſiue ordinis dignitatem ſpectes, ſiue ſacrorum iurium priuilegia et poteſtatem, ſiue etiam diuitias et amplitudinem territorii, alios omnes in uniuerſa Germania plurimis poſt interuallis reliquiſſe, ne praeter cauſas meritaque, Germaniae uniuerſae primatus ipſi delatus eſſe, uideatur.

CAPVT III.

CAPVT III.

DE

IVRE CONVERSI PRIMATVS AB ECCLESIASTICO IN STATVM CIVILEM.

§. I.

NEmini ignotum eſſe poteſt, Germaniae primatum a. CIƆIƆCXLVIII. in ſolenniſſimis comitiis, omnium ordinum conſenſu, ab eccleſiaſtico in ciuilem ſtatum, uulgo ſecularem dicunt, conuerſum fuiſſe, ut penitus deletus atque extinctus eſſe, uideatur. Non fruſtra itaque quaeritur primum, quid tabulis Weſtphalicis ſublatum ſit et quo id factum ſit iure? numquid hodieque illius poſſit supereſſe?

§. II. Principio bona, quae ſancti quondam Mauritii, Petri et beatae uirginis, id eſt, diuae matris eccleſiae audiunt, inde ablata et ciuilis ordinis principi adſignata ſunt, non aliqua profuſae largitionis temeritate, uerum ut ſuum nomen exſolueret imperium, quo duci Brandeburgico ſe obſtrinxerat, quod altera is Pomeraniae ſuae parte Suecis conceſſa, patriam a milite ſeptentrionali liberauiſſet. Breuiter e bonis eccleſiaſticis facta ſunt ciuilia, uel, quod aiunt, ſecularia, id eſt, principis imperii patrimonium.

§. III. Durum hoc, imo prorſus iniquum, dixerunt flaminum et myſtagogorum patroni. Argumenta eorum accipe, deinde etiam illum, quem produnt, characterem. Hoc uero ducunt filum conſecutionis. Bona eccleſiaſtica rerum ſacrarum nomina habere, quae exemptae ſint commercio mortalium. Qui illa inuadat, eum ſanctos offendere: ſpoliare Petrum, Paulum, alios, quibus iſta ſint dicata: templis et aris iniurias adferre: pauperibus eripere eleemoſynas. Hos forte ſimpliciores dixeris, adſertores, ſi non ueros, tamen ueraces. Alii autem, ſimulatae philoſophiae doctores, omne robur in hoc poſuere, improbum eſſe, ut protomyſtis auferatur, quod honori eorum et cultui olim datum fuiſſet.

§. IV. Quae ultimo hominum generi indoles, quae forma ſit, ante accipe, quam ad ſingula ſigillatim reponamus. Rectius enim ſentientes, ieiunis et frigidis calumniis, qua arte infimos ſcurras ſuperant, non erubeſcunt proſcindere, ut conſtet, quas manus adferant illotas ad reſpondendum eccleſiaſtica argumenta. Equidem omni iure tela retorquere liceret, quibus ipſi tanta inconſiderantia et temeritate alios impetiere; uerum a ſpurco, putido et inculto ſermone eorum, omnis humanitatis ignaro, calamus noſter abhorret. Habes ſtyli notam, quo A ſua exarant. Ore praeterea impudentes ſunt et nugiuenduli, qui naenias ſuas, quas amadiſii ſabulis condire ſolent, rerum ignaris pro ſapientia obtrudunt et ueritate, cuius poſtea melius informatos pudet pigetque. Animos circumferunt effrenatos, agreſtes, turgidos, maledicos et ſuſpicioſos, quod ex peſſima indole ſua alios aeſtiment. Vt in iuuentute quondam mordaces, ad rixas et odia B nati: ita turpia facinora neque deponunt ſenectae uicini. Moribus uiuunt aſotis menſarum aſſeclae, qui luxu diſfluunt, qui ſalaria in otio deglubunt; potiores autem operas in templis et cathedris ſublocant uicariis. Stultitiam in illos dicunt, qui delirationi eorum nolunt adplaudere. Toto uitae tempore uarii ſunt, fraudulenti, uerſipelles: non modo ad uoluntatem, uerum etiam ad C uultum et nutum, non magnatum, in quorum odio ſunt, ſed ipſius multitudinis, ſi inde aura ſlat, diſpariles et multiplices. Nunc amicitiam ſimulant inter execrationes, quibus, ut pueri talis, ludunt: mox improuidos per latus impetunt ſtruuntque illis inſidias. Nunc ſub larua probitatis latent: mox apoſtatae coetus, quem ludificarunt, probitati bella indicunt. Nunc curtam ſupellectilem D ieiuniis obtegunt: opulentiores facti protinus in nullum deſidiae et luxuriae genus non prorumpunt, qui faſtos ſuos ſympoſiis diſtingunt ceu ſtatis feſtisque diebus. Diuinarum precum formulas in templis, adde et conuiuiis, praecinunt: mox ante etiam, quam uino incaluere, hiſtriones agunt, neque raro ad tibias et pocula τήνελλα canunt inter contubernales. Nunc flagella cleri E audire uolunt: mox illis, qui ulcera ſacerdotii ſunt, ad blaſphemiam usque, ut ſolent leuiſſima ingenia, adulantur. Nunc ſoli ſapere ſibi uidentur: mox ineptias ſuas ipſi deprehendunt, retrahunt reuocantque non ſine ignominia, grauiori tamen damno illorum, quorum animos erroribus ſuis conſpurcarunt. Re uerbisque araneis non diſſimiles ſunt, qui ſe ipſos ſaepius ac iterum retexunt, F quamuis uenena ſua necquicquam uertant in ſtatum meliorem. Quid multa? Veniunt, dum haec ſcribo, illa in mentem, quibus eius generis auctores adpoſite deſcripſit uir quidam eruditiſſimus ac integerrimus Poruſſiaeque regi a conſiliis *dans ſes diſſertations hiſtoriques et critiques tomo 1. p. 74.* Verba eius haec ſunt:

ſunt: *Vn tel auteur paroit s' être fait un habitude de nier et d' aſſirmer ſans raiſon, tout ce qui lui uient dans l' eſprit.* Et breui poſt: *Vne telle maniere de decider, ſoutenue* ● *un peu d' erudition, ſeroit moins odieuſe; mais un tel eſt encore plus foible du côté du ſçauoir, que du côté du raiſonnement. Et comme ſi ce n' étoit pas aſſez d' être ignorant et temeraire, il entreprend encore d' être impie et ſe mocque ouuertement de l' autorité de l' écriture ſainte. Mais ie l' abandonne à ſon mauuais ſort et à la correction de ceux, qui peuuent prendre quelque interêt à ſa conduite.* Hactenua ille.

§. V. Sed a diuerticulo in uiam. Id ſupereſt, ut oſtendamus, cum alia bona eccleſiae, tum Magdeburgici antiſtitis, nullo in ſacrum miniſterium uel odio uel iniquitate, ſed iure diuino humanoque, ciuilis ordinis principibus atque in his duci Brandenburgico delata fuiſſe. Principio res ſacrae eo ſenſu, quo hominum commercio magis exemtae ſunt, quam eae, quae Romano iure ſanctae aut uniuerſitatis dicuntur, ſuperſtitionem ſapiunt, a purioribus eccleſiis multum ac ſaepius exploſam.

§. VI. Deinde neque angeli neque animae coeleſtes noſtris ſordibus indigent. Paganiſmum enim iſtae formulae loquuntur: hoc praedium conſecro ſanctis, Mauritio et Vlrico. Faſtuoſi cleri hae artes fuere apud Romanos, qui Martios campos, qui praedia Ioui ſacra dixerunt, ut ipſi impunes ex hiſce reditibus uentrem paſcerent in otio et ſegnitie. Poſt templa et arae, quantum etiam illa ornatum prae ſe ferant, qui animorum religioni ſaepius officit magis, quam prodeſt, aut nullis opus habent diuitiis, aut certe non tantis, quae doctrinae noſtrae queant obeſſe. Pauperum indigentiae ut ſuccurramus, homines obligamur, multo autem magis tenemur chriſtiani. Verum opulentos reddere eosdem aut illorum ſortem noſtra meliorem facere, nullae leges nos iubent. Quid uerbis opus? Num pauciores in epiſcopatu inuenis, qui ſtipem oſtiatim colligunt, quam in ciuilis ordinis principatu? De adparatu ſacrorum antiſtitum, quem inique diminutum et improbe magis ſublatum fuiſſe, dicunt, ſupereſt, ut etiam conſtet, quid ſentiamus. Accipe doctrinam noſtram ſummatim. Sacerdotibus erogari tantum iuſſit ſeruator, quantum ſatis eſſet ad cultum et uictum eorum: fiſcum eius generis impenſarum modumque non indicauit. Iniquiſſimum eſt, decimas huc trahere reipublicae Iudaicae. Nam duodecimam illius partem tribus abſoluit Leuitarum: in chriſtianis ne centeſimam quidem nu-

A meri incolarum efficiunt clerici, uiduae et uxores eorum, filii filiaeque. Abſonum itaque foret, exempli gratia, in bellica cohorte pati, ut nouem portiones dux ſociique officiales cum nonaginta militibus gregariis diuiderent, myſta autem caſtrenſis ſolus unam degluberet. Arbitrio itaque principis datum, quid dare et quantum uelit antiſtitibus eccleſiarum. Ter uariaſſe reperio respublicas in B ſuſtentatione miniſtrorum. Principio ſacris ipſi largitionibus, eccleſiae factis non ſolum uixerunt; ſed etiam uxores eorum et uiduae, imo liberi quoque, usque dum maiorennes fierent, uel habiles eſſent, publico munere defungi aut aliis negotiis praeeſſe. O! ſi hac ſorte hodieque uti liceret paſtoribus, qui uiduam ac orphanos in extrema ſaepius egeſtate relinquunt. Deinde ſalaria ſingulis adſi-C gnata ſunt, quae uel in numerata pecunia acceperunt, uel etiam ex reditibus praediorum, denen *Kirch- oder Pfarr-Leben.* Ante biennium rex Moſcouiae monachis quoque primi generis ſalaria conſtituit: cum uidiſſet, rectores ſacrorum collegiorum reliquos fratres defraudare. Tandem territoria a ſacerdotibus in poteſtatem redacta ſunt, ut ciuili ipſi adparatu imperarent. In primo et altero ge-D nere non eſt, quod reprobem; ille priſtinis, hic uero noſtris ſeculis, magis conſultus eſt: tertius uero tantum abeſt, ut putioribus ſacris ſit commendandus, quin potius per conſcientiae rationes Weſtphalicos pacificatores obſtrictos ipſe exiſtimem, ut, poſt tantos maxime abuſus, tollerent eum atque epiſcopatus omnes in ciuilis ordinis principatus conuerterent commutarentque. Qua de cauſa hic E loquimur neque ad aliam fecit doctrina de annatis.

§. VII. Ad extremum diſputare binis etiam uerbis liceat, num doctrina de primatu Germaniae Magdeburgico duci queat hodieque prodeſſe? ut, mutato licet rerum ſtatu, eius aliquid ſupereſſe uideatur. Memini hoc argumentum celeberrimi nominis iureconſultum in Fride-F riciana quondam reſpondiſſe: qua autem fide illud impetere non erubeſcat ciuis, ſubditus, ſtipendiarius atque cliens Magdeburgicae ditionis, ego quidem non uideo. Peregrino id uitio uertere uelle, abſonum eſſet, ſed officia in lares ac principem, alios mihi uidentur mores poſtulare. Ceterum ego nihil a uero alienum etiam nunc eſſe puto, hanc me ſententiam tueri: *iura primatus Germaniae in Weſt-G phalica pace nec quicquam ſublata fuiſſe.* Dum haec adfirmo, nullum in me onus probandi deuoluo: una enim regula iuris me tutum praeſtat, quod non ablatum eſt, cur ſtare prohibeatur? Id tantum mi-

hi agendum, ut remoueam ea, quae modo adſertis contraria eſſe uidentur.

§. IIX. Potiſſimum dubitationis robur in eo ponunt: *Primatus nomen eccleſiaſtici tantum antiſtitis prouinciam eſſe, quae ciuilis ordinis principi non conueniat.* Ego autem utrumque nego. In contrarium faciunt exempla, cum apud pontificios, tum apud noſtrates. Rex Hiſpaniae in Sicilia legati nati auctoritatem habet *cap. 1. §. 22.* at eadem ratio huius eſt, quam primatis *cap. 2. §. 10.* Osnabrugenſis epiſcopatus eundem Auguſtum epiſcopum habuit, quem Hannouera electorem. Et enim ſi clerici non uerentur, principes audire, cur principes fugerunt nomina epiſcopi et primatis? Quo iure Moguntinus antiſtes archicancellarius eſſe poteſt in curia imperii: eo, aut certe faciliori longe, primatu Germaniae defungetur dux Magdeburgicus. Excipio illa, quae *ordinis* ſunt, quae tamen Hobbeſius, neſcio quo furore, regibus non minus adſeruit. Cetera iurisdictionis et dioeceſeos uocabula, ſpolia ſunt de principis palatio, cui iure quodam poſtliminii nullaque difficultate iterum conſeruntur. Accedit, quod iura primatus nullo non tempore ſuſtinuerit capitulum Magdeburgicum, ſede uacante. Verum neque hoc ſibi illa arrogat, quae ſunt ordinis. Ad extremum primates Germaniae dicti ſunt Magdeburgici adminiſtratores, ſacris euangelicorum addicti: quamuis et illi ciuilis ordinis principes eſſent et iure ordinis deſtituerentur.

§. IX. *Alterum* eſt, *archiepiſcopi munere extincto et cum honore ducis commutato, ſublatum fuiſſe primatum.* Ad quod repono. Primum ea, quae in fauorem unius facta ſunt, non poſſe in odium eius trahi. In arbitrio enim, quod me acta Weſtphalica docent, Brandenburgici tum fuit, num Magdeburgicam ditionem titulo archiepiſcopatus in ſuam ditionem accipere uellet: an uero mallet, illo nomine omiſſo, eandem euehi ad dignitatem imperii ducatus. Illud pontificii omnes in uoto habuere, ut fieret, ad ſimilitudinem epiſcopatus Osnabrugenſis, qui, nomine nihil mutato, obuenit Brunſuicenſi: uerum Brandenburgico electori alterum placuit, haud dubie, ne tituli memoria pontificiis bilem ac ſtomachum perpetuo poſſet mouere, ſed auribus ac linguis ciuili uerbo adſuetis, animos quoque illi exuerent cogitandi bona, quae fuerant, eccleſiaſtica. Vnde firmiſſimum eſt filum conſecutionis, nihil tum amiſiſſe electorem, niſi quod ſponte abiecit. Primatus uero dignitatem quod ſpreuerit abieceritque, coniectari non licet, cum ſuum nemo praeſumatur iactare. Facta etiam remiſſio tituli archiepiſcopalis interpretationem reſtrictiuam habet, quam ad ſimilia nemo iure protulerit. Primatui autem nuntium, uel unico uerbulo, miſiſſe electorem, cui quaeſo! unquam uel in mentem uenit? Praeterea elector ducis adpellationem territorii cauſa adſumpſit, repudiato nomine archiepiſcopi; uerum ius territoriale primatus honorem haud quaquam attingit: quare is non potuit a nomine territoriali, quale ducis uerbum eſt, abſumi uel extingui. Ad extremum archiepiſcopi munus tantum abeſt, ut ſublatum ſit, nomine eius cum ducis uerbo commutato: ut potius idem dux poſſit, quod olim potuit archiepiſcopus. Summatim, uoce mutata, res tamen ipſa nullo non tempore permanſit.

§. X. *Tertio* aiunt *titulum primatis poſuiſſe electorem: ergo rem non minus ipſam.* Verum neque hoc cohaeret. Honor primatis uerbo uniuerſim accepto, illa etiam ſecum habet, quae ſunt ordinis: noluit ergo uel eapropter hac formula uti elector. Deinde, cur a titulis eccleſiaſticis tantopere idem abhorruerit, cauſas eruimus §. 9. ſuperius. Poſt neque rex Hiſpaniae adhibet titulum legati nati: quamuis huic iuri conſtanter ac rigide inhaereat. Demum ipſi epiſcopi Germaniae, qui principum iure utuntur, titulum tamen principis diſſimulant; quidni ergo Magdeburgico duci fas ſit, iure primatus gaudere, licet hoc uerbum ipſe nolit recitari. Ceterum clauſula, quam principes titulis imponere ſolent, bigam uerborum *et reliqua* uolo, ſaluatoria eſt, ut non adiecta pro adiectis habeantur.

§. XI. Vltimo forte dicet pars aduerſa, *fieri non poſſe, ut, hoc Germaniae ſtatu, primatus iure utatur dux Magdeburgicus.* Ordinum enim alios pontificios eſſe; alios euangelicos; neutrorum ſacra pati, ut ſtent ſententia primatis. Non illi, quoniam haereticum iurisdictione canones priuent quacunque, maxime autem eccleſiaſtica: neque hi, quibus forenſia iudicia in eccleſiaſticis remiſſa ſint, ut omnia nunc cohaereant cum territorio. Verum non de actu, quod dicitur, ſecundo hic quaeſtio eſt; ſed de actu primo. Poteſt enim ius meum ſaluum et integrum eſſe, quamuis impeditiones ſint, quo minus illud nunc exerceam. Alia ergo eſt quaeſtio, quomodo fieri poſſit, ut dux Magdeburgicus iure ſuo, quod habet, non minus uti queat. Liceat hic etiam meam prodere philoſophiam. Pontificii certe non habent, quod primatus iudicium hodieque reformident; aliud enim eſt de legibus iudicare, aliud iuxta easdem;

ali-

CAP. III. *§. XI. XII.*

aliud quoque in uno et altero caſu de illis diſpenſare. Vltimum genus ſibi arrogabit Germaniae primas, ut neceſſarium non ſit, in matrimonialibus cauſis, quod exemplum nunc occurrit, Romam ire et tanti mercare diſpenſationes. Habuere quondam hanc facultatem Caeſares, quorum tamen plurimi haereſeos ſuſpecti fuere. Accedit, quod Weſtphalicae tabulae ſacrilegii incuſent, qui euangelicos dicit haereticos. Nunc ad ordines illos, qui noſtrorum ſacrorum ſunt. Quamuis enim certum ſit, dioeceſana iura in territoriis eorum ui Weſtphalici inſtrumenti ſuſpenſa, cum regalibus aliis coaluiſſe: plures tamen ex euangelicis etiam doctoribus ſunt, qui negant, in hac claſſe cauſas matrimoniales pluresque alias reperiri. Illi itaque uel cameram imperii tum iudicem dabunt, 'quod faciunt quamplurimi: uel id iudicii concedent etiam nunc Germaniae primati. A primo noſtrates abhorrent; ergo alterum conſentiant. Vidit hanc difficultatem ipſe Lutherus. Quapropter auctor is fuit euangelicis, ut commune conſiſtorium inſtituerent praeſidiumque eius Germanico deferrent primati: ubi in diſceptationem uenirent cauſae, cum matrimoniales, tum aliae, quarum ſententias pontificii a curia repeterent Romana. Addit conſilium, quis impenſas facere queat et hac cauſa primati Magdeburgico annatas commendauit per uniuerſum imperium. Fauet etiam illud quodammodo iuri primatus, quod cauſas matrimoniales pro re ciuili habeant innumeri doctores, qua ratione dux Magdeburgicus non tam pontificis, quam ipſius Caeſaris imperiique uicarium aget, cuius olim fuerat, eius generis cauſas dirimere ac diiudicare cap. 1. §. 16. Quapropter in conſtituendo primatu Germaniae et imperii et ſacerdotii auctoritatem diximus concurriſſe c. 2. §. 4. 5. Quod ante nos Pomeraniae iureconſultus reſpondit his uerbis: *Otto Germaniae patriarcham conſtituit Magdeburgicum*, habes conditorem primatus Auguſtum. *Et quidem imperator in eo conatibus et arrogantiae pontificis reſtitit, cum ſcilicet nollet Germanos Romam adpellare.* Addit breui poſt: *ne Germaniam aula pontificis inquietaret; eamque auaritiae ſordibus emungeret; ſed ad huius potius primatus tribunal omnes cauſae eccleſiaſticae deuoluerentur et is ſolus de his cum arreſto dicendo, ſententiam haberet. Quod ſudes in oculis fuit papae Romani.* Quapropter etiam illa eneruatur dubitatio, *quod papa Germaniae primati haeretico obuerſetur*, quoniam is non tam papae, quam Caeſaris auctoritatem ſuſtinere uidetur.

§. XII. Scripſi principio, neminem in adſerendo Magdeburgico primatu illud mihi onus iniicere poſſe, ut probem, uerum ſatis eſſe, aliorum me oppoſitiones diſpuliſſe. Superflui loco addo, neque conſeruati primatus Magdeburgici indicia nobis deeſſe. Primum eſt, quod primatus loco inhaereat archiepiſcopatus, non perſonae archiepiſcopi. Qui ergo in locum ſucceſſit, is quoque ſucceſſit in iura loci. Deinde Magdeburgica ditio delata quondam electori cum omnibus priuilegiis, iuribus et praerogatiuis. Quis autem dubitabit in hoc quoque numero reperiri primatum? Praeterea poſt Weſtphalicam pacem, ſtylo imperii, Magdeburgicus ducatus audit, das *Primat-Stifft:* ne cum nomine res ipſa deleta eſſe, uideatur. Poſt e re imperii omnino eſt, primatus iure Germaniam non deſtitui. Vbi ergo de tanto praeiudicio agitur, ibi damnum coniectari non licet neque id ex ſilentio inferre. Ad extremum, cum iura primatus capitulum quoque tangat: illius pariter in extinguendo primatu opus fuerat ſuffragio et conſenſu, cuius tamen nullum uerbum reperitur in Weſtphalicis inſtrumentis. Ceterum ſi Magdeburgici ducis principem locum cogitas, quem is ſuſtinet in comitiis, luculentiſſimum etiam ueſtigium habebis dignitatis Germanici primatus. Nam ex hac cauſa fit, quare uetuſtiſſimi principes Germaniae primas honoris ipſimet detuliſſe uideantur. Plura adſeram, ſi thema emiſero retractatius.

OPVSCVLVM II.

DE NOMINATORE HAERETICO AD PAROCHIAM,

Vom Vorſchlagungs-Recht,

menſe Iulio CIƆIƆCCXVI.

CAP. I.

RATIO INSTITVTI.

§. 1.

Formulariis aeterna cum haereticis diſſidia.

FOrmularios (a) chriſtianos in partes iuiſſe; nunc hos, iterum alios, pro multitudinis aut principis fauore, regnaſſe aut ſuccubuiſſe; iras, ſtudia, animos inuicem fuiſſe acerbiſſimos: illud quidem eſt, quad ſacra hiſtoria probat omnis aeui, populi ac orbis chriſtiani.

De uoce formularius.

(*a*) Neminem in ueſtibulo offendat uerbi huius duritas aut inſolentia. Nam Romsni *formulam* dixere, quod medii aeui latinitas adpellat *ſymbolum*. Inde *ſymbolo* addicti chriſtiani mihi quidem audiunt *formularii*. Eodem plane cenſu ac iure, quo fori ac curiae leges complectimur nomine *iurisprudentiae formularis*. Liceat igitur uocabulum e *ciuili* curia in *eccleſiaſticam* transferre idque in themate, quod eſt iuris eccleſiaſtici. Quemadmodum uero iuris *formularii* uſus eſt atque turpis abuſus: ſic etiam inter nimium et parum in eccleſia ſymbolis peccatur. Vt adeo nomina *formularis, formularius, formula* in ſenſu nunc *bono* nunc *malo* iterumque *neutro* accipi queat nilque in ſe habeat uitii aut offenſae.

Inſolentia *pacis* in Germania *cum haereticis* ann. 1552. 1555. 1648.

§. 2. *Quod uero in una eademque republica orthodoxi et haeretici permanſerint iuerintque in concordiam atque illam templorum, larium ac penatium, bonorum porro, redituum, collegiorum, honorum iuriumque aliorum firmiſſimam communionem: hoc quidem eſt, quod Germaniam, licet formulariam, demum* PACES SACRORVM *docuerunt annorum* CIƆDLII. CIƆDLV. CIƆ IƆC XLVIII *(b)*.

Num inita olim pax cum haereticis?

(*b*) Ita quidem egomet firmiter mihi perſuadeo. Licet enim non ſim neſcius eorum, quae DORSCHAEVS; CALOVIVS; CONRINGIVS; SCHILTERVS; Ludouicus de MONTESPERATO, is eſt B. CARPZOVIVS, pro auctoritate *pacis ſacrorum* in Germania diſputarunt aduerſus DILLINGENSES, de EVSEBIIS, LOBKOVIZIVM atque alios: illorum tamen argumenta noſtrum thema non feriunt. Nam cxempla, quae ipſi proferunt in medium, id tantummodo declarant: *quod quidam imperatores edicta promulgauerint de tolerandis quorumcunque ſacrorum ſociis*. Verum, qui hoc fecerunt, illi necquicquam dici poſſunt *formularii:* imo *tolerantia* gradibus fuit longe inferior, quam *pax* Germaniae definit *triplicibus* ſacris. Vt adeo ex omni hiſtoria nullius pacis meminerim inter formularios theologos, qui cum Germanica poſſit conferri.

Inde turbae *in formulariis ſyſtematibus.*

§. 3. *Res igitur haec omni aeuo inaudita ac inuſitata non potuit non circulos turbare theologiae et iurisprudentiae formularis. Vt alii inſoleutiam eius execrarentur (c), alii conſulerent eidem effictis dogmatum et iuris ſchematibus (d); alii autem, uiri quippe aperti et ſinceri, agnoſcerent, noua pacta noua etiam iura uelle, poſthabita antiquatarum tabularum auctoritate.*

(*c*) In

CAP. I. *Proſcriptio pacis ſacrorum.*

(*c*) In quo numero ſunt *Ieſuitae*, *Dillingenſes* praeſertim et ille anonymus, qui ſe adpellat ab *Euſebiis*. Imo ipſe papa INNOCENTIVS X. qui an. CIↃIↃCLI. bullam edidit, qua pacem ſacrorum in Germania eiusque auctoritatem ex orbe chriſtiano proſcribere inſtituit ac diſſipare. §. 4. 5. 6.

Confuſio. (*d*) Qui id agunt, ut pontificii iuris decreta cum principiis inſtitutisque ordinum euangelicorum cogere queant in harmoniam.

Imo in *ſententiis forenſibus.* §. 4. *Tanta iudiciorum de pace religionis diſcrimina porro non potuerunt non excitare ac parere diuerſiſſimarum ſententiarum in ſcholis, curiis, foris, ipſisque ſacris coetibus immanem perturbationem. Vt nulla doctrina grauior et pluribus difficultatibus, tricis atque ambiguitatibus ſit impedita, quam iurisprudentia eccleſiaſtica poſt quidem pacem religionis.*

Exempli loco ſit ius *patronatus catholici* in *euangelica* parochia. §. 5. *Ex denſiſſima hac ſylua plenaque tenebrarum decerpemus nos ſurculum unicum: qui noſtri tamen aeui foris crucem figit, ut opus eſſe uideatur idoneo iuris remedio. Scilicet Germaniae noſtrae parochiae multoties in magnum ac graue diſcrimen adducuntur. Si quidem illas pendere oportet a* NOMINATORE; PATRONO; EPISCOPO; DOMINO territorii, qui diuerſorum inuicem ſacrorum.

Caſus nouiſſimus *anni* CIↃIↃCCXVI. Vnde occaſio adſcribendum. §. 6. *Sit exemplum nouiſſime propoſitum* dn. praeſidis *deciſioni. Eſt parochia, cuius* COETVS, EPISCOPVS *et* DOMINVS euangelica *ſacra habet: contra* PATRONVS catholica *et pontificia. Vltimi certe eſt, parochiae, patrocinii cauſa*, PASTOREM *ſuum* PRAESENTARE, *quem ordinario iure admittere ac inſtituere obligantur cum* COETVS (die Gemeine)/ *tum* EPISCOPVS et DOMINVS (der Landes-Herr). *Sed uero* PATRONVS catholicus *ſibi quidem religioni ducit, praeſentare* HAERETICVM *ad parochiam, id eſt, lupum praeficere ouili, aut oues ſubiicere lupo. Contra timet ſibi* EVANGELICVS COETVS (die Gemeine)/ *ne, iudicio* PATRONI HAERETICI *corrupto, accipiat paſtorem indignum. Hinc in mores eunt, ut* patrono catholico *uel* coetus *uel, eius loco*, dominus *territorii* commendet, *id eſt*, nominet *parochum: quem ipſe poſtea* euangelicis *praeſentet ad inſtituendum. Ita enim retinet* catholicus *iura patronatus: et euangelici metu liberantur indigni parochiae candidati. Verum enimuero catholicus patronus nuper hos mores uoluit migrare. Nam ad* euangelicam parochiam praeſentauit *ſuo tantum arbitratu* paſtorem haereticum, *omiſſa neque expectata euangelici principis aut coetus* nominatione. *Querelas itaque mouent* euangelici *prouocantque ad obſeruantiam. Contra* patronus *catholicus excipit* commendationis *indolem imperfecti iuris partes ſuſtinere, quod obligationem nullam habeat uel ciuilem uel naturalem. Nos igitur* cauſam *hanc reſpondebimus. Idque in gratiam euangelicorum, pro quibus hic* pax ſacrorum *et* pontificialia *decreta. Quod nunc a nobis docendum ac commonſtrandum in hoc conflictu inaugurali. Deus adſit ſcribendis.*

CAP. II.

VERBORVM EXPOSITIO NOMINATORIS, HAERETICI, PAROCHIAE.

§. 1.

CAP. II. NOMINATIONIS uerbum pro 1) *eligere*, 2) *commendare*, 3) *praeſentare.*

NOMINATIONIS *in iure diuerſo tempore diuerſi ſignificatus. Romanis* nominare *idem fuerat, quam eligere (e). Inde* nominatores *munerum dixerunt, quos noſtra aetas adpellat* electores *(f). Contra fit in pontificum decretis.* Vbi nominare *idem eſt, quam* commendare *(g) ad eligendum uel inſtituendum. Quamuis autem* commendatitii *alias iuris nulla obligatio: eſt tamen nefas, eligi tum alium, quam ex* commendatis *(h). Aliquando etiam* nominatio *eſt* praeſentationis *ſynonymum (i). Sed ultimum uerbum in hoc a primo differt, quod ſigillatim de* patroni nominatione *(k) adhibeatur compre-* §. 1.

CAP. II. *prehendatque alia iura, quae non ineſſe ſolent ſimplici* nominationi. *Eſt igitur* nominatio ius obligandi patronum, ut eligat nonniſi ex nominatis *(l)*. §. 1.

NOMINARE *i. e. eligere.*

(*e*) Ipſe TVLLIVS *de natura Deor.* ita accipit: *digniorem* NOMINARE *non poteſt, quam Bibulum.* Et PLINIVS *lib. 2. epiſt. 17.* ait: *ſic illa die, qua ſacerdotes ſolent* NOMINARE. Neque aliter in ipſis legibus Romanis. Ita *l. un. C. de potioribus ad munera ciuilia, potiorem alium* nominandum *putaueris, age cauſam tuam.* Eundem ſenſum habet titulus ſequens in *l. un. C. ne propter inimicitias creatio* (i. e. nominatio) *facta ſit*, ubi haec uerba ſequuntur: *Si propter inimicitias ad munera ciuilia creatus es, hanc* nominationem *tibi non nocere.* In qua imperator: *muneribus non fungeris, ſi quinque filios incolumes habes. A* nominatoribus *ſumtus, quos in litem feceris, recuperabis.* Eſt etiam titulus *Codicis* prorſus ſingularis *de periculo nominatorum*, hoc eſt, eorum, qui ad munera elegerunt alios. *Nominatores* enim dicunt Romani, quos pontificum decreta ſalutant *electores. Nominatores* ergo *imperii* dixiſſet Romanus, quos Germani *electores* adpellamus.

nominatio i. e. electio.

nominator i. e. elector.

DESIGNATIONIS *uox.*

(*f*) Erat quidem etiam Romanis quandoque inter *deſignationem* atque *nominationem* diſcrimen. Idque hoc, quod *deſignatio* ad munus a ſenatu fieret primum: quam, niſi cauſas proferret candidatus, declinandi illud, ſecuta eſt *nominatio.* Eo de diſcrimine ſigillatim egit *Iacobus* GOTHOFREDVS tam in *paratitlo*, quam ad leges *tituli C. Theod. de praetoribus et quaeſtoribus*, utinam magis definite. Notum enim eſt alias, quod in proximum annum kalendis Ianuariis *deſignati* ſint conſules, praetores, magiſtratus alii: quae munera anno poſt demum ſubierunt. Dicti ergo ſunt intra hoc tempus *conſules deſignati.* Quae deſcriptio eſt *Roberti* STEPHANI. Differunt autem a *deſignati* uerbo *deſignatores.* Quorum ſparta uerſabatur in adſignandis cuique locis, ordine, itu, reditu in publicis ac ſolennibus conuentibus. Quos ideo conferre ſolent cum magiſtris ceremoniarum *Guil.* BVDAEVS atque CORASIVS *lib. 4. miſcell. cap. 4.*

Deſignatores i. e. magiſtri ceremoniarum.

NOMINATIO *ab electione diſtinguitur.*

(*g*) Igitur *nominandi* uerbum in pontificiali iure accepit *ſignificatum uiliorem.* Exprobrat INNOCENTIVS III. legato ſuo, qui ex Hiberniae regno eidem reſcripſit: *tres* ELECTOS *fuiſſe ad idem munus eccleſiaſticum, cum tantummodo eſſent totidem* NOMINATI. Cenſuram oſtendis in *cap. 28. X de elect. et elect. pot.* Vnde facile eſt ad intelligendum, *nominationis* tunc ab *electione* diuerſiſſimum fuiſſe ſignificatum:

Eo ſenſu uix reperitur in decretis aut decretalibus.

(*h*) Ita accipitur *nominationis* uocabulum apud iuris eccleſiaſtici doctores. Qui tamen fallunt falluntur que, quod
A loca tam in *decretis*, quam in *decretalibus* commendant, ubi *nominationis* uox hoc quidem ſenſu offendatur. Miror certe ca in re audaciam et incuriam *Petri* GREGORII *part. 2. ſyntagm. lib. 17. c. 12. n. 24. et Arnold.* CORVINI *de benef. eccleſ. lib. 6. tit. 6.* aliorumq; iureconſultorum nouiſſimorum, qui illos exſcribunt. Hunc tamen *nominationis* ſenſum clare habes in *Nouell. 123. cap. 18.* ubi patrono datur ius des-
B nominandi perſonam, quam epiſcopus ſine cauſa nequit repudiare.

Praeſentationis *uerbum.*

(*i*) Si patronus epiſcopo commendat ad parochiam candidatos, tum dici id ſolet *praeſentare* idque ſigillatim. Nam uniuerſim etiam uerbo tum utuntur *nominationis*, ſi princeps, collegium aut patronus candidatum epiſcopo ſiſtit, quem oportet eundem inſtituere. De moribus praeſertim Galliae chriſtianae teſtan-
C tur *Petr.* REBVFF. *in praxi beneficior. tit. de collationibus §. praeterea p. 965. 966. ſeqq. Renat.* CHOPPINVS *de ſacra politia lib. 1. tit. 2.* CORVINVS *de benef. eccleſ. lib. 5. tit. 7. de praeſentatione.* Sed euangelicarum eccleſiarum inſtituta haec fere ſunt. *Primo* ut patronus candidato uiam pandat ad ſacra roſtra *nominando*: deinde eius iudicio probatum legitime *uocet*: tum epiſcopo eundem ſiſtat *praeſentando*:
D epiſcopus examinatum inauguret *ordinando*: demum introducat eundem in ſacrum coetum *inſtituendo inueſtiendoque.* Sequimur enim nos conſuetudines, Lutheri iudicio, in Saxonibus probatas. Sed ideo cenſuram CARPZOVII *in lib. 1. iurispr. conſiſt. tit. 3. def. 22. 24.* alii non merentur, qui has uerborum leges ac limites egrediuntur.

NOMINATIONES 1) Galliae *regis*,

(*k*) Neque enim *rex* Galliae, cuius iuſ-
E ſu omnia beneficia conferuntur uiris ab eo delectis, alio uerbo utitur, quam *nominationis.* Diciturque rex *nominator*; candidatus uero *nominatarius* adpellatur. Qua de re conſulendi REBVFF. in *praxi beneficior.* tit. de *collationibus §. praeterea*; *Petr.* PYTHOEVS *de libertate eccleſiae Gallicanae p. 528. 529. ſeqq. Pierre de l'* HOMMEAV *en maximes generales du droict François liu. I. §. 10. p. 22. 23. ſqq.*
F Idem ius *nominandi*, quod tamen *praeſentandi* uerbo ſolet exprimere, rex *Hiſpaniarum* habet exercetque, quod docent *Alfonſus de* ESCOBAR *de pontificia et regia iurisdictione c. 8. Alfonſus* GVERRERO *in ſpeculo principum cap. 63.* aliique doctores. Qui tamen in eo differunt inuicem: quod alii hoc ius pontifici Romano adſcribant ceu largitori *Palacios* RVBIOS *in libr. de beneficiis in curia uacantibus §. 9.* alii eius confirmationem tantummodo

2) *regis* Hiſpaniae,

Aegid.

CAP. II.

§. 2.

Aegid. Gonzalez DAVILA *in hiſtoria Salmant. lib. 3. c. 18.* Rectiores omne fundamentum quaerunt in eo, quod Hiſpaniarum beneficia eccleſiaſtica debeantur regi ceu patrono aut principi. Quorſum etiam digitum intendit *Andr.* MENDO *in iuris quaeſtion. academicis lib. 1. §. 5. n. 161. 162. ſqq.* et in *diſquiſ. militari 1. quaeſt. 12.* Idque propterea, quoniam eodem iure rex Hiſpaniae nominat milites ſacrorum ordinum tam in Hiſpania *Gineſius* MOROTE *in patrocinio ordinis de Alcantara p. 24. Camillus* BORRELLVS *de praeſtantia regis catholici c. 50.* quam in regionibus Indiarum *Ioan. de* SOLORZANO *in politica Indica lib. 4. c. 2. Iohan.* ZAPARA *de iuſtitia diſtributiua part. 2. c. 14.*

Galliae regis adminiſtri.

Id uero in Galliae regno habere debet pro iute praecipui, quod etiam primariis regis *adminiſtris* id detur, ut *candidatum* nominare queant eodem quidem *effectu*, ut epiſcopus illum ſine cauſa idonea nequeat repudiare. Isq; *commendatus* ſeu *nominatus* beneficii candidatus nomen habere ſolet *indultarii. Ren.* CHOPPINVS *de ſacra politia lib. 2. tit. 6.* CABBASVTIVS *in iuris canonici theoria et praxi lib. 2. cap. 4. Nat.* ALEXANDER *tom. VIII. hiſt. eccleſ. c. 7. art. 2. §. 7. p. 235.* Eodem ſcilicet iure, quo pontifices *nominandi* facultatem dedere *cardinalibus* aut ſuis *legatis*, ſub uerbo *indulti*, qua de te *Nicol.* GARSIAS *de beneficiis tom. 1. part. 5. c. 3. uan* ESPEN *part. 2. tit. 25. cap. 9.*

Imo nominant ad beneficia academiae.

Ceterum eſt etiam hoc ſingulare, quod in *Gallia* inſigni hoc ptiuilegio gaudeant ACADEMIAE, ut bonarum artium ſtudioſos ad beneficia eccleſiaſtica *nominare* non ſolum queant: ſed etiam neſas collatoribus ordinariis, alios tum ad haec ſpattarum genera admittere. Quae academiarum Galliae iura deſcribunt DARTIS *de beneficiis ſect. 7. c. 4.* DVARENVS *de ſacr. miniſter. lib. 5. c. 13. Nat.* ALEXANDER *in hiſtoria eccleſiaſtica tom. VIII. cap. 7. art. 2. §. 6. 7. p. 233. 234.* Et licet laudabilem hanc conſuetudinem plerumque tribuant pontifici Romano, qui *gratiis* ſuis et *expectatiuis* ea lege nuntium miſerit, ut *academiis* ius daretur *nominandi:* conducit tamen hoc teipublicae multiſariam. Ita enim academiae fiunt *frequentiores*, ſi ciuibus ſpes proponitur ad ſubeunda munera: deinde animi iuuentutis in patriis academiis formari et inſtitui poſſunt, prout *e re* eſt patriae *curiarum eccleſiarumque*, ut nihil contrahant labis petegrinae, cetera. Hunc etiam finem *regale edictum* habet, *die XXII. menſ. Ian. an.* CIↃ IↃCC XVI. promulgatum: quo collatores parochiarum iubentur, alios ad eccleſiaſtica munera neq; nominare neq; praeſentare aut uocare, niſi *teſtimonio doctrinae uitaeq;* inſtructi ſint ab ordine *theologorum* academiae, in qua uixerunt. Verum alii aduerſus haec academiarum Galliae priuilegia uirus euomunt incuſantque pontificis Romani dominatum. Quod academiarum profeſſores a curia Romana pendeant ab iisque iuuentus, ut non ueritas regnet, ſed praeiudicia papatui conducibilia.

Nominatus nequit reiici, niſi ſit indignus.

(*l*) Quo ipſo *nominatio* a nuda *commendatione* differt. Quoniam ultimam regunt officia *humanitatis*, *precarii*, *familiaritatis: primam* ſuſtinet ciuilis pleniſſimaque obligatio. Eo quidem usque, quousque epiſcopus, patronus aut dominus tertitorii cauſas non habent idoneas, ob quas commendatum minus habilem et indignum tepudient.

HAERETICI uerbum in ſenſu 1) *ciuili*, 2) *theologico.*

§. 2. HAERETICI *uocabulo nonutimur hic in* ſenſu ciuili, *quo triplicium ſacrorum in Germania ſocii ita nequeunt adpellari (m): ſed in theologico, quo haereticus audit, qui dogmata fouet aduerſa theologiae formulari (n).*

Qui pontificii haeretici non ſint?

(*m*) Scilicet non *Deus;* ſed *pontifex* et ab hoc ſeducti *imperatores*, igni et aqua interdixere *haereticos.* Id eſt homines chriſtianos, qui *formulae* noluerunt ſubſcribere eccleſiae *regnatricis* aut *dominantis.* Horreat oportet, quisquis dicas legit, quae in *haereticos* ſingulatibus *titulis* tam in CODICE, quam in DECRETALIBVS ſparguntur. Non ſolum coelo illos proſctibunt, quod ferendum fuerat homini in fide ſacrorum errabundo: ſed etiam terra marique. Vt, quamprimum in haereſin incidat, amittat ſtatim omnia rerum dominia, reipublicae honores, ſtatus. Imo non iuribus modo hominum excidat, ſed etiam indulgentia, quam beſtiis damus et brutis, ut auram trahant gaudeantque neceſſariis rebus ad uictum et cultum. Neque indocti tantum aeui haec dogmata ſunt. Anno enim CIↃ IↃ CCIII. *Romae Anſelmi Dandini Caeſenatis* libet in maiori forma prodiit *de ſuſpectis de haereſi*, ubi eadem poenarum diritate animaduertendum eſſe in illos docet, qui in haereſeos tantum eſſent aliqua ſuſpicione. Sunt autem genera ſuſpicionis haec: *ſi pater fuiſſet haereticus; ſi tales fuiſſent praeceptores; ſi amici; ſi liberi; ſi conuiuae; ſi familiares; ſi quis laudaret haereticum librum aut legeret eum; ſi diſputando aduerſus orthodoxos incaleſceret; ſi in eccleſiae traditionibus eſſet languidus et frigidus; ſi princeps haereticos legeret in militiam; ſi illis dignitatem conferret equeſtrem* et quae furfuris ſunt generis eiusdem. Haec autem poenarum et ſuſpicionum genera cum exulent in Germania triplicium ſacrorum, idque auctoritate PACIS *Paſſauienſis 1552. Auguſtanae 1555. Oſnabrugenſis 1648.* quilibet intelli-

CAP. II.

telligit hoc ſenſu neq; catholicos ab euangelicis; neq; ultimos a primis habendos et aeſtimandos eſſe crimine haereſeos.

Qui illi ſint haeretici?

(*n*) Tanta quidem acerbitate inde a pace *Paſſauienſi* ad noſtra usque tempora diſputatum eſt: *num rerum iuriumque communio in dictis pacificationibus dari potuerit haereticis orthodoxorum uoluntate?* Breuiter reſpondendum. Vocabuli *haeretici* ſenſum uel *ciuilem* et *canonicum* eſſe: uel uirgulae diuinioris in *ſacro* codice. *Primi* auctores cum *homines* fuerint, quidni homines iidem potuerint eundem mutare, lenire, corrigere, tollere? *Vltimus* autem quoniam ciuiles effectus ac poenas non habet neque nexum tangit conuellitque reipublicae, ideo haberi poteſt pro immutabili. Hoc lumine ſcripta legi ac conciliari poſſunt, ſupra c. I. litt. b laudata.

§. 3.

PAROCHIAE uox generatim.

§. 3. PAROCHIAE *nomine ad extremum complectimur hic cuiuscunque generis* ſpartam ſacram *idque ſatis generatim* (*o*).

Quo ſenſu uox parochia?

(*o*) Parochia *coetum ſignificat eidem baſilicae in ſacris adligatum.* Quae uel *urbana* eſt, uel *pagana* extra urbem. Vtraque uel *mater* uel *filia*. Alii ſignificatus, quibus parochi olim uel *publicis diuerſoriis* uel *uecturis* praefecti, uel etiam unius *uici accolae* et incolae uel eidem *ſubiecti dioeceſi* hoc nomine ſunt adpellati, temporum uſu ſunt antiquati. Videri ac conſuli hic poſſunt gloſſaria *du* FRESNE; SVICERI; MACRORVM fratrum; MORTIERII et qui ſunt eiusmodi. Id curſim noto. Quod olim urbes in *parochias* ex aedium ordine ab uicinia non fuerint diſtinctae. Licuit enim cuique paſtorem eligere, ad quem adfectus quemque tulit, non domus aut habitaculum. Poſt tamen cum paſtores pro ſalario conducti atque eius pars eſſent ſacrae ſportulae, lege opus fuit, qua cuique eccleſiae certi domuum ac aedium numeri adſignati ſunt, quam incolae nequiuerunt migrare. Inde querela *Nicolai le* MAISTRE *de patrimonio ſacro lib. 2. cap. 9.* mihi non uidetur a partium ſtudio aliena. Quoniam uerbis acerbiſſimis caſtigat illos ex ſacro coetu, qui, ſuis parochiis neglectis, in alienis miſſas audiant et ſacros ſermones miſceantque iura parochialia atque redeant, ut ait, ad antiquam illam ἀταξίαν. *Delirarunt itaque,* eius uerba ſunt, *martyres et praelati, qui ordinem* parochialem, *quem ſeculi noſtri uecors ſapientia euertit, tantis conatibus compegerunt et pontifices ordinarunt parochias et certis finibus miniſtrorum curam definiuerunt.* Nam in ſeculo tertio *Dionyſio* papae *parochiarum diuiſionem,* Romae factam adſcribit ANASTASIVS *in uitis pontificum.* Forte tantae finium parochialium regundorum lites non eſſent, ſi parochis minor cura opum et laudis. Vnde illi optime conſulunt reipublicae chriſtianae, qui rationes omnium hic ſtatuunt aequales. Ceterum ſerius longe de parochiis cogitatum eſt in *pagis.* Nam olim ruricolas, nequidem nobilibus exclusis, miſſarum et ſacrorum ſermonum ergo, oportuit adeſſe in baſilicis urbanis. Vt uero itinerum moleſtiis illi liberarentur, etiam ruri inſtitutae ſunt parochiae. Tolerantia *epiſcopi* et largitione uel *populi* uel *nobilium* uel utriusque. Inde ultimis libertas ad paſtorem ſiue parochum *nominandum* et *praeſentandum.* In urbibus impenſae fuerunt *populi* plerumque: raro *magiſtratus.* Hinc in iure nominandi aut praeſentandi dubio eſt praeſumtio pro illis, qui populum *repraeſentant* dicunturque patres aut curatores eccleſiae aut *leuitae.* A parochiis dicti ſunt parochi *Pfarrer* ſiue *Parrer:*] non domini parochiae *Pfarrherrn,* uti pro *Lehrer* ſcribunt *Lehrherr.* Quae terminatio et hic et illic eſt aeui ſequioris.

CAP. III.

DE

RATIONE IVRIS NOMINANDI A PATRONATV DISTINCTA.

§. I.

CAP. III. Pro iure NOMINANDI patroni parochiae. — §. I.

I*Llud quidem negari non poteſt,* quod nominandi *iura* patronatui *plerumque ita innexa ſint, ut nonniſi* patrono (*o*) *data eſſe uideantur. Neque immerito. Cum enim* patronus *diuinioris coetus ſociis haec ſacra otia fecerit; ſuis impenſis* (*p*) *extruendo baſilicam, alendo paſtorem ceteraque ſoluendo, quae exigi ſolent in parochiarum inſtitutione; imo oportuerit forte homines ruſticanos alias uel paſtore carere uel quaerere eundem non ſine itineris moleſtia ac ſumtu in urbe, inſtar* medici *et* aduocati (*q*)*: inde grati animi officium uoluit;*

luit;

CAP. III. §. 1.

luit, ut patroni etiam iudicio relinqueretur, quem ipſe parochum uellet nominare, ſiſtere in cathedra, uocare et praeſentare epiſcopo ac plebi, idque eo iuris effectu, ut neutri fas eſſet, candidatum repudiare, niſi uel uitae uel doctrinae cauſa ad ſacri muneris functiones inhabilem (r). Tantum ergo abeſt, ut VOETIANIS *(s) dem calculum meum reprobemque patronatus iura, ut potius illa, me iudice, maximum omnino fauorem mereri uideantur (t).*

De iure patronatus AVCTORES.

(*o*) Vnus enim idemque, in pagis praeſertim, credendus eſt et baſilicam condidiſſe et parocho detuliſſe beneficium ſiue feudum *das Pfarr-Leben* unde haberet, quae pertinent ad uictum cultum ideoque promeruiſſe, ut et *nominaret* parochum et *uocaret praeſentaretque.* Inſtar *uaſalli* aut hominis beneficiarii alius, uulgo *der Leben-Reuter.* Quem quidem *nobilis* legit alitque equi publici cauſa, quem habere debet in praedio uulgo *das Ritter-Pferd.* Principis tamen eſt de habilitate equitis clientelaris iudicium ferre, ne ſeruitiis militaribus, ad quae deſignatus, ſit impar. Verum de *iure patronatus* cum plurimi ſcripſerint, ego nolo aliquid addere. Licet plerorumque ſcripta lumine indigeant ueteris et medii aeui. In hoc numero ſunt *principio* iureconſulti interpretes NOVELLARVM *Iuſtiniani LVII. c. 2* atque *CXXIII. c. 18.* ubi relinquitur illi, qui eccleſiam aut *fabricauerit* aut dederit eo *alimenta*, ut ſtatuat clericos; modo epiſcopus illos examinet atque ordinet. *Deinde* commentatores iuris pontificii praeſertim *lib. III. tit. 38.* in DECRETALIBVS, qui eſt de *iure patronatus. Tum* doctores de FEVDIS eccleſiaſticis, in quo numero *die Pfarr-Leben*, quoniam parochus patroni eſt uere dictus uaſallus. *Poſt* qui iura tractant CONSISTORIORVM atque epiſcoporum. *Praeterea* caſuum CONSCIENTIAE, quos dicunt, magiſtri. *Porro* SYSTEMATVM auctores theologicorum aut iuris eccleſiaſtici. *Nec* minus illi, qui ſingularia iura tractant PAROCHIALIA, de quibus bene meritus eſt *excellent. dn. Boehmerus*, aut de BENEFICIIS eccleſiaſticis. *Vltimo* indicandi ſunt, qui de IVRE PATRONATVS ſcripſerunt ex inſtituto libros ſingulares. In quibus ſunt ex *noſtratibus* SCHOENBERG; FINCKELTHAVS; *Matth.* STEPHANI; *Caſp.* VNRATH, quem edidit quoque Fritſchius; *Chriſt.* WEBER; *Frid.* MARTINI: ex *reformatis Paul.* VOETIVS et *Martin.* SCHOOKIVS, qui eius argumenti diſſertationibus inuicem ſunt digladiati, cum primus iura patronorum improbauerit, defenderit autem ultimus: ex *pontificiis* autem *Rochus de* CVRTE; *Ioann. de* ANANIA; *Georg.* CABEDO; *Io. Petr.* FONTANELLA; *Claud.* TVTIVS; *Iulian.* VIVIANVS; *Io. Nic.* DELPHINAS; *Paul. de* CITADINIS; *Caeſar* LAMBERTINVS, *Zach.* HERMANN et forte plures alii. Taceo illos, qui dubia patronatus iura reſponderunt in conſiliis ac deciſionibus. In quorum claſſe ſunt *Rol. a* VALLE *uol. 1. conſ. 47. Fr.* A ZYPAEVS *in conſultationibus canonicis lib. 3. conſultatione 4. 5. 6.* KLOCKIVS *tom. I. conſil. 51. p. 443. ſeqq.* quod eſt ualde momentoſum. *Ioan.* WAMESIVS, qui de patronatus iure *conſiliorum* auctor a *CCCCLXIX. ad CCCCLXXX. a p. 380. ad p. 406. Io. Bapt.* FERRETVS *conſ. 179.* BESOLDVS *conſ. 1. et 297. Chriſtoph. Philipp.* RICHTER *part. 1. conſ. 28. et uol. 2. conſ. 31. 271. 295. 429.* MARPVRGENSES in iisque *Vulteius uol. 4. conſ. 26.* B CHRISTINAEVS *uol. 1. deciſ. 65. 67. 71. 299. 352.* MENOCHIVS *conſ. 97 321. 654. 646.* COTHMANNVS *uol. 1. reſp. 45. uol. 2. reſp. 68. uol. 4. reſp. 33. et in Acad. reſp. 29. 30.* PRVCKMANNVS *uol. 1. conſ. 30. 43.* CRAVETTA *conſ. 82. L. B. de* LYNCKER *reſponſ. 74. 81. 89. 122.* BRVNNEMANNVS *conſ. 142. 162.* CARPZOVIVS *lib. 1. tit. 4. reſponſ. 34. et lib. 5. tit. 3. reſp. 16.* atque *deciſ. 5. et 6.* innumerique alii.

Nouellae. *Decretales.* *Feudiſtae.* *Conſiſtoriales.* *Caſuiſtae.* *Syſtematici.* *Parochiales.* *Opuſcula peculiaria 1) Lutheranorum,* *2) reformatorum,* *3) pontificiorum.* *Conſilia et conſultationes.*

Cauſa iuris patronatus.

(*p*) Haec enim iuris patronatus uera C origo, quam uere aperit laudatque *Nou. 57. c. 2. Nou. 123. c. 18.* atque ipſe etiam pontifex *cap. 3. 15. 25. X. de iure patron.* Inde uulgi ſermo: *patronum faciunt dos, aedificatio fundus.* Licet autem haec ab aliis *disiunctiue* ſiue diuiſim accipiantur BARBOSA *lib. 3. iur. eccleſ. c. 12. n. 61.* CANISIVS *in cap. 3. X. de iure pat.* ego tamen ex aduerſo puto eſſe contendendum, quod etiam faciunt GARCIA *de benef. part. 5. c. 9.* D *n. 44.* FINCKELTHAVS *cap. 4. n. 74.* Si enim unus baſilicam *condidit*; alter eam *dotauit*; tertius eſt fundi *dominus*: tum plerumque omnes ſunt in patronatus ſocietate. Ita ut uel omnes illum exerceant, uel uni haec, alteri alia relinquatur iuris eius pars. Poteſt tamen aliud fieri atque uni omnia relinqui *pacto*; *praeſcriptione*; *priuilegio.*

Deſideria medicorum et parochorum in praediis ruſticanis.

(*q*) Quam enim miſeri ſunt in uillis ruſticanis ualetudinarii, ut, quoties ope E indigent *medici* aut cauſarum *patroni*, toties illum ex urbe eos oporteat euocare, ideoque non leues facere impenſas ſaepe etiam poſt uulneratam cauſam expectare inutile et intempeſtiuum uel ſero quaeſitum remedium. Conferat igitur haec ruſticorum et nobilium ruſticantium deſideria in *medico* nonniſi in urbe quaerendo cum illis temporibus, ubi pagis et uillis negati fuere paſtores et parochi, quisquis F patronis inuidet iura patronatus. Solis urbibus erant adfixi atque incluſi paſtores: usque dum patronorum liberalitas illos inde in pagos ac uillas, felici ſidere, euocaret.

Qui, in bonorem patroni, facile candidatus ſperni

(*r*) Olim certe maior *patronorum* in *parochis* uocandis auctoritas, quoniam in candidatos parochiae olim minor ſuffecit

Non debeat in conſiſtoriis?

CAP. III. cit ſcientiarum adparatus. Qui ſedulus ſacri codicis lector; qui rituum eccleſiae non expers; qui cetera uir candidus, apertus, induſtrius, probus: ille ſacram ſpartam idonea ratione potuit exornare. Cetera relicta ſunt academicis theologis, ab ipſo EVSEBIO *in praep.* euangelica a parochiali munere diſtinctis. Qua de re *dn. praeſes* legi poteſt de philoſophis cute legendis §. 17. Et unde Germanis academicae theologiae olim peritia? cum ad ſeculi XIV. tempora usque academiis fuerint deſtituti. Meminerint ergo illi, qui *epiſcopalia iura* hodie tractant, ut in examine candidati parochiae mitius agant, multo minus indulgeant adfectibus aduerſus patronum, ſi candidato eius auctoritate uocato, dent repudium aut repulſam. Edicendo eum inhabilem: ſi forte ultimos apices neſciat peregrinarum linguarum, aut fugiant eum quaedam technicae theologiae uerba neſciatque tricis ſatisfacere polemicis. Cetera tamen ſit in amore patroni et ſacri coetus; diuinorum edictorum non ignarus; uſu magis, quam arte doctus; bonus etiam ac probus. Sed dices in tantis theologiae cultorum numeris hodie non opus eſſe hominibus indoctis. Quicquid priſtini moris laudauerint patroni.

Num iura patronatus ex euangelicis eccleſiis proſcribenda?

(*s*) Acerbiſſimis enim uerbis ille inuehitur in *iura patronatus*, quae etiam proſcripta uult e republica chriſtiana. Quoniam partus ſint Romani pontificis, qui his illecebris inuitauerit laicos nobiles, ut augerent ſacra patrimonia ſicque nominationis et praeſentationis iura eriperent plebi. Idem cum eo REYNESSIVS. Reſpondit utrisque non minori acrimonia *Mart.* SCHOOKIVS *in exercit. XIIX. de iure patronatus* putatque nouaturientia haec dogmata publicam poenam mereri. Quoniam patronatus iura *ſynodo* DORDRACENA probata ſint: aduerſus quae nefas ſit in Belgio diſputare. Fruſtra certe improbantur pontificis omnia ſine diſcrimine inſtituta, cum pleraque habeant multum laudis. Deinde gratiae ideo potius habendae pontifici Romano, cuius auctoritate factum eſt, ut pagi ab urbanis parochiis, quibus ante addicti fuere, eximi poſſent atque in illis peculiares parochiae inſtitui. Argumenta utriusque per epitomen exhibuit *uir excell. dn.* BOEHMERVS *in libro de iure parochiali.* Qui hic legendus.

§. 1. 2.

Patronatus num ipſo iure acquiratur.

(*t*) Quoniam *leges* proſpiciunt patrono, ut non opus ſit *pactis*. Siue igitur teſtibus ſiue inſtrumentis ſiue alius generis monumentis, inſcriptionibus, picturis, ſculpturis, inſignibus, clypeis, uexillis ceterisque argumentis probet, maiores ſuos parochiae eſſe auctores, omni iure ei debebitur ius patronatus. Niſi quidem, quod facti eſt, illud amiſerit. Imo non ſolius parochi nominatio patroni eſt; ſed etiam *cantoris, cuſtodis, organiſtae, muſicorum* ceterorumque eius generis munerum parochiae annexorum. Vt eundem cum ipſa nominatorem uelle et exigere uideantur. Neque etiam multum dari hic debet *plebi*. Quoniam huic ſuffecerit aliquam habere parochiam, quam olim habuerant nullam. Niſi plebs aut populus in ſocietate oneris parochialis ſit: ubi iudicium ferri debet proditum *cap. 2. §. 3. litt. o.* ſuperius.

NOMINATIO a patronatu quandoque *aliena*.

§. 2. *Fieri tamen poteſt multifariam, ut* nominatio *ex grauibus atque idoneis cauſis uel negetur patrono (r), uel in alium transferatur. Saluis ceteroquin* iuribus *patronatus* aliis *(s) atque patroni auctoritate. Quas cauſas, eo nunc ordine, quo ſe offerunt, enarrabimus atque exponemus.*

Qui patroni deſtituantur iure nominationis?

(*r*) Non quod patronus iura, quae ab initio habuerat, amiſerit prorſus, de illo enim agitur, quando cauſae indicantur, quare *patronus* iura patronatus amittat. Quales ſunt *derelictio; haereſis; praeſcriptio; deletio parochiae;* impenſarum et *redituum parochialium* negatio; *delictum* patroni, cetera, de quibus agunt LAMBERTINVS *lib. 3. de iure patronatus art. 4. 5. 6.* FINCKELTHAVS *de iure patron. c. 7.* aliique ſupra lit. o. laudati ſcriptores. Verum id requirimus, ut habeamus cauſas, quare patroni a ſolo *nominandi* iure uel principio ſtatim uel poſt demum abſtinuerint reliquerintque hanc facultatem aliis. Quod in nullo fere dictorum auctorum reperitur.

Quae iura patrono iuxta nominationem?

(*s*) Scilicet manet patronus, etiam *nominatione* alii relicta, eccleſiae *benefactor tutorque;* aperit parocho uiam ad *cathedram; praeſentat* eum epiſcopo; *uocat* eundem; *reuerentiam* accipit; *preces* pro eius ſalute ad Deum fundit coetus in publico conuentu; cenſor perpetuus uitae ac doctrinae paſtoris; redituum parochialium cuſtos: cuius etiam *paupertati* ſuccurrere oportet parochiam et quae alia ſunt generis eiusdem. Quibuscum nihil commune *nominatori:* ut omnia potius ſolius *patroni* iuribus relicta eſſe uideantur. Egerunt autem de *commodis* patronatus *Ioan. Nic.* DELPHINAS *de iure patron. lib. 2. Rochus a* CVRTE *in iure patr.* cap. *de utilitate patroni;* LAMBERTINVS *lib. 3. artic. 6. 7. ſq.* MAGERVS *de aduoc. armata c. 10.* TVSCHIVS in *tit.* patronus *concluſ. 139. ſq. Ioan. Aloyſius* RICCIVS *in praxi iuris patronatus deciſ. 203. 207. ſeq.* FINCKELTHAVS *cap. 6.* et quaeſo qui non? Quorum mentionem ideo faciendum puto

 puto licet curſim, ne quis exiſtimet, iure nominandi amiſſo, perdi reliqua omnia commoda patronatus nilque quam nomen illius otioſum ſupereſſe ac relinqui.

Cauſa I. IVDICIVM de candidati habilitate.

§. 3. Principio *quidem patronus in deſignatione aut* nominatione *candidati maluit* peritiorum *inque ſtudio rerum diuinarum uerſatiſſimorum* theologorum *iudicia, quam proprium ſequi (t) atque illis ideo curam* nominandi *relinquere ac demandare. Quorſum refero* nominationes Galliae *academiarum. Haud enim dubie academici profeſſores de ſtudioſorum ingenio, induſtria, profectibus, indole, moribus, habilitateque maturius iudicium ferre queunt, quam alii, quibus illi de facie, habitu, facundiaque protinus ac breui innoteſcunt uel ab aliis commendantur. Id ipſum certe Galliae patronos commouiſſe exiſtimauerim, ut* nominationes *ab ordine collegioque profeſſorum expectarent (u).*

Patroni rerum ſacrarum ignari qui petitoribus reliquerint nominationes?

(t) Olim praeſertim, ubi in Germanis *nobiles uiri arma* maluerunt, quam *literas*. Vt adeo de ultimis nequiuerint illi iudicium ferre. Sermone accepi aliorum, *Halberſtadii* in locisque aliis iſtius uiciniae pleroſque *eccleſiarum patronos* id dediſſe epiſcopo ſiue *ſuperintendenti*, ut *commendaret* candidatos parochiis, iudicio eius auctoritateque patroni poſtea inaugurandos. Pertinet forte huc diploma FRIDERICI *Thuringiae landgrauii*; *marchionis* MISNIAE; SAXONIAEQVE comitis *palatini*, quo an. 1443. ius *patronatus* duarum eccleſiarum *Settelſtettenſis* et *Hoerſelgauienſis* coenobio Iſenacenſi beatae *uirginis* donauit. Diploma ipſum *Chriſt. Franc.* PAVLLINI exhibuit *annal. Iſenacenſ. p. 112.* Sacri enim iſtius collegii ſocii melius haud dubie iudicium ferre potuerunt de dignitate candidati parochialis, quam Thuringiae landgrauius, aliis rempublicam regendi artibus ac curis occupatus.

Exemplum academiarum nominationis in regno Galliae.

(u) Cum actum ſit de illis ſupra *cap. 2. §. 1. litt. k.* eo nos remittimus. Quorſum etiam referre licet *nominationes* Saxoniae academiarum ad ſpartas muneraque docentium. Cum ab idoneo huius generis iudicio incrementum et ſalus academiae pendeat, quod ab aulicis adminiſtris, rei ſcholaſticae uel ignaris uel parum ſtudioſis, nequit expectari.

II. HONOR datus principi.

§. 4. Deinde *ne priuato conatu ſiſteret parochum patronus, dare hoc potuit* honori principis *aut domini territorii (x), ut ab huius* nominatione *auſpicioque ſacrae ſpartae collationem exordiretur. Regnauit haec cauſa in primariis precibus imperatoris (y) atque eius generis nominationibus aliis: quae omnia adprobata ſunt a patronis. Idem forte dicere licet de Hiſpaniae rege huius generis nominatore (z).*

Nominationes honori datae domini territorii aut fundi.

(x) Nam domino territorii multum quoque debetur, quod ipſe tolerauerit parochiarum in pagis initia ac inſolentiam. Certe urbibus, quarum florem ut princeps conſeruet, eius intereſt maximopere, ruſticanarum parochiarum inſtitutiones plurimum nocuerunt. *Principio* enim *ruſtici* dominica die plerumque in *urbibus* ſunt commorati, ut *miſſas* uiderent et ſacros audirent ſermones. Vnde cauponis et hoſpitiis ciuitatum multum lucri acceſſit. Quod poſtea non fuit, quam originem ſumpſiſſent in pagis inſtitutae parochiae. *Deinde* etiam ſportulae ſacrae parochis urbanis ſunt detractae ac deminutae, ex quo datum ruricolis, ut ſuis laribus ac penatibus gauderent in pagis. Inde onus non leue territorii domino, quo ſalaria urbanorum parochorum illum oportuit augere. *Tum* agri ruſticanis parochiis adſignati (*die Pfarr-Hufen, Pfarr-Leben*) uenere in manus mortuas. Quod nouum damnum principis, cui alias in illis agris ſpes *tributorum* et *aperturae*. *Rochus de* CVRTE *de iure patron. tit. de fundatione.* L. B. de SCHENCK *in* Lud. opuſc. tom. II. *comment. ad 2. F. 54.* *Porro* territorii ac fundi dominis etiam in illis, quae in fundo extructa et aedificata ſunt, auctoritas debetur, non melius declaranda a nouo coetu aut patrono, quam relinquendo illis parochi nominationem FINCKELTHAVS *cap. 4. de iure patron. n. 61.* LAMBERTINVS *lib. 1. de iur. patron. art. 18.* *Taceo* quod domini etiam interſit atque olim interfuerit magis, ne parochi animos habeant rerum nouarum ſtudioſos excitentque turbas in coetu. Quod certius caueri non poteſt, quam dando *nominationes* principis honori. Et quae cauſae aliae plures ſunt, unde fieri potuit, ut *ius nominandi* eſſet principis: *praeſentatione* patrono ordinario relicta.

De iuribus imperatoris in beneficia eccleſiaſtica curſim.

(y) Habuit olim ideo plura imperator in ſacris beneficiis conferendis per uniuerſum imperium. *Primo* nominauit *elegitque* epiſcopos, inſtar regis Galliae, quam ſpartam illi eripuerunt ſacri collegae, canonici. *Deinde* iure gauiſus eſt *primariarum precum*. *Tum* gratiis eſt uſus, quibus coenobiis et ſacris collegis commendauit pauperes inſtruxitque lit-

CAP. III.

§. 4. 5.

teris commendatitiis *mit panis-Brieffen.* *Poſt* fuit epiſcoporum heres in rebus praeſertim mobilibus. *Demum* in plurimis etiam *cathedralibus eccleſiis* locum habuit *canonici.* Exemplo *Aquisgrani*, *Argentorati*, *Leodii*, de quo *Ant.* MATTHAEI *lib. 2. de nobilitate cap. 48.* *Ad extremum* inaugurauit quoque praeſules accepitque iura *annatarum.* De quibus *dn. praeſ.* egit ex inſtituto *de iure annatarum principum euangelicorum.* Id uero notandum, quod haec iura imperatoris *in territoriis archi-principum* Germaniae neminem turbare debeant. Nam referri hoc poteſt ad *Carolingici imperii* reliquias. Quas archiprincipes, partim praeſulum, partim pontificis ergo, non potuerunt delere. In *nouis* tamen *praeſulatibus* non imperatoris haec iura fuerant, ſed principis territorialis. Exemplo *ducatus Brandenburgici*; *Pomeraniae* aliorumque.

De iuribus Hiſpaniae R. *in iisdem.*

(z) Qua de re actum eſt ſuperius *cap. 2.* §. *1. litt. k.* Quorſum etiamnunc liceat prouocare.

III. SVPERSTITIO.

§. *5.* Praeterea *noui aliquid neque hac eſt, quad* laici patroni *ſibi quidem* religioni *duxerint, parachos nominare aut ſortiri clericas.* *Quoniam eius generis munera habita ſunt pra* ſpiritualibus *(a).* *Vt adeo maluerint* nominationes *ſequi* epiſcopi *uel ſacri collegii (b), ne ueteris diſciplinae chriſtianae limites ac mares uiderentur migrauiſſe.*

Num ius patronatus *ſit* SPIRITVALE?

(*a*) Pudeat *euangelicos iureconſultos*, qui hodieque pontificiali lyra ac larua aliis illudunt: *ius patronatus*, inprimis *nominationum* cauſa, *rem eſſe ſpiritualem* aut neſcio, quo demum monſtro rationis, *mixtum.* Scio quidem ita uulgo dici: *quoniam illud ſpiritualibus ſit adnexum;* quoniam, inſtar rerum *diuinarum*, aeſtimari nequeat pretio rei mundanae; quoniam ſit *indiuiſibile;* nequeatque uendi et quae ſunt eiusmodi. Quas argutias recenſent *Petr.* GREGORIVS *lib. 17. ſyntagm. c. 4.* LAMBERTINVS *de iur. patron. artic. 5. qu. 9.* VVLTEIVS *uol. 4. conſ. 25. n. 39.* ipſeque FINCKELTHAVS *cap. 8. n. 3. 4. 5. ſeq.* Verum enimuero coecum eſſe oportet, qui non uiderit *uerſutiloquas* cleri *malitias.* Id enim illis agunt, ut *dubia* patronatus *iura* ciuili eripiant foro uindicentque epiſcopali. Ipſi hoc *principes* pontificii intelligunt, qui, ſacris hiſce non obſtantibus, docent tuenturque: *patronatum* ciuilis iuris caput eſſe iudicemque uelle nonniſi ciuilem. Ita AVFRERIVS *de poteſtate ſeculari reg. IV. fallent. 21.* REBVFF *in quibus caſib. iud. ſecul. n. 21.* COVARRVVIAS *pract. quaeſt. cap. 36.* aliique docent: quod GALLIAE rex patronatus iura habeat pro ciuilibus decidanturque ſententia iudicis laici. Idem olim etiam in *Angliae* regno factum atque ſtrenue propugnatum: *de patronatu iudicare non epiſcopi eſſe, ſed iudicis laici.* Loquatur *Matth.* PARISIENSIS *ad an.* 1164. Cuius uerba ſunt: *De aduocatione,* PATRONATV *et praeſentatione eccleſiarum ſi controuerſia emerſerit inter laicos uel inter hos et clericos uel inter clericos ſolos, in* CVRIA DOMINI REGIS *tractetur et terminetur.* Idem *Thom.* VVALSINGHAM *ad an.* 1343. *De* IVRE PATRONATVS, *quod nos et* FIDELES *noſtri obtinemus, tractari duntaxat debet in curia noſtra regali.* Quid? quod etiam idem eccleſiaſticae ſemper leges uoluerint in Anglia, ut *patronatus cauſae* coram *laico* tantum regis *iudicio* agerentur. Edidit *conſtitutiones* haſce *Guilielm.* LYNDVVOOD, in quibus euolui hic debet *lib. 3. tit. 21. p. 217. ſeqq.* Efferueſcit aduerſus *utriusque regni* has conſuetudines *Ant. Dadin.* ALTESERRA *lib. VI. de iurisdict. eccleſ. c. 11. p. 229. 230.* Cuius uerba ſunt haec: *Iure pontificio de iure patronatus cognoſcit* EPISCOPVS. *Quia illud adnexum eſt ſpirituale.* MORIBVS NOSTRIS (Galliae ſcilicet) *cauſa iuris patronatus ſpectat ad iudicem* LAICVM. *Quia, deprauato fere rerum omnium ſenſu, ius patronatus habetur pro temporali. Neque ea eccleſiae labes Galliae peculiaris: quia iam olim etiam hoc dogma tuita eſt eccleſia* ANGLICANA. *Quam fere peſſumdedit.* Plurimum alias facere ſoleo ſcripta Alteſerrae. Verum is auctor hic abripitur adfectibus et partium ſtudio corruptiſſimo. Quaeſo enim, quae argumenta idonea ſunt, *patronatum parochialem* eſſe *rem ſpiritualem?* *Primum* eſt, eſſe rei ſpirituali, muneri parochiali adnexum. *Repono.* Atqui etiam eſt annexum praedio patroni. Quod in numero rerum ſecularium. Imo primum etiam falſum eſt, quia patronus non facit parochum: ſed praeſentat. *Deinde* negatur patronatus iura aeſtimari non poſſe. Nam utique praedia maioris conſtant, quibus ius patronatus eſt adnexum. *Tandem* qui probauerit nexum a *re indiuidua* et *inalienabili* ad indolem ſpiritualitatis? Technicis uerbis utor in hiſce gerris ac technis cleri uerſutiſſimi. Hoc tamen uerum eſt: quod plures patronos id egerit in transuerſum, ut, fabula hac credita, *nominationes* minimum aut iura patronatus uniuerſa cederent ſacris collegiis.

Dogma putidum *inter euangelicos.*

Furor Alteſerrae.

Proſcriptum *ab ipſis* pontificiis *eccleſiis in* Gallia

Dogmatis exploſio.

et Anglia *catholica.*

(*b*) Ne exemplo deſtituatur noſtra coniectura. Offendis haec apud PAVLLINVM *in annal. Iſenac. ad an.* 1215. *p.* 34. et in *dn. praeſid. reliquiis manuſcriptorum ad an.* 1203. *tom.* 1. *num.* 11. *p.* 22. Taceo alia plura. De illo tamen certus ſum: *quod pleraque, ſi non omnia, ſacra collegia ius patronatus non ex fundatione aut aedificatione*

Patronatus SACRI COLLEGII *qui debeatur laicis?*

CAP. III. *ne habeant, ſed ex donatione et ceſſione patronorum laicorum.* Tantum abeſt, ut uetum ſit, quod alii docent, patronatus A iura gratiae deberi pontificum aut epiſcoporum. §. 6.

IV. IMPENSARVM parochialium COMMVNIO.

§. 6. Poſt *cum patronatus iura uix alterutro ſuſtineantur requirantque; ut patronus parachiae eccleſiam, ſtylo ſacro utor, et* fundet *et* dotet *idque ipſe* ſolum: *euenire potuit, ut alii primum, iterumque alii acceptum deberetur alterum. Inde unus* nominationem: *alter* ceteta patronatus *iura acceperunt ſibique adrogarunt* (*a*). *Eſſe hinc puto, quod urbanae parochiae* nominandi *iura plerumque* plebi *indulgeant. Quod credendum ſit, illam in impenſarum baſylicae et conditae et dotatae communione fuiſſe cum magiſtratu* (*b*). *Contra ſentiendum in parochiis ruſticanis. Vbi omnis generis onera ſacra dynaſtam nobilem tenuerunt in tanta ruricolarum et ſeruorum olim egeſtate* (*c*)

Vni PAROCHIAE *ſi* PLVRES *largiantur,*

(*a*) Licet enim diſputent inuicem iureconſulti: *utrum ſola* DOTATIO: an AEDIFICATIO *baſylicae ſola faciant patronum?* Supra iam illud negaui *cap. 3. §. 1. litt. p.* Fieri ſane potuit: *ut unus baſylicam* CONDERET; *alter* DOTARET *eam ſalarioque adficeret parochum aut in alterutro uel etiam utroque* PLVRIVM *largitiones conuenirent. Qui ſinguli ideo uiam ſibi eſſe crediderunt ad ius patronatus.* Tum igitur uel eiusdem eccleſiae patronatus pluribus factus COMMVNIS, ut in nominando de *perſonis* nominatis inuicem *conuenirent:* uel *ſingulis* ius fuit perſonam praeſentandi peculiarem, unde *epiſcopus* parochum eligere poterat: uel *nominatione* tum uſi uicibus *alternis*, quod omne fieri poſſe, ſua auctoritate, firmat deciditque pontifex Romanus in *cap. 2. plures, de iure patron. in Clement.* de quo LAMBERTINVS *de iur. patron. lib. 1. part. 1. qu. 3.* *Rochus de* CVRTE in tit. *acquiſitio*: uel patronatus iura DIVISA ſunt diſtinctis *officiis* illius. Ita quidem, ut *unus* largitor *nominaret* parochum: alter *praeſentaret:* tertius *uocaret: alius* iterum eligeret tantummodo *cuſtodem* aut *cantorem*, quod minus feciſſet impenſarum in parochiae inſtitutione. Ita enim fieri omnino debuit, ut qui parcior fuiſſet in *largiendo*: idem etiam *uiliori officio* defungeretur in pattonatu. Licet alias regula iuris ſit: *patroni ſunt aequales. Tantum iuris, qui angulum baſylicae aedificat, quam illi, cuius impenſis ſiunt anguli tres.* Quam utgent SCHVRFFIVS *cent. 3. conſ. 35. n. 2.* PFEILIVS *conſ. 182. n. 13.* REINKING *de regim. eccleſ. lib. 3. claſſ. 1. cap. 9.* Qui omnes uere ſunt in primo genere: *ubi largitoribus placuit* COMMVNIO; *non uero in altero, ubi plura patronatus* OFFICIA *inuicem uolunt diuiſa.* Vt adeo hoc lumine ea indigeant, quae habent COTHMANNVS *in reſp. acad. I. n. 40.* FINCKELTHAVS *cap. 4. n. 57.* RICHTER *uol. 2. conſ. 429. n. 5. 6. ſq.* pluresque alii.

Patronatus uel pluribus COMMVNIS,

uel DIVISVS officiis *diſtinctis.*

Cur in urbanis *parochiis iura* nominandi *diſtin-*

(*b*) Exemplum luculentiſſimum eſt huius ciuitatis in eaque PAROCHIAE VLRICIANAE. In illa enim *nominandi* facultas apud *plebem*, cuius iura exercent cu-B ratores eius ſacri, *die Kirch-Väter:* ius autem *praeſentandi* ſibi uindicat ſenatus, in cuius tamen ſocietate eſſe contendunt pariter mandatarii ſacri cœtus *die Kirch-Väter*: quam praeſentationem demum ſequitur uocatio. Idem iuris eſt in reliquis duabus *Halae* parochiis. Quam litem etiam recenſet *excell. dn.* BOEHMER *de iure paroch. ſect. 3. cap. 1. §. 13.* Alium caſum argumenti eiusdem habet CARPZO-C VIVS *in deciſ. 5.* Vbi cauſa occurrit haec: *Ius patronatus ſibi adrogat unus idque ſolus: alter oſtendit ſibi etiam in patronatus exercitio deberi ſuffragium.* Quaeritur, an ultimus habendus ideo ſit pro COMPATRONO? Adfirmauit *conſiſtorium Lipſienſe* an. 1643. negauit *Carpzouius*, quoniam ſuffragii iura in uocando non efficiant ius patronatus. Ego crediderim iuris *patronatus* diuerſos eſſe ſignificatus. Nunc D enim PATRONVS audit *eccleſiae conditor* et *altor* cum iure *nominandi, praeſentandi, uocandi:* iterum ad *patroni* nomen ſufficit altetutrum. Idque ideo, quoniam ille, qui aliquid contulit impenſarum ad *inſtruendam parochiam*, nomen ipſo iure tulit patroni. Idque eousque, quousque non conſtat, quod iuti ſuo miſerit in gratiam alterius nuntium. Atq; ita cauſas exemplaque uidemus COMPATRONORVM E uel in ſenſu pleno uel in uno tantum alterouc *patronatus* OFFICIO nominationis, praeſentationis, uocationis. Inde deciſionum formulae: *daß beyde bey ihrem hergebrachtem* mit - Vorſchlagungs - Recht; *dem iure compraeſentandi, oder auch als* compatronus *zuſchützen.* Ceterum eſt etiam illa cauſa COMPATRONATVS, ſi alium habet patronum baſylica *mater*, alium *filia*. Quo de conſtitutio regis *Poruſſiae* F extat anni 1710. quam exhibet *uir conſult.* MYLIVS *in codice conſtitut. Magdeburg. part. 1. num. 40. p. 153.* *Wenn die* patroni in matre *mit den* patronis in filia concurriren, *hat ſich iener mit dieſem uor ausgeſtellter* uocation *zu vergleichen, oder in entſtehung deſſen den Ausſpruch des* conſiſtorii *zu erwarten. Wie dann anderer Geſtalt das* Examen *des* Candidati *von dem* Conſiſtorio *keines weges uorzunehmen.* Curſim moneo,

Ecquis ſint a reliquis patronatus?

CAP. III.

§. 7. 8.

moneo, ordinario iure *filiam* deſtitui patrono: quoniam ſequitur iudicium patroni in matre parochia. Ratio eſt haec. Quoniam filia credi debet primariae parochiae ſubtracta indeque exemta, eo tantum fine, ut parochiales itinerum liberentur moleſtiis in frequentandis ſacris. Cetera nexus perdurat, quo patrono addicti ſunt in matre parochia.

Libertatem qui patroni iura in parochiis ruſticanis?

(*c*) Eſt enim hoc ex hiſtoria medii aeui clarum, quod olim pagos abſoluerint *dynaſta* nobilis et glebae adſcripti *ſerui*. De ultimis autem dici nequit, quod ſuis impenſis ad inſtruendam parochiam aliquid potuerint conferre. Inde etiam notandum: quod, licet audia-

A tur etiam plebs ruſticana *nach abgelegter Prob-Predigt:* tamen hoc ius uel humanitatem uel ſuperſtitionem protuliſſe, quod penes plebem eſſe oporteat ſtipendiarii parochi electionem. Hodie tamen eo minus improbari hoc debet. Quoniam *parochiales* libertate, quam olim habuerant, deſtituuntur, ut, relicta *ſua* parochia, ſacris utantur in *aliena*. Quam obligatio et onus ſacrarum ſpor-

B tularum auget: ut, hodie ius ſit, quod olim humanitatis. Caueant tamen patroni et epiſcopus, ne inter nimium et parum delinquant et ruſticanae plebi, de candidati dignitate quaeſitae, aures praebeant uel ſurdas uel iuſto faciliores.

V. Patroni AVERSVS a patronatus LVCRO animus.

§. 7. Porro *cum medii aeui moribus alia etiam iura fuerint, quibus* patronus lucra *compendiaque facere potuit e* parochia *(d): inuenti ſunt patroni, qui auerſum ab illis animum habuerunt, ne ea, quae ſacri patrimonii, in ſuos uerterent uſus. Inde huius generis* commoda *transtulere in ſacrum collegium (e); ſibi tantum aliquo patronatus* officio *et* honore *retentis. Vnde fieri potuit, ut coenobium ius acciperet parochum uel* nominandi *uel* praeſentandi *uel* uocandi: *relicto patronis alterutro (f).*

Patronatus iura qui fructuaria?

(*d*) Licet enim *patronatus* eccleſiae *honorificus* eſſe debeat ſolum nilque emolumenti aut lucri de ſacro patrimonio accipere patronus *Matth.* STEPHANI *de iure patron. part. I. c. 20. n. 1.* FINCKELTHAVS *de iure patron. c. 6.* in medio tamen aeuo uere patronatus fuerat fructuarius. Vt patroni ex reditibus parochialibus annuos haurirent reditus uel in nummis uel in aliis rebus utilibus ad uictum et cultum. FILESACVS *in querela eccleſiae Gallicanae*, uan ESPEN *iur. eccleſ. part. 1. tit. 31. c. 7.* Exemplum repetere licet ex SECKENDORFII *hiſtoria Luther. lib. 3. Sect. 17. §. 66. p. 185.* ubi reditus enarrat, quos olim Nordlingae habuerint coenobii *Heilbronnenſis* collegae, quod *Nordlingenſium* parochiarum fuerint *patroni* exercuerintque ibi iura patronatus. Imo hodieque conſuetudines ſuperſunt. Quibus parochiae obligantur *patrono* ſuo numerare canonem, pendere fructus et decimas, praebere alimenta praeſenti idque iure, quod uocant *Alberguriae*.

Patronatus donati piis collegiis.

(*e*) Tabulas exhibet PAVLLINI *in annal. Iſenac. ad an. 1433. p. 112.* In quibus Thu-

C ringiae landgrauius patronatus iura coenobio Mariae in ciuitate Iſenacenſi eo fine donat, *ut commodius de uictualibus ſuſtentari ualeant.* Noluit enim de ſacro patrimonio aliquid decerpere ipſe; ſed officium chriſtiani principis eſſe credidit, patronatus commoda piis iterum uſibus deſtinare.

Patronatus iura lucri modiuiſa a iure praeſentandi.

(*f*) Quorſum etiam alium refero ca-

D ſum. Nam teſtator ea cauſa alium eumque peregrinum nominauit parochiae *patronum*; ſolo *praeſentandi* iure poſteris relicto ſuae familiae: ne ultimi abuti poſſent patronatus iure reditusque minuere parochiae. Exemplum, quo *heres* PATRONVS eſt: ſed in teſtatoris familia *ſenior* habet ius PRAESENTANDI recitat reſpondetque *L. B. de* LVNCKER *Reſponſo 89. n. 4. 14. 15. ſeq.* Porro alius exempli

E memini: *quo ius* PATRONATVS *eſt penes familiam uniuerſam; ſed praeſentationis ſiue* NOMINATIONIS *officium penes familiae* ſeniorem. Vltimo enim ex cauſa eadem noluit teſtator relinquere patronatum.

VI. VNIO eccleſiarum.

§. 8. Tum *euenit quandoque, ut plures parochiae uel* unirentur *(g), uel* diuideretur *una in plures (h), utrisque tamen* uni *parocho addictis. Inde fieri etiam potuit, ut ideo patronatus munera inuicem ſeiungerentur, uni* nominationis, *alteri* praeſentationis *aut* uocationis *iuribus adſignatis (i).*

VNIO plurium parochiarum in uno paſtore.

(*g*) Saepe enim fit, ut parochia tempore *belli, peſtis* aut caſibus aliis ad incitas rerumque illas anguſtias redigatur, ut malit *alieni* paſtoris miniſterio uti in uicina parochia, quam, proprium alendo, cum paupertate perpetuo conflictari.

F Reliquias exemplorum in Germania habemus ex bello tricennali. Vbi *duae* aut *tres* parochiae hac cauſa in poteſtatem coiuere parochi unius. In quo adpellando deinceps concurrere oportuit *plures patronos* hosque uel in communione mane-

CAP. III. §. 9. 10.

manere uel diuidere patronatum officiis diſtinctis: ut unus *nominet*, alter *praeſentet* et alius *uocet*, cetera. Hinc error illis eſt euellendus, qui dum plures parochias uno paſtore, uti uident, unam pro *matrice*, ceteras pro *filiabus* habent. Cum tamen diſcrimina ſint facienda inter *connexas* et ſibi *ſubiectas* parochias. Nomina enim haec uera ſunt tantum in ultimis.

DIVISIO *unius parochiae in plures.*

(*h*) Contra accidit, ut VNA parochia ſaepius illa capiat incrementa, ut e re ſit, diuidi eam in *plures*; hac tamen lege: ut antiquior eccleſia ſit *matrix*, noua autem *filiae* habeat nomen utanturque ambae A uno paſtore. Tum ergo *eccleſiae filiae* nouus patronus, qui, intuitu parochi unius eiusdemque, paritet eſſe contendit uel in COMPATRONATV uel in iure COMPRAESENTANDI ſolum.

De compraeſentatione eccleſiae filiae.

(*i*) Qua de re laudauimus *reſcriptum regale* PORVSSICVM ex *codice iuris Magdeburg. part. 1. num. 40. p. 153.* ſuperius *cap. 3. §. 6. litt. b.* Aliter ſe res habet, ſi *matrix parochia* haeretica dogmata foueat. B Tum enim ui pacis ſacrorum in Germaniae filiam ſe matri ſubtrahere et peculiarem ſibi *eligere* poſſe parochum, auctor conſilii contendit apud FRITSCHIVM *part. 2. num. 6. conſ. 1. p. 237. 238.*

VII. EXEMTIO parochialium.

§. 9. *Quandoque etiam* nominatio *epiſcopo aut* ueteri *patrono eſt adſignata ideo, ut faciliores eſſent ad indulgendum, eximendum et inſtituendum* nouam parochiam (*k*).

NOVAE *quandoque parochiae qui deſit ius praeſentandi?*

(*k*) Licet enim difficiles eſſe non debeant uel *epiſcopi* uel *patroni*, ſi, creſcente unius parochiae numero, noua inſtituatur ſubducaturque ueteri, adeo ut INNOCENTIVS *lib. 2. epiſt. 6. p. 338. 339.* nolit tum *contradictionem cuiuslibet* attendi: cum tamen uetus eccleſia nouae inſtitutione patiatut damnum in auctoritate, reditibus, ſportulis, numerisque; idem ille pontifex Flandriae comiti ius nouae parochiae alia lege non indulſit, quam hac, ut *nuntium mitteret* PRAESENTATIONI, alias patrono omnino dandae. Supereſt *epiſtola lib. 3. regeſt. n. 192.* Atque adeo ius *praeſentandi* a reliquo *patronatus* iure fuit diſtinctum, monitore etiam interpre- C te epiſtolatum Innocentii III. BOSQVETO, uiro doctiſſimo. Memorabile eſt *L. B. de* LYNCKER *reſponſum* 81. p. 547. 548. ſqq. in quo in controuerſiam inquirit, *Coethae* agitatam in *nouae parochiae* inſtitutione. *Veteris* enim parochiae rectores cum intelligerent, commodi tantum illi ſubtractum iri, quantum nouae ſit acceſſurum: noluerunt parochianos uel auditores, diuerſorum licet ſacrornm, dimit- D tere. Quicquid etiam iuſſerit mandaueritque princeps. Omnes hae lites ceſſarent, ſi in parochiis cura magis animarum quaereretur, quam opium et ſacri patrimonii.

VIII. PLEBIS priſtina iura in eligendo.

§. 10. Tandem *patronatus iura diuiſit diuulſitque inde* nominationes *illud ueteris eccleſiae dogma, quod* parochorum electio plebis parochialis uniuerſae (*l*). *Quo certe factum eſt, ut* reformatores *ſacri eo eſſent fidentiores in deſtituendis* patronis catholicis *uel in eripienda illis parochi nominatione* (*m*). *Intellexerunt tamen poſt, e re uix eſſe, hanc* nominandi *curam iudicio relinquere imperitae multitudinis. Inde,* nominationis *loco, plebi adſignarunt* rati *et* grati *iura, ſi quidem idoneas haberent cauſas, repudiandi oſtenſum illis atque exhibitum candidatum. Id quod priſtinae* nominationis *merito dixeris umbram.*

PLEBIS *quae iura nominando?*

(*l*) Noſtri et *theologi* et *iureconſulti* a tempote purgatorum ſacrorum hoc dogma magna animi contentione adparatuque ex ſacra antiquitate tuiti ſunt: PLEBIS ESSE SACRI ANTISTITIS ELECTIONEM. Id uelle ſacras litteras, inſtituta primae eccleſiae, ipſam diuinis oraculis inſtructam rationem, ne plebi aut populo paſtor aut parochus obtrudatut. Eripuiſſe plebi iura ſua *pontificem* et *epiſcopos*, ſacri omnino ſpolii arguendos ac poſtulandos. *Patronorum* etiam iura uel noua eſſe uel alius hodie, quam olim, ſenſus. Imo clericos patronis uſos eſſe inſtrumentorum inſtat, ut, *plebi* iuribus, auxilio eorundem, ſubreptis, his poſtea imperarent parochiae candidatos aut, ſub inhabilitatis praetextu, reiicerent praeſentatos ſubſtituerentque alios. Sche- E mata nouorum uocabulorum *commendationis, nominationis, probationis, oſtentationis, praeſentationis, uocationis, tentaminis, examinis, ordinationis, introductionis, inſtallationis* aliorumque ueteri eccleſiae inaudita ac inuſitata, cum omnia uel certa pleraque tum fuerint *plebis*. Eſſe igitur huius, ut iure utatur poſtliminii recuperetque ea, quae ſibi per temporum iniurias et artes fuerint erepta et ſubtracta. F Ita fere LVTHERVS, MELANCHTHON, FLACIVS, ZVVINGLIVS, CALVINVS, BEZA, MORNAEVS, BLONDELLVS, BASNAGII innumerique alii etiam ipſi iureconſulti, illi praeſertim, quorum nomina in argumento patronatus laudauimus ſupra *cap. 3. §. 1. litt. o.* Adaugeri autem poteſt haec claſſis ex *conſilio iuris*, quod FRITSCHIVS exhibet in *iure eccleſiaſtico part. 2. tit. 2.*

CAP. III. *n. 4.* Neque ita tantum diſputarunt et docuerunt noſtri. Verum ipſo etiam uſu haec plebis poſtliminii iura exercuerunt. Ex innumeris exemplis unum recito et alterum. Ciuitates imperiales, quarum parochiae plerumque *patronos* habuerunt uel *epiſcopos* uel *abbates* uel ſacra *collegia* catholica alia, illis nuntium miſerunt coetusque parochiales id ſibi ſumpſerunt, ut ſuo arbitratu Viteberga ſibi eccleſiae miniſtros et parochos euocarent, eligerent inſtituerentque. Ad haec quid ueteres *patroni?* Spargunt uirus, euomunt mala uerba, adpellant Romam, Caeſarem implorant obteſtanturque, ut patronatus iura tuerentur. Agitur res priuatim ac publice in comitiis. Noſtri hoc ſemper palladium laudant, eſſe haec *plebis iura poſtliminii.* In his ergo tricis ac turbis *patronorum alii uendunt iura ſua* PLEBI; *alii* NOMINANDI *tantummodo facultatem* PLEBI *indulgent* ceteris ſaluis; alii ſibi conſulunt aliter uendendo, tranſigendo, diuidendo agendoque cum plebe. Nonnulli etiam *patroni, ui quadam conſcientiae* acti, patronatus iura in manus *plebis reſignant*, ne, quod plebis eſt, porro uſurpare uiderentur cum iniuria. Non luculentius haec intelliguntur, quam ex *actis reformationis in ciuitate* NORIBERGENSI, *cuius parochiarum patronatum epiſcopus habuit* BAMBERGENSIS. A quo illi iura haec his artibus ac remediis tandem redemerunt. Deſcripſit quidem per epitomen hiſtoriam hanc SEKENDORFIVS *in hiſtoria Lutheran. lib. 3. ſect. 16. §. 61. p. 169. 170. ſeq.* Sed anecdota et arcanas rationes hiſtoriamque *patronatus Noribergenſis* aperiunt *quindecim* maioris formae *uolumina*, quae MSCTA habuerat *Io. Frid.* MEYER in *bibliotheca.* Vnde ciuitas Noribergenſis illa redemit *centum* et *quinquaginta* imperialibus.

TRVTINA (*m*) Quid factum ereptumque ſit *parochiarum patronis* in ſacrorum reformatione euangelica diximus. Nunc addendum: quo id *iure* euenerit *ſucceſſiue*. Quod *plebis* iura concernit: illa quidem *ſacra antiquitas* docet, probat, commendat, praecipit, inſtituit. Sed, quod notandum, eo *tempore* aut ob hanc *cauſam*, quo parochi uixerunt ex eleemoſynis et largitionibus plebis parochialis. Vbi iuſtum et aequum erat, inſtitutionis commoda pertinere ad illos, penes quos fuerunt onera alendi et ſuſtentandi. Quod ipſum cum poſtea ſit mutatum atque inprimis nobiles dynaſtae ſoli tulerint parochiales impenſas: nequedum me poenitet dogmatis aduerſi, ſupra *cap. 3. §. 1. lit. s.* propoſiti in gratiam parochialium patronorum. Et ſane ipſi poſtea noſtrates intellexerunt, inconſultum eſſe, hanc curam relinquere multitudini in parochia. Inde factum eſt: quod in pleriſque euangelicis ciuitatibus *nominandi iura* acceperit *ſenatus* aut eccleſiarum *curatores* aut *ſuperintendens* aut *princeps* territorii; populo parochiali ſola *ratihabitione* relicta eaque neceſſaria quidem, niſi cauſas habuerit contradicendi planas, apertas atque idoneas. Alibi tamen, ſolo *patronatu* ſenatui aut principi relicto, ius *nominandi* aut *praeſentandi* hodieque a tempore reformationis ſuſtinet exercetque populus parochialis. Exempla ſunt potentiorum urbium hodieque facile nominandarum: niſi et his multoties diſſidia cum magiſtratu. A quibus abſtinemus. De ciuitate NVMBVRGENSI ideo cum principe litigante legi poteſt *lib. B. de* LINCKEA *reſponſo* 74. De STRALSVNDAE iisdem cum principe litigiis ſingularibus reſponſo egit *Pet.* HEIGIVS editore KLOCKIO *tom. 1. conſ. 51. p. 450. ſqq.* quod, autoris nomen tacendo, etiam exhibet FRITSCHIVS *part. 2. iur. eccleſ. tit. 6. n. 4.* ſed nimius ille eſt in extollenda plebe.

§. 10 11. *et cenſura iuris* plebani *in* electione *et* nominatione

IX. COMMENDATIONIS confuſio cum iure *nominandi.*

§. 11. *Denique* commendationibus, *praeſertim* epiſcopi *aut* domini *territorialis, cum locum facerent patroni ſemel iterumque uel honoris ergo uel fiduciae (n): illi hoc tegumenti genere poſtea uſi ſunt ad adrogandum ſibi* nominationis iura *excludendumque ab hac ſparta patronum. Longo rerum uſu accedente, praeſcriptione corroborato (o).*

Commendationes *qui a iure* nominandi *differant?*

(*n*) Qui *commendat* aliquem, ille neque *imperat* neque *obligat*: ſed ſuadet admonetque. *Patronis* ergo nunc a *domino territorii*, quorſum conſuli debet *cap. 3 §. 4.* nunc ab *epiſcopo*, quo cum confer *cap. 3. §. 5. 7.* iterumque ab ſacro forte collegio, de quo *cap. 3. §. 3.* ad parochialia munera *commendati* ſunt ſacrae ſpartae candidati. Hos illi alio fine non acceperunt, quam ut ſaluum illis eſſet nihilominus ius nominandi. Locum fecere candidatis, quod illos probarent, haberent dignos, fauere uellent commendatoribus, cetera.

Commendationes *qui degenerauerint in iura* nominandi.

(*o*) Quod *commendatorum* ea fuerit audacia, ut ſibi ius adrogarent poſtea nominandi patrono parochum, illius quidem diuerſa fuerant genera tegumentorum. *Principio* utraque uerba ſunt *homonyma* ſiue *aequiuoca.* SCHILTERVS *lib. 1. iur. can. tit 13.* ius *nominandi* dicitur etiam *commendatio.* Praeſertim ſi fit patrono, non epiſcopo: cui dicitur candidatus *praeſentari.* De quo etiam ſupra dictum *cap. 2. litt. l.* Deinde id ſophiſmatis genus eſt periculi pleniſſimum, *non cauſae, ut cauſae; ſecundum quid ut abſo-*

CAP. III.

abſolute et quae ſunt eiusmodi, de quibus ſupra *cap. 2. §. 1. litt. l.* Exempli loco eſſe poteſt caſus, quem reſpondit CARPZOVIVS *in deciſ. 6.* ubi paſtor *commendationem* ad noui diaconi munus confundere uoluit cum iure *nominandi.* In quo etiam adſeſſores conſiſtorii lapſi ſunt ſententia: quam poſt curia *electoralis* ſupe- A rior correxit ac emendauit. Ceterum, dummodo alia ſe recte habeant, *nominationem parochi* eripi poſſe patrono temporis longinquitate uſuque iuris *decennali* aut *uicennali* poſſe *praeſcribi*, illud quidem docuit *Petrus* HEIGIVS *in Klockii tom. 1. conſ. 51. num. 169. 170.* multo magis *tricennali* HEINRICHMANNVS *conſ. 37. n. 21. 22.* §. 12.

X. HAERESIS uel *patroni* uel *parochiae.*

§. 12. Ad extremum *in Germania praeſertim noſtra reſtat quidem grauiſſima cauſa, ob quam qui* PATRONVS *eſt, idem ille non ideo ſit parochi* NOMINATOR. Triplicem *ſcilicet* ſacrorum *toleratio (s). Eſt quidem res haec inter* lutheranos *et* reformatos PACE WESTPHALICA *definita (t): necquicquam uero, ſi* euangelica *parochia patronum habeat* pontificium *aut eueniat res contra. Hiſtoriam diſcriminum inde a tempore purgatorum ſacrorum in margine dedimus, ubi uaria etiam remedia adducta ſunt, quibus uti poſſent harum rerum domini. Hoc uolo uoueoque: ut* EVANGELICI PATRONI nominationes *parochorum* catholicorum *relinquant* catholicis *parochiis idemque faciant indulgeantque* PATRONI CATHOLICI *parochiis* euangelicis. *Quilibet intelligit hanc ueram partem eſſe* legiſlatoriae *iurisprudentiae. Quam tamen diuina humanaque iura infelici, his caſibus, Germaniae noſtrae ſuadere ac commendare uidentur (u).*

Hiſtoria PATRONATVS haeretici *in Germania.*

(s) Ex quo *duplicis* generis *ſacra* Germaniam noſtram occuparunt: ſaepe etiam contigit, ut *patronus parochiae* eſſet *pontificius*; ipſa autem parochia *Lutherana* et contra. Quod ipſum occaſio fuit multorum diſſidiorum et iuris controuerſiarum.

Euangelici *patroni qui noluerint eſſe* haereticorum nominatores?

Patroni certe *euangelici* ſtatim intellexerunt, fieri non poſſe, ut ipſi *pontificiae parochiae* porro *nominarent* parochum. Duxerunt ſibi religioni, parochiis commendare *hominem pontificium.* Quod excuſari non poſſet ideo; quod uolenti iniuria non fieret neque pontificiae adeoque parochiae, ſi pontificiorum ſacrorum ſimilis illis eſſet candidatus, ab euangelico licet patrono commendatus. Recuſarunt certe euangelici patroni hanc diſſimulationem exiſtimaruntque participes illos errorum fieri, qui a pontificio parocho eſſent expectandi. Contra autem fieri non poſſe, ut pontificiis parochiis praeſentarent hominem euangelicum. Quod hunc in examine haud dubie repudiaturus eſſet epiſcopus. Inde nullius hodieque exempli memini *parochiae pontificiae*, quae habeat *nominationem euangelicam.* Licet retinuerint aliqui cetera patronatus iura. Imo *euangelicos patronos* epiſcopi ſtatim ſuo deſtituerunt patronatus iure: quod expeditum ſit, *amitti ius patronatus ob haereſin* VIVIANVS *de iure patron. lib. 15. c. 2. n. 6.* MARESCOTTVS *uar. lib. 1. c. 83. n. 13.* VALLENSIS *in paratit. iur. can. ad tit. potronat. §. 7. n. 2.* cum nequidem ius *praeſentandi* aut *nominandi* exercere poſſit excommunicatus *Ant.* RICCIVLLVS *de perſonis, quae extra eccleſiam lib. 4. c. 3. n. 12.* neque de haereſi tantum ſuſpectus CAESENATES *de ſuſpectis de haereſi part. 2. c. 7.* Verum enimuero

Pontificii *au-*

contra PONTIFICII. Illi enim iuris *pa-* B *tronatus euangelicarum* etiam *parochiarum*, iudicio eorundem licet haereticarum, nihilominus fuere retinentiſſimi. Adeo, ut a iuribus NOMINANDI *parochos euangelicis* eccleſiis abſtinere uellent nullatenus. Cauſa ad intelligendum eſt facilis. Penes ipſos enim in mores iuerat *nominatione* parochorum exercere *ſimoniam* et tantum non publicam nundinationem. Qua de re grauamina fuere Ger- C manicae nationis ante Lutherum. Quae exhibet poſt alios *Ioh.* WOLFIVS *in lect. memorab. tom. 2. n. 21. p. 210. 211.* Igitur omnem nunc pudorem ſe exuere poſſe crediderunt in uendendis *euangelicis parochiis*, cum illis nihil *ſpirituale*, calamo eorundem utor, ineſſe uideretur. Et quo quisque caput nouit hominis perditiſſimi et omni flagitiorum colluuie polluti: eo promptior fuit ad *nominandum* eum D parochiis euangelicis paſtorem. Quid miſeri hoc rerum ſtatu euangelici? Nam illi epiſcoporum auxilio erant deſtituti, qui eius generis homunciones a ſacris parochiis auerruncarent.

tem non dubitant patroni eſſe parochiae haereticae.

Aduerſus haec euangelicorum REMEDIA. *Primum,*

Inde *alii* a catholicis patronis omnia patrocinii iura redemerunt NVMIS, exemplum habes in *Noribergenſibus*, quibus epiſcopus Bambergenſis iura patronatus pro pecuniae ſumma uendidit, quam hiſtoriam ſupra *cap. 3.* E §. 10. dedimus:

alterum,

alii uſi ſunt REPRESSALIORVM, talionis ceterisque aduerſus haereticos iuribus atque patronos pontificios deſtituerunt expuleruntque ex eccleſiis euangelicis:

tertium,

infirmiores qui fuerunt illi a pontificiis patronis ſolas NOMINATIONES aut *commendationes* redemerunt, ſibique erogarunt, aliis ſacri patrocinii eisdem iuribus relictis:

quartum,

aliqui etiam *nominandi* iura pontificiis patronis indulſerunt, uerum *nominatos* ab illis, qua *epi-*

ſcopi

CAP. III.

ſcopi poſtea REPVDIARVNT ex inſcitiae, malitiae, ſimoniae, ſuſpicionis de haereſi cauſisque aliis, ob quas epiſcopus repellere poteſt de parochia candidatos: *multi* etiam patronatus iura eousque SVSPENSA tum eſſe docuerunt, quousque non tollerentur duplicia religionis diſſidia. Ita dum unusquisque ſibi conſulere inſtituit ea in re: pacificatores OSNABRVGENSES *patronatus diſſidia* non compoſuerunt articulo, quem tamen res tanti momenti exegerat, peculiari. Non ſine graui damno deſiderioque parochiarum euangelicarum.

quintum.

Qui praeſentandi *iura amittat* Lutheranus *patronus in parochia* reformata?

(*t*) Pertinet huc INSTRVM. PAC. OSNABR. *Artic. VII.* §. 1. quam recitabimus per epitomen: *Quod in pace religionis datum eſt A. C. addictis et catholicis, idem quoque datum* REFORMATIS. INTER PROTESTANTES *autem ita conuentum eſt. Si aliquis princeps uel* dominus *uel* PATRONVS *poſthac ad alterius partis ſacra* TRANSIERIT, *aut talem ditionem quocunque titulo nactus fuerit: ipſi quidem* CONCIONATORES AVLICOS *in reſidentia habere liceat.* FAS *uero ei* NON *ſit, exercitium religionis aut conſtitutiones eccleſiaſticas immutare, templa, reditus ſuorum ſacrorum hominibus applicare, uel iuris* PATRONATVS PRAETEXTV, *ſubditis miniſtros ſuae confeſſionis obtrudere. Et ut haec conuentio eo firmius ſeruetur, liceat hoc caſu* COMMVNITATIBVS PRAESENTARE, *uel, quae praeſentandi ius non habent,* NOMINARE *idoneos ſcholarum et eccleſiarum miniſtros. A publico loci* CONSISTORIO, *ſi eiusdem cum nominantibus uel praeſentantibus religionis: uel, hoc deficiente, eo loco, quem ipſae communitates elegerint* EXAMINANDOS et ORDINANDOS *atque a principe uel* DOMINO *poſtea, ſine recuſatione,* *CONFIRMANDOS. Summatim hoc uolunt pacificatores: *ne patronus Lutheranus parochum nominet parochiae reformatae*, neque uice uerſa: *ſed tum* PAROCHIALES *ipſi nanciſcantur iura ſibi parochum* NOMINANDI. Ne uerbulum quidem hic de CATHOLICIS PATRONIS, quorum iura potius etiam ipſa haec pax in eaque *ARTICVLVS V. ſectio XII.* §. 31. fouet ac ſuſtinet docetque uſus quotidianus, RICHTER *uol.* 2. *reſp.* 295. FRITSCHIVS *iur eccleſ. conſ.* 1. *qu.* 1. *p.* 228. et in *notis ad* FABRVM *de reg. relig. lib.* 13. *c.* 10. quo innumerae euangelicae parochiae PATRONOS ac NOMINATORES CATHOLICOS habent ingemiſcuntque haeretici patronatus abuſu. Vt adeo fruſtra ſit huius articuli aduerſus CATHOLICOS PATRONOS imploratio. Argumenta enim a *paritate* rationis; a minori ad maius; ab utili; ab honeſto locisque aliis nihil hic proficiunt. Cum ſingula haec *artic. V.* clare conuellat ſitque ex aduerſo interpretatio *uſualis*. Ceterum cauſas huius ARTICVLI VII. aperit PVFENDORFIVS *rer. Suec. lib.* 19. §. 209. *et lib.* 20. §. 112. adfert etiam monumenta et coniecturas BVKISCHIVS *in comment. ad inſtr. pac. Oſn. art.* 7. *obſeru.* 27. *ſq.* OLDENBVRGERVS autem in *diſcurſu XXII.* agit catechetam uagaturque, ut ſolet, extra oleas.

§. 12.

(*u*) Quae argumenta utrisque tam EVANGELICIS, quam CATHOLICIS, ſi quidem uni illorum ius patronatus fuerit in alterius parochia, commendare poſſent, NOMINATIONIS a patronatus iure diuulſionem imitationemque PROTESTANTIVM inter ſe, illa quidem euoluemus in ultimo capite, quod nunc ſequitur.

Iuriſprudentia *conſultatoria*, *ubi* patronus haereticus.

CAP. IV.

DE

OBLIGATIONE CATHOLICI PATRONI EX COMMENDATIONE EVANGELICI.

§. 1.

CAP. IV. COMMENDATIO num *obliget patronum* haereticae parochiae? RATIONES negantium, PRIMA.

§. 1.

I*Llud nunc ſupereſt, a nobis docendum ac commonſtrandum:* quod COMMENDATIO parochi, ab euangelico facta, iure OBLIGET patronum CATHOLICVM ad praeſentandum nonniſi eum, qui ipſi ita commendatus, *ſiquidem hiſtoria ſit*, *qualem* cap. 1. §. 6. *in medium propoſuimus.* DVBITARI *forſitan poterat iureque illud negari.* Principio *enim tantum abeſt, ut catholicos patronos in conferendis parochiis ſequi oporteat* commendationes *iudiciaque euangelicorum*, *ut* liberas *potius in exercendo patronatu habeant manus, in ipſis ſacrorum tabulis (x) corroboratas atque olim acriter ſatis diſputatum ſit;* annon CATHOLICVS PATRONVS euangelicae parochiae obtrudere queat parochum catholicum *(y)? Verum enimuero uti hodie ultimum non requirunt ipſi catholici (z): ita legibus hic eos non impetimus, ſed factis pactisque (a), de quibus ultimo diſpiciendum.*

(*x*) Nam

CAP. IV.

Inſtrumentum pacis eſt pro nominatore haeretico.

(x) Nam *artic. V. ſect. XII. §. 1. Hoc tamen* clare planeque dicitur: *quod diuerſitatè religionis non obſtante, ſtatuum catholicorum ſubditi proteſtantes debeant* IVS PATRONATVS *aliaque ſimilia iura* (nominationis, praeſentationis) *habere iisque uti, donec de religione chriſtiana aliter fuerit conuentum.* Prouocarunt ad hunc articulum in iure patronatus *Hildeshemenſes* aduerſus ducem *Brunſuicenſem:* qui illis *patronatus iura*, diuerſorum facrorum tegmine, uoluerit erepta. Quibus etiam IENENSES iureconſulti calculum dederunt interprete RICHTER *tom. 2. reſp. 295.*

Num euangelicae parochiae a patrono obtrudi queat haereticus?

(y) Id quidem eſt, quod auctor conſilii narrat apud FRITSCHIVM *iur. eccleſ. part. 2. tit. 6. conſ. 1. p. 228.* Vbi uerba ſunt haec: *daß ein Catholiſcher, ſo das* ius patronatus *und* praeſentandi praetendiren *mag, ſich unterſtanden, einen Pfarrer uon ſeiner der Catholiſchen Religion der Euangeliſchen Gemeine zu* obtrudiren. *Sich auch wohl ein Gewiſſen gemachet, als Catholiſcher* patronus *einen Ketzer oder Lutheraner zum Pfarrherrn zu machen* et quae ſunt eiusmodi.

§. 1. 2. Patroni eſt haereticum praeſentare.

(z) Eſt enim in iudicio imperiali ſiue camera non ſemel, ſed iterum iterumque ſententia prolata: *ut patroni in praeſentando non ſuae religionis ſocios eligant, uerum candidatos praeſentent eorundem ſacrorum cum parochialibus.* Exempla adferunt SPRINGER *de pace religion. theſ. 4. n. 4.* SYRINGIVS *de pace relig. theſ. 4. num. 4.* BRVNNEMANN. *iur. eccleſ. lib. II. c. 8. § 19.* Epiſcopi praeſertim *Herbipolitani* in pago *Vnsleben. Da auch*, pergit auctor laudati conſilii, *der Catholiſche* patronus *ſich ein Gewiſſen machen wolte, einen Lutheriſchen, der nicht ſeines Glaubens, zum Pfarrdienſt zu benennen: ſo ſtehet ihm ia ſolches zu unterlaſſen frey. Vnd hat alsdann der Biſchoff oder Landes-Herr ſelbſten die Pfarre an iemand zu uergeben.* Similem caſum in iure deuolutionis habet SCHILTER *de pace religioſa in actis conſ. V. n. 5 p. 4?5. daß nemlich, wenn ein Catholiſcher zu einem Lutheriſchen Amt niemand uorſchlagen wolle, die Vergebung deſſelben an den Landes-Herrn uerfalle.*

(a) Praecipimus enim omnia, quae *cap. 1. §. 6.* enarrauimus, ita euenisse.

Secunda ratio.

§. 2. *Deinde* imponere *forte iudici uerbum* nominationis. *Quod uero in* commendatitiis *litteris non inueniatur (b). Verum* nominationis *et* commendationis *uocabula hic pro ſynonymis accipi, id quidem eſt, quod ſupra (c) dictum doctumque.*

FORMVLAE *litterarum 1) domini ad catholicum patronum.*

(b) Verba litterarum commendatitiarum, an. 1656. ſcriptarum formulas habent, quae ſequuntur: *Nachdem ſich die Pfarr zu* N. *erlediget und uns* N. *wegen ſeiner Geſchicklichkeit und gutem Leben und Wandel bekannt iſt: ſo haben bey unſern Herrn wir denſelben beſtermaſſen* recommendiren *und freundlich* geſinnen *wollen, uns den angenehmen* Geſallen *zu erweiſen und Ehrengedachten* N. *zu dieſer Pfarre* gewœhnliche praeſentation in Schrifften zu ertheilen, *und dieſer unſer* recommendation *ihne würcklichen Genuß empfinden zu laſſen. Solches werden wir bey Gelegenheit gegen die H. wieder uerſchulden.* Sequitur alia formula in litteris an. 1699. ſcriptis ad eosdem. *Nachdem der uon mir* (domino territorii) recommendirte N. *ſich* excuſiret: *und denn ſich gegenwärtiger* candidatus miniſterii N. *dazu angegeben: als habe denſelben meinen Herrn zur* praeſentation *zu gemeldter Pfarre hiemit beſter maſſen* recommendiren *wollen.*

2) patroni catholici ad dominum.

Reſcripſit an. 1654. ad litteras *commendatitias* domini territorialis euangelici *patronus catholicus*, ut ſequitur; *Deß Herrn [illegible] an uns abgegangenes Schreiben haben wir erhalten und uernommen, welcher geſtalt derſelbe uns zu* Wiedererſetzung *der erledigten Pfarr* N. ſonderlich recommendiret. *Nachdem wir nun nicht* zweiffeln, *daß derſelbe zu ſolchem Amt und Dienſt ſich* (uerba patroni catholici ſunt de candidato haeretico) capabel *befinden werde: ſo haben wir, als gemeldter Pfarr rechtmæßige* collatores (ita enim in iſtis oris patroni parochiarum dicuntur) *uff* ſothane recommendation *demſelben in* ſeinem Begehren gerne willfahren *wollen. Worinn wir ſonſten dem H. angenehme Gefallen erweiſen können, hat derſelbe uns willig etc. etc.*

3) patroni catholici ad candidatum euangelicum inſtar uocationis datae haeretico.

Sequitur uocatio, quam *catholicus* patronus candidato miſit *euangelico: Wir* N. N. *thun kunt und bekennen hiemit offentlich gegen männiglich, demnach bey uns, als rechtmäßigen* collatorn *der Pfarr zu* N. *der Ehrſam und Wohlgelahrte* N. *um gnädige* collatur *ermeldter Pfarr Anſuchung gethan, auch* uns zu dem Ende, *als genugſam* capable uon dem Herrn N. N. ſonderlich recommendiret worden: *daß* darauf wir N. *in Anſehung ſothaner* recommendation, *in deſſen Begehren gewillfahret, und in krafft unſers non* Alters üblich hergebrachten iuris patronatus *demſelben* belagte Pfarr-Dienſt *der diſſfalls herkommener* obſeruanz *gemäß*, conferiret *und übertragen haben. Iedoch mit dieſer Beſcheidenheit, daß derſelbe in Religions-Sachen den Reichs*-Conſtitutionen *und Abſchieden ſich allerdinges* conform *uerhalte. Thun auch ſolches hiemit und in krafft dieſes offentlichen Scheins, den wir Ihme dieſerwegen wiſſentlich ertheilet, um ſich deſſelben an Ort und Enden wo es die Nothdurfft erfordert habend zu bedienen.*

CAP. IV. Gegeben zu N. etc. Abſtinet a nomine *uocationis* patronus, ne uideatur ad ſacri muneris ſpartam haereticum uocauiſſe.

Verba commendationis *et* nominationis.

(*c*) *Commendatio* enim uel accipitur in ſenſu *uulgari*, uel in *eccleſiaſtico*. In hoc ultimo dicimus eſſe illam *nominationis* ſynonymum. *Nominationem* enim tum dici, ſi parochum non *ipſe patronus* adpellet, ſed alius, ſententia eſt *dni de* HENNIN- A GES *in meditat. ad Inſtr. pac. artic.* 7. §. 1. §. 2. 3. 4. *litt. p.* Cuius *annuales comitiales* ſeculi praeterlapſi plenos inſtructiſſimosque ab heredibus redemit R. Por. Conferri etiam debent loca ſuperiora *c.* 2. §. 1. *litt. l.* et auctoritates praeſertim SCHILTERI *iur. can. lib.* 1. *tit.* 13. §. 10. atque HVLSEMANNI *apolog. miniſterii euangel.* §. *VII.*

Tertia.

§. 3. Porro *fieri non poſſe, ut patronus iure* nominationis *deſtituatur. Ita enim patronatui, iuxta nomen, nihil porro ſupereſſe* (*d*). *Verum exempla non tantum docent, alios* patronos *aliosque eiusdem parochiae* nominatores (*e*): *ſed etiam commoda patronatus alia plura ſunt* (*f*). *Vt taceam non demi haec iura, uerum eo ſuſpendi usque, dum redierint diuerſae ſacrorum formulae et ſectae in concordiam* (*g*).

Nominatio *praecipuum patroni.*

(*d*) Nam princeps ac praecipuus *patroni fructus* habetur: *quod parochiae nominare poſſit paſtorem* LAMBERTINVS *de iur. patron. lib.* 2. *art.* 2. *qu.* 1. *Matth.* STEPHANI *de iure patron. part.* 1. *c.* 20. Praeſertim ſi, quod olim factum, agatur cum eo de ſoluendo honorario uel ſtatim uel annuatim. Quod diſcere licet ex ſtatutis *eccleſiaſticis* SARAEPONTANIS *tit.* 3. *Es ſollen die* collatores, *ſie ſeyn, wes Standes ſie wollen, die Pfarrn ſelbſt zu beſetzen ſich nicht* C *unterwinden: ſondern iedesmahl eine tüchtige Perſon unſerm* Superintendenten nominiren *und zuſchicken, aufs längſte in* zweyen Monathen *nach beſchehener Erledigung der Pfarr. Nachdem auch etliche* collatores (*wie uns glaublichen angelanget*) *bißweilen mit denienigen, ſo ſie zu Pfarrer* praeſentiren, *um ein beſonder* Leibnüſs *oder* Leib-Geld paciſciren, *auch zu Zeiten an den Pfarr-Gütern und Gefæl-* D *len etliche Stücke* (*ſo ſie ein* reſeruat *nennen*) *für ſich ausdingen und behalten, ſolches aber uor eine* Simonie *billig zu achten: ſo wollen wir ſolches, bey Verluſt ihrer* collatur, *gæntzlich abgeſchafft wiſſen.*

Nominatio *qui abſit a iure patronatus?*

(*e*) De quibus ex inſtituto egimus *cap.* 3. uniuerſo, ut adeo, ſi *nominatio* etiam hic a reliquis patronatus iuribus diſtinguatur, illud nihil quidem habeat inſolentiae et nouitatis. Imo, ſi ENGELIO fides E eſt in *manuali parochiarum part.* 2. *cap.* 1. *ſect.* 1. *n.* 3. *p.* 121. 122 *monaſteriorum* et *eccleſiarum collegiatarum* patroni neque *nominant* neque eligunt, ſed tantummodo *confirmant* electum.

Iura patroni *iuxta* nominationem.

(*f*) Summatim illa enumerabimus: *manet* (negata aut ſeiuncta etiam nominatione) *confirma*[illegible]*lecti aut peculiari ſenſu ita dicta* praeſentatio, ubi contradicere poteſt, ſi habuerit rationabiles cauſas aduerſus nominatum *Ludou.* ENGEL *in manuali paroch. part.* 2. *cap.* 1. *ſect.* 1. *n.* 3. *p.* 122. B manet fundationis, eidem adſcribendae, memoria: manet redituum eccleſiaſticorum ſuprema cura: manet reuerentia parochi erga patronum: manent iura precum, exedrae, ſepulturae, fabricae, memoriae in templo et quae alia ſunt, colligenda ex illis, qui iura patronatus ſigillatim deſcribunt. Quorum nomina dedimus ſupra *cap* 3. §. 1. *litt. o.*

Nominationes *qui in patronis haereticis non extinctae, ſed tantummodo* ſuſpenſae?

(*g*) Eſt admodum ſingulare, quod inueni de iure PATRONI HAERETICI in euangelicas parochias, in conſtitutionibus *eccleſiaſticis* ducis WVRTENBERGICI *an.* 1582. *f. edit. Tubingae*, aliae enim de nominatore haeretico ſunt mutae. Sunt *in tit. wie alle Pfarr beſetzt werden.* p. 153. uerba haec: *Im Falle einiger, wer gleich der wære* (haud dubie intelligit patronos haereticos) *ſo in unſerm Fürſtenthum auf die* Miniſteria *von Alters zu* nominiren *gehabt, keine ſolche tügliche Perſonen* (quarum requiſita dederat princeps) *hætten, oder* (ne haereticos uocare uiderentur) *nicht ſtellen wollten. Dieweil dann aus GOttes Ordnung Wir uns ſchuldig erkennen, unſere Kirchen und Vnterthanen zu uerſehen, und darzu die* iüngſte Reichs-Abſchiede *uns ſolches zugeben, damit auch ſolche Kirch-Aemter nicht* uaciren: *ſo wollen Wir, daß unſere Kirchen-Ræthe, mit Verſehung ſolcher Pfarren, als ob laut, fürgeben. Doch den* Patronis (haereticis) *an den* collaturis, *biß* zur allgemeinen chriſtlichen Vergleichung in der Religion, *unnachtheilig oder unabbrüchig.* Dat ergo hoc princeps patronis et nominatoribus haereticis, ut ius exerceant *praeſentandi* in parochiis euangelicis. Quod ſi nolint aut dubitent uocare haereticos ad eccleſiae miniſteria: iura eorundem ſuſpenſa tantum fore usque dum in communionem eorundem ſacrorum in Germania redeatur.

Quarta.

§. 4. Praeterea *confundi hic* ciuilitatem *cum* obligatione, *cuius meminerint necquicquam patroni* (*h*). *Verum plurimas coniecturas eſſe, unde conſtet huius commendationis obligatio* (*i*), *uidebimus infra.*

(*h*) Has

Formulae quae humanitatis?

(b) Has formulas urgent, *Gefälligkeit, zu willfahren, der* recommendation *geniessen zu lassen, wiederum zu dienen* et quae alia sunt generis eiusdem. Vnde colligi putant, quicquid hic factum datumque ſit, illud humanitatis, familiari- A tatis, precarii rationes habere, quae abſint ab animo ſe obligandi.

Obligationis

(i) Dicemus de huius generis coniecturis in ſegmento altero, quo commendationis huius ciuilem adſtruemus ac propugnabimus obligationem.

Quinta.

§. 5. Poſt *nominationes neque per ſacrorum iura a catholico patrono dari tribuique poſſe euangelico (k). Verum ſuſtulere has diras paces religionis in Germania (l).*

Qui haeretico *neque* donari *queat neque ille* acquirere.

(k) Quoniam haereticus in pontificio iure bona amittit, quae cedunt fiſco. Inde patet, quod acquirere nihil poſſit neque in ciuilibus, multo igitur minus in parochi nominatione, tanquam re ſpirituali annexa. Priuantur certe haeretici bonis propriis, licet filios habeant catholicos, Dd. *ad cap. 10. uergentes X. de haeret.* Quid? quod neque in facultate hominum catholicorum ſit, aliquid do- B nare haereticis, ſiue res ſit eccleſiaſtica ſiue ciuilis, ut clare dicitur *cap. 7. in eos X. de haeret.*

Quae decreta *non agnoſcit Germania.*

(l) Supra iam eſt dictum *cap. 2. §. 2. litt. n.* quod in Germania hoc ſenſu neque pontificii haeretici ſint neque euangelici. Imo qui ſecus docuerit ſenſeritque in Germania noſtra, is in poenam fractae pacis publicae et religions incurrit mereturque ab imperio proſcribi.

Sexta.

§. 6. T[illegible]dem *nominationes eſſe alias* plurium *(m), unde patrono electio: quae fieri nequeat, ſi unus tantummodo commendetur. Verum neque hoc eſt perpetuum. Saepe enim fit, ut ſtare oportcat patronum commendatione aut nominatione unius (n).*

Qui nominatio *fieri nequeat* unius?

(m) Quoties in caſu *cap. 1. §. 6.* propoſito *commendationes* factae ac repetitae ſunt a domino, unus tantum legitur eſſe nominatus. Quod etiam docent formulae commendatitiarum litterarum, quas dedimus cap. IV. §. 2. litt. b. Atqui mores inſtitutaque uolunt, ut *plures*, minimum tres, nominentur, unde eligat poſtea patronus.

Qui fieri queat nominatio unius?

(n) Exempli loco eſſe poſſunt *nominandi* iura *regis; indultaria* adminiſtrorum aulae et cardinalium; *nominationes* academiarum, quarum iura ſingularia deſcripſimus *cap. 3. §. 1. litt. k.* Qui omnes certe patroni ſacris collegiis com- C mendant nonniſi *unicum*, quem illi, niſi declinandi cauſas habeant idoneas, obligantur ad beneficia admittere. Idem uult INSTR. PAC. OSNABR. *artic. VII §. 1.* quod euangelicae communitates *unum* debeant principi offerre ad confirmandum. Quod expoſuimus *cap. 3 §. ult.* Imo neque aliter caueri illud poteſt, ne *patronus catholicus haereticum* eligat, quam ita, ut unicus tantummodo ei uel a D domino uel a parochia ipſa nominetur. Quoniam tum electio dici nequit praeſentatio catholici patroni, quae fieri non poteſt niſi ex pluribus.

Pro OBLIGATIONE COMMENDATIONIS, haeretico patrono factae, ARGVMENTA. Primum ad cauendas *ludificationes.*

§. 7. *Nihil itaque obſtat nobis porro officitque, quo minus* commendationis, PATRONO HAERETICO factae, obligationem *propugnemus idque idoneis, quae nobis uidentur, argumentis. Nam* principio haeretici patroni *nominationibus obuiam ire poſſet dominus aut princeps euangelicus multifariam illamque, ſi non aperte, per latus tamen impetere atque circumducere, eo quidem usque, donec ſpatium praeterlapſum* ſemeſtre *aut* quadrimeſtre *(a), poſt quae tempora ius, parochum faciendi, deuoluitur ad epiſcopum in Germaniaque ad dominum ac principem territorii (b). Nunc enim in candidato deſiderare poſſet litteras et rerum diuinarum* ſcientiam *(c); nunc ei exprobrare* uitia flagitiaque *iuuentutis (d); iterum ſuſpicionis eum arguere* haereſeos *(e) aut* ſimoniae, *ſiquid catholico patrono dederit, fecerit, promiſeritque aut alia ratione prouocauerit eum ad praeſentandum (f). Quae ſingula ſufficiunt iure pontificio ad repudium candidati (g). Credendum igitur eſt, maluiſſe catholicos patronos abſtinere a* nominationibus, *quam ludificari (h).*

Quo tempore iura nominandi *deuoluantur?*

(a) Tempus quidem uariat, quo ius parochum nominandi ad epiſcopum deuoluitur, extincto, *iſta uice*, iure patroni. *Concilium* LATERANENSE an. 1129. in uetuſtiſſimis exemplis *menſes* habet *tantum-* E *modo* TRES. Quod etiam notat Ioann. CABASSVTIVS, *in hiſtor. concil. can. 17. p. 416.* Verum QVATVOR menſes definiunt *cap. quoniam 3.* atque *cap. cum propter 27. X. de iure patronat.* GALLIAE concilium

Aue-

CAP. IV.

Aueniouenſe cap. 9. an. 1209. profert ſpatium ad menſes SEX, quod exhibet *Lucas* DACHERIVS *tom. 2. ſpicileg. p. 615. 616.* Verum licet haec tempora uarient, eſt tamen ita uſu probatum, ut *laici* patroni habeant ſpatia QVATVOR: clerici autem SEX menſium, antequam patronus iure nominationis a rectore, epiſcopo, territorii domino excludatur DD. *cap. 27. cum propter X. de iure patron.* Cauſas diſcriminis ponunt in eo doctores, quod clericis nefas ſit, in *praeſentando* uariare; quod tamen facere poſſint laici RICCIVS *in praxi fori eccleſ. deciſ. 172.* FINCKELTHAVS *de iure patron. cap. 6. n. 81. 82. ſeqq.* Sed magis aperti ſunt illi, qui agnoſcunt ſacros canones ſemper aequiores eſſe in clericos, quam ſibi inuiſos laicos. Tempus autem, num a die currat *ſcientiae* an *uacationis*, dubium eſt. In utramque partem ſuperſunt deciſiones ROTAE ROMANAE. Eius autem nouiſſimae deciſiones tenent primum. SARAEPONTANA autem conſtitutio alterum, quod dictum ſupra *cap. 4. § 3. lit. d.* Neque praeter rem. Quoniam hic agitur de *intereſſe* et commodo non patroni, ſed parochiae, ne illa iuſto agat diutius ſine paſtore. Inde contrahitur ab aliis tempus hoc ſtatuunturque patrono a die notitiae menſes DVO aut etiam *uiginti* tantummodo *dies* ex decreto PII V. apud *Fr.* ZYPAEVM *in iure can. lib 3. tit. 38. p. 158.* Qui idem de moribus Friſiae teſtatur, quod poſt illud tempus *nominandi iura* ac inſtituendi parochum obueniant domino territorii. Num CARPZOVIVS *lib. 1. iurispr. eccleſ. def. 15 n. 7.* et BRVNNEMANNVS *lib. 2. cap. 8. n. 2.* ueri ſint: qui putant ob *gratiae* annum hodie illud tempus porro non attendi inter euangelicos, dubito: cum oſcitantia unius non eripiat ius alteri, qui de ſuo magis eſt ſolicitus.

Ius deuolutionis qui ad territorii dominum?

(*b*) Id etiam ante pacem religionis factum eſſe in *Friſia*, quod nominandi iura, poſt quadrimeſtre aut ſemeſtre ſpatium in patrono extincta, non ad epiſcopum ſint deuoluta: ſed ad principem territorii, teſtatur *Fr.* ZYPAEVS *lib. 3. iur. can. tit. 38. p. 158.* Et reſponſum peculiare aduerſus epiſcopum in parochiis aut patronatibus euangelicorum exhibet in gratiam principis et magiſtratus, ad quos iura pertineant deuolutionis, SCHILTERVS *de pace religion. part. 2. conſ. 5. p. 428. 429.* Ratio ad indagandum eſt facilis, quoniam PAX RELIGIONIS epiſcoporum iura ſuſpendit addiditque illa iuribus territorialibus. Aliter ſe res habet, ſi contentio ſit inter ipſos euangelicos. Tum enim cauſa mutati iuris ceſſat euitandusque eſt omnino ſaltus.

Scientia quae candidati miniſterii?

(*c*) Litteras enim et *ſtudia*, quod notandum, *maiora* requirunt in parochia et ciuilia iura in *Nouell. 123. cap. 1. 12.* et eccleſiaſtica praetertim in DECRETIS *can. 30. diſtinct. 63.* atque *can. 1. illiteratos diſtinct 36.* atque pontificii etiam doctores in *theologia morali* et *paſtorali*. Legendus hic GARCIAS *part. 7. de benef. c. 7.* FISCHELTHAVS *de iur. patr. cap. 6.* Et quotusquisque eſt, qui non ceſpitet in uno alteroue? Deinde quis Deus auctor menſurae ſcientiae theologi. Vt epiſcopo non deſint tegumenta ad repudium.

§. 7.

Vitae integritas in candidato quae?

(*d*) Putant enim uitia, leuiſſima licet, *flagitia* dicenda eſſe in candidato theologiae. Sed quotusquisque etiam hic eſt, quem quandoque in transuerſum non egerint ſanguinis, bilis, phlegmatis temperamenta? Graues ſunt iterum *Nouell. 6. cap. 1. Nouella 123. c. 1. 12.* Et damnat unus theologus, quod alter indulget. In his certe diſſidiis graue eſt: *eſſe inculpabilem*, quod uolunt leges. Noua ergo iterum ad repudia ſchemata et praetextus.

HAERESEOS ſuſpicio in candidato.

(*e*) Quoniam non ſolum ob haereſin repudiatur, ſed etiam ob leuiſſimam haereſeos ſuſpicionem, ſi in haereticis quosdam habeat amicos, ſi libros eorundem legat, ſi diſputet in eorum arena et quae generis ſunt eiusdem, in quibus caſibus operoſus eſt *Dauid* CAESENATES, quem recenſuimus ſupra *cap. 2. §. 2. lit. m.* Noſtris ergo *conſiſtoriis* ius hic erit *rationis* aut *repreſſaltum*.

Quid de candidato ſimoniaco?

(*f*) Raro certe hac in re integros animos circumferunt PATRONI HAERETICI. De cauſis dictum *cap. 3. §. 12.* Et horrenda de illis ſpecimina edita ſunt *ſimoniae* in nominationibus euangelicorum parochorum. In *Hildesheimenſibus actis* plura eius generis arcana prodita eſſe dicuntur. Quae miſeri ſacerdotes noſtri, ductu conſcientiae, morti uicini aperuerunt. Quo certe rerum ſtatu iuris quandam praeſumtionem eſſe quis dixerit: *patronos catholicos euangelicis paſtorem non nominare, niſi eum, qui deos pacauerit numis.* Poterit igitur tunc epiſcopus eo facilius candidatos ad formulam iurisiurandi obligare, quod ſibi uiam ſacrae ſpartae non praeparauerint aperuerintque largitionibus et beneficiis. Rigida hic ſunt pontificia iura. Inde nemo *praeſentari poteſt* ſub conditione ſiue dandi ſiue faciendi ſiue omittendi CABASSVTIVS *ad an. 1268. p. 463.* Cuius generis ſunt: *daſſ er wieder den Pabſt und die Römiſche Kirche den* clenchum *nicht gebrauchen oder doch darinnen müßig uerfahren wolle.* Ita enim patronus excidit nominandi iure repellíturque Simoniacus candidatus ROCHVS *de iure patronat. tit. utile n. 9.* GARCIAS *de beneficiis part. 5. cap. 9.*

Iura talionis in pontificios.

(*g*) Quamuis enim euangelici eum rigorem uix habeant; ſed in multis ſint indulgentiores: tamen id prodeſſe nequit pon-

CAP. IV.

pontificiis. Aduerſus quos uti licet regulis: *quod quis iuris in alium etc. iuribusque repreſſalium et talionis.*

Ludificatio

(*b*) Filum conſecutionis meo iudicio A eſt firmiſſimum, ut malim *rei inutili*, qualis eſt nominatio, mittere nuntium: quam eius cauſa inuolui diſſidiis, altercationibus, ludibriis.

§. *8.9.10.11. patronatus haeretici.*

Alterum *poſſeſſio* et *praeſcriptio.*

§. *8.* Deinde *quemadmodum unico etiam exemplo* probatur, *ſique tempus acceſſerit in iure definitum, praeſcribitur ius patronatus (y): ita multo magis* nominationis *iura toties repetitis diuque continuatis commendationibus aliemis extinguuntur (z).*

Qui ius nominandi acquiratur praeſcriptione?

(*y*) Duplicia hic iura concurrunt *praeſcriptio* et bonae fidei *quaſi poſſeſſio.* De prima ipſa pontifex *cap. II. X. de iure patron.* quod illud omnino acquiri poſſit praeſcriptione. In tempore non conueniunt. Alii 10. et 20. annos ſufficere putant *Petr.* HEIGIVS *uol. 1. conſ. 51. apud Klockium. n.54.* Alii 30. aut, ſi ius praeſentandi eccleſiae competat, aduerſus eam 40. annos COVARRVVIAS. c.*poſſeſſor p* 2. §. 10. *n.* 2. MOLINA *de iuſt. et iure D.75. n.7.* C FINCKELTHAVS *de iure patron. c.4 n.96.* Ad quaſi *poſſeſſionem* praeſentationis unum ſufficere actum, docent *Ant.* FABER *de reg. relig. lib. 3, c. 8.* CARPZOVIVS *in conſiſt. lib 1.* B *defin. 21.* ipſeque, qui loca congeſſit, BRVNNEMANNVS *lib. 2. iur. eccleſ. cap. 8. §. 8. pag.* 423. 424.

Qui acquiratur iuris nominandi poſſeſſio?

Temporis ſpatia in propoſito caſu.

(*z*) Inde enim ab anno 1625. atque inprimis 1656. ad haec usque tempora *formulae* adſunt *commendatitiae* ad parochiam: quibus haereticus patronus, nullo non tempore fecit deditque locum. Tantum abeſt, ut illae unquam uel neglectae ſint, uel aliquid illis a patrono catholico fuerit oppoſitum obiectumque. Tempus igitur *praeſcriptionis* rationem habet actuumque frequentia *ſuſtinet obſeruantiam.*

Tertium iuris *ceſſio* aut *derelictio.*

§. *9.* Poſt *ipſa quoque commendationum* frequentia *ſola et temporis* diuturnitas *arguit facitque, ne credi aliter iure poſſit, quam illis robur acceſſiſſe* nominationis (*a*). *In tanta praeſertim pontificiorum* canonici iuris notitia. *Vt dici nequeat, peccauiſſe eos ignoratione effectuum inde ſecutorum.*

Iuris ceſſi aut derelicti coniecturae.

(*a*) Sufficere poterat ſola praeſcriptio, quae cauſis opus non habet aliis in iure poſitiuo. Quod ſi uero coniecturis locus, aliter quidem exiſtimari non poteſt, quam *patronum haereticum* parochorum *nominationes* uel habuiſſe nunquam, uel dereliquiſſe, uel ceſſiſſe: ut adeo patuerint illae territorii domino ad eumque recta uia ſint deuolutae. Idque opinabile eſt, ſiue *patronum* cogites; ſiue parochiae *dominum*; ſiue indolem *nominationis.* Derelinquimus rem *nauci*, taedii, odii, oneris, *honoris, utilitatis, commodi nullius.* Talis certe haeretico patrono uideri debuit nominatio parochi D Lutherani. *Deinde* derelinquunt *illi*, qui rei indolem intelligunt ſciuntque praeſtare ſaepius tacitam uoluntatem expreſſa, ut odia euitentur apud rerum ignaram poſteritatem. Talem rerum iuriumque intelligentiam quis in dubium uocauerit in *patrono haeretico*, praeſertim, ſi patronatus iura penes integrum nobiliſſimumque ſacrum collegium. Eo igitur fidenriori eſſe licuit euangelico E domino, quod probe nouiſſet iisdem moribus uiuere atque gaudere catholicos patronos alios, usque dum diuerſorum ſacrorum ſtudioſi demum redierint in concordiam.

Quartum iura. *uiciniae.*

§. *10.* Tum *uerborum factorumque explicatio intelligitur ex* uſu, *alibi in* uiciniaque *uſitato (b). Atque ille docet probatque, quod patroni haeretici indulgeant plerumque* nominandi *iura principibus rerumque dominis euangelicis.*

Quae hic interpretatio uſualis?

(*b*) *Vſualis* interpretationis magna eſt uis, quia fundamentum illius ſunt *mores, obſeruantia, conſuetudo* Dd. *ad l. 37. 38 de LL.* Quae ſane ipſam quoque legem dicuntur uincere. Idque in primis etiam in cauſis rebusque eccleſiaſticis Dd ad *cap. 2. 6. 8. 11. X. de conſuet.* Et uero in propoſiti caſus hiſtoria adfirmatur: *quod in* SVEVIAE, FRANCONIAE RHENOQVE *uiciniis regionibus uere in mores iuerit; ut pa-* F *troni catholici nominandi iura indulgeant euangelicis, acquieſcantque illi ſolius praeſentationis auctoritate.* In rebus autem, iuribus inſtitutisque eccleſiaſticis, ipſo pontifice ita iubente, tantum non omne punctum datur *moribus uiciniae.* Ita doctores ad *cap. 6. X. de conſuetud.* Guttierez lib. 3. pract. quaeſt. 17. *n.* 215. BARBOSA, GONZALEZ *h. t.* aliique.

ex uiciniae *iuribus ſtabilita.*

Quintum iura talionis.

§. *11.* Porro *neque alias coniecturas nobis ſuggerunt* decreta *pontificis. Quoniam illa* haereticos iure patronatus *deſtituunt eccleſiamque tum pro-*

CAP. IV. *nuntiant liberam* (*c*). *Adeo idem olim iuris ſtatui potuiſſet ante pacem religionis* §. 12. 13. 14.
in catholicos, niſi nuntium miſiſſent nominationibus *catholici patroni. Vnde id nihil habet duritatis aut nimietatis in largiendo.*

Qui patronatu *excidat* haereticus?

(*c*) Ita de haereticis pontificii: *quod non acquirere poſſint iura patronatus et, ſi olim acquiſiuerint, ipſo iure amittant illaque non fiſco deferantur, ſed eccleſia tum tranſeat in* LIBERTATEM Dd. ad *cap. 10. de haeret. in 6.* Sigillatim illi, *quos ſupra* congeſſimus, his iungendus MAGERVS *de aduocat. cap. 7. n. 140. et cap. 8. n. 220.* nosque *cap. 4. §. 5.* ſuperius. Et quamuis A pax religionis haec talia fulmina tollat: notum tamen eſt, quod pontificii eidem hac occaſione, praeſertim ſi in eccleſiaſticis iuribus uerſentur, ſoleant obſtrepere. Maluerunt ergo diſtinguere patronatus iura patroni haeretici atque euangelicis nominationes indulgere, quam poenam incurrere deſtituti omnis patronatus.

Sextum ipſa *patro*natus negatio.

§. *12.* Taceo *in exemplo propoſito neque hoc conſtare, num catholicus patronus iura unquam patronatus integre habuerit* (*d*). *De quo etiam dubitandum eſſe ideo, quoniam ne quidem* dotatio *parochiae patrono huic catholico debeatur.*

Qui coenobio negetur patronatus?

(*d*) Quoniam putant deſiderari alia plura requiſita patronatus. Praeſertim, quod facilius ſit ad credendum, *ſolo praeſentationis* iura indulta olim eſſe coenobio, ne forte nominaretur parochus ei ingratus: quam adſignatum illi integrum parochiae patronatum. Adiuuant coniecturas illa, quae *cap. 3.* ſcripſi- B mus dedimusque probatum: *collegia ſacra parochias raro fundaſſe, rarius exſtruxiſſe aut condidiſſe.* Quo iurium ſtatu opus eſſet, docere coenobii collegas totius patronatus iura: antequam de cauſis diſquiratur, quibus aliquid de illis fuerit decerptum.

Septimum in haereticos *diſſi*dentia.

§. *13.* *Accedit, quod inter* catholicos *et* euangelicos, *praeſertim in illis, quae ad uſum faciunt exercitiumque ſacrorum, tanta fingi nequeat amicitia fiduciaque, ut primi ultimis inter tanta temporum ac hominum diſcrimina addicti ſuerint in gerendo morem litteris eorundem commendatitiis* (*r*): *niſi aliquo* iuris uinculo *in hoc obſequio fuerint retenti, id eſt, nominandi facultate. Adeoque omnino exulent* familiaritatis *illa precariique ſchemata ac figmenta.*

Quae odia in haereticos?

(*r*) Ex hoc fonte hauſimus iam ſupra *cap. 4. §. 5.* in illo ſcilicet iuris, ſibi ab haeretico patrono adograti, articulo. Cum uero etiam inter adſtruentia argumenta habeat locum, eadem res etiam hanc ſcenam meretur. Scilicet *factorum* interpretatio multum lucis accipit, ſi de animo conſtet *facientis* aut *permittentis.* Haereticus haeretico infeſtus inſenſusque. Quae regula iuris eſt pontificii. Ergo, ſi quid *catholicus* uel dat uel indulget euangelico; illud feciſſe credendus eſt ex iuris neceſſitate, uinculo ac nexu: non ex amicitia, fauore, hu- C manitate. Si quandoque *catholicus* amicitiam colit *euangelici:* illud raro fit aut deminuendi aut amittendi iuris ergo, ſed acquirendi et adaugendi. Adeoq; exceptio firmat tum regulam, tantum abeſt, ut euertat. Taceo, quod talis amicitia multo minus *euangelico* ſperari poſſit ab *integro coenobio* catholico. Cum eius ſocii raro conſpirent ad deminuenda iura in fauo- D rem haeretici. Contra potius eſt credendum, ſi unus faueat euangelico; alii agantur ſpiritu pontificio zeloque diuino, ut de medio eum tolli malint, quam amice tolerari aut foueri beneficiis.

Octauum parochialium redituum *ſpo*lia.

§. *14.* Vltimo *noſtras etiam coniecturas illud auget firmatque, quod pontificius patronus euangelicae parochiae multum ſubtraxerit eripueritque de reditibus parochialibus forte taedio diuiſi patronatus. Quo rerum ſtatu, inſtar beneficii, habere is debet: quod territorii dominus illum non prorſus deſtituerit excluſeritque omni iure patronatus* (*s*). *Quam poenam in patronos, parochiae ſpoliatores, cum fulmine anathematis ſtatuit concilium Tridentinum.*

Quae poena in patronos ſpoliatores:

(*s*) Hiſtoria caſus propoſiti etiam, poſt alia, haec refert: *das Catholiſche Ritter-Stifft gebe nicht allein der Pfarre, deſſen* patronatum *es* praetendire, *nicht ſo uiel, als die Nothdurfft erfordere: ſondern entziehe ihr und dem Pfarr auch noch über dieſes das Seinige. Dannenhero ſo wohl die* E *Gemeinde, als uornehmlich der Landes-Herr ſich gedrungen gefunden, der Pfarr durch andere Mittel aufzuhelffen. Wie denn der letztere, welcher das* ius nominandi *bißhero genoſſen, dem Pfarrer eine gantze Hube Landes uon dem Seinigen zugeleget, auch nechſt deme ihme ein iæhrliches* ſalarium

zu

CAP. IV. §. 14. 15.

zu ſeinem Vnterhalt reichen laſſen. Duo ergo ſunt, quae iuris patronatus mulctationem irrogant *patrono* CATHOLICO. *Vnum*, quod parochiae illa non eroget, quae ſunt neceſſaria: *deinde*, quod ei iure quaeſitos prouentua ſubtrahat eripiatque. Audiamus in utroque ſententiam CONCILII TRIDENTINI. Ita enim in SESSIONE XXII. CAP. II. *Si quem* CLERICORVM (ergo ne quidem excepti coenobii collegae) *uel laicorum cupiditas occupauerit, ut alicuius* ECCLESIAE BONA, *unde miniſtri alendi, ſub quacunque arte aut colore, in proprios uſus conuertere illosque uſurpare praeſumpſerit, is* ANATHEMATI *ſubiaceat. Quod ſi eiusdem* ECCLESIAE PATRONVS *fuerit, etiam* IVRE PATRONATVS, *ultra praedictas poenas, eo ipſo* PRIVATVS *exiſtat.* Alter locus, qui huc pertinet, eſt in SESSIONE XXV. CAP. 9. *Non eſt permittendum, ut* PATRONATVS *eccleſiae ſit* SERVITVS. *Titulus* FVNDATIONIS *uel* DOTATIONIS *inſtrumento doceatur. Reliqui* PATRONATVS *ſint abrogati et irriti. Et parochiae tanquam libet a ſuis collatoribus* A *conferantur. Ad haec repellat epiſcopus* INIDONEOS PRAESENTATOS *a patronis. Patroni licet communitates et collegia ſint, de fructibus parochialibus nihil percipiant. Omni in contrarium ſublata conſuetudine, alias excidant patronatu ipſo iure.* Praxin poenarum, quas ita dederint patroni, parochiarum ſpoliatores, teſtantur *Fr.* ZYPAEVS *iur. can. lib. 3. tit. 38. p. 157.* LEO *in theſauro iur. eccleſ. cap. 21. n. 31.* LAMBERTINVS *de iure patr. lib. 3. art. 6. quaeſt. 7. 8.* B Imo illud etiam iuris eſt, quod, ob inſigne incrementum nouae dotis, ad parochiam collatae, largitor eius uel patronus fiat in eccleſia libera, uel adoptetur in communionem patronatus, iudicio teſtimonioque LAMBERTINI *de iure patron. lib. 1. part. 1. quaeſt. 3. art. 16.* RICCIVS *in praxi iuri eccleſiaſtici deciſ. 190.* Vtrumque dogma commendare debet iuris canonici ſtudi- C cum academiis euangelicis; ut *patronorum catholicorum* iniurias, ipſa pontificiorum *decretorum* auctoritate, propulſemus et conteramus.

Epilogus *hiſtoriae* PATRONATVVM HAERETICORVM in Germania.

§. 15. *Ceterum, ne quis dubitet,* PATRONOS CATHOLICOS *hodieque* paſtores nominare ad Lutheranas parochias, *corollarii inſtar, addo: quod hoc cum ex auctoritate* COMITIALIVM DECRETORVM (*) *fiat, tum ex uſu Germaniae prouinciarum, praeſertim in* SVEVIA, FRANCONIA RHENOQVE *uicinis prouinciis* (**), *ut dubitandi non ſuperſit cauſa ulla, ratio, locus, tempus, occaſio. Quamuis haec iura boni omnes ferant dolenter ingemiſcantque.*

Pro IVRE PATRONATVS HAERETICI LEGES.

(*) Principio prouocant ad REC. IMP. Augſpurg 1555 §. 21. Cuius uerba, in epitomen contracta, haec ſunt: *Als auch den Stænden der* alten Religion *verwand alle ihre* Gült *und* Zehenden (quos reditus etiam ſoluere tenentur parochiis catholicis euangelici) *folgen ſollen: ſo ſoll doch einem ieden Stand ſeine Obrigkeit und Gerechtigkeit* (ſicque etiam ius patronatus) *darauf verbleiben. Vnd ſollen darnach von ſolchen Gütern die Pfarr und Schulen, wie ſolche vormals beſtellet* (qui patronus eorum antea fuit, is etiam poſt maneat) *auch nachmahls beſtellt und verſehen werden. Vngeachtet, was Religion* (licet patronus catholicus nominare debeat paſtorem euangelicum) *die ſeyen.* Multo autem eſt luculentior PAX OSNABRVGENSIS *art. V. ſect. XII. §. 31.* ubi uerba ſunt: *Hoc tamen non obſtante catholicorum uaſalli et ſubditi A. C. retineant inſtitutionem miniſteriorum*, IVS PATRONATVS *alia-* D *que ſimilia iura, quae an. 1624. habuerunt. Et haec ſeruentur, usque aliter conuentum ſit.* Quod autem *catholicorum patronorum* in *parochiis laicis* nulla mentio, cauſa haec eſt: quoniam ne quidem noſtri haec talia illis in dubium uocarunt.

TESTES *pro* HAERETICIS PATRONIS.

(**) Primus teſtis ſit *Anton.* FABER *cancellarius Schwarzburgenſis de religione re-* E *genda lib. 3. c. 9. Hodie*, inquit, *ſopita in Germania religionis lite*, VTRIVSQVE PARTIS PATRONIS *iura* SALVA *manent. Dummodo* NOMINENT *eiusdem religionis candidatos, quam ipſae habent parochiae.* Idem FRITSCHIVS *in notis ad h. l.* Idem alii etiam SCHVZIVS *iuris publ. exercit. V. §. 16. lit. d. p. 338.* Idem BRVNNEMANNVS *lib. 2 iur. eccleſ. cap. 8. §. 10.* In aduerſa ire auſi ſunt SCHOENBORN *lib. 4. polit. c. 6.* Alios nominauimus ſupra ſuo quemque loco.

OPVSCVLVM III.

DE

SORTE SVFFRAGATORIA ECCLESIAE,

Vom

Prieſter-Loß.

Die XIII. MENSIS NOVEMBR. cIↃ IↃCC XIV.

CAP. I.

THEMATIS PROPOSITIO.

Breuitatis commendatio in diſſertationibus academicis.

§. I.

IN mores iuit, ut, loco *theſium*, aliquot linearum numeros non exeuntium, *libros* quandoque producamus in arena inaugurali. Olim certe academicae diſſertationes fuerant *breuiſſimae.* Nam *diſputandi*, non *docendi* cauſa propoſitae. Quapropter limites non excedere debuerunt unius vel alteriua *problematis*. Deinde quis dubitaret, diſputationes ita fore in academiis longe *frequentiores.* B Non enim cuiusque doctoris eſt, inclareſcere orbi in *librariis* tabernis. Imo ſunt exempla eorum, qui plus *docent*, quam *ſcribunt*. Contra aliorum, qui malunt ſcribere multa, quam multum docere. Et quaeſo, qui ſit, quare pauperes raro conſpiciantur in cathedris? Cum litteris alias non obſit, ſed proſit egeſtas multoties. Scilicet, cuiusuis non eſt, impenſas ferre opuſculi multarum litterarum. Et quis C porro inter aliquot horularum ſpatia uel expectaret uel requireret libelli totius examen. Praeſertim cum ſolennia formularum, quibus utimur diſputantes, ſpatioli conterant tantum non alteram partem. Praeterea ueritas fruſtra indagatur ſic disputando. Nam ſpes nulla eſt, ut locum alterius opinioni det, qui illum tam prolixo iam appararu occupauit. Partus, iam excluſus, aliam induere formam non D poteſt. Parentis igitur intereſt, ut illam tueatur, quam accepit ſemel. Contra ante in lineis aliquibus periculum facere oportebat diſputantes. Tum certe ueritatis amico gratum, uellicari aurem tempeſtiue. Conformari ut poſſit opuſculum ad monita rectiora. Hunc finem quoque habuerunt ueterum recitationes, quarum toties meminit Plinius. Breuitate adhuc commendata, gaudent hodieque academiae *pontificiales*. Imo ex no- A ſtratibus etiam uicini *Belgae* et *Angli*. Qui ad noſtra diſputationum uolumina tantum non obſtupeſcunt. Vti nos pontificiales ridemus, qui ſuis diſſertatiunculis conciliare uolunt, neſcio quam, gratiam ex opera pictoris et chalcographi. Ampliſſimis enim ornatiſſimisque picturis principum; uirorum ſanctorum; hiſtoriarum omnis generis ſubſcribunt themata rerum reſpondendarum. Accedit B demum, quod inaugurales athletae in prolixitate quaerere poſſint praeſidium. Inſtar aduocatorum, qui malam cauſam inſtituunt irretire & mole uincere glaucomatis. Hinc forte lex data *magiſtris Vitebergenſibus*; ut diſputaturi eſſent, uenia ſit uerbo, biſchedales uterenturque typis craſſioribus. Crimen ibi uigiliae, ſi duas ſchedas exierint prodierintque exſcriptae litteris minutis. Hæc pro C commendatione breuitatis in opuſculis academicis. Quam noſtro etiam exemplo ſumus nunc comprobaturi.

Propoſitio argumenti.

§. II. Scilicet *unicam* nunc *cauſam* reſpondebimus diſputando. Quae in hac quidem uerſatur quaeſtione: VTRVM ELECTIO ECCLESIAE MINISTRORVM FIERI QVEAT IVDICIO SORTIS: uel, ut breuius et forte Latine magis dicam: *de ſorte ſuf-* D *fragatoria ſacri collegii, coetus, eccleſiae.* Non fingo controuerſiam, quae nuper in locis *duobus* ualde eſt in utramque partem diſputata. In uno hiſtoria fuerat haec: *elegerant duo patroni candidatos itidem duos ad unum idemque munus paſtoris.* Vtrimque idem ius eademque iniuria. Cedere uult neuter uel latum unguem. Tandem conſiliantur amici, ut rem *ſortis iudicio* deferant utrique, qua tum, utut ceciderit illa, acquieſcerent. *Sortitione* facta, impetit patronos, princi-

pis

CAP. I. §. II.

pis nomine, fiſci aduocatus. *Primum,* quod ſortilegio uſi ſint in eccleſia, quod crimen ſit mereaturque grauiſſimam poenam: *deinde*, quod, diſcordante iudicio electorum, eligendi iura ad principem ceu ſuperiorem deuoluantur. In *altero* loco idem controuerſiae fuerat genus. Nam rei eccleſiaſticae praefecti, *die Kirchen-Vorſteher*, quos in Saxonia inferiori nunc *Leuitas* dicunt, nunc *uiros diuinos*, *Gottes - Mænner*, pariter in eligendo A paſtore iuerunt in partes, numero quidem aequales prorſus. Ne igitur nihil uiderentur egiſſe, duobus candidatis commendant *ſortem*. Cuius uſum denuo improbauit princeps. Eo quidem fine, ut *iure* uteretur *deuolutionis* eccleſiaeque curatorum haec inſtituta numis et mulcta graui coerceret. Dicendum itaque eſt iudicandumque: *an ſortis iudicio recte ac impune uſi ſint rei; an ſecus, promeruerintque ideo poenam?*

CAP. II.

DE

SORTIS DEFINITIONE AC DIVISIONE.

CAP. II. §. I-IV.

Capitis cauſae.

§. I.

VT ſciatur, de quo futura ſit diſputatio, ſortis uerbum cum definiri debet, tum diuidi. Vtrumque noſtris uerbis, non alienis, quae noſtro iudicio minus probantur.

Sortis DEFINITIO *atque* in diuinatoriam *et* luſoriam DIVISIO.

§. II. Scilicet nobis SORS, uniuerſim dicta, *eſt fidei argumentum, petitum ab euentis* alienis. Fides autem illa nititur uel *prouidentia diuina*, ubi habes DIVINATORIAM; uel *nudis euentis*, quam adpellabimus LVSORIAM. Atque ita nos. Idque propterea, quoniam *ſortis* ipſa *eſſentia* in hoc conſiſtit, ut ex *euentis colligatur fides rei alienae.* Huius autem fidei eſſe poſſunt plura fundamenta. Aut enim credit ſortilegus, *numen* aliquod ſigillatim recturum eſſe caſum, de quo is concipit ſortem, ubi ſortis uſus eſt *diuinatio:* aut relinquit rem brutae *fortunae*, uel caſibus caecis, ſine ulla altioris regiminis opinione inſtar *luſus*, inde ſors *luſoria* & iocularis. Si uero numina, fas eſt, diſtinguere in *bona* et *mala;* ultimaque iterum in *uera* et *falſa: diuinationes* ſortia aliae erunt *diuinae*, aliae *daemoniacae*, aliae iterum *idololatricae*, ſiue, quod idem eſt, *magicae.* Hae tantum diuiſiones eius generis ſunt, ut faciant ad dicendum ſortes uel *iuſtas* uel *iniuſtas.* Aliae autem, quae inueniuntur apud auctores, illae uel aliunde petitae ſunt, quam a rei ipſius indole et natura, uel minus certe, noſtro iudicio, ſunt adcuratae.

Diuiſio ſortis a ſubiecto.

§. III. Illud autem uerum eſt, quod SORTES recte etiam diuidi poſſint pro rebus, in quibus illae adhibentur. Sic in cauſis IVDICIARIIS ſors audit uel *conſultatoria*, uel *deciſoria:* in communi DIVIDVNDO *diuiſoria:* in ELIGENDO *ſuffragatoria* et quae partitiones ſunt generis eiuſdem. De quibus ex inſtituto agunt PEVCERVS *de diuinationibus;* DELRIVS *in diſquiſitionibus magicis;* ARETIVS *in problematibus; Edo* NEVHVSIVS *de diuinatione* atque theologi pontificii THOMAS, SVAREZ, SANCHEZ, BARBOSA; A LAPIDE: B ex euangelicis GATTAKERVS, TAFFINVS, Iacob. BALMFORDVS, DANAEVS, VOETIVS aliique plures. Etiam in hoc argumento ſunt iureconſulti *Troilus* MALVETIVS, qui primum de *iure circa ſortem* ex inſtituto eſt commentatus, quem deinceps facile ſequuti ſunt alii *Henr.* HAHNIVS, *Alphonſus a* CASTRO, *Chriſt. Phil.* RICHTER, *Herm. uon* SPRECKELSEN, *Dan.* BRAVN, *Enoch* GLAESERVS, *Henr.* LINCK, pluresque C alii de iure ſortis ex inſtituto editi ſcriptores. Taceo interpretes iuris eccleſiaſtici et ciuilis, qui omnes ad titulos de *ſortilegiis, electionibus, diuiſoriis* contractibus in uſu ſortis forenſi fuerunt occupati.

Quae genera ſortis licita, quae minus?

§. IV. Definitione atque diuiſione ſortis explicata, facile nunc erit ad intelligendum, quodnam ſortis genus iure *naturali* ſit licitum. Scilicet, qui rem, quam D in ſua poteſtate habet, alteri donare et gratis remittere, aut, quod idem eſt, in alterum ſine cauſa eam poteſt transferre, illi etiam facere hoc licebit ex cauſa *leui, fictitia, ludicra, ſtulta* et *abſona.* Cum in iure ſit unum idemque, cauſam nullam habere et habere minus idoneam. Eo igitur uſque *licitus* erit ſortis uſus, quouſque non adpareat *lex prohibitiua.* Neque aliquid uidebitur, quod prohibitum ſit in E ſorte luſoria. Verum in *diuinatoria* ſunt rationes paulo magis ambiguae. Equidem in theologia naturali ſunt forte, quibus tueri liceret ſortilegia. Quoniam numen ita colitur rogaturque eius uoluntas, in euentis aperienda; quoniam exempla proſtant tot populorum, qui impune neque ſine ſucceſſu uſi ſunt diuinatoria ſorte; quoniam decreti eſſe uidetur diuini, ut fide quilibet ſua uiuat. In F de eſt, quod etiam pagani memorant, fefelliſſe ſortilegia illos, qui ad illa non acceſſerint cum plena animi fiducia. Verum contra ſentiunt alii. Quod Deus tentari non debeat temere, quod diuinis nominibus uti non debeamus in uanum, id eſt, abuti illis ad res nauci et futiles;

CAP. II.

quod cultus Dei non fingi, ſed requiri A debeat, ab illis, quibus ipſe Deus eundem aperuerit, eetera. Sed haec de rationibus ſortis naturalibus. Quid uero uelint de illius uſu iura eeeleſiaſtica, ciuiliaque: illud quidem eſt, quod iamnunc dicendum et demonſtrandum.

§. IV.

CAP. III.

ADVERSVS SORTEM SVFFRAGATORIAM ARGVMENTA EORVMQVE DISSOLVTIO.

CAP. III.

ARGVMENTA *ſorti ſuffragatoriae* ADVERSA (IVRIS CANONICI.

§. I. II.

§. I.

AD reſellendam, in electione ſacrorum antiſtitum, ſuffragatoriam ſortem principio quidem ueuntur *iure* B *canonico.* Quamuis enim proſcripſerit illud Lutherus ex eccleſiis euangelicis; factum tamen id eſſe dicunt tantum in ſymbolis *fidei*, non in eauſis *ciuilibus* atque *rebus* eeeleſiaſticis, in quibus *electio* uerſetur myſtarum. Quapropter in ultimo hoc argumento canone ſit etiam ſtandum inter electores euangelicos, cuiuscunque illi ordinis ſint et dignitatis, quemcunque etiam tangat electio ſiue e- C piſcopum ſiue inſerioris ordinis paſtorem. En igitur deereta ſaera, quibus ſortes in electionibus ſacrorum antiſtitum improbatae ſint damnataeque.

cap. 3. X. de ſortilegis.

Decretum *cap. 3. X. de ſortilegis* eſt quidem hoc: *Eccleſia ueſtra nuper epiſcopo deſtituta. Circa modum electionis diuerſos incipientes tractatus, VNVM tandem elegiſtis ex uobis per SORTEM. Is iterum TRES elegit, qui epiſcopum eccleſiae nominarent.* D *Nos tali examinato proceſſu, multa reprehenſione dignum putamus, SORTEM in talibus PERPETVA PROHIBITIONE DAMNANTES.* Verba haec eſſe uidentur clariſſima ſortis, in omni genere electionis myſtarum prohibitae. *Partim*, quod illa concepta ſint uniuerſim, nude, *abſolute:* ideoque etiam non ferant aliquam *reſtrictionem, limitationem*, diſtinctionem, quod lege diſtinguente, neque E diſtinguere ſit noſtrum. *Partim*, quod ibi argumentum ſit a minori ad maius. Si enim neque *electores* epiſcopi potuerunt nominari per *ſortem*; multo minus *ſortis* uſus erit licitus in ipſo antiſtite eligendo. Quae hiſtoria eſt noſtra. Accedit, quod non hic tantum locus ſit aduerſus ſortis iudicia in eccleſiis: ſed etiam plures alii.

Eadem prohibitio in DECRETIS CAVSA XXVI.

Ita in DECRETIS CAVSA XXVI. prohibitiones ſunt quamplurimae F aduerſus *ſortilegia clericorum*, quae improbantur damnanturque inſtar criminis magiae. Porro interpretes iuris pontificii eapropter mentionem faciunt trium tantum generum eligendi ſacros antiſtites, utpote per *ſcrutinium, inſpirationem* et *compromiſſum:* unde filum conſecutionis eſt hoc, alios modos omnes ipſamque ſortitionem ex eccleſiis eſſe proſcriptam. Praeſertim cum *cap. 42. X. de elect.* uerba ſint haec: *Aliter*, quam modis praeſcriptis, *electio facta non ualet. Imo, qui CONTRA PRAESCRIPTAS formas eligere attentauerint, eligendi, ea uice, poteſtate PRIVENTVR.* Vt adeo cum recta ratione inſanire oportuerit illum, qui *ſortis* uſum ſtare poſſe dixerit cum iure canonico in ſacrorum antiſtitum electionibus.

Negatur iure canonico improbari noſtri generis ſortes.

1) quia dubium, an tangat illud EVANGELICOS.

§. II. Verum enim uero talia non ſunt haec argumenta, quae nos deterrere poſſunt a *defenſae ſortis tutela.* Prineipio nolumus praeſidium quaerere in problemate, *utrum iuris canonici aliqua ſit auctoritas in euangelicis eccleſiis*, quoniam ſunt quamplurimi theologi et iureconſulti, qui negant quaeſtionem derogantque canonibus omnem inter EVANGELICOS uſum, de quo litigii genere conſuli poteſt *dn. praeſes in programmate von Verbeſſerung des Kirchen-Rechtes. §. 17.* Nam demus etiam iuri canonico in ſuffragiis de electione antiſtitis locum: nihilominus ſaluam habebimus in utraque hiſtoria, ſuperius *cap. I.* deſcripta, ſacrorum antiſtitum electionem. Nam non quidem poteſt negari, HONORIVM III. circa *an. 1220.* in ſupra *h. c. §. 1.* laudato decreto uerbis uti ualde momentoſis aduerſus ſortem.

2) redarguit capitulum ſortem DIVINATORIAM,

Verum enim uero plurima ſunt, quae interpretationem ſuadent, quod illud *capitulum* intelligi non debeat, niſi de ſorte *diuinatoria*, coniuncta ſcilicet cum opinione, *Deum ſorte recturum* eſſe electionem.

quod uolunt INSCRIPTIO; DECRETA *alia;*

Primo enim id uult inſcriptio totius tituli de *ſortilegis*, quo uerbo plerumque denotantur diuinatores. *Deinde* cum alia decreta in *cap. IV.* ſequenti conquirenda ſint, quae ſortis uſum adprobent, in dubio certe uerba Honorii adſumenda ſunt de ſortis abuſu.

HISTORIA *capituli,*

Tum ipſa decreti hiſtoria id ſere dicit. Quoniam Lucanae eccleſiae collegae, cum in electione epiſcopi inquirere debuiſſent in merita candidatorum, hac cura omiſſa, fiduciam poſuerunt in iudieio ſortis. Quod merito illis exprobrat Honorius.

3) TEMERARIAM *ſortem, non neceſſariam.*

Si enim *ſors* illorum fuerit *luſoriia*, tum leuitas et ineuria erant aceuſandae electorum: ſi autem *diuinatoria*, tum coargui poterat ſuperſtitio et religionis nimietas, qua in globulis fiduciam poſuerunt diuinae uoluntatis, cum illam quaerere debuiſſent in uſu rationis meritorum, uirtutumque candidati.

Sors eligentium qui ſors electi?

Neque eſt, quod dicat aliquis, Lucanos tamen

non

CAP. III.

non ipſum *epiſcopum* elegiſſe ſortis iudicio: ſed rantum *electores*, ita ideo ad genus pertinere uidearur electionis per compromiſſum. Reponitur enim merito: *qui ſorte decernit electores; ille uiam ſortis facit electo.* Neque inter hunc et caſus alios quidquam intereſt, quam quod ſortis uſus concurrere in electione poſſit uel *immediate*, uel *mediate*, uel *directe*, uel *indirecte*. Vrrumque recte omnino prohiberur. Alia ratio *compromiſſi*, cum *iudicio* facti et uſu rationis; alia *caecae* aur *ſuperſtitioſae* ſortis. Primum largiuntur canones: alterum recte damnant refelluntque. Quid igirur de *ſortilegis noſtris*, ſupra prodiris *cap. I.* Illos certe uirgula non tangit Honorii III. Nam illi indagauerunt in uirtutem candidatorum: non uero confiſi ſunt ſorte cum utriusque neglectu. Deinde in calculis non Dei uoluntatem poſuerunt: ſed litigii finiendi qualemcunque tandem cauſam. Poſt non temere iuerunt ad ſortiendum: ſed ex neceſſaria idoneaque cauſa. Loquitur ergo *capitulum 3. X. de ſortil.* non de ſorte *rationabili*, cui praeceſſit candidatorum examen; non de *luſoria*; neque etiam de *neceſſaria*: ſed de genere ſortis *ſuperſtitioſae*, *diuinatoriae*; *temerariae*. Caſus uero noſtri non in ultimis generibus ſortis uerſantur, ſed in primis, nihil uitii et prohibitionis habentibus. Tandem, cum legis cauſa dicatur illius anima: iterum noſtra euitabunt decreti huius uim. Eius enim cauſa primaria eſt haec: quoniam, ſortis uſu adhibito, fieri poſſit, ut eligatur homo indignus ſacerdotio aut munere antiſtitis. Verum in caſibus *cap. I.* propoſitis, id quidem metui poteſt necquicquam. Quia in illis candidati iam fuerant miſſi ſub examen induſtriae, uirtutis, litterarum. Breuiter, aliud eſt, eligere per ſortem: aliud iterum, factam electionem ſortis iudicio definire. In primo genere eſt capitulum: in ultimo aurem caſus, a nobis *cap. I.* ad diſputandum et reſpondendum allari. Taceo, quod infra in *cap. IV.* etiam oſtenſuri ſimus *interpretationem uſualem*: a qua ſi diſcedere uellet Honorius III. haud dubie huic eius decreto adſcribenda eſſet uox *palea*, nota, quod uulgo dicunt, *textus deſuetudine ſublati.*

Diſcrimina inter electores, ſorte electos et per compromiſſum.

4) *Cauſa* cap. 3 X. de ſortil. *nobis non aduerſa.*

5) *uis not.* palea.

§. III. Pergo ad dictiones aduerſus *ſortis iudicia* in electionibus ſacrorum antiſtirum in DECRETIS. In quibus uere nihil eſt, quod *cauſis cap. I.* laudatis poſſit obeſſe aut opponi. Id quod in ſingulis oſtendemus ſigillatim. *Canon. 2. C. 26. q. 2.* eſt hic: *Non ſtatim debemus ob exempla* IONAE *et* APOSTOLORVM *ſortis iudicium probare. Quia priuilegia ſingulorum neque faciunt legem neque factam tollunt.* Verum haec ad ſortem diuinatoriam

Ad textus in DECRETIS *repoſitio.*

Can. 2. C. 26. q. 2.

§. III. IV.

A pertinent: de quo nunc quidem non diſputamus. *Can. 1. c. 26. q. 2.* dicitur: *quod ſors in ſe nil ſit mali.* Reliqui canones id uolunt: improbandos eſſe, ſiue clerici ſint, ſiue laici, qui, in ſortis uſu, imitentur paganos. Penes quos in mores iuerar, Homerum, Virgilium aut probae norae auctorem alium euoluere atque ex litteris aut lineis ſe primo conſpectui exhibentibus, ſortis inſtar, colli- B gere futura euenta aut etiam mores hominum occultos, unde nomina ſortes Homericae, Virgilianae, cetera. De quibus legi poſſunt DELRIO; du FRESNE; NEVHVSIVS er *Obſeru.* HALLENS. *tom. 4. obſ. XIII.* Idem enim clerici et homines chriſtiani alii fecerunr poſt euolutione V. & N. T. *pſalmorum* inprimis et *euangeliſtarum* aut ſacræ *apocalypſeos*, imo etiam, *librorum* porro *ritualium*, *poeniten-* C *tialium*, *ceremonialium*, indeque pariter conjecturas et notitias petierunt hominum, rerum, euentorumque in occulto larentium. Inde ecclesiae doctores laudarunt quidem inſtitutum, quod, loco paganorum auctorum, conſulant ſcriprores diuinos: ſed tamen diſplicuit illis hoc. Quod hoc ſortis genere utantur in rebus nauci et leuioribus: quod nimium id faciant frequenter; quod D fruſtra ſibi ab his indiciis promittant numinis diuini apertos ſenſus, cum Deus neque ad talia homines probos delegauerit neque ad illa adſtrinxerit ſuum auxilium. Quapropter fieri, ut ſortilegi plerumque, facile credendo, in euentis decipiantur. Hos ſenſus habenr *can. 1. C. 26. q. 1. can. 1. 3. 4. C. 26. q. 2. can. 6. 7. 9. C. 26. q. 5.* Ceterum de his *ſanctorum ſortibus*, quas paganis oppoſuerunt Ho- E mericis er Virgilianis, plene planeque egerunt DELBIO, PAPEBROCHIVS *in actis ſanctorum* et MABILLON *in actis Benedictinis*, BEYFRLINCK, du FRESNE in uerbo: *ſors*, atque ex inſtiruto *Henr.* LINCK de *ſorte ſanctorum*. Verum enimuero iterum haec *ſortis diuinatoriae* exempla ſunt: in quibus caſus, *cap. I.* propoſiti non uerſantur. Ceterum *cap. 42. X. de elect.* cum omiſerit tantum *ſuffragatoriam* F *ſortem*; non uero improbauerit illam: argumenti a ſilentio tanta non eſt uis. Vr taceam diſtingui poſſe inter modos eligendi ordinarios et extra ordinem: inter electionem et definitionem electi, cetera. Quo ultimo intuitu comprehendi ſortilegia poſſunt ſub modo eligendi per ſcrutinia.

De ſortibus Virgilianis.

Sortes ſanctorum.

Ad cap. 42. X. de elect. *repoſitio.*

§. IV. Sed etiam SVFFRAGATORIAE SOR- G TI in eccleſiis piisque obeſſe, uidetur IVS CIVILE ROMANVM. Ipſe Iuſtinianus in *l. 47. ſacris C. de epiſcop.* ait: *abbates*, ſimile iudicium uolunt ſacri antiſtites alii, *deberi eligi ob induſtriam, uirtutem, litteras, merita: necquicquam uero ex ratione tem-*

II. Aduerſus ſuffragatoriam ſortem LEGES *etiam* IVSTINIANI. *L. 47. C. de Epiſc.*

CAP. III.

tempeſtatu, ſortis aliarumque fortuitarum circumſtantiarum. Taceo alias leges de *maleficis, ueneficis, ſortilegis*, de quibus THOLOSANVS *in Syntagm.* THIERS *de ſuperſtition.* aliique, quorum nomina laudata ſunt ſuperius. Repono, imperator refellit illos electores in eccleſiiis, qui, nullo meritorum examine inſtiruto, quosuis candidatos ſine diſcrimine commendant iudicio ſortis. Quod iterum contra ſe habet in cauſis, *cap. I.* recitatis. Taceo, quod in cauſis eccleſiaſticis, quales ſunt antiſtirum in eccleſiis electiones, ius Iuſtinianaeum in Germania nunquam receperimus. Partim, quod *canonici iuris* auctoritas in Germania uetuſtior ſit, quam *Romani:* partim, quod per adprobationem *ultimi primo* non ſit derogatum: partim, quod Romana iura accepimus in gratiam *camerae imperialis*, ſed exulant ibi cauſae eccleſiaſticae. Neque eſt, quod regulam iuris ſequamur *Brunnemannianam*, iure canonico ſtandum in cauſa, quae agat de uitando peccato. Notum enim eſt, quod canones nobis fingant multoties uendantque peccata. Quae neſcit ciuis euangelicus, niſi ea intellexerit ex codice diuiniori.

Quod iuris IVSTINIANEI *non ſit uſus in Germania in cauſis* eccleſiaſticis.

III. matrem ſors habeat IGNORANTIAM.

§. V. Illud etiam uerum eſt, quod uulgi ſermone dicamus: *ubi multum fortunae, ibi parum datur ſapientiae.* Inde fieri putant, quod, quo ſecula et populi in maiori fuerint ignauia, eo etiam impenſius adamauerint ſortes earumque iudiciis maiorem tribuerint fidem. Inde hiſtoriae de *ſortilegiis* ueterum *Germanorum* apud *Eliam* SCHEDIVM, *Philip.* CLVVERVM, *Eſaiam* PVFENDORFIVM, HACHENBERGIVM, PONTANVM, DATTIVM aliosque: inde ueteris et hodiernae Sueciae, Norwegiae, Lapponiae, Finnlandiaeque ſortilegia, deſcripta WORMIIS, RVDSECKIO, VERELIO, SCHEFFERO, LOCCENIO, BARTHOLINO aliisque plurimis: inde paganorum in *Iaponia* ſortes, teſte XAVERIO *lib. 3. ep. 5.* inde Gothicarum legum commendationes pro iudicio ſortis apud LINDENBROGIVM, HAROLDVM, FRESNEVM: inde ruſticantis et ab omni litterarum culru remotae eccleſiae adeo celebres *ſanctorum ſortes*, quibus uſi ſunt non ſolum epiſcoporum electores, ſed etiam ipſi epiſcopi in rebus dubiis, quas deſcripſerunt enarraueruntque FRESNEVS, PAPEBROCHIVS, MABILLONIVS, LINCKIVS et qui ſunt alii. Quid quod? eadem ſtupiditas fuerit incuſanda, quare in medio aeuo cum aliorum Europae regnorum, tum Germaniae iudices uſu facti, non arte docti, quod in foro diſceptatas a partibus cauſas neſcirent reſpondere, ſententias expectauerint a ſortilegiis, utpote litigatori utrique imperatis *duellis*, *ignis* et *aquae* periculis ſimilibusque ſtultitiae, ſtupiditatis, ſuperſtitionis, ignauiaeque aſylis. Quorum hiſtorias enarrant HENELIVS, HACHENBERGIVS, SESOLDVS, WINCKELMANNVS, FRESNEVS, uir illuſtris THOMASIVS, PAVLINI, DATTIVS et gloſſatores Germani. Quod cum ita ſit, omnino iuſto forte magis religioſus eſt *obſeruationum Halenſium* auctor, qui *tom. 4. obſeru. 13. §. 29. p. 302. 303.* in uotis ponit optatisque, ut *ſortis illa iudicia*, e foris laudabili inſtituto proſcripta quondam, poſtliminii iure, in curias reducerentur. Verba illius ſunt haec: *Saluae ſunt* SORTES *chriſtianae. Nec male ageremus, ſi in iudicia noſtra tum ciuilia, tum criminalia introduceremus* SORTIS IVDICIVM. *Ita enim melius decidi poſſent lites; melius indagari poſſet ueritas.* Stomachum mouent uiri, cetera doctiſſimi, argutiae. Quae mihi eodem prorſus loco ſunt ac tenebras malle, quam lucem; ignauiam, quam ſcientias; inertiam, quam artes; deliria ſomniaque, quam rectam rationem eiusque prolem, ueritatem. Abſit autem, ut in hoc *ſortis* genere ſint illae, quarum hiſtoriam dedimus *cap. I.* ſuperius. Non enim ibi quaeſtio, uter rectius ſenſerit; ſed quis inter recte ſentientes alteri debeat cedere. Quod cum neuter faceret, oportuit tollere diſſidia quodam compromiſſo *ſortilegii.*

Exemplis 1) uetuſtioribus Germaniae,

2) regnorum ſeptentrionalium,

3) LL. Gothicarum.

4) papatus tenebricoſi,

5) themidis ſortilegae medii aeui.

§. V - VII.

auctor tom. 4. obſeru. Hal. 13. §. 29.

IV. Sortis mater SVPERSTITIO.

§. VI. Poteſt etiam *ſacra fides* peccare in nimio: ſi ſcilicet ſibi aliquid diuini promiſerit ex re, unde nulla diuinitatis ſpes. Quod ubi fit, actus non *fidei* nomen meretur, ſed ſuperſtitionis, nimietatis in religione. Hac igitur uirgula notant quoque auctores *ſuffragatoriam ſortem*, exulem ideo e republica ciuium chriſtianorum. Sortes enim, in ſacris litteris probatas, iuſſum habere dicunt diuinum. Inde ſortilegos eſſe potuiſſe certiſſimos, fore, ut DEVS adeſſet calculis, quos ſuper rei aut iuris notitia mittere iuſſiſſet. Contra, ubi iuſſus ille deſit, ibi abſonum eſſe fidei quid tribuere caecae ſortitioni. Ita fere ARAVIO, BARBOSA, BELLARMINVS, LESSIVS, S. CAROLVS, uan ESPEN, alii. Verum haec tela iterum non feriunt cauſas noſtras, *cap. I.* commemoratas. Quoniam illae in *luſorio* ſortis genere uerſantur, non uero in *diuinatorio*, cuius hic mater habetur ſuperſtitio et ſacrorum illa nimietas.

V. LVDICRAE *ſortis* improbitas.

§. VII. Praeterea difficiliores plerumque ſunt theologi in concedendis LVSORIIS SORTIBVS, quam in ipſis DIVINATORIIS. Primas certe damnant execranturque DANAEVS, AMESIVS et VOETIVS maxime *part. 3 ſelect. diſput. p. 1194. 1195. de abuſibus ſortis.* Vbi uerba illius ſententiamque dabimus ſummatim. Sunt autem haec: *Controuerſia eſt capitalis de ſortium* IVDICIIS, *an illae ſint in genere licitarum.* Corn. a LAPIDE, DELRIO, TOLETVS, *imo et doctor Lutheranus* BALDVIN. *lib. 4. c. 4.*

CAP. III. §. VII. IIX

4. c. 4. caſ. 10. probant aleae luſum charta- rum temporis cauſa ferendi. Quod etiam ſingulari libro tuetur GATTAKERVS, *cui ſua oppoſuit* BALMFORDIVS. *Nos damnamus ſortes ludicras omnino. Rationes huius ſententiae ſunt* primo *auctoritates plerorumque theologorum:* deinde *quia irreuerentia ſit, DEVM immiſcere ludicris:* porro *ſuſpicio adſit, luſores colere idolum fortunae:* propterea *ſortes in ſacris omnes ſuſceptae de rebus grauisſimis:* poſt *comites ludorum ſint rixae, inuidiae, blaſphemiae, maledictiones. Itaque ludicris ſortibus abſtinendum homini chriſtiano, multo magis clerico aut ſacerdoti. Quod uelit ſignate Nou. 123. Inde damnamus quoque publica auctoritate munitas ſortes ludicras, uulgo die Lotterien.* Illorum ſcilicet populorum, qui multum habent phantaſiae, tribuuntque fidem ſomniis, aenigmatibus et ſimulachris. Fuit is lucrandi modus olim Germaniae noſtrae inauditus. Sed ante aliquot annos hoc genus ſortilegii *die Lotterien* in patria non minus inſtituimus, principio, ſuaſu collegii ſacerdotum, in gratiam pauperum aerarii, *der Armen-Caſſen:* mox in Saxonia ad ipſius principis reique publicae adaugendas opes, fidem dante ſortilegis populo ordinibusque prouincialibus anno CIↃ IↃ CCXIII. In eadem anathematis opinione aduerſus *reipublicae ſortilegia* eſt etiam auctor *Hall. obſeru. tom. 4. obſ. XIII. §. 24. 25.* Qui tamen diuinatorias ſanctorum ſortes piis hominibus omnino commendat. Scilicet, ut in caſibus dubiis illi ſupplices DEO fiant, quo ex calculorum iactu aut euolutione ſacri codicis fortuita eiusque primum obuiam facto dicto diuinam diſcerent uoluntatem. Addit auctor, ſermone ſe accepiſſe ab homine docto, qui, cauſa huius ſortis, cum ante in luxu uixiſſet, redierit ad frugem. Verum enim uero uti prudens nemo cauſam uiderit, quare DEVS hominem malit erudire per inanium ſpecie ualida ſimulachra et ſchemata, quam per propria eidem ratiocinia: ita malim egomet homini pio, de re ambigenti, preces commendare ad animum illuſtrandum lumine diuiniori, quam uota pro myſticis inuolucris. Quicquid ſit, neque hoc genus ſortis, *cap. I.* deſcriptae, ideo licebit redarguere, quamuis ſit luſorium. Reponimus enim ad Voetianas argutias, *primo*, eſſe quoque magnos illorum numeros, qui luſorias ſortes tueantur: *deinde* ſuffragatorias ſortes nihil habere inuerecundiae in DEVM: *poſt* fortunae uerbo uti chriſtianos, nulla opinione alicuius idoli: *porro* momenti, ſat grauis eſſe, ſacri antiſtitis electionem: *demum* per ſuffragatoriam ſortem non excitari lites, ſed componi.

VI. *Suffragatoriae ſorti aduerſum* IVS DEVOLVTIONIS.

§. IIX. Verum non ſatis eſt, *ſuffragatoria ſortilegia* habere a crimine immunia: ſed etiam ordo requirit, ut illa quoque liberemus ab iniuria in SVPERIOREM, principem, epiſcopum, patronum, papam. Id ſcilicet uolunt aduerſae ſententiae adſeclae: *ſacro collegio inter eligendum uel cunctante nimium uel diſcordante, electionis facultatem*, qua illud ob moras aut lites ſit deſtitutum, *deuolui ad ſuperiorem, cuius tum ſit, ſuo aliquem eligere aut nominare arbitratu.* Agunt de hoc IVRE DEVOLVTIONIS uniuerſim doctores ac canonum interpretes LEVRINVS *in for. benefic. part. 2. q. 737. Petr. de* MVRGA *de benef. eccleſ quaeſt. III. §. 10. n. 480.* et uir excellentiſſ. BOEHMERVS *lib. 1. iur. eccleſ. tit. 10.* ubi etiam §. 8. docetur, quod principes euangelici iure deuolutionis pariter utantur, ſi ultra *trimeſtre* ſpatium illi cunctati ſint, penes quos paſtoris uel *electio* eſt uel *nominatio*, quod dicit *cap. 41. X. de elect.* atque *cap. 3. X de ſupplenda neglig. praelatorum.* Num uero ſi capitulum *epiſcopatus euangelici* aut *abbatiae* in eligendo uel diſcordet, uel cunctetur, eligendi iura ad imperatorem deuoluantur, quo ipſe argumento impetiit ſacros collegas *Lubecenſis epiſcopatus* et abbatiae *Quedlenburgenſis* uirgines ſacras: id quidem negatum iuit ex idoneis patriaeque peculiaribus argumentis *dn. praeſes in diſſert. de iure annatar. cap. 1. §. 5. lit. s.* Addimus nunc locum ſingularem ex bulla IOANNIS XXII. an. 1333. cuius uerba ſunt haec: *Item uolumus, ut electio decani* (in eccleſia Villae Nouae Aueniomenſi) *ad capitulum pertineat ad III. menſes a die notitiae obitus. Quod ſi menſes* TRES *lapſi fuerint, electio deuoluatur ad presbyteros. Si uero neque abſoluerint electionem intra ſpatium* TRIMESTRE: *deuoluetur electio ad epiſcopum Aueninoenſem.* Extat diploma apud *Steph.* BALVZIVM *in collect. auctor ueter. num. 82. p. 582. 583.* Et memorabile exemplum de Friderico I. imperatore, quod ipſe an. 1152. Magdeburgico capitulo diſcordante, archiepiſcopum nominauerit, illud quidem habet OTTO FRISINGENSIS *lib. 2. cap 6. p. 449.* Dabimus locum in margine (*). Idque ideo, quoniam iſta electio a Caeſare inſtar

Iura deuolutionis *num danda in S. R. I.* IMPERATORI?

(*) Verba hiſtorici ad an. 1152. ſunt haec: *Circa idem tempus* (an. 1152.) *Magdeburgenſis eccleſia, quae Saxoniae metropolis eſſe dinoſcitur, paſtore ſuo uiduata, ad electionem faciendam reſedit. Dumque alii eiusdem eccleſiae praepoſitum Gerardum, alii decanum eligerent: diuiſis hinc inde perſonis regem adhuc in Saxonia morantem, adire diſponunt. Quos dum multis modis ad unitatem et uinculum pacis princeps reducere ſatageret, ac proficere non ualeret alteri parti, id eſt, decano cum ſuis perſuaſit, ut Guicmannum Cicenſem epiſcopum, uirum adhuc iuuenem, ſed nobilem eligerent: eique accerſito regalia eius-*

CAP. III.

ſtar potius *compromiſſi* uel *arbitrii*, quam A *deuolutionis* facta eſſe uidetur. Non quidem, quod a clericorum electione laici fuerint excluſi *cap. 56. X. de elect.* et *dn. praeſ. de iure annatar. cap. 1. §. 5. litt. r.* nam ex moribus medii aeui notum eſt, quod Germaniae quondam epiſcopos omnes conſtituerint noſtri imperatores, usque dum, ad pontificis euitandam aemulationem, eligendi iura conceſſa ſunt ſacris collegis ſeu *canonicis:* B uerum quoniam alii modi ſuperſunt, animaduertendi in electorum moram et diſcordias, quam electionis, iſta uice, quod dicunt, priuatione. Quidquid ſit, negari tamen non poteſt, hodie ipſos euangelicos principes ſacra collegia uel diſcordantia uel moras trahentia ultra ſpatium TRIMESTRE, punire ſolere iure electionis deuoluto. Vt adeo *fortis uſus* illud, non ſine iniuria ſuperiorum, uideatur, C impedire, interpellare et eludere. Verum enim uero, ſi quod in *c. IV.* dabimus probatum, *ſuffragatoriae ſortis* noſtrum genus eſt licitum, regula iuris tuebitur ſuffragatores, non facere alicui iniuriam, qui ſuo iure utatur *cap. 31. cum eccleſ. X. de elect.* *Deinde* cauſae IVRIS DEVOLVTORII ſunt, ne uacua paſtore ſit eccleſia et gregem dilaniet hoſtis *can. 11. diſtinct. 50.* Verum id non fit, ſi intra tempus, electrici ec- D cleſiae definitum, ſortis uſu paſtor nominetur eligaturque. *Poſt* ius deuolutionis eſt ius priuatorium adeoque inter genera poenarum. Sed hae infligi et decerni nequeunt, niſi ob admiſſum crimen, quo iterum caret ſors ſuffragatoria. *Tum* neque deuolutorio iuri locus ante eſt, ſiue apud pontificios ſiue euangelicos, quam tempus electoribus definitum, elapſum ſit *c. 3. X. de elect.* Verum non elabitur E fruſtra tempus, quando ſortis uſu id agitur, ut eccleſia accipiat paſtorem. Quapropter etiam *electrix eccleſia* tum argui non poteſt alicuius neglectus, qui tamen cauſa eſt deuolutiui iuris. Quoniam, eccleſia impedita, bellorum, turbarum, morborumque infortuniis, iuribus deuolutionis non eſt locus. *Praeterea* neque *diſcordantes* haberi poſſunt electores, ſi id agunt, ut finis ſit diſcordiarum F uſu ſortitionis. *Ad extremum* cum leges poenales ſtricti iuris ſint, ut nequeant a cauſa ad cauſam extendi ac proferri: iterum habebunt ſortilegi, unde iura haec euitent priuatoria.

Deuolutionis iura qui non obſint ſorti ſuffragatoriae.

§. IX. Vltimum reſtant, quod nititur auctoritate non parui nominis iureconſultorum, qui *ſuffragatorias ſortes* omnis generis improbant damnantque in ſacrorum antiſtitum electionibus. Satis certe fidenter BRVNNEMANNVS *lib. 2. iuris eccleſ. cap. 18. §. 56. p. 707.* pronunciat: *Sed neque ſors permiſſa in electionibus. Nam exemplum Matthiae eſt irregulare. Hocque adeo uerum, ut neque ſorte eligere debeant aliquem ad beneficium eccleſiaſticum. Nec ſi duo electi per paria uota.* Qui caſus noſtri ſunt, *cap. I.* recenſiti. *Et ideo*, pergit, *non tuta ſententia* BALDVINI *lib. 4. conſcient. c. 5. caſ. 6.* et CARPZOVII *lib. 1. def. 45. n. 7. inter plures praeſentatos ſortem admittentis inter aequales. Cum tamen lis a SVPERIORI* (iure ſcilicet deuolutionis aut imperii ſimplicis) *dirimi poſſet. Sane in redemtione*, quod addit, *ſubſelliorum templi admitti poteſt ſortitio.* Nemo neſcit, quanta in eccleſiaſticis iuribus auctoritas ſit b. m. Brunnemanni. Qui uere eſt inter primos ſacrorum puriorum iureconſultos, qui de emendando eccleſiaſtico iure fuerunt ſoliciti. Succinit igitur illi *Henr.* LINCK *ad lib. 5. tit. 21. de ſortileg. §. 5. p. 838.* qui eodem utitur filo conſecutionis: *In eccleſiis conſultatoriam ſortem inter plures praeſentatos donis ac uirtutibus aequales cum Balduino admittit Carpzouius: ſed non tuta uidetur haec ſententia. Cum incertum, an aequales et lis decidi poſſit a ſuperiori.* Quae uerba eadem Brunnemanni ſunt, de quo tamen ſilet Linckius. De ipſis PONTIFICIIS theologis et iureconſultis *Gisbert.* VOETIVS *diſput. ſelect. part. 3. pag. 1200.* licet ipſe ſentiat nobiſcum, ita ſcribit: *An in diſtributione munerum eccleſiaſticorum ſors locum habeat, quaeritur. Negant omnes canoniſtae et caſuiſtae pontificii cum Thoma et ſortium uſum ad negotia reſtringunt temporalia. Idque propter ius canonicum, a quo hoc abſolute prohibitum putant.* Barbare ſatis hic ſcribit Voetius, quod cultiori Belgio fere indignum. Res ipſa clara eſt, quod pontificii doctores *ſortis iudicia* in electionibus antiſtitum improbant. Ita SANCHEZ *lib. 2. ſummae cap. 38.* ita CASTRA PALAO *tractat. 17. diſp. 1. punct. 6. n. 6.* ita GIBALLINVS *de negot. cap. 9. art. 9.* quorum uerba dabimus fide TELLEZII *ad lib. 5. decretal. tit. 22. n. 8. p. 391.* quae ſunt haec: *Qui negant* uſum ſortis in eccleſia, *hac ratione mouentur. Quia in ſuffragiis aequa-*

§. IIX. IX. VII DISSENSVS multi ſunt DOCTORVM. Brunnemanni praeſertim.

Henr. LINCKE.

Icti pontificiales.

eiusdem eccleſiae conceſſit. Tradit enim curia, et ab eccleſia, eo tempore, quo ſub Henrico V. de inueſtitura epiſcoporum deciſa fuit inter regnum et ſacerdotium controuerſia, ſibi conceſſum autumant, quod obeuntibus epiſcopis, ſi forte in eligendo partes fiant, principis arbitrii eſſe epiſcopum quem uoluerit, ex primatum ſuorum conſilio ponere: nec electum aliquem conſecrandum, quam ab ipſius manu regalia per ſceptrum ſuſcipiat. Hactenus Friſingenſis. Quo ipſo facile ad intelligendum, quod anno iam 1152. in mores iuerit, ut *deuolutionis iure* uterentur imperatores. Vnde ſuppleri poſſunt illa, quae de aetate eiusdem notauit *uir excell.* BOEHMER *lib. 1. tit. X. §. 1.* quae tangit pontifices eſtque dubium, num artem hanc didicerit pontifex a Caeſare, an ultimus a primo.

CAP. III.

aequalibus nondum tamen exiſtat electio, quamdiu uota ſint aequalia. Si igitur *uota aequalia ſubmittantur ſorti, ipſa electio fiet per ſortem. Neque dici poteſt, quod utrique candidati digni ſint. Quia, ubi diſſentit capitulum, ibi non decernit. Quod ultimum fit, ſi maior ita uelit pars. Quare rectius eo caſu cogere poterit ſuperior capitulum, ut intra certum tempus conueniant ſuffragatores, niſi uelint, ſuperiorem iure ſuo uti deuolutionis. Licet*, quod addit Tellez, *alicubi receptum ſit conſuetudine, ut praebenda ſortiatur.* Verum enimuero *primum* doctores opponemus doctoribus in *capite IV.* ut adeo nullum in eorundem numeris eſſe queat praeſidium. Deinde b. m. Brunnemannus, uir pius, cum hic, tum in aliis cauſis quam plurimis quadam nimietate peccat religionis neque alicubi multum abeſt a ſuperſtitione. Quaeſo enim quis *decimas* hodie inter iura referret diuina moralia, cum manifeſtum ſit, decimas Leuitis ideo ſolutas fuiſſe, quoniam *terra ſacra* undecim ſtirpibus adſignata fuit uniuerſa, nulla eius portione relicta ſtirpi duodecimae *Leuitarum*. Vt adeo nihil haberet iniqui, undecim ſtirpes obligari ad alimenta, eorundemque loco, ad decimas ſoluendas duodecimae exſorti. Verum nihilominus ſermone accepi aliorum, quod Brunnemannus crediderit, ſe etiamnunc ex conſcientiae rationibus obligatum fore ad decimas. Quas ideo ex omnibus bonis reditibusque ſuis praeſtiterit. Cum tamen quilibet uideat, clericos hodie & ipſos patrimoniis gaudere neque eorum numeros decimam referre hominum partem. De regula iuris Brunnemanniana circa peccatum uitandum, egimus ſupra *h. c. §. 6.* Verum uti danda eſt uenia alias uiro, tot in iuriſprudentiam meritis illuſtri: ita tamen eandem uix ille meretur in hoc loco. Quod rectiora ſentientes notauerit uirgula ſat graui ab iisque diſceſſerit praeter cauſam. TELLEZIANA autem dubia roboris habent parum aut nihil. *Primo* enim non quaeritur, utrum in caſibus, *cap. I.* propoſitis, electio fiat per ſortem: ſed utrum ita fiat licite et integre. *Deinde* fruſtra ille dubitat, *duos* ſimul candidatos ſacro munere eſſe poſſe digniſſimos. *Poſt* ait, ſi dubitet aut diſſentiat capitulum, dici non poſſe, quod decernat. Sed luditur hic ſophiſmate capituli, quod uel ſenſu accipitur *collectiuo* uel *diſtributiuo*. Vltimum profecto decernere poteſt, quamuis dubitetur in primo. Quod cum ita ſit, fruſtra ſunt minae, ſparſae ex penu iurium ſuperioris ſub finem.

Qui confutantur.

De decimis curſim.

Reſpondetur TELLEZIANIS.

§. IX. X.

§. X. Ad extremum addo ſuffragatoriae ſortis peſſimos ABVSVS, ob quos illa omnino uidetur tolli poſſe atque ex eccleſia proſcribi. Non fingo caſum, ſed, quem nuper ſermone accepi, illum bona fide recenſeo. Scilicet fuerunt in uicina marchia Br. quinque patroni eccleſiae eiusdem. Ne igitur inter illos eſſent diſſenſiones in eligendo nouo paſtore, uſi ſunt et ipſi iudicio ſortis. Poſt enim quam in mores, uitam, litteras induſtriamque aliquot candidatorum inquiſiuerunt, eorumque nonnulli ad id delecti ſunt, ut ſortis iudicium ſubirent: illi demum ſacram ſpartam detulerunt, quem uocauerat ſortitio. Verum paſtorem nouiſſimum huius generis electio adeo tumidum ac turgidum reddidit, ut ſubinde in ore haberet, ſe, inſtar Matthiae apoſtoli, uocatum eſſe nutu ſortis uere diuino. Ne latum unguem ideo cedere uoluit patronis, quod non ab hominibus, ſed diuine factus fuiſſet ſacer antiſtes. Quae etiam cauſa fuit, quare illi poſt mortem hominis inſolentis migrauerint mores atque, ſortis uſu reiecto, ſucceſſorem illius elegerint per ſcrutinium lationemque ſuorum ſuffragiorum. Verum enimuero uti abuſus, in homine praeſertim ueſano, de rei dignitate nihil detrahit quicquam: ita tamen redargui facile poſſet adrogantia ſorte electi antiſtitis, ſi ille ex *cap. 2. §. 2.* explicati diſcriminis inter *diuinatoriam luſoriamque* ſortem admoneretur diceretur que, primum genus ſortis, decretis ſanctorum eccleſiae patrum doctorumque, ex eccleſia proſcriptum, *alterumque* tantummodo ſupereſſe. Cuius cogitatione demittet aut certe non eriget tolletque criſtas ſorte delectus antiſtes.

IIX. ABVSVS *ſuffragatoriae ſortis in opinione ſacerdotum.*

CAP. IV.

PRO SORTE SVFFRAGATORIA ARGVMENTA.

§. I.

CAP. IV. NEXVS *dicendorum cum prioribus.*

§. I.

CONfutatis iureconſultorum argumentis, quibus ſuffragatoriam illi ſortem impetere ſolent, lis haec poterat iam haberi pro confecta. Si enim nihil offendimus in ſacra atque ciuili iuriſprudentia, quod huic ſortis generi poteſt opponi, erit omnino integer illius uſus. Verum, quoniam ſenſus hominum iura doctorum ea in re aliquantum diuerſi ſint, quod *capite III.* intelleximus; inſtituimus non ſolum refellere aliena, ſed etiam noſtra tueri idque opera ſingulari.

§. II.

CAP. IV. PRO *ſuffragatoria ſorte das Prieſter-Loß* ARGVMENTA I) *ab* ETYMO *ſortis.*

§. II. Principio ſortis VERBVM habet, quod ſuffragatoriam commendat. Neque mirum. Cum etyma uerborum, iuris praeſertim, ipſas rerum origines eaſque nobis aperiant, uetuſtatis etiam aerugine ſepultas. Non legi inter tot auctores, qui *ſortis* uerbi diuinauerit notationem. Meo iudicio ORS uetuſtiori Latio idem fuit, quod *arca* (*). Sorti ergo uox tum innocua. Quoniam id uult, quod *ex arca extrahitur*. Veteres certe hoc ritu peregiſſe ſortilegia, *ut globuli, in urnam uel arcam immiſſi*, uel ab ipſis ſortilegis uel, nomine iuſſuque eorundem, ab aliis extraherentur, eo quidem fine, ut, qui ante uel dubii fuerant, uel etiam controuerſi, ex iſto ordine fidem atque legem acciperent inſtar Romani dictatoris aut ſententiae latae per iudices ex compromiſſo conſtitutos, illisque omnino acquieſcerent. Finem itaque diſcordiarum atque diſſenſuum numeris attulit ſors, ſine ulla ſuperſtitionis labe aut friuola opinione conſultae diuinitatis. Quod ultimum quando euenit, illud quidem ſortis tribui potuerat abuſui, genuinis ſortium originibus haud dubie aduerſo. Neque enim fieri potuiſſe credimus, ſorti plus diuinitatis adfuiſſe, quam globulis tumidae ciſtellae. Quod ſortis genus utique conuenit exemplo, ſuperius *cap. I.* propoſito. Cuius gratia inſtituta mihi diſputatio.

II) *a ſortis uſu in* CODICE DIVINIORI.

§. III. Sed parum forte eſſet, arguere ex NOMINVM ſyllabarumque ORIGINIBVS, niſi et alia fauerent ſorti LVSORIAE. Scilicet princeps ratio hic habenda CODICI DIVINIORI. Quamuis enim in illo exempla ſint plura ſortis DIVINATORIAE: non minus tamen LVSORIAS ſortes offendimus ibi ſine uirgula cenſoria aut cum aliqua reprehenſione. Equidem non nego, quoties DEVS imperauerit uſum ſortis, toties hanc eundem quoque ſigillatim rexiſſe. Verum, ſi fas eſt, imperii diuini in ſortilegiis adhibendis cauſas adſequi, noſtras de iis aperiemus coniecturas. Scilicet cum uerbo aut uoluntate agere poſſet aperta ac manifeſta, ire uoluit per ſortis inuolucra. Idque in negotiis, quorum auctor maluit eſſe, quam uideri: corruptorum animorum ergo, qui audent in fortunis uel parum ſecundis, uel aliorum menſurae inaequalibus, ipſum coelum incuſare et euomere in auctorem rerum odii inuidiaeque ſceleſtum uirus. Cauere haec peccata uoluit optimum numen. Atque hoc fine *ſortibus* uti iuſſit, ne alias euentorum cauſas quaererent miſeri mortales, quam caecos ſortuitosque iactus et caſus, id eſt, *ſua facta* incuſarent, non *aliena*. Docebo rem unico exemplo. Iuſſit Deus TERRAM SANCTAM diuidere quidem in partes et quo maior quaeque familia eſſet, eo etiam maiorem adſignare cuique portionem, quod fieri poterat absque odio aut inuidia diuiſoris. Verum loca ipſa diſtribui uoluit nonniſi iudicio ſortis, ne iram Dei prouocarent homines ingrati, eſſentque ſorte, qui ſpe et cupiditate ſua, quam in alia atque alia loca habuerant, deſtituti, murmurarent, deſpicerent portiones ſuas aliasque inuidis oculis intuerentur. Sibi ideo uoluit, ut tribuerent, qualia loca accepiſſent, iudicioque liberae ſortis. Addere poſſem alia hoc fine, ut intelligatur, cuitandorum diſſenſuum remedia ſortis uoluntati numinis nihil eſſe aduerſa, licet opinio abſit ſortilego diuinitatis. Quid in electione regis Iſraelitarum. Noluit DEVS regem, recuſauit dare, imo et improbauit populi haec deſideria. Tandem importunis precibus annuit iratus. Sed regis futuri quod nomen? Adpellare regem potuiſſet DEVS uti Moſen et Aaronem. Noluit hoc facere, quia monarchiae illius non fuerat auctor. Inde *ſortis* uſum imperauit electusque fuit Saul per Samuelis ſortilegia. Quaeſo autem quo fine? cum, iuſſu DEI, ante iam in regem unctus fuiſſet Saul, quam fieret ſortitio *1. SAM. c. 9. §. 20. cap. 10. §. 1.* Quantum ego coniector, non alio, quam illo, qui colligi debet ex *1. SAM. cap. 8. §. 7. 11. 12. cap. 10. §. 19.* Scilicet credidere Iſraelitae regalem electionem factam, non DEI nutu, uerum iactu SORTIS luſorio *1. SAM. cap.* 10. §. 27. Sed haec ſufficiant ad regulam iuris: *Deum ſortis uſum imperauiſſe in cauſis, quarum auctor noluit eſſe manifeſtus* idque ex conſultiſſima ratione. Alia loca

§. II. III.

NVM. 16 u. 55. c. 33. u. 54. IOSVAE cap. 14. uerſ. 2.

1. SAMVEL. c. 7. 8. 9. 10.

1. SAM. c. 10. uerſ. 19.

(*) Liceat in re obſcura niti coniecturis. Veteres *arcam* dixiſſe ORS fidem faciunt quam plurima. Hoc uerbo arcam uel ciſtam ſignificant *Aegyptii*, teſtibus KIRCHERO *in prodromo Coptic. ſuppl. c. 6. p. 589.* Cuius litterae, manu eius ad Daniae regem, de claue omnibus linguis communi, exaratae adſeruantur MSCTAE in dn. praeſidis muſeo. Conſentit SPENCERVS *lib. 3. c. 2. ſect. 2. p. 1171.* binis uerbis: SOR *Aegyptiis eſt arca.* Inde etiam Germanis cum comite pronomine *Dreſor* pariter ſignificat *ciſtam*. Quorum forte pertinet quoque uocula *ort*. Quaſi ciſta locus ſit bene cuſtoditus et diſpoſitus reſpondeatque ultimum Latinae uoci ORDO. Romanis certe ea propter OS, ORIS dicitur, quia primitiuum ORS fuit quondam. Inde hodieque SEORS uel SEORSVM, quaſi loco ſeiunctum et ſeparatum. Quando SE particula haud dubie eſt *ſeiunctiua*. Habes igitur SORS uerbum, quaſi ex arca, ORE, ORCO, ORTV extractum quid ſeiunctumque, id eſt, lectos ſorte globulos. Quod etiam uult res ipſa. Nam *urna* paſſim utuntur auctores Latini pro *ſortitione*. Sic VIRGILIVS *lib. 6. Aeneid. uerſ. 117. ſtat ductis* SORTIBVS VRNA, atque HORATIVS *lib. 2. oda 3. omnium eodem cogimus, omnium uerſatur urna; ſerius, ocyus* SORS *exitura*. Alia loca habet NEVHVSIVS *in fatidicis lib. 2. c. 29. p. 529.* Vnde nouum filum ad argutias: cum *ciſta arca, urna* uocem ORS ſiue SORS eſſe eandem.

CAP. IV.

LEVIT. 16. u. 8.

ca ſacri codicis tangimus curſim. *LEVIT. XVI, 8.* ubi ſortitio de hircis duobus. Quorum unus DOMINO ſacer, alter azazeli, deſerto aut incolae illius, quod SPENCER credit *lib. 3. cap. 10. diſſ. 8. ſect. 2. p. 1489.* malo daemoni. Proditus eſt porro ſorte peccator Achan *IOSVAE VII, 14.* Imo rector ſortis uniuerſim dicitur DEVS in *PROVERB. XVI. u. 33.* Eadem *ſortis* urna uſus eſt Dauid, in electione ſacrorum antiſtitum, ne partium ſtudii alicuius poſſet incuſari a maleuolis *1. PARALIP. XXV. u. 5. 7.* Ionas ſortis uſu mari ſubmerſus *IONAE cap. 1. u. 7.* Vnde ſ'um conſecutionis ad ſuſpectos criminum exponendos *ignis, aquae, duellorum, ueneno-rum, potus* aut *cibi* aliis periculis. De quibus ſingularia prorſus ſunt, quae habet *uir illuſtris*, THOMASIVS in diſſert. *de occaſione conſtitut. criminalis* §. 18. et quae ſequuntur. Vbi multa produntur huius iuris anecdota, artes, ſtratagemata myſtarum, cetera. Quorſum etiam referre ſolent exemplum Ionathania, *ſorte* proditi, quod ediſſet edere prohibitum *1. SAM. XIV. 42. 43.* qui et ipſe uſus eſt ſortis quodam genere diuinatorio aduerſua Philiſtaeos *1. SAM. XIV. uerſ. 8. 9.* Prolixior eſſem in enarrandis diuinioribus V. T. exemplis, niſi hanc prouinciam illi iam occupauiſſent, quorum nomina a nobis *cap. 2. §. 3. §. 6. §. 7.* ſunt laudata. Quibus addi poſſunt *Petr.* RAVANELLVa *in biblioth. ſacra* in uerbo *ſors. Ioan.* MALDERVS *in uirtutib. theolog tract. 10. c. 7. p. 761. Raimer. de* PISIS *in pantheolog. part. 3. tit. 16.* de ſorte.

IOSVAE 7. u. 14.

PROVERB. 16. u. 33.

1. PARALIP. c. 25. u. 5. 7.

IONAE c. 1. u. 7. *von Waſſer-Proben.*

1. SAM. 14. u. 42. 43.

Sigillatim de loco admodum illuſtri PROVERB. c. 18. §. 18.

§. IV. Illud autem inprimis facit ad noſtri generis, *cap. 1.* deſcripti, defendendam ex ſacro codice ſortem. Quod uir diuinus habet, ex uſuque rerum humanarum pragmatico aperit, his quidem uerbis: *SORS FINIS DISSIDII ETIAM INTER PARTES PRAEPOTENTES.* Id uult inter mortales ſapientiſſimus, cum diuerſis homines agantur ſtudiis ſeranturque ſenſibus de aequo ac iniquo diuerſis; ad quae diſcrimina accedat poſt pertinacia et obſtinatio, qua uincere cupiat uterque, uinci ac cedere uelit neuter: non aliam ex litium hoc gurgite emergendi uiam eſſe; quam, ut ambo iudicem eligant, aleae iactum, id eſt, poſitae *ſortis* euentum: Siue regimen ſortis in uolubili caſu poſuerint, ſiue in fatali, ex omni aeternitate definita, neceſſitate, ſiue in cauſa numinis ſigillatim prouidentis. Quam enim multiplices etiam hic ſint hominum opiniones: in eo tamen omnes conuenire, quod ſortis iudicio, ſemel electo, ſit ſtandum et acquieſcendum. Atque hoc idem illud *ſortilegii eſt compromiſſum ſupra*, quorſum. cauſae noſtrae pertinent, *cap. 1.* a nobis recenſitae.

In N. T. ſuffragatoriae ſortis exempla.

§. V. In noui foederis codice laudant *ſortis* exempla duo. In primo uerſatur

Ludewig. opuſc. tom. II.

§. *III. IV. V.*

A electio apoſtoli Matthiae, quam ſortilegio deſcribit LVCAa in actis *cap. 1. u 23. 24. 25. 26.* Verum pertinet hoc ſorte ad *diuinatoriam* ſortem adeoque a nobis facile poſſet in hoc inſtituto omitti. Si tamen dicere debeo, quod rea eſt, Matthiae exemplum noſtris cauſis, *cap. 1.* in medium prolatis, reſpondet ex aſſe. *Principio* enim electores, liceat uerbis uti in eccleſia natis, non ſine diſcrimine quoauis

B admiſerunt ſacrae huius ſpartae candidatos, uerum ex numero magno nominarunt *duos, Ioſephum*, Iacobi minoris pluriumque apoſtolorum fratrem, coniectura Ligthfootiana, et *Matthiam*, uiros haud dubie uirtute, iudicio certe eligentium, pares. Neque enim eſt credibile, ſi fuiaſent diſpares, coetum eligentem utrosque ſimul eodem ſortis loco habuiſſe. Vnde fruſtra eſt iuris canonici oppoſitio,

C ſortis uſum negligere examen meritorum. *Deinde* cum inter pares electio ſit haud dubie difficilis, imo inter ſuffragia plurium tum non poſſint non ſuboriri diſcrimina et aemulationes: apoſtolici electores non temere acceſſerunt ad ſortitionem, ſed ex cauſa urgentiſſima ad euitandum ſtudia et differentias. Quod cum ita ſit, neque Brunnemanno adſentior ſupra cit. neque *can. 2. C. 26. q. 2.* ſupra

D laudato, quod apoſtolici electores hic priuilegio uſi ſint legis in ſe prohibitiuae. Vt potius firmiter credam, eccleſias chriſtianas ex illo exemplo habere hanc legem: *quoties duo candidati, iudicio ſuffragatorum ſint meritis aequales, tum non diuerſis ſtudiis inuicem contendendum, ſed rem ſorti committendam eſſe ſuffragatoriae.* Id quod a nobis fuerat demonſtrandum. Ceterum nihil ad rem facit,

E qua electores apoſtoli hic uſi ſint ſortis materia, *lignis, lapillis, papyro, membranae;* porro num talia extraxerint ex *ciſtula, urna, caſſide, mitra.* In quibus tamen interpretes ſunt occupati *Beza, Schmidius.* Vtilior *Ioan.* CHRYSOSTOMVS, cuius ſententiam de hac ſortis electione ex *homilia 3. ad cap. 1. Actor.* meis quidem uerbis hic adponam: *DVOS prouocarunt ad ſortem, cur non plures? Ne ex multitudine*

F *turbae: ne ficta eſſe uideretur prouocatio ſine examine meritorum. Sed quo fine adhibita SORS? Quia aliis oculis Deus uidet, aliis homines. Vltimi in externis occupantur, primus ſolum mentis eſt cognitor. Vltimis ſufficit. bonum habere in praeſenti, Deus etiam in conſilium adhibet futura Bonus eſſe quis poteſt ſibi, ſed etiam aliis prodeſſe oportet antiſtitem. Probat hunc coetus unus; alter nauſeat eum. Sed olim*

G *quis ſciuerit? quem demum antiſtes populum ſit docturus. Tandem unde ſpes tam magna apoſtolis in iudicio ſortis?* Id erat. *Rexit Deus Ionae ſortilegos improbos et paganos: quidni rexerit ſortitiones piorum?* Vtinam Graeca uerba dare potuiſſem, id

CAP. IV.

eſt, ipſius ſcriptoris miram facundiam et diuinam *παῤῥησίαν*. Alterum ſortis genus in N. T. eſt dubium habetque leues coniecturas. Ipſos enim diaconos *ſorte* electos eſſe, autumant cum Stephano *ACTOR. cap. VI. uerſ. 5.* Verum ſilet de hoc ritu ibi Lucas. Neque idem de *Zacharia* is repetit, ut adeo etiam huius ſacerdotium, *LVC. cap. 1. uerſ. 9.* deſcriptum, fruſtra habeatur pro ſortilego.

Actorum c. 6. u. 5.

Lucae cap. 1. u. 9.

III. *Pro ſuffragatoria ſorte* IVS CANONICVM.

§. VI. A codice diuiniori, ſuffragatoriae ſorti amico, ad ſacra decreta pergo pontificum Romanorum. Equidem *c. 3. §. 1. 2. 3.* iam oſtendi, noſtro ſortis generi neque illa eſſe aduerſa. Verum nobis id ſatis non eſt, quod aliqua etiam comendent ſuffragatoriam ſortem, tantum abeſt, ut improbent eam ac refellant. Quid quaeſo? noſtrae arenae eſſe poteſt commendatius, quam *canon 4. C. 26. qu. 2.* his uerbis C ſcriptis: *Non exemplo Matthiae et Ionae ſortibus indifferenter eſt credendum. Si qui tamen, neceſſitate aliqua compulſi, Deum putant ſortibus eſſe conſulendum: uideant, hoc apoſtolos non niſi collecto coetu et precibus ad Deum fuſis egiſſe.* Verba haec Beda tribuit Hieronymo. Nobis ſufficit eius iudicio ſortes probari, quicquid ſit de ſortis genere. Eodem iudicio utitur Auguſtinus in *can. 1. C. 26. q. 2.* ubi ait: D *Sors non aliquid mali eſt: ſed res in dubitatione humana, diuinam indicans uoluntatem.* Imo *can. 3. C. 26. q. 2.* dolet tantum *ſortes fieri in negotiis ſecularibus, cum adhiberi deberent tantum in cauſis diuinis.* Praeterea, hoc etiam ipſo, quod *can. 6. 7. 9. C. 26. q. 3.* temere tantum atque de rebus leuioribus factas ſortes improbant: concedere et largiri uidentur neceſſariae ſortis in eccleſia uſus. Ab his ergo moribus E ex eo demum tempore abhorruerunt eccleſiae, ex quo *Honoriano capitulo cap. 3. §. 2.* locum fecere iuſto ampliorem.

can. 4. C. 26. qu. 2.

can. 1. C. 26. q. 2.

can. 6. 7. 9. C. 26. q. 3.

IV. *Pro ſuffragatoria ſorte* LL. ROMANAE.

§. VII. Mouemus pedem ad inſtituta Romanorum, quibus uariae pro *ſortibus* leges, quae noſtrae cauſae omnino poſſunt prodeſſe. Principio *l. 3. C. commun. de legat.* cauſas, cap. 1. enarratas, claris uerbis reſpondet uultque, ut omnes ca- F ſus, in quibus paria ſint partium iura, neutraque alteri uelit loco cedere, per optiones finirentur uſu ſortis. Verba legis ſunt haec: *Si pluribus relictus ſeruus, et quilibet eorum hunc uelit habere et reliquis ſatisfacere aliunde; ſancimus in omnibus HVIVSMODI caſibus rei iudicem FORTVNAM eſſe et SORTEM inter altercantes adhibendam. Vt quem ſors praetulerit, ille eligat ſeruum ceterisque ſatis-* G *faciat pretio.* Neque huic legi aliquid adfingere licet paganiſmi: quoniam auctorem habet Iuſtinianum principem chriſtianum. Idem repetitur *§. 23. Inſtit. de legat.* Vbi digna ſunt, quae inter-

L. 3. C. commun. legat.

A pres habet Theophilus, ſecundum *κρείττον κλῆρον* faciendum et quem ſors honorauerit. Porro, ſi dubitetur, apud quem inter plures eiusdem rei conſortes illa debeat deponi, SORTIS uſu uti eos oportere, dicit *l. ſi quae 5. ff. famil. herc.* Praeterea in *diuidenda* hereditate ſortem diuiſoriam commendat imperator in *l. 2. meminimus pr. C. Quando et quibus quarta pars debetur.* Quamuis enim haec lex B uerſetur in caſu ſingulari, diuiſione ſcilicet bonorum a decurionibus relictorum: filum tamen conſecutionis merito nectunt ad cuiusuis generis diuidenda bona hereditatis, quae nequeunt diuelli. Poſt *ſortis* etiam uſum commendant iura Romana in *ordine iudiciorum*, quinam primo cauſam debeant dicere, quinam deinceps. Quorſum facit *l. 14. ff. de iudiciis.* Imo inter ipſas cauſas diuerſas, quaenam primo loco proponenda, quaenam altero ac tertio, quod ſaepius diſputatum in imperialibus comitiis, cum ſibi huius ordinis leges uindicauerit adhuc rector Moguntinus, hoc ſortis remedio liceret uti. Demum ſi manumittendi ſerui, ſeruorum non indicatis nominibus, tum *ſortis uſum* rurſus commendat *l. 24. generaliter §. 17. ff. de fideicommiſſariis libertatibus*, addita cauſa admodum memorabili, ne *praetor*, in nominando eligendoque ſeruos, *aliquam ambitionis uel gratiae ſubeat ſuſpicionem.* Ad extremum eſt quoque *ſortis* caſus ſingularis in *Nouell. 162. cap. 3.* ubi in liberorum diuiſione duorum, uter ex illis matri, uter patri cedere debeat, pariter commendatur ab imperatore ſortilegium. Vti autem *ſortiri* uerbum eſt inter homonyma, notatque etiam *nanciſci*: ita fruſtra eſt *Edo* NEVHVSIVS *lib. 2. de diuinat. cap. 29. pag. 325.* pro ſortis uſu laudando *l. 8. C. de Iudaeis.* Nam ibi *ſortiri* iudicem, idem eſt, quam *nanciſci*, non uero eligere per ſortem. Quamuis cetera ex aliis probae notae auctoribus conſtet, Romanos partibus multoties dediſſe, ut ſibi ac ſuae cauſae ex pluribus iudicibus unum eligerent uſu *ſortis*. Quod mirum non eſt, cum Romani oratores, hiſtorici, poetae etiam illud dicant, in Latii republica ad eludenda ambitus crimina periculaque inuidiae tam *ſacerdotes*, quam *magiſtratus* ciuiles, inprimis autem *prouinciarum praeſides* ſortis iudicio delectos fuiſſe. Verum enimuero dices forte, quorſum faciant haec in noſtro argumento, quod ſit iuris eccleſiaſtici? Praeſertim cum ſuperius *cap. 3. §. 5.* iam dederimus, iuri ciuili in cauſis eccleſiaſticis nullum eſſe uſum in Germania. Repono, eſſe inter iura ob *uim rationis* uel *auctoritatis* obligantia magnum multumque diſcrimen. Deinde cum hic canones non *diſſentiant* a lege; ſed cum illa amice *conſpirent*:

§. VI. VII.

§. 23. Inſtit. de legat.

l. 5. ff. famil. herciſc.

L. 2. C. de bonis decurion.

L. 14. ff. de iudiciis.

L. 24. §. 17. ff. de fideicommiſſ. libertat.

Nou. 162. cap. 3.

Notatus Neuhuſius in *l. 8. C. de Iud.*

VSVS *harum legum in iure* ECCLESIASTICO.

rem

CAP. IV.

rem ipſam, noſtra ſortis genera, etiam in eccleſiis redderet firmiora magisque luculenta. Tandem uti poſſeſſorii iura ſunt eadem in cauſis ciuilibus, quam in eccleſiaſticis, quia non *rem* tangunt, ſed rei *modum:* ita etiam ſortis uſus non inſtruit hic ſacras electiones, ſed ſtructas finit ſoluitque nodum cetera inextricabilem.

V Pro ſuffragatoria ſorte LEX NATVRAE.

§. VIII. Sequitur IVS NATVRALE, cui certe in cauſis eccleſiaſticis, ubi neque definiunt aliquid diuinae, neque hierarchicae leges, eſt locus omnino faciendus. Philoſophia eſt haec. Eſt aliquid (*quorſum caſus pertinent, cap. I. deſcripti,*) in quod plures eadem prorſus iura habent, adpetunt illud omnes, ſed neque *diuidi* hoc poteſt neque in *communem* aut uſum *alternum* deduci. Iudex certe rem uni adſignando praeter cauſam, ceteris faciet iniuriam, infliget contemtum et iuſtam aduerſus ſe excitabit indignationem. Eſt igitur tum locus faciendus ſorti, ubi ceſſant ultimorum incommodorum querelae. Ita fere arguit *Thomas* HOBBESIVS (*). Cuius ſententiam, additis rationibus luculentis, tuetur PUFENDORFIVS. (**) Ex iisdem cauſis Hugo GROTIVS (†) etiam ſortis uſum commendauit principibus, ſiquidem cauſae eorundem iuris eſſent tantopere ambigui, ut eadem omnibus iura eſſe uiderentur, eaedemque iniuriae. Sortis enim calculos praeſtare tum credidit, quam globulos ignitos et inflammatos. Neque certo aliud quid merentur *cap. I.* propoſiti caſus. Si enim princeps eccleſiaſticos electores priuare uoluiſſet iure eligendi: poenam illis ante irrogauiſſet, quam adfuiſſet delictum aut crimen. Si uero alterutrius electioni conſenſiſſet: tum partis alterius non euitaſſet offenſionem indignationemque.

VI Pro ſuffragatoria ſorte INSTITVTA GERMANIAE VETVSTIORIS.

§. IX. Non igitur, ſi pro ſorte *naturae* quaedam uox eſt, in errore fuerunt GERMANI VETERES, quod ad res quam plurimas uſi fuerint *ſortilegiis* idque frequentius, quam populi cultiores. Repeto iuris regulam Pufendorfianam: *ubi in iure deficit ars, ibi incipit ſors.* Cum enim Germaniae populo, armis militiae addicto, leges eſſent nonniſi pauciſſimae: inde caſus eo ſaepius ambigui et inenodabiles. Noli mirari. Vnius certe diei ſpatio difficile non eſſet, centum caſus dare, de quorum iuſtitia hodieque diſputaremus, idque eodem inſtituto in utramque partem, aeternum ſorte, niſi in legibus poſitiuis illos haberemus clare deciſos. Sortis itaque raritas legum eſt multitudo. Praeterea quis uitio uerteret noſtris maioribus, ab ingenii animique cultu multum alienis, ſi illis in plurium, philoſophis ſorte non inexplicabilium, cauſarum litigiis haeſit aqua, ut argumenta utriusque partis ualoris ac roboris eſſe crederent unius eiusdemque. In qua iuris et aequi ambiguitate iudices, minimum Germanici, ſententias ferre non potuerunt: ne partium ſtudio, irae, odii, amoris, indulgentiae ſtimulis peccarent, neque tum iura *cauſis*, ſed *perſonis* tribuerent, cum manifeſto et cuiuis ſocietati horrendo crimine προσωποληψίας. Atque hoc intuitu, non alio, quem ſupra damnauimus, dicere et ſcribere audeo, uetuſtioris et parum cultae Germaniae *ordalias* (*), *duella*, *ignis*, *aquae*, *uenenorum*, ſimiliaque pericula, intuitu populi ſortilegi, optimo iure referri poſſe ad *iurisprudentiam naturalem*. Auctores, qui hos Germanorum ritus deſcribunt, ſupra caput. II. allegauimus. Quorſum etiam ſuo iudicio reſpicit haud dubie GROTIVS *lib. 2. c. 23. §. 10.* quamuis telae ſit breuioris. In eo tamen nemo, niſi ſuperſtitioni addictus plusquam anili, laudabit Germanos, quod lapſi ſint ſortis generibus. Rectius illorum maiores, qui, teſte TACITO, ſortis pericula fecere in *bacillis*, inſtar uirgae Aaronis, in *globulis*, in *calculis*, in *lapillis*, *haſtis*, *armis* eorumque caſu et iactu. Qui enim partibus, in iure conſtitutis aequali, ſortis uſum commendare uult: illum uti oportet ſortilegii ſignaculis, utrique etiam aequalibus. Quod minus fit in duellis, ob inaequales dimicantium uires, artes, corpora animosque. Idem deſide-

§. VIII. IX. *Quae probantur 1) in legum paucitate,*

2) moribus populi incultis.

(*) Verba eius *de ciue cap 3. §. 17.* ſunt haec: *Quod aeque* diuidi *poteſt aeque* communiter *neque* uiciſſitudinaria *lege haberi, illud iure naturali* adiudicatur *uni nonniſi per* ſortem. *Nam hic* aequalitas *eſt ſpectanda, alia autem non praeter* ſortem poteſt *inueniri.*

(**) Ita fere loquitur *lib. 3. c. 2. §. 5. p. 347. Nam in eiusmodi caſibus* (ubi iura aequalia, neque tamen locus uel communioni uel diuiſioni uel uicibus alternis) *commodius remedium non inuenitur quam* SORS. *Quippe quae opinionem* contemtus *remouet et cui non fauet, de* dignatione *nihil detrahit.* Et paulo poſt idem: *ſorti res committitur, quae regi non poteſt arte. Nam ſors, reſpectu hominum, a mero caſu et ſorte fortuna dependet.*

(†) Locis certe aliquot inprimis autem *lib. 2. c. 23. §. 9.* ubi prouocat ad Chryſoſtomi ſententiam de fortuna et Auguſtinum de doctrina chriſtiana.

(*) Neque dubito *ordaliarum*, quas hodie *Orthel* uel *Vrthel* dicimus, notationem eſſe ab ipſis *ſortilegiis*. In plerisque enim cauſis Germanos, ſtupidos et barbaros, conſulere oportuit *globulorum* aut *bacillorum ciſtam* ſiue ex *orco*, *ore*, *ort* extrahere aut haurire (unde iudicibus Germanicis uerbum *ſchopfen*) ſortis ſignacula. Ad easdem litteras, uti de Aegyptiis ſupra uidimus, ita etiam Hebraicum *phur*, *phor*, *gor*, *goral*, quibus uocabulis *ſortem* notant, uidetur huc inclinare. De quibus BVXTORF *ſynagog. c. 24.* SCHIKART *de feſto* PHVRIM, SALDENVS *in otiis theolog. lib. 3. exerc. 1. p. 444. 445.* MEINE *obſeru.* 1079. qui etiam plura habent de ſortilegis Hebraeorum.

CAP. IV. ſiderandum in aquae, ignis, uenenorum periculis. Ex VNA enim parte ſtat *natura*, quae mergit, ſuffocat, urit, laedit, perditque: ex ALTERA ſpes incerta futuri *portenti*. Illud uerum eſt, cum Germaniae uiuere liceat moribus et conſuetudinibus ueterrimis hodieque: filum conſecutionis eſſe necquicquam infirmum, *ſortilegiis*, nihil uitii habentibus, poni non poſſe obicem, ne in ipſis quidem eccleſiis.

VII. Pro ſuffragatoria ſorte ANTIQVA ECCLESIA.

§. X. Quemadmodum in iure eccleſiaſtico multum debere ſolemus uetuſtioris eccleſiae inſtitutis, cum fere illa ruerit ſemper in deteriora: ſic quoque intereſt ſcire, quid illa ſenſerit feceritque in ſuffragatoria ſorte. Loca *Auguſtini*, *Hieronymi*, *Chryſoſtomi* ſuperius audiuimus, ſuffragatoriae ſorti conſentientia. Verum et alia ſuperſunt non leuia ex ſacra antiquitate pro ſuffragatoriis ſortibus in eccleſiis argumenta.

1] *Clericis a ſorte* adpellatio.

Principio illud offendit plurimos, quod eccleſiaſtici electores tantopere a ſorte abhorreant, cum tamen antiſtites ſacri adeo a κλήρου adpellati ſint κληρικοὶ, quoniam *ſortitionis* uſu ad ſacram ſpartam ſint delecti, inſtar Matthiae.

Anno 1300.

Clare PACHVMERES *ad cap. 5. Dionyſii Areopag.* de eccleſ. hierarchia p. 327. Ἐγὼ λέγω, συμβολόν τι ἐξ ἀποκαλύψεως ἢ ἐνεργήματος τοῦ παναγίου πνεύματος πίπτον ἐπὶ τὸν κληρούμενον, ὃ κλῆρος ἦν. *Ego dico, fuiſſe* ſortem *ſignum aliquod reuelationis uel adflationis ſanctiſſimi Spiritus, quod cadebat ſuper eum, qui in clerum cooptabatur.*

Anno 600.

Luculenter magis ISIDORVS *lib. 2. de offic. eccleſ. cap. 1. CLERICOS adpellatos doctores noſtri dicunt, quia Matthias SORTE electus ſit. Sic et omnes, quos illis temporibus eccleſiarum principes ordinabant, SORTE ELIGEBANT.*

2. *ſuffragatoriae ſortis* uſus *tempore* apoſtolorum.

Quod teſtimonium eſt admodum inſigne. Quamuis enim *clericorum* a κλήρου uel ſorte notatio non adeo ſit certa, quoniam bona alterius uitae etiam κλῆρος ſiue ſors audiunt, cum *ſortis* uerbo pro *bonis* etiam adhibuerint Romani: illud tamen ad noſtrum facit inſtitutum inprimis, quod uir magnae in eccleſia auctoritatis *ſortis uſum* in ſacrorum antiſtitum electionibus tueatur.

3] *ſuffragatoria ſors* praecepta.

Hinc meae coniecturae ſunt, in Hiſpania inprimis, ubi uixit Iſidorus docuitque, SORTIS uſum in eligendis clericis et epiſcopis praecipue locum habuiſſe.

Concilium BARCINONENSE *an.* 599.

Inde enim BARCINONENSIS CONCILII *canon. 3.* pro uſu ſortitionis ita A ſe habet: *Hoc etiam cuſtodiendum, ut duobus aut* tribus, *quos ante conſenſus cleri et plebis* elegerit, *metropolitani iudicio, quem SORS, praeeunte epiſcoporum ieiunio, Chriſto domino terminante, monſtrauerit, benedictio conſecrationis adcumulet.* ALITER *deinceps, quod abſit, praeſumtum, et ordinatores et ordinatos proprii honoris depoſitio ſubſequatur.* Non ouum ouo ſimilius eſſe poteſt, quam hic canon cauB ſis, *cap.* I. propoſitis. Non enim turba hominum ibi offertur *ſorti*: uerum *duo* tantum meritis aequales *candidati*. Ex quibus unus adpellandus eſt ſuffragatoria ſorte.

Caius autoritas defenditur *aduerſus* Saauedram.

Fruſtra igitur ſunt ipſi Hiſpani, in iisque SAAVEDRA *chron. Goth. cap. 15. m. 68.* atque TELLEZIVS ad *lib. V. tit. 22. c. 3. p. 391.* qui falſa iuris canonici interpretatione adeo occupati ſunt, ut, poſt mille annos, aliis uelint perſuadere, hoc ſuffraC gatoriae ſortis decretum nunquam in Iberia uſu receptum fuiſſe (*).

4] regula *iuris de uſu* ſortis *antiquae eccleſiae*. *Anno* 800.

Sed non elegantius, uerius, magisque integrum ueteris eccleſiae monumentum inuenies, quam illud, quod extat inter CANONES HIBERNENSES, ſeculo circiter octauo ſcriptos, quos in lucem produxit *Lucas* ACHERIVS *tom. IX. ſpicileg. lib. 25. c. 5.* Eſt autem hoc: *Synodus* HIBERNENSIS. *SORS aut inter duo DVBIA: aut inter duo AE*D *QVALIA: aut inter duo CONCATHOLICA mitti debet.* Id eſt, in cauſis *cap. I.* enarratis, ubi electionis euentus fuit *dubius*, candidati ſpartae meritis fuere *aequales*, ipſa electio *concatholica*: igitur ſuffragatoria *ſors* haberi ac aeſtimari debuerat pro *neceſſaria, utili, honeſta*, Quibus elogiis dici quid non poteſt maius.

5] *Anno* 1200. ſorte electus *epiſcopus adſcriptus numera* diuorum *ab acerrimo* ſortis *cenſore*.

Ceterum ſolenne illud S. GVILIELMI exemplum, circa annum 1200. aliquo ſorE tilegii genere electi in *archiepiſcopum Bituricenſem*, pariter habet, quod noſtro prodeſt argumento. Tres abbates electi ſunt candidati. Ex his nominaret unum Odo epiſcopus Pariſienſis. Is igitur ſchedas inſcriptas horum nominibus impoſuit arae, egit miſſam, fudit preces rogauitque numen, indicaret, quem eccleſiae haberet ex triga antiſtitem utiliſſimum. Quo facto more ſortia extraxit F nomen S. Guilielmi.

Nouae explicationis c. 3. X. de ſortileg. *robur nouum*.

Hiſtoriam deſcripſere *Laurent.* SVRIVS *die x. menſis Ianuar. p. 156. 157.* et plenius cultuque maiori *Ioan.* BOLLANDVS *in actis SS. die x. menſ. Ian. pag. 628. 629. ſqq.* Meretur illa legi in margine (**) cum ad rem faciant et libri citati pre-

(*) Imo Tellezius prouocat ad concilium Hiſpaniae aliud, Toletanum, quod contra ſentiet. Sed fruſtra, quod uidere eſt apud *Lud.* THOMASSINVM *part. 2. de eccleſ. diſciplina lib. 2. c. 10 § 17. 18. p. 339.* qui id tantum monet: *alicubi illam epiſcoporum promotionem magis fuiſſe conſultam. Qua epiſcopus, examine inſtituto, duos aut tres nominauerit candidatos, e quibus deinde populus eligeret antiſtitem.* Cum plebs iudicare neſciat de meritis et uirtutibus antiſtitum ſacrorum.

(**) Verba biographi in actis Sanctorum menſis Ianuarii die *decimo* ſunt haec: "Cum ex hac lu-
"ce migraſſet felicis memoriae Henricus Bituri-
"cenſis archiepiſcopus, qui inter nos degens erga
"clerum et populum ſumma ſemper uſus eſt man-
"ſuetudine et humanitate; paucis poſt diebus il-
"lius

CAP. IV.

pretia habeant aliquantum grandiora. Illud autem notatu eſt digniſſimum, quod *ſorte* electum hunc Guilielmum idem ille ipſe pontifex Honorius III. circa annum 1218. numero DIVORVM adſcripſerit (†), quem ſuffragatoriae ſorti omni tantopere dicunt aduerſum fuiſſe, quod uidimus ſuperius. Vnde nouum ibi dicta accipiunt robur, cum credibile non ſit, eundem papam principio electionem improbare, mox electum adſcribere DIVIS.

VIII Pro ſuffragatoria ſorte doctores THEOLOGI et IVRECONSVLTI.

I] PONTIFICII.

Frid. Nauſea.

§. XI. Sed ne quid inſolentiae habere uideatur ueritas nouis plane argumentis corroborata: noſtri aeui AVCTORES reſtant nobis conſentientes. Primus ſit *Fridericus* NAVSEA, *epiſcopus Viennenſis*, qui *in cemur. 3. homil. 80. p. 335. b.* cum ex inſtituto locutus eſſet de ſorte, ita tandem ſcribit: *Sexto docemur*, DISSIDIVM, *quoad eſt inter eligentes, de perſona meliori eligenda, debere* SIMPLICI SORTE, *praemiſſa ad deum oratione, dirimi. Vt ſic omnis uitetur ſuſpicio corruptionis, ambitionis et adfectus. Quamuis* PONTIFICIA *iura* MAIORI *partium uelint ſuffragari. Qui tamen ut maior ſit, facile credi poſſit eſſe corrupta.* Qui auctor eo maioris eſſe debet, quo acerbior ille fuit in Lutherum et quo maioris inter ſuos auctoritatis, iuris et theologiae doctor, ſilentiarius Campegii Cardinalis, epiſcopus. Alter eſt iureconſultus aetatis uetuſtioris *Troilus* MALVETIVS, qui de ſortibus earumque iure ſcripſit reſponditque ex inſtituto. Sors illi ſermone barbaro eſt *uentura*, de qua *cap. 3.* tandem colligit argutias his uerbis: *Sortis ſiue VENTVRAE uſus in munerum electione eſt licitus. Nam hic Bononiae omni bimeſtri noui magiſtratus eliguntur per ſortem. Quod alias non ferret epiſcopus. Imo CARDINALIS* conſ. 150. *dicit, quod ſi duo contendant de* papatu, *data paritate probationum, locus tum ſit* SORTI. *Et uero ſi locus ſorti in maiori, erit et in minori locus. Imo ſors in V. T. fuit licita* (de qua legi poſſunt *le MOINE obſeru. 587. et SALDENVS de Hamane* aliique) *ſed Chriſtus non uenit ut ſolueret legem. Imo cum papa tacet ad uſum ſortis et tamen ſcit ſortes pra-*

§. XI.

Troilus Maluetius.

Ventura, pro ſorte.

Lud. opuſc. tom. II. Kk k

"lius clerici ad diligendum idoneum ſucceſſorem "conuenere. Sed cum primum inter ſe non concordarent, tandem ex inſtinctu ſpiritus ſancti in "eam pariter iere ſententiam, ut eccleſiae Pariſienſis antiſtitem, qui ex illorum collegio ad id erat "dignitatis aſſumtus, accerſerent, eius in epiſcopo "eligendo conſilio et prudentia uſuri. Erat enim "uir magnus et cunctis uenerabilis, conſiliis prouidus, iuſtus et timens Deum: cumque erga alias "Galliarum eccleſias multa uteretur ſollicitudine, aequum eſſe exiſtimabat, ut matri ſuae, id eſt, "eccleſiae deſolatae, in qua a teneris annis fuiſſet "enutritus, tam neceſſario tempore minime deeſſet. "Ille uero nullas nectens moras, tanquam deuotus "filius afflictae matri, omnibus quibus poſſet modis "conſulturus, uocatus mox aduenit. Itaque ubi "ad praefixum diem conuentum eſt, iterum ab eius "eccleſiae clericis poſt multam deliberationem id "tandem omnibus unanimiter placuit, ut ex ordine Ciſtertienſi, cuius tum erat in eccleſia Dei eximia ſanctitas, abbas aliquis in pontificem deligeretur. Ibi tum inter ceteros, quos morum ſanctitas commendabat, crebro nominatus eſt Guilhelmus id temporis Caroli loci religioſiſſimus abbas: qui poſtquam arduum illud amplexus fuerat inſtitutum, in dies ad perfectiora contendebat, "et ſicut generis nobilitate, ita uitae ſanctimonia "ceteris antecellere uidebatur. Tandem ex compromiſſo, et hunc et alios ab ipſis nominatos ad "Pariſienſem epiſcopum detulerunt, ex eius arbitrio procul dubio ſuum antiſtitem habituri, quem "ipſe eſſet iudicaturus: quippe qui illorum omnium mores probe cognitos haberet.

" 2. Sed quia iam hora tardior erat, uir ille prudentiſſimus noluit in re tanti ponderis praecipitare ſententiam; ſed negotium omne in diem alterum diſtulit. Etſi autem inuitus admodum eam "in ſe prouinciam recepit, nulla ratione recepturus, niſi ſchiſmatis certa diſcrimina impendere "uidiſſet; et ceſſit tamen, decreuitque ea nocte ſolitis uigiliis et precibus incumbere et diuinum "implorare auxilium, ut dominus deſtitutae eccleſiae paſtorem idoneum daret. Sequenti die in "beatiſſimae Mariae uirginis templo mane ſacrificium miſſae cum ingenti deuotione obtulit. Aderant uero illi duo eximiae ſanctitatis et prudentiae uiri, quorum unus poſtea Toronenſi, alter "Melelenſi eccleſiae praefectus eſt Sub horum conſpectu ſchedulas, quibus cera obſignatis abbatum "nominatorum erant inſcripta nomina, ſub altaris "palla repoſuit, penitus ignorans, quae cuius nomen "habeat. Abſoluto autem ſacrificio, cum lacrymis "et multo gemitu humi proſtratus, orat dominum "Ieſum, eiusque ſanctiſſimam genitricem, ut, qui ſolus corda noſſet omnium, oſtendere dignaretur, "quem uellet eius eccleſiae paſtorem conſtitutum. "Expleta oratione, nihil iam haeſitans de miſericordia Dei, ſurrexit, et ex omnibus ſchedulis "unam ſolam apprehendens, nomen inuenit domini Guilhelmi Caroli loci abbatis: quod que "rem duobus illis ſociis ſuis indicauit: atque una "cum illis properat ad clericos congregatos, et "ipſius aduentum praeſtolantes. Interim rem "apud ſe et duos illos tacitam habet, dilaturus eius "propalationem, donec certius aliquod diuinitus "iudicium appareret. Et ecce non minima pars eorum qui conuenerant, obuiam illi procedit: una "uoce clamitant omnes, Guilhelmum abbatem, utpote uirum religioſum, iuſtum, ſanctis moribus "conſpicuum, ſacris inſtitutum literis, illuſtri ortum proſapia reliquis omnibus debere anteferri. "Ita dominus Ieſus, quem ipſe iam deſignaſſet pontificem, illorum quoque animis inſpirauit. His uero auditis, et laetitia et admiratio cepit epiſcopum, ita ut lacrymas tenere non poſſet, uidens "rem diuinitus geri, exclamauitque: a domino "factum eſt iſtud: ſimul Deum benedicens, mox "properat cum illis ad reliquos paucos, qui in electionis loco permanſerant. Atque inde cum "omnibus ad B. Stephani metropolitanam acceſſit "eccleſiam: ubi ante aram proſtrati cum preces "domino fudiſſent, ex omnium fratrum uoluntate "et conſenſu ipſo die S. Clementis Guilhelmus abbas in archiepiſcopum, et totius Aquitaniae primatem eligitur.

(†) Teſtes ſunt praeterea VINCENTIVS *lib. 29. c. 62 ſpeculi, Arnoldus WION in ligno uitae lib. 1 p 15. CIACONVS in uita Honorii III. et PALATIVS* in uita eiusdem, qui codicem mſcrtum laudat Honorii III. epiſtolarum, in quibus *lib. 2. epiſt.* 1097. ritus diuinitatis S. Guilielmo datae enarretur. Pleniores ſunt SAMMARTHANI *in Gallia Chriſtiana epiſc. Bituric. tom. I. n. 65. p* 174

(*) No-

CAP. IV.

§. XI.

practicari, uidetur diſpenſare et diſpenſando ius commune tollere. Ita auctor mineruae paulo licet pinguioris. Sequatur hunc *Natalis* ALEXANDER, uir antiquitatum eccleſiae callentisſimus, qui in *hiſtor. eccleſ. ſec. 1. diſſ. 6.* hanc quaeſtionem ex inſtituto reſpondit, idque his tandem uerbis: *Probatur uſus SORTIS, ſi modo epiſcopatus candidati ſint digni et ita pares, ut uix inter eos meritorum diſcrimen. Quia ubi humanae prudentiae iudicium deficit, diuina uoluntas conſulenda et eius omnia committenda prouidentiae. Sic inter antiſtites, qui tempore peſtis manere debeat, merito ſortis uſu indagatur, ſuaſore Auguſtino ep. 180.*

Natalis Alexander.

α) *EVANGELICI reformati.* Sam. Basnage.

Pergo ad uiros euangelicos. In illis primo loco pono *Sam.* BASNAGIVM, qui *in annal. ad an. 33. §. 178. p. 422.* occaſione Matthiae commentationem habet omnino hic memorabilem. Vtitur tandem filo conſecutionis hoc: *Sorte electus Matthias, quia Spiritus S. neque dum miſſus fuerat, ut ipſi dignitatem candidatorum penetrarent. Inde Ioſephus et Matthias, eligentium iudicio, inueniebantur pares pietate, ſapientia, modeſtia, zelo. Nihil igitur porro relictum hominum prudentiae, nil conſilio. Inde ſorti iudicium dant, ne unum deſpicere uiderentur, honorando alterum.* Subſcribunt etiam huic generi ſuffragatoriae ſortis RIVETVS *in decalogo* et *Gisbertus* VOETIVS *tom. 3. diſſert. p.* 1200.

Riuetus. Voetius.

β) LVTHERANI. *Frid.* Balduinus.

Neque aliter illi, qui ſymbolis addicti ſunt *b. m.* Lutheri. Magna hoc argumento eſt auctoritas *Frid.* BALDVINI, theologi Vitembergenſis, ad quem omnes prouocant, quotquot uel adprobant ſuffragatoriam ſortem, uel improbant refelluntque. Fuit uero iſte theologus an. 1607. hac de re conſultus: *utrum antiſtes a patronis eligi poſſit ex pluribus candidatis per ſortem?* Reſpondet hanc quaeſtionem cum diſcrimine dicitque; aut candidatos ſine examine meritorum, aut cum eo admiſſos fuiſſe ad ſortitionem. Si *primum*, ſortis uſum prorſus improbandum eſſe: ſi *alterum*, eundem adprobandum eſſe tum, *ſi merita utriusque ſint aequalia, ſi diſſenſerint inuicem patroni, ſi ipſa electrix eccleſia iuerit in partes.* Habes uiri huius epiſtolam de hoc argumento inter conſilia *Georgii* DEDEKENNI *uol. 1. part. 2. p. 430. 431.* Idem repetitur a BALDVINO *in caſib. conſc. lib. 4. c. 5. caſ. 6.* Vnde fidenter et quaſi ſub clypeo Balduiniano ſcribit CARPZOVIVS *lib. 1. iuris eccleſ. tit. 4. def. 45. num 7.* his fere uerbis: *Diſcordantibus patronis aut electoribus aliis, in numero candidatorum, meritis aequalium admitti, poteſt ſortitio.*

Carpzouius.

Cuius ſententiae, relicta opinione Brunnemanni, calculum ſuum addit *b m.* STRYKIVS *ad lib. 2. c. 18. §. 56. p 734.* praeſertim, quod ipſe Lutherus ſortem, ſi non in electione ſacri antiſtitis, certe uniuerſim tamen commendet dicatque, *ſortiri eſſe rem fidei in Deum. Looſen ſey ein rechtes Glaubens Werck und möge wohl durch Fürwitz und Eigenluſt mißbrauchet werden, wie des Schwerds und des Eydes,* quae uerba illius ſunt ad *c. 1. Ionae.* Inde enim facile intelligitur, improbauiſſe uirum ſortes temerarias, non neceſſarias in cauſis alias inenodabilibus. Eadem ferme habet SPENERVS *part. I. theol Bedencken p.* 406. et dn. BOEHMER *lib. I. tit. 6. §.* 54. Atque haec de numero in caſtris noſtris militantium doctorum.

Strykius. Lutherus. Spenerus.

Peroratio uitiaſae cauſae aduerſariorum.

Addo tandem, quod ſuffragatorias ſortes, cum antea in uſu eſſent eccleſiarum, primum interdixerit circa an. 1220. Honorius III. ſi auctori fides eſt chronici S. Aegidii apud *Godofr. Wilh.* LEIBNITIVM *tom. 5. rer. Brunſuic. p. 589.* certo inde ſit credendum, illud, ſi quidem factū ſit, factum eſſe ex cauſa corrupta ac deprauata. Scilicet ideo in eccleſiaſticis electoribus alere maluit diſſidia pontifex, quam ſortis uſu illa componere, ut iuri ſpes certior eſſet *deuolutionis.* Deinde cū in omni electionum genere regnare poſſint *artes* aulae Romanae (*), illas exulare oportet in ſuffragatoriis ſortilegiis, parum ideo grato, quamuis ſalutari uulneratae per diſſidia eccleſiae remedio.

OPVSC.

(*) Nolo hic eſſe proditor arcanorum, quibus pontifex Romanus uſus eſt ad epiſcoporum et abbatum Germaniae eludendas electiones. Cum enim ipſe id quidem conſequi non poſſet, ut eligendi iura Germani expectarent ab aula Romana: id egit, ut clam haberet, quod obtinere non potuit palam. Scilicet uariis remediis uſus eſt, quibus Germanorum etiam *canonice*, id eſt, legitime peractas electiones tolleret notaretque uitio, ob quod habendae eſſent pro nullis. In quo inſtituto eo felicior fuit: quia ſola electione nemo factus erat epiſcopus, niſi et acceſſiſſet papae confirmatio. Iuſſit ergo electores canonicos, ut ipſi hiſtoriam electionis in Germania factae, Romam transmitterent, imo etiam iſthuc ſe conferret epiſcopatus Germanici candidatus, rogaturus Romae confirmationem. Vtroque igitur facto, multa pontifici occaſio ad electionem redarguendam atque incuſandam alicuius uitii aut peccati. Nunc, iudicio pontificis, candidatus habitus indignus, uel quod doctus non eſſet, uel non eſſet ſatis prudens, uel quod maculam haberet natalium, corporis, alicuius in iuuentute peracti criminis, cetera. Nunc ipſi electores incuſati ſacri collegae, quod unius ſuffragia eſſent *corrupta,* conſanguinitate, numis, pollicitationibus, cetera, quod ſequi debuiſſent *ſaniorem* ſuffragantium partem, non *maiorem* et quae uexae fuerant generis eiusdem. Ad has igitur euitandas, Romam iuerant candidati cum numorum diuite crumena, ad pacanda irata curiæ Romanae numina, quae alias nullum probauerant ſacrae ſpartae ambitum. Tanti fuerant hi ſumtus Romae facti, ut multoties in extremis rerum anguſtiis eſſent reduces inde noui epiſcopi urgerenturque ad nomina ſoluenda creditoribus Romanis. Contraho uela et lectorem remitto ad *Ant.* MATTHAEVM, qui *p.* 121. 122. *de rebus* Vltraiectinis illuſtria habet Romae in hoc genere uenalis ſpecimina. Idem etiam conſuli poteſt in analectis *p.* 188. 189. ſeq. ubi inſigne fragmentum exhibet conclauis Vltraiectini, id eſt, *hiſtoriae electionis antiſtitum Vltraiectinorum.* Quod ſi uerum eſt, quis dubitauerit de cauſa odii Romani aduerſus ſortes ſuffragatorias?

OPVSCVLVM IV.

DE IVRE ANNATARVM, PRAESERTIM PRINCIPIS EVANGELICI,

SAMVELIS A MARSCHALL,
Equitis Poruſſ.
die XII. Maii CIↃ IↃ CCVII.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO,

REGI PORVSSIAE,

MARCHIONI BRANDENBVRGICO, S. R. IMPERII ARCHICAMERARIO ET ELECTORI, SVPREMO PRINCIPI ARAVSIONENSI, DVCI MAGDEBVRGI, CLIVIAE, IVLIACI, MONTIVM, STETINI, POMERANIAE, CASSVBIORVM, VINIDORVM, ET IN SILESIA CROSNAE, BVRGGRAVIO NORIBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDAE, CAMINI ET MEVRSAE, COMITI HOHENZOLLERIAE, RVPINI, MARCAE, RAVENSPERGAE, HOHENSTEINI, TEKLENBVRGI, LINGAE, BVRAE ET LEERDAMI, MARCHIONI VEHRAE ET VLISSINGAE, DYNASTAE RAVENSTEINI, LAVENBVRG, BVTOV, ARLAY ET BREDAE, CETERA.

REGI ET DOMINO SVO, MVLTVM CLEMENTISSIMO,

academicum ſpecimen

dicat

humillimus cliens

SAMVEL A MARSCHALL.

REX AVGVSTISSIME,

SVb armis, TE CONDITORE, Fridericianam inſtitutam fuiſſe, quondam demiratus eſt orbis literatus. Stupet nunc, quotusquisque incrementa intuetur, quae TVA academia hoc tempore accipit, ubi ſeptentrionalium populorum exercitus fortisſimi non mille paſſus ab hoc bonae mentis ſacrario, tan-

CAP. I. tantopere alieno a ſtrepitu copiarum, diſtare uidentur. Ita uero eſt, utrumque TVIS conſiliis, fortunae uirtutique TVAE poſt DEVM IMMORTALEM debemus: cuius NVMEN, ſi unquam genti TVAE olim adfuit, etiamnunc TECVM eſſe a principioque imperii TVI omni tempore fuiſſe, omnes intelligunt, ciues praeterea ſubditique TVI inſigni hoc bono gaudent fruunturque. Qui ergo muſas in tot bellorum contentionibus non deſerere, ſed altera ſoles manu tueri: ſpes mihi fidiſſima adfulget, nunquam intempeſtiuum aut moleſtum TIBI fore, quod AVGVSTISSIMO NOMINI TVO datur a cultoribus bonarum literarum. Argumentum lucubratiunculae meae non leue eſt, quod tricas tantum ſcholae, plurimum reipublicae inutiles, loquatur. Iurium enim TVI etiam imperii aliquam partem id attingit, quam grauiſſimi legum interpretes, ſuo olim iudicio, principibus euangelicis adſeruere. Ego eandem ſcenam, nouo adparatu inſtruxi, filo conſecutionis, ubi opus eſſe uidebatur, adaucto firmatoque auctoritate canonum, purioris eccleſiae decretis, Germanici etiam imperii moribus, quos ex infima eius aetate atque interiori reipublicae compage in lucem produxi, ut iam nunc parum dubitationis ſupereſſe, queat. Non ſenſibus aliorum quid dedi; ſed cuncta accepta tuli ueritati, quam nefas fuerit prodere ſine ratione aut lege, in margine diligenter hoc fine conquiſitis. Si quid tamen ſecus ſcriptum eſt, quam fieri debuerat, ferre id nihilominus conſueuiſti cum TRAIANO, ne curſui pietatis, qua TE literae proſequuntur, unquam uidearis obſtitiſſe. DEVS, quo largitore AVGVSTAE DOMVI tot iurium incrementa acceſſere, eidem REGEM SAPIENTISSIMVM conſeruet, ut illa, aemulatione ac inuidia ſuperatis, proſperi ſemper rerum euentus conſequantur. §. I.

Halae Venedorum,

d. xx. menſis Iunii cIↃIↃccvII.

CAP. I.

DE

ORIGINE IVRIS ANNATARVM CAVSISQVE.

§. I.

ANNATARVM etymon. ANNATARVM *barbara uox eaque medii aeui eſt (a). Origine Italica qui-*

Vocabuli *annatarum* recentiores *natales.* (a) NOVELLA 123. *cap.* 16. cuius auctor Iuſtinianus an. 541. rem nobis ipſam deſcribit, quodam uerborum circuitu, ut peculiare nomen eo tempore nondum enatum eſſe uideatur. Apud HOSTIENSEM, qui circa annum 1260. uixit, honorarii huius, pontifici Romano exſoluendi pariter mentio fit *in cap. inter cetera X. de officio ordinarii*; quod eiusdem loci commentator, illo centum fere annis innior, repetit *Ioh.* ANDREAE: ipſam uero *annatarum* uocem neuter adhibet. Me igitur auctore, ſub exitum ſeculi *decimi quarti* uerbum hoc demum auditum eſt: quo fere tempore legitur apud CVSANVM; PLATINAM; doctores concilii *Conſtantienſis*, quos recenſebo inferius.

(b) *Mar-*

CAP. I. *quidem (b): ad indolem tamen effiсta Latii purioris (c) et quatuor fere ab hinc ſeculis ciuitate donata Romanae eccleſiae (d).* §. I.

origine ITALICAE.

(*b*) *Marcellus* ADRIANI in prima decade Liuii rem his uerbis conficit: *Annea, anno. Alla fine di quella annéa, uennono meſſaggi de Porſéna. Diciamo ANNATA, meſata, giornata: che vuol dire un' anno intero, un meſe intero. E quando diciamo, io glien ho dato un annata, vuol dire, che gli s'e dato tutto quello, ch'egli ha d' auere in un' anno intero.* Vocabulario degli ACADEMICI *della Cruſca* haec repetit probatque, ut facile ad intelligendum ſit, annatae uerbum Italis deberi, cum terminationem habeat, linguae Italicae in aliis quoque uocabulis frequenter uſitatam. Quod nihil mirum eſt, cum certiſſimum ſit, pontifices Romanos antiquis annatarum iuribus nouas demum leges ſtatuiſſe, ut cum iisdem omnino nata eſſe uiderentur. Vtinam ſtudiis Italorum, qualia uocabularium hoc prodit, Gallorumque ad culturam uernaculae ipſi quoque Germani excitarentur. Nam HARSDOERFERI et SCHOTTELII conatus mox deferbuerunt. ZESII et ſimilium impetus parum a furore abſunt. SPATENII lexicon, quamuis naeuis hiſce non careat, plenior tamen is aliis eſt, cuius exemplum ſi peritiores imitarentur, de ſucceſſibus deſperandum non eſſet. *Chriſtianus* GRVBELIVS et nuperrime *Chriſtian. Theoph.* GRAVIVS ad hoc literarum genus animum adpulerunt, nullo tamen ſucceſſu. Euaneſcit hoc inſtitutum et uulgi ludibriis exponitur, ſi ex umbris tantum prodit ſcholarum. Rectore opus eſt, qui et ratione et uſu, auctoritateque pollet: quorum unum ſi abeſt, cetera locum non tuebuntur. Exempla mihi ante oculos obuerſantur ſocietatum diuerſarum, in quas ſuperiori ſeculo pro uernaculae cultu coiuere aulae, curiae, ſcholae. Primordii gloria principi *Anhaltino* debetur LVDOVICO, qui incredibilem operam adhibuit, ut conſilia haec proſperi euentus adprobarent. Nullis ſumtibus is pepercit ad alenda ingenia, induſtriamque hanc rite promouendam. Atrium palatii ſui ampliſſimum his muſis deſtinauit. Literaria etiam documenta in ἀρχείῳ pulcherrimo ordine diſpoſuit. Inter cimelia Coethenſia tres hodienum matriculae adſeruantur, quibus nomina, ſymbola, emblemata inſigniaque inſerta conſpiciuntur membrorum Teutonicae ſocietatis. Potentiſſimos in iis reges et S. R. I. electores numeraueris, qui purpura ſua nihil indignum putarunt, illius ordinis fieri collegas. Nihil ergo in optimo principe deſideraueris, quem Sueciae rex principio ſtatim inferioris fere Saxoniae uniuerſae conſtituit gubernatorem. Quam ſpartam per integrum quinquennium is laudabiliter exornauit. Poſt enim, neſcio qua ſuſpicione motus, munere iſto ſe iterum abdicauit. Sacris illius manibus haec dare uolui et honori Anhaldinorum in iisque gratiae principis prudentiſſimae, quae in Coethenſi ditione ſummam nunc rerum tenet, magno olim principum minorennium commodo et ſingulari in ſubditos beneuolentia. Haec *praeſes* opuſculi extra ordinem, ſed praeter cauſam non ſeribo, quod princeps illa regis mandata exponentem magna cum humanitate et excepérit nuper dimiſeritque.

Curſim de uernaculae cultura.

ſpeciatim der fruchtbringenden Geſellſchafft, de cuius auctore, principe Anhaldino, ſingularia.

Verbum annare an Latinum?

(*c*) Omnibus hic laudatur locus MACROBII *lib. I. Saturnal cap. 12.* ubi inquit: *eodem quoque menſe martio et publice et priuatim ad Annam perennam ſacrificatum itur, ut ANNARE perennareque commode liceat. Hoc menſe mercedes exſoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit.* Verum primo cum in alio nullo auctore Latino uerbum annare occurrat, ſubdubito, illud unquam in uſu ueterum Romanorum fuiſſe. Magis enim mihi credibile eſt, effinxiſſe Macrobium illud cauſa ſolius etymologiae. Deinde parum hic congruit annare. Annatae enim dicuntur, quod unius anni reditus non excedere, debeant: annari uero, quod ſingulis annis fieri adſolet, ut feſti dies anniuerſarii. Niſi forte credere uelis, Italos olim annuos quoscunque reditus *annatas* dixiſſe, primi autem anni reditus *pontificiales annatas* cognominaſſe, demum nomen, quod olim commune fuerit, proprium factum eſſe curiae Romanae. Ad ſimilitudinem papae, quod idem quam pater: hodie autem peculiare pontifici R. cognomentum. Sequioris aeui etiam ſcriptores *annatum* dixiſſe, quod aetatem habuerit unius anni, uti oues annatae: ſuperannatum *uero*, quod anni ſpatium exceſſiſſet, FRESNEVS prodidit ex antiquitate monumentorum, unde facile repetiit SCHILTERVS *lib. V. de lib. eccleſ. Germ. c. 6. §. 2. p. 671.* Ceterum ego uoci non Romanam, ſed Italicam originem ſtatuo. Idque non ſolum propter cauſas ſuperius adlegatas: ſed etiam, quod cum ſacris Italorum barbarus quoque eorum ſermo et eccleſias inuaſerit et ſcholas Germanorum. Quid? quod myſtis apud nos in deliciis quondam fuerit, curiae pontificis imitari ruſticitatem.

cur annatae in foeminino?

(*d*) Propter rationes in *lit. a.* expoſitas. Nam ſub finem ſeculi decimi quarti perpetuo apud doctores occurrit. Id-

que

CAP. I. Significatus.

§. II. Quamuis uero adpellatio haec noua ſit: ipſius tamen rei ex ultima nihilo minus uetuſtate eruendi ſignificatus (*c*). *Annatas enim honorarium* (*f*) *dico,* §. II.

que non ſolum in Latino ſermone; ſed etiam in lingua uernacula Germanorum, Hiſpanorum, Gallorum, Britonum aliorumque, qui pontifici Romano hoc iure uectigales facti ſunt. Ceterum quod uerbum hoc foeminini generis et qualitate ſubſtantiuum ſit, id uel Italicae terminationi in *ata* debet uel rei, quam notat: ut idem dixiſſe uideare, quam *annatas pecunias*, uel, quod familiarius curiae Romanae, *annatas penſiones*. Huic tamen praefero coniecturae priorem.

Quantum momenti pendeat ex origine annatarum?

(*e*) Eccleſiaſtica inprimis iura, quae nulla lege diuina; ſed uel pactis tantum, uel conſuetudinibus longinquis nituntur, melius intelligi nequeunt, quam ex temporis, quo primordia ſumſerunt ſucceſſusque, ſolicita indagatione. Ita enim cauſae eorum, artes, machinae, fraudes ſe produnt et tota compages, qua ortus cum fine cohaeret. Vnde facile eſt ad peruidendum, quid falſi inſit, quid ueri: quae decreta diuina ſint, quae humana: quae probitas excluſerit et quae ambitio, auaritia et luxuria. Hoc uero ſi doctorem lateat, in biuio is uerſabitur et clauſis oculis pugnabit andabata: neque parti aduerſae umquam remedia deerunt, cauſae ſuae conſulendi. Nunc diſtinguet, nunc limitabit: ultimo latibula quaeret aut foliis Sibyllinis omnia irretiet et illaqueabit, ut quod ille dixit, ueritatem amittas diſputando. Quibus ergo tenebrae proſunt, illi ſalutem ponunt in argutiis ſophiſtarum: in hiſtoriam autem magno odio ſunt, lucem illam ueritatis. Viderunt hoc pridem theologi diuerſorum ſacrorum. Inde enim pontificiis tantus cultus pro ſtudio abſtruſioris philoſophiae: a genuinis autem ueteris eccleſiae monumentis ſumma indignatio. Vtinam in iure noſtro eodem itinere incederent doctores, neque maioris momenti controuerſias reſponderent, niſi legum originibus cauſisque erutis ex temporum teſte hiſtoria. Periculum, ut olim in aliis, ita in hoc etiam argumento faciemus et ſperabimus fore, ut lites annatarum felicius, quam adhuc factum eſt, conficiamus.

Annatae honorarium ſunt.

(*f*) Generis loco *honorarium* dixi, neque ſine cauſa, quam tuebitur VLPIANVS *L. 1. pr. ff. ſi menſor falſ. modum dixerit*, ubi inquit: *non crediderunt ueteres inter talem perſonam* (pontificem Romanum et ſacrum antiſtitem) *locationem et conductionem eſſe: ſed magis operam BENEFICII loco praeberi et id quod datur ei ad REMVNERANDVM dari et inde HONORARIVM adpellari.* Mercedis enim uox, quod

A turpe lucrum ſapere; rem uulgari commercio immiſcere; pretium quoque adaequare beneficio uideatur, inſtituto minus congruebat. Quemadmodum igitur *honoraria* acceperunt iure Romano aduocati *l. 38. ff. loc. conducti:* profeſſores *l. 1. ff. de extraordin. cognitionib.* publici rerum adminiſtri *l. 1. ff. ſi menſor falſ. modum.* certo caſu iudices *l. 16. ff. de munerib. et honorib.* patroni a clientibus: ita pon- B tifex quoque eadem accepit ab antiſtitibus eccleſiarum. Neque tamen eſt, quod opponas, honorarium accipi quidem honeſte, inhoneſte tamen peti *l. 1. §. 5. ff. de extr. cognitionib.* adeo, ut TVLLIVS *in Piſonem p. 98.* arguat: *qui modus tibi fuit HONORARII? ſi quidem poteſt ui et metu extortum honorarium nominari.* Hoc enim minus forte reſponderet et moribus curiae Romanae, quae tantopere annatas C urget difinitque et noſtro, quod reſpondemus iuri, pro expetendis annatis. Verum honoraria quoque legibus Romanis, nulla dedecoris nota definiri, exigi atque ingratos propterea in ius uocari potuiſſe, plura loca ſunt, unde hoc clariſſime pateſcit *l. 38. ff. locat. conducti l. 3. C. de poſtul.* Ipſi etiam Graeci mercedem, cauſae patronis datam, non tam *μίσθωμα*, quam, honeſtiori uerbo, *συνηγορικὸν* adpellare D maluerunt, quod legitur apud ARISTOPHANEM *in ueſpis*, ſtropha, ubi filius Bdelycleon parenti hoc genus uitae exprobrat v. 49. aut quemadmodum CYRILLVS in gloſſario circumſcribit *τὸ ἐπὶ συνηγορίᾳ διδόμενον.* Alia loca FRESNEVS habet. Sed ita uulgus hiſce uocabulorum inuolucris ludimus et dum pecunia id emungimus, gratis tamen largiti eſſe, dicimur magiſtri, doctores, praece- E ptores, ciuiles ac ſacri antiſtites, cum opprobrio et iniuria maxima infelicis plebeculae. Scilicet res noſtras inaeſtimabiles dicimus, ut ſine modo et menſura hoc titulo nummos corrodamus. In uernacula dicimus: eine diſcretion; ſey nichts gezwungenes; ſtehe im belieben. Hae artes apud Romanos in curiis regnarunt, quae in ſcholis, templis et eccleſiis Chriſtianis nunc dominantur. Vtinam F quae pretia conſtituta ſunt operis medicorum et aduocatorum in bene ordinata republica: eadem etiam definirentur in Beichten, Kindtauffen, Begraebnüſſen, lectionibus deren Profeſſorum. Theologi, qui Simoniacum id habent, nenias agunt. Tunc enim Simonem magum in *uerbo* peccaſſe exiſtimas, quod *mercedem* obtulerit pro uiribus ſacri ſpiritus. Ergo immunem a crimine haberes, ſi Petro por-

honoraria an expeti poſſint?

Fraus, quae hic lateat?

CAP. I.

§. II.

dico, ex reditibus primi anni (g) *a ſacris antiſtitibus* (h) *exſoluendum largitori* (i) *beneficiorum eccleſiae* (l). *Aliquando etiam* quintanae (m) *uel* quindennia *audiuut, ſi ab eccleſiaſtico munere aliquis ſe abdicauerit, neque id morte fuerit uacuefactum.*

QVINTANAE quod uerbum?

§. III. *Prin-*

---

porrexiſſet *bonorarium.* O ludibria, o nugas! Non formulis gaudet Deus, ſed ab hac labe integra mente. Cererum anonymus AVCTOR *obſeruation. LL. p. 97.* interpratationem haber a noſtra paulo diuerſam: *annata*, inquit, *unius anni fructus, uectigal eccleſiaſticum, iura pontificum.* Sed *iſtud* nec uerum ſemper nec de narura rei eſſe uidetur, *illud* uero rigidum nimis ac durum; *hoc* et longius petitum et ſoli pontifici triburum; quod ramen aliis etiam competit largitoribus ſacrorum, quae dicunt, beneficiorum.

Notatus auctor LL. anonym.

(g) Multum ſane imo plurimum intereſſe uidebatur, annatas ex reditibus perſolui bonorum eccleſiae. Primo enim onus hoc creditum fuit, non tam ſacri anriſtitis eſſe, ur muneris cauſa is pecuniam daret, quam praediorum aut reditum, rerum ſcilicet uulgari commercio non exemtarum. Vt adeo non perſona clerici, uerum res obligata eſſe, cenſeretur. Deinde uera cenſus impoſitio haec non fuerat, ſed detentio ſolum aut deſalcatio partis ſalarii, quod patroni liberalirate clerico obuenit. Eadem ratione, qua tributa uiritim aut per capita, quod aiunt, numerata rerum adminiſtros non tenent, ſed eorum tantum ſalaria. Vt non iniquum eſſe, exiſtimem, ſi hoc caſu annuis quoque clericorum ſalariis portio deſecetur, quod exemtione eorum onus accreſcat reipublicae, in qua uiuunt uiduae, orphani, homines pauperrimae ſortis. Poſt cum bona eccleſiis obuenerinr largitione hominum ſecularium, hi meliori condirione illa dare non potuerunt, quam ipſi poſſederant. Sed lex uere communis eſt, nouum ſundi poſſeſſorem, auſpicii loco, aliquam ſummam numerate principi aut parrono, dic Lehen-Wahre, laudemium, Kauffſchoſs uel ſimile quid. Eadem, me auctore, ratio annatarum. Demum, ne annatarum nimietate peccetur, proportio earum ad reditus primi anni facta, quos ſuperare non poteranr *Nouella 123. c. 16.* Hoc igitur cum ſumma ratione conſtitutum eſſe, pateat, illi pontifices imprudenter feciſſe uidentur, qui annatas actione perſonali a clericis extorſerunt, ut ab his ante ſoluerentur, quam ſacri muneris partes illi capeſſerent. Imo cum modica principio ſumma eſſet annatarum, quae uix alteram partem exhauriebar annuorum redituum: poſt ea augeri coepit ad gentium inuidiam uniuerſarum. Sed plura de his ſcribentur inferius.

Quare annatae ſoluantur ex reditibus?

(h) Principio ſolos epiſcopos annatae tenuerunr; poſt omnes clericos alios, quorum annui redirus uiginri quatuor aureos (*ducatos*) ſuperarunt *cap. 2 et 7. ſeptimo Decret.* Imo omnes uſufructuarios bonorum eccleſiae *in monaſteriis, hoſpitalibus* utriusque *ſexus abbatiis : paſtores* quoque et officia curata hoc cenſu onerat *cap. 7. libri eiusdem.* Quamuis, ut uerum ſatear, in matriculis annatarum minoris ſortis beneficia non adnotata eſſe, repcriantur. Forte ne claſſes nimium excreſcerenr, aut quod operoſum nimis foret, reditus ſingulorum habere in numeraro. Inde huius generis beneficiarios camerae pontificis praefecti urſerunt, ut fidem ſuam iureiurando adſtringerent, in definienda ſumma annuorum redituum.

A quibus ſoluantur?

(i) Pontifex ſibi annatas arrogat, propter *uniuerſale dominium*, quod habeat in omnes eccleſias. Alibi ad onera prouocat regendi uniuerſim coerus chriſtianorum, quibus aequiſſimum ſit, ut commoda quoque annatarum reſpondeant. Eoque magis, quod pontificis ordinarii reditus non ſufficiant ad alendos curiae Romanae adminiſtros. Plurimi cauſam annatarum in largitione beneficii eccleſiaſtici reponunt. Quo iure Angliae quoque reges aliique uſi ſunr, quibus et nos calculum addimus: inferius hac de re acturi ex inſtituto.

Cui ſoluendae annatae?

(l) Non enim muneris cauſa: ſed redituum ergo annatae ſoluuntur. Inde grauiter obiurgat pontifex camerae praefectos, quod annatas illis quoque extorſerint, quorum reditus minutiſſimi fuerint uix octo aureis maiores. Olim itaque, cum clerici gratis munere ſuo defungerentur deque ſuo parrimonio uiuerent, ſi aliquod habuerint, ſin minus, neceſſaria tanrum eccleſiae beneficio illi caperent ad uictum et cultum, nulla fuerat ratio annatarum. Aure etiam uerbum hoc Romae auditum non eſt, quam pontifex iura beneficiorum eccleſiae de manibus Caeſarum extorſiſſet. Quae omnia eo faciunt, ut conſtet, non aliam annatarum cauſam fuiſſe, quam reditus bonorum eccleſiae. Qua de re ſuo loco.

Quare ſoluendae annatae?

(m) Ita legitur in *decreto Caeſaris de curia Romana an. 1641.* apud LONDORPIVM *tom. V. p. 165.* his uerbis: *daſs die curia Romana ſich neuerlichſt angemaßet uon denen nicht allein in Kayſerlichen Erblanden: ſondern auch im H. Reich gelegenen geiſtlichen beneficiis die ANNATEN oder QVINDEN-*

Quintanae.

CAP. I. ORIGINES annatarum Cur nullae earum ueſtigia in primordiis eccleſiae?

§. III.

§. *III. Principio* ANNATARVM ORIGINES *indagandae (a), unde controuerſiae momenta pendent grauiſſima (b). Ita enim facilius conſtabit, quo iure hoc tributi genus imperatum: qua cauſa ſolutum ſit (c). Vltima tempora ad hoc argumentum nullam ſpem adferunt, non tam, quod opes non habuerit eccleſia (d): quam quod ſacerdotum munus gratuitum eſſet, inſtar tutelae apud Romanos (e). Bona tum eccleſiae pauperum fuerant patrimonia. Si aliquid ſacer-*

DENNIA zu fordern. Occurrit etiam *QVINDENNIAE* uerbum *cap. 4. et 7. in ſept. decret. de annatis.* Interpretem eius agat *Flaminius PARISIVS lib. IV. de reſignat. benefic. q. 10. n. 5. p. 164. Beneficia unita ſeu incorporata collegio, capitulo ſeu conuentui aut in illorum fauorem ceſſa ſeu reſignata non uacant amplius. Ne igitur fraudetur cancellaria, introductus fuit ſtylus in cancellaria, quod, lapſis quindecim annis a tempore unionis ſeu reſignationis huiusmodi factae, ſoluatur denuo annata talis beneficii ſic uniti uel ceſſi et adpellantur QVINDEMIA* (quindennia) *quia per decurſum quindecim annorum noua ſolutio fieri debet.*

Annatar. uox in ampliori *ſignificatu.*

(*a*) Sumere liceat uocabulum annatarum uniuerſim. Quo ſenſu *honorarium notat, a ſacris antiſtitibus exſoluendum largitoribus beneficiorum eccleſiae, ex reditibus beneficiorum eccleſiae, ex reditibus primi anni.* Quod ſi enim ad ſacrum munus; non ſimul ad reditus ex iſto munere ueniſſet antiſtes, nunquam huius ſpartae candidato hoc tributi genus impoſitum fuiſſet. Inde reditibus ſacri patrimonii ita adhaerent annatae, ut eis quaſi *agnatae* eſſe uideantur. Nenias autem agit TEXTOR *iur. publici tit. XI. n.* 156. ſi hanc ueram credident *annatarum* etymologiam. Clara enim ſunt, quae ea de re ſcripſimus §. 1. *lit. a.* Neque aetatis nos poenitet, quam huic uerbo dedimus §. 1. *lit. a.* quod etiam LAVNOIVS ſuo calculo adprobat in *libro de ueneranda traditione circa ſimoniam obſeru. XII.* p. 312. ubi ait: *annatae nomen eſt, annos abhinc plus minus trecentos fictum.* Scripſit enim auctor an. CIϽ IϽCLXXV.

An idem quod agnatae.

quam illa aetatem habeat?

Scriptores de iure annatarum.

(*b*) Ante enim, quam hoc fiat, neſcire te credas, quid ſcribas, quid diſputes. Ex inſtituto pro annatis libros ediderunt *Ferdinandus* CORDVBENSIS; *Thomas* CAMPEGIVS; *Iohannes* AZORIVS; *Proſper* FAGNANVS; *Natalis* ALEXANDER; *Lud.* THOMASSINVS *part. 3. lib. 2. de eccleſiae diſciplina cap. 58. p. 460. ad p. 472.* ſed neque minori adparatu eas improbarunt *Carolus* MOLINAEVS; *Marcus Antonius* de DOMINIS; *Nicolaus* CLEMANGIVS, dummodo ille uerus libri auctor eſt; inter ipſos Pontificios *Iohannes* LAVNOIVS. Taceo CONSTANTIENSI et BASILEENSI conciliis ea cauſa praeſentes doctores, qui in utramque partem hoc argumentum diſputarunt. HARDIVS Conſtantienſes teſtes collegit in lucemque produxit: cuius induſtriam pariter expectant Baſileenſes. Id uellem, in illis argumenti quoque ciuilis documenta extare, cum operae noſtri in eccleſiaſticis cauſis tantum ſubſiſtant. Plura hic in ἀρχείῳ cuſtodiuntur, quae prodere non licet. Poſt tot iuris annatarum doctores ſuperfluum eſſe, dices prouinciam ſumere, ab aliis iam occupatam. Verum quid deſit ſupra laudatis ſcriptoribus; quid ab illis recte ſentiatur, quid ſecus; quam diuerſi limites eorum a noſtris, intelligent rerum periti.

Deſideria Hardianorum *uoluminum.*

Lex mihi ſcripta in lucubratione opuſculi.

(*c*) Quod inter deſideria illorum habeo, quos proxime laudaui: id mihi omni opera erit cauendum. Primo controuerſiae ortus ante quaerendi ſucceſſusque, quam iura ipſius argumenti reſpondeantur. Deinde ad ueritatem ſingula exigenda: non ad ſenſus principis aut cleri. Tum, quae commixta ab aliis ſunt, illa ſeiungantur. Ad extremum Germanici imperii ratio habeatur et publicarum ſanctionum.

Prima eccleſia an opulenta?

(*d*) Principio apud homines chriſtianos bonorum omnium communio fuit. Fiſcus ergo eccleſiae tantum diues, ſinguli chriſtiani omni opum poſſeſſione deſtituti. Communione bonorum ſublata, in eius locum largitiones ſucceſſerunt, tanta liberalitate, dum pii coetus cogerentur, factae, ut ſatis eſſent ad eccleſiae ſubleuandam egeſtatem. Immobilia redimi bona tum uix poterant: quod iura collegii aut uniuerſitatis ſacra nondum nacta eſſent chriſtianorum. Conferantur, quae dicta ſunt de *ualetudinariis emeritorum hoc. T. II. l. 1. opuſc. III c. 17.*

Sacerdotibus an ulla olim ſalaria?

(*e*) Optime forſitan conſultum fuiſſet religioni Chriſtianorum, ſi, quod Romani in ciuili republica de tutelis imperarunt: id ipſi in ſacris coetibus et ſacerdotiis quoque inſtituiſſent. Tutor enim munus ſuum gratis obiit pietate ductus, non lucri cupidine *l. 38. ſub. fin. ff. de negot. geſt.* Poterat non minori ratione, prouincia ſacerdotia exornari ſine ullo honorario et mercede. Non dubito, quin omni tempore reperti fuiſſent, qui, reiecta praemii aut ſalarii ſpe, aeternam mortalium ſalutem procurauiſſent, amore hominum et diuinae ſtudio gloriae unice excitati. Proh! Deum immortalem, ſi in hac facie perſeueraſſent ſacerdotia, non tot maculae notaſſent eccleſiam.

Quid commodi inde eccleſiae?

CAP. I. *ſacerdoti iude eragatum eſt ad uictum et cultum ; paupertatis cauſa id factum, non muneris ergo, operarum aut doctrinae (f). Antiſtes, qui bona ipſe habuit, de ſuo uixit neque ullis impenſis onerauit eccleſiam (g).* §. *III.*

am. Nulla auaritia fuiſſet uel patroni electoris, uel ſacri muneris candidati: nulla, uno uerbo, ſimonia. Quis enim paupertatem uel in pretio poſuiſſet, uel redemiſſet opibus. Luxuria nulla regnaſſet, quae marcet ſine peculio. Ambitio, ſi animum alicuius inuaſiſſet, uires tamen ſuas exerere non potuiſſet, niſi in religionis nimietate: non in uictu lauto; non in ueſtium uel atrii ſplendore; non in ornamentis aedium; non in adparatu comitatus. O eccleſiam fortunatam! o ipſos felices ſacerdotes! Illam dico, quae hoc rerum ſtatu tot cauiſſet cleri dehoneſtamenta: hos uero, quod pectora eorum blandae mortalium illecebrae non irretiuiſſent.

Cur olim ſacerdotes a collectis immunes?

(*f*) In prouerbium iuit apud eccleſiaſticos ſcriptores: *eleemoyſina non poteſt eleemoyſinari.* WILHELM. WATS *in additam. ad Matth. Pariſ. p. 1042.* Quod mihi optima ratione factum eſſe uidetur. Quoniam pauperes nihil in republica acquirere poſſunt, officia autem Chriſtianorum coetuum ſunt, ſuis opibus ſubleuare ceterorum egeſtatem. Fieret igitur, ſi *eleemoſynae eleemoſynarentur*, licet ſermone uti priſtini aeui, ut reſpublica aut una manu largiretur, altera uero, quod largita eſſet, iterum eriperet: aut nihil plane ageret. Fiſco enim eleemoſynarum exhauſto, ad nouas erogationes illa iterum erit deuincta. Quemadmodum igitur pauperes alii; ita ſacerdotes quoque eleemoſynarii ab omnibus collectarum, angariarum publicisque oneribus aliis fuere immunes. Et hoc caſu ampliſſimam interpretationem *l. omnes 33. §. 7. priuilegiis C. de epiſcop.* clericis non inuideo. Lex enim 5. *placet C. de SS. eccleſ. ſordidorum tantum munerum fece praedia uexari prohibet uſibus coeleſtium ſecretorum dedicata.* Verum enim uero, cum hodie clericorum alii ſtipendiis ſatis opimis uiuant; alii uſu fructuarii foecundiſſimorum praediorum ſint; deinde ſibi acquirant ſuisque, non eccleſiae aut pauperibus: non uideo, quod paria habeant cum ciuilibus in republica adminiſtris commoda, cur non onera quoque cum his eadem ſentire debeant, cuncta ſcilicet genera tributorum. Idem de liberis et uiduis ſacri quondam antiſtitis iudicium erit ferendum. Cum enim ad alimenta eorum pater familias clericus et ipſe obligatus ſit, gratuiti autem ſacerdotii nulla lucra eſſent: pari quoque iure illi uixerunt de eleemoſynis.

cur uiduae eorum uixerint eleemoſynis?

Hodie alia iterum ratio, ubi uiduae clerici alimenta a repulica aut fiſco pauperum, *der armen caſſen*, non clericorum iure, *weil ſie eine prieſterwittwe*, ſed paupertatis cauſa debentur. Quod ſi itaque duae uiduae ſint, una laici, *eines ſchoeſſers, einnehmers*, altera uero clerici: non uideo, ſi eadem illae paupertate premantur, cur haec prae altera in egeſtate ſit ſubleuanda. Idem dicendum, quoties duo filii, quorum unus clericum, alter laicum parentem habet, munera petunt ad ſtudia bonarum artium. Sed tamen conſuetudo ueteris eccleſiae hodieque regnat, ut illum huic praelatum ueſint hoc tantum argumento: es waeren prieſters kinder. Ceterum non ego e numero illorum ſum, qui hierarchiam Waldenſium aut Anabaptiſtarum reipublicae uelim commendatam, quamuis CARPZOVII argumenta *lib. I. tit. 7. definit. 96. et 96. iurisp.* parum roboris habeant, quod ipſe opima noſtrorum ſalaria et ſportulas aus dem beichtſtuel, trauungen ceteraque tueri uelit exemplis ſacerdotum apud Aegyptios, paganos aut Iudaeos. Primo enim chriſtianorum doctorum haec a paganis diuerſitas, quod hi, ſermone ſacri codicis, uentrem paſcant: illi uero, quae gratis accepere, gratis impertiantur. Deinde noui alia longe οἰκονομία, quam ueteris teſtamenti. Quae omnia cum doctores confundant, fieri non potuit, ut in quaeſtione, utrum clerici uel ſui cauſa, uel etiam bonorum a tributis uel ordinariis reipublicae uel neceſſitate urgente extra ordinem imperatis ſint immunes. PARLADORIVS *quotid. differen. IX. §. 4. a. 7. 8.* magno numero pro utraque parte laudat auctores, *adeo uero*, ita enim loquitur, *difficiles et perplexos ea in re, quales Caſpias portas eſſe memorant coſmographi.* Ego, ſi quid definirem, inter faciem eccleſiae priſtinam et hodiernam diſtinguerem. Ibi me affirmantem haberes: non hic.

Quo iure ſalaria clericorum tueatur Carpzouius?

(*g*) Non ſatis olim erat; antiſtitem eccleſiam non onerare impenſis, ſi proprium illi patrimonium: uerum, quoties a diuiniori munere ipſi otium fuerat, operas quoque ſuas locauit aliis, ut ex illarum uiueret mercede. Exempla uirorum θεοπνεύστων, aliorumque doctorum laudare, inutile eſſet, cum ante nos quidem hanc ſpartam occupauerint ſcriptores, memorati *in diſſert. de iure ualetudinarii cap. XVII.* At uero in moribus

Clerici cur olim etiam opifices?

CAP. I.

Quare poſt demum ſalaria conſtituta clericis?

§. *IV. Migrarunt hunc morem chriſtiani, ſiue ſacerdotum* (*h*), *ſiue coetuum* (*i*), *ſiue exemplorum cauſa, quae ab aliarum gentium ſacris repetiere* (*l*). §. *IV.*

Sa-

bus hodiernis iterum deſidero: quod indignum eſſe, credant munere ſacerdotis, operarium agere accepta mercede: uti arare agrum; metere fruges falcibus ferriculatis; legere ſpicam; cereuiſiam coquere et quae ſunt generis eiusdem. Ego ab omni crimine abſoluo clericum opificem, dummodo otium ei ſit; imo conſcientiae eius exemplum Paulinum propono, ſi muneris tanti reditus non ſint, qui ſibi ſuisque ad uictum et cultum ſufficiant. Imo *can. VI. C. I. Q. II.* habetur, ut, qui ſumtibus *propriis* ſuſtentari poteſt: ab eccleſia *ſtipendia* non accipiat.

Diuerſa hodie facies ſacerdotii.

(*h*) Actum agerem, enumerando commutatos poſt unum et alterum ſeculum rationes ſacerdotum. Quondam ad hoc munus uocati ſunt homines infimae ſortis ex plebe: mox, paganorum exemplo, ſacerdotia ſibi adſeruere familiae nobiles. Imo, quod mireris, in legem iuit apud Germanos, epiſcopum et ſacri, ſi dicere fas eſt, collegii aſſeſſorem non eligi, niſi gentilitiae uirum dignitatis. Ita ſcilicet in transuerſum egit arrogantia clericos, ut conſiliarii regis ac imperatoris e ciuico ordine non raro eligantur: otio autem turgidi canonici locum nemo exinde queat ſubire. Imo, quod mireris, imagines quoque maiorum magna ſolicitudine numerant. Vna enim in atrio lacuna fortunas hic perdit redditque diuinae ſpartae inhabilem. Quaſi non eandem gulam, uentrem, ſtomachum, in his ſacri otii fructus latent, omnes circumferremus mortales. Scilicet ſolos natalium aeſtimant gradus; non doctrinae, non uirtutis, aut probitatis. Bilem ſcribenti mouet canonici Colonienſis oratio, qua principes quondam Boicos *ineligibiles* dixit *ad canonicatus*, uxor ſermone eccleſiae, quod matre Polona editi eſſent in purpuram, quod negare non poterat, regalem, non tamen Germanicae nobilitatis. Bone Deus! quem faſtum ſpirant eleemoſynae Germanorum. Huic tumido hominum generi quis negaret ſalaria? Deinde olim uita proba fecit ſacerdotem: non ſophiſticae artes, poſt uero literarum adparatu opus eſſe credebatur, ad prouinciam ſacerdotii exornandam. Eorum igitur, qui tot nummos in Academiis perdiderant ſacro iſto triennio, uacua aeris crumena dictum interpellauit, *gratis accepi:* atque idem ab iſta obligatione abſoluit, *gratis reddo.* Praeterea olim non tot inter paſtores honoris gradus fuere, quibus pro gregum diuerſitate unus ſe alteri anteferret. Quod cum ſemel factum fuiſſet, fieri non potuit, quin ambitio auaritiam pareret, haec lucra ſalariorum. Tandem ſuo prorſus fine excidit clericatus. Rem, paganorum uirtutibus ignotam, uerbis ſacri codicis enarrabo. Olim clericorum ſparta erat ſui ipſius neglectus (abnegationem ſui dicunt): uita ſegrex: opprobria deinde et iniurias aliorum ferre oportuerat: ſpernere item fortunas, opes, honores, ne uirtuti obeſſent: ſummatim cum reliquis mortalibus nullo tempore conuenire, perpetua illis bella facere, conficere nunquam. Quid uero moribus hodiernis, ubi ſacerdotem conuiuam aut comitem a reliquis hominibus non dignoueris, niſi ſigniferum uideas crucis aut tinctura pallii et ueſtimenti. Atque his iterum moribus colendis opus eſſe uidebatur grandi ſalario.

Sacrae contionis hodie corruptela.

(*i*) Et uos laici in iudicium hic eſtis uocandi. Nam tenaces manus ueſtras accuſant, qui clericis conſtituere ſalaria, eccleſiis autem ſacrum patrimonium. Veſtra ſolum culpa communio bonorum, uinculum illud amoris ac fidei Chriſtianorum, ſublata eſt. Exinde cum largitiones ueſtrae tenues eſſent; cum ſacerdotem facinora ueſtra increpantem, eleemoſynis parcius erogatis, in fame ac ſiti relinqueretis; ueſtris imo largitionibus linguas cohiberetis ſtudiaque aliorum: conſultum magis eccleſiae uidebatur, clericos non ueſtra gratia uiuere, ſed ſacro frui patrimonio.

Eccleſia an diuitias numini debeat irato?

(*l*) Quoties lego, toties miror argumenta noſtrorum, quibus illi ſortem chriſtiani ſacerdotii optime ſibi tueri uidentur, exemplis paganorum. Hoc ſcilicet filo utuntur ratiocinii. Bardi Germanorum, Druidae Celtarum, Graecorum oracula, Indorum Brachmanes, Aegyptiorum ſacrificuli, augures Romanorum muneris ſui ditiſſimam mercedem habuere, quamuis nenias agerent uenderentque nugas ſuis: quid ergo nefas erit, paſtores chriſtiani gregis opima honoraria capere pro momentis aeternae ueritatis. Hanc ſane conſecutionem ex antiquitate magno ſtudio excolunt theologi noſtrates et cum *Carpzouio* noſtri exſcribunt iureconſulti. Idem mihi uidetur rei huius firmamentum, quam illud Iſraelitarum, *regem* petentium, ut ſimilem haberent rempublicam paganis. Vt enim Iſraelitae a ceteris gentibus in eo ſeiungi ac internoſci debuerant, quod populum ſine rege tuerentur regerentque, diuino tantum auxilio uſi: ita Chriſtianorum ſacerdotia a myſtis aliorum in hoc ipſo fuerant dignoſcendi, quod mun-

di

CAP. I. *Sacerdotibus enim ſalaria conſtituta ſunt, quae muneris dignitati et amplitudini reſponderent* (*m*). §. V.

Inde mercatus ſacerdotiorum etcatiſae annatarum.

§. V. *Hoc ſemen dixeris, quod multos eccleſiae intulit abortus. Inde non expectata, ſed ambitu petita ſacerdotia* (*n*): *inde eorum, qui illa conferrent, aemulationes, diſſidia, quaeſtus* (*o*). *Tria hominum genera in hanc are-*

Lll 2 *nam*

di diuitias ſpernerent, quod operas locarent ſine mercede, quod ſua non quaererent, quod uentrem non paſcerent neque gregi ſumtuoſi eſſent paſtores. Quemadmodum uero ideo nihil abſtinuerunt Iudaei ab importunis precibus ſuis, ut Deus tandem, Samuele interprete, ipſis regem adpellaret cum indignatione: ita noui foederis ſacerdotia, cum paupertas indigna uideretur clericis, ad illos opulentiae gradus euecta ſunt, ut iam nunc omnium paganorum diuitiis queant anteferri. Quis enim paganum ſacerdotem audiit territorii dominum, qui exercitum ſuis impenſis inſtruxerit uiginti millium armatorum. Num florentiſſimus hic rerum ſtatus inter beneficia Dei: an uero irati potius numinis poenas haberi debeat, prudentiores ſentient. In uulgi ſermonem iuit: *pietas eccleſiae diuitias peperit; ſed filia deuorauit matrem. Olim lignea uaſa, aurei ſacerdotes; hodie Pythagorica uerior metamorphoſis.* Ceterum id dicere uolo, exempla paganorum audaciam animis et manibus ſacerdotum addidiſſe, ut lautius uiuendo eleemoſynas inuaderent et pauperum patrimonia degluberent deglutirentque. Quae ſacrilegia ut ceſſarent, quadripartita diuiſio conſtituta et ita ſacerdotiis adſignata ſalaria. Conferantur, quae *de iure ualetudinarii* dicta ſunt, *h. tom. II. lib. I. opuſc. III. cap. XVII.*

Cur olim nulla inter ſacerdotes praecedentia?

(*m*) Olim enim ſacerdotem alium alio maiorem dignitatem exigere, improbum erat. Paupertas, ignobilitas, humilitasque, uirtutes chriſtianis commendatae, quas in uitiorum claſſe numerauerant pagani, conſiſtere non poterant, cum quaeſtionibus de iure προεδρίας. Scio argumenta *epiſcopalium:* ſed neque ignoro, quae his reſpondere *presbyteriani.* Seruatoris uox erat, nolite audire *magiſtri:* ſed ratio decidendi ſeruatoris, quia is uobis ego ſum. Viderunt magiſtrum ſuum apoſtoli: ſenſerunt eum diſcipuli eorum. Qui uiuus oculum et aures docuit: ille animos agitauit mortuus S. Sp. Hodie quid? Nihil definio. Id ſcio, qui Chriſti uerbum ſalarii cauſa in ore habet, ei opus eſſe epiſcopo: huic honoris titulo et quodam opum adparatu.

Vnde ambitus ſacerdotii?

(*n*) Quod in *tutelis principum* contingit, ut, quod priuati fugimus et deprecamur, illi magno ſtudio, quandoque armis ac bellis arripiant ſibique uindicent: idem hodie ſacerdotiis uidemus euenire.

A Olim legibus opus fuerat de non declinando munere ſacerdotii, quis enim grauiſſimum onus ambiuerit, gratis ſuſtinendum? ex quo uero ſacrae ſpartae inuidendi reditus conſtituti ſunt, habendi cupido animos inuaſit candidatorum. Qui mores occaſionem dederunt ſanctionibus eccleſiaſticis aduerſus clericorum ambitum et quam dixere ſimoniam. His conſtitutionibus hodie eſt opus, non B uero illis, ubi inter centum candidatos, uno abnuente, alter non deeſt. Miror itaque theologos tanta ſolicitudine quaeſtionem hodieque tractare, *an ſalua conſcientia declinari queat prouincia ſacerdotis?* Biennio abhinc purpuram electoris Romani, a Clemente XI. oblatam recuſauit antiſtes, non ſine indignatione et curiae Romanae et futurorum, quos habere debuerat, collegarum. Quis uero artes C nouit, quae latent ſub hoc tegumento? Ceſſat quoque hodie illa fere doctrina: *quo iure gregem mutet paſtor?* Olim grauis erat mutatio, maior ſcilicet labor in grege ignoto, eadem uero utrinque, id eſt, nulla eius remuneratio: hodie uero illa plerumque lucratiua eſt. Miror ludibriis illudi eccleſiae, *an uocatio diuina ſit?* Si enim nutus tantum diuinos ſequi uolunt clerici: cur de ſalario; de titulis; de D honore nouae ſpartae tam ſolicita illis inueſtigatio. Aut cur inauditum eſt, maioris ſalarii prouincia relicta, ad eam, quae minoris ſit, tranſitum fieri. Ex ſalarii potius ratione munus aeſtimari et uni alterum praeferri, illud oſtendit, quod, a maiori ad minus promoueri, crimen luat, inde nomen *den poenitenz pfarren.* Ceterum illa etiam cauſa ambitus eſt, quod theologia nunc in formam artis iuerit, E quae magnis impenſis addiſcitur doceturque in academiis. Eam igitur edoctus aliarum operarum ignarus eſt, unde merces expectanda. Fame itaque is periret inter tot candidatos, niſi et ipſe ſpartam ritu ueterum ambiret, quod ſi hoc legem uiolat, uiolat eam neceſſitas.

Venalitia unde ſacerdotia?

(*o*) Quemadmodum enim in Gallia et alibi locorum ciuilia reipublicae munera uenalia ſunt, emtores tamen uolunt F merentes: ſic ex quo tempore ſacra ſparta reditibus eſt aucta, nihil turpe uiſum eſt, idem onus imponi illius candidatis. Quod olim fieri non potuit. Emtorem enim officia non habuiſſent, gratis ſuſtinenda. Infauſti tum mangones: ſardos dixiſſes uenales. Hodie uero multis in

com-

CAP. I. *nam iuerunt, quoties conſtituendus fuerat ſacerdos. Dominus aut princeps ſacri praedii (p): eius deinde procurator, quem aduocatum dixere (q): tum elerici,* §. V.

---

commercio habentur ſacerdotia. Man bringt das ius patronatus in anſchlag der güter. Der neue candidatus muſs um dieſe Braut öfters ſieben Iahre des patroni Kinder informiren. Die Kœchin heurathen. Sunt theologi et iureconſulti, qui conſuetudines Pomeraniae tuentur: *da der neue Prediger des Verſtorbenen Wittwe oder Tochter heurathen muß.* Qui ſi recte philoſophantur: abſoluentur certe mercatores ſacri muneris. Quis enim onus hoc, ad ſponſam cogi, non redimeret grandi ſumma pecuniae.

Quid iuris principi in ſacerdotio?

(*p*) Quondam in principis manu ſacerdotia. Inde a principe populus ac clerus facultatem petunt hodieque, eligendi ſacerdotem. Cuius iuris exemplum illuſtre habes in ducibus Pomeraniae apud *Modeſt.* PISTORIS *uol. 2. conſ. 45. n. 90.* Electus deinde ab eodem iterum confirmandus fuerat. Sequebatur introductio, nonnunquam inueſtitura, per eundem eroganda. Territorii itaque dominus occaſionem habuit, pro triplici officio tergeminam a nouo antiſtite expectare remunerationem. Primum ac alterum non probo: ſed ultimum leges imperii tuentur. Sacri enim antiſtites imperatori altera fere parte maius honorarium hodieque debent, quam principes laici. *Artic. V. Inſtrum. Pac. Oſnabr. §. 21. ultra taxae ordinariae ſummam inſuper eiusdem dimidium pro infeudatione ſoluant praelati.*

Quid aduocato dem Stiffts vogt iuris in praeſulis electione?

(*q*) Poſt illa, quae *Hoepking* et, qui huius uitulo ſaepe arauit *Magerus* et auctor *actorum Lindauienſium* tanto adparatu congeſſerunt, breuiter dico: ſub eodem *aduocati* nomine diuerſisſimos latere ſignificatus. Nam uel illi uices tantum imperatoris agunt, uel domini territorii tantum, uel ſacri tantum antiſtitis, uel unius et alterius, uel omnium trium ſimul. Inde uni plus iuris, alteri minus aut nullum eſt in ſacri muneris largitione. Magdeburgicus aduocatus, quem *Burggrauium* dixere, ab archiepiſcopo conſtitutus, eius tantum uices egit. Nihil ergo iuris eidem in noui praeſulis electione. Contra Quedlenburgenſem aduocatum primum ipſe nominauit imperator idque non tantum, qua imperator, ſed qua dux territorii Saxonici et conditor abbatiae; ut adeo is uices utriusque ſuſtinuiſſe uideatur. Deinde idem Caeſar poſteris ita proſpexit, ut, quamdiu penes illos imperium eſſet, tamdiu ſub imperatorum *poteſtate*, id eſt, *iurisdictione* et *tutela* abbatia perſiſteret: *ſi autem*, uerba Caeſaris ſunt, *alter* (alius extra meam gentem) *e*

Speciatim in abbatia Quedlenburgenſi.

A *populo eligatur rex* (quis iam dicet ſanguinis iure ſucceſſiſſe Ottones) *ipſe ſuam regalem teneat poteſtatem ſicut in ceteris* (nam omnes praelaturae, muneris intuitu quondam ſub imperatore) *Noſtrae namque* (ex aduerſo non muneris, ſed territorii cauſa) *cognationis, qui potentiſſimus ſit, aduocatus habeatur et loci praedicti* (ſcilicet territorii) *et eiusdem cateruae* (ſacri nempe collegii). Patet exinde, aduoca-
B tum non pendere ab abbatiſſa: non huius, ſed domini territorialis uices eum gerere: adeoque *poteſtatiua* (lege uim uocis apud FRESNEVM) iurisdictione eum gaudere, quae a Caeſaribus in ipſum fuit tranſlata. Quid? quod aduocati Otto et Henricus, conditores patroni fuerint abbatiae. Hoc enim caſu *ſynonyma credit, aduocatus monaſterii et eius patronus* FRESNEVS. Quod ſi uerum eſt, idem ius
C ad poſteros et qui in aduocatia ſucceſſere, fuit tranſlatum. Quo certe clarum eſt, ſine *conſenſu huius generis aduocatorum* fieri non poſſe praeſulis electionem. Qui tantum abeſt, ut ſuperfluus ſit, ut potius et ratio uelit et exempla comprobent, aduocatos hac cauſa electiones ſacri collegii irritas feciſſe. Qui ius dat, ille etiam dat remedia iuris. *Fruſtra autem conſenſus requireretur aduocati in ele-*
D *ctione, niſi electionem factam ex rationabili cauſa impedire poſſet*, inquit in hoc argumento SCHVRFFIVS *cent. 1. conſil. 72. n. 18. 20.* Firmat itaque hunc iuris ordinem numerus aduocatorum, qui electioni omni fere tempore in imperio, quoties capitulum uel petere neglexit conſenſum, uel petitum parui habuit, obuiam iuere. Recenſent eius generis aduocatos CRVSIVS in *annal. Sueu. uol. 1. part. 2. lib. 11. c. 13.*
E *p. 483.* BESOLDVS, iurium aduocatiae alias cenſor iniquiſſimus, *in diplomatib. monaſter. p. 268.* Diſcrepante etiam capitulo, quod ex iisdem intelligitur, aduocatus officio ſuo defunctus eſt, ut uel componeret diſſidentes, uel ipſe eligeret, iure ad ſe deuoluto MAGERVS *de aduoc. c. 11. p. 514. n. 17.* Quid? quod nulli contractui fidem ſuam adſtringere quondam potuerit abbatiſſa, niſi ſuo ei adfuerit con-
F ſenſu aduocatus. VADIANVS *de monaſter. Germ. part. I. p. 22. n. 2.* Taceo alienationes, etiam indirectas, quibus demum robur acceſſit conſentiente aduocato. HEIDAR *in actis Lindau. p. 872.* Tandem ſi iura exterorum cum noſtris conferre liceat, aduocati auget etiam partes, quod abbatiae uacantis moderatio ad ipſum in aliis regnis pertinuerit cum reditibus ALTESERRA *de duc. et comit. c. 8. p. 46.* Imo ius prae-

CAP. I. *rici, qui diuinitatem muneris largirentur* (*r*). *Singula haec barbari ſenſus uocabulis diſtincta ſunt. Hoc enim uolunt illa praeſentandi* (*r*†), *eligendi*, (*s*), *confirmandi* §. V.

praeſentandi is habuerit in locis a SPEELMANNO *p.* 20. allegatis. Pro tot igitur generibus officiorum aduocatos a nouis praeſulibus honoraria poſtulaſſe, intelligere licet ex prohibitione legis ideo factae, de qua *Iohann.* MORINVS *de ſacris ordination. P. III. exercit. 16. c. 8. pag. 308.*

Cur clericis tantum electio competat?

(*r*) Quondam principem, poſt eius nomine populum ſacerdotes elegiſſe, comprobant plurimi auctores *de* DOMINIS; MARCA; FLACIVS; CONRINGIVS alii. Sed quaeſo! cur poſtea et in decretis et in decretalibus tantopere *laici* omnes prohibentur, ne uel eligerent ipſi uel electionibus adeſſent *can. 3. et 4. diſtinct. 63.* imo a laico facta electio ipſo iure irrita eſt *can. 7. diſt. 63.* nulla in contrarium ualente conſuetudine uel pactis, eum ipſo etiam capituli initis *cap. 56. X. de elect. et elect. poteſt.* Anathema laicus, qui huic praeceptioni non obedierit *can. 1. diſt. 63.* et idololatriae habetur reus *can. 12. et can. 16. c. 16. q. 7.* Huius inſtituti cauſas quamuis alii in eo quaerant, quod in electione apoſtolica auctoritate opus ſit et dono probandi ſpiritus *can 3. et 4. dict. 63.* et ſacramenti naturam habere electionem ſcribat GOFFREDVS *abbas Vindocinenſis de inueſtitura epiſcop. p. 263. edit. Gold.* imo etiam turpem quaeſtum incuſent alii, propter quem laici exciderint facultate eligendi: mihi tamen alia etiam hic ratio ſubeſſe, uidetur, in eo ponenda, quod olim candidati ſacerdotiorum fuerint milites, iudices, opifices, agricolae adeoque ſutor ſartorque tum ſacerdos eſſe potuerit, non theologus, quod nomen fuit hominum eruditorum: poſtquam uero theologiae ſtudium in quandam *profesſionem* iuit, liceat uulgari ſermone loqui, neque ſacerdos fieret, niſi ad hoc munus in ſcholis ſigillatim inſtitutus, ut inter ſeculi portenta haberetur, wenn ein corporal um eine pfarr anhalten, oder die baurcn ihren Amtmann auf der canzel antreffen ſolten, quod paſſim fiebat ab electoribus laicis, qui neque ab his moribus uoluerant deſuefieri: conſultiſſimum fuit, ut in conciliorum decretis homines laici omnes ab eligendi iure excluderentur. Non uero *electio* tantum penes clericos eſt: ſed apud eosdem quoque *ordinatio*. Illa iura clericis iterum erepta uellem, praeſertim in eccleſiis cathedralibus, ubi inuidenda ſane auctoritas aliquot nobilium, canonicos dicunt, quod horum decreto obtrudatur principibus et electoribus imperii collega: non uero haec, cum ordinationis ritus et apoſtolorum exemplo tutus ſit et perpetua ueteris eccleſiae conſuetudine. Ex inſtituto *de ſacris ordinationibus* uolumen conſcripſit *Iohannes* MORINVS, antiquitatum chriſtianarum callentiſſimus, qua tamen de re agetur inferius. Vtriusque igitur officii cauſa clerici, ne laicis meliores eſſent, pecuniam extorſerunt candidatis ſacerdotiorum. Mendaciſſimum hoc caſu prouerbium eſt: *clericus clericum non decimat.*

Cur ordinatio tantum?

Vnde iura praeſentandi?

(*r*†) Notiora haec ſunt, quam ut mea opus ſit explicatione. Iuris huius una mihi cauſa ſe exhibet in patronis: altera in clericis. Illi indignum habuere ſua largitione eccleſiae facta, ſi inuitis obtruderetur ſacerdos uſufructuarius: hi tamen abire noluerunt a dogmate, electionem non cadere in hominem laicum. Vt illi aliquid agere uiderentur, quae enim damna non feciſſent clerici, ſi negatione huius iuris laicos a piis donationibus auocauiſſent: in has leges itum eſt, quas explicant omnes doctores.

Electio an diſcrepante capitulo deuolui poſſit ad imperatorem?

(*s*) Memini, ex ordine dictorum nuper quaeſitum eſſe, *an ad imperatorem deuoluatur electio, negligente aut inuicem diſcrepante capitulo?* Negatum hoc eſt. Quamuis enim poſt trimeſtre excidere ſoleat iure ſuo capitulum *c. 41. X. de elect. et elect. pot.* ne, cadente paſtore, antiquus hoſtis dominicum gregem dilaniet *can. 11. diſt. 50.* Deinde quae ad tempus permiſſa ſunt, poſt illud tempus cenſeantur prohibita *l. 11. ff. de legat. 2. et l. 40. ff de contrab. emt.* Lapſus etiam menſium legalis ſit, qui capitulum excludat ipſo iure PANORMITANVS ad *cap. 41. X. de elect.* Poſt qui patiatur labi terminum, quo uti poterat, ille uideatur iuri ſuo renunciare *l. 7. C. de his, qui accuſare non poſſunt et ibi* BALDVS. Tum clarum ſit, elapſo trimeſtri *deuolutionis iure*, electionem ad ſuperiorem, qui proxime praeſit, pertinere PAVRMEISTER *de iurisd. lib. 1. c. 26. n. 17. p. 292.* Praeterea ad imperatorem, a quo electionis facultas capitulo obuenit FLACIVS *in catal. teſt. uer. lib. 9. p. 996.* MARCA *de concordia ſacerdotii et imp lib. 8. c. 15. n. 6. 7.* illa, iure quodam poſtliminii, redire uideatur. Quod enim prohibitum eſt ad tempus, poſt illud tempus iterum cenſetur permiſſum *l. 3. §. 3. ff. delegat. 3.* Porro neglecta per annum et diem inueſtitura, uaſallus beneficio excidere ſoleat 2. *F.* 24. 40. atque hoc ipſum congruat cum *inſtr. pac. Oſnab. art. 3. §. 50. et Monaſt. §. 39.* imo eadem poena praeſulibus A. C. ſpeciatim ſit ſtatuta *art. V. pac. Oſn. §. 21.* Ad extremum

mum A. C. ſocii, cum papam iudicem non habeant, agnoſcere Caeſarem debeant etiam in cauſis eccleſiaſticis DEKHERVS *in conſ. forenſ. p. 1. c. 27. n. 43.* Tandem imperatori incumbat, diſcrepantibua cardinalibus, ſurrogare pontificem, quidni eodem etiam caſu abbatem MVLZIVS P. II. c. 33. n. 98. (*) Verum enim uero quoniam primo iura deuolutionis, trimeſtri ſpatio elapſo, a capitulo ad epiſcopum, (**) inde poſt hoc tempus ad archiepiſcopum; ab hoc ad papam tantum ſolent deuenire *cap. 3. X. de ſupplenda neglig. praelator.* Deinde electio e genere eorum, quae laicus nullo modo ſuſtinere atque perficere queat, *uid. lit. p. §. IV.* et minime omnium id poſſit in eccleſia collegiata *cap. 51. X. de elect.* Tum exempla cauſae non proſunt laicorum, quibus tribuitur electio IVO *Carnotenſis de inueſtit. epiſcop. p. 185.* TELLEZ *ad cap. 43. X. de elect.* illud potius hoc caſu credendum eſt, ignorantia aeui uocabula praeſentationis aut confirmationis cum electione commixta fuiſſe WALTRAMVS *de inueſtit. epiſcop. p. 231.* COLOASTVS *in notis ad Goffridum eiusdem argumenti ſcriptorem p. 261.* aut, conniuentia clericorum, laicos electionea uſurpauiſſe GRETSERVS *contra Goldaſt. cap. 1. et contra replicam c. 2.* improba conſuetudine et irrationabili, quae nullum ius facit *c. f. X. de conſuet. can. mala conſuet. diſt. 8.* in hoc maxime negotio, ubi irrita facta eſt omnis contraria conſuetudo *cap. 56. X. de elect.* atque his legibus nunc uiuit orbis Chriſtianus DIANA *p. 10. tract. 1. reſol. 5. et 6.* Poſt exemplis exempla opponi queunt inprimis Cunradi II. Caeſaris. Hunc enim capitulares, quod ipſi inter ſe conuenire nequirent, rogarunt, ut ſuam interponeret auctoritatem daretque illis abbatem. Sed tantum abeſt, ut is falcem in meſſem alienam miſerit, ut potius ſuum id non eſſe, dixerit *anonymo auctore* teſte *Chronici* CASSINENSIS *lib. 2. c.* 66. an. 1033. interprete CHOPPINO *lib. 1. monaſtici tit. 1. §. 8. p. 12.* Praeterea iura dioeceſana et papalia, eius generis eſt deuolutio, *ſuſpenſa* ſunt *art. V. §. 48. inſtr. Oſnab.* haudquaquam uero *translata* in imperatorem. Eſt enim contra naturam ſuſpenſi iuris, eo uti uelle MEVIVS *part. 2. deciſ. 305. n. 11.* et diſtincta ſunt iura ſuſpendere et transſcre BVRSATVS *conſ. 392. n. 31.* Tantum abeſt, ut eo imperator uti poſſit, ut potius non ſolum iuri territoriali accreuerit *art. V. inſtr. P. §. 19. 48. et art. VIII. §. 1.* uerum etiam,

A ſi quid eius olim habuiſſet Caeſar, ei nuntium non obſcuris uerbis miſiſſet pacificator. Praeter primarias enim preces et inueſtituras nihil ei remanſit in praeſulatibus A. C. *artic. V. inſtr. P. §. 18. 21.* Firmat enim regulam exceptio. Porro inhabiles ad eligendum ſigillatim dicuntur haeretici LANCELLOTTVS *lib. 1. inſtit. tit. 7. §. 7.* id eſt, illi, qui fidei dogmata habent aduerſa. Quo B igitur iure excludimur euangelici ab electione praeſulis catholici: eodem nos catholicos excludimus. Quis enim aſpernabitur idem ius ſibi dici, quod ipſe aliis dixit *l. 1. ff. Quod quid iuris.* Neque etiam illud largimur uel Caeſari uel camerae imperii, ut cauſae pontificis quondam iuriadictioni ſubiectae illuc ttansferantur MYNSINGER *c. 1. obſeru. 100.* GAILIVS *lib. 1. obſeru. 38. n. 1.* ex C inſtituto *Dn.* BODEN *de illicita a proteſtantibus prouocatione in cauſis eccleſiaſticis §. 15. 16. 19.* Potius hoc caſu euangelicorum principum quilibet papa eſt in ſuo territorio, id eſt, iudicem nullum habet plene *uir illuſtris*, Dn. STRYKIVS in peculiari opuſculo *de iure papali principum euangelicorum.* Demum nihil inde damni uel Caeſari uel imperio e praeſulatuum interregnis. D Epiſcopum enim, ſede uacante, capitulum praeſentat et, quod debet, imperio ſoluit *artic. V. inſtr. P. §. 21.* Inde ſucceſſio bonorum eccleſiae nunquam dicitur uacare, etiamſi moriatur praelatus SVRDVS *conſil. 183. n.* 37. KLOKIVS *uol. 2. conſ.* 11. n. 10. Demum poena in feudia ſtatuta neglectui inueſtiturarum dolum uult; deinde uaſallum aut praeſulem electum: utrumque E uero dici non poteſt de capitulo *artic. V. inſtr. P. §. 21.* Vt taceam, poenam iſtam intra limites Longobardiae uiguiſſe neque in Germania eſſe receptam STRVVIVS *iur. feud. c. 10. §. 9. n. 3.* et ante illum *Hartman.* PISTORIS *lib. 2. quaeſt. 18. n. 8.* Poſtremo etiam nihil noui eſt electionem praeſulis in Germania abſque ullo uel *deuolutionis* metu uel *feloniae* aliquot annos impune F dilatam fuiſſe COTHMANNVS *uol. 3. reſp. 10. n.* 19. Haec omnia eo faciunt, ut intelligamus, *imperatori iura deuolutionis nulla ratione dari aut adſeri poſſe diſcrepante electore capitulo.* Qua in re prolixi fuimus, partim ne ideo iura annatarum ſibi idem arroget, partim etiam, quod nullibi hanc quaeſtionem tractatam reperiamus.

(1) Illud

(*) Pro Caeſare exemplum in praeſulatu Magdeburgico habetur apud OTTONEM *Friſ. lib. II. cap. 6. pag.* 449. ubi lex deuolutionis Caeſari omnino tribuitur. (**) Ad *epiſcopos* deuolui, exemplum uide apud BALVZIVM *in Auenion. p.* 582.

CAP. I. *mandi (t), inueſtiendi (u), ordinandi (x) iura, in uaſtis uoluminibus diſputata. In hoc tamen quorum ſtudia rationesque diuerſae fuerant, omnes, quod mireris, magno concentu conſpirarunt: ut, cum triplici uia eundum eſſet ad ſacram ſpartam (y), nemini haec pateret, niſi qui clauſam auro reſeraret. Tria numina donis pacanda fuerant, ſi ouile ſacrum introire uolueris absque interpellatione.* §. V. VI.

Quarum rationes prorſus diuerſae ſunt: confuſae a doctoribus.

§. *VI. Iura inferius reſpondebo. Id certum eſt, lucrum hoc omni fere tempore improbauiſſe doctores (z). Vtinam uero diuerſa facinora illi ſeparatim ex-*

Confirmandi iura penes quem?

(*t*) Illud ius domino territorii aut aduocato, idque uel ſupremo, imperatori ſcilicet, uel inferiori, principi imperii uaſallo relictum eſt. Partim quod penes illos quondam fuerit electio: partim etiam quod eorum maxime interſit, ut dignum grex nanciſcatur paſtorem. Id uero ualde in hac doctrina cauendum eſt, ne *confirmandi* ritus cum diuinis, quas uocant, *ordinationibus*, uel etiam cum *inueſtituris* confundamus, quod tam in decretis, quam decretalibus paſſim reperitur. *Confirmatio* enim nihil confert, ſed quod collatum eſt, ratum habet agnoſcitque. *Ordinatione* autem ille character defertur, qui ſacerdotem a laico diſtinguit. *Inueſtitura* nihil commune cum utroque habet, neque ſacri muneris rationes attingit, ſed ad praedia tantum et fundos reſpicit, unde clerico reditus et ſalaria. Canonum interpretes haec miſcent, non quod ignorent omnes diſcrimen, ſed plerique diſſimulent ueritatem, ut principibus, laudemia aliaque praediorum cauſa exigentibus terriculamenta iniiciant ſimoniae. Inde abſurdiſſimae formulae: *anathema ſit, qui clericus a laico petit inueſtituram. Apoſtolica autoritate hic opus, non laicali principum fauore* et quae ſunt generis eiusdem. Haec omnia ſe recte habere poſſunt et ſecus, prout ea interpretem bonum aut malum nanciſcuntur.

Inueſtiturae per baculum *quod inſigne?*

(*u*) Per *annulum* et *baculum* inauguratos fuiſſe ſacros antiſtites, notiſſimum eſt. Cauſa rei pauciſſimis probe perſpecta. Plerique putant *baculum paſtoritium* hunc fuiſſe, muneris paſtoralis inſigne. Ego, quin ita ſentiam, mihi in memoriam reuoco, clientes olim uel ceſpite ex agro effoſſo, uel etiam, quod plurimum contigit, fronde ſiue uirga de arbore decerpta domino feudi inaugurationem ſuſcepiſſe. Quem ritum adduxit etiam MARCA *lib. VIII. c. 19* §. 7. Vt adeo ad fundos quoque feudales uirgam ſiue baculum epiſcopi, abbatis reſpexiſſe exiſtimem, non ad ſacri tantum muneris rationes.

quid annulus?

Quid de *annulo?* Fateor, eſſe pulchram allegoriam nouo ſacerdoti deſponſatam eccleſiam. Verum ſymbola rei contulit princeps, rem ipſam autem clericus conſecrator. Ita enim, niſi mecum ſenſeris, ſignum non habebis feudorum, quae tamen detulit per inueſtituram imperator. Sed antiquiorem hunc ritum eſſe, conſtat, illo tempore, quo fundi et territoria clericis adſignati ſunt? Fallacia haec plurium interrogationum eſt: quae pleriſque imponit doctoribus. Fundos regna demum chriſtiana, imo antea uiri quidam probi, EVSEBIO teſte *lib. II. c. 39. de uita Conſtantini* agros adſignarunt quibusdam ſacerdotiis, non uero territoria indeque pendentem iurisdictionem. Illud uero ſatis eſt ad ſuſtinendam *uirgam epiſcopalem*.

Ordinandi *iura non miſcenda cum* inueſtituris?

(*x*) *Iuo* CARNOTENSIS; WALTRAMVS; *Goffridus* VINDOCINENSIS, uetuſti ſcriptores de *inueſtitura epiſcoporum* tempore Heurici IV. perpetuo fere miſcent inueſtituras Caeſarum cum ſacris ordinationibus. Nos ſuperius *lit. t.* ſententiam diximus, qui locus cum animaduerſione *lit. q.* prodita, eſt conferendus.

Candidatis ſacris miniſterii cur tot dii pacandi?

(*y*) Bone Deus! quot dii pacandi candidato ſacerdotii. Tantis ſcilicet ambagibus opus fuerat, ut iura, quae laicis ui extorqueri non poterant, inanium ſpecie relicta, ſubdole tamen manibus eorum re ipſa ſubtraherentur. Non itaque mirum uidere debet, per ampliorem orbem totque angiportus uolui ducique fortunas clericorum, breuiori itinere deueniri ad ampliſſimam quamque ſparram ciuilem, licet eccleſia in republica, non haec in illa eſſe, uideatur.

Cur ſimonia ſignificatus amplior doctoribus, quam codici ſacro?

(*z*) Quemadmodum ſupra *lit. t.* diximus, eccleſiaſticos doctores *inueſtiturarum* et *ordinationis* munera, toto coelo diuerſa, inuicem hoc fine commiſcuiſſe, quaſi ſcilicet utrumque idem perindeque eſſet, ſiue princeps laicus uno ſiue altero ſiue utroque uteretur: ita ob eandem cauſam ſimoniae iidem incuſant, quotquot a clericis pecuniam ſolent exigere. Scilicet cum poenales leges interpretationem alias reſtrictiuam mereantur *l. 42. ff. de poenis et l. 155 ff. de reg. iur.* illi contra ſimoniae limites iuſto longius protulerunt, ut plurium animos fibrarent hocque percuterent terriculamento. Erit igitur nobis opera adhibenda ſedulo, ut ſimoniae rationes habeamus

CAP. I. *expendiſſent. Eodem enim cuncta momento aeſtimarunt uniuerſim. Diritas* ſimoniae: *ſacrum dicterium*, gratis accepi: *exilia* trapezitarum *e templo Hieraſolymitano et quae fulmina generis eiusdem, idoneo forte argumento in clericos, ſacrae ordinationis nundinatores emittebantur* (*a*): *ſed hoc ictu non conflagra-* *§. VI.*

beamus, quas ſacer codex uult, non uero partium ſtudio corrupti doctores, theologi. Auariſſimi enim mortalium omnia reipublicae opera recuſant et cuiuscunque generis exactores tubutorum unico fulmine exanimant, poena ſimoniae.

an hodie clerici committere posſint crimen ſimoniae?

(*a*) Dubitare quis poſſet, an *ſimoniae* crimen hac rerum facie in eccleſiis uere queat committi? *Simoniae* enim definitionem aliam non agnoſco, quam apoſtoli. Ad mentem uero illius dicendum eſt *peccatum, quo ſancti ſpiritus collatio uenalis habetur, turpiſſimo mercatu.*

an manus impoſitione conferatur ſanct. ſpiritus?

Vtrum uero ex ſola manus impoſitione, qua hodie clericos inaugurant noſtri ſacerdotes, diuinus ſibi afflatus promitti poſſit, ualde ambigo. Primo enim nulla in ſacris literis huic ceremoniae facta eſt pollicitatio. Ex aduerſo inde potius clarum eſt, donum hoc tantum illorum fuiſſe, quibus Deus uires largitus eſt effectrices miraculorum, ut adeo cum his illud quoque uideatur deſiiſſe, id eſt, dictum, *accipe ſpiritum ſanctum*, cum altero, *ſurge et ambula* CALVINVS *lib. IV. c. 3. n. 13.* Deinde proxima a tempore apoſtolorum aetate, non uerbis imperatiuis, *accipe*, uſi propterea ſunt ordinatores, ſed *precatiuis*, uel optatiuis tantum, quem morem hodieque Graeci ſequuntur, ne ſibi uel rem tanti momenti arrogaſſe, uiderentur, *Iohannes* MORINVS, qui ueriora ſcribit recenſetque, quam adſerere audet per ſacrorum rationes *part III. de ſacris ordinationibus exercitatione I. et II. capitibus diuerſis* uel etiam ſymbolum notarent aliqua ſuperſtitione. Manus enim impoſitio Graecis χειροτονία ſiue etiam χειροθεσία dicitur, quamuis erudite *Nortonus* KNATCHBVLL, *Anglus in animadu. ad N. T. p. 56.* utriusque uerbi diſcrimen oſtenderit, quo χειροτονία *electio*, χειροθεσία autem *manus impoſitio*, chriſtianis doctoribus καθιέρωσις tam diu audierit, donec electionem, manibus plebis extortam, cum conſecratione commiſcuerint ſacerdotes. Ceterum is ritus pluribus gentibus aeuo apoſtolorum communis fuit: quo uel eligentes calculos numerarunt, ſi manus eleuaſſent, uel iam electos populo deſignarunt notaruntque absque ulla opinione diuinae inflammationis. Sic Graeci manus impoſuere ducibus cohortum electis aliisque ciuilium munerum adminiſtris in *ordinatione* ϛρατηγῶν ait DEMOSTHENES. Veterum enim loca ante me congeſſerunt *Ioach.* CAMERARIVS *in commentar: LL. utriusq. II. p. 263. Guilielm.* BVDAEVS *pag. 163.* FRESNEVS *p. 1745. in gloſſ. Henr.* VALESIVS *in Harpocrationem p. 32. 74.* Ebraeis manus impoſitio quandoque adhibita iterumque alio tempore in *ordinandis presbyteris* omiſſa fuit, *Maimonide* teſte apud LIGHTFOOTVM *ad cap. 13. act. uerſ. 3. p. 97.* ut fieri non poſſit, illos huic ſigillatim ritui θεῖον aliquid tribuiſſe. Porro ſi ille χαρακτὴρ in quouis clerico requireretur, cur quaeſo paſtores in ſacris occurrunt toleranturque, qui *ſordidi lucri cauſa* munere ſacro defunguntur. Ego enim ſpiritum ſanctum ab homine peccatore nullo tempore expecto. Poſt χειροθεσία etiam minoris ordinis clericis hodieque fit *oſtiario, lectori, cereario* pluribus aliis, a quorum muneribus tantillum non pendet, quod miraculi fidem requirere poſſit. Praeterea neque dum ſibi conſtant doctores, utrum manus impoſitione, an uero porrectione annuli ſacri numinis erogetur inflatus. Annulum uero ſacerdoti laicos exhibuiſſe *lit. u.* ſcriptum eſt. Tum etiam fidem myſterii perdit, quod pro graduum diuerſitate ſacram ordinationem repetant, quoties ſcilicet, ab inferiori ad ſuperiorem aliquis promouetur. Quod theatralem magis ſpeciem habet: quam ſacramento dignam grauitatem. Demum non uideo, quo iure papa pro lubitu fere irritas reddere ordinationes potuiſſet *can. 37. C. 12. q. 2.* ſi eis ſacer afflatus ſemper reſpondiſſet. Tandem ſi effectus de cauſa teſtatur, ſuperius *lit. b.* indagatum eſt, quid clerici noſtri prae ciuilium rerum adminiſtris praecipui habere uideantur. Denique ſi ſacer ſpiritus ordinationi adfixus, quo iure chriſtianis legibus conceſſum eſt, ut ordinationibus largitiones fiant *Nouella 123. c. 16.* Vltimum eſt, quod hanc teſſeram ſororium cum illo potius indelebili clericorum charactere uinculum habere exiſtimem, qui errores a noſtratibus ſunt confutati. Quod ſi ergo his argumentis aliquod robur eſt: nihil eccleſiae hodie a ſimoniae crimine exiſtimo metuendum eſſe. Fieri enim non poſſet, ut uenditores emtoribus praeſtarent euictionem. Breuiter, qui idem non petit cum Simone mago: ille idem non peccat. Taceo, potius cauendum eſſe, ſacerdotibus iam factis, ne ſimoniae accuſentur, qui neque gratis a peccato abſoluunt, neque coniugia gratis conſecrant: quam candidatis, qui ad ſalarii reditus potiſſimum anhelant. Accedit, quod leges etiam noſtrae il-

Loco ſimoniae ambitus cri-

CAP. I. *flagrant, quod de ſacro patrimonio defalcatum uoluerant principes laici. Illi rem diuinam uenalem habuere: non hi, qui operas humanas aeſtimarunt, aut onera fundis ac praediis impoſita. Oculis uero doctorum quid glaucoma obduxit, quin diſcrimen uiderent manifeſtiſſimum? Alios ignorantia tenuit, alios ſuperſtitio, multos inuidia in laicos egit in transuerſum (b). Iam ad ſeriem controuerſiae, tot conciliis, legum latoribus et interpretibus, ordine tamen iuris nullo, diſputatae.* §. VI. VII.

ISTIA annatarum.

§. *VII. Qui poſt Simonem magum (c) ſacerdotia uel nummis redime-*

...nen in iure eccleſiaſtico cur reponendum?

illos miniſterii candidatos, qui munerum largitione antiſtites fieri cupiunt, non ſimoniae incuſant, ſed criminis ambitus *l. 1. §. 1. ff. de ambitu.* Ipſa etiam *l. 31. C. de epiſcop. ita ab ambitu* (nihil hic de ſimonia) *liberum eſſe debere epiſcopum*, ait, *ut indignus uideatur ſacerdotio, qui non ordinetur inuitus.* Conferantur *nouell. 6. c. 1. § 9.* et *nou. 123. c. 16.* Ego itaque omnes illos iniurios eſſe exiſtimo in doctrinam euangelii, qui ſacri numinis afflatum in N. T. *ſymbolis* adligant, *manibus*, *pallio*, *ueſtitu*, *formulis*, *muneris* rationi rebusque eius generis aliis, nullo ad ita ſentiendum iuſſu diuino inſtructi. Corda deus reſpicit animosque, quos ciuilium etiam munerum adminiſtri illibatos queunt circumferre: tantum abeſt, ut ſacrum ſpiritum unice quaeramus in clericis uel omnium pectora hoc numine inflammata eſſe, exiſtimemus. Eccleſia occidentalis in quanta hic ſuperſtitione uerſetur, inde patet: quod peſſimo cuique ſacerdoti hunc adglutinatum eſſe exiſtiment characterem; quodque clericum, ab haeretico uel huius ſurfuris homine alio ordinatum, ſacri illico ſpiritus participem reddi, dicant proptereaque hunc ritum iterare uelle, inter piacula habeant quidam etiam patres quos ſalutamus eccleſiae, quos laudat SVICERVS in theſauro ſub *uoc.* χειροθεσίας et plenius MORINVS *in l. c.*

Largitiones de ſacro patrimonio an inter crimen ſimoniae?

(*b*) Pontificiorum decretis principi laico in ſacerdotiis conferendis nihil ſupereſt, quam patrimonii ſacri *inueſtitura*, inſtauratio nexus clientelaris, quo fundus tenetur. Quemadmodum igitur quaeuis praedia ſeudalia laudemii aliorumque onerum cauſa cenſum praeſtant domino, patrono ſuo: ita mirum eſt, ſimoniae criminis benignam matrem eccleſiam poſtulaſſe principes, qui idem peterent a confirmandis ſacerdotiis. Non enim hic agitur de rei ſpiritualis mercatu, niſi in hoc pretio boues, oues, aſinos habueris cum interpretibus decretalium. Hae enim illorum doctrinae ſunt: clericum, qui fidem ſuam adſtringat laico; qui huic aliquod officium uel nummos promittat praeſtetque, eſſe *ſimoniacum.* Hac ratione ſimoniacum Caeſarem ipſum faciunt, ſi ipſe auxiliatrices operas praeſtaret epiſcopatus candidato uel conſanguinitatis, uel amicitiae cauſa, uel futuri commodi ergo, *daß er mit ihm k. wenner zum Stifft kömme, eine alliance machen, ihme etliche regimenter halten oder überlaſſen wolle.* Sed nulla huius doctrinae uel in ſacris literis auctoritas, uel in primitiua eccleſia. Breuiter philoſophari liceat: qui operas in promotione candidati mercenarias habent, illi *falſi* criminis poſtulandi ſunt; qui offerunt mercedem promotoribus, illi *ambitus* poenam luunt, quod crimen optime intelligitur ex illis, quae habet TIRAQVELLVS *ad lib. III. cap. 17. genialium Alexandri p. 379.* ut etiam corrupto promotori tribui poſſe uideatur. Qui uero reditus noui clerici nimium defalcant, illi ordinariis legibus coercendi ſunt, quae facultatibus noſtris praeſtant ſecuritatem. Nouis uocum terriculamentis opus non eſt in gratiam ſacerdotum.

De Simone mago, an is ſimile quid intenderit annatis?

(*c*) Equidem *Simonis* exemplum, quod doctores huc trahunt, de quo querelam mouimus §. *VI. lit. z.* ſimile aliquid uix habet annatis. Ille enim uim effectricem ambiuit, qua apoſtoli miracula ediderunt, teſtimonia nouae, quae uidebatur, doctrinae. *Er wolte den geiſt, wunder zu thun, kauffen* ACTOR. *VIII. u. 13. 18.* Verum ratio ſacerdotiorum in hoc genere non uerſatur; neque ſacri muneris, largitores uel id pollicentur candidatis, uel hi ab illis ullo tempore hoc expetunt uel expectant. Sordida tantum lucra in cauſa hic ſunt, non demum adquirenda per myſteria miraculorum, quae hodie fere neſcimus, neque ex operatum mercede in ſacramentis, conſecrationibus, orationibus et quae ſacri antiſtitis officia alia ſunt: ſed talia, quae etiam in otio feceris, dormitans, ſomno ſopitus. Hoc bono odore patroni alliciunt ſacrae ſpartae riuales eoque hi ducuntur capiunturque. Verum hoc neque in manibus tum apoſtolorum fuit: neque Simon ab illis unquam rogauit. Blaſphemus fuit Simon et religionis ſibi inimicae turpiſſimus ſimulator EVSEBIO interprete *lib. II. c. 13.* Sed haec quid ad iura annatarum?

(*d*) Vel

CAP. I. in ſynodo EPHESINA an. 400.

§. VII.

re uoluerint uel inſtituerint uendere (d), non antiquiores occurrunt aeuo Chryſoſtomi, qui criminis huius poſtulauit Antoninum (e). Caput rei cur in haec demum tempora? Ratio manifeſta eſt, non diuinos afflatus; non indelebiles illos characteres, quibus clericorum infimus etiam ordo gloriatur; non angulos pallii, non mitram, non ornamenta alia ſacerdotum in mercatu fuiſſe: ſed diuitias et ſacrum patrimonium, quo eccleſiam, ſuo certe malo, auxerat largitor Conſtantinus. Radices egerat conſuetudo, ſacerdotii candidatos in cenſum uenire, ut opus eſſe uideretur, clericos hoc iure interdicere in concilio CHALCEDONENSI *(f)*;

CA-

Olim cur nulli ſacerdotiorum mercatus?

(*d*) Vel enim ſacerdotii candidatus ſpiritum ſ. emere rum uoluiſſet: uel opimos reditus ſacri patrimonii. Illud fieri non poterat, partim, quod Simonis exemplum ab hoc facinore auocaret; partim quod χειροθεσία falleret indignos atque irrito eſſet effectu. Neque etiam hoc ſibi poterat tum proponi, nullis reditibus aut ſalariis clericorum conſtitutis. Quamuis enim uel ex EVSEBII locis *de uita Conſtant. lib. II. c. 39.* clarum ſit, eccleſias fundos, praedia, agros ante tempora Conſtantini magni habuiſſe: uſufructuarij tamen eorum pauperes tum fuere, non clerici. Conſtantinus uero primordia dedit opimis ſalariis ſacerdotum. Benigno, an irato numine id factum ſit, prudentiores uiderint. Id aegre me in *Euſebio* habet, eum tantopere gaudere diuitiis antiſtirum, neque dolere ſimul animos eorum his illecebris corruptiſſimos. Id certum habeo, ambitum nulla ratione cohiberi, niſi ad priſtinum ſtarum redeant ſacerdotia.

Paria omnibus clericis ſalaria uoluit R. Poruſſ.

Ante aliquot annos REX noſter id ſibi propoſuerat, ut paſtorum omnium in pagis aequalia ubique ſalaria ſtatueret, ſportulae uero, id eſt, quaeſtus e ſacramentorum largitione, ſepulturis, benedictionibus, precibus aliiſque actibus uenalitiis ceſſarent prorſus punirenturque. Vno ſic ictu centum hydrae perirent, quae caput in has ſordes ſolent erigere. Hac ratione Ieſuitae uiuunt, quorum licet munera diuerſiſſima ſint; idem tamen omnibus cultus, uictus, dignitas, commoda, reditus. Quo ipſo non ſolum nullus inter illos ambitus aut ſimonia: ſed etiam mirum eſt, quam feliciter compeſcant animos nimis elatos ſuorum. Sed de liberis, de uidua noſtrorum quid? His uerus eccleſia eleemoſynis proſpexit, quod expoſitum eſt §. *III. lit. f.*

Nundinatio ſacerdotiorum tempore Chryſoſtomi an. chr. 400.

(*e*) PALLADIVS (*) epiſcopus Heliopolitanus, doctoris ſui, Chryſoſtomi uitam ſcripſit, cuius operibus illa addi plerumque ſolet. Sigillatim uero ab abbate *Ambroſio* ordinis Camaldulenſis illa quoque edita eſt cum interpretatione Latina. Ita autem Palladius: *Euſebius epiſcopus Valentinopolitanus ſynodo libel-*

[A] *lum accuſationis contra Antoninum epiſcopum Epheſinum obtulit, ſeptem capita continentem facinorum eius, quorum ultimum erat, quod pro decreto et lege haberet ORDINATIONES EPISCOPORVM VENDERE PRO MODO REDITVVM. Adſunt, qui dederunt et qui accepit Antoninus: neque deſunt probationes. Patres ſynodi, Chryſoſtomo praeſide, SIMONIAM deteſtantur. Negat Antoninus moriturque* [B] *probatione per teſtes nimium dilata. Superſtites clerici, qui pretium ordinatori ſoluerant, tantum abeſt, ut inficias hoc iuerint, ut potius manifeſte dicerent, hunc cenſum ſe inter peccata nunquam habuiſſe, iure enim CONSVETVDINIS ſacros exactores epiſcopos tutos eſſe ſeque ita a curia liberari. Sed condemnauit ſynodus heredes Antouini, ut aurum reſtituerent largitoribus atque hi ordine ſacro exuerentur. Cum ſimoniae* [C] *crimen horrendum ſit cauendumque chriſtianis, ne Aegyptiaca conſuetudine uenalitia eſſent ſacerdotia.* Eadem fere recenſet GEORGIVS *epiſcopus Alexandrinus in uita Chryſoſtomi*, quam PHOTIVS in epitome exhibet *ſect. XCVI. p. 258. n. 30.* ἕβδομον δὲ, inquit ille, ὅτι ἐπὶ χεήματα χειροτονεῖ: *ſeptimum crimen erat*, Antonino obiectum, *quod, pecunia corruptus, ordinaret.* Quamuis uero in hac ſorditie ordinatos [D] loco mouerit omnes Chryſoſtomus: poſt tamen, quam ipſe exul factus eſſet, in integrum omnes reſtituti ſunt, teſte eodem *Georgio apud Photium. n. 49.* Palladium chronicis etiam ſuis fere integrum addidere D. ANTONINVS *archiepiſcopus Florentinus tit. X. c. 9. p. 110.* et BARONIVS *ad an. 400. n. 80.* ceterique.

Concilii Chalced. decreta 451. contra annatas.

(*f*) Verba decreti can. 2. εἴτις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσατο, [E] ſermone latino haec ſunt: *Si quis epiſcopus, accepta pecunia, ORDINATIONES fecerit et ſub pretio redegerit GRATIAM, quae uendi non poteſt ordinaueritque per pecunias epiſcopum, aut chorepiſcopum aut presbyterum aut diaconum aut quemlibet ex his, qui connumerantur in clero; aut promouerit per pecunias diſpenſatorem aut defenſorem uel manſionarium uel quemquam omnino, qui ſubiectus eſt regulae, pro ſuo turpiſſimo lucri commodo, is qui hoc at-*

ten-

(*) De hoc dialogo *LAMBEC. III. biblioth. p. 345 346.*

CAP. I. in CHALCEDONENSI concilio an. 488. in DECRETIS et DECRETALIBVS.

§. VII.

CABILLONENSI *(g) ceteriſque, quorum ſententias ante me* Iohannes LAVNOIVS *(h) congeſſit, utinam digeſſiſſet quoque pro diuerſitate, quam habent, argumentorum. In canonico quoque iure, tam in* DECRETIS *(i), quam in*

Mmm 2

DE-

tentaſſe probatus fuerit, propriogradus periculo ſubiacebit. Et qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione, quae eſt per negociationem facta, proficiat, ſed ſit alienus a DIGNITATE uel ſolicitudine, quam pecuniis acquiſiuit. Si quis uero mediator tam turpibus et nefandis datis uel acceptis extiterit et ipſe, ſi quidem clericus fuerit, proprio gradu decidat, ſi uero laicus aut monachus, anathematizetur. Non forte plenius ſcribi poterat. Hominum improborum alios *ambitio* agit, alios *auaritia*, ut uiam ſibi nummis parent ad ſacerdotia. Ille morbus olim peſtilentior fuit; hic uero nunc magis graſſatur in tantis diuitiis eccleſiarum.

Concil. Cabillonenſe. (g) Capitulo XVI. quod hoc eſt: *ut nullus epiſcopus, neque presbyter uel abbas ſeu diaconus per praemium ad ſacrum ordinem penitus accedat. Quod qui fecerit, ipſo honore, quem praemiis comparare praeſumpſerit, omnino priuetur.*

De Ioh. Launoio iudicium. (h) Inſtitueram omnia conciliorum decreta excerpere, quae agunt de hoc argumento. Sed hanc operam ante me ſuſcepit occupauitque *Iohannes* LAVNOIVS, in libro, quem Pariſiis in forma minori edidit 1675 hoc titulo: *ueneranda Romanae eccleſiae circa ſimoniam traditio.* Id enim cum in hoc, tum in aliis opuſculis ſuis agit auctor, ut non ſuo, uerum antiquiſſimorum eccleſiae doctorum teſtimonio prodat ueritatem iudiciumque lectori relinquat, ubi mores priſtinos ſequantur, ubi migrauerint ſacra pontificiorum ſui aeui. Saepe miratus ſum, conatum uiri ſuperiorum auctoritate non ſuppreſſum fuiſſe. Memini tamen etiam, eum in Gallia ſcripſiſſe idque illo aeuo, quo aula principis nubes diſcuſſerat ſuperſtitionis. Noſtri manibus eius bene precantur nomenque catalogo addunt teſtium ueritatis.

Decreta contra ſimoniam. (i) Non uideo, ullum delictum toties in *decretis* reprobatum eſſe, quam crimen hoc ſimoniae. Gratianum, aut quisquis alius illa collegit, magnam indignationem inde concepiſſe oportet, quod unicum facinus tanto teſtimoniorum redarguerit adparatu. *Cauſam* enim *primum* non ſolum de *ſimonia* is ſecit, ut, quo loco eius generis reos cum ipſe haberet, tum haberi ab aliis uellet, intelligeretur: ſed etiam *ſeptem quaeſtionibus* unum hoc argumentum eſt perſequutus primamque earum *centum* et *triginta* teſtimoniis corroborauit, non manipulo, ſed cohorte armatorum contra unum hoſtem pro-

A ducta. Scilicet in turba et numero ponenda uictoria fuerat, cum ſigillatim inſtructa acies parum fortitudinis habere uideretur. Ne fruſtra me haec dixiſſe, quis exiſtimet, firmitudinis, quam prae ſe ferunt, allegabo ſpecimina. Primo exemplum Giezi (*Gehaſi*) *2. Reg. c. 5. u. 22. 27.* quod huc trahunt *can. 16. Q. 1. c. 1.* ualde incongruum eſt, partim, quod miraculorum nulla documenta edant noſtri cleri-

Argumenta eorum non multum roboris habent.

B ci: partim etiam, quod Eliſeo prophetae peculiares cauſae fuerint, ut in famulum mendacem et hominem doloſum animaduerteret. Deinde ſtultiſſimum eſt, mercatores columbarum, quos ſeruator e templo eiecit, cum nundinatoribus conferre ſacerdotiorum, quaſi ſancti ſpiritus umbrae fuerint iſtae columbae *can. II. Cauſ. 1. Q. 1.* Tum doli conuincuntur admodum manifeſti, quoniam *can. 4.*

C *Cauſ. 1. Q. 2.* permittunt epiſcopis et cuiusque generis clericis, ut, ſi candidati miniſterii poſt ordinationem eis honorarium idque ultro offerant, id ſalua accipi poſſit conſcientia. Verum Naemannum Gieſeo uel coactus ſoluit uel ante quam fuiſſet a lepra ſanatus? Porro neque pallium ſine hoc crimine redimi ſcribunt *can. 3. C. 1. Q. 2.* ſed papa tamen hodieque utitur hoc mercatu. Poſt etiam ſi-

D moniae incuſant, der etwa für einen küſterdienſt dem pfarrer eine wurſt braechte *can. 8. C. 1. Q. 1.* quod munus nihil prorſus momenti habet. Praeterea cheirotheſiae uim ſancti ſpiritus tribuunt in homine etiam impio *can. 30. Cauſa 1. Q. 1.* qua tamen in re ſibi iterum *can. 29. ibid.* obuerſantur. Demum friuole aiunt, *deſipere, ſi quis obiecerit, non conſecrationes emi, ſed corporales eccleſiae reditus.* Quia

E ut anima ſine corpore eſſe nequeat; ita ſine reditibus nequeat eſſe eccleſia *can. 7. Cauſ. 1. Q. 3.* Quod ſimile ualde alienum a puritate ſacrorum chriſtianorum illoque dicto; *gratis reddite:* imo iterum alii canonum *6. et ſeptimo* aduerſum eſt *Cauſ. 1. Quaeſt. 2.* O quam aurea hic uerba ſunt: *Paſtores, qui opes habent, non rogent ab eccleſia ullum ſalarium. Si aliquid illi rogant, pauperi, quod debetur, ſub-*

F *ripiunt grandi peccato.* Conſerantur huc, quae ſuperius ſunt ſcripta §. *III. lit. e.* et *lit. g.* Vtinam etiam contra ſportulas ſacerdotum *can. 104. c. 1. Q. 1.* animis mortalium inſcriberent: *ne, qui baptizatur, nummos in concham mittat. Ne ſacerdos, quod gratis accepit, pretio diſtrahere uideatur.* Sed haec talia illi per tranſennam. Scilicet *gratis accipere* uolunt:

ſed

CAP. I. *§. VII.*

in LL. ROMAN. CC. chriſtianorum.

DECRETALIBVS*(k), grauiſſima interdicta occurrunt, unde intelligitur, a clerico, uel muneris uel redituum cauſa, aliquid exigere, in ſummum crimen uocari. Paganorum Caeſarum conſtitutiones ambitum in populo redarguunt; ipſi liberas manus habent in munerum erogatione, etiam pretio aut nummis prouocata (l). Imperatores chriſtiani, quorum alii omnes largitiones improbant, alii in crimen tantum uocant honorarii nimietatem pro ſacra ordinatione (m). Facinora haec adnotant reprehenduntque priuati etiam ſcriptores* CASSIODORVS*(n),* SIDO-

---

ſed pro *nummis iterum reddere* clerici non erubeſcunt.

In decretalibus contra ſimoniam.

(*k*) *Tertius* enim *libri V. titulus* admodum prolixe agit *de ſimonia et ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur uel promittatur.* Deinde *libr. V. extrauag. commun. titulus 1.* eiuſdem iterum eſt argumenti. Cautiones lectori obſeruandae repetantur ex illis, quae modo commentati ſumus in canones decreti. Quamuis uero nihil meliora ſint, quae hic dicuntur: ſermo tamen maioris eſt cautionis. Poſt tot interpretes, qui adſunt decretis, mea hic non opus erit induſtria.

LL. ciuiles contra ambitum ſacerdotiorum.

(*l*) Notari merentur haec loca ſigillatim: ne eiuſdem ſuperſtitionis arguenda eſſe uideantur cum iuris ſacri decretis. *Lege un. §. 1. ff. de ambitu* in ſolis municipiis ambitus ſacerdoti centum aureis et infamia punitus eſt. Nullum crimen in urbe id habitum fuit, ex quo principes cum magiſtratus alios, tum etiam ſacerdotes nominarunt. Populus enim quondam largitionibus corrumpi atque in factiones diſtrahi potuit: non princeps arg. *l. 11. ff. de pollicit.* Populo homines ignari obtrudi poterant, non principi; de illius enim dignitate dubitare, quem ipſe elegit, ſacrilegium eſt *l. 3. C. de crim. ſacrilegii.* Cauſa itaque legis ceſſante, legem ipſam deſuetudine ſublatam fuiſſe, puto, ut nihil turpe habuerint imperatores maxime, cenſum exigere a quouis lucroſi muneris candidato. *Lege* enim 11. *de pollicitationib.* tutos eſſe cum alios principes, tum Galliae reges, exiſtimo, qui plus licitantibus prouincias deferunt. Miror, interpretes fingere hic diſcrimen inter honoraria, quae in reipublicae utilitatem atque palam ſoluantur et illa, quae uni clam promittantur, digna demum ambitus animaduerſione, ita PEREZ in *codicem ad l. Iul. de ambitu n. 6.* Ego certus ſum, nihil inhoneſtum moribus Romanorum fuiſſe, principi, muneris largitori, pecuniam quacunque ratione modoque perſolui. Primo enim exceptio regulam firmat. Sed hoc iure, ne municipales utantur accipiantque aliquid promotores, tantum *lege* allegata cautum eſt *ff. de ambit.* Deinde quin offerant nummos, nulli prohibentur, quam illi, qui rationes priſtinae ſpartae nondum reddidere *lege un. C. ad leg. Iul. de ambit.* Poſt claris uerbis a *Modeſtino* dicitur, ceſſare legem ambitus in urbe, ubi munera diſponat imperator, *l. un. ff. de ambitu.* Demum ſuper qua re paciſci licuit, illa res fuit in commercio *§. 2. I. de inutil. ſtipul.* atqui licitae fuere pollicitationes de munere conferendo *l. 1. ff. de pollicit.* quis ergo dubitabit de ſilo bonae conſecutionis?

an paganis imperatoribus obfuerint, quin munera ipſi uenderent?

Chriſtianor. Caeſarum LL. in hoc argumento diuerſae.

(*m*) Lege 31. *C. de epiſcopis et cler.* omnium ſeueriſſima. *Nemo gradum ſacerdotii uenalitate mercetur. Quantum quisque mereatur, non quantum dare ſufficiat, aeſtimetur. Nec pretio ſed precibus ordinetur antiſtes. Cum ſane ſi quis hanc ſanctam antiſtitis ſedem pecuniae interuentu ſubiiſſe, aut ſi opus, ut alterum ordinaret uel eligeret, aliquid accepiſſe detegitur, ad inſtar publici criminis et LAESAE MAIESTATIS accuſatione propoſita a gradu ſacerdotii RETRAHATVR: ſed perpetuae quoque INFAMIAE damnari decernimus.* Tremenda haec uerba ſunt *Leonis* et *Anthemii.* Mitiores paulo ſanctiones *Iuſtiniani.* Loco enim infamiae ille decem libras auri poenae loco in transgreſſores ſtatuit: imo ab eadem Conſtantinopolitanam eccleſiam prorſus exemit *nouella 56. cap. 1.* Mox conſuetudinis habendam rationem eſſe uoluit, qua ordinandi pro ſacris ordinationibus ſoluere teneantur: modo ſumma haec unius anni emolumenta non tranſcendat *Nouella 123. cap. 16.* Quod adeo uerum eſſe, uult, ut ipſe papa ſenioribus Romae hunc cenſum illis ſoluere debeat, qui in eius conſecratione operam ſuam impendere *nouella 123. cap. 3.*

Mitior hic aliis Iuſtinianus.

Memorabilis locus Caſſiodori an. 533.

(*n*) *Libri IX. epiſtola 15. Athalarici regis eſt, ad Iohannem papam* exarata, ne honorarii nimietate noui onerentur epiſcopi atque cum his ipſae eccleſiae. Cum exempla ſuperſint eorum, qui, ut damnum reſarcirent aut aere hac cauſa contracto ſe liberarent, pauperum patrimonia, id eſt, eccleſiaſtica bona inuaſerint, aut etiam uaſa templorum uendiderint. Quare adeo ſanctam uoluit hanc legem rex Gothus, ut tabulis marmoreis inciſam ante atrium beati Petri apoſtoli eam iuſſerit collocari. Memento ſancte pater! Id quod Saluiano, urbis praefecto mandauit *in epiſtola 16. libr. 9. eiuſdem Caſſiodori.* Miror BARONIVM adeo ſibi ocu-

CAP. I.

SIDONIVS(*o*), *iuniores alii (p). Quae tamen omnia plurimum abeſſe, dixi (q) a rationibus annatarum, quicquid contra ſentiant magni nominis auctores (r).* §. VIII.

NOVA doctrina de ORIGINE annatarum.

§. VIII. *Ego enim alio neque adhuc trito (s) itinere mihi eundum eſſe, cenſeo in huius originis indagatione. Scilicet idonea uetum monumenta habeo, quae docent, ad dominos quondam territoriorum mortui praeſulis cum hereditatem ueniſſe (t); tum ſacri patrimonii, quam diu id ſuo poſſeſſore, antiſtite, uacuum*

oculatum hic uideri *ad an. 533. n. 36. p. 278.* ut inde argumentum formet, laicum regem agnouiſſe, ſe non habere, quod praecipiat clericis, cum laicos tantum prohibeat, ne erogationibus clericos grauarent. Sed quid opus fuerat, eandem crambem apponere clericis. His autem mandare potuiſſe laicos principes ex conſtitutionibus Iuſtiniani, patebit, in eadem cauſa promulgatis.

Sidonii.

(*o*) Locus habetur *lib. epiſtol. 25. p. m. 310.* quem eius commentator illuſtrat *Iohannes Sauaro.*

Maſſonii.

(*p*) Ad annum chr. 540. ſcribit *Papyr.* MASSONIVS in hiſtor. Galliae: *Tunc temporis Galliarum epiſcopi ſacros ordines non niſi pretio et quaeſtu conferebant, uti ne hodie quidem faciunt.* Eandem querelam de ſuis an. 655. mouit *Bertrandus* ARGENTRAEVS *en ſon hiſtoire de Bretaigne liu. II. c. 16. p. 152.*

Argentrei.

An hi redarguerunt, quod idem cum annatis?

(*q*) Supra ſcripſi, annatis nihil fere neque cum ambitu commune eſſe, neque cum ſimonia. Non cum illo, quia imponi ſolent annatae omnibus ſine ullo diſcrimine perſonarum, ut metui non poſſit, inde nos promoueri neque turbas inter candidatos excitari: multo minus cum hac congruunt, cum reditus aeſtimentur, non ratio muneris, non eius, ſi quam habet, diuinitas. Vt taceam quod neque *ordinatoribus*, neque *ordinationis* cauſa ſoluantur. Potiori forſitan iure dicerem: minuere annatas ſimoniam. Quo enim e munere ſpirituali maior quaeſtus eſt: eo maius erit crimen ſimoniae. Pii ergo ſacerdotes gratias potius annatarum patronis habeant, qui haec onera has ſordes aliquantiſper leuant.

Doctores, qui e ueteris eccleſiae ſimonia deducunt annatas.

(*r*) In horum numero ſunt Dionyſius GOTHOFREDVS, *qui in not. ad nouell. 123. cap. 16.* ait: *non puto in iure ciuili manifeſtius oſtendi originem annatarum. Marcus Ant. de* DOMINIS *lib. IX. de republ. eccleſ. c. 9. §. 66. Petrus de* MARCA *de concordia ſacerdotii et imperii lib. VI. cap. 10. n. 2. 3. Ioh.* STRAVCHIVS *in diſſert. iur. publ. V. §. 16. p. 133.* Ego religioni duco, alteram illam, quae *praeſide* eodem Strauchio de *annatis Ienae* prodiit 1673. in hanc claſſem referre. Illa enim a genio et eruditione huius uiri multum abeſt atque tironem ſcriptorem habet *Iohannem Papen*, qui argumentum hoc reſpondit. *Iohannes*

A LAVNOIVS *in libro de ſimonia obſeru. XV. p. 532.* Baro de Lyncker *ad cap. Ioſeph. art. 18. p. 52.*

Faſtidia ex argumento uulgari.

(*s*) Neque enim alio fine argumentum tracto, quam ut uetera adiiciam illis, qui ante me integra de eo uolumina conſcripſere, quorum nomina enumeraui ſuperius §. 3. lit. b. Putent alii arroganter hoc dictum eſſe? falluntur. Moneo haec, non mei cauſa, ſed lecto-

B ris ergo, ne tituli uetuſtate ſcheda haec ſtomachum ei moueat pariterque indignationem. Praefes dico, uirum me uel nihil uel ſuperiorum tantum auctoritate ſcripſiſſe, quod fuerit proditum ab aliis. Tempero mihi hodienum ab hac cacoethe, quod uita, quam longa haec ſit, non ſufficere uideatur, illa promulgare, quae aliis in ſola iuris arte publici maxime, feudalis et canonici nondum exiſtimo no-

C tata fuiſſe.

Abbatis aut epiſcopi heres olim princeps territorii.

(*t*) Poſtquam loca indubiae fidei monumentorum perlegi animoque digeſſi, ſummatim ita ſentio de hoc iure. Principio rerum ſacerdotes non definita ſalaria habuere neque adſignatos certo reditus: uerum et bonis eccleſiae tantum deſumpſerunt, quantum ſatis erat ad uictum et cultum. Qui magis pii erant, illi proprium etiam patrimonium, ſi ali-

D quod habuerant, ſcilicet peculia, ut loqui ſic liceat, ſiue aduentitia eſſent, ſiue etiam profectitia, intuitu ſcilicet eccleſiae acquiſita, eidem contulerunt, ne proprietate rei a curis diuinis diſtraherentur. Alii, qui hoc non fecerant, diſcrimen et ipſi omnes agnouere inter bona ex reditibus eccleſiae comparata et illa, quae perceperant ex proprio patrimonio uel peculio. Ex *illis* ſi quid praeter

E neceſſitatem uel uiui expenderunt, id ſacrilegii et ſpolii inſtar fuit: uel ultima uoluntate, quod ipſo iure nullum: in his autem iure fieri poterat utrumque. Inde cautiores inuentaria hoc fine ſcripſerunt, quibus ea inſcrerent, quae proprii patrimonii fuerant propterea que pro arbitratu cuiusque legari poterant aut teſtamento relinqui. Memorabilis eſt illa epiſcopi Viennenſis epigraphe,

F *emtus eſt hic liber non ea pecunia, quae ex prouentibus et cenſibus epiſcopatus prouenit, ſed ea, quam honeſtiſſimis laboribus aliunde accepimus. Proinde liberum eſt nobis*

Digitized by Google

cuum fuerat, omnes reditus; plerumque totius etiam anni prouentus eosdem ſibi adſeruiſſe (u). *Iſtud fiſci iure contigiſſe, exiſtimo: illud ex* iacentis *feudi ratione* (x): *hoc*

---

bis donare (abſque ſpolii aut ſacrilegii crimine) *et legare* (ſine nullitatis metu) *cui uoluerimus*, quod legitur apud LAMBECIVM *lib. II. comment. de Bibliotb. Vindob. n. 82. p. 787.* et in aliis multis codicibus ab eodem antiſtite legatis *lib. 1. n. 38. p. 33. apud eundem.* Bona uero ex reditu feudali ad quem hereditate deuenere mortuo epiſcopo? Reſpondeo ad dominum *directum* feudi eccleſiaſtici fuiſſe deuoluta. Perinde enim fuit, ſiue is IMPERATOR eſſet, quo de exemplum apud ARNOLDVM *Lubecenſem Chron. Slauor. lib. III. c. 17. n. 4. ab imperatore, mortuis epiſcopis confiſcantur eccleſiae, ita ut, ablatis omnibus mobilibus et ſtipendiis praeſentis anni* (annatis), *epiſcopus nouus ſubintrans omnia exinanita et euacuata inueniat*, plura adferunt GELENIVS *de uita S. Engelberti lib. 1. c. 3.* et MEIBOMIVS *in diſſert. de iure antiquo imperatorum*, quam *uolumen III.* exhibet *rer. German. p. 185.* ſiue REX, de *Anglia* egregium locum inuenio in *Guilielmo* BRITONE *lib. VIII. Philippid. uerſ. 241 p. 257. edit Barthianae.*

exemplo CAESARIS.

REGVM ANGLIAE.

Nam rex Anglorum ius uſurpauerat illud
Vsque modo, ut ſolus paſtores ipſe crearet.
Nam quotiens paſtore carens praelatica ſedes
Ciuili leto naturaliue uacaſſet,
Protinus eccleſiae *bona cuncta uacantis* ab ipſo
Vſurpata ſuos conuertebantur in uſus.

alios teſtes laudauit ALTESERRA *de ducib. et comitib. lib. 1. cap. 8. p. 47.* de *Gallia* autem FLODOARDVS *hiſt. Rem. lib. III. c. 23.* et in calce eius: *defuncto Tilpino Carlmannus Remenſe epiſcopium tenuit in ſuo dominatu*, clarius auctor chronici ALTISSIODORENSIS ad an. 1207. quae hiſtoria momentoſa eſt: *regalia haec peruaſerat regia clientela uniuerſa rapiens, ea quoque confiſcans, quae Hugo epiſcopus teſtamento* (nulliter) *legauerat. Electus* (nouus) *epiſcopus adit regem et ab hoc obtinet, ut regalia* (ius hereditare epiſcopos) *eccleſiae donaret, ut moriente epiſcopo regalia teneret et quae de reditibus interim prouenirent* (ex annatis) *ſucceſſori epiſcopo reſeruarentur*, plura leges apud CHOPPINVM *de Doman. Gall. lib. II. tit. 9. n. 5.* ALTESERRAM *lib. 1. c. 8.* MARCAM *de concordia ſac.* qui tamen nullo idoneo iure contrarium ſentit *lib. VIII. c. 18. p. 1273. 1247.* et in illis locis, quae in nouiſſima editione addidit *Stephanus* BALVZIVS *p. 1276.* idemque *lib. II. miſcellan. p. 177.* ſiue proprii territorii PRINCEPS, quod ARGENTREVS de Britanniae minoris, CHOPPINVS de Andegauenſibus, et de aliis alii comprobant apud ALTESERRAM *lib. 1. c. 8.* MARCAN *lib. VIII. cap. 25. pag. 1321.* addatur *Steph.* BALVZIVS *tom. II. ſpicileg. p. 167.* et *Antonius* MATTHAEI *de reb. Vltraiectinis p. 137. 138. 139. 140.* In partem hereditatis etiam uocati ſunt quatuor hereditarii officiales, qui antiqua Germaniae conſuetudine ſupellectilem et utenſilia mortui epiſcopi acceperunt, cuius iuris teſtimonium in diplomate an. 1268. exhibet MADERVS *in antiquit. Brunſuic. n. 27. p. 267.* Vnde explicandum eſt monumentum, quod THVLEMARIVS recitat *cap. 20. de octau. p. 331. wenn ein Biſchoff zu Bamberg erwaehlet, ſo hat uor dieſem der Vnter-Cammerer das Bette mit ſeinen zubehoerungen, darauff die Nacht der Biſchoff gelegen, uor ſich nehmen dürffen: ſo aber ietzo nicht mehr will zugelaſſen werden.*

DVCVM et principum aliorum.

Officialium der Erbaemter.

(u) Non ſolum bona, quae reliquerat mortuus epiſcopus, uerum etiam *reditus epiſcopales* primi anni et diutius, quoad uacua epiſcopo eccleſia fuerat, principes territorii acceperunt, ſcilicet *penſiones* ANNATAS, die iaehrige gefaelle. Cuius rei teſtes habemus luculentiſſimos. ARNOLDVS *Lubecenſis* ait *lib. III. Chron. Slau. c. 17. ablatis ſtipendiis praeſentis anni;* quem ſequitur ERANZIVS *libr. VI. Sax. c. 50. et 51.* ſed maioris momenti diploma eſt ad an. 1216. quod adfert MEIBOMIVS *in libr. cit. p. 187. uol. 3. rerum Germ.* ubi huic iuri nuntium mittit imperator. Verba ſunt: *Fridericus D. G. Rom. Rex* cetera, *ideoque ueterum illam conſuetudinem deteſtantes, quam anteceſſores noſtri in cathedrales eccleſias et abbatias, quae manu regia* (cauſam et fundamentum iuris nota) *porriguntur, quod uidelicet decedentibus epiſcopis et praelatis earum rerum mobilium eorundem conſuerant occupare et conuertere in uſus proprios occupatas, quam etiam REDITVS et prouentus per TOTIVS ANNI CVRRICVLVM ita prorſus auferre, ut non poſſint ſolui debita decedentis, nec ſuccedenti praelato neceſſaria miniſtrari.* Quis dubitabit deinceps de iure *annatarum laicorum*? Iuſtitiam earum reſpondebo inferius.

annatarum iura principum ſecularium.

(x) Aegre habet *Petrum* MARCAM, illuſtriſſimum uirum, reditus uacantis praelaturae principes laicos ſibi attribuiſſe. Quapropter *lib. IIX. de C. S. et I. cap. 18. n. 11. p. 1274.* ſcribit: omnes *intelligant reditus patrimoniorum eccleſiae uacantis ac ſpolia epiſcoporum decedentium nunquam iure pertinuiſſe ad principes.* Maximus huic auctori candor, quoties is ueritatem eruit aduerſus iniqua pontificis poſtu-

Defenduntur annatae laicorum contra Marcam,

de quo iudicatum.

CAP. I. *hoc autem releuii cauſa uel laudemii* (*y*). *Quamuis uero hac conſuetudine non* §. IIX.

---

poſtulata, ubi admirabile eſt, quantum animi habuerit pro fide: ſed cum ad epiſcoporum iura deuenit, noluit ſuae dignitatis, archiepiſcopi enim honore fulſit, obliuiſci. Veniam ergo is meretur. Nos tamen, quae ipſe refellit, tuebimur.

argumenta quae ſint pro annatis laicorum?

Duo autem hic in quaeſtionem ueniunt, quae non debent confundi. Primum eſt, quo iure utenſilia, ſupellectilem, nummos, mobilia quaeque mortui epiſcopi ſibi arrogent principes laici: deinde quo illi iure reditibus fruantur ſacri patrimonii ſede uacante?

Quo iure fiſcus ſucceſſerit epiſcopis?

Quod primum concernit, defuncto epiſcopo uel heredes ſunt, uel non ſunt: ſi hoc, princeps ſuccedet iure fiſci *l. 4. C. de bonis uacantibus*, non uniuerſitas, collegium, eccleſia, ciuitas *l. 1. pr. C. eodem*; inde corrupti ſeculi mores

Superſtitio Carpzouii.

ſapit definitio CARPZOVII *in iuriſpr. conſiſt. lib.* III. *tit.* 1. *def.* 9. *n.* 7. quod euangelici principes in uacantibus clerici bonis non territorii cauſa ſuccedant, ſed quia iure gaudeant epiſcopali. Si uero illud, heredes uel inteſtati erunt, uel inſtituti ultima uoluntate: *illud* fieri non poterat, partim quod clerici ſeculo moriantur, *leto ciuili honeſto*, quare omne uinculum expirat ſanguinis et ſucceſſionis arg. *cap.* 1. *X. de ſucceſſion.* et clarior eſt CANON *apoſtolorum*; ἔςω Φανερὰ τὰ ἴδια τῦ ἐπισκόπυ πράγματα: καὶ Φανερὰ τὰ κυριακά *manifeſtae epiſcopi facultates propriae* (ante epiſcopatum uel poſt a cognatis acquiſitae addit ZONARAS interpres) *et manifeſtae res dominicae:* illas legare poteſt, non has: partim, quod ipſorum etiam redituum epiſcopi non proprietatem habeant, ſed uſum tantum *can. 7. 8. Quaeſt.* 2. *Cauſ.* 1. ut ſacrilegium ſit, de alieno diteſcere uelle aut ditare *can. 6. ibid.* neque fas erat *hoc*, quod ex ſuperioribus §. IIX. *lit. t.* clarum fit, neque mortis cauſa alienare potuiſſe praeſulem res ex fructibus epiſcopalibus acquiſitas CANONE 39. qui apoſtolis tribuuntur: *nemini quid largiatur epiſcopus, ſi cognatos habeat, non ut cognatis aliquid eroget, ſed ut pauperibus.* Cui etiam congruit *cap.* 1. *X. de ſucceſſionib.*

Clerici num teſtamenta condere queant?

Quo iure princeps reditus epiſcopatus, abbatiae ſibi arroget ſede uacante?

Ad alterum quod attinet, an iure *reditus* patrimonii eccleſiae *capiat dominus directus, ſede uacante?* Nulla hic iniuria clientibus clericis. Primo enim exempla ciuilium uaſallorum habent: quorum feuda cum fructibus dominus accipit, ſi aut nullos illi ſucceſſores relinquant, aut inhabiles immaturos ad onera atque ſeruitia feudalia, quae iura *D. praeſes* eruit in *diſſert. de iure ualetudinarii cap. XVII.* ita, munere epiſcopi uacante, uacare etiam iure poteſt praemium. Dominus enim, qui commoda paſtoris non ſentit, neque onus ſentiat erogandi honorarii. Quo caſu ad tempus directum dominium cum utili iacente conſolidatur. Deinde uti Angliae rex clientum pupillorum tutor eſt, proptereaque, durante tutela, fructibus feudi gaudet, quae *fructuaria* ideo dicitur *d. praeſ. l. c.* ita quoque cum regimen praeſulatus domino, ſede uacante, incumbat, regimine is uti poterit *fructuario*. Poſt ſi conſuetudo uim legis habet *l.* 32. § 1 *ff. de legib.* quis iniquitatis accuſet argumentum, quod ſupra uidimus, tanto ſcriptorum, temporum, exemplorum, cauſarum numero concentuque corroboratum?

An clerici clientes a releuio uel laudemio immunes ſint?

(*y*) De origine cauſisque horum iurium ego ita ſentio. Vaſallis quondam mortuis dominum reditus feudi usque recepiſſe, donec noui ab eo ſucceſſores fuerint inaugurati. Diſtuliſſe eum ſaepius hac cauſa inaugurationes puto. Quam ut promouerent, noui clientes honorarium ei obtulerunt, quod *unius anni* prouentum aequaret. Intra annum enim et diem quondam dominus cogi non poterat ad conferendam inueſtituram: uti hodie *citius* ad eam ſuſcipiendam a domino compelli nequit uaſallus *2. F. 24. §. 1. Artic. IV. Inſtr. Pac.* §. 50. *Art. V.* §. 25. Honorarium hoc *releuium* dicerem; non *laudemium*. *Illud* enim ad *maturandam* inueſtituram fecerat: *hoc* uero ad compenſandum in illa laborem, gratiam, clientelae profeſſionem. Illud mortuo nonniſi uaſallo numeratum: hoc et mortuo eodem et uiuo, feudum alienante. *Illius* ſumma maior fuit *hac:* neque unum ſuſtulit alterum, utrinque enim obligari poterat uaſallus. Ita conciliandi ſunt doctores in hac doctrina, qui fere ſibi in ea non conſtant. FRANZKIVS elegantiſſimum opuſculum ſcripſit de *laudemiis;* ſed nihil is habet, quod noſtri ſit inſtituti. Mirum uideri id poteſt, quod cum rariſſima in Germanis *laudemia* ſint, *releuia* etiam fere inaudita: utriusque tamen oneris ratio teneat patrimonia eccleſiarum.

Cur illa ignoret Germania?

Scilicet praedia Germanorum quondam allodia fuere, neſcia onerum feudalium: uerum patrimonia eccleſiae beneficia ſunt, a principibus non alia unquam ratione collata, quam effectu reſeruato directi dominii. Ita documentum habes apud SPELMANNVM *in Archaeologia p.* 484. *Quod ſi abbas Waltherus moriatur, uel uitam ſuam mutet* (en ſpeciem releuii uiuo uaſallo) *monachi RELEVABVNT terram eandem et faciem ſeruitium erga dominum.* Cauſam Gallici ſacerdotii contra curiam Pariſienſem in exactione releuiorum tuetur *Ren.* CHOPPINVS *lib.* 1. *de iuriſdict. Andegauenſ. cap.* 37. *p.* 304. *et lib. I.*

et II.

CAP. I. *non occidentalis tantum eccleſia uiueret; ſed etiam, mireris concentum, orientalis (z): ſudes tamen in oculis id fuerat ſacerdotum, ut contra haec iuſtituta alii priuilegiis ſibi proſpicerent (z†); alii gehaſismi et ſimoniae fulminibus percuterent exactores (a); nonnulli ſuperiores antiſtites excitarent eiusdem iuris competitores (b).* §. *IX.*

Annatas laicis ereptas ſibi adſerit PONTIFEX R.

§. *IX. Atqui his tandem diſcriminibus non incallide uſus eſt pontifex, ut nauem tot fluctibus agitatam et pene diſſolutam ad portum Romanum proſpero curſu*

---

et II. de ſacra politica forenſi. Verum quam magna mihi huius doctoris auctoritas, in hoc tamen argumento ita ſentio. Patrimonium eccleſiae aut principi uel alii *annatas* praeſtat, uel non. Si hoc, obligarem eos ad releuia, non uero, ſi illud. Non adeo multum ab hoc cenſu id alienum eſſe uidetur in imperio, quod fere duplicata honoraria Caeſari largiantur ſacri antiſtites, quod ſupra oſtenſum §. *5. lit. p.*

Annatarum iura in eccleſia orientali.

(z) ZONARAS nobis teſtis ſit. Ita autem ille *annal. tom. 3. p.* 310. Ὁ βασιλεὺς ἀφορμὴν ἐκ τούτου δραξάμενος ὡς οἰκείαν ἐξουσίαν τὸ πᾶν τῆς τῶν ἐπισκόπων μονῆς, καὶ προχειρίσεως μηδένα κελεύσας γοῦν ἐς ἄνευ αὐτοῦ εἰς ἐκκλησίαν ὅλως δή τινα εἰσάγεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκδήλως ἐπισκόπους, βασιλικὸν ὑπηρέτην εἰς τὴν χηρεύουσαν ἐκκλησίαν ἐξέπεμπε, καὶ ἐλέγχετο παρ' ἴσον τῶν ἀναγκαίων γινομένων ἀναλωμάτων, αὐτὸς ἀνεῖτο τὰ περιττεύοντα. *Imperator*, Nicephorus Phocas, *ex hoc ſumta occaſione et omni auctoritate, deſignandi epiſcopos ſibi uendicata, edixit, ne quisquam iniuſſu ſuo in ullam eccleſiam mitteretur. Morino igitur epiſcopo, regium miniſtrum in eccleſiam uacantem mittebat* (habes tributariam tutelam) *quo ſumtus neceſſarios parce faciente, ipſe* RELIQVA *ſibi uindicabat.* Fruſtra igitur eſt *Petr. de* MARCA, quod *lib.* IIX. *cap.* 24. *p.* 1312. gubernatoribus id tantum tribuat Graecorum, quaſi contra principis uoluntatem iure ſuo atque tutela in coenobia uacantia fuiſſent abuſi. Id tamen eidem facile largimur priſcam hanc conſuetudinem, nouellis Caeſarum conſtitutionibus tandem ſublatam fuiſſe. Conferri cum his poſſunt, quae habet ALTESERRA *lib.* 1. *cap.* 8. *pag.* 47. *de duc. et com.*

Priuilegia quar. eccleſ. cantra annatas laicorum.

(z†) Exemplo eccleſiae Altiſſiodorenſis in Gallia, quod eius CHRONOGRAPHVS refert *ad ann.* 1156. *Ludouicus rex Senonenſem eccleſiam libertate donauit a malis et peſſimis exactionibus, quibus Senonica ſedes moriente archiepiſcopo ſolet fatigari et opprimi.* Eius generis diploma exhibet etiam, comite Vrgellenſi auctore, BALVZIVS II. *miſcell. p.* 225. *Dimitto*, ait

A comes, *horribilem illam et male conſuetam rapinam, quam poſt deceſſum epiſcoporum exercere conſueuerant praedeceſſores mei, diripiendi ſiue inuadendi bona epiſcoporum mobilia ſiue immobilia. Sed omnia quieta et libera maneant eccleſiae.* Alia exempla CHOPPINVS habet *de doman. Franc. lib.* II. *tit.* editionis Pariſinae, Germanica enim infinitis fere uitiis ſcatet, oculis indigna eruditi lectoris, quem liber uult multa-
B rum literarum.

Fulmina cleri contra annatas laicorum.

(*a*) Cui non horrorem incuteret ſermo Gregorii V. papae apud BALDERICVM *in chron. Cameracenſi lib.* I. *c.* III. *Nobis*, inquit, *ſimiliter intimatum eſt, quod obeunte epiſcopo uel ceteris ſacerdotibus* (notandum hoc eſt, cum de ſolis alias epiſcopatibus et abbatiis ſint narrationes aliorum) *eccleſiae Cameracenſis, aliqui diabolico repleti ſpiritu ſoleant res eccleſiaſti-*
C *cas, quas uel epiſcopus reliquerat uel ſacerdos, diripere* (ſibi uindicare). *Quibus apoſtolica cenſura* (banno, horribili poena meticuloſis) *ne hoc amplius agant, interdicimus.* Canonum minas ſpargit MARCA *lib.* IIX. *c.* 18, *n.* 11. *cap.* 19. *n.* 9. Quem confutauimus eapropter ſuperius *h.* §. IIX. *lit.* X.

Annatas laicis ereptas ſibi capiunt maiores epiſcopi.

(*b*) FLODOARDVS *lib.* IV. *hiſt. Rhemenſis cap.* 2. inquit: *Formoſus ſanciens aucto-*
D *ritate S. Petri, ut nemo regum, nemo quilibet chriſtianus decedente Rhemorum epiſcopo ipſum epiſcopatum uel res ipſius eccleſiae ſuis compendiis applicet neque ſub dominio teneat, praeter eius metropolin.* De Angliae antiſtibus *Thomas* WALSINGHAM in *hypodigmatib. Neuſtriae ad ann.* 1305. teſtatur: *auaritia epiſcoporum in Anglia poſtulantium primas uacationes per annum in ſuis dioeceſibus.* De metropolitanis in o-
E riente uerba audiamus MARCAE *lib.* IIX. *c.* 18. *n.* 9. *Metropolitanorum*, inquit, *auaritia peſſimam quandam conſuetudinem inuexerat in orientem. Nam praetextu curae, quae eis incumbebat, in procuranda electione epiſcopi, ſede uacante inuadebant bona propria decedentis epiſcopi atque etiam pertinebant.* (**)

(*c*) Cla-

(**) Egregius locus occurrit etiam apud St. IVLIAN. *in hiſt. Burg. p.* 477. *uol.* 2. ubi epiſcopus an. 1436. *impoſuit* annatas in omnibus parochiis.

CAP. I. §. IX. X.

curſu adpelleret (c). Principum alios foeditas ſimaniae, alios diſſidia et aemulationes clericarum, hasque ipſos diffidentia iuris, ſibi olim arragati retinuit, quin conatui papae obloquerentur. Occupata his artibus annatarum poſſeſſione, paſt faciles tituli ac formulae fuere, tegumenta aequitatis; ne obtumeſcere oparteret doctores in quaeſtione: papa quid facis (d).

Pontificum quis primus annatarum iure ſit uſus?

§. X. *Quemadmadum uero pluribus exemplis apus eſt, ad conſuetudinem tum conſtituendam, tum camprobandam: ita graue deſinitu, cui pontificum primordia conſilii huius tribuenda ſint (e). Ego in hoc numero*

Annatas epiſcopis ereptas ſibi capit pontifex R.

(*c*) Clariſſimis id uerbis ſcribit *Thom.* de WALSINGHAM in *hypodigmatibus Neuſtriae p.* 497. De *CLEMENTE V.* is dixerat ad an. 1305. ubi pergit: *Dominus papa attendens, quod charitas incipit a ſe ipſa primo fructus ſibi per totam Angliam reſeruauit: INDVCTVS per AVARITIAM EPISCOPORVM regni Angliae, poſtulantium PRIMAS VACATIONES per annum in ſuis dioeceſibus ſibi concedi. Nempe ſummus pontifex aduertens, quia quod petit inferior, poſtulare poteſt et ſuperior, appropriauit ſibi ipſi omnes prouentus de PRIMO VACANTIBVS eccleſiis per totam Angliam, uidelicet DE PRIMO ANNO PRIMOS FRVCTVS de EPISCOPATIBVS, abbatiis, prioratibus et proebendis, perſonatibus, uicariis, quam de ceteris minutis beneficiis.* Valde memorabilis hic locus eſt. Intelliguntur inde occaſio annatarum: deinde initia earum: poſt latitudo, per quot genera patuerint *beneficiorum:* obſequia tandem Anglorum, cum infra nominandi ſcriptores putent, eam gentem huic pontificis conatui unice repugnauiſſe. Congruunt plane cum his ea, quae ſcribit *Theodorus de* NIEM, homo arcanorum conſcius et particeps curiae Romanae, ingrata forte priſtini iuris archiepiſcoporum memoria incitatus, quod papa eodem illos ſpoliauiſſet. Verba eius, in *nemore unionis tract. VI. cap. 36.* haec ſunt: *Morientibus epiſcopis, abbatibus, praelatis omnia per eos relicta collectores fructuum camerae apoſtolicae recolligunt et in uſus eorum ſeu camerae praedictae conuertunt, metentes meſſem, quam non ſeminarunt. Per has depraedationes ultra quam dici poteſt cathedrales eccleſiae et monaſteria Italiae deſtructa ſunt et pauci in iis degant miniſtri.* Non crediderim, qui haec legerit, dubitaturum, clericos laicis eripuiſſe iura annatarum, clericis deinde epiſcopos, his iterum papam, qua ſupremum cum Italiae, ubi poſtulati iuris initium fecit, tum uniuerſi orbis chriſtiani antiſtitem. Fruſtra ergo eſt *Lud.* THOMASSINVS, qui *part. 3. lib. 2. cap. 58.* contendit ex aduerſo.

Papae in uindicandis laicorum annatis praetextus.

(*d*) Iuris publici in curia Romana ordo eſt, primo poſſeſſionem meditari, poſt cauſam: quae neque huic rei poterat deeſſe. Primo magnum hic firmamentum erat in praeſumtione pietatis et iuſtitiae. Hanc papae in dubium uocare uelle, ſacrilegio ſimile. Deinde, creſcentibus eccleſiae opibus, maiori quoque adparatu opus eſſe credebatur pontifici. Poſt praemio hoc digniſſima erat cura illa, qua papa faſces tenet uniuerſi orbis chriſtiani. Praeterea nihil iniquum, a uaſallo haec compendia lucrari dominum directum. Atqui is ubique terrarum audit ſupremus antiſtes. Tum infidelium uires dicebant his armis eſſe confringendas. Ad extremum, quod una et altera reſpublica conſenſit aliis non exempli loco, ſed legis inſtar obtrudebatur. Acceſſit, quod ſupremi pontificis apud Iudaeos et Aegyptios paganos ingentes reditus ad imitationem proponerentur coetibus chriſtianis.

Quomodo a laicis ad clericos et papam migrauerint iura annatarum?

(*e*) Genus annatarum, quod deſcripſimus, principum fuiſſe patuit ex antecedentibus. Cum uero duplici illi iure niterentur in exactione earum (§. IIX. *lit. x.*), uno *fiſci*, altero *directi* in patrimonia eccleſiarum dominii: pontifex eis utrumque iuit ereptum. Gregorii VII. artes, quibus circa *an.* 1100. inueſtiturae iura Caeſari diſputauit, prodidere coaeui ſcriptores, quos iunctim edidit GOLDASTVS *in apologia contra Gretſerum.* Sed parum hoc obfuit Caeſaribus, quin poſt etiam et reditu ſacri patrimonii, quoties aliquod uacuum fuerat et hereditate epiſcopi defuncti gauderent. Conſiliis enim papae euentus non reſpondit, quem ſibi is propoſuerat. Caeſares quippe ceremoniam inueſtiturae per annulum et baculum remiſere, ne haec ſacri muneris potius attingere rationes uideretur, quam fundos eccleſiae: haud quaquam uero nuntium miſere inueſtiturae ipſi. Nouo itaque conatu impetendi fuerant ſucceſſores. Fridericis et Henrico VI. inprimis magis conſultum uidebatur, haec iura eierare, quam contentionis ſerram ducere cum ſordidae auaritiae hominibus clericis. Monumenta annalium hanc in rem prodidit MEIBOMIVS *rer. Germ. tom. 3. p. 187.* Neque enim poſt interregni tempora aliquis imperatorum occurrit, qui hoc onere impoſito ſacros antiſtites uoluiſſet irritare. Aſt interitus annatarum nouum eis ortum dedit:

ut

 CLEMENTEM *V. iam fuiſſe, inuenio (f) et eius ſucceſſorem* IOHANNEM *(g). Frequentiores teſtes ſunt pro* VRBANO V. *(h) atque pro* BONIFACIO IX.

ut illac non tam abrogatae eſſe uiderentur, quam a laicis ad clericos transmigrauiſſe.

CLEMENS V. *inter* auſpices *annatarum an.* 1305.

(*f*) In *VIENNENSI* concilio an. 1307. de hoc iure pontificis diſputatum eſſe, ualde obſcurum eſt neque proditum ab auctoribus. Vnicus autem doctor ac interpres iuris canonici *Iohannes* ANDREAE, qui illa prope aetate uixit et ſuo aeuo *fons canonum* audiit, huius rei teſtis eſt luculentiſſimus, qui ad HOSTIENSEM ſimul prouocat, auctorem, cuius opera praeter *auream ſummam*, quae in omnium manibus eſt, rariſſima ſunt neque nobis copia fuit, ut locum euolueremus. Ita uero ANDREAE *in commentar. ad capit. 15.* inter cetera X. *de officio iudicis ordinarii, edit. Venetae* 1523. *fol.* 170. ſcribit: *Dicit Hoſtienſis, quod Romanam eccleſiam excuſat neceſſitas* (in ratione erogationum) *quia nec de ſuo poſſet omnibus prouidere. Item priuilegiuia de antiqua conſuetudine iam obtentum.* Et dicit (idem Hoſtienſis) *quod epiſcopi etiam conantur hoc* (annatarum iura poſtulando a ſuffraganeis) *imitari, quod eſſe non debet*, (ut in decre. prima de tempo. ordi. et de re iudi. in cauſis.) *Pluries clamaui in tantum, quod de hoc fuit ſermo in concilio* VIENNENSI (an. 1307) *quod optarem, quod curia reciperet uiceſimam redituum clericorum totius orbis* (nimium quantum hoc eſt) *ad ſuſtentationem papae et cardinalium, et nihil exigi poſſet pro ſeruitiis praelatorum, quos promouet exceptis laxatis ſalariis laborantium, puta ſcriptorum et ſimilium et tunc prouideret legatis et nuntiis, quos mittit, de praedicta quota. Abſtineret autem* (curia Romana papae) *ab* EXACTIONE FRVCTVVM PRIMI ANNI (habes annatas); *exactionibus decimarum* (de decimis ſacerdotum) *et ſimilibus, quae non pullulant. Sed deliberauerunt praelati in concilio. Et forte bene. Quod tanta uiget inſatiabilis cupiditas* (nummis emungendi ſacerdotes). *Quod ſi hoc fieret, et iſtud et illa perciperent.* Nullus dubito, uera doctorem ſcripſiſſe, cum quod paſſim hiſtorici agnoſcant, plura in Viennenſi concilio diſputata a pontifice et contra fuiſſe, quae prodere, non e re ſit eccleſiae. IOHANNES *canonicus ſancti Victoris Pariſienſis in uita Clem. V. p. 18.* ait: *dicitur a pluribus, quod pro extorquenda pecunia concilium fuit factum:* tum etiam, quod auctores habeamus, qui ſimilia fere leguntur commemorauiſſe. WALSINGHAMI teſtimonium ſupra laudauimus §. 9. lit. c. et ſane clariſſimum eſt. Nam ad *an.* 1305. *p.* 497. is inquit: *Dominus papa fructus uacantium eccleſiarum ſibi reſeruauit per totam Angliam de epiſcopatibus, abbatiis, prioratibus et praebendis.* Addatur *Polyd.* VERGILIVS *de re inuent. cap. 8.*

IOHANNES XXII. *inter eosdem.*

(*g*) *Nicolaus* TRIVETTVS, huic papae aequalis *in annal. Angl.* ait: *retint* (de papa Iohanne ſermo eſt) *à li les primers frutz des egliſes uacans.* Sed longe illuſtrior eſt locus MARSILII *Patauini* in *defenſore pacis*, quem huic pontifici in diſſidiis, cum Caeſare habitis Ludouico Bauaro oppoſuit *part. II. c. 22. p. 347.* ubi inquit: *His adiice nouum germen tam dictae radicis, quod Romanus epiſcopus ex hac plenitudine poteſtatis beneficium obtinentibus* (non ſolis epiſcopis, quod imperatores inſtituere, neque in peculio tantum occaſione ſacri muneris acquiſito) *ubique locorum, abſque ſui licentia interdixit condere teſtamenta et ſic ad ſuam ſedem immediate decreuit bona deuolui et debere deferri.* (Aſt nullo tempore teſtamenta condidiſſe epiſcopos, uerum heredes eorum Caeſares fuiſſe, Caeſarum iura metropolitanos, mox ipſum papam ſibi arrogauiſſe, ſupra ſcriptum eſt). *Et quod amplius a malo eſt, quoniam ſimonia, quamuis poſt factum* (conceſſum beneficium) *expleatur, ampliſſima eſt* (ego ex hoc genere proſcripſi ſimoniam ſuperius) *quod eadem poteſtate* (a Caeſaribus deriuata) REDITVS *et* PROVENTVS *beneficiorum omnium et ubique, quo* PRIMVM ANNO *uacantia fuerint*, SIBI RESERVAT. *Secundum hunc morem ſibi congregans omnes mundi theſauros et eiſdem omnia regna ſpolians atque prouincias, in quibus diſtribui debent miniſtris euangelicis et perſonis miſerabilibus* (quem finem habuere, qui eccleſiam uoluere epiſcoporum heredem) *aut in reipublicae, de qua ſumuntur, ſubſidium, quoniam ad hoc ſtatuta et ordinata eſt.* Reſpicit ad illa tempora, ubi Caeſares epiſcoporum heredes fuere, aut etiam ipſi domini territoriorum. In tanta luce aliis ducibus non opus eſt. Conſerantur tamen *Ranulphus* CESTRENSIS *hiſtor. lib.* VII. *c. 42.* *Bernardus* GVIDO, epiſcopus Londonenſis, in uita *Iohannis p. 156. edit. Baluz.*

Memorabile teſtimonium annatar. Marſilii *an.* 1324.

VRBANVS V. 1362.

(*h*) Non omittenda ſunt, quae ANONYMVS auctor habet ad an. 1363. *chronici Colonienſis* p. 26. libri hodie admodum rari. Ita autem ille de Vrbano V. inquit: *quam ouch mere ſchadens der Kirchen uon Coeln want der vurs Pays mit einre nuwer wiiſe der güerheit hadde he dain behalden ind uerwaren nur des Pays Kammer alle dat gott dat uurs Buſchoffs Wilhelms dat he gelaiſen hadde, ind darum ſo bald as Buſduſſ uurs in de Coelliſche Kirche kom-*

CAP. I. cIↄ IX. (*i*). *Verum ut in utroque hoc fruſtra annatarum ortus quondam doctores paſuere: ita neque certus ſum, illa quem ego nominaui, non antiquiorem in manumentis hiſtoriarum reperiri. Poſt illa tempora annatarum iura in legem iuere, in ſolenniſſimis conciliis Conſtantienſi* (*k*) *et breui poſt in Baſilcenſi* (*l*) *firmatam magis,* §. X.

Nn n 2 *quam*

---

kommen war, ſchickte Pap VRBANVS einen ſynre dienre int Stifft Coeln indter bieſche induorderde all dat gheue dat Biſchoff Wilhelm nae gelaſſen hadde op dat aller uyſſerſte. Quae rerum minutiſſimarum genera idem recenſet, ſcilicet pretioſa utenſilia, uinum, frumenta et quicquid ſupercrat rerum mobilium. Miror, auctorem prima auſpicia haec credere annatarum, cum de anteceſſoribus huius papae idem conſtet.

Bonifacius IX. circa an. 1400. (*i*) PLATINA in *uita Bonifacii* IX. p. 247. his uerbis de ipſo ſcribit: *Tum uero Bonifacius ſiue uice comitum potentiam ueritus, ſiue augendae ditionis eccleſiaſticae cupidus ANNATARVM uſum beneficiis eccleſiaſticis PRIMVS IMPOSVIT. Hac conditione, ut, qui beneficium conſequeretur, dimidium annui prouentus fiſco apoſtolico perſolueret. Sunt autem, qui hoc inuentum Iohanni XXII. adſcribant. Hanc autem conſuetudinem omnes admiſere praeter Anglos, qui de ſolis epiſcopatibus conceſſere, in ceteris beneficiis non adeo.* Conferri etiam in haec tempora ea merentur, quae auctores habent apud *Theod. de* NIEM *lib.* II. *de ſchiſm. c* 7. VOLATERRANVM *lib.* XXII. *p.* 514. SABELLICVM ennead. XI. *p.* 835. *ſqq. Henr.* MEIBOMIVM *uol.* III. *rerum Germ p.* 190. *Carolum* MOLINAEVM *in commentario contra abuſus paparum* WOLFFIVM *lection. memorabil. cent. XVI. p.* 610. GENEBRARDVM *ad an.* 1404. MORNAEVM *in myſterio iniquit. p.* 252. CONRINGIVM *conſtitut. epiſc.* §. 67. *p.* 457. STRAVCHIVM *de annat. c.* 1. 2. *Antonium* MATTHAEI *rerum Vltraiect. pag.* 125. *L. B. de* LYNCKER *in notis ad Capit. Ioſeph. art.* 18. *p.* 52.

Quid in conciliis de iure annatarum? (*k*) In VIENNENSI concilio anno 1308. iuris annatarum momenta diſputata fuiſſe, ſupra §. h. lit. f. uidimus, quibus addi debent, quae habet *Nat* ALEXANDER *in hiſt. eccleſ. ſec.* 13. *diſſert.* 9. §. 4. 5. 6. Sed plenius ac maiori longe uirorum libellorum adparatu id factum eſt in CONSTANTIENSI *an.* 1418. quos uolumina RVDOLFINA hoc fere ordine exhibent. Auctor anonymus ad *Ioh.* GERSONIS opus de reformatione eccleſiae *cap.* 3. qui extat *tom* I. *part.* 3. *p.* 149. *Petrus de* ALLIACO *cap.* 11. de *pecuniariis conſtitutionibus Ioh* 23. *quae eccleſias* onerarunt *p.* 259. idem *cap.* 5. *p.* 264. *et cap.* 6. 7. 8. *de reſeruationibus papae et de ſimonia curiae Romanae p.* 285. ANONYMVS *de reformatione ſupremi ſtatus eccleſiaſtici artic.* 3. *et* 16. *de annatis p.* 1000. Deinde *tom. IV.* CONCORDATA *cum Gallis Martini papae ſuper annatis p.*

A 1572. *Petr. de* ALLIACO *de annatis*, oppoſita *declarationi nationis Gallicanae* tom. VI. p. 54. Ad idem concilium pertinent *Nicolai de* CLEMANGIS *apoſtoli et reſponſio dati per nationem Gallicanam dominis cardinalibus etc. appellantibus ab eiuſdem concluſione etc. quod uacantiae et minuta ſeruitia nulla ſint debita et de cetero nihil ſoluant.* Ioh. Martinus LYDIVS, qui *Clemangiana* omnia edidit cum *gloſſario*
B *Lugd. B.* 1613. *in* 4*t.* etiam hoc eidem auctori opuſculum tribuit de annatis non ſoluendis. Verum multae rationes ſunt, quae dubitationes adferunt, illum foetum a Clemangio excluſum eſſe, quas ante me expendere *Edmundus* RICHERIVS *lib.* II. *hiſtoriae conciliorum generalium, et Petrus* PVTEANVS in commentario ad *Pythoeana de libertate eccleſ. Gallicanae* tom. 2. p. 839. quos ſequitur *von der Hard.*
C Quorum iudicio ſcriptum uel *anonymi* eſt uel *Iohannis* GERSONIS, qui tum ad eundem ſcopum contendit. Quisquis auctor eius ſit, potuit enim a Clemangio e diuerticulo ubi latuit alicui adſeſſorum concilii, qui ipſe non interfuit, ſubmitti: argumenta tamen, quibus in eo annatae diſputantur, nos a ſententia, quam ſupra prodidimus §. 7. *lit. q.* necquicquam poſſunt dimouere. In ipſo
D etiam concilio annatarum hoſtes auditi non ſunt, ut papa in contradictorio uideatur obtinuiſſe. Neque alii praeter Gallos, quamuis apologiam papae et inter hos ipſos quidam ſcripſerint, tanta acerbitate exactores huius uectigalis ſunt inſecuti.

(*l*) Hic rhodus, hic ſalta: Ad huius enim concilii decreta prouocant, quotquot annatarum iura eunt ſublata. Fa- *Baſileenſi concilio damnatusne ſit uſus annatarum?*
E teor *duabus ſeſſionibus* XII. *et* XXI. pontificem patres iſtius conuentus annatarum iure interdixiſſe. Quae decreta tripudiantes recitant recenſentque *Ioh. Mart.* LYDIVS in notis *ad Clemangiana* p. 100. FLAZIVS *in appendice catalogi teſt. ueritat. pag.* 2056. WOLFIVS *in tom.* 1. *lect. memorab. p.* 904. *Renat.* CHOPPINVS *de ſacra politica lib.* 1. *tit.* 8. *n.* 18. 19 *p.* 177. 178. MORNAEVS *in myſter. iniquit. p.* 507. STRAV-
F CHIVS *cap.* 4. *de annat.* §. 2. *L. B de* LYNCKER ad capit. Ioſeph. art. 18. p. 52. *Lud.* THOMASSINVS *de diſciplina eccleſ. part.* 3. *lib.* 2. *c.* 59. Sed cum hoc concilium neque audiuerit papam neq; improbauerit annatas, niſi aliunde Romanae curiae ſatisficret, tantum abeſt, ut eis id obeſſe credam, ut potius nouum addat priſtino iuri firmamentum.

(*m*) Ni-

CAP. I. *quam, ut alii uoluere, ſublatam. Vt tamnunc, quod ex totidem repetitis conſtitutionibus pontificum (m), multoque magis ex matricula annatarum (n) intel-* §. X.

Decreta pontificum de ſoluendis annatis.

(*m*) Nihil mirum eſt, decreta pontificum de perſoluendis annatis tantam aetatem non habere. Rogationes, non imperia uoluerat nouum onus, a clericis ſuſcipiendum. Principio liberalitatis quoddam officium fuit erga ſupremum antiſtitem: poſt demum debiti cenſus
1447. naturam accepit. Primum diploma papae in hoc argumentum occurrit NICOLAI V. in *concordatis nationis* Germanicae circa an. 1447. quod recitat *Laertius* CHERVBINVS in *bullario magno uol. 1. p.* 374. ut taceam *Brandenium* commentatorem, *Schilterum*, aliosque, qui idem exhibent
1458. PII II. deinde an. 1458. ubi poenae tribuuntur contemtoribus annatarum ſtatutae *cap. 5. in ſept. decret. de annatis.* Se-
1469. quitur libellus PAVLI II. ad an. 1469. *tom. 1. bullar. magni* num. 6. p. 402 §. 5. ubi
1471. agitur de quindenniis. Poſt SIXTI IV. c. 1. in *extrau. commun.* de treuga et pace, ubi querela de Gallis, annatas detre-
1484. ctantibus. Deinde INNOCENTII VIII. 1484. quod extat *in 7. decretal.* in peculiari titulo de *annatis*, ubi moroſi annatarum debitores poena coercentur.
1505. Tum IVLII II. qui eandem renouauit 1505. in *bullar. magno tom.* I. *n.* IV. *p. 480.*
1532. Praeterea CLEMENS VII. etiam inſtituit, ne uel annatae uel quindenniae ſoluerentur niſi ſumma ualorem 24. ducatorum excederet 1532. in *ſept. decret. cap. 2. de annatis et in bullar. magno tom.* II. *n. 33. p. 685.*
1553. IVLIVS III. *an.* 1553. poenas iterum impoſuit negligentibus annatas *bullar. magn. n. 20. p. 801.* idem *in 7. decret. cap. 3 de an-*
1556. *nat.* PAVLVS IV. 1556. aliorum pontificum poenas in eos dictas, qui ſoluere annatas detrectarent, iterum renouauit, ſcilicet, ut delinquentes ſacris beneficiis exciderent et a communione eccleſiae eſſent excluſi, illi etiam, qui pro debitoribus annatarum fideiuſſiſſent, *bull. magn. tom. I n. 11. p. 818.* PIVS V. uinculo et religione iuriſiurandi adſeſſores ſacri collegii tenet, ut primi anni reditus, quam magni ſint, camerae apoſtolicae indicarent *cap. 7. in ſept. de-*
1586. *cret. de annatis* SIXTVS V. an. 1586. de annatis unitorum beneficiorum et ipſe ſtatuit et aliorum ante ſe conſtitutiones in-
1624. ſtaurauit *tom. II. bullar. n. 33. p. 537.* VRBANVS VIII. an. 1624. *bullarii tom. 5. n. 26. p. 4 ſq.* idem inſtituti habuit in decreto, quod ſuper hac cauſa promulgauit.
1645. INNOCENTIVS X. potiſſimum ad quindennia reſpexit, cuius libellus 1645. editus *in bullario* reperitur *tom. 5. n. 30.* p. 179. Omnium autem induſtriam tandem uicit
1671. CLEMENS X, qui *tom. 5. bullarii n. 50. p. 557.* A anno 1671. nouiſſimam de annatis legem ſanciuit, quae cuncta fere complectitur, quae in hoc argumento ab anteceſſoribus ſuis conſtituta ſunt: ut inde habere liceat epitomen reliquorum.

Catalogi taxae annatarum per uniuerſum orbem.

(*n*) In imperii noſtri matriculis deſideramus, quod iniqua ibi in reditibus procerum imperii aeſtimandis propor- B tio; quod fontem habeant liberalitatis in imperium ac imperatorem, non impoſitionem, quae facultatibus unquam reſpondiſſet; quod ſtatuum alii omiſſi alii praeter cauſam eisdem illati ſint; quod uariae et ambiguae omnes; quod optari magis, quam ſperari poſſit earum emendatio: easdem quoque de *albo annatarum* in eccleſiis querelas reperimus. Principio enim pietatis erat, annatas C pontifici conſentire ſupra *lit. m.* tum de maioribus non niſi beneficiis epiſcopatibus puta fuere erogatae §. 10. *lit. t. u. x.* quem morem Anglia ſequuta eſt, VERGILIVS *de rer. inuent. lib. 8. c. 2.* neque alia quam maiora beneficia enumerata offendes in laudandis matriculis: quamuis poſtea annatae omnia beneficia tenuerint hodieque teneant, quorum reditus ſummam uincunt 24. aureorum *cap. 2. in* D *7. de annatis.* Deinde quaeſtores olim nominauit papa, qui fructus primi anni colligerent *cap. 1. ſept. decret. de annatis:* ſed maluit poſt de certo definita ſumma cum ſacris collegiis conuenire. Inde matriculae enatae, quas TAXAS dicunt curiae Romanae de ſoluendis annatis. Sunt uero illae uel poenitentiales, ubi uniuerſim definitur, quantum pecuniae ſoluatur a peccatoribus, in adulteriis, ho- E micidiis, inceſtu, ſodomia atque delictis generis alius, quas exhibent inter noſtrates WOLFFIVS *in lectionibus memor. tom. II. p. 825.* FLAZIVS *in catalogo teſtium uerit. in appendice p. 258.* BANCK *in libello de tyrannide pontif. cap. 20. p. 544.* HVNNIVS *de indulgentiis* in erudita *praefatione.* Sed minus recte GOLDASTVS fecit, quod hoc taxae genus, ab annatarum inſtitutis prorſus alienum, eo uoluerit referre *lib.* F *V. de regno Bohem. cap. 3. n. 3. p. 565.* Alterum deinde genus taxae pontificis eſt, quod huc facit, de annatis, *die annaten rolle*, ubi omnes uniuerſi orbis epiſcopatus enumerantur in ſingulisque ſumma adnotatur, quam curiae Romanae, ſede uacante, illi praeſtare tenentur. In Germania catalogum exhibet HORTLEDERVS *lib. 1. cap. 1. p. 23.* *Ein uerzeichnuß von etlicher alter teutſcher Biſtumb und Eptey*

CAP. I. *intelligitur papae hoc cenſu tributarius ſit orbis pene uniuerſus (o).* §. X.

Ebtey annaten, die ſie gen Rom geben. (*) Sed ille mancus eſt neque omnes epiſcopatus et abbacias patriae noſtrae deſignat. Deinde uiliſſimae ſummae ſunt, quae ibi numerantur, ut neque reditus uel unius uel dimidii anni exhauriant, uel cum cenſibus hodiernis, qui quater et quinquies eos ſuperant, queant conferri. *Georgius* COELESTINVS longe plenior eſt, qui *tom. 3. hiſtor. comitior. Auguſtan. 1530. pag. 113.* ſub titulo *ANNATA* exhibet: *taxationes eccleſiarum et monaſterior. per uniuerſum orbem.* Verum hoc quoque album a priori multum differt: cauſam in temporis diuerſitate ponit *Fel.* SCARSIVS *de annatis*, inde ueteris et nouae taxae mentio fit *in cap. 1. extranag. commun. de treuga et pace* neque omnium epiſcopatuum, multo minus omnium coenobiorum nomina habet, quod titulus promittit; deinde nummorum ratio uilior longe ac plane diuerſa eſt ab illa, cuius nimietatem ſacri antiſtites conqueruntur. Galliae enim doctores in Conſtantienſi concilio his uerbis uſi ſunt: *annatas non unius anni, ſed plurium reditus exhaurire,* A *ut unius luſtri ſpatio ab his expenſis uix reſpirare poſſit eccleſia.* Millies mille coronatos ex ſola Gallia percepiſſe ſingulis annis pontifices, interpres eſt HVNNIVS *in praefatione de indulgentiis.* BESOLDVS *in ſynopſi feud. p. 119.* In camera autem apoſtolica, quis numeret *annatas, colligat,* ſcribat *quietantiam*, diſtribuat et quantum cuique adſignetur, notauit *Octau.* VESTRIVS *de aula Rom. lib. 1. n. 4. p. 11. 18.* Vtinam ergo hunc fructum ex Italico itinere Germanus adferret, ut copia nobis eſſet uerae *taxae hodiernae.* Minora beneficia cum fere innumera ſint, claſſem hanc ſua copia fugere uidentur.

Annatarum iura num extra Europam? (o) Quam ſolicitus ſit papa Romanus in ampliandis finibus ſacrorum, ex illo collegio clarum eſt, quod de *propaganda fide* hodieque magnis impenſis Romae ſuſtinetur. Quid ergo epiſcopi in C alio orbe, num et ipſi onera annatarum ſentiant, parum conſtat, quamuis florentiſſimus etiam eccleſiarum Romanarum ſtatus in quibusdam Aſiae et Americae ditionibus fuiſſe, uideatur.

(*) In libello, quo *grauamina in comitiis Norib. 1523.* deſcribuntur, *MATRICVLA ANNATAR.* Germaniae extat *Noribergae* impreſſo 4t.

CAP. II.

DE

IVSTITIA ANNATARVM VNIVERSIM.

§. I.

CAP. II. *Dubia reſpondentur annatarum iuribus oppoſita.* §. I. II.

I*Ta, dices, gratiam habebit pontifex nouo improbi cenſus patrono. Hanc ego per ſacrorum rationes neque expetere poſſum neque expectare. Ne tamen ad ſenſus magis aliorum, quam ad ueritatem uidear diſputare, en! potiſſimas dubitationes reſpondebo, quae his iuribus ſolent opponi. Breuius, forte et felicius id fieri a nobis poterit, qui nouam doctrinam firmauimus in origine annatarum.*

Annatae non in crimine ſimoniae. *§. II. Principio annatarum exactiones ſimoniae poſtulant, nefandi criminis (p): ſed tantum abeſt, ut mihi ab hoc dubio metuam, modo fucoſa a neris*

Annatarum iura incuſantur ſimoniae. (p) Nolo claſſem aduerſariorum in ſcenam producere, cum unus eorum ſufficiat, qui annatas pontificis hoc fulmine impetit ex inſtituto. *Iohannes* enim LAVNOIS peculiarem librum de hoc argumento ſcripſit, quem laudauimus *cap. I. §. 3. lit. b.* et *§. 7. lit. b.* ſuperius. Verba etiam ex decretis et decretalibus excerpſimus, nominatis ſimul auctoribus, qui idem ſentiunt *c. I. §. 7. lit. 1. q.* Quibus addi poſſunt DVARENVS *lib. 6. de benefic. cap. 3.* D lucubratiuncula, quae CLEMANGII nomen praefert, contra *annatas* ſcripta; doctores conciliorum Conſtantienſis et Baſileenſis, WOLFIVS lection. memorab. *tom.* II. *p. 365.* FLAZIVS in appendice *catalogi teſt. uerit. p. 258.* de DOMINIS *lib 9. c. 9. th. 69. ſqq.* MORNAEVS *in myſt. iniquit. p 452.* AZORIVS *inſtitut. moral. P. II. lib. 7. c. 12.* GVINERIVS *in ſanction. pragm. tit. de annat. p. 468. edit Pinſon.* MOLINAEVS *ad edict. de paruis dat. p. 304.* HVNNIVS *in praefat. de indul-*

CAP. II. *ſeiungantur (q), ut potius annatarum iura pro idoneo habeam remedio, quod ſacros antiſtites ab hac macula liberet, quae eccleſias proh! paſſim inquinauit (r).* §. II.

§. III.

---

indulgentiis p. 16. KESLERVS *in bello Petri et Papae lib. 2. 1. part. c. 1. p. 444. et cap. 4. p.* 526. COELESTINVS *in hiſt. Auguſt. confeſſ. tom 3. p. 361. Ioh. Bapt.* FICKLERVS in philoſophia iuridica tit. de ſim. p. 585. STRAVCHIVS de annat. *c. 1. ſect. 1. Laur.* BANCK *de tyrannid. pap. c. 20. p.* 549. Taceo alios, qui in genere ſimoniae ponunt exactiones annatarum.

Annatae a ſimoniae crimine abſoluuntur. Remouentur exceptiones ſtultae, quod a) in papam non cadat ſimonia.

(*q*) Ne bonam cauſam male tuear, remouenda ſunt illa, quibus alii in defenſione eius fruſtra uti ſolent. Non exceptiones meae ſunt, nequire pontificem committere crimen ſimoniae, quod *Thom.* CAMPEGIVS credidit *de annatis:* quem et rationibus et auctoritate doctorum confutauit LAVNOIS *obſeru.* 8. p. 285. ex noſtratibus WITTAKERVS *de Rom. pontif. contr. 4. q. 4. p.* 561. Neque magni ponderis eſſe puto, exemplis refellere ſimoniam Iudaeorum, ubi ſupremus pontifex et ipſe decimas acceperit a decimis ſacerdotum *Exod.* XXII. et XXIII. *Numeror.* XVIII. 25. 28. quod urgent *Ioh.* GERSON c. 3. *de Sim.* RAYNALDVS *ad an.* 1399. *n.* 12. MARCA *lib.* VI. *cap.* 12. *n.* 10. *p.* 912.

b) paganis ſacerdotibus annatae ſolutae abſque ſimonia.

multo minus Aegyptiacorum ſacerdotum, de quibus *Ioh.* GRAMMATICVS *ad metaph. Ariſt. lib. 1.* quod inferiores ſacerdotes in ingreſſu ſacerdotii mediam partem redituum ſummo ſacerdoti miniſtrarint, quod conſecutionis filum ſequitur poſt alios *Natalis* ALEXANDER *ſec. 15. et 16. diſſert. 9. p. 602.* qui, riſum teneas, putat *iure gentium* perſoluendas eſſe pontifici annatas. Nam alia oeconomia ueteris, alia licentia paganorum, qui Cereri et Baccho ſacra fecere, alius Chriſtianis commendatus deſpectus rerum humanarum. Miror *Iohannem* LVNDIVM theologum *lib. 4. c. 39. p. 907. n. 27. et cap. 40. n 20. p. 912.* der iudiſchen heiligthumer ſui adeo obliuiſci, ut ſcribat, paganos ſacerdotes pro falſa mercede diuitias accepiſſe; chriſtianis has potius erogandas eſſe pro diuinae ueritatis expoſitione. Bone Deus! quae tenebrae, quae craſſities! olim CIGAVLDVS in meditationibus ſuis ſcripſit: *dormit in eccleſiis nunc Petrus, uigilat et regnat Simon.*

Turpiter auaritiam prodit theologus.

Deinde fucum argumenti, quis non uidet, quo CAMPEGIVS *l. c. n. 7.* utitur. Pater contra filium agere poteſt, alimenta negantem *l. qui filios C. quae res pignori oblig. poſſ.* imo uendere quoque ipſum poteſt *l. 2. C. de patrib. qui fil. diſtr.* quidni annatas (alimenta) a filiis (epiſcopis) exigat almus pater, papa Romanus? Miror ſtultiſſimos luſus etiam arridere *Natali* ALEXANDRO *ſec. 15. et 16. diſſ. 9. n. 4. p. 599.* Quaſi uero papae alimenta deeſſent: quaſi inter patres, quos iuſtae nuptiae demonſtrant et illos, qui fictione eccleſiae tales audiunt, nullum eſſet diſcrimen.

c) patria poteſtate papae, uendi etiam filii poſſint ſpirituales.

Poſt ἀναμαρτασία papae nullius hic momenti eſt, *omnia enim papam poſſe praeter peccatum* (ſimoniam) ſentiunt doctores in *naeniis pontificis de iure reges adpellandi cap. 3. n. 2.* quod argumentum execratione dignius, quam confutatione.

d] papa omnia poſſit praeter peccatum.

Praeterea a ſimoniae labe non abſoluere poſſe exiſtimo antiquitatem, quod perhibet ALEXANDER *ſec. 15. et 16. diſſ 9. n. 8. p. 601.* cum quod nulla in peccatis praeſcriptio locum habeat, tum etiam, quod annatas ſaepius impugnauerint doctores, quo ipſo interrupta, ſi quae eſſe potuit praeſcriptio.

e] ius hoc ſit ualde antiquum.

Fruſtra etiam ſunt, qui dominio directo papae aut eius ſupremae per orbem uniuerſum iurisdictioni adſerunt annatas a ſacris clientibus, clericis. Vt enim taceam, de ſupremo illo dominio omni tempore et philoſophos dubitaſſe et Ictos atque theologos: in eo hic quaeſtio uerſatur, utrum papae illud dominium et ſuprema rerum eccleſiaſticarum cura *lucratiua* eſſe poſſit ſine crimine ſimoniae, an uero ad S. Petri mentem oneroſa tantum et prorſus gratuita.

f] papa uniuerſale dominium habeat.

Tandem neque ſecuras eſſe annatas a crimine ſimoniae, opinor, quod cum *INTHRONISTICO; CATHEDRATICO; SYNODATICO* poſſint conferri, ut ſcribit MARCA *lib. VI. c. 10.* quem ſequitur NATALIS *l. c. n. 17. p. 610.* Nam idem ſaxum er hic uoluitur.

g) annatae inthroniſtico et cathedratico ſimiles.

Ceterum non adeo multum refert, ſolui annatas peracto Iam ritu conſecrationis. Quoniam *Gehaſi* honorarium et ipſe accepit, poſtquam ſanatus fuiſſet Naeman *cap. I. §. 7. lit. i.* ſuperius.

h] poſt conſecrationem ſoluantur.

Ad extremum praeceptiones diuinas, ut, qui altari ſeruiat, de altari uiuat; neque alligari debeat os boui trituranti et quae alia CAMPEGIVS adſert *n.* 14. ſplendidum et ſumtuoſum curiae papalis adparatum tueri, ut annatis opus ſit, abſonum eſt et primae eccleſiae aduerſum, quod ſupra ſcripſimus *cap. I. §. 3. lit. e.* et *lit. g.* Herbam ego porrigerem accuſatoribus annatarum, ſi alia ratione cauſa agi non poſſet ſupremi ſacerdotum.

i] non alligari debeat os trituranti.

(*r*) Mihi ergo quid ſuperſit, expectabis, ut inter tela ſimoniae ſalua ſint iura annatarum. Faciam periculum. Simonia uel committitur in ſenſu ſcripturae mercatu ſpiritus *cap. I. §. 6. lit. a. §. 7. lit. c.* uel in ſenſu eccleſiae, nundinatione

Ex ueris principiis cauſa agitur annatarum contra ſimoniam.

rei

CAP. II. annatarum *cauſae* non ſunt bella *Turcica.*

§. III. *Deinde cauſis annatarum remotis, quae impenſae fuerint in bella ad-*

§. III.

rei ſpiritualis aut quae ſpirituali eſt annexa *cap. I. §. 7. lit. i.* In *illo* genere nemo ponet annatas, qui legerit ea, quae ſcripſimus *cap. I. §. 6. et 7.* Quid autem de *hoc?* Fatcor, difficiliores hic uias eſſe ex labyrintho. Quoniam limites ſimoniae ualde protulerunt eccleſiaſtici doctores, cauſam *cap. I. §. 6. lit. z.* tractauimus, rem ipſam *§. 7. lit. i et lit. k.* Verum enimuero neque hic ſcrupulum relinquemus, qui animos hominum proborum poſſit tenere. Principio natura inueſtiganda eſt annatarum: deinde ſeparandae quaeſtiones a ſunt, utrum *papa* annatas exigat, an uero principes *laici*; ad utrumque enim reponendum eſt ſigillatim.

a) quia annatae non ſunt ambitus.

Primo utor hoc filo conſecutionis: *omnis ſimonia* (ſumta etiam uoce in ſenſu eccleſiaſtico) *eſt ambitus: annatae non ſunt ambitus: ergo annatae non ſunt ſimonia. Maior* illo canone tuta erit; quia genus dicitur de qualibet ſpecie. *Minor* uero lumine indiget aliquo explicationis. Scilicet ambitus uel *actiue* accipitur, ſi quis munera conferentem pretio corrumpit: uel *paſſiue* de illo, qui corrumpitur. Neutrum dici poteſt de annatis. Non *illud*, quia annatas ſoluere, non in arbitrio eſt noui antiſtitis, ſed debitum inſtar aeris alieni: neque hoc, quoniam hic cenſus certus, definitus ac omnibus idem eſt, a quouis, ſine ullo perſonae diſcrimine aequaliter perſoluendus. Inde argumentor: *quod animum recipientis non peruertit aut allicit, illud non eſt ſimonia,* regula iuris canonici eſt *cap. 18. et ſi quaeſtiones X. de ſimonia*, quorſum etiam reſpexiſſe puto CANISIVM *lib. 3. tit. 14. p. 231.* atqui *neutrum annatae faciunt:* ergo annatae non inter crimen ſimoniae.

b) annatae non adſciunt rem ſpiritualem neque ſpirituali annexam.

Deinde annatas non muneris cauſa ſoluit antiſtes, epiſcopos enim, quos papa creare ſolet, nullo eis adſignato epiſcopatu ab annatis ſcimus eſſe immunes; imo, quod plus eſt, non tam antiſtes eas ſoluit, quam fundus illius, ut rem tantum, non perſonam annatae adficere uideantur. Quod inde patet, quia *fructus*, ſede uacante, antiſtite exiſtente, *annati* fuere, *die iaehrige einkunfften wurden dem* domino annatarum *uorbehalten, und auffgehoben, wenn gleich noch kein Biſchoff erwehlet oder geſezet war*, *cap. I. §. 8. lit. u et lit. c.* Eſt ergo definitio communiſſima doctorum: *ſimonia eſt ambitus, ubi pretio acquiritur res ſpiritualis aut ſpirituali annexa*, ſportulae ſcilicet ex ſacri muneris adminiſtratione. Neque enim, quod ab initio dixi, per annatas ſacrum munus acquiri poteſt, quia papae ſoluuntur, qui tamen beneficia non confert, ſed iam iam collata adprobat agnoſcitque. Onus autem, quod fundo praeſtandum, nihil commune habet cum re, ſpirituali annexa. Clarum ergo eſt, cui non competat definitio, ei neque definitum poſſe obtrudi.

c) annatae ſimiles ſunt den Roemer monathen.

Qui dubitauerit in his, ille eadem cauſa imperatorem et imperium ſimoniae toties accuſabit, quoties ſacra eccleſiae patrimonia cenſum numerant, in matricula deſcriptum: quoties Caeſari releuia uel laudemia praeſtant *cap. I. §. 8. lit. y.* quoties pro *inſeulatione taxam* ſoluunt *Inſtr. Pac. art. 5. §. 21.* quoties militibus hyberna tenentur erogare.

d) papa non confert beneficia.

Praeterea, qui non confert beneficium, ille non poteſt committere ſimoniam. Papa autem confertne beneficia, unde exigit annatas? Nequicquam. Hoc enim libertatem euerteret ſacri collegii, id eſt, capituli canonicorum, penes quos eſt noui praeſulis electio et creatio. Quae iura inuolare nequit pontifex Romanus.

e) annatae potius remedium ſunt contra ſimoniam.

Ceterum rectiſſime hoc in genere arguit *Ioh.* ECKIVS *cap. 26.* in enchiridio contra Luther. interprete *Odorico* RAYNALDO *ad an. 1399. n. 13.* his uerbis: *ſi ſacerdotes uellent negare pontifici annatas, poſſent etiam laici eadem cauſa propter ſimoniam ſacerdotibus negare ſalaria et decimas.* Quaeſo! quid hoc? Ita ſane eſt; *annatas uel princeps laicus* exigit, quod olim factum *cap. I. §. 8. lit. t. lit. u. et lit. x.* uel papa ſacerdos. Si *illud*, annatae ſimoniae crimen in tantum diminuunt, in quantum mercedem attenuant, quam clerici exigunt accipiuntque pro ſacri muneris, rei ſpiritualis adminiſtratione, impio et primitiuae eccleſiae interdicto quaeſtu *c. I. §. 3. lit. g. et can. 6. c. 1. q. 2.* ſi *hoc*, peccaret pontifex uel clericorum cauſa, ab illis *annatas* exigendo, quo tamen intuitu ab omni eum crimine abſoluimus; uel ſui ipſius ergo, quia noui foederis ſacerdotia gratuita eſſe debeant. Inde doctrinae, non licere clerico ullius rei habere proprietatem, quae diſputationes acriter uentilantur *a* BEGVINIS apud *Bernardum* GVIDONIS *in uita Iohannis XXII.* papae ad *an. 1315. p. m. 139.* Verum hoc argumento praeſules contra papam uti nequeunt, qui reditus in deliciis habent ſacri patrimonii: ne, quod iuris in papam ſtatuunt, ipſi etiam ſentire et obſeruare, teneantur. Fidenter ita his uerbis peroro: *non qui exigat, ſed qui neget annatas eſſe ſimoniacum.* Velim etiam nimium religioſos canonum doctores, qui ſimoniae accuſant annatas ad eiusdem argumenti ſacras conſtitutiones reſpondeant, quales ſunt *in cap. 38. tua nos duxit et cap. 26. ex inſinuatione X. de ſimonia*, ubi licitum eſt, nummis ſibi uiam parare ad canonicatum *in cap. 28. etſi quaeſtiones X. eodem* quod do-

CAP. II. *aduerſus paganos (s), ipſo quoque iure tolli, dicunt, easdem. Verum omnem huius* §. III.

---

donare permittit ordinatori pro ſacra ordinatione: *in cap. 42. ad apoſtolicam X. eodem*, ubi pia conſuetudo dicitur, ſoluere aliquid pro re ſpirituali, exequiis mortuorum, benedictionibus nubentium *c. 2. ſuſcepti regiminis extrauag. de praebendis et dignitat.* quod itidem a crimine abſoluit, *conſuetudine annalia* (annatas) *percipere beneficio uacante.* Cum quo *cap. 10. poſtulaſti et cap. 11. cum nonnullae extrau. com. de praebend.* ſunt conferenda. B

Ipſe papa imperatori ſoluit annatas.

Et quo iure ipſe papa olim imperatori ſoluit annatas? de quo ALEXANDER *diſſ. 9. ſec. 15. n. 18. p. 611.* Quare eapropter Otto primus an. 963. has uidetur remiſiſſe. Legitur enim *can. 23. in ſynodo diſt. 63. eligat, conſecret, inueſtiat Otho cum pontificem tum praeſules alios, quod tamen fiat* ABSQVE OMNI PECVNIA.

Cauſae annatarum num a) ius diuinum?

(s) WICLEFITARVM eam doctrinam circa an. 1378. in Anglia fuiſſe, ne annatae C ſoluantur pontifici, antequam is titulum earum ex ſacris literis docuerit, refert *Thomas* WALSINGHAMVS *in uita Richardi II. ad an. 1378. p. 207. 285.* Reponit ad haec *Odoricus* RAYNALDVS *ad an. 1382. n. 30. p. 107.* ſtultiſſimum hoc poſtulatum eſſe. *Tu enim regi tributa non ſolue, donec ex ſacris literis probauerit, illa te debere.* Quo ſane ipſo tantum roboris non tribuit decimis decimarum NVMEROR. 18. u. 25. ut illis D

b) num ius collectandi papae?

tutas eſſe crederet annatas. Quod forte etiam agnouit *Proſper* FAGNANVS, qui *in prima parte lib. V. decret. tit. Ne praelati uices ſuas ad cap. 1. praeterea* exiſtimat, papam poſſe *collectare* eccleſias totius orbis, quemadmodum princeps ſecularis, etiam *SINE CAVSA.* Verum uti nos §. 2. *lit. p. h. c.* ſententiam diximus, ueteris teſtamenti loca huc nihil facere: ita alterum fundamentum quoque corruit, cum con- E ciliorum ſanctiones ſibi reſeruauerint collectandi eccleſias facultatem. Vt in Germania collectae argumentum comitiale ſunt: ita quoque non niſi concentus plurium in conciliis hic audiunt antiſtites eccleſiae. Quam arenam maſcule tuetur ALEXANDER *in diſſert. de annat. n. 12. p. 603.* Melius itaque alii cauſae annatarum conſultum fore, exiſtimarunt, ſi

c) num ex iure pactitio?

pactitio iure in illis adſerendis niterentur. F

pura an conditionato?

Quemadmodum uero pacta uel *pura* ſunt uel *conditionata:* ita dubium illis eſt, ad quodnam genus annatae queant referri. Qui inter *conditionata* pacta illas habent, iterum diuerſi ſunt atque diuerſis uti ſolent ratiociniis.

Conditia num curiae Romanae egeſtas?

Principio dicunt, egeſtatem curiae Romanae ſubleuandam fuiſſe reditibus annatarum. In tantis autem diuitiis, quibus illa poſt aucta ſit, hac largitione neque opus eſſe neque eandem porro deberi. Cui ſententiae fir- A mamentum addunt, quod exarchatum Rauennae, Romanum et Spoletanum ducatus ditionesque huius generis alias nunc poſſideat papa: ex quo tempore cauſa debendi omnino expirauerit WOLFFIVS *in lect. mem. uol. 2. cent. 13. p. 321.*

Ad hoc dubium reſpondetur 1) ad hominem.

Verum non difficile eſt ad huius generis dubitationes diſſoluendum. Primo creſcentibus diuitiis papae eius etiam maieſtas, adparatus, impenſae, ſumtus creuere, B qua ratione faſces nunc tractat orbis chriſtiani: ut adeo nullo non tempore annatis indigere uideatur. Haec reponit ALEXANDER *diſſert. 9. n. 22. p. 617.* Ego autem falſiſſimum eſſe puto, pontificem ex eo tempore, ex quo annatas accepit, ditiorem redditum fuiſſe; quin potius cauſas certiſſimas habeam, ut affirmem, plurimum ex illo aeuo pontificis reditibus auctoritatique deceſſiſſe. In C MARCELLI et STEVCHI matriculis, libris, de *iure ſeculari pontificis Romani* editis, Daniae, Sueciae, Angliae, Scotiae, Hiberniae, Hungariae, Sileſiae, Germaniae uniuerſae ditiones fere tributariae pontifici numerantur: ſed puriorum ſacrorum adſertores calamosque haec nomina conſtat expunxiſſe.

2) ad ueritatem.

Deinde ſuperius enumeratae prouinciae uetuſtioribus longe ſeculis pontificis fuere, quam ſactae eius ſunt annatae. D Ad extremum, qui *c. I. §. 8. literas u. z. b. et §. 9. literas c. d. e.* expenderit ſecum digeſſeritque, ille in hoc cenſu non habebit pontificis R. egeſtatem.

Conditia annatarum, num bella aduerſus paganos?

Ad aliam igitur cauſam dilabuntur alii. Scilicet pontifici conceſſas eſſe annatas ſcribunt, ut Turcica inprimis bella foueret pro terrae ſanctae, quam dicimus, recuperatione. Hoc fine ſecula noſtra excidiſſe, cum omnem ſpem animumque E exuerimus, aliquid eius rei conſequendi. Poſtremum uti forte nemo negauerit, rerum Chriſtiani orbis non prorſus ignarus: ita de principio cauſae admodum ſolliciti ſunt doctores, ut illam idoneis rationibus corroborent. Potiſſimum firmamentum in teſtimonio Caeſaris ac principum ponunt, qui claris uerbis pontifici ſcripſerint: *annatas ad bella Turcica non perpetuo, ſed temporario tantum iu-* F *re conceſſas fuiſſe,* Ita FERDINANDVS I. locutus eſt legato pontificis ad an. 1520. cuius ſermo, nomine ordinum factus, extat apud WOLFFIVM *uol. 2. lect. memorab. centen. 16. p. 199. m.* his uerbis: *cum ordines non dubitent, beatitudinem pontificis pro comperto habere, principes Germaniae in ſolutionem annatarum ad aliquot annos ſedi apoſtolicae ſoluendarum ea lege ac conditione conſenſiſſe, ut illa in oppugnationem perditiſſimi Turcae et defenſionem fidei catholicae conuerterentur. Ex quo autem nume-*

CAP. II. *huius argumenti uim illa ſubuertunt, quae in noua doctrina prodidi de origine annatarum alia longe, quam hactenus exiſtimarunt iureconſulti et theologi doctores. Vnde facile ad intelligendum eſt, cauſam debendi, quam dicimus, nulla ex parte annatis ſublatam fuiſſe (t).* §. III.

numerus annorum, intra quos annata illa debeant, nunc longo interuallo transactus ſit: neque annata in hunc uſum, in quem decreta ſunt, conuerſa, ob id populus Germanicus ab annatis auerſatur. Idem, ſed in epitome extat etiam apud CONRINGIVM *ad bullam Innoc. X. c. 6. p.* 181. Principis autem teſtimonio ſtandum eſt, CRAVETTA *conſil.* 227. *in fin.* WESENBECIVS *conſil.* 1227. *Nicol. de* PASSERIBVS *de ſcriptura priuata lib. 2. Q. 2. n. 12.* Idem olim quoque tempore MAXIMILIANI I. an. 1500. in comitiis exiſtimatum fuit in *Rec. Imp. Aug. tit. 44.* §. 1. den Pabſt zu bitten, daſs er die annata der Teutſchen Nation, ſo darzu ſonderlich zu geben uerorduet ſind, zum Türcken-Krieg geben wolle. Inprimis autem principis adſertiones ualent, ſi ſaepius repetitae ſunt, MASCARDVS *de probation. concluſ.* 1227. *n.* 1. *ſq.* Cui magno deinde numero ſuffragantur annales. *Wilhelmus* HEDA in *uita Dauidis epiſcopi Vltraiectini ad ann.* 1455. *p.* 391. ſcribit: *Eligitur in epiſcopum Vltraiectenſem Gisbertus. Sed dux Burgundiae miſit Romam, ut alium commendaret. Et quamuis electio iam uideretur prioris Romae admiſſa et pecunia quam ANNATAM uocant, tributum a Chriſtianis principibus admiſſum pro TVITIONE FIDEI et iam in longe deteriores uſus conuerſum, ſoluta: pontifex tamen mutat ſententiam, credens ſibi magna a duce Burgundiae polliceri.* Similia his narrantur apud HORTLEDERVM *de cauſ. bell. Germ. uol.* 1. *c.* 1. *n.* 25. Daſs die annaten zu nichtes anders als zu Widerſtand des Türcken gebraucht werden ſolten, welches aber nicht geſchehen. Idem exiſtimat *Ioh.* SLEIDANVS *lib. 4. commentar. ad an.* 1523. *p.* 53. Succinunt his etiam doctores quidam theologi et iureconſulti, *Nicol. de* CLEMANGIS, aut quis ſub iſto nomine alius latet ſupra, *Ioh.* ARNDIVS *in lexico ſacro* uerb. *annata*, PAVRMEISTER *de iurisdict. imp. Rom. lib.* II. *c.* 3. *n.* 40. OLDENBVRGER ad inſtrum. P. art. 5. §. 5. *ſi quid Part.* II. *p.* 101. STRAVCHIVS *diſſert. exoteric. V. num.* 16. *p.* 133. *Ioh.* PAPE *in diſſ. de annat. c. 2. ſect.* 2. §. 1. LIMNAEVS *ad capit. Carol. V. artic.* 16. *n.* 6. *p.* 230. VITRIARIVS *lib.* 1. *iur. publ. tit.* 15. *n.* 24. taceo alios, qui hos duces coeci ſequuntur. Cauſa itaque exſpirante, ipſo iure ſublatum eſſe effectum; ne, quod aiunt, *illud TACITI ſentiant Germani, ut, quae intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, illa etiam maneant in pace.*

Annatae pure *debentur,*

(*t*) Fabulae auariſſimi cleri ſunt, annatas non pure deberi, ſed conditionate. Sufficeret nobis, obiectiones deſtruxiſſe aduerſae partis, cum, actore non probante, abſoluatur reus *l. 2. ff. de probat. L. 2 fin. C. de probat.* ſed ante contrarium demonſtrabimus, quam reſpondeamus oppoſita nobis argumenta. Primo annatae laicis principibus perſolutae ſunt, nulla impenſarum in bella ſacra facta mentione *cap. I. §. 8. lit. t. lit. u. et lit. b. §. 9. lit. c.* quin potius de titulo longe alio ibi conſtet, qui fluit ex dominio directo ſacri patrimonii: et horum ceſſione epiſcopi annatas accepere *cap. I. §. 8. lit. b.* poſt epiſcopos papa *cap. I. §. 9 lit. c.* Quo ſane ipſo ceſſionarius pontifex in locum et cauſam repoſitus eſſe praeſumitur eorum, qui ante illum annatas percepere MENOCHIVS *lib. 3. praeſumpt. 6. n.* 92. quia res tranſire dicitur cum ſua cauſa. Deinde in uerbis concilii *VIENNENSIS* plane contrarium aſſeritur, quae *cap I. §.* 10. *lit. f.* prodita ſunt. Maxima uero iuris auctoritas eſt, cum quod antiquiſſimum omnium hoc teſtimonium ſit et proxime omnium accedat ad natales annatarum; in rebus enim antiquis etiam leuiores probationes ſufficiunt MASCARDVS *de probat. uol.* 1. *concl.* 103. *n.* 12. BRVNNEMANNVS *in conſil.* 131. *n.* 134. tum etiam, quod illa confeſſio aduerſae partis ſit, quae tum euerſum iuerat annatas, confeſſio autem partis ita probat, ut et omnem contrariam praeſumtionem iuris et de iure tollat et probationem non admittat in contrarium *Fulu.* PACIANVS cum aliis innumeris doctoribus *lib. 1. de probat. c.* II. *n.* 4. *p.* 54. Quid? quod etiam BASILEENSE decretum ne uerbulum de hac cauſa, ſcilicet impenſis in bella Turcica, habeat; ſed potius rationem omnem annatarum quaerat in *oneribus uniuerſalis regiminis papae; in ſuſtentatione cardinalium; in confirmatione electionum; SESSIONE* 12. *et* 21. Aſt idem illud hoc egit, ut tollerentur annatae per orbem terrarum uniuerſum. Praeterea cum annatarum ubique regnorum eadem iura ſint, eadem cauſa quoque earum uiderur eſſe praeſumenda. Parium enim eadem ratio, idem iudicium eſt, et paria pari iure utuntur, quod filum conſecutionis nectunt doctores in dialecticis iuris VIGELIVS *lib. 2. n.* 1. OTTO *lib. 1. c.* 16. *p.* 112. STEPHANI *lib.* 11. *locog.* 4. *p.* 328. Verum, ſi bella contra Turcas cauſae annatarum; non uideo, quare illas ſibi arrogarint principes laici, qui de ſacra militia non cogitarunt *cap. I. §. 8. lit. t.* In Grae-

non ſub conditione impenſarum belli ſacri. arg. 1) *ex prima annatar.* natura.

2) *omnium uetuſtiſſima confeſſione conc.* Viennenſis [1305.

3) *ex decreto, annatis infeſtiſſimo, concilii* Baſileenſis.

4) *ex uniuerſi orbis chriſtiani* concentu.

§. *IV.* *Vltimum eſt, quod nimietatem incuſent annatarum (u) atque in-*

Num abuſus et interdictum Baſ. annatis officiant?

ca eccleſia imperatores *cap. I. §. 8. lit. z.* uel etiam archiepiſcopi *cap. I. §. 8. lit. b.* Neque uel coniecturis adſequor, quare pontifici Romano Hiſpani, Galli, Luſitani, Sueci, Dani aliique populi eas ſoluerint, quorum omnium aeque non intereſt, quid fiat cum imperio Turearum et, quod magis eſt, hoc illi uectigal eo etiam rempore pependerinr, quo ſpes omnis pro rerrae ſacrae recuperatione pridem decollauerat.

5) *e Germanicae nationis concordatis.*

Poſtremo meis ciuibus in memoriam reuocabo illa, quae audiunt, *nationis Germanicae concordata.* Ita autem iſta habent: *De eccleſiis cathedralibus omnibus et monaſteriis uirorum* (alias enim et mulierum, monialium) *duntaxat uacantibus et uacaturis ſoluantur de fructibus primi anni a die uacationis ſummae pecuniarum in libris camerae apoſtolicae taxatae, quae communia ſeruitia nuncupantur. Etſi quae exceſſiue taxatae ſint, retaxentur: ad quod petentibus dabimus commiſſarios, ut retaxent. Taxae autem praedictae pro media parte infra ſequentem. Et ſi infra annum bis uel pluries uacauerint, ſemel tantum ſoluuntur. De ceteris etiam dignitatibus, perſonatibus, officiis et beneficiis ſecularibus et regularibus quibuscunque ſoluantur annatae ſeu medii fructus iuxta taxam. Sed de beneficiis, quae ualorem 24. florenorum auri de camera non excedant, nihil ſoluatur. Duretque haec obſeruantia deinceps. Dat. an.* 1448. Ex edirione *Georgii* BRANDENI, qui in concordata haec commentarium ſcripſit, *Romae* promulgatum 1600 *in 4t.* uerba exſcripſimus, quae non differunr ab aliis. Pacta uero haec pura ſunr, nulla hic conditio; nihil de bellis ſacris; nihil de impenſis in res alias. Verbis uero contractus unice ſtandum eſſe, doctores aſſerunt MOLINAEVS *de conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 8. n. 77. Paluez a* MERES *P. IV. de maiorat. Hiſpan. Q.* 20. *n.* 318. SVRDVS *conſil.* 366. *n.* 6. *conſil.* 450. *n.* 3. Idque procedir, quamuis in contrarium aliquae adſint coniecturae CRAVETTA *conſ.* 20. *n.* 4. KLOCKIVS *tom. 3. conſ.* 81. *n.* 13.

Reſpondentur dubiis aduerſae partis. an imperatori in propria cauſa credendum?

Ad ea, quae pro impenſis in bella aduerſus paganos allata ſunt, facile reponenr annararum patroni. Caeſaris et ordinum reſtimoniis in propria cauſa parum roboris ineſſe. *Quia omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem iura ſubmouerunt l.* 10. *C. de teſtibus neque ullus idoneus teſtis in re ſua intelligitur l.* 10. *ff. de teſtib.* Vnde VINCENTINVS *in conſilio cauſae Venetae cap. 2. n. 24. p.* 82. *Neque papae in propria cauſa credendum, quum in re propria, naturae etiam iure, nemo debeat eſſe teſtis.* Confer. ALBANI *neniae pontificis de iure reges adpellandi cap. 3. n. 3. p. 86.*

Limitatio regulae ceſſante cauſa.

Deinde regula iuris: *ceſſante* A *cauſa, tollitur effectus,* innumeras patitur exceptiones. Non enim ualet, in cauſa *impulſiua*; ſed tantum in *finali:* non in cauſa, quae *occaſio* dicitur; ſed quae *conditio:* non in *probabili*; ſed *neceſſaria:* non in *dubia*; ſed *liquida*: non in iure iam *quaeſito*; ſed *quaerendo*: non in *ſuſpenſa* hac ad tempus; ſed prorſus ſublata, quas limitationes ex inſtituro tractauit definiuitque *Andr.* TIRAQVELLVS, in B peculiari opuſculo, *ceſſante cauſa*, quod reperitur in *tom. 4. opp. part. 1. p.* 38. quae omnia tutas irerum annatas praeſtarent, niſi ipſam oppoſirionem inficias iuiſſemus neque animus eſſet, tanta prolixitare ponrifices agere aduocatum.

Litis, ab ordinibus derelictae cauſa.

Er quis tandem ipſos ordines de firmamento rationis, annatarum iuri obiectae, non pridem deſperauiſſe, agnoſcit, qui ſibi in animum reuocat ſilentium motae litis et C derelictionem per duo ſecula; promptitudinem eorum in numerando annatas exactoribus pontificiis et quod eo tempore, quo tantopere diminuta fuit papae auctoriras, non rantum nihil controuerſiae fecerint papae, ſed potius annatas eidem in WESTPHALICA *pace artic. V. §. 19.* confirmauerint. Quidni enim regulam firmet exceptio? Ad extremum oppoſitis ſupra doctoribus doctores hic D alios obiicerem, niſi ab hoc labore me liberarer *Natalis* ALEXANDER, qui *diſſert. 9. ſec. 15. art. 6.* hanc ſcenam plene inſtruxit: quamuis lubricis et futilibus rationibus eorum, ſupra curſim remotis nolim ſubſcribere.

Annatarum nimietas 1505.

(*u*) Conqueruntur de immodicis ſummis annararum paſſim auctores. Nationes Germanicae grauamina, Caeſare MAXIMILIANO I. exhibet FREHERVS E *tom. 2. rerum Germ. p.* 373. his uerbis: *quod annatae absque dilatione* (non expectato lapſu unius anni) *et ſine miſericordia* (de eccleſiis paupertare laborantibus) *etiam epiſcopis intra paucos annos mortuis* (cum non niſi ſeniores adſpirent ad hanc digniratem) *exigantur* (inde concordara cauent, ne bis inrra annum debeantur). *Interdum plus, quam debeatur, extorquetur* (uiolatis legibus taxae, auctis forte re- F rum pretiis) *propter noua officia et nouos familiares. Exemplum de Moguntina et Argentinenſi eccleſiis.* Clarius deinde in remediis contra grauamina *p* 374. *Si ſacrae Caeſ. maieſt. conſultum uiſum fuerit, proponatur pontifici, quod graue ſit Germanis, tantas ferre annatas. Quod duplicatae nunc ſint. Nam ſedes Moguntina olim* 10000. *flor. dedit, quod aes cum non ſoluiſſet quidam antiſtes, ſucceſſorem duplicatas ſoluere oportuit. Quae ſumma perdurauit in poſteris non ſolum: ſed breui adaucta eſt, ſur-*

CAP. II. *interdictum adlegent concilii Baſileenſis (x). Verum uti ius ipſum abuſus non tollit eumque matricula annatarum cauet, ubi ſumma beneficiis, quae dicunt, ſingulis curate eſt definita (y): ſic per errorem labuntur, qui Baſileenſe decretum ullo tempore exiſtimant annatis obfuiſſe (z).* §. IV.

ſurrexitque ad 25000. *flor. Quod hodie non ſatis eſt, ubi* 27000. *debentur. Subditis eapropter magna tributa imponi, non absque metu perduellionum.* Idem *Iacobus* WIMPELINGENIVS *ad Max. Caeſ. et papam Aeneam p.* 380. 381. Vtrumque etiam exhibet GOLDASTVS *tom. 2. conſtitut. p. 119.* et in uernacula *in denen Reichsſatzungen p.* 215. B. m. LVTHERVS an den Adel teutſcher Nation uon des Chriſtlichen Standes Beſſerung p. 19. ex autotypo Viteberg. 1520. ob eandem cauſam redarguere uidetur annatas, his uerbis: *Zum erſten, daß ein ieglich Fürſt ihren Vnterthanen friſch uerbeuth, die ANNATEN gen Rom zugeben, und ſie gar abthue, denn der Pabſt hat den Pact brochen* (concordata intelligit Germanicae nationis) *und eine Rauberey daraus gemacht aus den annaten zu Schaden und Schanden gemein Teutſcher Nation. Gibt ſie ſeinen Freunden, uerkaufft ſie uor groß Geld und ſtifft officia daraus* (quare iudicium eſt papam hoc reditu ad impenſis muneris et aulae non indigere) *darum hat er das Recht darzu uerlohren und Straff uerdienet.* Alia offendes apud *Flazium*; *Wolfium*; *Strauchium* ceteros, quos ſaepe laudaui. Singulare etiam eſt, quod P. WVIA *in MSC. Chronico epiſcopatus Caminenſis* narrat *cap. 5. p. m. 58. Debet epiſcopus ſecundum taxationem modernam et, ſi fas eſt dicere, immoderatam, cum reditus epiſcopatus non ad XIV. millia florenorum ſe extendant, camerae apoſtolicae ultra II. millia ſub poena conſueta.* Quae ſumma iterum ab ea ualde differt, quam prodidit matricula *Coeleſtini.*

Interdictum concilii Baſileenſis aduerſus annatas.

(x) Superius iam facta eſt huius rei mentio *cap. 1. §. 10. litt. l.* Verba ipſa decreti Baſileenſis haec ſunt. Primum ſeſſione XII. his uerbis conceptum: *ſummum pontificem haec ſancta ſynodus exhortatur,* (non inhibet, mandat) *cum ſpeculum et norma omnis ſanctitatis eſſe debeat, pro confirmatione earum electionum, quas ad eum deferri contigerit, nihil penitus exigat aut recipiat. Alioquin ſi ſecus faciendo notorie et incorrigibiliter ex hoc eccleſiam ſcandalizet, futuro* (demum) *concilio deferatur. Pro oneribus autem* (en conditionem interdicti) *quae ipſum pro regimine uniuerſalis eccleſiae ſubire oportet proque ſuſtentatione S.R.E. cardinalium et aliorum neceſſariorum officialium, hoc ſacrum concilium ante ſui diſſolutionem omnino debite et congruenter prouideat.* A *Quod ſi contigat, aliquam circa haec prouiſionem non facere, tunc illae eccleſiae et beneficia, quae usque nunc ex noui praelati aſſumptione certam taxam ſoluerint, deinceps medietatem huiusmodi taxae per annum poſt adeptam pacificam poſſeſſionem ſoluere in partibus teneantur, duratura huiusmodi prouiſione, donec papae et cardinalium ſuſtentationi aliter prouiſum. Per haec eadem ſancta ſynodus non intendit* B *in aliquo praeiudicare ſanctae Romanae et uniuerſali eccleſiae.* Alterum in *ſeſſione* XXI. ſcriptum prolixius eſt, argumenti tamen fere eiusdem.

Ab obligitione annatarum neque nimietas liberat neque abuſus.

(y) Querelas aduerſus nimietatem annatarum obligationem nequaquam tollere exiſtimo, quo minus cenſum, qui debent, praeſtent eundem. *Primo enim delictum perſonae* (papae) *non debet in detrimentum eccleſiae* (muneris papalis) *re-* C *dundare* reg. *delictum 76. de reg. iur. in 6.* Quod omnino fieret, ſi propter enormiſſimam exactionem quorundam pontificum iura annatarum ſubuerterentur. Deinde propter abuſum res ipſa non tollenda, medicos potius imitaturi, qui corpus non deſtruunt ob uitioſos humores SYRINGIVS *de pace relig. concluſ. 54. tit. 6. ſub fin. p.* 1315. et quod ex ſe non eſt malum, ſed ex abuſu fit tale, propter hunc D non eſt prohibendum MEVIVS *P. 1. deciſ. 259. n. 23.* Praeterea, ſi annatae fructibus annuis reſpondere debent. quod *c. 1. §. 8. tit. u. 2. c.* probauimus: illis ubique fere terrarum nimium quantum adauctis, priſtinae etiam ſummae addere aliquid fas erit in recentiori matricula earum. Ad extremum hodie rationes camerae papalis accuratae ſunt, ac perpetuae ei ſummae, ut iamnunc querelae omnes inter nimi- E um et parum ceſſare uideantur.

Baſileenſe decretum an obſit annatis?

(z) Superius aliquid attigimus huius rei *cap. 1. §. 10. lit. l.* Plura enim argumenta ſunt, quae certo commonſtrant, concilii Baſileenſis decreta haudquaquam annatis obeſſe. Primo enim conditio actum ſuſpendit *l. 5. ſi. C. de donationibus ſub modo uel conditione l. 41. cum ab eo ff. de contr. emt.* neque ponit aliquid in eſſe *l. 8. ſi quis ſub conditione ff. ſi quis omiſſa cauſa* F *teſtamenti.* Cum itaque claris uerbis decretum habeat, nolle adſeſſores ſynodi reditibus derogatum pontificis Romani; neque abolitionem annatarum ante faciendam, quam papae impenſis aliunde conſultum ſit: conditione non ſecuta, quod Baſileae actum eſt, parum aut

nihil

CAP. II. §. IV.

nihil curari meretur. Deinde, cui tamen difficultati noſtra non irretimus, paſſim de auctoritate concilii Baſileenſis apud doctores theologos dubitatur, quod inſcio et inaudito papa decreuerit contra naturae ordinem et eccleſiae: imo, quod maius eſt, ipſum concilium a papa diſſolutum fuerit ac diſſipatum. Et quamuis pontificius doctor *Dieguo Payua* DANDRADA Luſitanus in *defenſione Tridentinae fidei lib.* 1. *p.* 66. ſententiam laudet ſynodi; *papam per uiſcera Chriſti orandum*, ut proſcriptionem contra concilium promulgatum tolleret ratumque id haberet; tamen euentus docet, papas in id, hac minimum parte, necquicquam conſenſiſſe, cum annatarum neque interſtitium ullum fuerit neque ulla legum impeditio. Vt taceam, ſi quae fuerit, eidem contrario iterum uſu pridem fuiſſe derogatum. Baſileenſis hiſtoricus

A *Chriſtian* WVRSTEISEN *lib.* VI. *c.* 1. *p.* 419. memorabile reſponſum pontificis in hoc argumento his uerbis enarrat: *Biſchoff Arnold begeret an.* 1451. *durch ſeine Botſchafft, die er um Beſtaetigung ſeiner Wahl, zu Pabſt Nicolao abgefertiget, die Loeſung der inueſtituren, hieuor in des Baßlers Conciliums XXI. ſeſſ. aberkannt. Pabſt Nicolaus, welcher hieuor des Baslers conciliums Handlungen beſtaettiget, fuhre beſcheident-*B*lich, antwortet: Wenn dieſes aufzuheben recht waere*, (de annatis ſermo eſt) *bedoerffi es keiner Erlaubnus* (diſpenſatione pontificis aut remiſſione eius opus non eſſe). *Wo nicht, ſo wolt ihm daſſelbige* (in praeiudicium eccleſiae) *frey zu laſſen nicht gebühren. Alſo iſt dieſes nützliche conciliums decret wiederum uerfallen und die annaten fortgeſezet worden.*

* * * *

CAP. III.

DE

IVSTITIA ANNATARVM SIGILLATIM,

PRINCIPVM SC. EVANGELICORVM.

§. I.

CAP. III. Lutherus annatas principibus commendat:

§. I. ergo ius hoc nihil inimicum ſacris euangelicorum.

HAereſeas accuſabis haud dubie doctrinam, quae principibus euangelicis iura annatarum adſerit, purioribus utpote ſacris inimica et profligata (a)? *Fatear, illud hominum genus me ſemper extimuiſſe, quod huiusmodi telis illos impetit, qui indagant ueritatem* (b). *Verum, non expectabis, quod ſcribo, Lutheri hic* (c) *auctoritate a fulmine theologorum tutus ſum, qui annatas dignum cen-*

Argumenta haereſeos aduerſus annatas.

(*a*) Supra *cap.* 2. §. 2. *lit. p.* doctores nominati theologi et iureconſulti, qui annatas arguunt ſimoniae; quibus etiam reſpondimus in eadem paragrapho *lit. r.* Principio enim noſtratibus aduerſum eſt, omne, quod papae arguit inſtitutum. Atqui in hoc eis numero fuere annatae, quod *cap.* 1. §. 9. *et* 10. commonſtrauimus. Deinde ſimoniae crimen et ipſi in medium protulere antiſtites noſtrorum ſacrorum, ut haec onera ſubterfugerent *cap.* 1. §. 7. *lit. r. cap.* 2 §. 2. *lit. p.* Poſt eccleſiarum euangelicarum libertati contrarias fore annatas crediderunt, cum iugum exuerimus pontificis Romani. Tandem ſatis eſſe, putant ad maculam haeretici, a communibus theologorum decretis facere ſeceſſum.

Quae inferre ſolent mille pericula.

(*b*) Haeretici enim nomine ſemel notatus ſis et actum illico erit de tuis fortunis. Non rationibus tibi conſules, non arte, non fauore amicorum, nullis facultatibus aliis. Virus euomes, quicquid dixeris, ſcripſeris, dederis, quamcunque

C iniueris rationem. Ab hac nota cuſtodi me domine!

Lutherus annatarum iura adſerit principibus euangelicis.

(*c*) Verba LVTHERI in libello ad Germanicam nobilitatem et *de eccleſiae ſtatu emendando p. m.* 21. in ipſo autotypo haec ſunt: *Geiſtlich Gewalt ſöll geiſtlich gut regieren, wie das die Vernunfft lehret. Geiſtlich Gut aber iſt nicht Geld, noch leiblich Ding; ſondern Glaub und gute Werck. Doch mocht man gœnnen, daß ſach, di do le-*D*hen oder pfründ betreſſen, für Biſchoffen, Erzbiſchoffen primaten gehandelt würden. Drum wo es ſeyn möcht zu ſcheiden die hedder und Krieg, das der primat in Germanien* (der Erzbiſchoff uon Magdeburg) EIN GEMEIN CONSISTORIVM *hielte mit auditoribus, Canzlern, der, wie zu Rom, ſignaturas gratiae und iuſtitiae regieret, zu welchen durch appellation die Sachen in Teutſchen Landen würden ordent-*E*lich bracht und trieben. Welch man nicht, wie zu Rom, mit zufälligen Geſchencken und Gaben behalten muſt: dardurch ſie gewohnten, Recht und Vnrecht uerkauffen, wie ſie iezt zu Rom müſſen thun. Darum daß ihn*

der

 cenſum habuit, quem principibus perſoluerent antiſtites eccleſiarum. (d) *Inter iure conſultos etiam ſententiae meae auctoritatem conciliabunt illuſtria nomina Strykii* (e)

der Pabſt kein Sold gibt; leſſet ſich mit Geſchenck ſelbſt meſten. Denn es liegt ie zu Rom niemand etwas daran, was recht oder unrecht; ſondern was Geld oder nit Geld iſt. Sonderlich moecht man das thun von den ANNATEN. Ich will nur angeregt und Vrſache zu gedencken geben haben, denen die da gern und geneigt ſeyn, deutſcher Nation zu helffen, wiederum Chriſten und frey werden, nach dem elenden heydniſchen und unchriſtlichen Regiment des Pabſts. Momentoſa profecto ſunt, quae hic ſcribit Lutherus. Hoc autem ipſe uult. Cum Germanos, tum populos Europae alios omnes pontifici Romano hactenus annatas ſoluiſſe, quod ipſe ſupremum iudicem agat eccleſiarum in orbe Chriſtiano: quod cauſae earum coram illo oreutur, cognoſcantur, expendantur atque decidantur. Verum papam non ipſum hoc peregiſſe, ſed hanc curam commiſiſſe officialibus adminiſtris. His cum nulla ſalaria numerentur, quod fieri tamen deberet de annatis, quas ſolus deuoret papa, mirum non eſſe, iuſtitiam Romae ab illis proſtitui et proſtare uenalem. Duas igitur cauſas habere principes Germaniae, ut pontifici et annatas negent et conſuetudinem tollant, Romam appellandi. Harum unam eſſe, quod cauſa ceſſet, quare papa fruatur annatis; alteram, quia iudicium deſiderent Germani, quod, amoris uel odii cauſis procul habitis, res tractet ſuſcipiatque eccleſiaſticas. Expedire itaque Germaniae, non tollere annatas: ſed uel impenſis easdem deſtinare SVPREMI cuiusdam CONSISTORII, uel, ſi hoc minus probetur, principibus, qui curam habeant, iudicia alant, patrocinium praeſtent, uno uerbo, loco papae Romani ſint eccleſiis euangelicis. Atque idem hoc filum conſecutionis eſt, quo in hoc capite utimur pro euangelicis principibus. Argumenta pro ſupremo conſiſtorio inſtituendo, quod omnibus commune eſſet principibus Germaniae euangelicis, expendit D. *Praeſes* in programmate de *emendatione iuris eccleſiaſtici in eccleſiis euangelicis.* Haud dubie Lutherus in hoc libello Poruſſiae regis cauſam agit, quod ſupremam curam, *directorium* aut *praeſidium* eiusmodi concilii primati Germaniae tribuat, antiſtiti ſcilicet Magdeburgico.

Confutantur argumenta theologorum contra annatas.

(d) Cum anteſignanum habeam Lutherum, parum extimeſco auctoritatem ceterorum theologorum, imo fidentior mihi animus eſt, praelium ineundi pro manibus piiſſimi Martini. Principio

A negandа eſt *maioris* conſecutio omne inſtitutum papae aduerſum eſſe pietati. Mitius de illo ſentiunt, qui decreta inſpiciunt, Gratiani, Gregorii, Clementis, Cherubini, quae multum habent bonae frugis. Deinde *minor* quoque falſa eſt, annatarum iura ortum ſuum debere pontifici Romano, quod intelligitur e *cap. 1. §. 8. et 9.* ubi ante annatis gauiſi ſunt principes laici, quam illae a ponti- B fice illis ſubriperentur. Tum a ſimoniae crimine, quo notant theologi quidam annatas, liberat easdem *caput. 1. §. 5. lit. z. a. b. §. 7. lit. i. c. 2. §. 2. lit. p. lit. r.* Et ſane dum laicis principibus annatae ſoluuntur, minus longe periculi eſt a ſimonia, quam ſi pontifici. Simoniae enim crimen committitur emtione uel uenditione rei ſpiritualis. Sed ſpiritualia, quae hic uolunt theologi, non C cadunt in laicos, quod autem quis non habet, id uendere non poteſt. Potius, quod ſupra *c. 2. §. 2. lit. r.* argui, hic quoque repetendum, praeſules ſacros in eo liberati ab omni ſuſpicione ſimoniae, ſi nihil reclament annatarum exactioni. Ita enim docere poſſunt, ſpiritualia ipſis curae eſſe, non quaeſtum rei corporalis. Poſtea libertatem euangelii, qui in lucro ac foenere ponunt, quod faciunt euan- D gelici antiſtites, qui euangelicae libertatis cauſa reclamant annatis: illi euangelicis doctrinis et doctore Luthero indigniſſimi eſſe uidentur. Vltimum, quod oppoſuere theologi, facile nobis remittent: ſi aduerterint noſtram cohortem ducere ipſum Lutherum.

Illuſtris Strykii doctrina pro annatis principum euangelicorum.

(e) Iura annatarum, euangelicis ordinibus uindicata, primus in arenam produxit magni nominis et luculentae do- E ctrinae iureconſultus *Samuel* STRYKIVS in utiliſſimo opuſculo *de iure papali principum euangelicorum cap. 4. §. 8. pag. 65.* Quamuis in omnium manibus id ſit, altera iam uice editum auctumque: quoniam uero *paragraphus* ibi *octaua* ex inſtituto hoc argumentum tractat, idque rationibus grauiſſimis, pace uiri illuſtris, integrum locum hic exſcribemus. Eſt uero talis: Praeſentis autem memor ſtatus F quaero: *An noſtri principes annatas exigere poſſint?* Idque remoto omni exceſſu, omnique abuſu, affirmo. Si enim omne ius papale, quatenus iuſtum, competit ipſi, hoc excludi nequit. Quod autem, ſi a uero domino exiguntur, iuſtitiae regulis nitantur annatae, non dubito. Nec eſt (1) quod dicas, *ius nunquam conceſſum eſſe ipſis.* Sane pontifici per concordata Germaniae hoc ius, ſuis tamen limitibus

CAP. III.

bus incluſum, quaeſitum eſſe nemo dubitat. Ergo iure, ab hoc deuoluto, noſtri quoque gaudebunt principes. Imo hoc ius annatarum ſuperioritati territoriali eapropter cohaerere dici poteſt, quia idem quoque iam olim exercuerunt imperatores et quidem ſub nomine iuris regaliae, teſte Dn. Schilt. *de lib. eccl. G. §. 3. l. 5. c. 6.* quod maxime affine eſt iuri annatarum et neutiquam obſtat, quod illi ſemel renunciauerint imperatores *iuri regaliae*, aſſerente eodem Schilter. *L. 5. cap. 6.* §. 4. ob iniquitatem miniſtrorum, qui id odioſum feeerunt. Hoc enim *ius annatarum* poſtea ab ipſis imperatoribus et imperio iterum ſolennniter conceſſum eſt papae ſaepiusque confirmatum et ab eo nunc ad noſtros deuolutum principes. Nec eſt quod (2) obiicias cum Nic. de Clemangis *cit.* a Beſold. *Theſ. Pr. u. annatae p. 42. ceſſare rationes, quare ſint introductae.* Nego, quod apud nos ceſſent; potius adſunt grauiores. Tunc unicus aderat Chriſtiani nominis et imperii iuratus hoſtis, hodie numerum auctum uidemus. Iſtud potius ceſſat grauamen, quod pecunia trahatur extra imperium. Certe nulla unquam tempora maiores ſumtus ad conſeruandam rempublicam requiſiuerunt, quam hoc ipſum, quo uiuimus. Dicitur in *edict. Brandenb. d. A. 1691. d. 13. Apr.* uon den *Marine Iur. Princ.* Zumahln die Zuſchiebs Mittel, ſo weit dieſelbe zu der Conſeruation und Sicherheit eines Etats noethig ſeyn, nimmer zu ſchwer, oder zu groſs gehalten werden koennen. Idque ueriſſime, praeſertim noſtra aetate dictum puto, eoque omnino reſpexit Carolus V. qui ſemper annatas in imperii neceſſitatem poſtulauit, Linck. *de I. circa relig. diſſid. c. 1. §. 7. f.* nec non Sigismundus Poloniae rex, qui A. 1543. ad papam miſit, petens, ne annatas ad ſe trahat ex regno, ſed pro huius defenſione ibidem relinquat, cum comminatione, quod nihil alias ſolueretur, v. *Statuta Polon.* a I. Hub. a Fuſtin. *edita tit. annata.* Ex quo apparet, annatas nunquam in imperio damnatas fuiſſe, ſed illicitam annatarum applicationem, citra ullum imperii commodum. Quod (3) de crimine ſimoniae obiicere ſolent Duar. *de benef. L. 6. c. 3.* Azor. *inſt. mor. p. 2. l. 7. c. 12.* neque nobis contratiatur, cum noſtri canonici ſacramenta non adminiſtrent. Imo iſti per annatas nihil dant, cum potius dominus tantum retineat primos ſuae rei reditus. Quid igitur aequius, quam principi, qui in territorio ſuo capitula fouet, defendit, tot praedia ad illorum ſuſtentationem conceſſit, unius anni reditum ex quouis beneficio relinquere. Certe ſi catholica manſiſſent capitula, pontifici haec ſoluere debuiſſent.

§. I.

A Quo iure ergo hoc denegabunt ptincipibus, papali iure et territoriali ſimul inſtructis? Et cur haec commoda papalia lucro praelatorum cedere deberent? Dicis per L. imperii capitulorum iura eſſe confitmata; concedo et eapropter etiam ſeruanda ipſis, ſi modo et ipſi ſua praeſtent onera et omne id, quo non expreſſe liberati. Annatis autem reſpectu ſui domini nullibi exempti, potius ſubiecti, B cum omne ius papale territorio iſtius adſcriptum. Hoc quidem uerum eſt, quod principes regiones iſtas, in quibus capitula exiſtunt, non poſſideant hodie ſub qualitate epiſcopi, ſed ducali et quod plerumque iſtiusmodi collectis, welche denen Biſchoffen als Geiſtlichen ex ſpeciali cauſa ſeyn entrichtet worden, als die Biſchoffs Paechte renunciauerint. Eo ipſo autem non renunciauetunt iuri C ducali aut territoriali, in eccleſiaſticis aeque ac ſecularibus publica ſanctione munito. Hoc potius et cuncta iura ſuperioritatis confirmatae reſetuauerunt etiam ex abundanti communiter in *receſſibus prouincialibus*, quod ſatis teſtatur *rec. Stargard. Pomer. de ann.* 1645. uon incorporation des Stiffts Camin *ſ.* Als laſſen wir es auch dabey allerdings bewenden etc. Et meretur addi ſubſe- D quens paſſus, daſs man aber auch die Beede Muentze, *ſub praetextu qualitatis eccleſiaſticae* aufzuheben bitten thut, darin koennen wir det Staende petito nicht deferiren, theils daſs die Beede-Muntze nunmehro keinen Reſpect auf die Geiſtlichkeit hat, ſondern eine weltliche Hebung iſt, theils daſs dergleichen reditus Uns als weltlicher Obrigkeit nicht allein in Pommern, ſondern auch E allen Unſern Landen ohne Wiederrede enttichtet werden, etc. adde hic deducta *cap. ſubſequ.* §. 3. Nec credo quem tantae eſſe ingratitudinis canonicum, qui non libentiſſime in teſſeram quaſi grati animi annatas adiiceret. Clerici reuera tantum adminiſtri horum bonorum et uſufructuarii *Conring. de pac. perp. ſ. 2. concl. X.* poteſt uero quilibet cum reſeruatione fructuum primi anni, F uſumfructum ſui praedii dare tertio et ſi in ſecularibus feudis non iniuſtum, quod uaſallus praeſtet domino quaedam ſeruitia, quare in eccleſiaſticis? Notandum ſane, quod in *concord. cap. 4.* annatae ueniant nomine *communium ſeruitiorum*, quibus omnino pro communi tutela, propter beneficium lucratiuum, erga dominum ſuum ſe nemo bona ſubtrahere poteſt conſcientia. Nec ſine G crimine, remoto ſcilicet omni abuſu et iniuſto exigendi modo, affirmare licitum, haec eſſe Veſpaſiana conſilia, quae approbent uitia tantum pontificis. Optimos potius principes, optimo hoc iure

CAP. III. *et Textoris, qui idem meeum cenſent, quamuis huius maxime argumenta ſint paulum diuerſa a meis (f).* §. II.

Reges euangelici utuntur iure annatarum, exemplo ANGLIAE.

§. II. Deinde nan parum momenti adferre poteſt dogmati noſtro, quod Angliae rex, ſimul atque is ſacra pontificis eierauiſſet, illico annatas in fiſcum retulerit adſcripſeritque eas regali patrimonio (g). Quid? quod Poloniae quoque reſpublica ſimile habuerit inſtitutum; ne pontificii doctores principi euangelico annatas inuidere, uideantur (h).

§. III. Quo

---

iure uti conſtat, ſicut id teſtatur de patriae ſuae principe B. Dom. Strauch. *diſſert. de annat. cap. 4. ſect. 2. §. 5.* Et caueat ſibi a crimine ſacrilegii, qui haec iura principis ſine ſolida ratione in dubium uocat. *L. 5. C. de crim. ſacrileg.*

Textoris ſententia de annatis. (*f*) *Ioh. Wolfg.* TEXTOR *tit. II. iuris publ. Caeſarei p. 355. num. 164. ad* 168. in eo totus eſt, ut in imperio Germanico facultatem Caeſari adſerat, qua, caſu reipublicae id exigente, annatas praeripere queat pontifici Romano inque fiſcum ſuum redigere. Verba ſummatim haec ſunt: *Ex concordatis annatae pontifici debentur ardinaria uia, ita tamen, ut ſi reipublicae neceſſitas poſcat, ſuprema diſpoſitio de iis penes imperatorem ſit, qui ad ſalutem publicam ac defenſionem imperio conuertere aeque eas poſſit debeatque ac alias res eccleſiaſticas. Si enim pontifici tribuunt ius derogandi concordatis, quidni idem ſas erit imperatori? Ita annatae redeunt ad finem honeſtisſimum, defenſionem imperii. Neque neceſſarium eſt, rogare pontificem, ut cedat annatis ad tempus, niſi reuerentiae cauſa id facere uelit imperator. Ceterum ſeruandus uſus annatarum, tollendus abuſus. Pacta enim publica fulciunt annatas, abſit ergo ut quis contra eas diſputet. Fruſtra ſimonia hic fingitur. Quidni enim ut aliis ſacerdotibus, ita et ſupremo ſacerdoti uel lege uel pacto tribui poſſit certa ſumma annuorum redituum in monaſteriis.* Fateor in paucis lineis plura eſſe, quae mihi non probantur. Tueantur uero ſua pontificii antiſtites: euangelicis praeſulatibus *artic. V. §. 18. 19. 48. inſtr. pac.* praeſidio eſt aduerſus Caeſareum doctorem. Ceterum ne dogmata mea cuiquam peregrina eſſe, uideantur, auctoritas uiri in eo mihi gratiſſima: quod annatis non obſtet crimen ſimoniae; quod annatae debeantur conſuetudine, pacto, lege; quod hodieque annatae ab euangelici coetus doctore queant propugnari. Quae omnia in hoc opuſculo rationibus confirmare inſtituimus, iuriſconſulto parum aut nihil cognitis.

Rex Angliae gaudet annatis. (*g*) *Antonius* BRVODINVS *in propugnaculo catholicae ueritatis lib.* III. *c. 7. p. 297.* maleuolo calamo, quod in pontificio, ſcriptore, Anglia extorre, non mireris, rem hanc enarrat: *Henricus cum omnem ſupellectilem mille monaſteriorum eorumque praedia, fundos et fructus omnes in ſuam redegiſſet poteſtatem, cum praeterea decimas et ANNATAS omnium beneficiorum per uniuerſam Angliam exigeret*, et quae ſequuntur. Grauior eſt huius argumenti teſtis *Henricus* SPELMANNVS *in archaeologia p 37. Id certiſſimum eſt*, inquit, *annatas hodie fiſco pendi non tantum ex epiſcopatibus; uerum etiam ex beneficiis quibuslibet eccleſiaſticis annui ualoris X. marcarum, uicariisque X. librar. nec minoris ſane, quam unius annui fructus integros, iuxta tabulas regias aeſtimandos. Has autem regii cenſus incremento contulit ſenatus conſultum anno* 1526. *Henrico octauo imperante.* Inde patet, Mariae poſteros, quae regina annatas reddiderat papae, fiſco regali eas iterum uindicauiſſe. *Ludouicus* BACATELLVS, *archiepiſcopus Raguſinus, in uita Poli* cardinalis, familiaris ſui p. 69. memoriae hoc prodidit, ut taceam alios in iisque *Ren.* CHOPPINVM *lib. 3. tit. 3. n. 12. p. 468. 487.* ubi inquit: *in Anglia caducarios eccleſiaſtici beneficii reditus carpit REX primo uacationis quoque anno.* Diſcimus inde primo euangelicos antiſtites religioni duxiſſe, ſibi turpi quaeſtu arrogare annatas: contra uero probitati congruum ius habuiſſe, quo regiis exactoribus annatae ſoluerentur.

Reſpublica Poloniae fiſco regni tribuit annatas. (*h*) Ne uel pontificii doctores dogma noſtrum haereticum exiſtiment, magni nobis fieri debet exemplum reipublicae Romano-catholicae. Polonia enim in ſolenniſſimis comitiis non ſemel; ſed iterum iterumque decreuit, annatas fiſco reipublicae inſerendas eſſe. *Paulus* SCZERBICZIVS in *promptuario ſtatutorum Poloniae*, quem codicem MSCtum poſſidemus, *part. 1. cap. 5. p. m. 24.* eius argumenti decreta diuerſis temporibus adnotauit. Vtpote CRACOVIENSE 1543. PETRICOVIENSE 1567. LVBLINENSE 1569. *et* STEPHANO *rege* 1576. Summa omnium erat: *ANNATAE ne dentur amplius Romam, ſed in defenſionem reipublicae conuertantur: regni atque in theſaurum inſerantur ſub poena duplicis annatae.* Plenior in his *Nic.* ZALASZOWSKY *de iure regni Polon. tit. 32. §. 4. p. 678.* Cuius locus de *annatis* meretur hic exſcribi. Ita autem ille Sigismundus rex Polonicae an. 1543. ſtatuerat, ut (referunt Herburtus in ſtatuto ſub uerbo annatae, Ianuſſouius lib. 2. part. 5. ſub tit. ANNATV,) mittendos eſſe legatos ad ſummum pontifi-

CAP. III. §. III.

Annatar. iura ſigillatim uindicantur principibus S. R. I. euangelicis.

§. III. *Qua itaque iure cum euangelici reges, tum catholici annatas fiſco reipublicae uindicarunt: eadem quaque et forte meliori longe in imperia Germanico eas exigent a ſacri patrimonii candidatis principes euangelci (i). Principio*

---

tificem Romanum, poſtulando, ut remaneant in regno pro defenſione reipublicae.

Item an. D. 1544. ut refert Herbut. f. apud me 41. et Ianuſſouius, uti ſupra, ſic ſtatutum erat, Sacra Regia Maieſtas per nuncium apud ſummum pontificem Romanum impetrare annatas conabitur.

Item Sigismundus Auguſtus rex, ut in conſt. anni 1597. ſub tit. Annaty fol. apud me 134. habetur, ſtatuit, ut annatae remaneant in regno pro defenſione reipublicae.

Item Sigismundus III. rex in conſtit. an. 1607. tit. O Annatach, ſol. apud me 834. ſtatuit his uerbis. Ad effectum deducendo ſtatutum Sigismundi regis aui et Sigismundi Auguſti auunculi noſtri et Stephani praedeceſſorum noſtrorum, conſtitutiones de annatis factis, ſtatuimus, ut quilibet archiepiſcopus et epiſcopus, qui a nobis beneficia obtinebunt, talem ſummam, qualem in curia Romana, nomine annatae perſoluunt, ſoluat epiſcopus regni ad theſaurum regni, M. D. L. ad theſaurum M. D. L. pro defenſione reipublicae ſub poena duplicis ſummae de bonis mobilibus et immobilibus propriis: in defectu uero de prouentibus et reditibus repetenda, ad inſtantiam inſtigatoris ex delatione officialium theſauri noſtri ſub poena ſolutionis de proprio, inſtantibus nuntiis terreſtribus in comitiis. Et ne haec conſtitutio in dubium uocetur, requiremus, conſenſum ſuper hoc a ſede apoſtolica. Et ut iſtae annatae pro defenſione reipublicae ſub poena duplicis penſionis Rauae ſoluerenrur, ſtatutum in conſtit. an. 1569. ſol. 184. §. Annaty ktore Seymowa konſtitucya ſa pozwolone. Videatur in conſtitutionibus fol. 262. §. Pen Podsbarbi, ubi dictae conſtitutiones an. 1567. et an. 1569. reaſſumptae ſunt.

Sed hic quaeret aliquis. Quid nomine iſtius annatae intelligitur! Lotterius lib. 3. quaeſt. 20. de re beneficiaria num. 1. intelligit unam taxatam quantitatem fructuum eius anni, quo beneficium ſeu epiſcopatus uacat. Et quod hanc ſolutionem annatae, camerae apoſtolicae Pius V. papa in ſignum uniuerſalis dominii, quod ſummus pontiſex habet, aſſignauerit, deducit. Et licet haec ſolutio annatae apud nonnullos male audiat et ſimonia dicatur: tamen hanc impoſturam is idem Lotterius loco citato a num. 19. ſic defendit: quod ſolutio annatarum camerae apoſtolicae ſurrogata eſt loco decimae, quae olim in omnibus prouinciis Chriſtiani orbis ſummo pontifici dabatur: proindeque ſicut dicta decima debita ſuit in ſignum ſupremi dominii ex praecepto Dei Leuitis facto. Num. cap. 18. ita et haec annata, quam ſummus pontiſex, partim pro ſuſtentatione ſui, partim pro cardinalibus indigentibus, tum pro aliis neceſſitatibus in rem et commodum totius chriſtianitatis uertit. Haec ex Lotterio. Vtinam itaque et reſpublica noſtra hanc gratiam a ſede apoſtolica obtineat, ut hae annatae applicentur regno antemurali chriſtianitatis, pro defenſione reipublicae et ad ſubleuandos ſubditos, qui in beneficiis eccleſiaſticis ſub continuis contributionibus et extorſionibus militum gemunt. Adaugendus itaque eſt locus *Caſparis* KLOCKII *lib. 2. de aerario cap. 83. p. 507. n. 54.* qui unius tantum facit mentionem, quod in *ſtatutis Poloniae*, a regni ſenatore *Ioh. Herburto* a FVLSTEIN promulgatis, extat his uerbis: *Poloniae rex Sigismundus an. 1543.* de *annatis* decreuit. *Satisfaciendo poſtulationibus dum conſiliariorum noſtrorum ſecularium et nuntiorum terreſtrium, mittemus ad papam, petitum annatas. Neque eas de regno efferri permittemus: ſed ut remaneant pro defenſione reipublicae in regno. Quod ſi annatis nuntium mittere, recuſet papa, iam ex tunc renunciare illi debemus, easdem nos neque daturos eſſe, neque, efferri easdem, ulla ratione permiſſuros.* Habuere itaque pontificiae religionis antiſtites ceterique ordines tantum animi pro ueritate, non papae, ſed reipublicae deberi annatas neque deglutiendos eſſe a gluttonibus clericis.

Exemplis oſtenditur, neque euangelicorum neque pontificiorum ſacris obuerſari, ſi annatae a clericis ſoluantur principi laico.

(*i*) Iura annatarum principibus laicis uel theologi diſputant, uel iureconſulti: utrique uel pontificii uel euangelici ſunt. His Lutheri auctoritas reſpondebit et exemplum Angliae regni, quod paulo ante prodidimus: illis uero reipublicae Polonicae decreta, non ſubdole aut clam, ſed in ſolennisſimis comitiis omnium conſenſu promulgata et iterum iterumque repetita, ſcrupulos eximent, ſacrorum rationibus aduerſum eſſe, laicum gaudere annatis. Quamuis enim in publico cuiusque imperii iure fruſtra ſit, exterarum rerum publicarum rationes cum domeſticis conſerre, cum diuerſis diuerſi mores ſint, leges, formae: in eccleſiaſtico tamen iure conſecutio unius ad alterum ualet, ut quod ibi non haereticum, id neque hic tale ſit, quoniam idem omnibus Deus, Chriſtus, lex, ſymbolum.

Vt

CAP. III. (l) quod munus papae ſuſtineant, (m) papali iure gaudeant, — §. III. IV.

cipio enim qui onus alterius ſuſcipit, huic et par eſt, commoda obueuire, quae oneris cauſa debentur. Quis uero neſcit ſupremam ſacrorum coetuum curam in ſuis nunc gerere proceres euangelicos (l).

§. *IV. Deinde, qui euangelicum principem papam in ſuo territorio habent, illi etiam agnoſcunt, huic papalia iura deberi, annatas. Sed prius pragmaticae imperii ſauctiones uolunt: ergo his obuerſatur, qui in dubium uocat poſterius* (m).

Vt adeo hinc certiſſimum ſir, neque pontificiorum neque euangelicorum ſacris inimicum eſſe, clericos annatas exſoluere principibus laicis: neque canonum auctoriratem obſtare, modo Germanico imperio propriae ſanctiones non obſint, quod mox uidebimus.

arg. ab onere ad commoda.

(l) Eſt regula pontificii non ſolum iuris *c. 55. in 6. de R. I. qui ſentit onus, ſentire debet commoda et e contra*; ſed eriam ciuilis Romani *L. 10. ff. de R. I.* ubi addirur, *ſecundum naturam eſſe*, (ne poſitiuo aut ſcripto rantum iure quis ucrum id habeat) *commoda cuiusque rei* (adeoque uniuerſim dicta lex omnes caſus includit, in cauſis quibusque) *eum ſequi, quem ſequentur incommoda*. Quemadmodum cnim *ferendus nou eſt, qui lucrum amplectitur, onus autem ei annexum contemnit l. un. §. 4. C. de caducis tollend.* ita etiam inciuile eſt, onus imponere et commoda negare *l. 22. ultima §. 3. C. de furtis et ſeruo corrupt.* Eodem ergo die, quo papae iurisdictione euangelici ordincs ſacros coerus iure exemerunt: eodem etiam annatae ceſſarunt et eo momento hae in principes iterum ſunt deuolurae, quo ſacrae ſpartae curam illi ſupremam ſuſceperunt *l. 65. actione §. 16. ſi unus ex ſociis ff. pro ſocio.*

an opus, princ. euang. ſibi annatas in pace relig. reſeruauiſſe?

Neque opus fuit principibus euangelicis, hanc conditionem, annatas intelligo, ante exprimere, quam illi arbitrium iuris eccleſiaſtici ſibi ſumpſiſſent. Sufficir enim, illos nullo tempore annatis nuntium miſiſſe. Niſi enim contrarium conuentum ſit: cum onere omnia commoda ipſo iure deuoluta eſſe, exiſtimanrur BRVNNEMANNVS *ad libr. 6. decretal. reg. 55. n. 4. p. 124.* Propter quae onera aurem eccleſiae pontifici uectigales factae ſint, eum aurea cenſus annatarum fiſco ceſſiſſenr, e ſuperioribus inrelligitur *cap. 1. §. 10. lit. e. f.* Id ſane miror, euangelicos principes e ſui patrimonii reditibus conſiſtoria alere, neque adhuc uſus fuiſſe annaris.

an princeps papa in ſuo territorio?

(*m*) De CLIVIAE duce uulgi quondam ſermo fuit: *quod in ſuo territorio ſit* PAPA *et princeps*, nouiſſimis teſtibus BECKERO *lib. 2. c. 3. n. 8. Ioh. Helu. Sin.* SCHVZIO *in iur. publ. lib. 2. tit. 8. paſ. 6. p. 471.* HERTIO *de ordine Ciſtertienſi p. 15.* Cauſa prouerbii in diplomatibus annorum 1444. 1445. reperitur, quae ſummus uir exhibet *Godefr. Guil.* LEIBNITIVS *in mantiſſa codicis iur.* A *gent. diplom. 34. et 35. p. 168. ſq.* Exemir enim papa Eugenius IV. eccleſias quasque, ditioni Cliuenſ. addictas, a iure dioeceſano et Colonienſis et Monaſterienſis anriſtitum. Verum quod unus princeps priuilegio ſigillarim habuit, illud omnes euangelici ordines, ampliori longe iure, publicis imperii ſanctionibus arque legibus debent, quae argumenrum tractant religionis. Diſputanr iuris publici doctores, quo iure euangelici ordines *pontifices* facti ſuorum rerritoriorum? Ego meam ſententiam rationibus firmabo, quae haec eſt.

Iura papalia principum antiquiora pacibus religionis.

Scilicet principes uel conſiderantur in ſtatu imperii Carolingico: uel in poſtcarolingico, quem dicunt, ſeu Cunradino: uel denique in Saxonico Ottonum. *Iſto* rempore ſacrorum iura penes *Caeſarem* fuere, quod quiuis largitur: *illo* ſex Germaniae *duces* eadem ſibi arrogare poterant, cum, ſtirpe Carolingica extincta, ſumma rerum in ciuilibus parirer er eccleſiaſticis, qua Carolingici fuerant gauiſi, ad illos deueniſſet, unde ego Boioariae dominos non priuilegio Henrici aucupis; ſed iuri ordinario territoriali debuiſſe exiſtimo iura ſacrorum: *hoc* aurem, acuo ſcilicet Ottonum, Caeſares per uim ſingularis rerritorii dominis iura ſacrorum iterum eripuere, partim, quod, ſilo licet conſecutionis nullo, Otto ad exempla Carolingicorum Caeſarum prouocaſſer: partim is principia huius doctrinae, ex Italia redux, in Germaniam ſecum atruliſſet: partim eriam, quod ordines rei ac momenri grauitatem iſta aetare uix arringerent. Inde enim glaucomata, diſtinctiones inter iura dioeceſana er rerritorialia pronara ſunr: inde diſcrimina facta inter *medietatem*, liceat his nominibus uti, epiſcopalis fundi et *immedietatem* muneris epiſcopalis: inde tituli archiepiſcoporum, primatum et ſuffraganeorum epiſcoporum. Verum paulo poſt haec iura pontifex Romanus inuaſit ipſisque eriam Caeſaribus ea eripuir, umbra rei eis relicta. Sudes in oculis id fuerat cum ordinum, tum Caeſarum. Illi ergo in ſinu gaudebant, priſtinum ſplendorem cum euangelii luce refulſiſſe.

Cauſae plures, quare principes euangelici papali iure gaudeant?

Principio enim *iura papalia* debentur principibus ex diſpoſitione legis, ſcilicer *artic. V. §. 48. inſtr. pac. Oſn.* ubi claris uerbis dicitur, quod iurisdictio eccleſiaſtica, id eſt, et *epiſco-*

CAP. III.

3) papali iure in uno fruantur,

§. V. Porro ſimilium eadem eſt ratio. Qui ergo menſes papales principi largitur: eundem quoque largiri oportet annatas. Sed illud fieri, clarum eſt; ergo dandum etiam hoc (n)

§. V.

idque

---

piſcopalia iura et *papalia*, coaluerint cum A iure territoriali. Vt argumentum ualeat: *cuius territorii quis dominus eſt, illius etiam papa is eſt:* aut, *qui iure territoriali gaudet, ille etiam gaudet iure papali.* Deinde quamuis etiam non aperte iura papalia tribuerent euangelicis principibus ſanctiones imperii: fieret tamen id *conſecutiue*, idque ex ratione poſtliminii. Caeſari enim et papae, illi §. 18. 21. huic §. 48. eiusd. *V. articuli inſtr. pac. Oſn.* iura B ſacrorum derogantur, ergo his uidentur reuiuiſcere, ut, quod olim habuere, recipiant, quod enim ademit occupatio papalis, id ſuſpenſa reſtituit *l. 1. C. de ſent. paſſ. et reſtit.* Poſt abſurdum foret, dicere, pacificatores Weſtphalicos ſuſpendiſſe tantum iurisdictionem eccleſiaſticam, id eſt, ſine rectore et regimine euangelicas eccleſias conſtituiſſe. Suſpenſa enim eſt, ne obeſſet euangelicis, ſi iura C eorum reuiuiſcerent MEVIVS *deciſ.* 365. *part. II. n.* 28. Demum ipſo uſu docemur, ſine ulla uel Caeſaris uel imperii interpellatione principes euangelicos, ſynodos cogere, ſymbola edere, eccleſiaſtica iura condere, unde intelligere licet, illos ſummam rerum in eccleſia tenere et iure papali aeque ac epiſcopali hodieque defungi. Quae tandem communis etiam ſententia doctorum, quamuis pau- D ciſſimi horum rationes, in medium prolatas, aſſequantur, neque is ego ſim, qui publici iuris reſponſo eam auctoritatem, ea commoda tribuam, quae id genua habet in iure priuato. Sunt uero, qui iura papalia principum euangelicorum oſtendunt, ut mihi quisque in manus uenit, ſequentes. *Matthias* COLERVS in memorabili reſponſo, quod inter conſilia eius eſt XXXV. a num. 124. ad fin. MEVIVS E *part. II. deciſ.* 305. *n.* 17. COTHMANNVS *uol.* 4. *reſponſor.* 33. *n.* 39. GVLMANNVS *uol.* 2. *dec.* 59. *n.* 63. REINKING *integro libro tertio*, qui agit de *regimine eccleſiaſtico pag.* 1054. CONRINGIVS *de pace religionis et de iure maieſtatis circa ſacra;* TABOR *de regimine imperantium eccleſiaſtico;* DORSCHAEVS *in inuectiua in uehiculum iudicii theologici de Euſebiis; illuſtriſſimus auctor* RHETIVS *de iure ſtatuum imperii circa ſacra;* SYRINGI- F VS; SCHILTERVS ad pacem religionis; OEHMIVS, WEBERVS, LVNKIVS *de iure epiſcopali*, ſyſtemata iuris publici et ſcriptores regalium taceo, quorum nullus hanc partem facile praetermiſit. Quodſi igitur ex illis, quae hactenus diximus, ſatis clarum ſit, principes euangelicos iure papali gaudere, quin eis annatae debeantur,

dubium non eſt. Partim quod totum complectatur quamuis partem *l.* 113. *ff. de reg. iur. et cap.* 80. *de R. I. in* 6. partim, quod qui in locum eundem ſuccedat, ſuccedat in iura loci, ſucceſſorque iure utatur ſui auctoris *c.* 46. *de R. I. in* 6. et qui in alterius uicem ſuccedat, naturam eius induat, cui ſubſtituitur *cap.* 3. *eccleſia X. ut lite pendente nihil innou.* partim etiam quod pares pari iure utantur et *identitas rationis eadem etiam iura prodat bene intuentibus c.* 2. inter corpor. §. *propter expreſſam ſimilitudinem X. de translatione epiſcopi.* Qui itaque annatas principibus euangelicis diſputant, illos uel inficias ire oportet leges uniuerſim, quae de iuribus agunt ſucceſſoris in loco alterius; uel ſigillatim ſanctiones imperii negare: ſed neutrum fieri poteſt, ergo principibus euangelicis integra manebunt iura annatarum.

(*n*) In priori argumento filum conſecutionis fuit a *genere* ad *ſpeciem*, quod papalibus iuribus principi uniuerſim datis euangelico, ea etiam dare oporteat, quae ſub illis continentur: contra nunc a *ſpecie* ad *genus* progredior, quod itidem faciunt iura noſtra *l.* 22. §. *ſenatus ff. de petit. hered. et l.* 20. *ff. de iudic.* cum ſatis manifeſtum ſit, cui ſpecies competat, eidem etiam genus conuenire. *Menſes* uero, in quibus uacua ſacri collegii loca conferunt principes noſtri, nemo aliunde deduxerit, quam a iure papali, cum ipſo nomine eapropter *papales* adpellentur. De Poruſſiae regis facultate in *menſibus papalibus* res notiſſima eſt adeoque teſtibus necquicquam opus. Legi tamen poteſt *illuſtriſſ.* RHETIVS *iur. pub. lib. I. tit.* 16. §. 8 *fin.* Diſtincta hic et interpuncta doctrina illuſtr. COCCEII *cap.* 22. §. 16. *p.* 385. hoc ordine tradita: *Euangelicis omnia iura cum epiſcopalia competunt, tum papalia. Inde Poruſſiae regi quadruplex ius conferendi-beneficia. 1. REGIVM ius primariarum precum in omnibus. 2. PAPALE in omnibus, quae imparis numeri MENSE uacare coepere, 3. epiſcopale in immediatis 4. ius patronatus, in quibus id quaeſitum eſt.* Id uult dicere uir ſummus, Poruſſiae regem in Germaniae prouinciis ſacrorum intuitu et imperatorem agere et papam et epiſcopum et dominum territorii. Quod ſi ergo tantum qua papae *menſium* iura principi euangelico pateant: contra *annatae* papales eadem ei cauſa non ſolum debentur, cum ſimilia eadem iura habeant *cap.* 2. §. *propter ſimilitudinem X. de translatione epiſcopi;* ſed etiam qua

im-

Cum menſibus papalibus connexum habent annatae.

Probabilius eſt, annatas principi ſoluendas, quam iura menſium papalium praeſtanda.

CAP. III. *idque cauſa urgentiori (o).* §. VI. VII.

4) nullo iure clerici ſibi retineant annatas,

§. *VI. Praeterea qui rem nullo titulo poſſidet, ille eam poſſidet iniuſte: ſed annatarum ſummas clerici nulla ſibi cauſa ſumunt; ergo ſibi eaſdem uſurpant iniuſte (p).*

5) principibus competant iure poſtliminii,

§. *VII. Poſt annatae uel principi debentur, uel epiſcopo, uel papae. Non huic uel alteri, quod leges imperii interdicunt (q): itaque primo idque iure poſtliminii (r).*

imperatori, epiſcopo et domino territorii, quos diximus ante papam annatarum iuribus gatiilos fuiſſe *cap. 1. §. 8. lit. u. §. 8. lit. u. §. 8. lit. b. §. 9. lit. e.* Duplex autem uinculum, quod ratio uult et iura dicunt, fortius ligat et rationes duae aut tres plus operari debent, quam una tantum BEROIVS *uol. 2. conſil. 79. n. 10.*

Vrgentior cauſa pro annatis, quam menſibus papalibus.

(*o*) Naturae decretum eſt, filum conſecutionis eſſe ab eo, in quo minor eſt ratio, ad id, in quo maior. Quemadmodum etiam leges philoſophantur ciuiles *l. parentes ff. de in ius uoc.* et canonicae *c. 7. cum in cunctis X. de elect. pot.* Vrgentiorem uero cauſam annatis eſſe, quam menſibus papalibus, facile eſt ad commonſtrandum. Primo, dixi annatas principi e triplici cauſa deberi: menſes papaies ex una tantum. Deinde annatae reditus nummos reſpiciunt, menſes uero ſacri muneris largitionem, quod canonicis iuribus in homine *laico* prorſus inimicum eſt, ut uidimus ſuperius *cap. 1. §. 5. lit. r.* Poſt menſium papalium iure, qui inter principes catholicos uſus ſit, nullus reperitur; ſed plures reperiuntur; qui gauiſi fuerunt annatis.

Clerici uel ſoluant annatas, uel titulum edant, quare ſibi retineant eaſdem.

(*p*) Iura noſtra uolunt: quoties pro actore militet praeſumtio, poſſidenti uero reſiſtat, titulum edere obſtrictus ſit, ut uideri poſſunt doctores ad *l. 16. ſiue poſſidetis C. de probation.* atque ad *cap. 29. cum contigat X. de decimis.* Cum itaque clariſſimum ſit, annatarum cenſus omnes clericos, ſiue illi canonici ſint, ſiue antiſtites ordinis alius, ſoluere oportere, idque in orbe uniuerſo, quod ex matriculis conſtat ſupra proditis *cap. 1. §. 10. lit. n.* inter ipſos quoque principes euangelicos *cap. 3. §. 2. lit. g.* non inciuile habebunt noſtri uſufructuarii ſacrorum patrimoniorum, ſi, quo iure, cauſa, titulo ipſi retineant ſibi annatas, docere compellantur: Equidem non putauerim, princi[pem], qui cum ſubditis agat, ad ſolem[n]ia ciuilium tricarum libellos ſuos adſtric[t]urum eſſe digniſſimum tamen eſt principis maieſtate, legibus eum uiuere, et magnam parit cauſae aequitatisque praeſumtionem.

Arg. ad annatas ex enumeratione eorum, quibus debentur.

(*q*) Annatas debere clericos easque omni tempore debuiſſe olim domino territorii *cap. 1. §. 8. lit. t. u. x. y. z.* poſt epiſcopis *§. 9 lit. b.* demum papae Romano *§. 10. lit. e.* dictum eſt doctumque. Eousque ergo hac illi obligatione tenentur, donec oſtenderint euicerintque liberationis ſuae cauſas, tempus, modum, iura. Quamuis uero nulla alias conſecutio ſit; *res non eſt tua, ergo mea*, quod eſſe poſſit alius: tamen cum illi, quibus ullo iuris colore tribui queant annatae, tres tantum ſint, niſi uni ac alteri debeantur, certiſſimum, eas tertio, qui ſupereſt, eſſe perſoluendas. Verum cum Caeſarem, tum Papam et epiſcopos annatis interdixit *artic. V. §. 19. inſtr. pac.* ergo reliquum eſſe uidetur, ut illae domino territorii exſoluantur, qui unice reſtat. A partium enim ſufficiente enumeratione iura quoque concludere manifeſtum eſt ex *topicis legalibus* plurium doctorum.

Num poſtliminii iure annatae debeantur principibus euangelicis?

(*r*) Poſtliminii uoce hic utimur pro iure, quo rem nobis per alios ereptam iterum recipimus, quem ſenſum etiam habet *l. 19. pr. ff. de captiu. et poſtlim.* Tria ergo hic probanda ſunt, primo euangelicos principes iura annatarum olim habuiſſe: deinde ipſis per alios eas ereptas eſſe: demum priſtina eos iura recepiſſe. Alterum *cap. 1. §. 8. lit. t. u. lit. b. ultimum cap. 3. §. 3. et 6.* propuguauimus. Primum uidetur reſtare. Equidem etiam huic membro uniuerſim puto eſſe ſatisfactum in *capite 1. §. 8. lit. t.* Verum id ſigillatim nunc commonſtrandum de principibus imperii Germanici. Sed haec doctrina, ut a doctoribus uulgo explicatur, confuſa eſt et ualde ambigua. Ego ſummatim rem ita ſoleo docere: alia quaeſtio eſt, utrum iura *ſacrorum* habuerint principes territorii; alia, utrum iura illi habuerint *annatarum.* Illa *munus* reſpicit ſacrorum antiſtitum: haec autem *fundum*, bona, reditus. Inde alia *territorii* iura ſunt epiſcoporum; alia iterum *dioeceſana:* neque a limitibus *dioeceſeos* ad *territorii* fines ullum eſt filum conſecutionis. De iure eccleſiaſtico ita ſentio. Quondam id penes reges Carolingos fuit; poſt hos principibus id obuenit peculiaris prouinciae. Hoc probo. Quoniam *ſynodos prouinciales* in patria habemus, quarum hodieque decreta extant et plura latent, quorum ſi e-

cimen

CAP. III. 6) exempla principum Germaniae utentium annatis.

Ducum BRVNSVICENSIVM. POMERANIAE ducum. archiducum AVSTRIAE, licet catholicorum. Regis PORVSSIAE. in ducatu Brandenburgico.

§. IIX. *Quod omne cum ita ſit, uitio uerti non debet illis principibus euangelicis, qui, poſtquam* ANNATAE *pontificibus Romanis negatae ſunt, illas ſibi ſuisque reditibus* fiſcalinis *uindicarunt atque adſeruerunt* ANNATISQVE *ideo gaudent adhuc. De* BRVNSVICENSI *principatu* an. *1707. menſe* Decembri *nomine ordinis iure conſultorum cauſam reſpondi ſuper reditibus eccleſiaſticis, ubi ex actis clare patuit, quod fiſcus principalis* ANNATAS *capiat de omnibus praebendis, ſtipendiis atque beneficiis eccleſiaſticis generis eiusdem. Idem de* POMERANIAE *ducibus in Caminenſi epiſcopatu colligit* P. WVIA, *quo ſub nomine latet* Valentinus WINTHERVS *(*). De* AVSTRIAE ducibus, *licet catholicis Romanis, certum eſt, illos de prouincialibus epiſcopatibus* Lauantino, Labacenſi, Viennenſi, *caſu ſic ferente, antiſtitibus demortuis, cogere et colligere a nouis* ANNATAS *(**). Quapropter fruſtra ſunt, qui annatarum haec iura inuidere uoluut in dubiumque uocare* REGI PORVSSIAE. *Is enim in* MARCHIAE *epiſcopatibus prouincialibus, inſtar* Auſtriacae *domus, nullo non tempore exegit a nouis praeſulibus* ANNATAS *idque ex eodem fonte, quo ius exercuit* PRIMARIARVM PRECVM *(***): ſed porro annatarum iura eidem archiprincipi in illis praebendis, praeſulatibus et ſacris collegiis debentur ſoluunturque, quae in epiſcopa-*

Sacris praeſulatibus uerſis in ſtatum ciuilem.

cimen data occaſione edemus. Has autem ſynodos epiſcopi prouinciales, auctoritate inſtituere domini territorii, non Caeſaris, qui concilia tantum rexit; neque papae, qui iſto tempore nihil eius rei ſibi arrogauit Deinde exempla Pomeraniae principum: Brandenburgici marchionis: Thuringiae Langrauii, Boioariae ducis: Auſtriae archiducum aliorumque qui iura ſacrorum exercuere usque ad ſpolium Hildebrandinum, clariſſima ſunt numerumque habent, qui regulam dat, ut opus non ſit fingere hic priuilegia, quae tamen ſententia communis eſt doctorum. Illo igitur tempore conſecutio argumenti firmiſſima fuit, *cuius regio, illius religio.* Sed quid haec ad annatas? Prodeſt omnino haec doctrina in topicis legalibus ad argumenta a maiori ad minus. Sit autem, ſacrorum iura non habuiſſe principes; illud tamen clariſſimum eſt, patrimonia ſacra, fundos, agros, praedia epiſcoporum, territorii, ubi ſiti fuerant, domino eousque paruiſſe, donec inde fuerint exemti. In legem tum iuerat: ut, quod in territorio eſſet, idem quoque eſſet de territorio, donec exemtio doceretur, quae facti eſt neque praeſumitur. Atqui hac cauſa annatas principibus laicis potiſſimum exſolutas eſſe, ſcripſimus *cap. 1. § 8. et 9.* ſuperius. Quare non coniector, ſed partim diuino, partim re ipſa ſcio, *Brandeburgicos; Pomeraniae; Boioariae; Auſtriae, Thuringiaeque duces* ab epiſcopis, intra prouinciae ac territorii ſui fines conſtitutis, cum annatas exegiſſe; tum alia iura electionis, confirmationis, inueſtiturae, precum primariarum ceteraque, quae uniuerſim in imperio Germanico temporum teſte hiſtoria, habuerat imperator. Quod tamen, nimis prolixum foret, hic demonſtrauiſſe. Summatim ac tribus uerbis arguo: qui principes *territorii* iura in epiſcopatus recuperarunt, illi cum alia, tum *annatas* ſibi adſerere poſſunt iure *poſtliminii.*

A

(*) Olim enim *Caminenſem* epiſcopatum papae Romano fuiſſe ideo tributarium WVIA ſ. WINTHERVS oſtendit *in hiſtoria epiſcop. Camin. cap. 5. pag. 527. 528.* meae editionis. Poſt autem, quam ſeceſſio facta a pontifice Romano, ius illud non imperatori obuenit, qui illud Camini antea non habuit, quoniam ille praeſulatus non ab imperatore fuerat conditus, ſed ducibus Pomeraniae, patronis, dominis et curatoribus Caminenſibus, quod *idem ibidem* docet *c. 9. p. 553. 554.*

B

[**] Scilicet cum tres hi epiſcopatus *Auſtriae* prouinciales ſint, necquicquam *imperiales*, aut, quod dicimus, immediati, fieri aliter non potuit, quam *Auſtriae* archiducibus deberi *ius annatarum*, non *imperatori.* Licet igitur ſuas *annatas* imperator donauerit pontificibus Romanis, huius tamen exemplum negligere et ſeruare maluerunt annatas, quam perdere Romamque transferre. Vnde *Auſtriacae annatae* hodieque nonniſi Auſtriae *archiducis* FVGGERVS *in ſpeculo Auſtriaco lib. 5. cap. 13. p. 663. et GERMANIA PRINCEPS lib. 1. c. 3. §. 27. p. 311.* ubi reſpondit auctor litem, quam ideo cum pontifice Rom. a. 1460. habuit Auſtriae archidux ſuper *annatis*, quas illi recte negauerat.

C

D

[***] Nam *epiſcopatus marchiae* pariter conditi a *ducibus* Brandenburgicis, non ab *imperatore.* Licet igitur imperator iura *annatarum* transtulerit in papam: illud tamen factum non eſſe a ducibus, conſtat. Et, ſi quando hoc factum, rediere illa ad ducem Brandeburgicum a tempore repurgatorum ſacrorum iure quodam poſtliminio Hanc uirgulam

E

CAP. III. S. ordine Ioanniti-co.

§. IX X.

patibus ſuperſunt, uerſis in formam ſtatus ciuilis (†). *Imo, quod magis, eſt, neque a iuribus ordinis Iohannitici ſacrae militiae alienum, Poruſſiae regi annatas ſolui ex reditibus* COMMENDARVM (††). *Quod ſit certiſſimum, ſacrae etiam militiae equites alibi hac lege promoueri ad ſacras praefecturas, ut primi anni reditus*, annatarum *aut* deportus *nomine, ſoluant ſupremis rerum dominis et patronis* (†††).

Argumenta aduerſa reſpondentur 1) ceſſante cauſa.

§. *IX. Ceterum nullius plane momenti ſunt, quae opponi ſolent iuri annatarum inter euangelicos. Nam argumenta, a ceſſante cauſa (s); a ſorditie ſimoniae (t); ab interdicto Baſileenſi atque aliunde petita, confutauimus in capite praecedente (u).*

2) interdi-ctum Baſi-leenſe. 3) interdi-ctum weſt-phalicum. 4) prote-ſtatio contra anna-tas.

§. *X. Id uero etiam urgent, tabulas Weſtphalicae pacis derogauiſſe annatis inter euangelicos (x): et concordatis nullo non tempore illos contradixiſſe (y), quibus etiam obuiam eant hodieque duces noſtrorum ſacrorum, qui Caeſarem legunt, in capitulatione. Verum enimuero utrumque telum non annatas impetit, ſed pontificem, e noſtris eccleſiis extorrem (z):*

lam merentur praeſulatus *Brandenburg, Lebus, Hauelberg* et ordinis inferioris ſacra collegia territorii eiusdem.

[†] Quoniam regula nunc eſt iuris: *quod principes euangelici in ſuis territoriis habeant exerceantque iura PAPALIA et EPISCOPALIA.* Atqui in primo genere eſt ius *annatarum*.

[††] Quod in mores iuerit: *ordines ſacrae militiae* ſoluere *dominis ſuis et patronis annatas*, illud tam ex ordinum equeſtrium ſtatutis, quam etiam exemplo ANGLIAE regis late docet *Renat.* CHOPPINVS *lib. 3. ſacrae politioe tit. 3 n. 10. 11. p. 487.*

[†††] Notum enim eſt atque a dn. praeſide *in formula ducatus* Brandeburgici oſtenſum: *quod dux Brandeburgicus omnium* commendarum *et uniuerſi ordinis* Ioannitici *per omnes Venedorum principatus* (*durch die Wendiſche Zungen*) *ſit dominus et archipatronus.* Vt adeo habeat utrinque idoneum ad *exigendas* a nouis commendatoribus annatas, fundamentum.

ceſſante cauſa annat.

(*s*) Scrupulum hunc animis contra doccntium exemimus *cap. 2. §. 3. lit. t.*

Crimen ſimoniae.

(*t*) Prolixe atque plene dubium hoc ſoluimus idque locis diuerſis *cap. 1. §. 6. lit. z. lit. c. §. 7. lit. i. lit. q. cap. 2. §. 2. lit. q. r. a. ſeq.*

Interdictum Baſileenſe.

(*u*) Reſpondimus huic opoſitioni ex ipſis tabulis concilii Baſileenſis *cap. 1. §. 10. lit. l.* atque ex inſtituto *cap. 2. §. 4. lit. x. et lit. z.* ut religio ſit, rei ſatis expeditae aliquid ſuperaddere.

Art. V. §. 19. an obſit annatis euangelicorum.

(*x*) Verba *Articuli V. §. 19. inſtr. pac.* haec ſunt: *ſi quid annatarum, iurium pallii, confirmationum, menſium papalium et huiusmodi iurium et reſeruationum nomine in bonis ſtatuum Aug. confeſſionis eccleſiaſticis immediatis a quocunque, quandocunque et quomodocunque praetendatur, id ualiditate et executione, a brachio ſeculari impertienda, careat.* Finem haec uerba annatis dediſſe, ſibi perſuadent moroſi

A debitores earum. Primo, quod, ubi lex clara, ibi interprete opus non ſit. Tum ubi lex non diſtinguat, ibi neque Icti ſit diſtinguere arg. *l. 8. de pretio ff. de publiciana actione.* Deinde hac cautione inprimis opus ſit in tabulis Weſtphalicis, quod *articulus V. §. 50.* uelit interpretationem non priuati doctoris eſſe, ſed ad comitia imperii pertinere principes legislatores *l. 9. leges C. de LL.* Tandem

B *doctrinali* interpretationi locus non ſit, ubi conſtet de *uſuali l. 37. ff. de LL.* et quae ſunt generis eiusdem.

An euangelicis pp. oppoſitio fraudi ſit aduerſus concordata?

(*y*) In conſuetudinem iuit, *articulo I. capitulationis*, quo nouus imperator pontifici et eccleſiae Romanae tutelam iurat rataque habet *concordata* eius cum natione Germanica, principes euangelicos contradicere, ut neutrum fraudi ſit iuribus libertatique puriorum ſacrorum.

C Accipit id Caeſar probatque formula ſolenni, daſs ſolches denen Euangeliſchen zu keinem praeiudiz gereichen, angezogen und gebrauchet werden ſolle, wie wir denn ſolches uerſprechen und uns darzu uerbinden. Quod idem reperitur *in capitul. Leopoldinae § 19. et Ioſephinae §. 18.* Hoc putant ſublatum ire annatas; quod hae concordatorum iure, quae improbent euangelici, tantum de-

D beantur exſoluanturque. Fruſtra autem prouocare ad legem, qui legem improbet. Et quod iuris noſtrates in papam ſtatuant, eodem quoque ipſos teneri.

Pax Weſtphalica *non officit* annatis *euangelicorum.*

(z) Principio oſtendendum eſt, *tabulas Weſtphalicas* haudquaquam officere annatarum iuri principum euangelicorum. Primo enim quod pro commodo tantum alicuius factum eſt, id trahi nequit

E ad eius incommoda, quod cuiusque fauori datum, id in odium eius uerti non debet *l. 6. C. de LL. l. 25. ff. eod. cap. 61. quod ob gratiam in 6. de R. I.* Eſt uero manifeſtiſſimum, euangelicos principes omnia

ſtudia eo contuliſſe, ut pontifex Romanus imperii nomine auctoritateque interdiceretur, annatarum ſummas exigere ab euangelicis, partim quod commodum non mereretur, qui onus deieciſſet, partim, quod graue uideretur dominis territorii, a peregrino homine eripi, quod ipſis deberetur. Proſpexiſſe itaque iuribus ſuis principes intelligimus, tantum abeſt, ut illis nuntium miſerint. Deinde quod lex non dicit, illud neque fas eſt dicere Ictum, qui nihil ſine iuris auctoritate debet aſſeuerare *cap. 18. is qui X. de ſententia excommunicat. in 6.* inde brocardicum barbari doctoris, quod lege non cauetur, in practica non habetur Baldus in *cap. nihil 44. n. 25. X de elect. et electi poteſt.* Nihil autem in uerbis tabularum aduerſus principum annatas; nihil de remiſſione earum ab euangelicis. Poſt omnium clarisſime rem conficit explicatio, quae commentariis reſpondet pacificatorum. Haec autem ita ſe habet. Dicitur in lege allegata annatas non ſoluendas a QVOCVNQVE: QVANDOCVNQVE: QVO MODOCVNQVE *praetendantur*, quod exponendum eſt ſigillatim. Scilicet ſtatim a *pace religioſa*, quam dicimus, *anno* ſcilicet 1555. pontifex Romanus, ſepoſita paulisper diſputatione ſacrorum, ab antiſtibus noſtris petiit annatas per exactores ſuos, quod haec onera rem magis, id eſt, patrimonium eccleſiae, quam ſacrorum aut diuini muneris rationes tangere, uiderentur. Ab hoc poſtulato ut liberentur euangelici coetus, dicta lege cautum eſt. Quid uero ſibi, dices, uerbum a QVOCVNQVE? Reponit auctor *meditationum ad pac. Weſtphal. art. V. §. 19. p. 247. Itaque quando hic dicitur, a quocunque, id propterea factum uidetur, ut parcatur honori pontificis, quem nominatim in ſcenam producere, uerecundia fuit.* Imo euangelicorum libellus, quem in meis manibus habeo, his etiam uerbis primum conceptus fuerat: *ne quid annatarum nomine exigere ab euangelicis, liceat pontifici.* Quod nomen poſt expunxere catholici ordines, repoſueruntque eius loco *a quocunque*. Alterum uocabulum, QVOMODOCVNQVE facilioris explicationis eſt; pontifex annatas rogauit ab euangelicis, quorum tamen antiſtites in ſacro munere *confirmare* non potuerat. Singulare enim exemplum eſt *Henrici Iulii*, ducis Brunſuicenſis, quem papa *Halberſtadienſem* confirmauit antiſtitem, quamuis ſacris illum ſciret addictum euangelicis, fide CONRINGII *de conſtit. epiſcop. Germ.* §. *86. ceterum* ſub finem. Negauit autem papa annatas *confirmationis* ergo curiae ſuae deberi, quas diſputationes uidimus *cap. 2. §. 2. lit. q. r. s. t.* quin cenſus huius aliae cauſae eaeque quamplurimae ſint. Ne ergo ullo modo efflagitare poſſe uideretur, uoce cautum eſt QVOMODOCVNQVE. Omnium clariſſime intelligitur, cur tertio additum fuerit, QVANDOCVNQVE. Ne ſcilicet philoſopharentur pontificii, legem non de praeterito latam eſſe, reſtare igitur annatarum ſummas, quas ante pacificationem uel annum 1624. tempus illud peremtorium, debuerint camerae Romanae euangelici, *die bereits uerfallene annaten*, Haec explicatio *doctrinalis* eſt. Quapropter eam non tangunt, quae *cap. 3. §. 9. lit. y.* ſcripſimus iniuſto audaciores interpretes pacificatorii inſtrumenti. Non itaque praeter rationem ille imperii Germanici princeps fecit, quod *Ioh.* PAPE *Luneburgenſis cap. IV. de annatis ſectione 2. §. 5.* his uerbis enarrat: *quanquam adhuc hodie in nonnullis proteſtantium locis annatae uſu ſint receptae, in quas tamen nihil iuris ſibi Romana curia arrogare ualet; ſed diſpoſitioni cuiuslibet magiſtratus relinquuntur liberae, ita tamen, ut nullum, niſi pium, hebeant uſum. Id quod in patria mea* (non Straûchii, ſed Papei, qui lucubratiunculae huius auctor eſt) *obſeruatum maxime memini. Etenim, ſi quando praeſentatus de beneficio aliquo eccleſiaſtico debet inueſtiri, ipſi ab adminiſtratore praepoſiturae, his conditionibus inueſtitura confertur, ut primi anni reditus ad pios uſus et, uti uocant, ad ciſtam remittantur et ſequenti demum anno usque ad tempus habilitatis huius beneficii reditibus frui, potis ſit.* Vt adeo *doctrinali* interpretationi, *uſualis* quoque accedere, uideatur. Minoris longe momenti alterum eſt, quod contra annatas adſerunt euangelicorum. *Qui impugnet fundamentum annatarum, illum,* aiunt, *fruſtra annatas exigere: atqui fundamentum annatarum eſſe concordata: his itaque ſublatis, annatas non ſubſiſtere.* Verum enimuero *maior* propoſitio, quae dicitur, uel *limitanda* eſt, uel *neganda*. Vera enim eſt, ſi de principio loquaris primo, unico, rei ipſius: falſa in principiis ſociis, ſecundariis, modi tantum et qualitatis. *Concordata* in ultimo hoc genere ſunt, non in primo. Quod facile ad probandum. Annatas enim ante ſoluit Germania, quam inirentur concordata, quod ſupra oſtenſum *cap. 1. §. 7. 8. 10. lit. m.* ſed fieri non poteſt, ut prius principium ſit principiato. Deinde annatae

Exemplum principis euang. in Germania, qui utitur iure annatarum.

Contradictio concordatorum non efficit iuri euang. ppum circa annatas.

CAP. III. 3) praeſcriptio.

§. XI. *Neque robur habet, quod in ſuſpectum ſatis iure canonico aſylum ſe recipiant praeſcriptionis. Nam huic et mala fides officit et ratio cenſus, qui quauis occaſione denuo debetur et natura etiam rei, quae meri arbitrii* (a).

§. XI

§. XII. Et

---

natac alias longe cauſas habent, quam concordata, quod intelligitur ex *capite 2. §. 2. lit. q. r. s.* Tum ad concordata non exactio annatarum alligata eſt; ſed tantum modus, tempus, ſummae: ut non rem, ſed rei modum adficere uideantur. Verba eorum prodidimus *cap. 2. §. 3. lit. t.* qui locus hic praecipue eſt conſulendus. Poſt concordata annatas pontificis definiunt *cap. 2. §. 3. lit. t.* non principum laicorum, de quibus ſcriptum eſt *cap. 1. §. 8. integro.* Illis itaque impugnatis, haec non corruunt, cum ultimum genus annatarum a primo ualde ſit diuerſum. Tandem cum *proteſtatio*, liceat ſic loqui, aduerſus concordata in fauorem principum euangelicorum facta ſit acceptaque ab imperatoribus: illud repetendum eſt, quod in odium eorum trahendum non ſit, *l. 6. C. de LL.* Summarim concordatis contradixere principes euangelici hodieque contradicunt annatarum ergo; non tamen uniuerſim; uerum ſigillarim exactionum cauſa pontificis Romani; ne is, quod principum eſt, ſubriperet; ne pecuniam ex patria deportaret peregrinus; ne quem armarent contra ſe hoſtem ſacrorum: unico uerbo, non ut extinguerent tollerentque annatas, uerum ut, alterius iniuria propulſata, haſce integras conſeruarent.

Num praeſcriptioni locus aduerſus annatas euangelicorum?

(a) Plura ſunt, quae liberare poſſunt principes euangelicos a praeſcriptione annatarum. Nam *papalia* haec iura ſunt, atqui contra papam praeſcribitur tantum ſpatio centum annorum *cap. 13. ad audient. X. de praeſcriptionib.* quod tam legali,

quod negatur 1) ratio.

quam canonica definitione ſtatutum *cap. 14. a uobis X. eod.* ut patet tam ex *nou. 9. in medio;* quam ex *l. 23. C. de SS. eccleſiis.* Quamuis uero ibidem authenticae fons ipſe, *nouella* ſcilicet 131. *c. 6.* non reſpondeat, Strauchii tamen clariſſima eſt explicatio, hanc de ceteris tantum eccleſiis iisque orientalibus ſcriptam eſſe, necquicquam in praeiudicium eccleſiae Romanae. Sed his ambagibus principibus euangelicis non eſt opus in hoc argumento: cum clariora adſint remedia aduerſus praeſidium iniquitatis. Nam *l. 7. cum*

2) ratio.

notiſſimi §. 6. in his etiam C. de praeſcriptione 30. uel 40. ann. omne dubium tollit, cum praeſcriptionem his uerbis uelit temperatam: *in* cuiuscunque generis *obligationibus, quae dationem per aliquod ſingulare tempus continent; tempora memoratarum praeſcriptionum, non ab exordio talis obligationis; ſed ab initio cuiusque ſingularis temporis computari, manifeſtum eſt.*

A Id ea uult, *ubi dantur plurium temporum dationes: ibi praeſcriptio non ab exordio obligationis* (a tempore pacis Weſtphalicae, qua iura papalia principibus euangelicis omnium clariſſime delata ſunt) *incipit: ſed ab initio cuiusque ſingularis temporis* (quoties ſcilicet nouae ſpartae antiſtes datur, qui denuo tenetur de annatis) *computatur.* Calculo itaque imperatoris illae tantum annatae praeſcribuntur, quae

B natae ſunt, quae deberi coepere, ubi dies uenit: non autem futurae, quae ſemper denuo exigi poſſunt. Exemplo rem declaro. Mortuus eſt Tirius antiſtes an. 1649; anno poſt Caius ei ſuccedit, a quo non reperuntur annatae ſpatio triginta aut quadraginta annorum: praeſcriptionis exceptione et ipſe tutus erit et heredes. Quid uero ſpartae candidatus anno 1691. inſtitutus? Debebit hic annatas,

C ſi exigantur. Ex ratione legis: quia praeſcriptio in hoc genere non a primaeua obligatione incipit; ſed ab initio cuiusque temporis ſingularis, quo ipſo obligatio ſemper recurrit renaſciturque, ut tot praeſcriptiones ſint, quot caſus ueniant, ubi exigi poſſunt annatae. Neque ſufficit hic legem allegauiſſe, nam de praxi etiam teſtes ſunt fere innumeri. *Andreas* KNICHENIVS *part. 2. de ueſtiturar. paction.*

D *cap. 3. n. 71. 73.* SVRDVS *deciſ. 24. n. 12.* VASQVIVS *lib. 1. controuerſ. cap. 4. n. 16.* WVRMSERVS *lib. 1. tit. 45. obſ. 5.* THESAVRVS *in deciſ. Pedemont. 114. n. 1.* FACHINAEVS *l. 8. controuerſ.* 99. uſum et mores camerae imperii Germanici pro hac ſententia decretis firmant MYNSINGERVS *centuria 3. obſ. 13. p. 70.* GAILIVS *lib. II. practic. obſeru. 73. n. 1. p. 310. Bernardus* GRAEVAEVS *lib. 2. practicar. concluſ. 73. p. 219. Thom.* MERKEL-

E BACH *apud Klockium uol. 4. conſil. 1. n. 283.* inter alios Germaniae iureconſultos huic iuri patrocinantur BORCHOLTVS *de uſur. c. 4. n. 36.* HARPRECHT. *de praeſcript. immunitat. a collect. c. 2. th. 7. Matthias* COLERVS qui plenus et curatus eſt ad *c. auditis de praeſcript. n. 12. p. 1011. ſq.* MANZIVS *deciſ. Palat. q. 29.* BRVNNEMANNVS *ad l. 7. §. 6. C. de praeſcript. 30. uel 40. annor. p. 644. Conſil.* ARGENTORATENSIVM *uol. 2. conſ. 45.*

F ex inſtituto HERTIVS *de praeſcriptione iurium per temporum interualla renaſcentium,* ut nihil opus ſit, hanc ſcenam plurium numero inſtruere. Sufficeret hoc remedium contra praeſcriptionem, cum ab ipſo imperatore, tum forenſi obſeruantia imperii Germanici, auctoritateque doctorum ſatis confirmatum: quoniam uero aliud praeterea ſuggerunt in-

3) ratio.

ter-

CAP. III.

§. XII. XIII.

6) onerum nimia multiplicatio.

§. XII. *Et ſane mireris praeſulum inter euangelicos moroſitatem aduerſus annatas. Proh! enim ſi in numerato habuerint triſtia uerba* pallii; ſynodatici; cathedratici; inthroniſtici; charitatiuae; prouiſionis; adiutoriae; expectatiuae; albergariae *et innumera fere alia (b), quibus uel papa uel epiſcopi ceterorum clericorum facultates et marſupia expilarunt interque pontificios expilant hodieque: crediderim fore, ut eis hic cenſus leuis et ualde tolerabilis fiat, ſi illis iam uideatur impatibilis.*

Caſus in exercitio annatarum.

§. XIII. *Supereſſet, in ipſo annatarum exercitio rationes, caſus, dubia reſpondere; ſed tempore excludor et ualetudine. Proderit tamen aliqua indice digito curſim attigiſſe (c).*

OPVSC. V.

terpretes, horum iudicio illud in medium quoque proferemus. Res merae facultatis praeſcribi non poſſe, *Franciſc.* BALBVS docet in peculiari libello de *praeſcriptione.* Partim, quod ille, qui ius exigere poſſit neque negligentiam habeat, neque animum derelinquendi; cum exiſtimet, quod hac uice; uel huic perſonae ex conſilii rationibus remittat, illud alia eum uice, ab alia eum perſona, ſi conducat, petere poſſe: partim etiam, quod ille, qui ius negare uelit alteri, illud nulla ratione poſſideat, uel etiam animum habeat id praeſcribendi, cum humanitati potius dandum eſſe uideatur, temporis, hominis, rerum cauſa, iure ſuo aliquem uſum non fuiſſe. Ex hoc principio peculiares deinde caſus reſpondent doctores, annatis ualde ſimiles: ſic quando ſubditi tenentur ad collectas, uel *aliam exactionem*, non ante currit praeſcriptio contra principem, quam a tempore contradictionis et recuſationis ſubditorum RIMINALDVS *conſil.* 589. *n.* 51. KNICHENIVS *de ſublim. territor. iure cap.* 3. *n.* 137. *p.* 93. Idem de ſeruitiis ruſticorum et quae his uicina, iudicium, quae non praeſcribuntur, quamuis princeps illa decem luſtris non indixerit MEVIVS *conſilior.* 66. *n.* 115. WVRMSERVS, ſupra citatus, *lib.* 1. *tit.* 45. *obſeru.* 5. Eadem ratione multae doctrinae et induſtriae *Ictus*, HORNIVS, Miſnenſe nuper ſuffragium iterum uindicare uoluit in comitiis Saxoniae nouem-uiro, quod illa, quae is ſponte intermiſerit, omni tempore liceat reducere. Idem de *laudemiis* apud BESOLDVM uoce Handlohn *p.* 361. qui negant laudemii ius praeſcribi poſſe, rationem hanc adducunt, quod res ſit mere facultatis, quae quocunque caſu exigi poſſit, uel non poſſit *l.* 2. *ff. de uia publica* WESENBECIVS *in ff. de uſurp. n.* 10. *et in conſil.* 2. *n.* 47. neque ex actibus mere uoluntatis poſſeſſio acquiri poſſit *l. proc. ff. de damn. inf. l. denique et l. ſi in meo ff. de aq. pluu. arc.* Cui dogmati facilius alii etiam accedunt, quod praeſcriptio e numero eorum iurium ſit, quae odia ſpirent. Ceterum annatas eodem cenſu cum laudemiis et releuiis habendas eſſe, patet ex ſuperioribus *cap.* 1. §. 8. *lit. y.*

Verba conſolatoria dicta canonicis.

(*b*) Non alio haec fine enumero, quam ut illis os obturetur impudentiſſimum, qui canonicorum maxime cauſas ex importunis ſaepe rationibus contra principes agunt euangelicos, quoties hi aliquid commodi ab illis ſolent exigere. Ilico ad libertatem, ad aras et focos prouocant atque rerum ignaros, quales eſſe plerosque oportet in tanto canonici iuris inter euangelicos neglectu, glaucomate hocce ſpecie inanium fallunt. STRYKIVS, princeps ille iurisprudentiae utilioris ſacerdos, uiam oſtendit in hoc argumento, ut nunc facilius iter hoc conficiatur. Cui opuſculo ſi quis epiſcopalia iura principum euangelicorum in canonicos et coenobia iungeret, non poenitendam forte operam is praeſtaret reipublicae.

Caſus, dubitationesque reſpondentur in exercitio annatarum.

(*c*) Summatim ibo, cum, quod miror, alii hanc partem fere praetermiſerint. Soluere tenentur annatas non tantum epiſcopi; ſed canonici et quotquot ſacros reditus habent, qui ſuperant aureos 24. *cap.* 1. §. 10. *lit. m.* etiam coenobia uirginum, Fraulein Cloeſter, *cap.* 7. *de annatis in* 7. Ciſtertienſia; eccleſiae curatae *ibidem* hoſpitalia utriusque ſexus *cap.* 4. *eodem in* 7. quamuis Caeſarem proprietarium habeant et uſufructuarii tantum ſint membra ſacri collegii *cap.* 6. *eod. in* 7. Non ſolum in menſibus papalibus; ſed etiam in menſe capituli *cap.* 7. *eod. in* 7. imo omnia collegia ſacra *ibidem*, quid de Ieſuitis? Nulla hic exemtio ualet *ibid.* Negant pontifici annatas domini territoriales monaſteriorum, ut Auſtriaci *Londorpius tom.* 5. *p.* 165. Debentur etiam annatae, ſi uacauerit beneficium non morte, ſed reſignatione *cap.* 1. §. 2. *lit. m.* imo licet ante lapſum unius anni mortuus fuerit, qui ſoluit annatas, *quia caſus nocet facienti.* Contra moroſos debitores poenae intenduntur ſuſpenſionis, depoſitionis, excommunicationis *cap.* 1. §. 10. *lit. m.* Si neſciat papa, quantum ferant annui reditus, de ſpecificatione iurata tenentur poſſeſſores *cap.* 7. *de annatis in* 7. Praenumerandae ſunt annatae, aut dandi fideiuſſores *c.* 1. *eod. in* 7. quae anteceſſor non ſoluit, ſucceſſor debet *cap.* 2. §. 3. *lit. u.* Vendere poteſt et locare annatas papa *Calderinus conſ.* 22. *p.* 45. Si beneficia ſtatum mutauerint, ut amplius uacare nequeant, papae ſingulis quindecim annis annatae debentur *c.* 4. *de annatis in* 7. et quae ſunt generis eiusdem.

OPVSCVLVM V.

DICA IVBILEORVM,

QVAM
BONIS MENTIBVS,
CIVIBVS PRAESERTIM FRIDERICIANAE,
AD CAVENDAS
IN
SECVNDO IVBILEO EVANGELICO
Die xxxi. Menſis Octobr. cIɔ Iɔcc xvii.
CEREMONIAS ET RITVS
SVO INSTITVTO ET CALAMO
COMMENDAT
I. P. L.

Aduerſus ſecularia coetuum chriſtianorum

DAmnauit ſuo iudicio Lutherus ANNOS SECVLARES uoluitque illos omnino expunctos ex faſtis puriorum factorum. Neque immerito. Cum plures cauſae noui foederis et putiorum ſacrorum, quae ab hoc genere ceremoniarum iure abhorrent.

1) iudicium Lutheri,

Principio TREDECIM SECVLA numerarunt coetus chriſtiani, antequam limina, atac ac templa ritibus IVBILEI conta- B minarentut. Quo autem iuniora ſunt in ecleſiis inſtituta, eo plus habent metenturque odii, ſuſpicionis, diſcriminis, formidinis, metus, inſolentiae. Quoniam in eo ſententiis noſtris conuenimus: eccleſiam in peius ſemper iuiſſe et a prima ſimplicitate degeneraſſe, non autem uerſam fuiſſe in ſtatum meliorem.

2) rei inſolentia.

Deinde, qui anno demum cIɔccc. primum ſeculare edixir in orbe chriſtiano, BONIFA- C CIVS VIII. fuit. Quem pontificem Galliae rex, Philippus pulcher, catholicis licet ſacris addictus, adpellauit deceſſoris ſui homicidam, atheum, Simonem magum, hominem nequam, porcum et canem, quo peſtilentiorem non uiderit habueritque otbis chriſtianus. Praetetea uaticinium prophetae in uita illius cognitum ct apertum fuiſſe iſto aeuo uox populi et, ut ille ſcripſit, uox dei fuit: D QVOD INTRAVERIT SEDEM VT VVLPES (fraudando illa deceſſorem Caeleſtinum) VIXERIT VT LEO (inſultando omnis otbis principibus ſibique tribuendo eccleſiae dominatum) MORTVVS SIT VT CA- A NIS (ob maleficia occiſus). Ipſe pontifex, ſucceſſor, BENEDICTVS, ſcelera eius non diſſimulauit: uerum ſuſtulit uibrata ac ſparſa ab eo anathemata. Quid? quod magis eſt, primus merebatut, a cuius iudicio ac tyrannide ſacra collegia, antiſtites, principes, coetus integri, reges ac principes ad concilium et nouum pontificem ſolenni ritu adpellarent rogatentque a cardinalibus apoſtolos aduerſus apoſtolum. Quem, ex eo tempore, non SANCTITAS, ſed FATVITAS et STVLTITIA VESTRA adpellarunt idque uſu in Gallia, quod horrendum! curiali. Non hanc dicam egomet ei ſcribo: ſed uiti CATHOLICI et PONTIFICIALES Natalis ALEXANDER, Abraham BZOVIVS, Odoricus RAYNALDVS, qui eius generis loca coaeuorum in annalibus non auſi ſunt diſſimularc. Quis bonus igitur laudabile chriſtiani IVBILEI inſtitutum expectauerit a ſpurciſſimo et lutulentiſſimo parente?

3) auctor iubileorum mali nominis anno 1300.

Res ipſa loquitur, non animas curauit iubilei actor et auctor Bonifacius, ſed numos, quod iterum non ſilent eius temporis hiſtorici. Id enim ſibi ſumpſit ueteratot: ut delictorum poenas, ſeculari hoc anno, remitteret hominibus chriſtianis inſtat Iſraelitarum, quos oportuit in anno iubileo manumittere ſeruos, gratis reddere agros ac fundos obaeratos, expungere nomina aliena in codicillis, cetera. Quid autem Bonifacius? Ille non dc ſuo fuit liberalis, ſed de alieno. Non peccata in ſe commiſſa condonauit, ſed in Deum, rempublicam, ciuem.

4) primi iubilei blaſphemiae.

Idque conatu ad omnem audaciam et blasphemiam proiecto. Imperauit ſcilicet nuntiis coeleſtibus, angelis, ut illico morem gererent Romanae indulgentiae neque cunctarentur, eorum animas ferre ad ſinum Abrahae, quos ipſe ſeculari codicillo inſtruxiſſet, ueniac omnis unico remedio. Qui de improbo pontificis uerbo dubitat, is legere poteſt formulam ſecularem in pontificialium diplomatum collectoribus Laertio CHERVBINO, Carolo MORONO, Andrea VICTORELLO aliisque ſcriptoribus argumenti ſecularis.

5) nundinationes impudentiſſimae.

Sed neque largitio de alieno ſuit gratuita Romae, uerum mercenaria, nundinatoria, impudentiſſimi quaeſtus. Licet enim diploma Bonifacianum id tantum modo exigere uidearur, ut limina ſalutarentur Petri et Pauli, diuorum Romae: litteris tamen adnotarunt iſtius temporis ſcriptores, quod tantam a peregrinatoribus anni cIɔccc. coegerit argenti uim pontifex, ut inde ditauerit coenobia, baſilicas condiderit, hilarauerit uniuerſae Italiae pauperes. Quo ipſo peſſimum inſtitutum ſeculare excuſare uolunt pontificii aequiores: quod male parta in optimos tamen uerſa ſint uſus. Audaciores ideo pontifices poſteri, qui chriſtianorum ſeculares annos Iſraeliticis omnino eſſe uoluerunt ſimiles in largiendo, diſſimiles tantum in eo, ut munera non homines priuati, ſed loca pia caperent hocque tegumento ſupremus raperet antiſtes procurator ac diribitor.

6) nouum euangelium excludit iubileum.

Et ſane ad felicius emungendum et exenterandum marſupia hominum Chriſtianorum, nouum indulgentiarum genus hoc quoque anno ſeculari excluſum. Eo enim usque hoc tantum dogma regnauerat in eccleſia nundinatrice: uerti poſſe a pontifice in cenſus numarios ſtatutas alias poenas ieiunii, uigiliarum, geniculorum, exiliorum a coetibus ſacris, flagellorum aliorumque cruciatuum, quibus ſoli eccleſiae ſatisfiebat a peccatoribus ad pacandum ſcandalizatos. Quod, niſi iniquum, tolerabile tamen fuerat in pontifice legislatore, ut eius eſſet, eccleſiaſtica ſupplicia uel gratis remittere, uel loco eorundem, irrogare ac definire mulctam. Quam ipſe, quodam ſportularum iure, tegumentoque ſuismet ſcriniis uindicaret. Verum enim uero ex his demum limitibus, fractis ita deiectisque, infauſto ſidere eruperunt dies FESTI SECVLARES. Tum enim primum execranda ac portentoſa dogmata in orbem ſparſa chriſtianum: anno iubileo pontificem mortalibus ſubuenire extra ordinem; ſacrum recludere et aperire theſaurum; ueniam et indulgentiam largiri omnibus in omni orbe peccatis omnis generis; bullas eiusmodi, horreo ſcribere, idem poſſe, quam ſanguinem Chriſti; guttam illius unicam ſufficere ad extinguendum uniuerſi orbis

A reatum; reliqui ſanguinis diribitorem eſſe papam ad tollendas etiam poenas aeui huius et futuri in purgatorio; ueniam inde non peccatoribus tantum, ſed etiam peccaturis; eum demum felicem, qui mercaretur indulgentias aetatis futurae, cum ſpes homini nulla alterius iubilei; obmuteſcere tum oracula aliorum regnorum, ut ſoli Romano in ſecularibus ſit locus; gratiam redimi poſſe non ſibi, B ſed aliis, ſed mortuis et quae ſunt furſuris eiusdem. O igitur quam bene actum fuiſſet cum orbe chriſtiano, ſi nullo unquam tempore auditi fuiſſent anni iubilei in republica chriſtiana. In quibus tamen ſibi ſapere uidentur hodieque ſcriptores purpurati cardinales Iacobus de S. GEORGIO et STEFANIVS, Rutilius BENZON, Sebaſtianus FABRINI, Antonius SANTARELLI, aliique.

7) damnata iubilea teſtibus ueritatis.

Ex- C citarunt haec ſecularium ſacrorum portenta, eodem ſeculo decimo quarto, teſtes ueritatis, qui atro calculo notarunt ſpurciſſimi inſtituti inſolentiam. Nam WALDENSES, ALBIGENSES, WICLEFITAE, HVSSITAE et qui his cognata ſouerunt dogmata, ut in omni cultu diuino auerſati ſunt ſtatas et ſolennes ceremonias, ita etiam a ſecularibus animum habuerunt alieniſſimum. Quorum ſententia D coetibus hic euangelicis eo eſſe debent commendatiora: quo magis conſtat, quanti eorum doctrinas fecerint habuerintque LVTHERVS, ZWINGLIVS, BEZA, CALVINVS.

8) in nouo foedere nullae in ſacris ceremoniae ſtatae nedum ſeculares.

Scilicet meo et eorum iudicio, ratio oeconomiae in nouo foedere non uult adligari ritibus ac ceremoniis neque formulis cultus imperati. Omnia enim, Chriſto auctore, ad priſtinam reducta ſimplicitatem patri- E archarum ante legem idque iure poſtliminii, ubi ſuo quisque ad colendum numen olim adfectu actus eſt, non alieno iuſſu ac inſtituto. Non locus, non tempora, non coetus quondam definiti, quod in his rerum conditori nullum diſcrimen. Ingenio Iudaeorum ceremonias indulſit Deus, idque in gratiam praecipue eorum, qui animi imbecillioris, ut ſacrorum pretia aeſtimarent externo ad- F paratu templorum, ſacerdotum, uaſorum, ueſtium, inſtrumentorum, cantuum, feriarum, quarum rerum inſignis magnificentia populis paganis in uicinia. Ne autem uerum Iſraelitam, rectiora doctum et ueteris ſimplicitatis retinentiorem offendere poſſet nouitas ceremoniarum: non ſolum ipſe Deus ordinauit ſingula in iisque etiam minima; ſed etiam haec in uſus uertit memoriae uentu- G ri ſeruatoris. Tantum igitur abeſt, iuris chriſtiani prudentiam leges ferre ceremoniarum: quantum abeſt, poſt Chriſti aduentum opus porro eſſe uatibus et uaticiniis de futuro ſeruatore. Clara eſt iurisprudentia Pauli, iniuriam fieri Chri-

ſto

ſto rituum cultu et feriarum, ne umbram
ſectemur in luce ueritatis. Ineoncinna
igitur et nouo ſoedere indigna ſunt iuris
pontificialis argumenta in EXTRAVAGAN-
TIBVS titulo DE POENITENTIIS AC REMIS-
SIONIBVS, quod ROMA iubileo digna, quo-
niam eo olim gauiſa ſit HIEROSOLYMA.
Memini olim paganos obiecisse Iudaeis,
fruſtra illos in ſacris reprehendere idola,
cum et Hieroſolymitanum templum e-
ius generis ſit inſtructum ſacris cimeliis.
Quod ergo olim his repoſuere Iudaei, i-
dem et pontificiis poteſt regeri: deſide-
rare chriſtiana iubilea praeceptum diui-
num, quo autem inſtructa fuerat reſpubli-
ca Ebraeorum in ſuis ſecularibus. Si ue-
ro idem etiam inſtitutum quis dixerit
chriſtianis proprium: eum oportet et-
iam ſundos gratis reddere debitoribus,
ſeruos manumittere, a cultura agrorum
abſtinere et in fructuum, ſponte naſcen-
tium, uiuere communione. In quibus
ratio omnis et anima uerſabatur Ebraici
iubilei. Maior inconſiderantia eſt eo-
rum, qui ueniam Bonifacio pollicentur
a Romanorum annis ſecularibus. Quaſi
has ferias, cum Romae delere non poſſet,
uerterit in ſtatum meliorem, chriſtiana
ſcilicet iubilea. Verum qui ita ſentiunt,
illi multos errant eosque grauiſſimos er-
rores. Principio enim ſuſtulerunt ſecu-
laria principio ſtatim imperatores, chri-
ſtianis ritibus initiati. Deinde Romano-
rum ſecularia non ſpatia reſpexerunt
centum annorum, ſed uitae hominum.
Quam alii centum et uiginti, alii paucio-
ribus annis ac numeris definiuerunt. Vt
adeo tempora horum ſecularium incerta
fuerint et inſtabilia. Porro ſecularia Ro-
mae etiam a paganis imperatoribus cele-
brata iterumque neglecta ſunt, praeſer-
tim ſi aetas Caeſarem habuit auarum, cu-
ius impendiis feſti dies fuerant exornan-
di ac inſtruendi. Tandem fruſtra dici-
tur crediturque, poſt mille annorum la-
pſus, aliquem Romanorum pridem anti-
quati ritus memoria deſiderioque tactum
occupatumque fuiſſe. Veriores igitur
illi in pontificiis, qui iubilea chriſtiana
Romanis ſacris ita tribuunt, ut iisdem
propria cum origo, tum rationes, iura,
commoda, compendia, figmenta, quae-
ſtus. Neque enim memini uel graecos
uel orientalem eccleſiam aliam hoc feria-
rum genere unquam fuiſſe contamina-
tam. Irretorto itaque oculo euangeli-
corum iubilea pontificii ſolent hodieque
intueri. Loci memini apud GRAM-
MONDVM, ubi ait: *exagitur anno 1617.
apud ſectarios euangelicos, iubileum. Sic
imitatur homines ſimia, putidum et infame
animal.* Quam cenſuram aduerſus nos
utinam non toties excitaremus, quoties
ritus et iura ſequimur pontificia, a quo-
rum cauſis, per ſacra repurgata, longe diſ-
ceſſimus. Neſcimus et improbamus in

9) argumenta a Iudaeis inconcinna lib. V. extrauag. tit. 9.

10) peiores argutiae a ſecularibus Romanorum.

11) pontificiorum ſcommata emiſſa in euangelica iubilea.

12) iubilei Romae concinni non repurgatae Leucoreae.

A euangelica catecheſi ſuperſtitionis ple-
niſſimas CONSECRATIONES templorum, a-
rae, calicis, patenae, ueſtium, ceterarum-
que rerum, quae ideo pontificiis audiunt
SACRAE: ſed tamen raptores aut fures ea-
rundem damnamus ad ignem, quo ex-
piari debent apud pontificios SACRILE-
GIA. Expunximus ex elementis nobis
credendorum MATRIMONII SACRAMEN-
TVM. Sed quae non in euangelicis tri-
B bunalibus regnant hodieque ſuperſtitio-
nes in matrimonialibus cauſis, priſtinae
heterodoxias reliquiae? Quis euangeli-
cus in χειροθεσίᾳ quaeſiuerit indelebi-
lem, quo pontificii geſtiunt, characte-
rem? Sed tamen nuper uidimus euange-
lici paſtoris DEGRADATIONEM ſolemnem,
antequam ultimo daretur ſupplicio.
Templorum OSTIARII non in clerico-
rum numero ſunt apud euangelicos:
C ſed tamen his dare ſolemus clericorum
priuilegia et immunitates. Non alunt
ſacra puriora exorciſtas: ſed colitur ta-
men illis exorciſmus. Neſcimus diuos
tutelares euangelici: ſed templis noſtris
hodieque his nominibus conciliare ſole-
mus auctoritatem ac honorem. Centum
alia adſerre liceret in medium, in quibus
pontificii cum ratione, ſibi propoſita, a-
gunt; quae hodieque, praeter rationem,
D euangelici temere imitantur. Intolera-
biliores ea in re ideo, quod primi deli-
rent cum ratione. Quid autem haec ad
dicam anni iubilei? Eadem occaſio ſub-
nata auctoribus pontificiis, notandi mo-
res coetuum euangelicorum, quod AN-
NVM REMISSIONIS, ita enim notant iubi-
leum, recolant in eccleſiis, cum tamen
ex illis omnino proſcripſerint indul-
gentias quasque ſeculares. Illud etiam
E non obiter conſiderandum, quod pon-
tifices, Bonifacii ſucceſſores, abbreuia-
re maluerunt aetates iubileorum, quam
mortales hoc eccleſiae theſauro deſtitu-
ere, quorum uita adeo longas periodos
uel non habet, uel non attingit. QVIN-
QVAGESIMVM principio annum, cum-
que ex faſtis Ebraeorum iubileum: de-
inde TRICESIMVM quemque, uitae con-
cinnum plerorumque mortalium: tum
F VICESIMVM quintum: tandem extraor-
dinem quandoque ſubuenerunt eccle-
ſiae uel adflictae uel ad nouam erectae
fiduciam aduerſus haereticos. Cuius
anno CIↃ IↃ CXVII. ſpecimen edide-
rat Roma, quoniam ſacra tum liga eu-
angelicos in Germania ſpe quadam de-
uorauerat. Neſciunt haec breuiaria et
compendia iubileorum coetus euange-
lici. Quorum ideo anguſtias rident
G notantque pontificii et ſacras Romae
diuitias extollunt, ita ſuperabundan-
tis. Scimus quidem non liberalita-
tem pontificum, ſed auaritiam numeros
auxiſſe iubileorum: ſi uero noſtra iubi-
lea memoriae ſunt ſacrae repurgationis,

13) exulant apud euangelicos iubileo abbreuiata.

quid

14) uerſa iubilea in eiulatus.

quid impedit, cur nobis non ſint anniuerſaria? Demum ita etiam impeti ſolent euangelicorum iubilea, quod res noſtrae quotidie in peius ruant; exulent ſacra noſtra in prouinciia plurimis, ubi olim floruerint; noſtra deſerant mille tranſcantque in caſtra Romae florentis ac triumphantis, utadeo facies purioris eccleſiae plangat ac ploret et iubilea uerſa apud nos in eiulatus. In his ergo rerum uerborumque anguſtiis et argutiis conſtitutis, quid demum conſilii expectandum in feriis, quae inſtant, iubilei? cum ſcripta adhuc ferias ſeculares interdicere magis, quam edicere ac commendare uideantur?

Vſus dictorum.

Verum non eo fine ſcopulos hos excito, ciues, ut ad illos offendere, ſed cauere eosdem debeatis, ne ueritatis ac integrae fidei in his undis ac procellis naufragium patiamini. Scilicet has notas non merentur ſacra haec noſtra repurgata a labe et eluuie dogmatum peregrinorum. Preces non manibus libamus Lutheri, ſed numini diuino damus ſupplices uoces, quod, tenebris diſpulſis, mortalibus reddiderit lucem; quod teſtes atque nuntii ueritatis, quam olim in uinculis, compedibus, ergaſtulis, docuerunt, nobis non iam deſint in eccleſiis; quod regnet uerbum Dei tot ſeculis oppreſſum et humanis inſtitutis pollutum et contaminatum; quod nefas nunc ſit in patria uim parare conſcientiis; quod alma pax illis ſit conciliata, aduerſus quos crucem, diras et mala uerba ſpirarunt leges Romae nouae, cetera. Atque ita neque in manes neque in uerba peccatur Lutheri. Deinde ut anniuerſaria inueniuntur in antiquiſſimis primae eccleſiae faſtis: ita memoriam recolendo nouiſſimae ſacrorum repurgationis mores necquicquam migramus eccleſiae primigenios. Porro non obtruduntur hae feriae inuitis: ſed principis uos uirtus excitet, qui diuinioribus muſis haec otia fecit. Vos etiam, non ueſtra requirunt, qui feſto hoc die uobis impertiunt inſignia ſalutaris repurgationis momenta. Non hic alii uobis theſauri laudantur ad ueniam et fidem, quam Chriſtus et uerbum DEI. Porta coeli non aperitur et fingitur manibus in hoc ſeculari: ſed pectora ueſtra formantur ad ſuſcipiendum regnum DEI. Quo ſenſu omnia tempora uobis eſſe queant ſecularia. Quae ueritas teſtatiſſima aduerſus aureos Romae malleos ac muros ſeculares. Non temporis ſolennia ueſtrae proſunt ſaluti: uerum Chriſto data fides, precibus, hymnis, ſuſpiriis, laudibus ac gratiis comprobata. Non tuba ſecularis, non liberatio aeris ac nominis, non pignorum gratuita reſtitutio, non manumiſſio ſeruorum ad ueſtram proponitur aeternam ſalutem, quae inſtituta ſalutaria fuerunt Ebraeis. Abeſt ab hoc adparatu et pompa dies ſecularis, qui nobis eſt indictus. Fidei ac integrae mentis diuitiis gaudent coetus chriſtiani, non ad magnificentiam compoſitis inſtructisque parietibus et aris. Neque has fortunas inuidemus illis, qui Dei cultum adſectant in oculis ac ſenſus incurrentem, ut oculi, aures, nares paſcerentur, quod pabulum naturae eſt, non gratiae et ſpiritus, qui ſola pectora requirit agitque, non ſenſus externos. Vt uero a multitudine coetuum et praepotentia pretium nullum accipit formula fidei chriſtianae, cui potius propria ſunt humilitas, deſpectus, parui numeri, anguſtiae, mendicitas, CHRISTI et apoſtolorum ſymbola: ita nihil eorum noſtros interpellabit aut franget hymnos iubileos, quos etiam in compedibus et uinculis recitarunt martyres primae eccleſiae. Vecordiſſimarum eſt mentium, per ſacras formulas quaerere huius ſeculi fortunas, opes, purpuram, uires, quas qui ſpernere et flocci facere neſcit, eum coeleſti ac aeterna ſorte ſacrae litterae habent indignum. Imo illud diuinae laudis nouum argumentum: quod uigeat apud nos floreatque ueritas euangelii, luceant arae, perſonent aedes ac templa uoce ac uerbis non ad pompam, ſed cultum pietatemque compoſitis, ſine ullo armorum, turbarum, offenſionis periculo ac metu. Quae gratia eo maioris eſſe debet nobis noſtrisque: quo plures numerantur prouinciae, in quibus lumina haec, quae ante duo ſecula radios ſparſerunt ſuauiſſimos, oppreſſa, extincta ac deleta ſunt nilque ſupereſt eorundem, quam triſtis rei ablatae ac perditae memoria.

Numinis prouidentia in ſacris purioribus

Ingrati tamen in numinis aeterni prouidentiam, niſi etiam caſuum uiueremus memores, quos deus ab euangelicis coetibus benigniſſime auertit, ſubringente Romano pontificatu.

a) Britanniarum.

Magnae BRITANNIAE regna nunc milite, iterum numis, mox inteſtinis morbis ac motibus, uicini deinde hoſtis auxiliatrice manu, demum foetibus ſuppoſititiis ac puerperiis requiſiuit curia Romana, ut rerum cenſuumque Petrinorum iterum potiretur, quibus per ſacra puriora excidit, lapſu omnium, quos unquam paſſa eſt, grauiſſimo. Sed auerruncauit tela, ferrum, inſidias, morbos, bella, foedera, pericula domi ac foris Deus atque ſeruator noſter ac trigae horum regnorum principem Germanum dedit excitauitque et euangelicorum ita fidei ac formulis conſuluit non foris ſolum, uerum et in ipſa patria noſtra, eoque magis, quo certius eſt, BRVNSVICENSEM familiam regalem in Germania quoque auctus ac incrementa inde coepiſſe.

b) Sueciae.

SVECIAE principes regales ſuis quoque opibus tentauit Roma traxitque in ſuos ritus; regni autem ordines eo prouiden-

uidentiores fuere, ut ideo in formulam coirent, alium nulla aetate regem eſſe agnoſcendum, quam euangelicum. c) Galliae, In GALLIA quidem euangelicorum ſacrorum facies triſtiſſima: ſed puriores coetus ac homines, inde proſcripti, ſolum, quam ſacra, uertere maluerunt. Inde acceſſerunt noſtrae Germaniae praeſertim, non ſine ingenti noſtrae reipublicae incremento. Cum ſit teſtatiſſimum, in hoc exilio litteras, artes, operas, opes, numos, diſciplinas, uirtutes, dotes inſignes e Gallia in Germaniam, felici ſidere, transmigrauiſſe atque a Germanis tot rerum genera ſuſcepta et culta eſſe, ut iam nunc in ipſis Germanis nata eſſe uideantur. Et quam quaeſo ſeduli fuerant Romani in cogendis ſacris in d) Hungariae, Hungariae, e) Sileſiae, Bohemiaeque regnis atque his adnexis principatibus? Vis tamen et prouidentia diuina reſtitit his conatibus, nunc aperte, iterum per latus aduerſus puriorem gregem paratis. f) Germaniae, In media Germania pariter ire poſſem per ſingulas fere prouincias et indicare ueſtigia uigilantis et prouidentis Dei pro euangelicae formulae conſeruatione. Senſerint damna quaedam prouinciae ac coetus; deſeruerint aliqui noſtras ſtationes; imperantium etiam ſedilia et ſellae uacent in quibusdam baſilicis, quas olim exornauerat familia principalis; doleant quidam populi haec fata: leuatur haec iactura ſolatio, quod homines lapſi, non prouinciae, non eccleſiae, quae culpa uacant; quod rectiora profeſſos tueantur publicae pacis tabulae, foedera, purioris ſymboli ac religionis palladium. Atque hoc demum ab inſultibus et machinis aduerſae partis ſaluum eſſe, noſtris ſatis eſt triumphis et gratiis. Laudis diuinae illud argumentum ſufficit noſtro gregi; quod etiam nunc impune liceat eſſe euangelico. Sed o ciues uertite oculos in principem meum ueſtrumque, g) Poruſſiae. Poruſſiae regem, illum euangelici orbis ocellum lucidiſſimum. Inſtruxit Deus

A regem ueri timore numinis; ſacrorum cultu mundo ac integro; aequi et recti cura indeſeſſs: exercituum cum robore tum numeris, patriae, omni memoria, inauditis; frugalitate ſingulari et admiranda; opibus: pace belloque inſigni adparatu; foederibus et amicitiis aliorum, quorum animos conciliauit temperantia, aliena longe a cupidine habendi aut inuidendi alienis. Sub hoc ſce- B ptro agimus et iubilamus in hoc bonarum mentium domicilio purioris doctrinae et ſcientiarum alumni, feliciores in eo aliis, quo, poſt deum, nobis praeſidia firmiora aduerſus conſcientiarum tyrannidem ac uim. In his fortunis defigemus animos repurgationis et conſeruationis puriorum ſacrorum participes, ſocii, conſortes. Qui enim cauſas ſecularium feriarum in ſolius Luthe- C ri nomine ponunt et diuinum opus illius tantummodo meritis, operis ac litteris metiuntur, illi tribuunt optimo uiro, quod ipſe ſibi non ſumſit. Ab iniuria non abſunt eius collegarum et ſynergorum atque limites iuſto anguſtiores ſtatuunt EVANGELICO iubileo. Deus nobis haec otia fecit. Eius omnia danda ſunt prouidentiae ac bonitati; non Paulo, non Apollini aliquid tribu- D endum; abhorrent uiri diuini a ſectis Paulinorum et Apolliniſtarum. Ipſe Lutherus, uir prudens ac grauis auctor ſuis diſſuaſorque fuit, ne ſub nomine illius uel coetus cogerent uel agerent ferias, multo minus ſeculares. Ab hac labe et ſcabie qui omnino purgauerit mentem, is demum nouo foedere non indignum diem celebrabit IVBILEVM: alia ratione neque nunc neque olim, E quod Deus ita iubeat, necquicquam ornandum ac honeſtandum in FRIDERICIANA. Quod poſteris bona mente diuino ac uoueo eius doctor ac PRORECTOR. Scripſi in Fridericiana die VI. Kalend. menſis Nouembr. anni CIƆ IƆCC XVII. euangelicis iubilei.

TOMI II. LIBER IV.

DIFFERENTIARVM IVRIS

ROMANI ET GERMANICI.

OPVSCVLVM I.

IN TITVLO IMPERIALI.

menſe Apr. an. CIƆ IƆCCXII.

RATIO INSTITVTI.

Praeſtat patrii et Romani iurium diſſenſus docere, quam cogere illa in harmoniam.

Patrii et Romani iuris doctores harmonici. *ADhuc in eo ſtudium poſuere ICti, ut Germanici iuris cum Romano haberent conuenientiam (aa) et, neſcio fere ex qua cauſa (bb), efficiam harmnoiam.*

(aa) Ne-

§. *I.*

ICti Germani miſcent Romana iura cum Germanicis, conſtat hoc 1) exemplis *univerſim* Gieſeberti, Schilteri,

(*aa*) Neque enim alium ICtos animum adferre ad explicanda cum *Germanica* iura uniuerſim, tum *ſtatuta* ſingularium prouinciarum, ex rationibus conſtat exemplisque. Hoc certe inſtituto ſcripſit *Iuſtinianum harmonicum* et illa *ſtatutorum pericula* HENRICVS GIESEBERTVS. Ipſe etiam SCHILTERVS, quamuis admodum curioſus ſit uetuſtiorum Germaniae legum inueſtigator, in deliciis tamen habet *Teutoniae Latiique* in iure frequentiores concentus. Legum uero prouincialium interpretes hac in re liberius quodammodo peccant.

ſigillatim 1) *Saxoniae* Reinhardi, Fachſii, Carpzouii.

Ita *Saxonici* iuris REINHARDVS et FACHSIVS *differentias* ſcripſere, ſed tunc demum ſecere diſcrimen, ubi ratio aperta obſtitit, quo minus fingerent Saxonici et Romani iuris, quem ſibi propoſuerant, concentum. Neque melior illis CARPZOVIVS et poſteri ICti Saxonici alii. Quo enim illi recentiores ſunt, eo hic peccant audacius, priſtinarum patriae conſuetudinum uel pertaeſi uel tantum non prorſus ignari. Idem fere iudicium merentur iureconſulti prouinciarum Germaniae aliarum.

2) *Auſtriae.*

In AVSTRIACIS *Weingarten*, *Finſterwalder*, *Suttinger*, *Reuter*, *Walther*, *Schwarzenthaler*;

3) *Bohemiae.*

in BOHEMICIS *Kyblinus*, *Apthalmius*, *Cramerus*, *Weingarten* et nouiſſimi temporis anonymus auctor *extractus iuris prouincialis Bohemici*;

4. *Sileſiae.*

in SILESIACIS *Weingarten*, *Henelius* et quem muſula mea ineditum adſeruat, Schickfuſius;

5. *Brandenb.*

in MARCHICIS *Diſtelmeier*, *Scheplizius*, *Pruckmannus*, cuius uolumen conſiliorum ineditum hereditario iure apud Saxonici electoris adminiſtrum Reinhardum, porro *Coepen*; *Mullerus*; *Kohlius*; *Brunnemannus*: in

6. *Anhaltini.*

ANHALTINIS *Coepen* et Philippus *Zepperus*, cuius ad principatus Anhaltini *ordinationes prouinciales 1647. 8v. Halae* impreſſa commentatio:

7. *Boioriae.*

in BOICIS Ioh. Henr. *Herwarthus*, Ioh. Franc. *Balthaſar*, Arn. *Rath*, Georg. *Widemann*, *Manzius*, *Khraiſſerus* et qui omnium inſtar eſt, Ioh. *Schmidius* L. B. ab Haſsbach:

8. *Sueviae.*

in SVEVICIS *Beſoldus*, *Lindenſpur*, *Harprecht*, *Plebſtius*, *Lauterbachius*, qui iura Wurtenbergica et Badenſia commentariis illuſtrarunt, *Wehnerus* item ad Rothweilenſia, *Schneiderus* ad proceſſum iudiciorum imperialium Sueuiae:

9. *Franconiae.*

in FRANCONICIS Petrus Roderic. *Demerath* in differentiis iuris Franconici et communis, *Wehnerus* in conſiliis, Iuſtus *Veracius* ad conſuetudines Bambergenſes et ad Noribergenſes Hieronymus *Wurfbein*, *Pachelbelius* in diuerſis de Noribergenſi Burggrauiatu editis opuſculis:

10. *Haſſiae.*

in HASSIACIS *Vulteius*, *Goeddeus* aliique Marpurgenſium conſiliorum auctores:

11. *Weſtphal.*

in WESTPHALICIS *Cruſius*, *Gryphiander*:

12. *Pagi Rhenenſis.*

in RHENENSI prouincia *Cocceius*, *Textor*, *Freherus* ad conſuetudines Palatinas; Georg. Iacob *Schuze* ad ſtatuta Francofurtenſia; *Tabor*, *Obrecht*, *Bernegger*, *Biccius* ad Argentoratenſia:

13. *Cliuiae.*

in CLIVICIS *Feltmannus* et Melchior *Voets* ex inſtituto *ad ordinationes Iuliacenſes*:

14. *Saxoniae inferioris*

in SAXONIA inferiori *Clammerus*, *Hahnius*, *Engelbrechtus* ad capita iuris Brunſuicenſis, Hardewig a *Daſſel* ad conſuetudines Luneburgicas, *Meuius*, *Sibrandus*, *Morius*, *Bilderbek* ad ius Lubecenſe:

15. *Meklenburgi.*

in MECKLENBVRGICIS *Cothmannus*, Henricus *Michaelis*, *Wollenbergius*, Thomas *Lindemannus*, *Kleinius* et nouiſſimus ſcriptor Petr. *Tornotius*, qui iura feudalia iſthac tractat methodo, tantum non ubique uulgari:

16. *Holſatiae.*

in HOLSATICIS *Mauritius*, *Fuchſius*, Thomas *Iungius* in differentiis iuris Ditmarſici et communis, *Gieſebertus* in periculo ſtatutorum iuris Ditmarſici cum iure communi:

17. *Pomeraniae.*

in POMERANICIS *Meuius*, *Cothmannus*, *Brunnemannus*:

18. *Poruſſiae.*

in PORVSSICIS Georgius *Gruben*, in aliis forte alii, quos muſae meae non poſſident. Quorum fere omnium idem hoc inſtitutum eſt, ut in libris ſuis *Germanici* et Romani iuris diſſenſus habeant quam rariſſimos. Haec de exemplis.

RATIONES, QVARE IVRIS ROMANI ET GERMANICI EXCOGITATA HARMONIA?

(*bb*) Qui uero factum ſit, quare uno hoc morbo omnes fere laborauerint patriae iureconſulti, ut noſtrorum cum Romanis moribus animo excogitatos concentus mallent, quam candidos et apertos a ſe inuicem diſſenſus: id quidem eſt, quod nunc ſummatim indagabimus.

Error 1) quod patriae LL. laedere non debeant ius Romanum. Quod confutatur.

Principio illos *regulae iuris* deceperunt: *omnia ſtatuta, iuri communi aduerſa, eſſe ſtricti iuris*, ita *doctores* ad *c. 8. cum dilectus X. de conſuet.* porro; *ſic ſtatuta explicanda eſſe, ut ius commune minus laedatur*, id quod etiam de *Saxonicis* ſtatutis affirmare non dubitat CARPZOVIVS *part. 3. dec. 295. n. 21.* idemque *in practica crim. part. 2. q. 53. n. 28.* Verum enim uero erratur hic multifariam. Regula namque uera eſt in ſtatutis illorum locorum, quae iuri Romano parent ob poteſtatem legislatoris, uel quae, conſuetudinibus propriis ſublatis, legibus Romanis ſubſcripſere. Neutrum abſque iniuria dicitur de patria noſtra. Non *primum*, quia Romanae leges nos obligant ex libera *receptione*: non *alterum*, quia Romanae leges a nobis receptae ſunt, ſaluis priſtinis patriae conſuetudinibus, necquicquam uero illis uel latum unguem inde reſtrictis. Vnde uellem, hoc glaucoma diſpelleremus Germani, quod fora, curias, ſcholas iudiciaque noſtra adhuc occupauit. De Gallis Petr. STOCKMANN. *in deciſ. Brab. 1. n. 4. in Gallia diſputatum inter duos praeſides Petr. Lizetum et Chriſtoph. Thuanum, an conſuetudines Galliae ſtrictae interpretationis, an latae et ad ſimilia productio, quamuis a legibus diſſentiant Romanis.* Vid. *Cocquille* in praeſat. ad conſuet. Niuer-

§. 2. 3.

Error 2) patriae conſuetudines ex Romanis LL. explicandas.

uernenſes. Tantum refert ea in re ſibi ſcholas et fora rite recteque conſtare. *Deinde* credunt ICti etiam Germani, *patriae ſtatuta explicanda eſſe ex legibus Romanis l. 2. C. de nox. act.* GAILIVS *lib. 1. obſ. 50. n 5.* iterumque CARPZOVIVS *pract. crim. part. 2. quaeſt. 65. n. 36.* Sed peſſimum hunc in noſtratibus errorem non meis uerbis caſtigabo, ſed interprete utar maximae auctoritatis ICto, MEVIO *ad ius Lubecenſe* pr. qui ita ratiocinatur: *eſt aberrandi cauſa, quod ICti, defectum patrii iuris explere uolunt per iuris Romani leges: non intelligentes, harum rationes ab illius regulis et rationibus multum diſtare, ideo inepte adplicari. Neque magis ex iſtis noſtra explicare, quam ex priſtinis Romanorum inſtitutis immutatam reipublicae formam regere et definire uelle. Praeterea* dolet in ICtis idem MEVIVS *loco eodem*, quod illi hoſpites in patria ſint, peregrina tantum in ſcholis docti; quod nullum ex rationibus, reipublicae noſtrae propriis, habeant lumen; quod animi eorum praeiudiciis Latii ſint occupati; quod nolint dediſcere; quod neſciant, ex principiis diuerſis, diuerſas gigni concluſiones; quod non uideant, ſuum cuique populo pulchrum et quae ſunt generis eiusdem, quae prolixius tractare nolo, ne iuſto maius ueſtibulum eſſe uideatur.

Error 3) patrii iuris ignorantia.

Maioris operae ſunt diſſenſus.

§. 2. *Verum ab illorum inſtitutis noſtrum eſt diuerſiſſimum. Id omne potius occupatur in iurium Germanici et Romani eruendis diſſenſibus (cc) atque differentiis. Quod operis eſt longe difficilioris et magis impediti.*

Quare malim differentias.

(*cc*) Inſtitueram principio, opuſculum adpellare uerbo *collationis* legum patriae et Latii. Sed mutaui inſtitutum et uocem ſubſtitui *differentiarum*. Vt primo intuitu intelligeretur, longe alium mihi in lucubratiuncula mea ſcopum praefixum eſſe, quam illis, qui *patria iura* ſe explicare ſcribunt, reuera autem locutos excutere ſolent iuris Romani commentatorum adeoque inſcriptionem temere mentiuntur. Abſit uero, ut otium et tempus perdam, in crambe toties recocta.

Qui noſtrae ſunt arenae.

§. 3. *Ita uero cum ſcholis (dd), tum curiis (ee) magis conſultum iri exiſtimamus, exemplo extraneorum regnorum, quorum inſtituta hic imitamur.*

De patrii iuris profeſſore peculiari.

(*dd*) Alia regna prouida hic magis ſunt. Ne enim *Romanae* tantum *leges* auribus perſtrepant academicae iuuentutis: peculiares alere ſolent in academiis *patrii iuris profeſſores.*

In Suecia.

De SVECIS et ſigillatim de *Aboenſi* academia teſtis eſt *Ioh. O.* STIERNHOEK in pr. *de iure Sueonum et Gothorum uetuſto*, qui *patrii iuris profeſſionem* ipſe aliquandiu ſuſtinuit.

Anglia.

ANGLORVM eadem hic inſtituta eo magis nota ſunt, quo uehementiora inter Romani et Anglici iuris profeſſores ibi ſunt diſſidia. De quibus querelarum longam ſeriem habet *Arth.* DVCKIVS *lib. 2. de auctorit. iur. ciu. c. 8. §. 31. 32.* Scilicet Anglicana iura doctos ſpartam profeſſorum iurisprudentiae Romanae contemnere, quaſi otium perderetur in rebus peregrinis, neque illi meliores ſint antiquariis philoſophis: ex aduerſo contendere ICtos Romanos, quod Anglicarum legum doctores deſinant eſſe in numero eruditorum extra Angliam. Quas lites ita componere uoluit *Iohan.* COWELLVS *in praef. ad inſtitut. iuris Anglicani*; ut magnam crederet utriusque iuris harmoniam. Quamuis auctor ita apud utriusque generis ICtos ſibi contraxerit inuidiam et aemulationem.

Danis.

DANOS praeterea *patrii* et *Romani* iuris profeſſiones inuicem diſtinguere, inſtituta academiae *Hafnienſis* produnt, in quo hodieque *Danici* tantum iuris ſpartam ſigillatim ſuſtinet regis hiſtoriographus. Qua itaque ratione *Germanici iuris* profeſſor in noſtris deſideretur academiis, iudicent alii. Mihi certe optime conſuli uidetur iurisprudentiae, ſi doctores iuris elementorum Germanica cum Romanis coniungant et ſolliciti ſint, ut iuuentuti principio ſtatim conſtet; quid in curia ac ſchola *Romanis* debeamus, quidque *Germanis*. Id quod noſtri, quantum fieri poterit, erit inſtituti.

Curiae abhorrent a patriae LL commixtione cum Romanis, exemplo

(*ee*) Nam quarundum rerumpublicarum haec inſtituta ſunt, ut ſine crimine non liceat adlegare leges peregrinas.

1) Hiſpanorum.

De *Hiſpanis* teſtatur Antonius de ROSELLIS *part. 5. monarch. c. 14. p. 543.* ubi utitur his uerbis: *Inter alios rex Hiſpaniae fecit legem, quod quicunque adlegat legem imperii Romani in iudicio, capite puniatur.* Ne quis uſu falleretur iuris Romani crederetque Hiſpaniam Romano etiamnum imperio ſubeſſe. Idem ſcribunt SALAS *de legib. quaeſt. 95. diſp. 7. ſect. 8.* SVAREZ *lib. 3. de leg. hum. §. 8. n. 4.*

2) Anglorum.

ANGLIAE quidem regnum et olim abhorruit a legibus Romanis abhorretque adhuc. Quamuis enim *Arth.* DVCKIVS *lib. 2. part. 3. §. 5.* ex aduerſo contendere audeat atque in partes uocet SELDENVM *ad Fletam* cap. 9. teſtatiſſimum tamen eſt, illum partium ſtudio correptum ſcripſiſſe. Id enim egit, ut auctoritatem Romani iuris ab Angliae ICtis ſpretam, ad ſidera usque extolleret

§. 3. 4. leret proferretque limites illius uerſus orbem uniuerſum. Verior itaque SPELMANNVS, *Cowellii* harmoniam *Romani* et *Anglicani* iuris, quam in ſuis *inſtitutionibus* ſibi propoſuerat, adeo diſplicuiſſe ait reipublicae, ut auctorem cuſtodiae dederit, libris eius apud malam crucem combuſtis. Ne ſcilicet utraque iura inuicem

3) Suecorum. commiſcerentur. SVECIA a Romanis legibus tantopere eſt aliena, ut etiam aduocatos indulgere recuſet partibus, ne illi Romanae iurisprudentiae uinculis controuerſias in iudiciis irretirent, ipſe *Duckius lib. 2. c. 14. §. 7.* Imo *Stiernhoekius lib. 1. c. 1. p. 7.* illud pro cauſa habet, quod uetuſtiora Germaniae iura, quae in Suecia ſuperſunt, in Germania obliterata ſint, cum illa oppreſſerit peregrinarum legum auctoritas. Idem certe iudicium

4) Danorum. de iurisprudentia Daniae ferendum, quae nullum praeſidium accipit ex iure Romano, cui in iudiciis nullum prorſus tribuit locum, ne patriae inſtituta infieerentur legibus Romanis, magna et peſtilenti iuris utriusque perturbatione. Imo, quod magis eſt, Dani in crimen uocant, ſi quia ad legem Romanam in iudiciis prouocauerit. *Codex iuris Danici Chriſtiani V. Danske low Hafniae* editus 1683. 4. claris uerbis in praefatione p. 25. Paria quoque ob cauſam eandem habet *codex Norwegici iuris Chriſtiani V. Norske low Hafniae* editus 1677. in 4t. Vt adeo utrique populo DVCKIVS iniuriam faciat manifeſtam, qui *lib. 2. cap. 13. p. 455.* contendit ex aduerſo. Quamuis enim Romana iura in Daniae academiis et olim docta ſint doceanturque etiamnunc: curiis tamen iudiciisque nihil cum ſcholis hic eſt commune, ut adeo Duckius utrumque fruſtra

5) Lithuanorum. inuicem commiſcere uideatur. LITHVANI legibus, ſua lingua ſcriptis uiuunt. Hae cum prorſus ſingulares ſint nilque uel cum Romanis uel cum principatuum uicinorum iuribus habeant commune: factum eſt ante aliquot annos, ut, in gratiam maxime Poruſſorum, illae in Lati-

6) Polonorum. nam linguam transferrentur. POLONI quondam uixerant iure Magdeburgico, ſed *Duckius* coniectatur *lib. 2. cap. 11. §. 9.* Romanis apud illos legibus aliquam eſſe auctoritatem. Verum ex quo Poloni in regno uniuerſo Magdeburgica fuſtulerunt: uiuunt nunc uel ſuis iuribus uel magiſtra tantum ratione. Vt taceam, illo tempore, quo Magdeburgica inſtituta Poloniae foris probata ſunt, Romani iuris in Germania uel minimam uel nullam fuiſſe auctoritatem. Ceterum nulli poſſumus negare, pleroſque Poloniae ICtos in hoc ſibi placere, ut in libellis ſuis, Polonici et Romani iuris concentus oſtendant et inuita plerumque Minerua coactam harmoniam. In quo etiam numero ſunt DRESNERI *centuria ſimilium iuris Polonici et Romani* et *Andreae* LIPSKII *obſeruationes practicae ex iure ciuili et canonico ad uſum curiarum Poloniae* atque alii generis eiusdem. Cuius certe perturbationis cauſa non alia eſt, quam quod 1) Poloni patrii iuris profeſſores non habeant 2) doceantque in ſcholis ius Romanum, 3) imo doctores legum Romanarum adpellent, 4) priuilegiisque ornent adpelatos nobilium regni. Polonica autem iura iuuenes ac uiri uſu addiſcunt, propterea que mature operas addicunt ſuas *cancellariae* et forenſibus negotiis. HVN-

7) Hungarorum. GARIA licet paruerit quondam Romanis, nulla tamen Romani ibidem iuris auctoritas. Quae enim patriae inſtitutis atque moribus definita non ſunt, illa ratione tantum duce expediuntur, neque uerbo prouocare licet ad legum Romanarum decreta. Cum tamen legiſlatores Hungari Romanae iurisprudentiae gnari fuerint: mirum non eſt iuris Hungarici cum Romano in quibusdam argumentis offendi harmoniam. Cuius perſuaſionis diſſertatione academica fecit *Tabor*, ICtus Argentoratenſis, quae edita eſt an. 1651. inſcriptaque, *collatio iuris Hungarici et Romani.* Ceterum Hungariae legum codicem, iuſſu *Vladislai* regis, conſcripſit *Stephanus de* WERBOECZ, *praetor regius*, cuius Triboniani, hunc enim in floſculis ad nauſeam imitatur, inſtitutiones iuris Hungarici rex poſtmodum ſua fecit atque publica ſanctione confirmauit anno 1514. Quod tamen Werboecziana epitome compilata eſſet ex regum Hungariae decretis, illa quoque huic iunxit, *tomis duobus*, ut adeo opus uniuerſum duo uolumina abſolueret, edita *Viennae* 1585. iterumque an. 1628. f. Noſtro aeuo liber hic, quam utilis eſſet, rarus tamen fuit, praeter omnium uero ſpem, nemo enim crediderat, ferre haec tempora poſſe publici in Hungaria iuris uetuſtiora monumenta, idem opus Werboeczianum *Tyrnauiae* iterum prodiit *an. 1696. f.* et longe quidem auctius. Nam codex decretorum ad nouiſſima usque tempora eſt continuatus, annum ſcilicet 1687. Ceterum etiamnunc *Altdorfi* aliquis Hungarus nouum meditatur huius argumenti libellum. Titulus an. 1710. editus eſt hic: *iuris Hungarici priuati inſtitutiones tripartitae in 4t.* Sed, quae egomet uidi, illa mendis ſcatent indignis tanto argumento. Aliorum iuris Hungarici ſcriptorum notitiam habes apud *Czwittingerum pag. 36. in adpendice Hungariae litterariae.* Cuius opuſculi auctorem commendant induſtria, ordo, candor fidesque.

Scholis u- §. 4. *Iurisprudentia certe ſiue forenſis ſiue ſcholaſtica ſit, ab opinionum diſcre-*

§. 4. tiles et curiis.

diſcrepantiis liberabitur (ff); ſi primo ſtatim conſtet (g) intuitu, quid in illa moribus patriis (gg) debeatur, quidque legibus peregrinis (hh). §. 4.

Germanicaiura ſcopae diſſolutae.

(*ff*) Quod in ipſa iuriſprudentia Romana deſideratur, diuerſiſſimarum ſcholarum eam habuiſſe magiſtros fierique ita non potuiſſe, ut omnia cohaererent, quantum abſit, ut Stoici Epicureis, utrique Platonicis aut Peripateticia ullo unquam tempore conuenerint: eius certe querelae in iure noſtro nunc grauior cauſa largiorque eſt. Poſtquam ſyſtemata et doctores diuerſiſſimarum rerumpublicarum leges inſtitutaque conſarciunt, peſſima ordinis rerumque perturbatione. Nunc illis Vlpianus loquitur, nunc Tribonianus. Studia eorum uagabunda nunc in Latio ſunt, iterumque in Germania. Caeſaris et papae multa aemulatio et diſcrimina fere perpetua: ſed noſtri ICti non dubitant, in uno eodemque argumento et canones conquirere et imperatorum decreta. Non ergo ius, ſed iurium centones habemus. Horrida Themis inque Germanis parum felix, cui ueſtimentum ex tot tamque diuerſis panniculis conſarcinarunt, ut orbis regina uerſari uideatur in infima mendicitate. Ex qua tum demum emerget, ſi diſſoluantur ſcopae, pateatque diſcentibus, quo ſingula loco et claſſe reponenda eſſe uideantur.

(*g*) Haec enim cauſa eſt, quare ſingula diuerſi iuris argumenta *theſibus* incluſerimus breuiſſimis atque ex aduerſo ſibi oppoſitis, ut luculentius faciliusque poſſint inuicem internoſci.

(*gg*) Siue illa noſtri aeui, ſiue uetuſtioris, ſiue in hac, ſiue in alia ſuperſint prouincia. Extraneorum certe etiam regnorum inſtituta nobis hic proſunt, praeſertim Anglorum, Danorum et Suecorum, quae gentes originis nobiscum ſunt eiusdem. Vndique enim conquiſita haec iura, mirum, quam concinna ſint et quantopere ſibi reſpondeant.

(*hh*) Praeſertim illa hic argumenta intelligo, quae iuris poſitiui ſunt, non quae rationem unice habent magiſtram. Vbi enim Romana iura ob ſolam rationis uim ſequimur, ibi periculum nullum eſt alicuius inde perturbationis. Dummodo ratio ſibi relinquatur, neque glaucomate occupetur praeiudiciorum aut praeceptarum opinionum. Eo certe magis nobis cauere debemus ab hoc genere inſidiarum, quo plures illis incaute irretitos fuiſſe deprehendimus. Ita multi ſe rationem ſequi, aiunt, qui rationem non habent ſibi relictam, ſed infectam uitiatamque Romanarum legum auctoritate.

AD INSTITVTIONVM IVSTINIANI
PROOEMIVM.

DIFFERENTIA I.

Aduerſus leges philoſophantes.

Differ. I. Leges ἀνευ προοιμίου.

LEges *Romanae gaudent prooemiis (aa): a quibus aliena eſt Germanici iuris ſimplicitas (bb). Ratione, noſtro iudicio, magis conſulta (cc). Quicquid alii ſenſerint ex aduerſo (dd).* §. 1.

Leges Romanas prooemiorum rationumque habuiſſe ambages, *docetur.*

(*aa*) Id non ſolum intelligitur ex hoc *inſtitutionibus* facto prooemio, quod aliquatenus tolerari poſſet, cum doctoris hic munere ſimul defungatur legislator §. 7. *prooem.* ſed etiam ex *pandectarum*, *codicis* et *nouellarum* praecipuae libris. Vbi ſingulae fere leges oneratae ſunt eius generis ſcholaſtico adparatu. Nunc e longinquo adducitur occaſio, qua lex ſit lata: nunc in elogiis ambages, quibus ad nauſeam extolluntur cum ipſe legislator, tum illi, qui huic legem ſuggeſſerunt: nunc commendatio legis ab utili, ab honeſto, a ſimili, ab exemplo, a contrario et topicis argumentis, neſcio quibus, dignioribus certe ad ſuadendum, quam imperandum: nunc rationum in utramquae partem moleſta diſputatio, enumeratio ſectarum, opinionum, quaſi haec inſtituta eſſent umbratilia et ſcholae magis data, quam uitae: ſaepe etiam in grammaticis quaeſtiunculis diuerticula inania, pueris aptiora, quam ciuibus reique publicae. Atque his figuris, anfractibus et laqueis tantopere impeditae et irretitae ſunt leges Romanorum: ut non ſubditis; ſed hominibus in umbra et otio datae eſſe uideantur. Cauſas ſi cogito, has perſpicio coniecturis. *Principio* Romanae iuriſprudentiae maxima pars tum nata fuit, cum formula imperii eſſet incerta et diuerſa gliſcerent ſtudia populi. Siue igitur *ſenatus* iura diceret, ſiue *tribuni*, ſiue etiam *praetor*, aut *aediles* aliquid uellent immutatum, omnibus certe curandum fuerat cauendumque, ne iura noua populo eſſent ſuſpecta. Inde rationum argutiae, quibus huic glaucoma obduxerunt, ut crederet, leges non ab imperio proficiſci, aut ſecum ferre aliquid plebi praeſertim minus ſalutare, ſed comites ſecum habere rationem et publica

1) Vnde deſumti LL. circuitus?

a) cauſae circuitus,

a) ſtudia plebis diuerſa;

Differ. I.

blica commoda, ut adeo non legiſlatori, ſed rationibus legiſlatoris obtemperare, neque imperia, ſed conſilia ſequi uideretur.

b) legiſlatores litterati,

Deinde ad iuris Romani amplitudinem plurimum contulerunt reſponſa prudentum. Horum itaque auctoritas cum matrem haberet opinionem de litteris, doctrina, iudicio uſuque eorundem; illi hanc ſpem eo minus ſallere poterant de ſe conceptam. Quapropter, ſi ulli alii, hi certe in reſponſis ſuis uſi ſunt rationum tegumentis.

c) Caeſarum ſera legiſlatio, d) eorum breuia et infirma imperia,

Poſt ex eo tempore, quo Caeſares leges tractarunt, imperia eorundem nunc breuia fuerunt, nunc infirma ſatis. Quo rerum ſtatu et ipſi plebem ſallere maluerunt legum ratiunculis, quam deſpotico omnia dare arbitratui.

e) priſtini moris amor,

Alii uero eorundem, ceteris ferociores, legiſlatoriam curam reliquere adminiſtris, qui illam pariter magis ex arte tractarunt, quam ex imperio. *Taceo*, fieri uix potuiſſe, ut mores et curiae conſuetudines aliquis migraret, quibus tot ſeculis uſi fuerunt ſubditi Romani.

f) ſtudia cleri legum aemula.

Demum ſtudia acceſſerunt cleri. Cuius intererat, officia permiſcere docentium et imperantium et rationes legum alligare diſciplinis. Ita enim factum eſt, ut diffiderent iuribus ſuis hac ratione principes neque de conſtitutionibus illi cogitarent, ni uiris litteratis adhibitis, litteras autem tum neque docuerant neque didicerant alii, quam clerici. Quare iudicium alicuius uiri non improbo: qui leges pleraſque foetus dixit, a clericis conceptos, formatos et excluſos, ut principi et reipublicae praeter inane nomen parum aut nihil relictum eſſe uideretur.

Germanicae LL. ſimplices et ſincerae. Quod probatur 1] inductione,

(*bb*) Non difficile hoc ad probandum. *Primo* enim leges populorum Germaniae antiquiores hodieque licet intueri. Quas *Pithoeus*, *Heroldus*, *Goldaſtus* omnium uero pleniſſime *Lindenbrogius* ediderunt. Quarum etiam egregia non minus monumenta congeſſere *Wendelinus*, *Sirmondus*, *Baluzius*. Vix certe duas lineas excedere uideas quamque legem maximi etiam in republica momenti.

2] formulis legulatoriis,

Deinde formulae etiam legiſlatoriae Germanorum his uerbis conceptae ſunt, ut reſpuant omnes uerborum rerumque ambitus. *Si quis hoc fecerit, damnas eſto: facere hoc nefas eſto, niſi ſub hac forma: monetor, monentor omnes* cetera. Ita enim intellexerunt Germani, legiſlatoris grammaticam fere abſolui *imperatiuis*.

3] indole reipublicae,

Praeterea ipſi etiam ueteres ICti Germanorum ideo a legibus Romanorum abhorruerunt, quod illae nimis eſſent uerboſae.

4] praeceptis publicis.

Imo, quod magis eſt, in patriae legibus hoc etiam praeceptis cauerunt, *ut ſanctiones comitem haberent ueritatem; non ſyllogiſmorum acumina, non diſputationum figuras: non eloquia oratorum.*

§. 1.

A *Vt legiſlator uſu cognoſcat, quid e re ſit, non doctrina et ex regulis aliorum.* Ita *LL. Wiſigothorum lib. 1. tit. 1. §. 1. 2. et tit. 2. §. 1. 4.* in aliisque locis generis eiusdem.

Cauſae ſimplicitatis a) candor gentis b) et principum, c) ignoratio pigmentorum, d) litterae nobilibus indignae. Metamorphoſis legum (morbus peregrinorum.

Cauſae ſimplicitatis patriae legum ſunt plures. *Primo* enim Germanis animus apertus et ſincerus. *Deinde* in republica ueteris Germaniae maior in principem fides, principis maior in ciues fiducia, ab utroque alienum fuit ſuſpicionis B uenenum. *Poſt* legum illi cultum poſuere non in uerbis, ſed maieſtate imperantis. *Praeterea* rhetorum artes, oratoria ornamenta et fallaces argutias, non inter diſciplinas retulerunt, homine ingenuo et generoſa mente dignas. Dedecoris enim inſtar habuerunt gentilem litteratum. Neque uero eſt, quod ſuperioribus patriae legibus alias opponas et A.B. Caroli praeſertim, quae plena eſt C pigmentorum. Peccarunt enim tum Romanorum errorem uel Romani uel clerici, quorum in hoc argumento mores *litt. aa.* notauimus.

Simplicium legum commendatio. 1] ab exemplo numinis ſapientiſſimi et LL. XII. tab.

(*cc*) Argumenta, quae mihi leges commendant breues, ſimplices, apertas, ſepoſitis argutiis, haec ſunt. *Primo* exemplum in oculis uerſatur legiſlatoris ſupremi. Neque enim ſolum decalo-D gus in hac claſſe eſt: ſed ipſae etiam leges de ceremoniis et rebus forenſibus *ἄνευ προοιμίων* Iudaeis conditae. Inde *Spencerus* in *prooem. LL. Moſaicar. c. 1.* ſoluit obiectionem eorum, qui perhibent, Dei leges imperatiuas ſeu imperatorias eſſe ſine argumentorum ratiociniis. Nefas igitur fore, rationes erui ab interpretibus. Quamuis enim Deus rationes non prodiderit, omnia tamen cum ra-E tione facta eſſe, ipſa nos docet ratio. Quem etiam modum uſu adprobauerant in eadem Romanorum republica LL. XII. tabularum.

2] ſententia philoſophi,

Deinde SENECAE, uiri prudentis et perſpicacis magna hic mihi auctoritas. Ita autem ille *epiſt. 94. p. m. 131.* inquit: *Non probo, quod Platonis legibus adiecta principia ſunt. Legem enim breuem eſſe oportet, quo facilius ab imperitis teneatur: uelut emiſſa diuinitus uox iu-F beat, non diſputet. Nihil uidetur mihi frigidius, nihil ineptius, quam lex cum prologo. Mone, dic, quid me uelis feciſſe. Non diſco, ſed pareo.*

3] incommodis et damnis principum ac ſubditorum,

Plura certe ſecum incommoda trahunt prologi et argutiae legum. Minuunt imperantis maieſtatem; docentium et imperantium officia confundunt; memoriam obruunt ciuium; occaſionem dant ad diſputandum et controuertendum; ſenſus imperantis G attenuant ac deprimunt; parentes ponunt in ambiguo; lucem, quae in ipſis legibus fulget, extinguunt et tenebras afferunt fitque ſaepius, ut ueritas amittatur nimium diſquirendo.

4] ſpeciminis loco Tribonianiſmi,

Habebimus horum malorum illuſtria exempla in inſtitu-

Differ. I.II. §. 1. 2.

ſtitutionibus. Quam enim maieſtste legislstoris indigna ICtorum dicteria: *hic errat imperator; hic mentem ueterum non adſequitur; fallitur hic; male ratiocinatur; ludit hic; iudicio utitur admodum peruerſo; utinam conſuluiſſet hic prudentiores; fabulae, neniae, gerrae* et quae ſunt eiusmodi. Neque tamen ita uel loqui uel ſcribere dubitsrunt *Fabri, Hottomanni, Bachonii, Wiſſenbachii, Donelli, del Manzano* aliique ICti alacriores, qui emendare inſtituerunt iurisprudentism Iuſtinianesm. Pleraque haec iurgia euitsſſet Tribonianus, ſi ratiocinia omiſiſſet, quibus inductus fuerit ad ſic uel aliter ſentiendum. Adeo igitur noxium eſt reipublicse, ſi legislator philoſophetur.

5] cur principes hodie non interſint indiciis?

Vulnus addo propius huic arenae. Memini, me alicubi apud *Conringium* legiſſe, *legum prologos et epilogos in cauſa eſſe, quapropter hodie principes ſententias non ipſi ferant, ut olim neque praeſideant iudiciis, in quo tamen quondam ratio uerſari uidebatur principis et imperii.* Vltimum hoc ſit firmumque aduerſus leges philoſophantes argumentum.

Argum. pro legislatore philoſophante.

(*dd*) Extollunt slii leges cum prologis, quorum argumenta reſpondebimus ſigillatim. *Principio* dicunt, ſubditos eo ſcilius legi obtempersturos eſſe, ſi csuſam legis iuſtam uideant eſſe et utilem.

Quod 1) faciliora et obſequia,

Quapropter PLATONIS conſilio *lib. 34. de leg. dial. 2. p. 763.* integrum ſit legislatori uel etiam fingere rationes sd multitudinem circumueniendam. *Reſp.* Conſilium Plstonis, minus eſt ſincerum. Neque adeo msgna eius auctoritas in hac arte. Nam ATHENAEI teſtimonio ſcimus, Platonicss leges riſiſſe uiros in republica uerſatos et hoc cum iudicio dimiſiſſe, quod melior ſit philoſophus, quam legislator *lib. 11. deipnoſoph. cap. ult. p. 508.* Et uero rationes legis parum ualere puto apud ciues, cuiuscunq; ſint demum ſortis. Illi enim uel obſequentes ſunt et ſciunt, ſibi uiuendum in republica eſſe iudicio et uoluntate aliena: uel rerum nouarum cupidi, quibus noua ex rationibus prolatis occaſio, illas uel in dubium uocandi, uel traducendi, uel sccuſandi fallaciae ac fraudis.

2) ex aduerſo fiant tyranni,

Deinde tyrsnni uocem eſſe contendunt: *ſtat pro ratione uoluntas, lex licet dura, tamen lex eſt l. 15. §. 1. ff. qui et a quibus manumiſſi liberi non fiant*, ex inſtituto HORTLEDER *ad L. 20. ff. de LL. Reſp.* Fsllere hic elenchum. Aliud enim eſt, habere rstionem in lege, sliud eam in lege prodere. Vltimum notamus, non primum.

3] facilior LL. interpretatio,

Praeterea urgent, rationem legis animam legis eſſe. Multum itsque inde lucis sd eius explicationem et quae alis plura hsbet *Lud.* CARBO *lib. 6. de legib. diſp. 9. p. 229. ſeq. Reſp.* Primum legis uirtutem eſſe luculentiam; ſed hanc conciliari, ſi legislstor in uerbis planus ſit, facilis, ſpertus. Si ex ratione legis dubium occurrat, tum legislatorem ipſum. conſulendum et authenticam deſiderandam interpretationem.

4] prooemium legis non ſit lex,

Porro hoc alii hic temperamentum ſuggerunt, prooemia et epilogos legum leges tamen non eſſe neque sliter obligare, quam propter uim rationis. *Reſp.* Salutare monitum eſſe. ICti uero ſibi religioni ducent, eidem prsebere adſenſum, illi praeſertim, qui adeo ſuperstitioſi ſunt, ut etiam rubricis ac inſcriptionibus legum plenam tribuant sucloritatem. Taceo, neque tamen ita ſublata eſſe incommoda, quorum mentio facla ſuperius.

5] bellum indicatur rationi.

Ad extremum its ſperni putant iurisprudentism rationslem. *Reſp.* necquicquam. Stat enim quisque lege, ſed ratio legis datur captui et libero cuiusque iudicio. Neque in R. etiam LL. *omnium poteſt dari ratio l. 20. ff. de LL.* Contra potius dicendum eſt, tum demum ſeruilem fieri iurisprudentism, ſi rationes eius a principis imperio dependesnt neque illse liberis praeſtantiorum ingeniorum iudiciis relinquantur.

DIFFERENTIA II.

De iurisprudentia ſyſtematica.

De confirmatione inſtitutionum.

§. 2. *Iurisprudentia Romana ſyſtematica eſt (ee): non Germanica, quae ſyſtema patrii iuris hodieque deſiderat (ff). Forte in eo felicior, quod praeſtet, nullum ſyſtema habere (gg), quam auctorem ſyſtematis legislatorem (hh). Docentium haec ſparta eſt (ii): non imperantium. Qui eius generis inſtitutis peſſime conſulunt cum famae ſuae auctoritatique (ll), tum ingeniis diſcentium (mm). Quibus hodieque mala crux, inſtitutiones Iuſtinianeae (nn).*

Iuris Romani ordo ſyſtematicus tamen titulis,

(*ee*) Hsbent enim *pandeclae* ordinem ſyſtematicum, qui luculentius pstet in *inſtitutionibus* Iuſtiniani. *Primum* docuit admodum ſolicite TABOR, qui nexus omnium inuicem titulorum in tabulis oſtendit, in qua methodo ille ICtus maximopere excelluit: de sltero nemo dubitat. Hsbent tamen alii atque alii, quod in utroque deſiderenr. Quamuis uero *titulorum* ordo ſibi conſtet: nemo tamen inuenerit unqusm in ipſis *legibus* ordinem.

quam legibus, inſtituto Weſenbeciano.

Vt adeo, iurs docere, sd leges commentando, operis moleſti eſſet stque plurimum impediti. Mouit hoc primum in Germania *Weſenbecium*, ut ſyſtema psndectsrum conſcriberet, ubi, ordi-

Differ. II. ordine titulorum ſeruato, legum tamen numeros uerteret pariterque ordine ſuo illas connecteret ſyſtematico. Excitauit inſtitutum alios quoque ICtos ad imitationem, ut cauſae querelarum hodie ſint de ſyſtematum multitudine et tantum non uota concipienda pro plerorumque incendiis. Cum praeſtantioris notae libri nouaturientium ſtudiis ſupprimantur. Ita autem factum eſt, ut hodie in academiis principum euangelicorum iura doceamus nonniſi ad ſyſtemata, necquicquam uero ad legum ordines in pandectis. Quod tamen adhuc facere ſolent doctores pontificii. Crediderim ego; hoc inſtitutum ICtos debere theologis euangelicis. Qui ſacra dogmata pariter incluſerunt ſyſtematibus.

Exegetica collegia ICtis rariora.

Illi tamen exegetica hodicque collegia inſtituunt ad ſacrum codicem: ICti autem hoc ſtudium ad textus iuris tractandos priuatae cuiusuis induſtriae ſolent relinquere.

Patria iura carent ordine ſyſtematico.

(*ff*) Patria iura neque titulorum nexus habent neque legum: ut adeo neutro ſenſu Germanica iurisprudentia audire queat ſyſtematica. Adfirmare hoc licet de codice *Lindenbrogiano* non ſolum: ſed etiam de utroque ICto *ſpeculatore*, Saxone et Alemanno.

Saxonicus ſpeculator diſpoſitus ſyſtematice.

Melchior KLING primus fuit, qui Saxonici iuris decreta ordine diſpoſuit fere Iuſtinianeo ediditque hoc titulo: *das gantze Sächſiſche Land-Recht in eine richtige Ordnung gebracht Francofurti 1600. f.* Idem inſtituit in *iuris feudalis* Saxonici methodica diſpoſitione *Reuſnerus*, quem libellum adpendicis loco epitome illius exhibet de iure feudali conſcripta.

Iuris Longobardici nullus ordo.

Nam ipſum ius feudale *Longobardicum* tantum abeſt, ut ſit ordinis ſyſtematici, ut potius compilator eius ſcopas collegerit diſſolutas poſueritque illas, prout quaelibet ſcheda ipſi primum in manus uenit, nullo argumentorum intuitu. Vt mirum ſit, tantam eſſe ICtorum religionem: qui fingere ac diuinare malint ordinem, quam, quod res eſt, agnoſcere.

Rom. LL. ſcriptae ſermone Germanico.

Ceterum caue, ne ad patria iura referas, iuris, germanico idiomate ſcripta uolumina *Pernederi*; *Meureri*; *Saurii*; *Meichſneri* et forte aliorum. ICti enim uitulo peregrino in patria arant et uix pueris dignas Iuſtinianei iuris uerſiones uendunt titulo, quem mentiuntur, *codicis iuris Germanici*.

Quid de ordine prouincialium ſtatutorum?

Prouincialium patriae ſtatutorum is fere ordo eſt, ut principio dent proceſſum, poſt argumenta iuris digniora aut foecundiora; nulla ratione habita nexus aut materiarum uiciniae. Definitiones ac diuiſiones taceo, quae in patrio iure prorſus exulant; quod mirum non eſt in gente litterarum ignara. Agit tamen patriae ICtoa quosdam haec dementia, ut mutuent definitionea a legibus Romanis adſpergantque illas patriae ſtatutis. Sed iuri noſtro uerbia rebusque inconcinna ſunt peregrina eiua generis pigmenta.

§. 2.

Argumenta aduerſus iurisprudentiam ſyſtematicam.

(*gg*) Vtinam uero Germanis noſtris patrii iuris aliquod eſſet ſyſtema. Sunt qui in rebus pragmaticis nauſeant doctrinaa ſyſtematicas mouenturque argumentis. Quod ſuam theologia integritatem amiſerit, poſtquam incluſa ſit ſyſtematibus: quod hac cauſa fruſtra de ſyſtemate conſcribendo rogatus ſit Lutherus, quamuis elementa dederit catechetis; quod, riuulis commendatis, negligantur fontes legum et ſententiarum; quod ſyſtematum ſcriptores plurimum addant de ſuo; leges aut ſacra dicta ſuos in ſenſus trahant, minus ſaepe attenta ueritate; quod hinc aemulationes et diſſidia opinionum et quae ſunt eiusmodi.

Argumenta pro iure ſyſtematico.

Omnia tamen haec non ſufficiunt, ut me dimoueant a ſententia hac, maximi faciendam eſſe iurisprudentiam ſyſtematicam. Ita enim memoriae iudiciique habentur praeſidia et ſuſtentacula; ita facile deprehenduntur lacunae quidque abundet aut deſit; ita intelliguntur, quae conſonent et diſſonent; ita ex uno denique ſonte omnia rite ac ordine deducuntur et inconcinna quaeque euitantur.

Qui ius redigere inſtituerint in ſ. r- mam artis?

(*hh*) Si de iure in artem redigendo ſcholae et ICti ſoliciti ſint, adprobo utique hoc inſtitutum: quod tantum non improbo in curiis iudiciisque. De ultimo problemate inferius. In primo plures occupati fuere ICti: ſed ratione diſpari ſucceſſuque.

a) uel particulare Romanum.

Principio de legibus cogitatum eſt poſitiuis Romanorum, ut illae in ordinem artemque redigerentur.

Caeſar, quod tamen dubium.

Commendatur hoc nomine *Iulius Caeſar*, auctore SVETONIO *lib. 1. cap. 49. ius ciuile ad certum modum redigere atque ex immenſa diffuſaque legum copia, optima quaeque et neceſſaria in pauciſſimos conferre libros deſtinauit.* Quamuis, ſi dicere debeam, quod ſentio, putauerim, Caeſarem non de arte, ſed modo ac numero legum imminuendo cogitauiſſe.

Cicero.

Certius tamen id eſt de M TVLLIO, qui *lib. 1. de orat. c. 17.* de ſe ſcribit ipſe: *ſi aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quispiam, me impedito, occuparit aut mortuo effecerit, ut primo omne ius ciuile in genera digerat, quae perpauca ſunt; deinde eorum generum quaſi quaedam membra diſpertiat; tum propriam cuiusque uim definitione declaret: perfectam artem iuris habebitis, magis magnam atque uberem, quam difficilem et obſcuram.*

Romani I- fere omn-

Poſt uero tantopere aucta ſunt legum argumenta, ut ICti non de congerendis legibus ſcriptis cogitarent, ſed tantum de elementis iurisprudentiae iuuentuti explicandis; ne illa legum cauſarumque multitudine a iurisprudentiae cultu retineretur. Exemplo *Caii*, cuius inſtitutiones pleniores edidit *Oiſelius*. Neque etiam hominis erat priuati, codicem conquire-

Differ. II.

Hadrianus per ICtum Saluium.

quirere legum adeo diuerſarum eumque cogere in harmoniam. Cum igitur Caeſares legum priuatarum curas populo reliquiſſent, is uero tale quid audere non poſſet, neglectum id fuit usque ad Hadrianum imperatorem, qui Saluio ICto primus hanc ſpartam de *arte iuris ſcripti* commendauit. Inde memoria *edicti Saluiani* manſit, ipſum opus, a Triboniano aemulo ſuppreſſum, temporum iniuria intercidit. Quae poſtea *Hermogenes* et *Gregorius* iuris Romani ſyſtemata confecerunt, illa continent tantummodo Caeſarum conſtitutiones, quibus etiam limitibus codicem ſuum circumſcripſit *Theodoſius*. Haud dubie, quod *leges* alias exhibuerit *codex Saluianus*. Ante igitur, quam Iuſtinianus hoc ſuſciperet inſtitutum, Romana iurisprudentia et *elementa* Caii habuit et *Hadriani pandectas* et codicem *Theodoſii*: ut certi eſſe poſſimus, hac triga araſſe Tribonianum neque a plagii crimine multum abeſſe. Inde ſucceſſus in re tanti momenti homini Graeco; inde breue operis confecti ſpatium; inde etiam nulla operi gloria tempore Iuſtiniani, quod crambe uideretur recocta. Quod enim Tribonianus, miles glorioſus, de ſe ſcribat, *ſe per medium profundum iuiſſe, ſe immenſa ueteris prudentiae uolumina digesſiſſe, opere prorſus deſperato*, id mihi pertinere uidetur ad Triboniano ſolennes thraſoniſmos. Quam bene aut male autem fecerit Tribonianus, ea certe tot ſeculis ei auctoritas fuit, ut inde a tempore Lothatii ad ſeculum usque decimum ſextum nemo ICtorum ab eius uel ordine uel inſtitutis latum unguem uellet diſcedere. Sed cum *Valla, Politianus, Muretus, Alciatus, Budaeus, Cuiacius, Hotomannus, Fabri* aliique innumeri poſt Triboniani errores notauiſſent: tum demum de alio etiam cogitatum eſt ordine iuris et arte. *Nicolaus* VIGELIVS hoc nomine eſt commendandus.

Iuſtinianus per Tribonianum.

Vigelius.

Is enim non ſolum uota concepit de *Iuſtinianeo* iure in artem redigendo; ſed etiam *methodum*, qua id fieri poſſet, oſtendit ediditque. Neque uero hic tantum ſubſtitit. Ipſum quippe opus ſtupenda induſtria aggreſſus eſt perfecitque, nomine *digeſtorum* editum ab an. 1577. *quatuor uoluminibus in fol. Baſileae* apud *Oporinum*. Habes certe in hoc theſauro *ordinem* et *nexus* titulorum arte factos: deinde *leges* quasque ita ſeparatas, diſpoſitas et digeſtas: poſt utrinque ſuppletas *lacunas*: demum ex prologis et epilogis *lumina*. Sed imperiali auctoritate cum neque opus adprobatum neque Iuſtinianeum ſublatum ſit: negligi illud ſolet, cum moleſtum ſit: duplici iuris ordine memoriam onerare. Gregorius *Tholoſanus, Leibnitius, Loriottus, Reuſnerus, Stephani, Gribaldus, Gilkenius*, Ant. *Faber, Felden* aut ſi qui alii de *arte iuris* ſcripſerunt, uel conſilia tantum ſuggerunt, uel ſciagraphiis delectantur, utroque nomine *Vigelianis* uigiliis poſtponendi.

De iuris arte uirtuoſa conſilia.

§. 2.

Tandem *iurisprudentia naturali* liberius pleniusque exculta, nouum in hac cauſa habemus inſtitutum. Scilicet repoſuerunt alii legum Romanarum curam et *ius priuatum uniuerſale* compoſuerunt, ut gloriam conſequerentur iuris in artem redacti. *Iohannis* CORASII et *Ioachimi* HOPPERI libellos de *iuris arte* hoc nomine commendat editor earum *Conringius*. Sed uterque ICtus eſt Romanus. Liberiorem uero a Romanorum decretis ſe exhibuit in hoc argumento *Vlricus* HVBERVS. Is enim in libro de *iure ciuitatis iuris priuati prudentiam* ſcripſit *uniuerſalem*. Cui lumen addidit uir illuſtris, *Thomaſius*, in notis ad eundem editis nouiſſime. Sed quorſum diuerto?

De iure priuato uniuerſali.

(*ii*) Cum exempla hoc uolunt, tum rationes. Ipſe Deus in ſacro codice nos diuinioribus inſtituit doctrinis, docendi autem methodum non praeſcripſit, quam eccleſiae potius reliquit doctoribus. A Graecis quoque et Romanis tot leges conditae fuere, ſed *catechiſmos legum* non legiſlatores conſcripſerunt, uerum in ſcholis conſtituti magiſtri. Nam inſtituendi methodus uariari ac temperari debet pro captu diſcentium, pro temporum rationibus uſuque. Quo conſilio ipſum quoque Lutherum moueri non potuiſſe, ſcribunt, ut theologiae ſyſtema conderet, ne academicis profeſſoribus manus ligaret in inſtituendo iuuentutem. Debemus hoc nomine gratias *Friderico V. Caeſari*. Cui *Mericutius epitomen iuris feudalis* eo dicauit inſtituto, ut illa imperiali auctoritate in ſcholis regnaret. Neque enim ad uota ſcriptoris adſurrexit imperator.

Aduerſus ſyſtemata principum exempla et rationes.

(*ll*) Quorſum exempla pertinent *Henrici IIX.* et *Iacobi I. Angliae regum* Illum *Lutherus*, hunc *Bellarminus* docuit, ingeniorum rempublicam ueritate regi, necquicquam imperantium aliqua auctoritate. Et ſane quam indigna ſunt maieſtate regali in litterariis conflictibus iudicia: *errat rex, barbarus eſt, ludit, ignorat, ſtatum cauſae peruertit, non adſequitur* ceteraque, quorum memoriam repetere licet ex ſcriptis utriusque doctoris apologeticis. Atque idem accidit *Iuſtinianeo epitomatori*.

Principi num locus in republica ingeniorum?

(*mm*) Exemplo hic eſſe poſſunt illae academiae, ubi *profeſſores* aluntur *organi Ariſtotelici*, grammaticae et rhetoricae *Philippeae*. Quamuis enim his uiris nulla non ingenii laus debeatur: duriſſimum tamen iugum et bonis ingeniis indigniſſimum eſt, in uerba iurare unius magiſtri; ad tumbam usque non ire, ſed duci, id eſt, alterius ſatellitem eſſe atque in aeterno uerſari alterius famulitio. His tamen infeliciores regum partus ſunt.

Iurati in uerba magiſtri profeſſores.

Diff. II. III.

Quo magis artes inuicem diſtant regnandi et docendi.

Deſideria et naeui in Inſtitutionibus Iuſtinianeis.

(*nn*) Dolendum eſt, quod principis hic nomine abuſus ſit Tribonianus in docendis iurisprudentiae primis elementis, neque tamen minerua uſus ſit feliciori. Corpus incultum et horridum quis dignum habuerit purpurae regalis inuolucro. Notant in Iuſtinianeis inſtitutionibus *rhetores* ſermonem barbarum et hiulcum; dictiones horridas et ex triuio petitas; hiatus periodorum; thraſoniſmos inſolentes ac intolerabiles: *philoſophi* exſibilant exploduntque putidas et commentitias etymologias; naenias definitionum; ordinem perturbatum; res ſuperfluas et redundantes: *iureconſulti* autem deſideria uere grauiora ſunt. Cum enim *totius* legitimae ſcientiae elementa eſſe debeant, deſunt in illis grauisſima iuris argumenta de *iurisdictione*, de *pactis*, de *transactionibus*, de in integrum *reſtitutionibus*, de *probationibus*, teſtibus, inſtrumentis, de *adpellationibus* cetera, quae enumerat *Ant.* MATTHAEI *diſp.* 2. §. 86. Neque eſt, quod haec aliquis excuſet ex rationibus epitomes. Nam in aliis materiis auctor plus iuſto ſolet excurrere, exemplo doctrinae de *legatis*, *teſtamentis*, *ſucceſſionibus*, de *ſtipulationibus* inutilibus, ubi ad nauſeam ea inculcat, de quibus nemo dubitare poteſt, qui ſanam circumfert mentem. Imo idem quoque argumentum, quod in uno loco tractauerat, iterum repetit in altero. *Per quas* enim *perſonas cuique acquiratur* tam *lib. II. tit.* 9. quam *lib. III. tit.* 29. ſunt inſcripti, certiſſimo infirmae ac labilis memoriae indicio. *Deinde* ſaepius in iure ueteri rationes exploduntur, quas ſcriptor inſtitutionum, quamuis clarae ſint, non adſequitur, uel, licet bonae ſint, parum aequo iudicio conatur peruertere. Sic lex *Aelia Fuſia Caninia* cauſam habuit ſatis maniſeſtam, cum moribundi in libertatibus dandis eſſent quam proſuſisſimi, uiui autem rarius manumiſerant, ne carerent operis ſeruorum. Vt adeo Tribonianus exagitator uel maleuolus ſit, uel ſtupidus et bardus. Taceo, quod *dominicam* et *patriam poteſtatem*, porro ſucceſſiones ſuorum heredum ante extraneos, agnatorum ante cognatos innumeraque alia, quae pie utiliterque a maioribus conſtituta fuerant, nullo iudicio accuſauerit improbitatis corruperitque, ut iam fieri non poſſit, ſingula ſibi principia conſtare

A iurisprudentiae Romanae. *Porro* aut fallit, aut ludit ſaepius lectorem Tribonianus. Sic caſum unum, quo poſſeſſor agat, peti ex *digeſtis* iubet §. *aeque Inſt. de act.* Egregius diuinator: lepuſculum latere in ſylua, ſpatiis, montibus, arbuſtis et uirgultis tetra et immani. *Praeterea* iuuentutem quandoque errores docet, quoties in iure deſcribendo peccat. Sic §. 2. *item inuiti Inſt. de curat.* dicit, inuitos B adoleſcentes curatorem non accipere, ex aduerſo certe ſtat *l.* 1. §. *ult. de min. an.* 25. *hodie adoleſcentes curatorum auxilio reguntur, quamuis bene rem ſuam gerentes.* Idem iudicium de locis aliis pluribus, utpote §. 25. *Inſt. de rer. diuiſ.* pugnat cum *l.* 7. §. *cum quis ff. de acquir. rer. dom.* de quibus alias. Neſcio itaqûe, num *Cuiacio* hic ſubſcribendum ſit, an uero *Weſenbecio*. Primus enim *lib. XI. obſeru. cap.* C 38. inſtitutiones Iuſtinianeas ad coelum usque laudibus extollit et dicit, neque comtiorem neque faciliorem libellum ſcriptum fuiſſe. Alter uero ad §. 2. *tit. de teſtam. ordin.* apertis uerbis utitur: *Laudent, qui uolent, quantum uolent hos elementarios libellos. Mihi, ut uerum dicam, nec materia nec methodus placet. Nec puto, difficile fore ex his, quae ſuperſunt, reliquiis melius quid adornare. Tantum* D *abeſt, ut de abſolutis illis et pulcherrimis et copioſiſſimis ICt. monumentis, non potuerint elegantiora componi.* Cui certe iudicio ſuffragantur ICti, quotquot conſultum magis uiſum eſt, iura docere ad proprio marte conſcripta elementa, quam tyrocinium ponere in explicandis inſtitutionibus Iuſtinianeis. Modus uero hic tenendus eſt inter nimium et parum. Multos enim illud ad bellum excitauit, quod ad-E uerſarium haberent purpuratum, qui ſe re in reprehendendo ſuerunt iſto audaciores: alios contra perculit imperatoria maieſtas, ut ſibi ducerent religioni, a *praeceptionibus*, Caeſaris nomine ſcriptis, uel latum unguem diſcedere. *Sacrilegii inſtar eſſe*, crediderunt, *diſputare uelle de principali iudicio l.* 3. *C. de crim. ſacril.* Sed hoc telum Germanos ferire nequit, ſi notauerint *Iuſtinianiſmos* aut *Triboniani-*F *ſmos.* Nam ſubditis hanc legem dare potuit Iuſtinianus aut alii Auguſti. In illorum autem numero nullo unquam tempore ſuerunt Germani. Imo licet crimen ſit, Caeſaris imperium labeſactare, eſt tamen integrum, diſputare Caeſaris philoſophiam.

§ 2. 1.

DIFFERENTIA III.

Inuocatio numinis *abeſſe poteſt patrio iure ab inſtrumentis, uix Romano.*

ad uerba: in nomine Chriſti etc.

§. 1. *Iuſtinianei iuris inſtrumenta, auctoritate ſiue legum ſiue conſuetudinum, formulis ludunt:* a ioue principium, in nomine Dei et Chriſti, *cetera, quae ipſi Iuſtiniano admodum fuere ſolennes* (*oo*). *Imo tabulis omnibus fidem*

Differ. III. §. 1.

Ab hac formula differunr ſymbola principum: Dei gratia.

dem detrahunt, quae numinis inuocatione *deſtituantur (pp). Germaniae fora ab hac ſuperſtitione ita abſunt, ut non ſolum inſtrumentis, euiuscunque illa ſint generis, eapropter non detrahant fidem (qq): ſed rectius ſentientes iureconſulti ſibi religioni ducant, principi, talia imperanti, obtemperare, ob diuini abuſum nominis, quem horrent (rr). Qua cum re nil commune habent principum formulae:* Dei gratia *(ss). Illae enim neque preces ſunt neque Deo habitae gratiarum actiones (tt); uerum ciuilia tantum ſchemata et ſymbola* ſuperioritatis territorialis.

Inuocatio numinis LL. Iuſtinianeis ſolenniſſima.

(*oo*) Quamuis enim in pluribus *inſtitutionum* exemplis uerba haec abſint, *Haloandri* ſcilicet et *Charondae*, imo illa quoque omittat *Theophilus* interpres, adeo ut alicuius ſcioli hic manus incuſet BALDVINVS *ad pr. Inſt.* teſtatur tamen *Lud.* RVSSARDVS, *formulam* in nomine domini etc. *ſe in omnibus manuſcr. reperiſſe.* Cui ſuccinit GIPHANIVS. Imo illam Iuſtiniani moribus dandam eſſe, comprobant *l. 1. et 2. C. de offic. praef. Afr.* et *l. 3. de uet. iure enucl* porro reſcripta *de confirmatione digeſtorum* atque *de ratione iura docendi ad anteceſſores*, ubi ex eadem ratione *inuocatio numinis* ubique praemittitur. Quare autem hac formula uſus ſit Iuſtinianus, alii ſentiunt aliter. Sunt, qui putant, hoc ſymbolo orthodoxos ab Arrianis et a chriſtianis paganos internoſci debuiſſe. Quapropter aliis fuerant in uſu uerba alia: *in nomine SS. Trinitatis, Chriſti dei ac domini noſtri.* Mouit hoc *Rainaldum* CORSVM, ut ſcriberet, papam *a numinis inuocatione* propterea non auſpicatum eſſe *ius canonicum, quia non fuerit neceſſe, pontificem ſe declarare chriſtianum aut orthodoxum. Quod tamen neceſſe fuerit in imperatoribus quandoque paganis.* Melius *Ioanne* FABRO *pr. Inſt. n. 1.* qui hoc ludit commento: *in iure canonico propterea non opus eſſe hac formula, quia papa nihil facere poſſit, niſi in nomine Chriſti, cuius ſit uicarius.* Alii perhibent, exemplis haec facta eſſe legislatorum paganorum. Quia Numa Aegeriae deae, Apollini Lycurgus, Solon Mineruae leges tulerint acceptas. Scilicet, ut per haec numina diuinam legibus ſuis conciliarent auctoritatem *Paul.* VOETIVS *ad pr. n. 4.* Sunt porro, qui ad exempla hic ſcriptum eſſe, uolunt Latii paganorum. Quibus formulae, *a ioue principium*, ſemper fuerint in ore ac calamo, quas congeſſit RITTERSHVSIVS *pr. Inſt. p. 4.* et in *ſacr. lect. lib. 1. cap. 1.* HARPRECHT. *ad pr. Inſt.* Alii contra bic clerum incuſant, qui has formulas principibus chriſtianis eapropter imperauerit, ut ſua regna Chriſto et eius uicariis ſacerdotibus accepta referrent. Hinc doctrinae: *omnia regna feuda ſiue beneficia eſſe Chriſti; qui Chriſto fidem non probet, ſiue improbus ſiue haereticus ſit, illum regno*, ob feloniam in dominum, *excidere; chriſti uicarium regna iure eripere paganis*, ſummarim, *papam regna dare poſſe et auferre.* Quapropter Iuſtiniano ſolenniſſimum ſit, ut tam leges, quam regna Deo tribuat auctori *nouell. 8. 16. 77. 85. 109. 135.* cetera. Imo non erubeſcunt curiae Romanae patroni, ex hac formula concludere; *imperatorem habere imperium a chriſti uicario papa.* Et ACCVRSIVS ad h. l. *ex hoc nota, quod Iuſtinianus chriſtianus fuit. Alias non potuiſſet imperare. Quia quilibet adminiſtrator debet iurare ſe eſſe communicatorem SS. eccleſiae.* Peſſime, ſed candide tamen et aperte.

Cauſae huius formulae plures recenſentur.

Inuocatione numinis qui opus ſit in inſtrumentis?

(*pp*) Qui idem ſentiunt, diuerſis tamen utuntur argumentis. Alii prouocant ad conſuetudinem, Romanis atque Iuſtiniano maxime ſolennem, quod alicuius momenti inſtrumentis formulam praeſcripſerint: *in numine Dei.* Eſſe autem conſuetudinem legis inſtar, qua neglecta, corruat inſtrumentum. Hoc *gloſſae* dicitur auctoritate. Id quod ſuo loco ac aeuo relinquimus, cum de illa conſuetudine ingens doctorum teſtetur cohors, quorum loca congeſſere *Schneidewinus, Harprechtus, Scheinmannus, Wurmſerus, Hunnius* ac alii. Et ſane, quis putauerit? uſum forenſem huic formulae tribuit CHRYSOSTOMVS *homil. 9. ad Coloſſ.* idque his uerbis: εἰ γὰρ ὑπάντων ὀνόματα ἀσφαλῆ τὰ γραμμάτια, πολλῷ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα. *Nam ſi conſulum nomina faciunt, ut firma ſint inſtrumenta, multo magis nomen Chriſti.* Sed oratoris hae argutiae, non theologi, aut ICti, quamuis in utriusque laude fuerit Chryſoſtomus RITTERSHVS. *uar. lect. lib. 3. c. 1.* Alii *nouellam 47. §. 1.* huc trahunt, ubi ad firmitatem inſtrumenti deſiderantur *dies, menſis, annus conſulis, imperatoris, ciuitatis indictio et inchoetur mox, auctore Deo, a praecedente prima indictione. Reſp.* Verba haec praeceptiua non eſſe, ſed uota tantum commendare diuina ſcripturis WVRMSER *in nucl. iur. contr. pr. n. 10.* Alii porro huc trahunt ſacri codicis ſententias, quod omnia fieri debeant in nomine Dei et Chriſti *1. Corinth. 10. Act. 17.* Quod ipſum repetatur in decretis *c. 17. Cauſ. 27. Q. 1.* Reſp. Sacrae litterae omnes homines pios eſſe uolunt, ſed impietas tamen non uitiat inſtrumenta. Ad extremum plurimi hic laudant conſtitutionem Maximiliani I. imperatoris, quaſi in *Colonienſibus* comitiis 1512. §. *und nach dem* fidem inſtrumentorum ad formulam in *nomine Dei* adligauiſſet, ita BRVNNEMANNVS *ad inſt. pr. n. 2.* HOPPIVS

loco

Differ. III. loco eod. Reſp. Qui uerbis conceperunt legem Maximiliani, illi *nouellam* 47. §. 1. in oculis habuerunt exſcripſeruntque. Vt adeo, quod ſupra ad illam reſpondi, hic repetendum eſſe uideatur. Patet id non ſolum ex collatione utriusque conſtitutionis. *Nouellae* 47. §. 1. uerba ſunt: *et inchoetur mox auctore Deo a praecedente indictione prima.* Ordinatio autem *notariorum: nehmlich daß von Anfang, nach Anruffung Göttlichen Nahmens die Römiſche Zinſs-Zahl* indictio *genannt* etc. *geſetzet werde.* Neque Maximilianus diſſimulat, ſe uitulo hic arauiſſe Iuſtinianeo, ut potius *in ordin not. an. 1512. §. 3.* claris uerbis ſcribat: *und nach dem von gemeinen Rechten eingeführet iſt.* Quapropter diſſentire hic cogor a *Brunnemanni l. c.* qui *inuocationem numinis non Iuſtinianei*, ſed *Maximilianei* iuris eſſe contendit. Maximilianus nil hic noui ſtatuit, ſed tantum olim ſcripta ſtatutaque repetit narratque. Maximiliani itaque *conſtitutionem referens* dixeris, Iuſtiniani nouellam *relatum.* Vt adeo fruſtra eorundem uerborum duplices ſenſus fingi uideantur. Vltimi tandem prouocant ad ſui aeui conſuetudinem. *In nomine domini de conſuetudine notarii incipiunt inſtrumenta. Quid? ſi notarius id omittat? Gloſſa dicit, quod non ualet inſtrumentum. Iohan.* FABER *ad pr. inſt. n. 1.* Reſp. conſuetudo haec conſultrix eſt, non imperatrix. Vtuntur notarii atramento. Quid uero? Num uitiabitur inſtrumentum rubro colore ſcriptum.

Formula in nomine Dei patrio iure abeſſe poteſt ab inſtrumentis.

(*qq*) Equidem in partes hic etiam illi abeunt, qui conſuetudinem hanc patriam eſſe negant ex aduerſo. Nonnulli inter inſtrumenta diſtinguunt *maioris* et *minoris momenti*, atque in primo tantum genere putant ſolennem eſſe numinis inuocationem, utpote in ultimis uoluntatibus, pactis antenuptialibus, foederibus, publicae pacis tabulis VOETIVS *pr. inſt. n. 5.* Alii notariis tantum hanc legem imponunt *I. S.* STRYKIVS *ad pr. inſt.* Verum ſufficit, quod in uſu forenſi Germaniae et exempla deſint et rationes, quod ullum uel etiam maximi momenti aut ipſius notarii inſtrumentum propterea ualore deſtitutum fuerit, quod ab illo introitu in *nomine diuino* abfuiſſet. Imo concors fere ICtorum ſententia eſt, peſſime actum iri in iudiciis, ſi inſtrumento ex hoc defectu ualor fidesque negaretur. Ita GVDELINVS *de iure nouiſſ. lib. 4. cap. 11. n. 9.* SCHNEIDEWINVS *ad pr. inſt. n. 8.* *Emericus a* ROSBACH. *in prax. ciuili tit. 62. n. 3.* *Ern. Theoph.* MEYER *ad inſtit. pr. p. 2.* STRVVIVS *de inuoc. nom. diuini et adſſ. de fide inſtrum. exercit. 28. §. 29.* ipſeque HOPPIVS *l. c.* quamuis ipſe alias caſtra Brunnemanni relinquat quam rariſſime.

§. 1. 2.

Formula in nomine Dei parum conſulta.

(*rr*) Rationem huius ſententiae ſuggerit codex diuinus et illud praeceptum: *nomine dei non abuteris.* Abutimur autem Dei nomine, adhibendo illud in rebus nauci et nullius momenti, uel magis ex conſuetudine aut lege, quam ſenſu cultuque numinis interno. Vt enim abominatur deus preces ſine mente: ita etiam ſine fide formulas diuinas. Quae autem religio quaeſo! eſſe poteſt notario, ſcribenti inſtrumentum de ſterquiliniis, de leuibus iniuriis, rebusque furfuris eiusdem.

Dei gratia nil niſi ſchematiciale, ab inuocatione numinis alienum.

(*ss*) *Ioh.* BORCHOLTEN *ad pr. Inſt. p. 2.* putat: *uerba in nomine chriſti non ad inuocationem, ſed potius ad gratiarum actionem referenda eſſe. Agere quippe Iuſtinianum dictis uerbis Deo gratias, quod ſibi imperium conceſſerit, quod maximum Dei donum adfirmet in nouell. 6.* Quo audaciores illi ſunt, perhibet, Iuſtinianum *nouell. 28. cap. 4. §. 2.* non obſcure indicauiſſe, quod nomine uſus fuerit *Dei gratia.* Verum ſicuti ultimum hoc falſum eſſe, probarunt alii: ſic *Dei gratia* formula, uſu forenſi non diuinos ſenſus habet, uerum ciuiles tantum. Principum ſuperioritatem ſignat, quod Dei ſuſtineant uicariatum, qui neque improbis et a Deo alienis poteſt in dubium uocari. Exemplo Cyri pagani, quem ſeruum ſuum Deus adpellat per prophetam. Inde eſt, quod formulis Dei gratia principes Germaniae uſi demum ſint temporibus poſt carolingos; inde eſt, quod Galliae rex Britanniae ducem ob huius formulae uſum criminis ſtatus poſtulauerit. Quaſi ita a Galliae regis clientela ſe exemtum eſſe profiteretur. Et Lutheri ideo luſus, quo aemulatione quadam aduerſus Britanniae regem ſe *dei gratia profeſſorem* ſcripſit, probari non debet. Quoniam formula haec ad ſchemata principum pertinet, quibus illudere non debent homines priuati.

Formulae dei gratia duplices ſenſus.

(*tt*) Quod enim epiſcopi quidam hoc ſenſu nomina ſua ueſtiuerint: *dei et pontificis gratia*, cuius generis monumenta plurima congeſſit FRESNERVS, illud parum huc facit. Adpellatio quidem eadem eſt, ſignificatus admodum diuerſus. Alios enim hic ſenſus curiae habent: alios ſcholae.

DIFFERENTIA IV.

Quo tempore hominibus impoſita nomina?

ad uerba: Caeſar,

§. 2. *Romano iure nomina liberis impoſita ſunt poſt pubertatem (uu): Germanico autem nominibus ſtatim adpellamus infantes, ſacro fonte initiandos (xx), ratione non omnibus probata (yy).*

(*uu*) D

Differ. IV. V.

Nomina liberis olim facta poſt pubertatem.

(*uu*) De iure ueteri loquor, auctoritate VALERII aliorumque. Poſt enim in mores iuit, ut nomina infantibus fierent intra *triceſimum diem*, ſeptimo plerumque et octauo. *Iulius* CAPITOLINVS *in* M. *Antonino cap.9. p.327.* rem ita enarrat: *Inter haec liberales cauſas ita muniuit, ut primus iuberet apud praefectos aerarii Saturni unumquemque ciuium liberos profiteri, intra triceſimum diem nomine impoſito.* Adde *eundem in Clodio cap. 6. p.693.* Sic enim loca ueterum ſcriptorum concilianda eſſe puto, quorum diſcrimina recitat SIGONIVS *de nominib. Roman. cap. 3. n. 7. 8.* his quidem uerbis: *Sane, qui de tempore tradunt, quo nomina imponerentur, auctores habeo nobiles quidem et magnos; uerum ita inter ſe diſſidentes, ut utram ſequaris ſententiam, facile ſtatuere non poſſis. Niſi aliud aliis temporibus obſeruatum eſſe, intelligas. Quid eſt enim tam diſſimile, quam ea, quae a Valerio et a Plutarcho Feſtoue ſcribuntur? Quorum ille pueris non priusquam togam uirilem ſumerent,* (ſcilicet poſt pubertatem in ſeptimo et decimo aetatis anno, quo dimiſſa praetexta togam induebant teſtibus *Macrobio* lib. 1. c. 6. *Alexandro* lib. 5. c. 18. p. 711. et ipſo *Sigonio* lib. 3. de iudic. c. 19.) *puellis non antequam nuberent; hi uero maribus quidem nono, foeminis autem octauo die imponi conſueuiſſe praenomina tradunt.* Adde MACROBIVM *lib. 1. c. 16.* COELIVM *lib. 22. c. 12.* Etiam Iudaei uiros XII. foeminas XI. anno demum baptiſmate initiauiſſe, uid. BASNAGE *ad Baron. an. 29. §. 13. p. 239.*

Baptizandis imponuntur nomina.

(*xx*) Inde decreta conciliorum, *parochis prohibitum ſit, ne baptizandis nomina imponant turpia aut ridicula, quaeue impiorum hominum referant memoriam. Sed potius eorum, qui ſanctis adſcripti, ut hos aduocatos habeant inter coeleſtes. Nomina ſanctorum ueteris teſtamenti adfectare, eſt haereticorum. Nouum teſtamentum praeſtat ueteri; ergo apoſtolorum nominibus patriarcharum.* Quae congeſſit *Nat.* ALEXANDER *lib. 2. theol. moral. cap. 6. reg. 9. p. 261.* BORROMAEI *acta Mediolanenſia part. 4. p. 414. ſeq.* Neque ab his ſtatutis diſceſſerunt eccleſiae euangelicae. Apud pontificios tamen illud ſingulare eſt, quod in *ſacramento confirmationis baptiſmalia nomina deponere et noua adſumere aut etiam illa poſſint adaugere* uan ESPEN

Quae in confirmatione quandoque iterum mutantur.

A *part. 2. iur. eccleſ. tit. 3. c. 4. n. 19.* Et ſi turpia in baptiſmo ſint, in confirmatione debent mutari *acta Mediol. part. 4. p. 420.* Exemplum illuſtre habemus in Carolo IV. Caeſare, qui hoc nomen adſciuit, Galliae regis amicus, in ſacramento confirmationis.

§. 2. 3.

Nominum impoſitio quo conſilio alligata ſit baptiſmi et confirmationis ſacramentis.

(*yy*) Nominum certe impoſitio quondam fuerat in curiis facta auctoritate magiſtratus, cui hoc ius eſt ereptum. Quod B probat docetque *Mabillon.* lib. 2. rei dipl. c. 7. §. 7. 94. Quoniam etiam baptiſmus multoties a chriſtianis ad pubertatem usque fuit dilatus. Deinde ſuperſtitio, quod in decreto pontificio uidimus, rem hanc traxit ad templa et aras, quaſi ſcilicet coeleſtia numina pacarentur, nominibus eorundem electis in ſacramento. Poſt ut nomina rerum ſigna ſunt, ita etiam prodere hic debent animi C indolem illius, cui nomen imponitur. Qua in re inprimis Germanorum laudanda ſunt inſtituta. Cum hodieque nomina uirorum foeminarumque ſenſus habeant ſingulares. Quos euoluere non dubitauit publico libello Lutherus. Fortunae autem nunc luſus eſt, infantem cognominare, a fortitudine, probitate, uirtutibus aliis. Quod fallere omnino oportet parentum ſpem in aetate prouecD tiori. Inde in Romanorum topologia hominis *nomen* locum habuit idoneum, non fruſtra impoſitum adoleſcenti, ſed ex animi factum indiciis. Contra ex noſtris *organis* a nomine argumenta ideo debent expungi. Taceo, quod nominum impoſitiones ac ordines eorundem, augemus enim ea praeter rem, ſaepe cauſas dent aemulationis inter patrinos, nonnunquam parentum ambitionem et deE liria prodant, quae omnia indigniſſima ſunt initiationis ſacramento. Ad extremum natiuitatis teſtimonia multoties requiruntur in ciuilibus negotiis, quae curiis concinna magis ſunt, quam eccleſiis. Memoriae cauſa haec recito, ad caſtigandos abuſus. Cetera ſatis certus, quod conſultiſſimum fuerit eccleſiae, ad nominum impoſitiones baptiſmum adligare, ut quilibet ſuae initiationis uel hinc F etiam haberet argumentum. A cuius generis ritibus *ſine neceſſitate non eſt recedendum*, auctoritate BVDDEI *part 3. theol. mor. cap. 3. §. 74.*

DIFFERENTIA V.

Ex quibus cauſis nomina mutentur?

ad uerba Flauius.

§. 3. *Porro Romanorum more illi, qui faſtigium imperii fuerant conſecuti, uel mutarunt nomina, uel his noua addiderunt (zz): quem metamorphoſin nullo non tempore ſpreuit animus Germanorum (aa), ſtabilis ac praeſens.*

Romani nomina mutarunt dignitatis cauſa.

(zz) Res haec notior eſt, quam ut exigat probationem. Ita, imperatores facti, nomina noua adſciuerunt *Caeſaris*, *Octauii, Flauii, Antonini.* Quod eo conſilio factum, ut ſibi perſuaderet populus, nouum imperantem principis illius ueſti-

Differ. V. VI.

ueſtigia exemplaque imitaturum eſſe, cuius *nomen* ſibi impoſuiſſet. Atque id ipſum tamen ſaepius ad auram tantum captandam et ſenſus imperitae plebis fiebat, quam ſincero animo ad ueritatem. Vſus etiam eſt hac ſpecie inanium *Iuſtinianus*, dum ſe *Caeſarem* et *Flauium* dixit, quod utriusque huius imperatoris gloriae et amoris plena eſſet memoria. Quorſum legi cum ueteres poſſunt, tum noui ſcriptores, qui ueterum hanc in rem teſtimonia congeſſerunt *Alexand. ab* ALEXANDRO *lib. 1. cap. 9. Caeſar* BVLENGERVS *in imperatore lib. 1. c. 2. 3. 4. 12. 23.* aliique. Vt riſum noſtris temporibus excutiant *gloſſae* et *gloſſatorum* patroni, qui Iuſtiniano ob Flauii nomen flaui coloris tribuunt capillos. Ceterum non ſolum nomina mutata ſunt ob Caeſaream maieſtatem, ſed etiam ob poteſtatem, *conſularem*, *tribunitiam*, *pontificiam*, *proconſularem* cetera. Papae Romano paganorum Caeſarum hodieque probantur haec inſtituta. Electus enim *nomen* accipit *nouum*, depoſitis illis, quibus initiatus fuerat in *baptiſmi* et *confirmationis* ſacramento. Inde ſatyra in Aeneam Sylvium ſcripta, quod *Pii* adſumſerit nomen apud *Palatium in uit. pontif.*

§. 3. 4.

Germani retinent nomina ſemel impoſita.

(*aa*) Res ipſa loquitur. Neque enim imperator, neque principes imperii nomina mutant, dum faſces regni capeſſunt. Heroes quoque, ſiue in toga ſint, ſiue in ſago et quam praeclare de republica mereantur, neque eapropter mutant nomina, neque noua adſumunt. Ex aduerſo ſe res habere ſolent, ſi princeps alicui gentiliciam confert dignitatem. Tum enim gens in meliorem ſtatum uertitur, *nouoque* ſimul *nomine* gaudet, ut ita iamnunc nata eſſe uideretur. Hodie tamen, cum nouae nobilitati non ea dignitas ſit, quam auitae, nomina pauciſſimi mutant. Vt ſcilicet perſuadeant aliis, nobilitatem ſuae genti non demum illatam eſſe, ſed poſtliminii quodam iure reſtitutam. Ad extremum quandoque in adoptionibus gentilitium adoptantis nomen adiungitur nominibus adoptiui in familiae memoriam KNIPSCHILD *de fideicomm. c. 3. n. 21.* HOEPING. *de iur. inſign. c. 8. n. 29.* Quamuis et hoc accidat rarius.

DIFFERENTIA VI

Nam praeſtet, nomina peregrina habere an domi nata?

ad uerba: Flauius.

§. 4. *Romani nomina adſciuerunt peregrina* (*bb*)*: Germani quondam uſi tantum fuerant domi natis nominibus* (*cc*)*. Quamuis priſtinos mores migrauerint ſecula iuniora* (*dd*)*. Neque uiros nunc pudet foeminas dici, id eſt, nominibus adpellari foeminarum* (*ee*)*.*

Imperatores Graeci adpellati fuere nominibus Latinis.

(*bb*) Dum *nomina hominum* familiarumque petierint Romani a *uirtutibus uitiisque*, corporis *habitu*, moribus, *fortunis*, *euentibus* rerum ac conſiliorum, placuit Romanis quandoque uerbum helleniſticum latina ueſtitum terminatione. Exempla ſuggerere poteſt SIGONIVS *de nom. Rom. c. 6.* Imo quamuis Iuſtinianus Graeci eſſet imperii princeps; non tamen dubitauit Romanae familiae uti adpellatione.

Germani nomina habuerant nonniſi Germanica.

(*cc*) Quamuis in mores iuiſſet apud coetus chriſtianos, ut ipſi nomina liberis darent *apoſtolorum*, *ſanctorum* uirorum foeminarumque: puduit tamen Germanos, ut ueſtis peregrinae, ita etiam peregrini nominis. In uetuſtiori itaque aeuo *Petri*, *Pauli*, *Ioannis*, *Matthaei*, *Lucae*, *Marci*, aliaque Graeca aut Latina uerba audita non ſunt in Germanicis familiis; ſed domi ſuae tantum nata uocabula *Caroli*, *Ludouici*, *Cunradi*, *Henrici*, *Ottonis*, *Alberti* cetera KNIPSCH. *de fideic. c. 1. n. 20. ſq.* Id quod medii aeui diplomata teſtantur, quae ſubſcriptores habent Germanos.

Ab anno 1250. peregrinis u.

(*dd*) Scribit *Chriſtoph.* HARTMANNVS *in hiſtoria Heremi* ad an. 1224. *p. 264.* *Circa haec tempora Germani in ſacra ablutione ſanctorum et latinorum nominibus ſuos initiare coeperunt, cum patriis tantum et barbaris hactenus eſſent uſi.* Mihi autem aetas haec uidetur aliquantum uetuſtior, quam res exigit. Sane in Weſtphalia et Saxonia inferiori ipſaque Marchia Brandenburgica incolae fere omnes nomina habent Germanica. Et praeſertim familiae illuſtriores nolunt aliis nominibus, quam in patria natis adpellari. Imo *terminationes* Latinas ſpernunt. Neque *Henrich* pronuntiant, ſed *Heinze*, *Hezel*, *Cunz*, non *Cunradus*; *Brechtel*, non *Albertus*, cetera. Vt exiſtimauerim, Academiis Germaniae dandum eſſe, quod nomina nunc latina regnent in baptiſmo Germanorum.

nominibus adpellarunt liberos Germani.

Foemineis nominibus utuntur uiri.

(*ee*) In Italia Galliaque id nihil noui eſt, quod uir cognominetur *Anna*, *Maria*, *Vrſula*, *Eliſabetha*. Quod ſcilicet puerpera aliquam ex his ſanctis adiutricem habuiſſet, uel ita exorare ucllet infanti. Sed, niſi fallor, ſuperiori ſeculo Boii primi fuerunt, qui idem inſtitutum uſu adprobarunt.

DIF-

Differ. VII. IIX. § 5. 6.

DIFFERENTIA VII.

Praeſtetne multa habere nomina, an ſimplex et unum?

ad *tria* Iuſtiniani nomina.

§. 5. *Romanis quondam impoſita ſunt* NOMEN, PRAENOMEN, COGNOMEN, AGNOMEN *(ff): unis quondam nominibus uixere Germani (gg). Quae fere ſimplicitas hodie principibus probatur (hh), qui gentilitiis nominibus deſtituuntur.*

Nomina Romanis multiplicia.

(ff) *Nomen* gentem indicauit, *praenomen* a parente datum eſt recens nato infanti, *cognomen* ex familia deſumtum, *agnomen* ex ſingulari euentu prorſus aliunde. SIGONIVS *cap. 2.* et plenius *Monſieur de la* ROQVE in libro *de l' origine des Noms et Surnoms p. 37.* Adde his interpretes ad *29. §. Inſt. de legatis.*

Simplicia Germanis.

(gg) Patet hoc ex ſubſcriptoribus diplomatum medii aeui, qui hoc ordine recitantur. *Henricus comes*, *Cunradus uir nobilis*, *Hezilo miles* et quae ſunt eiusmodi, quod ante me notauit *Ant.* MATTHAEI *ad prooem. inſtit. cap. 2. n. 13.* Neque enim plura nomina fuerunt familiis etiam nobiliſſimis. Cognomen plerumque petitum fuerat a *loco domicilii*, hocque mutato etiam mutatum fuerat illud. Verum ſeculo demum decimo ſexto etiam quisque ex plebe ſibi *cognomen* adſciuit. Et auitae nobilitatis familiae quaedam agnomina quoque habent, quibus eiusdem gentis lineas diſtinguunt. Ita *Mareſchalci de Biberſtein; Kolbo de Wartenberg.* HOEPINCK *de iure inſign. c. 8. n. 29.* Imo ut hodie in baptiſmo parentes *patrinorum* numero, ita etiam *nominum* ſuperbiunt multitudine. Quam leuitatem et adrogantiam pleraque eccleſiaſtica ſtatuta cohibere ſolent mulctis ac poenis. Ceterum *Sueci* hodieque abſtinent ab aliis cognominiöus, quam ut patris ſe filium quisque dicat ceu patrii nominis heredem. Inde cognomina *Chriſtianſon, Luiſon, Peterſon* cetera. Idem facere ſolent Moſcouitae utpote Patri filium, Petrouiz; Alexii filium *Alexiouicz* adpellant

Principes Germani carent cognominibus.

(hh) Diſtinguuntur enim primarii *territorii* nomine, cui ſolent imperare. KNIPSCH. *c. 1. n. 16.* Ita gens, quae *Brandeburgica* audiit, ſub ingreſſum huius ſeculi *Poruſſica* eſt adpellata. Quod Poruſſiae ducatus, ex quo in regnum uerſus fuit, *prima facta gentis*, quam inſcriptionem quoque numus habet in memoriam excuſus regalis illatae dignitatis.

DIFFERENTIA IIX.

De nomine candidati imperii.

ad uerba: Caeſar imperator.

§. 6. *Romani* CAESARVM *nomine appellarunt (*) candidatos imperii: Germanico iure* REGES *dicimus Romanorum (**).*

Imperii candidati nominati ſunt Caeſares.

(*) Nomen Caeſaris tributum eſt *filiis* imperatorum et nominatis ſucceſſoribus. Loca ueterum hic congeſſit BVLENGERVS *de Rom. imperat. lib. 1. cap. 4.* Luculenter SPARTIANVS in uita Aelii Veri cap. 2. morem hunc deſcribit: *Ceionius Commodus, qui et Aelius Verus adpellatus eſt, quem ſibi Adrianus aeuo ingraueſcente morbis triſtioribus preſſus etc. nihil habet in ſua uita memorabile, niſi quod tantum* Caeſar *eſt adpellatus. Non teſtamento, ut antea ſolebat, neque eo modo, quo Traianus eſt adoptatus: ſed eo proprio genere, quo noſtris temporibus a ueſtra clementia Maximianus et Conſtantius Caeſares dicti ſunt. Quaſi quidam principum filii uiri et deſignati auguſtae maieſtatis heredes.* ICti in hoc argumento allegant *l. 2. C. ſi contra ius* et *l. 7. C. de malefic.* Imo ipſe Iuſtinianus Caeſar ante dictus eſt, quam fieret imperator *l. ult. C. de offic. magiſtr. officior.* Adde *Ant.* MATTHAEI *cap. 2. n. 1. 2.*

Candidati imperii dicuntur reges Romanorum.

(**) Tempore Caeſarum Germanicorum candidatus imperii dictus eſt *coimperator.* Teſtis ſit *Otto I.* qui in diplomate, an. 970. concepto, his utitur uerbis: *In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis, Otto diuina fauente clementia imperator Auguſtus. Nouerint omnium fidelium noſtrorum, tam praeſentium, quam futurorum induſtria; qualiter nos interuentu dilectiſſimae coniugis noſtrae Adelheidis filiique cariſſimi* coimperatoris *et coaequiuoci noſtri, Ottonis, quicquid, praedii habemus in - - - donamus* et quae ſequuntur deinceps. Poſtea uero pontificis R. arte factum eſt, ut *Caeſaris* nomen dari non poſſe crederetur, niſi principibus Romae unctis et coronatis. Alios enim imperatores acquieſcere oportuerat nomine *regis* Romanorum. Candidati ergo imperii eodem *regis* nomine eo facilius contenti fuerunt. Loca ueterum congeſſit SELDENVS *de tit. hon. part. 2. cap. 1. §. 7. p. 24.* Praeſertim quod de dignitate ante alios reges nil ideo amitterent. *Romanorum* enim ea gloria fuit, ut illis alii Europae populi primas deferrent. Horum dominus illam praerogatiuam habuit, ſiue *rex* cognominaretur, ſiue *Caeſar*, aut imperator. Carolus autem quartus licet et ipſe in A. B. annos *regni* ab annis *imperii* diſtinguat, quo coronatus Romae fuerit imperator: ſtatuit

Differ. IIX. IX.

tamen ipſe in eadem lege, ut Francofurti rex Romanorum eligeretur, Aquisgrani in *imperatorem* euehendus. Tribuit itaque ordinibus Germaniae, quod ipſi non *regem* ungant, ſed imperatorem: cum olim contra alii crederent, Aquisgrani *regem Teutonum* a Teutonibus coronari, quemadmodum Romae ungatur a Romanis imperator. Primum certe, ſi uerum eſt, uti lex imperii uult, iamnunc pontifex in Italia non *imperatorem* coronabit *reiterabitque*, quod fieri nefas, ſacramentum, ſed *regem* tantum. Qua igitur cauſa conſilium *Beroaldi* improbandum non eſſet, qui opinatus eſt, *Germanos* hodie *imperatorem* habere, Italos *regem* Romanorum. Sed huic tamen opinioni ſtylus curiae imperialis aduerſus eſt, in quo imperator Romanorum a rege Germaniae, *wie auch in* Germanien *König*, diſtinguitur. Sed quam perturbate etiam haec dicantur, permanet tamen hodieque conſuetudo: *quod electione ad imperium uocatus princeps, licet acceptauerit illud, tantum rex audiat neque ante Caeſar aut imperator ſalutetur, quam unctus et coronatus fuerit Aquisgrani.* Tantopere ſcilicet uariant et in tot ſe formas torquent *entia moralia.*

§. 6. 7. Formula auguſti nondum coronati.

[**] Liceat huc formulam ſcribere, qua nouiſſimus imperator *menſis Nouembris* die 4. ſuperioris anni principibus electoribus ad diploma oblati per ipſos imperii, reſpondit. Eſt autem haec: *Wir* Carl *der* ſechſte, *erwählter* Rœmiſcher *König, zu allen Zeiten mehrer des Reichs, in Germanien, Hiſpanien König etc. embiethen etc. Wir haben aus Ew. Lbden gewöhnlichen Wahl*-Decret etc. *uernommen, etc. daß wir den* 12. Octobr. *nach Ziel und Maaß des H. R. Reichs Grund-Geſetzen durch uollzogene freye Wahl die uns dadurch aufgetragene* Kœnigl. Rœmiſche Würde *erlanget etc. Geben in unſerer Stadt Meyland* d. 4. Nou. 1711. *Vnſerer Reiche des* Rœmiſchen *im erſten, des Spaniſchen im neunden, des Hungariſchen und Böhmiſchen aber gleichfals im erſten.* Vnde plura intelliguntur. *Primo* electum Auguſtum ante coronationem, non Caeſarem ſiue *Kayſer* dici, ſed *regem* Romanorum. *Tum* regis Romanorum ante Hiſpaniae eſſe proedriam. *Porro* regem Romanorum quoque uti uocabulis *ſemper auguſti. Praeterea* Germaniae regnum ordine praeferri regno Hiſpaniae, quamuis id nomine gaudeat monarchiae.

DIFFERENTIA IX.

Praeſtetne cognomina ab deuictis hoſtibus petere, an uero a territoriis?

ad uerba: Alemannicus Gothicus etc.

§. 7. *Romana iura ex leui forte hoſtium ſtrage* (*ii*) *principes ſuos dixerunt* ALEMANNICOS, GERMANICOS, FRANCICOS *cetera. Rident has nenias Germani* (*kk*). *Qui principes ſuos cognominant a territoriis* (*ll*), *quae uel poſſident, uel in ius uocant* (*mm*), *uel, ſpe, ſanguine aut pactis parta* (*nn*) *expectant, uel quorum ſuauem tantum conſeruare uolunt memoriam* (*oo*).

Romanis ex leui quandoque praelio nomina adſumta populorum hoſtium.

[*ii*] Moris fuit ueterrimis temporibus apud Romanos, ut ex oppidis aut prouinciis ſubactis officiales nomina ſortirentur. Scipionem ab *Africanis* uictoriis principio *Africanum* adpellatum fuiſſe, Liuius putat; ſed hoc exemplo uetuſtius in Cn. Martio adfert BALDVINVS, qui captis *Coriolis* dictus ſit Coriolanus. Quamuis autem haec nomina plurimos excitarent ad res fortiter gerendas: poſt tamen his elogiis ita abuſi ſunt imperatores et ex leui quauis pugna talia nomina captauerunt: ut prudentes uiros huius generis cognomentorum fere puduerit. *Iulius* CAPITOLINVS *in M. Antonino cap.* 9. ita ſcribit: *Geſtae ſunt res in* Armenia *proſpere per Statium Priſcum Artaxatis captis, delatumque* Armeniacum *nomen utrique principum. Quod Marcus per uerecundiam primum recuſauit, poſtea tamen recepit. Profligato autem bello, uterque* Parthicus *adpellatus eſt, ſed hoc quoque M. delatum nomen repudiauit, quod poſtea recepit.* Riſit SENECA *lib.* 1. *de clementia* Romanum populum, *quod ambitioſae maieſtati tribuerit, quicquid potuerit titulorum congerere.* Qui etiam peregrinorum nominum abuſus ſtomachum quandoque populis mouit, qui in belli cauſis hanc numerarunt, quod imperatores Romani a ſua gente petiiſſent cognomentum. De rege Francorum, Theudeberto, ſcribit AGATHIAS *lib.* 1. fere in principio: *Tanto, bellum aduerſus Iuſtinianum, ſtudio et tam ingenti paratu moliebatur, ut ad Gepidas quoque et Longobardos aliasque in proximo gentes mitteret legatos, qui eos ad belli huius ſocietatem inuitarent. Minime tolerandum ratus, quod Iuſtinianus* Francicum *ſe,* Alemannicum, Gepidicum, Longobardicum *ſcriberet aliarumque etiam gentium titulis ſe iactaret. Quaſi earum omnium debellator et domitor. Neque id indignabatur modo ipſe, ſed et alios, ut dedecoris participes, irritabat.* Addit Iuſtinianus in *nouell.* 43. *Lazici* uerbum ob cauſam eandem. Sed *Paul.* DIACONVS *lib.* 18. numeros horum titulorum contrahit. Vnde BALDVINVS exiſtimat *Francici, Germanici, Antici* (fruſtra enim *Atticus* ſcribit, quod *Antarum* gens illi acuo ſatis cognita ſit ex Procopio aliisque *Bulengerus lib.*

1. im-

Differ. IX.

1. imperat. c.3.) cognomina expungenda eſſe, addita forte manu ſcioli cuiusdam alicna. Sed contrarium elare docet locus recitatus Agathiae. Viri etiam graues et candidi aliquibus imperatoribus talia cognomina diſſuaſerunt propter amphibolias, quae occaſionem dare poſſent iocis et ſatyris. *Aelius* SPARTIANVS *in Caracalla cap.5.* ait : *Quum Germanos ſubegiſſet*, Germanicum *ſe adpellauit. Vel ioco uel ſerio, ut erat ſtultus et demens, adſerens, ſi Lucanos uiciſſet, Lucanicum ſe adpellandum.* Amici enim ſuaſerunt Caracallae, ne ſe *Germanicum* diceret, quod fratrem *germanum* occidiſſet. Prouidus magis in neniis euitandis *Aurelianus*, de quo *Fl.* VOPISCVS in eius *uita cap. 30.* hiſtoriolam habet eandem : *Pacato igitur oriente in Europam Aurelianus rediit uictor atque illic* Carporum *copias adflixit. Et cum illum* Carpicum *ſenatus abſentem uocaſſet, mandaſſe illico fertur. Supereſt P. C. ut me etiam* Carpiſculum *uocetis.* Carpiſeulum *enim genus calceamenti eſſe, ſatis notum. Quod cognomen deforme uidebatur : quum 1) Gothicus et 2) Sarmaticus et 3) Armenianus et 4) Parthicus et 5) Adiabenicus diceretur.* De Traiano DIO, in uita illius, quod *optimi* cognomine gloriari maluerit, quam adpellatione *Parthici*. Et in Commodo HERODIANVS auctor eſt, quod *Germanici* titulum ſpreuerit repoſueritque eius loco, *mille gladiatorum uictor*, quorſum legi poteſt ALEXANDER *dier. genial. lib. 2. c. 11.* in eumque Tiraquellus. Et ſane cum antea eius generis adpellationes alieno ſenatus iudicio fierent, merito in pretio illae fuerunt. Vileſcere autem illas oportuerat, cum imperatores ſibi ſua auctoritate has in propria cauſa teſtes adrogauiſſent. Ceterum *curiae* haec ſtylo facta ſunt. Vnde parum ad rem facit, ſi noſtro aut ſuperiori aeuo, quidam principes ob uictorias in numis, inſcriptionibus aut ſermonibus panegyricis eius generis nomina acceperunt. Sic Portugalliae regem *Sebaſtianum Aethiopicum, Africanum, Arabicum, Perſicum, Indicum, Braſilicum* dixere, et Carolum V. adpellarunt Gallicum, Germanicum, Saxonicum, Aſiaticum, Africanum, Indicum teſte ZENOCARO *lib. 2. p. 20.* imo principem Auriacum Ioannem Mauritium *Americanum*. Quae exempla notarunt LIMNAEVS *ad capit. Car. V. p. 65.* et BECMANNVS *diſſert. 2. notitiae dignit. cap. 1. n. 9.* Similiter noſtra aetate *Malborugius* imperator in numis, priuatim excuſis, cognomina tulit : *Gallici et Boici*, ob clades utrique genti illatas.

Quare migrauerint haec inſtituta Germani?

(*kk*) Cum ipſos demum Romanos puduerit horum cognominum, quod teſtes eſſent propriae laudis, quod plures illa immerito ſibi adrogauiſſent, quod bilem mouerent hoſtibus populis, quod lubrica belli fortuna, quod occaſio inde ad ludos et iocos infimae etiam plebis : omnino laudandi ſunt Germanici imperatores, quod haec migrauerint inſtituta. Fallitur ergo maxime WISSENBACHIVS *ad pr. Inſt. n. 2.* qui miratur, *cur Iuſtinianus ſe non adpellauerit Britannicum, cum Seuerus et Antoninus Eboraci in Anglia reſcripta dediſſe legantur l. 1. C. de R. V.* Quaſi uero Iuſtinianus hiſce titulis ad regna, quae habuit, reſpexiſſet, non, quod in nota praecedente diximus, ad uictorias tantummodo, de iſtis gentibus partas. Primum errorem quoque errat *Hoppius* ad h. l.

§. 7.

Titulorum ratio penes principes Germaniae.

(*ll*) Vſu curiarum antiquiſſimo. Ita Carolingorum aeuo diplomata occurrunt, in quibus Francici imperatores ſe ſcripſere reges *Romanorum, Francorum, Germanorum, Longobardorum*, MABILLON *de re diplom. lib. 2. cap. 3.* In Germanico imperio poſtcarolingico ex eo tempore, ex quo unus princeps *duobus* imperauit *territoriis*, pariter utriusque mentio facta eſt in titulo curiali. *Chronicon* REICHERSBERGENSE ad an. 1162. *Ego Henricus dux Bauariae ſimulque et Saxoniae.* Qui uero *comitatus* tantum *landſaſſicos* poſſederunt, illi ne quidem loci et pagi comitatus facile in titulo fecerunt mentionem. Sic innumera diplomata hos ſubſcriptores habent : *Henricus comes, Fridericus comes, Cunradus burggrauius, Eberhardus miles* cetera. Vbi ſcilicet loca abſunt omnia, ſolo munere nominato. Sed tamen, poſtquam comites, diuulſis aut extinctis ducatibus, *ſuperioritatem* acceperunt, exemti a ducum iurisdictione, tum fere demum a locis comitatuum pariter fuerunt cognominati. Qui etiam plurium comitatuum uſi ſunt titulis. Quod ante rarius fuerat factum, quam circa tempora Caroli IV. Vbi ſuffragia *numerata* fuiſſe, puto in comitiis : quae eousque pro auctoritate et robore ſuffragantium tantummodo aeſtimata et expenſa fuerunt. Quia iuri tum canonico locus, quod ſuffragia *ponderari* mauult, quam numerari. Poſtquam autem uidiſſent ordines, quod numero territorii numeri ſuffragiorum reſponderent, ſingularium territoriorum in titulo fecerunt mentionem: ut ita iurium ſuorum in oculis ferrent ſignacula. Fruſtra igitur HOPPIVS, qui haec principum noſtrorum inſtituta confert cum Iuſtinianeis. Rectiora enim eum docere uel *Rhetius* potuiſſet, qui merito hic notauit *Wiſſenbachium*.

Tituli remedia adu. praeſcriptiones.

(*mm*) Ita enim praeſcriptionis euerti idola credunt commemoratione in titulo facta rei praeſcribendae. Plene de his alii, HOEPINGK *c. 22.* de *inſign. §. 7.* FELTMANNVS *de tit. honor. c. 21. 22. 23. 24.* Inde etiam uerbulis *et cetera* hanc tribuunt uim, quod loca, in titulo omiſſa, non habeantur pro ne-

Diff. IX. X. neglectis et derelictis. De qua clauſula ex inſtituto ſcripſit *Strykius*.

Etiam in ſucceſſoriis pactis et expectatiuis nonnunquam adhiberi adſolent. (*nn*) Inde eſt, quod illa quandoque territoria in titulo adhibeantur curiali, in quae principi uel pacti ſucceſſorii aliqua ſpes eſt uel expectatiuae. Exemplo ſit in *Auſtriaco* titulo ducatus Wurtenbergicus. Alia congeſſit FELTMANNVS *de tit. hon. c. 21. 22. §. 22.* Quod tamen alii imitari negligunt, quorum multitudo *facit regulam*. Ex eodem fundamento titulorum et ſymbolorum heraldicorum imaginibus gaudent principes apanagiati. Quorum iura tractant *Springsfeld, Betſius, Ringlerus* aliique. Ex aduerſo quondam principum filiis uerba ſatis fuere *nobilium dominorum*, aut, quod poſt factum fuerat, *comitum*. Quod argumentum alibi habetur explicatius. §. 7. 8.

Tituli ſaepius ſuauis rerum amiſſarum memoria. (*oo*) Iudicio aliquorum huc refertur comitatus *Habsburgicus* et *Alſatiae* landgrauiatus, quae territoria partim Heluetiis, partim Gallia pleno iure conceſſa ſunt, ut adeo in Auſtriacis titulis nihil praeter memoriam uideatur ſupereſſe. Alia exempla cauſasque notarunt HOEPINGK *de inſign. c. 22. §. 7.* et FELTMANNVS *de titulis ſine re eorumque uſu cap. 20. et 22.* Ceterum quare *Brunſuicenſis* domus in tanta uerſetur tituli ſimplicitate neque praeter ducatum alia commemoret territoria, illud coniecturis attingere uoluit auctor *Germaniae principis*.

DIFFERENTIA X.

Qui principes deſueſacti ſint a triumphis?

ad uerba: triumphator. §. 1. *Triumphis Romanorum leuis quandoque ratio et faſtus plusquam immanis (pp): a quibus alieni ſemper fuere Germani (qq), ſpeciei inanium contemptores.*

Leges triumphales Romanorum. (*pp*) Inde leges poſitae triumphis. *Primo* ne quis triumphum ageret, niſi auctoritate ſenatus, populi, principis. *Deinde* cauſa triumphi a populo aut ſenatu cognoſceretur. *Poſt* quinque millia qui non occiderit, ei triumphare ſit nefas. *Praeterea* infamis ſit, qui numeros occiſorum hoſtium ideo fingat. *Porro* cauſae triumphorum limites imperio acquiſiti, non reſtituti aut recuperati. Ad extremum nemini ducum belli triumphus concedatur, niſi quem reſpublica honeſtauiſſet nomine *imperatoris*. His moribus uixerat Romana reſpublica ad annum V. C. 740. Poſt enim ſub Caeſarum imperio praeter ipſos Caeſares raro a milite imperatore triumphus eſt celebratus. In quo tamen numero fuiſſe dicunt Beliſarium, auctoritate Iuſtiniani. *Partim* quod Caeſares inuido oculo intuerentur officiales, adpetentes triumphos; *partim*, quod in mores iret, hunc deberi honorem Caeſari ac reipublicae, quorum ſumtibus ac iuſſu bella gererentur; *partim* etiam, quod Romuli exemplum, quaſi legem ſequerentur Romani, cuius aeuo regis tantum fuerat triumphare. Quod uero ipſi Caeſares triumphis ſaepe abuterentur, ex ambitione et faſtu ad illos inſtruendos incitati, nulla idonea ad triumphandum cauſa: puduit inde huius ceremoniae poſteros. Adeo, ut Iuſtiniani triumphos tantum non ultimos fuiſſe, perhibeant ſcriptores. In quibus *Caeſar* BVLENGERVS et qui hoc longe eſt breuior, *Onuphr.* PANVINIVS excellunt, qui de *Romanorum triumphis* commentati ſunt ex inſtituto.

Patriae moribus non locus eſt triumphis. (*qq*) Habuerunt forte ſua commoda triumphi apud Romanos, quod reſpublica eorum eſſet militaris; quod hac gloria milites etiam gregarii, praemiis in triumpho donati triumphalibus, excitarentur ad res fortiter gerendas; quod conſultum eſſet populi oculis exponi pericula, operas, commoda militiae, ut eo promptiores eſſent ad tributa et cenſus praeſtandos aerario militari. Verum etiam quamplurima triumphi habuerant a moribus hominum chriſtianorum aliena. Peccabatur in adparatu triumphali, qui immanes habuit impenſas uel militis triumphantis uel reipublicae. Exitus belli felices tributi ſere hominibus. Triumphantium animis nihil fuerat elatius. In populos captiuos immanis crudelitas. Praecipui enim ex illis trucidati ſunt, populo plaudente et ouante. Vtrum triumphati reges omnes trucidati ſint, quaerunt. CASAVBONVS *exerc. 1. n. 6. 47.* hoc adfirmat: ſed negat id perpetuo factum eſſe BASNAGIVS *ad Baron. 37. n. 13. p. 31.* Neque ullum opprobrii genus fuerat, quo non gentium deuictarum affecti ſunt ritus, mores, ſacra, arae, ignis. Teſtatiſſimum eſt ſpectaculum Veſpaſiani et Titi, qui triumphum egerunt de Iudaeis. Pater et filius urbem ingreſſi uno triumphali curru uecti ſunt, aris et focis inter ludibria populi praelatis in Iudaicorum ſacrorum ignominiam. Loco itaque triumphorum, ſupplicationes fiunt moribus noſtris Deo auctori, inter preces ac hymnos. Vbi pietatis memini Leopoldi Caeſaris. Qui, uictoriae cauſa, nunquam eccleſiae concentibus (*te Deum laudamus*) dicitur adfuiſſe, niſi inter lachrymas et ſuſpiria. Doluit enim piiſſimus princeps uictoriam parari ex ſanguine hominum chriſtianorum. Noſtro aeuo de Poltauienſi uictoria triumphos egerunt Ruſſi, forte ex inſtituto Graecae eccleſiae in imperio Byzantino.

DIF-

Differ. XI. §. 9.

DIFFERENTIA XI.

Tituli: magni, pii, felicis *inſolentes in curiis.*

ad uerba: pius, felix.

§. 9. *Romanarum inſtitutis Caeſares dicti ſunt* PII, MAGNI, FELICES *(rr): Germanicis principibus nan illi tituli, elati ac inſaleutes (ss). Niſi papae fiant iudicia ſingulari (tt), aut paſteritas haec pretia ſtatuat demartuorum principum uirtuti (uu).*

Imperatores quare pii et felices ſint dicti?

(rr) Quicquid hic ſcripſit Iuſtinianus, illud ex uſu fecit curiae imperialis, cui hae formulae fuerunt ſolennes. Sic *felices* dicti Caeſares, quaſi *fortunae* deae eſſent amici, *pii* autem adpellati ſunt, quod eum diis deabusque commercia fingerent, regibus propria. Non miror, paganos ita luſiſſe commentis ad multitudinem in principis obſequio retinendam. Sed uitio utique uerto imperatoribus chriſtianis, quod hos non depoſuerint paganiſmos. Non fallor in coniecturis, ſi ſtudia hic accuſo cleri adſentatoris. Excuſarunt enim has formulas ſacri antiſtites, quaſi ſymbola maieſtatis eſſent imperialis. Quaſi non adpellatio earundem, ſed ſenſus eſſent mutandi. Quaſi Caeſares inaugurati ſimile quid haberent ſacerdotio. Teſtes formularum ſuppeditant BVLENGERVS *lib. 1. de imperatore cap. 24..27.* BECMANNVS *differt. 1. cap. 4. 3. 13.*

Ab his formulis noſtri principes deſuefacti.

(ss) Quilibet enim uidet, quod inanium hae ſpecies ſint. Quae non ad ueritatem dicuntur, ſed ad principum nutus et uoluntates. Praeterea ſi ad regni ſymbola pertinent, quae eſſe quaeſo! poteſt exinde gloria principis uirtuti. Dandum igitur eſt ſeculorum felicitati, quod principes chriſtiani ab his paganiſmia ſint deſueſacti. Forte debetur hoc non minus *Germanorum* animis apertis ac ſinceris, qui ſpernere ſolent eius generis pigmenta. Quamuis enim *Carolingici* Caeſares ſimiles fere reliquerint formulas: Saxonici tamen ſanguinia reges ab illis tantopere alieni fuerunt; *ut Henricus anceps* unctionis quoque ceremoniam declinaret, quod deſperaret de ceremoniae uſu ſucceſſuque.

Quo iure papa reges adpellauerit cognomentis?

(tt) Cauſam ipſe prodit papa in diplomate, quo Henricum Angliae regem fidei ſcripſit defenſorem idque his uerbis: *nos, qui Petri, quem chriſtus in coelum adſcenſurus uicarium ſuum in terris reliquit, ueri ſucceſſores ſumus et in hac ſancta ſede, a qua omnes dignitates ac tituli emanant, ſedemus*, cetera. Extat diploma apud CHERVBINVM *bullarii tom. 1. p. 541.* Sed addi poſſunt ex ingenio pontificiorum etiam cauſae aliae. Quod pontifices olim multos principes adpellauerint reges. *Reſp.* Sed fidem huic adſerto *D. praeſes* diſputauit tam in diſſert. de *auſpicio regum cap. 3.* quam in *neniis pontificum de iure reges adpellandi* ex inſtituto. Deinde quod nemo ſibi honorem ſume- A re, ſed expectare eundem debeat ab alio. A ſupremo ſcilicet pontifice, qui titulos *merentibus* diſtribuat neque ad principum aliquid faciat ſenſus et uoluntates. Porro, quod omnes principes orbis chriſtiani quandam conſtituant uniuerſitatem et hoc intuitu agant ſub papae imperio unius, a quo etiam non immerito accipiant in hoc argumento leges et quae aliae ratiunculae ſunt generis eius- B dem. Sed uicariatu Chriſti ſiue orbis primatu deſtructo, corruit, quod ei eſt ſuperſtructum. Ceterum illuſtre exemplum eſt in Paulo 3. qui *maximi* cognomento honeſtauit Carolum V. teſtibus *Sleidano, Auila, Marchantio, Maſſenio* aliisque. De Angliae rege *defenſoris fidei* adpellatione illuſtri, de Hiſpaniae rege *catholico*, de Galliae rege *chriſtianiſmo*, de Hungariae rege *Apoſtolico* egerunt *Selde-* C *nus, Valdeſius, Becmannus*, aliique plures. Taceo, quod papa, quo iure bonos uiros *ſanctorum* adpellat uerbo eodem, et principibus uirtutis ac meritorum dare uelit cognomenta.

Virtutis cognomina relinquenda iudicio poſteritatis.

(uu) Atque tum a partium ſtudio abſunt *cognomina*, cum odii et amoris ceſſant cauſae. Exempla ſint *Henrici IV.* Galliae regis, poſt funera adpellati cognomento magni, quod affert VOETIVS *ad* D *inſtit. pr. p. 9.* Idem de Carolo *Magno* recte dicit FRANZIVS *uitae ſuae cap. 99.* quod id cognomen non pontifici debuerit, ſed concentui omnium populorum, quibus Caroli patuerint uirtutes et res praeclare geſtae. Ceterum ut principes famae ſuae non conſulunt, ſi columnae, arae, marmora, epitaphia, quae mortuis debentur, parentur uiuis: ſic eodem plane iudicio aeſtimantur uiuis princi- E pibus praeſertim a ſubditis facta cognomenta. De Ottone I. obiter noto, quod ipſe *magni* nomine non quidem in titulo uſus ſit: uerumtamen hac formula circumſcriptum eſt eius monogramma: *Signum domini Ottonis, magni et inuictiſſimi Auguſti Ludigerus ad uicem Huperti archicapellani recognoui.* Vt adeo dubium ſit, num ipſe *magni* cognomen acceperit inſtituto ſingulari. Opinor po- F tius, hoc uerbum ad imitationem ueteris ſtyli additum fuiſſe curiae imperialis, ubi imperatores inde a Romanorum aeuo *magni* et *maximi* audiuerunt, BVLENGERVS *lib. 1. de imperat. c. 2. 30.* uel ſcribae id dandum eſſe in principem ſuum reuerentiae.

DIF-

Differ. XII. XIII. §. *10. 11.*

DIFFERENTIA XII.

Semper auguſti *adpellatio eſt eadem, ſed diuerſus ſignificatus.*

ad uerba: ſemper auguſtus.

§. *10.* SEMPER AVGVSTI *uerba, iure Romanorum, imperatores retulerunt inter* DIVOS *(xx): Germanica iura ab hac ſuperſtitione abſunt tituloque utuntur eodem, ut boni principis officii admoneant imperatores (yy).*

Auguſti *uox Romanis diua*

(*xx*) Ridet inſtitutum Auguſti, quo Iulium patrem *deum* finxit, STATIVS:

Primus iter noſtris oſtendit in aethera diuis.

Imo Iulianus Auguſtum eapropter dixit κοροπλάςην, *Deorum fictorem*, quae loca congeſſit BVLENGERVS *lib. 1. c. 8.* Neque enim alio conſilio *Auguſti* nomen adſumpſit Octauius, quam quod loca religioſa et quibus aliquid conſecrabatur, *Auguſta* dicerentur. DIO *lib. 53. Auguſtus dictus, quia hominum naturam excederet.* Sincerus magis Caligula, cui cum populus, *Auguſte*, adclamaſſet, iniuriam ſibi fieri ratus, multos occidit, BVLENGERVS *lib. 1. c. 12.* Molliori et modeſtiori uerbo *τὸ Auguſtum* ſignificarunt Graeci. Σεβαςὸν enim idem eſt, quam *uenerandum*. Imo hoc nomen illis etiam dederunt, qui imperatori fuerant familiares propterea que uenerationem et ipſi mereri uiderentur. Conferri hic poteſt CODINVS *de offic. Conſt. cap. 2.* FRESNEVS, GVTHERIVS aliique, qui aulae Byzantinae elegantias deſcripſere.

non Graecis.

Auguſti ſignificatus probatur, mehrer des Reichs.

(*yy*) Non rideri debet Germanicae curiae ſtylus, quo uox *Auguſti* reddita, *mehrer des Reichs.* Principio enim mores Germanorum omnino probandi ſunt, quod a ſuperſtitioſo *Auguſti* ſignificatu, quo ab *auium geſtu* etymon eius requiſiuerant, diſceſſerunt. Deinde etiam MANASSES ait in *politicis:* Ἄυγυστος, ὡς ηὐξημένος, *auguſtus*, quaſi *auctus*. Poſt etiam repetendum hic iudicium CODINI *lib. 1. c. 2. pag. 8. par eſt*, inquit, *regibus, cum nomina ſua mutare, tum ordines nominum* et ſignificatus. Accedit, quod in electitiis regnis monitum hoc admodum ſit ſalutare, ut principes non ſolum A regno utantur inſtar *uſufructuarii*, quo ſalua ſit imperii ſubſtantia: ſed etiam recuperare ſtudeant, quae alienata ſunt cum imperii iniuria. Qua etiam formula Caeſarem obligat *capitulatio*. Hereditaria regna hac admonitione opus non habent, quod *ſuum iactare*, nemo praeſumatur. Tum enim dominantium acquirendi ſtudia potius comprimi et reſtingui debent, quam excitari et commoueri. B Ceterum particulam ἀεὶ Graeci addiderunt, quaſi *aeternum* colendus eſſet Caeſar. Hinc *nouell. 17.* in titulo Iuſtiniani ἀεὶ σεβαστὸν *ſemper adorandum* reddit. Quod ſi interpres ultra ciuilem cultum et tempus uitae intelligit, tranſilit perturbatque orbes pietatis chriſtianae. Vocabulo *ſemper* olim Germanorum forte Auguſti uſi non ſunt, ne in nimio peccare uiderentur, Cum C uero *lib. 1 ſub finem* ſcribat VADIANVS; *ueteres, imperium ingreſſi*, Auguſti *ſalutati*: *noſtris non niſi ab urbis pontifice delibutis, quidam* Auguſti *cognomentum permittunt*: iure forte *τὸ ſemper* Caeſar addidit uerbo *Auguſti*. Vnde ſcilicet conſtaret pontifici, imperatorem nullo non tempore, id eſt, ante etiam, quam a pontifice ungeretur, Auguſtum fore ſalutandum. Certe in primis Friderici I. diplomatibus, ante pontificis certamina conceptis, uideo D *ſemper* uoculam abeſſe. Quam tamen omnes ſucceſſores illius uſu ſtabili perpetuoque retinuerunt. Carolus V. ſi fides eſt GOLDASTO *tom. 1. conſt. p. 225.* ab his amphiboliis titulum liberari uoluit eique ſubſtituit grammaticum ſynonymum: *omni tempore amplificator imperii Romani.* Plura congeſſerunt *Bulengerus, Seldenus, Becmannus* aliique imperialium titulorum commentatores.

Quid uox ſemper?

Qui, ſemper Auguſtum, ſe primum dixerit Fridericus primus.

DIFFERENTIA XIII.

A principis maieſtate abſit ſuperſtitio.

ad uerba: Auguſtus.

§. *11. Romanis legibus principum uultus diui et aeternales (†). Capitale crimen fuerat, ligulas ſoluere, neque de loculis deponere numos, principis effigie ſignatos (††), cetera. Quam ſuperſtitionem neque ſuſtulere ſacra chriſtianorum (†††). Quod ſtupeas. Germanorum libera reſpublica ab hac ſuperſtitione et olim abfuit (*) et abeſt etiamnunc (**), contemtrix fere ſchematum inanium.*

Vultus Caeſarum qui dixerint diuinos *et aeternales?*

(†) Hac formula utitur *l. 3. C. de uet. numiſm. poteſtate.* Scilicet *capitali ſupplicio puniendi*, qui aeternales uultus *duxerit uiolare*. Etiam aduerſus *ſacri oris imitatores et diuinorum uultuum adpetitores*, temeratores monetarum ſcripta eſt *l. 6. C. Theod. de indulgentiis criminum.* Inde non minus religioni duxerunt, Caeſarum, praedeceſſorum, imagine ſignatum aes conflare *l. 1. C. de uet. num. poteſt.*

Diſſ. XIII.

teſt. ne ipſi formas delerent diuinas et aeternales. Quam deinde rationem continuarunt principes chriſtiani, licet ſinceri eccleſiae doctores improbauerint conſuetudinem, quod labem ſecum traheret paganismi. Vnde hodie fruſtra eſſe puto ICtorum ex loco eodem petita argumenta. Quaſi falſae monetae crimina et nobis grauiora eſſent ex ſuperſtitione Romanorum in uultus aeternales. Fruſtra certe utitur hoc ratiocinio WAGENSEILIVS *de re monetali cap. 14.*

Ridicula ex principis effigie ſuperſtitio.

(††) Dabimus loca auctorum. SVETONIVS *lib. 3. c. 59.* de Tiberio ſcribit: *Sub idem tempus leges atrociſſime exercuit. Vt haec quoque capitalia eſſent: circa Auguſti ſimulacrum 1) ſeruum uerberaſſe 2) ueſtimenta mutaſſe 3) numo uel annulo impreſſam effigiem latrinae aut 4) lupanari intuliſſe. Periit et is, 5] qui honores eodem die ſibi paſſus eſt decerni, quo decreti olim erant Auguſto.* Hiſtoria rem comprobat SENECA *lib. 3. de beneficiis c. 26.* quam ita enarrat. *Sub Tiberio Caeſare fuit accuſandi frequens et pene publica rabies. Excipiebatur ebriorum ſermo, ſimplicitas iocantium. Nihil erat tutum. Coenabat Paulus praetorius. Imaginem Caeſaris geſtiens in annulo ſumpſit matellam. At ſeruus eius ebrio annulum detraxit. Et cum Maro conuiuas teſtaretur, admotam eſſe Caeſaris imaginem obſcoenis; oſtendit in manu ſua annulum ſeruus,* atque ita dominum ſuum crimine laeſae maieſtatis, ſi ſuperis placet, liberauit. Reſpondet legibus hiſce locus PHILOSTRATI *lib. 1. de uita Apolonii cap. 11. p. 19.* quem dabo Latine: *Statuae* Auguſtorum *ſanctiores Iouis ſimulacro. Ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod ſeruum ſuum uerberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberii imagine ſignatam geſtabat.* Alia plura exempla ſuggerit BVLENGERVS *in imperat. lib. c. 33. p. 61. 62.*

Cleri adſentatio in tolerandis aulae paganismis.

(†††) Patet certe hoc ex *l. un. C. Th. de imaginibus imperialibus,* ubi anno demum 425. imperator ſuperſtitionem cohibuit populi *a faſtigio ambitioſae adorationis.* Quam legem etiam Iuſtinianus exhibuit *l. 2. C. de ſtat. et imagin.* Imo PHILOSTORGIVS *lib. 2. hiſt.* reprehendit aperte orthodoxos, *quod Conſtantini M. imaginem ſacrificiis propitiarent, lucernis et incenſis colerent precesque ueluti Deo adlegarent et auerruncatorias malorum ſupplicationes peragerent.* Et ſignificantius HIERONYMVS *ad cap. 3. Dan.* increpat hoc ritus: *Statuam auream cultores Dei adorare non debent. Ergo iudices et principes ſeculi, qui imperatorum ſtatuas adorant et imagines, hoc ſe facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo.* Quod cum ipſe uiderit GOTHOFREDVS *ad l. un: C. Theod. de imag. imperialibus,* non uideo, qui eius notam meruerit *Iacob. Durantius* CASELIVS, qui *lib. 2. uar. lect. c. 16.* Theodoſianae legis facit mentionem. Potius intelligere licet ex his ſpeciminibus, quod clerici ad principum ſenſus tum omnia fecerint neque aulas purgauerint a ſordibus paganiſmi. Re quidem uera, ut ſua commoda promouerent, ſed tamen hoc tegumento, ne ſacra chriſtianorum illis redderent inuiſa. Quaſi ſcilicet uerbo Dei pigmentis opus eſſet noſtrisque mendaciis.

§. 11.

Principum in Germania cultus abeſt a ſuperſtitione.

(*) Neque enim tale quid ſibi uel principes Germanici adrogauerunt, uel eius generis cultum tolerarunt in principibus Germani. Italorum haec ambitio fuerat. Inde ſpecimina habemus in Ottonibus aliisque noſtratium Caeſarum, quod et illi ex Italicis itineribus multoties ambitionis labem contraxerint. Cui tamen obuiam ſemper iuerunt ordines Germaniae. Qui regem, in adducto imperio, ſuſpexerunt, ut patrem, non ut deum. Faſtus certe, quod hiſtoria docet, principibus apud nos contemtum peperit, non auxit cultum. Heluetiorum ab imperio receſſus hanc cauſam habuit, quod Alberti officiales Romanorum ibi ritus urgerent, ut Caeſaris inſignia praetereuntes capita nudarent, inclinarentque ceruicem. Inſolentia haec, quae incendia excitauerit, interneciones, clades, bella, iras demum in Germanos aeternas, id nemini eſt ignotum. Ex aduerſo huc ritus pertinent, quo Germani principes ſuos ictu ac colapho initiarunt, ne obliuiſci uiderentur ordinum agentium in imperii ſocietate. Ritum hunc obſeruarunt Carinthii, quem plures deſcripſerunt SYLVIVS *papa Europae c. 20. p. 343.* pretium ei fecit maximum. Et emblema, aeri inciſum, exhibet FVGGER *Auſtriae lib. 3. c. 7.*

Licentia noſtri aeui in principum imaginem

(**) Caeſaris ac principum imagines noſtro aeuo quilibet, inſtituto priuato, pingit ac fingit, ſculpit, formatur, inprimitque ſtanno, cupro, argento et auro. Et qua temeritate et lucri cupidine haec fiunt: tali leuitate et futilitate iterum delentur, franguntur, lacerantur, conflanturque nulla reuerentiae aut diſcriminis habita ratione. Quod magis eſt. Sutores calceos, ſartores forpiculas, pelues patulas balneatores ornant ac inſtruunt imaginibus Caeſaris, regum, principum. His ſcilicet ſymbolis, quae in aulaeorum quondam adparatu, artes nunc ſuperbiunt ſellulariae, quae opifices in aedibus ſuſpendere ſolent inſtar hederae, ut forte ad uultus auguſtales ſiſtatuiator emtorque inueniatur, quem ſitiunt uenales expoſitae crepundiae. Rigidus tamen aeſtimator hunc morem uix de cenſura dimittit. Neque diſſentio. Cum in hac licentia nil uerſetur patriae libertatis. Tolerabilior certe mos Romanorum, quem notat TERTVLLIANVS *de co-*

de coronis p. 27. Quis ſine deteſtatione uel graui cachinno audire poterit, Romanos eo ſtuporis et inſaniae deueniſſe, ut latrinas, lupanaria, piſtrina, carceres, ludos, ſpoliaria, libitinas ipſas coronis honorarent. Loci huius me admonuit *Durantius* CASELIVS *lib. 1. uar. lect. c. 19.* Ceterum quid de numis tempora noſtra? Nulla hic religio, quaecunque etiam ſordes ex hiſce uultibus ſacris contrahantur. Neque tamen numos conflare aut excudere licet, quod delictum uindicem habeat rogum et ignem. Non, quod uultibus principum aere ſignatis ita iniuria fiat, ſed quod principum haec lucra et regalia ſint, quorum uiolatores ſacrilegii poſtulandi?

DIFFERENTIA XIV.

Quando diadema geſtiant reges?

ad uerba: ſemper augusti.

§. 12. *Romanorum moribus principes in publicum non prodierunt niſi coronati (aa): Germanici reges uix ſemel conſpiciuntur inſignibus et diademate caput redimiti (bb).*

Diademate quotidie redimiti principes Romanorum.

(*aa*) Locus nunc occurrit *P.* DIACONI *lib. 16. p. 485.* in uita Iuſtiniani. *Triceſimo primo Iuſtiniani anno factus eſt terrae motus horribilis ualde. Imperator igitur non geſtauit coronam per decem dies. Sed et Chriſti natiuitate abſque illa proceſſit in eccleſia.* Vt numen pacaret. Alia loca congeſſit PASCHALIVS *lib. 9. c. 6.*

Veſtimenti regalis hodie uſus eſt rarior.

(*bb*) Quae imperatorum conſuetudo eo certior eſt, quod inſignia imperii cuſtodes habeant remotas ab imperiali ſede ciuitates, Noribergam et Aquisgranum. *Rabanus* MAVRVS *in elect. Carol. V. p. 271.* Vtraque ante compellanda eſt per litteras, quam clenodias imperii extra muros dimittat. Actu coronationis ſemel facto, exigi illae porro non ſolent. Quo tempore his moribus uiuere coeperint Germani, non occurrit. Carolum tamen quartum purpuram, infulam ac diadema geſtaſſe in ſolennioribus quibusque comitiis, docet A.B. in prooemio. Taceo olim ueſte regali et diademate indutos fuiſſe Caeſares, quoties in cutiis egerunt, quoties caſtra ſequuti, quoties cum aulico adparatu adcubuerunt menſae aut adfuere torneamentis. Sed mutauit forte hanc conſuetudinem. Quod is ornatus uſui quotidiano moleſtus eſſet, in longis praeſertim itineribus grauis et periculi plenus. Cui forte acceſſit, quod principes uulgi errorem ita diſpellere uellent, fruſtra credentis, quod regem faciat diadema.

DIFFERENTIA XV.

Praeſtetne, uirum *iura diſcere, quam* iuuenem?

ad uerba: cupidæ LL. iuuentuti.

§. 13. *Romani ad iurisprudentiae ſtudia admiſerunt nonniſi* IVVENES *(cc): Germanorum ſubſellia patent aetate pueris ac* VIRIS *(dd). Idque ratione magis conſulta (ee). Imo problematis inſtar, praeſtetne iura uirum diſcere, quam adoleſcentem (ff).*

LL. ſtudia commendantur iuuentuti.

(*cc*) Huic enim *inſtitutiones* ſuas dicauit, non uiris. Inde gloſſarum inania commenta. *Non ſine ratione id feciſſe imperatorem, quoniam iuuentus docilis ſit magis, quam aetas uirilis et ſenectus* l. 37. ff. de Aedil. edicto; *quoniam iuuenes, gloriae et honoris cupidi in legum ſtudiis ſint alacriores.* l. un. C. de ſtud. *quoniam iuuenum ingenia formari queant facilius, a praeiudiciis libera,* gloſſa ad l. 29. ff. de liber. et poſthum. et quae ratiunculae ſunt generis eiusdem. Quorum ſententiae adiuuari poſſunt uariis argumentis.

Pueri ICti apud Romanos

Principio exemplis illorum, qui iura reſponderunt, egreſſi nondum pueritiam.

1) exemplo Neruae.

De Cocceio *Nerua* filio hoc refert Vlpianus *l. 1. §. 3. pueritiam ff. de poſtul.* idque his uerbis: *pueritiam, dum minorem annis decem et ſeptem prohibet poſtulare. Quia moderatam hanc aetatem ratus eſt ad procedendum in publicum. Qua aetate aut paulo maiore fertur Nerua filius et publice de iure reſponſitaſſe.* Inde neque XVII. aetatis annum, quod facit PANCIROLLVS *lib. 1. de clar. LL. interpret. cap. 26.* neque XVIII. quod uult DAVAERVS *in uita Vulteiana p. 161.* huic adſignare licet hiſtoriae.

2) quod leges aduerſus iuris ſtudioſos XX. annis maiores.

Deinde quod ex inſtituto Valentiniani non licuerit iuris ſtudio incumbere ultra annum aetatis uigeſimum. Ne ſcilicet otia litterarum homines iuſto diutius retinerent a muneribus reipublicae. Clara eſt *l. 1. Cod. Theod. de ſtudiis liberalibus* his uerbis: *His, qui ſedulo operam profeſſionibus nauant,* (qui enim deſides eſſe uolunt, illi ſtatim ex academia ſunt expellendi) *usque ad uiceſimum aetatis annum Romae* (in academia) *liceat commorari.* Quorſum etiam facit *l. 3. §. 5. ff. ubi pupillus educari debeat*, ubi inſtitutionis tempus pariter finitur anno aetatis uiceſimo. Addit tamen *quinque annos* Diocletianus in *l. 1. C. qui aetate uel profeſſione ſe excuſant.* Ipſe enim decer-

Differ. XV.

cernit: *ut ſinguli usque ad XXV. aetatis ſuae annum ſtudiis non auocentur.* Quod fere repetitur *l. 2. C. eodem.* Adeo enim Romanis diſplicuerant *uiri ſtudioſi*, ut qui *decem* annos in academia eſſet commoratus, non inter *ſtudentes* referretur, ſed incolas ciuitatis *l. 2. C. de incolis.* Neque praeter rem hoc factum eſt. Nam qui in diſcentium ſubſelliis ſeneſcere uolunt, illi uel deſides ſunt, uel ſtupidi. Vtrique certe indigni ſacris muſarum. Itaque uel ad militiam cogendi mercenariam, uel ad artis ſellulariae cultum. Quod uero breuior iuris curſus fuerit apud Romanos, quam hodie, in cauſa eſt, quod iuris ſermo nobis peregrinus et ſtudia legum peregrinae reipublicae. Quibus ambagibus opus non fuerat iuuentuti Romanae, quae tantum non in curiis didicerat philoſophari in uernacula. Vt adeo puberes ſtatim ſe dare potuerint iurisprudentiae aliisque grauioribus diſciplinis. Addi poteſt GOTHOFREDVS *lib. 14. Cod. Theod. tit. 9. p. 200.* Quamuis igitur iuuentutis uocabulum ab XVIII. aut ſi mauis ab anno XXX. ad XLV. usque apud Romanos ſe extenderit CENSORINVS *de die nat. c. 14. n. 10.* *Deinde* etiam ipſae leges *iuuentutis* uerbo abutantur, ut etiam comprehendant adoleſcentes *l. non aliter §. Titius ff. de leg. 3.* et uiros *l. cum hi §. modus ff. de transact.* dicit enim Vlpianus aliter cum *puero*, aliter cum *iuuene*, aliter cum *ſene* ſuper alimentis tranſigendum: *porro* ipſe Iuſtinianus diſſuaſor ſit, ne iurium ſtudia illotis manibus absque litterarum et philoſophiae praeſidio tractentur *l. un. C. de ſtud. liber.* plura tamen quae principio dixi, produnt, Iuſtinianum in dicatione inſtitutionum ſub iuuenum uerbo *minorennes* intellexiſſe.

3) Studioſorum priuilegiis nemo uteretur ultra decennium.

Romanis iuuenes quadragenarii.

Iurisprudentiae cultus uirilis.

(*dd*) Noſtri aeui moribus, uti in aliis ſcientiis, ita etiam iuris in ſtudio nulla aetatis ſuperſtitio. De *Accurſio* referunt, quod ad iurisprudentiae ſtudia animum adpulerit iam *quadragenarius*, ita ALBERICVS ad *l. 1. ff. de cenſ.* PANCIROLLVS *lib. 2. c. 29.* In qua uero, quod aliarum diſciplinarum praeſidio eſſet inſtructus, breui tempore ita profecit, ut, poſt Tribonianum omnes ICtos poſt ſe uideatur reliquiſſe. Iudicio eorum ſcribo, qui *gloſſae* illius haec tribuunt elogia. *Gloſſa ſacrum idolum, quod colant omnes ICti; nauis eſt, ſine qua non iueris per legum pelagos; pharus eſt, lucens in tenebris cimmeriis; gloſſae creditur ſine lege, non legi ſine gloſſa; gloſſa eſt anima, lex eſt corpus inane; uolo pro me potius gloſſam ſtare, quam textum; unius gloſſatoris auctoritas maior, quam omnium doctorum; gloſſator eſt euangeliſta; gloſſa numinis inſtar eſt aduocatis* et quae ſtupenda ſunt elogia generis eiusdem, quae habentur apud FVLGOSVM ad *l. 1. ſi in ſolutum C. de oblig. et act.*

Exemplo I. Accurſii ad an. 1170.

Gloſſae elogia ſtupenda.

Laur. BEVERLINCK *in theatro litt. I. p. 472.* ZASIVM *lib. 1. conſ. 4. n. 12.* et *lib. 2. conſ. 3. n. 67.* Imo periiſſet ius, niſi agonizanti ACCVRSIVS ACCVRRISSET, ait BARTOLVS ad *l. facta §. ſub conditione n. 5. ff. ad Trebell.* imo ipſe *Accurſius* dicit, ſe hoc nomen accepiſſe, quod iuri *adcurriſſet* ad *l. eandem.* Neque in ſcribendo adeo ſedulus fuit, ſed etiam felix in docendo. Filio enim eius nomen ICti diſputarunt, quod illud non XVII. annos natus mereretur ALBERICVS *ad l. 1. §. initium ff. de poſtul.* et Ioan. FABER *ad §. ult. Inſt. quibus ex cauſis manumittere n. 3. p. 39.* Filia autem Accurſii ius ciuile publice docuiſſe dicitur Bononiae. Quam eapropter in doctarum foeminarum catalogo altero loco poſuit TIRAQVELLVS *ad legem XI. connub. part. II. p. 198. n. 38.* Succedat Accurſio BALDVS, illo induſtria non minor et par fere auctoritate. Baldum uero *quadragenarium* ad legum ſtudia acceſſiſſe aiunt, proptereaque Bartolum inſtitutorem illi dixiſſe: *tarde ueniſti Balde.* Hunc reſpondiſſe: *citius recedam.* Quod artium praeſidio ſe ante ſciret inſtructum, quam ad diſcenda iura animum adpuliſſet, ex traditione ueterum ZASIVS *ad l. 2. §. 43. ff. de orig. iur. num. 12.* Hier. CAGNOLVS *ad tit. de orig. iur. n. 123.* et *in ff. prooemio.* licet hiſtoriam in dubium uocet TIRAQVELLVS *in praef. ad ius primogenitor. n 102. et 206.* Audit certe Baldus *numen legum*; poſt Accurſium et Bartolum *maximus*, quos tamen uicerit ingenii acumine. [*idem quaeſt. 31. n. 10.*] *Seraphicus*; omnipraeſens et omniſcius, qui *ubique ſit et nihil non dixerit*; *philoſophus legalis*, cetera apud IASON. *ad l. haec uerba n. 35. ff. de leg. 1.* MANTVAN. *lib. 9. obſ.* 81. Claud. de SEVSELLIS *ad l. ut uim ff. de iuſt. et iure num. 80.* DECIANVS *in conſ* 283. *n. 3.* Quanta etiam HVLDARICI ZASII apud ſuos aeque, quam extraneos auctoritas? Sed ille, *prouecta iam aetate, trigeſimumque annum exceſſerat, cum primum coepit ius ciuile addiſcere*, ſcribit *Melch.* ADAMI *in uit. ICtor. p. 31.* Excitauit exemplum praeceptoris ſui *Iohannem* SICHARDVM, ne uel ipſe dubitaret triginta iam annos natus ad iuris ciuilis ſtudia animum adpellere, teſte *eodem in uitis ICtor. p. 88.* Poſſem etiam *Strauchii, Ziegleri, Brunnemanni* aliorumque plurium exempla adferre, qui in uirili demum aetate, ſtudio theologiae, medicinae aut litterarum relicto, ſe iuri addiſcendo ſerius manciparunt: ſed hodie in tantis ac multiplicibus ad iurisprudentiam ſubſidiis et formulis foliisque legum, quae olim ſibyllina fuerant, nunc patentibus apertisque, abſonum et puerile eſſet, talia habere inſtar aeui noſtri portentorum.

§. 13.

Laurea iuris diſputatur adoleſcentiae.

Accurſii filia iur. profeſſor.

II. Baldi *an.* 1370.

III. Zaſii *an.* 1530.

IV. Sichardi *an.* 1540.

Pluriumque huius aeui aliorum.

(*ee*) Si PETRONIVS *arbiter* nihil ſcripſit, quod dici poſſit frugiferum, hoc tamen

Legum ſtudia num potius commendanda uiris?

Differ. XV.

commendari meretur, quod mox *in principio ſatyrici* habet aduerſus iurisprudentiam iuuenilem. Locus eſt ſalutaris admodum, in iuuenes ſcriptus, qui artes praecipitant et ad ſenſus magis ſuos doceri uolunt, quam ad prudentiam magiſtrorum ueritatemque. Exſcribemus totum eapropter, qui hic eſt: *Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui neceſſe habent cum inſanientibus furere. Nam ui docuerint, quae adoleſcentuli probent, ut Cicero ait, ſoli in ſcholis relinquuntur. Sicut ficti adulatores, quum coenas diuitum captant, nihil prius meditantur, quam id, quod putant grauiſſimum auditoribus fore. Nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, niſi quaſdam inſidias auribus fecerint. Sic magiſter, niſi, tanquam piſcator eam impoſuerit hamis eſcam, quam ſciuerit adpetituros eſſe piſciculos, ſine ſpe praedae moratur in ſcopulo. Quid ergo eſt? parentes obiurgatione digni ſunt, qui nolunt liberos ſuos ſeuera lege proficere. Primum enim, ſicut omnia ſpes quoque ſuas ambitioni donant. Deinde, quum ad uota properant, cruda adhuc ſtudia ad forum propellunt et eloquentiam, qua nihil eſſe maius confitentur, pueris induunt adhuc naſcentibus. Quod ſi paterentur laborum gradus fieri, ut ſtudioſi iuuenes lectione ſeuera mitigarentur: iam oratio haberet maieſtatis ſuae pondus. Nunc pueri in ſcholis ludunt, iuuenes* RIDENTVR IN FORO. *Et quod utroque turpius, quod quisquam perperam diſcit, in ſenectute confiteri non uult.*

Petronio ridentur pueri in foris.

Imperator in iurium ſtudio requirit litterarum et philoſophiae adparatum.

Vtinam iuuenes conſulerent in hoc argumento imperatorum inſtituta *in l. un. C. de ſtudiis liber.* expenderentque conſilia, ne iurium ſtudio ſe aliquis mancipet, niſi litterarum, eloquentiae, antiquitatum, philoſophiae, hiſtoriae inſtructus adparatu. Sapientiſſimi quoque conditoris noſtri haec praecepta ſunt, *Fridericianae ſuae* ſemel atque iterum data in ſacris reſcriptis: *ne ad collegia iura docentium admitterentur iuuenes, niſi muniti eſſent teſtimoniis ab ordine philoſophorum, adhibitae ſcilicet induſtriae in ſubſelliis eorundem. Hac lege praeſertim adſtringenda eſſe ſtudia illorum, qui ſubditi regis ſint, aut qui ſtipendiis ac beneficiis fruantur regalibus.* Sed Tauri olim querelae apud GELLIVM *lib. 6. c. 10.* Adoleſcens aut *iuuenis ait, hoc me primum doce: item alius, hoc uolo diſcere, iſtud nolo. Hic a ſympoſio Platonis incipere geſtit, ille a Phaedro.* His querelis hodieque perſonat respublica litteraria. Cum libertas ciuium eat in licentiam. Egomet tamen ciuibus academicis auctor eſſe uelim, ut calculos principio ſtudiorum ponant numorum et ingenii. Quod ſi fecerint, architectos imitentur, qui prouident, ut aedificio reſpondeat fundamentum. Leue et ſubitaneum caſae ſufficit: maius requiritur in grandi palatio. In togata quoque militia opus eſt pluribus gregariis. Et fruſtra artes docueris imperandi, qui nati ſunt ad aliena obſequia. Quis quaeſo! eum macerauerit uel litterarum cultu uel adparatu ſubtilioris philoſophiae, cui ingenium uel lentum eſt, uel hoc inſtitutum, academicam uitam non ultra biennium proferre. Suaſor ſim eius fortunae ciui, ut ipſe ſtatim uel ſacra uel leges uel morborum remedia diſcat, ſepoſitis philoſophiae et litterarum optimis diuerticulis. Qui adparatus eſſe ſolent iuuenum opis ac mineruae felicioris.

Reſcripta ad Fridericianam.

Aduerſus haec peccate.

Quae ceſſant, ſi adparatui litterarum obſint fortunae aut uitae inſtituta.

§. 13.

(*ff*) In utramque partem dabimus argumenta. Iurisprudentiam *iuuenum* commendant, firmitas memoriae, qua in tanta legum mole eſt opus; animi tum a praeceptis opinionibua liberi; exempla aecedunt iurisprudentiae adoleſcentis. De NERVA puero ICto ſeptendecim annorum *l. 1. §. 3. ff. de poſtul.* et de BARTOLO commemorant, quod tredecim annos natus iura audiuerit et ICti lauream acceperit, ANGELVS *ad l. 1. §. pueritiam ff. de poſtulando*, SOCINVS *ad l. quidam cum filium n. 8. ff. de Verb. Obl.* Paul. de CASTRO *ad l. quidam cum n. 2. ff. de V. O.* Praeterimus alia. *Viros* ex aduerſo iurium ſtudia cum ſtupendo ſucceſſu incepiſſe *Accurſii, Baldi, Zaſii* aliorumque ſupra enarrata exempla ſatis poſſunt comprobare. Quibus addi poteſt, multorum iudicio, *Seruius* SVLPITIVS. Sui enim ſimilem ICtum Roma non habuit, qui et docuit exercuitque iurisprudentiam et CLXXX. uolumina iuris ſcripta reliquit, Tullium aliosque teſtes conduxit PANCIROLLVS *lib. 1. c. 14.* Sed tamen eundem Seruium ſero admodum iuri operam dare coepiſſe, omnes fere doctores commonent ad *l. 2. §. 45. ff. de orig. iur.* Adeo ut iurisprudentia maximos certe profectus et incrementa omni tempore illis debuerit, qui aetate uiri eam demum tractare inceperunt. Neque ratio eſſe poteſt obſcura. Viri enim iura cum iudicio diſcunt, iuuenes inter praeiudicia. Primi ſtatim uident, quid in uita ciuili utile ſit, quidque ſuperfluum: non alteri, qui his admiſcere ſolent inania. Primis nexus patent iuris et ordo: uix alteris, qui leges blaterare diſcunt, inſtar pſittacorum. Pertinet igitur huc *Platonis* auctoritas, qui dialecticam non commendauit, niſi diſcipulo triginta annis maiori, *lib. 1. de republ. pag.* 171. Conferatur ſi lubet *D. Praeſidis* diſſertatio de *philoſophis caute legendis cap.* 1. §. 9.

Pro iurisprudentia adoleſcente.

Aduerſus eandem.

DIFFE-

DIFFERENTIA XVI

Germani iura *in* curiis *didicerunt*, *in* ſcholis *Romani?*

ad uerba iuuentuti.

§. 14. *Romani iura in* SCHOLIS *docuerunt* ROMAE, CONSTANTINOPOLI, BERYTI *(dd)*, *non alibi: Germaniae quondam ICti in* CVRIA *formati ac enutriti ſunt uſuque tantum profecerunt forenſi (ee). Scholas autem iuris* NON PATRII, *ſed* ROMANI *accepit Germania anno demum 1370. cum inſtitutis eo tempore academiis (ff). Arte, opinor, Caeſarum, quorum intererat, ut abſoluti imperii leges in cauſis cum priuatis, tum publicis apud nos regnarent. Quamuis enim huic inſtituto ſe oppoſuerint, priſtinorum patriae iurium retinentiores (gg); qui intellexerunt, in quae praecipitia ſic rueret Germanicum imperium: nihil tamen profecerunt, poſtquam uiſum eſt magis conſultum, cameram imperii ad ius adligare Romanum, quam ingenio adſeſſorum ſententias unice relinquere (hh).*

Iurisprudentia Rom. a curiis transfertur ad ſcholas

(*dd*) Romana quoque iuriſprudentia tantum non *quinque* ſeculis floruit ſolo uſu forenſi, usque dum *Tiberius Coruncanus* ad an. V. Cond. CCCCL. hoc inſtitutum coepiſſet, ut *ſcholam iuris* aperiret iuuentuti *l. 2. §. iuris ciuilis ff. de orig. iur.* Ab illo autem tempore numerus iura docentium maxima ſumpſit incrementa. Quod locus etiam oſtendit A. GELLII *lib. 13 cap. 13.* *Quum*, inquit, *ex angulis ſecretisque magiſtrorum in lucem fori prodiſſem; quaeſitum eſſe memini in plerisque Romae ſtationibus ius publice docentium et reſpondentium.* Acceſſit autem poſtea reipublicae auctoritas. Illa enim iura docentium *numeros* definiuit, *loca* indicauit et *urbes*, conſtituitque iura docentibus congrua *ſalaria, immunitates* et emeritis honorem *comitiuae*. Pertinent huc principio *l. un. C. de profeſſoribus* Theodoſii: *Grammaticos, ſophiſtas et iuriſperitos in hac regia urbe profeſſionem ſuam exercentes, cum ad uiginti annos ius docendi labore peruenerint, placuit bis, qui ſunt ex uicaria dignitate connumerari.* Eadem lex in *Theodoſiano* codice *lib. VI. tit. 21.* etiam exempla *Leontii* iuriſperiti aliorumque habet, qui ob munus iurium profeſſoris, uiginti annos continuatum; *codicillos comitiuae* primi ordinis acceperunt. Succedat huic *l. un. C. de ſtudiis liberalibus* in epitome ſub finem: *quoniam non his artibus tantum* (litterarum) *adoleſcentiam glorioſam optamus inſtitui profundioris quoque ſcientiae atque doctrinae ſociam auctores. Vnum, qui philoſophiae arcana rimetur, duos quoque, qui * iuris ac legum uoluntates* (formulas) *pandant.* Eadem exhibetur in *codic. Theod. lib. 14. tit. 9. lege 3.* Addenda eſt tertio his loco *l. 6. C. de prof. et medic.* quae ita ſe habet: *medicos et maxime archiatros et profeſſores alios litterarum et * doctores legum una cum uxoribus et filiis nec non et rebus ab omni functione et ab omnibus muneribus uel ciuilibus uel publicis immunes eſſe praecipimus. Et neque in prouinciis hoſpites recipere nec ad iudicium deduci et eximi uel exhiberi uel iniuriam pati, ut, ſi quis eos uexauerit, poena plectatur. Mercedes etiam eis et ſalaria reddi iubemus, quo facilius memoratis artibus multos inſtituant.* Eadem beneficia profeſſorum eadem lex, ſed ualde mutata, recitat in *cod. Theod. lib. XIII. tit. 3. lege 1.* qui enim *profeſſores uexauerit, centum millia numorum aerario inferat. Qui laeſerit eosdem per ſeruos, uiginti milia fiſco inferat.* Floruerunt autem Romanae iuriſprudentiae tria tantum gymnaſia. BERYTIENSE, *in l. 1. C. qui aetate uel profeſſione ſe excuſant.* Berytum autem non Arabiae, quod titulus legis uult, ſed Phoeniciae urbem fuiſſe, iam aduertit CONRINGIVS *diſſert. acad. 1. p. 18.* addatur *l. 1. §9. C. de ueteri iure enucleando*, deinde CONSTANTINOPOLITANVM *l. un. C. de profeſſ.* atque ROMANVM denique *l. un. C. de ſtudiis liberal. urb. Romae.* Alibi noluit iura doceri Iuſtinianus, licet aliarum diſciplinarum non defuerint profeſſores urbibus locisque aliis.

auctoritate priuata primum,

mox publice conſtituntis profeſſoribus immunitatib. et ſalariis.

Romae, Beryti, Conſtantinopoli.

Germanica iura uſu curiarum cognita fuere, non ſcholarum inſtitutione.

(*ee*) Res ipſa loquitur. Nam hodieque deſtituimur *patrii iuris* academico profeſſore, quamuis ad hoc munus excitare principes noſtros poſſint exempla *Anglorum, Suecorum, Danorum* aliorumque, quorum academiae hac ſparta ſunt inſtructae, quod ſupra *lit. dd.* eſt enarratum. Inde etiam eſt, quod ante trecentos annos fora Germaniae non academicos *iuuenes* habuerint iudices, uerum *ſenes*, qui patria iura cognita habuerunt longo cauſarum uſu. Inde patrii iuris ſyſtemate hodieque caremus ſupra *litt. ff.* Inde ICtorum ingenuorum querelae ſunt, quod plurima doceamur in academiis in ſpem futurae obliuionis. Quod iuuenis, academice doctus, ſi in forum ſe contulerit, in cauſis patriae forenſibus ſit hoſpes adeoque noua curiae ſchola ipſi ſit opus. Quod in illis prouinciis uerius eſt, ubi maior patrii iuris uiget auctoritas, *Caſpar.* SCHMIDIVS Boioariae cancellarius ad *ius Boicum tit. 21. art. 1.* et MAVRITIVS *in praef. ad conſil. Kilon. p. 57. ſeq.* Inde *Adami* KELLERI *lib. 1. de offic. iur. pol. c. 27.* conſilium eſt hoc: *qui ad forum ſe parant Germanicum, filios, poſt abſolutas inſti-*

Diff. XVI.

in,..tutiones, cancellariis deſtinent, ut diſcant ſcribere et quotidiana experiantur negotia. Quidam eos ad cameram imperii mittunt, ut proceſſum iuris et alia ad praxin neceſſaria imbibant. Alias plurimum academicos candidatos diſcere in iudicio oportet a ſcribis, quod addit PARTHENIVS *litigioſus lib. 2. c. 5. n. 41.* Vnde etiam querelarum Sileſiae aliarumque prouinciarum memini, quae deplorarunt, iura et reſponſa peti a doctoribus a- B cademicis, ſi caſus tales ſint, qui dependeant a patriae conſuetudinibus SCHIKFVSIVS *de feud. Sileſiae c. 7. §. ttt.* Quorſum etiam reſpicit PAVRMFISTER *lib. 1. de iurisd. c. 1. n. 16.* Quiritium leges in ſcholis docentur. Sed harum gnari patriae tamen iura non intelligunt caligsntque in ſole, inquit PARTHENIVS *lib. 1. c. 11. n. 16. 17.* Scilicet quemadmodum hodicque Poloni, Hungari aliique in patriae iurispru- C dentiae ſtudio non in academiis proficiunt, ſed in curiis et *cancellariis*, quibus mature ſolent ſe mancipare *ſupra*.

Ius Romanum quo tempore et fine tractatum in ſcholis Germaniae?

(*ff*) Quo tempore ſcilicet academias in Germania aperuit Carolus IV. et qui deinceps eius exemplum ſunt imitati. Quamuis enim inde a chriſtianorum ſacris in Germania receptis ſcholas habuerint omnia Germaniae coenobia, unde hodieque inter canonicos locus ſingula- D ris *ſcholaſtico*, cuius iura reſpondimus alibi ex inſtituto: diſciplinae tamen aliae in illis locum non habuerunt, quam grammatica, philoſophia et ſactorum catecheſis. Quod argumentum late tractat CONRINGIVS *in diſſert. acad.* 1. et in eiusdem *ſupplementis*. *Romana* autem *iura* occaſionem dederunt inſtitutioni Germaniae academiarum. Primo enim poſtquam a Germanicis imperatoribus *ſeculo duode-* E *cimo* Iuſtinianea iura *Bononiae* primum, deinde *Paduae* demandata fuiſſent, ex illis ſcholis innumeri prodierunt iurium periti. Hi cum uictum et cultum ex iure quaererent, in Germaniam ſe contulere ibidemque caſus controuerſos reſponderunt, quaeſiti. Adeo, ut fere in mores iret in Germania, iudicem in cauſa alicuius momenti ante ſententiam non ferre, quam Romani iuris peritum conſuluiſſet. F Inde plures mihi formulae medii aeui ſententiarum: *poſtquam a iurisperito ſatis edoctus ſum, quid hoc in caſu iuris ſit, ergo, quod Deus bene uertat, eundem ita decido*, cetera. Quod ſtupeas, ipſi principes hac ratione uſi ſunt, quando egerunt *auſtregas* in iurispublici argumentis. Hoc quum intelligerent Germani et ipſi iurisprudentiae ergo ad Italiae academiss ſe contulerunt. Quorum itinera Fri- G derici imperatores primus et alter, priuilegiis ſtudioſorum editis, ualde promouerunt. Hac cauſa ad ita faciendum moti, ut Germanorum libertati glaucoma obducerent ſtudio abſoluti imperii le-

Italicis ſcholis illud primum commendarunt imperatores Germanici.

Ab Italis Germani reſponſa iuris mercati ſunt in cauſis m. publicis.

Poſt ipſi trans alpes migrarunt ad iuris mercatum in academiis.

Ad abſolutum in Germania imperium plurimum conſe.

A gum Romanarum. Traxit ergo tenuitque Germanorum animos ius peregrinum, adeo ut patrii mores aperti ac ſimplices illis inciperent ſordeſcere. Carolus quartus igitur, ut erat ingenii perſpicacis, quo hunc ciuium errorem magis promoueret et ipſe Romanae iurisprudentiae ſcholam condidit inſtituitque *Pragae*, in metropoli. Hoc tegumento, ut ſumtibus parcerent Germani, B eundo ad ſcholas Italorum; deinde exteros potius, Romani iuris cupidos, ad ſe traheret Germaniae academia; poſt cultior fieret Germania; demum imperio priſtina maieſtas reſtitueretur, qua iura orbi quondam uniuerſo dediſſet: reuera autem, ut animos ciuium Romanis legibus occuparet et in iuris publici decretis ex fontibus hauriretur undecimi et duodecimi librorum codicis Iuſtinianei. C Id eſt, in adducto imperio, quale Germanicum, leges regnarent imperii abſoluti, quae ſchemata, mores, conſuetudines illius ſenſim extinguerent atque ciuium animos deſuefacerent ab illis, occupatentque hoc noui iuris idolo. Hinc alii poſt eum imperatores tantis ſtudiis flagrarunt, ut numeros augerent Germaniae academiarum. Adeo, ut nonnullis urbibus ſcholas iurisprudentiae aperue- D rint unius, reliquis *facultatibus* theologorum, medicorum, philoſophorum excluſis. Exemplo eſſe poteſt Fridericus V. qui Luneburgenſi ciuitati *an. 1471. die 8. Aug.* priuilegium ſcripſit, *ut leges imperiales*, id eſt, *Romanas in oppido Luneburg legi, reſumi et diſputari ac alii actus ſcholaſtici in eadem facultate exerceri libere poſſint, per duos aut tres eiusdem facultatis doctores ad inſtar uniuerſitatum pari-* E *formiter. Ad gradum etiam doctoratus iuris promouere et ad cathedram liceat*, quod diploma habes apud SAGITTARIVM *in hiſtoria ciuit. Luneburg. an. 1471. §. 90. p. 31. 32.* Inde Maximilianus, filius eiusdem decreto comitiali iuſſit *electores ſeptemuiros*, ut ſinguli in ſuis ditionibus minimum unam alerent iuris academiam. Inde *Nic.* VIGELIVS ICtus magnae auctoritatis *p. 20. 21.* Carolum V. impe- F ratorem his uerbis compellauit: *ut auctoritatem Romanarum legum tueretur, ſi ſaluam uellet imperatoris maieſtatem.* Imo diuinatorem egit, fore, ut Romano iure in Germania ſublato, actum quoque ſit de Caeſaris auctoritate. Inde porro ICtorum axiomata, regulae et brocardica: *principes, ſi inter ſe litigent, uti oportere iure Romano priuato.* Inde iurispru- G dentiae publicae principium et fontem habuerunt codicis Iuſtinianei libros ultimos, quibus totum fere Germanici iuris ſyſtema ſuperſtruxit *Reinkingius.* Sed tamen non defuerunt omni hoc tempore uiri, patriae libertatis amantes et ſtudioſi, qui ſatis intellexeunt, in quae

prae-

§. 14.

runt iura Romana.

Hoc fine inſtitutae ſunt in Germania Romani iuris academiae an. 1365. Viennae, Lamb. lib p 17

Iuridica tantum academia aperitur Luneburgi an. 1471.

Lex de academiis inſtituendis in ſingulis electoratibus.

Diſſ. XVI. §. 14.

praecipitia ſic rueret infelix Germania. Quod in ſequentibus dicam explicatius.

Argumentum aduerſus autoritatem Romani iuris in Germania.
I. Exilia *Romanorum* ICtorum *ex iudiciis Germaniae R.I. Mog.* 1441.

(gg) Quorſum pertinent uaria huius generis argumenta. Principio, Friderico V. Caeſare, decreto imperiali eſt ſtatutum: *ut Romana iura docti ex curiis ac foris abeſſent et continerent ſe tantum intra umbras ſcholarum.* Recitabimus hic integrum, partim quod alii illud interpolatum habeant, partim quod ideo quidam ICti de ſenſu eius dubitent, quaſi in eo non Romani iuris doctores uniuerſim, ſed peruerſi tantum reiecti eſſe uiderentur FELTMANNVS *ad l. 2. §. 13. n. 5. ff. de orig. iur.* Eſt uero Moguntinorum comitiorum an. 1441. editum decretum his uerbis *art. 5.* conceptum: *Alle* doctores (ergo non tantum doctores peruerſi) *der Rechten, ſie ſeynd geiſtlich* (doctores iuris canonici) *oder weltlich* (Romani iuris) *im H. R. Reich teutſcher Nation, ſollen, nach laut der fürgerommenen* reformation (ut conſtet decretum hoc uere comitiale eſſe) *an keinem Gericht, bey keinen Rechten, auch in keines Fürſten oder andern Ræthen mehr gelitten werden, ſondern gantz abgethan ſeyn.* (Exeant igitur doctores iuris a iudiciis, cauſis, aduocati, procuratores, officiales). *Sie ſollen auch fürbaſſhin vor Gericht oder Recht nicht weiter reden, ſchreiben oder Rath geben. Sintemahlen GOtt den Menſchen mit ſeiner eigenen Weiſſheit begnadet und uerſehen hat* (habes hic cerebrinam iurisprudentiam commendatam iudicibus Germaniae). *So mag er in der neuen fürgenommenen Ordnung ſeines rechtens ſelb wohl warten.* Et in *Artic. VII.* etiam leges Romanae tolluntur ex iudiciis Germaniae: *Alle Kayſerliche Rechte* (de legibus Iuſtinianeis ſermo eſt) *ſo biſſher im Römiſchen Reich teutſcher Nation gebraucht* (ergo confitetur decretum huius iuris receptionem) *ſollen alle tode und ab ſeyn. Allein die, ſo durch die Recht-Verſtändigen mit lautern Grund und klarer Warheit ohne Argeliſt rechtlich erkant ſeyn, ſollen gehalten und beſtätiget werden.* Itaque iuri Romano locus ob uim rationis et conſuetudinis. Cuius etiam non *uniuerſalis*, ſed *particularis* eſt receptio. Vtrumque autem explicatius longe habetur *in der Erklärung dieſer* reformation *ad art. 7. declaratio* 4. ſub finem: *Man mag ſich auch an all den Gerichten der Kayſerlichen Recht* (de iure Romano hoc intelligendum) *gebrauchen. Die mit rechtem wahren Grund erkläret angezeigt und zugelaſſen ſind.* Ceterum, quod ex comitiali hoc decreto plane pleneque intelligatur, quae tum in Germania fuerit LL. et ICtorum Romanorum auctoritas, uiſum eſt *declarationem comitialem* e GOLDASTI *Reichs-Satzungen* p. 171. uerbatim ad marginem (**) exſcribere. Alii enim hoc

II. Exulant *LL. Romanae e foris Germaniae, illis exceptis, quas uſus probauit et naturalis aequitas.*

(**) Declaratio haec et ipſa comitialis an. 1441. Moguntiae his uerbis concepta ad articul V. talis eſt: „Die erſte Erklærung des fünfften Artickels iſt alſo fürgenommen. Bey allen Uniuerſitæten, "die beym R. zugelaſſen werden, darauff man *Doctores* und Lehrer der Rechten machet, ſollen drey *Doctores* im Rechten gehalten werden [*quia tres faciunt collegium: apud Romanos ſuffecerunt duo ſuperius*] die der Rechten, ſo mit wahren Grund beſtætiget und zugelaſſen ſeyn ſollen, warten auch "dieſelben und nichts anders in richten, leſen oder lehren, und ſich auch andere nicht uerführen laſſen "oder dauon dringen; dann wie es in dem Reich geordnet, und beſtætiget iſt. [*Ergo iura quidem Romana doceant, ſed illa tantum, quae mores in Germania adprobant et commendat ſana ratio*]. Ob aber "groſſer Irrung halben ein Rathſchlag, der ſich einer Urthel wohl vergleichte, von ihnen ſammentlich begehret wurde [*habes hic collegii ICtorum autoritatem, iura reſpondendi; quae nunc habeant ſententiarum*] das ſollen ſie alle drey einmüthiglich um Fœrderung willen der Sachen annehmen, und "innerhalb eines Monats denſelben urthelmæſſigen Rathſchlag beſchlieſſen. Vnd demſelben, wovon "er herkommt, wieder überantworten. *Sequitur declaratio* ſecunda: Die andere Erklærung des "fünfften Artickels, iſt. Daſs an keinem Rechten hoch oder niedern ſtandes keine *doctores* ſollen ſitzen "helffen recht ſprechen, ſchœpffen noch beſchlieſſen [*Abeſſe itaque oportet a Germaniae iudiciis iura in ſcholis doctos, ne patriae conſuetudinibus relictis cauſas deciderent ex legibus peregrinis*]. Wann ihnen "des Recht bærter dann den Leyen, [*doctores enim iuris plerumque fuerant clerici, hinc doctores habiti fuerunt inſtar clericorum i. e. pro quaſi clericis*] uerſchloſſen iſt. Vnd kann ihr keiner ein Schlüſſel darzu "finden, biſs beyde Theile arm werden oder gar uerdorben ſind. Aber der Ley behælt doch den Schlüſſel zum Rechten bey ihme, daſs man zu ziemlicher Zeit das Recht herfürbringen mag [*ſcilicet iura in ſcholis docti diſputando protrahunt litem, ſed, qui viam ſequuntur ſimplicem et planam, illi neſciunt ambages, diuerticula, figuras, anfractus.*] Aus dieſen Vrſachen kan man die Gelehrten in keinen Rechten "mehr leiden. Dazu ſeynd es nur beſoldte Knecht und nicht Erbdiener des Rechten (*iura tractant ob ſpem mercedis, hinc operam nauant mercenariam*). *Pergimus ad* declar. 3. Die dritte Erklæhruug, daſs "im gantzen Röm. Reich teutſcher Nation kein *Doctores* mehr vor keinen Rechten weder reden, procuriren oder weiter procediren ſollen, in Schrifften oder andern Rathſchlægen: ſondern aller weltlichen Recht müſſig ſton [*locus itaque illis in eccleſiaſticis iudiciis remanſit*] darum, daſs ſie Stieff-Væter "und nicht die rechten ſind. Dann ſie nehmen ihme den Grund der Warheit und bringen aus Geitz das "Recht in einen ſolchen Vnglauben [*iuri clarо offundunt tenebras*] daſs kein frum Mann ſein Vertrauen darin mehr ſetzen mag. Das hat euer uerkehrte Lehre inner funffzig lehren zu wegen gebracht. "Wo iſt es uor erhœret worden (*ſcilicet a tempore conditarum in Germania academiarum, ubi iuuenes Romana iura docti ſe ingeſſerunt in iudiciis, quod ſupra diximus*). *Addimus ultimam declarationem comitialem.* Die uierd Erklæhrung, die iſt alſo fürgenommen, daſs im gantzen Rœm. "Reich teutſcher Nation zugelaſſen iſt, allen Stænden, Fürſten, Grauen, Freyen, Herren, Stætten und "Gemeinden vergunt *doctores* und Lehrer der Rechten zu halten." Vt nempe conſulant eosdem Germaniae iudices, non uero illi ipſi ius dicant aut iudicent. His enim rationibus ICtos Romanos ante tolera-

Diſſ. XVI.

hoc non habent, niſi per epitomen, utpote LIMNAEVS *lib. 4. cap. 8. iur. publ. n.* 18. *et lib. 8. c. 4. n.* 11. qui tamen conſtitutionem hanc fruſtra exagitat, cum acui iſtius moribus illa reſpondeat ex aſſe, quod infra docebimus, *Hippolithus a* LAPIDE *in praef. §. 21. p. 5.* qui uotum addit: *optandum itaque foret, legem hanc imperii de excludendis tam a priuatis iudiciis, quam a publicis conſiliis legiſtis executioni fuiſſe mandatum.* Idem CONRINGIVS *de orig. iur. c. 32.* et nouiſſime DATTIVS *lib. 4. c. 1. n.* 150. *de pace publ.* itidem dubitat dicitque: *uix in aliquem exitum perducta eſſe conſilia, quae tam uaſto et ſagaci animo Fridericus moliebatur.*

III. de LL. Rom. in Germania foris deſpectu querelae.

Contrarium huic adſerto teſtem laudamus *Petrum ab* ANDLO, qui non ſolum Friderico V. coaeuus eſt, ſed etiam in ſcripto, quod huic Caeſari dicatum eſt, eundem non obſcure ideo impetit, quod leges Romanae in tanto apud Germanos iudices ſint deſpectu. Verba eius *lib. 1. c. 10. p. 35.* haec ſunt: *Romanas utique leges noſtra Alamannia proh dolor! in ſua deſpicit inſipientia. Quamobrem minime mirum, ſi tota compago Romanae potentiae diſſoluatur omnisque Teutonia continua inquietudine absque * iuſtitia agitur et pace. Plurimi populorum aequisſimis Romanorum legibus allecti, ſpontanee ſe illis ſubdiderunt: nunc uero nec ſubiecti armis contineri queunt.*

IV. Teſtimonio Poggii LL. in Germ. nulla auctoritas.

Et POGGIVS, Florentinus, Friderico V. et ipſe coaeuus in *conuiuali 2. p. 16 ſqq.* poſtquam linguae ueneres aduerſus leguleios adhibuiſſet, tandem Germanos ideo felices iudicat, quod legum Romanarum apud illos nec ſit locus neque auctoritas. *In neſcio quem*, ait, *anguſtum angulum ac locum paruulum Romanorum leges circumſcriptae. Quaere Aſiam uniuerſam et maiorem Europae partem. Num quid praeter pauculas prouincias Romanarum legum mentio ulla aut ſermo habetur. Itali tantum neque hi omnes huic ueſtro iuri ciuili obtemperant. Nam Hiſpani, Galli, Anglici, Teutones, Germani ceteraeque, quae ad ſeptentrionem ſpectant nationes, ſibi leges, quibus pareant, conſtituerunt.* A *Veſtri iuris umbeculam quandam nonnulli norunt, mirum apud ceteros ſilentium. Nihil apud illos ueſtrae litigiorum formulae proficiunt. Carent ueſtro patrocinio. Non legum ueſtrarum anfractibus lites decidunt, nullis controuerſiis longioribus implicantur. Vel in hoc fortunati, quod absque impendio et aduocatorum ſtrepitu uiuunt. Itaque paucis in locis utiles eſtis ICti. Romae ſcilicet docti tantum: extra Romam indocti.* B *Qui ſcilicet artem faciunt ex cloaca.* Iungit huic teſti *Syluium* FREHERVS *in not. ad Andloum lib. 1. cap. 10.* quem etiam *Limnaeus lib. 8. c. 4. n.* 10. commendat. Vterque praeter rem id facit. Nam *lib. I. epiſt. CCCXI. p. 619. 620. edit. Baſ.* habetur quidem inuectiua Syluii aduerſus iuris peritum, poeſeos contemtorem: ſed nullum inde argumentum ad noſtram arenam. §. 14.

V. Inſtitutum de nouo codice iuris Germanici.

Adpoſite magis huc C referre liceat inſtitutum comitiale, an. 1495. ut omnia patrii iuris inſtrumenta colligerentur conſerrenturque in codicem, cuius unum exemplum in camera, alterum in curia Caeſaris cuſtodiretur. Verba R. I. WORMAT. Handhab. des Fried. *an.* 1495. *art. 4.* haec ſunt: *Weiter wollen wir* (Max. I.) *alle Regiſter, Leben-Bücher, Brieff und Vrkunden über des Reichs-Händel und Gerechtigkeit ſagend,* D *ſo wir in unſrer Gewalt haben, oder bey wem ſie ſind oder erſunden werden, zuſammen bringen, und mit denen ſo künfftig gemachet werden, zwyfachten. Vnd einen Theil in des Reichs Cammer legen, und dem H. R. zugut getreulich uerwahren und zur Nothdurfft gebrauchen laſſen, und das ander Theil in unſrer Röm. Cantzeley.* Sed res ſucceſſu caruit. Inde priuato auſu GOLDASTVS id operis ſuſcepit, ut, patrii E iuris omnibus monumentis collectis, codicem promulgaret, atque patriae priſtina iura poſtliminio reſtitueret. Verba eius *in litteris ad Hortlederum d. 20. Maii* 1610. haec ſunt: *In hoc unice incumbit ſtudium meum, ut imperatorum et regum edicta, mandata publica, decreta pariter et reſcripta colligam. Quae ubi impetrauero et amici non fefellerint, aggrediar opus arduum*

lerarunt in Germania, quam in illa conſtitutae et conditae eſſent ioris academiae, de quibus ſu-"perius) doch mit ſolcher Maaſs, daſs die *doctores* in kein Reichs-Rath, als Anwald oder Verweſer auch "in andere Wege nicht gehœret oder Rathsweiſe geſetzet werden ſolleo. Wenn Fürſten dergleichen "Ræth und andere ie *doctores* haben wolten, den mögen ſie eigen Raths-Stubeo halten, wo ia ſchwehre "Hændel fürfalleo, daſs ſie ihnen darüher Rathſchlæge machen müſſen." Vnde intelligitur, quod Romani ICti pluribus ordinibus fueriot in deliciis; quod in cauſis uſu et moribus patriae non deciſis illos conſuluerint iudices Germani; quod tamen eius generis conſilia non uim ioris habuerint, quemadmodum apud Romanos prudentum reſponſa, ſed num illis locom dare uoluerit iudex, in eiosdem fuerit poſitum arbitratu. Quapropter hodieque iudicibus hoc datur, ut in cauſis dubiis ordines ICtorum academicos ipſi conſulant, *laſſen ſich durch ein* informat *an verſchiedenen Orten belehren*, quae tamen conſilia ipſos obligant nequicquam. Ex aduerſo ſe res habet, ſi partes prouocent ad transmisſiooem actorum. Vbi nefas eſt iudici, ſententias academiae ICtorum uel ab actis remouere, uel aliquid in illis mutare. "*D*amit mœgen ſie eines Fürſten oder eines Staats Heimlichkeit nicht gründlich erfahren. Dann bey ihnen nichts verſchwiegen iſt." Peſſimum de academicis doctoribus hoc indicium, qood tacere nequeant. Sed hodie in formula iurisiurandi collegae adſtringimur ad curiae taciturnitatem. Addunt comitia cauſas, quod ob leue lucrum omnia enuncient et blaterent. ***Sie ſind nicht andersRæthe als des Solds und des Geitz.***

Diſſ. XVI.

*uni et a nemine tentari auſum, id eſt, * uniuerſi iuris Caeſarei reformationem, moribus noſtris accommodatam. Faciam Deo coeptis aunuente, codex abſolutiſſimus tandem aliquando a caſcis illis tricis Romanis, iam pridem certe obſoletis, in generalem chriſtiani orbis* [Germaniam dixiſſet rectius] *conſonantiam inſtauretur.* Idem ſibi propoſuit faciendum SCHILTERVS *in progr. am. 1686. edito et ſſ. exercitationibus* praemiſſo. Ad extremum plurimorum B haec iudicia ſunt: illas Germaniae prouincias longe feliciori ſidere regi, quae neſciae ſint iuris Romani gaudeantque ſimplici tantum patriae conſuetudine. HVTTENVS, doctus ille eques Germanus, in libello, quem *nemo* inſcripſit, *laudat Balthici maris adcolas, quod incunctanter ius dicant non conſultis leguleis, ſed ſuo ab antiquis more,* PARTHENIVS litig. *lib. 1. c. 1. n. 20 p. 12.* De Meklenburgicis regioni- C bus *Herm.* HOFFMANNVS *in Lycurgo Germ. c. 4. n. 11.* inquit: *Megapolitani nobiles iudicium formant tale, dicentes: noſtri doctores iuris, aduocati et procuratores, quotquot ſunt, merentur in luporum dorſum reponi et canibus extra prouinciam fugari, ut una ſimul opera et lupis et doctoribus purgaretur prouincia.* Scilicet quo uetuſtiores aut plures territorio ſunt academiae, hoc etiam maior in illa eſt iuris D Romani auctoritas.

a) Prouincias feliciores, quae alienae magis a LL. Romanis.

(*bb*) Stomachum illi mouent, qui hoc uocant in dubium, ex eo, quoniam inficias eunt, ſub *iuris communis* nomine Romana iura intelligi, ſed potius Germanica. In quo problemate ſibi *Cunradus* SINCARVS placet, ſub quo nomine latere uoluit *Culpiſius*, qui hoc argumentum ſingulari tractauit libello *de Germanicarum legum ueterum et Romani iuris in re- E publica noſtra origine auctoritateque praeſenti.* Sed fallitur auctor. *Primo* enim mihi tot medii aeui monumenta lecta ſunt, ubi, exempli loco, his uerbis ſententiam fert imperator: *conſuluimus in hac cauſa principes, comites, barones, doctores canonum et * iuris Caeſarei.* Quas formulas reperio in reſcriptis *Caroli IV. Sigismundi* aliorumque imperatorum. Vnde conſtat, Romana iura ante quoque F Germaniae noſtrae adamata fuiſſe in iudiciis, quam camera inſtituta fuiſſet. Sed olim legibus Romanis locus fuerat uel ob uim *rationis* et ſub aequitatis naturalis, aut iuris *ciuilis uniuerſalis* ſpecie, uel etiam in quantum haec uel illa lex *recepta* fuiſſet ſigillatim. Quapropter *ſupra* formulae additae fuerunt: *ſo fern ſie mit wahrem Grund beſtätiget und in teutſchland zugelaſſen ſeyn.* *Deinde* G nullo unquam tempore omni Germaniae unum et commune ius fuit. Potius in hoc ſyſtemate plurium Germaniae prouinciarum, quaelibet ſuis legibus uixit inſtitutisque. *Poſt* neque Germania noſtra, praeter Romanum, *Caeſareum*

Iur. Romano auctoritas in Germania demum facta in iudicio camerali ſub uerbo gemeiner Rechten. *Quia*

a) Romano iuri ante iam locus, quamuis nulla legis neceſſitate.

b) Germaniae iura prouin*ciatim differunt.*

A ius habuit. Nam penes ordines ſingulos legislatio fuerat, non penes Caeſarem. Quod ſi tamen in commune ſtatutum imperii ordines conuenerunt, illud factum fuerat in comitiis neque nomen meruit aliud quam *Reichs-Recht, Reichs-Satzung,* non uern *Kayſer-Recht.* Quod uerbum ſemper innuit uel Conſtantianum ius uel Iuſtinianeum. *Praeterea* loca plura occurrunt, ubi diſcriminis ma- B nifeſti mentio *unter dem gemeinen Kayſer-Recht und denen Gewohnheiten des Reichs.* *Tum* cauſa mutationis non obſcura eſt. Erat enim periculi pleniſſimum, ſi *camerae adſeſſoribus* id daretur, ut in rebus tanti momenti ſententias, inſtar principum, dicere poſſent ex *ingenio:* conſultum magis fuerat, eorum iudicia adligare ad Romanorum leges, a iuſtitiae laude tantopere commendatas, ut illas C negligere non poſſent, niſi ubi ratio id ſuaderet, uel uſus aut indoles reipublicae. Quod, utinā, camerae adſeſſores uel penſi magis habuiſſent, uel intellexiſſent penitius. Ita certa uolumina deciſionum, conſiliorum et conſultationum cameralium, *Barthii, Meichſneri, Gylmanni, Cothmanni, Klokii, Gailii, Mynſingeri, Blumii* aliorumque moderatoria eſſe in laudandis *Tribo-* D *nianiſtis, Bartholiſtis* et circulis *rotae* Romanae neque tanta in illis eſſent priſtinnrum patriae conſuetudinum exilia et deſerta. *Tandem* inde potius *ordinationis cameralis* interpretatio liquet *uſualis*, quod in ſententiis cameralibus omne punctum ferant iura Romana. *Ad extremum,* cum *ordinatio cameralis* adſeſſores uelit, qui *academici* fuerint *profeſſores*, qui iura docti in *academiis* ſint per *quinquennium*, hae uero aliis, quam Roma- E narum legum profeſſiotibus deſtituantur; fruſtra dubitatur de Romani iuris in camerali iudicio auctoritate *Ord. Cam. p. 1. tit. 3. §. 2. deſſgleichen etc.* unde uerba huc pertinent; *deſſgleichen ſollen die Beyſitzer der Rechten gelehret, erfahren auch uerſtandig qualificirte Perſonen ſeyn, aus teutſcher Nation gebohren und derſelben Gebrauch und Gewohnheiten erfahren, auch zuuor und ehe ſie zu Beyſi-* F *tzern genommen, in Vniuerſitäten * geleſen oder zum wenigſten 5. Iahr in * Rechten ſtudiret, und in gerichtlichen Händeln* aduociret *und* practiciret *haben.* Quam conſtitutionem explicat *R. I.* nouiſſimus 1654. §. 28. Sintemahlen *auch nicht ſo ſtarck auf das* ſtudium iuridicum quinquennale *auf Teutſchen Vniuerſitäten, ſondern auf die qualitäten, Geſchicklichkeit und* experientz *geſehen werden ſolle.* G Haec certe argumenta illis addi poſſunt, quae in cauſa eadem adſert DATTIVS *lib. 4. de pace publ. c. 1. n. 103. 104. ſeqq.* qui omnino in hac lite eſt conſulendus. Quamuis ſcriptori pro *Culpiſii* auctoritate, Sueuici pagi tum rectoris, iuſto maior fuerit religio.

§. 14.

c) non Caeſareae, ſed imperii nobis leges ſunt.

d) commune ius a Caeſareo diſtinguitur.

e) in camera non tam ius dici debeis, quam iudicari.

f) interpretatio id uult uſualis.

g) imo authentica, quod adſeſſores eſſe debeant doctores academici.

DIFFERENTIA XVII.

Num praeſtent iudices uiri, *quam* adoleſcentes.

ad uerba: iuuentuti.

§. 15. *Iuſtinianeae leges* IVDICES *ferunt* ADOLESCENTES (*ii*): *ſed cum eccleſiaſtica* (*kk*), *tum patriae* (*ll*) *iura tolerant nonniſi* IVDICES VIROS. *Quamuis noſtrum hodie aeuum in muneribus neque eccleſiaſticis* (*mm*) *neque ciuilibus* (**) *neque equeſtribus* (*nn*) *multo minus in ſacris beneficiis* (*oo*) *leges annales obſeruare uideatur.*

Quae aetas ad iudicis ſpartam neceſſaria Romanis? Primum XXXV. annorum.

(*ii*) Equidem Romani pulcherrimas A dignisſimasque leges habuerunt in gratiam ſcriptas ſenectutis: ne hanc aequaret in honoribus et muneribus capiendis iuuentus. *Ante XXXV. aetatis annum nemo eligi debuerat iudex.* Quod ex loco SVETONII nobis conſtat *cap. 32. in Auguſto.* ubi claris uerbis habetur: *iudices a* triceſimo aetatis anno adlegit. Ideſt, quinquennio maturius, quam ſolebant.* Ad quam forte menſuram *nou. 123. cap.* 1. et 13. B hunc XXXV. aet. annum requirit in presbyrero.

Tum XXX.

Deinde *trigința* annos ſatis fuiſſe Bithyniae ciuitatibus, lege Pompeia PLINIVS *lib.* 10. *epiſt.* 83. narrat. Verum enimuero poſtea mutarunt hanc alii. Certe VLPIANVS *l. 8. ff. de muner. et honorib.* ait:

Poſt XXV.

ad rempublicam adminiſtrandam ante XXV. annum uel ad munera uel ad honores admitti minores non oportet. Annus autem coeptus pro pleno habetur. Quo- C niam prudentiae incrementa non menſtrua ſunt, ut, qui menſe Aprili ſtupidus ſit, ſapiens euadat Maio. Iungi his posſunt *l. 41. cum lege ff. de receptis qui arbitrium,* porro *l. 6. et* 11. *ff. de decur.* Eundem terminum commemorat HARMENOPVLVS *lib.* 1. *tit.* 4. §. 4. *ὁ ἥττων τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν οὐ δύναται δικάσαι: minor uiginti quinque annis non iudicet.* Quod excerpſit ex *lib. 7. Baſilicor. tit. 5.*

Demum XVIII.

Imo, D ſi infra hanc aetatem iudex factus, ſententiam dixerat, dubitabatur: utrum illa ualeret. Quam habuit ualidam VLPIANVS *l. 57. ff. de iudiciis*, dummodo non *minor* eſſet *iudex decem* et *octo* annis. Impubes enim iudex eſſe non poteſt *l. 12. cum praetor ff. de iudiciis.* Haec de *iudicibus.* Maiores certe magiſtratus et dignitas ſenatoria collata fuit nonniſi ſenibus annorum aetate. Poſt plurium aliorum te- E ſtimonia, quae plene colligit TIRAQVELLVS *in praef. iuris primigen. n.* 168. 169. ex eoque repetit THOLOSANVS *lib. 47. cap. 9. n. 20. 21.* audire iuuat OVIDIVM *lib. 5. faſt. uerſ. 63. 64.*

> *Nec niſi poſt* annos *patuit tunc curia* ſeros,
> *Nomen et* aetatis *mite ſenatus habet.*
> Iura *dabat populo* ſenior, *finitaque certis*
> *Legibus eſt* aetas, *unde petatur honos.*

Nolim itaque ſupra laudatum Suetonii locum corrigere et pro XXX. numero ſubſtituere uiceſimum, quod facere audet *Caſaubonus*, ſed potius *Phil.* BROIOAEVM ſequi malo in *corollario ad lib. 3. fori Rom. cap. 9. p. m. 365.* Qui recte monet, poſtea tempora haec deminuta eſſe a Romanis, ut in iudiciis etiam regnarent adoleſcentes. Quod optime etiam congruit illis, quae ſuperius expoſita ſunt *different. 15. litt. cc.* et *litt. ee.* Aduerſaria circa aetatem iudicum et magiſtratuum habes apud TVSCHIVM *concl. 171. A.* *Dauidem* DOERINGIVM *bibliothecae p. 1040. ſeq.* qui aliis hoc in argumento eſt inſtructior.

Canonico iure definita eſt muneribus aetas

(*kk*) Olim ne quidem *presbyter* eſſe poterat, niſi XXXV. neque diaconus niſi XXV. annos nati *nou. 123. cap. 1. et 13.* Sed canonica iura hunc numerum contraxerunt inſtar iuris ciuilis, quod *nota* diximus praecedenti. Admittitur enim candidatus in *decretis* ad *presbyterium* an. XXX. *can. ſi quis diſtinct. 78.* ſed in *decretalibus* XVIII. anno ad ſubdiaconatum: anno XX. ad diaconatum: an. XXV. ad presbyterium: an. XXX. ad epiſcopatum *cap. 7. §. inferiora X. de elect.* et iſthuc doctores. Eadem aetas ſtatuta eſt patriarchis, cardinalibus, papae. Quod *triceſimo anno*, dicant, Chriſtum et Ioannem ſacerdotium iniiſſe *c. presbyter. diſt. 78.* Aduerſaria plura habes apud DOERINGIVM. *biblioth. iur. p. 1046. ſq.* Sic etiam ordines equeſtres ſacrae militiae

et ordini equeſtri.

leges habent *annarias.* Ante XIV. enim aetatis annum inſcribi non debent neque ante XVIII. aetatis annum ad commendam uocari candidati *artic. IX. Stat. Teut.* Vtrinque tamen annus *coeptus pro completo* habendus, quod an. CIƆIƆCCIX. *Dn. Praeſes* late reſpondit euicitque in iudicio. Quoniam 1) in iure Romano coeptus habetur pro completo *l. 8. ff. de muner. et honor.* 2) idem uolunt canones et iura eccleſiaſtica *Trident. concil. ſeſſ. 23. ref. can. 12.* 3) adſtipulantur doctores GARCIAS *part. 7. de benef. cap.* 1. *n.* 11. LESSIVS *lib. 2. de iuſt. et iure cap. 34. n. 109.* 4) obſeruant regulam quoque ad *tit. 7. §. 2. Aur. Bull.* iura publica imperii HERMES *cap.* 14. *n.* 43. LIMN. *lib. 3. c. 7. n. 47.* Tandem 5) praeiudicia in ipſo ordine equeſtri ſacrae militiae habentur apud *Andr.* MENDO *diſquiſ. 3. quaeſt. 1. n. 13.* CHERVBI- F NVM *in not. ad bullar. tom.* 1. *conſt. 7.* et *tom. 2. conſt. 60.* Ceterum regulas hic iuris notant. Quod praeſeratur in dubio ſenior iuniori, os ei claudendum eousque, donec ad aetatem peruenerit legitimam; quod diſpenſare in aetate nequeat,

Diff. XVII. at, niſi ſuperior; quod candidatus muneris numeros annorum teneatur probare, cetera.

Num Germanis pariter ſint leges annales?

Affirmatur a) ex LL. publicis.

(*ll*) Germanorum moribus cum ad alia reipublicae munera, tum ad *iudicis* ſpartam non quidem certi annorum numeri definiti ſunt: plura tamen produnt, maluiſſe illos iudices ſenes, quam iuuenes. Principio hoc innuit REFORMATIO *Frid. V. an.* 1441. *declar. ad 7. art. primo*, his uerbis: *das Recht des H. R. Cammer-Gericht ſolle mit tapfferen Mannen beſetzet werden. Solle auch keiner zugelaſſen werden, er ſey denn uor bey ſeiner Herrſchafft, Obrigkeit oder Nachbarſchafft neun Iahr im Gericht und Rath geſeſſen.* Idem fere repetitur in ORDIN. CAM. *part.* 1. *art.* 3. *n.* 2. *Sollen die Beyſitzer erfahrne*, qualificirte *Perſonen, die der Teutſchen Gebrüuch und guten Gewohnheiten erfahren, auch zuuor und ehe ſie zu Beyſitzern genommen werden, auf Vniuerſitäten geleſen oder zum wenigſten fünf Iahr lang in Rechten* ſtudiret, *auch in gerichtlichen Händeln* aduociret *und* practiciret *haben.* Tandem *R. I. nouiſſimo* §. 28. *Wollen wir etc. daß* (in admiſſione adſeſſorum camerae) *auf die* qualitæten, *Geſchicklichkeit und* experienz *geſehen werden ſolle.* Neque *camera* ſolum uſu forenſi doctos et maturioris aetatis uult adſeſſores; ſed etiam memini, quod medii aeui exempla adſint ciuium illorum, qui ſupplicibus litteris a principe rogarunt, ne foris *iudicem* det *adoleſcentem.* Quod olim etiam uix metui poterat. Poſtquam patria iura uſu curiarum omnes addiſcere oportuerat, qui profectus lenti magis ſunt, quam illi, quos accipere ſolemus in academiis adoleſcentes. Inde etiam maioris momenti iudiciorum adſeſſores adpellati ſunt nominibus *uirorum* aut *ſenum.* Dicuntur enim *die Rathmannen, die Aelteſten, die Ober-Alten, die Kirchen-Väter*; Inde etiam Anglis ſenator *Aldermannus* du FRESNE uerb. *Senator* et ciuitatibus hodieque nonnullis *Altmænner.* Neque dubitarem inde etymon petere noſtris *Alemannis*, niſi ex inſtituto de *illuſtribus Alemannis* ſcripſiſſet *Vrb. Gothfr.* SIEBERVS, ſentiretque §. 17. ex aduerſo, cetera. Quid? quod magis eſt, ipſi *comites* Germanorum, quibus munera demandata fuere *iudicum prouinciae*, a *ſenectute* nomen acceperunt. A *canitie* enim dicti ſunt *cani Grauen*, adpellatione hodieque prouinciis quibusdam uſitata *der Landes-Aelteſten*, non a principis ſatellitio aut *comitatu*, quod fecerunt Romani, quibus etiam *medicus comes, chirurgus comes, comes pharmacopola, der Hof*-Medicus, *Hof-Barbierer, Hof-Apothecker. Praeſes de formula Marchiae C. II. et III.* De uetuſtioribus etiam Romanis FENESTELLA c. 1. *Romulus ſenatores ob honorem patres, ob aetatem ſenes adpellari iuſſit.* Idem FLORVS

b) declinatur illis iudex adoleſcens.

c) iura illi uſu patere debent.

d) iudicum et magiſtratuum nomina a ſenectute

A *lib.* 1. *c.* 1. Imo *domini* uerbum Germano-barbarae gentes acceperunt a *ſenectute*, inde *ſignore, ſeigneur.* Fruſtra enim ſunt aliorum etymorum patroni. LOISEAV *dans ſon traité* des ſeigneuries *c. XI.* §. 6. *p.* 117. *dit, que ce mot uient de* ſien, *pour ſignifier* proprietaire. *Le grand homme s' eſt icy etrangement trompe.* Sieur *uient de* ſenior, *recte* ſcribit iudicatque MENAGIVS *h. u.* Addi poſſunt ſtatuta illarum pro- B uinciarum, ubi XXV. aetatis annus iudicis ſpartae eſt definitus. *Bad. Ldr.* p. 1. tit. 1. *Würtenb. Landr.* p. 1. t. 2. *Solm. Ldr.* p. 1. tit. 1. 51. HARPRECHT *de diff. iuris comm. et Bad.* part. 7. p. 167. §. 2.

§. 15.

Adoleſcentia non obſtat 1) muneribus ſacrorum antiſtitum apud euangelicos,

(*mm*) Moribus certe hodiernis neque ſacris neque ciuilibus muneribus obeſſe creditur adoleſcentia. Arbitrio iudicis et principis id relinquit MENOCHIVS *lib.* 2. *cent.* 5. *caſu* 427. *p.* 354. Querelam prae- C terea accipe BRVNNEMANNI *lib.* 1. *iur. eccleſ.* quam his inſtituit uerbis in illo argumento: *mirari lubet mores noſtri temporis, dum, qui iuuenes adhuc ſunt, ad curam animarum, imo ad ſuperintendentum ſiue epiſcoporum officium adſpirant. Qua in re ſaepiſſime erratur. Inſolitum, imo uero inauditum, iuuenem eſſe principis conſiliarium, conſulem, praeſidem ciuitatis, ducem cohortis, archiatrum, rectorem. Per gra-* D *dus eundum, non per ſaltum. Male itaque conſulunt eccleſiae, qui illas curae ſubiiciunt in ſcholis formati adoleſcentuli.* Neque tamen in eo ſcriptori calculum do, quod aeui noſtri haec uitia tantum quaerat in ſparta eccleſiae antiſtitum, cum nullum uitae munerisque genus hodie incluſum ſit lege annali.

2) ciuilibus,

(**) Vt taceam, quae notoria ſunt; MENOCHIVS *de arbitr. iud. quaeſtion. caſu* E 440. ait: *olim quidem ſingularia munera habuiſſe ſingularem aetatem, ſed hodie ceſſare legem et principis aut magiſtratus haec dari arbitrio ac uoluntati, num officialem adoleſcentem uelint, an uirum. Ita ſaepius, de hoc iure conſultum*, dicit, *ſe reſpondiſſe.* Quapropter *Ant.* TESSAVRVS ſuo id exemplo comprobat *in praeſ.* quod ipſe a Sabaudiae duce ſenator electus eſſet adoleſcens, neque tum opus fuerit noua F principis indulgentia et diſpenſatione.

3) equeſtris ordinis dignitatibus,

(*nn*) Neque etiam maior aetatis cura cum apud euangelicos, tum pontificios in equeſtrium ordinum candidatis. Quamuis enim ante annum XIII. aut XIV. nemo inſcribi, MEGISERVS *in hiſt. ord. c.* 2. *p.* 185. et ante XVIII. annum nemo initiari illis debeat, NIDERSTED *in Malta uet. et noua lib.* 2. *c.* 9. *p.* 89. quod ſupra uidimus: tamen, ut uerbis utar ordinis G eade re conquerentia, quotidie fit: *Daß Kinder, welche kaum ſieben Iahr alt*, expectiuiret *und mit* primariis *auf gewiſſe Commenthureyen uerſehen würden, ohngeachtet ſie noch nicht einmahl uon einem ſolchen Alter wæren, da man wiſſen oder muthmaſ-*

Diff. XIIX. *§. 15. 16.*

ſen könnte, ob ſie ſich dereinſt zu denen in ſtabilimento ordinis *erforderten Dienſten* qualificiren *würden.* Eundem abuſum exemplis comprobat *Ant.* MATTHAEI *lib. 4. de nobilit. c.* 15. *p.* 1000. et iurium ordinis callentiſſimus *Andreas* MENDO *diſquiſ.* 3. *quaeſt.* 1. *n.* 13. teſtatur: *decem et octo anni requiruntur in admittendo ad ordinem. Haec autem definitio non eſt in praxi.* Praeſertim hodie, poſtquam eius generis ordines nulla praeſtare ſolent militaria ſeruitia, ut adeo parum interſit, ſi adoleſcentibus illi conferantur atque aetati imbelli.

4) eccleſiaſticis beneficiis.

(*oo*) In eccleſiaſticis beneficiis etiam pontificii admittunt, ut ad *canonicatus* ſiue praebendae ſpem inſcribi ſacrae matriculae poſſint pueri tantum non in cunis uagientes ROFFINVS *de benef. c.* 2. *n.* 23. quamuis alii ſigillatim requirant aetatem infantia maiorem uel ſeptem nominatim annos, idque in *eccleſia cathedrali*, uel etiam pubertatem, dd. ad *cap. cum in cunctis X. de elect.* et in cap. *ſuper inordinata X. de praebend.* nominatim HOIEDA *de incompatib. benef. c.* 24. *n.* 9. LESSIVS *lib.* 2. *c.* 34. *dub.* 20. HENRIQVEZ *in ſumma lib.* 10. *c.* 19. alia loca congeſſit DOERINGIVS *in bibliotheca iur. p.* 1045. 1046. *n.* 160. deinde concilium TRIDENTINVM *ſeſſ.* 23. *reform. c.* 6. nouiſſime ad beneficii etiam non curati fructus admittat neminem, niſi XIV. aetatis anno, quod plene tractat *Nicol.* GARCIAS de beneficiis *part.* 1. *cap.* 5. *n.* 127. 128. *ſeq.* et explicatius *part.* 7. *cap.* 4. *integro.* tamen cum plures ſint prouinciae, apud quas concilium Tridentinum nullam habet auctoritatem, imo in Germaniae epiſcopatibus ſine imperii conſenſu ſtatui nihil poſſit: facile ad intelligendum eſt, has leges parum aut nihil obeſſe adoleſcentiae, quin adſpirare poſſit ad ſacra praebendarum. Licet quoque *abbatis* aetas ab aliis XL. *abbatiſſae* LX. annis ſoleat definiri a dd. ad c. *iuuenculas* XX. q. 1. uideatur TVSCHIVS *tom.* 1. *concl.* 26. *n.* 6. pauciſſimi tamen praeſertim inter euangelicos ſunt, qui huic aetati haec munera uolunt adligare.

Abbatiſſa non ſit niſi uirgo ſexagenaria.

DIFFERENTIA XIIX.

Aduerſus mineruam *cum* inuitam, *tum* infelicem *leges academicae.*

ad uerba: cupidae legum.

§. 16. *Prohibuerunt Romani illos a iurisprudentiae ſtudio, quibus ſenſus hebetes et tardi, aut quorum genius ferretur ad alia* (*aa*). *Noſtri aeui morbus eſt, quem pleraeque hic peccant litterariae reſpublicae. Magna in academiis turba eorum, qui craſſioris mineruae* (*bb*). *Melioribus autem ingeniis uix eſſe licet adeo felicibus, ut ferantur ad genera ſtudiorum ex animi ſui uoluntate. Pleraſque iuuenes ſequi oportet* (*cc*) *alienam parentum, patroni, tutoris. Peſtem ac perniciem dixeris, quod tempora noſtra adeo foecunda ſint hominum litteratorum* (*dd*).

LL. Romanae ab academiis arcent mineruam ſiue inuitam ſiue infelicem.

(*aa*) Interpretes huius nos differentiae commoneſaciunt. Dum enim Iuſtinianus iuris elementa *cupidae* legum iuuentuti commendat, exiſtimant illi, eum hoc ipſo a iurisprudentiae ſtudio auocare, quotquot uel *indociles* eſſent, uel genio ſuo ad *alia* ferrentur genera ſtudiorum. Neque forte praeter rem utrumque refertur inter legum Romanarum argumenta. Nam *Valentinianus*, *Valens* et *Gratianus* Auguſti *l.* 1. *C. Th. de Studiis liberalib.* academicae iuuentuti hac cauſa ſcripſiſſe uidentur. *Quicunque* (uerba legis ſunt) *ad urbem diſcendi cupiditate ueniunt* (conferunt ſe ex prouinciis ad academias, Romae et Conſtantinopoli inſtitutas) *primitus ad magiſtrum cenſus prouincialium iudicum, a quibus copia eſt danda ueniundi* (neque enim fas fuerat Romano ſubdito, filium deſtinare artium ſtudiis, inſtituto priuato) *eiusmodi litteras proferant* (obtentas a magiſtratu, praeuio examine ſtudiorum candidati) *ut oppida hominum* (forum domicilii) *et natales* (forum originis et parentes) *et * merita expreſſa teneantur.* (Ne ſcilicet amori parentum aliquid darent iudices neque ad candidati academici reſpicerent ingenii praeſtantiam et cupidinem diſcendi). *Deinde*, (neque enim hoc examen ſatis fuerat) *ut in primo ſtatim profiteantur introitu, * quibus potiſſimum ſtudiis operam nauare proponant.* Ne forte practica ingenia uigilias perderent in rebus theoreticis, uel ex aduerſo. Qua lege profecto manifeſtum eſt, non ſolum uirtutis fuiſſe penes Romanos, *ut nihil inuita dicas faciasque minerua*, HORATIO monitore, quoniam *ſtadia coacta non reſpondeant*, iudicio SENECAE: ſed etiam iura ac leges id pragmaticis ſanctionibus praecepiſſe. Quod uero cum *Balduino* ab interpretibus lex 24. §. *fin. ff. quae in fraud. credit.* huc trahitur, *quoniam ibi ius ciuile uigilantibus ſcriptum* eſſe dicitur, illud praeter rem fit. Quamuis eodem conſecutionis filo pariter delectetur Paulus *Voetius.* Loculos excuterem alios, niſi conſulendus hic eſſet ex inſtituto CONRINGIVS in diſſertatione ſingulari *ad l.* 1. *C. Theod. de ſtudiis liberalibus.* Vnde inprimis huc facit: quod Romani cenſores tabularia habuerint, quibus inſcripta fuere nomina iuuenum, in quouis ſtudiorum et negotii genere

Diſſ. XIIX. *§. 16.*

nere excellentium aut occupatorum; quod ita imperatoribus ſemper in promptu fuerit notitia, unde peterent milites, litteratos, uillicos, negotiatores; quod eodem inſtituto uixerint Aegyptiorum reges, ne quis ulli artium generi ſe manciparet abſque magiſtratus auctoritate et quae ſunt eiuamodi. Viſum eſt, commentarii loco addere hic reſcriptum regis ſapientiſſimi, Romanorum legi ualde concinnum, quo conſultum uoluit ſuae Fridericianae. Eſt autem hoc (**).

Pinguiora ingenia in academiis.

(*bb*) Noſtro aeuo hic peccatur multifariam. Vt operae magia pretium ſit, in cauſas mali huius inquirere, quam exemplis rem comprobare, quae omni loco ac tempore loquuntur. *Principio* is errot inuaſit pleraſque Germaniae prouincias, melioris notae munera commendanda eſſe hominibus nonniſi litteratis. Cum tamen in multis reipublicae muneribus litteris opus ſit uel parum, uel nihil. *Deinde* cum ſtipendia ſub nomine piarum cauſarum conſecrata ſint cultoribus tantum litterarum, non alicuius ſellulariae aut mechanicae artis tyronibus, quod tamen publica e re eſſet; plurimi his beneficils trahuntur ad academias, ut ita laute tranſigere liceat iuuentutem. *Praeterea* ad triennium academicum omnes adligantur ſacrorum beneficiorum, canonicatus dicimus, candidati. *Tum* poſtquam, ſolo literarum cultu, tituli honorum acquiruntur *magiſtrorum, licentiatorum, doctorum*, malunt plures, haec nomina in otio ac aere quaerere, quam gradu honoris deſtitui in republica. Accedit *demum* ingens academiarum multitudo, quarum hactenus quidem e re eſſe uidetur, nulla non ſpe propoſita, promouere ciuium frequentiam. Olim ex aduerſo in Germania mille *clerici*, quorum nullus uidit academiam FAB. *lib. 1. hiſt. Sueu. c. 8.* et duo *ICti* aut *medici* in una prouincia inſtat portenti LANS. *Orat. p. 901. 902.*

Coacta ſtudia raro reſpondent.

(*cc*) Impelluntur multi ad ſtudia, a quibus omnino abhorrent. Alii, quando ad hoc uel illud genus litterarum inclinant, uoluntatibus parentum retrahuntur, deſtinanturque diſciplinae, ubi nauigare illos oportet aduerſus torrentem omniaque facere minerua inuita et parum felici. Etiam in hominibus euangelicis multoties fit, ut pater aut materculae filiolos aut nepotes in cunis deſtinent *ſacerdotio*, imo in tabulis ultimae uoluntatis uel hereditate priuent, uel tantum non diris deuoueant, ſi genus illi mutauerint ſtudiorum. Memini caſus, quo ante biennium Titio triginta millium imperialium hereditas negata eſt, quod iurisprudentiae operam dediſſet, a teſtatore theologiae deſtinatus. Egomet putauerim, hanc conditionem et turpem et reipublicae pernicioſam, pro non adiecta habendam, quod ICti alias ſentiunt, ſi hereditas relinquatur ſub conditione *religigionis* aut ſacrorum, qua de re late KNIPSCHILD *cap. 6. de fideicom. n. 391. 392.* Idem fit in *iurisprudentiae* ſtudio, ubi lucrum regnat aut ambitio. *Dan.* HEINSIVS in uita *Philippi Clufleri p. 5.* ſuppeditet exemplum his uerbis: *uoluit pater* Cluueri, *ut* filius *ad legum ſtudia ſe daret.* Filius ergo, *quod illo non caperetur, ut qui operas forenſes ſubterfugeret gratia parentis et benignitate excidit* ab eoque tantum non relictus eſt in extrema egeſtate. Ximenes, cardinalis, ambitionis ergo, operam dedit iurisprudentiae, ſed in prouectiori aetate dixit, *quicquid eius artis in pectore concepiſſet, ſi fieri poſſet, libenter euomiturum*, GOMESIVS *in uita eius libr. I. p. 933.* In *medica* arte hiſtoria celebris eſt de *Conringio*, quod, iurisprudentia relicta, medicinae ſe dederit in gratiam uxoris. Quibus morbis obex poneretur, ſi *l. 1. C. Theod. de ſtud. litt. ac.* commemoratae aliquis locus eſſet in academiis.

Multitudo hominum litteratorum.

(*dd*) Abſit, ut litteras hic incuſare uelim. De illis loquor, quos nomina, pallium, tituli faciunt tantummodo eruditos. Memini me de Gallia legiſſe; quod *tertiam incolarum* partem abſoluere ſoleat numerus *iuris licentiatorum*. De *Bohemia* aliquis ſcripſit, *clericos* ibi deglubere alteram partem regni redituum. *Hiſpaniae* rex aliquis ex clericis in otio latentibus militares inſtruxit inſtituitque integras cohortes. Calculos hic alii ducant in Germania; praeſertim in prouinciis, ubi forenſium bellorum nullae induciae.

(**) "Es iſt bereits eine alte Klage, daſs die *ſtudia* in allen *Facultæten* dadurch in Abgang und faſt in Ver-
"achtung gerathen, weil ein ieder, biſs auf Handwercker und Bauern, ſeine Sœhne ohn Vnterſcheid derer
"*ingeniorum* und *capacitæt*, *ſtudiren* und auf *Vniverſitæten* und Hohen-Schulen *ſumptibus publicis* unter-
"halten laſſen will, da doch dem *publico* und gemeinen Weſen uielmehr daran gelegen, wann dergleichen
"zu denen *ſtudiis* unfæhige *Ingenia* bey *manufacturen*, Handwercken ond der *miliz*, ia gar bey dem Acker-
"bau angewendet würden. Wir ſind daonenhero aus Landes-Væterlicher Vorſorge dahin bedacht, wel-
"cher geſtalt ſolchen *inconuenientien remediiret*, die *ſtudia* in uorige *eſtime* gebraebt, und das *commodum*
"*publicum* beſœrdert werden mœge. Zu welchem Ende wir euch hiermit allergnædigſt anbefehlen Eures
"Orths dahin zu ſehen, damit ein *ſelectus ingeniorum* gehalten, und aus denen *trivial*-Schulen bey Vnſerer
"dortigen *Vniverſitæt*, abſonderlich aber denen *communitæten* keine *admittirer* und angenommen werden
"mœgen, die nicht uon ihrer *capacitæt* vnd Fæhigkeit gnugſahme Proben ſpühren laſſen. Wie ihr denn
"auch zu überlegen, und was Eure ohnmaſsgebliche Gedancken, zu erœffnen habet, welcher geſtalt zu Be-
"fœrderung dieſer Vnſerer *intention* die Sache dergeſtalt zu faſſen, daſs Vnſere *Vniverſitæten* dadurch kei-
"nen Anſtoſs leiden, dergleichen iunge Leute ſich an andere Orthe begeben, und Vns nach uerzehrtem
"*patrimonio* ſchlimmer, als ſie uorhin geweſen, in Vnſere Lande zurück geſchicket werden. C. den 28.
"Iul. 1708.

OPVSCVLVM II.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN

VERBO MAIESTATIS, ET CONTENTIONE ARMORVM ET LITTERARVM,

menſe Septembr. cIↄ Iↄcc XIII.

OCCASIONE INTERPRETVM (aa) AD PROOEMIVM INSTITVTIONVM IVSTINIANI.

DIFFERENTIA I.

Maieſtatis uerbo qui adpellandi?

ad uerba: imperatoriam maieſtatem.

*R*Omani, libera republica*, MAIESTATIS *nomine ſalutarunt maioris ordinis magiſtratus; neque migrauerunt fere hos mores in ſtatu monarchico (bb), quod ex legibus conſtat: Germani ſchema* MAIESTATIS, *poſt imperatorem, tribuerunt nemini (cc); licet extranei etiam reges illud non ſolum ſibi adrogauerint (dd), ſed etiam* MAIESTATES REGIAE *dicerentur ab aliis ipſoque pontifice R. Superiori tamen ſeculo principes Germaniae, cum uniuerſim, tum ſigillatim curiae ſtylum mutarunt (ee), ut nunc reges compellent omnes* TITVLO MAIESTATIS. *Imo litterae ac libelli ſuperſunt, ubi* SIGILLA MAIESTATIS *offenduntur electorum, ducum et principum imperii (ff); et, quod magis eſt, ubi ab ipſis Romanis illi* MAIESTATES *nuncupantur (gg). Stupeas forte (hh) utrumque, niſi nominis temperetur ſignificatus. Hodie ſibi nemo* MAIESTATIS *uerbum adrogat, niſi diademate idem fulgeat* REGALI *(ii): ut adeo Romani* PONTIFICIS MAIESTATEM *aliqui (kk) fruſtra tueri uideantur.*

Qui plura in differentiis, quam in inſtitutionibus?

(*aa*) Ordinem ſequimur *inſtitutionum*. Quod uero in his non pauca deſiderantur iuris argumenta, quae *differ. 2. opuſc. I. h. lib. IV.* notauimus, e re eſt uiſum, differentias noſtras intueri non minus interpretum et commentatorum iuris adpendiculas.

Salmaſius notatus

(*bb*) Magis audacter, quam perite hoc negat SALMASIVS *ad Trebell. Pollion. in Gallieno c. 14. p. 227. 228.* Qui ita ſentit: *libera ſtante republica Romana non ſolum* B *populi Romani* maieſtas *dicebatur, ſed etiam* conſulis, praetorum *et aliorum* maiorum magiſtratuum. *At ſub imperatoribus nusquam niſi de* imperatore *ipſo nomen illud* maieſtatis *in uſu fuit. Numquam igitur de alio magiſtratu aut dignitate, quam de principatu maieſtas dicta eſt, nec aliae dignitates maieſtates adpellatae imperatorum aeuo.* Quo ipſo CASAVBONVM refellit, qui ſtat ex aduerſo. Dicam in hoc C opinionum diuortio, quid mihi uideatur.

Maieſtatis ſignificatus

Principio *maieſtatis* uerbo uſi ſunt Romani ut *dignitatis* et *magnitudinis* ſy- A nonymo. Pertinet huc locus, quem alii non uiderunt, M. VARRONIS *lib 2. de re ruſt. c. 5. p. 84. A tauris antiqui manus ita abſtineri uoluerunt, ut capite ſanxerint, ſi quis taurum occidiſſet. Noui, inquit ille, maieſtatem boum et ab his dici pleraque magna.*

principio uulgaris;

poſt in curia datus maioris ordinis magiſtratui;

Poſt autem uocabulo ſignificatus acceſſit *curialis*, ut ſymbolum eſſet populi et reipublicae Romanae eiusque maioris ordinis magiſtratuum. Ita foederum leges: B *ut* maieſtatem *populi Romani* comiter conſeruent, apud BRISSONIVM *lib. 4. formul. p. 361. 362.* ita *conſulis maieſtas, maieſtas praetoris, populi ac imperii Romani maieſtas*, aliaeque in hoc genere formulae apud ſcriptores Romanos paſſim occurrunt, de quibus BVLENGERVS *lib. 1. c. 33. de imp. Rom.*

tum imperatoribus;

Poſt, *curiali* uſu, maieſtas tantum tributa fuit *imperatoribus* et *Auguſtis*, ita tamen, ut non minus illa daretur Cae- C ſaribus et imperii collegis, noſtro loquendi uſu, regibus Romanis. Quorſum formulae pertinent lapidum et monumentorum N. M. Q. E. D. id eſt, *numini maieſtati-*

Digitized by Google

ſtatique eius *deuotus* apud GRVTERVM *inſcr. p 246. n.3.* et ipſi de ſe imperatores: *indultum noſtrae maieſtatis oraculum* l. 11. ſi quis C. de cohortal. *iudices*, *quos Auguſtalis maieſtas dederit*, l.3. cum ſcimus C. ubi in integrum reſtitut. Vſu autem *Grammatico*, quin eo non minus tempore, quo rerum ſumma penes unum fuit imperatorem, maieſtas quoque adhiberetur de magiſtratibus rebusque omnibus maioris momenti: cum ex aliis ſcriptorum locis patet, ubi *matronarum maieſtas*, *maieſtas orationis* occurrunt apud SELDENVM de tit. part.1. c.7. §.3. tum etiam praecipue ex legibus Romanis. Solus PAVLVS, ICtus, praetori maieſtatem tribuit ſemel iterumque. Sic *l. 11. ius pluribus ff. de I. et I.* ait: *ubicunque praetor, ſalua maieſtate imperii ſui, ius dicere conſtituit, is locus recte ius adpellatur.* Et *l. 9. ſi familia ff. de iurisdict.* iterum habetur: *quia et hic*, albo corrupto, *contemta maieſtas praetoris uindicatur.* Simili modo VELLEIVS *Paterc. lib. 2. c. 126. n. 2.* de ſenatu dicit: *acceſſit magiſtratus auctoritas, ſenatui maieſtas, iudiciis grauitas.* Quarum legum locorumue memor eſſe debuiſſet Salmaſius, quod Pauli aeuum fuit Alexandri Seueri. Qui tamen, nulla in imperatorem iniuria, praetoris commemorauit maieſtatem. Quid? quod *Vell.* PATERCVLVS *lib. 2. hiſt. Rom.* ſub finem ſcribit: *Tiberius Maraboduum, inhaerentem occupati regni finibus, pace* MAIESTATIS *eius* (Bohemiae regis) *dixerim, uelut ſerpentem coegit egredi*, ut ſentit GOLDASTVS *lib. 3. c. 13. §. 8. de R. B.* quamuis dubium ſit, annon locus de Tiberio potius debeat intelligi.

at tamen grammatico ſignificatu uox maneret hominibus rebusque aliis.

(*cc*) Exemplis opus non eſt, cum haec ſententia iuris publici doctoribus ſit teſtatiſſima. Quae in ſingulis fere imperatoribus ordine collegit PFEFFINGERVS *lib. 1. tit. 4. §. 9. litt. a. p. 383.* Cuius uiri incredibili induſtria, in eruendis ac digerendis medii aeui monumentis adhibita, factum eſt, ut aliis fere iuris publici libellis carere queamus. Ipſe enim ſingularia iurisprudentiae huius argumenta teſtimoniis inſtruit firmatque non unis alterisque; ſed a reipublicae principio repetitis continuatisque ex ſerie imperatorum, nunquam aut quam rariſſime interrupta. Ceterum nemo haec ita accipiat, uelim, quaſi imperatores quondam noſtros puduerit, alio ſchemate uti, quam *maieſtatis*. Nam obſeruo in Caeſarum diplomatibus, inde a temporibus Carolingorum ac Ottonum, alios eorundem *dignitatis imperatoriae*, alios *celſitudinis*, alios iterum *ſerenitatis* uel etiam *autoritatis* et *ſublimitatis* epithetis gauiſos fuiſſe. Forte, ut quemque ſenſus egerunt, mores, doctrina, ſcripti argumenti ratio, aut etiam uoluntates adminiſtrorum. Quod uerum eſſe puto ad tempora usque Friderici V. Quoniam illo imperante litterae renatae fuere, cum iisque aeui Romani notitia. Vt adeo illis ſymbolis tum a principibus aliis imperatores uellent internoſci. Quamuis circa eadem tempora, ex cauſis forte iisdem, alii quoque reges, ſchematibus aliis reiectis, uerbum maieſtatis ſtabili quidem ac perpetuo uſu, quae uellem diſtinxiſſet SELDENVS *part. 1. cap. 7. §. 9. p. 136.* legantur adſumpſiſſe. In uernacula tamen *maieſtatis* uox ſerius audita fuit et, nobis etiam probata, ſententia LIMNAEI *ad capit. Rud. II. art. 32. n. 24. 25. 26. p. 528. 529.* raro ante tempora Caroli V. Ante enim pro, *maieſtas* Caeſarea, in uernacula diximus *Kayſerliche Gnade oder Würde.* Sane uetuſtior interpres Germanicus uerba AB. in prooemio: *in ſolio maieſtatis Caeſareae* ita reddit, *uff dem Stuel Kæyſerlicher Mæchtigkeit*, haud dubie, quod uox *Maieſtæt* nondum donata eſſet Germanica ciuitate. Tandem a ſeculo inde *decimo ſexto* in mores iuit, ut imperatoribus *dignitatis* et *ſerenitatis* nomina ſordeſcerent, ſolaque *maieſtatis* uox in uſu eſſet cum domi, tum foris. Imo extraneorum regum litterae non ſine indignatione reiicerentur, niſi *maieſtatis* uerbo Caeſarem ſalutaſſent reges ſubſcriptores, exemplum in Daniae rege habet THEATR. EVR. *tom. 4. pag. 445.* Hodie certe formula haec, gentium quodam uſu, ſolennis eſt, ut reges ac principes omnes *maieſtatis* uerbo Caeſarem cum in litteris adpellent, tum in colloquiis. Exhibet illas MVLZIVS, fide, ut uidetur, curiae publica *part. 2. c. 25. n. 80. 81. ſq. p. 760. 761.*

Imperatores uerbo maieſtatis uſi ſunt adpellatique ab aliis.

Olim quoque ſerenitatis et dignitatis Caeſareae.

in uernacula uox Maieſtæt ſerius longe in uſu.

AB. Maieſtæt *reddit* Mæchtigkeit.

Hodie nefas eſt, Caeſarem ab rege alter ſalutari quam uerbo maieſtatis.

(*dd*) Diſtinguenda hic iterum tempora. Nam in medio aeuo nil noui eſt, quod *reges* his pariter formulis uſi ſunt: *ſupplex factus noſtrae maieſtati; implorauit maieſtatem noſtram regalem, regiae maieſtatis praecepto tuemur*, cetera. Collegerunt illas FRESNEVS in uerbo *maieſtas*; SCHILTERVS *lib. 1. iur. publ. tit. 14. §. 8.* et plenius iterum PFEFFINGER *lib. 1. tit. 4. §. 9. n. 3. p. 335. 386.* Galliae rex certe in uernacula ante uſus eſt formula: *de noſtre Royale Maieſté*, quod diploma ap. LEIBNITIVM docet *tom. 1. cod. p. 76.* anno 1315. conceptum, quam noſtro ſermone dici ita potuit imperator. Quod intelleximus in nota praecedenti. Imo idem maieſtatis nomen reges accepere ab aliis, exempla Angliae RR. habes apud SELDENVM *part. 1. de tit. hon. c. 7. §. 5. p. 336.* et de regibus Bohemiae apud GOLDASTVM *lib. 3. de regno Bohem. c. 13. §. 9. p. 367.* ab ipſo etiam Romano pontifice, quod comprobat MABILLON *lib. 2. de re diplom. c. 7. §. 6. p 90.* Cui addere licet PIVM V. in litteris an. 1570. ad regem Galliae ſcriptis, quae *lib. 4. ep. 46. p 386. 387.* habentur his quidem uerbis: *magnum in Etruria nos ducem creaſſe, maieſtati tuae neque obſcu-*

Reges uſi uerbo maieſtatis, *cum ipſi,*

tum maieſtatis *uerbum accepere ab* aliis, *pontifice,*

Differ. I.

obſcurum eſſe poteſt, cetera. Imo idem ille papa regem quoque *Poloniae* ſalutat nomine *maieſtatis*. Neque aliis inter ſe moribus hodie uiuunt ipſi reges, qui ſe inuicem *maieſtatis* uerbo in ſermone ac litteris cohoneſtant. Cum alios acquiſcere principes oporteat uoce *Liebden*. Quae cum ita ſint, quare ſoli Germani regibus maieſtatis nomen olim inuiderint, ſubſtituto eius loco Kœnigliche Würde, multi, aiunt, ſe uix adſequi coniecturis. SCHILTERVS exiſtimat, *quoniam ius uniuerſalis imperii eminentius ſit, quam ius regni alicuius, itaque imperatores ſibi ſolis titulum * maieſtatis reſeruaſſe, nec illum regibus communicaſſe, ſed tantum * celſitudinis et dignitatis, adde et * ſerenitatis regiae.* Sed uereor, uniuerſalis imperii praerogatiuam obſcuram magis fore, quam cauſam negatae maieſtatis. Alii imperatorem *maieſtatis* uerbo indigna tantum illa regna habere, uolunt, quae olim uel paruerint imperio Romano, uel quorum reges Germanico imperio nexu addicti fuerint clientelari. Neque enim ullum hodie in Europa regem eſſe, qui altero horum non ſuſpexerit Germanicum imperium. In altera certe claſſe uerſari hodieque reges ſeptentrionales. Iterum alii cauſam quaerere poſſent in defectu ſermonis Germanici, qui efferre neſcit uerbum *maieſtatis*, quod dictum eſt ſuperius. Credibilius eſſe uidetur, admonuiſſe aliquem imperatores noſtros, ut Romani, quod ipſi uidebatur, iuris exempla imitarentur neque alios reges, principes aut magiſtratus uerbo mactarent maieſtatis. Quod cum intellexiſſent ordines Germaniae, ſui capitis ueſtigia ſequuti, exemplum repete ex LIMN. *addit. ad lib. 5. iur. publ. c. 9. n. 6.* idem *maieſtatis* uocabulum non ſolum regibus omnibus negauerunt, quorſum acta congeſſit PFEFFINGERVS *lib. 1. tit. 4. §. 9. n. 3.* ſed neque illud tolerarunt, ut uel legati de ſuis regibus loquerentur cum praefatione maieſtatis, exemplo Dani apud GOLDASTVM *lib. 3. c. 13. §. 6. de R. B.* uel ex ordinum collegio aliquis latum unguem in hoc regum poſtulato cederet LIMNAEVS ad *capit. Rud. art. 32. n. 29. 30.*

olim tamen neque a Germanis imperatoribus

neque ab ordinibus Germaniae.

(*ee*) Hodie et, ni fallor, a temporibus pacis Weſtphalicae mores migrauimus Germani. Anno enim 1645. cum Galliae rege in has leges conuenerunt electores; *ut rex ab electoribus uerbo * maieſtatis, electores a rege * ſerenitatis, * fratris aut celſitudinis electoralis nominibus compellarentur*, quam controuerſiam tractat PVFENDORFF *rer. Brandeb. lib. 2. §. 17. 20. 21. p. 68.* Hanc deinceps formulam aliis quoque regibus omnibus dederunt electores ac principes imperii. Vt adeo hodie ſine ullo diſcrimine ab Germaniae ordinibus cum uniuerſis, tum ſingulis omnes reges *maieſtatis* uerbo ſalutentur, quod exemplis uniuerſim ſigillatimque etiam de Ruſſorum Czaro docuit PFEFFINGERVS *lib. 1. tit. 4. §. 9. n. 6. p. 389. 390.* Qui autem in eo fallitur, quod pacis et foederum tabulas inter teſtimonia referat huius argumenti. Nam in illis formulis pari iure utuntur partes tranſigentes, neque eſt, quod una alteri hic contradicat. Cum quaelibet ibi auctor ſit in rem ſuam. Deinde etiam eius generis tabulae ab adminiſtris conſiliorum principis conſcribuntur, quorum ratio loquendi, uulgo *corteſia*, ab ipſius principis ſchematibus valde eſt diuerſa. Exempli loco euoluatur LVNIGII *archiuum* S. R. I. part. ſpec. 1. p. 206. §. 10. ubi in ipſa inter Caeſarem et Sueciae regem conuentione Altranſtattenſi *ſacra regia maieſtas* Sueciae habetur: contra in confirmatione, quae p. 209. extat, eius loco alia longe formula utitur ipſe Caeſar, *die Veſthaltung der alten Freundſchafft, welche wir mit dem * Durchl.* uel etiam *Ihr Liebden, dem König in Schweden haben.* Ceterum GOLDASTVS *lib. 3. c. 13. §. 6. de R. B. p. 359.* quo fundamento alii viderint, miratur, qui fiat, quod Caeſar *maieſtatis* uerbo reges alios ſalutare nolit: cum tamen non dubitet de ſe, qua Bohemiae et Hungariae rege, his formulis uti: *die Römiſche Kayſerliche auch zu Hungarn und Böhmen Königl. Maieſtät.* Neminem uero adeo inſolentem fore, qui Bohemiae et Hungariae regnis talia epitheta adrogare uelit iure quodam praecipui. Cum ipſa cum aliis uix locum eundem ſuſtinere uideantur.

Hodie reges omnes maieſtatis uerbo adpellantur ab ordinibus cum ſingulis tum uniuerſis.

Differ. I.

Quid de imperatore?

(*ff*) Principio illud eſt quam plurimis exemplis teſtatiſſimum, quod non ſolum principes electores, ſed etiam ordines alii paſſim litteras ſuas muniuerint ſigillo, quod uocarunt *maieſtatis*, *mit Großfürſtlichen oder Churfürſtlichen Maieſtät Ingeſiegeln.* Recitabimus illa formulasque eorundem ſummatim. *Saxoniae* electores *ſigillum maieſtatis*, nullo non tempore habuiſſe, auctor eſt WECKIVS *Chron. Dresd. Part. 2. tit. 2. p. 173.* *Das groſſe fürſtliche* ſecret, *oder, wie man es dazumahl genennet, das groſſe Maieſtät Inſiegel war nirgends anders, als zu Hofe uerwahret.* Supereſt memoria ſequentium. ANNO 1444. Friderici II. *deß zu ewiger Bekäntniß haben wir Herzog Friederich unſre* Maieſtæt *und wir Herzog Wilhelm unſer eigen Ingeſiegel an dieſen Brieff hangen laſſen*, HORNIVS in iure feud. c. 22. §. 6. p. 520. ubi uidetur ſigillum maieſtatis inter praerogatiuas hic referri electoris, quod ſigillum ducis ipſi ex aduerſo opponatur. AN. 14-- idem elector *zu Orkunde haben wir unſer Groß*-Fürſtliches Maieſtæt *Ingeſiegel an dieſen Brieff thun hangen* illuſtr. AVCTOR Europ. Her. part. 1. p. 117. AN. 1456. et anno eodem dux Saxo-

Quod imperii quidam principes uſi ſint ſchemate maieſtatis.

1) Electores Saxoniae.

Differ. I.

2) duces etiam Saxoniae.

Saxoniae Wilhelmus, qua de re modo dubitaueram, *mit Fürſtlichem Maieſtæt Siegel* MVLLERVS *in annal. Sax. ad h. a. p. 37.* ANNO 1470. et luculentius 1470. Erneſtus et Albertus in ordinatione politica, quae in *corpore iuris Sax.* p. II. habetur, *diſs unſer Ordnung auf Pergament ſchreiben und unſer Maieſtaet Siegel daran hengen laſſen.* ANNO 1468. *haben wir Ernſt unſer Groß Maieſtæt Ingeſiegel, daß wir Herzog Albrecht hiezu mitgebrauchen, laſſen hangen* ap. uir celeberr. GRIBNERVM de ſig. maieſt.

3) duces Brunſuicenſes.

§. 6-10. Ducibus *Brunſuicenſibus* non minus maieſtatis ſigilla quondam familiaria. AN. 1501. Henricus ſenior *tho urkonde unſe Fürſtlike Maieſteten Ingeſegull an deſen bref doien hengen.* LVNIG. *archiu. imper. tom. 4. p. 177.*

4) duces Meklenburgenſes.

De *Meklenburgenſibus* ducibus pariter duo maieſtatis ſigilla laudat PFEFFINGERVS lib. I. tit. 4. n. 9. An. 1496. Magnus et Balthaſares fratres *to mereru groter Verſekeringe unſer beyder Maieſtæten Inſiegel an deſen Breff don hengen.* An. 1500. iidem: *Heebben wy uch gemeldten Furſten ein ichliker ſeyn maieſteten Ingeſiegel to ende deſes Breues laten hengen.* De Brandenburgico quondam electore res notior eſt, quam ut debeat commemorari. Scripſit de illius in hoc genere conſuetudine MAGIRVS archiota libellum, qui latere dicitur in tabulario.

5) Campaniae comes.

Neque Germaniae tantum principibus haec ſigillorum epithera ſolennia. Etiam de Campaniae Hugone ſcribit MABILLON *lib. 2. c. 7. §. 6.* quod *maieſtatis* titulum uſurpauerit in litteris an. 1114. conceptis; *maieſtatis noſtrae ſigillo conſignari feci.*

Principes adpellantur uerbo maieſtatis.

(*gg*) In Germaniae principibus exemplum, praeter unum, non habeo. An. 1408. cardinales ad ducem Brunſuicenſem Henricum his uerbis ſcripſerunt: *Sicut illuſtriſſimi et inclyti ueſtri maiores indefeſſe fecerunt et ſimiliter ueſtra* maieſtas *faciat, ut tam iuſtam et neceſſariam cauſam eccleſiae curam capeſſat.* Exhibent litteras ACTA *concil. Conſtant. Hardii part. 2. tom. 2. p. 66.* Quid tum in animo fuerit cardinalibus, uix adſequor. Niſi exiſtimes, haec illos principis auribus dediſſe. Vel maieſtatis uocem tanti forte non fecerunt clerici.

imo etiam epiſcopi.

Quoniam *praeſul Lingonenſis* ſibi eandem an. 1004. tribuit ipſe in diplomate, quod exhibet *Stephanus* PERARDVS *en recueil de pluſieurs pieces a l' hiſtoire de Bourgogne p.* 67. uerbis, quae ſequuntur: *abbas adiens* maieſtatem *noſtram, humiliter precatus eſt, ut fratres praedictae eccleſiae indulgentiam ei praebeant.* Putauerim, epiſcopum ad eccleſiaſticam, quam habeat, poteſtatem auctoritatemque reſpexiſſe. Alia exempla epiſcoporum huius inſolentiae habet FRESNEVS *h. u.*

Quis finis ſigillorum maieſtatis?

(*hh*) In partes ire ſolent ICti, quid ſibi uelit *maieſtatis* uerbum, a principibus

A imperii adhibitum, recte riteque interpretaturi.

a) iura maieſtatis,

Alii exinde ſententiam dicunt: *principes imperii dignos eſſe nomine tituloque maieſtatis.* Ita CARPZOVIVS *cap. ult. de non adpell. §. 76. n. 38. 39.* et clarius SCHILTER *de iure obſid. c. 2. § 6. n. 20. in exercit. adſſ.* Alii *imaginibus* principum ornata ſigilla *maieſtatis* dicta eſſe, perhibent, ut ab inſignibus heraldicis *denen Wapen* diſtinguerentur, ita HEINEC-

B CIVS *part. I. l. 9. p. 77.* Quae coniectura ualde eſt opinabilis.

b) principis icon,

Cum quod *maieſtates* dictae ſint principum imagines; tum quod re uera id ſigillorum genus principem exhibuerit ſiue ſtantem, ſiue ſedentem, ſiue etiam equo uectum.

c) magnitudo,

Alii *maieſtatis* hic uerbum idem uoluiſſe, quam *maius* aut *magnum*. Adeoque *magnum* ſiue *magnitudinis* ſigillum et ſigillum *maieſtatis* grammatica erant ſyno-

C nyma, ita FREHERVS *ad Andloum lib. 2. c. 5.* Supra enim dictum eſt, *maieſtatem* dictam eſſe *pro magnitudine*.

d) plenitudo poteſtatis.

Mea coniectura eſt, principes *maieſtatis* uerbo hic uſos eſſe pro *poteſtate*. Partim, quod litterae, hoc genere ſigilli munitae, uel res gratiae uel alias continent, quae ex *plenitudine poteſtatis principalis* uidentur prouenire. Id quod illarum argumenta ſigillatim probant, quas *lit. ff.* recitauimus. Non

D enim *primum* nobis probatur. Quod in ipſo litterarum textu nulla mentio maieſtatis; quod ipſi principes hoc ſenſu maieſtatem negarunt regibus, cum tamen id facere nefas fuiſſet, ſi adrogauiſſent ſibi principes idem uocabulum; quod credibile non ſit, pleroſque Germaniae principes *maieſtatis ſigilla* uel ſemper, uel tamen plurimum, neglexiſſe aut neglecturos eſſe inpoſterum, ſi perſuaſiſſent ſibi

E unquam, tanta inde pendere iurium ac dignitatum momenta. Certe principis uix erit curia ulla, cui in uſu ſint hodieque *ſigilla maieſtatis*. Accedit, cum epiſcopi et Campaniae comes illis uſi ſint, uel ideo fruſtra eſſe de *politicae* maieſtatis ſenſu coniecturas.

Hodie maieſtatis uox poſt reges tribuitur nemini.

(*ii*) Quamuis enim praepotentes et liberae reſpublicae plures ſint, *Veneta*, *Belgica*, *Genuenſis Helvetica*, quarum

F aliae reges quondam habuerunt clientelares, pleraeque etiam uerborum ſchemata cum Caeſare ac regibus geſſerunt communia, quod dictae ſunt, *ſuperilluſtres, celſiſſimae, magnificae, ſereniſſimae, inuictae, glorioſae, excellentiſſimae*: ad *maieſtatis* tamen ſymbolum nulla earundem unquam adſpirauit. Quia imperatori ac regibus illud relinquendum putarunt, *iure* quodam *praecipui*. Perorabo

G cauſam hanc uerbis illis, qui integro uolumine Genuenſium reipublicae *regiam* adſerere uoluit dignitatem. Eſt is *Petr. Bapt.* BVRGVS in eruditiſſimo libello *de dignitate reipublicae Genuenſis*, in cuius *capite X. p. 76.* iudicium prodit, quod ſequi-

Differ. I. II.

tur. _Solam * maieſtatem nemo uſurpare eſt auſus, quam Caeſar et reges. Nam ſereniſſimi iam duces etiam dicuntur. Et celſitudo, ſublimitas, aliique tituli de gradu ferme ſunt deiecti. Quodque miraberis amplius, uidebis identidem ſuperioribus ſeculis in eadem epiſtola, Caeſarem aut regem, modo * ſerenitatem, modo * maieſtatem, modo * ſublimitatem, modo * excellentiam, modo * celſitudinem, modo etiam ' nobilitatem adpellari. Hinc eſt, ut, poſt conſtantem ac diuturnam obſeruationem, non longe abſim ab illorum ſententia, qui opinantur, nihili olim habitos fuiſſe titulos et ad arbitrium cuiusuis ſcriptoris fuiſſe tributos. Quod ſi nihilominus aliquando argumento eſſe poſſint, tum demum fore arbitror, ſi coaeui tituli inuicem conferantur et ſcribentis perſona conſideretur. Videntur enim tituli ſuas quodammodo aetates habuiſſe. Et, certum eſt, ſcribentes, quo digniores, eo in titulis fuiſſe parciores. Quas conditiones in propoſita quaeſtione ſeruaturi, eos titulos tantum ac eorum temporum colligemus, quos eodem aeuo Genuenſibus fuiſſe tributos, reperimus. Habita ratione tribuentium. Vt aequales dignitate regios titulos Genuenſibus accommodaſſe, oſtendamus._ Locum deſcribere integrum uoluimus, quod optime congruat cum medii aeui rationibus, tum noſtris, quae ſupra prodidimus, argumentis.

Pontifex in tanto amplitudine ſibi non adrogat nomen maieſtatis

(_kk_) Scilicet in medio aeuo exempla occurrunt, ubi pontifex Romanus uerbo ſalutatus eſt _maieſtatis_ a ſacris antiſtitibus, quae collegit MABILLON _lib. 2. de re diplom. c. 6. §. 6. p. 90._ Sed tamen neque imperator, neque reges ulli papae hoc nomen dederunt. Vt adeo curiae Romanae paraſitorum haec ſchemata ſint, indigniſſima ſane, quorum patrocinium ſuſcipiant ICti Germani, in iisque CARPZOVIVS _de lege reg. c. 23. ſect. 4. §. 17. p. 338. 339._ et, quos ipſe nominat, alii. Abſit enim, ut pontificem, qua principem Italiae et patrimonii Petrini poſſeſſorem pro _abſolutiſſimo domino_, quae uerba PFEFFINGERI ſunt _lib. 1. tit. 4. §. 9. n. 8. p. 390. 391._ agnoſcamus. Cum uel ex nouiſſimis Ioſephi Caeſaris aduerſus eum poſtulatis conſtet; omnes papae ditiones eſſe et haberi in S. R. I. clientela. Imo hac in re papa ſui conſcius eſt, qui, in tanta _eccleſiae Romanae magnitudine_, quam _Thomas_ STAPLETONVS libro ſingulari exponit, nullo unquam tempore ſibi adrogaſſe legitur nomen _maieſtatis._

aduerſus Carpzouium

DIFFERENTIA II.

Qui maieſtatis crimen committatur in alios poſt imperatorem?

ad uerba: maieſtatem.

Romani LAESAE MAIESTATIS _crimine notarunt, qui Caeſaris laeſiſſent officialem_ (_ll_), _comitem, ducem, ſenatorem: contra dubium eſt, an conſulant reipublicae noſtrae, qui ex eodem argumento adſerere ſolent, laeſae maieſtatis crimine peccari in principes S. R. I._ (_mm_).

Laeſae maieſtatis crimine peccatur in Caeſaris officiales.

(_ll_) Quaeſtionem huc refert _Ioan._ FABER _com. Inſtit. h. l._ Manifeſta eſt _l. 5. quisquis C. ad L. Iul. maieſt._ Cuius uerba haec ſunt: _quisquis cum militibus uel priuatis uel barbaris, ſceleſtam inierit factionem, de nece etiam uirorum illuſtrium, qui 1) conſiliis et 2) conſiſtorio noſtro interſunt uel 4) cuiuslibet, qui nobis militat, cogitauerit, maieſtatis reus gladio feriatur. Bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis._ Verbatim hanc legem exſcribit conditor _AB. tit. 24. §. 1._ cuius ſumma eſt haec: _ſi quis cum militibus uel priuatis ſceleſtam factionem inierit de nece uenerabilium et illuſtrium noſtrorum et S. R. I. tam eccleſiaſticorum, quam ſecularium principum electorum ſeu alterius eorundem_ (principum non electorum) _nam et ipſi pars corporis noſtri ſunt, ipſe quidem utpote maieſtatis reus gladio feriatur, bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis._ Inde concors fere ICtorum ſententia, aduerſus _electores_ crimen committi laeſae maieſtatis, qua Caeſaris _conſiliarios, conſiſtorianos, ſenatores, milites._ Ita _Clarus, Bocerus, Arumaeus, Reinkingius, Carpzouius_ maxime _in crim. q. 41. n. 70. 73._ et centum alii uel AB. interpretes, uel doctores iurium criminalium aut publicorum.

Dubia in collatione officialium Caeſaris cum S. R. I. principibus. Quia a) territorium officio eſt maius. b) principes non electores officio quondam deſtituti.

(_mm_) In legis huius adplicatione, ad principes imperii electores, ICtorum non eadem omnium opinio. Alii putant, conſultum magis fore rationibus noſtrae reipublicae, ſi criminum aduerſus principes imperii grauitas ex _ſuperioritate_ eorundem potius aeſtimetur, quam ex _archiofficiis_, quamuis facinus alio tum uerbo notandum ſit, ſcilicet crimine _laeſae ſuperioritatis_, idque iudicio b. m. STRYKII _in uſu mod. ad L. Iul. maieſt. §. 4. p. 691._ Alii cauſam _l. 5. C. ad L. Iul. maieſt._ propterea in Germanis principibus improbandam eſſe, perhibent, quod ita fiat, ut crimine hoc tum notari nequeat, uiolator principis non electoris. Cum tamen territorii, cui imperet, non minus interſit, ut perſona illius ſancta habeatur.. Niſi uerba AB. _quia et illi de noſtro corpore_, extendas ad omnes ſtatus imperii comitiales, quae interpretatio eſt CARPZOVII _quaeſt. crim. 41. §. 41. n. 73._ Alii eum caſum horrent. Si forte princeps diffideat ab imperatore, tum uitam eius exponi inſidiis hominum ſceleſtorum, qui exiſtiment,

c) pateret ita hominibus ſceleſtis uia, ſi cum imperatore illis minus conueniret.

Diff. II. III.

ſtiment, a principe manus non alia cauſa cohibendas eſſe, quam ne laedatur eius nece imperator. Vt taceam, inconcinnum eſſe, conſiliarios aut milites Caeſaris cum Germaniae principibus conferri. Illi enim, depoſito munere, homines fuerant priuati adeoque in illis ſat grauis poena fuerat ordinaria homicidii: uerum principes noſtri utroque nobis nomine ſancti. Vno, quo in comitiis agunt ſuntque in ſocietate imperii; altero, quo ſuos regunt tuenturque ſubditos. Exulant quoque, noſtra ſententia probata, reſtrictiones legis commemoratae in principibus. Dicunt enim interpretes: in officiales crimine laeſae maieſtatis non peccari, ſi officialis non ſit in aula Caeſaris CLARVS §. *laeſae maieſt. n. 5.* ſi reus, conſiliariorum nece, non damnum intendat ipſius principis *Rol. a* VALLE *uol. 3. conſ. 1. n. 32.* aut in odium nil faciat principis et A reipublicae DECIANVS *lib. 7. crim. c. 5. n. 4.* ſi cauſa offenſae non tangat rationes muneris et quae plura ſunt eius generis effugia, quorum praetextu reus ordinariam poenam declinare poſſet in principis aut electoris parricidio, ſi quidem illud in gratiam tantum Caeſaris eſſet uendicandum. Accedit tandem, quod omnia reatuum genera, quae in Caeſaris morte notantur, etiam reperire licet in principis B territorialis occiſore. Peccat ille in perſonam occiſi; peccat in familiam; in rempublicam peccat, quibus omnibus ipſe cultu obſequioque eſt obſtrictus. Et ſi quod iudicium ferendum fuiſſet de illis temporibus, ubi archiofficia electoribus uel nulla fuerunt uel minus perpetua. Num ideo necem eorum aeſtimauiſſes poena homicidii in aliquem ex fece ac plebe commiſſi? Verum haec in arenae gratiam ſcholaſticae.

d) officiales in l. 5. C. ad L. maieſt. ſunt homines priuati.

e) concluſiones ex lege noſtris principibus inconcinnae.

f) quilibet in ſuo territorio inſtar principis in imperio.

g) olim qui electores, non iidem etiam officiales.

DIFFERENTIA III.

Armorum et litterarum de proedria contentio (**).

ad uerba: armis decoratam.

Moribus iudicioque Romanorum arma togae ceſſerunt (aa), uel dubia fuit inter milites uirosque togatos de PRAECEDENTIAE *iure contentio (bb). Ex aduerſo apud Germanos gloria, bello parta, omni tempore maior fuit, litteris quaeſita, laude (cc). Quamuis poſt, temporum ſuperſtitione, factum ſit, ut primae darentur ſacerdotio (dd). Quo pallii genere papa quoque inuoluit homines litteratos (ee).*

Argumentum h. l. eſt inconcinnum.

(**) Hanc ſcilicet litem huc trahunt plerique interpretes. Quaſi imperator in dictione, qua hic uſus eſt, ſibi propoſuerit iuris proedriae inter milites et uiros litteratos ſententiam. Ita *Angelus* ARETINVS *in comment. ad Inſt. h. l. n. 2.* philoſophatur: *Quaero, quae differentia inter militem et doctorem et qui alteri praeferendus? Et nullum dubium; quia doctoratus eſt dignitas; quia doctor legens XX. annos ſit dux et comes; quia doctor Caeſaris dicitur anteceſſor; quia milites doctorum ſunt executores tantum; milites opprimunt multos per calumniam Prou. 28. quia militibus non ſemper eſt opus; quia melior ſapientia, quam arma Eccleſ. 9. quia Deus non in fortitudine equi habet beneplacitum* et quae gerrae ſunt generis eiusdem. Quas repetunt ſequunturque *Ioan.* FABER, ARVMAEVS, VNGEBAVER; WESENBECIVS; HOPPIVS, alii. Verum nihil eius ſibi propoſuiſſe Iuſtinianum, ſumus certiſſimi. Partim, quod ludere hic uideatur uerbo *imperatoris*, quod eſt militare adeoque paradoxi inſtar ſit: *a milite diſcere praecepta iurisprudentiae*, quod etiam auctor uidit GLOSSAE: deinde eius generis locutiones etiam occurrere ſoleant alibi. ONOSANDER *in ſtrategico pr. Res militaris Romanorum propria. Eorum, qui conſulari imperio armati et militari decorati ſunt.* Eodem ſermone VITRVVIVS *lib. 1. c. 1.* eſt locutus, quem laudat NAVDAEVS in doC ctiſſimo libro de *ſtudio militari p. 19.* Etiam imperatores alii litterarios et forenſes conflictus dignati ſunt honore militari. *L. aduocati 14. C. de aduoc. diuerſ. iudic.* ubi uerba ſunt haec: *Aduocati non minus prouident humano generi, quam praeliis atque uulneribus patriam milites ſaluant. Militant namque cauſarum patroni, qui ſpem, uitam, poſteros defendunt.* IVSTINIANVS ipſe de *cod. confirm. ſumma reipublicae* D *tuitio de ſtirpe duarum rerum armorum ſcilicet atque legum.* Vbi aliquibus ICtis imperator arma togae praeferre ideo dicitur, quod animus eius fuerit *martialis*, apud HEIGIVM *h. l. n. 12.*

De ICti et doctorum ante milites honore.

(*aa*) Tuentur hanc ſententiam fere omnes, quotquot ex inſtituto ſcripſerunt de hoc argumento. Sunt autem hi LANFRANCHINVS; de HOMODEIS; P. FVSCVS; SVESSANVS; LAVTERBACHIVS *de armis*; E CHASSANAEVS *in catal. gloriae mundi part. 9. conſ.* I. LANCELOTTVS *in templo omnium iudic lib. 1. c. 1.* TIRAQVELLVS *c. 5. n. 5. de nobilitate* FREHERVS *ad Andloum. lib. 2. c. 11. Mich.* PHARETRACTVS de nobilitate ad ſtemma *Brandſteiniorum cap. 12.* GOTHOFREDVS *de praecedentia militis et doctoris p. 18.* ENENKEL *de priuileg. lib. 1. c. 10.* MAIOLVS *dier. can. tom. 2. c. 6.* G. VON HAGEN *de ſtatu uerae nobilitatis et doctoratus iuris.* CRVSIVS *de iure praecedent. cap. 31. 32.* ITTERVS *de grad. acad. c. 6.* plene planeque. Quorum loculos nolo excutere.

Differ. III.

In utramque partem argumenta.

(*bb*) Singularia prorſus ea ſunt, quae de praerogatiua inter milites et uiros litteratos diſputarunt *Gabr.* NAVDAEVS in libro de *ſtudio militari*, qui utilis eſt et rarus *p.* 12-35. et *Thomas* LANSIVS *in mantiſſa conſultat. a. p. 40. ad p. 121. de praerogatiuae certamine, quod eſt inter milites et litteratos.* Vterque enim cauſas ſententiaque ueterum Graecorum et Romanorum maxime conquiſiuit, quibus moti ſunt alii, ut litteras armis; alii iterum, ut arma litteris praeferrent. Vnde ſatia conſtat, controuerſiam hanc apud Romanos problema fuiſſe academicum, quod reſponderi potuit in partem utramque. Scilicet ut requirentium uel audientium fuere ſenſus, animi, tempora, loca, mores uoluntasque.

Germanorum inſtituto litterae ceſſerunt armis.

Quia 1) ducis uerbum honeſtius uerbo doctoris.

(*cc*) Errat ſane turpiter, qui in Germanis uel dubitare uelit: *arma litteris praelata fuiſſe.* Res ipſa loquitur et omni aeuo probata apud nos argumenta. *Principio* illud probe eſt conſiderandum, quod ſupremi in litterarum ſtudio honores *magiſtri* et *doctoris:* contra militiae nomina *comes, dux, imperator.* Nemo autem tanta unquam peccauit audacia, ut ultima nomina cum primis uel conferret uel eodem utraque haberet gradu.

2) militibus honores gentilitii, non litteratis.

Deinde Germanorum inſtituto factum eſt, ut dignitas, armis quaeſita, ad poſteros iret iure hereditario fieretque gentilitia: quod nullo unquam tempore contigit contingetque honori litterario. Familias habemus ducum, comitum, equitum, nobilium: non *doctorales* aut *magiſtrales.*

3) militum titulis ipſi adfectant litterati.

Praeterea ipſi uiri litterati teſtes ſunt huius ueritatis. Dum nomina adfectant, militiae conſecrata, pudetque illos titulorum mineruae ſacrorum. Scilicet moribus hodiernis, qui principi a conſiliis togae eſt, illi ſordet *doctiſſimi* uerbum *hochgelahrt,* mauult a natiuitate militum dici ingenuus *Wohlgeboren,* uel ſtrenuus et grauis *Veſter oder Geſtrenger. Caſpar a* LERCH *p.* 16. *n.* 32. adeo ut, inſignibus remotia, arma illi nunc adhibeant heraldica; et, pallio depoſito, incedant gladiati, inſtar militum. Nemo autem animi adeo excors, qui id, quod minus eſt, ſibi honoris titulo uelit adrogare.

4) plurib. reipublicae munerib. indigni litterati.

Tum uiris litterariis uiae obſtructae ſunt plures ad *aulica* munera; ad collegia ſacra *epiſcopi* et *canonicorum;* ad ſacram ciuilemque *militiam,* quod ultimum obtinuit olim; denique ad imperialia torneamenta BRAVNIVS *uom Adel.* Europa §. 70. p. 714. BVRGEMEISTER *p.* 227. 385. Sed in templo mineruae omnes gradus patent nobilitati militari.

5) milites in Germanis pars reipublicae, non eius officiales, ut litterati.

Poſt militia apud Germanos quondam non mercenaria fuit, ſed ipſi landſaſſii, imperii ſocii, arma ſumpſerunt, non a principe lecti aut iuſſi, ſed quoties patriae id ſalua uoluit calculosque ipſi dederunt in prouincialibus comitiis, ut aras et focos tuerentur. Contra in aliis regnis milites uel mercede lecti ſunt, uel pependerunt tamen a nutu principis aut imperatoris.

Differ. III.

6) milites inter ordines S. R. I. comitiorum, non litterati.

Tantum uero abeſt, hanc unquam faciem Germaniam habuiſſe, ut ex aduerſo potius ſit maniſeſtiſſimum, quod nobiles landſaſſii tam in prouincialibus conuentibus, quam in S. R. I. comitiis ſuffragatorea fuerint, quorum conſenſu opus fuerat cum Caeſari, tum principi territoriali, quoties aliquid ſtatuendum de re alicuius momenti. Fruſtra certe id negatur: quod tabulae loquuntur comitiales; quod numerus id exigit ſuffragantium in comitiis; quod ratio id uult Germanicae libertatis; quod de cauſa et tempore conſtat, quo mores hoſce migrauerit Germania. Conſerantur etiam, quae alii de iure nobilium in comitiis habent, *Caſpar Lerch a* DÜRNSTEIN *Bericht, ob des H. R. R. Ritterlicher Adel ein Stand des Reichs ſey.* Mog. 1640. fol. *Knipſchild,* qui ſub nomine latere dicitur TREISAACHII *Bedencken der Reichs-Ritterſch. Stand und* Seſſion *betreffend,* BVRGEMEISTER *uom* Reichs-Adel *p.* 4. 5. 225. 226. Nihil eius ſibi adrogare potuerunt unquam in Germania uiri litterati. Qui reipublicae non pars, ſed officialea fuerunt mercenarii.

7) praelati omni tempore ciuitatibus.

Neque maior illis ſparta, ad quam potuiſſent adſpirare. Et quamuia demum etiam ciuitatibua locus daretur in ordinum imperii conuentu: tamen infimae etiam nobilitatis honeſtior ibi fuit claſſis, ubi teſtimonium ſufficit uel ſolius AB. quae in prooemio mentionem facit: *comitum, procerum,* * *nobilium et ciuitatum* SCHILTER. *iuris publ. lib.* 1. *tit.* 22. TREISBACH. *l. c.* BVRGEMEISTER *p.* 227. *ſq.* BRAVN *uom Heerſchild des Teutſch. Ad.* §. 7. *ſeq.* Vt adeo legibus imperii aduerſentur, qui ſenſerint aliter.

8) etiam doctoribus praelati equites.

Tandem non obeſt hactenus dictis, quod tamen *nobilibus* praelati etiam ſint *doctores.* Id enim cauſas habet prorſus ſingulares, quas etiamnunc aperiam. Scilicet poſtquam et imperator et principes officiales ſuos, ſiue in toga ſiue ſago eſſent, *landſaſſiis* nobilibus praeferrent, factum eſt, ut uiri litterati, *doctoris* et *magiſtri* inſula principia auctoritate conſpicui, etiam honeſtiori loco haberentur, quam meri nobiles landſaſſii. Quaſi et nomen mererentur principis officialium. Vbi tamen ad militiae iterum praerogatiuam hoc facit, quod *eques* fuerit honore antepoſitus *doctori.* Id eſt, pluris facta militiae munera; quam litterarum. Vt igitur *landſaſſius* nobilis, ſine charactere, praefertur uiro *litterato,* gradu, quem uocant, non inſtructo: ita etiam primus, *equitis* uerbo militari inſtructus, omnino praefertur alteri, litteraria infula ornato *doctori.* Et uero quod *eques* nobili *landſaſſio* honeſtior ſit, id propterea factum, quod ad *equeſtrem* quondam dignitatem nemo adſpirare potuit, quam

nobilis

 nobilis landſaſſius. Deinde etiam principi nefas fuit, reipublicae munera alii mandare, quam landſaſſiis, nec quicquam peregrinis ſine iure et priuilegio ciuitatis. Vt adeo landſaſſi[illegible]eri, nulla difficultate, loco cederent illis, qui praeterea principi a latere erant et uerſabantur continuo in reipublicae adminiſtratione. Manſit uero etiam poſt is ordo, quam principes in arcanis ſtatus habere inciperent, peregrinos potius homines officiales habere, quam landſaſſios, uetuſtioris in ipſum principem iuris retinentisſimos. Quod cum intelligerent landſaſſii, id egerunt, ut princeps omnibus *nobilibus* nomen daret *equitum*. Vt uel hoc intuitu officialibus litterariis anteferrentur. Atque haec cauſa eſt, quare *nobilium* et *equitum* uerba hodie in omnibus fere Germaniae prouinciis ſynonyma ſint, quamuis hodieque in cancellaria imperiali diſtinguantur maiorque longe *taxa* ſit *equitis*, quam *nobilis* adpellatio. Hodie leges Romanae, uſus et aemulatio inter principem et landſaſſios omnia haec conturbarunt: ut confuſio et permixtio iurium ac dignitatum omnes doctrinae regulas ſpernant, tantum abeſt, ut hic aliud quid dici poſſit, quam hoc: *quo principum minor eſt auctoritas*, priſtinis ordinum prouincialium limitibus circumſepta, *ibi maior ueteris praerogatiuae landſaſſiorum religio.* Contra, ubi princeps iuit extra cancellos, ibi etiam fere nomina expuncta et obliteratae ſunt imagines nobilitatis prouincialis. Cuius reliquias prae aliis dabunt *Friſii* et *Holſati*, alios taceo. *Ad extremum* uel TACITO teſte conſtat, Germanos litterarum ignaros fuiſſe.

9) *litterarum non militiae ignara Germania.*

Et quamuis poſtea cum ſacris Chriſti etiam in Germaniam uenerint myſtae litterati: non tamen illi ad munera reipublicae obeunda ſunt uocati. Potius *landſaſſii* etiam *iudices* facti ſunt, uſu, non inſtitutione, iura docti. Olim enim *comitis* uerbum nobilem uoluit, *iuris dicundi auctoritate in pago prouinciae inſtructum.* Quod uſui defuit, hoc ratio ſuggeſſit, iudicibus ingenita. Quorum ideo maior tum fuerat poteſtas, quam hodie, ubi omnes cauſae ſcriptis legibus definitae ſunt. Quarum tanta nunc multitudo, ut iudici manus, quae olim liberae fuerunt, hodie ligatae ſint et uinculis adſtrictae forenſibus. Vt iam nunc iudices omni arbitrio careant ſintque in durisſimo legum famulatu.

10) *litteris probibiti Germani non militia.*

Taceo illa tempora, ubi iure docti omnes ex patriae finibus proſcripti ſunt, quorum mentio facta eſt in *opuſc. 1. h. lib. differ. 16. litt. gg.* Imo, quod ibidem ex lege publica patet, olim litterati non *magiſtratus* fuerunt, ſed his tantummodo a manibus et conſiliis.

11) *curiae ſtylus partium ſtudio laborat.*

Quid? quod nobiles landſaſſii omni tempore querelas mouerunt,

A interprete *Gaſp. a* LERCH *p. 10. n. 13.* et qui idem monet *Ioan. Frid.* PFEFFINGER? *cap. 17. §. 17. de nobilitate S. R. I.* cancellarias curiasque partium ſtudio laborare in minuendis militaribus honoribus augendisque litterariis, cum his ſcribae, conſiliarii et praeſides plerumque ſint addicti. Quorſum etiam conferre licet opuſcula *Eybeniana* de *plumbeo curiarum ſtylo* et de *uerbi nobilis* adpellatione. Vltimum B eſt, quod ſuprema in regnis munera necquicquam uiri litterati habuerint, ſed milites aut militae gnari landſaſſii.

12] *ſuprema prouinciae munera non litteratorum.*

Ex illis enim electi ſunt *comites ſtabuli; mareſchalli; proreges; camerarii; maiores domus:* non ex his. Imo inter principum Germaniae ſemper praerogatiuas fuit alere *mareſchallum, camerarium, pincernam, dapiferum:* non *doctorem*, aut uirum litterarium. Quod inter utrumC que genus uitae quam plurimum uideretur intereſſe. Ceterum, quod ſupra diximus, *nobilitati Germanicae* ius ſuffragiorum in comitiis fuiſſe, hoc eidem reddi poſſet abſque ulla difficultate. Poſtliminii cauſas petere liceret ab exemplo reducti Bohemici in comitiis ſuffragii. Claſſis poſt praelatos et comites adſignanda, ut, inſtar illorum, nobiles quoque ſuffragia darent per curias ſeu D ſcamna, Sueuicum, Franconicum, Rhenenſe. Sed manum de tabula.

De nobilitate S. R. I. auctores.

Quae hactenus dixi, illa in gratiam eorum ſuggeſſerunt medii aeui monumenta. Alios tamen conſulere poſſunt alii. In optimorum hic numero ſunt *Lerch a* DVRNSTEIN, dummodo auctor genus dicendi haberet magis perſpicuum et emendatum. In BRAVNIO iudicium, in SPANGENBERGIO publici iuris notitiam deſidero. E In aliis copiam medii aeui monumentorum. In pluribus alienum a partium ſtudiis animum. Quod litteris melius ſit in ciuitatibus, quam in nobilium pagis: quod principes haec priſtinae libertatis rudera inuidis adſpiciant oculis. Primum KNIPSCHILDIOS, CREIDMANNOS, DATTIOS in transuerſum egit; alterum LIMNEOS, BESOLDOS, SPEIDELIOS, EHRENBACHIOS. Pertinet forte hoc inter deſiF deria iurium Germaniae publicorum, ut nobilitas tabularia aperiat homini, res patrias docto, penes quem procul eſſent irae ac odii cauſae, quique non ex ingenio ſcriberet, ſed digereret tantum medii aeui monumenta. Ceterum, ex quo duorum nunc generum in republica dignitates, iure meritoque cauendum eſt, ne una ſupprimat alteram. Linquimus ſua loca nobilitati gentilitiae neque illius G dolemus in litterarum ſtudio neglectus, ciuibus forte non inutiles. Quod ſi uero laurum ex litteris quaerere uult homo gentilitiae nobilitatis: par eſt, ut legibus Mineruae et ipſe uiuat nihilque iure hic adſectet praecipui. Eundem

 enim

Differ. III.

enim fontem et principem habent et litterarii honores et gentilitii. Sed rationibus diſtinctis. In alteris maiorum imagines regnant, in primis artes et ingenium. Neque ſchemata utriſque eadem ſunt. Exponat candidatus opes ſuas, merita, titulorum ac munerum ſplendorem, conſequetur haud dubie dignitatem gentilitiam: contra, litterariam non reportabit, niſi exploratis per examina profectibus, niſi laboribus exantlatis in litteraria arena, niſi publico inſtructus codicillo et quae reliqua ſunt.

Praecedentia qui debeatur ſacerdotio?

(*dd*) Nemo iraſcatur principibus Germanis, quod primas dederint ſacerdotio. In ius enim iuit error, pleriſque gentibus communis, ut per ſacrorum rationes ſentire non liceret aliter. Quapropter medii aeui diplomata docent, principio eorundem ſubſcriptores conſpici *clericos* et *ſacerdotes* ad infimum ordinem usque, quamuis SPECVLATOR *in ration diuin. offic. lib. 2. pr.* id improbet, cum poſt epiſcopos clerici nulli in *dignitate* ſint, uerum in *ordine* tantum presbyter, diaconus, lector, oſtiarius, pſalmiſta: tum ſequi demum *duces*, *principes*, aliosque *proceres* imperii ex ordine ciuili. Hinc in comitiis eccleſiaſtici principes dextrum latus abſoluunt, ſiniſtrum ſeculares. Eundem ordinem principes electores ſeruant, non qua archicancellarii, ſed qua ſacri ordines antiſtites. Neque humanitatis officio id fieri, ſacri myſtae perhibent, uerum ex iuris diuini ac humani neceſſitate. Lepidae argutiae: *lunae ſolem, tenebris lumina anteferri*, ſed in altero genere uerſari clericos; deinde *miniſtros chriſti maioris* habendos eſſe, quam *regis* aut *principis*; porro ſacerdotium *regale* dici, ſacerdotes, *ſal terrae*, *mundi lumen*, *patres et magiſtros*; poteſtatem eorum a Deo, non ab hominibus; clericos habere iura primogenitorum, inſtar Leuitarum NVM. 3. *uerſ.* 12. tum muneris argumenta in cura *animae* et coeleſtibus bonis uerſari, quae omni iure *huius ſeculi* cauſis rerumque humanarum opibus ſint anteferenda; praeterea *ſacrum* etiam *codicem* ſuffragari in diuinationibus noui foederis, cuius ea futura ſit dignitas, ut leones miteſcant et principes ſedeant ad pedes Gamalielis; demum non rectiorem eundi ordinem, quam illum, qui inter *coeleſtes* adprobetur, ubi eccleſiae doctoribus maxima dignitas reſeruata ſit, ſimilitudine facta a *ſtellis* primae magnitudinis; tandem *picturas* ueterum conuenire, quae uitae aeternae hoc ceremoniale deſcribant, ut prima claſſis ſit monachorum, quos papa et cardinales ſequantur, hos excipiant epiſcopi, tum abbates, deinde presbyteri, diaconi, clerici, demum, poſt cerearios et oſtiarios, imperatorem, reges, duces et qui nominari poſſunt deinceps. Adeo craſſe hic philoſophantur *doctores* canonum, *decretiſtae*, *moraliſtae*, *conſcientiarum* rectores. Quorum naenias congeſſerunt CHASSANAEVS *in catal. glor. mundi part. 10. conſil. 10. 11. 12. ſqq.* *Ant. de* ROSELLIS *de poteſt. imper. et pap. §. ſacerdotium n. 3.* DECIVS *in cap.* cum non ab homine *X. de iud.* PEREGRINVS *lib. 1. conſ. 84. n. 36.* *Petr.* LENAVTORIVS *de doctorib. part. 3. quaeſt. 1.* LANCELOTTVS *in templo omn. iudic. lib. 2. c. 1. quaeſt. 1.* num eccleſiaſticae dignitates praeferendae ſecularibus, *Modeſt.* PISTORIS *uol. 1. conſil. 51. n. 40.* CRVSIVS *lib. 2. c. 1.* et *lib. 3. c. 29.* in quo tamen deſidero caput ſingulare *de praecedentia clericorum ante laicos.* Quamuis uero hunc ordinem in phariſaeis improbauerit ſeruator; ipſe ex aduerſo docuerit diſcipulos iuſſeritque omnium eſſe ultimos; imo humilitatem, quae in ethicis paganorum inter uitia numeratur, ipſe retulerit inter principes uirtutes, quod *Celſus* ridet aduerſus *Origenem*; demum ſuo etiam exemplo docuerit idem: non tamen ſubterſugia deſunt ad probandum et defendendum. Scilicet eccleſiae faciem nunc laetiorem; eccleſiam nunc regnare, non parere; in plantanda quod neceſſarium fuerit, ceſſare in plantata et quae pigmenta ſunt, ſpecie inanium ualida, generis eiusdem. Nobis hac de re ita uidetur. Sacerdos, ſi diuina oracula conſulas, non claſſem ſingularem habere oportet in republ. Inſtar eorum, qui priuata docent auctoritate, quod de ſacerdotibus adfirmat, olim *absque ullo publicae auctoritatis charactere* inſtituentibus populum, uir illuſtris *a* COCCEIIS *c. 18. ſect. 1. §. 5. p. 390.* Habent ergo ordinem illi ſingularem dignitatemque in republica non a *Deo*, ſed a *principibus*. In quorum arbitratu fuerat, ſeruatoris inſtituta ſequi et ciuilibus officialibus poſtponere eosdem, uel his omnibus aut pleriſque illos praeferre. Olim ergo, ſi praecedentiae iura ſpectes, chriſtianae reipublicae fuerant bipartitae omnes: quod primam claſſem clerici, alteram abſoluerent laici. Verum hodie rectius fit, ut clerici laicis in eundo ac ſedendo intermiſceantur, pro muneris, quod quisque in utroque ordine habet, grauitate. Quo ipſo illi admonentur, utriusque ordinis tam ſacri, quam ciuilis auctorem eſſe eundem, principem ſcilicet et rempublicam. Neque aliam honoris radicem et fundamentum clericos habere, quam imperantis arbitratum. Hoc ſi cogitent, facile ſedabunt aeſtus ambitionis, quo animi eorundem nonnunquam iactantur.

Germaniae epiſcopi inſtar R. Dauidis.

Ceterum, cum Germaniae epiſcopi fere omnes principum territoriis exemti et ipſi conſecuti ſint principatus, regalibus inſignes; ſaepe miratus ſum,

quare

Differ. III.

quare non, omnis epiſcopi nomine, *principis* uerbo adpellentur, inſtar Dauidis, non a prophetia, ſed a regno nominati, Soli forte hoc Leodienſes obſeruant, quorum antiſtes illis non epiſcopus audit, ſed princeps, der *Printz zu Lüttich.* Circumtuliſſe idem in animo Monaſterienſem epiſcopum, ut, loco *Biſchöffliche Gnaden*, inſtar aliorum principum, audiret *Hochfürſtliche Durchlaucht*, ſermone habeo aliorum. Quid? quod uitio illis uerti uix poſſit: quod inter tympanum et buccinas conuiuentur; quod militum alant cohortes; quod reliquo gaudeant in palatiis ſuis adparatu. Dauidem imitati, non prophetam, ſed regem. Regalium quippe et ipſi in ſuis territoriis gaudent auctoritate. Aliis uero epiſcopis id facere nefas eſt, qui nequicquam principes territoriorum, ſed eccleſiarum tantummodo antiſtites. Addatur *Matth.* STEPHANVS *lib. 2. de iurisdict. c. 7.* REINKING *de regimine eccleſ. lib. 3. claſſ. 1. c. 10.*

Viri litterati qui in numero clericorum?

(*ee*) Ratione profecto conſultiſſima, ut hoc nexu litterarum cultores ſibi manciparet, ne pontificialia proderent impeterentque arcana. Tegumenta argumentorum ſunt haec. Quod *ciuilis ſapientia ſit res* ſanctiſſima l. praeſes 1. §. 5. ff. de extraordin. cognition.* quod et ipſae *leges* auctores habeant *oracula*, principum ſcilicet et muneris dicantur *diuini l. 2. ff. de LL.* quod magiſtri et doctores *diuina* manifeſtent mandata *can. 12. diſt. 37.* ipſi ICti IVSTITIAE SACERDOTES adpellentur. VLPIANVS *l. 1. ff. de iuſt. et iure* inquit: *Celſus definit, ius eſt ars aequi et boni. Cuius merito quis nos** ſacerdotes *adpellet. Ianus* LANGLAEVS *I. ſerm. 5. p. 59.* idem largitur aduocatis, a quo proxime abeſt hic KLOCKIVS *de contribut. c. 15. n. 3.* Collationis inter ICtum et ſacerdotem momenta plurima expendit proſequiturque *Gerh.* FELTMANNVS *ad l. 1. ff. de iuſt. et iure.* Eundem ICtis titulum defert *R. I. an. 1656. §. 157. Mehrermeldten R. Cammer-Gerichts Beyſitzern, wird dieſes anbefohlen, daß ſie, was ihnen, als* ſacerdotibus *und getreuen Vorſtehern der heilſamm* iuſtiz, *gebühret, den geraden Weg hindurch gehen.* Qua cauſa moti ſunt doctores alii, ut ſtatuerent, ICtos, ſacerdotum inſtar, inſtrumenta facere poſſe publica BERLICHIVS *part. 1. concl. 43. n. 51.* aduocatum, ſecretorum partis proditorem, tam acerbe puniendum, quam ſacerdotem ita uiolantem ſigillum confeſſionis, quamuis contrarium iudicatum eſſe, teſtetur *Ann.* ROBERTVS *lib. 7. rerum iudic. 19.* Hinc etiam eſt, quod ſchemata fere omnia Academiarum eccleſiaſtica et ſacerdotalia ſint, utpote nomen *decani, ſenioris, rectoris, ordinarii, infulae, pallii, annuli, cathedrae*, cetera, quae obſeruatio eſt uiri illuſtris *a* COCCEIIS *iurispr. publ. c. 31. n. 6. p. 471.* Cui addere liceat CONRINGIVM *antiquit. Acad. ſupplem. 67. p. 364.* atque ITTERVM *de gradib. Acad. c. 5. §. 7. p. 124.* Imo onera etiam impoſita eſſe doctoribus academicis, ſub quo clerici ingemiſcunt plerique, ſcilicet *caelibatum*, quod moribus Galliae firmat PASQVIER *l. 3. des recherches de la Franc. c. 29.* aliiſque MENDO *lib. 1. de iure acad. quaeſt. 4. n. 73.* qui tamen iniquitatem rei et ipſe uidet moreſque hos, ne profeſſoribus uxores ſint, intra limites tantum continet doctorum theologiae et decretorum. Rectius academiae euangelicae. Vbi ſuperſtitio haec clericalis exulat. Nam profeſſores ab aliquot luſtris, pallio depoſito, gladio accincti in publicum prodeunt conſcenduntque ita cathedram. Idem faciunt ciues, ſtudioſi. Neque illi atra ueſte porro utuntur, ueterum canonum memores; *ne et ipſi clerici adfectent ſingulares atque a laicis diſtinctos ueſtitus. Abſtineant tamen ſacerdotes a purpura et ſerico curentque, ne ueſtes ſint uerſicolores.* Doctoribus tamen *R. I. an.* 1500. *tit.* 22. §. 5. 6. *Ordinat. Polit. an.* 1530. *tit.* 15. *et an.* 1548. 1577. *tit.* 12. largiuntur idem in ueſtitu pretium eundemque ornatum, etiam eorundem mulieribus, quem homines habent gentilitiae nobilitatis. Cuius hac in re aduerſus doctores aemulationem in libellis, Caeſari ideo oblatis, docet ITTERVS *cap. 11. diſſ. Acad. §. 23. 24. 25. 26. ſqq.* Et argumentum ex inſtituto ante reſponderunt *Iſaac.* SCHOOCKIVS *diſſ. de legib. ueſtiariis* WALTHERVS *de priuileg. doctor. §. 100. p. 285.* et anonymi *diſcurſus de ueſtibus illorumque iure, dem Kleider-Recht Caſellis* impreſſo 1683. *in 8ct.* qui auctor tamen maiorem iuris Romani rationem habet, quam Germaniae noſtrae inſtitutorum.

Differ. III.

)o(

OPVSCV-

OPVSCVLVM III.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN

TVTELIS, TESTAMENTARIA ET LEGITIMA,

die x. menſis Octobris cIↄ Iↄcc XII.

DIFFERENTIA I.

De diuerſis tutorum nominibus.

Tit. 13. de TVTELIS ad uerba: quaſi tuitores.

R*Omani tutores a tuendo dixerunt (aa), quod uerbum hodieque Galli, Itali et Hiſpani retinent: uetuſtioris aeui Germanis uocabula in hoc iure fuerunt diuerſa. Alii enim tutores a cuſtodia* GARDIANOS *(bb) adpellarunt, quod hodieque faciunt Anglo Saxones: alii, a protegendo,* MVNDIOS *(cc),* MVNDVALDOS *(dd), momboirs, mombers (ee), ſiue, addita particula* VOR, *uormomber (ff), uormonder (gg): alii a curando* Pfleg-Væter *(hh),* Verweſer (**), Gerheber *(ii): alii a* FIDE, *pupillo probanda,* Treuhalter, Treuhænder, Treuſtræger *(kk): alii a* PRAEFECTVRAE *munere* Vœgte, Pfleg-Vœgte *(ll), cui forte non inconcinnum eſt* Værger *ſiue* Værghauer *Danorum (††): nonnulli a* REGENDO, Anweiſer *(mm): quidam, a* LOQVENDO *pro pupillis,* Mælsmann *(nn):* BALII *etiam et* BAIVLI *uox pro tutore capitur (oo) in medii aeui monumentis.*

Tutores a tuendo.

(*aa*) *Adpellantur tutores, quaſi tuitores atque defenſores,* inquit Iuſtinianus §. 2. *Inſt. de tutel.* idque ex Paulo deſumit *l.* 1. §. 1. *ff. de tut.* Tutela enim idem, quam *tuitio.* Fuiſſet autem hac etymologia uix opus, cum non tantum in uſu ſit uerbum tueor; ſed etiam *tuto, tutor.* Dolet uero BALDVINVS h. l. quod uerbo non reſpondeat perfidia tutorum tantum non omnium, ut nomen, ob rem mutatam, et ipſum mereatur abrogari. Inde

Iuſus etymi aduerſus perfidos tutores.

B luſus alioram: *tutor, quaſi tollitor uel minime* tutor; *tuteurs, quaſi* toute eurs *omne eorum; Vormund uimmt uor dem Mund weg; Gerhaber,* quaſi *Gernhaber, quod inhiet bonis pupilli; momber, quaſi,* non pere, cetera apud BALTHASARVM *reſolut. Boic. tit.* 5. *reſ.* 1. *n.* 2. WEHNER. *obſeru. pract. uoc. Gerhaber.* MAGER *in aduoc. arm. c.* 1. *n.* 345. MANZIVM *h. t.* §. 2. *Paul.* MONTANVS *de tut. c.* 4. *n.* 7.

Gardien tutor ſ. cuſtos.

(*bb*) Teſtatur id hodie de Saxonibus, Anglis *Ioan.* COWELLVS *lib.* 1. *tit.* 13. §. 1. his uerbis: *Tutelae uerbum non frequens eſt apud nos, ſed* cuſtodiae *potius. Normanni* gardien *adpellant, quem Romani tutorem aut curatorem. In quo nos eos imitamur, eum, quem illi* gardien, *cuſtodem uel* gardianum *dicentes.* Quapropter etiam ICti et Angliae et Scotiae *tutelae* uerbo

A rarius, frequentius autem uoce *cuſtodiae* ſiue *gardiae, guardiae* in legibus ſuis utuntur. Ita *Thom.* CRAGIVS *lib. 2 feud Angl. c.* 20. *p.* 283. pupilli ſub *guardia, wardia,* aut ſub *cuſtodia* mentionem facit frequentiſſimam. Idem in LL. *Ranulphi* de GLANVILLA ſub Henrico II. ſcriptis *lib.* 7. *c.* 10. 11. *ſeq. Wardiam* uero idem eſſe, quam *warten* et *wartung* in Germanica lingua, quis dubitabit? Qua ratione tutorem dicere liceret *einen Wardein,* inſtar uerbi *Müntzwardeyn.* Pertinent huc etiam LL. WGoth. in gloſſario Lindenbrogiano, ubi *gardingi* uerbum aliquoties occurrit idemque eſt, quod *tutor.*

Mundium, tutela.

(*cc*) *Mundii* uerbum primitiuum eſt et hinc plurium aliorum fons. *Tutelam* Longobardis notauiſſe, eſt quidem multis legibus teſtatiſſimum. L. LONG. *lib.* 1. *tit.* 10. *Nulli mulieri liberae liceat in ſua pote-*

C *ſtate, id eſt, ſine mundio uiuere. Neque alienet, ſine poteſtate illius, in cuius* mundio *uiuit.* Ita etiam *uir uxoris mundium* (tutelam) *acquirere dicitur a parente* L. ALEMAN. *tit.* 54. notante LYDIO *in gloſſ. h. u.* Porro *mundium facere,* tutelam adminiſtrare. Et ſuſcipere tutelam, eſt *ſuſcipere mundium* L. LONG. *lib.* 1. *tit.* 9. 30. *lib.* 2. *tit.* 2. 12. Hinc ſine tutela noſtris hodieque *ounündig,* ſiue *unmündig,* uel etiam *ſelbmon-*

Differ. I.

monden ſelbſtmündig GROTIVS *lib.* 1. *manuduct. c.* 4. §. 7. Et, qui ſub *mundio* ſeu tutela, ille audit *mundling, mündling*. Si locus hic eſt coniecturis, putauerim *mund*, olim non ipſum *os* denotaſſe, quod ſignificatum eſt uetuſtiori uerbo *goſche*, uti in Graeco *ὄστα Fr.* IVNIVS *in gloſſario Goth. p.* 262. uerum oris tantum propugnaculum ſiue *tutelam*, labia. Sicut praecordia *herzemund* apud SOMNERVM *in gloſſar. h. u.* Quapropter nomen *mund* uulgare fuit omni generi tutelarum. OTFRIEDIO *in praef. ad euang. ad regem Ludouicum: uon godt er munzi haben mund, a Deo oportet eum habere poteſtatem ſiue tutelam.* LOCCEN. *in lex. Goth. p.* 108. An uero tutor *mundius* ſit dictus, ſicut mundium tutela, dubito, licet id adfirmet *Ant.* MATTHAEI *ad h. l.*

Mundualdus tutor. (*dd*) Verba ſunt clariſſima in L. LONGOBARD. lib. 1. tit. 16. §. 8. tit. 17. §. 5. Et formulae in diplomatibus: *filius cum mundoaldo ſuo, conſentiens pupillo munduàldius ſuus* aliasque congeſſit FRESNEVS *p.* 698. et LVDIVS *gloſſ. p.* 69.

Momber tutor. (*ee*) Vox haec aliquantum a prima origine ſua degenerauit et deprauata eſt uſu Gallorum, qui ſyllabas amant contrahere. *Mundbar* idem fuerat, quam *ſchutzbar* aut *ſchutzbarkeit*. Vnde in Latino ſermone *mundeburdium* ſeu protectio uel tutela *munbour, momboor, momber*, tutor, KILIANVS *in diction.* apud MENAGIVM p. 320. Quae uoces ſatis frequentes ſunt in medii aeui monumentis. Sed Belgae et Galli *mainbur* tutorem dixerunt contracte et deprauate. Imo *momboir*, *momber* hodieque ſalutant tutorem GORIS. *ad Sandium de eſſeſtucat. cap.* 4. *n.* 14. *Ant.* MATTHAEI *ad tit. Inſt. de tut. n.* 2. *p.* 403. Et in archipalatinatu eadem donata eſt ciuitate Germanica. *Zweybrück.* Hofg. Ord. *tit.* 13. *Eyd ſo Vormünder* tutores *oder* Mompar curatores *ſchweren ſollen, uor ihrer Vormundſchafft oder Mumparſchafft.* Vbi cum eadem utrique detur formula iuriſiurandi, fruſtra eſſe uidentur diſcrimina uerborum. Improbanda igitur GROTII coniectura *lib.* 1. *manud. c.* 4. quaſi *momber* tutor Belgicus idem ſit, quam *mondborg* fideiuſſor. Primo enim ſatis patet, huius uerbi cum ſuperioribus uocabulis, ex *mundii* etymo petitis, harmonia. Deinde Drenthini hodieque uerbum *uornomber* habent in uſu, quod patrio uerbo *uormunder* quam proxime accedit.

Vormomber, protutor. (*ff*) Prouocare hic licet ad ius prouinciale DRENTHINVM *lib.* 3. *art.* 5. *eene uant naeſte bloet uan des uaders ſyde alleen ſal hebben de adminiſtratie uan des Weſekints goed die alleen * uoornomber genaent wort. Die andere worden ſimpele * mombers geheten.* Diſtinguitur hic inter tutores cum adminiſtratione et ſine illa. Primi generis tutores audiunt *uormunder*, alterius tantummodo *münder*.

Vormund. (*gg*) Nolim dicere *Vormund* apud Germanos idem eſſe, quam *os pupilli*. Cum eius ubique cauſam agere debeat tutor loquendo STIERNHIELM ad *Vlphilam h. u.* et mutus nequeat tutor dari *l.* 1. §. 2. *ff. de tutelis.* Opinabile eſt magis *Mund tutelam* uelle, quod ſupra probauimus, *Vormund* autem illum notare, qui *inſtar protectoris* pupillo. Vtrum uero *munder* Germanis tutor, *uormunder* protutor fuerit, quod EVIACIVS uult *lib.* 2. *feud. tit.* 4. in medio relinquo. Eodem nomine Sueci utuntur: *Suetice* Fœrmyndare *tutores adpellantur*, ut teſtatur LOCCENIVS *in ſynopſ. iur. Suec. diſſ.* 4. *n.* 2. et Dani *Formynder* Dan. Lob. lib. 7. c. 13. §. 2. et tutela *Formynderskab* lib. 1. c. 1. §. 21.

Tutor Pfleg-Vater. (*hh*) Teſte *Wehnero* in u. *Gerhaben*. Et certum eſt hodieque uocabulum *Pfleg-Vater* in Sueuiae et Franconiae regionibus magis fere uſitatum eſſe, quam ipſius uerbi *Vormund*. Pfleger uox etiam ibi admodum ſolennis notatque *praefectum* et *curatorem* ciuitatis, curiae, pauperum, fiſci, pupillorum. Braunſchw. Hofger. Ordn. tit. 23. 24. *der Eid, ſo Vormünder oder Pfleger*, curatores *genannt, ſchweren ſollen.* Inde *Pflegkinder* audiunt, qui ſunt ſub tutela Bayr. Landr. tit. 5. artic. 1. Tirol. LR. lib. 3. tit. 51. et *Pflegſchafft*, id eſt, *Vormundſchafft* Braunſchw. Hofg. Ordn. tit. 23.

Verweſer. (**) Vox generalis eſt, ſed quibusdam in locis ſigillatim accipitur de tutore uel curatore.

Tutor, Gerhaber. (**) In Auſtriae et Boioariae principatibus uox haec uulgi etiam uſu eſt notiſſima. Ita *im* Bayr. Landr. *titulus* 5. uniuerſus agit *uon Vormundern oder Gerhaben, Verſorgern und Treustragern* et in artic. 1. *Wo der Vater ſeinen Kindern Gerhaben oder Vormünder geordnet, die ſollen alsdenn zu ſolcher Gerhabſchafft oder Vormundſafft gelaſſen werden.* Pariter hoc nomine gaudet *Tirol. LandR.* lib. 3. tit. 46. *uon Gerhaben und Anweiſern*, id eſt, de tutoribus et curatoribus. item tit. 47. *die Gerhaben ſollen ſich der Gerhabſchafft ohn ain* inuentarium *nit underziehen.* Ioan. Baptiſta SVTTINGER Auſtriaci iuris obſeru. 3. §. 2. n. 10. *Gerhaabſchaffts-Sachen und deſſelben raitungen werden durch* commiſſiones *erœrtert, wo der Gerhaab gehalten wird, der gerhabſchaaffts raittung halber ſich ledig zu machen.* Et ſigillatim leges tutelares ſub hoc ibi nomine prodierunt: Neue Gerhabſchaffts-Ordnung. Porro *der Mutter gebühret ihren Kindern* Obergerhabſchafft. Gerhabſch. Ordn. tit. 3. §. 2. REVTER. *in different. iur. com. et Auſtr. tab.* 2. *n.* 15. 16. 17. *ſeq.* Vnde autem *Gerhaben* nomini natales? *Ger* opes denotaſſe Germanis, intelligere licet ex FRESNEO p. 616. Habes igitur *bonorum* cu-

Differ. I. II.

curatorem, quamuis, diſcrimine utriusque apud Germanos ſublato, idem etiam acccipiatur, quod uidimus, de tutore.

Tutor Treuhænder. Treuſtræger.

(*kk*) Tutores *Treuhænder und Treushalter* dici Germanis, admonet WEHNERVS *lit. g. p.* 159. ubi autem et in quibus prouinciis, non addit. Verbum *Treuſtræger in iure Boico* occurrit *tit. 5. artic.* 1. dubium an uox curiae uſu ſit recepta. *Ioan. Balt.* BRAVN *de tut. tit.* 1. §. 23.

Tutor Vogt.

(*ll*) Nomen *uogt* Germanis praefectum aut arbitrum notat. Eſtque primitiuum, necquicquam uero a Romano *aduocatus*, aut contra, ut ſentiunt KLOKIVS et GOLDASTVS. Inde ipſe Deus arbiter rerum dicitur *himmliſcher Voigt* ſermone medii aeui. Plene MAGERVS *de aduocat. c. 2. n.* 200. 201. *ſqq.* Inde perfectae iuuenis *Vogtbar Vogtbare iahre* dicuntur, id eſt, a tutela alterius immunis.

Tutor Danis Værger

(*††*) Tutor Danis *Verger* uel etiam Formynder *Chriſtian.* OSTERSSON *in gloſſario iurid. Danico p.* 578. hanc in rem loca omnium legum congeſſit, unde conſtat, Danis *Verger eller Formynder* adpellari tutorem. In codice iuris Noruagici nouiſſimo Chriſtiani V. Norske Lov. lib. 3. c. 19. *om umyndige og Värger.* Eadem inſcriptio in Danske Lov. lib. 3. c. 17. Vnde uerbi etymon ſit, uideant alii. *Verger* Saxonibus praefectus, adparitor, teſte *Steph* SKINNERO, a uirga, quae eius muneris fuerit inſigne. Inde Auſtriacis hodieque *Stübler*, *Stabsmeiſter*, *Stübelmeiſter*.

Curator Anweiſer.

(*mm*) Tirolenſia ſtatuta curiis imperant, ut curatores *Anweiſer* nominentur. A Tirol. Lands-Ordn. *lib. 3. tit. 52. Ordnen wir, daſs ſich die Gerhabſchafft* (tutela) *im 16. Iahr des Pfleg-Kindes enden. Wo aber das Pfleg-Kind nicht geſchickt wär, ſeine Güter zu uerwalten, ſo ſoll ihm ein* curator (*den wir in unſerm Land einen* anweiſer *nennen) zugeordnet werden.* Si uim aeſtimes uerborum, ſignificatus faciendus eſſet ex aduerſo. Vt *Gerhaber curatoris, Anweiſer*, ſiue inſtitutor, *tutoris* no- B men mereri uideatur.

Tutor Malsmann.

(*nn*) Auctoritate ſcribimus LOCCENII, tutores *Förmyndar uel Målsmann* adpellamus, *in ſynopſ. iur. Suec. diſſ. 4. n. 2. p.* 91. Explicat uocem idem in *gloſſario iur. Sueuici u. Mundgicht* et Mallus p. 104. *mala* idem quam loqui ergo *målsmann, uir* qui *loquitur* pro pupillo. Sed cum *mal* frequentius notet *locum iudicii*, coniectari etiam aliquis poſſet, *mals-* C *mann* eundem eſſe, qui in *iudicio* cauſas agat pupilli. In quo tutoris officium uerſari, conſtat. Inde etiam tutores pupillorum dicuntur: *Worthalter, Vorſprecher* KLING. *part. 3. iur. Sax. tit. de tut. p.* 112.

Tutor baile. bailus.

(*oo*) Formulae ſatis ſunt ſolennes: *in teſtamento relictus ſub* baila *ſeu tutela Vrbani IV ſed ipſe papa* bailam *ſiue tutelam minus fideliter geſſerat* et alius, *rex* D *Carolus praepoſuit filio baiulum Arnoldum et alios miniſtros tutelae puerili congruos.* Quod uerbum Graecis eſt concinnum, qui et ipſi Βαΐουλον tutorem dicunt. Quaſi *gerulum* pupilli. Loca ante nos congeſſere CHOPPINVS *lib. 2. de morib. Pariſ. c. 7. n.* 2. FAVCHET *lib. 6. de ſes antiq. Franc. cap.* 5. *Ant.* MATTHAEI, *lib.* 1. *tit.* 13. *n.* 5. ALTESERRA *de comit. prouinc. lib. 2. c.* 7. Taceo medii aeui gloſſatores.

DIFFERENTIA II.

Inter tutelam et curatelam num diſcrimina?

Tit. 13. uerba: tutela uel curatione.

Romanis multa magnaque tutores inter et curatores diſcrimina (pp): nulla inter utroſque habent Germani (qq). Quorum hic inſtituta non ſolum moribus concinna ſunt Europae uniuerſae: ſed etiam rationes habent, noſtro iudicio, conſultiſſimas (rr). Licet prouinciae quaedam doctoresque Germani ſtatutis et curiis pigmenta et ipſi adſperſerint (ss) iuris peregrini.

Iuris Romani inter tutelam et curatelam diſcrimina.

(*pp*) Recitabimus illa tantum diſcrimina, quae faciunt, ad indolem utriusque iuris formamque. I) Tutor datur *perſonae* pupilli §. 4. *Inſtit. Q. teſt. tut.* curator autem bonis et *rerum* adminiſtrationi *L. 20. ff. de rit. nupt.* adeo ut nubere queat pupilla ſine conſenſu et auctoritate curatoris *L. 8. C. de rit. nupt.* et ſi *minoris* uitae Romani aliquem praeficere uoluerunt, illum non *curatorem* dixerunt, ſed *tutorem*. *Dio* CASSIVS *lib.* 57. ſub fin. ſcribit: *Tiberium Caeſarem ſenatori luxurioſe uiuenti tutorem dediſſe, quaſi eſſet pupillus.* Addatur *l. pater* 101. *ff. de demonſtr.* et THOLOSAN. *lib. 12. c. 1. n.* 15. E II) Deinde tutor *pupillo* datur: curator *minori* pr. Inſt. de curat. III) Poſt tutor etiam obtruditur pupillis *inuitis*; non curator §. 2. *Inſtit. de curat.* niſi in certis quibusdam cauſis, quae non ad regulam, ſed illius pertinent exceptionem. IV) tutela eſt *legitima* agnatorum aut cognatorum, non curatela, V) tutor negotiorum pupilli *auctor* et actor eſſe debet §. 2. *Inſtit. de auct. tut. l. 9. eodem l. 7. §. 5. ff. de* F *pact.* ſed *monitor* tantum minoris curator et quae ſunt eiusmodi. Alias plures differentias recitat ſummatim VOETIVS *ad §. 1. Inſt. de curat.*

(*qq*) Ar-

Differ. II.

Quae ceſſant apud Germanos,

(*qq*) Argumentorum hic teſtiumque magna cohors. *Principio* forte, poſt Romanos, populo alii nulli uerba ſunt, quibus tutelam a curatela poſſunt diſtinguere. Facundiſſimis etiam Graecis hic aqua haeret. Vnde THEOPHILVS inſtitutionum interpres *lib. 1. tit. 23.* latinam uocem retinuit inſcripſitque illum *περὶ κουρατώρων* et *Conſtant.* HARMENOPVLVS *lib. 5. tit. 11. n. 12.* *Ἐαν ἔχῃ δίκην πρὸς τὸν ἐπίτροπον ὁ ὀρφανος; αναγκάζεται αἰτεῖν ἑαυτ.ῦ κουράτωρα.* Nam apud Graecos *οι ἐπίτροποι* continuarunt tutelam ad annum usque aetatis uiceſimum. *Graecos,* Loca habes apud PETITVM *tit. tutela pag. 271.* Pari ratione nomina. *differ. 1. litt. bb. cc. dd ſqq.* recenſita, de tutoribus aeque ac curatoribus adhibentur. Germani hodieque curatores mulierum ſalutant uerbo *Vormund, eheliger Vormund, kriegeriſcher Vormund* cetera. *Deinde* nullam inter tutorea et curatores differentiam eſſe, claris uerbis teſtantur de GERMANIS quidem GAIL. *lib. 2. obſ. 96.* CARPZOVIVS *part. 2. conſtit. XI. def. 10. n. 1.* REVTER. *ad ius Auſtriac. tab. 2. n. 25.* SCHILTERVS *exercit. 37. §. 4.* b. m. STRVKIVS plene planeque in *uſu moderno uol. 3. lib 26. tit. 1. §. 6. 7. 8 ſq.* *Gallos,* de GALLIS *Eguinar.* BARO *ad tit. Inſt. de curat. Ant.* FABER *ad cod. lib. 5. tit. 29. defin. 2. 3.* CHARONDAS *de droit lib. 2. c. 7.* *Belgas,* de BELGIS GROTIVS *lib. I. introd. c. 7. n. 1.* CHRISTINAEVS *uol. 3. deciſ.* 148. *n.* 40. et ad *Mechlen. tit.* 19. *act. 27.* *Simon v.* LEEVWEN *cenſ. forenſ. c. 16. n. 1. 2.* *Simon a* GROENEWEGEN *ad tit. inſtit. Q. mod. tut. fin. p. 54.* a SOELANTIVS *in curiae Traiect. deciſ. 63 n. 3.* CORISIVS *tract. 4. aduerſ. §. 14.* GVDELINVS *iur. nouiſſ. lib. 1. c. ult. fin.* *Anglos,* de ANGLIS COVVELLVS *lib. I. inſtit. tit. 23.* CRAGIVS *lib. 2. feud. Angl. dieg. 20.* *Suecos,* de SVECIS STIERNHOECK *lib. 2. cap. 2. p. 174.* *Maiorennes et curatores noſtra iura ignorant, pubertatem et tutelam agnoſcunt* idem LOCCENIVS *in iuris Suec. ſynopſi diſſert. 4. § 11. p. 112. 113.* *Polonos,* de POLONIS *Andr.* LIPSKIVS *cent. 1. obſeru. 59. n. 9.* *ad generalem conſuetudinem prouocat, qua tutela et curatela inuicem confundantur, ita. ut qui ſemel legitimi tutores dati ſint, iidem etiam permaneant eodem fere munere curatores* Auguſtin. KOLVOZKIVS in *promptuario* Polonici iuris p. 443. dicit, quod poſt quindecim annos tutores bona pueris reſignent ſed curatorum praeterea nullam facit mentionem, ut opinabile ſit, Polonorum iura Suecorum inſtitutis concinna eſſe, quae adultioribus pueris porro tutorem, nonniſi ob cauſam, obtrudunt. Idem *Herburtus de* FVLSTEIN *in ſtatutis Polon. p.* 508. Idem *Paulus* SCZERBICZIVS *in ſtat. Polon. part. 2. c. 11.* *Hungaros,* de HVNGARIS Stephanus de WERBOECZ *part. 1. ſtatut. regni Hungariae tit. 111. 112. 113. ſq.* ubi hoc admodum laudabile, quod annorum periodos ſtatuant minoribus alias atque alias, quando res maioris aut minoris momenti uolunt ſuſcipere. Ita anno XIV. tutores habent in cauſis quibuscunque: anno XVI. ſuper debitis tantum ac pignoris titulo nullis opus habent: anno XVIII. ſuper nullis rebus mobilibus: anno XXIV. omnia bona alienare et uendere ipſi poſſunt ſine ulla tutoris auctoritate. *Bohemos,* De BOHEMIS anonymus in *extractu iuris prouincialis* litt. N. n. 13. p. 169. *pupillus attingens annum XX. uel ueniam aetatis impetrans ceſſionem bonorum a tutore petit.* et in *Ordin. Morau. prouinc.* 1628. f. edit. p. 160. dicitur: quod Bohemica iura inter poteſtatem curatoris et tutoria nullum agnoſcant diſcrimen b. m. STRYKIVS *uſus mod. lib 26. tit. 1. §. 6.* Vnde clarum eſt, pupillorum et minorum, tutorum et curatorum hic eadem munera eſſe nominaque idem ſignificantia. Hactenus de ICtis teſtibus, in uniuerſa fere Europa ſublatum eſſe inter tutores et curatores diſcrimen. Nunc ad ipſa membra diſcriminum ſigillatim.

Curator uitae datur minoris.

Primo enim curator apud Germanos *perſonae* minoris datur, quemadmodum tutor. Pendet itaque a uoluntate curatoris minor, ſi matrimonium inire uelit: ſi inſtitui in aliquo genere artium: ſi peregrinari: ſi figere domicilium, cetera. Id enim in ſtatutis plurium Germaniae locorum traditur, quamuis deinceps ICti in dogmatibus et conſiliis academicis Romani iuris glaucomate iterum a uia deflectant aganturque in transuorſum. Imo, ſi minoris nexus laxior ſit, quam pupilli, id non ideo fit, quod apud Germanos aliquod inter utrumque interſit diſcrimen: ſed quoniam primi iudicium maturius eſt, quam alterius, ut adeo huic uinculo ſtrictiori opus eſſe uideatur.

Pupilli et minoris nullum diſcrimen.

Deinde quamuis pupilli et minoris, ſi cauſas naturales ſpectes, ſit diſcrimen: deeſt tamen illud intuitu tutelae et curatelae. Quemadmodum enim Romani quandoque *minori tutorem* dederunt *l. pater* 101. §. 2. *ff. de condit. et demonſtrat.* ſic apud Germanos id lege fit communi perpetuaque. Hinc uerba *Unmündig, Mündling, Minderiährig, Pflegkinder, Pflegbefohlne* cetera, pupillum aeque ſignificant, quam minorem. Adeo ut a uoluntate aliena uterque pendere uideatur.

Tutor inuitis datur ut curator.

Praeterea curator non ad arbitrium datur uoluntatemque minoris. Verum obtruditur inuitis et bene rem ſuam gerentibus. Idque decreto magiſtratus, ne minor iuſto indulgentiorem ſibi eligere queat. Taceo prouinciales leges, quia supereſt publica, uniuerſae Germaniae communis REFORM. *polit. de an.* 1548. *tit.* 31. *et ann.* 1577. *tit.* 32. §. 1. *et ſqq.* *daß den Pupillen und Minderiährigen* NB. *teder=*

Differ. II.

iederzeit biß ſie zu ihren reiffbaren iahren A
kommen, Vormunder und Vorſteher gege-
ben werden ſollen. *Henr.* GIESEBERTVS *pe-*
ric. II. *ſtatut. artic.* 19. b. m. STRYKIVS *V. M.*
lib. 26. *tit.* I. §. 7. Quo de argumento
plenius infra. Porro quamuis agnati aut
cognati ad curatelam ſuſcipiendam cogi
non poſſent, quod minoribus eſſet *teſta-*
menti factio actiua adeoque illi heredita-
tem deferre poſſent extraneis: tamen ex
aduerſo Germanica iura etiam obligant B
utrosque ad eandem. Ad A. B. tit. 7. hic
prouocat b. m. STRYKIVS *V. M. lib.* 26. *tit.*
I. §. II. neque immerito, quia ille titulus
AB. ſequitur iuris priuati in patria ſim-
plicitatem. Quod alibi demonſtraui.
Propius ad rem faciunt uerba REFORM.
polit. an. 1577. *tit.* 32. §. 2. ubi ſine ullo diſ-
crimine etiam de curatelis imperatur,
daß ihnen die Obrigkeit, wenn angebohrne
Freund ſich der Vormundſchafft, aus recht- C
mæſſigen Vrſachen nicht unterziehen wol-
ten, Vormunder und Vorſteher zu geben
uerbunden. Ipſo enim iure apud Germa-
nos, qui ſenſu Romano tutores ſunt, et-
iam continuare tenentur Germanicis
moribus inſtitutam curatelam GAILIVS
lib. 2. *obſ.* 96. *num.* I. MYNSINGER *ad* §. 5.
Inſt. de curat. MEVIVS *ad ius Lub. lib.* I. *tit.*
7. *art.* I. *n.* 13. Et qui liberemus agnatos
a curatela, quos ad tutelam obligauimus: D
cum inter utramque probauerimus nihil
in Germanico iure intereſſe. Prorſus i-
gitur ex indole iuris Germanici *Mind.*
Landr. lib. 2. tit. 3. art. 12. diſponit: *Alle*
Vormundere, ſo Vnmündigen geſetzet, die
uerbleiben in Verwaltung ſolcher Vor-
mundſchafft, biß die Pflegekinder ihr mün-
diges alter 21. *ausgebracht. Alsdann* (non
ante) *die* adulti *ihre* * *Perſon und Güter*
uerwalten ſollen. Tandem ſi Germani E
dicteria LL. Romanarum uſu recepiſ-
ſent: *tutoris auctoritate opus eſſe ab initio*
negotii, neque aliquid operari eius conſen-
ſum; tutoris praeſentiam requiri ad actus
ſolennitatem cetera *l. curatorem* 19. *ff. de*
auct. tut. et *l. cum* 17. *ff. de appellat.* quod
tamen moribus et integritati aduerſum
eſſe putant Germanorum, quibus ſuffici-
at etiam poſt interpoſitus a tutore uel e-
ius mandatario conſenſus CARPZOV. *lib.* 5. F
reſp. 86. *n.* 30. SCHILTER *exercit.* 37. §. 110. b.
m. STRYKIVS *lib.* 26. *tit.* 8. §. I. non dubi-
tarem, eodem etiam ſolennium iure opus
fore in rebus a minore geſtis. Quoniam
illud doctrina ſecum ferret, tutelae et cu-
ratelae modos eosdem eſſe, iura eadem e-
asdemque rationes. Verum ſimplicitas
Germanorum id reſpicit, quod geſtum
eſt cum illorum conſenſu, qui legibus re-
quiritur, nullo diſcrimine facto, utrum G
conſenſus ſtatim adfuerit, an acceſſerit
poſt; utrum a praeſente praeſtitus, an ue-
ro declaratus ſit litteris aut per mandata-
rium et procuratorem. Cum ergo ha-
ctenus enumerata diſcrimina potiſſima

Curator etiam eſt legitimus.

Curator etiam minor auctor ſit actorque.

ſint in LL. Rom. inter tutelam et curate-
lam, quorum nullum patria iura agno-
ſcunt: quis quaeſo de differentia hic du-
bitabit iuris utriusque ibitque inficias,
Germaniae inſtitutis inter tutelam et cu-
ratelam omnino nihil intereſſe.

(*rr*) Vox omnium gentium, uox na-
turae eſt. Cum igitur e nota praeceden-
ti conſtet, ſublatum ab uniuerſis Euro-
pae populis inter tutelam et curatelam
diſcrimen: id quidem credibile eſt ra-
tione factum fuiſſe conſultiſſima. Scili-
cet errarunt, me quidem auctore, Roma- 1]
ni in eo, quod iuſto citius pueros puellas-
que ſuo relinquerent arbitratui, primos
poſt XIV. alteras poſt XII. annos. Ante
enim quam puberes fiunt homines, boni
eſſe ſolent ignorantia mali: poſt autem,
quam nacti ſunt pubertatem, cura opus
eſt, ne in crimina ruant uitamque agant
ad libidinem et luxum proiectam. Sum-
matim Romani aetatem, qui freno inpri-
mis opus eſt, legibus fecerunt effrenem.
Erroris fundamentum et radix haud du-
bie, ut ſaepe alias, ita hic etiam dogmata
phyſicorum. Quaſi ſcilicet a ſemine
hominis, unde aeſtimata fuerat pubertas,
arguendum eſſet ad ipſius iudicii firmita-
tem. Semen eiicimus animalia; uirtu-
tes colimus homines. Nullum itaque a
primo ad alterum eſſe poteſt filum con-
ſecutionis. Quod cum intellexiſſent
populi alii, limitea pubertatis, aut, ſi ma-
uis, uitae, a tutela immunis, ulterius pro-
tulerunt. Alii ad XVI. alii ad XIIX. a-
lii ad XIX. alii ad XX. pluresque annos.
Quod ſuo uidebimus loco inferius.
Deinde in eo etiam ſibi non conſtiterunt 2]
Romani, quod homini, qui pubertatem
nactus eſſet, rectorem dederint bonorum
eius, non uitae, aut morum. Curator
enim datus fuerat bonis neque huic ob-
ſequi oportuit minorem alias. Verum
aliae gentes crediderunt, ſi non ma-
ioris, eiusdem certe faciendum eſſe,
ut puer aut iuuenis formaretur ad
uirtutes ac bene educaretur, quam eius
augerentur ſeruarenturque bona. Qua-
propter illi, etiam poſt pubertatem, ho-
minum uitam, mores, inſtituta pendere
iuſſerunt a uoluntate aliena, ſiue tuto-
ris, ſiue curatoris. Eius enim generis prae-
fectum uerbo adpellare potes *tutoris*,
quia *perſonae* datur: aut etiam *curatoris*,
quia datur non pupillo, ſed *minori*. Qua
cauſa ipſae etiam leges haec miſcent uo-
cabula dicuntque *minorem* eſſe ſub *tutela*
l. pater 101. §. 2. *ff. de condit. et demonſtrat.*
Praeterea illud ſufficere putarunt Roma- 3]
ni ad curam minorum, ſi laeſi beneficio
gauderent reſtitutionis in integrum, hinc
pleni ſunt tituli *ff.* et *C. de in integrum re-*
ſtitut. Sed aliae gentes Europae magis
conſultum fore, exiſtimarunt, ne laede-
rentur pupilli, quam laeſos uulneratos-
que poſtea demum quaerere remedium.

(*ss*) Ni-

Differ. II.

Quae cauſae ſublati inter tutelam et curatelam diſcriminis.

πρῶτον ψεῦδος Romanorum 1] *ubi ſemen, ibi iudicium.*

2] *Romanis maior cura bonorum, quam hominis.*

3] *reſtitutio in integrum non conſulit minori.*

Diff. II.III.

Germanorum etiam inter tutelam et curatelam discrimina.

(*ss*) Nihil hic diſſimulabo, ne plus tenſibus dare uidear, quam ueritati. Principio ſunt quaedam leges prouinciales, quae inter curatelam et tutelam non ſolum diſcrimen faciunt: ſed etiam in aliis hic paſſibus leges Romanas κατὰ πόδα ſequuntur. Tirol. Lands-Ordn. *lib. 3. tit. 52. Ordnen wir, daß ſich die Cerhabſchafft im XVI. Iahr des Pfleg-Kindes enden. Wo aber das Pfleg-Kind nicht geſchickt wäre, ſeine Güter zu uerwalten: ſo ſolle ihme ein* curator (*den wir in unſerm Land einen Anweiſer nennen*) *zugeordnet, der ſoll, allermaſſen, wie die Gerhaben, zu handeln und zu thun, in Pflicht genommen werden. Vnd ſein Amt weren biß in das XXV. Iahr.* Habes itaque hic diſcrimen cum nominum; tum etiam perſonarum. Veruntamen quamuis aetas inter utrumque hic ſit diuerſa: auctoritas tamen eſt eadem tutoris et curatoris in minorenni. Simile dubium eſſe uidetur in Magdeb. Polic. Ordn. de an. 1688. cap. 43. §. 35. cuius uerba haec: *da iemand die Vormundſchafft ſeiner Pflege-Kinder, welche die pubertät uollkommlich erreichet, ferner nicht uerwolten wolte: mag er darzu wider willen nicht gehalten, ſondern den unmündigen ein* curator *beſtellet werden. Es wæren denn erhebliche Vrſachen uorhanden, daß der tutor auch die* curatel *ſeines Pfleg-Befohlenen biß zu Vollendung deß XXI. iahres über ſich behalten müſte.* Verum principio notandum, quod lex haec correctoria ſit. Nam an. 1652. publici iuris facta ORDINATIO Magdeb. polic, *cap. 13. p. 71.* non ſolum nihil de hoc diſcrimine habet; uerum etiam ex aduerſo tempus finitae non curatelae, ſed tutelae annum illa ſtatuit XXI. idque his uerbis: *Wenn ein Vnmündiger das XXI. Iahr geendet und das XXII. erreichet hat, ſo ſoll die Vormundſchafft ihre Endſchafft erreichen*, cetera. Quid? quod in nouiſſimo ſtatuto tantum non dicis gratia factum eſſe uideatur diſcrimen. Verba enim, *es wæren denn erhebliche Vrſachen uorhanden*, iudicis arbitrio relinquunt, ſiue attendere uelit diſcrimini huic, ſiue minus. Simili modo *Brunſuicenſis conſtitut. tit. 23.* tutores *Vormünder*, curatores *Pfleger* dicit: ſed utrisque eandem iurisiurandi formulam praeſcribit, qua uitae et bonis etiam minoris curatores praeficiuntur. Aliud uero iudicium merentur *curatores abſentis, furioſi, bonorum, litis, uentris*, cetera. Nobis enim hic quaeſtio tantum eſt de praefecto ſiue curatore hominis minorennis. Cetera, quae pro diſcriminibus hiſce urgeri poſſunt, dabimus inferius.

DIFFERENTIA III.

Tutelaria uerba in Germanico iure magis** concinna, **quam in Romano.

Tutelo XIII. id uerba: *liberis impuberibus.*

Romani illos, qui ſub tutela uiuunt, PVPILLOS ***dicunt et*** IMPVBERES ***(tt), quae uerba naturae ſunt, non iuris: contra, Germanorum uocabula rei ipſi concinna ſunt (uu).*** PATRIS ***enim uicoriatum exprimunt in tutela, quando nominant tutorem*** einen Pfleg Vater, ***pupillas*** Pfleg Kinder, Pfleg-Sœhne, Pfleg-Tœchter. ***Eodem elogia digna ſunt ſynonyma eorundem alia. Vtpote*** unmündig, ***qui ſe per aetatem*** TVERI NEQVIT, Mündling, ***qui agit ſub*** MVNDIO ***uel tutela,*** Wæiſe, ***qui eſt opis alienae*** INDIGVS, ***uel patris praeſidio deſtitutus.***

Nomina Romanorum 1) tueor tutela,

(*tt*) Romani *tutoris* uerbo rem ipſam uix reddiderunt, in qua ratio uerſatur tutoris. *Tueor* idem, quam *defendo:* ſed non ſolum defendendus eſt pupillus ab iniuriis aliorum. Curandum etiam tutori, ut pupillus bene inſtituatur, educètur formeturque. Inde HVBERVS *in digreſſionib. Iuſtinian. lib. 3. c. 2. §. 3. p. 153.* ait: *quanquam tueri forte ſit idem, quod defendere. Vellem tamen huic uoci paulo efficaciorem tribuere ſenſum. Vt non ſimplex per eam defenſio, ſed officium proſpiciendi pupillo de rebus omnibus ad uitam neceſſariis contineatur.* Equidem Huberus *tueri* idem eſſe, quod *alere* ex *l. 20. pater ff. de in rem uerſo* probat: ſed longe ſignificantior eſt FESTVS, *tueor idem, quod prouideo.* Quicquid ſit, conſultum forte magis fuiſſet, facultatem in pupillum expreſſiſſe Romanos uerbis aliis *praefecti, uicarii paterni, patroni*, quam defenſoris et tutoris.

2) ut et pupillus, impubes *rei ipſi minus concinna.*

Eandem cenſuram merentur uocabula *pupilli* et *impuberis.* Vtrumque enim ſtatum reſpicit *naturalem*, non uero *ciuilem*, aut legitimum. *Pupus, pupa* infans lactis *mammam ſugens* VARRO apud *Nonium* MARCELLVM *n. 675.* Inde Germani *buben, bübin, puppen*, quod ultimum hodie uerbum in crepundiis. Poupée *Fr. Gallis* infans. Et Graecis ἥβη *pili ſunt, qui porte uerenda ſuccreſcunt* SVIDAS et HESYCHIVS h. u. Quorſum HORATII illud facit *lib. 2. od. 8. pubes tibi creſcit omnis* CELSVS *lib. 2. c. 1. incipiente pube.* Similia loca *Hippocratis* et *Galeni* habes apud ZACHIAM *lib. 1. tit. 1. quaeſt. 6.* ἡβάω *gallulo* et *pubeſcens* ἔφηβος PHILOXENAS *in gloſſ. h. u.* Ad has origines reſpicit ISIDORVS *lib. XII. c. 2. p. 1103. n. 33.* puberes *a pube, id eſt, a pudendis corporis nuncupati, quod haec loca tum primum lanuginem ducunt. Quidam tamen pubertatem aeſtimant ex annis.* Quod cum ita ſit, quis quaeſo dubitauerit a *pupo* deminutiuum eſſe *pupillum.* Vt

adeo

Differ. III. IV.

adeo infelix hic diuinator ſit idem ISIDORVS *lib. 12. orig. c. 2. n. 23. p. 1103.* cum inquit: *pupilli autem dicti quaſi ſine oculis,* pupillis, *hoc eſt, a parentibus, orbi. Quorum parentes ante diſceſſerunt, quam ab eis nomina acciperent. Ceteri uocantur orphani, latine orbi.* Vidit enim ipſe, quod Romani uerbo deſtituantur, quo *orphanum* Graecorum ſignificent, quae etiam aduerſio eſt *L.* VALLAE *lib 4. c. 33.* Quid enim obſtat, quo minus et filios familias a *pilo* aut *lanugine* uel puberes dicamus, uel *impuberes*, aut *pupillos?* quamuis neuter eorum agat ſub tutela. Fruſtra igitur WISSENBACHIVS *diſp. 7. pr. pupillus eſt nomen iuris, impubes nomen naturae.* Cum utraque reſpiciant ad naturam. Neque eſt, quod *orbi* uerbum ſubſtituas, quod adiectiuum, quod rarum, quod aliis rebus commune.

Romanorum nominibus praeſtant uerba 1) Pfleg-Vater, Verſorger, Anweiſer.

(*uu*) Nil hic partium ſtudio damus. Velim expendant alii nobiscum uerba, ſuperius *Differ. I.* enumerata, quibus Germani *tutoris* nomen ſignificant. Haud dubie nobiscum ſentient; Germanica ibi uocabula *meliora, clariora, ſignificantiora* eſſe, Romanorum. Tutoris munus in eo uerſatur, ut ipſe *patris* loco ſit pupillo et *patris* ſuſtineat *uicariatum.* Id uero eſt, quod nomen uult *Pfleg-Vater*, pater uicarius. Sit igitur definitio: *tutor eſt defuncti patris uicarius, pupillo a lege datus aut permiſſus.* Hanc principiis iuris et philoſophiae longe conuenientiorem eſſe, ego quidem exiſtimo, quam illam Seruii *l. 1. ff. de tut.* et *§. 1. Inſt. eod. tutela eſt uis et poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui per aetatem ſe ipſe defendere nequit, iure ciuili data et permiſſa.* Verbatim illam explicat tueturque teſtimoniis auctorum claſſicorum HVBERVS *lib. 3. digreſſion. c. 3.* Quae tamen loca ante illum notarunt alii apud *Iac.* BRANDMYLLERVM *diſput. 6. p. 658. 659.* Quod dum adſero, non eapropter in religionem impingo, quam debeo legislatori, quo tali genere aliter ſentientes impetit HARPRECHTVS *h. t. n. 2.* *Prologi* enim, *rationes, definitiones, diuiſiones* legis non lex ipſa, ſed legum uehicula ſunt et partus ſcribarum. Taceo, quod in his ratio regnet, non auctoritas. Reliqua Germanorum ſynonyma, quibus illi *tutorem* ſignificant, digna ſunt elogio eodem. Neque uero ſatis eſt illis, tutorem *patris loco* habere: nam et *pupillum filii* loco tutori commendant ſuique illum admonent officii. Dicuntur iſti, patrio ſermone, *Pfleg-Kinder; Pfleg-Söhne; Pfleg-Töchter; Pfleg Befohlene*, cetera. Addo, quod alio etiam nomine pupillum adpellent *Waiſen.* Quod idem eſt, quam ſi dixeris: *opis alienae indigum*, ſiue *patris praeſidio deſtitutum.* Vnde deminutiuum *Waiſel, Wäſel*, aut molliua *Väſel, Vaſel.* Quae uerba cum in uetuſtioris aeui monumentis occurrant: certus ſum, *uaſalli* nomen aliam necquiequam originem habere, quam hanc. Cum rei litterae, litteris res ipſa reſpondeat. Neque *beneficiarium* alterius agat, niſi *indigus beneficii.* Sed alibi de his.

2) Pfleg-Kinder, Pfleg-Befohlene.

Waiſen.

DIFFERENTIA IV.

De nouo genere tutelae pactitiae.

Tit. XIII. §. 3. ad uerba: tutores dare et tit. XXV. §. 9.

Dubium eſt, num Romanis quarta ſpecies fuerit tutelarum, ſcilicet PACTICIA *(xx): quod dubio caret apud Germanos, qui pupillorum tutelam multoties uiuis promittunt parentibus (yy), rogati. Quam ſpem explere tenentur iuris neceſſitate. Ratione quidem, noſtro iudicio, omnino conſultiſſima (zz).*

Num, praeter teſtamentariam tutelam, ſit pactitia *LL. Romanorum?*

(*xx*) Sunt quidam, qui propterea *quatuor* nobis *ſpecies* commendant tutelarum. Principio *teſtamentarias;* tum *legitimas;* poſt *datiuas;* demum, quas addere ſolent, *pactitias* ſiue *promiſſas.* Putant enim, fieri etiam potuiſſe, quod pater uiuus rogaſſet Titium, ut, ſe mortuo, filii ſui impuberis ſuſcipere et gerere uellet tutelam. Quod ſi enim uiuo hoc promiſerit Titius, mortuo eundem obligari. Quo fine etiam leges commemorant §. 9. *Inſtit. de excuſ. tut.* ubi haec uerba: *non excuſantur a tutela, qui ſe tutelam adminiſtraturos promiſerant.* Eadem formula repetitur *l. 15. ſpadonem ff. de excuſ. tut.* et quidem in §. 1. *qui patri promiſit, ſe fore tutorem liberorum, excuſari ab hac tutela non poteſt, etſi aliter habet ius excuſationis.* Idem Papinianus *l. 29. ſub fin. ff. de teſtam. tut.* reſpondit his uerbis: *Ex ſententia SCti tutor non erit, qui ſe teſtamento tutorem ſcripſit. Nec tamen admittenda excuſatio, quoniam promiſiſſe uidebatur.* Qui enim ſua manu ſcripſit defuncti teſtamentum, haud dubie adprobauit tacite, quae de ſe ſcripſit. Verum dubia obſtare uidentur tutelae *promiſſae* ſiue *pactitiae.* Quod primo leges non dicant, fieri *pacto* tutorem, ſed, teſtamento uocatum, ſe excuſare a tutela non poſſe, ſi uiuo eius fecerit ſpem *promittendo.* Deinde dogma Romanorum eſt conſtans et perpetuum, *pacta nuda ſiue ſimplices promiſſiones obligatorias non eſſe*, quod dicunt *l. 10. C. de pactis* atque *l. 27. C. de locat. conduct.* Poſt *triplex* genus tutelae tam altas radices egiſſe uidetur, ut ferre iam nequeat quartum.

(yy) De

Diff. IV. V.

Pactitia, *tutelarum quarta ſpecies, apud Germanos.*

1) quia inter eos obligant pacta nuda.

(*yy*) De Germanico iure nullus hic dubito. *Principio* enim patriae moribus *nuda pacta* et ſimplices promiſſiones obligatoriae ſunt, quod plene planeque docuit *D. Praeſes de iurib. feudo uicinis c. 1. §. 4. lit. x.* et nullo non tempore fuerunt, ut fruſtra ſit SCHILTERVS *diſſert. 8. §. 7. p. 295.* qui cum GVDELINO *iur. nouiſſ. lib. 3. c. 5. n. 10.* perhibet, recentiori demum aeuo Germanos hanc dogmatum Romanorum perfidiam corr領xiſſe atque obligationis robur addidiſſe pactis nudis. Abſit, ut maiores noſtros, a ſimplici integritate tantopere commendatos, hac nota uelimus conſpergere. *Deinde* exempla paſſim occurrunt, ubi pater Germanus rogat hominem ſibi amicum, ut *tutelam* ſuis promitteret, ſi quidem ipſe praematura morte eſſet praeuentus. In priuatis hominibus *promiſſae tutelae* caſum reſpondit b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 26. tit. 1. §. 14. p. 403.* Addam ego alium inter proceres imperii. Eſt autem hic. Chriſtianus I. Saxoniae elector, iam moribundus, rogauit electorem Brandeburgicum, ut filiis impuberibus ageret tutorem. Promiſit hoc ille conſenſitque in contutelam Iohannes Wilhelmus, agnatus. Saxone igitur die XXV. menſis Septembris an. CIↃIↃXCI. obeunte, plures quidem cauſas ſibi habere uiſus eſt Brandeburgicus, ut declinaret tutelam. A qua tamen ſe ideo excuſare non poſſe, dixit: quod uiuo Saxoni obligatus eſſet promiſſo. Exemplum hoc ideo hic in medium produco, quod mihi ex actis publicis conſtet, cauſam illam inter principes per internuncios legatos, inprimis *Diſtelmeierum* tractatam tum fuiſſe ad normam iuris priuati ciuilis. Audiemus uerba Brandeburgici et Saxonici libelli: *Dann obwohlen Ihr. Chur-und Fürſtl. Gnaden zum theil ihre eigene Landes-Regierung; nicht weniger auch des Churfürſten zu Brandeburg hohes ſtattliches Alter hierunter bey männiglichen wohl entſchuldiget, und von dieſer gantz beſchwehrlichen, müheſeligen und gefährlichen* adminiſtration *und Vormundſchafft abhalten wollen: So haben ſich doch Ihr. Chur-und Fürſtliche Gnaden erinnert, daß ſie von hochgedachtem Churfürſten zu Sachſen loeblicher Gedächtniß, wenige Tage vor Dero ſeeligem ableiben, in dero hohen Leibes-Beſchwerung ganz Kind-und Vaterlich darum erſuchet. Inmaſſen auch Ihre Chur-und Fürſtl. Gnaden dieſelbe getreulich zu verrichten mit Handgebender Treue gelobet, verſprochen und zugeſagt. Dahero dann Ihr. Chur-und Fürſtl. Gnaden nunmehro anders nichts gebühren wollen, denn ſolchem Verſprechen ein beſonderes, freundlichs, Väterlichs und brüderlichs begnügen zu thun* et quae ſequuntur deinceps. Praeterea, cum pacta ualuerint ſucceſſoria apud Germanos etiam ſimplicia et unilateralia: non putauerim, tutelas pactitias in Germania ullo unquam tempore in dubium uocari potuiſſe. Taceo, quod dogmata noſtratium ſint: tutelae onus ſuſcipiendum eſſe ob *ſimultaneam inueſtituram* etiam ab extraneo itemque a *foederato, dem ganerben,* quod utrumque abſoluitur pactis. Ad extremum, cum certum ſit, neſciuiſſe teſtamenta Germanos, non aliud illis ſuperſuit remedium proſpiciendi ſuis de tutore, quam genus tutelae pactitium. Neque eſt, quod b. m. STRYKIVS hoc genus tutelae *pactitiae* ideo pro imperfecto habeat: quod opus ſit eius ſpeciali confirmatione. Quodſi enim *teſtatoris* confirmationem intelligit, illa opus non eſſe, affirmaui in iure Germanico: ſi uero ad *magiſtratus* reſpicit confirmationem, illa in omni genere tutelarum hodie eſt opus. Vt adeo noſtrum cum illis pari paſſu ambulare uideatur.

2) exempla ſuperſunt pactitiae tutelae cum apud priuatos,

tum apud principes S. R. I.

Saxoniae tutela delata Brandeburgico electori 1591.

3) pacta ſucceſſoria nobis in uſu.

4) tutelae ad ganerbios deuoluuntur et ſimultanee inueſtitos.

5) Germanis nulla tutela teſtamentaria.

(*zz*) Rationes, quae permouent me ad ita ſentiendum, ſunt hae. *Principio* in *pactitiis* tutelis opus non eſt, ut tutela alicui *obtrudatur*, quod iure fit Romano. Minus quidem conſulte, quoniam coacta ſtudia pro pupillo ſpeciem fere habent inanium. *Deinde* ſaepius fruſtrantur teſtatores ſpe ſua, ſiquidem nominatus tutor cauſam habeat, a tutela ſe excuſandi, quod iterum euenire non poteſt in tutela pactitia *l. 29. ff. de teſtam. tut.* atque *l. 15. ff. de excuſ. tut.* *Praeterea*, ſi uiuus, tutelae cauſa, compellet aliquem teſtator, ſi annuerit rogationi, illum inſtruere poteſt conſiliis, quibus optime regere tum familiam poſſit, patre deſtitutam, tum relictas opes. Sin minus, proſpicit ſuis de tutore alio. Quae omnia cum ita ſint, mallem in mores iret apud Germanos, ut pater ſuis *pactitia* tutela prouideret uiuus: quam dubiae aleae committeret uotum ſuum in ultima uoluntate.

Pactitiae *tutelae aliis praeferantur.*

DIFFERENTIA V.

Tutorem liberis num det mater?

Tit. XIII. *§. 3. aduerba:* in poteſtate.

Romano iure liberis TVTOREM DARE ***non potuit*** MATER, ***quia illos non habuit in poteſtate (aa). Niſi hanc ipſa facultatem acquiſiuiſſet, propoſita mercede, liberoſque inſtituiſſet heredes (bb). Contra utroque iure matrem gratis inſtruxerunt Germani. Quorum iudicio liberi non minus pependerunt a*** POTESTATE MATERNA ***(cc), quam ab eius ultima uoluntate eorundem tutelae (dd). Ratione forſitan magis iterum conſulta (ee).***

(*aa*) Plu-

Differ. V.

Num LL. Rom. mater liberis dare poſſit tutorem? Negatur.

(*aa*) Plurimarum legum teſtimonio firmiſſimum eſt, matrem liberis teſtamento dare non poſſe tutorem. MODESTINVS *l. pater 4. ff. de teſtam. tut.* et *l. 4. C. eod.* ubi uerba ALEXANDRI imperatoris clara ſunt: *mater teſtamento filiis* (liberis) *tutores dare non poteſt, niſi eos heredes inſtituerit.* Cauſae etiam iuris Romani nequicquam obſcurae. *Primo* enim tutela poteſtatem uult, patriae uicariam. Vices autem ſuas nemo alteri demandare poteſt in re, quam ipſe non habet. Summatim, *permiſſum eſt parentibus* (patri et auo) *liberis, quos in poteſtate habent, teſtamento tutores dare,* §. 3. *inſt. de tut.* aſt mater, iure Romano, nullam in liberos habet *poteſtatem* §. 10. *inſt.* de adopt. Deinde *fragile iudicium* eſſe foeminis perhibent, *l. pater ff. de teſt. tut.* et *l. mater C. eod.* BACHOVIVS *ad* §. 3. *inſt. de tut. n.* 5. ut adeo opinabile non ſit, foeminam eligere eum, qui pupillo optime ſit proſpecturus. Demum, quia tutela, Romanorum auctoritate, *uirile officium* ſit *l. 16. tutela ff. de tut.* putant foeminas illa defungi non poſſe, multo minus hanc ſpartam alii demandare.

Limitationes.

Hactenus regula. Poteſt uero mater liberis tutorem dare, ſi inſtituerit illos heredes *l. 4. C. de teſt.* atque *l. 4. ff. eod.* ubi uerba, *pater exheredato tutorem dare poteſt, mater autem nonniſi inſtituto.* Deinde opus eſt, ut nihilominus in tutorum, a matre nominatorum, *uitam, mores opesque* inquiratur, neque illi ante confirmentur, quam id factum ſit *l. 2. mulier ff. de confirm. tut.* cuius uerba exhibent rei ſummam: *mulier liberis non recte teſtamento tutorem dat. Sed ſi dederit* (inſtituendo heredes) *decreto praetoris uel proconſulis ex* INQVISITIONE confirmabitur. Nec* tamen *ille ſatisdabit pupillo. Idem fit, ſi dederit mater liberis curatorem.* Addi poteſt l. 1. *teſtamento C. de conf. tut.* Quid hic doctores ex ſuo addant ingenio, parum curamus, requirendo a matre, ut liberos inſtituat *ultra legitimam,* ſiquidem dare illis uelit tutorem ROMANVS *conſil. 188. n. 3. Phil.* PASCALIS *de patr. poteſtat. part. 3. c. 10.* Imo datum ita a matre teſtamento tutorem, potius in *rem* talem eſſe, quam in *perſonam pupilli,* inſtar curatoris. Leges uero cum neutrum dicant, neque conſultum fore exiſtimo, praeſertim in Germania noſtra, ut matrum hic conditiones iuſto duriores reddamus.

Num tutor dari poſſit a matre liberos non inſtituente heredes? Opinionum ingens diuerſitas.

(*bb*) Illi facilius hic nobiſcum ſentient, qui exiſtimant, matrem etiam iure Romano liberis dare potuiſſe tutorem in teſtamento, licet illos non fecerit, ne in legitima quidem, heredes. Scilicet, perhibent, leges id uelle: ſi mater nominet *liberis tutorem,* eam uel *heredes facere liberos, uel non: ſi primum,* nulla opus eſſe, *inquiſitione,* ſed *confirmatione* nuda: ſi *alterum,* opus eſſe *ſedula inquiſitione* in

A uitam, mores, opesque dati tutoris. Niſi enim hoc ſtatuatur, putant *matrem* nihil prae *extraneo* habere, nam fas eſſe cuilibet, extraneo cuiuis tutorem dare, ſi eum ſcripſiſſet ſimul heredem *l. 1. ut ne* §. *ſi autem ff. de confirm. tut.* Deinde idem repeti, putant. *l. 4. mater C. de teſt. tut.* his uerbis: *mater filiis tutores dare non poteſt* (ſine inquiſitione magiſtratus maioris) *niſi eos heredes inſtituerit; quando autem eos* B *heredes* NON *inſtituerit, ſolet datus tutor a praeſidibus confirmari.* Ita ſentiunt DECIVS *ad l. mater C. de teſt tut.* ita Paul. de CASTRO *ad l. 69. peto* §. *2. mater ff. de leg. 2.* ita Paul. MONTANVS *de tut. c. 38. 39.*

Differ. V.

I) affirmant, ne mater nil magis habeat extraneo, ne l. 4. C. de teſt. tut. expungatur,

ne pietas laedatur in matrem,

Verum alii hic titubant dicuntque, negari quidem *tutelae* conſtitutionem matri, liberos heredes non inſtituenti ultra legitimam, iure ſtricto; ex pietate tamen id quoque dandum eſſe matri, dummodo iudex tum C *curatior duriorque in inquiſitione,* utrum pupillo id expediat, ita BRVNNEMANNVS *ad l. 4. C. de teſt. tut.* Breuiter. Dicunt, tutorem matris cum hereditate inquiſitionem mereri *ordinariam:* ſine hereditate uero *extraordinariam* exigere.

ne codici derogent pandectae.

Rident alii hoc ipſum, quod iudex nunquam officio ſuo defungi debeat cum ſegnitie BACHOVIVS *l. c.* urgentque correctionem in codice pandectarum. Quaſi D ſcilicet iure *pandectarum* id nefas fuerit matri: quod ei tamen conceſſum ſit in *codice,* ita HARPRECHTVS *de tut.* idque cum *Accurſio,* quos tamen exſibilat HVNNIVS *uol. 1. diſp. 8. ad Treutl. theſ. 2. quaeſt. XI. p. 848.* qui dicit: *leges illae, quae in priori codice extiterunt, quaeque ſcriptae non ſunt auctore Iuſtiniano legibus pandectarum, utpote illis priores nequicquam derogare.* Eandem quaeſtionem uerbis E iisdem exhibet idem in *lib. 1. tract. 4. reſolut. iur. quaeſt. 7.* unde uerbatim haec exſcripſit. Quid ergo? CVIACIVS ad *l. 4. C. de teſt. tut.* nil dubitat, in morbo deſperato remedium adhibere uiolentum.

II. Qui negant uerbum non expungunt.

Quapropter uertit ſtylum expungitque uerbulum NON. Cuius hac in re iudicium ſequuntur *Petr.* FABER ad *l. 73. de R. I.* HVNNIVS *ad Treutl. uol. 2. diſp. 8. quaeſt. XI. p.* 848. 849. Improbat tamen F hoc ipſum BACHOVIVS *uol. 2. diſp. 8. ad Treutl. litt. c. p. 405. 406.* idque propterea: quia haec explicatio legem notet uitio tautologiae. Cum finis legis duos caſus reſpiciat, principium uero ita decidat unum, cetera. Sed nodum in ſcirpo quaerit *Bachouius.* Senſus legis clarus eſt, uerbulo extincto, NON. Lex enim id uult I. *Mater heredes non dat.* II. *Dat uero, ſi heredes liberos inſtituerit.* III *Hoc* G *ſi fecerit, opus eſt tamen praeſidis confirmatione.* IV. *Quod ſi uero Titius nullo ex his interueniente* (ſcilicet, ſi mater non inſtituerit heredes liberos, ſi dati heredes non confirmati ſint) *nihilominus res pupillares adminiſtrauerit, tamen intuitu il-*

lius

Differ. V. *lius tutela non nulla eſt, ſed pro tutelae actione et ipſe tenetur.*

Germanico iure mater tutorem dat inſtar patris.

(*cc*) Eo fidentioribus hic eſſe liceat, quod ipſi ICti Romani id matris prouidentiae dare uidcantur. Sed ad rem. Germanici iuris plura argumenta nolunt, quare illud firmiter ſtatuam, *matris* quoque eſſe; *liberis ſuis tutores dare,* inſtar *patris ipſius.* Liceat ſcribere, quod ſentio, priſtinis Germanorum moribus, *liberi non minus fere ſub matris poteſtate egerunt.* Ita, ut auribus maiorum non inconcinna eſſet uox: *matria* ſiue *materna poteſtas.* Inde in plerisque Germaniae locis, illis praecipue, a quibus academiae remotiores et ubi minus frequentes homines, iura Romana docti, eadem matris, quam patris eſt in liberos conſtante matrimonio *auctoritas.* Inde bonorum reique *familiaris communio,* adeo, ut multa Germaniae iura non plus marito in illis largiautur, quam uxori, qua de re in *differentiis* ſuo loco et D. *Praeſes* aduerſus *Trebellianiam in fideicomm. cap. 4. ſegm. 2. §. 5.* Inde *tutelae* liberorum ipſo quondam iure matribus delatae. Quod non tam ex lege, quam natura iubente ſuſtinere uiderentur patris demortui uicariatum. Inde uulgi ſermone duplicis generis orbos habemus. Vnum patre mortuo, alterum defuncta matre. Et, quod magis eſt, uiuo etiam patre orbum dicimus ob matrem praematuro obitu praereptam. *Eine Mutterloſe oder Vater-und Mutterloſe Waiſe.* Sed magna uis eſt ſermonis, uulgo celebrati in patrii iuris indagandis originibus et reliquiis.

Quia et huic in liberos eſt poteſtas. Inde a) mater liberos regit coercetque uino etiam patre. b) matri eadem iura in re familiari cum patre. c) patre mortuo matris poteſtas priuativa. d) et matre mortua pupillos dicimus et orphanos.

e) matri regna parent a filiis cauſa, cui praeeſt mater.

Inde regna ac principatus, priſtini huius in Germania moris ſunt retinentiſſimi. Vbi enim inſtituta Franco-Germanica regunt, quamuis ab imperiis foeminarum abhorreant; adprobant tamen ibi *tutelam* et adminiſtrationem imperii *maternam.* Quod regnum et principatus a filio, filius a matris auctoritate pendere uideretur. Inde *matri,* auo, auiacque maternae ſtatutis plurium Germaniae locorum fas eſt, liberis ſuis heredes ſubſtituere Landg. Ordn. *deß Herzogth. Franck.* tit. 45. §. *wiewohl auch die gemeine Rechte den Muttern, etc. nacherben zuſezen nicht zulaſſen, ſo wollen wir doch, daß ſie ihren Kindern nacherben ſezen mögen.* Idem in iure WVRTENB. part. 3. tit. 12. Inde formulae Germanis ſolennes, liberos ſub poteſtate uiuere, non *patris;* ſed *parentum, matre* non excluſa. *Von Kindern, dieweil ſi noch unter der Eltern Gewalt* porro *der Eltern Zucht ſtehen.* Quales paſſim in iure Franconico, iam laudato occurrunt. Et claris uerbis ex uſu patrii iuris ſcripſit *Petr. Roder.* DEMFRADT *part. 3. differ. 2. Franc. iur. n. 4. p. 110.* his quidem uerbis: *in ducatu Franconiae, quia liberi non ſolum patri; ſed et* MATRI SVBIICIVNTVR: *licet non minus matri, auo*

f) mater ſubſtituit liberis.

g) Kinder ſo unter der Eltern Gewalt ſtehen.

Lud. opuſc. tom. II.

A *auiaeque ſubſtituere.* Sed plenius forte de his D. *Praeſes* in diſſert. *de materna in liberos poteſtate.* Nobis haec ſymbola hic ſufficiunt. Vnde ſatis intelligitur, quod ſi matri, etiam patre uiuo, poteſtas in liberos ſit apud Germanos, fruſtra dubitari: *utrum illa liberis uel teſtamento, uel pactu dare poſſit tutorem.* Cum illa in eodem cum marito iure uerſari uideatur. Tantum abeſt, Germaniae ICtos in du- B bio cauſas habere, quare ſe eius generis tutelis opponant. Vt potius ſtrictam interpretationem apud nos mereatur, quicquid aduerſus iura materna ex LL. repeti ſolet Romanis.

Differ. V. b) teſtes ICti de poteſtate materna.

Mater teſtamento tutorem dat iure proprio, non mercenario, ut in LL. Romanis.

(*dd*) Cum in nota praecedenti patriae mores *matri poteſtatem* adſerant in liberos; ipſi autem Romani in hac poſuerint *teſtamentariae tutelae* fundamentum §. 3. *Inſt. de tut.* iam nemo inficias ibit, matri C fas quoque eſſe, liberis teſtamento nominare tutorem. Id uero praeterea hic probe notandum, quod ideo in eodem tutelae genere, matris teſtamento datae, inter Romana et Germanica iura interſit tamen plurimum. Nam Romano iure matri hoc datur non ſui cauſa, ſed liberorum ergo, ſi ab his tutelam mercata ſit inſtitutione heredum: contra, Germanorum inſtitutis, hanc facultatem mater D ui ſuae in liberos poteſtatis habet, inſtar patris, ut inter uoluntatem utriusque hic parum aut nihil uideatur intereſſe. *Ibi* bonorum ergo illa conceſſa; *hic* ui poteſtatis in liberos inſtructa tutela: *illa* curatelae uicina; non *haec, illa* conſulis uel maioris magiſtratus auctoritate ſuſtinetur; *haec* opus non habet alieno ſuſtentaculo: illa quaſi uirtutis eſt; haec iuris et imperii. Neque mirum, quod E alia de foeminis ac matribus ſtatuerint Romani; alia Germani. Romana iura mulieres arcent a comitiis: ſed mulieres principem locum habent in comitiis Germanorum. Sit ergo, *tutelae dationem* auctoritate fieri reipublicae, etiam in illa perſonam agere poteſt mater. *Virile* munus tutelam eſſe crediderunt Romani, quod pudore mulieris indignum ſit, illam negotiari, agere in taber- F nis, cetera: ſed mores Germanorum ius fecerunt, quo foeminae officinas habent, agunt trapezitas et maritos non tam ſubleuant, quam liberant prorſus a cura rerum oeconomicarum. Hamburgi praeſertim et in Belgio exempla offendes atque ſtupeſces. Praeterea *lubrica* eſſe dicunt ingenia foeminarum Romani. Sed Germani firmitatem maturitatemque conſiliorum necquicquam in dubium G uocant in ſexu ſequiori. Foeminam, forte Saxonicam opponis *ex lib. 2. leg. Longob. tit. 10.* Sapit autem utrumque ueſtigia iuris alibi nati.

Mulierum dura ſors apud Romanos, patrio iure illa liberior.

(*ee*) Nam principio matris adfectus in liberos eſt tenerrimus, ut metui nequeat, illam

Praerogatiuae a matre dati tutoris.

Differ. VI. illam in tutore, liberis nominando, iudicio uſuram eſſe praecipiti et inconſiderato. Deinde irae quoque ac odii cauſas illa habebit procul in tutoria electione. Tum facultas haec diuinis legibus et decalogo magis eſt concinna. Praeterea facit ad cultum in liberis excitandum erga matrem. Poſt mater tutores felicius eliget, ingenii praeſertim gnara liberorum, quam magiſtratus, cui A ignoti mores, bona, fortunae pupilli. *Differ. VI.* Et quae circumſpectiones ſunt generis eiusdem. Quibus teſtamentariam matris tutelam cum datiuae praeferrem tum legitimae. Neque tamen haec alio fine urgeo, quam ut intelligant patriae iudices, quo uertere ſe debeant, ſi in hoc argumento aliquid eſt ambiguitatis. Vbi enim uſus forenſis aliud uult, ibi fruſtra eſt de conſiliis et rationibus diſputatio.

DIFFERENTIA VI.

Num patrem *aut* tutorem *habenti dari queat* tutor.

Tit. XIII. §. 3. aduerba: nepotibus uero.

Romani, patre emancipato, nepotes retinuerunt ſub poteſtate (aa): hoc fieri nequit fere apud Germanos. Quod liberi nuptiis emancipentur et re familiari ſigillatim inſtituta (bb). Dubium uero, an mores patiantur Germanorum, ea lege filium familias aut pupillum uel heredem ſcribere, uel dicere legatarium, ut nominatum in teſtamento accipiat tutorem? Longulum hic iter Romanis: ſed Germanis uia breuior magisque aperta (cc).

Nepotes apud Romanos ſub aui poteſtate.

(*aa*) Liberi iure Romano ſub poteſtate patris egerant usque ad *mortem* illius. Ita tamen, ut pater, immorigerum forte filium, in poenam emancipare atque inuitum expellere poſſet de ſua familia, *l. 132. ff. de V. O. l. 5. C. de emancip.* retento, ſi illi ita uiſum eſſet, expulſi filio, nepote ſuo *l. liberum orbitrium 28. ff. de odopt. et emancip. §. 3. inſt. de tut.* Quamuis igitur eadem in *nepotem* poteſtas eſſet auo, quam patri in filium: patria deinde po- C teſtas etiam poſt mortem eius duraret usque ad liberorum pubertatem *l. 1. ff. de teſt. tut.* adeo, ut etiam exheredatis teſtamento dare poſſet tutorem *l. 4. ff. eod.* tamen ex aduerſo ſtatutum in nepote, cuius pater, licet emancipatus, fuerat in uiuis. Debuerat enim nepos a poteſtate aui demortui redire in emancipati patris poteſtatem *pr. inſt. Q. M. I. P. P. S.* et *l. 4. ff. de his, qui ſunt ſui uel alieni iuris.* D

Germanico iure nepos uiuo patre in aui eſſe nequit poteſtate.

(*bb*) Mores apud nos ius fecere: quod iamnunc non in patris uoluntate ſit, liberos emancipare; ſed tamen in facultate liberorum, patrem relinquere eiusque ſe ſubtrahere imperio, ut libet lubetque. Imo ipſo iure ſe liberi ſubtrahunt patri; ſi nuptias celebrant, ſi inſtituunt oeconomiam remque familiarem ſigillatim. Fruſtra ſunt, qui hic parentum indulgentiam incuſant, aut licentiam libero- E rum. Inſtar portenti habetur, ſi quando pater filiam cum genero, aut cum ſocru filium retinet ſecum in domo et conuictu. Non, ut acquirat per utrosque; non ut leges utrisque det: ſed ut uictu cultuque proſpiciat utrisque. Si quid aliud ſit, illud pactis debetur, non legibus. Vnde ſatis manifeſtum eſt, fieri non poſſe, inſtitutis Germanorum, ut nepotes ſub aui poteſtate agant, uiuo il- F lorum parente. Adeoque fruſtranea ſit quaeſtio: num auus nepotibus uiuo et uegeto patre poſſit nominare tutorem.

B Sed hoc argumentum proſequitur D. Praeſes in *differentiis utriusque iuris circa patriam poteſtatem.*

Caſus, ubi auus, uiuo patre, nepoti ſcribit tutorem.

(*cc*) Vniuerſim loquitur hic GROENWEGEN *de LL. abrog.* ad §. 3. *inſtit. de tut.* uerbis, quae ſequuntur: *quamuis auus hodie in poteſtate non habeat nepotes: rebus tamen a ſe nepotibus relictis indiſtincte tutorem et curatorem dare, moribus noſtris nihil uetat.* porro ad §. 4. inſtit. qui teſtam. tut. addit: *iure ciuili certae rei tutor dari non poteſt: ſed noſtris et Gallorum moribus poteſt. Quia inter tutorem et curatorem ſublatum eſt diſcrimen.* Ridet haec exagitatque GIESEBERTVS *in Iuſtin. harm. ad §. 3. inſtit. de tut.* ubi dicit: *Dubito, an obſtet, quod ſcribit Groenewegen. Quicquid confuſe etiam haec uerba ſumi concedam.* Recitat etiam caſum, quem curia Traiectina reſpondit, *Wilhelmus* RADELANTIVS *deciſione 63. p. 122.* Cum enim teſtatrix fratris filiam, tutore (*ſiue patre*) iam inſtructam, hac tamen lege inſtituiſſet heredem, ut acciperet Arnoldum et Ioannem tutores. Ipſa renuit eos accipere, quod tutorem habenti tutor non detur. Ex aduerſo autem curia reſpondit, quod heres ſcripta adire hereditatem non poſſet, niſi ſimul nouis agnitis tutoribus. Eandem igitur rationem eſſe, putant alii, ſi auus tutorem det illi, qui patrem habeat. Fieri enim non poſſe, ut heres in uno aui uoluntati obſtrepet, ſi ex eadem cupiat ſuccedere. Aliam hodie cautelam ſuggerit in hoc argumento *Paul.* MONTANVS *cap. 8. n. 39. 40.* Scilicet qui patrem aut tutorem habenti dare uelit tutorem Titium. Illum Titio ea conditione fideicommittere poſſe hereditatem, ut ex eius fructibus filio, patrem habenti, uictum det inſtar tutoris reſtituatque uel maiorenni uel emancipato eandem absque detractione Trebellianae. Quod exemplum totidem fere habet uer-

ubi patrem aut tutorem habenti datur tutor.

Differ. VI. VII.

uerbis *l.3. in fideicommiſſi §.3.ff. de uſuris.* A Vt adeo nil hic uſus forenſis habeat, quod aduerſum ſit iuri Romano. Ceterum de quaeſtione: *utrum tutorem aut patrem habenti, dari queat tutor*, mihi ita, ſi mores noſtrae Germaniae intueor, uidetur.

Quare hic ICtis Germaniae eſſe liceat facilioribus.

Aut quaeritur de *adminiſtratione bonorum*, quod illa in rebus hereditariis nequeat patri aut ordinario tutori committi: et nullus dubito, quia ita patrem aut tutorem habenti dari queat curator. I- B ta enim adpellandus eſſet: cum illi, qui *bona* tantum procurat, nequicquam tribui uerbum poſſit, *tutoris*, quod ſupra *litt. ss.* monui. Aut bonorum ille curator ſimul auctoritatem habere debet in perſonam ſcripti heredia, patrem uel tutorem habentis. Et tum quaeritur, *num patrem aut tutorem habenti dari queat tutor?* Et puto, quod etiam fieri poſſit hoc ipſum, eo quidem effectu, ut nouus hic tutor ſit C uel inſtar contutoris, ſine cuius conſenſu nequeat pater aut tutor agere cum herede: aut, ſi plus uelit teſtator, ut heres uel a poteſtate patris et tutoris auctoritate dimittatur, uel excidat hereditate. Etiam ad hanc doctrinam caſum exigo, quem b. m. STRYKIVS *lib. 25. V. M. tit. 3. §. 4.* reſpondit. Scilicet negat, fieri potuiſſe, ut teſtator neptem ſuam hac lege inſtitueret heredem, ne pater bonorum hereditatis adminiſtrator eſſet, ſed ille, quem in teſtamento ipſe nominauiſſet. Ratione addita, ne patri adimatur uſusfructus. Verum is ſaluus eſſe poteſt patri, licet alius hereditariorum bonorum ſit curator. Accedit *nou. 117. c. 1. auth. excipitur C. de bon. quae lib.* Vbi utrumque datur matri, ut patrem *curatione* deſtituat et *uſufructu*. Dummodo ultimum patri relinquatur in legitima. Deinde *cauſas* matrem habere uult, quare hoc faciat. Sed id quidem legi citatae minus eſt concinnum. Conferatur SCHILTERVS *diſſ. 37. §. 23.*

DIFFERENTIA VII.

De tutore imparis ſortis cum pupillo.

Tit. XIV. §. 1. ad uerba: *ſed et ſeruus.*

Romano iure tutores eſſe potuerunt ſerui. Imo illuſtris ordinis pupilli ſubiecti ſunt quandoque tutelae alicuius ex infima plebe (aa): prouidentiores in hoc munere Germani, qui moribus, ſi non lege cauere ſolent, ne fere tutor inferioris ſtatus ſit, quam pupillus (bb). Eodem indignum eſſe rati, ſi obſequio eſſet addictus uiri notae minoris (cc).

Tutores hominibus illuſtribus praefecti ex ordine infimae plebis.

(*aa*) Ipſe imperator *§. 1. inſt. qui teſt. tut.* rem decidit: *ſed et ſeruus proprius teſtamento cum libertate recte tutor dari poteſt. Seruus autem alienus, cum liber erit.* Quantum uero Romae intererat inter *liberum* D hominem et *ſeruum*: inter *ingenuum* et *libertum*. Num huc etiam referri poſſit *L. 1. illuſtribus C. de tutor. illuſtrium*, quam *b. m.* STRYKIVS huc retulit *lib. 26. V. M. tit. 1. §. 19.* et uir illuſtris BERGERVS *in oeconomia lib. 1. tit. 4. §. 2.* ego quidem dubito. Imperator enim ibi non dicit, quod ex *quocunque ordine* illuſtribus et clariſſimis perſonis dari debeant tutores: ſed quod uiri illuſtres datos tutores debeant E *retentare et ſub examen mittere.* Vt taceam RAEVARDI opinionem; poſſe *ordinem cognatorum* hic etiam intelligi *lib. 1. uar. c. 10.* Non autem miror, Romanos in eligendis tutoribus nullum fere ordinis ac dignitatis feciſſe diſcrimen. Nam omnes ſocii fuere ciuitatis eiusdem; gentilitiae dignitates uel nullae illis, uel paucae; plebis et patritiorum ea pacta, ne longum inter utrosque crederetur diſcri- F men; ne promiſcua connubia patritiis uiderentur indigna; eadem tribunorum eſſet auctoritas, quam conſulum et ſenatorum; tutelae ibi *breues*, ut adeo obſequi facilius poſſent ignobili tutori illuſtris etiam ordinis pueruli cetera. Quae omnia cum ex aduerſo ſe habeant apud Germanos, fruſtra ſunt ICti, qui inde patriae mores corrigere uolunt aut explicare.

An Germaniae moribus dignitas inter tutorem et pupillum quodammodo aequalis requiratur? Rationes negantium,

(*bb*) Contrarium defendunt CARPZOVIVS *deciſ. 120. n. 3.* MYLERVS *de pr. et ſtat. imp. c. 29. n. 13.* BRVNNEMANNVS *ad l. 10. ff. de teſtam. tut.* SCHRADERVS *de feud. part. 10. ſect. 14. n. 16.* Argumenta eorum ſunt. Primo, quia exemplum ſuperſit, quod *Marchio Badenſis* principibus pupillis nominauerit *cancellarium* ſuum tutorem, anno 1589. ideo ab ipſa camera S. R. I. confirmatum, teſtibus SAILERO *in Cammer-Ger. Vrthel. adh. an.* GYLMANNO *tom. 3. ſymphor.* uerbo, *tutor. Deinde* lex nulla ſuperſit prohibitiua, ne tutor et pupillus ſortis dignitatisque ſint inaequalis. *Poſt* magis in dubio ſtandum ſit decreto iuris Romani, quod nullum hic agnoſcat diſcrimen.

adfirmantium.

Reponit SCHILTERVS *exercit. ad ff. 37. §. 11. 12. 13.* ad *primum*, quod una hirundo non faciat uer. Praeſertim cum hodierni adſeſſores ſupremi in imperio tribunalis ſaepius a ſententiis maiorum abeant ideo, quod illis multoties glaucoma impoſuerit coeca iuris Romani ſuperſtitio. Ad *alterum*, quamuis lex nulla adſit, ex moribus tamen et reipublicae rationibus intelligi, quid iuſtum et utile ſit, uel ſecus. Ad tertium, quod iuris Romani in illuſtrium tutelis nulla fere auctoritas fidesque. Ego certe rationibus moueor, quae ſequuntur, ut ſtatuam; nefas eſſe, ordinia illuſtris pupillo tuto-

rem

Differ. VII.

Aduerſis tutores ignobiles pupillorum ex nobilitate.

rem praefici uirum ex plebe. *Primo* enim Germanis tot ac tanti gradus gentilitiae dignitatia. Quos nefas eſt, confundere ac praeterite in rebus, quae momenti ſunt minoris, aut certe non multo maioris.

Quia a) nobiles ignobilium ſpernunt connubia, conſortia in collegiis, ſacris, equeſtribus.

Sic mores noſtri improbant imparis dignitatis matrimonia: unius collegii ſocii ſcamnis diſtinguuntur *der Herren Adelichen und Gelebrten Banck:* excluduntur uiri ignobiles, in gratiam nobilium, a *canonicatibus* eccleſiarum cathedralium: ab ordinibus *equeſtribus: a torneamentis*, cetera. Tantum abeſt, ut non pudeat illos, ſi nobilis adoleſcens et iuuenis pendere debeat ab hominis ignobilis, tutoris ſui, imperio.

b) tutela Germanorum ſenis finiatur.

Deinde apud Romanos id tolerari potuit facilius. Quoniam tutelae eorundem non exiuerant limites pueritiae XIV. annorum, ut adeo parum intereſſet, qui ferulam gereret, ſi puerilis malitia fuerat coercenda. Sed Germanici tutores, non pueros regunt, uerum adoleſcentes et iuuenes ſupra. In adultiori autem aetate ut probrum obiici ſolet homini nobili, ſi uiuere eundem oportet ad nutum uiri ignobilis, tutoris.

c) Germanis tot gradus nobilitatis gentilitiae.

Praeterea cum Romanis uix unus et alter gradus gentilitiae dignitatis ſupra *lit. aa.* totidem hodie ſunt apud Germanos. Vt portenti inſtar ſit, ſaltum committi ab ultimo ad ſupremum. Quapropter hodie uiui parentes e ciuium quidem ordine eligunt puero nobili, comiti, principi ludimagiſtros; necquicquam uero praefectos morum *Hofmeiſter.* Adeo, ut *baro* aut *comes* nonniſi *nobilem*, *princeps* puer *comitem* minimum deſideret, ne ſparta, ab ignobili exornata, illis ſit dedecori. Quod ſi igitur perſonae illuſtres nobiles curatores exigunt, uiuis parentibus; haud dubie ſpernent ignobiles tutores, quorum poteſtas longe maior eſt magisque diuturna.

d) medium ordinum neſcium eſt tutelae diſparilis.

Accedit *demum*, quod medii aeui monumenta alia tutelarum genera neſciant inter nobiles et illuſtres, quam *parilis* ſortis et dignitatis aequalis. Vt adeo ſi quid duobus abhinc ſeculis factum ſit ex aduerſo, illud abuſui debeatur iuris in patria noſtra peregrini.

e) a tutoribus diuerſi die Vormundſchaffts-Räthe. Qui differunt a notitiae gratia tutoribus.

Tandem uix alio fine hodie conſtituuntur *conſiliarii tutelares, Vormundſchaffts-Räthe*, quam hoc: quod perſona pupilli principis indignum ſit, tutores habere *ſubditos ſuos* et tamen principi tutori uix otium ſit, ad tutelae ipſius adminiſtrationem. Vt adeo princeps tutor pupillo principi dignitatem praeſtet tutelarem, conſiliariis tutelaribus auctoritatem. Nolim tamen, quod *b. m.* STRYKIVS facit *lib. 26. V. M. tit. 1. §. 19.* eius generis conſiliarios conferre cum Romanorum *tutoribus, notitiae gratia* datis. Quorum mentionem faciunt PAVLVS *l. 32. quaero §. 1. ff. de teſtam. tut.* atque VLPIANVS *l. 14. quod ſi §. 1. et 6. ff. de ſolut. et liberat.* Vbi diſtinctio tutorum his uerbis explicatur: *Sunt quidam tutores, qui* HONORARII *adpellantur: ſunt, qui rei* NOTITIAE *gratia dantur: ſunt, qui dantur, ut* GERANT. *Et qui* notitiae *gratia dantur, ad inſtruendos contutores dantur.* De eodem ALEXANDER Auguſtus *L. 1. et qui C. de peric. tutor.* ita ſcribit: *Et qui notitiae cauſa liberti tutores dantur, quamuis adminiſtrandorum negotiorum pupilli facultatem non accipiant, propter * tenuitatem patrimonii ſui: periculo tamen omnes ſunt obligati.* Quia ceſſauerint ceteros admonere, aut ſuſpectoa reddere. Ratio eſt in eo quaerenda, quoniam conſiliarii tutelares tantum adminiſtri ſunt principis tutoris, necquicquam eius contutores, inſtar tutorum, notitiae cauſa datorum. Deinde tutores notitiae cauſa dati non adminiſtrant bona pupilli: adminiſtrant autem tutelam conſiliarii tutelares et quae rationea differentiarum ſunt generis eiusdem.

f) in honorem pupilli dantur tutores primarii, qui differunt ab honorariis Romanorum.

Ad *extremum* ſolet etiam quandoque ita conſuli honori ipſius pupilli, ut, ſi forte rerum pupilli interſit, dari tutorem ſortis inaequalis: eidem praefici uel adiungi ſoleat alius ex ordine maiori, qui audire ſolet *Ober-Vormund*, tutor ſuperior. Confundi et hic a plerisque iterum ICtis ſolet cum *honorario tutore* Romanorum. Quamuis meo iudicio inter utrumque interſit quam plurimum. Nam honorarius tutor penes Romanos ille erat, cui pateralium in adminiſtratione praetulerat *L. 3. ſi plures ff. de adminiſtrat. et peric. tutor.* contra apud Germanos inferior tutor pendere ſolet a tutore ſupremo. Deinde *honorarius* apud Romanos ille dicebatur, qui ſere *dicis* cauſa tutor fuerat, ſiue inſtar *tituli* honorarii ſine adminiſtratione *l. adſimilitudinem C. de epiſc. et cler.* et *l. ult. ubi ſenator uel clariſſ.* ſiue, quod praetoris tantum iure honorario ſuſtineretur, ut auctor refert gloſſae. Multo minus hoc nomen magiſtratui reſpondet *dem Vormundſchaffts-Amt.* Vt adeo uim adferant legibus Romania, quotquot hic cogere utrumque uolunt in Germanici iuris harmoniam. Diſſentit BERGERVS *in oeconomia h. t.*

g) plera tutelarum genera ferunt apud Germanos nonniſi dignitati pupilli aequalem.

Taceo illos caſus, ubi Germanorum tutela fructuaria eſt; ubi tutor prouinciae imperat; ubi inter ordines agit in comitiis; ubi praeſtat ſeruitia ceteraque facere tenetur, quae uix ac ne uix quidem in alium cadunt, quam dignitati pupilli fere aequalem. Neque, quod bene aduertit SCHILTERVS *l. c.* ex aduerſo reponere licet, agere tamen in ipſis comitiis et in ſenatu ſanctiori homines ex plebe, per quem prouincia regatur. Aliud enim eſt, officio defungi rerum adminiſtri et mandatarii, aliud in eodem negotio uti propria auctoritate. In *primo* genere uerſatur legatus uel ſenator; tutor autem in *altero.* Quae omnia eo faciunt, ut iuris utriusque manifeſtae hic ſint differentiae.

Differ. VII.

(*cc*) Quem-

Differ. VII. VIII.

Num cauſae ſint excuſandi die Geuatterſchafft, quod unnus ſpecies tutelae promiſſae?

(*cc*) Quemadmodum uix reperietur apud Germanos exemplum ullum, ubi liberis noſtris teſtem rogamus ad ſacrum fontem, *compatrem* dicimus, qui patria naturalis dignitate multo ſit inferior; ſic tam raro quoque exempla ſunt apud Germanos diſparilis tutelae. Nam idem ille teſtis compater *tutelam* infantuli cum religione quadam promittit in facie eccleſiae. *Er wolle ſich des Kindes, wenn es erwachſen, annehmen, ſolches zur Kirchen und Schulen halten*, cetera: Vt adeo nouum pactitiae ſiue promiſſae *tutelae genus* habere uideamur in ſacra catecheſi deſcriptum conciliatumque in chriſtiani infantis prima initiatione. Et ſane putauerim quoque titulum, quo cauſae excuſationum a tutela deſcribuntur, neque hic otioſum eſſe. Vt a ſacrae initiationia teſtimonio pariter excuſentur homines ob ſenectutem, ob numerum initiatorum, *der Tauf-Pathen*, ob abſentiam, cetera. Niſi formulis ludere uelimus in eccleſia, quod alienum eſſe debet ab animi religione. Et neſcio, qua ratione et conſcientia aliquis excuſare ſe poſſit a tutela illius, cuius ipſe *compater* fuit cuique in actu baptiſmatis promiſit tutelam, ſolennibus uerbis a ſacerdote requiſitis.

DIFFERENTIA VIII.

Num Iudaeus eſſe poſſit tutor (dd)?

Tit. XIV. §. 1 ad uerba: ſed et ſeruus.

Iure Romano Iudaeis eſſe licuit tutoribus pupillo chriſtiano (ee); cum quod Iudaei ius haberent ciuitatis Romanae, tum quod munerum ciuilium eſſent capaces: Germani utrumque negant Iudaeis, quorum ideo tutelae indignae ſunt homine chriſtiano (ff).

Argumentum forenſe.

(*dd*) Cum hodie Iudaei uiuant ex nundinatione et mercatu, imo ſocietates contrahant ideo cum chriſtiania: facile euenire poteſt, ut Chriſtianus Iudaeum ſocium nominet tutorem ſui pupilli, ut bona illius felicius procurentur. Vt igitur, quid iuris olim fuerit apud Romanoa, quidue hodie ſit, conſtet, inter utrumque iterum quid interſit, eſt oſtendendum. Cum ICti admodum diuerſi eſſe ſoleant in hoc argumento.

Iudaeus tutor pupilli chriſtiani apud Romanos.

(*ee*) Apud Romanos, *Iudaei non Iudaeorum ſiue paganorum ſiue Chriſtianorum tutores erunt, ſicut reliqua munera ciuilia adminiſtrabunt. Conſtitutiones enim in iis ſolis Iudaeos excuſant, per quae cultus eorum uidetur inquinari*, ſcribit MODESTINVS *l. ſpadonem 15. §. 6. ff. de excuſat. tut.* Plura Paulus MONTANVS *de tut. c. 26. n 12. 13.* idemque *cap. 35. reg 1. n. 36. 37.* et Samuel PETITVS *in diatr. de iur. princip. ed. c. 6.* Solent quidem alii ſtare ex aduerſo et dubia mouere, quae ſequuntur. *Primo* dicunt, id olim quidem factum fuiſſe: hodie autem obſtare Iudaeis *L. fin. C. de Iud.* ubi imperator Iudaeos interdixerit *honoribus et adminiſtrationibus*, unde ad tutelas filum ſit conſecutionis firmiſſimum. *Reſpond.* Neutrum uerbum poſſe referri ad tutelam, quae priuatum munus ſit, cum lex contra agat de adminiſtratione munerum publicorum SCHILTER. *exercit. 37. §. 17.* Deinde urgent chriſtianorum inſtituta: quibus interdicantur chriſtiani cum Iudaeis conuerſari *cap. Iud. 38. q. 1.* Iudaeis uti medicis *c. nullus 28. q. 1.* ita MONTANVS *c. 4. n. 32. 33.* Verum *reſpond.* Id quidem omne factum eſſe aeuo recentiori, necquicquam Romano.

Reſpondentur dubia.

Iudaeus necquicquam tutor pupilli chriſtiani apud Germanos.

(*ff*) Quamuis nobiſcum hic ſentiant GVTTIEREZ *part. 1. tut. c. 20. n. 29.* SCHILTERVS *exercit. 37. n. 18. 19.* b. m. STRYKIVS *lib. 26. V. M. tit. 1. §. 20.* et HOPPIVS *ad pr. Inſt. qui teſt. tut.* habeo tamen, quod in rationibus eorundem deſiderare poſſum. *Principio* enim *Schilterus* opponit Iudaeorum tutelae, quod ſerui ſint, *Kayſerl. Maieſtæt Cammer-Schlauen* ita *Ius* SVEV. *cap. 76.* Verum hoc ego pro errore habeo ICtorum ueteranorum. Nam etiam alibi dieuntur *des Churfürſten in Bayern Cammer-Knecht*, quod HVNDIVS memorat, *in metrop. p. 76.* Imo erroris haec cauſa eſt, quod Iudaei, ſacri belli aduerſus Turcas proditores, in odium Germanorum incidere Vatinianum, ut parum abfuerit, quin omnes in Germania trucidarentur. Hoc cum imperatori uideretur iniquiſſimum, ipſe Iudaeos in tutelam et protectionem ſuſcepit imperatoriam, pro annuo tributo. Verum, ceſſante poſt ordinum et principum in Iudaeos immanitate, etiam protectio expirauit et cum protectione tributum. Quo lumine illuſtrandi ICti ueteres, quotquot in hoc argumento errare ſolent. *Deinde* illud etiam diſplicet conſilium Schilteri, quod, Iudaei ſalua tutela, pupillo eius generis alius praefici poſſit ad educandum et formandum. Hac enim ſparta ſi Iudaeus priuaretur, non tutoris, ſed curatoris bonorum illum partes ſuſtinere, exiſtimauerim. STRYKIVA b. m. robur argumenti ponit in *nou. 72.* Cum enim ibi imperator tutores remoueat crediti cauſa ſuſpectos: omnino idem ualere in Iudaeo, qui per ſacrorum cauſas non poſſit non male cupere chriſtianis. Verum caſus eſſe poſſunt, ubi et haec ipſa ceſſat ſuſpicio et ubi intereſt Iudaei ipſius, pupilli chriſtiani bona prouide procurari. Quae autem Montanus ex iure canonico laudat, ne chriſtiani conuerſentur cum Iudaeis. Illud quidem ſciat in Germania noſtra re-

Diſſ. IX. X.

ceptum non eſſe, ut hodieque ex aduerſo uideamus, quod non ſolum homines priuati, ſed ipſi etiam principes quandoque conuiuentur cum Iudaeis in nuptiis eorundem aut feſtis diebus ludisque utantur. Imo Iudaeos hodie muneribus A ornent publicis, *als Hof*-Factors, Commiſſarien, *Müntz* - Inſpectors, cetera. Belgarum mores taceo, ubi ſortis ſunt longe liberioris. Quae alia ſunt, illis calculo etiam noſtro ſubſcribimus, ne crambem recoquere uideamus.

DIFFERENTIA IX.

Tutela *num eximat a* ſeruitute?

Tit. XIV. ad uerba: *tacite libertatem accepiſſe.*

Serui Romanorum cum tutela libertatem acceperunt (hh), quod apud Germanos fieri, opus eſt nulla ratione (ii).

Qui ſeruis commiſſa tutela?

(*hh*) Adeo, ut inter cauſas manumiſſionum retulerint Romani tutelam quoque B ſeruorum. Ratio fuerat haec, quod ſerui Romanorum multoties excellentis ingenii et egregiae uirtutis eſſent, gnari praeterea rerum uitiorumque pupilli: ut teſtator, pater, melius ſuis ſuadere non poſſet, quam eorundem tutelam commendando homini exploratae artis et integritatis Fieri autem nulla potuit ratione, ut a ſeruo, cuius uita et ſpiritus a domino pependit, alii iique liberi homines regerentur. Plene doctores ad §. 1. *inſtitut. qui teſtam. tut.*

Qui tutela uix cedat in hominem proprium einen Leibeigenen?

(*ii*) Rationes, quare fieri uix poſſit, ut apud Germanos tutela liberi hominis committatur homini proprio *einem Leibeigenen*, alterius clienti, plures ſunt. *Principio* eius generis homines non ad alias artes educantur, quam ad agriculturam et ſordida ſeruitia alia. Quo rerum ſtatu habiles uix ſunt ad ſuſcipiendam tutelam, tantum abeſt, ut aliis praeferri mereantur. *Deinde* cum proprii homines ſibi uiuant acquirantque, licet glebae adſcripti ſint, perſiſtere in clientela poſſunt alterius et tamen praeeſſe nihilominus alterius tutelae. *Demum* quare a Germanis tutelae inaequalis ſortis tantopere alienae ſint, expoſuimus ſupra *litt. bb.* Attingit hoc argumentum *Eguinarius* BARO *ad lib. 1. inſt. tit. 14. p. 41.* idque his uer- C bis: *Illud quaeri poteſt, an in regionibus, quibus manumiſſio ſeruorum recepta eſt et tutela teſtamentaria* STAT. ARVERN. C. 27. *dominus ſeruum ſuum manumittere intelligatur, ſi eum liberis dederit tutorem. Sed magis eſt, ut non manumittatur, cum plene ſeruus non ſit: ſed adſcriptitius et absque manumiſſione tutelam gerere, queat.* Eadem uero facies ſeruorum apud Germanos.

DIFFERENTIA X.

Num tutor *dari poſſit* certae rei?

Tit. XV. ad uerba: *certae cauſae dari nequit.*

Romano iure certae rei uel cauſae tutor dari nequit (kk): moribus autem Germanorum contingit ſaepius, ut, pro cauſarum diuerſitate, pupillo etiam ſint diuerſi tutores (ll). Sigillatim in tutela electarali commendanda hic eſt doctrina PRINTZENIANA *(mm), qua ex labyrintho funeſtiſſimorum in imperio diſſidiorum educimur, inſtar fili Ariadnei.*

Certae cauſae quare dari nequeat tutor LL. Romanis?

(*kk*) Clara ſunt uerba Iuſtiniani §. 4. *h. t. certae autem rei uel cauſae tutor dari non poteſt.* Idem VLPIANVS *l. 12. ff. de teſt. tut.* uult: *Certarum rerum uel cauſarum teſtamento tutor dari non poteſt, nec deductis rebus.* Deinde POMPONIVS *l. 13. ff. eod.* pergit: *et ſi datus fuerit, tota datio nihil ualebit.* Rationem addit MARCIANVS *l. 14. ff. eod.* hanc: *quia tutor perſonae, non rei uel cauſae datur.* Sed excipit caſum VLPIANVS *l. 15. ff. eod.* Si tamen *tutor detur* E *rei Africanae, uel rei Syriacae, utilis datio eſt. Hoc enim iure utimur.* Et alium habet idem in hereditate adeunda *l. 10. pr. de teſt. tut.* Inde doctorum curae de legibus conciliandis. BACHOVIVS putat *uol. 2. diſſert. 8. theſ. 2.* regulam de *ſtricto* iure loqui: ſed *ſubſequentes* exceptiones ſuſtineri ex aequitate. Alii exiſtimant, diſcrimen in re ſingulari et re uniuerſali attendendum, quaſi ſermo ſit tantum de primo *Cunr.* RITTERSHVSIVS ad §. D *4. Inſt. Q. teſt. tut.* Nonnulli etiam inter *adminiſtrationem* tutelae et *tutelam* ipſam diſtinguunt, primam diuidi poſſe, non alteram, perhibent HVNNIVS ad *Treutl. uol. 2. diſſ. 8. th. 2. litt. k. quaeſt. 18.* et quae rationes ſunt generis eiusdem. Vnde ſatis tamen clarum eſt, quod Romani admodum difficiles fuerint in hoc argumento.

Certae cauſ datur tutor moribus Germanicis.

(*ll*) Fit hoc apud Germanos diuerſimode. *Primum* genus eſt, ſi alius tutor in feudalibus pupillo datur, alius iterum in allodio. Quo intuitu ſtylo camerae S. R. I. fere quotidiano fit, ut *tutela diuidatur*, quae alias iure Romano creditur eſſe *indiuidua:* ut *peculiari* ſeu *certae cauſae* detur tutor. Vtrumque exemplis comprobat ROSENTHALIVS *cap. XII. concl. 10. n. 62.* et PISTORIS *part. 1. quaeſt. 27. n. 7.* Inde formula: *Daß die Frau* N. *bey der Churbr. Regierung zu ihrer Kinder Vormundern beſtellet worden: ſolches aber auf die in dem Fürſtenthum Cothen liegende Lehn-*

Diff. X. XI.

Lehn-Gut und deſſen adminiſtration *nicht zulänglich iſt, folglich ihr die Gewalt darüber zu tranſigiren ermangelt* CARPZOVIVS *part. 2. def. XI. n. 14. et lib. 5. reſp. 80. n. 16.* Alterum eſt, ſi pupillus in duobus locis territorii diuerſi habeat domicilium. Quamuis enim iure Romano *l. 27. ff. de tut. et curat.* dubia ſit FRANZKIVS *lib. 1. reſolut. 8. n. 15.* GAILIVS *lib. 2. obſeru. 123. n. 6.* in Germania tamen res haec caret ambiguitate, ſi conſideres diuerſas prouincias diuerſos principes ac dominos habere iurisdictionis, contra apud Romanos omnes iudices in urbe et extra eam eiusdem reipublicae fuiſſe tantummodo officiales. Vt adeo, tutels in una prouincis conſtituta, ualere etiam potuerit in altera. Quod apud Germanos ſe habet ex aduerſo. Vbi quilibet iure utitur et iurisdictione, ſibi propria. Vt maior cauſa aemulationis, ſi unus alterius iura uelit praeuenire. Accedit demum, quod eius generis uaſallus, imo etiam ſubditus alius, in duobus locis habitans aut perſiſtens in clientela, *duplicem* ſuſtinere uideatur perſonam, ut, adeo facilius etiam admitti poſſint *duplicis generis* tutelae ac tutores HEIGIVS *part. 2. quaeſt. 13. n. 42.* Aug. HOFFMANN *de iure indiuid. cap. 2. ſect. 3. n. 1. 12. 13.* De minoris *Britanniae* moribus teſtatur ARGENTREVS *ad conſuetud. Britan. art. 474. gloſſ. 2.* de *Galliae* autem regno AVTVMNVS *confer. du droit. ad l. 4. C. de teſtament. tut.* de *Belgii* conſuetudine GROTIVS *lib. 1. introd. part. 7. in fin.* et GROENEWEGEN ad *34. inſtit. 4. teſtam. tut.* etiam GORISIVS *lib. 4. aduerſ. 14.* VOLTIVS ad *tit. inſt. Q. teſt. tut. p. 279.*

A (*mm*) Litterariae iuuentuti id debemus *maximi nunc rerum conſiliorumque REGIS adminiſtri*, Fridericianae noſtrae arbitri ſupremi ac curatoris prouidentisſimi, *Marquardi Ludouici de PRINTZEN.* Quemadmodum enim excelſi ingenii ea tum uis apud iuuenem fuerat, ut illius ſpecimen edere uellet in cathedra academica: ſic in re maximi momenti, quae toties in imperium noſtrum cladis et belli
B minas ſparſit, uiam inuenit, patria iura meditando, qua et AB. ſua auctoritas manet et principi pupillo expedita ſecuritas. Scilicet ſpartam tutelae electoralis ita diuidi poſſe, docet, ut *ſuffragium electorale* permaneat quidem proximo agnato: uerum *adminiſtratio* territorii et principis electoralis *educatio* nihilominus tribui queat alii. Illi ſcilicet, quem ultima electoris uoluntas teſta-
C mento nominauiſſet. *Diſſertatio* laudata *de tutelis illuſtrium d. 6. menſ. Maii* ſcripta eſt habitaque *an.* CIↃ IↃCXC III. *in Viadrina.* Habemus in illa cum leges, tum rationes, ex natura rei imperiique Germanici erutas, quibus exempla accedunt momentoſa principatuum ac electoratuum. Vt ſpes ſit certiſſima, fore in poſterum tranquillam rempublicam, ſi caſus iterum ſic tulerit, qui tamen olim
D plures familias et archipalatinatum unius ſeculi lapſu quinquies acriter concusſit turbauitque. Decerperem inde pondera argumentorum: uerum magis conſultum erit lectori, ſi ex ipſo hauriat fonte, quem aperuimus.

Diff. X. XI. *De tutelae electoralis diuiſiene doctrina Printzeniana.*

DIFFERENTIA XI.

Num teſtamentarius tuter praeferendus legitimo?

Tit. 16. pr. ad uerba: quibus teſtamento datus tutor non eſt.

Romanorum iure clarum eſt, quod teſtamentarius tutor legitimo ſemper praeferatur (nn): Germanorum autem inſtituta multoties ſpernunt teſtamentarium tutorem uiamque aperiunt nonniſi legitimo (oo). Exemplis eſſe poſſunt tutelae fructuariae, feudales, principum denique electorum (xx). Quamuis non omnium hic eaedem opiniones (pp).

Praefertur teſtamentarius tutor legitimo LL. Romanis.

(*nn*) Ipſe Iuſtinianus *pr. inſt. de legit. tut.* claris uerbis ait: *Quibus teſtamento datus tutor non eſt, his* demum *ex LL. XII. tabularum agnati ſunt tutores, qui uocantur legitimi.* Idem habetur *l. 6. inteſtato ff. de legit. tut.* et VLPIANVS ait: *quamdiu teſtamentaria tutela ſperatur, legitima ceſſat*, in *l. 11. ſi quis ff. de teſtam. tut.* Rationes faciles ſunt intellectu. *Principio* enim tutor uicarium agit patris, huius itaque eſſe uidetur, cui uices ſuas uelit committere. *Deinde* in patre maior notitia liberorum, ut ſciat, qui demum aptior ſit ad regendum illos et educandum. *Praeterea* adfectus patris in liberos naturalis eſt, non lege adſcitus aut iurisiurandi religione. Vt adeo credibile ſit,
E fore, ut in electione tutoris, omnia metiatur pupilli ſalute.

(*oo*) Cauſa huius differentiae quaerenda eſt in hoc. Scilicet apud Romanos, qui bona poſſedit habuitque, ille plenus eorundem fuit arbiter et dominus. Contra Germanico iure *feuda* habemus, quae finiebantur olim cum morte uaſalli *1. F. 1. §. 1.* Vt adeo diſponere non poſſet uaſallus de tutela feudali in teſtamento.
F *Deinde* feuda ſub clauſula deferuntur: *cauſa dati non ſecuta.* Vt adeo domino mortuus uaſallus obtrudere non poſſet tutorem, qui pupilli minus habilis ſeruitia obiret. Vt taceam, moribus Germanorum, pupillo minus habili, uocatum eſſe proximum agnatum, ſucceſſorem feudi

Sunt Germanice iure caſus, ubi nullus locus eſt tutelae legitimae.

feudi ad fructuariam tutelam, qua ipſe ſeruitiis defunctus eſt, ſed, onere hoc in ſe ſuſcepto, commodum etiam habuit in feudo utendo fruendoque, quod ius ipſi non potuit aufferri. Vt adeo *teſtamentariae tutelae*, ob cauſam utramque, locus eſſe nequiuerit in feudis, ne intereſſe laederetur *domini et agnatorum*. Plenius haec explicarem: ſed uocabit nos locus ad id tractandum inferius ex inſtituto. Quamuis uero moribus multarum Germaniae prouinciarum *ius commune* hic ſequamur: in dubio tamen hodieque eundum eſſe exiſtimo aduerſus teſtamentariam tutelam, ſtandumque pro legitima. Taceo, quod feuda cum oblata, tum titulo oneroſo acquiſita, tandem illa etiam, quae ad ſeruitia tenentur *numaria*, non *perſonalia*, aliud iudicium mereri uideantur.

Quid de teſtamentaria tutela principum electorum?

(*xx*) In quaacunque tandem formas ſe torqueant uertantque hic doctorea, nihil proficient, niſi locum facient in hoc argumento doctrinae PRINTZENIANAE. Sunt quidem, qui perhibent, *AB. tit. 7. §. 4.* non excludere teſtamentariam, ſed legitimam inſtituere tantum in ſubſidium. Ita *Freherus*, *Camerarius*, Mich. *Laſſenius*, *Spanhemius*, *Dionyſ. Gothofredus* integris uoluminibus militarunt in caſtris patronorum tutelae teſtamentariae. Sed aduerſus illos facit 1) quod ita AB. fuiſſet e genere rerum ſuperfluarum, 2) quod AB. prouidere ita uoluerit caſui, ne in electione Caeſaris ſuffragator eſſet extraneus, forte hoſtis, munitus auctoritate teſtamentariae tutelae, 3) quod ob AB. auctoritatem tutelae non locus maternae, Germaniae alias admodum familiaris, 4) quod tempore AB. Germania necquicquam ignara fuerit uel pactitiae tutelae, uel teſtamentariae, utramque igitur illa uoluit excluſam lege noua. *Alii* dicunt, tempore AB. eadem in imperio ſacra fuiſſe, quae nunc diuerſa ſint. Quapropter, ſtatu mutato, temperandam quoque eſſe AB. tutelam legitimam. Ita BETSIVS *de pact. illuſtr. cap. 7. p. 239.* Verum ſatis eſt, quod triplicis generis ſacra hodie tolerentur lege publica: neque principis unius ſit, illa damnare in imperio. *Alii* A porro hoc conſilium ſuppeditant, adiungi tamen poſſe legitimo tutori teſtamentarium. SCHILTERVS *exerc. 37. §. 37. b. m.* STRYKIVS *lib. 26. V. M. tit. 2. §. 9.* Verum, quid ſi hoc conſilium ſpreuerit declinaueritque legitimus et prouocauerit ad *priuatiuam* tutelam, in AB. conſtitutam? Alii ſeparandas hic eſſe putant prouincias reliquas ab electorali. Non enim in primis, ſed in ultimo tantum ratio- B nem uerſari AB. ita LIMNAEVS ad AB. *tit. 7. obſeru. 24.* Quid uero, ſi repoſuerit legitimus tutor, omnes principatus cohaerere iure indiuidui; a potiori deſumendum eſſe argumentum. Imo cum de *educatione pupilli* potiſſima hic cura ſit, neque ita huic proſpectum erit aduerſus agnatum, cetera. Summatim perſiſtimus in dogmate Printzeniano. Quae obmonet ex aduerſo *b. m.* STRYKIVS *lib. 26.* C *V. M. tit. 2. §. 8.* illa reſpondebimus in conflictu.

Glaucomata LL. Rom in hoc argumento.

(*pp*) Si auctoritatibus hic eſſet certandum, nullus foret litigii finis. Cum ex utroque latere caſtra ſint inſtructiſſima. Ita enim teſtamentarium tutorem defendunt in *feudis landſaſſicis.* Quia LL. feudales nil hic diſponant ſigillatim adeoque ex iure illae ſuppleri debeant Romano *b. m.* STRYKIVS in *exam. iur. feud. c. 7.* D *quaeſt. 11.* ROSENTHAL *cap. 12. concl. 10. n. 11.* Verum ſatis eſt, quod hac in re feudorum ratio ac indoles aliud ſuadeat. Qua inuita locus non eſt in feudorum inſtitutis iuri Romano. In feudis imperii atque ipſis principatibus idem ſentiunt alii. Licet a PVHEL *c. 4. de tut. n 47.* diſſuadeat teſtamentarios hic tutores, ne offendantur legitimi. Verum non *conſultatiua* hic iurisprudentia opus eſt, ſed *legali* ac *forenſi*. Taceo, quod in pluribus Ger- E maniae principatibus ordinum auctoritate multoties deciſa fuerint tutelaria iura. Vt adeo *tria* teſtamentariis olim obſtiterint in hoc genere tutelae, primo *dominus*, tum *legitimi*, demum *ordines* cuiusque prouinciae. Vbi autem leges Romanae in feudis receptae ſunt, ſiue uſu, ſiue ſtatutis, ibi nil diſputamus: cum ſententiae noſtrae utilitas in caſibus exemplisque uerſetut ambiguis et ubi iudicia eſſe ſolent in triuio.

DIFFERENTIA XII.

Num conſultum ſit proximos cognatos habere tutores?

Tit. 15. pr. ad uerba: agnati ſunt tutores.

Romano iure proximus pupillo* SVCCESSOR *tutor fuit eiusdem (qq): abhorruerunt ab his moribus Graeci (rr) et gentes aliae plures (ss), ob pericula pupillo metuenda ab* HEREDIPETIS. *Germanica inſtituta hoc fere periculo uacua ſunt, quod iudex inquirat etiam in tutelae huius generis candidatum (tt).

Tutor pupilli eius ſucceſſor iure Romano

(*qq*) Ipſe imperator *pr. inſt. de leg. tut.* F *de legit. tut.* cuius uerba ſunt: *legitimae* ad leges XII. tabularum hic prouocat, quibus cautum ſit, ut proximus pupillo *agnatus* eius tutorem agat, ſi deſit teſtamentarius. Idem facit VLPIANVS *l. 1. ff.* *tutelae lege XII. tabularum agnatis delatae ſunt et conſanguineis, item patronis, id eſt, his, qui ad legitimam hereditatem admitti poſſunt.* Addit cauſam legis: *Hoc*

principio lege,

ſumma

Differ. XII. *ſumma prouidentia, ut, qui ſperarent hanc ſucceſsionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur.* Dicuntur autem legitimi Romanis ideo, quod hos lex aut conſuetudo uocet, non iudicis cognitio, inquiſitio, arbitrium. Ita enim *l. 5. ff. de leg. tut.* habetur: *legitimos tutores nemo dat; ſed lex XII. tabularum fecit tutores.* Verum his inſtitutis uixit priſtina aetas Romanorum, aliena ab auaritia et habendi cupidine. Quae obſeruatio eſt HVBERI *lib. 8. c. 5. p. 162.* Poſtquam autem iunioribus ſeculis, Romae auaritia fidem ſubuertit probitatemque, ut nemo tutus eſſet ab inſidiis illorum, quos leges uocarunt ad ſucceſſionem: tum demum et ipſi intellexerunt Romani, minus conſultam fore legitimam tutelam agnati ſucceſſoris. Et, quod mihi opinabile eſt, ex illo demum tempore uenit, ut legitimoa etiam tutores cauere et ſatisdare oporteret *l. 5. legitimos §. 1. ff. de tut. leg.* ut educatio pupilli potius matri committeretur, quam tutoribus legitimis *l. 1. C. ubi pup. educ. debeant* claris uerbis ALEXANDER: *educatio pupillorum tuorum nulli magis, quam matri eorum committenda eſt,* quamuis fere olim a tutelae munere ad ius educandi pupillum firmiſſima fuerit conſecutio arg. *l. 1. §. ult. ff. ubi pupill. educ.* quod agnouerunt CVIACIVS *lib. 6. obſ. 29.* COLERVS *lib. 1. cap. 13. de aliment. n. 124.* et GODOFREDVS ad *l. 1. C. ubi pup. educ.* quibus HVBERVS *obſeru. lib. 3. c. 5.* contradicit quidem; ſed conciliantur utrique, ſi *primos de* priſtinis temporibus, *alterum* de ultimis accipiamus. Imo, ſi fides eſt RAEVARDO *lib. 1. uarior. c. 10.* in tantum perfidia aucta eſt legitimorum tutorum, *ut Claudius conſtitueret, ne tutelae legitimae porro ex lege immediate deferrentur: ſed ut conſules, non ſeruato ordine agnatorum, ex illis eligere poſſent aliquem, qui prae aliis ſe commendaret induſtria et integritate.* Quorſum refert illud SVETONII de Claudio *c. 23.* teſtimonium: *ſanxit, ut pupillis extra ordinem* (agnatorum ſcilicet leg. XII. tabul. ſacrum) *tutores a conſulibus darentur.* Quod inſtitutum, ſaluberrimum licet, ſuſtulerit iterum LEO imperator *l. 3. conſtitutione C. de legit. tut.* Tandem, ut legitimis tutelis alius etiam obex obmoueretur, ipſa mater et auia prae illis admiſſae ſunt, ad ſpartam tutelae ſuſcipiendam *auth. matri et auiae C. quando mulier. tut.* quamuis Romani crediderint antea, *tutelam uirile* munus eſſe *l. 16. ff. de tut.* imo illud *ultra ſexum* foemineae infirmitatia *l. 1. C. quando mulier. tut.* Sed hoc locum exigit alium, ex inſtituto tractandum. Quae cum ita ſint, haud dubie ſe magis commendabunt inſtituta populorum aliorum, qui pupilli proximos ſucceſſores ad tutelas inhabiles crediderunt, tantum abeſt, illos ſola lege abſque cognitione uocatos fuiſſe. Quamuis enim negetur etiam legitimo tutori educatio: tamen qua tutor alias occaſiones poteſt arripere, ut, ſpe hereditatis, male faciat pupillo.

deinde 1) non niſi facta ſatisdatione,

2) educatione apud matrem relicta,

3) non niſi cum adprobatione magiſtratus,

4) niſi tutrix eſſe nollet mater.

Differ. XII.

(rr) Principio legem Solonis hac in re celebrat *Diogen.* LAERTIVS *lib. 1. ſegm. 56.* his uerbia: Κάλλιστον δὲ κἀκεῖνο· τὸν ἐπίτροπον τῇ τῶν ὀρφανῶν μητρὶ μὴ συνοικεῖν. Μηδ᾽ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται, τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων. *Praeclare et illud ſtatuit, ut tutor* (ſiue curator, quia Graeci haec neſciunt diſtinguere) *cum pupillorum matre non cohabitet. Cauitque, ne is fieret curator* (tutor), *ad quem, poſt pupillorum obitum, ſubſtantia* (bonorum) *ſpectaret.* Ceterum remotiores tamen agnatoa aut conſanguineos uocarunt ad tutelam, quod in his ſuſpicio nulla eſſet inſidiarum et tamen adfectus maior eorundem in conſanguineum pupillum, quam in extraneum. Auctor ETYMOLOGICI: Χηρωσταὶ δὲ λέγονται, οἱ μακρόθεν τοῦ γένους κληρονόμοι. Ὅταν ἐπίτροποι, οἱ τὸν χῆρον καὶ ἔρημον συγγενῶν οἶκον κληρονόμοι. Vnde *Sam.* PETITVS *lib. 6. de LL. Att. tit. 7. p. 491.* ſcribit: *Quamquam Solonis lege ei non liceret* ἐπιτροπεύειν, *qui proximus heres: tamen remotiores poterant, ubi nulla ſpes eſſet, heredes* κατὰ γένος fore. Et hoc forte eſt, quorſum PLVTARCHVS reſpicit in uita *Alcibiadis, Periclem et Ariphronem illius tutores fuiſſe, uiros ea tempeſtate praeclaros,* προσήκοντας κατὰ γένος; magna cum Clinia patre propinquitate coniunctos. Vt adeo exemplum hoc nil aduerſum habeat Graecorum inſtitutis, quod exiſtimat hic BALDVINVS: qui potius illud tamen cauerunt, ne tutela agnato deferatur, proximo ſucceſſori. Romanis quoque longe prouidentior eſt PLATO, qui *libr. 24. de LL. c. 11. pag. 926.* edit. Serranianae aliam ſuggerit cautelam. Audiemus illum loquentem Latine: *Si pater nullos ſcripſerit tutores, qui genere proximi ſunt, duo ex parte patris duoque ex parte matris atque unus ex mortui amicis tutelam ſuſcipiant. Quos legum cuſtodes indigentibus pupillis ſtatuere debent. Nam quindecim eorum, ceteris ſeniores, orphanorum quinquennio curam ſic habere uolumus, ut terni pro dignitate ſingulis annis curent et exacto quinquennio ſimiliter quindecim alios.* Id uult ſapientiae magiſter: heredipetarum ſtudia caueri in tutoribus conſanguineis, ſi *plures* uocentur ſimul, etiam a ſpe ſucceſſionis remotiores; ſi nullum inter *agnatos* et *cognatos* fieret diſcrimen; ſi *annis ſingulis* tutelam illi ponerent deferrentque eam aliis; ſi *magiſtratus* omnium faceret haberetque ſelectum, cetera. Ita cohaeret inuicem iurisprudentia Graeca longeque a Romana diſtat, ut alii fruſtra ſint, qui cogere uelint utramque in iuria harmoniam.

Graeci abhorrent a tutelis proximorum agnatorum.

Differ. XII.

Abborreta tutoribus legitimis *Romanorum uetuſt* or Italia *Siciliaque.*

(*ss*) Aliquot populorum hic congeremus inſtituta. De CHARONDA, Italiae antiquae legislatore memorabilem locum habet *Diodorus* SICVLVS *lib. 12. bibliothec. p. 81.* quem integrum ex ſcribemus: Ὁ δ᾽ οὖν Χαρώνδας καὶ ἕτερόν τινα νόμον ἀποδοχῆς ἀξιούμενον ἔγραψε, τὸν περὶ τῆς ὀρφανῶν φυλακῆς. οὗτος δὲ ἐξ ἐπιπολῆς μὲν θεωρούμενος οὐδὲν φαίνεται περιττὸν ἔχειν οὐδὲ ἀποδοχῆς ἄξιον, ἀναθεωρούμενος δὲ καὶ μετ᾽ ἀκριβείας ἐξεταζόμενος, μεγάλην ἔχει σπουδὴν καὶ δόξαν. Ἔγραψε γὰρ τῶν μὲν ὀρφανικῶν χρημάτων ἐπιτροπεύειν τοὺς ἀγχιστεῖς τοὺς ἀπὸ πατρός. τρέφεσθαι δὲ τοὺς ὀρφανοὺς παρὰ τοῖς συγγενέσι τοῖς ἀπὸ μητρός· αὐτόθεν μὲν οὖν ὁ νόμος οὐδὲν ὁρᾶται περιέχων σοφὸν, ἢ περιττόν. Ἐξεταζόμενος δὲ κατὰ βάθος εὑρίσκεται δικαίως ὢν ἄξιος ἐπαίνου, ζητουμένης γὰρ τῆς αἰτίας δι᾽ ἣν ἄλλοις μὲν τὴν οὐσίαν ἑτέροις δὲ τὴν τῶν ὀρφανῶν τροφὴν ἐπίστευσεν, ἐμφαίνεταί τις ἐπίνοια τοῦ νομοθέτου περιττή· οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ μητρὸς συγγενεῖς οὐ προσήκοντες τῇ κληρονομίᾳ τῶν ὀρφανῶν, οὐκ ἐπιβουλεύουσιν· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς οἰκεῖοι ἐπιβουλεῦσαι μὲν οὐ δύνανται, διὰ τὸ μὴ πιστεύεσθαι τοῦ σώματος, τῆς δὲ οὐσίας εἰς ἐκείνους καθηκούσης, ἐὰν οἱ ὀρφανοὶ τελευτήσωσιν ἢ διὰ νόσον ἤ τινα ἄλλην περίστασιν ἀκριβέστερον οἰκονομήσουσι τὰ χρήματα, ὡς ἰδίας τὰς ἐκ τῆς τύχης ἐλπίδας ἔχοντες. *Charondas aliam* (porro) *legem approbatione dignam de accurata orphanorum tutela perrogauit. Haec quidem, ſi obiter tantum intuearis, nihil excellens aut ſingulari adprobatione dignum in ſe habere uidetur. At ſi penitius inſpexeris et diligentius examinaueris, cum ſingulari quodam ſtudio, raraque ſapientiae gloria coniunctam deprehendes. Haereditaria enim orphanorum bona agnatorum* (paternorum conſanguineorum) *tutelae et adminiſtrationi; pupillorum uero educationem cognatorum* (propinquorum maternorum) *fidei et curae ſubiecit. Prima igitur fronte nihil prudentiae et rationis eximiae in lege iſta adparet. At ſi profundius expiſceris, omni laude inſtitutum illud merito adficiendum eſſe animaduertes. Si enim cauſa inueſtigatur, quare alteris patrimonii curam; alteris educationis fidem adſignarit, mirifica legislatoris induſtria ac prouidentia illucebit. Conſanguinei enim materni, ad quorum ſucceſſionem haereditas pupillorum non pertinet, nullas eis inſidias molientur. Paternis uero propinquis inſidiarum facultas praerepta eſt; quod corpus illis non creditum. Interim, cum patrimonium ad illos rediturum ſit, quando orphani uel morbo, uel alio caſu praedeceſſerint; fortunas maiori cura fideque ſpe propriae, ſi quando ſors ita tulerit, ſucceſſionis adminiſtrabunt.* Neque uetuſtiorum temporum aerugine ubique obliterata haec iura ſunt.

Anglico *iure* proximus *heres pupilli* inhabilis *eſt ad eius tutelam.*

Ex uſu forenſi hodierno in ANGLIA ſcribit *Ioann.* COWELLVS *lib. 1. inſt. tit. 15.* uerbis, quae ſequuntur: *ſi quis in ſocagio feudum tenens moriatur, proximus heres, ſiue filius, ſiue filia in cuſtodiam proximi propinqui incidit ex illo latere, quo hereditas minimum deſcendit. Exempli gratia, ſi feudum per* A *patrem peruenerit, tum* mater, aut, ea mortua, proximus* cognatus minoris cuſtos* (tutor) *ſit: ſi per matrem, tum proximus agnatus. Atque haec ratio huius iuris eſt. Quia ab illis minor eſt pupillis metus, quibus mors eius minus lucri allatura eſt.* Qui teſtium numero delectatur, eadem ille reperiet apud LITLETONVM *de feud. Angl. lib. 2. c. 2.* BRACTONVM *l. 2. c. 37. n. 6.* et medii aeui ICtum *Ranulphum de* GLANVILLA B *de LL. Angl. lib. 7. c. 11.* cuius uerba merentur recitari: *Heredes uero Sokemannorum mortuis anteceſſoribus ſuis, in cuſtodia conſanguineorum, ſuorum propinquiorum erunt. Ita tamen, ut, ſi hereditas ipſa ex parte patris deſcenderit, ad conſanguineos ex parte matris deſcendentes cuſtodia* (tutela) *ipſa referatur. Sin autem ex parte matris hereditas deſcenderit, tunc ad conſanguineos paternos cuſtodia pertinet. Nun*C*quam enim cuſtodia alicuius de iure alicui remanet, de quo habeatur * ſuſpicio, quod poſſit, uel uelit aliquod ius in ipſa hereditate clamare.*

Idem inhabilis Scotico *iure.*

Significantior in SCOTIAE iuribus explicandis eſt his *Thomas* CRAGIVS *lib. 2. feud. diegeſi 20. p. 285.* qui rationes prodit omnium manifeſtiſſimas. *Cum,* inquit, *in feudis emphyteuticis conſiderandum eſt; an hereditas ex parte matris an uero ex parte patris deſcendat. Si ex par*D*te patris, cuſtodia* (tutela) *pertinet ad cognatum et contra. Nam pupillus nunquam in cuſtodia illius ſit, qui proxime eſt ſucceſſurus. Licet enim omnis ſuſpicionis cauſa abſit. Quia tamen malo eſſe licet, ſuſpicia nunquam aberit, ſi humanitus quid acciderit pupillo. Et etiam uotum captandae mortis in hoc prohibetur. Nihil enim eſt, quod homo nefarius, ſi lucelli aut fallendi ſpes ſit, non audeat.*

Idem iure Vplandico *inhabilis.*

In ſeptentrionalibus quon E dam regnis eandem prouidentiam fuiſſe, ne pupilli ſucceſſores proximi illius gererent tutelam, auctor mihi eſt *Carolus* LVNDIVS in *proleg. ad LL. Vpland. p. 6.* ubi ſuos in hoc confert cum Graecis. *Et ſicuti,* inquit, *legibus Atticis* ἔγγυοι *diſtinguebantur a tutoribus, ne forte propior ſupplantare poſſet, quem ut heres proximus eſſet inſecuturus: ita quoque iure uetuſtiſſimo patrio tutor a nubendi auctore diſcernitur et* F quae ſequuntur deinceps.

Locus hodie uix eſt legitimae *tutelae Romanorum.* *Teſtantur hoc* 1) Belgae.

(*tt*) Scribit *Franc.* ZYPAEVS *lib. 5. iuris Belg. tit. 10. n. 3.* de hac patrii et Romani iuris differentia his uerhis: *Tutela legitima apud Romanos ipſo* iure *defertur; a ** magiſtratu *tamen, ut decernatur,* mores *requirunt. Et ipſa* conſtitutio *Caroli V. Auguſtae 1548. Adeo ut uis ea ceſſet, quam ius ciuile dat. Tenentur tamen proximi* G *adire magiſtratum, ut tutores det.* Significantior eſt HVBERVS *lib. 3. obſeru. cap. 4. p. 160.* quando ait: *Quod Raeuardus uult lege Claudia inſtitutum fuiſſe,* ne ſcilicet legitima tutela eſſet abſque inquiſitione magiſtratus, *id moribus hodiernis ubique fere*

Differ. XII.

*fere eſt ſtabilitum. Vt, ſi teſtamento tutor non eſt datus, officium magiſtratus ſit, dare tutorem. Ceteris quidem paribus ex agnatis cognatisque: ſed, pro arbitrio et utilitate pupillorum, etiam * extraneos, nedum * remotiores conſanguineos.* Idem uel paria habent GROTIVS *lib. 1. iur. Belg. c. 7. n.* 7. Simon van LEEVWEN *cenſurae for. lib. 1. c. 16. n. 13.* Quapropter huius tituli de legitimis tutoribus uix ullum eſſe uſum, perhibet GROENEWEGEN ad *tit. inſt. de legit. tut.* CHRISTINEVS ad *LL. Mechlin. tit. 9. art. 3. n. 10.* et *uol. 3. deciſ. 147. n. 4. 5.* VINNIVS ad *§. ult. inſt. h. t.* NEOSTADIVS *deciſ. 59.* circa fin.

2) Galli.

In *GALLIA* iisdem moribus uiui, auctores ſunt plurimi. *Eguin.* BARO ad *tit. inſt. de tut. leg.* breuiter ſummatimque ſententiam fert: *apud Galliam tutela legitima quidem obſeruatur moribus, ſed a magiſtratibus confirmari debent.* Luculentior *Ioann.* IMBERTVS in *enchiridio iuris Gallici* in tit. de tutela p. 361. ubi inquit: *Tutela, qua hodie utimur in his Galliae regionibus, quae moribus reguntur, potius datiua cenſetur, quam legitima. Nam ut legitimi etiam tutores ſint, tamen debent in ius uocari, ut aliquem tutorem nominent agnati uel cognati. Ita decernet iudex facta inquiſitione et eliget tutorem. Satisdationem porro exiget ab eodem una cum iureiurando.* Addit uero *p. 365. non tam late tamen capienda eſt legum abrogatio: ut ſtatim, ob uſum in uno, ab illis deſciſcere oporteat omnino.* Legitimus enim tutor manet nihilominus legitimus. Addantur his AVTVMNVS *confer. du droict. D. de tut. et de leg. tut.* REBVFF. *ad conſtit. reg. de ſent. prouiſ. art. 3. gloſſ. 2. n. 3.* Ioan. LVCIVS *in placit. cur. lib. 8. tit. 3. pr.* Ioan. GILLET *traité des tuteles et curateles c. 5.* HELO *iurisprudence Françoiſe lib. 1. tit. 12. 14.* plene Philib. BVGNYON *de LL. abrog. lib. 1. tit. 199.* et *lib. 2. tit. 229.* Renat. CHOPPINVS *lib. 2. de morib. Paris. tit. 7. p. 392.* Vnde etiam illud patet, quod magiſtratus tutores det, pro numero et ratione ſuffragiorum pupilli agnatorum aut cognatorum. Vt adeo nimium quantum haec iura diſtent a Romanis. *Idem ad LL. Andium uol. 1. p. 47.* ait: *Ad haec compertum quidem eſt noſtrate fori diſciplina, tutelas a iudice deferri, non a * lege ſola uel teſtatore.*

3) Germani teſtibus a) ICtis.

Quid uero hic iuris in noſtra Germania? Idem certe, quod Belgis et fere Gallis. Horum enim ICtis ceu anteſignanis, uſus ſum, ut faciliores habeam ciues noſtros, ſi uiderint idem iudicari in uicinia. Accedit, quod Belgae et Galli prouidentiores ſint in utriusque patrii et Romani iuris docendis diſcriminibus, quam fere patitur Germaniae ICtorum religio in leges peregrinas. Colligam tamen patrii iuris doctores, ut quilibet noſtris ſe offert manibus. Vt pateat *primum*, apud Germanos tutelam non *lege* deferri: *deinde* pupilli proximos agnatos aut cognatos non habere in ſuſcipienda tutela ius quaeſitum: *praeterea* in magiſtratus tutelaris ſolo arbitratu eſſe, ſiue eligere tutorem uelit pupillo conſanguineum, ſiue huic extraneum praeſerre.

Mevio.

Agmen ducat MEVIVS *lib. 1. ad ius Lub. tit. 7. artic. 2. n.* 18. qui cauſam hanc ita reſpondet: *Qua diſpoſitione*, (quod tutela deſerenda ſit agnatis pupilli) *nec magiſtratui praeſcinditur facultas, ſi ita ex ratione uiſum fuerit, * alios dandi tutores, quam conſanguinitate deuinctos. Proinde et fruſtra hinc, tutelam recuſandi, cauſa petitur, quod agnati adſint idonei ad illam ſuſcipiendam. Neceſſitas enim nulla adſtringit magiſtratum, conſanguineos dare, non alios.* Imo in poenam incurrit conſanguineus proximus, ſi ipſe ſua auctoritate ſub fiducia legis tutelae munus ſibi uellet adrogare. *Lüb. Recht. lib. 1. tit. 7. art. 2.* "Wenn ſich "aber einer oder mehr einer Vormundſchafft unterwunden, ohne Beſtætigung "des Raths, ſoll er dauor in Straff genommen werden." Longius abit a iure Romano ius BOICVM *tit. 5. artic. 1.* "Wo der "Vater den Kindern keine Vormünder "ſetzet: ſo ſoll die Obrigkeit die nechſten Freund uerordnen. Wo aber unter der Freundſchafft nicht taugliche "Perſonen, oder den Pfleg-Kindern beſchwerlich und ſchædlich uermercket "würden, oder weit abgeſeſſen wæren: "ſollen Ihnen andere zu Vormündern "gegeben werden."

Papiniano Boiorum.

Ex uſu inde forenſi *Caſpar* SCHMIDIVS, Papinianus Boiorum, *tit. 5. comment. art. 1. n. 2. 3. ſq.* ſcribit: *de iure communi triplex tutela: de iure noſtro ſtatutario tutela legitima expuncta eſt. Et duo tantum modi ſunt conſtituendi tutores per teſtamentum et per magiſtratum. Ita diſponitur non tantum* in ordin. Bauar. 1553. lib. 3. art. 1. *et in* reformatione 1588. tit. 51. art. 1. *ſed etiam articulus noſter id confirmat. Quae eſt * notabilis differentia inter ius commune et ius noſtrum ſtatutarium, tollens omnem diſputationem, de legitima tutela oriri ſolitam.* Et *n. 37.* ibidem porro caſum reſpondet, huc omnino facientem: *Sed cum articulus addat, quod conſtitutio ſiue datio totorum debeat fieri* uon den nechſten Bluts-Freunden, *quaeritur, an illud praeciſae neceſſitatis ſit? Verum hoc in curiis* (quibus auctor praefuit ultra annos triginta) *noſtris non obſeruatur. Cum ſaepe remotiores conſanguinei proximioribus in tutela uel cura praeferantur. Praeſertim ſi magis idonei et habiles ſint. Quod etiam huic articulo eſt conforme.*

Beyero.

Idem docere non dubitat *Georg.* BEYERVS *adſſ. tit. de tut. p. 443.* uerbis, quae ſequuntur: *Ita et legitimi tutores hodie non iure ſuo, ſed ui confirmationis officium ſuum adipiſcuntur. Et puto, hos quoque a magiſtratu praeteriri poſſe. Si ita uiſum fuerit; ſi adfuerit aptior et magis idoneus; ſi rerum pupilli ignarus conſanguineus; ſi abſens;*

Differ. XII.

ſi alienae iurisdictionis, ſi non poſſideat immobilia et quae alia ſunt generis eiusdem.

b) Legislatoribus.

Neque tantum ICtorum haec opinio eſt, magiſtratui manus necquicquam eſſe ligatas, quin, conſanguineis neglectis, conſtituere poſſint tutores extraneos: ipſi legislatores Germani id fieri iuſſerunt in ſtatutis. Ex pluribus mentionem faciemus unius tantum uel alterius.

Erneſto D. Saxon. Gothano 1667.

Gothiſche Landord. part. 3. n. 3. §. 4. p. 207. "Dafern aber ſolche Vmſtænde uorkommen, derentwegen bey Vormundung zu Nutze der Vnmündigen nicht allerdings auf die Blut-Verwandnüſs und deren Næhe zu ſehen iſt: ſondern man, mit Vbergehung der nechſten oder aller Anuerwandten, andere Vormünder zu geben hat. Iſt demnach (*nota iuris tutelaris ſummam*) was diſsfalls der Vnmündigen Wohlfahrt am meiſten befordert, fleisſig und (*nulla habita ratione conſanguineorum*) ohne anderes Abſehen zu ermeſſen."

ſtatuto Lubecenſi.

LVBECENSIS ſtatuti uerba et interpretem Meuium habuimus proxime. Cuius eo maior nobis ratio eſſe debet; quo amplior antiquiorque iuris Lubecenſis in inferiori Germania eſt auctoritas.

iure Würtenbergico.

WÜRTENBERGICO iure conſanguinitatis nullum fere momentum in tutela, ut adeo proximis cognatis non propior ad illam uia ſit, quam extraneis, *Ldr. Würteb. tit. 32. p. 74.* "Wenn Waiſen oder Mündeiæhrige, ohne Teſtament, oder ſonderliche Verſehung, ihrer Eltern beraubt, und alſo der Pfleg bedürfftig worden: ſollen unſere Gerichte alles *inuentiren*, und ſolchen Waiſen Vormünder ſetzen. In welcher Wahl und Verordnung ſie fürnehmlich wohl umſehen und erwegen ſollen, ſolche Perſonen, Verwandte oder andere Pfleger zu ſetzen, die bey Ihnen für fromme, gottesfürchtige, Ehr- und Biedermæuner erkannt, auch tauglich und geſchickt ſeyn, und ſo uiel immer müglich ſchreiben und leſen kœnnen." Recte igitur interpres *Georg. Lud.* LINDENSPVR *in comment. ad ius Würtenb. tit. 32. p. 73.* iudicat: *multa in ordinatione hac rectius et magis caute, quam in iure communi de tutoribus et curatoribus ſanciuntur.*

Boico.

Vicinam huic principatui Boioariam legibus uiuere iisdem, uidimus paulo ſupra grauemque teſtem audiuimus de uſu forenſi. Concinunt in hoc argumento ſtatuta tutelaria RATISPONENSIA 1659. promulgata: *Vormunds-Ordnung des H. R. Reichs-Stadt Regensburg* §. 1. 21. Alia taceo. Quod ex his abunde iam conſtet, pleriſque Germaniae populis minus probatas fuiſſe *legitimas* Romanorum tutelas.

Legitima tutela apud Germanos conſtricta eſt cancellis datiuae.

Adeo, ut illas non tam a lege uoluerint dependere, quam a magiſtratus arbitratu. Alii tamen eorundem id ſufficere crediderunt ad pupilli ſecuritatem, ſi in tutelis legitimis ante tutelari ſpartae ſe non immiſcerent conſanguinei, quam formulam tutelarem accepiſſent a magiſtratu; ſi hic eam ante non daret, quam inſtituta in mores, artes et bona conſanguinei inquiſitione; ſi, poſt haec omnia, futuri tutoris accederet ſatisdatio et formula iurisiurandi. Quae omnia clare iterum oſtendunt, Germanorum inſtituta longe prouidentiora fuiſſe in legitimis tutelis, quam Romanorum.

Quod produnt R. I. 1548. et 1577.

Inſpiciendae ſunt hoc fine LL. imperii Germanici *Reform. Augsb. de an. 1548. artic. 31.* "Von der *pupillen* und minderiæhrigen Kinder Vormunden §. 2. daſs auch ein ieglicher Vormund, er ſey gleich 1] durchs Teſtament oder 2) durch das Recht 3) oder Richter gegeben, ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen ſolle, die Verwaltung ſey Ihm dann zuuor durch die Obrigkeit 1] *decerniret* und befohlen. Item 2] daſs er ein *inuentarium* aufrichte, 3] rechtmæſſige *caution* thue, auch 4] mit Gelübden und Eyden beladen worden, 5] iæhrlich, auf Erfordern, gebührliche Rechenſchafft thue, und 6] um ſeine Verwaltung Red und Antwort gebe, 7] alles bey Verpflichtung ſeiner Hab und Güter." Eundem cibum iterum iisdem quidem uerbis adponit *Policey-Ordn. Franckf. an. 1577. tit. 32. §. 1. 2. 3.* Quibus limitibus tantopere conſtrictam exiſtimant legitimam tutelam, ut nomen *datiuae* omnino mereri uideatur. Nam ex his imperii RECESSIBVS, quos dicimus, plerorumque Germaniae locorum deſumpta et uerbatim exſcripta eſſe tutelaria inſtituta, tum didici, cum pleraque inuicem in hoc argumento conferrem. Deſiderant etiam alii alia in conſanguineo, ſi admitti debeat ad tutelam.

Statutum Dresdenſe.

Tutelaria STATVTA DRESDENSIA *ann.* 1661. *c.* 1. §. 3. *Dafern* (de conſanguineis ſermo eſt) *ſie mit* immobilien *angeſeſſen oder ſonſten kein Bedencken ſich ereignet.*

Solmenſe.

Vt eiusdem ſint iurisdictionis cum pupillo uolunt alii. *Solm. Ldr. tit. 21. §. 6.* *Daſs ſie allwegen eingeſeſſene Perſohnen und auch ſonſt begütert, eines erbarn Wandels beglaubt und habig ſeyn.*

Wormatienſe

Vniuerſim loquitur *Satzung der Stadt Worms* part. 3. lib 4. tit. 3. "Solle für dem Richter kommen und ſagen, er ſey *legitimus tutor*, der nechſt geſipt. Vnd dieweil ihn das Recht zwinge zur Vormundſchafft, ſoll er ſein Gemüth zu erkennen geben. Alsdann ſoll der Richter anſehen und erkunden die Geſchicklichkeit der Perſon, ſeine Haabe und Güter. Erfind man ihn geſchickt und tüglich, ſo ſoll der Richter Niederlegung, *ſatisdation* genannt, uon Ihm fordern, *cetera*, ohn ſolche Stück wære die Vormundſchafft nicht kræfftig." Alii legitimam tutelam commendari uolunt nonniſi pluribus, ut unus alterum

Differ. XII.

Rothweilanum.

terum retrahat ab inſidiis in pupillum *Rothweiliſchger. ord. part. XI. tit. XI.* "Sol-"che Kinder ſolle man mit dreyen Vœg-"ten beuœgten. Deren zween ihr nech-"ſter Vettermag und der dritt Muttermag "ſeyn. Solche Vœgt alle drey ſollen mit "den Kindern im Hofgericht ſeyn und "greiffend Vœgte und Kind an Stab, ſo "ſolch Beuœgten geſchicht." Idem SOLM. *ſtat. part.* 2. *tit.* 21. §. 7. Plenius *ſtatuta* MINDENSIA tit. 3. art. 4. 5. "Sollen der næch-"ſten Anuerwandten uier uon beyden "Seiten darzu gefordert und aufgenom-"men werden. Wæren nicht ſo uiel, ſol-"le der Rath Amts wegen ehrliebende "Leute oder zwey aus ihrem Mittel er-"wehlen und in Gelübd und Eyde neh-

Mindenſe.

A "men. Es ſollen aber keine Auslændi-"ſche, ſondern nur Bürger und Bürger-"Kindere, darüber der Rath zu gebiethen "hat, geſetzet und gegeben werden." Idem iubent leges PORVSSICAE *lib.* 2. *tit.* 6. *art.* 2. §. 2. Verum labore, plura exſcribere teſtimonia, ſuperſedemus, cum ex illis, quae dedimus, abunde iam conſtet Germanorum, in legitimis Romanorum tutelis reſtringendis et temperandis, cau-B tio et prouiſio. In dubio certe id uidetur patriae moribus ſtatuendum eſſe: *ut in tutelis non ſanguinis ratio habeatur, uel commodi ſucceſsionis; ſed pupilli tantum. Vt illius uitae, bonorum, fortunarumque prouida adhibeatur procuratio.*

Differ. XII.

Poruſſicum.

CONSVLTISSIMO CANDIDATO,

IVVENI AMICISSIMO,

S. P. D.

I. P. Ludewig/

DECANVS.

IN decani munere, quo fungor, tu primus fuiſti, qui profectus ſuos ordini noſtro probauit, ad ſummos in utroque iure honores rite capeſſendos. Sequuti ſunt te alii plures, iurisprudentiae cognitione bene inſtructi iuuenes uirique. Vt in hac mihi ſparta et numerum iuris candidatorum gratuler et ſelectum. In te nunc oculos defigo, qui, finito ICtorum utroque examine, ad publicum nunc prodis litigioſae iurisprudentiae conflictum. Arenam occupas ſatis difficilem et ſecus ſentientium numero non leui impetitam. Accedit, quod tibi ex utraque etiam ſcena prodeundum ſit cum Romani iuris, tum Germanici. Id uero eſt, ad quod in DVSBVRGENSI primum, deinde in MARPVRGENSI, demum in FRIDERICIANA, tribus Germaniae academiis, humeros tuos exercuiſti, ut par demum ſis in utriusque iuris facultate. Neque uero ſolum in laude es litteratae induſtriae. Praeterea enim in te maximi ſemper feci elegantiam et probitatem morum, animique conſtantiam et integritatem. De qua nota te commendare poſſum omnibus, quorum intereſt tui notitiam habuiſſe curatiorem. Imitaris in eo parentem tuum, uirum honoratisſimum. Is enim regi conſiliorumque primariis adminiſtris, in adſidua illa legatione, qua defungitur, fidem, ingenium, ſolertiam, dexteritatemque adeo probauit: ut in eadem hac ſparta exornanda perſtiterit annos fere triginta. Quod teſtimonium ad omne genus laudis eſt firmisſimum. Fac igitur, ut exemplar bonae mentis, tibi in paterna imagine propoſitum, nullo unquam tempore dimittas de animo tuo: uerum in eo totus ſis, ut ad illud quotidie propius accedas. Sic ſpem optimi patris explebis, ſic et uirtutis et fortunarum tuarum habebis ſentiesque ueſtigia, ſic et amicorum tuorum uotis reſpondebunt rerum tuarum proſperi ſucceſſus. Seruet te Deus, animique et corporis tui uires augeat protegatque. Vt proſpere ad tuos conficias iter, quod cras, ſummum perendie, es ingreſſurus. Vale.

OPVSCVLVM IV.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN TVTELIS MATERNIS,

die II. menſis Nou. cIↃ IↃcc XII.

DIFFERENTIA. I.

Romae materna tutela odioſa, non in Germania.

Tit. XV. §. 1. ad uerba: per uirilis ſexus.

Matrum apud Romanos dura ſors. Nulla earumdem in liberos auctoritas, cultus fere nullus, ſucceſſio nulla: ergo nullum etiam ius tutelare. Themide inuita matribus quandoque liberorum tutelas princeps dedit extra ordinem. Iuſtiniano demum largitore matri et auiae eſſe licuit tutoribus iure nouiſſimo, ſi nuptias eierauerint, ſi nuncium miſerint Velleiano, cetera (aa). Ex aduerſo apud Germanos matri eadem fere in liberos, quam patri, poteſtas. Tantum abeſt, in munere tutelari liberorum ſuſtinendo, matri aut auiae alium ullum ex conſanguineis, ullo unquam tempore, praelatum fuiſſe (bb).

Romanorum iure qui mater nequeat eſſe tutor?

(*aa*) Principio apud Romanos *mater* nullo iure eſſe poterat *tutrix* liberorum. Nam tutelae munus *uirile eſſe* et ultra *ſexum foemineae infirmitatis*, inquit ALEXANDER *l. 1. C. quando mul.* idem ſentit Gaius *l. 16. ff. de tut.* Quod adeo certum fuerat apud Romanos, ut neque pater teſtamento nominare poſſet matrem tutricem *l. 26. ff. de teſt. tut.* neque dare eandem magiſtratus *l. 21. ſcire ff. de tut. dat.* Solus princeps beneficii loco, quandoque matribus tutelam commiſit, quod claris uerbis commemorat NERATIVS *l. 18. ff. de tut.* Foeminae *tutores dari non porſunt: quia id munus maſculorum eſt. Niſi a principe filiorum tutelam ſpecialiter poſtulent.* Quod raro admodum fiebat, cum uel ipſum uerbum *tutricis*, meliori aeuo, eſſet inſolentiſſimum. Imo matri a principe ſpartam tutelarem eo tantum caſu petere licuit, ſi et teſtamentarius tutor deeſſet et legitimus *l. 2. matres C. quando mulier.* deinde ſi mater perdurare uellet in uiduitate et *pudicitiam ſuam conſeruare intactam et iuramentum praeſtet, quod ad nuptias non perueniat*, ut Iuſtinianus praecipit *l. 3. C. eod.* nam ſi *malunt optare alia matrimonia, tutelam adminiſtrare non poſſunt l. 2. C. eod.* Vltimis demum temporibus iure id datum eſt nouiſſimo matribus, ut *liberorum ſuorum* tutrices eſſe atque excludere ab hac ſparta poſſent cognatos et agnatos. Verba *nou. 118 c. 5.* haec ſunt: *Ex his quae de hereditate* foeminarum *ſcripſimus et in tutela conſiſtunt. Quo enim gradu ad ſucceſſionem quis uocatur, eo etiam ad tutelam. Mulieribus interdicimus tutelam, niſi mater, aut auia fuerit. His enim ſolis ſecundum hereditatis ordinem et tutelam ſubire permittimus. Cognatis omnibus praeferuntur, teſtamentariis tutoribus ſolis praecedentibus. Defuncti namque uoluntati nolumus praeponi.* Eadem fere repetit authent. *matri C. quando mulier tut.* Neque difficiles ſunt rationes, ad ſtatum reipublicae Romanae pertinentes, quapropter apud eandem maternae olim tutelae exularint.

Rationes negatae matribus tutelae.

Primo enim matris nulla in liberos apud Romanos auctoritas, ut adeo, patre mortuo, familia in partes iret, auiae et matris nulla ratione habita, ſub cuius regimine et uinculo liberi quadantenus continerentur. *Deinde* cum apud Romanos diuortia eſſent frequentiſſime, etiam haec matres deſtituerunt liberorum ueneratione et tutela. *Poſt* etiam foeminarum adminiſtrationes rerum negotiorumque, moribus Romanorum, tantum non probroſae fuerant, ut ideo etiam tutelaria munera earundem pudori eſſent inconcinna. *Praeterea* matris olim nulla liberorum ſuorum hereditaria ſucceſſio RANCHINVS *de ſucceſſ. §. 12.* THOLOSANVS *lib. 45. c. 8. n. 3. ſqq.* Ad *extremum* cum foeminae perpetuo eſſent ſub tutelis apud Romanos et ideo matres ipſae multoties ſub filiorum ſuorum agerent tutela et horum in ſe agnoſcerent poteſtatem, loca

con-

congeſſere CARPZOV. *de iure foem. dec.* 3. *poſ.*1. *n.*6. EYBEN *de tut. foem. part.*1. *membr.*2. §. 7. *p.*328. facile intelligitur, quod fere praeter rem fuerit, perſonae tutelam committere, quam ipſam oportet perpetuo tutelae ſubeſſe. Haec dum cogito, adſentiri non poſſum RAEVARDO, qui ad *l.* 73. *ff. R. I. p.*181. exiſtimat, primis temporibus apud Romanos *matrum* tutelas fuiſſe ordinarias. Adeoque *l.* 1. §. 1. *et l. penult. ff. de legit. tut.* foeminis aliis negari tutelam, necquicquam matri. Neque exemplum *maternae tutelae*, quod LIVIVS *lib.* 39. habet, iura mutat. Cum illud potius inter *exceptiones* et priuilegia, quam ad *leges et regulas* pertinere uideatur. Niſi dixeris, rationes, modo expoſitas, aliter et olim ſe habuiſſe apud Romanos: ut adeo maternae tutelae olim eapropter haberi nequiuerint pro inconcinnis. Sed de his nunc dicendi locus non eſt. Ego miror tantum id, quod ICti adeo faciles fuerint, ſubſcribendo ſtatim ſententiae Raeuardi ſine examine. In quo numero ſunt MONTANVS *c.* 15. *n.* 21. et EYBEN *de tut. foem. part.* 2. *membr.* 1. §. 4. *p.* 333. quamuis addat ultimus: *niſi forſan hic non materna tutela ſed educatio materna fuerit intelligenda.* Verum enimuero omnibus hiſce rationibus aduerſa fuerunt inſtituta Germanorum, quod nunc uidebimus.

Oppoſitio ſoluitur Raeuardi.

Mater iure Germanico fuerat ex lege tutrix? Quia a) ei in liberos poteſtas, *b) exempla extant omnis aeui,*

(*bb*) *Matrem* principio reipublicae Germanicae liberorum ſuorum *tutricem* fuiſſe, e pluribus nobis conſtant argumentis. *Primum* illa repetenda hic ſunt, quae *d. praeſ.* docuit in *diſſ.* 5. *litt. cc. de tut.* ubi oſtendit, liberos Germanico iure fuiſſe ſub *matris poteſtate.* Hoc enim ſi eſt, materna tutela imitatur paternam, quae non tam auctoritas eſt tutelaris, quam utriusque parentis in liberos poteſtas. *Deinde* etiam exemplis id comprobatur omnis fere aeui. Equidem tutelae hominum priuatorum ut raro adnotantur; ita etiam fruſtra deſiderantur in litterariis medii aeui monumentis. Sed uero illuſtrium perſonarum foemineas tutelas numerare licet quamplurimas. Quas ante nos recenſuere EYBEN *de tut. foem. part.* 2. *m.* 2. §. 7. ex eoque *b. m.* STRYKIVS *lib.* 26. *V. M. tit.* 4. §. 9. 10. 11. 12. *ſq.* Quae hic propterea facio maximi. Cum, quod filum argumenti firmiſſimum, a *maiori ad minus.* Si enim *foeminae* ſufficere uidebantur Germanis, ut principum pupillorum animos uitamque regerent et eorundem territoria: quis quaeſo dubitabit, hanc magis admiſſam fuiſſe in pupillis, hominibus priuatis. Tum ideo, quia principibus familiis raro aut nunquam conſanguinei poſſunt deeſſe, quod memoriam earundem conſeruant tabulae genealogicae: ut matre ad tutelam perſonae illuſtris aut principis admiſſa, certo pateat, excluſos fuiſſe ab hac ſparta conſanguineos, proximos eiusdem ſucceſſores. *Porro* ſi minus probabile eſt, foeminam, *feudorum* quoque intuitu, pupilli ſui agere tutorem, quam in allodio. Certe de altero dubitari non poteſt, ſi conſtet de primo. Quo fine conſuli poſſunt Germanorum inſtituta de feudis tam *imperialibus*, quam *landſaſſicis.* Quorſum exempla congeſſerunt SCHRADERVS *part.* 10. *ſect.* 19. *n.* 26. ROSENTHAL *c.* 12. *concl.* 10. *n.* 20. a PVHEL. *cap.* 5. *de tut. n.* 22. ROMANVS *de tut. illuſtr.* §. 21. Etiam in ipſa Saxonia, obſeruantiae forenſis teſtibus grauiſſimis *Iac.* SCHVLTESIO *ad Mod. Piſt. part.* 1. *q.* 27. *n.* 11. SCHNEIDEWINO *pr. inſt. qui teſt. tut. dare poſſ.* Et quamuis CARPZOVIUS putet, proximos tamen matri adiungendos eſſe agnatos *part.* 2. *conſt.* 11. *c.* 11. *n.* 11. 12. idemque STRVVIVS *lib.* 1. *iurispr. tit.* 18. §. 5. Quod ad *fratres* ita reſtringit, ſi quaeſiuerint hi contutelam, *Ord.* MAGDEBVRG. *cap.* 43. §. 3. *obwohlen die nachgelaſſene Wittwe, auch ſo uiel die Ritter-Güter anlanget, Vormünderin ſeyn mag, ſo wollen wir doch, daß ſolchenfals die leibliche Brüder auf ihr Anſuchen zu Mit-Vormunden uerordnen*, ex illis tamen, quae *b. m.* STRYKIVS *l.* 26. *V. M. tit.* 4. §. 21. *p.* 485. congeſſit, facile eſt ad intelligendum, non Saxonici hoc iuris eſſe, uerum id deberi pigmentis, eidem poſtea adſperſis ex legibus peregrinis. Et uero in ipſo Saxoniae ducatu tutelae maternae illuſtre exemplum notaui. Vnde ſatis clare patet, matrem in principum filiorum tutela conſanguineis quibusue imo ipſis fratribus pupilli praelatam fuiſſe. Diploma die 17. *kal. menſis octobr. an.* CIↃCCLXIX. conceptum his uerbis reperio ſubſcriptum: *Vt contractus iſte inuiolabiliter obſeruetur preſenti littere ſigilla uenerabilis domini Cunradi archiepiſcopi: Iohannis illuſtris ducis Saxonie: nec non domine Helene duciſſe matris ſue, loco iunioris filii eius, domini Alberti, ducis, ſigillo carentis, in euidens teſtimonium ſunt adpenſa.* Hiſtoria rei haec eſt:

c) in feudis quoque eius generis tutelae.

Bern-

Differ. I. *Differ. I.*

Bernhardus m. 1212.
Saxoniae elector.

Albertus. I. m. 1260. Saxoniae elector ux. Helena Ottonis pueri duc. Brunſuicenſis filla TVTRIX FILII PVPILLI.	Henricus m. 1267. ANHALDINVS princeps

Iohannes m. 1285. quem alii pro frarre iuniori habent, qui ex ſuperiori diplomate refutantur. Dux SAXO-LAVENBVRGICAE ditionis.	*Albertus II.* ſub MATRIS *HELENAE TVTELA.* dux SAXONIAE POST ELECTORATVS.	*Bernhardus* m. poſt an. 1282.	alii *fratres* plurimi, qui tutela potuiſſent defungi, niſi mater pupilli fuiſſet praelata.

Plura inde, quae alias ſunt ambigua, intelliguntur. *Principio* 1) matrem *tutricem* fuiſſe, *tum* 2) matris nullum fuiſſe *contutorem*, 3) *porro* matrem, tutelae cauſa, contractui conſenſiſſe, inito de iuribus, *adminiſtrationi* adfixis territoriali, 4) *praeterea* matrem tutricem fuiſſe in *electoratu*, ut adeo, hanc excluſam uoluiſſe, putem AB. 5) *poſt* matrem praelatam eſſe in tutela ipſi *fratri* pupilli et conſanguineis quibusue, 6) *demum* electoralia tum iura fuiſſe communia Lauenburgico et Saxonico ducatibus, cetera. Et ſane eius generis exempla plurima conducerem, ſi mea intereſſet, reſpondere *tutelam maternam*, tot alias dubitationibus implicitam ab hominibus,
d) LL. antiquae Germanorum pro tutela materna. Romana tantum iura doctis. Praeterea etiam ipſae *leges Germanicarum* gentium ſuperſunt, quae fauent *maternis* tutelis. LEX WISIGOTHOR. *lib. 4. tit. 2. §. 13.* his
1) LL. WGoth. uerbis eſt concepta: *Patre mortuo, filii in matris * poteſtate ſubſiſtant*, (quidni potius in tutela). *Idem, mortua matre, pater habet Quod pater renuat accipere tutelam, a iudice propinquior ex matre tutor eligatur.* Eadem lib. 4. tit. 3. §. 1. *Licet a patre relicti paruuli pupilli uocentur,* (iure ſcilicet Romano) *tamen, quia ſuperſtes mater erga filios non minorem curam habet, ideo* utroque parente deſtitutos* D *demum iubemus audire pupillos.* Et lib. eod. tit. eod. §. 3. *Si, patre mortuo, in minori aetate filii relinquantur, mater eorum tutelam, ſi uoluerit, ſuſcipiat. Si tamen in uiduitate manſerit et inuentarium fecerit. Quod ſi mater alium acceperit maritum, et aliquis de filiis uenerit ad xx annorum aetatem: ipſe iuniores fratres habeat in tuitione. Quod ſi omnes cognati deſint, tum detur tutela matri, inuentarium a* E *duobus uel tribus teſtibus ſubſcribatur.*
2) Burgund. Concinunt L. BVRGVNDIORVM tit. 59. his quidem uerbis: *Nepos, amiſſo patre, cum omni facultate non in aui, ſed in matris eſt ſolatio et poteſtate*, quidni magis in tutela. Et *tit.* 85. ubi clarius idem habetur: *Si mater tutelam ſuſcipere uoluerit,*
3) Sueonicae. *nulla ei parentela praeponatur.* Neque aliis inſtitutis hodieque reguntur SVECI,

A teſte idoneo Io. Ol. STIERNHOEK *lib. 2. iur. Suec. c. 2. p. 175.* ubi inquit: *Sueonica uero iura ad tutelam admittunt non tantum, ſed etiam requirunt cognatos ſimul cum agnatis, nec uiros tantum, ſed etiam foeminas. Ita, ut poſt patrem, mater ſit ante fratrem et ante fratris filium ſoror et eius maritus. Nuptae etiam matri tamen claues reſeruantur.* De POLONIAE moribus, *4) Polonicae.*
quod ibi mater ſolum poſtponatur teſta- B mentariis, teſtatur LIPSKIVS *cent. 1. obſeru. 60. n. 9. p. 158.* Eosdem etiam HVNGA- *5) Hungaricae.*
RIAE mores prodit *Steph. de* WERBOECZ *part. 1. tit. 113. p. 58.* his uerbis: *Si, patre praemortuo et matre ſuperſtite, filius et filia illegitimae aetatis, mater ſua quam diu nomen et titulum mariti ſui geſſerit, tutelam filii et filiae gerere ei permittitur. Et e conuerſo, ſi mater deceſſerit, tutela debetur patri etiam ignobili et ruſtica pro-* C *genie oriundo. Maior nempe reputatur tutela perſonae, quam bonorum conſeruatio*
ANGLI, quamuis excludant matrem a tu- *6) Anglicae.*
tela feudi, quod ab ipſa uenit: in paternis tamen feudis eandem ad filii pupilli tutelam, prae omnibus conſanguineis, admittunt. *Ioann.* COWELLVS *lib. 1. tit. 15. inſtit. Angl. pr.* ait: *ſi feudum per patrem peruenerit, tum mater, aut, ea mortua, proximus cognatus minoris cuſtos erit.* Alii tamen Anglici doctores caſum, quo mater tutrix eſt, non habent. Interim hae leges ſufficiunt ad internoſcenda uetuſtiorum Germaniae gentium iura a Romanis. Sequuntur *demum* leges Ger- *e) LL. Germanorum hodiernae.*
manorum hodiernae. Quae et ipſae *matrum* ſuſtinent tutelas. Principio inſtituti huius ſpecimen dabo ſub FRIDERICO II. imperatore, interprete, eius cancel- *Friderici II.*
lario, *Petro de* VINEIS *lib. 5. epiſt. 50. p. 623.* E his fere uerbis: *petiit nobilis uir, ut filiae ſuae, fideli noſtrae, tutrici filiorum ſuorum, ad proſequendas lites pupillorum in iudiciis procuratores, ab ipſa tutrice ſtatutos, pro quibus cautionem exponet legitimam*, idoneos haberi *mandaremus. Hos, conſiderantes nobilitatem mulieris, quod pupillorum negotiis ſe honeſte nequeat immiſcere* (quod Romani iuris eſt pigmentum) *et ne foeminae, proſequen-*

Differ. I. *quendae litis obtentu,* *in matronalis pudo-*
ris contumeliam irruant, ſi cogantur ma-
ſculorum conuentibus intereſſe. Cum et
legem meminerimus editam (Romanam
ſcilicet, non Germanicam) *quae propter*
uerecundiam foeminarum, eas nos ſinit te-
ſtibus uel coetui publico demonſtrari.
His rationibus inclinati, Iſabellae, filiae
ſuae de ſpeciali gratia concedentes, ut cau-
ſas pupillorum in iudicio et extra iudicium
per procuratores, ac ſi etiam ipſa tutrix hoc
faceret, ualeat exercere. Plura inde pa-
tent I) matres in tutelis praelatas eſſe auo,
II) tum id iuris fuiſſe inter homines et-
iam illuſtres, multo magis inter illos, qui
fuerant de uulgo, III) porro Germanicis
moribus foeminam tutricem ea, quae
pupilli fuerant, ipſam expediuiſſe in iu-
dicio et extra illud, poſt autem Romanas
leges foeminis Germanicis pudorem,
ſtatuta prouinciarum hodierna. neſcio quem, inieciſſe. Hoc igitur lu-
men adfundi debet ſtatutis prouincia-
rum Germaniae hodiernis, quando illa
corrupta et infecta ſunt principiis iu-
ris Romani degenerantque a patrii iuris
uetuſtioribus inſtitutis. Initium faciamus
1) *Auſtriaca.* de Auſtria. Oeſtr. Gerhabſch. Ordn.
tit. 3. §. 2. *der Mutter gebühret ihrer leib-*
lichen Kinder Obergerhabſchafft. Doch
ſollen Ihr uon gericht aus ein oder zween un-
uerdächtige perſonen zu mitgerhaben zuge-
ordnet werden. Vltimum Latii ſapit ra-
tiones. Concinit hic uicina BOIOARIA
2) *Boica.* *tit. 5. art. 3. Wo eine Wittib ihren Witt-*
wenſtuel nicht uerrücken, ſondern ſich gern
bey ihren Kindern halten wolte und der Va-
ter keine andere Vormund verordnet hätte,
die mag, auf zuuorgemachtes inuentari-
um, *ihrer Kinder Vormünderin wohl ſeyn.*
Doch ſollen ihr zween verpflichtete Vor-
munden zugeordnet werden. Quod olim
non fuit an. 1553. ubi matri tantum dati
ſunt *Beyſtänder*, conſultores, necquic-
quam contutores. Vt adeo hac in re
Schmidius, interpres ſit in foeminas iuſto
durior. Proxime autem ad patrii iuris
3) *Wurtenbergica.* indolem accedit Würtenb. Landr. *part.*
4. tit. 11. 12. Vbi orphani non ſunt, niſi
orbi parente utroque: matri eadem fere
in liberos iura, quam patri: ius tutelare
matri competit ui poteſtatis, non ex lege
4) *Sueuica. Rothweilana.* aut priuilegio. Idem uult das Roth-
weil. Hofger. *part. 11. tit. 7. daſs die Kin-*
der denen ihr Vater und Mutter oder deren
einweders von tod abgegangen ſeynd be-
uogtet werden ſollen. Vbi eadem utrius-
5) *Wormatienſe.* que parentis eſt ratio. WORMATIENSE
Romanas fere leges tantum hic uertit
Germanice *lib. 4. part. 1. tit. 6. So ein*
Hauſsvater tods abgehet und uerläſt eine
Wittwe. So iſt uon mildigkeit (priuilegio
iuris Romani) *zugelaſſen, daſs die Wittwe*
Vormünderinn ſeyn mag. Doch daſs ſie
ſich uerzeihe wider in eheligen ſtath zuthun
oder zu uerändern: auch des rechten Vel-
leiani *genannt. Denn gleichwie die Frau,*

A *die in der Eh iſt, nicht mag Vormunderinn* Differ. I.
ſeyn um argwohnigkeit willen; alſo auch
eine Frau, die ihre Begierde wieder zu heu-
rathen nit abſtellet. Will ſie aber nicht
ratione praeſcripta) *Vormund ſeyn, ſoll ſie*
um einen andern Vormund bitten. Wo
nicht, ſolle ſie des Erbtheils ihrer Kinder be-
raubt ſeyn. Nec meliorem notam me- 6) *Colonienſe.*
retur COLONIENSE p. 43. titulo wenn die
Mutter oder Anfrau Vormund. „Wie-
B „wohl die Vormundſchafft zu führen,
„denen Frauenbilden uerbothen (*iure*
„*Romano largior, non Germanico*) iedoch
„ſo die Mutter und Anfrau der Vor-
„mundſchafft ſich wolten unternehmen,
„daſs ſolle ihnen gelaſſen werden.
„Doch ſollen ſie ſich weiblicher Frey-
„heit und fernerer Ehe uerzeihen und
„alle ihr Hab uerpflichten. Wo nicht
„ſoll ſie den Kindern Vormund bitten
C „bey Verluſtigung des Erbfalls. *Item*
„*praecipit* WELMIZHEIMENSE *tit.* von Für- 7) *Welmizheimenſe.*
„mündern pag. 114. Vnd ob die Mutter
„oder Anfrau der Vormundſchafft ihrer
„Kinder ſich wolt unternehmen, daſs
„ſolle ihnen zugelaſſen werden. Doch
„mit Verzeihung weiterer Ehe, aller
„weiblicher Freyheit, auch Verpflich-
„tung aller ihrer Güter. Vnd mœgen
„Ihr, ob es für gut angeſehen, eine oder
D „mehr zugegeben werden.“ MONASTE- 8) *Monaſterienſe.*
RIENSIA iura Münſterl. Landr. *tit. 5. p.* 198.
nihil habent de materna tutela, quia ma-
tri in liberos relinquunt poteſtatem.
Idem etiam SOLMENSIA uelle, exiſtimo 9) *Solmenſe.*
part. 2. tit. 21. §. 2. quia matri et auiae id
quoque largiuntur, ut nominent ſuis in
teſtamento tutores, de quo plene *d. praeſ.*
differ. 5. Saxonici iuris ſpeciem habe- 10) *Dreſdenſe Saxonicum.*
mus in DRESDENSI *ſtatuto tutelari c.* 1.
E §. 4. „Eine Mutter wird uor andern
„Blutsfreunden zur Vormundſchafft bil-
„lig gelaſſen. Iedoch daſs ſie 1) in 4.
„Wochen die Beſtæthigung 2) bey dem
„Rath ſuche, 3) ein kriegeriſcher Vor-
„mund ihr zugeordnet werde 4) *ſecun-*
„*dis nuptiis* und 5) *SCto Velleiano renunciire,*
„6) iedoch ohne Eyd 7) auf vorgehende
„genugſame Erinnerung. Hætte ſie aber
„mit den Kindern zu theilen, ſo müſte
F „ſie 8) einen *curatorem* ausbitten.“ Quor-
ſum pertinet ſententia LIPSIENS. *Scabinor.*
menſe ſept. an. 1632. „Seyd ihr Eurer
„Kinder Vormundſchafft zu uerwalten
„uorhabens etc. So werdet ihr vor allen
„Blutsfreunden auſſerhalb des væterl.
„Groſsvaters (*quod tamen Dreſdenſe ſtatu-*
„*tum eo tantum caſu uult, ſi auus paternus*
„*defunctum retinuerit in poteſtate*) wenn
„dieſer ſelbſt Vormund ſeyn wolte, dazu
G „billig zugelaſſen. Ihr ſeyd aber denen
„*ſecundis nuptiis* und dem Velleiano zu
„renunciren auch uon der Obrigkeit
„euch beſtæthigen und ein *tutorium* aus-
„antworten zu laſſen ſchuldig. V. R. W.
HELMSTADIENSIVM idem iudicium fuit an.
1600.

Differ. I.

1600. m. Nou. *daß die* legitima adminiſtratio *Eures Sohnes in Leben und Thal-Gütern Euch* (matri) *uor dem* agnaten *deſſen einwendens ohnerachtet zuſtehe V. R. W.* ita PHILIPPI ad *lib. 1. inſt. tit. 15 §. 7. p.* 243.

dubia iuris Saxonici.

Dubium tamen eſt ius Saxonicum in hoc argumento. Putat SCHILTERVS *exercit.* 37. §. 50. 51. priſtina Soxonum iura a matrum tutelis prorſus abhorruiſſe *LL. Sax. tit.* 8. §. 4. Landr. *lib. 1. art. 23.* quod uero poſt etiam admiſſae ſint matres ad hanc B ſpartam, id quidem ex eo tempore ſactum fuiſſe, quo receptum fuerit ius Iuſtinianeum. Quapropter etiam in ipſis Saxonicis feudis materna hodie tutela admittatur *P.* HSIGIVS *part. 2. quaeſt.* 13. BERLICHIVS *part. 3. dec.* 373. *n.* 18. BERGER *in elect. diſcept. for. proceſſ. tit 9. obſ. 1. daß die Mutter auch in Lebens-Sachen zur Vormundſchafft ihrer Kinder gelaſſen werden ſolle. Iedoch die mitbelehnte ihr als Le-* C *bens*-curatores *zuzuordnen.* CARPZOVIVS autem excludit in feudis matrum tutelas *part. 2. conſt.* 11. *def.* 11. Verum enimuero *b. m.* STRVKIVS *V. M. lib. 26. tit. 4. §.* 21. ſentit ex aduerſo auctorque eſt, nihil haberi in Saxonico iure uniuerſo, unde conſtet, *matrum tutelas* ipſis minus probatas fuiſſe. Fragmenta enim legum Saxonicarum his tantum caſibus eſſe intelligenda, quod agnati tutores ſint, ſi mater D id uelit declinetque tutelam, uel matrem tantum habilem exiſtimari, ſi pater id uoluerit iuſſeritque uiuus, aut in teſtamento. Nobis hic locus non eſt, *ueteris Saxonum iuris* rationes indagare. Mittimus igitur hanc controuerſiam, nobis in eo tantum ſuſpectam, quod opinabile non ſit, reliquas omnes Germaniae gentes matrum tutelas in deliciis habuiſſe, ſolam ab illa abhorruiſſe Saxoniam. E Deinde cum maternae tutelae ipſi Saxoniae principatus paruerint, quis quaeſo dubitaret de pari iure priuatorum, quod conſecutionis uinculum habes ſuperius *litt. bb.* et exempla primi generis tutelarum apud *b. m.* STRVKIVM *V. M. lib. 26. tit. 4. §. 23. 24.* Vt taceam mores gentium uicinarum, quae uſae ſunt iure Saxonico et tamen tutelas habuere maternas.

11) *Statutum* Gothanum *Saxonicum.*

Imo duces Saxoniae pariter maternas tu- F telas probarunt legibus expreſſis. Gothl. Lands-Ordn. *part. 3. n. 3. §. 3. p.* 305. „Ob „zwar die Vormundſchafften ein mænnliches Amt ſeyn; ſo hat eine leibliche „Mutter ſich der Vormundſchafft zu erfreuen. Wenn 1) der Vater diſsfalls „nichts uerordnet, 2) Sie das XXI. iahr „beygeleget, 3) oder andern Falls ſie nicht „*ueniam aetatis* erreichet, 4) Sie belieben „darzu hat, 5) Sie eine gute Hauſswir- G „thin, 6) Sie dem Velleiano abſage, 7) ſich „zur Rechnung erklære, 8) vor Vollziehung anderer Ehe einen Vormund bey A der Obrigkeit ſuche." Cum igitur hodierna minimum Saxonica iura maternas tutelas agnoſcant in allodiis: idem de feudis propterea eſſet dicendum, quia moribus Germaniae prouinciarum etiam in his ſalua eſt matris tutela.

Differ. I.

12) *Porussicum.*

Recentiora PORVSSIAE ſtatuta lib. 2. tit. *6. art.* 2. §. 6. aliqua habent, quae ſingularia ſunt: „Wittwen und Mütter wollen wir zur „Vormundſchafft zugelaſſen haben, B „wenn keine Vermuthungen vorhanden, daſs ſie wieder heurathen werden. „Und ſie ſich eines erbarn Weſens befleiſſen. Auch des Verſtandes und „Vermœgens wæren vorzuſtehen. Vnd „der uerſtorbene Ehemann nicht ein anders uerordnet oder ſonſt erhebliche „Vrſachen uorhanden wæren. Doch „daſs allewege Mituormünder uerordnet und richtige Rechnung gethan C werde." Brandenburgica iura hic prodit DVSTELMEIERVS part. 3. tit. *7. §. 1.* quae orphanos dicunt non illos, qui alterutro, ſed qui orbi ſunt parente utroq;. Taceo, ſtatuta generis eiusdem.

f] *Rationibus Latii aduerſus maternam tutelam locus non eſt in Germania.*

Ad extremum uero illud potiſſimum eſt in hoc argumento, quod *rationes*, maternis tutelis apud Romanos aduerſae, locum non habeant in Germanorum inſtitutis. Dedimus illas *diff. 1. litt. aa.* ſingulasque D breuiter exigemus ad mores ac indolem noſtrae reipublicae. Romae matri nulla in liberos autoritas; in Germania eadem fere matris poteſtas in liberos, quam patris: Roma matris et liberorum uincula diſrupit diuortiis; quae non tolerat Germania: Romae matris pudorem laeſit rerum adminiſtratio; quod riſu explodimus Germani: Romae principio nulla matrum ſucceſſio; quae matribus E ſemper fuerunt in Garmania: Romani tutelas detulerunt ob commoda ſucceſſionis; Germani adfectum aeſtimarunt, quo quis eſſet in pupillum: Romanae mulieres olim in perpetua tutela; ſed ab hoc iugo foeminae Germanorum quondam immunes et quae diſcrimina alia ſunt. Vnde facile ad intelligendum: quare apud Romanos maternae tutelae *priuilegii* ſint; apud Germanos *iuris*: et F quidem *derogatorii* apud Romanos; uerum apud Germanos *originarii*: ideoque in Latio maternae tutelae interpretationem habeant *reſtringentem*; ſed *fauorabilem*, abundantem et extenſiuam apud Germanos. Atque haec remedia ſunt, multas ICtorum ſententias emendandi, corrigendi, ſupplendi in hoc argumento. Adnecterem his *Galliae* et *Belgii* de maternis tutelis inſtituta. Verum infra G commodior erit occaſio, laudandi illarum gentium ICtos.

DIF-

DIFFERENTIA II.

Maternae tutelae rationes num amor uel ſucceſſio?

Apud Romanos maternae tutelae radix et fundamentum primum hereditaria* SVCCESSIO *(cc): necquicquam apud Germanos. Qui penſi tantum habent matrum* AMORES *in pupillum. Vt adeo ſpartam quoque tutelarum deferant matri exheredi (dd).

Romani matri tutelam detulerunt ob commoda ſucceſſionis.

(*cc*) Vniuerſim iuris regula fuit apud Romanos: *ut onera tutelae haberet ille, penes quem commoda ſucceſſionis* l. 1. ff. de leg. tut. Plenius MONTANVS *cap. 15. n. 2. 3.* et d. praeſes *diff. 12. litt. qq.* Verum locus hic uult, ut etiam illud conſtet, Romanos eapropter matribus onus impoſuiſſe tutelare, quoniam his iure nouo largiti ſunt hereditariam ſucceſſionem. *Principio* quidem id patet ex regulis modo recitatis, qualis ordo in ſuccedendo, talis etiam in tuendo. Exceptio autem, cum uerba generalia ſint, doceri debet, necquicquam ante ſtatui aut praeſumi MENOCHIVS *de arbitr. iud. quaeſt. lib. 2. cent. 3. caſu 150. n. 32.* CORNAEVS *lib. 2. caſ. 175. n. 2.* Adeo ut ſtatuto praelatus in ſucceſſione praeferatur ideo etiam in tutela IASON *lib. 2. conſ. 149. n. 2.* MONTANVS *c. 15. n. 4.* *Deinde* etiam de maternis tutelis ſigillatim filum hoc conſecutionis trahit formatque Iuſtinianus *nou. 118. c. 5.* mulieri et auiae *ſolis ſecundum * hereditatis ordinem et tutelam ſubire permittimus.* Quae duo apud me tantum poſſunt, ut firmiter credam, *matribus* aut *auiae* uix delatas fuiſſe liberorum ſuorum tutelas legitimas, niſi horum illis fuerit legitima ſucceſſio. Vt adeo calculum dare non poſſim illis, qui ſentiunt ex aduerſo, Romanos ſolam matris pietatem hic in oculis habuiſſe DECIVS *conſ. 16. n. 2. 3.* ALEXANDER *lib. conſil. 109. n. 2.* HOPPIVS *ad §. 1. inſt. de tut. leg.*

Germani matribus tutelam commendarunt intuitu ſolius in liberos amoris.

(*dd*) Luce meridiana clarius eſt, Germanos in tutela, matri deferenda, non *ſucceſſoriis* leges, ſed amorem, a natura inſcriptum pectori materno, ſequutos fuiſſe. *Principio* enim diximus in *diff. 1. litt. bb.* maternam tutelam a *poteſtate* matris prouenire, quam habuerit ipſa in pupillos. Ergo nullus hic mercenarius finis, ſucceſſio. *Deinde* Germani uniuerſim abhorruerunt a tutela proximi ſucceſſoris, quod habet *dn. praeſ. differ. 12. litt. tt.* tantum abeſt, hanc eos in materna tutela pro cauſa primaria habuiſſe. *Tum* matres in Auſtriacis regionibus, ut ubique in Germania, tutelaria in liberos

A iura habent: ſed tamen illud in Auſtria publica lege ſtatutum eſt, *ne unquam uel pater uel mater liberorum ſuorum ſint heredes.* Quam conſuetudinem, *da beyderſeits Eltern uon ihrer Kinder Verlaſſenſchafft gantzlich und alſo auch* in legitima *ausgeſchloſſen werden, weil keine Erbſchafft daſelbſt in die Schoßfallt, irrationabilem* et improbam dicunt domeſtici etiam ICti, quod problema tractarunt *Ioan. Bapt.* B SVTTINGER *in obſ. iur. Auſtr.* uerb. *Erbſchafft. Bened.* FINSTERWALDER *lib. 2. obſeru. 119. iur. Auſtr. p. 609.* Nobis ſufficit, quod hereditate negata, matribus ideo necquicquam in dubium uocetur tutela. *Porro* illud inprimis maximum habet ea in re momentum, quod Germanica et Francica regna ſpernant quidem foeminarum ſucceſſiones: ſed tamen tutelas maternas nihilominus uſu adprobent fe- C re quotidiano. Exempla ſuppeditant HERTIVS *diſſert. de tutela regia ſect. 1. §. 8. 9. 12.* et plenius idem *in diſſ. de ſpecial. Germ. rebuspubl. ſect. 2. §. 18. p. 125. 126.* EVAEN *de tut. foem. membr. 4. §. 19. p. 344.* b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 26. §. 11. 12. ſqq.* Vt adeo nulla prorſus ſucceſſionis ratio in maternis tutelis. *Praeterea* idem obtinet in Germaniae principatibus. Licet enim in his olim nonniſi maſculorum fuerit ſucceſ- D ſio, aeterni tamen et firmiſſimi in Germania iuris tutelae maternae. Quarum ingentem ſeriem congeſſerunt praeſertim HERTIVS *in ſpecial. Germ. rebusp. ſect. 2. §. 18.* et b. m. STRYKIVS maxime in *V. M. lib. 26. tit. 4. §. 17. 18. 19.* dummodo mater ſe non conferat in locum extra territorium pupilli WIEBEL *c. 3 de contract. mul. §. 5. n. 19.* *Poſt* tutelae maternae ideo etiam ad feuda extenduntur landſaſſica: quod ex- E cluſa uidua a ſucceſſione, non ideo excluſa eſſe uideatur a tutela ROSENTHAL *c. 12. concl. 20. n. 20.* SCHRADER *part. 10 ſect. 19. n. 26.* BETSIVS *c. 7. §. 19. 20.* WIEBEL *de contract. mul. c. 3. §. 5. n. 16. 17. p. 86.* Quae omnia ſi inuicem contuleris, facile patebit, non aliud quid impuliſſe Germanos ad maternas tutelas, quam *poteſtatem matriam* probitatemque earundem in pupillos.

DIFFERENTIA III.

An matrem tutricem eierare oporteat nuptias ſecundas?

Romano iure illis tantum matribus delata tutela, de quarum uiduitate perpetua iudex eſſe potuit diuinator, aut ubi fides mulieris iurata (ee): contra, Germani in maternis tutelis id tantum cauerunt, ne uidua ante ad uota ſecunda

 iret,

Differ. III. *iret, quam liberis primi matrimonii a iudice rogauiſſet alios tutores (ff). Imo permanet quandoque binuba mater in tutela liberorum, qui bonis deſtituuntur (gg). Vt adeo mirum non ſit, ſperni patrio plerumque iure in maternis tutelis ſecundarum nuptiarum renunciationes (hh).* *Differ. III.*

Matrem eiurare oportuit nuptias ſecundas apud Romanos.

(*ee*) Claris uerbis id habetur in *l. 3. C. quando mulier. tut.* ratione ſequenti: *ſi pater tutorem non reliquerit: mater autem uoluerit tutor eſſe, actis coram competenti iudice interuenientibus iuramentum antea praeſtet, quod ad nuptias non perueniat, ſed pudicitiam ſuam intactam conſeruet.* Ratio mihi quidem facilis eſſe uidetur, quare hoc matres tenuerint uinculo religionis. Nam Romani non id uoluerunt, ut matres pollicerentur, ſe *ante* non contracturas nuptias ſecundas, quam a magiſtratu liberis rogauiſſent tutores. Verum id iurandum et promittendum fuerat a matribus: *ſe nulla libidine tangi, habendi uirum; demortui mariti ſe dolore adfici ſemper duraturo, ut ſecundum matrimonium auerſentur; imo adfectum in liberos talem eſſe, qui non toleret amores uitrici alicuius*, cetera. Vidit autem Iuſtinianus, periuria ita fieri frequentiſſima. Nam foeminarum Italicarum uolubiles et inſtabiles animi; multoties quoque mulieres, quod ſupra dictum eſt, ſimularunt hoc tantum, ut bene audirent plebi et mariti defuncti conſanguineis et amicis. Ob utramque igitur cauſam ſuſtulit iuramenta IVSTINIANVS exegitque tantum ſimplex promiſſum. *nou. 94. cap. 2.* has nobis prodit rationes: *Quia uero multam habemus formidinem, ne facile ius iurandum per magnum deum detur et hoc praeuaricetur: et toties, praeuaricatam legem et iusiurandum periurum datum, quoties pene datum eſt: propterea ſancimus aliam legem et ſufficere abrenunciationem ſolam ſine iureiurando.* Et ſane fruſtra Romani exegerunt iusiurandum a mulieribus in re, quam naturae leges, non permiſerunt earundem poteſtati. Cum natura conſtet, mulieres uocatas eſſe ad generandum et educandum. Taceo diuinas leges, quae necquicquam admittere uidentur uota coelibatus et perpetuae uiduitatis.

Germani finiunt tantum ob nuptias ſecundas maternam tutelam ſine uoto et iureiurando uiduitatis.

(*ff*) Germani uiduae matri deferunt tutelam, eousque continuandam, quousque non contraxerit nuptias ſecundas. Quapropter mater uidua, ſi nuptias repetierit, non fidem fallit, quam eo tantum fine ac lege dedit, ſe ante collocari nolle in matrimonium ſecundum, quam depoſuiſſet tutelam et primi matrimonii liberis proſpexiſſet nouis tutoribus, hisque rationes pupillares reddidiſſet. Non ergo alia formula utimur Germani in tutelis maternis, quam hac: *Daß die Wittwe die* tutel *und Vormundſchafft ihrer Kinder ſo lang übernehmen und derſelbigen getreulich uorſtehen ſolle, biß ſie ſich anderweit widerum uerheyrathet, und Ihren Wittwen-Stuel uerrücket. Welchem nach Sie ſchuldig ſeyn ſolle, die Vormundſchafft für der Obrigkeit aufzugeben, neue Vormunder uorzuſclagen, und ſolchen uon der uon Ihr geführten Vormundſchafft Rechnung zu thun.* Si aliud quid in ſtatuta Germaniae prouinciarum, quae *diff. 1. litt. bb.* dedimus, irrepſit, illud refero ad pigmenta iuris peregrini.

Imo contractis quandoque nuptiis ſecundis permanet mater in tutela.

(*gg*) Scilicet accidit quandoque, ut mater ad ſecunda uota tranſiens, uel retineat liberorum tutelam, uel curatores tantum ſibi adiungat, qui bona liberorum adminiſtrent, officia uero tutelaria alia apud matrem binubam perſiſtant. *Primum* fit, quando plena inter coniuges communio bonorum. Tum enim nullis bonorum curatoribus eſt opus, quod coniux ſuperſtes, ſiue pater, ſiue mater ſit, dominium et proprietatem habeat uniuerſorum bonorum *Iuſtus* VERACIVS *ad conſuet. Bamberg. cap. 3. quaeſt. 4. p. 81. 82.* Alterum accidit ordinarie et communiter, etiam in unione prolium et rationibus ſuccedendi aliis, ubi matrem, paternorum intuitu, diuidere oportet cum liberis ſuis, quam primum tranſit ad uota ſecunda. Quid? quod, ſeparatione etiam bonorum facta, mater eapropter non deſinat eſſe tutrix liberorum. Retinet enim ſuam in illos auctoritatem in regendo et educando eiusque ſuffragium in hoc genere praefertur curatori, qui bonis magis datus eſſe uidetur, quam perſonae. Et ſi paterna bona liberi non habent, ideo mater, ſine curatoris auxilio, plene retinet tutelam et ea lege plerumque ſecundo nubit: ut maritus liberos prioris matrimonii toleret in familia patiaturque, ut mater eos ibi in conuictu habeat et educatione. *Es wolle der Bræutigam geſchehen laſſen, daß der Braut Kinder erſter Ehe mit denen ſeinigen* (ſiue habuerit iam, ſiue ex nouis nuptiis expectet) *zugleich unter der Mutter Auffſicht erzogen, biß in das ſechszehende Iahre ihres Alters freyen Vnterhalt genieſſen, und ſo dann uon ihrer Mutter ausgeſtattet und uerſorget werden mögen.* Mater enim apud Germanos pariter alere tenetur liberos ſuos, ſi deſit auxilium patris. Quod olim apud Romanos fieri non potuit propterea: *quoniam foeminae, praeter dotem, nihil accepere a patribus, dos autem plerumque tantum ſufficeret ad ſuſtentationem unius.* Vt adeo mater demum teneretur ad alimenta liberorum, ſi omnes defeciſſent patris maiores in linea adſcendenti *l. 5. ſi quis §. 2. utrum ff. de agnoſc. et alendis lib.* Ex aduerſo apud Germanos, mulier *heres* eſt pa-

Differ. III. IV.

patris praeter dotem; gaudet illa in libe- A ros *poteſtate*; neque *pudor* eam retrahit, acquirendi et augendi bona; plerumque uel bonorum communionem habet cum marito, uel in illis uſufructuaria eſt, uel alteram accipit hereditatis partem. Vt adeo matri ad tutelam liberorum neque animus deſit neque ratio neque uires opesque. Vr fruſtra ſint, qui patriae hic inſtituta, obtorto certe collo, cogere uolunt in iuris Romani harmoniam.

Qui apud Germanos renunciationes ſecundarum nuptiarum ſint fruſtraneae?
1] *Gallia.*

(*bb*) Mirum ergo non eſt, renunciationes ſecundarum nuptiarum pro ſuperfluis et inconcinnis haberi a quibusdam ICtis in Germania et in illis regionibus, quae inſtituta hic habent cum Germanis communia. De GALLIS teſtatur IMBERTVS *in enchirid. iur. Gall. p. 362.* ubi inquit: *neque moribus* (Galliae) *noſtris mater renunciat Velleiano et* * *ſecundis nuptiis.* Similia BOERIVS *ad Bituric. conſuet. tit. de l' eſtat des perſonnes* §. 6. atque *Ioan.* PAPONIVS *lib. 15. tit. 5. arreſto 3.* et *Philib.* BVGNYON *lib. 2. tit. 12. n. 4. p. 233. 234.* cuius uerba ſunt: *Nec amplius neceſſe eſt renunciare ſecundis nuptiis. Nam poenas, inflictas ſecundo nubentibus, praeſcriptum legis Meſſianae ſubmonit. Quia praeſtat nubere, quam uri. Mais ſuffit de faire bon et loyal inuentaire.*

2] *Belgium.*

De BELGIS loquuntur ZYPAEVS *in notit. iur. Belg. lib. 5. tit. de tut. n. 2.* CHRISTINAEVS *ad LL. municip. Mechl. lib. 19. art. 3. n. 12. in addit.* et DESSELIVS *ad Zoeſit tit. 14. inſt. lib. 1. p. 92.* neque in Belgio uel SCti Velleiani uel ſecundarum nuptiarum renunciationes uſurpantur.

Differ. III. IV.
3] *Germania.*

De GERMANIA clare BRVNNEMANNVS ad *auth. matri C. quando mul. tut. n. 5.* inquit: *Saepius animaduerti, hoc* (de ſecundarum nuptiarum renunciationibus ſermo fuerat) *apud nos non obſeruari. Sed dari tantum matribus curatorem ad litem. Quod an fiat ex eo, quod iura pupillaria apud nos leui brachio tractentur, an uero ex certa obſeruantia, non auſim adſe-* B *rere. Et ſane, cum renunciatio non impediat nuptias, ſi, mutata mente, uidua illas uelit eligere, non habebit renunciatio multum roboris. Ideoque apud nos non obſeruatur.* Quae hic dicit Brunnemannus, illa hoc lumine ſunt illuſtranda. I) Renunciationes haſce apud Germanos temporarias fuiſſe, quod ultra mater noluit eſſe tutor, quam permanſerit in uiduitate; perpetuas uero apud Romanos. C Adeoque II) foeminas Romanas binubas periurii reas fuiſſe, non Germanicas, III) non id tribuendum Germanorum neglectui, ſed iuribus potius matrum Germanicarum, IV) habere nos hic omnium uicinorum populorum nobiſcum harmoniam, V) alios uix mores ſuſtineri poſſe in Germania ob poteſtatem maternam in liberos et ſucceſſiones bonorum, quibus matres ſcimus gaudere, D VI) ſi quid aliud ſtatutum ſit in lege prouinciali, hoc deberi pigmentis iuris peregrini. Diſſentit EYBEN *membr. 2. tut. foem. §. 3.* ſed exempla, ad quae prouocar, reſpondebimus infra *differ. 6.* ex inſtituto.

DIFFERENTIA IV.

Num matri in tutela auus praeferendus paternus?

Romano iure dubium eſt, num auo paterno praeferri in tutela potuerit mater, primo certe fauent maximi momenti argumenta (ii): Germani omnimodo hic ſtant pro matris praerogatiua. Idque rationibus iuri Romano ualde aduerſis (kk).

Romano iure auus in tutela qui matri praelatus?

(*ii*) CARPZOVIVS *part. 2. conſtit. 11. def. 13.* in eo ſententiam reprehendit Bartoli, docentis, matrem in tutela praeferendam eſſe auo paterno. Idque propterea, quoniam iure Romano nepos in poteſtate non patris fuerit, ſed aui paterni *l. 2. §. nepotibus ff. de uulg. et pupill. ſubſt.* Vt adeo tutor nequiuerit dari nepoti, agenti in alterius, aui ſcilicet poteſtate *L. 1. pr. ff. de tut.* Anton. FABER *cod. lib. 5. tit. 17. def. 1. n. 5.* Verum rident hic Carpzouium alii, F quod ipſe loqui uideatur de liberis ſub poteſtate auita agentibus, quae res dubio careat. Verum de *emancipatis* ſententiam requiri, utrum hi ſub matris, an aui potius recidant tutelam. Reſpondendum uero eſſe pro tutela matris cum GVTTIEREZIO *part. 1. c. 8. de tut. n. 15.* et MONTANO *c. 15. n. 46.* Neque aliter Carpzouium tuetur ESPACHIVS *part. 2. conſt. 11. def. 13.* Ex ſubiecta tamen deciſione patet, Carp- E zouium etiam in liberis emancipatis ſtetiſſe pro matre aduerſus tutelam aui paterni. *Seyd ihr Eurer Kinder Vormundſchafft zu uerwalten Vorhabens. So werdet ihr uor allen andern Bluts-Freunden, auſſer des uaeterlichen Groß-Vaters, wenn der noch am Leben, und ſelbſt Vormund ſeyn wollte, darzu billig zugelaſſen V. R. W.* Loquitur enim hic de caſu, ſi uoluerit tutelam auus et ſi in uiuis ſit: quae conditiones fruſtra deſiderantur ab auo, qui pupillos ſub ſua habet poteſtate, quae maior longe, quam officium tutelare. Tantum abeſt, ut hoc ſibi potuerit adrogare. Quid uero? Erratne ita Carpzouius in deciſione, ex iure Romano petita. Nolim hoc dicere. *Primo* enim auus ante matrem obſtrictus fuerat ad alendum nepotes emancipatos, deſtitutosque bonis paternis *l. 5. §. 2. ff. de agnoſc. liber.* *Deinde* mater et auia coniunguntur in *nou. 118. c. 5.* in-

intuitu iuris tutelaris. Vt ergo auiae tum A locus non eſt ante auum paternum in tutela: ita neque matri. *Poſt* in *auth. matri C. quando mulier. tut.* matri ante agnatos tutela commendatur et in *nou.* 118. *c.* 5. omnes a latere cognati matri poſtponuntur. Neutro autem uerbo comprehenditur auus aut proauus. *Taceo*, quod tutela aui inſtar caſus fuerit, quo liberi et nepotes recaſuri fuerant ſub poteſtatem illius, qua, per emancipationem, exemti B fuerunt. *Ad extremum* AACHOVIVS *uol.* 2. *diſp.* 8. *th.* 3. *litt. D. p.* 421. urget iura manumiſſoris et quaſi patroni in legitima tutela. Inſtar cuius haberi debeat auus.

Germaniae iura qui matrem in tutelis praeferant auo?

(*kk*) Teſtibus primum uti liceat ICtis Germaniae. BRVNNEMANNVS ad *auth. matri C. quando mul. tut. pr.* ita ſentit: *Cur mater legitimis tutoribus praeferatur, ratio haec eſt. Quia eius maior affectio.* C *Et cum mater in ſuccedendo praeferatur auo, idem etiam uerum erit in tutela.* Idem MEIKAVS *in coll. Argentorat. lib.* 26. *tit.* 4. *th.* 14. Idem TREVTLER. *diſp.* 8. *theſ.* 3. *litt. D.* atque etiam idem ESPACHIVS *part.* 2. *conſtit.* 11. *def.* 13. EYBEN. *de tut. foem. membr.* 3. 11. 12. 13. 14. 17. Rationes, nulli proditae, mihi ſunt hae. Quia Germanis primo maternae tutelae non ſunt iuris correctorii: deinde moribus Germanorum liberi emancipantur per matrimonium, ut adeo nulla unquam auo in nepotes poteſtas: poſt matris in liberos auctoritas in legibus naturae et decalogo eſt fundata, ante auitam: demum mater liberos Germanicis inſtitutis et alit certo caſu et educit, ut adeo omni in tutelis praerogatiua digna eſſe uideatur: taceo exemplum *diff.* 1. *litt, bb.* allatum, quod auum reſpicit maternum. Ceterum Friſiae ſtatutum *lib* 2. *c.* 234. matri praerogatiuam ante auum claris uerbis dare in tutelis, auctor eſt EYBEN *membr.* 3. §. 17. In feudalibus et Germaniae territoriis dubium eſt maius, ſi filio auus *refutauerit* feudum filiumque emancipauerit, ut recte notat SCHRADER *part.* 7. *c.* 6. *n.* 6. Putant enim feudorum magiſtri, hoc caſu negari non poſſe auo feudi adminiſtrationem. Quid uero, ſi feudum ſit nouum? Ego certe etiam tum militarem in caſtris maternis. Ex rationibus paulo ante laudatis.

DIFFERENTIA V.

Num tutrix etiam ſit proauia?

Negant Ramano iure tutelam praauiae (ll): quam nos Germanico eidem iure largimur (mm) ex rationibus aduerſis Latio.

Romano iure ad tutelam non uocatur proauia.

(*ll*) Excludunt a tutela proauiam ſiue D paternam, ſiue maternam ex rationibus, quae ſequuntur. *Primo* dicunt, *nou.* 118. mentionem ultra auiam non facere. *Deinde* legem Latii correctoriam extendendam non eſſe ad perſonas necquicquam nominatas EYBEN *membr.* 3. *de foem. tut.* 51. *Tum* uerbis matri et auiae formulam iungi *his enim* SOLIS, quae particula ſit excluſiua GVDELINVS *lib.* 1. *c.* 17.

Proauia qui uocatur Germanico iure ad tutelam?

(*mm*) Rationes ſunt hae. *Principio* E matrum tutelae Germanico iure non correctorii iuris. Omni enim tempore illas in uſu fuiſſe oportet, quoniam *matriae* poteſtatis, ſupra dedimus argumenta. *Deinde* ſub auiae uerbo intelligi propterea queunt omnes adſcendentes arg. *l.* 3. §. 2. *ff. de ſuſtul. Tum* eadem ratio ſimilium. Quemadmodum enim maternae tutelae radix et fundamentum adfectio et pietas, ita certum eſt, hanc etiam in proauia maiorem fore, quam in lucripeta conſanguineo collaterali. *Poſt* quorundam memini Germaniae ſtatutorum, ubi in deferendis tutelis mentio fit uniuerſim *aller, die ſich in auffſteigender Linie befinden, ſollen uor andern Anuerwandten zur Vormundſchafft ihrer* deſcendenten *uor allen andern Bluts-Freunden gelaſſen werden.* Cui uicina Friſiae ſtatuta lib. 2. c. 240. ubi omnes maiores *alle oeuereldern* absque diſtinctione ſexus ad tutelam pariter uocantur. Taceo, *d. praeſ. diſſ.* 12. *de tut.* oſtendiſſe, pleroſque Germanos a tutela ſucceſſorum heredumque proximorum abhorruiſſe. Quibus hoc ordine, quo proauia illis praefertur, nihil accidit patrii iuris rationibus aduerſum.

DIFFERENTIA VI.

Qui renunciatione opus ſit Scti Velleiani?

Romana iura matrum tutelas neceſſarie adligant ad renunciationes nuptéarum ſecundarum et SCTI VELLEIANI ***(nn): Germani opus habent neutro, quod patriae inſtitutis nullo foemineae perfidiae opus fuerit auxilio (oo). In faeminis maxime principibus adhibent alterum quandoque ICti praeter rem et rationem, acti ſuperſtitione idoli Romani (pp).***

Tutrix Romana nonniſi nuncio miſſo auxilio Velleiani.

(*nn*) Clariſſima eſt *nou.* 118. *c.* 5. *Matri* F *et auiae ſolis tutelam ſubire permittimus, ſi inter geſta* (in iudiciis) *et nuptiis aliis et auxilio Velleiani Scti renunciant.* Idem repetitur in *auth. matri* et in *l.* 3. *C. quando mul. tut.* Niſi ergo id praeſtiterit, mater

Differ. VI.

ter non admittitur ad tutelam liberorum *Petr.* HEIGIVS *part. 2. quaeſt. 13. n. 46.* quod etiam in Saxonia firmat ſententia iudiciali CARPZOVIVS *part. 2. conſtit. 11. def. 14.* Olim tamen et quae *Iac.* MAESTERTII coniectura eſt *in diſſert. illuſtr. p. 367.* ante tempora Neronis uel Auguſti *l. 2. ff. ad Sct. Vell.* hoc beneficium foeminae apud Romanos non habuerunt. Forte, quoniam foeminae olim ſub perpetua tutela egerunt, quod poſtquam uſu ſublatum fuerat, in eius locum Velleii conſulis auxilium hoc ſucceſſit. Neque id uitio uertendum Romanis. Quod uerecundiae Romanarum foeminarum minus congruere uideretur, ſi intercederent pro aliis mulieres et alienas ſuſciperent defenſiones *l. 18. alienam C. de procurat.* Deinde quod *moribus Romanis ciuilia officia ademta ſint foeminis*, quae cauſa Pauli eſt *l. 1. §. 1. ff. ad Sct. Vell.* imo ipſius etiam Scti *l. 2. §. 1. ff. eod.* quare nefas ſit, foeminam alios defendere ac fideiubendo tueri *l 2. §. 5. ff. eod.* Quod, qua ratione conueniat ſtatui foeminarum Germaniae, iam uidebimus.

Velleiano neglecto tutrices ſunt foeminae apud Germanos.

(*oo*) Principio teſtes audiemus, Ictos Germanos, Velleiano tutricem in Germania raro nuncium mittere neque ideo munus tutelare deſtitui ſua firmitate. BRVNNEMANNVS ad *auth. matri C. quando mul. tut.* ita ſcribit: *Porro* mater et auia, tutrices, *Sctlo Velleiano renunciare debent. Sed hoc ipſum raro obſeruatur. Sed eapropter non poterit uti hoc beneficio, ſi legi non ſatisfecit. Omiſſio ergo renunciationis neque matri prodeſt neque obeſt pupillo.* Idem HOPPIVS ad *§. 1. inſt. de leg. tut.* Idem REVSNERVS *conſ. XI. n. 114. renunciationis ſolennitates de conſuetudine non amplius ſeruari.* De BAVARIAE inſtitutis loquitur BALTHASAR *tit. 5. reſol. 3. n. 16.* cuius uerba ſunt haec: *In Bauaria mulier non tenetur renunciare ſecundis nuptiis nec Sctlo Velleiano: ſed ſimpliciter ſe declarat, quod uelit adminiſtrare tutelam. Cetera non practicantur nec obſeruantur in praxi. Et recte quidem. Renunciatione enim Scti Velleiani, ſi ea aliquo caſu opus eſt, tunc ſpecialiter renunciare tenetur.* Idem de ſuo tempore *Caſp.* SCHMIDIVS *ad tit. 5. iur. Boic. art. 3. n. 30.* affirmat: *uerum quidem eſt, quod haec renunciatio neque in tutelis neque in curatelis ſiue nobilium ſiue, plebeiarum perſonarum obſeruetur: interim ius ſic ſcriptum.* De BELGIS ſuis iudicium fert HVBERVS ad *lib. 1. inſt. tit. 18. pag. 63.* Scto Velleiano *moribus hodiernis non ab initio tutelae renunciatur; uerum in ſingulis cauſis. Quoties uſus uenit, ut tutrices pro pupillis fideiubeant.* Planius hic GROENEWEGEN ad *auth. matri C. quando mul. tut. p 393.* loquitur: *Noſtris et Gallorum moribus mater et auia, ut liberorum ſuorum tutrices ſint, Scto non renunciant.* Idem CHRISTINEVS *uol. 3. deciſ. 149. n. 3.* Eoſdem GALLORVM mores laudant BVGNVON *lib. 2. tit. 12.* et Ioan. IMBERTVS *in enchirid. p. 174. nec eſt neceſſe, ut renunciet Sc. Velleiano.* Idem AVTVMNVS *confer. du droit. Franch.* uerb. *tut.* PAPONIVS *lib. 15. tit. 15. arreſt. 3.* Si deſideres cauſas diſcriminum iuris utriusque, hae ſunt. *Principio* foeminae in Germania, ſi patriae inſtitutis maiorennes exceſſerintque annum aetatis XVIII. nullum habent perfidiae ſuae priuilegium, ſed obligantur contrahendo ac fideiubendo inſtar uirorum, quod hodieque obtinet NORIBERGAE *in ſtatutis part. 2. tit. 19. art. 5. pag. 115.* de quo RITTERSHVSIVS *ad nou. p. 1.* inprimis ſi foemina exerceat mercaturam, ubi priſtinis moribus uiuitur etiamnunc in plerisque celebrioribus Germaniae emporiis SCHILTER *exercit. 28. §. 5. 6.* MEVIVS *ad lib. 1. tit. 10. art. 3. iur. Lubec* ut adeo receptio auxilii *Velleiani* nunquam facta eſſe uideatur per Germaniam uniuerſam: multoque minus ita opus illius renunciatione, quod foeminae Germanorum nullo pudore retinentur, quin exerceant opificia et mercatus, in quibus multoties cauſae ad fideiubendum. *Deinde* in Germania foeminarum non laedit uerecundiam, conſulere uiri fortunia fideiubendo. *Poſt* ſi Germani foeminis iurisdictionem ceteraque committimus, fruſtra arguimus ſexum foemineum inconſiderantiae et leuitatis. *Tandem* in liberorum gratiam, ut foeminae decipiantur, uix caſum metuendum eſſe ullum adeoque Velleiani hic deeſſe fundamentum, iudicium eſt *Pauli* GALLERATII *lib 3. de renunc. c. 2. n. 24.* Quae cum ita ſint, fidentior hic ſum Ictis modo nominatis. Exiſtimo enim Germanicas foeminas necquicquam opus habuiſſe auxilio SC. Velleiani. Quapropter non *deſuefacti* ab illo ſunt Germani, ſed potius certum eſt, hos Velleianum in patria foeminis inconcinnum, nunquam recepiſſe. Tenentur itaque tutrices foeminae fideiubendo, licet nuncium non miſerint Velleiano. Tantum abeſt, ut dicere debeamus, omiſſa Velleiani renunciatione, uitiari ipſam tutelam aut tutorium idque cum ROLANDO *lib. 1. conſ. 76. n. 7.* CAPYCIO *dec. 50. n. 6.* et *Paul.* GALLERATIO *lib. 3. de renunciat. cap. 2. n. 24. 25.*

Indignae foeminae illuſtribus renunciationes Scti Velleiani.

(*pp*) Exempla plura illuſtrium foeminarum, quae Scto Velleiano nuncium miſerint, tutelae cauſa, exhibet cumulateque EYBEN *de tut. foem. membr. 2. §. 3. p. 351.* Inde reprobat omnes, quotquot exiſtimant, hoc genere renunciationis opus non eſſe. Principis foeminae palatini comitis uiduae mandatarium an. 1655. hac formula adligauit CAMERA S. R. I. quam recitat b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 26. tit. 4. §. 18.* *Ihr werdet im Nahmen Eurer Frau Principalin zuförderſt* ſecundis nuptiis *und* SCto Velleianu *gebührlich* re-

nun-

nunciren, *folgends gerichtlich angeloben und in ihre Seele einen Eyd zu GOtt ſchwehren, daß Sie alles, was ihren Pflegkindern nützlich iſt, thun und handeln wolle.* Quapropter idem principum etiam ſoeminarum renunciationes neceſſarias habet hodieque cum in *V. M. lib. 16. tit. 1. §. 7.* et in diſput. *de tut. mat. princip. imp. c. 3. §. 6.* tum in *notis ad Lauterbach.* in tit. *St. Vell.* Verum pace tantorum uirorum tenebimus tuebimurque contrarium. *Principio* in praecedenti *litt. oo.* docuimus, quod olim ſoeminae nullum apud Germanos perfidiae ſuae auxilium: ergo multo minus ſoeminae principis hoc foret rubor pudorque. *Deinde* auxilium Velleianum obligare ex *recepto*, eſſe autem illud receptum in Germaniae locis, poſt Saxoniam, pauciſſimis, multoque minus inter illuſtres. *Tum* fruſtra leuitatis et inconſiderantiae, quod fundamentum auxilii Velleiani, a Germanis foeminas argui, poſtquam iudicio earundem committantur respublicae. *Porro* cauſam Velleiani etiam dedecus eſſe et ſuſpicionem, quoties ſoemina uirum tueri uelit fideiubendo. Sed uel alterutrum cogitare de principe foemina inſtar eſſe criminis ſacrilegii? Addunt *denique* ICti Romani alias iuris amantiſſimi, foeminam principem conſiliariis eſſe inſtructam,, qua illi maioris ſint, quam auxilia Velleiana, ita fere HERINGIVS *de fideiuſſ. c. 7. n. 519.* ipſeque STRVVIVS *exerc. 21 tit. 1. §. 12.* cuius uerba ſunt: *ceſſat SCtum in mulieribus illuſtribus, quae ipſae territoriis praeſunt et regalia habent. Atque ita reſpondimus m. April. 1667.* Idem TABOR in *not. ad colleg. Argent. ad SCt. Vell. theſ. 5.* Vt fruſtra ſit Struuii interpres *Petr.* MVLLERVS, quod magiſtri ſui ſententias uelit exemplis conuellere, ex *Eybenio* exſcriptis. Quamuis enim haec non deſint: neque tamen deeſt reſponſio ad illa. Quod *cancellarii* imo et iudices quandoque ſuperſtitione agantur Romani iuris praeter rem et rationem. Et ſane certiſſimus

A ſum, ipſum Vlpianum, qui SCti nobis uerba conſeruauit, illud in ſoeminis Germaniae, principibus praeſertim, habiturum eſſe pro incongruo et inconcinno, ſi examini eius darentur rationes, cum in hac tum in nota praecedenti a nobis proditae. Robur autem Strykianum corruit hic ideo, quod principes iure priuatorum quidem utantur in contractibus: nequicquam iure B priuato. Et, ſi etiam hoc daremus, ceſſat ratio Velleiani in ſoemina principe, confeſſio inconſiderantiae et leuitatis. Calculum itaque noſtrum habet BEYERVS *in epit. ff. tit. ad SC. Velleianum §. 2. litt. a.* ubi iudicium prodit hoc: *Cum foemina princeps ſiue ſua ſiue tutelae cauſa expediat res negotiaq; maioris momenti, quam fideiuſſiones ſunt priuatorum: fruſtra apud illos erit auxilium Velleiani. Diſſentit b. m.* C *Strykius. Ea cauſa, quod illuſtres etiam foeminae ordinariis utantur iurium beneficiis. Sed de illis hic eſt quaeſtio, quae arguunt imbecillitatem iudicii et conſilii inopiam. Neutrum diuinare licet de principe foemina. Legis autem ratione ceſſante, ipſa ceſſat lex. Quod iurisprudentia nobis eſſe debeat rationalis.* Cum haec ſcriberem, manumque uellem mouere de tabula, *uiri illuſtris* THOMASII ſe obtulit de *exi-* D *guo SC. Velleiani in foris Germaniae uſu,* diſſertatio; ſcripta occaſione *Leſchaſſierii*, ICti Galli, qui pariter de renunciatione SC. Velleiani egit ex inſtituto. Pertinent huc ex illo opuſculo, quae ſequuntur. Scilicet *primum* illuſtris auctor nobiſcum ſentit, quod principe foemina SCtum ſit indignum, neque apud eandem opus ideo ſit aliqua renunciatione. *Tum*, quod olim SCtum in patria E ipſo iure ceſſauerit in foeminarum tutelis, ut fruſtra iterum eſſe uideatur renunciatio. *Porro*, quod renunciationis formulam ea leuitate recitet foemina, quam ipſa inducatur ad fideiubendum. Vt adeo magis foret conſultum, uel tollere SCtum, uel omnem uim denegare eiuſdem repudiationi.

DIFFERENTIA VII.

Num tutrix mater *eſſe queat* minorennis?

Romano iure mater, ſi MINORENNIS *fuerit, uel* SVSPENDITVR *eousque uel* EXCLVDITVR *prorſus a tutela, ſi haec ſemel delata fuit conſanguineis (qq): patriae autem inſtituta tutricem minorennem* TOLERANT *iunguntque illi* ADIVTORES *tutelares. Tantum abeſt, ut illi iura negent, recuperandi tutelam in aetate perfecta eandemque uindicandi a conſanguineis (rr). Impudentiores ſunt, qui utrumque hoc in dubium uocant foeminae principi (ss).*

Num tutrix eſſe queat mater minorennis *iure Romano?*

(qq) Ita quidem arguunt ICti ex *l. ult. C. de legit. tut.* In qua ratio, ob quam tutelae munere nemo defungi queat, eſt uniuerſalis, ut adeo ipſam matrem ideo lex excludere, uideatur. Quae etiam ideo magis eſt attendenda, quoniam ſe- F pties legitur in principis conſiſtorio confirmata. Eſt autem haec: *Nemo, neque legitimus in tutelam uocetur, antequam XXV. aetatis annum impleat. Cui enim ferendum eſt, eundem eſſe tutorem et ſub tutela conſtitui. Et iterum, eundem*

eſſe

Differ. VII.

eſſe curatorem et ſub cura agere. Haec certe et nominum et rerum foeda confuſio. In ſuo tamen robore permaneant ſucceſſiones. Ne uideantur eo, quod ad tutelae grauamen non ueniunt, ſucceſſiones amittere. Recitata ſepties in conſiſtorio Iuſtiniani. Ante autem, quam ederetur conſtitutio, multoties factum eſſe, ut tutor eſſet iuuenis minorennis, ipſe duobus in locis prodit imperator. Scilicet §. 13. *inſt. de excuſ. tut.* ubi uerba ſunt clara: *minores autem XXV. annis olim quidem excuſabantur. Noſtra autem conſtitutione* (l. ult. C. de leg. tut.) *prohibentur ad tutelam uel curam adſpirare. Cum ſit inciuile, eos, qui alieno auxilio ngere noſcuntur et ab aliis reguntur, aliorum tutelam uel curam ſubire.* Idem repetitur circa *fin. inſt. de fiduc. tut.* Quid ſi uero minori data ſit tutela per teſtamentum? Eousque differenda adminiſtratio tutelae, quousque peruenerit ad maiorennitatem §.2. *inſt. qui teſt. tut.* Iisdem igitur legibus uiuere debere *matrem* exiſtimant. Vt etiam illa excludatur a tutela ad annum aetatis usque XXV. Quid? quod hoc ipſum in matre tutore deſideret *l. 2. in medio C. quando mul. tut.* ut ſcilicet *mulier, ſi aetate * ..aior eſt, tunc demum petendae tutelae iu. habeat.* Ita MARIAN. *lib. 1. conſil. 8. n. 7. 8. 9.* et MONTANVS *cap. 15. n. 18. 19.* Idem ſententia forenſi confirmat FABER *lib. 5. Cod. tit. 21. defin. 3. n 2.* Idemque GVTTIEREZ *lib. 2. c. 7. n. 37. Ant.* MATTHAEI *ad §. 13. inſt. de excuſ. tut. pag.* 511.

Germanico iure matri tutela non neganda licet minorenni. Quod . uolunt 1)Icti Germani,

(*rr*) Principio teſtes adſcremus Ictos, qui perhibent, matrem fieri tutricem poſſe, licet minorennem. BALTHASAR *tit. 5. reſol. 3. n. 25. 26.* de moribus inſtituriſque teſtatur BOIOARIAE his quidem uerbis: *De iure Bauarico minus dubitarem adſerere, quod mater etiam minorennis poſſit eſſe tutrix ſuorum liberorum. Cum ei uel adſiſtentes, ſi tutrix: uel contutores, ſi ipſa gerere tutelam uelit, conſtituantur.* Imo uniuerſim in GERMANIA noſtra id fieri poſſe, ſibi etiam perſuadet BRVNNEMANNVS *ad l. ult. C. de leg. tut. n. 2. Abſurdum eſt,* inquit, *eundem eſſe tutorem et tamen ſub curatela alterius. Quamuis hodie illud abſurdum non ſit, dum noſtris moribus uidua habet curatorem litis et tamen eſt tutrix liberorum.* Quamuis poſtea is iterum deflectat a ueritate Germana. Planior EVBEN *de foem. tut. membr. 4. §. 8. p.* 339. ubi iudicium ſuum ita prodit: *Atque decidenda quaeſtio; ſi mater minorennis, an debeat interim curator ei dari usque dum maior facta ſuſcipiat tutelam? Id quod nos adfirmamus.* Eosdem mores adſcribit Germanis LEEVWEN *lib. 1. cap. 16. n. 13.* cenſurae forenſis. Alii hoc temperamento hic utuntur, ut quidem, matre minorenni, tutor admittatur legitimus: ſed tamen cedere oporteat hunc, quamprimum mater ad perfectam peruenerit aetatem. Forenſem ſententiam habes in ſtatutis MAGDEBVR. *tit. 43. §. 2. an.* 1688. *die nachgelaſſene Wittwe ſolle Vormünderin ſeyn, als wenn ſie ihr verſtorbener Hauſswirth darzu uerordnet hätte. Iedoch daſs ſie das 25. Iahr ihres Alters erreichet. Andern falls ſolle die Verwaltung der Vormundſchafft inmittelſt bis die Wittwe das 25. Iahr zurücke geleget, der Kinder nechſten Blutsfreunden aufgetragen werden.* Eadem uerba habet editio uetuſtior 1652. In eandem ſententiam Eybert ex eoque b. m. Strykius V. M. lib. 26. tit. 4. §. 33. Richterum laudant: ſed primus alterum fallit. Nec deſunt tamen doctores alii, qui ſentiunt idem. HONDEDAEVS *uol. 1. conſ. 89. n. 38. 39.* mater, *completa aetate, ad tutelam erit admittenda, remotis tutoribus interim datis ob eius minorem aetatem.* Ita SPECVLATOR *in tit. de tut. leg. n. 3.* Ita CORNEVS *lib. 2. conſ. 17. n. 16.* Ita commentator ad AFFLICTVM *deciſ.* 281. *n.* 2.

Differ. VII. *2) legis,* *3) rationes,*

Nunc patrii iuris in hoc argumento rationes. Scilicet *primum,* Saxonici iuris exemplo, nihil habet inſolentiae foeminam ſub alterius curatela eſſe et tamen gerere alterius tutelam. Quod etiam agnouit BRVNNEMANNVS *l. c.* Igitur corruit potiſſima Triboniani, quam hic mouet, difficultas. *Deinde* mulieres elocatae noſtris moribus non ſolum exeunt a patria poteſtate, ſed etiam poſt matrimonium reputantur maiorennes BALTHASAR *tit. 5. reſol. 3. n. 25.* et BRANDMVLLER ad *inſtit. de tut. p.* 508. LEEVWEN *cap. 9. n. 13. Porro* cum materna apud nos tutela radicem habeat poteſtatis maternae in liberos, quod ſaepe dictum, tantum abeſt, ideo eam inde excludi poſſe, quantum abeſt, de poteſtate in liberos aliquid decedere patri minorenni. *Praeterea* matri tutrici plurimum adduntur curatores. Hi ſufficient defectui, ſi quis eſt in matre minorenni, ſalua tamen eidem in regendis ac educendis liberis tutela. Accedit *demum,* quod terminus Romanae maiorennitatis iuſto ſit longior. Cumque Germanorum aetas anno XIIX. fuerit perfecta, hac potius ſtandum eſſet in ſparta tutelari, ne haec aduerſus maiorum inſtituta matribus iuſto diutius negaretur. Quae cum ita ſint, *b. m.* STRYKIVS *lib. 26. V. M. tit. 4. §. 33.* rigido nimis in Germanos iudicio agit, quando non ſolum matri minorenni tutelaria iura prorſus negat; ſed etiam foeminam maiorennem omni deſtituit ſpe; ſuorum tutelam nanciſcendi. Ideo, quoniam agnatis ſemel tutela fuerit delata. Quod omne hic diſplicet, cum, quod patrii iuris id euertat rationes; tum quod Icti, leges et iudices mitius cum matre uelint eſſe agendum; denique, quod religio ſit, in dubio

Differ. VII. VIII.

a) aliorum uicinorum harmonia.

bio diuellere matria et pupillorum nexum tutelarem. Addo uicinorum regnorum conſenſua, in iure ambiguo haud quaquam ſpernendos. *Lud.* MOLINA *tract. 2. de iuſt. et iure diſp.* 221. *n.* 6. in his diſcriminibus ita philoſophatur: *ſuſpicor tam in hoc, quam in* CASTELLAE *regnis conſuetudinem eſſe, ut ad tutelam foeminae minorennes admittantur. Et* MONTORROSO *in practica f.* 169. *adfirmat admitti, etiamſi minorennes ſint * uiginti annis.*

Hiſpanorum.

Gallorum.

Idem de GALLIS ARGENTRAEVS *ad conſuetud. Brutan art.* 450. *gloſſ.* 3. *n.* 1. Eosdem BELGII mores agnoſcit remque ſententia forenſi confirmat LEEVWEN *in cenſura c.* 16. *n.* 13. in cauſa uiduae principia Auriacae ſuper tutela filii, pupilli, Guilelmi II. Foeminae enim minorenni non ideo tutela negata; ſed, adminiſtrationia cauſa, adiuncti ſunt eidem aliquot ex proximioribus contutorea.

Belgarum.

Num foemina princeps, tutrix ſit ante maiorennitatem?

(*ss*) Fidentior hic aliia eſt *Erneſtus* COTHMANNVS *uol.* 1. *reſp.* 42. *n.* 43. 46. 47. 48. 49. Prodit ia ſuum hae de re iudicium ucrbis, quae ſequuntur: *uerum an aliqua hic* (de tutore minorenni ſcripſerat) *exceptio in principibus et comitibus, res maiorem habet difficultatem. Quae tamen lites plerumque non iure, ſed manu; non lege, ſed legionibus; canonibus non eccleſiaſticis, ſed aereis ſoleant decidi.* Sed fruſtra hac in re difficultatem quaerunt Icti, quod ab illis pondere rationum et legum, non exercituum numeri et robur expectentur. *Sed ſimplex et uera reſponſio, nil cauſae eſſe, cur exceptio in perſona illuſtrisſima conſtituatur. Cum et iuris ratio atque auctoritas, qua illa probetur, deſit. Quia etiam, ex communi interpretum ſententia, tantum abeſt, ut ex perſona illuſtrisſima, intra aetatem minorem, alterius tutelam ſuſcipere poſſit, ut eam potius inuitam ad annum usque XXV. completum ſub tutela eſſe oporteat.* Ergo huie Icto certum eſt, tutorem in patria neque

A inter illuſtres tolerandum eſſe minorennem. Quorſum etiam inclinare uidetur *Matth.* STEPHANI *de iurisdict. lib.* 2. *part.* 1. *c.* 1. *membr.* 2. *n.* 140. 141. Neque excipit ab hac ſententia tutrices illuſtrea *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib.* 26 *tit.* 4. *n.* 33. *matre minorenni agnati praeferuntur, nec mater poſtea tutrix eſſe poteſt. Quando enim in legitima aetate quis ſemel excluſus eſt ab alus, illa excluſio eſt perpetua.* Verum

B enimuero in nota praecedenti *litt. rr.* ſatis eſt doctum, quod patria iura ſpernant hic leges Romanos et certa ratione tutrices minorennes omnino tolerent: idem in principe tutrice magis adfirmandum eſſe uidetur. Non ſolum quod patriae iura in illuſtrium negotiis magis conſeruata ſint, quam in cauſis hominum priuatorum: ſed etiam, quod foeminae principi ſemper a latere ſint

C conſiliarii tutelares, qui lapſus, ex infirmitate aetatis metuendoa, facile poſſunt declinare. Tacco, ueteres Germanos, principem iuuenem decimo ſexto uel decimo octauo minimum anno, ſine ullo ſexus diſcrimine maiorennem habuiſſe. Vt adeo fieri non potuerit caſua tutricia minorennis. Et licet iura Romana limites imperfectae aetatia in quibusdam principatibus Germanicia pariter ad

D XXV. protulerint: illud tamen iuris eſt correctorii, et plerumque leuitati et inſcitiae debetur adminiſtrorum. Quapropter uel nolim hoc ad tutelaria iura trahere in foeminis praeſertim, ſi illis adſint interea curatores, uel tamen, offendiculo aetatis remoto, obicem illis non ponere, ad adſerendam ſibi, tempore minorennitatia uel negatam uel ſuſpenſam uel diuiſam quodammodo tutelam.

E Vt adeo ſub ingreſſum laudatos Ictos triplicis in principes foeminas peccati reoa habere uideamur. Exempla et rationes forenſes requiri debent ex nota huic proxime uicina.

DIFFERENTIA VIII.

Matri tutrici num proſit minorennitas *contracta?*

Romano iure dubium eſt, num foeminae tutrici proſit aetas **MAIORENNITATIS CONTRACTA, *adeo, ut illi, nonniſi poſt*** **XXV. *aetatis annum, ad tutelam ſpes (tt): in Germania minorennitatis termini ſiue*** **LEGE BREVIORES, *ſiue*** **PRIVILEGIO *ac*** **VENIA AETATIS, *matrem utrinque adiuuant in ſparta tutelari citius capeſſanda (uu).***

Foeminam non iuuat in tutela maiorennitas contracta aut uenia aetatis in iure Romano.

(*tt*) Aperta eſt *l. ult. C. de leg. tut.* quam ſupra *diff.* 7. *litt. qq.* laudauimus: *Nemo in tutelam uocetur, antequam XXV. aetatis annum impleat.* Et alibi §. 13. *inſt. de excuſ. tut. minores XXV. annis prohibentur ad tutelam adſpirare.* Lex igitur prohibitiua eſt, quam non licet priuatorum inſtitutia migrare. Quid uero ſi iuueni princeps dederit ueniam aetatis? Hanc enim principem in maſculis anno

F XX. in foeminis XIIX. largiri notum eſt ex *l.* 2. *omnes C. de his, qui ueniam aet.* Verum enimuero plerique *doctores* exiſtimant, hanc aetatis ueniam non illi prodeſſe, qui ideo citius adſpirare uelit ad ſuſcipiendam tutelam. *Primo* enim ipſum Iuſtinianum *l. ult. C. de his, qui uen. aetat.* limites ponere ueniae aetatis, quod illa nemini tum prodeſſe debeat, cum mentio fit, requiri legitimam

Digitized by Google

Differ. IIX.

timam aut perfectam aetatem. *Deinde* perhibent, uinculum conſecutionis nullum fore; imperatotem facultatem dare uolenti et toganti, ut *ſuis* rebus ſufficiat procurandis, ergo eundem alii quoque obtrudi poſſe tutorem aut curatorem ad diſponendum res alienas. *Porro*, poſt ipſam quoque aetatis ueniam, nihilominus prohiberi minorem, praedia ſua alienandi. *l. 2. §. 1. C. de his, qui uen. aet.* aut in rebus ſuis immobilibus conſtituendi hypothecam *l. 3. eos C. eod.* quod ſi ergo in propriis bonis liberas non habeant manus foeminae aut maſculi minores, neque eorundem tutelae aut curae dandas eſſe res alienas pupillorum. *Ad extremum* requiri, ut tutelam geſturus bona pupillo obligari queat hypotheca, quod itidem fieri non poſſit a minori ex beneficio ueniaque aetatis *L. 3. C. eod.* Ita STEPHANI *de iurisdict. lib. 2. part. 1. c. 1. membr. 2. n. 143.* ARVMAEVS *in diſcurſ. Academ. de iur. publ. uol. 2. diſc. 7. th. 21. n. 5.* Quod in foeminis et maſculis perſonarum illuſtrium non minus uerum eſſe, iudicant RVINVS *uol. 5. conſ. 426. n. 6.* ubi hanc opinionem dicit communem, COTHMANN. *uol. 1. reſponſ. 42. n. 45-59.* KNICHEN *de Sax. non prouoc. iur. c. 5. n. 18. ſqq.* et FINKELTHAVS ex inſtituto *de uenia aetat. concl. 19. n. fin.* BESOLDVS *in delibat. iur. lib. 1. p. 82.* MYLERVS *in etologia c. 7. §. 3. p. 56.* Illud uero magis inhumanum eſt, quod licet minorennitatis terminum contraxerint plurima Germaniae ſtatuta ad annum XIIX. uel XX. aut XXI. nihilominus ICti Germani matres Germanicas excluſas uelint ad aonum aetatis XXV. usque, iudicentque eas poſt hoc demum tempus habiles ad ſuorum liberorum tutelam ſuſtinendam. Quaſi ſcilicet terminum maiorennitatis non Roma ſtatuiſſet, ſed Deus aut natura. Specimen ſuperſtitionis, neſcio cuius, habemus in ſtatutis MAGDEBVRG. *an. 1652. et 1686. tit. 43. de tutelis.* Licet enim in his oris uiri foeminaeque maiorennes ſint poſt annum XXI. tamen praeterea triennium eſt expectandum, usque dum ſuſcipere liceat etiam matri, quod ſtupes, ſuorum tutelam. Arrige aures: *Iedoch daß die Wittwe alsdenn* (ſi tutrix eſſe uelit) *fünf und zwantzig Iahre ihres Alters erreichet habe. Dann ſonſten ſolle die Vormundſchafft bey den nechſten Anuerwandten bleiben, biß die Wittwe ihr 25. Iahr zurücke geleget.* Poſſident muſae *dn. praeſ.* exemplum horum ſtatutorum, notulis *mſctis* auctum illius, cuius conſilio huius prouinciae leges conditae fuerunt. Vnde conſtat, quo reſpexerint huius legis conſultores. Vetba ſunt haec: *Textus in L. fin. C. de leg. tut. clarus eſt, quod eſſe queat tutor nonniſi natus annos XXV. Nam licet iure Saxonico is, qui XXI. aetatis annum compleuit, pro maiore habeatur: tamen non extenditur hoc ad tutelam,*

Nam, contracta minorennitate, anno aetatis XIIX, XX, XXI. matri eſſe liceat tutrici? Rationes negantium.

A *prout poſt Baldum in ſpecie tradit Boerius.* Inmaſſen denn auch die *illatio, quam fecit auctor differentiarum iuris ciuilis et Saxonici lib 2. differ. 47.* allen Rechten zuwider iſt. Ita ſatis fidenter ſcripſit huius legis conſultor. Audiemus, ad quem ipſe prouocat, *Nicolaum* BOERIVM *tit. 1. ad conſuet. Biturric. §. 6. gloſſa 2. litt. h. p. 16. 17.* ubi loquit: *Et licet de iure* (Romano) *requiratur, quod mater ſit maior XXV. annis* (ſi B tutelam ſuſcipere uelit ſuorum): *tamen conſuetudine poteſt etiam mater minor habere tutelam ſuorum liberorum. Quae ſcilicet ſecundum* Baldum conſ. 101. l. 2. *pro qua ſecundum eum facit gloſſa, quam ſequitur ibi* Bart. et dd. l. 2. ff de eo, quod certo loco, in gloſſ. 1. *Quae dicit, quod lex, ſtatutum uel conſuetudo ſpecialis alicuius loci poteſt habilitare minorem ad aliquem actum, quod non in alio loco. Licet ſecus ſe*C*cundum* Baldum d. conſ. 101. *ſi conſuetudo uel ſtatutum diſponeret, quod in omnibus negotiis, contractibus et iudiciis ac cauſis legitima aetas cenſeatur eſſe XIIX. annorum. Quod non extenderetur ad tutelam, ad quam de iure communi non admittitur minor XXV. annis, ut probat per decem rationes ſingulares, ut ibi uide.* Verum enimuero, quamuis Baldi locus aut falſus ſit, aut in minus recta claſſe laudatus; tamen D in ſequenti nota uidebimus, quod nihilominus patriae inſtituta alias prorſus rationes habeant, quae fruſtra ex ICtis explicantut, Romana tantum iuta doctis.

(*uu*) Duo hic nobis commonſtranda ſunt. *Vnum*, quod uenia aetatis a principe impetrata etiam matribus proſit in ſuſcipienda tutela: *alterum*, quod proſit iisdem moribus contracta minorennitas. E Primum quod attinet: *ueniam aetatis ſiue matri ſiue etiam*, quod tamen huc non pertinet, *conſanguineo collata, eo etiam facere, ut mater tutrix ſuorum eſſe, queat ante terminum aetatis, Romano iure legitimum, annum ſcilicet XXV:* mihi ſequentia probantur argumenta. Principio conſulemus leges. Superius *diff. 1.* in illis laudauimus die Goth. Lands-Ordn. *part. 3. n. 3. §. 3. p. 305.* ubi uerba habentur; F *doch daß die Mütter (wenn ſie Vormünderin werden wollen) das XXI. iahr beygeleget oder NB. andern falls* ueniam aetatis *erreichet hætten.* Memini etiam alius, ſed nomen non ſuccurrit. Ceterae autem, quae hunc caſum non habeant, meo iudicio, ex hac ipſa debent ſuppleri. Ratio uertitur in eo, quod aetatis uenia apud Germanos non priuilegium ſit, uerum priſtini in patria iuris poſtliminium. Mox e-G nim docebitur, Getmanos minorennitatis terminum uel iudicis arbitrio reliquiſſe, uel tamen eundem uix ultra annum aetatis XIIX. ptotuliſſe. Cum uero ipſa aetatis uenia in foeminis ante XIIX. et in maſculis ante XX. aetatis annum

Germanico iure qui I) uenia aetatis proſit tutrici, ut ſuſcipiat tutelam citius?

Differ. IIX.

num neque rogetur a principe neque obtineatur ex intentione ipſius Latii *l. 2. omnes C. de his, qui ueniam aetat.* haud dubie nihil inſolentiae habet apud Germanos, ſi tutelam gerat mater, nata octodecim uel uiginti annos. Quod priſtinorum Germaniae iurium integritas hoc tempore ne quidem uenia ulla in tutelis ſuſcipiendis, opus habuerit, adeoque iura poſtliminii, per aetatis ueniam reducta, periculo careant in negotio per tutorem minorennem ſuſcepto uel nullitatis, uel in integrum reſtitutionis, quod tantum cauere uoluerunt in praecedenti nota laudati ICti ob *l. 3. C. de his, qui ueniam aetat.* Nunc ad alteram argumenti partem: *num citius matres tutelam ſuſcipiant, ubi termini contracti minorennitatis.* Primum audiemus *ICtos*, poſt erimus de *rationibus* ſoliciti. Duumuiri FACHSIVS et REINHARDVS *in iuris Sax. et ciuil. differentia 47. p. 247.* rem ita decidunt: *Hinc ſequitur, quod de iure Saxonico poſſit eſſe tutor, qui eſt XX. annorum et unius. Cum de iure ciuili requiratur XXV. annorum aetas. Sic et de procuratoribus ad litem. Et ita practicatur.* Idem Georg. SCHVLZE *ad tit. 14. inſt. de tut.* ubi ait: *Iure Saxonico efficitur maior, ſi annum XXI. compleuerit* Landr. *lib. 1. art. 42.* Quo *completo, quin poſſit eſſe tutor, non dubitatur.* Taceo alios, qui poſt XX. aetatis annum negant iuueni Saxonico in integrum reſtitutionem, quos laudat ſequiturque aduerſe ſententium iudicio confutato, SCHILTERVS *exercit. XI. §. 27. p. 374.* et plenius in ampliſſimo commentario ad ius Argentoratenſe, quem conſcripſit commendauitque reipublicae tabulario. In quo inſignis patriae iurisptudentiae theſaurus hodieque adſeruatur. *Iure*, inquit, *Argentoratenſi terminus maiorennitatis eſt XX. annus. An poſt reſtitutio tamen locum habeat? quaeſitum. Nego.* Quod ſi uero reſtitutioni non eſt locus, cauſa deſideratur, differendae etiam ſpartae tutelaris. Quamuia etiam *b. m.* STRYKIO *lib. 26. tit. 4. §. 34. p. 509.* calculum in hoc argumento non addam, de quo uidendum poſtea, tamen de contracta hominum priuatotum tutela recte ſcribit: *In quibus locis generali lege uel conſuetudine minor terminus* maiorennitatis *eſt receptus, idem quoque matri tutrici prodeſſe debet. Et ita in Saxonia poſt annum XXI. et Hamburgi poſt annum XIIX. tutrix eſſe poteſt.* Quaeſo, quae ratio? Non una, ſed plures, potiſſimae autem hae. *Primo* termini, quibus iuuenes in Germania anno aetatis uel XVI. uel XVII. uel XIIX. uel XIX. uel XX. uel XXI. uel XXIII. maiorennes fiunt nanciſcunturque perfectam aetatem longe uetuſtiores, quam introductio et admiſſio iuris Romani in Germania. Quod docere opus non eſt, cum argumenta *praematurae* in Germania *maiorennitatis* tractauerint GIESEBERTVS *in periculo II. ſtatut. §. 19.* ad uerba: *Vnmündige oeverſt ſyn* de benedden * *achtenen iaren ſyn. De oeverſt achtenen iahr oldyß, de heſt de iare ſyner mündigkeit errecket und ys ſyner güter, als ein Mündig mechtig n. 232. 234.* usque ad n. 243. 244. RVDINGERVS, qui *obſeru. 62.* uarios quoque recenſet maiorennitatis terminos diuerſos in prouinciis Germaniae. *Thomas* SCHROERVS *in inſtit. de tut. part. 3. quaeſt. 1. n. 10.* et *Pet. Rodericus* DEMERADT *part. 1. in iuris ciuil. et Francon. diff. 1.* Quapropter in turpi uetuſtatis ignorantia uerſantur ICti, qui exiſtimant, terminos *minorennitatis* poſt demum contractos eſſe, quam ius Romanum uſu adprobatum fuerit in Germania, adeoque illos habendos eſſe inſtar legis derogatorii. *Deinde* cum tutelaria iura non Romanis debeant Germani certumque ſit, ob citiorem maiorennitatem citius quoque admiſſas fuiſſe cum alios, tum matres ad gerendam tutelam: nil ad nos peregrina Romanorum in hoc argumento inſtituta. Quae non ſuſtuliſſe et expunxiſſe patrias conſuetudines, ſed his omnino ſaluis receptas eſſe, cui quaeſo non conſtat? Vt nihil dicam de aliorum populotum *Graeciae*, *Sueuiae*, *Daniae*, *Angliae*, *Galliae*, *Poloniae*, *Bohemiae Hungariaeque* concentu. Vnde illud patet, ſolos Romanos, neſcio qua cauſa, iuſto tardiores fuiſſe in termino maiorennitatis. Tandem illi ſtomachum mouent acerbius, qui, quod hominibus priuatis adſeruimus, negare non dubitant foeminis principibus. Scilicet ad hunc illi lapidem offendunt. Licet in plerisque Germaniae principatibus finis ſit maiorennitatis annus aetatis XIIX. aut breuior, quod plene lateque docent MYLEAVS *in etolog.* et de *ſtat. imp. c. 29. §. 6.* LIMNAEVS *lib. 3. iur. publ. c. 7. n. 41.* tamen hoc in gratiam tantum factum ſit principum regentium, neequicquam ultragenitotum, multominus foeminarum uiduarumque. Hoc iudicio principum foeminatum tutelae obeſt *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 26. tit. 4. §. 34.* Verum ſi ICtus e priſtinis patriae inſtitutia lumen habuiſſet, quod XVIII. annorum maiorennitas non priuilegium fuerit apud Germanos, ſed iuris ordinarii tam penes foeminas; quam maſculos; quod illo etiam principes utriusque ſexus uſi ſint; quod Germanici termini in minorennitate breuiori maior ratio, auctoritas, cum aliorumque populorum iuribus ſtabilior concentus, quam Latii ipſius: haud dubie eierauiſſet opinionem, ex falſa radice et corrupto ortam fundamento ſenſiſſetque ex aduerſo nobiscum. Quod utinam! intelligerent iudices, ne in rebus, adeo momentoſis, unius ſtatim acquieſcerent auctoritate: ſed in principum illuſtriumque perſonarum iuribus rationes tantum aeſtimarent legum et pa-

triae

II) proſit et nutrici contracta minorennitas.

Quid de maiorennitate perſonarum illuſtrium et principum foeminarum ſigillatim?

Differ. IIX.

triae inſtitutorum. Neque enim hae ſterqudinii lites aut lanae caprinae. Verum in cauſis hic uerſamur, quae ſecum trahunt grauiſſima principis pupilli reique publicae momenta.

DIFFERENTIA IX.

De tutrice epiſcopi *pupilli.*

Romano iure MATER *tutrix eſſe potuit pupilli ad ſacram* EPISCOPI *ſpartam conſecrati (xx): Germanica inſtituta* HORRENT FOEMINAE *tutricis auctoritatem in eccleſia (yy).* PVRIORA *tamen ſacra epiſcopatuum tutelas matribus uiduisque minorennium epiſcoporum pariter largiuntur, inſtar ciuilis ordinis principatuum (zz).*

Vxores et matres ſacerdotum tutrices iure Romano.

(*xx*) Epiſcopi hic uerbo utor pro maioris cuiusque ordinis ſacerdote. Moribus autem Romanorum ſacerdotes uxores habuiſſe conſtat et procreaſſe liberos, qui in ſpem ſacrae quandoque ſpartae educti proptereaque *filii* dicti ſunt *ſacrorum*, auctore GVTHERIO *de uet. iure pont. c. 7.* quamuis lapidem, ad quem hic prouocat, aliter explicet STRVVIVS *antiquit. Rom. c. 12. p. 561. 562.* Id uero certum eſt, multoties filios in ſacerdotio patri re ipſa uel ſpe ſucceſſiſſe. Quod ſi euenit tempore pupillaris aetatis, cauſas non uideo, ob quas negari potuerint matribus iura tutelaria.

Necquicquam iure pontificio.

(*yy*) Iure pontificiali hoc fieri nequit ob cauſas quam plurimas. Nam *primo* ante annum XXXV. nemo promouebatur presbyter *nou. 123. c. 1. 13.* et iure certe canonico epiſcopum natum eſſe oportet XXX. annos *c. 7. §. inferiora X. de elect.* Deinde epiſcopatus candidati perſonam agit uicarius, a ſacro collegio nominatus, uel a pontifice Romano. *Praeterea* a foeminae imperio contubernioque abhorrent clerici et quae offendicula ſunt generis eiusdem.

Quid de matre tutrice euangelici epiſcopi uel adminiſtratoris?

(*zz*) Eodem anno, quo haec ſcribimus, mater epiſcopi pupilli munus ponit tutelare redditque Merſeburgenſem epiſcopatum, quem tutrix illa hactenus rexerat. Reſponderunt idem iam argumentum a PVHEL *de tut. elect. c. 3. §. 17.* et b. m. STRYKIVS *lib. 26. tit. 4. §. 29.* Nobis hac de re ita uidetur. Nihil aut parum certe inter eccleſiaſticum et ciuilem principatum hic intereſſe. *Primo* enim electio ſiue poſtulatio in eius generis epiſcopatibus uerbo competit ſacris collegiis, re ipſa necquicquam. Quod nefas ſit electoribus uiolare limites ſucceſſionis naturalis. Adeoque ut legitima tutela obtinebit; ita et huic praeferenda materna. *Deinde* adminiſtratio tutelae huius in regendo epiſcopatu non ea reſpicit, quae ſunt ordinis et dignitatis; ſed illa tantum, quae iurisdictionis et ſuperioritatis ſunt. Vt clarum inde ſit, inter epiſcopatum et principatum imperii alium, intuitu muneris officiique tutelaris, nihil intereſſe. *Tum* principis euangelici tutrix pariter eccleſiaſticam iurisdictionem cum ſupremo quidem imperio exercet moderaturque. Inſtar reginae magnae Britanniae, cui fruſtra hoſtes Eliſabethae oppoſuerunt dicterium Paulinum, mulieres ſileant in eccleſia, tantum abeſſe, ut eccleſiae caput arbitrum agat foemina. Euangelici enim diſtinguere ſcimus inter ea, quae ſunt ordinis et quae iurisdictionis. Primum in mulierem non cadit, ſed tamen alterum. Exempla epiſcoporum minorennium tam apud euangelicos, quam pontificios habes apud *b. m.* STRYKIVM *V. M. lib. 26. tit. 2. §. 11. p. 423.* et THVLEMARIVM de *octouir. c. 27. §. 6.*

DIFFERENTIA X.

Num mulier ſit curator?

Romano iure FOEMINIS *tutoribus eſſe licuit, non* CVRATORIBVS *(aa): Germanorum uero inſtituta, diſcrimine apud illos inter utramque ſpartam exulante (bb), matri quoque demandant munus curatoris (cc). Quod enim de finienda poſt pubertatem matris tutela quaedam ſtatuta habent, illud patrias conſuetudines euertit et pigmentum eſt iuris peregrini (dd).*

Romano iure num mater aut auia eſſe queant curatrices? *Affirmat* gloſſa.

(*aa*) Equidem GLOSSA hic nobis auctoritas obeſt. Ita enim ad *auth. matri C. quando mulier tut.* illa ſe habet: *an idem* (in iure matris et auiae ad tutelam) *in curatela? Quod uidetur.* Primo *ob nou. 94. c. 2. quae uult matres filiorum ſuorum * curam geſturat.* Idem *quod eadem aequitas ſit utriusque, ita creditor et debitor minoris non ſolum tutela, ſed etiam cura interdicitur* et quae ſequuntur deinceps. Verum plura ſunt, quae faciunt, ut ſentiamus ex aduerſo. *Primum* ideo *l. 4. C. de curat. furioſi* claris uerbis dicitur, quod ad matrem filiae furioſae *iure non pertineat defenſio* ſiue curatela. *Deinde l. 88. ff. de ſolut.* habetur, quod filiae orbae pecunia minus recte ſoluatur matri, *quia mater ius adminiſtrationis non habeat bo-*

Negatiuae rationes.

Diff. X. XI.

norum filiae. Licet, ſi uerum fatear, lex haec parum habeat firmitatis ideo, quoniam addit, *ſi hoc ſciuerit creditor matrem adminiſtrationem non habere*, adeoque non iuris, ſed facti ignorantiam, imo illud potius innuere uidetur, quod caſus eſſe poſſit, ubi matri competat bonorum filiae adminiſtratio. Scilicet, ut nos interpretamur, tempore *annorum tutelarium.* *Porro,* quod *l. 21. ff. de tut.* CVRATRICES non toleret. *Tum* etiam et illud conſtat ex iure Latii; quod curator non ſolum obtruſus non ſit minori inuito §. 2. *inſtit. de curator.* ſed etiam in adoleſcentia fuerit arbitratu, quem eligere uellet curatorem, ut adeo nil faceret matris ad hanc ſpartam uoluntas. *Praeterea,* cum Romano iure adoleſcentes, pubertatem nacti, togam ſumpſerint uirilem, iuerintque in forum atque procurauerint negotia ſua, quod late ex conſenſu ueterum oſtendit HVBERVS *lib. 3. obſeruat. iur. c. 14. 15. 16.* indignum illis uidetur fuiſſe, porro a matris pendere uoluntate. *Poſt* Romanorum tutela ſolam fere *bonorum* adminiſtrationem reſpexit *l. 20. ff. de rit. nupt.* in qua foeminarum manus, Romanorum iudicio, indignae ac odioſae. Tantum abeſt mulierum tutelas, lege tacente, eousque prolatas fuiſſe. Vnde mihi patria iura cum Romanis confundere uidentur, quotquot matri aut auiae deferendas eſſe dicunt tutelas.

Tutelae et curatelae ſublata diſcrimina.

(*bb*) Quod plane pleneque cum ex rationibus iuris Germanici, tum ex omnium fere Europae populorum concentu docuit *d. praeſ. diff. iur. tutel. 2. litt. pp.*

Mater *et auia qui Germanico iure* curatrices?

(*cc*) Primaria hic argumenta ſunt haec. Quod Germani nullo unquam tempore finiuerint *tutelaria* iura pubertate, ſed continuauerint eadem per matrem quoque usque ad *maiorennitatem.* Quod *minor* quoque in moribus et uita pependerit ab ita dicti curatoris arbitratu, ut adeo matris eadem in *minorem* auctoritas eiusque ratio, quam in *pupillum.* Quod idem uelit Germanici iuris radix et fundamentum in matris tutela, *materna* ſcilicet *poteſtas diff. 1.* nonniſi per matrimonium aut maiorennitatem finienda. Quod Germanico demum iure gloſſae ualeat ſupra *litt. aa.* laudata auctoritas, parium eſſe eadem quoque iura et matris eandem in tutela quam curatela praerogatiuam. Atque patriae cauſa nunc ſubſcribimus ALEXANDRO *lib. 6. conſ. 22. n. 7.* et MONTANO *de tut. c. 28. n. 74 75.* quod mater non ſolum continuet iure tutelam usque ad maiorennitatem ſuorum, uerum etiam puberis filii, ſi abſens ſit, ſi patre tum demum orbetur, ſi mentis fiat emotae, cetera, *curatelam* ſuſcipere et capeſſere queat neque uel legitimae alio genere uel datiua opus eſſe, uideatur. In *illuſtrium* ac principum Germaniae tutelis licet hic nobis eſſe eo fidentioribus.

Diff. X. XI.

Praeſertim foeminae principes.

Quod exempla principum foeminarum cum ex medii aeui notitia, tum quotidie fere etiamnunc ante oculos nobis uerſentur, quae in regendis, tutelari aut curatelae nomine, principatibus non ſolum ad annum XIIX. ſed etiam XXV. usque perſiſtant neque ullo unquam tempore factum ſit, quod pubertatem nacti principes uel matri tutrici nuncium miſerint, uel, dimiſſa tutela materna, alium acceperint curatorem ex conſanguineis, uel auctoritatem ſupremi in imperio magiſtratus. Cum itaque uſus et conſuetudo loquantur, non opus argutiis ex AB. et patrii iuris rationibus. Quas tractat *b. m.* STRYKIVS *V. M. l. 26. tit. 1. §. 11. p. 399. 400.*

Maternae tutelae finis pubertas in Germania iuri debetur peregrino.

(*dd*) Quemadmodum pleraque prouinciarum Germaniae ſtatuta *uerſiones* tantum ſunt ex Romano iure ac ſermone in linguam uernaculam: ſic egomet non miror, illa multoties patrii iuris analogiae et rationibus aduerſa eſſe neque etiam uſu probari forenſi. In hac claſſe reperio certe noſtrum pariter argumentum. Licet enim alicubi ſtatutum ſit, matrum tutelas finiri pupillorum pubertate: tamen hoc ipſum uel non fieri ſolet uel, nequit fieri ſine patrii iuris euerſione. *Vlrik* HVBER *in iurispr. Friſiae lib. 1. c. 14. n. 5. 6.* teſtis eſt grauis et rerum gnarus, qui iudicio utitur, noſtro conformi. *De Voogdüe ouer Zoons bouen 14. en Dochters ouer de 12. iaren wort aen de moeders ende grootmoeders nergens toegeſtaen. Dies ſodanige Kinderen niet ſouden konnen worden belet, om andere Voogden te kieſen. Maer het is gebruikelik, dat de moeders ook* nae dien tijt in het bewint uerblijuen. Ende worden ſy uoor wettige Voogdeſſen* allenthaluen gebouden ende gekent.* Scilicet, nullibi quidem curatelam matri demandari: ſed tamen ſtabili communique uſu receptum eſſe, matrem eandem et tutricem eſſe et permanere non minus in exornanda curatela. Et uero inſtar portenti eſſet hodie apud Germanos, ſi pupillus, pubertatem nactus, matrem cogere uellet ad tutelam ponendam et curatorem ſuo ſibi eligere arbitratu.

DIFFERENTIA XI.

Num in patris arbitrio, a tutela matrem excludere?

Romano iure pater uxori non ſolum praeferre poterat alium in tutela (ee), ſed etiam ab hac prohibere eandem (ff): primum patriae inſtitutis dubium eſt (gg); alterum uero non ſine graui matris iniuria poteſt decerni in Germanico iudicio (hh).

(*ee*) Ita

Differ. XI. Teſtamentarius tutor qui praeferatur matri iure Romano?

(*ee*) Ita Icti fere omnes colligunt ex *l. 11. ſi quis ſub condit. ff. de teſt. tut.* quod VLPIAVVS ibi tem uideatur decidere iuris axiomate: *Sciendum eſt, quam diu teſtamentaria tutela ſperetur* a patre, *legitimam* adeoque etiam maternam, quae legitimae inſtar ſit, *ceſſare.* BALDVS idem firmat hac ſimilitudine. Quemadmodum heres ab inteſtato non eſt, ſi adſit teſtamentarius: ita neque legitimum tutorem admittendum eſſe, ſi de alia conſtet patris uoluntate. Accedere putant, quod Vlpianus etiam excluſos uelit legitimos tutores, licet teſtamentarius ſe *excuſet*; licet teſtamentum patris *minus* ſit *perfectum.* Cuius praecepti ratio non obſcura eſt, cum ſatis ſit, patrem ſuis metuiſſe a conſanguineo tutore, eumque contraria uoluntate teddidiſſe ſuſpectum. Vt ideo, legitima tutela praeterita, locus faciendus ſit datiuae. Ad extremum ſolenne eſſe in iure aliarum etiam rerum, ut prouiſio legis ceſſet (*in materna tutela*) ubi adſit prouiſio hominis *l. ult. C. de pact.* idem uerum eſſe, dicunt, in tutelis et quae ſunt generis eiusdem apud ALEXANDRVM *lib. 1. conſ. 140. n. 4.* MONTANVM *c. 13. n. 7. 8. et c. 15. n. 40.* 41. et dd. ad *pr. inſt. de leg. tut.* Imo integrum eſſe patri, ut *auiam* aut *proauiam* matri praeferat in teſtamento, probare uolunt ex eadem iuris analogia. Quamuis uero ex ipſo iure Romano aduerſus hanc ſententiam uaria moueri poſſint dubia, quod adlegatae leges uetuſtiores ſint *authenticis*, ſcilicet et *l. 3. C. quando mul. tut.* itemque *nouella* 118. c. 5. atque *nou.* 94. *c.* 2. quae matribus et auiae demum tutelas indulſerunt atque potuerint correcta eſſe antiquiora Romanorum inſtituta; quod materna tutela longe fauorabilior ſit, quam legitima ob arctiora inter genitricem et pupillum uincula et quae ſunt eiusmodi: cum tamen Ictorum multitudini uiſum fuerit aliter, hanc litem nolumus nunc facere noſtram.

Num iure Romano patris ſola prohibitio obſit tutelae maternae?
Rationes negantium.

(*ff*) Sunt quidem hic doctores admodum ambigui. Licet enim patri illud dent, quod tutor ab ipſo *nominatus matri* debeat *praeferri*: tamen, ſi matrem in teſtamento prohibuiſſet tutela pater neque alio tutore pupillo proſpexiſſet nominatim, tum exiſtimant, prohibitionem patris nil matri obeſſe, quin ipſa ſuorum tutelam nihilominus poſſit capeſſere. Rationes eorum ſunt, quia pater non poteſt prohibere id, quod leges indulgent eo caſu, ſi deſit teſtamentarius, ita DECIVS *ad l. 2. n. 18. ff. de reg. iur. Petr.* PECKIVS *de teſtam coniug. lib. 2. cap. 2. 6.* HVNNIVS *uol. 2. diſſert. 8. theſ. 2. quaeſt. 20. p. 865.* et ipſe etiam Saxonici iuris interpres CARPZ. *de iure foeminar. dec. 2. poſ. 1. n. 19.* Addunt alii conditionem, niſi cauſa patris, ob quam matrem prohibeat, ſit grauis et idonea MONTANVS *cap. 15. n 46.* EYBEN *de tut. foem. membr. 5. §. 7.*

Differ. XI. Rationes affirmantium.

Verum non minori numero hoc ipſum etiam patri largiuntur Icti, ut matrem tutela liberorum prohibere poſſit, quamuis in teſtamento alium tutorem non nominauerit, aut nominauerit prorſus inhabilem, puta ſororem. Ita MENOCHIVS *conſil.* 682. et PEREZ ad *Cod. lib. 5. tit. 47.* Summa argumentorum illis haec: *quia is patriae poteſtatis ſit effectus*, ut impuberibus etiam poſt mortem queat proſpicere tutela; quia matrum tutelae Latio, *foeminis* inimico, ſint *inuiſae*; quia leges Iuſtiniani pro matris tutela derogatoriae ſint adeoque nequeant patris iura euertere; quia ipſa mater in teſtamento patrem prohibere poſſit relictorum liberorum curatela *l. 21. ſ. ire oportet ff. §. 1. de tutor. et curat.* ergo idem patri non negandum in tutela.

Sententia noſtra.

Meum certe calculum his ego rationibus negarem haudquaquam, ſi ratio id exigeret inſtituti. Qui enim ex aduerſo hic ſtant, illorum iudicia magis temperata ſunt Germanici iuris aequitate, quam occupata rigore iuris Latini.

Germanico iure teſtamentarius tutor qui cedat materno?

(*gg*) Diximus in *litt. dd.* ſub finem, quod aduerſa ſententia dubitationibus non careat, ex iure Romano petitis. Sed in patrio iure ſuperſunt longe grauiores. Nam Germanica iura *matres* habent in ſocietate coniugalis in liberos poteſtatis, qua matrem deſtituere nequit patris ultima uoluntas. Siue *directo*, ſubſtituendo alium tutorem, ſiue indirecte, matrem tantummodo tutela prohibendo. *Deinde* Germanico iure negatur, quod *materna* tutela iuris ſit *correctorii.* Contra potius dicendum eſt, maternam tutelam ante fuiſſe, quam patriae innotuerit teſtamentaria, ut adeo in dubio non haec illi, ſed prima alteri praeferenda eſſe, uideatur. Quo ipſo corruunt omnia ex Latio petita argumenta. *Praeterea*, quamuis Romano iure foeminae non ſint *curatrices l. 21. ff. de tut. et curat.* tamen illas in hac ſparta adhibent Germani, quod oſtenſum *diſſ. 10. litt. cc.* Quod ſi igitur patris eſſet, matrem prohibere tutela pro lubitu; tum certe matri poſt pubertatem, ultra quam patris ſe poteſtas neque iure Romano extendit, aut danda eſſet curatela, aut negandum utrumque. Primum fieri nequit, quod moribus noſtris tutela non finitur pubertate, quia inter hanc et curatelam nihil diſcriminis *d. praeſ. in diſſ. de tut. 2. litt. pp. qq.* neque alterum, ita enim foemina Germanica infelicior eſſet, quam Romana, id quod eſt aduerſus patrii iuris analogiam et *differentiam I. litt. aa. bb.*

Germanico iure matrem prohibere nequit pater munere tutelari.

(*hh*) Non opus eſt, repetere hic loci patrii iuris rationes ex *nota praecedenti.* Quoniam cuiuis facile eſt ad intelligendum,

Differ. XII. XIII.

dum, certi iuris eſſe, ſi *pater tutorem matri non poſſit praeferre:* neque *eandem probibere queat tutela.* Primum itaque ſi modo euictum eſt: herbam porrigere oportet Ictos etiam in altero. Accedit, quod in hoc ultimo argumento ipſorum Ictorum in utramque partem graues ſint diſſenſus, quod *litt. ee.* dictum doctumque. Vt in dubio certe omnis ratio uelit, ut illis ſubſcribamus, qui magis uicini ſunt patrii iuris analogiae.

DIFFERENTIA XII.

Num pactis *mater* excludi *poſſit tutela?*

Romano iure fieri non potuit, ut PACTIS *excluderetur mater a munere tutelari (ii): quod tamen gentilitio multoties iure fit apud Germanos, maxime in illuſtrium et principum familiarum inſtitutis (kk).*

Mater pactis non excluditur iure Romano.

(*ii*) Negat *Petr.* HEIGIVS *part. 2. quaeſt. 13. n. 47.* quod mater poſſit excludi pactis gentilitiis a tutela. Rationibus utitur ex iure Romano repetitis. Scilicet ita fieri, ut matre excluſa, tutor ſit incertus. *Incertum* tamen *tutorem dari non poſſe l. 20. tutor ff. de teſt. tut.* atque *l. 30. duo ff. eod.* Repono. Ad incertitudinem tollendam, ſufficere uel conſanguineos, uel teſtamentarium. Deinde, cum talia pacta ius Romanum ignoret, illa gratis non eſſe effingenda. Fieri ita poſſe, ut tutelae genera ſint quatuor tribusque ſi addatur *pactitium* et quae ſunt generis eiusdem.

Germaniae moribus aliquando matrem a tutelis excludunt pacta.

(*kk*) Id quod exemplis tueri poſſumus et patrii iuris rationibus. Principio Germanos omnino *pactis* dare tutores poſſe et tutelam fouere quadruplicem *d. praeſes* oſtendit de *tut. diff. 4. litt. yy.* cui conſentiunt ius ALEMANN. *cap. 99. §. 3.* et gloſſa *Weichbild. ad art. 26.* indeque SCHILTERVS *ad ff. exercit. 37. §. 64.* et HERTIVS *de tut. regia c. 1. §. 11.* ſi ergo ita conſtituere licet tutorem, quidni ex ratione eadem a tutela abſtinere? *Deinde* ut nuda etiam pacta in aliis negotiis quibuscunque obligatoria ſunt: quidni etiam in tutelis? *Porro* ſicut illuſtrium perſonarum iura apud nos plurimum reguntur pactis et conſuetudinibus gentilitiis, quae in illis iudicandis principem habent locum a COCCEII *cap. 29. iurispr. publ. §. 17.* ita mirum non eſt, ſi idem fiat in tutelis. *Praeterea* exempla ſuperſunt aliquorum Germaniae principatuum et illuſtrium dynaſtiarum, ubi pactis familiae cautum eſt, ne foemina tutrix ſit, ſed tutelarem ſpartam, principibus pupillis, uel agnati exornent, uel ordines prouinciales. Primum etiam agnoſcit SCHILTERVS *exercit. 37. §. 58. p. 619.* alterum REINKING *de R. S. lib. 2. cl. 2. c. 9. n. 19.* SCHVZIVS *in iur. publ. uol. 1. diſp. 7. theſ. 16. litt. e.* ubi diſſidia de Bohemiae regni tutela, quam ſibi ordines magna animorum ſuffragiorumque contentione adrogauerunt.

DIFFERENTIA XIII.

Mater ad tutelam *num cogi poſſit* inuita?

Romano iure in matris eſt ARBITRATV, *num* TVTELAM *ſuſcipere* VELIT, *an uero eandem recuſare (ll): patriae uero inſtituta tutelam pro parte habent officii materni, a quo mater ſe nequit ſubtrahere (mm).*

Romanis LL. quare matri ad tutelam nulla obligatio?

(*ll*) Verba Iuſtiniani clara ſunt: *ſi mater* * *uoluerit* pupillorum ſuorum *ſubire tutelam,* ita *l. 3. C. quand. mulier tutel.* Rationes ſunt faciles: quia *beneficii* loco habetur apud Romanos, ſi matri indulgeretur ſparta tutelae ſuorum *l. 2. C. eod.* beneficia autem nemini inuito obtruduntur. *Deinde* in eo differt matris tutela a tutelarum generibus aliis, quod illa non habeatur pro *munere* publico, neceſſarie ſuſcipiendo *l. 214. de V. S.* HVNNIVS in *encycloped. part. 1. tit. 11. c. 3. n. 3.* CARPZOVIVS de *iure foem. dec. 2. poſ. 1. n. 24.* *Tum,* ſi quis cogere matrem uellet ad ſubeundam tutelam, facile eſſet eidem, ſe reddere ad hoc munus inhabilem, uel deſiderio noui mariti, uel pronocatione ad Velleianum. Niſi enim utrumque eierauerit mater, non poteſt ad tutelam admitti auth. *matri C. quando mul. tut.* Quapropter ex legum Romanarum indole *maternam* tutelam dicere ſolent Icti *anomalam, irregularem,* legitimam et tamen *uoluntariam* DECIVS *conſ. 16. n. 2. 3. ſqq.* MONTANVS *cap. 15. n. 8.*

Officii materni qui apud Germanos tutela?

(*mm*) Illuſtre exemplum habet MENOCHIVS *conſ. 270. n. 3. 4. p. 175.* ubi quaeſtionem reſpondet: *utrum mater cogi poſſit ad tutelam.* Quam ille omnino adfirmat, ſi iuſſerit hoc princeps. Quemadmodum dux id fecerit Placentinus. Idem fere EYBEN *de tut. foem. membr. 5. §. 1. p. 345.* Ego certe patrii iuris rationes dabo, quae permouent me ad ita ſentiendum: *cogi matrem poſſe a magiſtratu, ne ſuorum ſpernat tutelam.* Sunt autem hae. *Primo* matris apud Germanos tutela

Diff. XIV.

tela non beneficium sut priuilegium eſt, ſed iuris ordinarii pertinetque ad officii materni partes. Quod neſas eſt, matrem negligere. *Deinde* ſecundarum nuptiarum et Velleiani renunciatione opus non eſt apud Germanos in tutelis maternis, quod ſupra eſt doctum *diff. 3. litt ff. et diff. 6. litt. oo. pp.* ut adeo matri occaſio non ſit, ſe hac cauſa reddere minus habilem. *Poſt*, remotis Romanorum legibus, ratio exigit pietatis maternae, ut pupillum defendat tueaturque *l. exigendi C. de procurat.* qua etiam Germani ſtamus iuris integritate, cetera. Quod uero is caſus ſit rarior, id propterea ſit: *quia* minus conſultum eſſe uidetur, cogere aliquem ad munus ſiue aliud quodcunque ſiue etiam tutelare. *Deinde* matres Germanae ea adfectae ſunt in liberos pietate, ut inſtar portenti ſit, a matre relinqui pupillum ſine tutela. *Taceo*, quod tutelae in Germania raro oneris, ſaepius autem commodi et lucri inſignis, utpote in *fructuaria tutela*, de qua alibi forte dicendum: ut adeo, matres praeſertim, declinent horreantque ſpartam tutelarem rariſſime.

Diff. XIV.

DIFFERENTIA XIV.

Num a matre tutrice *deſideretur* inuentarium?

Errare mihi uidentur in iura Latii, quotquot exiſtimant, matri, tutrici; remiſſum eſſe ſolennis et publica fide ſcripti INVENTARII *rigorem (nn): contra Germanis et in matres tutrices fidentia eſt, ut credant* PRIVATAE *earundem* SCRIPTVRVAE *et doli ſuſpicionem reuerentia liberorum putent indigniſſimam (oo). Quod multo magis uerum eſſe, putamus in* FOEMINIS PRINCIPIBVS, *quoniam adminiſtrorum ibi multitudo doli et fraudis remouet ſcrupulos (pp). Aliae forte* CONSILII *rationes ſunt, ad euitanda litium pericula ab ambiguo iudice hic metuenda (qq).*

Romano iure qui mater teneatur ad inuentarium?

(*nn*) Illud enim in omnibus tutelis ſerio ac ſaepius urgent leges Romanae, ne quis adeat tutelam, niſi ante confecto inuentario. VLPIANVS *l. 7. tutor ff. de admin. et peric. tut.* plene planeque: *tutor, qui repertorium non fecit, quod uulgo inuentarium adpellatur, dolo feciſſe uidetur. Et pupillo tenetur in id, quod ex iureiurando in litem aeſtimatur.* Habes itaque hic et neceſſitatem et neglecti inuentarii poenam. Quid uero inter ſolenne inuentarium et priuatam bonorum pupilli conſignationem interſit, docet *l. 24. tutores C. de adminiſtrat. tutor.* his uerbis: *Tutores uel curatores mox quam fuerint ordinati ſub praeſentia * publicarum perſonarum, inuentarium rerum omnium et inſtrumentorum ſolemniter facere curabunt. Aurum et argentum et quicquid uetuſtate non mutatur in tutiſſima cuſtodia collocent. Ex mobilibus aut praedia comparent, aut uſuris illa augeant.* Iungi huic poteſt *l. f. §. 1. C. arbitrium tut.* unde coniecturae eſſe poſſunt, inuentarium non ipſum tutorem ſcripſiſſe, ſed publicas perſonas, *notarios*, aut *iudices*, aut *actuarios*. Sed clariſſima omnium eſt *nouella* 94. in *epilogo*. Licet enim de matris ibi tutela agatur ex inſtituto; his tamen uerbis finitur conſtitutio: *haec igitur lex* (de materna tutela) *ſuper pietate poſita. Quatenus in omni pupillari ſubſtantia omnis cautela fiat circa res minorum. Et praecipue, ut cum ſubtilitate * deſcriptiones fiant, praeſente quoque * clariſſimo ſcriba, cui de talibus cura commiſſa eſt.* Quod cum ita ſit, forenſium et ſcholaſticorum doctorum plerique etiam obligatam eſſe putant *matrem* ad *inuentarium tutelare*. Quod hoc tutoris officium matri ſit iniunctum, tantum abeſſe, ut eidem ſit remiſſum; quod omnibus tutoribus idem ſit commune; quod reſpiciat commoda utilitatesque pupilli, cetera. Ita GVTTIERREZ *part. 1 c. 8. n. 44. 48.* ita DECIANVS *uol. 3. reſponſ. 94. n. 15.* ita BALTHASAR *tit. 5. reſol. 3. n. 17. 18.* qui addit: *concordat ius Bauaricum*, ita STRVVIVS *exerc.* 31. *th.* 36. Adeo, ut etiam iuramentum in litem aduerſus matrem indulgeant pupillo BALDVS *in auth. eisd. poen. C. de ſecund. nupt.* PHANVTIVS *de in lit. iur. p. 2. m. 2. n. 173.* HEESER *loc. 6. de ration. n. 144.* qui matrem, haec negligentem, amittere putat liberorum ſucceſſionem et qui ſunt alii ſententiae eiusdem.

Num Germanico iure mater obſtricta ſit ad inuentarium?

(*oo*) Principio audiemus ICtos, qui exiſtimant, moribus Germaniae opus non eſſe ſolenni inuentario: uerum uel *priuatam* tutricis ſcripturam ſufficere, uel huic accedentem formulam iurisiurandi, quam dicere ſolent *iuratam bonorum ſpecificationem*. Ita CARPZOVIVS *part* 2. *c.* 11. *def.* 7. ita ante illum BERLICHIVS *part.* 2. *deciſ.* 160. *n.* 34. ubi ſententia id confirmatur forenſi; ita etiam b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 26. tit. 7. §. 13.* cuius uerba merentur laudari: *Non tamen hodie tam rigoroſe cum matre procedi ſolet, ſed iurata tantum deſideratur ſpecificatio.* Verum rationes eorundem uel elumbes ſunt, uel tamen patrio iuri non reſpondent Dum enim dicunt, et patrem non teneri ad confectionem inuentarii, MYNSINGER

Diff. XIV.

cent. 2. obſeru. 93. HERING *de fideiuſſ. c. 6. n. 78.* bene reſpondet EYBEN *de tut. foem. part. 3. membr. 2. §. 14.* nullum conſecutionis uinculum eſſe in hoc argumento. Quod *pater* liberos in *poteſtate* habeat; non *mater*: primus habeat bonorum pupilli *uſumfructum*, non altera: de patre *grauius* iura ſentiant, quam de matre: imo etiam patrem multi obligent ad ſolenne inuentarium in bonis maternis CRAVETTA *conſil. 218. n. 3.* ALTORFENSES *l. reſp. 1. n. 1.* RAVCHBAR *part. 1. quaeſt. 30. n. 33.* Ita certe ex iuris Romani rationibus. Verum ſi intellexiſſet Eyben, quod *diff. 2. litt. dd.* attigimus, etiam matri aliquod poteſtatis genus eſſe in liberos Germanorum; in plurimis Germaniae prouinciis materna hodieque iura integra eſſe, ut mater uel domina ſit omnium paternorum bonorum, uel minimum uſufructuaria: haud dubie conſenſiſſet nobiscum, quod ſupra allegati Icti bonam opinionem male tueantur. *Deinde* cultu, quem liberi matribus debent, moribus eſt indigniſſimum, diffidere matri ac uelle, ut in conſignatione teſtes adhibeat publicos. *Tum* parua olim et curta Germanis ſupellex in bonis mobilibus non mereri uidebatur tam grauem ſuſpicionem et aduerſus hanc adhibendam publicae fidei prouidentiam. Opes enim potiſſimae tum agri et praedia, quae res clam nequibant auferri. *Demum* Germanicae fidei maior integritas, praeſertim in perſonis tam arcte coniunctis, maiorem quoque merebatur animi confiſionem; fieri non poſſe, ut dolo mater laedat pupillum. *Poſt*, ſi matri uel contutores, uel adiutores dati ſint, quod fere moribus ſemper fit in prouinciis Germaniae, etiam horum fides ſuffecerit matris ſcripturae. *Acceſſit* iurisiurandi religio, cui nimium quantum dederunt Germani chriſtiani. Quamuis liberos oporteat pudorem exuiſſe, qui matrem ad iuramentum urgere uelint, ſine doli grauiſſima ſuſpicione. Haec tamen ſi euenerit, pium magis eſſe, exiſtimo, iudici rem demandare ad exigendum *purgatorium*. Quae cum ita ſint, *patrii iuris* cauſa, non *Romani*, ſatis eſſe puto, ſi mater integra fide bona deſignet deſcribatque priuatim PECKIVS *de teſtam. coniug. lib. 5. c. 9.* GAILIVS *lib. 2. obſeru. 144. n. 15.* Ern. COTHMANNVS *uol. 4. reſponſ. 16. n. 86.* Mores Galliae taceo, qui pariter matri remiſerunt inuentarii ſolennia PAPON. *deciſ.* 330.

Quid de inuentario principis tutricis?

(*pp*) Repeti debent patrii iuris argumenta, recitata in *nota praecedenti*, quae hic etiam inueniunt locum. Accedit tamen in *foeminae principis* tutela, quod illuſtrium perſonarum maior ſit fides, quam hominum ex plebe; quod numeri conſilii adminiſtrorum uix ſoleant ferre clandeſtinam fraudem; quod foemina principe indignum ſit, dolum ab illa metui; quod ſtatus etiam ratio non patiatur, bona opesque principatus prodere inuentario. Hoc lumine colluſtranda ſunt, quae de hoc argumento habet b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 26. lit 4. §. 14. 15.* qui pariter hic ſentit nobiscum. Quamuis formula tutelaris camerae S. R. I. uſitata, *inuentarii* mentionem faciat, quod produnt principum exempla *Meklenburgicae* et *Anhaltinae*. Sed quis neſcit, multoties agi iudices et formulas iudiciarias glaucomate iuris Romani?

Conſilii rationes pro tutricis inuentario.

(*qq*) Aliud eſt, ſententiam requiri, utrum aduerſus matrem, neglecto inuentario ſolenni, iuretur in litem, an uero credere oporteat pupillum priuatae hic ſcripturae: aliud iterum, num matri conſultum ſit, ſpernere Romanorum decreta, patrii iuris auctoritate niti atque in conſignatione acquieſcere bonorum pupilli priuata. *Primum* defendi adhuc ex Ictorum auctoritate et Germanici iuris rationibus, a Romano diuerſis: quod uero ad *alterum* attinet, in illo nollem conſultor eſſe matri tutrici, ad patrii iuris uſum in negligendo inuentario. *Primo* enim non omnium eadem hic eſt ſententia et facile contingit, ut ordini Ictorum academico lis decidenda tranſmittatur, qui cauſam reſpondent ex rigore iuris Romani. *Deinde* matris quandoque intereſt ipſius, euitare ſiniſtras aliorum opiniones, quaſi ex opibus liberorum uellet diteſcere, quod omne declinatur, ſi illa prompta ſit ad publicae fidei inuentarium. *Tum* non ſolum ſuſpicio ita cauetur doli, ſed etiam culpae generis cuiusuis. *Praeterea* pupillorum maior quoque cauſa erit, gratiam referendi matri, tutrici, ſi inuentarium adſit, ex quo patere poteſt, qua induſtria quoue ſucceſſu rem tutelarem mater adminiſtrauerit. *Ad extremum* cum inſtructior nunc eſſe ſoleat Germanorum in *mobilibus bonis* ſupellex, quam fuerit olim: etiam materia amplior ad peccandum et ideo nouae cauſae ad fidem inuentarii Romani. *Taceo*, quod ideo multarum Germaniae prouinciarum ſtatuta matres ad publicae fidei inuentarium adſtrinxerint, aduerſus quae nil ualent rationum, ſuperius laudatarum, momenta. Alia praetereo, quae ad conſultatiuam hic iurisprudentiam pertinent apud COTHMANNVM *uol. 4. reſponſ. 16. n. 85.* qui ex noſtris rationibus ſuppleri poteſt et emendari.

DIF-

DIFFERENTIA XV.

Num exheres *ſit mater, ſi petere* neglexerit *tutorem?*

Romana iura matrem pupilli hereditate priuarunt, ſi illa huic a magiſtratu non petierat tutorem (rr): Germaniae uero inſtitutis hic rigor iure meritoque improbatur. Cum ex hoc neglectu nulla metuenda ſint pericula pupillo (ss).

Poena matris, non petentis tutorem pupillo in LL. Latii.

(*rr*) Clarus eſt in hac definitione MODESTINVS *l. 2. ſi minores ff. qui petant tut.* ubi §. 1. uerba habentur ſequentia: *Alii uoluntate petunt tutores. Sunt autem, quibus petere neceſſum eſt. Puta mater et liberi. Mater enim expellitur a legitima filii hereditate. Quaſi exiſtens indigna accipere hereditatem legitimam, negligens ei conſtitui tutorem.* Idem habetur *l. 3. in locum C. eod* et *l. 2. §. 23. ff. ad SCt. Tertull.* Taceo ad LL. haſce commentatores, qui in foris idem inculcant.

Mater a poena immunis iure Germanico.

(*ss*) Aperte *Ioann.* VOETIVS *in comp. ff. lib. 26. tit. 6.* iudicium ſuum prodit uerbis, quae ſequuntur: *Moribus. Licet et hodie pietatis ratio poſtulet, ut mater tutores uel curatores petat pupillis. Si tamen id neglexerit, non ideo ſucceſſione priuatur. Quandocunque mortui fuerint illi, quibus proſpici non curarunt.* Adiuuabimus ſententiam hanc rationibus. *Principio* licet *differ. I.* oſtenſum ſit, plerasque Germaniae prouincias, uſu adprobauiſſe perpetuo tutelas maternas: tamen in nulla ſere earum reperi additam poenam priuandae hereditariae ſucceſſionis, ſi petere illa neglexerit alios tutores. *Deinde* cum Germaniae inſtitutis mater ipſo iure tutrix ſit, quid quaeſo? opus eſt, punire eandem, ſi alios non petierit tutores, cum hoc caſu ipſa officio tutelari haud dubie teneatur. *Taceo*, matrum hereditates apud Romanos iuris fuiſſe derogatorii; necquicquam uero apud Germanos, qui matrem ne antiquiſſimo quidem iure a ſucceſſione excluſerunt. Vt adeo ea facilitate matrum hereditates tolli nequeant apud Germanos, qua apud Romanos id factum eſſe, conſtat.

DIFFERENTIA XVI.

Num matris *tutela ſit* fructuaria?

Romano iure nemo dixerit; matris, TVTRICIS, ***eſſe*** VSVMFRVCTVM ***bonorum pupilli (aa): inſtituta autem Germanorum id non ſolum dant matri*** PRINCIPI TVTRICI ***(bb); ſed idem olim quoque indulſerunt foeminis plebeiis (cc). Quae tamen iura materna fere oppreſſa ſunt Carpzouii in foris auctoritate.***

LL. Latii qui tutricis nullus uſusfructus?

(*aa*) Legum Romanarum nullum hic pro matris uſufructu adferendo praeſidium. *Saepius* dictum eſt, duram in illis matrum ſortem; nullam earum ex liberis utilitatem, quibus olim ne mortuis quidem matres ſucceſſerunt; nulla poteſtas earundem in natos nullaque auctoritas. *Deinde* etiam tutelae Romanorum gratis ſuſceptae ſunt geſtaeque. Vt Romani iuris rationes euertere oporteat illum, qui matri exinde quaeſiuerit auxilium. Quapropter excuſamus ſeruorem CARPZOVII, cuius ſtomachus ad fercula Romana fuerat magis adſuetus, quam hunc patrii iuris cibum potuerit concoquere. Acerrime enim inuehitur in ICtos, matri tutrici adferentes bonorum pupilli uſumfructum *dec. 2. de iur. foem. poſ. 4.*

Principi tutrici quare uſusfructus?

(*bb*) Foeminas principes gratis tutrices eſſe, nemo dixerit. Cum uero earundem tutelae nil peculiare habeant a fructuariis tutelis principum agnatorum: rationes earundem alibi in *fructuariis Germanorum tutelis* habendae ſunt ex inſtituto.

Tutrici plebeiae qui uſus fructus iure Germanico?

(*cc*) Immania hac de re inter ICtos magni nominis ac ordinis diſſidia fuerunt. Recenſebimus lites ex narratione CARPZOVII *dec. 2. de iur. foemin. poſ. 4.* poſtquam quaeſtionem: *utrum foeminae tutrici uſusfructus competat in bonis pupilli?* negauerat ex iure Romano: deinde pergit: at quid iuris in foro Saxonico? Moribus hodiernis matrem tutricem uſusfructus in bonis pupillorum participem factam, donec pupilli adoleuerint, iamdudum ſcripſit *Matth.* WESEMBECIVS *in paratit. ad ff.* quem noſtri gregatim ſunt ſecuti. Vt uidere eſt apud Iacob. SCHVLT. *quaeſt. practic. 46. n. 21.* et *in addit. ad Mod. Piſt. part. 1. quaeſt. 27. n. 11.* REINH. ROSAM *in addit. ad Moll. part. 2. conſt. 11. n. 12.* BERLICHIVM *part. 2. concluſ. 12. n. 11.* quibus nouiſſime accedit RICHTER *part. 1. deciſ. 18.* Sed quam periculoſe (Carpzouio ſcilicet iudice, cuius haec uerba ſunt) hoc dictum et ſcriptum ſit, demonſtrari poſſet abunde.

Diff. XVI.

de Sed inculcaui hoc thema alibi, inprimis in *reſponſ. iur. elect. 70. lib. 6.* Multum anxius eſt Richterus, ut obicem mihi hic ponat et deſtruat, quod ſtruxi. Verum ad ſolam nos remittit obſeruantiam, plurimis dominorum Ienenſium reſponſis firmatam. Sed num dicaſteriis aliis, quibus id ſuſpectum eſſe uidetur, omnis detrahenda fides? Hactenus Carpzouius, qui poſt ad quaeſtionem dilabitur: *utrum doctori, conſuetudinis teſti, ſit credendum* et quae eius generis alia. Verum enim uero et Carpzouius et huic aduerſi ICti de hoc argumento diſputarunt ſine lumine et ratione patrii iuris. *Principio* enim ex patriae inſtitutis mater pupillos pariter habet in ſua poteſtate, ut adeo huius uſusfructus eodem iure, quam patri debeatur. Recte BERLICHIVS *part. 2. concl. 12. n. 14.* ad noſtramque mentem ſcribit: *Mater in foro Saxonico* (Germanico ſere uniuerſim) *tutelam liberorum iure paterno adminiſtrat et tamdiu fructus e bonis liberorum ſuorum lucratur, donec liberi ab ea ſeparentur.* Id quod ad *auiam* quoque profert extenditque SCHVLTESIVS *part. 1. quaeſt. 27. n. 11. p. 103.* *Deinde* antequam ius Romanum in patria tam altas egit radices, communio bonorum apud Germanos habuit locum hodieque in plurimis Germaniae prouinciis illa in uſu eſt. Vt uel ideo matri tutrici negari nequeat uſusfructus, priſtini certe iuris reliquiae. *Porro* ſtatutis Germaniae quam plurimis mater eſt bonorum mariti heres uſufructuaria et multo magis, ſi ei impoſitum ſit tutelae onus et educationis. Ad *extremum* quondam omnem in Germania legitimam tutelam comitem ſecum habuiſſe uſumfructum, ex innumeris locis exemplisque docerem, ſi noſtri id eſſet inſtituti, ut nil inſolentiae habeant eius in tutela materna reliquiae. Atque hi demum fontes ſunt, unde ſententia fluit, *patrii iuris rationibus matri uel auiae tutrici* non in dubium uocandum eſſe *bonorum pupilli uſumfructum*, quamdiu quidem durauerit uel tutela, uel huic adnexa curatela. Quae ultima non ſolum annis finitur, ſed etiam pupilli pupillaeue matrimonio. *Taceo* idoneos obſeruantiae teſtes, quos, religio ſit, poſtponere Carpzouii ingenio, tincto peregrinarum legum pigmentis *part. 2. conſt. 10. def. 13.* *Weſenbecius* ex uſu ſcripſit. *Richterus* ad praxin ſe refert plusquam quadraginta annorum. Laudat praeterea forenſes ſententias ex ipſis iudiciis electoralibus. Ex quarum auctoritate etiam ſcripſit STRVVIVS *exercit. XII. theſ. 5.* et NEVENHAN *de iur. uidui. ſect. 20. 21.* MEVIVS has quoque reperit in *iure Lubecenſi* reliquias *part. 2. tit. 2. art. 8. n. 10. 11. 12.* quod matri forte etiam nòn tutrici uſusfructus debeatur bonorum pupilli. Easdem prae ſe fert teſtimonium SVATENSIS ſenatus an. 1671. *So lange eine Frau in unuerrucktem Wittwen-Stand ſich befindet, hat ſie 1] die freye* adminiſtration *aller Güter, und 2] die Abnützung* (uſumfructum) *zumahlen 3] unberechnet.* Alia plura taceo. Vnde facile conſtat, ueteres ICtos Saxones praeferendos hic eſſe recentioribus. *Illi* enim propius abfuerunt a priſtini iuris integritate atque ad illud frequentius reſpexerunt: *hos* autem praecipites egit iuris Romani ſuperſtitio, quo a priſtinis moribus ſunt deſuefacti. Vt adeo non potuerit non in peius ruere Saxonica iurisprudentia. Exemplo eſſe poteſt DECISIO *electoralis 62.* quae matrem uſufructu deſtituit locumque fecit legibus Latii. Quae omnia cum ita ſint, fruſtra ICti titubant hic maluntque ἐπέχειν, quam offendere decidendo. In quo numero ESPACHIVS *ad part. 2. Carpz. conſtit. 10. def. 13.* Neque etiam opus eſt, ut adſentiamur LAVTERBACHIO *de uſufruct. nat. theſ. 7.* et Struuiano interpreti MVLLERO *exerc. 12. th. 5. p. 740.* qui in *dubio* facere malunt cum iure Romano, quod putant magis eſſe ſecurum: cum plana nunc ſit noſtra deciſio poſitaque extra aleam. Spernimus etiam figmenta rationis alius uſusfructus materni. Scilicet, quia mater teneatur alere liberos et educare. Adeoque matri non plus tribuendum ſit, quam ad hoc requiratur. Ita fere GAILIVS *lib. 2. obſeru. 144.* MYNSINGER *cent. 5. obſeru. 37.* aliique. Verum quid opus tum eſſet matris praerogatiua, cum in officiis iuribusque ſimilibus omne genus uerſetur tutelarum.

Noſtrae ſententiae rationes pro tutricis uſufructu.

Diff. XVI.

)o(

OPVSCV-

OPVSCVLVM V.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN TVTELA ATTILIANA,

die IIX. menſis Apr. cIↄ Iↄcc XIII.

DIFFERENTIA I.

Qui tutelae datiuae olim iuris non fuerint Romani?

Lib. I. tit. 20. ad uerba: tutore Attiliano et L. Iulia et Titia.

I*Vre* ROMANO *uetuſtiſſimo pupillis nulli quondam tutores (aa), niſi uel ſanguinis ratio, uel ultima parentum uoluntas quosdam uocauerat ad ſpartam tutelarem.* DATIVA *enim tutela in urbe auctorem demum habuit Attilium (bb), poſtea extra hanc in prouinciis quoque Iulium et Titium (cc). Vt credibile ſit, eousque in curandis pupillis uel ſolam uirtutem regnauiſſe (dd), uel principis aut magiſtratus prouidentiam (ee), quemadmodum de Graecis accepimus ac Iudaeis. Contra* GERMANI *principio reipublicae in uſu habuerunt, ut ſinguli* MAGISTRATVS *curarent, ne pupillis ſingulares deeſſent tutores (ff). Vltimum prouide magis eſt factum (gg) meritoque olim ponendum inter ueteris Latii deſideria.*

Roma qui olim caruerit tutelis datiuis?

(*aa*) Quod non difficile eſt ad probandum. *Principio* aliua generis tutelae ignarus eſt codex XII. tabularum, quam *teſtamentariae* et *legitimae*. Deinde *datiuae* tutelae origines ultra Attilii tempora neque Iuſtinianus quaerit *pr. inſt. de Attil. tut.* neque VLPIANVS *in fragment. tit. XI. §. 18.* Tum *datiua* et *Attiliana* tutela in iure habentur pro ſynonymis. Quod fieri non potuiſſet, ſi ante Attilium a magiſtratu dati fuiſſent tutores atque ipſe tantum oſtendiſſet modum illos dandi. Poſt, plures populi alii *datiuos* ignorarunt tutores exemplo Ebraeorum et Graecorum, ubi pupillorum cura fuerat apud principem, quod ſtatim docebitur. Demum credibile non eſt, Romanos habuiſſe legitimos tutores, ſi quidem principio rerum in uſu apud ipſos fuiſſent datiui. Cauſas repete ex *diſſert. dn. praeſ. de tut. leg. differ. 12.* Ad extremum cum Attilius tantum *Romae* proſpexerit datiuis tutoribus, non *prouinciis* Romanis, quae illo tempore hoc tutelae genus deſiderauerunt; eo magis opinabile eſt, Romam ante illum in datiuis tutelis feliciorem non fuiſſe, quam prouincias [*].

Attilio quae aetas?

(*bb*) In auctore huius legis indicando non conueniunt ICti: Principio enim A eius iuris nullus ſupereſt chronologus. Deinde alii pro *Attilius* legere malunt *Acilius*, quae lectionis uarietas coniecturarum numeros auget. Poſt cum Attiliorum nomen et ipſum pluribus ſit diuerſarum aetatum ICtis et magiſtratibus commune: uix patet uia ad emergendum, cui demum lex tribui debeat de Attiliano tutore. Quicquid ſit; non tamen reperitur, qui Attilium uel Attilianum B tutorem ultra ſeculum quintum urbis conditae reiiciat. Vt adeo tanto temporis interuallo caruiſſe oportuerit Romam tutelis datiuis. *Franc.* BALDVINVS *inſtit. de Attil. tut. pr.* ſatis fidenter: *L. Attilius tribunus plebis cum C. Marcio collega auctor fuit huius plebiſciti* (ita legem adpellat) *M. Valerio et P. Decio Conſſ. anno ab urbe condita 443. Alius fuit apud Romanos L. Attilius tribunus militum con-* C *ſulari poteſtate: alius L. Attilius trib. pleb. qui auctor fuit, ut omnes illi Campani, qui ſeſe dediderant, Fuluio proconſuli uenderentur.* Verum recte MONTANVS *cap. 19. n. 1. 2. p. 275.* hac in deciſione deſiderat teſtes fide dignos. HOTOMANNVS *pr. inſt. de Attil. tut. p. 79.* hac in re titubat: *Lata fortaſſis*, inquit, *uel ab Attilio Calatino uel a C. Attilio Regulo, qui bello Punico primo con-*

[*] Nolim enim cum HOTOMANNO *pr. inſt. de Attil. tut* ita ſentire, ut exiſtimem, illo tempore Italiae prouincias nullas ſubditas fuiſſe. Cum Attilia lex minimum XII. tabulis ſit recentior.

Differ. I.

conſulatum geſſerunt. Nam eo tempore et tribuni plebis [*] *erant et populi Romani imperium nondum extra* [**] *Italiam propagatum. Quae duo huius legis tempore fuiſſe oportet.* Id certum eſt, quod minimum *an. V. C. 567.* lex Attilia iam tum Romae fuerit in uſu. Scribit enim illo tempore LIVIVS *lib. 39. cap. 9.* de Hiſpala nobili ſcorto: *Quin eo proceſſerat conſuetudine capta, ut poſt patroni mortem, quia in nullius manu* (tutela) *erat tutore a tribunis et praetore petito, quum teſtamentum faceret, unum Aebutium amatorem ſuum inſtitueret heredem.* Quamuis enim hic locus non de pupilli, ſed mulieris tutore agat: nemo tamen dubitare poteſt, quin ad legem ille pertineat Attilii. Partim, quod *tribunorum* et *praetoris* magiſtratuum tutelarium faciat mentionem: partim, quod VLPIANVS *in fragment. tit. 11. §. 18.* clare ſcribat: *Lex Attilia iubet * MVLIERIBVS pupilliſue non habentibus tutores dari a praetore et maiori parte tribunorum plebis. Quos tutores Attilianos adpellamus.* Vt adeo mulieres pupillosue uno eodemque tempore accepiſſe oporteat tutores datiuos.

L. Iuliae et Titiae quae datiua tutela?

(*cc*) Non ſolum hoc dicit h. l. Tribonianus: uerum ei quoque VLPIANVS adſentitur. Qui clarius, quam ille ſcribit *in fragm. tit. 11. n. 18. Sed quia lex Attilia ROMAE tantum locum habet, lege Iulia et Titia perfectum eſt, ut in PROVINCIA quoque ſimiliter a praeſidibus earum dentur tutores.* Quo die et conſule lex lata ſit, nemo prodit, ne quidem Ant. *Auguſtinus.* Noſtra non intereſt, ut in eius aetatem ſolicite inquiramus. Cum ſatis inde conſtet, quod mulieres et pupilli ante eandem regerint diu ſine honorario tutore.

Tutela quondam uirtutis non legis.

(*dd*) Vt ſcilicet aliquem tetigit commiſeratio, ut ſua ope *orphanis* adeſſet. Quorſum ſacri codicis loca faciunt, quae auxilia, orphanis praeſtanda, tam ſolicite commendant. Quibus certe elogiis non adeo opus fuiſſet, ſi quilibet pupillus apud Ebraeos tutorem habuiſſet honorarium, id eſt, uulgi ſermone, datiuum.

Datiua quondam tutela caruere pupilli 1] apud Ebraeos.

(*ee*) Varia ſunt genera coniecturarum, quae permouent me ad ita ſentiendum. Certe *datiua* ſiue honoraria tutela caruerunt Ebraei. Inde Ebraeorum praecepta et magnus orphanorum fauor. Illa hic dabimus ſummatim. Principio inquit Deus: *filius clamat ad patrem; uxor ad maritum; orphanus ad ME* (quidni ad tutorem) *et ego exaudiam, quia miſericors.* Deinde *ab orphano debitum exigens, quamuis ex inſtrumento agat publicae plenaeque fidei, tenetur tamen actor praeſtare iusiurandum, quod litem temere non excitet pupillo.* Poſt *cauſis pupilli iudex ſubueniat ex officio, licet hoc non fiat alias.* Praeterea *iudex pecuniam pupilli mutuo det poſſeſſori rerum immobilium, qui illam pro foenore annuo accipiat* (quae alias ſparta eſt tutoris). Tum *pupilli habeantur in ſancto, imo etiam anteire ſanctum in uno.* Poſt, *qui pupillum ſiue orphanum laeſerit, atrociſſimam luat poenam.* Exſcripſimus haec Iudaica inſtituta ex HOTTINGERI *iure Ebraeorum ſect. 6. §. 65. p. 75.* Vnde facile conſtat, tanta commiſeratione, fauore, prouidentia opus non fuiſſe, ſi quidem pupilli, inſtar Romanorum, habuiſſent tutores, quos laeſi potuiſſent conuenire. Quapropter in nimio mihi peccare uidentur, qui ſacri codicis ſententias urgent in noſtris rebus publicis, quae pupillis lege proſpiciunt *tutela datiua*, ut parum deterior, ſi non felicior, ſit eorundem ſors, quam plurium liberorum, agentium ſub patria poteſtate. CONSTITVT. MAGDEBVRG. *cap. 43. Es hat GOTT ſelbſt der Obrigkeit und denen Gerechtshabern ernſtlich befohlen, daß ſie ſich der unmündigen und minderiährigen Perſonen, Sachen und Güter* (deficientibus ſcilicet tutoribus) *treulich befohlen ſeyn laſſen ſollen.* Quod, dum mecum cogito, nolim, filum huc conſecutionis a Iudaica republica ad Magdeburgicam, laudibus extollere cum *b. m.* STRYKIO *lib. 26. V. M. tit. 1. §. 2. p. 352.*

2] apud Graecos.

Neque a moribus Ebraeorum aliena fuerunt inſtituta Graecorum. Nam et horum pupillis tutor fuerat princeps, niſi pater aliter proſpexerat in teſtamento. Ita SOLON: Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, *archon orphanorum curam habeto.* Habent id DEMOSTHENES ad *Makartatum*, ISAEVS *pro Apollodori hereditate* atque AESCHINES *aduerſ. Timarchum* τοὺς νόμους λέγων, οἳ κελεύουσι τὸν ἄρχοντα τῶν ὀρφανῶν ἐπιμελεῖσθαι, *leges nominans, quibus iubetur archon curam habere orphanorum.* Taceo POLLVCEM *lib. 8. c. 9.* aliosque. Quae loca congeſſit *Sam.* PETITVS *LL. Attic. lib. 6. tit. 7. p. 491. 492.* Quod cum ita ſit, mirum non eſt, ipſos Romanos, Graecae iurisprudentiae imitatores, antea neſciuiſſe datiuos, ſiue honorarios tutores, quam legem hanc eis dediſſet Attilius.

Germanis qui non deeſſe potuerint tutores datiui?

(*ff*) Coniecturis hic agendum eſt. Sunt autem hae. *Principio* Germani quondam principe aut rege caruerunt, a quo cura expectari potuiſſet orphanorum, deſcripta in notula ee. *Deinde* tutelae Germanorum quondam fuerunt fructuatiae [†]. Quapropter non potue-

[*] Nam in lege Attilia mentio fit *maioris partis tribunorum plebis.* [**] Datiuae enim tutelae poſt demum prolatae ſunt extra Italiam in prouincias ex *L. Iulia* et *Titia* teſte Iuſtiniano *pr. inſt. de Attil. tut.*
[†] Quod plene docuit oſtenditque *d. praef.* cum ex legibus Germaniae antiquioribus, tum ex plurium Europae populorum uſu hodierno in *diſſertat. de tutela fructuaria diff. 1. ſq.*

Differ. I. II. tuerunt deeſſe, qui ſpartam tutelarem, A ad nutum iudicis, obirent. Vt adeo uix opus eſſet, cauſas ſtatuere et indulgere excuſandi ſe a tutela [*]. *Tum* omnibus iudicibus id datum eſt legibus antiquiſſimis, ut orphanis prouiderent tutoribus LL. WGOTHOR. *lib. 4 tit. 3. l. 3*, *Porro* ex eadem lege patet, quod alii etiam a iudice confirmati ſint et legitimi tutores et teſtamentarii; ut adeo multo magis curandum fuerit iudicibus, de hac ſparta B conferenda, ſi defuerunt utrique. *Demum* hodieque quamplurima prouinciarum Germaniae ſtatuta uolunt, ut, mortuo patre relictisque pupillis, cognati et uicini hoc iudici nuncient, ab eoque expectent tutoris adpellationem. Taceo formulam MARCVLPHI *c. 24. edit. Baluz.* et *c. 74. edit Lindenbr.* ubi iudex ex officio agit nominatque ex decreto tutorem pupillo, cui fuerat patruus. Quod C factum non fuerat Romae, ubi legitimum lex uocauerat, non iudex.

Differ. I. II. *Non principis aut magiſtratus tutores proſpectum pupillis?*

(*gg*) Non hoc difficile eſt ad indicandum. *Principio* enim regis aut magiſtratus maior cura, quam ut inuigilare poſſint cuiusque orphani rebus fortunisque. Inde tantae codicis ſacri de orphanorum infortuniis neglectuque querelae. Adeo, ut forte orphanorum non peior eſſe crederetur inter mortales, rege ſolum tutore aut magiſtratu. *Deinde* actio tutelae quo quaeſo! caſu ſuccesſuque inſtitui potuit aduerſus magiſtratum: quae tamen facillima eſt aduerſus hominem tutoremque priuatum. *Porro* quotus demum quisque magiſtratus habilis eſt rerum etiam oeconomicarum adminiſtrator? Verendum potius eſt, ut, niſi aliter, imperitia certe peccet rebusque ſic pupillaribus adferat detrimentum. *Tandem* ipſa curandorum pupillorum multitudo ſolertiſſimos quosque magiſtratus opprimeret, quin ſatis eſſe poſſent omnium uniuerſae ciuitatis aut pagi pupillorum tutelae.

DIFFERENTIA II.

Germanis qui omnibus tutela datiua?

Lib I. tit. 20. ad uerba: ſi cui nullus omnino tutor.

Romano iure DATIVAE *demum tutelae locus eſt, ſi tutores deſint alii, teſtamentarii et legitimi (hh), quorum neuter opus habet iudicis aliqua auctoritate: quam contra requirunt Germani in omni genere tutelarum (ii), quae* IVDICIS *demum* CONFIRMATIONE *ſolent corroborari. Hoc igitur intuitu Germanis* VNICA *tantum ſpecies tutelae (kk), ſcilicet* DATIVA. *Inde uincula conſecutionis firmiſſima. Quod omnis generis tutori opus ſit* TVTORIO, *id eſt, tutelae commiſſae teſtimonio iudiciali (ll): tum ante nefas ſit,* AGERE *aliquid nomine pupilli, quam iudex teſtamento aut ſanguine uocatum tutorem confirmauerit (mm): poſt neque antea* HYPOTHECAE *iure gaudeat pupillus (nn): neque tempus ante tutori cedat, excuſandi ſpartam tutelarem (oo).*

Legitima et teſtamentaria tutelae qui non datiuae?

(*hh*) Si enim tutor uel *teſtamento* niti poterat, uel ſanguinis *proximitate*, ius tutelae habuerat quaeſitum, quod ipſi auferre non potuit magiſtratus. Cuius ne- D que opus fuerat uel inquiſitione, uel confirmatione. Nam in *teſtamentaria* tutela ſibi tribuere debuit teſtator, quare non elegerit meliorem: in *legitima* ſanguinis rationem tantum poſſe, crediderunt, ne pupilli laederentur et ſpem hereditatis facere, ut bona pupillaria nonniſi prouide adminiſtrarentur. Poſtea tamen, ciuibus in peiora ruentibus, ſatisdationem aliaque exacta fuiſſe per iudices tam a *le-* E *gitimis* tutoribus, quam a *teſtamentariis*, dictum eſt doctumque a *dn. praeſ. de legit. tut. differ. 12. litt. qq.* Quibus addi poteſt MONTANVS *cap. 19. n. 11. 12. 13 ſqq.*

Qui omnis tutela, ſiue legitima, ſiue teſtamentaria,

(*ii*) Tam enim ſoliciti eſſe ſolent Germani, ne pupillus, uel bona pupillaria damno aliquo adficerentur, ut neque parentum dexteritati arbitrioque neque uinculo ſanguinis fiderent, uerum hanc imponerent legem magiſtratibus, ut in mores futuri teſtatoris curate inquirerent, ſiue is teſtamento, ſiue ſanguine uocatus fuiſſet ad ſpartam tutelarem. Volunt hoc leges imperii publicae REF. AVGVST. *1548. artic. 31.* atque POLITICA ORDINAT. *Francof. 1577. tit. 32.* uolunt omnia prouinciarum Germaniae ſtatuta, quibus extranea regna accedunt in confiniis. Quod argumentum late pleneque expoſuit *dn. praeſes de tut. legit. diff. 12. litt. tt.*

Germanis ſit datiua?

Quone ſic audiat intuitu?

(*kk*) De ſenſu loquimur iuris Romani. Vbi neque in *legitima* neque in *teſtamentaria* tutelis opus fuerat aliqua inquiſitione. Qua tamen opus eſt utrobique in foris Germaniae. Deinde excludi poſſe a magiſtratu *legitimum* tutorem, ſi alii adſint magis idonei, pariter cautum eſt in plurimis prouinciarum Germaniae ſtatutis. Quorum uerba narrauit *dn. praeſ.* de

[*] Quoniam tutela Germanorum fuerat lucratiua. Neque enim aduerſabitur aliquis adminiſtrationem rei pupillaris, cuius ipſe habet uſumfructum.

de tut. legit. diff. 12. Hoc uero ultimum quando in *teſtamentariis* tutelis rarius accidit: ideo alii ICti Germani *duo* ſtatuunt docentque genera tutelarum, unum *datiuae*, alterum *teſtamentariae*. In quo numero ſunt VINNIVS *ad §. 3. inſt. de leg. tut. n. 2.* atque §. *fin. de tut.* ubi inquit: *apud nos duo fere ſunt tutorum genera. Scilicet teſtamentariorum et datiuorum. Nam LEGITIMORVM uix uſu ſeruatur*, et SCHMIDIVS, Boici iuris pleniſſimus interpres, cuius uerba recitat *dn. Praeſ. de tut. leg. diſſ.* 12. Alii contra ſupereſſe putant tutelam generis tantum unius, ſcilicet *datiuam*, ita enim adpellare ſolent etiam teſtamentariam. BVGNYON *lib. 1. deciſ. 199. et lib. 2. p. 466.* teſtatur, *omnes tutores* in Gallia eſſe datiuos. Nec proprie dicendo ullos eſſe aut teſtamentarios, aut legitimos. Cum a iudice confirmandi ſint utrique praeuia inquiſitione.

Tutorio credendum non ſanguini aut teſtamento in tutelis.

(*ll*) Recte atque ad hanc mentem ſcribit iudicatque BERGER *lib. 1. oeconom. tit. 4. p. 160. Ex quibus dimanat*, inquit, *ad legitimationem tutoris teſtamentarii non ſufficere productionem teſtamenti: ſed neceſſe eſſe, ut producatur TVTORIVM uel ſolenne, uel eius epitome*, ein Extract *aus dem Vormundſchaffts-Buch, quamuis teſtamentum non producatur.* Idem LAVTERBACH *ad tit. ff. de adminiſtr. tut. §. 7.* et b. m. STRVKIVS *lib. 26. V. M. tit. 3. §. 6. p. 435.* Verius hoc eſt in tutore legitimo, cui necquicquam ſatis eſt, probauiſſe *ſanguinis proximitatem.* Quod ſecus fuerat Romae; ubi qui alterutrum conceſſerat, eundem etiam oportuerat concedere ſpartam tutelarem aut probare, eum ſe a tutela excuſauiſſe. Miſcent igitur GAILIVS *lib. 2. obſ. 107. n. 6.* et MYNSINGER *cent. 2. obſ 37.* noſtra iura cum Romanis, quando ad *legitimandum* tutorem hodieque ſatis eſſe putant exhibitionem teſtamenti.

Ante confirmationem non tenentur tutores

(*mm*) *Tutores ſine diſcrimine ante confirmationem regulariter tutelae nomine non tenentur*, iudicium eſt BERGERI *lib. 1. oeconom. tit. 4. p. 160. n. 2.* Niſi tutor datus teſtamento legitimo, per *moram non petitae* confirmationis, damnum dederit pupillo MEVIVS *ad ius Lubecenſe lib. 1. tit. 7. art. 2. n. 24. 31.* DECIVS *conſ. 297.* Datus enim in teſtamento minus perfecto ante non tenetur de neglectis, quam ſit confirmatus CLARVS §. *teſtamentum q. 10. n. 4.* Imo, ſi ante, qualitercunque datus ſit, ſe inmiſceat rebus pupillaribus, quam a magiſtratu fuerit confirmatus, poenae obnoxius eſt iure LVBECENSI *lib. 1. tit. 7. art. 2. Wenn ſich einer oder mehr einer Vormundſchafft* (cuiuscunque illa ſit generis) *unterwunden, ohne Beſtäthigung des Raths, ſoll er davor in Straffe genommen werden.*

neque impune ſe immiſcent tutelis

Actus etiam ante confirmationem geſti nulli ſunt carentque uiribus MYNSINGER *lib. 2. obſeru. 37.* SCHRADER *de feud. part. 10. ſect. 20. n. 109.* niſi in mora periculum GVTTIEREZ *de tut. c. 5. n. 10.* BOERIVS *deciſ. 124. n. 9.* neque actus damnum adferat pupillo, ſed e re ſit illius, actum ſubſiſtere MONTANVS *de tut. c. 32. reg. 3. n. 8. Guido* PAPAE *deciſ. 330. n. 6.* Poteſt tamen hoc caſu tutor nondum confirmatus conueniri actione *negotiorum* geſtorum, non uero actione *tutelae*. *Ioan.* VOETIVS *lib. 26. ff. tit. 3. n. 1.*

nihilque agunt

Neque incipit ante tacita hypotheca.

(*nn*) Hypothecam tacitam, quae pupillis in bonis tutoris competit *l. 20. C. de adminiſtr. tut.* demum incipit a die confirmationis. Ita *O. P. S. tit. 45. §. ob wohl auch* iudiciumque BERGERI *lib. 1. oeconom. tit. 4. p. 160.* Quod omnino eſt concinnum illis, quae diximus in paragrapho praecedenti.

Neque ante opus excuſatione.

(*oo*) Neque ante ſe excuſare a tutela tenetur, quam urgeatur ab aliis magiſtratus confirmatio *l. 2. C. de confirm. tut.* BRVNNEMANNVS *ad l. 1. C. de confirm. tut. Ioan.* VOETIVS *lib. 26. tit. 3. n. 1.* Niſi ſit in numero ſimul proximorum agnatorum, quibus pleraque Germaniae ſtatuta hanc legem imponunt, ut adeant magiſtratum ab eoque rogent expetantque pupillis tutorem. Diſſentit *Ant.* FABER *error. pragm. chil. 1. decad. 3. error. ult. p. 73.* Quia exiſtimat, confirmatione tutoris iure opus non eſſe, ne quidem apud Germanos, ſed tantum uitio hominum pragmaticorum irrepſiſſe in curias Germaniae.

DIFFERENTIA III.

Qui confirmatio *tutelae ſit apud Germanos* inquiſitio?

Lib. 1. tit. 20. §. 3. ad uerba: *ex inquiſitione.*

Romano iure, quoties opus eſt in tutore minus recte dato iudicis auctoritate (pp), toties requiritur illius uel confirmatio tantum (qq), uel inquiſitio (rr) atque decretum (ss): legibus autem Germaniae utrumque requirit omnis tutela. Siue enim recte ſit data, ſiue ſecus, confirmatione opus habet illique adiuncta ſemper inquiſitione (tt) in bona, uitam, fortunasque futuri tutoris (uu), licet ex aduerſo id iuſſerit parens teſtator. Quapropter nolim adſentiri b. m. BRVNNEMANNO *(xx), qui inter confirmationem ſiue inquiſitionem tutelae non recte datae et inter decretum, quo adminiſtratio tutelae conceditur, adhucdum ſupereſſe credit diſcrimen. Neque*

Differ. III. *que etiam* MIXTAE *tutelae uerbo (yy) opus eſſe uidetur, quod nomen placuit Hubero.* *Differ. III.*

Qui nulla magiſtratus auctoritas opus in tutelis?

(*pp*) Diximus in *differentia* praecedenti, quod in *teſtamentaria* aut *legitima* rurela communiter non opua fuerit ulla iudicia auctoritate, quia haec tutelarum genera ſubſtiterunt nullo ſacto accedenre iudicia. Si uero defectus fuerat aliquis in illo, qui uel nominauerat tutorem, uel cui nominauerat, uel in nominandi modo, tum non perſtitit tutela, niſi magiſtratua turelaris eandem habuiſſet ratam. Quorſum *tituli in ff. et C.* faB ciunt ſingulares de *confirmando tutore*.

Quando opus magiſtratus confirmatione?

(*qq*) Auctoritatem ſuam quando interponit iudex in tutelia, tum quidem it per gradus. Aut enim defectus eſt in *modo* dandi, tum, ſi cerera ſe bene habeant, datum tutorem confirmat tantum, ſine ulla in nominari ruroris uitam, famam, bona, fortunasque inquiſirione. Quoniam iura praeſumunt, *idoneum* fuiſſe datum. Quorſum pertinent *l. 1. 3. ff.* C *de confirm. tut.* aut deſideratur aliquid in illo, cui datur tutor, utpote ſi liberi emancipati §. *ult. inſt. de tut.* aut ſi filii naturales, quibus a patre aliquid relictum *l. 7. ff. de conf. tut.*

Quando magiſtratus opus ſit inquiſitione?

(*rr*) Scilicer ſi nominatus teſtamento tutor in peiorem ruat fortunam, quam cognita fuerat patri *l. 8. in confirm. et 10. ff. de conf. tut. et l. 2. C. eod.* ſi dederit tutorem alius, quam parer, utpote patruus, D marer, alii *l. 1. 2. 5. ff. eod.* ſi pater dederit filio naturali, cui ramen nihil reliquit *l. 7. ff. eod.* tum demum nuda non ſufficit confirmatio, ſed inquiſirione opus eſt in bona uiramque futuri tutoris.

Quando illius decreto?

(*ss*) Cautio haec fuerat maxima, ut, ſi forte in tutorem minor magiſtratui fiducia eſſet, tum res pupillares illi ante non demandarentur, quam publice ſacto inuenrario eſſent deſcriptae. Quorſum E laudat SCHILT. *exercit.* 37. §. 50. cum aliis *l. fin. §. 1. C. arbitr. tut.* arque *l. ult. C. de magiſtr. conuen.* Quae ramen non adeo ſunt luculentae, ut clariora hic loca omnino deſideremus.

Germanica iura qui uelint in legitimo tutore inquiſitionem?

(*tt*) Pertinet huc locus in *formulis* MARCVLPHI *Sirmondicis num. 24. p.* 481. Vbi pupillo parer non dederat tutorem teſtamento. Quapropter *iudex prouinciae cum primatibus, motu proprio deferunt* F *patruo tutelam. Sed ita tamen, ut antea bona pupillaria deſcriberentur in publice facto inuentario. Imo tutelaria conficerentur inſtrumenta. Quorum exemplum unum nouus tutor acceperat, alterum, nomine pupilli, alius.* Vnde haud dubie conſtat, primo patruum non ipſo iure tutorem fuiſſe; tum praeceſſiſſe inquiſitionem; hanc inſecutum fuiſſe decretum. Vr adeo patrui tutela magia *datiuae*, G quam *legitimae* loco haberi uideatur.

A Iisdem hodicque moribus uiui in Germania, Belgio, Gallia et alibi, oſtendit docuitque *Dn. Praeſ. de tut. legit. diff. 12. litt. tt.* Scilicer Germani in hoc eſſe uoluerunt prouidenriores, quam Romani. Ne ſcilicet multum fiduciae haberent in ſanguine proximos, niſi de probitate eorundem, per inquiſitionem, cognira haberent indicia. Quod ad *teſtamentariam* attinet turelam, forte in illa grauiua fuit, patris iudicium ſuſpicionia arguere ac mittere ſub iudicis examen. Sed tamen eriam de hoc tutelae genere ait Reform. Augsburg *de an.* 1548. *art. 31. daß auch ein ieglicher Vormund, er ſeygleich* NB. *durchs Teſtament oder durch das Recht* (legirimam uult) *oder Richter* (ſigillatim de datiua) *gegeben, ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen ſolle. Es ſey ihm denn die Verwaltung zuuor uon der Obrigkeit decerniret und befohlen.* Plura *Dn. Praeſ. de tut. leg. diff.* 12. Vnius certe generis decreto ac inquiſitioni ſubſunt tres tutelarum ſpecies. Quare nullus dubito, magiſtratus inquiſitione opus eriam eſſe in reſtamentario tutore, quae niſi ludere debeat operam, hunc habere deber ſucceſſum, ut iudex abire a patris uoluntate poſſit atque pupillo alium praeficere tutorem. Cauſaa ſcire uis utriusque hic iuris differentiae. Repeto ea, quae in *differentia I.* ſcripſi: apud Germanos rem rutelarem olim fuiſſe penes principem, aut huiua uicarios magiſtratus. Vt adeo hi liberas manus eriam poſt retinerent in aeſtimandis tutoribus eorumque uita ac bonis, licet uel teſtamento, uel ſanguine uocati fuiſſent. Vt fruſtra ſit *Ant.* FABER *chil. 1. decad. 3. pragm. errore ult. p.* 73. qui huius originem et fundamentum ponit in curiarum ignoranria. Quaa tituli de *confirmando tutore* deceperint, quaſi hi urriusque etiam generis tutoribus ſcripti fuiſſent.

Qui in teſtamentario?

Cauſae inquiſitionis in omni genere tutelarum?

Num noſtra confirmatio tutelaris differat ab inquiſitione Romana?

(*uu*) Ad noſtram hic mentem philoſophatur ATRVVIVS *lib. 1. tit. 7. iurisprud.* §. 7. *Hodie*, inquit, *inter teſtamentariam abſolutam et hanc confirmatam non intercedit differentia. Cum etiam teſtamentarius tutor perfecte et ſine defectu datus confirmandus ſit per decretum a magiſtratu. Et hic in perſonae habilitatem inquirere debeat.* Cauſam aperit SCHILTERVS *ad fin. inſtit. de tut.* et quidem hanc: *Germanicum forum recepit quidem ius hoc Romanum, ſed ita, ut a regula iuris gentium minus recederet atque utriusque generis tutores ſiue teſtamentarios ſiue legitimos a magiſtratu confirmandos eſſe iuberet. Non omnimodo; ſed cum inquiſitione, hoc eſt, ut in perſonae habilitatem inquirere ius ſit.* Ne exceptis quidem teſtamentis illuſtri-

Diff. III. IV.

um perſonarum, quod ſibi perſuadet ANLER *lib. 2. iurisprud. tit. 5. n. 26.* Niſi teſtator claris uerbis iubeat, ſubire tutelam illum, quem nominauit, ſine ulla magiſtratus inquiſitione ACHNEIDEWINVA *ad pr. inſt. de legit. tut.* et CARPZOVIVS *lib. 2. reſponſ. 82. n. 2.* Nam tum demum exiſtimsnt, tutorem propria auctoritate bonia negotiisque ſe immiſcere poſſe. Adeoque in iudicio ille teſtamento opua habebit, non formula tutelse iudiciali, ſiue tutorio. Qua de re tamen egomet omnino dubitauerim. Quoniam lex Germanorum adeo prouida eſt, ut, in fauorem pupilli, ne quidem fidere parenti teſtstori uelit, ſed in omnia generis tutela adiunctum exigat iudicium magiſtratus. Quam pro pupillis factam prouidentiam uix euertet ultima parentia uoluntas. Neque enim hic de otioſa ceremonia agitur, uel ſolennibus nudae confirmationis, ut dari poſſit locus contrariae patris diſpoſitioni: ſed de iudiciali examine, utrum dignus ſit candidatus ſpartae tutelaris. Taceo, pupillorum iura, quae legibua cauta ſunt, in damnum illorum tolli non poſſe patria decreto.

Num hanc prohibere poſſit parens teſtator.

(*xx*) In commentario ad *l. 1. C. de confirm. tut. n. 26.* Quem aduerſus alios ICtos tuetur *b. m.* AIRYKIVA *lib. 26. V. M. tit. 3. §. 4. p. 431.* Videbimus nos, ex quibusnam hoc fist srgumentia. *Primo* dicit hodiernam confirmationem tutelarem non pertinere ad conſtitutionem tutelae, ſed tantum ad illius exercitium. *Repono*, negari hoc, quoniam manua ligatae magiſtratui non ſunt, quominus tutores recte datos ille reiiciat, ſi non ſuſtinuerint tutelare examen. *Deinde* putat, hodierna confirmatione non opus eſſe tutori honorario. Quod noa iterum negamus. Cum noſtrum non ſit, diſtinguere, ubi lex non diſtinguit, quae ſine ullo diſcrimine tutores omnea ſubiicit iudicio et examini msgiſtratus. *Tum* perhibet, eum, qui Romana opus habuerit confirmatione, ante hsnc agere, aut adminiſtrare non potuiſſe, ſecus ſe rem habere in Germania. Verum ſupra oſtendimua, poenis ſubiici apud Germanoa tutorem, qui ante confirmationem magiſtratus ſe tutelae immiſcuerit. *Porro* credit, tutorea in Germania teſtamento aut lege uocatos *ipſo iure* tutores eſſe, adeoque periculum tutoris eſſe ante confirmationem. Verum et hoc ſupra negauimus. Quoniam, inſtar iuris Romani, tutores noſtri ab omni periculo liberi ſunt, uaque dum a magiſtratu confirmentur. Quis enim, ut ſe immiſceant tutelae, officii eorundem eſſe dixerit, cum illoa prohibeat hoc facere lex manifeſta. *Praeterea* quod de excuſandi officio sc tempore adfert, quaſi noſtri tutores opus haberent ante confirmationem ſe excuſare, illud quidem pariter eſt negatum ſuperius. Cum ueriua ſit, illos tempus expectare poſſe, quo a magiſtratu uocantur. Cum certi eſſe nequeant, utrum admiſſurua illoa ſit magiſtratua, an reiecturus. *Vltimum* quod urgetur, non ad diſcrimina confirmationia pertinet, uerum ad limites illius. Quoniam ſcilicet apud Romanos opua tantum habuerunt confirmatione teſtamentarii tutores: cum ex aduerſo Germanorum inſtituta a quouia confirmationem et inquiſitionem exigant, id eſt, examen iudiciale.

Num tutore rite dato alia confirmatio, quam ſi datus ſit ſecus.

(*yy*) Sententia eſt HVBERI *lib. 26. ff. tit. 3. n. 4.* quam his prodit uerbis: *Cum tres ſint tutelae ſpecies teſtamentaria, legitima, datiua: quartam ſpeciem num faciet CONFIRMATA, an referenda ad alterutram? Nihil erret, opinor, qui propriam ſtatuat ſpeciem tutelam confirmatam, quaſi MIXTAM e teſtamentaria et datiua. Ve tamen plus operetur magiſtratus auctoritas, quam uoluntas teſtatoris.* Alii hoc tantum nomen concedunt, ſi tutoria non confirmatione nuda, ſed *inquiſitione* ſimul ſit opus. Verum enim uero quoniam Germanico iure in omni genere tutelae requiritur *inquiſitio* magiſtratus, quod ſupra dictum: deinde apud illos teſtamentum et ſanguinia uicinitas non faciunt tutelam, ſed decretum magiſtratus, qui ab utriusque generis iure ex cauſis idoneis poteſt abire: igitur id uelle uidentur Germanica inſtituta, ut omnem quidem tutelam dicsmua *datiuam*, ſed uiam ad hanc ſtatuamua *triplicem*, ſcilicet *teſtamentum*, *ſanguinem* iuſſumque *magiſtratus*. Quamuia recte moneat *b. m.* ATRYKIVS *lib. 26. V. M. tit. 3. §. 6. p. 435.* quod ultima, datiua ſcilicet, confirmatione non indigeat, quod eo ipſo, quo dentur, ipſis quoque adminiſtratio conceſſa eſſe uideatur. Vt adeo ſcriptor REFORM. AVGVST. *tit. 31. §. 2.* fruſtra exiſtimet, *daß auch ein Vormund, durch Richter gegeben, des Obrigkeitlichen* Decretes *erwarten müſſe.*

Num dentur tutelae mixtae apud Germanos?

DIFFERENTIA IV.

Quis dare poſſit tutorem?

Lib. 1. tit. 20. §. 3. ad uerbs: deinde praetoris.

***Romano** iure tutoris dator non quiuis erat iudex, aut magiſtratus (aa), uerum ad hanc ſpartam opus fuerat ſingulari priuilegio (bb): in Germania autem tutoris dationem habet quilibet iudex etiam inferior (cc). Alia paulo eſt ratio in illis ciuitatibus, ubi peculiaris eſt magiſtratus tutelaris, ein Vormundſchafft-Amt (dd). Habet etiam hic aliquid peculiare curia feudalis (ee).*

(*aa*) Eſt

Differ. IV.

Qui tutores non dederint apud Romanos magiſtratus?

(*aa*) Eſt hoc facile ad intelligendum. A Habemus enim principio legem ſingularem *6. §. 2. ff. de tut.* interprete Vlpiano: *Tutoris datio neque imperii eſt neque iuriſdictionis: ſed ei SOLI competit, cui NOMINATIM hoc dedit uel lex, uel ſenatusconſultum, uel princeps.* Cum ergo apud Romanos non omnes uel iudices, uel magiſtratus fuerint tutelares, ſed ex utrisque tantum illi, quibus ſingulatim ſparta, tutores dandi, ſuerat commiſſa ac deman- B data: filum conſecutionis manifeſtum eſt, quod omnes non habuerint, quod aliqui tantum accepere priuilegio. Ex uulgi enim ſermone intelligimus, quod regulam firmet exceptio. *Porro* neque ratio obſcura eſt huius apud Romanos prouidentiae. Quoniam imperium et iurisdictio uerſabatur tantum in rebus cauſisque litigioſis, ubi ſi forte cauſae uulneratae fuerant, partibus non poterant C deeſſe remedia ad medelam: ex aduerſo ſi male proſpectum pupillis, hiſce neque uires erant neque uiae, unde ſibi conſulerent. Vt adeo in datione tutoris maiori opus eſſe uideretur cautione, quam in iure partium dicundo. Accedit *praeterea*, quod reipublicae damnum maius ſit, ſi negligantur pupilli, quam ſi forte unius uel alterius cauſae priuatae ex uoto partium minus recte decidantur. Vt adeo D in prima ſparta difficiliores eſſent Romani, quam in conceſſione alterius. *Tandem* rei lumen adfert collatio cum iuribus eius generis aliis. Nam quemadmodum adoptio, emancipatio et manumiſſio magiſtratui competiit nonniſi ex ſpeciali conceſſione, *l. 2. C. de officio eius, qui uicem alicuius iudicis et §. 4. inſt. quibus ex cauſis manumittere non licet:* ita neque tutoris *datio* in iudicis aut magiſtratus ullius po- E teſtate, niſi illa tributa alicui fuerat nominatim et extra ordinem. Opponit huic doctrinae humaniſſimus ICtus, doctor meus, *Gerardus* NOOD *lib. 1. de iurisdict. c. 1.* legem *3. C. de confirm. tut.* his uerbis, iudicio illius, conceptam: *ſi, ut proponis, pupillo, cuius meminiſti, pater inutiliter teſtamento tutores dedit et, priusquam hi confirmarentur, alii ab eo, cuius iurisdictio eſt* (pro, cuius intereſt) *dati ſunt.* Quibus F uerbis reſpondet *l. 3. §. 5. ff. iudicatum ſolui*, ubi idem Vlpianus: *tutori agendi facultas datur, cui a parente maioreue parte eorum, CVIVS EA IVRISDICTIO fuit, tutela permiſſa erit.* Eadem formula habetur *l. 3. ff. de poſtul.* Verum ipſe diſſoluit nodum, quando negat, hanc ueterum ICtorum mentem fuiſſe, quod *tutelae datio* non ſit *iurisdictio*; ſed eosdem id tantum uoluiſſe, ſpartam tutores dandi non eſſe *ordinariae* iurisdictionis.

Differ. IV.

Quinam olim magiſtratus dederint tutores? Rex, Praetor, Praeſes, Princeps, Conſules,

(*bb*) Ibimus hic per ſummam. *Principio* rerum Romanarum ſparta tutelaris fuerat apud REGEM, quod defendimus *diff. 1.* *Deinde* ex L. Attilia PRAETOR cum tribunorum maiori parte nominauit tutores intra urbem, extra eandem uero L. Iulia et Titia [*] PRAESES prouinciarum. *Mox* etiam tutores conſtituit PRINCEPS ipſe, SPARTIANVS *in Hadriano c. 18.* *Poſt* hoc munus demandatum eſt *conſulibus* a Claudio Caeſare, teſte in eius uita SVETONIO *c. 23.* Licet Raeuardi alia hic explicatio ſit, quam laudauit *dn. praeſ. de legit. tut. diff. 12.* Inde PLINIVS *lib. 9. epiſt. 13.* ſcribit: *datum ſe a conſulibus tutorem Heluidii filiae.* Tum M. Antonius hanc delegauit curam praetori. *Iulius* CAPITOLINVS in eius uita *cap. 10.* *PRAETOREM TVTELAREM primus fecit, quum ante tutores a conſulibus poſcerentur, ut diligentius de tutoribus tractaretur. Statuit etiam, ut omnes curatores acciperent, non redditis cauſis.*

Praetor tutelaris,

Praeterea haec etiam facultas, tutores creandi, tributa PRAEFECTO urbi *§. 4. inſtit. de Attil. tut.* atque *l. Titius 45. §. 3. ff. de excuſation.*

Praefectus urbi,

Demum fecerunt iura in tutelis diſcrimen, utrum pupillus in numero perſonarum illuſtrium eſſet *l. 1. C. de tut. illuſtr. perſonar.* utrum magnae pupilli facultates et bona *§. 5. inſt. de Attilian. tut.* Huius enim tantum generis tutores dari nequibant, niſi a laudatis officialibus. Alii poterant dari a *defenſoribus* ciuitatum, ab *epiſcopo*, a *magiſtratibus* municipalibus aliis *§. 5. inſt. eod. l. 3. ff. de tut. dat.* imo a publicis perſonis quibuscunque *l. 30. ſancimus C. de epiſcop. aud.* ſed tamen uix aliter, niſi praeſidis prouinciae iuſſu fuerint instructi *§. 3. inſt. eod.* Quod iudicium eſt ſummi ICti NOODII *lib. 2. de iurisdict. c. 8.*

omnes fere magiſtratus;

Ex illo autem tempore, ex quo tutores omnes *ſatisdare* ac fideiubere oportuit, uix puto praeſidis aliquo iuſſu ſiue mandato opus fuiſſe. Partim, quod pupilli ſecuri erant ex fideiuſſione tutelari, ut adeo tanta ſolicitudo in examine eorumdem non requireretur; partim etiam, quod *l. 30. C. de epiſc. aud. et §. 5. inſtit. de tut. Attil.* omnem praeſidis iuſſum uidentur excludere.

poſtquam pupillis ſecuritas in ſatisdatione.

Apud Germanos quare omnis iudex ſit etiam tutelaris?

(*cc*) Docent hoc cum leges, tum mores Germanorum. *Primum* uolunt probare ex ORDIN. POLIT. FRANCOF. 1577. tit. 32. §. 1. uerbisque: *Wenn aber nun den Obrigkeiten zuſtehet, Einſehen zu haben, damit die Pupillen nicht benachtheiliget werden.* Et porro: *Wollen wir allen und ieden etc. von Adel und communen befohlen haben in ihren Obrigkeiten und Gebiethen zu verordnen, daß den Pupillen iederzeit Vormünder gegeben werden.* Ita HOPPIVS

Probatio Hoppii infirma.

[*] *Aug. et Titio Coſſ. an. urb. 772. concepta*, calculo *A. Matthaei h. l.* Qui tamen ipſe uidit, ante haec tempora praeſidum fuiſſe, ut darent tutores.

Differ. IV.

PIVS *ad pr. inſt. de Attil. tut.* nimis fidenter: *procul dubio ergo magiſtratui municipali hoc ius competit, quia magiſtratibus in uniuerſum omnibus in* reformatione Francofurtana *iniungitur, ut pupillis proſpiciant de tutoribus.* Equidem meo iudicio filum hoc conſecurionis ſaris eſt infirmum. Cum, quod nomen *Obrigkeit* communi iudici rribuatur nonniſi improprie; tum quod lex imperii hic intelligere quear magiſtratus nonniſi tutelares. Aliis igitur opus eſt fontibus, unde conſtent huius argumenti rationes. Principio enim concors eſt diuerſarum Germaniae prouinciarum inſtitutum, ut pupillos *iudicibus* commendent communibus ac ordinariis ſine ullo diſcrimine. Ex quamplurimis ſtatutis laudabimus aliqua. *Bæyr. Landr. tit. 5. art. 2. Stirbt ein Vater und hat ſeinen Kindern keinen Vormund gelaſſen, ſo ſoll die Obrigkeit, unter welcher der Vater zu Zeit ſeines Abſterbens ſein Hæuſslich Anweſen gehabt, denſelben Kindern Vormünder ordnen. Obgleich die Kinder an andern Orten in Dienſten wæren oder ſonſten wohneten.* Inde *Caſp.* SCHMIDIVS *ad tit. 5 art. 2. n. 1. p. 315.* in patrio (Boico) *iure quilibet magiſtratus, qui BASSAM iurisdictionem habet, pupillis et minoribus, ſuae iurisdictioni ſubiectis, tutores, uel curatores conſtituere poteſt.* Similia his ante illum BALTHASAR *tit. 5. practicar. reſolut. 2. n. 2. 3.* Quiliber *iudex loci in Bauaria conſtituere poteſt tutorem, quantumuis magnae ſint pupilli facultates. Conſuetudo uult, ut datio tutoris ad ſimplicem ſiue BASSAM iurisdictionem pertineat.* Idem • uult ſtaturum Wurtebergicum. Würtemb. Landes-Ordn. *tit. 32. Anfænglich ſollen unſere Amt-Leute und * Gerichte in allen unſers Hertzogthums Stædten, Dörffern, Aemtern bey ihren Amts- und * Gerichts-Pflichten Aufmercken haben, wo ſich ein Fall zugetragen, daſs Wæyſen oder Minderiæhrige ihrer Eltern beraubet, Vormünder zu erwehlen und zu uerordnen.* De uſu forenſi teſtantur DESOLDVS *de tutelis cap.* 17. et LAVTERBACH. *in diff. ad ius Würt. part.* 2. *th.* 34. qui addit, quod neque in pagis id denegandum ſit ſculteto et ſcabinis. Statuta IVLIACENSIA tit. 14. *Minder-Iæhrigen ſollen durch Richter und Schöpffen Vormünder gegeben werden.* MONASTERIENSIA tit. 5. *Von Vns*

Sincera magis

a) ex STATVTIS *Germaniae.*

Boicis.

Würtenbergicis.

Iuliacenſibus. Monaſterienſibus;

A *oder dem Gericht, darunter der Verſtorbene gehörig geweſen, Vormünder zu beſtætigen.* MAGDEBVRGENSIA *cap.* 43. §. 5. *daſs die Obrigkeit oder der Gerichts-Herr Vormünder benennen.* Taceo ſingularia ſtatuta alia, quorum nomina tituloſque recitat GIESEBERTVS *pericul. 2. ſtatut. art.* 20. *n.* 87. 88. *p.* 78. 79. Neque hic muti ſunt ICti Germaniae etiam in illis locis, ubi deeſt conſtirutio ſingularis. Vſu enim B uenilſe aiunt, ut hodie *ius tutelare* cohaercat cum iurisdictione etiam inferiori ac ciuili. Ita ZANGERVS *part. 2. de except. c.* 8. *n.* 10. BERLICHIVS *part.* 2. *concl.* 18. *n.* 10. CARPZOVIVS *in proceſſ. ciuil. tit. 5. art. 3. n. 39.* ubi ita ſentit: *tutorem dandum a iudice pupilli ordinario, quamuis iurisdictionem tantum habeat inferiorem.* Quam uero dices ſubeſſe rarionem utriusque iuris differentiae? Aperiam coniecturas. C Principio enim iudices Germaniae plerique ſuo, non principis, aut reipublicae nomine ius dicunt et illis quidem, quos recte *ſubditos* ſuos adpellant, *Gerichts-Vnterthanen.* Quapropter illis omnino plus eſt dandum in ſuae iurisdictionis pupillos, quam Romanis officialibus [*]. Deinde cum Germanis, praeſertim in pagis, tanrae non fuerint opes, neque crediderunt maiorum magiſtratuum iudicio D opus eſſe in deferendis tutelis. Taceo, quod in agris et uillis tam facilia non ſint ſpolia tutorum, in quibus tamen maiorum noſtrorum uerſatae ſunt fortunae. Demum pupillis cauetur ſatisdatione: ut adeo tanta illis hodie pericula eſſe nequeant a perfidia tutorum. Sentiunt nobiscum in his moribus etiam populi et ICti plures extranei. Vtpote BELGAE, *Paul.* VOETIVS *ad §. 4. inſt. de Attil. tut. n.* E 4. *Ioan.* VOETIVS *lib. 26. ff. tit. 6. n. 5.* GROENEWEGEN *ad §. 4. inſt. de Attil. tut.* GVDELINVS *lib. 1. iur. nouiſſ. c. 18. n. f.* De SVECIS ſcribit LOCCENIVS *in ſynopſi iuris Suec. diſſert. 4. n. 8.* quod *iudicii* ſiue iudicis ſit proſpicere de tutelis. Idem de ANGLIS adfirmat COWELLVS, quamuis [**] addat rationes quasdam ſingulares. De GALLIS paria habet *Eguinar.* BARO *ad §. ult. inſtit de Attil. tut. p. 49.* quod qui- F liber in Gallia iudex tutores det intra limites ſuae iurisdictionis. Adeo certi ſunt in hac ſenrentia Galli, ut caſum, quando duo inuicem iudices, unus *ſuperior*

Differ. IV.

Magdeburgenſibus.

b) TESTIMONIIS *forenſibus.*

c) RATIONIBVS *iuris Germanici.*

d) GENTIVM *aliarum concentu.*

Quid ſi alta et baſſa iurisdictio ſit diuerſorum?

[*] In *iudiciis* landſaſſiorum nobilium accedit illud, quod iurisdictioni eorumdem addicti ſubditi plerumque illis tributarii ſint cenſitae. Vt adeo eorundem interſit, curare, ut bona pupillaria rite adminiſtrentur neque patiantur tutorum perfidiam. [**] Locus illius *lib.* 1. *tit.* 20. habetur, dignus quem in margine exhibeamus pes epitomen. *Datiuos.* inquit, *tutores aliquando habemus. Si pupillis nulli tutores, non raro contingit, ut iudex* ECCLESIASTICVS *illis cuſtodem det* (inſtar l. 30. C. de epiſcop. aud.) *qui et perſonis et patrimonio eorum proſpiciat donec annum compleuerint aetatis ſuae decimum quartum. Hocque teſtatum ſit nonnunquam inſtrumento authentice ſigillato. Ad tale tamen munus leges noſtrae neminem compellunt* (neque id fit Venetiis, prouide prudenterque) *ſed iudices potius eos eligunt atque mouent, quos ad hoc officium amor prouocat.* REX *poteſt in litteris ſuis patentibus uniuerſalem tutorem minori conſtituere uel plures. Imo his dare poteſtatem, ut* SVBTVTORES *nominent ſubſtituantque. In curiis etiam baronum aliarumque libertatum non raro cuſtodes uel gardiani* (id eſt tutores) *per ſeneſcallum uel magiſtratum municipalem dantur.*

Differ. IV.

rior inferiorque alter de iure, tutores dandi, litigent, hac reſpondeant ratione. Vt *inferiori* iudici adſcribant munus, tutores dandi, abiudicentque hanc facultatem in dubio iudici ſuperiori. Narrat controuerſiam inſtruitque eandem argumentis *Ioan.* BASSIANVS *ad conſuetudines Aruenor. c. 1. artic. 12. n. 6. 7.*

Magiſtratus tutelares die Vormundſchaffts-Aemter.

(*dd*) In plerisque Germaniae ciuitatibus maioribus *ſenatus* quidem et *iudex* ordinarius tractant cauſas tutelares uniuerſim; aſt uero eadem cura ſigillatim tangit *praefecturam*, quam dicunt, *tutelarem, das Vormundſchaffts-Amt, oder das Wæyſen-Amt, oder auch die Wæyſen-Pflege.* Huius collegii eſt, in cuiuscunque tutoris inquirere uitam, mores, fortunasque; petere a tutoribus ſatisdationem; admonere eos officii tutelaris; exigere iusiurandum aut fidem manu ſtipulatam; petere rationes bonorum pupillarium et, ſi quando deciſione opus ſit in cauſis tutelaribus, hanc ad ſenatum aut iudicem ipſum deferre ab eoque illam expectare, cetera. Exemplis rem docebimus primum Germaniae, tum exterarum prouinciarum. Ceteris fere hic illuſtrius eſt inſtitutum ciuitatis Noribergenſis, quae *praefecturam tutelarem* accepit a Venetis an. 1506. Quas leges exhibet WAGENSEILIVS *hiſt. Norіberg. c. 25. p. 201. ſqq.* et ex epiſtola *Chriſt.* SCHEVRL *de reg. reipubl. Noriberg. c. 19.* praefecturam hanc *das Ober-Vormundſchaffts-Amt* deſcribit *Io. Hier.* WVRFBAIN *diſſ. iuris Noriberg. claſſe 2. §. 7.* his quidem uerbis: *Supremi olim tutores tres erant ex numero ſenatorum. Hodie plerumque quatuor. Qui collegium tutelare conſtituunt. Neque ea tractant, quae ſunt contentioſa, ſed tantum uoluntariae iurisdictionis. Niſi enim hanc tutorum uigilantiam a ſenatu Veneto patres conſcripti an. 1504. mutuati eſſent, multa defunctorum elogia ſuppreſſa iacerent* [*]. Sed uero hos collegii tutelaris ſocios a ſenatu pependiſſe in cauſis tutelaribus maioris momenti, ut uere tutelaris magiſtratus dici nequeat, docuit me *dn. praeſ.* ex codice iuris Noribergenſis mſcto [**].

Noribergae.

Ratisponae.

De collegio tutelari RATISPONENSIVM extant leges ſingulares an. 1542. 1590. et an. 1658. promulgatae; unde intelligitur, quod illud habeat facultatem: *die gewæhnlichen Vormundſchaffts-Eyd, an ſtatt E. E. Raths abzunehmen*; porro tenentur tutores, numos et opes pupilli apud collegium tutelare deponere, neque ſine conſenſu eius mutuo dare pecuniam pupillarem, *alle Gelder*, pretioſa *ſollen in der Vormund-Stuben den Vormund-Herrn niedergeleget und zum beſten der Pupillen ausgeliehen werden*; praeterea inſtituitur, *daß ſich kein Vormund mit ſeinen erwachſenen Pupillen auſſer der Rath-Stuben berechnen ſolle*, et quae ſunt eiusmodi. Vnde iterum conſtat, quod collegia tutelaria multum detraxerint cum tutoribus, tum iudicibus ordinariis. Neque tantum eius generis collegia tutelaria ſunt in ciuitatibus imperialibus, *denen Reichs-Stædten*; uerum etiam in municipalibus, *gemeinen Land-Stædten*.

Dresdae.

Sic an. 1661. Dresdenſis ſenatus collegium conſtituit aperuitque tutelare. Quod ex *cap. 6.* intelligitur *der Dreßdiſchen Vormundſchaffts-Ordnung* p. 31. §. 1. *damit die Vormundſchaffts-Sachen um ſo uiel mehr zu Werck geſtellet werden mögen: ſo wollen wir der Rath ſonderliche hierzugeſchickte Perſonen* deputiren *und uerordnen, auch denenſelben einen gewiſſen* Actuarium *zu ordnen. Welche hinführo die Vormundſchaffts-Sachen uerwalten*, expediren *und denenſelben abwarten ſollen. Denenſelben auch eine Beſoldung machen, auch was etwan ein Mündlein uon Hundert hiezu erlegen, uerfügen* et quae ſunt generis eiusdem [***]. Idem collegium tutelare alitur hic loci atque in Germaniae ciuitatibus innumeris aliis.

Camerae pupillares in Belgio

His inſtitutis concinnae ſunt *camerae tutelares* apud Belgas. Loquatur ICtus utilis et eruditus *Ioan.* VOETIVS *lib. 26. tit. 5. p. 188. Moribus hodiernis tutorem* dant

[*] Habent enim id Veneti, quod procuratores D. Marci non ſolum magiſtratus ſint tutelares, uerum etiam executores teſtamentorum, in piis maxime cauſis donationibusque praeſtandis ſoluendisque legatis ceterisque rebus obſeruandis, quae teſtator ultima probauit uoluntate. Qua in re mores Venetorum non minus imitatur Noriberga. Adeo, ut magiſtratus tutelaris, *das Nürnbergiſche Vormundſchaffts-Amt*, hanc quoque curam habere uideatur. [**] Vbi habetur ſenatus conſultum an. 1568. his uerbis conceptum: "Raths Verlaſs. Vf der Herrn Oberſten Vormund ſchrifftliche Beſchwehrung. Wiewohl biſs- "hero gebræuchlich geweſen, wenn Vormund uon ihren Pfleg-Befohlenen Kinder wegen Verpfændung "oder Verkauffung thun wollen: daſs allewege aus dem Vormundſchaffts-Amt der oberſten Vormund "einer mit an das Stadt-Gericht gehen und daſſelbe anſagen müſſen. Welches aber denenſelben an ihrer "*reputation* uerkleinerlich. Neben dem, daſs die Herrn Ober-Vormund offt lang an den Schramen des "Gerichts warten müſſen. Dannenhero es in Zukunfft genug, wenn der Vormundſchafft-Schreiber in "ſolchem Falle einen Zettel ſchreibet. Der ſolle, wenn ſolchen der Vormund bringet, am Gericht an- "genommen werden." Vnde facile patet, collegio huic fuiſſe iurisdictionem tutelarem nonniſi limitibus circumſcriptam ſenatus. [***] Alia harum legum capita in margine hic damus per ſummam: "Sollen ſich fleiſsig erkundigen durch die Viertels-Meiſter, ob Vnmündige uorhanden. Sollen ordentli- "che Vormundſchaffts-Bücher halten, uon denen Vormunden iæhrliche Rechnung fodern und ſelbige "*examiniren, defecta* ziehen und entſcheiden. Solche auch wenn ſie *juſtificirt*, unterſchreiben. Sollen "diejenige, die ſich der Vormundſchafft wegern, mit einem ſilbernen Schock Straffe belegen. Bedenck- "liche Sachen ſollen ſie vor den Rath bringen. Sollen denen Vormunden nach abgelegter Vormund- "ſchafft einen *recompens* ausmachen, *cetera*.

Differ. IV.

dant camerae pupillares cuiusque loci. A *Quibus iniunctum eſt, ne detrimentum capiant pupilli. Vel, ſi camerae pupillares ibi non ſint, magiſtratus ipſi. Vt tamen utrique audiant pupilli cognatos ex iisque creent tutores, ſi ipſis uiſum fuerit e re.* Idem *Hug.* GROTIVS *ad iurispr. Holl. lib.* 1. *c.* 7. *n.* 17. GROENEWEGEN *ad* §. 4. *inſt. de Attil. tut. Paulus* VOETIVS *ad* §. 4. *inſt. de Attil. tut. n.* 4. DESSELIVS *ad Zoeſ. inſtit. lib.* 1. *tit.* 20. *p.* 104. Idem de moribus B

et Galliae. GALLIAE teſtantur MASNERIVS *in praxi for. tit.* 5. *n.* 17. et IMBERTVS *in enchir. u. tut.*

A praefecto tutelari pendent tutelares magiſtratus. Quemadmodum uero collegia haec et camerae tutelares a cuiusuis loci iudice atque ſenatu pendent: ſic contra alibi iudices in cauſis tutelaribus pendent a tutelari praefecto. Exemplo ſint leges DANICAE *lib.* 3. *cap.* 17. §. 2. his uerbis: *magiſtratus ex conſenſu PRAEFECTORVM TVTELARIVM, ubi locorum conſtituti* C *ſunt, tutorem dabit eiusmodi, cui bona pupillaria ſub periculo magiſtratus committi poſſint.* Quod ideo factum eſſe, puto.

Praefectus a rege, qui datur tutelarum in Dania, Hungaria, Quoniam praefectus talis refert principem, cuius olim auctoritate dati ſint tutores, quod dictum eſt *differ. I.* ſuperius. Hodieque tutor a principe ſiue rege ipſo

et Polonia, datur in regno *Poloniae.* De quo inſtituto DRESNERVS *in inſtit. iur. Polon. lib.* 1. *tit.* 26. Idem de *Hungariae* rege, qui D dator ſit tutorum, adfirmat WERBOECZ *in iure Hung. part.* 1. *tit.* 115. *p.* 59. cuius uerba dabimus in margine [*]. Idem de

Hiſpaniaque. HISPANIA teſtatur GVTIERREZ [**]. Quod omnino trahi non poteſt ad tutelam clientelarium [***] feudorum, de qua in nota proxime ſubſequenti.

De tutela DATIVA uaſalli. (*ee*) In feudis ipſum dominum tutorem uaſalli eſſe LEGITIMVM eundemque fructuarium, *dn. Praeſ.* docuit *in tut. fructuar. diff.* 2. *litt. ll. mm.* Suggerit ipſe etiam locum in argumento eodem (†), nequis ambigere poſſit iisdem quondam moribus quoque uixiſſe uaſallos Halenſes. Verum eſt hic ſermo de DATIVO uaſalli tutore ſigillatim. Vbi nullus dubito, ius *dandi* eſſe penes dominum; ſi alius non adſit iudex, qui idem ſibi adrogauerit. Quid uero, ſi eſt ultimum?

Num iſta ſit domini an iudicis? Pro iudice argumenta. Quaeſtionem profert reſpondetque HORNIVS, *ICtus* Vitebergenſis *cap.* 6. *iuris feud.* §. 18. 19. his fere rationibus uerbisque: *Saepe uaſallus alium habet IVDICEM aliumque feudi DOMINVM: uter itaque ius habebit dandi tutorem eius generis pupillo. Primo* id tribuit negatque *alteri.* Quoniam tutor detur perſonae, in quam nihil iuris domino. *Deinde* moribus Germaniae datio tutoris ordinarie competat iudici. Quapropter huic relinquenda ſit poteſtas tutelaris, usque dum ex aduerſo aliquid probet dominus. *Tum* in arbitratu domini eſſe, putat, feudis ſingularem nominare tutorem, qui tamen detur potius rei, quam perſonae.

Pro domino argumenta. Verum enimuero non poſſum, quin hic ſentiam contendamque ex aduerſo: quod in uaſalli datiua tutela *dominus iudici* omnino ſit praeferendus.

Quia a) huius intereſt magis quam iudicis. Nam *principio* domini magis intereſt, ut pupillus uaſallus bene educatur formeturque litteris, armis ac uirtute, quam iudicis, cuius hic cauſae ſunt generales. Contra dominus a uaſallo demum *ſeruitia* expectat expetitque clientelaria, prouocatque illa feudi utilitate.

b) moribus hiſce ninunt reſpublicae aliae. *Deinde* in plurimis aliis regnis uſu uenit, ut uaſallis pupillis tutorem det nonniſi dominus aut praepoſitus feudalis. De GALLIS teſtimonium habent REBVFF. *tit. de ſent. prouiſ. art.* 3. *gloſſa* 2. *n.* 12. ex eoque MONTANVS *cap.* 20. *num.* 5. De ANGLIS exempla ac leges, quod dominus uel ipſe ſit tutor uaſalli, uel nominet ei tutorem alium, exhibent ſuppeditantque GLANVILLA *lib.* 7. *c.* 9. LITTLETON *lib.* 2. *c.* 4. COWELLVS *lib.* 1. *tit.* 17. §. 1. Quae iurium harmonia ſperni E non debet, cum eodem nobiscum utetque populus utatur argumento.

c) honor id exigit opesque uaſalli. *Praeterea* cum uaſallus pupillus habeat dignitatem resque illius plurimum ſint maioris momenti, quam ut communis iudicis prouidentiae dari queant eiusque tutori; eius honor et amplitudo bonorum exigere uidentur, ut tutorem accipiat domini feudalis auctoritate munitum. Argumenta his uicina habes apud *dn. praeſ.*

[*] Verba illius ſunt haec: *Tertia tutela dicitur datiua. Quia* DATVR *a principe. Quae etiam* PRINCIPIS TVTELA *nuncupatur.* Princeps ipſe tutores orphanis dat deſignatque. [**] *Part.* 5. *c.* 16. *n.* 23. his uerbis: „tutor magnatis per ſolum datur regem. Vnde in Hiſpaniae regno nec auditores regni, nec regis praetores, nec domini uaſallorum absque regis commiſſione poſſunt tutore magnati prouidere." [***] Quoniam Polonia fere neſcia feodorum. Quod nobilium ibi landſaſſiorum fundi allodiales. Idem fere de Hungariae regno, iuris feudalis pariter neſcio, eſt repetendum. Taceo, quod neuter ICtus de uaſallis agat: ſed de pupillis eorumque tutoribus ſcribat uniuerſim. Quo ipſo nouum differentiae I. robur accedit, principem uel regem ipſum quondam fuiſſe magiſtratum tutelarem. [†] Ita enim annales Halenſes CODICIS MSCTI: „an. dom. 1318. am Tage „Johannis Baptiſtae hat der Erbare Rath zu Halle Burckard dem Biſchoff zu Magdeborg mit Verwilli„gung des Capitels ond des Stiffts zu Meiſſen Edel-Leuten abgekauffet die Vormundſchafft vor 500. „Stendaliſche Marck lötigs Silbers, eine Marck facit 9. Fl. fünfft halb tauſend Gulden auf einen Wie„derkauff. Wenn zu der Zeit ein Mann uerſtarb, der Thal-Güter hatte und lieſs Lehens-Erben: ſo „war der Biſchoff von Magdeburg, als Lehen-Herr, Vormund der Kinder und that die Güter zu uerſie„den (*ui tutelae fructuariae*) wem er wolte. Aber ietzuod und ſeithero hat ein Erbar Rath zu Halle „ganze Vollmacht der Vormundſchafft *et quae ſequuntur deinceps.*

Diff. IV. V.

dn. praeſ. in tut. leg. diff. 1. Inde eſt, quod hodieque leges Franconicae uelint, ut pupilli maioris ordinis aut opum tutorem accipiant non a iudice communi (**), ſed a ſupremo prouinciali, *dem Land-Gerichte*. Quorſum etiam locus facit GVTIERREZII *part. 1. c. 16. n. 23.* quod magnatum pupilli in Hiſpania tutorem non a iudice accipiant, ſed ab ipſo rege. Haud dubie, quod tum et cura et opes pupillorum momenti maioris. Neque uero eſt, quod argumenta extimeſcamus ſentientium ex aduerſo. Sit enim, tutorem *perſonae* dari, quod et nos uolumus. Falſum uero eſt, quod in hanc nil iuris ſit domino. Nam in Germaniae territoriis et in Saxonia inprimis, de qua agit Hornius, nobis aduerſus, omnis uaſallus ſimul et ſubditus eſt. Vt adeo clientelare uinculum omnino etiam tangat perſonam. Taceo, quod perſona uaſalli etiam alibi domino obſtricta ſit non abſolute, uerum ſub modo, ſcilicet intuitu feudalium ſeruitiorum, ne his perſonam ſuam uel indignam reddat, uel inhabilem. Quod utrumque caueri debet in pueritia et adoleſcentia, ne iſta aetas uel in praecipitia ruat criminum, uel ſocordia contabeſcat. *Deinde* in Germania tutores omnino dantur a communibus iudicibus. Sed eo tantum usque hoc uerum eſt, niſi aliud uelint rationes, quas diximus eſſe in uaſallo. *Vltimum* fruſtra monet Hornius, quod tamen *feudi intuitu* ſibi proſpicere queat dominus alio tutore. Id enim quaeritur hic, quinam tutor pupilli perſonam obſtrictam habeat. Hornius pro iudice ſtetit, quia iura haec indiuidua ſint, nos pro domino. Taceo, quod, allodii intuitu, etiam iudex ſibi cauere poſſit ſingulari tutore. Vt adeo telum remittere queamus aduerſus iura domini emiſſum. Ceterum, quod ordinibus imperialibus (*denen unmittelbaren Reichs-Ständen*) tutores det, ſi principes ſint aut poſſeſſores *von Fahnlehen*, imperator, opera iudicii aulici, ſin minus, *camera imperialis:* id quidem notum eſt iuris publici tironibus, quo de legi poteſt GVLMANNVS *ſymphor. tom. 3. uoc. tutela* BLVMIVS *tit. 42. §. 11.* Verum illud fuerat addendum, quod tamen aliter ſe res habeat, ſi in prouincia illud uſu uenit, ut principi minorenni *tutores* nominentur ab ordinibus prouincialibus: quo caſu confirmatio tantummodo relinquitur imperatori. In dubio certe, ſi ſtatum cogito rei Germanicae, putauerim coniecturas militare pro ordinibus. Quia hi quondam, extincta principis ſtirpe, alium ſibi nominauerunt, quem tantummodo confirmauit rituque clientelari inaugurauit imperator.

d) diſſoluuntur argumenta aduerſa.

DATIVA *tutela num Caeſaris uel ordinum prouincialium.*

DIFFERENTIA V.

Num tutorem dare queat notarius aut comes palatinus?

lib. 1. tit. 20. §. 4. ad uerba: *magiſtratus iuſſu praeſidum.*

Romano iure **PRINCEPS** ***tutores dare potuit ubique locorum (ff), praeteritis magiſtratibus tutelaribus (gg), imo hac facultate inſtruere poterat ſuum*** **PROCVRATOREM** ***(hh): neutrum patiuntur rationes reipublicae Germanicae (ii). Inde fruſtra ſunt patriae ICti, qui ſpartam, dandi tutores, tribuunt imperialibus*** **NOTARIIS** ***(kk), aut*** **PALATINIS** ***comitibus (ll), licet formula hac utrumque honeſtauerit princeps (mm).***

Imperator qui tutelas det ubique locorum?

(*ff*) Manifeſta eſt *l. 6. ſi duas ff. de excuſ.* In qua MODESTINVS ait: *Si duas habenti tutelas aliae duae ſimul ſuperinductae fuerint, quae eſt ordine tertia, auxiliabitur ei, ad remiſſionem quartae, etſi IMPERATOR fuerit, qui quartam iniunxerit et antequam cognoſcat imperatoris mandata, promotus erit ad aliam.* Vnde facile ad intelligendum eſt, quod maior ratio fuerit dubitandi, utrum aliquis ſe a tutela excuſare poſſet, ſi demandauiſſet illi eandem imperator.

Praeteritis tutelaribus magiſtratibus.

(*gg*) Quod aliter eſſe non potuit. Quoniam omnes magiſtratus principis Romani fuerunt officiales, ut adeo horum iurisdictio quieſceret, ſi ipſe eandem uellet exercere. Breuiter magiſtratus Romani iurisdictionem habuerunt *cumulatiue* talem, non *priuatiue*. Quod ultimum dici tantum poteſt de magiſtratibus Germanici imperii STRVVIVS *cap. 6. feud. theſ. 18. n. 5.* ex eoque b. m. STRVKIVS *c. 8. exam. feud. quaeſt. 26.*

(*hh*) Colligunt hoc inde, quod *procurator Caeſaris* inſtrui potuit auctoritate, quam habet *praeſes prouinciae*. Dicunt hoc *l. 4. C. ad L. Fab. de plag.* atque *l. 2. C. de poenis*, ubi Antoninus: *procurator meus, qui* (uel quando) *uice praeſidis non fungitur*) poteſt autem fungi, ſi iuſſerit imperator

Procurator Caeſaris qui eſſe potuerit tutelaris?

[**] Land-Ger. des Herzogth. Francken *part. 3. tit. 8.* Dieweilen mehrmahlen in Aufnehmung der Vormünder und Curatoren, wenn ſelbige allein auf unſer Land-Gericht geſtellet würde von wegen ferne des Weges den Vnmündigen groſſe Koſten gemachet werden muſten: ſo wollen wir, daſs in Zukunfft die Aufnahm der tutorn in unſerer Stadt Würzburg von dem Landrichter geſchehen ſolle. Auſſerhalb von ieden Ortes Beamten biſs auf 500. Fl. vermögens. Denn wenn die Pflegſchafft höher wäre, ſolle die *datio* vor unſerem Land-Gericht geſchehen.

Differ. V.

rator) *exilii tibi poenam non potuit irrogare.* Fieri itaque omni iure exiſtimant, ut *notarii* et palatini comites, ſi quidem uoluerit hoc ſigillatim Caeſar, recte dent tutores. Quod mox confutabimus.

Num ubique locorum *tutores dare poſſit* imperator *in prouinciis Germaniae?*

(*ii*) Rationes ſunt hae. *Primo* iurisdictio uel domino territorii competit, uel iudici landſaſſio. Vtrique certe illa conceſſa eſt *priuatiue.* Adeo, ut, recte ſentientium iudicio, pridem exploſa ſint *Reinkingiana* adſerta; ſuſpendi curias omnes in Germania, ſi ipſe imperator rem tractare uellet iudiciariam. Quantum enim abeſt, ut Germanici uaſalli non ſuo, ſed Caeſaris nomine faciant ſementem metantque, uel metere queat imperator aut princeps in uaſallorum agris, in quibus illis eſt dominii ſocietas, id eſt, utile aut uſufructuarium, tantum abeſt, dominum rem iudiciariam poſt exercere poſſe, quam illam detulit uaſallo clienti. *Deinde* res tutelaris hodie in fructu eſt, quoniam pro tutoriis ſoluuntur iudiciales ſportulae. Igitur uaſallo ius auferret dominus, ſi utilitatem, quam ei dedit, deminueret. *Praeterea* cum imperii ordinum feuda ſint oblata, quod, poſt HERTII doctrinam, nemo audet negare, Caeſarem probare oportet, hanc ſibi facultatem ab ordinibus eſſe oblatam. *Taceo,* quod utili dominio adnexa ſuperioritas ordinum excludat Caeſaris in conferendis ſubditorum tutelis conſortium. *Porro,* cum hodie omnis tutela danda ſit cum cauſae cognitione et inquiſitione magiſtratus, haud dubie tutelarem ſpartam referemus ad iurisdictionem contentioſam, alienae poteſtatis excluſiuam. *Ad extremum* e re eſt iudicis illius, cui pupilli parent ut ſubditi, ne bona eorundem a malo adminiſtratore atterantur. Vt adeo interſit iudicis uaſalli, ne in tutelis ſubditorum ſuorum habeat conſortem. Quod cum ita ſit, corruit etiam quaeſtio altera de Caeſaris procuratore. Huic a primo dari non poteſt, quod ipſe non habet quodque negant ei conſuetudines rationesque noſtrae reipublicae.

An tutorem dare queat notarius?

(*kk*) Argumentum hoc, quod *notarii* non ſit ea facultas, uel tutorem adpellandi, uel curatorem, ante me iam reſpondit *dn. praeſes* in diſſ. de *pſeudo tutore notarii,* ut uerbulum nolim addere.

Differ. V. *Num tutorem recte det comes* palatinus?

(*ll*) Argumenta, quibus *notario imperiali* negata eſt poteſtas, dandi tutores, repeti etiam pleraque, ſi non omnia, poſſunt in *comite* palatino. Vnde malumus etiam hic remittere lectorem ad *dn. praeſ. pſeudo tutorem,* quam cibum adponere eundem.

Quid iuris, ſi poteſtate *tutelari* ſigillatim *illos inſtruxerit imperator?* *Rationes* affirmantium?

(*mm*) Sunt quidem ICti Germaniae, qui inter ipſos notarios et comites palatinus ita diſtinguunt putantque, non quidem *notarii* aut *comitis* palatini cuiusuis eſſe, dare tutores: ſed tamen illis hoc negari non poſſe, qui ad hanc ſpartam, aliis conferendam, in formula palatina, quam *comitiuam* dicunt, ſint uocati. Atque ad ita ſentiendum mouentur primo, quod *l. 4. non ualet C. ad L. Fabiam de plag.* atque *l. 2. procurator C. de poen.* de Caeſaris procuratore adfirment, hunc quidem praeſidis prouinciae uicibus non fungi, niſi iuſſerit hoc ſigillatim imperator. Deinde in aliis regnis, Anglia (*) ſcilicet et Dania (**), dictum ſit ſuperius, illa regi deferre ultimam tutelam et ab hoc nominari praefectum tutelarem. Hae rationes ſunt, quas reſpondebimus deinceps. Nam doctorum auctoritates nullius hic nobis ſunt momenti. Quoniam coecus coecum ducit et numerus magis apud illos regnare ſolet, quam ratio (***). Quemadmodum uero ex cauſis, *litt. ii.* adlegatis, ſatis conſtat, quod cum Caeſaris non ſit, tutores dare ſubditis Germaniae prouinciarum: ita facile ad intelligendum, illum neque hanc ſpartam, quam ipſi non habuere, aliis demandare potuiſſe. Vt igitur nil reſtet, quam diſſoluamus dubia, principio aduerſus noſtram ſententiam allata.

Rationes negantium.

Principio a poteſtate Romani ad poteſtatem Germaniei imperatoris nullum eſt uinculum conſecutionis. Praeſertim in re iudiciaria, quae noſtris principibus non cumulatiue, inſtar Romanorum, ſed priuatiue eſt conceſſa. Neque deinde plus uirium in noſtra republica habent regna extranea Angliae ac Daniae, quae imperii quondam fuerant abſoluti. Opponimus tamen illis regnum Hiſpaniae, ubi claris legibus eſt conſtitutum, *ne comes palatinus,* multo minus publicus notarius, *tutores adpellent* (†), Quod ſi ergo Hiſpaniae ordines hanc auctoritatem hominibus non dant

(*) In differ. 4. in notulis ex teſtimonio Anglici ICti Cowellii. (**) Regalis enim praefecti tutelaris mentionem faciunt *Danicae leges lib. 3. c. 17. §. 2.* (***) Exemplum nobis ſit *Ortholphus* FOMANNVS, qui *theſ. 34. de comitib. palat.* inter priuilegia earundem refert hoc, quod poſſint *tutores et curatores confirmare.* Sed eius rationes ſunt ualde elumbes. *Ita enim,* inquit, *habent diplomata: ut poſſis ac ualeas, tutores et curatores confirmare. Bene. Nam publice intereſt, ut pupilli commode educentur et bene regantur, tum ut bona eorum non dilapidentur.* Quaſi ſcilicet diceres, intereſt reipublicae, ut proba illius ſit moneta. Ergo ius monetandi eſt penes comites palatinos.

(†) *Ioan.* GVTIERREZ *part. 1. c. 16. n. 28. p. 61.* teſtis eſt, cuius uerba ſunt haec: *Poterant etiam iure communi tutores et curatores dari a iudicibus curtulariis habentibus poteſtatem a principe uel a comite palatino, cui princeps conceſſit.* Vt tenet *Bartolus* in L. 1. n. 3. ff. de tutorib. dat. ab his, *Angelus* in §. action. n. 70. inſt. de action, *ſed hodie iure noſtro regio non procedit haec doctrina. Attenta lege duodecima* PARTITAE, *quibus tribus iudicibus id conceditur, non aliis.*

Diſſer. VI. dant palatinis, multo minus illi hoc expectabunt a principibus Germaniae. WITTEBERGENSIVM ſententiam anno 1708. ex aduerſo latam recitat confutatque ſi-

A gillatim *dn. praeſ. de pſeudo tut. notarii* §. 27. Quo et in principio huius differentiae prouocauimus eoque prouocamus ad extremum. *Diſſer. VI.*

DIFFERENTIA VI.

Num in datione tutoris diſcrimen pro modo** facultatum **pupilli?

Lib. 1. tit. 20. §. 5. ad uerba: usque ad quingentos ſalidos.

Romano iure ſi pupilli facultates non adſurrexerunt ad QVINGENTOS SOLIDOS ***(aa), quilibet ei magiſtratus recte dabat tutorem, ut ordinariae propemodum iuriſdictionis (bb): uerum Germanica inſtituta eadem prouidentia*** PAVPERVM ***bona curant, quam*** DIVITVM. ***Vt adea exulet apud illos tutelare diſcrimen pro mado pupillarium bonorum (cc). Noſtra iudicio recte et prouide. Quaniam pauper in re minima iacturam ſentit maiorem, quam in maxima homo opulentus (dd) ac pecunioſus.***

Solidus num 2½ thaleros faciat uſu curiali?

(*aa*) Nolo in ſolidis conferendis cum noſtri aeui moneta tempus perdere, quando neque dum conueniunt inter ſe *rei numariae* ſcriptores, quorum rationes ſubduxit aeſtimauitque pretio aeris in Belgio ſignati *Ioan. Frid.* GRONOVIVS *lib. 4. de pecunia ueter. cap 15.* Cuius iudicio ſcribit SCHILTERVS *in exercit. ad ff. 6. §. 18.* atque *exercit. 19. §. 17.* Tandem *exercit. 43. §. 11.* inquit: *SOLIDVS uiginti denarios ſiue DVOS thaleros et duodecim groſſos. Quingenti igitur ſolidi ualent 1250. thaleros 625. ducatos Hungaricos. Quos uſus fori ſubſtituit ſolidis Romanis atque eo ipſo a conſtitutione Iuſtinianea receſſit et quantitatem minuit, quum quingenti ducati Vngarici minus faciant, quam ſolidos quingentos. Deficiunt enim 125. ducati Vngarici* (*). Atque ita fruſtra in foris ſunt argutiae ſtudioſorum antiquitatis. Quoniam *uſualis* interpretatio ſuperauit doctrinalem atque errori fecit patrocinium (**).

Tutor quare a quanis publica perſona detur, ſi bona non ſint 500. ſolidorum?

(*bb*) Ita enim *§. 5. inſt. de Attil. tut ſi facultates pupilli uel adulti usque ad 500. ſolidos ualeant, DEFENSORES ciuitatum una cum eiusdem ciuitatis ANTISTITE uel alias PVBLICAS PERSONAS, id eſt, magiſtratus tutores et curatores creare.* Ipſa autem conſtitutio habetur *l. 30 ſancimus C. de epiſcop. aud* his uerbis: *Si qui-*

Lud. opuſc. tom. II.

B *dem usque ad 500. aureos apud* DEFENSOREM *ciuitatis aut* MAGISTRATVM MVNICIPALEM *una cum eius EPISCOPO aut aliis etiam PVBLICIS PERSONIS fieri creationes tutorum et curatorum.* Qui textus inuicem uidentur pugnare. *Primus* enim id uelle uidetur, *publicas perſonas*, ſine conſilio et ſocietate epiſcopi, magiſtratuum uel alius tutores dare potuiſſe: alter uero, potuiſſe illas tutores quidem dare, ſed

C nonniſi in ſocietate et conſortio magiſtratuum. Taceo, quod conſtitutio *magiſtratum* municipalem diſtinguat a perſonis publicis: inſtitutiones autem magiſtratus nomine ſignificent publicas perſonas. Vt adeo quemadmodum in aliis pluribus, ita hic etiam Tribonianus doceat, quam infelix fuerit ac turbidus epitomator. Neque uero inſolentiae aliquid habet inſtitutum hoc in iure Ro-

D manorum, quod iura uarient pro modo facultatum: nam et donationes et iudices quidam certas ſummas habent, quas non poſſunt excedere.

Quiuis iudex tutorem qui det ſine pupillarium facultatum diſcrimine?

(*cc*) Scilicet quilibet iudex pupillis, iuriſdictioni ſuae addictis, dat tutores, quamuis bona pupillaria quingentos ſolidos aut ſummam aeris maiorem excedant. Neque eſt, quod nobis hic opponamus conſtitutionem WVRZBVRGENSEM iudicii *prouincialis Franconici* (†), qua to-

Ff ff tidem

(*) Qui ergo *aureos Rhenanos Goldgülden* interpretantur ſolidos Iuſtinianeos, illi grauius peccant, quod notum ſit, Rhenanos aureos Hungaricis eſſe aliquot denariis uiliores. Ceterum hoc eſt uerisſimum, quoties leges imperii publicae ac priuatae uerbi mentionem *gulden* faciunt, toties aureos intelligi Rhenenſes *Goldgulden*, uel *gulden Rheiniſcher wehrung.* (**) Loco *ſolidorum* quingentorum, qui hic nominantur, *l. 30 ſancimus C. de epiſcop. aud.* extat nomen *aureorum.* Vt adeo, *aureorum ſolidorum*, legendum eſſe, uideatur. Quo ipſo tamen iterum nouae oriuntur ad ambigendum et litigandum cauſae. In qua opera noſtrum nunc non uerſatur inſtitutum. (†) *Land-Gerichts-Ordn. des Herzogth Francken* part 3. tit 8. p. 133 inſtitutum prodit, his uerbis conceptum: "Dieweilen mehrmahlen in Aufnehmen „der Vormünder, wenn dieſelbe allein auf unſer Land-Gericht geſtellet worde, groſſe Koſten, ſonderlich „bey geringen Vermœgen der Pfleg-untergebener Güter gemachet werden muſten. Solchen zu gerin„gern ſetzen wir, daſs in unſerer Stadt Würzburg *dati, tutoris et curatoris* allewege von unſeren Land„Richter geſchehen ſolle. Auſſerhalb aber ſolle ſolches ieden Orts Beamtem mit rath und zuthun „Schultheiſen, Bürgemeiſter, Raths oder Gerichts des Orts, da die Güter gelegen, biſs auf 500 Gülden „Vermœgens ungefæhrlich angeſchlagen, zugelaſſen ſeyn. Wo aber die Pflegſchafft ſolche Summen „übertreffe, ſolle die *dati, tutorum et curatorum* allhier von unſerm Land-Gericht geſchehen. Und „ſollen die Beamte ſolche hieher an unſerm Land Richter weiſen" Dubium eſt, num ſub uerbo *Gülden* intelligantur *Gold-Gulden oder Reichs-Gulden.* Primo generi penplus accedunt ſolidi Iuſtinianei; ultimo uſus monetarum in Franconia. Vtrumque patrio legislatore fere indignum eſt, ut numeros Romanos adfectet ſine calculo et ratione.

Differ. IIX. *quamuis poſtea limites poenae non petiti tutoris ad quoslibet prolatae ſint heredes* (†), *dubium an ad omnes ſimul, an uero tantum ad quemque proximum* (mm): *Germanica inſtituta idem officii genus imponunt* OMNIBVS *pupilli* CONSANGVINEIS *idque ſimul* (nn), *imo etiam* IVDICIBVS (oo) *et tutelaribus* PRAEFECTIS (pp). *Magis ob pietatem, quam lucri memoriam.* Differ. IIX.

Clauſula hereditatis priuatoria, ſi petere neglexerint tutores.

(ll) Ita enim MODESTINVS *l. 2. ſi minores ff qui pet. tut.* inquit: *alii* pupillis *VOLVNTATE petunt tutores: alii ex legis SANCTIONE, puta mater et liberti. MATER expellitur a legitima hereditate, quia indigna habetur, ſi liberis* (etiamſi ſint naturales *l. 8. C. eod*) *tutorem* petere *neglexerit, uel ſi ex ſtudio malos petierit. LIBERTI autem, ex his cauſis accuſati, apud praeſidem puniuntur, ut emendentur.* Idem repetit TRYPHONINVS *l. ult. ff. eod.* et VLPIANVS *l. 2. §. 23. ff. ad SCt. Tertull.* qui petere iubet a magiſtratu quouis tutelari. Idem iudicium de *auia l. 2. §. 28 ff. ad SCt. Tertull.* Niſi matrem caſus impediuerit, quo minus peteret *l. 8. cum a matrib. C. qui pet. tut.* Cauſa in utraque perſona eſt facilis ad indagandum. In matre enim id propterea fit, quia eius hereditas apud Romanos habetur inſtar priuilegii aut beneficii *pr.* et *§. 1. 2. ſqq. inſt. de SCto Tertull.* In *liberto* punitur animus ingratus et immemor beneficii manumiſſionis.

Excidit pupilli ſucceſſione, quotusquisque ei non petit tutorem.

(†) Id enim factum eſt conſtitutione demum nouiſſima, praeter ueteris iuris, ut uidetur, rationes. Qui illas tantum deſtituere uoluit hereditate pupilli ob non petitum tutorem, quae ad illius ſucceſſionem eſſent uocatae. Quod monitum eſt notulae praecedentis. Verum Theodoſius et Valentinianus *l. 10. C. de legit. heredib.* praeceperunt his uerbis: *Sciant, qui* (ſine ullo diſcrimine ſexus aut cauſae) *ad ſucceſſionem uocantur pupilli mortui, ſi tutorem ei non petierint intra annum, omnes eius ſucceſſionem, ſi impubes moritur, denegandam eſſe.*

Poena haec an maneat tantummodo proximum?

(mm) Ita enim colligunt doctores, quod poena non petiti tutoris illum tantum maneat, qui *gradu* ſit proximus pupillo, quo demum mortuo, ad hoc officium uocetur ſequens. Alii tamen exiſtimant, *uno* anno elapſo neglectoque a proximo, obligari ſub formula commiſſoria uicinum, ut petat pupillo tutorem, quamuis propior gradu conſanguineus ſit ſuperſtes. Licet negent ultimum alii. In utramque partem ſententias laudat PORTIVS *lib. 5. concluſ. c. 4.* MONTANVS *cap. 18. n. 8.* Rationem addo, quoniam iure ueteri nullus conſanguineus ex legis ſanctione poenam priuationis hereditariae meruit, ſi pupillo non petierat tutorem. Vt adeo *l. 10. C. de hered. leg.* ſit priſtini iuris derogatoria. Taceo poenalis etiam legis eam eſſe indolem, ne limites eius proferantur.

Germani obligant omnes ſimul propinquos ad petendum pupillo tutorem.

(nn) Quaerunt enim huius officii fundamentum Germani non in ſucceſſionis lucro, aut accepti beneficii memoria, ſed in pietate inter conſanguineos pariter colenda. Adeo, ut, ſi deſit officio ſuo proximus, huic uicinus propterea non excuſetur, ſi et ipſe petere neglexerit pupillo tutorem. Sic TIROLENSIA ſtatuta mentionem faciunt *der nechſten Freund* uniuerſim [*], idem MONASTERIENSIA [**]. Clarius COLONIENSIA [***], quae etiam officium, pupillis petendi tutorem, proferunt ad quoscunque *uicinos*. Taceo aliorum locorum ſtatuta alia. Scilicet curiae Germanorum iudicium hic fere probant PLATONIS [†], qui omnibus *conſanguineis* atque *adfinibus* pupilli hanc legem dat, ne huic petere negligant tutorem. Quem ipſe neglectum in ſingulis animaduertit punitumque eundem uult mulcta quotidiana unius drachmae.

Iudices dent tutores petantque.

(oo) Ad Germaniae etiam inſtituta ſcribit HVBERVS in *praelect. ad ff. lib. 26. tit. 6. n. 3. apud nos IVDICES pedanei pagorum, uicini et ueſpilliones iubentur etiam magiſtratus facere certiores, ut dent pupillo tutores. Eſt tamen praeceptum ſine poena certa.* Claris uerbis id iubet *Würtenb. Lands-Ordn. tit. 32. §. 1. Anfænglich ſollen unſere* Amtleute und Gericht *fleiſſiges Aufmercken haben, wo ſich der Fall zugetragen,*

[*] Tyrol. Lands-Ordn. *lib. 3. tit. 46.* "Wo die Eltern ihren Kindern keine Gerhaben geſetzet, ſollen uon der ordentlichen Obrigkeit, auf Anruffung der uerwæyſeten Kind næchſten Freunde, oder wo das Anruffen nicht geſchehe, durch die Obrigkeit ſelbſt taugliche Gerhaben geſetzet werden." [**] Munſterl. Land-Ordn. *tit. 5.* "Da den Kindern im Teſtament keine Vormünder uerordnet, daſs in dem Fall die næchſte Bluts-Verwandten uns oder dem Gericht ſolches zu uermelden und anzubringen ſchuldig ſeyn ſollen. In ſechs Wochen bey Verluſt der *Succeſſion*. Wæren die nechſte Anuerwandte auſſerhalb unſers Stiffts geſeſſen, ſolches ſoll die Obrigkeit für ſich ſelbſt, oder auf Anzeig deren in Stiffe geſeſſenen Anuerwandten Macht haben, Vormund zu beſtellen." [***] Cœln. Gerichts-Ordn. *tit. de tut.* "Es ſollen auch die Geſippten (*conſanguinei uniuerſim*) oder, ſo keine uerhanden, die nechſte Nachbaurn ſchuldig ſeyn, innwenndig Monats-Friſt, nach Abſterben der Eltern den Todes-Fall den Gerichten des Orts anzuzeigen, damit die Kinder mit Vormunden uerſehen werden mœgen." [†] *Lib. 6. de LL.* his uerbis: *Si orphanorum tutor moritur, cognati atque affines ex utriusque parentibus usque conſobrinos et patrueles, qui praeſentes ſunt, petant alium intra diem decimum. Alioquin drachma quotidie multentur ſinguli, quousque orphanis tutorem praeficiant.* Cuius loci me admonuit SCHILTER *exercit. 37. theſ. 77.*

Diff. IX. X.

gen, daſs Wæyſen der Pfleg nothdürſſtig werden, als bald und ohne einigen Verzug Pfleger und Vormünder zu erwehlen und zu uerordnen. COLONIENSIA ſtatuta [*] etiam *uicinis* quibusque hanc legem dant, ut pupillos ſignificent iudici ad dandum eis tutores. Inprimis etiam *iudices* officii hic ſui admonent MINDENSIA [**]. Addunt VINARIENSIA [†] ſigillatim, fruſtra eſſe *iudices*, qui, forte LL. Romanis occupati, nolint tutores ante dare, quam pupillis expetantur precibus conſanguineorum. Damnat hoc in iudicibus le-A gislator, iubetque illos, ut tutores dent, licet non ſint rogati.

Tutelares praefecti pupillis petunt tutores.

(*pp*) Iubentur praefecti tutelares, *die Vormundſchaffts-Herren*, omnes in urbe pupillos explorare curareque, ut accipiant tutores uel ab ipſis, uel a ſenatu. Nam curiis tutelaribus quandoque tantum prouidentia incumbit, ſenatui uero auctoritas dandi ac conſtituendi tutores. Singulare ſtatutum DRESDENSE (††), B quod uult, ut praefecti tutelares apud tribunos urbis requirant notitiam pupillorum, qui agant ſine tutela.

DIFFERENTIA IX.

Num petere oporteat tutores, ſi pupillo teſtamentarii aut legitimi?

Ad locum eundem.

Romano iure tum demum pupillo tutores petiti ſunt, ſi DEFVERVNT ***ei legitimi aut teſtamentarii (qq): moribus Germanorum magis eſt concinnum,*** NEQVE TVM ***aliquem*** EXCVSARI ***a petendo, niſi tutores auctoritate iudiciali ſint*** CONFIRMATI ***(rr).***

Petitiene opus non eſt, ſi tutores ſint legitimi aut teſtamentarii.

(*qq*) Dicit hoc *l. 2. ſi minores ff. qui pet. tut.* Si ſcilicet non habent eos tutores, qui ex *legibus* ſunt et clarius *l. un. C. Theod. qui pet. AVOS quoque et AVIAS* C *poſtulandi teneat neceſſitas, ſi TESTAMENTARII et LEGITIMI defuerint.* Et uero cum proximi conſanguinei ipſo iure ac *lege* tutores ſint et teſtamentarii ipſa teſtatoris *uoluntate:* quilibet intelligit, quod in caſu utroque pupillis opus non ſit alius prouidentia. Qua in re, omnino miror, fluctuauiſſe quondam *Bartolum, Baldum* et *Albericum* ad *l. matres C. ad SCt. Tertull.* referente id MONTANO *c.* D *18. n. 39. 40.*

LL. Germ. quare petendi tutores etiamſi pupillo ſint legitimi aut teſtamentarii?

(*rr*) Principio enim apud Germanos nemo tutor fit ex *lege* aut teſtatoris *uoluntate*, ſed tantum ex iudicis auctoritate, quod dictum eſt doctumque *differ. 2. litt. ii.* Cum itaque in neutro uel mater, uel conſanguinei alii ſecuri ſint, eſſe ita pupillo tutorem: non ceſſabit apud illos *petendi* officium, ut a iudice confirmentur. *Deinde* in pluribus ideo ſtatutis aperte definitum eſt, ut uideant illi, quos cura haec tangit, num ex teſtamento aut lege dati ſuſceperint tutelam iudicis auctoritate. Quapropter *Bartolus* forte et *Baldus*, quos in nota praecedenti laudauimus, iuris id eſſe Romani crediderunt, cum uiderint, illud reſpondere ſui ſeui prouidentiae. Quod lumen addi debet MONTANO *cap. 18. n. 39. 40.*

DIFFERENTIA X.

Num excidant hereditate, qui neglexerunt petere tutores?

Ad locum eundem.

Romano iure HEREDITATE ***pupilli*** EXCIDERVNT***, qui illi non petierunt tutorem (ss): Germanis haec lex uiſa eſt*** IVSTO DVRIOR***, cuius loco*** MVLCTAM ***ſubſtituerunt aut poenam, iudicis arbitrio definiendam (tt).***

Poena non petentium tutorem amiſſio hereditatis. a) quare in matre hoc iuſtum.

(*ss*) De MATRE, pupillo tutorem non petente, res eſt teſtatiſſima ueteri etiam iure Romano *l. 2. ſi minores ff. qui petant. tut.* inquit MODESTINVS: *mater expellitur a legitima filii hereditate, quaſi exiſtens indigna accipere hereditatem legitimam, negligens, ei conſtitui tutorem.* Et non ſolum, ſi non petierit, ſed etiam ſi dimiſerit, E petieritque non alium, uel ſi ex ſtudio malos petierit. Quod repetit TRYPHONINVS *l. 4. credendum eſt ff. eod.* Praeſertim ſi illa ad *nuptias ſecundas adſpirauerit, periurii*

---

[*] Quorum ſummam dedimus in membro praecedenti. [**] Lands-Ordn. *lib. 2. tit. 3. art. 1.* "Erſtlich ſolle die Obrigkeit ſich erkundigen, ob denen Vnmündigen Vormünder gegeben worden." [†] Weimariſch. Lands-Ordn. *part. 3. art. 3. n.* 6. his uerbis: "Vnd wiewohl der Mündlinge nechſten Anuerwandten, den Rechten nach, gebühret, um Beuormundung derſelben anzuhalten, iedoch ſoll, damit die Mündlinne nicht Noth leiden mœgen, iedes mahl nach Ablauff eines Monaths, nachdem die Verwæyſung ſich zugetragen, uon deren Befreunden um die Beuormunderung nicht angehalten wird, dazu nichts deſtoweniger, bloſs uon Amts wegen, ſodann unuerzüglich geſchritten werden." [††] Cap. 6. Dresdiſch. Vormundſchaffts-Ordn. § 3. eſt haec: "Ingleichen ſollen ſie (die Beyſitzer des Vormundſchaffts-Amts) die Viertel-Meiſter in der Stadt, wie auch die Richter auf den Gemeinen in den Vorſtædten uor ſich fordern, und uon ihnen mit Fleiſs erforſchen, ob in ihren Vierteln und Gemeinden etwann Vnmündige uorhanden, welche mit Vormunden noch nicht uerſehen. Vnd da dergleichen ſich befunden, ſollen ſie ſchleuniga Verfügung thun, damit ſie Beuormundet werden.

Differ. X.

rii rea, neque fecerit liberis ſuis ordinari tutorem, quod Auguſti addunt *l. 6. omnem C. ad SCt. Tertull.* Priſtinae etiam leges in matrem uibrarunt poenam *infamiae* feceruntque eam *inteſtabilem*, ob hunc neglectum, id quod poſteri imperatores ſuſtulerunt, de quo GOTHOFREDVS ad *l. un. C. Th. qui petant* ex eoque SCHILTERVS *exercit. 37. §. 76.* Idem etiam dicitur de AVIA in *l. 2. §. 28 ff. ad SCt. Tertull.* atque haud dubie lex eadem ferit *proauiam* et ulteriores ſexus foeminei adſcendentes. Ratio intellectu non eſt difficilis. Cum enim *mater* et *auiae* quondam ab omni liberorum ſucceſſione fuerint excluſae, poſteauero ex legis indulgentia admiſſae ad eandem, quod tirones norunt ex *pr.* atque *§. 1. 2. 3. inſtit. de SCto Tertull.* regula et axioma iuris eſſe uidebatur, ut excludi ab illa iterum poſſent ex cauſa leuiſſima, ob quam ſcilicet beneficia et donationes reuocarentur. Quod cum ita ſit, cauſas forte non habuerunt imperatores, quare hanc poenam *ad omnes ſine diſcrimine ullo proferrent, ut ſucceſſione pupilli caderent, quotquot intra annum tutorem ei non petiiſſent*, ut habet *l 10 ſciant C. de legit. hered.* atque *l. un. C. Theod. qui petant.* qui auum nominatim ſubiicit huic poenae. Certe praeter rem. Quoniam harum perſonarum ſucceſſio ex iure eſt ciuili primaeuo et fundamentum habuerat partim in patria poteſtate, partim in repetitione bonorum auitorum: quo utroque elogio deſtituuntur matres. Vt adeo illi eadem facilitate priuari non poſſent ſucceſſorio iure. Verum ſufficit, legem ita uelle. Id uero inter ICtos diſputatur, num ob hanc cauſam etiam mater atque perſonae aliae deſtitui debeant legitima. Plerique hoc adfirmant cum PORTIO *lib. 5. concluſ. cap. 5.* atque MONTANO *cap. 10. n. 10.* imo et VOETIO *lib. 26. tit. 6. n. 3.* Verum, meo iudicio, ſtandum eſt ex aduerſo. Partim, quod cauſae exheredationis in legibus expreſſae *nou. 115.* non debeant adaugeri: partim, quod leges poenales non mereantur interpretationem *extenſiuam*: partim etiam, quod, maſculorum intuitu, lex haec noua ſit, ueteris iuris derogatoria. Quo lumine ſubſcribi poteſt deciſioni *b. m.* STRYKII *lib. 26. V. M. tit. 6. §. 4.*

b) iuſto durius in auo et conſanguineis.

Num etiam priuari debeant legitima?

Num iure Germ. excidat *pupilli hereditate, qui illi tutorem petere* neglexerit? *Negatur hoc* 1) *auctoritate* ſtatutorum.

(*tt*) Tuebor me *primum* auctoritate ſtatutorum, quae nolunt *poenam priuationis*, ſed mulctam indicunt aut iudicialem *uituperationem*, ut habetur in VINARIENSI Saxonica [1]. Idem habetur in LVBECENSI [2]. *Deinde* in praeſidium uoco auctoritatem ICtorum, quorum aliqui tantum in eo errant, quod exiſtiment hanc *priuationis poenam* deſuetudine ſublatam fuiſſe, cum mea potius ſententia ſit, illam in patria nunquam fuiſſe receptam. Loquatur primum VOETIVS meus *lib. 26. tit. 6. n. 4. ut tamen neque mater neque ullus alius, ob non petitum tutorem nunc ſucceſſionis ſpe non excidant. Dum poenae legales, aliquem priuantes iure ſuo in deſuetudinem abierunt, ſed tantum leuior poena pecuniaria ueniat irroganda.* Idem habent ante illum LEEVWEN *lib. 1. cenſurae c. 16. n. 10.* [3], porro *Regnerus ab* OOSTERGA [4], quem haec ratio mouet, quod hac in lege inter delictum et poenam grauiſſimam nulla ſit proportio; inter abrogatas etiam poenas hanc refert GROENEWEGEN [5]. Neque de Belgii tantum moribus, ſed de uſu hodierno uniuerſim loquitur WISSENBACHIVS [6], quod ordinarie poena ceſſet priuationis eique ſubſtituenda ſit, arbitrio iudicis, mulcta. Idem confirmant Galliae moribus IMBERTVS [7], conſentiunt MASVERIVS [8] aliique. *Praeterea* plures etiam patrii iuris rationes ſuadent, ut hunc Latii rigorem in noſtra republica temperemus. Nam *principio* ipſum ius Romanum olim *matrem* ſolam priuationis poena adfecit, quod huic ſucceſſio deberetur tantum beneficio aut priuilegio, quod *ſupra* dictum eſt. Verum apud Germanos *mater* eodem prorſus iure quam pater ſuccedit liberis ſuis. Quod docent communio bonorum, poteſtas materna et quae aliae ſuperſunt

2) *teſtimonio* ICtorum.

3) rationum *momentis.*

[1] Weimar. Lands-Ordn. *part. 3. art. 3. a 6.* "Wenn die nechſte Anuerwandte die Anſuchung um "die Beuormunduog der Vnmündigen uerſæomen, iſt ihnen derentbalben Vorhalt und Verweiſs zuthun, "ſie auch nach Gelegenheit willkürlich zu beſtraffen." [2] *Lib. 1. tit. 7. art. 12.* uerba ſunt haec: "Eine "iegliche Witrfrau ſolle nach Abſterben ihres Ehe-Mannes, binnen ein uiertel Iahr Vormünder uor ſich "und ihre Kinder erwæhlen, und uom Rath beſtættigen laſſen, bey Strafe gemeldtes erbaren Raths." Quam poenam MEVIVS *in comment. ad h. l.* eſſe uult arbitrariam. [3] Verba LEONIS ſunt: *Non quidem ſub poena priuandae et amittendae ſucceſſionis* l. 2. et ult. ff. qui pet. tut. *quae, inter alias leges priuantes aliquem iure ſuo, a moribus receſſit: ſed poena aliqua pecuniaria ſtatuto comprebenſa*, aut definienda arbitrio iudicis. [4] In *cenſura Belg. ad ff. lib. 26. tit. 6.* his uerbis: *Sed quid ſi neglexerit mater? Haud tamen moribus amittet ſucceſſionem legitimam. Quae iure naturali debetur eoque nec temere debet priuari. Sed neque alii priuantur ſucceſſione, ſi pupillo tutorem petere neglexerint, quum nulla hic ſeruaretur proportio inter delictum et poenam. Ceterum alia poena pecuniaria plectendos eſſe notani* ad §. 3. inſt. de legit. agnat. tut. [5] De LL. abrogat. ad *l. 8. C. qui pet. tut.* [6] Verba eius ſunt *in comm. ad ff. diſp. 50. n. 21. poena illa*, inquit, *exoleuit moribus hodiernis. Alicubi mulcta pecuniaria plectuntur.* [7] In ENCHIRIDIO IVRIS GALLIAE p. 364. his quidem uerbis: *Nec etiam moribus noſtris donationem, a uiro in ſe collatum nec filii ſucceſſionem amittit* MATER, multo minus conſanguinei, *ſi intra annum tutorem filio non petierit. Mulctatur tamen mater huius ſegnitiei nomine pecunia pro iudicantis arbitrio.* [8] *In praxi tit. de tut.* quem laudat Imbertus.

Differ. XI.

Reſpond. Vt in centum locis aliis ſcriptores ſtatutorum nil egiſſe, quam ut nobis darent Iuſtinianum Germanice loquentem. Adeoque talia inſtituta non ex indole reipublicae noſtrae ſluunt, ſed ex patrii iuris neglectu atque Latii ſuperſtitione (17). *Deinde* ICtos opponi hic poſſe ICtis perhibent. Nam in Germania CARPZOVIVM (18), in Belgio HVBERVM (19) ſentire, putant, ex aduerſo. *Reſpond.* Maiorem tamen numerum in caſtris offendi (20) atque ipſos illos ICtos agnoſcere, ſe deſtitui hic ſententiis curialibus (21). *Tandem* regula hac rem conficere uult *b. m.* STRYKIVS (22): tam diu curias hic ſequi debere ius Romanum, quam diu de abrogatione illius non conſtet. *Reſpond.* Noſtro iudicio regulam minus probari. Cum, quod abrogatione iuris opus non ſit, cuius negatur deſideraturque receptio; tum, quod ſatis hic ſit indolis tutelaris diuerſitas Romae et in Germania. Atque haec eſt, in qua eruenda et explicanda principio huius argumenti fuimus occupati.

DIFFERENTIA XI.

Num etiam minori *peti* queat *curator*?

ad locum eundem.

Romano iure **CVRATOR** ***pro minori neque*** **DEBVERAT** ***(uu) peti neque*** **POTVERAT** ***(xx): utrumque, exiſtimauerim, iuris eſſe Germanici (yy). Idque, noſtro iudicio, prouidentiſſime (zz).***

Num iure Rom. petere oportuit curatorem minori?

(*uu*) Clara hic eſt *lex 2. §. 4. ff. qui petant tut.* ubi inquit Modeſtinus: *Haec quidem de tutoribus*, opera conſanguineorum petendis pupillo: CVRATORES *autem minores ſibi ipſis petent. Si quidem adfuerint, per ſe ipſos: ſi autem abſuerit aliquis eorum, petet per procuratorem.* Imo ſi forte creditoris aut actoris interſit, ut minor curatorem habeat, non ipſe eum petet a iudice, ſed, uerbis Antonini, *l. 1. C. qui pet. tut.* dicitur: *admone adoleſcentem, aduerſus quem conſiſtere uis, ut curatores SIBI dari POSTVLET: qui, ſi in petendis his ceſſabit, potes tu competentem iudicem adire, ut in dandis curatoribus officio ſuo defungatur.*

Num liceat petere alicui curatorem?

(*xx*) Neque id ipſum eſt obſcurum. Nam aperte Modeſtinus *l. 2. §. 5. ff. qui pet. tut.* dubium hoc reſpondet, his quidem uerbis: *An autem alius petere CVRATOREM poſſit minori, quaeſitum eſt. Et Vlpianus egregius ita ſcribit:* NON LICERE ALIVM EI PETERE, *ſed ipſum ſibi ipſi.* Imo tutor, *finita tutela, admonere debet pupillum ſuum, puberem factum, ut ſibi curatores peteret, niſi teneri uelit tutelae iudicio,* uti decidit Vlpianus *l. 5. ita §. 5. ff. de adminiſtr. tut.* Vnde facile eſt ad intelligendum, non ſolum poena liberos eſſe conſanguineos et matrem, ſi pupillo, ſibi cognato, curatorem neglexerint petere. Verum nefas eſſe factu, ſi peterent.

Quare Germanico iure etiam curator petendus ſit minori? Affirmantium rationes.

(*yy*) Non clarius cauſae patent, quam ſi rationes utriusque reipublicae tutelares inuicem conferantur. *Primo* apud Romanos curatoris rogatio conſilii fuerat: Germanico iure eſt neceſſitatis ac praecepti. Vt adeo eandem quis pietatem minori probet, petendo ei curatorem, quam tutorem pupillo. *Deinde* nota iuuenis, in peiora ruentis, fuerat, uiuere ſub curatore: quod in Germania aliter ſe habet, ubi curatores ſunt legitimi. Quapropter adoleſcens offendi non poteſt, ſi ipſi conſanguineo petitus fuerit curator. *Poſt* Romani puberes factos tali iudicio aeſtimarunt, ut quoties opus eſſet, ſibi poſſent eligere curatorem: ſed Germani tantam in puberes fiduciam non ponunt. Quare uolunt, ut hi ex nutu pendeant aliorum, uel iudicis, uel conſanguineorum. *Praeterea* Romano iure differt curator a tutore; non

---

„Vnd, im Fall ſie, ehe denn ſolches geſchehen, auch vvas nach zugelegter Rechnung ſie den Kindern „ſchuldig blieben, vœlliglich bezahlet, die andere Ehe vollziehen vvurde: ſoll ſie damit ihren Mütter„lichen Erbfall zu derſelben Kinder Gütern vervvircket haben. Etiam hoc ſtatutum eſt recentioris aeui. Poſſidet enim *dn. praeſ. codicem mſct. iuris Hamburg.* ueteri lingua Saxonica conceptum an. 1427. in quo mater ipſo iure eſt tutrix retinetque bona liberorum licet transeat ad ſecundas nuptias. Dummodo nil diſſipet uel alienet de pupillaribus bonis. Habendum igitur ius hoc nouellum pariter pro partu Iuſtinianeo. (17) Argumentum momentoſum eſt, quoniam ueritas haec ex utriusque ſtatuti hiſtoria clare elucet. (18) *Part. 2. conſt. 11. defin. 15.* atque alio loco *part. 3. deciſ. 286.* Vtrumque dedimus ſupra in notulis n. 10. (19) In praelect. *ad ff. lib. 26. tit. 6. n. 2.* Verba habes ſuperius in notula ii. (20) De quo nemo dubitabit, qui legerit ſupra nomina *Voetii*, *Leonis*, *Ooſtergae*, *Groenewegii*, *Weſſenbachii* aliorumque. (21) Oſtendimus illud in utroque cum *Hubero*, tum *Carpzouio in notula 10. et 11.* Vbi inprimis notandum eſt, licet Carpzouius ſine auctoritate aliorum rationeque ſcripſerit, ipſum tamen alios omnes, ſuo in forenſi iurisprudentia principatu, occupauiſſe. Taceo, quod ante b. m. *Strykium* et *Schilterum* nemo fuerit in Germania, qui rationes noſtrae reipublicae contulit cum Romana ab eaque auſus fuit, latum unguem recedere. Forte hac lyra oberraremus etiamnunc, niſi *Belgici* et *Gallici* ICti nobis torporem excuſſiſſent. (22) Ita enim *lib. 26. V. M. tit. 6. §. 2.* de hoc iudicat argumento: ***Sic igitur tam diu pro iure communi pronunciandum, donec diuerſum reperiatur ſtatutum uel alia ratio poenam huius tituli plane abſorbeat.***

Differ. XI. XII.

non Germanico. Vt adeo, qui in legibus petere iubentur unum, iubeantur etiam petere alterum. Poſtulata haec ſunt, quae forte alia occaſione comprobabit *dn. praeſ. in curatelae differentiis.* Reſpondebimus tamen ſingula in conflictu. Ne quid noui aut inuſitati uideamur protuliſſe, prouocamus interim ad SCHILTERVM *exercit. 37. §. 78. 79. 80. ſqq. b. m. STRYKIVM V. M. lib. 26. tit. 6. n. 3.* et VOETIVM meum *lib. 26. tit. 6. n. 4.* Qui ſentiunt nobiſcum. Et ante illos MONTANVS *cap. 18. n.* 11. his uerbis ſcripſit iudicauitque: *Vt autem tutorem petere tenentur pupillo, eadem ratione et* CVRATOREM. *In caſibus, quibus is curator puberi eſt neceſſarius.* Sed ibi loquitur ille de curatore minoris. Certior eſt GROENEWEGEN *ad l. 6. qui pet. tutor* (23). Verum quid ad haec ICtus humaniſſimus, *Vlricus* HVBERVS (24)? Impetit ideo Groenewegium et fateor, dum hoc facit, principia fouet, quae non fruſtra rideret iurisprudentiae forenſis ſtudioſus. *Principio* enim fruſtra hic ab eo requiritur iuris Romani *abolitio*, cum fieri non potuerit, ius hic Romanum in noſtra republica unquam eſſe receptum. *Deinde* putat, in arbitrio puberum eſſe, uelint nolint habere curatores, quod rationes omnes euerteret patriae conſuetudinum et legum imperialium in cauſa tutelari. *Poſt* iudicio relinqui ipſius minoris, quem curatorem uel dimittere uelit, uel nominare. *Demum* non peccare putat matrem, ſi haec ad ſecundas nuptias iuerit reliqueritque duodecim annorum filiolas ſine cura. Vtinam ICtus ſummua inſolentiſſimae doctrinae uel ſtatuta laudauiſſet, uel teſtes, uel rationea. Sed, niſi fallor, uir doctiſſimus abreptus eſt nimio Romani iuris amore atque odio, quo proſequitur dogmata Groenewegiana. Noſtri hic inſtituti non eſt, ut prolixiores ſimus in re, cui lucem iam dedit *dn. praeſ. differt. de tut. legit. diff.* 2. dabitque maiorem in *differentiis circa curatelam.*

Rationes negantis Huberi.

Contentio LL. Rom. et Germ. de aequitate.

(zz) Oſtendit hoc plane pleneque *dn. praeſ. in tut. legit. diff. 3. litt. qq.* Et ſane, ſi ulla res eſt in uniuerſae Romanae iurisprudentiae ambitu, ubi ne ueſtigium quidem ullum uel ingenii uel rationis reperitur, hanc eſſe puto, quod prudentiam animique uires poſuerint Romani in lanugine finiuerintque tutelam pubertate.

DIFFERENTIA XII.

Intra quod tempus *peti debeat tutor?*

Ad locum eundem.

Romano iure ANNVM *indulgent, ex quo demum in mora conſtituuntur puniunturque illi, qui pupillo tutorem petere neglexerunt (aa): Germanica iura ſpatium hoc contrahunt dantque huic officio* MENSES *tantummodo, unum aut duos (bb). Idque prouidentiſſime (cc).*

Spatium petendi tutorem annuum iure Rom.

(*aa*) Siue MATER iubeatur petere, ſiue CONSANGNINEI AC HEREDES. De ultimis loquitur *l. 10. ſciant C. de legit. hered.* his uerbis: *ſi tutorem pupillo non petierint intra* ANNVM, *omnem eius ſucceſſionem denegamus* in pupillaribus bonis. Ob rationis paritatem idem terminus etiam in matre habetur, pro legitimo. Numerant uero annum a tempore non *ſcientiae* mortis, ſed a morte ipſa ALEXANDER *lib. 6. conſ. 185.* et MONTANVS *cap. 18. n. 32.* Deinde quaerunt, an intelligi debeat annus *perfectus* ſiue completus? Quod omnino adfirmauerim, cum lex ſit poenalis adeoque ſpatium nequeat contrahi, niſi a legislatore.

Breuius longe iure Germanico.

(*bb*) Quod patebit ex ſtatutorum enumeratione. *Dies* XIV. habent BREMENSIA (26) et PORVSSICA (27): *menſes* autem TRES indulgent HAMBVRGENSIA (28) et LVBECENSIA (29): ulterius adſurgunt dantque *ſemeſtre* ſpatium MAGDEBVRGENSIA (30), qui terminus prolatus eſt ideo in conſtitutione nouella, quia formulam addidit priuatoriam.

(*cc*) Quis

(23) Verba eius ſunt: *Hodie ſicut tutores; ita et* CVRATORES *filiis petendi neceſſitas matri impoſita eſt.* (24) In *praelect. ad ff. lib. 26. tit. 6. n. 4. 5. 6.* Verba dabimus in epitome: *De noſtra aliisque gentibus* (poſtulamus hic unicam gentem, quae ineptias Romanorum tolerauerit, dixeritque ſui iuris pueros ob ſuccreſcentem lanuginem), *quae iure ſcripto* (Romano) *utuntur, ſi ſtatuto non ſit abolitum. Ita nos ſeruamus, pro impuberibus petunt propinqui: puberes ipſi petunt tutores* (curatores). *Ipſi, ut impetrantes et requirentes in iudicio collocantur, non mater aut alii pro ipſis. Vnde fluunt hae poſitiones.* Matrem quae tranſit ad ſecundas nuptias, *non cogi liberis ſuis petere curatorem. Liberos puberes non cogi, ut matrem habeant curatorem. Inuito neque hodie datur tutor.* Et quae ſunt generis eiusdem. Qua doctrina uix eſſe poteſt aliquid inſolentius. (26) Accedunt fere hi ad ſpatium Platonis, qui non maius interuallum hic dedit, quam *decendium.* Quod uidimus ſupra. Verba Bremenſis legislatoris ex codice uetuſtiſſimo eoque mſcto laudauimus ſupra *in notula* 13. (27) *Lib. 2. tit. 6. art. 2. §. 5.* „Wir ordnen und „wollen, daſs die Mutter, Groſs-Mutter, geſipten Freunde, auch, auf den Fall, wenn keine vorhanden „wæren, alsdenn die nechſten Nachbaren ſchuldig ſeyn ſollen inwendig 14. Tage oder auf længſte 3. Wo- „chen, nach abſterben der Eltern der Obrigkeit Vormünder vorzuſchlagen.“ (28) *Part. 3. tit. 6. art.* 10. (29) *Lib. 1. tit. 7. artic.* 12. (30) Verba dedimus *ex cap. 43. §. 5.* ſuperius *notula* 15.

Differ. XII. *Contentio pro aequitate iuris Germanici.*

(*cc*) Quis enim dubitabit, periculo inuolui bona pupillaria ipſumque pupillum, ſi tanto tempore deſit tutor. Neque enim ante illud tempus iudices tutelares officio tutelae dationis defungi potuerunt non implorati. Maiori itaque prouidentia Germani ſpatium contraxere, ne iuſto diutius ageret pupillus ſine tutore. Dices, poenam priuandae hereditatis infligi ita iuſto maturius. Verum enimuero id eſt, quod ſupra iam oſtendimus, exulare formulam priuatoriam in patrio iure. Contra prudentius agi, quod huius neglectus poena relinquatur iudicis arbitrio, qui eandem pro temporis breuitate aut longitudine uel minuere poteſt, uel intendere et adaugere. Taceo, quod iure Romano etiam illud ſit ualde inhumanum, quando annus cedit a tempore mortis, non autem ſcientiae heredis, tutorem petituri. Quo ipſo fieri poteſt, ut unius uel alterius diei mora, aliquis excidat opulenta et pecunioſa hereditate.

* * *

CONSVLTISSIMO IVVENI,

ARNOLDO GVILIELMO A IVCHEN,

S. P. D.

PRAESES.

TE autem dimitterem ego ſine litterarum uirtutumque tuarum elogio? Non rogatus, ſed ſponte tibi adſum teſtis, quam bene laudabiliterque confeceris academicorum ſtudiorum rationes. Eſt tibi animus rectus ſibique conſtans, ſolers quoque, idemque amans atque tolerans laboris, cultuque litterarum et iurisprudentiae lumine ſubactus et illuſtratus. Multum naturae debes, non minora idoneis doctoribus, pleraque uigiliis et oleo, quod in ſcholis et academiis ſtudio dediſti litterarum et iurisprudentiae. Felicem te dico, quod, antequam te huc conferres, doctores nactus es in iuris arte principes. His enim elogiis omnino ueneramur Lugdunenſis academiae illud par. Quibus iuris quid debeat noſtra aetas, illi demum intelligunt, qui in ſcriptis eorundem legendis animum defixere. GERARDVM NODTIVM uolo et IOHANNEM VOETIVM. Quorum primus in ſcholis regnat; alter in curiis. Ille ueteris Latii nobis theſauros aperit purgatque iurisprudentiam Romanam, interpolatione Triboniani, imperitia ſcribarum atque interpretum ignauia ualde turpatam de ſolioque deiectam, cui tot ſententias ac leges reſtituit attulitque medicas manus illis, ubi aqua haeſit iurisprudentiae ſuperiori aeuo magnis luminibus. Alter uero noſtrae ac Romanae reipublicae diuerſam faciem, temporum conſiliorumque diſcrimina docet, cum alii contra uulnerauerint iuris prudentiam noſtram, cogendo Romani et Germanici iuris principia in unam harmoniam. Factum igitur eſt, ut ex utriusque doctoris inſtitutione, quam muſis tuis iunxiſti, in utriusque proficeres iurisprudentiae facultate. Quo ingenii tui

Differ. I. tui cultu meum tibi conſilium non diſplicuit, quo auctor tibi fui, ut in arenam conflictus inauguralis argumentum produceres, in quo utrinque humeros tuos poſſes exercere. Filum igitur differentiarum iuris Romani et Germanici, quod trahere coepi, felici tu auſpicio continuauiſti. Egomet tuis addidi quaedam ſymbola, noſtrae prouinciae iuribus uicina. Gratulor igitur induſtriam tuam uoueoque, ut iamnunc a ſcholis ad curiam tranſeas, ſpartamque conſequaris, quae profectuum tuorum reſpondet rationibus. De quo rerum tuarum ſucceſſu egomet eo minus dubito, quo certior ſum, litteras uirtutemque tuam omni fortunarum genere eſſe dignisſimam. Halae Venedorum die VII. menſ. April. Differ. I.

cIↃ IↃcc XIII.

OPVSCVLVM VI.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN FRVCTVVM ATTRIBVTIONE (aa) TVTELAE VSVFRVCTVARIAE.

die XXXI. menſis Dec. cIↃ IↃcc XII.

DIFFERENTIA I.

Num tutori concedendus ſit uſusfructus *bonorum pupilli?*

Improba eſt Romano iure TVTELA QVAESTVOSA. *Onus illius ſubeundum gratis, nulla lucri propoſita ſpe (bb). Contra, moribus Germanorum adſignatus tutori uſusfructus bonorum pupilli isque uel totus, uel aliqua illius pars. Erat nobis hic plerarumque Europae gentium magna et incredibilis conſenſio (cc). Quae lumen adfert uetuſtioribus patriae inſtitutis, ubi illa uel temporum aerugo obliterauit, uel expunxit auctoritas iuris peregrini (dd). Scio, migrauimus mores (xx), quorum reliquiae ſuperſunt in Germanici tutoris ſalario (ee). Quam bene aut male id factum ſit, in margine notamus (ff) in ipſoque diſſeremus conflictu. Prodeſt tamen haec ueritas etiamnunc curiis noſtris: ne tutorum ſalaria porro inter res, odio dignas, referant aeſtimentque illa lance iuris derogatorii (gg). In quo quidem errore ſi non omnes, plures certe patriae ICti hodieque uerſantur (hh).*

RATIO INSTITVTI. (*aa*) Principio inſtitueram, periculum facere inauguralis conflictus in hoc tantum argumento: ut in *praerogatiuam* inquirerem, quam certa anni tempora haberent in *fructuum diiudicatione.* Varia hanc in rem congeſſeram legum, ſententiarum et ſtatutorum genera, quae ſatis iam eſſe uidebantur ad *inauguralis diſſertationis* adparatum. Sed cum a calce operis proxime abeſſem, opuſculum de *iure ſementis* in manus meas uenit, diſputatum a *Ioan. Petro* THIELIO, praeſide uiro illuſtri a COCCEII. Perlegi illud neque ſine animi quodam cruciatu deprehendi, actum me fere egiſſe, cum pleraque mei inſtituti ab auctore illo iam eſſent occupata. Adii conſuluique *promotorem meum,* ut, quid conſilii capiendum ſit, ab illo expectarem. Expendit ipſe rerum difficultatumque argumenta meque hoc iudicio dimiſit: *fieri non poſſe, ut ſententiarum doctorumque tricis irretitum thema*

in

Differ. I.

in firmo talo poneretur, niſi Romana hic iura a patriae inſtitutis inuicem curate ſepararentur. Addidit, ultima certe longe hic aequiora eſſe, quam prima. Latii enim ICtos ſtuctus omni tempore pro *parte fundi* habuiſſe: contra in patriae inſtitutis *induſtriae, ſeminis, impenſarum, temporis* ipſius, quo alter fructus ſpe iam praeceperit, rationes haberi. Idemque non in fructibus tantum induſtrialibus et naturalibus: ſed etiam in ciuilibua eſſe tenendum. Ariadneum hoc filum ambabus manibus prehendi animumque in priſtino labore iterum defixi uiamque ſecutus ſum, indice digito mihi oſtenſam. Voluit autem dn. praeſes, ut lucubratiunculam meam ordini adligarem *differentiarum iuris Romani et Germanici* eamque cum *argumento tutelari*, quod continuare ad finemque perducere inſtituit, non minus connecterem. Parui conſilio idque eo promptius, quoniam dici non poteſt, quantum mihi lumen dederint, iurium ſupra indicatorum differentiae. Vnde facile mihi fuit, diſſentientium opinionum dare cauſas, in decidendo rationibus uti planis et ſtabilibus neque in maxime ambiguis, ut alii, haerere ac titubare. Ante ergo de generibus tutelarum, ubi opus eſt iudicio de attribuendis fructibus, agemus: quam ad ipſam attributionem eorundem deueniamus. Deus adſit dicendis.

ROMANAE LL. TVTELAS *neſciunt fructuarias.*

(*bb*) Non ſolum leges hic clarae ſunt: uerum etiam non obſcurae rationes. Principio TRYPHONINVS, *l. 38. qui ſine uſuris ff. de negot. geſt.* de tutoribus conſtitutum eſſe, dicit *quod cum gratuitam, certe integram et abſtinentem omni lucro praeſtare debeant fidem.* Et SCAEVOLA *l. 58. qui negotiationem ff. de adminiſtr. tut.* uniuerſim inter iuris regulas hanc refert: *quod lucrum facere ex tutela nemo debeat.* Niſi pacto eidem adſignatum fuerit ſalarium *l. 33. a tutoribus ff. de adminiſtr. et peric. tut.* quae exceptio regulam non concutit, ſed firmat. Deinde etiam opus non fuiſſet, inter priuilegia et beneficia referre cauſam, qua quis a tutela potuit ſe excuſare: cum fieri nequeat, ut tutelam quis horreat, quae illi pupillarium bonorum adſert uſumfructum. Taceo, quod Romani tutelae fundamentum eſſe uoluerint uel ſolam pietatem, uel reipublicae iuſſum, uel ſpem ſucceſſionis futurae; non locationem operarum, mercede compenſandam. Vt alia munera, ſic et tutelae apud Rom. abſuere a quaeſtu et ſalario. *Mod.* PISTOR. *conſ. 1.* BERLICH. *p. 1. dec. 134.* BALTHASAR. *tit. 5. reſ. 12.*

TVTELA FRVCTVARIA PLERAEQVE EVROPAE SOLENNIS.

1) *LL. Gothorum.*

(*cc*) Germanicarum gentium haec fere ubiuis inſtituta fuere, ut tutoribus bonorum pupilli uel totum uſumfructum darent, uel eius aliquam partem. In LL. WISIGOTHOR. *lib. 4. tit. 3. §. 3.* aperte dicitur: quod *tutori, de fructibus* bonorum pupilli *partem decimam praeſumendi, negandum non ſit.* Quibus inſtitutis hodieque poſteri Gothorum utuntur Hiſpani.

2) *Hiſpanorum.*

Apud quoa cuiusuis generis tutoribus decima adſignatur pars uſusfructus de bonis pupilli, teſtibus luculentis et grauibus *Ant.* CORDVBA *ad l. ſi quis §. ſi mater n. 37. §. de lib. agnoſc.* GARSIA *de meliorat. c. 20. n. 13.* ESCOBAR. *de ratiocin. c. 27. et 28.* GVTIERREZ *part 3. c. 2. n 17.* imo lege TAVRINA expreſſa *l. 3. tit. 7. leg. 2.* Luſitani, *lib. 1. tit. 65. §. 56.* conſtitutionum, uſumfructum tutoris contraxerunt ad *partem uiceſimam, quod teſtantur* MANOCHIVS *conſ. 228. n. 77.* MOLINA *tom. 1. diſp. 3. n. 4. Ren.* CHOPPINVS *de morib. Pariſ. lib. 2. tit. 7. n. 19.* CHRISTINAEVS *ad LL. Mechlin. 19. artic. 11. 12.*

3) *Luſitanor.*

Franci eosdem mores haud dubie attuletunt in Galliam.

4) *Francogallorum.*

Cum ibi hodieque ſuperſint reliquiae priſtini iuris, quo tutores capiunt uſumfructum omnem bonorum pupilli. Ira *ſtatutum* BITVRICENSE *tit. 1. §. 11. pag. 22.* item, *que le bailliſtre de ſon droit durant le temps de ſon bail, faiet le fruicts ſiens des heritaiges du mineur, quil a en bail. Et auſſi tous les meubles du dit mineur luy appartiennent et les fait ſiens ſans ce, quil ſoit tenu en rendre compte.*

Bituricenſium.

Durum certe inſtitutum hodie id poterat uideri. Quoniam maior nunc eſſe ſolet mobilium retum adparatus, quam olim tulit curta ueterum ſupellex. *Nicolaus* BOERIVS in *comment. ad* hanc legem *p. 23.* perhibet quidem, eandem ſolummodo in uſu eſſe inter familias nobiles: adeo, ut nobilis pupilli tutor ignobilis ſiue ex ordine ciuium hoc tutelae commodo non ſoleat gaudere: ſed ipſe non aliam nobis rationem ſuggerit, quam autoritatem iuris Romani. Quod haud dubie in hominibus plebeis uetuſtiora ſuppreſſit expunxitque. Ipſum enim ſtatutum nullum habet eo in iure diſcrimen. Intelligitur hoc ex conſuetudinibus AVRELIAE, ubi *tit. 1. §. 29.* iuris eadem proditur ratio, his quidem uerbis: *Qui legitimam tutelam ſuſcepere, quae cuſtodia nobilis* (non gentis, ſed commodi tutelaris ergo) *adpellatur, mobilia bona fundorumque fructus ſibi acquirunt usque in id tempus, quo minores legitimam aetatis metam exceſſerint* (maſculi XX. foemina XIV. annos). *Eiusque rei cauſa ipſos alere et educare debent eisque omnia neceſſaria ſuppeditare.* Neque haec nobilium tantum iura ſunt: uerum etiam hominum ex plebe et infima ſorte. Quod declarat *Pyrrhus* ANGLEBERMEVS ad *conſuet. Aurel. tit. 1. §. 29. p. 19.*

Aurelianenſium.

Ab his aliquantum differunt ANDEGAVENSIVM conſuetudines. Fructuariam enim tutelam dant tantum *patri, matri* ac *domino*, id quod plene expoſuit *Ren.* CHOPPINVS *lib. 2. de feud. Andegau. tit. 2. p. 57. 58. ſeqq.* Idem fere de Burgundiae moribus cum ſtatuta produnt, tum eorum in-

Andegauenſium.

Burgundorum.

Differ. I.

Pariſinorum. interpres CHASSANAEVS *rub. 6. §. 4. p. 852.* A *853.* Praeterea autem *Pariſini auum* et *auiam* quoque ad iura uocant tutelae fructuariae, quod ex inſtituto tractat *Eguinar.* BARO ad *lib. 1. inſt. tit. 20.* ubi in hac re inuicem confert ſtatuta *Pariſinorum, Aruerniae, Bituricenſium, Andegauenſium, Meldenſium*, quibus omnibus in uſu eſſe dicit fructuariam tutelam. De Gallis uniuerſim loquitur *Fr.* BALDVINVS ad *tit. de tut.* cum eoque MONTANVS *cap. 23. n. 23.* B CHOPPINVS *lib. 2. de morib. Pariſ. tit. 7. n. 1. 2. 19.* quamuis infra diſpiciendum de illo ſit, an recte improbet hunc morem poſtuletque eum impietatis. A Gallia transiicimus in BRITANNIAM.

5) *Britanniae.* Principio de ANGLIS quidem eſt teſtatiſſimum, quod ibi tutelam uaſalli pupilli habeat *dominus* iure fructuario. Adeo, ut non ſolum fructus feudi is omnes accipiat de fundis pupilli, usque dum ad legitimam C peruenerit aetatem, quae in mare eſſe ſolent XXI. in foemina XIV. anni: ſed etiam ne quidem ideo alere teneatur pupillum, ſi huic aliunde ſit, quo uiuat. Conferri hac de re poſſunt GLANVILLA *lib. 2. c. 3. et lib. 7. c. 9. Io.* COWELLVS *lib. 1. inſtit. tit. 17. 19. 21. 22.* dn. praeſes de iure *ualetudinarii militum emeritor.* cap. XVIII. lit. a.

6) *Scotiae.* Eadem tutelaria iura SCOTI habent ſequunturque illa etiamnunc. Quod ex D inſtituto deſcripſit *Thom.* CRAGIVS *lib. 2. de iure Scot. c. 20. p. 287.* et *du* FRESNE in *u. warda.* Quamuis autem fruſtra ſint Britanni, quod fructuariae tutelae origines

7) *Normanniae.* tribuant NORMANNIS, quaſi Wilhelmum conqueſtorem illa haberet auctorem: hoc tamen certum eſt, quod ipſi etiam Normanni gratuitas tutelas improbauerint tribuerintque pariter tutori, domino, bonorum pupillarium uſumfructum. E Verba *LL.* NORMANN. *artic. 215.* haec ſunt: *Le Roy ha la garde et fait les fruicts ſiens de tous les autres fiefs nobles, rotures, rentes et reuenuz tenuz d'autres ſeigneurs, que luy mediatement ou immediatement.*

8) *Siciliae.* Eadem quaeſtuoſae tutelae compendia ſecum Normannos in Siciliam attuliſſe utramque atque ibidem introduxiſſe, perhibet *Ren.* CHOPPINVS *lib. 7. de doman.*

9) *Iſtriae.* *Franc tit. 7. n. 9. p. 599.* De ISTRIAE, Ita- F liae prouincia, memorabilem in hoc argumento locum habes apud *Paul. de* CASTRO *uol. 2 conſil. 374. n. 1. 2.* quem hic exſcribimus: *Praeſuppoſita conſuetudine, uigente in* Cauodiſtria: *quod tutores ſuper lucrantur fructus quorumcunque bonorum pupilli et in quocunque loco poſitorum et quoscunque reditus. Solutis tamen debitis et cum onere miniſtrandi uictum et ueſtitum pupillis* et quae ſequuntur dein- G ceps. Vt egomet firmiter credam, hanc iuris partem Iſtriae populos Gothis de-

10) *Auguſtae.* bere, genti Germanicae. Eadem uallis Auguſtanae inſtituta enarrat FABER *codicis Sabaudici lib. 5. tit. 26. n. 3. p. 565.* his uerbis: *Non idem eſt* (de turpi lucro tutoris ſcripſerat de bonis pupilli) *ſi proponas ex Auguſtanae uallis prouincia plures de bonis pupilli transegiſſe. Poſtquam placuit iure conſuetudinario totius prouinciae, ut non cogantur rationes reddere, niſi adminiſtratae proprietatis: fructus autem omnes ſuos faciant, quicunque, deductis pupilli impenſis, ſuperſunt. Et hanc tutorum conſuetudinem abrogari, nunquam fuit poſſibile.*

In Suecico hic iure muti ſunt eorundem doctores: ſed tamen *Henric.* GIESEBERTVS *in peric. ſtatut. II. art 24. n. 300. 301 ſq.* ad *Sueticas* et *Danicas* leges prouocat, quibus pariter adprobatum ſit, aliquam fructuum partem de bonis pupilli tutoribus tribui pro operis praeſtitis tutelaribus. 1) *Sueciae et* 2) *Daniae.*

Neque BELGICA ſtatuta ab honorario aliena ſunt, tutoribus tribuendo ex parte fructuum bonorum pupilli, quod docent CHRISTINAEVS *ad conſuet. Mechlin. tit. 19. art. 11. n. 3.* praeſertim ſi pater aut mater tutores ZYPAEVS *in notit. iuris Belg. tit. 10. de tut. n. 2.* Verum ſatis exemplorum eſt, ab extraneis regnis conductorum: nunc ad Germaniae ipſius ſingularia quondam inſtituta in tutelis fructuariis. 3) *Belgii.*

IN GERMANIA QVI FRVCTVARIAE TVTELAE IVRIS OLIM COMMVNIS: 1] *hoc de re leges antiquae.*

(*dd*) Cum patriae Germanorum, late patenti Europae, *fructuariae tutelae* admodum ſolennes, quod uidimus in nota praecedenti? haud dubie uera GIESEBERTI coniectura, quam *periculo II. ſtatut. art. 24. n. 300.* prodit his quidem uerbis: *Teutonum noſtrorum communia iura tutoribus omnes fructus bonorum pupilli tribuiſſe, non dubito.* Sed facilius hoc eſt ad dicendum, quam ad comprobandum. Primum fecit Gieſebertus: nos in alterum inquiremus ſolicitius. Principio LL. congeremus, quarum etiam non infima pars laudata eſt in nota praecedenti, quae hanc ſcenam non minus poſſunt inſtruere.

Saxonicae prouinciales. In illis loquatur praecipue SPECVLATOR *Saxo* idque locis diuerſis Sachſ. Landr. *lib. 1. art. 23. Wo die Söhn binnen ihren Iahren ſeyn, ihr elteſter ebenbürtiger Schwertmag nimmt das heergewett alles zu ſich und iſt der Kinder Vormund daran, biß ſie zu ihren Iahren kommen. So ſoll ers ihnen darnach wieder geben und darzu alles ihr Gut.* Et porro: *dem ſo deß Kindes erbe iſt, ſoll ſein Vormund uon Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen. Wo aber der Vormund auch Erbe mit iſt, ſo darf er niemand deß Kindes Gut berechnen.* Id uult compilator Saxo: quod extraneus quidem tutor teneatur ad rationes reddendas, non autem proximus conſanguineus, quod ei tutela fructuaria. Eadem uult Ldr. *lib. 2. artic. 58. Arbeitet ein Herr* (dominus feudi) *oder ein Mann* (tutor legitimus) *ſeinetwegen* (qua tutor pupilli) *Acker, Garten oder Baum-Garten: ſo nimmt der Herr* (idem de agnato tutore iudicium) *die Frucht herab.* Lumen e-

nim

Differ. I.

nim ex nota praecedenti his legibus ac-
cedit, licet uerba earundem aliquantum
ambigua eſſe uideantur. Quapropter o-
mnino calculum damus SCHILTERO, qui
exercit. 3. §. 10. ad ff. p. 57. ſcribit: *Etſi tu-
tores extranei etiam Saxonico iure careant
uſufructu, aliud tamen Saxonibus uidetur
ſaltem circa tutores proximos agnatos. Sic
gloſſa Germanica lib. 1.* Landr. *art. 11. litt. e.*
der ungezweyte Bruder darf ſeinen Brü-
dern nicht rechnen. Codex iuris Saxo-
nici MSC. *dn. praeſ.* c. 40. §. 5. rem hanc
ita declarat: *De Vormund ſol den Kindern
alle Iahr berechin und iren Erben: ob man
icht dor übrig hatt, daz man daz auch in der
Kinder Nucz wende. Daz man en daz al-
les widergebe. Nun ſpricht man, welch
Vormünder ein Erbe ſelbir iſt; dem bedarf
man nicht berechin.* Idem, quod ſupra
dictum: extraneus ad rationes tenetur,
non legitimus tutor, qui tutela utitur
fructuaria. Ne tamen quid diſſimulem,
codex mſc. id negat additque *das doch
nicht iſt. Wen ab her ſtürbe und ein ander
neher Erbe were darzu, wen des der Kinder
Vormund waz. Darum ſal man alle Iare
den Kindern berechin und iren fründen.
Iſt ein Vormunde Erbe dazu, irſtirbet es yn
an, her uindet ſinen nucz daran.* Quic-
quid ſit, ſiue haec ita intelligas, quod et-
iam tutor conſanguineus ideo ad rationes
reddendas teneatur, quia ipſi negetur u-
ſusfructus, ſiue rationes tantum ſortia, non
fructuum exactas eſſe, perhibeas: nobis
certe ſatis eſt illud, quod noſter compila-
tor diuerſas ſententias recenſuerit, primo
eorum, qui proximum conſanguineum a
rationibus tutelaribus crediderunt im-
munem: deinde aliorum, qui has etiam
ab eodem exigere ſolent. *Primum* nos
ad iura priſtina referimus; *alterum* ad re-
centiora, legibus Romanis infecta. Ne-
que uero noſtra refert, quid mutatum ſit
poſtea: cum hic uerſemur in priſtini iu-
ris Saxonici exponendis incunabulis.
Manifeſtior fructuaria tutela in feudis
Germanicis. Horum enim uſusfructus
in bonis pupilli uaſalli defertur domino
Feudales. tutori, Sachſ. Lehenr. *cap. 26.* codic. mſc.
dn. praeſ. cap. XXIX. *De Here iſt ymber
der Kinder Vormunde in deme Gude, datit
Kind uon eme heuet. De wile he dat ane-
uelle unuerleghen heuet* (falſo codex Schil-
teri *und uerlegen*). *Ende ſcal dat ghelt des
gudes nemen. Wenn e it Kind to ſinen Ia-
renkeme.* Id eſt, *dominus pupilli uaſalli
tutor eſt in feudo, quod ab eodem habet pu-
pillus. Quamdiu non facta eſt inueſtiturae
renouatio. Feudi reditus ad illum perti-
nent usque ad pupilli legitimam aetatem.*
LL. Sueuicae. SVEVICVM ius clientelare caſus inuicem
ſeiungit. Quod ſi enim pupillo uaſallo
agnatus ſit, qui et ipſe ſit cliens, aut habi-
lis ad praeſtandum ſeruitia, tum is tute-
lam ſuſcipit, cum eaque bonorum feuda-
lium nanciſcitur uſumfructum: ſin mi-

A nus, in domini eſt arbitratu; num uel i-
pſe tutela defungi feudoque uti frui uelit,
uel utrumque alii deferre. Vsque dum
pupillus ad legitimam peruenerit aeta-
tem. Verba habentur *cap. 55. iuris* SVEV.
*§. 1. p. 68. edit. Schilt. Stirbt ein Mann und
læſſt Kinder hinter ihme, die unter ihren
Iahren ſind, der Herr leihet einem andern
die aneuelle. Ob es nicht Vormünder hat,
die des Herren Mann ſeyn* et quae ſequun-
B tur deinceps. Illuſtrat haec loca SCHIL-
TERVS ad *ius Alem. cap. 49. p.* 278. et ad *cap.
55. p.* 296. qui tamen, praeter Cragium, ali-
os laudare neſciuit. Licet uero, quod in-
ferius dicemus, Saxones et Sueui migra-
uerint ueterum inſtituta neſciantque ho-
die tutelas fructuarias: in quibusdam ta- 2] inſtituta
men locis reliquiae earundem hodieque Germaniae
inueniuntur. Quarum ſpicilegia hic hodierna.
colligemus. Ita Sileſiae, quae olim iuri
C paruit Saxonico, principatus habet, ubi
tutoribus pro adminiſtratione tutelae ad-
ſignatur tertia uſusfructus pars bonorum
pupilli. Schleſ. Landes-Ord. tit. 18. §. Sileſiae.
Von Wæyſen der Fürſtenthume Oppeln und
Ratibor. apud SCHIKFVSIVM chron. Sileſ.
lib. 3. p. 464. *Iedoch ſollen die Vormün-
der uor die gehabte Mühe den dritten Theil
aller Zugænge der Wæyſen bey ſich behalten.*
De MORAVIAE marchionatu clare BETSI- Morauiae.
D VS *cap. 7. n. 19. p. 162.* ait: *In Morauia pro-
ximi agnati tutelas ſuſcipiunt etiam ſine
grauamine reddendarum rationum aut re-
liquorum reſtituendorum. Sola conſerua-
tio ſortis illis incumbit et alimentatio pupil-
lorum.* In BOIOARIAE ducatu ita ſentit Boioariae.
SCHMIDIVS *ad tit. 5. art. 16. Noſtra
opinione non minus decima tribuitur tuto-
ri. Ita ut 200. habeat, ſi bona pupilli ae-
quent* 4000. Quamuis autem moribus no-
E ſtri aeui fructuaria patriae tutela, ſi paren-
tes tutores exceperis *dn. praeſ. de tut. ma-
tern. diſſ. 16.* temperata ſit, tutoribus paſſim
adſignato ſalario: inter *perſonas* tamen praeſertim in-
illuſtres hodieque ſuperſunt fructuariae ter perſonas
tutelae ſingulares reliquiae. Quod e- illuſtres.
nim *d. praeſ.* alibi dixit, illud etiam hic
repetendum eſt; *in illuſtrium perſona-
rum* iuribus priſtinas patriae conſuetudi-
nes uſu conſeruatas eſſe, quae in homini-
F bus plebeiis oppreſſae ſint Romanarum
legum ſuperſtitione. Illud quotidiano
uſu eſt cognitum: quod *princeps aut co-
mes tutor adparatu et lautitia uiuat regat-
que territorium tutelare, quam ipſe heres
ſucceſſor; quod collectas ſcribat; conſu-
mat reditus; imperet mutetque pro arbi-
tratu; ſitque a rationibus reddendis alie-
nus.* Rem hanc ſtipabimus Ictorum te-
ſtimoniis. KLOCKIVS *uol. 1. conſ. 6. n. 90.*
G *Wie denn ohne das* in tutelis illuſtriſſimo-
rum pupillorum *dem Herrn Vormünder
aus der verpflegten iungen Herrſchafft* in-
traden *und Einkommen, ſonderlich da ſie
nothwendig mit der Hofhaltung dahin rü-
cken und dero vormündlichen Lande und*

Differ. I.

Mitregierung abwarten müſſen, aller unterhalt zu reichen ſeyn wird. Quemadmodum enim ipſi principes heredes raro theſauros colligunt, uerum plerisque hoc ad laudem ſufficit, ſi impenſis et lautitiae reſpondeant reditus territorii: ita idem euenire etiam ſolet principi tutori. Qui plerumque eum inſtituit adparatum uiuendi et regnandi, ne redituum quid ſupereſſe aut redundare queat. Idem contradictor FRITSCHII *uol. 1. conſ. 23. n. 40. Iſt in Teutſchland gebräuchlich, wenn Fürſten, Graven oder Herren ihrer unmündigen Brüder oder Vettern Vormundſchafft über ſich nehmen, Land und Leute zu regieren: ſie zur* compenſation *eine Ergötzlichkeit haben, und nicht ſchuldig ſeyn alles zu berechnen und Erſtattung zu thun. Exempel haben wir an denen Erz-Herzogen in Oeſterreich; Herzogen zu Sachſen; an den Grauen zu Schaumburg, Gleichen und andern mehr. Vnd weil ſolcher Gebrauch in Teutſchland landkundig und offenbahr, auch Churfürſten und Grauen wohl bewuſt, ſo darffs keiner weitern Beweiſung.* Quapropter ex uſu imperii pragmatico ſentit *v. ill. a* COCCEII *c. 9. iurispr. publ. §. 14. p. 407.* dum ait: *Ratione principatus tutor rationes non reddit* (quoniam eius tutela fructuaria). *Neque meminimus, rationes unquam petitas, nedum redditas fuiſſe* [*]: Paria habet *b. m.* STRYKIVS *lib. 27. V. M. tit. 5. §. 4.* quod ſcilicet illuſtrium perſonarum tutoribus illuſtribus alimenta (mallem uſusfructus) debeantur de bonis pupillaribus territorii. Idem BRVNNEMANNVS *conſ. 2. n. 160.* et ICti etiam extranei SVRDVS *de alim. tit. 9. quaeſt. 44. n. 1.* MENOCHIVS *conſ. 28. n. 31. 50.* aliique. Accedunt demum rationes, noſtrae reipublicae diuerſae a Romana. Romae enim pleraque munera, quidni et tutelae? gratuita; Germania autem non uult, ut alicui officium, ne tutelare quidem, ſit damnoſum: Romae decus fuerat, ſpartam exornare de bonis propriis, neque oneri eſſe, petendo a republica ſalarium; Germanis ſordet ſparta, quae ſine ſpe aeris et ſalis: Romae operarum pro mercede locatio inſtar fortunae fuerat ſeruilis; non Germaniae, quae maximi illas artes facit, quae docent ex operis acquirendi opes et facultates et quae differentiae generis eiusdem. Vnde clare patet, quod mirum non ſit, fructuarias tutelas Romae ſorduiſſe, necquicquam Germanis.

3] rationes fructuariae tutelae apud Germanos.

Differ. I.

Fructuariae tutelae, qui ſublatae a Germanis deſuetudine?

(*xx*) In eo facile conueniunt Doctores, quod, praeter matris aut patris tutelam, alia nulla hodie apud Germanos ſit fructuaria. ZOBEL *in different. iur. Sax. et ciu. 43. n. 8.* COLERVS *de proceſſ. execut. part. 2. c. 3. n. 301.* BERLICHIVS *part. 1. concl. 12. n. 17.* CARPZOV. *part. 2. Conſt. 11. def. 1. n. 6. 7. 8.* RICHTER *part. 1. deciſ. 13. n. 22.* HEESER *de ration. redd. loco 11. n. 124. b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 27. tit. 4. §. 2.* Sed unde quaeſo tam facilis iurium commutatio. Forte inſtituta Romanorum de *gratuitis tutelis* uiſa ſunt humaniora Germanis, quae ſequerentur. Vel, auctis per commercia praediorum pupillarium reditibus, hi iuſto maiores uiſi ſunt, quam ut integri adſignari poſſent tutoribus pro operis tutelaribus. Igitur parte tantum aliqua contentos eſſe oportuit tutores, uel, eius loco, illis adſignatum fuit ſalarium, a iudice definiendum, pro ratione operarum tutoris et pupillorum facultate MENOCHIVS *de arbitr. iud. quaeſt. caſu 512. n. 11. 12.* FINKELTHAVSIVS *obſeru. 62. n. 25.*

De tutorum apud Germanos ſalario.

(*ee*) Radicem et fundamentum ſalarii tutelaris fructuariam Germanorum tutelam fuiſſe, diximus in nota praecedenti. Vtinam hoc lumine ſcripſiſſent ICti, quibus opuſcula debemus de *ſalariis tutorum* ſingularia. *Luderus* MENCKE *diſputationem XI.* et pariter MOLLENBECCIVS academicam diſſertationem occuparunt hoc argumento de *tutorum et curatorum ſalariis.* Qui ideo hic merentur laudari. Ibimus nos per prouincias Germaniae, ut iuris Germanici de tutelari ſalario uideamus harmoniam. In Saxonia inprimis *ex iuſtis cauſis pro qualitate laborum patrimonii et conditionis pupilli aliarumque circumſtantiarum certum ſalarium conſtitui ex bonis pupilli uel ipſa teſtis eſt experientia,* dogma eſt MENCKENII, primarii apud Lipſienſes anteceſſoris *diſp. 11. theſ. 14 in fin p. 387.* qui in partes ſuas uocat SCHILTERVM *exercit. 37. §. 9. et 177.* atque ANDLERVM *lib. 2. tit. 5. n. 38.* ſed neuter aliquid habet de Saxonia ſigillatim. Propius ad inſtitutum accedunt BERLICHIVS *part. 1. dec. 134.* quae tota eſt de ſalario tutoris, firmato ſententia forenſi, et FINCKELTHAVS *obſeru. 62. n. 25.* In ſtatutis WVRTENBERGICIS *Lands-Ordn. tit. 40.* ita diſponitur: *Wiewohl ſolch Vormundſchafft zu recht* (iure Romano) *keinen Gewinn oder Belohnung leidet, darum auch kein Vormund einigen Sold heiſchen oder empfa-*

In Saxonia.

Wurtenbergicis.

[*] Sed tamen rationum, a principe tutore requiſitarum, exemplum habet SCHILTERVS *lib. 1. iur. publ. tit. 12. p. 123.* Vbi pactum recitat inter Wolffgangum et Rupertum archipalatinos an. 1543. „Wo der Hertzog Wolffgang von ſeinem Vetter Hertzog *Ruperto*, als Vormund Rechnung haben wolte: ſo ſolle S. L. dieſelbe bey Leben gebührlicher weiſe ſuchen und fordern. Die Erben aber „ſollen ſolche zu thun nicht ſchudig ſeyn." Addi poteſt, quod etiam FRITSCHIVS *uol. 1. conſ. 23. n. 101.* reſponderit pro comite, ab agnato tutore rationes requirente. Memini etiam nouiſſimae tutelae apud Wurtenbergenſes, ubi minae ſparſae ſunt aduerſus adminiſtratorem in reddendis rationibus. Verum his omnibus glaucoma obfuiſſe puto iuris Rom. quin rationes intelligerent patriae inſtitutorum.

Differ. I.

empfahen ſolle: ſo wollen wir doch hiemit A *zulaſſen, daß einem Vormund, der treulich vorſtehet, eine ziemliche Belohnung beſtimmet und in ſeiner Rechnung paſſiret werde. Beſoldus, Plebſtius,* aliique interpretes hanc legem ex iure Romano illuſtrant: ſed requiritur hic potius patrii iuris ſedula indagatio.

Boioaria. Vicina BOIOARIA *Land-R. tit. 5. artic. 14.* is eſt: *Einem Vormund oder ſeinem Erben ſolle nach Beſchaffenheit des Vermoegens; des Pupillen Standes; auch* B *gehabte Mühe eine gebührende Verehrung vor gehabte Mühe, Verrichtung und Sorg gegeben und* NB. *die Vormunde, bey Antretung der Vormundſchafft, darauf vertræſtet werden.* Arbitrio iudicis ſumma definitur: ſed, pragmatico SCHMIDII iudicio, uſusfructus adſignanda *decima* pars ad *tit. 5. artic.* 14. *n* 13. Addatur KHRAISSERVS *ad inſtit. iur. Boic. lib.* 1. *tit.* 22. *p.* 50. et BALTHASAR, qui *tit. V. reſol. iur Boic.* C 12. *n.* 1. *p.* 480. iuuenes et adoleſcentea grauiſſimis uerbis compellat: *ut legis prouincialis ſint memores; gratiam referant tutoribus non uerbo, ſed re ipſa, ſalarium ſoluendo tutelare.* Qui hoc ipſo a Schmidio alienus eſt, cuius iudicio Boica haec conſtitutio eſſet in gratiam iuria ciuilis abroganda.

Tirolenſibus. Idem fere habent ſequunturque ſtatuta TIROLENSIA *lib. 3. tit. 5. Von der Gerhaben Belohnung. Daß den* D *Vormundern nach Verflieſſung eines Iahres, nach dem Brauch ieden Ortes und nach Gelegenheit der Sache eine Belohnung beſtimmt werde. Vnd ſich der Gerhab damit begnügen laſſe.*

Franconia. De FRANCONIAE ſtatutia, neſcio, quid iudicandum ſit. Concedunt enim ipſa quoque ſalarium tutori: ſed non ultra *duos numos*, quam ampla etiam fors fuerit pupilli. Frænkl. Würzb. Land-Ger. Ordn. *part. 3. tit.* 22 §. 2. E „Wenn die *ſubſtanz* der Pupillen ſich „auf 1000. Gulden oder NB. auch darüber „erſtrecket, auch an liegenden Güthern „gantz oder mehrentheils beſtehen ſollte, daſs einem Vormund zu warten und „einzubringen zween Gulden in ſeiner „Iahr-Rechnung zu führen nachgegeben „werden ſolle. So das Vermœgen darunter, nur ein Gülden. Es ſolle auch „die Tax dieſer Beſoldung nicht über- F ſchritten werden." Sed haec lex emtioni ſimilis pro numulo uno, ut adeo operas tutoris potius ludere, quam compenſare uideatur. Si uero aliquid aequitatia habuit olim in magno pretio argenti, hodie illa certe ridicula eſt in tanta eiuſdem uilitate.

Argentoratenſibus. Quicquid ſit, idem tamen fere habent ſtatuta etiam ARGENTORATENSIA apud *Demeratium part. 1. diſſ. 4. n. 25. p.* 25. his uerbis: „Dem Vogten G „ſolle man, ſo das Guth unter 100. Gulden werth, ſchencken eine Kappe, (alii „legunt einen Koppen) und ein halb „Viertel Weins oder ein Ortsgülden dafür. So es aber darüber, dem ſollen A „des Iahrs 2. Kappen und ein gantzes „Viertel Wein geſchencket werden. „Iſts aber über 200. *pf.* bis in 1000. Gülden „ein paar Hoſen oder einen Gülden dafür cetera." Pertinent haec ad parſimoniam uetuſtatis, paruo contentae. Hodie ſine dubio aut ſublata lex prorſus, aut prolata ad fines honorarii ampliores.

Differ. I.

Francofurtenſibus. *Reformatio*, quae audit FRANCOFORTENSIS *part. 8. tit.* 13. ſalarium, tutoribus adſi- B gnatum, indulgentiae legum Romanarum tribuit, non uero, ut par erat, rationibus patriae ſtatutorum: Verba ante me b. m. STRYKIVS exſcripſit *lib. 2. V. M. tit. 4. §. 3.* quae nolo repetere.

Hamburgenſibus. Rectius HAMBVRGENSES ſalarium tutoris ex inſtitutis ueterum tuentur *part. 3. artic. 6. §. 20.* his fere uerbis: *Obwohlen die Vormunder nach denen gemeinen geſchriebenen Rechten keine Belohnung: dennoch, weil diſsfalls von* C *unſern Vorfahren* (more maiorum) *aus vernünfftigen Vrſachen, damit ieder ſo uiel williger gefunden werde, ein anders uerordnet: ſo laſſen wir es dabey, daß denen Vormunden bey ihrer Schluß-Recynung eine ziemliche Belohnung wiederfahre und gefolget werde.*

Magdeburgicis. Prouinciae Magdeburgenſis ſtatuta tutoria ſalarium uirtuti et liberalitati relinquunt pupilli *cap. 43. §. 22. Der Vormund iſt ſeiner Mühewaltung hal-* D *ben ein* recompens *zur Ergötzlichkeit anzuſetzen nicht befugt. Iedoch wird ſich* NB. *ieder Pflegbefohlener gegen ſeinem Vormund, der ihm wohl vorgeſtanden, danckbar zu erweiſen wiſſen.* Putauerim tamen ad hoc ipſum obligationem non tantum naturalem eſſe, ſed etiam forenſem. Neque de re ipſa hic diſputari, ſed tantum de ſumma, uel aequitate pupilli, uel magiſtratus iudicio determi- E nanda. Mouent me ad ita ſentiendum primo, quod Germanici iuris, hactenus recenſiti, hoc ratio uelit; deinde haec §. 22. noua ſit neque in editione 1652 habeatur, adeoque priſtino iuri tutelari ſit derogatoria; demum, quod, *Bergero* interprete in iuris oeconomia, quondam in ciuitate Halenſi moribus recepta fuerint tutorum ſalaria.

Archipalatinis ſtatutis. Archipalatini principis electoris idem de ſalariis tuto- F rum habes mandatum an. 1579. promulgatum apud GIESEBERTVM *peric. 2. ſtat art.* 24. *n.* 299.

Poruſsico iure. PORVSSICA conſtitutio de hoc argumento *lib. 2. tit. 6 art.* 12. §. 5. eſt haec: *Vnd iſt nicht unbillig, auch der Obrigkeit unbenommen, denen Vormunden entweder gewiſſe* ſalaria *zu ſetzen, oder eine ziemliche Belohnung zu geben.* Taceo genera eiusdem conſuetudinis alia.

Num gratuita tutela praeſtet fructuaria? *Pro primo.*

(*ff*) Vtrum conſultum magis ſit, tute- G las *gratis* adminiſtrari; an uero propoſita *ſalarii* aut fructuum ſpe: non omnium eadem eſt opinio. Primum *Romani* fecerunt: alterum *Germani*, quorum nos inſtituta tuebimur rationibus. Qui in Romanis caſtris militant, illi pietatem commen-

Differ. I.

mendant extolluntque ll. ciuilium, quod tutoris pretium uirtutem eſſe uoluerint, non ſalarii aut fructuum lucra. Inde querela *Caſp.* SCHMIDII ad *tit. 5. iuris Boici art. 14. n. 1. Optandum quidem eſſet, ut iuris communis diſpoſitio* (de gratuitis tutelis) *adhuc hodie obſeruaretur in toto mundo. Quod ex eiusmodi peruerſis conſuetudinibus* (ſalaria tutorum intelligit) *orta fuerit tutelarum et curatelarum peſſima nundinatio. Ita, ut quilibet inepiiſſimus ſe tutelis ultro intruſerit. Cum ſecundum locorum conſuetudinem 10. uel 20. partem fructuum imo in quibusdam locis omnes fructus uel pingue ſalarium lucrentur.* Idem quoque iudicium eſt PEREZII ad *tit. ff. de adm. tut.* idem HVBERI *digreſſ. lib. 3. c. 1. §. 3.* qui rectae rationi hoc putat aduerſari. Verum enimuero uti coniecturis non adſequor, quomodo ſalaria in cauſa eſſe queant *ineptorum tutorum*, cum magiſtratui potius incumbat prouidere, ne ineptus ad tutelam admittatur: ita plures rationes ſunt, quae fructuarias tutelas commendant. *Principio* leges naturae iubent, ne alicui officium ſuum ſit damnoſum *l. ſed et ff. quemadm. teſt. aper.* id quod fieri ſolet in gratuitis tutelis. *Deinde* ad pietatem in pupillos ſufficit, ſi res eorum non peiori ſint loco, quam hominum adultorum. Quod fit, ſi operis tutelaribus modicum reſpondeat ſalarium, aut eius loco pars uſusfructus. *Praeterea* maiorem in tutela fructuaria requirere licet induſtriam, quam in gratuita. *Tum* minores erunt excuſandi ſe a tutelis cauſae. *Poſt* excitabit honorarium tutores ad promptius, curatiusque tutelam adminiſtrandam. *Porro* ut mores Romanorum migrauimus in eo, ne publicum munus ullum ſit gratuitum: ita eaedem quoque nobis cauſae, ut gratuitae pariter exulent tutelae. *Tandem* cum tot hodieque ſint perfidiae tutelaris exempla illamque multi hoc tegumento inuoluant, ſe aliter ſibi conſulere neſciuiſſe feciſſeque, quod tribuatur Iſraelitis Aegyptiorum honeſtis ſpoliatoribus ob mercedem negatam operarum: etiam hoc nobis commendare debet tutorum ſalaria. Valet enim hic idem, quod SEKENDORFFIVS monet de ſalario quaeſtorum, ne tenuitate eius anſam habeant ad delinquendum. Opinabile enim non eſt, eſſe in alienis facultatibus et uiuere ſuis, DIO *lib. 52. Demum* hodie pleraeque, ſi non omnes tutelae, datiuae ſunt, quae iuſſu magiſtratus imponuntur, nulla ſpe propoſita ſucceſſionis, quae apud Romanos in legitima tutela plerumque uſitata, ſolatium fuerat in operis gratuitis pro pupillo, hereditatis cauſa, ſuſcipiendis. *Taceo*, quod Romanorum tutelae minus fuerunt diuturnae, quam apud Germanos: ut adeo in his grauiores et longiores operae mercedem omnino mereri uideantur. *Ad extremum* aliud quid pro ſalariis tutelaribus adlegare neſcit GIESEBERTVS *peric. 2. ſtat. art. 24. n. 291.* quam ſententias ſacri codicis aduerſus ingratos *Sap. 16. u. 29. Prouerb. 18. u. 13.* Vt adeo pupillus conſcientiae peſſime conſulat, qui operis ſui tutoris ſatisfacere nolit ſufficienti honorario: quamuis ſtricto iure ad illud necquicquam teneatur.

Pro ultima.

(*gg*) Speciminis loco aliquas dabimus ſententias, quas peruerſe reſponderunt ICti, ideo, quoniam ſalaria tutorum ex auctoritate LL. Romanarum inter res odio dignas retulerunt. I. Scilicet etiam in Germania *regulariter* ſalaria peti non poſſe dicunt, quia in ſe munus hoc ſit gratuitum MENCKE *theſ. 5. et 8.* Verum *regula* ſumitur ab indole rei, qua Germanorum tutelae ſunt fructuariae: deinde cum patria conſuetudine tutelae raro gratuitae ſint, exceptio maior non eſſe debet, quam regula. II. Salarium tutoris in damno potius uitando, quam lucro captando uerſari exiſtimant FABER *in Cod. lib. 5. tit. 17. def. 1.* MENCKE *theſ.* 12. Quod iterum nego, quoniam Germanica iura in fructuariis tutelis commoda atque lucra non inuident tutori. III. Perhibent in creditorum concurſu tutelare ſalarium ad claſſem referendam chirographariorum *Idem theſ. 26.* Sed iterum falſa cauſa ſubeſt, ſcilicet, quod ſalaria haec decernantur extra iuris (puta Romani, non Germanici) ordinem et quae ſunt generis eiusdem. IV. Tradunt porro, ſalarium ſibi tutorem conſtituere non poſſe, ſi iam munus tutelare adiuerit. V. Neque proximorum agnatorum arbitrio id fieri, ſed decreto magiſtratus, VI. non deberi illud a pupillo parum opulento, VII. non deberi, niſi exploratae induſtriae ſpecimine edito a tutore, VIII. referendum illud inter patriae opprobria et quae alia ſunt, facilia ad confutandum, ſi animus probe inſtructus ſit, ſuperius iacto fundamento. Vnde ſatis conſtat, quantum interſit cum iudicis forenſis, tum cauſarum patroni, utriusque iuris differentias bene cognitas intellectasque habere.

Salarium *tutelare non iuris* derogatorii *in Germania.*
1) *debetur regulariter,*
2) *uerſatur in captando* lucro,
3) *priuilegium habet in* concurſu,
4) *exigit illud tutor abaque* conuentione,
5) *cum agnatis,*
6) *etiam* diues,
7) *ſi abſit* dolus,
8) *nulla* pudoris *laeſione.*

(*hh*) Parco nominibus maximorum ICtorum. Quibus ne quidem illud uitio dandum eſt. Cum illi oculos animosque defixerint in legibus tantum Romanis, uetuſtiorum patriae conſuetudinum, unde nobis lumen, prorſus ignari. FRITSCHIVS tamen prae aliis hic ſtomachum nobis mouit, quoniam *conſilio* 23. *p.* 340. *n.* 156. 158. id agit ex inſtituto, ut fructuarias tutelas etiam apud principes et comites damnet deſtruatque, contra patrii iuris rationes et pragmaticum uſum Germanici imperii. Rationes eius ſunt; I. Quia principes iure priuato utantur. *Reſp.* Saluo tamen patrio iure. Quicquid ſit de quaeſtione indaginis

Seculorum, non hominum uitia.

Diff. II. III.

ginis altioris. II. Quia conſuetudo fructuariae tutelae a priuatis hominibus nequeat extendi ad principes. *Reſpond.* Imo a principibus, (ubi fructuariæ tute- A læ omni tempore ueſtigia clariora) filum eſt conſecutionis ad homines priuatos, cetera.

Diff. II. III.

DIFFERENTIA II.

Tutelis Patronorum & domini feudi diuerſa fundamenta.

Tit. 17. ad uerba: patronorum tutela.

Confertur uulgo tutela PATRONI *in libertos cum* DOMINI *tutela fructuaria in uaſallum minorennem (ii). Vtraque autem differt inuicem quam plurimum, quod uidebimus. Radix & fundamentum iuris tutelaris patroni eſt* SVCCESSIO *(kk): alia domino in hoc munere cauſa. Cuius non ſolum intereſt, ut bene* EDVCATVR *pupillus cliens, ad ſeruitiaque, olim præſtanda, reddatur habilis (ll): ſed etiam* FRVCTIBVS *fundi clientelaris usque is careat, donec aetate ad ſeruiendum matureſcat (mm).*

Patronorum & domini feudalis conferuntur tutelae.

(*ii*) Hoc collationis genus inſtituit ex ueteribus *Io.* FABER *ad l. 1. inſt. tit. 17. n. 2. p. 64.* ratione, quam damus: *Per hunc §. poſſet fundari, quod ſi uaſallus, qui nihil poſſidebat, niſi feudum, moriatur, relicto pupillo, nullis agnatis exiſtentibus, qui in feudum poſſunt ſuccedere, quod tutela tum pupilli pertineat ad dominum feudi, qui ſucceſſurus eſt per hanc litteram.* Sed propius ad rem accedit *Georg.* SCHVLZE ad *lib. 1. tit. 17.* his quidem uerbis: *Iure feudali exemplo huius legitimae patronorum tutelae, ſi uaſallus moritur, relicto filio impubere, nullis agnatis, qui in feudis ſuccedunt, exiſtentibus, tutela pupilli ad dominum feudi, ad quem feudum reuerſurum eſt, pertinere uidetur.* Arg. cap. un. de ſucceſſ. fratr. 2. F. 11. *Adde, quae plenius dixi ad tit. 15. lit. b.* Quem, uti in uſu iuris hodierno alias, ita hic quoque exſcribit, tacendo nomen eius, b. m. HOPPIVS *ad h. t.* Et SCHRADE- D RVS *part. 10. ſect. 19. n. 70.* hoc argumentum ita reſpondet: *quemadmodum a liberto ad uaſallum; ita a patronorum tutela ad tutelam domini bona concluſio.* Sigillatim *Nic.* EVERHARDVS in topica legali, arg. a *liberto ad uaſallum.*

Patronorum *tutelae unicum fundamentum* ſucceſſio.

(*kk*) Dicit hoc ipſe imperator. Neque enim uerba XII. tabularum patronis tutelam libertorum deferre, agnoſcit. Quod uero certum ſit, patronos *ſuccedere* in bona pupillaria libertorum; ideo putat, firmum eſſe conſecutionis uinculum, quod iisdem etiam ob cauſam eandem tribuenda ſit tutela. Idem VLPIANVS *l. 3. ff. de legit. tut.* Quia regula iuris uera ſit uniuerſim, ut *onus ſentiat, qui ſentit commodum l. ſecundum nat. ff. de R. I.*

Dominicae tutelae cauſa *a) pupilli ad uirtutem, militarem* educatio.

(*ll*) Claris uerbis hoc ſcribit Angliae Ictus, *I.* COVVELLVS *lib. 1. inſtitut. tit. 17. §. 2.* quem locum recitamus: *Hoc cuſtodiae* (tutelae fructuariae) *ius ab hac ratione proficiſcitur. Quod cum is, qui per ſeruitium militare tenet, militis loco dominum* B *ſequi teneatur: nemo praeſumitur pupillum in actibus bellicis ſolertius uelle inſtituere & educare, quam ipſe dominus.* Idem *de forti* SCVTO *c. 44.* et hiſtoricus VERGILIVS *lib. 16. p. 570.* Inde cauſae ad ſcholas et academias equeſtres, in quibus pupilli uaſalli ad uirtutem et artes militares formentur educanturque.

b) negatur uſusfructus feudalis ceſſantibus ſeruitiis.

(*mm*) Indolem *tutelae dominicae* repetere nos oportet ex legibus peregrinis, C quoniam hoc iuris genus in plerisque Germaniae locis ſublatum eſt conſuetudine. Ita autem CRAGIVS *lib. 2. dieg. 20. p. 284.* illam deſcribit: *Haec uera eſt omnium feudorum conditio, ut uaſallus domino militares operas praebeat: quibus certe nec pupillus ſufficit nec minor. Dominus ergo tempore illo, quo ſeruitiis uaſalli eum carere oportet, fructus feudi ſibi uindicat. Quibus uel ipſe gaudet, uel pro illis aliD um conducit, qui ſeruitiis feudalibus defungatur.* Idem FLETA *lib. 1. c. 11.* idem GLANVILLA *lib. 7. c. 9.* idem LITTLETON *lib. 2. c. 4.* idemque, quo teſte ſcribimus, *Io* COWELLVS *lib. 1. tit. 17. § 1. p. 34.* In beneficiatis feudis iuris huius rationes ſunt manifeſtae: quod, ceſſante onere, ceſſet commodum; quod commodo ceſſante, ceſſet onus: quod cauſa ſublata, tollatur effectus: quod regula ſic clara ſit, cauſa E dati non ſecuta & quae ſunt generis eiusdem, quae dominum excuſant in huius iuris exercitio. Quod uero in Germaniae locis plerisque hoc ſublatum ſit, ſi feuda exceperis illuſtrium, illud propterea euenit, quoniam pleraque Germaniae feuda titulo acquiruntur oneroſo, emtionis aut donationis propter cauſam: deinde pleraque landſaſſica feuda oblata ſunt, quorum multitudo indolem fere F expunxit *feudorum beneficiatorum.* In quibus tamen neque in ipſa Germania aliquid iniquitatis habere uidetur domini fructuaria tutela.

DIFFERENTIA III.

Legitimus et teſtamentarius poſtponuntur domino *tutori.*

Patronorum tutelae ideo locus, quod deeſt liberto alius tutor uel legiti-

Diff. IV. V. *mus uel teſtamentarius (nn): uerum utrique dominus in fructuaria tutela anteſertur (oo).* Diff. IV. V.

Patroni tutela ſubſidiaria eſt.

(*nn*) Rem hanc uerbis complectitur paucisſimis, apertis tamen et claris BALDVINVS ad *tit. inſt. de tut. patr.* ubi notat haec: & *profecto non poterat hic eſſe alius, cui patronus cedere deberet. Cum nec agnatos habeat libertus: nec ſit in poteſtate patris, quo tutorem teſtamentarium accipiat.* Rationes adſerti *d. præſ.* dabit in *differentiis iuris R. et G. in ſeruitutibus.*

Domini tutela et teſtamentarium excludit et legitimum tutorem.

(*oo*) Variant quidem hoc in iure Germanicarum gentium inſtituta. *Alii* enim ad tutelam *dominum* uocant tum demum, ſi nullus adſit agnatus feudalis ſucceſſor, quibus moribus uixere *Sueui*, quod dictum eſt doctumque *dif. l. ſup. Alii* uero excludunt a tutela ipſos agnatos dominoque eandem prae his ſolent deferre. A Anglo-Saxonum iura prodit CRAGIVS *lib. 2. dieg. 20. p. 286.* his uerbis; *Cum uaſallus feudi militaris heredem minorem relinquit, tutela et ipſius pupilli et feudalium bonorum eius pertinent ad dominum. Licet alios tutores aut teſtamentarios, a patre inſtitutos habeat aut agnatos, qui ſunt legitimi. Nam domini curae alios omnes excludunt.* Agnati enim reponere poteſt dominus, B quod fruſtra in feudum aliquod urgeant ius, antequam nata illis ſucceſſio, quae omnino expectet pupillum: deinde intereſſe domini, ut bene educetur uaſallus minor, quapropter tutelaria iura diuelli non debeant ab onere curaque educationis.

DIFFERENTIA IV.

Alimenta *quae pupillo negentur, ſi ei opes aliae?*

Fructuarius tutor, dominus, alebat tantummodo pupillum ex fructibus feudi, ſi, unde uiueret, illi defuerat allodium (pp): cuius diſcriminis neſcium eſt ius Romanum (qq).

Alimenta pupillo debentur deficiente demum allodio.

(*pp*) Aperte CRAGIVS *lib. 2. feud. dieg. 20. p. 288.* inquit: *Hoc etiam ſolatii dominus habet, quod, cum alioquin pupillum alere et educare pro dignitate teneatur ex fructibus ſui feudi, ſi pupillus aliunde habeat, unde commode ſuſtentari poſſit: in eo caſu dominus de alimentis ei praeſtandis non tenetur. Niſi et ea* (allodia) *eiusdem domini cuſtodiae uelit ſubiicere, ut Normannicae conſtitutiones uolunt. Nos pupillum, ut haec ſubiiciat, cogere non ſolemus: ſed, aeſtimatis eorum fructibus, quod ſupereſt ad plena alimenta arbitrio ſenatus a domino exigimus.* Neque aliter mores ſe habuerunt Germanorum in feudis beneficiatis. Quoniam uaſallus uel aetate uel alio caſu ad ſeruiendum inhabilis neque fructus feudales meretur, inſtar militis, ualetudinis cauſſa dimiſſi. Cui ſtipendium C iure negatur, neque ualetudinarium illi ſuccurrit, niſi ob cauſam egeſtatis. Alia noſtris hodie feudis eſt ratio, quae plurimum uel *beneficiata* ſunt, uel titulo acquiſita *oneroſo*. Vt adeo necquicquam dici poſſit, quod propter ſeruitia tantummodo ſint collata. Quae tamen ratio et fundamentum eſt fructuariae tutelae.

Romanis feuda nulla.

D (*qq*) Feuda Romanis ignorata fuiſſe, certum eſt. Vt adeo feudi et allodii nulla opus fuerit ſeparatione. Scio, quid de agris limitrophis et beneficiariis Romanorum ſentiendum ſit et quid illi commune habuerint cum feudis. Verum nulla ratio patitur, ut in his obtinuiſſe credamus fructuariam eius generis tutelam.

DIFFERENTIA V.

Vbi educari debeat pupillus?

Romana iura pupillum non obligant, ut educetur apud tutorem (rr): quod tamen Germanica inſtituta uolunt in tutelis fructuariis (ss).

Educatio aliena a tutore.

(*rr*) Eſt enim iudicis, ſiue praetoris ſiue præſidis, decernere, apud quem educari debeat pupillus. Saepe matri, non nunquam etiam aliis committitur educatio, excluſo tutore. Ita Vlpianus *l. 1. pr. ff. pr. ubi pupillus educar. debeat* et clarius Alexander *l. 1. educatio C. eod.* Quibus legibus haud dubie cauſam attulere Romanorum in educendo pupillo malitia et improbitas atque inſidiae decantatiſſimae heredipetarum.

Educatio comes tutelae fructuariae.

E (*ss*) Neque cauſſa ſuis haec inſtituta deſtituuntur. Nam intereſt omnino domini, ut pupillus cliens ad artes et uirtutem formetur, quae habilem reddant ad olim condigne praeſtanda ſeruitia. Quapropter domini uoluntas hic conſiliis aliorum eſt praeferenda. Hos Angliae mores late exponit tueturque CRAGIVS *de feud. Scot. lib. 2. c. 20. p. 287.* Verum in Germanico imperio id iuris eſt ualde ambigui. Memini, fuiſſe aliquem principi,

Differ. VI. VII.

cipi, Romanis ſacris addicto, auctorem conſilii, quo euangelica ſacra poſſet in territorio ſuo breui, nulla uiolentia adhibita, extinguere. Id ſcilicet fuerat, ut princeps tutelam ſibi legitimam adrogaret in ſubditis et uaſallis. Ita enim ex imperio tutelari pupillos imbui poſſe principiis pontificiae catecheſeos. Neque metum eſſe ullum, fore, ut principiis, quibus pueri imbuti ſumus, deponamus uiri aut iuuenes. Verum in Germania noſtra hoc dari propterea nequit domino. Partim, quod ſeruitia militaria non requirunt artes catecheticas. Partim, quod feuda noſtra uel oblata uel emta ſint, utrinque eapropter indigna eo rigore. Partim, quod dominicae tutelae uel deſuetudine ſublatae, uel ne receptæ quidem in tanta ordinum prouincialium libertate. Partim etiam, quod pragmaticae leges uelint, paria utrisque ſacris iura ſint, libertas, immunitas, ut adeo nefas ſit, onerare ſubditorum et uaſallorum pupillos *dominica* tutela.

DIFFERENTIA VI.

De fine *tutelis* diuerſo?

Tempus tutelare patronis ordinarium eſt (tt): dominus autem pupillos, ſi maſculi ſint, in tutela retinet ad annum aetatis XXI. uel XIIX. (uu); ſi foeminae, obſtringitur ipſe annas XIV. natis maritum quaerere illasque elocare (xx). Quad ſi facere neglexerit, faeminarum ipſo tum iure extinguitur tutela.

Patronorum tutela finitur *XII. aut XIV. aet. anno.*

(*tt*) Regula iuris eſt, cum lex non diſtinguat, neque diſtinguere, fore noſtrum. Deinde ratio tutelae patronorum pariter expirat in pubertate. Qua etiam liberti condere teſtamenta poſſunt patronosque deſtituere hereditaria ſucceſſione *§. 1. 2. ſq. inſt. de ſucceſſ. libert.* Plura addere in re, deſuetudine apud nos ſublata, operae pretium non eſt.

Non tutela domini, *quae perdurat ad an. XIIX. aut XXI.*

(*uu*) Loquatur in hac re iterum CRAGIVS noſter *lib. 2. de feud. Scot. cap 20. p. 288.* ubi ita inquit: *In militari feudo, quamdiu XXI. annum non impleuerit et foemina XIV. tamdiu ſunt in dominorum* (tutela) *cuſtodia. Ratio diuerſitatis eſt haec. Si foemina nupſit, tum maritus illi inſtar tutoris* et illius, qui domino praeſtat ſeruitia. Addit idem principio huius diegeſeos, quod ueniam quidem aetatis aliquando impetrent pupilli XVIII. aetatis anno, quod tamen improbat maximopere. Nemini ignotum eſt, quod in hoc termino fructuaria tutela reſpondeat iuri Saxonico, quod certiſſimum eſt inſulam Britanniae Saxonum uiuere inſtitutis. Is enim populus patrias leges in Angliam attulit ex eaque illae etiam in minus excultam Scotiam transmigrarunt. Dicet tamen alibi *dn. praeſ.* quod terminus hic iuſto ſit longior. Cum certo conſtet, Germanicas quondam gentes annum aetatis XVIII. ad iura maiorennitatis habuiſſe ſufficientem.

Matrimonium *uaſallae qui nullum, ſine* conſenſu *tutoris* domini?

(*xx*) Cum domini omnino interſit, ne foemina cliens homini nubat uel inimico uel minus tamen grato: ius illius tutelare eo etiam profertur, ut *pupillam* cogere poſſit ad dandam connubii fidem illi, quem ipſe nominauit. Adeoque *dominica* tutela coactis gaudet matrimoniis, quae utroque alias iure libera eſſe debent. Verum enimuero ne dominus hic aliquid ex fraude agere poſſit, ius illius uariis circumſcriptum eſt limitibus, ut *legum* fere *ſyſtema* abſoluat *dominica maritatio*, quam dicunt, militarium uaſallarum. Occupat illa *diegeſin* XXI. in uolumine CRAGIANO. Vnde quaedam excerpemus neque tamen aliter, quam per epitomen. *Vltra XIV uel, in caſibus quibusdam, ultra XVI. aetatis annum non aiſſerat matrimonium pupillae dominus, alias ipſe et tutela excidit et iure maritandi pupillam.* Deinde *pupillae neceſſerat maritum diſparilis cum ipſa ſortis aetatis dignitatisque.* Praeterea commendatus *maritus uitio non laboret corporis aut animi.* Poſt *ſi pupilla nubit alicui, domino inſcio, cadit illa feudo, aut ſponſalia ſunt nulla* et quae ſunt eiusmodi. Et ſane quaeri ſolet, utrum in principatibus Germanici imperii, ubi promiſcua obtinet ſucceſſio, foemina ſucceſſor in matrimonio opus habeat conſenſu imperatoris. Quod omnino affirmarem, ſiquidem Germaniae principatus aeſtimandi forent iure feudorum beneficiatorum. Inſtar Gallicorum feudorum, ubi regis conſenſu omnino eſt opus. Quod illuſtre illud Britanniae minoris exemplum docuit, cuius princeps Anna propterea nouo marito Maximiliano imperatori nuntium miſit, quod conſenſum a rege habere non poſſet ad matrimonium hoc conſummandum. Aget de hoc argumento *dn. praeſes in differentiarum ſyſtemate titulo de nuptiis.* Idem iudicium merentur feuda landſaſſica, quae et ipſa fere in omnibus Germaniae prouinciis in numero ſunt feudorum oblatorum.

DIFFERENTIA VII.

Num ius tutelare competat patronae?

Romano iure patrona excluditur a iure tutelari libertorum (yy): non Germanico, ubi dominae eſſe licet tutrici minoris uaſalli (zz).

(*yy*) Ver-

Diff. IIX I. *Nefas eſt, tutelam liberti gerere patronam.* (*yy*) Verba imperatoris clara ſunt: *ſi a foemina impubes manumittatur, ipſa ad hereditatem uocatur, cum alius ſit tutor* in fine *tit. inſtit. de patron. tut.* Nam *tutelam patroni filius, hereditatem patrona obtinebit l. 1 § 1. ff. de tut. legit.* Quia apud Romanos tutela officium uirile *l. ult. ff. de tut.* quod plene docuit *dn. praeſ. diff. 1. de tut. matern. litt. aa.* ubi quoque rationes eruuntur, Romanis peculiares.

Dominae an quae eſſe liceat tutrici ſui uaſalli? (*zz*) Recte *Ioan.* FABER ad *tit. inſt. de patron. tut. n. 3. 4.* inquit: *quod ſi mulier ſuccedit habenti merum imperium, quod iudicare poſſit ſiue per alium, ſiue ipſa*, idem iudicium eſt de tutelia. Significantiſſimum hic eſt *cap. 4. dilecti X. de arbitris.* Vbi papa differentiam utriusque iuris A [illegible] ratione eadem. Quod quidem leges Romanae foeminas arcere ſoleant a publicis muneribus iudiciisque *l. 12. ff. de iudiciis, moribus foeminae iudices eſſe nequeunt, non quod iudicium non habent, ſed quod id non receptum ſit:* cumtamen Germani & Franci foeminis deferant fundos cum iurisdictione in ſubditos, neque illis leges obeſſe patrias, quo minus iudiciis queant defungi. Sic in B Angliae praeſertim regno nullum dubium eſt, quin et regina et dominae aliae tutrices eſſe queant ſuorum uaſallorum idque iure fructuario. Accedunt liberiora foeminarum Germaniae iura, quam Latii. Quae indagauit expoſuitque *dn. praeſes in diff. 1. de tut. matern.* *Diff. IIX I.*

DIFFERENTIA IIX.

Num patronorum tutela in poſteris libertorum?

Romano iure ſucceſſionem indeque pendens ius tutelare patronus tantum habuit in liberto, non in poſteris illius (aa): ultimum tamen quodammodo dici poteſt de moribus Germanorum in homines proprios (bb).

Liberti liberis nullus nexus. (*aa*) Liberti enim filius erat homo ingenuus. In quem nihil iuris ſupererat genitoris ſui patrono. Non opus eſt, in re clara teſtibus, quos tamen habes apud doctores ad *tit. inſtit de ſucceſſ. libert.* et ad *tit ff. de bonis libertor.* itemque ad *C. tit. de operis patrono praeſtandis*, cetera.

Libertorum onera omnes afficiunt eorundem poſteros. (*bb*) Moribus enim Germaniae factum eſt, ut ſerui quidem omnes manumitterentur, ita tamen, ut poſteri manumiſſorum nexu aeterno domino ſiue patrono permanerent addicti. Quamuis enim proprii homines, iudicio plerorumque Germaniae ICtorum, habeantur pro liberis: illi tamen uinculis adligati ſunt plurimis. *Principio* glebae adſcripti ſunt, quam ſi relinquunt, domino inſalutato, ab hoc uindicari poſſunt inſtar ſerui fugitiui. *Deinde* ad operas domino tenentur indefinitas, ut uix illis tempus ſuperſit ad uictum et cultum. *Poſt* mortuis dominus ſuccedit uel uniuerſim, uel in certa bonorum ſpecie aut parte. Quod argumentum late tractant C *Stommius* et *Ilusanus*; ſed nouiſſime haec iura ex medii aeui notitia illuſtrarunt ex inſtituto *Dattius* et *Potgieſerus.* Nullus itaque dubito, cum liberti et patroni nexus in Germania aeterni ſint, tranſeantque ad poſteros omnes; neque illis denegandum eſſe ius tutelare. Quod tamen negligi hic ſolet ideo, quoniam domini maior auctoritas in hominem proprium, quam tutoris in pupillum. D Deinde curta hominum adſcriptitiorum ſupellex uix meretur, ut dominum habeant tutorem. Vt adeo fruſtra ſint, qui audent nobilibus dynaſtis haec iura in dubium uocare. Ceterum id contra meretur notari, quod ſi tamen homines proprii literas obtineant manumiſſionis *Laſs-Briefe:* manumiſſi priuilegia nanciſcantur ingenuorum, ut adeo in his nulla patronorum tutela ſupereſſe, uideatur.

DE FRVCTVVM (*aa*) ATTRIBVTIONE (*bb*) SIGILLATIM (*cc*)

DIFFERENTIA I.

Fructus pendentes induſtriales cui cedant?

Fructuum induſtrialium attributio *apud* I) ROMANOS. ROMANO *iure fructus etiam induſtriales, nondum a ſtipite ſeparati, pro fundi ipſius parte habentur (dd) ceduntque ſoli domino (ee); non uſufructuarii (ff), non conductoris (gg), non emphyteutae aut uaſalli (hh), non uenditoris (ii), non fiduciarii (kk), non emtoris uitalitii (ll), non uiduae (mm), aliisque eius generis heredibus, quibus tantum reſtituuntur in fructus factae impenſae*

Differ. I. *Differ. I.*

penſae (nn) : *uerum enimuero alia hic longe inſtituta* GERMANORVM.

II) GERMANOS, *utpote a*] *Saxones*,

Leges enim SAXONICAE OPERAS *hic in pretio habent, fructusque tribuunt heredi illius, qui ſemen raſtro ſubduxit agrumque ad id nouauit iterauitque (oo), quos mores uſu quoque adprobant populi alii (pp). Ratione, noſtro iudicio, conſultiſſima (xx) quicquid rideant hic redarguantque alii. In*

b] *Venedos Brandeburgicos*,

BRANDENBVRGICO *autem ducatu reſpicitur ad fructuum* MATVRITATEM. *Ob quam a medio* IVLII *ad medium* AVGVSTI, *utpote tempore frumentationi uicino, fructus adſignantur heredibus defuncti (qq), necquicquam domino nouo. Quod ipſum quoque ratione deſtituitur haudquaquam (xxx). Alios*

c] *Longebardos*,

porro menſium limites habent LONGOBARDI *&* *ipſi Germani. Quod ſi enim uaſallus, idem de aliis iudicium, intra* MARTII *menſis principium finemque* AVGVSTI *deceſſerit, fructus heredibus defuncti pariter adiudicantur, non beneficiario ſucceſſori (rr). Horridam et tantum non brutam hanc legem dixerunt interpretes (ss). Contra nobis illa uidetur aequiſſima. Cui idem cum Saxonica fundamentum. Quando intra initium Martii et finem Auguſti, in Italiae oris, cum operae abſoluuntur agrariae, tum fere meſſis (tt). Ab hoc autem climate quando Germaniae regiones ſunt alienae (uu): merito ignorantiae accuſatur iuriſprudentia forenſis, quod neſciuerit in peregrinae legis rationem indagare eandemque temperare natura loci ac coeli Germanorum (xx). Praeſenſerunt hoc illi quodammodo, qui tempus fructuum attribuendorum in Germania prorogarunt ad anni ipſius tam exitum (yy) quam principium (zz),*

d] *alios populos Germaniae.*

ne fructus hyberni apud nos temere excluderentur. Ceteri, qui ſtatos menſes aut operarum menſuras non habuerunt, inter nouos dominos priſtinorumque heredes fructus induſtriales diuidendos eſſe, iudicarunt pro rata parte temporis aut operarum (aa). Tantum abeſt, ut Germani probauerint Romani iuris decreta in hoc argumento (bb).

Nexus dicendorum cum tutela fructuaria.

(*aa*) Diximus hactenus, quod Germanica inſtituta pro operis, a tutore praeſtitis, eidem uſumfructum largiantur bonorum pupilli uel omnium, uel certae ac definitae partis. Exigit igitur huius argumenti ratio, ut, quid in fructuum attributione ſit dicendum, ſigillatim exponamus. Quod ex inſtituto in cauſa etiam tutelari praeſtiterunt BAECA in libro *de decima tutori praeſtanda c. 22. 23. 32.* et *Ioan.* GVTIERREZ *de tut. part. 3. c. 27. n. 26.* B Quamuis neuter nobis prodeſſe multum poſſit, quorum opera intra pomoeria tantum uerſetur *iuris ciuilis*, cum ex aduerſo noſtri hic inſtituti ſit, docere patrii et peregrini iuris differentias.

Caſus in fructuum attributione multiplices.

(*bb*) Caſus eſſe hic poſſunt multiplices in argumento tutelari. Quod ſi enim tutor fructuarius *accedit* ad tutelam, neceſſum eſt, ut iura ei cognita ſint, qui fructus illi principio debeantur; deinde, C pupillo uel ipſo tutore *mortuo*, quaeſtiones occurrunt iuris eiusdem; quid? quod etiam, *aetate legitima* accedente, tutela finiri nequeat ſine lite, niſi utrique ſibi conſtent in fructuum diſtributione.

Argumenti fructuarii 1) *frequentia*,

(*cc*) Equidem in *titulo inſt. de uſufructu* argumentum hoc potuiſſet tractari: ſed dedit hoc *dn. praeſes* noſtro deſiderio, quod *ad diff. 1.* expoſuimus. Et ſane uix in uniuerſa iuriſprudentia argu- D mentum, quotidie fere obuium, occurrit, maioribus impiicitum ac tantum non obrutum difficultatibus: quam noſtrum, quod eſt *de fructuum attributione*. Ne- A que enim ſolum hoc iure opus eſt, in *emtione*; *locatione*; *poſſeſſione* b. f. pignore *antichretico*; pactis de *retrouendendo*; *fideicommiſſis*; *legatis*; *dotibus*; *dotalitiis*, *emphyteuſi*, quae loca occurrunt in legibus Romanis, quae enumerant *Ioan.* KOEPPEN *part. 1. deciſ. 30.* et uir conſultiſſ. THILLE *de iure ſem. ſect. 2. n. 3.* uerum etiam in cauſis, patriae fere propriis, utpote in *fructuariis* tutelis; in *ſucceſſione* feudi et hereditate *allodii*; in *precariis*; *maioratibus*; *ſalariis*; *retractibus gentilitiis*; contractibus *libellariis*; precariis *conductionibus*, ceteriſque rebus, quae Romano iuri aut prorſus incognitae aut a noſtris aliquantum fuerunt alienae. Et ſane *publici*, *feudalis* et *ciuilis* iuris haec argumenta ſunt frequentia et grauia, ut adeo cuiusque interſit, in illis eſſe cum iudicio uerſatum. Accedit ingens *iurium* et *doctorum* uarietas et diſſenſus. Quod alii hic ius *naturae* urgeant; alii ius *Romanum*; plures iure *feudali* delectentur; nonnullis patriae inſtituta, *Saxonica* praeſertim, in deliciis; multi ſola rem conficere uelint *conſuetudine*; magis demum ſinceri aperte ſcribant, rem hanc certis deſtitui principiis et ad quaeſtiones pertinere *uoluntatis*, ut, quicquid tandem ſenſeris, defendere queas legum et ICtorum auctoritate. Qui de his tricis dubitat, ille, uelim, conſulat de hoc argumento CVIACIVM *lib. 4. tit. 50. de fructibus feudi*, qui fauet *l. diuortium* id eſt *l. 7. §. 1. ff. ſoluto matrimonio dos quemadmodum petatur*;

2) *grauitas*,

3) *difficultas*,

4) *doctorum uarietas.*

Differ. I. *tur*, TIRAQVELLVM deinde *de retractu conuentionali* §.5. et *Rol. a* VALLE *uol. 2. conſ.* 27. qui primo in fructuarium duriores. Vtrumque iterum diſplicet MOLINAEO *tit. 1. conſuet. Pariſ.* §. *1. Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaeſt. 24.* ex inſtituto, *Ioan.* KOEPPENIO *part. 1. dec. 30.* qui omnino ſunt conſulendi. Ab his quoque abeunt HENELIVS *de iure dotalitii cap. 8.* qui ceteris eſt inſtructior et MYLERVS in *gamologia cap. 14.* BOCERVS *de fructibus rei alienae*; BVSIVS in *ſubtilitatib. iuris lib. 4. c. 13. 14.* ſibi inuicem iterum contrarii. FRITSCHIVS in *uol. 1. conſilior. 11. et 12.* nihil quidem de ſuo addit, ſed tamen utrumque eſt de hoc argumento multiplex et uarium. Mouit forte hoc *Ioan. Petr.* THIELIVM, ut denuo ſub incudem uocaret hoc thema atque illud reduceret ad principia, quibus imbutus eſt, *Cocceiana*. Taceo alios, praeſertim Hiſpanos, qui inſtruunt magis hunc locum aliorum auctoritate, quam diſponunt conficiuntque. In quorum numero *Ioan.* COPVS, qui de *fructibus* commentatus eſt ex inſtituto, porro MENOCHIVS; TVSCHIVS; del CASTILLO; COVARRVVIAS et iuris promi condi alii generis eiusdem.

LL. Rom. fructus pars fundi. (*dd*) Vniuerſim ſcribit GAIVS, *fructus pendentes pars fundi uidentur* l. 44. fructus *ff. de R. V.* imo *una res cum fundo* l. ſi fraudator 25. §. *pen. ff quae in fraud. credit.* Quod ſigillatim hic de fructibus dicitur *agri* et *uindemiae* idemque *l. qui ſcit. 25. §. 1. ff. de uſur.* repetitur, ut accipi non posſint de fructibus aliis, quam *de pendentibus induſtrialibus*. Quoniam *de naturalibus* minor eſt ratio dubitandi; *ciuiles* autem ante non debentur, quam uenerit dies; ſeparati ac *percepti* habentur inſtar rei mobilis. Quae adſertiones, cum clarae ſint, non opus teſtium auctoritate. Neque hic de iure *ſeminis*; ſed de iure *ſoli* praecipitur.

Rom. iure fructus domino cedunt ordinarie, (*ee*) Ex hac itaque Romani iuris philoſophia, quod *fructus fundi pars ſint*, recte arguitur per *Cocceiana principia* a THIELIO interprete *ſect 3.* §. *4.5 ſqq.* quod Romano iure fructus domino cedant *ordinarie*; quod ſi cedere hi debeant alii, tum opus ſit uel *facto* domini, uel *legis* expreſſa diſpoſitione; quod, tempore fructuarii finito, ſtatim fructus redeant fundi domino, *excluſis* fructuarii *heredibus*; quapropter id uerum ſit inſtar axiomatis legitimi. Vt in leges Romanas peccent, quotquot et quam etiam multi ſentiant ex aduerſo. *Inductione* idem comprobat ex omni genere iuris fructuarii.

non 1) heredibus uſufructuarii. (*ff*) Ita, VSVFRVCTV finito, fructus pendentes, etſi *maturi* ſint, pertinere ad dominum ſoli, necquicquam ad uſufructuarium *L. 12. arboribus* §. *5. ff. de uſufr.* Iulianus diſputat, *ſi fur decerpſerit uel deſecuerit fructus maturos pendentes, cui condictione teneatur?* DOMINO *fundi*, *an* FRVCTVARIO? *Et putat NB. quoniam fructus non fiunt fructuarii, niſi ab eo percipiantur, magis proprietario condictionem competere. Fructuario autem furti tantum actionem.* Idem *L. 13. ſi fructuarius ff. quib. mod. uſusfr. finit.* olea, quae ſponte decidit, neque a fructuario percepta eſt, non eius eſt, ſed domini ob cauſam eandem. *Differ. I.*

2) non conductori, (*gg*) Quamuis de colono, ſiquidem facto locatoris, uenditione rupta fuerit conductio, maxime diſputent. Neque tamen huic, ſed domino fundi fructus eſſe adſcribendos, ex ratione patet iuris Romani. Eius enim generis conductori proſpectum eſt, ut repetat *mercedem* agatque ad *intereſſe*, ut caſus ſunt in *l. 24. ſi in lege* §. *4 ff. loc. cond* et in *l. 32. qui fundum ff. eod.* Neque colonus meſſis dominus eſt, antequam eandem perceperit. Inde Labeonis deciſio *l. 60. cum in plures* §. *5. ff. eod.* hac nititur ratione: *meſſem ſuſtuliſti, cum alienam eſſe non ignorares. Condicere tibi frumentum dominum poſſe et, ut id faciat, colonum ex conducto cum domino aciurum.* Idem fere *l. 61. ſi ſeruus* §. *8. ff. de furtis* dicitur, quod fructus non coloni ſint, uerum pars fundi ſolo cohaereant et ſint fundi, id eſt, domini locatoris. Nam coloni ius dominii incipit, poſtquam fructus decerpti uel a fundo ſeparati *l. 26. ſi apes* §. *1. ff. eodem.*

3) nec heredi uaſalli et emphyteutae, (*hh*) Imo, quod mireris, in ipſis feudorum rerumque emphiteuticarum fructibus eadem quondam ualuit ratio, ut illi cum fundo feudali ceu pars eius domino cederent uel agnatis, nilque uaſalli heredibus relinqueretur 2 *f. 28. ſub fin.* Vsque dum legis Romanae auctoritatem uicerunt ueteris Germaniae inſtituta.

4) non uenditori, (*ii*) In emtione uenditione fructus pendentes *emptoris* eſſe, decidit *l. 13. Iulianus* §. *10. ff. de act. empt.* his uerbis: *ſi fructibus iam maturis ager diſtractus ſit, etiam fructus emtori cedere, niſi aliud conuenit, exploratum eſt.* Idem dicitur *l. 16. poſt C. eod.* ubi additur, ſatis eſſe uenditori, ſi impenſae ipſi reſtituerentur. Quod etiam clari eſt iuris alias *l. 46. quod ff. de uſur.* Easdem cauſas allegare poteſt *reemptor* in pacto de retrouendendo. Quicquid dixerint ſcripſerintque doctores ex aduerſo. Quos Romano iure omnino improbamus, licet illis ſubſidio eſſe queat patriae conſuetudo.

5) non fiduciario, (*kk*) Licet quoque Icti fructua inter fiduciarum et fideicommiſſarium heredes uelint diuiſos: contradicit illis tamen *l. 42. Herennius ff. de uſuris.* Ita enim ibi Modeſtinus reſpondet: *fructus, qui poſt acquiſitum ex cauſa fideicommiſſi dominium ex terra percipiuntur, ad fideicommiſſarium pertinere. Licet maior pars anni ante diem fideicommiſſi cedentem praeteriiſſe dicatur.*

6) idem in (*ll*) Non enim adparet rationis aliqua diuer-

Differ. I.

contractu uitalitio,

diuerſitas, quare emtor fundi ad dies uitae, ſi mortuus fuerit fructibus maturis, eos deferre debeat ad heredes. Quin certi potius iuris ſit, eodem reſoluto iure emtoris, cum ipſo fundo recidere ad uenditorem. Licet huic opinioni admodum contrarii eſſe ſoleant doctores.

7) non debentur fructus heredibus uiduae in dota-litio.

(*mm*) Neque uiduae illuſtris heredes, Romani iuris rigore, aliquid de *fructibus pendentibus* accipient, quod *regula* ueritatis aeternae, *fructus eſſe partem* fundi et redire ad dominum ſoli, quod etiam agnouit HENELIVS c. *XI.* §. 9. Quamuis ipſe putet, durum hoc eſſe, ſi fructus iam ſint maturi aut a maturitate non multum abſint RAVCHBAR. *lib. 2. quaeſt. 22. n. 19.* Quod tamen in utroque non temere reprehendit MYLERVS *Gamolog. c.* 14. §. 15. Nam maturitatis cauſa Romanae leges necquicquam abeunt a regula ſemel praeſcripta, quod *fructus fundi pars ſint.* Quod oſtendere licet in *l. 13. Iulianus* §. 10. *ff. de act. emt.* et *l. 42. Herennius ff de uſuris.* Licet olim dubitauerit Labeo *l. ult.* § *pen. ff. quae in fraud. cred.*

Impenſas fructuum reſtituit dominus.

(*nn*) Omnium clariſſima eſt *l. 36. ſi a domino* §. *ult ff de heredit. petit.* his uerbis: *Fructus intelliguntur deductis impenſis quae quaerendorum, cogendorum, conficiendorumque eorum gratia fiunt. Quod etiam uerum eſt in praedonibus.* Idem confirmant *l. 7. fructus pr. et* § *fin. ff ſoluto matrim.* atque *l. 46. quod ff. de uſur.*

Germani fructus adiudicant non fundo, nec ſemini: ſed operis.

(*oo*) Germanorum inſtituta fuerunt haec. In fructuum *induſtrialium* attributione neque ius *fundi* aut *ſoli* eſſe attendendum neque ſubtilitatem iuris *ſeminis*, quod etiam improbat *l. 25. qui ſcit. ff. de uſuris.* Verum quando *induſtriales* fructus hominum *induſtria*, non bonitare uel ſoli uel naturae producantur: aequum etiam fore, fructus illi cedere, qui in operis praeſtandis induſtriam ſuam abſoluiſſet. Accedit, quod in Germaniae oris haud dubie ſolum minus foecundum ſit, quam in Latio, ideoque frequentiorem etiam quam ibi, requirat culturam: ut Germani utrinque cauſas haberent, plus dandi operis, quam pretio agrorum in fructuum attributione. Ita enim SPECVLATOR Saxo *lib. 2 art. 58.* decidit: „Des Mannes Saar, die er mit ſei-

Verba iuris SAXONICI 1) uetuſtioris,

„nem Pflug würcket, die iſt verdient, als „die Egde darüber geht, und des Gar„tens, als er gerodet, geſaeet und geharcket iſt. Ob ein Kind zu ſeinen Iahren „kommt ehe dem Tag, da das Guth am „Lehen verdienet iſt, es ſoll den Zinſs „daraus nehmen. Hat es aber ſeine Iahr„zahl erſt nach dem rechten Zinſs-Tag, „das Zinſsgeld nimmt es nicht. Das Guth „verleurt es aber dardurch nicht. Diſs „rede ich darum. *En cauſam reſponſi, „quae fructuaria tutela.* Dann arbeitet „ein Herr oder ein Mann (*tutor ſiue domi„nus ſiue agnatus*) von ſeinet wegen Gar„ten oder Baumgarten oder Weingar„ten, und beſchicket ſie bis auf S. Vrbans „Tag (d. xxv. Maii,) ſo nimmt der Lehen„herr (*idem de agnato iudicium*) die Frucht „herab. Hat auch der Herr laſſen ſæen „des Kindes Land, ehe es ſich beiahret, „er behalt die Saat (Erndte) mit Recht. „Aber nicht die Stuppeln, noch die „Weinſtauden, wenn ſie ſtehen in der „Erden und ſeyn zu den Weinſtæben „gebunden. Iahret ſich aber das Kind „vor dieſer Zeit, der Herr hat verlohren „ſeine Arbeit (*qui hoc intelligatur de im„penſis, quae reſtituendae*), die er an das „Guth geleget hat, und das Kind gilt die „ihm nicht.“ Idem *lib. 3. art. 76.* de *marito* herede mulieris in fundo, quem aratro ſubduxit: *Nimmet ein Mann eine Wittwe, die eigen oder Leben oder Zinſs-Güther zur Leibzucht hat. Was er alſo in dem Guth mit ſeinem Pflug arbeitet, ſtirbt das Weib, ehe er was beſaeet, er ſoll es vollends arbeiten und ſaeen und auch abſchneiden, Zinſs und Pflicht aber ſoll er dauon geben. Stirbt aber die Frau nach der Saat, als die Egde das Land beſtrichen hat: die Saat iſt ihres Mannes und er iſt niemand dauon Zinſsen pflichtig.* Idem ſuo poſt iudicio firmauit

2] electoralis;

Saxoniae elector AVGVSTVS *part. 3. conſt.* 32. §. 2 his quidem uerbis: *Nach Sæchſiſchen Lehn-Rechten uber, was die Egde beſtrichen hat und unterbracht iſt, bey Leben des Verſtorbenen: Solches, weil es des Verſtorbenen erworben Guth, auch bey ſeinem Leben beſchickt worden, folget und bleibet den Erben. Welches auch ſtatt hat, da gleich die Lehn-Güther den Frauen zum Leibgeding vermacht. Alſo auch, da ein Garten bey des Verſtorbenen Leben gerodet, geſæet, geharcket, folgen die Garten-Früchte den Erben. Gleichfals da ein Weib liegende Grunde hat und verſtirbet nach der Saat Zeit, ſo behælt der Mann die Früchte.* Neque eſt, quod utramque conſtitutionem ad feuda reſtringendam eſſe perhibeas, quoniam illa uerſetur in iure correctorio aduerſus leges Romanas. Nam *primo* ratio patrii iuris eſt generalis eademque in uſufructuario quouis, quam in uaſallo: *deinde* magis probabile eſt, uſufructuarium fructibus pendentibus deſtitui, quam uaſallum, quia ultimi iura maiora ſunt, quam primi: *praeterea* ipſe SPECVLATOR etiam de allodio regulam uult intellectam *lib. 3. art. 76. poſt* fallit regula in uetuſtioribus patriae inſtitutis, quod illa reſtricta ſint et correctorii iuris facta, ex quo poſtea receptae fuerunt in Germania leges Romanae, quod *dn. praeſes* monuit oſtenditque *diſſ. 1. different.* 1. Taceo interpretationem uſualem, quae in ſcholis curiisque ad hanc regulam pariter exigere ſolet allodia, teſtibus ZOBELIO *part. 3. diff. 27. n. 1.* et REINHARDO *part. 6. diff.* 11. CARPZOVIO *part. 3. conſtit. 32. def. 5. n. 5. 6* et de uſu iuris Saxonici communis STRVVIO

3) communis hodierni.

exer-

exercit. 12. *th.* 18. RICHTERO *dec.* 56. *n.* 4. 5. *c.* XI. *de dotal.* §. 4. *p.* 411. ex eoque THIELIVS *ſect.* 4. *n.* 4.

etiam in uineis.

Ceterum qui SPECVLATOR Saxo *lib.* 2. *art.* 58. ad *uineas* quoque idem extendat ius, propterea poſsis requirere, quod Saxoniam aeuo, quo ille ſcripſiſſe fertur, ſcimus fuiſſe *inuineam*. Feſtum *S. Vrbani* allegat ſpeculum, poſt quae tempora uuae cedant heredibus cultoris *l. c.* Signant uero Saxonici Icti *diem* XXV. menſis *Maii* (*), quod ille euangelicis notus magis ſit, quam faſti et calendaria ſanctorum. Ita CARPZOVIVS *part.* 3. *conſt.* 32. *def.* 8. *n.* 8. et ante illum *Hartm.* PISTORIS *lib.* I. *quaeſt.* 24. *n.* 93. et BERLICHIVS *part.* 3. *concl.* 43. *n.* 63. Quod extra Saxoniae electoratum ſententia forenſi confirmat RICHTER *deciſ.* 56. *n.* 5. eumque ſequitur hic STRVVIVS *exercit.* 12. *th.* 18. Vnde fruſtra CARPZOVIVS *p.* 3. *c.* 32. *d.* 8. *n.* 11. ait: *conceſſerim tamen, aliud dicendum eſſe in prouinciis Thuringiae, ubi tempus* der Rurern *ex longo interuallo ſequitur feſtum Vrbani, per ſex ſcilicet hebdomadas aut circiter.* COLERVS enim, quem ibi citat, *part.* 2. *de proceſſ. execut. c.* 3. *n.* 303. loquitur tantum de ſtatutia *Ienenſibus* ſigillatim, quae poſtremam adhibitam eſſe curam, uolunt, *die Rubre*, necquicquam de cetera Thuringia RICHTER *deciſ.* 56. *n.* 5. Quae cum ita ſint, cauſam non habet V. C. THILLIVS, quare *ſect.* 4. §. 6. perhibeat, Saxonicis doctoribus ea in re non conuenire.

Porusſici iuris cum Saxonico conſenſus

(*pp*) Saxonica inſtituta etiam, praeter Saxoniam, ſequuntur prouinciae aliae. In Poruſſiae regno loquitur Landr. *lib.* 3. *tit.* 3. §. 10. 11. *Dieweilen das Sæchſiſche Recht ein anderes eingefuhret, wollende, daß dasienige, was die Egde beſtrichen, zum Erbe des* uſufructuarii *oder zu der Frauen Leibgeding gehæren ſolle, und ſolches auch der Billigkeit gemæß, als laſſen wir es dabey bewenden. Vnd ſolle hinführo demſelben nach in unſern ober- und unter-*

Magdeburgici

Gerichten alſo geſprochen werden. Addo regalem conſtitutionem in ducatu Magdeburgico, quae eſt haec (a): Taceo conſuetudines et ſtatuta, Saxoniae uicina; quoniam, ſi AVSIO eſt fides ad *l. defuncta*

et cum Tranſiſolano.

58. *n.* 7. *ff. de uſufr.* ipſa Tranſiſolaniae prouincia in fructibus attribuendis ſequitur has regulas iuris Saxonici. Cuius loci nos admonuit HENLLIVS

Lex Saxonica liberata ab iniquitate.

(*xx*) Icti praeſertim humaniores ſummopere in haec Saxonum inſtituta inuehuntur. *Principio* exiſtimant, abſurdum eſſe, quod rem, quae nondum ſit, futuros nempe fructus, idque ob rem, quae pereat, id eſt, ſemen, quod uertatur, tribuant ei, qui dominium amiſit. *Reſp.* Vtrum fructus lateant in ſemine, quaeſtionem eſſe candore Germanicorum ſubtiliorem. Quibus uitio dari non poſſit, quod huic nihil dederint philoſophiae. *Deinde* in nimio propterea hic peccari, credunt, quoniam Romani fructus ne quidem *maturos* et frumentationi proximos negauerint fundi domino, tantum abeſſe, ut negari poſſint, qui uix ſint nati. *Reſpond.* De maturis, ipſos etiam ICtos Romæ dubitauiſſe, *L. ſi fraudator* §. *per ff. quae in fraud. credit.* Vtrum illi recte heredibus fructuarii negarentur. Verum plus roboris dederunt Romani regulae, quam exceptionis aequitati. Taceo ſoli, operarum, foecunditatis diſcrimina in regionibus Germaniae et Latii. In locis certe innumeris patriae noſtrae experimur et olim magis experti fuerant maiores noſtri, quod fructus multoties uix operis, ſtercorationibus et ſemini reſpondeant, tantum abeſt, ut ſuperent illa toties, quoties ſperare licet in regionibus tranſalpinis. Accedit, quod Itali in cultura agrorum ſeruis uſi ſint plerumque, Germani uero in agricultura famulos habeamus mercenarios, quorum ſtipendia itidem pretia augent operarum et agriculturae. Et, quod potiſſimum eſt, Italiae agri in tanta hominum opulentiſſimorum multudine in magno pretio fuerunt, ut adeo ſoli domino plus dandum eſſet, quam eius cultori: contra in tantis Germaniae deſertis agrorum quondam pretia uiliſſima. Vt in medii acui cataſtris inueniamus, eosdem ſaepius hominibus gratis aut pro uiliſſimo canone datos eſſe, ne cultoribus deſtituerentur. Quae omnia eo faciunt, ut cauſas intelligamus, quare colonaria Germanorum iura a Latinis, in fructuum attributione fecerint ſeceſſum et qui Romani praetulerint ſoli dominum, quem nos poſthabemus operarum cul-

(*) Neſcio egomet, qui factum ſit, quare omnes Icti Saxonici pro die feſto S *Vrbani* habeant XXV. *Martii*, eum tamen *Maii* menſis dies XXV. ſanctus ſit huic antiſtiti. Sed glaucoma oculis eorundem obduxit RICHTERVS *deciſ.* 56. *n.* 5. quem, ut fieri ſolet, caeco greſſu ſunt ſequuti. Error eſt, quem facilius errauerit doctor, quam agricola. (a) *Nachdem Senie Kœnigliebe Maieſtæt in Preuſſen, Vnſer Allergnædigſter Herr, etc. etc. Den* §. 37. *und* 56. *aus dem* 44. *Capitul der Magdeburgiſchen Policey Ordnung vermittelſt deroſelben an Dero Magdeburgiſche Regierung unterm* 26. *Septembr. inneſthin abgelaſſenen Allergnædigſten Reſcripts dergeſtalt declariret, daß in Dero Herzogthum Magdeburg und Graffſchaft Manſfeld Magdeburgiſcher Hoheit, dasienige was die Egde vor des Vaſalli Tode beſtrichen, zu dem* allodio, *und alſo des Verſtorbenen Land-Erben gehæren, auch hinkünfftig bey dergleichen Begebenheiten darnach iedesmahl geſprochen werden ſolle; Als wird Seiner Koniglichen Maieſtæt hierunter führende allergnædigſte* Intention *und Willens-Meynung hiermit zu eines ieden Wiſſenſchafft gebracht. Vrkundlich unter dem Königlichen Preußiſchen Regierungs-Secret des Herzogthums Magdeburg. Geben Halle den* 21. Octobr. 1710.

Differ. I.

cultori. Et ſane, ſi uerum eſt, quod HVBERVS aduerſus Vinnium et Bachouium tuetur *lib. 4. digreſſ. c. 23.* ipſos etiam Romanos, *culturae* ergo, fructus adſignauiſſe b. f. poſſeſſori: nemo miretur, magis idem in ius iuiſſe apud Germanos. Quae Hugo GROTIVS *lib. 2. c. 8. §. 22.* pro communione fructuum inter dominum & ſoli & ſeminis diſputat reponitque PVFENDORFIVS *lib. 4. c. 7. §. 5.* pro ſoli domino: illa parum hic adierunt momenti. Quia diſputant primus de iuris, alter fere de conſilii rationibus, utrique modo a republica abſtracto. Quod noſtri non eſt inſtituti.

Leges Marchiae Brandeburgicae *in fructuum attributione a medio* Iulii *ad medium menſis* Augusti.

(*qq*) Scilicet in Marchia BRANDENBVRGICA eſt hoc admodum ſingulare: quod temperet hæc quodammodo triplicia hic iura *ciuilia, Saxonica* et *feudalia*. Habet enim, inſtar iuris CIVILIS pendentes fructus pro parte fundi; niſi *maturi* fere ſint propiusque accedant ad meſſem, quod fieri putant a medio menſis *Iulii* ad medium *Augusti* menſis. Intra quae tempora ſi fructuarius moriatur, fructus pendentes non pars fundi ſunt et ſolo cedunt, uerum heredibus attribui debent fructuarii, inſtar iuris SAXONICI. Et cum haec inſtituta *menſibus* alligentur, in eo iure imitantur LONGOBARDICA. Recitabimus hoc fine uerba DIESTELMEIERI *part. 3. tit. 3. §. 7.* quae aliorum induſtriam, ut in iuris Marchici aliis plerisque, ita etiam in hoc argumento excitarunt. Sunt autem haec: *Circa fructus poſt mortem uaſalli in fundo feudali ſtantes* (pendentes) *hic in marchia recepta eſt conſuetudo. Vt, ſi uaſallus moriatur* I) in der Neumarck *&* *tractu* Stolpen *poſt* LAVRENTII (id eſt die x. Aug.) II) in der Mittel Marck und Prignitz *poſt* MARGARETHAE (id eſt die XIII. Iulii) III) *in der Altenmark poſt* IACOBI (id eſt die XXV. Iulii), *tunc fructus adhuc ſtantes* (pendentes) ſo im Felde ſtehen, oder am ſtecken hangen, deſsgleichen Fiſche in den Teichen, *pertinent ad heredem allodialem. Sin uero moriatur ante iſtos dies, tunc fructus cenſentur pars fundi et pertinent ad feudi ſucceſſorem.* Neque tamen adeo ſuperſtitioſos fuiſſe, exiſtimo, feſtorum dierum terminos, ut potius regulae in his caſibus ualuerint, quæ parum differunt nihil differunt & modicum non curare praetorem dd. ad *l. 4. ff. de in integr. reſtitut.* et *l. 9. §. 5. ff. de dolo malo.* Quapropter mirum non eſt, *Scabinos* BRANDEBVRGENSES fructus addixiſſe in feudo allodialibus heredibus, licet uaſallus mortuus ſit X *Iulii* triduo ante diem feſtum Margarethae. Sententiam ipſam habes apud SCHEPLITZIVM ad *promptuarium Clammeri tit. 3. n. 23.* his uerbis: *Sprechen wir Schæpffen beyder Stædte Brandeburg zu einer Belehrung des Rechten etc. da im Iulio dieſes Iahres eurer Hauß-Frauen Vater in dem See tod gefunden worden; ſo ſeyn euch nunmehro alle Winter und Sommer-Früchten ins Erbe heimgefallen. Vnd iſt der, welchem das Schultzen-Gericht V. C. D. zu angefalle gegeben wird, derſelben Früchte ſich anzumaſſen, nicht befugt. V. R. W.* Die 23 Sept 1592. Quod cum ita ſit, recte iudicat KOEPPEN *deciſ. 30. n. 45.* quod ideo non opus Marchiæ Icto, ut ſolicitus ſit circa explicationem 2. *F. 28. §. his conſequenter.* Errare enim Scheplitzium exiſtimo, quod ipſe, ex ſententia Brandeburgenſium Scabinorum arguere uelit, in Hauelbergenſi tractu obtinere ius feudale commune: quando ei ſententiae alias cauſas dedimus, quam ex 2. F. 28. Vt adeo, noſtro iudicio *uir cl.* THIELIVS cauſam non habeat, quare *ſect. 4. §. 7.* ipſi uelit ſubſcribere. Verum ſatis de his, cum idem argumentum plenius tractent KOHLIVS ad *conſ. March. quaeſt. 9. n. 9.* MVLLER *reſolut. 4. n. 11.* his contraria in Marchia Brandenburg. habet SCHRADER. 2. *part. 9. part. ſect. 3. n.* 100. 141.

Venedorum lex ob iniquitate liberata in fructuum attributione.

(*xxx*) Facilior eſt ad defendendum Marchiae haec conſuetudo. Nam propius accedit ad rationes iuris Romani. Non *ſeminis* tantum aut *operarum* cauſa fructus ſeparat a dominio ſoli: uerum ob *maturitatem* et frumentationis accedentem proximam ſpem. Quod ſi igitur ulla ratione Saxunicam legem tuiti ſumus: multo magis ualebit haec ipſa in laudato Marchiae inſtituto. Accedit *primo*, quod ipſis Latii Ictis aqua haeſerit, ſi fructus maturi iam eſſent morte fructuarii, utrum eius negari poſſent heredi *l. ſi fraudator §. pen. ff. quae in fraud. cred.* Vt mirum non ſit, eadem ueſtigia reperiri in Germanis. *Deinde* uulgi ſermone dicitur, quod paulo ante tempus ſit factum, id factum eſſe cenſeatur in tempore, HENEL. *cap. 11. de tal. §. 9. p. 423.* SIRENFER *de medico c. 7. n. 1.* Facilius itaque dari poſſunt tribuique fructus inſtantes illi aut eius haeredibus, qui illos mox colligere poterat et de fundo ſeparare. *Porro* antequam ad maturitatem peruenere fructus, caſus eſſe queunt plures, quo illi poſſunt amitti ac diſperdi. Quapropter fortunam quodammodo emit dominus ſoli, impenſas operarum & ſeminis ſoluendo, ut minus ei lucrum poſſit inuideri. Contra ſe res habet, ſi fructus iam colligendi omniaque conſtituta ſunt in uado et quae rationes generis eiusdem. Inprimis autem ſi illi loco alimentorum et ſpe quadam ita præcepti ſint, ut contractum inde ſit aes alienum, aut ſi onera præſtanda fuerunt et ſoluta ſunt intuitu eorundem: grauius certe eſt, bonis, tam diu expectatis, repente et caſu uix praeuiſo deſtitui. Quibus cauſis plures etiam Germaniae Icti permoti ſunt, ut in hoc argumento Marchiæ principiis uterentur, non ex legiſlationis auctoritate, ſed propter ſolam

Differ. I.

uim rationis. TIRAQVELLVS *de retract.* § 1. *gloſſ. 7. n. 44.* RAVCHBAR. *part. 2. quaeſt. 22. n. 19.* Quicquid ex aduerſo diſputet ſentiatque MYLERVS *c. 14. gamol.* §. 15. *pag.* 388.

Fructuum attributio FEVDALIS a Martio menſe ad Auguſtum.

(*rr*) In iure quidem ſcudali textus eſt notiſſimus, tot uero irretitus difficultatibus, ut eluctari nequeas, ſi duci uelis ab interpretibus. Locus occurrit 2. *F.* 28. §. *His conſequenter.* Verba ſunt, quae ſequuntur: *Si uaſallus decedat ſine herede maſculo et feudum ad dominum reuertatur, ſic diſtinguitur. Quod ſi ante* MARTIVM, *omnes fructus illius anni ad dominum pertinebunt. Si uero poſt kalendas Martii usque ad Auguſtum: omnes fructus, qui interim percipiuntur, ad heredes uaſalli pertineant. Si uero poſt* AVGVSTVM, *omnes fructus anni percipiet dominus. Quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus* (ex decreto iuris Romani) *ad dominum pertinere.* Nemo, opinor, hanc legem intellectu dixerit difficilem, qui legerit eandem animo non occupato alicuius interpretis commento.

Interpretum de 2. F. 28 ſenſus multiplices.

(*ss*) In *quatuor* fere partes abeunt ICti, qui huius legis inquirunt momenta. Alii enim *rident* eandem ac prorſus improbant: alii *duram* habent, tolerant uero: alii medelam illi adferunt, aliter eandem *explicando:* pauciſſimi ſunt, qui *rationes* eius adſequuntur, quibus poſſint ſubſcribere. De ſingulis dicemus aliquid, ſed non niſi per ſummim. *Principio* exſibilant legem, illorum iudicio, brutam & alienam ab omni ratione *Fr.* HOTTOMANNVS ad 2. *F.* 28 §. *ſi ante Martium p.* 441. qui uerbis ſcribit, quae ſequuntur: *Vitia ſunt in hac feudiſtarum diſputatione quamplurima. Primum ambiguitatis, quod in hac graui et quotidiana controuerſia nihil conſtituti iuris habent ac non tantum perplexe, uerum etiam repugnanter et contrarie reſpondent.* Nam ſi uſusfructus feudi ad uaſallum pertinet, *ut dictum 2. F. 23. §. fin. quid ita regulam ueterem non ſequimur, quae in paribus cauſis paria deſiderat iura. Conſtat autem, ut quocunque tempore moriatur uſufructuarius, omnes perceptos fructus heredi relinquat; pendentes uero et ſtantes ad proprietarium, etiamſi fructus ſint maturi l. 25. §. 1 ff. de uſur. l. 12. §. 5. de uſufr.* Et mox: *quare, quae ſola ſententia hoc caſu repudiatur, ea ſola mihi probatur: ut quocunque anni tempore uaſallus decedat, omnes et pendentes fructus ad dominum pertineant: qui uero percepti ſunt, ad uaſallum.* Idem fere iudicium aduerſus hanc legem produnt alii. CVIACIVS *lib. 4. feud. tit. 30. ait: quicquid dixeris ſenſerisque hic, proportio non eſt aequa; melius igitur eſt, ſequi legem diuortium et fructus omnes pendentes et perceptos diuidere pro rata anni.* Neque mitior hic iudex MOLINAEVS ad *conſuet. Pariſ. tit.*

1) legem exſibilant brutam

A *1. §. 1. gloſſ. 8. n. 11. p. 114.* quod uerba eius oſtendunt, quae ſunt haec: *praecedens* (in §. his conſequenter) *diſtinctio* (pro menſium diuerſitate) *eſt falſa in iure et irrationabilis. Nec poteſt obtinere, niſi ſicubi inoleuerit talis conſuetudo localis. Quae tamen in aliis locis minime eſt curanda.* Idem Did. COVARRVVIAS *lib. 1. reſolut. tit.* 15. *in fin.* Taceo nomina ICtorum ueteranorum BALDI ad §. *hos conſequenter*; ISERNIAE ad eandem §. *col.* 2. aliorumque. His mitiores ſunt, qui perhibent, legem, quamuis duram, legem tamen eſſe ideoque non ob *rationis* uim, ſed auctoritatem *legislationis* obligatoriam. Neque enim in ipſo iure Romano omnium dari poſſe rationem *l. non omnium 20 ff. de LL.* His accedere, quod feudorum inſtituta pro fundamento habeant conſuetudinem et quidem gentium, ab animi cultura alieniſſimarum, ubi mores nequeant ad examen exigi ſubtilioris philoſophiae. Ita *Frid.* SCHENCKIVS *lib. 3. tit. 6. n. 2.* de commoda ratione deſperat. *Reſtat*, inquit, *ut cum ICto dicamus, non omnium, quae a maioribus conſtituta, rationem reddi poſſe* et *cum* BALDO conſ. 276. part. 5. *praedicemus, in feudis non eſſe curandam ſtrictam rationem, ſed ſtrictam conſuetudinem.* Apertus etiam hic *Vdalr.* ZASIVS D *part. 10. feud. n. 109.* poſt enim, quam aliorum ſententias recitaſſet, ita perorat: *Multa in hoc titulo dici poſſent. Sed dum omnia ſequi conamur, nihil adſequimur.* Taceo alios. Pleríque tamen legem hanc adiuuare uolunt *explicando:* ne ſcilicet ſine ulla eam ratione dimiſiſſe uiderentur. Dici non poteſt, quam hic multiplices ICti et uarii ſint, ut adferere non audeam, me ex innumeris fere opinionibus E hic alteram partem congeſſiſſe. Licet in *ueteris, medii* et *recentioris* aeui doctoribus euoluendis nullis egomet pepercerim operis. *Principio* I) ſunt, qui *ultima* legis uerba primis uelint praelata. Idque propterea, quoniam *feudiſta* ultimo eadem loco referat, imo res ipſa tum accedat ad iuris Romani harmoniam, quod ipſis controuerſiis feudalibus non raro ſuccurrat. Ita ſentiunt BACHOVIVS *ad* F *Treutl. uol. 1. diſp. 16. theſ. 9 p. 640. 641.* ſententia 2. F. 28. eſt *iniqua et inſubtilis quaeque a iure abit et ratione. Et ideo fortaſſis dicendum, ſententiam illam in iure feudali referri magis, quam probari, cum praeſertim ſubiiciatur alia ſententia, quae fructus pendentes domino tribuit, quae iure Romano adiuuatur.* Idem ante eum ISERNIA *in cap. 1. §. quis uero de pace un.* COVARRVVIAS *lib. 1. reſol. c. 15. n. 14.* VALASCVS *in par-* G *tit. c. 22. n. 5.* et MOLINEVS *tit. 1. §. 1. gl. 8. n. 1.* De forenſi etiam uſu teſtatur SANDE *ad conſuet. Geldr. tit. 2. c. 5. § 1. n. 5.* his verbis: *eſtque* haec explicatio, *noſtris moribus recepta.* Retinent deinde primam ſententiam alii eamque tueri audent rationibus her-

Differ. I.

2) Legem dicunt duriſſimam.

3) uulueratae legi medela ex ſenſibus interpretum.

a) quod 2. F. 28. §. conſ. ualeat ſententia non prima, ſed ultima.

Differ. I.

b) quod una *pars anni* heredibus *danda ſit:* altera ſucceſſori *feudali.*

hermeneuticis. Sunt, qui exiſtimant, uoluiſſe hic feudiſtam annum diuidere eiusque *primam* partem ſemeſtrem a *Martio* ad *Auguſtum* heredibus uaſalli tribuere; *alteram* uero a *Septembri* ad *Februarium* domino aut ſucceſſori feudali. ALVAROTTVS *ad 2. F. 28. uerſ. ſed ego.* cum eoque SCHNEIDEWINVS *part. 2. feud c. 4. n. 26.* Quae proportio arithmetica ſit, nilque ideo habeat iniquitatis, quod ſpatium ſemeſtre cuique attribuatur. Cetera ludibrio mortis tribuenda et uaſallo, intempeſtiue mortuo tribuendum eſſe, quare non *opportuniori et magis quaeſtuoſo obitu heredi ſuo uoluerit proſpicere. Sed cum mors ad tales querelas minus attendat, aequi bonique conſulendum eſſe, quicquid alea attulerit.* Ita fere ludit FORCATVLVS *in comment. feud. c. 8. n. 14.* Ad Siculas pertinet gerras, quod dicunt nonnulli, feudiſtam ideo a Martio menſe auſpicatum eſſe fructuum tributionem, quia *mundus Martio menſe creatus ſit propter herbarum et florum pubem* Raph. CVMANVS *conſ. 99. col. 2. §. ad ult.* INTRIGIOLVS *de feud. quaeſt. 57. n. 66.* Maiorem ſpeciem habet illud. Propterea tempora aeſtiua data fuiſſe uaſalli heredibus. Quod Martio menſe miles, in quo numero ſit uaſallus, facere impenſas debeat ad militarem adparatum. Atque ad has compenſandas fructus pendentes inſtar allodii habitos eſſe, ne feudalium ſeruitiorum ergo eius diſperderetur allodium ALEXANDER ad *l. diuort.* principio *ff. ſoluto matrim.* Mart. LAVDENSIS *lib. 3. feud. tit. 6. n 1. 2. p. 564.* Propius ad rem accedit SONSBECIVS *part. 10. feud n. 10. 11.* ubi cauſam, quae illi probetur, recitat hanc: *Et ratio eſt, quia in Martio ſemina proiici in terram plerumque incipiunt et fructus pupullaſcere et naſci, ſi qui ante ſati ſunt. Cuius ratione ſibi uaſallus ſtatim ius acquiret ad Septembrem, quaſi ſemel coeptam deberi.* Aliqui ita diuinare uolunt. Reſpexiſſe feudiſtam ad *l. 58 defuncta ff. de uſufr.* ubi pariter quaeratur, utrum fructuariae heredi penſio danda, licet ante Martium illa deceſſerit. Quos ſcrupulos remouet HOTTOMANNVS *ad 2. F. 28.* uerba: *ſi ante Martium.* Quid quod? coniecturae ſint, cum *Martio* menſe portio canonis fundorum priuatorum reipublicae fuerit ſoluta, quod patet ex *l. 19. C. Theod. de exact.* feudiſtam intuitu canonis a uaſallo tum praeſtiti, heredi illius fructus adſignauiſſe. *Ad extremum* ad eorum faſtorum hic rationes reſpici putant, ubi annus decem menſibus abſolutus eorumque primus fuerit *Martius* indeque a ſeptimo numero adpellatus September, qui uero aliis anni totius audit ultimus. Quapropter 2. F. 28. uaſalli heredibus omnes fructus adſignentur illius anni, in quo uaſallus deceſſerit; uerba autem, *ſi poſt Auguſtum mortuus ſit,* id tantum uelle, putant, quod fructus, qui in ſequenti anno demum matureſcant, licet in priori acceperint culturam, non uaſalli heredibus cedant, ſed domino fundi aut ſucceſſori feudali. Ita fere ALVAROTTVS; LAVDENSIS; SCHNEIDEWINVS; ROSENTHAL *c. 10. concl. 42. n. 8.* innumerique alii, quod aliud non uideant remedium, conciliandi textum aequitati ac ſanae rationi. Verum ſatis eſt opinionum. A quibus abrumpo, ne ſtomachum moueam lectori enumeratione commentorum, quibus ICti hanc legem miſere lacerarunt.

c) quod orbis conditus *Martio menſe.*

d) quod in Martio menſe opus ſit caſtrenſi adparatu.

e) Martio menſe fructus pullulaſcant.

f) reſpexerit feudiſta ad l. 58 ff. de uſufr.

g) ex l. 19. C. Theod.

h) quod anni finis September.

2. F. 28. §. his conſequentes *noua prorſus* **APOLOGIA.**

(*tt*) Egone autem primus ſim, qui huic legi medicas afferam manus aequitatemque illius tuear aduerſus iudicia aliorum praepoſtera et peruerſa. Scilicet *primo* illud adſero, feudiſtam in fructibus feudi, uaſallo liberati, a iuris Romani ratione fuiſſe alieniſſimum, qua fructus cedere debeant domino ſoli. Illud ex ipſa textus *2. F 28. §. his conſ.* clauſula patet, ubi regula iuris Romani habetur, necquicquam uero adprobatur. *Deinde* radicem et fundamentum legis feudalis non in Italia natum, ſed in Germania. Vbi hodieque inſtituta uigent in Saxoniae aliisque curiis, his ſimilia, de quo ſupra *diſſ. 1. lit. oo. et qq.* *Scilicet in fructuum attributione* maioris ſemina et *operas* habendas eſſe, quam loci ac ſoli dominium. *Poſt* non inceptas operas in hoc argumento ſufficere: uerum requiri perfectas et abſolutas; *praeterea* menſes Martium et Auguſtum limites eſſe, in attributione fructuum, iuri huic omnino concinnos. Atque in hoc ultimo nobis opera nunc ponenda eſt. Hic rhodus hic ſalta. Scilicet illi etiam ICti, qui aliis in hac cauſa fuerunt magis acuti et perſpicaces, hoc tamen explicare neſciuerunt, quare fructus poſt *Auguſtum* menſem domini ſint aut ſucceſſoris feudalis, non heredum uaſalli, licet hic in his colendis tot menſium poſuerit operas. Exemplum unicum inprimis urgent, quod eſt de *uindemiis.* Fieri enim non poſſe, exiſtimant, ut hoc tempore matureſcant uuae. Quae ideo relinquendae eſſent domino, perditis uaſalli operis impenſisque. SONSBECIVS *part. 10. feud n. 11. p. 165.* ita iudicat: *quod tamen non obtinet in uuis et oliuis. Quae menſe Septembri uix tum aliquando maturuere. Sed tamen in his quoque uaſalli heredes etiam poſt Septembrem ſuccedere puto ob rationem eandem.* Gnauiter *Mart.* LAVDENSIS *lib. 3. tit. 6. p. 565. 566.* hic philoſophatur: *Si intelligeres, quod ſi uaſallus decederet poſt* Auguſtum, *uindemia ſit domini; non poſſet ſtare & ueniret magna iniquitas. Si enim uaſallus toto anno uineam et oliuas coluiſſet et moreretur, quando iamnunc eſſet colligenda, quod heres ſuus priuaretur ea. Cum tamen non priuaretur, ſi tempore, magis a uindemia remoto, deceſſiſſet minusque in eius contuliſſet culturam.* Accedit, quod

Oppoſitio I. *tempus* uindemiale *poſt Auguſtum: durum ergo, poſt fructibus deſtitui uaſalli heredem.*

Differ. I.

Itali ſic ſcribant, haud dubie loci ac coeli in Longobardiae oris admodum gnari. Praeterea cum reditus Italiae ex uino alios fere omnes uincere ſoleant: eo iniquius actum eſſe, uidetur cum uaſallo, ſi heres eius hoc fructus genere deſtituatur.

Repoſitio.

Verum enimuero rationes eruendae nunc ſunt, quae liberant textum ab omni reprehenſione. Scilicet *primo* nos *l. 2. C. de feriis* docet, quod uuae in Italiae regionibus colligi poſſint menſe Auguſto, imo, quod colligi tum debeant, quia non alio fine princeps ſubditis illo tempore conceſſit *ferias uindemiales*. Exſcribam uerba legis, quae ſunt haec: *A decimo kalendarum Septembris* (id eſt die XXIII. Auguſti) *usque in idus Octobris uindemialis feria concedatur*. Accedit, quod haec lex, quamuis Theodoſii nomen ferat, illius tamen non ſit, cum ob ſtyli barbariem, tum ob adſignatum ei ordinem, quodque in uetuſtioribus exemplis deſideretur, ALCIATVS in *parerg. iuris lib. 6. c. 9.* Quapropter recte eam ex Iuſtinianeo codice expunxit deditque Theodorico, Gothorum regi CVIACIVS *de praeſcr. diuerſ. temp. c. 13.* Cuius etiam coniecturam non ſolum litterae firmant initiales, quae fallere alios potuerunt, ut THEOD. legerent THEODOſium, cum legere debuiſſent THEODOricum: ſed etiam huic conſentiens Gothicum inſtitutum in codice WGOTH. *lib. 2. tit. 1. lege* XI. quamuis temporis adſignatio aliquantum ſit diuerſa. Ad meſſem et *uindemiam, ferias, iudiciariam curam relaxauiſſe*, teſtis etiam eſt MINVTIVS *Felix* mox ab initio. Sed his *Iulium* et *Auguſtum* menſes ibi tribuit OVZELIVS. Vt adeo SENECA in uita *Claudii* utrasque uideatur uoluiſſe et *meſſiuas* et *uindemiales*, quando induſtriam Claudii iudicis ita deſcribit, quod in feriis generis neutrius habuerit iuſtitium. Ita enim Claudius Herculem alloquitur: *Ego te*, Hercules, *ſperaui mihi adſuturum apud alios. Nam, ſi memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus* (feriis) *menſe Iulio* (meſſiuis) *et Auguſto* (uindemialibus). *Tu ſcis, quantum illic pertulerim, quum cauſidicos audirem. In quos ſi incidiſſes, maluiſſes cloacas Augiae purgare. Multo plus ego ſtercoris exhauſi.* Adde, ſi lubet, *Petr.* PITHOEVM *aduerſ. cap. 20.* Quod ſi igitur *uindemiales feriae* celebratae ſunt menſe Auguſto, non uideo, quo iure quis *uineae* fructus negare poſſit heredibus uaſalli, demortui etiam poſt eius menſis exitum. Si quidem religio ipſi ſit, a *2. F. 28. §. his conſ.* uel latum unguem recedere. *Sed urges?* tempus tamen hoc, teſte experientia, nimis eſſe praematurum. Cum uuas hodie Itali uix colligere ſoleant ante medium Octobrem. *Repono.* Vitium quaerendum eſſe in calendariis Romanorum, de quibus, noſtri quidem argumenti cauſa, querelam mouit Caeſar apud SVETONIVM *cap 40.* in uita eius. *Iampridem*, ait, *uitio pontificum per intercalandi licentiam, faſtos adeo turbatos: ut neque meſſium feriae aeſtati neque uindemiarum autumno competerent.* Haud dubie igitur legislator feudiſta tempore uixit, quo Auguſtus menſis in calendario nominatus eſt iuſto ſerius. *Deinde* ſufficit, quod uuae ſub exitum Auguſti in Italia maturae ſint colligique poſſint. Iuri enim eorundem nihil obeſt, quod alii differant uindemias diutius, ut uuae acerbitatem ponant tractuque temporis quodammodo mitigentur. Quorſum faciunt PLINII querelae *lib. 18. c. 31. uindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturam ante aequinoctium: iam paſſim rapi cerno.* Cum igitur et ipſe textus 2. *F. 28. §. his conſ.* ex moribus deſumtus ſit, qui iuerunt in conſuetudinem; feudiſtae eo minus adfingendum eſt, quod uuis uinoque deſtitutum uoluerit uaſalli heredem.

Vuae colligi poſſunt etiam in Auguſto, quod dicit

a] Lex 2. C. de feriis

quae non Caeſaris R. Sed in Longobardia R. Theoderici.

b] feriae uindemiales apud Senecam.

c] calendaria corruptiſſima.

d] uindemiae plerumque praecipitatae.

OPPOSITIO II. *deſtitui heredem uaſalli fructu hyberno der Winterſaat.*

Alterum dubium grauius eſt: ſed leuius diſſolutu, quamuis ante nos nemo fuerit, qui hic non eſſet mutus. De *fructibus hybernis* fuerat dubitatio, cui demum illi eſſent tribuendi? Sit enim menſe *Octobri* uel *Nouembri* ideo fruges ſeri, ut altero anno in aeſtate matureſcerent. Num uaſalli heres accipiet inde natos fructus, an uero *dominus*? Non *primus*, quid ſi enim uaſallus mortuus ſit menſibus Nouembri, Decembri, Ianuario, aut Februario, quibus menſibus illius heredi fructus negantur: neque *alter*, quia ipſe operas non fecit, quae Germanico iure comites habent fructus. *Repono.* Salua res eſt. Nam lis hic de lana caprina. Itali quippe non gaudent fructibus hybernis. Italia enim nimio calore infecta illos neque exigit neque fert. Non *primum*, quia fere omnia fructuum genera ſpatio ibidem trimeſtri matureſcunt: neque *alterum*, quia maturitatem acciperent præpoſteram. Quod ipſa quandoque experitur frigida Germania, ſi aer in autumno, ad hiemem uergente, ſolito eſt calidior. *Da ſich das Geträydig überwächſet.* Quae cum ita ſint, facile patet, quod coeli apud nos alia facies, ubi reditus, quos in praediis facimus ex fructibus hybernis, aeſtiuos multoties ſuperent relinquantque poſt ſe longo interuallo.

Repono. *Italia ſolum a fructibus hybernis alienum.*

[uu] Quod patet ex *nota praecedenti*, ubi Italiae et Germaniæ inſtituta eſt in hoc genere collatio. Germaniae meſſes ſunt magis lentae: breuiores Italiae. Germaniae hyberni fructus in deliciis: non Italiae. Fruſtra itaque ſunt, qui res, toto coelo diuerſas, cogere in harmoniam et iisdem continere uelint iurisprudentiae limitibus. Cum iuris prima elementa ſint, ſpectandam in quauis lege indolem reipublicae. Hoc, qui neglexerit, empiricos imitatur, qui diuerſis tempera-

Collatio Italiae et Germaniae in re frumentaria.

Differ. I.

peramentis eandem obtrudunt medicinam.

Sub peregrino iureingemiſcit Germania.

(*xx*) Peccant hoc errore ICti quotidie, non in *priuato* ſolum iure; uerum etiam in *publico*: ut Germanis ius dicant peregrinum ſiue Romanum ſiue Longobardicum conatu caeco inconſiderantiſſimoque. Licet reipublicae rationes aduerſae ſint ciuiles, publicae imo et naturales. Exemplo nunc regulae Italicae ſint de fructuum attributione. Ita enim multis et, poſt *Saxones* atque *Venedos*, tantum non omnes, iudicio utriusque reipublicae ignaro, uaſalli poſt Auguſtum defuncti heredes, omni genere fructuum deſtituerunt, licet ex ruricolarum philoſophia conſtet, uel in ipſa Germania eosdem in aliis atque aliis locis ſerius aut citius matureſcere. Catalogos ICtorum, qui *2. F. 28. §. his conſequenter* Germaniae dictam eſſe, crediderunt, quo fine confi cerem, cum difficilius reperire liceat aliquem, qui ſenſerit aliter. Ipſe MINCVCIVS *lib. 3. tit. 12. c. 3.* eadem oberrat lyra, quamuis nugas quaſdam adſuat doceatque me hoc etiam in argumento, quod ſimia feudiſtae ſit Longobardi. Vixque operae fuerit pretium, ut a ICto euulgaretur. Quicquid ſentiat ex aduerſo Schilterus. Neque aliud quid habet BARATERIVS *tit. 14. c. 51.* uix dignus iudicio meliori. Verba de Germaniae foris deſperata ſunt *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaeſt 24. n. 43.* *Communis haec interpretum ſententia etiam apud noſtros conſuetudine probata uſuque recepta. Oleum igitur atque operam perderet, qui eandem uellet corrigere aut contra niti.* Addit *l. 23. ff. de LL.* minime eſſe mutanda, quae interpretationem certam ſemper habuerunt. Ego autem putauerim, Germanos iura recepiſſe peregrina, ſalua ueritate et rationibus ſuae reipublicae, ut adeo error interpretum Germanis ius necquicquam facere queat.

Qui ICti limites textus 2. F. 28. uelint prolatos?

(*yy*) Prae aliis ſe hic commendat iudicium VVLTEII. Quamuis enim ipſe ea, quae de rationibus coeli et ſoli Italiae diximus, non penetrauerit, diſcrimina tamen utriusque regionis quodammodo praeſenſit *lib. 1. feud. c. 11. n. 110. p. 781.* ubi illius ſententia eſt haec: *Valde tamen placet, quod nonnulli in Germania et praeſertim in regionibus ſeptentrionalibus fructus etiam menſe Septembri adhuc pendentes heredi uaſalli adiudicandos cenſent. Idque propterea, quod in his terris non aeque cito fructus matureſcunt.* Cui etiam ſuffragatur SCHEPLIZIVS ad *Clammerum tit. 3. n. 26.* HORNIVS *iur. feud. c. 15. §. 14.* et uir illuſtris a COCCEII in *hypom. feud. tit. 11. §. 2.* his uerbis: *pendentes fructus ad heredes uaſalli pertinent, ſi uaſallus ante Auguſti finem, uel etiam NB ſi tardius matureſcunt, poſtea quoque deceſſerit.* Et plenius in *diſſert. de iure ſeminis ſect. 6. §. 5. 6.* Contra autem SONSBECIVS *part. 10. n. 12. p. 165.* *ſed dicet aliquis, quid ſi uaſallus ante Martium in hyeme ſeminaſſet, ut fere ſit mit der Winter-Frucht et ante Martium decederet, unne iam dominus fructus lucri faceret, excluſis heredibus uaſalli? Dicendum quod ſic. Sed iam dominus reſtituet heredibus uaſalli impenſas, factas a uaſallo in ſerendo. Nam licet hyeme ſemen iactum ſit: iſtud tamen ante Martium natum quodammodo non cenſetur et ideo dominus et agnatus cum ſuo feudo ſibi uindicant.* Quamuis, ſi aeſtimare liceat veritatem, numero ita ſentientium, certus ſim, quod Sonsbeciana claſſis ſuperiori in hoc argumento ſit poſtponenda. Ita enim *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaeſt. 24 n. 48.* *Quin imo, ut iſta iniquitas euitetur, iam citati interpretes communiter concludunt, non ſolum uaſallum, qui ante finem Auguſti decedit, omnes fructus illius anni ſiue menſe illo ſiue etiam poſtea colligi ſoleant, ad heredes transmittere. Sed et etſi poſt Auguſtum menſe Septembri deceſſerit, tamen nihilominus omnes illius anni fructus, qui tardius percipi ſolent, ad heredes eius pertinere. Vt ſunt fructus uindemiae et ſimiles. Quoniam iniquum ſane eſſet, ſi uaſallo, qui integro anno uineam coluerat et expenſas fecerat, defuncto, heredes eius excluderentur uel a domino uel ab agnatis. Pro quo optime facit, quod fructus maturi et de proximo colligendi pro collectis haberi debeant.* Eos quoque ſequitur STRVVIVS *cap. 15. theſ. 16. n. 4. p. 581.* Addit LYNCKERVS *in analect. c. 15. aph. 16. n. 3.* *Quamuis haec diſtinctio temporum, in Germania et alibi paſſim uſu recepta ſit*, teſte ROSENTHALIO *lib. 10. concl. 42. n. 36. tamen* [b] *pleriſque iniqua eſſe uidetur. Quoniam uuae et oliuae non in Auguſto, ſed in Septembri et Octobri colligi ſolent. Quapropter uerba illa*: omnes fructus totius anni percipiet dominus, *de fructibus anni* futuri, *a menſe* Septembri *inchoandi, accipiunt*, cetera.

Longobardici et Saxonici iuris hic magna harmonia.

(*zz*) Eadem fere utriusque eſt ratio iidemque authores. Quod cum fructus cedere debeant *operis* et *ſatori*; has qui praeſtiterit, reſpiciendum atque fructus his tantummodo adſignandos eſſe. Vt adeo textus feudalis a Saxonico iure uerbis diſcrepet, re ipſa cum eodem bene conueniat. Quod cum THIELIVS *ſect. 6. §. 11.* uiderit, nos eo remittimus lectorem.

QVINTA claſſis attributionem fructuum conſtituit in diuiſione pro temporis rata parte. Idque facit i) quod ad a intra omnia ſilit iniqua

(*aa*) *Quinta* demum claſſis eorum eſt, quibus in *fructuum attributione* ius CIVILE diſplicet, quoniam operas ludat fructusque adſcribat *glebae ſup. litt. dd* neque SAXONICVM probatur, quod ſit prouinciae ſingularis et duriſſimam domino fundi det legem iuſtoque indulgentius contra ſit in fructuarii heredes *litt. oo.* multo minus BRANDEBVRGICVM, cum hoc fortunis ludat nunc dominum, nunc fructuarium eiusque heredes, quia hortulae

Differ. I.

unius momentum uni dare omnes fructus queat uel auferre *ſupra litt. qq.* quod tamen momentum fallax ſit, neque SENECAE iudicio in *Claud Caeſ. pr. hora certa dici queat et facilius inter philoſophos, quam inter horologia conueniat:* minime autem omnium inſtituta LONGOBARDICA eſſe uidentur tolerabilia, quae a maiori ad minus argumenta euertant et ſanae rationi indicant bellum *ſupra litt. ss.* Quod cum ita ſit, nouum ipſi fundamentum ſtruunt, in *fructuum attributione* ſedulo et ſemper obſeruandum. Scilicet quocunque tempore uel fructuarius moriatur uel uaſallus, inter heredes utriusque ac dominum, *pro rata temporis parte, fructus ſemper* ex aequo et bono *eſſe diuidendos.* Qui calculus facilis ſit, ſi primum menſes, poſt dies, demum horae. &, ſi operae pretium foret, etiam momenta numerentur, quae uixerit iſto anno defunctus et quae domino uiuenda ſuperſint.

r) adprobet hoc ipſum Papinianus.

Quam etiam regulam firmant multis rationibus. *Principio* in auxilium uocant auctoritatem Papiniani *l. fructus §. 1. de diuortio ff. ſoluto matrim.* ubi uerba clara ſint: *Diuortio facto fructus diuidi, non ex die locationis, ſed habita ratione praecedentis temporis, quo mulier in matrimonio fuit. Itaque ſi ſine menſis Ianuarii diuortium fiat et quatuor menſibus matrimonium ſteterit, uindemiae fructus et quarta portio mercedis inſtantis anni confundi debebunt, ut ex pecunia certa portio uiro relinquatur.* Addit ICtus ſigillatim, quod eadem diuiſionis inſtitui debeat proportio in agris, unde *bis* in anno fructus capiuntur; in aliis, ubi *ne quotannis* quidem, ut in *ſylua* caedua; in *pecoribus; ſeruis; penſionibus; cenſibus;* in *metalli fodinis;* rebusque generis eiusdem.

ʒ) inde aeſtimari poſſint omnis generis fructus etiam percepti *et* naturales *ac* ciuiles.

Vnde nouum deinde huic opinioni eſt patrocinium. Cum enim ſententiae aliae Germanorum *Saxonica, Veneda, Longobardica* multum relinquant dubii, utrum illae tantum de *induſtrialibus* intelligi debeant fructibus, an uero limites earundem ad *naturales* quoque et *ciuiles* imo et *perceptos conſumtosque* proferendi: contra in ultima hac computatione, ad ratam temporis partem, inſtituta, nihil relinqui ambiguitatis, dicunt, quod omnia et ſingula fructuum genera hoc cenſu aeſtimentur diiudicenturque.

4) magna adſit ratio aequitatis.

Praeterea non aequiorem iuris menſuram uel dari unquam uel ſperari poſſe, autumant, quam hanc, quae fiat ad temporis ratam. Ita enim commoda et damna utrique eadem eſſe neque caeco fortunae luſu utrumque obuenire alterutri. Accedere, quod tempore hyberno fructuarius plerum-

A que aes alienum contrahat, alimentorum et onerum cauſa, ob ſpem, ut larga meſſis illud iterum extinguat, qua fruſtrari eundem, prorſus fore iniquiſſimum. Contra eadem forte iniquitas, incidere iamnunc a fructuario aut eius heredibus facta, ſi agri ſteriles et nudi, uacua & exhauſta horrea relinquantur, ut nouus dominus non ſolum praedia deſerta et omni frugum genere deſtituta accipiat B cogaturque fundum ſuis denuo ſumtibus inſtruere uictu hominum et pecudum, ſtramine, ſtercore, ſemine rebusque aliis: uerum etiam onera, cenſus, collectas, tributa gratis praeſtare anno fere integro, antequam nouos fructus accipiat. A quibus iacturis omnino metuendum eſt, ne opes exhauriantur domini ipſeque fundus diſperdatur. Inde cautum eſt MAGDEBVRG. *ſtatut. c. 29. §. 10.* C ne domino relinquatur fundus, fructibus deſtitutus [*] et quae leges colonariae ſunt generis eiusdem.

5] ſententia ſit auctoritate utriusque fori et ICtorum teſtatiſſima.

Ad *extremum* hanc quoque de fructibus, inter uaſalli heredem et agnatos feudi ſucceſſores diuidendis, plurimos, Germaniae etiam, Ictos probare dicunt idque uel omnino, uel hac tamen lege, ut *2. F. 28. §. his conſequenter* de ſolo caſu, quoties *domino* feudum aperiatur, intelligant; alias, ſi agna- D ti adſint, relictos uelint fructus *iuri diuiſorio* hactenus explicato. Vnus certe CVIACIVS *lib. 4. feud. tit. 30.* eiusdem opinionis ſtator adſertorque ſufficere nobis poteſt prae centum aliis. Cum enim alii Icti uel in ciuilibus tantum, humaniori ſtudio temperatis, excellerent; alii tantum in clientelaribus; Cuiacius par fuit in utriusque iurisprudentiae facultate. Succedant ei in Germania SCHRA- E OER *part. 2. part. 9. pr. ſect. 3. n. 82. 83.* qui hic amplus et uber adſeclasque laudat *Alb.* BRVNVM *conſ.* 166. et WESENBECIVM *lib. 2. conſ 93. n. 8. 9. 10.* qui hanc quoque ſententiam, dicat, eſſe communem.

Marchiae Brandeburg. *conſtitutio* 1527. *ſingularis.*

Illud prorſus eſt ſingulare, quod SCHRAD. *part. 2. part. 9. ſect. 3. n. 100. 101. 102. p. 539.* habet de Marchia Veneda his quidem uerbis; *Ex hoc infertur, quod in marchia Brandeburgenſi, uaſallo defuncto et feudo* F *agnatis aperto: fructus ultimi anni inter heredes uaſalli et ſucceſſores feudi diuidendi ſint. Quodque nulla ibi conſuetudo induci poſſit in contrarium. Eam ob cauſam, quia in conſtitutione Ioachimi, marchionis Brandenburgici, cum marchiae ordinum conſenſu ſancitum eſt, quod in marchia et locis ad illam pertinentibus, in omnibus cauſis, praeſertim uero in ſucceſſionibus ſecundum ius Caeſareum et ſcriptum pronunciari debet. Sublatis omnibus in contrarium conſue-*

Differ. I.

[*] "Da iemand ſeinem Herrn den Acker oder Hof auffagen oder ſolchen liegen laſſen will: ſoll er "denſelben nicht ledig; ſondern 1] mit denen Zinſen 2] die Winter-Saat beſetzet, wie auch 3] dem Stroh "auf dem Hofe § 12. verlaſſen." Idem alibi in elocatione aut uenditione fundi memini eſſe conſtitutum.

Diff. I. II. *ſuetudinibus et priuilegiis. Vt clara uerba ſunt conſtitutionis publicatae* 1527. Quo modo autem haec conciliari debeant illis, quae ſupra *litt. qq.* de fructuum attributione marchica diximus, illud ego quidem non uideo.

Germaniam in fructuum attributione *toto coelo alienam eſſe a iure* Romano *aduerſus Ictos Germanos.* (*bb*) Non igitur illorum Ictorum non poſſum non improbare ſententias, qui in Germaniae foris cauſisque circa fructuum attributionem principia ſequuntur iuris Romani: cum patriae hic non deſint nobis inſtituta. In horum numero inprimis eſt *Mylerus ab* EHRENBACH *c. 14. gamolog.* §. 14. *p.* 336. cuius iudicium eſt hoc: *Quantum ad fructus induſtriales pendentes, ſi uidua moriatur meſſe aut uindemia nondum peracta, nihil horum fructuum ad heredes uiduae illuſtris tranſit, ſed omnia cedunt domino proprietatis.* Addit deinde ſententiae ſuae cauſas. Quod ea, quae

Differ. I. II. ex rebus noſtris proueniant, naturali iure, noſtra fiant *l. 10. adquis uniun ff. de A. rer. dom.* quod fructus non iure ſeminis, ſed ſoli debeantur *l. 25. qui ſect. §. 1. ff de uſur.* quod fructus fundi pars *l. fructus 44. ff. de R. Vind.* Non enim hic opus eſt uel iuris naturae dogmatibus uel decretis rationibusque legum Romanarum: cum patriae conſuetudines ſtatutaque Germaniae prouinciarum clare nos doceant, quod ab hac doctrina abſint longiſſime. Idem reponerc liceat *uiro iuris conſultiſſ.* THIELIO, qui, *ſect. 3 de iure ſeminis*, acute curateque in Romani iuris inquirit rationes in Germaniaque illi locum toties facit, quoties claris uerbis non aliud quid receptum ac inſtitutum eſſe, uideatur. Ante eum idem quoque docuerunt alii cum *feudalium* tum *ciuilium* ac *publicarum* cauſarum patroni.

DIFFERENTIA II.

Diuiſio *fructuum* num regula *ſit an* exceptio?

Regula Rom. fructus pars fundi: *ſed Germ* fructus diuidantur *pro rata.* ***Romano iure fructuum diuiſio pro rata temporis parte referri debet inter*** **PRIVILEGIA** ***dotis (bb), ſalarii (cc), cetera (dd): praeterea uero Germani illam pro*** **LEGE** ***habent (ee) in fructuaria tutela (ff); in locatione (gg); in emphyteuſi (hh); maioratibus (ii); in feudis (kk); in emtione uenditione (ll); in fideicommiſſis (mm); in uitalitio ſiue dotalitio (nn); in beneficiis eccleſiaſticis (oo); in retractu (pp), in genere uſusfructus quocunque (qq), inque aliis iuribus, quae ſunt eiusmodi.***

Diuiſio *fructuum pro rata qui in* DOTIS *redditione ex priuilegio?* (*bb*) Singulare prorſus eſt in iure Romano, quod in aliis caſibus fructus *pars ſoli* habeantur, cedantque ſoli domino, ut uidimus *ſuprn litt. dd.* ſolius dotis alia omnino ratio. Quoniam, ſi hanc reddat uxori poſt diuortium maritus, illius fructus ſiue *pendentes* ſint ſiue *percepti*, ſiue *naturales* & *induſtriales*, ſiue *ciuiles* (*) inter utrumque, pro temporis rata parte, ſunt diuidendi. Ita *l. 7 fructus* §. *Papinianus* uel *diuortio ff. ſoluto matrim.* idem quoque intelligitur ex *l. un.* §. 9. uerbis, *foetus autem* &c. *C. de R. ux. act.* Quas ex inſtituto explicat tueturque CVIACIVS *lib. 14. obſeru. c. 22.* Qui tamen in has leges iuſto eſt indulgentior, quod earundem etiam limites extendat & ad iura proferat uſufructuarii *l. feud. tit.* 30. Rectius idque ex mente etiam Ictor. aliorum THIELE *ſect. 3.* § 4 iudicat: *Aſt unum genus, quo fructus pendentes, finito licet iure alicuius, adhuc tamen ei debentur pro parte anni, non fundi domino. Scilicet quoties illi debentur tantum pro rata oneris quotidiani, quod uiciſſim praeſtatur. Vti fructus dotis. Atque haec eſt ſpecies ſingularis nec proinde ultra fines ſuos ſine ratione extendenda.*

L. diuortio *pertinet ad ſalaria.* (*cc*) Si ſcilicet ſalarium poſt ſpatium *trimeſtre, ſemeſtre* aut *annum* ſoluendum ſit, unde barbare *deſeruitum* id dicimus tempus, quod rerum adminiſter poſt ſolutionem factam ſuperuixit. Neque immerito. Nam ſalarium, intuitu continuarum operarum, quotidie deberetur: ut eius tantum dilata eſſe uideatur ſolutio. Inſtar mariti, qui uxori alimenta praeſtat quotidie: ut adeo illi uſusfructus dotis quotidie deberi, uideatur. Hoc lumine accipi uelim, quae dicunt *Matth. ab* AFFLICTIS ad 2. *F. 28.* §. *his conſequ.* & BARTICHIVS *part.* 3 *concl.* 43. *n.* 12. Aliter ſe res habet, ſi principio ſtatim ſalarium ipſe officialis anteceperit, tum enim heredes eius reddere potius deberent, quod reſtat de tempore anticipato; tantum abeſt, ut aliquid ultra ſibi poſſint adrogare. Quamuis moribus, quoniam, qui hic ius dicunt, & ipſi ſunt officiales, ex aduerſo uiuatur, habeanturque in ſalariis anni *coepti* pro *abſolutis*. Imo praeterea annus, qui *gratiae* olim fuerat, hodie et ipſa in ius iuit. Quod tum demum recte fit, cum quis, heredum cauſa anteceſſoris ſui, tam diu fruſtra munere ſuo eſt defunctus, quam longum fuit *tempus*

---

[*] Illos enim, qui *legem bone diuiſoriam* tantum intelligunt de perceptis, iure meritoque confutarunt *Harm.* PISTOR. *lib. 1, quaeſt. 24. n. 14.* et BERLICHIVS *part. 3. concl.* 43. *num.* 19.

Differ. II.

tempus gratiae praedeceſſoris. Huic enim debitum ex iuris neceſſitate ſoluitur, quod gratiae nomen non meretur.

In ceteris inſtituta.

(*dd*) Vbi debita ſunt quotidiana, utpote in locatione *aedium* uel *operarum*, in uſuris cetera. Neque enim opus eſt in ſingulis occupatum eſſe ſigillatim. Cum, ex uniuerſim datis praecepitonibus, ſingularia facilia ſint ad reſpondendum ac diiudicandum.

Quare Icti Germani ubique fere l. diuortio *ſequi malint praecepta, quam regulam iuris* R. fructus fundi *pars?*

(*ee*) Id ſcilicet eſt, quare poſt CVIACIVM *lib. 5. iur. feud. tit. 30.* plerique Germaniae iureconſulti, quoties ſuper fructibus inter dominum aut poſſeſſorem nouum et ueteris heredes aut creditores inſtituenda quaeſtio, malint *diuidere fructus* pro temporis rata parte, id eſt, ſequi *legem diuortio ff. ſoluto matrim.* quam regulam iuris Romani, quod fructus *pendentes et naturales* omnes domino cedant nouoque poſſeſſori ſintque fundi pars *l. 44. fructus ff. de R. V. l. 25. §. pen. ff. quae in fraud. credit.* Atque in hoc numero ſunt BERLICHIVS *part. 3. concluſ. 43. 44. 45. Hart.* PISTORIS *lib. 1. c. 24. n. 7. ſeq.* SCHRADERVS *part. 2. part. 9. pr. ſect. 3. n. 83. Ioh.* KOEPPEN *deciſ. quaeſt. 30. n. 8.* Lex diuortio *in dote inter maritum et uxorem clara eſt: numne autem etiam in aliis contractibus et iuribus in quibus reſoluto iure poſſesſoris in diuidendis fructibus inter diuerſos ſucceſſores agitur, obtinet? Quod aequitatis* (puta Germanicae) *ratio omnino ſuadere uidetur.* Firmamenti loco addi debent, quae ſcripſimus ad *diff. 1. litt aa. ult.*

Num TVTOR *fructuarius diuidat annuos fructus pupillo?*

(*ff*) Rem hanc ita decidit BAECA *de decim. tutoris c. 32. n. 8.* Aut fructuarius tutor fructus percepit, aut non percepit; et, ſi hoc, aut fructuum dies ceſſit: ſi primum, fructus utrinque tutoris ſunt, non pupilli. Ea enim, quae lege deferuntur, etiamſi non agnita, deferuntur ad heredes. Quod ſi tamen pendentes ſint fructus, licet maturi, dies etiam nondum uenerit, licet ceſſerit: tum fructus huius generis eſſe, putat, pupilli. Rationes eius ſunt.

Rationes negantium.

Primo, quia idem obtineat in uſufructuario §. 36. *Inſtit. de rer. diuiſ. Deinde* quia lex *diuortio ff. ſoluto matr.* ſit correctoria, quae ultra dotem non debeat extendi. *Tum* quia hic agatur de commodo pupilli, cuius intereſſe admodum ſit fauorabile. *Demum*, quia et ipſum tutoris ſalarium ſit iuri ciuili Romano aduerſum adeoque interpretationem habeat reſtringentem.

Affirmantium rationes.

Verum enimuero nullus egomet dubito, deciſionem hanc cum aequitati, tum Germanico iuri eſſe aduerſam. *Primo* enim apud Germanos in dubio fructus ſunt, pro temporis rata parte *diuidendi*, quod doctum et dictum eſt ſaepius. *Deinde* tutori uſusfructus in bonis pupilli debetur inſtar *ſalarii* pro operis praeſtitis tutelaribus. Quapropter cum hae diuiſionem accipiant: neque a fructuum diuiſione iudex eſſe debet alienus. *Praeterea l. diuortio ff. ſoluto matrim.* eadem ratio in noſtro hoc caſu, qui fere occurrit in dote. *Poſt* negatur, quod *l. diuortio* apud nos ſit iuris correctorii, quin potius cum Germanorum inſtitutis optime illi conueniat. Negatur *praeterea*, quod uel tutorum uſusfructus in claſſe ſit correctorii iuris, cum Germanorum inſtituto debeatur ordinarie. *Tum* ſalarii etiam cauſa eſt fauorabilis ceſſatque priuilegium, quoties duo ſunt *priuilegiati*. *Demum* fruſtra hic Romani iuris rationes urgentur. Quoniam nos cauſam reſpondemus ex patriae inſtitutis. Ad noſtram itaque mentem, non ad rationes plane noſtras *Ioan.* GVTTIEREZ *part. 3. de tut. cap. 43. n. 2. p. 306.* ſcripſit: *Teneo, pro rata laboris tutoris et curatoris, decimam de his fructibus pendentibus tempore eius mortis pertinere ad heredes tutoris* et *curatoris praedefuncti.* Idem *ibid. c. 39. n. 16. 17.* Quod tutoris heredes ideo habeant ius retentionis; quod actione tutelae contraria ius ſuum poſſint experiri, quod in meſſe et uindemiis iungere pupillo poſſint cuſtodem, ne in diuiſione fructuum ullatenus laedi queant.

Fructuum diuidicula in conductore.

(*gg*) In reliquis membris auctores laudabimus, cum rationes deſumendae ſint a patriae iuris inſtitutis, quae in deliciis habent *fructuum diuidiculam.* Itaque *mortuo* colono *aut eo, qui* libelli *uel* precariae *iure poſſidet fructus nouisſimi anni, pro rata temporis, quo ius in perſona eius ſubſtitit*, ad eius *pertinere heredes* decidit BERLICHIVS *part. 3. concl. 43. n. 13.* idemque KOEPPEN *deciſ. 30. n. 13.* Quae autem obmouet THIELIVS *ſect. 3. n. 8.* illud largimur ex principiis iuris Romani.

Emphyteutae heredi fructuum diuidicula.

(*hh*) Hanc ſpartam occupauit ſolicite *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaeſt. 24. n. 26. 27.* Quia in regula foro ſit: *ut reſoluto eo iure, pro rata temporis, quo ius poſſeſſoris conſtitit, fructus tam percepti, quam pendentes ad ipſum pertineant.* Quae regula ſufficit, iudicio inſtitutorum Germaniae adprobata. Vt adeo non opus fuerit, auctorem in lege *diuortio* aliud fundamentum quaerere, quam onus matrimonii a marito latum ſibique nouos excitare aduerſarios. Idem SCHRADERVS *part. 2. part. 9. pr. ſect. 3. n. 87.* KOEPPEN. *deciſ. 30. n. 20.* BERLICHIVS *part. 3. concl. 43. n. 9.* Quamuis ex iuris Romani principiis ingens ſit diſſentientium numerus. Qui tamen in eo falluntur, quod confundant emphyteutam, id eſt, dominum cum uſufructuario.

Idemque in Maioratu.

(*ii*) Vbi apud Hiſpanos *fructuum diuiſionem* inter nouum dominum et priſtini heredes commendant COVARRVVIAS *lib. 1. uar. reſ. c. 15. n. 14.* MOLINA *lib. 3. primog. c. 11.* toto. Taceo noſtrates *H.* PISTOR. *lib. 1. c. 24. n. 33.* SCHRADERVM *part. 2. part.*

Diff. II. III.

2. *part. 9. pr. ſect. 3. n. 89.* KNIPSCHILD. *de fideicommiſſ. cap. 10. n. 61.*

Fructuum diuiſio in feudis.

(*kk*) Niſi aliter id eſſet poſitiua lege conſtitutum. Quod uidimus *differentia I.* tota. Nam uaſallus feudo non gratis utitur; ſed propter operas, olim certe fere quotidianas. Vt adeo idem hic iudicium fuerit, quam ſupra *litt. cc.* diximus in ſalario.

Idemque in emtione.

(*ll*) In iure Romano contra ſenſimus *diff. 1. litt. ii.* Sed tamen Germaniae fora B ex patriae uſu fructuum etiam hic amant *diuiſionem* pro temporis rata parte, quod tuentur *Mod.* PISTORIS *conſ. 56. n. 24.* et KOEPPEN. *deciſ. quaeſt. 30. n. 10. 11.* Idque praeſertim etiam in pacto de retrouendendo, in quo ſigillatim, poſt uariorum ſententias recenſitas, fructuum diuidiculam adprobant *Hart.* PIST. *lib. 1. quaeſt. 24. n. 12.* BERLICHIVS *part. 2. concl. 2. n. 66. 67. 68. 69.* PRVCKMANNVS *uol. 1. conſ. 4. n. 190.* C 191. REINKING. *de retract. conſang. quaeſt. 8. n. 76.*

In fideicommiſſis.

(*mm*) Iterum ſupra *diff. 1. litt. kk.* contra reſpondimus ex rationibus Latii. Imo exiſtimat THIELE *ſect. 3. §. 16.* hoc ipſum neque in patria mutatum eſſe, quamuis eaedem ad mutandum et fructus inter fiduciarium et fideicommiſſarium diuidendos, ſint Germanis cauſae. Verum aliud docere auctorem potuiſſet D KNIPSCHILDIVS, qui *cap. 10. n. 69. 70.* aliisque in fideicommiſſis familiae pariter adprobat fructuum pro temporis rata parte diuidiculam. *Cum fiduciarii in fideicommiſſis familiae tot onera ſuſtineant habeantque reuocabile dominium, ad ſimilitudinem mariti pro rata eius temporis, quo onera fideicommiſſaria ſuſtinent, fructus ſunt diuidendi.* Praeſertim cum ſaepius fideicommiſſis pariter adiiciantur onera alendi E pauperes, agnatos, cetera.

In uictalitio uidua demortua num fructus diuidantur cum eius herede?

(*nn*) Caſus hi omnium ſunt frequentiſſimi: ut mirum ſit, Ictis neque dum conueniſſe, quid in illis ſit reſpondendum et iudicandum. Ex *Latii* principiis nos non poenitet, ea ſcripſiſſe, quae *diff. 1. litt. nnn.* habentur ſuperius. Quibus etiam utuntur HENELIVS *de dotal. c. 11. §. 9.* et MVLERVS *in gamolog. c. 14. §. 15.* Vterque enim pendentes fructus uiduae heredibus negant tribuuntque illos domino fundi. Quibus aſſentiuntur etiam Icti F uetuſtiores *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaeſt. 24. n. 73.* et KOEPPEN *deciſ 30. n 14.* Verum, niſi aliud conſuetudine receptum A aut pacto reſeruatum ſit: dicendum eſt potius, pariter in dotalitio, uidua demortua, inter eius heredes et dominum fundi pro temporis rata fructus eſſe diuidendos. Quam ſententiam tenent tuenturque WESENBECIVS *part. 2. conſ. 93 n. 10.* et BERLICHIVS *part. 3. concluſ. 22. n. 6 7. 8.* Partim, quod regula haec patrii iuris ſit, fructus eſſe diuidendos; partim etiam, B quod uiduae iura rationes habeant, quae idem uelint. Praeſertim, ſi, quod plerumque ſit, dotalitium illius abſumat dotem. Vbi prorſus iniquum eſſet, illius heredibus aut creditoribus fructuum ratam partem negare.

In ſacerdotiis et ſacris collegiis canonicis.

(*oo*) Non propterea, quoniam eccleſiaſtica beneficia *operas* uelint exigantq; a ſacris collegis, ſintque inſtar ſalariorum, ut ratio ex ſuperioribus *diff. 2. litt. cc.* re- C petenda. Quemadmodum perhibet ſentitque THIELE *ſect. 3. §. 24. 25.* Verum uniuerſim ideo, quia patrii iuris regula eſt, *fructuum pro temporis rata parte diuiſio.* Quam parum enim ſacri collegae, canonici, operae reſpondeant ſacri muneris reditibus: res eſt manifeſtiſſima. Quod in hac ſparta diteſcere liceat multum dormiendo. Nihilominus pro fructuum diuidicula ſtant etiam hic *Hartm.* PI- D STORIS *lib 1. quaeſt. 24. n. 36.* KOEPPEN *deciſ. 30. n 25. 26.* SCHRADER. *part 2. part. 9. pr. ſect. 3. n. 88.* BERLICHIVS *part. 3. concl. 43. n. 11.*

Idem in tractu.

(*pp*) Ita reſpondent iudicantque ex uſu curiarum Germaniae SCHRADERVS *part. 2. part. 9. pr. ſect. 3. n. 85. 86.* REINKING. *de retract. conſang. quaeſt. 8. n. 76.* KNIPSCHILD. *cap. 10. fideic. n. 63.*

Idem in ſimplici uſufructu.

E (*qq*) Magno grauique conatu hoc defendere ex ipſis etiam iuris Romani rationibus uoluit CVIACIVS *lib. 4. feud. tit. 30.* Cuius ſententiam uti noſtram non facimus: ita tamen non dubitamus, adfirmare, quod idem facilius defendi queat in Germania. Cum enim Germani *Schilteri* iudicio *ad ff.* diſcrimen inter *uſumfructum* et utile *dominium* ignorauerint primoque tantum dederint, quam alteri: eo eſt probabilius, illos fructuarii here- F dibus fructuum diuiſionem haudquaquam negauiſſe. Vt repeti hic debeant, quae ſupra *litt. bb.* diximus de emphyteuta.

DIFFERENTIA III.

Quid iuris in fructibus naturalibus?

NATVRALES Rom. *pars fundi,* Germanis diuiduntur.

Naturales fructus Romano iure iterum pars fundi (aa): ſed Germani legem in illis merito obſeruant diuiſoriam (bb). Vt, me iudice, fruſtra ſint Icti, qui in illis quoque iudicandis menſium aut dierum ſtatuunt praerogatiuam (cc), aut ad principia legum Romanarum hic praepoſtere reuertuntur (dd).

Naturales pars fundi apud Romanos.

(*aa*) Pertinent enim huc *l. 44. ff. de R. V.* aliaeque ſuperius a nobis laudatae *diff. 1. litt. dd* Neque de iure Romano in *naturalibus* fructibus ullus unquam dubita-

Diff. IV. V.

des 30. Tages noch nicht betagte Zinſen die Landes- und Lebens-Erben pro rata temporis *unter ſich zu theilen ſchuldig ſeyn: Dannoch aber und dieweil, Inhalts der gemeinen Sächſ. Rechten alle unbetagte Gefälle an Zinſen, Pacht* (*) *und Fron Geldern ohne Unterſcheid den Lebens-Folgern allein zukommen; als ſind die wiederum etwas davon zufordern nicht befugt* Ienae 1640. Aliam etiam eiusdem Scabinatus ſententiam habet RICHTER *deciſ.* 57. *n.* 13. Idem *Matt.* COLERVS *deciſ.* 74 *n.* 2. *et part.* 2. *c.* 3. *n.* 260. ZOBEL *part.* 3 *diff.* 7. *n.* 4 REINHARD. *part.* 3. *diff.* 6. Quinmais minus ſibi conſtent, ſi hoc ſolum textibus tribuant iuris Saxonici *Landr. lib.* 2. *art.* 58. *in pr.* et *lib.* 3. *artic.* 76. Nam leges Romanae ciuiles etiam penſiones, quarum dies nondum uenit, tribuunt domino ſoli. Quia ſint inſtar fructuum *l. fructus de R. V.* quia, quod in naturalibus faciat ſeparatio de fundo, illud in ciuilibus, ſi uenerit dies obligationis MOLINAEVS ad *conſuet. Pariſ. tit.* 1. *§.* 1. *gloſſ.* 8 *n.* 35. quia penſiones, quarum dies nondum uenerit, habeantur pro rebus immobilibus, ipſi ALCIATO ad l. *inouentium* de *V. S.* quia idem clarum ſit ſcabinorum ſententiis, ad quas prouocant fratres PISTORIS, teſte *Hartmanno lib* 1. *qu.* 24. *n.* 59 Idem MYLER. *gamolog. c.* 14 §. 17.

Qui ciuiles fructus in Germania diuidendi?

(*ff*) Ita enim primo ius electorale Saxonicum *part.* 3. *conſtit.* 16. *Ob wohlen etliche dafür gehalten, daß die Zinſen den Erben derjenigen Perſon nicht zukommen, welche die Verfall-Zeit nicht ſelbſt erlebet: die andern aber, daß die Zinſen in ſolchem Fall* pro rata temporis, *als die Perſon gelebet unter deren Land Erben und Lebens-Folgern zu theilen: dieweiln aber dieſe letzte Meinung die billigſte, ſo thun wir auch ſelbige hiermit beſtätigen.* Quod cum factum ſit, id egerunt ICti Saxoniae, ut leges Romanas cum hac electorali conſtitutione nouella cogerent, obtorto licet collo, in iuris harmoniam. Ita BERLICHIVS *part.* 3. *concl.* 22. *n.* 6 CARPZOVIVS *p.* 3 *c* 16 *d.* 1. *n.* 3. Stant etiam pro diuiſione KNIPSCHILD *de fid. c.* 10. *n.* 66. ROSENTHAL *c* 10. *concl* 42 *n.* 59. STRUVIVS *c.* 15. *th.* 15. *n* 7. SVEVVS *exercit. feud* 9. *adſert.* 2. FACHIN. *lib.* 7. *contrau. c* 96. aliisque. Rationes, quantum egomet ex indole patrii iuris adſequor, ſunt hae. Quia cenſus plerique in Germania debentur intuitu uel *uſurarum*, uel *elocationis*. Primum, quia ſuperſtitio ſeculorum uſuras etiam modicas retulit inter peccata, ut loco earum ſubſtituerentur cenſus: alterum, quia ruſticorum et cenſitarum origo fere communis in Germania, perpetuaria conductio. Ceterum, quod in hac fructuum diuiſione, defuncti heredibus proſit tempus usque ad diem a morte trigeſimum, illud iuris eſt Saxonici BERLICH. *p* 3. *concl.* 44. *n.* 4. 5. et CARPZOV. *P.* 3. *conſt.* 16. *d.* 6. 8.

DIFFERENTIA V.

De tempore diuiſionis a quo?

Termini Ger. ultima perceptio: *Rom. tempus fundi accepti.*

Romani tempus exigunt in computanda, quo fundum priſtinus acceperit dominus (gg): Germanico iure id non minus eſt aequum (hh). Quando autem memoria illius temporis non ſupereſt (ii), computare ſolemus utique a tempore ultimae collectionis (kk).

Status fundi illati.

(*gg*) Illud enim claris uerbis dicit *l.* 7. *Fructus* §. 1 2. 3 *ff ſoluto matrim* Explicationis cauſa iunge CVIACIVM *lib.* 14. *obſeru.* 22. inſtituatur ex *tempore* et *ſtatu* quo fundus totalis ſit illatus. Verum utrumque ignorari in feudis, praeſertim antiquis. *Adeoque fundamento euerſo, corruere etiam illud, quod ei ſit ſuperſtructum.*

Qui neque in patria negligitur.

(*hh*) Inde principio iudices ſoliciti ſunt in harum cauſarum iudicio: "ob er "das Feld beſtellet; ob er ſolches mit der "Ernde an Sommer-Winter-oder Herbſt-"Früchten bekommen. Und wenn dieſes, daſs er es wieder alſo uerlaſſen und "beyde Theile die Rechnung darnach ge-"gen einander zu machen hætten.

Neſciri in feudis diem, quo ſit ſuſceptum.

(*ii*) Obmouet hoc dubium, ni fallor, ROSENTHALIVS *cap.* 10. *concl.* 42 Fruſtra in feudis prouocari ad *l. diuortio ff ſolut. matr.* Illam enim uelle, ut computatio

Neque opus eſſe, quia ſatis ſcientia ultimae collectionis.

(*kk*) Ne quid dubii relinquatur, ſciendum eſt, quod iudici, quamuis tempus et ſtatum ignoret, quo defunctus adiuerit fundum, ſufficiat tamen, ſi ei conſtet defuncti in quouis fructuum genere ultima collectio. Meſſes diſtinguat oportet fructuum 1] *hybernorum* 2] *aeſtiuorum* 3] *uindemialium* 4] *pomorum*, cetera: atque numerare incipiet ab ultimo collectis et facile tum deprehendet, a quibus mors defuncti uel propius abſit, uel magis remote adeo-

Kk kk 2

[*] De locario utique aliter ſentio, quia hoc iure Saxonico omnino illius eſt, cuius iuſſu ager raſtro ſubductus fuit. Vnum idemque ſiue id defunctus ipſe fecerit, ſiue per conductorem, ut [illegible] philoſophatur THOMINGIVS in epiſtola ad *Hartm.* PISTORIS *lib.* 1. *quaeſt.* 25. *n.* 13 14. 15. Sed uerbum *Pacht* eſt aequiuocum. Accipitur enim, praeſertim in Saxonia, non pro locario ſigillatim, ſed pro quouis genere cenſuum, praeſtitorum ab agricolis. Quod illi ſimiles ſint *conductoribus perpetuariis*, uti oſtendit *dn. praeſes* in diſſert. de *perpetuaria conductione.*

Differ. VI. adeoque proportio, pro temporis rata, quae maior eſſe queat aut minor. In *ciuilibus* fructibus calculus fallere nequit, quia fidem ſequitur faſtorum. Niſi faſtorum fiat emendatio et dies uel intercalentur uel expungantur, quod ultimum factum noſtra aetate BRVNN. *de iurib. noui calendarii.* Tum uero aequum eſt, ut temporis uel aucti uel deminuti ſpatium aequalibus iterum partibus diuidatur. *Differ. VI.*

DIFFERENTIA VI.

Vtriusque iuris quae ratio magis aperta?

Rom. ſaepius dubii *in fructuum diuidicula, non Germani.*

Romani iuris interpretes (*ll*) *dubii multoties ſunt in fructibus* CIVILIBVS *cenſuum* (*mm*), *angariarum* (*nn*); *ſportularum tam ciuilium* (*oo*); *quam ſacrarum* (*pp*); *cereuiſiae* (*qq*); *deinde in* NATVRALIBVS *piſcium* (*rr*); *iumentorum; gregum* (*ss*); *uenationum* (*tt*); *fodinarum* (*uu*); *paſcuorum* (*xx*); *pomorum* (*yy*); *graminum* (*zz*), *lignorum* (*aaa*) *reditumque aliorum. Sed omne dubium tollit Germanici iuris diuidicula* (*bbb*).

ICti, in theſi concordes, multiplices tamen qui in hypotheſi?

(*ll*) Dici non poteſt, quam multiplices hic ſint iurisconſulti: ſi decidenda ſit controuerſia eius generis ſigillatim. Nunc enim *leges* Romanas in ore habent: nunc his opponunt *aequitatem*: nunc aerem *Saxonicum* trahunt: nunc *Venedum*, nunc *Longobardicum*. Scilicet in nullo iuris argumento facilius ad ſenſus quaerentium reſpondetur, quam in fructuum attributione. Adeo, ut quaeſtiones in hoc genere plures *uoluntatis* dicant, ut ſtatuere et reſpondere liceat, quicquid uenerit in calamum aut buccam, ita fere ROSENTHAL *cap.* 10. *concl.* 41. Ibimus nos per ſummam. Cum filum ariadneum, quod dedimus, facile nos educat ex hoc opinionum diuerſiſſimarum labyrintho.

In cenſibus.

(*mm*) De his conſuli poſſunt COLERVS *deciſ.* 74. 252. 286. BERLICHIVS *part.* 3. *concluſ.* 22. *et* 44. BRVNVS *conſ.* 106. ROSENTHAL *c.* 10. *concl.* 42. *n.* 59. *Hartm.* PISTOR. *lib.* 1. *quaeſt.* 25. *ex inſtituto*, SCHRADER *part.* 2. *part.* 9. *pr. ſect.* 3. *n.* 53. MYLER *in gamol. c.* 14. §. 17. Fructuum diuidiculam nos commendauimus *diſſ.* 4. *litt. ff.*

In angariis.

(*nn*) Siquidem temporis ſunt definiti. Quod ſi enim quotidie debeantur, non opus uirgula iuris diuiſoria, quia percipiuntur, dum praeſtantur *l.* 9. §. 1. *ff loc.* et *l.* 1 *ff. de oper. ſeru.* THIELE *ſect.* 5. *ſ.* 19.

In fructibus iurisdictionis.

(*oo*) De *mulctis*, fructibusque iurisdictionis aliis, ſi *teſtes* audiantur, firmentur *contractus*, *teſtamenta* inſinuentur, ceterisque diſputant digladianturque inter ſe PEREGRINVS de iure *fiſci lib.* 6. *tit.* 5. ROSENTHAL *cap.* 10. *concl.* 42. *n.* 59. KOEPPEN *deciſ.* 30. *n.* 35. SCHRADER *part.* 2. *part.* 9. *pr. ſect.* 3. *n.* 14. BERLICHIVS *part.* 3 *concl.* 44. *n.* 14. CARPZOV. *part.* 3. *conſt.* 32. *def.* 22. *n.* 7.

Parochialibus.

(*pp*) Vſu cognitum eſt, quod nouus ſucceſſor anteceſſoris ſui heredibus, durante anno gratiae, ideo teneatur ad rationes reddendas ſportularum ſacrarum *des Beicht-Groſchens*, *der Trau-Gebühren*, *des Aufgeboths*, *Abkündigung*, cetera. Memini nuper heredes ſacri myſtae ideo ſuſpicionem excitauiſſe aduerſus ſucceſſorem, quaſi inſidus fuiſſet in illis adnotandis, quod ſumma non reſponderet defuncti calendario. Inde ſpecificationem urſerunt iuratam. Sed *fidem* hic ſufficere *paſtoralem* crediderunt alii, ne minor haec eſſet fide mercatoris, cuius libellus in dubium temere non uocaretur.

In priuilegio coquendi zythum.

(*qq*) Non expectauiſſem hic deciſionem CARPZOVII *part.* 3. *conſt.* 32. *def.* 9. *n.* 10. In foro *Saxonico heredes allodiales uaſalli, qui poſt kalendas Martii deceſſerit, per totum illum annum in praediis feudalibus cereuiſiam coquere illamque uendere poterunt.* Quamuis comites habeat SCHRADERVM *part.* 2. *part.* 9. *ſect.* 3. *n.* 66. et BERLICHIVM *part.* 3. *concl.* 43. *n.* 36. 67. Prudenter addit ESBACHIVS commentator: *haec deciſio eſt tantum Saxonica.* Qualis tamen non eſt, cum principio utatur iuris communis 2. *F.* 28. §. *his conſ.* Imo ex rationibus Saxonici etiam iuris negarem haec iura heredibus, quia quotidie percipiuntur. Sin uero ad numeros id ius reſtrictum ſit, *auf gewiſſe Brauen*, commendarem fructuum ſaepius laudatam diuidiculam.

Piſcium copia cui cedat in fructuum attributione?
1] heredibus.

(*rr*) Anxia hic et multa inter ICtos diſputatio. Scribit COLERVS *part.* 2. *proceſſ. c.* 3. *n.* 308. *Ego poſt mortem comitis Gunteri a Schwarzburg, laudabilis recordationis, de facto conſultus per dominos fratres, non obſtantibus, quae tradunt* CHASSANAEVS in conſuet. Burg. § 2. gl. pen. n. 4. et ZASIVS *part.* 4. *feud. pr.* contrarium *reſpondi: piſces uiuiarum, quantumcunque in fundo feudali adhuc ſtantes, heredibus deberi, non agnatis*, per textum *in l. funes* [*lege lines*] 15. §. *piſces ff. de emt.* Accedebat, *quod piſcinae eſſent piſcabiles* a tempore ſcilicet factae iniectionis, *als die Teiche beſetzet wurden*, exactum fuiſſe triennium et ita *in ſimili caſu reſpondimus an.* 1578. Idem *Hartm.* PISTOR. *lib.* 1. *quaeſt.* 24. *n.* 66. 67. inde formula: *die Fiſche folgen des Rittermaſſigen Mannes Erben.* Contra alii pro *parte fundi* habent et piſces (in piſcinis puta, non in uiuariis) heredibus abiudicant MOLLERVS ad *conſtit.* 32. *n.* 8. MOLINAEVS *ad conſuet. Pariſ. tit.* 1. §. 1. *gl.* 8. *n.* 17. Alii autem diſtingunt, utrum mors defuncti iniectioni propior ſit, an piſcationi, ſi primum, *noui poſſeſſoris* erunt piſces;

2] nouo poſſeſſori.

3] neutri, niſi pro temporis ratione.

Differ. VI. VII.

ſces; ſi alterum, erunt heredum ROSENTHAL *cap.* 10. *concl.* 42. *n.* 61. BERLICHIVS *part.* 3. *concl.* 45. *n.* 25. ipſeque CARPZOVIVS *part.* 3. *conſtit.* 32. *def.* 26. *et* 27. et extra electoratum Saxoniae RICHTER *part.* 1. *deciſ.* 56. *n.* 9. Poſt horum autem omnium ſententias illa longe uidetur aequiſſima, ſi piſces pro temporis rata parte diuidantur. Ita SCHRADER *part.* 2. *part.* 9. *pr. ſect.* 3. *n.* 71. 77. et KOEPPEN. *deciſ.* 30. *n.* 36. quorſum etiam CARPZOVIVS inclinat *part.* 3. *conſt.* 32. *def.* 26. n. 8. doletque praxin ſtare ex aduerſo.

4] utrique pro fructuum diuidicula.

De lacte et lana.

(*ss*) Lac et lanam et quae reliqua ſunt iterum tribuit heredibus per totum annum, ſi defuncti mors inciderit inter Martium et Auguſtum menſes, CARPZOVIVS *part.* 3. *conſt* 32. *def.* 9. *n.* 2. 7. ſed hos fructus *ad induſtriales* refert MENOCH. *de arbitr. iudic. quaeſt. lib.* 2. *cent.* 3. *caſ.* 210. *n.* 10. Ego crediderim, lac ad fructus referendum quotidianos adeoque ius defuncti cum morte eius uel trigeſimo die poſt extingui: uerum lanam eſſe pro temporis rata parte inter heredes et nouum poſſeſſorem diuidendam.

De uenatione.

(*tt*) Etiam *uenationibus, aucupiis, piſcationibus, fluuiisque* uti poſſe heredes defuncti, ſi mors illius inciderit inter Martium et Auguſtum, deciderunt SCHRADER *part.* 2. *part.* 9. *ſect.* 3. *n.* 49. et in ipſa Saxonia BERLICH. *part.* 3. *concl.* 45. *n.* 37. ipſe CARPZOVIVS *part.* 3 *conſt.* 32. *def.* 9. *n.* 2. Verum ſunt haec inter fructus quotidianos adeoque ceſſant cum morte defuncti aperiunturque nouo domino poſt diem triceſimum apud Saxones: ut nulla hic opus ſit fructuum attributione.

In fodinis.

(*uu*) Dicendum eſt idem, quod in nota praecedenti, quicquid ex aduerſo ſcripſerit SCHRAD. *part.* 2. *part.* 9 *ſect.* 3. *n.* 49. et BERLICH *part.* 3. *concl.* 43. *n.* 37. Si quidem in fodinis lapides et metalla ſuccreſcant. Fundamentum deciſionis habes *l.* 7. *fructus* §. 13. 14. *ſed ſi creti fodinae ff. ſoluto matrim.*

In paſcuis.

(*xx*) Sunt et haec referenda ad fructus quotidianos. Vt adeo fundamentum deciſionis repetendum ſit ex notis, quae proxime praecedunt.

In pomis.

(*yy*) Quod uerbum generale eſt comprehenditque quicquid arbores in hortis ferunt. In Saxonia fundi domino cedunt CONSTIT. *elect. part* 3. *conſt.* 32 § *pen.* Quod dictum eſt ſupra *diff.* 3. *litt. cc.* Quid uero ſentiendum ſit alibi, repete ex *diff* 3. *litt. aa. bb.* Vide tamen CARPZOVIVM *part.* 3. *conſt.* 32. *def.* 24.

In foeno.

(*zz*) Repete loca, quae in nota laudauimus praecedenti ex ſuperioribus. In Saxonicis conſule BERLICHIVM *part.* 3. *concl.* 45. *n.* 4. *ſq.*

In ſyluis caeduis.

(*aaa*) Sunt hic diſtinguendi caſus. Aut enim de iure lignandi quaeſtio eſt, quod pariter quotidianum adeoque cum morte defuncti poſt 30 diem in Saxonia extinguitur. Aut ſingulis annis aut trienniis pars ligni ex eius generis ſylua uenditur et tum commendarem pro temporis rata parte fructuum diuidiculam, quod etiam uolunt KOEPPEN *deciſ* 30 *n.* 36. *Hartm.* PISTOR. *lib* 1 *q.* 24 *n* 71. Sed tum quoque aeſtimari debet, quod caeſum ac diuenditum eo anno fuit a defuncto. Quod alias non immerito refertur inter res mobiles ceditque heredibus, iudicio COLERI *part.* 1. *deciſ.* 99. *n.* 21. et *part.* 2. *deciſ.* 586. *n.* 152. BERLICHII *part.* 3. *concl.* 30. *n.* 19. CARPZOVII *part.* 3. *conſt.* 24. *def.* 11. *n.* 4. 5.

Diuidiculae fructuum luculentia.

(*bbb*) In cuiusuſu tenenda eſt methodus haec. Fructus uel 1] *induſtriales* ſunt, uel mere 2] *naturales*, uel 3] *ciuiles*. In *primis* uel ſtatutum adeſt menſium aut dierum, quod ſequimur, uel abeſt hoc, cuius etiam loco fructuum obſeruatur diuidicula. Ad *ſecundi* ac *tertii* generis fructus leges menſium aut dierum non pertinent ordinarie: ergo in illis tantum diuidicula regnat pro temporis, quod uixit priſtinus poſſeſſor, rata parte. Reſtant illa, quae quotidie debentur percipiunturque, ubi nulla eſſe potaſt concertatio. Cum pro fructibus perceptis habeantur, quoties uenit dies, inſtar ciuilium. Quorſum refer quotidiana *portoria, uectigalia, uiatica.* Quae ſpernunt lancem diuiſionis. Vt uix occurrere nobis caſus poſſit, quem ex his principiis, reſpondere neſciamus, non tam, quod alii faciunt, dubitanter ad ſenſusque partis requirentis, quam ad ratam compertamque ueritatem.

DIFFERENTIA VII.

Iuris publici et priuati hic diſcrimina.

Fructuum attributio in republica, principe demortuo.

Spernit uero has leges fructuarias territoriorum Germaniae ſuperioritas. Idque non ex aliqua iuris Romani auctoritate (ccc): ſed quod reſpublica ſit immortalis (ddd).

Non ſit ex LL. Rom.

(*ccc*) Fruſtra itaque MVLERVS *c.* 21. *archont.* §. 18. fundamentum deciſionis ponit in *l.* 44. *ff. de R. V.* Quo non meliores ſunt alii, qui uel 2. *F.* 28. 5. *bis conſequenter* uel noſtra *Saxonica*, uel diarum praerogatiuas *Venedorum* hic uocant in cenſum, uel ſuadent ſucceſſori principatus fructuum pendentium *diuidiculam.* Abſit enim, ut reipublicae iura contaminemus priuatorum inſtitutis.

Sed et ratione peculiari.

(*ddd*) Scilicet princeps utitur fruiturque bonis reipublicae, quem ſucceſſor ex-

Differ. VII. excipit itidem fructuarius, aut, hoc deficiente, regimen, formatum a republica. Vt adeo haec iura uſufructuaria aeterna ſint neque diuidi queant inter heredes fructuarii et proprietarium. Deinde impenſas, quas princeps facit in operas fructuum, non de ſuo petit, ſed de republica. Vt adeo neque heredibus eius aliquid ſuperſit compenſandum et reſarciendum. Quapropter recte ſcribit Cocceimo iudi- A cio THIELE *de iure ſem. ſect. 7. §. 3.* ſe, praeter exemplum in Palatinatu nouiſſimum, non caſus meminiſſe, ubi principis defuncti heredes pendentium fructuum excitauerint litigia. Ipſam enim principem Aurelianenſem puduit mox quaeſtionis, hac cauſa, archipalatino ſucceſſori factae foetumque, a rabuliſtis profuſum, retulit tandem inter forenſium ingeniorum deformes abortus. *Differ. VII.*

CANDIDATO
IVRIS CONSVLTISSIMO,
IOANNI ADAMO BRESCIO
S. P. D.
IOAN. PETR. Ludewig,
PRAESES.

FVisti Vitebergae in amore feliciſſimi et facundiſſimi doctoris, uiri mihi in paucis amiciſſimi, *Io. Balthaſaris* WERNHERI, *ICti et regalis curiae in Saxonia conſiliarii ampliſſimi.* Cuius doctrinis in iurisprudentiae ambitu eductus ac enutritus es per quinquennium. Eo quidem ſucceſſu, ut neque te inſtitutoris, neque auditoris illum poeniteat fidi ac induſtrii uereque acroamatici. Breui etiam tempore, hoc duce, tantum profeciſti, ut non ſolum in arenam prodires publicam et thema iuris defenderes, a te elucubratum: uerum etiam a ſchola ad curiam te conferres, idoneis ſubſidiis inſtructus, ad cauſas in foro orandas et agendas. Ita enim in iuris ſtudio uerſatus es, ut nihil diſceres in ſcholis, quod in curiis iterum eſſet dediſcendum, ſed omnia uſu metireris praeſentis reipublicae. Hac iuris peritia auctus ornatusque FRIDERICIANAM ſalutauiſti, electam a te priuilegiorum in iure largitricem. Ego non potui non de tuo gaudere aduentu certusque eſſe, fore, ut omnia tibi apud nos ex uoto ſuccederent. Probauiſti ergo in utroque examine profectus tuos illuſtri ICtorum ordini, quorum iudicio nunc prodis ad inauguralem conflictum. Diſſertationis argumentum elegiſti, prima parte, nouum ex reliquiisque erutum patrii iuris: altera autem, commixtione Latii et Germaniae ita turbatum, ut opus eſſet, uel omnibus Germaniae curiis bellum indicere, uel dubia, auctoritate aliorum, reſpondere praeter rem et rationem. Meo itaque conſilio et methodo, adhuc obſeruata, utriusque iuris in ſingulis controuerſiarum capitibus feciſti diſcrimen. Vt iamnunc ueritas in aprico ſit, cum circuli Romani et patrii iuris limitibus nunc ſuis contineantur, neque turbati ſint unquam. Gratulor itaque tibi labores tuos et mox infulam doctoris gratulabor, meis tibi manibus, in ſolenni iuris candidatorum corona imponendam. Vale et rebus fortunisque tuis utere feliciter. *Halae Venedorum pridie kal. menſis Ianuar. an.* CIƆIƆCCXII.

)o(

OPVSCV.

OPVSCVLVM VII.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN SVCCESSIONE CONIVGVM ET DISSORTIVM LIBERORVM,

die IV. Menſis Octobr. cIↃIↃ CCXIV.

ILLVSTRISSIMO S. R. I. COMITI
AC DOMINO,
MAVRITIO CASIMIRO,
S. R. I. COMITI IN
BENTHEIM,
TEKLENBVRG, STEINFVRT ET LIMBVRG: DOMINO IN RHEDA, WEVELINGHOVEN, HOYA, ALPEN, HELFENSTEIN: ADVOCATO HEREDITARIO COLONIENSI, CETERA,

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

D. D. D.

ILLVSTRISSIME S. R. I. COMES,

DOMINE CLEMENTISSIME,

EA PATRIS TVI, memoriae inter principes et comites imperii Germanici glorioſae ac immortalis, in genitorem meum ſunt merita, ut ueniam mihi omnino a TE pollicear, DOMINE CLEMENTISSIME, quod opuſculo huic fulgentiſſimum nomen tuum praepoſui, horum beneficiorum et clientelae heres, qua GENTI TVAE nos aeternum obſtrictos ſentimus. IPSE enim principio parentis mei in iuris arte uſuque uires, ſi quae ſunt, in *orandis cauſis* explorauit; mox uoluit, ut ei eſſet a *conſiliis*; demum iudicio curiali, quod Limburgi habetis, eum praefecit *rectorem*. Ita a primis munerum ciuilium gradibus eundem traduxiſtis ad ſupremum, in quo etiamnunc perſiſtit. Mortuo certe heroe glorioſiſſimo, illuſtriſſima uidua, CHRISTIANA MARIA, a LIPPIANIS comitibus oriunda, continuauit gratiam, quam noluit cum obitu mariti emori et interire. Ex quo enim, TVTORIO nomine, gubernacula tenet publicae rei ue-

ſtrae:

ſtrae: ILLA non ſolum patrem meum in priſtina ſparta reliquit, ſed etiam multis adauxit nouis generibus beneuolentiae. Erigor itaque ad hanc ſpem, fore, ut indulgentiam, qua parentem meum fouiſtis, etiam in me continuetis, ſi non uirium ſtatim paternarum, obſequii tamen fideique, uobis probandae, heredem. Sexennium eſt, ex quo, iurisprudentiae diſcendae ergo, me contuli in Academias, primo *Colonienſem*, deinde *Ienenſem*, poſt in *Fridericianam*, ut curſum, quem in primis incepi, abſoluerem in ultima. Viſum eſt illuſtri Iureconſultorum ordini, ut, poſt examina, quibus me in iuris ſtudio ſubieci, in forenſium controuerſiarum prodirem inauguralem arenam. Elegi hoc fine argumentum, quod non in legibus tantum Latii uerſatur: ſed etiam in quotidiano curiarum Weſtualiae noſtrae uſu. Ceterum, uti praecipuo mihi in ſtudiis meis loco poſui, quo meliorem me patriae redderem, dignum olim TVA, DOMINE, indulgentia: ita precibus meis a ſupremo NVMINE contendo, ut in uirtutis et gloriae auitae ſtudiis doctrinisque, DOMINE CLEMENTISSIME, efflorescas atque gentis TVAE, in Germaniae comitibus primariae, illuſtrisſima maiorum TVORVM nomina adaeques, aut ſuperes, DEO DVCE, gloriamque eorum multis numeris adaugeas. Inter comites Germaniae uniuerſae paucos reperimus, qui TVAM gentem, ſi uetuſtatem illius, ſi gloriam rerum geſtarum, ſi foederum, maxime connubialium dignitatem, ſi alia plura cogitamus illuſtrium familiarium lumina, poſſit aequare. Numerauit maiores TVOS inter proceres primi ordinis in Germania aeuo iam Carolingorum Hachenbergius. Qua origine maiorem non habet Germanicum imperium. Deinde in TVA non ſolum gente uxores offendimus maximorum Europae principum: ſed, qui callet TVAE domus hiſtoriam, illum fugere non poteſt, quod maiores TVI a ſanguine oriundi ſint comitum PALATINORVM et HOLLANDIAE principum potentisſimorum, quorum memoriam in comitibus BENTHEIMENSIBVS, ceu poſteris indubiis, ſupereſſe ſcimus etiamnunc. Et, ſi iuribus gentilitiis reſpondiſſent fortunae, haud dubie in nominibus tituliſque VESTRIS numeri eſſent plures longeque ampliores. Sed habent ſua fata gentes dandumque eſt hoc aeterni numinis prouidentiae, in cuius rationibus euentisque eſt acquieſcendum. Sunt tamen haec, quae excitare non ſolum poſſunt et acuere uirtutem TVAM excelſique ingenii TVI uim: ſed iubent etiam ſpem habere certisſimam, fieri poſſe, ut, quae olim tempora VESTRIS parum proſpera fuerunt, inpoſterum ſint aequiora & rependant, quae deſideratis, cum inuidendis auctibus et incrementis. Haec uota nuncupat

ILLVSTRISSIMO NOMINI TVO

HALAE VENEDOR.
PRIDIE CALENDARVM
MENSIS OCTOBRIS
ANNO CIƆ IƆ CC XIV.

obſequio cultuque
addictisſimus humillimusque cliens
IOAN. WILHELM. BLECHEN,
ALTENA WESTPHALVS.

CAP. I.

CAPVT I.

DE

SVCCESSIONIS DEFINITIONE ATQVE DIVISIONE.

§. I.

Succeſſio 1) rerum

SUcceſſio eſt uel *perſonarum* uel *rerum. Haec* eſt, quando res ſuccedit in locum rei, uti dicere ſolemus, quod in uniuerſalibus pretium ſuccedat in locum rei, uel res in locum pretii, *l. 22. ff. de heredit. petit. L. 70. in fine ibique* BRVNNEM. *num. 6. ff. de leg. 2.* ſecus tamen ac in ſingularibus, ubi pretium in locum rei non ſuccedere dicitur, STRVK. *in quaeſt. feud. quaeſt. 26. de feud. impropr. vid. Barboſa locupl. l. 6. 14. cap. 97. ax. 6. et argum. §. 6. inſt. de legat.* *Illa* eſt, quando perſona intrat in locum et ius alterius, *cap. 46. de R. I. in 8to*, quae iterum diuiditur in *uniuerſalem*, et *ſingularem* et dicitur haec, quando quis titulo ſingulari in locum et ius alterius intrat, v. g. titulo emtionis, donationis, legati etc. *l. 5. ff. pro emptore.* Quae ſucceſſio eſt et manet ſingularis, licet uniuerſitas, u. g. hereditas per eam transferatur. Hinc non transfert onera perſonae, *l. 2. cod. de heredit. uendit.* ſed bene onera ipſi rei inhaerentia, *arg. princ. I. de uſufr.* Quia non repraeſentat ſucceſſor ex tali titulo perſonam auctoris ſui, quemadmodum in ſucceſſione uniuerſali fieri aſſolet. Ad hanc ſucceſſionis ſingularis ſpeciem etiam referri poteſt ea, quae fit per electionem, in caſibus, ubi onera et commoda honori collato cohaerentia in ſucceſſorem deriuari dicuntur. Licet enim ſucceſſor hic in munere non teneatur ſoluere debita praedeceſſoris ſui, niſi ad id ſe obligauerit, illud tamen, quod in officii utilitatem impenſum et pro regiminis neceſſitate atque incremento ſeu ad uſum publicum contractum, praeſtare tenetur PERETZ *ad tit. cod. de decur. n. 14. et 15.* HAHN. *ad Weſenb. de conſtitut. princip. n. 2. uerb. princeps ſucceſſori*: uti et debita a praedeceſſore non exacta exigere, *l. 3. ibiq;* BRVNNEM. *n. 5. cod. de ſuſceptor.* Quemadmodum in aliis etiam commodum ſentit. Et in ſpecie illud, quod principi legatum, eo ante diem cedentem defuncto, ſucceſſori ex ratione, quod magis id dignitati, quam perſonae relictum eſſe cenſeatur, deberi, docet *text. in l. 56. ibique* BRVNNEM. *ff. de leg. 2.* ubi idem eſſe tradit *n. 2.* ſi priuato ſub nomine dignitatis quid legatum ſit.

2) perſonarum

a) ſingularis,

qui non obligatur ex facto anteceſſoris.

b) uniuerſalis ſucceſſio.

§. II. Illa ſc. *ſucceſſio uniuerſalis eſt*, quando quis ſuccedit alteri titulo uniuerſali, v. g. inſtitutionis teſtamentariae uel ab inteſtato, uel per arrogationem. Et deſcribi poteſt, quod ſit tranſitio in uniuerſum ius alterius, *l. 11. ff. de diuerſ. tem-* A *por. praeſcript.* ubi ſucceſſor omnia onera et commoda, perſonae defuncti inhaerentia, in ſe transfert et illum ita repraeſentat, atque ſi ille ipſe eſſet, in cuius locum ſucceſſiſſet, u. g. defunctum ita haeres repraeſentat, ac ſi in ipſo uiueret defunctus, ut non errare mihi uidear, ſi dicam, *heres eſt defunctus* iuris fictione idem operante, quod praeſtare ſolet ueritas.

Quae Germanico iure fit etiam per pacta, quod nefas apud Romanos.

§. III. Iure Romano ſucceſſio haec uni- B uerſalis non poterat quibuslibet modis fieri, ſed publicis legibus certi et ſolennes modi erant conſtituti deferendae et adimendae haereditatis. Tales erant teſtamentaria diſpoſitio et ſucceſſio *ab inteſtato*, quos transgredi non licebat, *l. 88. ff. de pact. l. 27. ff. de R. I.* Hinc *pactis de futura ſucceſſione uiuentis regulariter* non licebat diſponere, utpote quae haberent uotum C captandae et parandae mortis, *l. 15. ſi maiores C. de transact.* et liberi non eſſent pactionibus a reuerentia et obſequiis parentibus debitis reuocandi, quod per eiusmodi pacta fieret, quibus liberi futurae ſucceſſioni renunciaſſent. Quapropter compilatores iuris Romani pacta haec contra bonos mores adeoque illicita eſſe arbitrati ſunt, *l. 61. ſtipulatio ff. de V. O.* Sed quia uotum illud non ex pacto D ipſo proficiſci ſolet, ſed per accidens et ex hominum maleuolentia, noſtris moribus a iure hoc Romano receſſum et uſu atque conſuetudine, reipublicae coaeua, receptum eſt, ut pactis quoque hereditas detur & acquiratur. Quae ſucceſſio extraordinaria et anomola dicitur et tertium genus heredum conſtituit, qui *conuentionales* uocantur COTHM. *uol. 4. reſp. 44. num. 37. et ſeqq.* STRVV. *ſyntagm. iur.* E *ciu. exercit. 38. th. 47. ibique* MVLLER. *in not.* STRYK. *de cautel. contract. ſect. 3. cap. 8. § 26. in ration. decid. et in reſp. ad rat. dubit. 3. ibique extat* HAHN. *ad Weſenb. de heredit. petit. n. 3. et diſſert. de iure rerum concl. 26.* VINN. *de pact. cap. 19. n. 3.* GROENEWEG. *de legib. abrog. ad tit. cod. de pact. num. 3. et 4.* MVSCVL. *de ſucceſſ. anomal. membr. 1. claſſ. 1. concluſ. 3. n. 38.* Atque haec pacta ſiue acquiſitiua ſiue renunciatiua ſiue con- F ſeruatiua et diſpoſitiua ſint, moribus Germaniae a multis ſaeculis inualuiſſe, adeo certum eſſe tradunt, ut ei, qui contra haec ſcholaſtice diſputat, ignoſcendum et condolendum potius eſſe uelint, quam quae quotidiana ſunt, non didicerit, et ius fori, in quo uerſatur, ignoret STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 8. cap. 12. §. 36. poſt* COTHM. *ibidem citatum. item d. diſſ.*

CAP. II. III.

8. *cap.* 1. §. 5. ubi dicit, pacta haec ſucceſſoria de uiuentium haereditate Germanos ante ius Romanum, in Germaniae tribunalibus introductum celebraſſe eaque etiam poſt illa tempora uim ſuam retinuiſſe atq; hodie non obſtante iuris Romani diA ſpoſitione frequentari, iisq; haereditates quotidie deferri, *uid. quoque idem in uſu modern. pandect. tit. de pact.* §. 13. *et ſeqq.* Sed ſatis de *ſynonymia*, *definitione*, et *diuiſione* ſucceſſionis.

§. *I. II. I.*

CAP. II.
DE
LIBERORVM DEFINITIONE AC DIVISIONE.

Liberorum adpellatio ſenſus laxioris.

§. I.

Liberorum nomine continentur non tantum filii et filiae, ſed etiam nepotes, neptes et conſequenter reliqui deſcendentes *l. 220. ff. de V. S.* §. *ult. inſtit. quibus teſtam. tutor.* etiam poſthumi *l. 5. ff. de oper. l. 16. l. 1.* §. *fin. ff. de leg. praeſt.* Qui omnes aut *legitimi* et *naturales* ſimul ſunt, aut legitimi tantum, aut naturales tantum aut denique *legitimati.*

Diuiſio I. a) legitimi et naturales.

Legitimi et *naturales* dicuntur, qui ex C iuſtis nuptiis procreantur, *princ. I de patr. poteſt.* et ſunt vel in patria *poteſtate* conſtituti, uel *emancipati.* Cui emancipationi hodie comparari ſolet multis in locis recepta *liberorum ſeparatio*, die Abſonderung oder Abfindung der Kinder, quando liberi, certa bonorum parte conſtituta, ab ulteriori ſucceſſione parentum excluduntur, STRYK. *in uſu modern. pand. tit. de adopt.* §. 25.

Loco emancipatorum die Abſonderung.

b) legitimi tantum.

legitimi tantum ſunt D *adoptiui*, quos non natura immediate liberos facit, ſed lex, quae naturam imitatur, *l. 1.* §. 1. *et l. 43. ff. de adopt. l. 23. ff. de lib. et poſth. haered. inſtit.* iique iterum duplicis generis adoptiui in ſpecie ita dicti et arrogati, *l. 1. et tot. tit. ff. et inſt. de adopt.* iisq; hodie non omnino diſſimiles liberi per parificationem ſeu unionem prolium aſſumpti, quam modernis moribus in locum adoptionis ſucceſſiſſe aſſerunt, GAIL. E *lib. 2. obſeru. 125.* WEHNER. *obſeru. practic. uoc.* Einkindſchafft. quanquam adoptionum iura in toto abuſu non receſſiſſe teſtetur STRYK. *in uſu mod. pandect. dict. tit. de adopt.* §. 1. *et ſeqq.*

Loco adoptionis die Einkindſchafft.

c) naturales tantum.

Et licet per liberos *naturales*, quotiescunque adoptiuis in ſpecie opponuntur, intelligantur illi, qui ex iuſto matrimonio ſunt nati, *princ. inſt. ibique* HOPP. *in comm. inſt. de adopt.* alio tamen in ſenſu naturales legitimis in genere op- F poſiti dicuntur illi, qui ex concubina nati, et in genere etiam ſpurii atque omnes, qui ex legitimo matrimonio nati non ſunt. MAYER. *in colleg. Arg. lib. 25. tit. 7. th.* B 7. BRUNNEM. *ad l. 23. ff. de ſtat. hom.* STRVV. *ſyntagm. iur. ciu. exercit.* 3. *th.* 47.

d) legitimati.

Denique *legitimati* dicuntur, quando liberi hi naturales fiunt legitimi uel per ſubſequens matrimonium, uel per reſcriptum principis, uel per oblationem curiae, qui tamen ultimus modus in republica noſtra non obtinet, STRVV. *d. loc. th.* 46. *et ſeqq.*

DIVISIO II. liberi 1) ex matrimonio eodem von voller Geburt Geſchwiſter.

§. II. Porro liberi *naturales* et legitimi ſunt uel ex eodem matrimonio nati, ſeu fratres et ſorores ex utroque parente coniuncti coniunctaeue, quos uulgo germanos *Brüder und Geſchwiſter von voller geburth oder beyden banden* appellant: aut ſunt nati ex diuerſis matrimoniis, ſeu non utrimque coniuncti, ſed uel per unum duntaxat parentem, ſcilicet uel per patrem, qui conſanguinei, uel per matrem, qui uterini uocantur: uulgo *Halb-Brüder*, *Halb-Schweſter*, *Stieff-Brüder*, *Stieff-geſchwiſter* BESOLD. *in theſ. practic. uoc. geſchwiſtrigte.*

2) ex diuerſis matrimoniis halb Geſchwiſter.

Propoſitio argumenti.

De quorum *liberorum ex diuerſis matrimoniis procreatorum ſucceſſione* ipſa iam uidendum. Haec enim, ut ſupra iam modo attigimus, defertur uel mediate per *factum* hominis eiusdemque diſpoſitionem, ex conuentione aut teſtamento ſeu ultima uoluntate dependentem, uel immediate a *lege*, quae proinde legitima in ſpecie dicitur. Ita tamen ut, deficiente ſucceſſione teſtamentaria ſeu pactis, non inde ſtatim ſequatur, quod praeciſe ad ordinem ſucceſſionis, legibus *ciuilibus* praeſcriptum, ſit recurrendum, ſed, uti in aliarum cauſarum deciſionibus uſu uenit, primum ad *conſuetudinem ſeu ſtatuta loci*, poſt ad conſtitutiones *prouinciae* et demum ad iura imperii reſpici debeat, licet interim conſuetudinaria illa uel ſtatutaria ſucceſſio ad legitimam quoque pertinere dicatur, STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 1. cap. 1.* §. 19.

CAP. III.
DE
SVCCESSIONE LIBERORVM VNIVERSIM.

Liberorum ſucceſſio naturalis.

§. I.

In genere autem de liberis ſciendum, quod ii ex naturali ratione quaſi ex lege quadam tacita ſuccedant, MVLLER *ad* G *Struu. ſynt. iur. ciu. exerc.* 32. *th.* 25. *lit. A.* ſeu quod illos naturae ſimul et parentum commune uotum ad ſucceſſionem uocare dicatur, ut *habet textus in l. 7. in fin. ff. ſi tab.*

 tab. teſtam. null. ext. ipſo etiam S. Apoſtolo in epiſtola *ad Rom. 8. u. 7.* ita concludente, *ſi filius eſt, ergo et haeres*, ita tamen, ut licet hi plane etiam in uita parentum rerum paternarum quodammodo domini exiſtimentur §. 2. *I. de haeredit. qualit. et differentia*, non tamen exinde libera parentibus ſuper rebus ſuis diſponendi et teſtandi facultas adempta ſit, dummodo liberis legitima ab inteſtato debita relinquatur. Circa quam ingens doctorum conflictus eſt; an ea ſtatuto uel conſuetudine prorſus tolli aut ſaltem minui poſſit? quo de uideri poſſunt, GAIL. *lib. 2. obſ. 122.* FACHINAEVS *lib. 4. controu. iur. cap. 32.* HARPR. *ad §. ult. I. de inoffic. teſtam. n. 36. et ſeqq.* Vbi multos authores in utramque partem citat. Et licet propter naturalem cauſam illa debeatur, non tamen idcirco eam *iuris naturalis* eſſe, ſed *ciuilis*, ideoque non ſolum mutari et minui; ſed et alio iure ciuili tolli et funditus eradicari poſſe, uerius puto cum PEREZIO *ad tit.*

eſt tamen poſitiui iuris eorundem legitima.

A *Cod. de inoff. teſtam. num. fin.* ZOESIO *ad dict. tit. ff. n. 109. et aliis ad tod. tod. tit. quaeſt. 13. ab* HARPRECHTO *dicto loc. citatis.* Qua ſcilicet eſt legitima, non qua uitae ſubſidia aut alimenta neceſſaria continet, ſiquidem hoc caſu obligatio naturalia ſubeſt, quae eſt immutabilis, STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. differt. 1. cap. 1. §. 13.* Dn. PRAES. *in Trebellianica exule c. 4. §. 5.* ubi etiam uarios tam exterorum, quam propin- B quorum mores allegat.

§. I. II.

§. II. Quemadmodum autem haeredis inſtitutio eſt uel *prima* uel *ſecunda*, ſiue ſecundi gradus, quae in ſpecie dicitur *ſubſtitutio* LAVTERBACH *tit. ff. de uulgar. et pupill. ſubſt. in princ.* et eſt uel *directa* uel *obliqua*. Directa iterum uel *uulgaris* uel *pupillaris* uel *exemplaris* ſiue quaſi pupillaris, uel *militaris*, de quibus uideri poſſunt Dd. *ad dict. tit. ff. et cod. de ſubſtit.* ita de C quaeſtionibus, quae circa ſubiectam noſtram materiam in una uel alia ſpecie exſurgunt, primo loco agendum erit.

Heredis inſtitutiones ſunt multiplices.

CAP. IV.

DE

SVCCESSIONE FRATRVM VNILATERALIVM SIGILLATIM.

Fratribus inſtitutis num intelliguntur germani, excluſis conſanguineis et uterinis.

§. I.

Atque ita licet *conſanguinei* et *uterini* ueri quoque et proprie dicti ſint fratres, negari tamen non poteſt, quin in caſu, ubi quis fratres ſuos ſimpliciter haeredes inſtituit, uel in partem bonorum uocauit, regulariter et, niſi aliunde de alia mente conſtet, tantum *germani* inſtituti eſſe intelligantur, RICK. *de union. prol. cap. 7. num. 33.* et quod proximioribus ex latere uocatis fratres utrimque coniuncti conſanguineos et uterinos excludant, RICHTER *de ſucceſſ. ab inteſt. ſect. 3. membr. 1. num. 3. poſt multos ibidem citatos*, ſiquidem teſtator uoluntatem ſuam ſecundum ius commune conformaſſe cenſetur et paritas gradus non ſemper paritatem ſuccedendi inducit, ſed paritas iuris et uinculi naturalis, quae radix eſt ſucceſſionum, RICK. *dict. loc. n. ſeqq. 35.* in *fratribus* autem *germanis duplex uinculum eſt*, quod potius debet eſſe eo, qui unico tantum iure gaudet, §. 2. *I. de adopt. leg. pen. u. ſi uero pater naturalis Cod. eod. leg. 89. de leg. 3.* RICHTER *dict. loc.* Cui accedit, quod teſtator magis germanos, quam ex uno tantum latere iunctos fratres dilexiſſe praeſumatur, unde etiam legatum fratribus ſuis ſimpliciter relictum, tantum germanis relictum cenſetur, ſecundum *Paul. de* CASTRO *in leg. fin. n. 6. Cod. de V. S.* et *Didac. Roderic.* ALVARAD. *tract. de coniectur. ment. defunct. lib. 1. n. 29.* MENOCH. *uol. 2. conſ. 198. num. 15.*

Qui et quando

§. II. An uero et *quando frater utrimque coniunctus in caſu ſubſtitutionis fratrem conſanguineum excludat*, non usque adeo expeditum eſt. Circa quam quaeſtionem diuerſi caſus diſtinguendi ſunt. D *Primus* eſt, quando pater ex primo et ſecundo matrimonio filios habens illos haeredes inſtituit, et illos ſibi inuicem *uulgariter ſubſtituit*, quo in caſu dubitandum non eſt, quin haeredi deficienti fratres eius, tam conſanguinei quam germani, ſubſtituti eſſe uideantur; ideoque omnes aequaliter admitti debeant. Ideo, quod affectio teſtatoris, cui per uulgarem ſubſtitutionem ſucceditur, eadem eſt tam E erga primae quam ſecundae uxoris filios, ex quo aeque ei filii ſunt et ab inteſtato quoque deficientis portionem omnes accepturi fuiſſent MENOCH. *lib. 4. praeſ. 75. n. 2. et 3.* Vbi tamen *n. 1.* id limitat, quando pater in ipſa inſtitutione expreſſim re et uerbis inſtituit duos ex prima uxore et alios duos ex ſecundo, ut ſi dixit, Caium et Semproniüm filios meos ex Meuia uxore mea prima in una dimidia, et Titium at- F que Erotem ex Flauia ſecunda uxore mea filios in altera dimidia haeredes inſtituo, quos inuicem ſubſtituo, ita, ut hoc caſu decedente uno ex his, alter coniunctus re et uerbis praeferri debeat, *per text. in leg. 41. §. 4. ff. de uulg. et pupill. ſubſtit. et in leg. un. §. 10. Cod. de caduc. toll.* uid. etiam idem MENOCH. *dict. conſ. 198. num. 17.* ubi et hanc rationem addit, ut, quos teſtator in ipſa inſtitutione praedilexit, etiam in ipſa ſubſtitutione praedilexiſſe dicatur.

§. I. II. frater germanus excludat conſanguineos et uterinos? exemplum primum, ſi inſtituerit patet.

CAP. IV. *§. III-VI.*

Exemplum ſecundum, ſi pater ſubſtituerit *uulgariter.*

§. III. Secundus caſus eſt, quando *pater filium ſuum* haeredem inſtituit et eidem uulgariter fratres ſuos ſubſtituit, tequit autem fratres tam germanos, quam conſanguineos. Quo in caſu teſtatorem fratres germanos intellexiſſe eosque conſanguineis praeferri uoluiſſe, cenſendum eſt, tum ob fraternae affectionis gradum, qui, ut *theſ. praeced.* dictum, erga germanos, maiori eſſe praeſumitur, quam conſanguineos, tum ob legitimae ſucceſſionis ordinem, cui teſtator ſe conformare, uoluiſſe praeſumitur, *arg. leg 57. §. 1. ff. ad ſenat. Trebell. leg. fin. cod. de uerb. et rer. ſignif.* MENOCH. *dict. lib* 4 *praeſ.* 75. *n.* 21. qui hanc ſententiam etiam in terminis poſt *Iaſonem*, *Socinum*, *Decium* et alios ibidem citatos, probat et defendit *lib.* 2. *Conſ.* 187. *n.* 4. *et Conſ.* 198. *num.* 15. Eandem tamen limitationem *dict. praeſ.* 75. *n.* 22. in caſu, ubi teſtator filio ſuo fratres ſuos ſubſtituit et unum tantum germanum ac alios ab uno latere iunctos reliquit. Siquidem tunc iam dicta coniectura alia fortiori praeſumptione et ratione excluditur, atque ut pluralis numerus a teſtatore prolatus uerificetur, intelligi debent uocati eſſe fratres etiam uno tantum latere iuncti.

Tertium exemplum, ſi pater ſubſtituerit pupillariter.

§. IV. Tertius caſus eſt, quando *fratres germani* et conſanguinei a patre ſuo inuicem *pupillariter ſubſtituti* ſunt, ubi quaeritur, an ei, qui haeres exſtitit et intra pubertatis annos deceſſit, omnes tam fratres germani, quam conſanguinei ſubſtituti eſſe uideantur; an uero germani conſanguineos hic excludant? Et licet hic ſuccedatur non *ſubſtituenti*, ſed *haeredi pupillo* et cauſa teſtati in dubio reguletur a cauſa inteſtati, in cauſa uero hac inteſtati utrimque coniunctus conſanguineum excludat, ideoque multi tantum germanos, excluſis conſanguineis, admittendos eſſe putent, quos allegat MENOCH. *uol.* 2. *conſ.* 198. *n.* 4. plurimi tamen alii contrarium approbarunt: omnes ſcilicet defuncti pupilli fratres tam conſanguineos, quam ex hac pupillari ſubſtitutione admittendos eſſe. Hac potiſſimum ratione moti, quod in pupillari ſubſtitutione interpretanda *non pupilli*, ſed *teſtatoris* ſubſtituentis uoluntas et affectio ſit inſpicienda, quae hic erga filios ſuos, licet ex diuerſo matrimonio procreatos, eadem et aequalis fuiſſe praeſumitur, ideoque etiam aequaliter uocaſſe cenſetur et, quod hic pupillo quidem ſuccedatur, uerum non ex ipſius uoluntate, quam habere non praeſumitur *§.* 1. *inſt. quibus non eſt permiſſ. facere teſtam.* ſed ſecundum patris ordinationem, utpote cui lex hoc permiſit, ut filio ſuo impuberi teſtamentum facere poſſit, ita, ut tota haec pupillaris ſubſtitutio dependeat ex uoluntate patris ſubſtituentis, quae ex eius affectione in dubio maxime colligitur, *arg. leg. ſi ſeruus plurium §. ult. ff. de leg.* 1. *l. cum avg. ff. de cond. et demonſtrat. leg. cum acutiſſimi Cod. de fideicommiſſ. leg. generaliter §. cum autem de inſtit. et ſubſt.* MANTICA *de coniect. ult. uol. lib.* 5. *tit.* 13. *n.* 1. *et n.* 3. ubi hanc ſententiam dicit eſſe communem, MENOCH. *ſupra cit. conſ.* 198. *n.* 3. *et conſ.* 187. *n.* 41. it. *lib.* 4. *praeſ.* 75. *n.* 12. *et ſeqq.* ubi hanc magis receptam et aequitati conſentaneam, eſſe ſcribit, eandem tamen *num.* 14. etiam limitat, ut locum non habeat, quando fratres germani et uerbis expreſſim a teſtatote coniuncti fuerint, uti de uulgari etiam ſupra dictum.

Quartum exemplum, ſi pater fideicommittat.

§. V. Quartus caſus eſt, quando v. g. *pater* tres filios ex primo et ex ſecundo quoque tres liberos habens, illos omnes haeredes inſtituit, addito fideicommiſſo, ut, ſi unus uel alter ſine liberis decederet, ipſe partem ſuam reliquis fratribus ſuis reſtitueret. Quo in caſu fideicommiſſo aperto et uno ex priori matrimonio mortuo non tantum fratres eius *germani:* ſed cum illis ſimul etiam defuncti fratris *conſanguinei* ex ſecundo matrimonio geniti ad fideicommiſſum uocati cenſentur. Ex ratione, quod hoc in caſu ad mentem uel uoluntatem teſtatoris recurrendum ſit *l.* 17. *§.* 4. *ff. ad SConſult. Trebellian. l.* 1. *cod. de condit. inſtit.* Quae colligitur ex eius affectione, ut dictum theſi praecedenti. Haec autem erga omnes fratres illos tanquam teſtatoris filios eadem fuiſſe praeſumatur, ſeu hanc ſententiam ueriorem ac receptiorem et ſecundum illam etiam iudicatum eſſe, teſtatur PEREGRINVS *de fideicommiſſ. artic.* 20. *n.* 12. *et ſqq.* Cum quo ſentit etiam MANTICA *de coniectur. ultimar. uolunt. lib.* 8. *tit.* 13. *circa finem* ubi etiam de communi teſtatur atque FVSARIVS *de ſubſtitutionibus quaeſt.* 79.

Exemplum quintum *ſi* pater *ſubſtituerit per fideicommiſſum* familiae.

§. VI. *Quintus* caſus eſt, quando teſtator habens fratres utrimque coniunctos et conſanguineos reliquit bona *fideicommiſſo* ſuppoſita pro conſeruatione *agnationis* et *familiae*, non nominata perſona ipſorum fratrum ſuorum, ſed ſolum dixit, ut, decedente filio haerede inſtituto ſine filiis, bona ſubiacere debeant perpetuo fideicommiſſo pro conſeruatione agnationis et familiae. Et quamuis tali in caſu fratrem conſanguineum in fideicommiſſis hiſce familiarium cum utrimque coniuncto admittendum eſſe tradant MENOCH. *dict. lib.* 4. *praeſ.* 75. *n.* 23. MANTICA *d. tit.* 13. *n.* 4. *et ſeqq.* PEREGRIN. *de fidei commiſſ. art.* 20. *n.* 12. *et ſeqq.* eo quod et in *feudo duplicitas uinculi non attendatur* et in conſeruanda familia eadem militet ratio in conſanguineis, quae in utrimque coniunctis. His tamen non obſtantibus, contrariam ſententiam ueriorem eſſe puto, quam tuentur GAIL. *lib.* 2. *obſ.* 151. *n* 3. CHRISTIN. *uol.* 1. *deciſ. Belgic.* 195. *n.* 2. *Tiber.* DECIAN. *uol.* 1. *conſ.* 16. *n.* 19. KNIPSCHILD. *de fideicommiſſ. famil. nob. cap.* 9. *num.* 40.

et

et ſeqq. et alii ab his citati propter expreſſam iuris regulam utrimque coniunctos conſanguineis praeferentem *in auth. itaque cod. commun. de ſucceſſ. et in auth. defuncto cod ad ſen. Tertull. item in auth. ceſſante et auth. poſt fratres cod. de leg. haered.* Quae licet in feudis, in quibus aliud ſpecialiter contra iuris ciuilis diſpoſitionem conſtitutum eſt, non obſeruetur, in fideicommiſſis tamen tenaciter ſeruanda. Vtpote in quibus non iuxta ius feudale, ſed ciuile ſucceſſio fit. Vt ideo ex allegata rationis identitate argumentari non liceat, ubi aliud de iure expreſſe eſt conſtitutum, *Nou. 82. cap. 4. de cauſis quae X. de offic. de leg. cap. fin. X. de transact. leg. 1. §. 1. ff. ad ſenat. Turpill.* KNIPSCHILD. *dict. loc. num. 42.* Fratribus autem utrimque coniunctis non exiſtentibus, conſanguineos ad haec fideicommiſſa admittendos, hosque foeminas excludere; dubium non habet. Cum agnati ſint et familiam conſeruent KNIPSCHILD *dict. loc. n. 43.*

Exemplum ſextum, ſi fratres inſtituat frater.

§. VII. Idem etiam in alio fideicommiſſo *fraterno*, uerius eſſe cenſendum eſt, quando v. g. teſtator, et germanos et conſanguineos habens fratres, filium ſuum unicum haeredem ſcribit, ſimulque iubet, ut, illo ſine liberis mortuo, haereditaa fratribus ſuis reſtituatur. Quamuis enim hoc in caſu haeredi defuncto omnes eius patrui ſimul ab inteſtato ſuccederent: attamen cum in fideicommiſſo non grauato, ſed teſtatori ſuccedatur, ſubintrando ſcilicet in locum grauati *argum. l. 41. §. 3. ff. de uulgar. et pupill. ſubſt. l. 67. §. 1. ff. de legat. 1.* FVSARIVS *de ſubſtit. quaeſtion. 274.* et hic quoque ad uoluntatem et affectionem teſtatoris fideicommittentis reſpiciendum ſit, qui utique fratres ſuos utrinque coniunctos magis amaſſe praeſumitur, PEREGRINVS *dict. tract. artic. 20. n. 19.* FVSARIVS *de ſubſtit. quaeſt. 79. n. 31. et 37.* Idem exiſtente hac conditione fideicommiſſum fratribus tantum germanis reſtituendum eſſe, iam dicti Ddres recte ſtatuunt. Id quod tamen limitatur 1) ſi in fideicommiſſo particula uniuerſalis ſit addita et haeres omnibus fratribus teſtatoris haereditatem reſtituere rogatus fuerit; tunc enim ui particulae uniuerſalis etiam conſanguinei uocati cenſentur, PEREGRIN. *de fideicomm. artic. 20. num. 21.* FVSAR. *de ſubſtit. quaeſt. 79. numer. 43.* 2do) limitatur, ſi unus tantum extaret frater utrinque coniunctus et teſtator plurali numero uſus, fratribus fideicommiſſum reliquerit; ſiquidem et hoc in caſu conſanguinei admittuntur, *l. fin. ff. ad Sconſultum Trebell.* PEREGR. *dict. artic. 20. n. 20.* FVSAR. *dict. quaeſt. 79. n. 40.* Sicuti in caſu contrario, ſi teſtator ad fideicommiſſum fratrem in numero ſingulari uocauerit, plures uero reliquerit fratres, utrinque coniunctos, omnes illi uocati cenſentur, argum. *l. 17. §. 1. ff. de legat. 1. l. 16. §. 1. de teſtament. tutel.* CRAVETTA *conſ. 161. n. 4.* FVSAR. *dict. tract. quaeſt. 349. n. 3.*

§. VI–IIX

Quid in ſucceſſione ab inteſtato, *ſi* liberi ex diuerſo ſint matrimonio?

§. IIX. Ceſſante autem prima et ſecunda haeredis inſtitutione et ubi pactis nihil conuentum reperitur, ſuccedit legitima ſucceſſio, quae deſcribitur, quod ſit ius acquirendi haereditatem a lege, citra diſpoſitionem hominis delatam, STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſtat. diſſ. 1. cap. 1. §. 61.* Vbi quoad primum ordinem ſucceſſionis, ſcilicet deſcendentium de liberis ex diuerſis matrimoniis procreatis, de iure ciuili expeditum eſt, quod illi ſi ab uno patre progeniti ſint, in paternis aequaliter, in maternis uero quilibet matri ſuae ſuccedat, *leg. 4. cod. de ſecund. nupt.* ſi ab una matre, in maternis aequaliter, in paternis autem quilibet patri ſuo ſuccedat, *l. 4. et 5. cod. dict. tit.* RICHTER. *de ſucceſſ. ab inteſt. ſect. 1. membr. 1. num. 17.* Niſi unio prolium facta fuerit, quae legitimis requiſitis concurrentibus, etiam de iure communi ad exemplum adoptionis uel arrogationis ſubſiſtit GAIL. *2. obſeru. 125. n. 6.* et hoc operatur, ut bona utriusque matrimonii parentum, uel etiam liberorum (quae ſcil. a ſuis habent, uel exſpectant parentibus) communicentur et quaſi uniantur, hoc eſt, quoad parentum ſucceſſionem utriusque matrimonii liberi aequaliter uocentur ac tantiſper omnes liberorum loco habeantur, RICK. *de union. prol. cap. 7. n. 1.*

ci tamen in unione prolium.

Id quod ampliatur 1) ut licet altera pars nullos habeat liberos; neque ex matrimonio ſubſecuto ullos ſuſcipiat, tamen unio firma maneat et liberi prioris matrimonii ei ſuccedant ab inteſtato, cui per unionem liberi facti ſunt; MARPVRGENSES *uol. 1. conſ. 8. per totum,* MVSCVLVS *de ſucceſſ. conuent. membr. 3. n. 124. et ſeqq.* MEYER. *in colleg. iur. Argent. ad tit. ff. de adopt. n. 69. ubi ſententiam hanc communiorem eſſe dicit: a qua diſſentit* BOCER. *claſſ. 1. diſp. 12. th. 16.* 2do) ampliatur, ut, ſicuti illa ſecundum uериorem et communiorem hanc ſententiam nullis liberis exiſtentibus non reſcinditur, ita nec ſi plures nati fuerint, ut deinde liberi unius matrimonii enormiter laeſi uideantur, nec beneficium *l. 2. cod. de reſcind. uend.* nec reſtitutio in integrum locum habeat, MVSCVL. *dict. membr. 3. num. 143. et ſeqq.* KLOCK. *uol. 3. conſ. 160. num. 43. et ſeqq.* Cum haec laeſio tempore contractus non apparens, ſed ex poſtfacto contingens ob incertitudinem euentus attendenda non ſit, niſi dolus interueniat. STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 8. cap. 6. §. 32.* ibique alleg. RICK. *dict. tract. cap. 10. n. 9. et ſeqq.* 3tio) ampliatur, quod; licet pactum hoc unionis prolium teſtandi facultatem quoad proprios naturales liberos ſuos, itemque de bonis in unionem non deductis etiam quoad liberos unitos non adimat, non tamen ipſa unio ultima uoluntate reuocari, neque etiam

CAP. IV. de bonis in unionem deductis, quoad liberos alterius matrimonii per unionem aſcitos, teſtamentum condi et ius, per pactum illud quaeſitum, liberis auferri poſſit, per ea quae tradit STRYK. *dict. cap. 6. §. 29.* 4to) ampliatur, quod etiam in caſu, ubi e. g. Titius, prima uxore ſua mortua, ſuperinducit filiis ex illa ſuſceptis nouercam cumque ea in tractatu ſponſaliorum in debita forma liberos ex priori matrimonio natos et ſequenti naſcendos unit, poſt exiſtentibus et relictis ex utroque matrimonio liberis in fata concedit, uidua uero, dono continentiae non praedita, alium maritum ducit et cum eo liberos gignit, pactum hoc irreuocabile atque firmum ſit et maneat, liberi autem ſuperuenientes in partem bonorum maternorum ſaltem uirilem pacto quaſi tacite quoad eorum perſonas eatenus repetito, uocari debeant, uid. RICK. *dict. tract. cap. 7. num. 164.*

Num querela inofficioſi detur fratribus unilateralibus?

§. IX. Illud etiam circa cauſam teſtati notari meretur, quod querela inofficioſi teſtamenti, quae conſanguineis et germanis, fratre praeterito ſiue exheredato, et turpi perſona inſtituta competit, fratribus uterinis non detur, ideoque hic linea paterna maternae praeponderet, *l. 27. ibique* BRVNNEMAN *et Doctores cod. de inoffic. teſtam.* illudque nec nouo iure mutatum ſit. Quanquam enim nouo hoc iure uterini cum conſanguineis admittantur *Nou. 118. cap. 3.* argumentum tamen a legitima ſucceſſione ad hanc querelam affirmatiue non procedit, argum. *l. 1. ff. de inoffic. teſtam. §. 1. inſt. eod.* Quod autem noua lege ſpecialiter mutatum non eſt, illud ueterum legum regulis relictum cenſetur *l. 32. §. fin. cod. de appellationibus.* Et licet in *dict. leg. 27.* conſanguineorum fiat mentio, non tamen exiſtimandum eſt, quod germani idcirco ab hac querela excluſi ſint, utpote qui conſanguinei etiam ſunt et conſanguineorum nomine ueniunt, *Nou 84. c. 81.* Sed quod in contrarium fratres germani illis praeferantur et *hiſce* exiſtentibus, *illis*, conſanguineis ſcilicet, haec actio non competat. Siquidem germanos a legitima fratrum ſucceſſione conſanguineos tantum excludere, manifeſtum ex *Nou* 118. Quicunque autem aliquem a legitima ſucceſſione excludit, ille eundem quoque ab hac querela excludit, argum. *l. 16. §. 1. et l. 14. ff. de inoff. teſt.* Niſi germanus querelae illi renunciauerit, tunc enim conſanguineus admittendus erit, ſiquidem ſucceſſorium edictum inter perſonas diuerſi ordinis locum habet, *STRVV. ſyntagm. iur. ciuil. exerc. 10. th. 19.* ZOESIVS *ad tit. ff. de inoff teſtam. n. 64.* BACHOV. *ad Treutler. uol. 1. diſp. 13. th. 5. lit. C. et D. per leg. 5. et leg. penult. princip. ff. de inoff. teſtam.*

§. IX. X. XI.

Num in ſucceſſione reſpiciantur bona, cuique parenti quaeſita?

§. X. Illud autem, quod, unione hac non inita, in liberis diuerſorum matrimoniorum circa ſucceſſionem iuris eſſe *theſ. praeced.* dictum eſt, eo extenditur a Dd. quod quilibet praeferatur in bonis quaeſitis patri ex matre ſua et e contra. Ita ut e. g. ad bona materna omnia, quae quocunque modo ex bonis matris ad maritum peruenerunt, referri eorumque ſeparatio a liberis diuerſorum matrimoniorum indulgeri debeat, aſſerendo: liberos prioris matrimonii lucra nuptialia matris ſuae praecipua capere, liberos uero poſterioris matrimonii etiam ſuae matris lucra uel quae uigore ſtatuti a matre ad patrem peruenere, CHRISTIN. *uol. 4. dec. Belgic. 62. num. 3.* BRVNNEM. *ad l. 4. cod. de ſec. nupt. n. 3.* Adeo, ut haec ipſa lucra capiant liberi, etiamſi patris ſui haeredes non ſint, RITTERVS. *ad Nou. part. 7. cap. 4. n. 9.* BARRII *de ſucceſſ. lib. 16. tit. 1. n. 14.* Quae tamen extenſio paulo liberalior, ideoque diſtinguentium opinio iuri et rationi magis conueniens uidetur: *an ſcilicet bona iure uſusfructus a priori coniuge ad patrem peruenerint, an uero pleno iure ſuperſtiti quaeſita ſint*, ita, ut *iſto* caſu redeant ad liberos prioris matrimoni, illique bona iſta capere poſſint, etiamſi patris haereditate ſe abſtineant, *hoc* autem caſu liberi diuerſorum matrimoniorum aequaliter ſuccedant, uti pluribus demonſtrat et exemplo lucri ſtatutarii declarat STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 1. c. 2. §. 7. 8. et 9.* Vbi praeterea etiam bene notandum, quod ſicuti uxor binuba teneatur liberis prioris matrimonii reſeruare lucra nuptialia a primo marito quaeſita, ita ſecundi matrimonii liberis a ſecundo marito ſibi donata uel relicta reſeruare teneatur, ſiue ad tertias nuptias ſe contulerit ſiue non, BRVNNEMAN. *ad leg. 4. cod. de ſecund. nupt. num. 1. et 2.*

Num hic locus etiam** liberis **matrimonii** putatiui, **ceterat

§. XI. Et haec, quae de ſucceſſione liberorum dicta ſunt, extenduntur primo, ſiue nati illi ſint ex uero ſiue *putatiuo* matrimonio, RICHTER *de ſucc. ab inteſt. ſect. 1. membr. 1. n. 4.* Vbi ex Schurero de haereditatibus, quae ab inteſtato deferuntur, duo praeiudicia adfert. 2do ſiue ſint maſculi, ſiue foeminae, utpote differentia in ſucceſſione bonorum allodialium hodie ſublata *per Nouell. 118. c. 1. in fin.* 3tio ſiue ſint ſui ſiue emancipati, *leg. fin. cod. de legitim. haeredibus dict. Nou.* 118. *cap.* 1. cum et illa differentia patriae poteſtatis et emancipationis hodie ſublata ſit, et liberi parentibus iure ſanguinis ſuccedant, RICHTER *dict. loc. num. 7.* 4to ſiue ſint iam nati, ſiue poſthumi, licet hi ex utero ſint exſecti *l. 12. princ. ff. de liber. et poſthum.* aut ſtatim in manibus obſtetricis exſpirarint, modo motus, anhelitus, aut alii uitae indices in iis deprehenſi, *l. 3. ibique* BRVNNEMANN. *cod. de poſthum. haeredibus inſtituend.* CARPZOV. *part. 3. conſt. 17.*

de-

CAP. IV. *definit.* 18. 5to ſiue ſint praeſentes, ſiue abſentes et ab hoſtibus reuerſi, *l.* 1. §. 7. *ff. de ſuis et legitim. haeredibus.* 6to) ſiue ab initio legitime nati, ſiue ex poſt facto legitimati ſint. Id quod in legitimatis per ſubſequens matrimonium dubium non habet, *l.* 10. *cod. de natural. liber. Nou.* 12. *cap.* 4. *Nou.* 89. *cap.* 8. In legitimatis autem per reſcriptum principis tum demum procedit, quando liberi iuſti ante hanc legimationem non exſtiterunt, aut ſi adfuerint, pater in libello illorum mentionem fecerit, et deinde legitimatio ex plenitudine poteſtatis atque cum clauſula *non obſtante* a principe facta fuerit, STRVK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ.* 1. *cap.* 2. §. 1. 72. *et* 74. Siue 7timo) naturales et legitimi, ſiue legitimi tantum, ſeu adoptiui fuerint, utpote qui cum liberis ex iuſto matrimonio natis durante adoptione ab inteſtato patri adoptiuo in allodialibus, non autem matri ſuccedunt, *l.* 5. *cod. de ſuis et legit. haered. l. pen.* §. 1. *uerſ. ſed ſiquidem cod. de adopt.* illibato interim manente iure ſuccedendi patri naturali, licet ab aſcendente adoptio facta fuerit, uti contra BACHOV. *ad Treutler. uol.* 2. *diſp.* 16. *th.* 2. *lit.* 1. in fine ſentiunt STRVV. *dict. exercit.* 38. *th.* 21. STRVK. *dict. diſſ.* 1. *cap.* 2. §. 39. *aliique ab his citati.* Plura de ſucceſſione adoptiuorum uid. apud SCHNEIDEW. *in comment. ad tit. inſt. de haered. quae ab inteſt. defer. de ſucceſſione filiorum adoptiuorum ſeu legitimorum tantum.* Vbi etiam in ſequentibus de differentia liberorum naturalium tantum et ſuperiorum ſeu uulgo quaeſitorum atque ex

A damnato coitu procreatorum agit. Et licet de ciuili per tradita ibidem diuerſitas ſit inter eos, qui nati ſunt ex concubina, quam ſcilicet quis unicam indubitato affectu domi loco uxoris habuit, qui et baſtardi appellantur et eos qui ſpurii ſeu uulgo quaeſiti appellantur. Hodie tamen abrogato concubinatu per reformationem politicam imperii de anno 1548. tit. *uon leichtfertiger Beywohnung*, B ſpurii et naturales promiſcue ſumuntur et indigitantur illi, qui ſuſcepti extra nuptias ex coitu cum ſoluta, quae ob libidinem corporis ſui copiam non omnibus nec palam uel publice facit RICHT. *de ſucceſſ. ab inteſt. ſect.* 1. *membr.* 3. *n.* 5. *ibique citat.* FORSTER. *de ſucceſſ. lib.* 6. *cap.* 46. *num.* 9. STRVV. *dict. exerc.* 38. *th.* 23. *et exercit.* 30. *in fin.* MVLLER *ad Struu. dict. exerc.* 38. *th.* 22. *in fine.* Hi uero liberi patri aliisque C agnatis non ſuccedunt, niſi pater naturales et legitimos ſimul nullos habuerit, quo in caſu ſextantem, hoc eſt, duas uncias ex haereditate patris ſaltem, non etiam aui uel proaui uiriliter cum matre diuidendas conſequuntur, *Authent. licet cod. de natural. liber.* Matri autem et aliis per maternam lineam coniunctis una cum liberis legitimis ſuccedunt, RICHT. *dict. loc. n.* 6. 7. 8. *et* 9. niſi mater illuſtris fuerit et D liberos legitimos habeat, *leg. pen. ibique* BRVNNEM. *cod. ad SConſult. Orphit.* Id quod tamen ad nobiles extendendum non eſt, per tradita MEVII *part.* 2. *deciſ.* 83. BRVNNEM. *ad leg.* 4. *ff. unde cognati num.* 3. ESBACH. *ad Carpzou. part.* 3. *conſ.* 14. *defin.* 12. *n.* 1. §. XI.

CAP. V.

DE

EXCLVSIONE LIBERORVM A SVCCESSIONE.

CAP. V. *Excluſio liberorum* 1) *ſeparatione, durch Abſonderung.*

§. I.

EXcluduntur uero a ſucceſſione liberi per expreſſam bonorum ſeparationem *durch Abſonderung.* Maxime ſi parens, ad ſecunda uota tranſiens, partem bonorum liberis aſſignauerit, ita, ut hoc caſu penitus a familia ſeparentur et ne quidem legitima iis debeatur, MEVIVS *ad Ius Lubec. tit.* 1. *artic.* 8. *num.* 13. 14. *et* 15. ſed quoad iuris effectum hi liberi inſtar iuſte exhaeredatorum habeantur, LYNCKER *in Analectis ad Struuium tit. de liber. et poſthum. th.* 26.

2) *diuiſione, ubi communio bonorum, durch Abtheilung* *De qua* Brandenburgici *electoris edictum in* Weſtphaliae *prouincus* 1686.

§. II. Atque huc etiam ſpectat, quando, alterutro coniugum mortuo, pars ſuperſtes ad ſecunda uota tranſiens ſtatuto aut conſuetudine eo redigitur, ut, propriis ſuis et defuncti adeoque *omnibus bonis in unam maſſam* coactis, deinde liberis *ſemiſſem* concedere teneatur. Licet enim, ui communionis bonorum, per ediE ctum ſereniſſimi principis et electoris *Brandenburgici*, FRIDERICI WILHELMI glorioſiſſimae memoriae, *in Ducatu CLIVIAE et comitatu MARCANO*, *omnia bona, tempore primi matrimonii, pro dimidia parte ad demortuum parentem pertinuiſſe dicas*, et idcirco ſtatuendum eſſe uideatur; quod *ſemis*, quam liberi accipiunt, ſit haereditas et patrimonium *defuncti* tantum, non etiam *legitima* ex bonis F *ſuperſtitis* ſimul acquiſita, utpote in uita eius neque debita neque delata, ideoque praeterea et ad huius ſucceſſionem poſt mortem admitti adhuc debeant, ueluti hac potiſſimum ratione motus reſpondit GOEDDAEVS et cum eo facultas iuridica *Marpurgenſ. uol.* 1. *conſ.* 26. non his tamen, ſed iuriſconſultis Gieſſenſibus (qui, referente CRVSIO *ad ius ſtatutarium Mindenſe lib.* 2. *tit.* 16. contra Marpurgenſes hoc in paſſu deciderunt) aſſentiendum eſſe, iudica-

§. I. II.

Num portio illa unius, an utriusque parentis ſit legitima?

Rationes negantes.

Rationes adfirmantes.

CAP. V.

dicarunt nobiliſſimi *ICti* MARCANI et practici, dum uiuerent famigeratiſſimi *Carolus Iohannes* WORTMANN *iurium doctor et profeſſor Hammonenſis* et poſt potentiſſimi regis *Poruſſiae, domini noſtri clementiſſimi, conſiliarius intimus Regiminis Cliuo Marcani* et *Franciſcus* NEVHAVS, *I.V.D. et conſul ciuitatis primariae Hammonenſis in ſpeciali, quod extat reſponſo.* Idque ideo, quod licet omnium tam *illatorum* quam *acquiſitorum* inter coniuges *com-* B *munio* ſit, ea tamen operetur tantum dominium reuocabile, communione autem et ſocietate illa per mortem diſſoluta, quilibet coniugum ante omnia ex communibus et conſtante matrimonio comparatis, ſuum patrimonium, quod habuit tempore initi matrimonii, deducat, et tum *quaeſtuum*, qui ſuperſunt, ſua cuique pars adiudicetur LAVTERBACH *diſſert. ſingul. de ſoc. bon. coniug. cap. 5. §. 12.* Ita, ut C dum pars ſuperſtes per ſtatutum uel conſuetudinem eo redigitur, ut propriis ſuis bonis in *unam maſſam* cum defunctae coniugis bonis coactis, deinde liberis prioris matrimonii in uniuerſa illa maſſa ſeu uniuerſo patrimonio ſemiſſem concedere teneatur, nemo non dicere debeat ex utriusque bonis *legitimam acceptam*, eamque non ſolum ut paternam, ſed etiam ut maternam in uita ſuperſtitis ſtatuto aut D conſuetudine aſſignatam eſſe, CRVSIVS *dict. tract. lib. 2. tit. 2. artic. 18. deciſ. 2.* et ſemis haec non ſit dimidia bonorum utriusque coniugis STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 4 cap. 3. n. 65.* ideoque pars ſuperſtes bona etiam ſua diuidere dicatur, COTHM. *uol. 5. reſp. 5. num. 107.* Id quod ex hoc unico etiam manifeſtum eſt, quod pars ſuperſtes partem dimidiam bonorum etiam eorum, quae in uiduitate ad eam perue- E nerunt, tempore ſecundarum nuptiarum liberis prioris matrimonii relinquere cogatur, ideoque pars dimidia, quam accipiunt, non poſſit tantum dici haereditas defuncti, COTHM. *dict. reſp n. 110.* Et diuiſio, quae fit inter parentem ſuperſtitem et liberos, nihil aliud eſſe dicatur, quam quaedam legitimae liberis natura debitae aſſignatio COTHM. *uol. 3. reſp. 44. num. 30.* Ita ut licet uiuentis nulla ſit haeredi- F tas, hic tamen ſuperſtes quoad liberos, diuiſione hac a ſe ſeparatos, pro mortuo habeatur et liberi circa bona et ſucceſſionem pro iis, qui emancipati ſunt, aut alias ex poteſtate patris exierunt, imo pro exheredatis, pro extraneis et diſſortibus, ſeu qui a paterna maternaque domo & familia excluſi ſunt, uid. latius hac de re MEVIVS *ad ius Lubec. part. 2. tit. 2. artic. 2. num. 111. et ſeqq. et artic. 33. num. 115. et ſeq.* G

Quae iura, excludendi liberos, quibus cum ſemel diuiſum ab hereditate u-

§. III. Et hoc, quod liberi *per praefatam ſemel factam diuiſionem a ſucceſſione parentis, cum quo coniuncta bona diuiſerunt, ab ulteriori ſucceſſione excludantur*, plurimis in locis Germaniae obſeruatur, uti A uidere eſt apud CRVS. *dict. tract. lib. 2. tit. 2. deciſ. 2.* LAVTERBACH. *de differ. iur. ciuil. et Hamburg. c. 2. §. 82.* MEVIVM *ad ius Lubec. d. p. 2. tit. 2. artic. 2. n. 29. alioſque ſupra citatos authores.* Atque tunc illud apud omnes etiam ipſum GOEDDAEVM *dict vol. 1. conſil. Marpurg. 26. num. 164.* extra controuerſiam eſt, ubi ſtatutum parenti ſuperſtiti, ad ſecunda uota progredienti, non ſolum aliquid faciendum uel prae- B ſtandum liberis imponit, ueluti ut ſemiſſem bonorum tradant, ſed etiam ulterius progreditur, diſponendo de ſucceſſione, MEV. *dict. loc. num. 168.* exempli gratia, quod coniux coniugi ſuccedere debeat et plane liberi hi prioris matrimonii, etiam non exiſtentibus ex ſecundo thoro liberis, per ſuperuiuentem coniugem a ſucceſſione excludantur: conſequens eſt, quod multo magis eo caſu, ubi ex ſe- C cundo thoro liberi adſunt, illi in primo matrimonio progeniti ab ulteriori ſucceſſione excludantur et per fictionem iuris pro mortuis habeantur, COTHM. *lib. 3. reſp. 9. n. 10. et reſp. 44. n. 27.* HAHN. *de iure rer. c. 72. n 19.* *Hartm.* PISTOR. et alii allegati a MEVIO *dict. artic. 33. n. 128.*

§. II. III. IV. triusque parentis plurimi Germaniae prouinciis ſunt communia.

Nominatim conſuetudo haec patriae meae Altenae *eſt ſolennis*

§. IV. Neque aliter iura, patriae meae propria, ALTENAENSIA. Illis enim eiusmodi liberos, diuiſione ſemel ſic expleta- D tos, in ciuitate, utroque caſu, ſiue adfuerint liberi ex ſecundo thoro ſiue non, ſtatuto excluſos illudque ſemper et ultra hominum, memoriam taliter atque non alio modo obſeruatum fuiſſe, conſtat ex documento *publico magiſtratus* ibidem *de dato 2. Maii 1667.* item *documento iudiciali* de dato 20. *Octobr. 1679.* Vbi notandum, quod conſuetudo optima ſtatutorum interpres ſit, ita, ut licet allegatum E ſtatutum ALTENANVM mutuam coniugum ſucceſſionem ſtatuendo, de eo caſu, quando liberi ex *priori* matrimonio adſunt, uerbis expreſſis non loquatur: talis tamen conſuetudo declaratiua operetur, quod in ſtatuto uideatur expreſſus ille caſus, quem conſuetudo haec comprehendit atque adducit, ſtatutumque etiam plane ad impropria contra ius commune extendatur, neque conſuetu- F do illa interpretatiua noua dicatur *conſuetudo*, diuerſa ab ipſo ſtatuto; ſed uere dicatur, ipſum ſtatutum loqui per conſuetudinem ſic explicatam. Idoque et præſcriptionem non requirat, ſed plane ſufficiat, ita longo tempore iudicatum et creditum fuiſſe. Item, quod hoc in caſu ſufficiant etiam teſtes non iurati atque, altera parte abſente, recepti. Veluti haec in caſu ſimili tradit et eleganter G deducit *Tiber.* DECIAN *uol. 2. conſ. 44. a num. 3. usque ad num. 25.* uid. quoque KLOCK. *tom. 3. conſ. 101. num. 353.* et GOEDDAEVS *uol. 3. conſ. marpurg. 26. n. 28.* Simile quoque ſtatutum exſtat *Hildeſiae*, HAHN. *dict. tract. cap. 9. n. 18.* ubi illud refert

fide publici inſtrumenti 1667.

idem iuris per Hildeſia *ſtatuta.*

fert et eiusmodi ſtatutum ualere, atque in *camera imperiali* approbatum eſſe, ex Gailio demonſtrat. Cui conueniunt ea, quae olim tradidit facultas HEIDELBERGENSIS et extant *tom. 2. conſil. Germaniae 33. n. 2.* Scilicet, quod hoc ſicuti ſtatuto ita et couſuetudine induci poſſit, eaque hoc in caſu non differant, niſi ut tacitum et expreſſum et ualeat omnino talis conſuetudo uel ſtatutum, *ut coniuges inter ſe, etiam liberis extantibus, ſuccedant.*

Ad hanc normam etiam explicanda ſunt dotalia pacta.

§. V. Vnde dubitandum non eſt, quin talia ſtatuta per ſe ualida et in tot ac tantis Germaniae prouinciis atque emporiis recepta, omnino ſeruari atque iuxta ea ſucceſſio regulari debeat, niſi in *contractu matrimoniali* ſeu pactis dotalibus aliter conuentum fuerit. Vtpote quae omni iuri, legibus ſcriptis et conſuetudinibus locorum derogent, ita tamen, ut C caſus non expreſſus ex diſpoſitione iuris ſtatutarii decidendus ſit. Ideoque ſi e.g. in his pactis ſucceſſio ſtatutaria coniugum, in caſu non exiſtentium liberorum ex ſecundo thoro, excluſa tantum fuerit, de coetero tamen illud in caſu exiſtentium ex hoc ſecundo thoro liberorum adeoque in totum ſublatum eſſe, dici non poſſit, HEESER *de bon. et acq. coniug. comm. part. 2. loc. 10. num. 17.* Id D quod ex iis etiam manifeſtum eſt, quae de communione bonorum inter coniuges ſtatuto uel conſuetudine recepta traduntur. Scilicet, quod ea quidem ex pactis dotalibus formari, reſtringi et amplificari poſſit, MEV. *ad ius Lubec. lib. 1. tit. 5. artic. 5. n 37.* Ita ut ſi e. g. pactis dotalibus conuentum fuerit, ut ſua quisque debita, ante matrimonium contracta, de ſuo ſoluere, eoque fine inuentarium conficere debeat, qui actus alias ſocietati contrarius eſt, uel praedium certum reſeruatum, uel etiam bonorum utrinque allatorum reuolutio in caſu non exiſtentium liberorum ſtipulata ſit: de reliquo tamen haec communio bonorum ſtatuto introducta non ceſſet, ſed ſecundum eam procedi et iudicari debere, extra controuerſiam ſit, *Lambert.* GORIS *in ſuis aduerſ. tr. 1. cap. 4. num. 18. d. 19. et in not. ad cap. 5. n. 5. et ad cap. 8. num. 1.*

De iure Cliuenſium *ordinibus nobilibus hic proprio.*

§. VI. Eſt autem ab hoc iure ſucceſſionis diuerſum et ſingulare ius *nobilium Cliuenſium ac Markenſium.* Vtpote de quibus notum eſt, *primo* quod, teſte litera ſupra memorati edicti, communio bonorum coniugalis inter eos locum non habeat; *deinde*, quod, ex conſtitutione ducum *Cliuenſium* IOHANNIS patris et filii *de anno* 1510. Lunae poſt dominicam G oculi, primogenitis praerogatiua quaedam debeatur, ita ut ſi e.g. *plures fratres ab eodem patre ſiue ex uno ſiue ex diuerſis matrimoniis nati adſint, primogenitus, ſi modo capax ſit, principem et optimam do-*

In primogenitura.

A *mum uel arcem atque ea, quae foſſis, uallis et muris continentur, praecipuam capiat et retineat.* Atque eorum iure ſi plures domus arceſue adſint, *ſecundo genitus* ſecundam et *tertio genitus* tertiam, ille uel illi autem ea, quae muris, foſſis et uallis non continentur, a reliquis fratribus et ſororibus, *tot rede lincker maten* uti aiunt, principes, id eſt, pretio ex bono et aequo definito, redimere cogatur, B uid. FELTMAN *de iure in re et ad rem c. 15. n. 23. 24. 25. 26.* ESBACH *ad Carpz. part. 3 conſt. 15. def. 25.* Vbi ambo laudati authores tenorem dictae conſtitutionis in clauſula concernente referunt, eaque etiam ad lineam collateralem extenſa in Receſſu prouinciali CLIVO *Marcano de an. 1660. §. laſſen wir auch ferner etc.* Et uti in filiis eodem modo etiam in filiabus locum habet, ita, ut ſicuti maxima natu primam, C ita altera alteram capiat; FELTMAN *dict. loc. n. 28.* In iis uero praediis tantum obtinet, quae nos dicimus *Ritter-Sitze* etiam ſi pleno iure pertineant ad ordinis equeſtris homines, quae uulgo *allodialia bona* audiunt, non uero ad alia aedificia et praedia extenditur, idem FELTMAN. *d. l. n. 29.*

Statutum Cliuenſe *et* Marcanum 1660.

§. VII Similis eſt conſtitutio electoris Colonienſis *im Ertz-Stifft Cöllniſcher* D *Rechts-Ordnung, tit. 6. §. 12.* ESBACH *dict. loc.* ubi uerba etiam ordinationis refert, quae continent; *daß im Fall nur ein Stamm-Hauß oder Adelicher Sitz vorhanden, ſolchem der älteſte Sohn ſampt deſſen Graben und Beyſang, auch was darin gelegen, als Garten und Baum-Garten auch daſelbſt vorhandene Geſchütz und was im Hauſe mehr nagelfeſt iſt, neben darzu gehöriger* Iurisdiction *und darabfallender* E *Nutzbarkeit, Iagd- und wilder Fiſcherey auf flieſſenden Waſſer vorab, ohne einige Erſtattung nehmen und behalten möge. Wann aber mehr Adeliche Häuſer oder Sitze vorhanden, und der älteſte Bruder darauf eines erwehlet, als dann der zweyter Bruder das andere Hauß oder Sitz, ebener Geſtalt voraus zu nehmen berechtiget ſeye, und es alſofort mit dem dritten und folgenden Brüdern, daſern noch mehr Häuſer vor-* F *handen, gehalten werden ſolle.* Et licet *ordinatio* haec dict. *tit. 6. §. praeced. 2. et 4.* diſponat, quod; exiſtentibus maſculis, filiabus certa dos pro ratione uel modo bonorum ſcilicet duorum, trium uel quatuor aut maxime quinque millium imperialium conſtitui, reliqua uero bona fratribus relinqui debeant: non tamen certi quid hoc in genere in ducatu *Cliuenſi* et comitatu *Marcano* conſtitutum: ſed G ſaluo praecipuo diuiſionem faciendam aut ſorores ex interdicto quorum bonorum immittendas eſſe, iudicatum eſt in cauſa ſororum *de Wrede contra fratres de Wrede Cliuis 10. April. 1677.* ubi uerba ſententiae ita habent, *in Sachen der etc. etc.*

De iure hic Colonienſi.

CAP. VI.

DE

ASCENDENTIVM SVCCESSIONE CVM FRATRIBVS VNILATERALIBVS.

§. I.

Deficientibus primi ordinis ſucceſſoribus, turbato mortalitatis ordine, proximi defuncto ſunt aſcendentes, puta parentes utriusque ſexus et qui horum appellatione continentur, quales ſunt auus, proauus atque omnes ſuperiores, *l. 51. ff. de V. ſignif.* Qui non tam ex uoto naturae, quam pietatis ac commiſerationis ratione *l. 7. § fin. ff. ſi tab. null. ex tab.* ad liberorum ex ſe genitorum ſucceſſionem uocantur, *l. 15. ff. de inoff. teſtam.* Et hi quidem ſuccedunt ſeruata gradus praerogatiua absque ulla differentia inter bona paterna ac materna. Ita ut in pari gradu exiſtentes filiis ſuis aequaliter ſuccedant, nulla bonorum diſtinctione adhibita, unde ea ad filios peruenerint, *dict. nou. 118. cap. 2.* MYNSINGER *cent. 6. obſ. 55. ubi ſecundum hanc ſententiam in camera pronunciari ſolere aſſerit,* FACHIN. *lib. 6.* A *controu. 4.* WESENBEC. *ad* SCHNEIDEV. *de ſecund. ord. ſucced. n. 22.*

§. II. Sed ſi cum fratribus aut ſororibus defuncti concurrant, cum his aequaliter in capita ſeu partes uiriles ſuccedunt, dummodo utrinque ſeu ex utroque parente defuncto coniuncti ſint. Haud idem erit, ſi ex *uno latere coniuncti* fuerint. Quo caſu enim parentibus non concurrunt, ſed hi, excluſis iſtis, ſoli ſucce-B dunt. Quod adeo uerum eſt, ut ne quidem frater conſanguineus cum patre, aut uterinus cum matre ad ſucceſſionem ſimul admittatur, *dict. nou. 118. cap. 2. nou. 127. cap. 1. ubi ſoli fratres utrinque coniuncti, cum parentibus admittuntur,* WVRMBSER. *practic. obſeru. tit. 41. obſ. 51.* RICHT. *de ſucceſſ. ab inteſt. ſect. 2. membr. 1. n. 21.* SANDE *lib. 4. tit. 8 defin. 4.* CARPZOV. *lib. 3. conſt. 17. def. 5.* FOERSTER *de ſucceſſ. ab inteſt. lib. 7. cap. 8.*

CAP. VII.

DE

SVCCESSIONE COLLATERALIVM EX DIVERSIS MATRIMONIIS.

CAP. VII. *Fratres tantum bilaterales qui heredest*

§. I.

Deficientibus DESCENDENTIBVS et ASCENDENTIBVS ex omnibus COLLATERALIBVS primo loco ad ſucceſſionem uocantur *fratres* ex utroque latere iuncti; una cum aliorum praedefunctorum fratrum germanorum filiis. Qui cum illis in ſtirpes ſuccedunt, tantam partem accipientes, quantam eorum parentes ſi ſuperſtites, accepturi eſſent, *nou. 118. c. 3.* Ita, ut ſoli etiam fratrum utrimque coniunctorum liberi de iure ciuili fratres uterinos et conſanguineos excludant, ac reliquis omnibus collateralibus praeferantur propter ius repraeſentationis et duplicitatem uinculi, SCHNEIDEV. *ad tit. I. de haered. quae ab int. defer. de tert. ord. ſucced. n. 16.* BERLICH. *part. 3. concl. 24. num. 58.* etiamſi de ſucceſſione patrui utrinque coniuncti quaeſtio ſit COTHM. *uol. 3. reſp. 25. n. 1.*

Quod diſcrimen poſt fratres non attenditur.

§. II. Eſt uero hic notandum, praerogatiuam hanc duorum uinculorum et priuilegium repraeſentationis in linea collaterali ultra fratres et illorum liberos non extendi. Adeo, ut illud nec in nepotibus illorum locum habeat et per conſequens fratrum germanorum nepo-C tes fratres ex uno latere iunctos non excludant, *nou. 118. cap. 3.* CARPZOV. *part. 3. conſt. 18. def. 10. num. 3.* BERLICH, *d. loc. num. ſeq. 59.*

§. I. II. III.

Succeſſiones uterinorum et conſanguineorum.

§. III. Poſt iam dictos autem fratres germanos eorumque liberos ad ſucceſſionem uocantur *fratres altero* tantum *parente* coniuncti, puta conſanguinei et uterini, *authent. poſt fratres cod. de legitim. haeredib. nou. 118. cap. 3. u. his autem non* D *exiſtentibus.* Et hi quidem ſi ſoli fuerint, perinde, ut utrimque coniuncti aequaliter in capita ſeu portiones uiriles ſine ulla bonorum diſtinctione uocantur, *dict. nouell. 118. cap. 3. IX. his autem etc.* Modo omnes eiusdem generis ſint, hoc eſt, ſi omnes aut ſint conſanguinei tantum aut uterini tantum *dict. nouell. 118.* Sed quid ſi *diuerſi* generis fuerint, puta ſi defunctus reliquerit fratres *conſanguineos* et *uteri-*E *nos ſimul*, quaeritur: annon hoc ſaltem caſu bona diſcernenda ſint, ut illi in *paternis*, hi in *maternis*, in reliquis autem ſine aliunde acquiſitis omnes aequaliter ſeu uiritim ſuccedant? Et licet a multis doctoribus hoc aſſeratur, ita ut paterna paternis et materna maternis deferantur: ueriorem tamen et rectiorem contrariam ſen-

ſententiam eſſe cenſemus. Scilicet nullam hoc caſu bonorum diſtinctionem concedendam, ſed uniuerſam haereditatem defuncti inter conſanguineos et uterinos aequaliter diuidendam eſſe. Vt unam mediam ferant paterni, alteram materni, per ea quae tradunt VINNIVS *lib. 2. ſelect. quaeſtion. cap. 31.* Quae ſententia etiam meruit aſſenſum camerae imperialis teſtibus MYNSINGERO *lib. 6. obſ. 55. et Hartmanno* HARTMANNI *practic. obſeru. tit. 42. obſeru. 3. uti et ſenat. Sabaudici teſte Anton.* FABRO *in ſuo cod. lib. 6. tit. 35. def. 2. approbata quoque a* CARPZOVIO *p. 3. conſt. 14. def. 3. ibique* ESBACH *in not. Berlich. p. 3. concl. 20. th. 17. ibique citat.* Etſi cum fratribus unilateralibus praedefunctorum fratrum ex uno tantum latere coniunctorum liberi concurrant, in ſtirpes fit ſucceſſio, SCHNEIDEV. *ad tit. inſt. de haered. quae ab inteſt. defer. de tertio ſucced. ordin. n. 24.* Siquidem nulla ratio diuerſitatis adeſt, quare hi fratrum ex uno tantum latere coniunctorum liberi cum fratribus unilateralibus in ſtirpes non aeque ſuccedere debeant, ac liberi fratris utrinque coniuncti cum fratre germano defuncti, hoc in caſu ſuccedunt, MANTZIVS *ad inſt. h. t. de ſucceſſ. fratr. et ſor. n. 5.*

Idem iuris in ſororibus.

§. IV. Quod autem de fratrum ſucceſſione in praecedentibus dictum, illud etiam uerum eſt in *ſororibus* et illarum liberis, qui cum fratribus eodem modo ſuccedunt, adeo ut ſorores quoque germanae ac illarum filii filiaeue fratres conſanguineos excludant. Et hoc iure quoad fraternam ſucceſſionem nulla ſexus habetur ratio, *nou.* 118. *cap.* 3. Quod tamen ſecus eſt in *feudis*, in quibus ſorores uti et aliae foeminae regulariter non ſuccedunt et fratres ſorores ſuas etiam in ſucceſſione feudali paterna excludunt, *cap. unic. §. 3. 1. feud. 1. cap. unic. 1. feud. 8. cap. unic. 1. feud. 36. uerſo; quia ſeruire non ualet*, STRVV. *Syntagm. iur. feud. exerc. 9. th. 8.* SCHRADER *de feud. part. 7. cap. 4. idem obtinet in fideicommiſſis familiae arg. l. 195. §. fin. l. 196. §. 1. ff. de V. S.* KNIPSCHILD *de fideicomm. fam. cap. 8. n. 127. et ſeqq.*

Quid hic ſingulare in feudis?

§. V. Illud quoque circa ſucceſſionem in feudis notandum, quod in hac *uinculorum duplicitas* non attendatur, ſed ſola agnatio conſideretur, et ſufficiat aliquem ex ſtipite et ſanguine primi acquirentis deſcendere, alterum uero uinculum ex parte matris intercedens, quo alias fratres germani conſanguineis ſunt potiores, quoad ſucceſſionem hanc feudalem nullum habeat effectum, *cap. unic. u. his deficientibus. 2. feud. 11.* STRVV. *Syntagm. iur. feud. cap. 9. aphor. 6. num. 1.* CARPZ. *part. 3. conſt. 29. defin. 4.* Vnde ad hanc ſucceſſionem conſanguinei etiam cum fratribus germanis admittuntur, STRVV. et CARPZ. *d. defin. 4.* ROSENTHAL *de feud. c. 7. concl. 57. n. 1.* Quemadmodum etiam in ſupremo camerae imperialis iudicio deciſum eſſe teſtatur GAILIVS 2. *obſ. 151. n. 1.* Vterini uero quia neque agnati ſunt neque ex primo acquirente per maſculos deſcendunt, in ſucceſſione hac feudali non tantum per germanum, ſed etiam per fratrem conſanguineum, regulariter excluduntur, licet in feudo foemineo allegata ratio ceſſet, ideoque in hac caſus euenire poſſit, ut uterini fratres conſanguineum excludant, quem refert STRVV. *dict. loc. n. 12.*

Quid in fideicommiſſis his ſingulare?

§. VI. Quid in *fideicommiſſis familiarum* obtineat, ſupra §. 7. dictum eſt. Illud uero hic etiam non praetereundum, *an ſtante ſtatuto, ſorores et foeminas, exiſtentibus agnatis, excludente, conſanguinei fratres a fraterna ſucceſſione excludantur?* Id quod ualde inter doctores controuertitur, uti uidere eſt ex iis, quae tradunt MENOCH. *uol. 2. conſ.* 187. et *Tiberius* DECIAN. *uol. 1. reſp. 16.* Vbi ille negatiuam, hic uero affirmatiuam ſententiam defendit. Quod ſcilicet fratres utrinque coniuncti ſint praeferendi conſanguineo tantum, etiam ſtante diſpoſitione talis ſtatuti. Quae ſententia poſterior uerior eſt per ea, quae ad longum tradit et deducit iam dictus DECIANVS *dict. reſp. 16. a num. 20. usque ad num. 74.* ubi etiam ad contraria reſpondet. Et inter caetera pro ratione dubitandi adfert, quod licet hoc ſtatutum fauorem agnationis reſpiciat et conſanguineus quoque ſit agnatus, non tamen exinde ſequatur, quod inter agnatos ordo ſuccedendi, iure communi praeſcriptus, non debeat obſeruari et rationem ſtatuti eſſe, ut bona maneant in *familia*, obſeruata autem iuris communis diſpoſitione bona etiam in familia manere, ideoque nullam adeſſe neceſſitatem, *ut tali ſtatuto ius commune correctum eſſe dicamus.* Neque ueriſimile eſſe, quod ſtatuentes tali ſtatuto germanorum conditionem deteriorem facere uoluerint. Quod utique haud raro contingeret, ſi conſanguinei cum ipſis ſuccederent. Nam v. g. frater germanus cum ſorore germana defuncto fratri ſuccedens, accipit dimidiam haereditatis partem, uerum ſi, ſorore excluſa, ui talis ſtatuti fratres conſanguinei forſitan quatuor aut plures ſimul admittendi eſſent, ipſe quintam aut minorem partem acciperet, quod abſurdum et a mente ſtatuentium utique alienum eſſet, eandem quoque ſententiam tuentur KNIPSCHILD *de fideicomm. famil. cap. 9. n. 42. ibique citati*, eaque communior eſt, uti patet ex DECIANO *dict. reſp. 16. n. 49. ibique allegato Tiraquello.*

Quid iuris in fratribus per ſubſequens matrimonium legitimatis.

§. VII. Eaque dicta ſunt de ſucceſſione *fratrum naturalium et legitimorum* ſimul, qui ſcilicet conſtante matrimonio nati ſunt, habent quoque locum in fratribus na-

non ſuccedat, ideoque nominetur *Einkindſchafft, nicht Einbrüderſchafft*, MVSCVL. *de ſucceſſ. anomal. claſſ. 1. membr. 3. num. 35.* KNIPSCHILD *dict. tract. cap. 8. num.* 438. ubi laudati authores tradunt, quod poſt primam diuiſionem a morte parentum exſpiret unio, nec quoad effectum ſucceſſionis uinculum perpetuum pariat.

Concluſio. §. XII Plura de materia hac utili et quotidiana addi poſſent in ſpecie, quid circa liberos ex *diuerſis matrimoniis procreatos* in puncto iuris *primogeniturae* uti et *reuolutionis*, quae in multis finitimis prouinciis locum habet, obtineat, ſed quia hae materiae a TIRAQVELLO, STOCKMANNO, VOETIO et aliis pleniſſimis commentariis illuſtratae ſunt et inſtituti mei ratio non eſt, eo ire usque: ideo pedem hic figo, beneuolum lectorem amice rogitans, ut ea, quae pro aetatis ratione propoſita ſunt, aeque beneque conſulat.

ACCESSIONES EX DIFFERENTIIS

IVRIS ROMANI ET GERMANICI

IN

CONIVGVM

SVCCESSIONIBVS.

§. I.

Cauſae adpendicis. Tecum ſenſi, perlecta lucubratiuncula tua, doctiſsime candidate. Sed cum nolles, id, quod ſcripſeras, meis uerbis paulo immutari atque uerti in formam, meis muſis ſolennem amicamque: dabis tamen locum hiſce ad tua acceſſionibus, eo fine a me ſcriptis, ut tam illuſtrarem firmaremque tua, quam ſpecimen darem nouum, in controuerſiis forenſibus uix methodum expectandam luculentiorem, quam doctrinas utriusque iuris differentiarum.

Diſſertationi fundamentum e communione bonorum inter coniuges in Weſtphalia. §. II. Eſt quidem tuae diſſertationi inſcriptio de *ſucceſſione liberorum ex diuerſis matrimoniis:* ſed, poſtquam perlegiſſem eandem, facile deprehendi, primum fundamentum et lumen petendum eſſe ex patriae tuae et Latii differentiis in *ſucceſſionibus coniugum et illa bonorum utriusque coniugis communione*, curiis ac moribus Romanis omnino ignota. Non itaque tuis melius conſuli poterit, quam ut doceatur; WESTPHALIAE et LATII hic diuerſa inſtituta eſſe; iura illos non reſpondere, ſed confundere et perturbare, qui utraque diſcrimina uel cogere uelint in harmoniam, uel etiam explicare alterum ex altero, uel, legum peregrinarum cauſa, contrahere Weſtphaliae tuae ſucceſſoriam conſuetudinem ad limites iuſto arctiores et magis anguſtos. Quod omne quam iniuſte fiat a celeberrimis doctoribus, Carpzouio maxime, id quidem eſt, quod oſtendi in *iuris Romani et Germanici differentiarum* prooemio atque in iuris *Luſatici* et *communis differ. 3.*

Quare ordinem ſequamur inſtitutionum? §. III. Quantum uero poterit fieri, ſequemur ordinem *Iuſtiniani.* Quoniam iura ſucceſſoria in inſtitutionibus pleniori manu traduntur, quam in ipſis libris codicis et pandectarum. Accedit, quod omnino iuris ſtudioſi interſit, ne Latii *ueteris*, *medii* et *noui* diuerſos in ſucceſsionibus ordines ignoret. Ita enim cauſas intelliget factae rerum conuerſionis et conſultaene fuerint, an inconſultae, peruerſae reique publicae perniciosae. Imo clarum quoque tum et hoc erit, quod *coniugum illa communio bonorum* et *ſucceſſio*, quae Latio inconcinna et tantum non improba, Germaniae autem noſtrae ex idoneis rationibus fuerit commendatiſsima.

Differ. I.II. *ſium, quaſi caſtrenſium, aduentitiorum ir-regularium*, ceterorumque nomina fingebantur, in quibus acquirendis etiam *ſui* liberi non patri proderant, uerum ſibi, inſtar emancipatorum; iamnunc parum ſupererat, quod, patris intuitu, inter utrumque liberorum genus intereſſet. Vt eodem certe in hereditatibus accipiendis iudicio omnes digni eſſe uiderentur.

2) ſui porro non neceſſarii heredes. Deinde poſtquam praetor *ſuos* uinculo ſoluit, ne oporteret eos patris heredes eſſe neceſſario, uerum declinare illis liceret paternam hereditatem, ſi quidem ex illa ſibi metuerent damna *§. 2. inſt. de hered. qualitat.* atque *l. 57. neceſſariis ff. de adquir. heredit.* noua iterum cauſa fuerat ad diſcrimen inter ſuos et emancipatos auferendum.

3) ſexus ratio omnis ſublata. Praeterea cum Romanis moribus uix fieri poſſet, ut ex filiarum operis aliquid honeſte poſſet acquiri: igitur his non hereditas uidebatur deberi, ſed alimenta tantum aut portio, quae filialibus ſufficeret ad uictum et cultum. Hanc egomet cauſam exiſtimo fuiſſe, quare filii, non autem *filiae* praeteritio uitiauerit teſtamentum, quod ex iure ueteri repetunt CAIVS *lib. 2. tit.* 3. *§. 1.* IVSTINIANVS *§. 1. inſtit. de exhered. liber.* porro VLPIANVS *in fragm. tit. 22. §. 16.* Sed cum etiam hoc ſuſtulerit diſcrimen inter filios quaeſtuum paternorum adiutores et filias otioſas Iuſtinianus *l. ult. C. de liber. praeterit.* idque ex inani figmento, quaſi *ueteris inſtituti auctores naturam accuſare aut punire uoluerint, quod non omnes liberos generauerit maſculos*, cum tamen ipſi ad operas reſpexerint filiorum, quas filiarum otio praetulerunt: igitur nihil iam uidebatur obeſſe, quo minus non et emancipati cum ſuis uocarentur ad hereditatis communionem. Atque hactenus ſucceſſionis inter *ſuos* et *emancipatos* deſcriminumque inter utroſque hiſtoria. Vnde facile ad intelligendum eſt, quam turpiter ſe dederit Tribonianus, quod illa ignorata, *ſuorum* iura commiſcuerit cum *emancipatis*.

Quare apud Germanos nulla ſint inter (*bb*) Quod liberi, ex quo habiles facti ſunt ad quaeſtum, qui uictui cultuique

A eorundem poterat ſatis eſſe, a neutro parente retenti ſint ſub poteſtate inuiti apud Germanos, illud quidem monuit iam *uir illuſtris*, THOMASIVS in not. ad *lib. 1. inſt. tit. 12. p. 66.* *Differ. I.II. ſuos et emancipatos diſcrimina ſucceſſoria?* Cum itaque cauſa primaria, ob quam *ſuis* heredibus ante *emancipatos* tanta praerogatiua, eo ipſo deſuerit in Germania, quoniam uix ac ne uix quidem ibi contigit, ut pater ex operis filii ſui diteſceret: igitur non ſolum in-
B ter *ſuos* et *emancipatos* filios in accipienda hereditate nulla apud Germanos diſcrimina fuerunt, ſed etiam inconcinnum plane fuiſſet, hos Romanorum mores Germaniam imitari. Hinc ualde dubito, utrum leges apud Germanos ualeant, quas Romani ſcripſerunt de *ſuis*.

Curſim de poſſeſſione heredis ſui et extranei. Quod illi *ipſo iure* ſint heredes; quod hereditatem non acquirant, ſed *retineant*; quod non repudient illam, ſed tan-
C tum *abſtineant* ab ea, VINNIVS *ad §. 2. inſt. de hered. qualit. n. 3.* imo, quod in ſuis per heredem, non iura tantum defuncti continuentur; ſed etiam *poſſeſſio*, cetera. Quoniam cauſae ceſſant priuilegiorum et condominii tranſlati in ſuos apud Romanos. Niſi cum CARPZOVIO *lib. 3. deciſ. 225. n. 21.* pluribusque aliis adfirmare audeas, poſſeſſionem rerum hereditariarum ipſo iure tranſire etiam in emancipatos,
D quod non ſolum uerbis et rationibus aduerſatur *l. 23. ff. de acquir. uel omitt. poſſeſſ.* ſed forte ex illo errore prouenit, quod, diſcrimine inter *ſuos* et *emancipatos*, intuitu excluſionis ab hereditate, ſublato, *ſuorum* etiam iura in continuatione poſſeſſionis communicata ſint cum emancipatis. Quod tamen nullatenus dare poſſumus, cum leges etiam Germanici imperii in heredibus *facta* requirant
E uniuerſim ad *poſſeſſionem* atque in ipſo iterum poſſeſſorio *ſummariſſimam a ſummario* et *ordinario* tam curate ſoleant diſtinguere. Qua de re PFANKVCH *de poſſeſſorio ſummariſſimo* et ante cum HAHNIVS *de tranſitione poſſeſſionis in heredes*, aduerſus Carpzouii praecipue adſeclas, ſcripſit diſputauitque ex inſtituto.

DIFFERENTIA II.

Qui *primus* ordo ſuccedendi ſit *coniugum*?

Lib. 3. tit. 1. ad uerba: primum hereditas.

Romano iure coniugum *ſucceſſio nulla (cc), ipſam* dotem *reſtituere oportuerat maritum uxoris heredibus (dd), neque uxori* antidos, *ſiue donatio propter nuptias ſucceſſionis ergo conſtituta, ſed in* ſecuritatem *tantummodo olim repetendae doti (ee); lucra autem coniugibus ſucceſſoria, non ex* lege, *ſed uel ex* ritu confarreationis *(ff), aut* coemtionis (gg), uel ex nuptiali *pacto (hh), uel ex cauſa ſingulari* mendicitatis *coniugalis (ii): Germanorum uero inſtitutis inter coniuges bonorum communio eſt legitima (kk), non ſolum illatorum (dem von beyderſeits eingebrachtem) ſed etiam acquiſitorum ex quaeſtu (dem errungenen) (ll), ut adeo altera coniuge demortua, omne patrimonium et hereditas, ſiue extiterint liberi, ſiue minus, ad ſuperſtitem ſolum deuoluta eſſe uideatur (mm).*

(*cc*) Olim

Differ. II.

Quare coniuges in Latio a ſucceſſione excluſi?

(*cc*) Olim certe *nullam coniugem habuiſſe ſucceſſionem* in bonis hereditariis, patet ex *titulo* pandectarom *unde uir et uxor.* Nam praetor motum ſe dieit aequitate, ut, qui *heredem* facere non poſſet, daret tamen coniugi ſuperſtiti, ad iura ſucceſſoria fiſci exeludenda, deficientibus *liberis, parentibus, agnatis, cognatis* poſſeſſionem bonorum morte relictorum, id eſt, re ipſa ſucceſſionem. Ita enim ipſe imperator in *l.* 1. *maritus C. unde uir et uxor* ſcribit: *maritus et uxor ab inteſtato ſibi ſuccedant, quoties deficit omnis 1) parentum 2) liberorumque ſeu 3) propinquorum legitima uel naturalis ſucceſſio. Fiſco tantum* (a coniuge ſuperſtite) *excluſo.* Duriſſima quondam lex, uocatis etiam extraneis heredibus, excludi coniugem, uitae ac fortunarum participem idque diuino iure humanoque. Verum ad hanc iuris inſolentiam plura ſunt, quae induxerunt ac permouerunt Romanos.

Cauſae 1) *Romanorum diuortia,*

Principio enim per diuortia Romanorum, quibus illi uxores ſuas uel ex leui, uel etiam ex nulla fere, aut certe non idonea cauſa dimiſerunt, fieri non potuit, ut uxoribus uel communionem bonorum darent, uel etiam ſtabilem hereditatis ſpem. Quam poteſtatem cum ſibi etiam uxores in uiris dimittendis ſumpſiſſent, his quidem, dici nequit, factam fuiſſe iniuriam. Ne igitur ioſecuto diuortio diſficiles eſſent calculi in bonis aeſtimandis, computandis et euique coniugi adſignanda eorum parte: melius magisque conſultum uidebatur, ne eommiſcerentur, uerum coniugio ſoluto, quilibet tolleret id, quod intulerat.

2) *foeminarum Italicarum otia,*

Deinde uxores, quae moribus Italiae uixerunt, uix habuerunt occaſionem ad faciendum quaeſtum in re familiari. Inprimis, quod maritorum aemulatio et ſuſpicio non permiſit mulieribus, ut uel in publicum irent, uel negotiarentur domi, uel ſola ſolis libere loqueretur. Taceo, quod eius generis uxor ſe etiam feeit ita ſuſpectam plebi, ut, uulgi iudieio, leui macula notaretur. Ex operis itaque ſolorum maſculorum cum expectanda eſſent luera, neque cauſa fuit, quare ſoeminae ad bonorum ſocietatem hereditatemque admitterentur.

3) *ex maternis opibus nulla ſpes liberorum,*

Praeterea pater etiam ſolus liberis ſuis ſuppeditauit ea, quibus iisdem opus fuerat ad eultum et uictum: contra mater ab hoc officio fuit aliena neque lege ulla ad ſuos alendum olim fuerat eoacta. Igitur uitio uerti non potuit marito, ſi uxorem, nullo onere grauem ex re familiari, de domo ſua nudam dimiſit.

4) *neque matris aut auiae hereditas,*

Accedit, quod neque matris ſuae heredes fuerint liberi *pr. inſt. de SCto Orphitiano* neque mater heres liberorum *pr. inſt. de SCto Tertulliano.* Vt adeo penes patrem ſola poteſtas in liberos, facultas ſola ex illorum operis et fortunis aequirendi, ſpes liberorum ex opibus patris ſolius: uxori

A nihil, niſi uerbum remanſit, ob quod illa dici potuit materfamilias. Adderem incuſationes, quibus impeti ſolent ingeoia Italorum, ne lucri eauſa coniux coniugi strueret inſidias heredipeta. Atque haec pristini iuris cauſa fuit, ob quam nulla coniugum apud Romanos ſucceſſio. Cum uero maritus excluſerit inde uxorem: neque ille ſibi ius hoc potuit adrogare.

Differ. II.

5) *Italis frequentia aſſerſinia.*

Quare maritus excluſus ſit a ſucceſſione dotis?

(*dd*) Fuit enim dos tamdiu penes maB ritum, quamdiu uxorem aluit. Matrimonio itaque diſſoluto aut demortua uxore dotem reſtituere debuit maritus heredibus uxoris. Id quod eſt teſtatiſſimum. Sie in *l. un.* §. 6. *C. de rei ux. act.* uerba ſunt haec: *Illo procul dubio ſeruando, ut, ſi deceſſerit mulier conſtante matrimonio, DOS non in lucrum mariti cedat, ſed ad mulieris heredes ſecundum ſui naturam, transmittatur.* Niſi pactis aliter conuenerint inC uicem coniuges, uti *l.* 19. *C. de donat. ante nupt.* atque *l.* 18. *C. de iure dot.* Atqui etiam hae exceptiones firmarunt regulam, uxoris heredes neutrubi fuiſſe maritos. Neque praeter rem. Quoniam ne quidem uxor aliquid a marito accepit et, eauſa oneris matrimonialis remota, etiam dotis ceſſauit ulterior poſſeſſio.

Quare a donatione propter nuptias excluſae uxores?

(*ee*) Donationem propter nuptias, diſſoluto matrimonio, non lucratas eſſe D uxores, ſed ab illis redditas heredibus maritorum, poſtquam receperant dotem, id quidem caret dubitatione. Quorſum euolui poſſunt *l. ult. C. de donat. ante nupt.* atque *nouella* 91. niſi pactis aliter prouiſum datumque uxori, ut, poſt dotem receptam, etiam lucraretur propter nuptias donationem eamque uel totam uel illius aliquam partem *l.* 9. *ex morte C. de pactis conuentis ſuper dote* atque *nou.* 97. Taceo, E quod iuris rationes circa *dotes* et *antidotes* ſeu ante nuptias donationem prorſus ſint caedem *nou.* 97. *cap.* 1. Vt adeo, uxore dotem repetente, idem habeat maritua donata propter nuptias recuperandi.

Qui effectus coofarreationis in connubiis?

(*ff*) Hae quidem uetuſtiſſimi iuris apud Romanos ſunt reliquiae. Scilicet, ut connubiis adderetur aliqua religio: *aliqui coniuges in nuptiis ſacra ſecerunt numini in farreo pane, inter quae mulier in* F *manum uiri conueniebat.* Vnde huic generi nuptiarum nomen eſt datum *confarreationis*, coniuges dicti ſunt *confarreati.* Ex ueteribus deſcripſerunt ritum hunc ARNOBIVS *lib.* 4. *adu. gentes c.* 17. VLPIANVS *in fragment. tit.* 9. Cuius uerba ſunt haec: *Farre conuenitur in manum, certis uerbis et teſtibus X. praeſentibus et ſolenni ſacrificio facto, in quo panis farreus adhibetur.* Idem BOETHIVS *in topicis Tul*G *lianis.* Quorum omnium pluriumque aliorum loca eongeſſit BRISSONIVS *de ritu nupt. p.* 109. 110. Hoc igitur ritu contractis nuptiis, teſtimonio clarum eſt *Ciceronis, Luciani, Macarii*, quod tum communio fuerit bonorum inter eoniuges.

Vt

Differ. II.

Vt uxor audiret *condomina*, eſſetque inter heredes *ſuos* neque minori iure ſuccederet mariro in bonis, quod plene planeque docuit HOTOMANNVS *de ritu nuptiar. cap. 26.* Quare autem poſtea factum ſit, quod uoluerint porro *coniuges* ita conuenire et *confarreari*, haud dubie euenit propterea, quoniam coniugum hereditates, hoc riru ſtabilitae, inconcinnae uidebantur ſequioris aeui corruptelis, quas deſcripſimus ſupra *litt. cc.*

Qui coemtionis effectus in connubiis?

(*gg*) Quemadmodum Romani per imaginarias uenditiones fecerunt alia plura: ita etiam contraxerunt hoc ritu nuptias. Exponat nobis illum BOETHIVS in laudatis *topicis*: Coemtio *certis ſolennitatibus peragebatur et ſeſe in coemendo inuicem interrogabant, uir ita*: AN SIBI MVLIER MATERFAMILIAS ESSE VELLET? *illa reſpondebat*, VELLE: *item mulier interrogabat*, AN VIR SIBI PATERFAMILIAS ESSE VELLET? *ille reſpondebat*, VELLE. *Itaque mulier in uiri conueniebat manum et uocabantur hae nuptiae per coemtionem et erat mulier materfamilias, uiro loco * filiae.* Idem SERVIVS *lib. 4. Aeneid.* et *lib. I. Georg.* Suppleat hiſtoriam harum nupriarum Varro, inrerprere NONIO *de propr. ſerm. c. 12.* Ira autem ille: Nubens *mulier tres ad uirum* ASSES *ferebat.* Vnum, *quem in manu tenebat, tanquam emendi cauſa dabat marito*: alium, *quem in pede habebat, in foco larium familiarium ponere*: tertium, *in ſacciperio cum condidiſſet, reſignare ſolebat.* Plenius de hoc actu BRISSONIVS *de ritu nuptiar. p. 210. 211. 212.* Idem hic ritus eosdem habuit iurium effectus in ſucceſſionibus et herediratibus inuicem accipiendis, qualem deſcripſimus in notula proxima *confarreationis*, quod commonſtratum dedit HOTOMANNVS *de ritu nuptiar. cap. 26.* Omnia enim huc loca ueterum conquirit, qui uxorem adpellant rerum familiarium *condominam*, *ſociam*, inter quam et marirum nihil ſit diuiduum, proprium nihil, ſed communia utrinque.

Vtriusque opinionis cenſura.

Ego, quamuis non negem, tam in *confarreatis*, quam in *coemtis nuptiis* bonorum fuiſſe communionem inter coniuges, nego tamen illud, quod factum hoc ſit intuitu ritus alterutrius. Nam principio loca innumera ſunt HALICARNASSAEI *lib. 2. c. 26.* PLVTARCHI *de praeceptis connub.* COLVMELLAE *lib. 12.* VLPIANI *in fragm. tit. 22.* GELLII *lib. 18. c. 6.* unde clare conſtat, temporibus uetuſtiſſimis uxores uniuerſim in numero fuiſſe ſuorum heredum. Cum itaque auctores raro hic ſigillatim loquanrur de uxore huius uel illius rirus, putauerim regulam hanc quondam fuiſſe generalem.

Tertia nuptiarum ſpecies uſu mulieris annato.

Deinde, quae de nupriis, ex *annuo* eum muliere *uſu* ac *contubernio* praeſumris, contractisque cum ab HOTOMANNO *cap. 22.* tum a BRISSONIO *p. 208. ſq.* ſcribunrur et quod eius generis mulieres uerbo *matrumfami-*

A *lias* non ſint adpellatae, illud quidem facile largior. Verum quis non uidet quaeſo! factas ira fuiſſe nuptias nonniſi rariſſime adeoque non regulae nomen illas mereri, ſed exceptionis. Abhorruit haud dubie foemina honeſta aur uirgo inregrae famae annuo ſpario contubernalis eſſe uiro, ei corporis ſui copiam facere ac uſum ſub ſpe futuri marrimonii. Praererea cum Romam nondum inuaſiſ-

B ſent corruptelae *litt. cc.* deſcriprae in notula praecedente, nihil aequius er naturae decretis amicum magis fuit, quam thori ſociam bonorum quoque mariri eſſe conſortem. Contra nullus dubito, cum, praeter duos *confarreationis* et *coemptionis* ritus nuptiales, olim non eſſent alii uere honeſti, eo inprimis fine nouos nuptiarum modos inueniſſe Romanos, ne ulla coniugum porro uel ſucceſſio eſ-

C ſet uel bonorum communio.

Qui pactis ſuccedere poſſint coniuges.

(*hh*) Fuit enim in cuiusque coniugis arbirratu, qua demum lege ueller inire foedus connubiale, adeo ut nuda etiam hic pacta pariant obligationem. Sunt ea de re inregri tituli in pandectis de *pactis dotalibus* inque codice de *pactis ſuper dote, antidote, paraphernis*, cerera. Cuius enim inrererat magis promoueri nuprias, illa etiam pars alteri conceſſit fauo-

D rabiliora pacta connubialia.

Succeſſiones coniugum ob mendicitatem in ſubſtantia quartae aut portionis filialis uſufructu.

(*ii*) Sunt haec beneficia longe recentiora neque inconſulta tamen. Cum enim coniux ſuperſtes pauper eſſet, deceſſor autem locuples; illi ad huius ſucceſſionem in certa parte cum liberis etiam locum fecerant. Ita enim *nou. 53. c. 6.* fere concepra eſt: *Ad clementiam aptata lex. Videmus, licet bona mariti relicta multa ſint, uiuat tamen uxor ſuperſtes*

E *in egeſtate, cum omnia ſibi adrogent liberi. Sancimus igitur, huiusmodi uxorem indotatam in egeſtateque uiuentem cum liberis uocari ad* quartam *ſubſtantiae defuncti partem. Quae lex etiam* uiris *ſit communis.* Ira tamen, *ut non tranſcendat haec portio centum librarum auri quantitatem*, imo, *ſi filii fuerint plures quam tres, filialis portio debeatur ſuperſtiti uxori, non tamen quoad proprietatem, ſed uſumfructum ad dies*

F *uitae*, quod addit NOVELLA 117. *cap 5.* AVTH. *praeterea C. unde uir.* Dubia in hoc argumento reſpondent KOHLIVS et poſt hunc a SOMERN *de ſucceſſionibus coniugum*, FOERSTER, RICHTER, b. m. STRYKIVS *de ſucceſſione ab inteſtato.* In plerisque ramen deſideratur lumen ueteris Latii et Germaniae inſtirurorum ſedula et liberalis collatio.

Quare apud Germanos bonorum inter coniuges communio legitima?

(*kk*) Principio de cauſis patrii inſti-

G tuti er factae inrer coniuges bonorum communionis: poſt de exemplis et mira omnium Germaniae prouinciarum conſenſione. Eſt igitur inprimis hic attendendum, quod uxores Germanorum in marrimoniis non ad otia er delicias

Differ. II.

Quia 1) *uxores non* otioſae, *ut in Latio, ſed aſſiduae et* laborioſae.

uocentur, ut in Latio fieri diximus, ſed ad operas, labores, quaeſtuumque cauſas in re familiari. Quapropter aequitas et ratio iubet, ut, quae ſocia fuit operarum, ſit quoque heres familiarium bonorum. Plene planeque de maioribus noſtris teſtatur TACITVS *cap. 17. de M. G.* his quidem uerbia: *Ne ſe mulier* (uxor futura) *extra uirtutum* (laborum) *cogitationes extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur. Venire ſe* *LABORVM *periculorumque* SOCIAM: *idem in pace, idem in praelio paſſuram* * *auſuramque. Hoc iuncti* * *boues* (utrique coniugi ſub iugo trahendum et laborandum eodem), *hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic uiuendum, ſic pereundum. Accipere ſe, quae liberis* * *inuiolata ac digna reddat.* Scilicet uxoribus Germanicis eadem lex ſcripta fuit, quam exemplo *Hiſpanicarum, Celticarum*, in quibus ipſi etiam Germani, *Thracicarum, Scythicarumque* mulierum comprobat STRABO *lib. 3. circa finem p. 165.* his uerbis: *Non uirorum modo fortitudo ac labor, ſed etiam mulierum.* MVLIERES *enim agros colunt et cum pepererunt, ſuo loco uiros decumbere iubent* (quod ultimum forte ex ingenio additum auctoris) *iisque miniſtrant. Inter operandum ipſae ſaepe numero infantes lauant et inuoluunt. Narrant, fuiſſe aliquem, qui uiros et mulieres conduxerit ad foſſionem. Sed in his mulierem quandam, correptam doloribus partus, non longe ab opere digreſſam, edito foetu ad opus rediiſſe, ne mercedem amitteret.* Idem de barbaris gentibus ſcriptum reliquit DIODORVS *lib. 4. c. 4.* quod *foeminas quoque in laborum communionem ſoleant adſciſcere; quod mulieres ſimul ac uiri operas ſuas elocent pro mercede*, cetera. Etiam VARRO *lib. 2. de re ruſtic. c. 10.* exprobrat id Romanis, quod foeminae eorundem indulgeant otio, exemplis barbarorum deſidiam earundem executiendam eſſe, quae in eadem, etiam puerperae, induſtria et laborum ſocietate cum uiris et maritis ſuis perſiſtant. Verba eius fere ſunt haec: *Qui in ſaltibus paſcunt, his mulieres ſolent adiungere, quae ſequantur greges et expediant cibaria eosque faciant aſſiduiores. Eae mulieres in opere non quidem uiris cedunt. Nam et ipſae paſcunt pecus, ad focum ligna adferunt, cibum coquunt. Eadem illis mater et nutrix. Aliunt pueros quandoque ſingulos iterum binos. Oſtendunt illae foetas noſtras, quae in conopeis iacent dies aliquot, eſſe leuuncidas ac contemnendas. Vix ab opere diſcedunt puerperae apud barbaros, ut puerum non peperiſſe, ſed inueniſſe, putes.* Quae loca, ſi cum illis conferas, quae de Romanis foeminis ſuperius *litt. cc.* ſcripſimus, inter utrasque facile adparebunt differentiae. Ob quas foemina omnino ab hereditate mariti uel excludi poteſt, uel admitti ad eandem. Neque enim aliis fere moribus utimur etiamnunc, in locis Germaniae illis, quos non infecerunt uel Latii uel peregrini populi alius corruptelae.

teſtibus Tacito.

Strabone.

Varrone.

Differ. II.

2) *in Germanorum connubiis* diuortia *nonniſi rariſſima.*

Deinde, quae apud Romanos diuortia fuerunt et libidines, uiros mutandi et foeminas, pro cuiusque auſu et arbitratu, nullam ob aliam cauſam, quam ita placuiſſe, ut nequidem coniuges inire potuerint pacta, iuxta quae neutri diuertere liceret, ſed matrimonio uinculum eſſet indiſſolubile atque aeternum *l. libera 2. C. de inutil. ſtipulat.* illa necquicquam infecerunt connubia Germaniae noſtrae, licet olim paganae. Certe mulieres Germaniae a libidine diuertendi tantopere fuerunt alienae, ut etiam damnarent, maritis demortuis, repetita matrimonia. Imo uiduae factae uitam laqueo finiuerunt facilius, quam cogitarent de ſecundo matrimonio. Quae huc pertinent, fere conquiſiuerunt CLVVERVS *Germ. antiq. lib. 1. cap. 20. et 43.* atque HACHENBERG. *diſſert. 5. de nupt. Germ. §. 14. 17.* Atque hae cauſae ſunt, quare in uetuſtioribus legibus Francicis et Alemannicis ex eo etiam tempore, ex quo ſacra Chriſti acceperunt, in diuortiis tolerandis patria noſtra, ipſo Latio aliisque regnis atque prouinciis, fuerit difficilior. Quod cum ita eſſet, diuortiorum metus impedire non potuit coniuges in Germania, quod tamen ſupra de Latio diximus, quin uiuerent in bonorum communione. *Praeterea* abhorrent quoque ingenia Germanorum ab aſſasſiniis et manibus ſicariorum clandeſtinis, partim, quod pectora circumferant aperta magis, quam ut, ſimulando amicitiam, uitae alterius ſtruere et parare poſſint inſidias; partim, quod auaritiae ueneno non ita correpti ſint, ut pro leui mercede aut aliqua lucri ſpe audeant agere homicidas. Vt adeo neque ex hoc metu diſſuaderi potuerit bonorum inter coniuges communio. Maximum uero illud tandem eſt, quod moribus Germanorum uere dici poſſit, liberos etiam ſub matris eſſe poteſtate neque illa ſolui facilius, quam paterna, ut ante nos ſcripſit docuitque uir illuſtris, THOMASIVS *ad lib. 1. inſt. tit. 12.* Quemadmodum igitur liberorum ante nihil proprium fuerat, quam emanciparentur, in peculiorum neſcio quondam Latio: ita nihil impedit, quo minus idem fuerit in Germania uerum de matris poteſtate. Quid? quod matri quoque *ſui* ideo heredes ſint, quibus in Germania ueteri eo certior ſpes in bonis maternis, quo teſtatum magis eſt, Germanos teſtamentorum fuiſſe ignaros neque exemplum auditum, quod uel pater uel mater excluſerint liberos ſuos ceu naturales heredes a bonorum ſucceſſione. Quod iterum Latio fuerat cauendum metuendumque ex bonorum

3) *inaudita apud Germanos* aſſaſſinia.

4) matrum *poteſtas in liberos.*

5) *nullum a matre periculum exheredationis aut laeſionis in legitima.*

inter

Differ. II.

6] liberorum multi ſub parentum poteſtate quaeſtus.

inter coniuges communione. Tandem uti per ueteris Latii inſtituta graue erat liberis, ut in patris, ita quoque in matris poteſtate ſeneſcere illisque, non ſibi et ſuis acquirere: ita neque hoc metui poterat in Germania noſtra. Vti ſupra iam eſt dictum euictumque, Germanorum emancipationes in ipſo liberorum arbitratu eſſe, ſi quidem hi ad quaerendum uictum et cultum fuerint habiles.

7] in mulieribus iterata matrimonia eierata.

Ad extremum ſupra iam docuimus, quod mulierum ſecundae nuptiae Germanorum moribus damnatae fuerint numerataeque inter res execrandas et deteſtabiles, quod plenius oſtendit CLVVERVS *lib. 1. c. 20.* Quapropter neque bonorum communioni inter coniuges illud obfuit, quod, iterum nubendo, mater liberos deſtituere poſſet bonorum hereditate. Quae omnia ſi cum moribus ueteris praecipue Latii contuleris, illud facile patebit, bonorum communionem inter coniuges Romano iure omnino fuiſſe inconcinnam: quae inſtitutis Germanorum fuit commendatiſſima, quod iam nunc eſt oſtendendum et commonſtrandûm.

Pro communione bonorum inter coniuges pleniſſima leges Germanorum

1] Francorum.

(*ll*) In nota praecedenti de *rationibus* eſt actum communionis bonorum inter coniuges Germanos: ſequuntur nunc leges et ſtatuta ipſa. In his audiemus primum iureconſultos FRANCOS. Ita autem *Iuſtus* VERACIVS in libello *conſuetud. Bambergenſ. part. 2. quaeſt. 1. 2. ſeq.* de moribus iſtius regionis: *Communio bonorum inter coniuges longe aliter hic accipitur, quam apud Romanos eorumque in ſocietate et de communi diuidundo et herciſcunda familia iudiciis. Hic enim re uera diuiſa eſt res et nemo poſſidet eam in ſolidum. Sed coniux Germanus quiuis totius patrimonii utrobique confuſi eſt dominus et quae uxoris fuerunt, iam et mariti ſunt atque contra. Inconcinnum forte illud auribus eſt Latinis, unius rei plures eſſe dominos in ſolidum:* ſed his forte moribus uixerunt primi chriſtiani, ut omnia eſſent omnium. *Conſtituitur haec communio utriusque coniugis cohabitatione continuata per annum et diem. Intra hunc enim ſpatium habent deliberandi, utrum pactis ſibi aliter uelint prouidere. Sunt autem communia uniuerſim bona omnia, mobilia, immobilia, acquiſita et acquirenda. Mortuo itaque coniuge alterutro ſuperſtes dominium conſequitur ſolitarie. Neque demortuo eſt integrum, aliter diſponere in teſtamento. Neque liberis ulla legitima, quam poſt expectare debent a ſuperſtite. Ceterum ſuperſtes tenetur ſoluere mulctam et aes alienum, quod coniux alter contraxit quocunque nomine et cauſa, quamuis ſuperet alteram partem. Vnius enim dominium fuerat idem, quam alterius et cuiusque in ſolidum,* cetera. In reliqua Francia Franconiaque idem iuris fuiſſe, facile eſſet ad probandum ſigillatim, niſi temporis ratio uela iuberet contrahere. Pulchra eius iuris cauſa legitur *in der Landger. Ordn. des Hertzogth. Francken part. 3. titt. 88. §. 2.* his quidem uerbis concepta: *Dieweil beede Mann und Weib in unſerm Stifft des Hertzogthums Francken faſt zugleich die Bürden der Ehe tragen und mehrtheils* hartiglich arbeiten müſſen,* quod illis eſt concinnum, quae ſupra ſcripſimus.

Differ. II.

2] Sueuorum.

De SVEVORVM hic moribus plura nobis ſunt argumenta. Huc certe uerba reſpiciunt SPECVLI SVEVICI *cap. 46. Mann und Weib mogent nicht gehaben Gut gezwäyet* et *cap. 34. Stirbt einer Frauen ihr Mann, ſie bleibet in des Mannes Gut ungetheilet mit ihren Kindern.* Quod etiam monuit SCHILTERVS *exercit.* 41. §. 75. Eodem quondam iure uſi ſunt incolae Wurtenbergici ducatus, cum huc reſpiciant uerba *des Landrechts part. 4. tit. 1. p. 426. Demnach des Erbrechts halben biſshero uiel Klag entſtanden, beuorab, da die Ehe-Leute einander* ſuccediret, *obgleich derſelben zuſammen gebrachtes Vermœgen nicht gleich geweſen. Folglich entweder der überlebende Ehegatte oder die hinterlaſſene Kinder beuortheilet werden müſſen,* ſi ſcilicet lance rem hanc aeſtimemus iuris Romani.* Addo Sueuica HALAE meae STATVTA in conſtitutionibus diuerſis, quas dabo ex codice MSCTO. Confirmatio Max. I. an. 1498. his uerbis fere eſt concepta: *Vber den alten Gebrauch, Statt-Recht, und Herkommen zu Halle, nemlich daſs ein Ehegatt das andere an allen uerlaſſenen Haab und Gut, Mannleben allein ausgenommen, erbet, und des uerſtorbenen Vater, Mutter, Bruder, Geſchwiſtrig, Befreunde ausgeſchloſſen werden.* Quae enim poſt mutata ſunt, ut in bonis mariti ſuperſtes uxor habeat eousque uſumfructum *den Beyſitz*, quo usque non iuerit ad ſecunda uota teneaturque ideo tum ad diuiſionem, illa huc quidem non adeo pertinent.

3] Thuringorum.

Feſtinamus ad iura ueteris THVRINGIAE. In illis *Arnſtadienſe* ſtatutum in hoc argumento laudat *Modeſt.* PISTORIS *part. 4. quaeſt. 164. pr. p. 417.* Idem olim in ueuſtioribus Thuringiae ciuitatibus *Erfurthi, Mulhuſae, Northuſae* aliisque in uſu fuiſſe, docent me horum locorum inedita chronica et eius generis alia monumenta. Idem CARPZOVIVS de Salza, et Sangerhuſa teſtatur *part. 3. conſtit. 12. def. 6. n. 5.*

4] Saxonum.

SAXONES, ad quos nunc deuenio, quamuis iura ſucceſſoria paulo immutauerint, olim tamen pariter inter coniuges bonorum habuiſſe communionem, illud quidem cum ex uetuſtiorum temporum monumentis conſtat, tum ex reliquiis, quae in uariis locis ſuperſunt etiamnunc. Ipſe ſpeculator Saxo *lib. 2. art. 31.* his utitur uerbis: *Mann und Weib haben nicht gezweyet Gut zu ihrem Leibe.* Cetera forte addita ſunt ab interprete patrii

Differ. II.

trii iuris inuido aut ignaro. Vicinorum
ANHALDINORVM mores antiquos refert
quidem, ſed tamen et corrigit *die Anhaldſch. Landes-Ordn. tit. 45.* Cuius uerba ſunt: *Wir befinden aus taeglichen Klagen, daſs in unſern Landen uiel wiederwaertige Gewohnheiten enthalten, wie die Erbſchafften pflegen genommen zu werden. Sonderlich wenn ſich Todes-Faelle zwiſchen Mann und Weib zutragen, daß die Frauen ſo uberbleibet, wie uiel Kinder auch uerhanden ſeyn mægen, oder wie ſonſten ihre Habe ehe dem beſchaffen geweſen, an* etlichen Orten die Güter alle, *an etlichen die* helffte nehmen. Idem in BRVNSVICENSI quondam principatu et LVNEBVRGI ſigillatim moris fuiſſe, teſtis eſt *Hardewig a* DASSEL *ad conſuetud. Luneburg. artic. 1. p. 149. Wie die Kinder weder Vater noch Mutter zur Theilung zwingen kænnen, ſo lang ſie im Wittumſtand uerharren.* Idem uerum eſt de urbe BREMENSI, ut ex uetuſtiſſimo et Carolo IV. prope coaeuo codice mihi clarum eſt, quem MSCTVM adſeruo in litteraria ſupellectili, quamuis etiam teſtis hic ſit *Modeſtinus* PISTORIS *uol. 2. conſ. 2. inpr.* De HAMBVRGO loquitur *lib. 3. c. 3. art. 3. 4.* et uetuſtisſimus interpres, qui lingua ueteri utitur Saxonica, quem habeo pariter *mſctum.* Statuto LVBECENSI inſigne hic lumen, ut Germaniae propemodum uniuerſae, attulit MEVIVS *part. 2. tit. 2. artic. 2. p. 349.*

5] Weſtphalorum.

De patria tua, candidate nobilisſime, eo minus eſt dubitandum, quo retinentior illa fuit in continuandis priſtinis inſtitutis et quo plures hic teſtes a te ipſo conducti et laudati ſunt. Sigillatim de *Mindenſi, Oſnabrugenſi, Heruordienſi, Hamenſi, Suſatenſi, Monaſterienſi, Fuldenſi, Paderbornenſi* aliisque ciuitatibus mihi conſtat ex uariis monumentorum reliquiis Quarum enarratio fieri nunc haud poteſt, quoniam tu abitum urges et finem expectas opuſculi. Suppleat interim noſtrum officium *Iacob. Andr.* CRVSIVS ad *Stat. Mindenſ. artic. 16 17. deciſ. 2. 4.*

6] Venedorum.

Neque SLAVICA in Germaniae iura aliena fuerunt a bonorum inter coniuges communione, quod facile eſt ad commonſtrandum. Rexit inter Venedos dux transalbinus et iura *Brandeburgica.* Haec autem uoluiſſe, ut, ni aliter pactis prouiſum ſit, coniuges bonorum colerent communionem, idquidem conſtitutionibus Marchicis uſuque probant *Andr.* KOHLIVS in libello *de coniug. ſucceſſionib. p. 156. ſeqq.* quamuis maiora huic uiro lumina fuerint, ex Latii legibus, quam ex indole patriae inſtiturorum. Idem *Scheplizius, Pruckmannus, Müllerus* aliique, ſi lubet, facile euoluendi. De moribus ROSTOCHII idem tradunt COTHMANNVS *uol. 1. reſponſ. 5. Ioan.* GOEDDAEVS *uol. 1. Marpurg. conſil. 26. n. 90.* et *Michael* GRASSVS *in recept. ſent. §. mortis cauſa q. 11.*

7] Belgarum.

n. 4. De BELGICARVM prouinciarum hic iuribus ex inſtituto Petr. PECKIVS, Simon uan LEEWEN, uan SOMERN, a WESEL, Ant. MATTHAEI et centum alii. Vnde clarae eſſe poſſunt eius communionis inter coniuges reliquiae: Taceo regna Germaniae uicina, de quibus pariter conquirerem auctores, niſi illa alium locum exigerent. Ceterum uel ex his, quae dixi, omnino intelligi cum cauſae poſſunt, tum ueritas ipſa, in Germania coniuges bonorum coluiſſe communionem. Conſenſio enim omnium prouinciarum pro uoce haberi debet ipſius imperii Germanici: licet mores aliquae in hoc iure migrauerint. Id quod factum eſſe ſcio uel ex legum Romanarum nimio cultu, uel ex ignoratis Germaniae et Latii coniugum liberorumque differentiis.

Num, coniuge demortuo, bona omnia ſint ſuperſtitis, nulla liberorum?

(*mm*) Supra uidimus, quod, demortuo coniuge alterutro, ſublataque bonorum communione, dominium eorum omne ueniat ad ſuperſtitem, nulla portione hactenus adſignanda liberis. Quodſi uel uiduus uel uidua ad *ſecunda uota* iuerint, tum demum prouide apud Germanos eſt conſtitutum, ut liberi ſegregentur de familia parentis, non omni facultate nudi et pauperes, uerum certa parte inſtructi bonorum. Liberi itaque, ſegreges facti ſemel, porro non habent, quod ex lege urgeant ſpem aut iura *nouae hereditatis*, ſiquidem deceſſerit parens, qui ſemel illis proſpexit opibus in familiae *ſeparatione.* Eſt enim adſignata portio illis inſtar *legitimae* parentis adſignantis, non alterius, qui morte fuerat praeuentus. Adeoque uinculum conſecutionis eſt firmisſimum, liberos ſegreges (*die einmahl abgetheilte, abgefundene und abgeſonderte Kinder*) porro nihil habere, quod uel a parente, poſt nouas nuptias, uel etiam a liberis inde pronatis expetant aut expectent, a quibus illi omnino ſeiuncti ſunt factique *diſſortes.* Contra ultimi matrimonii liberos ſolos et parentibus ſuis et ſibi inuicem ſuccedere, excluſis aut non attentis prioris thori filiis aut filiabus, *ſegregibus, ſeparatis* et *diſſortibus.*

Affirmatur. Quoniam 1] *uxor cogi nequit ad diuidendum cum liberis.*

Quod facile mihi quidem uidetur tam ad probandum, quam ad reſpondendum oppoſita argumenta. *Principio* enim ſuperſtes coniux, exempli loco, *uxor,* nam idem de marito iudicium, ex quo maritum amiſit, necquicquam diuidere cogitur bona cum liberis aut herciſcere familiam ſupra, quod olim apud Romanos factum, ubi uxor tantum habuit filialem portionem unumque numerum abſoluit inter heredes ſuos. Contra, mortuo marito, uxor ſuperſtes retinet ſub ſua poteſtate et familiam uniuerſam et familiaria bona, usque dum iuerit ad ſecunda uota. Ex innumeris Alemanniae ſtatutis, laudabimus unum. Ita enim CODEX meus BREMENSIS MSCT. *tit. 5. §. 2. Wor two Lüde thoſamen*

Differ. II.

men koment Mann und Frauen in echtſchup und Kinder winnent, ſo welcke æhre eher ſteruet, de beeruet den andern. (Demortui itaque coniugis bona ſuperſtitis ſunt, non liberorum) *Steruet de Mann allererſt und holt ſick de Frauwe wol und ehrlichen nach æhres Mannes dode: de Frauwe ſchall mit æhren Kindern freylicken ſitten an Erue und in allen Güdern.* Ita ſcilicet, quam diu nullum periculum ab uxoris prodigalitate, tam diu nequeunt liberi urgere uxorem ad illis adſignandam bonorum portionem. Quod haud dubie fieri poſſet, ſi bonorum altera pars, iure mariti ſeu patris ſui, liberis obueniſſet. Deinde cum ſuperius et alibi iam ſit dictum probatumque, quod matri non minus ſit in liberos poteſtas, quam patri. Itaque in bonorum iudiciis eodem utrique digni eſſe uidentur. Et tantum abeſt, fieri non poſſe, ut liberi acquirant matri, ut bona eorum ſint etiam matris: quam teſtatiſſimum eſt, quod haec commoda ante fuerint patris, quam Romae nomina audirentur peculiorum.

2] *liberi ſub matris non minus ſunt poteſtate.*

Porro non uideri debet, quaſi *matriae poteſtatis* otioſa tantum ſint uerba apud Germanos. Nam pariter et matri incumbit, ut alat liberos, ut impenſas faciat ad honeſtas artes ac diſciplinas, ut dotet et quidem, ut olim, TACITO auctore *cap. 17.* mores fuerant, tam filios ſuos, quam filias. *Daß die Mutter ſich angelegen ſeyn laſſe, ihre Kinder zu unterhalten, ſolche zu erziehen, zu Erlernung etwas redliches anzuhalten, ſelbige, wenn ſie zu ehren ſchreiten, auszuſtatten und zu verſorgen.* Non igitur matri, quae, inaudita certe apud Romanos, onera habet, inuidenda ſunt commoda ſolitarii dominii.

3] matris onera alendi *et* dotandi, *igitur etiam commoda pleni dominii inſtar patris.*

Quod cum ita ſit, iure meritoque ex eo tempore, ex quo mater *ſecundis uotis* ſe obſtringit liberosque ſegregat a ſe, adſignata cuique bonorum parte, horum intuitu, dicitur mori et uinculum extingui familiae, quo eousque conſtricti uixerunt, ita COTHMANNVS *uol. 3. conſ. 47. n. 79.*

4] *iterum nubendo mori dicuntur coniuges.*

Praeterea cum in locis, ubi bonorum inter coniuges eſt communio, nulla lege uidua prohibeatur, ne et illa his moribus ineat ſecundas nuptias atque alterum maritum omnium bonorum ſuorum faciat participem: haud dubie ita cauſae intelliguntur diuiſionis bonorum factae et ſegregationis liberorum ex priori thoro ex cauſisque illis uinculum conſecutionis hoc quidem, ſegregatis liberis poſtea in bonis maternis ſiue cum matre ipſa agere uelint, ſiue cum ſecundi matrimonii liberis, diſſortibus ſcilicet et unilateralibus fratribus ſuis aut ſororibus, nil quicquam iuris porro ſupereſſe. Taceo alia, quae ipſe in exhibita mihi diſſertatione congeſſiſti.

5] *uiduae cum ſecundo marito bonorum iterum communio.*

Iam binis uerbis audiemus contra ſentientes, quorum argumenta breuiter etiamnunc reſpondebimus.

Differ. II. Diſſolutio contrariorum.

Principio aiunt, deeſſe ex noſtra doctrina liberis ſuam legitimam uel patris intuitu uel matris. Quod ſi enim adſignatam in ſegregatione portionem mater ponat loco legitimae, clarum eſſe eandem haberi non poſſe pro paterna. *Repono.* Neque ueteris Latii iure *duplicem* liberis fuiſſe legitimam, uerum ſuffeciſſe *patris* ſolius: quia bona matris lex non liberis adſignauit, ſed eius conſanguineis, quod dictum ſupra. Igitur idem tolerandum in Germanorum inſtitutis. Deinde in ſenſu iuris naturalis legitima portio haec eſt, quae ſufficit liberis ad cultum et uictum. Atque hoc ſenſu, quem Germani uſu etiam adprobant alibi, ut oſtendi in *Trebellianica exule cap. 4. ſegm. 2. §. 2. 3. 4.* ſatis eſt, ſi liberi habeant legitimam, id eſt, alimenta a parente tantum alterutro. Taceo, quod legitimae, in liberis eductis et emancipatis praeſertim tantus fauor non ſit, quoniam liberi apud Germanos raro aut nunquam parentibus proſunt ad quaeſitum rei familiaris, ut dixi ſupra, quorſum tamen in ſanctionibus legitimae digitum intendit Roma proptereaque nulla olim inofficioſi aut deficientis legitimae querela emancipatorum. Vt adeo parens Germanus ſuo erga liberos officio ſatisfeciſſe uideatur, ſi educauerit eos formaueritque, ut habiles ipſi eſſent ad quaerendum uictum et cultum poſſentque ita emancipari.

Quia 1] deſit ita uel patris legitima uel matris.

Poſt adferre ſolent exempla, quibus fieri aliter non poſſit, quam ut liberi in demortui parentis facultatibus maximopere laederentur bonaque aduerſus naturae decretum deferrentur ad extraneos. Finge enim *patrem* habuiſſe 10000. in bonis: *matrem* uero pauperem fuiſſe et bonis nudam. Mortuo patre nihilominus matrem accepiſſe 5000. et decem ſuperſtites liberos totidem, id eſt, ſingulos 500. imperiales, aut, quod idem eſt, uigeſimam paternorum patrem. Si itaque matri *binubae* dimidiam ſuam liceret totam uel nouo marito uel liberis ſecundarum nuptiarum deferre: plus accipere de bonis paternis extraneos heredes, quam ſuos.

2] *laedi poſſent ita liberi maximopere.*

Repono. Ex quo bonorum inter coniuges Germanis placuit communio, quod fere CAESAR *lib. 6. cap. 19.* dicit etiam de Gallis: fruſtra diſputatur, num aliquid inde potuerit euenire, quod minus eſſet conſultum. Certe Germani ſingularem habuerunt rationem fidei coniugalis uulgique ſermone dixerunt, ubi corporum et animorum communio, quidni etiam ibidem communio bonorum, *Mann und Weib ein Leib: Wem ich meinen Leib gönne, dem gebe ich auch mein Gut.*

Differ. II. Imo ſatis eſſe poterat liberis, ſi quidem illis de uictu cultuque utrique parentes fuerunt obligati. Taceo, unius exempli fortunas, compenſandas eſſe cum fortunis aliorum. Quid enim? Si matri ingentes fuerint opes, pater contra bonis nudus et pauper. Nihilominus certe matrem binubam carere oportuit altera bonorum ſuorum parte, liberis primi matrimonii per legem hanc adſignata. Plura eſſent, quae dici poſſent, ſed, breuitatis gratia, ne adpendicis excedam menſuras, filum hic abrumpo. *Differ. II.*

Peroratio. Habes itaque mea ex differentiarum doctrinis lumina, quibus tua uolui colluſtrare. Facile enim intelliges, ex *communione* bonorum uenire *ſucceſſiones* coniugum ſolitarias; ex his ante ſecundum matrimonium liberorum *ſegregationes*; hinc fieri deinde, quod ex diuerſis matrimoniis exheredes ſint fratres ſororesque diſſortes. Id quod erat commonſtrandum. Ego autem, candidate nobilisſime, non poſſum te ſine teſtimonio dimittere integrae fidei, morum probitatis ſtudiique collocati in addiſcenda iurisprudentia. Eſt tibi prae aliis quamplurimis ingens felicitas, quod patrem habeas, uirum doctisſimum et munerum amplitudine nobilisſimum, quo duce ea, quae in academiis didiciſti, nunc ipſo uſu potes cognoſcere et in forenſibus negotiis experiri. Det DEVS, ut uir in Weſtualiae foris celeberrimus meritisſimusque rebus humanis diu ſuperſit, praeſitque iudicio curiali, quod CANCELLARIAM dicunt, cuius praeſidem agit et directorem grauisſimum. Ita enim fiet, ut tuae quoque fortunae magis magisque creſcant adaugeanturque. Faxit NVMEN, ut patriae tuae olim patris referas exemplum atque imaginem ſisque et nominis heres et inſignium meritorum. Vale.

Halae Venedor.
Kalendis Octobris cIↃIↃccxiv.

Tuis commodis
addictisſimus
I. P. Ludewig/ ICT.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM

AVCTORE

LAZARO HEINEMANN,

IVRIVM CANDIDATO.

Numerus *primus* tomum, *ſecundus* librum, *tertius* opuſculum, *quartus* et qui reliqui tomi paginam, literae *maiores* A---G paginae regionem, *minores* et ſigna * † notas deſignant.

A.

A litera per proſtheſin ab initio uocis adiicitur, I, 1, 5, 363, d
A ſimplex ueteres cum diphthongo *AV* confundunt, I, 1, 5, 276, E
A et *E* ſaepius mutantur, I, 1, 5, 277, B. II, 1, 5, 362, A
A ut *O* pronunciant Sueui, II, 1, 12, 521, hh.
A et Ω eccleſiarum Germaniae uocatus primas Magdeburgicus, II, 3, 1, 796, B
Aachen uid. *Aquiſgranum.*
Aaron, Rex Perſarum, Carolo M. ſegmentum crucis tranſmiſit II, 1, 1, 127
Abanduna, Arabs, II, 1, 1, 188, C
Abarca, primus Aragonum rex, I, 1, 1, 82, A
Abba-comites qui? II, 1, 3, 283, A
prouerbium abbas cum abbatiſſa in uno lecto unde? II, 1, 3, 283, A
abbates milites, qui? II, 1, 3, 282, D
abbates in ſubſcribendo etiam principibus praelati, I, 1, 4, 341, y
eorum heres olim princeps territorii fuit, II, 3, 4, 922, t
principio ſalaria non habuerunt, ibid.
memorabilis locus de iis, II, 1, 3, 285, A
ſub crimine ſacrilegii neceſſaria ſibi tantum tribuunt, II. 1, 3, 281, n
abbates magis pii proprium peculium contulerunt eccleſiae, II, 3, 4, 922, D
cautiores inuentaria eccleſiae ſcripſerunt, II, 3, 4, 922, E
mortuo abbate bona ex reditu feudi peruenerunt ad principes, II, 3, 4, 923, A
exempla Caeſaris et regum, ib.
quo iure princeps ſibi abbatiae reditus arroget ſede uacante, ib.
abbatis aetas definita non adeo ſtricte ſeruatur, II, 4, 1, 1048, C
Abbas Prumienſis uitam Cunradi I. ſcripſit, II, 2, 2, 241, F
- - - Stadenſis chronicon, II, 2, 12, 519, aa
Abbaſidae Caliphae, II, 2, 4, 708, x
Abbatiae, milites inualidos eae in Gallia tenebantur alere, II, 1, 3, 285, x. 286, y
idem in Anglia obtinebat, II. 1, 3, 290, z
unde hic mos? ibid.
In pluribus regnis reges emeritis abbatias adſignarunt, II, 1, 3, 283, q
Abbatiſſa, aetas eius definita hodie non adeo ſtricte obſeruatur, II, 4, 1, 1048. C
Abbaye de St. Guillaume du deſert II, 1, 8, 427, *
Abbicomites qui? II, 1, 3, 282, D
Abdoſſalamus, medicus Bagdadenſis, II, 2, 4, 720, b
Abgefundene Kinder, II, 1, 1, 1304, E
Abgeſonderte, abgetheilte Kinder, II, 4, 7, 1304, E
Abkundigung, II, 4, 6, 1255, pp
Abirinteburg, mons, II, 1, 2, 217, g
Aboenſis academia, ibi patrii iuris profeſſor alitur, II, 4, 1, 989, dd
Aborigines, fabuloſa eorum origo, II, 1, 10, 489, aa
Abortus, quid de eo ſentiendum? I, 3, 3, 1063, C
Abrahamus quinque reges uicit. I, 1, 1, 5, D
X. libri ei tribuuntur, II, 1, 10, 486, r
eius poſteros ſe dicunt Arabes, II, 2, 4, 704, uu
ſcientia quatuor facultatum ei tribuitur II, 2, 2, 661, A
eius philoſophia, II, 2, 4, 704, uu
eius ſcripta in Arabia ſuperſunt, ib. yy zz
Abſolutum imperium idem ac ſummum, I, 1, 5, 285, A
Abſonderung der Kinder, II, 4, 7, 1267, C 1277, E
Abtheilung der Kinder quid? II, 4, 7, 1277, F
Abu-Abdalla Bocharae philoſophiam profeſſus eſt, II, 2, 4, 718, gg
Abu-Iafar, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 717, t
Abul-Chais, Arabs, ſcholas inſtituit, II, 2, 4, 718, mm
Abulfaraius, Georg. Arabs hiſtoricus, II, 1, 7, 416, u
eius hiſtoria latine reddita, II, 2, 4, 702, hh
Arabibus ueteribus tribuit philoſophiam, II, 2, 4, 702, ll
eius loca de recentioribus, II, 2, 4, 710, gg 711, ll 712, nn 714, a 715, m 716, n 717, 718
fuit egregius dialecticus, II, 2, 4, 718, ll
Abulfeda Iſmael, Arabs ſcriptor, locus ex eo de Almamone, II, 2, 4, 714, k 715, m
Abu'l Helmus, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 718, rt
Acacia eſt arbor Iudaeae familiaris, II, 1, 1, 127. n
ACADEMIA, erat uilla ab Academo ſic dicta, II, 1, 5, 361, a
quantitas e diuerſa ſcribendi ratione orta, II, 1, 5, 362 A
an per ι an per ει ſcribendum? ib. 362
ſpuriae origines a Kadmo, Καδμεία, 363
ab ἄκ⊙ et δῆμ⊙, ib.
ab ἀγὴ τῶν δήμων, uel παρὰ τὸ κάζειν, ib.
Heſychii locus, ἀκαδημία λυτρὸν ἡ πόλις explicatur de diuerſis academiae locis et partibus non de origine eius, 363 C
ambitu ſuo terminabat Ceramicum, gymnaſium, lauacrum et tumulos, ib.
circumſepta fuit oleis Deo dicatis, 365, B
ante Platonem fuit gymnaſium militare, 366, e
ratio ſumitur ab Academo. ib.
uocis ſignificatu, teſtimonio Tullii 366, B
teſtimonio Ariſtophanis ſcholiaſtae, ib. f
eius celebritas & frequentia, 368, c E
docentium induſtria et alacritas, 369 d
a ciſu alienus erat locus, 370 a
ſex ſtadiis ab Athenis aberat, 369, b
ſeptentrionem uerſus, 370, c
ACADEMIA, in uia, quae ad eam ducebat, ſepulchra plurima, II, 1, 5, 370, d
rerum geſtarum monumenta, 371, e
a Ceramico fuit diuerſa, 372, b
quo ſenſu Ceramicus idem cum Academia? ibid. D
Academiae uox Graecis latiſſime patuit, 373, B
in ipſa uilla ſepulchra non fuerunt, ſed in agrorum extremitatibus, 374, B
teſtimonia aduerſus loci ſalubritatem confelluntur, 373, a 375
aer fuit puriſſimus, 375, b
non ſubpaluſtris, quia omnis Attica mitiſſimam coeli temperiem habuit, 376, d
fuit locus aridus, ib. e
ſepulchra in ea fuerunt, 377, f
loci inſalubritas Academiae non conuenit, cur? 377 g, 378 C
amoeniſſimus locus fuit teſte Eupole et Timone, 380, I
Horatii uerſus de ea explicantur, 380
iucundiſſima eius ſedes, teſte Ariſtophane, 382, m
huius loci explicatio et uerſio, ib.
Academiae ſtructura, aditus Prometheo erat ſacer, 382
ara Amoris conſpiciebatur, 381, a
explicatio huius arae, quam Rhodiginus habet, ib.
aram amoris excipiebat ara Promethei, cui deaſtro certamen cum Minerua et Vulcano Paoi quandoque erat ſacrum, 382, b
omnes tres dii in Academia culti, 383, A
plerumque tres certabant, ib.
auctores de hoc certamine, 383, c
arae Mercurii, Mineruae, Herculis, Dianae, Muſarum, ibid. d
Cupidinis aram intra Academiam fuiſſe uult Apuleius, 383, e
Academiae hortuli, de quo Ciceronis locus, 384, f
lauacrum, de quo Heſychius, ibid. g
gymnaſium, in quo corpora ualetudinis cauſa et ut athleticam diſcerent iuuenes, ſe exercebant, ibid. h
Academiae murus, ibid. i
ab Hipparcho conditus, hinc prouerbium τὸ ἱππάρχου τείχιον, 385, A
bibliotheca Platonis, qui magnos in libros ſumtus impendit, 385, k
Academiae flos poſt Platonem, 386
ab incurſionibus fuit immunis, ib.
Academiae excidium a Sylla, 387, b
eius memoriam Cicero ſeruare uoluit, ibid. c
Academia Aboenſis, II, 4, 1, 989, dd
- - *Alexandrina* celebris fuit, II, 1, 5, 379. 380
etiam ſub Chriſtianis, II, 2, 1, 644
- - *Arauſiana* a Friderico II. priuilegia accepit, I, 1, 5, 293, g

Academia Athenienſis, II,'s,5,389,380. k
- - *Bononienſis*, eiua origo Carolo M. tribuitur, II, 2, 2,672,673
o ſaecolo XIII, dednicitur, II, 2,2, 672 C.
Wernerus ibi ius ciuile docere coepit, II,2,2,676
uocari ſolet tertia eccleſiae ſchola, 680, F
ioa Iuſtiniaoeum ibi primum doeeri coepit II, 4, r, 1035. ff
- - *Cantabrigienſis*, eios origo ad ſec. VII, refertur, II, 2, 2, 673
- *Coloaieaſis*, II, 4, 7, 1263
- *Daisburgenſis*, II, 4, 3, 1113
- *Fraacofartana* ob peſtem translata, II, 1, 5, 378. D.
- *Friburgenſis* ob peſtem Reinfeldiam translata, II, 1, 5, 378. D.
- *Friderieiana* vid. *Fridericiana*,
- *Haſaienſis*, patrii et Romani iuris profeſſionem diſtinguit, II, 4, 1, 989. E.
- *Ieaenſis*, ob peſtem Salfeldiam translata, II, 1, 5, 378. D. II, 4, 7, 1036. C.
- *Luaeburgenſis*, inſtituta eo fine, ut ius ciuile tantum tradatur, II, 4, 1, 1036. C
- *Marpurgeaſis*, II, 4, 3, 1113
- *Neapolitana* ob ſalubritatem floruit, II, 1, 5, 379, 380. k.
- *Oxonienſis* monachis multum debet, II, 2, 2, 674
uocari ſolet ſecunda eccleſiae ſchola, II, 2, 2, 680. F.
- *Pariſienſis* Carolo Magno tribuitur, II, 2, 2, 673
ex ſcholis epiſcopii orta II, 2, 2, 674
eius facies ſaeculo IX. et X, ib.
ina cioile et ars medica ex Italia in Galliam tranſuolauit, II, 2, 2, 676
ſaeculo XII. omnes artes in ea fuerunt, licet quaedam earum ſerius auctoritate publica in nomerum facultatum receptae, ib.
duae ſcholae fuerunt, ex quibua Pariſienſis academia conflata, ib.
ſcbola artium ſumſit nomen rectoris, ſchola epiſcopalis nomen ſcbolaſtiei, poſt cancellarii, ib.
has duas ſcholas uocarunt artes, II, 2, 2, 677. A.
Lombardi libri in ea praelecti, ib.
poſt aliae duae facultates decreti et medieinae additae, ib.
ius ciuile prorſus exulauit cur? 678. D.
facultas medica difficulter admiſſa, 679. A.
ente fundationem Sorbonae corpus ſcholaſticum quatuor facultatum prodiit, 680
ab initio primo usque ad faec. XV. papae fuit obnoxia, ib. B.
nratio Gerſonis cancellarii coram Benedicto XIII. babita, II, 2, 2, 680
numerus quaternarius in ea obſeruatur, coetus diuiditur in quatuor nationes, Francicam, Normannicam, Picardicam et Anglicanam, ib.
quatuor nationes habuerunt quatuor peculiares ſcholas, ib. D.
habuerunt ius nationis quatuor procuratorea eligendi, ib.
uocarur prima eccleſiae ſchola, II, 2, 2, 680, F.
- *Patauina* Carolo Magoo tribuitur, II, 2, 2, 673, D
- - *Pragenſis*, a Carolo IV. inſtituta, quo fine? II, 4, 1, 1036, B
- *Salmanticenſis* e ſchola epiſcopii nata, II, 2, 2, 681, A
- *Tarſenſis* ob ſaluberrimam aquam floruit, II, 1, 5, 379, 380
Academia Ticinenſis Carolo M. tribuitur, II, 2, 2, 673
- *Tullii*, im memuriam Academiae Platonis ſeruare uoluit, II, 1, 5, 387, c
ſita in uilla eius Poteolis, ib.
pulchra ſunt, quae Plinius de ea habet, ib. 388, A
- *VVitteabergenſis* ob peſtem in oppidum Kemberg translata, II, 1, 5, 378, D
ACADEMIAE, in iis mulieres docuerunt, I, 3, 5, 1155, C
oecooomia in iis non condiſcenda, II, 1, 3, 243, a
ſolum nomen in delitiis habetur, II, 1, 5, 360
academiae quaedam diſciplinis philoſophicis integra luſtra dant, II, 2, 1, 623
quatuor facultates initio ignotae fuerunt, II, 2, 2, 661, A
academiae Carolo M. falſo tribuuntur, II, a, 2, 673, C
antiquisſimae e ſcholis epiſcopii proditae, ib.
quatuor facultates in Pariſienſi ortas plereque ſecutae ſunt, II, 2, 2, 680, F
a tempore inualeſcentium academiarum occurrunt tituli decretiſtae, legiſtae etc. II, 2, 2, 682
in iis ridere nefas habetur, II, 2, 10, 763, e
Gallieae Academiae gaudent priuilegio nominandi ſtudioſos ad parochiam, II, 3, 2, 817, D
Germani ad faec. XIV. tempora academiis deſtituti fuerunt, II, 3, 2, 823, B
Academiarum nominationes ad parochias alicobi ualent, II, 3, 2, 845, n.
etiam in Saxonia, II, 3, 2, 825. 826
in Danicis Romana iura docentur, II, 4, r, 991, C
Academiae profeſſores organi Ariſtotelici, II, 4, 1, 1002, mm
academiis Germ. dandum, quod none nomina latina regnent, II, 4, 1, 1012, D
Anglorum et Danorum inſtituta, qui patrii iuris profeſſorem aluot, II, 4, 1, 1034, ee
querelae Ictorum de inutilibus ſtudiis in Academiis, II, 4, 1, 1034, D. 1035, bh
Sileſiorum querelae de Academicis ſententiis, II, 4, 1, 1035, A
quo fine in Germania inſtitutae? 1036, A
earum ſchemata ſunt ſacerdotalia, II, 4, 2, 1070, A
onera doctoribus in catholicis eccleſiis impoſita, ib.
in euangelicis ſoperſtitio clericalis ceſſat, ib.
Academiae Mahommedanae, II, 2, 4, 718, nn. 721
- *Mogalenſes*, earum praefectua fuit Naſiroddinus, II, 2, 4, 721, A
Academica ſtatuta, ſtudioſi mutuum contrahere nequeunt, niſi auctoritas praefecti acceſſerit, I, 3, 4, 1124, C. 1125. tt
Academicae diſputationes apud proteſtantes in libros excreſcunt, II, 2, 9, 760, E
in iis breuitas commendanda, II, 3, 3, 855, A
hunc finem haboerunt ueterum recitationea, ib. D
Academici docuerunt ueritatem inueniri non poſſe, II, 2. 1. 621
Cruquii explicatio de iis, II, 1, 5, 381. A
add. *Philoſophia*.
ACADEMVS ab eo dicta Academia, II, 1, 5, 361, a
diuerſae de eo ſententiae, eum prodiiſſe Helenam, II, 1, 5, 363, a
Echemum Tyndaridas ſequutum, II, 1, 5, 364, b
Academus, honores ei bobiti, II, 1, 5, 364, e
eius gymnaſinm et error Middendorpii, qui de ſchola literaria intelligit, II, 1, 5, 365, d
excoluit artes militares in uilla ſua, 366, e
Accoa eſt portus, I, 1, 1, 63, B
Accaiſius ſerio ſtudiom ciuile adgreſſus, II, 4, 1, 1030, A. II, 4, 1, 1032, D
maxime floruit ipſe et eius gloſſa, ib.
Achillinus, Philotheus, pontificem iure reges creandi excludit, I, 1, 3, 163, C
Achtziger conſentire debent in ciuitatia debitum, I, 3, 4, 1140, D
Acilius uid. *Attiliat*.
Acta *S. Birini*, II, 1, 1, 104, ff
- *SS. Bollandi* II, 1, 1, 25, D
diploma Caroli M. de archiſolio Aquisgranenſi ſuſpectum habetur. ib.
Actes et memoires des negotiations de la paix de Nimegue, II, 1, 4, 357, zz
Actio non ſemper ex transactione datur, I, 3, 5, 1010, B
- reoocatoria datur agnatia, I, 2, 3, 847, qq
- ſuppletoria quo caſu inſtituenda? I, 2, 4, 917, qq
Actius, Thom. do priuilegiis infirmitatum, II, 1, 3, 315, h
Adalbertas a Porusſis occiſos, I, 1, 1, 49, D
fuit conſanguineua Ottonis III. I, 1, 1, 50, C
ADAMVS, primus homo, ab nmni literarum et bumanitatis genere alienus fuit, II, 1, 10, 476, A
Lucretii locus de eo, qui ferum hominem deſcribit, II, 1, 10, 475, a
an nomina impoſuerit animalibus? ib. a
Siculus eom ferum ac mutum deſcribit, ib.
Vitruuii locus de eo, 476. c.
Horatii locus, II, 1, 10, 477, d.
quare Adamus loqui neſciuerit? 477, e
Ouidii locus de eo, 477, f.
artium non fuit gnarus, 477, g. 478
Helmontiua ſcriptoriam artem in ore ac lingua Adami quaerit, 478. b
Adamus arare neſciuit, 479, k. 482
ad Adamum referunt inuentionem literarum, 480
eorum argumenta, ib.
Adami ſcripta ſuppoſititia, 483, m. 486, e
ultimo rerum conditarum die a Deo literas Adamus accepit, ib.
Rhacielangelus Adami praeceptor fingitor, II, 1. 10, 483. m
Rhaziel Adamo librum tradidit, qui ad Salomonem uſque pernenit, ib.
Adami imago in Vaticana bibliotheca oſtenditur, cui ſupra caput Ebraeae literae, ib.
Hebraeam linguam ad Adamum referunt, II, 1, 10, 480, I
ſcientia quatuor facultatum in Adamo quaeritur, II, 2, 2, 661, A
Adcapitalare, haec uox paci Weſtphalicae natalea debet, I, 1, 6, 313. E
Adcreditirter Miniſter quis? I, 1, 6. 392, m
Adelbaldas I, 2, 1, 658
Adelheidis codicillos imperiales impetrauit ob matrimonium inaeqnale, I, 3, 5, 1153
Ademarus de ſpatioſo Caroli M. diademate teſtatur, II, 1, 1, 48. II, 1, 1, 97, D
Adhaerentia qoid? I, 2, 1, 676, E
Adiutoria canonicis incommoda imponit, II, 3, 4. 975
ADLEGANDI IVS quid? I, 1, 6, 299
doctores iuris publici ſibi in hac cauſa nondum conſtant, ib. C
ADLE-

ADLEGANDI IVS ſcriptarum quinque claſſes, qui hic conſuli poſſunt, I, 1, 6, 299
prima claſſis eorum, quibus tantum curae ſuns antiqua, ib. E
ſecunda claſſis tractat generalia in politicis. I, 1, 6, 300, B
tertia claſſis, quibus Romani ac pontificii iuris placita arrident, ib. D
quarta claſſis nouiſſima ceremoniarum ſolcnnia tractat, inter quos Io. de Beſſer commendandus, 301. 302
quinta claſſis uulgaria in Germaniae imperio taogit, 302, F
ſigillatim commendantur Io. Georg. Culpiſius, Caeſarinus Furſtenerius, Iuſtinus Presbeuta, 303
argumentom hoc utilc et controuerſum pene neglectum fuit, 304
iuris adlegandi origo non eſt quaerenda in LL. Romanis, feudalibus, Atticis, 305, 306, 307, 308
origo eius magis quaerenda in iure publico, 309
quod a theologis corruptom fuit, 310
adlegandi uocabulum argumento huic uindicatur, 311, 312
eius definitio ac definitionis explicatio, 314
cur dicatur adlegatio imperii? ib. D
cur Caeſareae legationi adiuncta? 315, A
a iure adlegandi exteri principes excluduntur, ib. d
quaenam diſtinctio inter ius legationum et ius adlegandi imperii? ib. C
ius adlegandi competit illis, qui in ſocietate regiminis imperii Germanici ſunt, ib, D
iuris adlegandi cauſa eſt, quae imperium uniuerſum concernit, II, 1, 6, 316, A
eius origo in Germania triplex eſt, uel ſub Carolo M. uel ſub Carolingis, uel ſub Cunrado I. et Henrico aucupe, ib. 316, D
quae iuris adlegandi facies ante Carolum M. fuerit, oſtendit Tacitus, ib.
Germani ius adlegandi regibus ſuis non conceſſerunt, ſed comitiis publicis haec imperii negotia reſeruarunt, ib. F
argumentum huius ſuppeditat exemplum Ariouiſti, qui belli et pacis negotia in plenis comitiis tractauit, II, 1, 6, 317
in aeuo Carolingo clariſſima ioris adlegandi ueſtigia ſe offerunt 318, D
Carolum M. in cauſis maioris momenti ordinum auctoritare haec iura decreuiſſe, argumeutn eſt pax cum rege Daniae, Hemmingo, inita, 319, B
teſtimonium hac de re ex Boeclero et Reginone, ib. B. D
probatur porro ex Eginhardo, 320, qq
ſub Ludouico Pio clariora iuris adlegandi exempla proſtant, qui Slauorum et Obotritorum legationes in comitiis excepit, ib. 321, yy. zz. a
Ludouicus Germ. regni proceres in conſilium adhibuit, exemplo ſunt Normanni, Slaui et Bulgari, quos in comitiis excepit, II, 1, 6, 321, c. d
ſub Ludouico iuniore et caeteris Carolingicis exempla, 322. C
Carolingica ſtirpe anno 912 extincta ſub Cunrado I. nullae uniuerſi imperii legationes ſuſceptae fueruut, 322. D. 323
ſub Henrico Aucupe legationes uniuerſi imperii cauſa in plenis comitiis ab eodem decrerae ſuerunt. 324
exemplum ſuppeditat Witichindus in legatis Hungarorum, ib. e
ADKEGANDI IVS Otto M. huius iuris ereptor fuit, II, 1, 6, 325, A
cauſa fuit eius potentia maxima, ib.
quod hiſtorici illius temporis dominatum Ottonis inter genera oppreſſae reipublicae referre neſeiant, iuri adlegandi non officit, 325, F
his fluctibus Germania ad tempora interregni agirata fuit ſub eius ſucceſſoribus, 326, B
clariſſimum iuris adlegandi argumenrum eſt Henrici IV. confeſſio ius pacificandi nnn eſſe imperatoris ſed ordinum imperii, 326, E
teſtatur hoc Lambetti Schaffnaburgenſis locus, 327, A
inſigne iuris adlegandi exemplum occurrit ſub Henrico V. in pace cum pontifice, anno 1122 de inueſtituris epiſcopatuum Germaniae inita, I, 1. 6, 327
locus ex Roberto de Monte, ib. 327. nn
aliorum ſcriptotum teſtimonia, 328, A
Fridericus I, 1157, teſtatur legatos non niſi in comitiis ab imperatore audire eſſe moris in Germauico imperio, 328, F
locus ex Radeuico, 329, A
ſub Friderico II. anno 1230 filius eius audit imperii legatus, 329, D
poſt interregnum clatiora iuris adlegandi monumenta reperiuntur, 329, F
ſub Rudolpho Habsburgenſi Ottocarus legatos ſuos non ad imperatorem ſed comitia miſit, teſte Mutio, ib. ii. 330
ſub Ludouico Bauaro in comitiis legati ad Papam miſſi, 330, E
Carolus IV. pontificis legatos in comitiis audiuit, 331, A. oo
Sigismundus in comitiis Noribergenſibus bellum contra Huſſitas decreuit, 331, B
eximium exemplum iuris adlegandi occurrit anno 1447 tempore concordatorum nationis Germanicae, 331, D. 332
exteri reges et Matthias Hungariae rex hunc morem obſeruarunt, I, 1, 6, 332, D
ad Poloniae regem Caſimirum ſine Caeſaris interuento legatio inſtructa fuit, 332, F
ſub Maximiliano I. clariſſima exempla adſunt in Ioh. Alberto rege Poloniae, qui 1498. legationem decreuit, 333, B
rex Galliae ad Conſtantienſia comitia legatos miſit, ibid.
ipſe Maximilianus ſuſpicionem a ſe declinare uoluit, ibid. D
ex hac cauſa ordines ei auxilia contra Veneros denegarunt, quoniam hoc bellum iis inſciis declaraſſet, 334, B
Maximiliauus I. iu comitiis promiſit, ſe neque bellum neque foedera abſque ordinum auctoritate tractaturum, ib. E
tempore regimenti et Caroli V. argumentum hoc hactenus ex moribus et conſuetudine nunc publica imperii ſanctione capitulatione Caroli V. ad ſuffragia ordiuum eſt adſtrictum, ib.
ſub Ferdinando I. in Anguſtanis comitiis ad regem Galliae de recuperandis legatio imperii ordinum conſenſu inſtituta, 336, q
uniuerſi imperii ordines in comitiis Liuoniae cauſam contra ſaeuitiam Moſcotum aguut, ibid. r
ordinum conſenſu legatio ad Czarum de bello Liuoniae finieudo decernitur, I, 1, 6, 336
huius conuentionis formula eſt notabilis, quod legatus non alius quam imperii princeps ſit, I, 1, 6, 337, a
ADLEG. IVS Belgicae prouinciae 1594. in comitiis auxilla coutra tyrannidem Hiſpanici dominatus imploratuut, 337, B
ad preces Belgatum in comitiis Spirenſibus conſilia ſuſcepta de recuperatione prouinciarum ereptarum, 338, x
in comitiis Spirenſibus & Ratiſponenſibus legatio pru impetranda ab Hiſpanis pace decreta, 338, B
ad comitia Francofurtana Hiſpanici et foederati Belgii ſe contulerunt, 339, bb
in Auguſtanis comitiis Belgii legati denoo 1566 auxilia quaeſiuerunt, ib. cc. dd
Belgici legari iterum auxilia petierunt in Spirenſi conuentu, 340, ee
anno 1597. in comitiis pro ſalute oppreſſorum iu Belgio legationes decretae, 340, ff. 341, gg. hh, ii
iu Belgarum cauſa iura adlegaudi eo euidentiora ſunt ob Caeſaris agnationem cum Hiſpanis, fauorem religionis et principum catholicorum, 341, B
in bello tricennali adlegandi iura inprimis diſputata fuerunt, I, 1, 5, 342, E
pro libertato adſerenda exteri reges a Germaniae principibus in auxilium uocati, 342, A
diſſidia iuris adlegationis in pace Weſtphalica, 343, D
in qua dubitatum de cauſis tractandis, ibid. F
an adlegatio ſit uniuerſorum? 344, B
an per collegia, circulos, deputatos legenda adlegatio, 344 C
ubi adlegati conuenire et agere debeant, ibid.
de ſuffragiorum auctoritate, utrum conſilii an deciſionis? ibid.
an in publico congreſſu dici debeat? ibid. F
circa adlegandi iura in pace Weſtphalica clariſſimis uerbis ordines ſibi proſpexere, 345 a
ius adlegandi obſeruarunt ordines in Colonienſi conuentu 1610. 345 F
in Norinbergenſi 1611. fruſtra diſputatum, 346 A
anno 1613. querela mota, Caeſarem adlegandi iura ſua tantum auctoritate deputatis committere, 346 B
anno 1619. in diuerſis comitiis adlegandi iura contra Caeſarem urſeruot, ib. C
anno 1620. in conuentu Mulhuſano de eo ſolicite deliberatunt, ibid. D
anno 1622. iura adlegationum eludere uoluit Caeſar, ſed ordioes decreta comitiorum Ratisponenſium urſerunt. ib. E
anno 1627. conuentus Mulhuſanus iterum effectu caruit, I, 1, 6, 347 k
anno 1629. imperatoe cum Daniae rege Lubecae pacem iniit, excluſis ordinibus, 347. B
anno 1630. in comitiis Ratisponenſibus proteſtantium cauſa deterior facta, ib.
anno 1631. in Lipſienſi conuentu ſibi proteſtantes conſuluerunt ſoedere facto, ibid C.
anno 1631. in conueotu Francofurtano Caeſar ius adlegaudi ordinibus conceſſit, ibid. D
anno 1633. Wallenſteinius cum Sueciae legatis etiam utriusque aſſumſit, ib. E
anno 1634 in Francofurtano conuentu Sueci legati cum ordinum legatis conuenere, 348 B
anno 1635 in pace Pragenſi ſolos, Elector

Digitized by Google

Elector Saxoniae imperii negotia tractauit, quo iure? I, 1, 6, 348, D
ADLEGANDI IVS, iudicium Pauli Piaſeci de hac pace, ib. y
eam pacem proteſtantes reliqui aegre tulerunt, hinc effectu caruit, 349 D
anno 1636. in conuentu Ratiſponenſi electores ſoli iura ſibi adlegandi arrogarunt, 350 B
ex hoc tempore electores munere conciliatorum inter Caeſarem et Succos defuncti ſunt internuncio Brandenburgico, 350 E
Brandenburgicus aliquot congreſſibus Vierradi hac ſparta functus eſt, ibid.
anno 1638. ad Daniae regem legationem de futura pace adornauit, I, 1, 1, 6, 351 A
in hac legatione Caeſaris arcanum proditum, quod adlegatos imperii inuidis oculis intueatur, ibid.
Sueci adlegandi ius ordinum in futura pace expreſſe deſiderarunt, ib. C
diſputatio aliquot annos facta de admittendis legatis, 352 D
anno 1640 electores Noribergae conuenerunt, ut conſultarent de adlegandi iure, ibid.
ipſe Caeſar conſenſit huic iuri in comitiis Ratiſponenſibus anno 1640. ibid. E 353
d. 27. Iul. 1641. in Ratiſponenſibus comitiis prima de iure adlegandi propoſitio facta, 354 E
Salisburgenſis propoſitio, ibid. p
Auſtriaca & Burgundica uota eam ceu rem nouam exploſerunt, 355, q. r
maior pars in principum ſenatu de hoc iure dubitauit, iuris ſui neſcius, 355 s
alii eius rei cauſa mandata a principibus deſiderarunt, ibid. t
poſt decennium communi trium imperii collegiorum nomine ad Sueciae reginam literae ſcriptae, ib. u
in his adlegandi iuris ſaluus conductus deſideratus, ibid. B
ex quo 3. menſes et 5. ſeſſiones habiti nec poſt primam deliberationem unicum uerbum commutarunt, ibid.
altera deliberatio in iisdem comitiis de iure deliberandi facta d. 27. Sept. 1641. ſeſſione CLII. in hoc arg., II. I, 1, 6, 356 B
in principum collegio poſt 3. menſium interualla noua propoſitio a Salisburgenſi facta, ibid. y
Burgundicum uotum hoc ius Caeſari reliquit, ibid. aa
alii principes electoribus in hoc iure praecipui quid prae ſe negarunt, 357
Salisburgenſe uotum, ibid. bb
Salisburgenſi uoto maior pars conſenſum dedit, hinc principum concluſum, 357 cc
hinc in receſſu imper. 1641. ius adlegandi definitum, ibid. dd
in Francof. deputatione ab anno 1642. ad annum 1645 magna circa adlegandi ius impedimenta occurrunt, 357 B
Caeſar in eo ex ratione arcani emendationem rerum forenſium commendauit, 358 ee
Saxones et Brandenburgici tergiuerſationes Caeſaris in iure adlegationum ſupprimendo odorati ſunt, ibid.
eadem Caeſaris arcana rerum gnari intellexerunt, dicentes de pace recuperanda cogitandum, 358 ff
Saxo et Brandenburgicus legatos miſerunt non tantum ad forenſia, ſed pacem tractandam, I, 1, 6, 359, A
ADLEGANDI IVS, memorabilis locus ex Puſendorfio, I, 1, 6, 359, gg
trium collegiorum ſententia erat, ut de adlegatione decernenda conſultaretur, ib.
Auſtriacos et Burgundos reuitentes reliqua uota praeualuerunt, ib.
Puſendorfii locus de eo, 359, hh
diſputationes de iure adlegandi ortae, an electorum tantum? ib. kk
an electorum et principum tantum? 360, ll
tandem ciuitates imperii in ſocietatem admiſſi, ib. mm
diſceptationes circa modum adlegandi, utrum deputationis ordinariae ratio habenda, an nouo inſtituto pro ſententia plurium eligendi, 360
locus ex Puſendorſio, 361, oo
diſputatio de loco, utrum Francofurti maneret, an potius Monaſterium uel Oſnabrugam ſe conferret, 361, pp
diſceptatio de argumento, cuius tractationi legati interſint; ib, qq
his altercationibus conuentus deputationis per triennium extractus, 362, A
omnibus diſcedentibus nuncius affertur, Caeſarem in adlegationem conſenſiſſe, 362, ss, tt
ius adlegandi a pacificatoribus Oſnabrugae et Monaſterii ordinibus contra Caeſareos adſertum, I, 1, 6, 363, A
Sueci et Galli omnia remedia pro iure adlegandi adhibuerunt, teſte Puſendorfio, 363, uu xx
Caeſarem de interpellatione admonuerunt, 364 yy
ſingulos ordines inuitarunt, ibid.
literae inuitatoriae ad congreſſum, ib. zz
iuris adlegandi iuſtitiam publico ſcripto contuitu ſunt, ibid. *
ſcripti huius potiora argumenta, 365 b
cur ordines inuitati in iure exercendo ſe adeo timidos exhibuerint? 365 c
expectabant ordines liberi commeatus literas a Caeſare, ibid. d
teſtimonium Puſendorfii de eo, ibid. d
Caeſar anno 1645 conſentit, 366 A
proteſtantium ſocii maximam partem Oſnabrugas uenerunt, Monaſterii maior numerus catholicorum, 366 f
arcana Caeſaris, qui praeter deputationem alios legatos inuitauit, ib. h
nouae diſceptationes, Francofurtanae deputationis ſocii alios quosque procerum excluſos uoluerunt, 367 i
controuerſia haec ita deciſa, ut Francofurtana deputatio ad tractatus transferatur, reliquis ordinibus licentia data, priuatarum rerum cauſa legatos mittere, I, 1, 6, 367, i
diſputatio, an deputati poſſint adlegare, uentilata, 367
ratio negatiuae, quod iis ciuilia tantum commiſſa, non publicae pacis cauſae, ib, k, l
deciſio fuit, quod nemo a tractatione huius cauſae excludi poſſit, 367, m
ceteri reges cum ordinum ſententiis conſpirarunt, ib.
Caeſar abſentes nouo libello inuitauit, ib. n
inter tres ſententias placuit, ut in tribus imperii ſenatibus pacis deliberationes ſeorſim inſtituerentur, 367, 368, o. p. q
controuerſia de loco conuentus, 368, *
Galli uolebant Monaſterium, cur? 369, r
Sueci Oſnabrugam eligebant, 369, s
ADLEGANDI IVS, ordinum alii locum intermedium commendabant, I. 3. 6, 369. t
concluſio maioris partis erat, ut conſultationis uis ab uniuerſa adlegatione penderet, cur? ib. u
an caeſareis praeſentibus adlegati congregari poſſint cum hoſtibus? ordines remiſerunt, 369
ſed hoc hodie ordinibus nullum praeiudicium adfert, 370, *
quoad ſubſcriptionem pacis Caeſarei eam ordinibus negabant, 371. A
ea ratione, quia Caeſar ſolus pacem cum Turca ſubſcripſiſſet, I, 1, 6, 371, z. a
Sueci auctoritate e numero adlegatorum quoque ad ſubſcriptionem electi, 371, b, c
quinam paci ſubſcripſerint? ib. c
ſubſcriptio una eademque hora a Caeſareis et ceterorum legatis facta, ib. c
ſpeciali mandato Saxonicus deputatus ſubſcripſit, ib.
ceremoniae in ſubſcriptione adhibitae, ib.
quoad ratihabitionem Sueci urſerunt, ut iidem ratihaberent, qui ſubſcripſerint, 372, d
difficultas de ratihabitione, ib.
legati uetantur, Oſnabruga decedere, antequam ratificationes hinc inde traditae, ib. e
Caeſarei etiam Sueciae ordinum ratihabitionem urſerunt, ſed fruſtra, 372, f
ordines imperii ſigillatim eam confirmarunt, 373, g
confirmatio facta 1649 d. 8. Febr. qua ceremonia? ib. g
his Suecis oblatis, ſimiles codicillos accepere, 373, h
qua ſolennitate? ib.
unum formulae ratihabitionis Sueciae exemplum Moguntino, alterum Saxoniae duci traditum, cur? 373, i
ius adlegandi in conuentu Noribergenſi ab anno 1649. ad annum 1650. I, 1, 6, 374
ius adlegandi in pace Weſtphalica ordinibus tributum, iidem ſollicite conſeruarunt, 374, l, m
hoc imperator ſine effectu impedire conatus fuit, ib. n, o
Caeſar ad ratihabitionem ſolos electores inuitauit, 375, p
nihilominus per tres imperii ſenatus pax Weſtphalica ſubſcripta, 375, q
in Francofurtana deputatione ab anno 1654 ad annum 1661. iuris adlegandi diſſidia ſublata fuerunt, 375. B. 376
adlegatorum nomina et ſeſſionis ſchema 376 t
ad ſeptem annos durauit, morte Ferdinandi III, imp. non diſſoluta, 377 t*
eousque conuentus dilati, quo electores de Caeſare nominando conuenerant, 377 t*
ad hunc conuentum Suecus bello cum Danis, Brandenburgico et Caeſare implicitus, legatos miſit ad impetrandam pacem, 377, 378 u
Sueciae rex ordinibus literis ſuis pleniſſima pacis iura defert, 378, u
ipſe Caeſar coram deputatis fractae pacis cauſa accuſatur, 378 u
deputatorum alii hoc argumentum declinant, alii deliberationes inſtituunt, 378, x, y
Leopoldus imperator conuentum diſſoluere conatur, ſed ſine effectu, 379, z. a
iura adlegandi in comitiis Ratiſponenſibus ab anno 1663. 379 B
ADLE-

ADLEGANDI IVS, in his comitiis cum iure adlegandi ſimul de remediis belli Turcici deliberatum, I, 1, 6, 379, b
neutra materia ad finem perducta, quod quidam acumine ingenii illuſit, 379, b
diplomata exhibet Londorpius, ib.
annn 1664 in iudicio arbitrario de recuperanda Alſatia rex Galliae in arbitros conſenſit, 380, d
arbitri qui fuerint? ibid.
arbitrium hoc ſucceſſu deſtitutum, cur? ibid. f
iura adlegandi in pace Nouiomagenſi ab anno 1676 ad annum 1679. 381 A
comitiorum Ratiſponenſium ſuffragia ſuerunt ad hanc pacem ſolennem adlegationem eſſe adornaodam, 381 g
Caeſarei adlegationem declinare laborant, ibid. b
diploma Caeſaris exhibet Mullerus et Valckenerius, 381 b
quibus artibus Caeſar adlegationem imperii impediuit? 382, k, l
ſenatusconſultum de bac intermiſſione Caeſar reſcripto confirmauit, 382 l
ſic pax Nouiomagenſis ordinibus inconſultis a Caeſareis confecta, 383, m, n
eam comitiali decreto poſt adfirmarunt ordines, 383 o
Nouiomagenſis pax noui cum Gallis belli initium fuit, 383, A, p
quare adlegationum iura ordines in deputatione Francofurtana anno 1681 ad 1682 melius obſeruarunt? 383, q
prima in comitiis remedia quaeſita, quibns Gallorum recuperatoriis iudiciis obuiam iretur, 384 r
literas exhibet Zechius, ubi etiam querelae ſpoliarorum et Caeſaris interceſſiones per legarum Henricum Mansfeldenſem ad regem Galliae miſſae, 384 s
uolontate Gallornm adlegati denominati, 385 t
in decreto commiſſionis caeſareae d. 31. Ian. 1681. adlegationis cauſa expreſſa, ibid. t
adlegati in comitiis Ratiſponenſibus ex tribns imperii ordinibus denominati, ibid. u, x
eorum nomina et locus, ib. 386, y
impedimenta ex parte Caeſaris quae? 386, z
commentatia Zechiana exhibent die Reichs-Vollmacbt, ibid. z
adlegatorum praeſentia in congreſſibus, cum Gallo inſtituendis Caeſarem aegre habuit, ibid.
Caeſareorum argumenta pro declinanda adlegatorum congregatione exhibent Zecbiana commentaria, 387 A
ordinum ad ea reſpunſio at temperamentum, ibid. a
decrerum commiſſionis Caeſareae d. 18. Sept. 1681 ibid. a
Caeſar improbauit, qnod electorum adlegati ius primi ordinis exigerent, 388 b
decretnm commiſſionis Caeſareae d. 10. Sept. 1681. ibid.
impedimenta ex parte principum, 388
Gallorum et principum legati cum Caeſareis conſpirarunt, 388 c
Galli ſecundo tantum legato cum primo parem honorem negarunt, 388 e
Galli uoluerunt, nt electorum adlegati peculiarem ſenatum conſtituerent, 389 e
locus ex cnmmentariis rerum Brandenburgicarum et Zechianis, 390 e
electorum legati in eadem cum principum curia ſedero debuerunt, 390 f

ADLEGANDI IVS, ſchema ſeſſionis in Francofurtana deputatione 1681. I, 1, 6, 390 f
praetextus erat, omnium ordinum legati unam auctoritatem prae ſe ferre, 391 A
impedimenta ex parte Gallorum, 391
Galli praetendebant, ut Caeſarei primo loco Francofurtum intrarent, quo ipſi ab his primam uiſitationem acciperent, 391, g
Galli ſuo idiomate utebantur, Caeſarei et ordines latinum urgebanr, 391 h
Galli Argentoratum reſtituere nolunt, ibid. i
Caeſarei id concedere detrectant, 391 k
binc Galli occaſionem arripiunt, conuentum diſſoluendi, culpa in Germanns translata, 392 l
huic legatiooi non ſolum depntati, ſed etiam aliorum principum legati interfuerunt, 392 l
plurimas tricas circa modum adlegandi reliquit, 392 n
quae controuerſiae nondum ſopitae, ibid. n
iudicia et ſcripta de cauſis reiectae deputationis, 392, o
adlegationis iura Ratiſponae ab anno 1682 ad ann. 1684 inducias cum rege Galliarum, 392
alii ordinum fortioribus contra iniquitates Gallorum remediis agendum ſuaſerunt, 393 p
hine conſilia de perperuo Germaniae milite alendo, 393 p
Brandenburgicus legatus de lena mitiora ſuaſit, 393 q
quorum conſiliis uiginti annorum induciae d. 15. Aug. 1684 cum rege Galliarum factae, 393 r
in condendis indociis egregia iuris adlegandi ueſtigia reperiuntur, 393
maioris partis ſuaſu Caeſar induciis locum fecit, ibid. t
inducias ordinum adlegati confirmarunt et rati formulam a Gallicis legatis acceperunt, 394 x, y
adlegationis iura in proceſſu limitum regundorum ab anno 1685 ad ann. 1688, 394 B
hic legati procerum ſe excludi non ſunt paſſi, 394 a
Reichs Gutachten d. 10. Nou. 1684, 394 a
in hoc proceſſu regundorum limitum ad lites componendas urdines admiſſi, 395 b, c
anno 1688. Gallotum repentino in Germaniam impetu hae deliberationes expirarunt, 395 d
anno 1689 in denunciatione belli contra inuaſores Gallos adlegationum iura manifeſta ſunt, 396 A
tribus argumentorum generibus iuſtitiam belli Gallus inuoluere uoluit, 396 c
imperator ipſe ordines officii admonuit, ibid. f
decretum commiſſionis Caeſareae d. 1. Nou. 1688. d. 21. Aug. 1688. 396 f
ordinum auctoritate bellum contra Gallos decretum, 396 g
in tribus comitiorum ſenatibus, Reichs Gutachten d. 14. Febr. 1689. 397
literae de belli declaratione a Caeſare ac ordinibus ſcriptae, 397 b
ob Turcica bella per ordinum adlegatos foederum pactiones cum exteris regibus quaeſitae, 397, i, k

ADLEGANDI IVS, adlegatio ad pacem Riſuicenſem anno 1697. ualde momentoſa eſt, I, 1, 6, 397 B
pleraque iuris adlegandi momenta in ſe complectitur, a nemine hactenus deſcripta, 397, a, b
pro impetranda pace Galli multis ſupplicibus uerbis orarunt, I, 1, 6, 398, d
in Ratiſponenſibus comitiis pacificationis denuntiatio facta, 398, e
de loco, tempore et conciliatore ordines non conſulti, ib. o
decreti commiſſionis Caeſareae d. 3. Mart. 1697. ſumma et iudicia, ib. f
iuri adlegandi obſtiterunt ſuſpenſi in comitiis congreſſus, quod Hanoueranus elector ſenatui intereſſe uoluerit, 399, g, h
principum ſenatus a pleriſque deſertus, quod eius rector, Auſtriacus legatus, Boicum prius audire nollet, quam fidei formulam accepiſſet, ib. i
quaenam Boii fuerit defenſio? ib. i
Salisburgenſis, ſpreta Auſtriaci opera, rectoris munere defungitur, ib. k
imperator omnia ad declinandam adlegationem tentabat, 400, r
Caeſareorum argumenta, 400, s
pro decernenda adlegatione argumenta, 400, t. 401, u, x
in tribns procerum curiis meuſe Maio anno 1697. adlegatio ſolenniſſime decreta, ex quibus cauſis? 401, y
ad Caeſareorum argumenta reſponſio, 402, z
deliberationes circa modum decretae adlegatioois, 402, B
quonam ordine adlegandi? I, 1, 6, 402
an per ſingulos circulos? argumenta contra eos, 403, a
an ad ordinum ſine diſcrimine uoluntatem? 403. b
ab argumentis huius ſuffragii etiam diſceſſum, 403, b
an pro belligerantium ſelectu? 403, c
ab hoc etiam diſceſſum, 403, c
maior pars obtinuit, ut e tribus imperii collegiis adoptentur, ib.
eorum cauſae, 403, d, e
quo numero adlegandi diſceptatum, 403, f, g. 404, h
conuentio de numero adlegandi quae? 404, i
de dignationis gradu diſputatio, 404, k
Electorum adlegati ſupremum gradum poſtularunt, 405, l
eundem quoque principum legati adfectarunt, 405, m
maior pars eo inclinauit, ut ab eius generis titulis ſe omnes continerent, cur 405, n
hoc conſilium electorum legatis ualde improbatum, 405
argumenta electorum legatorum Hagae comitum, 406, o
horum argumentis ipſi principes electores ſubſcripſerunt, 406, p
Boici legati ſeptuagenarii prouida cura, I, 1, 6, 406, p
electores formula adlegatis data impetrarunt, ut ſupremum gradum maſcule contuerentur, 406, q
formula mandati ac fidei adlegatorum, 406, r
derſelben inſtruction, 407
diſputatio de membris adlegationis, an diſtinctis inuicem curiis collocanda, 407, s, t
conuentum, ut omnes in uno conclaui coniunctim comparerent, 408, u, z

ADLEGANDI IVS, de praelatinnis iure diſputatio, I, 1, 6, 408, 409, y
quomodo conoenta? ib. z
ſchema ſesſionis adlegatorum ipſum exhibetur, 409
an illis alii quoqoe otdinum adminiſtri queant adſidere? 410, a. 411, b, c, d
diſporatio, utrum deputatis ius adlegaudi priuatiue an poſitiue delatum? 411, e
eorum argomenta, 411, f
quo iure Caeſarei praeſentibos adlegatis cum Gallis congregari noluerint? 411, g. 412, h, i, k, l, m
quibus argumentis adlegati ſe tuiti? 413, n
Caeſareorum argumenta et ad ea reſponſio, 413, o
pro tuitiooe iurium ſuorum fruſtra laboratunt adlegati, 413, p, q
hinc teſeruatuot ſibi iora, alia occaſione *a*xercenda, 414, r
adlegati cum Caeſareis oon ipſi in collocutionem uenerunt, ſed opera mandatarii oſi, cur? 414, s, t
qui fuit Willius, Saxoniae electoris conſiliarius, 415, u
dup'icis generis iacturam inde ſenſit imperium, 415, x, y
iura adlegationis in confectione formulae pacificatoriae exemplis oſtenduntur, 415, z
in formula eranſ uerba: *pax inter Caeſarem ab ana et Galliam ab altera parte.* addiderunt legati: *inter Caeſarem et imperium ab aaa*, 416
pro uerbis: *pacis baius fandamentam ſit pax Monaſterieuſi*, repoſuerunt *VVeſtphalica*, ib, f
adlegandi iora in ſubſcriptione, legati Caeſarei, ordioom et Galliae regis in uno conclaui congregati fuerunt, 416
Galli exemplum formulae mendis ſp[illegible]ſum accuratios deſcribi iuſſerunt, abolito priori, ib. g
in ona corona ex parte Caeſarei, reliqua Gallici, claris uerbis publice recitarunt, 417. i
utriusque partis exempla differunt, in quo? ib. i
praelectam pacem iurarunt, 417, k
proteſtantium legati eidem ſubſcribere nolebant, quoniam clauſulae §. 4. pacis Weſtphalicae derogabat, 417, l
principum adlegati in eulpae huius ſuſpicionem oenerunt, qui? 417, m
cauſae declinatae ſubſcriptionis, I, 1, 6, 418, n
*e*x proteſtantium legatis qoidam ſubſcripſeruut nou ſine turpi macula, 418, p
Wolfgangi de Schmettau et aliorum candor commendatur, 418, q
error pacem ſatis corrobotatam eſſe a ſolis ſubſcriptoribus pontificiis, 419, *, r
iura adlegandi in ratihabitione, 419, B
comitia Ratisponenſia aam ratihabere detrectant, cur? 420, u
imperator eos demoleere ſtudet, 421, x, y, z
culpa in Gallos reiecta, 421, z
quibus perſuaſionibus eandem ratihabueriot? 422, a, b, c
dubitationes in commutandis rati formulis, 423
quo iure confectae? 424, *
adlegandi ius ordinibus argumentis IV. adſtruitur, 425, 426. ſeq.
primom argumenil genus ab obſeruantia repetitur, additis exemplis Friderici I. anoo 1177. 426, A
ADLEGANDI IVS, Alberti ann. 1299. exemplum admodum illuſtre, I, 1, 6, 416, B
Ottonis IV. ann. 1209. ib. D
alterum argumeotum ex imperii legibus deſumitur, 427, A
conſtitutione regimenti 1500, 427, B
a receſſibus comitiorum, I, 1, 6, 427
inſtrumento pacis Weſtphalicae, 428, A
Caeſarum capitulationibus, 428, A
tertium argumentum deſumtum a forma regnandi, quae electitia, 428, C
admodum adſtricta, 430, B
a caſibus ſimilibus aut minoris momenti, quam iura adlegandi ſunt, 430, E
a facultate excipieudi exterorum legatos, ib.
a iure belli, 431, C
a iure foederum, 432, B
a iure legum ferendarum, 432, C
probatur porro a iure exterorum regnorum circa adlegationes, 433
exemplo Romanorum, Lacedaemoniorum, Franco-Gallorum, 433, D
Scotorum, Suecorum, 434
Polonorom, 435
doctorum auctoritates pro iure adlegandi adferuntur, 436, 437, 438
VII. argumenta aduerſus adlegationum iura ſolide refutantur, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449
ſolennia ac ceremoniae circa ius adlegandi quot modis exerceri poſſit? I, 1, 6, 450, ſeq.
aDlegare cur pro allegare? I, 1, 6, 312, D
Adlegare qoid Romanis? I, 1, 6, 311, B
quaenam differentia? ib.
claſſicis auctoribus idem ac noocios aut legatos mittere, ib.
item nouos legatos aliis legatis ſubmittere, ib.
hoc uerbo optime exprimitur ius ordinum imperii Caeſareis legatis ſuos adiungendi, ib.
quo ſenſu Tacitus hac uoce utitur? ib. C
ADLEGATI IMPERII, ſub Henrico V. e comitiis adlegati ad papam electi, I, 1, 6, 327, E
Friderici II. filius Henricus, Sardiniae rex, imperii legatus audit, 329, ***
ſub Luduuico Bauaro adlegati imperii ad papam miſſi, 330, E
anno 1447 adlegati imperii ad papam miſſi, 331, 332
ſub Carolo V. adlegati ad regem Hiſpaniae miſſi, 335
anno 1559. ſub Ferdinando I. adlegati imperii ad regem Galliae miſſi, 335, C
ſub eodem ad Czarum 1576. de finiendo Liuoniae bello, 336, B
anno 1597. adlegati imperii ad Belgarum preces ad Hiſpaniae regam miſſi, 340, B. 341
in tricennali bello diſputatum, an adlegati per collegia, circulos aot deputatos legeodi, I, 1, 6, 344
ubi conuenire et agere debeant? ib.
de eorum auctoritare, ib.
Caeſar adlegatis concesſit, ut in publicis quibusque congresſibos, praeſentibus Caeſareis, imperii cauſam agant, ib. F
in pace Pragenſi 1635. Elector Saxoniae per adlegatos ſoos imperii cauſam egit, quo iure? I, 1, 6, 348, D
in Ratiſponenſi conuentu an. 1636. inter Caeſaris legatos et adlegatos electorum delibaratum, 350
Brandenburgicus elector inter Caeſarem et Suecos internuncius fuit, qui cum Bielkio Sueco colloquium de futura pace inſtituit, 350, D
ADLEGATI IMPERII, ao. 1638. in pace cum Daniae rege Caeſar arcanum prodidit, cur adlegatos imperii inuidis oculis intoeatur, I, 1, 6, 351
annu 1640 in congreſſu Noriobergenſi de ordinum adlegatis admitteodis diſputarum, 352
anno 1641. d. 10. Octobr. in receſſu Ratisponenſi concluſum, ut adlegati imperii ad pacem Weſtphalicam inſtruerentur, 357, B
ad Francofurtanam deputationem 1642 Saxo et Brandenburgicos adlegatos cum inſtructione miſerunt, I, 1, 6, 358, B
in ea concluſum, ut ex trium ſenatuum ordinibus adlegati eligantur, 360. B
Elector Brandenburgicus adlegaio ſuo iniunxit, ut conuentus Francofurtani finem orgeret, I, 1, 6, 362, s
in pace Monaſterienſi et Oſnabrugenſi proteſtantium adlegati Oſnabrugas uenerunt, Monaſterii maior numerus catholicorum fuit, 366
diſputatio, an per ſolos Francof. deputionis ſocios pax ineunda, excitata, ib.
concluſum, ut reliquorum quoque principum legati priuatarum rerum cauſa adeſſent, 367
adlegati imperii in tribus ſcoaribus pacis deliberationes ſeorſim inſtituerunt, 368, q
ſina adlegatis imperii nihil coocludi potuit, 369
imperii adlegati coocesſeruot Caeſareis, ut, quoties Caeſarei legati praeſentes aſſent, adlegati in nullo coogreſſu comparerent, 370
a numero adlegatorum ad pacis ſubſcriptionem electi, I, 1, 6, 371, c
aorum eatalogus ex electoralibus, principum, comitum et ciuitatum curiis, 371, e
pacis confirmationem a principibus factam Suecis adlegati obrulerunt, 373, h
in conuentu Noribergenſi 1649. per tres imperii adlegatos deliberatum atque conclosis ſubſcriptum fuit, I, 1, 6, 375, q
in Francofurtaoa deputatione 1654 reſidua pacis Waſtphalicae negotia per imperii adlegatas couficienda erant, 376, B
adlegaturum conuentus per ſeprem anuos durauit, 377, o
ceremoniala, qoo adlegati in ſesſiona uſi, 377
rex Sueciae anno 1659. imperii adlegatos imploraoit, ot decreto pax impetretur, 377, 378
Biocrenklouius, legatus Suecicus, querelas ſcriptis expoſuir, 378, x
anno 1663. in comitiis Ratiſponenſibus imperator auxilia contra Turcas ab ordinum adlegatis quaeſiuir, I, 1, 6, 379, b
in iudicio arbitrario de recuperatorio proceſſu Gallorum 1664. imperii adlegati conſulti ſuut, 380
Gallus ipſe in eos conſenſit, arbitrorum uomina, 380, e
in deputatione Francofurtana 1681. adlegati, 384
in comitiis Ratiſponenſibus 1681 imperii adlegati nominati duo ex electorum; ſex ex principum; dooe ciuitatum ſenatibus, I, 1, 6, 385, x
adlegatorum horum formulae mandati ac fidei, I, 1, 6, 386, s
ipſi congresſibus com Gallis inſtituendis praeſentes fuerunt, 386

ADLE-

ADLEGATI IMPERII, electorum adlegati exiguńt primariae dignationis chatacterem, I, 1,6, 387
controuerſiae de eo, 388
ſchema ſeſſioois, quo adlegati in deputatione Fraocofurtana 1681. uſi, 389
inter adlegatos Melchior Ruequius, Brand. conſiliarius fuit, cuius facundia commendatur, 392, m
1681. Ratiſponae adlegati interfuere in induciis cum rege Galliarum faciendis, 392, o
inter hos inprimis Gothofredus de Iena *Brand.* conſiliarius inducias cum rege Galliae faciendas ſuaſit, 393, q
cuius conſilia reliqui adlegati ſecuti, ib. t
imperii adlegati easdem inducias confirmarunt, 394, u, x
rati formulam a Gallicis legatis acceperunt, quod Caeſareos male babuit, 394, y
memorabilis locus de hoc argumento exhibetur ex Theatro Europaeo, ib.
in proceſſu limitum regundorum anno 1685. adlegati imperii adfueruot, ib. a 395, b. c
auctoritate ordinum adlegatorum bellum cootra Gallos anno 1689 decretum, 396, g
trium ſenatuum ſententia de eo, I, 1, 6, 396, g
per ordinum adlegatos eo fine foederum pactiones cum exteris regibus quaeſitae, 397, k
ordinum uoluntate Caeſar proceres Italiae officii ſui contra Gallos admonuit ibid.
ab ordinibus imperii adlegati ad pacem Riſuicenſem adornati, 398
controuerſiae inter adlegatos imperii de ſeſſione Electoris Hanouerani, 399 g
inter Auſtriacum et Boicum adlegatos de formula, 399 i
auctoritate Salisburgenſis adlegati ſublata, ib. k
controuerſiae adlegatorum cum Caeſareis de iis admittendis et eorum argumenta, 400, 401
controuerſiae, quonam ordine ii adlegandi, 402 B
e tribus imperii curiis tandem adlegati, 403, e
numerus adlegatorum definitus, quatuor ex electorum, quatuor ex ciuitatum, ex principum numero 24. 404 i
eorum uumina recenſentur, 404 i
controuerſiae de adlegatorum gradu, ib. k
electorum adlegatis primus gradus adiudicatus, 405, 406
adlegatorum formulae mandati et fidei die Reicbs-Vollmacht, ib. r
Formul der Inſtruction derſelben I, 1, 6, 407
controuerſia, an membra diſtinctis inuicem curiis collocanda, 407
omnes in uno conclaui iunctim comparuere et deliberauere, 408 x
eorum ordo in ſedendo, de quo ſebema exbibetur, 409
controuerſia maxime ueutilita, an adlegatis alii quoque ordinum adminiſtri adſidere queant, 410
eorum argumenta, 410, a, 411, b, c, d
quibusdam abſentibus et cunctantibus congreſſus ſolennes inſtituti, 411, e, f
Caeſarei praeſentibus adlegatis cum Gallis congregari noluerunt, 411,
ADLEGATI IMPERII, argumenta Caeſareorum, I, 1, 6, 411, m
rationes adlegatorum, quibus ſe defenderunt, 413 n
Caeſarenrum repoſitio ad eas, 413, o
quid adlegati Caeſareis repoſuerint, 413 o
pro tuitione iurium ſuorum fruſtra adlegati laborarunt, 413, q
adlegati nou ipſi uenerunt in collocutionem cum Caeſareis, ſed opera mandatarii Willii uſi ſunt, 414, 415
formulae ſnmma a Caeſareis ſcripta adlegatorum iudicio ſtatim oblata, 415, a, b
proteſtantium adlegati eidem ſubſcribere noluerunt, cur? 417
ob formulam ſacrorum uarii in culpae ſuſpicionem uenerunt, I, 1, 6, 417 m
adlegati proteſtantes cauſas declinatae a ſe ſuſpicionis prodiderunt, 418, n
etiam pontificii tenentur ſuſpicionis crimine, cur? ib. o
pontificiorum adlegatorum ſubſcriptio ad inſtrumenti corroborationem ſufficiens credita, 419 * r
adlegati proteſtantes pacis infelioiter geſtae cauſas comitiorum adſeſſoribus coarrarunt, 421, u
Moguntinus rati formulam Cunrado Norſio commiſit, 423 f
Gallici legati detulerunt ſilentiario, ib.
utrinque ſecretioris argumenti ſcribae in aedibus Bondci rati formulas accipiunt ac recipiunt, 424
doctrina Burgundi de adlegatis imperii 439, 443
quo ſenſn uox adlegatorum commendatur prae uoce deputatorum, I, 1, 6, 440 B
adlegati imperii Caeſaris perſona non ſunt indigni, 448 C
quinam ad banc ſpartam deligendi, 452 F
quidam dux Sueuiae imperii cauſa a Caeſare perpetuo legatus, ibid.
Petrus Bizarus mareſcballum imperii adpellat S. R. I. legatum, I, 1, 6, 452 F
Saxoniae principes audiunt des Heiligen Rœmiſchen Reichs Erb-Geſandten, ibid.
Germania bodie neſcit legatos hereditarios, 453 A
adlegatorum delectus olim habitus, 453, C
olim principes ipſi hoc munere defuncti, ibid.
ſtirps Hohenzollerana ſeminarium fuit legatorum imperii, ib. D
quo reſpectu legari nati dici poſſunt, ib.
principes hodie infra ſuam dignitatem exiſtimant in famulitio eſſe Caeſaris, 454 A
principes adhoc munus delegati id per adminiſtros obeunt, ib.
habilitas in adlegando requiritur, ut ſit ſtatus imperii, ib.
ab hoc munere excluduntur, reges Bohemiae, die Reicbs-Ritterſcbafft, 454 E
Italiae principes, 455
in adlegandorum delectu praeferendi ſunt potentiores et plurium prouinciarum domini, I, 1, 6, 456
an praecipui iure adlegandi facultas electoribus debeatur? 456 F
coniectura Conringii de eo, 457 A
imperii adlegatus ille princeps eligendus, quem pacis cauſa propius tangit, I, 1, 6, 657 C
Badenſe ſuffragium de hoc, ib. *
qui in numero deputatorum S. R. I. ſunt eligendi, 458
ADLEGATI IMPERII, aut regimenti adſeſſor fuit, I, 1, 6, 458, E
qui in amore et gratia regum exterorum 458 F
in eligendo idem numerus obſeruandus in principibus pontificiorum rituum et puriorum ſacrorum, 459 B
quo ordine adlegandum, uariant, ib. D
alii putant per circulos, die zehen Reichs Kræyſe, quae ſententia admodum commendata, 459
alii ex utroque cum ciuili ordine, tum eccleſiaſtico, 460 A
olim eccleſiae antiſtites fere perpetui imperii legati fuare, ib.
alii e tribus ordinum curiis, aus den dreyen Reicbs-Collegiis deligendos uolunt, 460 D
potiora argumenta ſunt, quae bunc adlegandi morem tuentur, ib. E
exempla de hoc more, ib.
in principum curia etiam comites ſunt, ex quorum claſſe peculiares adlegati electi, I, 1, 6, 461, A
alii e numero deputatorum adlegatos eligendos uoluut, 461, i
utrum plures numero, an uero pauciores adlegandi, diſputant. 462 D
utrum principes in adlegatorum delectu non nominati, ſuo arbitrio adlegare poſſint, nondum definitum, 462 C
qua numeri proportione e tribus ordinum curiis adlegandum? 462 D
adlegatorum nominationem imperator ſibi nonounquam ſumſit, non ſine graui ordinum iniuria, 463 cc
nunc perpetuo uſu eam exercent ordines, 463 dd
adlegati ipſi habent ius diſtinctarum curiarum, 463 C
adlegati non a comitiorum adſeſſoribus dependent, ſed ab ipſis adlegatis principibus et ciuitatibus, 464 D
principes adlegati adminiſtros adlegationis ſuis ſumtibus alunt, I, 1, 6, 465 B
olim uniuerſi imperii ſumtibus adlegati uixerunt, 465 k
electorales adlegati ambasſiadorum dignitatem tuentur, 465 D
unus idemque princeps in eadem adlegatione aliquoties numerari poteſt, I, 1, 6, 466 D
Krullianum monumentum de boc, 466 *
exemplum eſt in Boioaria, ib.
quo caſu unus adlegatus plura ſuffragia ferre poreſt, 467 D
adlegati fidei ac mandati formula dupliciinſtruuntur, 468 A
huius confectionem imparator ſibi arrogauit, ſed ordines in ſuo iure ſe tuiti ſunt, ib.
eine allgemeine Reichs-Vullmacht für die Deputirten, 468 B
eine ſpecial Vollmacbt eines ieden Fürſten für ſeinen zur Deputation geſandten Miniſter, ibid.
hanc formulam ſinguli adlegati a ſingulis principibus accipiunt, 468
exemplum formulae electoris Colonienſis Ioſephi Clementis, 468 c
maodati ac fidei formulas adlegati exbibent Moguotino, ordinum Germaniae ſupremo rectori, I, 1, 6, 469
in pace Riſuicenſi Caeſarei ab adlegatis mandata fruſtra exegerunt, 469 f
adlegati latino idiomate uti debent, 469, g
Galli bunc morem migrarunt, praeſertim in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 470, B, 471
maxima ſemper contentio fuit, an imperii

perii adlegati etiam in congreſſibus Caeſareorum et Gallorum congregari poſſint, 472 B
ADLEGATI IMPERII, Caeſarei id noluerunt, I, 1, 6, 472, B
in pace Weſtphalica ordinum adlegati frequentiſſime cum Suecis ac Gallis congregati, ibid. p
in Francofurtana deputatione adlegatis id Caeſar conceſſit, negauit in Riſuicenſi pace, quo iure? 473, B
in Weſtphalica pace quaeſitum, an Caeſaris et imperii adlegati iure publico ac legibus Germaniae teneantur? 473, D
monumentum Krullianum de hoc, ib. t
Caeſarei in omnibus argumentis imperii adlegatos conſulere debent, 474, B
exemplum eſt in pace Wephalica, ib. f
in Riſuicenſi pace Caeſarei plura ad ſe arripuerunt, ib.
ſi utrique inuicem diſſentiant, nihil ab utraque parte agitur, I, 1, 6, 675, A
negantis potior ratio, quam affirmantis, ib. B
adlegati uota deciſiua habent, ib. C
Caeſareorum ſententia exploſa, qua dicunt, non conſenſu adlegatorum, ſed conſiliis opus eſſe, 475, *g *
adlegatorum munus non deſinit, licet Caeſare mortuo, I, 1, 6, 475, h, i
adlegati imperii habent facultatem, ut pacificatoriae formulae nomina ſubſcribant, 476, A
exemplum eſt in pace Weſtphalica et Noribergenſi, 476, k, l
in Riſuicenſi pace iis propterea nullus ſcrupulus obiectus, ib. n
Caeſarei prius ſubſcribunt, ib.
ſi Caeſarei moram faciunt, adlegati ſubſcribere poſſunt, ib.
utrum ſinguli adlegati, an aliqui tantum ſubſcribere debeant? ib. q. r, s
an adlegati imperii, pace confecta formulas ratihabere poſſint? I, 1, 6, 477, 478, 479. 480
Adlegatio, quis uocis ſenſus Romanis? I, 1, 6, 311, D
Adlegatio imperii cum legatione territorii non eſt confundenda, I, 1, 6, 404, k
ſatius eſt caeremoniarum genera inter iura deſerre, quam in numero decori habere, I, 1, 6, 450. E
adlegationum ſolennia quatuor modis exerceri poſſunt, 451, E
adlegatio morte Caeſaris non exſpirat, I, 1, 6, 475, D
adde *Adlegandi ius.*
Adler, den rothen Adler führet Brandenburg im Wapen, I, 1, 4, 259. g, 261, a
Adlzreiter de Arnulphi iure in eccleſias, II, 1, 3, 305, l. II, 1, 1, 25 F
Adminiſtri, ciuilibus debentur ſalaria, cur II, 1, 3, 315, b
Ado Viennenſis, II, 1, 9, 459
Adolfus, Caeſar, eius diploma de Wenceslao rege Bohemiae, I, 2, 1, 667. II. 1, 15. 612, a
Conradum de Schluſſelburg uexilliferum creauit, II, 1, 14, 575, F
Adolfus de Monte donauit Limburgenſem ducatum Ioanni duci Brabantiae ſine Caeſaris praeſcitu. I, 2, 1, 667, B
Adonibeſek gloriatus, quod 70. reges pollice abſciſſos in uinculis tenuerit, I, 1, 1, 5. 6, r
Adeptio ei ſimilis unio prolium, II, 4. 7, 1267
competebat magiſtratui Romano ex ſpeciali conceſſione, II. 4, 5, 1173, D
Adeptini quo caſu ſuccedant? II, 4, 7, 1177, A
de detractione eorum legitimae dubitant, I, 3, 3, 1047, C
uid. *Succeſſio.*
Adpellatio regia uid. *Reges adpellandi ius*
Adria, regnum Adriae papa conſtituit, Clemens VII. I, 1, 1, 106. E
ex quibus prouinciis conſtitit? ib.
Adrianus Caeſar, aegros milites ipſe uiſitauit, II, 1, 3, 263, c
eius liberalitas in emeritos milites, ib. d
Adſcendentium ſucceſſio uid. *Succeſſio.*
Adulatores principum, de iis locus ex Agrippa, II, 1, 10, 492
Adalphus, Comitis Flandriae legatus ad Athelſtanum, II, 1, 1, 188, B
Aduocati Romae oratorum munus ad ſe pertraxerunt, II, 2, 2, 669
eorum excellentiam extollit Didacus Couarruuias, II, 1, 3, 316, i
Aduocatus imperii differt a ſculteto imperii, I, 1, 7, 515
eius ſparta quandoque ab arbitratu unius principis dependet, ib.
ciuitates mixtae habent aduocatum imperii, I, 1, 7, 522
Imperatores urbibus dederunt aduocatos, ut eorum nomine iura dicerent, II, 1, 14, 564, C
quid iuris ei fuerit in electione epiſcopi? II, 3, 4, 903, q
quid ſpeciatim in abbatia Quedlinburgenſi, ib.
Ἀδύνατα quid? I, 1, 6, 439, C
Ἀδύνατοι qui? II, 1, 3, 262, k
uerbo ἀδύνατοι Graeci de emeritis adhibuerunt, II, 1, 3, 286, y
Gallice Oblati, Oblats, 286, A
Aebatius ab Hiſpala heres inſtitutus, II, 4, 5, 1163, B
Aegerea Dea, ei Numa leges acceptas tulit, II, 4, 5, 1005, D
Aegidius, Rex Galliae, eiecto Chilperico ſuffectus, quod Francam uxorem haberet, II, 1, 9, 467. o
Aegyptii ſtatuerunt metempſychoſin, II, 1, 7, 413
crediderunt τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδιαμένειν ἢ μετεμβαίνειν, ib.
aratrum iis fuit in uſu, II, 1, 10, 479, k
literarum inuentionem ſibi uindicant, II, 1, 10, 480
eorum fabuloſa origo, II, 1, 10, 490, ce
Bucceſclana, II, 1, 10, 491, ll
omnis generis doctrinas propoſuiſſe dicuntur, II, 2, 2, 663, B
medicinae cultura iis frequens fuit, II, 2, 2, 663
monachi ſaec. IV. et V. indocti fuerunt, II, 2, 2, 672
uerbo ors aream ſignificant, II, 3, 3, 871, *
Aegypti reges dixerunt ſe reges regum, quod alios reges ſub ſuo dominio haberent, I, 1, 1, 29, A. I, 1, 1, 30, E
per Caeſares regia eis dignitas renouata, I, 1, 1, 38, B
Aegyptii ſacerdotes, eorum ornatus fuit alba, II, 1, 1, 99, A
Aelia Lex uid. *Leges.*
Aelianus Spartianus Hadriani Caeſaris laudes numerat in milites, II, 1, 3, 263, a
eius locus de Academia, quod riſus in ea alienus fuerit, II, 1, 5, 370, e
locus de Academiae inſalubritate, ib. 373 a
Aemylius, P. eius teſtimonium de Martello, quod militibus praebendas dederit, II, 1, 3, 279 c
Aemylius, fabulae de aeterno Martelli cruciatu, ibid. f
quaerit in Carolo ſimplice fontem, quod praebendae militibus conceſſae, II, 1, 3, 283 e
Aequitas in omnibus ſpectanda, I. 3, 1, 973 E
Aerodius, Petr. eius querela de patria poteſtate erepta, I, 3, 3, 1064, C, 1068 B
Aeſculapius Apollinis filius habitus, II, 1, 5, 367 D
in lumbis Adami quaeritur, II, 1, 10, 478
Aetas minorennis uid. *Minorennitas.*
Aetatis uenia uid. *Venia aetatis*
Aeterna uita uid. *Vita aeterna.*
Aeternitas quid? II, 1, 6, 393, E 696 F
uindicatur menti, II, 1, 6, 393 F
Aeternum pro longiſſimo tempore ſumitur, II, 1, 10, 480, I
Aethelſtanus uid. *Athelſtanus.*
Aethiopes, reges ſuos reges ad arbitrium creant et deponunt, I, 1, 1, 112 E
Aethiopes deſerendo agros inuaſores profligarunt, I, 1, 4, 218 y
ſonus euangelii ad eos penetrauit, II, 1, 7, 417, a
uitam aeternam expectant, ib.
ſolem pro Deo non habuerunt, cur? II, 1, 12, 522
aſtronomiae dediti fuerunt, II, 2, 2, 663 C
Affectus, pro affectuum ratione etiam uirtutum gradus ſe habent, II, 2, 8, 752 D
eorum differentia probe cognoſcenda, ib.
philautia magna damna ethicae intulit, ib. F
ab *Afflictis* Matth. tribuit papae collationem regalem, I, 1, 3, 151 A
Africa, pars eius Mahumedis ſuperſtitione infecta, II, 1, 7, 415 F
Afribi, Arabs princeps logicus, II, 2, 4, 717, aa
docuit Bagdadi, II, 2, 4, 723
Agamemnon rex regum adpellatus, quod regios exercitus in certamen prouocaſſet, I, 1, 1, 31, B
Agapetus pontifex Clotario excommunicationem minatur ob interfectum Yuetotum, I, 1, 1, 13. E
merito in dubium uocatur, I, 1, 1, 16, A
Agareni Alemanniam intrarunt, II, 1, 2, 213, x
ſunt Vngri, II, 1, 2, 221, w. II, 1, 8, 425, *
Agaunum, urbs in confinio Geneuae adpellatur Mauritia, II, 1, 1, 123, (73)
Mauritius ibi martyrium paſſus & ſepultus, ib. (73) 124 (74)
Agellius hauriendam philoſophiam, non ingurgitandam dixit, II, 2, 8, 764, z
Agelmundus, Rex Longobardorum, I, 1, 1, 81, B
Ager, fructus agrorum habebant inualidi milites apud Romanos, II, 1, 3, 265, s
a Sulla diuiſiones agrorum conſtitutae II, 1, 3, 266, z
ager ab hoſte captus militi ueterano aſſignatus, II, 1, 3, 267, bb, cc
de *Agiles*, Canonicus Podienſis, Antiochiae inuentioni lanceae interfuit, II, 1, 1, 591, A
eius locus ex hiſtoria Hieroſolymitana, ibid.
Agilolfingorum ſtirps, ab ea Boioariae principes deſcendiſſe fertur, I, 1, 4, 273
Agnatus ad nullius generis debita feudalia iure Longobardico tenetur, I, 1, 2, 767
cur? ib. gg
Agaunus

Agnatus, domini conſenſus in alienationem feudi agoatis non nocet, I, 2, 2, 773, ff
legitima inuito agnaro deferri poteſt ſorori ex feudo antiquo in Luſatia, I, 2, 4, 710, ee
iure Romano proximus agnarus eſt ſueceſſor, II, 4, 3, 1103, qq
Graeci a tutelis agnatorum abhorrent, II, 4, 3, 1106, rr
Agneſiana linea, I, 2, 1, 701, A
add. *Liebtenſteinenſis.*
Agnomen apud Romanos ex ſingolari euentu datum, II, 4, 1, 1013, ff
agnomina oobiles habent in Germania, II, 4, 1, 1014, A
Agrariae leges uid. *Leges.*
Ἄγραφα quid Graecis? I, 1, 6, 306, A
Agrippa, Cornel. de uanit. ſcienr. locus ex eo de adulatoribus principum, II, 1, 10, 492
Abmed Yuſeſo, Ebn Yuſeſo, ſcriptor Arabicus, II, 2, 4, 707, o
Abmed, philoſophos Arabs, II, 2, 4, 717, t
Aignanan cacodaemon apod Braſileenſes, II, 1, 7, 417 d
ignauorum manes ab eo abripi credidere, ib.
Aimoinus de geſtis Francorum, loca de militibus abbatibus, II, 1, 3, 282, p, II, 1, 4, 346, A, II, 1, 12, 518 z
Ainſa, orbs Mauris erepta, I, 1, 1, 11, B
Aiſtulphus, Longobardorum Rex, I, 1, 3, 200 D
Ἀκαδημία, an per ι an per ει ſcribendum? II, 1, 5, 363
Ἀκάνθη, arbor Iudaeae familiaris, II, 1, 1, 127 n
uocatur alias Acacia, ib.
Ἀκροάσεις philoſophi ad eas neminem admiſerunt niſi recte imbutus mathematicis diſciplinus, II, 2, 2, 665
Ἅλα, Heſychius reddit θάλασσαν, II, 1, 14, 553 C
uox ἅλα originem natiuam ſeruauit, II, 1, 14, 557 A
conuenit cum uoce Hala, ib.
Ἅλαι Graecis ſalinae audiunt, II, 1, 14, 553 C
Alani poſtea dicti ſunt Lithuani, I, 1, 1, 25, B
Alba, ornatus imperatoris, II, 1, 1, 98 mm
utrum ueſtis regalis ao ſacerdotalis, ib.
albae acceſſorium eſt zona imperialis, II, 1, 1, 104 †
alba reſtringi debet cingulo, ib. 105 ***
Alba urbs Hungariae, I, 1, 1, 58 F
Albana, ſoror Wilhelmi Corneti, II, 1, 8, 427 *
Albani, gens Aſiatica ioter Ponticum Caſpiumque maria, II, 1, 7, 411, F
credont oitam aeternam, ib. 413 C
Al-Bazani, Mohamed, Arabs egregius dialecticus, II, 2, 4, 717 cc
Albergaria, ius albergariae quid? II, 1, 3, 279 A
maximo canonicis eſt incommodo, II, 3, 4, 975
Albericus, eius cbronicon, II, 1, 1, 26, G II, 1, 1, 39, D
Albertina Conſtitutio, I, 2, 2, 763, I, 2, 2, 801
Albertus, abbas Stadenſis, eius locus de inſignibus imperatoriis, quae Henricus Brunſuicenſis ſeeum habuit, II, 1, 1, 38 E
Albertus, archiepiſcopus Magdeburgicus de conſtituenda Halae academia cogitaoit, II, 1, 5, 390
chriſma parare potuit, II, 3, 1, 797 A
Albertus, archiepiſcopus Moguntinus, ad ſibi tradenda regalia induxit Mathildem, II, 1, 1, 38, B
Albertus Argentinenſis, eius teſtimonium de Caroli IV. promiſſione Noribergae facta de iure inſigoium, II, 1, 1, 22, dd F II, 1, 14, 575 F
Albertus, Bambergenſis eiecit Eberhardum et Rudolpbum ſua portione, II, 1, 2, 214, z, II, 1, 2, 207. aa
Albertus Degener, marchio Miſniae duait Cunigundam Eiſenberg, inaequalem uxorem, I, 3, 5, 1173 l
Albertus, Dux Porusſiae primus, I, 2, 2, 763, 801
Albertus, Imperator, eius potentia regia Belgii intuitu, I, 1, 1, 19 C
eius foedus eum Pbilippo, Galliae rege, I, 1, 6, 426, d, e
Apilio ſcripſit codicillos nobilitatis, I, 3, 5, 1173 l
ei Norinbergae 1439 parentatum, II, 1, 1, 181 F
Lotharingiam Galliae regi conceſſiſſe et terminum Germaniae Rbenum conſtituiſſe fingitur, II, 1, 4, 349 ii
Albertus Vrſus Dux Brandenb. a Primislao heres inſtitutos, I, 1, 4, 238
multas colonias in marchiam deduait, I, 1, 4, 273 z
Albigenſes in ſacris nullas ceremonias ſtatuerunt, II, 3, 5, 980 C
Albinagii ius ceſſauit aduerſus hanſae mercatores, I, 1, 7, 524 E
Albinus exſcripſit Brotuffum, II, 1, 12, 534 y
Albis fluuius, I, 1, 6, 319 F
Alcala quid? II, 2, 4, 724
ſcriptores de ea doctrina, ib.
Alcendius, Iac. Arabs dialecticus, II, 2, 4, 716 r
Alciatus, Andreas, eius error de marchione, I, 1, 4, 217 t
eius doctrina de legitima, I, 2, 3, 1071 A
legi uult praebendum, ſine cauſa caſtigatus, II, 1, 3, 278 C
tribuit inualidis miniſtris ſalarium, II, 1, 3, 316 B
eius opuſculum de ſingulari certamine, II, 1, 14, 570
Alcimus Auitus lib. ad Fuſcinam ſororem, II, 1, 11, 498 B
Alcinous de doctrina Platonis, I, 2, 2, 628 g
Alcoranus, eius doctrina de altera uita, II, 1, 7, 416 B
in Arabia nullus Theologus alcorano antiquior eſt, II, 2, 4, 703, pp
eum ſcripſit Mahummedes, II, 2, 4, 708 a
lex in eo, ne diſeaot artes Mubammedani, ib.
Muhammedani ad uerbum eum ediſcunt, II, 2, 4, 708 aa
omnia ſcitu neceſſaria in eo baberi ſibi perſuadent, ib.
eaemplum memorabile de Amro, 709 bb
locus ea eo, qoo omnis diſputatio prohibita, 709 cc
eios interpretatio, II, 2, 4, 710 ii
Hinckelmannus eum edidit, II, 2, 4, 712 ss
Aldermannus quis Anglis? II, 4, 1, 1045 E
Aldobrandinus in Laertium, II, 1, 5, 365 B
Aldus Romanus primus de patria Prudentii ſolicitus fuit, II, 1, 11, 495 A
eius critica de literis V. C. II, 1, 11, 501 B
Al-Ebad, id eſt, ſerui creatoris, ſecta chriſtiaootum in Arabia, II, 2, 4, 710 *
Ἄλεισον, locus Ptolomaei admodum diſputatur, aliis eſt Harnſtein, aliis Veſalia, aliis Heilbronoa, II, 1, 14, 559 E
ex diſpoſitione Ptolomaei incidere uidetur prope Rhenum e regiooe Bonnae, ibid.
Ἄλεισον, Ptolomaeus deſcribit urbem in Germania magna longit. 28. latit. 51. II, 1, 14, 557 F
eundem cum Hala Sueuorum eſſe alii affirmant, alii rectios negant, II, 1, 14, 558
argumenta eornm, ib. 559
Alemanni, oocis etymon, II, 4, 1, 1045 E
ex quo ſaera Chriſti aeeeperunt, fueruoc difficiliores ad toleranda dioortia, I, 2, 4, 1300 C
Alemannicae leges uid. *Leges.*
Alemannus habet Caroli M. imaginem globo imperiali inſtructam, II, 1, 1, 113, g
Al-Emanus, Arabs pbiloſophus, II, 2, 4, 720 m
Alfonſus uid. *Alphonſus.*
Algarbia, Algarbiae regno titulus regius bodie non negatur, I, 1, 1, 10 C
loco dotis ab Hiſpanis Portugalliae regi liberaliter conceſſus, ib.
e comitatu regnum factum, I, 1, 1, 85 g
cum regale nomen acciperet, uia quinque leueis patuit, I, 1, 2, 124 B
eius domini ducis titulum cum regio propriis auſibus permutarunt, I, 1, 3, 161 A
Al-Gazalius, Arabs, II, 2, 4, 710 hh
fautor eruditorum fuit, II, 2, 4, 723 cc
tria in ſtudioſo philoſophiae requirit, II, 2, 4, 724
Al-Haſan, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 717 e
Alexander Seuerus aegrotantes milites oiſitauit, II, 1, 3, 268 **
Alexander Magnus ſingulari modeſtia abſtinuit titulo regis regum, I, 1, 1, 31. F
diſcrimina de eius tumulo, II, 1, 1, 23, ee
diademate et ueſtibus regalibus fuit indutus, II, 1, 1, 33. *
eo extincto, militiae duces regna inter ſe partiti ſunt, II, 1, 2, 234.
Calanus praediait ei mortem, II, 1, 7, 412
Anthyrius ſub eo militaſſe dicitur, reuerſus Bucephali inſignia oſtentans, II, 1, 12, 529, c
Alexander III. Papa, Alphonſum Luſitaniae regem conſtituiſſe praetendit, I, 1, 1, 84, A
epiſcoporum ſententias in cauſis feudalibus latas irritas fecit, I, 2, 1, 683, ff
Alexander VIII. Papa de la Noue libellum in indice purgatorio proſcripſit, II, 1, 3, 287, E
Alexander, Natalis, hiſt. ecel. II, 1, 1, 78 E
Alexandria, fuit eelebris cbriſtianorum ſebola, in qua pbiloſopbiam excoluere, II, 2, 1, 644 E
ab Arabibus eapta, II, 2, 4, 711, ll
ingentem nometum rariſſimorum codicum Arabes ibi nacti, ibid.
Alexinus, philoſophos, omnes auditores eum deſeruerunt ob loci inſalobritatem, II, 1, 5, 378, 380, i
Alexiuuicz, II, 4, 1, 1013, *
Alexius Comoenus, Imperator Graecus, magna munificentia inualidorum contubernium inſtituit, II, 1, 3, 274
Annae Comnenae egregios locus de ualetudinario emeritorum, ib.
eius Nouella, II, 1, 3, 286, y
Alienabilia regna uid. *Regna.*
Alienatio, ſine conſenſo domini facta alienatio feudi, eſt genus feloniae. I, 2, 2, 773, ee
an uaſalli conſenſus requiratur in alienatione dominii directi, controuertunt, I, 2, 2. 773, il
in alienatione feudi domini et agnatorum conſenſu opus eſt iure feodali, I, 2, 3, 843, bh

Alienatio, Luſatico iura non requiritur, ib. ii I, 2, 3, 847, qq
dominii directi alienatio inſcio uaſallo iure communi fieri poteſt, I, 2, 3, 853
iure Luſatico conſenſus ordinum neceſſarius, ib. 855, ff

add. *Feuda*, *Feudale ius*, *Luſatica feuda*.

Alimenta, quid nomine alimentorum iura Romana complectuntur? II, 1, 3, 297, A
deficiente allodio, debentur pupillo ex feudo in tutela dominica, II, 4, 6, 1219, pp
Allatius, Leo, eius liber de eccleſiae orient. et occident. conſenſ. commendatur, II, 1, 1, 104 ***
Allandium, II, 1, 9. 460
alLegare pro aBlegare, I, 1, 6, 312, E
Allobroges Mauritium tutelarem uenarantur, II, 1, 1, 123, (66)
Allode plenum fundi dominium denotat, II, 1, 5, 951 A
ALLODIA, Germaniae feuda olim allodii inſtar fuerunt, I, 2, 1, 667, *
inter allodia et feuda imperii intuitu nexus parum intereſt, I, 2, 1, 672, b
allodia aliis offerre licet, I, 2, 1, 709, E
allodio reſpondet Culniſch, I, 2, 2, 747, A
allodia hodie in feuda uerti nequeont, cur? I, 2, 2, 757, kk
etiam legitimatis ſucceſſio in iis negatur, I, 2, 2, 764, E
an filius allodiom repudiare at in feodo ſuccedere poſsit, diſputant Dd. I, 2, 2, 765 ea
poſſunt in feudum uerti ſina principis conſenſu, I, 2, 2, 781, cc
ax allodio impenſae funebres ſoluendae, ib. 783, ff
in Luſatia allodia cum faudis conferri non mereutur, I, 2, 3, 815, ff
iure communi fundi praeſumuntur allodiales, non Loſatico, I, 2, 3, 827, A
in Luſatia nobilium allodia non praeſumuntur, I, 2, 3, 828, B
allodia in Luſatia principi in feudum conceſſa, nt reciparent cum acceſſiona iorisdictionis, I, 2, 3, 834, C
Gehag filiabus ſuccaſſionam in allodio non concedit, I, 2, 3, 1081, A
morganatica connubia naſallorum tantum intuitu allodii opus habuarunt pactis, I, 3, 5, 1169
deficiente allodio, debentur pupillo alimanta ax feudo in tutela dominica, II, 4, 6, 1219, pp
ALLODIA IMPERII, ſi ſubditus imperii allodium principi offert, tunc forum eſt coram domino nouo, non coram imperatore, I, 2, 1, 649, C
quibus legibus aa offarra liceat? I, 2, 1, 669, uu
conciui imparii ea offarre licat ſine conſenſu Caaſaris, I, 1, 1, 670, zz
rationes Thomaſii, ib.
hoſti offerre non licet, I, 2, 1, 671, a
feudorum et allodiorum imperialium differeutiae ſaepius latent, I, 2, 1, 651, C
exempla, qui allodia ſua ſobdominis ſubmiſerunt, I, 2, 1, 65c, ſeq.
allodia imperii com feudis imperii Icti adhuc confundunt, I, 2, 1, 666, ll
comitatus Rittbergenſis fuit allodium imperii, I, 2, 1, 696, d
Allodiales regiones in Gallia, I, 1, 5, 289, D
Al-Mamon, Arabum princeps, ſtuduit philoſophiae, II, 2, 4, 711, mm
ſub ipſo philoſophia recepta eſt, II, 2, 4, 714, h
Al-Mamun, fuit eruditus et philoſophus. Graecos ſtipendiis ad ſe traxit, II, 2, 4, 714, k. II, 2, 4, 723, cc
libros uodicunqua conquiſiuit, II, 2, 4, 715, ll
Graecos in Arabicam linguam uerti iusſit, 715, mi
mille codices ſub ao tranſlati, ib.
pbiloſophos ſubditis commendauit et ſcholas aperuit, 715, n, o
Al-Manſur Graecorum libros in Arabicam linguam uerti iuſſit, II, 2, 4, 711, mm, 714
Almantek quid? II, 2, 4, 724
ſcriptores de hac doctrina, ib.
Almericus, Cypri poſſeſſor, ab Henrico VI. rex adpellatus, I, 1, 1, 63, 64, F
non a pontifica, ib.
Al-Mobdius, Chalipha, ſub eo Homerus Syriaca uarſus, II, 2, 4, 716, c
Al-Moſtaaſi, Io. Ebu Iaballad, docuit Bagdadi philoſophiam, II, 2, 4, 723
Al-Motawalcelus, ſub eo floruit ſchola Graacae pbiloſophiae in Arabia, II, 2, 4, 710, * 716
Alpais, Ludouici Pii filia, Bagoni Pariſiorum comitis uxor, II, 1, 2, 213
Alpbabetum coeleſte, eius auctor aſt Gaffarallus, latine prodiit Hamburgi, I, 1, 10, 479, i
Alphabetum naturale, eius auctor eſt Helmontius, prodiit Sulzbaci, I, 1, 10, 478
Alpbarabi, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 717, z
Alphonſus, Anti-Caeſar, Hiſpaniae Rex, Rex Romanorum electus, II, 1, 1, 58, A
corooam imperialem redemit a baſilica S. Martini, II, 1, 1, 60, ***
inueſtiuit Fridericum Lothariogiae ducem, II, 1, 4, 349, mm
Alphonſus, Hiſpaniae Rex, militibus miſſionem incommode petentibus dedit, II, 1, 3, 314, e
Alphanſus III. Luſitaniae Rex, fundator regni Algarbiae, I, 1, 1, 10, D
Mauros prodigio uicit, I, 1, 1, 82
ab exercitu rex proclamatus, I, 1, 1, 83
immediate a Deo, non a papa, ib. 84, 85
antea comitis Algarbiae titulo ſe ſcripſit, I, 1, 1, 86
remiſſo nexu propria auctoritaa regium titulum aſſumſit, I, 1, 1, 86. I, 1, 2, 128
an dotis loeo Algarbiam aceapit? I, 1, 1, 86, z
Alphonſus IX. Caſtellaa Rex, filiam ſuam regi Luſitaniae Alfonſo III. locauit, I, 1, 1, 85, F
concadit genero Algarbiam nexu feudali, quem ei poſtea remittit, I, 1, 1, 86, A
Apilius, Alberti degeneris filius, ab Alberto, imper. codicillos nobilitatis conſecutus mortuus ἄπαις, I, 3, 5, 1173, l
Al-Rashdus, Haranos, Calipha, ſub eo ſcholae in Graeca philoſophia inſtitutae, II, 2, 4, 714, e
aruditos ſecum habuit, ib. f
Alrazis, Arabs doctus, II, 2, 4, 720, g
Ἄλς, Halaa Sueuorum appallationam dedit, II, 1, 13, 546, B
ALSATIA, Rex Galliaa iura in Alſatiam noua ax pace Weſtphalica poſtulauit, I, 1, 6, 380
Vlricus Obrecbtus ea axaminauit, ib.
ea da te recuparatoria tria inſtituit Gallus, ib.
unum Briſaci in Alſatia, I, 1, 6, 384, r
ordinum Alſatiaa querelae, cum pace Weſtphalica cederetur Gallis, I, 2, 2, 776, A. II, 4, 1, 1020, oo
ALSATIA, Alſatiae urbium fortuna inſtabilis fuit, I, 1, 7, 495, D
origo imparialium ciuitatum in Alſatia ibid.
facta extincta Carolingorum ſtirpe, I, 1, 7, 496, A
Alſatia Sueuiae ducatui iterum innexa fuit, ib. E
Suauiae ducibus axtioctis decem ciuitates aduocatos acaeperunt, I, 1, 7, 496, F
Al-Sbaſienſis, Arabs, hoſtis philoſophiae II, 2, 4, 724
Alſtedius philoſ. encyclopaed. II, 1, 5, 364, B
eius Ioaus da Iauacro academiae, II, 1, 5, 384, g
Altena, ibi uigat conſuetudo axcludendi liberos a ſuccaſſione utriusque parentis, II, 4, 7, 1280, D
Altenburgenſes nummi an iidem cum Halenſibus? II, 1, 14, 573, C
Altenburgenſis epiſcopatus Lubecam tranſlatus, II, 1, 12, 540, ss
Altencablen Vanadorum ditio, I, 1, 4, 264, h
Altenſalza, nonae ſalinaa inſtitutae cura ragis Porusſiae, II, 1, 3, 247, u
Alteſerra, eius error de diademate Chlodouaei, I, 1, 1, 41, 42. I, 1, 3, 158, h
eius teſtimonium da more alendi milites in abbatiis in Anglia, II, 1, 3, 295, a
in Gregorium Turonenſ. II, 2, 1, 624
eius error de iurisdictione accleſ. II, 3, 2, 827, E
Altwaenner in ciuitatis debitum conſentire debent, I, 3, 4, 1140
Altranſtattenſis conuentio, in aa Rex Sueciae uocatur Maieſtas, in confirmatione non, II, 4, 2, 1056, C
Althemium, urbs, priſco iure Franciae accenſa, II, 1, 2, 224, gg. 225, a
ibi concilium habitum, II, 1, 2, 224, gg. 234, d. 239, a, 240, d
Altisſiadorenſe chronicon, II, 2, 4, 923, E
Aluarottus, aius doctrina de regali dignitate, I, 1, 3, 150, C. 151. A
Ἄμαχοι qui? II, 1, 3, 253, a
Amadeus VII. conditor militum factorum Mauritio dicatorum, II, 1, 5, 111 (66)
Amalechitae orationibus Moyſis deuicti, II, 1, 1, 199, B
Amaſaeus, II, 1, 5, 369, 372, B
AMBASSIADORES mittunt elactores, I, 1, 6, 377, 389
controuerſiaa de praecedentia in pace Weſtpbalica at daputatione Francofurtana, I, 1, 6, 377, 389
ambaſſadeurs ordinaires et enuoyes ordinaires neſciuit antiquitas, I, 1, 6, 447, p
electorales adlegati ambasſiadorum dignationam merentur, I, 1, 6, 465, D
eos pro arbitrio multiplicare poſſont Electores, II, 2, 8, 755, A
plenipotentiarii munus non ſpecies legationis fuit, ſed genus, II, 2, 9, 761. B
eſt ual cum charactere repraaſentatitio, ut ambasſiador, uel ſina ao, ut Enooyé, ibid.
in nouisſima pacificatione ſpecias facta, II, 2. 9, 761
hac principes imparii iure ambasſiadores mittaodi ſibi conſuluerunt, ib.

add. *Adlegati imperii*.

Ambitus, crimen ambitus loco Simoniae in iure eccleſiaſtico reponendum, II, 3, 4, 913. f
cur? II, 3, 4, 914, 915, 916, 917, 918
pontifices male ſubſtituerunt crimen Simoniae pro crimina ambitus, 919

Ambitus, poenae in id ſtatutae in iure canonico et ciuili, II, 3, 4, 919, 920, 921. ſeq.
memorabilis locus Caſsiodori, ib.
annatae non ſunt ambitus, II, 3, 4, 941
Ambroſius, eius teſtimonium de quarta pauperum, II, 5, 3, 319, d
Ambroſius, abbas ordinis Camaldulenſis edidit uitam Chryſoſtomi, II, 3, 4, 915 e
Amed-ſii fabulae, II, 1, 3, 372 B
Α'μειβομαι, I, 3, 4, 1094 p
America Rumanis nunquam ſeruiuit, I, 1, I, 95, E
ea inoenta, inter Hiſpanos et Portugallos lites exortae, quurum diſtributionem papa ſibi arrogauit, I, 1, 3, 152 C
America ſine literis abundauit hominibus, II, 1, 10, 480 l
Americani, eorum origo Peyrerio ſcrupulos mouit, II, 1, 10, 485 t
tempore creationis ibi conditos fuiſſe dixit, II, 1, 10, 486
Grotii dilemma de Americanis, ib.
Ioanoes Mauritius dictus fuit Americanus, II, 4, 1, 1017
Ampachtia confertur com gaſtaldiae feudo. I, 2, 5, 954 A
Amrus, Arabs dux exercitus Alexandriam cepit, II, 2, 4, 709, bb, 710, gg
Amſtelodamenſe ualetudinarium ab Eliſabetha conditum, II, 1, 3, 301 b
hodie mutatum in receptaculum mendicorum, 302 d
Amſtelodamenſe MSt. Prudentii, II, 1, 11, 507
Amts-Hauptmann zu Gorlitz I, 2, 3, 860
Amuza urbs olim Numantia dicta, II, 1, 11, 496 D
Anabaptiſtae in reges ac magiſtratus graſſati ſunt, I, 1, 3, 183 E
eorum peſtilentiſsimum dogma in Germania adpoſuit autor libri das ewige Euangelium, I, 1, 3, 184 A
an eorum hierarchia reipublicae commendenda? II, 3, 4, 898 B
Anacletus, antipapa Innocentii, I, 1, 3, 173 C
Αναλφάβητ☉ quondam Graecia fuit, II, 2, 1, 633 y
Ἀναμαρτασία Papae, iudicium de ea, II, 3, 4, 940 A
Ἀναπολόγητοι ſuns ethnici, II, 2, 1, 631 A
Anaſtaſius, imperator orientalis, Chlodouaeo miſit diadema, I, 1, 1, 41, C *I, 1, 3, 158 F
Anathema pontificis olim omnes in horrorem coniecit, I, 1, 3, 136 B
etiam in politicis negotiis, ib. j
hodie inanem ſtrepitum reprobant, ib.
Iacobus rex Angliae anathemate perculſus, cur? I, 1, 3, 142 D
Veneta reſpublica Paoli V. anathema contemtim habuit, I, 1, 3, 195 F
Ανατολὴ intelligitur Arabia, II, 2, 4, 505, f
Anaxagoras animum incorruptibilem ſtatuit, II, 1, 7, 421 z
nunquam riſit, II, 1, 10, 478
Anclamenſes olim dicti Redarii, II, 1, 12, 529 b
Ancona, lanceae ferrum ex oriente Ancanam delatum, ot Romam deportaretur, II, 1, 1, 177 G
Anconitana marchia fuit pars regni Adriae, I, 1, 1, 106. E
Andaluſia an olim regnum fuerit? I, 1, 1, 7 A
Andecenſe monaſteriom, in eo oſtenditur mappa S. coenae, II, 1, 1, 125 C
Andegauenſes tutelam fructuariam dant patri, matri ac domino, II, 4, 6, 1106 G, 1707, A
Anderſen Orientaliſche Reiſe-Beſchreibung teſtatur de Indis, qood feminae in rogos maritorum ſe coniiciant, II, 1, 7, 412
ab *Andlo*, Petr. Tract. de Rom. imperio eum notis Marqu. Freheri, II, 1, 1, 189, B, II, 1, 3, 276
Friderico V. coaeuus fuit, II, 4, 1, 1038
eius literae et querelae de LL. Rom. 1039 C
Ανδραγαθία, II, 1, 5, 372 A
Andreas, apoſtolus, reuelaoit lanceam Chriſti Antiochiae, II, 1, 1, 131, 191, 192, 193, 194,
feſtum de inuenta lancea ab eo mandatum, I, 1, 1, 194
Andreas, Io. Comm. teſtatur ius pontificis annatarum diſputatum, II, 3, 4, 931, 888, A
Anfall quando agnati exereeant? I, 2, 1, 773,
ANGARIA, Caeſar principom incolis angariarum onera imperare nequit, I, 2, 5, 926 C
angariarum qoaeſtus inter reditus iurisdictionis territorialis referendi, I, 2, 5, 927, 928 C
leges imperii per principum territoria tantum innoxium tranſitum uolunt, ib.
quis ſignificatus angariarum in iure Romano? I, 2, 5, 931 B
in ſenſu iuris Romani Caeſari non competit ius angariarum in terris principom, 932 C
angariarum ius in Germania deſiit, 935 A
quae fructuum diuiſio iore Romano in angaria? II, 4, 6, 1255 nn
Angaria olim ſub Saxonia comprehenſa fuit, II, 1, 2, 228
in ſuo complexu fuit ſub Henrico, ib.
Anglebermeus ad conſuet. Aurel. teſtatur de tutela fructuaria, II, 4, 6, 1206 F
ANGLI, mos in inueſtitura iis eſt Liuerrey of ſeiſin, I, 1, 4, 256 e
lotteriis acquiruot impenſas pro ptochotrophiis faciendas, II, 1, 3, 334 e
ceremoniarum curioſi ſunt indagatores II, 1, 1, 11, A
Anglorum iura in Galliam quatoor cauſas habent, II, 1, 9, 455
fundamentum iuris eſt genealogia, ib.
apud eos obtinet in feudis tutela datiua regis, II, 4, 5, 1180 D
tutorem teſtamentarium et legitimum excludont Anglo-Saxones, II, 4, 6, 1220 A
ANGLIA, Anglia uetus plures reges habuit, I, 1, 1, 6, C
nota eſt Angliae heptarchia, ubi tertia ueteris Britanniae pars in ſeptem minora regna iterum diuulſa fuit, I, 1, 1, 6 E
Britannia maior hodie Anglia dicitur, I, 1, 1, 21 D
Angliae regi tribuitur titulus regis regum ob uictoriam contra Galliae regem deportatam, I, 1, 1, 29, C, 31 C
Romani dederunt ei reges ſubiectione, I, 1, 1, 33, A
Romano imperio olim innexa recuperatorio iudicio eidem uindicari nequit, I, 1, 1, 46 A
Angliae regis titulis eſt defenſor fidei, 95
Angliae reges a papa creati ſedecim, I, 1, 3, 135 b
penſa petrina, quam rex Inas anno 727 Romam perſoluendam inſtituit, ob pontificis motus denegata, I, 1, 3, 136 f, g
ANGLIA, Richatdus rex a pontifice anathemate perculſus, I, 1, 3, 136, h
regni Aogliae formula admodom dubia eſt, I, 1, 8, 566 f
parlamentum ſaepios ſuſtulit, quod ſuperiores reges ſtatuerunt. ib, g
poſtarum iura rex ipſe ſibi reſeruauit, I, 2, 5, 938 B
foeminis maioris dignitatis codicillos ſcribit rex, I, 3, 5, 1152 c
Seldenus exhibet diploma, obi rex foeminae Margarethae nobilitatem conceſſit, 1152 †
ius tutelare inſignium in Anglia regis theſaurario tribuitur, II, 1, 1, 31 oo
mos alendi milites fit in abbariis, id quod uocatur corradium, II, 1, 3, 295 a
oaletudinaria Angliae debeutur Henrico, Carolo II. et Wilhelmo III, II, 1, 3, 298 299
Chelſeiani oaletudinarii conditor fuit Carolus II, 299 I
Angro-Saxones in Anglia contra Scotos ſtipendia meruerunt, II, 1, 3, 258 b
quibus ſubactis Angro-Saxones Angliam ſub ſuam poteſtatem redegerunt, Anglis in Walliae deſerta compulſis, II, 1, 3, 258 h
in feodis militaribus rex babet tutelam fructuariam, II, 1, 3, 327
error Cambdeni notatur, ib. b
huius iuris aequiſsima ratio defenditur ib. c
tutelae fructuariae et iuris feudalis origo uera eſt in Anglia, II, 1, 3, 329 A
ANGLIAE IVRA IN GALLIAM ex quatuor cauſis oriuntur, II, 1, 9, 455
prima cauſa eſt ius ſanguinis, cuius fundamentum genealogicum a Philippo IV. rege Galliae et Edoardo III. rege Angliae deriuandum, II, 1, 9, 455
proſpectus genealogiae Philippi IV. et Edoardi III. ib.
de iure ſanguinis auctores coofulendi, ib.
Edoardi III. hereditas ac ius ſanguinis certum eſt, 457 A
de eius ſucceſſione controuerſia triplex mota, lex Salica urgetur, conſuetudo, lilia non nere, ib.
lex Salica Angliae regis ſoccesſionem non impedit, quia dubiae auctoritatis, II, 1, 9, 457, b
eius expoſitio maioris diſſenſionis, 458, c
lex Salica ad foeminas in regno excludendas inique trahitur, teſtimonio Gallorum, Franc. Hotomanni, 459
Ant. Hotomanni, Chasſanei, Dupleix, 460
Io. Tilii, Merulae, Cuiacii, Hailandi, Boucheti et Dominici, ib.
Lud. Cant. Fab. bellam alluſionem de lege Salica babet cum pontifice, ib.
nec conſuetudo Galliae Angliae ius in dubiom oocat, teſte Hotomanno aliisque, 462
in ſpecie inquiritur, quaenam conſuetudo uim legis obtineat et an talis conſuetudo Gallorum ſit, 461, e
talem conſuetudinem Gallis non eſſe probatur ex Marcolphi formulis et Cuiacio, ibid.
adducitur teſtamentum, in quo filiae Galae ſucceſsionem aequalem conditor facit, ib.
Gallici ſcriptores ipſi regnum hereditarium eſſe Galliam teſtantur, ib.
Childerici exemplom reſpondetur et Agathiae locus uindicatur, 461, 462
Chlotarios Childeberti regnum inuaſit, et ſic inuaſor eſt, ib.

ANGLIA, concluditur, qund nulla conſuetudo foeminas a ſucceſsione regni excludat, II, 1, 9, 462
contraria cnnſuetudo profertur in reginis Blanca et Conſtantia, qui Galliae regnum adminiſtrarunt, 462, f
Brnnebildis, Fredegundis, Iobanna Nauarra, 463
lilia noo nere eſt inepta monachi probatio, nec Angliae ius impedit, cuius occaſio docetur, 463, g
in deliberatione Siloaneſtina monachus ad Dom. XV. p. Trinit. lilia non nere adplicat ad regnum, ib.
hoc ipſo effectum, ut Philippus Valeſius Edoardo praeferretur, ib.
Io. Tilius cauſam adtert, cur Iohanna et Blanca a regno excluſae, ſcil. regni legem, 465, i
qnid per regni legem intelligat incertum, 466
oſtenditnr, qnod lex Salica Edoardo regi Angliae non obfuerit, 466, l
leges Gallorum ſucceſsionem tribuunt Angliae regi, Edoardo, ib. n
Galliae regnnm manet hereditàrium et conſuetudo pro Eduardo pugnat, 467, o
exempla adſerunrur in Meroueo, qui affinitatis reſpectu Clodioni ſucceſsir, ib.
Aegidin, Pipino, Hugone Capeto, II, 1, 9, 467
Fabrotti exceptio, feminarum filios electionis, non ſucceſsionis iure admitti, confutatur, II, 1, 9, 468, p
in Syluaneſtino connentu Edoardo plures adhaeſerunt, qoam Pbilippo, 469
Flandri Edoardum pro rege agnoſcunt, 470, s
Edoardus Galliae inſignia ac titulum aſſumir, 470
fecunda cauſa ſnbiectio, bello ſibi ſubiceit Galliam Edoardus, 471, 472
Gallia Anglo erepta et reſtituta, ib.
ſub Carolo V. fuit erepta et ſob eodem reſtituta, unde fluit tertia cauſa, connentio, foedus Britiniacum, 473, aa, 474, b
Angli regnum Galliae poſsident ac eo irerum ſpoliantur, 473, cc, dd
Richardus II. Angliae Rex, Scoticis bellis implicitus, a Carolo V. inuaditur, ib. 473, aa
Carolus VI. Galliae R. reiecto Delphino Henricum V. regni ſocium conſtituit, 474, bb
Henricus VI. in regem Galliae unctus, quo ipſo accedit quarta cauſa, ipſa inauguratio, 473, cc
ob minorennitatem Henrici VI. regis Angliae artibus Aurelionenſis puellae Carolus VII. eidem Galliam eripuit, II, 1, 9, 474
parlamenti inferioris et exterioris ratio, II, 1, 14, 563.
Angliae archina ueram ſterilitatis cauſam Eliſabethae reticent, II, 2, 9, 759
patronatus ius eſſe ſpirituale etiam ab Anglia catholica negatum fuit, II, 3, 2, 827, E
epiſcopo mortuo ad regem eins hereditas portinet, II, 3, 4, 923, C
clientum pupillorum tutela penes regem eſt, II, 3, 4, 926, A
Angliae reges gaudent annatis, ex quo tempore ſacra pontificis exularunt, regali patrimonio adſcriptae fuerunt, II, 3, 4, 957
Henricus VIII. abſtulit papae, Maria eidem reddidit, 958
Mariae poſteri reges annatarum ius ſibi iterum uindicarunt, ib.
ANGLIA, locus ex Bacatello, II, 3, 4, 958
in Anglia inter Romani et Anglici iuris profeſſores ſunt diſsidia, II, 4, 1, 989, E
Anglia abborret a legibus Romanis, II, 4, 1, 990, F
in Anglia proximus heres pupilli inhabilis eſt ad eius tutelam, II, 4, 3, 1107
teſte Cowello et Glanuilla, 1107. G. 1108, A
tutela materna etiam in Anglia obtinet, II, 4, 4, 1120. C
comes palatinus in Anglia poteſtate pupillari ſingulariter inſtructus eſt, II, 4, 5, 1184, *
Angliae rex habet tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1207, B
add. *Britannia.*
Anglo-Saxones uid. *Angli.*
Angro-Saxones, ſubactis Scotis, Angliam ſub ſoam poteſtarem redegerunt, II, 1, 3, 258, b
add. *Anglia.*
ANHALDINI PRINCIPES, inter eos maritus uxorem oon nobilitat, I, 3, 5, 1776
exemplum eſt in Georgio Ariberto, qui Ioannam Eliſabetbam da Kroſeck cum pactis morganaticis duxit, quae imperator rata habuir, 1777, z
patre mortuo, eius filius princeps Anhaldinus aeſtimari uoluit, lites de eo, 1178, *
Anhaldini principes Magdeburgici epiſcopi pincernam egerunr, II, 3, 1, 795
boc officio reuera in ſulenni conuiuio defuncti ſuot, ib.
extincto Wolodomaro, Anhaldini electoratum in ius uocarunr, II, 3, 1, 796, A
Anhaldinus princeps incredibilem operam adhibnit linguae nernaculae, II, 3, 4, 889, E
auctor der Fruchtbringenden Geſellſchafft fuit Ludouicus, ib.
inter cimelia Coethenſia tres matriculae conſeruantur, quibus nomina, ſymbola etc. membrorum teutonicae ſucietatis inſerta, ib.
ANIMA a materia rebus immateriatis uindicatur operationum ſublimitate, II, 1, 6, 693, 394
a ſpontaneo motu, Platoni uocatur *αὐτοκίνητος*, II, 1, 6, 395
Pythagorae mens uocatur corporis auriga, 396, A
de eius operatione locos Ciceronis, II. 1, 6, 394
Ariſtotelis, Caſsiodori, 394, D
Auguſtini locus, 395, B
medicorum doctrina de craniis brntorum ratione animae, ib.
Arati uerba de anima a Paulo allegantur, 397, C
philoſophorum opinio de anima, Deum definitum animarum nnmerum condidiſſe, quae in coelo beatisſime arent, ſi quaedam peccet, in corpus demitti, 397, a
Manichaei animam numinis ipſius eſſentiae particulam crediderunt, 397, 398, d
Cicero dicit, quod humanns animus ex mente diuina decerptus ſit, 398, f
animae difinitio, II, 2, 8, 751, E
Animae immortalitas quatuor argumentis demonſtratur, II, 1, 6, 399, 400. 401, 402, 403, 404
eam crediderunt Germani gentes, II, 1, 7, 408
Galli, Hiſpani, Thraces, ib. 409
Animae immortalitas, Sueci, Dani, 410
Islandi, Britanni, Perſae, Indi, 411, 412
Aegyptii, Poloni, 413
Moſcouitae, Porusſi, Samogethae, 414
Tartari, Sinenſes, Iaponii, 415
Arabes, Mahumedani, Nigritae, 416
Habeſsinii, Aethiopes, 417
Iudaei, Braſilienſes, Peruani, 417
Virginienſes, Inſulae Canariae incolae, Mexicani, II, 1, 7, 418
Guincenſes, Romani, 419
Graeci et Philoſophorum ſectae, 420, 421, 422, 423, 424
Anleben, particula *an* facit, ut uox mutuo prorſus reſpondeat, I, 3, 4, 1096, x
Anna, eius brachium ex reliquiis imperialibus ſupereſt, II, 1, 1, 82, A
Anna, Britanniae minoris princeps nuntium miſit nouo marito Maximiliano imper. cur? II, 4, 6, 1122, E
Anna Comnena, Princeps, eius locus de ualetudinario Imperatorum orientalium, II, 1, 3, 274
deſcribit imperatorem inualidos milites uiſitantem, 274, E
deſcribit ipſum oaletudinarium, ib.
Anna Maria, Britanniae regina, eam Doctores benaficio Sct. Velleiani a pacto liberare uoluerunt, I, 1, 6, 309, C
Anna, Regina Angliae, Grunuicenſe ualetudinarium perficiendum curauit, II, 1, 3, 300, m
Annales, ciuilia iura iis fidem habent, I, 1, 4, 230, c
annales et chronica an differant? ib. 230
Annales *Bertiniani*, II, 1, 4, 344, 345, c. 346
- - *Cremifanenſes*, II, 1, 3, 305, I
- - *Francorum*, II, 1, 2, 231, b. 231, g, 241, II, 1, 4, 339
- - *Fuldenſes*, II, 1, 2, 231, b, 232, e, 241, II, 1, 4, 344
- - *Hepidani*, II, 1, 2, 213, x, 241
- - *Heremi*, II, 1, 2, 241
- - *Hildeſienſes*, II, 1, 1, 48, E. II, 1, 2, 225, b
- - *Metenſes*, II, 1, 4, 344
- - *Pithoeani*, II, 1, 4, 344
- - *Treuirenſes*, II, 1, 4, 350, kk
- - Wawerleienſes, de Angliae regno feudo pontificis. II, 1, 3, 297, d
Annare occurrit apud Macrobium quo ſenſo? II, 3, 4, 890, C
ANNATAE, uocabulum eſt receotioris aetatis, rei ipſius meotio fit, ſed oon nerbi, II, 3, 4, 887, a
ſnb exitum ſaec. XIV. auditum, 888, A
eſt uox origine Italica, locus ex Marcello Adriani, 889
ad indolem Latii efficta fuit nox, 890, c
ciuitate Romanae eccleſiae donata, 890. c
dicuntur annatae in foeminino, quaſi annatae pecuniae, 891, A
ex ſignificatu et origine annatarum magnom mnmentum pendet, 891, e
definiuntur annatae, quod ſint honorariom, cur? 891, f
ſoluuotur ex reditibus primi anni, cur? 891, g
principio ſoli epiſcopi ſoloerunt, poſt omnes clerici, imo uſufructuarii bonorum eccleſiae, 894, h
propter nninerſale dominium papa ſibi eas arrogat, II. 3, 4, 894 i
oon mnneris cauſa, ſed redituum ergo ſoluuntur, 894 k
aliquando qointanae uel quindennia audiunt, 894 l
in prima eccleſia nulla earum neſtigia inueniuntur, cur? 895, ſeq 898
ANNATAE

ANNATAE, ſumitur annatarum uox io ampliori ſignificatu, II, 3, 4, 895 a
non idem ſunt quod agnatae, ib.
ſcriptores de iure annatarum, 895 b
ſacerdotiorum mercatus ſunt cauſae annatarum, 901, 902, 903--912
initia annatarum in ſacerdotiorum ambitu quaerenda, 913, 914
ſimoniae crimen non ſunt annatae, nec ſimile qoid annatis intendit Simon Magus, 914 c, 915, 916 -920
da origine annatarum noua doctrina, 921.
annatae uriginem habent a iure territoriali, duin epiſcopi mortui hereditas et epiſcopatus uacantis reditus ad principem territorii peruenere, 922 t
probatur exemplo Caeſaris, regum Angliae, Galliae, dncum at principum, itam officialium aulicorum, der Erbaemrer, 923, 924
annatarum iura ſunt principum ſecularium ratiune fiſci, iacentis feudi ratione et laudemii cauſa, 925 u
locus ex Arnoldo Lubecenſi et Cranzio de Friderico imper. de annatarum iure, II, 3, 4, 924 u
annatae defenduntur contra Marcam, 924 a
argumenta, quo annatarum iura defenduntur, ſunt ius fiſci, quo princeps epiſcopis ſucceſſit, 925 B
ius reditus uacantis epiſcoparus percipeodi, ib. F
ius releuii nel laudemii aclericis ſoluendi, 926 y
a laudemio clerici non ſunt immunes, haec conſuetudo obtinet in Gallia, 926 y
cur hanc ignoret Germania? 926 E
hac conſuetudine non ſolum occidentalis ſed etiam orientalis ccleſia uiuit, 927
de annatarum iure peculiarem locum exhibet Zonaras in eccleſia orientali, 927, z
contra anoatas laicorum eccleſiae quaedam priuilegia acceperunt, 927, z*
Ludouicus Senoneoſem eccleſiam hac libertate muniuit, ib.
Gregorii V. fulmina contra laicorum annatas, 928 a
annatas laicis ereptas ſibi adſerit pontifex, ibid.
primum quidem maiores epiſcopi laicis ereptas annatas ſibi ceperunt, eaemplo Rhemenſis, Angliae et orientalium metropolitanorum, II, 3, 4, 928 b
annatas epiſcopis ereptas ſibi capit pontifex, exemplum in Clemente V. qui Angliae epiſcopis eripuit, 929 c
quo praetextu papae in uindicaodis laicorum annatis uſi? 929 d
annatae a laicis ad clericos, a clericis ad papam migrauerunr, 930 e
ſicuti principes in iure annatarum duplici iure fiſci et directi dominii nitibantur, ita pontifex utramque iis iuit ereptum, 930 e
Gregorii VII. artes contra imperatores, ibid.
quis pontificum primus annatarum iure ſit uſus, deliniri certo non poteſt, ib.
Clemens V. inter anſpices annatarum 1305. cernitur, 931 f
ſub Iohanne XXII. memorabile teſtimnnium annatarum 1324. occurrit, 932 g
de Vrbano V. 1362 teſtatur chronicon Colonienſe, 932 h
ANNATAE, da Bonifacio IX. circa ann. 1400 teſtatur Platina, II, 3, 4, 933 i
in Bonifacio IX, er Vrbano V. quidam annatarum ortus quaerunt, uerum fruſtra, ib.
poſt Bonifacii tempora annatarum iura in legem iuere, ib.
in concilio Conſtantianſi annatarum hoſtes non ſunt auditi et ſic papa in contradictorio obtinuit, 934 D
in Baſileenſi concilio nouum firmamentum pro iure annararum papae additum, II, 3, 4, 934 l
puſt coocilium Baſileenſe decreta pontificum de ſoluendis annatis ſecuta, quae receuſentur, 935 m
catalogi taxae annatarum per uniuerſum orbem confecti, 936 n
de annatarum taaa querelae ſunt ea ortae multiplices, ib.
taxae ſunt duplices uel pnenitentiales uel ſpeciatim annatarum taaae, quae ſpecies non confundendae, ib.
Hortleder exhiber ein Verzeichniſs etlicher alter Biſtumh und Eptey annaten, die ſie gen Rom geben, 937 A
grauamina in comitiis Norinb. a. 1531 exhibita deſcribunt annatarum matriculas, 937*
annatarum iura extra Europam ſe non extenduut, 938 o
auctores, qui contra annatas ſcripſerunt, 937 p
annatae a crimine Simoniae liberantur non ex ſpuriis, ſed ueris principiis, 939
ſpuria principia remouentur, quod in pupam non cadat Simonia, paganis ſacerdotibus ſolutae, a patria poreſtate papae, quod papa omnia poſſit, quod hoc ius ſit ualde antiquum, quod papa uniuerſale dominium habeat, anoatae inthronistico ſint ſimiles, poſt conſecrationem ſoluaotur, os alligari non debeat trituranti, 939, 940
annatarum uera principia, annatae non ſunt ambitus, II, 3, 4, 941 A
noo adhciunt rem ſpiritualem, neque ſpirituali anneaam, ib.
ſunt ſimilas den Romer Monatheo, 942 A
papa beneficia non conſert, ib. B
anuataa remedium ſunt contra Simoniam, ib. C
papa ipſe imperatori ſoluit annatas, 943 B
annatarum cauſae non ſunt ius diuinum, quod Wiclefitae contra papam urſeruut, 943 s
papae etiam ius collectandi non conueoit, ib.
ius annatarum pactitium, quod catholici uolunt, papae negatur, ib.
quidam annatas urgent papae ſoluendas ad bellum Turcicum, 944
querelae, quod ad bellum Turcicum non fuerint impenſae, ſunt Ferdin. I. 944 F
eaedem querelae ſunr ſub Maximiliano I. et Burgundiae duce, 945 B
ponrifex ergo cauſas non habet anoatas exigendi, ib. F
anoatas pure nnn ſub cnnditione impenſarom belli Turcici deberi, V. arg. probatur, 945 t
oatura annatarum prima fnit, quod principibus pure ſior ſolutae, 946 E
concilium Viennenſe 1305. contrarium arguit, ib.
decretum Baſileenſis concilii de impenſis in bellum Turcicum ne uerbum habet, ib
ANNATAE, uniuerſi orbis concentus adeſt. II, 3, 4, 946 F
in concordatis nationis Germanicae pacta ſunt pura, 947
an nimietas et Baſileenſis concilii dacretum aonatis obſit? 947, 948 u, 949 x
abuſum ab obligarione annatarum nun liberare oſtenditur, 950 y
Baſdeeoſe decretum non obeſt annatis, 950 z
annataa euangelicorum ſacris non obſtant, 951
Lutherus ipſe annatarum iura adſerit principibus euangelicis, 952 c
theolognrum argumenta contra annatas ſunt inania, 953 d
Sam. Strykius annatas principibos euangelicis adſerit, 954 a, 955, 956
idem ſentit Teator, 957 f
tea Angliae utitur annatarum iure, 957 g
reſpublica Polooica, pontificis ſacris addicta, regni fiſco attribuit annatas, 958 h
diuerſae regum Polooiae cunſtitotiones de eo, 959
ius annatarum neque euangelicorum naque pontificiorum ſacris aduerſator, 960 i
ius annatarum VI. argumentis euangelicis principibus uindicatur, 961. ſq.
principes habent onus, ergo etiam ſentire debent commoda, 961 l
nec upus fuit, ut principes eas in pace religioſa ſibi reſeruare debuerint, ib. D
princeps aſt papa in ſuo territorio, II, 3, 4, 961 m
cauſa huius prouerbii uode? ib. F
iura papalia principum antiqoiora ſont pace religiuſa, ſub Cunrado I. raſuſcitata, 962 B
cauſae, cur principes euangelici papali iure gaudeant, 962 F
auctores, qui iura papalia priocipom defendunt, 963 A
papali iure fruuntur in menſibos papalibus, cum quibus annatae habent connexum, 964 n
probabilius eſt, annatas principi ſoluendas, quam iura menſium papalium praeſtanda, 964 F
urgentior cauſa adeſt pro annatis, quam menſibus papalibus, 965 o
clerici titulum edere nequeuot, cur annatas reiineant, 965 p
annatae principibus iure poſtliminii competunt, 965, q, 966 r
eaempla principnm Germaniae, qui annatis utuntur, 967. ſeq.
in Brunſuicenſi ducatu fiſcus annatas capit do omnibus praebendis ac beneficiis eccleſiaſticis, ib.
Pometaniaa duces io Caminenſi apiſcopatu idem obſeruaruot, 967, 968*
Auſtriae duces, licet cathulici, in epiſcopatibus Lauantino, Labacenſi et Viennenſi aonatas colligunt, 968**
Rex Poruſſiae in epiſcopatibus ſeculariſatis er ab ordine Iohannitico annatas exigit, II, 3, 4, 968***
argumenta aduerſa annatis diluuntur 969--976
pax Weſtphalica annatis principum euangelicorum oon officit, 970, z, 971
contradictio concordatorum non officit iuri euang. principum, 972 z
praeſcriptioni non eſſe locum aduerſus iura annatarum tribus ratiooibus euincitur, 973, 974
annatarum ſolutio canonicis ſunt uerba cunſolatoria, quo illi a iugo pontificis liberentur, 975 b

ANNATAE, caſus in annatatum exercitio, II, 3, 4, 976 e
annatae ſunt remedium, qoo ualetudinaria emeritorum inſtrui poſſunt, II, 1, 3, 315, 316, 317, ſ
imperatores annatas exercuerunt, I, 1, 4, 271 x
Annatae peruniae quid? II, 3, 4, 891 A
Annatarum taxa eſt duplicis generis, II, 3, 4, 936
querelae de ea, ib.
Annatum eſt, quod unius anni aetatem habet, II, 3, 4, 890 C
Annius, Io. Viterbienſis, integrum librum ſcripſit de aureo ſeculo ſub Fabri Pictoris nomine, II, 1, 10, 477, f
eius Pſeudo-Beroſus Vitembergae an. 1612. editus, ib.
in Pſeudo-Beroſo omnem fingendi modum ſuperat, II, 1, 10, 488, B
eſt nugator fallaciſſimus, II, 1, 10, 491
eius Pſeudo-Beroſo larua detracta, ib 494
Annulus, ios aureorum annulorum etiam ancillae manumiſſae conceſſum, I, 3, 5, 1149, a
inueſtitura per annulum eſt figmentum pontificis, II, 3, 4, 909, u
per eam fingitur ſacerdoti eccleſiam eſſe deſponſatam, ib. E
ritus hic antiquus eſt, II, 3, 4, 910. A
annuli ſacri porrectione ſpiritus S. erogetur, ib. 912
laici etiam cum ſacerdoti porrexerunt, ibid.
Annulus imperialis, inter inſignia imperii duorum firmentio, II, 1, 1, 109
an Caroli M. fuerit? ib. 110, *
formula conſecrationis, ib.
alia ratio eſt ſignatorii, ſponſalitii, epiſcopalis, 111
Annus, quo anno ſeculum finitum, utrum nonageſimo nono, an centeſimo? II, 2, 9, 760, F
annus gratiae hodie in ius iuit, II, 4, 6, 1146, E
annus remiſſionis apud Iudaeos uſitatus erat, II, 3, 5. 981, A
papae traxerunt eum ad ſua iubilea, ib. 982
Anonymus de aula Gallica, Coloniae an. 1705, II, 1, 3, 290, cc
Antae, gens ſatis nota, II, 4, 1, 1015, F
Anthyrius, Mechlenburgenſium genealogia ad eum refertur, II, 1, 12, 529, e
militauit ſub Alexandro M. ib.
reuerſus Bucephali inſigne oſtentauit, II, 1, 12, 529, e
primus Obotritorum princeps fuiſſe dicitur, ib. 538
Anticaeſares, *Alfonſus* Hiſpaniae rex, II, 1, 1, 58, 60
- *Fridericus*, II, 1, 14, 575, F
- *Ludouicus Balbus*, II, 1, 1, 88 (13)
- *Richardus*, II, 1, 1, 58
Anti-Conringiana defenſio iuris Colonienſis, II, 1, 1, 87 **
Antiochia, ibi lancea dominica reperta, II, 1, 1, 130 (11)
et qoidem reuelatione Andreae apoſtoli, II, 1, 1, 131, B. 191, 192
reuelatio Andreae facta eſt tempore captae Antiochiae, 192. 193. 194, 195
Antiochenum concilium uid. *Concilium.*
Antiſtites ſacri uid. Epiſcopi.
Antoninus Pius Imper. Quadorum reges creauit, I, 1, 1, 39, B. I, 1, 3, 158, A
Antoninus, epiſcopus Epheſinus, criminis Simoniae accuſatus fuit, II. 3, 4, 916, A
Antoninus, epiſcopus Florentinus, II, 3, 4, 916, D
Antonius, Lotharingiae dux, pluribus prouinciis auctus fuit, II, 1, 4, 349, nn
ſtatus imperii eo adduxit, ut ann. 1542. iuribus Germanicis exueretur, ib.
Antwerpienſis marchionatus, plurimi eius natales ad Caroli M. tempora profetunt, I, 1, 4, 219, b
eſt inſtitutus, qno tempore de Lotharingiae limitibus inter reges Germaniae et Galliae diſceptatum, I, 1, 4, 225, n
dicitur Marggrafſchafft non Marck, I, 1, 4, 232
in Antwerpianam arcem Carolus III. Lotharingiae dux, 1654. captiuus ductus, II, 1, 4, 355, ss
Antwerpienſis codex MSc. Prudentii, II, 1, 11, 507
Anuertrautes Guth, hoc uerbo Germani notant depoſitum, I, 3, 4, 1092, d
Anweiſer Tirolenſibus aſt tutor, II, 4, 3, 1075 mm
Germanicum uocabulum ſignificantius eſt, quam Romanorum tutor, II, 4, 3, 1083, uu
Ἀπάλλαξις, I, 3, 1, 968, A
Apanagia non reſpondent legitimae, I, 3, 3, 1079, gg
relinquuntur ultragenitis filiis, ib. 1078, 1079, 1080
Apertura, feudum uacuum ordinarie aperitur ſubdomino, I, 2, 1, 678 i
quondam apud imperatorem non fuit, feuda aperta conſolidare, I, 2, 1, 678, l
Aphaereſis apud poetas eſt palliatus error, II, 1, 11, 506, D
Ἀποκεκυβευμένως, II, 1, 14, 574, B
Ἀποκήρυξις parentibus olim libera fuit I, 3, 3, 1058, B
poſtea eius cauſae adlegandae erant, ib.
Ἀπόλεμοι qui? II, 1, 3, 253, a
Apollinaris, Sidon. Carmina, II, 1, 1, 101, A
Apollo, Lycurgus ei leges acceptas tulit, II, 4, 1, 1005, D
Ἀπόμαχοι qui? II, 5, 3, 253, a
Apoſtoli de regibus conſtituendis nihil ſanxerunt, I, 1, 3, 198, E
χειροθεσία uſi ſunt, II, 3, 4, 911
apoſtolorum aeuo pluribus gentibus ritus fuit communis, ib.
apoſtolorum miracula ambiuit Simon, 914, e
Appianus, eius locus de Academia, II, 1, 5, 361, b
eius elogium de Celtis, II, 1, 7, 408
Apuleius fuit Platonicus, II, 1, 5, 365, a
eius locus de Platonis itineribus, ib. 367 E
eius opinio de mundo. II, 1, 5, 382 C. II, 1, 12, 522
Aquae Sextiae reliquiae Lazari ibi ſeruantur, II, 1, 1, 86
Aquila, bicipitem aqoilam quondam neſciuit Germ. imperium, II, 1, 1, 101, *
Aquilonipolenſis, Henr. carmine ſuo Albertum Brandenb. archicomitem uocat, I, 1, 4, 247, I
Aquenſis, Albert. eius locus memorabilis de uetuſtis moribus, I, 1, 4, 258, A
Aquileienſis primas in republica Veneta, II, 3, 1, 779, C
Aquisgranenſe archiſolium arrogat ſibi ius tutelare inſignium, II, 1, 1, 52
teſtimonia pro eius honore, ib. ii
rationes aduerſus iura tutelaria, 53, A
Aquisgranenſes, iis uitio criminis ſtatus uerterunt miniſtri Caeſarei, quod liberae ciuitatis uerbo uterentur, I, 1, 7, 500, E
Aquisgranenſes, hodie hoc titulo abſtinent, I, 1, 7, 500, E
Aquisgranenſes canonici, in eorum numero fuit Caeſar, II, 1, 1, 98, G
Aquisgranenſia comitia uid. *Comitia.*
Aquiſgranenſia pacta, ea fregit Carolus Caluus, mortuo Ludouico Germanico, II, 1, 4, 346
auctores de hoc foedifragio, ib.
Carolo Caluo mortuo, Ludouicus Balbus ea confirmauit, II, 1, 4, 346
Aquisgranenſis canonicatus eſt caeſareus, I, 3, 3, 168, * II, 3, 2, 827, A
AQVISGRANVM, lis inter eam et Coloniam de loco et ſcamno honeſtiori, I, 1, 7, 531, E
ab eo liberae ciuitatis nomen adfectauit, ib.
nummus Aquisgranenſis et epigraphe: *urbs Aquenſis regni ſedes* 1491. I, 1, 7, 535
Aquisgranum cum Noriberga de iure, tutelari inſignium contendit, II, 1, 1, 7, gg
eius poſtulata exhibet diarium coronationis Caroli VI. ib.
in nouiſſima inauguratione Noribergae tutelarem cuſtodiam in dubium uocauit, I, 1, 1, 49, ee
contenta libelli 1711. exhibiti recenſentur, ib.
hoc fine notarii actus requiſitus, ib. 50, ff
controuerſia haec iuris publici facta, ib. gg
in uindicandis inſignibus tria argumenta adhibet, ib. 55
I. argumentum ab archiſolii praerogatiua deſumtum eſt, 51, hh
ad quod reſpondetur, inter archiſolii iura non eſſe tutelaria inſignium imperialium, 52, ii
teſtimonia pro honore archiſolii, ib.
diploma Caroli M. ab urbe prolatum nullam habet auctoritatem, cur? ib. F
rationes aduerſus tutelaria iura inſignium Aquisgranenſium, 53
illuſtratur aſſertum locis tutelaribus inſignium regalium, in Gallia, Hungaria, Polonia, Bohemia, ubi non adſeruantur in archiſolio, 54
II. arg. ab uno genere reliquiarum ad alterum, 55
reſpondetur, filum conſecutionis eſt nullum, 55, ll
III. arg. a priuilegio Richardi deſumtum, 55, mm
ad quod reſpondetur, priuilegium hoc eſſe dubiae fidei, 55, nn
auctoritatis dubiae, quia electores iuerunt in partes, 57, oo
idem iuris fuit anticaeſari, 58, A
imperii ordines diuiſi, ib. B
Richardinum imperium habet nomen interregni, ibid.
a pleriſque iam an. 1262. derelictus fuit, ib. C
electionis uitium eſt manifeſtum, ib. D
priuilegia Richardina decreto imperii ſublata, ibid.
priuilegium Richardinum eſt ancipitis ſenſus, loquitur de inſignibus Richardinis, non imperii, 58, pp
priuilegium uſu fuit ſublatum, 59, qq
non fuit confirmatum, 60, rr
mores imperii ante et poſt priuilegio ſunt diuerſi, 61, ss
anno 1274. inſignia apud Rudolfum, I. fuerunt, non Aquisgrani, 61 B
anno 1298. penes Albertum, non Aquisgrani, 62, B
anno 1315. non fuerunt Aquisgrani, cum Friderici IV. coniux iis redimita, 62, D
AQVIS-

AQVISGRANVM, anno 1324. inſignie non fuerunt Aquiſgrani, ſed apud Auſtriae ducem, I, 1, 1, 63, C
ab anno 1325. ed ennum 1424. non fuere Aquiſgrani, quo ecternum Noribergae credita, 63, E
contrarium adparet, cum ſparta tutelaris 1424. conſenſu Caeſeris, papae et ordinum conſenſu Noribergee credita, I, 1, 1, 64, rr
ius tutelere Aquiſgranum dereliĉtione et termini praeſcriptione emiſit, 65, uu
de proteſtatione ab Aquiſgrano in ſingulis coronarionibus facta uullum edeſt ueſtigium, ibid.
inſignia Aquiſgrani reſeruate diuerſa ſunt ab inſignibus Noribergae, quod ex metricula apparet, I, 1, 1, 83, 84, ſeq.
Aquiſgrenenſis gladius e Noribergenſi diuerſus eſt, 119. (40)
Aquiſgranenſis ciuitatis uindiciae aduerſus Noribergenſes, I, 1, 1, 161
Aquiſgranenſis ciuitatis ſolenne inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis inſignium cuſtodiam, 203, 204, 205
Aquiſgrenum Francorum regum praecipue ſedes fuit, II, 1, 2, 220
a Zuentipoldo infeſſum fuit, II, 1, 2, 232
tranſactio ibi facte inter Ludouicum Germanicum et Carolum Caluum, II, 1, 4, 345, r
Rhenenſes epiſcopi, mortuo Ceſere, Aquiſgranum conuenerunt, II, 3, 1, 793, 794
Ceſar ibi habuit eanonicum, II, 3, 2, 827, A
ARABES ſub Heraclio militarunt, II, 1, 3, 259; I
dimiſſi Saracenis acceſſerunt perpetui hoſtes, II, 1, 3, 259
ante Mohumedenee religionis exordium alterem uitam crediderunt, teſte Abolfaraio, II, 1, 7, 416
eb eis Ariſtotelica philoſophia reſuſcitata, II, 2, 2, 662, B
conſeruarunt eam uſque ed ſaeculum XII, II, 2, 5, 673, B
ab iis Chriſtiani acceperunt, ib.
ueteres Arabes literarum gnari fuerunt, II, 2, 4, 701
teſtes ſunt Abulfaraius et Procokius, 702 hh
Abulfaraii locos male intellectus explicatur, quod non aget de artibus ſed de ignorantia religionis, ib.
iis tribuitur rhetorica, logica, eſtronomia, poeſis, 702, ll
bonis artibus idonea ingenia habuerunt 702, mm
praeſtitiſſe Europaeos teſtatur Holsworthus, 703, B
arg. VI. conuincitur, quod literis ignari non fuerint, 703, D ſeq.
Pythagoras magiſtros apud eos inuenit, 704, qq
ſcientiam augoralem ab iis didicit, II, 2, 4, 704, rr
Moſes ex Aegypto fugiens in Arebia commoratus, 704 tt
dicunt ſe Abrehami poſteros, 704 uu
Abrahami ſcripte apud eos ſuperſunt, ib. yy
per uerba, filii orientis Arabes denotantur, 704, e, b
Regioa Sabae uenit ex Arebia, 704 D
magi ἀπὸ ἀνατολῶν fuerunt Arabes, 705 f
rationali philoſophiae ſtudioſos fuiſſe tribus argumentis probatur, 705, 706
eorum ſyſteme fuit grammatica, dialectica, poeſis, rhetorica, aſtronomia, 706
ARABES, Iobus fuit Arabs, II, 2, 4, 706
Haretbus eorum rex ob philoſophiam celebris, 707, t
regum Hamyarenſium XV. numerantur, ſeptima fuit Balkis regina, quae Salomonem ediit, ib.
eorum philoſophie poſt Mahumedem ab an. 650. 708 A
poſt Mahumedem etiam Graecorum philoſophia eis innotuit, ib.
ortus nouae philoſophiae apud eos ſont quinque cauſae, 709 A
Chriſtiani inter eos degentes, ac eorum certamen cum chriſtianis, II, 2, 4, 710
ad propugnandum Alcoraoum et euitanda religionis diſſidia, 711 k
a ſubectis gentibus repertae bibliotheeee ad philoſophiam excitarunt, 711 ll
Graecorum philoſophiam hac occaſione nacti ſunt, ib.
ſigillatim dialecticae operem dederunt, ib. oo, pp
hiſtoria ortus et progreſſus philoſophiae rationalis epud eos a nemine tractata, 711 C
tres auctores praecipue noti, 712, qq
centum annis e morte Muhammedis in ignorantie fuerunt, 712 tt
eorum hegire incipit e migratione Muhammed a Mecca orbe ad Medinam, ib.
hegiree anno 130. Ommiedarum imperium ad Habbaſidarum genus deuenit, ibid.
anno Chriſti 710 Walidos Chalipha chriſtianis praecepit, ut Arabice lingua oterentur, 713
progreſſus philoſophiae ſub Al-Mauſure et Al-Muhdio, 714 a
anno Chr. 810. ſub Al-Raſhido ſcholae in graeca philoſophia inſtitutae, 714, e, f
ſub Almamone philoſophia penitus recepta, II, 2, 4, 715 b
ſub Almntawecelo floruit ſchnle Graecae philoſophiee, 716, p
enno Chr. 850 egregius philoſophus inter eos fuit Honainus, Alcendius, 716, q, r, 717
ecademiae Mahomedanae fit mentio, ib. u
Thabet ſcriptor dieleſticee, ib. x
anno 955. enelyticae artis ſecreta aperoit eis Alpharebi, ib. z
tunc profeſſi ſunt mixtem eſſe theologiam erroribus per logicam corrigendis, ib. ea
anno 1050 flnruit Auicenne, 718 bb
quinam enno 1100, ib. ll
quinam enno 1150, ib. mm
anno Chr. 1206 floruit Auerroes, 719, zz
quinam anno 1250. 720
quinem anno 1300. 721, 722
eorum ecademiee, 722 A
buſtis inter Arabes Mahummedanos, 723
Arabia, alia eius pars Iodeeae auſtralis, alie eſt orientalis, II, 2, 4, 705
ARAGONIA pontifici Rom. nexu beneficiario addiĉte fuit, I, 1, 1, 32 F
olim hebuit comites, I, 1, 1, 81, A, E
comites ſoa auctoritate regalem dignitatem aſſumſerunt, 82 A, 87 E, 161, A 178 D
pontifex regalem creationem ſibi falſo tribuit, 177 D
olim dictum fuit Terraconenſe regnum, II, 1, 11, 496 E
Arare, latinis eſt aere terram ſcindere, II, 1, 10, 479 k
Ararit, fluuius, Celtis Araus, I, 1, 5, 276 E
Araſio, I, 1, 5, 275
Aratrum, etiam Aegyptiis in oſu fuit, II, 1, 10, 479 k
Aratar, poeta, eius uerba de anime a Paulo allegantur, II, 1, 6, 397 c
Arauſii idem ac terrae filii, I, 1, 5, 277 C
Arauſiei, huius populi dignitas, I, 1, 5, 277
ARAVSIO, eius fines antiqui, I, 1, 1, 21 B
denominata fuit a terrae filiis, I, 1, 5, 277 c
in uetuſtiſſimis temporibus primaria uniuerſae gentis ciuites fuit, ib.
dicta κατ᾽ ἐξοχὴν ciuitas Areuſinorom, ibid.
a Rnmenis Arauſio Secondanorum, ib.
ob ſtupenda opera a Romanis condita, ib.
Galliac dominio exemta fuit per Cerolum M. 278
teſtimonia de hac exemtione, 279-281
Arauſio a Gallo inuaſa, II, 1, 8, 433. ſeq.
Αραυσίων, Αραυσίον, I, 1, 5, 275 E
ARAVSIONENSES PRINCIPES, ſummam in ſua regione poteſtatem hebuerunt et adhuc dum habent, I, 1, 1, 19, D
ſummae poteſtetis argumenta VIII. I, 1, 1, 20, A, I, 1, 5, 278, 296
a Carolo M. ann. 790. iis et in ſpecie ſtirpi familiae Guilielmo Cornero ſumme poteſtas conceſſa, exemtione a Gellia, I, 1, 5, 278
quod probatur teſtimonio ueterum Ioh. Iteli, I, 1, 5, 278 F
idem teſtetur Petr. de Netalibus, Odilo, Petr. Venetus, Ordericus Vitalis, I, 1, 5, 279
inter recentiores teſtes ſunt Guillaume de Catel, Guillaume Peradin, I, 1, 5, 280
Noſtradamus, la Piſe, . I, 1, 5, 281
ſuprema poteſtas iis eſſeritur contra aduerſarios Caſſanum et alios, ib. 282
qui auctoritetibus deſtituuntur et uetuſtis ſcriptoribus obloquuntur, 282
titulus Dei gratia eſt fortiſſimum argumentum, quo principes uſi ſunt, 283
libere de ſucceſſione diſpoſuerunt, quod Goil. Cornetus fecit, 284 E
ex principatus diuiſione, 285
Carolum M. Arauſionem eximere potuiſſe demonſtratur, 285 286
ſupremi dominii uſum probat ordo ſuccedendi, 288
etiam teſtamento diſpoſuerunt de principatu, I, 1, 5, 288
Rambeldus III, Tiburgae filios ex Bertrando Bauſcio prognatos principatus heredes inſtituit, ib. D
principes anno 1214 reges Arelatenſee effecti ſunt, poſtquam Fridericus II. Vilelmum in regelem dignitatem euexit, I, 1, 5, 291 A
ab hoc titulo ſequentes principes ſumtuum parcendorum ergo abſtinuerunt, I, 1, 1, 20, 21, II, 1, 9, 762 B
ſummae poteſtatis ergumentum eſt, quod Ramhaldus Guilaous partem ditionis donauerit ordini Hieroſolymitano, I, 1, 5, 291 D
anno 1239 Gallici ſcriptores rem inauditam habent, Arauſiuum principem Vilelmum Andegauenſi iuramento ſe addixiſſe, I, 1, 5, 292
priuilegia academica debent Friderico II. imper. I, 1, 5, 293
Ludnuicus e Cabillonenſi ſtirpe e Renato rege Siculorum principatum emit, I, 1, 5, 294

ARAVSIONENSES PRINCIPES, Galliae reges excitatam Arauſionenſibus ſuper dominiu ſupremo litem eicrerunt, I, 1, 5, 294
factum hoc ſub Vilelmo 1559 in pace Cameracenſi atque ſub Philippo Vilelmo ann. 1606. 294 C
a ſupremo dominio excidere non potuerunt crimine feloniae, cur? I, 1, 5, 287
Arauſionenſium principum quetuor ſunt familiae, II, 1. 8, 426
eorum genealngie, I, 5, 5, 289, 290
antiquiſsima eſt Cometana, quae coepit ſeculo octeuo in Guilielmo Corneto et in Rambeldo IV. deſiit anno 1577. II, 1, 8, 426, b
Cornetane ad quatuor ſecule floruit, II, 5, 8, 428
ſecunda eſt Bauſciena, cuius conditor eſt Bertrandus Bauſcius 1177. uſque ad Raimundum II. 1493, II, 1, 8, 428
tertie eſt Cebillonica, cui initium ertulit Io. Cabillonius an. 1393. finem ei impoſuit Philibertus en. 1630. II, 1, 8, 429 e
quarta eſt Neſſouica, cuius ſtirps Renatus, quae uiguit uſque ad M. Guilielmum Angliae regem, II, 1, 8, 430
ſub eo Galliae rex principatum inuaſit II, 1, 8, 430, ſeq. 453
Arauſionenſis academia a Friderico II, priuilegia accepit, I, 1, 5, 293 g
ARAVSIONENSIS PRINCIPATVS eius incoli Arauſioi primum e Romenis, poſt a Burgundionibus, demum a Francis ac Carolo M. ſupremi dominii iuribus reſtituti, I, 1, 5, 278 A
habet ſummum impetium, quod VIII, argum. demonſtratur, I, 1, 5, 278. 279, 280, 281, 288. 291, 293, 294
a Saracenorum inuaſione liberauit cum Wilhelmus Cornetus, I, 1, 5, 278 C.
Cerolus M. Arauſinum tractum cum ſupremo iure tranſtulit in Wilhelmum Cornetum, I, 1, 5, 278
teſtes de hae translatione, ib.
Io. Italus ampliora Vilelmi Corneti dominia facit, quam termini Arauſini principatus hodie circumſcribuntur, I, 1, 5, 283
iam aeun Caroli M. principes uſi ſunt formula Dei gratia, 283, D
qui titulus tunc inter principes uaſallos non fuit in uſu, ib. E
Cornero in principetu ſucceſſerunt filii, 284 E
inter quos principatum Cornetus diuiſit, 285, A
non fuit clientele Delphinatus, 285, D
quod Carolus M. principatum a Gellie eximere potuerit probatur, ib.
ipſi Galli certos caſus conceduht, ubi id liceat, 286
decretum Pariſienſe an. 1539. de hoc, ib. C
prn Languedockie a Saracenis recuperata dedit Cerolus M. Corneto principatum pleoo iure, 287
in principatu non ſolom mares ſed et foeminee ſucceſſerunt, I, 1, 5, 288, B
Tiburga Aurieca Princeps Remheldum III. et Vilelmum III. filios teſtamento heredes inſtitnit excluſa filie Tiburga, 288, C.
an principatus pro alode habendus? 289, 290
Rambaldus et uxor Tiburga, egnatis et cognatis preeteritis partem ſuam ordini Hieroſolymiteno donarunt, 291
Caroli Andegauenſis tyrannide Vilelmus iuramentum ei praeſtitit, non qua dux Arauſionenſis ſed qua dominus alienarum prouincierum, I, 1, 5, 292
ARAVSIONENSIS PRINCIPATVS, quid de emtione Ludouici Cabillonenſis ſentiendum, qui principatum a Siculorum rege emit? 293, 294
umues in principatum lites et iura Gelli enoo 1559. et poſtea eierarunt, 294
conteſtationes Gallorum ſub Wilhelmn rege Angliee factae, 295, q
Wilhelmo principatum Gellus eripuit, ſed iterum reſtituit, ib. r
ſcriptures, qui de Arauſionenſi principatu ſcripſerunt, Piſius, Fridericus, anonymus l'hiſtoire des Princes d' Oranges, Moterius, Sagittarius, de Chembrun, Haegerus, Cheualier, II, 1, 8, 425
principes, qui in principetu ſucceſſerunt, uſque ad Wilhelmum regem Angliae recenſentur, II, 1, 8, 426, 427, 428, 429, 430
Wilhelmus III. Angliee R. poſt patrem octo dies natus, in principatu ſucceſsit, II, 1, 8, 432
mater publice negotia adminiſtrauit, aut Wilhelmi nomine edminiſtrere fecit, 433
Aemilia Solmenſis, Friderici Henrici uidua, ob eius edminiſtrationem Mariem poſtular, ib. 433
Galliae rex principerus cuſtodiam uſque ed Wilhelmi pubertetem ſibi arroget, ib. 434
uiduarum lites Gallo fuerunt occaſio anno 1660. principatum inuadendi. ibid.
locus ex Theatro Europ, 433, b
Limneci, Zechii, Cheualier teſtimonia de inuaſione prima, ib.
Maria Angla regem Galliae certiorem facit, Aemsliam ſibi eſſe reconciliatam, 434
principum uidnarum lites non ueram inuaſionis cauſam fuiſſe, teſtatur Chambrun, 434, C
tria Gallorum millia Arauſionem petierunt, 434, c
inuaſionis modum deſcribit Theatrum Eurnp, 434, d
cur Done gubernetor non impedierit Gallos, demonſtratur, 435, e
conditiones, quibus Arauſio Gallo relicta, recenſentur ex Diario Eur. II, 1, 8, 435, f
urbs nudetur moenibus, 436
praetenſiones futurarum calamitatum ex hac inuaſione praeſenſit Conringius, 436. g
demolitionem urbis deſcribit Chembrun, Brevverus, Velkenirius, 437
calamiteres et maxime circa religionem depingit Cheualier, Chambrun, 438
catholici inſtituunt monaſterium, liberos ad ſe trebunt, 438
Chembruntus cuſtodiae detur, cur? ib.
Dauphini feſtum celebratur, ib.
hes celemitetes auget Mariae mors, cuius elogia praebet Diarium Europeeum, 438, i
Wilhelmi euia mittit Zulichemium ex Belgio in Galliem, 439
Zulichemii propoſitiones effectu carent, ib.
Europae principes elii reſtitutionem urgent, quam Gallus promittit, ib.
reſtitutionem urget Zulichemius, 439, k
Chambrunti uerba de eo, ib.
anno 1665. Arauſio reſtituitur Wilhelmo, 439
ARAVSIONENSIS PRINCIPATVS, Zulichemius nomine principis ius iurandum exigit, II, 1, 8, 440
inter feſtiuos elemores in coelo corona conſpicitur, 440
Zulichemii uerſus de hec corona, 440, l
elia portente eius feſti diei recenſent Cheualier, Chembrun, 441
Miletus et Perkoferus reipubl. rectores conſtituuntur, 441, A
hi, quamuis catholici, aequitatis amantes fuerunt, 441, B
religionum diuerſitas in principatu diſcriminum mater fuit, 442
cetholici reformatis in aule Galli inſidies ſtruebant, 442
cur rectores principatus pontificiae religionis fuerint? ib. m
Mileti et Berkoferi elogia, 442, n
bombardes explodere recuſet, ib.
Wilhelmi pubertes ac ſolertie coercuit male ferietos ciues, 443, o
elogie Wilhelmi, ib.
felicitas haec tantum octo annos durauit, 443, A
occaſio ſecundae inuaſionis fuit bellum Belgicum, ib.
Wilhelmius exercitui Belgico dux conſtituitur, II, 1, 8, 443.
eius uirtus contra Gellos adhibita regis iram aſperet, 443, q
ſpeciem inuaſionis Gallus ſumſit, quod Aruernorum comes in hoc bello ditiones amiſiſſet, ib.
repreſſaliatum iure eddicit ei principatum Arauſiecum, 443, r
auctorum teſtimonie, ib.
ſecunda inuaſio anno 1673. facta, 444
mudum deſcribit Chambrun, ib.
Rullius prouinciae edminiſtrator carnifice et lictoribus ſtipatus Arauſionem uenit, 444, s
horribili conſpectu territi ciues ſe dedunt, ib.
caſtellum hoſti repugnat, 445, t
inſtinctu Richardi arcis obſidio a Gallorum rege committitur comiti Grinano, 445, A
caſtellum hoſti traditur, 445, u
erx funditus euertitur et ciues ed manum admouendam compellontur, 446, x
pace Nouiomagenſi marchionetus Bergozomenſis Aruerniae duci reſtituitur, 447, y
articulus VI. huius pecis recenſetur, ibid.
ex eodem capite principatus Wilhelmo erat reſtituendus, ib.
pacis Galliae regis et Wilhelmi III. capite recenſentur, ib.
inueſionis tertiae ſpecies, II, 1, 4, 448 A
ciuos feſtum diem reſtitutionis huius celebrent, ib.
epiſcopus, ciuibus inuidens, clandeſtinis conſiliis eos in ſeruitutem adducit, ib.
inſimulat reformatos, quod dum crucis ſimulacra euertiſſent, 449, A
Chambrun recenſet, eremitam noctu ea fregiſſe, *ib.*
Gellus huius controuerſiae ſe iudicem facit, 449 bb
com tamen principum in ſacris poteſtatem agnouerit Henricus III. rex Galliae, ib.
utraque crux erigitur, 450
in inſtauratione conſules reformati adeſſe coguntur, II, 1, 8, 449, 450 cc
ARAVSIO-

ARAVSIONENSIS PRINCIPATVS, Wilhelmi III. iuſſu mocnia reparantur, II, 1, 8, 450, dd
haec fuit cauſa tertiae innaſionis anno 1682 factae, ib.
milites in abbatiam S. Andreae irrumpuot et uirginibus priuilegia auferuot, 450, 451, ff
cum Gallus ui non poſſet, ſpeciem captauit ex cauſa Longeuillaoa, 451, gg
Batani per Heinſium regem Galliae inſimulant fractae pacis Nouiomagenſis, ib.
tutores Ludouici Longeuillani inſtituunt proceſſum Pariſiis, 451 hh
Wilhelmus per nuncium aſpere citatur, II, 1, 8, 452
damnatur et principatus Arauſionenſis regi Galliae addicitur, 452 ii
iudicati Pariſienſis iniuſtitia, 453 kk
ultima et miſera huius principatus cum religione oppreſſio anno 1685. 453 ll
Chambrunii locus de ea, ib.
Arbitri, electores a rege Galliae in iudicio arbitrario denominati ſunt arbitri, I, 1, 6, 380 A
arbitri conſtituuntur in cauſis feudalibus in tractu Wurzburgenſi, I, 2, 1, 657 f
Arbogaſtus ex principum ordine fuit, ſub Pharamundo iura per pagos dixit, II, 1, 9, 457 b
ſcrinii magiſter dicitur, ib.
Arca, uetuſtiori Lario ors loco arcae adhibitum fuit, II, 3, 3, 871 *
uox adhibita in ſortilegiis, ib.
Arcades, eorum fabuloſa origo, II, 1, 10, 490 dd
Arcadius, eius conſtitutio de militibus ueteranis, II, 1, 3, 265 p
Archona fuit ſedes primaria Suanteuiri, II, 1, 12, 523 ll
ARCHICAMERARIVS, eius munus praeſtantia primarium eſt, I, 1, 4, 250 e
regni inſignia cuſtodit, ib.
Lotharingiae dux quondam hoc imperii munus egit, ib. f
hoc munus penes Brandenburgicos marchiones ſex abhinc ſeculis ſtetit, ib.
ex quo tempore marchia ducatum effecit, ib.
archicamerarius ſceptrum ſuis clypeis inſcribit, II, 1, 1, 28 E
penes eum eſt inſignium cuſtodia in aliis regnis, II, 1, 1, 29 mm
eius cuſtodiae inſignium rationes ſauent, II, 1, 1, 30, no, 31, A
eius ſymbolum ac ſchema non ſolum clauis ſed etiam ſceptrum fuit, II, 1, 1, 31 C
in archicamerarii gratiam theſaurarii auſpicio obloquuti ſunt in Weſtphalica pace, II, 1, 1, 32 A
eius utraque ſparta olim fuit in theſauri ac redituum imperialium procuratione et in praefectura ſacri cubiculi Caeſaris, II, 1, 1, 32 B
Archicancellarius, Moguntinus ſibi quondam ſpartam inſignium imperialium adſeruit, II, 1, 1, 43 ii
pro eius iure tutelari argumenta et exempla anno 1208 et 1126. mortuo Henrico, II, 1, 1, 43 ii
cuſtodia imperialis tabularii et ſigilli II, 1, 1, 44
tempore Ottonum Moguntinus qua archicancellarius principem locum ſuſtinuit prae Magdeburgico, II, 3, 1, 793
Archicomes Brandenburgicus ſunt neniae I, 1, 4, 246 l
Archidapifer, ei adiudicatur ius tutelare inſignium, II, 1, 1, 23 hh
argumenta confutantur, Boicis Otto III. ius tutelare non conceſſit an. 1002, II, 1, 1, 25
neque Lotharius an. 1139, ib.
a iure geſtandi inſignia ad ius cuſtodiendi nulla conſequentia, ib.
eius munus conſiſtit in dapibus ferendis, ibid.
Archiduces Auſtriae, iis diadema regale ab imperatoribus collatum, I, 1, 1, 67 D
regali diademate nunquam aperte uſi ſunt, I, 1, 1, 68 D
Maximilianus Auſtriacas prouincias in regnum orientale redigere uoluit, ib.
cuius memoriam Carolus quintus renouauit, ib. 69 B
ad regiam dignitatem euecti ſunt, ut Rom. imperio ſubiecti manerent, ib. 75 F
Archiepiſcopi, Moguntinus, Treuirenſis et Colonienſis principem locum ſuſtinuerunt prae Magdeburgico, qua archiofficiales, II, 3, 1, 793 A
quo iure primatem Germ. et reliquos archiepiſcopos a ſuffragio excluſeruot? II, 3, 1, 793 G
archiepiſcopus Magdeburgicus per uniuerſam ditionem Slauorum inſtitutus, I, 1, 4, 262 b
ei utile et directum Luſatiae dominium acceſſit, I, 1, 4, 266 m
in mutuo ſacri principatus caeſaris conſenſu opus habuerunt, I, 3, 4, 1145 yy
Moguntino falſo tribuitur ſubiectio Pragenſis epiſcopi, II, 1, 15, 607
archiepiſcopi iura territorialia nacti, contra papam ea conſeruarunt, II, 3, 1, 790 B
Archihippocomus quis? I, 2, 5, 936
Archimareſchallus enſem ſuis clypeis inſcribit, II, 1, 1, 28 B
Archimedes ab hoſtibus patriam capientibus petiit, ne eum in circulo turbarent, II, 2, 10, 765 †
ARCHIOFFICIA, Germanorum moribus quatuor ſolennia fuere, primariis regni proceribus delata, I, 1, 4, 247 a
Francorum imperium octo numerauit, ibid.
ab archiofficio ad electoratum nulla concluſio, I, 1, 4, 247 b
exemplum in Bohemo, ib.
error publiciſtarum ſeptemuiros archiofficii cauſa, non prouinciae iure eligere, ib. d
ad illud capeſſendum maiores principes tantum ſunt habiles, I, 1, 4, 249 c
duces prouinciae originarii hoc munus ſolum ſuſtinere potuerunt, ib.
tempore Ottonum non fuere hereditaria, I, 1, 4, 250 f
archiofficiorum et electoralium munerum nomina tardius ceteris principum titulis adſcripti, I, 1, 4, 251 g
ſceptrum uerum ac praecipuum iuris territorialis indicium fuit, 259 f
enſis non fuit officium archiofficii, ib. f
munera hereditaria in aula Bambergenſis cum archiofficiis electorum male confunduntur, I, 2, 5, 935 r
in Germ. imperio eſt minor numerus archiofficiorum, II, 1, 1, 30 nn
pendent ab imperio et morte Caeſaris non expirant, II, 1, 1, 32 A
electoralis dignitas olim ſine eo fuit et etiamnunc eſſe poteſt, II, 1, 1, 32 pp
in imperio nulle tempora plura fuere, quam quatuor aut quinque, II, 1, 15, 604
ARCHIOFFICIA, archiofficium non potuit eſſe cauſa imparii electoratuum II, 1, 15, 604
conſtat hoc exemplo marchionis Miſniae, qui archiofficialis fuit, non elector, ib.
archiofficio peregrini principes ſolennium ergo in comitiis defuncti ſunt, ib.
archiofficia antea uni prouinciae aeterno iure adſcripta non ſunt, II, 1, 15, 604 nn
exemplum ex Speculo Saxon. ib.
ARCHIOFFICIALES ſunt tantum quatuor hodie, I, 1, 4, 247 a
manſionarii munere mareſchallus fungitur, ib.
uenatores et falconarios Germ. imperatores conſtituere nequeunt, cur? ib.
ſunt in claſſe electorum, ib.
inter eos praeſtantiae ordo olim non fuit, 250 e
Wurzburgenſis, qui non eſt archiofficialis, enſem et ſtolam gerit, 250 f
cur ſe tardius in titulo ſcripſerint? 252 l
eorum nullus principio peculiare emblema habuit. 259 g
eorum limites, II, 1, 1, 31, A
adrogarunt ſibi ſpartam cuſtodiae inſignium mortuo Caeſare, II, 1, 1, 53 **
ſuo arbitratu ſubofficiales in imperio et in aula Bambergenſi conſtituunt, I, 2, 5, 957
Archipalatinus curiam feudalem habet, I, 2, 1, 654, 658
pomum imperiale in inſignibus gerit, II, 1, 1, 27, kk
eſt uicarius imperii, ib.
argumenta eius pro iure tutelari confutantur, II, 1, 1, 28
pomum imperiale in eius inſignibus eſt recentioris inſtituti, ib. 28, ll
in bello 30. eidem nouus electoratus conceſſus, II, 1, 1, 32 pp
Archipincerna poculum ſuis clypeis inſcribit, II, 1, 1, 28 E
Bohemus eſt archipincerna, II, 1, 15, 604
pincernatus cauſa electionis ius ad eum non peruenit, II, 1, 15, 604
error eſt, ab Ottonis III. aeuo archipincernam fuiſſe Bohemum, 604 nn
Archiprincipes extinctis Carolingicis iura territorialia acceperunt, I, 1, 7, 512 D
Archiſolium, Aquiſgranenſe falſo ſibi tribuit cuſtodiam inſignium, II, 1, 1, 52, 53
poſt Carolingos Francis nihil relictum quam honor archiſolii Aquiſgranenſis, II, 1, 15, 593 C
Palatini archiſolium, eius ciues tutelam inſignium nullo tempore ſibi adrogarunt, II, 1, 1, 51, hh, 52, ii
Architecti imperii, quales et qui hodie? I, 1, 4, 247, b, II, 1, 5, 921
Architectonica Caroli M. temporibus prodita, II, 1, 14, 562
Architheſaurarius, eius inſignibus deeſt ſceptrum, I, 1, 4, 259 g
hoc munus Palatino delatum, I, 1, 4, 250 e
ei non competit ius tutelare inſignium, II, 1, 1, 32, B, 33 A
in Germ. imperio eius munus antea inauditum fuit, II, 1, 1, 32 pp
Archiua, ex iis difficilius hiſtoria ſcribitur, II, 2, 9, 759 C
Archiuarius, eius officium, I, 3, 1, 964 A
Archiuenator, hoc munere functus fuit marchio Miſniae, I, 1, 4, 267, n, II, 1, 15, 604
Arciſinium unde deriuatur? I, 1, 4, 212 u

Arkona, urbs, natura munitisſima, captura balecum affluens, II, 1, 12, 523, ll
Arcona, idolum Suanreuiti ibi a Waldemaro coucrematum, II, 1, 12, 525, ss
ab *Area*, Philippus, comas, eius familia ab Agilolforum ſtirpe, I, 1, 4, 273
Aretha, Saracenis eum praefecit regem Iuſtiuianus, I, 1, 1, 40 D
Arelatenſe regnum, huius conditor eſt Boſo, I, 1, 1, 48 B
in eo an comitibus marchiones minores? I, 1, 4, 227 x
habet iuuiores natales quam principatus Auraſinus, I, 1, 5, 285
principes Arauſini ſunt reges effecti regni Arelatenſis, I, 1, 5, 291 A
quid credat de reliquiis Lazari, Magdalenae, etc. II, 1, 1, 86. C † *
Arelatenſis regni uicarius a Caeſare conſtitutus fuit princeps Auriacus, II, 1, 15, 610 xx
Arelatenſis primas eminet in Narbonenſi regnn, II, 3, 1, 779
Argentarius Camerlingo ſubiicitur, II, 1, 1, 30 E
ARGENTINA, ARGENTORATVM, Galli reſtituere nolebant, I, 1, 6, 391 h
eius reſtitutionem imperium urget, ib. i
qnondam libera imperii ciuitas, nunc paret regi Galliae, I, 1, 7, 480 B
omni tempore ciuitas libera permanſit ſub Romanis, I, 1, 7, 495
ſub Francis, Alemannis, Carolingis, Germanis, 496
Romani eam caput uoluerunt eſſe nniuerſo Rheno uicinae ditionis, I, 1, 7, 495 F
Sucuicis ducibus laxiori nexu paruit, 496 E
ducatu extincto in periculis fuit, 496 F
Alſatiae aduocato nou paruit, nec Auſtriae ducibus, 496 G
nec epiſcopo, nec comiti Caeſaris, 497 A
ab ea Fridericus V. annnum tributum exegit, I, 1, 7. 500
quod ei denegauit, cur? ib. 501 D
diploma ciuitatis de priuilegio exemtionis, ib.
Carnlus IV. eidem liberae ciuitatis elogium dedit, I, 1, 7, 502
etiam in formula iuriſiurandi, I, 1, 7, 502 A
in iuramento Carolo V. praeſtito eadem liberae ciuitatis nomen accepit, ib. D
iuramentum hoc nomine Caeſaris praeſtitum Iac. uon Koenigshofen, 502 E
ſuperioritate territoriali inſtructa eſt, 515 D
ante etiam quam imperio Germ. ſe addixit, 515
Bruningii iudicium de Argentinae iuribus eſt iniquisſimum, I, 1, 7, 518 F
habnit in cuſtodia uexillum imperii ciuitatum, II, 1, 14, 177
controuerſiae de eo cum aliis ciuitatibus, ib. 578
Argentorato ab imperio prorſus auulſa, reliquae ciuitates de iure uexillum cuſtodiendi controuertunt, 579
Argentoratenſes priuilegium acceperunt de non praeſtando imperatori homagio, I, 1, 7, 515 G
eius immunitatis ſnmmopere ſtudioſi fuerunt. ib.
Carolo V. reconciliati difficiles fuerunt, ad fidem inſtaurandam, ib.
cum proteſtatione fuit facta, quam conſiliarius Caeſaris Seldius uon improbauit, I, 1, 7, 517
eorum legatus ad Henricum VII. conſules uocauit dominos, quod is inique tulit, I, 1, 4, 1141 A
Argentoratenſis canonicatus eſt caeſareus, I, 3, 3, 1166 * II, 3, 2, 827
exhibet diploma de diſcrimine ciuitatum liberarum et imperialium, I, 1, 7, 502 F
Argentoratenſis comes, unde nomen accepit? I, 1, 7, 495 F
in notitia imperji adhuc ſupereſt, ib.
- - epiſcopus nulla iura in urbem habet, I, 1, 7, 479 A
Ariarathes regnnm aliquod a Caeſare emit, I, 1, 1, 114 C
Aribertus, Georgius, Anhaldinus princeps, matrimoninm morganaticum contraxit cum Ioanna Eliſaberba de Kroſeck, I, 3, 5, 1177 z
imperator pacta rata habuit, ib.
Aribertus, Chriſtianus, Anhaldinus princeps aeſtimari unluit, I, 3, 5, 1178 *
lites de eo exortae, ib.
Ariobarzanes, I, 1, 1, 114 C
Arieuiſtus, Germanorum rex, regalem titulum a ſenatu Romano oblatum reſpuit, I, 1, 1, 37, 38
in comitiis negotia belli tractauit, I, 1, 6, 317 A
eius reſponſio ad Caeſarem, ib.
Ariſtagoras, II, 1, 7, 413
Ariſte, pater Platonis, II, 1, 5, 367 C
Ariſtophanes, eius locus de Academia, II, 1, 5, 378
de lampadophoria, II, 1, 5, 382, 383 c
Ariſtoteles, eius opinio de mente, II, 1, 6, 394 D
eius ἐντελέχεια, II, 1, 7, 424
non fuit thnetopſychita, ib.
eius definitio ciuitatis, II, 1, 54, 564 A
uiginti annos Platoni audiendo inſumſit, II, 2, 1, 631 D
tribuit Aegyptiis matheſin, II, 2, 5, 634, D
eius opinio de psaeexiſtentia Dei, II, 2, 3, 683, C
eius organon ad Arabes ueteres non peruenit, II, 2, 4, 705, C
eius opera in linguam Arabicam uerſa ſub Al-Mamone, II, 2, 4, 715, m
Ariſtotelica philoſophia uid. *Philoſophia.*
Ariſtoxenes, eius opiuio de mente, II, 1, 6, 397, rr
Arlunenſis marchionatus, Carolus IV. ea foit inauguratus, I, 2, 1, 653, g
Arma, principes armis ius ſuum perſequi potuerunt, I, 2, 1, 669, A
hoc in aurea bulla non prohibitum, ib.
Arma Chriſti, unde nomen? II, 1, 1, 125, * 175, F. 176
feria ſexta poſt octauam paſchae celebratur feſtum armorum Chriſti, II, 1, 1, 176, 178
ab Innocentio VI. fuit inſtitutum, 178, D
magno populi concurſu Norimbergae celebratum, II, 1, 1, 580
hymni decantari ſoliti in feſto, II, 1, 1, 182
hymnus iu primis ueſperis, 182, C
hymnus ad completorium, ib. E
hymnus ad matutinam, ib. G
hymnus ad laudes, hymnus ad primam, 183
hymnus in ſecundis ueſperis, ib. G
Armacanus primas in Scotia, II, 3, 1, 779, A
Armen-Caſſe nouum inſtitutum regis Poruſſiae, II, 1, 3, 248, f
in Saxonia mandato munita, II, 3, 3, 865, C
Armenia, eius rex ab imperatore adpellatus a Moguntino coronatus eſt, I, 1, 1, 64, C
non ſubiecta fuit Romano imperio, ib. II, 1, 15, 608
Armenia, Traianus Armeniae regem iniuriae accuſauit, quod regale nomen a Parthorum rege petiiſſet, I, 1, 1, 43, E. I, 1, 1, 113, C
ab Henrico VI. regiam dignitatem impetrauit, I, 1, 1, 105. A. 177. E. II, 1, 15, 608
pontifex creationem regis Armeniae ſibi tribuit, I, 1, 3, 177, D
Armeniae pelles uid. Hermelin.
Armeniani praeſcientiam Dei in dubium uocant, II, 2, 3, 683, G
Arnsbergenſes comites, familiae antiquitas et potentia, I, 2, 1, 695, c
Arnsbergenſis comitatus fuit tractus comitatus Rittbergenſis, I, 2, 1, 695, c
Arneſtus, antiſtes Pragenſis, Carolum IV. ad colligendas reliquias inſtigauit, II, 1, 1, 41
Arngrimus, Ionas, ſpecim. Island. eius teſtimonium de Islandis, II, 1, 7, 411, k
Arniſaeus, eius opinio de regia maieſtate, I, 1, 1, 10, B
Arnkiel, Trogil. II, 1, 6, 396, gg
Arnobius, eius opinio de mente, II, 1, 6, 398, h
Arnoldi, Chriſtoph. de Suanteuiti cultu, II, 1, 12, 524
Arnoldiſtae, qui? I, 1, 3, 139, D
Arnoldus, dux plurimas Geldriae ditiones uendidit, I, 1, 8, 639, B
Arnoldus, epiſcopus a papa annatas iterum impetrat, II, 3, 4, 952, A
Arnoldus Lubecenſis, eius locus de archicamerario, I, 1, 4, 250 II, 1, 1, 37, xx
ARNVLFVS, imperator Carnlomanni filius, eius maiores, II, 1, 2, 210, f
eius filius falſo nomiuatur Conradus, II, 1, 2, 210, g
confirmauit Ratbodum epiſcopum, ib. 211, k
Ludouicum iuniorem an genuerit? ib. 253. w
multum indulſit primoribus regni, cur? ib. 232, e, f
perpetuis comitiis fuit diſtentus, ib.
primus uſus eſt Hunnis mercenariis in bellis Morauicis, II, 1, 2, 258, 218, z
ab eo dimiſſi Germaniam affligunt, ib.
reduxit Bohemos ab obſequium, II, 5, 15, 594, o
ARNVLPHVS, Lintpoldi filius, dux Boioariae, Henrici aucupis imperio non fuit ſubiectus, I, 1, 6, 324
Boiorum nomine legatos miſit, ib.
dicitur dux optimus, II, 1, 2, 221, x
ſeceſſit ad Vngros Conrado I. non reconciliatus, II, 1, 2, 223, A
recuparat Boioariam, II, 1, 2, 224
extorſit Henrico poteſtatem circa ſacra, ib. I
barbaris, regi Germaniae ac ſacerdotibus ſe oppoſuit, ib. k
mali nomen a clericis accepit, II, 1, 2, 227, k
commenta de eo, cadauer in Schirenſem lacum a diabolo proiectum, ib.
muniuit limites, ib.
omnes Bauariae epiſcopos inſtituit, II, 1, 2, 240, d
regulus dicitur, II, 1, 3, 305, I
Arnulfus mareſcallus in regno Franciae, I, 5, 4, 247, a
Ἀῤῥωβῶν, I, 1, 5, 276, A
Arrianus, II, 1, 7, 412
ARTES, artium gnarus non fuit Adam, cur? II, 5, 10, 477, g. 478
debentur uſui ac obſeruantiae, ib. 480, l
bonae artes a Deo ſunt, II, 2, 1, 629, b
an ethnici iis caruerint? II, 2, 1. 629
ARTES.

ARTES, an pii aptiores ad eas ac impii, II, 2, 1, 629
pleraeque ex ſcriptura ab ethnicis hauſtae, II, 2, 1, 633, A
optimae peſſimo homini peſtis ſunt, ib. 636, A
populares quae? II, 2, 2, 665, D
bonarum artium contemtus cauſa ſunt ſemidocti, II, 2, 2, 652, C
artium origo apud Graecos, II, 2, 2, 664
apud Romanos, ib. 667
earum initia apud Chriſtianos, 670, 671 672
theologia in formam artis redacta ſec. VII. 673
artium initia in Pariſienſi academia, 673, 674, 675
ars medica in Galliam ex Italia perlata, II, 2, 1, 676
artium ſcholae Pariſiis exortae, ib.
origo quatuor facultatum in Pariſienſi academia, II, 2, 2, 677. ſeq.
Artiſtae in Gallia exorti, ad alias academias peruenerunt, II, 2, 2, 673, 674, 675, 676, 677
ARVERNIA, comes Aruerniae amittit regiones ſuas in Belgio ſitas, II, 1, 8, 443, r. 444, A
iure repreſſaliarum addicit ei rex Galliae principatum Arauſionenſem, II, 1, 8, 444
exigit tributa in principatu Arauſionenſi, ib.
marchionatus Bergozomenſis ei redditur, II, 1, 8, 447, y
Aruerniae ſtatuta de tutela fructuaria, II, 4, 6, 1207, A
Arundelianus codex, II, 1, 5, 385, D
Aſchersleben nouae ſalinae inuentae, II, 1, 3, 247, r
Aſcianus, Dorotheus, de montibus pietatis Romanenſium, II, 1, 3, 334, d
Aſia, eidem Romani reges ſubiectione dederunt, I, 1, 3, 33, A
pars Aſiae Muhamedis ſuperſtitione infecta, II, 1, 7, 415, F
Slaui in Aſiam uſque euolarunt, II, 1, 12, 510, 511
Aſiatici epiſcopi pontifici praerogatiuam denegant, I, 1, 3, 172, E
Aſſuſtinia Italis frequentia, II, 4, 7, 1296, A
Germanis inaudita, II, 4, 7, 1300, D
Aſſyria, reges Aſſyriae nomina regis regum adhibuerunt, I, 1, 1, 29, B
Aſſyriorum literae an quadratae fuerint? II, 1, 10, 480 I
Aſterius, Iuſtus, ſub hoc nomine Grotius latet, I, 1, 6, 349, a
de pace Pragenſi, II, 1, 4, 354, D
Ἄϛαχυς pro ϛάχυς, II, 1, 5, 363, d
Ἀϛαφὶς pro ϛαφὶς, II, 1, 5, 363, d
Ἀϛράτευτοι, immunes a militia, II, 1, 5, 365, B
Aſtricus, legatus Stephani regis Hungariae, I, 1, 1, 57, A
coronam a pontifice regi Stephano attulit, I, 1, 3, 177, B
Aſtrologi in magno pretio habiti in Arabia, II, 2, 4, 710, gg
Aſyli ius hodie uſum non habet, II, 1, 1, 177, B. II, 1, 3, 336
Athalaricus R. Gothorum, eius epiſtola ad Iohannem Papam, ne honorarii nimietate epiſcopi onerentur, II, 3, 4, 920, n
Athanaricus, rex Gothorum, repudiat regia titulum et uſurpat iudicis, I, 1, 1, 17, 18, * I, 1, 3, 160, k
Athanaſius, eius locus de immortalitate animae, II, 1, 6, 404, r
Ἀθάνατον quid Graecis? II, 1, 6, 404, r
Athei an dentur? II, 1, 6, 398, E
eorum contemtus Dei, II, 1, 12, 513, g
Athelſtanus Rex Angliae, ei Caroli M. reliquiae anno 927. a Galliae rege dono datae, II, 1, 1, 89
Athelſtani ſororem ambit uxorem, II, 1, 1, 90
Athelſtanus Caroli M. reliquias donauit Henrico aucupi, II, 1, 1, 92
in cimeliis ei donatis fuit gladius Caroli M. II, 1, 1, 119
ei Mauritiana lancea donata, ib. 122, 119, 187, B
habuit quatuor ſorores, II, 1, 1, 187, F
ATHENAE, in earum uicinia fuit academia, II, 1, 5, 368 e. 369, b. 370. e
earum elogia, in ſpecie Philonis, II, 1, 5, 369, a
Athenis duo loca erant, quae Ceramici nomine inſigniebantur, ib. 371, a
an extra urbem ſepulturae ſolum? ib. 373, B
optimam ac ſaluberrimam aeris temperiem habuit, ib. 375, 376, B
tumuli ab urbe in academiam uſque ſu extenderunt, II, 1, 5, 377, f
eas inuaſit Sylla, ib.
Athenaeus, eius locus de Academia, II, 1, 5, 365. B. 369, A
eius ſapiens dictum, II, 2, 1, 623
Athenienſes paucas leges habuerunt, I, 1, 6, 306, B. 307. B
eorum ignotus Deus, II, 1, 12, 522
floruerunt in arte rhetorica, II, 2, 2, 666
Atherbal, rex Numidiae, I, 1, 1, 40, F
Athletae, eorum praemia exploſit Solon, II, 1, 3, 259, a
Atianus, II, 1, 7, 410, B
Attica eloquentia, II, 1, 5, 375, b
Attica ſubtilitas, II, 1, 5, 375, b
Attici acutiores ſunt ob tenue coelum, II, 1, 5, 375
Attici ſales, II, 1, 5, 375, b
Atticus taxatur ob Iuſtiniani titulum, II, 4, 1, 1016 F
Attila Hungariae regis nomen etiam ab hoſtibus accepit, I, 1, 1, 56, A
eius ſucceſſores regio titulo abſtinuere, cur? ib. B
propria auctoritate ſibi diadema impoſuit, I, 1, 1, 81, C
Attilia Lex uid. *Leges*.
Attiliana tutela uid. *Tutela*.
Attilius, alii legunt Acilius, II, 4, 5, 1162, A
nomen pluribus eſt commune, ib.
quis legis Attiliae autor et quae eius aetas, ib. B
Attilius, Attilianus tutor quis? II, 4, 5, 1162
Attuarii ſunt Germani, II, 1, 4, 340, A
AV diphthongum ueteres cum ſimplici A confuderunt, I, 1, 5, 276, E
Auares populi, II, 1, 2, 237, y
Aubin, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23, D
Auctor paralip. Vrſperg. II, 1, 1, 63, A
Aucupium, iureconſultorum diſputatio in fructibus eius diuidendis, II, 4, 6, 1257, ff
Auentinus Inſtit. Boic. de inſignium translatione teſtatur, II, 1, 1, 13, nn, 26, G 27, A. 39, D
eſt ſcriptor Conradi primi, II, 1, 2, 243
Auerroes, impium eius dictum, II, 2, 1, 623
Graecorum philoſophiam non fecit arabizantem, II, 2, 4, 713, uu, 719, a
Auerroes, Cordubae in Hiſpania natus II, 2, 4, 719, zz
mortuus eſt Marochi, ib.
Auerruncus, II, 1, 12, 535
Aufgeboth, II, 4, 6, 1255, pp
Aufgenommen Gath idem ac mutuo acceptum, I, 3, 4, 1093, l
Augusta, ibi abundantia reliquiarum, II, 1, 1, 82, B
Augusta familia inſignium cuſtodiam ſibi adrogauit, II, 1, 1, 37, xx, 38
exempla in Philippo, Henrico Brunſu. Ludouico Brand. ib. 39
Auguſtana pax etiam ſtringit pontificios, I, 1, 6, 418, o
trium religionum ſocios ab haereſi abſoluit, II, 3, 2, 818, F
Auguſtana uallis, uiget ibi tutela fructuaria, II, 4, 6, 1208, A
Auguſtanus Receſſus uid. *Receſſus* et ſic in reliquis.
AVGVSTINVS, eius uerba de πτωχείοις, II, 1, 3, 251, f
teſtimonium de quarta pauperum, II, 1, 3, 319, d
aeſtimat Platonem, II, 1, 5, 366, D
locus de anima, II, 1, 6, 395, A. II, 1, 7, 421, d
citat Enochi librum, II, 1, 10, 484
eius doctrina conſpicitur ex libris de ciuitate Dei, II, 1, 15, 598, bb
primus ſeptem artes liberales numerare coepit, II, 2, 1, 672, A
praeſcientiam Dei ſtabilit contra Diodorum, II, 2, 3, 483, A. ib. 690, B 695, 696
Αὔγουστος uertitur ηὐξημένος, II, 4, 1, 1023, yy
AVGVSTVS OCTAVIVS, regis nomen nunquam accepit, cur? I, 1, 17, D 58, A. I, 1, 2, 124, F I. 1, 3, 160, E
Ponti Thraciaeque reges creauit, I, 1, 1, 38. I, 1, 3, 158, A
curru uectum octo reges comitati ſunt, I, 1, 4, 247, b
ueteres dixerunt AGVSTVS, I, 1, 5, 176, E
calendarium emendauit, II, 2, 2, 667, E
medicos magno honore excepit, II, 2, 2, 669, F
Auguſti uox Romanis diua fuit, II, 4, 1, 1023, xx
fuit dictus κοροπλάϛης a Iuliano, ib.
cur adſumſit nomen Auguſti? ib.
Caligula multos occidit ei adclamantes, Auguſte, ib.
Graeci Auguſtum ſignificarunt Σεβαϛὸν, II, 4, 1, 1023, xx
Germanice redditur Mahrer das Reichs, ib. yy
Fridericus primus ſe dixit ſemper Auguſtum, ib. 1024
cuius ſucceſſores perpetuo uſu titulum retinuerunt, 1024, D
Auguſtus menſis, uindemia poſt Auguſtum conſtituitur, II, 4, 6, 1238, E
uuae etiam colligi poſſunt in Auguſto, ib. 1239
feriae uindemiales apud Senecam, ib.
poſt eum fructus domini ſunt ac ſucceſſoris feudalis, 1238, D
Auia poteſt eſſe curatrix iure Germ. II, 4, 4, 1147, bb, 1145, aa
praeſertim foemina princeps, ib. 1148, ff
amittit hereditatem, ſi non petit tutorem, II, 4, 5, 1193, ff
Auicenna, an Graecorum philoſophiam fecerit arabizantem? II, 2, 4, 713, uu
autores de eius uita, ib. 718, hh
ſcribit de ſe, Deum ipſum ei dialecticam claram feciſſe, ib.

Auicenna, locus inſignis de eo ex Abulfaraiio, II, 4, 5, 718, ii, kk
eius patria, ib. 722
Auiosb, Thom. locus ex eo de Virginienſium religione, II, 1, 7, 418, C
Aurantium, I, 1, 5, 275
Aurauſio, I, 1, 5, 275
AVREA BVLLA, titulus archiufficialium es electorum ad tempus A. B. non eſt adſcribendus, I, 1, 4, 251, g
litem in antiquorum principum gratiam decidit, I, 1, 4, 252, l
praetaxandi iura ducibus primariis adiudicauit, ib.
eſt fundamentum in publicis imperii negotiis, I, 1, 6, 309, D
eminentia electorum in ea non reponenda, I, 1, 4, 239, r I, 1, 6, 405, l I, 1, 6, 456, 457
non improbat hanſam, I, 1, 7, 526, D
conceſsit ſolis electoribus ſine conſenſu imperatoris feuda acquirere, I, 1, 8, 637, 638. I, 2, 1, 679, F
prohibet diuiſionem in electoratibus, I, 2, 2, 778, B
agit de uicariatu, II, 1, 1, 30, D
adſtringit nouum Caeſarem ad confirmanda electoribus priuilegia, II, 1, 1, 60, rr
in ea electorum collegae deſcripti, II, 1, 4, 352, ff
tribuit rerum ſummam primoribus, regia familia in Bohemia extincta, II, 1, 15, 613, 614
concedit electoribus alienationem ſine praeſcitu Caeſaris, I, 2, 1, 667, D
concedit principibus ius ſuum armis perſequendi, I, 2, 1, 669, A
quid ſtatuit de praerogatiuis electorum, I, 2, 3, 819, D
ex ea principatus ordinibus prouinciae aperti fuerunt, I, 2, 3, 821, B
excludit foeminas a ſucceſsione in electoratibus, I, 2, 5, 955, B
ex ea electores tenentur Slauicam linguam docti eſſe, II, 1, 15, 606, qq
reges Bohemiae in ea exemti ſunt a iurisdictone aulici imperii, II, 1, 15, 612
plena eſt pigmentorum, II, 4, 1, 996, C
ſtatuit, ut electio Francofurti fiat, II, 4, 1. 1014, E. II, 4, 1044, E
exſcribit uerbatim l. 5. C. ad L. I. Mai. II, 4, 1, 1059, II, 1060 F
praefert milites ciuitatibus, II, 4, 1, 1064, D
ſequitur iuris priuati in patria ſimplicitatem, II, 4, 3, 1079 B
de tutela electorum, II, 4, 3, 1102, mm
de tutela electotum controuerſiae, II, 4, 3, 1103 xx
quid de tutela teſtamentaria electorum ſtatuendum? II, 4, 3, 1102, 1103 xx
reddit uerbum Maieſtaet Mæchtigkeit, II, 4, 2, 1054 B
Aurea ſecula Ouidius fingit, II, 1, 10, 477, f
Aurecomici es Auriaci an idem populus? I, 1, 5, 277 A
Aurelianenſes tutelam fructuariam habent, II, 4, 6, 1206 G
Aurelianus, imperator Carpicus dictus a ſenatu, II, 4, 1, 1017 A
Aurelionenſis puella, eius artibus Carolus VII. Galliam eripis Henrico VI. II, 1, 9, 474
Auriaca regio, de uocis etymologia diuerſae ſententiae? II, 1, 5, 276, 277 C
Auriaci principes regio titulo abſtinnerunt, I, 1, 2, 124 F
uid. *Arauſionenſes principes.*
Auriacum I, 1, 5, 275 E
uid. *Arauſio.*
Aureus idem ac ſolidus, II, 4, 5, 1185 **
Aureus Rhenanus Hungaricis aliquot denariis ſunt uiliores, II, 4, 5, 1185 *
in legibus imperii per Gulden intelliguntur aurei Rhenenſes, ib.
Aureum idem ac auro obductum, II, 1, 1, 112
Auronto critica de hac uoce, I, 1, 5, 276 *
Aurora Romanis honorata, II, 1, 12, 531 g
Aurum dedicatum, I, 1, 3, 174 C
Auruntum, I, 1, 5, 276
Ausgethanes Geld, I, 3, 4, 1094 g
Auſonius morali ſenſu ſapientem regem uocat, I, 1, 1, 4 A
Auſtraſia, regnum, II, 1, 4, 344
Auſtregae, apud eos principes ius ſuum perſequi poſſunt, I, 2, 1, 669, A 683
AVSTRIA, diadema regale ei collatum. I, 1, 1, 67, D, 68 75
Maximiliani conſilium de ea, ib. 68, 69
a Boioaria exemta fuit, I, 1, 4, 227, x
domini eius marckgrauii nomen cum ducis commutarunt, ib.
principio ſub Boioaria comprehenſa fuit. I, 1, 7. 490 B
Auſtriae dux factus eſt princeps immediatus, I, 1, 7, 490 D
Auſtriae archidux princeps Sueuiae audit, ſalua Sueuiae ordinum immedietate, I, 1, 7, 491 D
ſententia aduerſus duces lata, I, 1, 8, 625, D
ab Hungaris deuaſtata fuit ob coronam detentam, II, 1, 1, 202
Auſtriae duces audiunt uenatores imperii, II, 1, 14, 575
Auſtriae duces de prouincialibus epiſcopatibus Lauantino, Labacenſi, Viennenſi colligunt annatas, II, 3, 4, 968, **
negat pontifici annatas, II, 3, 4, 976, D
Auſtriaca ſtatuta uid. *Statuta.*
Auſſchus, I, 3, 4, 1140, D
Auſſenſtehendes Geld, I, 3, 4, 1094, i
Ausſtattung, uocis ſignificatus eſt generalis, I, 2, 4, 903, A
Austhun reſpondet latino elocare, I, 3, 4, 1094, g
Αυτοκρατορία ducibus conceſſa, II, 1, 2, 236, t
Auuergne uid. *Aruernia.*
Auus, an matri praeſeratur in tutela, diſputant, II, 4, 4, 1119, ii
Germ. iure mater ei praefertur, ib.
ei incumbis neceſsitas tutorem petendi, II, 4, 5, 1191, qq
priuatur hereditate, ſi non petit, ib. 1193, C
Axanagoras, eius doctrina de anima, II, 1, 6, 396, hh
Axiochus, II, 1, 7, 422, E
Azazel, i. e. deſertum, incolae deſertor, II, 3, 3, 873
Azpilcueta, Mart. impugnas pontificis collationem regalem, I, 1, 3, 153, C. ib. 182, B
dicitur uulgo doctor Nauarrus, II, 1, 3, 281, n.
eius teſtimonium de quarta pauperum, II, 1, 3. 281, n, 320, g. 323
eius commentarius, II, 1, 3, 320
ſcripſit eum in ſumma ſenectute, ib.
commentarii potiſsima capita, quo pauperibus bona eccleſiae adiudicat, II, 1, 3, 320
Azungs Gerechsigkeit quid? II, 1, 3, 279, B

B.

B Graecorum Germani mutant cum V, W, II, 1, 12, 535, x
de *Babenberg*, Lupold. de honore archiſolii teſtatur, II, 1, 1, 52, C
Babylon, ibi Alexander *M.* mortuus, II, 1, 7, 412, e
mortem ei praedixit Indus, ib.
ibi prodieruns Talmud Hieroſ. et Babylonicum, II, 2, 2, 661, F
Bagdadum cum ueteri Babylonia non confundenda, II, 2, 4, 722, x. 723, z
Babylonica confuſio non eſt cauſa diuerſitatis linguarum, II, 1, 14, 554, C
Bocatellus, Lud. archiepiſcopus Raguſinus, II, 3, 4, 958, B
Baccalaureatus chirurgica facultas Pariſienſis conferre potuit, II, 2, 2, 679
Bacchus pro Deo habitus, II, 1, 12, 521, ii
Bachillanus, Arabs philoſophus, acerrimus diſputator contra chriſtianos, II, 2, 4, 718, A
Bachouius negat transactionem eſſe ſtricti iuris, I, 3, 1, 970, C
Bacilli, eorum uſus in ſorte, II, 3, 3, 878
Baco, Franc. de Verulamio, eius locus contra obtrectatores philoſophiae, II, 1, 6, 391, A
Baculus apud Slauos a paſtore per omnes domus ductus ad arcenda ſpectra, II, 1, 12, 535, bb
per baculum inueſtitura cum confirmatione et ordinatione nihil commune habet, II, 3, 4, 511, t
plerique baculum paſtoritium putant, ib, s
melius reſpicit ad fundos feudales, ib.
Badenſis marchionatus dicitur Marckgraffſchafft non Marck, I, 1, 4, 231 f
eius ſuffragium in comitiis, I. 1, 6, 456 F 457 *
ſententia contra eum prolata, I, 1, 8, 630
- - Marchio principibus pupillis nominauit cancellarium ſuum tutorem, II, 4, 3, 1092, E
Badenſes marchiones olim fuerunt prouinciales, I, 1, 7, 491 A
Baſumaria, II, 1, 1, 193 A
Bagdadum, ibi fuit ſchola chriſtianorum, II, 2, 4, 710
Ioannes ibi docuit, II, 2, 4, 712, nn
eſt maxima urbs totius orientis, ib. 722, x
cum ueteri Babylonia non confundenda, ib.
floruit ſeculo XII, ib. 723, z
ſex mille ſtudioſi ibi fuerunt, II, 2, 4, 718, nn. 723, bb
Bagno Citeroninno, II, 1, 5, 388, C
Baiazetes, Turcarum imperator, lanceae ferrum Innocentio VIII. muneri miſit, II, 1, 1, 30. II, 1, 1, 176, G. 177, A, 185, E
Baila, i. e. tutela, II, 4, 3, 1076, oo
Βαΐουλος, II, 4, 3, 1076, no
Baitarus, philoſophus et medicus Arabs, II, 2, 4, 719, yy
Baiulus, tutor, II, 4, 3, 1076, oo
Balbinus, Bohezlaus Aloyſius, improbe caſtigat Sigiſmundum, II, 1, 1, 20, yy
citatur. II, 1, 1, 40, 57, 64. II, 1, 4, 252, i, II, 1, 15, 599, 604, 612, 613
Balbus, Io. uulgo de Ianua dictus, II, 1, 11, 498 C
Baldaeus Beſcreibung uon Zeylon, II, 1, 7, 418 n
Balduuinus, Flandriae comes, II, 1, 1, 188, B
Baldus ius reges adpellandi imperatori tribuit, I, 1, 3, 150, E
iuris regalis uſurpatorem papam nominat, I, 1, 3, 192, D
quadragenarius ad ſtudium iuris ciuilis acceſsit, II, 4, 1, 1030, 1032

Balearis,

Baleares inſulae ſub Saracenis dominos regulos adpellarunt, poſtea reges, I,1,1,87,E
Balkis, regina Arabum, Salomonem adiiſſe dicitur, II,2,4,707,t
Baltaſar, Princeps Venedurum, marchioni Br. homagium fecit, I,1,4,264,h
Baltheus cum zona militum ſaepius confunditur, II,1,1,105,A
Balticum mare, Helmoldi error de eo, II,1,12,519,dd
Baluzius, II,1,3,319, II,1,4,346,A
BAMBERGENSIS EPISCOPVS, eius officieles fuerunt electores ex ſuperſtitione, I,1,4,255,b
habet curiam feudalem, I,1,8,612,A I,2,1,687,* 693,D
ibi attenduntur poſteri tantum cuiusque poſſeſſoris, I,2,3,842,A
archiofficia electorum cum hereditariis muneribus in aula Bambergenſi male confunduntur, I,2,5,935,r
electores in eius aula ſuo arbitratu ſubofficiales conſtituunt, I,2,5,957
ei quondem Noriberga in ſecris paruit, II,1,1,8,C
adrogat ſibi iura inſignium tutelarie, II,1,1,41,F
ei Henricus II. donauit ſuas reliquias, non imperiales, II,1,1,42,B
eius ſimultates cum Francorum comitibus, II,1,2,207,aa
Henricus ſanctus ſubduxit eum primatui Germaniae, II,3,1,786,F
principes ſunt eius officiales per ſubſtitutos, II,3,1,795,F
Βάνδαλοι, II,1,12,535,z
Banellus, II,1,10,479,s
Bangertus, II,1,12,514,l
Banner uid. *Vexillifer.*
Baptiſmus, ex conciliorum decreto nomina infantibus in baptiſmo imponuntur, II,4,1,1009,xx
quae quandoque in confirmatione mutantur, ib.
Barbarae gentes limites certos non haboerunt, I,1,4,218,a
earum principes etiam uocantur Zari, I,1,1,26,A
Barbarica philoſophia quatuor eruditionis claſſes neſcit, II,2,2,663,E
Barbaries eſt cauſa neglecti regii tituli, I,1,2,125,A
- - monachorum, I,1,3,190,C
Barbariſmus, fugo ducem pro fugato duce, I,1,5,276,*
uoces rariſſimae accuſantur falſo barbariſmi, II,1,11,506,C
Bardi, eorum doctrina, II,5,2,663,E
carmina, II,1,10,491,A
Bardus medico-catholico-politicus, II,2,1,635,gg
Barianus, Nicol. de montibus pietatis, II,1,3,334,d
Bariſo rex Sardiniae uocatus a Friderico II. II,1,1,71,72,**
Barones mediati fuerunt, I,1,4,224,p
baronum codicillos imperator concedit, I,3,5,1156,E
debaroniſſant liberos ex matrimonio inaequali creatos, I,3,5,1166,C
BARONIVS, eius tom. XI. ann, iuſſu regis Hiſpaniae per lictorem combuſtus, 3,1,3,154,B
ex combuſtione ſeriem peccatorum deriuant. ib.
ſucceſſiſſet pontifici, niſi rex Hiſpaniae impediuiſſet, I,1,3,154,z
conſeruauit Henrici IV. querulas literas, II,1,1,73,*
aſſerit, ab Hugone reliquiarum donationem factam eſſe Henrico aucupi, II,1,1,90
Baronius in dubium uocat Martelli fabulam, II,1,3,280,B
Prudentii uerſus intelligit de Iuliani perſecutione, II,1,11,497,D
Barrenſis ducatus duci abiudicatus, II,1,4,354,B
Gelli praetendunt eſſe feudum Galliae, II,1,4,357
aſſertum hoc de Grauel refutatur, II,1,4,358,iii
Barrerius, Gabr. Beroſi nomen detexit, II,1,10,494
Barthius, Caſp. Halec nomen deducit ab Halle, II,1,14,556,F
Bartholinus, II,1,7,411,n
Bartholomaeus, Petr. clericus, cum lancea, Antiochiae inuenta, illaeſus per ignem tranſiuit, II,1,1,195,F
Bartolus XIII. annos natus iura audiuit, II,4,1,1030,1032
eius allocutio ad Baldum, II,4,1,1030,C
Baruth, I,1,1,64,B
Baruthanus princeps, ius poſtarum adhuc Taxiis indultum, ſibi adrogare uoluit, I,2,5,950,D
Baſileenſe concilium uid. *Concilia.*
Βασιλεὺς, apud Graecos digniori loco haec uox ponitur, I,1,1,121,C
Baſileus, Moſchorum dux, ſibi ipſi coronam impoſuit, I,1,1,91,92,93. I,1,2,128
a Caeſare et papa oblatam remiſit, I,1,2,128,E
Baſilica ecloga, I,1,4,215,o
Baſilius orat. de leg. libr. gent. II,1,5,378,E
eius locus de inſalubritate Academiae, II,1,5,474,D
XIII. annis ſe totum literis dedit, II,2,1,656
Baſnage, II,1,1,74. D. 78. E. 100,*
Baſora, urbs Eraci Perſidis prouinciae, II,2,4,717, bb. 721
collegium profeſſorũ ibi floruit, II,2,4,721
coetus iſti inter ſe ſectam conſtituerunt, ib.
Bauaix praefectura Neocomenſis ducatus, I,1,1,23,D
BAVARI, cum Vngris congreſſi, multa caede proſtrati, II,1,1,232,i
Carolingica ſtirpe extincta, ſui iuris facti, II,1,15,597,y
BAVARIA principio ſtatim primarie Germaniae prouincia fuit, 3,1,4,233,g
Bauariae dux omni tempore elector fuit, I,1,4,242,244,e
poſtulauit Luſatiam, mortuo Wolodomaro, I,1,4,265
eius principes ab Agilolforum ſtirpe deſcendiſſe dicuntur, I,1,4,273
ius adlegandi obſeruat, I,1,6,399. ſeq.
principio complexa eſt Auſtriam, Stiriem, Carinthiam, Tirolum, I,1,7,490,B
fuit ſingularis populus ſub poteſtate unius ducis, ib.
epiſcoporum territoria in Bauaria fuerunt mediata, ib,
comites, marchiones, landgrafii, burggrafii ordines prouinciales fuerunt, ib.
item omnes ciuitates mediatae, ib.
metropolis et ſedes ducis fuit Ratiſpona, ib. C
durauit in hoc ſtatu uſque ad Fridericum I. I,1,7,490,D
ex quo tempore duces et epiſcopi facti immediati et exemti, ib. D
ducatus in partes ſciſſus, I,1,7,495,B I,2,2,777
ueterrimo iure feuda in ea alienari poterant, I,1,8,609,C
an ex facto deceſſoris obligetur ſucceſſor? I,1,8,624,E
BAVARIA, Bauariae dux per cameralem ſententiam coactus reſtituere comitatum Hohen- und Nieder-Schwanger, I,1,8,630,D
lis cum Ortenburgicis, I,2,1,664,A
habet curiam parium, I,2,1,687,*
ius poſtarum concedit Taxio, I,2,5,950,B
controuerſia de iure praelationis inter Saxoniae et Boioariae duces, I,3,1,985,B
negat dignitatem mariti uxori ignobili, I,3,5,1170
exemplum in Agneta Bernauerin, Clara a Tettingen, Marie a Pettenbeck, ib. 1170,1178
ius tutelare inſignium ſibi adroget, II,1,1,23,D
argumenta et eorum refutatio, ib. 23,24,25
ſub Conrado I. ſui iuris iterum facta, II,1,2,224
forma et facies tempore Cunradi I. ſub Arnulpho duce, II,1,2,224,227,231,234,240,305
quondem ter et quater ſententias dixit in comitiis, I,1,6,466,D
Boiorum migratio in Baueriam. II,1,12,514,B
ſub Henrico aucupe ad ſyſtema Germanicarum prouinciarum certis legibus acceſſit, II,1,15,595,597,y
archipincernatus uſque ad ſec. XII. penes duces fuit, II,1,15,604,nn
Henricus auceps Bohemiam Boioariae duci adſignare uoluit, II,1,15,612
exercet annatas, II,3,4,961,962
ſecrorum iura debet iuri territoriali, non priuilegio Henrici aucupis, ib. 962,G
Bauarica ſtatuta uid. *Statuta.*
Bauſciana familia cum principatu Arauſionenſi coniuncta fuit, I,1,1,121 A. I,1,5,288. b. 289. II,1,8,428
conditor eius eſt Bertrandus Bauſcius, II,1,8,428
incipit anno 1177. durat uſque ad Reimundum II. 1393. II,1,8,428
ex hac familia XI. ſucceſſerunt, eorum nomina, II,1,8,428
Bauſcius, Bertrandus, conditor familiae Beuſcianae, II,1,8,428
eius uxor fuit Titberga, ib.
fabula Bauſcius a tribus regibus ſeu magis deſcendiſſe, ib.
ſtellam inſignis loco quondam habuerunt eius poſteri, ib.
Baxeae, II,1,1,108
Bebenburg, Lupold. locus ex eo de Henrici II. reliquis, II,1,1,42,A
Becanus, eius figmenta de uoce Beck, II,1,10,492,mm. ib. 494
eius opinio de uoce Hall. II,1,14,558
Beccesrlana, II,1,10,491,ll
Beck, hiſtoria de duobus pueris, qui proclamarunt hanc uocem, II,1,10,491,ll
denotat panem, ib. 491. 492
Becker, uocis deriuatio a Beck, II,1,10,492,mm
Beckerus ſpectra negauit, II,2,1,621
Becmannus, eius loca, II,1,1,15,A
deriuatio Academiae, II,1,5,362,363,e II,1,11,495,D
Bedae Continuator de coniugio Hugonis et Edithae, II,1,1,90
Begonus, comes Pariſiorum, uxorem habuit Alpaim, Ludouici Pii filiam, II,1,2,213,w
Beham, I,1,3,146,A
Beichtgroſchen, diſputant de eo, II,4,6,1255

Beklerus, Petrus, de clientelis regis Bohemiee in Germania teſtatur, II, 1, 15, 606, pp
de titulo regis Bohemiae, II, 1, 15, 610
Belboeus, Slauorum bonus Deus, II, 1, 12, 531, f
diuerſus e luterboco, II, 1, 12, 531
Belbuh, deus albus Wendis, II, 1, 12, 511, m. 515
BELGAE iugi impatientes ſunt, I, 1, 1, 18, E. 19
legetos excipiunt ſedentes eapite tecti, I, 1, 1, 92, C
Czari praeſenti hunc morem migrarunt, ib.
alii legati hoc ceremoniae genus impetrare nequeunt, ib.
negant Britanniae honores tempore Cronwelli, cur? I, 1, 1, 115, C
eorum ſupplex legetio ad comitia, I, 1, 6, 340, 341, 344
uniuerſim quatuor aut tres legatos mittunt, I, 1, 6, 461, A
in pece Riſuicenſi inde exorta litigie, quod aliarum prouinciarum legati excluſi, ib.
eorum reſpublice inter erme ſurrexit, II, 1, 3, 301
ualetudinarium Amſtelodamenſe ab Eliſabethae reginae Angl. munificentia deſcendit, ib. 301, b
in milites ſub iis militantes magna liberalitas, ib. b
eorum doctrina de emeritis, ib. c
ignari ſunt mendieitatis, ib. e
lotteriis acquirunt impenſas faciendas ptochotrophiis, II, 1, 3, 334, c
Aruernorum comiti ebſtulerunt prouincias in Belgio ſitas, II, 1, 8, 444, A
quas ei poſtea reſtituerunt, ib. 447
diu a comitiis abſuerunt, uſque dum poſtliminii iure Auſtriacae domus inſtituto Burgundicum ſuffragium reſtitueretur, II, 1, 15, 598
diſtinctio curatoris et tutoris apud eos ceſſat, II, 4, 3, 1075, pp. II, 4, 3, 1077, D
renunciationes ſecundarum nuptiarum ceſſant apud eos, II, 4, 4, 1129, D. 1134. 1137
admittunt matrem minorem ad tutelam, II, 4, 4, 1139, B
exemplum eſt in Principe Auriace uidua, quae tutrix fuit filii Wilhelmi III. ib.
apud eos tutelae legitimae non eſt locus, II, 4, 3, 1109, B
habent cameras tutelares, II, 4, 5, 1178, E
non priuant matrem hereditate, ſi tutorem non petat, ib. 1194
habent tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1208
Belgica Gallia, II, 3, 1, 793
Belgica ſtatuta, I, 1, 8, 612. II, 4, 3, 1108, A. II. 4, 4, 1134, A. II. 4, 5, 1178
Belgicae prouinciae, Carolus V, Belgices prouincias in regni formam redigere uoluit, I, 1, 1, 19, A. I, 1, 2, 124, F
querelae in comitiis oblatae, I, 1, 1, 19, A
dici nolunt regales, I, 1, 1, 115, A
argumento ſumto a republ. Romane, quod refellitur, ib.
indicium de praecedentia inter principes et reſpublicas, ib.
ad maieſtatis ſymbolum non adſpirerunt, II, 4, 2, 1058, E
Electur Saxoniae per eas poſtas conſtituit, I, 2, 5, 931, A
earum bella cum Hiſpanis, I, 1, 6, 337, 338
bellum cum rege Galliae, II, 1, 8, 443, 444
Belgicum bannum, nouum inſtitutum Friderici I. reg. Porusſiae, II, 1, 3, 246, m
Beliſarius, Iuſtinianus ei triumphum ſtatuit, II, 4, 1, 1019, pp
Bella *Anglicana & Gallica*, II, 1, 9, 471, 472, 473, 474
Arauſiaca et Gallica, II, 1, 8, 433, 434, 435, 436, 437, — 454
Belgica, I, 1, 6, 337, 338. II, 1, 8, 443, 444
Haunica, II, 1, 4, 348
Huſſitica fuerunt cauſa translationis inſignium Noribergam, II, 1, 1, 20. I, 1, 6, 331, B. II, 1, 15, 601
Imperii in comitiis conſenſu ordinum decernuntur, I, 1, 6, 395, 396, 411
cum Bohemia, II, 1, 15, 597, z
Punicum primum, II, 2, 2, 667, E. II, 4, 4, 1165, C
Sacra, I, 1, 1, 64, A. II, 1, 15, 612
omnes reges in iis imperatori ſummam detulerunt, II, 2, 8, 755, D
annatae pure non ſub conditione belli ſacri ſolutae ſunt, II, 3, 4, 943, 944, 945, 946
Triennale ordinum interceſſu finitum, I, 1, 6, 436. L
in eo duae aut tres parochiae penes unum parochum fuerunt, II, 3, 2, 833
in eo ſingularia iuris adlegandi ordinum ueſtigia adparent, I, 1, 6, 341, 344, 345, 346, 443, 444, 445, 446, 447
in eo Luſatie Saxoniae Electori oppignorata, I, 2, 3, 856, D
nouus electoratus inſtitutus, II, 1, 1, 31, pp
fuit pernicioſum, I, 2, 8, 833. II, 1, 1, 7. II, 1, 13, 549, F
Thuringia eo exhauſta, ditioribus eleemoſynae collectio iniuncta, II, 1, 3, 331, a
in eo Carolus III. Lotharingus ſtrenuam operam nauauit, II, 1, 4, 354, D
Troianum, in eo LXX. reges militarunt, I, 1, 2. 113, G
Turcica, I, 1, 6, 397. II, 3, 4, 944
Bella inferri nequeunt ſacrorum cauſa, I, 1, 4, 263, d
bellum facit fures, quos pax gladio demetar, II, 1, 3, 314, f
Belli ias habent ordines, I, 1, 6, 411
Beloyus, II, 1, 1, 123
Benedictini ſaeculo VI. liberalium artium ſtudia tradere coeperunt, II, 2, 2, 673, A
artium bonarum ſtudia ab Arabibus repetierunt, ib.
Benedictio per crucem, unde mos? II, 1, 1, 197, C
Benedictus, papa, a rege Galliae adpellatus fatuitas et ſtoltitia ueſtra, II, 3, 5, 978, A
Benedictus VIII. papa, coronam Boleslao deſtinatam miſit Stephano Hungariae duci, I, 1, 1, 51, B
Beneficia, origo eorum in feudis ſtipendiariis, I, 1, 4, 213, g
quae feuda? I, 1, 8, 614, E
Caroli M. tempore inſtar muneris et officii fuerunt, I, 2, 1, 685, D
nil commune habent cum poſterioris aeui clientelaribus territoriis, ib.
add. *Feuda*.
Beneficia eccleſiae, regis Galliae facultas in eis adſignendis, II, 1, 3, 277, a
in iis hodie aetas non adeo ſtricte obſeruatur, II. 4, 1, 1047, oo
add. *Canonicatus*.
Beneficiarius nobis uaſallus, I, 1, 5, 279, A
I, 1, 4, 220, d
add. *Vaſalli*.
Beneficiarius uid. *Canonici*.
Beneficium competentiae an filius opponere poſſit in obligatione patris defuncti diſputant, I, 1, 8, 595, C
Beneficium ex l. 2. C, de reſcind, uend. quo caſu locum non habeat in unione prolium, II, 4, 7, 1274, F
Bentheimenſis comes eſt ianitor Vltraiectini antiſtitis, I, 1, 4, 254, b. I, 2, 1, 653
familiae uetuſtas, II, 3, 5, 1154, c. II, 4, 7, 1261, 1263
Benzo teſtatur de moribus Peruanorum, qui cum mortuis fodiunt ueſtes etc. II, 1, 7. 418, f
Berengarius II. ob perfidiam captus, II, 1, 2, 130, B
de *Bergen* Comes, Eſſenſis abbatiſſa, eius controuerſia cum linea Kauniziana, I, 2, 1, 702
prouocat ad Caeſarem neglecta curia Haſſiaca, ib. s
Bergerus, Sueciae monarcha, regium nomen recuſauit, I, 1, 1, 24, A
Bergozomenſis marchionatus, eum mittit Aruerniae dux, II, 1, 8, 443, e
reſtituitur eidem in pace Nouiomagenſi, ib. 447. 5, 448
Berkoferus catholicus, gubernator principatus Arauſionenſis, II, 1, 8, 442, m
eius elogium in gubernando, ib.
repugnat hoſti in munimento, II, 1, 8, 444, B
tradit arcem hoſti longe impar, ib. 445, 446
Berlichius, eius ſententia de reſciſſione tranſactionis, I, 3, 1, 993
tuetur diuidiculam in uitalitio, II, 4, 6, 1150, A
Bernauerin, Agneta, chirurgi filia, Alberti Boioariae ducis ſponſa, I, 3, 3. 1170, g
ſuffocatur, cur? ib.
Bernhardus, filius Caroli Craſſi, fugit in Italiam ad Guidonem, II, 1, 2, 231, e
Bernhardus teſtatur bona eccleſiae pertinere pauperibus, II, 1, 3, 310, C
teſtimonium de philoſophia, II, 0, 1, 653, a
Bernwardus, epiſcopus Hildesheimenſis, Antiochiae exercitui lanceam praetulit, II, 1, 1, 101, C
Beroaldus Caeſarem Germanorum imperatorem ſalutauit, I, 1, 2, 121, D
eius conſilium, Germanos habere imperatorem, Italos regem Romanum, II, 4, 1, 1015, B
Beroius, eius doctrina de legitima, I, 3, 3, 1070, F
Beroliaenſis academia inſtitute a Friderico I. rege Poruſſorum, II, 1, 3, 247, y
Berolinum aedibus nouis adornata ſub Friderico I. II, 1, 3, 245, f
Beroſus, Pſeudo-Beroſus, II, 1, 10, 477, f
Bertana, ſoror Wilhelmi Corneti, II, 1, 8, 417
Berthauldus, Petr, eius error de regno Yuetot, I, 1, 1, 14
Bertholdus, Sueuiae dux, cum fratre Vngros occidit, II. 1, 2, 221, x, 222
a concilio Altheimenſi condemnati capite plectuntur, II, 1, 2, 224, hh
Bertiniani annales uid. *Annales*.
Bertrandus I. princeps Auriacus, II, 1, 8, 428
Bertrandus II. III. principes Auriaci, II, 1, 8, 429
Berytienſis ſchola uſque ad ſaeculum XII durauit, II, 2, 2, 670, A
Berytien-

Berytienſis ſchola ab imperatnribus Romanis ad doecndum ius inſtituta, II, 4, 1, 1033, 1034
Berytum, urbs Arabiae, II, 4, t, 1034, B
Berysum, urbs Pbuenieiae, fuit ibi ſchola iuridica, II, 4, 1, 1034, B
Beſchuldigen quid? I, 3, 4, 1095, t
Beſoldus diſtinguit munus eccleſiaſticum pont. et maieſtatem Romani imperii, I, 1, 3, 146, A
doctrina de paribus curiae, I, 2, 1, 662, 693, E
eſt auctor libri: doeumenta rediuiua monaſteriorum in Wurtenb. ducatu ſitorum, II, 1, 3, 305, f
eius opinio de ſculteto, II, 1, 14, 564, F
de *Beſſer*, eius liber de ecremoniarum iure deſideratur, I, 1, 6, 302, D
Betfortius fuit tutor Heurici VI. Angliae regis, II, 1, 9, 473, ce
Bethel, propbetarum ſchnla, fundamenta religinnis ibi docta, II, 2, 2, 661, D
de *Bethune*, Maxim, eius liber: memoires de ſages et royalles oeconomic etc. commendatur, II, 1, 3, 243, a. ib. 287, aa
Beutel-Leben in Bauaria quid? I, 1, 8, 609, C
Beutherus, eius opinio de praeeedentia electorum, I, 1, 4, 246, i
Beyerlinckius, Laur. caſtigatus, II, 1, 1, 51, E, 86, gg
Beyerus, Georg. eius doctrina de regnis patrimonialibus, I, 1, 8, 543, e
iudicium de obligatione principis, an deceſſor potuerit et uoluerit obligare, I, 1, 8, 568, I
cenſura de ea doctrina, ib. 569, D
iudicium de en, II, 4, 14, 1136. B
Biblia uid. *Scriptura S.*
Bielkius, legatus Succus, eum eo Brandenb. dux colloquium de pace iniit, I, 1, 6, 350, D
Bienſeance Gallorum quid? I, 2, 4, 213, e
Binderus, II, 2, 1, 657, y
Bio Boryſthenites dixit: Θεὸς ὡς ἐὰν εἶναι ὄντως, II, 1, 6, 404, A
moribundus eicrauit errorem, ib
Bioerenklonius, legatus, Francofurtum miſſus, ut comitiis imperii pericula exponeret, I, 1, 6, 377, u, x
Βιοκωλύτης quis? I, 1, 4, 215, *
Birini Acta, II, 1, 1, 104, ††
Biſenſtet, uilla prope Wormatiam, I, 1, 6, 321
Bituricenſia ſtatuta, I, 3, 4, 117, D. II, 4, 6, 1206, 1207
Bituricenſis primas, ei Rhemenſis ſe opponit, II, 3, 1, 779, B
Bituriges, Rex Biturigum per contumeliam dictus fuit Carolus VII. II, 1, 9, 473
Bizarus, Petr. Saxoniae electorem, imperii mareſchallum nominat S. R. I. legatum, I, 1, 6, 452, F
Blanca, regis filia, cur ad regnum Galliae non admiſſa? II, 1, 9, 465, i
Blanca, regina Galliae, Ludouico IX. filio impubere, regnauit, II, 4, 9, 461, 462, f. 463, 464
de S. *Blaſio*, Otto, deſcribit iter Friderici I. in Palaeſtinam, II, 1, 1, 74, ***
Bleeben, Io. Wilhelm, II, 4, 7, 1263
Blindenpruck, II, 1, 1, 15
Blondellus, Dau. Lotbaringiam foemineam defendit, qun dilemmate? II, 1, 4, 347, B. II, 1, 4, 353, qq
Blondellus, Gen. Franc. de inſignibus, Galliae liliis, dubitat, II, 1, 9, 464
Blumius proc. camer. II, 3, 14, 580
Blutbann fuit teſſera iurisdictiouis in territorio, I, 1, 4, 261, h
Blutfahne fuit teſſera ſupremae iurisdictionis in territorio, I, t, 4, 261, h
Maximilianus II. contulit illud Io. Friderico duci Pomeraniae, II, 1, 14, 576, C
Blutfahne et Hoff-Fahne differunt, II, 1, 14, 576, D
Bluts-Verwandte qui? II, 1, 15, 613
Bocerus, II, 1, 3, 335, a
Bochara, urbs Tartariae, habet academiam, II, 2, 4, 722
Boden de illicita a proteſtantibus prouocatinne in cauſis eccleſ. II, 3, 4, 908, C
Bodinus, Io, eius ſententia de regia maieſtate, I, t, 2, 10, B
negat Gallos Germanorum imperio ſubiectos fuiſſe, II, 1, 3, 340, A
dolet deſuetudinem publicae monomachiae, II, 1, 14, 568, E. II, 1, 14, 570, A
Bodo, miles de Ylburg cum conſenſu filiorum ſuorum uendidit partem de fundo clientelari, I, t, 8, 600, C
Bodo, Henricus, II, 1, 2, 243
Bodoebaum, II, 1, 9, 453
Boeclerus, Io. Henric. in notitia reipubl. tractat de cauſis declinati uerbi regalis, I, 1, 1, 17, **
eius opinio de iure adlegandi, I, 1, 6, 319, B
eius methodus in controuerſia Hiſpanicae ſucceſſionis laudatur, I, 1, 8, 568, i
Boehmerus de iure parochiali, II, 3, 2, 824, B
Boehmius, eius opinio de philnſophia Moſaica, II, 2, 1, 632, D
Bermanni a Carolo M. ſubacti, II, 1, 15, 594, m
Boemi oppreſſerunt Germaniam, II, 1, 2, 229, s
Boethius, eius definitio aeternitatis, II, 1, 6. 393, E
primus quadriuii uoce de quatuor ſcientiis mathematicis uſus, II, 2, 2, 672, B
defendit praeſcientiam Dei, II, 2, 3, 683 D. 694, C. 697, B
Boeotici ciues ſummum bonum in cacando poſuerunt, II, t, 6, 404
Bog, Deus Slauorum et Polonorum, II, t, 12, 515, A. ib. 531, f
Bogislaw, II, 1, 12, 515, B
Boh, Slauorum Deus maximus, II, 1, 12, 514, D
uo[illegible]s etymon ex Slauonicae linguae fontibus, II, 1, 12. 515, m
uox ſola a ueteribus rarios adhibita, II, t, 12, 515, o
BOHEMI, apud eos titulus regius ignotus fuit, I, 1, 1, 52, E
adrogant ſibi cuſtodiam inſignium, II, 1, 1, 39, bb, 40, E
ſub Carolingo ſui iuris facti, II, t, 2, 230, s, t
poſt exeiſionem Suanteuiti eius memoriam coluerunt, II, 1, 12, 525, ss
peregre aduentantes ſalutarunt Witaeus, II, 1, 12, 526
Arnulphus eos ad obſequia reduxit, II, 1, 15, 594, o
chriſtiani facti leges Magdeburgicas ſuſceperunt, II, 1, 15, 610
quas poſtea abrogarunt, ib.
quare longo temporis ſpatio a comitiis abfuerint? II, t, 15, 618
iura Romana apud eos ceſſant, II, 4, 3, 1078, A
BOHEMIA, titulus regius in ea fuit interruptus, I, t, 1, 24, C
canoniſtae reputant regnum minus proprie dictum, cur? I, 1, t, 27, B. I, t, 3, 192, A
BOHEMIA, maieſtas regia ei olim negata fuit, I, 1, 1, 34, B
omnes hodie concedunt eam, ib.
eius rectores olim ducis titulo uſi, I, t, 1, 52, A
Henricus I. Wenceslaum regem adpellauit, ib. D
contendit cum Hungaria de praecedentia, ib. E
Henricus IV. Wrateslaum primum regem adpellauit, I, 1, 1, 53, B
hunc titulum poſteri per integrum ſeculum intermiſerunt, cur? * I, 1, 1, 53, s, t
Premislaus Ottocarus rex adpellatus a Philippo, I, 1, 1, 54, *E
ab hoc tempore continuo uſu regale diadema principes geſſerunt, ib.
diadema regium ab Ottone IV. et Friderico II. renouatum, I, 1, t, 55
Bohemia diadema debet imperatori, I, 1, 1, 105. I, 1. 3, 159, 176
pontifex regalem adpellationem ſibi falſo tribuit, I, 1, 3, 176, E
habet iura electoralia, I, 1, 4, 247, b
rex ſceptrum non gerit, I, 1, 4, 259, g
nomine uniuerſae gentis Venedorum Brandenburgicus ſuffragium in comitiis fert, non Bohemiae rex, I, 1, 4, 268, p
an habeat ius adlegandi? I. 1, 6, 454, ſq.
ſubdominus eſt plurium territoriorum Germaniae, I, 2, 1, 657, B
eorum catalogus exhibetur, I, 2, 1, 657, u, x
in cauſis feudalibus eorum habet forum primum, I, 2, 1, 658, y
formula ei, ceu ſubdomino, in imperialibus ſubfeudis ſolennis, ib. z
Bohemia retinuit formulam principatus indiuidui, I, 2, 2, 777, E. I, t, 7, 493, A
Bohemiae reliquiae cum imperialibus non confundendae, II, t, 1, 19, 39
adrogat ſibi tutelam inſignium imperialium, quo iure? II, 1, 1, 39, bb
Bohemiae inſignia aſſeruantur in arce Wiſſehradenſi et Carlſtein, II, t, 1, 54, D
extinctis Carolingis, ſui iuris facta, II, t, 2, 230. s, t
Bohemiae regis ſuffragium in comitiis a Ioſepho imper. fuit reſtauratum, II, t, 15, 581, 582
diſcrimina de illorum reſtauratione inter principes, II, 1, 15, 583
impedimenta huius reſtaurationis e medio ſublata, II, 1, 15, 584
comitiorum concors ſententia de recipiendo Bohemiae ſuffragio et uotum formulae, ib.
conclusum commune beeder höherer Reichs-Collegiorum d. 30, Iun. 1708. ib 584
conclusum collegii ciuitatenſis d. 28. Iun. 1708. ib. 585
conclusum collegii electoris d. 7. Sept. 1708. com addita Reichs-Aſſecurations-Acta oder Declaration, ib. 586. 587, 588
Kayſerlich Commiſſions-decret. 589, 590
Koeniglicher und Chur-Boehmiſcher Reuers, ib.
argumentis VI. probatur, Bohemiae regem quondam ſuffragia in comitiis habuiſſe, 591, 592, 593 598, 601, 603
Bohemia eſt pars Germaniae, auctores de eo, II, 1, 15, 591, b
eius incolae ſunt populi Germanici, ib. 591, c
Bohemia diuerſos incolas habuit, 595, e
diuerſi eius incolae Germaniae adſcripti et iuris Germanici fuerunt, ib. f

BOHEMIA, Hermiones eam primum incoluerunt, II, 1, 15, 592, f
eos expulerunt Boii, qui cum populis Germanicis coaluerunt, ib. f
Boios expulerunt Marcomanni, de quibus non dubitandum, quod Germani non fuerint, ib. f
Marcomannos expulerunt Venedi, nouiſſimi Bohemiae incolae, ib. g
an Venedi ſeu Slaui fuerint Germanici iuris diſputant, II, 1, 15, 592, g
etiam hos factos eſſe iuris Germanici demonſtratur ex Goldaſto, ib. 593, h
Bohemiam Carolus M. ſubegit et Germanici iuris fecit, II, 1, 15, 593, l. 594, m
ſub Carolo M. arctiori nexu fuit Germanicae ciuitatis, locus ex Eginhardo, 594 m
ſub eius ſucceſſoribus laxiori, ib.
a quibus Bohemia defecit, ib. n
Arnulphus Zwentipoldum iterum ad obſequia imperii redegit et conſeruauit, ib. o
fabula eſt, Bohemiam morem geſſiſſe Conrado I. 595, p
poſt Carolingos Bohemia cum tota Germania ſui iuris facta, 595, q, r, s
iure ſe ſubtraxit Germanorum imperio, 596, t
publiciſtarum error, qui Bohemiam eius rei cauſa perfidiae incuſant, ib.
poſt tempora Carolingorum Bohemiae rectores Germaniam inuaſerunt, 596, u
Henricus auceps eam ad obſequium imperii iterum reduxit, ib. x
qua formula? ib.
ad ferenda tributa Henricus auceps eandem coegit. ib. 597, y
a tempore Henrici aucupis uſque ad Carolum IV. imperium continua bella geſſit cum Bohemia, II, 1, 15, 597, z
defectionis cauſae quae? ib.
Bohemiae reges non ſolum habuiſſe ius ſuffragii, ſed etiam ipſum iuris exercitium conſtat, 598, aa
teſtimonium Goldaſti in commentariis rerum Bohemicarum, ib. bb
errant, qui Bohemiae reges comitiorum adſeſſores laudant temporibus Carolingorum, cur? 599, cc
Bohemiae reges eo fine comitiis interfuerunt, ut defungerentur officio principis aut ſtatus Germaniae, 599, B
ab Henrico aucupe ac ſemper deinceps comitiis interfuerunt, 600, gg
comitia ſpeciatim recenſentur, quibus interfuere, ib.
de comitiis ann. 1350. eo minus dubitandum, quoniam Bohemiae rex Carolus IV. factus imperator, ib.
ann. 1378. Wenceslaus, quamuis ipſe caeſar, tamen comitiis adſignauit Bohemiae legatos, ib.
ann. 1416. idem factum ſub Sigismundo Conſtantiae, ib.
ann. 1461. Bohemiae rex ſub Friderico V. acceſſit ad comitia Egrae ac Auguſtae, ib.
ab anno 1550. comitiis intereſſe neglexerunt, ob quas cauſas? ib.
Bohemiae rex a comitiis abſens in iisdem deſideratus fuit, 601, hh
ſic Otto M. proſcripſit Boleslaum, ad comitia uocatum, ſed uenire negligentem, II, 1, 15, 601, bb
idem factum ſub Ottone II. ib.
regi Bohemiae Fridericus II. priuilegium dedit, in frequentandis tantum quibusdam comitiis, 601, ii
priuilegium ipſum exhibetur, ib.

BOHEMIA, regis Bohemiae uota fuerunt ſuffragatoria et deciſiua, I, 1, 15, 601
ſubſcriptio eius eſſentialis eſt in receſſibus imperii, 602, kk
exempla proferuntur ſub Henrico, Cunrado II. et ad ann. 1212. ubi ſubſcriptio regis Bohemiae deſiderata, 603
Bohemiae rex eligit imperatorem, imo Fridericus I. in diplomate ei primas detulit in officio eligendi, 603, mm
unde Bohemo ius eligendi competat, disquiritur, ib.
non ei ex priuilegio hoc ius competit, ib.
an ut ſex uiris diſcordantibus ipſe momentum adferat, ib.
neque in ſubſidium uocatus, cum elector Boioariae dux duobus electoratibus defungi non poterat, 604
uera eligendi cauſa eſt, quia prouinciae iure ius eligendi ei competit, ib.
Goldaſti error, qui putat pincernatus cauſa Bohemiae electionis iura obueniſſe, II, 1, 15, 604
qui refutatur et oſtenditur, ſi prouinciae cauſa eſt elector, eodem intuitu etiam eſt ſtatus imperii, ib.
Goldaſti errores quinque de archipincernatu Bohemiae regis refutantur, 604, uu
Bohemiae rex poſt tempora ſec. XII. pincernatum a Boioariae ducibus accepit, 605
inde etiam Colbiana gens cum ſubofficio pincernatus in Bohemiam migrauit, ib.
gaudet iure indigenatus in Germania, ut feuda acquirat, 605, oo
Caroli IV. pater Bohemiam cum Boioaria commutare uoluit, ib.
Rupertus, Boioariae dux, ſuam ducatus partem, quam ipſe poſſedit, uendidit Carolo IV. ib.
hunc contractum Moguntinus adprobauit, ib. 606
Rutheni comites et multa Vogtlandiae loca hodieque a Bohemiae regibus in clientelam ſuſcipiuntur, 606
Bohemiae rex poteſt fieri Caeſar, exempla, 606, pp
argumento A. B. electores Bohemicam linguam diſcere tenentur, 606
Bohemiae epiſcopatus Moguntino ſubiecti fuerunt, 606, rr
ſub Carolo V. demum Pragenſis epiſcopatus inſtitutus et Moguntino ſubductus fuit, ib.
eo animo, ut Miſnenſis, Bambergenſis et Ratisponenſis Pragenſi ſubderetur, ib.
Fridericus II. priuilegio muniuit Bohemiae reges, ut ipſi epiſcopos inſtituerent, II, 1, 15, 607
ab eo tempore Bohemiae epiſcopi facti ſunt mediati et a comitiis imperii abſtinuere, ib.
Moguntinus olim Bohemiae reges initiauit, 607, ss
id Moguntinus non habuit ex priuilegio aut qua cancellarius, ſed quod Bohemiae epiſcopus eidem ſubfuerit, ib.
Carolus IV. demum inungendi reges ius tranſtulit in Pragenſem epiſcopum, 608
Bohemiae reges ab imperatoribus dignitatem regalem acceperunt, 608, tt
ſed ideo non facti ſunt imperii uaſalli, ib.
Bohemiae reges uſi ſunt iure Magdeburgico, 609, uu

BOHEMIA, ſed abſurde hinc concludit Goldaſtus, ergo etiam Bohemiam ſubiectam fuiſſe Magdeburgico epiſcopo, I, 1, 15, 609
uerba ipſa recenſentur ex nouo MSt. ib.
quod Bohemia uſa fuerit legibus Magdeburgicis, ex libero arbitrio peruenit, 610
Carolus IV. poſtea ipſe leges tulit et Magdeburgicas aboleuit, 610
Bohemiae rex Iohannes utitur hoc titulo: Nos Ioannes etc. ſacri imperii citra montes uicarius generalis, 610, xx
ex hoc uicariatu ius ſtatus Bohemiae regis inter ordines Germ. arguere uolunt, ſed falſo, II, 1, 15, 611, xx
reges Bohemiae cameram imperii iudicem non habent, II, 1, 15, 611, yy
album imperii de an. 1526. exſtat, ubi camerae tributum ſoluit 412 $\frac{1}{2}$. florenorum Rhen. et ann. 1553. Boheim zu unterhaltung des Cammergerichts 300. flor. 611, yy
uerum a praeſtatione ad iurisdictionem agnoſcendam nullum eſt filum, cur? ib.
Bohemia quondam quatuor genera tributorum Germaniae tulit, iure uictoriae, qua confoederatus, qua uaſallus, qua ſtatus imperii, 611, zz
uictoriae iure ſingulis annis 500 equos, 300. boues poſt 150. marcas argenti et 120. boues ſoluit, ib.
ſub Henrico V. haec ſumma ad 3000. marcarum aucta fuit, quos reditus nomine caeſaris domanii adpellarunt, ib.
Fridericus II. hoc onus remiſit, quo iure? ib.
quoties Germania expeditionem ſuſciperet, toties Bohemiae rex intereſſe debebat, ib.
ad coronam Romae accipiendam Bohemiae rex Caeſari ſocius fuit cum 300 equis armatis, 612
ab Henrici aucupis aetate Bohemia feudum imperii fuit, 612, a
in hoc nexu uſque ad noſtra tempora perdurauit, II, 1, 15, 612, a
inueſtiturae literas edidit Balbinus, ib.
Morauia conſenſu comitiorum regno Bohemiae innexa fuit, ib.
Henricus auceps Bohemiam Boioariae duci adſignauit, ſed ſucceſſu caruit, ib.
an inueſtituram per legatum ſuſcipere et abſentiam regis excuſare teneatur, diſtinguendum, utrum regni cauſa an prouinciae ergo feudum petatur, ib.
extincta regia ſtirpe regnum imperio non aperitur, ſed ordines nouum regem eligunt, 613
Bohemia teſtamentorum ignara fuit, ib.
non tantum regnum ipſum, ſed etiam dignitas electoratus eſt feudalis, 614
ex priuilegio habet rex, ne petere inueſtituram oporteat, ſi imperator decem aut quindecim milliaribus diſtet a finibus Bohemiae, 614
quo ſenſu Bohemiae rex princeps imperii audiat? ib.
ſpeculatoris fabulae, qui dicit, Bohemiae regem non eligere, quia non ſit nationis Germanicae, 613, b
uerba ipſa exhibentur ex codice MSt. ib.
Lambecius ſpeculatorem defendit, quod de eo caſu tantum loquatur, ſi pater aut mater non ſit Germanicae nationis, 615

BOHEMIA, ab ann. 1230. rex Bohemiae fuit Wenceslaus monoculus, cuius pater non ſolum Przemislaus Venedae originis fuit, ſed etiam mater Hungariae regis filia, II, 1, 15, 615
commonſtratur ex inueſtiturae literis, Wenceslaum originis cauſa non fuiſſe deterioris conditionis parente Przemislao, 615
ex praeſumtione iuris clientelaris, ib.
mutata uxore Germana cum Hungara, 616
Slauicae gentis reges comitiis interfuerunt, ib.
ipſi reges Slauicae gentis eligunt caeſares, ib.
priuilegia imperii abſoluta ſunt, non reſtricta, ib.
diſcrimen a mammis petitum ineptias ſapit, ib.
Alberti Stadenſis locus, quod reges Bohemiae a comitiis expungendi, quod Slauicae originis, 616, d
qui refutatur et oſtenditur contrarium exemplo Wenceslai, 617, e
Bohemiae rex eligit non ſui cauſa, ſed ratione prouinciae, 617, e
exempla adſunt in Pomeranis et Mecklenburgenſibus, qui comitiis adfuerunt, quamuis Slauicae gentis fuerint, ib.
quo ſenſu Bohemia circulus Germaniae ſit? 618, h
imperatores in Bohemia interdum comitia cogere uoluerunt, cui inſtituto ordines reſtiterunt, cur? ib.
praeſcriptio non obeſt Bohemiae ſuffragio, cur? 618, i. 619, l, m
exempla negati ſuffragii Bohemiae, II, 1, 15, 619, m
cur Vladislao negatum? ib. 620
cur Sigismundo, Matthiae, Ferdinando II. ib.
hoc ideo factum, quia ab oneribus imperii reges Bohemiae tantopere abhorrebant, ib. n
Bohemia Magdeburgico epiſcopo ſubiecta fuit, II, 3, 1, 791
et quidem tertia redituum parte ei tributaria fuit, II, 3, 1, 795, F
Bohemicu ſtatuta, I, 2, 1, 657. *
Boiemanni ab Henrico I. Germaniae reſtituti, II, 1, 2, 229, t
Boiemia regno reſtituta, II, 1, 2, 229, t
Boii, eorum migratio ex Bohemia in Bauariam, II, 1, 12, 514, B
de iis ueteres tradunt, quod e Gallia in Hercynium tractum emigrarint, II, 1, 15, 592, f
Cocceius eorum natales tribuit Germaniae, ib.
expulerunt Hermiones e Bohemia, ipſi expulſi poſtea a Marcomannis, ib. g
coaluerunt enim populis Germanis, cum Bohemiam colerent, ib. f
Carolus M. eos ſubiecit imperio Germanico, ib. 594, m, 595, s
Carolingis extinctis, iterum ſui iuris facti, 596, u
acceſſerunt nouo ſyſtemati Germaniae praeſcripta forma, ib. 597
Boionria negat uxori dignitatem mariti, I, 3, 5, 1169
exempla ſunt in Agneta Bernauerin, ib. 1170
Clara a Tettingen, Maria Pettenbeck, 1171, h
add. *Bauaria*.
de *Boinburg* dedit Boeclero ſyllabum, in quo de cuſtodia inſignium nullum ueſtigium, II, 1, 1, 45, A
Boioteras apum rex, I, 1, 1, 25, B
Boiowerii ab Henrico I. ſubacti, II, 1, 2, 229, t
Boleslaus Chrabri, Poloniae dux, chriſtianus factus, I, 1, 1, 49, C
ab Ottone III. rex Poloniae declaratus, ib. 50
pontifici Rom. falſo adſcribitur, ib. 51
Boleslaus, Poloniae rex, ei reliquiae imperiales donatae, II, 1, 1, 130, 131, 200
Boleslaus, rex Bohemiae, ad comitia uenire negligens proſcribitur, II, 1, 15, 601, ii
Bollandi Acta Sanctorum, II, 1, 1, 25, D, 52, F
Bombarda, ab ea ſcutum et lorica tutare nequeunt, II, 1, 3, 313, b
BONA ECCLESIAE, canoniſtarum doctrina eſt, de iis praeter pontificem nullam poteſtatem humanam diſponere poſſe, I, 3, 1, 1013, C
his argumentis de Euſebiis pacem Osnabr. impugnauit, ib. D
ab hoc uirulento dogmate ſibi non ſatis proſpexit Dorſchaeus, ib.
idem priuilegium bonis hic competit, quod locum habet in rebus pupillorum, fiſci, etc. ib. 1014, B
de iis inſtitui poteſt ualetudinarium, II, 1, 3, 316
ſunt patrimonium pauperum, ib.
non ſunt diuini, ſed humani iuris, ib. a
initio communio bonorum apud chriſtianos fuit, ib.
cum ab ea diſceſſum, fiſcus pauperum inſtitutus, ib.
ad ſalaria clericorum conſtituenda bona eccleſiae in quatuor partes ſunt diuiſae, 318
una epiſcopo, altera clero, tertia fabricae eccleſiae, quarta pauperibus deſtinata, 318, B
ſcriptores de iis, ib. 280, b. 318. 320. 321
patrimonium pauperum eſſe probant teſtimonia canonum, 318, b
conciliorum, ib. c
patrum eccleſiae, 319, d
conſtitutiones caeſarum et decreta pontificum, ib. e, f
theologi aeui recentioris, 320, g
mercatus bonorum eccleſiaſticorum ſunt cauſa ambitus, II, 3, 4, 897 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907. -- 920
Communio bonorum inter coniuges, II, 4, 7, 1290,
uid. *Communio*. *Coniuges*.
Bonbra, Franc. Dau. ars belli et pacis, II, 1, 3, 336, a
Bondius, II, 1, 5, 381, A
Bonhorffer, Io. Mich. Conrector Halae Sueuorum, II, 1, 13, 552, F
Bonifacius, papa, eius querelae de beneficiis laicis, II, 1, 3, 379, e, f
Bonifacius IV. origo annatarum ſub eo quaeritur, II, 3, 4, 933, i
BONIFACIVS VIII adſcribit ſibi adpellationem regiam Corſicae, I, 1, 1, 87, F
eſt auctor doctrinae: ſpiritualem poteſtatem terrenam poteſtatem inſtituere habet, I, 1, 3, 168, A
eius ſymbolum a Io. Rubeo excuſatur, ib.
primus contra Galliae regem aliquid tentando ceteris praeiuit, ib. D
doctores contra eum Galliae regem defenderunt, ib
gladio mitraque ornatus ſe imperatorem dici iuſſit, I, 1, 3, 201, F
eius inſtitutum, ne monachi ſecularibus negotiis ſe immiſceant, II, 2, 1, 649, C
BONIFACIVS VIII. eſt auctor iubilaeorum, II, 1, 5, 977
eum adpellant atheum, ib.
Bonifacius III. marchio Montisferratenſis S. R. I. perpetuus uexillifer fuit, II, 1, 14, 575.
Bonna, caſtellum ad Rhenum ſitum, II, 1, 4, 348 cc
pactum ibi initum inter Henricum Germ. et Carolum Galliae regem, ib.
e regione Bonnae incidere uidetur Ἄλεισον Ptolemai, II, 1, 14, 559, E
Bonnenſis pactio anno 921. fuit iurata, II, 1, 4, 346
hac pactione Lotharingia Germaniae aeternum innexa fuit, ib.
diſtinguenda eſt ab ea, quae inter Henricum German. et Carolum ſimplicem amicitiae tantum cauſa inita, ib. 348, cc
ſcriptores de hac pactione, ib.
Bononia, ciuitas, ad regnum Adriae pertinuit, I, 1, 1, 106, E
ibi Wernerus philoſophiam docuit, II, 2, 2, 676
occaſione controuerſiae circa uocem as ius ciuile ibi introductum, II, 2, 2, 676, A. II, 4, 1, 1035
Bononienſis academia, II, 2, 2, 672, 674, 676, 680. II, 4, 1, 1035, ff
Bonum ſummum Bacotici in cacando poſuerunt, II, 1, 6, 404
Bonzii ſunt ſacerdotes in Iaponia, II, 1, 7, 415, t
Bopardia arx, II, 1, 1, 61, D
Borgen, haec uox etiam commodato communis, I, 3, 4, 1094, k
Borge Hugo, Princeps Arauſiacus, II, 1, 8, 793
Bornerus, II, 1, 12, 509
Borrhomaeus, eius conſtitutiones ſynodales prouinciae Mediolanenſis edidit Zuebinerus, II, 1, 3, 253, a
Bornetus, Gilb. poſtulat Henricum VIII. ſacrilegii, II, 1, 3, 298, h
Boſius, Iac. uult lanceam imperialem non eſſe dominicae paſſionis, ſed hanc Romae adſeruari, II, 1, 1, 10, B, 186, C
Boſo conditor regni Arelatenſis, I, 1, 1, 48, D
Carolus Caluus dignitatem regiam ei contulit, I, 1, 1, 48. I, 1, 3, 159, C
ſimul cum regno ſuo lanceam Mauritii Ottoni M. tradidit, II, 1, 1, 200, B
fuit abbas S. Mauritii, II, 1, 3, 282, p
Boſo princeps Arelatenſis, II, 1, 8, 427
Boterus, Io. quod tradit de conſtitutione Scipionis, non eſt fundatum, II, 1, 3, 271, nn
Bouche, Honoratus, Vindiciae fidei et pietatis prouinciae pro caelitibus illius tutelaribus reſtituendis, II, 1, 1, 86
Bouchetus, ſcriptor hiſtoriae Arelatenſis, II, 1, 8. 426
eius controuerſiae cum Chifletio, II, 1, 9, 460
Boues inualidis militibus largitae fuerunt ex conſtitutione Theodoſii, II, 1, 3, 265, t
Bouldry praefectura comitatus Neocomenſis, I, 1, 1, 23, D
Bouldus, Iac. de eccleſia ante Moſen, II, 1, 10, 483, m
Bovo, abbas Corbeienſis, II, 1, 2, 211, n
Bowlus, Oliuer. II, 2, 1, 645, ee
Boxhornius, II, 1, 10, 492, A
Boyen-Heymuth, unde dictum? II, 1, 15 592, g
Bozius, Thomas, eius error, reges ab epiſcopis creari, I, 1, 3, 173

Bozius, impia eius doctrina de rege Galliae, I, 1, 3, 173
Brabantia, eius dux eſt dapifer Vltraiectini epiſcopi, I, 1, 4, 254, h. I, 2, 1, 653
eam obtinuit Carolus rex Francorum ann. 914, II, 1, 5, 554, kk
Brabantius, Andr. II, 1, 3, 249, a
Bracarenſis primas poſtulat hanc ſpartam in uniuerſa Hiſpania, II, 3, 1, 779, A 787, A
Brachmanes, Indorum ſacerdotes, crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 412
laudantur a nirtutum ſtudio, aſtronomia, phyſiologia, arte medica, II, 2, 2, 662, 663
Bragarenſis uid. *Bracarenſis*.
Brabelius, II, 1, 4, 355, tt
Brandenburgenſes coluerunt Deam Triglam, II, 1, 12, 532, l
BRANDENBVRGICI MARCHIONES merentur regiam dignitatem ob multitudinem regionum, I, 1, 1, 117, D
uirium magnitudinem, rerum geſtarum gloriam, I, 1, 1, 118
ob potentiam inſignem, ib. F
regalem adparatum, priſtinum Poruſſiae diadema, ib 119
Fridericus I. Btandenburgicae Domnl inter omnium gentium adplauſus coronam regiam adquiſiuit, I, 1, 1, 120, B
cuius diadematis uaticinium Ioachimus pracdixit, ih.
fuerunt in numero ſex ptooinciarum ducum originariorum, I, 1, 4, 225, 216, 533, g
marchionei Brandenburgicos eſſe duces primarios et originarios, XII. argumentis prohatur, I, 1, 4, 529. 239 240, 241, 247, 248, 553, 557, 261, 269, 270 271, 272
lapides ac marmora nominant eos duces, I, 1, 4, 230, 2, h
epiraphium Gernrodanum nominat Geronem ducem: *Gero dux et marchio fundator eccleſiae Saxonum*, etc. ib. 230, b
monnmentum hoc plures hiſtorici exſcripſetunt, ih.
hiſtorici marchiones adpellant duces, ib. 230, e
auctor montis ſereni Geronem dicit ducem et marehionem, ib.
Hoppenrodius Geronem primum inter omnes duces dicit, ib.
uerſus in coenobio Geroorodano, condidit hoc templom dux magnus marchio Gero, 231
tempore Henrici aucupis *dux* aduerſus Heneros et Obotritos Brandenburgenſis conſtitutus, ih.
Vdo idem nomen ducis hahet, ib. 231
Ioachimns ſuo tempore ad concilium Lateranenſe ſubſcripſit, *Dux Slauorum*, ib.
imo ducis uocahulum marchionis nerbo praefertur et formula *Dei gratia* additur, ib.
cur Gero dux Saxonom dicatur? I, 1, 4, 231
doctoras iuris publici ſalotant eos duces, 231, d
ducis titulnm optime commonſtrat Cocceius, ib.
Otto I. in diplomate ſuo Geronem *Ducem* nominat, ih. 231, e
duces non aliud nomen habent, quam marchionatus ſeu der Maercker, quo ipſo diſtinguuntur ab aliis, 232, f

BRANDENBVRGICI MARCHIONES,
Henriei VI. diploma de honore ducis marchionis adfertur, I, 1, 4, 233, h
Otto marehio inſignit marchiam ducatum tranſalbinum, 233, i. 234
audit princeps imperii in diplomate Alberti epiſeopi Magdeb. 236, m
Burehardus, epiſcopus Magdeb. in diplomate Woldemarum et Iohannem principes nominat, 237, m
formula *Dei gratia* principio uſi ſont, 237, n
medio acuo dicti ſunt illuſtres, titulo tunc temporis imperii ducihus communi, ib. o
Primislaus, marchia armis in ditionem redacta, ſe ſcripſit nomine regis Brandenburgici, 238, p
locus ex uetuſto codice chronographi Brand. ih.
quod Caeſaris indnlgentia factum, ib.
Lotharius imperator Canutum, Daniae principem, Primislai aemulum, regem Venedorum adpellauit, 238, q
in caeſareis diplomatibus frequenter primariis imperii ducihus ordine praelati, 240, x
Fridcricus I. Imper. in diplomate Albertum marehiooem praetulit Fſiderico duci Saxon. I, 1, 4, 240, x
idem factum in diplomate n58. 241, x
in numero electorum ſtatim principio conſtituti reperiuntur, 241, 244, e
Panuinii et Frantzkii duhium ſoluitur, docendo, aliud eſt iure eligendi imperatorem gaudere, aliud hoc iure interdum non uti, 244, e
fuerunt primi inter ciuilis ordinis electores, 244, f
teſtimonium Martini Poloni de hoc, ib.
Platina et le Cirier idem teſtantur, 245, f
Salicetus et alii, ib.
electorei ipſi Brandenburgico in diplomatihus primas dederunt, 245, g
in diplomate, electorum calamo exarato, Wolodomaros locum ante Iohannem Saxoniae ducem tenet, ib.
in ceremoniali pontificis ipſi primae tribuuntur, 246, h
cur ei hodie infimus locus ſit? ib. i
quae de archicomite Brandenburgico traduntur, neniae ſunt, ib. l
ſunt archicamerarii S. R. I. 247. 248 a. b
camerarii munoi primarium ſex abhinc ſeculis penes eos ſtetit, 250, e. f
locus ex Arnoldo Lubecenſi, 250. f
de S. Blaſio ſigillatim camerarium memorat *Ducem Slanorum*, ib.
pontificis Alexandri literae Alhertum Brand. nominant camerarium, ib.
anonymus er Alhertus enm nominant camerarium et inter officiales primarium, I, 1, 4, 250, f
Wolodomarus marchio primus in diplomatihus ſe ſcripſit archicamerarium, anoo 1340. 252, h
anno 1377. Sigismondos Brand. ſe ſcripſit elector, 252, i
de Ludouico Brand. exhihet diploma Balbinus, ih.
cur tardios ſe ſcripſerint electores et camerarios? 252, I
habent officiales hereditarios, 255, c
camerarii fuerunt, comites Suerinenſes marcſchalli, nobilei de Putliz, theſaurarii, nobiles de Schenk, dapiferi, barones de Houerhek, ib.
culinae praefecti harones de Schulenburg, uenatores, nobiles de Grochen, pincernae nobilei de Hake, ib.

BRANDENBVRGICI MARCHIONES,
inter officiales et uaſallos fuerunt principes Mecklenhurgici, I, 1, 4, 256, d
qui ſingulari ueſtitu induti in aula Brandcb. adparuerunt, ib.
Krantzii teſtimonium de hoc, ib.
eorum inſignia ſunt Armeniae pelles, Hermelin, 258, c
pileus, der Chur-Hut, 258, d
ſenatoria toga et penula, Chur-Rok, 259, e
gladius, Chur-Schwerd, 559, f
ſceptrum Brandeburgicum, 259, g
Sigiſmundus elector inſignia rubrae aquilae geſſit, ib.
electores oh monus camerarii arduum etiam teſſeras honorifieentiores habent, I, 1, 4, 259, ib. g
ſanguinei coloris ſcutum, Blut-Fahne, 560, h
quod fuit ſignum ſupremae iurisdictionis, 561, h
fuerunt caput uniuerſae ditionis Venedorum, 261, A
ſub ſe habuerunt Heuellos, Vulzos, Redarios, Obotritos, 261, a
Theodoricus marchio anno 1020. plores Slauorum principes tributarios babuit, ih.
marchionei aeuo Ottonum ac poſt eum adiectione contra Slauos denotati et ab aliis diſtincti fuerunt, 262, c
Geronis titulus teſtimonio Vadiani, ib.
multa trophaea a Venedis reportarunt, ib. d
Fridericus Wilhelmus M. ſpectaculo eorum habitu ſimulato interfuit, quo quotannis regem creant, 263
Pomeraniae duces iis addicti fuerunt, 263, e
Otto I. Stettinenſis Ludouico Brand. ſubiectus fuit, ib.
Mecklenburgenſes principes ueſtitum Brandenburgicum geſſerunt, 264, *g
Venedorum principatus recenſentur, qui ſub eorum clientela fuerunt, 264, h
Baltaſar, Princeps Venedorum an. 1415. Friderico electori homagium fecit Berolini, ib.
inter eosdem pactum ſucceſſorium interuenit, ib.
Chemnitius teſtatur de eadem tranſactione, 265, h
Stargardienſis principatus in eorum ditione fuit, 265, i
eius ditionei recenſentur, ib.
hanc ditionem Albertus marchio filiae ſuae Beatrici in dotem dedit, ib.
anno 1315. Henricus Meklenburgicus conuenit cum Ludouico Brand. ſe ei cedere uelle loca reliqua Marchiae, ſumma 80000. Marc. ſoluta, 265, I
Luſatia din iisdem paruit, 266, m
Gero et Albertus urſus eam ſub ſua poteſtate habuerunt, ib.
anno 1320. Luſatia iterum a Wolodomaro occupata fuit, ib.
Boica gens in Brandenburgicis ſuccedens Luſatiam eodem iure poſtulauit, ib.
anno 1350. Ludouicus ſe ſcribit marchionem Brandenb. et *Lucizenſem*, ib.
Fridericus Brand. ſub Friderico III. imper. Luſatiam occupauit ib.
Miſnia Brand. ditionis fuit, 267, o
pacta inter Fridericum Miſnenſem et Wolodomarum an. 1311, 267, n
BRAN-

RANDENBVRGICI MARCHIONES, procuratio negotiorum imperii uoiuerſae gentis Venedorum apud eosdem fuit, I, 1, 4, 268, n
ſparta haec falſo tribuitur Bohemiae regi, ib. p
monumentum bibliothecae Vindobonenſis de hac ſparta exhibet Lambecius, I, 1, 4, 268, p
Brandenburgicus eſt director circuli Venedorum, 268, q
cur Venedorum dioeceſis hodie cum Saxonica coniuncta? ib.
audit dux tranſalbinus, a quo tempore? 269, q
patrocinium ordinis Iohannitici per Vendiam eſt penes Brandenburgicos, 269, r
ius Wildfangiatus per totam Vendiam 270, s. I, 2, 4, 921
item ponderis ac menſurae rationes, quae adhuc hodie in quibusdam locis obtinent, I, 1, 4, 270, t
in ipſo papatu liberum ſacrorum ius habuerunt, 270, u
ius primariarum precum, ib. x
comites plures recenſentur, qui marchiae uaſalli, 271, y
ann. 1196. ſtilus curiae Brand. fuit omnibus ſubinfeudatis illuſtribus comitibus, ib.
Albertus urſus plures colonias in marchiam deduxit, 271, z
teloniorum iura ſemper libera retinuerunt, 271, a
ſua peculiaria iura habent, diuerſa a Saxonicis, 271, b
in diplomate 1196. formula habetur: ſecundum ritum et ius Marchiae, ib.
liberam habent in alienando facultatem, ib. c
adlegandi ius exercuerunt, I, 1, 6, 350, ſeq. 359
habent ſuos ſubuaſallos, I, 2, 1, 661, 662
maximam publici curſus curam abhinc ſeculo habuerunt, I, 2, 5, 943
Fridericus Wilhelmus nuuo conſilio hanc curam Michaeli Matthiae demandauit, I, 2, 5, 944
Poruſſorum rex Fridericus I. hanc curam comiti de Wartenberg commiſit, 945
poſtarum itinera aeri inciſa, 946, n
in ipſa Saxonia curſum publicum Brandenburgicus diſpoſuit, I, 2, 5, 934, 947
ſed Saxonicis poſtis diſpoſitis hanc ſtationem deſeruerunt. ib, F
Ludouicus Brandenb. inſignia imperii in cuſtodia habuit, II, 1, 1, 133, B
exercet annatas in epiſcopatibus uerſis in ſtatum ciuilem, II, 3, 4, 968. II, 1, 3, 306, m
exercet ius primariarum precum, II, 3, 4, 968, ***
condiderunt epiſcopatus marchiae, ib.
etiam in reditibus commendarum omnium, ib.
per omnes principatus Venedorum ordinis Iohannitici, ib.
eorum leges in fructuum attributione terminum conſtituunt a medio Iulii ad medium Auguſti, II, 4, 6, 1133
edictum promulgarunt in Weſtphalia de diuiſione liberorum, qua illi excluduntur a ſucceſſione, II, 4, 7, 1277, F
BRANDENBVRGICVS MARCHIONATVS eſt ducatus, quod XII. argumentis probatur, I, 5, 4, 229, 230, 239. 241, 247, 253, 257, 269, 270, 271
Hunnorum inuaſionibus oppoſitus ab Henrico aucupe, I, 1, 4, 219, c
BRANDENBVRGICVS MARCHIONATVS dicitur ducatus tranſalbinus, I, 1, 4, 230 a. 233, g, h, i. 261, c
non dicitur Marckgraffſchafft, marckgrauiatus, ſed marchionatus, ib. 232, f
eius incolae dicuntur die Maercker, ib.
regiones das Maerckiſche, non Marckgraffliche, ib.
eſt peculiaris a ceterisque diſtincta prouincia, 233
e numero ſex aut ſeptem prouinciarum Germaniae, I, 1, 4, 233, g. I, 1, 7, 493, A
marchionatus et principatus ſunt ſynonyma, I, 1, 4, 234, 235, l
ſex abhinc ſaeculis fuit princeps in Germania ducatus, 250, A
habet ducatus inſignia, 257, 258
eſt caput uniuerſae ditionis Venedorum, 261, 262
in hunc finem inſtitutus, ut ſit marchionatus Slauorum, 261, c
eius limites late per ditionem Venedorum patuerunt, 261, c
Pomerania et Venedorum principatus eidem ſubiecti fuerunt, 263, 264, e, h
etiam Stargardienſis principatus, 265, i
epiſcopatus Vendiae ſeu Slauoniae ſunt omnes prouinciales, 269, u
abhorret iura Saxonica, I, 1, 4, 272, b
nullas habet ciuitates imperiales, cur? I, 1, 7, 493
eius incrementa ſub Friderico I. rege, I, 1, 5, 273
auctus Auriaco principatu, I, 1, 5, 275
centum et quinquaginta millibus aureorum uenditus, I, 2, 1, 697, D
eius conſtitutio 1527. in fructuum attributione. II, 4, 6, 1244, E
eius Statuta, I, 2, 5, 990. II, 4, 3, 1079, D. II, 4, 7, 1277, F. II, 4, 6, 1233, 1234
Brandenburgicus ſcabinatus, I, 1, 4, 272, b II, 4, 6, 1234, xxx
Brandenburgam ad comitia quondam acceſſit, et tamen urbs prouincialis fuit, I, 5, 7, 494, C
cur ab iis abeſſe coeperit? ib. E
ibi ſtetit idolum Trigla, II, 1, 15, 533, A
Brandenus, Georg. commentarium ſcripſit in concordata, II, 3, 4, 948, D
de *Brandſtein Catharina* familiae antiquae, principalis codicillos ann. 1436. adepta, I, 3, 5, 1173, **
Braſilienſes, gentes in nouo orbe, uitam aeternam crediderunt, II, 1, 7, 417, C
dicunt, qui uirtutes colunt, eorum animas in amoeniſſimis hortis congregari, ignauorum manes abripi ab Aignanan, II, 1, 7, 457, e
Brema eſt urbs imperialis, in claſſe urbium reſeruatione liberarum, I, 1, 7, 506, B
eſt in foedere hanſeatico, I, 1, 7, 525, C
Bremae adſeruatur lancea, II, 1, 1, 83, 130
Bremenſia ſtatuta, II, 4, 5, 1200, bb
Bremenſis primas, ei Dania et Suecia ſubfuit ſuadendi auctoritate, non poteſtate imperandi, II, 3, 1, 787, A
ei ſe oppoſuerunt Vpſalienſis et Lundinenſis, II, 3, 1, 779
Magdeburgico morem geſſit, II, 3, 1, 789, F. I, 1, 4, 262, b
qua occaſione ſe ab eo auulſit, ib.
Brentius theologus celebris Halae Sueuorum, II, 1, 13, 552, A
Breſchaeus, Io. plenius docet de tabernae ſignificatu apud Romanos, II, 1, 3, 271, A
Breſt Germanis notat inualidum ſenecta, II, 1, 3, 254, c
Breſtenhof quid? II, 1, 3, 154, q
Breſtenpfleg quid? II, 1, 3, 254
Breuiae praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23, D
Brewerus, Henricus, II, 1, 4, 355, 437
Brice, Abbé, deſcription nouelle de la uille de Paris, II, 1, 3, 290, cc. ib. 336, D
Brigitta, Sueciae regina, anno 1363. hoſpitii loco templum S. Michaelis in Sueuia Halae elegit, II, 1, 13, 547, B
Briak, Henr. Toetſteen der Waahrheic en de Dvvalinge, II, 2, 1, 640, g
Briſacum, ibi inſtituit Gallus iudicium recuperatorium, I, 1, 6, 384, r
in ditione Eberhardi fuit, II, 1, 2, 214, z
Briſſi ex catholico ſic reformatus, II, 1, 8, 443, n
Arauſione expellitur inſtinctu epiſcopi, ib.
Britanni a pontifice plane defecerunt, cur? I, 1, 3, 146, C
crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 418
habuerunt Druidas, acerrimos immortalitatis animae propugnatores, ib.
de origine eorum locus ex Tacito, II, 1, 10, 491, ii
BRITANNIA, eam ad ſe traxerunt Saxones, Britannis ſubactis, I, 1, 1, 6, E
ſepties per Saxonum dominationem diuiſa, I, 1, 1, 9, B
hodie dicitur Anglia, I, 1, 1, 21, D
pontifici Rom. nexu beneficiario addicta fuit, I, 1, 1, 32, F
eam a feudo Romanae eccleſiae Henricus VIII. diuulſit, I, 1, 3, 142, B
reges Britanniae a pontifice uncti, I, 1, 3, 135, C
Romanorum rudera in ea, I, 1, 4, 213, f
ſacris purioribus celebrat iubileum, II, 3, 5, 984, E
rex habet tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1207, B
uiuit Saxonum iure, II, 4, 6, 1221, uu
BRITANNIA MINOR olim reges habuit, I, 1, 1, 21
cur regali nomine abſtinuerint? 21, E I, 1, 2, 124, F
regalia maiora quaeque exercuerunt, 21, F
contra uiolentiam Gallorum ſe defenderunt, I, 1, 1, 22, A
ſub Ludouico XII. Galliae acceſſit, II, 1, 1, 22, D
nomen Britanniae reguli dignius habitum, quam uox ducis, ib.
Galliae innexa, proceres uoluerunt, ut regius filius Britannici reguli titulo adpellaretur, ib.
ſe ſcripſit *gratia Dei*, quod male habuit Gallum, I, 1, 5, 284
Britanniae ſtatuta, I, 3, 4, 5117, E
Britiniacum fœdus, inter regem Angliae Edoardum III. et regem Galliae Philippum Valeſium initum, II, 1, 9, 472, z
Carolus V. rex Galliae id fregit, II, 1, 9, 473, aa
Broue, uox denotat, quicquid ad agriculturam pertinet, II. 1, 12, 540
ab hac uoce deriuatur Proue. ib.
Brotuffius, Erneſtus, eius error de Carolo M. inſtauratore regii tituli in Bohemia, I, 1, 1, 51, A
teſtatur de Diis Slauorum, II, 1, 7, 413. II, 1, 12, 534, y
Browerus, Chriſtianus, Ann. Treu. eius error de Arnulpho imperatore, II, 1, 2, 210, g

Bra-

Browerus, quo titulo poſtulata Gallorum iu Lotbaringiam defandat? II, 1, 4, 247, E
Browillerenſis codex, II, 1, 1, 29, 30
Browne, Thomas, auctor religionis medicae, II, 2, 1, 641, n
Bruckner, Georg. Henric. eius doctrina de ſobfeudis, I, 2, 1, 650, B
Bructeri fuut Germani, II, 1, 4, 340, A
Brutateuſis uicus, II, 1, 8, 427, *
Brumeuſis S. Gerard. II, 1, 1, 199, E
Bruaechildis, ragina Galliae, II, 1, 9, 461, 462
Bruaiagias, eius iudicium de Argautinaa iuribus iniquiſſimum, I, 1, 7, 518, F
Brunnemannus, I, 1, 8, 630, 635, 637. II, 3, 2, 847. II, 3, 3, 864, 874. II, 4, 4, 1131, kk
dacimas intar diuina iura moralia retulit, II, 3, 3, 869, C
improbat ſortem, II, 3, 3, 868
eius doctrina de confirmationa tutalae, II, 4, 5, 1171, xx
Bruaaeras, locus ax ao da Arnulfo, Boioariae duce, II, 1, 3, 305, I
Brano, Ruſſorum apoſtolus, II, 3, 1, 796, D
Bruodinus, Anton. obtrectator regis Henrici VIII. II, 3, 4, 957
Brunsberga, codex priuilegiorum Poruſſiae ordinum 1616. ibi editus, I, 2, 2, 741, aa. 745, gg
BRVNSVICENSES DVCES, ſententia, qua ab obligatioue deceſſoris libarantur, I, 1, 8, 630, D
reſcriptum imperatoris, qua obligatio ſina conſeuſu caeſaris inita, irrita redditur, I, 1, 8, 635, E
poſtarum curam demandarunt comiti de Platen, I, 2, 5, 948, 949
quid in transactiona inter eos iuris ſit? I, 3, 1, 990, E
matrimonium inaequale inter eos locum non inuenit, I, 3, 5, 1274
exemplum in Ottona lineae Harburgenſis occurrit, cuius filio controuerſia ſtatus mota, ib.
controuarſiae iuter eos et Hildashemenſas da iura patrouatus, II, 3, 2, 841, B
annatas capiunt da omnibus pracbeodis, ſtipendiis ac benaficiis ecclaſiaſticis, II, 3, 4, 966
tituli ſimplicitata utuntur, II, 4, 1, 1020, oo
adpellantur uarbo maiaſtatis, II, 4, 2, 1055, B. 1056, 1057, gg
Brunſuiceaſis ducatas, in ao feminaa mutui contractu obſtringuntur etiam in cambio, I, 3, 4, 1135, B
quid iuris in tutela? II, 4, 3, 1074, bb
Bruuſuicam, falſo habita fuit pro urba impariali, quia Caeſaram haboerit, I, 1, 7, 491, A
Salici imparatoras aam e matricula imperialium axpunctam uoluerunt, I, 1, 7, 492, E
Henricis proſcriptis, immadiata facta, ib. 493, C
ex hanſa ciuitatum anno 1383. delicto excluſa fuit, I, 1, 7, 526, D
Baa Saga, II, 1, 7, 411
Buben, *Bubin* Germanorum unde? II, 4, 3, 1082, D
Bucelians, Gabr. II, 1, 1, 85, ff
Bucephalus, bucepbali inſignia Autbyrius oſtantaſſe dicitur, II, 1, 12, 529, c
Bachnerus, eius iudicium de Prudentio, II, 1, 11, 507, 510
Buckenbergenſes comites benaficiarii Haſſiae ſunt, I, 2, 1, 706, m
Buda, corona Hungariae ibi non adſeruatur, II, 1, 1, 54, C
Bub, Bohemorum Deus maximus, II, 1, 12, 514, D
Bulengeras, aius error de donationa Hugonis facta Hautico aucupi, II, 1, 1, 122
Bulgari, contra aorum inuaſionas marchia conſtituta, I, 1, 4, 219, b
eorum lagatio ad Ludouicum Pium, I, 1, 6, 320
Bulgariſtae diſcrimen inter maieſtatem realem at parſonalam faciunt, I, 1, 8, 558, G
aorum erroras, I, 3, 3, 1055, aa
BVLLA *Alexandri III.* ad Alphonſum Port. R. I, 1, 1, 83, F
Bonifacii VIII. hanc Philippus Gall. R. par lictorem comburi iuſſit, I, 1, 3, 168, E
Clementis XI. I, 1, 3, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, -- 198
Innocentii VI. de ioſignibus imparii, II, 1, 1, 64, 133, 185
Iuaocentii X. qua pacam religioſam proſcribere auſus eſt, II, 3, 2, 813, c
Iunocentii XXII. II, 3, 3, 866
Martiai V. adprobat translationem inſignium Noribergam, II, 1, 1, 18, 19, 21, 65, 68, 71, 175, 185
clauſula aommiſſoria iuri tutelari nou obeſt, II, 2, 1, 21, 69
cur? ib.
Nicalai, II, 2, 2, 28
Pii, II, 2, 1, 21
Sixti IV. I, 3, 5, 1162, a
Vrbani IV. ad Richardum, I, 1, 1, 59, C
Ballariam magnum, II, 3, 4, 935
Bullionaei principes regio titulo abſtinuerunt, I, 1, 2, 124, F
Bullionenſis ducatas, ſuper ao litas agitatae intar Leodienſas apiſc. et Sedananſas regulos, I, 2, 1, 22, F
eſt iummi iuris principatus, I, 1, 1, 23. A
imperii iura in eum, ib.
Germanorum inſcitia, qui aum in Polonia quaaſiuerunt, ib.
Sedaoenſes reguli aum poſſident, ib.
Bauez, *Banewiz*, II, 2, 12, 521, hh
Burbaneaſis familia Valaſiorum, ea axtincta, ius ſucceſſionis a pontifica controuertitur, I, 2, 3, 141, A
defenſum a doctoribus, ib.
Burcardus, abhas S. Galli, praeceptor Hedwigae, II, 1, 2, 211, k
Burcardas, dux Sueuiae, imperio Cunradi ſubiectus uon fuir, I, 1, 6, 323, A
Conradi I. aduarſarius fuit, II, 1, 2, 224, ii
fuit primus dux Suauiaa, II, 1, 2, 226, g
Rudolpbum ragem pugna uicit, II, 1, 2, 227, h, 231, d
Barchardas, dux Thuringiaa, ab Vngris fuit occiſus, II, 1, 2, 228, o
Barchardus, Magdeburgicus epiſcopus, marchionem Brandenburganſem in diplomate prinaipem adpallat, I, 1, 4, 237, m
Burgarias miles quis? I, 1, 4, 213, f
Burgemeiſter, I, 3, 4, 1141, A
Burgea, eius rectus ſignificatus, II, 1, 14, 561, A
Burggrafii, ſunt iudices ab imperatoribus conſtituti, II, 1, 14, 565, B. 566, C
Burggrafii, ordinas prouincialas fuarunt in Boioaria, I, 1, 7, 490, B
Burggrafiatas, alector Saxoniaa uendidit eum archiapiſcopis Magdeburgicis, II, 1, 14, 565
Burggrafius Magdeburgicus, caeſaris uicem obiiſſe pusat Goldaſtus, II, 1, 15, 609
archiepiſcopus ipſa aluit aum, II, 1, 15, 610
Electores Saxoniaa burggrafii Magdeburgici uicarium ſuum Halae Saxonum habnarunt, II, 1, 14, 565, C
Burguarii, milites limitanai, a Caroli M. conſtituti, I, 1, 4, 219, b
Burgum, quid Romanis fuit? I, 1, 4, 213, f
docetur axemplo in limitibus Romanorum in Britannia uerſus Pictos et Scotos, ib.
antiquiſſimis temporibus tantum turrim denotauit, II, 1, 14, 561
poſtea burgi uerbum pro arce tantum et caſtro adhibitum, ib.
Burguadi, eorum duaas regalem titulum aſſumſarunt, I, 1, 1, 81, E
eorum mores in coleudis et iucolendis domibus, II, 1, 14, 561, A
habent tutelam fructuariam, II, 4, 4, 1119, E. II, 4, 6, 1206, G
BVRGVNDIA, regnum Burgundiae in Gallia per Chlodouaaum oppreſſum, I, 1, 1, 9, B
a Burgundiaa nexu Neocumenſis romitatus ſolutus fuir, I, 1, 1, 23, E
regni Burgundiaa conditor Boſo fuit, I, 1, 1, 48, D
ad imperium Germanicum deuoluta fuit, I, 1, 1, 65, C
aius ducibus imperatores regium diadema ohtulerunt, I, 1, 1, 65, C
eius ducibus ragalis adpallatio denegata fuit, I, 1, 1, 76, B
Carolus Conſtantinus, Burgundiae domiuus, ragium titulum reſpuit, cur? I, 1, 1, 19, 20
Burgundiaa ac Belgii prouincias in regui formam redigere uoluit Carolus V. I, 1, 2, 124, F
Burgundiae uota in comitiis, I, 1, 6, 354, 355
Burgundici legati philoſophia de iure adlegandi, I, 1, 6, 439, 440, ſeq.
Burgundiaa ciuitates omnas ſunt immediatae, quaedam impariales, cur? I, 1, 7, 498
nulla earum in Germaniae aomitiis locum accapit, niſi ex priuilegiu, ib. 498
Burgundiae ducibus plurimas Geldriae ditiones Adolfus uendidit, I, 1, 8, 639, B
diploma Burgundiae ducum de anno 1170. I, 1, 8, 643, t*
Cliuiaa ducis cum Burgundiae duca tranſactio de Galdriae ducatu an reſcindi potuit? I, 3, 1, 975, D
Burgundiaa dux Odo petit uxore ſuae Galliae ragnum, ſad excluſus, cur? II, 1, 9, 465, i
Burgundia ſala abundat, II, 1, 14, 559, F
Auſtriacaa domus iuſtituto Burgundiae ſuffragium reſtitutum fuit, II, 1, 15, 598
Burgundiaues reſtituarunt Arauſinis ſopremi dominii iura, I, 1, 5, 278, A
anno 400. plaraſque prouincias iater Rhodanum at Rhanum occuparunt, II, 1, 3, 440, g
a Francis Franriaa regno fuerunt innexi, ib. 440, g
auctoras de eo, ib. h
Burgundus, Nicolaus, defenſor imperatoris contra papam, I, 1, 3, 140, B
Burgas, Patr. Bsptiſta, aius doctrina de iure adpallatiouis ragiaa, I, 1, 1, 80, C
reipublicae Genuanſi adſerere uoluit dignitatem regiam, II, 4, 2, 1058, G
Burſatus, II, 3, 4, 907, F
Baſſieres, II, 1, 9, 467
aius locus da Philippo Valaſio ad regnum uocato, II, 1, 9, 469, 1

Buxtorfius,

Digitized by Google

Buxtorfius, II, 1, 10, 483, m. II, 2, 1, 633, y
eius opinio de literis linguae Ebraeae, II, 1, 10, 480
Byzantina monumenta, II, 1, 1, 102, ** 103
Byzantini epiſcopi, eorum controuerſia cum Romanis de primo loco, I, 1, 3, 199, B
eius primatus eſt humani inſtituti, II, 3, 1, 774, B
Byzantini imperatores, eorum praerogatiua in iure reges adpellandi, I, 1, 1, 111, C
iis in uſu fuit ſymbolum imperialis globi, II, 1, 1, 114
Byzantium, in hac urbe Zoticus primus lobotrophium aedificauit, II, 1, 3, 271, a
Bzouius, Abrahamus, Fulberti epiſtolam exhibet, II, 1, 3, 286, y
eius teſtimonium de quarta pauperum, II, 1, 3, 322, d

C.

CAbilonica familia Bauſcianae ſucceſſit in principatu Arauſionenſi, I, 1, 1, 21, A
ei initium dedit Cabilonius anno 1393. II, 1, 8, 429, e
durauit ad annum 1530, ib. 429, e
illuſtris familia e comitibus Burgundiae oriunda, ib.
quinque principes Arauſionenſes in hac numerantur, eorum nomina, 430
Cabilonius, Ioannes, conditor familiae Cabilonicae, II, 1, 8, 429
Cabotius etiam regibus tribuit adpellationem regiam, I, 1, 2, 127, B
Cadamuſtus, Aloyſius, eius colloquium cum rege Nigritarum de felicitate chriſtianorum, II, 1, 7, 416, F
reguli reſponſio, ib.
Cadmus, literarum inuentor, II, 1, 5, 363, 364, d
ab eo deriuatur Academia, ſed falſo, ib.
Caecus ſuccedit hodie in feudo, cur? I, 2, 2, 764, ce
Caelius tranſcripſit ſua ex Baſilio, II, 1, 5, 377, C
Caeſar, Caius Iulius, titulos regales pretio dedit emtoribus, I, 1, 2, 114, B
conſtituit reges Deiotarum, Cauarinum, I, 1, 1, 38, C
Germanorum legatio ad eum miſſa, I, 5, 6, 317, E
eius locus de Gallis, II, 1, 7, 408, C
laudat Germanos, II, 1, 12, 511, b. II, 2, 1, 631, m
ante eum rara ueſtigia matheſeos, II, 2, 2, 667, F
ad artem grammaticam pertinentia ſcripſit, II, 2, 2, 668, B
Caeſar, apud Romanos imperii candidati nominati ſunt Caeſares, II, 4, 1, 1013, *
exemplum eſt in Ceionio Commodo, ib.
Iuſtinianus ante Caeſar dictus eſt, quam fieret imperator, ib.
apud Germanos dicti ſunt coimperatores, non Caeſares, II, 4, 1, 1013, **
fraudibus pontificis factum, ut Caeſaris nomen dari non poſſe crederetur, niſi unctis Romae, ib. 1014, D
alii acquieuerunt nomine regis imperatorum, ib.
quid Carolus IV. ſtatuit de nomine Caeſaris in A. B. ib. E
Caeſar-Auguſta, dicitur hodie Saragoſſa, II, 1, 11, 495, B
an patria Prudentii? ib.
Caeſarea, in hac urbe Pamphilus presbyter ſcholam aperuit, II, 2, 2, 671, E
Caeſarea maieſtas extra fines imperii ſe extendit, I, 1, 1, 74, F
add. *Maieſtas*.
Caeſares Germani uid. *Germani imperatores*.
Caeſares Graeci uid. *Graeci imperatores*.
CAESARES ROMANI meruerunt titulum regis regum, cur? I, 1, 1, 29, D
exempla regum ab iis adpellatorum, I, 1, 1, 37, 38, 39, 40
uſurparunt ius reges adpellandi in eccleſia catholica, I, 1, 3, 157, 158, 159
nec obſtat, quod fuerint ethnici imperatores, ib. 158
conſtituerunt prouinciarum duces et comites, I, 1, 4, 221
qui Caeſaris famuli erant, non regni officiales, ib. h
Caeſares deceſſorum facta non aliter attenderunt, quam ſi a ſucceſſore rata habita fuerint, I, 1, 8, 557, B
exempla, qui facta deceſſorum rata, habuerunt, ib.
Nerua et Pertinax anteceſſorum facta ratihabuerunt, ib. E
Galba, Tiberius et Caligula diſſoluerunt, I, 1, 8, 557, F. 558, A
curſus publicos, qui antea ſubditorum impenſis fiebant, fiſcales inſtituerunt, ac ex imperii reditibus ſuſtentarunt, I, 2, 5, 924, C
ſcriptores de curſu publico Romanorum Caeſarum, ib. D
cur Caeſares publicos curſus inſtituerunt? ib.
ipſi Caeſares lucrum curſus ſubditis praereptum noluerunt, ib. 925, A. 929, A
habuerunt facultatem ſubditis imponendi, ut ueredos gratis alant, uel ipſimet promti ſint ad curſum publicum peragendum, ib. 931, B
ab hoc onere nemo ſe excuſare poterat, ib. C
ſcriptores de iure angariandi, ib. D
hoc angariandi ius Caeſares ſubditis remiſerunt, ib. 932, C
mutarunt nomina dignitatis cauſa, II, 4, 1, 1009, zz
imperatores facti adſcluerunt nomina Caeſaris, Octauii, Flauii, Antonini, ib.
Iuſtinianus ſe Caeſarem et Flauium dixit, II, 4, 1, 1011, A
gloſſae figmenta, quae Iuſtiniano ob Flauii nomen flaui coloris capillos tribuit, ib. B
ex leui praelio deuictorum populorum nomina adſumſerunt, II, 4, 1, 1015, ii
Iuſtinianus ob aſſumtum nomen Francicum, Alemannicum etc. a Theudeberto, Francorum rege, bello laceſſitus fuit, 1016, E
Caracalla ſe Germanicum adpellauit, II, 4, 1, 1017, A
praeter ipſos Caeſares raro a milite imperatore triumphus eſt celebratus, cur? 1019, D
dicti ſunt *pii, magni, felices*, 1021, rr
uerba ſemper *Auguſti* retulerunt inter Diuos, 1023, xx
cur Octauius nomen Auguſti adſumſit? ib.
Caligula hoc nomen reſpuit, ib.
Caeſarum uultus dixerunt diuinos et aeternales, 1023, †
Caeſarum imagine ſignatum aes conflare nefas fuit, 1024, E
ex eorum effigie ridicula ſuperſtitio culta, 1025, ††
Tiberii leges de Auguſti ſimulacris, ib.
CAESARES ROMANI, clerus in his paganiſmis tolerandis adſentauit, II, 4, 1, 1025, †††
Caeſares ipſi poſtea hanc ſuperſtitionem cohibuerunt, Theodoſii lex de hoc, ib, †††
quotidie diademate redimiti fuerunt, 1027, aa
leges Romanas iuuentuti diſcendas commendarunt, 1027, cc
leges praeſcripſerunt, qui ad ſtudia ciuilia admittendi, 1047, aa
etiam in eorum officiales committebatur crimen laeſae maieſtatis, II, 4, 2, 1059, ll
an Iuſtinianus doctos militibus praetulerit? II, 4, 2, 1061, **
Caeſareum domanium adpellarunt reditus ex regno Bohemiae imperatoribus obuenientes, II, 1, 15, 611
Caeſarius, a Caeſare genitus, rex regum renunciatus, I, 1, 1, 30, E
Caeſenates, Anſ. Dand. eius liber de ſuſpectis haereſi, II, 3, 2, 818, E
Cainanus, ei liber adſcribitur, II, 1, 10, 484, p
adpellant eum ſcribam magnum, in angelum transformatum, II, 1, 10, 484, p
diluuium praedixit et prophetiam in tabulas lapideas retulit, ib.
eius ſepulchri repertor fuit Carolus M. ib.
huius rei cauſa Alexandrum epiſtolam Ariſtoteli ſcripſiſſe dicunt, ib.
Calagurris, Prudentius nominat eam ſuam patriam, II, 1, 11, 496, A
Calagurritani ſemper annumerati fuerunt conuentui Caeſar-Auguſtano, II, 1, 11, 496, B
Calanus, Indus, adſcendens in rogum dixit, o praeclarum diſceſſum e uita, II, 1, 7, 412
praedixit Alexandro mortem, ib.
Calaritanus primas, eum colunt Sardi, II, 3, 1, 779, C
Calcanus, Laur. eius doctrina, quod fructus in legitima loco quartae ſint, I, 3, 3, 1070, G
Calceamenta fuerunt olim diuerſiſſimi generis, II, 1, 1, 108
eorum limites uiolare nefas fuit apud Romanos, ib.
Calefactiuam eſt inter reliquias imperiales, II, 1, 1, 111, **
Calendarium Romanum, ſacerdotum errores in intercalando admiſſi, II, 2, 2, 667, G
fuit corruptum, II, 4, 6, 1239, G
Caligula Iulii et Auguſti diplomata ut uetera et obſoleta deleuit, I, 1, 8, 558, E
multos occidit, ei adclamantes Auguſte, II, 4, 1, 1023, xx
Caliphae chriſtianos aſtrologos et medicos in magno pretio habuerunt, II, 2, 4, 710, gg
Caliphae Abbaſidae, II, 2, 4, 708, x
Calixtus de animae immortalitate, II, 1, 7, 418, r
Callombier, praefectura comitatus Neocomenſis, I, 1, 1, 23, D
Caluinus, Iuſt. II, 2, 1, 635, bh
Caluinus, eius lexicon iuridicum, II, 1, 2, 502, D
Caluiniani reliquias non uenerantur, II, 1, 1, 181, E
Calumnia ex animo iudicanda, I, 3, 1, 997, p
Calumnioſa lis quid? I, 3, 1, 983, F
ſi ueritas eius detegitur, tranſactio reſcinditur, ib.
Camarinus a Caeſare rex adpellatus, I, 1, 1, 38

Cambdenus, Guil. eius locus de Henrico VIII, II, 1, 3, 298, h
de Britannorum religione, II, 1, 7, 411
de Anglorum tutela fructuaria, II, 1, 3, 327, b
Cambio latinis idem ac permuto, I, 3, 4, 1094, p
Cambium, id eſt, permutatio, ib.
foeminae in Saxonia ſine curatoris auctoritate obligari nequeunt ex cambio, I, 3, 4, 1134, C
Cambyſes, rex Perſarum, inuaſit Aethiopes, I, 1, 4, 218, y
Camelos, II, 1, 1, 105, †
CAMERA IMPERII abſoluit ſucceſſorem ab obligatione, I, 1, 8, 604, A. 625, F. 629, F
exemplum in cauſa Kunig contra uon Hauſs, ib. 604, A
comitem imperii declarauit prodigum, I, 1, 8, 636, B
Carolus Ludouicus litem de Sainenſi ſucceſſione a camera reuocauit, I, 2, 1, 660, C
abſoluit Ortenburgicos, I, 2, 1, 665, C
an fundatam iuriſdictionem habeat in lite matrimonii inaequalis, I, 3, 5, 1169, f
Rex Bohemiae eam non habet iudicem, II, 1, 15, 611, yy
non poteſt eſſe iudex in cauſis matrimonialibus principum euangelicorum, II, 3, 1, 809, C
decidit in cauſa matrimoniali Ottonis, I, 3, 5, 1174
eius ſententia in iure patronatus, II, 3, 2, 842
eo transferri nequeunt cauſae, pontificis iuriſdictioni quondam ſubiectae, II, 3, 4, 908, B
Iuri Romano auctoritas facta in iudicio camerali ſub uerbo *gemeiner Rechten*, II, 4, 1, 1041, bh
antea iuris ciuilis nulla legis neceſſitas fuit, ib.
Germaniae iura prouincialia differunt, II, 4, 1, 1041, hh
non Caeſareae ſed imperii leges Germanis ſunt, ib. 1042
commune ius a Caeſareo diſtinguitur, ib.
in camera non tam ius dici debuit, quam iudicari, ib. B
adſeſſores camerae debens eſſe Doctores academici, ib. 1042, D
Ioſephus imp. eam ad trutinam uocauit, II, 1, 15, 169, b
iniunxit uiduae tutrici, ut ſecundis nuptiis et Velleiano renunciet, II, 4, 4, 1134, pp
camera imperii mentionem facit inuentarii in tutrice, II, 4, 4, 1153
ordinibus immediatis, ſi minores principes ſint, conſtituit tutores, I, 3, 2, 1024, D. II, 4, 5, 1182, B
ſtilo camerae tutela diuiditur, II, 4, 3, 1100, B
eius ſententia de ſucceſſione fratrum conſanguineorum et uterinorum, II, 4, 7, 1285, A
Camera Metenſis ſeu *Pariſienſis*, eius decretum contra Lotharingiae ducem Carolum III. rex Galliae exequitur, II, 1, 4, 354, A
Cameracenſis pax inter Vilelmum I. 1559. et regem Galliae inita, I, 1, 5, 194, C
Gallus litem eiierauit et principatum Arauſionenſem reſtituit, I, 1, 5, 194, C, o
Cameralia bona, in Germanicis principatibus falſo negantur a Doctoribus, I, 1, 8, 620, **, 621
ea in Germania longe clariora ſunt, quam apud Gallos aut Belgas, I, 1, 8, 621, E
non ſunt donationes et gratiae imperatoris, ib.
Carolingica ſtirpe extincta quilibet populus duci ſuo ea adſignauit, ib. 622, A
Luſatia ea neſcit, ib.
Camerales deciſiones, iudicium de iis, II, 4, 1, 1042, C
Cameralis ordinatio adſeſſores uult doctores academicos, II, 4, 1, 1042, E
de aetate iudicis, II, 4, 1, 1045, B
Cameraliſtae, eorum doctrina de iudice feudali, I, 2, 1, 693, ee. 694, C
Camerarius, fuit inter octo officiales Francici imperii, I, 1, 4, 247, a
Giſelbertus in eo fuit Camerarius, ib.
inter reliquos principem locum occupauit, I, 1, 4, 250, e
eius munus etiam ſupremum eſt in aula Poroſiica, ib. e
ab initio in aula ipſa aut imperio munera ſua obiit, II, 1, 14, 574, E
Camerarius, eius commentarius utriusque linguae, II, 1, 3, 253, a
legis Salicae auctorem facit Chlodouaeum, II, 1, 9, 457
eius opinio de libro Enochi, II, 1, 10, 484, q
Camerlingus, eius officium, II, 1, 1, 29, F
Caminenſis epiſcopus paruit Magdeburgico, I, 1, 4, 262, b. II, 3, 1, 791, A
Camiſia, alba ſaepius ita dicitur, II, 1, 1, 99, C
Cammer-Guter, eorum origo poſt Carolingos, I, 2, 3, 852, E
Cammer-Knecht, Iudaei ſub Caeſare fuerunt, II, 4, 3, 1098, 1100, A
Cammer-Sclauen, ſic dicti Iudaei, II, 4, 3, 1098, C
Campanella omnibus rebus ſpiritum tribuit, II, 1, 6, 402, A. II, 2, 1, 621
Campani proconſuli Fuluio uenditi, II, 4, 5, 1162, C
Campaniae comes ſchemate maieſtatis uſus eſt, II, 4, 1, 1057, D
Campe Germanis idem ac permutare, I, 3, 4, 1094, p
Campegius Cardinalis, II, 1, 5, 390
eius ſilentiarius fuit Troilus Maluetius, II, 3, 3, 882, A
de *Campen*, Mechtildis, matrimonium morganaticum iniit cum Ottone ex linea Harburgenſi, I, 3, 5, 1173, 1174
filio Ottoni controuerſia ideo mota, ib.
in filii fauorem camera decidit, I, 3, 5, 1174
Campiones, duo campionum genera ſunt priuata et publica, II, 1, 14, 568, B
utraque uaria ſunt ad ulciſcendum iniuriam, famam, etc. ib.
ad famam uindicandam et probandam innocentiam campiones chriſtiani magiſtratus indulſerunt, ib. C
multis gentibus in uſu fuerunt, ib.
auctores de iure campionum, ib.
quidam Longobardis originem earum tribuunt, ib. E
quidam tribuunt Saxonibus, ib.
Campſare, id eſt, permutare, I, 3, 4, 1094, p
Campſores pro argentariis, ib.
Canariae inſulae, earum incolae credunt uitam aeternam, II, 1, 7, 418, p
Cancellarius, Spirenſis epiſcopus, Philippi Caeſaris cancellarius, inſignia imperii tradere noluit, II, 1, 1, 39, C
in cancellarii munere fuit confirmatus, ib.
Cancellarius imperii uid. *Archicancellarius.*
Cancellarius Pariſienſis academiae, I, 2, 2, 676
Canon, Lotharingiae ducis legatus Hagae Comitum, II, 1, 4, 351, A
CANONES quid de regentium maieſtate ſtatuant? I, 1, 1, 26, D
uolunt, ut ſacri collegae pareant dignitati epiſcopi, I, 1, 8, 636, C
quomodo tranſactionem definiant? I, 3, 1, 968, C
canonum diſſenſus, I, 3, 3, 1041, cc
canones ueteres de ſacerdotum ueſtitu diſponunt, II, 4, 2, 1070, D
canon 2. concilii Chalcedonenſis prohibet nundinationes ſacerdotiorum, II, 3, 4, 916, f
Canones *Apoſtolici*, eorum canon 39. uult, praebenda pauperibus eſſe danda, II, 1, 3, 280, b.
Io. Quintinus edidit eos, ib.
Zonaras ſcholiaſtes, ib.
de quarta pauperum diſponunt, II, 1, 3, 318, b
de clericorum bonis quid ſtatuant? II, 3, 4, 915, D
- - - *Conciliorum* uid. *Concilia.*
- - - *Hibernenſes* produxit Lucas Acherius, II, 3, 3, 880
- - - *Iuris canonici* explicati et adlegati

ex Decreto

P. I. Diſt. VIII, c. III. II, 3, 4, 907, D
- - - X, c. VIII. ubi diſtinguitur munus eccleſiaſticum et ſeculare principum, I, 1, 3, 162, B
- - - XII. - X. I, 1, 3, 184, n.
- - - XXXVI, - I. II, 3, 2, 848. A
- - - XXXVII, - XII, II, 4, 2, 1069. D
- - - L. - IV, II, 3, 3, 867
- - - - - XI, II, 3, 4, 906, D
- - - LXIII, - III, II, 3, 4, 905, B C
- - - - - IV, II, 3, 4, 905, B C
- - - - - VII, II, 3, 4, 905, B
- - - - - XXXVI, II, 3, 2, 848 A
- - - LXXIIX. - I, II, 4, 1, 1044, C
- - - - - IV, II, 4, 1, 1044, C
- - - XCVI, - VI, I, 1, 3, 163, B
- - - - - X, I, 1, 3, 163, B
P. II. Cauſ. I. Q. I. C. II. II, 3, 4, 918, B
- - - - - - - - VIII. II, 3, 4, 918, D
- - - - - - - - XVI. II, 3, 4, 918, A
- - - - - - - - XXIX. II, 3, 4, 918, D
- - - - - - - - XXX. II, 3, 4, 918, B
- - - - - - - - CIV. II, 3, 4, 918, F
- - - - - II, - III. II, 3, 4, 918, C
- - - - - - - - IV. II, 3, 4, 918, B
- - - - - - - - VI. II, 3, 4, 918, E
- - - - - - - - VII. II, 3, 4, 918, D, E
- - - - - - - - VIII. II, 3, 4, 918, D
- - - - - III, - VI. II, 1, 3, 284, u
- - - - - - - - VII. II, 3, 4, 918, E
- - - - - - - - XII. II, 1, 3, 284, u
- - - - - XI, - VI. II, 1, 3, 281, i
II, 3, 4, 899, A
- - - VI, - III, - II. I, 1, 1, 26. I, 1, 2, 125, A
- - - VII, - I, - I. II, 1, 3, 315, A
- - - - - - - II, II, 1, 3, 315, A
- - - - - - - XI, II, 1, 3, 315, A
- - - - - - - XVII. II, 1, 3, 315, B
- - - - - - - XVIII. II, 1, 3, 315, B
- - - XI, - III, - CI. II, 1, 3, 55. 269
- - - XII, - I, - VII. I, 1, 3, 169, t
- - - - - II, - XXIII. II, 1, 3, 322, e

Ex

Ex Decreto.

P.II.Cauſ.XII, Q.II. C.XXVIII. II, 1, 3, 322, c
- - - - - - - XXIX. II, 1, 3, 322, c
- - - - - - - XXX. ib.
- - - - - - - XXXVII. II, 3, 4, 912, D
- - - XVI, - I, - III. II, 1, 3, 284, u
- - - - - - - XII. II, 3, 4, 905, C
- - - - - - - XVI. II, 3, 4, 905, C
- - - - - - - LVI. II, 1, 3, 284, u
- - - - - - - LIX. II, 1, 3, 280, g 281, i. 282, B
- - - - - - - LXI. II, 1, 3, 281, i
- - - - - - - LXVIII. II, 1, 3, 281, i. 184, u
- - - XVII - IV. - XLIII. I, 3, 3, 1085, aa
- - - XXV - I. - XI. I, 1, 3, 162, D
- - - - - - XV. I, 1, 8, 559, y
- - - - - II. - IV. I, 1, 8, 559, y
- - - XXVI - I, - I. II, 3, 3, 862
- - - - - II, - I. II, 3, 3, 862, 874, 875
- - - - - - - II. II, 3, 3, 861
- - - - - - - III. II, 3, 3, 862
- - - - - - - IV. II, 3, 3, 862
- - - - - V, - VI. II, 3, 3, 862, 875
- - - - - V, - VII, II, 3, 3, 862, 875
- - - - - - - IX. II, 3, 3, 862, 875
- - - XXVII - I, - XVII, II, 4, 1, 1006, E

P. III. Diſt. I. can. XXXVII. II, 1, 1, 71, *

Ex Decretalibus.

Lib. I. Tit. III. cap. 36. I, 1, 8, 560, y
- - - IV, - 2. II, 3, 2, 849, b
- - - - - 6. II, 3, 2, 849, b
- - - - - 8. I, 2, 2, 749, pp I, 2, 3, 823, gg II, 3, 2, 849, b II, 4, 1, 988, bb
- - - - - 10. II, 1, 3, 315, A
- - - - - 11. II, 3, 2, 849, b II, 3, 4, 907, D
- - - VI, - 3. II, 3, 3, 867, E
- - - - - 7. II, 3, 4, 965, o II, 4, 1, 1044, C 1047, oo
- - - - - 28. I, 3, 2, 1027, C II, 3, 2, 815, g
- - - - - 31. II, 3, 3, 867, C
- - - - - 34. I, 1, 1, 98, u. I, 1, 3, 169, t
- - - - - 41. II, 3, 3, 866, C II, 3, 4, 906, C
- - - - - 42. II, 3, 3, 859, 862
- - - - - 43. II, 3, 4, 907, C
- - - - - 44. II, 3, 4, 971, B
- - - - - 51. II, 3, 4, 907, B
- - - - - 56. II, 3, 3, 867. A. II, 3, 4. 905, 907
- - - VII, - 2. II, 3, 4, 964, B
- - - X, - 3. II, 3, 3. 866, C. II, 3, 4, 907, B
- - - XV, - 1. hoc capitulum agit de unctione, non dignitate regali, I, 1, 3, 150, C
- - - XXX, - 4. II, 4, 7, 1273, B
- - - XXXIII, - 6. I, 1, 1, 99, x. I, 1, 3, 163, B. 167, h, 185, s

Ex Decretalibus.

Lib. I. Tit. XXXVI, cap. 6. I, 3, 1, 968, B
- - - - - 11. II, 4, 7, 1273, B
- - - XLIII, - 4. II, 4, 6, 1223. zz
- II, - I, - 5. I, 2, 1, 683, ff
- - - - - 13. I, 1, 3, 163, B I, 2, 1, 683, ff
- - - XVI, - 3. II, 3, 4, 964, A
- - - XIX, - 1. I, 1, 8, 559, y
- - - XX, - 46. I, 1, 1, 27, 28, d, **
- - - XXIV, - 31. I, 1, 7, 511, C
- - - XXVI, - 5. II, 1, 3, 324, k
- - - - - 13. II, 3, 4, 973, D
- - - - - 14. II, 3, 4, 973, D
- - - - - 20. I, 2, 3, 324, k
- - - XXVII, - 3. I, 1, 8, 559, y
- III, - V, - 16. II, 1, 3, 320, A
- - - - - 17. I, 2, 2, 760, C
- - - - - 35. II, 4, 1, 1048
- - - - - 37. uniuerſa Germania hoc capitulum pridem eierauit, I, 3, 5, 1164, g
- - - VI, - - II, 1, 3, 314, g
- - - - - 5. II, 1, 3, 315, A
- - - XXII, - 4. I, 3, 4, 1145, B
- - - XXIII, - 1. I, 3, 4, 1145, B
- - - - - 3. I, 1, 8, 559, y
- - - XXVI, - 16. I, 3, 3, 1041, cc
- - - - - 18. I, 2, 3, 1046, qq
- - - XXVII, - 1. II, 3, 4, 925, C
- - - XXX, - 29. II, 3, 4, 965, p
- - - XXXVIII, - - II, 3, 2, 821, C
- - - - - 2. II, 3, 2, 849, y
- - - - - 27. II, 3, 2, 847, A
- IV, - XVII, - 13. hoc ſtatuit, pontificis non eſſe circa dignitatem politicam diſponere, I, 1, 3, 161, D
- V, - III, - - II, 3, 4, 919, k
- - - - - 18. II, 3, 4, 941, D
- - - - - 26. II, 3, 4, 942, F
- - - - - 28. II, 3, 4, 942, F
- - - - - 34. II, 3, 4, 942, F
- - - - - 42. II, 3, 4, 943, A
- - - V, - 6. II, 3, 2, 846, B
- - - XXI, - 3. an forti ſuffragatoriae contraria? II, 3, 3, 859, 860
noua huius capituli explicatio, II, 3, 3, 880, F
- - - XXXIII, - 6. II, 1, 1, 71, *
- - - XL. - 12. II, 1, 3, 133, a
- - - - - 26. male ex hoc praeſcriptionem ſtruunt, Icti, I, 1, 7, 510, C
non de amiſſione, ſed acquiſitione regalium hic ſermo eſt, I, 1, 7, 510

ex Decretalium VI.

Lib. I. Tit. III. cap. 11. I, 2, 2, 760, C
- II, - XV, - 3. I, 2, 3, 863, A
- III, - XI. - 1. I, 3, 3, 1041, cc
- IV, - II, - 10. II, 3, 2, 825, C
- - - XI, - 18. II, 3, 4, 971, B
- V, de reg. iur. - R. 5. II, 1, 3, 324, k
- - - - R. 13. I, 3, 3, 1065, ll
- - - - R. 27. I, 1, 8, 583, C

ex Decretalium VI.

- - - - R. 46. II, 3, 4, 964, A II, 4, 7, 1265, B
- - - - R. 55. II, 3, 4, 961, I
- - - - R. 61. II, 3, 4, 970, z
- - - - R. 76. II, 3, 4, 950, y
- - - - R. 78. I, 3, 2, 1027, C
- - - - R. 80. II, 3, 4, 964, A

ex Clementinis.

Lib. I. Tit. III. cap. 5. II, 1, 3, 315, A
- II, - IX. - un. II, 1, 8, 960, y
- - - XI, - 2. in hoc imperatori Romano adſeritur forum in cauſis feudalibus, I, 2, 1, 682, dd. I, 1, 1, 99, ff
- III, - XI, - 2. II, 1, 3, 252, k
- - - XII, - 2. II, 3, 2, 829, D

Extrauagantes communes.

Lib. I. Tit. VIII. cap. I. I, 1, 1, 99. I, 1, 3, 167. o. 168, C
- - - IX, - 1. II, 3, 4, 937, B
- II, - II, - 10. II, 3, 4, 943, B
- V, - I, - - II, 3, 4, 919, k

ex Decretalium VII.

Lib. II. Tit. III. cap. 1. II, 3, 4, 936, D II, 3, 4, 976, E
- - - - - 2. II, 3, 4, 894, h II, 3, 4, 935, 936
- - - - - 3. II, 3, 4, 936
- - - - - 4. II, 3, 4, 976, C. E
- - - - - 5. II, 3, 4, 935, B
- - - - - 6. II, 3, 4, 976
- - - - - 7. II, 3, 4, 894, 935, E 936, 976, G

CANONICATVS ignobiles ab iis excluduntur, I, 3, 5, 1165, i. II, 4, 3, 1095, B
aetas hodie non adeo ſtricte in iis obſeruatur, II, 4, 1, 1047, oo
quid iuris in fructuum diuidicula? II, 4, 6, 1250, oo
- - Caeſarei *Aquisgranenſis*, I, 3, 5, 1166 * II, 3, 2, 827
Argentoratenſis, I, 3, 5, 1166, * II, 3, 2, 827
Leodienſis, II, 3, 2, 827

CANONICI, matre ignobili procreatus non poteſt fieri canonicus, I, 3, 5, 1165, A
eorum facies antiqua, II, 1, 3, 281, n. II, 3, 4, 899
eligendi iura iis conceſſa, II, 3, 3, 867, B
Colonienſis oratio, qua principes Boicos ineligibiles dixit, cur? II, 3, 4, 899, E
habent ſolatium ex ſolutione annatarum, II, 3, 4, 975
annatas ſoluere tenentur, II, 3, 4, 976, C
non ſolum in menſibus papalibus, ſed etiam in menſibus capituli, ib.

CANONICVM IVS, in regno certum numerum epiſcoporum requirit, I, 1, 1, 27, B
XI. ciuitates, XI. duces, XI. epiſcopos, unum archiepiſcopum, ib. F
eius praecepta de regno nihil efficiunt, I, 1, 2, 125, A
neque per ſe neque per bonas conſequentias poteſtatem adpellandi reges pontifici adiudicat, I, 1, 3, 161, 162, 163 164
uafritie et fraude eleti in Germania introductum fuit, I, 1, 6, 308, D
Bonifacii VIII. decretum ei inſertum I, 1, 3, 168, F
quid de obligatione principis ſtatuit? I, 1, 8, 559

H 2

CA-

CANONICVM IVS, euangelicos principes id non ſuſtuliſſe niſi in cauſis fidei, ſtatuunt quidam, I, 2, 1, 682
qui refelluntur, ib. D
Clementina in eauſis fendalibus agnoſcit primum ſorum domini, I, 2, 1, 682
in Pariſienſi academia introductum, quo ſeculo? II, 2, 2, 670, C
ea, quae in iure eanonico primatis ſunt, penes imperatorem et principes ſtererunt, II, 3, 1, 777, D
parum habet de argumento primatus, II, 3, 1, 780, B
approbat ſortem ſuffragatoriam, II, 3, 3, 875
contra ſortis uſum eanones refutantur, II, 3, 3, 859
eius decreta contra Simoniam II, 3, 4, 917. i
non multum roboris habent, II, 3, 4, 918, A
in eo aetas muneribus ſacris definita, eſt, II, 4, 1, 1044, kk
domina poteſt eſſe tutrix uaſalli, II, 4, 6, 1123, zz
add. *Canones.*
CANONISTAE, eorum error pontificem eſſe caput orbis uniuerſi, I, 1, 1, 46, C
quo tegumento pontifici ius regale tribunnt? I, 1, 2, 127, D
in diſtinctione ſecularis et eecleſiaſticae digniratis conſpirant, I, 1, 3, 133, **
Steuchus et Marcellus habent regna, quorum reges pontifex unxit, pro feudis pontificis, I, 1, 3, 135, e
ſtatuunt, pontificem Carolum M. feciſſe imperatorem, I, 1, 3, 138, u
ex Durando pontifici adpellationes regias uindicarunt, ſed contra eius ſcopum, I, 1, 3, 147, 148, 150, B
eorum opiniones de adpellatione regia, ib. 154
alii per eam intelligunr unctionem, ib. bb
aliis eſt regiae dignitatis et auctoritatis collatio, ib. 155
alii pro regia poteſtate accipiunt, 155, C
quidam pontificem iure reges creandi excludunt, I, 1, 3, 164, A
pontificis dominatum impugnanr, 165, 166
falſae illorom rationes, quibus pontifici ius, reges adpellandi uindicare ſatagunt, 165, D
falſant dicta ſcripturae, de poteſtate elauium, I, 1, 3, 166
ex opere erearionis, quo Deus duo lumina poſuit, ib.
duos gladios de gemina pontificis poteſtate, ſpirituali et politica interpretantur, ib. D
auctoritatem iuris canonici et doctorum interpretationes defendunt, ib. 168
Bonifacii VIII. doctrina, ſpiritualis poteſtas terrenam inſtituere habet, 168
hane barbaris temporibus ſecuti, ſceleratis opinionibus orbem infecerunt, ib. 169
gloſſa iuris canonici et eius interpretes de adpellatione regia refutantur, I, 1, 3, 167, 168, 169, 170, ſeq.
eorum opinio, pontificem in reges catholicos habere poteſtatem, ib. 183, D
ſex opiniones eorum recenſentur ac refelluntur, 138, 184, 185
de dignitate regni Bohemiae diſputarunt, quia caret requiſitis iuris canonici, I, 1, 8, 192, A
CANONISTAE, eorum doctrina, papa non deſinit eſſe papa, quamuis ſit haereticus, I, 1, 3, 194, B
eorum hypotheſes Caeſarem eſſe caput orbis, I, 1, 5, 293, f
eorum doctrina de bonis eccleſiae, quod de iis praeter pontificem nulla poteſtas humana diſponere poſſit, 3, 3, 1, 1013, C
hac philoſophia de Euſebiis pacem Oſnabrugenſem impugnauit, ib. D
in mutuo epiſcopi requirunt conſenſum pontificis, I, 3, 4, 1146, xx
ſed eo opus non eſt, cur? ib. 1146, E
confirmant, bona eccleſiae eſſe pauperum, II, 1, 3, 281, m
eorum teſtimonia de quarta pauperum, quorum nomina longa ſerie recenſentur, II, 1, 3, 322, d
eorum decretum, ne quis laicus rideret, ſi clericus in publico contra grammaticam loqueretur, II, 2, 1, 613
etiam ruſtico in cauſis feudalibus iurisdictionem adſerunt, I, 2, 1, 681, ee
pontificis iurisdictionem Chriſti uicariam habent, ac extendunt ad omnes cauſas, I, 2, 1, 683
uocem primatus papae et rerum ortus commiſcent, II, 3, 1, 773, A
a maieſtate urbis aut rei publicae in primatu adſerendo arguunt, II, 3, 1, 773, D
Salisburgenſem primatem Germaniae falſo habent, II, 3, 1, 789
eorum doctrina de primatu, II, 3, 1, 780
primatus iura ualde attenuant, ib. 782, B
improbant ſortem, II, 3, 3, 868
ſed refutantur, 869
duplicis quartae detractionem concedunt, I, 3, 3, 1045, pp
miſcent inueſtituram epiſcoporum cum eorum ordinatione, II, 3, 4, 909, B
odio in principem anathema uibrant in eos, qui a laico inueſtituram petit, II, 3, 4, 909, u
Canonius, Lotbaringiae praeſes, mentionem fecit, quod dux ad imperium redire uellet, II, 1, 5, 598
Canonizatio Caroli M. II, 1, 1, 52, E, 81, 87
Guilielmus, ſorte in epiſcopum Bituricenſem electus, ab Honorio III. fuit canonizatus, II, 3, 3, 880, 881, †
Cantabrigienſis academia, eius origo ad ſeculum VII. refertur, II, 2, 2, 673
Cantium, quatuor reges habuit, quos Caeſar deſcripſit, I, 1, 1, 124, A
hodie unus comitatus eſt, olim in quatuor regna diuidebatur, I, 1, 1, 6
Cantor, eius nominatio eſt patroni, II, 3, 2, 824, t
Canus, Melchior, eius querela de immoderatis ſtudiis, II, 2, 1, 637, C
eius conſilium, uulgaria ingenia ad philoſophiam non admittenda eſſe, II, 2, 1, 649, A
locus de nimio philoſophiae ſtudio, II, 2, 1, 656, m
de Italis teſtatur, quod ſe totos philoſophiae dent, ib.
Cantuarienſis primas, ei litem mouit Eboracenſis, II, 3, 1, 779
Canutus, Daniae rex, ab imperio defecit, I, 1, 1, 60, A
fuit dictus Vandalorum rex ab imperatore, I, 1, 1, 62, D. I, 1, 4, 238, q
Canzleyſaſſen, II, 1, 3, 333, b
Capetus, Hugo, fuit nouus familiae regiae in Gallia conditor, primum abbas, II, 1, 3, 282, p
poſt Carolum ſimplicem rex electus. II, 1, 4, 347, E
Ludouicus V. rex Galliae in teſtamento ei regnum aſſignauit, II, 1, 9, 468
ut Blancam uxorem duceret, ib.
ad eius poſteros Lotharingiam tranſlatam eſſe, Galli contendunt, II, 1, 4, 349 gg
Capitalien, uox medii aeui, I, 3, 4, 1096, r
Capitanei qui? I, 1, 4, 223
Capitolinus, Iulius, eius locus de Cn. Mario et eius cognomento, II, 4, 1, 1015, ii
CAPITVLA, in cathedralibus exulant nobiles, qui matrem plebeiam habent, I, 3, 5, 1165, A
in iis deſiderantur utrinsque ſexus maiores nobiles non interrupta ſerie, octo, ſedecim aut 31. ib. i
in Germanicis quarta generatio paterna et materna ſufficit in ſerie continua, ib.
quae ratio huius inſtituti, ib.
in Magdeburgico ducatu capitula ante non inſtituebant epiſcopum, quam id primati expoſuerint, II, 3, 1, 796, F
tales capitulorum literae ſignificantes adhuc ſuperſunt, ib.
an electio, diſcrepante capitulo, ad imperatorem deuolui poſſit, diſputant, II, 3, 4, 906, s
aliqui affirmant, eorum argumenta, ib.
exemplum proferunt, ubi in capitulo Magdeburgico lex deuolutionis tribuitur Friderico I. imper. ib. 907, *
teſtimonium Friſingenſis de hoc, ib.
melius alii negant, eorum rationes, 907, B
hoc caſu ius deuolui ad epiſcopum exemplum profert Baluzius, ib. **
ſed potius ad principes territoriales deuoluitur, ib. 908, 8
capitulorum iura per legem imperii confirmata, II, 3, 4, 956, A
etiam in menſibus capituli annatae ſunt ſoluendae, II, 3, 4, 976, C
in capitulum recipiendi aetas definita eſt iure canonico, II, 4, 1, 1044, kk
Capitularia *Baluzii*, in iis exulat quarta, I, 3, 3, 1083
de quarta pauperum diſponunt, II, 1, 3, 319, e
- - - *Caroli M.* foeminam a ſucceſſione excludunt, I, 3, 3, 1079, ii
concedunt Set. Macedonianum principi, I, 3, 4, 1128, B. I, 3, 4, 1094, 118
- - - *Ludouici Pii* de quarta pauperum diſponunt, II, 1, 3, 321, b
Capitulatio obligat Caeſares, ut alienata ab imperio recuperent, II, 4, 1, 1024, A
ea ſibi proſpexerunt imperii ordines, I, 1, 4, 224, p
in capitulatione perpetua omnium ordinum conſenſus eſt neceſſarius, I, 1, 6, 313, C
caeſarum capitulationes ordinum adlegatos agnoſcunt, I, 1, 6, 428
- - - *Caroli V.* promittit ſe regna alienata ab Hiſpaniae et Auſtriae domo reſtituturum, I, 1, 6, 335, B. I, 1, 6, 334, E
in prima inſtantia pares curiae obſeruari uult, I, 2, 1, 661, F
ib. 704, E
Capitu-

Capitulatia, *Ferdinandi I. II. III.* ordinum adlegatos agnoſcunt, I, 1, 6, 428 B
- *Ioſephi,* I, 2, 5, 927. II, 3, 4, 970 y
- - *Leopoldi* concedit allodia in feuda offerre, I, 2, 1, 670 zz
loquitor de innoxio tranſitu poſtarum per territoria principum, I, 2, 5, 927, I, 1, 6, 428, B. II, 3, 4, 970, y
- - *Matthiae,* I, 1, 6, 428, B
- - *Maximiliani II,* I, 1, 6, 428, B
Rudolfi, I, 1, 6, 428, B
Cappadocia a Pompeio regem accepit, I, 1, 1, 38 B
Capucini monachi ſoleas ferunt, II, 1, 1, 108
dicunt, Chriſtum et apoſtolos uſum calceamentorum prohibuiſſe, II, 1, 1, 108
Caput idem ac ſors in mutuo, I, 3, 4, 1096, t
Caracalla ſe dixit Germanicum, II, 4, 1, 1017
ab eo Hala Sueuorum condita dicitur, II, 1, 14, 559
Caragoca, urbs Hiſpaniae, II, 1, 11, 495 C
Cardanus laudat podagram, II, 1, 5, 378 D
Cardinales, pontifex iis dedit nominandi facultatem, II, 3, 2, 817 C
in diplomate 1408 dicunt ducem Brunſuicenſem maieſtatem, II, 4, 2, 1057 gg
Carlewiz, Glotius, Schultheiſs in Halle, ein Gerber, I, 3, 1, 992 u
Carinthia crudelem in modum ab Hungaris uaſtata, II, 1, 2, 202
Hunnis oppoſita fuit ab Henrico aucupe, I, 1, 4, 219, e
Carinthiae dux ex ſubuaſallis Boici ducis factus eſt princeps immediatus, I, 1, 7, 490, D
audiuntur uenatores imperii, I, 2, 5, 921 C
Hermannus Cilia comes in Carinthia Veronicam filii pellicem in profluentem abiecit, I, 3, 5, 1171 F
Carniola Hunnis oppoſita fuit ab Henrico aucupe, I, 1, 4, 219 e
Valuaſor recenſet undecim officiales in ea, I, 1, 4, 254
Caroli, Philippus, II, 1, 5, 385, 386
CAROLINGICI IMPERATORES, eorum tempore marchiones ac duces idem fuerunt ac Romanorum tempore, I, 1, 4, 222 i
marchiones poſt Carolingos ſunt uel imperiales uel prouinciales, I, 1, 4, 223, m
iis extinctis ad prouinciarum principes rerum ſumma peruenit, I, 1, 4, 224 p 235, 236, 243
eorum morte uenatores et falconarii imperii deſierunt, cur? I, 1, 4, 247
eorum elegantia et ueſtes pelligerae, I, 1, 4, 258 b I, 1, 6, 320, 321, 322
decreſcente eorum potentia Venedi ſemper fuerunt rebelles, I, 1, 4, 263 d
ſub iis forma imperii Germanici fuit ſubiectionis, I, 1, 6, 316, D
ſub iis legationum iura cum Caeſare fuerunt communia, I, 1, 6, 321
ſub iis fuit arbitrii, legatos in procerum conſeſſu audire, I, 1, 6, 430, m
ſub iis in gratiam epiſcoporum urbes ſunt conditae, I, 1, 7, 482 D
habuerunt palatia ſua in urbibus, ib.
ſub iis ciuitates omnes fuerunt immediatae, I, 1, 7, 483 C
poſt eos factae ſunt mediatae, ib.
ſub iis Argentoratum aliquod ueteris immunitatis detrimentum ſentiit, I, 1, 7, 496 B
poſt eos quilibet inter ſex Germaniae populos ſibi ducem fecit, I, 1, 8, 622 B
CAROLINGICI IMPERATORES, poſt eos ordines cuiuſuis prouinciae domino bona ad uictum adſignarunt, I, 3, 1, 851
eorum aeuo gentilitii honores fuerunt ignoti, I, 3, 3, 1004 C
eorum tempore Germania principes neſciuit, quorum origo poſt Carolidas, I, 3, 4, 1128 C
ab his ad poſtcarolingicos nullum uinculum conſecutionis, II, 1, 1, 35 F
Carolingica ſtirps in Ludouico puero deſiit, II, 1, 2, 209 d, e
Arnulphus imperator et Ludouicus puer Carolingos reges nominatim ſuos maiores uocarunt in diplomatis, II, 1, 2, 210, f
eorum ſedes fuit uaga, II, 1, 2, 218, h
iis Italia et Romanum imperium accreuit, II, 1, 2, 230, A
iis extinctis, Dania, Polonia, Bohemia, Vngaria ſui iuris factae, II, 1, 2, 230, s, t
iis extinctis, ſinguli duces prouincias ſibi hereditarias ſuprema poteſtate uindicarunt, II, 1, 2, 234 m
Carolingici milites praebendarios conſtituerunt, exempla, II, 1, 3, 281, n 282, o, p
eorum poteſtas erat, ut quoſuis ad militiam cogerent, II, 1, 3, 303, c
eorum ſtirps anno 987. in Gallia regere deſiit, II, 1, 4, 349
eorum tempore paucae urbes extitere, II, 1, 14, 561 C
eorum tempora noſtrae reipublicae non reſpondent, II, 1, 15, 594
ſub iis Germania belli iure ſub imperio unius fuit, II, 1, 15, 595, s
iis extinctis anno 912. omnes prouinciae iterum ſui iuris factae, II, 1, 5, 595
Carolſtadius, theologiae doctor factus, confeſſus, ſacras literas ſe non euoluiſſe, II, 2, 5, 657, u
Carolſteinia, arx, imperiales reliquiae ibi conſeruatae, II, 1, 5, 41, B. 54. D
ab Huſſitis oppugnata fuit, II, 1, 1, 180. D
CAROLVS M. regium titulum in Bohemia inſtauraſſe dicitur, I, 1, 1, 52, A
Conſtantinus Manaſſes inuſitatum dixit, quod poſt coronationem unctus ſit, I, 2, 3, 173, C
fabula eſt, eum Mediolanenſibus permiſiſſe, ut ſibi regem eligerent, I, 1, 3, 179, D
an limitum cura ſub eo opus fuerit? I, 1, 4, 218, B
ad limitem contra Slauos tuendum duo caſtella condidit, I, 1, 4, 219, b
in Germaniae prouinciis liberrimo iure dominatus eſt, I, 1, 4, 222, i
marchionum nomina ſub eo tantum ſchema fuerunt, ib.
Arauſinum tractum cum ſupremo iure tranſtulit in Vilelmum Cornetanum, I, 1, 5, 278, 279, 280
ſub eo uaſalli tantum ad finem uitae feuda poſſidebant, nulla liberorum habita ratione, I, 1, 1, 284
an adlegationum iura ordinum auctoritate decreuerit, dubium eſt, I, 1, 6, 319, A
eius inſignia Ludouicus Brand. tradidit Carolo VI. II, 5, 1, 12, E
imperium Germaniae ei hereditarium fuit & tantum non patrimoniale, II, 1, 1, 35, F
ab eius temporibus imperiales reliquiae deducuntur, II, 1, 1, 41, B
eius enſis & euangelium Aquisgrani inter reliquias aſſeruantur, II, 1, 1, 45, aa
CAROLVS M. hiſtoriam aperti ab Ottone III. tumuli Carolingici deſcribit Adamarus, II, 1, 1, 48, 119
eius ſceptrum aureum & argenteum & enſes diuerſos oſtendunt Noriberga & Aquisgranum, II, 1, 1, 50, A. 63, A
eius diploma de archiſolio Aquisgrani ſuſpectum, II, 1, 1, 55, 58
eius gladius imperialis & corona, II, 1, 5, 53
Fridericus I. eum in numerum ſanctorum ſcripſit, pontificii expungunt, II, 1, 1, 81, 82
inſtaurauit imperii maieſtatem in Italia non ſine imperatorum orientis inuidia, II, 1, 1, 102, ***
inſtituta Byzantinorum imperatorum imitatus eſt, II, 1, 1, 114
gladium ab angelo accepit, II, 1, 1, 178, E
ducum potentiam ueritus nomen cum re ſuppreſſit, II, 1, 2, 226, g. 231, c
prouincias comitibus adminiſtrandas dedit, ib.
an Arauſionem a iurisdictione Galliae eximere potuerit? I, 1, 5, 285, 286
de pauperibus et eorum quarta ſanciuit, II, 1, 3, 319, e
eius genealogia, II, 1, 4, 342
de eius patria contenditur, II, 1, 4, 341, I
Carolus ipſe tractum Germaniae Eichsfeldenſem terram conceptionis uocat, 341, I
Chifletii ſubtiles quaeſtiones de uerbo conceptionis reiiciuntur, ib.
fuit auctor Salicae legis una cum aliis, II, 1, 9, 457*
quae cauſa epiſcopatuum in ueteri Saxonia ab eo inſtitutorum, II, 1, 12, 512
eſt conditor, epiſcopatus Cizenſis, II, 1, 12, 536
eius temporibus ars architectonica prodita, II, 1, 14, 562
primus omnes Germaniae populos ſub poteſtatem unius redegit, II, 1, 15, 594, m
Venedos in ordinem redegit & adſcripſit Germaniae, II, 1, 15, 594
ſtatus comitiorum ſub eo quis, II, 1, 15, 599
Carolus Craſſus, Imperator, ducibus Bohemiae regium titulum renouauit, I, 1, 1, 52, B
eius conſtitutio de quatuor officialibus pro ſuppoſititia habetur, I, 1, 4, 253, a
ab eius obitu gliſcebat mutatio, II, 1, 2, 230 b
eius munificentia in monachos, II, 1, 2, 240, g
CAROLVS IV. Imperator, Auſtriae ducem Longobardiae regem deſignauit, I, 1, 1, 88, A
nugae ſunt, ab eo demum ſeptemuiratum Marchiae delatum eſſe in gratiam filii Sigismundi, I, 1, 4, 231
primus ius eligendi imperatorem in gratiam antiquorum principum definiuit, I, 1, 4, 243, d. I, 1, 4, 252, I
legatos pontificis nonniſi in comitiis audire uoluit, I, 1, 6, 331, A
Argentorato dedit elogium liberae ciuitatis in diplomate, I, 5, 7, 502, A
eius auctoritate Brunſuicum hanſa excluſa & Lubeca in eam recepta, I, 1, 7, 526, D
ei foederis hanſeaticae rationes non fuerunt ignotae, I, 1, 7, 527, F
eius arte comitatus Wertheimenſis accepit ſubdominum regem Bohemiae, I, 1, 656, q. 65[illegible]
diuiſionem prohibuit in electoratibus, I, 2, 2, 778, B

CAROLVS IV. eius lex, ut liberis deficientibus bona defuncti fiſco cederent, I, 2, 3, 842, E
abbatiſſae Quedlinburgenſis procuratorem inueſtiuit hac lege, nt praeſens renouaret, I, 2, 3, 845, mm
eius diploma de non alienanda Luſatia, I, 2, 3, 855, D
promiſit Noribergae ius tutelare inſignium, II, 1, 1, 25, F. 17, rr
Ludouicus tradidit ei inſignia Noribergae, II, 1, 1, 12, E. 39, A. 63, E. 174
eius filius Wenceslaus Noribergae baptiſatus, II, 1, 1, 53
ob inſignia Pragae depoſita conſtituit feſtum, II, 1, 1, 72, B. 178, D
patronus fuit inſignium conquirendarum, II, 1, 1, 87, **
ab eius tempore inſignia nomine Carolingarum babita, II, 1, 1, 93
celebrauit feſtum armorum Chriſti Noribergae, II, 1, 1, 179, B
eius pater inſtituit commutare Bohemiam cum Boioariae ducatu, II, 1, 15, 606
emit a Boioariae duce ſuam partem, ib.
eius inſtinctu Pragenſis primas a pontifice inſtitutus, ib. 607
proprias leges tulit, abrogatis in Bohemia Magdeburgicis, II, 1, 15, 610
eius nomen in confirmatione mutatum, II, 4, 1, 1009
diadema geſſit in ſolennioribus comitiis, II, 4, 1, 1028
in Germania academias inſtituit, quo fine? II, 4, 1, 1035, A
CAROLVS V. Imperator ſub unius regni forma uniuerſae Iberiae imperauit, I, 1, 1, 9, B
eius conſilium Belgii prouincias in unius regni formam redigendi, I, 1, 1, 18, 19
priuilegia Auſtriae domui indulta confirmauit, I, 1, 1, 69, B
titulum Maximi a pontifice accepit, I, 1, 1, 96, A. II, 4, 1, 1022, B
occultata bombarda a pontifice coronationem accepit, I, 1, 3, 137
regno deceſſit, ut pontificis dignitatem capeſſeret, I, 1, 3, 162, dd
actum Academicum Louaniae celebrans Academiae rectori ſupremum locum conceſſit, I, 1, 3, 172, E
Palatino pomum aureum detulit, I, 1, 4, 259, g
in capitulatione, promiſit, ſe belli et foederum materiam ordinum auctoritate tractaturum, I, 1, 6, 334, E. 335, B
Gallicos legatos contra mores Germanorum a comitiis arcoit, I, 1, 6, 431, r
dedit Paniſ-Brieffe, II, 1, 3, 305, ſ
morti Renati I. illacrymatus eſſe dicitur, II, 1, 8, 430 ſ
eius gemitus in itinere Rhenenſi, II, 3, 1, 788, C
annatas in imperii neceſſitatem poſtulanit, II, 3, 4. 955, E
eius titulus, II, 4, 1, 1017
ſubſtituit in titulo omni tempore amplificatur imperii Romani, II, 4, 1, 1024, D
eius conſtitutio de tutela legitima, II, 4, 3, 1108, tt
CAROLVS VI. Impeſator, II, 1, 1, 17, gg. I, 2, 5, 941
in eius inauguratinne Aquisgranenſes Noribergenſes in ius uocarunt ob tutelam inſignium, II, 1, 1, 49, ee
Carolus II. Rex Angliae, eſt conditor ualetudinarii Chelſenci, II, 1, 3, 300, k
Carolus Guſtauus, Rex Sueciae, per ſuffragia regni anteceſſoris facta reſcidit, I, 1, 8, 566, g
CAROLVS CALVVS, Rex Galliae, Lotharingiae regnum poſt mortem Ludouici occupauit, II, 1, 2, 220, q 224, kk
fratrem Boſonem deinde Burgundiae regem fecit abbatem S. Mauritii, II, 1, 3, 282, p
quem poſtea declarauit regem Burgundiae, I, 1, 1, 48, D I, 1, 3, 159, C
ad defectionem a filiis Ludouici Germanici incitauit, I, 1, 6, 322, B
diuiſio in regnum Franciae cum fratribus et eorum partes, II, 1, 4, 342, 344
mortuo Ludouico Germanico fregit pacta Aquiſgranenſia, II, 1, 4, 346
aſſerens ſe cum fratre non cum nepotibus tranſegiſſe, ib. t
Carolus Martellus, Rex Galliae, dedit praebendas militibus emeritis, II, 1, 3, 279, e
Carolus Pulcher, Rex Galliae, poſt eius mortem deliberatio inita, quis ei ſufficeretur, II, 1, 9, 463
Carolus Simplex, Rex Galliae, ſub Conrado I. eum euocandum eſſe principes Germaniae praetendebant, II, 1, 2, 235, o
in eo fontem quaerunt, quod praebendae militibus conceſſae, II, 1, 3, 283, r 284, t
occupauit Lotharingiam, qoo praetextu? II, 1, 4, 346, aa
IV. argumenta, quibus eius poſtulata eliduntur, ib. 347
Carolus Valeſius, Philippi Valeſii pater, II, 1, 9, 465, i
Carolus V. Rex Galliae, eius perfidia, contra Anglos commiſſa laudatur, II, 1, 9, 473, aa
Carolus VI. Rex Galliae, reiecto Delphino Henricum V. Angliae regem regni ſocium conſtituit, II, 1, 9, 474, bb
Carolus VII. Galliae Rex, per contumeliam Roy des Bourges dictus, II, 1, 9, 473, 474
deprehenſus eſt prandere, appoſita duntaxat cauda ucruecina, ib. 474
Carolus Andegauenſis, Lodouici IX regis Gall. frater, Arauſinorum iura u[illegible]enter inuaſit, I, 1, 5, 291, C
tyrannus contra Cunradinum ultimum e Sueuica ſtirpe, ib. D
Carolus Audax, Dux Burgundiae, pollicetur ſe Maximiliano deſponſurum filiam, qua conditione? I, 1, 1, 66, C
inaoguratio adparatur, ib.
caret ſucceſſu, ib.
ambit imperii uicariatum, ib.
Carolus Conſtantinus, Burgundiae dominos, regium titulum reſpuit, cur? I, 1, 1, 9, 20
Carolus, Haſſiae Landgrafius, eius beneficiarii nominatim recenſentur, I, 2, 5, 646, 706, m
Carolus Ludouicus, Palatinus, I, 2, 1, 660, 654
CAROLVS III. Dux Lotharingiae, princeps infeliciſſimus, II, 1, 4, 351
eius uxor Nicolaea, ib.
repudiat uxorem, II, 1, 4, 352
leuitatis arguitur, 353, rr
repetitum ducatum uxori reſtituere negat, 353
exinde inuaſio Galli orta, ib.
a Gallo adigitur, ut amicitiam Auſtrio-Hiſpanorum eieret, ib. F
in fidei pignus Marſillum traditur, II, 1, 4, 353
auctores de hoc tractatu, ib.
ad pacta Liuerdunenſia cogitur, II, 1, 4, 353
ui munit Nancaeum metropolin, 354, A
taedio inductus, ducatu Cardinali commiſſo, Auſtriacis ſe addicit, ib. C
quibus ſtrenuam operam in bello nauauit, ib
ſuaſu Richelii pactionem exitioſam inii, ib.
auctores de ea, ib.
Pariſiis rediens conuentu deteſtatur, ib.
includitur paci Pyrenaeae, quibus conditionibus? II, 1, 4, 355
anno 1662. regi Galliae ducatum prorſus concedit, qua conditione? ib. uu
agnati regis ſe huic pactioni ſtrenue oppoſuerunt, ib.
frater & ceteri agnati bis pactionibus reclamant, ib. xx
ipſum Carolum conditionis poenitet, ib.
diſcedens Pariſiis pactum reſcindit, ib.
in pace Monaſterienſi excluditur, ib.
ſuſpectum ſe reddit Hiſpanis in Belgio, ib.
captiuus Hiſpaniam ducitur, ib.
nouis tractatibus an. 1663. a Galliae rege adſtringitur, II, 1, 4, 356, A
an. 1670. Lotharingia excluſus a Gallo, ib. yy
Lotharingia exterris Coloniam ſe confert, II, 1, 4, 356
ubi moritur, ib.
eius ſubſcriptio in pactis cum Gallo initis fuit conditionata, ib. 360, A
Carolus IV. Dux Lotharingiae, eius conſilia redeundi ad Germ. imperium, II, 1, 4, 351, A
Carolus V. ſeu Leopoldus, Dux Lotharingiae, Lotharingiam ad ſe deuolutam a rege Galliae repetit, II, 1, 4, 356
ſub duriſſima lege Lotharingiam accipere recuſat, ib. 356
aſſerens ſe pactis conuentis non obligari, ib. 357, zz
libelli eius cauſa exhibiti, ib. 357, zz
addicit ſe Auſtriacorum partibus, ib. 356
eius fortitudo et gloria, 358, ccc
mors, 356
pactionem Caroli III. nunquam ſubſcribere uoluit, II, 1, 4, 359, kkk
Carpiſculum genus calceamenti, II, 4, 1, 1017, C
Carpzouius latet ſub nomine Lud. de Monteſperato, II, 3, 2, 811, b
habet caſum, ubi paſtor commendationem cum iure nominandi confundere uoluit, II, 3, 2, 837, A
approbat ſortem, II, 3, 3, 884
eius opinio, quod princeps euangelicus in uacantibus cleri bonis non territorii cauſa ſuccedat, ſed iure epiſcopali, II, 3, 4, 925
tribuit pontifici maieſtatem, II, 4, 2, 1060
ſtatuit, proximos matri in tutela adiungendos, II, 4, 4, 1118, C
matri tutrici abiudicat uſumfructum, II, 4, 4, 1159, 1160
auum matri in tutela praeferri affirmat, II, 4, 4, 1131, kk
iuri ciuili deditus fuit, II, 4, 4, 1157, zz
de anno gratiae opinio, II, 3, 2, 847, D
Correntini, an feudum, quod ab imperio tenuerunt, duci Mediolanenſi obfeudare potuerint? I, 2, 1, 679, D
negat id Menochius, ib.
Cartaillod, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 5, 1, 23, D
Carteſius, eius principium, illud uerum eſt, quod clare & diſtincte percipias, II, 2, 1, 639, E
Cart[illegible]

Carteſius, theologiae nouas et inauditas opiniones attolit, ib.
Caſaubonus explicat locum Spartiani de cauſariis militibus, II, 1, 3, 263, e
de linguarum concordia ſcripſit, II, 1, 14, 555, F II, 1, 3, 369, A
Caſſander, Georg. eius uotum pro abolenda reliquiarum monſtratione, II, 5, 1, 82, C
Caſſanus, eius opinio de regno Yuetot, I, 1, 1, 14, C
diſputat ius ſupremum principatus Arauſionenſis, I, 1, 5, 282, B II, 2, 9, 760, D
qui confutatur, I, 1, 5, 282, 283, 284, ſeq.
Caſſellanus Landgrauius patrocinium exercet in commendatores ordinis Teutonici, I, 1, 4, 269, r
Caſſinenſe coenobium, linteum Chriſti ibi oſtenditur, II, 1, 1, 126, B II, 2, 2, 675
Caſſioderus, M. Aurelius, II, 1, 6, 394, D II, 2, 1, 634, ee
Caſtella e comitatu regnum factum, I, 1, 2, 85, 86, I, 1, 3, 161, A
Caſtella, arces, eius generis ultra nonaginta numerauit Ptolemaeus in Germania, II, 1, 14, 561, C
Caſtellaa, I, 2, 5, 953, C
Caſtellanus ducatus Würzburgenſi apiſcopo clientelaris eſt, I, 2, 1, 656, p
Caſtilia uid. *Caſtella*
del *Caſtille* Io. eius doctrina de legitima, I, 3, 3, 1071, C
Caſtor-bate nouum inſtitutum Friderici I. regis Poruſſiae, I, 1, 2, 246, m
Caſtarcius, princeps Lucenſis, uexilliferi dignitatem accepit a Ludouico Bauaro, II, 1, 14, 575
Cuſaarii milites, qui? II 5, 3, 263, e
Caſuiſtae, doctrina eorum de iure patronatus, II, 3, 2, 821, D
Caſus eſt uocabulum medium, II, 1, 3, 263, e
Cataractae, his nouo inſtituto Frider. I. Sala nauigabilis facta, II, 1, 3, 246, n
Catatambae, eas Iulianus deſtructas uoluit, II, 1, 1, 78, B
de *Catel*, Wilhelm eius iudicium de μαρκισίοις, I, 5, 4, 215, m
Cathedralia capitula, in iis exulant nobiles, qui matrem plebeiam habent, I, 3, 3, 1165, A
uid. *Capitula*
iis Caeſar commendauit pauperes, II, 3, 2, 826, y
commendauit iis canonicos, II, 3, 2, 827, A
accepit annatas ex iis, ib.
in ſpecie haec iura exercet Caeſar in canonicatibus caeſareis, II, 3, 2, 827
Aquiſgrani, Argentorati, Leodii, ib.
Cathedraticum confertur cum annatis, II, 3, 4, 940, D
incumbit canonicis, II, 3, 4, 975
Catholicus, quid uocabulum denotet? I, 1, 3, 193, B
primis ſeculis tot erant eccleſiae catholicae, quot epiſcopatus, ib.
catholici epiſcopi qui? ib.
patriarchis uocabulum catholici epiſcopi tributum, ib.
inſania eſt, eccleſias Romanae non addictas dicere acatholicas, ib.
iudicium de catholicorum λειψανολατρεία, II, 1, 1, 81, 82
Catilina habuit conſcientiae morſus, II, 1, 6, 402, E
Salluſtii locus de eo, ib.
Cato, elogium de eo, II, 1, 5, 380, A
Catti ſunt Germani, II, 1, 4, 340, A
Catullus, eius licentia poetica, II, 5, 11, 505, C
Cauarinus rex a Caeſare conſtitutus, I, 1, 1, 38, D
Cauodiſtria, II, 4, 6, 1207, F
Cauſa eſt uocabulum medium, II, 1, 3, 263, e
ſumitur pro morbo, ib.
Cauſae ſecundae, earum contemplatio non derogat autoritati primae cauſae, II, 1, 6, 391, 392
Cauſaria liberalitas, II, 1, 3, 263
Cauſaria miſſio citra commoda emeritorum non facta, II, 1, 3, 268, bh
add. *Miſſio*.
Cauſarii milites, Romanorum largitiones in eos, II, 1, 3, 263
Taciti locus de hac liberalitate, ib.
Spartiani locus de liberalitate in cauſarios ualde uexatus, ib. 263, d
uariae lectiones uerbi cauſarii, ib.
Turnebi, Gruteri, Salmaſii explicatio, 264
cauſarii milites iidem ac ualetudinis cauſa dimiſſi, ex mente auctoris, 264, i
quod probatur ex locis parallelis, ib.
priuilegia ueteranorum etiam cauſariis tributa uoluit Arcadius et Honorius, 265, p, q
nummariae largitiones etiam obuenerunt cauſariis, 267, 268
teſtes citantur auctores claſſici et ICti Romani, 268
add. *Milites*.
Cecrops inuentor literarum uenditatur, II, 5, 10, 480, l
Cellarius, literati orbis oraculum, II, 1, 3, 270, ll
nihil inuenit de taberna meritoria apud Romanos, II, 1, 3. 270, ll
eius docta obſeruatio de Caeſar Auguſta. II, 1, 11, 495, D
Celtae apud Appianum celebrantur θανάτου καταφρονηταὶ δι᾽ ἐλπίδα ἀναβιώσεως, II, 1, 7. 408
eorum ſuperſtitio in lucis, II, 1, 12, 535, n
apud eos plurimum ualuerunt ſacrarum mulierum conſilia, II, 5, 12, 539
eorum doctrina, quae? II, 2, 2, 663, E
Celtes, Conradus, in deſcriptione Noribergae exponit cauſas translationis inſignium, II, 1, 1, 14, C. 180, G
teſtatur de aſſeruatione inſignium, II, 1, 1, 175, C
Centuriatores Magdeburgici Martelli cruciatum fabulam exiſtimant, II, 1, 3, 280, C
teſtantur, quod abbatiae militibus adſignatae, II, 1, 3, 283, q
eorum iudicium de Prudentio, II, 5, 11, 503, D
Cenſura, pontificis cenſurae hodie non attenduntur, I, 1, 3, 154, A
Cenſus, quae fructuum diuiſio in eo obtinet iure Romano? II, 4, 6, 1255, mm
Cephalus eius doctrina de legitima, I, 3, 3, 1070, F
Cephiſſus, fluuius, II, 1, 5, 370, c
CERAMICVS, duo erant Athenis, unus intra urbem, II, 5, 5, 371, a
in hoc proſtibula quaeſtum corpore faciebant, ib
nomina ac imagines cum amatoribus ſuis in parietibus depictae legebantur, ib.
Ceramicus extra urbem erat ſepultura heroum Athenienſium, ib. 371, C
ab illo Academia erat diuerſa, 372, B
quo ſenſu Ceramicus idem cum Academia? ib.
CERAMICVS, Ceramici nomen paulatim exoleuit, II, 1, 5, 373, B
ſepulturae Ceramicus non confundendus cum eo, qui intra urbem ſitus erat, II, 1, 5, 377, f, 383
Cerberus Triceps apud Romanos idolum, II, 1, 12, 532, f
de la *Cerda* in Baetica Hiſpaniae quaerit campos elyſios, II, 1, 7, 409, u
Cerearius, etiam ei manus imponitur, II, 3, 3, 912
Cerebrum ſedes rationis ponitur, II, 1, 6, 395, C
Cerei paſchalis incenſus, eius aetas, II, 1, 11, 507, D
Ceremoniae, ſcriptores earum laudantur Wiquefortius, Marſelaer et alii, I, 1, 6, 301
in ſpecie commendatur de Prielmayer, 302, A
Io. de Beſſer, cuius liber deſideratur, ib. D
inter Germanos pauci ceremoniarum ſcriptores reperiuntur, II, 1, 1, 12, A
Galli, Angli et Itali huius rei curioſi indagatores, II, 1, 1, 11, A
adlegatorum ceremoniae in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 408, t
ſolennia ceremoniarum diſputata, I, 1, 6, 414, s
plura de ceremoniis uide, I, 1, 6, 415, 416 --- 440
ſatius eſt, ceremoniarum genera inter iura referre, quam in numero decori habere, I, 1, 6, 450, E
quatuor modis exerceri poſſunt iudicio Honigiſii, I, 1, 451, E
inſignium ad inaugurationem perferendorum ceremoniae, II, 1, 1, 45, bb
exhibitionis inſignium imperialium ceremoniae, II, 1, 1, 46, cc
Noribergenſium, ib. D
Aquiſgranenſium, ib. 47, C
Ceremoniale *Brandeburgicum* priuata auctoritate ſcriptum et publice proſcriptum, I, 1, 6, 308, D
- - - *Curiae Romanae*, I, 1, 6, 301, C
anteponit Brandenburgicum reliquis electoribus, I, 1, 4, 245, g, h
- - - *Francicum*, I, 1, 6, 301, C
- - - *Palatinum*, I, 1, 6, 301, C
Ceruiſia, eius monopolium ciuibus datum, I, 1, 7, 483, B
ius uendendi cereuiſiam landſaſſio non niſi ex priuilegio competit, I, 1, 7, 484, A
cereuiſiam in ciuitatem uehere eſt enormiſſimum, ib.
Cernebocus, malus Deus Slauorum, II, 2, 12, 532, h
unde dictus? ib.
Ceres, Romani et Graeci Cererem coluerunt, II, 1, 12, 522
Ceſtrenſis, Ranulph. II, 3, 4, 932, E
Chaldaei, in aſtronomia et aſtrologia ad ſuperſtitionem usque elaborarunt, II, 2, 2, 662, E
cognitionem de Deo et rebus naturalibus cantibus magicis conſpurcarunt, II, 2, 2, 662
Chaldaei ſpeciatim ſic dicti tradiderunt omnes diſciplinas ib.
Chaliphae uid. *Caliphae*.
de *Chalon* uid. *Cabilonum*.
Chambre de iuſtice inſtituta ab Henrico III. II, 1, 3, 288, D
Chamauii ſunt *Germani*, II, 1, 4, 340, A
de *Chambrun*, Iac. Pineton, ſcriptor hiſtoriae Auriacae, II, 1, 4, 426

de *Chambrun*, fuit concionator aulicus et αὐ[ʹ]όπ[ʹ]ης in ultimo excidio, II, 1, 4, 426
eius loca de inuaſione Galli in Arauſinum principatum, II, 1, 4, 434. 437. 438. 440. 443. 444. 446. 449. 450. 451. 452. 453.
Chamus malos libros a Cainitis acceptos inſcio patre in arca cuſtodiuit, II, 1, 10, 486, r
Chapeauuillus, Io. ſiniſtre de Carolo M. ſentit, II, 1, 1, 81, C
Character indelebilis, pontificiorum de eo doctrina, II, 3, 4, 904, 905, r. 906, r † 909. 910. 911. 912, 915. 916.
eius reliquias apud proteſtantes teſtatur exemplum, ubi paſtor ſolenniter degradatus fuit, II, 3, 5, 982, B
Charondas, non habet formulam in nomine domini in ſuis inſtitutis, II, 4, 1, 1005, oo
Charondus, Italiae antiquae legislator, eius lex de tutela legitima, II, 4, 3, 1107. A
Charitatiua incumbit canonicis, II, 3, 4, 975
Chartularii iudices ſynonymon notarii, I, 2, 3, 1026, h
Chaſſanaeus, eius opinio de LL. Salicis, II, 1, 9, 458, 463
tribuit liliis diuinam originem, II, 1, 9, 463, g
Chatoul - Gelder ſunt principis bona propria, I, 1, 8, 545, k
quaenam obligatio in iis? I, 1, 8, 572, q
Chaudefond, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23, D
Chaui ſunt Germani, II, 1, 4, 340, A
de *Chaune*, Duc, Legatus Galli, I, 1, 6, 391, g
Χειροθεσία, ea Spiritum S. conferri uolunt, II, 3, 4, 910, x
in Scriptura S. nulla facta promiſsio de hoc, ib.
fuit donum extraordinarium apoſtolorum, ib. C
hodie deſiit dictum accipe Spiritum S. ibid.
item ſurge et ambula, ibid.
ab apoſtolorum tempore ordinatores uſi ſunt in ea precatiuis uerbis, ib.
hunc morem hodie Graeci ſequuntur, ibid.
differt a χειροτονία, ib.
Chriſtianis doctoribus audiit καθιέρωσις, ib
manibus plebis fuit extorta, ib.
apoſtolorum aeuo hic ritus fuit communis, II, 3, 4, 911, E
Graeci ea uſi ſunt in ducibus cohortis electis aliisque ciuilibus adminiſtris, II, 3, 4, 911, F
Hebraeis quandoque adhibita, alio tempore in ordinandis presbyteris omiſſa, ib. 912, A
cur paſtores ſordidi lucri cauſa munere ſacro defungantur? 912
fit etiam minoris ordinis clericis, ib.
canoniſtae ſibi non conſtant, utrum χειροθεσία an porrectione annuli ſacri Spiritus S. erogetur? ib.
fallit indignos atque irrito effectu eſt, II, 3, 4, 915, d, 913, 914
in ea pontificii quaerunt characterem indelebilem, II, 3, 4, 910. 911. 912. 913. 914. 915. II, 3, 5, 982
multae reliquiae papatus adhuc apud proteſtantes in ea ſuperſunt, II, 3, 5. 982
Χειροτονία differt a χειροθεσία, II, 3, 4, 911
Chelſeianus pagus, eius ſitus, II, 1, 3, 300, k
Chelſeianum ualetudinarium a Carolo II. conditum, II, 1, 3, 300, k
maior naualis militiae ratio in eo habebatur, ib.
Chemnitius, II, 1, 10, 483, m. II, 2, 1, 654, f
Χηρωσταὶ qui? II, 4, 3, 1106, C
Cheſneus, eius error de Yuetot, I, 1, 1, 14. F
dubitat de liliis, II, 1, 9, 464
Chevalier hiſtoire de Guillaume III. multa exhibet ad hiſtoriam Arauſiacam, II, 1, 8, 426
eius loca citata, II, 1, 8, 433. 438. 440. 443. 444. 445. 446
Childebertus, filius Chlodouaei, eius pars, II, 1, 9, 462
Childericus, una cum aliis eſt cultor LL. Salicarum, II, 1, 9, 457
inuaditur a fratre, II, 1, 9, 452
e regno electus fuit, II, 1, 9, 467, o
& quidem autore papa Zacharia, I, 1, 3, 200, C
Chifletius, eius ſubtiles quaeſtiones de uerbo conceptionis Caroli M. II, 1, 4, 341
defendit maſculinitatem Lotharingiae pro Carolo III. II, 1, 4, 353, qq
eius opinio de LL. Salicis, II, 1, 9, 459, A. 461, e. 462
eius pugna cum Dominico, II, 1, 9 451
explicat cingulum Chriſti, II, 1, 1, 105 †
Chirothecae imperiales, II, 1, 1, 106
de uſu chirothecarum inter diuerſos populos, ib.
Chirurgica facultas in Academia Pariſienſi inſtituta, II, 2, 2, 679
lites inter eam et facultatem medicam, ibid.
coaluit tandem cum facultate medica, ib. 680
Chlodouaeus, Rex Galliae, I, 1. 1, 9, B
accepit diadema ab Anaſtaſio imperatore orientis, I, 1, 1, 41, C I, 1, 3, 158. F
coronam a Caeſare orientis donatam miſit Romam, I, 1, 1, 42, A
in eius inauguratione papa nihil fecit, I, 1, 3, 159, A. 199, D
primum Galliae regem habent, I, 1. 3, 158, C. II, 1, 9, 457
Argentinam ſubiugauit, qua lege? I, 1, 7, 496, A
faciunt eum legis Salicae auctorem, II, 1, 9, 457
inter quatuor filios regnum diuiſit, II, 1, 9, 462
ei ſacris initiato angelum lilia obtuliſſe dicunt, II, 1, 9, 463, g, 464
uerisimile eſt, eum buſones cum liliis pietatis ergo permutaſſe, II, 1, 9, 464
Chlotarius, Rex Galliae, Yuetotum interfeciſſe eiusque heredes reges feciſſe dicitur, I, 1, 1, 13. 14
filii contumaciam igne ultus, I, 3, 5, 1171, F
eſt auctor LL. Salicarum, II, 1, 9, 457
Childeberti fratris regnum inuaſit, ſuperſtitibus duabus mortui patris filiabus, II, 1, 6, 462
Chlotomirus, Rex Franciae, II, 1, 9, 462
de *Choer*, ſignifer Vltraiectini epiſcopi, I, 2, 1, 653
Choppinus, Renatus, eius error de regno Yuetot, I, 1, 1, 14, C
teſtatur de militibus in monaſteriis alendis, II, 1, 3, 286, A
de fructuaria tutela, II, 1, 3, 329, f
tuetur ſacerdotes Gallicos in exactione releuiorum, II, 3, 4, 925, F. 928, A
Chorarii pueri, Chor-Schuler, II, 1, 3, 251, h
Χωρίδιον, uia urbis Athenſe, II, 1, 5, 372, C
Chrabri Chriſtianus factus et rex Poloniae, I, 1, 1, 49, C
uid. *Boleslaus Chrabri*
Chriſtiana religio non tolerat, ut orbis chriſtianus ſub aliquo capite pontifice ponatur, I, 1, 1, 46, D
creuit auxilio diuino, II, 2, 8, 753, B
CHRISTIANI inter tyrannos uiuentes iis paruerunt, I, 1, 1, 26, B
dominatus ethnicae religioni addictos, regis titulis indignos cenſuerunt, I, 1, 1, 26, B
inter medias tyrannorum uexationes regum dignitati non derogarunt, I, 1, 3, 158, C
chriſtiani principes pontificio iuri aduerſantur, I, 1, 3, 134, C
effinxerunt Graeco-barbara uerba, II, 1, 3, 151, f
quo iure a communione bonorum diſceſſerint? II, 1, 3, 317, a
Dani chriſtiani facti cultum idololatricum abrogarunt, II, 1, 7, 410, 411
Slaui quotannis chriſtianum Suanteuito litarunt, II, 1, 12, 524, oo
inter chriſtianos ſeruitus temporum ſuperſtitione ſublata, II, 1, 14, 568, t
chriſtianorum ſcholae et querelae de inutilibus ſtudiis, II, 2, 1, 625
philoſophia iis damno et commodo eſſe poteſt, II, 2, 1, 626, 627
philoſophia damno eccleſiae maximo a chriſtianis neglecta, ib. 627
chriſtianorum docendi ratio facilior quam ethnicorum, II, 2, 1, 628, 629, 630, 631
chriſtiani in dubium uocant, artes pleraſque Hebraeis originem debere, II, 2, 1, 633, C
ab immoderatis ſtudiis abhorreant, II, 2, 1, 637, B
eorum πολίτευμα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, II, 2, 1, 642, C
poſtquam Chriſti dogmata didicerant mittebant filios Alexandriam, ad philoſophiam excolendam, 644, A
patres eccleſiae ingenioſis etiam iuuenibus commendarunt philoſophiam, II, 2, 1, 648, ß
chriſtianorum eruditio ſeculo I. ſimpliciſſima fuit, II, 2, 2, 670, C
unice uacarunt lectioni ſacrae ſcripturae, ib.
a tempore Clementis Alex. philoſophiam theologiae ancillam adpellare inceperunt, II, 2, 2, 670, F
eorum ſcholae fuerunt catecheticae, ib.
Alexandrina inprimis floruit, ib.
ſaec. III. operoſius philoſophiam addiſcere coeperunt, ib.
quaenam eorum diſciplinae et quis progreſſus, ib. 671, 672, 673
communione bonorum apud chriſtianos ſublata ſucceſſerunt largitiones, II, 3, 4, 896, ſeq.
fuerunt aſſeclae Mahumedis, II, 2, 4, 709, 710
docuerunt philoſophiam in Arabia, II, 2, 4, 710, gg
chriſtiani Arabes Graecae litteraturae ſtuduerunt, II, 2, 4, 713, xx
chriſtianorum cultus diuinus eſt rationalis, II, 2, 8, 752, G
adſentarunt imperatoribus Romanis in tolerandis aulae paganiſmis, II, 4, 1, 1015
Chriſtia-

Chriſtianismus, regalis dignitas in eo non includitur, I,1,1,98,C
non laeditur per philoſophiam, II,1,6,392,C
philoſophia ei et damno et commodo eſſe poteſt, II,2,1,627,A 628,629,630,631,632,633,634,635,636
qua ratione diſciplinae chriſtianismi impedimenta eſſe poſſunt, II,2,1,637,638,639,640,641,642,643,644,645,646,647
Chriſtianſon, Succi ſe patris filium nominant, II,4,1,1014,A
Chriſtianus I. dux Saxoniae rogauit electorem Brand. ut poſt mortem tutor eſſet, II,4,3,1085,C
Chriſtianus V. Rex Daniae, eius leges, II,4,1,991,C
Chriſtina, regina Succiae, eius dictum, omnibus regibus eundem honorem et locum deberi, II,2,9,762,B
CHRISTVS ea ſpecie, qua in crucem actus, uiſus in pugna cum Mauris, I,1,1,82,E
coronam coelo demiſiſſe et Alphonſo regiam dignitatem contuliſſe dicitur, I,1,1,82,C
pontifici orbis dominium non dedit, I,1,1,100,C
agnoſcit monetam et Auguſtum regem Iſraelis eſſe ſtatuit, I,1,3,157,C
eius doctrinae refragatur, ſi papa dignitatem regiam ad ſuam unctionem reſtringit, ib.
conſiderandus in ſtatu humilitatis et exaltationis, I,1,3,163,D
pontificem Chriſti uicarium eſſe in ſtatu exinanitionis fingunt, I,1,3,163,D
ſpiritus Chriſti pugnat acerrime cum ſpiritu pontificis, I,1,3,166,D
clauium poteſtati Chriſtus non aliud niſi peccata ſubiecit, I,1,3,167,A
in dicto Chriſti ἐν τῷ ἱερανῷ de ceremoniis principum non agitur, ib.
eius regalis nobilitas a Dauid ex matre Maria, I,3,5,1187,h
uſum calceamentorum prohibuiſſe ſomniant, II,1,1,108
error de Chriſti perſonalitate, II,2,1,639,640
annus natiuitatis Chriſti et magis terminus anni ſcriptoribus adhuc dubius eſt, II,2,9,760,F
Chriſti parabolas fabularum nomine adpellat Grotius, II,2,9,757,*
Chriſti reliquiae et myſtica earum interpretatio, II,1,1,12,50,105,106,125,134,164,176,182
uid. *Reliquiae.*
Chriſtus in regno ſuo ad ſanctitatem in pectore non ad tonſas comas in capite reſpicit, I,1,3,164,E
docuit diſcipulos omnium eſſe ultimos, II,4,2,1068,C
CHRONICA fidem habent, I,1,4,230
an differant ab annalibus? ib.
- - - *Ademari* deſcribit hiſtoriam aperti tumuli Carolingici, II,1,1,48
- - - *Aegidii S.* apud God. Wilh. II,3,3,884
- - - *Alſatiae* Iac. uon Koenigshouen, II,1,14,564,C
- - - *Altiſſiodorenſe*, II,3,4,923,E
- - - *Auguſtenſe*, II,1,1,53,**
- - - *Bauaricum*, teſtatur de translatione inſignium Noribergam, II,1,1,13,nn
de rege Boioariae Arnulpho, II,1,2,227,k
CHRONICA, *Belgicam Magnam* nominat cauſam acceptorum inſignium ab Henr. Brunſu. II,1,1,38,II,1,1,178,D
de ſtatu imperii poſt Carolum Craſſum, II,1,2,219,n II,1,2,230,b
- - - *Belgicum* Io. a Leidis, II,1,2,211,k II,1,2,138,bb
- - - *Boemiae*, Hagecii recenſet grauamina imperii an. 1421. II,1,1,16,qq
- - - *Cameracenſe*, II,3,4,928
- - - *Caſſinenſe*, II,1,1,126
- - - *Citizenſe*, Paul. Langii de uxore Henrici I. II,1,2,213,w
- - - *Colmarienſe*, II,1,1,60,61,C
- - - *Colonienſe* de annatis, II,3,4,907,E II,3,4,932,b
- - - *Coſmae Prag.* ubi Arnulphus rex Boioariae dicitur, II,1,2,227,i
- - - *Elwangenſe*, II,1,1,13,nn
- - - *Engelhuſii* de S. Viti reliquiis, II,1,12,518,x
- - - *Francorum regum* apud Lambec. II,1,2,209,d
- - - *Frodoardi*, II,1,2,219,**
- - - *S. Galli*, apud du Chene II,1,2,213,x. II,1,2,219,220,s. II,1,2,234,l. 242
- - - *Gotfridi* conſtituit Aquisgranum ſedem principalem Francorum, II,1,1,51,C
- - - *Hildeſienſe*, II,1,2,224,ll
- - - *Lauriſhamenſe*, II,1,2,213,x. 219,n. 226,e. 231,b. 253,q. 242
- - - *Magdeburgicum*, II,1,1,13,ll. 16,pp
- - - *Merſeburgicum* Ern. Brotuff. II,1,7,414
- - - *Mindenſe*, II,1,2,240,e
- - - *Monachi Petriani*, II,1,3,254,o
- - - *Noribergenſe*, II,1,1,180,E. II,1,4,245,f
- - - *Polonicum* Mechouiae, II,1,7,413
- - - *Reichersbergenſe*, II,1,1,200,F
- - - *Spirenſe* Lehmanni, II,1,2,234
- - - *Slauorum* Helmoldi, II,1,7,414,A
- - - *Wartenbergicum MSt.* II,1,14,563,C
Chronographus Saxo eſt ſcriptor Conradi I. II,1,2,243
Chryſoſtomus de quarta pauperum teſtatur, II,1,3,319,d
eius dictum, qui alios animae immortalitatem docere uult, II,1,6,399,C
adprobat ſortem, II,3,3,874
criminis Simoniae Antoninum poſtulauit, II,3,4,916,A
exul factus eſt, ib.
tribuit uſum forenſem formulae in nomine domini, II,4,1,1006
Chryſopolis, id eſt, Arauſio, I,1,5,276,C
Chunegunda, uxor Henrici II. poſt mortem mariti inſignia cuſtodiuit, II,1,1,37,C
Chunegunda, Gingam B. Nazario tradidit II,1,2,214,aa
in eccleſia Varia ſepulta, ib.
Chuonradus uid. *Conradus.*
Chur-Aemter-Leben, I,1,8,614,E
Churhut eſt praerogatiua electorum, I,1,4,258,d
cur non coronae, Chur-kronen, dicuntur? ib. 259,d
Chur-Rock, eius aetas incerta, I,1,4,259,e
Chur-Schwerd uerum ac praecipuum iuris territorialis indicium fuit, I,1,4,259,f
archiofficii officium enſis non fuit, ib. f
Chur-Schwerd, ſenſus politici der Chur-Schwerdter, II,1,1,111
Chwalkowsky teſtatur, ad componenda cum Suecis bella legatis regni opus eſſe, I,1,6,435,B. II,1,1,54,C
Chytraeus eſt continuator Cranzii, II,1,12,514,l
Cibi, quid de probatione ciborum edentis periculo aſſumendorum ſtatuendum? II,3,3,873
Cic Slauis mammae, II,1,12,516,cc
Cicero, Marcus Tullius, morali ſenſu ſapientem regem dixit, I,1,1,4,B
qua patronus cauſarum dictus fuit rex, ib. E
eius dictum legatos imperii Romani faciem ſecum ferre, I,1,6,442,C
exprobrat Clodio, quod in illius tribunatu regum adpellationes fuerint uenales, I,1,1,114,B
extendit penultimam in uoce Academia, II,1,5,361,c
teſtatur de gymnaſiis, quod corporibus exercendis inuenta, II,1,5,366,e
ſtuduit in Academia, II,1,5,368,e
teſtatur de frequentia Academiae, II,1,5,369,A
eius locus de diſtantia Academiae Athenis, ib. b
elegit ſibi ſepulturam in Academia, II,1,5,373,A
eius teſtimonium de ſepulturis intra urbem Athenas non conceſſis, ib. C
Athenis tenue coelum attribuit, II,1,5,375,378
memoriam Academiae in uilla ſua recoluit, ib. 387,e
pulchra de eius Academia habet Plinius, ib. 388,A
eius quaeſtiones Tuſculanae, II,1,6,392,A
definitio mortis & aeternitatis, II,1,6,393
de operatione mentis, II,1,6,394,C
dicit, quod animus decerptus ex mente diuina, II,1,6,398,f
eius locus de conſcientiae ui, II,1,6,402,f
teſtatur de Indis, quod mortem ſibi conſciuerint uitae alterius amore, II,1,7,412,z
prouocat ad Ennii Caſtos de altera uita, II,1,7,419
eius opinio de inſtauratore Italicae ſectae, II,1,7,421,b
literarum aeternitatem ſtatuit, II,1,10,480
eius locus de uulgaribus ingeniis ad philoſophiam non admittendis, II,2,1,650,58
teſtatur eloquentiae ſtudium artem primam, iuriſprudentiae autem artem ſecundam Romae habitam fuiſſe, II,2,2,669
Cigaldas Vinc. pontificis doctrinam de appellatione regia impugnat, I,1,3,146,f
Cilia, Herm. comes Carinthiae, Veronicam filii pellicem, in profluentem abiecit, I,3,5,1171,F
Cimelia uid. *Inſignia.*
Cimon, dux Athenienſium fortiſſimus, magna liberalitate, II,1,5,377,A
Cinerarii adpellantur reliquiarum cultores, II,1,1,77,E
Cingulum Chriſti, II,1,1,105,†
Veſuntii hodie aſſeruari dicitur, ib.
CIRCVLI, Brandenburgicus eſt director circuli Venedorum, I,1,4,268,p

CIRCULI, in comitiis imperii Venedi locum habuerunt, I, 1, 4, 268
an per circulos adirgandi ſint diſputatum, I, 1, 6, 459, ſq.
in circulis Germaniae hodie paritas honoris, II, 1, 15, 594
neutra prouincia alteram uincit loco, ibid.
de circulorum inſtitutione Ictorum dogmata ſunt corruptiſſima, II, 1, 15, 617, g
expugnant Bohemiam ex albo ciuium, quod non inueniatur in circulis a Maximiliano adpellatis, ib.
Goldaſtus uult Bohemiam quaſi undecimum circulum Germaniae habitum eſſe, II, 1, 15, 618, h
circulus eſt regio, quae ius ciuitatis Germ. habet, uel circulus eſt, quae onera uarii generis imperio fert, ib.
quo ſenſu Bohemia circulus Germaniae ſit? ib.
Maximilianus non uniuerſim deſcripſit circulos, ſed ſigillatim Germaniam tributariam numerauit, ib.
olim tot circuli fuerunt, quot archiprincipatus, ib
quo tempore hic ordo permutatus fuerit? ib.
circuli non recte dicuntur pagi, II, 2, 9, 759, B
circuli inferioris Saxon. uers cauſa, II, 3, 1, 802, C
Ciſta, eius uſus eſt in ſorte, II, 3, 3, 878
Ciuiliſtae, eorum diſſenſus, I, 3, 3, 1041, dd
ſchola duplicis detractionis audit, qui LL. ciuilibus eidem locum eſſe perhibent, I, 3, 3, 1045, pp

add. *Iureconſulti.*

Ciuis, ei licet pro iure ciuitatis diſſerere, II, 1, 1, 5, aa
inter mutuum ciuitatis et ciues differentia, I, 3, 4, 1143, tt. 1144, B
CIVITATES, Germania quondam nullas habuit, cur? I, 1, 7, 481, D
Romanorum geographi de ciuitatibus Germaniae fabulas narrant, ib. F
Romani in prouinciis Iſtro et Rheno uicinis eas condiderunt, cur? ib.
earum cauſae ſunt epiſcopi, Caeſarum palatia, ſecuritas ab Hunnis & Venedis, I, 1, 7, 482,
et libertorum multitudo, ib. 483, A
ciuitatibus opifices inhabitare debebant, ib. B
ius coquendi et uendendi cereuiſiam iis indultum, I, 1, 7, 484, A
omnes ſub Carolingis fuerunt immediatae, ib. 483, C
poſt Carolingos omnes redditae ſunt mediatae, ib. 483, D
in hoc ſtatu diu perſtiterunt ſub imperatoribus Germanicis, 484, C
ciuitates mediatae etiam in comitiis comparuerunt, 485. 486. 487. 488
inter mutuum ciuitatis et ciuis quae differentiae? I, 3, 4, 1143, tt. 1144, B
- - - *Hanſeaticae*, has aliqui in numero mixtarum habent, ſed falſo, I, 1, 7, 523, C
definitio ciuitatis hanſeaticae, I, 1, 7, 523, D
cauſa et finis earum fuit liberum commercium, ib. 524, D
earum legati ad omnes Europae reges et reſpublicas miſſi, ib. E
earum pacta conſignauit Marquardus, ib. F
in pace Riſuicenſi Galli cum hanſeaticis legatis ſecreto pacti ſunt, ob quam cauſam? I, 1, 7, 525, C
CIVITATES Hanſeaticae, hodie non niſi tres ſunt, Hamburgum, Brema, Lubeca, I, 1, 7, 525
aliae delicto excluſae ſunt, plures a principibus interdictae, ib.
peruerſae Ictorum doctrinae de ciuitatibus hanſeaticis et eorum argumenta refelluntur, I, 1, 7, 525. 526. 527. 528. 529. 530
earum foedus perduellionem non eſſe demonſtratur, 525, F
imperii legibus non improbantur, 526, C
Caroli IV. auctoritate Lubeca anno 1383. ſolenniter in earum foedus recepta, ibid.
Brunſuicum hanſa ciuitatum delicto excluſa, quae tamen poſtea poenitentiam egit, ib.
ſuperiori ſeculo multoties pacibus publicis inſcriptae fuerunt, ib.
earum legati paci Riſuicenſi interfuerunt, ib. F
error Ictorum e ciuitatibus hanſeaticis fieri mixtas, I, 1, 7, 526
in pace Riſuicenſi legatus Bremenſis inter hanſeaticos comparere noluit, cur, 527, E
Auemannus inique tulit, quod Embda hanſeaticis accenſita. ib.
receſſus imperii an. 1548. earum fuit ignarus, ib.
Rudolfus II. imp. catalogum earum a Lubecenſibus petiit, ib. E
Carolo IV. urbes hanſeaticae notae fuerunt, ib.
Rec. Imp. error, quod hanſeaticae ciuitates ſigillatim collectari poſſint, 528, B
cur principes ab earum ſocietate ſibi temperauerint? ib. E
Kniplchildius et anonymus der uereinigten deutſchen Hanſe-Staedte infirmioribus rationibus quinque eas defendunt, ib.
hanſeaticae municipales non habent ius foederum, 529, C
nec imperiales, niſi ſimul ſint liberae, ib.
an praeſcriptione immemoriali ſe tueri queant? ib.
hanſeaticae ciuitates neque imperii iuribus, neque territorii obſunt, 530, A
receſſus Aug 1548. Rigae, Dorpato, Regiomonto, Danticſo, Elbingae collectas indixit, quod eſſent in albo hanſeaticarum, 530, C
quod reiicitur et oſtenditur, eas imperio non accenſeri, exemplo urbis Holmiae, quae pariter in numero hanſeaticarum, nec imperio ſubiacet, ib.
- - - *immediatae* ſeu *imperiales* et *liberae*, negotio pacis Oſnabrugenſis interfuerunt, I, 1, 6, 344
per inſtrumentum pacis in adlegationis ſocietatem admiſſae ſunt, I, 1, 6, 360
quomodo adlegandi iura exercuerint, uid. I, 1, 6, 361—400
Halam Magdeburgi eſſe ciuitatem imperialem, uult Ockelius, I, 1, 7, 487
eius argumenta et eorum refutatio, I, 1, 7, 487, 488
imperialium ciuitatum origo, I, 1, 7, 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497
earum exemtio in una prouincia citius facta quam in altera, I, 1, 7, 489, A
ciuitates in Francia Rhenenſi Caeſaris domanium fuerunt et ſtatim poſt Carolingos immediatae, ib. 489, C
omnes ibi praeſumuntur immediatae, cur? ib. D
CIVITATES immediatae ſeu *imperiales* et *liberae*, non tamen praeſumuntur liberae, I, 1, 7, 489, F
in Boioaria factae ſunt immediatae ſub Henrico leone, proſcripto a Friderico I. 490, C
earum origo incipit an. 1178. ib. E
in Sueuia factae ſunt immediatae poſt Conradinum an. 1269. 490. F
omnes ibi ciuitates praeſumuntur immediatae, 491, A
in Thuringia origo earum incipit ſub Saxonicis imperatoribus, 491, C
praeſumtio ibi eſt pro immediatis, ib. D
in Saxonia principio omnes fuerunt mediatae, Brunſuicum, Goslaria, Luneburgum, I, 1, 7, 491, G
non fuerunt immediatae, eo quod Caeſares habuerint dominos, ib.
fuerunt in Caeſarum poteſtate non qua talium, ſed qua ducum, 492
Salici imperatores pleraſque urbes Saxonicas uoluerunt imperiales, 492, D
hinc diſputationes acres inter Conradum II. et tres Henricos ac Saxoniae duces, ib.
Henricis proſcriptis, ciuitates immediatae originem in Saxonia ſumunt, I, 1, 7, 493, A
ex quo tempore Goslaria, Brunſuicum, Hildeſia, Dortmundum, Monaſterium, Oſnabruga factae immediatae, ib. C
regula iuris, qui urbes in Saxonia immediatae praeſumi queant? ib. D
Holſatiae ciuitates et Hamburgum non ſunt immediatae, ib. E
Magdeburgicam ditionem Otto I. contulit epiſcopo, hinc nullae in ea ciuitates immediatae, ib. F
Bohemicae et Brandenburgicae prouinciae ſolae neſciae ſunt ciuitatum imperialium, 494, B
quae cauſae? ib.
earum origo in Alſatia, 495
Argentina quouis tempore libera fuit, 495, 496
ciuitates Lotharingiae, Belgii, Burgundiaeque omnes ſunt immediatae, quaedam etiam imperiales, 497, D
earum nulla in Germ. comitiis locum accepit, niſi ex priuilegio, I, 1, 7, 498
in hoc numero ſunt Veſontium, Metae, Virodunum, Tullum, ib. B
Italiae et Longobardiae urbes imperiales ſunt, ib. C
ſed ſtatuum iure deſtituuntur, ib.
error Ictorum, qui Rigam et Regiomontum claſſibus imperialium adſignant, ib.
de differentia inter urbes liberas et imperiales magnae inter Ictos ſunt controuerſiae, I, 1, 7, 497
plerique earum differentiam negant, 498, E
inter eas eſſe differentiam probatur, 499. A
ciuitates imperiales originem debent municipiis, ib.
imperiales imperatori annua tributa pendunt, non liberae, ib. C
imperiales priuilegio debent immunitatem, ib. D
pleraeque a Caeſare ſculteti Caeſarei munus redemerunt, ib. E
pedetentim a Caeſare libertatis genera mercatae ſunt, 500
imperialibus publice negatum eſt liberae ciuitatis nomen, ib. D
Aquisgrano liberae ſtatus controuerſus fuit, a quo hodie abſtinet, ib. E
Argentina optimum argumentum diſcriminis inter liberas et imperiales ſuppeditat, ib.

CIT.

Digitized by Google

CIVITATES immediatae ſeu *imperiales* at *liberae*, diploma Friderici V. Argenrinae de libertate conceſſum, I, 1, 7, 500, F
liberae ciuitatis alogium iure præcipui datur, quod diploma Caroli IV. Argentinae conceſſum oſtendit, ib. G
omiſſio uarbi liberae baberur pro iniuria, I, 1, 7, 502, B
Carolus IV. Argantinam in literis uocauit liberam, eadem Argentina Carolo V. iurauit uoce liberae ciuitatis, ib.
argumenta aduerſa buic differantiae diſſoluuntur, ib. G
definitio ciuitatis imperialis axtra Germaniam et in Germania, 503, C
extra Germaniam ſufficit immadietas, ib.
in Germania etiam ius ſtatus requiritur et ſignificantius dicitur eina mit regierenda Reichs-Sradt, ib.
definitin urbis liberae extra Garmaniam et in Germania, ib.
mater confuſionis eſt ambiguitas uerbi libertetia, 504
nulla ciuiras praeſumitur libera, ſed libartas probanda, 505, A
eiuitates libartatem probant ucl iure reſeruatiuo, uel conſtitutiuo, ib. D
inter ciuitates eonſtitutione et reſeruatione liberas quid intareſt? ib. G
Argentina aſt aiuitas reſernatione libera, 506, C
Caeſari recuperandum dnmanium, ſi imperialas non illico liberaa exiſtimeutur, ib. E
iura liberarum cum imperialibus non ſunt confundenda, ib. G
ciuirati reſeruatiue liberae libartatis praeſumtio fruſtra in dubium uocatur, 507, B
in einitate conſtitutiona libara in quid inquirendum? I, 1, 7, 507
an ciuitas libertatam praeſcribere poſſit, affirmant alii, negat auctor, ib, 507, 508, 509, 510, 511
an imperiales iuro territoriali gaudeant diſputant, 511, D
Wilduogelius adfirmat, ib.
communis ICtorum error aſt, quod confundant iura territorialia archiprincipum, principum, comitum et ciuitarum, 512, 513
tarritorii iura danda ſunt libaris non imparialibus, 513, E
iura ſingularia, die Landes Herrlichkeit non confundenda cum uniuerſo mit der Landes Hoheit, ib.
praeter iura conſiſtorii ciuitatibus in inſtrum. pac. nil datum, ib. 514, B
iura immedietatis cum inra territoriali non conſundenda, ib. B
naa earum facta cum iure miſcenda, ib. D
nec iis ſingula regalia ſigillatim tribuenda, ib.
quaedam ciuitatea inſtructaa ſunt iure territoriali, 515
exemplo aſt Argentoratum, 515, 516, 517, 518
hodia omnihus ciuitatibus eſt unum collegium, 529, F
quondam aliis locus libetis fuit, alius imperialibus, 529, 530, F
anno 1486. in connantu Eſlingae inſtituto in prima claſſe recenſentur libarac, in altera Imperiales, 531, A
ſcamnum primum libetaa occuparunt, alterum imperialas in comitiis Wormatienſibus anno 1495, I, 1, 7, 531, C
CIVITATES immediatae ſeu *imperiales* at *liberae*, liberis praecedendi ordinem conceſſere imperiales, II, 1, 7, 531, E
lis ioter Cnloniam et Aquisgranum de loco at ſcamno honeſtiori, ib.
eadem lis iu foedare Smalcaldico recruduir, 532, B
regimento primum adſeſſorem dedetunt liberae, alterum imparialas ann. 1500. 532, D
matricula ciuitatum imparialium ax diplomate 1402. in qun earum nomina et ſumma recenſentur, 533, 534
nummus Aquisgranamſis at aius epigraphe, 535
ciuitates imperiales tabellarios et ueredarios ubique alunt, I, 2, 5, 929, C
quinam illi ſunt? ib.
Taxius eos impedire naquiuit, ib.
quibusdam caremoniis differunt a Caeſareis, ib.
uidua Taxiana iis litem mouit da tabellariis, I, 2, 5, 956, D 955, u
ciuitates imparialas habent ſuperioritatem territorialem, I, 3, 4, 1138, qq
et ius collectandi, ib.
ſunt uel formae ariſtocraticae, uel democraticae, uel irregularis, ib. C
ariſtocraticas obligara poſſunt proceres et ſenatus, I, 3, 4, 1138, D
nec creditor urgeri potaſt, ut uerſionem crediti prubet, ib.
in democraticis ſumma rerum eſt penas populum, 1139, rr
in murui contractu populi ſuffragia requiruntur, ib.
ſuffragia popnlus aperire poteſt per Altmaenner, ſyndicum uel manderarium, ib. 1140, D
an iis locns fuarit in comitiis tempore Saxonicorum impetatorum, II, 1, 12, 564, B
ciuitatum imperialium controuarſiae da uexillo ciuitatum, II, 1, 14, 577, C, 578
fuit apud Argentoratenſes, ib.
uexillum Halanſium Sueuiae quala? 579, A
Argantorato ab impario auulſo, libatae ciuitetes cartanr de iure uexillum cuſtodiendi, ib.
nuntium miſerunt patronis catholicis tempore reformationis, II, 3, 2, 835, A
babent magiſtratus tutelares, II, 4, 5, 1178, C
- - - *mediatae* ſeu *municipales*, poſt Carolingos omnas factae ſunt mediatae, I, 1, 7, 483, D
in hoc rerum ordine diu parſtitare ſnb imperatoribus Germanis, 484, C
una aademqua facies fuit omnibus prouinciis, ib. F
etiam mediatas in comitiis loeum babuiſſa IV. argumenris probatur, 485, A, 520,
Hala mediata fult non imperialis, I, 1, 7, 486, 487, 488
in Saxonia prinaipio omnes fuerunt mediatae, 491
controuerſiae de eo inter Hanricos ac Saxoniaa dnces, 492
ciuitates Holſatiaa fuerunt madiatae, 493
in ditiona Magdaburgica omnes fuerunt mediatae, 493. F
cur in Bohemia at Brandanburgico marcionatu omnes mediataa? 494
iure Rom. mutui contractu non obligatur, niſi uerſio in rem probetur, I, 3, 4, 1137
CIVITATES mediatae ſeu *municipales*, quid iure Germanico obtinet? II, 3, 4, 1138, 1139
in iis ſenatus iurisdictionem non habet, 1141, C
nee obligatur, niſi princaps mutuum ratum habuerit, I, 3, 4, 1141, 1142
etſi in utilitatam ciuitatis pecunia uerſa, ib.
per priuilegium ciuitati trihui poteſt, ut ſenatus aut populns contrahat mutuum, 1143
aut ſi ciuitas hoc ſibi reſeruat, nt Vltralectum, ib.
- - - *mixtae*, bas alii uegant, alii affirmant, I, 1, 7, 519, C
de diuerſo mixtatum ſignificatu opiniones, 519, E
illas dicunt mixtas, quaa inra comitiali daſtituunrur, ib.
in quo numero Hamburgum habent, ib. B
docatur, has poſtea nactas aſſe libertatem, quam madiatae ciuirates imperii comitiis coeperunr abeſſe, 520, D
unm ciuitas libera ſine eo impario etiam teneatur ad ordinarias imperii uniuerſi collactas, diſputant, I, 1, 7, 521
Hamburgum quondam caeſari eas negauit, ex qua rationa? ib. B
mixtae audiunt, quaa ex parte domino tarritorii parant, ib. F
ual alio intuitu praeter aiuitatam, 522, A
uel intuitu ipſius ciuitatis, ib. C
ciuitas libera eſſe deſinit, in qua alius nices imperatoris gerit, 522, D
uel ſua auctoritare praeeſt, cum urbs ſe in alterius tutelam committit, ib.
uel ſibimet reſeruatiue, ib.
adpellationem mixtarum ſuperfluam aſſe docetur, 524, A
Ciza, Daa Slauorum, e mammis ſic dicta, II, 1, 12, 536, co
fuit loco Iſidis, ib.
in omni animantium genere foecunditatem promouit at parturiantium labores ſubleuauit, ib.
Albinus deriuat eam a Cerere, ib.
eius ſedes fuit urbs Ciza, ib.
ſub Carolo M. eius cultus intariit, ib.
Ciza, urbs, fuit ſedes Deaa Cizae, II, 1, 12, 536
eius conditor fuiſſe dicitur Zitto, ib.
Cizenſis epiſcopatus a Carolo M. conditus fuit non ab *Hanriao* Aucupa, II, 1, 12, 536
Cizenſis epiſcopus Magdeburgico ſubiactus fuit, II, 3, 1, 797, F
Clabularii qui? I, 2, 5, 927, D
Clara a Tettingen, I, 3, 5, 1171, B
Claſſiarii Rauennates, II, 1, 3, 270, H
Claudianum ſenatusconſultum inſtaurauit Vaſpaſianus, I, 3, 3, 1116, D
Claudianus fuit athniaus, breuiat Academiam in penultima, II, 1, 5, 362, A
eius uerſus da cultu ſolis, II, 1, 12, 575, pp
aius carmen in Manlii conſulatum, II, 1, 12, 516
Claudus hodia in feudum ſuccedit, cur? I, 2, 2, 764, cc
Clauſurae Romanorum, I, 1, 4, 212, C. 213, f, g
Clauus Chriſti, II, 1, 1, 12, E, 53, * 134
Clemens Alexandrinus, eius opinio de corpore, II, 1, 6, 297, yy
de philoſophia eius opinio, II, 2, 1, 630
de Moſe natuſtiſſimo ſcriptore, II, 2, 1, 613

Clemens dixit logicam ulucac ſepimentum, II, 2, 10, 767
Clemens, Iacobus, occiſor regis Gelliae, I, 1, 3, 185, 186
Clemens V. pontifex, inter auſpices anneterum refertur, II, 3, 4, 931, ſ
uindicauit ſibi annatas in Anglie, II, 3, 4, 929, e
eius praetextus, ib.
Clemens VII. pontifex regnum Adriee inſtituit, anno 1382. I, 1, 1, 106, E
Ludouieum Andegaueoſem regem inaugurauit, ib.
eius diploma de regno Adriee, ib.
Clemens VIII. pontifex Theodoro duei Moſcouiae regium titulum denegaſſe dicitur, I, 1, 1, 94, A
controuerſies inter Ieſuitas et Dominicanos noo compoſuit, II, 2, 3, 690, C
quindenniis modum ſtatuit, II, 3, 4, 935
Clemens X. pontifex, eius decretum de annatis, II, 3, 4, 935
Clemens XI. pontifex, quando electus? I, 1, 3, 133, *
eius bulla contra regem Porusſiae principibus Inuidiem eucit, ib.
Galliee tegis inuidiam auxit, I, 1, 3, 147, E
ae omnium eatholicorum regum, 148
regulas prudentiee et cuncte iure conſpurcauit, 149
eius bulle repugnat teſtimoniis ſcriptorum catholieorum, 149, 550, 151
cur in eins breue inquiritur? ib. 181
indignus eſt, eui rex Porusſiae reſpondeat, 182
laeſit maieſtatem caeſeris, 184
cumprimis regem Galliee, 185, 186
ipſa nerba bullae recenſentut, 187, C
quee confutatur, quod quondam poolifici nenale fuit, id nune LL. diuinis repugnare dicir, 588, B
an praepoſitio nominis pontificis preerogetiuem importet? I, 1, 3, 189
bullae barberiſſimi et pertutbeta ſtructura, 189, ſeq.
eſt uſurpetor, 592
L.B. de Limbach coofutatio eius bullee; 198, ſeq.
ante bienoium epiſeopo obtulit purpuram electoris, II, 3, 4, 902, C
quee recuſata eum eius indignetiooe, ib.
Cleopatra nomine reginac regum decorata fuit, I, 1, 1, 30, D
C*LERICI*, eorum inueotum eſt, faſtuoſos ſecerdotes alere, I, 1, 1, 18, E
quo ſenſu reges uocantur? I, 1, 3, 169, C
pallie ſne debent imperatoribus, II, 1, 1, 100, C
deglutiuerunt, quod ante pauperum fuit, II, 1, 3, 279, A
clerici peuperes tantum olim ee reditibus eccleſiae ſuſtentati, II, 1, 3, 281, i
ſeneſte ſeu morbo impedito ad dies uitae ſalerium debetur, II, 1, 3, 314, g
eius ſubſtitutus etiam alendus, ib. 315, B
ſunt nudi procuratores bonorum eccleſiae, II, 1, 3, 325, n
cur iis militie interdicta? ib. 326, q
eccleſiae bonis peſſime abuſi ſunt, II, 2, 1, 623
Iex ſancita, ne quis laicus rideret in publico ſi contra grammaticam loquantur, ib.
eorum mores deſeripti, II, 3, 1, 804, A
olim gratis ſungebantur munere ſuo et pauperes alebantur, II, 3, 4, 894, l
CLERICI, in primitiua eccleſia nulla eis erant ſalaria, II, 3, 4, 896, e II, 3, 4, 915, d. 922
quid commodi inde eccleſia habuerit? ib. 896, F
cur olim a collectis ſuetint immunes? ib. 897, ſ
in prouerbium iuit tunc, eleemoſyna non poteſt eleemoſynari, ib.
eorum uiduae uiecrunt eleemoſynis, cut? ib. F
hodie elia eorum facies, 898
quo iure eorum ſelaria defenduntur? ib. C
olim fuerunt opiſices, ib. g
quod hodiernis motibus indignum, 899, b
olim oulla inter cos ſult praecedentie, 901, m
elericorum ambitus dedit occaſiooem eccleſiaſticis ſanctionibus, 902, A
hodie petunt facultatem eligendi ſacerdotem, 903
cur clericis tantum electio competat? 905, B
cur ordinatio tantum epud eos? ib. F
clericus clericum oon decimat, 906, B
eorum beres olim princeps territorii fuit, II, 3, 4, 922, t, 923
megis piietiam proprinm peculium contulerunt eccleſiee. ib. D
qui boc noo faciebant, agnoſcebant diſcrimen inter bona ex reditibus eccleſiae comparata et ex proprio patrimonio, ib.
curatiores inuentarium feceruot, ib.
clerici elientes e releuio uel laudemio non ſunt immunes, 926, y
nullo tempore condiderunt teſtamenta, II, 3, 4, 932, C
an liceat iis ullius rei proprietatem habere acriter diſputatum, II, 3, 4, 942, E
ſi principi laico anneras ſoluunt, non obuerſatur eorum ſacris, II, 3, 4, 960, i
ad anoatarum ſolutionem adſtricti ſunt, 965, p, q
praecedentia eis ex ſuperſtitiooe debetur, II, 4, 2, 1067, dd
in diplomatibus medii ecui priocipio conſpiciuntur ſubſcriptores usque ed infimum ordinem, ib.
in ordine ſunt presbyter, diaconus, lector, oſtiarius, pſalmiſta, ib. 1068
auctores, ex eorum ueſtimentis explicatio ſumenda, II, 1, 1, 102, †
Clericus ſcripot hiſtoriae Arauſionenſis, II, 1, 8, 425
Clermont, urbs Lotbaringiae, a Carolo III. regi Galliee ceſſa, II, 1, 4, 353, rr
Cliens, idem ac uaſallus, I, 1, 5, 279, A
uid. *Vaſallus.*
Clientela idem ac feudum, I, 1, 8, 541
Clinodia, II, 1, 1, 168, F
uid. *Inſignia.*
Cliuia quatuor officiales eluit, I, 1, 4, 254
Cliuiae dux eſt camerarins Vltraiectini epiſeopi, I, 1, 4, 254, b. I, 2, 1, 653
bebet pares curiae, qui dicuotur Mannen, Mann-Hænſer, Mannen-Cemmer, Leben-Gericbte, Leben-Recbte, Mann-Gerichte, I, 2, 1, 688
ibi cluis feudi poſſeſſor dicitur Innbabea eines Ritter-Sietzes, I, 2, 3, 830, E
ibi trenſectio retractatur oouis inſtrumeptis repertis, I, 3, 1, 989, F
Cliuiae dux cum Burgundo de Geldriae ducatu rransegit, I, 3, 1, 975, D
an transactio hacc reſcindi potuit? ib.
Cliuia, iure annatarum gauiſi ſunt, II, 3, 4, 961, m
in prouerbium ebiit, quod in ſuo territorio ſit papa et princeps, ib. m
cauſa prouerbii habetur in diplomate, ib.
Eugenius IV. exemit eccleſias ditioni Cliuenſi addictas a iure dioeceſano Col. et Mogunt. 962, A
inter nobiles communio bonorum noo bebet locum, II, 4, 7, 1281
ex cnoſtiturione Iohannis patris et filii aon. 1510. primogenitis praerogatiua deberur, ib. G
ea conſtitutio ad lineam collateralem extenſe, ib. 1282, B
Cliuenſia ſtatuta, I, 3, 1, 989, F. II, 4, 7, 1281, 1282
Clodio, rex Galliec, ei ſueceſſu Meronaeus, II, 1, 9, 467, o
Clodius, Puhlius, in eius tribunatu regum edpellationes fueruot uenales, I, 1, 1, 114 B
Clotharius filii contumaciam igne ultus eſt, I, 3, 5, 1172, G
uid. *Chlotarius.*
Claniacenſis abbatia, Henricus II. coronam imperielem ei conſecrauit, II, 1, 1, 60, ***
Cluſurae Romanorum, I, 1, 4, 212, 213, ſ, g
Cluuerus Germania antiqua, II, 1, 14, 560, E
Clypeus fuit teſſera ſupremae iurisdictionis in territorio, I, 1, 4, 262, h
Cocceius in iure publico plures reconditas ueritates inuenit, I, 1, 4, 223, m. 232, d
eius doctrina de ſex Germaniae procineiis, ib, 233, g
de mutato Germaniae ſtatu ſub Conrado I. ib, 234, m. II, 1, 2, 242
patrimonialia regne primus ex ſyſtematibus iurisprudeotiae naturalis expunxit, I, 1, 8, 543, c
Boiorum oatales tribuit Germaniee, II, 1, 15, 592
eius ſententie de rege Bohemiae, II, 1, 15, 607, ſ
doctrina de iure ſementis, II, 4, 6, 1203, aa
Cocbarus, amnis lignifer, II, 1, 13, 548, E
Cocbini, iis nouos reges precfecit Franc. de Almeida, Portugalliae uice rex, I, 1, 1, 113, A
CODEX Anonymus exhibet inſignia imperii, II, 1, 1, 83, aa
- - - *Arundelianus*, eius pretium, II, 1, 5, 385, D
- - - *Imhofianus*, II, 1, 1, 16, pp
- - - *Iuſtinianeus*, II, 2, 2, 676, A
- - - *Lindenbrogianus*, II, 4, 1, 999, p
- - - *Manuſcriptus*, I, 2, 3, 835, A
- - - *Nouus*, Regis Porusſiae inſtitutum noo adimpletum, II, 1, 3, 249, G
- - - *Sacer*, uid. *Scriptura Sacra.*
- - - *Thegbernenſis coenobii* euulgauit Caroli M. conſtitutiones cum Viti Amerbachii notis, I, 1, 4, 219, b
- - - *Theodoſianus*, I, 1, 4, 213. d. e. g. i. I, 1, 4, 215. p. q. I, 1, 3, 1059, A. 1062. C. II, 1, 3, 254, D. 255, 256. i. 319. e. II, 4, 1, 1024, E. 1025, 1033, 1047. aa. 1050. II, 4, 5, 1193, A. II, 4, 6, 1237, C. II, 4, 1, 1028, 1029.
Codicilli, qui de codicillis transegit, non etiam de teſtamento transegit, I, 3, 1, 975, A

Codicilli

Codicilli clientelares, Brandenburgici ſcripſerunt eos Pomeraniae ducibus, I, 1, 4, 264, f
Mecklenburgicis uaſallis, qui publici iuris ſunt, ib. *
- - - *Imperiales*, per eos apud Romanos conſulatus et patritiatus conferebantur, I, 1, 1, 41, **
- - - *Nobiles* ſcripſerunt imperatores, quibus mulicribus nobilitas conceſſa, I, 3, 5, 1150
- - - *Regales*, exempla eorum ab imperatoribus Conſtant. repetitorum, I, 1, 1, 41, 42
add. *Diplomata.*
Coelum, ei tribuuntur literae, II, 1, 10, 479, i. 489, i
Coemtio, coemtionis ritus in nuptiis, II, 4, 7, 1297, gg
locus ea Varrone, ib.
hoc ritu celebrato, fiebat communio bonorum inter coniuges apud Romanos, ib. E
Coenobium, in eo theſaurarius omnium clenodiorum praefecturam haber, II, 1, 1, 31, oo
etiam uirginum coenobia annatas ſoluere tenentur etiam in menſibus capituli, II, 3, 4, 976, C
- - - *Ciſtertienſia* annatas ſoluere tenentur, II, 3, 4, 976, C
- - - *Dionyſianum*, ibi oſtenditur gladius Caroli M. II, 1, 1, 119
- - - *Dobirleg* I, 1, 8, 600, *
- - - *Eylewerſlorph* I, 1, 8, 600, 601
- - - *S. Galli* ſub Cunrado I. iucundum fuit, II, 1, 2, 240, g
- - - *Heilbrennenſe*, II, 3, 2, 830
- - - *Iſenacenſe*, ei ius patronatus eccleſiarum Settelſtettenſis et Hoerſelganienſis donatum, II, 3, 2, 825
- - - *Thegberaenſe*, I, 1, 4, 219, b
add. *Monaſteria.*
Coerare pro curare, I, 3, 4, 1091, D
Coesba, ibi controuerſia agitata in nouae parochiae inſtitutione, II, 3, 4, 834, C
Lynckeri reſponſum de ea, ib.
ibi conſeruantur tres matriculae, quibus nomina, ſymbola, inſignia inſerta membrorum teutonicae ſocietatis, II, 3, 4, 889, E
Coethenſis princeps Giſela Agneta codicillos principales nacta ab imp. Leopoldo, I, 3, 5, 1178, c
Cognomen apud Romanos ex familia ſumtum fuit, II, 4, 1, 1013, gg
apud Germanos plebs ſibi cognomen adſciuit a loco domicilii petitum, ib.
principes Germaniae carent cognominibus, 1014, hh
Colberga fuit ſedes Triglae, II, 1, 12, 533
Colbiana gens, fuerunt pincernae, I, 1, 4, 233, b
eius ara fuit Wartenberg Ratisbonae uicina, II, 1, 15, 605, c
cum ſubofficio pincernatus in Bobemiam migrauit, ib. 605, c
gentis Colbianae origo fuit antiquiſſima, I, 2, 5, 943, m
init in quatuor palmites, ib.
familia in Bohemia eadem eſt cum Colbiana gente in Palatinatu, I, 2, 5, 944
agerunt pincernas, ib. 945
Poruſſorum rex comiti de Wartenberg celerum praefecturam cum iure bereditario demandauit, ib. 944, C
titulus comitis de Wartenberg, ſupremi celerum praefecti, ib. 946
Collateralium ſucceſſio uid. *Succeſſio.*

Collecta, ciuitas libera nonniſi ad collectam in matricula definitam tenetur, I, 1, 7, 504, A
ciuitas imperialis habet collectandi ius, I, 3, 4, 1138, qq
Collegia artificum, eorum nouum inſtitutū a rege Poruſſiae coeptum, II, 1, 3, 247, y
Collegium artis Heraldicae nouum Friderici I. regis Poruſſiae inſtitutum, II, 1, 3, 248, b
Colonia, hanſeatici foederis neglectus eam poenituir, I, 1, 7, 525, E
S. Annae brachium oſtenditur Coloniae, II, 1, 1, 84, E
ibi abundantia reliquiarum, II, 1, 1, 82, B. 126
Coloniae Saxonum in marchiam deuictam emigrarunt, I, 1, 4, 231, c
Colonienſia ſtatuta, inter nobiles obtinet primogenitura, II, 4, 7, 1282, D
ſententia in cauſa ſororum de Wiede, ib.
allegantur, I, 1, 8, 613. II, 4, 5, 1190, nn
Colonienſis academica, II, 4, 7, 1263
Colonienſis archiepiſcopus, inter eum et Treuirenſem controuerſiae, I, 1, 4, 239, r
babet curias feudales, I, 2, 1, 655, e. 686
babuit inſignia imperii, quae ei Henricus II. extorſit, II, 1, 1, 25, B
habuit principem locum prae Magdeburgico qua archiofficialis, II, 3, 1, 793, A
quo iure reliquos epiſcopos a iure ſuffragii in comitiis excluſerit? ib. G
quo iure praerogatiuam electoralis collegii? ib.
ungit imperatorem, ib. 797, A
Colonienſis canonicus, quis requiſitum, II, 3, 4, 899, F
Colonus meſſis dominus non eſt, antequam eandem perceperit, II, 4, 6, 1228, gg
quid iure Germanico obtinet? ib.
eo mortuo diuidicula fructuum locum habet, II, 4, 6, 1248
Columella, quo ſenſu ualetudinarium ſumit? II, 1, 3, 250, b
Columnae ſepulchrales fidem habent in iure, I, 1, 4, 230, a
COMES, ſignificatio comitis admodum diuerſa eſt, I, 1, 4, 220, d
comes marchio iurisdictionem territurialem non habebat, I, 1, 4, 225, q
quae diuerſitas inter marchionem comitem et marchionem ducem? ib. r
tituli comitis et ducis ſaepius commixti, I, 1, 5, 180, C
carmen, quo Aquilonipolenſis Albertum Brandenb. archicomitem uocatur, ſunt fabulae, I, 1, 4, 247, l
- - - *Argentoratenſis* a Romanis nomen accepit, quod bodie ſupereſt, I, 1, 7, 495, F
- - - *Caeſareus* in ciuitatibus imperialibus ius dixit, II, 1, 14, 565, B
habuit ſub ſe ſcultetum, ib.
- - - *Palatii* in Francico imperio, I, 1, 4, 147, a
- - - *Palatinus*, teſtamentum coram ipſo depoſitum, quid de hoc caſu ſentiendum? I, 3, 2, 1030, q
tutoris datio ei mandari non poteſt, I, 3, 2, 1024. 1037. 1038
notariorum ſportulam uenalem circumferunt, I, 3, 2, 1039, x
ab eo notarius inſtrui nequit poteſtate tutores et curatores dandi, cur? I, 3, 2, 1028, m. II, 4, 5, 1184, ll
quid iuris, ſi poteſtate tutelari ſigillatim eum inſtruxit imperator? II, 4, 5, 1184, mm

L

COMES Palatinus, affirmant alii, alii rectius negant, II, 4, 5, 1184, mm
in Anglia et Dania a rege nominatur praefectus tutelaris, ib. *) **)
in Hiſpania ei non conceſſum, ib. †
- - - *Prouinciae* imperatori Friderico II. clientelare obſequium fecit, I, 1, 5, 293, f
- - - *Prouincialis* in comitiis ſuffragii iure gaudere poteſt, I, 1, 7, 514, D
- - - *Waldeccenſis*, I, 2, 1, 671, B
Comeſtibilia quid? I, 3, 4, 1099, B
Comici philoſophos perſtringebant, II, 5, 5, 369, A
innotuerunt bello Punico primo, II, 2, 2, 667, E
Comitatus olim diuiſionem non tulerunt, I, 1, 5, 285, A
conſenſu ordinum et familiae principalis eorum alienationes factae, I, 2, 1, 652, 667, D
Waldeccenſis et Manſfeldenſis, controuerſiae de iis, I, 1, 7, 514, D
Comitatus inſignium, II, 1, 1, 16, pp
COMITES, comitis ac principis tituli pro iiſdem habiti, I, 1, 1, 15
limitanei eodem uerbo nominati apud Romanos, Graecos, Longobardos, Carolingos, Saxonicos, ſed diuerſo ſignificatu, I, 1, 4, 213, B
comites rei militaris qui? I, 1, 4, 213, i
an duci praelatus? ib.
fuerunt ſub ducibus prouinciae ſuae, nullus uero Caeſari immediate paruit, I, 1, 4, 224, p
quae diuerſitas inter marchiones comites et marchiones duces? I, 1, 4, 225, p
aliarum gentium cum Germaniae comitibus magno errore commiſcentur, I, 1, 4, 226, t
quotuplices? I, 1, 4, 226, 157
comites Longobardorum non ſunt territoriales domini, I, 1, 4, 227, y
ipſi regi regalia accepta tulerunt, ib. u
comites Lotharingis praeerant, remoto Zwentipoldo, I, 1, 4, 230, c
Boioaria comitibus ad regendum commiſſa, Thaſilone ſecundo deficiente, II, 1, 2, 231, c
comites plures Landsbergenſes, Wernigrodani, Falckenſteinenſes, Gronuiczii marchiae uaſalli fuerunt, I, 1, 4, 271, y
etiam Rupinenſis, ib.
comites in principum curia ſunt in comitiis, I, 1, 6, 461, A
perpetuo uſu obſeruatum, ut peculiares adlegati e comitum claſſe fuerint, I, 1, 6, 461, g. h. i
ſub Henrico ſuperbo et Leone fuerunt ordines prouinciales, I, 1, 7, 492, G
iis proſcriptis, iure immedietatis donati, I, 1, 7, 484. 485, 486. ſeq. 493, B
comites Caeſarei in Argentinam nullam iurisdictionem babuerunt, I, 1, 7, 497, B
quo tempore iurisdictionem territorialem acceperint? I, 1, 7, 512, E
comitum de Loewenſtein origo, I, 3, 5, 1171, B
Carolus M. ducum prouincias comitibus adminiſtrandas dedit, II, 1, 2, 226, g. 231, c
ſub Arnolpho imper. a paterna alienarum opum adminiſtratione arcebantur, II, 1, 2, 232, f

COMITES

COMITES, ipſi obibant officia aulica in aula imperatoris, II, 1, 14, 574, E
piſcationibus S. R. I. praefecti fuerunt comites Werningrodani, ib. 575
qui comitatus landſaſſicos poſſidebant, loci mentionem non fecerunt, II, 4, 1, 1018, H
ſuperioritatem accipientes a comitatuum locis cognominati ſunt, ib. D
comites iudices a ſenectute nomen acceperunt, a canitie dicti Grauen, II, 4, 1, 1045, F
comites ſtabuli fuerunt milites non litterati, II, 4, 2, 1066
COMITIA *imperii* habita, I, 1, 53, 60, 6,
anno 1570 Belgii ordines in iis ſupplicem libellum exhibuerunt, I, 1, 1, 19, A
Caroli audacis cauſa inſtituta, I, 1, 1, 66, A
in iis ſtatutum, Imperialem dignitatem ea ſolo electionis beneficio proficiſci, I, 1, 3, 201, B
poſt interregni tempora duces recentiores iis rariſſime interfuerunt, I, 1, 4, 225, B
ad ea ſex Germaniae populi ſunt uocati, I, 1, 4, 242, a
potiſſima uniuerſi imperii momenta et ius eligendi imperatorem in iis expenſa, ib.
ius praetaxandi duces primarii in iis acceperunt, ib.
eorum facies alia eſt Carolingorum ſtirpe extincta, alia ſub Cunrado III. et Friderico I. I, 1, 4, 243, d
in iis Daniae, Hungariae, Poloniae reges Caeſari in ſolenni progreſſu enſem praetulerunt, I, 1, 4, 247
Henricus rex in iis miles creatus, I, 1, 4, 250, f
olim in iis ſuffragiorum numerum non auxit plurium territoriorum multitudo, I, 1, 4. 267, n
Brandenburgicus Venedorum circuli director in comitiis fuit, I, 1, 4, 268, p
epiſcopi marchiae in iis ſuffragia dixerunt, I, 1, 4, 269, u
non territoriorum ergo ſed ſacri muneris cauſa, etiam Caminenſis, ib.
comitiorum ius competit illis, qui in ſocietate regiminis imperii Germ. ſunt, I, 1, 6, 315
legationum iura plenis comitiis Germani reſeruarunt, I, 1, 6, 317, 318
ſub Carolo M. cum optimatibus comitia habita, I, 1, 6, 319
ſub Ludouico pio comitia regni habita, I, 1, 6, 320
ſub HLudouico, I, 1, 6, 321, 322
ſub Ludouico iuniore in illis legationes decretae, I, 1, 6, 322, C
ſub Henrico aucupe legationes uniuerſi imperii cauſa in plenis comitiis ſunt decretae, I, 1, 6, 323, D. 324
ſub eodem Boioariae dux in comitiis admonitus fuit, I, 1, 6, 324
in comitiis lis inter Henricum IV. et pontificem compoſita, I, 1, 6, 327, 328, 329
ſub Rudolpho Habsburgico in comitiis rex Bohemiae electus, I, 1, 6, 330
legati pontificis non niſi in comitiis auditi, Ib. 331, A
in iis Matthias rex Hung. auxilium contra Turcas petiit, ib. 332
in iis legatio ad Caſimirum inſtructa, ib. E
Poloniae rex ad comitia legatos miſit, ib. 333
Galliae rex ad comitia legatos inſtruit, qui Maximilianum accuſarunt, 333

COMITIA imperii, ordines in comitiis Maximiliano auxilia contra Venedos denegarunt, II, 1, 6, 333
Carolus V. cum pontifice pepigit, ut ad comitia legatum ablegaret, 335
Bohemiae et Hungariae reges in iis comparuerunt, in cauſa belli Turcici, ibid.
in comitiis legatio ad Gallum decreta ad repetendum Lotharingicas ciuitates, ib. 335
in iis legatio ad Hiſpanum miſſa pro impetranda Belgis pace, ib. 338, 339
per tria comitiorum collegia decretum, ut pax Oſnabrugenſis fiat, I, 1, 6, 344, 345
in comitiis pro tranquillando Germaniae ſtatu deliberatum, I, 1, 6, 346, 347 348
anno 1636. in comitiis rex Romanus electus, I, 1, 6, 350, B
in iis cum legatis Sueciae de pace reſtituenda deliberatum, ib. 351, 352, 353
anno 1641. in tribus collegiis ius allegandi propoſitum, 354
Salisburgenſis propoſitio et Auſtriacum et Burgundicum uotum, 354, 355, 356
comitiorum concluſum de hoc, 357, 358
in Franc. deputatione ius adlegandi iterum tractatum, 359
uotum Auſtriacum et Burgundicum, ibid.
concluſum, ib.
ciuitates imperii etiam admiſſi ad pacis negotiationem, ib. 360
collegiorum controuerſiae de modo adlegandi, 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. ſeq.
per tres comitiorum ſenatus pax Weſtphalica ſubſcripta, 370. 371. 372. 373. 374. 375
anno 1663. de negotio belli Turcici in comitiis deliberatum, 379, 380
comitiorum ſuffragia de pace Nouiomagi ineunda quae? 381. 382
in tribus comitiorum ſenatibus ann. 1688 bellum contra Gallos decretum, I, 1, 6, 396. ſeq.
anno 1697. in comitiis ordines proteſtati ſunt contra Caeſareos ob modum tractandi in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 411
Caeſaris decretum in hac cauſa, 422
trium curiarum mentio in comitiis fit iam in diplomate Alberti Caeſaris, I, 1, 6, 426, d, e
comitiorum plures receſſus iura adlegandi explicant, 427
externorum regum legatos in comitiis excipiendi ius, exempla et formulae, 430, n. 431, o, p. q
foederum et pacis pactiones a comitiis pendent, 432, A
comitiorum duo ſcamna ciuile et eccleſiaſticum, zwey Baenke, I, 1, 6, 460
comitiorum tres curiae, 461
in principum curia etiam comites ſunt, ib. g. h. i
ordinariis comitiorum deputatis quandoque ius adlegandi committitur, 462, 463. ſeq.
comitiorum director quis? I, 1, 6, 477, 478
ciuitates mediatae etiam in comitiis comparuerunt, I, 1, 7, 485, 520
ſub Cunrado II. et Friderico I. comites mediati et landſaſſii comitiis interfuerunt, ib. D
etiam ſuffragium in iis habuerunt, ib. E
etiam ciuitatum nomina in imperii diplomatibus ſcripta in comitiis reperiuntur, ib.

COMITIA imperii, epiſcopi etiam hoc iure comitiis interfuerunt, I, 1, 7, 485
ex quo noui principes nouam claſſem in comitiis fecerunt, landſaſſii et ciuitates abeſſe maluerunt, I, 1, 7, 494, E
Lotharingiae, Belgii, Burgundiae ciuitates non niſi ex priuilegio locum in comitiis acceperunt, I, 1, 7, 498, B
in hoc numero ſunt Veſontium, Metae, Virodunum, Tullum, ib.
Longobardiae et Italiae ciuitates in comitiis locum non habent, ib. C
comes et epiſcopus prouincialis in comitiis iure ſuffragii gaudere poteſt, I, 1, 7, 514, D
cur comites et nobiles mediati animum depoſuerunt ad comitia accedendi? 520
in mores iuit, ad comitia admittere ordines in matricula comiciali nominatim recitatos, ib. D
ciuitas manumiſſa Caeſaris decreto et imperii interuentu ad comitia accedere poteſt, ib. E
nobilis immediatus ad comitis dignitatem euectus locum in comitiis obtinere poteſt, ib. F
hodie unum omnibus ciuitatibus in comitiis eſt collegium, I, 1, 7, 529, F
quondam alius locus liberis, aliis imperialibus fuit, ib. 530, F
eis diuerſae in ſubſcribendo fuerunt claſſes, anno 1486. ib. 531, A
etiam diuerſae in comitiis ſedes fuerunt, ib. C
Colonia et Aquisgranum de loco et ſcamno honeſtiori in comitiis controuerterunt, ib. E
Aquisgranum ei ceſſit, I, 1, 7, 531, F
principatuum et comitatuum alienationes nonniſi in comitiis factae, I, 2, 1, 667, D
in comitiorum receſſibus imperatori tantum innoxius tranſitus per territoria principum conceditur, I, 2, 5, 927
in comitiis anno 1421. grauamina contra Sigismundum edita, II, 1, 1, 17. 19
Arnulphus perpetuis comitiis diſtentus fuit, II, 1, 2, 232, e, f
in comitiis ann. 1542. Lotharingiae dux ab imperii nexu liberatus fuit, II, 1, 4, 349, m
anno 1670. Rob. de Grauel in comitiis ſcriptum pro rege Galliae exhibuit, II, 1, 4, 356, C. 357, 358
an ciuitatibus imperii tempore Saxonicorum imperatorum locus fuerit in comitiis? II, 1, 12, 564, B
anno 1485. de uexillo S. R. I. in comitiis controuerſum, II, 1, 14, 576, A
in comitiis anno 1708. Bohemicum ſuffragium reſtauratum fuit, II, 1, 15, 583, 584
reſtaurationis ſuffragii hiſtoria et comitiorum acta et decreta, II, 1, 15, 585, 586, 587, 588, 590
omnes Germani in ſocietate imperii Germanici ſunt, II, 1, 15, 593, s
Carolingorum tempore Germaniae populi a comitiis excluſi, uel ex ſingulari gratia admiſſi, II, 1, 15, 593, t
eorum initia poſt Carolingos, in quot populus Germania fuerat diuiſa, in tot curiis adparuerunt, II, 1, 15, 595, u
Bohemi comitiorum ſuffragatores fuerunt, 598, B
non habuerunt ſolum ius ſuffragii in comitiis, ſed etiam exercitium, ib. 22
Carolingorum tempore Bohemus non fuit comitiorum adſeſſor, 599, cc
COMI-

COMITIA imperii, ab Henricu accepe ſemper et continenter Bohemi comitiis interfuerunt, II, 1, 5, 600, gg
alii habeor iura comitiorum, alii ipſa ſuffragia, II, 1, 15, 598, aa
Belgae diu a comitiis abfuerunt, ſed poſtliminio ſuffragium iis reſtitutum, ib. 598
Lotharingi multis ſeculis comitia oeglexerunt, 598
Ferdinando I. imperante ex albo imperii deleti ſunt Lotharingi, ib.
peregrini principes comitiis interfuerunt feſtiuitatum cauſa, 598, dd 604
interſunt etiam ob cognoſcendum arcanas conſiliorum rariooes, ib. 598 ee
uel ioterſunt ad agendum et reſpondendum cauſas, ib.
od comitia uocati an impune abeſſe qoeant, diſputant, II, 1, 15, 601, hh
Bohemi acceſſus ad comitia ualde deſideratus ſuis, 602
quo iure Bohemus ad comitia acceſſit? II, 1, 15, 604
Bohemiae epiſcopi a Friderici II. tempore a comitiis abſtinuerunt, cur? 607
Morauia conſenſu comitiorum ſolenniſſimo regno Bohemiae fuit innexa, ib, 612
tribuit imperio et comitiis, 611, 612
ſpeculatoris neniae aduerſus ſuffragium Bohemicum in comitiis, 613, b
quae refutantur, ib. 614
comitiorum iuribus non officit, quod Bohemi ſint Venedae gentis, 616
Pomerani et Mecklenburgenſes, quamuis Sclauicae originis, ius comitiorum acceperunt, ib. 616
imperatores interdum in Bohemia comitia coegerunt, 617, 618
querelae ordinum de eo, 617, g
praeſcriptio non obeſt Bohemico ſuffragio in comitiis, 618
ccotum annos Bohemiae reges comitiis non interfuerunt, 618, gg
iura comitiorum Bohemiae non priuilegio conceſſa, ſed iure ordinatio, 619
comitia regi Bobomiae negata ſub Vladislao, Sigismundo, Matthia, Ferdinando II. cur? 620
primas Germaniae cur non in electorum ſed principom collegio in comitiis oſſenditur? II, 3, 1, 794, E
usque ad reformationem directorium habuit in principum collegio, 794, F
Salisburgenſi directorinm in principum collegio obuenit poſt reformatiooem, II, 3, 1, 795, A
in comitiis pontifex Caeſari ius eligendi eripuit, II, 3, 1, 796, C
in comitiis 1648. epiſcopatus Magdeburgicus in ſecularem ſtatum fuit conuerſus, II, 3, 1, 803, A
in comitiis 1532. graoamina exhibita ob annatarum taxam, II, 3, 4, 937
ex qua ratione Henrius Miſnenſe ſuffragium in comitiis Saxoniae duci uindicauerit? II, 3, 4, 975, D
Caroli IV. tempore ſuffragia in comitiis nomerata ſunt, II, 4, 1, 1018, F
in comitiis 1441. decretum, quod Romana iura ex iudiciis Germaniae exulare debeant, II, 4, 1, 1037, 1038
eiusdem decreti explicatio, ib.**
in comitiis eccleſiaſtici principes dextrum latus abſoluunt, ſiniſtrum ſeculares, II, 4, 2, 1067, D
lepidae boius argutiae, ib. 1068, G
COMITIA Alſtedii 973. II, 1, 15, 600
- - *Aquisgranenſia* ſub Carolo M. I, 1, 6, 319, E
COMITIA Aquisgranenſia anno 1247. ſub Wilhelmo, II, 1, 15, 600, gg
- - *Auguſtana* 1461. ſub Friderico V. II, 1, 15, 600
- - - 1500. - - I, 1, 7, 533, B
- - - 1510. - - I, 1, 6, 333, E
- - - 1559. - - I, 1, 6, 336 427
- - - 1566. - - I, 1, 6, 339
- - *Babenbergenſia* ſeu *Bambergenſia* ſub Heorico IV. I, 1, 6, 328, D
- - - 1134. ſub Lotbario, II, 1, 15, 600, gg
- - - 1138. ſub Conrado III. II, 1, 15, 600
- - *Baſileenſia* 1212. ſub Friderico II. II, 1, 15, 600
- - *Biſeaſtetenſia* ſub HLudouico, I, 1, 6, 321
- - *Coloniéaſia* 1610. - - I, 1, 6, 345
- - *Conſtantienſia* - - I, 1, 6, 333, D II, 1, 15, 600
- - *Egreaſia* 1461. ſub Friderico V. II, 1, 15, 600
- - *Erfurdenſia* 935. ſub Henrico aucupe, I, 1, 1, 52
- - *Francofurtenſia* 1338. - - I, 1, 3, 202, B
- - - 1562. - - I, 1, 6, 339
- - - 1631. - - I, 1, 6, 347
- - - 1634. - - I, 1, 6, 348
- - *Goslarienſia* 1048. II, 1, 15, 600
- - *Halae Sueuorum* - - I, 1, 6, 346
- - *Kreilbemii*, - - I, 1, 6, 346
- - *Lipſienſia* - - I, 1, 6, 347
- - *Lotharingica* - - II, 1, 2, 224, C
- - *Magdeburgica* 1134. ſub Lothario, II, 1, 15, 600
- - - 1138. ſub Cunrado III. II, 1, 15, 600
- - *Mediometricorum* ſub HLudouico I, 1, 6, 322
- - *Merſeburgenſia* 1003. ſub Henrico II. II, 1, 15, 600
- - - 1085. ſub Henrico IV. II, 1, 15, 600
- - - ſub Friderico I. I, 1, 2, 60, 61
- - - 1203. ſub Ottooe IV. II, 1, 15, 600
- - - 1212. ſub Friderico II. II, 1, 15, 600
- - *Meteaſia* 1357. II, 1, 15, 604
- - *Moguntiaa* ſub HLudouico, I, 1, 6, 321
- - - 1024. ſub Cunrado II. II, 1, 15, 600
- - - 1048. ſub Henrico III. II, 1, 15, 600
- - - 1085. 1086. ſub Henrico IV. I, 1, 1, 52. F. 53. A
- - - 1182. - - I, 1, 4, 250, f
- - - 1199. ſub Philippo, II, 1, 15, 600
- - - ſub Caroln IV. I, 1, 6, 331
- - - 1441. - - II, 4, 1, 1037, 1038
- - *Mülbuſana* - - - I, 1, 6, 346
- - *Noriabergeaſia* ſub Friderico, I, 1, 6, 332, E
- - - ſub Rudolpho Habsburgico, I, 1, 6, 330, A
- - - 1524. - - I, 1, 6, 335, C
- - - 1532. - - II, 3, 4, 937, 938
- - - 1542. - - II, 1, 4, 349, m
- - - 1611. - - I, 1, 6, 346, A II, 1, 15, 620,
- - - 1619. ſub Ferdiuaodo II. I, 1, 6, 346, II, 1, 15, 620
- - - 1649. - - I, 1, 6. 374-376
COMITIA Paderbornenſia ſub HLudouico, I, 1, 6, 320, 321
- - *Quedlinburgenſia* 973. ſub Ottone II. II, 1, 15, 600
- - - 985. ſob Ottone III. II, 1, 15, 600
- - - 1048. ſub Henrico III. II, 1, 15, 600
- - *Ratiſpoaenſia* 923. ſub Henrico I. II, 1, 15, 600
- - - 1081. ſub Henrico IV. II, 1, 15, 600
- - - 1108. ſob Henrico V. II, 1, 15, 600
- - - 1156. ſub Friderico I. II, 1, 15, 600
- - - 1158. - - I, 1, 1, 54, B
- - - 1541. - - I, 1, 7, 532
- - - 1594. - - I, 1, 6, 427, 339
- - - 1603. - - I, 1, 6, 339
- - - 1630. - - I, 1, 6, 347
- - - 1636. - - I, 1, 6, 350
- - - 1640. 1641. - - I, 1, 6, 352, 354, 357.
- - - 1663. - - I, 1, 6, 379
- - - 1670. - II, 1, 4, 356, C
- - - 1676. - - I, 1, 6, 382
- - - 1681. - - I, 1, 6, 384
- - - 1688. - - I, 1, 6, 396. 399
- - - 1697. - - I, 1, 6, 414
- - - 1708. - - II, 1, 15, 584, 585, 586. 587, 588, 589, 590
- - *Reiaſeaſia* 1338. - - I, 2, 3, 202
- - *Rothenburgica* - - - I, 1, 6, 346
- - *Spirenſia* ſub Ludouico Bauaro, I, 1, 6, 330
- - - 1541. - - I, 1, 6, 335, 427
- - - 1570. - - I, 1, 1, 19, A. I, 1, 6, 427
- - - 1571. - - I, 1, 6, 338, y
- - *Treuirenſia* - - - I, 1, 6, 66, A
- - *Vinarienſia* - - - II, 1. 15, 600
- - *Wormatienſia* 960. - - II, 1, 15, 600
- - - ſub Carolo M. I, 1, 6, 319, C
- - - ſub Henrico IV. I, 1, 6. 327 II, 3, 1, 796
- - - ſub Maximiliano, I, 1, 6, 333
- - - 1495. - - I, 1. 7, 538
- - *Poloniae Cracouienſe* 1543. II, 3, 4, 958, h
- - - *Lublinenſe* 1569. II, 3, 4, 958, h
- - - *Petricouienſe* 1567. II, 3, 4, 958, h
- - *Galliae Turonenſia* irritas reddiderunt Ludouici donatinnes, I, 1, 8, 565, g
Comius a Caeſare rex adpellatus, I, 1, 1, 38
Commendae, dux Brandenb. ex omoibus annatas percipit, II, 3, 4, 969
Commendatio, dux Brandenb. commendationes emeritorum exercuit, I, 1, 4, 271, x
add. *Panis-Brieffe.*
Commendatio ad Parochiam differt a iure nominandi, II, 3, 2, 835, n
quis commendauit patronis? ib.
degenesarunt in iora nominandi, 836, o
Carpzouius habet caſum, ubi paſtor commendationem cum iure nominandi confundere uoluit, 837, A
conſiſtorium Lipſienſe commendationes cum iure uominandi commiſcuit, ibid.
eſt interdum ſynonymon nominationis 841, 842
add. *Patronatus ius.*

Commen-

Commendatores, In eos patrocinium exercet Landgrauius Caſſelanus, I, 1, 4, 269, r
Commercia primis hominibus ignota fuerunt, H, 1, 10, 480, l
Commodatum, quae res commodari posſit? I, 3, 4, 1099, A. 1092, d
Commodus Imper. Germanici titulum ſpreuit, II, 4, 1, 1017, D
Communio bonorum apud chriſtienoeprimos obtinuit, II, 1, 3, 317, a
quo iure eb ea diſceſſum? ib.
inter coiuges fuit olim iuris Germ. hodieque uiget in multis prouinciis, I, 3, 3, 1081
quertarum ignara eſt et excludit liberos a legitima, ib. mm. nn
inter cuniuges hodie obtinet, II, 4, 3, 1089, cc
diuiſione ſemel facta liberi a ſucceſſione prorſus excluduntur, II, 4, 7, 1277
heec conſuetudo plurimis Germenice prouinciis eſt ſolennis, 1179, G
Alrenee, Hildeſiae obtinet, 1280
epud uobiles Cliuenſes locum non habet, 1281, F
moribus Romanis ignote fuit, 1290
uiget Weſtpheliee, ib.
apud Germanos eſt legitima, II, 4, 7, 1298
quod probatur VII. rationibus, ib. 1299. 1300, 1301
prouincialia ſtatuta de communione bonorum inter coniuges, II, 4, 7, 1301, 1302, 1303
Comnena Anna, II, 1, 3, 274
Computronutus quid? II, 3, 2, 834, A
Compatroni qui? II, 3, 2, 830
Computer num ſe excuſare posſit? II, 4, 3, 1097, u
Competentiae beneficium quidam concedunt filio in feudis ex facto patris obligeto, I, 1, 8, 595
ex qua lege id probare uelint, 596
num ei locus ſit! ib. C
CONCILIA, eorum decreta de quarta peuperum, II, 1, 3, 281. 318
prouincialia epiſopi prouinciales inſtituerunt auctoritate domini territorii, II, 3, 4, 967
concilie caeſer rexit, ib.
eorum decrete de impoſitione nominis, II, 4, 1, 1009, xx
- - - *Altbemenſe*, ei Herigerius epiſcopus Moguntinus praefuit, II, 1, 2, 218, l 223 ae
a Courodo I. conuocatum, II, 1, 2, 224, gg
totius Germaniae epiſcopi in eo adhibiti, ib.
iuterdixit Boio ſecta, et Sueui fratres capite plexi, ib. hh. 224 hh 225
eidem pontifex legatum ſuum intereſſe uoluit, II, 1, 2, 239
ann. 916. menſe Mertio congregatum, 239, e
de iure pontificis nihil in eo inuenitur, ib.
epiſcopi Saxoniae ei detrectarunt intereſſe, II, 1, 2, 240, d
- - - *Antiochenum* decreuit, ne clerici ultre ee, quae ad uictum pertinent, ab eccleſia poſtulent, II, 1, 3, 281, i
- - - *Aueniouenſe* decernit ſex menſes, Intra quos ius nominandi exercendum, II, 3, 2, 847
- - - *Barcinonenſe*, eius canon III. deſeuditur, II, 3, 3, 879, F
CONCILIA Baſileenſe, in hoc de iure annetarum diſputatum, II, 3, 4, 895, b. 934
rationam annatarum queerit in oneribus uniuerſelis regiminis papae, II, 3, 4, 946, E
non obeſt anuatis, II, 3, 4, 949, 950, z. 969, n
- - - *Cabillonenſe* cepitulo 17. prohibet nuodinationes ſacerdotiorum, II, 3, 4, 917, g
- - - *Carthaginenſe* decernit clericorum neceſſarium uictum, II, 1, 3, 281, 318
- - - *Chalcedonenſe* ann. 451. prohibet nundinationes ſecerdotiorum, II, 3, 4, 916, t
- - - *Coluuienſe* ann. 1549. decernit quartam pauperum, II, 1, 3, 321, a
- - - *Conſtnutienſe*, in hoc de iure ennatarum diſputatum, II, 3, 4, 895, 896. 933
Gallorum querelee de annaris, II, 3, 4, 937, C
- - - *Dingelfingenſe*, huic Arnulphus preeiuit et clerum intra metas retraxit, II, 1, 2, 227, l
- - - *Ephefinum* ann. 400. in hoc Antoninus Simoniee eccuſetus, II, 3, 4, 916, A
- - - *Gangrenſe* enn. 324. II, 1, 3, 318
decernit neceſſarium tanrum clericorum uictum, II, 1, 3, 284, i
- - - *Lateranenſe*, huic Ioachimus I. Brand. ſubſcripſit DVX VENEDORVM, I, 1, 4, 231, c
decreuit, ut magiſtro grammatico competens beneficium praebeatur, II, 2, 2, 675
anno 1119. decreuit tres menſes, intre quos electio fieri debet, II, 3, 2, 846, E 845.
- - - *Meldenſe*, II, 1, 3, 28. p.
- - *Nannetenſe* decernit quartem pauperum, II, 1, 3, 321, e
- - - *Nicaenum* decernit de Simoniecis, II, 1, 3, 284
- - - *Oecumenica* qua ſuperſtitinne cocta? II, 3, 1, 775, A
- - - *Rauennatenſe*, II, 1, 3, 318, c
- - - *Romanum II.* anno. 313. decernit quartam peuperum, II, 1, 3, 321, a
- - - *Salisburgenſe* decernit quartem pauperum, II, 1, 3, 321, a
- - - *Toletanum* de clericorum uicto decernit, I, 3, 4, 1118, E. II, 1, 3, 281, t
- - - IV, agit de ſtole clericorum, II, 1, 1, 102, †††
- - - *Triburienſe* ann. 895. decernit quartam pauperum, II, 1, 3, 321, a
- - - *Tridentinum* decernit poenam in patronos ſpoliarores, II, 3, 2, 853
de aetate clericorum, II, 4, 1, 1048, A
- - - *Viennenſe*, in hoc diſputatum de iure pontificis annatarum, II, 1, 4, 931, f, 933
eius teſtimonium, quod annetae principibus ſolutae, II, 3, 4, 946, C
- - - *Wormatienſe* anno 808. decernit quartam pauperum, II, 1, 3, 321, a
Concordata nationis Germanicae, eorum origo ſumitur a temporibus Henrici V. I, 1, 6, 331
Concordata nationis Germanicae, alii a Friderico V. et Nicolao V. I, 1, 6, 331
in iis ordinum conſenſus fuit edhibitus ibid.
in Germanie notum fuit exemplar, quod Georg. Branden Romae edidit et Leibnitius promulgauit, I, 1, 6, 331. II, 3, 4, 947
hoc exemplar ipſe imperator et pontificius legatus confeeerunt, I, 1, 6, 331
non omnes principes iis calculum addiderunt, I, 1, 6, 332, C
querelae de iis, II, 3, 4, 947, B. 954
locus ex iis de annetis, II, 3, 4, 947, B
in iis annetee ueniunt nomine communium ſeruitiorum, II, 3, 4, 956
in iis de annatis diſpoſitum, II, 3, 4, 957, f
locus ex iis explicetur de annatis, II, 3, 4, 970
concordata iuri anuatarum principum euengelicorum opponi non poſſunt, II, 3, 4, 970, y
Concubinatus apud Romanos cum ancilla obtinebat, I, 3, 5, 1150
per Reform. Polit. ann. 1548. abrogatus fuit, II, 4, 7, 1278, A
Condictio certi generalis eſt, I, 3, 4, 1095, aa
- - - ex lege Luſatico iure nulle, I, 1, 4, 918, re
- - - ex l. 30. 36. C. de in offic. teſt. quo caſu inſtiruenda? I, 2, 4, 917, qq
Condius, eius controuerſiee cum femine Nemurenſi de iure in comitatum Neocomenſem, I, 1, 1, 23, F
Condius dux adminiſtrator bonorum ducis Longeniſteni, II 1, 8, 452
formet proceſſum in principatum Arauſionenſem, ib.
Conductio, famnlo morbo impedito merces non debetur, II, 1, 3, 257, e
rationes huius efferti, II, 1, 3, 257, F
nec elimente, ib.
nec debentur, ſi domini ſeruitia famulo damne dederint, ib. 258
niſi res periculi plena ipſis demandetur, ibid.
non eadem eſt ratio cum milite mercenario, ib. f
quid in diuiſione fructuum iuris? II, 4, 6, 1247, dd
Conductor, aegroto merces non debetur, II, 1, 3, 315, b
ei fructus non cedunt, II, 4, 6, 1128, gg
quid iure Germanieo? ib.
eo mortuo diuidicule fructuum locum habet, II, 4, 6, 1248
Conductus imperatur ordinibus in translatione inſignium ad locum ineugurationis, II, 1, 1, 64, tt. 68, ee
Confarreatio, eius ritus in nupriis apud Romanos, I, 3, 5, 1169, C. II, 4, 7, 1296, ff
hoc ritu nuptiis contractis, communio bonorum inter couiugea fuit, II, 4, 7, 1296, ff
uxor condomina audiebat, II, 4, 7, 1297
cur hic ritus deſiit? ib.
Confarreati coniuges qui? II, 4, 7, 1296, ff
Confarreatum matrimonium bonorum communiouem apud Romanos inducebet, I, 3, 5, 1169, C
Confeſſio aduerſae pertis optima probetio, II, 3, 4, 946, D
Confirmatio eſt ſacramentum epud pontificios, II, 4, 1, 1010, yy
nominis impoſitio ei adligera, ib.
Confirmatio, e notario tutor aut curator confirmeri uequit, I, 3, 2, 1012, A
confirmatio tutoris in omni tutore opus eſt iure Germanico, II, 4, 5, 1167. 1170
Confir-

Confirmatio, ante eam tutores non tenentur, II, 4, 5, 1167, 1170, mm
quibus caſibus opus fuit iure Romano? II, 4, 5, 1169
confirmatio tutelaris Germanica num differat ab inquiſitione Romana, II, 4, 5, 1170, uu
num pater eam prohibere poſſit, dubitant, II, 4, 5, 1171, B
Brunnemannus inter confirmationem tutelae non recte datae et inter decretum, quo adminiſtratio conceditur, diſcrimen ſtatuit, II, 4, 5, 1171, xx
confirmatio tutelaris imperatoris quo caſu requiritur, II, 4, 5, 1182, B
Confirmatio parochi, penes quam confirmandi iura? II, 3, 4, 909, t
an aduocato eccleſiae competit? ib.
an imperatori? ib.
hoc ius principi et domino territorii relinquendum, ib.
confirmationis ritus cum ordinationibus uel inueſtituris non confundendus, ib. 909
confirmatio quid? ib.
Confluentia, urbs, II, 1, 5, 61, D
Confraternitas in honorem Coſmi et Damiani inſtituta a facultate chirurgica Pariſiis, II, 2, 2, 678, D
Confraternitates olim principes libere inierunt, I, 2, 1, 666
Confucium, idolum Sinenſium, II, 5, 7, 415, C
CONFVTATIO erroris de regno Yuetot, I, 1, 1, 13, 14
canoniſtarum, qui in regno XI. ciuitates, XI. duces, XI. epiſcopos, unum archiepiſcopum requirunt, I, 1, 1, 27, 28
error Alteſerrae confutatur, qui diadema Chlodouaeo regi ab Anaſtaſio miſſum negat, I, 1, 1, 41, 42
confutatio doctrinae de dominio orbis, imperatori et papae aſſertum, I, 1, 1, 45, 46
Brotuffus confutatus, qui Carolum M. ex regno Bohemiae ducatum feciſſe aſſerit, I, 1, 1, 52, B
Pontanus et Meurſius confutati, qui in recenſenda hiſtoria Suenonis fraude utuntur, I, 1, 1, 61, B. C
Hippolythus confutatus, qui aduerſus ius adpellandi reges uirus ſuum ſpargit, I, 1, 1, 72, F
Rodericus Sanctius refutatus, I, 1, 1, 85
Iouius refutatus, qui aſſerit Baſileum regii nominis titulum debere pontifici, I, 1, 1, 92, E
doctrina pontificis adpellationem regiam ſibi arrogantis confutatur, I, 1, 1, 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103--110
Lubienſcii impudentia contunditur, qui fabulatur, Ottonem imperatorem coronam regiam Sylueſtro II. debere, I, 1, 1, 99, E
eius error de Polonorum et Bohemorum regia collatione, I, 1, 3, 159, 179
argumenta rerumpublicarum liberarum, an regibus debeant aequari, refelluntur, I, 1, 1, 115. 116. 117. 118
Limnaeus et Cabotius refelluntur, qui ius reges adpellandi aliis regibus commune eſſe fabulantur, I, 1, 2, 127, B
canoniſtarum doctrina et falſae eorundem rationes, quibus pontifici ius reges adpellandi uindicans, refelluntur, I, 1, 3, 134. 136. 138. 140. 141. 143. 145. 147. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164
CONFVTATIO, contrariae partis oppoſitiones ſoluuntur et refutantur, I, 1, 3, 165. 166. 167 168. 169. 170. 171. 172
exempla eorum, quos pontifex dicit a ſe reges conſtitutos fuiſſe examinantur et eorum errores refelluntur, I, 1, 3, 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180
rationes cur bulla pontificis Clementis confutatur, I, 1, 3, 181. 182. 183. 184. 185. 186
ipſa uerba bullae Clementis XI. ad uerbum refelluntur, I, 1, 3, 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197
pontificem imperatorem Carolum M. feciſſe refellitur, I, 1, 3, 538, u
Bozii error refutatur, qui aſſerit, Galliae regnum eſſe donum archiepiſcopi Rhemenſis, I, 1, 3, 173, A
L. B. de Limbach bullam Clementis XI. refellit, I, 1, 3, 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206
du Freſne notatus, qui uult marchionem eſſe marchiae incolam, I, 1, 4, 215, I
Alciatus notatus, qui marchionis uerbum a meer petit et ſtabuli praefectum marchionem dicit, I, 1, 4, 217, t
Crantzius caſtigatus, qui aſſerit ante Henrici aucupis tempora nullam marchionum memoriam extitiſſe, I, 1, 4, 219, b
error Reinkingii, qui principes Germaniae cum officialibus Caeſaris Romani confert, caſtigatur, I, 1, 4, 221, A
error doctorum de origine ducum et comitum confutatur, I, 1, 4, 222, i. 227, u
Mabillonius caſtigatus, qui dicit, omnia diplomata imperatorum ante Henricum aucupem, quae haec uerba continent, *principes noſtri*; falſa eſſe, I, 1, 4, 235, l
publiciſtarum doctrina de origine electorum examinatur, I, 1, 4, 242, b
dubia diſſoluuntur, ib. 243, d
Georgius Sabinus notatus, qui Hugonem primum ex marchionibus electorem ſtatuit, I, 1, 4, 244, e
Aquilonipolenſis carmen, qui Albertum archicomitem Brand. adpellat, caſtigatur, I, 1, 4, 247, I
idem facit Thulemarius, ib. 246, I
publiciſtarum error de archiofficialibus notatus, I, 1, 4, 247, b
Antonius Matthaei caſtigatus, qui res Francicas a Carolingicis, utraſque a Germanicis non diſtinxit, ib. 254, b
Freheri inanis arrogantia caſtigatur, qui Bohemiae officium praefert mareſchallo et camerario, I, 1, 4, 266, g
Iacobus Caſſanus refellitur, qui Vilelmo Corneto ius ſupremum in Arauſinos diſputat, I, 1, 5, 281
oſtenditur, eum auctoribus deſtitui et uetuſtioribus ſcriptoribus obloqui, ib. B
contra Puteanum et alios ius ſupremum in Arauſinos VIII. argumentis adſeritur, I, 1, 5, 278. 279. 280. 281. 281. 283. 584. 285. 286 ſq.
publiciſtae refutantur, qui XII. codicis librum pro principio iuris publici in Germania habent, I, 1, 6, 309
theologi inepti doctores hiſtoriae ciuilis notantur, I, 1, 6, 310
ab Ebrenbach caſtigatus, qui publica diuerſorum regnorum iura inuicem non diſtinguit, I, 1, 6, 314, b
Hippolythus a Lapide notatus, qui ordinum potentiam effert, ut Caeſarem deprimat, I, 1, 6, 366
CONFVTATIO, argumenta VIII. ordinum adlegationibus aduerſa refelluntur, I, 1, 6, 439. 440. 441. 442. 443--450
iura adlegandi e genere impoſſibilium eſſe confutatur, I, 1, 6, 439, B
Burgundi philoſophia, legationes in ſolo capite eſſe quaerendas, reiicitur, ib. D. 440, A
adlegandi iura omnem capitis imperii rationem tollere, refellitur, I, 1, 6, 440, E
Reinkingii philoſophia reiicitur, imperatorem eſſe caput imperii, ib. E
et oſtenditur eiusmodi metaphoricas locutiones oſcitantia priorum temporum ex ignauia ciuilium ſcientiarum irrepſiſſe, ib. 441, B
iura adlegandi maieſtati Caeſaris obeſſe refellitur, 441, C
formam tollere imperii monarchicam reiicitur, ib. 442
doctrina doctorum de forma imperii examinatur, ib. E
ante tricennale bellum iuris adlegandi exemplum non extare, reiicitur, 443, E
et contrarium oſtenditur, 444
quod ante pacem Weſtphalicam ordines de iure adlegandi dubitauerint, examinatur et oſtenditur, hoc iuri ordinum non nocere, 445. 446
adlegationes exteris arcana imperii prodere refellitur, 447
nec Caeſaris perſona indignas eſſe demonſtratur, 448, B
exemplum Polonorum legatorum ad Maximilianum II. qui ordines imperii non [illegible]lituros promiſerunt, fruſtra adducitur, ib. C
adlegationes ordinum progreſſui negotiorum remoras iniicere, inquiritur, ib. F
doctores, iuri adlegandi contrarii, confutantur, 449, A
Herm. Kirchnerus caſtigatus, I, 1, 6, 449
Iac. Howel Angli ineptiae ceu extranei et patrii iuris ignari reiiciuntur, ib. 449, D
Ern. Frid. Schroeterus iuris adlegandi impugnator refellitur, 450
Romanorum geographorum fabulae de urbibus in Germania antiqua reiiciuntur, I, 1, 7, 481, E
doctorum error refutatur, qui negant ciuitatibus mediatis olim in comitiis fuiſſe locum, I, 1, 7, 485
Ockelius confutatus, qui Halam Magdeburgi ciuitatem imperialem fuiſſe aſſerit, I, 1, 7, 486. 487. 488
Cauſae ſpuriae, cur Bohemia et Brandenburgica prouinciae ſolae ciuitatum imperialium neſciae ſint, reiiciuntur, I, 1, 7, 494, B
error Ictorum, qui Rigam, Regiomontum et alias urbes, in exteris regnis ſitas, adſignant Germaniae, I, 1, 7, 498, D
huius erroris arguitur Knipſchildius, Werdenhagen, Saurius, Munſterus, Zeilerus, I, 1, 7, 498, D
Ictorum error notatur, qui perhibent Sueuiam in Rudolfi Habsburgici filio ducem iterum accepiſſe, I, 1, 7, 497, A
Ictorum error in differentiis ciuitatum liberarum et imperialium notatur, I, 1, 7, 497, E. 498, E. 499. 500. 501
Ictorum confuſio inter Landes-Hoheit et Landes-Herrlichkeit notatur, I, 1, 7, 504. 511. 512

CONFVTATIO, Ictorum error, domanialia praeſcribi poſſe, confutatur, I, 1, 7, 507. 508. 509. 510. 511. 512
Ictorum ſabulae reiiciuntur, imperiales ciuitates gaudere iure territoriali, I, 1, 7, 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518
in ſpecie Wilduogelii diſputatio de ſuperioritate territoriali ciuitatum imperialium notatur, I, 1, 7, 511, E
Io. Bruningii iudicium de Argentina iniquiſſimum reiicitur, I, 1, 7, 518, F
Ictorum neniae de ciuitatibus mixtis reiiciuntur, I, 1, 7, 519. 520. 521. 522. 523
fabulae Ictorum de urbibus Hanſeaticis exſibilantur, I, 1, 7, 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529
eorum error, qui ciuitates hanſeaticas externorum regnorum imperii Germanici albo inſcribunt, I, 1, 7, 530, A
Hobbeſii dogmata de regno et ſucceſſoris obligatione in illo, I, 1, 8, 544, g
Ictorum doctrina, qua principem ſucceſſorem ex iure Romano obligant, reiicitur, I, 1, 8, 555. 556. 557. 558
Ictorum doctrina, qua principem ex iure canonico obligant, reiicitur, I, 1, 8, 559. 560. 561. 562
inconcinnae eorum rationes, quibus principem ex iure feudali obligant, reiiciuntur, I, 1, 8, 561. 562
Salmaſius notatus, qui Angliae regni cauſas reſpondit ex moribus Graeciae et Latii peregrinis, I, 1, 8, 567, A
Italorum Ictorum error, qui cauſas principum Germaniae reſponderunt ex iuribus Romanis, notatur, ib. B
idem error Germanorum Ictorum de obligatione ex facto deceſſoris, ib. E
Decianorum confutatio de obligatione ſucceſſoris in feudo, I, 1, 8, 590, C. 592, C
doctorum opinio reiicitur, qui publica principatuum Germaniae iura reſpondent ex legibus ciuilibus et feudalibus, I, 1, 8, 644
argumenta VIII. ſubdominis adoptiuis imperialium territoriorum aduerſa refutantur, I, 2, 1, 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682
Meichſnerus notatus, qui ius ſubdomini negat, I, 2, 1, 675. b, 676. e
Schilterus notatus in doctrina ſubdominorum, I, 2, 1, 685, C
Argumenta VI. parium Haſſiae iudicio aduerſa in controuerſia comitatus Rittbergenſis refutantur, I, 2, 1, 709, 710. 711. 712. 713. 714
exemtionis Ritthergenſis iniquitas refellitur, I, 2, 1, 709, A
Strykios notatus, ob definitionem feudi, I, 2, 2, 759, mm
iuris Saxonici antinomia p. 2. conſt. 46. de dote ex feudo debita notatur, I, 1, 4, 887
Franc. Turrianus notatur, qui Taxios a Friderico V. hereditario poſtarum munere donatos fuiſſe dicit, I, 2, 5, 917, m
Bachouius notatus, qui transactionem ſtricti iuris eſſe negat, I, 3, 1, 970, C
argumenta iuri retractandi transactionem aduerſa refelluntur, I, 3, 1, 999. 1000. 1001. 1002. 1003 -- 1018
Ern. de Euſebiis uirulentum dogma, quo Oſnabrugenſem pacem impugnat, refellitur, I, 3, 1, 1013, D
Icti ſenatusconſulti Macedoniani patroni refutantur, I, 3, 4, 1118, 1119
CONFVTATIO, oppoſitiones IV. qua tutoris datio a notario facta roboratur, repelluntur, I, 3, 2, 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039
diuerſae opiniones X. de detractione duplicis quartae examinantur, I, 3, 3, 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051
Petr. Gudelini opinio de legitima refellitur, I, 1, 3, 1043, hb
IV. argumenta legitimae detractionem impediri non poſſe diſſoluuntur, I, 3, 3, 1084. 1085. 1086. 1087. 1088
Schilterus notatus, qui ſenatusconſulto Macedoniano locum facit etiam poſt rem indicatam, I, 3, 4, 1129, gg. 1130
improba Lehmanni doctrina notatur, qui putat, in ciuitatibus imperialibus conſulum auctoritatem eandem eſſe in ciues, quae maieſtas principis ſit in ſubditos, I, 3, 4, 1141, B
canoniſtarum doctrina reiicitur, qui papae conſenſum in mutuo Germaniae epiſcoporum requirunt, I, 3, 4, 1146, zz
rationes XII. eorum, qui imparia connubia adprobant, refutantur, I, 3, 5, 1180. 1181. 1182
Erdtmanni ſcriptum, Noriberga in flore notatum, II, 1, 1, 7, ff
Czechorodius notatus, II, 1, 1, 16, qq. 17. dd. 19. uu. 39. bb
argumenta eorum, qui Boioariae duci inſignium cuſtodiam adſignant, refelluntur, II, 1, 5, 23, hb. 24. 25. 26
Gewoldus notatus, II, 1, 1, 27, kk
argumenta eorum, qui archipalatino cuſtodiam inſignium adſcribunt, refutantur, II, 1, 1, 27, 28
Wagenſeilii error notatus, ſtatuentis, archicamerarii munus in ſola theſauri procuratione uerſatum fuiſſe, II, 1, 1, 32, B
archithesaurio inſignium tutela abiudicatur, II, 1, 1, 31, oo. 32
ciuitatum inanis adrogatio in iure inſignium tutelari adſerendo confutatur, II, 1, 1, 39, 40
Aquisgranenſium argumenta III. quibus inſignium tutelam ſibi adrogant, refelluntur, II, 1, 1, 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62
Beyerlinckius notatus, qui ſibi perſuadet, Noribergam inſignium cuſtodia priuatam fuiſſe hancque datam Aquisgrano, II, 1, 1, 51, F
diploma Richardinum Aquiſgrano conceſſum refellitur, II, 1, 1, 55, 56 ſeq.
Nauclerus notatus, qui aſſerit Henricum VII. Aquisgrani Caroli M. diademate inauguratum fuiſſe, II, 1, 1, 63, A
argumenta VI. aduerſus Noribergam tutelarem refutantur, II, 1, 1, 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80
Euangelicorum ſacra reliquiarum cuſtodia eſſe indigna refellitur, II, 1, 1, 69. 73
bullae clauſulam eſſe derogatoriam, II, 1, 1, 71, 79
translationis cauſam ceſſare, ib. 71. 79
feſtum armorum Chriſti deſiiſſe, ib. 71. 79
inſignium uſum Caeſari eſſe relinquendum, ib. 71. 81
perfidia finiri tutelam, 71. 81
Buleogeri error notatur, qui aſſerit, Hugonis donationem factam eſſe Henrico aucupi, II, 1, 1, 122
error eorum, qui Conradum Ludouici fratris filium adpellant, detegitur, II, 1, 2, 210
CONFVTATIO, fabulae de Arnulpho, quibus fingunt, eius cadauer in Schirenſem lacum proiectum eſſe, refelluntur, II, 1, 2, 227, k
Camdenus notatus, II, 1, 3, 317, h
Bodinus notatus, qui Gallos Germanorum imperio ſubiectos fuiſſe negat, II, 1, 4, 340, A
Gallorum argumenta, Lotharingiam ad Capetingos fuiſſe translatam, refelluntur II, 1, 4, 349, gg
error doctorum, Albertum imp. Philippo Regi Galliae Lotharingiam conceſſiſſe notatur, ib. ii. 350, A
Middendorpius notatus, II, 1, 5, 365, d
Franc. Iunius notatus, qui academiae originem a Cadmo deducit, II, 1, 5, 362, d
Viues notatus, qui Academiam inſalubrem fuiſſe ait, II, 1, 5, 376, d
Zwingerus notatus de Ceramico, II, 1, 5, 377, f
obiectiones illorum, qui gentium concentum de uita aeterna ſubuertunt, refelluntur, II, 1, 7, 405, 406
Gallorum doctrina, legem ſalicam excludere foeminas a ſucceſſione regni, refellitur, II, 1, 9, 457, 458
ipſi Gallici doctores hanc doctrinam impugnant, II, 1, 9, 459, 460
conſuetudinem ſucceſſioni foeminae obſtare refellitur et contrarium demonſtratur, II, 1, 9, 461, 462
ineptiae monachi, lilia non nere reiiciuntur, II, 1, 9, 463. 464. 465. 466. 467
Fabroti triplex in hac doctrina error notatur, II, 1, 9, 468, p
Lucretii, Vitruuii, Siculi, Horatii errores de primis hominibus refutantur, II, 1, 10, 475. 476. 477
Helmontii alphabetum naturale notatur, II, 1, 10, 478
Gaffarelli alphabetum coeleſte, II, 1, 10, 479
opiniones de literarum inuentore reiiciuntur, II, 1, 10, 480. 481. 482
libri patriarcharum ſuppoſititii reiiciuntur, ib. 483. 484
Peyreſcii doctrina de praeadamitis exploditur, II, 1, 10, 485, t. 486. 487
figmenta orbis tripartiti inter filios Noachi exploduntur, II, 1, 10, 487, 488
fabuloſa gentium origo reiicitur, II, 1, 10, 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494
Olai Rudbeckii opinio reiicitur, qui gentium origines in linguis quaerit, II, 1, 10, 492, nn
Becani figmenta, ib.
Annii Viterbienſis figmenta deteguntur, II, 1, 10, 493, 494
Vandalorum cum Venedis confuſio notatur, II, 1, 12, 514. ll
Suanteuiti cultus a S. Vito et eius reliquiis deriuatus reiicitur, II, 1, 12. 517, 518, 519, 22
Schedii opinio de uoce Siwa notatur, II, 1, 12, 517, ii
Barthius notatus, qui Halam ſcribi uult per duplex ll Hallam, II, 1, 14, 556, F
Heroldi opinio reiicitur de Aliſone Ptolemaei, II, 1, 14, 558, F
idem Halam a Caracalla conditam uult, ſed refellitur, II, 1, 14, 559, F
doctorum confuſio uexillorum imperii notatur, II, 1, 14, 576
Obrechtus notatus, qui uexillum apud Argentoratenſes confundit cum illo, de quo principes controuerterunt, II, 1, 14, 577, E

CON-

CONFVTATIO, publiciſtarum error taxatur, qui ſtatum Carolingorum cum bodieruu commiſcent, II, 1, 15, 59[?], cc
error doctorum taxatur, qui argumenta demouſtrantia et opinabilia non diſtinguunt, II, 1, 15, 603, ll
Goldaſti errores V. de Bonemiae archipinceruatu caſtigantur, II, 1, 15, 604, 605
eiusdem npinio de Pragenſi epiſcopo taxatur, II, 1, 15, 607
idem Goldaſtus cum Contingio et aliis taxantur, qui Bohemiae regem et alios imperio ſubiiciunt, eo quod a Caeſare reges adpellati, II, 1, 15, 608, tt
doctorum peruerſae opiniones taxantur, qui eo quod Bohemi uixerint iure Saxonico, ſubiectionem inducunt, II, 1, 15, 609, 610
publiciſtarum errores caſtigantur, qui iuris publici principia ex iure Romano et Longobardico petunt, II, 1, 15, 614, A
confutatio V. argumentorum, qnibus recuperationem ſuffragii Bohemici in comitiis infringero ſtudent, II, 1, 15, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620
nugae ſpeculaturis et eius deſenſoris Lambceii, qui ſomniat regem Bohemiae non cligere, quia non eſt nationis teutonicae, II, 1, 15, 613, b 614, 615
quod Slauicae gentis ſit, ib. 616, d
quod Bohemia in nullo Germaniae circulo, 617, e
quod Bohemicum ſuffragium ſit praeſcriptum, 618
quod iis ſuffragium in comitiis negatum ſit, 619, m 610
IV. obiectiones contra praeſcientiam diuinam diſſoluuntur, II, 2, 3, 685, 686. 695, 696, 697, 698
furor Alteſerrae contunditur, qui Gallicos mores de patronatu uellicat, II, 3, 2, 828, B
confutatin VIII. argumentorum ſorti ſuffragatoriae oppoſitorum, II, 3, 3, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865. 866, 867, 868, 869, 870
canones ſorti ſuffragatoriae aduerſi ſoluuntur, II, 3, 3, 859, 860, 861, 862
leges Iuſtiniani ſorti aduerſae reſoluuntur, II, 3, 3, 862, 863
obſcruationes Halenſes notantur, II, 3, 3, 864, A
Doctores ſorti contrarii taxantur, praeſertim Brunnemannus, Lincke et canoniſtae, II, 3, 3, 868. 674
Telleziana dubia de ſorte ſoluuntur, II, 3, 3, 869
Neuhuſius notatus, qui l. 8. C. de iudic. pro ſortis uſu laudat, II, 3, 3, 876, E
erronea doctrina de Simonia refellitur, II, 3, 4, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 919, 920
erronea doctrina de iure annatarum principum ſecularium refellitur, II, 3, 4. 923, 924, 925, 926, 917. ſeq.
notatur Carpzouius, qui ſtatuit, principes euangelicos nun territorii cauſa, ſed iure epiſcopali ſuccedere in uacantibus cleri bonis, II, 3, 4, 925, A
notatur Goldaſtus, qni taxae annatarum genera confundit, II, 3, 4, 936, E
canoniſtarum doctrina taxata, in papam non cadere Simoniam, II, 3, 4, 939, q
Lundius notatus, qni iuſtitiam ſalarii ſacerdotum chriſtianorum a paganis deducit, II, 3, 4, 939 E
CONFVTATIO, annatarum cauſas eſſe bellum Turcicum refutatur, II, 3, 4, 941, 942, 943, 944
confutatio argumentorum, quibus theologi annatas infringere audent, II, 3, 4, 953. d. 954
argumenta VI. iuri annatarum aduerſa refutantur, II, 3, 4, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975
iubileorum pontificiorum abuſus taxatus, II, 3, 5, 977, 978, 979, 980
Icti Germanici taxantur, qui iura Romana cum Germanicis miſcent, II, 4, 1, 987, 988, 990
prudentia ſyſtematica taxata, II, 4, 1, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004
titulorum abuſus taxatus, II, 4, 1, 1018
Hoppius notatus, qui principum noſtrorum inſtituta cum Iuſtinianeis confert, II, 4, 1, 1018, F
papa notatus, qui regibus cognomenta tribuit, II, 4, 1, 1021
cleri adſentatio in tolerandis aulae paganismis taxata, II, 4, 1, 1025, †††
Carpaouius notatus, qui pontifici maieſtatem tribuit, II, 4, 2, 1060, kk
Aretinus notatus, qui praerogatiuam doctorum prae militibus in uerbis Iuſtiniani quaerit, II, 4, 2, 1061, **
Carpzouius et alii notantur, in tutela fructuaria matris, II, 4, 4, 1159, A. II, 4, 5, 1195, u
Brunnemannus notatus, qui inter confirmationem tutelae non recte datae et inter decretum adbuc diſcrimen ſtatuit, II, 4, 5, 1168. 1171, xx
Fomannus notatus, qui comitibus palatinis ſpartam tutelarem adſcribit, II, 4, 5, 1184, ***
Scheplizius notatur, qui in Hauelbergeoſi tractu ius ſeudale commune nbtinere aſſerit, II, 4, 5, 1234, B
Ictorum errores, qui ius Romanum et Germanicum in harmoniam digerunt, confutantur, II, 4, 1, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 993, 994
Conimbria, ubs Luſitaniae, I, 1, 1, 82, 83
Coniuges, eorum ſucceſſio ſtatutaria, II, 4, 7, 1281, C
coniuges confarreati qui? II, 4, 7, 1296, ff
communio bonorum inter coniuges obtinet LL. Francorum et Sueuorum, Wurtenbergicorum &c. II, 4, 7, 1301, II, 1302
coniuge demortuo, bona omnia fiunt ſuperſtitis iure Germanico, II, 4, 7, 1304
quod V. argumentis probatur, ib.
coniuges, iterum nubendo, mori dicuntur, II, 4, 7, 1305
add. *Communio bonorum. Succeſſio.*
Coniugium uid. *Matrimonium.*
Conradinus uid. *Cunradinus.*
Conradus, Conradi I. pater cecidit in praelio aduerſus Albertum Bambergenſem, II, 1, 1, 207, aa
CONRADVS I. Rex, non eſt filius fratris Ludouici Infantis, I, 1, 6, 322, l
ab orientalibus Francis in regem fuit electus, I, 1, 6, 323
non fuit uniuerſae Germaniae rex, ib.
ſub eo nullae legationes imperii cauſa decretae, I, 1, 6, 323, D
eius aetate faſces quouis tempore electione delatae, I, 1, 6, 430, B
quis ſtatus comitum et ciuitatum ſub eo fuit? I, 1, 7, 484, C
eo defuncto, Eberhardus Palatinus inſignia Henrico I. obtulit, II, 1, 1, 28, D. 186, F
CONRADVS I. Wittekindus de eo teſtatur, quod de inſignium cuſtodia diſpoſuerit, II, 1, 1, 36, tt
eius natalis ignoratur ignorantia ſcriptorum eius temporis, II, 1, 2, 207, a
pater fuit Conradus Francorum comes, ibid.
mater Gliſmuda, II, 1, 2, 208, b
non fuit Carolingus, II, 1, 2, 209, d
quia Carolingorum ſtirps in Germania in Ludouico puero defecit, ib. 209, e
primum fuit praeteritus, ib.
uirtutis ergo in regem electus eſt, ib. 210, A
Conradus ipſe ſe non uenditat Carolingum, ib. f
falſo Ludouici fratris filius appellatur, ib. g. h
uocatur Francus, ſed non omnis Francus eſt Carolingus, ib. h
eius patria et doctrina, 211, i. k
frequenter ſcholas intrauit, ibid. l. m. n. o
eius mores et uirtus, 211, p. q. 212, r. s. t.
habuit matrimonium improle, 213
Placidia, Ludouici filia, ei uxor adſcribitur, 213, w
item Placentia, Cunigunda, ib. y
lautum patrimonium habuit, 213, 214, z
ex quo monachis partem addixit, 214, aa
Fuldenſium monachorum aduocatus fuit, 214, bb
fuit ſtrenuus, 217, d
Ottonis conſultu ann. 912. rex Franciae electus, 217, f
ſcriptorum diſſenſus in electione et anno, ib.
eius aula fuit uaria, 218
miniſtri eius erant ſacerdotes, ib. k
Carolorum more regnaturus Lotharingiam ingreditur, 219, A. 220. q
regna Carolo M. ſubiecta et poſt mortem priſtinae integritati reſtituta, ſui iuris facere non potuit, II, 1, 2, 220, B
Lotharingia reiectus Sueuiae comites perſequitur, ib. 221, B
hoc ipſo omnium ducum odium in ſe prouocauit, 212, B
qui ei ann. 914, reconciliati, ib. aa
praeter Boium, qui ad barbaros ſeceſſit, 223, bb
priuilegia eccleſiae Vltraiactinae confirmat, 223, cc
Conſtantiae natalem Dei agit, 223, dd
ſancit legem de pace publica, ib. ee
conuocat concilium Altbeimenſe, 224, gg
amittit Lotharingiam, ib. kk
fundat aedem Harteſburgenſem, 224, mm
anno 917. Boioariam ingreſſus reiicitur, 224, nn
moritur anno 918. regni anno 7. exacto, ib, oo
ſepultus in Fuldenſi monumento, ib. 226, rr
eius gladium inter ſymbola imperialia refert Wittekindus, II, 1, 1, 120
poſt mortem Ludouici ſe adpellauit ducem Franciae, II, 1, 2, 225, b
Italiam ad ſe pertinere non induxit animum, II, 1, 2, 230, n
nec titulum imperii Rom. ſibi adiudicauit, ib.
in charta Broweriana dicitur ROMANORVM FRANCORVM REX, ib.
principes eum recipere recuſarunt, ſed Carolum Caluum e Gallia euocandum dixerunt, II, 1, 1, 235, o

CONRADVS I. ſuae prouinciae relinquitur, II, 1, 2, 235, p. q
nihil potuit ſine conſenſu primorum, II, 1, 2, 237, y
de eius diplomatis et ſcriptoribus, II, 1, 2, 241, 242, 243, 244
eius animus Lotharingiam uindicandi, II, 1, 4, 347, 348, bb
unde nomen Salici? II, 1, 9, 458
forma imperii Germanici ſub eo, II, 1, 15, 593, l

Conradus II. regibus Daniae imperii iura remiſit, I, 1, 1, 60, D
ſub eo comites mediati et landſaſſii comitiis interfuerunt, I, 1, 7, 485, D
Landgrauium praefecit Thuringiae, qua lege? I, 1, 7, 491, C
nihil iuris habuit in Saxones, I, 1, 7, 492
Conradus III. landgrauium Thuringiae ex officiali fecit territorialem, I, 1, 7, 491
fuit largitor Noribergenſium reliquiarum, non imperialium, II, 1, 1, 21, cc. F
Conradus, comes de Wittelsbach, epiſcopus Moguntinus, coronauit regem Armeniae, I, 1, 1, 64, E
Conradus, epiſcopus Herbipolenſis Amalricum regem Cypri coronauit, I, 1, 1, 63, 64
Conradus, epiſcopus Spirenſis, II, 1, 1, 39, C
Conringius Albertum urſum Brandenb. primum electorem cenſet, I, 1, 4, 243, b. 244, e
eius opinio de origine ducum et comitum, I, 1, 4, 222, i
negat ueſtimenta imperialia eſſe Caroli M. II, 1, 1, 87, **
eius opinio de inſcriptione coronae imperialis, II, 1, 1, 87
eius uerba de ducum poteſtate ſub Cunrado I. II, 1, 2, 236, s, t
encomium eius doctrinae de mutata Germaniae facie ſub Conrado I. II, 1, 2, 242
doctrina de academiis. II, 1, 5, 375, B
eius praeſenſio de Gallica inuaſione Arauſionenſis principatus, II, 1, 8, 436, g
eius opinio de auctore legis Salicae, II, 1, 9, 459
explodit Bononienſes, qui originem academiae a ſeculo XIII. deducunt, II, 2, 2, 672
in gratiam uxoris ſtuduit medicinae, II, 4, 1, 1050, D
ſtatuit, reges Bohemiae ſubeſſe imperio eo quod ab imperatore adpellati, II, 1, 15, 608
eius dogma, hiſtoriam omnis iuris optimum eſſe praeſidium, I, 1, 6, 425, B
Conſanguinei inter germanos et conſanguineos fratres non eſt diſcrimen in ſucceſſione feudi, I, 2, 2, 779, C
an germani conſanguineis in feudi ſucceſſione praeferri debeant, controuertunt doctores, I, 2, 2, 761, ss
conſanguinei fratres in feudi ſucceſſione praeferuntur ſorori germanae, I, 2, 2, 781, aa
fratribus inſtitutis intelliguntur germani, excluſis conſanguineis et uterinis, II, 4, 7, 1269, D
qui et quando frater germanus excludat conſanguineos et uterinos ſex caſus, II, 4, 7, 1169, 1270, 1271
poſt germanos conſanguinei demum querelam inofficioſi inſtituere poſſunt, II, 4, 7, 1288
in fideicommiſſi ſucceſſione fratres germani praeferendi conſanguineis, II, 4, 7, 1286, C

add. *Fratres.*

Conſcientia, quid iuris, ſi ſucceſſor in conſcientia ſe obligatum ſentiat? I, 1, 8, 582
quaenam uis conſcientiae? II, 1, 6, 402, D
Tiberii epiſtola de ui conſcientiae, ib.
Taciti locus de Tiberio et eius conſcientia mordente, ib.
non tantum improborum poenae, ſed etiam mala conſcientia ſunt mundi futuri grauioris ſupplicii indicia, II, 1, 6, 403, A
exemplo eſſe poteſt Nero, qui matrem occiderat, ib.
improba doctrina eſt, conſcientiam tantum ex infantiae praeiudiciis oriri, ib. D
cur maior conſcientiae uis in ſenibus, quam iuuenibus, ib.
ſuperſtitioſi ſunt, qui conqueruntur ſe conſcientia dubia ſcribere, diem Martis, Iouis &c. II, 2, 9, 757, F
Conſecratio cum electione commiſcetur, II, 3, 4, 911, ſeq.

CONSENSVS, in obligatione requirunt iura Germanica etiam conſenſum uxoris & filiorum, I, 1, 8, 600
multa diplomata medii aeui exſtant, in quibus conſenſus filiorum fuit requiſitus, ib. ſeq.
Bodo et Geuehardus cum conſenſu filiorum donarunt, ib. *, **
Bruno et Henricus itidem cum conſenſu filiorum donauere, I, 1, 8, 601, ***
etiam conſenſus agnatorum uiduae fuit requiſitus, ib. †*
quid ſtatuta prouincialia de eo diſponunt? I, 1, 8, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613
in obligatione principatus ICti requirunt conſenſum ordinum prouincialium, I, 1, 8, 631, gg
rationes, cur conſenſus ſit neceſſarius? ib. 634, C
deficiente Caeſaris conſenſu ſucceſſorem ab obligatione abſoluunt, I, 1, 8, 635, ll
ICti ſunt admodum faciles ad facta principum improbanda, conſenſu caeſaris deficiente, 635, E
imperator ducibus Brunſuicenſibus iniunxit, ut in obligatione eius conſenſenſum requirant, I, 1, 8, 635
alii dicunt, conſenſum Caeſaris moribus Germaniae eſſe contrarium, ib. 636
eorum rationes, quibus Caeſaris conſum impetunt, ib. mm
in A. B. Caeſaris conſenſus electoribus eſt remiſſus, I, 1, 8, 637, A
principibus nefas eſt, eum negligere, ib. 638, A
an ordines imperii territorium ſuum alii ſubdomino in feudum offerre poſſint ſine conſenſu Caeſaris? I, 2, 1, 651, C
exempla eorum, qui feuda ſua obtulerunt, ſine Caeſaris conſenſu, I, 2, 1, 651, 652, 653, 654, 655, 656
Ludouicus IV. Imperator Treuirenſi priuilegium dedit acquirendi feuda imperii etiam ſine conſenſu imperatoris, I, 2, 1, 654, D
exempla eorum, qui feuda acquiſiuerunt ſine conſenſu imperatoris, I, 2, 1, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665. ſeq.
in imperialium feudorum oblatione Caeſaris conſenſu uſi ſunt principes, I, 2, 1, 679, B
ſed ex conſilii rationibus, non ex neceſſitate, ib.
Praeſertim quia ſacris antiſtitibus feuda ſuſceperunt, ib.

CONSENSVS, dubium eſt, utrum Caeſaris, an imperii conſenſus in iis requiratur? I, 2, 1, 679
ordo teutonicus diploma Friderici II. celebrat, ui cuius feuda imperialia ſine conſenſu Caeſaris acquirere poſſint, I, 2, 1, 679, F
alienatio feudi ſine conſenſu domini facta eſt genus feloniae, I, 2, 2, 773, ee
conſenſus domini in feudi alienationem agnatis non nocet, cur, I, 2, 2, 773, ff
in feudis Porußicis agnatorum conſenſus eſt otioſus, I, 2, 2, 774, hh
iure feudali dubium, an dominus ſine conſenſu uaſalli dominium directum alienare poſſit, ib. 775, ii
iure Porußico eſt opus, I, 2, 2, 775, kk
medii aeui exempla in Germania idem docent, ib. C
Alſatiae ordinum querelae de eo in pace Weſtphalica, ib. 776, B
conſenſus domini et agnatorum opus eſt in oppignoratione, 775, ll
Porußico iure non eſt opus, 775, mm
in alienatione feudorum conſenſu domini et agnatorum opus eſt iure feudali, I, 2, 3, 843, hh. 847, qq. 853. 855
iure Luſatico eo non eſt opus, ib. 843, ii
in tranſactione conſenſu eſt opes, cur? I. 3, 1, 968, E. 969
non cogitantis nullus eſt conſenſus, I, 3, 1, 974, E. 975, 976. 977
ignorantis nullus eſt conſenſus, I, 3, 1, 978, D. 979, 980
errantis nullus eſt conſenſus, I, 3, 1, 981
conſiſtorii conſenſus quo caſu in mutuo eccleſiae neceſſarius? I, 3, 4, 1147, C
an conſenſus populi neceſſarius in nominatione parochi? II, 3, 2, 820, D. 823, s. 830, ß
Conſilia ICtorum, *I*, 1, 8, 623. 635. *II*, 3, 2, 821
uid. *Iureconſulti.*
Conſiliarii intimi, eos hodie faciunt territorii minutiſſimi domicelli, I, 1, 4, 253, a
ante ann. 1570. ſeptemuiri eos non *habuerunt*, *ib.*
nobiles prouinciales hodie conſtituunt Adeliche-Raethe, Amts-Raethe, ib. a
in Caeſarum Romanorum conſiliarios committebatur crimen laeſae maieſtatis, II, 4, 2, 1060, ll
collatio Caeſareorum conſiliariorum cum principibus Germaniae minus inconcinna eſt, II, 4, 2, 1061, mm
probatur hoc VII. rationibus, ib. 1061, 1062, 1063
Conſiſtoria, quo caſu eorum conſenſus in mutuo eccleſiae neceſſarius? I, 3, 4, 1147, C
in conſiſtoriis candidatus non facile debet ſperni in honorem patroni, II, 3, 3, 822, t
Lipſienſis deciſio in caſu controuerſo iuris praeſentandi ann. 1643. II, 3, 2, 830, B. 837, A
Lutheri conſilium, ut principes euangelici commune conſiſtorium inſtituant, II, 3, 4, 952, e
eius directorium tribuit Lutherus primati Germaniae, ib. 953, F
Conſiſtoriales de iure patronatus ſcripſerunt, II, 3, 2, 821, D
Conſtantia, urbs, ſedes Conradi I. fuit, II, 1, 2, 218, A
Conſtantia, Angliae regina, II, 1, 9, 463
Conſtantia, Galliae regina, II, 4, 9, 461. 461

Conſtan-

Conſtantia, Hungariae regis filia, Przemislai Bohemiae regis uxor, II, 1, 15, 614, 615
Conſtantinopolitana ſchola durauit uſque ad ſaec. XII. II, 2, 2, 670, A
a Caeſeribus Romanis inſtituta ad ius ciuile docendum, II, 4, 1, 1034, B
Conſtantinopolitani imperatores, eos imitatus eſt Carolus M. II, 1, 1, 107
curſorum celerum praefecti maxima in eorum aula dignitas fuit, I, 2, 5, 935, B
Conſtantinopolitanus patriarcha pontifici praerogatinam denegat, I, 4, 3, 172, E
Conſtantinus Afer, monachus ordinis Benedictini, latine, graece et arabice doctus, ertem medicam in occidente reſuſcitauit, II, 2, 2, 675
Conſtantinus, Boſonis nepos, ſe regis titulo abdicauit, cur? I, 1, 3, 161, A
Conſtantinus M. auctor eſſe dicitur legitimationis per ſubſequens matrimonium, I, 2, 2, 764
non auſus eſt expoſitiones infantum tollere, I, 3, 3, 1062, C
eius imago ex triclinio Leonino, II, 1, 1, 96
ei clerici debent pallia, II, 1, 1, 104, C
ex quo Chriſto nomen dedit, ſacerdotes ei obtulerunt pontificelie, II, 1, 1, 104, C
eius gladius fuit quondam inſigne imperii, II, 1, 1, 121
dedit primordie opimis ſalariis ſacerdotum, II, 3, 4, 915, d
eius imaginem ſacrificiis propitiarunt chriſtiani, a Philoſtorgo ideo reprebenſi, II, 4, 1, 1015, ††††
donatio Conſtantini M. eſt figmentum, I, 1, 3, 200, 182, B. 201. II, 1, 9, 460
Laurentius Valla detexit hanc fabulam, I, 3, 1, 983, D
ex hec patrimonium Petrinum papa a Caeſaribus poſtulauit, ib.
lancea Conſtantini M. II, 1, 1, 10, B. 129. 136. C. 199. B
Conſtantinus, Papa, Philippico obſequium denegat, I, 1, 3, 200, B
Conſtantinus Porphyrogenneta de militaribus fundis non alienandis, I, 1, 4, 216, r
ſuadet filio, ut barbaras gentes xenio placet, I, 1, 4, 218, a
eius cummendatio militum, II, 1, 3, 311, e
Conſtitutio imperii de conſtitutione tutoris, I, 3, 2, 1023, E
Conſtitutio elector. non diſponit de fructibus, quae examinatur, II, 4, 6, 1251, 1252
eerum naeui, I, 3, 3, 1077, D
- - - Wurzburgenſis diſerimen babet in datioue tutoris, II, 4, 5, 1187
Conſtitutiones Caroli M. eum Viti Amerpachii notis euulgatae, I, 1, 4, 219, b
- - - Imperetorum de quarta pauperum II, 1, 3, 319, e. 321, b
de datione tutoris, I, 3, 2, 1023, E
CONSVETVDO, an quaeuis legis indolem ſortiatur? I, 1, 3, 173, E
plurima in publicis imperii iuribus maximum praeſidium in ea ſumunt, I, 1, 6, 305, B
ius ciuile multum tribuit conſuetudini, I, 1, 6, 305, C

CONSVETVDO, Lacedaemonii pleraque ei reliquerunt, I, 1, 6, 306
Hebraei etiam ei plurimum dederunt, I, 1, 6, 307, D
Germani earum fuerunt tenecisſimi, 307, E
conſuetudo Fraucorum legis Salicae nomine uenit, 307, F. 308
Germanorum lex conſuetudinaria, ib.
in publicis Germaniee iuribus plura conſuetudinum genera ſunt, I, 1, 6, 309, A
infinita cunſuetudinum ueterum genera ſuperſunt, quee in iudiciis obtinent, I, 1, 6, 308, 309
perpetue Germaniae conſuetudo eſt, ut quis feudum ſuum alteri offerre poſſit, I, 2, 1, 651. 652. 653. 654. ſeq.
in diplomate Ceroli IV. ut res imperii conſuetudinibus elara recitatur, ut uaſalli coram paribus curiae agant, I, 2, 1, 654
eſt firmisſimum iuris ſubdomini argumentum, I, 2, 1, 665, A. 670. A
ſcriptores de conſuetudine iuris publici, ib.
anno 1216. in controuerſia inter Lubbertum atque Wilhelmum de Egmunda ad esm prouocarunt, I, 2, 1, 695, B
conſuetudines imperii ſunt, ut in prima inſtantia primum furum apud pares curiae ſit, I, 2, 1, 705, C
loco conſuetudinum aeſtimari debent iura Longobardica, I, 2, 2, 743. 745
quaenam conſuetudo uim legis obtineat, attendendum, II, 1, 9, 461, e
conſuetudinem Galliae foeminam a ſucceſſione regni non excludere, probetur, II, 1, 9, 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468
ius ciuile ex conſuetudinibus Germaniae eſt explicandum, I, 3, 3, 1076, E
mores imperii in cuſtodia inſignium, II, 1, 1, 61,
Prudentii temporibus conſuetudo abolita, qua quis uir conſularis diceretur, II, 1, 9, 501
Conſules, an ii uerbis initialibus V. C. denotentur? II, 1, 9, 501, D
illis datio tutoris demandata a Claudio Caeſare, II, 4, 5, 1174, bb
CONTINGENTIA, Deum ea praeſcire negant Cicero, Diodorue, II, 2, 3, 682, E
Rabbini quidam, Manaſſeh, Ariſtoteles, II, 2, 3, 683
Boethii ſententia de iis, ib. D
Arminieni dubitant, ib. G
Deum futura contingentia praeſcire ex lumine naturali probatur, II, 2, 3, 684, F
probatur ex ſacris dictis et exemplis, ibid.
obiectio, futura nondum ſunt, ergo nondum ſcibilie, ſoluitur, 685. F
non hebent determinatum eſſe, ergo non determinatam ſcientiam, quomodo ſoluitur, 686
obiectio ſi determinete uera, e contingentibus fient neceſſaria, quomodo ſoluitur? ib.
obiectio quod modi huius praeſcientiae implicent omnes, quibusdam uidetur magna, ib.
quomodo ſoluitur? 687. 688. 689. 690. 691. 692. ſeq.
an detur contingens? II, 2, 3, 695, C
contingentia cum praeſcientia Dei ſtare poſſe, oſtenditur uerbis Auguſtini et Boethii, ib. 697. B

CONTRACTVS, an contractus deceſſoris principis ſucceſſorem obliget, nonem doctorum ſententiae recenſentur, I, 1, 8, 541. 542. 543. 544. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558 559. 560. 561
quidam principes tantum in contractu obligant, non in gratiis, I, 1, 8, 547
de contractibus Caeſarum Romanorum, 557
in eius obligatione ed formulam reipublicae reſpiciendum, 563. 564. ſq.
de iis regulae iuris, 570. 571. 572 - - 584
in eo filii conſenſum requirunt diplomata acui medii, 599. 600
ex contractu patris filiom obligari, opiniones doctorum, exempla et ſententiee, 605. 606. 607. 623. 627. 628
qui a contractu deceſſoris libereti, exempla, 629. 630
in contractibns principum quidam ordinum et Caeſaris conſenſum requirunt, 633. 634. 635
formulae contractunm principalium, ex quibus conſtar, ex facto anteceſſoris neque ſucceſſorem filium neque agnatum fuiſſe obligatum, I, 1, 8, 637. 638. 639. 640. 641
a Baldi temporibus omnes Ictl tranſactionem innominatum contractum deſcripſerunt, I, 3, 1, 967, A
Coralius inter contractus nominatoe tranſectionem magna contentione retulit, ib. B
Connenus uult, tranſectionem tantum eſſe ſimilem contractibus innominatis, ib. E
contractibus ſtricti iuris tranſactio non eſt annumeranda, I, 3, 1, 970, C
crediti et debiti adpellatione Romanis ueniunt contrectus beneſici, I, 3, 4, 1090. 1092. d
in iuriſprudentiae ſyſtemate ſingulatis titulus de mutuo noo fuit iuſcriptus, I, 3, 4, 1092. d
contractus mutui diuerſa nomine, I, 3, 4, 1089. 1090. ſeq.
contractus mutui olim infrequens fuit, I, 3, 4, 1095, aa. 1096
noſtru aeuo omnium eſt celeberrimus, ib. 1097
contractue ſalerii apud Halenſes, I, 3, 4, 1101, dd
in contractu mutui Sct. Macedonianum hodie nullum habet locum, I, 3, 4, 1117. 1118. 1119
iure Romano uetuſtiori mulieres ſine curatoris euctoritate contrahere nequibant, I, 3, 4, 1133
foemina mercatrix ex contractu mutui et quouis alio obligatur, cur? I, 3, 4, 1136, nn
an foemine ex contractu mutui iurato obligetur, diſputant, ib. oo
an ciuitas ex mutuo obligetur? I, 3, 4, 1141
add. *Mutuum.*
in contractu uitalitio heredibus fructus non cedunt inre Romano, II, 4, 6, 1229. A
Contributio, ius collectandi competit principi, II, 1, 3, 331, 332
in extrema neceſſitate extra ordinem illud exercere poteſt, ib. 333
imperiales ciuitetes Caeſari annua tributa ſolunnt, I, 1, 7, 499. 500. 533
matricula imperialinm et ſumma quotannis ſolui ſolita, I, 1, 7, 533. 534. 535. 536
Bohemiae rex quondam quatnor genera tributorum ferre debnit, II, 1, 15, 611, zz 612

Conuentus Altranſtetiſeſis, II, 2, 2, 1056
- - - *Prouinciales*, I, 1, 7, 485
- - - *Rauennae* anno 970. a Ioh. XIII. inſtitutus, II, 3, 1, 785, F
- - - *Syluanectinus*, in eo deliberatum fuit, quis Carolo pulchro ſufficeretur, II, 1, 9, 463, g
monachi concio ex pericopa ad Dom. XV. p. Trin. lilia non nere et inſulta eius applicatio, ibid.
plures adhaeſerunt Edoardo in hoc conuentu, quam Valeſio, ib. 469
Edoardus in hoc conuentu legi Salicae oppoſuit biblia, ib.
- - - *Torgauienſis*, anno 1609. adſeruit feuda nobilium ordini, excluſis ciuibus, I, 2, 3, 831, D
Cauzenias, fuit Ieſuita, et ueterem militiam cum noſtra comparauit quoad arma, II, 1, 3, 313, b
eius locus de ſalubritate Academiae, II, 1, 5, 377, g
quae ille ſcripſit, ſeculis noſtris uix conueniunt, II, 1, 3, 313, c
Coquille l' hiſtoire de Niuernois, II, 1, 14, 576, C
Coquias, II, 1, 5, 375, B. II, 2, 1, 642, s
Corbeia, orbs, uetus Corbeia in Picardia ad Samonam fluuium ſita, II, 1, 12, 518
noua Corbeia ad Viſurgim in epiſcopatu Paderbornenſi, II, 1, 12, 518
Corbeia noua in Saxonia exſtructa a Lodouico I. II, 1, 12, 517, u
fuit ſedes Conradi I. II, 1, 2, 218, A
Conradus I. eius priuilegia confirmauit, II, 1, 2, 221, t. II, 1, 1, 210, f
in Corbeia noua S. Viti cultus a Ludouico Pio inſtitutus, II, 1, 2, 523, ll
Corda, qua Chriſtus ad columnam fuit ligatus, II, 1, 1, 53, *
Corduba, orbs Hiſpaniae, Auerrois patria, II, 2, 4, 719, zz
de *Corenberg*, eius cauſa cum Landgrauio Haſſiae in curia parium uentilata, I, 2, 1, 705, k
Coretus, Petr. ſcripſit defenſionem ueritatis aduerſus Franciſcum de la Nooe, II, 1, 3, 287, E
Coridauus, eius locus de uirtutibus, II, 1, 6, 400, C
Cornetana familia, eſt antiquiſſima principatus Arauſionenſis, II, 1, 8, 426, b
coepit ſaec. VIII. in Guilielmo Cornero et anno 1577. in Rambaldo IV. deſiit, ibid.
principes huius ſtirpis omnes nominerenus recenſentur, II, 1, 8, 426. 427. 428
ad quatuor ſaecula floruit, 428
poſtea tranſiit ad Bauſcianam familiam, ibid.
CORNETVS, Vilelmus, principatus Arauſini conditor, I, 1, 5, 278. 279. 280. II, 1, 8, 426
in numerum ſanctorum fuit relatus, I, 1, 5, 279, B
fuit dux Languedockiae et Aquitaniae, I, 1, 5, 280
Pipini ac Caroli M. adminiſter, ib.
principatum Arauſionenſem cum ſummo iure accepit a Carolo M. I, 1, 5, 281 II, 1, 8, 426
ſumma poteſtas ei contra aduerſarios uindicatur, I, 1, 5, 281. 282
titulo Dei gratia uſus fuit, ib. 282. B
inter filios principatum pleno iure diuiſit ib. 280. 284
a cornu, quod ſecum geſſit, nominatus Cornetus, II, 1, 8, 426, c
CORNETVS, alii uolunt a curto naſo, cuius partem ictu gladii amiſit, gallice court nez, II, 1, 8, 426
pro priori ſententia ſtant inſignia Arauſionenſia, ib.
ſingulari gratia apud Carolum M. in bellis contra Saracenos chriſtiani nominis gladius eſt dictus, ib.
locus de eo ex Boucheto ex MSCt. et coaeuis auctoribus, II, 1, 8, 426, *
eius pater fuit Theodoricus, mater Aldana, ib.
urbem Arauſionem Saracenis eripuit eoſque perdomuit, II, 1, 8, 417, *
monaſterium conſtruxit in ualle Gellonis et monachus factus, ib.
filiis Bernardo et Guillelmo principatui praefectis, ib.
ſpiritu prophetiae donatus, obitus ſui diem praedixit, ib.
CORONA, conſularis et regalis differunt, I, 1, 1, 41, ***
pontifex fabulatur, reges una cum corona a ſe accepiſſe regnum, I, 1, 1, 117
ex hac cauſa Hungariae ordines coronam Stephani Romam in pontificis contumeliam remiſerunt, ib.
fabulae de triplici corona, ferrea, aurea et argentea, II, 1, 1, 12
Fellerus diſput. de corona ſcripſit, ib.
Muratorius de ferrea Longobardiae corona, ib.
coronarum ſcriptores alii, ib.
corona Caroli M. II, 1, 1, 14. B. 53. *
coronam imperialem Henricus II. conſecrauit abbatiae Cluniacenſi, II, 1, 1, 60
Henrici VII. corona argentea cauſam dedit fabellae de tribus coronis triplicis metalli, II, 1, 1, 63, *
corona imperialis Cunradi nomen inſcriptum habet, II, 1, 1, 87, B
principes Romanorum quotidie ea redimiri fuerunt, II, 4, 1, 1027, aa
eius uſus hodie ſolum in actu coronationis, II, 4, 1, 1027, bb
Carolus IV. eam geſtauit in comitiis, ib. 1018
Coronatio, Aquisgranum fuit locus coronationis imperatorum, II, 1, 1, 51, hh
coronationis locus nihil commune habet cum loco, ubi inſignia cuſtodiri ſolent, II, 1, 1, 53. 54, A
Corpus, philoſophorum nominationes de iis, II, 1, 6, 397
gymnaſia corporibus exercendis olim deſtinata fuerunt, II, 1, 5, 366, e
Corradium, eius etymologia, II, 1, 3, 297, A
idem eſt ac praebenda, II, 1, 3, 297, C
uſus eius ſignificatum hodie admodum mutauit, ib.
quid ſit et unde regi Angliae haec iura contra Speelmannum, II, 1, 3, 297, D
Corredia, *Correde*, quid? II, 1, 3, 295, b
eius origo et etymologia, ib. 296, C
Corredi arius monaſterii idem ac praebendarius, II, 1, 3, 297, A
Corrodia, quid? II, 1, 3, 196, C
Correſpondentia, eius cauſa poſtae imperatorum per principum territoria uehuntur, I, 2, 5, 927
Corſica inſula, eius domini ſua auctoritate ſe reges ſcripſerunt, I, 1, 1, 87, E
Corteſia, quid? II, 4, 2, 1056, B
Coruncanus, Tib. anno V. C. 450. ſcholam iuris aperuit, II, 4, 1, 1033. dd
Coſiua S. in honorem eius confraternitas inſtituta, II, 2, 2, 678, D
Coſinus, Florentiae dux, a pontifice titulum regium petiit, I, 1, 1, 76. I, 1, 3, 170, E
ſcriptores de eo, I, 1, 3, 170
Maximilianus II. id prohibuit et regiam dignitatem irritam fecit, I, 1, 1, 76, C. I, 1, 3, 180
et dux magni ducis titulo contentus uiuere debuit, ib. 76, E
Cotbuſum, urbs, I, 1, 4, 266
Cotouicus, Io. in itinerario Syriaco teſtatur de dialectica Arabum, II, 2, 4, 706, k. 722. x
Couarruuias, aduocatorum excellentiam extollit, II, 1, 1, 316, i
eius opinio de terra Salica, II, 4, 9, 459, e
Couet, ſecretarius urbis Aquisgranenſis, II, 1, 1, 205
Couplet teſtatur de Sinenſibus, quod credant uitam aeternam, II, 1, 7, 415, C
Couſins Galliae reges uocant duces de republica bene meritos, II, 1, 2, 210, g
Cowellus, Io. eius locus de tutela fructuaria regis Angliae, II, 1, 3, 327, a
ſub uoce heredis intelligit Bluts-Verwandte, II, 1, 15, 613
teſtatur, proximum heredem pupilli ad eius tutelam eſſe inhabilem, II, 4, 3, 1107, G
Cozzandus, Leonh. II, 2, 4, 708, y
Cragius, teſtatur de tutela fructuaria apud Scotos, II, 1, 3, 329
Cramerus, hiſt. eccleſ. Pom. II, 1, 1, 96. II, 1, 12, 524
Crauzius putat, ante Henrici aucupis tempora nullam marchionum memoriam extitiſſe, I, 1, 4, 219, b
multa habet ad Conradum I. ſpectantia, II, 1, 2, 242
Vandalos omnium literarum expertes putat, II, 1, 12, 509, a
Crates, Mallotes grammatices ſtudium in urbem Romam intulit, II, 2, 2, 668. B
Creatio, ex opere creationis ſibi papa tribuit ius reges creandi, I, 1, 3, 167
ethnicorum figmenta de creatione et primis hominibus, II, 1, 10, 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482
Deum ultimo rerum conditarum die literas ſcripſiſſe dicunt, II, 1, 10, 483
Peyrerius alios homines ante Adamum credidit, II, 1, 10, 485, t
tempore creationis Americanos ibi conditos eſſe fingit, ib.
Grotii dilemma de Americanorum natalibus, ib.
Crecy legatus Gallicus, I, 1, 6, 394, y
Credit-Weſen eſt uox ſpuria, I, 3, 4, 1087 1096. s
Creditor, eorum ſaeuitia apud Romanos, I, 3, 4, 1115
habebant ius uitae et necis, ib.
Creditum, uerbi ſignificatus eſt amplus, I, 3, 4, 1091, d
generaliter dicitur, I, 3, 4, 1091, aa
Sct. Macedonianum in eo non habet locum, I, 3, 4. 1117. 1118. 1119.
quid iuris, ſi foemina crediti contractum iniit? I, 3, 4, 1136
quid iuris ſi ciuitas creditum contrahit? I, 3, 4, 1137. 1138. 1139. 1141. 1143
Crepidae, II, 1, 1, 108
Creſimirus, princeps Dalmatiae, ab imperatore orientis regia dignitatis inſignia ſuſcepit, I, 1, 1, 42, C

Greſſiacum

Creſiacum praelium, in eo Gallorum acies pluuiali imbre impetita fuit, II, 1, 9, 471, n
centies mille a uiginti quatuor Anglis caeſi? ib. x
Creyſs-Obriſten, I, 1, 6, 459, E
uid. *Comitia*.
Crimen fractae pacis, poena in Weichbildo ſtatuta in hoc crimen, I, 3, 1, 1001, E
Conradus I. legem de eo tulit, II, 1, 2, 223, dd
- - *Laeſae Maieſtatis*, in Iudaea eius rei habiti ſunt, qui diadema tulerunt a Romanis non acceptum, I, 1, 1, 38, F
committitur in Caeſaris officiales, II, 4. 2, 1059, ll
inconcinna eſt eorum collatio cum principibus S. R. I. ratione huius criminis, II, 4, 1, 1060, mm. 1061. A. B. 1062
- - *Simoniae* uid. *Simonia*.
Criminalia, alium proceſſum hodie habemus ac iure Romano, II, 1, 3, 316, A
nemini defenſio denegatur, ib.
Criſpus, Io. Bapt. Gallipolitanus de ethnicis philoſopbis caute legendis, II, 1, 6, 395, ff
Critias, eius opinio de mente, II, 1, 6, 397
CRITICA uocis Regken, Koening, Goenning, ῥὴξ, βασιλεὺς, I, 1, 2, 121, C
bullae Clementis XI. et ſtyli barbari curiae Romanae, I, 1, 3, 189, 190
uocum μαρκεσίων, λιμιτανείων, δὺξ I, 1, 4, 215 116
originis marchionum, I, 1, 4, 217, 218, 219, 220, 221, 222
criticae error in ſcholis quaerendus, I, 1, 4, 220, f
etymologiae uocis Arauſionis, I, 1, 5, 276, 277
phraſis fugo ducem Auronto pro fugato duce, I, 1, 5, 276, *
uocis aDlegare, aBlegare, I, 1, 6, 312, D. E
uocis mutui, I, 3, 4, 1091, ſeq.
uocis oetier pro uti, I, 3, 4, 1091, D
phraſis μοῦ τεὸν, I, 3, 4, 1092
uocum creditweſen, ſemperfrey, ſemperleute, decem garben, ſaeuitien-Klage, deſertions-Klage, I, 3, 4, 1096, s
uocis σατὶς, II, 1, 1, 108, (9)
uocis aureum, II, 1, 1, 112, (22)
uocis Willinaburch, II, 1, 2, 211, i
uocis ualetudinarii, an per e aut i ſcribendum, II, 1, 3, 250, 251
diuerſae ſcripturae in uoce Academiae II, 1, 5, 361
litterarum V. C. II, 1, 11, 501, D
in diuerſa Prudentii loca, II, 1, 11, 495, 496. 499. 501. 502. 503, 504, 505
in arte poetica in corripiendis litteris η et ω, II, 1, 11, 505
corripiunt uoces aeris, Hector, Cyclops, ibid.
lea pro leo, hoſpita pro hoſpes etc. ib. 506, A
in uoce Hala, II, 1, 14, 553, 554, 555, 556
in uoce Suanteuiti, II, 1, 12, 520, 521
Radegaſti, II, 1, 12, 526, 527, 528, 529
Iuterboci, II, 1, 12, 531
Triglae, II, 2, 12, 532
Fleinſii, Zuttiberi, II, 1, 12, 534
Cizae, II, 1, 12, 536
CRITICA, Marzanae, Siwae, II, 1, 12, 537
Prono, II, 1, 12, 539
in uoce ors, II, 3, 3, 874, *
in titulo Iuſtiniani, II, 4, 1, 1016, E
in Suetonii loco, II, 4, 1, 1043
in diuerſis turcicae nominibus, II, 4, 3, 1071. 1072. 1073. 1074. 1075
Critici, eorum ſuperſtitio in uoce domini, I, 1, 1, 3, D
dubii ſunt de Ceramico, II, 1, 5, 371, A
grammatici dicti ſunt critici apud Romanos, II, 2, 2, 668
Croatia, eius duces auctoritate Caeſarum orientis reges adpellari, I, 1, 1, 42, E
eius primas eſt Spalatenſis, II, 3, 1, 779, C
Cromerus memorat, Boleslaum ducem Poloniae Mauritii lanceam ab Ottone II. uel III. dono accepiſſe, II, 1, 1, 200
eius opinio de Marzana, II, 1, 12, 537, A
Cronwellus uertit Britanniam in liberam rempublicam, I, 1, 1, 115, C
Crucigeri ſceleribus ſuis Poruſſiam amiſerunt, I, 1, 3, 195, A
papa iis plurima in Italia ademit, ib. D
lanceam dominicam Antiochiae repererunt, II, 1, 1, 185. 190
Crugerus, eius reſponſum iuris de Poruſſicorum feudorum differentiis, I, 2, 2, 789
Crummedykius, Alb. Chronic. Lubec. II, 1, 12, 538, mm
della *Cruſca* Vocabulario degli academici, II, 3, 4, 889, b
Cruſius teſtatur de inſignium translatione, II, 1, 1, 13, nn
item, quod Conradus I. non fuerit Carolingus, II, 1, 2, 209, d
de caſu inucutarum ſalinarum Halae Sueuorum, II, 1, 14, 560, B
exhibet leges publicorum duellorum, II, 1, 14, 570, A
Crux Chriſti lignea Noribergae eſt, tumulus Carolinus condidit auream, II, 1, 1, 50, A. 159
mos dandi benedictionem per crucem, unde? II, 1, 1, 197, C. 201. D
Helena eſt crucis Inuentrix, II, 1, 1, 198, C
lignum de cruce Chriſti, II, 1, 1, 159, 160
Cteſiphon, urbs Parthorum, I, 1, 1, 39. 40. 113
Cubicularius quo ſenſu a priuato conſtitui poſſit? I, 1, 4, 253, a
Cuiacius, eius opinio de terra Salica, I, 1, 9, 460
teſtatur, Gallis non eſſe conſuetudinem, quae foeminam a regno excludat, I, 1, 9, 461
de *Cuke*, pincerna Vltraiectini epiſcopi, I, 1, 4, 254, b. I, 2, 1, 653
Culma, olim primaria Poruſſiae ciuitas, I, 2, 2, 745, gg
Culmenſia feuda quae? I, 2, 2, 743. 745. 747
Culmiſch reſpondet allodio, I, 2, 2, 747, A
add. *Poruſſica feuda*.
Culpiſius commendatur de legationibus ſtatuum imperii, I, 1, 6, 303
eius ſcopus quis? ib. E
ſubita eius mors altero poſt Riſuicenſem pacem anno, I, 1, 6, 418, p
eius doctrina de uexillis imperii, II, 1, 14, 576, F
Cultus reliquiarum uid. Λειψανολατρεία.
Cumanus, Raph. teſtatur, loco quartarum eſſe fructus, I, 3, 3, 1070, B
Cumberland cenſet Hobbeſii librum de Leuiathane, II, 2, 1, 642, s
Cunaeus, eius opinio de libro Enochi, II, 1, 10, 484
Cunradinus, ultimus Sueuiae dux et princeps Franconiae, I, 1, 7, 491, A. I, 2, 2, 777, D
capite truncatus Neapoli, I, 1, 7, 491
prouinciae ordines et ciuitates imperio paruerunt absque duce, ib.
eo extincto Sueuia et Franconia iuit in partes, I, 2, 2, 777, D
Conradus uid. *Conradus*.
Cunigunda, Liutpoldi ſeu Leopoldi, Boioariae ducis ann. 905. ab Vngris occiſi uidua, uxor Conradi I. II, 1, 2, 213, x
Cunigunda, ſoror Bertholdi, Conradi I. uxor, II, 1, 2, 222, y
Cunigunda Eiſenberg, uxor inaequalis Alberti degeneris, Miſniae marchionis, I, 3, 5, 1173, I
a Rudolpbo imperatore codicillos impetrauit, ib.
add. *Chunegunda*.
Cunz ueteres Germani pronunciarunt, II, 4, 1, 1011, bb
Cupido, eius ara ſtetit in Academia, II, 1, 5, 384, o
cultus ei exhibitus, ib.
CVRATOR, legitimum ſolus furioſus habet, I, 2, 3, 837, zz
quis et quotuplex? I, 3, 2, 1021, A
a notariis, qua talibus, ualide dari uel confirmari nequeunt, I, 3, 2, 1021. F. 1022, A
curator teſtamentarius a notario eo ipſo, dum teſtamentum coram eo conficitur, non confirmatur, I, 3, 2, 1022,
iure Romano uetuſtiori foeminae erant ſub aeterna cura, I, 3, 4, 1133
ſine eius auctoritate foemina mutuum contrahere nequit, ib. ll
ſine eo foemina ex cambio obligari nequit, I, 3, 4, 1134, C
in Saxonia olim dubitatum, nunc legibus cambialibus nominatim conſtitutum, ut curator adſit, I, 3, 4, 1134, D
foemina mercatrix etiam ſine eo ex quouis contractu obligatur, cur? I, 3, 4, 1136, nn
an etiam in cambio ſine eo, ib. D
diſcrimina iuris Romani inter curatores, II, 4, 3, 1075. pp
ceſſant apud Graecos, Gallos, Belgas, Anglos, Polonos, Suecos, Hungaros, Bohemos, II, 4, 3, 1077, 1078
apud Germanos curator datur perſonae minoris, II, 4, 3, 1078, C
etiam eſt legitimus iure Germanico, II, 4, 3, 1079, A
curator abſentis, furioſi, bonorum, litis, uentris, qui? II, 4, 3, 1082, C
iure Romano curator peti non oportuit, II, 4, 5, 1197, uu
nec petere licuit, ib.
iure Germ. curator minori petendus, cur? ib.
Curatela legitima non datur, cur? I, 2, 3, 837, zz
tres cauſae ſublati diſcriminis in Germania, in tutela et curatela, II, 4, 1, 1080, rr
diſcrimina curatelae et tutelae apud Germanos in Tirolenſi ordinatione, II, 4, 3, 1081, ss
diſcrimen in Magdeb. ordinatione, ib. 1082, C
in hac ordinatione lex haec eſt correctoria, de anno 1652. ordinatio hoc diſcrimen non habet, ib.

Curiae-

Curiae, earum diſſenſus in deductione legitimae, I, 3, 3, 1041, ce
- - *feudales* uid. *Feudales curiae.*
- - *imperiales*, uid. *Camera imperialis. Iudicium aulicum.*
- - *Romana*, eius ſtilus barbarus, I, 1, 3, 189, F
- - *Saxonicae* uid. *Saxonia.*

Curiales ſententiae, I, 1, 8, 627.
Curopalata, Codinus, locus eius libro de officiis Conſtant. II, 1, 3, 277, b
eius uerba interpretata Gretſero, ib.
Current-Schuler, II, 1, 3, 252
Curſores celeres, a Romanis imperatoribus inſtituti, I, 2, 5, 924, C
etiam Germanici imperatores eos alunt, ib. 925, A
curſorum praefecti iura aeſtimanda ſunt pro triplici poſtarum diuerſitate, I, 2, 5, 934, F
curſorum celerum ſummus praefectus, eius maxima dignitas apud Graecos et Romanos imperatores fuit, I, 2, 5, 935, B
curſorum praefecturae praeeſt apud imperatorem Taxius et comes de Paar, 939. 940. 941
in Poruſſia eidem praefuit comes de Wartenberg, I, 2, 5, 943. 944
in Saxonia Flemmingiana gens, 947, C
in Brunſuicenſi ducatu nobilis de Platen, 948, F
in Haſſia princeps ipſe, 949
Curſuale feudum, I, 2, 5, 951, 956
CVRSVS PVBLICVS, auctores de Perſarum curſus inſtitutis, I, 2, 5, 923, E
apud Romanos antea ſubditorum impenſis curſus publici fiebant, I, 2, 5, 924
quorundam Caeſarum beneficio curſus publici inſtituti, ib. 924. C
quid? I, 2, 5, 925. m
ſignificatus curſus publici probe diſtinguendus, I, 2, 5, 925. 926
auctores, qui de curſu publico apud Romanos ſcripſerunt, I, 2, 5, 925, A
a curſu publico Caeſaris innoxio ad lucra poſtarum ciuibus erepta nulla conſecutio, I, 2, 5, 927, C
ſi lucrum ex curſu publico percipitur, hoc ad principes territorii pertinet, ib. E
leges Romanae in hoc ſenſu curſum publicum neſciunt, ib.
curſus publicus ſi ſignificat ius angariandi, olim Romanorum imperatorum fuit, I, 2, 5, 931, B
hoc intellectu curſus publicus ſumitur in legibus Romanis, I, 2, 5, 931, C
auctores, qui de eo ſcripſerunt, ib.
quo ſenſu quilibet imperii princeps curſum publicum per aliena territoria inſtituere poſſit? 934
exemplum eſt in Brandenburgico, qui per Saxoniam curſum publicum inſtituit, ib.
curſus publici cauſae maximi momenti fuerunt, 936, C
curſus publici praefecti apud principes Germaniae, 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 650. 951. 952. 953. 954. 955, 956. ſeq. add. *Poſta.*

Curtis iudex quis? I, 2, 1, 683, gg
Curtius teſtatur, fructus eſſe loco quartarum in fideicommiſſis, I, 3, 3, 1070, D
Cutſeraius, Petr. propoſuit Io. Georgio I. electori Sax. exemplum in Henrico aucupe, quod in reliquiarum cultu imitaretur, II, 1, 1, 132
Cydnus, fluuius, eius aquae ſalubertimae, II, 5, 5, 380, k
Cyneas, legatus Pyrrhi Epirotarum regis, eius effatum de Roma, I, 1, 1, 35, C
Cynici baculus, II, 1, 5, 385, k
Cyraldus, II, 1, 5, 384, i
Cyrillus, eius gloſſarium latinum de uoce emeriti, II, 1. 3, 251. 253. a. II, 1, 14, 553. C
Cyprus, inſula, eius rex Alexandriae Sultano tributa promiſit ann. 1459. I, 1, 1, 32, C
eius domini ab imperatoribus regiam adpellationem petierunt, I, 1, 1. 63, A, II, 1, 15, 608
ſed hinc non ſunt uaſalli imperii, II, 1, 15, 608
de reuelatione ibi ab Andrea facta, II, 1, 1, 193, C
Cyrus etiam in tumulo ſeruauit regis regum titulos, I, 1, 1, 29, B
Deus ipſe eum conſtituit regem, I, 1, 3, 156, C
moribundus adlocutus eſt Xenophontem, II, 1, 7, 412
regalibus impenſis equites alit, II, 1, 5, 923
eius titulus, II, 4, 1, 1007
CZAR, Petrus, Caeſaris maieſtatisque Caeſareae titulis adpellatus, I, 1, 1, 91. F
ſua lingua regem ſignificat, ib.
cur uox Czari cum Caeſaris nomine confundatur? I, 1, 1, 92, A
ceremonia a Belgarum ordinibus adhibita, praeſente Czaro, ib. C
Czar Moſcouiae magnus princeps non alium titulum, niſi Ruſſorum uocabulum Czar admittit, I, 1, 3, 160. m
adlegatio imperii ad eum decreta, de bello Liuoniae finiendo, I, 1, 6, 336. 337
Czar Moſchorum non Caeſaris ſynonymum eſt, ſed regis, II, 2, 8, 755. F
electores cum Czare conuenerunt de titulo, II, 4, 2, 1056, A
de *Czechorod*, Peſſina, eſt calumniator de ſpoliis Noribergenſibus, II, 1, 1, 7. cc
eius teſtimonium de inſignibus a Ludouico Brand. Carolo IV. traditis, ut Noribergae perpetuo iure cuſtodienda relinqueret, II, 1, 1, 12. c
falſo adlegat annum translationis inſignium Noribergam, II, 1, 1, 16, qq
confundit imperialia inſignia cum Bohemicis. ib.
putat, Sigismundum imperialia inſignia Noribergenſibus uendidiſſe, II, 1, 1, 17. 19
improbe caſtigat Sigismundum de translatione inſignium, II, 1, 1, 20, yy
adrogat Bohemis ius tutelare inſignium, II, 1, 1, 39, bb
fuit Samandrienſis epiſcopus, II, 1, 1, 39, bb. 64. B
teſtatur, quod Miſnenſis marchio uenator Imperii fuerit, II, 1, 15, 604
teſtatur, quod Morauia regno Bohemiae innexa fuerit, II, 1, 15, 612
Czernobocus, malus Slauorum deus, II, 1, 12, 532, h
Slaui et Poloni pro diabolo aut Plutone coluerunt, II, 1, 7, 414, A
Czorny Slauis eſt niger, II, 1, 12, 532, h
Czuittingerus, eius litteraria Hungaria, II, 4, 1, 962, F

D.

דג II, 1, 12, 526
Δαιποτάτοι, quinam Graecis? I, 1, 6, 313, D
Daius, Io. eius teſtimonium de Edoardo I. rege Angliae, II, 1, 3, 298, f
Δακτυλύθραι, II, 1, 1, 107, (4)
Dallaeus, Io. aduerſus latinorum traditiones de cultu religioſo ſcripſit, II, 1, 1, 78, D
Dalmatia, Princeps Dalmatiae Creſimirus ab imperatore orientis regiae dignitatis inſignia ſuſcepit, I, 1, 1, 42, C
ſacerdotes Dalmatarum albas manicatas imitati ſunt, II, 1, 1, 98, F
ſacerdotes alba induti a temporibus Iacobi apoſtoli, ib. G
primas in Dalmatia eſt Spalatenſis, II, 3, 1. 779, C
Damaſcenus, Io. theologiam in artis formam redegit, II, 2, 2, 673
Damianus, in eius honorem confraternitas inſtituta, II, 2, 2, 678, D
Danckelmannus, academicae Fridericianae curator fuit, II, 1, 5, 390
DANI, apud eos in morem iuit, ut coronam ab imperatoribus peterent, I, 1, 1, 59, F
ad ethnicos mores identidem relapſi, I, 1, 1, 60, D
caſtellum Sleſuicum iis fuit oppoſitum, I, 1, 4, 219, c
Saxonia a Danis oppreſſa, II, 1, 2, 129, s
Henricus I. eos Germaniae reſtituit, ib.
antiqui ethnici crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 410. C
reſtatur hoc Thomas Bartholinus et Skulonis uerſus, ib. f
mortuorum animas, maxime regum coluerunt, ib. h
de rege Edda teſtatur Holgo et Olaus Magnus, ib.
uitae alterius fiducia pecunias, ueſtes aliaque cum mortuis ſepeliuerunt, ib.
cultus hic durauit, usque dum ad chriſtianorum ſacra ſe profiterentur, teſte Bua Saga, ib. 411
quare pontifici Romano annatas ſoluerint? II, 3, 4, 947, A
in academia Hafnienſi patrii et Romani iuris profeſſionem inuicem diſtinguunt, II, 4, 1, 989, E
DANIA, eius reges antiquisſimi, I, 1, 1, 59, E
regnum Daniae ab Ottone M. imperio nexu beneficiario addictum fuit, I, 1, 1, 60, B
ſaepius iugum excuſſit, ib.
Daniae rex adhuc hodie ſe Danorum Vandalorumque reges ſcribunt, I, 1, 1, 62, D. I, 1, 4, 238, q
negat, regalia diademata ſibi ab imperatoribus collata, cur? I, 1, 1, 73, C
Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95, F
titulum regis Vandalorum imperator non regno, ſed regi ac poſteris familiae regalis conceſſit, I, 1, 4, 238, q
Daniae reges in comitiis imperii in ſolenni Caeſaris progreſſu enſem praetulerunt, I, 1, 4, 247. b
Carolus M. cum Hemmingo Daniae rege pacem iniit, I, 1, 6, 319, D
regni proceres pacem cum rege initam adprobant, I, 1, 6, 434, E
olim ſanctioris concilii adſeſſores conſiliarii regni, hodie regis titulo ſalutantur, I, 1, 6, 435, A
Daniae regnum in formulam abſoluti imperii iuit, I, 1, 8, 565, b
laeſae maieſtatis rei ſunt, qui regni omen in conuentionibus regum deſiderant, I, 1, 8, 565, b

DANIAE

DANIA, Holſatiae duces, Poloniae, Hoianſes comites, Schaumburgenſes regi Daniae clientelares fuerunt, I, 2, 1, 671, G
cura poſtarum in Dania Guldenlouiis adſignata, I, 2, 5, 938
Daniaa princaps Georgius poſtarum curam in Anglia geſſit, I, 2, 5, 919, A
Carolingis extinctis, Dania ſui iuris facta, II, 1, 2, 230, s. t
Lundinanſis primas in Dania Bremenſi primnm locum in dubium uocauit, II, 3, 1, 779, A
antea Bremanſam Dania uencrata fuadendi auctoritate, non poteſtate imparandi, II, 3, 1, 787, A
Romanis legibus nullum locnm tribuit in iudiciis, II, 4, 1, 991, C
Chriſtianus V. codicem Danicum at Norwegicum ſcripſit, ib.
quamuis in acadamiis Romana iura doceantur, ib.
praefectus rutalaris a rege nominatur, II, 4, 5, 1184, ll
uiget ibi fructuaria tutala, II, 4, 6, 1208
Dantiſcum aſt urbs Hanſeatica, I, 1, 7, 530, B
fallo propterea ad imparii comitia uocata anno 1548. et collectae indictaa, ib.
Danubius, fluuins, II, 1, 1, 201, F
Dapiferi, quondam officium ſuum in aula Caeſaris obibant, II, 1, 14, 574
Dapperus Gaograph. Aſiat. II, 2, 4, 722, x
Darius a Scythis fugatus deſerendo agros, I, 1, 4, 218, y
Dauentrienſis codex MSt. Prudantii, II, 1, 11, 507
David forte uſus aſt, II, 3, 3, 873
David, rex Scotiae, in uincula coniactus, II, 1, 9, 472
Dauphious, ains faſtum calebratum in urba Arauſione, II, 1, 8, 438
er quidem in odium reformatorum, ib.
Dauſquius, Claudius, aius orthographia antiqui nouique Latii, II, 1, 3, 249, a. II, 1, 5, 361, b
Deae Slauorum Siwa, II, 1, 12, 537
Luiticiorum, II, 1, 12, 538, nn
Deaſtri, II, 1, 12, 523
Debarouiſſare quid? I, 3, 5, 1166, o
Debita feudalia, ad ea ſoluenda obligantur ſucceſſores in feudis prouinciarum Germ. I, 1, 8, 607
obligationis cauſa eſt uel deceſſoris ergo, I, 1, 8, 613
faudi argo, domini uel ſui ipſius argo, ib. E
cauſa obligationis eſt, quod patriaa feuda plaraque oblata, I, 1, 8, 614, C
quod non ſolum da eccleſiaſticis, ſed etiam de aliis Germaniae ducatibus uerum eſt, ib. D
quod amicitia, ib. F
puſt munita priuilegiis, 615, C
olim non tot cauſae ad contrahendum aas alianum fuarunt, 616, A
iure Longobardico ad nullius generis debita agnatus uaſallus tanatur, cur? I, 2, 2, 767, gg
iure Germanico ſuceeſſor in feudo aa ſoluere non tanetur, I, 1, 2, 783
iure Poruſſico tenetur, 784, A
iure Longobardico filiabus nihil debetur, I, 2, 2, 785. mm
Poruſſico iura portio quartae aut tertiae eſt debitum feudale, ib. nn
ſi filius partem debiti ſoluit, iura Romano non obligatur ad totum, I, 3, 4, 1131, hh
Debita feudalia, Germanico iure filius ad totum obligatur, ſi agnouit partam dabiti, I, 3, 4, 1132, ii
Deremgarben, I, 3, 4, 1096, s
DECESSOR, an princaps dacaſſor ſucceſſorem ex ſuo facto obligara poſſit, diuarſae doctorum ſentantiae ſunt, I, 1, 8, 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552, 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561
ex facto daceſſoris ſucceſſoram obligant Hobbeſius er Grotius, I, 1, 8, 541
eorum rationes at rationum examinatio, ib. 541. a. b, 542. 543 c. d. e. 544. f. g.
Grotius et alii in facto deceſſoris requirunt probabilam cauſam, 544. 545. b. 546. i.
alii diſcernunt inter domanialia at patrimonialia, 545
in patrimonio obligari uolunt ſuccaſſorem ax facto deceſſoris non in domanio, 545. k. 546. l
alii ſucceſſorem obligant tantum ex deceſſoris contractu, non ex gratiis, 547
eorum rationes et rationum cenſura, 547, m. 549. n
alii ex deceſſoris facto uniuerſalem non ſingularem obſtringunt, 549. o
alii ſuccaſſorem obligant ad ea, quaa deceſſor fecit ax officio et dignitata, 551
aorum rationes, 553. q. 554. r
alii principum cauſam da obligatione ax facto deceſſoris reſpondent ex legibus ciuilibus, 554
lages, quas in hunc finem adlegant, recenſentur, 555. s. 556
qui refutantur at oſtenditur Caaſares ipſos fuiſſe diuarſos, dum quidam deceſſorum facta diſſoluerunt, 557. u. 558. x
quidam in principis obligatione ax facto deceſſoris colunt decreta pontificum, 559
qui rafutantur et oſtenditur, interpretes infantiores eſſe pontificibus, qui haec obtrudunt regnis, 559. y. 560, 561. z
quidam obligationem ax facto daceſſoris raſpondant ex iure faudali, 561. 562
de obligatione ax facto decaſſoris ſine formula regni dacarni naquit, 563
in una republica facta deceſſoris ualant, in alia axpunguntur, 563. a
dacaſſoris facta legitima ax formula imparii ſunt aeſtimanda, quaa obligant ſuccaſſorem, 563. b
de obligationa ex facto decaſſoris felicius iudicant ordinas ac proceres, quam doctores priuati, 565. g. 567. b. 568 i
poſt formulam regni cognitam regula iuris da facto decaſſoris in uſum uuius uel alterius raipublicae poſſunt traduci, 567
earum ſumma aſt, an deceſſor uoluatir obligara ſucceſſorem et an potuerit, 568
regulaa huius auctor aſt Beyerus, da quo iudicium, I, 1, 8, 568, l. 569
an deceſſor potuerit obligare ſucceſſoram, intelligendum ſecundum formulam imperii, 570, m
in hac regula reputandae ſunt rationes intuitu deceſſoris, reipublicae, rai ipſius at ſuccaſſoris, 570. u
ad quid reſpiciandum, ſi factum deceſſoris cauſam probabilem habuerit. 571. o
quid iuris, ſi ax facto deceſſoris commodum aut lucrum raipublicae? 571. p
quid, ſi obligatio tangit deceſſoris patrimonium, die Chatoull-Gelder? 572. q
DECESSOR, quid, ſi contractum a daceſſore et quid, ſi donatum? I, 1, 8, 572. r
quid, ſi nomina reipublicae, non priuato deceſſoris ſit actum? 573. s
quid, ſi decaſſoris facto populi conſenſus aaceſſarit? 573. c
quid, ſi factum eius dignitatem aut munus tangat? 574. u
quid, ſi ſucceſſor a daceſſore habeat cauſam delati imperii? 575. x
quid, ſi princeps daceſſoris heres ſit factus? 576. y
quid, ſi obligatio daceſſoris ſuperet uires hereditariorum bonorum? 577. z
quid, ſi ex facto deceſſuris damna minora tantum? 578. aa
quid, ſi daceſſor frugaliter uixerit? 579. bb
quid, ſi factum deceſſoris pactis gentilitiis aduarſum? 580. dd
quid, ſi pacta cum populo abſoluant ab obligatione ax facto daceſſoris? 580. ee
quid, ſi daceſſor iurauerit, aut plenitudina poteſtatis uſus ſit? I, 1, 8, 581, ff
quid, ſi obligationi dacaſſoris ſubſcripſerit futurus ſuccaſſor? 581. gg
quid, ſi deceſſor filius fuerit? 584. nn
quid, ſi daceſſor fratar ſit etiam ciuilis, ein Erbuerbrudarter? 584. oo
quid, ſi deceſſor ſit peregrinus? 584. pp
quid, ſi dacaſſor amicus? 585. qq
quid ſi decaſſor ſoederatus ſucceſſoris, 586. rr
de obligatione ax facto decaſſoris ax iure faudali quid ſtatuandum? 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595
in dacretis a. F. 45. ac 51. ax facto daceſſuris obligatur filius ſolus, non alii extranei, 585. c
rationes huius dacreti examinantur, 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594.
ex facto daceſſoris na filium quidem ſuccaſſorem in cliantalas prouinciales obligari iure Garmanico, VIII. argumentis probatur, 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606
a facto decaſſoris liberat ius Germanicum, Saxonicum et Suauicum, 597. a. 598. 599
liberant faudalia diplomata, 600. b. 601
liberant feudalis decreti rationas inconcinnaa, 602
liberant auctoritas et aetas patrii iuris anta faudalis receptionem, 603. d
liberant curiaa S. R. I. ſupramaa, etiam Saxonicaa, I, 1, 8, 603, 2. 604
quod pleraaque Germaniaa prouinciae ex facto deceſſoris obligatum ualint ſuccaſſorem, illud practer antiqui iuris ordinam factum. 605. f
argumanta contraria refutantur, 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611, 612. 613
cauſaa obligationum ex facto daceſſoris in Germaniae cliantalis ſunt IV. 614. 615. 616
doctores in obligatione principis imperii ax facto ſui deceſſoris ſucceſſorem obligant duobus argumantis, 615. a. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 627. 628
alii principem imperii ex facto ſui deceſſoris non obligari uolunt, 628
quod X. argumentis probant, 619. 630. 631. 632. 633. 634, 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644
add. *obligatio.*
Deciani ex eorum opinione quid feudum mixtum? I, 1, 8, 590, m. 591. n.
ab eorum ſententia alienus eſt auctor, ib. 593. E

Decidere et tranſigere Ciceroni ſunt ſynonyma, I, 3, 1, 968, D
Decimae, Brunnemanous retulit eas inrer dioina iura moralia, II, 3, 3, 869
cur Leuitis ſolutae? ib. C
apud Iudaeos pontifex ſupremus ipſe decimas aecepit a decimis ſacerdotum, I' 2, 939. C
Deckerus, Cooradns, ſtatui ..m in honorem crucis Chriſti an. 1460. ab Innocentio VI. eſſe inſtitutum, taxatus ideo a Gretſero, II, t, 1, 179
Deckerus, Io. eius conſilia forenſia, II, 3, 4, 907, A
Decim, Publius, conſul Romanus, II, 4, 5, 1162, B
Decius; Phil. doeet fructus eſſe loeo quartarum, I, 3, 3, 1070, E
Decamitare, qnid? I, 3, 5, 1166, o
DECRETA comitierum I, 1, 6, 385, 422, a. b
uid. *Cemitia.*
- - *Concilierum* uid. *Concilia.*
- - *Feudalia*, uid. *Feudales leges.*
Decreta pontificum quid in quouis regno requirant? I, 1, 1, 26. 27. 18
Bonifacii VIII. deeretum iuri canouieo inſertum eſt, I, 1, 3, 168. F
dedit canoniſtis oecaſionem, ur eidem ius regum creandorum adſignarent, ib.
de obligatione ſucceſſoris ea facto deceſſoris ad principes adplicant doctores abſurde, I, 1, 8, 561
ex deeretis pontificum principia iuris publiei peti non debeot, II, 1, 1, 69, tt
Gratiani deeretum obſtrepit regali, II, 1, 3, 284, o
conſtituunt quartam pauperum, II, 1, 3, 319, f. 322. e
decretum circa annnm 1230. in Academia Pariſienſi introductum;, II, 2, 2, 677, E
quo ſenſu nominatio in decretis ſumitur? II, 3, 2, 813. 816. 846
pontificum decreta contra Simoniam, II, 3, 4, 917, i
argumenta eorum nou multum roboris habent, ib. 918
decreta pontifieum de ſoluendis annatis, II, 3, 4, 935. m
Nicolai V. de annatis in coucordatis naeionis Germanieae, ib. B
Pii II. an. 1458. ib.
Pauli II. ad an. 1469. ubi agitur de quindenniis, ib.
Sixti IV. nbi qucrela de Gallis, annatas detrectantibns, ib.
Innocentii VIII. 1484. ubi moroſi debiſores poena coercentur, ib.
Inlii II. 1503. ib
Clementis VII. 1531. ib.
Iulii III. ann. 1553. poenas imponit negligentibus annatas, ib.
Pauli IV. 1556. poenas anteceſſorum renouat, ib.
Sixti V. 1586. de annatis unitorum beneficiorum ſtatuit, ib.
Vrbani VIII. 1624. ib.
Innocentii X. 1645. potiſſimum ad quindennias reſpeait, ib.
Clementis X. 1671. ib.
Decreti *Canones* uid. *Canones.*
Decretales, ex iis principia inris publiei peti non debent, II, 1, 1, 69
quo ſeuſu nominatio in iis ſumitur, II, 3, 2, 815
eontra Simoniam, II, 3, 4, 919. II, 3, 2, 821
Decretalium *Capitula* uid. *Canones.*
Decretiſtae, eorum error, omnes in orbe reges inſtar praefectorum praetorio ſubiici hodienum imperatori Romano, I, 1, 1, 46, B
eorum inſolentes papam extollendi formulae, I, 1, 1, 99, 100
opinio de regno, I, 1, 2, 125. B
uindicant ponſifici ius declarandi reges ex Durando, I, 1, 3, 150. B
ut pontifici ius reges adpellandi uindicent, abutuntur poteſtate elauium, I, 1, 3, 166, D
ex opere creationis, dno lumina adplicanr ad papam ae Caeſarem, ib. 167. A
item duos gladios, ib.
iuris canonici auctoritatem et Bonifacii VIII. doctrinam extollunt, ib. 168
eorum hypotheſes Caeſarem eſſe caput orbis ebriſtiani, I, 1, 5, 193, i
a tempora inualeſcentium academiarum oeeurrit nomen decretiſtae, II, 2, 2, 678, D
eorum doctrina de Caeſaris dominio orbis, II, 3, 1, 774, D
de re ſpirituali & Simonia, II, 3, 4, 913, b
eorum diſſenſus, I, 3, 3, 1041, dd
eorum abſurdae opioiones de praecedentia eleri, II, 4, 2, 1068
add. *Canoniſtae.*
Deiotarus, a Caeſare rex adpellatus, I, 1, 1, 38, C
Deiſtae, eorum magnus numerus eſt, II, 1, 6, 398, E
eorum impietas, conſcientiam tantum ex infantiae praeiudiciis oriri, II, 1, 6, 403, D. 404. B
Delphinatus, non fuit elientela regni Arelatenſis, I, 1, 5, 285, C
Delphus, foeminae Delphi dignitatem transtulerunt ad liberos, I, 3, 5, 1185, e
Δημαγωγοὶ Romanis oratores dicti, II, 2, 5, 666, D
Democritus in atomis rotundis et mobilibus animae naturam quaeſiuit, II, 1, 6, 396
Δῆμος, ἀγὴ τῶν δήμων, II, 1, 5, 363, e
Denarius Petri, Anglis, Danis, Polonis, iu ſubiectionis notam conuerſum, I, 1, 3, 201, D
Dens S. Ioannis, I, 1, 1, 81, A
Denunciatio euangelica, eam commendant theologi aduerſus eum, qui noua inſtrumeota aſpernetur ae ſciens rem alienam uſurpando peceet, I, 3, 1, 1005, C
Depoſitum ſub eredito comprehenditur, I, 3, 4, 1092, d
DEPVTATI, quioam noſtri moribus, I, 1, 6, 313, E
an deputati imperii adlegari poſſint, diſputatum in paee Weſtphalica, I, 1, 6, 367
ſanctiones exſtant, quibus deputati prohibentur, ea tractare, quae ſuot uniuerſi imperii, ib. l
per eomitia totum imperiom melius preeſentatur, quam per depntatos, ib. m
depntati anno 1654. argumentum regis Sueciae declinare uolebant, I, 1, 6, 378, x
anno 1681. non ſolum deputati ſed et aliorum prineipum legati Franeofurtanae deputationi interfuerunt, I, 1, 6, 392. m
otrum iura adlegandi depntatis priuatiue, an [illegible]ſitiue tantum deferantur? I, 1, 6, 409, a. 411. b. c, d
DEPVTATI, ordinarios depotatos imperium quondam neſciuir, I, 1, 6, 458 C
hereditario et praecipui iure hoc munus in quosdam principes eſt translatum, ibid.
ordinariis comitiorum deputatis adlegatorum prouincia committitur, cur? I, 1, 6, 461, B
DEPVTATIO, nomen deputationis rei non apte conuenir, I, 1, 6, 313, E. 314, E
nox deputationis in iure adlegandi improbatur, ib, 313
quotuplicia depotationum genera in imperio? ib, 313, F
Deputatio Franeofurtana ab ann. 1641. ad 1645. hie counentus intempeſtiue de emendatione rerum forenſium inſtitutus, I, 1, 6, 357
Caeſaris artes in boc conuentu adhibitae, ne ordines de iure adlegandi deliberarent, ib.
rerum guari eas intellexerunt easque declinarunt, ib.
trium ſenatuum ſententia in hoc conuentu fuit, ut ſepoſita forenſium cura de adlegatione decernenda conſultaretur, ib. 359
de adlegandi iure dinerſae in hoc conuentu ordinum ſensentiae, I, 1, 6, 359. 360. 361
alii uolebant, ut adlegatio Francofurti maneret, alii, ut Monaſterium uel Osnabrugam ſe conſerret, 361
poſt exactum trienuinm haec depntatio fuit finita, 362
depntatio Francofurtana ab ann. 1654. ad ann. 1661. in hae reſidua pacis Weſtphalieae negotia expediri debebant, 376. B
depntatorum nomina in hoc conuentu, 376. t
Caeſaris Ferdinandi III. morte conuentus hie non fuit diſſolutus, 377, t,
conuentus eousque fuit dilatus, quo electores de Caeſare nominando conuenerant, 377. t,
ad bane depotationem Sueuiae rex bellis cum Dano, Brand. electore ac Caeſare implicitus legatos miſit, ut pax impetraretur, 378, u
in hae Caeſar fractae pacis accuſatus, ib.
Leopoldus hane diſſoluere eonatus eſt ſine effectu, 379, z, a
deputatio Franeofurtana ab ann. 1681. ad 1682. prima cora fuit, ut ordines ſua iura melius obſeruarent, 383
remedia quaeſita, quibus Gallorum recuperatoriis iudiciis obuiam iretur, 384
literis et legationibus utrinque actum, 384, s
adlegatorum nomina, 385
locus deſtinatus Franeofurtum, 386
impedimeuta adlegationis, 386. 387. 388. 390. 391
eius diſſolotio facta 1682. die 1. menſ. dec. 392
deputatio imperii ad pacem Riſuicenſem, I, 1, 6, 406
inſtructio ac mandati formulae, 406, r. 407. s
autores, qui de depntationibus imperii ordinariis ſeripſerunt, I, 1, 6, 436, u
deputationem Francofurtanam 1682. plene deſeripſit Ioh. Bernh. Mulzius, I, 1, 6, 438, o
domitiana quaeſtio eſt, nmnem deputationem depeudere ab eo, qui candem deeernit, 439, E. 440, A

DEPV-

DEPVTATIO, inter depotationes et adlcgatioues ingeus diuerſiras eſt, I, 1, 6, 458, D
Derbatum, urbs, I, 1, 1, 93, C
Dereliſtio, ius tutelare Aqnenſium dereliſtione dcletum, II, 1, 1, 66, C
Deſcendentes, eorum ſucceſſio, II, 4, 7, 1276. 1277. 1278 1279 uid. *Surreſſio.*
Deſcriptions generale de l' hoſtel royal dcs inualides etabli par Louis le Grand, II, 1, 3, 254, p
Deſertores unde oriuntur? II, 1, 3, 313, d
remedia contra deſertores ſunt ualcrudinaria, 214, e
Deſertions-Klage, I, 3, 4, 1096, s
Deſignati conſules, apud Romanos qui? II, 3, 2, 815, f
Deſignatio, diſerimen inter deſignationcm er nominationem apud Romanos, II, 3, 2, 815, f
Deſignatores apud Romanos iidcm erant ac magiſtri ceremoniarum, II, 3, 2, 815, f
Detractes a ciuibus emigrantibus ſoluitur, I, 3, 4, 1144. A
DEVOLVTIO, deuolutionis ius quid? II, 3, 3, 866, B
auſtores, qui de eo agunt, ib.
principes euangclici eo utuntur, ſi ultra trimeſtre ſpatium patroui cunſtantur, ib. C
an ius denolutioois dandum imperatori, ſi epiſcopatus euangclici aut abbatiae diſcordent uel cunſtentur, negat auſtor, 866 D
quo argumento imperator ſacros collegas Lubccenſis epiſcoparus et abbatiae Quedlinburgenſis impetiit, ib.
bulla Iobannis XXII. de iure deuolutionis, ib.
exemplum exhibet Baluzius de Friderico I. imper, quod ipſe 1152. Magdeburgico capitulo diſeordante, archiepiſcopum nominauerit, ib.
ad quod reſpondetur, hanc eleſtiouem a Caeſare potius inſtar compromiſſi uel arbitrii, quam deuolutionis eſſe faſtum, ib.
deuolutionis ius nou obeſt ſorti ſuffragatoriae, 867, C
ius deuolutionis ad imperatorem pertinere diſcrepante capitulo aliqui adfirmant, II, 3, 4, 906, s
eorum argumenta, ib.
ad imperatorem non deuolui melius uegatur, 907, B
exemplum ſuppeditat Baluzius, quod ad epiſcopum ſit deuolutum, II, 3, 4. 907
apud euangelicos ad priocipem deuolui demonſtratur, 908, B
DEVS, titulus Dei gratia eſt ſignum ſummi imperii, I, 1, 5, 283. B
eius iuſtitiam demonſtrat ponitio ſcelerum et uirtutis praemium, II, 1, 6, 399, D
uirtutes unit remunerare, II, 1, 6, 400, B
numinis exiſteutiam homo prorſus exterminare nequit, II, 1, 12, 512, A
elogia de Deo apud ethnicos, ib. f
Ciceronis locus de Deo, ib.
quo fine ſortibus uti iuſſit, II, 3, 3, 871
terram ſanſtam dinidere iuſſit, ib.
ſortis uſum imperauit in eligeudo rege Saule, ib.
dicitur reſtor ſortis, II, 3, 3, 873
eius prouidentia in inbileis celebranda, II, 3, 5, 983. 984
innneatio nominis dioini in legibus Iuſtiniaueis ſolenniſſima eſt, II, 4, 1, 1005
DEVS, an opos ſit in inſtrumentis? II, 4, 1, 1005. 1006
Dei praeſcientia, negant eam Cicero, Diodorus, II, 2, 3, 682, E
rabbini quidam, Ariſtoteles, Socious, 683, A
Arminiani in dubinm uocant, ib. G
cx Dominicanis quidam conieſturalem ſtatuunt, 684, C
npinio Magallanis de ea, II, 2, 3, 684, D
Deum futura couringentia praeſcire probatur ex lumine naturali, II, 2, 3, 684, E
eius negatio tollit perfeſtionem diuinam, ſummam Dei ſapientiam et omnipotentiam, ib. 684. 685
blaſphemum eſt, prooidentiae Dei a ratione humana impori, 685, A
probatur etiam ex ſcripturae diſtis et exemplis, ib. C
ſolutin obieſtionnm IV. contra praeſcientiam diuinam, 685. 686. 687
futora uondum ſunt, ergo nondum ſcibilia, maior et minor labefaſtat, 685, F
uon habent determinatum eſſe, ergo non determinatam ſcientiam, nbi negatur minor, 686, B
ſi determinate ucra, e eontingentibus fient neceſſaria, negatur conſequentia, 686. C
obieſtio, quod modi huius praeſcientiae implicant omnes, aliis difficillima uidetur, 686, F
huius obieſtionis ſolmio, ib. 687. 688
ſcientia Dei quid? 689. A
eſt uel naturalis, uel libera, uel media, 689. 690
media etiam uocatur conditionata et cx hypotheſi, 690, A
controuerſia Ieſuitarum et Dominicanorum de hae diſtinſtione, ib.
e Clemente VIII. et Paulo V. ex ratione ſtatus non fuit compoſita, ib.
coutronerſiam hane ſcripſit Gabr. Henao in ſcienria media hiſtoriata, ib.
ex proteſtantibos quidam mediam hanc ſeienriam admiſerunt, qnidam impugnarunt, ib.
difficultas quaeſtionis, an praeſeientia Dei rebus aliquam oeceſſitarem afferat? II, 2, 3, 691
Auguſtini uerba de hac quaeſtioue, ib. B
Stoici omnibus rebus fatalem neceſſitatem impoſuerunt, ib. D
Senecae uerba de fato, ib.
praeſcientiam Dei uou neceſſitare, III. argumentis probatur, 691. 692. 693. 694
probatur ex natura ſcientiae, quae re ſeita ratione poſterior eſt, 692. A
Puſendorfii uerba de hoc admodum memoratu digna et patrum locutiones, ibid.
ſcientia a re ſeira menſuratur, 692, F
eſt opus intelleſtus, non porentiae aut uoluntatis, 693. B
cx natora hominis probatur, qua pollet iudicio, 693. D
Boethii locus, ib.
libertatem cx induſtione probat, ib. F
ex reipſius inconuenientiis probatur, quia fruſtra praemia et pocnae, 694, A
fruſtra ſpes et preces, Boethii uerba, ib.
Deus antor eſſet mali, qui error eſt Spinuzae, 694, E
Stoici Spinoza ſunt meliores, ib. F
alias nullum plane contingens daretur, 695, D
DEVS, II. obieſtiones, qoas ex praeſcientia coutra rerum indifferentiam, mouent, ſoluuntur, II, 2, 3, 695. 696. 697. 698. 699
an certitudo praeſeientiae Dei neceſſitet, diſtinguendum intcr certitudinem et neceſſitatem, ſen inter neceſſitatem conſequentiae et conſequentis inter neceſſitatem hypotheticam et abſolutam, II, 2, 3, 696, A
Auguſtini et Boethii uerba rem optime exprimunt, ib.
an cum contingentia ſtare poſſit, ſoluitur Auguſtini et Boetbii uerbis, 697, B
Deus, auſtor uoluntatis, eam ita creauit, ut ab ipſo dependere uoluerit in uolendo, non eligendo, 697. 698
ſcientiam Dei aeternam eum temporali non mutari, uerba Boetbii, 698, C
an homo tantum a coaſtione liber? 698. 699
de *Dhona*, eius fideicommiſſum familiae, I, 3, 3, 1004, C. I, 2, 1, 658
Diaconi ferunt ſtolas, II, 1, 1, 102, †† 103. *
Diaconus, Paulus, teſtatur de Caeſarum ueſtitu imperiali quotidiano, II, 1, 1, 33, qq
Diadema imperiale num Caroli M. ſit, alii affirmant, alii negant, II, 1, 1, 96. 97. 98
Diaereſis poetarum palliati errores ſunt, II, 11, 1, 506, D
Διαιτητήριον quid Graecis? II, 1, 3, 251, d
DIALECTICA, ante 30. annum Plato eam nemini commendat, II, 2, 1, 627, F
eius ueſtigia in Iobi dialogis adnertunt, II, 2, 1, 634
iniicit ſcopulos philoſopho irregenito, II, 2, 1, 638, E
a Latinis ſeculo V. poſt Chriſtum uatum inter *προπαιδεύματα* eſt relata, II, 2, 2, 665, F
uniuerſa logica nomine dialeſtieae comprehenſa, II, 2, 2, 666, A
floruit apud Romanos, II, 2, 2, 668. 669
Auguſtinus in gratiam Deodati filii ſcripſit dialeſtieam, II, 2, 2, 672
quae in ſcholis usqoe ad ſeculum XIII. praeleſta fuit, ib.
apud Arabes floruiſſe dialeſticam, III. argumentis probatur, II, 2, 4, 701. 702. 703. 704. 705. 706
eius interitus apud Arabes tempore Muhammedis, II, 2, 4, 707. 708
ortus nouae philoſophiae apud Arabes, ib. 709. 710
Arabes in ſpecie dialeſticae operam dederunt, II, 2, 4, 712
hiſtoriam ortus et progreſſus eios apud Arabes Muhammedanos a nemine haſtenus traſtata, II, 2, 4, 711, C. 712
eius ortus apud Arabes Muhammedanos ſaec. 710. II, 2, 4, 713. 714
eius progreſſus, 715. 716. 717. 718. 719. 720
Διάλυσις eſt ſynonymum tranſaſtionis, I, 3, 1, 965, A. 968. A
Diana eios cultus in Academia, II, 1, 5, 383, c
Horatii uerſus de Diana Trigla, II, 1, 12, 533, m
Diarium Europaeum, II, 1, 3, 301, b. II, 5, 8, 435. c. 436
- - nouiſſimae inaugurationis Caroli VI. II, 1, 1, 17. gg. 49. ec. 50. gg. 67. **
Dicaearchus, eius uerba de Academo, II, 1, 5, 364, b

de *Dicaſtillo*, Io. teſtatur, quod clerici nudi procuratores redituum eccleſiae, II, 1, 3, 325, n
Dictatura, eam Auguſtus nudo pectore deprecatus eſt, I, 1, 1, 17, F
Didymus Grammaticus quatuor millia librorum ſcripſit, II, 2, 1, 657
Dieſtelmeierus teſtatur de fructuum attributione in marchia a medio Iulii ad medium Auguſti, II, 4, 6, 1233, D

DIFFERENTIAE IVRIS, Romani er Germaniei maxima conſuſio eſt in dignitate uxoris, I, 3, 5, 1147. 1148.
plurimi doctores in eo ſtudium poſuere, ut Germanici ioris eum Romano baberent conuenientiam et harmoniam, II, 4, 1, 985. 986
Icti Germani miſcent Romana inra cnm Germanieis, ib, 987, aa
Icti, qui iura Germanica enm Rumano in barmoniam digerere noluerunt, nominatim reeenſentur, ib.
eorum rationes, quare iuris Romani et Germanici excogitata barmonia, confurantur, 988. ſeq.
magnus error eſt, qood patriae leges iusRomanum laedere non debeant, 988, bb
maximus etiam ertnr eſt, patriae conſuetudines ex Romanis legibus eſſe explicandas, 988, A
patrii iuris ignorantia fere regnat, 990, A
maioris operae ſunt diſſenſus ac differentiae iuris, 989, ec
Sueci, Angli, Dani profeſſorem patrii iuris alunt, 989, dd
coriae abhorrent a patriae legum commixtione eum Romanis, 990. ee
exemplo eſſe poſſunt Hiſpani et Angli, ibid.
Sueci, Dani, Lithuani, Poloni, Hungari, 991. 992
differentiae iuris ſcholis et curiis ſuna utiles, eur? II, 4, 1, 993. ff. 994. g. h, i
in eontrouerſiis forenſibns uix methodus luculentior expectanda, quam doctrinae differentiarum utriusque iuris, II, 4, 7, 1289
in ſucceſſionibns coniugum fundamentum et lumen petendum ex Germanici et Romani iuris diffetentiis, ib.

- - *CIVILIS ET GERMANICI* differunt in mutuo qnoad nomen, I, 3, 4, 1089. 1090. 5091. 1092. ſeq.
cinili deſideratur mutui peculiaris titutulus, non Germanico, I, 3, 4. 1095. 1096. 1097
cioili res ſungibilis eſt materia mutui, Germanico ſere ſola pecunia, 1098. 1099. 1100. 1101. 1102
cinili lex probibitlna adeſt aduerſus oſficialinm et iudicum nerſuras, non Germanico, 5103. 1504. 1105. 1106
cinili tutor ſuo periculo mutuat pecuniam pupillatem, Germanico praeſtat tantum culpam, 5107. 1108
cinili mutuom cum papillo contrahi nequit, aliud Germanico, 5109. 1110. 1111. 1112. 1113
Germanico Scti Macedoniani cauſae abſunt, 1114. 5115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1122
Germanico cum ſtndioſis contrahi nequit, ciuili poteſt, 1123. 1124
ciuili principes gaoiſi ſunt Scto Macedoniano, non Germanico, 1125. 1126

DIFFERENTIAE IVRIS CIVILIS ET GERMANICI, ciuili Macedoniannm tantum exular in peculio caſtrenſi, Germanieo etiam in quaſi eaſtrenſi et aduentitio irregulari, I, 3, 4, 1127 1128
ciuili exeeptioni Scti Macedoniani etiam poſt ſententiam loeus eſt, non Germanico, 1129. 1130
eiuili filius mutui partem ſoluens ad totum non tenetur, Germanieo tenetur, 1131
ciuili foemina obligatur motuo, non Germanieo, 1131. 1132. 1133. 1134. 5135. 1136
cioili ciuitates contractu mutui non obligantur, aliud Germanico obtinet, 1137. 1138. 1139. 1140. 5141. 1142. 1143. 1144
eommuni eeeleſia obligatur ex facto epiſcopi, in Germanico rationes diuerſae ſunt, 1145. 1146.
ciuili ineertum, an plebeia gentilitiae diguitatis codicillos imperiales ennſequi potuerit, Germanico iuit in mores, I, 3, 5, 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156
ciuili maritus nobilitat nxorem, non Germanico, I, 3, 5, 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164, 1165. 1166. 1167. 1168. 5169. 1170. 1172. 1173. --- 1182
ciuili foemina nobilis plebeio nnbens amittit nobilitatem, non Germanieo, 1183. 1184
Romanae leges gaudent prooemio, non Germanicae, II, 4, 1, 993
Romana inriſprudentia ſyſtematica non conuenit inſtitutis Germaniae, II, 4, 1, 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002
Germanico inuocatio nominis diuiui abeſſe poteſt, non Rumano, 1003. 1004 1005. 1006.
Romano nomina poſt pubertatem impoſita, Germanico ſtatim in baptiſmo imponuntur, 1007. 1008
Romani motarunt nomen, non Germani, 1009. 1010
Romani peregrina nomina adſciuerunt, non Germani, 1011. 1012
differenvia ratione canditatorum imperii eſt ioter Caeſares & reges Romannrum, 1013. 1014
Romani impoſuerunt principibus nomen ex ſtrage quadam leui, Germani cognominant eos a territoriis, 1015. 1016. 1057. 1018
Rnmano ratio triumphorum habetur, non Germanico, 5019. 1020
Romano Caeſares eognominati ſont Pii, feliees etc, non Geimanieo, 1021. 1012
noeis Auguſti alia ſignificatio eſt ciuili, alia Germanico, 1023
Romano principum nultus diui fuetunt, non Germanico, 1014. 1025. 1026
Romani imperatores diademata geſtabant quotidie, apud Germanos in deſuetudinem abiit, 1027
ciuili iuuenes ad ioriſprudentiam tantom admittebantur, Germanieo etiam uiri, 1028. 1029. 1030. 103t. 1032.
Germani iure in curiis didicerunt, Romani in ſcholis, 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042
Romani ferebant indiees iuuenes non Germani, 1043. 1044. 1045. 1046
ciuili ingeniorum diſcrimen habebatur, non Germanico, 1047. 1048
Romani nomine maieſtatis ſalutarunt maioris ordinis magiſtratus, Germani tribuunt ſoli imperatori, II, 4, 2, 1051. 1052, 1053, 1054. 1055. 1056. 1057. 1058

DIFFERENTIAE IVRIS CIVILIS ET GERMANICI, cinili committebatur crimen laeſaemaieſtatis in Caeſaris officiales, qoi cum Germaniae principibus conferri nequeunt, II, 4, 2, 1059. 1060
apud Romanos arma ceſſerunt togae, non apud Germanos, 1061. 1062. 1063
ciuili tutores et curatores differunt, non Germanico, II, 4, 3, 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080
Germanico lnre nerba tutelaria magis concinna, quam ciuili, II, 4, 3, 1081. 1082
quarta tutelae ſpecies ciuili eſt dubia, non Germanieo, II, 4, 3. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090.
ciuili tutor non datur tutorem habenti, Germanico datur, II, 4, 3. 1091. 1092
ciuili dantur tutores imparis ſortis, non Germanieo, 1093. 1094. 1095. 1096
ciuili Iudaei poſſunt eſſe tutores, non Germanieo, 1097 dd, ee
eiuili tutela eximit a ſeruitute, non Germanico, II, 4, 3, 1099
ciuili tutor eertae rei dari non poteſt, Germanico plures tutores eſſe poſſunt, 1099. 1100
ciuili teſtamentarius praefertur legitimo, non Germanico, 1101, 1102
eiuili proximus agnatus eſt tutor legitimus, Germani ab en abhnrrent, 1103. 1104, 1105. 1106. 1107
Romae tutela materna erat udioſa, non in Germania, II, 4, 4. 1115. 1116
ciuili rationes tntelae maternae ſunt ſucceſſio, Germanico eſt amor matris in liberos, II, 4, 4, 1125
eiuili mater nnptias ſecundas eierare debet, non Germanieo, ib. 1126
ciuili dubitatur, an matri tutrici proſit minorennitas, non Germanico, ib. 1139. 1140
Germanico et ciuili mater poteſt eſſe tutrix ſacerdotum et epiſcopi, iure canonico non poteſt, ib. 1145
ciuili foemina non eſt curator, aliud Germanico, ib. 1146
cinili pater auum matri in rutela praeferre, imo etiam eam exeludere poterat, Germanicu primum eſt dobium, alterum cum iniuria coniunctom, II, 4, 4, 1147. 1148. 1149
ciuili mater pactis excludi non poterat, Germanico poteſt, ib. 1151
ciuili tutela eſt in matris arbitrio, Germanico eſt pars officii materni, 1152
ciuili mater ad innentarium tenetur, non Germanico, 1153. 1154. 1155. 1156
eiuili mater tutnrem non petens ab hereditate excluditur, non Germanico, 1157
ciuili non eſt tutela fructuaria, Germanico uiget, 1158. 1159
Roma olim caruit tutela datina, noo Germania, II, 4, 5, 5161. 1162. 1163. 064
eiuili tutela datiua eſt ſubſidiaria, non Germanieo, II, 4, 5, 1165. 1166
ciuili eertis caſibus tutoris confirmatio erat neceſſaria, Germanico omni caſu, 1167. 1168
ciuili non quiuis magiſtratus dabat tutorem, aliud conſtitutum Germanico, 1172
ciuili princeps ubique locorum tuiorem dare poterat, Germanicae reipublicae rationes nero hoc non permittunt. ib. 1181. 1182
ciuili erat diſcrimen in datitne tutnris pro ratione facultatum, non Germanico, 1185
DIFFE-

DIFFERENTIAE IVRIS CIVILIS ET GERMANICI, ciuili etiam epiſcopus dabat tutorem, Germanico non, II, 4, 5, 1187
ciuili mater tantum et liberti tutores petere obligantur, Germanico omnes propinqui, 1187. 1188. 1189. 1190
ciuili certo tantum caſu tutor petendus, ſi alii deficiebant, Gamanico omni caſu petendus, II, 4, 5, 1191. 1192. 1193. 1194. 1195 1196.
ciuili pro minori curator peti non debebat nec poterat, aliud obtinet Germanico, II, 4, 5, 1197. 1198
ciuili intra annum tutor peti poteſt, Germanico intra duos menſes, 1199. 1200
ciuili tutela quaeſtuoſa eſt improba, Germanico non, II, 4, 6, 1203. 1204. 1205 1206. ſeq.
tutelis patronorum et domini feudi utroque iure diuerſa ſunt fundamenta, II, 4, 6, 1217
ius Romanum neſcit alimenta, quae pupillo ex feudo debentur Germanico, deficiente allodio, ib. 1219
utroque iure tutelis diuerſum tempus ſtatutum eſt, 1221
ciuili patrona a tutela excluditur, Germanico non, 1221. 1222
ciuili patronorum tutela tantum locum habebat in liberto, non in poſteris, aliud conſtitutum Germanico, 1223
fructus pendentes utroque iure aliter ſe habent, 1213. ſeq.
ciuili fructuum diuiſio pro rata eſt inter priuilegia, non Germanico, 1245. ſeq.
ciuili naturales fructus ſunt pars fundi, Germanico diuiduntur, 1249. ſeq.
ciuili fructus ciuiles ſunt pars fundi, Germanico diuiduntur, 1251. ee
ciuili termini fructuum ſunt fundi accepti, Germanico ultima perceptio, II, 4, 6, 1253. 1254
Romani in fructuum diuidicula ſaepius ſunt dubii, non Germani, II, 4, 6, 1255
Germaniae inſtitutis fructuum attributio in republ. principe demortuo non fit ex legibus Romanis, II, 4, 6, 1257. 1258
Romano nefas eſt, ut ſucceſſio fiat per pacta, Germanico oon, II, 4, 7, 1266. 1267. 1268. 1269. 1270.
Romano diſcrimen eſt inter ſuos et emancipatos, Germanico non, II, 4, 7, 1291, 1292
Romano coniugum ſucceſſio nulla, Germanico inter coniuges eſt communio legitima, II, 4, 7, 1293. 1294
DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS ET LVSATICI, Longobardica feudorum oblatorum ſunt ignara, Luſatica ſunt in numero oblatorum, I, 2, 3, 817. 818. 819. 820
Loogobardicum eſt ius non ſcriptum, Luſatica feuda ſanctione publica monita, I, 2, 3, 822
illorum interpretatio ex iure communi accipienda, horum rationea ex indole reipublicae petendae, I, 2, 3, 823. 824
illorum norma ſunt litterae clientelares, ſtatuta et ius commune, ſtatutis Luſaticis deficientibus, ad rationes reipubl. reſpiciendum, 825
communi iure feudali feuda praeſumuntur propria, Luſatico impropria, 826
communi fundus praeſumitur allodialis, nobilium Luſatiae feudales, I, 2, 3, 827
DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS ET LVSATICI, communi feuda proficiſcuntur ex dominigratia, Luſatica ſunt feuda irae, I, 2, 3, 828
communi ciues a poſſeſſione feudorum excluduntur, Luſatica non niſi nobilis acquirere poteſt, I, 2, 3, 829
communi foeminae a ſucceſſione & acquiſitione feudorum excluduntur, Luſatico a ſucceſſione quidem excluduntur, babiles tamen ſunt ad acquirendum, 831. 832
communi nullum iurisdictionis genus feudis adnexum, Luſatiae uaſalli principio inferiori gauiſi, poſt ſuperiorem etiam nacti, 833. 834
communi uaſallorum tutela uominariua ignota, Luſatico non, 835
communi fundamentum legitimae tutelae eſt ſucceſſio, Luſatico etiam obtinet legitima curatela, 837
communi numerus liberorum a tutela excuſat, non Luſatico, 838
communi pecunia ex feudo facta feudi loco non eſt, aliud obtinet Luſatico, 839
communi in feudis ſucceſſio infinitas, Luſatico exſpirat in ſeptimo gradu, 839
communi in alienatione feudi domini et agnatorum conſenſus neceſſarius, Luſatico non, 841
communi teſtamenta de feudis nulla ſunt, Luſatico agnatus intra ſeptimum gradum ex teſtamento ſuccedit, 844
communi inueſtitura per procuratorem ſuſcipi poteſt, Luſatico non, I, 2, 3. 845
communi feudum conſenſu domini alienandum, Luſatico requiritur der Vorritt, 846
communi agnatorum conſenſus in alienatione feudorum neceſſarius, Luſatico non, 847
communi tempus προτιμήσεως non eſt ſtatutum, Luſatico trimeſtre eſt, 849
communi diſputant, an in alienatione neceſſaria locus ſit retractui, qui Luſatico ſaluus eſt, 850
communi ius προτιμήσεως in feudo competit domino, Luſatico non, 851
communi principi ſunt domania, Luſatico non, 852
communi uaſalli ſeruitia praeſtant ſuis ſumtibus, non Luſatico, 853
communi alienatio directi dominii fieri poteſt diſſentiente uaſallo, non Luſatico, 854
communi iudex feudorum eſt dominus et pares curiae, Luſatico conſtitutus eſt der Land-Vogt, 855. 856. 857. ſeq.
communi lites inter dominum et uaſallum iudicantur per pares curiae, Luſatico eſt iudex ordinarius. 861
communi in adpellationibus alius iudex eſt a quo, alius ad quem, Luſatico idem, 863
communi iudicium heroicum ignotum, Loſatico obtinet die Ebren-Tafel, 865
communi neque dos neque legitima ex feudo debetur, Luſatico debetur, I, 2, 4, 884
communi debetur dos, ſi deſit allodium, Luſatica ſtant ultima patris uoluntate, I, 2, 4, 883. 884
communi legitima ex feudis nouis in ſubſidium, ex antiquis abſolute debetur, Loſatico ex feudo antiqoo, I, 2, 4, 889
communi legitima meretur inuidiam, Luſatico fauorem, 892
DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS ET LVSATICI, communi filiae dotatae dos non datur, Luſatico datur, I, 2, 4, 893
communi dos et legitima debetur, non fundi pars, ſed pretium, aliud obtinet Lofatien, 895
communi ſororis legitima quarta, Luſatico tertia, 897
communi legitima eſt libera, Luſatico manet in nexu clientelari, 899
communi legitimae quantum ſubhaſtatione inquirendum, Luſatico boni uiri iudicio, 900
communi innuptae dos negatur, Luſatico non, 901
communi ſorori ex feudo legitima non debetur, Luſatico ultima uoluntate ei deferri poteſt, 909
cummuni legitima ex lege eſt, Luſatico dependet a uoluntate teſtatoris, 910
communi legitima ex feudo augeri nequit, Luſatico poteſt, 911. 912
communi legitima debetur pure, Luſatico ex certo euentu relinqui poteſt, 913. 914
communi legitima grauari nequit, illorum cauſa quibus debetur, Luſatico poteſt ob cauſam extranci, 915, 916
communi legitima minui nequit, Luſatico poteſt, 916. 917
DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS ET PORVSSICI, commune haberi debet pro non ſcripto, Poruſſica ſanctionibus reguntur, I, 2, 2, 743. 744
communi feudorum diuiſio non tam iuris, quam pacti ſunt, aliter in Poruſſico, quod feuda habet quintuplicis generis, I, 2, 2, 745. 746
communi feuda praeſumuntur propria, Poruſſico regulariter impropria, 749
ſecundum uulgarem doctrinam ſtatuta feudalia lumen accipiunt a iuro communi, aliter obtinet in Poruſſicis, 749
ſecundum uulgarem doctrinam ſtatura ſunt ſtricti iuris, Poruſſici ſeuſus libec eſt, 751
commune ſupplet ſtatuta, Poruſſico ratio & reſpublica conſulenda, 752
communi dubium, an ſeruitia gratis praeſtanda, Poruſſico ſtipendium certum conſtitutum, 753
communi collateralium primi acquirentis nulla ſucceſſio, Poruſſico in caſibus definitis ſuccedunt, 754
communi in antiquo feudo inueſtitura opus, Poruſſico non, 755
communi feuda uſusfructus habentur, Poruſſicum ea ignorat, 756
communi dubium, cui feudorum incrementa debeantur, Poruſſico ſunt uaſallorum, 757
communi allodia in feudum uerti nequeunt, Poruſſico in Culmeoſibus licet, 758
communi allodia in feudum uerti nequeunt, Poruſſico in Culmeoſibus licet, 758
communi feuda conſtituuntur in rebus immobilibus, Poruſſico etiam in pecunia, 759
communi inter plures expectiuarios praefertur poſſeſſor, Poruſſica ſtant pro antiquiori, I, 2, 2, 759
communi diſputant, an repraeſentationis commoda ualeant in fratrum liberis, Poruſſico exſpirant, 761

DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS ET PORVSSICI, communi diſputant, an germani conſanguineis praeferandi, Poruſſico utriqua admittuntur. I, 2, 2, 761
communi filiae ac ſorores a feudi ſuccasſione excluduntur, utraſqua admittunt Poruſſica, 762
communi diſputant, an lagitimati par ſubſequens matrimonium a feudi ſuccasſione axcludandi, Poruſſico axcluduntur, 763
communi muti, ſurdi, cacci, claudi a ſuccasſione ſaudi non excluduntur, Poruſſico axcluduntur, 765
communi dubium, an filius fendi queat eſſe ſuccaſſor, licet non ſit heres, Poruſſico heres & ſucceſſor ſimul eſſa debet, 766
communi ſucceſſor ad nullius generis dabita obligatur, Poruſſico tenetur agnatus anta heredas allodii, 767
communi patar de faudo diſponit inter liberos, Poruſſico conſenſus domini et liberorum requiritur, 769
fructuum feudi attributio alia eſt Longobardico, alia Poruſſico, 769
communi pacunia ex feudo uendito non eſt feudalis, Poruſſico aſt, 771
communi meliorationes babentur pro allodio, Poruſſico cedunt feudo, 772
communi alicoatio feudi ſine conſenſu domini eſt felonia, Poruſſico eſt nullarum uirium, I, 2, 2, 773
communi dubium, an dominii directi alienatio ſine conſenſu uaſalli fiari poſſit, Poruſſica aum raquirunt, 774
communi in oppignoratione domini at agnatorum conſanſus neceſſarius, Poruſſicó non, 775
communi feuda maiora ſunt indiuidua non minora, Poruſſico nulla, 777
communi in promiſcuae ſuccesſionis feudo filia aut ſoror innupta nihil praecipui habat, Poruſſico babet, 778
communi foemina ax ſecundis nuptiis nullum damnum habet, Poruſſica cam altara feudi parte deſtituunt, 779
communi dubium, an ſoror concurrat cum ſororum libaris, Poruſſico ſoror aos excludit, 780
communi conſanguinaus fratar axcludit ſurorem garmanam, Poruſſico germana ſoror axcludit conſanguinaos 781
communi maritus inuita uxora allodium deuincira poteſt, Poruſſico aliud obtinet, 782
communi dubium, an funebres impenſaa ax feudo ſoluendae, Poruſſico ſoluendae, 783
communi uenditor feudi emtori licet fratri non ſuccedit, Poruſſico frater ad uanditi ſuecesſionem uocatur, 783
communi frater fratri in feudo diuiſo ſuccedit, Poruſſico axcluditur, 783
longobardica filiabus ax fendo nihil largiuntur, Poruſſica fratres ad quartam, agnatos ad tertiam faudi partem adſtringunt, 785
Poruſſica filiabus ex feudo eimalia et impanſas nuptialas adſignant, Longobardica non, I, 2, 2, 785. 786
Longobardico uiduae defuncti ax ſando nihil dabatur, Poruſſica dant ei alectionam, 787. 788
Diffidatio principibus imperii in A.B. permiſſa, I, 2, 1, 669. A
Dignitas, regia nihil dedecoris ſumit ex uulgari uocis regis ſenſu, I, 1, 1, 3. D
cur paruis dominatibus negari coepta? I, 1, 1, 8
contra pontificem fuit dafenſa, I, 1, 3, 138. s. t.
dignitas non liberat a patria poteſtate iure ciuili, I, 3, 4, 1119, E
an plebaia gantilitiaa dignitatis honores conſequi potuarit iure Rom. I, 3, 5, 1149
foemina ignobilis nobilitatis codicillos ab imperatore impatrata poteſt, I, 3, 5, 1150. ſeq.
exempla, ib.
uxor dignitatam mariti conſaquitur iure Romano, I, 3, 5, 1157
apud Garmanos uxor dignitatem a marito non accipit, I, 3, 5, 1159. ſq.
apud Romanos foemina nobilis plabaio nubens amittebat dignitatem, I, 3, 5, 1183
foeminaa Ilienſes, Delphi at Ponticae dignitatem ad libaros transfarebant, I, 3, 5, 1185
apud Germanos foaminaa nobiles dignitatem ad liberus transfarunt, I, 3, 5, 1186
Dii Slauorum Bob, II, 1, 12, 514. D
Zerniboh, Belbub, II, 1, 12, 515. n 532
Iuttarhoh, ib. o, 531, t
Lauaraſicus, 517 s
Suanteuitus, 519. 510
Radegaſtus, 526. tt
Trigla, Flinſius, Zuttibarus, 532. 533. 534
Henilus, Ciza, Marzana, 535. 536
Siwa, Luiticiorum, Prono, Proua, 537, 538. 539. 540
Dillingenſes Ieſuitae pacem religioſam impugnarunt, II, 3, 2, 813. c
Diluuium, cauſam eius Iudaci ponunt in matrimonii inaequalitate, I, 3, 5, 1179. C
Cainanan diluuium praedixit & propbatiam in tabulas lapideas retulit, II, 1, 10, 484. p
Dimiſſi milites II, 1, 3, 264
uid. *Milites. Miſſio*.
Dio Caſſius, da urbe Aliſone, II, 1, 14, 559. A.
de ameritis et ueteranis, II, 1, 3, 268
Dio Syracuſanus, II, 1, 5, 386. I
Diocletianus imperator Rom. eius tampore S. Vitus obtruncatus, II, 1, 12, 518. B
Diodorus Siculus, eius taſtimonium de Aegyptiorum metempſychoſi, II, 1, 7, 413
primos hominas mutos et feros deſcribit, II, 1, 10, 475
Diogenes Laertius, aius locus de Academia, II, 1, 5, 361. a
Dionyſii monaſterium, ibi multae coronaa conſecrataе ſunt, II, 1, 1, 60, B
partem cimeliorum Galliaa regni adſaruat, II, 1, 1, 54. A
in eo reges Galliae ſuos tumulos habant, II, 1, 12, 518, x
DIPLOMATA regalis dignitatis ab imparatoribus Conſtantinopolitanis repetierunt Chlodouaaus anno 500. I, 1, 1, 41. B
Dalmatiaa, Croatiaa, Slauoniae, Bulgariaa, Boſniae, Saruiae, Raſciaa principes, I, 1, 1, 42
a Garmanis Imperatoribus acceperunt ea reges Burgundiae, I, 1, 1, 48. D
DIPLOMATA, duces Poloniae, I, 1, 1, 49. 50. 51
Bohamiae duces, I, 1, 1, 51. 52. 53. 54. 55
Hungariae ducas, I, 1, 1, 56. 57. 58
Daniae ducas, I, 1, 1, 59. 60. 61
Vandaliae, Cypri inſulae domini, I, 1, 1, 62
Armaniaa ab Henrico VI, I, 1, 1, 63. 64.
Burgundiae duces anno 1474. I, 1, 1, 65. 66
Auſtriae duces a Fridarico II. I, 1, 1, 67. 68
Humbertus dux Dalphinatus, I, 1, 1, 69. 70. 71
Sardiniaa dominus a Frideric II. I, 1, 1, 72. F
in diplomate Auſtriae duci conceſſo haec conditio poſita, ut imperio Rom. ſubiecti permanerent, I, 1, 1, 75 F
Sabaudiaa duci regalis dignitatis diploma ab imparatore fuit negatum, I, 1, 1, 76
aorum concesſionem pontifex ſibi falſo adrogat, I, 1, 1, 95. 96. 97. 98 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106
pontificis diploma da ragno Adriae, I, 1, 1, 106. 107. 108
ſanatus Romanus orbis principibus regiae dignitatis codicillos ſcripſit, I, 1, 1, 114
regalis dignitatis diplomata a pontifice dari non poſſunt, I, 1, 1, 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. ſq.
Philippus, rex Galliae pontificem litteris ad aum datis ſtultum et ineptum dixit, I, 1, 3, 168, E
eius diploma per carnificem comburi iuſſit, ib.
per diploma, quo alii principem recens ragio titulo ornatum, pro rege agnoſcunt, non intalligitur ius reges adpellandi, I, 1, 3, 174, C
pontifices in diplomatibus noman ſuum praeponunt et ax hac praaſcriptione praerogatiuam daſumere conantur, I, 1, 3, 189
Brandenburgici marchiones in diplomatibus Caaſaraіs duces adpellantur, I, 1, 4, 231. o
marchia adpellatur in Caeſareis diplomatibus ducatus tranſalbinus, I, 1, 4, 233. h
etiam in ipſis Brandenburgenſium diplomatibus, ib. i
Mabillonii arror, qui aſſerit omnia diplomata imperatorum ante Henricum aucupam, quaa haae uerba continent, *principes noſtri*, falſa eſſe, I, 1, 4, 235, l.
in diplomatibus formula uſitata *Dei gratia*, 236, m. I, 2, 5, 280. 283
haec formula aeuo madio etiam uſitata fuit in diplomatibus epiſcoporum inferioris ordinis, I, 2, 4, 237. n
Primislaus in diplomatibus ſe ſcripſit nomina regis Brandenburgici, ib. 238. p
a ſubſcriptionis ordine in diplomatibus nulla ad praecedentiam ſunt argumenta, ib 240. tt
in diplomatibus Caeſarais Brandenburgenſis primariis ducibus ordine praelatus reperitur, ib. x
ordo ſubſeribendi in diplomatibus obſeruatus, ut ordinis infimi abbatas etiam principibus praelati fuerint ex ſuperſtitiona, 241. y
ipſi alectores Brandenburgico in diplomatibus olim primas dedarunt, 241. ʒ

DIPLO-

DIPLOMATA, qoo ſeculo tituli electotum iu diplometibus ſcribi cocperint? I, 2, 4, 25e. i. l
cur archiofficiales ſe citius in diplomatibus ſcripſeruut, ſerius electores, I, 1, 4, 252. l
fide diplometum certum, nulli officiales conſtiuuere fas ſuiſſe, quam principibus imperii, I, 1, 4, 253. a
merchiones Brandenburgici Pomeraniae ducibus codicillos clienteleres ſcripſerunt, I, 1, 4, 263. f
etiam Mecklenburgicis principibus, ib.*
in diplnmete Argentoratenſes oſtendunt, cioitatem eſſe libetam, I, 1, 7, 501. D
Carolos IV. in literis ſignificat, Argentinam eſſe liberam, I, 1, 7, 502. B
diploma, quo ciuirates imperieles recenſentur et earom matricule, I, 1, 7, 533. 534. 535
ſeodalie diplnmata ſucceſſorem ab obligatione liheranr, I, 1, 8, 600. *C. **
Caeſarum diplometa ab obligatione liberant, I, 1, 8, 637. 638. *
diplomara principum ipſorum liberant filios ſucceſſores, I, 1, 8, 640. * 641. 642. 643
diplome Adelboldi de comite Hollandiae, I, 2, 1, 650. e
diplomate ſeudelie epiſcopi Vltraiectini, 651
Leodienſis et Treuirenſis, 654
Colonienſis et Wurzburgeuſis, 655. 656
Bohemiae regis 657
Arebipalatini, 658. 659
electoris Saxoniee, 660
Marchiouum Brendenburgenſium, 661
ducis Wurtenbergici, 662. 663
ducis Boioariee, 664
in iis primus dominus ſibi proſpexit, ne uaſallus nouum ſubdominum edroget, 670. yy
medii acui diplometa docent, in imperialium ſeudorum obletione Caeſaris conſenſum eceesſiſſe, I, 2, 1, 679. r
magis tamen ex conſilii rationibus quam necesſitatis, ib.
praeſertim eorum, qui ab Epiſcopis ſeuda ſuſceperunt, aut illis obtulerunt, ib. s
feudalia diplometa in Hasſia, I, 2, 1, 695. 696. 697. 698. 699. ſq. 715. 716. 717. 718
de Porusſicis feudis, I, 2, e, 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795
medii aeui diplomata uerbis *confirmare* et *concedare*, *donare* otuntur pro ſynonymis, I, 2, 3, 821. B
diploma de Luſatiae feudis nnn niſi nobilibus ecquirendis, I, 2, 3, 830. qq. 867
diplometa feudalia Luſatica, I, 2, 3, 867, 868. 869. 870. 871. 872. ſeq.
an foeminee ignobiles a Romanis imperatoribus conſequi potuerint diplomata nobilitatis diſputant, I, 3, 5, 1149. 1150. 1151
a Germanicis imperatoribus nobilitantur foeminee, I, 3, 5, 1152
exempla diplomatum nobilitatis, 1152. 1155. 1156
diplomate nobilitatis uocentur Fürſten-Brieff, I, 3, 5, 1154. b
codicillaris nobilitetis plures ſunt gredus, 1156. D
Wilhelmi Sexoniae dncis uxor Catherina de Brandſtein ann. 1436. principeles codicillos ab imperatore conſecora eſt, I, 3, 5, 1173. **

DIPLOMATA, impares uxores Ceeſareo codicillari fiunt pares, I, 3, 5, 1176
Aquenſes ius tutelare inſignium Noribergenſibus ex diplomete in dubium uocent, II, 1, 1, 55
diplometis buius aoctoritas eſt dubie, I, 1, 1, 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62
diplomata imperii inſignia concernentia, I, 1, 1, 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. ſeq.
diplome 1268. exhibet Mederus, quod teſtatur quatuor hereditarios officiales ſuppellectilem et utenſilia mortui epiſcopi eccepiſſe, II, 3, 4, 924. B
DIPLOMATA Adolfi Ceeſaris de Wenceslao rege Bohemiae, II, 1, 15, 612. a
- - *Adolfi* comitis de Monte, I, 2, 1, 667. *
- - *Alberti* Caeſaris 1299. eſt notebile, I, 1, 6, 426. d. e
- - *Alberti* Brandeub. I, 1, 4, 236. m
- - *Alfenſi* Anticaeſetis, quo coronem imperialem aere redemit, I, 1, 1, 60. ***
eius diplometa irrita ſunt facta, I, 1, 1, 58
- - - *Alexandri VIII.* ad Philippum regem Galliae, quo eum ſibi ſubiectum eſſe aſſerit, I, 1, 3, 186
- - *Argentoratenſis capituli* 1452. teſtatur de diſcrimine ciuitatum liberarum et imperialium, I, 1, 7, 502, F
ciuitatis, I, 1, 7, 508. D
- - *Arnulphi*, II, 1, 2, 210. f
- - *Balduini* Treuirenſis archiepiſcopi, I, 1, 4, 245
- - *Bodonis* cum conſenſu filiorum alienar, I, 1, 8, 600, *
- - *Brunonis et Henrici* fratrum, comitum de Querenforde, I, 1, 8, 600. ***
- - *Brunſuicenſe*, de officialibos paletinis, I, 1, 4, 253, a. 254. b
- - *Burchardi*, epiſcopi Magdeb. I, 1, 4, 237. m
- - *Burgundicum* 1170. I, 1, 8, 643. †*
- - *Cardinalis* ann. 1480. ad ducem Brunſuiceoſem, in quo eum maieſtetem nominet, II, 4, e, 1057, gg
- - *Caroli M.* de archiſolio Aquisgranenſi ſuſpectum eſt, II, 1, 1, 52, E
- - *Caroli IV.* impet. 1377. nominat Brandenburgicum ducem, I, 1, 4, 252. i
ad ciuitatem Argentinem, I, 1, 7, 502. A
1346. 1376. I, 2, 1, 654. g. h
1370. de non alienanda Luſatie, I, 2, 3, 855. D
priuilegium Magdeburgico epiſcopo conceſſum, II, 3, 1, 792
- - *Caroli V.* qoo Auſtriae diadema regale confirmat, I, 1, 1, 69. B. I, 2, 5, 929. 930. A
de ſepe Haleuſi et Rotenburgenſi, I, 1, 4, 212. c
eidem ſubſcripſit Sigismundus Brandenb. ut elector, I, 1, 4, 252. i
anno 1550. qoo Paol Strasbergern dat Panisbrieffe, II, 1, 3, 305. f
comitibus ab Orteuburg indultum I, 3, 2, 1029. A
- - *Caroli VI.* imp. 1711. II, 1, 4, 1016
- - *Clementis VII.* pont. de regno Adriae, I, 1, 1, 106. 170

DIPLOMATA Clementis XI. I, 1, 3, 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189 - - 198
- - *Conradi I.* 913. in hoc nominat Francos reges meiores ſuos, II, 1, 2, 210. f
- - - Fuldenſi ebbetiae conceſſum, II, 1, 2, 219. o
- - - Corbeiae conceſſum, II, 1, 2, 221. c
- - - Meſchedenſi monaſterio detum, II, 1, 2, 221. c
- - - Vltraiectinae ecclesiee datum, II, 1, 2, 223, cc
- - *Electorum* praeſert Wolodomerum duci Saxoniee, I, 1, 4, 245. g
- - *Erneſti et Alberti* fratrum ducum Saxoniae enn. 1470. cui ſubſcripſerunt *mit unſer Maieſtæt Ingeſiegel*, II, 4, e, 1057. A
- - *Eugenii IV.* 1444. 1445. quo eccleſias Cliuenſes a iure dioeceſano Colonienſis er Monaſterienſis liberat, II, 3, 4, 962. A
- - *Ferdinandi I.* imperat. Luſatis conceſſum, I, 2, 3, 834. 835. A. I, 1, 8, 658
- - *Feudalia*, I, 2, 1, 639. ſeq. 670. ſeq.
- - *Friderici I.* imper. 1157. 1158. in quo Albertus Brend. primeriis ducibus praeſertur, I, 1, 4, 240. x
quo indocias pepigit cum Wilhelmo Siciliee rege, I, 1, 6, 426. C
qoo Petrum ſeu Suenonem Daniae regem decleret, I, 1, 1, 60. F
euno 1549. I, 2, 1, 658
- - *Friderici II.* imper. de regali Auſtriae diademate, I, 1, 1, 55, E. 67. 68. 73. F. 75. F
an. 1130. qno banſgrauium conceſſit, I, 1, 7, 523. F
an. 1220. I, 1, 8, 655. 656
Teutouicis conceſſum, I, 2, 1, 679. r
quo uiro militi uobiliratem adſcripſit, I, 3, 5, 1162
de immunitate regis Bohemiae, I, 1, 15, 601. 603. mm. 610. 611. 612. II, 4, 2, 1036
- - *Friderici V.* imper. in quo eb Argentoretenſibus annuum tributum exigit, I, 1, 7, 500. F. II, 1, 15. 613
- - *Friderici*, Thuringiae Landgrauii anno 1443. ius petronatus duarum eccleſiarum coenobio Iſenacenſi donauit, II, 3, 2, 824
- - *Geronis* Brandenb. quo ſe ſeribit: *Dei gratia dux et marchio*, I, 1, 4, 237. m.
- - *Geuehardi*, I, 1, 8, 600. **
- - *Guntheri*, comitis de Sualenberghe, I, 1, 8, 642 *
- - *Hasſiaca*, Extrect Rittbergiſchen Lehn-Vfftrags-Brieff, 1456. I, 2, 1, 722
Extract Kayſerl. Lehn-Brieffs über die Landgraffſchafft Heſſen wegen Rittberg, I, 2, 1, 723
Litteree clientelares Hesſiacae de inueſtitura Rittberg. 1585. cum reuerſalibus comitis uaſalli ec confesſinne nexus beneficierii I, 2, 1, 724
Litterae clientelares Hasſiacae de comit. Rittberg. 1686. cum foeminae comitis reoerſalibus, I, 2, 1, 727

P e

DIPLO-

DIPLOMATA Haſſiaca, Extract-Schreibens Graff Ottens uon Rittberg an Landgraf Philipſen wegen Beeintræchtigung des Herrn Biſchoffs zu Baderborn an. 1524. I, 2, 1, 731
genealogia comitum de Rittberg Haſſiae uaſallorum, I, 2, 1, 732
Extract Schreibens der Graefin Anna uon Rittberg Wittib, an Herrn Landgraf Philipp uon Heſſen 1536. I, 2, 1, 733
Extract Kaeſerl. denen Furſten uon Heſſen ertheilter Lehnbriefe de annis 1628. ib. 733
Copia Kaeyſerl. reſolution wegen des Reichs Lehen aufgetragener Graffſchafft Rittberg, 1563, I, 2, 5, 733
Extract aus dem erſten Rittbergiſchen Lehen-Reuers 1456. I, 2, 1, 735
Extract aus dem letzten Lehen-Reuers, 1692. I, 2, 1, 735
Extract alten Rittbergiſchen Vergleichs de dato Thom. ap. 1541. I, 2, 1, 735
Copey Vrtheils, ſo uber Graf Otten unn Ritberg am Heſſiſchen Mann-Gericht ergangen 1546. I, 2, 1, 735
Atteſtatum, daſs in Rittbergiſchen Lehn-Streitigkeiten zwiſchen dem domino feudi und Vaſallen coram paribus curiae gehandelt worden, 1704. I, 2, 1, 735
epiſtola Cunradi comitis a Caſtell, qua pares curiae nominat ſuo arbitratu aduerſa parte ab electione eorundem exeluſa 1575. I, 2, 1, 737
Parium curiae uocatio 1575. ib. 739
- - *Hattonis*, Moguntini epiſcopi de aduocatia Fuldenſis abbatiae, II, 1, 2, 214. bh. 285. b
- - *Henrici II.* imper. de Stephani inauguratione, I, 1, 1, 58, D. I, 3, 4, 1106, 1107. I, 1, 8, 638
- - *Henrici VI.* imperatoris, I, 1. 4, 233. h. 236. m. I, 1, 8, 637. 638
- - *Henrici II.* regis Galliae, quo conqueritur Ferdinandum imper. legatos a comitiis arcere, I. 1, 6, 431, r
eius primi ſtanno exarati exemplum apud Dn. auctorem, ib.
- - *Henrici* ſenioris ducis Brunſuicenſis, II, 4, 2, 1057. B
- - *Henrici* Leonis Razeburgenſis, II, 1, 3, 321, D
- - *Hiberniae* parlamenti de regio titulo, I, 1, 1, 88, D
- - *Hugonis* ducis Burgundiae, I, 1, 8, 643. †
- - *Hugonis* comitis Campaniae, II, 4, 2, 1057, B
- - *Innocentii III.* pontificis de inauguratione Ottocari, I, 5, 1, 55, A
qua Lundinenſem Sueciae primatem inſtituit, II, 3, 1, 779, B
- - *Innocentii XIII.* de inſtitutione primatus Germaniae, II, 3, 1, 784, B
- - *Innocentii XXII* an. 1333. I, 3, 1, 868, B
- - *Iohannis*, Bohemiae regis ann. 1312, ſcribit ſe imperii uicarium, II, 1, 15, 610, xx

DIPLOMATA Iohannis, ann. 1319. de Luſatiae ſpontanea ſubmiſſione, I, 2, 3, 820, C
- - *Iohannis Georgii* Saxoniae ducis de feudi Luſatiae emtione nonniſi nobili, I, 2, 3, 830, qq
- - *Iohannis* Saynenſis comitis, I, 1, 8, 655
- - *Leopoldi* imp 1666 datum Wilhelmo comiti Beuthemenſi, qui ignobilem Gertrudam uon Zelſt duxit, I, 2, 1, 1155
- - - anno 1694. datum Gieſelae Agnetae principi Coethenſi, I, 2, 1, 1155
- - - anno 1698. ib.
- - *Lingonenſis* epiſcopi 1004. quo tribuit ſibi uocem maieſtatis, II, 4, 2, 1057, F
- - *Lotharii III.* ann. 1129. I, 1, 8, 640
- - *Lotharingicum* 1166. I, 1, 8, 642, **
- - *Ludouici Pueri*, qui Carolingos reges nominatim ſuos maiores uocauit in diplomatibus, II, 1, 2, 210, f
- - *Ludouici IV.* Bauari ann. 1335. de regno Viennae, I, 5, 1, 69. 70. 71. 72
- - - Treuirenſi anno 1321. datum, ut feuda acquirat etiam ſine conſenſu imperatoris, I, 1, 8, 654, D
- - - 1320. Luſatiae conceſſum, I, 2, 3, 820, F
- - *Ludouici* Brandenb in diplomatibus ſubſcripſit *Cammerer*, I, 1, 4, 252, b. i
- - - de matricula inſignium, II, 1, 1, 133, B
- - *Luſatica* confirmatio pactorum de admittendis feudorum Luſatiae emtoribus non niſi nobilibus an. 1667. I, 2, 3, 867
Ferdinandi regis litterae, quibus ann. 1558. feuda poenae poſtliminio uertit in allodia, I, 2, 3, 877
Ehrenbolds Befoerderung bey der Rittertafel, I, 2, 3, 877
hiſtoria fori in Luſatia ſupremi, a quo ultima tandem ad ipſum principem prouocatio fide MSti. I, 2, 3, 879
- - *Magni et Balthaſaris* ducum Mecklenburgenſium ann. 1496. II, 4, 2, 1057, B
- - *Maximiliani I.* I, 1, 6, 429, F. II, 1, 14, 566, E
- - *Nicolai V.* II, 3, 4, 934
- - *Noribergenſia* de inſignibus imperii, diploma Ludouici Brand. quo inſignia imperialia enumerat ſigillatim, II, 1, 1, 133
bulla Innocentii VI. qua in gratiam imperialium reliquiarum inſtituit feſtum armorum Chriſti, II, 1, 1, 135
litterae Sigismundi Caeſaris, quibus reliquias regni Bohemiae reuocat, 1422. II, 1, 1, 137
annua ſupplicatio, facta Norinbergae, in gratiam imperialium reliquiarum, deſcripta hiſtoriee an. 1458. II, 1, 5, 139.
bulla Martini V, an. 1425. quo ius tutelare Noribergenſibus aeternum confertur, II, 1, 1, 145
enarratio inſignium interprete Wagenſeilio, II, 1, 1, 151
anonymi enarratio imperialium reliquiarum, II, 1, 1, 155

DIPLOMATA Norinbergenſia, enarrationis eorundem alia epitome, II, 1, 1, 157
inſignium imperialium geometrica dimenſio, II, 1, 1, 159
principum electorum literae Noribergam, imperialium inſignium rogatrices d. 20. Dec. 1689. II, 1, 1, 159
Caeſaris Leopoldi litterae ad ſenatum Noribergenſem eiusdem argumenti die 23. Dec. 1689. II. 1, 1, 159
Aquisgranenſium uindiciae aduerſus Noribergenſes, horumque pro tutelari imperialium inſignium iure aeterno, facta repoſitio, an. 1712. II, 1, 1, 161
familiarum Stromerianae et Pinzingianae uetuſta nobilitas, II, 1, 1, 166
Aquisgranenſis ciuitatis ſolenne inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis cuſtodiam inſignium imperialium ſibique ac ſuae urbi illam conatur adrogare ann. 1711. II, 1, 1, 203
- - *Notarii*, I, 3, 2, 1028. m
- - *Ottocari* ann. 1228. II, 115, 608. II, 1, 1, 57, E
- - *Ottonis I.* nominat Geronem ducem, I, 1, 4, 231, d. e
- - - ann. 910. II, 4, 1, 1014, D
- - *Ottonis II.* ann. 997. I, 1, 8, 639, *
- - *Ottonis IV.* I, 1, 6, 426, f
- - *Ottonis* Brandenb. I, 1, 4, 233, i
- - *Pauli V.* ponr. II, 3, 4, 934
- - *Pii II.* pontif. II, 3, 4, 935
- - *Pii V.* ann. 1570. ad regem Galliae, II, 4, 2, 1053, G
- - *Poruſſica*, Reſponſum iuris de feudorum Poruſſicorum differentiis, I, 2, 2, 789
anonymi reſponſa de feudis Poruſſiae, I, 2, 2, 791
noui priuilegii Magdeburgici ann. 1540. ab Alberto, duce Poruſſiae conceſſi, I, 2, 2, 793
Vortrag des Hohemeiſters und Ordens, mit der Landſchafft wegen der Magdeburgiſchen Lehn-Guter, zu beyden Kindernan, 1487. I, 2, 2, 799
das neue Gnaden-Priuilegium über die Magdeburgiſchen und Lehen-Güter des Herzogthums Preuſſen, uon Marggraff Albrechten dem Eltern und erſten Herzogen in Preuſſen, 1540. I, 2, 2, 801
- - *Richardi* Caeſaris 1262. Aquisgrano conceſſum de inſignibus imperii, II, 1, 1, 49, ee
Tigurinae datum, II, 1, 1, 57, D
eius diplomata decreto imperii ſublata, II, 1, 1, 58, B
Aquisgrano conceſſum eſt dubiae fidei, II, 1, 1, 55
et auctoritatis dubiae, II, 1, 1, 57, oo
ancipitis ſenſus, II, 1, 1, 58, pp
non confirmatum, II, 1, 1, 59. 60. 61. 55. 64. tt
duo eius diplomata habentur in Woeringano praelio, in quibus ſe nominat regem Romanorum, I, 1, 1, 55, E
anno 1267. quo prohibentur officiales Caeſaris, ne ciuium filias ad nuptias cogant, I, 3, 4, 1106
DIPLO-

DIPLOMATA, *Rittbergenſia* uid. *Haſſiaca.*
- - *Rudolphi I.* imper. de peribus euriae, I, 2, 1, 690, t
- - - ann. 1272. nobilitat Adelheidem, I, 3, 5, 1152, *
- - - ann. 1287. Adelhcidae liberos nobilitat, I, 3, 5, 1153. ***
- - - ann. 1278. nobilitat Eliſebetham Multiziem Misniae marchionis uxorem ineequelem, I, 3, 5, 1154, b
diplomate itritum fecit, quod interregni tempore ſtatuerunt anti-Caeſares Richardus et Alfonſus, II, 1, 5, 58, E
- - *Rudolphi II.* an 1609. pruhibet comitem de Iſenburg, ne comitis titulo utatur, I, 3, 5, 1170, e
- - *Ruperti* Caeſaris 1402. I, 1, 7, 533, E
de ſepe Halenſi et Rotenburgenſi, I, 1, 4, 212, e
- - *Sigismundi* enn. 1414. Luſatiae priuilegium confirmet, I, 2, 3, 856, B
de inſignibus, II, 1, 1, 20. 137
- - *Sixti IV.* de nobilitate ordinis Ioennitici, I, 3, 5, 1162
- - *Vladislai*, anno 1507. Luſatiae priuilegium confirmat, I, 2, 3, 856
- - *Wenceslai* imper. ann. 1411. Luſatiae priuilegium iurato confirmet, I, 2, 3, 856
- - *Wilhelmi*, Iuliacenſis ducis ann. 1351. I, 1, 8, 660, B
- - *Wilhelmi* ducis Saxoniee anno 1456. cui ſubſcripſit *auſer Maieſtat Ingeſiegel*, II, 4, 2, 1057, A
- - *Wolodomari*, ducis Brandenburgenſis, in quibus primus adſcripſit uocem camerarium, I, 2, 4, 252, g. h
Dipyloa, Athenarum porticus, II, 1, 5, 370, C. 373, A
Directerium intet proteſtentes quo titulo competat duci Saxoniae? II, 2, 8, 754, E
in comitiis quondam babuit Magdeburgicus primas, II, 3, 1, 794, E
Dirkana urbs, ſcholam hebuit, II, 2, 4, 722
DISCIPLINAE, omnes e Deo ſunt, II, 2, 1, 629. 630
etbnici philoſophi e ſacris literis eas ſuffurati ſunt, II, 2, 1, 632. 633
pleraeque Hebreeis uindicantur, II, 2, 1, 634. 635
optimae peſſimo homini pernicies et peſtis, 636
ſunt impedimenta chriſtienismi, 637. 638, 639. 640. 641. 642
an chriſtiani primis ſeculis ees didieerint, 643. 644
uulgaria ingenie ſibi eb iis temperent, 646. 647. 648
ab iis abſtineant, qui eas tantum libate cupiunt, 650
ſemidocti de iis mele iudicant, 651
qua ratione excolendae? 653. 654
in iis nimieras uitande, 655. 656. 657. 658
quidam a petriercbis eas deducunt, II, 2, 2, 661
Cheldaeorum et Perſarum diſciplinee, II, 2, 2, 662
Aegyptiorum, Celterum, 663
Graecorum ante Homerum quee? 664
poſt Homerum eas magis excoluerunt, II, 2, 2, 665. 666
a Graecis ad Romanos tranſterunt, II, 2, 2, 667

DISCIPLINAE, quomodo ab iis excultae? II, 2, 2, 668. 669
Chriſtianorum diſciplinae quales? 670. 671
earum progreſſus epud Chriſtianos ſeculo V. VI. etc. 672. 673. 674
earum facies in ecedemia Pariſienſi, 675. 676. 677. 678. 679. 680
deſideratur biſtoria de diſcipline quacunque ſigilletim ſcripta, II, 2, 4, 699. 700
Arabes ueteres eas eecoluiſſe probetur, II, 2, 4, 701. 702. 703. 704
inprimis rationali pbiloſophiae ſtuduerunt, II, 2, 4, 705. 706
Atabum diſciplinae poſt Mahumedem, 707. 708
earum ortus apud Arabes Mabumedenos, 709. 710
hiſtoria ortus et progreſſus eerum epud Arabes a nemine hactenus tractata, 711. 712
diſciplinarum progreſſus epud Arabes, II, 2, 4, 713. 714. 715. 716, 717. 718. 719. 720. 721. 722 723. 724
de diſciplinee metaphyſicorum diuerſitate, II, 1, 5, 727. 728. ſeq.
ratio ſtudendi et docendi diſciplinas apud ueteres philoſophos carceribus ſimilior erat quam ſtudiis liberalibus, II, 2, 10, 761. 762. 763. 764. 765
diſciplinarum ſpecies, II, 2, 10, 767. 768
add. *Eruditio.*
Diſcours ſur le loy ſundamentale de la France, II, 1, 9, 461, e
Diſparagare quid? I, 3, 5, 1167, r
Diſparagia quid? I, 3, 5, 1167, q
Dithmarus Martisburgenſis epiſcopus, II, 1, 2, 241
eius locus de detecto Ceroli M. tumulo, II, 1, 1, 48, E
ponit ſingulis archiofficialibus limites, II, 1, 1, 31, A
eius locus de ſubtractione epiſcoporum a ducibus, II, 1, 2, 240, d. II. 1, 12, 526, q
Diuidicula fructuum uid. *Fructus.*
Diuiſio, feuda meiora in Germania ſunt indiuidua, non minora, I, 2, 2, 777, oo
qui cum fratre diuidit feudum, an alter alteri ſuccedat? I, 2, 2, 783, ii
diuiſio quid? II, 4, 7, 1277, F
hac liberi eb ulteriori ſuccesſione eecluduntur, ib.
Brandenburgicum edictum de diuiſione liberorum in Weſtphalia anno 1686. ibid.
conſuetudo haec plurimis Germaniee prouinciis communis, 1279, G
Altenae et Hildeſiae, 1280
diuiſio fructuum uid. *Fructus.*
Diuortia Romae frequentisſima foerunt, II, 4, 4, 1116, D
etiam ee leui imo nulla eauſa Romar; uxores dimiſerunt, II, 4, 7, 1195. C
in Germanorum connubiis ſunt tarisſime, II, 4, 7, 1300, A
ex quo ſecra Chriſti acceperunt Germeni, ed tuleranda diuortia fuerunt difficiliores, ib.
Diuturna in ſuo teſtementu filiam Galam filiis fecit eequalem, II, 1, 9, 461
Dlugloſſus eius teſtimonium de lancea S. Mauritii, II, 1, 1, 30. (50)
Dobirlug coenobium, I, 1, 8, 600, *
Dobreſol, II, 1, 14, 556
Doburluccianum MSC. I, 1, 8, 600, C
Doctae mulieres, iis in ecademiis docendi muneta ſunt collata, I, 3, 5, 1155, E

Doctae etiam inſule magiſtralis et doctoralis, I, 3, 5, 1155. E
Docti nimiis laboribus praematura morte ſubplentati, II, 1, 5, 338, h
eeemple recenſita, ib.
ſemidocti male de ipſa doctrine iudicent, II, 2, 2, 652
ſunt contemtus honarum artium, ib.
milites doctis ceſſiſſe apud Romanos aliqui effirmant, II, 4, 5, 1062
quidam dubitant, II, 4, 5, 1063
epud Germanos docti cedunt armis, ib. 1063, cc
quod XII. argumentis probetur, II, 4, 1, 1064. 1065. 1066
ex inſtituto pontificis in numero clericorum hebentur, II, 4, 2, 1069, eo
argumentorum tegumenta, ib.
onera doctis impoſita in Gallia et catholicis academiis, ib.
Doctores, gaudent Sct. Meeedoniano iure ciuili, ſed non Germanico, I, 3, 4, 1114. 1120. A
quid iuris in petria poteſtate, ib.
nobili lendſasſico praeferuntur, II, 4, 2, 1064. F
docturum priuilegia in R. Imp. II, 4, e, 1070. D
DOCTORES iuris canonici uid. *Canoniſtae. Decretiſtae.*
- - - *iuris ciuilis* uid. *Ciuiliſtae, Iureconſulti.*
- - - *iuris feudalis* uid. *Feudiſtae*
- - - *iuris naturalis*, I, 1, 8, 556. t
- - - *iuris publici* uid. *Publiciſtae.*
Doctrina noua, I, 1, 4, 234. 235. 225. I, 1, 6, 405. l. I, 1, 8, 593. o. p. I, 1, 7, 494. I, 3, 5, 1007, E. I, 3, 4, 1099. cc. 1100. I, 3, 3, 1048. I, 3, 5, 1168. A. II, 1, 1, 79 A. II, 1, 2, 241. 242. II, 1, 3, 316. 330. 331. 332. 393. II, 1, 7, 424. II, 1, 9, 458. II, 1, 14, 554. 555. 558. II, 1, 15, 619. II, 3, 3, 880. F. II, 3, 4, 921. 922. 933. II, 4, 4, 1150. C. 1159. II, 4, 5, 1193. D. II, 4, 6, 1238. 1239. 1240. 1247
uid. *Noua doctrina.*
Doemiz Venedorum principatus, I, 1, 4, 263. 264
Dolabella, II, 1, 5, 374. B
Dolus, alius eſt rei, elius animi, alius uerus, alius praeſumtus, I, 3, 1, 997. p
DOMANIA, ſee prouinciee cum in unum corpos coirent, domaniis proſpeeerunt ſuo duci, I, 1, 4, 214
Rhenenſis Franciae domanium fuit regis, ib. p. I, 2, 1, 659. ea
quo ſenſu in Galliae regno alienari poſſint? I, 1, 5, 286. C
Caeſaris domanialie in cenſu ordinerio Imperialium ciuitatum uerſantur, I, 1, 7, 499
his praefecti ſunt ſcultreti, ib. F
quaenam ciuitetes imperiales in recuperando Ceeſaris domanio reduci poſſint? I, 1, 7, 506. F
domanie praeſcribi non poſſunt, I, 1, 7, 508. 509. 510. 511. 512
domenium principis quid? I, 1, 8, 545
quae obligetio in iis? I, 1, 8, 545. k
in regnis abſolutis principi maior eſt facultas in ipſis domeniis, quem in adductis aut mixtis, I, 1, 8, 546. l
domanialia bone in Germanicis principetibus a doctoribus falſo negantur, I, 1, 8, 620. * 621. **
id quod facit Lynckerus, ib.

DOMANIA, in iis longe clariura ſunt, quam apud Gallos aut Belgas, I, 2, 8, 611. E
oon ſunt donationes et gratiae imperatoris, ib. G
Carolingica ſtirpe extincta, quilibet populus ſibi fecir ducem eiqne adſignauit domania, ib. 622. A
Luſatia domania neſcit, I, 1, 8, 622. E. I, 2, 3, 822. A. 853. bb
reſpondent neceſſariis ſumtibus, I, 1, 8, 624. B
qnidam doctores ſtatuunt, omnia bona principis eſſe domanialia, I, 1, 8, 637. nn
in aliis prouinciis paucisſima ſunt, I, 1, 8, 638
principis booa ſunt uel domanialia, uel fiſcalia, uel patrimonialia, ib.
in bonis iis ad formulam principatus reſpiciendum, I, 1, 8, 638. ſeq.
quiliber dominus territorii babuit ſua domanialia et menſalia, I, 2, 3, 855
Dombenſis ager per Lugdunenſem prouinciam nicinaſque regiunes patuit, I, 1, 1, 22. E
eius principes ſupremam poteſtatem habuerunt, ib.
DOMINI, uoa domini ſumitur fucoſo ſenſu pro eo, qui cultu ueſtituque ſpecioſus, I, 1, 1, 3
Auguſtus uocem domini non admiſit, I, 1, 1, 17. E
imperator dominus mundi ſalutatur, I, 2, 1, 45. 75
huius erroris fontes, I, 1, 1, 45. D
dominus de Cuke et dominus de Choer ſunt officiales Vltraiectini epiſcopi, I, 1, 1, 254. b. I, 2, 1, 653
an domini plures eiuſdem rei eſſe poſſint? I, 2, 1, 677. g
dominus dominium directum in alterum poteſt transferre uel inferiorem uel ſuperiorem, I, 2, 1, 672. A
exempla, ib. ſq.
dominus de Carreto an Mediolanenſem ducem ſubdominum adoptare potuit, negat Menoebius, I, 2, 1, 676. D
alienatio feudi ſine conſenſu domini facta eſt genus feloniae, I, 2, 2, 773. ee
conſenſus domini in alienationem feudi agnatis non nocet, cur? I, 2, 2, 773. ff
ſine conſenſu domini feudum oppignorari nequit, I, 2, 2, 775
in Luſatia domini conſenſus in alienatione feudorum non eſt opus, I, 2, 3, 843. ii
iure Lungobardico requiritur, I, 2, 3, 847
domini feudalis et patronorum tutelae collatio, II, 4, 6, 1217. ii
dominicae tutela cauſa eſt pupilli educatio ad uirtutem militarem, ib. ll
feudalis uſusfructus negatur ceſſantibus ſeruitiis, II, 4, 6, 1218. mm
domini feudalis tutela excludit tutorem teſtamentarium et legitimum, ibid. 1219. oo
his moribus uixere Sueui, Anglo-Saxunes, ib. 1220. A
alimenta pupillo a domino debentur ex feudo deficiente allodio, ib. 1219. pp
uaſallae matrimonium ſine conſenſu domini feudalis eſt nullum, II, 4, 6, 1221. aa
etiam domina feudalis poteſt eſſe tutrix II, 4, 6, 1223. zz
Dominicani, eorum controuerſia cum Ieſuitis de ſcientia media, II, 2, 3, 690
a pontificibus non fuit compoſita, ib. C
Dominicus, eius controuerſiae cum Chifletio de lege Salica, II, 1, 9, 460, 462
de *Dominis*, Marc. Antonius, eſt defenſor regis Iacobi contra papam, I, 1, 3, 143
eius teſtimonium de quarta pauperum, II, 1, 3, 358. e
DOMINIVM, imperatori dominium urbis tribuitur, I, 1, 1, 45. II, 3, 1, 774. D
etiam pontifici Romano, I, 1, 1, 46. C
diſtinctio dominiorum in extrema neceſſitate ceſſat, II, 1, 3, 333
doctorum ſententiae de hoc, II, 1, 3, 333. c. 334
dominium et imperium differunt, I, 1, 8, 544. e
dominium directum an alienari poſſit ſine uaſalli conſenſu diſputant, I, 2, 2, 773. ii
conſuetudo imperii Germ. fuit, ut in territorio alienando ordinum conſenſus accederet, I, 2, 2, 775. C
directi alienatio iure communi inſcio uaſallo fieri poteſt, I, 2, 1, 672. e. I, 2, 3. 853
in Luſatia ordinum conſenſus eſt neceſſarius, I, 2, 3, 855. ff
dominium ſubalternum in ſubinfeudatione eſt uſitatum, I, 2, 1, 677. h
regalia hodie dominium utile dicimus, I, 1, 4. 223. l
proprietas a dominio utili apud Germanos in feudis imperii male diſtinguitur, I, 2, 1, 673. d
dominium utile primum et ſecundum eſt figmentum, I, 2, 1, 677. g
utile et uſusfructus an differant, I, 2, 2, 751. ff
utile babent uaſalli Poruſſici, ib. 758. gg
diſcrimen inter uſumfructum et utile dominium ignorant Germani ueteres, II, 4, 6, 1250. qq
Domitianus philoſophos Roma eiecit, II, 2, 10, 766. d
uon *Donn*, Comes, gubernator Arauſionis, a rege Galliae regimento excluditur, II, 1, 8, 433. b. 434. d
cur in expeditione 1660. Gallos non impediuerit? II, 1, 8, 435. e
Donatio propter nuptias, ab ea uxores excluſae, cur? II, 4, 7, 1296. ee
formulae donationum piarum tangunt pauperes, II, 2, 3, 323. b. i
-- *Conſtantini M.* eſt figmentum, I, 3, 1, 983. D
uid. *Conſtantinus M.*
Donatus, Aleſander, in Roma ſua habet tabernam meritoriam, II, 2, 3, 270. ll
Donatus, Baptiſta, della letteratura de Turchi, II, 2, 4, 722. qq
Dordracena ſynodus, II, 3, 2, 824
Doerffer, zwey, drey, uier herriſche unde? I, 2, 7, 483. A
Dorff-und Amt-Schultheiſſen, II, 1, 14, 566
Dorpatum ad imperii comicia uocata et collectae ei indictae, I, 2, 7, 530. B
Dorſchaeus, Io. Georg. a catholicorum uirulento dogmate ſibi non ſatis proſpexit, I, 3, 1, 1013
Dortmundum, urbs imperialis, I, 1, 7, 493. A
DOS, iure Saxonico communi filiabus allodio deſtitutis ex feudo debetur, I, 2, 4, 885. D
licet aliunde diuites ſint bonorum, ib. 886. D
licet patris creditoribus ſolui nequeat, ibid.
DOS, iure Saxonico electorali debetur, licet adſit allodium, I, 2, 4, 887 B
antinomia iuris electoralis notata, ib.
pater eam legare poteſt filiae etiam aliunde diuiti, I, 2, 4, 887. F. 888. B
ſententia ſcabinorum Lipſienſium, I, 2, 4, 888. E
licet filia paternorum bonorum diues, ibid.
cur? 889. C
iure Longobardico filiae dos ex feudo non debetur, I, 2, 2, 785. mm. I, 2, 4, 893
apud Germanos init in mores, ut filiae inopes ex feudo dotentur, I, 2, 4, 893
filia dotata a patre ex feudo non amplius dotatur, ib. D
iure Luſatico filiae dotatae ex feudis noua dos debetur, ib. E
iure communi filiae innuptae doses feudo non debetur, I, 2, 4, 901. aa
ſed tantum alimenta, ib.
mortuae heredibus dos non debetur, ibid.
ſententia Lipſienſium ſcabinorum, ib.
aliter ſe habet iure Luſatico, 902. oo
iure ciuili obtinet diuiſio fructuum pro rata in dotis redditione ex priuilegio, II, 4, 6, 1245. bb
cur maritus a ſucceſſione dotis excluſus? II, 4, 7, 1296. B
iure Germanico matri incumbit onus dotandi, II, 4, 7, 1305. D
Dotalia pacta legibus ſcriptis et conſuetudinibus locorum derogant, II, 4, 7, 1281. C
ex his ſuccedunt coniuges, II, 4, 7, 1298. hh
Dotalitium, uiduae heredibus iure Romano fructus ex eo non cedunt, II, 4, 6, 1229. mm
quid iure Germanico? ib.
Dotationes principum filiarum ſaepius integros principatus, comitatus, dynaſtias ſecum traxerunt, I, 2, 2, 666. ll
Δȣλέια, eius diſtinctio a λατρέια, II, 1, 1, 77 * 78. C
Δȣξ, I, 2, 4, 215 *
Drachma, quid ſecundum noſtram monetam? II, 1, 5, 368. b
Drechslerus, Laurentius, conſul Halae Sueuorum, II, 1, 13, 541
Dresda habet peculiare iudicium tutelare, II, 4, 5, 1178. ***
Dreiſuelda, ibi inſignia imperii tempore Richardi latuerunt, II, 1, 1, 59. E
Dreſor ſignificat ciſtam, II, 3, 3, 871. *
Dreſſerus, Matth. de cauſis ſalubribus, II, 1, 5, 376. A
Drey, Slauis ſignificat tria, II. 1, 12, 532. l
Drieſſelt arx tutelaris inſignium fuit, II, 1, 1, 45. gg
Druidae acerrimi immortalitatis animarum propugnatores fuerunt, II, 1, 7, 411. q. II, 1, 10, 492. A
Britannorum philoſophi, II, 2, 1, 631. m
Druſius, eius notae ad Sulpitium, II, 1, 10, 484. p
credit, librum Enuchi inter Iudaeos delitescere, II. 1, 10, 485 A
Duarenus, Franciſcus, eius locus de regalibus, II, 1, 3, 284. t
de quarta pauperum teſtatur, II, 1, 3, 322. d
Dubia res, eius nulla tranſactio, I, 3, 1, 982
nec obſtat, quod factae tranſactionis tempore res dubitationem habuerit, ib. 983 l

Dubra-

Dubrauius in hiſtoria Bohemica memorat contractum, quo Caroli IV. pater Bohemiam cum Boioaria commurare uoluit, II,5,15,606 603. II,1,12,516. q
Ducatus, eum XII. eomitatibus inſtructum uult Pithoeus, I,1,1,28. B
priſtini pro ſeudis oblatis habendi, I,1,4,225. p
recentiores data feuda ſunt, ib.
Galliae moribus ducatus et eomitatus olim diuiſionem non tulerunt, I,1,5,285. A
regula, quiequid eſt in ducatu, illud etiam eſt de ducatu, quando locum habet? I,1,7,486. B. 491. D
Galli ducatum Barrenſem praetendunt eſſe feudum Galliae, II,1,4, 357
hoc Rob. de Graual memoriali 1670. in eomitiis exhibito fecit, II,1,4,358. iii
huius aſſerti refutatio, ib.
DVCES, Romani ducis et regis uerba pro ſynonymis habuerunt, I,1,1,5. 6
Britanniae minoris dux et alii regium titulum repudiarunt, I,1,1,21. 22
ducis nomine eontentus fuit Bergerus Sueciae rex, I,1,1,24. A
ducis adpellationem adſumſerunt reges Bohemiae et Lithuaniae, I,1,1,24. 25. 52
ex ſuperſtitutiona hoe factum, I,1,1,26. B
duces limitanei numero quot fuerint apud Romanos? I,1,4,213. i
an comes ei praelatus? I,1,4,313. i
limitaneorum officium erat, fines imperii defendere, I,1,4,215. m
nomen ducum limitaneorum et comitum uno uerbo marchionum idem eſt, Romanis, Graecis, Longobardis, Carolingis et Saxonicis imperatoribus adhibitum, I,1,4,219, B
Romani Caeſares duces prouinciarum conſtituerunt et remouerunt, I,1,4,221. h
erant Caeſaris famuli non regni officiales, ib.
tempore Carolingorum meri ac nudi officiales erant, I,1,4,221. i
apud Longobardos duces qui? I,1,4,223. l
uſufructu ditionis uiuebant et uicas regias gerebant, ib.
quae diuerſitas marchionis ducis et marchionis comitis, I,1,4,225. p
duces hodie electores adpellantur, ib.
recentiores a priſtinis in collegium electorale non adſciſcuntur, ib
diuerſitas recentiorum a priſtinis ſex prouinciarum, ib.
poſt interregni tempora recentiores rariſſime in comitiis fuerunt ib.
marchio dux habet iurisdictionem territorialem, non comes marchio, ib. q. r
ducum potentiam cum re ſuppreſſit Carolus M. II,1,2,226. g. 231. c
marchiones duces ſunt primi ac ſecundi ordinis, I,1,4,226. s. 227
de praerogatiua marchionis et ducis fruſtranea quaeſtio, niſi de genere conſtet, I,1,4,227. u
error eſt, ducem eſſe, qui ſub ſe habeat XII. comites, ib.
Longobardorum duces et marchiones eodem dignitatis gradu ſunt conſtituti, ib.
ipſi regi regalia accepta tulerunt; ib.
duces imperii medio aeuo illuſtrium uerbo gauiſi, I,1,4,237. n
DVCES, inter duces primarios olim nulla praecedentia fuit, I,1,4,239. t
ſex priſtini et originarii duces imperii ſunt electores, I,1,4,242. a
primariorum ducum ſuffragia in comitiis uicerunt, ib.
originarii archiofficium ſuſtinere potuerunt, I,1,4,249. e
ſingulis quatuor officiales palatini conceduntur, I,1,4,253. a
primariorum in territoriis poteſtas originem habet electitia imperii forma uetuſtiorem, I,1,4,259. f
Pomeraniae duces Brandenburgenſi addicti fuerunt, I,1,4,263. e. f
Carolingorum tempore dux ac comes uerba nudi officii fuerunt, I,1,4,262. e
ducis et comitis tituli ſaepius commixti, I,1,5,280. C
Mantue dux legationum iura, intuitu territorii ſuſtinet, adlegandi iure deſtitutus, I,1,6,315. F
territorii plena iura permanſerunt penes duces ſingularium territoriorum, I,1,7,484
ſeptem duces primaria ſeptem territoria habuerunt, I,1,7,485. B
tum non comes immediatus, non ciuitas immediata, ib.
Sueuiae duces Alſatiam atque Argentoratum eidem innexerunt laxiore tamen nexu, I,1,7,496
duces officia ſua in aula Caeſaris principio ipſi obibant, II,1,14,574. E
Carolingicis extinctis inter ſex Germaniae populos quilibet ſibi fecit ducem, I,1,8,622. B
ducum tituli circa Craſſi tempora in pleriſque Germaniae partibus auditi, II,1,2,231. a
ſub Arnulpho imperatore iis adplauſit imperator, II,1,2,232. f
ducum dignitas ſub Conrado I. II,1,2,234. 236. s. t.
Conringii uerba de ducum dignitate, II,1,2,236
duces imperii ſchemate maieſtatis uſi ſunt, II,4,2,1056
ut Electores Saxoniae, duces Brunſuicenſes et Mecklenburgenſes, ib. B
Dudo S. Quintini decanus, II,1,7,410. D
DVELLVM, nemo in duellum ire tenebatur, ab ignobili prouocatus, I,3,5,1162
eorum genera duo ſunt priuata et publica II,1,14,568. B
inſtituebantur ad ulciſcendam iniuriam, famam uindicandam et probandam innocentiam, ib.
ad ulciſcendam iniuriam duella legibus diuinis repugnant, ib.
publica multis gentibus in uſu fuerunt, ib.
Anglis, Gallis; Longobardis, ib.
Longobardis quidam originem tribuunt, ib.
quia imperatorum primus legibus publicis ea permiſerit, incertum, ib. F
in gloſſa germanica ſpeculi Saxon. tribuitur Saxonibus, ib.
Halae Sueuorum conceſſa ſunt, II,1,14,569
leges publicorum duellorum exhibet Goldaſtus, Munſterus, Cruſius, ib.
abierunt in deſuetudinem, 570 A
earum abrogatio laudanda, ib. B.
rex Poruſſiae primus duellis obicem poſuit mandato, ib.
DVELLVM, medio aeuo in uſu fuerunt, II,3,3,863
quid de iis ſtatuendum? II,3,3,873
etiam Germanis in uſu fuerunt, II,3,3,878
Dugdale, Wilh. in monaſtico Anglicano de officio theſaurarii teſtatur, II,1,5,31, oo
Dunckelſpula, II,1,14,580. A
Dupleix, eius opinio de terra Salica, II,1,9,460
Durandus, Guilialmus, eius locus: a domino papa regalis dignitas impetratur, I,1,3,150. B
explicatur quod agat de iura unctionis ib.
Duretus defendit librum Enochi, II,1,10,485. A
numerat lineas libri 4082. ib.
Duisburgenſis academia, II,4,3,1113

E

E in A frequens mutatio, I,1,5,277. B
Eadmerus de ſimilitudine Anſelmi, eius opinio de ſtola, II,1,1,100. **
Eberhardus dapifer, I,1,4,247. a
Eberhardus Palatinus, ex mandato fratris inſignia Henrico I. obtulit, II,5,5,28. D
frater Conradi I. eum Boioariae ducem inſtituere conatus eſt Conradus I, II,1,2,224
per eum Henrico Saxoni ſummam rerum commendauit Conradus I. II,1,2,225. 226. rr
primum fuit comes Franciae, II,1,2,226. c
mox Franciae dux et orientalis marchio audit, II,1,2,226. d. e. 214. z
Ebn Malca, Arabs medicos, librum edidit, cui titulus Al-Mo'tabar, II,2,4,718. rr
Ebn Meſua, Io. Scholam philoſophicam aperuit Bagdadi, II,2,4,716. p. 717. t
Ebno l' Athir, Arabs, II,2,4,702. II
Ebno l' Hoſanius, Arabs philoſophus, II,2,4,718. ss
Eboracenſis primas litem mouit Cantuarienſi, II,3,1,779. A
Eboracum, urbs Angliae, ubi Seuerus et Antoninus reſcripta dederunt, II,4,1,1018 A
Ebraei caruerunt tutela datiua ſeu honoraria, II,4,5,1163, ae
Ebraeorum ſecta in Belgio ne orandum quidem pro remiſſione peccatorum uult, quia Chriſtus ſatisfecit, II,2,1,621
Ecademia, II,1,5,361. b
Eccardus iunior de caſibus S. Galli locus ex eo de Conradi I. moribus, II,1,2,208. c
de Salomone epiſcopo Conſtantienſi, II,1,2,219, m
eſt ſcriptor Conradi I. II,1,2,242
ECCLESIA, occidentalis non orientalis ſub pontificatu comprehenditur, I,1,1,98. C
primitiuae ritus a pontificibus magni fiunt, I,1,3,157. F
ex inueterata eccleſiae conſuetudine contendunt pontificii, res quae ad Dei gloriam pertinent, praeſcribi poſſe, I,1,3,157. pp
Caeſares in eccleſia catholica ius regea creandi exercuerunt, nihil quicquam pontificibus ſalutatis, ib.

ECCLE-

ECCLESIA, pontifici ne in ipſa quidem eccleſia praerogatiua debetur, I, 1, 3, 171, D
eccleſia catholica quid denotet? I, 1, 3, 193, B
primis ſeculis tot erant eccleſiae, quot epiſcopatus, ib.
inſania eſt, eccleſias Romanae non addictas acatholicas dicere, ib.
quid in eccleſiae transactione iuris, I, 3, 3, 1012
in mutuo obligatur eccleſia ea facto epiſcopi, ſi capituli auctoritas acceſſerit, I, 3, 4, 1145, A
ſi eccleſiae reditus non ſufficiunt, poteſt cogi ad uendendum bona immobilia, ib.
in eccleſiae mutuo opus eſt conſenſu patroni, I, 3, 4, 1147. A
eccleſiam barbaries inuaſit, cur? II, 1, 3, 252, I
Galliae regis facultas in adſignandis eccleſiae beneficiis, II, 1, 3, 277. a
auctores, ib.
eccleſiae patres confirmant praebendas eſſe pauperum, II, 1, 3, 281, l
eccleſiae primae rationibus non alienum fuit, ut milites inualidi monaſteriis commendarentur, II, 1, 3, 286, y
Arnulfus Boiorum regulus ius eccleſiarum exercuit, II, 1, 3, 305, l
teſtis corruptus huius eſt, Otto Friſingenſis, ib.
in primitiua clericorum ſalaria ſunt ignota, II, 1, 3, 317, a
in occidentali quarta pauperum eſt nota, II, 1, 3, 323, f
in Hiſpaniae eccleſiis in tres tantum partes eccleſiae bona diuidebantur, ib.
methodus docendi et diſcendi in primitiua, II, 2, 1, 644
in ueteri ingenioſia tantum innenbua patres eccleſiae philoſophiam commendarunt, II, 2, 1, 648, E
Origenis locus, ib. nn
in primitiua primatum uox eſt inaudita, res ipſa nota, II, 3, 1, 773, B
indoles eius eſt, ut religio in republica ſit, non reſpublica in eccleſia, II, 3, 1, 776, G
caſus controuerſiae de iure patronatus inter eccleſiam euangelicam et nominatorem hereticum, II, 3, 2, 813
in eccleſiis paganis at urbanis cui competat ius nominandi paſtorem? II, 3, 2, 820, D
aedificatio eccleſiae eſt origo patronatus, II, 3, 2, 820. 821. o. 822
in eccleſia Vlriciana Halenſi nominandi facultas apud curatores eccleſiae, ius praeſentandi ſibi uindicat ſenatus, II, 3, 2, 830
eccleſiae conditor at alter quid iuris habet, ib.
eccleſiarum unio in bello triennali facta, 832, 833, h
quid iuris in patronatu, ſi eccleſia mater et filia adſit, II, 3, 2, 834
Noribergenſis eccleſia a Bambergenſi ius patronatus redemit, II, 3, 2, 834, D
ſi controuerſia exiſtat inter euangelicam eccleſiam et catholicum patronum, quomodo ea decidenda? II, 3, 2, 839. 840. 841
a tempore apoſtolorum eccleſia ſortem habuit, II, 3, 3, 874, D
de uſu ſortis regula in antiqua eccleſia, II, 3, 3, 880
ECCLESIA, in primitiua bonorum communio fuit, II, 3, 4, 896, d
ea ſublata, ſucceſſerunt largitiones ad eccleſiae egeſtatem ſubleuandam, II, 3, 4, 896, d
in primitiua ſacerdotibus nulla ſalaria fuerunt, ib. e
quid commodi inde eccleſiae, ib. F
ſacerdotes olim eccleſiam non onerauerunt, II, 3, 4, 897. 898
hodie diuerſa eccleſiae facies a ueteri, II, 3, 4, 899
ſacrae concionis et coetuum in ea corruptela, II, 3, 4, 900, i
eccleſia hodie ſalaria exhibet ſacerdotibus, ib.
argumenta, quibus ſalaria colorant, ib. 900, l
in primitiua nulla auctoritas doctrinae de Simonia, II, 3, 4, 914, B
eccleſia ante Conſtantinum M. habuit quidem fundos, eorum uſufructuarii autem fuerunt pauperes, II, 3, 4, 915, d
eccleſiae curatae annatas ſoluere tenentur, II, 3, 4, 976, C
Eccleſiae bona, doctrina uirulenta canoniſtarum, quod de iis praeter pontificem nulla poteſtas humana diſponere poſſit, I, 3, 1, 1013, C
idem priuilegium habent, quod res pupillorum, fiſci, reipublicae, ib. 1014, B
de iis inſtitui poteſt ualetudinarium, II, 1, 3, 316
ſunt patrimonium pauperum, ib.
non ſunt diuini, ſed humani iuris, ib. a
a quo tempore a communione bonorum diſceſſum, eccleſiae bona exorta ſunt, ibid.
in quatuor partes diuiſa, 318. 320. 321
una epiſcopo, altera clero, tertia fabricae eccleſiarum, quarta pauperibus aſſignata, ib. 318, 286, y
ſcriptores, ib.
ſunt patrimonium pauperum, ib.
hoc probant teſtimonia canonum, conciliorum, patrum eccleſiae, 318. 319
conſtitutiones Caeſarum, decreta pontificum, theologorum recentioris aeui, ib. 319. 320
iis peſſima abuſi ſunt clerici, II, 2, 1, 623
clerici ſunt nudi eorum curatores, II, 1, 3, 325, n
Eccleſiaſticae conſtitutiones, II, 3, 2, 820. 821. 821. II, 3, 4, 902, A
Halenſes, II, 3, 2, 829. 830
Lipſienſes, II, 3, 2, 830. 837
Wittenbergenſes, II, 3, 2, 844, g
Eccleſiaſticae perſonae uid. *Clerici*.
Echedemia ab Echemo dicitur, II, 1, 5, 361, b. 364. b
Echemedia, II, 1, 5, 361, b
Echemus idem ac Academus, II, 1, 5, 361, b. 364, b
Edda Helgaquida Hundingsbana annnar Oda, II, 1, 7, 410, f
teſtatur, quod Dani et Sueci uitam aeternam crediderint, II, 1, 7, 410, f. h
Edelingi, eorum domicilia antiquiſſimis temporibus tantum urbes fuerunt, II, 1, 14, 562, F
Edgarus, rex Angliae, ſcripſit ſe regem regum, I, 1, 1, 31, c. I, 1, 2, 122, A
Edictum cenſorium eiecit philoſophos Roma, II, 2, 2, 669
Edictum regis Boruſſiae de aequalitate menſurarum, I, 3, 4, 1202, *
de duellis euitandis, II, 1, 14, 570
Edilda, *Editha*, ſoror Athelſtani, regis Angliae, Hugo eam ambiuit uxorem, II, 1, 1, 90, (16)
Edwardus I. rex Angliae, liberius imperauit beneficiis eccleſiaſticis, teſte Io. Daio, II, 1, 3, 298, t
corrodia conceſſit militibus, II, 1, 3, 295, b
Edoardus II. rex Angliae, eius ius in Galliam, II, 1, 9, 455
habuit unicam filiam Philippi IV. regis Galliae, ibid.
EDOARDVS III. rex Angliae, filius Edoardi II. II, 1, 9, 455
eius ius in Galliam et fundamentum eſt genealogicum, II, 1, 9, 455, A. 448. ſeq.
Philippum Valeſium falſe Salicum dixit, ib. 458
nec leges nec conſuetudines Gallorum ei in ſucceſſione regni Galliae obſtiterunt, II, 1, 9. 465. 467. o
lex Salica ei non obfuit teſte Bodino, ib. 466, l
elogia a Gallis ei tributa, ib. m
legi Salicae oppoſuit biblia, II, 1, 9, 469, q
plures ei adhaeſerunt, qui? ib
Robertus ipſe primum Valeſio adhaerens, errorem confeſſus eſt, ib. 470
Flandri Edoardum pro rege Galliae agnoſcunt, 470, s
horum precibus Galliae inſignia ac titulum aſſumit, 470, t
felices eius in uindicanda Gallia ſucceſſus, 471
uaticinia de eo, ib. u
caedit in pugna Creſſiaca centies mille Gallorum, 471, r
in Pictauienſi decem millia, capto rege et filio natu minori, 472, y
facit foedus cum Philippo Britiniaco an 1300. ib. z
pacis conditiones, II, 1, 9, 472, z
urbes Galliae in eius poteſtatem traditae, ib.
Educatio pupilli iure Rom. decernebatur a praeſide apud matrem aut alios, excluſo tutore, II, 4, 6, 1219, rr
iure Germ. aſt comes tutelae fructuariae, 1220, ss
Egbertus Britanniam diuiſam coniunxit, I, 1, 1, 9, B
Egeſippus teſtatur de Germanorum ſpe uitae aeternae, II, 1, 7, 408, F
Ἔγſusi, II, 4, 3, 1108, E
Egidora fluuius, I, 1, 6, 319, D
Egilbertus, archiepiſcopus Treuirenſis coronauit Vratislaum, I, 1, 1, 53, C
Eginhardus, II, 1, 1, 99, C. II, 1, 15, 594,
Egino, Thuringiae praefectus, a Saxonibus magna clade protritus, II, 1, 2, 128, o
de *Egmunda*, Wilhelmus, eius lis cum Lubberto abbate, I, 2, 1, 694, F
Engaliſmenſia ſtatuta, I, 3, 4, 1119
Egra, urbs, facta immediata, Henrico Leone proſcripto, I, 1, 7, 490, E
Ἐγχείρημα, II, 1, 12, 541
Egmnurius, Baro, teſtatur Macedoniano Sct. hodie nullum uſum forenſem eſſe, I, 3, 4, 1147, E
Ehelieber Vormund, II, 4, 3, 1277, C
ab *Ehrenbach*, Mylerus, iudicium de eius libris, I, 1, 6, 314, b
ab *Ehrenberg*, Wahremundus, eius nerum nomen eſt Eberb. a Weihe, I, 1, 6, 432, c
Ehrenfridus, maritus ſororis Ottonis III. II, 1, 1, 25, B
Otto III moribundus deſtinauit, ut inſignia Ehrenfrido cuſtodienda deferrentur, II, 1, 1, 25. 2?
Ehrenſeffel

Ehrentaffel, peculiare Luſatiae iudicium, I,2,3,865, mm. 877
Eichelius defenſor Iuſtiniani contra obtrectatores, II,1,3,273, d
Eidora, fluuius, I,1,6,319, D 322. A
Einbrüderſchafft non dicitur, II,4,7,1289
Einkindſchafft, II,4,7,1267.1274.1289
uid. *Vnio prolium.*
Einſpaenniger qui? II,1,1,46, A
Ekkehardus de caſibus mon. Sangall. teſtatur de ultima uoluntate Cunradi I. inſignium ergo, II,1,1,16, E
Eleatica ſecta ſtatuit uitam aeternam, II,1,7,421
Elbinga, urbs hanſeatica, non tamen imperio ſubeſt, I,1,7,530, B
ad comitia uocata et collectae ei indictae, ib.
Electoratus, nugae ſunt, electoratum a Carolo IV. demum marchiae eſſe delatum in gratiam filii Sigismundi, I,1,4,211. B
Francorum, Boiorum, Sueuorum ducea antiquioris ſignificatus falſo eximuntur electoratu, I,1,4,244, e
ab archiofficio ad electoratum nulla concluſio, I,1,4,147, b
Bohemus etſi archiofficium habet, tamen habet iura electoralia, ib.
non pendet ab archiofficio, ſed a prouinciae iure, I,1,4,249, e
ELECTIO quid? II,3,2,813.815, e
in iure canonico nominatio ab electione diſtinguitur, II,3,2,815, g
quondam ſacerdotia in principis manu fuerunt, II,3,4,903
hodie populus et clerus petunt facultatem eligendi ſacerdotem, II,3,4,903
exemplum in Pomeraniae ducibus de iure eligendi, ib.
quid aduocato dem Stiffts nogt iuris in praeſidia electione, II,3,4,903, q
quid ſpecistim in abbatia Quedlinburgenſi? ib.
electio quondam fuit principum, poſt eius nomine populus ſacerdotem elegit, II,3,4,905, r
cur clericis tantum electio competat? ib.
an electio diſcrepante capitulo ad imperatorem deuolui poſſit, negatur? ib. 906, s
quamuis poſt trimeſtre ſpatium capitulum ſuo iure excidere ſoleat, ib.
aliqui affirmant, ib.
eorum argumenta, ib.
exemplum urgent, quod habet Otto Friſingenſis in praeſulatu Magdeburgico, ubi lex deuolutionis Friderico I. tribuitur, ib. 907, *
ſed negantium rationes meliores ſunt, II,3,4,907, B
hoc caſu electionem ad epiſcopos eſſe deuolutam, exemplum recenſet Baluzius, ib. **
ad principea territorii hoc ius deuolui demonſtratur, 908, B
electio manibus plebis a clero fuit extorta, II,3,4,911
qui electionem cum conſecratione commiſcuerunt, ib.
Graeci manus impoſuere ducibus cohortis nouiter electis, 912
Electio imperatoris uid. *Electores.*
Electitia regna arctiſſimis legum uinculis imperantem adſtringere conſtans de iure praeſumtio eſt, I,1,6,430, C
Electores, qui noſtro aeuo dicuntur electores, Romanis ſunt nominatores, II,3,1,815
uid. *Patronus.*
ELECTORES IMPERII, iure publico res expedita eſt, Caeſarem ab electoribus S. R. I. creari, I,1,3,181, C
electores adpellantur ſex priſtini prouinciarum duces, I,1,4,125, p
recentiores in electorale collegium non recipiuntur, ib.
gaudent innumeris praerogatiuis, ib. p
quae dicuntur regalia electorum, ib. r
cur non omnes duces electores? I,1,4,225, r
an electorum praecedentia ex A. B. pateat? I,1,4,239, r
ante A. B. electoris uerbum inauditum, I,1,4,239, s
Brandenburgicus inter electores primo quondam loco ſtetit, I,1,4,241, x
uniuerſi imperii momenta, inprimis eligere imperatorem, ab iis in comitiis ſunt expenſa, I,1,4,242, a
ad comitia uocati ſunt ſex populi, ib.
inter quos ſuffragia ducum primariorum uicerunt, ib.
quod uocatur praetaxatio, quam electores habuerunt, ib.
electorum uera origo, ib. 242. II,1,15, 604
ſcriptores de ortu electorum antiqui, I,1,4,242. b
interdum decem aut plures electores fuerunt, ib. b
ſcriptores recentiores de eorum ortu, ib. e
uox electoris ambigua eſt, I,1,4,343, d
aut denotat ius praetractandi de electione, cuius origo ſe prodit extinctis Carolingis, ib.
aut eam uim habet, ut excluſis reliquis apud primarios principes tantum ſit ius eligendi imperatores, ib.
hoc uel moribus uel lege factum eſt, ib.
Carolus IV. in A. B. rem diſputatam definiuit, ib.
electoribus ſolis omne momentum Caeſareae electionis obuenit, I,1,4,244. e
Brandenburgici principio ſtatim in electorum claſſe conſtituti reperiuntur, I,1,4,244. e
aliud eſt facultate eligendi imperatorem gaudere, aliud hoc iure interdum non uti, I,1,4,244. e
praecedentiae ordinem an electores habent? ib. f
eandem omnibus dignitatem, eundem ordinem fuiſſe demonſtratur, I,1,4,246. i
archiofficiales imperii ſunt in claſſe electorum ſeu principum primi ordinis, ib. 247. b
Daniae, Hungariae, Poloniae reges interdum archiofficiis defuncti ſunt, ſed inter electores iis locus non fuit, ib.
error eſt, ſeptemuiros, archiofficii cauſa, non prouinciae iure eligere, ibid. 249. c
electorem Sax. mareſchallum omnibus aulae adminiſtris praeferunt, ib. 250. e
cur electores enſem prae ſe ferant? ib. f
ante A. B. primarios principes in diplomatibus archiofficia ſua nominaſſe certum, ib. g.
poſt eam uocem demum electoris adhibuerunt, ib.
Monzambanus ad tempus A. B. adſcribit titulum archiofficialium et electorum, ib.
ELECTORES IMPERII, quando electoris nomen in titulo Brand. adhiberi coeptum? I,1,4,252. i
cur tardius in titulo ſe ſcripſerint archiofficiales et electores, 252. l
ad electorum iura inſignium quiuis primarius dux ſufficit, I,1,4,257. a
electorum inſignia ſunt pelles armeniae, pileus, toga, gladius, ſceptrum, ſcutum, ib. 258. a. 259. 260
alii ſceptro deſtituuntur, alii tardius acceperunt, cur? I,1,4,259. g
quid in perpetua capitulatione ſibi reſeruauerint? I,1,6,313. C
cura ad res imperio reſtituendas ad eos pertinet, I,1,6,335. B
deliberarunt de adlegatis Monaſterium et Oſnabrugam mittendis, I,1,6,344
eorum congreſſus Noribergae 1611. I,1,6, 346. A
eorum congreſſus Halae Sueuorum, Rothenburgi, Kreilshemii, Noribergae ann. 1619. ib. C
eorum congreſſus Mühlhuſii, Ratisbonae anno 1662. 346. D
Mühlhuſae 1627. cum Caeſareis, 347. k
Ratiſponae 1630. Lipſiae, Francofurti, 1631. 347
elector Saxoniae ſolus uniuerſi imperii cauſa cum Caeſare pacem Pragae iniit, ib. 348
eorum conuentus Ratiſponae 1636. in quo rex Romanus electus, 350. B
munere conciliatorum inter Caeſarem et Sueces defuncti ſunt, quod ſpecialiter Brandenburgico commiſſum, ib. C
eorum congreſſus Noribergenſis anno 1640. I,1,6,352
in comitiis Ratiſponenſibus 1641. eorum prima propoſitio fuit de iure adlegandi, 354. 355. 356
eorum deliberationes in Francofurtana deputatione anno 1642. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366
in pace Weſtphalica ſtatuerunt, electoribus ſolis adlegationis iura ab uniuerſo imperio eſſe committenda, ib. 368. o
eorum deliberationes in Francofurtana deputatione 1654. I,1,6, 376. 377. 378
eorum deliberationes in comitiis Ratiſponenſibus anno 1663. ib. 379. 380. 381
eorum deliberationes in deputatione Francofurtana 1681. ib. 384
anno 1684. inducias cum rege Galliae ſuaſerunt imperatori, 393
eorum auctoritate anno 1688. bellum contra Gallos decretum, 396
electorum dignitas omni caſu maximo in ſolenniſſimis conuentibus eminere debet, I,1,6,406. o
legatorum electorum praerogatiua prae aliis argumenta, ib. o. p. q
noluerunt ſe Riſuicum conferre, niſi in eodem conclaui cum Caeſareis et Gallis congregarentur, I,1,6,413. q
electores potiſſimum in adlegatorum delectu aeſtimandi, I,1,6,456. F
eorum praerogatiua non nititur A. B. decretis, ſed aeuo primariorum ducum, ib. 457. B
ſolis electoribus A. B. conceſſit, ſine imperatoris conſenſu feuda acquirere, I,1,8,637. A
A. B. diuiſionem prohibet in electorum principatibus, I,2,2,778. B
electorum munera hereditaria, I,2,5, 921. 922
Saxoniae elector eſt hereditarius uexillifer, et tubicinum tutela ei commendata, ib. 921. A

ELECTORES IMPERII, Palatino et Brandenburgico uagabundurum patrociniam commiſſum, I, 2, 5, 921. B
Iudaeorum praefectura Moguntinu adhaeſit, ib.
exercent iura poſtarum, I, 2, 5, 925. 926. ſeq.
electores Saxoniae per Belgium et Italiam poſtas conſtituerunt, 931. A
Brandenburgicus publicom curſum inſtituit, Berolino Cliuiam, Poruſiam, Miſniam uerſus, 943. 944. 945. 946
acceperunt ſeuda ea cauſa, ut hereditariis muneribus in aula Bambergenſi defungerentur, I, 2, 5, 935. r
quae male confunduntur cum archiofficiis corum, Caeſari et imperio praeſtandis, ib.
ſubſcripſerunt Rudolfi imperiales codicillos, quus Adelbeidi ſcripſit, I, 3, 5, 1153. ** ***
eorum dignitas olim ſine archiofficio fuit et etiamnunc eſſe poteſt, II, 1, 1, 32. pp, II, 1, 15, 604
in A. B. adſtringunt nouum Caeſarem ad coofirmanda illis priuilegia, II, 1, 1, 60. rr
toties cuſtodiam inſignium Noribergae adprobant, quoties ab illa requirunt, II, 1, 1, 68. ce
ſuperioritatem territorialem iure originario habuerunt, II, 1, 1, 121. (63)
electores eccleſiaſticos imperatores uocant Neuen, ſeculares Ohcim, II, 1, 2, 210. g
Saxnniae electores Burggrafii Magdeburgici fuerunt, II, 1, 14, 565. C
poſt ius burggrafiatus epiſcopis uendideruot, ib.
ex A. B. Slauicam linguam docti eſſe debent, II, 1, 15, 606. qq
cur eccleſiaſtici Neffen dieuntur? II, 2, 9, 759. A
de inſtitutione ſeptemniratus fruſtra quaeritur, ib. B
ex qoo tempore Rhenenſes antiſtites electores facti, Magdeburgicus ptaerogatiuam corum in dubinm non uocauit, II, 3, 1, 793. F
quo iure eccleſiaſtici primatem a ſuffragio eligendi Caeſarem excluſerint, ib.
cur Magdeburgicus in electorum collegio non offenditur, 794. E
Otto III. Magdeburgicum electoris dignitate cohoneſtare inſtituit, ib.
duces originarii a primordio ius praetaxandi ſco nominandi babueroot? ib.
haec non eſt cauſa eccleſiaſticorum, ſed qoia Caeſare mortuo ſtatim Aquiſgranum conoeniebant, II, 3, 1, 794
principes nouiores in ſocietatem eligendi non admittebantor, ib.
A. B. falſo electorum praerogatiuas largitioni Caroli IV. adſcribit, I, 2, 3, 819. D
elector Brandenburgicus exercet ius annatarum, II, 3, 4, 968. *** 969. †
electores Saxoniae maieſtatis ſchemate uſi ſont, II, 4, 2, 1056. F. 1057
ann. 1645. electores cum Galliae rege conuenerunt de titulo maieſtatis, ib. 1056. A
etiam cum Czare, ib.
principes non electores quondam officio deſtituti, ib. 1060
olim qoi electores, iidem an etiam officiales, 1062
Prinziani doctrina de tutelae electoralis diuiſione, II, 4, 3, 1102, mm
ELECTORES IMPERII; quid de tutela teſtamentaria electorum ſtatuendum? II, 4, 3, 1013. xx
A. B. locus de ea explicarus, ib.
controuerſiae doctorum de tutela electorum, II, 4, 3, 1103. xx
Eleemoſyna, ius imperandi eleemoſynas compeuit principi, II, 1, 3, 331. a. b
in gratiam ualetudinarii imperari queunt, ib.
Thuringia belln tricennali exhauſta, eleemoſynae collectio ditioribus iniuncta ad ſubleuandos pauperes, ib.
Franzkii deciſio de ea, II, 1, 3, 331. a
rationes pro imperanda eleemoſyna in grariam emeritorum, ib. 332. 333
clerici olim eleemoſynis uixerunt, I, 1, 4, 897. f
hinc prouerbium eleemoſyna non poteſt eleemoſynari, ib.
etiam uiduae eorum. ib. F.
Elementa, Empedocles poſuit animae eſſentiam in quatuor elementorum miatione, II, 1, 6, 396. oo
Ehgere, Romanis eſt nominare, II, 3, 2, 813. 815
Eliſabetba, regina Angliae, cnndidit Amſtelodami ualetudinarium, II, 1, 3, 301. a
ſterilitas eius unde? II, 2, 9, 759. D
Eliſabetba, Philippi II. Hiſpaniae regis filia, Alberto Belgium in dotem dedit, I, 1, 1, 19. C
Eliſo, cnnfiuens, II, 1, 14, 559. A
Elmacinus, ſcriptnr Arabs, ab Erpenio editus, II, 2, 4, 703. oo. 709. 710. 713
Eloquentia irregeuito philoſopho ſcopulos iniicit, II, 2, 1, 638. A
Elyſii campi, auctores inuenerunt eos in Baerica, II, 1, 7, 409
Moſcouitae eos credideruot, II, 1, 7, 414
Emancipati, iis olim neque legitima neque ſuceeſſio, I, 3, 3, 1066. C. 1058. E. II, 4, 7, 1167. C
hodie ſuccedunt, II, 4, 7, 1276
cur diſcrimina inter ſuos et emancipatos Romae ſublata? II, 4, 7, 1291. E. 1293
cur ſui emancipatis praelati? II, 4, 7, 1291. aa. 1292. C
apud Germanos nolla inter ſuos et emancipatos diſcrimioa, cur? II, 4, 7, 1293. bb
Emancipatio parentibus olim libera fuit, I, 3, 3, 1038. B
poſtea eius cauſae adlegandae, ib.
hodie a liberis fit prn lubitu, I, 3, 3, 1066 oo. 1067. qq
magiſtratui Romano compeeebat ex ſpeciali conceſſiona, II, 4, 5, 1173. D
ei comparari ſolet ſeparatio liberorum, II, 4, 7, 1267. C
Emda eſt orbs reſeruatiooe libera, I, 1, 7, 506
ciuitatibus hanſeaticis accenſita, ib. 527, B
Emeriti, uox emeriti communem ſignificatum habet, II, 1, 3, 253. a
frequentius militarem, ib.
gentes commoni quodam conceutu conſpiraront ad ſuboeniendum emeritis, II, 1, 3, 255. C
cur olim ueterani? ib. d
emeriti aetate qui? ib. e
emeriti uulnere qui? II, 1, 3, 256. f
emeriti morbo qui? ib. g
emeriti uario geoere qui? ib. h
quinam beoeficio ualetudinarii digni? ib. i
Romani multa beneficia io emeritos contulere, II, 1, 3, 263
Taciti, Liuii, Spartiani loca de iis, ib.
habuerunt nummarias largitiones, ib. 267
Emeriti in Gallia facti ſuot abbates, canonici, praclari, II, 1, 3, 277. b
in pluribus regnis reges abbatias adſignarunt emeritis, qui abba-comites dicti, II, 1, 3, 283. q
ante Carolum ſimplicem iis praebendae conſtitutae, II, 1, 3, 281. r. 5, 294. t
apnd Hiſpanos miſera emeritorum facies, II, 1, 3, 299. a. b
apud Belgas ius habent ſtipem cogendi, II, 1, 3, 301 a
Belgarum doctrina de emeritis, ib. e
emeritorum neglectus in Germania, ib
Empedocles, eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. oo
Emphyteuſis, non recte redditur Zinsgut, I, 1, 4, 220. d
Emphyteuta, eius heredibus fructus non cedunt iure Romano, II, 4, 6, 1228 hh
quid iure Germanico? ib.
eo mortuo, diuidicula fructoom locum habet, II, 4, 6, 1248. hh
emphyteuta male cum uſufructuario confunditur, ib.
Emtio, in ea frnctuum dioiſio obtinet iure Germanico, II, 4, 6, 1249. ll
Eneckel, Georg. Acac. eius opinio de obligatiooe ſueceſſoris in principatum, I, 1, 8, 628. E. II, 1, 3, 335. a
Enfermerie quid Gallis? II, 1, 3, 254. o
Engelbardus, Io. Wilh. praefectus Halae Soeuorum, II, 1, 13, 549. C
Ἐνὼχ, II, 1, 10, 484 q
Enochus, eius librum probare uolunt ex Iudae u. 14. II, 1, 10, 484. q
patres eccleſiae citant, Auguſtinus, ib.
Iudas nullius libri ab Enocho ſcripti meminit, ſed tantum prophetiae, ib.
homo recens compilauit eum ex belleniſmis, ib.
Hottingerus, Heideggerus falſitatem libri oſtendunt, ib.
Camerarios recenſet argumenta libri, ib
Pantheus Venetus peculiare alphabetum libro triboit, ib.
libri lineas numerant 4082, ib.
Noacho per manus librum traditum eſſe dicunt, ib.
Druſius putat eum inter Iudaeos delitreſcere, II, 1, 10, 485. A
Celſus uidit librum ſnb titulo: ἀποκάλυψις Ἐνὼχ, ib. 485
Syncellus Graeco idiomate ſcriptum habuit, ib.
auctores de hoc libro, ib.
cauſa figmenti eſt, quod ueteres crediderint Enochum ab angelis eroditum, 486
Enoſus, patriarcha, ſcripta de uero Dei cultu et modo oraodi Deum librum ſcripſiſſe dicunt, II, 1, 10, 484 o
ENS, entis deſcriptio, II, 2, 7, 739
eius etymologia, homnnymia, ib.
ens ſomitur pro Deo ſolum, ib.
diſtinctiones, eſt ens reale rationis, ratiocinantis, ratiocinatae, 740. A
rationis intranſitiue, ſubiectiue, obiectiue, uel realiter uel abſolute, ib.
ens poſitiuum, negatiuum, priuatiuum, ib. F
poſſibile, impoſſibile, ib. 741
complexum, incomplexum, modale intentionale, 741. C
ſynonyma, res, realiter, aliquid, ib. E
generis loco quid? 742. G
differentiae loco quid? 742. C
quid eſſentia, ib.

ENS

ENS, cognata entis, entitas, eſſe, exiſtere, natura, II, 2, 7, 743. A
horum coniugata naturale, formale, ib, F. 744. e
entis conceptus obiectiuus, formalis, 744. E
ſtatus entis fundamentalis, ib. G
idealis, idealis formalis uniuerſalis, 745
non ens quid? ib. E
entis axiomata, ib. F. 747. 748. 749. 750

Enſis uid. *Chur-Schwerdt. Gladius. Inſignia.*

Enuoyé, enuoyes ordinaires neſciuit antiquitas, I, 1, 6, 447. p
dicuntur, qui ſine charactere repraeſentatitio ſunt, II, 2, 9, 761. B

Epicrates philoſophus, II, 1, 3, 369. A

Epictetus, Stoicus, lychnum fictilem ter mille drachmis emit, II, 1, 5, 383. II, 2, 5, 727. C
dicit mentem incarnatam, II, 1, 6, 398. g
eius locus de uita aeterna, II, 1, 6, 401. x

Epicurus ſtatuit ſenſus nunquam fallere, II, 2, 1, 621
doctrina de anima, II, 1, 6, 396. C

Ἔφηβος, ἡβάω, II, 4, 3, 1082. E

Epheſum, ibi chriſtiani facti libros maximi pretii igni dederunt, II, 1, 5, 385. k
ſummam eius 8333. floren. aeſtimat Schmidius, ib.

Epiſcopales inueſtiturae, de iis lis inter Henricum IV. et pontificem, I, 1, 6, 327. C
compoſita ab Henrico filio V. ib.
inueſtiturae papis conceſſae, ib.
fiunt per annulum et baculum, ib.

Epiſcopatus, Magdeburgicus inſtitutus per uniuerſam ditionem Slauorum, 3, 5, 4, 262. b
Merſeburgenſis et Miſnenſis paruerunt Magdeburgenſi, ib.
trium Lotharingiae epiſcopatuum negotium ann. 1664. ad amicabilem compoſitionem remiſſum fuit, I, 1, 6, 380. d
arbitri fuerunt Saxo, Aichſtadenſis et Conſtantienſis epiſcopi, ib.
ſed negotium hoc ſucceſſu deſtitutum, I, 1, 6, 380. f
in mutuo epiſcopatus Caeſaris conſenſu opus eſt, I, 3, 4, 1145. yy
canoniſtae pontificis autoritatem requirunt, 3, 3, 4, 1146. zz
ſed eo conſenſu non eſt opus, ib. E
in mutuo prouincialis epiſcopatus opus eſt conſenſu domini territorialis, 3, 3, 4, 1147. A
prouinciales ſunt Guckenſis
Labacenſis
Lauantinus
Viennenſis, I, 3, 4, 1147. B. II, 3, 4, 967. 968. **
epiſcopatus principatus in mutui contractu ordinum prouincialium conſenſu opus habet, cur? 3, 3, 4, 1148. A
prouinciales Labacenſis
Lauantinus
Viennenſis etiam annatas ſoluunt archiduci Auſtriae, II, 3, 4, 967. 968. **

EPISCOPI, in pleriſque regnis reges ab epiſcopis non creantur, I, 1, 3, 174. A
epiſcopi catholici quinam dicti? 3, 1, 3, 193. B
patriarchis uocabulum catholici epiſcopi tributum, ib.
quo iure principes dicti? I, 1, 4, 235. I

EPISCOPI, Magdeburgenſis principatus imperii nomine ante quatuor ſecula audit, I, 1, 4, 235. I
Wurtzburgenſis epiſcopus dux Franconiae eſſe praetendit, ib.
epiſcopi marchiae in comitiis imperii ſuffragia dixerunt, I, 1, 4, 269 u
hoc iis habuerunt ſacri muneris cauſa non territoriorum ergo, ib.
etiam Caminenſis epiſcopus, ib.
uſi ſunt titulo Dei gratia ſed priuato ſtilo, I, 1, 5, 284. A
quidam iisdem hunc titulum dederunt adulationis ergo, ib
olim iure regni gauiſi ſunt Germaniae epiſcopi, I, 1, 6, 315. E
adlegationum iura iis competunt, ib
in gratiam epiſcoporum urbes conditae, I, 1, 7, 482. D
in Boioaria olim archiepiſcopis et epiſcopis territoria mediata fuerunt. I, 1, 7, 490. B
in hoc ſtatu perdurarunt uſque ad Fridericum I. ib. B
Henrico Leone proſcripto epiſcopi Salisburgenſis, Paſſauienſis, Ratiſponenſis mediatas ditiones a Boioaria exemerunt et reddiderunt imperii immediatas, ib. E. 492. G. 493. B
etiam epiſcopus prouincialis in comitiis ſuffragii iure gaudere poteſt, I, 1, 7, 514. D
pontifices prohibuerunt, ne epiſcopi feudorum dominos interpellent in cauſis clientelaribus, I, 2, 1, 683
Alexander III. epiſcoporum ſententias in cauſis feudalibus latas dixit nullas, ib.
ex facto epiſcopi obligatur, eccleſia, ſi capituli auctoritas acceſſerit, I, 3, 4, 1145. A
ſi eccleſiae reditus non ſufficiunt, epiſcopus poteſt cogi ad uendendum bona immobilia, I, 3, 4, 1145. A
quae diſcrimina inter epiſcopos Germaniae et aliorum regnorum, ib. xx
theſaurario coenobiorum omnium elenodiorum praefecturam tribount, II, 1, 1, 31. oo
a pontifice faſciam laneam nundinari debent, II, 5, 1, 100. *, **
quam ex loco Paulino defendere uolunt, ib.
epiſcopus Conſtantienſis, Salomo, miniſter fuit Cunradi I. II, 1, 2, 219
epiſcopi auctoritas in hoſpitalium cauſis non requiritur, II, 1, 3, 236. C
epiſcopi omnes in Germania olim regibus paruerunt, II, 1, 3, 239. b
quin ab eo conſtituti et loco depulſi ſunt, ib. c
poſtea prouinciarum dominis ſubfuerunt, ib. 240. d
defunctorum bona ad territorii dominos peruenerunt, ib.
olim ſacrilegii crimine tenebantur, ſi ſibi de reditibus alia quam neceſſaria ad uictum tribuebant, II, 1, 3, 281. n
epiſcoporum Germaniae quadruplex ſtatus conſiderandus eſt, II, 1, 15, 621
principio dominum habuerunt prouinciae principem ordinibus prouincialibus adſcripti, ib.
poſtea imperatori paruerunt, ib.
haec prima forma omnium epiſcoporum in Germania, ib.
deinde habitum mutarunt priuilegio, II, 1, 15, 607

EPISCOPI, multi ſua territoria principibus prouinciarum ſubduxerunt, facti immediati, II, 1, 15, 607
plures ſacri muneris cauſa ſubducti ſunt principibus, ib.
hoc lumine lites inter Saxoniae electorem et epiſcopos Merſeburgenſem et Naumburgenſem ſunt definiendae, ib.
Bohemiae epiſcopi olim paruerunt Moguntino, II, 1, 15, 607. 608
Fridericus II. demum Bohemiae regibus dedit facultatem epiſcopos inaugurandi, ib.
fuerunt mediati territorio, munere autem immediati, ib.
a Friderici II. temporibus Bohemiae epiſcopi a comitiis imperii abſtinuerunt, ib.
imperatores nominarunt epiſcopos, II, 3, 2, 826
fuerunt heredes epiſcoporum in rebus mobilibus, II, 3, 2, 827
imperatoris iura in epiſcopos Caeſareos
Aquiſgranenſem,
Argentoratenſem,
Leodienſem, II, 3, 2, 827
olim a collectis fuerunt immunes, cur? II, 3, 4, 897, f
epiſcopi olim de ſuis uixerunt, ib.
olim nulla inter epiſcopos praecedentia fuit, ib. 900. 901. m
controuerſiae inter epiſcopales et presbyterianos, ib.
an diſcrepante capitulo electio ad epiſcopum deuoluatur, aliqui exiſtimant, II, 3, 4, 907, B
exemplum exhibet Baluzius iuris ad epiſcopum deuoluti, ib. **
epiſcoporum heres olim princeps territorii fuit, II, 3, 4, 925, e
principio ſalaria non habuerunt, ib.
magis pii etiam proprium peculium eccleſiae contulerunt, ib.
curatiores inuentarium fecerunt eccleſiae bonorum, ib.
memorabilis eſt epigraphe epiſcopi Vienneuſis, ib.
eo mortuo, bona peruenere ad principes ex reditu feudali, II, 3, 4, 923, A
exempla Caeſaris, regum Angliae, Galliae, ducum, principum et officialium, ib. 923. 924
quo iure fiſcus ſucceſſerit epiſcopis? ib. 925. B
quo iure princeps reditus epiſcopatus, abbatiae etc. ſibi arroget ſede uacante? ib.
a releuio uel laudemio non ſunt immunes, ib. 926. y
nullo tempore condiderunt teſtamenta, II, 3, 4, 932, C
epiſcopi iura territorialia nacti archiepiſcopi frena excuſſerunt et contra papam conſeruarunt, II, 3, 1, 790, B
apud epiſcopos hodie annales leges non obſeruantur, II, 4, 1, 1046, mm
iis praecedentia debetur ex ſuperſtitione, II, 4, 2, 1067, dd
ordo ſubſcriptionis in diplomatibus, ibid.
in comitiis dextrum latus abſoluunt, ib. 1068
lepida eorum argumenta, epiſcopos eſſe principes inſtar Dauidis, 1068, G
epiſcopus Leodienſis audit princeps, II, 4, 2, 1069, A
idem inſtitutum habuit Monaſterienſis, ibid.

EPISCOPI, eſt maioris ordinis ſacerdos, II, 4, 4, 1145, xx
apud Romanos habuerunt uxores, ib.
eorum uxores poterant eſſe tutrices, ib.
in Germania mater tutrix eſſe poteſt episcopi euangelici uel adminiſtratoris, II, 4, 4, 1145, zz
exemplum eſt in epiſcopatu Merſeburgenſi recentisſimum, ib.
apud Romanos tutores dare poterant, II, 4, 5, 1174, bb. 1187. ee
apud Germanos id recte iis negatur, 1187. ff. gg

Epiſcopiam, ſcholae epiſcopii et clauſtri in eccleſiis cathedralibus, II, 2, 2, 673, F
antiquisſimae academiae ex ſcholis epiſcopii ſunt erectae, II, 2, 2, 674, A
quibus progreſſu temporis numen uniuerſitatum tributum, ib.
Carolus eas ad imitationem Alexandrinae ſcholae inſtituit, ib. C
in illis altiora mathematum ſtudia monachi diſcipulis ſuis inſtillarunt, ib. F
circa finem ſeculi IX. aliae epiſcopii ſcholae ſunt erectae, ib.
epiſcopii ſcholae ſeculo X. in Gallia ſunt continuatae, 675, A
earum facies ſeculo XI. XII. ib. C
ex ſchola epiſcopii Pariſiis ſub Ludonico VII. aliae prognatae, 676
ex his ſcholis Pariſienſis academia fuit enata, 677. 678. 679. 680. 681
Ἐπίσημα quid? II, 1, 1, 168, F
Epitaphia fidem faciunt in iure ſecundum ICtorum doctrinam, I, 1, 4, 230, a
Ἐπίτροπος quis Graecis? II, 4, 3, 1077, B, 1106, C

Equites S. R. I. a munare adlegatorum excluduntur, I, 1, 6, 454, E
territoriales legationes inſtruere posſunt, ib.
effecerunt urbes Germaniae antiquisſimas, II, 1, 14, 562, D
praelati ſunt doctoribus, II, 4, 2, 1064, E
nobiles et equites hodie ſynonyma, unde? II, 4, 2, 1065, B

Eraſmus, eius locus de prouerbio: murus Hipparchi, II, 1, 5, 385, A
Erb-Aemter, Vltraiectinus habet dapiferum, uenatorem, pincernam, mareſchalcum, camerarium, ianitorem, ſigniferum, I, 1, 4, 254, b. I, 2, 2, 653
imperii ſunt hereditarius uexillifer, ſupremus aulae magiſter, tubicinum tutela, uagabundorum patrocinium, Iudaeorum praefectura, piſcatores, uenatores, I, 2, 5, 921
electores feuda acceperunt ea cauſa, ut hereditariis muneribus in aula Bambergenſi fungerentur, I, 2, 5, 935, r
haec officia non ſunt confundenda cum archiofficiis, ib.
quatuor hereditarii antiqua conſuetudine ſupellectilem et utenſilia mortui epiſcopi acceperunt, II, 3, 4, 924, A
add. *Archiofficia. Officia aulica.*

Erb-Frau, I, 3, 4, 1135, D
Erb-Gerichte unde nomen? I, 2, 3, 834, C
Erb-Hofaemter uid. *Erb-Aemter. Officia aulica.*

Erb-Poſt-Amt, *General Erb-Poſt-Amt*, feuda ſunt uel propria uel impropria, I, 2, 5, 951. 951. B
uid. *Poſtae.*

Erb-Poſt-Meiſter, *General Erb-Poſt-Meiſter*, I, 2, 5, 956, C
in Hiſpania, Gallia, I, 2, 5, 936. 937

Erb-Poſt-Meiſter, *General-Erb-Poſt-Meiſter*, in Anglia, Dania, Suecia, Ruſſia, Polonia, I, 2, 5, 938
in imperio Caeſaris ſummi praefecti ſunt Taxius et comes de Paar, I, 2, 5, 941
in marchia Brandenburgica fuit comes de Wartenberg, I, 2, 5, 944
in Saxonia gens Flemmingiana, I, 2, 5, 947
in Brunſuicenſi ducatu comes de Platen, I, 2, 5, 948. 949
in Guelſerbutana ditione Lautenſacii a Taxiis ſubinfeudati, I, 2, 5, 949
in Haſſia princeps ipſe, I, 2, 5. 949, F
in Wurtenbergico ducatu Taxius, ib. 950
in Onoldino et Baruthano principatibus Taxius, ib.
in Boioaria et Palatinatu Taxius, ib.
add. *Poſtarum praefecti.*

Erb-Verbruderungen, an ſucceſſorem obligent diuerſae doctorum ſententiae, I, 1, 8, 511, o. p
locum non faciunt legitimae et Trebellianicae, I, 3, 3, 1081, nn
Erben, iura Germanico hoc uerbo notantur collaterales agnati, I, 3, 3, 1077, D
Erborges Leben quid? I, 3, 4, 1093, k
Erchangerus, Sueuiae comes, Vngros occidit, quos Conradus perſequitur, II, 1, 2, 221. 222, y
a Conrado I. in exilium miſſus, II, 1, 2, 223, bb
a concilio Althemenſi cum fratribus Bertholdo et Luitfrido condemnati capite plexi, II, 1, 2, 224, hh. 226
eorum bona tradita Burcardo, II, 1, 2, 224. 216. 227, b
capitis ſupplicium illuſit, II, 1, 1, 234, I
Erdmann, Chriſt. Noriberga in flore, libri huius argumentum, II, 1, 1, 7. ff. zz
exhibet bullam Martini V, II, 1, 1, 19. xx
eius ſcriptum eſt uirulentum, II, 1, 1, 42, B. 69, cc
urget clauſulam bullae commiſſoriam, ib. 71, ii

Erdaer, *Erer*, I, 1, 5, 277, B
Eremita praedixit uictoriam a Mauris reportandam, I, 1, 1, 82, D
eremita quidam in urbe Arauſione noctu ſimulacra crucis euertit, II, 1, 8, 449, aa
quod Gallo occaſionem dedit, principatum Araniacum inuadendi, ibid. 450. 451. ſeq.

Erenfridus, Palatinus, inſignia imperialia ei abiudicantur, II, 1, 1, 29. D
praelio fuit uictus, ib. 30
adrogauit ſibi cuſtodiam inſignium, non qua archipalatinus, ſed quod pro ſe haberet ultimam uoluntatem, II, 1, 1, 30, C
add. *Ehrenfridus.*

Ericus VII. Daniae rex, ſubdominus adſcitus ab Ottone Anhaldino, I, 2, 1, 671, F

Erneſtus, Boioariae princeps, filii ſponſam Agnetam Beruauerin an. 1636. ultimo ſupplicio ſuffocauit, I, 3, 3, 1170, g
Erneſtus et *Albertus* fratres, Saxoniae duces, in ſuis diplomatibus ſubſcripſerunt *mit unſer Maieſtaet Ingeſiegel*, II, 4, 2, 1057, A
Erpenius, II, 1, 4, 713
Errare quid? I, 3, 1, 981, E
Error et ignorantia a ICtis plerumque confunduntur, I, 3, 1, 978
ſed diſtinguenda haec duo uerba, ib.

Error, transactionis reſciſſio etiam de errore affirmanda, I, 3, 1, 982
Ertz-Erb-Hoff-Aemter, Saxoniae dux eſt hereditarius uexillifer, I, 2, 5, 921, A. 951
item dux Wurtenbergicus, ib. 921
Lotharingiae dux ſupremus aulae magiſter, ib.
tubicinum tutela Saxoni electori commendata, ib.
uagabundorum patrocinium Palatino et Brandenburgico commiſſum, ib.
Iudaeorum praefectura ſuprema Moguntino adhaeſit, I, 2, 5, 921
piſcatores imperii etiamnunc comites Wernigerodani dicuntur, ib.
uenatores ſunt Pomeraniae, Miſniae et Wurtenbergici principes, ib.
Ertz-Hoff-Meiſter des Reichs, I, 2, 5, 921, A
add. *Archiofficia.*
Eruditi, eorum multitudo, II, 4, 1, 1050. dd
uid. *Docti.*

ERVDITIO, quadripartitae eruditionis hiſtoria, II, 2, 2, 659, ſeq.
eius origo et fundamentum non aeque obuia, II, 2, 2, 659
quidam fortuitam ſtatuunt ab homine quodam, cuius uniuerſam bibliothecam quatuor libri conſtituebant, ib.
Thomaſii programma de ortu et progreſſu quatuor facultatum commendanda, ib.
diuiſio haec circa ſeculum XII. et XIII in Academia Pariſienſi nata, ib. 661
Hebraeorum temporibus fuit ignota, ibid.

ſaniorum riſui ſe exponunt, qui hanc diſtributionem iis attribuunt, 661, C
inſani ſunt, qui patriarchas artium liberalium et philoſophorum magiſtros uel trium facultatum doctores ſibi fingunt, II, 2, 2, 661, A
Hebraeorum ſcholae tantum ad religionis inſtituta imbibenda formatae, ib. D

poſt Eſdram eruditionem Graecanicam cum ueteri ſua coniunxerunt, ib.
helleniſtarum pruritus tamen per Rabbinorum anathema coercitus, ib. E
ſub Haſmonaeis artes liberales a Graecis didicerunt, ib.
barbarorum eruditio qualis? II, 2, 2, 662
barbari diuiſionem eruditionis non inſtituerunt, ib.

eruditio Graecorum initio in poetarum fabulis conſtitit, ib. 664, C
Homeri auctoritas apud eos maxima, ib.
paulatim a poetarum fabulis ad uerius eruditionis genus ſunt ducti, ib. F

antequam ad philoſophiam animum adiecerunt, arithmetica, geometria, muſica et aſtronomia imburi ſunt, ib. G
quae ſpeciatim μαθήματα ſeu diſciplinae uocatae, II, 2, 2, 665, A
modus inſtitutionis fuit, uernacula docuerunt philoſophiam, ib.
ab anno aetatis ſeptimo grammaticen docebant, ib.

poſt ad lectionem poetarum adducebant iuuenes, ib.
liberi grammatiſtice, gymnaſtice, muſice, graphice imbuti, II, 2, 2, 665
mathematum neceſſitatem requirebant Pythagoras, Plato, ib.
ad ἀκροάσεις neminem admittebant, niſi mathematis imbutum, ib.
ERVDITIO,

ERVDITIO, mathematis additae grammatice et rhetorice, II,2,2,665
quaternarius numerus in ſenarium poſt mutatus, hinc ἐγκυκλοπαιδία, ib.
dialectica a latinis ſeculo V. inter προπαιδεύματα eſt relata, ib. F
uniuerſa logica nomine dialectice comprehenſa, 666, A
poſt diuiſerunt in grammatiſticen et grammaticen, ſtricte dictam, ib.
grammatiſtice ad ſolam legendi, ſcribendi et rudem computandi artem reſtricte, ib.
grammatice hiſtoriam uniuerſam, ſtili doctrinam, enarrationem poetarum comprehendebat, ib.
rhetorice inuitis philoſophis in numerum προπαιδευμάτων eſt relata, ib. C
quae in urbe Athenis floruit, ib.
hinc orte tria dicendi genere, deliberatiuum, iudiciale, demonſtratiuum, ib.
hanc peruerſam conſuetudinem reprehendunt Socrates, Plato, ib.
eruditio quadripartita Graecis plene ignota fuit, II,2,2,667. A
quaenam eruditio Romanorum? II,2,2, 668. 669

Chriſtianorum eruditio in primis ſeculis, 670
ſaeculo primo poſt natum Chriſtum ſimpliciſſima omniſque artis expers fuit, 670. C
uacarunt unice lectioni ſacrarum literarum, ib.
ſaeculo II. ſeoſim inceperunt praeter S. literas eruditioni paganae operam nauare, ib.
a tempore Clementis Alex. circiter philoſophiam theologiae ancillam appellare inceperunt, ib. F
eorum ſcholae fuerunt catecheticae, ib. G
ſaeculo III. operoſius artes liberales addiſcere coeperunt, 671. A
Chriſtianorum filii paganorum ſcholas frequentarunt, ib.
in Alexandrina ſchola Origenes omnis generis doctrinas ſacras et externas tradidit, ib.
inter paganos diſtinctae fuerunt grammatices, rhetorices, philoſophiae profeſſiones, ib.
hoc ſaeculo celebrantur etiam Antiochena et Caeſareenſis ſchola, ib.
eruditio ſeculi IV. quae? ib.
ſaeculo V. chriſtiani omnes artes liberales in una eademque ſchola tradiderunt, ib.
Auguſtinus primus ſeptem artes liberales numerare coepit, 672. A
in duas claſſes diſtinxit, tres logicas et quatuor mathematicas, II,2,2, 672. A
Boethius primus quadriuii uoce de quatuor ſcientiis mathematicis uſus, ib.
poſt uſus uocum triuii et quadriuii innotuit et ſcholarum triuialium, ib. B
ad ſaeculum VII. referuntur primordia theologiae in formam artis redactae, 673. C
a Teyoneſcu Tagone, ib.
ſaeculo VIII. idem fecit Io. Damaſcenus, ib.
ad ſaeculum IX. falſo referuntur fundamenta Pariſienſis academiae, ib.
quae et aliae Carolo M. adſcribuntur, ibid.
Carolo M. et eius filio rectius tribuuntur conſtitutiones de ſcholis in eccleſiis aperiendis, ib.

ERVDITIO, hinc ſcholae epiſcopii et clauſtri uocari ſolitae, II,2,2,674. A
in his nil niſi latine didicerunt, 674. B
hinc origo prouerbii parler latin deuant les clercs, ib.
hoc prouerbium in honorem Franciſci Aſiſii mutatum, ib.
in his ſcholis monachi aliquatenus altiora mathematum et philoſophiae ſtudia diſcipulis inculcarunt, ib.
eruditio ſeculi IX. et X. quae? 675
Mabillonius quaeſtionem mouet, an ſeculum X. adeo rude et indoctum fuerit, ut uulgo creditur, ib.
ſaeculo XI. Conſtantinus Afer artem medicam in occidente reſuſcitauit, II, 2, 2, 676
quae ſaeculo XII. in Salernitana urbe floruit, ib.
in Gallia et Pariſiis Ariſtotelica philoſophia fuit reſtaurata, ib.
eruditionis facies in Gallia, 677
poſt conſcriptos a Lombardo libros in illis toti fuerunt, ib.
hinc eruditio ſcholaſtica exorta, ib.
decretum et medicina etiam docta fuerunt Pariſiis, ib.
ius ciuile eliminatum, ib. 678
hinc eruditio quadripartita anno 1436. Pariſiis fuit conflata, 678. 680
cur omnem eruditionem ad quatuor claſſes referre Pariſienſibus placuit, 680
in Bononienſi academia quadripartita eruditio ſerius coepit, ib. 681. A
Salmanticenſis quoque una ex quatuor ſtudiis generalibus orbis uocatur, ib. 681

Eſdras, eius tempore Iudaei legatos mittere coeperunt in Graeciam et Italiam, foedera cum iis contracturi, II, e, 2, 661. D
Eſſenſis abbatiſſa, comes de Bergen, eius controuerſia cum linea Kauniziana, I, 2, 1, 703
prouocat ad Caeſarem, neglecta curia Haſſiaca, ib. s
Haſſiae Landgrauius huius controuerſiae remiſſionem urget, ib. 703. 704
Eſſeriphus, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 718. pp
Ethelſuuitha, filia regis Eduardi, uxor Balduini, comitis Flandriae, II,1,1,188. B
Ethica, ſi homo irregenitus in ea progreſſus facit, facundus paraeneticus euadit, II,2,1,641. C
ethice quid? II,2,8,752. D
pro affectuum ratione gradus uirtutum ſe habent, ib.
haec differentia probe cognoſcenda, ib.
philautia magna damna ethicae intulit, ib. F
Ethici, heterodoxos foetus excluſerunt, II, 2, 9, 760. B
Ethnici, ethnicos dominatus regis regnique titulis chriſtiani indignos cenſuerunt, I,1,t,26. B
an ethnici bonis artibus caruerint? II, 2,1,619
ſunt ἀναπολόγητοι, II,2,1,631. A
Chriſtianorum ratio docendi diſcendique facilior quam ethnicorum, ibid. 632. D
debent pleraſque artes Hebraeis, II, 2, 1,633. 634
Ettoſius, Arabs philoſophus, principibus fuit carus, II,2,4,720. o
eius liber, ib.

Etwalgerus, uir magnae autoritatis, nepotem cum uocauit Conradus I. II, 1, 2, 159. n. 210. g
Euangelici, immunes ſunt a bulla pontificia, II,1,1,69. D
reliquiarum cura cenſentur indigni, II, 1,1,69. ee
euangelicorum et catholicorum eadem iura in imperio iuxta artic. V. pacis Oſnabrug. II,1,5,73. qq
euangelici patroni duxerunt ſibi religioni pontificiae parochiae pontificium commendare, II,3,2,837. a
euangelici principes utuntur iure deuolutionis, ſi ultra trimeſtre ſpatium patroni cunctati ſunt, II,3,3,866. B
euangelicis principibus Lutherus commendauit annatas, II,3,4,951. 952.
iiſdem commendauit commune conſiſtorium, II,3,4,952. c
Strykii doctrina pro annatis euangelicorum, II,3,4,954. 955
Textoris ſententia, ib. 957. f
epiſcopi euangelici tutrix mater eſſe poteſt, II,4,4,1145. ee
Eubonia, inſula, aliis Manopia ſeu Men, I,2,1,11. F
Eucherius, auctor eſt fabulae de crucixtu Mertelli, II,1,3,279. c.f. 280. g.
Eugenius, papa, Bernhardi admonitio ad eum, I,1,3,196. C
Eugubinus de perenni philoſoph. II, 1, 6, 400. F
Eumenes, rex, eius iudicium de rege, I, 1,1,10. A
Eupolis teſtatur de honore Academo exhibito, II,1,5, 365. A
Euripides, II, 2, 10, 766
Europa, omnis europa eſt Germaniae, quo ſenſu? II,1,15, 591. a
quo ſenſu Plinius et Tacitus europae ſignificatum ſumſerunt, ib.
Germanorum coloniae in partes europae pleraſque ſe extenderunt, ib.
hac ratione omnis europa uelut magna Germania eudit Frehero, ib.
exeunte ſeculo XVII. in quibuſuis europae regnis imperium apud Germanos fuit, ib.
pontificis primatum principes europae promouerunt, II,3,1, 774. B
Europaei, eorum fabuloſa origo a Iapheto, II, 1, 10, 487. B.
omnes europaei Iaphetum aut patrem ant auum faciunt, ib.
Germani, Galli, Hiſpani, Sueci, ib.
de Euſebiis, Ern. eius uirulentum dogma de bonis eccleſiae, I,3,1,1013. D
diſputatio de pace religioſa, II,3,2, 811. b. 813. c
Euſebius, eius hiſtoria eccleſiaſtica, II,2, 1,644. II,1,7,425
Euſtathius, eius opinio de Sethi columnis, II,1,10, 483. 474. D.
Euthymius in Sylburgii Saracenicis teſtatur, Muhammedem ſuis artes prohibuiſſe, II,2,4,709. cc
Exarchatus Rauennas,
Romanus,
Spoletanus patrimonium papae, II,3,4,944. s
Exarchi in Italia ad iura imperatorum tuenda creati, I,1,3, 199. E
electio pontificis ex imperatoris et exarchi confirmatione ſuſpenſa, ib. G
eorum imperium in Italia deletum, ib. 200
Excellentia, olim titulus marchionum fuit, I,1,4, 227. u

Executia,

Executio, iure Romano Macedoniano uti licet in executione, I, 3, 4, 1129. ff
poſt eam Germanico iure non attenditur Macedonianum, ib. gg
Exheredatio olim Romanis libera fuit, I, 3, 3, 1057. E
exheredationis cauſae adaugeri non debent, II, 4, 5, 1193. E
Exemtio, R. I. claris uerbis uult, ut ordines ab imperio exemti reuocentur, I, 2, 1, 680. c. 675. 676. i
exemtionum genera diuerſa ſunt diſtinguenda, ib. 680, aa
de quo genere exemtionum iudicia recuperatoria intelligenda? ib. aa
haec conſilia ſucceſſu caruerunt, ibid. 681. bb
biennium praeſcriptum, intra quod exemtionis proceſſus debent finiri, ſed duo ſaecula praeterlapſa, ib. bb
domus Auſtriaca XXI. ſtatus exemit, quos numerat fiſcus imperialis, ib. cc
quid de iure exemtionum ſentiendum? II, 1, 3, 333. b
de exemtione ciuitatum quae praeſumtio locum habeat? I, 1, 7, 505, 506. 507
quid de ciuitatum exemtionis praeſcriptione ſtatuendum? I, 1, 7, 507. 508. 509. 510. 511
Expectatiuae in ſucceſſoriis pactis adhiberi ſolent, II, 4, 1, 1019. nn
exemplum eſt in titulo Auſtriaco ducatus Wurtenbergici, ib.
Expectiuarius, poſſeſſori feudum debetur, I, 2, 2, 759. oo
Expoſitio infantum apud Romanos libera fuit, I, 3, 3, 1061. E
exempla, ib. 1062
per Conſtantinum M. non fuit abrogata, ib. E
in legibus Romanis frequens eius memoria, ib.
his moribus Chriſtiani ciues Romae non ſunt uſi, I, 3, 3, 1062. D
in eccleſiis expoſitiones damnatae, in curiis relictae, ib.
Valentinianus, Valens et Gratianus eas e republica proſcripſerunt, ib. E
poena eius, 1063
Extremitas quid apud Romanos? I, 1, 4, 212. b
Eylewerſtorph, coenobium, I, 1, 8, 601. †*. ***. 600. **
Eyſengrein, Wilhelmus, in catalogo epiſcop. Spirenſium locum nominat, ubi Cunradus epiſc. Spir. inſignia condidit, II, 1, 1, 40, A
Ezo, affinis Ottonis III. II, 1, 1, 25. 26

F

FAbarienſis abbatia, II, 1, 2, 240. f.
Faber, Felix, hiſtor. Sueuor. loca ex eo de urbe Hala, II, 1, 14, 558. 571
teſtatur de Kyburgo inſignium tutelari, II, 1, 1, 43. A
Faber, Lud. Canterellus, legatus, a pontifice quaeſitus, ubinam ſcripta inueniretur lex Salica, reſpondit ab altera paginae parte in libro, qui agat de donatione Conſtantini, pontifici facta, II, 1, 9, 460
opinio de terra Salica, II, 1, 9, 461
Faber, P. agoniſticon libri, II, 1, 5, 366. e
Fabii, largitate in uulneratos milites ſe admodum commendauerunt, II, 1, 3, 263. a
Fabricius, Georgius, excellens poeta, II, 1, 11, 496. D
eius commentarius in Prudentium, II, 1, 11, 497. F
Fabrottus, Car. Annib. praefat. baſilicorum ad Seguierium ſcript. II, 1, 9, 468. p.
ſtatuit foeminas in regno Galliae admitti, non iure ſucceſſionis, ſed electionis, ib.
eius exceptio non eſt fundata, ib.
FABVLA de ferrea, aurea et argentea coronis, II, 1, 1, 12. D
gladium Carolo M. de coelo delatum eſſe ab angelo, II, 1, 1, 118. (34)
de cruciatu Martelli, II, 1, 3, 279. c. f. 280. g
de liliis Gallorum a coelo demiſſis, II, 1, 9, 463. 464
ethnicorum de primis hominibus, II, 1, 10, 475. ſeq.
Lucretius eos mutos ac feros fingit, II, 1, 10, 475. a
Diodorus Siculus et Vitruuius idem faciunt, 475. b. 476. c
Horatii fabulae de primis hominibus, 477. d
Horatii aurea ſecula, ib. e
Helmontii fabulae de alphabeto naturali, 478. h
Gaffarelli de alphabeto coeleſti, 479 i
fabulae de inuentione literarum, 480. l
fabularum origo eſt defectus uerae hiſtoriae, 481. 482. B
fabularum cauſae in primo aeuo, 482. C
fabulae de libris Adami, Sethi, Enoſi, Cainani, Enochi, 483, m. n. 484. o. p. q.
de patriarchis fabulae, Abrahamo X. Henocho XXX. L. Setho, X. Adamo libros tribuunt Muhamedani, 486. r
fabula de Chamo, qui magicas artes a Cainitis acceptas et tabulis 1260, inſcriptas in arca cuſtodiuit, 486. r
fabulae de praeadamitis, II, 1, 10, 485. t 486
fabulae de tripartito Noachi orbe inter filios, II, 1, 10, 485.
Europaeorum fabuloſae origines a Iapheto, 487, x
Germani, Galli, Hiſpani, Sueci ſibi uindicant Iaphetum, ib.
fabuloſa origo Germanorum a Tuiſcone et Manno, 487. z
Romanorum a Iano et Saturno, 489. aa
Graeci αὐτόχθονας ſe dixerunt, ib. bb
Aegyptii cum ipſis diis ſe genitos affirmant, 490. cc
Arcades ante Iouem ſe procreatos putant, ib. dd
Phryges omnium aetatem ſe ſuperare fingunt, ib. ee
fabularum cauſa eſt ignorantia ſcriptorum, 489. ff
Strabo Danubii ortum non procul ab Adriatico quaerit, ib.
Herodotus in Celtarum finibus oriri exiſtimat, ib.
fabularum cauſa et peſtis ſunt poetae, 489. bh
Homerus eſt fabuloſus rerum Graecorum ſcriptor, ib.
fabuloſa gentium origines inueſtigandi media, 491. ii
Tacitus Britannos Galloſque eiuſdem originis eſſe uult, ib.
Pſammitiches, Aegyptiorum rex, duos pueros paſtori alendos dedit, qui cum clamarent *Beck*, Phryges antiquiſſimam gentem eſſe ſtatuit, 491. ll
Goropii Becani figmenta, qui aſſerit *Beck* ſuis notare panem, II, 1, 10, 491. mm
FABVLA, Olai Rudbeckii fabuloſae etymologiae, II, 1, 10, 492. nn
ad fabulas fouendas alios mouit erroris uetuſtas, 491. oo
alios patriae amor, meliorum defectus alios, ib. pp. qq
principum adulatores, 491. rr
rario ſtatus maximum fabularum fulcrum, 492. ss
fabularum cauſa etiam eſt barbaries, 493. tt
Annii Viterbienſis figmenta, qui ſub nomine Beroſi, Manethonis, Xenophontis, Fabri Pictoris, Myrſilii, Catonis, Sempronii, Metaſthenis et Philonis mendacia eruditis obtruſit, 493. nn
Gaſpar Barrerius et Io. Goropius Becanus eidem laruam detraxerunt, ib.
eruditio Graecorum initio in poetarum fabulis conſtitit, II, 2, 2, 664
Homeri auctoritas maxima apud eos fuit, ib.
paulatim tamen a poetarum fabulis ad uerum eruditionis genus ſunt ducti, ib. F
FACTVM, de obligatione facti diuerſae ſunt doctorum opiniones, I, 1, 8, 541. ſeq.
alii ſucceſſorem obligant ex facto deceſſoris ubique, I, 1, 8, 541. a. b
alii obligant tantum in probabili facti ratione, I, 1, 8, 543
alii factum aeſtimant cum diſcrimine domanii et patrimonii, I, 1, 8, 545
alii obligant ſucceſſorem ex contractu facto non ex gratiis, I, 1, 8, 547
alii ſucceſſorem uniuerſalem ex facto obligant, non ſingularem, I, 1, 8, 550
alii obligant, ſiquid factum ex officio et dignitate, I, 1, 8, 551, q. r
alii factum principis aeſtimant ex legibus Romanis, 553
alii ex facto deceſſoris obligant ſucceſſorem ex iure canonico, 559. y
alii ex iure feudali obligant ſucceſſorem ex facto deceſſoris, 561. aa
de obligatione ex facto deceſſoria decerni nequit ſine formulae regalis notitia 561
in una republica facta deceſſoris ualent, in alia depunguntur, 563. a
principio quaerendum, num facta ſint legitima, quae ex formula regni cognoſcenda, 563, b, 565. d
de obligatione ex facto deceſſoris felicius iudicant ordines regni, quam priuati doctores, 566. g
poſt cognitam formulam in uſum unius uel alterius reipublicae recte traduci poſſunt iuris regulae de obligatione ex facto deceſſoris, 567
de obligatione ex facto deceſſoris regulae ſigillatim recenſentur, 570
quid iuris, ſi factum deceſſoris cauſam probabilem habuerit? 543. 571. o
quid ſi ex facto deceſſoris commodum reipubl. 571. p.
quid ſi factum tangat principis patrimonium? 545. 572. q
quid ſi contractum a deceſſore et quid ſi donatum? 547. 572. r
quid ſi nomine reipubl. non priuato principis ſit actum? I, 1, 8, 573. s
quid ſi facto deceſſoris populi conſenſus acceſſerit? I, 1, 8, 573. t
quid ſi factum principis tangat dignitatem aut munus? 551. 574. u
quid ſi ſucceſſor cauſam habeat delati imperii a ſucceſſore? 541. 545. 575. x
FACTVM,

FACTVM, quid ſi princeps deceſſoris heres ſit factus? I, 1, 8, 576. y
quid ſi obligatio deceſſoris ſuperet uires hereditariorum bonorum? 577. z
quid ſi ex facto deceſſoris tantum damna minora? 578 aa
quid ſi deceſſor cetera uixerit frugaliter? 579. bb
quid ſi temporum infelicitas ſucceſſori? 580. cc
quid ſi factum ſucceſſoris pactis gentilitiis aduerſum? 580. dd
quid ſi pacta cum populo abſoluant ab obligatione ex facto deceſſoris? 580. ee
quid ſi deceſſor iurauerit aut plenitudine poteſtatis uſus ſit? 581. ff
quid ſi obligationi deceſſoris ſubſcripſerit futurus heres? 581. gg
quid de regnis, quibus admixta allodia, 581. hh
quid ſi obligatum ſe credat ſucceſſor in conſcientia? 582. ii
quid ſi obligationem imperent rationes decori? 582. kk
quid ſi ſucceſſori nulla habeatur fides? 583. ll
quid ſi obligatio praeſtanda ſuperiori, I, 1, 8, 584. mm
quid ſi deceſſor filius fuerit? I, 1, 8, 584. nn
quid ſi deceſſor frater ſit etiam ciuilis? 584. oo
quid ſi deceſſor ſit peregrinus? 584. pp
quid ſi deceſſor ſit amicus? 585. qq
quid ſi deceſſor foederatus ſucceſſoris? 586. rr
iure feudali ex facto deceſſoris obligatur filius non alii extranei, 586. a. b. c.
quae rationes 2. F. 45. et 51. §. 4. de obligatione filii ex facto patris, 587. d. e
diuerſae interpretum claſſes huius decreti feudalis, 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594
de obligatione ex facto patris multiplex inter iureconſultos eſt diſputatio, I, 1, 8, 595
filium ex facto patris non obligari probatur VIII. argumentis, 596. 597. ſeq.
ius Germanicum ab obligatione ex facto deceſſoris liberat ſucceſſorem, 597. 598. 599
liberant eundem diplomata feudalia, 600. 601
liberant feudalis decreti rationes inconcinnae, 602. 597
liberant auctoritas et aetas patrii iuris ante feudalis receptionem, 598. 603
liberant ſupremae curiae, 597. 603. e
liberant iuris Germanici reliquiae in prouincialibus ſtatutis ſuperſtites, 597. 605
quia uinculum conſecutionis eſt a principatibus Germaniae ad feuda landſaſſica, I, 1, 8, 598. 605. g
formula heredis germanico iure uſurpatur pro liberis, 598. 606. h
ex facto patris filium obligari II. argumentis contrariis quidam demonſtrare nituntur, qui confutantur, I, 1, 8, 606. 607. ſeq.
prouocant ad multitudinem iureconſultorum, 605. i
in auxilium uocant ſtatuta prouincialia, 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614
ſucceſſorem in principatum ex facto deceſſoris obligari, quidam II. argumentis probare audent, 616. 617. ſeq.
decretum feudale principem obligare uolunt, 617. b.
FACTVM, feudale hoc decretum principatibus S. R. I. eſſe inconcinnum oſtenditur, 617. c. 618. d
nec de filio ſucceſſore in principatu adfirmari poteſt, 619. e
quo fine in factis principum conſenſus futuri ſucceſſoris requiratur? 620. f
alii putant ex facto deceſſoris obligari ſucceſſorem in territorio Germanico quemcunque, quia Germaniae territoriis admixta allodia, ib.
in hac opinione ſunt Klockius, Franzkius, Struuius, ib. g
Mylerus, Rhetius, 621
quod in Germanicis prouinciis non dentur domania, 621. **
quod Germaniae territoria regantur iure naturali, gentium, ciuili, feudali, 623
pro obligatione principis ex facto anteceſſoris allegantur conſilia Ictorum, 623. o
aduerſus duces Holſatiae, Saxoniae, Boioariae, Brunſuicenſes, Anhaltinos, Sabaudiae, Montisferratenſes, Salutiarum marchiones, archiduces Auſtriae, comites Hanouienſes, Schaumburgenſes, Pedemontanos, Ferrariae duces, Papam, 623. 624. 625.
ſententiae curiales pro obligatione ex facto deceſſoris, I, 1, 8, 627. r
iureconſulti pro obligatione ex facto deceſſoris, Cuno, Enenckel, Mylerus, 627. s. 628
argumenta X. aduerſus obligationes ex facto deceſſoris, 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644
obligatio ex facto deceſſoris aeſtimanda ad formulam principatus, cur? 629. aa bb
ſucceſſor a facto deceſſoris liberatur, quod principatus ſint feuda ex pacto et prouidentia, 629. cc
ita ſentiunt Roſenthal, Brunnemann, Webnerus, ib.
quod ſint inſtar maioratuum Hiſpaniae, ib. 631
fideicommmiſſorum et primogeniturae, ib. ee. 632
quod ordinum conſenſus requiratur in obligatione ex facto deceſſoris, 633. gg
quod reipublicae damna irreparabilia inde ſentiant, 635. ii
quod facto principis opus ſit conſenſus Caeſaris, 635. ll
quod principis omnia bona ſint in nexu domaniali, 637. mm
quod conſtitutiones Caeſarum ſucceſſorem ab obligatione ex facto anteceſſoris liberent, 637. pp
quod ipſa principum diplomata filios ſucceſſores liberent, 640. qq
quod principatibus S. R. I. iura peregrina Longobardica opponi nequeant, 644. rr
ſententia de obligatione ſucceſſoris ex facto anteceſſoris ſemel ſtabilita, difficile non eſt ad reſpondendum caſus ſingulares, 645. 646
ex facto epiſcopi obligatur eccleſia, ſi capituli auctoritas acceſſerit, I, 3, 4, 1145 A
FACVLTATES QVATVOR, hiſtoria, II, 5, 2, 659. ſeq.
earum origo et fundamentum non aeque obuia, II, 2, 2, 659
FACVLTATES QVATVOR, alii fortuitas ſtatuunt ab homine quodam, cuius bibliotheca quatuor libris conſtabat, II, 2, 2, 659
Thomaſii programma de ortu et progreſſu quatuor facultatum huc conſulendum, ib.
haec diuiſio circa ſeculum XII. et XIII. in academia Pariſienſi nata, 661, B
Hebraeis diſtinctio quatuor facultatum fuit ignota, II, 2, 2, 661
cachinno ſe exponunt, qui patriarchas ſibi fingunt artium liberalium et philoſophiae magiſtros uel trium facultatum doctores, ib.
fruſtra haec diuiſio apud barbaros Aſiaticos, Africanos, Europaeos quaeritur, ib. 662, D
facultates ſuperiores Graecis plane ignotae fuerunt, 667
nec a Romanis earum origo petenda, 668, 669
chriſtianis in primis ſaeculis ſimpliciſſima omniſque artis expers eruditio fuit, 670, C
Auguſtinus primus ſeptem artes liberales numerare coepit, 672
Boethius primus quadriuii uoce uſus, ibid.
hinc ueniunt denominationes ſcholarum triuialium, ib. B
a Carolo M. et eius filio ſcholae epiſcopii inſtitutae, 673
e quibus academiae natae, 674, A
epiſcopii ſcholis progreſſu temporis nomen uniuerſitatis conceſſum, ib.
in iis aliquatenus altiora mathematum et philoſophiae ſtudia diſcipulis ſuis inculcarunt monachi, II, 2, 2, 674, E
ſcholae monaſticae maiori cum ardore fuerunt propagatae, 674, F
ſcholae epiſcopii circa finem ſaeculi IX. inſtauratae, ib. G
Oxonienſis monachis multum debet, 675, A
in Pariſienſi ſchola 880. literas tradidit Remigius Antiſſiodorenſis, ib.
quae ſec. X. continuata, ut reliquae epiſcopii ſcholae, ib
Oxonienſis hoc ſaeculo maius nomen habuit quam Pariſienſis, ib.
monachi ſuas ſcholas maxime interiores propagarunt, ib.
Mabillonius quaeſtionem mouet, an ſec. X. adeo rudis fuerit, ut uulgo creditur, ib.
ſaec. XI. Conſtantinus Afer artem medicam in occidente reſuſcitauit, ib.
quae ex coenobio Caſinenſi in urbem Salernitanam migrauit, ib.
ubi ſaec. XII. floruit, ib.
circa ſaec. XI. et XII. Ariſtotelica philoſophia in Gallia et Pariſiis eſt reſtaurata, ib. D
epiſcopii ſcholae ſaec XII. friguerunt, ibid.
in concilio Lateranenſi decretum, ut per unamquamque eccleſiam magiſtro, qui clericos doceret, competens beneficium praeberetur, ib.
qui dictus fuit magiſter grammaticus, II, 2, 2, 675
Laudunenſis et aliae eccleſiae cathedrales in Gallia ſcholaſticum et theologum habuerunt, ib. F
ſaeculo XII. ars medica in urbe Salernitana reflorescere coepit, ib.
Rauennae ius ciuile in lucem protractum, 676, A

S 2.

FACVL-

FACVLTATES QVATVOR, Werncrius Boaoniae ius Iuſtinianeum docuii, II, 2, 2, 676
qood in Galliae et Angliae ſcbolas transuolauit, ib.
poſt ſecutum ius eanonieum, ib. C
eodem tempore Petrus Lombardus ſententiarum libros in lucem edidit, ib.
Ars medica ex Italie in urbem Pariſienſem eſt pei leta, D
hac ratione omues artes et ſcientiae circa medium ſaeculi XII. in urbe Pariſienſi fuerunt, ib.
ad ſaec. XII. usque in ſchola Pariſienſi in domo epiſcopi B. uirginis ſaerae literae et artes liberales rraditae, ib. E
ex hac ſchola artium egreſſa in adiacentem eccleſiam, quam prioratum S. Iuliani uocant, ib.
iu hac artes et quaedam ex philoſophia Ariſtotelica traditae, ib. F
in ſchole epiſcopi floruit theologia, ib.
capuc ſcholae artium rectoris nomen ſumſit, ib.
eepuc ſcholae epiſcopi initio ſcbolaſticus poſt cancellarius eccleſiae Pariſienſis eppellatus, ib.
hes duas ſcholas ſtilo illius aeui uocarunt facultates, II, 2, 2, 677, A
iila retinuit nomen facultas artium, unde magiſtri artium, ib.
theologiae facultas ante tempora Lombardi in expoſitioue S. literatum occupeta fuit, ib.
poſt conſcriptos a Lombardo libros in illis toti fuerunt, ib.
ab eo tempore inualuic theologie ſcholaſtica, ib.
hine illis ſtilo ICtorum nomen uniuerſitatis tributum, ib. E
circa annum 1230. aliae duae facultetes decreti et medicinac ſunt adiunctae, ib.
deeretum et decreti doctores ibi edmiſſi, ib.
ciuile ius eliminatum, cur? ib.
uerba pontificis Honotii III. de eo, ib. 678
eiuile ius exulaoit ab unioerſitete Pariſienſi ante ſesqui ſeculum oix denuo iutroductum, ib.
faculras medice libere quidem ſed difficulter eſt admiſſa, 679, A
quia in coelibatu aliisqoe ritibos monachos imitabantur, ib. D
facultas chirurgica poſt exſurgit, ib.
chirurgi coufraternitatem in honorem SS. Coſmi et Damiani inſtitoerunt, quam rex confirmauit, ib.
oarie priuilegia eidem concesſit, licet pars Academiee Pariſienſis non eſſec, II, 2, 2, 679
baccaleureatus confetre potuit, ib.
hinc lites inter medicam et chirurgicam facultatem exortae, ib.
quae anno 1436. ſopitae et facultas chirurgica in numerum ciuium academicorum recepta, ib.
ſic corpus ſcholaſticum quatuor facultatum, theologiee, artium, decreti et medicinee ante fundationem Sorbonae prodiit, 610
ab initio ſui primo usque ad ſec. XV. primordia inuito rege corpus ſcholaſticum fuit obuoxium pepee, ib. B
teſtetur de bec Ger[illegible]ncellarius Pariſienſis in oratione anoo 1403. coram Benedicto XIII. habita, ib.

FACVLTATES QVATVOR, omnem eroditionem ad quatuor claſſes Pariſienſibus referre placuir, cur? II, 2, 2, 680
aute finem ſaec. XII. totum ſtudioſorum coetum dioiſerunt in quatuor netiones, Francicam, Normannicam, Piccardicam, et Anglicanam, ib.
his quatuor natiooibus quetuor peculiares artium ſcholae fuetuur deſtinacae, ib. D
nationes babuerunt ius quatuor procuratores eligendi, ib.
quatuor eligi ſueuerunt ad explorandam eruditionem candidatorum II, 2, 2, 680
numerus quaternarius apud Pariſienſes natus plerisque reliquarum academiarum poſt exortis placuit, ib. F
Pariſienſis uocari ſolet prima eccleſiae ſcbole, ib
Oxonienſis ſecunde, Bononienſis tertia, ib.
in Bononienſi ſerius facultas theologica euctoritate publica introduci coepit, ib.
Salmauticenſis eſt quarta epiſcopii ſcbola, II, 2, 2, 681, A
quae una ex quetuor ſtudiis generalibus orbis uocatur, ib.
aeque ac Pariſienſis e ſchola epiſcopii eſt nata, ib.
a tempore inualeſcentium academiarum occurrit nomen theologi, decretiſtae legiſtae, ib. 682
Fahuen Lehen, oeta eorum ratio quae? I, 1, 4, 261, h
principibus uon Fahnen-Lehen imperetor dat tutores opera iudicii aulici, II, 4, 5, 1182, B
FALCIDIA, Trebellianicam Felcidiee portione ſauorabiliorem ſtatuunt, I, 3, 1, 1050. C. D
heres Faltidia prohiberi poteſt, ib.
iue prohibendi Falcidiam clarum eſt, ibid.
Falcidia heres e teſtatore uix prohibetur, ne teſtamentum fiat deſtitutum, ib.
inuito milite teſtatore Falcidiae non eſt locus, I, 3, 3, 1051, zz
in legatis; piae cauſee relictis, Felcidia locum uon habet, I, 3, 3, 1052, dd
quidam ex lege Falcidia deducunt legitimam, I, 3, 3, 1057, B
quod facit Goueanus et Chifletius, ib.
fructus in Falcidiam imputantur, I, 3, 3, 1068, F
Falcidia an locum habeat in herede ab inteſtato, I, 3, 3, 1074, F
in legatis familiae Falcidia locum non habet, 1076, A
ius Germanicum Falcidiae eſt ignatum, ib. 1081, un
Falconarii Carolingorum neque eb Ottonibus neque poſteris imperetoribus inſtitui potuerunt, I, 1, 4, 247, a
Famulus, morbo impedito merces uon debetur, II, 1, 3, 257, e
rationes huios eſſerti, ib. F
nec alimenta, cur? ib.
nec debentur, ſi ſeruitia domini famulo damna dederint, 258
niſi res periculi pleniſſima ipſis demandetur, ib.
uon eadem ratio locatoris operarum eum milite mercenario, ib. f
Fanatici in Anglia, II, 1, 6, 391, C
eorum opiniu de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632, D

Farabius, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 717, dd
Faſcia lanea, epiſcopi eam a papa nundinari ſolent, II, 1, 8, 100, *
deſcendunt eam ex loco Paulino, ib.
uihil hebet commune cum imperiali pallio, ib. **
Faſti conſulares nullam meotionem faciunt Prudentii conſulatus, II, 5, 11, 502
auctores de iis, ib. II, 1, 11, 497, B
Fatum. fatalis neceſſitas, aliqui id ſtatuunt, II, 2, 2, 680. 683. 684. 685
praeſcientia Dei non infert neceſſitatem fatalem, ib. 686. A. 687. 688. 689
en praeſcientia Dei neceſſitatem fatalem inferat, difficilis eſt quaeſtio, II, 1, 11, 691
Auguſtini uerba de hac, ib. B
Stoici omnibus rebus fatalem neceſſitatem impoſuerunt, ib. E
praeſcientiam Dei non neceſſitare probatur, ex natura ſcientiee, quae re ſcita eſt poſterior, 692, A
menſuratur re ſcita, ib. F
ſcientia eſt opus intellectus, noo potentiae eut uoluotatis, 693, B
pcobatur etiam ex natura hominis, qua iudicio pollet, ec qua libertatem ex inductione probat, ib.
probatur ex rei ipſius incoouenieotiis, quia fruſtra eſſeot praemia et poenae, 694, A
fruſtra ſpes et preces, ib. C
Deus auctor eſſet mali, qui error eſt Spinozae, ib. F
Stoici Spinoza mitiores ſunt, 695, C
quia nullom contingens plane daretur, ib. D
diſtinctio ioter certitudinem et neceſſitatem ſeu iuter neceſſitatem conſequentiae, ſeu illationis et conſequentis, ſeu inter neceſſitatem bypotbeticam et abſolutam probe tenenda, II, 2, 3, 696
en homo tantum a coactione liber, noo a neceſſitate? 698. D
Faucbetus dubitat, an lilie Gallorum de coelo delapſa ſint? II, 1, 9, 464
Faunus Slauorum, II. 1, 12, 535. u
Fauſt-Recht, duo eius genera, priuata et publica, II, 1, 14, 568. B
urraque uaria ſunt, uel ad ulciſcendam iniuriam uel famam uindicandam, uel probandem innocentiam, ib.
ed ulciſcendam iniuriam genus legibus diuinis repugnet, ib. C
ed famam uindicandam et probaudam innocentiam induſſerunt magiſtratus chriſtiani, ib.
eius iura multis geotibus io uſu fuerunt, ib.
quidam Longobardis eius originem tribuunt, ib. E
quis imperatorum primus legibus publicis permiſerit banc pugnam, incertum, ib. F
in ſpeculi gloſſa Saxonibos eios origo tribuitur, ib.
Fauſtina conſultu ſenatus Auguſta adpellata fuit, I, 3, 5, 1152. B
Fauynus, Andr. theatre d'bonneur, eius locus de Henriei III, pietate in emeritos, II, 1, 3, 188 B
allegetur, II, 1, 1, 54 B. rag. (66)
Fazelius, II, 1, 14, 571 C
Feciales, eorum ordo quo fine apud Romanos inſtitutus? I, 1, 6, 433. D. 451. F

Felibien,

Felibien dans hiſtorie de l' abbaye S, Denys deſcribit ſupellectilem Galliac Caroli M. II, 1, 1, 54. A. 87. (14)
Fellerus, eius diſputatio dc coronis commendatur, II, 1, 1, 12. D
Felonia eſt, ſi ſaltus fori eommittatur a uaſallo, I, 2, 1, 708. A
alienatio feudi ſine conſenſu domini facta eſt feloniae genus, I, 2, 1, 773. ee
ob eam amittitur feudum, I, 2, 5, 958. C
felonia in poſtarum feudo aliter definiri debet, ib.
committitur tantum ab eo, qui clientelari obſequio ſubiectus eſt, II, 1, 4, 357. fff
Feodum unde deriuetur? I, 2, 5, 951. A
dicebatur quondam minus plenum ſeu utile dominium, ib.
Feraldus, Io. eius opinio de ſucceſſione in regno Galliae, II, 1. 9, 461. e
Ferdinandus I. imperator Gallicos legatos contra Germanotum mores a comitiis arcet, I, 1, 6, 431. r
ipſe autor fuit ordinibus, ut legationem ad regem Galliae inſtruerent ad repetendum Lotharingicas ciuitates, I, 1, 6, 336. q
agnouit Rittbergam iure ſubiiſſe Haſſiacum ſubdominium et contulir eam Landgrauiis eadem lege, I, 2, 1, 710. F. 709
fertur de eo, quod prnpter obſidionem Viennae inſtrumenta in Hiſpaniam miſeric, ſed nauem fluctibus oppreſſam cum illis periiſſe, II, 3, 1, 784. F
nobilibus Luſatiae priuilegium conceſſit de iuriadictione criminali, I, 2, 3, 835. A
ſub eo Lotharingiae ducatus imperii nexu fuit liberatus, II, 1, 4, 349. nn. II, 1, 15, 598. aa
Ferdinandus II. imp. I, 2, 5, 942. A
conſilia ei de extorquendis Noribergae inſignibus data, II, 1, 1, 7. A. II, 1, 1, 69. ee
Ferdinandus III. imp. eius morte deputatio Francofurtana non fuit finita, I, 1, 6, 377. c. * I, 1, 6, 475. D
allodia ciuium in Luſatia uertit in feuda, I, 2, 3, 818. D
Luſatiam annu 1623. Sax. electori oppignoratam annu 1635. eidem ſub nexu clientelari conceſſit, I, 2, 3, 856
Ferdinandus catholicus diſiectos Hiſpaniae dominatus rurſus coniunxit, I, 1, 1, 9. B
Ferdinandus, Wilhelmi Boioariae ducis filius, Mariam Pettenbeck duxit cum pacto ad Morganaticam, I, 3, 5, 1171. B
Ferdinandus, Auſtriacus, duxit Philippinam Welſeram cum lege Salica, I, 3, 5, 1175
Ferraria ad regnum Adriae pertinebat, I, 1, 1, 106. E
Ferrariac dux, Socini et Beroii reſponſa de cu, I, 1, 8, 625. F
Ferrarius excellit intec ſcriptores coronationum Caeſarum, II, 1, 1, 11. D
Feſtam armorum Chriſti, II, 1, 1, 71. 72. 76 uid. *Arma Chriſti.*
FEVDA, pontificii Galliae regnum habent feudum pontificis propter tranſmiſſionem corouae, a Chlodouaco factam, I, 1, 1. 42. B
ob ſaeculare pontificis imperium ex doctrina canoniſtaram omnes principatus papae feuda ſunt, I, 1, 3, 155. D
FEVDA, feudis congrui ſunt fundi ſtipendiarii, militibus a Romanis dati, I, 1, 4, 213. g
Longobardi in finitimis Italiae regionibus feuda marchiae conſtituerunt, I, 1, 4, 217. *
feudum an recte Leben uertatur? I, 1, 4, 220. d
comitum, baronum, nobilium feuda non intuitu Caeſaria ſed principis territorii ligia audiebant, I, 1, 4, 224. p
ducatus priſtini pro feudis oblatis, recenciures pro datis habendi, I, 1, 4, 225. p
Francorum feuda officialia, I, 1, 4, 247. a
maedio acuo collatio feudorum ſymbolica eſt, ſymbolum inueſtitura, I, 1, 4, 256. e
feudum abſque inueſtitura eſſe poteſt, I, 1, 4, 257. e
uaſalli poſteritate extincta, Germanicis moribus feuda ad dominum reuertuntur, I, 1, 4, 264. b
feuda marchiae non ſunt oblata, ſed data, quae naturam Longobardorum habent, I, 1, 4, 271. z
Rhetius diſtinguit inter nobiles der geſchloſſeneu und nicht geſchloſſenen unn Adel, ib.
feuda Galliae a temporibus Ludouici pii coepetunt tranſire ad liberos, I, 1, 5, 284. E
Caroli M. aetate uaſalli ad finem tantum uitae feuda poſſidebant, ib.
Galliae moribus feuda maiora, ut ducatus, comitatus, olim diuiſionem nou tulerunt, I, 1, 5, 285. A
in feudis teſtamentis nullus locus eſt, I, 1, 5, 289. A
Arauſionenſis principatus non eſt feudum Galliae, ib.
clientelae audiunt beueficia, ſub fidelitatis nexu ſuſcepta, quae feuda adpellantur, I, 1, 8, 541
rationes ſpuriae doctorum, quod filii a patribus ſuis in ſuccasſiune feudorum cauſas naturales habeant, I, 1, 8, 587. d
rationes uerae ſunt patria poteſtas, I, 1, 8, 587. e
quod liberi ſunt beredes neceſſarii, 588. f
quod turpe ſit, filium repudiare beredirarem, et iu feudo ſuccedere, 588. g
ne legi fiat fraus, 588. h
de obligatioue filii in feudo tres doctorum ſententiae, 588. 589. ſeq.
feudum bereditarium confuſe a doctoribus deſcribitur, 589. k
non cenueniunt, an feuda informia ſint hereditaria, an debeant praeſumi, unde cognoſcatur feudum hereditarium, ibid.
in ipſo feudo hereditario abſoluunt filium, ſi ante effecerit inuentarium, quam adierit paternam hereditatem, ib.
in iis eadem liberotum arque agnatorum ratio eſt, ib.
feudum bereditarium eſt, quod in ultimi poſſeſſoris patrimonio fuit, ut libere de eo agat, 590. l
feuda hereditaria longobardico iure ignota ſunt, ib.
feudum mixtum ex mente doctorum eſt, quod intuitu agnatorum ſit ex pacto et prouidentia, intuitu liberorum pro hereditario debeat baberi, I, 1, 8, 589
iure Lougobardico feuda mixta ſunt ignota, ib.
quid feudum mixtum ex mente Pilaanorum? ib. m
FEVDA, quid ex mente Decianorum? I, 1, 8, 590. D
Pileanorum reſutariu et noua expiicatio, 591 o
iure Longobardico omnia feuda fuerunt pactionata, ib.
in his filius ex facto et aere alieno patris eſt obligatus, ib.
feuda perpetuaria et perſonalia quae? ibid.
in perpetuario liberi et poſteri cauſam ſucceſſionis debent patri, in perſonali ſucceſſio prouenit a domini ſolius beneuolentia ſingulari, ib.
Decianorum confutatio, 592. C
bereditaria feuda iu iure feudali uocantur illa, quae ſunt perpetuaria, 592. D
in formulis feudalibus ab heredis mentione nun eſt conſequentia ad feuda hereditaria ſeu patrimouialia, ib.
ex ignorania Pileanorum hereditaria feuda a doctoribus pro patrimonialibus ſunt habita, ib.
in feudis ex pacto et prouidentia liberi ex facto patris obligantur, 593
feuda ex pacto et prouidentia ſunt, quae primus acquirens accepit uun perſonali iure, ſed perpetuario pro ſeet poſteris, 593. u
ſi filius perſouali iure ſucceſſit, boc factum ex beneficio ſolius domini, ſi perpetuariu, id habcbat ex pcouiſione primi acquirentis, I, 1, 8, 593
feuda pactitia tempore iuris feudalis fuerunt propria ecordinaria, ib.
perſunalia feuda iam rariora facta, ib.
impropria per deſuetudinem ſublara, ib.
bereditaria ſeu patrimouialia ignota ſuut iure feudali, ib.
differentia feudorum ex pacto et prouidentia Pileanis et Decianis, ib.
feuda precaria, quae? ib.
perſonalia quae? ib.
feuda cum priuilegio dumiui ad poſteros ituro quae? ib. 594
feuda perpetuaria, indefinita, patrimonialia quae? 594. A
hodie ipſu iure omne feudum eſt perpeauarium ac ſucceſſionis indefinitae, ib. B
hodie in omni feudo filius tenetur ex facto et aere alieno patris, ib.
paterni allodii inuentarium liberare filium aliqui ſtatuunt, 594. p
alii filium in feudo nouo obligant, non in antiquo, ib. F
feudum paternum in iure feudali eſt, quatenus primus acquirens non excedit a poſteris ultra quartum gradum, 595. A
alii filium inopem abſoluunt, ib.
alii filium tantum in fructibus feudi obligant, ib.
alii filio beneficium competentiae concedunt, ib.
de obligationa filii in feuda Germaniae prouiucialia multiplex doctorum diſputatio eſt, I, 1, 8, 596
ſucceſſorem in feuda prouincialia, ne filium quidem, Germanico iure obligari VIII. argumeutis probatur, I, 1, 8, 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606
ſucceſſorem in feudo liberat ius Germanicum, 597. 598
textus ex iure Saxonico, 597. a
ex iure Sueaico, 598. C
de bonis auitis loquitur textus iuris Sueuici. 599. B

FEVDA, diplomata ſeudalia expreſſe liberant ſucceſſorem, niſi acceſſerit conſenſus filiorum et agnatorum, I, s, 8, 600
ſic Bodo cum conſenſu filiorum ſuorum coenobio de ſeudo aliquid uendidit, 600. *
Geuehardus cum conſenſu filiorum ex feudo ſuo aliquot modios donauit coenobio in Eylewerſtorpb, 600. **
Bruno et Henricus cum conſenſu heredum uendunt ex feudo coenobio Eylwarſtorff, 601. ***
filiorum nomina in contractibus feudalibus ubique conſpiciuntur, 601. B
etiam uxoris, agnatorum et conſanguineorum, ib.
ſictalitii cauſa occurrunt formulae, mit Vollwort, Einwilligung, Begehren, unſerer Ebegenoſſin, Tiſchwirthin, 601. D
Kerſten, Benleuen und Baſtian cum conſenſu agnatorum, matris, uiduae, liberorum contrahunt cum coenobio Eluerſtorff, ib.
Longobardici inſtituti rationes Germaniae ſunt inconcinnae, I, 1, 8, 602. c
olim perpetuaria ſeuda nonniſi ex priuilegio ſingulari erant, ib.
hodie maior ratio domini eſt habenda, cum domini indulgentia ſucceſſiones perpetuentur, ib.
liberant ſucceſſorem feudi aetas et auctoritas patrii iuris ante Longobardici receptionem, 603. d
liberant curiae imperiales teſte Gailio et Mynſingero, 603. e
ſic in camera pronunciatum in cauſa Kunig contra Iohannem uon Hauſs ann. 1565. quod filius non teneretur, etſi feuda paterna poſſideret, ib. F
Schraderus teſtatur, filio permitti in feudo ex pacto et prouidentia, ut hereditatem patris repudiare poſſit, retento feudo, ib. G
idem docet a Ruſdorf, 604. A
idem confirmant doctores de curiis Saxonicis, ib.
Carpzouius teſtatur, filium ſuccedere poſſe in feudo, patris hereditate ſpreta, ib. D
Lyncker idem confirmat, qui tamen ſibi contrarius, ib.
ſtatuta prouincialia ex iure Germanico reliquias habent, quibus ſucceſſores in feudum liberantur, 605. f
feuda Germaniae uniuerſim ſunt in numero oblatorum, ib.
an conſecutio ſit ab indole principatuum ad feuda prouincialia, 605. g
Knichenius hoc uinculum nectit, omnia nobilium feuda praeſumuntur pactitia, quandoquidem principum Germaniae feuda talia ſunt, 606. A
idem ſentit Pfeil, Tapias, de Franchis, ibid.
oblatio feudorum landſaſſicorum in aliquibus antiquior eſt principatuum ipſorum nexu feudali, 606. B
exemplum in Pomeraniae et Mecklenburgicis feudis, ib.
ex formulis, dir und deinen ehlichen Leibes-Erben, concludendum, feuda Germaniae omnia ad genus pactitiorum pertinere, 606. h
magnus numerus eſt doctorum, qui in Germaniae feudis filium obligant, ib.
alii ſeuda, quae hac formula conferuntur tibi et tuis heredibus, pro mixtis habent, 606. i

FEVDA, ſtatuta prouincialia, quae filium in feudo obligant, I, s, 8, 607. 608. 609. 610. 611. 612
ſtatuta, quae etiam agnatos obligant, 653. n
ſtatuta, quae dominum obligant, 613. u
ſtatuta, quae ſucceſſorem in feudo in debitis feudalibus obligant, 613. p
obligationum cauſae in Germaniae feudis ſunt, quod pleraque ſint oblata, emtitia, 614. q
quod poſt munita ſint priuilegiis, 615. C
quod olim non tot cauſae ad contrahendum aes alienum fuerint, ib.
in obligatione ſucceſſoris in feuda imperii magna doctorum diſputatio, 615. a
alii obligant etiam ſucceſſorem in principatu, 617
eorum rationes, decretum 2. F. 45 51.
etiam locum in principatu habere contendunt, 657, b
ita Henr. Michael hanc regulam opponit duci Sleſuicenſi, quod nequeat reuocare, quae ataui detuliſſent ciuitatibus Lubecenſi et Hamburgo. ib.
idem facit Itterus, I, 1, 8, 617, D
at decretum iuris Longobardici feudis imperii moribus Germaniae aduerſum et inconcinnum eſſe oſtenditur, 617. c, 618. d
pater in feudis landſaſſicis ex facto ſuo filium obligare nequit, multo minus in imperialibus, 618, B
in landſaſſicis, ſi filius obligatur, domini ſolius intereſt, 618, d
in imperialibus non tam principis, quam reipublicae intereſt, ne onus hoc in eam ab imperante deuoluatur, ib. E
ita argumentatur Fritſchius, ib.
in landſaſſicis filius feudo priuatur, niſi idem ille heres patris in allodiis eſſe uelit, quod de filio in imperiali feudo dici nequit, 619, e
hoc fine in imperiolibus futuri ſucceſſoris conſenſus requiritur, 620, f
alii quemcunque ſucceſſorem in imperialibus obligant, quia illis admixta allodia, ib.
ita ſentit Klokius, Frenzkius, Struuius, Moletus, 619. g. 620
alii in imperialibus prorſus negant domanialia, 621, **
exemplum eſt in Luſatia, quae domanialia neſcit, 622, h
alii uolunt imperalia feuda regi iure naturali, ciuili, feudali, 623
huc pertinent iureconſultorum conſilia pro obligatione principis, 623, o
exempla recenſentur aduerſus duces Holſatiae, Saxoniae, Boioariae, 613. 624
Brunſuicenſes, Anhaldinos, Subaudiae, Montisferratenſes, Mantuae, Salutiarum marchiones, archiduces Auſtriae, comites Hanouienſes, Schaumburgenſes, Pedemontanos, Mediolanenſes, Ferrariae, Papam, I, 1, 8, 625
reſponſa doctorum in principatibus anonymis, 626. A
allegant in hunc finem ſententias curiales pro obligatione ac numerum Ictorum illis ſubſcribentium, 627. r, s
in feudis imperialibus ſucceſſorem non obligari X, rationibus oſtenditur, 629. ſeq.

FEVDA, in imperialibus feudis ad formulam principatus obligatio eſt aeſtimanda, I, 1, 8, 629 aa
formulae hae diuerſae ſunt intuitu Caeſaris, ordinum, familiae principalis, 629. bb
liberantur ſucceſſores, quod principatus ſint feuda ex pacto et prouidentia, 629. cc
hoc uinculo conſecutionis uſi ſunt Roſenthal in cauſa Haller contra Brandenburg, ib. F
ex hac cauſa ab obligatione in Brandeburgico principatu filios liberauit Brunnemann. 630
Wehnerus caſum habet in ſucceſſione Br. 630. A
praeiudicium camerale in cauſa Sachſeo contra Schwartzburg, ib.
Brunſuicenſes duces ex hac cauſa ab aere alieno liberati, ib.
liberantur ſucceſſores in imperialibus feudis, quod principatus ſint inſtar maioratus, 631. dd
ex hac cauſa Lyncker imperii comitem abſoluit, I, 1, 8, 631, dd
idem ſcribit Brunnemann de Haſſiae landgrauiatu, ib.
iudicium, quid de collatione principatus cum maioratibus Hiſpaniae ſit ſentiendum, ib.
liberantur ſucceſſores, quod principatus ſint in numero fideicommiſſorum, 631, ee
iudicium de hac collatione, ib.
liberantur ſucceſſores, quod in principatibus locus ſit iuribus primogeniturae, 632, ff
hinc primogenitus ſolus dictus princeps, ultrageniti Iounckern, ib.
primogeniturae iura, quae a primogenitore pendent, non confundenda cum illis, quorum momenta proceribus reipubl. adſcribenda, 633, B
quod in imperialibus feudis ordinum prouincialium conſenſu ſit opus, 633, gg
quod multo magis uerum eſt, ubi in has leges princeps ſigillatim cum ordinibus iuit, ib. E
ex hoc argumento colligit Strukius idque exemplo ducatus Brunſuicenſis urget, ib.
eundem ordinum conſenſum Lyncker neceſſarium ducit, ib. 634, C
quae huius doctrinae rationes? 634, hh
quod reipublicae damna metuenda, ſi principi liberum ſit infinite ſucceſſorem obligare, ib.
hoc argumento utitur Brunnemann et Fritſchius, 635, ii
alii ſucceſſorem in imperialibus feudis abſoluunt, quibus Caeſaris conſenſus non acceſſit, 635, ll
ipſe imperator hoc modo reſcripſit ducibus Brunſuicenſibus, I, 1, 8, 635, F
alii contra Caeſareum conſenſum impetunt, quibus rationibus? 636, mm
in A. B. ſolis electoribus conſenſus Caeſaris remiſſus, neſas ergo principibus, eundem negligere, 637, A
quod principis bona omnia ſint in nexu domaniali, 637, nn
quod conſtitutiones Caeſarum in imperialibus feudia ſucceſſorem abſoluerint, 637, pp
exemplum eſt in Henrico imperatore, qui contractum Henrici principis Lotharingiae reuocauit, ib. *

FEVD.A

FEVDA, ſic Thuringiac cauſa an. 1295. pro filiis daciſa, cum Albertus degenar Thuringiae feuda uandidarat filiis inconſultis, I, 1, 8, 639. A
itam Galdriac anno 1470. aduarſus patrem, cum Arnoldus plurimas Galdriac ditiones Burgundiac ducibus nendidiſſat, 639, B
imo principes ipſi filios ſucceſſores libcrarunt, 640, qq
examplum eſt ſub Ottone imperatore, ib. *
in Lothario III. impar. in cauſa Friderici Palatini, 641, A
ſic alector Moguntinus ante aonſantire noluit facto patris comitis da Hagenau, quam filii conſanſiſſent, ib.
Ludouici IV. imper. libari rauocarunt, quae pater donauerat in Boioariae ducatu coanobiis, ib. B
dux Lotharingiae cum filii conſanſu anno 1166. coanobium a uactigalibus fecit immuna, I, 1, 8, 642, †
Hugo dux Burgundiac anno 1170. cum conſenſu uxoris et filiaa accleſiac cuidam iugera agrorum donat, 643, †*
quid de conſenſu principum filiorum hodiernis moribus, ib. B
quis iudex feudalis in feudis, utrum imperator, an dominus? I, 2, 1, 647. 648. 649
auctores, qui de hac materia ſcripſerunt, I, 2, 1, 650
ſcriptoras da feudis imperii, I, 2, 1, 651, A
ſcriptores de feudis imperii ſingularibus, ib. B
faudorum et allodiorum imperialium differentiae faepius latant, I, 2, 1, 651, C
immadiata feuda absqua conſanſu Caaſaris an poſſint nouis dominis ſubmitti et ab iis in feudum iterum recipi disquiritur, ib.
exempla primum proferuntur eorum, qui feuda ſua aliis ſubmiſarunt, I, 2, 1, 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664
immadiata feuda aliis ſubmitti poſſa, XI. argumentis probatur, I, 2, 1, 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674
VIII. argumenta aduerſa reſalluntur, I, 3, 1, 675. 676. 677. 678. 679. 680
primum forum in cauſis faudalibus ſubdominis uindicatur, I, 2, 1, 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694
Hollandiaa comitatus imperii feudum cum Caeſaris conſenſu in ſubdominium Vltraiectini epiſcopi iuit, I, 2, 1, 652, E
falſo aliqui hinc negant, Hollandiam in numero feudorum imparialium fuiſſa, 653, c
ignorant quippe dari feuda propriaratis, ib.
Leodienſi fauda imperii ſubmiſerunt principas Lotharingiae, Brabantiaa, Limburgi, Flandriaa, Geldriac, Iuliaci, Laxenburgi, Hannoniae, Moarſiae, 654, A
attamen horum iutium umbrae uix hodie ſuparſunt, ib.
multi imperialia feuda Treuirenſi ſubmiſarunt, ib. C
inter aos eſt Ioannes comes Saynanſis, qui anno 1340, ſua feuda ei ſubmiſit, 655, i
FEVDA, plurima imperii feuda atque allodia ſine at cum conſanſu Caeſaris Colonianſi oblata, I, 2, 1, 655, B
ad haac pertinent Engalbrechti acceſſionas, quas Colonienſi addixit, ib. B
ad Wurtzburgenſem deuanerunt comitatus Henncbergicus, Caſtellanus, Wertheimenſis, Trimbergenſis, Langenburgenſis, 656, B
Bohamiae regi feuda imperialia ſunt oblata, 657
Balbinus teſtatur, innumera feuda a Carolo IV. rege Bohamiac tantum comparata, 657, B
recanſent inter ea IV. elactores, VI. epiſcopos, IV. duces, III. marchiones; III. principes, XIV. comites, ib.
imperialia fauda multi ex ordinibus Palatino ob uicinitatem obtulerunt, I, 2, 1, 658. 659
Palatini clientes qui? ib. 659, aa
Saxoniac duci in Thuringia plurimi tractus faudorum imparialium nomine inſignas obuanarunt, 660
litas intar comites Miſniaa et Thuringiaa cum duce Saxoniae da feudis ſuis notac ſunt, 660, cc
utriqua oſtanderunt ſua feuda fuiſſe imperialia a maioribus ſuis duci Saxoniaa cum nexu cliantalari oblata, ib.
quod etiam uerum da comita Rurbano, ibid.
Waldaccenſas et Schoenburganſas ſua feuda duci Saxoniae Altenburgenſi accepta farunt, 661, dd
huius loci atiam ſunt ſcripta intar ducem Vinarienſem et principes Schwarzburgicos, ib. dd
Pomaraniaa duces Brandenburgico nexu cliantelari addicti fuarunt, 661, bb
Luſatia, faudum impariala ſina conſanſu Caaſaris ſibi uarios elegit ſubdominos, 661, cc
principio marchionas Brandanb. tum Magdeburgicos antiſtites, Bohamos, Saxonas, ib. cc
Maklanburgici principes uaſalli fuarunt Brandenburgici ducis, 662, dd
Beſoldus ax liuore affudit, uniuarſum ducatum Wurtenbargicum ax imperialium faudorum laciniis eſſa compoſitum, 662, ee
aius narba de hoc recenſentur, ib. ae
hiſtoria docet, quod Wurtanbargicus ducatus feudum imperio absque intermedio principe addictum in Auſtriacaa domus cliantelam iuerit, 663, ff
nobilium Wurtanbergicorum cum duce litas, qui nolunt eſſa prouinciales ſed immadiati, 663, gg
lites inter Boioariaa ducem et Comitas Ortenbargicos, 664, hh
in Garmania parpetua conſuetudo fuit, ut feuda imparialia in alterius ſubdominium incrint, 665, kk
imperii feuda quondam alienabilia fuiſſa, comprobant confraternitatas, ganarbinatus pactaqua ſuccedandi alia, 666, ll
electoribus in A. B. conceſſum ſine praeſcitu at conſenſu imperatoris feuda imperii alienare, 667, mm
feuda imperialia ſunt oblata, 668, pp
Adolfus comes da Monta ducatum Limburganſem donationis titulo in ducem Lotharingiae et Brabantiac tranſtulit, ib. *
FEVDA, feuda imperialia per adoptionam noui ſubdomini non laedunt imperatoris maieſtatem, I, 1, 1, 669, B
Waldaccenſis et Rittbergenſis comitatus Haſſiae Landgrauio oblatus, qui utrumque comitatum imperatori reddidit clientalarem, 669, xx
adoptio ſubdomini tantopare iuit in ius publicum, ut primo domino opus eſſet, ſibi aduarſus illam pactis proſpicera, 670
huc pertinent formulaa in literis cliantalaribus, ua uaſallus ſibi porro adroget ſubdominum, ib. yy
allodia imparialia alii in feudum offerri poſſa, Thomaſius III. argumentis euincit, 670, zz
in imperiali feudo etiam princeps axtraneus adſciſci potaſt, I, 2, 1, 671
principi Naſſouio conſultores fuerunt, ut comitatum Saraepontanum ragi Galliaa dat in clientelam, ib. a
fieri hoc poſſe Struuius axiſtimat, ib. a
Anhaltinus princeps Otto ann. 1315. Daniaa regam Ericum VII. adſciuit ſubdominum at aliquod dynaſtias eidem obtulit raecepitqua ab eodem in feudum, ib. E
in Riſuicenſi pace Mompelgardanſi ac Wurtenbergico conſultores fuerunt, ut regi Galliac ſua offerrent in cliantelam, 672, B
inter allodia et feuda imperii intuitu nexus, quo imperii addicti ſunt, parum uel nihil intareſt, 672, b
directum dominium in inſariorem uel ſupariorem transferri potaſt, 672
Sigismundus imperator ann. 1434. directum dominium Holſatiaa epiſcopo Lubecanſi in ſubſeudum dedit, 672, c
ſubdominum tamen Holſatiae duces aegre tulerunt, ib.
hoc nexu itarum ſoluti, 673, C
ſi feudi directum dominium ſuperiori offertur, dicitur praadominus, 673, d
ſia uaſallus duos dominos directos habet, unum immadiata ſubdominum, altarum mediata praadominum, ib.
in feudis imperii propriatas male ab utili dominio apud Germanos diſtinguitur, ib.
rationes iuris Germanici uolunt, ut ſibi nouum ſubdominum adſciſcat in feudis oblatis, qualia ſunt imperialia quaeque, 673, e
doctorum concluſio ab alienatione feudi ad aius oblationam nulla eſt, cur? I, 2, 1, 676. b. c, d
per ſubinfeudationem feudum in deterius non uartitur, 676, e. 677, f
an feudi plures domini utiles et directi aſſa poſſint, diſputant, 677, g. h
feudum ordinaria aparitur ſubdomino ſeu domino immadiato, non madiato imparatori, 678, i
an imperator inde damnum ſentiat? ib, i. k
quondam penas imperatorem non fuit, feuda imperio aparta conſolidara, 678, l
utrum principes imparii feuda ſua imperatori poſſint refutare, que lumina haac quaeſtio colluſtrauda? ib.
olim utila feudi imperialis dominium ad ordines prouincialas recidit, 678, n
hoc patet ax confeſſiona Caaſaris, qui candidatum Boioariac ducatus repulit eumque ad Boios remiſit, ib.

FEVDA, Rudolfus I. Auſtriam uacuom auctoritate comitiali ordinum in filium tranſtulit, I, 2, 1, 678.
Hollandiae comite extincto, ſumma rerum ad ordines recidit, 679. C
utrum Carrentini feudum quod ab imperio immediate tenuerunt, duci Mediolanenſi ubfeudare potnerint, negat Menochius, 679. o
ſeuda Iralica durioris legis ſunt, quam Germanica, ib. o
in imperialibus ſeudis, uti in allcdiis, iurisdictio ſubdomino deſerri poteſt, 679. q
in imperialinm feudorum oblatione et adoptione olim conſenſu Caeſaris uſi ſunt principes, I, 2, 1, 679. r
teſtatur boc diploma Friderici II. Ordini reotonico conceſſum, ib.
ſed hoc ſactum eſt ex conſilii rationibus, non iuris neceſſitate, 679. s
dubium eſt, utrum in adoptione domini Caeſaris aut imperii conſenſus requiratur? ib, 680. t
couſenſus Caeſarei exempla plutima adſunt eorum, qui ab epiſcopis feuda ſuſceperunt, aur illis obtulerunt, ib. s
allodia axtraneis principibus iu ſeudum offerri poſſe defendit Struuius, 680. x
territoria imperii feudi, imperio ſubducta, nindicanda eſſe concluſum in comitiis, 680
exemtionnm diuerſa ganera, ib. aa
ſola domns Auſtriaca XX. territoria exemit, 681. cc
pontificum decreta de foro ſeudorum, 682. cc. dd. ee
Alexander III. prohibuit epiſcopos, ue ſeudorum dominos interpellent in cauſis clientelaribus, 683. ff
Lougohardorum decreta de foro ſendorum, 683. gg. hb
Germanorum decreta, 684. ii
tempore Caroli M. feuda ac beneficia clientelaria inſtar mnneris et officii ſuerunt ac nihil cum noſtri aeui territoriis cnmmune babuerunt, 685. D
iura ſingularia prouinciarum de feudorum foro, 685. 686. 687. 688. 689
Rudolfi I. Caeſaris diploma de foro ſeudorum admodum momentoſum, 689. B
ſubuaſallorum confeſſio de eo, 690
doctorum teſtimonia de eo, 692. 693
uld. *Feudale forum.*
Rittberga ſactum Haſſiae feudum, I, 2, 1, 695. 696. ſeq.
feuda propria ſunt, quouſque pactum non ſit, iuri communi ſeu propriae ſendorum indoli aduerſnm, I, 2, 2, 745. ff. I, 2, 3, 825. ii
iure communi ſeuda praeſumuntur propria, I, 2, 2, 749. nn
ipſa feudorum pacta ex iure communi interpretationem babent ib. 749. I, 2, 3, 811. dd. 812
an ſeruitia domino gratis praeſtanda dubium? I, 2, 2, 753. zz.
rationes, cur ſeruitia gratis praeſtanda? ib. 753. I, 2, 3, 853. ee
collateralium primi ſeudum acquirentis nulla ſucceſſio, 753. bb
etiam in antiquo feudo opus eſt inueſtitura, 755. ee
olim fenda eum uaſallo expirarunt, ib.
poſtea ſeuda non perſonae collata, ſed geuti poſteriſque uaſalli, ib
ſeuda ſunt uiusfructus, 757. ff
FEVDA, in beneficatis feudis olim maiora uaſalli iura non fuerunt, quam uſufructuarii, I, 2, 2, 757. ff
ſeudorum incrementa utrum domini an uaſalli ſinr, dubinm, 757. hh
iucrementum quotuplex? ib.
bodie neſas eſt allodia in feudnm uerti, ib kk
feuda uerſantur in rebus immobilibos, 759. mm. I, 2, 3, 839. ff
Lehenſtamm reſpicit tantum ſummam, ulrra quam feudum aere alieno adfici nequit, ib. 759
axpectiuario poſſeſſori feudum debetur 759. oo
tepraeſentationis ius in feudi ſucceſſione eſt infinitum, 761. qq
an in fratrum liberis ualeat, diſputant, I, 2, 2, 761. qq
an germani in ſeudi ſncceſſione conſanguineis praeferendi dubium, 761. ss
filiae ac ſorores a feudi ſucceſſione excluduntur, ib. un. I, 2, 3, 841. rr
au legitimati in ſeudis ſuccedant, diſputant, 763. aa
ſucceſſio in feudo muris, ſurdis, caecis, claudis non negatur, cur? 765. cc
an filius feudi ſucceſſor eſſe queat, licet non ſit heres, diuerſae ſunt doctorum ſentenriae, 665. ee
ad nullius generis debita agnatus in ſeudo tenetur, 767. gg
pater inter liberos de fendo diſponere poreſt, 769. ii
ſeudi fructus a Martii principio ad finem Auguſti attribuuntur beredibus uaſalli, 769. ll
in hac attributione climatis Italici et Germanici ratio babenda, ib.
pecunia uenditi ſeudi ſiue ad emendum feudum deſtinata non fit feudalis, 771. aa
meliorationes feudi cenſentur iure allodii, ib. cc
alienatio feudi ſine conſenſu domini eſt genus ſeloniae, 773. ee. I, 2, 3, 841. 842. hh. 845. 846 oo
dominium feudi directum an alienari poſſit ſine conſenſu uaſalli, 773. ii. I, 2, 3, 853. 854. ce
feuda ſine domini agnatorumque conſenſu oppiguorari nequeunt, 775. ll
feuda maiora indiuidua ſunt, non minora, in promiſcuae ſucceſſionis ſeudo, 777. oo
filia aut ſoror innupta nihil praecipui habet, 777. qq
ex ſecundis nuptiis nil damni in feudo eſt foeminae, I, 2, 2, 779. ss
uterini etiam in feudo ſoemineo ſuccedunt, ib.
am ſoror defuncti ſororis demortuae liberos in ſeudo excludat, non definitum, ib. no
in feodi ſucceſſinne conſanguineus praeſertur ſorori germanae, 781. aa
maritus allodinm nexu clientelari deuincere poteſt, inuita uxore, 782. cc
funehres impenſae an ex fendo ſoluendae, dubium, 783
Carpzonius docet, quod ſucceſſor ad ea ſolnenda non tenearut, ib. ff
nenditor feudi emtori fratri non ſuccedit, uiſi ſucceſſionis ſpem ſibi reſeruet, 783. bb
fratres ſeparati in feudo ſibi inuicem ſuccednnt, ib. ii
filiabus ex feudo nihil debetur, ne legitima quidem, 785. mm
FEVDA, nec cimelia, nec impenſae nuptiales, I, 2, 2, 788. pp
uiduis ex feudo nullum beneficium debetur, 787. qq
feuda oblata an dentur iure Longobardico diſputant, I, 2, 3, 817. aa
fendorum ratienes iusl Longobardico poſtponendae, 825. *
omnis ſundus praeſumitur allodialis non ſeudalis, 817. ll
ſeuda ex domini gratia proficiſcuntur, ib. nn
fendum nobile quid? I, 2, 3, 829. pp
feuda ciuica imperator conferre poteſt, ib.
hodie etiam eiues ad ſeuda emenda admittuntur, ib.
cauſae, cur hodie fendnrum emtores ignobiles admittantur. ib.
in Cliuia ciuis feudi poſſeſſor dicitur ein Innhaber eines Rirrerſitzes et uſum uenandi, regalium non haher, I, 2, 3, 830. E
ſeudis nullum genus iurisdictioois eſt admixrum, cur? I, 2, 3, 833. tt
poſtea ſeudis nobilium iurisdictio fuit adſcripta, Otto dux Boioariae anno 1311. eam uobilibus adſcripſir, ib.
legitimae tutelae fundamentum eſt ſucceſſio in feudo, 837. xx. zz
fenda principio fueruut precaria, hodie ſucceſſio in infinirum, 839. ff
in epiſcopatu Bambergenſi in ſnceeſſione feudali attendunrur tantum poſteri cuiuſque poſſeſſoris, nou fratres illius aut ulteriores agnati, 842. A
teſtamenta de feudis ipſo iure ſunt nulla, cur? 843. kk
ſi dominus conſentit, teſtameutum eſt ualidum, ib.
Carolus V. Renato et Philiberto principibus Arauſionenſibus teſtatoribus conſenſit, ib.
inueſtitura fendi per procnratorem ſuſcipi poteſt, 845. mm
agnatis inuitis fenda alienare non licet, 847. qq
qni habent ius protimiſeos, retractus, delatae ſucceſſionis et actionis reuocatoriae, ib.
quo tempora iura προτιμήσεως expirent? 849. ss
retractus iura plnrimi in alienatione ſeudi neceſſaria ſub haſta negant, 849. uu
protoemtio in ſeudis domino adſeritur, 851. yy
poſt ſeuda principi ſunt domania, 851. aa
obſonia clientelaria Noribergenſium, ib. aa
ſeudorum iudex ſunt dominns et pares cnriae, 855. gg. 861. ii
filiabus ex feudo licet nouo neque dos neque legitima debetur, I, 2, 4, 883. aa
ſucceſſor ſendi alere tenetur uaſallum, ob corporis uitia a ſucceſſione excluſum, ib.
in Saxonia filiabus dos ex ſeudo debetur, 885. cc
licet aliunde ſint diuites, 886. D
licet patris credituribus ſolui nequeat, ib. E
in electetatu Sax. eidem debetur, licet ex allodio dotem habere queant, 887. ee
an legitima ex ſeudo nooo fillae debeatut, alii negant, alii affirmant, 889. gg
ex feudo antiqno legitima abſolute debetur, ib.
FEVDA.

FEVDA, legitima ex feudo filiabos praeſtanda odium meretur intuitu domini et uaſalli, I, 2, 4, 891. ii
dos ex feudo non debetur filiae dotatae, 893. ll
iure Longobardico nec filiae inopi debetur, ib.
apud Germanos iuit in mores, ut filiae inopes ex feudo dotentur, ib.
legitima non ex feudi ſubſtantia, ſed pretio eiuſdem debetur, 895. nn
ſororis legitima ex ſeudo hodie eſt quadraus, 897. pp
debet eſſe libera cur? 899. rr
legitimae quantum ſubhaſtatione inquirendum, quia debetur ex feudo inſtar crediti, ib. uu
dos, licet promiſſa, innuptae ea feudo non debetur, 901. aa
legitima ſorori ex ſeudo non debetur, 909. dd
nec uaſallo obiici poteſt nota maculae aut infamiae, ib. F
pater filios onerare non poteſt, ut filiabus ex feudo legitimam maiorem ſoluant, I, 2, 4, 911. ii
feodum dicitur a fahen et ode, I, 2, 5, 951
minus plenum dominium ſeu utile qoondam feode dicebatur, ib.
feudo ordinarie res ſoli aut immobilis confertur, ib.
ſeudi legalis definitio a fide, ib.
quae iuris intellectu pro immobilibus habentur, etiam in feudum dari poſſunt, ib. D
ut iurisdictiones, regalia, officia publica, Erb-Poſt-Amt, Erz-Erb-und Hoſ-Aemter, ib.
ſupremum officium poſtarom lege feudali ab imperio dependet, ib. E
feudum curſuale quodnam? 952. B
alii numerum feudorum propriorum eugent, alii reſtringunt, 952. C
error doctorum, qui Germaniae quaeuis feuda in claſſes diſponunt, conſuetudinibus Longobardicis ſolennes, 953. A
feuda principum imperii male cum capitaneis regni Longobardici commiſcentur, ib.
foemina in ſeudo ſuccedere nequit iure Longobardico, 954. C
idem moris fuit apud Germanos, ib.
niſi inueſtitura, pacto uel principis ſingulari gratia ei ſuccurratur, ib.
etiam a feudis palatii excluditur, 955. B
Schilterus diploma eahibet, in quo officil mareſcballi feudum ſoeminae conceſſum, ib.
uaſallus feudum in ſubfeudum dare poteſt, I, 2, 5, 957. A
in feudis excluditur plebeia per leges, ut pactis morganaticis eorum intuitu opus non ſit, I, 3, 5, 1169, c
rex Angliae habet tutelam fructuariam in feudis militaribus, II, 1, 3, 327
iuris Anglicani aequiſsima ratio, ib. c
tutelae fructuariae uera origo in Anglia, 319. A
feudum militare ordinario iure perſonae datur od dies uitae, 328. A
feudorum Germaniae rationes arcanae nondum proditae, 329. b
ualuaſores, ualuaſini, capitanei Germanis ignoti, ib. 330. B
feuda militaria ubi locum habent? C
feuda accipit dominus, ſi uaſallus nullos aut inhabiles heredes relinquat, II, 3, 4, 925. F

FEVDA, feudorum Germanicorum indoles, II, 4, 3, 1101. oo. 1104. pp
tutela materna in feudis etiam obtinet, II, 4, 4, 1118. B
in feudis ipſe dominus eſt tutor legitimus et fructuarius, II, 4, 5, 1179. ee
eam habuit Magdeburgicus epiſcopus ib. †
an tutela datiua ſit domini aut iudicis, 1180. A
pro iodice argumenta, ib.
pro domino, quia domini magis intereſt, ib.
eaemplo Gallorum et Anglorum, ib. 1181
patronorum et domini ſeodalis tutelae collatio, II, 4, 6, 1217. ii
dominicae tutelae cauſa eſt pupilli educatio ad uirtutem militarem, ib ll
uſusfructus ſeudi negatur ceſſantibus ſeruitiis, 1218. mm
dominus feudalis excludit teſtamentarium et legitimum tutorem, 1219. oo
domini tutela perdurat ad annum 18. aut 21. II, 4, 6, 1221. uu
ſeudalis fructuum attributio a Martio menſe ad Auguſtum, II, 4, 6, 1235. rr
interpretum 2. F. 18. ſenſus multiplices de hac, II, 4, 6, 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1141. 1242. 1243. 1244. 1245
ſtructuum diuiſio in feudis, II, 4, 6, 1249. kk
ſi in ſeudis dies neſcitue, quo ſit ſuſceptum, conſideratur ultima percepTio, II, 4, 6, 1253. ii
in ſeudi ſucceſsione duplicitas uinculi non attenditur, II, 4, 7, 1285. F
etiam conſanguinei cum germanis admittuntur in iis, ib.
uterini non admittuntur, 1286, A
FEVDA, *Ampachtiae*, I, 2, 5, 954
- - *Aulica*, ab bis arcentur foeminae, I, 2, 5, 955, A
- - *Beneficiata* in Germania ſunt antiquiſsima, I, 1, 8, 605. B
- - *Ciuica*, I, 2, 3, 829
- - *Camerae*, I, 2, 5, 956. E
- - *Cauenae*, I, 2, 5, 956. E
- - *Curſuale*, poſtarum iura inter res feudales referri debent, I, 2, 5, 951, A
hinc Erb-Poſt-Amt, ib. D
ſupremum officinm poſtatum in imperio feudali lege ab imperio dependet, I, 2, 5, 951. D
ipſae inueſtiturarum literae hereditariam poſtarum praefecturam feudum dicunt, ib.
curſualia feuda inter impropria ſunt referenda, cur? 952. C
a multis inter ſeuda gaſtaldiae referuntur, ib.
inconcinne feudum guardiae nominatur, ib. 953. A
et guaſtaldiae ac ampachtiae, 953. E. 954
nooum nnmen meretur feudum curſuale, das Poſt-Lehen, 954. B
in curſuali feudo etiam ſoeminae ſucceedere poſſunt, quia feodorum cauſae in hoc ceſſant, 954. D
exemplo eſſe poteſt Taxia comes, quae anno 1640. ſpecimen edidit, 956. A
an poſſeſſor feudi curſualis ſubinſeudare poſit, cum diſtinctione eſt decidendum, 956. C. 957
eſt e numero indiuiduorum, 958. B

FEVDA, *Curſuale*, inter regalia referri meretur, I, 2, 5, 958. B
eius dignitas maaima eſt, ut nobilitare uideatur, ib.
reuocari nequit, ib.
ſine iuriſdictione conferri poteſt, ib.
culpam quis praeſtet? ib.
ius uenandi ſaepius adiunctum habet, ib. C
non amittitur mutata uia curſus poblici, ib.
alienari neqnit, ib.
ſacultas Zeitungen zu uerbiethen, nihil cum eo commone habet, ib.
ueredarius citari nequit, ib.
ouctores de eo, ib.
- - *ex pacto et prouidentia*, quae? I, 1, 8, 593. o
Garmaniae principatus in numero ſeudorum ea pacto et prouidentia habentur, 630. cc
- - *Foemineum*, quod? I, 2, 3, 831. re
- - *Gaſtaldiae*, Guaſtaldiae, I, 2, 5, 952. D. 953. E
- - *Guardiae*, I, 2, 5, 953. C
- - *Hereditaria*, quae? I, 1, 8, 591. 593. D I, 2, 2, 765. D
homonyma ſunt et aequiuoca, I, 1, 8, 593
- - *Imperialia*, de obligatione ſucceſſoris in ea diuerſae ſententiae, I, 1, 8, 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550 - - 561
alii principem obligatum uolunt, I, 1, 8, 615. 616. ſeq.
alii liberant eum, 627. ſq.
nonniſi imperii conſenſu alienari poſſunt, II, 1, 4, 360. mmm
alii principi offerri poſſunt, I, 2, 1, 651
exempla, I, 2, 1, 652. 653. 654 - - 664
quod XI. argumentis probatur, 665 - - 674
eorum differentiae ab allodiis imperii ſaepius latent, I, 2, 1, 651. C 672. b
olim non utilis dominii fuerunt ſed proprietatis, I, 2, 1, 653. c
ſunt oblata, I, 2, 1, 668. pp
alienabilia fuerunt, I, 1, 1, 670. za
adoptione domini deteriora non redduntur, I, 2, 1, 676. e. 677. f
abſurde eum capitaneis commiſcentur, I, 2, 5, 953. A
- - *Impropria* quae? I, 2, 3, 825. kk
- - *Indefinita* quae? I, 1, 8, 594. A
- - *Italica*, I, 2, 1, 679. D
- - *Ligia* quae? I, 1, 4, 224. p
- - *Luſatica* uid. *Luſatica feuda*.
- - *Marchica*, I, 1, 4, 271 z
- - *Militare*, ordinario iure perſonae datur ad dies uitae, II, 1, 3, 328. A
ubi locum habent? II, 1, 3, 330. C
- - *Mixta* ex mente Decianorum quae? I, 1, 8, 589. 590. 593
ea mente Pileanorum, I, 1, 8, 591. 593
ea ius ſeudale ignorat, ib. 590. I, 2, 2, 765. D
- - *Nobile*, quid? II, 1, 3, 829. pp
- - *Noribergenſium culinaria*, I, 2, 3, 851. aa
- - *Oblata*, ducatus priſtini pro oblatis habendi, I, 1, 4, 225. p
in horum numero fere ſunt uniuerſim Germanorum clientelae, I, 1, 8, 605. B. I, 2, 1, 668 pp. I, 2, 1, 673. e. I, 2, 3, 818. ſeq.

FEVDA, *oblata*, apertum cui eperitur? I, 2, 1, 678. i
in eorum oblatione Caeſaris conſenſus adhibitus, I, 2, 1, 679. r
an dentur iore Longobardico diſputant, I, 2, 3, 817. aa
Hollandiae comitatus Traiectino epiſcopo oblarus, I, 2, 1, 652. D
Lotharingia, Brabantia, Limborgum, Flandria, Geldria, Iuliacum, Luxenburgum, Hannouia, Leodienſi oblata, I, 2, 1, 654. A
catalogus eorum qui Trenirenſi feuda ſua obtulerunt, *654. g. b
ioter eos eſt comes Saynenſis, I, 2, 1, 655. i
Colonienſia feuda ſont obleta, ib.
inter ea ſunt Engelbrechti aaceſſiones, ib.
qui Colonienſi feuda obtulerunt, nomerantur duees Lotharingiae, Cliuiae, Geldriae; principes Naſſaoiae, comites Wedani, Marcani, Arnsbergenſes, Moerſenſes, Burenſes, ib. k
Wirzburgenſia ſont comitatus Heonebergieus, Caſtellanus, Wertheimenſis, Trimbergenſis, Langenburgenſis, 656. o. p. q. r. s
catalogus eorum, qoi regi Bohemiae feuda obtulerunt, 675
inter eos reeenſentur Arebipalatinus, Saxo, Brandenburgenſis, Moguntinus electores, 658. E
principes Miſneoſis, Vioarienſis, Neoburgenſis, Onoldinus, ib. F.
comites Limburgenſes, Rutheni, Lenchtenbergenſes, Trauthenbergenſes, ib.
qui archipalatino feoda nbtulerunt, recenſeutur Iuliatcenſes, Naſſouii, 659. bb
eomites Hannouienſes, Sainenſes, Wittgenſteinenſes, Neuenuarii, Wiedani, Kirchbergenſes, Leiningenſes, Erpaeenſes, Solmenſes, Loewenſteinenſes, Manderſeheidani, Weſterburgici, Virnenburgiei, ib. E
Saxoniae duei obtulerunt ſeuda comites Miſoiae et Tburingiae, 660. cc
eomes Ruthenos, ib. F
Brandeuburgenſi obtularunt ſua ſeuda duces Mecklenburgici, Pomerani, Luſati, 661. bb. cc. dd
ducatus Wurtenbergicus duci Auſtriae oblatum eſſe, conſtat, I, 2, 1, 663. ff
Ortenburgicus comitatus duci Boinariae oblatus, 664. bh
quod ſeuda alteri offerre liceat XI. argumentis probatur, 664. 665. 666. 667. 668. 669, 670. 671. 672.
Anhaldinus princeps Otto regi Daniae multas dynaſtias obtulit, 671. a
dynaſtia Roſtoehienſis eſt feudum oblarum regi Daniae, ib.
Holſatia eſt feudum oblatum, 672. c. 673
comitatus Rittbergeoſis eſt feudom oblatum, 695. 696. ſeq.
Sileſiaca, Marchiae, Pomeraniae, Mecklenburgica feuda ſont oblata, I, 2, 3, 822. B
- - *Paſtitia* quae? I, 1, 8, 591. F. 592. B, 593. D
FEVDA, *Paſtitia*, nmnia Garmaniae ſeuda ad genus paſtitiorum pertinent et liberaot filium a ſucceſsione, I, 1, 8, 606. F
- - *Palatii*, ab bis arcentur foeminae, I, 2, 5, 955. A
- - *Patrimonialia* qoaa? I, 1, 8, 592
ius feudale ea neſcit, I, 1, 8, 595. E
- - *Perſonalia* qoae? I, 1, 8, 591. G. 593. o
- - *Perpetuaria* quae? I, 1, 8, 591. G
- - *Poruſſica* uid. *Poruſſica feuda.*
- - *Precaria* quae? I, 1, 8, 593. F
- - *Propria* quae? I, 2, 2, 745. ff. I, 2, 3, 825. kk
- - *Quaternata*, I, 2, 3, 851. aa
- - *Soldatae*, I, 2, 5, 956. E
- - *Subfeuda* uid. *Subfeuda.*
FEVDALE FORVM, primum forum ſubfeudorum imperialium io utramque partem diſputatum eſt, I, 2, 1, 647. A
alii uolunt, ſubfeuda imperialia primae inſtantiae intuitu habere impetatorem; alii ſubdominum, 648. B
controuerſiae ſtatus formatur, non eſt quaeſtio de eo caſu, ſi princeps feudum imperii alii iterum in ſubfeudum concedat, cuios tunc ſit forum, 649. A
ſed quaeſtio eſt de foro allodiorum imperii, quae principi iu feudum collata, 649. B
utrum hoc caſu imperator ſit primus iodex ao ſubdominus nouus? ib. E
diſcrimen notandum de ſnro ſubfeudi aut ſubterritorii at de foro uaſalli ſeu poſſeſſoris, ib. F
in cauſis perſonalibus in prima inſtantia ſtatim iudicia ſuprema cognoſcere certum, ib. 649. 681. bb
aliud eſt in cauſis feudalibus ſeu ſi controuerſia de re in feudum conceſſa, ib.
actiones intuitu rei feudalis iu prima inſtautia coram ſeodali ſubdomini curia eſſe exponendas, iodoles onlt, 650. A
auctores qui de hae re ſcripſeruot, recenſentur, 650. B
axempla recenſentur eorum, qui in cauſis feudalibus primum forum exercent, 651, 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664
Vltraiectinus epiſcopus babet forum in comitem Hollandiae, I, 2, 1, 652. C
eiusdem forum agnoſeunt dux Brabantiae, dapiſer, Gedriae, uenator, Cliuiae, eamerarius, eomes Benthemenſis ianitor, dominos de Cuke, pincerna, dominus de Choer, ſignifer, 653. A
Leodienſis forum iu cauſis feudalibus aguouerunt eius clientes, 654. A
Hemricurtianus catalogus inter eos recenſet ducem Lothariogiae, Brabantiae, Limburgi, ib.
principes Flandriae, Geldriae, Iuliaci, Luxenborgi, Hannouiae, Moerſiae, ib. e
hodie tamen haec Laodienſis iura euanuerunt, ib. B
Treuirenſis forum ex Carolino diplomate ann. 1376, clarum eſt, ib.
ioter eius elientes referuntur duces Lotbaringiae, Luxenburgi, Saioenſes comires, Wiedani, Naſſouienſes, ib. g
ipſa etiem Carolus IV. qua dux Luxenburgenſis in marebionatu Arlunenſi, ibid.
huc pertinent controuerſiae et acta Sainenſia et Wittgenſteinenſia ratione dynaſtiae Vallendar, ib. 654. E
FEVDALE FORVM, cauſae clientelares primum aguntur coram Treuirenſis curiis, tum deferuntur ad archiepiſcopum, oltimo ad Caeſarem, I, 2, 1, 654. h
Ioannes comes Saynenſis forum Treuirenſis ipſe agnoſcit in diplomate ann. 1340. 655. i
Colonienſis forum agnoſcunt eius clientes, quorum catalogum exhibet Gelenius, I, 2, 1, 656. k
ipſe imperator Fridericus II. in diplomate ann. 1220. concepto ad eius forum reſpicit, ib. m
Wurzbergenſis forum agnoſcunt comites Hennebergiei, Caſtellaoi, Wertheimenſes, Trimbergenſes, Langenburgenſes, 656. o p. q. r. s
controuerſias feudales Wurzburgenſis per arbitros, pares curiae aut alia ratione tractat, 657. t
regis Bohemiae forum in cauſis clientelaribus agnoſcunt eius clieotes, qui recenſentur, 657. C. 658. F
non coram imperatore, ſed rege Bohemiae in prima inſtantie actiones inſtitui debent Pragae, 658. A
formula ſolennis eſt: des Reichs-Afterlehen uor uiemand, als unſerm Lehenhoff zu Prag zu nerrerbten, ib. z
exemplo eſt Wertheimenſis coutrouerſia, ib. D
formulae, qnas Ferdinandus I. Rutbenis comitibus praeſcripſit, recenſentur, ib. z
erchipalatinus celeberrimum in uniuerſa Germania habet, 658. C
cauſa eius eſt, quod in turbis rerum imperii uicini patrocinium maluerint clientes quam remoti Caeſaris, 659. A
eius foruo agnoſcunt principes Iuliacenſes, Naſſouii, ib. bb
comites Haunouieoſes, Sainenſes, Wittgenſteinenſes, Neuennarii, Wiedani, Kirchbergenſas, Leiningenſes, Erpacenſes, Solmenſes, Loewenſteinenſes, *Manderſcheidani*, Weſterburgici, Viroenburgiri, *ib.*
memorabile eſt Wilhelmi Iuliacenſis diploma 1571. ao fiue ſcriptum, ne marchionatus, in ducarum uerſus, iuriſdictioni archipalatini obeſſa uideretur, ib.
electoris Saxoniaa forum clientelare agnoſcunt eomites Miſniae et Thuringiae, quamuis ex alia caoſa controuerſia ſit inter eos et Electorem Saxoniae, I, 2, 1, 660. cc
comites Rutheni quamois imperiales tamen io cauſis clientelaribus eius forum nou diſputant, ib.
imo doctores ſentiunt, etiam in cauſis cinilibus uaſallos camparere debere io ſoris Saxonieis, 661. dd
ex aadem doctrina deſendont comites Waldeccenſes ob dynaſtiam Tonoam in curia Ieneoſi comparere debere, ib. dd
nota ſunt ſcripta inter ducem Vinarienſem et principes Sehwarzburgieos, ib.
Mecklenburgiei, Pomerani, Luſati, Braodeoburgeoſis forum agnoſcunt, 661. aa. bb. cc
de qoo teſtatur diploma anno 1415. a Mecklenburgicis ſcripto, 662. dd
Wurtenbergici clientelares, quamuis nolint eſſe ſubditi, in clientelaribus taman cauſis forum curiae Wurtenbergicae egnoſcunt, 663. gg

FEVDALE FORVM, licet cauſa feudalis ipſum ducem tangat, non tamen ſaltus ad ſupiema imperii iudicia datur, I, 2, 1, 664, D
Boioriae uaſalli eius forum agnoſcunt, 664, B
imo iureconſulti Boici Ortenburgicos comites in actionibus aliis ibidem in ius uocarunt, inſtar ſubditorum, ib. hh
ex hac doctrina, quod omnis uaſallus ſimul ſit ſubditus, ib.
notum eſt, principes olim arbitros et auſtregas elegiſſe, qui primum forum aperuerunt, I, 2, 1, 669. tt
obiectio, quaſi iurisdictio curiae imperiali intercipiatur, non eſt fundata, 678
primum forum ſubdominis IX. argumentis adſaritur, I, 2, 1, 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689 690. 691. 692. 693. 694
primum forum adprobat ius canonicum in Clementina cap. 2. 682. dd
Rogerius, rex Siciliae, ab imperatore in ius uocatus, quod pontifex adprobat, ibid.
Zabarelli doctrina eſt, quod in cauſis clientelaribus iurisdictio ſit primo ſtatim actu apud dominum feudi immediatum, ib.
licet uaſallus ſit rex et directum dominium habeat ruſticus, ib. ee
ipſe pontifex epiſcopis prohibuit, ne feudorum dominos in cauſis clientelaribus interpellent, ib. 683. ff
quod Alexander III. fecit, cum cauſa feudalis ad epiſcopum eſſet delata, ib. ff
etiam Innocentius III. agnouit ſuum non eſſe de feudis iudicium ferre, in cauſa regis Angliae et Galliae, ib.
in iure feudali primum forum clarum eſt, 683
hoc iure ſi inter plures diſputatur de eodem feudo, omne iudicium datur domino feudi, ib. gg
ſi dominus ipſe uel pars ſit litigans, uel partium ſtudioſus, tum decernunt pares curiae, ib.
uel partibus placentibus iurisdictio ad arbitros uel auſtregas prorogari poterit, ib.
ad extremum cauſa clientelaris deuoluitur ad iudicem ſuperiorem, ib.
nec dominus aut pares curiae negligi aut ſaltus committi poteſt, I, 2, 1, 684. hh
in legibus Germanicis cuique domino feudi datur, ut uaſallos in iudicium uocet, ib.
ſi uaſalli comparere neglexerint, incurrunt multam, ib.
ſententia a domino uel paribus curiae lata, tum demum licet ad ſuperiorem prouocare, ib. ii
primi fori inſtitutum in plurimis Germaniae prouinciis ipſo uſu et praxi intelligitur, 685
omnibus quondam iudicia clientelaria fuiſſe a ciuilibus diſtincta conſtat, ib. a
ubi parium conſeſſus ſublati, eorum loco ſubſtituta prouincialia iudicia ſuprema, ib. a
in Saxonia olim clientelares res in prouincialibus comitiis tractatae, 685. b
et quamuis parium curia ibi ſublata, prima tamen inſtantia manſit apud tribunal principis, ib.
FEVDALE FORVM, Moguntini forum clientelare ſunt pares curiae, ad quos adſtrictus cliens, I, 2, 1, 687. i
Oſnabrugenſis hiſtoria datur de foro, 687. k. 715. 716
Bambergenſis, 687. *
in Boioaria primum forum eſt tribunal ducale, etſi uaſalli cum ipſo principe litigent, 687. l
in Pomerania triplici remedio uaſalli cum principe litigantes uti poſſunt, 688. m
in Geldria primum forum ſunt pares curiae, I, 2, 1, 688. n
in Cliuia uocantur Mannen, Lehen-Leut, Mann-Haeuſſer, Mann-Cammern, Lehn-Gerichte, Lehen-Rechte, Mann-Gerichte, ib. o
uaſalli Brandenburgici iuramentum fidelitatis praeſtare debent, quod in cauſis feudalibus, coram nullo alio iudice, quam coram domino feudi litigare uelint, ib. *
Luſatiae forum peculiare eſt, I, 2, 1, 689. p. I, 2, 3, 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 878
Tiroli in prima inſtantia cauſae feudales tractantur coram domino aut paribus curiae, I, 2, 1, 689. q
idem obtinet in Tecklenburgenſi tractu, ib. r
ubi parium iudicia ſublata, ibi parium conſeſſus uerſus in curiam prouincialem, ib. s
ipſe Rudolfus I. primum forum ●nouit, damnato ſaltu ad ſupremum Caeſaris tribunal, 690. t
ipſi uaſalli in cauſis feudalibus primum domini forum agnoſcunt, 690. u
de fori dominici competentia in caſu, feudum ipſum tangente, non eſt dubitandum, 691. y
in Waldeccenſi, Ortenburgenſi, Ruthenorum, Schwarzburganſi, Schwarzbergenſi cauſis utriusque partis aduocati fori competantiam largiti ſunt, 691. y
ipſae iuris beneficiarii in Germania rationes primum forum demonſtrant, I, 2, 1, 692. z
doctores teſtes ſunt imperialis de primo foro obſeruantiae, 692. aa
Maximilianus I. ſucceſſionem Titii controuerſam ad pares curiae Sundgouienſis remiſit, ib.
in Brunſuicenſi ducatu lis, inter principem territorii et ſubditos orta, parium curiae iudicio fuit ſubmiſſa, ib. F
huc pertinet controuerſia ſucceſſionis Mundelheim inter Fuggeros et barones de Maxelrein, 693. B
controuerſia comitis Caſtellenſis cum uaſallo de amiſſione feudi ob factam alienationem, 693. F
cameraliſtarum doctrina eſt, quoties lis inter dominum et uaſallum, illam coram paribus curiae in primo actu definiendam eſſe, 694. cc
quae ſententia dicta in cauſa Seckendorf contra Brandeburg et in cauſa Schwarzenburg contra Caſtell, ib,
in quibus camera imperialis ipſe paribus curiae non diſputauit forum clientelare nec praeripuit, ib.
etiam L. B. de Lyncker primum forum agnoſcit, 694. dd
in cauſa Lubberti abbatis et Wilhelmi de Egmundo de foro diſputatum et decisum cauſam in curia parium eſſe tractandam, 695. B
FEVDALE FORVM, controuerſia Landgrauium Haſſiae inter et comitem Rittbergenſis memorabilis eſt, I, 2, 1, 695. 696. 697. 698. 699. 700
in qua Lichtenſteinenſis familia et ſorores comes de Bergen et Eſſenſis abbatiſſa ſaltum commiſerunt, neglecta parium curia, I, 2, 1, 702
Haſſiae forum primum clientelare V. argumentis aſſeritur, 703. 704. 705. 706. 707. 708
Haſſiaco foro VI. argumenta contraria confutantur, I, 2, 1, 709. 710. 711. 712. 713. 714. 721. 723. 726. 728. 719
FEVDALE IVS, ſoloeciſmi in feudali iure ob adpellationes in latina lingua, I, 1, 4, 220. d
memorabile locus de ueſtitu uaſallorum Pomeraniae, I, 1, 4, 156. e
an feudalia inſtituta leges dici poſſint? I, 1, 6, 305. D
feudalium iurium codex conſuetudinum nomine inſignitus, I, 1, 6, 305, D
diſcuſſio argumentorum, quae ex iure feudali de obligatione principis adferuntur, I, 1, 8, 651. 652
feudalis iuris rationes inconcinnae ſunt moribus Germaniae, I, 1, 8, 561. bb
ius longobardicum et Longobardorum inſtituta feudalia non ſunt in Germania nata, nec Germanos obligant, I, 1, 8, 585. a
ſuprema dicaſteria in ferendis ſententiis ſequuntur iura Longobardica, ib. 586. B
Ictorum error, qui iura Longobardica cum Germanicis commiſcent, ib. b
iuris Longobardici decretum a F. 45. et 51. obligat deceſſoris filium ſolum, non alios extraneos, 586 c
cauſae huius decreti ſpuriae, 587. d
uerae ſunt patria poteſtas, reuerentia liberorum, heredum neceſſariorum, turpitudo repudiatae hereditatis, legi oppoſita fraus, I, 1, 8, 587. e. 588 f. g. h
decreti huius diuerſae interpretationes, 587. i
quidam interpretantur de feudo hereditario, 589. k. l. 2, 2, 765. ee
alii interpretantur de feudo mixto, 589. m
alii de feudis ex pacto et prouidentia, 593. o
alii decreti cauſas adiuuare ſtudent confectione inuentarii, 594 p
alii decreti rationes diris deuouent et bardas, ſtupidas ac ſtultas dicunt, 596. q
Longobardici iuris glaucomate animi legiſlatorum occupati ſunt, I, 1, 8, 605. f
quod ſpeciatim oſtenditur in ſtatutis prouincialibus, 607. m. 608. 609. 610. 611. 612
beneficiorum clientelarium rationes Longobardicae aduerſus uaſalli Germanici officia, 613. p
Ictorum errores, qui a priuatis Longobardorum decretis ad Germaniae principatus uinculum obligationis nectunt, 617. b. 623. o
decretum a. F. 45. 51. in landſaſſicis feudis locum non obtinuit, 618. C
decretum hoc principatibus S. R. I. prorſus eſt inconcinnum, 618 d. 619. e 626. p
Longobardici iuris decreta de foro uaſalli, I, 2, 1, 683.
ſecundum illud cauſa feudalis coram domino uel in curia dominica agi debet, ib. 683. gg

FEVDALE IVS, ſi dominus ipſe uel pars ſit litigans, tum decernunt pares curiae, I, 2, 1, 683. gg
ſi utrique parti placuerit, iuriſdictio ad arbitros prorogari poteſt, I, 2, 1, 683. gg
qui in iure Longobatdico iudex curtis dicitur, nos habemus pro domino uel pro feudali rectore, ib.
in cauſis clientelaribus iure Longobatdico dominus uel pares curiae negligi nequeunt, lex Cortadi de iudice, 684. hh
ſaltus ad ſoperiorem non conceditur, ib.
Longobardica iura, ne imperatorum quidem conſtitutionibus exceptis, loco conſuetudinum haberi debent, I, 2, 2, 743. aa
iure feudali feudum habetur proprium, I, 2, 2, 745. ff
ipſa feudnrum pacta ex iore communi feudali habent interpietationem, 749. nn
ſtatota lumen ex eo accipioot, ib. pp. 751. tr. I, 2, 3, 823. gg
ius feudale ſupplet ſtatuta, 751. xx
iure feudali ſeruitia ſunt gratuita, 753. ax
textus 2. F. 107. in forn nulla auctoritas, ib.
ſolis deſcendentibus confert feudum, 753. bb
iure feudali ueteri feudum non oiſi inueſtitura acquirebatur, 755. dd
uſusfructus quo ſenſu ſumatur iure Longobardico? 757. ff
quid de feudi incremento decernat? 757. hh
feudorum eſſentiam in re immobili conſtituit, 759. mm
tuetur expectiuarium poſſeſſorem, 759. oo
qnonſqne repraeſentatio locum habeat, diſputant, 761. qq
exelndit foeminas a ſucceſſione, 761. uu
quid de legitimatis diſponat, diſputant, 763. aa
Obertus et Gerardns etiam uitioſos in feudo admittunt, alii non 765. cc
longobardico iure agnatus ad nullum debiti genus obligatur, 767. gg
fructus a Martii principio ad finem Auguſti attribnit beredibus uaſalli, I, 2, 2, 769. ll
qood decretum in Italia nihil iniquitatis habet, ib.
pecunia ex feudo uendito non fit feudadalis iute Longobardico, 771. aa. I, 2, 3, 839. dd
feodi meliorationes habet pro allodio, 771. cc
reqnirit domini conſenſom in alienatione feudi, 773. ee. I, 2, 3, 843. hh. 847. oo. qq
ſcriba contractus dexteram fidemqoe eo amitiit, 773. ee
concedit agnatis ius protoemtionis et retractus, 773. ff
iuris feudalis decreta dubia ſunt in alienatione dominii directi, 773. ii. I, 2, 3, 855. ee
in hypotheca feudi domioi et agnatorum conſenſum reqoirit, I, 2, 2, 775. ll
feuda mainra habet pro indiuiduis, non uero minora, 777. oo
facit diſcrimen inter filias in capillis et elocatas, ſed de earum ſucceſſione nihil defioit, 777. qq
inter germanos et conſanguioeos nullum diſcrimen facit, 779. ss. 781. aa

FEVDALE IVS, neque inter uterinos in feudo foemineo, I, 2, 2, 779. ss
non definit, an ſoror defunctae ſororis liberos exeludat, 779. uu
de expenſis funeris dnbia eius definitio, 783. ff
iure feudali nenditor feudi emtori fratri non ſuccedit, 783. bh
admittit fratrem in diuiſo feudo, ib.
filiabus ex feudo nihil largitur, 785. mm
nec cimelia et impenſas nuptiales, 788. pp
uidoae defuncti nihil ex feudo attribuit, 787. qq
feudalia iora in Germaniae prouinciis multiplicia ſnnt, I, 2, 3, 818. kk
Longobardica iura feudorum oblatorum ſunt ignara, I, 2, 3, 817. aa
Longobardicum ius eſt non ſcriptum, 821. dd
feudorum; rationes ei poſtponendae, 825. *
ptaeſumit feuda propria, 835. ii
omne fundum praeſumit allndiale, 827. mm
iore feudali feuda proficiſcuntur ex domini gratia, 817. nn
quid ius Longobardicom per feudum nobile iotelligat, interpretes ſibi non conſtant, 829. pp
decernit, quod foemina feudum acquirere non poſſit, 831. tt
nec in eo ſuccedere, niſi foemina ptiuilegio ſcudum acquiſiuerit, ib.
L●gobardico iure iuriſdictio non adhaeret feudo, 833. tt
Longobardica inſtituta tria tutelae genera tantum norunt, 837. ax
legitimae tutelae fundamentum eſt ſucceſſio, ib. aa
Longobardico iure feuda principio erant precaria, tum perdurarunt ad dies uitae, poſt ad liberos ac fratres peruenerunt in infinitum, 839. ff
de feudo teſtamentum non concedit, cur? 843. kk
inoeſtitura, per procuratorem ſoſcipi poteſt iure Longobardico, 845. mm
an πρετιμήσεως terminus ſtatutus ſit iure Longobardico? 849. tt
tribnit domino ius protoemtionis in feudo, 851. yy
ad quaeuis ſeruitiorum geoera obligat uaſallum, 853. cc
iure Longobardico curiam feodalem abſoluunt dominns et pares curiae, I, 2, 3, 855. gg. 861. ii
in adpellationibus alius eſt iudex a quo, alius ad qnem, 863. † *
heroici iudicii nulla in eo ueſtigia, 865. ll
Longobardico iure legitima nulla, I, 2, 4, 885. aa
nnicos caſus eſt in decretis Longobardicis, quo ſucceſſor feudi alere tenetur uaſallum ob corporis uitia a ſucceſſione exelnſum, ib.
Longobardica inſtituta, quae ſucceſſorem fendi a dote et alimentis liberant, naturae et beneficiarii iuris rationibus concinna ſunt, I, 2, 4, 885. ec
iare Saxonico dos filiabus debetur, 885. cc. 886. 889. gg. 890
iure feudali commnni legitima meretur inuidiam intuitu domini et naſalli, 891. ii
Longobardico iure etiam filiae inopi nihil ex feudo debetur. 893. ll
iure communi legitima ex feudi ſubſtantia non debetur, cur? 895. nn

FEVDALE IVS, ſororis legitima eſt quarta, I, 2, 4, 897. pp
quae debet eſſe libera, 899. rr
communi iure dos innuptae negatur, 901. aa
communi iure legitima ſorori negatur, 909. dd
communi iure legirima ex feudo adaugeri nequit, 911. ii
Lungobardici iuris conſuetudines male ad Germanica applicantur, I, 2, 5, 953
Capitanei iuris Longobardici male cum principibus Germaniae commiſcentur, 953. B
ius ſeudale Alemannicum de curſo poſturum noo baber caput huic argumento admodum adfine, I, 2, 5, 954. A
iure feudali Germanico foemina io feudo ſuccedere non poterat, ib. C. 954. I, 3, 3, 1079. ii
rationes legis de ſucceſſione hodie ceſſant, I, 2, 5, 594
quid ius feudale de ſubinfeudatione ſtatuat? 957. A
iure feudali Germanico maritus uxorem non nobilitat, I, 3. 5, 1160. E
ius Longobardicnm improbat matrimonium inaequale, I, 3, 5, 1167. B. 1168
iuris feudalis origo in Anglia, II, 1, 3, 327. b. 328. 329
quid de diuiſione fructuum ius feodale ſtatuat? II, 4, 6, 1249. kk

Feudale ſymbolum, chirotheca habitum, cuius traditione cliens inueſtitus, II, 1, 1, 308. (8)

FEVDALES CVRIAE, *Archipalatini*, I, 2, 1, 658. 659. aa. 660. bb. 686. g
- - *Bambergenſis*, I, 2, 1, 687. *
- - *Bohemiae regis*, I, 2, 1, 657. u. x. 658. y. z. 686. *
- - *Boioariae*, I, 2, 1, 664. hh
- - *Brandenburgicae*, I, 2, 1, 661. 688. l
- - *Cliuenſis*, I, 2, 1, 688. o
- - *Celoaienſis*, I, 2, 1, 655. 656. 686. e
- - *Franconiae epiſcoporum*, I, 2, 1, 687
- - *Geldriae*, I, 2, 1, 688. n
- - *Haſſiae*, I, 2, 1, 702. 703. 704. 705. 706. 708. 709. 710. ſeq.
- - *Iuliacenſis*, I, 2, 1, 688. o
- - *Leodicaſis*, I, 1, 1, 654. c
- - *Luſatiae*, I, 2, 1, 688, 689. p
- - *Moguatini*, I, 2, 1, 687. i
- - *Moatana*, I, 2, 1, 688. o
- - *Oſnabrugenſis*, I, 2, 1, 687. k
- - *Pomeraniae*, I, 2, 1, 688. m
- - *Saxoniae electoris*, I, 2, 1, 660. 685. b
- - *Sueuiae epiſcoporum*, I, 2, 1, 687
- - *Sundgonienſis*, I, 2, 1, 733. n
- - *Tecklenburgenſis*, I, 2, 1, 687. r
- - *Tiroleaſis*, I, 2, 1, 689. q
- - *Treuireaſis*, I, 2, 1, 654. g. 686. e
- - *Vltraiectiaa*, I, 2, 1, 652. a. 686. e
- - *Weſtphaliae epiſcoporum*, I, 2, 1, 687
- - *Wirzburgenſis*, I, 2, 1, 656. n. 686. f
- - *Wurtenbergica*, I, 2, 1, 662. 663. 686. h

FEVDALES LEGES explicatae et adlegatae:
Lib. I. Tit. I. Pr. I, 1, 4, 123. I
- - §. 1. I, 1, 8, 593. A. I, 2, 2, 755. dd. I, 2, 3, 839. II, 1, 3, 328. A. II, 4, 3, 1102. E
- - 2. I, 2, 3, 839. D. II, 1, 3, 328. A
- - 3. I, 2, 3, 825. ii. 839. D. I, 2, 5, 955. E. II, 4, 7, 1285. B
- - 4. I, 2, 2, 757. C. I, 2, 3, 839. D

FEVDALES

FEVDALES LÉGES explicatae et adlegatae:
Lib. I, Tit. II, I, 1, 4, 223. l. I, 2, 5, 952. D. 953. C. E
- I, - III, I, 2, 5, 954. C
- I, - IV, §. 1. I, 2, 2, 756. E
- I, - V, I, 2, 2, 778. F. I, 2, 5, 957. B
- I, - VI, 2, I, 2, 2, 766. A. 767. C
- I, - VII, I, 1, 4, 223. l. 227. u
- I, - VIII, pr. I, 2, 3, 843. kk
- I, - VIII, 2. I, 2, 5, 955. D
- - - - - I, 2, 3, 837. C. I, 2, 5, 956. B. II, 4, 7, 1285. E
- I, - XIV, I, 1, 4, 227. u
- I, - XVII, I, 2, 5, 957. B
- I, - XVIII, I, 2, 1, 683. gg
- I, - XXV, I, 2, 2, 755. dd
- I, - XXVII, 1, I, 2, 3, 827. nn. 828. F
- I, - XXVIII, 2, I, 2, 5, 954. D
- I, - XXXVI, II, 4, 7, 1285. E
- II, - I, I, 2, 5, 951. B. C. 956. F
- II, - I, 2, I, 2, 5, 956. F
- II, - II, 2, I, 2, 3, 825. ii. I, 2, 5, 955. B
- II, - III, 1, I, 2, 3, 845. C. 846. E. I, 2, 5, 951. C. 957. A
- II, - IV, I, 2, 3, 843. B
- II, - VI, 2, I, 2, 4, 884. B
- II, - VII, I, 2, 5, 955. E
- II, - VIII, I, 2, 5, 934. E
- II, - IX, I, 2, 1, 667. oo. I, 2, 3, 851. B. 852. C. I, 2, 5, 957. A
- II, - X, I, 1, 4, 217. 227. u. I, 2, 3, 829. C
- II, - XI, I, 1, 4, 223. l. I, 2, 2, 761. qq. I, 2, 5, 954. C. II, 4, 6, 1217. ii. II, 4, 7. 1285. F
- II, - XV, I, 2, 1, 683. gg
- II, - XVI, I, 2, 1, 684. hh. I, 2, 3, 861. ii
- II, - XVII, I, 2, 3, 817. aa
- II, - XVIII, I, 2, 3, 855. gg
- II, - XXII, §. 2. I, 2, 2, 773. ii
- II, - XXIII, I, 2, 2, 753. bb. 757. A. 766. C. I, 2, 3, 817. aa. 853. cc. I, 2, 5, 952. E
- II, - XXIV, I, 2, 3, 847. I, 2, 5, 957. B. II, 3, 4, 906. F
- - - - - §. 2. I, 2, 2, 778. F
- II, - XXV, I, 1, 4, 256. e. I, 2, 1, 675. b
- II, - XXVI, I, 2, 2, 763. aa. 771. aa. 777. B. I, 2, 3, 827. ll. 828. A. 839. A. 847. F 849. ss
nova legis explicatio, I, 3, 5, 1167. a. 1168. †
- II, - XXVIII, I, 2, 2, 757. A. 769. B. 771. ee. I, 2, 5, 955. A. II, 4, 6, 1234. B
interpretum ſenſus multiplices huius legis, II, 4, 6, 1235. ss
dicunt duriſſimam, 1236.
una pars anni heredibus, altera ſucceſſori danda ſit, 1237
nova legis apologia et oppoſitionum refutacio, II, 4, 6, 1238. 1239. 1240. 1241. 1244. 1246. D. 1252. 1257. eee. II, 4, 6, 1228. hh
- II, - XXIX, I, 3, 5, 1167. a
nova eius explicatio, I, I, 3, 5, 1168. C
- II, - XXX, I, 2, 3, 831. rr

FEVDALES LEGES explicatae et adlegatae:
Lib. II, Tit. XXXIV, §. 1. I, 2, 2, 773. ii. 774. E I, 2, 3, 855. ee. I, 2, 5, 957. ff
- II, - XXXVI, I, 2, 2, 765. A. 761. E. I, 2, 3, 831. rr. I, 2, 5, 954. E
- II, - XXXIX, I, 2, 2, 773. C. 775. D I, 2, 3, 861
- II, - XL, I, 2, 3, 906. F
- II, - XLI, I, 2, 3, 828. A
- II, - XLV, peruerſae huius legis interpretationes, I, 1, 8, 561. aa. bb. cc. I, 1, 8, 586
rationibus feudorum Germaniae inconcinna eſt, I, 1, 8, 602. D. 607. A. 617. b. e. 618. d. 619. e. I, 2, 2, 769. ll. I, 2, 4, 912. E. 912. E
- II, - L, I, 2, 3, 840. D
- II, - LI, diuerſae interpretum ſententiae, I, 1, 8, 561. aa. cc. 586. b. c. 587. i
quidam intelligunt de feudo hereditario, I, 1, 8, 589. l. m
quidam de feudo mixto, I, 1, 8, 590. m
alii melius de feudo ex pacto et prouidentia, I, 1, 8, 594. o
quidam ſtultam dicunt, I, 1, 8, 596. q
rationibus feudorum Germaniae inconcinna, I, 1, 8, 621. D. 607. A. 617. b. c. 618. d 619. e. I, 2, 2, 765. D. 769. ii. I, 2, 3, 827. ll. I, 2, 4, 911. 912
- II, - LII, I, 2, 2, 773. ee
- II, - LIII, I, 2, 2, 755. dd
- II, - LIV, I, 2, 3, 817. aa
- II, - LV, I, 2, 1, 684. hh. I, 2, 2, 773. ee. ll. 775. D. 777. B. I, 2, 3. 861. ii. I, 2, 5, 957. B
- II, - LVI, I, 1, 4, 223. l. 227. u. I, 2, 1, 684. hh. I, 2, 3, 833. tt. I, 2, 5, 933. C
- II, - LVIII. §. 3. I, 2, 1, 684. hh
- II, - LXI, I, 2, 5, 952. E
- II, - LXV, I, 2, 5, 953. C
- II, - LXXVI, pr. I, 1, 7, 518. C
- II, - CIV, I, 2, 3, 831. rr
- II, - CVII, I, 2, 2, 753. aa
Feudales ſententiae, I, 1, 8, 603. 604. 605. 607. 624. 625. 626. 627. 628
Feudalia debita, Longobardi neminem ſucceſſorem onerarunt ad ea ſoluenda, I, 1, 8, 613. p
Germani ſucceſſorem deceſſoris ergo, feudi ergo, domini ergo, ſui ipſius ergo obligant, I, 1, 8, 613. p
obligationum cauſae ſunt, quod feuda Germaniae oblata, emtitia, I, 1, 8, 614. q
quod poſt munita priuilegio, 615. C
olim non tot cauſae ad contrahendum aes alienum, 616. A
iure Longobardico nec filiabus aliquid debetur, I, 1, 2, 783. 785. 788. p. I, 2, 4, 885
electorali iure Saxonico filiae debetur legitima, I, 2, 4, 885. 887

FEVDALIA DIPLOMATA, opinio Decianorum, qui liberos tantum obligant in feudis, ſi in literis clientelaribus occurrat formula, *tibi et tuis liberis et eorum heredibus*, I, 1, 8, 590. E. 591. 592. D
Pileanorum opinio de hac formula, I, 1, 8, 591. n
medii aeui diplomata concepta ſunt hac formula: *cum conſenſu filii, fratris, conſanguineorum*, I, 1, 8, 600
in iis etiam occurrit uerbum *heredum*, quo *liberi aut deſcendentes* intelliguntur, ib. C
exempla ſunt in diplomate Bodonis an. 1311. ib.*
Geuehardi nobilis de Quernuorde, ib.**
Brunonis et Henrici fratrum, 601.***
adhibetur etiam formula: *mit vollwort, einwilligung, begehren, uerlangen unſerer Ehegenoſſin, Tiſchwirthin*, 601. †*
in diplomatibus antiquis nulla alia formula quam haec: *dir und deinen eblichen Leibes-Erben*, I, 1, 8, 606. h
nulla extat his uerbis concepta: *dir und deinen Kindern oder Nachkommen*, ib.
quid ex hac formula concludendum, ib.
quidam feuda pro mixtis habent, quae hac formula conferuntur: *dir und deinen ehelichen Leibes-Erben*, 607. A
formulae in ſtatutis conceptae, I, 1, 8, 607. 608. 609. 610
formulae agnatorum, ſi conſentiant in obligationem feudalem, 610.*
formula diplomatis ann. 1312. qua omnes ditiones archipalatinatus Rhenani uinculo aeterno unius principatus unitae, 622. i
formula diplomatis Caeſarei Leopoldi, qua ducibus Brunſuicenſibus alienationem prohibet, ib. 635. ll
diploma Henrici imper. 1232. quo filius a facto patris liberatur, 637.*
principum diplomata, in quibus filiorum conſenſum adhibuerunt, 640. 639.*
diploma Ottonis ann. 997. 639.*
diploma Lotharii III imp. ann. 1129. 641. A
formula diplomatis electoris Moguntini ann. 1277. 641
Ludouici IV. imp. 1332. ib.
diploma Guntheri an. 1322. 642.*
diploma Lotharingicum, 642. †
Burgundicum 1170. 643. 644. †*
formulae, quibus domini in clientelaribus litteris proſpexerunt, ne uaſallus ſibi porro adroget nouum ſubdominum, I, 2, 1, 670.
exempla in diplomate ann. 1189. 1197 ib. yy
litterae clientelares ann. 1312. de ſubinfeudatione dynaſtiae Roſtochienſis, 671. G
Friderici II. diploma ann. 1222. Ordini Teutonico conceſſum, I, 2, 1, 679. F
formula diplomatis 1346. qua Carolus IV. imp. ſe adſtringit ad curiam feudalem Treuirenſis, 653. g
Ludouici IV. 1321. Treuirenſi conceſſum de acquirendis feudi imperiis, 654. D
formula diplomatis Caroli IV. 1376. de Treuirenſis curia agnoſcenda, 654. h
formula diplomatis an. 1340. qua Ioannes comes Saynenſis curiam Treuirenſem agnoſcit, 655. l
formula diplomatis Friderici II. 1220. de curia Colonienſi, 655. m

FEVDALIA DIPLOMATA, formula litterarum clientelarium in curia regis Bohemiae: *des Reichs affterlehen vor aiemaad als unſerm Lehen-Hof zu Prag zu verrechten*, I, 2, 1, 658. z
has clientelares literas Ferdinandus I. imperator Ruthenis comitibus an. 1549. praeſcripſit, 658. z
formula diplomatis Wilhelmi ducis Iuliacenſis, ann. 1351. qua archipalatini curiam agnoſcit, 659. bb. 660. B
formulae litterarum clientelarium, quibus Pomeraniae duces Brandeburgicis qua ſubdominis Pomeraniae fidem ſuam dederunt, 661. bb
literae clientelares an. 1415. a Mecklenburgicis in gratiam dominorum principum Brandenburgicorum ſcriptae, 662. dd
qua formula in iis Mecklenburgici uſi, ib.
formula clientelarium Wurtenbergicorum de curia ducis agnoſcenda, 664. D
formulae clientelares: *largimur ei territerium iure proprietatis in propriam bonum, ut illud alienare poſſit* etc. quae uis? 666. ll
litterae Adolfi comitis de Monte ad Adolfum imperatorem, I, 2, 1, 667.*
litterae Adolphi Moguntini epiſcopi ann. 1384. de curia feudali, 687. i
literae clientelares de curia Tecklenburgenſi, 689. r
Rudolfi I. imper. diploma 1290. de primo foro domini, 689. 690. t
litterae clientelares comitum Ritbergenſium, I, 2, 1, 695. 696. 705. 709. 715. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729--740
literae clientelares Poruſſicae, I, 2, 2, 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 798. 799. 800. 801. 802--811
literas clientelares primum, tum ſtatuta, deinde Longobardicas leges pro norma habendas communis doctrina eſt, I, 2, 3, 825.*
literae clientelares Luſaticae, I, 2, 3, 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882
diploma Caeſareum 1624. de praefectura poſtarum, I, 2, 5, 941. d
Ferdinandi II. diploma, quo comes de Paar ad poſtarum ſpartam delectus, 942. e
Caroli IV. diploma 1377. cui ſubſcripſit Petrus de Wartenberg, 944. E
Caroli IV. diploma 1376. quo Petro de Wartenberg ius uectigalium in Rheni fluuio conceſſum, 644. 645. B
formulae litterarum clientelarium poſtarum? 951. E. 952. A
Schilterus diploma adlegat, in quo officii mareſchalli feudum foeminae delatum, 955
litterae inueſtiturarum Taxii ac Paarii continent ius ſubinfeudandi, I, 2, 5, 957
Feudalia ſeruitia olim aere non redemta, I, 1, 8, 616. B
dubium eſt iure feudali, an ſeruitia gratis praeſtanda, I, 2, 2, 755. zz
rationes, cur ſint gratuita, I, 2, 2, 755. zz
I, 2, 3, 853. ee
in Poruſſia uaſallis pro ſeruitiis certi quid ſtaturum, I, 2, 2, 756 aa
idem obtinet in Pomerania, Sileſia, Mecklenburgicis, ib. 756. aa
Feudalia ſeruitia, hodie uaſallis ſeruitia non indicuntur, ſed nummi, nach proportion der Ritter-Pferde, welche auf den Lehn-Gütern zu ſtehen pflegen, I, 2, 2, 756. aa
in Luſatia ſtipendia rogant a domino, I, 2, 3, 853. dd
ubi ſeruitia militaria ſunt, foemina a ſucceſſione feudi excluditur, I, 2, 5, 954. C
FEVDALIA STATVTA, in iis condendis Germaniae mores migrarunt legislatores, glaucomate iuris Longobardici, I, 1, 8, 605. f
pleraque ſtatuta filium feudi ſucceſſorem obligant, I, 1, 8, 607. 608. 609.
lumen accipiunt ex legibus, I, 2, 2, 749. pp
ſunt ſtricti iuris, I, 2, 2, 756. tt
ſi deſunt, tum locus iuri communi, ib. xx. I, 2, 3, 825.*
interpretationem accipiunt ex iure communi, I, 2, 3, 823. gg
- - *Auſtriaca*, I, 1, 8, 609. 613. n. o
- - *Bambergenſia*, I, 1, 8, 612. A
- - *Bauarica*, I, 1, 8, 609. B
- - *Belgica*, I, 1, 8, 612. C
- - *Brandenburgica*, I, 1, 8, 608. 613. A
- - *Coloinenſia*, I, 1, 8, 612. 613. n
- - *Magdeburgica*, I, 1, 8, 607. m
- - *Mecklenburgica*, I, 1, 8, 610. 613. n
- - *Moguntina*, I, 1, 8, 612. 613. n
- - *Monaſterienſia*, I, 1, 8, 612. 613. n
- - *Oſnabrugenſia*, I, 1, 8, 611. 613. n
- - *Paderbornenſia*, I, 1, 8, 612
- - *Pomerana*, I, 1, 8, 610.* 611** 613. n
- - *Saxonica*, I, 1, 8, 607. F
- - *Treuirenſia*, I, 1, 8, 612. 613. n
- - *Wurzburgenſia*, I, 1, 8, 611.*
Feudalis dominus habet tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1217. 1218
in tutela excludit teſtamentarium et legitimum, II, 4, 6, 1219. oo
his moribus uixerunt Sueui, Angli, Saxones, II, 4, 6, 1220. A
alimenta pupillo debentur, deficiente demum allodio, II, 4, 6, 1219. pp
eius tutela perdurat usque ad annum aetatis XVIII. aut XXI. II, 4, 6, 1221. uu
add. *Fructus*, *Tutela*,
Feudalis index ſunt pares curiae, I, 2, 3, 855. gg
in Luſatia eſt praeſes prouinciae, I, 2, 3, 875. C
uid. *Feudale forum. Feudales curiae.*
FEVDISTAE, decidunt obligationem ſucceſſoris ex iure Longobardico, I, 1, 8, 501. aa
hanc opinionem habet Arniſaeus, I, 1, 8, 502. B
Germani, Hiſpani, Angli, Galli quid de obligatione ſucceſſoris ſtatuant? I, 1, 8, 566. f
formulae regni ignari hanc cauſam decidere nequeunt, ib.
Salmaſius Angliae regni cauſas reſpondit ex moribus Graeciae aut Latii, I, 1, 8, 567. h
inter infelicitates Germaniae olim fuit, quod Principes Germaniae Italos, Gallos, alios conſuluerint, ib.
Alciatus, Menochius, Gothofredus, Choppinus ab Haſſis, Geldris, Palatinis conſulti nugas uendiderunt, ib.
Germanici de obligatione ex factis deceſſoris peregrina principia exhibent, ibid.
FEVDISTAE, Boecleriana methodus in hac cauſa commendatur, I, 1, 8, 568. i
regulae Beyerianae ſub cenſuram mittuntur, 568. l. 569
eorum opiniones in regulis iuris de obligatione ex facto deceſſoris ſigillatim inquiruntur, 571. o. 572. 573. ſeq.
Ziegleri iudicium, an ſucceſſor officiales mittere poſſit, 574. F
a Rhez obligat principem ſucceſſorem, quoniam principatus ſit uniuerſitas quaedam, 576. y
quodnam principis heredis officium ſit, acriter inter feudiſtas controuertitur, 577. z
ſi ex facto deceſſoris damna minora, plerique ſucceſſorem obligant, 578. F
Nunroodius caſum reſpondet, ſi princeps prodigus fuerit aut temporis infelicitas, quid ſucceſſori incumbat, I, 1, 8, 579. bb. 580. cc
feudiſtarum opiniones, ſi deceſſor iurauerit, aut plenitudinis poteſtate uſus, 581. ff
Gailius docet, circumſpectos eſſe debere, qui cum principibus contrahunt, ne decipiantur, 583. ll
feudiſtarum cauſae ſpuriae, cur filius ſucceſſor obligetur, non agnati, 587. d
eorum diuerſae interpretationes decreti 2. F. 45. 51. 588
alii de feudo hereditario interpretantur, 589. k
Pileanorum et Decianorum interpretationes, 589 m. 590
utrique confutantur, 591. n. 592
alii accipiunt de feudis ex pacto et prouidentia, 593. o
alii filium liberant confectione inuentarii, 594 p
alii inter feudum nouum et antiquum diſtinguunt, ib.
alii filium obligant non niſi in fructibus ac reditibus feudi, 595. B
alii beneficium competentiae filio concedunt, 595. C
alii legem deuouent et brutam dicunt, 596. q
feudiſtarum teſtimonia de curiis ſupremis, quae ſucceſſorem liberant, 603. e
multi ſunt, qui filium ſucceſſorem obligant, 605. i
glaucomate iuris Longobardici occupati, 608. A
eorum doctrinae, qui a priuatis Longobardorum decretis ad Germaniae respublicas et principatus uinculum conſecutionis nectunt, 617. b
hanc iuris regulam Henr. Michael opponit duci Sleſuicenſi, quod nequeat reuocare, quae ataui detuliſſent ciuitatibus Lubecenſi et Hamburgenſi, I, 1, 8, 617. b
idem intendit Itterus, Ludolphus, ib.
Klockius, Frantzkius, Struuius, Mylerus, a Rhez putant, Germaniae territoria habere admixta allodia, 619. g
Lyncker negat principum domania, propterea menſalia archiepiſcopi Magdeb. bona difficilius reuocari poſſe ſtatuit, 621.**
eorum reſponſa et conſilia de obligatione principis, 623. o
Vulteius reſpondit contra Holſatiae duces, cum pacta cum ciuitatibus Hamburgo et Lubeca migrare nollent, 623. o
anonymi reſponſum 1639. contra Saxoniae duces, 624. E
Klockii in gratiam uiduae electoralis, ib.

FEVDI-

FEVDISTAE, Goden reſponſum contra Boioariae duces, I, 1, 8, 625. A
aduerſus Brunſuicenſes Klockius et Carpzouius reſpondit, ib.
Carpzouius contra Anhaldinos, cum priuilegia anteceſſoris tollere uellent, ib.
Natta pro libertate Caſalenſium reſpondit, quam Mantuae dux tollere noluit, ibid.
Purpuratus contra Salutiarum marchiones, ib.
Enenckel contra archi-duces Auſtriae, ibid.
Nunnroodius contra comites Hanouienſes, ib.
contra comites Schaumburgenſes exhibet Klockius camerae deciſum, ib.
Cacheranus contra Pedemontanos, ib.
Philippus contra Phil. Mariam, ducem Mediolanenſem, ib.
Socinus et Beroius duci Ferrariae reſpondere, I, 1, 8, 625. F
reſponſa contra Papam, ib.
Lyncker reſponſa in principatibus anonymis, 626. A
Cuno conſiliarius Brand. reſpondit publica iura Germaniae ex principiis peregrinis, 627. s
Enenckel in reſponſis partium ſtudio fuit abreptus, 628. B
ab Ehrenbach reſponſa, ib.
Brunnemann ex facto patrie in Brandenburgico principatu liberauit filios, 630. A
Wehneri reſponſum in cauſa Brand. ibid
Lyncker abſolnit ſucceſſorem comitem iure maioratus et primogenii, 631. dd
quidam principatus aeſtimant familiae fideicommiſſi iure, ib. ee
Brunnemannus in obligatione deceſſoris conſenſum ordinum requirit, 633. gg
de ſubfeudis ſcripſerunt Koblins, Freidenberg, Leiſer, Radon, Schuzius, Bruckner, Preccia, I, 2, 1, 650. C
de feudis oblatis Hertius, Thomaſius, Alexandri, I, 2, 1, 650. 651
de feudis imperii Itterus, I, 2, 1, 651. B
negant ius adoptandi ſubdominum, 675. a
eorum argumenta et refutatio a prohibita feudi alienatione, 676. c. d
uerſione in deterius, ib. e. f
quod eiuſmodi non dominia diuerſa, 677. g. h
ſpes intercepta aperturae, 678. i. l. m. n
praeuentio primi fori, 679. o. p. q
conſenſum Caeſaris offendi, I, 2, 1, 679. r. s. t
pericula adferri a principe extraneo, 680. x. y
exemtionum proceſſum eſſe cognitum, ib. z aa. bb. cc
feudiſtae in ſuis quaeſtionibus ad Germanica iura non reſpiciunt, 674. g
Zaſius, Sonsbeckius, Roſenthal teſtantur de imperiali obſeruantia, ſubdominis primum forum competere, 692. aa
feudiſtarum reſponſa et conſilia de foro primo, I, 2, 1, 693 D
Weſenbecii reſponſum, ib.
Fichardi de curia Bambergenſi, ib. D
Beſoldus pares curiae agnoſcit, ib.
Richter reſpondit cauſam, quam comes Caſtellenſis cum uaſallo de amiſſione feudi diſputauit, ubi pares curiae commendat, ib. F
FEVDISTAE, abſurde doctrinam iuris Longobardici cum moribus Germaniae conciliare nituntur, I, 2, 5, 953. k
feudorum interpretes ueterani dixerunt: excolere nos oporter feudorum inſtituta, quae materiae feudales lucroſae ſunt in foro, I, 3, 3, 1043. kk
eorum doctrina de matrimonio inaequali, I, 3, 5, 1167. B
de iure patronatus auctores, II, 3, 2, 821. C
interpretes a. F. 28. in quinque claſſes abeunt, II, 4, 6, 1235. ss
alii exſibilant legem, ib.
alii dicunt duriſſimam, 1236. B
alii uulneratae legi medelam quaerunt, 1237. 1238
alii limites legis prolatas uolunt, 1241. yy
alii attributionem fructuum conſtituunt in diuiſione pro temporis rata parte, 1242. aa. 1243. 1244
Feurer, qui? II, 1, 13, 550. C
Fichardus reſtatur de curia Bambergenſi, I, 2, 1, 693. D
Ficinus, Marſilius, II, 1, 5, 367. II, 2, 1, 628. f. 629. h
FIDEICOMMISSA, principatus aliqui habent iure fideicommiſſi, I, 1, 8, 631. ee
doctrina de fideicommiſſis eſt argumementum ambiguum in legibus uſuque forenſi, I, 3, 3, 1041. 1042
utile tamen et uſitatum, I, 3, 3, 1043
Germani nobiles familiae ſuae conſernandae ſunt ſtudioſiſſimi, 1043. ii
formula fidei commiſſi, qua Abrahamus burggrauius de Dhona uſus, eſt memoratu digna, 1044. C
fideicommiſſa non ſunt in rebus nauci, ib. 1043. kk
in detractione duarum quartarum de fideicommiſſis quaeſtiones occurrunt uariae et multiplices, 1045. mm
alii in omni fideicommiſſo, a liberis parentibus et fratribus praeſtando, duplicis quartae detractionem concedunt, ib.
quoties ſcilicet fratribus uel ſoribus perſona leuis notae macula in hereditate praefertur, 1045. oo
duplicis quartae detractionem uel ex iure ciuili uel canonico uel interpretum errore defendunt, 1045. pp
detractioni duarum quartarum patrocinium praeſtant Boica et Wurtenbergica iura, 1046. B
in cap. Raynutius occurrit exemplum, quod etiam heres grauati heredis utramque quartam in fideicommiſſo detraxerit, 1046. qq
alii liberis duas quartas concedunt, I, 3, 3, 1045. rr
parentibus alii negant, alii concedunt, eorum rationes, etiam fratribus, 1047. ss. 1048. tt
alii diſtinguunt inter fideicommiſſum purum et conditionatum, 1047. uu
in puro unam, in conditionato duplicem detractionem concedunt, ib.
diſtinctionis huius auctor babetur Azo, ib.
recte haec diſtinctio exploſa, 1048. E
rectius alii unius tantum legitimae detractionem concedunt, 1049. xx
eorum argumenta, ib.
alii, ſi teſtator prohibuerit, ib. yy
FIDEICOMMISSA, ſi teſtator miles, in fideicommiſſo neque locus legitimae, neque Trebellianicae, I, 3, 3, 1051. zz
idem iuris, ſi coactus adiit hereditatum, aa
aut ſi inuentarium neglexerit, ib. bb
aut ſi fideicommiſſa reciproca, 1052. cc
aut ſi piae cauſae hereditas relicta, ubi ſola legitima excipitur, 1052. dd
fideicommiſſi nonem latinis originem rei debet, 1053. hh
principio erant uirtutis, non legis, ib.
quid? ib.
Germani fideicomiſſa quondam ignorarunt, ib.
uerbum Stamm-Gut non eſt fideicommiſſi ſynonymon, ſed ſpecies, 1054. C
fideicommiſſum fructuarium, ubi hereditas non illico reſtituenda, ſed poſt plures annos, 1054. ii
in fructuariis neque Trebellianicae neq; legitimae detractionem iure fieri poſſe, VIII. argumentis probatur, 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071
detractiones in fideicommiſſis ſunt legis correctoriae, I, 3, 3, 1055
liberi ea ex obſequio praeſtiterunt, ib. bb
extranei ex pudore, ib. 1059. dd
Germanis fideicommiſſa olim ſancta, 1060. D
detractionis putida in fideicommiſſis origo, 1056. 1059. dd. 1060. ee
ab uno fideicommiſſi genere ad elind duplex detractio extendi nequit, 1056 1060. ee
inter pura et conditionata ſeu fructuaria plurimum intereſt, 1060. ee
detractiones in fideicommiſſis ſunt odioſae, 1061
ne fideicommiſſa ſpernerentur, detractiones conceſſae, 1061 1064. ii. kk
detractiones a puris in fructuaria non porrigendae, 1061. 1065. ll
in fructuariis ratio quartarum ceſſat apud liberos et extraneos, 1065. 1066
ceſſat liberorum metus et querela, cur, 1065, 1066. mm. nn. oo. 1067. B. pp. qq
liberi ex fructuariis alimenta et redhoſtimento operarum habent, 1068. rr
ceſſat metus apud extraneos, quod non gratis heredes ſint, 1066. 1068. ſe
fructus in Trebellianica et legitima loco quartarum ſunt, ex legibus ciuilibus 1067. tt. 1068, 1069
fructibus ex fideicommiſſo legitimam penſari affirmant de Ancharano, Cumanus, Imola, Valle, Caſtro, Curtius, Natta, Beroius, Decius, Cephalos, et alii, 1069. uu. 1070
cautela Socini non eſt opus, I, 3, 3, 1071, D
fructus uere in legitimam imputandos contra diſſentientes demonſtratur, 1072. xx
qui ipſi largiuntur, in fructuario fideicommiſſo teſtatorem fructuum reſtitutionem imperare poſſe, ib.
quo ipſo liberorum legitima non laeditur nec Trebellianica, 1072. xx, yy
calculus legitimam et Tribellianicam numerandi in fructuario quomodo inſtituendus, 1072. zz
a fideicommiſſis reciprocis quartae exulant, 1073. aa
doctores, qui reciproca damnant, ib.
reciporci et fructuarii fideicommiſſi una fere eademque ratio eſt, 1074. B

FIDEICOMMISSA, heres fiduciarius plus lucri aa fructuariis ſentit, quam ex legitimae aut Trebellianicae detractione, I, 3, 3, 1074. bb
onera ſentit heres fideicommiſſarius, 1074. cc

fideicommiſſa familiae ipſis etiam Romanis a detractionibus libera fuerunt, 1076. dd

VII. argumentis demonſtratur, detractiones quartarum iuri Germanico eſſe aduerſa, 1676. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084

quondam bona auita omnia familiae fideicommiſſa fuerunt, in quibus alienandis coniugis et liberorum conſenſus fuit neceſſarius, 1077. dd
in fidsicommiſſis familiae exulat Trebellianica, 1079. gg. 1080. hh
nec foeminae inter nobiles eſt ſucceſſio aut legitima, 1080. kk
communio bonorum legitimae ignara, I, 3, 3, 1081. mm

fideicommiſſa familiae eundem fauorem merentur, quam fructuaria, 1083. oo. 1084. pp

Germanorum fides in praeſtandis fideicommiſſis, 1083. rr
filiorum conditio in fructuariis fideicommiſſis non redditur deterior, 1085. aa. bb. 1086. cc. dd
an fideicommiſſum uniuerſale legitimam extinguere poteſt? 1085. ff
nullum grauamen eſt in fructuariis fideicommiſſis, 1086. gg
fiduciarii heredes domini ſunt ſubſtantiae fideicommiſſi, 1087. ii

lex Zenonis fideicommiſſa familiae non tangit, 1087. kk. 1088. D
diuidicula fructuum in fideicommiſſis obtinet, II, 4, 6, 1249. mm
ſi pater fideicommittat, etiam conſanguinei admittuntur, II, 4, 7, 1272. C
ſi pater per fideicommiſſum familiae ſubſtituerit, quidam conſanguineum fratrem admittunt, quidam non, ib. E
ſi frater fratres per fideicommiſſum inſtituat, filio ſuo decedente, fratribus tantum germanis fideicommiſſum reſtituendum, II, 4, 7, 1273. D
in ſucceſſione fideicommiſſi fratres germani conſanguineis praeferendi, II, 4, 7, 1586. e

Fideicommiſſarii heredes differunt a fiduciariis, I, 3, 3, 1046. qq. 1060. ff. 1072. yy. 1086. ee
quae iis iura in quartis? I, 3, 3, 1074. ec. 1049. xx
ei hereditatem reſtituit fiduciarius, 1088. B
Fideicommiſſarii praetores cur dati? I, 3, 3, 1060. A
Fides, lapides et marmora fidem facera conſtans Ictorum doctrina, I, 1, 4, 230. a
fidei ſymbolica tranſactio ſubſcripta non impedit, quo minus agnita ueritata quis recedere poſſit, I, 3, 1, 1013. A
Fiduciarius heres, quidam ei duplicis quartae detractionem concedunt, I, 3, 3, 1045. pp
ſi hereditatem adire recuſat, non detrahit, 1051. bb
ex obſequio et pudore quondam hereditatem reſtituerunt, 1055. 1056
pudore excuſſo detractio ei conceſſa, 1061. 1065
differt a fideicommiſſario, 1060. ff, 1086. ee

Fiduciarius heres, ſentit commodum in fructuariis fideicommiſſis, I, 3, 3, 1073. aa. 1074. bb. cc
non tenetur ultra uires hereditatis, 1083. qq
ſunt domini ſubſtantiae fideicommiſſi, 1087. ii
ei fructus non cedunt iure Romano, II, 4, 6, 1228. k
Figurae, apud poetas ſunt palliati errores et artis inſignes defectus, II, 1, 15, 506. D
Filia, iure Longobardico ei ex feudo dos non debetur, I, 2, 4, 885
in Saxonia ei debetur, 886. 887
cimelia et nuptialia ei debentur iure Porusſico non Longobardico, I, 2, 2, 785. mm. oo. 788 pp

add. *Dos. Legitima.*

Filia caſa, id eſt, innupta, I, 2, 5, 777. qq
FILIVS, de obligatione filii ſucceſſoris diuerſae doctorum ſententiae, I, 1, 8, 541. 565
in obligatione principis filii ſucceſſoris ad formulam reipublicae reſpiciendum I, 1, 8, 563. 564 -- 584
ex decreto iuris feudalis filius ſolus obligatur, non alii extranei, I, 1, 8, 583. ſq.
in feudis prouincialibus Germaniae ne filium quidem teneri probatur, 595. ſq.
filiorum conſenſum in patris contractu neceſſarium fuiſſe, commonſtrant diplomata, 600. ſq.
filium ſucceſſorem in feudo quidam obligant, eorum argumenta, 605. ſq.
de obligatione principis filii in principatu in utramque partem diſputatur, 613. ſeq. 630. ſeq.
an filius ſucceſſor feudi queat eſſe, licet non ſit heres, iure Longobardico dubium, I, 2, 2, 765. ee
in Porusſia ſimul heres et ſucceſſor eſſe debet, 768. ff
matri uiduae ex feudo nihil debet moribus Longobardorum, I, 2, 2, 787. qq
filii quondam ex obſequio praeſtiterunt fideicommiſſa, I, 3, 3, 1055. 1056
poſtea iis legitima adſignata, 1057. 1058
patria poteſtas apud Romanos in filios erat maxima, I, 3, 3, 1061. 1062
hodie pater filio obſtrictus eſt ad alimenta, I, 3, 3, 1065. mm
hodie filii ſe emancipant pro lubitu, 1066. oo
filius olim nullius peculii dominus fuit, I, 3, 3, 1067. pp
quid patri incumbat ex cautela Socini, ſi filium fideicommiſſo grauet, I, 3, 3, 1071. D
ubi primogenitura introducta, filiis ultragenitis apanagium relinquitur, 1077. ff
filii nobiles olim excludebant ſorores, 1079. ii
cauſa introducti Sc̃ti Macedoniani, cur filiofamilias mutuo pecuniam dare prohibitum quaa? I, 3, 4, 1113. gg. 1114
apud Germanos ceſſant, 1116. hh
ſi filius ei renunciat, tenetur peculiotenus, patre mortuo abſolute, 1123. rr
multo magis hoc ualet in renunciatione iudiciali, 1124. ss
filius ſtudioſus an mutuum contrahere poſſit? 1123. tt. 1524. uu
apud Romanos etiam princeps filius Macedoniano gaudabat, 1125. aa
filius tenetur mutui contractu quoad peculium caſtrenſe, 1127. ee

FILIVS, apud Germanos etiam quoad adnentitium irregulare, I, 3, 4, 1127. dd
filius partem mutui ſoluens ad totum non obligatur, 1131. hh
apud Germanos tenetur, 1132. ii
filii de nobilitate materna apud Germanos participant, I, 3, 5, 1186. d
Finlandia, ſortilegium ibi uiguit, II, 3, 3, 863
Fiſcher, notarius, Aquiſgranenſium proteſtationem Noribergenſibus inſinuauit, II, 1, 1, 49. E
Noribergenſes eam non admiſerunt, ib. 50
inſtrumentum eius deſuper factum, II, 1, 1, 203
Flaccus, Siculus, eius teſtimonium de nummariis largitionibus in emeritos, II, 1, 3, 267. bb
de conditione agrorum, II, 1, 5, 374. B
Flacius Catal. teſt. uerit. II, 1, 12, 504. D
Flandri Edoardum hortati, ut Galliae inſignia ac titulum aſſumeret, II, 1, 9, 470. s
Flemmingiana gens, ei praefectura ſuprema poſtarum in Saxonia commiſſa, I, 2, 5, 947
Fleta ius tutelare inſignium in Anglia tribuit theſaurario, II, 1, 1, 31. oo
Flincken, II, 1, 12. 534. q
Flinſius, Luſatorum et Soraborum idolum, II, 1, 12, 534. p
eius ſedes in pago Oehne fuit, ib.
unde dictus? ib.
eius figura, 534. r
morientium patronus fuit, ib. s
Lotharius II. Saxo eius cultum deſtruxit, ib.
Flintenſtein, II, 1, 12, 534
Flodoardus hiſt. Rhemenſ. teſtatur, papam annatas laicis ereptas ſibi cepiſſe, II, 3, 4, 923. D. 928. b
Floranuille, I, 1, 1, 23. C
Florenges, I, 1, 1, 23. C
Floreni a Florentia urbe ſic dicti, II, 1, 14, 511. G
Florentia, in eius obſidione Philibertus princeps Arauſiacus periit, II, 1, 8, 430
Pius V. Florentiae ducem regem conſtituit, I, 1, 3, 170. E
dux a Maximiliano II. coactus, ut dignitati regiae renunciaret, I, 1, 3, 180. B
magni ducis titulus eidem adſignatus, I, 1, 3, 180. E
ſcriptores de eo, I, 1, 3, 170. E
Florentinum MSt. Prudentii, II, 1, 11, 508
Florianus de coronationibus Caeſarum conſulendus, II, 1, 1, 11, D
Fluddius, eius opinio de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632. D
Fluuius, doctorum opiniones in fructibus diuidendis ratione fluuii, II, 4, 6, 1557. tt
fluuius Rhenus terminus fuit inter Galliam et Germaniam, II, 1, 4, 337
Fodinae, diſputatio doctorum in diuidendis earum fructibus, II, 4, 6, 1257. uu
Foedera, ius foederis in Romano imperio a comitiis dependet, I, 1, 6, 431. A
quod etiam exercuerunt cum Suecis et Gallis, I, 1, 6, 363. uu. ſeq.
uicinales induciae in ipſis comitiis factaa, I, 1, 6, 476. 477. 478. d
an urbes hanſaaticae ius foederum habeant, I, 1, 7, 528. F. 529. A
ius foederum ordinibus imperii competit, I, 2, 1, 668. A
- - *Auguſtanum* cum Suecis aliiſque initum, I, 1, 6, 395. d

Foedera

Foedera, Britiniacum ſiegis Carolus V. rex Galliae, II, 1, 9, 473. aa
- - *Decennale* ann. 1673. Kal. Iul. Hagae Comitum concluſum, II, 1, 4, 356
- - *Hanſeaticum*, I, 1, 7, 523. 524. 525. 516
- - *Luxenburgicum* inter Caeſarem et ſuperiorum Germaniae circulorum ordines, I, 1, 6, 393. p
- - *Smalcaldienſe*, I, 1, 7, 515.
FOEMINAE a feudi ſucceſſione excluduntur, I, 2, 5, 761, nu
in Poruſſia excludunt maſculos remotiores, 762. xx
quodnam foeminarum diſcrimen in feudu ſucceſſionis promiſcuae? I, 2, 2, 777. qq
foeminae clientelari in Poruſſia ſine conſenſu domini nubere non licet, I, 2, 2, 779. rr
ex ſecundis nuptiis nil damni habent in feudo iure communi, 779. ss
foemina ſecundum nubens in Poruſſia dimidium feudum amittit, 779. tt
in feudo curſuali foemina ſuccedere poteſt, I, 2, 5, 954. C
foemina etiam in feudo admittitur, quoties inueſtitura, pacto uel principis gratia ei ſuccurritur, ib. D
quae ratio, cur foemina in feudo non admittatur, ib, E
a feudis palatii foeminae arcentur, 955. A
Aurea bulla eas in electoratibus excludit, ib. B
diſcrimen faciendum inter feuda, quae foeminae poſſidere et in maſculum transferre nequeunt et inter illa, quae in maſculos transferre poſſunt, ib.
mareſchalli feudum foeminae indultum memorat Schilterus, ib. C
foemina Taſia curſus publici curam cum ſumma laude geſſit, 956. A
ueteri Germanorum iure nulla foeminarum ſucceſſio, I, 3, 3, 1079. ii
etiam hodie renunciationes foeminarum quibuſdam pro ſuperfluis habentur, ib.
hodie foeminarum nulla legitima inter nobiles familias, 1080. kk
foemina iure Romano recte contrahit mutuum, I, 3, 4, 1133. kk
antiquo iure Romano foeminae ſub aeterna cura fuerunt, ib. D
an foemina ſine curatore hodie mutuum contrahere poſſit, diuerſae ſententiae, ib. II
Wibelius docet, foeminas Francorum legibus in perpetua cura fuiſſe, 1134. B
foemina in cambio ſine curatore obligari nequit, ib.
in Saxonia olim ea de re diſputatum, quod anno 1674. deciſum, ib.
poſt mutatum et LL. cambialibus Lipſienſ. ſtatutum, ut cum curatore cambium contrahant, ib.
Carpzouius ſtatuit, foeminas etiam ſine curatore mutuo obligari, 1134. F
in Brunſuicenſi foemina ex quouis mutuo et cambio obligatur, 1135. B
foemina illuſtris mutui contractu obligatus, cur? 1135. mm
foemina mercatrix ex quouis et mutui contractu etiam in cambio obligatur, 1136. nn
quod tamen conſtitutione nouiſſima mutatum, ib.
quodnam negotium foeminam mercatricem conſtituat, iudex decernit, ib.

FOEMINAE, in negotiis domeſticis curatore opus non habent, I, 3, 4, 1136. E
ſi mutuo contractus a foemina iuratus, an obligetur diſputant, ib. oo
Iuſtinianus foeminis ſcenicis abſterſit maculam, I, 3, 5, 1149. a
foemina ancilla ingenuitatem conſecuta a Iuſtiniano et ius annulorum, I, 3, 5, 1150. A
an ex hoc concludendum, quod foemina plebeia facta ſit nobilis? ib.
exempla foeminarum nobilium ex plebe apud Romanos, 1151. B
in Auguſti arbitrio fuit foeminas imparis ſortis Auguſtas dicere, ib.
foemina Fauſtina ſenatus conſulto dicta fuit Auguſta, 1152. A
apud Germanos foeminae plebeiae nobilitantur, 1152. e
exempla foeminarum, quae ex plebe dictae ſunt nobiles, 1152. E
Adelheidis, quae nupſerat Reinhardo comiti de Hagenouc, ib.
Eliſabetha Maltizia, Miſniae marchionis uxor inaequalis principalem codicillum a Rudolpho I. conſecuta, 1153. b
Leopoldus Gertrudae uan Zelſt comitiſſae codicillos ſcripſit, 1155. B
Giſelam Agnetam principem Coethenſem Comitiſſam de Nienburg creauit, ibid.
IV. cauſae diſcriminis Latii et Germaniae in promotione foeminarum ad dignitatem, 1155. 1156
foeminae Romanae in publicum prodibant, 1156
maritus apud Romanos nobilitabat foeminam, non apud Germanos, I, 3, 5, 1156. A
foeminis Romanis etiam per adoptionem nobilitas conferri poterat, ib.
apud Romanos foemina nobilis fiebat per nuptias cum marito nobili, 1157. e
in LL. XII. Tabul. matrimonium cum plebeia eſt prohibitum, ib. E
Octauius Auguſtus prohibuit, ne ſenatoris filius duceret foeminam uilioris ſortis, 1158
Iuſtinianus nuptias nobiles cum muliere ſcenica permiſit, ib. D
foeminam apud Germanos per matrimonium non nobilitari, XII. argumentis probatur, 1159. g. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1178. 1179
in LL. Alemannicis requiritur, ut foemina mater nobilis ſit, alias partum deteriorem conditionem ſequi, 1160. A
ut foemina ſit ebenburtig, ut adſint uier Ahnen, ib.
foeminae plebeiae ex Caeſarum priuilegiis in gratiam liberorum nobilitantur, 1161
in torneamentis non admittitur, niſi matrem et auiam habeat nobiles foeminas, 1162
idem in LL. duellicis, militaribus, ſacrae militiae requiritur, ib.
idem requiritur in LL. epiſcopalibus, 1164
hinc orta Germanorum prouerbia: *das Kind gebæret zur ærgern Hund*, 1166
decreti feudalis: *nobilis uaſallus ducat ignobilem foeminam* etc. noua explicatio, 1167. 1168
exempla familiarum, quae foeminae dignitatem mariti negarunt, 1169. 1170

FOEMINAE, Agneta plebeia ſuffocata, Alberti Boioariae ducis Erneſti ſponſa, I, 3, 5, 1170. C
Clarae a Tettingen uxori Friderici palatini mariti dignitas denegata, I, 3, 5, 1171. A
Maria Pettenbeek plebeia a nomine principali mariti Ferdinandi Boioariae ducis ſe abſtinuit, ib.
Cunigundae Eiſenberg Alberti degeneris uxori dignitas ab ordinibus prouincialibus denegata fuit, 1172
Catharina de Brandtſtein principales codicillos anno 1436. conſecuta eſt, 1173
Ottoni Brunſuicenſi, a Mechtilde de Campen nato ſucceſſio negata fuit, 1174
Eliſabetha Menthin, chirurgi filii, nupſit Rudolfo Auguſto ſub lege Salica, ib.
Philippinae Welſerae Ferdinandi Auſtriaci uxori dignitas denegata, 1175
Eliſabetha Strozzin plebeia lege Salica Georgio Friderico Badenſi iuncta, ib.
Croſeckia Georgio Ariberto ſub lege Salica iuncta, 1170
maritus ob plebeiam uxorem nobilitate aliquando orbata, 1179
lege Poruſſica prohibitum, ne nobilis infimae plebis foeminam ducat, 1180. e
foemina apud Romanos amiſit nobilitatem, uiro plebeio nubens, 1183. a
Germanis non denobilitatur per maritum, 1185. b
ſed retinet titulum, *gnædige Frau, Durchlauchtig, Hochgebohren*, ib.
foeminis Ilienſibus, Delphis, Ponticis id iure praecipui datum, ut liberos ſuos poſſent nobilitare, 1185. e
liberi apud Germanos participant de nobilitate matris, 1186. d.
ex quibus cauſis, ib.
Foenum, eius diuiſio dubia, II, 4, 6, 1258. zz
Foermyndere, II. 4, 3, 1074. gg
Fogerolles, Franc. epiſtol. ad libr. Porphyrii de abſtinentia, eius locus de ueterum chriſtianorum diſciplina, II, 2, 1, 644. aa
Foby, inuentor literarum et artis ſcriptoriae apud Sinenſes, II, 1, 10, 480. I
Fomannus, Ortholohns, comitibus palatinis ſpartam tutelarem adſcribit, II, 4, 5, 1184. ***
Fonſeca, eius dubia de praeſcientia Dei, II, 2, 3, 687. A
Fontanetunum praelium, in eo Lotharius imperator ad internecionem occiſus, II, 1, 344. A
Fontenoium, urbs Burgundiae, II, 1, 4, 344. A
Forcatulus, Stephanus, eius locus de militibus, II, 1, 3, 311. a
eius opinio de lege Salica, II, 1, 9, 458. 459
Ferismaritagium ſignificat matrimonium inaequale, I, 3, 5, 1168. a
FORMA IMPERII, ſex prouinciae aut ſingulares reſpublicae atque harum domini in Germanico imperio fuerunt, I, 1, 4, 224. p
ad hos Carolingica ſtirpe extincta, non Caeſarum beneficio, ſed libera electione uel ſanguinis iure ſumma rerum peruenit, ib.
ſex prouinciae peculiaria regna effecerunt, ib.
ſuo arbitratu in unum corpus coiuerunt, regem denominarunt et pactis ſibi proſpexerunt, ib.

FORMA IMPERII, Rhenenſis Francia regis domanium fuit, I, 1, 4, 224. p
originaria imperii forma electores innumeris praerogatiuis gaudent, 225. p
Carolingorum ſtirpe extincta, priſtina Germaniae forma rediit, 243. d
in eligendo imperatore principes noui per antiquos et primarios a praetractandi iure excluſi ſunt, ib.
electitia imperii forma in territoriis ducum primariorum originem uetuſtiorem habet, 259. f
comes ac dux Carolingorum tempore nudi officii ae miniſterii uerba fuerunt, 261. f
ab hac conſuetudine, licet forma rerum mutata, curiae imperii ſerius poterant deſuefieri, ib.
imperii forma triplex, libertatis, ſubiectionis, commixta, I, 1, 6, 316. C
libertatis ante Carolum M. quaerendus, ib.
ſubiectionis in uictrice domo Carolingorum, ib.
commixta iu Conrado I. et Henrico aucupe, ib.
Conradus Germaniae unioerſae rex non fuit, I, 1, 6, 323. A
ſub eo nullae legationes imperii cauſa decretae, ib.
Henricus auceps Germaniae, exceptis Boiis, dominatus eſt, 324. B
tempore Ottonum permixtus Germaniae ſtatus incipit, 325. ſeq.
Germanici imperii ſurma eſt electitia, I, 1, 6, 428. i. 429
Cunradi I. aetate eius faſces quouis tempore electione datae, 429. B
imperii forma perpetua lex eſt, ib.
eſt admodum adſtricta, 430. B
ius legum ferendarum in Germanico imperio non eſt ſolius imperatoris ſed ordinum ſimul, 432. 433
ex Romani imperii forma aduerſaril adlegationum iura infringere ſtudent, 442. C
de qua Tullius dixit, legatos imperii Romani faciem ſecum ferre, ib.
doctorum diuerſae opiniones de Germ. imperii forma, ib.
dicunt mixtas, irregulares, monſtroſas, ariſtocraticas et democraticas, ib. F
in doctrina de forma monarchica imperii diſtinctione opus eſt, 443
alia monarchia liberioris, alia adſtrictae magis eſt poteſtatis, ib. B
ordinum adlegati adſtrictioris monarchiae faciem praeferunt, ſalua dignitate imperantis, ib.
nobiles laodſaſſii adminiſtri ducis fuerunt, barones, comites, ciuitates omnes prouinciales, I, 1, 7, 484. C
in hoc rerum ordine diu perſtitere ciuitates, etſi duces prooincias ſuas in clientelam offerrent regis Germaniae ſiue Cunradi I. ſiue Henrici aucupis, ib.
plena iura penes duces ſingularium prouinciarum permanſerunt, ib.
et tamen ciuitates mediatae in comitiis comparuerunt, I, 1, 7, 485. B
quod etiam factum ſub Cunrado II. Friderico I. imper. ib,
Carolingica ſtirpe extincta inter ſex Germ. populos quilibet ſibi regem fecit, I, 1, 8, 622
ei domanie adſignauit, ib.
ſeptem imperii principatus olim fuere indiuidui, I, 2, 2, 777. C
FORMA IMPERII, Henrico Leone proſcripto, Saxonia Bauariaque iuerunt in partes, I, 2, 2, 777. C
idem in Sueuia Franconiaque euenit, ducibus in Cunradino extinctis, ib.
Thuringiae ducatus poſt familiam Ottonianam formam ſyſtematis induit, ib.
Marchia ac Bohemia formulam principatuum indiuiduorum retinuerunt, ib. E
Carolingis extinctis ſinguli duces prouincias ſibi hereditarias ſuprema principum poteſtate uindicare coeperunt, II, 1, 2, 209. d. e. 234. m. II, 1, 15, 593. l.
quotquot prouinciae in ſocietatem communis imperii ſub Cunrado I. coibant, tot etiam locum habebant in Germanicis comitiis, II, 1, 15, 593. I
ſub Carolingis Germania belli iure ſub imperio unius fuit, II, 1, 15, 595. s
poſt eos ſui iuris facta et ſingulas reſpublicas conſtituerunt, Francicam, Sueuicam, Boicam, Thuringicam, Saxonicam et Venedam, ib.
cur poſt Carolingos in unum ſyſtema iterum coierit, cauſa ſunt inuaſiones Venedorum et Hungarorum, II, 1, 15, 596. u
ſyſtema reipublicae Germanicae pactitium eſt, ib. y
nulla iuris neceſſitate conſtitutum, ſed liberrimo principum arbitratu ex conſilii rationibus, ib.
Boioaria praeſcripta forma acceſſit nouo ſyſtemati, 597
Bohemiae epiſcopi in comitiis imperii comparuerunt, 607
Fridericus II. demum Bohemiae regibus dedit poteſtatem ſacros antiſtites inaugurandi, ib.
a quo tempore a comitiis Germ. abſtinuerunt, ib.
FORMVLA caſta latinitate pro iure, proprietate apud claſſicos autores obuia, I, 1, 4. 225. s
ſic formula conſulatus, patritiatus, praefecti, comitis, magiſtri ſcriniorum, ducatus, ib.
Romanis idem eſt, quod medii aeui latinitas ſymbolum, II, 3, 2, 811. A
- - - *Brandenburgici ducatus*, I, 1, 4, 229. 238. ſeq.
- - - *Dei gratia* utuntur marchiones Brandenburgici, I, 1, 4, 237. n
Gero hac formula uſus, ib.
quo ſenſu epiſcopi uſi? ib.
officialibus uel adminiſtris imperatorum nefas fuit, uti formula *Dei gratia*, ib.
eſt ſignum ſummi imperii, I, 1, 5, 283, B
character ſupremae a Deo poteſtatis, ib.
ſtilus priuatus cum publico non confundendus, ib.
epiſcopi priuato ſtilo uſi, 284. A
alii eisdem religionis uel adulationis ergo dederunt, ib.
nil aliud eſt niſi ſchema ciuile, II, 4, 1, 1008. ss
notat ſuperioritatem principum, ib.
Cyrus hac formula uſus, ib.
principes poſt Carolingos, ib.
rex Galliae, ih,
rex Britanniae docem ob huius formulae uſum criminis ſtatus poſtulauit, ib. E
Lutherus ſe ſcripſit, Dei gratia profeſſor, ib.
eius duplices ſenſus in epiſcopis et principibus, 1008. H
FORMVLA, *Dei gratia*, differt a formula in nomine domini, II, 4, 1, 1005. oo
huius formulae cauſae, ib.
an neceſſaria in inſtrumentis? 1026. pp
iure Germanico in inſtrumentis non eſt neceſſaria, 1007. qq
eius abuſus, 1008. rr
- - - *imperii ſeu regni*, regimenti formulam primam exhibet Dattius, I, 1, 7, 532
reſpublica Romana ſibi aduerſa fuit in obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 557. A
alii enim facta deceſſoris rata habuerunt, alii diſſoluerunt, ib.
ex quibus adparet, quam incerta fuerat formula reipublicae Romanae, tam incerta fuerunt uincula obligationis ex facto deceſſoris, 558. E
de obligatione ex facto deceſſoris ſine formulae regalis notitia decerni nequit, I, 1, 8. 563
in una republica facta deceſſoris ualent, in alia expunguntur, 563. a
a principe, ex formula regni imperante, nulla aut rariora diſſidia metuenda ſucceſſori, 563. b
in pace Riſuicenſi ordines imperii urſerunt, ut in ea regni et regis mentio ſimul fieret, quia formula regni Galliae ita concepta, ne quid de regno abſque ordinum ſuffragiis reges ſtatuerent, 564. C
ad quod reſponderunt, Galliae regnum neſcire aliam formulam quam hanc, regem ita uoluiſſe, ib.
ſi princeps in formulam reipublicae priſtinam non ſuccedit, neque formula regni deleta neque factum deceſſoris eum tenet, 566. A
facta principis legitima ex formula cognoſcenda, 564. 566. d
formulae notitia ex pactis, conuentis, exemplis, populi indole haurienda, 566. d
formulae neglectus cauſa errorum et multiplicium ſententiarum, ib.
reſponſa ICtorum occupata imperii, ſub quo uiuunt, formula, 566 f
formulam regni aeſtimare non eſt hominis priuati, ib.
ordines imperii melius de ea iudicant quam ICti priuati, 565 g
ſcriptor, formulae ignarus, fruſtra conſulitur, 567. h
poſt cognitam formulam in uſum unius uel alterius reipublicae recte traduci poſſunt iuris regulae de obligatione, 567. K
regulae iuris ad formulam ſunt applicandae, I, 1, 8, 570 571. 572. ſeq.
formula clientelaris ex pacto et prouidentia Germaniae ducatibus non reſpondet, I, 1, 8, 631. A
formula ſubdomini in regno Bohemiae, I, 2, 1, 658. B
formula Rittbergenſis comitatus ano. 1586, a Sabina et Agneſa diſputata, I, 2, 1, 700. m. 708
ſi regna a regis decreto non pendent, fruſtra ad huius tranſactionem illa alligabuntur, I, 3, 1, 977. A
formula pacificatoria ann. 1641. pro munere architheſaurarii concepta, II, 1, 1, 33. A
Formula mandati imperialis, I, 1, 6, 356
Formulae Marculphi, II, 4, 5. 1165. B. 1160
Formularia tranſactio ſymboli, quid de ea ſtatuendum? I, 3, 1, 1…
Formularia

Digitized by Google

Formularia iuriſprudentia quid ? II, 3, 2, 811. A
eius uſus et abuſus, II, 3, 2, 812. A
Formularii chriſtiani ſunt certo ſymbolo addicti, II, 3, 2, 811. A
ſumuntur in ſenſu bono, malo ac neutro, ib.
iis aeterna cum haereticis disſidia, ib.
Formynder, II, 4, 3, 1074. gg. 7075. ††
Formynderskab, II, 4, 3, 1074. gg
Forſtuerus, eius uerba de miſera militum ſorte, II, 1, 3, 309. d. 313. c.
Forum uid. *Feudale Forum.*
Foſſatum quid? I, 1, 4, 215. d
FRANCI, eorum duces titulum ducis cum regali honore commutarunt, I, 1, 1, 81. E
Francis in Gallia marchionibus opus non fuit, cur? I, 1, 4, 217.*
ab illis marchionum nomen ad quoſque duces et comites detortum, I, 1, 4, 227. x
eorum principes regis ac regni adminiſtri fuerunt, I, 1, 4, 241. y
Francorum duces antiquioris ſignificatus falſo electoratu eximuntur, I, 1, 4, 244. e
eorum mores in ueſtitu, cui permiſſum Zobel zu tragen, I, 1, 4, 258. b
eorum reges Fortunatus pelligeros uocat, ib.
eorum conſuetudines nomine legis Salicae ueniunt, I, 1, 6, 307. F
uocantur Franco-Salii, I, 1, 6, 433
Franco-Gallorum inſtituta erant, ne reges pacis, foederis, belli cauſa legationes decernerent, regni proceribus inconſultis, I, 1, 6, 434. A
in pacis formulis non tantum regis ſed etiam regni mentio facta, ib. B
idem urſerunt ordines in Riſuicenſi pace, ib.
Francorum opes diuiſionibus conciderunt, II, 1, 2, 215. A
poſt obitum Ludouici infantis Germaniam ſolutam collecturi elegerunt Ottonem, ib. 215. 216. b
eius ſuaſu autem Conradum I, 216. D
per Francos orientales nonnunquam omnes Germaniae populi intelligendi, 257 f
Germano-Franci uictae Galliae leges iuraque dederunt, II. 1, 4, 339. k
quod V. argumentis demonſtratur, 340
cur Francorum nomen ante ann. 250. in hiſtoria non occurrat? 340. A
ſub iis intelliguntur Attuarii, Bructeri, Chamauii, Salii, Friſii, Chauci, Catti, ib.
Burgundiones a Francis ann. 500. Franciae regno innexi, ib. g
auctores de eo, ib. h
Francorum lege Salica foeminae a regni ſucceſſione non excluduntur, II, 1, 9, 456. 457
lex Salica eſt Francorum orientalium, non occidentalium, II, 1, 9, 460
habentur poſteri Iapheti, II, 1, 9, 463. g. a
Philippum per ſcomma nominarunt repertum regem, II, 1, 9, 470
in finibus Rotenburgenſibus foſſam Sueuis ac Halae obiecerunt, II, 1, 14, 580
fuerunt primaria gens ſub Carolingis, II, 1, 15, 593. C
poſt Carolingos praeter honorem archiſolii nihil praecipui habent, II, 1, 15. 593. C
FRANCI, poſt Carolingos ſui iuris facti, II, 1, 15, 596
in unum ſyſtema cum reliquis Germaniae populis coierunt, ib.
Franco-Gallorum mores de tutela fructuaria, II, 4, 6, 1206. B
FRANCIA, Rhenenſis domanium regis fuit, I, 1, 4, 224. p
principio ſtatim Germaniae prouincia fuit, a reliquis diſtincta, I, 1, 4, 233. g
ciuitatum imperialium origo in Francia Rhenenſi, I, 1, 7, 489
Franciae ducatus ſub Cunradino extinctus, I, 1, 7, 495. B
Francia orientalis, tota Gallia et Germania ſub Carolo M. una Francia fuit, II, 1, 2, 225. a
poſtea regno inter filios diuiſo, aliud orientale, aliud occidentale dicebatur, ib.
orientale uulgo Franconia dicitur, ib.
Franciae regnum a Germanis conſtitutum, II, 1, 4, 337
uetus Francia olim Lotharingiam ſuo complexu tenuit, ib.
Galliae acceſſione inuidenda incrementa cepit, 339
eius incrementum ſub Carolo M. ib.
ex quo tempore Gallia a Germano-Francis ſubacta, appendix regni Germano-Francici factum, ib.
Lotharingia cum reliqua Gallia a regno Germano-Francorum pependit, ib. 341
hoc regnum inter tres nepotes Caroli M. diuiſum, 443. u
hinc tria regna orta, Lotharingia, Germania, Gallia, 443
ſcriptores de hac diuiſione, 443. ll
diuiſionis inaequalitas inter fratres bella excitauit, II, 1, 4, 343
quae totos XX. annos durauit, ib.
inter filiorum calamitates pater Ludouicus mortuus, ib.
anno 843. tres fratres Viroduni pacta inierunt, ib.
poſt hanc diuiſionem tria haec iuribus et legibus ſeparata regna uno Franciae nomine continebantur, 344. o
Gallia Francia occidentalis, Germania orientalis, Lotharii portio Francia media audiebat, ib.
Lotharingia ex hoc tempore a Germania aeque ac Gallia ſeiuncta fuit, ib.
per iteratam inter tres Lotharii filios, Ludouicum, Lotharium et Carolum diuiſionem, Lotharingia a reliquis Franciae regni partibus disiuncta ſeparatum regnum conſtituere coepit, ib.
Furonenſi tranſactione Lotharingia Germano-Franciae aſſeritur, 345
in Francia fluuius Sala, II, 1, 9, 458
lex Salica foeminam in regno Franciae non excludit, II, 1, 9, 457. 455. 459. 460
in Francia orientali lex Salica condita, II, 1, 9, 458
Franciae ſceptra Odo Burgundiae dux petiit Iohannae uxori ſuae, filiae Ludouici Longi, ſed excluſus, II, 1, 9, 465. i
Franciae prouinciae tempore Carolingorum comitia tantum conſtituerunt, II, 1, 15, 593. l
reliqui populi Germaniae uel prorſus excluſi uel ex gratia admisſi, ib.
Franciae monarchia poſt Carolum M. in partes diſtracta, II, 1, 15, 594
poſt Carolingos ſui iuris facta et peculiaris Germaniae prouincia, II, 1, 15, 595
FRANCIA, Rhenenſis iterum in unum ſyſtema coiit, II, 1, 15, 595
Francia Rhenenſis primaria prouincia ſub Carolingis, II, 3, 1, 786. B
Francici imperatores, Longobardia potiti, regni nomen retinuerunt, I, 1, 1, 88. A
octo palatina officia habuerunt, I, 1, 4, 247
ſub iis forma imperii Germanici fuit ſubiectionis, I, 1, 6, 316. D
eorum titulus, II, 4, 1, 1018. ll
Francio, Hermann. pincerna, I, 1, 4, 247. a
Franciſcus II. Heluetiis patris debita ſoluere noluit, I, 1, 8, 550. o
facto patris contra regni formulam obligari noluit, I, 1, 8, 564. b
Franciſcus, Britanniae minoris dux, uſus eſt titulo Dei gratia, quod male habuit Gallum, I, 1, 5, 284
Franciſcus et Iohannes duo fratres lineae Sabinianae, redimunt litem, comitatu Rittbergenſi nouo feudo ſoli inaugurati, I, 2, 1, 701. n
Franciſcus, Nicolaus, frater Caroli III. Lotharing. pactioni fratris ſui cum rege Galliae initae ſtare reclamat, II, 1, 4, 355. xx
eius proteſtatio, II, 1, 4, 359. kkk
Franco-Galli uid. *Franci.*
Francofurtana academia, II, 1, 5, 378. D
Francofurtana deputatio, I, 1, 6, 347. 348. 357. 358. 359. 361. 362. 366, 376. 377. 379. 384. 386. 391
Francofurtana reformatio, I, 3, 4, 1116.* 5121. E
Francofurtana ſtatuta, I, 3, 4, 5125. II, 4, 3, 1089. E
Francofurtanum iubileum, II, 1, 3, 300. m
Francofurtum, ei ſpes a Carolo IV. facta de inſignibus eo reponendis, II, 5, 1, 22. dd
Noribergenſes eo inſignia detulerunt in coronatione Caroli VI. II, 1, 1, 45. bb. cc
Francofurtum ad Oderam, II, 1, 3, 247. y. z
François Mercure, II, 1, 3, 289. F
Franconia, eius ducatus et iura electoratus cum morte Cunradi exſpirarunt, I, 1, 4, 244. o
qui in eius locum ſucceſſerunt, iuniorum principum catalogo accenſiti ſunt, ibid.
Cunradino Neapoli truncato Franconia imperio paruit abſque duce, I, 1, 7, 491. A
Franconiae ciuitates ſunt in claſſe urbium conſtitutione liberarum, I, 1, 7, 506. B
in partes diſſecta poſt mortem Cunradini, I, 2, 2, 777. C
quid ſub Cunrado I. complexa? II, 1, 2, 225
Cunradus ipſe eam rexit, in ſubſidium adſumto fratre, ib. 226. c
dicitur Francia orientalis, II, 3, 4, 340. 348
Franzkius, eius deciſio de iure imperandi eleemoſynas, II, 1, 3, 331, a
Fratizlaus, dux Bohemiae, II, 1, 1, 201. A
FRATRES, inter germanos et conſanguineos non eſt diſcrimen in ſucceſſione feudi, I, 2, 2, 761. 52. 779. c. II, 4, 7. 1285 F
uterinus in foeminco ſuccedit. I, 2, 2, 779. c
conſanguinei ſorori germanae in feudi ſucceſſione praeferuntur, I, 2, 2, 781. 22

FRATRES, fratri duplicem quartae detractionem concedunt, ſi perſona leui macula praslertur, I, 3, 3, 1043. oo
alii negant, I, 3, 3, 1048. tt
fratribus unilateralibus querela inofficioſi nou datur, II, 4, 7, 1275. C
fratribus inſtituris, intalliguntur germaui, excluſis conſanguinais et utetinis cur? II, 4, 7, 1269. D
qui et quando frater germanus excludat conſanguincos et uterinos, ſax caſus 1269. ſeq.
ſi pater inſtituit fillos ex primo at ſecundo matrimonio et illos ſibi uulgaritar inſtituit, tunc conſanguinei et germani ſucedunt, 1270
eius limitatio, ib.
ſi pater ſubſtituit uulgariter, hoc caſu germani intelliguntur, 1271. A
ſi pater ſubſtituir pupillariter, quidam fratres admittunt, 1271. D
ſi pater fideicommittat, conſanguinei atiam admittuntur, 1272. C
ſi pater ſubſtituit per fideicommiſſum familias, quidam admittunt conſanguineum, quidam non, 1272. E
ſi frater fratres inſtituat per fideicommiſſum, filio ſuo decedente, fratribus germanis tantum fideicommiſſum reſtituendum, 1273. D
conſanguinei et nterini ab adſcendentibos excluduntur, II, 4, 7, 1284
germani cum germanorum filiis ad ſucceſſionem fratris uocantur, excluſis unilatetalibus, 1283. C
xepraeſentatio ultra fratres et eorum libaros non axtenditur, ib. E
ſi germani nnn adſunt, ſuccedunt conſanguinei et utarini, 1286. C
uniuerſa hereditas inter conſanguineos et uterinos aequaliter diuiditur, II. 4, 7, 1285. A
ſi cum iis fratrum libari ex uno latere concurrunt, in ſtirpes fit ſucceſſio, ib.
idem iuris in ſororibus, ib.
lagitimati fratres per ſubſequens matrimonium idem ius babent, 1286. F
fratres legitimati axcludunt conſanguinaos et uterinos, 1287. A
aliud obtinet in legitimatis per reſcriptum principis, ib. C
fratres naturales per lineam paternam coniunctis non ſuccedunt, ib.
ex linea materna coniuncti ſuccedunt, ſiue ſint naturales, ſiue uulgo quaeſiti, ib.
fratres inceſtuoſi ab omni ſucceſſione rapelluntur, 1288. A
fratres et ſorores exhereditati habant querelam, qno caſu et ordine? 1288. C
ſi frater cadem turpitudine laboret, qua heres ſcriptus, querelam non habet, ibid.
in ſucceſſione fideicommiſſi germani conſanguineis ſont praeferendi, II, 4, 7, 1286. C
Fraeulein-Cloeſter, annatas ſoluere tenentur, II, 3, 4, 976. C
Freccia, I, e, 1, 650
Fredegundis, Galliae regina, II, 1, 9, 461. 462
Freberus, Marquardns, not. ad Petri da Andlo Tract. de Romano imperio taxatua, II, 1, 1, 189. B. II, 1, 3, 270. ll
eius locus notabilis de quatuor officialibns palatinis ſingulis ducibus concadandis, I, 1, 4, 253. a
Bohemiae archiofficium mareſchallo et camerario praefert, I, 1, 4, 260
Freiberg German. perturb. II, 1, 4, 353. rr
du *Freſne* deſeribit camerarii munus, II, 1, 1, 30. E
eius Conſtantinop. Chriſtian. II, 1, 1, 100. E
eius gloſſarium in uoce ualetudinarium, II, 1, 3, 254. o
lobotrophium et leproſorium idam ſtatuit, II, 1, 3, 271. a
eius diligentia deſideratur, II, 1, 3, 296. c
ſtatuit, quod marchio ſit marchiae incola, I, 1, 4, 215. l
Freudenberg, I, 2, 1, 650
Frey gelebn Gutb, II, 1, 9, 458. c
Freyen, qui? I, 2, 2, 776. C
eurum conſenſus non opus in alienationibus, ib.
Friburgenſis academia ob peſtem Rainfeldiam translata, II, 1, 5, 378. D
Fridericiana Academia uid. *Fridericus I.* Rex.
Fridericus I. imper. Labezlaum, Boemorum ducem adpellauit regem, I, 1, 1, 54. B
eius quarelas de Canuto, I, 1, 1, 60. A
Petrum regem Danorum adpellauit, 60. 61
coronari nolnit, priuſquam pontifex picturam Lotharii remouiſſet, I, 1, 3, 137. p
eius controuerſiae cum papa de inueſtitura epiſcoporum, I, 1, 3, 139
in comitiis Henricum militem creauit, I, 1, 4, 250 f
teſtatus eſt claris uerbis ius adlegationis ordinibus competere, I, 1, 6, 318. 329
pepegit inducias eum Wilhalmo Siciliae rege, I, 1, 6, 426. C
Henricum laonem proſeripſit ac principatum in partes diſſoluit, I, 1, 7, 485. 490
oſſa Caroli M. eleuauit eumque adſcripſit ordini ſanctorum, II, 1, 1, 52. E. II, 1, 1, 81. C
credidit filio ſuo ante inſignia, quam iter in Palaeſtinam aggreſſus, II, 1, 1, 74
optimatum auctoritatam recognoſcit, II, 1, 2, 237. y
capitulo Magdaburgico diſcordante, archiepiſcopum nominauit, II, 3, 3, 866.° II, 3, 4, 907.°
reſignauit inueſtituras epiſcoporum, II, 3, 4, 930
ſe primum dixit ſemper Auguſtum, II, 4, 1, 1024. C
Fridericus II. imper. Auſtriae ducem regem adpallauit, eius diploma, I, 1, 1, 67. E. 75. F
quod in dubium uocatur, I, 1, 1, 68. D
Bariſonem ragam Sardiniae adpallauit, I, 1, 1, 71. 72. °°. 73
Ottocari inaugurationem confirmauit, I, 1, 1, 55
eius controuerſiae cum pontifice, I, 1, 3, 139
Wilhelmum Arauſionenſem regem Arelatenſem effecit, I, 1, 5, 291. A
donationem Rambaldi at Tiburgas irritam fecit, I, 1, 5, 292. A
ius hanſgrauium eligendi conceſſit, I, 1, 7, 523. F
teutonico ordini conceſſit, feuda imperii acquirere, I, 2, 1, 679. F
repetiit inſignia ab Hanrico Brunſuicenſi, II, 1, 1, 38. F
inſignium cuſtodiam adminiſtro ſuo credidit, II, 1, 1, 43. hh
Fridericus II. conqueritur apud papam, quod Henricus Brunſuicenſis inſignia reſtituere recuſet, II, 1, 1, 174. A
Bohemiae regem ab onere comitia frequentandi fecit immunem, II, 1, 15, 601. 603
ius ſacros antiſtites inaugurandi Bohemiae regibus detulit, II, 1, 15, 607. A
ab imperii iudiciis reges Bohemiae fecit immunes, II, 1, 15, 610
tributi ſpeciem regibus Bohemiae remiſit, quo iure? II, 1, 15, 611
Fridericus III. impar. Burgundiae duci regalem bonorem adſignauit, quem ipſe declinauit, I, 1, 1, 61. D. 66
Pius II. tribuit ei ius rages adpellandi, I, 1, 2, 126. G
ſub eo Georgius de Haimburg irrita coepta Felicis V. at Eugenii IV. coarguit, I, 1, 3, 196. F
Saxoniae duci ann. 1475. magnum S. R. I. uexillum ferendum dedit, II, 1, 14, 576. A
Fridericus IV. anti-Caeſar Lodouici Bauari, II, 1, 1, 63. B. II, 1, 14, 575. F
habuit inſignia, quae ei Ludouicus extorſit, ib.
Fridericus V. imper. ab Argentoratenſibus annuum tributum axegit, I, 1, 7, 500. F
inſignia ex archiuis Noribergenſibus ad ſe deferri curauit, II, 1, 1, 34. B
in eius gratiam Noribergenſium legari ann. 1452. inſignia Romam attulerunt, II, 1, 1, 68. A
dedit Bohemiae ragibus priuilegium anno 1462. ne inueſtituram petere oporteat, ſi imperator in loco agat, qui 10. aut 15. milliaribus diſtet a Bohemiae finibus, II. 1, 15, 614
ei apitoma iuris feudalis ad confirmandum dedicata, ſed renuit, II, 4. 1, 1002. it
eius lax de academiis inſtituendis in ſingulis electuratibus, II, 4, 1, 1036. B
ſub eo Bohemi ad comitia imperii acceſſarunt, II, 1, 15, 600
Fridericus Wilbelmus marchio Brandenburgicus Venedorum anniuerſario ſpectaculo interfuit, I, 1, 4, 165. d
omnia domi optime ordinauit, II, 1, 3, 244. C
in perpetuis armis fuit, I, 1, 1, 118. C
FRIDERICVS I. Rex, conditor regni Porusſici, I, 1, 1, 117
multitudo ragionum, quibus Brennica ſceptra imperant, I, 1, 1, 117. D
de ea ſcripſit Italicus Vlyſſes, principem Brandenburgicum iter ducentorum milliarium conficera poſſe, in qua nonniſi apud ſubditum prandium capiat, ib.
uno anno Brennonicarum legionum gloria in tribus urbis plagis floruit, 118. B
in Hungaria, Belgio, Italia pari ſucceſſus laude militarunt, ib.
duobus praateritis ſeculis ab armis Friderici regis anteceſſores non reſpirarunt, ib.
Friderici regis magnus exercitus ſubditis oneri non fuit, ib.
uictoriis ipſe ac maiores inſignes, ib.
ad Friderici regis potentiam ipſi reges confugia ſumſerunt, ib.
arma Brandenburgica Bohemiae regnum contra irruptionas tutum praeſtiterunt, ib.
Friderici ragis copiis magnae Britanniae regna libertati reſtituta, I, 1, 1, 119. A

FRIDERI-

FRIDERICVS I. ſeptentrionales regiones exercituum Brandenburgicorum robore aliquo tempore terga dediſſe ſcripſorum fide uotum eſt, I, 1, 1, 119. B
eius magnificentia et regia dignitas, I, 1, 1, 119. C
non domi ſe continet ſed iu uniuerſi orbis regiones extenditur, ib.
Poruſſici diadematis priſca memoria Friderico imperauir, priſtinum decus regale prouinciae ſuae reſtituere, ib. E
nulla aliena auctoritate regi Friderico opus fuit ad Auguſtam coronationem, ib.
Ioachimi illuſtriſſimum de fortuna Brandenburgica uaticinium fuit: fore ut ad regale ſolium adſcenderent eius poſteri, 120. C
hoc Fridericus Rex in impoſitione Poruſſici diadematis adimpleuir, ib.
totius Europae adplauſus pro felici regni auſpicio, I, 1, 5, 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. ſeq.
rerum a Friderico, noui regni conditore, domi ac foris pace belloque geſtarum magnitudo, I, 1, 3, 129
uenturae poſteritati non lueulentius de ſapientia, pietate ceteriſque tanti principis argumentum eſt, quam illo auſpice nomen regale, ib.
Fridericus rex ſola uirtute honores regis promeruit, 130
eius uirtutes in ſacris pietas, in aduerſis conſtantia et firmitudo, in arduis induſtria, prudentia iu diſcriminibus, iuſtitia ac munificentia, ib. 131
quod per quinque ſecula euectis negatum, id Friderico regi uniuerſae gentes conſenſerunt, 135
cuncti reges Friderico regi adplauſerunt, I, 1, 3, 131
in hoc numero ſunt Auguſtiſſimus imperator, Angliae, Poloniae, Luſitaniae, Sueciae, Daniae, Hiſpaniaeque reges, ib.
magnus Moſcouiae monarcha palmam geſſit, ib.
praepotentes Europae reſpublicae, Germaniae Italiaeque potiores principes, ſummi ſacrorum antiſtites, ib.
gratulationis haec officia publicam uniuerſae Europae laetitiam prae ſe ferre aut ſecum trahere uidebantur, ib.
cuncta ſingulari quodam numine Dei prouidentis feliciter euenerunt, ib.
ſolus pontifex uirus ſuum apud rerum imperitos euomit, ib.
duobus regiis Friderici adminiſtris inter orbis uniuerſi plauſus et adclamationes pro Auguſto noui regni conditore factas ſilentio ſperni uirus pontificis uiſum, ib.
ob homines ignaros conatui pontificia obuiam itum, ib.
Clementis XI. praedeceſſor, nulla rogatione interpellatus, ultro ſuum de nouo Poruſſiae regno adplauſum obtulit, modo regii adminiſtri praemium aliquod ſedi pontificiae a munificentiſſimo rege procurarent, I, 1, 3, 188. B
regis Friderici munificentia erga homines bene merentes, quamuis peregrinos, ib.
hac munificentia moti Angli, Belgae Germani tot lucubrationes Poruſſiae regi inſcriptas circumferunt, ib.
FRIDERICVS I. in papam aut eius miniſtros liberalem eſſe non conueniebat, I, 1, 3, 188. C
qua cauſa tot reges ac principes cultioris Europae adplauſo ſuo et gratulatione noui regni conditorem ſint proſecuti? 190. D
rationes diadematis Poruſſici luculentiſſimae, 191
nobilis Polonus Kochouſky memorat, Brandenburgici militis uirtute ſtatum Poloniae contra hoſtiles impetus integrum perſtitiſſe, 191. F
Regis Poruſſiae prouinciae plures epiſcopatus habent, quam canoniſtae in regno requirunt, 192
Friderici regis poſſeſſio iuſta Poruſſiae contra ordinem Teutonicum uindicatur, 194. E
de Weidewutho, principe Poruſſico, teſtantur ſcriptores, illum a ſubditis ſuis in campo anno CCCLXX. regem pronunciatum eſſe, ib.
reges, potentiſſimi orbis principes, patriarchae, epiſcopi, ſpreto papae bruto fulmine ſapientiſſimo piiſſimoque Poruſſiae regi nouo diademate adplauſu ſuo acceſſerunt, 198
diadema Friderici Poruſſicum contra Clementis XI. inſultus uindicat L. B. de Limbach, I, 1, 4, 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206.
Friderici regis maieſtatem omnes uenerati et ad thronum eius ingenii foetus depoſuerunt, I, 1, 4, 207
eius maieſtas toti orbi ſacra, ib.
maieſtatem Poruſſici regni ſua uirtute promeritus, 209
eſt almus nutritor omnium eruditorum etiam peregrinorum, ib
Friderici regis maiores marchiones Brandenburgici, eorumque ducalis dignitas ſolidis argumentis XII. demonſtratur, I, 1, 4, 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. ſeq.
uid. *Brandenburgici Marchiones.*
Friderici regis camerarius eiusque munus ſupremum honoris faſtigium inter officiales in aula Poruſſica, I, 1, 4, 250. e
Friderici regis incrementa ſunt Poruſſiae diadema genti ſuae illatum, I, 1, 5, 273. 275. A
hereditas Auriaci principatus, Lingae, Moerſiae, Buhrae, Leerdami comitatus, Vehrae, Vliſſingae marchiae, Arlaiae Bredaeque dynaſtiae, I, 1, 5, 275. A
ſupremo dominio Auriacus principatus Friderico regi hereditate delatus uindicatur, I, 1, 5, 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. ſeq.
principatus Auriaci conditor fuit Vilelmus, cuius memoria in publicis faſtis poſt diem XXIIX. Maii celebratur, non ſine omine, I, 1, 5, 275
Friderici regis conſiliarius intimus Henricus Rudigerus ab Ilgen, I, 1, 6, 296
Fridericus rex in nouiſſima adlegatione bis electus eſt, I, 1, 6, 467. C
ſapientiſſime inſtituit, ut partes a praediis auulſae reducerentur, I, 2, 2, 778. D
in comitatu Caroli III. Hiſpaniae regis, nunc imperatoris, Poruſſiae regis ueredarii adhibiti fuerunt, I, 5, 5, 942. E
inter omnes Germaniae principes maximam publici curſus curam dimidio abhinc ſeculo habuit princeps Elector Brandenb. 943
FRIDERICVS I. nouo conſilio Friderici regis pater Fridericus Wilhelmus praefecturae curam Michaeli Matthiae demandauir, I, 2, 5, 944
Fridericus rex hanc curam demandauit Iohanni Caſimiro de Wartenberg, quod hodie mutatum, 944. m
incrementa curſus publici in ditionibus regno Poruſſiae innexis ſub Friderico rege, 945
aeri inciſa Poruſſicarum poſtarum ad Polonos, Belgas, Balthici maris accolas, Heluetiae uicinas regiones hebdomadatim repetita itinera, 946
Friderici anteceſſores ius poſtarum per Saxoniam exercuerunt, I, 2, 5, 947. 948
aequalitatem menſurarum meditatus, eius ſucceſſor introduxit, I, 3, 4, 1102.*
Eius articuli militares uetant militi mutuo dare et actionem non concedunt, I, 3, 4, 1122. E
Friderici regis optima regni Poruſſici inſtituta, huc pertinent conſilium datum nouam atque in academiis adhuc inauditam profeſſionem rerum cameralium inſtituendi, II, 1, 3, 244
Poruſſici exercitus in diuerſis Europae plagis, II, 1, 3, 244. b
trophaea plura, ib. 245. c
foedera pro tranquillandis Europae regnis, ib. d
munitiones Veſaliae et Magdeburgi, ib. e
oppida et urbes aedibus recens exſtructis adornata, Berolinum, academia Berolinenſis, palatium principis, ib. f
templa plura, armamentarium, turris mirificae artis et altitudinis, ib.
orphanotrophium, arces Potsdamum, Vraniburgum, Schoenhuuium, Carolaeburgum, ib.
Friderichsfelda
ubi rex uerno et aeſtiuo tempore agere ſolet, ib.
Friderichshalla
inſtitutum hoc ſucceſſu caruit, ib.
amplificatae nouae coloniae, Galli, Heluetii, Palatini, ib. g. h
cultura agrorum et nouelleta tobaci et trifolii Iberici, I, 1, 3, 245. i
locatio agrorum perpetua et hereditaria, quae hodie deſiit, 246. l
mercatura promota, Caſtorhüte, Belgicus pannus, tibialia, Stahl arbeit, Sackubren, 246. m
cataractae, quibus nouo inſtituto Salam nauigabilem reddidit, 246. n
uiae aggeribus ueſtitae, ib. o
umbriferae philyrae Berolini et Sandae, ib. p
limitum cura, 247. r
quae cauſa inſtituti collegii der Graenz-Raethe, nouae poſtarum inſtitutiones, quo pertinet mappa curſoria, 247. s
Comes Wartenburgicus hac ſparta functus, quod hodie mutatum, ib.
metalli inuenta et bituminoſi carbones Wettini an. 1695. ib.
metalla eiuſdem loci, an. 1700. ib.
unde thaleri cum epigraphe: principum ſceli et regni ſors prima coronat, ib.
metalla Hohenſteinenſia, Wernigerodana ann. 1714. 247. t
ſalſugines nouae 1703. Gibigenſtein, quae hodie non amplius in uſu, ib. u
ſalſugines Sulendorfi, Schoenbecae, Altenſalzae, Aſcherſleben, ib. u
lapicidinae 1702. iu pago Nordhuſano marmor effoditur, 247. x

FRIDERICVS I. collegie ertificum, nt academiae mathematicorum, picto-rum, ſculptorum aerariorum, I, 1, 3, 247. y
officinae litterarum Francofurti ad Oderam, Berolinenſis, quae Staffium rectorem habuit, ib. a

FRIDERICIANA

cuius conditor, nutritor, altor, Fridericus rex Porusſiae, II, 1, 5, 360
inaugurationem eius deſcripſit Cellarius, II, 1, 3, 247. x
Fridericianae academiae ſtatutum, I, 3, 4, 1123. tt
in hac praematura morte praereptus Spenerus, II, 1, 5, 379. A
huius almae curatores fuerunt Danckelmannos et Rhetius, II, 1, 5, 390
iam Alberti epiſcopi tempore pontifex huic prioilegia conceſſit interprete Campegio Cardinali, ib.
contentio Academiae Platonis cum Fridericiana, II, 1, 5, 387
frequentia ciuium ex omni Europa, ib.
magiſtri artium, leges aduerſus duella, 390
doctores et profeſſores, ib.
loci fortunae, aer, linguae Germanica, Gallica, Italica, ib.
de academia Halae conſtituenda iam ſuo tempore cogitauit Albertus, ib.
frequentia iuuenum principio ſtatim uicit uetuſtisſimas Germaniae, II, 3, 1, 801. C
edhortatio ad eam ad iubileum recte celebrandum, II, 3, 5, 974---986
reſcriptum de ſelectu ſtudioſorum faciendo, II, 4, 1, 1049. *
allegatur, II, 4, 3, 1113. II, 4, 1, 1031. II, 4, 6, 1259
Friderici regis prouida cura circa ſacra ceremoniarum, II, 1, 3, 248
ab Ilgen oigilantia circa haec, ib. e
collegium heraldicum, *hodie deſiit*, ib. b
feſtiui ordines, ordo nigrae aquilae, ib. c
diſſentientium ecclesiarum pax, ib. d
turbarum compoſitio, cura pauperum, ptochotrophia Berolini, Regiomonti, Halae inſtitutum eſt die Armen-Caſſe, ib. 249. f
quod promouit Schardios, 249. f
codex nouus iuris Porusſici ad perfectionem non peruenit, ib. g
euſpicia publicorum iudiciorum, das ober-appellations-Gericht zu Berlin, ibid.
Land-miliz aeſtimant ad exercitum centies mille militum, ſpatio unius menſis cogendum, deſiit hodie, 250. i
inſtaoratio archiui, ib.
eius flagrantisſimum ſtodiom de ualetudinario, II, 1, 3, 273. c. 307
incrementa prouinciarum unde? II, 1, 3. 305. a
eius miniſter fuit Hammrath ſupremus opum regiarum praefectus, 307. A
Friderico bella non tam ſui caoſa, quam pro tranquilliori ſtatu exterorum, 307. c
Turini liberati potisſima officia in milite Porusſico, 308. d
Fridericus rex duellis primos obicem poſuit mandato grauisſimo ann. 1689. II, 1, 14, 570. B
Fridericus rex Ludewig ad profesſionem philoſophiae uocauit, II, 2, 10, 766
fauſta recuperatio Namurci a fortitudine Porusſici exercitus dependet, II, 2, 10, 768. E

FRIDFRICVS I. eius adminiſter primarius comes a Wartenberg, II, 3, 1, 770
eius ordinatio de examine candidati, II, 3, 2, 830. C
patronus eruditorum, II, 3, 4, 885. 886
parie omnibus clericis ſalaria uoluit, II, 3, 4, 915. C
exercet ius annatarum, II, 3, 4. 967. 968. ***
leges in fructuum attribotione, II, 4, 6, 1233. D
Fridericus Wilhelmus, rex Porusſiae, eius flagrantisſimom ſtudium de ualetudinario, II, 1, 3, 273. c
cura pro militibus, II, 1, 3, 308. e
Fridericus I. elector Palatinus duxit Claram a Tettingen lege Salica, I, 3, 5, 1171. h
Fridericus, dux Sueuiae, Henrico V. mortuo, inſignia in ſuam poteſtatem redegit, II, 1, 5, 173
Fridericus II. elector Saxoniae, II, 4, 2, 1056
Fridericus, marchio Miſniae, I, 2, 3, 832. A
Fridericus, dux Lotharingiae ann. 1158. ab Alfonſo inueſtitus, II, 1, 4, 349. mm
Fridericus Henricus, princeps Arauſiacus, II, 1, 8, 430. 425
Fridericus, Thuringiae Landgrauius an. 1443. ius patronatus duarum eccleſiarum donauit coenobio Iſenacenſi, I, 3, 2, 825
Frideslarie, locus in Haſſia, II, 1, 2, 207. aa
Friſia, II, 3, 2, 847. d. II, 4, 4, 1132. B
Friſii ſunt Germani, II, 1, 4, 340. A
Friſingenſis Otto, II, 1, 1, 38. A. 39. II, 8, 2, 225. b
Fritſchius, Ahaſu. eius querelae de mendicantibus, II, 1, 3, 308. a
de iure hoſpital. II, 1, 3, 336. A
eius adnotationes ad inſtrum. pacis Riſu. nomine tanti uiri indignae, I, 1, 6, 397. b
habet caſum de patrono haeretico, II, 3, 2, 841. y
Fronleichnams-Tag, II, 1, 8, 442. n
Fruchtbringende Geſellſchafft, eius auctor eſt Ludouicus, princeps Anhaldinus, II, 3, 4, 889
Fructuaria tutela uid. *Tutela*.
Fructuarium fideicommiſſum uid. *Fideicommiſſa*.

FRVCTVS, fructuum computatio in iure Longobardico eſt a Martii menſis principio ad finem Auguſti, I, 2, 2, 769. ll
agrorum fructus apud Romanos militibus adſignabantur, II, 1, 3, 265. t
quae fructuum ratio tenenda, II, 4, 6, 1205. A
caſus in fructuum attributione multiplices, II, 4, 6, 1224. bb
fructuarii argumenti frequentia, II, 4, 6, 1225. cc
grauitas, difficultas, doctorum uarietas, 1226
legibus Romanis fructus ſunt pars fundi, 1227. dd
ſiue ſint pendentes, ſiue naturales, ſiue induſtriales, ſiue ciuiles, ib.
ordinarie cedont domino, II, 4, 6, 1227. ee
ſtelii cedere debent, opos eſt facto domini uel legis diſpoſitione, ib.
non cedunt heredibus uſufructuarii, ib. ff
non conductori, ib. 1228. gg

FRVCTVS, nec heredi uaſalli et emphyteutae, II, 4, 6, 1228. hh
non uenditori, ib. ii
non fiduciario, ib. kk
idem iuris eſt in contractu uitalitio, ib. ll
uon debentur heredibus uiduae in dotalitio, 1229. mm
impenſas fructuom reſtituit dominus, ib. nn
Germani fructus adiodicant non fundo nec ſemini, ſed operis, ib. oo
probat hoc ius Saxonicum oetuſtius, ib. F
probat Electorale Saxonicum, 1230
probat commune hodiernum, ib. G
etiam in uineris, 1231. A
feſtum S. Vrbani allegat ſpeculum, poſt quae tempora uuae cedant heredibus cultoris, ib.
error Ictorum Saxonicorum, qui pro feſto S. Vrbani habent d. 25. Martii, eum tamen dies 25. Maii, ib. *
Porusſicum ius cum Saxonico conuenit, 1231. pp
Magdeburgicum, Tranſiſolanum, ib.
lex Saxonica ab iniquitate liberatur, 1232. xx
leges marchiae Brandenb. in fructuum attributione e medio Iulii ad medium Auguſti, II, 4, 6, 1233. qq
uindicantur ab iniqoitate, 1234. xxx
froctuum attributio a Martio menſe ad Auguſtum, 1235. rr
interpretum 2. F. 28. ſenſus multiplices de eo, ib. ss. 1236. 1237
decreti noua explicatio, 1238. tt. 1239. 1240
collatio Italiae et Germaniae in refrumentaria, 1240. uu
in hac materia ſub peregrino iure ingemiſcit Germania, 1241. xx
claſſis Ictorum, qui limites decreti feudalis prolatos uolunt, 1241. yy
Longobardici et Saxonici iuris in fructuum attribotione magna eſt harmonia, 1242. zz
alii attributionem fructuum conſtituunt in diuiſione pro temporis rata parte, 1242. aa
argum. quod alia iura omnia ſint iniqua, ib. G
hoc ipſum Iuſtinianus adprobet, 1243
inde aeſtimari posſint omnes fructus, etiam percepti et naturales et ciuiles, 1243. E
magna adſit ratio aequitatis, ib. F
ſententia haec auctoritate uſuque fori et Ictorum ſit teſtatisſima, 1244. C
marchiae Brandenb. conſtitutio ſingularis ann. 1527. de fructuum attributione, 1244. E
in fructuum attributione Germania toto coelo aliena eſt e iure Romano, 1245. bb
iure Romano diuiſio fructuum pro rata in dotis redditione eſt ex priuilegio, II, 4, 6, 1245. bb
etiam in ſalariis, 1246. cc
in locatione aedium uel operarum, 1247 dd
Icti praecepta legis ſequi malunt, quam regulam iuris Romani: fructus pars fundi, cur? 1247. ee
num tutor fructuarius diuidat annuos fructus pupillo? 1147. ff
rationes negantium et affirmantium, ib. F
fructuum diuidicula locum habet in conductore apud Germanos, 1248. gg

FRVCTVS,

FRVCTVS, in emphytenſi, II, 4, 6, 1248. hh
in maiotatu, 1248. ii
in feudis, 1249.; kk
in emtione, fideicummiſſis, 1249. ll. mm
in uiſtalitio, 1249. nn
in ſaccrdotiis et ſacris collegiis canonicis, 1250. oo
in retractu, in ſimplici uſufructu, 1250. pp. qq
apnd Romenos fructus naturales ſunt pars fundi, 1249. ae
quere apud Germanos naturales fructns diuidandi? 1251. bb
nuue conſtiturio electoralis examinetur, ib.
praeregatiua dici etiam in neturalibus eſt dies S. Vrbani, 1252. cc
cooſtit. elect. nou. in naturalibus loenm eſſe iuri ciuili, ut fructus cedant nouo dominu, examinetur, 1252. dd
iure Romano ciuiles froctus pars fundi ſunt, II, 4, 6, 1251. ee
wenn die Zinſen betaget ſind, adſignantur priſtini poſſeſſoris beredibus, 1251. ee
wenn die Zinſen nuch nicht nerfallen ſind, tribuuntur nouo domino, 125e. F
fenteutia ſcabinorum de hoc, ib.
in Germania fructus ciuiles ſunt diuidendi, 1253. ff
apud Romanos ſtetus fundi illati conſideratus in fructuum attributione, 1253. gg
etiam apud Germanos, kk
ſi dies in feudis neſcitur, terminus eſt ultima perceptio, 1253. ii. 1254. kk
Romani Icti dubii ſunt in fructuum diuidicula, 1255. ll
in cenſibus, angariis, 1255. mm. nn
in fructibns iurisdictionis, 1255. oo
paaochialibus, pp
in priuilegiu coquendi zythum, 1256. qq
anxia diſpntetiu eſt, cui piſcium copie cedet in fructuum attributione, an heredibus, an nouo poſſeſſori, 1156. rr
alii neutri tribuunt niſi pru tempoais ratione, ib.
utrique pro fructuum dinidicula, 1257
dubii ſunt in lacte, et lana, 1257. ss
in uenatione, in fodinis, 1257. tt. nu
in peſcuis, pomis, foeno, II, 4, 6, 1257. xx. yy. 1258. zz
in ſyluis caeduis, 1258. aaa
epud Germanos dinidieulae fructuum luculentia in induſtrialibus, neturalibus, ciuilibus, 1258. bhb
fructuum attributio in repnblica, principe demortuo, non ſit ex legibus Romanis, 1257. ccc
ſed ex ratione peculiati, 1158. ddd
Fuſidius extorſit filiis quinas mercedes uſuraanm, fünffache Zinſen, I, 3, 4, 1115. E
Fugger in ſpeculo Auſtriae agit de coronationibus Caeſarum, II, 1, 1, 15. D. 68. A
Fulbertus, eius epiſtolam exhibet Bzouius, II, 1, 3, 286. y
Fulcberius Carnotenſis, II, 1, 1, 231
Fuldu fuit ſedes Conradi I. II, 1, 2, 218. A
Fuldenſis abbatia, ei preedia donata e Conradu I, II, 1, 2, 214. aa
eius aduocatus fuit Conradus, ib. bb
Fulradus ed Martelli ſepulchrum miſſus, II, 1, 3, 179. †
Fundi ſtipendiarii militibus dati a Romenis, I, 1, 4, 213. g
feudis prorſus ſunt congaui, ib.
in iis praeſcriptio locum non haber, ib.
Funebres impenſae, eas ſucceſſor non tenetur ſoluere iure Lengobaadico, I, 2, 2, 783
epud Poaoſſos tenetur, ib. 784. A
Fungi uitu quid? I, 3, 4, 1099. bb
Fungibilis eſt uox medil eeui, ib.
locum babet in mateaia mutui, ib.
aes fungibilis olim eret meteaie mutui, I, 3, 4, 1097. aa
hodie fere ſole pecunie, ib.
Fürgeſetztes Gut optime reſpondet contractui mutui, I, 3, 4, 1094. f
hoc uerbo commodeta et depoſite non denotantur, ib.
Furou, Furoni, municipium ab Aquiſgrano perum diſtens, II, 1, 4, 346. C
Furonenſis pax, a Furonenſi pace Germaniae reges Lotharingiem pea praefectos gubernerunt, II, 1, 4, 345. y
in Furonenſi pace Ludouicus Belbus Aquiſgraoenſia pacta confirmauit, 346. x
eam daſcripſerunt Baluzius, Goldaſtus, ib.
Furor, praeſumtio fururis primum iuris fuit, dein iuris et de iure, I, 3, 3, 1057. 1058. A
eſt fundamentum legitimae, ib.
Fürſten-Puteuten non Eab-Aemtern, wie uiel ihnen zugelaſſen, I, 1, 4, 254, b
Furſtenbergius, Colonienſis antiſtes electus, I, 1, 6, 396. e
Furſtenerius, iudicium de eo, I, 1, 6, 303. B

G

G*Aaſt* prouunciant Sueui, II, 1, 12, 526. tt
Gabu, donum mariti uxori datum, I, 3, 5, 1169. c
Gabelkonerus, eius ſeptem uolumina hiſtoaiae Wurtenbergicae inedite, I, 2, 2, 662. ee
Gabriel, angeli Gabrielis colloquium finxit Mahumedes, II, 1, 7, 416. E
Gadebuſchus, eius ortus e Radegaſto creditur, II, 1, 12, 519. b
Gaffarellus, Iacobus, curioſitez inonyes, fingit alphabetum coeleſte, II, 1, 10, 479. i
cum animeduerſionibus Michaelis latine uerſus Hamburgi 1666. prodiit, ib.
Gailius nult, nt pares cuaiae eb utraque perte eligantur, I, 2, 1, 694. ee
Gal-Sener, rudera burgorum Romanorum in Baitannia, I, 1, 4, 213. f
Galu in teſtamentu filiis aeqnatus, II, 1, 9, 461. e
Galaeus, eius teſtimunium de Iobo, II, 2, 4, 707. e
Galatinus de arcanis cathol. uerir. II, 1, 10, 483. m
Galba, imperator, facta anteceſſoris diſſoluit, I, 1, 8, 557. F
Galenus, eius lucus de uoce λωϐὸς, II, 1, 3, 271. e
Galeus, Theoph. II, 2, 1, 633. x
S. *Galli* monaſterium, eius officieait, I, 1, 4, 254
fuit ſedes Conredi I. II, 1, 2, e18. A
GALLI contendunt cum Hiſpanis de praecedentia, I, 1, 1, 95. C
diſtinguunt inter ordinis praerogatiuam et dignitatis, illam imperatori concedunt, non hanc, I, 1, 1, 47. F
GALLI, ſunt defenſores regis Poruſſiae contra diplome Clementis XI. I, 1, 3, 147. 148
iis Antwerpie oppoſita, I, 1, 4, 219. c
legem urgent, que de regno et ducatibne nihil alienaai poaſit, I, 1, 5, 286. B
quem alii negant er contrarium docent, ib.
umnia remedia adhibuerunt, quibus ordiuibus edlegationem promonerent, I, 1, 6, 363. B
Caeſarem dehortati ſunt, ne edlegatus interpellet in pace Weſtphalica, ib. yy zz
innitetionis iuſtitiam ſcripto euntuiti ſunt, I, 1, 6, 364. 395. 397. 41r
principes Germaniae in cauſis territorii Gallos conſuluerunt, I, 1, 8, 567. B
eeremoniarum curioſi indagatores ſunt, II, 1, 1, 11. A
eorum inſultus in Germaniam, II, 1, 2, e16. bb
eorum peſſimi mores de rebus uetuſtie ſcribere abſque eucturitere ueteaum, II, 1, 2, 271. oo
crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 408. C
Ceeſaris, Lnceni, Siculi, Marcellini, loca de lis, ib. k. l
mnrtuis pecunias mutues dere ſolitã fuerunt, quae iis apud inferos redderentur, II, 1, 7, 408. p
in rogos ſuurum ſe quandoque immiſerunt, ib.
foturi ſeculi ſpe in praeliis ſe ita obiecerunt, us ſtupore quodam Romenoe praecellerent, ib.
eoeum nemo hectenus terram Saliaam defininit, II, 1, 9, 458. c
queauntur, nullum legum Salicarum exemplaa concordare, ib.
lilie non nent, edplicant ad inſignia, II, 1, 9, 463
inſignibus diuinitatem ex ſcriptura conciliant, ib.
eotum mores in frangenda fide exptimit Fl. Vopiſeus, II, 1, 9, 473. ae
antiquitatem ſibi uindicant e Iepbeto, II, 1, 10, 487
Italia expulſi e Ioſepho imperetore, II, 1, 15, 581. 582
eorum Druides et Berdi, II, 2, 2, 663. E
eruditio quadripartita epud eos non inuenitur, ib.
eur pontifici Romanu annates ſoluerint? II, 3, 4, 947. A
apnd eos etiam legitimus tutor a magiſtratu confirmandus, II, 4. 3, 2109. B
matrem minoreuncm ed tutelam admittunt, II, 4, 4, 1139. A
epud eos tutela, fructuetia domini uiget, II, 4, 5, 1180. D
matrem hereditate non priuant, ſi tutorem non petit, II, 4, 5, 1194
Imbeati teſtimonium, ib.
Franco-Galli babent tutelam fructuaaiem, II, 4, 6, 1206. B
GALLIA, Gothicum regnum in Gallia per Chloduueum oppreſſum, I, 1, 2, 9. B
Galliee moribus eumitis ac principis tituli pau iisdem babiti, I, 1, 1, 15
aex Galliae affectat titulum regis regum, I, 2, 1, 29. B. 30. C
Romani Gelliae reges dederuot ſubiectione, I, 1, 1, 33. A
Galliae rex Chludoueus ab Anaſtaſio imper, diademe eccepit, I, 1, 1, 41. *

GALLIA, pootificii traduut, Chlodoueum tranſmisſione Conſtautinopolitanae coronae Galliae regnum D. Petro feciſſe clientelare, I, 1, 1, 48. B
Gallia Romano imperio olim inneaa recnperaterio iudicio uindicari neqnit, I, 1, 1, 46. A
Galli aſſerunt, regem Galliae ſub ſe habere regem d' Yuctot, I, 1, 1, 71. 72. ***
utitur titulo chtiſtianiſmi, I, 1, 1, 95
Galliae reges uſque ad Caroli M. tempora ſine unctionis titu regale diadema ſuſceperunt, I, 1, 1, 102. E
Galliae reges olim a pontifice coronati, hodie eius coronationem omittunt, cur? I, 1, 3, 135. c
Gallia contra papam defenſa, I, 1, 3, 146. C
Galliae reges dignitatem ſnam contra pontificis praetextus magno animo nindicarunt, I, 1, 3, 193. E
Galliae moribus feuda maiora, nt ducatus, comitatus olim diuiſionem non tulerunt, I, 1, 5, 285. A
Galliae reges ſupremnm imperinm Aranſionenſi principi diſputant, I, 1, 5, 282. 283. 284. 285. ſeq.
in Gallia ſacrilegium apud beneficiarios principes habitum, uti titulo: Dei gratia, I, 1, 5, 284. B
Franciſcus Britanniae minoris dux titulum Dei gratia contra Galliae regem maſcule defendit, I, 1, 5, 284
an prouincia a Gallia auelli poſſit, disputaot, I, 1, 5, 286
concedunt tamen caſnm, nbi fieri poſſit, ib.
decretum curiae Pariſinae ann. 1539. de hoc caſu, ib.
allodiales regiones in Gallia quae? I, 1, 5, 290
aierationes regum Galliae priucipibus Arauſionenſibus factae, I, 1, 5, 293. 294. B
Galliaa reges iura academias erigendi in regno ſuo ſemper exercuerunt, I, 1, 5, 293. h
in Gallia iuris Longohardici auctoritas non magna eſt, I, 1, 6, 305. D
Galliae rea ann. 1510. legatum ad comitia Auguſtam miſit, qui auxilia contra Venetos petiit, I, 1, 6, 333. E
legatos ad comiria Conſtantienſia inſtruxit, qui Maaimilianum accnſarent, quod legationum iura ſolus arripiat, I, 1, 6, 333. D
Galliaa regnum improbat diſcrimina bouorum, omne principis patrimonium eſſe in nexu reip. inſtar domanialinm, I, 1, 8, 546. l
Galliae proceres in comitiis Tntonenſibus irritas reddiderunt donationes Ludouici regis, I, 1, 8, 565. g
Galliae reges doctrina de obligatione ex facto deceſſuris utuntur inſtar decipulae, I, 1, 8, 580. C
in Gallia procuratio cnrſns publici adſcribitur archihippocomo, qui magnus ſcutarins adpellatur, I, 2, 5, 937. C
aius ſpartam geſſit Monſ. de Nouvean grand maitre des couvriers et ſorintendant general de poſtes. ib.*
poſtarum curam geſſit Lonvois, regis manus et oculus, ib.
anctores de Galliae poſtis, 938. A
an Gallia transactio reſcinditur, nonis inſtrumentis repertis, I, 3, 1, 992. D

GALLIA, Galliae moribus artis magiſtri non gaudent Macedoniauo, I, 3, 4, 1121. oo
in Gallia cimeliorum regni alia adſeruantur in S. Dionyſii abhatia, alia Rhemis, II, 1, 1, 54. A
Galliae reges duces de republica bene mereotes uocant Couſins, II, 1, 2, 210. g
Galliae regnum ſub Carolo M. plura ſub ſe comprehendit, II, 1, 5, 215. a
Gallia eſt mater innalidorum benigniſſima, II, 1, 3, 277
origo et cauſa eſt regis Galliae facultas in adſignaudis eccleſiae beneficiis, ib. a
auctores de eo, ib.
a Martello rege militibus praebendae conceſſae, 279. c
hinc querelae Hincmari et Bonifacii, ib. c
fabulae de Martelli aeterno cruciatu, ib. f
hoc commentum etiam nunc toleratur in Grariani decreto, 280. g. h. i
Carolingici milites praebendarios conſtituerunt, ut Pipinus, 281. n
Carolus M. 282. o
an hunc morem poſtea legibns publicis ſuſtulerit, ib. p
etiam praefectos copiarum conſtituerunt abbates, 283. q
cur ſub Carole ſimplice primi credantur fuiſſe, qui beneficia eccleſiaſtica adſignauerint emeritis militibus, 283. r. s. t
pontifices huic inri regum obſtrepitauerunt, 284. u
reges poſtea hnnc morem migrarnnt et milites inualidos coenobio alendos commendarunt, 285
quos ſequior aetas oblatos dixit, ib. x. y
hinc monachorum et militum iurgia, 287. a
anno 1591. nulla ualetudinarii ratio in Gallia cognita fuit, ib. C
occaſio ad exſtruenda ualetudinaria in Henrico III. et IV. ib.
primam inſtitutionem ualetudinarii in Gallia alii Henrico III. adſcribunt, II, 8, 3, 288. A
alii Henricu IV. ib. E
Ludouicus XIV. ann. 1671. maxime ſollicitus fuit de ualetudinario, 289
narii auctores da eius deſcriptione, 290. cc
commendasio edicti de inſtitutione ualetudinarii, ib.
edictum ipſum et eius ſumma recitatur, de quo cogitatom in pace Pyrenaea, ib.
ualetudinarii cauſae, ſunt aequitas regis et inualidorum calamitas, ib. E
memoria meritorum, ib. F
ad milites facilius legendos, 291. A
incommoda, ſi milites agant in abbatiis inter clericos et praeſidiarios, ib. B
inde conſilium regis de inſtituendo ualetudinario. ib.
locus ualetudinarii, impenſae aedificii, reditus ex beneficiis eccleſiaſticis, 292. A
parte ſtipendii militatis, interdictae dotes, aliunde quaeſitae ex teſtamentis aut legatis, ib.
eaemtio fundorum ab oneribus, 293. A
menſtrua uiſitatio, de congrua inſtituti ratione, ib.
officialium ac miniſtrantium ratio, ib. 294
medici priuilegia, ut et primi chirurgi, ib. D

GALLIA, eorum, qui ſellulariis artibus uacant, II, 1, 3, 294. F
adminiſtratio alimentorum, II, 1, 3, 294
reſidui diſpenſatio, 295
immunitates uariae, ib. C. 296. C
omne ius, quod Galliarum rex iu ducatum Lotharingiae ſumit, ex duabus cauſis oritur, II, 1, 4, 337
uetus Gallia olim Lothariogiam ſuo compleau continuit, ib.
Rhenus inter Galliam et Germaniam terminus fuit, ib.
inde tamen reges ſibi ius aliqnod in Lotharingiam poſtulare nequeunt, ib.
qui tamen intra terminum ſe continuerunt, ib.
Gallia et Lotharingia in poteſtate Francorum fuit ex quo tempore, ib.
reges Galliae non pacis ſtudio intra terminum retenti, 339. b
Gallorum colonia circa ann. 600. e Gallia in Germaniam inde in Graeciam et Galatiam emigrauit, ib.
ex quo Gallia a Germano-Francis ſubacta fuit, adpendix regni Germanico-Francici factum, ib.
Lotharingia cum reliqna Gallia a regno Germano-Francorum pependit, ib.
hoc regnum inter tres nepotes Caroli M. diuiſum, hinc tria regna orta, *ib.*
florente Meroningorum *ſtirpe Franciae* regnum ſaepius ſciſſum, II, 1, 4, 343. m
diuiſio inter tres Caroli M. nepotes prorſus ſingularis, ib.
eius inaequalitas inter fratres bella caecitauit, II, 1, 4, 343. n
quae totos 30. annos durarunt, ib.
in filiorum calamitate pater Ludouicos mortnns, ib.
Lotharius frater maior natu in praelio Fontanetano a coniuncto fratrum exercitu ad internacionem caeſus, 344. A
anno 843. Viroduni pacta inierunt tres fratres, ib.
auctores de his, ib.
poſt hanc diuiſionem tria haec iuribus et legibus ſeparata regna uno Franciae nomine continebantur, ib.
Gallia Francia occidentalis dicta, ib.
Lotharingia ex hoc tempore a Germania aeque ac Gallia ſeiuncta fuit, ib.
Lotharius monachus factus, regnnm ſuum inter tres filios diuiſit, *343. p*
Ludouicus Germanicus *Caroli Calui* regis Galliae cupiditatem reſtinxit, ib.
tranſactio Procaſpidana inter Ludouicum Germanicum et Carolum Caluum Galliae regem, ib.
Carolus Caluus Procaſpidana pacta fregit, quod ſcriptores deteſtantur, 345. t. n
Carolo Caluo mortuo transactione Furonenſi Lotharingia a Gallia ſeparata Germanis acceſſit, ib.
a morte Ludouici an. 912. Carolus ſimplex Lotharingiam occupauit, quo praeteatu? 346. aa
in hoc cardine iuris Galliae regum maximum argumentum uertitur in *Lotharingiam* et Germaniam, II, 5, 4, 346
eorum dilemma, quo ſibi aſſerunt Lotharingiam, 347
quatuor argumentis refellitur, ib.
pactionibus Bonnenſibus ann. 921. Henricus auceps Lotharingiam Galliae regi ereptam Germaniaa reſtituit, 346. 348. cc

GALLIA,

GALLIA, quam Otto M. II. et III. poſſederunt, II, 1, 4, 348. dd. ee. ff
Capetingi reges animum non eauerunt Lotharingiae occupandae, 349. gg
Henricus II. imp. Robertum Galliae regem impulit, ut eieraret Lotharingiam, ib. hh
a quo tempore Lotharingiae duces nexu feudali Germaniae ſemper addicti fuerunt, ib. ii
Galliae reges inteſtinis bellis impediti, per aliquot ſecula a Lotharingiae inuaſione ſibi temperarunt, 352. 353. oo
ſub praetextu Nicolaeae a Carolo repudiatae, Galliae rex Lotharingiam inuadit, ib. rr
decreto camerae Metenſis Carolo III. Lotharingia abiudicatur, 354
in prouinciae formam redacta Galliae innectitur, ib. G
in pace Pyrenaea Galliae rex Lotharingiam reſtituit, quibus conditionibus? 355. tt
nouis tractatibus ann. 1663. Lotharingiae ducem Galliae rex adſtringit, 356
eundem anno 1670. ducatu prorſus excludit, ib. yy
Lotharingia regi Galliae prorſus conceſſa, quibus conditionibus? II, 1, 4, 355. uu
Carolus Leopoldus eam a Galliae rege repetiit, ib.
Galliae rex in pace Nouiomagenſi eius reſtitutionem promiſit, 356
quibus conditionibus? 357. aaa
Carolus V. ſub duriſſima lege eam accipere recuſat, 356
ann. 1694. rex Galliae uniuerſam Lotharingiam reſtituere pollicitus, 358. ddd
regis Galliae poſtulata in Lotharingiam et eorum euerſio, ib.
Lotharingiam nec ipſi Galliae reges ob feloniam ſibi aſſerunt, ib. hhh
ſed ratione ducatus Barrenſis, quem Galliae feudum eſſe praetendunt, ib.
Roberti de Grauel aſſertio refutatur, ib.
Caroli III. pactiones cum rege Galliae agnatos non ſtringunt, 358. 359. kkk. lll
regis Galliae iniqua poſtulata in principatum Arauſionenſem, II, 1, 8, 426
Galliae rex principatus Arauſionenſis cuſtodiam ſibi adrogat, uſque ad Wilhelmi pubertatem, II, 1, 8, 434
occaſio, qua ann. 1660. Arauſionem inuaſit, fuerunt lites uiduarum, 433. b
Maria Angla literis regem Galliae certiorem facit, Aemiliam ſibi eſſe reconciliatam, ſed rex principatum non liberauit, 434. c
modus, quo Galliae rex Arauſionem tribus millibus inuaſit, deſcribitur, II, 1, 8, 434. d
Dona copiis regis Galliae non obſtitit, cur? 435. e
Galliae rex Arauſionem moenibus nudari iubet, 436
praeſenſiones futurarum calamitatum ex Gallica inuaſione, 436. g
quinque annos regimen principatus penes regem Galliae permanſit, ib.
Zulichemius in Galliam mittitur, ut reſtitutionem principatus urgeat, 439
principibus Europae aliis urgentibus, Galliarum rex neceſſitate quadam adactus principatum reddidit, 439
oſtenta, quo die reſtitutio Arauſionis facta, 440
GALLIA, poſt primam reſtitutionem catholici reformatis apud regem Galliae inſidias ſtruebant, II, 1, 8, 442
occaſio ſecundae inuaſionis a Gallo in Arauſionem factae fuit Belgicum bellum, in quo Wilhelmus III. exercitui dux conſtitutus, 443. B
eius uirtus contra Gallos adhibita regis iram exaſperat, ib. p. q
ſpeciem inuaſionis rex Galliae dedit, quod Aruernorum comes regiones ſuas amiſiſſet, cui repreſſaliarum iure addixit Arauſionem, 443. r
inuaſionis ſecundae modus, an. 1673. ib.
regis Galliae iuſſu Rullius, prouinciae adminiſtrator, Arauſionem uenit, carnifice et lictoribus ſtipatus, 444. a
inſtinctu Richardi arcis obſidio a Galliarum rege comiti Grinano committitur, II, 1, 8, 445. A
arx funditus euertitur, 446. x
ex pace Nouiomagenſi Arauſionem Galliae rex reſtituere tenebatur, 447. y
pacificatio Galliae regis et principis Arauſionenſis, cuius capita recenſentur, ibid.
tertiae inuaſionis Gallicae ſpecies, 448
ob celebratum feſtum epiſcopus apud Galliae regem clandeſtinis conſiliis in priſtinam eum ſeruitutem adducit, 448. x
controuerſiae inter epiſcopum et ciues de fracto crucis ſimulacro iudicem ſe facit rex Galliae foedifragus, ib. bb
cum tamen Henricus III. Galliae rex principum Arauſionenſium in ſacris ſummam poteſtatem agnouerit, 450
in inſtauratione ſimulacrorum crucis conſules reformatae religionis adeſſe coguntur, 449
reparatio moenium regi Galliae occaſionem praebet ad tertiam inuaſionem, anno 1681. ib. ee
anno 1682. in abbatiam S. Andreae irrumpit, ib. 450. 451
ſpeciem inuaſionis rex Galliae ſumit cauſam Longeuillanam, 451. gg
Heinſius Belgarum legatus apud regem Galliae de fracta pace conqueritur, ib.
princeps Wilhelmus in curiam Pariſinam citatur, II, 1, 8, 452
iudicato Pariſienſi Arauſio Wilhelmo abiudicatur, 453. kk
ultima et miſera huius principatus cum religione anno 1685. oppreſſio, 453. ll
Galliae regum genealogia, II, 1, 9, 455
Anglorum ius ſanguinis in Galliam et fundamentum genealogicum a Philippo IV. rege Galliae et Edoardo III. rege Angliae deriuandum, 455
controuerſia de Edoardi ſucceſſione in regnum Galliae, 457. A. b
legem ſalicam ad foeminas excludendas inepte trahi ipſe Hotomannus aſſerit, 459
idem docet Chaſſaneus, Scipio Dupleix, Io. Tilius, Merula, Cuiacius, ib.
reſponſio Fabri legati ad pontificem de lege ſalica, ib.
conſuetudinem foeminis in Galliae regni ſucceſſione non obſtare euincitur, ib. 461. e
Teſtamentum L. Titii et S. Diuturnae filiae Galae aequalem ſucceſſionem facit, ib.
Galliae regnum eſt hereditarium iuxta Gallos ſcriptores ipſos, ib.
quid de exemplo ſentiendum, quando Childerico mortuo eius duae filiae a fratribus excluſae? ib.
GALLIA, exempla et contraria conſuetudo adſunt, quando reginae Blanca et Conſtantia Galliae regnum adminiſtrarunt, II, 1, 9, 462. f
Brunechildis, Fredegundis, Iohanna Nauarra, 463
lilia non nere, eſt inepta applicatio monachi ad ſucceſſionem in regno Galliae, 463. g
qua occaſione exorta? ib.
hac inepta explicatione Philippus Valeſius Edoardo III. praelatus, ib.
de inſignibus Galliae, liliis, inter auctores magnae controuerſiae, 463. g
alii affirmant lilia Gallorum a coelo demiſſa, alii negant aut dubitant, 464
liliata Gallorum inſignia coeleſtia ſub Chlodoueo I. ab angelo oblata monachorum fabulis annumerant alii, alii deriuant inſignia a buſonibus, apibus, Galli Gallinacei cerebro, boum capitibus, ib.
quo tempore coeperint inſignia inter ſe non conſtant, 464
Fauchetus uult non eſſe lilia ſed irides aquaticas, ib.
Ioh. Tilius legem Galliae adlegat, cur Iohanna et Blanca in regno non admiſſae, 465. a
quid ſub lege Galliae Cheſneus intelligat, inquiritur, utrum legem ſalicam, an uero ad deciſionem reſpiciat, poſt Ludouici Hutini mortem factam de feminarum e regno excluſione, 466
leges Gallorum Edoardo III. ſucceſſionem tribuunt, etiam conſuetudo pro eo pugnat, 467. o
exempla in Merouaeo, qui affinitatis reſpectu Clodioni ſucceſſit, ib.
in Aegidio, quod Francam uxorem haberet, ib.
in Pipino, quod ex Merouingorum ſtirpe foeminina eſſet, ib.
in Hugone Capeto, ib.
Fabrotti exceptio, feminarum filios electionis non ſucceſſionis iure ſuccedere confutatur, 468 p
in Syluanectino conuentu plures Edoardo quam Philippo adhaeſerunt, 469
Flandrorum precibus Galliae inſignia ac titulum Edoardus aſſumſit, 470. t
bello ſibi Galliam ſubegit Edoardus, 471 472. z
Gallia Anglo erepta et reſtituta, ib.
in Creſſiaco praelio pluuiali imbre acies Gallorum imperita, 471. n
centies mille Gallorum a uiginti quatuor Anglis caeſi, 471. x
in Pictauienſi praelio decem millia Gallorum caeſa capto rege et filio minori natu, an. 1360. 472. y
Britiniacum foedus initum inter Angliae et Galliae reges, 472. z
ui huius urbes Galliae in poteſtatem Anglorum traditae, ib.
Gallia a Carolo V. foedifrago Anglis erepta, II, 1, 9, 473. aa
ſub eodem reſtituta, 474. bb
Angli Galliae regnum poſſident, 473. cc
eodem ſpoliantur, ib. dd
Galliae legati imo reges ipſi in comitiis Germanorum fuerunt, II, 1, 15, 599. ee
Galliae ſcholae, II, 2, 1, 676. B
quid in iis doctum? ib. 677
Pariſienſis academia ab initio ſui primo uſque ad ſec. XV. primordia regi non paruit ſed pontifici, II, 2, 2, 680

GALLIA, regi in Arauſinnenſem priucipatum nullum ius eſt, II, 2, 9, 760. C
ad Galliae regem peruenit epiſcopi bereditas, co mortuo, II, 3, 4, 923. D
Galliae reges pontificis conatibus reſtiterunt, II, 3, 5, 98r. A
Galliae rex Britanniae ducem ob uſum formulae, Dei gratia criminis ſtatus poſtulauit, II, 4, 1, 1008. E
pontifex Galliae reges titulo chriſtianiſsimi coboneſtauit, II, 4, 1, 1012
Henricus IV. rex Galliae poſt funera adpellatus fuit magnus, ib.
in Gallia tutelares magiſtratus a praefecto tutelari regio dependent, II, 4, 5, 1179. B

Ganerben, ad eos unus tutelae defertur, II, 4, 3, 1086

Ganerbinatus, an ſucceſſores ex facto deceſſoris obligentur? I, 1, 8, 550. 551. o. p
ganerbinatus pacta teſtantur, quod territoria olim fuerint alienabilia, I, 2, 1, 666. ll
ea principes olim libere inierunt, ib.
locum non faciunt legitimae et Trebellianicae, I, 3, 3, 8081. nn
de *Gaat*, Gubarnetor principatus Arauſionenſis, II, 1, 8, 439. k. 435
Gardia, idem ac rutela, II, 4, 3, 1072
Gardien, Anglis tutor, II, 4, 3, 1071. bb
Gardingus, II, 4, 3, 1072. B
Garratius, Martin. Tract. tractat, II, 1, 3, 335. e
Garſias, Sobrarbiae dux, ſua auctoritate rex factus, I, 1, 2, 118. D
Gaſt, Germanis non hoſpitem ſed fortiſſimum quemuis denotauit, II, 1, 82, 527. uu
Gaſtaldiae feudum male cum poſtsrum confunditur, I, 2, 5, 952. 953. E
Gaſtaldus, idem cenſetur ae Caſtellan, I, 2, 5, 953. E
Gaſto, Io. Bapt. Aurelianenſis cum duce Lotharingiae amicitiam coutrahit, II, 1, 4, 353. rr
Gazaeus, Aeneas, eius locus de inſalubritate Academiae, II, 1, 5, 373. a. 368. A
Gebelbardus, comes Francorum interfuit colloquio Zundibolch, Lotharingiae regis, II, 1, 2, 207. ae
Gedaneuſes, ab iis rex Sueciae debitam quandam Canuto regi pecuniam periit, I, 3, 5, 984
ciues tranſigunt cum eo, ib. C
tranſactio eſt irrita, ib.
Gefürſtete Grafen nominantur, ut a comitibus landſaſsicis diſtinguantur, I, 1, 7, 513. B
Gebag, Pachelbelins, docet nullam filiarum eſſe ſucceſsionem neque in allodio, I, 3, 3, 1081. A
Geiſt, uocis diuerſa pronunciatio, II, 1, 12, 516 tt
Geizo, dux Hungariae, pater Stephani, I, 1, 1, 58. B
Geld, Germani denominant uon gelten, I, 3, 4, 1094. n
Geldria, dux Geldriae eſt uenaror epiſcopi Vltraiectini, I, 1, 4, 1254. b. I, 2, 2, 653. A
Cliuiae ducum iura iu Geldriam, I, 1, 8, 640. A
Geldriae duces ſunt clientes Colonienſis, I, 2, 1, 655. k
Geldriae dux habet pares curiae, I, 2, 1, 688. n
Gelenius uita S. Engelberti, I, 2, 1, 655. m. 656
Gelima, Vandalorum iu Africa rex, I, 1, 1, 81
Gellius, Aulus, adhibet uocem praebendae, II, 1, 3, 278. e
eius locus de Platouis bibliotheca, II, 1, 5, 358. k. II, 2, 1, 631. n
Gemblacenſis, Sigebertus, ſcriptor Conradi I. II, 1, 2, 242
Gemeind-Meiſter, I, 3, 4, 1141. A
Geuebrardus chronograph. II, 1, 1, 187. B. II, 1, 10, 484. u. II, 2, 1, 633. z
Gennadius, II, 1, 11, 507
GENTES, conſuetudine gentium nititur adpellatio regalis, I, 1, 1, 74. A
gentium concentu ius reges adpellandi reipublicae Romanae adprobatum, I, 1, 1, 114. D
induxerunt, ut publica ac ſolennis ſummi imperantis et tituli regii declaratio accedar, I, 1, 2, 122. D
gentium moribus in regali dignitate ſolenni declaratione opus, I, 1, 2, 125. F
communi quodam concentu conſpitarunt, egeſtati emeritorum ſubueniendum eſſe, II, 1, 3, 155. C
gentium conſenſus maximum argumentum eſt, II, 1, 7, 405. 406
communis gentium concenius eſt in doctrina de uita aeterna, II, 1, 7, 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412, 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422.
gentes boe dogma nou debent Indaeis, II, 1, 7, 406. C
etiam recens detectae et cognitae gentes uitam aeternam credunt, II, 1, 7, 415. 416
in gentium origine indaganda opera perdita, II, 5, 10, 475
gentium fabuloſe origo, II, 1, 10, 487. 488. 499
gentium concentu imparatori primae ſemper conceſſae, II, 2, 8, 755. C
gentium adprobatione imperatores ius reges adpellandi exercuerunt, II, 2, 8, 755. E
Gentium ius a papali cauone non pendet, I, 1, 1, 28. A
in praeſcriptionis actibus tria requirit, agentis uoluntatem, patientis ſcienciam, temporis interuallum, I, 1, 1, 43. 44
non conceſsit reipublicae Romanae priuatine ius reges adpellandi, I, 1, 1, 79. E
in adpellatione regia exemplis probatur, I, 1, 1. 80. 81. 82. 83
aperuit Caeſari uiam dando ius reges adpellandi, I, 1, 1, 111. A
gentium iuris uſu inter populos uniuerſi orbis idem honor, I, 1, 1, 116. D
parui territorii dominis regium titulum non negat, I, 1, 2, 113. G
gentium iure tres uiae ſunt adpellationis regiae, ib.
Gentilettus, Innocentius, affectibus indulſit, II, 2, 1, 643. r
Geneuenſis reſpublica dici uult regalis, I, 1, 1, 815. A
an regibus debeat aequari? ib. C
reipublicae Romanae dignitatem in exemplum trahit, I, 1, 1, 116
diſcrimen inter reſpublicas uulgares et regales nullum eſt, ib. D
indicium de praecedentia inter principes et reſpublicas, 118. A
ad maieſtatis ſymbolum non adſpirauit, II, 4, 1, 1058. F
Georgen-Fahne, II, 1, 14, 578. C
Georgius, princeps Deniae, poſtarum curam iu Anglia geſsit, I, 2, 5, 939. A
Georgius, epiſcopus Alexandtinus, uite Chryſoſtomi, II, 3, 4, 916. C
Georgius, obſeru. in Tertull. II, 2, 1, 633. x
Georgius Fridericus, Badenſis, cum Eliſabetha Siroza in matrimonium ſub lege Salica iniit, I, 3, 5, 1176. u
Georgius, ſanctus, patronus nobilitatis immediatae, II, 1, 14, 578. A
Ger Germanis opes denotat, II, 4, 3, 1074. G
Geraenſes tabulae, I, 1, 8, 623. D
Geraldus, princeps Arauſionenſis, II, 1, 8, 427
Gerardimontium, urbs Flandriae, I, 1, 7, 498. B
Gerberga, II, 1, 2, 224. C
Gerecomia, in iis etiam orphani alebantur, II, 1, 3, 152. C
Gerhaber, Inſus etymi, II, 4, 3, 1071. ss
Auſtriacis eſt tutor, II, 4, 3, 1074. ii
Gerhabſchafft, ib.
Gerhardus, comes Lotharingiae, II, 1, 2, 214. t. II, 1, 2, 130. c
Gerhardus, de cultu ſanctorum, II, 1, 1, 69. ff
eius doctrina de quarta pauperum, II, 1, 3, 122. d
Gerichts-Fron, I, 3, 4, 1135. D
GERMANI, eorum inſcitis in ſitu ducatus Bullionenſis, I, 1, 1, 13. A
ueteres adpellationes regias a Romanis non quaeſiuerunt, I, 1, 1, 37. D
dixerunt Regken, quem Romani regem adpellatunt, I, 1, 2, 111. B
petierunt exemplum finium bene cuſtodiendorum ex Romanorum inſtituto, I, 1, 4, 217. A
eorum bella cum Romanis, ib. x
habeut einen Landes Herren, I, 1, 4, 227. x
Germanorum moribus quatuor officia palatina ſolennia fuerunt, I, 1, 4, 247. a
praerogatiuam ordinis ac dignitatis in pelle poſuerunt, I, 5, 4, 258. b
dixerunt reges pellitos, ib.
Germano-Franci uid. Franci.
a legibus adhorruerunt, patriarum conſuetudinum tenacisſimi, I, 1, 6, 307. E. 308
ius priuatum in literas retulerunt ſaec. V. quae moribus cuique populo conſtiterant, I, 1, 6, 308. A
ſenſim ab antiqua patriae conſuetudine deſueſieri coeperunt, I, 1, 6, 308. D
in publicis Germaniae iuribus plura conſuetudinum genera ſunt, nulla lege definita, I, 1, 6, 309. A
noſtra tempora explodunt doctrinas, quae iura priuatorum cum iuribus imperantium miſcent, ib. B
Germanorum legati nuſquam Ariouiſti aut alius regis dicti, ſed Germanorum legati, I, 1, 6, 317
Graecis et Romanis ſcriptoribus magni habiti, ib. E
eorum legatio ad Iulium Caeſarem in pleuis comitiis habita, ib.
non ſolum adlegationum iura in cauſa communi, ſed et legationum iure territorialis ciuitatis exercuerunt, 318. A
urbes non habuerunt, I, 1, 7, 481. F
contra Germanorum inuaſiones Romani urbes aedificarunt, ib.
heredis uerbo pro liberorum ſynonymo uſi ſunt, I, 1, 8, 591. C
Hunnorum et Venedorum inuaſiones Germanorum habitaculis metamorphoſin attulerunt, I, 1, 7, 482. E
apud Germanos iuit in mores, ut filiae ex feudo detegatur, I, 2, 4, 893

GERMANI, paucas leges habuerunt, I, 3, 5, 988. E
ſtudioſiſſimi fuerunt fideicommiſſorum fam.liae, I, 3, 3, 1043. ii
in ſignificando mutuo utuntur nerbis generalibus et ambiguis, I, 3, 4, 1089
ceremoniarom non adeo curioſi ſunt, II, 1, 1, 12. A
iis pernicies fuerunt dimisſi Hunni ſine emeritis, II, 1, 3, 258
apud eos olim hodieque emeriterum neglectus fuit, II, 1, 3, 301. a
militis mercenarii origo apud Germanos anno 915. ib. d. e
militis feudalis origo, II, 1, 3, 303. d. e
quae ratio der Panis-brieffe, 304. f
primariarum precum, ib. g
quae cauſa barum, 305. h
anno 400. omnem Galliam ſibi aſſeruerunt, II, 1, 4, 337
ex qua cauſa? 339. d
eorum elogium apud Tacitnm, II, 1, 7, 408
ecluerunt dogma de altera uita, antequam Chriſto nomen dederunt, ib.
diaerunt ſa terrae filios, II, 1, 10, 485. z
antiquitatem ſibi uindicant a Iapheto, II, 1, 10, 487
eorum laus apud Iulium Caeſarem, II, 5, 12, 511. b
In bello ſoſcipiendn ſacrarum mulierum conſilia ſecuri, II, 1, 12, 539
abborruerunt a peregrina uoce, II, 1, 14, 556. B
exercuerunt monomachias, II, 1, 14, 568
ante Carolum M. uni imperio non fuerunt adſcripti, II, 1, 15, 594
quoties bellum oriebatur, toties conglobatis uiribus hoſti obniam ſunt facti, ib.
in Germanorum ſecietate offenduntur Hermiones, Boii, Marcommanui, Venedi, ib.
antiquorum eruditio qualis? II, 2, 2, 663. E
apud Germanos legitima tutela adſtricta fuit cancellis datiuae, II, 4, 3, 1108. 1109. F. 1110. 1111. 1112.
nonniſi Germanica nomina babuerunt, II, 4, 1, 1011. cc
poſtea peregrinis nominibus adpellarunt liberos, II, 4, 1, 1011. cc
pronunciant Heinxe, Hezel, Cunz, ib.
aſſaſinia Germanis inaudita, II, 4, 7, 1300. D
GERMANIA antiquis temporibus plures reges habuit, I, 1, 1, 6. C
eius diuerſae dominationes amicabili nunc nexu cohaerent, I, 1, 1, 9. C
olim Hunnis fuit tributaria, I, 1, 1, 32. D
controuerſiae nouisſimae in Germania de pontificis iure, I, 1, 3, 134. a
marchionum memoria in Germania recentior, cur? I, 1, 4, 217. 218. u
Carolos M. in Germaniae prouinciis liberrime iure dominatus eſt, I, 1, 4, 222
principio ſtatim ſex prouincias habuit, Franciam, Sueuiam, Boioariam, Saxoniam, Thuringiam, Vandaliam, I, 1, 4, 233. g
tempore Cunradi principatus in Germania diuulſi, I, 1, 4, 243. d
Carolingorum ſtirpe in Germania extincta, priſtina forma rediit, ib.
Germaniae moribus uaſalli poſteritate extincta, feuda ad dominum reuertuntur, I, 1, 4, 264. h
GERMANIA, Germaniae ordines uſu praeſcripſerunt titulum Dei gratia, I, 1, 5, 284. B
iuris Longobardici auctoritas in Germania quae? I, 1, 6, 305. D
infinita conſuetudinum genera in Germania ſuperſunt, quae in iudiciis obtinent, I, 1, 6, 308. 309
Germaniae uniuerſae rex non fuit Cunradus, I, 1, 6, 323. B
conſilia de perpetuo in Germania milite alendo, I, 1, 6, 393. p
quondam nullas urbes babuit, cur? I, 1, 7, 481. D
opificibus non habuit opus, ib. E
in Germania principum familiae adſunt, quae pactis conuenerunt ad certam ſummam exſoluendam, I, 1, 8, 580. D
paucas leges habuit, omnia dedit conſuetudini, I, 2, 1, 665. B
in Germania etiam ciues ad feuda admittuntur, I, 2, 3, 829. D
Germaniae moribus magiſtri artis non gaudent Macedoniano, I, 3, 4, 1121. oo
Carolingorum tempore Germania principes neſciuit, quorum origo poſt Carolidas, I, 3, 4, 1118. C
Germaniae prouinciae non gaudent praerogatiua una ante alias, II, 1, 1, 40. D
Germania princeps poſtcarolingica ſub Cunrado I. II, 1, 2, 207
poſt Ludouici pueri mortem principes Conrado I. Saxoniae ducem praeferre uolucrunt, II, 1, 2, 209. A
Germania ab obitu Ludouici infantis nexu ſoluta, II, 1, 2, 215 C
quam collecturi Franci Ottonem poſtulant, II, 1, 2, 216. A
diſiecta fuit Gallorom, Hunnotum, Venedorum inſultibus, ib. bb
renatis iuribus utuntur duces, documentum ſub Cunrade I. II, 1, 2, 221. x
motibus Germania concuſſa, acriter ab omnibus ducibus impetitur Cunradus I. 222, z
qui tamen ei anno 914. reconciliati, ib. aa
ſtatus Franciae orientalis, 215. a
Sueuiae, Boioariae, 226. f. g. 227. i
Saxoniae, Thuringiae, 227. 228. e
Lotharingiae, 228. p
uicinorum regnorum, 229. s
Italiae, 230. u. w
quo tempore, qua occaſione, quo iure ſui iuris facta Germania? 229. C
mutatio Germaniae iam gliſcebat a Craſſi obitu, 230. b
cur Germaniae proceres ab eo defecerunt, ib. b
circa Craſſi tempora in pleriſque Germaniae partibus ducum inanditi tituli, 231. c. d
mutatio Germaniae aucta ſub Arnulpbo et Ludouico, 232. 233. i. k
ſub Conrado mutatio effuſa, 234. l. m
ſub Cunrado I. eſt decretorius ille temporis articulus, in quem de communi doctotum ſententia ſimul incidont mutatae Germaniae momenta uniuerſa, 234. m
dum Germaniae principes tergiuerſarentur, ib.
Franco-Gallis potius obtemperaturi, 225. p. q. r
ſui iuris redditi in ſingulis prouinciis, 236
ius belli et pacis, legum ferendatum, foederum, comitiorum exercentes, ib.
GERMANIA, ducum aſſenſu omnie peraguntur, II, 1, 2, 237. y
optimo iuris titulo, cum prouinciae ſoo iuri redditae in priſtinam libertatem rediguntur, II, 1, 2. 237. 238 z
cum Germania olim a Gallia fuerit ſeparata, 238. aa
nec prouinciae uni primariae inſerta oel unita, ib. bb
res ſacrae in quo ſtatu fuerunt in Germania ſub Conrado I. II, 1, 2, 237. C
pontifea legatum ad concilium Altheimenſe mittit, 238. C
omnes epiſcopi iam ducibus parent, 239. b. c. 240. d
Germaniae feudorum rationes arcanae nondnm proditae, II, 1, 3, 329. b
ualuaſores, capitanei in Germania ignoti, II, 1, 3, 330. B
ubi feuda militaria locum habeant? ib. C
Germsniam inter et Galliam terminus fuit Rhenns, II, 1, 4, 337
Gallorum coloniae in Germaniam, 339. e
Gallia adpendix regni Germanico-Francici factum, 339
Germaniae adhuc ius in Galliam ſupereſt, ib. C
Lotharingia cum Gallia a regno Germano-Francorum pependit, 341
quod regnum inter tres nepotes Caroli M. diuiſum, 343. u
diuiſionis inaequalitas inter fratres bella excitauit, II, 1, 4, 343. n
in praelio Fontanetano a coniuncto fratrum exercitu Lotbarius ad internenem caeſus, 344. A
anno 843. Viroduni tres fratres pacta inierunt, ib.
poſt hanc diuiſionem tria haec iuribus et legibus ſeparata regna uno Franciae nomine continebantur, II, 1, 4, 344. o II, 1, 2, 225. a
Germania Francia orientalis dicebatur, II, 1, 4, 344. o. II, 1, 2, 225. b. 226. c
ex hoc tempore Lotharingia a Germania aeque ac Gallia ſeiuncta fuit, ib.
Ludonicus Germanicus cum fratre Carolo Caluo poſt mortem Lotharii transactione procaſpidana anu. 870. Lothariogiam partitus eſt, II, 5, 4, 344. 345. r. s
qua Lotharingiae ducatus Germaniae inneaus fuit, ib.
Germaniae terminus non Rhenus, ut hactenus, ſed Moſa et Scaldis factus, 346. B
HLudouico mortuo Carolus procaſpidana pacta fregit, 345. t
Carolo Caluo mortuo, tranſactione Furonenſi nouo iure Lotharingia Germaniae aſſeritur, ib. x
qnam per praefectos Germanici regea gubernarunt, nullo feudali nexu electi, ib. y
a morte Ludouici an. 912. Carolingorum ultimi, Carolus ſimplex Lotharingiam occupauit, quo practextu? II, 3, 4, 346. aa
Gallorum dilemma, quo Lotharingiam et Germaniam ſibi aſſerunt, ib.
quatuor argumentis refellitur et probatur Lotbaringiam Germaniae eſſe innexam, non bereditate Carolingorom, ſed iuſtitia armorum, ib.
Lotharingiam uindicandi animum habuit Contadus, 346. 348. bb
cuius tempore Germania Hunnicis bellis miſere afflicta, 348

GERMANIA, pactinnibus Bonnenſibus ann. 921. Henricus auceps Lotharingiam Germaniae reſtituit, II, 1, 4, 346. 348. cc
quam etiam Otto M. II. et III. poſſederunt, 346. 348. dd. ee. ff
Henricus II. imp. Robertom Galliae regem impulit, ut Lotharingiam eieraret, 348. 349. hh
ab hoc tempore Lotharingiae duces nexu feudali Germaniae ſemper addicti fuerunt, ib. ii
arctior eorum uexus florentibus imperii rebus, ib. mm
laxior, Germania inteſtinis bellis exhauſta, ib.
duces Lotharingiae anno 1542. libertatem Germaniae extorſerunt, 349. nn
peſt id tempus Carolus pupillus, Lotharingiae dux inueſtituram ab imperatoribus Germeniae accepit, 350. E
Germaniae ius in Lotharingiam hodie conſtat, II, 1, 4, 351. A
omnis Europa eſt Germania, II, 1, 55, 591. a
Germaniae uerbo non ille ſignificatus tribuitur, quo ſeptentrionalia regna quoque id nomen acceperunt apud Plinium et Tacitum, ib.
nec illa tempota reſpicienda Germaniae adpellatione, quibus Germannrum coloniae in partes Europae pleraſque ſe effuderunt, ib.
quo ſenſn omnis Europa uelut megna Germania audit, ib.
XVII. ſec. exeunte in quibuſque Europae regnis imperium penes Germanos fuit, ib.
Bohemia eſt pars Germaniae, 591. b
Bohemi Germaniae ſyſtemati adſcripti ſub Carolingis, II, 1, 15, 593. h. 594. m
magis e re ſuut tempora poſt Carolingos, 595. q. r. 596
ab Henrici aucupis tempore Bohemia non regibus Germaniae, ſed Germaniae regno addicta innexaque fuit, 598
Bohemus Germaniae comitiis, ut ſtatus Germaniae, interfuit, 599. 600. gg
quadruplex ſtatus Germaniae epiſcoporum, II, 1, 15, 607
Germania teſtamentorum ignara fuit, II, 1, 15, 613
de circulis Germaniae torrupta dogmata, II, 1, 15. 617. g. 618
Germania extincta ſtirpe Carolingica iterum ſui iuris facta, II, 3, 1, 783. A
ſemper abhorruit a communi primare, II, 3, 1, 787
Salisburgenſis falſo pro Germaniae primate habetur, II, 3, 1, 789
cur Magdeburgiens epiſcopus, Germaniae primas a ſuffragio Caeſarem eligendi excluſus, II, 3, 1, 797. k. 794
add. *Magdeburgicus epiſcopus.*
Germaniae uetuſtioris inſtituta ſunt uſus ſortilegii, II, 3, 3, 877
Germaniae principes exercent ius annatarum, II, 3, 4, 968. 969. 970
uſus iubileorum in Germauia, II, 3, 5, 985
Germaniee leges ſunt ἄνευ προοιμίου, II, 4, 1, 991. 995
uid. *Germanicum ius.*
collatio Italiae et Germaniae in re frumentaria, II, 4, 6, 1241. yy
Germanica lingua, eorum errores, qui gentium origines in linguis quaerunt, II, 1, 10, 492. nn
Germanica lingua, ultimam literam z in wiz mutat, praemiſſo *e*, II, 1, 12, 521. bh
b et *s* facile mutat, II, 1, 14, 556
a Graeca non eſt orta, II, 1, 14, 556
eius coltura commendatur, II, 3, 4, 889. b
Harsdorferi et Schottelii conatus deferbueruor, ib.
quibus uerbis mutuum in uernacula effertur? I, 3, 4, 1089
Zeſii impetus parum a furore abſunt, II, 3, 4, 889. C
iudicium de Spatenii lexico, ib.
Chriſt. Grubelii et Chriſt. Theoph. Grauii conatus in lingna Germanica, ib.
die fruchtbringende Geſellſchafft commendatur, ib.
eius auctor princeps Anbaldinus incredibilem operam habuit, ib.
inter cimelia Coethenſia tres matriculae adhuc reſeruantor, ib.
in Germanica lingua *e* in *a* facile mutatur, I, 1, 5, 277. B
Germanorum pronunciatio diuerſa, qui loco *a* pronunciant *o*, II, 1, 12, 521. bh
gaaſt pro *geiſt*, II, 1, 12, 526. tt
GERMANICI IMPERATOSES, ad dignitatem imperii ſui pertinere crediderunt, alios reges nexu cum imperio ſuo coniungere, I, 1, 1, 29. E
quidam imperatoris requiſitum ſtatuunt, aliis regibus imperare, I, 1, 1, 30. A
iis ſolis maieſtatis regiae titulus ſuperiori ſeculo reſeruatus, I, 1, 1, 34. A
non habent ius in uniuerſum orbem I, 1, 1, 45. C
huius erroris fontes, ib. D, 75
ad Germanicos imperatores ius reges edpellandi eſt deuolutum, I, 1, 1, 48. B
exempla eorum, qui ab iis diadema acceperont, ib. 48. 49, ſeq.
a Carolo Caluo Imperatore Boſo dux Burgundiae rex declaratus, I, 1, 8, 48. D
ab Ottone III. Boleslaus Chrabri Poloniae rex declaratos, I, 1, 8, 49. 50. 51
ab Henrico I aucupe Wenceslaus anno 935. Bohemiae rex deſignatus, 52. D
ab Henrico IV. Wratislaus anno 1086. Bohemiae rex deſignatus una cum Zuatana regina, 53
a Friderico I. dux Boemorum Labezlaus ann. 1158. rex Bohemiae declaretus, 54. A
a Philippo Premislaus ann. 1191. rex Bobemiae, 54. E
in Hungarie ann. 1001. ab Henrico II. Stephanus diploma cegale accepit, 55. 56. 57
ab Henrico III. Potrus, 58. F
ab Henrico IV. Salomo, 59. D
in Dania Heraldus rex ab Ottone ano. 946. 60
idem factum a Cunrado II. 60. D
e Lutbario Magnus rex Daniae, ib. E
a Friderico I. Petrus ſeu Sueno rex Daniae, ib F
Canutus a Lothario Vandalorum rex adpellatus, 62. B
ab Henrico VI. Emericus ſeu Almericus rex Cypri, 63
item Leo Armeniae rex, 64
a Friderico III. Pugnax Borgundiae dux, quod tamen ſucceſſu caruit, 1474. 65. 66
Fridericus II. ann. 1245. Auſtriam ad regalo ſolium euexit, 67. 88
Ludouicus IV. ann. 1335. regnum Viennae conſtituere uoluit, I, 1, 1, 69. 70. 71
Fridericus II., ann. 1264. Sardiniae regem conſtituit. 72. F
GERMANICI IMPERATORES, ab Ottone M. Dania imperio fuit ſubiecta, I, 1, 1, 60. B
defectum ſequentes reſtituere conati ſunt, ib.
reges ab imperatoribus *adpellati iisdem* non ſubiici VI. argumentis probarur, 73. 74
regalem adpellationem negarunt Burgundiae ducibus, Mediceis, Sabaudiae ducibus, 76
Sigiſmundus Litbuaniae ducatum in regalem ſtatum uertere uoluit, 77
Caeſaris conſilium de Mediolanenſi ducatu in regnum euehendo, 77. D
Maximilianus ſe Inſubrum aut Lombardiae regem nominauit, 78. A
an Alphonſum regem Luſitaniae declarauerint, diſputant, I, 1, 1, 84. D
Longoabrdia potiti regni nomen retinuerunt, I, 1, 1, 88. A
non debent imperiale nomen iuribus Latii deuicti, ſed gentium nouo arbitratui, I, 1, 1, 112. A
exempla Romanorum imitati ſunt in adpellandis regibus, I, 1, 2, 126. C
rationes huius, ib.
ius hoc a Gallis et pontifice iis tributum, 127. A
pontificum conatus aduerſus imperatorum poteſtatem, I, 1, 3, 138. 139.
Hildebrandi cum Henrico IV. I, 1, 3, 139. B
Alexandri cum Friderico I. ib.
cum Friderico II. ib.
imperator habet praerogatiuam ante omnes principes, I, 1, 3, 171. C
canoniſtarum improba doctrina, Caeſarem talem eſſe titulotenus, eius maieſtatem laedit, I, 1, 3, 185. A
uenatores et falconarios imperii hodie conſtituere nequeunt, cur? I, 1, 4, 247. a
Daniae, Hungariae, Poloniae reges in comitiis imperii in ſolenni progreſſu iis enſem praetulerunt, ib. b
uectigalia per uniuerſum imperium habuerunt, I, 1, 4, 271. a
Fridericus II. Arauſinos principes reges Arelatenſes anno 1214. effecit, I, 1, 5, 291. A
irritam fecit donationem Hieroſolymitanis factam, I, 1, 5, 292. A
Arauſinam academiam inſtituit, ib. 293
ius adlegandi ordinum ſub iis conſiderandum ſecundum eorum potentiam, I, 1, 6, 316
aliquando fuit obſcuratum, in interregno tamen iterum illuceſcere coepit, 316. E
ſub Cunrado I. nullae adlegationes fuerunt, 321
idem de Henrico aucupe dicendum, ib. 324. A
Henrici IV. confeſſio clara, ius pacificandi eſſe ordinum, non imperatoris, I, 1, 6, 326. E
ſub Henrico V. inſigne adlegationis ſpecimen offenditur, 327
ſub Friderico in comitiis legationes erant ſuſcipiendae, 328
poſt tempora interregni clariora adlegationum monumenta reperiuntur, 329. 330. 331. 332
eius exempla tempore regimenti, 334
ſub Ferdinando I. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341
magno Caeſarum ac ordinum adparatu adlegationum iura ſunt diſputata in bello tricennali, 342. ſeq.

GERMA-

GERMANICI IMPERATORES,
Germanicis Caeſaribus plus relictum, quam regibus Poloniee, I, 1, 6, 436. A
Burgundiei philoſophia, imperatorem eſſe caput, confutatur, I, 1, 6, 439. 440
Reinkingii doctrina, Imperetorum eſſe caput imperii, confutatur, 440
eius generis metaphoricee locutiones oſcitantia priorum temporum irrepſerunt, 441. B
eorum palatia, quae exſtruxerunt, ſunt cauſa orbium, I, 1, 7, 482. D
eorum domanialie ea cenſu ordinerio imperialium ciuitarum, I, 1, 7, 499. C
habuerunt ſuos ſculteros in cioitatibus, qoorum iudicio cauſae ciuiles et criminales compoſitae, ib. F
in palatinatu enno 1322. omnes ditiones ab imperetore uinculo eeterno coniunctae ae unitae ſunt, I, 1, 8, 622. i
in obligarione principis quidam Caeſerum ennſenſum requirunt, I, 1, 8, 635
eorum rationes, ib. ll
quidam impetunt, eorum rationes, 636. mm
conſtitutiones Ceeſarum, qui ab obligarione ſucceſſorem liberent, 637. pp
exemple in Thuringia anuo 1295. 639. A
in Geldria ann. 1470. ib.
an feude et ellodia imperii ſine Ceeſerum cenſenſu ſubdomino ſubmitti poſſint, diſquiritur, I, 2, 1, 651. 652. ſq.
exempla, ubi ſiue eorum conſenſu feuda aliis oblata, 652. 653. 654. ſeq.
exempla ubi Ceeſarum conſenſus adhibitus, I, 2, 1, 679. r
quod temen factum ex rationibus conſilii, non neceſſitatis, ib.
praeſertim ab iis, qui eb epiſcopis feuda ſuſceperunt, aut iis obtulerunt, ib.
dubium, utrum Caeſaris en imperii conſenſus reqoiratur, ib. s. t
Germanicis imperatoribus anguriendi ius in prouinciis Germenicis non concedendum, I, e, 5, 931. B
quo ſenſu ius poſtarum penes illos ſit, I, 2, 5, 923. 924
qoo ſenſu penes eos non ſit, I, 2, 5, 925. 926
ſupremam poſtarum curam detulerunt Franciſco Taxie, in imperio, I, e, 5, 940
in aliis prouinciis Auſtriae eique ennexis comiti de Paar, I, 2, 5, 941
eorum conſenſus neceſſerius eſt in mutuo ſacri principerus, I, 3, 4, 1145. yy
olim uſum imperialium inſignium fere quotidianum habuerunt, II, 1, 1, 33. qq 24. mm 53. *
hodie eorum uſus poſt inaugurationem nullus, II, 1, 1, 33. rr
cauſae, cur non amplius quotidie inſignia geſtant? II, 1, 1, 34. F
eorum adminiſtri primarii poſt mortem inſignium cuſtodiam ſibi adrogerunt, II, 1, 1, 39. yy. 40. zz
pene emnes a Carolo M. uſque ed Carolum V. Aquiſgrani corouati ſunt, II, 1, 1, 51. B
Caeſaris equus cedit Aquiſgranenſibus in ineoguratione, ib. C
Rex Romenos facit iuramentum ſuper ſenguine S. Stephani, dum ineuguratur, ib. 52. A
confirmarunt Sigiſmundi priuilegium de tutelari iure Noribergenſium, 67. bb
inſignia ſecum habuerunt uſque ad annum 1424. II, 1, 1, 73. oo
GERMANICI IMPERATORES,
exemplo Henrici IV. qui iis exutus, II, 1, 1, 73. C
Friderici I. qui ante inſignia filio ſuo credidit, quam iter in Pelaeſtinem aggreſſus fuit, II, 1, 1, 74. C
fabula eſt, ſymbolo globi Caeſarem uoluiſſe dominium uniuerſi orbis, II, 1, 1, 116. (23)
ſupremae iuriſdictionis ſignaculum habens enſem, II, 1, 1, 121
etiamnunc clientes imperii clientelari inauguratione ad oſculum gladii tenentur, ib.
electores eccleſiaſticos uocant Neuen, ſeculares Oheim, II, 1, 2, 210. g
habuerunt ius primariarum precum et facultatem dandi Panis brieffe, II, 1, 3, 304. g
omni aeuo inualidos ae adminiſtros monaſteriis commendarunt, II, 1, 3, 304. t
quae huius retio? II, 1, 3, 305. h
errores doctorum, ib. i
eorum animos cupido inuolauit abſoluti imperii ad Carolingicam formam, II, 1, 3, 306. o
eorum bella cum pontificibus in cauſa ſunt defectionis Bohemorum, II, 1, 15, 598
quos reges edpellent, ſubeſſe imperio, ſunt errores Goldaſti, II, 1, 15, 608. tt
qui confutantur exemplo regum Cypri et Armeniae, qui regno non ſubſuerunt, ib.
ſi imperator ad coronam Romae accipiendam proficiſceretur, rex Bohemiae ſocius adeſſe debebat, II, 1, 15, 612
in prouincia Rheni dues perſonas ſuſtinuerunt, I, 2, 1, 659. ee
adprobatione gentium exercuerunt ius reges adpellandi, II, 2, 8, 755. E
cur eccleſiaſticos electores ſalutent Neffen? II, 2, 9, 759. A
imperatorum iura in beneficiis eccleſiaſticis, II, 3, 2, 826. y
fuerunt heredes epiſcoporum in rebus mobilibus, ib. 827. II, 3, 4, 932. E
in cathedralibus eccleſiis habuerunt locum canonici Caeſarei, ib.
acceperunt iura annatarum, ib.
an diſcrepante capitulo electio ad imperatorem deuolui poſſit, diſputaut, II, 3, 4, 906. s
aliqui affirmant, eorum rationes, ib.
exemplum eſt in Magdeburgico capitulo, ubi lex deuolutionis ei tribuitur, 907. *
alii melius negent, eorum rationes, ib.
Francofurti rex Romanorum eligatur, Aquiſgrani in Germanicum imperatorem euehendus, II, 4, 1, 1014. E
conſilium Germanos hodie imperatorem habere; Italos regem Romanum, ib. 1015. B
ſtilo curiae imperator Romanorum a rege Germaniee diſtinguitur, ib. C
electus Auguſtus ante coronationem non Kayſer, ſed rex Romanorum dicitur, 1016. **
migrarunt inſtituta Romanorum, II, 4, 1, 1017. kk
triumphi Ceeſarum apud Germanos non uſitati, II, 4, 1, 1019. qq
a titulis Pii, Magni, Felicis deſuefacti ſunt, ib. 1021. ss
Carolus M. et Otto M. in titulo non ſunt uſi uerbo, *Magnus*, II, 4, 1, 1022
eorum cultus a ſuperſtitione abeſt, 1026. *
ueſtimenti regalis uſus hodie eſt rarior 1027. bb
GERMANICI IMPERATORES,
Inſignia hodie ſecum non hebent, II, 4, 1, 1027
Carolus IV. adhuc diadema in ſolennioribus comitiis geſtauit, 1028. B
olim etiem ueſte et diademate ueſtiti fuerunt, quoties in curiis egerunt, ib.
Italicis ſcholis primum commendarunt iura Romana, 1035. A
ab Italis reſponſa iuris mercari etiam in cauſis publicis, ib. B
ipſi trans Alpes migrarunt ad iuris magiſtrum in academiis, ib. B
quo fine academias in Germania inſtituerunt, 1036
maieſtatis uoce olim uſi, II, 4, 2, 1053. cc
etiam ſerenitatis, dignitatis, celſitudinis, auctoritatis, ſublimitatis caeſareae gauiſi, ib.
in uernacula uox Maieſtæt ſerius longe in uſu fuit, 1054. B
ſed Kæyſerliche Gnade, Würde, ib.
hodie nefas, Caeſarem a rege aliter quam uerbo maieſtatis ſalutari, ib. C
regibus olim maieſtatis uerbum non dederunt, ſed Königliche Würde, 1055. B
an hodie reges uoce maieſtatis adpellant, II, 4, 2, 1056. C
in confirmatione conuentus Altranſtatenſis Sueciae rex non adpellatur maieſtas, ib.
de ſe utuntur formula Römiſche Kæyſerliche auch zu Hungern und Böhmen Königl. Maieſtæt, ib.
dant tutores, ſi principes ſunt non Fahn-Lehen, opera iudicii aulici, II, 4, 5, 1182. B
ſiu minus cameræ imperialis opera, quo caſu imperator tantum confirmat, ib.
in prouinciis Germaniae non ubique eorum tutores dare poſſunt, II, 4, 5, 1183. ii
foemina princeps in matrimonio eius conſenſu non habet opus, II, 4, 6, 1222. D
GERMANICVM IMPERIVM, imperii ac Burgundiee nexu ſolutus Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 63. E
Dania imperio ſubiecta fuit, I, 1, 1, 60. B
ei Armenia non ſubiecta, I, 1, 1, 64. C
Burgundia ad imperium deuoluta, I, 1, 1, 65. A
contra pontificem defenſum, I, 1, 3, 246. B
in illo ab initio ſea prouinciae aut ſingulares respublicae, harumque domini fuerunt, I, 1, 4, 224. p
ad quos Carolingica ſtirpe extincta uel libera ciuium electione uel ſanguinis iure ſumma rerum peruenit, ib.
ſea prouinciae peculiaria regna effecerunt, ib.
ſuo placito in unum corpus coluerunt, regem denominarunt et pactis ſibi proſpexerunt, I, 1, 4, 224. p
Rhenenſis Franciae regis domanium fuit ibid.
imperii forma origineria electores innumeris praerogatiuis gaudent, ib. 225. p
in Germanico imperio hodie tantum quatuor archiofficiales, cur? I, 1, 4, 247. a
eius dignitas fuit, quod exteri reges Caeſaris progreſſus cohoneſtarunt, ib.
Angliae regnum et rex Germanici imperii feudum ac uaſallus, I, 1, 4, 259. d
plurima in publicis imperii iuribus maximum praeſidium in moribus et obſeruantia ſumunt, I, 1, 6, 305. B

GERMANICVM IMPERIVM, eius forma triplex libertatis, ſubiectionis, commixtus, I, 1, 6, 316. C
libertatis ente Carolum M. quaerendus, ibid.
ſubiectionis in uictrice domo Carolingorum, ib.
commixtus in Conrado et Henrico aucupe, ib.
forma eius ante Carolum M. quae? ib. F
Carolingica ſtirpe in Ludouico infante extincta, imperium nouam faciem induit, I, 1, 6, 312. E
ſinguli populi ſui iuris facti, ib.
ſub Henrico aucupe quae forma imperii? 324. B
prouinciarum libertas aliquot Caeſarum dominatu attrita et tantum non prorſus euerſa fuit, 315
permixtus imperii ſtatus a temporibus Ottonum incipit, I, 1, 6, 325. ſeq.
Lotheringiae ciuitates imperio a Gallis iniuſte ereptae, de quibus recuperandis legatio imperialis decreta, I, 1, 6, 3.6. A
interregni tempore in ordinum arbitrio poſitum eſt, quaeuis imperii negotia tractare, I, 1, 6, 377. t. *
male hoc quidam negant, ib.
ipſa adlegationum iura demonſtrent, imperii formam eſſe electitiam, I, 1, 6, 428. i. 429
ab ultima Cunradi I. aetate eius faſces quouis tempore electione delatae, 429. B
imperii forma eſt admodum adſtricta, 430. B. I, 1, 8, 566. ſ
ius legum ferendarum in imperio in facultate imperatoris non eſt, ſed ſimul in ordinum, I, 1, 6, 432. 433
an forma imperii ſit monarchica diſputant, I, 1, 6, 442
adlegationis iura eam non tollunt, 443. B
imperium Germanicum eſt monarchia adſtrictae poteſtatis, ib. C
nec hodie mutete, 444. E
olim ordines imperii rarius diuerſos legatos a Caeſareis miſerunt, cur? 446
alia facies eſt poſt ſacra mutata, ib.
Germanicum imperium legatos hereditarios hodie neſcit, cur? 453. A
poſt Carolingos ſeptem populi ſoi iuris redditi, quilibet ſuum ſibi ducem elegit, I, 1, 7, 483. D
nobiles landſesſii tum adminiſtri ducis, barones, comites et omnes ciuitates prouinciales, I, 1, 7, 484. C
in hoc rerum ordine ciuitates perſtitere, etſi duces prouincias ſues in clientelem regis Germaniae offerrent, ib.
plena territorii iura penes duces ſingularium territoriorum, ib.
una eademque facies omnibus ſeptem prouinciis, ib. F
eadem facies etiam fuit in Boioaria, 490
Bohemiae et marchiae Brandenb. priſtinam, quam principio Germ. imperii faciem habuit, retinuit, 494. G
poſt Carolingos iura ſucceſsionis in Lotharingiam et Alſatiam ambigua, 496
ſub Henrico aucupe Argentina imperio acceſſit, ib.
Germanico imperio nil quicquam iuris in Liuoniam et Poroſſiam, I, 1, 7, 530. D
ordines in comitiis ſtatuerunt, ne imperio eut ſucceſſori ulla eſſet ex facto Wenceslai obligatio, I, 1, 8, 565. g
GERMANICVM IMPERIVM, inter temporum inſelicitates fuit, quod imperii principes exteros conſuluerint, I, 1, 8, 567. B
imperatores ex diuerſis olim populis electos ſequi oportuit priſtinas de libertate imperii conſuetudines, I, 1, 8, 584. C
poſt Carolingos inter ſex populos quilibet ſibi ducem fecit eique adſignauit domania, I, 1, 8, 618. B
poſt unanimi concentu territoria obtulerunt Henrico aucupi, ib.
ſingularium rerumpubl. initia ſi intuemur, ordines ſibi principes per ſuffragia elegerunt, I, 1, 8, 634, C
electitii principatus adducti imperii coniecturas babent, ib.
hinc principali familia extincta ſuperioritas ad populum rediit, ib.
origo principatuum electitia de ſeptem archiprincipatibus intelligenda, ib. D
quid iuris in imperii feudorum ablatione, I, 2, 1, 667. oo
imperium noua incrementa accipit per plurium ſubdominorum numeros, I, 2, 1, 669. B
ex pluribus prouinciarum iuribus primum forum ſubdomini colligi poteſt, I, 2, 1, 685. A
ſeptem imperii principatus olim fuere indiuidui, I, 2, 2, 777. C
Henrico Leone proſcripto, Saxonia Bauariaque iuerunt in partes, ib.
idem in Sueuia et Thuringia euenit, ducibus in Cunradino extinctis, ib.
Thuringiae ducatus poſt familiam Ottonianam formam ſyſtematis induit, ib. D
marchia et Bohemia formulam principatuum indiuiduorum retinuerunt, ib. E
electorum praerogatiuae origines habent Germanici imperii natalibus coaeuas, I, 2, 3, 819. D
in imperio ſolenne eſt munera hereditario iure deferri, I, 2, 5, 919. A
exempla munerum hereditariorum praeter ordinarios in Germanico imperio, ib.
quo ſenſu ius poſtarum inter reſeruata imperii? I, 2, 5, 925
quo ſenſu inter reſeruata imperii non eſt, 927
angariandi ius Caeſari in prouinciis imperii non competit, 932. C
ius tutelare principi imperii unice adſcribitur, I, 3, 2, 1023. a. 1024. c
ciuitates imperiales habent ſuperioritatem territorialem in imperio, I, 3, 4, 1138
in imperio in mores iuit, ut imperator foeminis plebeis maioris dignitatis gradus adſignet, I, 3, 5, 1150
exemple, 1152
cauſae diſcriminis Latii et Germaniae in promotione foeminarum ad dignitates, I, 3, 5, 1156. A
imperii grauamina ann. 1455. facta ad Sigiſmundum, II, 1, 1, 16. qq. 19. uu
in eo minor numerus archiofficiorum, II, 1, 1, 30. nn
de cuſtodia inſignium poſt mortem Caeſaris nihil eſt conſtitutum, II, 1, 1, 35. ss
imperium eſt ens morale, II, 1, 1, 35. B
quondam neſciuit aquilam bicipitem et geminatam, II, 1, 1, 101. *
communis ſententia eſt de mutata imperii facie ſub Conrado I. II, 1, 3, 234.
GERMANICVM IMPERIVM, forma, quam nunc habemus, principium ſub Cunrado I. debet, II, 1, 3, 301. b
non Carolingicis temporibus, II, 1, 3, 305. D. II, 1, 15, 593. I. 595. q
imperii officia aulica uid. *Officia.*
ſub Carolingis Germania belli iure ſub imperio unius fuit, II, 1, 15. 595. s
Clodoueus Sueuos, Theodoricus Thuringos, Carolus M. Boios, Saxones, Venedos ui armorum ſubiugarunt, ib.
poſt Carolingos omnes prouinciae ſui iuris factae, ib.
ſingulae ſingulas reſpublicas conſtituebant, Francicam, Sueuicam, Boicam, Thuringicam, Saxonicam et Venedam, ib.
cur poſt Carolingos Germania in unum ſyſtema iterum coierit, cauſa fuit inuaſio Venedorum et Hungarorum, II, 1, 15, 596. u
ſyſtema reipubl. Germanicae pactitium eſt, nulla iuris neceſſitate conſtitutum, ib. x
Boius praeſcripta forma nouo ſyſtemati acceſſit, 597
a tempore Henrici aucupis Bohemia non regibus Germaniae ſed Germanico imperio addicta fuit, II, 1, 15, 598 A
diſcrimen eſt inter membra imperii et ordines ſeu ſtatus, 599
in imperio nullo tempore plura fuere quam quatuor aut quinque archiofficia, ſed imperii electores tot, quot peculiares populi, II, 1, 15, 604
archiofficium non potuit eſſe cauſa imperii electoratuum, ib.
Germanica lege non eſt cautum, ne alius fieret imperator, quam Germanus, 606. pp
exempla contraria Richardi, Alfonſi adſunt, ib.
eo ipſo exteri populi imperio non ſunt addicti, quod Saxonicis legibus nixerint, 609 uu
Bohemia quoodam quatuor triburorum genere imperio ſoluit, ib. 611. zz
Germanicum imperium imperat Romano, II, 3, 1, 795. B
a primordio imperii originarii ſex duces ius praetractandi habuerunt, ib.
ad abſolutum in Germania imperium plurimum iura Romana contulerunt, II, 4, 1, 1035. G
hoc fine inſtitutae ſunt academiae, 1036
GERMANICVM IVS liberat ab obligatione ſucceſſorem in feudo, I, 1, 8, 597. 598. 599
primum forum feudale in eo eſt fundatum, I, 2, 1, 684. ii. 685
concedit communionem bonorum inter coniuges, I, 2, 2, 782. E
mutui diuerſa uerba exhibet, I, 3, 4, 1089
in ſermone uſus forenſis accedat, I, 3, 4. 1096. z
iure Germanico mutui contractus omnium celeberrimus, I, 3, 4, 1097. bb
ei peculiaris titulus in iure Germanico, I, 3, 4, 1097. bb
hoc iure fit mutuum in ſola pecuniae commutatione, 1098. 1099: cc. 1101 dd
lex prohibitiua aduerſus officialium et iudicum uerſuras Germanico iure non ſtringit, cur? 1103. bb. 1105. bb
l. 33. ff de reb. cred. reipubl Germ. etiamnunc commendanda, 1106. cc
prohibet nuptias officialium Caeſaris cum filiis ciuium, quo pertinet priuilegium Francofurtenſium, 1106. * 1107

GERMA-

GERMANICVM IVS, obligat tutoram ad mutuo dandum pecuniam pupillarem, I, 3, 4, 1109. bb
poſt XVIII. aetatis annum iuuenis fit maiorennis hoc iure et mutuum contrahit, 1111. dd. 1112
minorennis mercator mutuo dare et accipere poteſt ſine periculo reſtitutionis in integrum, 1113. ff
SCti Macedoniani cauſae abſunt iure Germanico, I, 3, 4, 1114
patria poteſtas modica ac breuis, 1116. hh
peculia ſunt liberorum non patris, 1117. A
uſuris dat modum, minorennitatis priuilegia etiam filiisfam, ib. B
creditori nullam ſaeuitiam concedit, ib.
teſtes ICti Macedonianum nullum iure Germ. uſum forenſem habere, 1117. ii
eius patroni confutantur, 1118. kk
ceſſat in filiofam. officiali, 1119. 1120
patria poteſtas et Macedonianum ceſſat in doctore, ſacerdote, 1120. mm
in mercatore, I, 3, 4, 1121. nn
magiſtris artium, 1121. oo
in milite, 1122. pp
ceſſat, ſi adſit promisſio iurata, 1122. qq
renunciatio, 1123. rr. 1124. ss
ſtudioſi ſui iuris mutuum non contrahunt, niſi accedat auctoritas praefecti, 1123. tt. 1124. C
Macedonianum extendit ad merces, eſculenta, potulenta, 1124. uu
Germanico iure principes filii imperii, non adiuuantur Macedoniano, 1127. bb
Macedonianum exulat in quaſi caſtrenſi, 1127. dd
aduentitio irregulari, 1129. ee. 1130
non attenditur poſt rem iudicatam et in executione, cur? 1129. gg. 1131
parte debiti agnita filium obligat ad totum, 1131. ii
ſine curatoris auctoritate foemina contrahere et mutuare nequit, 1133. ll
ne quidem in cambio, 1134
foeminas illuſtres mutui contractu obligat, 1135. mm
mercatrix foemina obligatur mutui contractu, 1136. nn
etiam in cambio, ib.
ciuitatem imperialem ariſtocraticam mutui contractu obligare poſſunt ſenatores, 1138. qq
democraticas deuincit populus per tribunos, I, 3, 4, 1139. rr
in municipalibus conſenſus principis in mutui contractu accedare debet, 1141. ss. 1145. tt
epiſcopatuum rationes in Germania ab aliis regnis ſunt diuerſisſima, 1143. 1145. xx
in mutui contractu epiſcopi requirit Caeſaris conſenſum, 1145. xx
papae conſenſus non eſt neceſſarius, cur? 1146. zz
in eccleſiae mutuo ius Germanicum requirit patroni conſenſum, 1146. aa
in mutuo ſacrorum prouincialium ordinum conſenſu opus iure Germanico, 1147. bb
quae cauſae diſcriminis ciuilis et Germanici iuris in promotione foeminarum ad dignitates? I, 3, 5, 1156. A
iure Germanico maritum uxorem non nobilitare XII. argumentis probatur, I, 3, 5, 1159. g. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180

GERMANICVM IVS, iure germanice uxor gentilitiam dignitatem retinet, etſi ignobili nubat, cur? I, 3, 5, 1185. b
iura Germanico liberi de nobilitate materna participant, quinque huius rei cauſae, I, 3, 5, 1186. 1187
Germanico iure uerbum heredis ſumitur de illo, quem ſanguine nos habemus coniunctum, II, I. 15, 613
Germani ICti miſcent iura Romana cum Germanicis, II, 4, 1, 987
rationes, cur iuris Romani et Germanici excogitata harmonia, II, 4, 1, 988. bb
doctorum errores, quod Germanicae leges ius Romanum laedere non debeant, ib. D
quod Germaniae conſuetudines ex Romanis legibus explicandae, 989. A
patrii iuris ignorantia, 990. A
Germanici iuris profeſſor deſideratur, 990. D
Germanica iura ſunt ſcopae diſſolutae, 993. ff
leges Germanicae ſunt ſimplices et ſincerae, 995. bb
hoc probatur inductione, formulis legislatoriis, indole reipublicae, praeceptis publicis, 995. F
ſimplicitatis cauſae ſunt candor gentis et principum, 996
ignoratio pigmentorum, literae nobilibus indignae, ib. B
legum Germanicarum metamorphoſis eſt morbus peregrinorum, ib.
ſimplicium legum commendatio, ib. ee
Germanica iura carent ordine ſyſtematico, 999. ff
iure Germanico ab inſtrumentis abeſſe poſſunt formulae in nomine domini, cur? 1007. qq. 1008
formula: Dei gratia nil niſi ſchema ciuile, ab inuocatione numinis alienum, 1008. ss
Germanico iure nomina infantibus ſtatim imponuntur, an conſultum? II, 4, 1, 1009. xx. 1010. yy
nomina ſemel impoſita retinentur, ib. 1012. aa
nomina non niſi Germanica in uſu fuerunt, 1011. cc
quo tempore peregrina adſumta? ib. dd
iure Germanico triumphis non eſt locus, 1019. qq
principes deſuefacti a titulis pii, etc. 1021. ss
quo ſenſu uoce Auguſti Germanica iura utantur? 1023. yy
a ſuperſtitione imperatorum libera fuerunt, 1025. 1026
iuriſprudentiae cultus eſt uirilis, 1029. dd
exempla ſunt in Accurſio, qui quadragenarius ad iuriſprudentiam animum adpulit, ib. F
Baldus quadragenarius ad ius acceſſit, 1030, C
Zaſius trigeſimo anno, item Sichardus, ib.
iuris ſtudium potius uiris commendandum. Petronii locus, cui ridentur pueri in foris, 1031, B
in iurium ſtudio requiritur literarum et philoſophiae adparatus, ib. D
peccata aduerſus haec ceſſant, ſi selectus fiat ſtudioſorum, ib. F
pro iuriſprudentia adoleſcentium in utramque partem argumenta, 1032, A

GERMANICVM IVS, Germanica iura curiarum uſu cognita fuerunt, non ſcholarum inſtitutione, II, 4, 1, 1034. ee
ICtorum querelae de inutilibus addiſcendis, in ſpecie Sileſiorum, 1035
quo tempore et fine ius Romanum in ſcholis Germaniae tractatum? 1035. 103
argumenta VI. aduerſus auctoritatem iuris Romani in foris Germaniae, II, 4, 1, 1037. gg 1039. 1040
inſtitutum de nouo codice iuris Germanici, 1040. C
iuri Romano auctoritas in Germania demum facta in iudicio camerali ſub uerbo gemeiner Rechte, 1041. 1042
Germanis ſunt leges annales ad reipublicae munera et ad iudicis ſpartam, II, 4, 1, 1045. ll
affirmatur ex legibus publicis, ib.
declinatur iudex adoleſcens, ib. C
iudicum et magiſtratuum nomina ſunt a ſenectute, ib. E
hodie leges annales non amplius obſeruantur in muneribus ſacrorum, 1046. mm
ciuilibus muneribus, ib. ee
equeſtris ordinis dignitatibus, nn
eccleſiaſticis beneficiis, 1047. oo
moribus noſtri aeui, quod craſſiora ingenia admittit, 1048. 1049. 1050
Germanico iure ſchema maieſtatis ſoli imperatori tribuitur, II, 4, 2, 1051. 1053. ee. 1054. 1055. 1056
dubium an crimen laeſae maieſtatis committatur in principes imperii, 1060. mm
Germanorum litterae armis cedere, XII. argumentis probatum, 1063. ſeq.
quia ducis uerbum honeſtius doctoris, 1063. ee
militibus honores gentilitii non litteratis, ib. C
militum [illegible]los ipſi litterati adfectant, II, 4, 2, 1063. D
ſordet titulus *hochgelahrt*, malunt dici wohlgebohrn, veſter und geſtrenger, ibid.
pluribus reipubl. muneribus litterati indigni, ib. F
milites in Germania pars reipublicae non officiales, ut literati, ib. G
milites inter ordines S. R. I. non literati, 1064. A
praelati omni tempore ciuitatibus, ib. D
equites doctoribus praelati, ib. B
literarum non militiae ignara Germania, 1065. E
literis prohibiti Germani, non militia, ib. F
curiae ſtilus partium ſtudio laborat, ib. G
ſuprema prouinciarum munera non fuerunt literatorum, ib. 1066
iure Germanico tutorum diuerſa adpellatio, II, 4, 3, 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076
iure Germanico diſcrimina inter tutorem et curatorem ceſſant, II, 4, 3, 1077. qq
curator datur perſonae minoris, 1078
pupilli et minoris nullum diſcrimen, ib.
tutor inuitis datur, ut curator, ib. F
III. cauſae ſublati inter tutelam et curatelam diſcriminis, 1080. tt
hodie etiam inter tutelam et curatelam diſcrimen ex fuco iuris Romani, 1081. ss

GERMA-

GERMANICVM IVS, Pflegvater, Verſorger, Anweiſer praeſtanr Romanorum nominibus, II, 4, 3, 1083. uu
etiam Pflegkinder, Pflegbefohlne, Wayſen praeſtanr, 1084
Germanico iure quarta tutelarum ſpecies, pactitia, obtinet, quod V. argumentis probatur, II, 4, 3, 1085. yy 1086
pactitia aliis praefertur, cur? 1086. zz
matrem inſtar paſris tutorem dare VIII. argumentis probatur, 1089. cc
mater teſtamento tutorem dat iure proprio, non mercenario, nt in iure Romano, 1090. dd
Germanico iure mulierum ſors liberior, ib. E
praerogatiua tutoris a matre dati, ib. ee
nepos uiuo patre in aui poteſtare eſſe nequit, 1091. bb
caſus, ubi auus uiuo patre nepoti ſcribit tutorem, 1092. ce
caſus, nbi patrem ant tutorem habenti datur tutor, ib. D
quare ICtis Germanis bic eſſe liceat facilioribus, 1093. A
an dignitas inter tutorem et pupillum requiratur? 1094. bb
rationes negantium et affirmantium, ib.
aduerſus tutores ignobiles pupillorum ex nobilitata, VII. argumenta, 1095. 1096
num cauſae ſint excuſandi die Geuatterſchaffr, quod munus ſpecies tutelae promiſſae, 1097. u
Iudaeus non poteſt eſſe tutor pupilli chriſtiani, 1097. ff
tutela non cadit in hominem proprium, cur? 1099. ii
certae cauſae datur tutor, 1100. ll
de tutelae electoralis diuiſione doctrina Prinzeniana, II, 4, 3, 1101. mm
Germanico iure ſunt caſus, ubi nullus locus tutelae legitimae, 1102. oo
quid de tutela teſtamentaria principum electorum ſtatuit? 1103. xx
glaucoma legum Romanorum in boc argumento, 1104. pp
tutelae legitimae hodie uix locus, teſtibus Meuio, Schmidin, Beyero, 1109, 1110
legislatoribus Etneſto duce Saxon. Gothao. 1111. A
ſtatutis Lubecenſi, Wurtenbergico etc. ibid.
legitima tutela iure Germanico conſtricta cancellis datiuae, ib. G
quod probant R. I. 1548. 1577. et ſtatuta 1112. 1113. 1114
mater iure Germanico ex lege fit tutrix, quia ei in liberos poteſtas, II, 4, 4, 1117. bb
exempla illuſtrium perſonarum, ib. E
in feudis quoque eius generis tutelae, 1118. B
exempla et auctores, ib.
etiam in ipſa Saxon. quamuis Carpzouius matri proximos agnatos adiungat, quod eſt ex legibus peregrinis, 1118. E
exemplum in ducatu Saxoniae, ubi Ioanno mortuo, uidua agnatis praelata, 1118. F
leges antiquae Germ. pro tutela materna, Weſtgothicae, Burgundiae, Saxoniae, Poloniae, Hungariae, Angliae, 1119. C
leges Germaniae hodiernae Friderici II. II, 4, 4, 1120. 1121, E
GERMANICVM IVS, ſtatuta prouinciarum hodieroa, II, 4, 4, 1122. 1123
Leges Saxonicae, quarum dubia ſoluuntur, 1123
ſtatuta, Gothanum, Poruſſicum, 1124
iure Germanico non eſt locus rationibus Latii aduerſus maternam tutelam, ib.
iura Germanica tutalam maternam commendant intuitu ſolius amoris in liberos, 1125. dd
finiunt eam tantum ob nuptias ſecundas ſine uoto et iureiurando uiduitatis, 1127. ff
imn contractis quoque nuptiis ſecundis permanet marer in tutela, 1128. gg
iure Germanico renunciationes ſecundarum nuptiarum ſunt fruſtraneae, etiam in Gallia, Anglia, 1129. bb. 1130
Brunnemanni locus explicatus, 1130
matrem praefert auo in tutela, 1131. kk
proauia uocatur ad turelam, 1131. mm
Velleiano neglecto tutrices ſuut foeminae ſecundum ſtatuta, 1133
cauſae neglectae renunciationis, 1134. A
indignae ſunt foeminis illuſtribus renunciationes, Velleiani, ib. pp
matri tutelam non negat, licet minorenni, 1137. rr
hoc uolunt ICti Germanici, ſtatuta, rationes, aliorum regnorum harmonia, Hiſpanorum, Gallorum, Belgarum, 1137. 1138. 1139
num foemina princeps Germanico iure tutrix ſit ante maiorenniratem, dubitant, II, 4, 4, 1139. ss
uenia aetatis prodeſt tutrici, ut ſuſcipiat tutelam, 1142. uu
prodeſt etiam tutrici contracta minorennitas, rationes, 1143. B
prodeſt etiam perſonis illuſtribus et principibus foeminis, ratio, 1144
mater euangelici epiſcopi tutrix eſſe poteſt, exemplum in Merſeburgenſi epiſcopatn, cur? 1145. 1146. B
tutelae et curatelae ſublata diſcrimina, 1147. bb
mater et auia Germanico iure ſunt curatrices, 1147. cc
praeſertim foeminae principes, 1148. A
maternae tutelae finis pubertas in Germania debetur iuri peregrino, 1148. dd
locus ex Vlrico Hubero, ib. D
teſtamentarius tutor cedit matri, 1150. gg
pater nequit matrem prohibere munere tutelari, 1150. hb
pacta aliquando matrem a tutela excludunt, 1151. kk
tutela eſt officii materni iure Germanico, cur? 1152. mm
mater ad inuentarium non eſt obſtricta, 1154. oo
multo minus princeps tutrix, 1155
rationes conſilii pro tutricis inuentario, 1156. qq
matrem non excludit ab hereditate pupilli, ſi tutorem ei non petierit, II, 4, 4, 1157. ss
principi tutrici concedit uſumfructum, cur? 1157. bb
etiam tutrici plebeiae, 1158. cc
rationes pro tutricis uſufructu, 1159. 1160
tutela datiua iure Germanico fuit uſitata, II, 4, 5, 1164. ff
iudicibus legibus antiquisſimis datum eſt, ut tutoribus prouiderent orphanis, II, 4, 5, 1165. A
quod prouida cura factum, 1166. gg
GERMANICVM IVS, omnis tutela, legitima et teſtamentaria Germanis eſt datiua, II, 4, 5, 1166. kk
omnis generis tutori opus eſt tutorium, 1167. ii
qui ante tutorium non tenentur, 1168. nn. oo
Germanica iura in legitimo tutore uolunt inquiſitionem, II, 4, 5, 1169. tt
in teſtamentario, 1170. B
cauſae inquiſitionis quae? ib. D
noſtra confirmatio tutoris differt ab inquiſitione Romanorum, 1170. un
num banc prohibere poſſit parens teſtator, dubitatur, 1171. A
num tutore rite dato alia confirmatio, quam ſi datus ſit ſecus, affirmat Brunnemann, negat auctor, 1171. xx
num dentur mixtae tutelae, II, 4, 5, 1172. yy
apud Germanos omnis iudex eſt etiam tutelaris, 1174. cc
Hoppii probatio eſt infirma, ib.
ſincera magis ex ſtatutis Boicis, 1175. B
Wurtenbergicis et aliis, 1176. A
iudicem tutelarem omnem eſſe probatur teſtimoniis forenſibus, 1176. B
rationibus iuris Germanici, ib. C
gentium concentu, Belgarum, Suecorum, Anglorum, de quibus *locus* memorabilis, ib. **
quid ſi alta et baſſa iurisdictio ſit diuerſorum, ib. E
in pleriſque Germaniae ciuitatibus conſtituti magiſtratus tutelares, 1177
Noribergae, Ratiſponae, Dreſdae camerae pupillares in Belgio et Gallia, 1177. 1178. 1179. A
a praefecto tutelari pendent tutelares magiſtratus, 1179. B
tutela datiua uaſalli utrum ſit domini an iudicis? 1179. cc
pro iudice et domino argumenta, ib.
tutela datiua utrum Caeſaris uel ordinum prouincialium? 1182. B
in prouinciis Germaniae non ubique locorum tutores dare poteſt imperator, 1183 ii
nec notarius, nec comes palatinus, 1183. 1184
etſi poteſtate tutelari ſigillatim ab imperatore inſtructus, II, 4, 5, 1184. mm
quiuis iudex tutorem dat ſine *diſcrimine* pupillarium facultatum, 1186. cc
nec obſtat conſtitutio Wurzburgenſis, ib. †
iuſtitia huius oſtenditur, 1188. dd
iure Germanico tutoris datio non eſt penes epiſcopum, 1187. ff
recte hoc negatur epiſcopo, 1188. gg
omnes propiuqui obligantur ad petendum pupillo tutorem, 1190. nn
ſtatuta prouincialia, ib. *. **
imo iudicibus id iniungit, ut deorec petant, ib. oo
neceſſitatem iniungunt ſtatuta prouincialia, 1191. *. **. †
tutelares praefecti petant tutores, cur? 1191. rr
num excidat pupilli hereditate, qui petere neglexerit, negatur auctoritate ſtatutorum, 1194
teſtimonio ICtorum, rationum momentis, 1194. 1195
diſſolutio contrariorum, 1196
cur etiam curator minori petendus ſit, 1198. yy
rationes affirmantium, negantium, 1199. C
GERMA-

GERMANICVM IVS, contentio legum Romanarum et Garmanicarum deaequitata, II, 4, 5, 1200. xx
tempus intra quod tutor perandus uariat iuata ſtatuta, II, 4, 5, 1200
Bremenſia at Porusſica habent XIV. dies, ibid.
menſas tres Hamburgenſia, Lubecenſia, ib.
ſemeſtre ſpatium Magdeburgica, ib.
contentio pro aequitate iuris Germanici, 1201
tutala fructuaria pleraeque Europae ſolennis, II, 4, 6, 1205. cc
in Germania fructuariaa tutelaa ſunt iuris communis, II, 4, 6, 1208
probant eas leges antiquas Saxonicaa prouinciales, ib. E
Saxonicae ſeudalas, 1209. E
leges Sueuicaa, ib. G
probant eas inſtituta Germaniaa hodierna Silaſiaa, 1210. C
Morauiae, Boioariae, ib. D
praaſertim inter perſonas illuſtres, ib. E
pactum inter Wolffgangum et Rupertum archipalatinos anno 1543. 1211.*
probant eas rationes tutelaa fructuariaa apud Garmanos, ib.
radia et fundamantum ſalarii tutelaris fuit tutela fructuaria, 1212. cc
ſalarium tutores habant in Saxonia, Wurtanbergia, Boioaria, Tirolenſibus, Franconia, Argentorarenſibus, Francofurri, Hamburgi, Magdeburgicis ſtatutis, 1213. 1114.
fructuariae tutelaa ſublatae Garmaniaa deſuatudine, II, 4, 6, 1217. aa
ſalarium tutelara non eſſa iuris darogatorii arg. VIII. II, 4, 6, 1216. gg
quaa aduerſarii contra id adferunt, reſpondentur, ib.
quod Icti uerſentur in arrore iuris Germanici, 1216. hh
patronorum et domini ſeudalis tutelae eonferuntur, 1217. ii
cauſaa tutalaa dominicae eſt aduestio pupilli ad uirrutem militarem, 1217. ll
negatur uſusfructus feudalis pupillo, ceſſantibus ſeruiriis, 1218. mm
domini turela teſtamentarium at legitimum tutorem excludit, 1219 oo
alimenta pupillo debeutur, deficienta demum allodio, 1219. pp
in tutelis fructuariis educatio eſt domini, 1220. ss
domini tutela ad annum XVIII. aut XXI. perdurat, 1221. uu
matrimonium uaſallae eſt nullum ſine aonſenſu domini turoris, 1221. xa
domina poteſt eſſa tutria naſalli, 1221. zz
enara libertorum afficiunt omnes aorundem poſteros, 1223. bb
Germanico iure fructus adiudicantur non ſundo nec ſamini, ſed operis, 1229. oo
probat hoc ius Saxonicum, II, 4, 6, 1229. F
electorale Saxonicum, II, 4, 6, 1230. C
commune hodiernum, ib. G
in uinetis etiam locum habet, 1231. A
Porusſici iuris cum Saxonico concentus, 1231. pp
Magdaburgici cum Tranſiſolano, ib. *
lex Saxonica ab iniquitate liberatur, 1232. xx
leges Marchiae Brandenburgicae in fructuom attributione a medio Iulii ad medium menſis Auguſti, 1233. qq

GERMANICVM IVS, uindicatur ab iniquitata, II, 4, 6, 1234. xxx
fructuum attributio feudalis a Martin menſa ad Auguſtum, 1235. rr
interpretum 2. F. 28. ſenſus multiplicas, 1235. ss. 1236. 1237. 1238
decreti noua apologia, 1238. 1239. 1240
ſub paregrino iure ingemiſcit Germania, 1241. xa
qui Icti limites 2. F. 28. prolatos uolunt, 1241. yy
quinta claſſis attributionem fructuum conſtituit in diuiſione pro temporis rata parte, 1242. aa
rationes, ib.
marchiae Brandenb. conſtitutio 1527. ſingularis, 1244. E
Garmania in fructuum attributione toto coelo aliena aſt a iure Romano, 1245. bb
quare Icti Garmaniei ubique fere l. diuortio ſequi malint praacepra, quam ragulam iuris Romani: fructus eſſe pars fundi, 1247. ce
num tutor fructuarius diuidat annuos fructus pupillo, rationes negantium, II, 4, 6, 1247. ff
rationes affirmantium, ib. F
fructuum diuidicula in conductiona, 1248. gg
emphytautaa beredi fructuum diuidicula, ib. bh
in maioratu, ib. ii
fructuum diuiſio in fundis, 1249. kk
in emrione, fideicommiſſis, ib. ll. mm
in uictalitio uidua demortua num fructus diuidantur cum aius berede, negant alii, alii rectius affirmant, 1249. nn
in ſacerdotiis et ſacris collegiis, 1250. oo
in retractu, ſimplici uſufructu, ib. pp. qq
quare apud Germanos naturales fructus diuidendi? 1251. bb
praerogatiua diai atiam in naturalibus pleriſque eſt dies Vrbani, 1252. cc
conſtiturio electoralis, in naturalibus locum eſſe iuri ciuili ut fructus cadant uouo domino, 1252. dd
ainiles fructus Germanico iure diuidendi, 1253. ff
etiam fundi accepti ratio habetur in diuiſione, 1253
ſi dies neſcitur, computare ſolemus menſes a tempore ultimae collectionis, termini ſunt ultima perceptio, 1253. ii 1254. kk
diuidiculae fructuum luculentia in induſtrialibus, naturalibus, ciuilibus, II, 4, 6, 1258. bbb
fructuum attributio in republica principe damortuo non fit ex legibus Romanis, 1257. ccc
ſed ax ratione peculiari, 1258. ddd
ſucceſſio iure Garmanico atiam fit par pacta, quare? II, 4, 7, 1266. 1269. 1270. 1271. 1172. 1273
quid in ſucceſſiona ab intaſtato, ſi liberi aa diuerſo matrimonio ſint et tamen in uniona prolium, II, 4, 7, 1274
querela inofficioſi non datur fratribus unilateralibus, 1275
in ſuccaſſione reſpiciuntur bona cuiqua parenti quaeſita, — 1276
in ſuccaſſione locus eſt liberis matrimonii putatiui, ib. E
libarorum axcluſio fit ſeparationa, 1277
dioiſiona, de qua Brandanb. edictum in Weſtphaliae prouinciis anno 1686. ibid.

GERMANICVM IVS, iura axcludendi libaros, quibuscum ſamel diuiſum, ab hareditate utriuſqua parentis plurimis Germaniaa prouinciis ſunt communia, II, 4, 7, 1279. G
uominatim haec conſuetudo Altenaa eſt ſolennis, 1280. D
idem iuris par Hildeſiae ſtatuta, II, 4, 7, 1280. G
ad hanc uormam etiam pacta dotalia eaplicanda, 1281. B
ius Cliuanſium ſucceſſionis diuerſum et ſingulare in primogenitura, 1281. F
ius Cliuenſa & Marcanum, 1182. G
Colonianſe, ib.
ſucceſſio adſcendentium cum unilateralibus quae? 1284
fratres bilaterales ſunt tantum heredes, 1283. G
hoc diſcrimen eum fratribus non attenditur, ib.
ſucceſſiones uterinorum et conſanguineorum, 1284. G
quid in ſucceſſiona ſeudorum ſingulare iura Germanico? 1285. F
quid in fideicommiſſis? 1286
quid iuris in fratribus per ſubſaquens matrimonium legitimatis? 1286. G
quid iuris de fratribus unilateralibus tantum? 1287
quid ſi adſit fratris teſtamentum? 1288
quid iuris in ſucceſſione adoptiui? ib. E
quare apud Germanos nulla ſint inter ſuos at emancipatos diſcrimina ſucceſſoria? 1293. bb. 1294
quare apud Germanos bonorum inter coniuges communio legitima VII. cauſae, 1298. kk. 1299. 1300
pro communiona bonorum inter coniuges planiſſima leges Germanorum, II, 4, 7, 1301. ll
Francorum, Suauorum, Thuringorum, Saxonum, Weſtphalorum, Venedorum, Belgarum, 1301. 1302. 1303
coniuga demortuo omnia bona ſunt ſuperſtiris, nulla liberorum, 1304. mm
quod probatur IV, argumentis, 1304. F 1305
contraria argumenta diſſoluuntur, 1306
Gerrodanum monumentum fidam habet, I, 1, 4, 230. a
GERO, marchio dux Brandanburgicus uocatur, I, 1, 4, 230. a. c
aduerſus Henetos et Obotritos in marchia dua conſtitutus tempore Henrici aucupis, ib.
cur dux Saxonum dicitur? I, 1, 4, 231. e
praecipui principis uerbo apud hiſtoricos bonaſtatur, I, 1, 4, 236. m
uſus eſt titulo, Dei gratia, I, 1, 4, 237. n
in uno conuiuio triginta principas Slauorum trucidauit, I, 1, 4, 261. a
Henricus auceps Vanedis Brandenburgicis ipſum dedit principem, II, 1, 15, 597. y
Γηρεγκομένον, quid Graecis? II, 1, 3, 251
Geroldus, apiſcopus Altenburgenſis, cultum Prono deſtruaiſſe dicitur, II, 1, 12, 540. ss
Gerſo, cancellarius Pariſienſis, eius oratio anno 1403. coram Benedicto XIII. habita, II, 2, 2, 680. B
Gerulae pupilli, II, 4, 3, 1076. oo
Geſchencke, II, 1, 12, 535
Geſchwiſter von voller Geburt, halb Geſchwiſter, II, 4, 7, 1268. G

Geſs, Geſſa, Polonis Iouem denotat, II, 1, 12, 527. xx
Geſta Dei per Francos de lanceao inuentiooe iucunda memorant, II, 1, 1, 190. G
Geoatterſchoffs, num cauſae excuſandi, II, 4, 3, 1097. cc
Geuebardus, nobilis, I, 1, 8, 600. **
Gewoldus, Chriſt. inſignium cuſtodiam adrogat Bauariae duci, II, 1, 1, 23. hh
ſed refutatur, ib. 24. 25. ii. 27. kk. 18. ll
Ghiſtele itiorrerium, II, 2, 4, 709. cc
Giaelda, quid Suecis? I, 3, 4, 1094. C
Gieſenios, de iure et regimioe ecademiarum, eius ſpuria deriuetio uocis academiae, II, 1, 5, 363. e
Giſanius iud. Lucretian. II, 1, 11, 503. F. 510
Gilden, I, 3, 4, 1140
Gildbauren, cenſitici homines, I, 3, 4, 1094. B
Gildmeiſter, I, 3, 4, 1139
Gilgal, II, 2, 1, 661. C
Ginſchepſius de Wurtenbergico ducatu, I, 2, 1, 662. F
Giſala, Henrici II. ſoror, nupte Stepheuo regi Hungariee, qua lege? I, 1, 1, 58. B
Gisbertus obtinuit Luxenburgum, II, 1, 2, 224. kk
Giſebertus, eius Iuſtiolanus harmoniacus taxatur, I, 3, 5, 991. E
Giſelbertus camererius, I, 1, 4, 247. a
dux Lotharingiae, II, 1, 1, 30. C
filius Regenerii princeps electus a Lotharientibus, reiecit Conredum I. II, 1, 2, 220. 221. 124
Zoentipoldo ſuffectus a Gellis deuictus, II, 1, 2, 218. 233. i
eius poſſeſſionem Henricus auceps Germauiae aeteruum recuperauit, ib.
clientelam Conradi eſpernatus eſt, II, 1, 2, 229. A
dedit Gallo anſam occupendi Lotharingiem, ib. q
Giſelinus II, 1, 11. 501. 506
Gladius imperialis Caroli M. II, 1, 1, 12. E. 53
nom inter reliquias Caroli M. ſit, diſputant, II, 1, 1, 117
ratiooes oegantium, 118. 119
rationes affirmantium, 120. 121
gladius electoralis, I, 1, 4, 259. f
de *Glanuilla*, Ranulphus, teſtatur proximom herrdem pupilli ad eius totelam eſſe inhebilem, II, 4, 3, 1107. G
Glauchenſe contubernium pauperum, priuilegium Caeſaris ei datum, I, 1, 7, 487. F
Gliſmoda, mater Conradi I. II, 1, 2, 208. b
eius genus obſcurum eſt, Ib. c
Sueuicae gentis ſoeminam eſſe coniectura, ib.
Globus imperialis, II, 1, 1, 112. 117
Glockins, Io. Caſp. conſul Helae Sueuorum, II, 1, 13. 541
Glorias Carlewix, Schultheiſs in Halle, ein Gerber, I, 3, 1, 991. n
Gloſſa iuris canonici, I, 1, 1, 26. F. 169. B
iuris ciuilis, II, 4, 1, 1011. B. 1029. F. 1030. A. II, 4, 4, 1142, B. 1146. E
ſpeculi Saxonici, II, 1, 14, 586. F
Gloſſaria, II, 1, 14, 565
Gloſſatores, I, 1, 3, 169. A. II, 1, 3, 278
Gnaden-Gelder uarin emeritorum generi commiſit Fridericus rex Porusſiae, II, 1, 3, 316. B
Gneſuenſis primas Magdeburgico ſubfuit, II, 3, 1, 779. 791. 792
Gnoſtici enimam eſſeotiae diuioae particulam credidrrunt, II, 1, 6, 397. 398. d
Gneyrn, principatus Venedorum, I, 1, 4, 263. h
Goczbus, I, 1, 8, 601. 602
Goda a Vandalorum rege deficions ſe primus regem Sardiniae adpellauit, I, 1, 5, 81
Godeleueus, Guil. II, 1, 7, 416
Goedens de V. Sigoificatione, II, 1, 3, 271. A
Goerzii, Haſſiao clientelares, I, 2, 1, 607. m
Goeſius Wilhelmos, II, 1, 5, 374. C
Goetten, Iac. de quarta pauperum teſtatur, II, 1, 3, 322. d
Goldaſtus, Melchior, eius doctrina de regno, I, 1, 1, 27
exhibet clientelares literas Ottogaro e Richardo datas, II, 1, 1, 57. E
eius monarchia S. R. I. II, 1, 3, 277. e
teſtatur de Procaſpidane tranſactione et Futonenſi, II, 1, 4, 346. A
eius catholicum rei monetariae commendatur, II, 1, 5, 368. b
eius codex MCrus Prudentii, II, 1, 11. 507
exhibet leges duellorum, II, 1, 14, 569. B
teſtatur de Gerone, duce Brand. II, 1, 15, 597. y
eius quinqoe errores de Bohemiae erchipincernatu, II, 1, 15, 604. 605
egit de diſcrimine Slauicae linguae a Teutonica, II, 1, 15, 606. rr
Moguntino tribuit ſubiectionem Pragenſis epiſcopi, qua Germaniae primati, II, 1, 15, 607
ſubiicit reges imperio ab imperetore adpellatos, II, 1, 15, 608. tt, 609
exhibet album imperii 1526. 611. yy
conſuodit ſpecies tributi imperii, ib. zz
putat, Bohemiae ducem ab Arnulfo en. 890. Morauiae regoo edſcriptum fuiſſe, 612
operoſus eſt, ut probet, Bohemiae regnum eſſe ſucceſſiuum, Ib. 613
totus in eo eſt, ut probet, Bohemiam quaſi ondecimum eirculum Germaniee habiram eſſe, 618. h
eius erros de ennetarum taxa, II, 3, 4. 936, D
Goldberg, ditio principetus Venedorum, I, 1, 4, 263. h
Gonzalez, Ioh. Ant. de Selas, eques Calatrab. cruc. purp. differt. de duplici uiuentium rerra, II, 1, 10, 487. u
eius opinio de muodo, ib.
Gonzalez de Mendoza, deſcriptio Sinae, II, 1, 7, 415. s
Goſcbr, II, 4, 3, 1073. A
Goslaria, ciuitas imperialis, I, 1, 7, 491. 492. 493
fuit pelatium Caeſerum Saxonicorum, II, 1, 15, 594
Gothi, iure geotiom reges hebuerunt, I, 1, 1, 80. A
eorum irruptiones in Italiam, II, 2, 2, 668. D
Gothici reges ex Scandinauia originem duxerunt, I, 1, 1, 95. F
ducum titulum cum regis propriis auſibus permutarunt, I, 1, 3, 161. A
Gothicum regnum, in Gallia oppreſſum per Chlodouseum, I, 1, 1, 9. B
Gothofredus de auctor. let. lioguae, T. Probi libellum de nominibus impoſitiuis adiunxit Carol. Sigon de nomin. Rom. II, 1, 11, 498. A. II, 1, 3, 278. C
Gothofredus, Theod. agit de loco cuſtodiae cimeliorum regni Galliae, II, 1, 1, 54. ***
Gothofredus Viterbienſis, interpres myſticus de globo imperiali. II, 1, 1, 116
Gotouicus, Io. II, 2, 4, 704. D
Gettes-Maenner, II, 3, 3, 857. A
Grabow, ditio Venedorum, I, 1, 4, 264. h. 263
GRAECI ad linguae indolem ſcribunt μαρκέσιον, I, 1, 4, 215. m
apud eos moris fuit, latine uocabula Graeca terminetione ueſtire, I, 1, 4, 215. o
dignitetis praerogetiuam poſuerunt in coloribus, gemmis ac ueſtimentis, I, 1, 4, 258. b
eorum barbaro-Graeca uocabula, II, 1, 3, 251. f
ante Chriſtum natum eccentus non adſcripſerunt, II, 1, 5, 362, D
uitam aeternam propugnauerunt, II, 1, 7, 410. D
literarum inuentionem tribuunt Phoenicibos, II, 1, 10, 480
eorum fabuloſa origo, II, 1, 10, 489. bb
plures Deos coluerunt, undr Deorum multitudo, II, 1, 12, 516. q
coluerunt ſolem, II, 1, 12, 522
eurora iis multum hooorata, II, 1, 12, 531. g
eorum ſuperſtitio in ſyluis, II, 1, 12, 535 u
eorum eruditio Iudeeis e Rabbinis interdicta, II, 2, 2, 661
nihilominus epod Iudaeos introducta, ib.
eruditionem a barbaris acceptam excoluerunt, II, 2, 2, 663
apoetarum fabulis ad uerius eruditionis genus ducti ſunt, 664
ab iis Romaoi eruditionem aeceperunt, 667
diu ſtudoerunt, 666
magiſtros ſuos uenerentur, II, 2, 4, 708. y
abhorreot e rutelis legitimorum agnatorum, II, 4, 3, 1106. rr
lex Solonis remotiores uocat ed tutelam, cur? II, 4, 3, 1106. C
apod eos popillorum curam princeps geſſit, II, 4, 5, 1161. ee 1164. D
GRAECI IMPERATORES regales codicillos impertiuerunt, I, 1, 1, 41
Aoaſtaſius Chlodouaeo regale diedema miſit, ib.
prioceps Delmatiae, Creſimirus, ab iis regiae dignitetis inſignia ſuſcepit, I, 1, 1, 42
Croatiae domini regis nomine adpellati auctorirate Caeſerum orientis, ib.
idem dicendum de Slaooniee, Bulgariae, Boſniae, Raſciae principibus, ib.
Ioann. Lucius de his regibus ex inſtituto egit in hiſtoria Dalmatiae et Freſneus, 43. †††
limitum cura epud eos fuit, I, 1, 4, 215. 116. o. p. q
eorum poteſtas fuit infinita, I, 1, 4, 211. g
praeter quatuor munera Auguſtae domus etiam alia plure habuerunt, I, 1, 4, 247. a
ſtolae indumentum iis maxime fuit uſitatum, II, 1, 1, 102. * **
Carolus M. et eius poſteri Graecorum imperetorum habitum ſunt ſequuti, ib. ***
an chirothecas in uſu habuerint, II, 1, 1, 107
GRAECI

GRAECI IMPERATORES, chirothecae uſum a Parſis didicerunt, II, 1, 1, 107
iis in uſu fuit globus imperialis, II, 1, 1, 114
quid de gladio imperiali dicendum, ib. 117. 118. ſeq.
militum inualidorum curam maximam habuerunt, II, 1, 3, 259. 260. 261
eorum pietas de ualetudinariis militum eſt teſtatisſima, II, 1, 3, 271
primus ualetudinariorum conditor celebratur Zoticus, inuentor ptochotrophiorum, ib. a
qui tempore Conſtantini M. Byzantio Iobotrophium aedificauit, ib.
orphanotrophi megna dignitas in imperio orientis fuit, ib. 271. b
imperatoris frater fuit orphanotrophus, 273. C
ipſi Iuſtiniano haec cura commendatisſima, ib. d
Philippicus, dux Mauritii imperatoris, militum inualidorum miſeratione magnopere adfectus, ib.
Theophilacti Simocattae teſtimonium de eo, ib. e
praeceptio Mauritii de curandis militibus uulneratis, II, 1, 3, 273. f
Alexius imperator megna munificentia inualidorum contuberuium inſtituit, 274
Annae Comnenae locus de ualetudinario, ib. g
imperator ipſe inualidos uiſitat, ib. B
menſae adhibet, introitum ſolennem decliner, ib. C
inualidos ſtatim inuiſit, ib. E
monaſteriis commendat, ib.
aeno Codini Curopalatae nulla eius ueſtigia ſuperfuerunt Caeſarum luxuria, II, 1, 3, 277. b
adpellati fuerunt nominibus latinis, II, 4, 1, 1011. bb
add. *Byzantini*, *Conſtantinopolitani*.
Graecia multos principatus habuit, I, 1, 1, 6. B
eam Turca deleuit, I, 1, 1, 111. E
GRAECORVM PHILOSOPHIA, de literarum inuentione diſputant, II, 1, 10, 480, l
alii Pelamedem, Linum, Cecropem, Orpheum, Prometheum nominant, ib.
philoſophi in multas ſectas iuerunt, omnes tamen uitam aeternam crediderunt, ib.
philoſophia primis temporibus uiguit in poetis, ib.
Orpheus eſt antiquisſimus, ib.
perſuaſit Graecis, flexis diis manibus ſe coniugi Euridicae aditum ad ſuperos impetraſſe, ib.
Homerus ſiſtit Vlyſſem mortuos euocantem, ib.
depingit inferorum ſedes, ib.
ſectae Ionicae conditor eſt Thales Mileſius, II, 1, 7, 421
eius dogma de immortalitate, ib.
Laertius, Anaxagoras animam incorruptibilem crediderunt, ib. z
de Italicae ſectae inſtauratore diſputant, num Pherecides, an Pythagoras, ib.
Pythagoras μετεμψύχωσιν alii defendunt, ac ſi ſenſu morali eam intellexiſſet, ib.
Eleatica ſecta uitam aeternam ſtatuit, ib. E
eius conditor dicitur Xenophanes, ib.
GRAECORVM PHILOSOPHIA, Arabibus etiam Graecorum philoſophia innotuit poſt Mahummedem, II, 2, 4, 708
qua occaſione? II, 2, 4, 711. mm
Graecanica eruditio a Rabbinis interdicta Haſmonaeorum tempore fuit introducta, II, 2, 2, 661
eorum eruditio heroica conſiſtebat in prudentia adminiſtrandae reipublicae, II, 2, 2, 664. B
poetas diuinos crediderunt, ib.
philoſophi Homeri auctoritatem impugnarunt, ib.
antequam ad philoſophiam animum adiecerunt, quatuor diſciplinis, arithmetica, geometria, muſica et aſtronomia imbuti ſunt, II, 2, 2, 664. F
quae μαθήματα uocata, 665. A
uernacula lingua philoſophiam docuerunt, ib.
a grammatice ad lectionem poeterum, hinc ad mathemata, abhis ad philoſophiam accedebant? ib.
mathematum neceſſitatem urſerunt Pythagoras et Plato, II, 2, 2, 665
neminem ad ἀκροάσεις admiſerunt, niſi mathematis imbutum, ib.
poſtea ex quaternario in ſenarium numerum eſt mutata philoſophia, quae ἐγκυκλοπαιδία dicta, ib.
dialectica a latinis inter προπαιδεύματα eſt relata, ib. F
rhetorica iouitis philoſophis in numerum προπαιδευμάτων eſt relata, 666. C
rhetorica Athenis floruit, ib.
hinc tria genera orta, Graecis πολιτικοὶ, δημαγωγοὶ, oratores dicti, ibid.
hanc conſuetudinem reprehenderunt Socrates, Plato, ib.
philoſophiae ſtuduerunt X. XII. XIII. XVIII. XXX. annos, II, 2, 2, 666. G
quas nos facultates ſuperiores adpellamus, ipſis plane ignotae erant, 667. A
nonniſi tres philoſophiae partes habuerunt, ib.
Thales cum ſecta Ionica naturalem doctrinam excoluit, II, 2, 2, 667
Graecorum ſectae inprimis Stoica in urbe Roma libere admiſſae, II, 2, 2, 669. E
adpellarunt τὰς τῶν ἔξωθεν ac τῶν θύραθεν ἐπιστήμας, II, 2, 2, 670. C
Graentze non tam finem ſignificat, quam ſignum finis, I, 1, 4, 212. c
Graentz-Hauptmann, I, 1, 4, 222. i
Graentzſtein quid? I, 1, 4, 215. l
Graeuius, antiquit. Rom. II, 1, 3, 270. B
affert legem XII. Tabularum de Solonis legibus translatam, II, 1, 5, 373. B
Grammatica, in Cananaeis nata, ab his literas Graeci ac Latini mutuarunt, II, 2, 1, 634. C
irregenito ſcopulos iniicit, II, 2, 1, 637. D
ab anno aetatis ſeptimo eam Graeci docebant, II, 2, 2, 665
addita fuit mathematis, ib.
grammatice, ſtricte dicta, hiſtoriam uniuerſam, ſtili doctrinam, enarrationem poetarum et aliorum ſcriptorum comprehendebat, ib.
grammatices ſtudium ac aeſtimatio apud Romanos, II, 2, 2, 668
eius fines dilatati, ib.
Grammatici in ſcholis publica auctoritate docuerunt, II, 2, 2, 668. D
eorum immunitas ab oneribus et felicitas, ib.
Grammatiſtice reſtricta erat ad ſolam legendi, ſcribendi et rudem computandi artem, II, 2, 2, 665. 666
Grammondus, Gabr. Barth. pro Lotharingia foeminine ſcripſit, II, 1, 4, 358. qq
eius locus de iubileis, II, 3, 5, 981. F
Granada, regnum, I, 1, 1, 7. A. 87. E
Grand Eſcuyer, I, 2, 5, 937. A
Grapaldus, Franciſcus Marius, II, 1, 3, 249. a
Graphice, pars eruditionis apud Graecos, II, 2, 2, 665. B
Gratia, doctorum opinio ſucceſſorem non obligari ex gratiis, I, 1, 8, 547. m. 549. n
Gratianus, Antonius Maria, falſo pontifici Emerici adpellationem regiam adſcribit, I, 1, 1, 63. A
in Gratiani decreto commentum de Martello toleratur, II, 1, 3, 280. g
confirmat res eccleſiae eſſe patrimonium pauperum, II, 1, 3, 281. i
Gratiani decretum in ſchola Pariſienſi receptum, II, 2, 2, 676
Gratianus, imperator, exponendi morem e republica proſcripſit, I, 3, 3, 1062. E
poenam dictauit deſuper, 1063
Grau, eius adpellatio et ſignificatio, I, 1, 4, 220. d
Granen, iudices dicti a canitie, II, 1, 14, 565. 566. C. II, 4, 1, 1045. F
de *Granel*, Rob. plenipotentiarius Gallicus, II, 1, 4, 356. C
anno 1670. comitiis ſcriptum exhibuit, ibid.
Graaiones urbibus ab imperatoribus dati, ut eorum nomine ac auctoritate iura dicerent, II, 1, 14, 564. C
Grauius, Io. Anglus, II, 2, 1, 628. f. II, 2, 4, 714. k
Gregoras, Nicephorus, meminit marchionis Montisferratenſis, II, 1, 14, 575
eius locus de origine ſcientiarum ab Hebraeis, II, 2, 1, 635. C. 638. g
de S. *Gregorio*, Ant. papae collationem regalem tribuit, I, 1, 3, 151. F
Gregorius, eius epiſtolae, II, 1, 1, 86. gg II, 2, 1, 656
Gregorius II. pontifex, Leoni imperatori ſacris interdixit, II, 1, 3, 200. B
Gregorius III. pontifex, Leoni imperatori ſacris interdixit, II, 1, 3, 200. B
Gregorius VII. pontifex, dominatus pontificii praecipuus aedificator, I, 1, 3, 201. F
eius artes, quibus inueſtiturae iura Caeſari diſputauit, II, 3, 4, 930
Gregorius IX. pontifex, formauit myſticos ſenſus inſignium, II, 1, 1, 68. E
Gregorius XIII. pontifex, adpellauit Sabaudiae ducem ſupremum magiſtrum ordinis S. Lazari et Mauritii, II, 8, 1, 122
Grenoble, II, 1, 8, 451. 452
Gretſerus ex inſtituto ſcripſit de S. R. I. reliquiis, II. 1, 1, 9. ii
eius ſyntagma de S. R. I. ſacroſanctis reliquiis et regalibus monumentis, praeſertim de quadruplici lancea, ib. 9. 14. 39. 69. ee. 70. hh
ſumma libri, ib. 9
liber de cruce Chriſti, item hortus crucis, ib.

 Gretſerus,

Grtſerus, recenſet cauſas translationis inſignlum, II, t, t, 19 xx
dobirar, quomodo Henricus Brunſoic. inſignia accepiſſet, II, 1, 1, 37.*
corrigit Curopalatam, II, 1, 3, 277
Grimmenſis pons, ibi ſtetit Trigla idolum, II, 1, 12, 533
Grinanus, comes, oppugnat arcem Arauſionenſem, II, 1, 8, 445. u
Graenwegen teſtatur Macedoniano nullum bodie nſum forenſem, I, 3, 4, 1117. F
Groningamma caſtram anno 1336. ad Wurtenbergicos peruenit, II, 1, 14, 575. G
Groauiczii comites marchiae naſalli fuerunt, I, 1, 4, 271. y
Grotius, Hugo, a partibus pontificis ſtetit, I, 8, 3, 171. B
eius liber poſthumus a Iuſto Pacio reſutarus, ib. a
aius ſententia de pontificis poteſtate, ibid.
aius teſtimonium de adlegationibus imperii Belgarum cauſa factis, I, 1, 6, 340. ff
eius opinio de patrimonialibus regnis, I, 1, 8, 541. b
de obligatione principis ex probabili deceſſoris ratione, I. 1, 8, 545. h. i
de uera religione chriſtiana, II, 1, 5, 368. A. II, 1, 12, 512. f
doctrina de conſcientiae ui, II, 1, 7, 402. d
teſtatur de Canariae inſularum habitatoribus, II, 1, 7, 418. p
eius teſtimonium de Moſe, II, 1, 10, 485. s
eius dilemma da Americanorum natalibus, II, 1, 10, 456
aius comment. ad Col. de Ebraeorum dicto maledictus, qui Graecorum addiſcit philoſophiam, II, 2, 1, 623. 633. y
fuit inconſtaos in religione, II, 1, 1, 642. n
nimia audacia Chriſti parabolas fabularum nomine adpellat, II, 2, 9, 757.*
Grubelias, Chriſtianus, aius inſtitutum de lingua Germanica, II, 3, 4, 889. D
Gruterus, II, 1, 3, 264. g
Gryllas apud Plutarchum Aegyptios omnes dicit medicos, II, 2, 2, 663. C
Grypbiander in Weichbild. Saxon. adſcribir coronam Cunrado IV. II, 1, 1, 87. s
Guagainus, Robertus, defenſor Caroli Martelli, II, 1, 3, 279. f
quaerit fnotem praebendarum militibus conceſſarum temporibus Caroli ſimplicis, II, 1, 3, 283. s
Gaaldus, hiſtor. pac. Pyren. II, 1, 4, 355. ss
Gaurdia, feudum guardiae, II, 4, 3, 1072. A I, 2, 5, 953
a *Guarient*, Franc. Ant. nobilis, eius doctrina uon Leben-Schulden, I, 5, 8, 609. D
Guaſtaldia, I, 2, 5, 952. 953. E
Gackeaſis epiſcopatus, I, 3, 4, 1147. B. II, 3, 4, 967. 968.**
Gudelinus, Petr. eius opinio de deductione legirimarum, I, 3, 3, 1043. hh
Gaelferbutana ditio, in ea Taxius etiamnunc ueredarios habet, I, 2, 5, 949. D
Gueſnaeus, Io. Bapt. eius diſquiſitio de Magdalena Maſſilienſi aduena, II, 1, 1, 86. †*
Guicciardini liber a pontifice mutatus, I, 1, 3, 146. h. i
Gaicbenau biſtoire de Sauoye, II, 1, 5, 123
Gnicmaanus, Cicenſis epiſcopus, e Caeſare Friderico I. electus Magdeburgicus, II, 3, 3, 866.*
Guido, Bernard. epiſcopus Londonenſis, I, 3, 4, 932. E
Guilelmiſtae, eorum ſecta, I, 5, 5, 279. C
Guilielmus S. forte electus in epiſcopum Bituricanſem, II, 3, 3, 880
canonizatus ab Honorio III. ib. 881. †
Guineenſes credunt uitam aeternam, II, 1, 7, 418
Galdealenia familia, originem debet filio regis Daniae naturali, I, 2, 5, 938. C
cura poſtarum ei commiſſa, ib.
Gampelzhamerus, II, 1, 5, 384. h
Gautheras, comes de Sualenberghe, I, 1, 8, 642.*
Guntherus agnoſcit pares curiaa, I, 2, 1, 695. B
Guſtraaia, I, 1, 8, 610. A
Guſtrouium, ditio Venedorum, I, 1, 4, 264. h. 263
Gat eſt uox generalis, I, 3, 4, 1094. o
Gatachteu, 3, 1, 6, 385. 401
Gatmaaaus, eius opinio de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632. D
Guuetus, II, 1, 1, 72. D
Gwagainus, II, 1, 7, 414. l
Gylmanaus, eius doctrina de ſubdomini adoptationa, I, 1, 1, 671. C
Gymaaſiaſtica ſchola, tempore Platonis in magno pretio fuit, II, 1, 5, 384. b
philoſophis non indigna, ib.
Gyranaſiam corporibus exercendis inuentum, II, 1, 5, 365
Ciceronis teſtimonium de eo, ib. e
ab artibus militaribus ad otia literarum translata gymnaſia, II, 1, 5, 366, e
Gymaoſopbiſtae, Indorum eruditi, II, 2, 2, 662. 663. A
diuiſi ſunt in Sarmanas et Brachmanes, II, 1, 2, 663. A
a nirtutum ſtudio. ciuili prudentia, aſtronomia, phyſiologia, arte madica laudantur, ib.

H

H Litera cum S in nmnibus fare linguis facile permutatur, II, 1, 14, 556
Haab nnd *Gat*, I, 3, 4, 1094. o
Habbaſidae apud Arabes anno hegirae 130. imperare coeperunt, II, 2, 4, 713. 710
Habesſinii, euangelii ſonus in eorum animos penetrauit, II, 1, 7, 417. a
uitae alterius ſpe aeternitatem auido expectant, ib.
Ludolfus eorum hiſtoriam deſcripſit, ibid.
Habſpurgici imperatores inſignia cuſtodierunt in arce Kyburgo, cur? II, 1, 1, 42. A. 58. F
Hachbergenſis marchio, II, 1, 14, 575
Hackmaaaus, Frider. Anguſt. diſput. de Germ. imp. architheſaurario, II, 1, 1, 34. A
Hadrianus, imperator, Laziorum reges creauit, I, 1, 3, 158. A
Hadriaaus, pontifex, Friderico imper. uitio nertit, quod in epiſtola quadam ad ſe nomen praepoſuiſſet, I, 1, 3, 189. C
qui eum malum Grammaticum, ſed peiorem politicum adpellauit, ib. D
Hadwiga, Burcardi Sueciae ducis uidua, Graecas litteras apprime erudita, II, 1, 2, 281. k
Haecſhandenſis abbas, Wilhelmi imper. literae ad eum de Driesfeld arco tutelari inſignium, II, 1, 1, 44. B
Haegerus, Henricus, II, 1, 8, 426
Haeres uid. *Heres*,
Haereſis in primitiua eccleſia extimulauit credentes ad diligentius inueſtigandum ueritatem, II, 2, 1, 654 C
Haeretici, an regium titulum uſurpare queant? I, 1, 3, 163. A
canoniſtarum doctrina haeretici reges internecione digni ſunt, I, 1, 3, 186. A
canoniſtarum doctrina: papa non deſinit eſſe papa, quamuis ſit haereticus, I, 1, 3, 194. B
iis pontifex igni et aqua interdixit, II, 3, 2, 817. m
poenae in haereticos ſtatutae in decretalibus, ib.
ſuſpicionis genera, ib. 818. e
trium religionum ſocii non ſunt haeretici in ſenſu ciuili, ib.
caſus de nominatore haeretico uentilatus, II, 3, 2, 813-819
quis haereticus in ſenſu theologico? II, 3, 2, 818. 819. n
nominator haereticus non ſumitur in ſenſu ciuili, ſed theologico, 817. m. 819. n
Hageciat chronico Bohemiae grauamina imperii 1421. recenſat, II, 1, 1, 16. qq II, 1, 15, 601
Hagen at iagen differunt, I, 1, 4, 213. e
Hagenaa, I, 1, 8, 641. †
Hailandus, Bern. Gir. eius opinio de lege Salica, II, 1, 9, 460. A
dubitat da liliis, II, 1, 9, 464
HAL, HALA, uox Halaa idem in Graeca lingua ſignificat ac in Germanica, II, 1, 14, 553
qui Halam Graece originis eſſe contendunt, refelluntur, II, 1, 14, 555. G
nomen domi natam eſſe fidem faciunt, quod maiores plurimis urbibus in Sueuia, Saxonia, Hannonia, Brabantia, Auſtria, Tirolenſi comitatu nomen dederunt, II, 1, 14, 556. B
nominis ſignificatus, Sueui loca, ſalinis finitima dicunt das Hal, ib.
idem in Saxonia, ib.
Sueuis in uſu eſt das gemaine Hal, a litera L ſimplici et ſyllaba aius producta, ib.
Hala Hallis originem dedit. Hala eſt primitiuum, ib. G
Hala magis uicina eſt coniugatis ſuis der Sal, Salz, I, 1, 14, 557. A
conuenit cum ἅλα, quae uox originem natiuam ſeruauit, ib.
eſt latioris ſignificatus et occaſionem dedit ad deriuatiuam *Hallam* formandam, ib.
Hala et Halla ſignificatibus differunt, ibid.
Hala ſcribendum eſt una liquida, ib.
quae urbes Halae, quae Hallae ſcribendae, II, 1, 14. 558
Halarum origines a ſalinis in Germania petendae, ib. C
alia ratio eſt oppidorum, quae ab atriis, templis, palatiis, foris, ſimili appellatione inſignita, ib.
HALA MAGDEBVRGI, eſſe ciuitatem immediatam, contendit Ockelius, I, 5, 7, 487. ſeq.
quinque argumentis id aſſerere amititur, quod ciuitas immediata dicatur, ib.
conditam fuiſſe in territorio Ottonis, ibid.
Halenſes tributa imperiali fiſco intuliſſe, ib.
ciuitatem ab imperatoribus priuilegia nactam, I, 1, 7, 488

HALA

HALA MAGDEBVRGI, Halenſes a Carolo V. rogaſſe, ut Hala iterum albo imperialium adſcriberetur, I, 1, 7, 488
V. haec argumenta refelluntur, ib.
ciuitas in territorio archiepiſcopi enata, I, 1, 7, 491. G
Glorius Carlawiz, ain Gerber, anno 1480. fuit praetor Halenſis, I, 3, 1, 992. n
peregrini ſalem non redemerunt numis, ſed rebus aliis, I, 3, 4, 1101. D
eius reliquias quis abſtulerit, latat, II, 1, t, 81. B
electores Saxoniae, ut burggrafii Magdeburgici, uicarium ſuum ſcultetum Halae habuerunt, II, 1, 14, 565. D
locus ex uereri MSC. ib.
Lithuani, Bohemi, Sileſii, Moraui uixerunt iuribus et ſententiis Halenſis iudicii, II, 1, 15, 609. nu
Caeſar Halae palatium non habuit, 610
ciuitas Hala ab Ottonum rempore ſub epiſcopis ſtetir, ib.
extari ax libero arbitrio Halae legibus uſi, ib.
in acclesia Vlriciana nominandi facultaa apud plebem eſt, cuius iura exercent dia Kirch-Vaeter, II, 3, 2, 830. B
ius praeſentandi ſibi uindicat ſenatus, ibid.
HALA SVEVORVM, ciuitas imperialis, eius conſules et conſiſtorialis, II, 1, 13, 541
eius encomium, II, 1, 13, 545
tabularii iactura anno 1346. ib. C
incendium urbis funeſtum, an. 1680. ib. E
eius natales circa annum 1050. II, 1, 13, 546
antiquitas ſeptem caſtellorum der ſieben Bürgen Thürn, ib.
ſalinae feris detectae, ib.
ſal quomodo coqditur, ib.
ciuitatis primordia ſunt die ſieben Burgen, ib. D
clima eſt remperatius, ib. E
urbis forma, partitio in tras partes, G
aedificia ſunt humilia, 547. A
templum S. Michaelis eſt ſtupendae operae, ib. B
aedificium nouum, der neua Bau conſulis Moſeri conſilio conditum, ib.
fori amplitudo, curia, ib. E
aar libar er purus, 548. A
ſalubritas, fertilitas anno 1587. probata, ib. B
paſcua abundanria, ptochodochia, contubernium muſis dicatum, Cocbarus ſignifer, ib.
fluuiis acebrae inundationes, balnea uaria, ib.
tilicetum, der unterwahrt, 549
pagus Roſati et aius praefectus, ib. C
iocolae ſunt bonam partem ſalis coctores, in opificiis excellir pictura, ib. D
marriculae imperialis temperamentum ano. 1680. ib. F
moraa ciuium, 550
ſalis coctorum, politia et forma ciuitatis, ib.
numari ſanatorum, 551. A
iudiciorum genera, das Ober-Vormund-Gericht, das ainiger Geriehr, das neue Hauſs, ib.
xenodochianum iudicium, ciuitatis ſacra, ib.
gymnaſium, eius praeceptores, 552
Hala Sucuorum idem in Graeca lingua ſignificat ac in Germanica, II, 1, 14, 553. C
HALA SVEVORVM, orationem aliter moderantur ſalinatores, aliter, qui in parte urbis tranſcocherana, aliter, qui in ciscocherana habirant, II, 1, 14, 555. D
eorum refutatio, qui Halam Graecae originis eſſe contendunt, ib. G
Halae nominis ſignificatus, 556
Sueui loca ſaliuis finitima dicunt das Hall, ib.
ipſis in uſu das gemaioe Hal, littera L ſimplici, ib.
Hala Sueuorom ſcribendum una liquida, eur? 558
a ſalinis Halarum origines patendas, in urbe peculiaris ratio adprobat, ib.
eſt tripartita, in tria quaſi oppida diſtincta, ib.
horum uni ſitus ratio nomen dadit überm Kocher, ib.
alterum uicinus pagus uerbo notauit der galbinger Gaſſen, ib.
tartio ſalinae nomen impoſuerunt, quae appellatio huic propria, ib.
ſuperior oppidi pars non fuit dicta Hala, ſed nomen a ſaptam caſtellis, Siebenbürgen habuit, ib.
de origine urbis parum conſtat, cum ἀρχεῖον incendio abſumtum, ib.
an Hala ſit Aliſum Ptolemaei, alii affirmanr, alii negant, ib.
urbis ſalinae Romanis non innotuerunr, qui error aſt Heroldi, 559. C
urbem a Caracalla ann. Chr. 205. conditam aſſa uulr Heroldus, ib. G
quo tempore ſalinae inuentaa, incerrum, II, 1, 14, 560
coniectura eſt contigiſſe, cum religione chriſtiana imbuta regio, ib.
de caſu inuanaae ſalinae a feris fabula aſt, quam alii defendunt, ib. C
urbs a ſalinis dem Hal natales et nomen accepir, ib. D
ſaptem caſtella die Siebenbürgen in principio urbis condita eſſe coniectura, ib.
Wilera pagus, qoi partem urbis rranscocheranam facit, poſt ſeptem turres conditus uidetur, 560. G
turres Siebenburgen Burgundorum reliquiae ſunr, II, 1, 14, 561
Halae urbis ac Siebenburgi non eaedem originas, ib.
ſeptem turres quarto ſeculo conditae, ib.
muri ſero facti, cur? ib.
Wilera rranſcocharanae urbis pars anno 1516. muro circumdata, ib.
uiuum ſepimentum, die Landheg, muri inſtar eſſe putuir, ib.
rationes de urbis uetuſtate, quod ſaptem rurres diſeretae, ib.
cum Burgundorum moribus colendi et incolendi ratio communis, 562
a denominatione burgi, ſalinarum celebritata, ib.
ex reliquiis hodiernis der Leibeigenen, ibid.
ax forma rerumpublicarum Germ. Tacito deſcriptarum, ib.
urbis praerogariuae XIII. II, 1, 14, 561. 562. 563. 564. 566 --- 580
fuit condita er habitata a nobilibus, 561. F
audit ciuitas nobilium, eina Adelſtadt, 562
Nithardi teſtimonium de aa, ib.
ſeculo X. ax hominibus plebeiis ad ſocietatem regiminis admiſſi, 563. A
ſecretiorem ſenatum, den innern Rath, nobiles conſtituerunt, ib.
HALA SVEVORVM, inferioris des acuſſetn membra ex eius plebe facta, II, 1, 14, 563
diſſidiones inter inferiorem at ſecretiorem occaſionem dedit Ludouico imp. 1340. ut ad ſecretiorem etiam plebeii admitterentur, ib.
inferior ſenatus expirauit, ib. C
ob hoc diſſidium nobiles familiaa ſe alio conferebant, ib.
aadem diſcrimina nobilitatis ue plebis cauſa maiorum moruum an. 1512. ib.
axacta nobilitate concordia inrar ciuas et magiſtratum orta, ib. G
definitio Ariſtotelis Halenſibus ciuibus apprime conuenit, 564
S. R. I. ſculretus ciuitati ab imperatore praefectus, qui ciuibus uocatur Schultheiſs, II, 1, 14, 564. 566
qualis generis ſcultetus ſit? ib. E
Maximiliani priuilegium de ſcultero, ibid.
habat priuilegia contra iudicia extranea quaeuis, ib. F
Maximiliani, Caroli V. 1521. II, 1, 14, 566
Maximiliani uerba recenſentur, ib.
Halenſes uicinos ſuos, qui cum illis in urbe negotiantur, ob debita arreſtare poſſunr, 567. C
eius Haelliſche Leibeigne, ib.
ſculteri munus in ciuitate, in cauſis criminalibus baculum frangit, ib. E
quondam munus auctoris fiſci regii des Kayſerl. Fiſcals obiit, ib.
teſtimonium Lehmanni da eo, ib. F
homines proprii ai ſubiecti, ib.
iura monomachiae publicae ab imperatore ei conceſſae, 569
teſtimonia de eo, ib.
peculiares leges a ſenatu Halenſi certaturis praeſcriptae, ib.
auctoras de iis er exempla, ib.
quo rempore ciuitati leges duelli conceſſae, difficile eſt defioera, ib.
Heroldus inepte eaſdem refert ad tempora Caracallaa, ib. *D*
ludos Circenſes Romanorum cum monomachia confundir, 559. 569. *D*
Limnaeus exiſtimat, typographum pro Carolum Caracallam axſcripſiſſa, ib.
anta Caroli IV. tempora his legibus Halaa certatum, ib.
aon. 1005. exemplum Halae calebrati certaminis auf dem Viehmarckt affert Seb. Munſterus, ib.
monomachiaa cauſae nobilium familiarum domicilium, II, 1, 14, 569. G
inſignium Halanſium ratio ſunt dextra manus in campo et aurea crux in rubro, 570. C
proprium cuique ſcutum eſt eiusdem ſitus ac formae, ib.
larera ſuperiora duos rectos angulos habent, inferiora utrinque in rotunditatem inflectuntur, ib.
aquila deſuper utrunque ſcutum complectitur, ib.
tria haec in ſigillo urbis rotundo conſpiciuntur, quod in cara rubra imprimi ſolet, ib.
ſomnia Weinbrenneri et Cruſii de inſignibus, ib.
uera explicatio eſt a ſenatu ſecretiori at inferiori, illius inſignia manus, huius crux fuerunt coniuncto ſenatu 1340. ib.
alii hanc cauſam axhibent, quod inſignia urbis ab imparatore pendeaot, ib. 571.

HALA SVEVORVM, aquila ſignum eſt orbis immediatae, quam nemo in dubium uocat, utitur cera tubra, II, r, t4, 571
urbs gaudet iure monetandi, unde nomen Hallerotum, ih. C
hodienum inueniuntur rbaleri Halenſes, 1545. excuſi, qui una parte inſignis urbis, altera aquilam addiro imper. Caroli V. nomine relerunt, ib. 571
aedes ſuperſunt in parte Gelbingeriana, nbi moneta praeparata, quae nunc etiam audiunt die Muntze, ib.
monetandi iure urbem gsuiſam eſſa probarur, 572
Halenſes iude nomen traxerunt, quod Halae excuſi, ſecundum Freherum, II, r, t4, 572. A
in Halleris antiquioribus manus expreſſa conſpicitur, uulgo hodie uocantur die Haendlungs-Heller, ib.
librae Halenſes ante unum et alterum ſeculum omnibus fere Germanir fuerunt in pretio, ib. F
Ludouicus IV. in priuilegio urbis Francoſurt. ſolidorum Haleoſium facit mentionem, ib. G
iura monetandi ab imperatoribus urbi conceſſa, 573
ei non fuit tributum ab epiſcopo Herbipolirano, ib.
urbs hodienum monetam pſanningos aureos excudit, rhaleros faciunt uel fieri curant Noribergae aut Ratiſponae, ib. E
traditio eſt, nrbem emiſſe Limburgenſem arcem, urbi periculoſam an. 1540. ur comitibus ius reluendi eſſet relictum, ib.
poſt id tempus an. 1545. thaleri Halenſes ſignati, ib.
urbs tenet uexillom S. R. I. II, 1, 14, 574
auctores de eo, ib. A
auctor uon Vnterſcheid des Hanpt-Banners und der Sturm-Fabne buius uexilli etiam facit mentionem, ib. C
uexillum urbis in expeditionibus imperii inter antecurſores et torarios aſſe, umnes dicunt, 579. A
horum uexilliferi ſunt Halenſes et urbs uexillum enſtodit, II, 1, 14, 579
unde tanta urbi praa aliis Sueuiae urbibus dignitas, ib. C
urbis territorium ambit foſſa ac niuum ſepimentum, ib. E
priuilegium über Heeg und Schleg debet Ruperto imper. ib.
ſepimenti eanſa eſt diſſidium inter Sueuos et Francos, horum limitibus ragio Halenſium oppoſita, ib.
Hala factum eſt antemorale propugnacalum Sueuorum cootra Francos, g ib.
ſimilem foſſam obiecetunt Franci in finibus Rothenbergenſium, 580. A
babet priuilegium de nou adpellando, ib.
olim ſumma ad 200. florenos, hodie ad 400. thaleros producta, ib.
ſingulare eſt, quod urbis conſules audiunt Stattmeiſtere, ib. B
quae huius ratio? ib.
idem nomen Argentoratenſibus in uſu eſt, ſed hi in ſingulari Stattmeiſter adpallantur, ib.
in priuilegio Maximiliani I. an. 1551. uocantur Burgemeiſter Halenſes ex imperitia ſcribae, ib.

HALA SVEVORVM, urbem natura reddidit ualde munitam, mnntibus cinctam, II, 1, 14, 580. B
ſabula eſt, nrbem tormeutis et bellicis machinis peti nou poſſe, ib.
anno 1688. melius ſibi proſpexit urbs ab inuaſione Gallica, ut urbem in tempore redimeret, II, r, 14, 580
Halber, nnmi Haleoſes, quaſi halber pfennig, II, 1, 14, 572
Halberſtadium, II, 3, 2, 825
Haleaſes thaleri, eorom inſeriprio, II, 1, 14, 571
Haleaſes numi Halae originem dant, quod Halenſes dicti, II, 1, 14, 575 B
in antiquioribus manus expreſſa conſpicitur, ib
uulgo uocaotur bodie die Haandlungs-Heller, ib.
ſunt neeeſſarii ad commercia ſalinarnm, ib.
Halenſes librae, Pfund-Heller, II, 1, 14, 572
Halenſes Sueui territoria ſua foſſato et ſepe clauſeront, I, t, 4, 215. e II, 1, 14, 579
Ruperti er Caroli V. diplomata, ib.
ſunt uexilliferi antecurſorum er rorariorum in expeditionibus imperii. II, t, 14, 579
Halenſis academia uid. *Fridericiana*
eius ſtatutum, I, 3, 4, 1123 tt
facultatis ſenteotia I, 2, 4, 910. ee
Halenſis eccleſia cathedralis, in illa Mauritiani gladii mucro olim adſeruatus fuit, II, 1, 1, 123 A
matricula reliquiarum Halenſium, II, 1, 1, 153. 116. 157
Halenſis aamus de Mauritio, eius figura, II, 1, 1, 124
in Halenſi uicinia effoſſus eſt non procul Querfurtho, ib.
Haleri, moneta Sueuorum, II, t, 14, 575. B
Halex, haleeum captura, II, t, 12, 523. II
Halfking, primi Germaniae duces Anglis dicti, I, r, 4, 555. r
Halicarnaſſeus de Romuli morte teſtimoninm, II, 1, 7, 419. s
de diſſidio Romanorom, II, 1, 14, 563. D
Halla eſt deriuatiuum uoeis Halae, II, 1, 14, 556. G. 557
pro locis opacis Hallsa dicuntur, 557
urbes quae a templis, palatiis, foris, ſimili adpellatione inſignitae, boc oppidum dicendum Halla, 558. C
Halle, uox duplici liquida atrium amplum Germanis audit, II, 1, 14, 556
uox Halle tabernis ſalinariis, ubi ſal coquitur, tributa eſſe uidetur, 557. B
sins nſus eſt quando dicunt in der Halle, ib.
hine die Hallen, ib.
de urbibus dicitur das Hall, da atrio die Halle, 558
Haller, ſententia in cauſa Haller cootra Brandanburg, I, 1, 8, 629. ee
Halleri, nomen minutaa monetae apud Sueuos, II, r, 14, 571
in plurali dicuntur non Halbere aut Hallere ſed Haeller, 572
peregrinis audiunt Haller, Haelliſche, ib.
Hallorum, omnes exerenerunt mertaturam, I, 3, 4, 1101. D
Halmeiſter, coctores ſalis, II, 1, 14, 556. F
Haloander, in ſuis inſtitutionibus formnlam in nomine domini nou habet, II, 4, t, 1005. oo

HAMBVRGVM cioitas municipalis fuit, I, 1, 7, 493. E
eſt in claſſe urbium reſeruationa liberarum, I, 1, 7, 506. B
in claſſe mixtarum hsbetur, I, 1, 7, 519. F
eam matriculae noo eſſe inſcriptam putant, ib.
quondam Caeſari colle&ss diſputauit, ſed malo conſilio, I, 1, 7, 521. C
eſt urbs baoſeatica, ib. 525. C
eiuitatis pacta cum doee Holſatiae, I, 1, 8, 617. b. 623. o
ad pacta ſeruanda dux fuit obligatus ſententia, ib.
in ea Caeſaris et principum poſtae inueniuntur, I, 2, 5, 949 E
ſtatuit in matrem poenam amiſſionis bereditatis, ſi tutorem non petat, II, 4, 5, 1196. B
communio booorum ibi obtinet inter coniuges, II, 4, 7, 1303. C
Hammelmannus deſcribit comitatum Rittbergenſem, I, 5, t, 695 b
Hammerſchmidt, Flor. uita Ioannis baptiſtae, II, 1, t, 85. ee
Hammerſtein, ibi inſignia aſſeruata poſt mortem Heorici V. II, 1, 1, 173. F
Hammrath, Frider. ſupremi npum regiarum Poruſſicarum praefectus, II, t, 3, 307
Hamyarenſes reges, II, 2, 4, 707
Handel und *Wandel* quid? I, 3, 4, 1095. C
Handwercks-Innungen, I, 3, 6, 1140
Haneſtein, II, 1, 14, 559. E
Hannonera abuodat reliquiis, II, 1, t, 85. B
Hannoneraaus dux elector factus, I, 1, 6, 398
in pace Riſuicenſi electorum collegiu intereſſe uoluit, ib B
nouamuiratus infenſiſſimos boſtes babuit, 399. g
Ioſephus imperator re ipſa ei promiſſum inter electores locum dedit, II, r, 15. 582
Hannonienſes comites liberari uoluerunt aere alieno ab aoteeeſſore contracto, I, 1, 8, 655 C
ſunt clientes epiſcopi Leodienſis, I, 2, 1, 654. e
arebipalatini, I, 2, t, 659. bb
Hounonienſis comitatus eſt feudum indiuiduum, I, 1, 8, 623. B
Hanoieus comes S. R. I. uexillifer conſtiturus ab Adolpho, Naſſou. imper. II, 1, 14, 575
Haas-Grau eſt ſupremus mercatorum, I, t, 7, 523. F
a Friderieo II. hanſgrauinm eligandi ius ciuitatibus banſeaticis conceſſum, ib.
Hanſa, penſitatio pro mereibus exſolui ſolita, I, t, 7, 524. C
Hanſchuesbeim uilla Sigolfo monacho tradita a Cunrado I. II, t, 2, 514. as
Hanſe Anglis eſt ſoeiatas, I, 1, 7. 523. D
ſolenniori ſignificatu pro mercatorum ſocietate uox accepta, ib. F
Hanſeaticae aedes anno 1666. Londini fatali incendio conflagrarunt, I, 1, 7, 525. D
Hanſeaticae ciuitates, eas aliqui in numero mixtarum falſo babent, I, 1, 7, 523
definitio urbis hanſeatieae, ib. D
cauſa harum eſt liberum commercium, I, t, 7, 524
hodie tres ſuperſunt Hamburgum, Brema, Lubeca, 525. C
add. *Ciuitates*.

HANSEA.

HANSEATICVM FOEDVS, ei initia dederunt ciuitates Saxoniae inferioris, I, 1, 7, 523. E
eius cauſa et finis, I, 1, 7, 524. D
eius facies hodierna, I, 1, 7, 525
doctrinae de eo peruerſae refutantur, 526. ſeq.
non eſt perduellio dicendum, hanſae pacta hos limites habent, ne illa uel in territorio Germanico foederatum obligent uel Caeſaris eus principis iuribus detrahant, 526. B
leges imperii et non aduerſae, ib. F
ciuitates mixtas reddere eſt fabula, ib.
an henſae iurium ordines imperii neſciae, ib. 527. E
ordines imperii errore obcoecati fuerunt, omnes hanſeaticas imperio fidem addixiſſe, 528. C
principes ſuo ordine indignum crediderunt, ut mercatorum ſocietati ſubſcriberent, ib. E
rationes lſtorum infirmae, quibus hoc foedus tuentur, ib. F
etiam exterae urbes eidem fidem addixerunt, I, 1, 7, 498. D
Hanſeaticus legatus in pace Riſuicenſi impediuit, ne aliquod uectigalis genus Belgis remitteretur, cur? I, 1, 7, 525
Happelius deſcript. Turc. II, 2, 4, 728
Haraldus, Daniae dux, ab Ottone M. uictus, I, 1, 1, 60. B
Harethes, rex Arabum, celebris ob philoſophiam, II, 2, 4, 707. t
Harlaeaeus, Gallicus legatus, praetendit primam uiſitationem, I, 1, 6, 391. g
Harmatain, uille, Aoicennae patria, II, 2, 4, 722
Harmenopulus de iudicis aetate: ὁ ἥττων τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν οὐ δύναται δικάσαι, II, 4, 1, 1043. C
Harnſtein, II, 1, 34; 559. E
Harpocration, eius locus de Ceramicis duobus, II, 1, 5, 371. a 383. e
Harſdoerferus, eius conatus de linguae Germanicae cultura deferbuit, II, 3, 4, 889
Hartesburgenſis aedes a Coutado I. dedicata, II, 1, c, 224. mm
Haſmonaei, eorum tempore Graecanica philoſophia apud Iudaeos introducta, II, c, 2, 661. E
Haſeam, Arabs medicus et philoſophus, II, c, 4, 720. k
HASSIA, Haſſiae Landgrauii pactis conuenerunt ad certam ſummam exſoluendi ſe obligantes, I, 1, 8, 580. E
in Haſſia feuda ſunt indiuidua, I, 1, 8, 613. B
aeſtimatur iure maioratus, I, 1, 8, 631. dd
Haſſiae landgrauios Waldeccenſes et Rittbergenſes adoptarunt ſubdominos, I, 2, 1, 669. xx
Haſſiae landgrauis directum dominium comitatus Waldeccenſis et Rittbergenſis imperatori rurſus in feudum obtulit, I, 2, 1, 673. E. 699. l
Ritbergenſis comitatus Haſſiae factus clientelaris, I, 2, 1, 696
ea lege anno 1456. Heſſiae landgrauio uenditus, ut ab eodem reciperet iure beneficiario, ib.
oblationis libellus, ib. f
Haſſiae Landgrauius Ottonem deficientem ad priſtinum obſequium anno 1545. armis reduxit, ib. 697. †
HASSIA, Ioannes Ritbergenſis anno 1562. iterum ab Haſſia deficere conatus eſt, I, 2, 1, 698. h
haec cauſa eſſe poterat, ut Heſſiae landgrauius ſibi comitatum adſereret, 699. A
uiduae precibus utramque filiam Haſſiae landgrauius inſtar noui beneficii inaugurauit, ib. k
anno 1586. de formula diſputatur, 699
Heſſiae landgrauius anno 1586. adlegauit litteras clienteleres, ann. 1561. utrique filiarum Ioannis ſcriptas, in quibus formula ſucceſſionis ad filias adſtricta, 700. m
in Sebiniane lineae fratres duo Ferdinandus Franciſcus et Ioannes anno 1645. redimunt litem et comitatu ceu nouo feudo ſoli inaugurantur, 701. n
hi pactis ſibi proſpiciunt, ut extincta maſcula ſobole foeminae in ſubſidium admittantur, ib. n
Liebtenſteinenſis familia Sebinianae heredem Mariam Erneſtinam ſucceſſione excludere ſibique illam uindicare audet, ib.
ex quo fundamento? ib. o
Heſſiae Landgrauius repulſam dedit Lichtenſteinenſi, ex quo fundamento? 705
Kaunitiana linea de nouo ab Haſſiae landgrauio anno 1692. inauguratur, ib. p
et noui beneficii inſtar comitatus Rittbergenſis eidem adſcriptus, 702. q
Lichtenſteinenſis familiae neglectu Haſſiae curiae prouocat ad Caeſarem, 702. r
eundem ſaltum committunt Maria Leopoldina comes de Bergen et Bernhardina Sophia abbatiſſa Eſſenſis, ib. s
neptem ex fratre coniugem Kaunitianam excluſurae, ib.
Haſſiae landgrauius Caeſarem implorat, ut controuerſia haec ad Heſſiae curiam remittatur, I, 2, 1, 703. A
multoties Haſſiae landgrauius Caeſarem implorauit, ſed fruſtra, ib. u
tandem conuentui ordinum imperii uniuerſo Ratiſponae expoſuit ſua deſideria, ib.
libellus conuentui oblatus extat apud Fabrum, ib.
comitialis decreti deſuper facti ſumma recenſetur, ib.
Haſſiae landgrauium in hac controuerſia et omnibus feudalibus cauſis eſſe iudicem probatur, I, 2, 1, 704. 705. 706. 707. 708
argumenta contraria diſſoluuntur, ib. 709. 710. 711. 712. 713. 714
Haſſiae landgrauii Rittbergenſibus comitatum, maleficibus ier amiſſum condonarunt, 708. r
in Heſſia princeps ipſe diſponit rem uehicularíam, I, 2, 3, 949. F
in domo Haſſiae occurrit illuſtre exemplum impugnatae tranſactionis, I, 3, 1, 1018
HASSSIACA CVRIA, eius decretum comitiale die VII. April. 1705. conceptum, I, 2, 1, 695. e
neglecta a Lichtenſteinenſi lineae, I, 2, 1, 705. r
a comite Bergenſi et abbatiſſa Eſſenſi, ib. s
implorat Caeſarem, ut haec cauſa remittatur, 703. u
HASSIACA CVRIA, pro Haſſiae paribus VI. argumenta, I, 2, 1, 703. 704. 705. 706. 707. 708
conſuetudo et mos parium curiae in Heſſia, 705
Haſſiae pares commendat exemploque proponit Roſenthal, 705. u
eorum conſeſſus anno 1703. iudicauit cauſam inter landgrauium et uaſallum de Corenberg uentilatam, ib.
parium Haſſiae numerus et dignitas, 706
in eorum numero ſunt principes et comites imperiales, qui recenſentur, 706. m
parium iudicii auctoritatem etiam tuetur uſus forenſis, ib. n
modus inſtituti curiae conſeſſus deſcribitur, I, 1, 1, 707. G
Heſſiae curiam agnouerunt Rittbergenſes comites, 707. o
fori ſaltum cicrare ſolent Rittbergenſes in formula clientelari, 707. 708. p. 710. C
argumenta Haſſiae iudicio aduerſa diſſoluuntur, I, c, 1, 709. 710. 711. 712. 713. 714
Ritsbergenſem comitatum Haſſiae landgrauiis offerri potuiſſe demonſtratur, 710
curiae decretum aduerſus Lichtenſteinenſes et feminas comites de Bergen et Eſſen latum, 711
In quo diſtinguendum inter decretum ſimplex et ſententias, poſt cauſae cognitionem et libellos utriuſque partis auditos latas, ib. f
in parium Haſſiae conſeſſu prorſus ſingularia, quae omnem partium ſtudii ſuſpicionem depellunt, ib. 713. o
HASSIACA MONVMENTA, Extract Rittbergiſchen Lehn-Vfftrags-Brieff, 1456. I, 2, 1, 728
Extract Kayſerl Lehn-Brieffs über die Landgraffſchafft Heſſen wegen Rittberg, 723
litterae clientelares Haſſiacae de inueſtitura Rittberg. 1585. 724
litterae clienteleres Haſſiacae de comitatu Rittbergenſi 1636. 727
Extract Schreibens Graf Ottens uon Rittberg an Herrn Landgraf Philipſen, 731
genealogia comitum de Rittberg, Haſſiae uaſallorum, 732
Extract Schreibens der Graefin Anna uon Rittberg Wittib, gebohrner Frau uon Eſſens an Herrn Landgraf Philipp uon Heſſen 1536. I, 2, 1, 733
Extract Kayſerl. denen Fürſten uon Heſſen ertheilten Lehn-Brieffe de ann. 1628 735
Copie Kayſerl. reſolution wegen des Reichs-Lehen aufgetragener Grafſchafft Rittberg 1563. 735
Extract aus dem erſten Rittbergiſchen Lehen-Reuers 1466. 735
Extract aus dem Rittbergiſchen letzten Lehen-Reuers 1692. 735
Extract alten Rittbergiſchen Vergleichs de dato Thom. ap. 1541. 735
Copey Vrtheils, ſo über Graf Otten uon Rittberg am Heſſiſchen Mann-Gericht ergangen 1546. 739
Atteſtatum, daſs in Rittbergiſchen Lehn-Streitigkeiten zwiſchen dem domino feudi und Vaſallen coram paribus curiae gehandelt worden, 1704. 735

HASSIACA MONVMENTA, Epiſtola Conradi comitis a Caſtell, qua curiae pares nominat ſuo arbitratu, aduerſa parte ab electione eorundem excluſa 1575. I, 2, 1, 737
parium curiae uocatio 1575. ib.
hiſtoria comitum Rittbergenſium, I, 2, 1, 739
Hutſchierer comitatui inſignium ad inaugurationem perferendorum adiunguntur, II, 1, 1, 46. B
Hatto, a muribus comeſtus, ut eſt in fabula, II, 1, 2, 218. I
HATTO, archiepiſcopus Moguntinus, interfuit colloquio Zundibolch Lotbar. regis, II, 1, 2, 207. 22. 209. d
eius diploma de aduocatia Fuldenſis abbatiae, II, 1, 2, 214. ll
ex Franciae regum ſtirpe oriundus, ib. 218. l
abbas Fuldenſis poſt epiſcopus Moguntinus, ib.
eius mors, ib.
fuit miniſter Cunradi I. ib.
cantharum aureum Salomoni ſuffuratus eſt, 219. l
de eius morte diſſeoſus, II, 1, 2, 221. s
eius diploma anno 910. quo Couradus I. comes Franciae adpellatur, II, 1, 2, 225. b
Hauelbergenſes epiſcopi paruerunt Magdeburgenſi ob iura primatus, I, 1, 4, 262. b
Hauelbergenſis tractus, ibi obtinero ius feudale commune putat Scheplizius, II, 4, 6, 1234. B
Hunemannus, II, 1, 3, 322. d
Hauptlinge, uſufructu ditionis uixerunt atiam uices regias geſſerunt, I, 1, 4, 223. l
Hauſ-Crone, II, 1, 1, 97. F
Hauſ contra Auſpach ſententia, I, 1, 8, 617. C
Hazfeldii, Haſſiac clieutelares, I, 2, 1, 706. m
HEBRAEI plurimum conſuetudini ac moribus dederunt, I, 1, 6, 307. D
apud eos uerbum *ſandal* in uſu fuit, II, 1, 1, 108. (9)
Hebraeorum lingua pro prime babetur, II, 1, 10, 480. l
diſpotant de formis ac figuris literarum, utrum Aſſyriorum an quadratae Hebraeorum fuerint, II, 1, 10, 480. l
argumenta, quibus Hebraeorum linguam pro prima habenr, depromta ſunt ab infirmitate memoriae hominis poſt lapſum, ib.
a mutuis commerciis, a muſica, ib. 481
contrarium patet a ſilentio Moſis, 481
a prophetis demum fit mentio epiſtolarum a regibus, prophetis, ſacerdotibus ſcriptatum, 481
alii demum literas inuenerunt, 482
pleraeque artes Hebraeis originem debent, II, 2, 1, 633. A. 634
iis diſtinctio quatuor facultatum fuit ignota et riſui ſe exponunt, qui talia iis affingunt, II, 2, 2, 661. A
qui patriarchas artium magiſtros ſibi fingunt, cachinno digni ſunt, ib.
ſcholae tempore iudicum ad religionis inſtitura imbibenda formatae, ib. D
tempore Esdrae eruditionem Graecanicam cum ueteri ſua coniungere coeperunt, ib. E
Helleniſtarum pruritus per Rabbinorum anathema coercitus, ib.
maledictus ſit, quiſquis filium ſuum docuerit ſapientiam Graecanicam, ib.
HEBRAEI, attamen nihilominus artes liberales a Graecis didicerunt, II, 2, 2, 661. E
Hillelis et Schammai ſcholae de interpretatione legis Moſaicae fuerunt ſolicitae, ib. F
ſeculo poſt Chriſtum natum II. traditiones a Iudaeis collectae, II, 2, 2, 662. A
hinc Talmud Hieroſolymitanum et Babylonicum prodierunt, ib.
cui illuſtrando toti fuerunt uſque ad ſeculum XI. ib.
eorum ſcholis in Babylonia euerſis, in Europam ſe contulerunt, ib.
in Hiſpania philoſophiam Ariſtotelicam ab Arabibus reſuſcitatam ſunt imitati, ib.
in hoc ſtatu uſque ad noſtra tempora permanſeruot, ib.
apud eos pupillorum curam habuit princeps, II, 4, 5, 1161. aa
Hecademin, II, 1, 5, 361. b
Hecademus, ab eo Hecademia dicitur, II, 1, 5, 361. b
Hecataeus, teſtis de Aegyptiorum metempſychoſi, II, 1, 7, 413
Hedu, Wilbelmus, recenſet clientes Vltraiectini epiſcopi, I, 2, 1, 651. e. 652
Heeg und Schleg Halenſium Sueuorum, II, 1, 14, 574
Hegira, hac Arabes annos ſuos numerant, II, 2, 4, 712. A
anno hegirae 603. mortuus Auerroes, II, 2, 4, 719. aa
incipit a migrationo Muhammedis a Mecca ad Medinam, II, 2, 4, 713
incidit in ennum Chriſti 622. ib.
begirae anno 130. Ommiadarum imperium ad Hebbaſidarum genus deuenit, ib.
Heideggerus in anatome Concil. Trident. diſputat contra λειψανολατρείαν, II, 1, 1, 69. tt
Heidelberga habet pares curiae, I, 2, 1, 660. C
Heidmannus, II, 1, 5, 369. D
Heigius requirit conſenſum ordinum prouincialium in obligatione principis, I, 1, 8, 633. gg
Heilbronna, II, 1, 14, 559. E
Heilbronnenſe coenobium, II, 3, 2, 831. e
Heiligthum, hoc nomine inſignia imperialia notantur, II, 1, 1, 8, A
de *Heimburg*, Georgius, conſiliarius Auſtriacus, I, 1, 3, 196. F
dicto Hoſ. VIII. 3. irrita coepta Felicis V. et Eugenii IV. ſub Friderico III. coarguit, ib.
Heineccius de ſigillis Romanis, II, 1, 1, 114
Heimricus uid. *Henricus*.
Heinſius incuſat Scripturam S. impuri ſermonis, II, 2, 1, 637. rr
Heiſchen Germanis idem ac poſtulare, exigere, I, 3, 4, 1096. A. II, 1, 14, 564. C
Heinze, II, 4, 1, 1011. cc
Heiſſius l'hiſtoire de l'empire, eius error de Conrado I. II, 1, 2, 210. g
Heckla, mons, in eo infernas ſedes impiorum eſſe traditio, II, 1, 7, 411. m
Helchamtel, aurtis, I, 1, 8, 641. C
Helena, e Theſeo rapta, II, 1, 5, 363. a
Helleniſtae, II, 2, 2, 661. E
Heller, moneta Sueuorum, II, 1, 14, 571. C. 572.
Helmoldus chronic. Slauorum, II, 1, 1, 73. oo. II, 1, 7, 414. II, 1, 12, 511. c. 516. q
eius error de Suanteuito, II, 1, 12, 519. aa. bb. cc dd
Helmontius eſt auctor alphabeti uere naturalis Hebraici, quod Sulzbaci 1657. prodiit, II, 1, 10, 478
eius opinio de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632. D
Helmſtadienſis facultas iuridica, eius ſenteotia, II, 4, 4, 1122. F
Heluetii, cauſa eorum ſeceſſus ab imperio eſt, quod Alberti officiales Romanos ritus urgerent, ut Caeſaris inſignia praetereuntes capita nudarent, II, 4, 1, 1025
eorum reſpublica dici uult regalis, I, 1, 1, 115. A
in exemplum trahit rempublicam Romanorum, ib.
diſcrimen inter reſpublicas uulgares et regales eſt nullum, I, 1, 1, 116. D
de eius praecedentia iudicium, ib. 118. A
ad maieſtatis ſymbolum non adſpirauit, II, 4, 5, 1058
Franciſcus II. Heluetiis patris debita ſoluere noluit, I, 1, 8, 550. a
Helwich, I, 2, 1, 706. m
Heminford teſtis de feudo Angliae, II, 1, 3, 297. d
Hemmingus, Daniae rex, cum eo pax inita ſub Carolo M. I, 1, 6, 319. D
Hemricurtius, I, 2, 1, 654
Henno, Gabriel, ſcientia media hiſtoriata, II, 2, 3, 690. C
Hennebergici comites uſi ſunt uerbo ducis in Franconia, I, 2, 1, 656. n
eſt clieos epiſcopi Wirzburgenſis, ib. o
Hengberus, I, 2, 1, 662. F
Heneti, I, 5, 4, 231. e
Henningeſius exſcripſit Hammelmannum, I, 2, 1, 695. d
Henningius ſub nomine Presbauta latet, I, 1, 6, 315. †
Henninius, Henr. Chriſt. II, 1, 5, 363. A
Henilus, Slauorum deus domeſticus ac tutelaris, II, 1, 12, 535
eius etymologie, ib. aa
eius cultus, ib.
de eo Dithmarus hiſtoriam refert de ſpectro, mulieri cuidam infeſto, ib. bb
item de baculo, qui a paſtore per omnea damus ductus in primo introitu a portatore ſuo ſic ſalutatus: *Vigila Henil uigila*, ib.
Henochus, ei XXX. libros Mahumedani tribuunt, II, 1, 10, 486. r
Henrica Maria, Wilhelmi II. principis Arauſionenſis coniux, II, 1, 8, 430. 431
marito mortuo, praegnans relicta, ib. 432
octo dies poſt mariti mortem filium Wilhelmum III. enixa, 432
mater publica negotia adminiſtrauit, ob id ab Aemilia Solmenſi poſtulata, ib. 433
eius prudens adminiſtratio, 434. 435. 436. 437
elogia de ea, 438. i
Henricinna haereſis, I, 1, 3, 159. C
Henricus Saxo paciſcitur cum Conrado I, II, 1, 2, 224. oo
Conradus I. commendat ei ſummam rerum, II, 1, 2, 225. 226. rr
audit dux de Saxonia et Thuringia, II, 1, 2, 218. o
HENRICVS AVCEPS, imperator, eius auſpicio reges Bohemiae creati, I, 1, 1, 52. D. I, 1, 3, 159. C
inſtituit marchionatus, cur et quos? I, 1, 4, 219. c

HENRICVS

HENRICVS AVCEPS, plures populos Venedorum ſuae ditionis fecit, I, 1, 4, 261. a
maiori Germaniae parti dominatus eſt, exceptis Boiis, I, 1, 6, 324
Boiorum ducem humanitate admonuit, ut regali uerbo ſibi temperaret accederetque imperio, ib.
legationes uniuerſi imperii in plenis comitiis ab eo decretae, ib. D
duces prouincias ſuas in clientelam eius obtulerunt, I, 1, 7, 484. C. I, 1, 8, 622. B
ſub eo Argentina Germanis acceſſit, I, 1, 7, 496. D
Conrado I. defuncto, Eberhardus ex mandato fratris ei inſignia obtulit, II, 1, 1, 28. D. 186. F
poſt Cunradum I. Caeſar denominatus, II, 1, 5, 36. tt
Athelſtanus ei Caroli M. reliquias donauit, II, 1, 1, 92 (23)
error de donatione Hogonis ei facta, II, 1, 1, 122. (64)
expreſſit Burgundiae regi lanceam Mauritii, II, 1, 1, 129. (4)
pro lancea dedit Sueuiae partem, II, 1, 1, 132. (22)
Henricus I. auceps ad Athelſtanum non miſit munera, II, 1, 1, 187. C
Ottoni filio Athelſtani ſororem in matrimonium ambibat, ib. F
Mauritii lanceam ad eum perueniſſe dicunt, II, 1, 1. 200. C
a regiis ſolennibus abhorruit, II, 1, 2, 221. q
ſub eo Saxonia ampliſſima fuit, II, 1, 2, 227. B
pater Otto uniuerſum ducatum ad eum tranſmiſit, II, 1, 2, 227
non fuit Wittekindeus, ib.
Weſtphaliae et Angariae magnam partem tenuit, ib.
ei Boioariae dux extorſit poteſtatem circa ſacra, ib. l
hinc eum regio faſtigio digniſſimum iudicauit Conradus I. ib. 228. n
Lotharingiam Germaniae recuperauit aeternum firmam, II, 1, 2, 229. A. II, 1, 4, 346. 348. e
ab eo Germaniae reſtituti Dani, Slaui, Boiemani, Boiowarii, Boiemia, Delemincia, Obotriti, Wilci, Heuelli, Redarii, ib. r
libera poteſtate in Saxonia regnauit, ib. 231. d
in eius tempora initium iuris publici quidam male conferunt, 234
per contemtum rex Saxo adpellatus, II, 1, 2, 235. r
conuocauit populum, cum aduerſus Auares proficiſci uellet, II, 1, 2, 237. y
Hunnis caeſis, mala Germaniae auerruncauit, II, 1, 2, 258
primus mercenarium militem in Germania legit, II, 1, 3, 303. e
Bohemiae gentem ad Germaniae ſyſtema reduxit, II, 1, 15, 597. y
cum formam iuris publici Germanici ederet, tunc Boius nouo ſyſtemati acceſſit, ib.
ſub eo Bohemiae reges comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. 612. a
eius inſtitutum, ut Bohemiam Boioariae duci adſignaret, ſucceſſu caruit, II, 1, 15, 612
unctionis ceremoniam declinauit, II, 4, 5, 1021. tt

HENRICVS II. ſ. Sanctus, Imperator, Stephanum regem Hungariae adpellauit, I, 1, 1, 58. 59
ei patuit Thuringia duce ſuo deſtituta, I, 1, 7, 491. B
agnationis iure in Saxoniae ducatu, ordinum ſuffragio factus imperator, I, 1, 7, 492
inſignia imperii Heriberto extorſit, II, 1, 1, 25. u
iura palatini tutelaria inuadit contra Ebrenfridum, II, 1, 1, 29
anno 1002. inauguratus, eius hoſtes, II, 1, 1, 30. B
eius uxor inſignia cuſtodiuit, II, 1, 1, 37. B
abbatiae Cluniacenſi conſecrauit coronam imperialem, II, 1, 1, 60. ***
pro lancea Sueuiae partem dedit, II, 1, 1, 198
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
Bambergenſes primatui ſubduxit eoſque extulit, II, 3, 1, 786. F
HENRICVS III. Imperator, ab eo Petrus rex Hungariae diadema recuperauit, I, 1, 1, 58. 59
abſoluit filium a facto patris, I, 1, 8, 637. *
prohibuit, ne officiales Caeſaris filias ciuium ad nuptias cogant, I, 3, 4, 1103. aa
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
HENRICVS IV. Imperator, eius controuerſiae cum Hildebrando, I, 1, 3, 139
eius confeſſio, ordinibus ius adlegationis competere, I, 1, 6, 316. E. 317
in bello contra Saxones ſuccubuit, I, 1, 7, 492. G
eum imperio et inſignibus exuerunt principes, II, 1, 1, 73. C. II, 1, 3, 306. n
cupit praebendam, II, 1, 3, 306. n
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
HENRICVS V. Imperator controuerſiam inter Henricum IV. patrem et pontificem compoſuit, I, 1, 6, 327
pontifici epiſcoporum inueſtituras conceſſit, ib.
adhibito tamen ordinum conſenſu, 328
poſt eius mortem uxor inſignium tutelam ſibi ſumſit, II, 1, 1, 37
moribundus inſignia in Hammerſtein reponi diſpoſuit, ſed heredes uotis non ſteterunt, II, 1, 1, 42. ee
contra patrem Caeſaream dignitatem obtinuit, II, 1, 1, 173. B
eo mortuo dux Sueuiae Fridericus inſignia in ſuam poteſtatem redegit, ib.
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
tributa regis Bohemiae ad 3000. marcas argenti auxit, II, 1, 15, 611.
HENRICVS VI. Imperator, Emericum regem Cypri adpellauit, I, 1, 1, 63. B
et Leonem Armeniae regem, I, 1, 1, 64. E II, 1, 15, 608. tt
in ſuo diplomate marchiam ducatum tranſalbinum nominat, I, 1, 4, 233. h
electionem imperatoris abrogare et ſucceſſorem hereditarium inſtituere uoluit, I, 2, 5, 919. a
pater in palaeſtinam profecturus ei inſignia credidit, II, 1, 1, 74. C
eo mortuo, eius frater Philippus inſignia ſibi adrogauit, II, 1, 1, 37. xx
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg

HENRICVS VI. inueſtituram per annulum et baculum clerauit, II, 3, 4, 930. E
HENRICVS VII. Imperator, dicitur legatus imperii, I, 1, 6, 329. D
Aquisgrani coronatus, II, 1, 1, 62. C
argentea corona, non Caroli M. ut putat Nauclerus, II, 1, 1, 63. A. *
HENRICVS V. Angliae rex, regni Galliae ſocius conſtitutus a Carolo VI rege Galliae, II, 1, 9, 474. bb
auctores de eo, ib.
Henricus VI. Angliae rex in regem Galliae unctus, II, 1, 9, 473. cc
Henricus VIII. Angliae rex, Hiberniam in regnum commutauit, cur? I, 1, 1, 89. 90
domini titulum cum regis Hiberniae commutauit, I, 1, 2, 128. E
quem titulum nemo ei diſputauit, ib.
et quidem propria auctoritate, I, 1, 3, 178. F
defecit a pontifice, cur? I, 1, 3, 142. B
eius inſtitutum de legatorum ſchola, I, 1, 6, 453. B
eius ſucceſſores patris facta explere noluerunt, I, 1, 8, 552. D
quamuis tribus liberis ordine ſucceſſorio regnum adſignauerit, I, 1, 8, 550. o
querelae de eo ſacri patrimonii ſpoliatore, II, 1, 3, 298. h
curiam Wardorum inſtituit, II, 1, 3, 327. a
annatas adſcripſit regali patrimonio, II, 3, 4, 957. g
quas Maria filia papae reddidit, poſteri autem uindicarunt, II, 3, 4, 958
pharmacis membra filiarum uitiauit, II, 2, 9, 759. D
eius inſtituta in docendo, II, 4, 1, 1002. ll
Henricus I. rex Galliae, eius aetatem pro legitima proceres declararunt, II, 1, 9, 463
Henricus II. rex Galliae, inter cauſas belli refert, quod Carolus V. et Ferdinandus Gallicos legatos contra mores Germanorum a comitiis arcerent, I, 1, 6, 451
diploma eius et primi ſtanno exarati exemplum adſeruat DN. auctor, II, 1, 6. 431. r
ex eius diplomate uirginibus abbatiae S. Andreae dato fundant ius patronatus in dictam abbatiam, II, 1, 8, 451. ff
Henricus III. rex Galliae, eius pietatem in emeritos commendant ſcriptores, II, 1, 3, 288. A
Henricus IV. rex Galliae, Galliam in meliorem ſtatum uertit, II, 1, 3, 287. aa
eſt fundator ualetudinarii, II, 1, 3, 288. E
teſte Iean de Serres, ib.
eius controuerſia ex iure ciuili deciſa, I, 1, 6, 309. ii
poſt funera adpellatus fuit magnus, II, 4, 1, 1012
Henricus, dux Boioariae, I, 1, 6, 325. B
Henricus Leo, dux Saxoniae, iure ſuo liberrime uſus eſt, I, 1, 7, 492. G
ſub eo ordines et ciuitates fuerunt prouinciales, ib.
a Friderico I. fuit proſcriptus, I, 1, 7, 490. 493. I, 2, 2, 777. II, 3, 1, 802. B
Siwam, Raceburgenſem Deam deſtruxit, II, 1, 12, 537. 538 mm
eius ſuffragio Altenburgenſis epiſcopatus Lubecam translatus, II, 1, 12, 540. ss
diſtribuit bona eccleſiae, II, 1, 3, 321. D
Henricus ſuperbus, dux Saxoniae, iure ſuo liberrime uſus eſt, I, 1, 7. 492
ciuitates, nobiles, epiſcopi, ſub eo fuerunt prouinciales, ib.

Heuricus ſaperbus, ſuit proſcriptus, I, 1, 7, 490
inſignia ſibi adrogauit, quo Iure? II, 1, 1, 26. C
hoc conſilio, ut comitiis imperii illa offerret, II, 1, 1, 27. B. 39
Heuricus, Marchio Miſniae, foeminam inaequalem duxit, cui Rudolfus codicillos dedit, I, 3, 5, 1172
Henricus, Brunſuicenſis, inſignia deſiuuit, II, 1, 1, 38. II, 1, 1, 173. 174
locus ex abbate Stadenſi de eo, ib. E
uerbo maieſtatis uſus, II, 4, 2, 1057
Heuricus, Sainenſis comes, I, 2, 1, 654. D
Heuricus, Abbas, I, 1, 8, 600. *
Heuricus, de Sebni, I, 1, 8, 600. *
Henricus Naſſouius, uxorem duxit Claudiam, Philibetti Arauſionenſis ſororem, II, 1, 8, 430
cum cuniuge ſua genuit Renatum, ad quem principatus Arauſionenſis deuolutus, II, 1, 8, 430
Henricus Fridericus, princeps Arauſiacus, II, 1, 8, 425. a. 430
eius uxor fuit Aemilia Solmenſis, II, 1, 8, 433. A
haec uidua conſtituta Mariam poſtulauit de adminiſtrandi principatus Arauſionenſis iure, ib.
in quam litem Galliae rex ſe immiſcuit et principatus cuſtodiam ſibi adrogauit, ib.
Henſchenius, II, 1, 1, 102. C
Hepidani annales de morte Chuonradi, II, 1, 2, 225. qq
Heraclides, II, 1, 3, 261. *
Heraclius, imperator Graecus, Arabes ſtipendiarios habuit, II, 1, 3, 259. I
ab eo dimiſſi Saracenis acceſſerunt perpetui hoſtes, ib.
Heraldica, eius ſcriptores, II, 1, 1, 12. C
Herbipolitani epiſcopi, patroni in pago Vnsleben, II, 3, 2, 842. A
Hercules, eius ara in academia, II, 1, 5, 387. c
Hercynius tractus, Boii e Gallia in eum emigrarunt, eique nomen der Boyen Heimath tribuerunt, II, 1, 15, 592. f
HEREDES, neceſſarii et ſui fuerunt filii, I, 1, 8, 587. e. 588. f
iure ciuili aeternum familiae et defuncti dedecus erat, ſi heredem non poſſet inuenire, I, 1, 8, 588. g
heredis uerbo Longobardi et Germani ſemper uſi ſunt pro liberorum ſynonymo, I, 1, 8, 592. C. 598. 600. h. 606. h
ius detrahendi duas quartas heredis heredi extraneo dant, I, 3, 3, 1044. qq
emancipati olim non erant heredes, I, 3, 3, 1058. E 1066. C
apud Germanos uocabulum heredis ſumitur de illo, quem ſanguine coniunctum habemus, II, 1, 15, 613
heres eſt defunctus fictione iuris, II, 4, 7, 1266
heredes conuentionales qui? ib. D
heredis inſtitutio quotuplex? II, 4, 7, 1270
diſcrimina inter ſuos et emancipatos heredes Romae ſublata, cur? II, 4, 7, 1291. E
cur ſui heredes praelati emancipatis? ib aa
quia inter bona patris quaeſtus facti a ſuis? ib.
ſuis inde damna neceſſaria, ergo lucra non inuidenda, 1292. C
HEREDES, ſui non adierunt hereditatem, ſed tantum retinuerunt, II, 4, 7, 1192. D
ſui non amplius neceſſarii heredes, ib. 1293
quare apud Germanos nulla inter ſuos et emancipatos diſcrimina ſucceſſoria, 1293. bb
poſſeſſio heredis ſui et extranei an locum habeat in Germania, 1294. B
apud Romanos mater non fuit heres liberorum et liberi non fuerunt heredes matris, II, 4, 7, 1295. E
Hereditaria officia uid. *Officia*.
Hereditarii officiales uid. *Officiales*.
Heredipeta, ab eo pupillo metuenda pericula, II, 4, 3, 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1151. 1112
HEREDITAS, an repudiari poſſit a ſucceſſore filio? I, 2, 2, 765. ee
ea priuatur mater, ſi tutorem non petit pupillo iure Romano, II, 4, 4, 1157. rr
ab hac poena immunis eſt apud Germanos, ib. ss
leges de clauſula hereditatis priuatoria, II, 4, 5, 1189. ll
haec clauſula tangit matrem et libertum, ib.
ad quoſuis heredes prolata conſtitutione Theodoſii, 1189. †
utrum poena haec maneat ſolum proximum, an etiam remotiores, ib. mm
hereditatis amiſſio eſt poena matris, ſi negligat tutorem petere, II, 4, 5, 1191. ss
haec poena tangit etiam auum iure ciuili, ib. 1193
ſed apud Germanos non, II, 4, 5, 1194. tt
excluſio ab hereditate fit ſeparatione et diuiſione liberorum, II, 4, 7, 1277. E. 1300. 1301
add. *Succeſſio*.
Heresbachius de linguarum concordia ſcripſit, II, 1, 14, 555. F
Heribertus, Colonienſis epiſcopus, ei inſignia commiſit Otto III. ad Ehrenfridum deferenda, II, 1, 1, 25. F. 29. C. 173. B
Herigerius, Moguntinus epiſcopus, praefuit concilio Altheimenſi, II, 1, 2, 218. I
Herimbrta, princeps Arauſiacus, II, 1, 8, 427
Hermannus, Alemanniae et Alſatiae dux, hoſtis Henrici II. II, 1, 1, 30. 31
Hermannus, marchio, II, 1, 11, 539. A
Hermelin, *Hermelinus habitus*, primarii ducatus ceu dignitatis regali analogae ſymbola ex uetuſtis moribus permanſerunt, I, 1, 4, 258. A
memorabilis locus ſaec. XI. apud Albertum Aquenſem, ib.
aliquibus imperii principibus quodam praecipui iure dedit imperator, ut hermelinam pellem geſtare illis liceat, ib.
cuiuſuis ſortis foeminae armeniis pellibus hodie tectae incedunt, I, 1, 4, 286. b
debetur regibus pelligeris in occidente et ſeptentrione, II, 1, 1, 101. A
Hermes diſtinguit munus eccleſiaſticum pontificis et maieſtatem Romani imperii, I, 1, 3, 146. A
de primogenitura, I, 1, 8, 633. A
Hermias, philoſophus chriſtianus, philoſophiam dixit ſapientiam diabulicam, II, 2, 1, 623. a
Hermianes fuerunt primi Bohemae incolae, II, 1, 15, 592. f
Hermianes, a Boiis expulſi, II, 1, 15, 592. f
fuerunt Germani, ib.
de iis Plinius, ib.
Herodes, rex, Romanis ſubiectus fuit, I, 1, 32. E
a Caeſare adpellatus rex, I, 1, 1, 38
rex Iſraelis ab Auguſto conſtitutus, I, 1, 3, 157
nullis ceremoniis ſummi ſacerdotis et Leuitarum, ib.
Herodes et Pilatus facti amici, II, 1, 1, 198. E
Herodianus, eius locus de Perſarum moribus, qui mercenario milite non utuntur, II, 1, 3, 255. b
Herodotus, teſtatur de alba ſacerdotum apud Aegyptios, II, 1, 1, 99. A
de Thracibus, II, 1, 7, 409. x
de metempſychoſi, II, 1, 7, 413 f
Danubium in extremis Celtarum finibus oriri exiſtimat, II, 1, 10, 489 ff
Heroldus, eius opinio de Aliſone Ptolemaei, II, 1, 14, 558. F. 559. C
urbem Halam Sueuorum a Caracalla conditam ſtatuit, II, 1, 14. 559. G. 569 D
Herolfelda, Ludouicus pius ibi mortuus, II, 1, 2, 224. II
Herolfeldenſe monaſterium, ibi natiuitatem S. Ioannis celebrauit Conradus I. II, 1, 2, 225. qq
Hertius, I, 5, 4, 233. g. I, 2, 1, 650. 663. 664. g
Herneldt, I, 1, 8, 640. E
Herzemund, II, 4, 3, 1073. A
Heſuthalius, I, 2, 1, 662. F
Heſiodus, II, 1, 5, 381
Heſſus, Eobanus, templum D. Virginis Norinb. in foro deſcribit, II, 1, 1, 181. C
Heſychius, II, 1, 3, 261. II, 1, 5, 361. a. b. II, 1, 5, 383. c. 371. a
Hetruria, dux Hetruriae a pontifice titulum regium petiit, I, 1, 1, 76. C
Maximilianus prohibuit, ib. D
Heuelli, eorum ſedes in Brandenburgicis, I, 1, 4, 261. a
eos Germaniae reſtituit Henricus I. II, 1, 2, 229. I
Hezel, II, 4, 1, 1011. bb
Hezelius, Io. Petr. conſul. Halae Sueuorum, II, 1, 13, 541
Hiberni credunt uitam aeternam, II, 1, 7, 411. D
teſtis de iis eſt Rodericus Flaherty in Ogygia de rerum Hibernicarum chronologia, ib.
HIBERNIA, eius reges uſque ad Caroli M. tempora ſine unctionis ritu diadema ſuſceperunt, I, 1, 1, 102. E
quinque reges aluit, I, 1, 1. 11. C
eam Angliae reges per quatuor ſecula domini titulo poſſederunt, I, 1, 1, 88 B
cur in regnum mutata? ib.
diploma Parlamenti Hiberniae de regio titulo, ib. D
pontifex Hiberniae regibus titulum ultro largiri uoluit, quem pridem ſua auctoritate poſſederant, I, 1, 1, 106. B II, 2, 9, 762. A
Hiλη ſunt pili, qui parte uerenda ſuccreſcunt, II, 4, 8, 1082
Hiericho, II, 2, 2, 661. C
Hiera, philoſophus chriſtianus, laudatur a Nazianzeno, II, 2, 1, 617. B
Hierocles, II, 2, 1, 638 t
Hieroglyphica a cuiuſuis priuati arbitrio pendent. II, 1, 10, 492
exemplum in caupone literatum experte, ib.

Hieronymus in Vigilantium inuehitur, II, 1, 1, 77. B
καὶ ἀντίφρασιν eum dicit Dormitantium, ib.
de alba eius uerba, II, 1, 1, 99. A
de inſalubritate academiae, II, 1, 5, 474. D
de Iobi dialectica, II, 2, 1, 634. cc
querela de dialecticis, II, 2, 1, 639. b
XV. annis ſe totum S. literis dedit, II, 2, 1, 656
aulae paganiſmos tolerauit, II, 4, 1, 1025
Hieroſolyma a Perſis capta, II, 1, 1, 176. D
Hieroſolymitana bella, II, 1, 5, 612
Hieroſolymitanus ordo, pars ditionis Auſtriaci principatus ei donata, I, 1, 5, 191
Higdenus, Ranulphus, teſtatur ab Ottone M. Athelſtano munera fuiſſe transmiſſa, I, 1, 1, 90. 91
Hildeſia, urbs imperalis babita, quod Ottones illi imperaſſent, I, 1, 7, 492. E
Henricis proſcriptis immediata facta, ib. 493. C
ibi uiget conſuetudo excludendi liberos a ſucceſſione, diuiſione ſemel facta, II, 4, 7, 1180. C
Hildesbemenſes, II, 3, 2, 841
Ἥλιος θεὸν μόνον crediderunt ethnici, II, 1, 12, 522
Hillelis ſchola, II, 2, 2, 661. F
Illowa, Slauis caput, II, 1, 12, 532
HLudouicus uid. *Ludouicus*.
Hinckelmannus, Abrah. Alcoran, II, 1, 7, 416. D. II, 2, 4, 712. ss
Hincmarus de ordine palatii, II, 1, 1, 30. E
Rhemenſis archiepiſcopus, I, 1, 3, 163. C
in libro de differentia regiae poteſtatis et pontificiae pontificis inſtitutum deſtruit, I, 1, 3, 163. ee
eius querelae de Martello, II, 1, 3, 279. e
Hinsburgius comes electos Leodienſis epiſcopi, I, 2, 1, 654. e
Hiob, II, 2, 4, 707. o
Hipparchus, poeta, Academiam muro cinxit, II, 1, 5, 384. i
fuit filius Piſiſtrati tyranni, ib.
hinc prouerbium: τὸ ἱππάρχου τείχιον, 383. A
Hippocratus, eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. nn
Hippolythus a Lapide nitus ſuum aduerſus iura imperatorum eligendi reges ſpargit, I, 1, 1, 71. 72. *** 78. B
ordinum potentiam effert, ut Caeſarum deprimat, I, 1, 6, 365. d
quis ſub hoc nomine lateat? I, 1, 6, 437. f
diſtinguit inter legationes in particulari negotio et in re communi totum imperium concernente, ib. B
Hira, caſtellum in Arabia, II, 2, 4, 710. *
ab *Hirtenberg Paſtorius*, Ioach. diſſ. de origin. Sarmat. II, 1, 12, 526. tt
Hiſpala, nobile ſcortum, inſtituit heredem amatorem ſuum, Aebutium, II, 4, 5, 1163. B
Hiſpalenſis primas II, 3, 1, 779
Hiſpalus, rex Hiſpanorum, II, 1, 10, 491. oo
HISPANI cum Gallis de praecedentia contendunt, I, 1, 1, 95. C
petunt a pontifice, ut regem declaret imperatorem noui orbis, ib.
lis inter Hiſpanos et Portugallos de diſtributione Americae, I, 1, 3, 152. C
Hiſpanorum marchia ſub Carolo M. I, 1, 4, 219. b
eorum religio maior eſt in facta principum deceſſorum, I, 1, 8, 566
HISPANI, eis origo et mos calceorum adſcribitur, II, 1, 1, 108
ſumma miſeria eſt militum Hiſpanorum, II, 1, 3, 229. a
eorum emerita, ib. b
facies nouiſſima, II, 1, 3, 100. c
uitam aeternam crediderunt, II, 1, 7, 409
ſi Hiſpani Peruanorum ſepulchra ſpoliant, orant, ne oſſa diſſipent, II, 1, 7, 418
quare pontifici annatas ſoluerint? II, 3, 4, 947. A
matrem minorennem ad tutelam admittunt, II, 4, 4, 1139. A
aſſignant decimam partem uſusfructus de bonis pupilli tutoribus, II, 4, 6, 1206. A
HISPANIA, in ea quondam ſingulae ciuitates ſingulos reges aluerunt, I, 1, 1, 5. 6. x
reges plures ſigillatim uicti omnes in poteſtatem unius uenerunt, I, 1, 1, 9. A
Hiſpaniae reges conſilia de Belgio in regnum erigendo deſeruerunt, I, 1, 1, 19 B
Aethiopiae reges iis dant titulum regis regum, I, 1, 1, 29. 31
olim Romano imperio innexa recuperatorio iudicio uindicari nequit, I, 1, 1, 46. A
habent titulum Catholici, I, 1, 1, 95. C
eorum praecedentia exploſa, I, 1, 2, 113. E
reges coronationem Romae factam omittunt, cur? I, 1, 3, 135. C
Hiſpaniae ſingulae prouinciae a Saracenis diteptae occupanti ceſſerunt, I, 1, 5, 286. E
in bonis maioratuum omnia ſiunt regni, I, 1, 8, 572. 631
in Hiſpania poſtarum ſupremus praefectus in maxima dignitate conſtitutus, I, 2, 5, 937. A
in Hiſpania bona eccleſiae in tres tantum partes diuiduntur, II, 1, 3, 323. f
in Hiſpaniae parte Baetica elyſios campos auctores inuenerunt, II, 1, 7, 409. u
philoſophia Ariſtotelica in Hiſpania ab Arabibus reſuſcitata, II, 2, 2, 661
Hiſpaniae regnum ſucceſſiuum eſt, non hereditarium, II, 2, 9, 759. E
Hiſpania ſuadendi auctoritate ueneratа eſt Bragarenſem primatem, II, 3, 1, 787. A
reges habent nominationes, II, 3, 2, 828. z
legem tulit rex, ne quis legem imperii Romani alleget ſub poena capitis, II, 4, 1, 990. E
praefectus tutelaris a rege datur, II, 4, 5, 1179. **. *** II, 4, 5, 1184. †
Hiſpaniolus, Ptolemaeus, de licentia ueterum poetarum, II, 1, 5, 362. II, 1, 11, 506
HISTORIA, ciuilem hiſtoriam tractare abſque iuris intellectu eſt res manca, I, 1, 4, 219. c
in iure publico uerſari ſine hiſtoria eſt res manca, I, 1, 4, 220. B
Icto biſtoria eſt utilis non Romana, ſed Germanica, praeſertim medii aeui, I, 1, 4, 254. b
biſtoria de conatibus pontificis aduerſus imperatores, I, 1, 3, 138
aduerſus reges Galliae, I, 1, 3, 140
aduerſus reges Britanniae, I, 1, 3, 141. 142
aduerſus Venetos, I, 1, 3, 143. 144
HISTORIA, de augmento pontificis, I, 1, 3, 165. 166. 167 168. 169
hiſtoria de Arauſionenſi principatu, I, 1, 5, 276. 277. 278. 279
de Corneto, inſtauratore principatus, I, 1, 5, 278. 279. 280. 281. 282
de poſtulatis principum Arauſinorum in Prouinciae et Languedockiae ditiones, I, 1, 5, 289. 290
theologi inepti doctores hiſtoriae ciuilis Germanici imperii, I, 1, 6, 310. D
eius ſcriptores, ib. pp
biſtoria ciuilis doceri non poteſt, niſi quis publici iuris ſcientia plene imbutus, I, 1, 6, 311. A
hiſtoria iuris adlegandi ſub Carolo M. I, 1, 6, 316. 317
ſub Carolingis, ib. 318. 319. 320. 321
ſub Conrado rege, 322. 323
ſub Henrico aucupe, 324
ſub Ottonibus, 325
ſub Henrico IV, 326
ſub Henrico V. 327. 328
ſub Friderico II. Rudolpho Habsburg. 329
ſub Ludouico Bauaro, 330
ſub Sigiſmundo, 331
tempore concordatorum nationis Germanicae ann. 1447. 331. 332
ſub Maximiliano, 333
tempore regimenti et Caroli V. 334
ſub Ferdinando I. 335 336. 337. 338. 339. 340. 341
tempore belli tricennalis, 342. 343. 344
hiſtoria iuris adlegandi ab anno 1600. 345. 346. 347
in pace Pragenſi 1635. 348
ab anno 1635. ad initium pacis Weſtphalicae, 349. 350. 351. ſeq.
in deputatione Francofurtana ab anno 1642. ad ann. 1645. 357 -- 362
in pace Oſnabrugenſi et Monaſterienſi, 363 364 -- 372
in conuentu Norinbergenſi 1649. I, 1, 6. 374. ſeq.
in Francofurtana deputatione ab anno 1654. ad ann. 1661. 375. 376. 377. 378
in comitiis Ratiſponenſibus ab an. 1663. 379. ſeq.
in pace Nouiomagenſi 1676. ad 1679. 381. ſeq.
hiſtoria deputationis Francofurtanae ab ann. 1681. ad 1682. 383. ſeq.
Ratisponae ab anno 1682. ad 1684. 392. ſeq.
hiſtoria proceſſus limitum regundorum ab ann. 1685. ad 1688. 394. ſeq.
hiſtoria denunciationis belli contra inuaſores Gallos. 1689. 396. ſeq.
hiſtoria pacis Riſuicenſis 1697. 397. ſeq.
Conringii dogma, hiſtoriam omnis iuris optimum eſſe praeſidium, ſed ipſarum legum ſcientiam hiſtorici argumenti, I, 1, 6. 425. B
hiſtoria de ciuitatum imperialium origine, I, 1, 7, 489. 490. 491. 492. 493
de ciuitatibus hanſeaticis, I, 1, 7, 523. 524
biſtoria de feudis oblatis, I, 2, 1, 652. 653. 654. 655. 656
hiſtoria comitatus Rittbergenſis, I, 2, 1, 695
hiſtoria de defectione Ottonis, comitis Rittbergenſis, 696. 697
de defectione Ioannis, comitis Rittbergenſis, 698
de controuerſia inter Lineam Agnethanam et Kaunitianam, I, 2, 1, 705
hiſtoria de Poruſiae feudis, I, 2, 2, 745. ſeq.

HISTORIA, de Luſatiae feudis, I,2, 3, 813
hiſtoria de officiis hereditariis, I, 2, 5, 920.921
hiſtoria de poſtis in Hiſpania, I,2,5, 936
in Gallia, I, 2, 5, 937
in Anglia, Dania, Suecia, Moſcouia, Polonia, 938
de poſtis Caeſaris hereditariis, I,2,5, 940
in Hungaria, Bohemia, Auſtria, 941. 942
in regno Poruſſiae, 943.944
in Saxonia, 947
in Brunſuicenſi ducatu, 948
in Haſſia, 949
in Wurtenbergia, Franconia, Boioaria, Rheni archipalatinatu, 950
hiſtoria translationis inſignium imperialium Noribergam, II,1,1,11.12.13.14. 15.16
hiſtoria controuerſiae de inſignibus, II, 1,1,23,24
hiſtoria controuerſorum inſignium nouiſſima inter Aquenſes et Norihergenſes, II,1,1, 45 46
de matricula inſignium, eorumque tribus ſcenis, II,1,1,83.84.85.86.87--133
hiſtoria annuae ſupplicationis, facta Noribergae, in gratiam reliquiarum, II,1,1,139.140.141.142.143.144
de reuelatione apoſtoli Andreae et detectione lanceae Antiochiae, II,1,1, 191.192
hiſtoria de Conrado I. II,1,2, 207.208. ſeq.
hiſtoria de ſtatu ſex prouinciarum in Germania ſub Conrado I. II, 1, 2,215. 216.225,226. ſeq.
de ſcriptoribus Conradi I. II,1,2,241. 242
neglectus hiſtoriae et ſcholae rerum oeconomicarum, II,1,3,243.a
hiſtoria de ualetudinariis Graecorum, II,1,3,259. ſeq.
Romanorum, II,1,3,263
imperii orientalis, II,1,3,271
Gallorum, II,1,3,269
Anglorum, II,1,3,295
Hiſpanorum, Belgarum, Germanorum, II,1,3,301.302
hiſtoria de Lotharingia, II, 1, 4, 337.338
hiſtoria de Academia Platonis, II,1,5, 360.361
de Ceramico, II, 1, 5, 371.372
hiſtoria de concentu gentium in doctrina de uita aeterna, II, 1,7,407.408.
hiſtoire des princes et principauté d'Orange, II, 1, 8, 425 a
hiſtoria de inuaſione Galli prima in principatum Arauſinum anno 1660. II, 1, 8, 433
de ſecunda inuaſione ann. 1673. II, 1, 8, 444
de ultima inuaſione et ablatione anno 1682. 452
hiſtoria de Edoardo III. et eius iure in Angliam, II,1,9,455. ſeq
hiſtoria pugnae Creſſiacae, II,1,9,471
pugnae Pictauienſis, II,1,9,472
hiſtoriarum initia deficiunt, II,1,10,475
antiqua ac ſimplex uitae humanae ratio hiſtoriis condendis ſufficere non potuit, II,1,10,475. A
cur? 476. A
hiſtoria cum literis latuit, II,1,10,480. l.481,.482
HISTORIA, patriarcharum tempore rerum memoria manſit, cum eſſent oculati teſtes in tanta plurimorum ſaeculorum aetate, II,1,10, 481.C
poſt eos lacunis et defectibus laborare coepit hiſtoria, II,1,10,482. B
cauſa huius quae? II,1,10,482
hiſtoriae nocet Peyrerius, II,1,10,487. 48
peſtis hiſtoriae eſt poeſis, 489
hiſtoria fabuloſa de gentium origine, II,1,10,491.492
barbaries hiſtoriae inimica, 493
hiſtoria de Slauis eorumque idolis, II,1, 12,511.512.513.514. ſeq.
hiſtoria de ſalinis Halae Sueuorum inuentis, II,1,14,560.B
hiſtoria reſtaurationis ſuffragii Bohemici in comitiis, II, 1, 15,583.584.585.586
hiſtoria quadripartitae eruditionis, II, 2,2,659.660
ex hiſtoria literaria patet, apud nullam antiquarum gentium quadripartitam eruditionem uiguiſſe, II, 2, 2, 661. A
hiſtoria philoſophica deſideratur de diſciplina quacunque ſigillatim ſcripta, II,2,4,699. B
auctores qui eam deſcripſerunt, ib.
etiam hiſtoria in logica deſideratur, II, 2,4,700
in hiſtoria rationalis philoſophiae aliquid tentarunt Ramus, Keckermannus, Gaſſendus, II,2,4,700. C
hiſtoriae Arabicae ſcriptores, II, 2. 4. 702
hiſtoria rationalis philoſophiae apud Arabes ueteres, II,2,4.704.705
hiſtoria ortus nouae philoſophiae apud Arabes poſt Muhammedem, II, 2, 4, 709
hiſtoria ortus et progreſſus philoſophiae rationalis apud Muhammedanos a nemine hactenus tractata, II,2,4,711.712
tres noti ſunt Baptiſta Donatus, Samuel Schelwigius, Abraham Hinckelmannus, ib. 712. A
hiſtoria ab anno Chriſti 710. ad annum 820. 713.714
hiſtoria progreſſus philoſophiae apud Muhammedanos ab anno 850. 715.716
hiſtoria ab anno 1200. ad 1300. 719.720
nulla hiſtoria difficilius ſcribitur, quam ex archiuis, II, 2,9,759. C
hiſtoriam ſuae aetatis edere, non eſt e re, ibid.
hiſtoria de primatu in eccleſia orto, II, 3,1,773
hiſtoria de primatu Germaniae, II,3,1, 781. ſeq.
hiſtoria eccleſiaſtica de iure patronatus eiuſque cauſa, II,3,2, 821.822. p
hiſtoria patronatus haeretici in Germania, II,3,2,837. ſeq.
hiſtoria uſus ſortis apud Germanos, II, 3, 3, 877
in primitiua eccleſia, 879
hiſtoria de origine annatarum, II,3,4, 891. e
de ambitu ſacerdotiorum, II, 3, 4, 901
de ſimonia, II,3,4,912. z
de annatarum initiis in ſynodo Epheſina, 913.921
hiſtoria pontificum, qui annatas ad ſe rapuerunt, 931.932
de ortu iubileorum, II, 3,5,977.978
hiſtoria de introductione academiarum in Germania, II, 4,1,1036
Hiſtorici, fidem iis habent ciuilia iura, I,1,4,230
Hiſtorici, eorum error in exteris urbibus adſignandis Germaniae, I,1,7, 498. D
laudant teſtes ſub lege neceſſitatis, II, 1,3,271.00
officium hiſtorici eſt, ne quid falſi ſcribat, II,1,10,491. rr
nullus hiſtoricus omni exceptione maior, II,2,9,759.C
Hoal Gaeſt, II, 1, 12,526 tt
Hobbeſius, Thomas, I,1,8,626
eius pernitioſum dogma, regnum non niſi quod imperantem inſtruat iure faciendi et obligandi pleniſſimo, I,1,8, 541.543.g
deiſta et atheiſmi propugnator, II,1, 6,192. B II,2,1,641. m
eius opinio de anima, II, 1, 6,397. A
ſpiritus e rerum natura proſcripſit, II, 2,1,621
facit pro uſu ſortis, II,3,3,876
Hoechſta, oppidum Moguntinae ditionis, I,1,6,391.g
Hoeping, Theod. II,1,1,12.C.41.cc. II, 1,14,571.C
uon *Hoerwigk*, Lud. de poſtis ſcripſit, I,2,5,959
Hoerſelgauienſis eccleſia, II,3,2,825
Hoeſchelius, II,1,11,507
Hoff-Fahne differt a *Blut-Fahne*, II,1,14 576. E
Hoff-Leben, ab iis arcentur foeminae, II,1,5, 955. A
Hoffmannus Lexic. uniuerſ. II, 1, 1,42. II,1,5,362.364
teſtatur de taberna meritoria, ſed eius fides non ſufficit, II,1,3,271 nn
Hofmarcks-Gerichte, quid, I, 2, 3, 835. E
Hohenloici comites, Haſſiae uaſalli, I,2, 1. 706. m
Hohenſtaufii, eorum diſſidia cum Weltis, I,1,7.490. C
Hohenzollerana ſtirps, eius principes Luſatiam inferiorem ſuae ditionis eſſe crediderunt, I, 1, 4, 266. m
tulit titulos legatorum imperii, I, 1,6, 413
cur legati nati dici queant? ib.
Hoienſes comites regi Daniae clientelares fuerunt, I,2,1,671.a
ſunt uaſalli Haſſiae, I,2,1,706. m
Holdſworthus, philologus, II, 2,4,703. B
Holgo, II,1,7,410. h
Hollandia, comes Hollandiae mareſchallus Vltraiectini epiſcopi, I,1,4,254. b. I,2,1,652. a
falſo aliqui negant, Hollandiam fuiſſe in numero feudorum imperialium, I, 2,1, 652
Hollandiae comite extincto, ſumma rerum ad ordines rediit, I, 2,1,679.G
Holmia in numero hanſae fuit, I, 1,6, 397. b. I,1,7,516.530
Holſatia, Saxonia olim eam ſub ſe comprehendit, I, 1,7,491. G
fuit mediata ſub Henricis, I 1,7,492. G
iis proſcriptis, eam accepit comes Holſatiae cum urbibus in illa comprehenſis, ib.493.E
Holſatiae ducum pacta cum Hamburgo et Lubeca, I, 1, 8,623. o
ad ea ſeruanda obſtricti fuerunt, ib.
regi Daniae clientes fuerunt, I,2,1,671 G
Sigiſmundus Holſatiae dominium directum Lubecenſi epiſcopo in ſubfeudum dedit, ut dux eſſet uaſallus epiſcopi. I,2,1,672. c

Holſatia, notum ſubdominum Holſatiae duces agnoſcere noluerunt, I, 2, 1, 672. e
hoc nexu iterum liberati, I, 2, 1, 673
ibi uigent iura Germanica, I, 3, 3, 1081. C
ius Romanum ſerius eo uenit, ib.
Holtzteuffel, II, 1, 12, 535. u
Holzati, II, 1, 12, 537. ii
Homagium Caeſari non praeſtat Argentina, I, 1, 7, 515. ſeq.
a negatione homagii nullum filum conſecutionis ad ius territoriale, I, 1, 7, 518. B
Homerus, ecrtamen de patria, II, 1, 1, 23. ee
ſiſtit Vlyſſem mortuos euocantem, II, 1, 7, 420. y
eius antiquitas, II, 1, 10, 489. bb
eſt fabuloſus ſcriptor, ib.
eius errores, II, 1, 11, 506. C
diuinus creditus, II, 2, 2, 664
ab eius lectione initium fecerunt, II, 2, 2, 667
uerſus Syriace a Theophilo, II, 2, 4, 714. d
Homicidia olim Germani non ſanguine, ſed mulcta uindicatunt, I, 3, 5, 1179. b
HOMINES, homo non fruſtra conditus, II, 1, 6, 404
Ciceronis locus, ib.
non otioſus ſit, ut homines in Boeotia, ib.
ei innatum eſt uitae alterius deſiderium, ibid.
exemplum Theombroti, ib.
homines primi ab omni literarum et humanitatis genera alieni fuerunt, II, 1, 10, 476. A
homines muti ac feri fuerunt ſecundum Lucretium, 475. a
an primus homo animalibus nomina impoſuerit, II, 1, 10, 475. a
Siculus primos homines mutos ac feros deſcribit, ib.
idem facit Vitruuius ac Horatius, 476. 477. a
longam conſuetudinem orationem inter eos effeciſſe fingitur, 477. d
omni uitio ac laba immunes eos fingit Ouidius, 477. f
primum hominem artium non fuiſſe gnarum oſtenditur, 477. g. 478
lingua homini naturalis dicitur, ib.
ad primum hominem referunt innentionem literarum, 480. 481
Pſammitichi inſtitutum de inquirenda hominum prima lingua, II, 1, 10, 491. ll
hominis ineonſtantia, II, 2, 1, 623
hominis natura Dei praeſcientiam probat, II, 2, 3, 693. 694. 695
an hominis uoluntas independens, ib. 696. 697. 698
- - *Proprii*, in eum apud Germanos uix eadit tutela, II, 4, 3, 1099. ii
uinculis plurimis adligati ſunt domino, II, 4, 6, 1223. bb
niſi dimittantur, ib. 1224. D
Honaia, Ebn Iſaa medicus ehriſtianus Ebadienſis, II, 2, 4, 710. *
Bagdadi philoſophiam didicit, II, 2, 4, 710. *
Honainus Baſorae ſtuduit, II, 2, 4, 722. u
philoſophus Arabs, II, 2, 4, 716. q
Hondius, eius Atlas maior, II, 1, 5, 370. c
Honidlo Slauis aucrruncus, II, 1, 12, 535
Honin Slouis arcera, II, 1, 2, 535
Honorarium debetur adminiſtris, II, 1, 3, 315
quinam iure Romano acceperunt? II, 3, 4, 892
Honorarium, peti non poteſt, II, 3, 4, 892
quae fraus hic lateat? ib D
interpretes fingunt diſcrimen inter honoraria, quae in reipublicae utilitatem ac palam ſoluuntur et illa quae clam promittuntur, II, 3, 4, 919. E
Honorius, imperator, II, 1, 3, 265. q
Honorius, papa, Henricum Brunſu. ad reſtitutionem inſignium induxit, II, 1, 1, 174. A
ad eum Triglae caput miſſum, II, 1, 12, 534. o
Honorius III. papa, ius ciuile aliminauit ab academia Pariſienſi, II, 2, 2, 678. D
canonizauit Guilielmum, II, 3, 3, 851. †
ſuffragatorias ſortes primus interdixit, II, 3, 3, 884
eius fraudes, ib.
Hoornbeck, II, 1, 10, 483. m
Hopperus, M. II, 1, 5, 367. A
Hoppius confert principum inſtituta cum Iuſtinianeis, II, 4, 1, 1018 F
eius probatio de datione tutorum apud Germanos infirma, II, 4, 5, 1175. A
Horatius, morali ſenſu ſapientem regem uocat, I, 1, 1, 4. A
de ſchola Platonica, II, 1, 5, 366. A
de Prometheo, II, 1, 5, 382
eius uerſus explicantur, II, 1, 5, 381. A
eius uerſus de primis hominibus, II, 1, 10, 477. d
Hormisda, a Chlodouaeo corona aurea donatus, I, 1, [illegible], 199. D
Hornius de origine Americ. II, 1, 7, 418. l
- - hiſtoria philoſophica, II, 2, 1, 634 cc
- - ius feudale, eius opinio, tutelam uaſalli datiuam adſcribit iudici, II, 4, 5, 1180. 1181
Hortlederus exhibet hiſtoriam Wurtemberg. commutationis, I, 2, 1. 663
Hoſpinianus de feſto Chriſt. II, 1, 11, 507. D
Hoſpitale, II, 1, 3, 254. p
Hoſpitalia, peregrinorum aſyla erant, II, 1, 3, 252. l
eorum iura ad cauſas pias pertinent, II, 1, 3, 336. C
epiſcopi auctoritas non requiritur, ib.
annatas ſoluere tenentur, II, 3, 4, 976. C
Hoſtau, II, 1, 3, 254. p
Hoſtel royal des inualides, II, 1, 3, 290. cc
Hoſtels des inualides, II, 1, 3, 254. p
Hoſtienſis, Cardinalis, II, 1, 1, 52. C
cognomento Henricus da Seguſia, I, 2, 3, 169, C
negat poſſe aliquem inte regem uocari, niſi Romanae eccleſiae regnum impertiat, ib.
annatarum uocam non adhibet, rei tamen mentionem facit, II, 3, 4. 887. a
ſalutat regna reqoiſitis iuris canonici non inſtructa minus proprie regna, I, 1, 1, 27. A
Hoſtienſis epiſcopus, eius officium eſt unctionem pontificis peragere, I, 1, 3, 174. A
Hotel idem ac hoſpitale, II, 1, 3, 254. p
Hottingerus in diſſert. de libro Henochi oſtendit eſſe inuentum hominis recentis librum Henochi, II, 1, 10, 484. q
allegatur, II, 2, 4, 703. pp. 710. ff
Hotomannus, Ant. II, 1, 9, 459
Hotomannus, Franc. II, 1, 9, 459. 461
Howel, Iac. impugnator iuris adlegandi, I, 1, 6, 449
Hubner, Io. Eroeſtus, eius ſtudia et praeceptores, II, 3, 1, 771
Huberus, eius ius priuatum uniuerſale, II, 4, 1, 1002. A
Huberus, eius opinio de matre tutorem non petente, II, 4, 5, 1195
Huetius demonſtrat. euang. II, 1, 10, 486. x
II, 2, 1, 634. x
concord. ration. et fid. II, 1, 7, 418. m
Hugenotti, eorum ex Gallia profugorum calamitas in pace Riſuicenſi ab ordinibus urſa, I, 1, 6, 401. u
Hugo, Capeti pater, rex Galliae, II, 1, 1, 89. 90
habuit uxorem Edildam, Athelſtani ſororem, ib.
Caroli M. lanceam ab eo Athelſtann eſſe donatam dicunt, II, 1, 1, 89. 90. 129
Hugo, primus ex marchionibus elector fuiſſe dicitur, I, 1, 4, 244. a
Hugo, dux Burgundiae, I, 1, 8, 643. †* 644
Hugo Borgo, princeps Arauſionenſis, II, 5, 8, 793
Huiagen, I, 1, 8, 640. F
Huitfeld, Arriidus, exhibet Anhaldini literas clientelares, quibus Ericum ſubdominum adoptauit, I, 2, 1, 671. a
Hulſemann, I, 2, 1, 307. D
Humbertus, dux Delphinatus, hunc regem Viennae adpellare permiſit Ludouicus IV. I, 1, 1, 69. 70. 71
ad eum legatum miſit comitem Ottingenſem, I, 1, 1, 69. F
de *Hundbiſs*, Baro, in Riſuicenſi pace effecit, ut nobiles ſub membrorum mentione comprehenderentur, II, 1, 6, 455. B
Hundius, plura exempla recenſet conſenſus filiorum requiſiti, I, 1, 8, 642. A
HVNGARI, ab Henrico caeſi, I, 1, 1, 58
iis corona regia a Stephano accepta ſacroſancta eſt, II, 1, 1, 202. A
ob coronam detentam Auſtriam, Stiriam Carinthiam crudelem in modum deuaſtarunt, ib.
bis fuit amiſſa, ib.
Hungari rebelles uictotiis in Hiſpaniis ac Belgio aduerſus Gallos reportatas in dubium uocarunt, II, 1, 3, 272. B
apud eos Romani iuris nulla auctoritas, II, 4, 1, 992. B
HVNGARIA, regnum Hungariae pontifici Romano nexu beneficiario addicta fuit, I, 1, 1, 32. F
Hungariae rex Attila regis nomen etiam ab hoſtibus accepit, I, 1, 1, 56. A
eius ſucceſſores, quod in plures partes eorum dominia ſciſſa, regio titulo abſtinuerunt, ib. B
Stephanus Hungariae rex adpellatus, I, 1, 1, 56. C
hic ſoli reipublicae regalem dignitatem debet, ib. E
pontifex ei diadema miſit, ib. 57
Hungariae regno Salomo excluſus, I, 1, 1, 59. C
reges acceperunt titulum apoſtolici, ib. 95. C
pontifex Hungariae aurum coronarium obtulit, non regiam dignitatem, I, 1, 1, 105. E
rex Matthias reuocauit donationes Ladislai conſilio populi, I, 1, 8, 566. g
Hungariae corona inter bona regni non regis refertur, II, 1, 1, 95
corona in ſummo pretio habetur, II, 1, 1, 202
ob coronam retentam bella exorta, ib.
bis fuit omiſſa, ib.
Otho dux Bauariae Stephani coronam in poteſtate habuit, ib.
hiſtoria de corona amiſſa in uia et inuenta, ib.

HVNGARIA, Vladiſlaus, Polonus, rex Hungariae coronatus, II, 1, 1, 201. F
Carolingis extinctis, Hungaria ſui iuris facta, II, 1, 1, 230. s. t
reges in comitiis in ſolenni Caeſaris progreſſu enſem praetuleruut, I, 1, 4, 247. b
primas in Hungaria Strigonienſis, II, 3, 5, 779. C
Vladiſlai regis iuſſu legum codicem ſcripſit Werbnecz, II, 4, 1, 992
Czuittingeri Hungaria litteraria, ib. F
in Hungaria uiget tutela materna, II, 4, 4, 1120. A
praefectus tutelaris a rege datur, II, 4, 5, 1179. c
Hungariae rex dicitur apoſtolicus, II, 1, 1, 1022. B
HVNNI, Germania iis olim tributaria fuit, I, 1, 1, 32. D
eorum rex Attila, I, 1, 1, 81. C
eos inuitauit Carolus M. limitum neglectu, I, 1, 4, 210. b
eorum inauditae in Germaniam irruptiones, uſque dum ſyluae exciſae, I, 1, 4, 218. A
Auſtria, Carinthia, Carniola, Styria Hunnis oppoſitae ab Henrico aucupe, I, 1, 4, 219. e
eorum opimae e Germania uictoriae reportatae reliquas gentes ad ſpem ſimilis fortunae erexerunt, I, 1, 4, 220. e
eorum inuaſiones cauſa urbium in Germania, I, 1, 7, 482. E
eorum inſultus in Germaniam, II, 1, 2, 216. bb
Arnulphus Caeſar Hunnis mercenariis militibus primus uſus in bellis morauicis, II, 1, 3, 158
Hunni dimiſſi Germaniam igne et ferro affixerunt, ib.
Hunnis caeſis Henricus auceps mala auerruncauit, ib.
Hunnicis bellis Germania miſere afflicta ſub Conrado I. II, 1, 4, 348
Hunningana munitio cauſa eſt, cur limitum regundorum controuerſiae cum Gallicis legatis non tractatae, I, 1, 6, 395. d
Huquenius, Dau. in chriſtiano ratiocinante, de generatione filii Dei, II, 1, 5, 640. f
Huſones, id eſt, piſces, II, 1, 1, 16. pp
Huſſitae, rebelles contra Sigiſmundum, II, 1, 1, 13. 14
eorum bella ſunt cauſa translatorum inſignium Noribergam, II, 1, 1, 16. 17. 19. 20. 70. 71
oppugnarunt arcem Carlſtein, II, 1, 1, 580. D
contra eos Sigiſmundus uniuerſi imperii nomine decreuit bellum, I, 1, 6, 331. B
Huſſiticis bellis impediti reges comitiis Germaniae non interfuerunt, II, 1, 55, 601
nullas in ſacris ceremonias ſtatuerunt, nulla iubilea, II, 3, 5, 980. D
Hyginus, eius locus de emeritis, II, 5, 3, 267. cc
eius locutiones rariores ſeorſim annotauit Schefferus, II, 1, 11, 506. C
Hypotheca tacita, ante confirmationem tutoris non incipit, II, 4, 6, 1168. nn

I.

IAckub, Hieroſolymitanus, II, 2, 4, 720. l
Iacob, patriarcha, eum ſibi fingunt artium magiſtrum cum cachinno, II, 2, 2, 661. B
Iacobus I. Angliae rex, eius admonitio ad reges contra tyrannidem papae, I, 1, 3, 194. A. I, 1, 3, 142. C
anathemate feritur, I, 1, 3, 142
eius inſtitutum, ut doceat, non probatur, II, 4, 1, 1002. ll
Iacobus, Aragoniae rex, inſulis Balearibus nomen regale intulit, I, 1, 1, 87. E
Iagen et hagen differunt, I, 1, 4, 213. E
Iamblichus, eius locus de anima, II, 5, 6, 395. D
opinio de corpore, II, 1, 6, 397. uu
Iametz, reguli Sedanenſes poſſederunt, I, 1, 5, 23. C
Iamez, urbs Lotharingiae regi Galliae a Carolo III. ceditur, II, 1, 4, 353. rr
Iaphetus, eum omnes Europaei aut patrem aut auum faciunt, II, 1, 10. 487. a
Germani, Galli, Hiſpani, Sueci, antiquitatem ſibi ab eo uindicant, ib.
Iaponia, eius imperator principes ſibi clientelari nexu addictos adpellat reges, I, 1, 1, 111. C
uulgari ſermone imperator dicitur, ib.
Iaponii, eorum inſtitura de nuptiis, I, 3, 5, 1179. C
credunt immortalitatem animae et μετεμψύχωσιν, II, 1, 7, 415
Bonzii ſunt eorum ſacerdotes, II, 1, 7, 415. t
teſtes ſunt Franc. Xauier et Turſelinus, ib.
Iaſon, I, 1, 8, 625
Iathreb, II, 2, 4, 704. yy
Iberia, I, 1, 4, 217.
Iberica gens, ei deſpicientis mortis tribuitur, II, 1, 7, 409
Iberus, Hiſpanorum rex, II, 1, 10, 491. oo
Ideae, error de iis, II, 2, 8, 751. E
IDOLA, Slauorum Boh, II, 1, 12, 514. D
- - - Belbocus, Belbuh, II, 1, 12, 515. n. 531
- - - Cernebocus, II, 1, 12, 532
- - - Ciza, II, 1, 12, 536. cc
- - - Flinſius, II, 1, 12, 533
- - - Henilus, II, 1, 12, 535. aa
- - - Iuterbocus, Iutterboh, II, 1, 12, 515. o. 531
- - - Luticiorum deae, II, 1, 12, 538
- - - Marzana, II, 1, 12, 536. ff
- - - Pruno, Proue, II, 1, 12, 539. 540
- - - Radegaſtus, II, 1, 12, 526. tt
- - - Siwa, II, 1, 12, 537. hh
- - - Suanteuitus, II, 1, 12, 519. ſeq.
- - - Trigla, II, 1, 12, 532. I
- - - Zerniboh, II, 1, 12, 515. n
- - - Zurtiberns, II, 1, 12, 534
IDOLOLATRIA, cauſa eius originis, II, 1, 12, 512. e
inanis eius ſpecies philoſophis ethnicis ſatis cognita fuit, II, 1, 12, 515. p
in ſolis cultu equos aluerunt, II, 1, 12, 525. pp
Claudiani uerſus, ib.
cultus et ritus malorum et bonorum deorum, II, 1, 12, 531. e
Romanorum ac Graecorum idololatria in ſyluis, II, 1, 12, 535. u
Celtarum ac Germanorum in lucis, ib.
idololatria in Academia, II, 1, 5, 381
certamen dicatum erat Prometheo cum Minerua et Vulcano, Pani quandoque ſacrum, II, 1, 5, 381. b
quae cauſa huius certaminis? ib.
auctores de hoc certamine, II, 1, 5, 383. c
in Academia erant arae Mercurii, Mineruae, Herculis, Dianae, Cupidinis, ib. d. e. f
de *Iena*, Gothofridus, eius conſilia Ratiſponae imprudentes improbarunt, I, 1, 6, 393. q
octoginta annos natus mortuus, ib.
nobilium uirginum contubernium dicauit, ib.
Ienenſis academia, II, 4, 7, 1263
uid. *Academia.*
Ienenſis facultas iuridica, II, 3, 2, 841
Ientſch de Vichtenberg, I, 1, 8, 600.*
Ieſuitae, eorum certamen cum Dominicanis de ſcientia media, II, 2, 3, 690. F
a pontificibus ex ratione ſtatus componi non potuit, II, 2, 3, 690
eorum laudabile inſtitutum in diſputatione, qua theſes exhibent, II, 2, 9, 760. F
eorum ratio uiuendi, II, 3, 8, 915. D
Dillingenſes pacem religioſam impugnarunt, II, 3, 2, 811. c
Ignis probatio medio aeuo in uſu fuit, II, 3, 3, 863. II, 3, 3, 878
quid de ea ſtatuendum, II, 3, 3, 873
Ignorantia iuris et facti, quid inter eam interſit, I, 3, 1, 978
ignorantia et error a Ictis plerunque confunduntur, I, 3, 1, 981
ſunt diſtinguendi, ib. E
Ignorare, quid? I, 3, 1, 981. E
quae tempore factae tranſactionis ignorata fuerunt, tranſactionem irritam reddunt, I, 3, 1, 978. C
ignorantis nullus conſenſus, ib.
exemplum in Magdeburgico antiſtite, qui de nexu feudali tranſegit cum Anhaldino, ignorans uaſallos inueſtituram neglexiſſe, ib. F
nihil operatur clauſula in tranſactione ex certa ſcientia, mit wohlbedachtem Rath, ib.
ſi formula tranſactionis etiam ad ignorata claris uerbis dirigatur, pro eius retractatione fruſtra deinceps noua inſtrumenta allegantur, I. 3, 1, 981. C
ignorare et errare quomodo differunt, I, 3, 1, 981. 982
add. *Tranſactio.*
יהוה Hebraeis eſt numen, nulli mutationi obnoxium, quod idem fuit, eſt et erit, II, 1, 12, 515. A
ab *Ilgen*, Henr. Rudiger, conſiliarius intimus regis Boruſſiae, I, 1, 6, 295
Ilienſes foeminae transferebant dignitatem in liberos, II, 3, 5, 1185. c
Iliſſus, fluuius, II, 1, 5, 370. e
Illuſtris, uerbi ſenſus medio aeuo, I, 1, 4, 237. o
hoc titulo uſus eſt Gero, ib.
Francorum reges illuſtris uerbo ſibi minorum placuerunt, ib.
Angliae regibus hoc ſua dignitate longe inferius reputatum, ib.
Moſcouitarum regi diſplicuit, ib.
Itali inter illuſtris, ſuperilluſtris, illuſtriſſimi uerba diſcrimen uniuerſas gentes docere non dubitant, ib.
duces imperii medio aeuo illuſtrium uerbo gauiſi ſunt, ib.
illuſtris foemina renunciationes Velleiani indignas cenſet, II, 4, 4, 1134. pp
illuſtrium perſonarum iura plurimum reguntur pactis et conſuetudinibus gentilitiis, II, 4, 4, 1152. B
Imago Dei, de eius ruderibus Adamo non plus relictum, quam eius poſteris, II, 1, 10, 478

Imago Dei, non in ſanctitate et rectitudine rantum, ſed etiam in ſapientia ae *ἐπιγνώσει* conſtitit, II, 1, 10, 478
eam prorſus ac omnino ſeo totaliter amiſit Adam, ib.
Imbertus teſtatur, matrem apud Gallos non priuari hereditate, ſi tutorem non petierit, II, 4, 5, 1194
Imhof Geneal. Fam. Gall. II, 1, 4, 356. A
Immantare eſt pallio in noni feudi auſpicio uaſallum inducere, I, 1, 4, 256. e
Immedietat, immedietatis iura cum iure territoriali non debent confundi, I, 1, 7, 514. C
Imola, I, 3, 3, 1070. c
Impenſae fructuum iure Romano ſunt reſtituendae, II, 4, 6, 1229. nn
impenſae feudales uid. *Feudalia ſeruitia.*
IMRERATORES, titulus imperatoris ſoli Romani imperii maieſtati relictus, I, 1, 1, 95. C
olim adpellatunt papam, I, 1, 1, 98. A
ab iis adpellati reges boc ipſo eins beneficiarii nnn ſunt, I, 1, 2, 127. C
urbibus dederunt grauiones, aduocatos, ſcultetos, ſcabinos, II, 1, 14, 564. C
ea quae in pontificio iure primatus ſunt, penes imperatores ſteterunt, II, 3, 1, 777. D
ad eos olim epiſcopi hereditas peruenit, II, 3, 4, 923. B
ſuas annatas donauerunt pontificibus, II, 3, 4, 968. **
coronationem Romae factam omittunt, cur? I, 1, 3, 135. C
Imperatores Aethiopiae, I, 1, 1, 112. C
- - *Byzantini* uid. *Byzantini.*
- - *Carolingici* uid. *Carolingici.*
- - *Conſtantinopolitani* uid. *Conſtantinopolitani.*
- - *Francici*, uid. *Francici.*
- - *Graeci* uid. *Graeci.*
- - *Habſpurgici* uid. *Habſpurgici.*
- - *Iaponiae*, I, 1, 1, 112. C
- - *Orientis*, I, 1, 1, 41. 42. **
- - *Romani* uid. *Romani Imperatores. Caeſares Romani.*
- - *Romano-Germanici* uid. *Germanici.*
- - *Saxonici* uid. *Saxonici.*
- - *Turcici*, I, 1, 1, 111
IMPERII Adlegatio uid. *Adlegatio.*
- - *Archiofficiales* uid. *Archiofficiales.*
- - *Archiofficia* uid. *Archiofficia.*
- - *Circuli* uid. *Circuli.*
- - *Ciuitates* uid. *Ciuitates.*
- - *Electores* uid. *Electores.*
- - *Forum* uid. *Forum.*
- - *Inſignia* uid. *Inſignia.*
- - *Leges*, I, 1, 1, 674
- - *Matricula*, I, 1, 1, 53. B. I, 1, 7, 499. 503
- - *Munera* uid. *Officia.*
- - *Sculteti* uid. *Sculteti.*
Imperium Graecum uid. *Graecum.*
- - *Occidentale* a Weſtgothis, Herulis, Oſtgothis, Longobardis direptum, II, 1, 3, 260
- - *Orientale* a Saracenis direptum, II, 1, 3, 259. I
- - *Romanum* uid. *Romanum.*
- - *Romano-Germanicum* uid. *Germanicum.*
- - *Trapezuntinum*, I, 1, 1, 10. C
Impietas numinis exiſtentiam impugnare audet, II, 1, 12, 512. C
Impoſſibile, genera impoſſibilium leges Romanae tradunt, I, 1, 6, 439. B
Improbi, eorum poenae non tantum ſunt mala conſcientia, II, 1, 6, 403
Impubes, Romanum nomen rei ipſi minus concinnum, II, 4, 3, 1082. D
reſpicit ſtatum naturalem, non ciuilem, ibid.
Inas, Britanniae rex, a Britannis pecuniae ſummam exegit, Romam perſoluendam, I, 1, 3, 136. f
eius ſucceſſores ſub poena laeſae maieſtatis interdixerunt, ne penſa Petrina poſthac Romam pertingeret, ib. A
Inas Britanniae regnum pontifici uectigale fecit, I, 1, 3, 141. D
Inaugurationes, regum factae a Romanis quibus loquendi modis deſignantur, I, 1, 1, 43. B
inauguratio Vratislai, I, 1, 1, 53. A
Stephani falſo pontifici tribuitur, I, 1, 1, 56. 57
Caroli Audacis ſucceſſu caruit, I, 1, 1, 66. F
Alphonſi, I, 1, 1, 85. A
in regali inauguratione notiſſimus ritus eſt unctio, I, 1, 1, 100. F
Potusſiae regis, I, 1, 1, 117. ſeq. I, 1, 2, 121. 122. I, 1, 3, 131. 135
ſcriptores Caeſareae inaugurationis a Maximiliano I. ad Matthiam iunctim edidere Wechelii, II, 1, 1, 11. D
eorum nomina, ib.
huc faciunt etiam Florianus et Lerſnerus, II, 1, 1, 11. D
inaugurationes Caeſareae Aquiſgrani fieri ſolitae fuerunt ſub Carolingis, II, 1, 1, 51. A
commoda inaugurationis Aquiſgranenſibus cedunt, ib.
equus Caeſaris, quo utitur, quando ſe inaugurationis cauſa ad templum confert, ib.
de inaugurationibus Aquiſgrani factis teſtatur Wippo, Babenberg, II, 1, 1, 52. B
Ottonis IV. inauguratio ibi facta, ib.
iudicium de Caroli M. diplomate, quo inaugurationes Caeſareae Aquiſgrano addictas eſſe uolunt, ib.
ab inauguratione ad inſignium tutelam non eſt conſequentia, II, 1, 1, 53. A
inauguratio academiae Fridericianae, II, 1, 5, 387. 389
oſtenta in inauguratione Wilhelmi III. principis Arauſionenſis uiſa, II, 1, 8, 440
in ſpecie corona in coelo uiſa, de qua Zulichemii uerſus, ib. C
Incenſus cerei paſchalis recentior Prudentio eſt, II, 1, 11, 507. D
incenſus lucernae, ib.
Inceſtuoſi ab omni ſucceſſione repelluntur, II, 4, 7, 1288. A
Inciſa, Inciſae marchiones Mediolanenſem ducem ſubdominum adoptare poſſe negat Albertus Brunus, I, 2, 1, 676. F
Incrementa an uaſalli dubium, I, 2, 1, 757. hh
quotuplex? ib.
Index prohibitorius, hodie ad eum non attenditur, I, 1, 3, 154. A
pontificii libros, quibus ueritas expreſſa eſt, inter indices prohibitorios ſeu purgatorios referunt, I, 1, 3, 146. h
libellus de la Noue in eo ab Alexandro VII. proſcriptus, II, 4, 3, 287. E
contra de la Noue defenſionem ueritatis ſcripſit Petr. Coretus, ib.
Indi crediderunt animae immortalitatem, II, 1, 7, 412
eorum Brachmanes, ib.
teſtis eſt Magaſthenes, ib. z
effuderunt multas lacrymas ſuper defunctis, ib.
Indi, conſciuerunt ſibi mortem amore uitae alterius, II, 1, 7. 412
Indus Calanus adſcendens in rogum ardentem dicit: o praeclarum diſceſſum e uita, ib.
rogatus ab Alexandro reſpondit: propediem te uidebo, ib.
foeminae in rogos maritorum ſuorum ſe iniiciunt, ib. b
eorum eruditi dicti gymnoſophiſtae, diuiſi in Sarmanas ac Brachmanes, II, 2, 2, 662. 663
India orientalis, praeſides Portogalliae ſibi aſſumpſerunt auctoritatem regum deponendorum et conſtituendorum, I, 1, 1, 113. A. 112. E
an iis competat? ib.
Indica nauigatio foederalis, ab ea duo milites in Belgio regiones cum ſupremo dominio ibidem redemerunt, I, 1, 1, 94. D
regios titulos propria auctoritate amplexi, ib.
Indifferentes res, obiectio contra eas ex praeſcientia et reſponſio, II, 2, 3, 695. D. F. 696
Induciae uicennales in ipſis comitiis factae I, 1, 6, 478. d
cum rege Galliae d. 15. Aug. 1684. I, 1, 6, 393. r
imperator ipſe confeſſus, ſe ad eas motum, quia ordines inclinarent, ib. s
ordines primas eorum lineas fecerunt, I, 1, 6, 394. u
ordinum legati eas confirmarunt, ib. y
hinc formula der tranſigirende Theil des H. R. Reichs, ib.
rati formulam, a rege manu propria ſubſcriptam, a Gallicis legatis acceperunt, ib.
uerba theatri Europaei hic notabilia, ib. y
in iis conuentum, ut limitum regundorum controuerſiae amice tractarentur, ib. a
ad has procerum legati electi, 395. b
cur expirauerint? ib.
Indulgentiae Innocentii VI. in feſto armorum Chriſti, II, 1, 1, 139. 140. 141. 142. 179. C
earum auctor eſt Bonifacius, II, 3, 5, 978.
ad emungendum et exenterandum marſupia chriſtianorum nouum indulgentiarum genus in primo iubileo excluſum, II, 3, 5, 979
teſtes ueritatis eas damnarunt, ib. 980
Indultaria adminiſtrorum aulae pontificiae et Cardinalium, II, 3, 2, 845. n
Indultarius uocatur candidatus parochiae in Gallia, II, 3, 2, 817. C
Infamia, poenam infamiae incurrit mater iure Romano, ſi tutorem non petat, II, 4, 5, 1193. A
ſi heres nota infamiae laborat, ſoror querelam inſtituere poteſt, I, 2, 4, 909. dd
uaſallo infamiae nota obiici nequit, ib. F
Infans, in legibus frequens memoria infantum expoſitorum, I, 3, 3, 1062. C
his moribus ciues chriſtiani Romae non ſunt uſi, ib.
Conſtantinus M. non auſus eſt haec iura parentibus eripere, ib.
infantum expoſitiones in eccleſiis damnatae, in curiis relictae, ib.
exponendi morem e republica proſcripſerunt Valentinianus, Valens, Gratianus, ib. 1063

Infirmarium in monaſterio quid? II, 1, 3, 253. n
locus de eo ex conſtitutione Borrbomaci, ib.
Inſula magiſtralis et doctoralis, doctis mulieribus collata, I, 3, 5, 1155. E
Ingelhemium, urbs, ſedes Conradi, II, 1, 2, 218. i

INGENIVM, aer creſſus ingeniis officit, II, 1, 5, 375. e
ſunt uulgarie etegregia, II, 2, 1, 646. A
quae cauſa uarietatis? ib. D
utile nnn eſt reipublicae uninerſim doctos eiues habere, ib.
ingeniorum ſelectus fieri debet, ib.
contra naturee iura peccat, qui retuſo ingenio philoſophiam commendat, ib. E
Neuhuſii lecos de ingeniorum diuerſitate, II, 2, 1, 647. A
ingeniorum delectus hodie negligitur, ib. B
Senecae locus, coacta ingenia male reſpondent, ib. kk
a ueteribus in pretio habitus delectus, ib. E
philoſophie parum proderit inepto, II, 2. 1, 648. B
ingenioſis tantum iuoenibus philoſophiem patres commendarunt, ib. E
conſilium Hieron. Seuanorolae, 649. pp
uulgaria ad philoſopbiem non edmitteoda, ib. D
Ciceronis locus de iis, 650. ss
Romani hebetes et indociles ad legnm ſeientiam non admittebant, II, 4, 1, 1047. aa
lex Valentiniani, Valentis et Gretiani de ſelectu et inſcriptione, ib.
Romani habocrunt tabularia, qoibus inſcripta nomina iuuenum, 1048. E
pinguiora ingenia in academiis hodie, 1049. bb
querelae regis Poruſſiae et edictum de ſelectu ingeniorum, in Fridericiena faciendo, ib. **
coacta ſtudia raro reſpondent, ib. cc
caſus, quo Titio triginta millium imperialium hereditas negata, quod iuriſprudentiae operam dediſſet, a teſtatore rheologiae deſtinetus, 1050. B
ineptorum multitudo, 5050. dd
Ingenuitas ancillis conceſſe, I, 3, 5, 1150. C
Ingurgitare philoſophiam, Gelliana phraſis, II, 2, 1, 623
Innocentius ſtatuit, pontificis non eſſe eirca dignitatem politicam diſponere, niſi tantum in finibus patrimonii Petri, I, 1, 3, 161. D
Innocentius II. pontifex, II, 3, 2, 833
Innocentius III. pontifex, eins diploma de ineoguratione Ottocari, I, 1, 1, 55. A
in imperatoris adpellatione praeter unctionis, coronationis ac conſecrationis actus nihil ſibi ſumſit, I, 1, 1, 98. E
eius gratulatoriae literae ad regem Bohemiae, I, 5, 3, 576. F
Lundinenſem Sueciee et uniuerſae ſeptentrionis primatem inſtituit, II, 3, 1, 779. p
agnoſcit, qood ſuom non ſit, de feudis iudicium ferre, I, 2, 1, 683. ff
Flandriae comiti ius nouee parochiae concesſit, qua lege? II, 3, 2, 833
Innocentius IV. pontifex, Mendogo M. duci Lithuaniae regium diadema miſit, I, 5, 1, 25. E
Innocentius IV. quamuis ne unico Lithuaniam epiſcopetu inſtructam noſſet, I, 1, 1, 28. A
Innocentius VI. pontifex, inſignibus feſtum diem armis Chriſti ſacrum dicauit, II, 1, 1, 64. A
ob inſignie Pragee depoſita, II, 1, 5, 72. B. II, 1, 5, 133
ferie 6. poſt octauam paſchee celebratur, II, 1, 1, 178. D
anno 1353. Carolo IV. impet. petenre inſtitutum, ib. et II, 5, 1, 178. G
teſtatur lanceam dominicam Noribergae eſſe inter inſignia imperii, II, 1, 1, 185. D
Innocentius VIII. pontifex, ei leneeam dono miſit Baiazethes Tureerum imperetor, II, 5, 1, 130. 185. E. 176. G. 177. A
quindenniis modum ſtatuit anno 1484. II, 3, 4, 935. m
Innocentius X. pontifex, bulla ſue anno 1651. peeem ſacrorum in Germania eiuſque auctoritatem proſcribere inſtituit, II, 3, 2, 813. c
catalogum ennatarum confeeit, II, 3, 4, 935. m
Innocentius XXII. pontifex, eios nerba de iure deuolutionis, II, 3, 3, 866. D
Inſcriptio ſepulebralis bebet fidem, I, 1, 4, 230. a

INSIGNIA Electorum, ad borum iura quiuis primerius dox ſuffecit, I, 1, 4, 257. a
ſunt pelles Armeniae, I, 5, 4, 258
pilens, ib.
toga, gladios, ſceptrum, 259
ſcutum, 260
gladiorum electoralium ſcoſus politici, II, 1, 1, 121. B
- - *Galliae regum* ſunt lilia, II, 1, 9, 463. g
de liliis Gallorum magnae lites, ib.
an e coelo dimiſſa ſint, alii affirmant, alii negant, alii dubitaot, 463. g. 464
auctores, qui ſabulis annumerant liliata Francorum Inſignia coeleſtia ſub Chlodoueeo ab engelo oblate, 464
lilia haec irides aqueticae ſunt, ib.
quo tempore inſignia Frencorum coeperunt, lilia non ſunt, ib hh
diuinitatem iis concilient ex Pſalm. XLV. titulo, qui eſt pro liliis inſeriptus, II, 1, 9, 465. b
- - *Imperii*, fidei Noribergenſium commiſſa a Sigiſmundo imperatore anno 1424. II, 1, 1, 5. ee
qoouis ſeculo iis diſputata primum a pontificiis elam anno 1524. ib.
ſecundum ann. 1626. ab iis palam, dum Ferdinando conſilia dederunt de extorquendis Noribergae inſignibus, I, 1, 1, 7, ff
hue refereodus Erdtmann Noriberga in flore, ib.
tertiom ann. 1712. inſignium tutela Noribergenſibus diſputata fuit ab Aqoiſgranenſibus, ib. gg
corum poſtulata exhibet diariom coronationis nouisſimae Caroli VI. ib.
pretium iuris tutelaris in ſymbolo urbis: ſeruo ut ſeruer, conſpieitur, I, 1, 1, 9. hh
ſcriptores inſignium ſunt tantum hiſtorici, nullus iuris tutelaris, ib. 9. ii
de inſignibus exhibet ſyllabum ex inſtituto Gretſerus, ib. ii
INSIGNIA imperii, Iac. Boſius unlt, laneeem imperialem non dnminicae pasſionis eſſe, ſed Conſtantini *M.* I, 1, 10. B
Vlt. Obrechti diſſert. de inſignibus leui brachio conſcripta, ib.
Wagenſeilios inſtirutum mutauie, ib.
Multzius pleraque inſigniom genera in picturis aeri incisis exhibet, ib. E
Limnaeus lib. de inſignibus praeter aquilae bicipitis deſcriptionem nihil memoretu dignum haber, ib. A
Pfeffingerus commendandus, ib.
inter ſcriptores referendi etiam, qui inaugurationes Ceeſarum deſcripſerunt, ib.
inter ceremoniarum ſcripsores eſt Fr. Modius, qui inſigoium rationes habet, 12. A
inter heraldicos eſt Theodor. Hoepingk de imperialibus clenodiis, ib.
coronarum ſcriptores ſunt Paſchalius Mart. Schmiezel, II, 1, 1, 12. C
de triplici corona diſputatio Felleri, ib.
Moratorios de ferree Longobardiae corone, ib.
inſignia imperatores antea ſecom habuerunt, ii. kk
ea enno 1350. Ludouicus Marchio tradidit Carolo IV. in Nurnberg. ib.
inſignia Noribergae fuerunt an. 1361. 12. E
eorum tutelem Noriberga debet Sigiſmundo, 13
eorum transletio Noribergam ob Hoſſitarum motus elam facta, 13. ll
quae Sigiſmundus anno 1424. in Hungaria ſecum habuerat, 14. mm
auriga, neſcius eorundem, ex Hungeria Noribergam tranſtulit, 13. nn
translationem referunt Matth. Mareſchallus, Andr. Presbyter, Cruſius, Aueotinus, Celtes, Gretſerus, ib. nn
ea Noribergam an. 1424. d. 21. Martii feſto S. Bened. peruenerunt, 14. D
ingreſſus in urbem ſacer ac ſolennis, ib.
legati ſenatus ed ee ſuſcipienda fuerunt Stromerus et Pfinzing, quorum imagines exhibenrur, II, 1, 1, 15. oo
eorum comitatus ex codiee Imhoffiano recenſetur, 16. pp
in anno translationis 1424. hiſtorici conueniunt, ib. qq
ab anno 1424. ius cuſtodiae eſt aeternum, 17
pactis ſe anno 1353. obſtrinxerat Carolos IV. ne eorum cuſtodiam alii quam Noribergae crederet, 17. rr
euentus ipſe per tria ſeculaaccedit, II, 1, 1, 17. B
quem Mertini V. Bulla confirmat, 18. A
translationis cauſae VI. 18. 19. 20. 21. 22
Noribergenſes ius inſignium tutelare L. millibus florenis emiſſe ſcribit Peſſina de Czechorod, 17. tt
Czechorodium Bohemicas reliquies cum imperialibos confundere probatur, 19. uu
plerique ſeriptores conſpirant, translatorum inſignium cauſam eſſe motus Bohemicos, 19. xx
hanc cauſam adlegat Gretſerus, Wagenſeilius, ib.
et quidem ex Hungaria Noribergam ueniſſe doeet MSC. et Paſtorios Francon. rediu. 20. D
hinc improba reprehenſio Sigiſmundi, 20. yy
INSIGNIA

INSIGNIA imperii, tranſlatorum rationes ſingulares ſunt ciuium pietas, ſenatus prudentia, urbis dignitas, II, 1, 1, 21. zz
fauor pontificum Martini V. Pii et Nicolai in Noribergenſes, 21, aa
clauſula commiſſoria in bulla Martini V. Lutheranae Noribergae non obeſt, cur? 21. bb.
Conradus III. inſignium cuſtodia iam an. 1140. urbem honorauit, 21. cc
cui accedit Caroli IV. promiſſio Noribergae anno 1351. facta, 22. dd
de iure inſignium tutelari lites, 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43
Germania olim in cuſtodiae iure anceps fuit, 23. ee
diſputatio haec non an[...] exſpirauit, quam haec cuſtodia aeterno iure Noribergae ann. 1424. mandaretur, 23 ff
ex quo tempore inſignium cauſa tutelaris in dubium uocata non fuit, 24. gg
Boioariae duci adrogat inſignium tutelam Chriſt. Gewoldus, II, 1, 1, 23. hh
eius argumenta eorumque confutatio, 25. ii
Henricus II. inſignia non pace Ottonis III. accepit, ſed praeter ius S. Heriberto extorſit, ib. B
neque Henricus ſuperbus Lotharii imper. inſignia hoc tegumento ſibi adrogauit, quod Boioariae cuſtodia competeret, ſed alias ob cauſas, 26. B
ipſe Henricus ſuperbus inſignia Cunrado III. tradidit, ib.
a iure geſtandi inſignia ad ius cuſtodiendi nullum uinculum conſecutionis, 28. B
archipalatino ius tutelare inſignium adſerere ſtudent ea quibus argumentis, 27. kk
eorum refutatio, 28. ll
pomi imperialis in archipalatini inſignibus eſt recentioris inſtituti, ut inde nullum iuris momentum pendere poſſit, ib.
inſignium cuſtodia ante annum 1424. admodum incerta fuit, ib. E
Otto III. imp. Ezoni palatino inſignium cuſtodiam propterea deſtinauit, quia ſororis maritus et uicarius imperii factus erat, 29. B
inſignium cuſtodia in aliis regnis eſt penes archicamerarium, 29. mm
cui etiam hic rationes fauent archicamerarii S. R. I. 30. nn
in aliis regnis theſaurarii munus conſiſtit in iure inſignium tutelari, 31. oo
architheſaurario S. R. I. illud non competit, cur? 31. pp
inſignium uſus olim fere quotidianus fuit, 33. qq
Caeſare mortuo, inſignia inter eius reliquias reperta, II, 1, 1, 33. E
hodie inſignium uſus Caeſari poſt inaugurationem nullus, 33. rr
poſtquam inſignia Noribergae ad ſtabilem et aeternam cuſtodiam credita, 34. B
Fridericus V. ea ex archiuis Noribergenſium ad ſe deferri curauit, ib. C
utrum Caroli M. an Caroli IV. ſint Friderici V. tempore iam diſputatum, ib.
quod inſignia hodie non geſtentur, cauſa eſt, quia noſtra tempora a ſuperſtitione abſunt, ib. F
num Caeſar inſignium cuſtodiam ultima uoluntate alicui credere poſſit, grauior dubitandi cauſa eſt, 35

INSIGNIA imperii, huius iuris deciſio deſideratur, II, 1, 1, 35. ss
pro Caeſaris ultima uoluntate tegumenta adſerri ſolita, ib. E
exempla Caeſarum, qui de inſignium cuſtodia diſpoſuerunt, reperiuntur in Cunrado I. 36. tt
in Ottone III. 1002. Henrico II. 1024. Lothario II. 1139. Ottone IV. 1210. 37. 38
inſignium cuſtodiam ſibi adrogauit familia Auguſta, 37. xx
mortuo Henrico VI. eius frater Philippus inſignia ſibi adrogauit, ib.
idem fecit Henricus Brunſuicenſis Ottone IV. mortuo, 38. D
Ludouicus Brandenburgenſis, 39. A
etiam adminiſtri Caeſarum inſignium cuſtodiam ſibi adrogarunt, 39. yy
Cunradus, Spirenſis ep. Philippo mortuo inſignia ante non reddidit, quam in officio ſuo confirmaretur, 39. yy
quo iuris tegumento uſi ſunt? 40. zz
in tutela inſignium alii reſpiciunt territorium, in quo Caeſar mortuus, 39. aa
ea hoc iure defendunt factum Henrici ſuperbi, ib.
ciuitatum iuanis praerogatiua in iure inſignium tutelari, 39. bb
triplicis generis reliquiae in Bohemia olim fuerunt, ut Balbinus agnoſcit, 40. E
imperiales, quae Noribergae adſeruantur, ad regnum Bohemiae non pertinent, 41. B
Bamberga eorum cuſtodiam ſibi adrogat, quod Henricus II. ei partem commiſerit, 41. cc
ad quod reſpondetur, haec Henrici fuiſſe propria non imperii inſignia, 42. A
quibus tegumentis Francoſurtum ſibi ea adrogat? 42. dd
in arce Hammerſtein Henricus V. moribundus inſignia reponi diſpoſuit, 42. ee
Habsburgici imperatores anno 1300. Kyburgum inſignium cuſtodiae deſtinarunt, cur? 42. ff
Driesfelt ann. 1253. arx inſignium tutelaris fuit, 43. gg
familiae Waldburgenſis anno 1221. ius tutelare fuit precarium, non perenne, 43. hh
Moguntinus ius inſignium ſibi adrogat, ibid.
eius argumenta eorumque refutatio, 43. ii. 44. kk
Noriberga et Aquiſgranum urbes inſignium tutelares, 45
inſignia, quae Aquiſgrani cuſtodiuntur, ſunt enſis Caroli M. euangelium Carolinum, capſula cum ſanguine protomartyris, 45. aa
utriuſque legati in nouiſſima inauguratione Francoſurtum petierunt, ib.
inſignium ad inaugurationem perſerendorum ceremoniae, 45. bb
exhibitionis inſignium ceremoniae anno 1711. Noribergenſium, 46. cc
Aquenſium, 47. B. *
Noribergenſium et Aquenſium inſignia ſunt diuerſa, 47. dd
Aquenſium inſignia debentur oſſibus Carolinis anno 1000. ab Ottone III. repertis, 48. A
controuerſiae de inſignibus inter Noribergenſes et Aquenſes, 45. 46. 47. 48. 49. 50

INSIGNIA imperii, conteſtatio Aquisgranenſium de inſignium tutela anno 1711. Noribergenſibus in dubium uocata, II, 1, 1, 49. ee
hoc fine ab Aquiſgranenſibus notarii actus requiſitus, 50. ff
controuerſia haec iuris publici facta, 50. gg
III. Aquenſium argumenta, quibus ius tutelare ſibi adrogare ſtudent, 51. 52. 53. 54. 55. 56
allegant, inſignium cuſtodiam pendere ab archiſolio Aquiſgranenſi, 51. hh
inter archiſolii iura tutelaria inſignium non eſſe demonſtratur, ſaluo honore archiſolii, 52. ii
uiuo Caeſare inſignia intra moenia Aquiſgrani non fuerunt, 53. C
Carolus IV. ad Wenceslai baptiſmum honorandum inſignia ex Bohemia adduci iuſſit, ib. *
eorum recenſitio ea Rebdorfio, ib.
imperatore mortuo, inſignia Aquiſgrani nunquam fuerunt, ib.
idem etiam in aliis regnis uiget, ubi inſignia in loco inaugurationis non aſſeruantur, 54
in Gallia in abbatia Dionyſii et Rhemis aſſeruantur, ib.
in Hungaria in caſtro Viſſegrad, hodie Poſonium delata, ib.
in Polonia Gneſnae, ib.
in Bohemia cuſtodiuntur in arce Wiſſchradenſi et Carlſtein, ib.
Aquenſes etiam nexum ab uno genere ad alterum faciunt, quod tamen eſt nullum, quia inſignia ſunt diuerſa, 55. kk
allegant priuilegium Richardi Caeſaris, cuius diplomatis defectus demonſtrantur, 55. mm. 56. 57. 58. 59. 60
priuilegium loquitur tantum de inſignibus Richardinis, 58. pp
mores imperii ante et poſt priuilegio Aquenſium diuerſi, 61. ſs
anno 1274. inſignia penes Rudolphum I. fuerunt, non Aquiſgrani, ib.
anno 1298. penes Albertum I. non Aquiſgrani, 62. B
anno 1315. non fuerunt Aquiſgrani, cum Friderici IV. cenſiua iis fuit redimita, ib. C
Ludouicus IV. Aquiſgrani coronatus, ſed inſignia Fridericus IV. habuit, 63. B
ab anno 1350. ad 1424. inſignia non fuerunt Aquiſgrani, quo tempore aeternum credita Noribergae, ib.
Ludouici Bauari filius inſignia non prius de cuſtodia dimiſit, quam Carolus IV. anno 1350. cum eo tranſigeret, ib.
a Caroli IV. tempore inſignium cuſtodia gauiſa eſt Bohemiae metropolis, Praga, 64. A
Pragae Innocentius VI. feſtum diem tribuit, armis Chriſti ſacrum, ib.
ab anno 1350. ad annum 1424. per ſeptuaginta annos Praga inſignium fructum habuit, ib.
anno 1424. ſparta inſignium tutelaris conſenſu Caeſaris, papae, ordinum Noribergae credita, 64. tt
Aquenſes ius tutelare derelictione et praeſcriptione amiſerunt, 65. uu
de eorum proteſtatione, in ſingulis coronationibus facta, nullum ueſtigium adparet, ib.
ius tutelare inſignium Noribergae uindicatur. 65. 66. 67. 68. 69. 70
adeſt conſtitutio Sigiſmundi anno 1424. pro iure Noribergenſium tutelari, 65. aa

INSIGNIA imperii, Caeſarum confirmatio priuilegii Sigiſmundiani, II, 1, 1, 67. bb
Noribergenſes in gratiam Friderici V. ann. 1452. inſignia Romam attulerunt, 68. A
electores cuſtodiam inſignium Noribergae ratihabuerunt, 68. cc
conſenſus papae in translatione inſignium, 68. dd
Martini V. bulla, cuius ſumma recenſetur, ib.
inſignium myſtici ſenſus, II, 1, 1, 68. ****
argumenta VI. iuri tutelari Noribergenſium aduerſa ſigillarim recenſentur et confutantur, II, 1, 1, 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82.
praetendunt euangelicorum ſacra indigna eſſe reliquiarum cuſtodia, 69 ee
non ferre λειψανολατρίαν, 69. ff
pontificios eorum fructu carere, 70. gg
oſſibus ſanctorum uim eripere cuſtodiam haereticorum, 70. hb
clauſulam commiſſoriam obſtare, niſi ciuitas heterodoxa, 71. ii
legis animam eſpirauiſſe, 71. kk
feſtum diem deſiderari, 71. ll
dubium in iure tutelari grauiſſimum, ib. 73. nn
quod Caeſares reliquias ad annum uſque 1424. ſecum habuerint, 73. oo
ut Henricus IV. anno 1106. 73. C
Fridericus I. 1189. 74. C
calumnia de inſignibus exſpoliatis auro et argento, 74. pp
utriuſque religionis eadem iura in imperio inſignium cuſtodiam confirmant, 73. qq
cultus inſignium hodie ſupereſt Noribergae in fida et honorifica cuſtodia, 75. rr
de qua Paſtorii teſtimonium, ib.*
in ſacri cultus indulgentia, ib. D
in cura, ne uſu conterantur, 76. A
in iuris tutelaris elogio, ib.
in ornatu imperialium exequiarum, ib.
quoties Caeſar demoritur, cimelia in conſpectu ponuntur, ib. ††
reliquiarum cultus par eſt aut maior quam ſancti Hieronymi, in honore reliquiarum, 77. ss
in earum munditia, cultu ciuili, excubiis, ib.
cuſtodia, dignitate prolata ad ſupellectilem, 78. A
clauſula commiſſoria pontificis nullam uim habet, 79. tt
quia illa non publici iuris principium, ibid.
expuncta in pace religionis, ib.
non tangit coetus puriores, ib.
falcem immittit in meſſem alienam, ib.
Noribergae ſufficit cauſa ſpartae primaria, ib. uu
ab inſignibus imperialibus miracula aut portenta ne homines quidem catholici ſperauerint, cur, 80. xx
inſignium quatuor genera, ib.
imperatorum in inſignia nullum poſtulatum inde ab anno 1424. 81. yy
ſyllabus inſignium et reliquiarum imperialium Noribergae conditarum, ib. 81. zz
praeter Noribergenſes reliquias etiam dantur aliae, 83.*
Aquiſgrani, Bremenſes, Viennae, ib.
quorſum referri poteſt die Haus-Krone, ib.

INSIGNIA imperii, de Noribergenſibus hic in ſpecie ſermo, II, 1, 1, 83.*
ſpectaculum Noribergenſe imperialium reliquiarum, 83. aa
matriculae inſignium diuerſae diuerſorum, 84. bb
tres olim ſcenas inſtruxerunt inſignium imperialium, qui populo ad ſpectandum colendumque ea expoſuerunt, 83. 84. 85. 86. ſeq.
ſcena prima continet praeſepe, brachium, dentem, tunicam, catenam, 83. ee. dd
ſcena ſecunda continet amictum imperialem Caroli M. II, 1, 1, 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102 -- 124
ueſtimenta imperialia num Caroli M. quaeſtio dubia et momenti grauiſſimi ſiue neges eam, ſiue adfirmes, 85. hh
argumenta negantium ſunt, ſilentia ſcriptorum ante Carolum IV. 87. A
inſcriptio Cunradi, quam diadema habet, ib. B
corona dicitur Cunradi propria, 88. A
aurea, non gemmea, ib.
Caroli M. ſupellex quaerenda ſit in Gallia, ubi ſuperſit hodieque, ib. 88. 89
ſupellex Carolina ann. 917. donata ſit Anglis, 89
argumenta affirmantium, quod numi Carolini gerant imperiali ſimile diadema, 92
hoc certum ſit diplomatibus Caeſarum et pontificum, ib.
ſcriptoribus coaeuis idem ſit teſtatiſſimum, 94. A
cultus ac religio nouem ſeculorum, ib.
opinio ueri regis ex imperialium inſignium poſſeſſione, 95. A
habita fuerint regni theſaurus, non regum, ib.
filum conſecutionis a uetuſtate genuina unius, ib.
ad amictum imperialem pertinet diadema imperiale, 96. ii
diadema Caroli M. eſſe III. argumentis affirmatur, 96. ii
ei reſpondet figura mitrae Carolinae, ibid.
magnitudo, gemmae, 97. D
imago Caroli M. ib.
diadematis figura et deſcriptio, ib. F
tunicae imperiales ambigui numeri et coloris, 98. kk
inuentarium Ludouicianum ann. 1350. togae coeruleae mentionem facit, ib. B
anonymus numerat eine braune, ſchwartze und weiſſe geweihete Kleidung, ibid.
tunica altera, 98. ll
alba ſeu dalmatica aut ποδήρης, 98. mm
hac induitur Caeſar inaugurandus exemplo Caroli V. ib.
alii hanc habent ueſtem ſacerdotalem, ibid.
aliis eſt regalis, quod ſit holoſerica, 99
alba etiam alii reges induuntur, exemplo Aragoniae, ib.
de Caroli M. habitu dicit Eginhardus: ad corpus camiſiam et feminalibus lineis induebatur, ib.
pallium imperiale audit pluuiale, cur? ib. nn
an ſit pontificale, alii adfirmant, eorum rationes, 100. B
alii negant, eorum rationes, ib.
habitus imperialis alienus eſt ab hermelino, cur? ib. F

INSIGNIA imperii, ſtola imperialis, contexta auro, lapidibus et unionibus, II, 1, 1, 101. oo
eius pictura, ib.
an ſit pontificalis, alii negant, eorum rationes, ib. 101. 102
alii affirmant, eorum rationes, 103. D
inuentarium Ludouicianum duplicis ſtolae mentionem facit, 104 B
plerique hic ad munus diaconi reſpiciunt, quo inauguratur imperator, II, 1, 1, 104 C
zona imperialis uocatur Stollgürtel, 104 pp
matriculae aliae eam omittunt, cum eſſe uideatur acceſſio albae uel ſtolae, ib. †) ††
imperialis [illegible] zona ſacerdotis non habenda, c[illegible] 105 B
eſt coriacea texta auro & gemmis, ib.*
chirothecae imperiales Carolo M. ſigillatim tribuuntur in inuentario Ludouiciano, 10[illegible]
primum genus conſpicitur, num alterum ſuperſit dubium, ib.
an debeantur epiſcopis? ib.
Romani et Graeci eas in uſu non habuerunt, 107. A
apud Byzantinos et occidentales in uſu fuerunt, ib.
chirotheca Caeſaris ſymbolum feudale fuit creditum, ib. (8)
ſandalia imperialia ſeu duos calceos commemorat Ludouicianum inuentarium, 108. rr
eorum figura, auro et unionibus inſigniter ornata ſunt, ib.
non debentur clericis, ipſi enim Caeſares Romani ſandaliorum ornatu ſuperbierunt, 109. A
Carolum M. indutum fuiſſe calceis auri ac gemmarum ornatu conſpicuis, refert Eginhardus, ib.
coniectura eſt calceos imperiales uero inter reliquias Carolinas referri, ib.
annulus imperialis, duorum mentionem facit matricula Ludouiciana, 109.*
in Noribergenſi enumeratione neuter commemoratur, cur? 109.*
primus Caroli M. non fuit, ſed debetur duci Brunſuicenſi, 110
an alter ſit Caroli M. non definitur, ib.*
in imperiali theſauro annuli mentionem facit Helmoldus in Henrico IV. *ib.*
de Wilhelmo imper. chronicon *Belgi*cum, ib.
traditi annuli ceremonia in *inauguratio*ne Caroli VI. ib.
iſte annulus eſt noui Caeſaris, non imperii, ib.
reliquiae imperiales innominatae, 111. **
exemplo eſſe poſſunt ocreae, tibialia, thuribulum ſacrum, calefactorium, ib.
ſceptrum imperiale argenteum et leuiter inauratum, 111. ss
eius figura, ib.
an ſit Caroli M. alii negant, alii affirmant, eorum rationes, *ib.*
ſceptri antiquitates et myſtici *ſenſus*, *111.* B
pomum ſeu globus imperialis, aureum una cum aurea cruce S. *Caroli*, 112. tt
eius figura, ib.
interpres Germanicus hoc inſigne adpellat Maieſtaet-Aepfel, ib.
num ſit Caroli M. alii negant, eorum rationes, ib.

INSIGNIA

INSIGNIA imperii, rationes adſirmantium, II, 1, 1, 113. B
contrarinrum diſſolutio, 114. B
ſuperſunt imagines Caroli M. ubi inſtructus eſt globo imperiali, ib.
globi ſenſus myſtici, 116. A
duplicati globi cauſam Schilterus quaeſiuit in diſcriminibus orientis & occidentis, 116
pagani Caeſares globo impoſuerunt uictoriolam, aucm atque aquilam, 117. A
chriſtiani in faſtigio globi locarunt ſanctam crucem, ib.
aliquandu cor globo inſculptum, ib.
globi mutatio in orbem ſiue diſcum imperialem, ib.
gladius imperialis et eius delineatio, 117. uu
eius deſcriptio apud Wagenſeilium, ib.
num Caroli M. ſit, alii nagant, eurum rationes, 118. B. 119
alii affirmant, eorum rationes, 120. A
Wittekindus Cunradi I. gladium inter ſymbola imperialia refert, ib. B
Eginhardus meminit, quod Carolus M. ſedulo geſſerit gladium etiam in feſtiuitatibus, 121. A
gladio Noribergae cuſtodito primae debentur, cur? ib.
Imparatores gladium ſupremae iuriſdictionis ſignaculum habuerunt, cur? ibid.
clientes imperii ad oſculum gladii imperialis in clientelari inauguratioue tenentur, ib.
enſis Mauritii ann. 296. martyris cum legione Thebeorum, 121. xx
eius delineatio et deſcriptio, ib.
quod Caroli M. ſit coniecturae, 122
in templo Halenſi cathedrali olim adſeruatus fuit Mauritiani gladii mucro, 123. A
enſi et lanceae Mauritii tribui ſolet uis et terror aduerſus hoſtes paganos, 124. A
ſcena tertia coutinet arma Chriſti, II, 1, 1, 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134
bulla Martini V. de inſignibus, 135. 145
in gratiam inſignium imperialium annua ſupplicatio facta Noribergae, 139
inſignium enarratio interprete Wagenſeilio, 151
anonymi enumeratio eorundem, 155
alia cnumeratio eorundem, 157
inſignium geometrica dimenſio, 159. 160
electorum literae Noribergam inſignium rogatrices, 159
Leopoldi literae inſignium rogatriees, 159
Aquiſgranenſium uindiciae inſignium, ib. 160
Noribergenſium pro iure tutelari inſigniom repoſitio, 161
Gretſeri enumeratio inſignium, 169. 170. 171
poſt Carolum M. plura lipſana in imperii theſauro recondita fuerunt, 172. E
quis ea adſeruarit? 173. ſeq.
iuſignia Norimbergae in templo B. Virginis aſſeruanrur, 175. B
Aqoiſgranenſis eiuitatis ſolenne inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis cuſtodiam inſignium, 103. ſeq.
INSTITVTIONES, non ſolum in inſtitutionibus ſed etiam in pandectis, codice et nouellis legum prooenia conſpiciuntur, II, 4, 1, 993. aa
INSTITVTIONES, ordo ſyſtematicus luculentius patet in inſtitutionibus, II, 4, 1, 997. ee
earum deſidaria et naeui, ib. 1003. uu
in inſtitutionibus Haloandai et Charondae inuocatio nominis diuini omiſſa, II, 4, 1, 1005. oo
Theophilus interpres eam etiam omiſit, ibid.
titulus Iuſtiniani in inſtitutionibus, II, 4, 1, 1009. zz. 1011. bb. 1013. ff. *. 1015. ii. 1021. rr. 1023. xx. †. 1027. aa
in iis Iuſtinianus triumphos recenſet, II, 4, 1, 1019. pp
iuuentuti inſtitutiones ſuas Iuſtinianus dicauit, II, 4, 1, 1027. cc. 1033. dd. 1043. ii
Iuſtinianus in inſtitutionibus requirit iuuentutem legum cupidam, II, 4, 1, 11047. aa
inſtitutionum ordo, II, 4, 2, 1051. aa
in inſtitutionibus Iuſtiniano tribuitur maieſtas, II, 4, 2, 1059. ll
doctorum opiniones de uerbis inſtitutinnum prooemii, an arma cedant dictis, II, 4, 2, 1061. **
in iis tutores adpellantur a tuendo, II, 4, 3, 1071. aa
faciunt diſcrimen inter tutorem et curatorem, II, 4, 3, 1075. pp
doctrina de tutoribus, II, 4, 3, 1083. xx
inſtitutionum iure mater liberis tutorem dare nequit, II, 4, 3, 1087. aa
quid uoce nepotum intelligant? II, 4, 3, 1091. aa
inſtitutionum iure etiam ſeruus tutor eſſe poteſt, II. 4, 3, 1093. aa. 1097. dd. 1099. hb
certae cauſae dari nequit tutor inſtitutionum iure, cur? II, 4, 3, 1099. kk
praeferunt tutorem teſtamentarium legitimo, II, 4, 3, 1101. nn
quid ſtatuant de agnatorum tutela? II, 4, 3, 1103. qq
iure inſtitutionum tutela materna ignota, II, 4, 4, 1115. aa
inſtitutionum iure minorennis ad tutelam non admittitur, II, 4, 4, 1139. tt
iure inſtitutionum tutela Attiliana introducta, II, 4, 5, 1161. aa
tutelae datiuae locum faciunt demum, ſi alii tutores non adſint, II, 4, 5, 1165. hb
quando requirunt tutoris confirmationem, quando inquiſitionem, aut decretum? II, 4, 5, 1167. 1169. pp. qq. rr. ss
apud quem tutoris datio inſtitutionum iure, II, 4, 5, 1173. aa. 1181. ff. 1185. aa
inſtitutionum iure etiam epiſcopo tutoris datio conceditur, II, 4, 5, 1187. ee
ſtatuunt tutelam patrunorum, II, 4, 6, 1217. ii
iura ſucceſſoria in inſtitutionibus pleniori manu traduntur, II, 4, 7, 1289. 1290. 1291. 1292. 1293
inſtitutiones Caii, II, 4, 1, 1001. C
INSTRVMENTA, uocis inſtrumenti diuerſiſſimae ſunt ſignificationes, I, 3, 1, 973. B
quid? I, 3, 1, 974. A
nouis inſtrumentis repertis, tranſactionem reſcindi poſſe probatur, I, 3, 1, 973. C. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995
tranſactio ualet, uiſi ex inſtrumentis poſtea repertis de cauſa aliter liqueat, I, 3, 1, 974. C
INSTRVMENTA, qui de portione ſua cum tutore transegit, es wolle hiemit, ſo uiel ihm angehe tranſigiren, illius tranſactio nouum inſtrumentum non perimit in re, quae huic portioni ſuae accreſcit, I, 3, 1, 974. E
qui de teſtamanto tranſegit, is non improbe dicit, ſe non cogitaſſe de nouo inſtrumento ſeu codicillo, I, 3, 1, 975. A
tranſactio de his tantum, de quibus inter paciſcentes placuit, interpoſita creditur, non de nouis inſtrumentis, ib. B
Cliuiae dux ex nouis inſtrumentis pro recuperanda Geldria a Burgundo actionem inſtituit, ib. D
ſi formula generalis ſit, auf alle ſeine Rechte Verzicht thun, auf alle Faelle, tranſactio ad noua inſtrumenta non eſt extendenda, ib. F
ſi formula poſtea repertorum inſtrumentorum mentionem faciat, tranſactio non reſcinditur, 976. C
cautelae eirca formulam generalem intuitu perſonarum, quae obligantur, ib. D
formulae ratione argumentorum, quibus obſeruatis inſtrumenta nouiter reperta non proſunt, 977
formulae tranſactionis rarum ergo, ib. F
inſtrumenta, tempore factae tranſactionis ignorata, eam irritam reddunt, 978. C
propter non cogitata inſtrumenta tranſactio retractatur, ib. D
ſi in tranſactione formula habeatur ex certa ſcientia, mit wohlbedachtem Rath und Wiſſen, nihil operatur in ignoratis inſtrumentis, 979. A
ſi formula ſit, ſe renunciare, quamuis ignorata hactenus poſtea ſe prodiderint, per noua inſtrumenta tranſactio non retractatur, ib. B
tranſactionem per noua iuſis inſtrumenta retractari poſſe docatur, ib. D
quid iuris in principe, qui rem diplomaticam induſtrio ac rerum gnaro committit, 980. F
ſi formula tranſactionis claris uerbis ad ignorata dirigatur, pro eius retractatione noua inſtrumenta produci nequeunt, I, 3, 1, 981. C
ſi inſtrumenta nouiter reperta errorem detegant, tranſactionem reſcindunt, cur? ib. D. 982
exemplum in archiepiſcopo Magdeburgico tranſigente cum Saxone de burggrauiatu, aliquo interuallo poſt reperitur diploma, unde docetur, burggrauiatum hunc ſubſeudum eſſe, ib. D
ſic tranſactio cum rege Galliae, ut reſtituantur Wurtenb. duci feuda, etc. ib.
ſi inſtrumenta doceant, rem plane indubiam eſſe, tranſactio retractari poteſt, ib. F
exemplum in Conſtantini M. donatione, de qua Laurentius Valla inſtrumenta produxit, eam eſſe fictitiam, 983. D
tranſactio retractatur, ſi noua inſtrumenta ueritatem ita in aprico ponant, ut euidens ſit, alteram tranſigantium partem omni cauſae fundamento deſtitutam fuiſſe, ib. F
exemplum in rege Sueciae, qui a Gedanenſibus debitam Canuto regi pecuniam petiit, poſt inſtrumenta reperta docent, pecuniam ipſi Canuto iam ſolutam fuiſſe, 984. C

INSTRVMENTA, per noua inſtrumenta res in alium ſtatum uenit, I, 3, 1, 984. C
exemplum eſt in Saxone, qui Boioariae duci praecedentiam ceſſit, poſtea inſtrumenta reperta docent, olim praecedentiam non fuiſſe principatuum, ſed principum, 985. B
leges, quibus docetur, tranſactionem inſtrumentis nouis repertis retractari poſſe, II, 3, 5, 985. E
propter laeſionem tranſactio retractari poteſt, ſi noua inſtrumenta eam doceant, 986. F
caſus diuerſi, an in generali tranſactione noua inſtrumenta aliquid efficiant, 987. C
leges Alemannicae nihil diſponunt, an nouis inſtrumentis repertis tranſactio reſcindi poſſit, 988. B
ſtatutis Wurtenbergicis tranſactio retractatur propter noua inſtrumenta reperta, 988. E
idem conſtitutum iure Saxonico part. II. conſtit. 34. 989. p
idem ſtatuunt iura Marchica, Brunſuicenſia ac Palatina, 990. E
Cliuenſia dubia ſunt, ib. F
de Luſitania idem teſtatur Valaſcus, 992. C
de Hiſpania Couarruuias, ib.
de Gallia Pincllus, ib.
Bartolus eandem opinionem fouet, ib.
idem ſtatuit Hondedaeus, 993. C
Icti, qui [illegible]m ſtatuunt de inſtrumentis non cogitatorum, 994
Icti de inſtrumentis rerum ignoratarum, 994. D
Icti de inſtrumentis, quae tranſacto res erroris arguunt, 995. A
Icti de inſtrumentis, quae rem omni lite eximunt, ib. C. et 996
ſi inſtrumenta calumniam apertam uel praeſumtam manifeſtant, I, 3, 1, 997. A
ſi inſtrumenta enormem laeſionem doceant, ib. B. 998. A
leges quae retractationi tranſactionis nouis inſtrumentis repertis aduerſae uidentur, diſſoluuntur, 999. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019
propter noua inſtumenta etiam Saxonicis moribus tranſactiones retractari potuiſſe ex Weichbildo docetur, 1001. B. E
iudicium de paroemia, *et waere beſſer ein magerer Vergleich, als ein fettes Vrthril*, 1003
tranſactionem hodie non eſſe commendandam ſuadetur, cur? 1003. F. 1004
theologi euangelicam denunciationem commendant aduerſus illum, qui noua inſtrumenta adſpernatur, 1005. C
tranſactio ad ignorata inſtrumenta extendi nequit, 1006. B
uerba *legis 19. C. de tranſact. per noua inſtrumenta non reſcindi tranſactionem* explicantur, 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. ſeq.
in tranſactione generali tantum ualere, III. rationibus probatur, 1008. 1009. 1010
re ſemel iudicata, nullum in inſtrumentis remedium eſt, cur? I, 3, 1, 1010. 1011
ſaepius tamen poſt rem iudicatam inſtrumentis nouiter repertis locus eſt, 1011. C
INSTRVMENTA, quis locus inſtrumentis, ſi cauſa publica? I, 3, 1, 1011. E
an priuilegia legum ciuilium ad imperii principes pertineant? 1012. C
tranſactio fidei ſymbolica reſcindi poteſt, nouis inſtrumentis ſeu ueritatibus repertis, 1012. F. 1013
pontificiorum peruerſa doctrina, de bonis eccleſiae tranſigi non poſſe, et ſi de iis tranſactum ſit, omni tempore noua inſtrumenta audienda eſſe, 1013. C
hac philoſophia Erneſtus de Euſebiis pacem Oſnabrugenſem impugnare auſus fuit, ib.
palatina ſtatuta ob noua inſtrumenta reperta tranſactionem non reſcindunt, 1016. C
idem ſancit ius Purusſicum, ib.
idem ſtatuunt ſtatuta Magdeburgica, ib.
Saxonicum ius quid ſtatuat? ib. E
Icti qui quaeuis inſtrumenta poſt tranſactionem explodunt, quodcunque cauſae momentum illa habeant, 1018
inſtrumenta notariorum, quae a comitibus palatinis accipiunt, I, 3, 2, 1028. D
Palatinorum comitum inſtrumenta, quae ab imperatoribus accipiunt, comitiuae uocantur, ib.
tutoria datio in inſtrumento notariis concedi nequit, ib.
nec comitibus palatinis ab imperatore ipſo, ib. 1029. ſeq.
Aquiſgranenſis ciuitatis ſolenne inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis cuſtodiam inſignium, II, 1, 1, 203
notarii Fiſcheri inſtrumentum de proteſtatione inſignium ab Aquiſgranenſibus facta, II, 1, 1, 205.
in inſtrumentis inuocatio nominis diuini non eſt neceſſaria, II, 4, 1, 1005. oo. 1006. pp. 1007. qq
Inſtrumentum pacis definit numerum adlegatorum ex utriusque profeſſionis ſociis, I, 1, 6, 459 B
ius foederum concedit ordinibus, I, 2, 1, 668. ss
in prima inſtantia pares curiae obſeruari uult, I, 2, 1, 691 F 704 E
de catholicis patronis nihil diſponit, II, 3, 2, 839, t 841
interdixit Caeſarem, papam et epiſcopos annatis, II, 3, 4, 966 r
Inſulae Baleares, I, 1, 1, 87. E
Corſicae, I, 1, 1, 87. E
Integritatis ſtatus poſt lapſum, II, 1, 10, 477 478
Interpretatio, clauium poteſtati non aliud, niſi peccata ſubiecit Chriſtus, I, 1, 3, 167 A
ἐν τῷ ὀυρανῷ uerba non ſunt interpretanda de principum caeremoniis, ib.
ſi uerba in crudo ſenſu accipiantur, eius menti non reſpondent, ib.
ſtatuta ſunt ſtricti iuris, I, 2, 2, 751 tt
interpretatio eſt uel extenſiua uel ſtricti iuris, I, 3, 1, 970 D
ſtricta locum habet in legibus correctoriis et legitima, I, 3, 3, 1060 ee
odia quartarum in patrem ſunt reſtringenda in fideicommiſſis, I, 3, 3, 1065 ll
extenſiuam non merentur leges poenales, II, 4, 5. 1193 E
Interregnum, usque ad interregni tempora ordinum iura fluctibus ſunt agitata, I, 1, 6, 326 B
in illo principes uincula excuſſerunt, et territoriorum iura recuperarunt, ib.
Interregnum, poſt illud communia regni in ſingularia territoriorum iura ordines ſibi recuperarunt, I, 1, 6, 326. B
poſt eius tempora demum Caeſarum legati comitiis interfuerunt, I, 1, 6, 445 k
eius tempore inſignia fuerunt in arce Drieſueld, II, 1, 1, 45. gg
interregni nomen habet imperium Richardinum, II, 1, 1, 58 B
poſt interregni tempora nullus imperatorum inueſtiturae epiſcoporum iure uſus, II, 3, 4, 930. E
Inthroniſticum, cum iis annatae conferuntur, II, 3, 4, 940. D
canonicorum incommodum, II, 3, 4, 975
Inualiden-Hauſer uid. *Valetudinaria*.
quid Germanis? II, 1, 3, 254. q
melius dicitur Breſtenhof, Breſten pfleg, Soldaten pfleg, ib. r
Inualides, II, 1, 3, 255. b
Inualidi, Liuius dixit inualidos milites pro infirmis, II, 1, 3, 254. b. 256. i
Gallis in delitiis eſt uox inualidorum, II, 1, 3, 254. b
Inuentarium, eius confectione probatur, an hereditas ad debita ſoluenda ſufficiat, I, 1, 8, 577. z
ad eius confectionem quidam principem obligant, ib.
in gratiam creditorum *ib.*
alii poſtulatum a principe inuentarium pro re inuerecunda habent 578. A
parentes ab eius confectione liberantur, ib.
princeps pupillis ad inuentarium non eſt adſtrictus, ib.
doctores in omni genere feudi confectione inuentarii liberos ab obligatione facti aut aeris alieni deceſſoris liberant, I, 1, 8, 594. p
in omnibus tutelis urgetur, *II*, 4, 4, 1153 nn
mater ad id ſub poena tenetur, ib.
quid interſit inter ſolenne inuentarium et priuatam bonorum pupilli conſignationem, ib.
iure Germanico mater ad inuentarium non obſtricta, ſed ſatis, ſi integra fide bona deliguet, 1154. oo
quid de inuentario principis tutricis, 1155. pp
camera imperii eius mentionem facit, 1156
exempla, ib.
conſilii rationes pro matris *tutricis* inuentario, 1156. qq
Inverſen Orientaliſche Reiſe-Beſchreibung, II, 5, 7, 412. b
Inueſtire idem ac ueſte uaſallum inaugurare, I, 1, 4, 256. e
INVESTITVRA eſt ſymbolum feudi, I, 1, 4, 256. e
eius ſymbolum eſt ueſtis, ueſte enim noui uaſalli a domino induti et donati fuerunt, I, 1, 4, 256. 157
feudum abſque inueſtitura eſſe poteſt, ib. 257. a
uaſallus eam renouat, I, 2, 1, 672. b
inueſtitura opus eſt in feudo antiquo, apud Poruſſos non, I, 2, 2, 755. dd. ee
iure Longobardico per procuratorem ſuſcipi poteſt, I, 2, 3, 845. mm
in Luſatia uaſalli praeſentes eſſe tenantur, I, 2, 3, 846. nn
inueſtitura foeminae ſuccurrendum, ſi in feudo ſuccedere uelit, I, 2, 5, 954. D
per eam fit collatio feudi, II, 1, 3, 318 B

INVE

INVESTITVRA, in mores iuit, ut Germaniae ordines imperii uaſſalli Caeſari abſentiam excuſent, quoties ipſi inueſtituram non ſuſcipiunt, II, 1, 15, 612. a
per annulum et baculum, pontificum controuerſiae de ea cum imperatoribus, I, 1, 3, 139
lis de iis inter Henricum IV. et pontificem, I, 1, 6, 327. C
compoſita ab Henrico V. ib.
papae ſunt conceſſae epiſcopales inueſtiturae, ib.
fit per annulum et baculum, 328
nihil commune habet cum ordinatione et confirmatione, II, 3, 4, 909. A. 910. x
canoniſtae odio in principem haec miſcent, ib.
anathema dicunt, ſi clericus a laico eam petat, ib.
qualis eius ceremonia? 909. u
per annulum et baculum epiſcopi quondam inaugurati, ib.
plerique putant baculum paſtoritium fuiſſe, ib.
baculus non reſpexit ad ſacri muneeis rationes tantum, ſed ad fundos, ib.
olim ceſpite uel agro effoſſo uel fronde ſeu uirga de arbore decerpta a domini inueſtiri epiſcopi, ib.
pontificiorum decretis in ſacerdotiis conferendis principi laico nihil ſupereſt, quam patrimonii ſacri inueſtitura, II, 3, 4, 913. b
quibus artibus Gregorius VII. eam Caeſari diſputauit? II, 3, 4, 930. e
Caeſares ceremoniam inueſtiturae per baculum et annulum remiſerunt, non inueſtituram ipſam, ib.
Fridericus et Henricus VI. eam eierarunt, II, 3, 4, 930.
poſt interregni tempora nullus imperatorum hoc iure uſus, ib.
per gladium hodie omnes principes inueſtiuntur, I, 1, 4, 559. †
ſupremae iuriſdictionis ſignaculum habetur enſis, II, 1, 1, 121
etiam nunc clientes imperii ad oſculum gladii imperialis in clientelari inauguratione tenentur, ib.
etiam epiſcopi, ib.
Carolus IV. abbatiſſae Quedlinburgenſis procuratorem inueſtiuit hac lege, ut ipſa praeſens renouaret, I, 2, 3, 845. mm
ſimultanea quid? I, 2, 2, 783. hh
onus tutelae ad ſimultanee inueſtitos defertur, II, 4, 3, 1086
Inuocatio, reliquiarum abeſt apud euangelicos, II, 1, 1, 69. 75. rr. 77. ss
nominis diuini in inſtitutionibus praemiſſa, II, 4, 1, 1005
cauſae huius formulae plures, ib. B
orthodoxi hac diſtinxerunt ſe ab Arrianis, ibid.
in iure canonico ea non opus, quia papa Chriſti uicarius, ib. C
facta eſt exemplis legiſlatorum paganorum, ib.
Numa leges Aegereae deae, Lycurgus Apollini, Solon Mineruae acceptas tulit, ib. D
ſcripta ad exemplum paganorum, quibus in uſu fuit a Ioue principium, ib. E
eam neceſſariam eſſe in inſtrumentis alii contendunt, 1006 pp
uſum forenſem huic formulae tribuit Chryſoſtomus, II, 4, 1, 1006. pp
Inuocatio, huc trahunt nouellam 47. cuius uerba non ſunt praeceptiua, II, 4, 1, 1006. pp
Maximiliani I. conſtitutio eam iniungit notariis, 1007. A
iure Germanico ab inſtrumentis abeſſe poteſt, ib. qq
cur? 1008. rr
ab ea differt formula Dei gratia, ib. ss
eius abuſus, ib.
Ioachimus, elector Brandenburgicus, concilio Lateranenſi ſubſcripſit dux Slauorum, I, 1, 4, 251. e
quarumuis gentium legatos in uernacula audiuit, I, 1, 6, 470. h. I, 2, 1, 627
Iobus ad Sethi columnas reſpexiſſe fertur, II, 1, 10, 483. n
in eius dialogis dialecticae ueſtigia, II, 2, 1, 634. D
fuit Arabs, II, 2, 4, 706
de eius dialectica artificiali teſtes, ibid. o. p. q
quatuor diſputationum genera in libro ſuo complectitur, ib.
Iohanna, filia regis Ludouici Hutini, a regno Galliae excluſa, II, 1, 9, 465. i
Odoni Burgundiae duci elocata, ib.
Iohanna Nauarra, regina Galliae, II, 1, 9, 463
Iohannes, baptiſta, eius reliquiae, II, 1, 1, 85. ee
eius zona, II, 1, 1, 105. ‡
Iohannes, euangeliſta, eius togae ſegmentum diſpertitum in loca diuerſa, II, 1, 1, 85. ff
Iohannes, Ebn Meſua ſcholam habuit Bagdadi, II, 2, 4, 710. * 715. m
Iohannes, filius Baſilii, Moſchorum rex, Magnum Holſatiae ducem regem Liuoniae declarauit, I, 1, 1, 93. e. 129. A
Iohannes, frater imperatoris Michaelis Paphlagonis, orphanotrophus fuit, II, 1, 3, 273. e
Iohannes, rex Bohemiae, eius literae de Luſatiae ſpontanea ſubmiſſione, I, 2, 3, 820. C
uſus eſt titulo, Dei gratia, Bohemiae rex, imperii citra montes uicarius generalis, II, 1, 15, 610. xx
Iohannes, rex Britanniae et Irlandiae, regnum tanquam proprium feudum pontifici conceſſit, I, 1, 3, 141. D. II, 1, 3, 297. d
ſcriptores de hac re, II, 1, 3, 297. d
proceres Angliae pontificis poſtulato repugnarunt, II, 1, 3, 298. f
Iohannes, rex Galliae, in praelio captus, II, 1, 9, 472
iniit foedus cum rege Angliae, ib.
Iohannes, elector Saxoniae, eius genealogia, II, 4, 4, 1118. F. 1119
Iohannes Georgius, elector Saxoniae, Luſatiae nobilibus priuilegium conceſſit, I, 2, 3, 830. qq
Curſernius ei proponit exemplum in Henrico aucupe, quod in reliquiarum cultu imitaretur, II, 1, 1, 132. (22)
Iohannes, dux Cliuiae, pater et filius, priuilegium dederunt nobilibus, quod communio bonorum coniugalis locum non habeat, II, 4, 7, 1281
Iohannes, dux Lotharingiae, Limburgenſis ducatus donationis titulo in eum translatus, I, 2, 1, 667. *
Iohannes X. pontifex, turpi commendatione pontifex conſtitutus, II, 1, 2, 238. C
concilio Altheimenſi intereſſe uoluit, 239. a
Iohannes XIII. pontifex, eius diploma de conſtitutione primatus Germaniae, II, 3, 1, 784. B
Iohannes XXII. pontifex anathema dicit, qui paupertatem eccleſiae ornamentum eſſe aſſerit, I, 1, 3, 135. k
annatas ad ſe traxit, II, 3, 4, 932. g
Iohannes Cabilonius, princeps Arauſinus fundator lineae Cabilonicae, II, 1, 8, 429. e
Iohannes II. princeps Arauſinus, II, 1, 8, 429. e
Iohannes, comes Rittbergenſis, defecit ab Haſſiae landgrauio, I, 2, 1, 698. h
in carcere ἄπαις obiit, ib.
Iohannes, abbas Eluerſtorffenſis, I, 1, 8, 602. E
Iohannes, epiſcopus Wormatienſis, I, 1, 8, 612. *
Iohannes, canonicus, II, 3, 4, 931. F
Iohanniticus ordo, I, 3, 5, 1164. e
Ionas, ſortis uſu mari ſubmerſus, II, 3, 3, 873
Ionas, Angrimus, ſcriptor Islandiae, II, 1, 7, 411. k
Ionathes, ſorte proditus, quod ediſſet edere prohibitum, II, 3, 3, 873
ipſe uſus eſt ſorte contra Philiſtaeos, ib.
Ioockern, principes ultra geniti dicti, I, 1, 8, 632. ff
Ionica ſecta, II, 1, 7, 421
Iordanes, fluuius, II, 1, 1, 193. B
Ioſephina, II, 1, 15, 582
IOSEPHVS, imperator, in eius coronationis actu controuerſia orta de gladio Caroli M. num Aquiſgranenſis in ereandorum ritu praeferri debeat, II, 1, 1, 121
eius imperium breue ſed magnum, II, 1, 15, 581
auſpicia ſumſit d. III. Nonar. menſ. Maio 1705. ib. a
a Leopoldo in ſocietatem regni adſcitus anno 1690. ib.
in temporibus duriſſimis ſuſceptus, ib. b
Bauarum proſcripſit, Colonienſem de epiſcopatu deiecit, ib.
cameram imperii ad trutinam reuocauit, ib.
Italos in ordinem redaxit, ib.
Gallos Italia eiecit, ib.
utrique regi occidentalium regnorum connubia commendauit, ib. 582
ſeptentrionalia diſſidia in pacem uertit, ibid.
Mantuanum ducem perfidiae damnauit, ibid.
Hannouerano duci promiſſum inter electores locum reipſa dedit, ib.
in Lignicenſi prouincia Ioſephinam aperuit, ib.
Bohemicum ſuffragium in comitiis reſtaurauit, II, 1, 15, 583. e. 610
Ioſephus, Iacobi minoris frater, II, 3, 3, 874
Ioſephus, ſcriptor Iudaicus, II, 1, 7, 407. e II, 1, 10, 483. n
Ioſua triginta unum reges expulit, I, 1, 1, 5. D
Iouius, eius opinio de Baſileo, I, 1, 1, 92. E
Irene fratres ſui mariti ſacerdotes ordinari curauit, II, 1, 3. 283. q
Irenicus, Franc. auctor rarus et utilis, I, 2, 1, 706. m. II, 1, 1, 41. cc
Irlandia, eius domini titulum cum regio permutarunt, I, 1, 1, 161. A
Iſaacus, epiſcopus Lingonenſis, teſtatur de quarta pauperum, II, 1, 3, 313. e
Iſabella, Philippi IV. regis Galliae filia, II, 1, 9, 455

Iſabella, nupta Edoardo II. regi Angliae, II, 1, 9, 456. A
ab ea natus Edoardus III. ſucceſſor legitimus in regno Galliae, ib.
genealogia, ib.
Iſenacum, eccleſiae ciuitatis Mariae ius patronatus donatum, II, 3, 1, 831. e
Iſerbare, herba, II, 1, 12, 536. cc
Iſidorus, II, 1, 3, 255. d. II, 1, 11, 495. C
Iſis, dea, foecunditatem promouet et parturientium labores ſubleuat, II, 1, 12, 536 cc
Islamiſmus, Arabum ſtatus duplex, ignorantiae alter, alter Islamiſmi, II, 2, 4, 702
ante Islamiſmum nullus theologus in Arabia fuit, II, 2, 4, 703. pp
eius initium, II, 2, 4, 713
Islandi, ultimi orbis habitatores, uitam aeternam crediderunt, II, 1, 7, 411. B
montem ſacrum Thorulfo receptaculum defunctorum credunt, ib.
in Heckla infernas impiorum ſedes, ib.
Islandia, eorum reges priſtini ante diadema regium tulerunt, quam pontificis bulla ſcriberetur, I, 1, 1, 106. A
Iſmael, ab Abraham expulſus, profectus in Iathreb et Arabiam felicem, II, 2, 4, 704. uu
Abrahami literas ad eius poſteros Arabes perueniſſe dicuntur, ib. yy
Iſa, II, 1, 11, 495. D
Iſrael, populus, eius ſcholae, II, 2, 2, 661
Abrahami literas accepiſſe dicitur, II, 2, 4, 704. yy
Iſtber, ibi Romani urbes condiderunt, I, 1, 7, 481. F
Iſtria, ibi uiget tutela fructuaria, II, 4. 6, 1107. E
ITALI, Brandenburgico marchiani praecedentiam tribuunt, I, 1, 4, 245. A
in legationibus ceremoniarum ſolannibus principatum tenent, I, 1, 6, 301. C
eorum animi truces in parricidiis, I, 3, 4, 1115. A
ſunt curioſi indagatores ceremoniarum, II, 1, 1, 11, A
eorum peſſimi mores de rebus uetuſtis abſque auctoritate ueterum ſcribere, II, 1, 2, 271. oo
ſe totos philoſophiaa dant, II, 2, 1, 656 q
aſſaſſinia iis frequentia, II, 4, 7, 1296. A
Italia, principes Italiae in ſocietate adlegatorum imperii non ſunt, cur? I, 1, 6, 455. B
ciuitates Italiae imperiales ſunt, I, 1, 7, 498. C
coimperii iure deſtituontur, ib.
Italiae poſtas papa diſponere inſtituit, I, 2, 5, 940. A
Italia Carolingis accreuit, II, 1, 2, 230. A
de uicariatu Italiae controoerſiae Sabaudum inter et Mantuanum, II, 1, 15, 610. xx
collatio Italiae et Germaniae in re frumentaria, II, 4, 6, 1240. 1241. yy
Italica ſecta, de eius inſtauratore diſputant, utrum Pherecides, an Pythagoras, II, 1, 7, 421
Italas, Io. adſcribit ſummum imperium Arauſionenſi principi, I, 1, 5, 279. A
Ithaca, maris Ionii inſula, I, 1, 1, 5. E
Itterus de feudis imperii, I, 1, 8, 618 I, 2, 1, 650
Iubal, inuentor muſicae, ut re mi fa ſo la aut priores ſex in alphabetu literas non cecinit, II, 5, 12, 431
IVBILEVM, iubileo primo purioribus ſacris ſe addiait Noriberga, II, 1, 1, 5. B
alterum iubileum incidit in ſacrum illud Germaniae bellum tricennale, II, 1, 5, 7
annus 1524. Noribergae ex utraque cauſa iubileus, II, 1, 1, 8. A
Bonifacius primus iubileum inſtituit, gladio mitraque ornatus, I, 1, 3, 201. F
Francofurtanum iubileum, II, 1, 3, 300. m
aduerſus iubilea argumenta XIV. II, 3, 5, 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983
Lutherus ſuo iudicio damnauit iubiloa, expuncta ea uolens ex faſtis puriorum ſacrorum, II, 3, 5, 977. A
XIII. ſecula praeterlapſa, antequam templa iubilai ritibus contaminarentur, ib.
eorum auctor, Bonifacius VIII. eſt mali nominis, ib
dictus a Philippo pulchro homicida, atheus, porcus et canis, ib. C
in primo iubileo non curauit animas, ſed numos, 978. C
dalictorum poenas hominibus remiſit conatu blaſphemo, ib.
imperauit angelis, ut eorum animas ad ſinum Abrahae ferrent, quos ipſe ſeculari codicillo inſtruxiſſet, 979. A
aius formulam ſecularem exhibent Cherubinus, Moronus, Victorellus, 979. B
eius nundinationes impudentiſſimae, ib.
has pontificii excoſant, quod male parta in optimos uſus uerſa, ib.
iubileum nouum euangelium indulgentias nempe excluſit, ib. E
anno iubileo pontifex mortalibus extra ordinem ſubuenire praetendit, ib.
bene actum fuiſſet cum orbe chriſtiano, ſi nullo unquam tempore anni iubilei auditi fuiſſent, 980. B
ea Waldenſes, Albigenſes, Wiclefitae ſec. XIV. damnarunt, ib.
quorum doctrinas Lutherus, Zwinglius, Beza, Caluinus magni fecerunt, ib.
indoli noui teſtamenti ea aduerſantur, ibid.
argumenta a Iudaeis inconcinna ſunt, ib. 981
peiores argutiae a ſecularihus Romanorum, 981
pontificiorum ſcommata in euangelica iubilea emiſſa, ib. F
iubilei Romae concinni non repurgatae Lancoreae, ib.
pontificii reprobant euangelicis, quod iubileum recolant, eum tamen indulgentias ſeculares proſcripſerint, 982
pontificii aetates iubileorum abbreuiarunt, ib.
quinquageſimum principio, deinde trigeſimum, tum uiceſimum quintum, tandem extra ordinem eccleſiae ſubuenerunt, ib.
abbreuiata apud euangelicos exulant, II, 3, 5, 982
nibil impedit, cur euangelicis non ſint anniuerſaria, 983
euangelicorum iubilea impeti ſolent, quod eorum res in peius ruant. ib.
uſus euangelicorum iubileorum conſiſtat in grata memoria nouiſſimae ſacrorum repurgationis. ib.
fidei ac integrae mentis diuitiis celebranda, 984
IVBILEVM, nihil hymnos iubilees intepellet aut frangat, II, 3, 5, 984
celebranda numinis prouidentia in ſacris purioribus Britannorum, Sueciae, ibid.
Galliae, Hungariae, Sileſiae, Germaniae, Poruſſiae, 985
qui cauſas ſecularium feriarum in ſolius Lutheri nomine ponunt, limites iuſto anguſtiores euangelico iubileo ſtatuunt, 986
qui a labe et ſcabie mentem purgauit, is demum nouo foedere non indignum diem iubileum celebrat, ib.
a *Iueben*, Arnold Guilielm. II, 4, 5, nor
IVDAEI, diluuii cauſam in matrimonii inaequalitate ponunt, I, 3, 5, 1179. C
ſacerdorum ornatus alba fuit, II, 1, 1, 99
faſciis inſeriptas legas circumferunt, II, 1, 1, 101. **
difficile probandum, omnes gentes dogma de uita aeterna Iudaeis debere, II, 1, 7, 406
praeſertim ultimas Aſiae gentes terra marique ab iis auulſas, 407. A
in omnem orbem diſiecti de uita altera curam habent, 417. B
precibus pro mortuis inſtitutis hanc futuri ſeculi felicitatem impetrare contendunt aliorum animabus, ib. b
Cainanum uocant ſcribam magnum in angelum transformatum, II, 1, 10, 484. p
eorum ſcholae, II, 2, 2, 661
eorum eruditio quae tempore iudicum, ib. D
poſt Eſdrae tempora miſerunt legatos in Graeciam, ib.
paulatim inceperunt Graecanicam eruditionem cum ueteri ſua coniungere, ibid.
Haſmonaeorum tempore artes liberales a Graecis didicerunt, ib.
Veſpaſiani et Titi triumphi de iis, II, 4, 5, 1020. E
poteſt eſſe tutor pupilli chriſtiani iure Romano, II, 4, 3, 1097. dd. ee
apud Germanos ad tutelam non admittuntur, ib ff
uocantur Kayſerl. Cammer-Slauen, Cammer-Knecht, ib. 1098
propter odium chriſtianorum imperatores eos in protectionem ſuſceperunt, *ibid.*
quae hodie exſpirat ceſſante *inimicitia*, ibid.
hodie obeunt munera *publica* Hof-Factors, Commiſſarien, Monz-Inſpectors, ib. 1100. A
Iudas, apoſtolus, nullius libri ab Enocho ſcripti ſed tantum propheriae meminit, II, 1, 10, 484. q
Iuden-Richter, Iudaeorum praefectura ſumma Moguntino adhaeſit, I, 2, 5, 921
IVDEX, *chartalarii* uocantur notarii, I, 3, 2, 1026. li II, 4, 5, 1184
- - *cartis* quis? I, 2, 1, 683. gg
- - *feudalis* uid. *Feudalis*.
- - *Iſraelis* II, 2, 2, 661. C
hodie iudicum frequentia, I, 3, 2, 1027. i
iudicis aetas apud Romanos principio erat triceſimus quintus, II, 4, 1, 1043. ia
lege Pompeia triginta anni ſatis fuerunt, ibid.
Vlpianos requirit annum uigeſimum quintum, ib

IVDEX, eundem terminum commemorat Hatmenopulus, II, 4, 1, 1045. ii
ἐ ἧττον τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἐ δύναται δικάσαι, ib.
ſi infra hanc aetatem iodex ſactus ſenteutiam dixerat, dubitabatur, an ualeret, ib.
Vlpianus ualidam habuit, dummodo iudex nou minot eſſet decem et octo annis, ib.
Ouidii uerſus de iudice, ib.
legibus publicis requiritur apud Germanus, ut iudices ſint apti et experti longo rerum uſu, 1045. ll
camera uſu forenſi doctos et maturioris aetatis adſeſſores uult, ib.
medii aeui exempla adſunt, ubi ciues a principe rogarunt, ne foris iudicem det adoleſcentem, ib.
maioris momenti iudiciorum adſeſſores uocati ſuut nominibus uirorum aut ſenum, ib. E
dieuntur die Rathmanuen, die Aelteſten, die Ober-Alten, die Kirchen-Vaeter, ib.
Anglis ſeuator Aldermanuus dicitur, ibid.
ſenatores ciuitatibus nounullis hodieque Altmaenner, ib.
comites Germaniae, quibus muneta iudicum prouinciae demandata, a ſenectute uomen acceperunt, ib.
a canitie dicti eani Grauen, Landes-Aelteſteu, ib.
Romulus ſenatores ob honorem patres, ob aetatem ſenes adpellari iuſſit, ib.
domini uerbum Germano-barbarae gentes acceperunt a ſenectute, Signore, Seigneur, 1046. A
ſtatuta quaedam iudicis ſpartae definiunt uigeſimum quintum aetatis annum, ib.
Iudicatum, re ſemel indicata, nullum in inſtrumentis remedium eſt, I, 3, 1, 1010. F
ex re iudicata legibus ciuilibus datur actio, ib.
rerum iudicatarum maior eſt auctoritas, quam transactionis, cur? 1011. A
rem iudicatam praecedere ſolet ſententie, ib.
ſaepius etiam poſt rem iudicatam nouiter repertis inſtrumentis locus eſt, ib C
an reſpublica, fiſcus, eccleſia, pupillus eodem priuilegio in tranſactione gaudeat quam in re iudicata, ib. E
iure Romano uti licet ſenatusconſulto Macedoniano poſt iudicatum, I, 3, 4, 1129. ff
inſtitutum boc eſt in odium foeneratorum, ne iudicatis fallant iuris incautos filiosfamilias, ib.
Ooſterga in bae materia Groenewegii mentem nou eſt adſecutus, ib.
apud Germanos plures doctores locum faciunt exceptioni Macedoniani poſt rem iudicatam, 1129. gg
Schilteri opinio de bae doctrina notatur, 1130. E
cur Sct. Macedoniano poſt rem iudicatam in Germania non ſit locus? I, 3, 4, 1131. B. 1132
Iudicia, quondam alia facies, quam hodie, I, 3, 1, 1002. F
in beue ordinatis omnis ſuſpicio ceſſat, I, 3, 1, 1003. E
Iudicia imperialia, I, 1, 8, 603. 625. 630. 635
aulicum principem prodigum declarare poteſt, I, 1, 8, 636. kk
ex facto deceſſoris obligauit, I, 1, 8, 640. A
conſtituit tutores iis, qui immediate ſubſunt imperio, I, 3, 2, 1024. D
Bohemiae rex cameram imperii non habet iudicem, II, 1, 15, 611. yy
Fridericus II. regem Bohemiae a iurisdictione iudicii aulici exemit, ib.
camera imperialis iniunxit uiduae tutrici, ut ſecundis nuptiis et Velleiano renunciet, II, 4, 4, 1134. pp
facit mentionem inuentarii in principe tutrice, exempla, II, 4, 4, 1156
opera iudicii aulici tutores dantur, ſi principes uon Fahnleben, reliquis camera imperialis, II, 4, 5, 1182. B
ſententia camerae in cauſa patroni baeretici, II, 3, 2, 842. A
- - *Recuperatoria*, in ea conſenſit rex Galliae, cum noua iura in Alſatiae dominio poſtularet, I, 1, 6, 380. d
quaenam ciuitates imperiales recuperari poſſunt, I, 1, 7, 506
iis imperio ſubducta reuocari debent, I, 2, 1, 680. z. aa. 681. bb
Poruſſiae rex et Saxoniae principes ca inſtituerunt, ut partes a praediis auulſae reducerentur, I, 2, 2, 778. D
Iuenack, principatus Venedorum, I, 1, 4, 263. h. 264
Iuliacenſis dux, ante princeps fuit, quam dux fierer, I, 1, 4, 127. x
clientes epiſcopi Vltraiectini fuerunt, I, 2, 1, 653. e
clieutelares archipalatini, I, 2, 1, 658. 959. bb
dux factus diploma ad archipalatinum ſcripſit, quod ei obeſſe non debeat, I, 2, 1, 660 bb
habet curiam feudalem, I, 2, 1, 688. m
Iulianus, apoſtata imperator, imperium et pontificatum ſibi uindicabat, I, 1, 3, 162. dd
ſanctorum baſilicas et catatumbas uoluit deſtructas, II, 1, 1, 78. C
in chriſtianos acetrime graſſatus eſt, II, 1, 11, 497. D. II, 2, 4, 724
dixit Auguſtum κεϱσπλάϛην, II. 4, 1, 1033. xx
Iulinum, Pomeraniae oppidum, ibi ſtetit Trigla, II, 1, 12, 533 m
Iulius II. pontifex de quindenniis ſtatuit, II, 3, 4, 935. m
Iulius III. pontifex de quindenniis ſtatuit, II, 3, 4, 935. m
Iunius, Franc. II, 1, 5, 378. D. II, 1, 14, 555. F
Iuo Carnotenſis, II, 3, 4, 907. C
Iupiter, Romaui ac Graeci fulminantem ſolem ſub Ioue coluerunt, II, 1, 12, 522
Latii paganis in uſu fuit a Ioue principium, II, 4, 1, 1005. E
Iuramentum, eorum magnus abuſus in Germania, I, 1, 7, 518. C
ſi Macedoniano iurato renunciarum, num ei locus diſputant, I, 3, 4, 1122. qq
Carpzouius adfirmat, Schilter negat, ib.
ſi mutui contractus a foemina iuratus ſit, an obligetur diſputant, I, 3, 4, 1136. oo
IVRECONSVLTI, pontificii munua eccleſiaſticum pontificis et maieſtatem Romani imperii diſtinguunt, I, 1, 3, 146. A
Itali Romanum imperatorem contra papam defenderunt, I, 1, 3, 146. B
IVRECONSVLTI, eorum ſoloeciſmi in iure publico, feudali ac priuato ob adpellationes in latina lingua, I, 1, 4, 220. d
Itali nulla hiſtoriarum notitia inſtructi, I, 1, 4, 222. l.
diſputant, utrum marchionis dignitas praeſtet dignitate ducis, I, 1, 4, 227. u
quaeſtionem mouent, an doctores, qui per uicennium iura profeſſi, comitibus ac ducibus aequiparentur, I, 1, 4, 227. x
Galli Arauſinis ſummum imperium adſerunt, I, 1, 5, 278, 279. 280. 282
Caſſanus et Puteanus contrarium docent, ſed reſutantur, auctoribus deſtituti et uetuſtis ſcriptoribus obloquentes, I, 1, 5, 282. 283. ſeq
eecenſeutur, qui in materia de iure adlegandi ſcripſerunt, I, 1, 8, 299. 300. 301. 302. 303. 304
Itali in legationibus ceremoniarum ſolennibus principatum tenent, ib. 301. C
Kirchnerus, Howel, Schroeterus iuri adlegandi ordinum contrariantur, I, 1, 6, 449. 450
eorum rationes, ib.
Halenſis philoſophia de urbe Hala imperiali, I, 1, 7, 486 F. 487. 488
eorum doctrina de praeſcriptione, I, 1, 7, 508. 509
eorum errores, quod confundant iura territorialia electorum, principum, comitum, ciuitatum, ib. 511. 512
territorii iura, quae liberis ciuitatibus competunt, tribuunt etiam imperialibus, 513. E
ſingularia confundunt cum uniuerſo, ib.
iura immediatis confundunt cum iure territoriali, 514. B
miſcent facta cum iure, I, 1, 7, 514. C
nimii ſunt in enumeratione iurium, ciuitatibus imperialibus competentium, ib.
Bruningii iudicium iniquiſſimum de ciuitate Argentina, 518. F
eorum errores de ciuitatibus mixtis, 519
alii eas negant, alii affirmant, neutra pars ex rationibus idoneis, ib. E. 520. 521. 522
eorum errores de ciuitatibus hanſeaticis, 523. 524
quod hanſeaticum foedus potius dicenda perduellio, 525
hanſa legibus imperii improbetur, 526
hanſa ciuitates reddat mixtas, ib. F
hanſae iurium neſcii ſint, 527
quod nulli ſint principes hanſeatici, 528
eorum infirmae rationes, quibus hanſam urbium tuentur, quod defenſio ſit iuris naturalis, 528. F
quod finis quodque foedus excuſet, 529. A
quod foederum plurima ſint exempla, ib.
quod pleraeque hanſeaticarum ciuitatum ſint imperiales, ib.
omne uitium hanſae diluere tempus immemoriale, ib. C
urbes peregrinas in hanſa deprehenſas imperii albo inſcribuut, 530. D
eorum diuerſae opiniones de obligatione ex facto deceſſoris, I, 1, 8, 541. ſeq.
alii ſucceſſorem obligant ubique ex que ratione, I, 1, 8, 541. 2. b
alii obligant ſucceſſorem in probabili tantum facti ratione, I, 1, 8. 543
alii diſcrimen faciunt inter domanie et principis patrimonium, 545. e
alii ſucceſſorem obligant in contractu, non in gratiis, 547

IVRECONSVLTI, alii obligant ſucceſſorem uniuerſalem nnn ſingularem, I, 1, 8, 550
alii obligant, ſi quae deceſſor fecerit ex officio et dignitate, 551. q. r
alii principem obligant ex legibus Romanis, 553
alii pontificis decreta obtrudunt, 559. y. 561. z
alii inſtituta feudorum ſequi iubent, 561. aa
aorum inconcinnec rationes, 561 bb
plerique ignari ſunt formulae imperii, 566
Germani liberaliores ſunt erga principem ſucceſſorem, 566. f
Hiſpanis maior religin in facta ſtatuteque principum deceſſnrum, ib.
priuati doctores formulam tegni aeſtimare nequennt, 565. g
Salmaſius Angliae regni cauſas reſpondit ex moribus Graeciae at Latii peregrinis, 567. h
inter temporum infelicitates Germaniae olim fuit, qund principes Germaniae conſuluerint Italos, Gallos elioſqua in rebus patriae peregrinos, ib.
Germanici doctores et eorum opiniones da obligatione ex facto deceſſoris, ib. E
qnea ratio ſcribendi iis in cauſis publicis et pragmaticis commendanda? 568. i
eorum regulae iuris, ad qnas in obligatione principis reſpiciunt, I, 1, 8, 568. 569. 570. 571. 572. 573 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585
regulae Beyerianae, 568 l
plerique Longobardiee iura commiſcent cnm Germanicis, 586. b
eorum rationes, quare filius ſucceſſor obligetur, non agnati aut extranei, 587. d
tres enrum claſſes in interpretando decreto 2. F. 45. et 51, 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594
aorum teſtimonia, qni ſucceſſorem liberant, 603. a
eorum mnltitudo pro obligatiene filii ſucceſſoris in clientelas, 605. i
eorum lacunae in iure publico, 615. a
eorum opiniones, qui ex iure Longobardico obligant principes Germaniae, 617. b
Kloakii, Franzkii, Struuii opinio, 619. g
eliqni negant in Germanicis principatibus domania, 621. **
eorum conſilia pro obligationa principis ex facto ſui enteceſſoris, 623. o
eduerſus duces Holſatiae, Saxoniae, Boioariae, ib.
Brunſuicenſes, Anhaltinos, Sabaudiae, Mantisferratenſes, 625
Mantuae duces, Salutiarum marehiones, arcbiduces Auſtriee, comites Henouienſes, Scheumburgenſes, Pedemontanos, Mediolenenſes, Ferrariae duces, papam, ib.
eorum reſponſa in principatibus enonymis, I, 1, 8, 626. A
eorum nnmeti pro obligationa ex facto anteceſſoris, 627. s
Cuno, Enenckel, Ebrenbach principem obligant, 627. 628
Roſenrbal, Brunnemann, Webnerus abſoluunt ſucceſſorem, aorum conſilia, 629. ec. 630
uidem principatus aeſtimant iure maioratus, 631. d
IVRECONSVLTI, quidam iure fidecommiſſorum, I, 1, 8, 631. ee
quidam iure primogeniturae, 632. ff
quidam in obligatione principis ordinum prouinaialium conſenſum requirunt, 633. gg
quidam in obligatione ed damna reipublicae reſpiciunt 635. ii
quidam Caeſaris conſenſum requirunt 635. ll
quidam impetunt Ceeſarei conſenſus neceſſitatem, ex quibns rationibus? 636 m m
quidam omnia principis bona in nexu domaeiali ponunt, 637 nn
ſcriptores qui de ſubfeudis ſcripſerunt, I, 2, 1, 650
de feudis oblatis, ib.
de allodiis impetii, ib.
de feudis imperii, 651
de feudis impetii ſingularibus, ib.
Saxoniei ſentiunr, ueſallum etiam in cauſis ciuilibus aliisque ſtare ac comparere debere in Saxonicis foris, I, 2, 1, 661
inſtar palladii babenr inris axioma: nmnem uaſallum eſſe ſubditum, ib. dd
Boici Ortenburgiens comites etiam in rebus et ectionibus eliis in ius uocarunt, inſtar ciuium ee ſubditorum, I, 2, 1, 664 hh
fidentar adfirmant, quod domiuus directum dominium alteri in ſubfeudum dare quear, I, 2, 1, 672 c
eorum patrocinia de ſubinſendando, 673
in magno eorum numero nix unus et alter, qui in iure ſubinfeudandi Germaniae iura et mores aeui madii reſpexerit, 674 g
Lynekeri doctrina de iure offerendi feudum alteri commendarur, 674 h
enrnm VIII. argumenta ſubdominis adoptiuis educrſa, 676. 677. 679. 680
quod feuda nequeant elienari, quem opinionem fouet Meichſnerus, 675. b. 676. d
quod adoptioua ſubdomini in deterius uertantur, ib. e
qnod eiusdem rei non dominia diuerſa, 677 g
quod ſpes aperturae intereipiatur, 678 i
quod euriae impetialis iurisdictio intercipiatur, 679 o
quod conſenſus Caeſarum offendatur, 679 r
quod paricula adſerantur e principe extraneo 680 u
quod exemtionum procaſſus cogniti, 680 z
numeri doctorum, teſtium imperialis obſeruantiae, 692 aa
eorum reſpnnſa et conſilia de iure ſubinfendandi, 693 bb. 694. ce. dd
Porusſici inrecnnſulti, I, 2, 2, 743 dd
iuris Porusſici interpretes, I, 2, 2, 744 dd
reſponſum iuris de fendnrum Porusſicorum differentiis, I, 2, 2, 789. 790
anonymi reſponſa de fendis Porusſiae, I, 2, 2, 791. 792
de ignorantia Sileſiaci iuris apud extraneos querelae, I, 2, 3, 813 aa
ICti reſponſum, nnm dos debeetur innuptae ex feudis Luſatiae, I, 2, 4, 903 F
eorum dnctrinae de iure poſtarum, I, 2, 5, 925
eorum nomina, qui in re curſoria conſulendi, I, 2, 5, 957. 958. 959. 960. 961
IVRECONSVLTI, eorum doctrina, an tranſactio reſcindi pnſſit, nouis inſtrumentis repertis, I, 3, 1, 965. 966
nomina doctorum, qui ſtatuunt transectionem reſcindi poſſe, I, 3, 1, 993
doctores da inſtrumentis non cogitatorum, 994 B
de inſtrumentis rerum ignoratarum, ib. D
de inſtrumentis, quae transactores erroris arguunr, 995 A
de inſtrumentis, quae rem omni lite eximent, 995. C. 996
ſi inſtrumenta enormem laeſionem doceant, 997. 998
eorum rationes, qui rutorem notarii defendunt, I, 3, 2, 1028. ſeq.
eorum error, qui ius publicum formant ex ultimo et penultimo libris codicis Iuſtinianei, I, 3, 2, 1029 n
eorum diſſenſus in deductione quartarum, I, 3, 3, 1041. 1042. ff. ſeq.
in illis deſiderie de ergumento detractionis in fideicommiſſis, 1043. ll
eorum nariae ſententiae in detractione quartarum, 1045. ſeq.
alii duplicis quartae detractinnem in omni fideicommiſſo enncedunt, eorum nomina, 1045. pp
quae ſebola duplieis detractorum eudit, ib.
alii diſcrimen facinnt inter fideicommiſſe pura et conditionata, 1047. uu
alii unius tantum legitimae detractionem concedunt, I, 3, 3, 1049 xx
nonnulli ſtatuunt, fiduciario in utroque uel elterntro ſtandum eſſe, ſi teſtator iuſſerit, 1049 yy
ſi miles ſit teſtetor, 1051 zz
ſi fiducıarius recuſauerit adire bereditatem, 1051 ae
ſi inuentarium neglexerit, ib. bb
ſi fidaicommiſſum reciprocum ſit, 1052 cc
ſi piis cauſis fideicommiſſa dicate, 1052 dd
legibns et rationibns agere oportet, procul habitis amoris et irae eeuſis, 1053 gg
doctorum opiniones, en fructibus ex fideicommiſſo penſetur legitima, innnmeris dubiis expoſitae, 1069 uu
affirmant de Anebarano, Cumanus, Imole, Valle, Ceſtro, Curtius, Natta, Decius, Cephalus, Calcanus, *Ludouicus*, Menochius, *Macarius*, Dilectus, Alciatus, 1070. 1071
elii borrent dicere, *fructus* imputendos in legitimam, 1072 xx
Harprechtus diſtinguir quaeſtionem, an fructus in Trebellianica numerandi, 1072 yy
calculus legitimam numerandi ex doctorum mente eruendus, ib. zz
plerique ſtaruunt legitimam eſſe iuris naturalis, 1085 aa
doeent, legitimam nullum grauamen ferre, ib. ff
ex ſubſtantia hereditatis deberi, ib. hh
nefas eſſe fructus impurara in quartis, 1087. kk
Duareni qucrele, quod nullus titulus ſit in iure ciuili de mutuo peculiaris, I, 3, 4, 1095 aa
eorum doctrina de re fungibili, I, 3, 4, 1097 ea
nnx fungibilis debetur doctoribus medii acui, I, 3, 4, 1099 bb
IVRECON-

IVRECONSVLTI, doctorum opiniones de prohibitione iuris ciuilis, ne officiales in prouinciis mutuum contrahant, I, 3, 4, 1104. 1105
ICti teſtes Macedoniano hodie uullum uſum forenſem eſſe, Eguinarius, Groenewegen, Zaſius, 1117. ii
patroni Sčti Macedoniani Mornacius, Schilterus, Stryckius, 1118. kk
ICti, qui negant ſtudioſum mutuum contrahere poſſe, 1113 tt
principum filiis alii Macedonianum concedunt, alii iisdem denegant, 1117 bb
plures locum faciunt exceptioni Macedoniani etiam poſt rem iudicatam, 1129 gg
in contraria eunt, an foemina ſine auctoritate curatoris contrahere poſſit, 1133 ll
eorum concors opinio, quod foeminae illuſtres contrahere et muruare queant, 1135 mm
foeminam mercatricem obligari mutui contractu nullus iureconſultorum diſſenſus, 1136 nn
ſi mutui contractus a femina iuratus ſit, acriter inter ſe digladiantur, praeſertim Saxonici, ib. oo
eorum doctrinae iu mutuo epiſcopatus, 1146. zz
eorum numerus, qui matrimonia inaequalia defendunt, eorumque confutatio, I, 3, 5, 1180. h
nnn loquuntur ſine lege, II, 1, 3, 271. oo
prouerbium de iis, bonus iureconſultus, malus chriſtianus, II, 2, 1, 342. D
eorum diſſenſus in uſu ſortis ſuffragatoriae, II, 3, 3, 868. A
Brunnemannus et Lincke uſum ſortis improbant, eorum rationes, II, 3, 3, 868
pontificii quid ſtatuunt? ib. E
uſum ſortis approbant alii, eurum nomina, II, 3, 3, 881. 882. 883. 884
eorum doctrina de annatis principum euangelicorum, II, 3, 4, 954
doctrina Strykii de iis, ib. e. 955
Textoris ſententia de annatis, 957. f
Germani miſceut Romana iura cum Germanis, II, 4, 1, 987. aa
conſtat hoc exemplis Gieſeberri, Sebilteri, ib.
Reinhardi, Fachſii, Carpzouii, ib.
Auſtriae, Bohemiae, Sileſiae, Brandenburgiei marchionatus, Anhaldiui, Boioariae, Sueuiae, Franconiae, Haſſiae, Weſtphaliae, pagi Rhenenſis, Cliuiae, Saxoniae inferioris, ib. 988
Mecklenburgi, Holſatiae, Pomeraniae, Porusſiae, ib. C
cur ab iis excogitata harmonia iuris Romani et Germanici? 988. bb
eorum centonas Romani iuris et Germanici, II, 4, 1, 993. ff
eorum ſyſtemata, II, 4, 1, 997. ae
querelae de iis, 999. A
exegetica collegia iis rariora, ib. C
Iulius Caeſar primus dicitur, qui ius iu formam artis redigere inſtituit, 1000. hh
eum ſecutus Cicero et fere omnes Romani iureconſulti, ib.
concora fere eorum ſententia eſt, peſſime actum iri in iudiciis, ſi inſtrumento ex defectu nominis diuini ualor fidesque negetur, II, 4, 1, 1007. qq
eorum fruſtranea argumenta in remeratores monetarum, 1025. A
exempla aorum qui ſero ad iuris ſtudium ſe applicarunt, 1029. dd
IVRECONSVLTI, Accurſius quadragenarius, II, 4, 1, 1019. dd
eius gloſſam ueteres omnes coluerunt, ibid.
Baldus quadragenarius ad legum ſtudia acceſſit, 1030. B
item Zaſius et Sichardus, ib.
an legum ſtudia uiris commendanda, argumenta in utramque partem, 1030. ae. 1031. 1032. ff
eorum querelae, quod plurima doceamur in academiis in ſpem futurae obliuionis, 1034. ee
ab Italis Germani reſponſa iuris mercati ſunt etiam in cauſis publicis, 1035. ff
eorum axiomata, principes, ſi inter ſe litigent, uti oportere iure Romano priuato, 1036. F
de praeferentia eorum ante milites, II, 4, 2, 1062. aa. 1063. ee. 1064
eorum diuerſae opiniones, an tutor dari poſſit a matre libros non inſtituente heredes, II, 4, 3, 1087. bb. 1088
an dignitas inter tutorem et pupillum aequalis requiratur, alii negant, alii affirmant, II, 4, 3, 1094. bb
affirmantium rationes, 1095. 1096
eorum errores, qui tutelam Chriſtiani Iudaeo negant ax ratione, quod ſerui ſint, 1098. C
Germani teſtantur, Velleiano tutricem raro nuncium mittere, II, 4, 4, 1133. no
ICti qui docent matrem licet minorennem tutricem fieri poſſe, 1137. rr
an iure Romano patris ſola probibitio tutelae maternaa obſit, alii negant, alii affirmant, 1149. ff
ſtatuunt, matrem ad inuentarii confectionem non eſſe adſtrictam, 1154. oo
eorum rationes, ib.
eorum diſſidia, an tutrici plebeiae uſusfructus competat, 1158. ec
eorum opiniones, an dentur tutelae mixtae, II, 4, 5, 1172. yy
eorum opiniones, an notarius uel comes palatinus tutorem dare poſſit, II, 4, 5, 1184. mm
aorum teſtimonia, non excidere hereditate pupilli, qui tutorem petere neglexerit, 1194. tt
Romani omni tempore fructus pro parte fundi habuerunt, II, 4, 6, 1205. A
eorum ſententiae de ſalario tutoris, II, 4, 6, 1216. gg
Saxonici in fructuum attribuţiona pro die feſto Vrbani habent XXV. Martii, II, 4, 6, 1231. *
eorum diuerſae interpretationes decreti feudalis in fructuum attributione, II, 4, 6, 1235. ss. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240
eorum errores, ut Germanis ius peregrinum dicaut, 1241. xx
Germani ubique fere I. diuortio praecepta ſequi malunt, quam regulam iuris Romani fructus pars fundi, cur? 1247. ee
Saxonici uolunt, ut ciuiles fructus pro temporis rata diuidantur, II, 4, 6, 1251. ae
in fructuum diuidicula in theſi ſunt concordes, multiplices in hypotheſi, II, 4, 6, 1255. ll. 1256. 1257. 1258
eorum doctrina de communione bonorum inter coniuges, II, 4, 7, 1301. 1302. 1303
Iuriaeus, Petrus, aius argumentatio de praeſcientia Dei, II, 2, 3, 686. F
IVRISDICTIO, *territorialis*, quid? I, 1, 4, 225. q. I, 1, 7, 504. E
- - *feudalis* etiam ruſtico adſignatur, I, 2, 1, 682. ee. 683. ff
iuriſdictio non eſt adnexa feudis iure communi, I, 2, 3, 833. C
- - *ciuilis* quondam in manibus comitum prouincialium fuit, ib.
ciuilis, quae? I, 2, 3, 834. D
antiquiſſimis temporibus feudis Luſatiae fuit adfixa, ib.
- - *criminalis*, principi Luſatiae propria fuit, ib. E
priuilegio Ferdinandi I. demum nobilibus conceſſa, ib. F
de limitibus criminalis et ciuilis controuerſiae inter ciuitates et nobiles Luſatiae, ib. 836. E
criminalem olim dux habuit, I, 2, 3, 833. D
Otto dux Boioariae nobilibus eam conceſſit, I, 1, 3, 833. E
iuriſdictiones in feudum dari poſſunt, I, 2, 5, 951. D
ei cohaeret ius tutelae, I, 3, 2, 1024. C
ab actibus uoluntariae iuriſdictionis ad contentioſam nulla conſequentia, I, 3, 2, 1031
iurisdictio apud Germanos et patrimonialis et lucrariua eſt, II, 2, 3, 334. D
pro utraque eſt coniectura in feudis Luſatiae, II, 3, 3, 834. uu
datio tutoris apud Romanos non fuit iuriſdictionis, II, 4, 5, 1173
aius facies apud Romanos, ib.
- - *baſſa* tutores conſtituit, II, 4, 5, 1175
quid, ſi alta et baſſa ſit diuerſorum? 1176. F
in eius fructibus diuidendis diſputant, II, 4, 6, 1255. ou
Iuriſprudentia, publicae finis quis? I, 1, 8, 616. q
eius ſtudium apud Romanos, II, 1, 2, 668
initio legum cognitio pro eruditionis parte non fuit habita, ab. F
Ciceronis uerba de ea, ib.
poſt in ſcholis publicis et priuatis leges explicari coeperunt, 670. A
eius uſus durauit uſque ad irruptiones barbarorum, ib.
de *ſyſtematica* querelae, II, 4, 1, 999. ff
iudicium de ea, ib.
IVS, lapides et marmora in iure fidem habent, I, 1, 4, 130. a
quid? I, 3, 1, 973. E
- - *Adlegandi* uid. *Adlegandi ius.*
- - *Anglicanum*, II, 4, 4, 1120. C
- - *Annatarum* uid. *Annatae.*
- - *Argentoratenſe*, II, 4, 6, 1123
- - *Belgicum*, II, 4, 7, 1303
- - *Boicum*, II, 4, 6, 1210. D. 1213. A
- - *Brandenburgicum*, I, 3, 1, 990. E
- - *Bremenſe*, II, 4, 5, 1200. (26)
- - *Brunſuicenſe*, I, 3, 1, 990. E
- - *Burgundiorum*, II, 4, 4, 1119. E
- - *Canonicum* uid. *Canonicum.*
- - *Ciuile*, hiſtoricis fidem habet, I, 1, 4, 130
hoc iure principis uox Caeſarem denotat, I, 1, 4, 235. I
inuenit locum in Germania profeſſorum artibus, I, 1, 6, 308. D
eius nulla in publicis imperii negotiis auctoritas, ſed in priuatis, I, 1, 6, 309. C
ex eo aliqui principem obligant, pudendo horrore, I, 1, 8, 553

IVS Ciuile, maior difficultas probandi in receptiona iuris ſeudalis, quam ciuilis, I,1,8,585. a
uetus infinitam fere patriam poteſlatam concedebar, I,1,8,587. e
diſcernit inter heredes neceſſarios et ſuos, ib. 588. f
aeternum familiaa dedecus erat, ſi quis beredem non inueniebat, I,1,8,588 g
tranſactioois ſignificatus in iore ciuili, I,3,1,965. B
uocis tatractara ſignificarus, I,3,1,972. E
uocis inſtiumenti, I,3,1,973. B
iura ciuili tranſactionem reſcindi poſſe, leges adferuntur, I,3,1,985. 986
iuris ciuilis leges, quae retractationi tranſactionis aduerſae uidentur, diſſoluuntur, I,3,1,1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016
ex eo nulla argumantatin procedit ad notarios, ut dent tutores, I,3,2,1023. d 1037. 1038. 1039
quibus magiſtratibus tutoris datio iure ciuili competit, I,3,2,1037. *
diſſenſus legum in iure ciuili, I,3,3, 1041. bb
duplicis quartae detractionem ex iure ciuili quidam ſtatuunt, I,3,3,1045. pp
liberis in iure ciuili praeter unius legitimaa aut Trebellianicae deductio non datur, I,3,3,1049. xx
hoc iura pater filium prohibere nequit, ua legitimam detrahat, ib. yy
de Trebellianicae prohibitiona diſputant, ib.
quid da Falcidiae prohibitione ſtatuit? 1050. D
contrarium diſponit in milite fidaicommittente, 1051. zz
in fideicommitſis reciprocis nullam legitimae aut Trebellianicae detractionem concedit, 1052. ca
uetus ius Romanum ſtudioſo commandandum, 1055. aa
uateri iure ultima noluntas liberrima, ib. bb
ueteri iuta apud Romanos nulla lagitima fuit, 1057. E
libera exberedatio liberorum, ib.
libera emancipatio, 1058. B
libarorum nenditio legitima, ib. G
Trebellianiaaa origo putida in iure ciuili, 1059. dd
expoſitiu infantum libera iure ueteri, 1061. gg
quaa libertas Romuli lega et daaemuirali ſublata, ib. D
in iure ciuili fraquens expoſitionis memoria, 1062. C
Valantinianus, Valans et Gratianus ſuis conſtitutionibus huna morem proſcripſerunt, 1062. E
quae poena in iura ciuili ſtatuta? ib.
quid ſtatuit de abortu? 1063
parentibus concedit ius uitae et necis, 1063. hh
per leges da legitima at peculiis patria poteſtas fere ſublata, I,3,3, 1064. ii
iure nouo pater obſtrictus eſt filio ad alimenta, 1065. mm
et quidem ob liberorum operas, ib. nn
iure uetari patria poteſtas erat diuturna, 1066 oo
peculia ignota, 1067. pp
iure ciuili loco quartarum ſunt fructus in Treballianica et legitima, 1067. tt. 1068. 1069

IVS Ciuile, in cautela Socini Icti effugium petunt, I,3,3,1071. D
iura ciuili exulaot quartae a fideicommiſſis reciproais, 1073 aa
beredi heredis quae iura in quartis? 1074 cc
Romani iuris originam Carolus Lundius a Suecis repetit, 1075. aa
Romano iuri lumen a iure Germanico, 1076. bb
Romuli leges cum Germanico admirabilem barmoniam habent, ib. et 1077. ec
ſecundum leges Romanas legitima aſt iuris poſitiui, 1085. bb. 1086. ec
nullum patirur granamen, 1085. ff
lex Zenonis an fructuum imputationi contraria? 1087. kk. ll
iora Romana a mutando deriuant mutuum, I,3,4,1089. a 1090. 1091. 1092
in iure Romano crediti uerbum amplum eſt, 1092. d
inre ciuili ſingularis titulus da mutuo non aſt inſcriptus, ib. 1092. d. 1095. aa
aredirum generaliter dicitur, 1095. aa
quae res mutuo dari poſſint iure ciuili, 1097. aa
Romano iure prohibentur officialas in prouinciis mutuum contrahere, 1103. aa
iure nouiſſimo tutor ſemper ſuo periculo mutuat pecuniam pupillarem, 1107 aa
hoa iure aum pupillo aut minore mutuo contrahi nequit, I,3,4,1109. ca
cauſae iuris Romani quaa, 1111. A
Macedoniani cauſae in iure Romano ſunt defectus peculiorum, 1113. gg
patriaa poteſtatis parennitates, 1115. A
animi Italorum truaes in parricidiis, ib. C
exules Romaa lages uſurariae, ib. D
creditorum iura in uitam et naecem debitorum, ib. F
aetatis priuilagia filiofam. non ſuffiaiabant, 1116. A
Romano iure dignitas non obfuit Macedoniaoo nac liberat a patria poteſtate, 1119. ll
Romano iura doctor aut ſacerdos Macedoniano uti poſſont, 1120. mm
hoc iure elare non eſt dafinitum, an mercator uti poſſit Macedoniano, 1121. nn
iure Romann in milite ceſſat Macedonianum, 1122. pp
an Macedoniano obſit promiſſio iurata, diſputant, ib. qq
in ſtudioſis ceſſat Macadonianum iure ciuili, 1125. xx
caſſat extra pecuniam numeratam, 1126. yy
Romann iure filius princeps Macedoniano adiuuabatur, 1125. aa
in peculio caſtrenſi Macadonianum ceſſat, 1127. cc
ei locus eſt poſt iudicatum in exacutione, 1129. ff
filius debiti partem ſoluens ad totum non debatur iure ciuili, 1131. hh
Iuſtinianeo iure foemina mutuum contrahere poteſt, 1133. kk
imperator foeminae Herenniaa exprobat, quod uano praataxtu fidem fallera uelit, ib.
iure antiquo foaminaa contrahenti aut mutoaoti opus arat curatore, quia ſub aeterna cura erant, ib. D

IVS Ciuile, Romano iure ciuitas mutu contractu non obligatur, niſi uerſio probetur, I,3,4,1137. pp
iura nouiſſimo eccleſia mutuum contrahit facto epiſcopi aoi capituli, 1145. uu
ſi acceleſiae reditus non ſufficiant, boc iure cogi poteſt ad uandendum bona immobilia, ib.
Romano iure incertum, utrum foemina plebeia conſeqoi potuerit dignitatis gentilitiae codicillos, I,3,5,1149
affirmantium rationes deſumtae ſunt a inre aureorum annulorum, feminis dato, 1149 a
abſterſione maculae ex arte ſcenica, ib.
conceſſione aureorum annulorum ancillae manumiſſae facta, ib.
ancillaa ob concubinatum inganuitate, 1150. C
leges, quas ax iure ciuili adferunt, examinantur, ib. D
exempla iuris ciuilis, ubi concubinae Caeſaris Auguſtae adpallatae, 1151. C
rationes negantium, ib. b
Romano iura maritus uxorem nobilitare poterat. 1157. a
ius nouiſſimum de dignitate uxoris et hiſtoria mutationis, ib.
iure Romano nobilis foamina, igoobili nubans, nobilitatem amittebat, 1183. a
ex ſingulari iure foeminae Ilienſes, Delphicae, Ponticae dignitatem in liberos transferebant, I,3,5,1185. C
homines irregeniti iuris ciuilis coltorea raipubl. peſtas euadunt, II,1,8,642. C
eius cultor philoſophia inſtructus eſſe dabet, II,2,1,653. C
ius Iuſtinianaum ad petitionem Mathildae in ſchola Bononienſi explicari coeprum, *II*,2,2, 676. A
etiam in Galliam tranſuolauit, *II*,2,2, 676. B
eius nullus uſus in iure accleſiaſtico, II,3,3, 863
eius leges aduerſus ſortem ſuffragatoriam proferuntur, ib.
pro ſorte ſuffragatoria leges, II, 3, 3, 875 F
paganorum Caaſarum conſtitutiones contra ſacerdotiorum ambitum, II,3,4,919. I
chriſtianorum imperatorum de ambitu diuarſae, ib.
Leonis et Anthemii *lex tremenda*, 910. B
mitior eſt Iuſtinianus, ib.
commixtio iuris Germanici cum Romano, II,4,1, 987. aa
rationes excogitataa harmoniae utriuſqua iuris, 988. bb
maioris operae ſunt utriuſque differentiaa, 989. cc
a commixtione abhorrent curiae, II,4,1, 990. ee. 991
habnit diuarſiſſimarum ſcholarum magiſtros, 993. ff
prooamia in lagibus iuris ciuilis ſunt ambages, 993. aa
cauſae huius circuitus quae? 994. 995
iuris Romani ordo eſt ſyſtematicus tam in titulis quam legibus, 997. ee
Romanae legas ſcriptae ſermone Germanico, 999 E
ius Romanum in formam artis redegit Iul. Caeſar, Cicero, Caius et omnes fera Icti Romani, 1000. bh
Hadrianus per Saluium primus artam ſcripti iuris commendauit, 1001 A
IVS

IVS Ciuile, inde edictum Saluianum, a Triboniano ſuppreſſum, II,4,1,1001.B
Codex Hermogenianus, Gregoſianus, Theodoſianus, ib.
Iuſtinianus per Tribonianum ius Romanum ex Hadriani pandectis, Caii inſtitutionibus, codice Theodoſiano compilauit, ib. D
Triboniani thraſoniſmi, II,4,1,1001. D
eius auctoritas a tempore Lotharii ad ſaeculum XVI. ib.
eius errores notauit Vigelius, qui Iuſtinianeum ius in artem redegit, ib. E
Vigelii digeſta imperiali auctoritate non adprobata, ib.
de iuris arte otioſa conſilia, ib.
ius priuatum uniuerſale Io. Coraſii et Vlr. Huberi, 1002. A
deſideria et naeui in inſtitutionibus, II,4,1,1003. nn
cauſae inuocationis numinis in iure ciuili, 1005. oo
iure Romano inuocatio numinis neceſſaria, cur? 1006. pp
iure ueteri nomina liberis poſt pubertatem facta, 1009. uu
poſt nomina infantibus intra 30. diem impoſita, ib.
nominum mutatio iure ciuili, 1009. zz 1011. bb. 1013. *
Romana iura ex leui ſtrage principes dixerunt Alemannos, Germanicos, etc. 1015. ii
leges triumphales, 1019. pp
inſtituta, quibus imperatores pii et felices dicti, 1021. rr
Auguſti ſignificatus Romano iure uox diua, 1023. xx
cultus Caeſarum dicit diuinos et aeternales, 1021. †
punit, qui aeternales uultus uiolauit, ib.
nefas habet, praedeceſſorum Caeſarum imagine figuratum aes conflare, 1024. E, 1025
legum ſtudia commendat iuuentuti, 1027. cc
gloſſarum commenta, ib.
exemplum Neruae, II,4,1,1027. E
iuris leges aduerſus ſtudioſos 20. annis maiores, 1026. D
ſtudioſorum priuilegia nemo utebatur ultra decennium, 1029
floruit quinque ſeculis ſolo uſu forenſi, 1033. dd
Coruncanus primus ſcholam iuris aperuit, ib.
a curiis ad ſcholas translata iuriſprudentia, ib.
primum priuata, mox publica auctoritate, conſtitutis profeſſoribus, ib. B
quarum tres Romae, Beryti, Conſtantinopoli floruerunt, ib.
quo tempore et fine ius Rom. in ſcholis Germ. tractatum, 1035
illud imperatores primum Italicis ſcholis commendarunt, 1035. D
ab Italis Germani reſponſa iuris mercati, ib. E
plurimum confert ad abſolutum in Germania imperium, ib. G
hoc fine Romani iuris academiae inſtitutae, 1036
argumenta VI. aduerſus auctoritatem iuris Romani in Germania, 1037. gg
R. I. de iure Romano, 1038
querelae de iure Romano, 1039. 1040. 1041
IVS Ciuile, ei demum auctoritas facta in iudicio camerali ſub uerbo gemeiner Rechte, II,4,1,1041. 1042
ius Romanum definit aetatem ad ſpartam iudicis, XXXV. primum, tum XXX. poſt XXV. demum XVIII. 1043. ii
arcet mineruam inuitam et infelicem, II,4,1,1047. aa
ordinabat, ut ſtudioſorum nomina tabulariis inſcriberentur, 1047. 1048. E
iure ciuili maieſtas competebat maioris ordinis magiſtratibus, II,4,2,1051. bb
poſt imperatoribus, 1052. 1053
laeſae maieſtatis crimine etiam in Caeſaris officiales peccatur, 1059. ll
iure Romano arma rogae ceſſiſſe confirmant alii, alii dubitant, 1062. aa. 1063. bb
aſſerunt ex prooemio iuris proedriam, 1061. **
inter tutelam et curatelam diſcrimen facit, quorum V. II,4,3,1071. aa. 1075. pp. 1077
habet tria tutelarum genera, II,4,3, 1083. xx. I,2,3,817
pactitia ſeu promiſſa dubia, II,4,3, 1083. xx
non concedit matri, ut det tutorem, 1087. aa
an tutor dari poſſit a matre liberos non inſtituente, diuerſae opiniones, 1087. bb
affirmantium rationes, 1088
iure ciuili nepotes in aui poteſtate erant, 1091. aa
admittit tutores infimae plebis ad tutelam illuſtrium, 1093. aa
etiam Iudaeos ad tutelam chriſtiani, 1097. dd
ſerui tutores conſtituti iure Romano fiebant liberi, 1099. hh
certae cauſae dari nequit tutor, cur? 1099. kk
teſtamentarium praefert legitimo, 1101. nn
glaucoma iuris ciuilis in argumento tutelae electoralis, 1104. pp
quid de tutore legitimo diſponit, II,4,3, 1103. qq. 1104. 1105
quid iure antiquo? 1107
iure antiquo mater non poterat eſſe tutrix, II,4,4,1115. aa
nec pater eam teſtamento poterat nominare, ib.
princeps beneficii loco ei tutelam commiſit, ib.
nouiſſimo iure id matri datum, ib. D
rationes negatae tutelae maternae quae? 1116. B. 1117
detulit matri tutelam ob commoda ſucceſſionis, 1125. cc
imponit matri tutrici eierationem ſecundarum nuptiarum, 1127. ee
an auum matri praeferat, dubium, 1129. ii
proauia non uocatur ad tutelam iure ciuili, 1131. ll
mater renunciare debet Velleiano iure ciuili, 1131. nn
quid, ſi mater minorennis, 1135. qq
maiorennitas contracta aut uenia aetatis non iuuat feminam, 1139. tt. 1141
uxores et matres ſacerdotum iure ciuili tutrices fuerunt, II,4,4,1145. xx
an mater aut auia eſſe queant tutrices, gloſſa affirmat, alii negant, II,4,4,1145. aa
praefert matri teſtamentarium tutorem, 1149. cc
IVS Ciuile, num patris ſola prohibitio tutelae maternae obſit, affirmant alii, alii negant, eorum rationes, II,4,4, 1149. ff. 1150
iure Romano mater pactis a tutela non excluditur, 1151. ii
tutela materna dicitur anomala, legitima et tamen uoluntaria ex iuris ciuilis indole, II,4,4,1151. ll. 1152. E
obſtringit matrem ad inuentarium, 1153. nn
priuat eam hereditate, ſi tutorem non petit, 1157. rr
non concedit ei uſumfructum, 1157. aa
olim caruit tutela datiua, II,4,5,1161. aa
Attilius eam conſtituit, quae poſtea lege Iulia et Titia in prouincias prolata, 1163
tutela fuit quondam uirtutis non legis, 1163. dd
quando datiuae locus iure ciuili? 1165. bb
quando opus magiſtratus auctoritate, confirmatione, inquiſitione, decreto? 1169. pp. qq. rr. ſſ
iure ciuili tutoris datio non fuit ordinariae iuriſdictionis, 1173. aa
quis dedit iure ciuili tutorem? 1174. bb. 1181. ff. gg. 1182. hh. 1185. aa. 1187. ee
clauſula hereditatis priuatoria in iure ciuili ſi quis tutorem non petit, quem tangit, 1189. ll. 1191. qq. 1193. A
curatorem petere non oportuit neque licuit iure ciuili, 1197. uu. xx
ſpatium petendi tutorem fuit annuum, 1199. aa
Romano iure tutela fructuaria eſt ignota, II,4,6,1205. bb
patronorum tutelae unicum fundamentum eſt ſucceſſio, II,4,6,1217. ii. kk
eſt ſubſidiaria, 1219. un
Romano iure feuda ignota, 1220. qq
educatio aliena a tutore iure ciuili, 1219. rr
patronorum tutela finitur anno XII. aut XIV. 1228
nefas eſt iure ciuili, patronum gerere tutelam liberti, 1223. yy
iure Romano fructus ſunt pars fundi, II,4,6,1227. dd
ordinarie cedunt domino, ib. ee
non heredibus uſufructuarii, ib. ff
non conductori, nec heredi uaſalli et emphyteutae, nec uenditori, nec fiduciario, 1228. gg. hh. ii. kk
non debentur heredibus uiduae, 1229. A. mm
impenſas fructuum reſtituit dominus, 1229. nn
Germania in fructuum attributione toto coelo a iure Rom. aliena eſt, 1245. bb. 1246. cc. 1247. dd
iure Rom. naturales ſunt pars fundi, 1249. aa
in ciuilibus attendit, num dies uenerit, 1251. ee
quid ſtatuit in computando tempore, 1251. gg
eſt dubium in fructuum attributione, 1255. ll
in fructibus, angariis, iuriſdictionis, parochialibus, priuilegio coquendi zythum, 1255. mm. 1256. qq
in piſcium copia, lacte, lana, uenatione, fodinis, paſcuis, pomis, foeno, ſyluis caeduis, 1256. rr. 1257. 1258
ex iure Rom. non fit fructuum attributio, principe demortuo, 1257. bbb

IVS Ciuile, iure Rom. ſucceſſio non fit per pacta, II,4,7, 1266. A
liberorum ſucceſſio naturalis, II,4,7, 1267. G
liberorum legitima eſt iuris poſitiui, 1269
de ſucceſſione fratrum unilateralium ſex caſus, 1269. 1270. 1271. 1272
quid in ſucceſſione ab inteſtato, ſi liberi ex diuerſo matrimonio et tamen in unione prolium, II,4,7, 1274
querela inofficioſi unilateralibus iure ciuili non datur, 1275. C
in ſucceſſione reſpicit bona, cuique parenti quaeſita, 1276. A
id etiam locum habet in liberis matrimonii putatiui, ib. E
exclusio liberorum fit ſeparatione, 1277
ſucceſſio adſcendentium iure Romano, 1283
collateralium ex diuerſis matrimoniis, ibid.
iure ciuili communio bonorum inter coniuges ignota, 1290
cur ſui heredes liberis emancipatis praelati? 1291. aa
cur diſcrimina inter ſuos et emancipatos ſublata? 1292. F
cur coniuges a ſucceſſione iure Romano excluſi? 1295. cc
quare maritus a ſucceſſione dotis excluſus? 1296. dd
quare uxores a donatione propter nuptias? ib. ee
quis effectus confarreationis iure Romano? ib. ff
quis coemtionis effectus, 1297. gg
pactis ſuccedere poterant coniuges iure ciuili, 1298. hh
ſucceſſiones coniugum ob mendicitatem in ſubſtantia quartae aut portionis filialis uſufructu, ib. ii
IVS Cliuenſe, I,3,1,990. F. II,4,7,1282
- - *Colonienſe*, II,4,7,1282
- - *Deuolutionis*, quid? II,3,3,866. B
principes euangelici eo utuntur, ſi ultra trimeſtre ſpatium patronus cunctatur, ib.
add. *Deuolutio.*
adſcribitur primatibus, II,3,1,797
- - *Dignitatis* habet epiſcopus et primas, II,3,1,780. E
quid? ib. 781
primatis Magdeburgici, 792 796
- - *Dioeceſanum* habet epiſcopos et primas, II,3,1,780. D
quid? 781. D. II,3,4,966. r
Magdeburgici primatis, II,3,1,796. 799
- - *Eccleſiaſticum*, in illo ciuilis iuris nullus uſus, II,3,3,863
quid ſtatuit de uſu ſortis? II,3,3, 876. 879
unde intelligitur? II,3,4,891. e
cur clericis tantum ordinatio competat? II,3,4,905. r
praeſentatio unde? 906. †
deuolutio ad quem pertinet? ib.
penes quem confirmatio, 909. t
principis euangelici, II,3,4,966. r
- - *Feudale*, I,5,8,561. 605. I,2,3,817
eſt non ſcriptum, I,2,3,825. dd. II, 1,1,108
de attributione fructuum, II,4,6, 1235. rr. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. xx. 1242. zz
add. *Feudale ius.*
- - *Francofurtanum*, II,4,6,1214. A
IVS Franconiae, II,4,6,1213. D. II,4, 7,1301. ll
- - *Gallicum*, I,3,1,992. D
- - *Gentium*, principi licet, titulum regium ſine pontificis auctoritate ſumere, I,1,3,160. D
aduerſator pontificis conatibus in iure reges adpellandi, I,1,3,161. B
ad regale diadema nihil praeter ſummam auctoritatem poſtulat, I,1,3,190. F
an adlegati tantum iure gentium teneantur, I,1,6,473. A
- - *Germanicum* uid. *Germanicum.*
- - *Hamburgenſe*, II,4,5,1200. II,4,6, 1214. B
- - *Hildeſiae*, II,4,7,1280
- - *Hiſpanicum*, I,3,1,992. C
- - *Hungaricum*, II,4,4,1120. B
- - *Iurisdictionis*, habet epiſcopus et primas, II,3,1,780
quid? II,3,1,781
Magdeburgici primatis, 797
- - *Longobardicum*, uid. *Feudale ius.*
- - *Lubecenſe*, II,4,5,1200
- - *Luſaticum* uid. *Luſaticum ius.*
- - *Luſitaniae*, I,3,1,992. C
- - *Magdeburgicum*, II,4,5,1200. (30) II,4,6,1114. 1231
- - *Marcanum*, II,4,7,1281. 1282
- - *Marchicum*, II,4,6,1133
- - *Morauiae*, II,4,6,1110. D
- - *Naturae*, uiam aperuit ad regale nomen, I,1,1,111. A
pontificem non agnoſcit, I,1,3, 159. E
relinquit principibus ſupremae poteſtatis, pro lubitu titulum uſurpandi ſtatui conuenientem, 160. A. 190. F
foedus inter publicas res ac principes ſaluis naturae legibus a nullo diſſolui poteſt, ib. 160. B
an adlegati tantum iure naturae teneantur, I,1,6,473. A
defenſio eſt iuris naturae, I,1,7, 528
quid de obligatione principis ſucceſſoris praecipit, I,1,8,541
in extrema neceſſitate diſtinctio dominorum ceſſat, II,1,3,333. 334
irregenito eſt noxia, II,2,1,642. A
commendat ſortem ob iura aequalia, II, 3,3,876. ſeq.
- - *Ordinis* habet epiſcopus et primas, II,3,1,780. E
quid? II,3,1,781
Magdeburgici primatis, II,3,1,796
- - *Palatinum*, I,3,1,990
- - *Patronatus* uid. *Patronatus.*
- - *Poloniae*, II,4,4,1120. A
- - *Poruſſicum*, II,4,5,1200. II,4,6, 1214. F. 1231. pp
- - Προτιμήσεως, habet dominus iure Longobardico non Luſatico, I,2, 3,851. yy. zz
- - *Publicum*, Hiſpaniae, Galliae, Angliae regna imperio olim innexa recuperatoria iudicio uindicari nequeunt, I,1,1,46. A
hoc iure res expedita eſt Caeſarem ab electoribus creari, I,1,3,181. C
quid praeſcriptio poſſit hoc iure, I,1,4,213. g
ducis et marchionis diuerſae definitiones in iure publico, I,1,4, 211. 212. 213, 215. 216. 217. 218
IVS publicum, in iure publico ſine hiſtoria uerſati eſt res manca, I,1, 4,220. B
iuris publici principia ex imperio Caroli M. et eius poſterorum repeti nequeunt, I,1,4,222. i
a Carolingorum ſtirpe extincta omne iuris publici momentum dependet, I,1,4,235
in iure publico maximum praeſidium in moribus et obſeruantia, I, 1,6,305. B
hiſtoria doceri non poteſt ſine iuris publici ſcientia, I,1,6,310. 311. A
uniuerſale optime diſtinguitur a politica et peculiari iure publico imperii Romano-Germanici, I,1, 6,314. D
Carolingica hiſtoria parum aut nihil lucis dare poteſt iuri publico imperii, I,1,6,318. E. II,1,15,593. l. 595. q. s. 596. 599. cc
ex genuinis eius principiis Pragenſis pacis defectus demonſtrantur, I,1,6,349. D
adlegatorum conſiliis non conſenſu opus eſſe in iure publico exploſa doctrina eſt, I,1,6,475
quid de obligatione principis ſucceſſoris praecipit, I,1,8,615. 625
ubi incipit ius naturae, ibi finitur ius publicum, I,1,8,626. q
eius doctrina de allodiis imperii, I,2,1,666. il
feuda aperta conſolidare non fuit penes imperatorem, I,2,1,678. l
feudorum iudicem eſſe pares curiae, in iure publico eſt expeditum, I,2,1,693. dd. 694
ſilentii damna in iuris publici prudentia, II,1,1,5 bb
eius hiſtoria in Conrado I. deſideratur, II,1,2,207. a
iuris publici initium in Conrado I. II,1,2,231. n. II,1,15,593 l
non dependet a ſtatu imperii extraordinario, II,1,3,283 r
in eo deſideratur etymologicum barbarum, II,1,3,296. C
quid ſtudioſo opus? II,1,3,303. A
eius doctrina de electoribus et archiofficiis, II,1,15,604. uu
an nullus alius quam Germanus fieri poſſit imperator, non eſt cautum, II,1,15,606. pp
eius principia ex iure Romano et Longobardico non petenda, II,1, 15,614. A
perſona imperans imo populi etiam conſequuntur ius prouinciae ſuae, quam occupant, II,1,15,617. f
eius doctrina de electoribus eccleſiaſticis, II,3,1,793. G
de inſignium uſu, II,4,1,1027. bb
in ſyſtemate plurium Germ. prouinciarum quaelibet ſuis legibus uixit, II,4,1,1041. G
- - *Retractus*, I,2,3,849. uu
- - *Sacrorum*, quo ſtatu fuerunt res ſacrae ſub Cunrado I. II,1,2,237. 238. 239. 240
principum, II,3,4,905. 906 909
circa annatas, II,3,4,966. c
- - *Saxonicum*, I,2,3,815. bb 889. gg. I,3,1,989. E. I,3,2,1025. 1035. I,3, 3,1078. ee. II,4,6,1112. ee. 1229. 1130, 1232, xx. 1233. 1244. II,4,7, 1302
- - *Sileſiae*, II,4,6,1210. C

IVS Status et potentatus differunt, I, 1, 4, 213. e
nihil confert iuribus territorii, I, 1. 7, 514
- - *Saeuorum*, II, 4, 7, 1302. B
- - *Territoris* hebet epiſcopus, II, 3, 1, 780. E
quid? II, 3, 1, 781. 801
- - *Thuriagorum*, II, 4, 7, 1302
- - *Tiroleaſe*, II, 4, 6, 1113. D
- - *Traaſiſolanum*, II, 4, 6, 1231. C
- - *Venedorum*, II, 4. 7, 1303. E
- - *Viaarienſe*, II, 4, 5, 1194
- - *Vitae et necis* babebant parentes, I, 3, 3, 1063. bh. 1064. ii
et ereditores in debitorem, I, 3, 4, 1115. F
- - *Weſtphalorum*, II, 4, 7, 1303. D
- - *Wartenbergicam*, II, 4, 6, 1212. ee
Iuſtiniaaiſmi, II, 4, 1, 1004. E
Iuſtiniauus, imperator, Saracenis Arcthem regem preefecit, I, 1, 1, 40. D. I, 1, 3, 159. B
militeslimitaneos negligenter eurabat, I, 1, 4, 215. p
eius hebitus imperialis, II, 1, 1, 33. qq
eius cura in milites, II, 1, 3, 273
mitior eſt in embitum ſacerdotiorum, II, 3, 4. 910. B
per Tribonianum ius eompilauit, II, 4, 1, 1001
eius nomen, II, 4, 1, 1011. A. 1018. A
ante Caeſar dictus, quam fuit imperator, ib. 1013
Iuſtinas, mertyr, II, 2, 1, 633.
Iaterboeum, oppidum, II, 1, 12, 531. †
Iaterny, II, 1, 12, 531. †
Iuternybog, II, 1, 12, 531. †
Iatt Slauis euroram denotat, II, 1, 12, 315. c
Iutta, II, 1, 12, 515. o
capram ſuperſtitione aluit, hioc nech der Iutte ibrem Bock, II, 1, 12, 531. f
Iatterbocus, Iuterbocus, idolum, II, 1, 12, 512. m. o. 532
idem ac Morgengott, unde dictus? II, 1, 12, 531
eius cultus ignotus, ib. g
Iauaaieaſis epiſcopus euxilio Baueri ſe a Magdebuegico auulſit, II, 3, 1, 788. E
a papa legarus natus electus, ib. 789
primetum Magdeburgieum in dubium non uocat, ib.
Iuaeaalis figurato ſeuſu igootum nominet regem, I, 1, 2, 3, C

K

Καδμεία, Καδμία, II, 1, 5, 363. d
Kaaanus, ci duae columnea adſcribuntue, II, 5, 10, 484
Kaiſar Auguſtus in Rusſicis bibliis extat, I, 1, 1, 91. E
Kampen, Garmenis idem ac permutare, I, 3, 4, 1094. p
in Weſtphalia agri diſtinguuotur nech Kampen, ib.
Κάμπτω, I, 3, 4, 1094. p
Karlſteia, ceſtrum, eb Huſſitis oppugnetum, II, 1, 1, 13. nn. 19. uu. 180. D
Καθημερίνοι Prudentii, II, 1, 11, 507. B
Καθιέρωσις quid? II, 3, 4, 911. E
Kaaaitiana linea, inſtar noui beneficii comitatu Rittbergenſi inueſtitue, I, 2, 1, 699. i. k. 701. 702. 714
cius controuerſiae cum Lichtenſteinenſi, I, 2, 1, 702. r
eum comite de Bergen et Eſſenſi abbatiſſa, ib.

Kayſer, electus ente coronetionem non dicitur Kayſer, ſed rex Romenorum, II, 1, 4, 1016. **
Kayſerliebe Fiſeal, II, 1, 14, 567
Kayſerlicbe Reicbs-Sebultzea, I, 1, 7. 500. F
Kayſerlich Land-uud Lehen-Reehs, II, 1, 14, 573. B
Καίζειν, II, 1, 5, 363. e
Keckermannas, eius ſyſtema logicum, II, 2, 1, 634. bb. II, 2, 4, 700. bb
Keckmaan, Hans, I, 2, 1, 697. †*
קדם filii nrientis intelliguntur Arabes, II, 2, 4, 704. b
Arabs interpres uertit filios Seracenorum, ib.
Keilitae, II, 2, 3, 685. D. 690. A
Κειμηλιάρχης quis? II, 1, 1, 168. F
Κειμηλίαρχας quis? II, 1, 1, 168. F
Κειμήλιον quid Graecis? II, 1, 1, 167. F
imperium S. R. plura poſſidet, II, 1, 1, 163. F. II, 1, 13, 552. D
uid. *Inſignia.*
Kelcb, Chriſt. hiſtoria Liuoniee, II, 1, 7, 414. F
Kellerus, Ad. eius conſilium de ſtudioſis iuris, II, 4, 1, 1034. E
Kelsan, I, 3, 4, 1094. A
Keltnon, praedium, I, 1, 8, 640. E
Kemperg, oppidulum, II, 1, 5, 387
Kerſtea, I, 1, 8, 602. †*
Kesleras, II, 3, 4, 919. A
Keſſelſtieker-Sebutz-Herr, I, 2, 5, 921
Kbraiſſerus, ICtus, II, 4, 1, 987. E
Kiloaum, ibi poſtee regis Daniac, II, 4, 6, 1213. B
at ducis Sleſuieenſis, I, 2, 5, 949. B
Kimieta, ſeruus, falſo Kimiecta, I, 3, 4, 1091. C
Kinder, nulla formula extat, dir und deinen Kindern, I, 1, 8, 600. h
Kireb-LEHEN, II, 3, 1, 806. C
Kircb-Spiele, I, 3, 4, 1134. 1140. ***
Kireb-Vaeter, II, 3, 2, 830
Kirebbergenſes comites elientes Archipalatioi, I, 2, 1, 659. bb
Kireben-Varſteber, II, 3, 3, 857. A
Kireberus, eius literae ed Daniee regem, II, 3, 3, 871. *
eius Obeliſc. Pamphil. II, 1, 10, 483. m
Kircbneras, Hermeouus, impugnator iuris adlegandi, I, 1, 6, 449. A
Kiſilbertus, Lotheringorum dux, II, 1, 2, 235. r
Κληρικοί, II, 3, 3, 879
Κλῆρος, ib.
Kleiaſorgias, ſcriptor hiſtoriae Inannis Rittbcegenſis, I, 2, 1, 695. e. 698. b
Klepperbeiaius, eius opinio de muſica, II, 1, 10, 481
Klockius, agnoſcit eurias feudales, I, 2, 1, 694. B
allegatur, I, 1, 8, 619. g. 620. 625. 627. I, 2, 1, 708. II, 1, 3, 322. d. II, 3, 4, 908. D
Klopff-Fecbter, eorum peaemia apud Graecos, II, 1, 3, 159. a
Kmetboaes, Poloois Mitknecht, I, 3, 4, 1091. C
Kaatcbbull, Nortonus, II, 3, 4, 911. D
Kaicbeaius, Andr. eius opinio de obligationa principis ſucceſſoris, I, 1, 8, 604. 605. g
doctrina de ſubdomino, I, 2, 1, 664. gg 671. 677. 710. B
egnoſcit pares curiee, I, 2, 1, 694. ec
Kaipſcbild teſtatur de Wurtenbergieis feudis, quod ſint indiuidua, I, 1, 8, 623. A

Kaipſcbild, aeſtimat prineipatus iure fideicommiſſi, I, 1, 8, 631. ee
doctrina de exemtionibus, I, 2, 1, 675. i
Kaygbtoa, Hene. doctriua de exemtionibus, II, 1, 1, 90
Koeniglıebe Würde, omnes reges ab imperatore et pontifice eudiuerunt, I, 1. 1, 34. A. 46, F
Koeaing, habes netales recentioris uſus, I, 1, 2, 121, B
uon *Koeaigshofen*, Iac. eius chronicon Scbilterus edidit, II, 1, 14, 564. C
eius teſtimonium de diſcrimine liberarum et imperialium ciuitetum, I, 1, 7, 502. E
a *Koenigshofen*, Nie. Hiſtor. Turc. II, 2, 4, 722
Koeaigſteinenſis cauſa, I, 2, 1, 687. k
Koblius, eius doctrina de ſubuefallo, I, 2, 1, 673. f, 677. b. I, 1, 8, 650
Koialowiez, Wiiuck, recenſat hiſtoriam Veidewutae, primi regis Lithuanorum, I, 1, 1, 24. 25
Kolbiaaagens, I, 1, 4, 233. h. I, 2, 5, 943. 944
Koludzkias, Aug. II, 4, 3, 1077. F
Kaenigsleate, II, 1, 14, 567. F
Kortboldas de philoſophia barbara, II, 2, 4, 708. y
Κόσμια, quid? II, 1, 1, 186. F
Koſta, philoſophus chriſtianus in Arebie, II, 2, 4, 716 s
Koteliada, monielis docta, II, 1, 2, 211. k
Κυράτωρ, II, 4, 3, 1077. A
Krakaw, ditio Veoedorum, I, 1, 4, 263. 264
Kraazias, II, 1, 1. 200
Krebſius, II, 1, 2, 230. w
Kreilsbemium, I, 1, 6, 346
Kriegiſebe Vormund, I, 3, 2, 1021. D. II, 4, 3, 1077. C
Kron. Caaalliers qui? II, 1, 1, 45. bb
de *Kroſeek*, Ioanne Eliſaberbe, uxoe Georgii Ariberti, Anhaldini ed morganeticam, I, 3, 5, 1177. z
Krulliana moaumenta, I, 1, 6, 364, 466. 473
Krambſtabs-Leben habent matrem ſuperſtitionem, I, 1, 8, 614. D
Kaeboasky, nobilis Polonus, cius teſtimonium de armis Brandonb. I, 1, 3, 191. F
Kabaias, II, 1, 5, 474. D
Kunckel-Adel, I, 3, 5, 1150. 1151. 1152 ſeq.
Kuaig, ſententia in cauſa Kunig contra Ioh. uon Haus, I, 1, 8, 603. E
Kaaae, I, 1, 8, 602. †*
Kuwberge, preedium, I, 1, 8, 601. ***
Kyburgam, Kyburga, erx, inſignium cuſtodiam ei deſtinarunt Habsburgici, II, 1, 1, 42. 58. F. 62
Kyriander, Wilh. I, 1, 8, 612. C. I, 2, 1, 654. h

L.

LAan eller leyegods, I, 3, 4, 1092. e
Labaceaſis epiſcopatas eſt prouincialis es Auſtriae duci annetes ſoluit, II, 3, 4, 968 **
Labbeus, Philippus, eius bibliothece MSt. II, 1, 1, 31. oo
eius gloſſarium Graecum, II, 1, 3, 251. d
Labetzlaas, dux Boemorum, a Friderico I. rex edpellatus, I, 1, 1, 54. B
Lae, in fructuum diuidicula dubii ſunt ICti, II, 4, 6, 1257. ss
Lacedaemonii pleraque moribus ec conſuetudini reliquerunt, I, 1, 6, 306 C
apud eos pax non oiſi magiſtratus auctoritate fiebas, I, 1, 6, 433. b
Artieem perpopuleti, Academia abſtinuerunt, II, 1, 5, 365. A. 385. E

Lacedaemonii honorem exhibuerunt Acadamo, II, 1, 5, 365. B
Lacormius, conſul Halae Sueuorum, aius nlogium, II, 1, 13, 550. G
Lactantius Tullii ſapientiam ſibi oprat, II, 2, 1, 630, i
eius loca allegara, II, 1, 6, 400. D. II, 1, 2, 428, c. II, 2, 1, 624. II, 2, 1, 636. nn
Laeaen Sueeis eſt coutractus mutui, I, 3, 4, 1092, a
Laeno, I. 3, 4, 1092, e
Laertius, eius locus de diuerſa acadamian ſcriptione, II, 1, 5, 361. b
de honore Academi, II, 1, 5, 365. A
corpus hominis nominat δέσμα τῆς ψυχῆς, II, 1, 6, 397. xx
da Biona, II, 1, 6, 403. m
teſtatur de Perſarum immortalitaaa, II, 1, 7, 412. 421. II, 2, 1, 631. D
Laeſa maieſtat uid. *Maieſtas.*
LAESIO, proprar laaſionem immodicam tranſactio reſcinditur, I, 3, 1, 986. B
minima laeſio, ſi dolus accedit, parit actionem, ib.
laeſio, cum ſtaude non coniuncta, dolus audit, ib. D
ſi laaſio ultra dimidium oſtendatur, iure Wurtenbergico tranſactio reſciaditur, I, 3, 1, 984. C
ſiquis ignorans rranſigit, quaeuis laaſio tranſactionam eaſcindit, ib.
ſi in Saxonia ſupae laaſione tranſigitur, reſciſſio locum nnn babet, 990. B
in Palatinatu laeſio ultra dimidium reſcindit tranſactionem, ib. E
ob enormem laeſionem tranſactio reſcinditur, 997. B
enormis laeſio teſtatur de calumnia et dolo, ib. p
ob laeſinnem pupilli in integrum reſtiruuntur, I, 3, 1, 1011
quid iueis, ſi princeps laeſus? 1012. D
iura Magdeburgico propter cuiuſuis generis laeſionem tranſactio nou reſcindirur, 1016
Lage, ditio Vancdorum, I, 5, 4, 163. h
Laien-Herren-Pfrunde quid? II, 1, 3, 305. f
Lambecius, II, 2, 5, 634. x
Lambertus Schaffnaburgenſis, ſcripror Conradi I. II, 1, 2, 142
Lampadophoria, eius cultus, II, 1, 5, 382
aoctores da hoc certamina, 383. c
Lampadophorus dictus fuit uictor in certamina, II, 1, 5, 383
LANCEA, qoatuor ſunt laneaaa, Mauritiana, Conſtantiniana, Carolina, Chriſti, II, 1, 1, 53. 527. 158. 159. 231
Caroli M. an ſit dominica? II, 1, 1, 187. D
expreſſa non numeratur inter eimelia imperii, II, 1, 1, 186. E
Chriſti lancea eſt inter inſignia imperii, II, 1, 1, 12, 176. 177. 189
eius inuentio Antiochiae et Audreae reuelatio, deſuper, II, 1, 5, 131. 176. 177. 190. 191. 192. 193. 194. 197
de inuenta lancea ab Apoſtolo Andrea feſtum celebrari mandatum, II, 1, 1, 194. E
controuesſiaa de inuenta Antiochian lancea, II, 1, 1, 195. A
Raimuudus de Agilas, canonicus Podienſis, inuautioni lanceae Antiochiae interfuit, ib. 191. A
aſſeruatur Noribergae, II, 1, 5, 185.
miri effectus lanceaa Antinchiae repartae, II, 5, 1, 196. C
LANCEA Conſtantiniana ab Henrico aucupe inſignibus imporii adiecta fuit, II, 1, 1, 119. 172. 186
eius deſcriptio ex Luitprando, II, 1, 1, 198. A
eius ope uictoria reportata, II, 1, 1, 199. B
quo ſeuſu uocatur dominica, II, 1, 1, 199. D
- - *Imperialis* an ſit dominica? negat Boſius, II, 1, 5, 80. B
da minicam Romae aſſeruari uult, ib.
imperialis aetas, II, 2, 5, 96
peincipe loeo notatur in mareicula Ludouiciana, II, 1, 1, 127. ee
eius figura et magnitudo, ib. 128. A
aegumenta, imperialem non aſſa dominicam, 128. 129. 130. 131
argumenta aſſa imperialem, 132. 133
nius geometrica dimenſio, II, 1, 1, 159. 160
- - *Mauritiana* Athalſtano, regi Angſiae donata, II, 1, 1, 512
adſaruatue Cracouiae, ib. 130. 572
inter imperii ſigna pouitur, II, 5, 1, 186. D. 200
eam Boſo, rex Arelatenſis una eum regno ſuo Ottoni M. tradidir, II, 1, 5, 200. B
eam Ottonis II. oal III. dono Bolaslaus, dux Poloniae, accepit, ib. D
- - *Rudolphi*, Suauorum ducis, nou ax imperialibus fuir, II, 1, 1, 201. A
Lancelottus, II, 1, 5, 380. i
Land-Gerichts-Ordnung in Francken, diſcrimen habet in daaiona tutoeis, II, 4, 5, 1181, A. 1187. II, 4, 3, 1089. E
Land-Kutſchen anta Taxiana inſtituta inuenta fuerunt, I, 2, 5, 927. C
Land-Tage, in Saxonicis aliaurelares res uentilaaae, I, 2, 1, 656. B. I, 1, 7, 483. 485
cur hodie in iis nou amplius tsactantur? ib.
Land-Tages-Abſchiede, I, 2, 1, 686. B
Landeron, praefactura comitatus Neoeomonſis, I, 1, 1, 13. D
Landes-Aelteſten qui? II, 4, 1, 1045. F
Landes-Hauptmann tempore Caroli M. I, 1, 4, 221. i
in Luſatia, I, 2, 3, 859. C. 861
Landes-Herr, eius minus concinna adpallatio latina, I, 5, 4, 220. d
habent Germani, I, 1, 4, 227. x
Landes-Herrlichkeit, I, 1, 7, 504. D. 514.
Landes-Hoheit, eius miuus concinna adpellatio latina, I, 1, 4, 220. d
intar aam at Landes-Herrlichkeit diſcrimen, I, 1, 7, 504. D
unius ſeculi aetatem non excadit, ib.
ciuitati imperiali non ſtatim conceſſa, ſi conceſſa Landas-Harrlichkait, I, 5, 7, 513. 514
Landes-Regierung, ubi parium iudicium ſublatum, ibi conſeſſus in Landes-Regierung uarſus, I, 2, 1, 689. s
Landgrauius Haſſiaa, uid. *Haſſiae.*
Thuringiaa ad principum dignitatem a Lothario Saxona promoti, I, 2, 1, 660. ee
Landhaege apud Sueuos, I, 1, 4, 212. e
Landnamam, antiquiſſimus ſcriptor Iſlandorum, II, 1, 7, 411. I
Landſaeſſige Biſthümer, Viennanſis, Lauantinus, Labacenſis, II, 3, 4, 967. 968. I, 3, 4, 1547. A
in motuo contrahendo opus habent conſenſu territorialis principis, I, 3, 4, 1147. A
Landſaeſſige Leben, quae obligatio inde? I, 1, 8, 595. ſeq. 618. ſeq.
Landſaſſii, eos principas, ſeruitute ſublata, robore ar opibus exuerunt, I, 1, 7, 483. A
poſt Carolingos landſaſſiorum iura eadem cum iuribus ciuitatum in prouinaialibus conuantibus, ib. E
fuarunt prouinciales, I, 1, 7, 484. C
in hoc ſtatu diu permanſerunt, etſi ducas prouincias ſuas in clieurelam regis Germ. offerrant, ib.
interfuerunt comitiis ſub Friderico I. I, 1, 7, 485. D
ex quo nuui principes nouam claſſem fecerunt, a comitiis abeſſe maluerunt, I, 8, 7, 494. E
uinculum a iure principis ad iura landſaſſiorum nectitur, an bena? I, 1, 8, 605. g
eorum conſanſu opos iu obligatione ex facto dacaſſoris, I, 1, 8, 633. gg
iis olim nullum ganos iuriſdictionis fuit concaſſum, I, 3, 2, 1024. F
aorum ceu patronorum conſeuſa opus in mutuo eccleſiae, I, 3, 4, 1147. B
Landsbergenſes, comites oaſalli marchiaa Brandenburgicae, I, 1, 4, 271. y
Laufrancus, Cantuarienſis epiſcopus, II, 5, 1, 99. B
Langenburgenſis comitatus, eſt clianeelaria apiſcopo Wurzburgenſi, I, 2, 1, 657. a
Languedockia, a Saracanis recuparara per Cornatum, I, 1, 5, 286. 287
Languetus paculiarem circumſtantiam axhibet da Eliſabetbae, reginae Angliae ſteriliiate, II, 2, 9, 759
Lanſius, II, 8, 5, 364. A
a *Lapide*, Hippolytus, quis ſub hoc nomine latet? I, 1, 6, 437. f
ubique uirus contra Caaſarem ſpargit, ibid.
diſtinguit inter legationas in particulaei negotio et in re commoni totum impaeium concernanta, ib. B
Lapides ſepulcbrales fidem habent, I, 1, 4, 230. a
Lapponia ſortilegio oſa, II, 3, 3, 863
Lapſus, poſt lapſum Adam artium non fuit gnarus, II, 1, 10, 477. g
argumenta, 478
Laſicius, eius teſtimonium de Liuonibus, II, 1, 7, 414. F
Laſſ-Briefe, iis dimittuntur homines proprii, II, 4, 6, 1224. D
Laſſ-Gerichte, peculiaris curia in Cliuia, I, 2, 1, 683. o
Laten-Richter qois? I, 2, 1, 683. e
Latini, eorum faboloſa origo, II, 1, 10, 489. aa
Latina lingua mutat z int, II, 5, 12, 511. hh
mutationis w, II, 1, 12, 535. x
Λατρεία, eios diſtinctio a δουλεία, II, 1, 1, 77.
Lauantinus epiſcopatus eſt prouincialis, I, 3, 4, 1147. B. II, 3, 4, 967. 968
Laudemium, eius differentia a relevio, II, 3, 4, 975. y
ab ao elerici non ſunt immunes, ib.
aauſam Gallici ſacerdotii contracutiam Pariſianſam in eius exactione tuetur Choppiuus, ib.
laudemii ius praeſcribi non poteſt, II, 3, 4, 975. D
Laudunenſis eccleſia magiſtrum grammaticum habuit, II, 2, 2, 67

de *Lauren*

da *Lauenna*, Anna, ſententia in cauſa aius contra apiſcopum Leodienſem, I, 1, 8, 617. C
Laaegild idem ac mercas, I, 3, 4, 1093. 1094
Laaaoias, Io. de uaria Ariſtotalis fortuna, II, 2, 1, 658. z
uenerand. Rom. acclaſ. circa Simon. traditio, II, 3, 4, 917. h
Laurea, Cicaronis libartus, II, 1, 5, 362. A
eius carmau in Academiam Tullii, II, 1, 5, 388. B
Laatenſaccii, a Taxiis poſtarum praefectura ſubinfeudati, I, 2, 5, 949. D
Laaterbacb, Wolffg. Ad. da domiciliis pauperum, II, 1, 3, 336. A
Lawſoa, Guil. Hobbaſii Leuiathanem in cenſuram miſit, II, 2, 1, 642. s
Laxenburgicam fœdas inter Caeſarem et ſuperiorum Germaniaa circulorum ordinas, I, 1, 6. 393. p
quae eius cauſa, ib.
Lazaras in prouinciam Arelatenſem ueniſſe ibiqua ſapultus creditur, II, 1, 1, 86. C
rius reliquiae, ib.
Lazii, aorum reges a Romanis declarati, I, 5, 1, 40. 44. I, 1, 3, 158 A
Lazias, de linguarum concordia, II, 5, 14, 574. C
Lazius Wolffg. II, 1, 1, 63. C
Leller, ei χειροθεσία tribuitur, II, 3, 4, 912. B
Lederſchaeiderus, I, 2, 1, 662. F
Leerdamas comitatus Friderico regi Poruſſiae hereditate acceſſit, I, 1, 5, 275. B
LEGATI, apud Romanos atiam ſubditi lagaros ad principem in cauſa publiaa mittabant, 3, 1, 6, 314. F
Germanorum nunquam Ariouiſti aut alius ragis dicti ſunt, ſad Germanornm, ib. 317. C
eorum legati apud Romanos magni babiti, ib. E
legati Graecorum at Ruſſiaae gantis ad Ottonem uenerunt, ib. 325. aa
lagati imparii ad regem Galliae de recuperandis imperio exemtis, ib. 336. q
lagati imperii ad Czarum da ſaeuitia in Liuonia exercita, ib. r
legatus imparii non alius quam princeps eſſe potaſt, ib. 337. s
Belgarum legati ad comiria, ib. 340. ea. ff. 341. gg
Gallorum legati ordinum adlegationem maxima promouerunt, ib. 363
lagati principum etiam excallantas adpellantur, ib. 404. k
hia titulus iis denegatur, ſi uniuarſi imperii adlegationa defunguntur, ib.
elactores in ſuis cauſis legatos ſupremo honoris gradu inſignire poſſunt, cur? ib. 405. I
regum legati in comitiis excipiuntur, ib. 430. n
exempla et formula, ib. 431. o. p. q
Ciaeronis dictum, legatos imperii Romani faciem ſecum ferre, ib. 442. C
Caeſaris legati olim in numero principum nullum locum habuerunt, ib. 445. k
olim e numero alectorum electi, 446. C
hodie non ſunt principas imparii, ſed Caeſarei adminiſtri, 447. A
ambaſſadeurs et enuoyes ordinaires neſciuit antiquitas, 447. P
LEGATI, Sueuiae dux perpetuus Caeſaris legatus imperii cauſa fuit, I, 5, 6, 452. E
hodie Garmanicum imperium legatos hereditarios neſcit, cur, ib. 453. A
fiduciarias literas apud conciliatorem pacis mox ab aduentu tradere ſolent, ib. 469. A
planipotentiarii munus non ſpacies ſed genus fuit, II, 1, 9, 761. B
arat uel cum charactere repraaſentatio, ut ambasſiador, ual ſina ao, ut annoyé, ibid.
in nouiſſima paca ſpacias facta, ib.
principes imperii iure ambasſiadores mittendi ſibi conſuluerunt, ib.
an ciuitates habent hoc ius? ib.
- - *Apoſtolicus* Argentoratenſi epiſcopo a Gragorio IX. commandatus, I, 3, 5 1164. g
quo affectu? ib.
apoſtolici ad Ottonam uenerunt, 3, 5, 6, 225. aa
- - *legatas natus* Iuuauienſis factus, II, 3, 1, 789. C
nominandi facultate inſtructus eſt, II, 3, 2, 817
hoc titulo omnia iura collata, quaa ſibi adrogant, II, 3, 1, 787
LEGATIO, eam ab adlagatione ut ſpeciem a ſpecia diſtinguunt, I, 1, 6, 315. A
lagationum ius competit omnibus, qui in imperii corpore iuriſdictiona territoriali gaudent, ib. 315. D
eius differantia a iure adlagandi, 316. F
Germanorum legario ad Iulium Caeſarem in planis comitiis habita, 317. E
uetares Germani lagationum ius territoriale exercuerunt, 318
legatio imperii ad regam Galliaa, 336. q
ad Czarum, ib. r
ad Balgas, 337. s
ad regem Galliau de procaſſu limitum, I, 1, 6, 395, b
legationes imperii ac territorii commiſſentur ſaepe, I, 1, 6, 405
add. *Adlegati*, *Adlegandi ius*,
Legatum, axempla legatorum ad pias cauſas, I, 1, 8, 600. **. ſeq.
in legaris ad pias cauſas ceſſat Falcidia ac Trebellianica, non lagitima, I, 3, 3, 1052. dd
LEGES, lagum ferendarum ius in imperio imperatoris non eſt, ſed ſimul ordinum, I, 1, 6, 430. 431. 432. 433
ex peragrinis principum cauſaa non ſunt reſpondandae, I, 1, 8, 554. 555. f
diſcrimen inter legis praacapta et regulas obſeruandum, I, 3, 3, 1063. A
Romanaa gaudent prooemiis, II, 4, 1, 993
legum ſimplicitas commendanda ab exemplo Dei et XII. Tabul. II, 4, 1, 996. cc
Senacae ſentantia da legibus, ib. E
incommoda et damna principum ac ſubditorum a legibus obſcuris, ib. F
Tribonianiſmi propter lages, ib. G
- - *Aelia Fuſia Caniaia*, II, 4, 1, 1001. E
- - *Agrariae*, II, 1, 3, 374. B
- - *Alemannicae*, I, 1, 8, 598. C. I, 2, 1, 684. A. I, 3, 1, 988. B. 1001. I, 3, 2, 1024. I, 3, 3, 1072. cc. 1080. I, 3, 5, 1160. B. II, 1, 2, 226. f. II, 1, 15, 609. uu. II, 4, 3, 1072. cc. II, 4, 4, 1119. II, 4, 6, 1209. G. II, 4, 7, 1300. A
- - *Anglicae* II, 1, 1, 29. mm
- - *Atticae*, I, 3, 1, 968. A
- - *Attilia*, II, 4, 5, 1161. 1162. 1163. 1174. bb
LEGES, *Burgundiorum*, II, 4, 4, 1119. E
- - *Cambiales*, I, 3, 4, 1134. C
- - *Charoadae*, II, 4, 3. 1107
- - *Conſuetudiaaria*, I, 1, 6, 307. F
- - *Carrectoriae*, II, 3, 3, 1055. 1056 1060. 1061. 1062
- - *De pace pablica*, II, 1, 3, 223
- - *Decemairalis*, I, 3, 3, 1058. 1061. E
- - *Derogatoriae*, I, 2, 3, 824. A
- - *Duellicae*, I, 3, 3, 1162. II, 1, 14, 568. 569
- - *Duodecim Tabalarum*, I, 3, 3, 1055. bb. 1033. oo I, 3, 4, 1133. kk. I, 3, 5, 1157. E II, 1, 5, 373. B. II, 4, 1, 996. cc. II, 4, 3, 1101. nn. 1104. 1105. II, 4, 5, 1161. aa. II, 4, 7, 1291. C
- - *Epiſcopales*, I, 3, 3, 1164. †
- - *Equeſtres S. militiae*, I, 3, 3, 1162. D
- - *Feudales*, uid. *Feudales.*
- - *Francicae*, I, 1, 5, 289. a. II, 4, 7, 1300. A
uid. *Salicæ.*
- - *Francaniae*, II, 4, 3, 1089. E. I, 3, 4, 1134. B. II, 4, 5, 1181. A. II, 4, 5, 1187
- - *Germanicae* uid. *Germaaicum ius.*
- - *Glicia*, I, 3, 3, 1037. A
- - *Hungariae*, II, 4, 4, 1120. A
- - *Imperii*, I, 1, 6, 309. C. 427. B. 429. I, 1, 7, 526. D. I, 2, 1, 674. 675. 676. I, 2, 5, 917. II, 4, 5, 1045. II
- - *Iſel.* I, 2, 1, 688. o
- - *Ialia et Titia*, II, 4, 5, 1163. **. 1174. bb
- - *Laeteria*, I, 3, 4, 1116. B
- - *Langebardicae*, I, 2, 3, 825. *. II, 1, 14, 565. 568. D. II, 4, 3, 1089. 1072. cc. 1073. dd
- - *Meaſia*, I, 3, 5, 1188. k.
- - *Militares*, I, 3, 5, 1162
- - *Muſaicae*, II, 4, 1, 996. ce
- - *Normanaicae*, II, 4, 6, 1207. E
- - *Oſtgothicae*, I, 3, 3, 1079. 1080
- - *Palatinae*, II, 1, 1, 29. mm
- - *Platanis*, II, 4, 5, 997. II, 4, 5, 1190. †
- - *Peleaicae*, II, 4, 4, 1120. A
- - *Pompeia*, II, 4, 1, 1043. ii
- - *Poraſſicae*, I, 3, 4, 1122. 1125. A
- - *Qaiaaaicennaria*, I, 3, 4, 1116. B
- - *Raaalphi de Glanailla*, II, 4, 3, 1072. A
- - *Regiæ*, I, 1, 4, 221 g
- - *Ripuariæ*, I, 3, 3, 1079. 1080. I, 3, 4, 1094
- - *ROMANAE IVRIS CIVILIS* adlagataa ac explicataa, *ex inſtitutianibus.*
Prooam. II, 4, 2, 1051. ſeq.
- - - §. 6. I, 1, 6, 305. d
- - - 7. II, 4, 1, 993. a
Lib. I, Tit. 2. pr. I, 3, 3, 1065. D
- - §. 6. I, 1, 4, 221. g
- - 9. I, 1, 6, 305. C
- - 10. I, 1, 6, 307. n
- 6, 1. I, 1, 8, 588. g
- - 4. II, 4, 5, 1173
- 9, pr. II, 4, 7, 1267. C
- 20, 10. II, 4, 3, 1087. aa
- - 12. I, 2, 4, 901. 904
- 21. pr. - II, 4, 7, 1267. E
- - 2. II, 4, 7, 1269. E
- 22. pr. - II, 4, 3, 1091. aa
- - 12. I, 3, 4, 1157. E
- 23. pr. - I, 3, 2, 1021. B
- - 5. II, 4, 3, 1083. uu
- - 2. II, 4, 3, 1071 aa
- - 3. II, 4, 3, 1085. 1087. aa 1091. aa
- - 5. II, 4, 5, 1169. qq

LEGES ROMANAE IVRIS CIVILIS
adlegatae et explicatae,
ex inſtitutionibus.

Lib, I, Tit. 14, §. 1. II, 4, 3, 1093. aa 1099. hh
- - 2. II, 4, 4, 1137. C
- - 4. II, 4, 3, 1075. pp. 1100. D
- - 5. II, 4, 7, 1267. B
- 15. pr. - II, 4, 3, 1101. oo. 1103. qq
- - 3. II, 4, 5, 1194
- - 4. II, 4, 3, 1099. kk
- 17, pr. - I, 3, 2, 1021. C
- - 1. II, 4, 3, 1076. E
- - 2. II, 4, 1, 1004. B
- 3. I, 3, 2, 1021. C
- - 4. I, 3, 2. 1021. C
- 20. - II, 4, 5, 1161
- - pr. - I, 3, 2, 1023. B. II, 4, 5, 1161. aa
- - 3. I, 3, 2, 1023. B. II, 4, 5, 1167. 1176
- - 4. I, 3, 2, 1037. ° II, 4, 5, 1174. 1181
- - 5. I, 3, 2, 1013. C. II, 4, 5, 1174. 1185. bb. 1187
- - 6. II, 4, 5, 1187
- 21, 2. II, 4, 3, 1076. E
- 25. 9. I, 2, 3, 837. II, 4, 3, 1083. yy
- - 83. eſt lex prohibitiua, II, 4, 4, 1137. II, 4, 4, 1139
II, 1, 25. II, 4, 1, 1004. B
- - 36. II, 4, 6, 1247. ee
- 4, pr. - II, 4, 7, 1265. C
- 10, 2. II, 4, 1, 1004. C
- 12, 1. II, 4, 7, 1271. F
- 13, 2, II, 4, 7, 1293. C
- 17, 8. I, 8, 6, 448. D
- 18, pr. - 3, 2, 4, 917. qq. I, 3, 3, 1057. D
- - 1. I, 3, 3, 1045. oo. II, 4, 7, 1275. 1288
- 19, 2. I, 1, 8, 588. † I, 2, 2, 756. II, 4, 7, 1291. aa. 1292. C
- 20, 6. II, 4, 7, 1265. B
- - 23. Theophilus reddit ſecundum κρίσιν κλήρου, II, 3, 3, 876. A
- 22, pr. - I, 3, 3, 1056. B
- 23, 1. I, 3, 3, 1064. kk
- - 2. I, 3, 3, 1064. kk
- - 5. I, 3, 3, 1068
III, 1, - II, 4, 7, 1283. 1285
- - 1. II, 4, 7, 1291
- - 2. II, 4, 7, 1291. aa. 1292. 1293
- - 9. I, 3, 3, 1066. C
- 3, pr. - II, 4, 5, 1189. II. II, 4, 7, 1295. G
- - 8. II, 4, 5, 1189. II. 1193. B
- - 2. II, 4, 5, 1189. II. 1193. B
- - 3. II, 4, 5, 1193. B
- 4, pr. - II, 4, 7, 1295
- 5, 4. II, 4, 7, 1287
- - 5. I, 1, 6, 309. C. II, 4, 7, 1287. F
- 8, - II, 4, 6, 1223. aa
- - 1. II, 4, 6, 1221. tt
- - 2. II, 4, 6, 1221. tt
- - 3. II, 4, 6, 1221. tt
- 20, 2. II, 3, 4, 910. A

LEGES ROMANAE IVRIS CIVILIS
adlegatae et explicatae,
ex inſtitutionibus.

Lib. IV, Tit. 6, §. 2. II, 4, 1, 1004. A
- 7, 7. I, 3, 4, 1115. 1117. D
- 8, 7. I, 3, 4, 1116. A

ex Digeſtis.

Lib. I, Tit. 1, l. 8, §. I, 3, 1, 973. D. II, 4, 2, 1069. E
- - 3, - I, 1, 7, 528. F
- - 6, - I, 1, 6, 305. h
- - 11, - II, 4, 2, 1053. B
- 2, 2, - I, 3, 3, 1055. aa, 1058. A
- - - 3. I, 1, 4, 230. a
- - - 35. II, 4, 1, 1033. dd
- - - 43. I, 2, 2, 741. aa
- - - 45. II, 4, 1, 1032. E
- 3, 3, - I, 1, 6, 305. g
- - 24, - I, 3, 3, 1048. C
- - 20, - II, 4, 1, 998. A
- - 23, - II, 4, 6, 1241. D
- - 32, - I, 1, 6, 305. II, 1, 4, 926. B
- - - 1. II, 3, 4, 926
- - 33, - I, 1, 6, 305. E
- - 36, - I, 2, 1, 821. dd
- - 37, - II, 3, 2, 849. II, 3, 4, 970. B
- - 38, - II, 3, 2, 849. b
- 4, 8, - I, 1, 4, 221. q
- 5, 23, - II, 4, 7, 1268. B
- 6, 1, - II, 4, 3, 1091. aa
- 7, 1, - II, 4, 7, 1267
- - - 1. II, 4, 7, 1267. D
- - 7, - I, 3, 2, 1032. A
- - 18, - I, 3, 2, 1019
- - 28, - II, 4, 3, 1091
- - 43, - II, 4, 7, 1267. D
- 8, 8, - I, 3, 5, 1157. C, 1183. 2
- 16, 5, - I, 3, 2, 1027. C
- - 14, - I, 3, 1, 984. F
- - 15, - I, 3, 2, 1023. C
- 18, 6, - in h. l. uocabulum praetextus ter dicitur pro eo, quod ſub falſo colore fit, I, 3, 1, 1008. E
- - 13, 1. II, 4, 5, 1196
- 21, 2, 1. I, 3, 2, 1032. A
II, 1, 1, - II, 4, 5, 1196
- - 2, - I, 1, 6, 428. x. I, 3, 2, 1033 exponitur de commiſſario, non notario, I, 3, 2, 1037. A
- - 9, - II, 4, 2, 1053. B
- - 15, - I, 3, 1, 978. 982. B
- 2, 1, - II, 3, 4, 908. B
- 4, 6, - II, 3, 4, 965. o
- 12, 7, - I, 3, 1, 975. E
- 14, 1, - I, 3, 1, 1002. B
- - 7, pr. - I, 3, 1, 967. C
- - - 5. II, 4, 3, 1076. E
- - 27, 4. I, 3, 1, 1006. B
- - 28, 1. I, 1, 8, 546. k
- - 35, - I, 3, 1, 974. E
- - 40, 3, I, 3, 1, 984. F
- - 58, - II, 4, 7, 1266. B
- 15, 1, - I, 3, 1, 966. 967. 981. 996. 1006
- - 3, - I, 3, 1, 969. *D.* 1007
- - 5, - I, 3, 1, 972. 974. 1002. 1006
- - 6, - I, 3, 1, 968. E
- - 7, - I, 3, 1, 969. z

LEGES DIGESTORVM.

Lib. II, Tit. 15, l. 8, §. 10. II, 4, 1, 1029
- - 9, - I, 3, 1, 975. A. 988. 999
- - - 1. I, 3, 1, 972. 1006
- - - 2. I, 3, 1, 986. *C*
- - 12, - I, 3, 1, 974. 975
- - 13, - I, 3, 1, 968
- - 38, - I, 3, 1, 996. B
III, 1, 1, 3. II, 4, 1, 1027. 1032
- 2, 2, 2. II, 1, 3, 265
- - 3, 3. II, 1, 3, 255. c
- - 13, 7. I, 3, 1, 965. E
- 3, 30, - I, 3, 1, 972. F
- 4, 3, - I, 2, 3, 828. A
- 5, 38, - II, 3, 4, 896. II, 4, 6, 1205. bb
IV, 1, - - I, 3, 4, 1096. F
- - 4, - II, 4, 6, 1233. F
- 2, - - I, 3, 4, 1096. F
- 3, 1, pr. - I, 3, 1, 986. D
- - 7, 3. I, 3, 1, 986. E
- - 9, - I, 4, 6, 1233. F
- - 21, - I, 3, 1, 1016. A
- 4, 1, - I, 3, 2, 1039. I, 3, 4, 1120. C
- - - 3. II, 4, 1, 1004. B
- 6, 1, 1. II, 1, 3, 325. B
- 8, 41, - II, 4, 1, 1043. C
- - 46, - I, 3, 1, 975. E
V, 1, 2, pr. - I, 3, 1, 982. A
- - 6, - II, 1, 3, 316. A
- - 12, - II, 4, 1, 1043. II, 4, 6, 1124
- - 14, - commendat ſortis uſum, II, 3, 3, 876. C
- - 20, - II, 3, 4, 964. n
- - 57, - I, 3, 4, 1116. II, 4, 1, 1043. *D*
- 2, 1, - I, 2, 4, 909. II, 4, 7, 1275. 1288
- - 2, - I, 3, 3, 1058. A
- - 4, - I, 3, 3, 1057
- - 5, - I, 3, 3, 1058
- - 6, - II, 4, 7, 1288. *D*
- - 8, 8. I, 2, 4, 911. B
- - - 11. 8, 3, 3, 1059. 1068. 1087
- - - 14. I, 3, 3, 1047. F
- - 14, - II, 4, 7, 1275. F
- - 15, - II, 4, 7, 1283. *B*
- - 16, 1. II, 4, 7, 1275
- - 26, - I, 3, 3, 1085. hh
- 3, 22, - II, 4, 7, 1265. A
- - 25, 2. *II*, 3, 4, 964. n
- - 36, 5. II, 4, 6, 1219. nn
- - 39, - II, 1, 3, 333. a
VI, 1, 44, - II, 4, 6, 1227. dd, 1246. 1247. 1249. 1253. 1257
- - 46, - I, 3, 1, 968. C
- - 66, - I, 3, 3, 1088. A
- - 76, - I, 2, 3, 828. A
- 2, 8, - II, 3, 4, 970. A
VII, 1, 10, - I, 1, 6, 429. C
- - 12, 5, II, 4, 6, 1227
- - 44, - I, 2, 2, 757. A
- - 58, - II, 4, 6, 1231. 1237. E
- - 61, - I, 2, 2, 757. A
- 4, 13, - II, 4, 6, 1228. A
- 7, 8, - II, 4, 6, 1255. nn
VIII, 2, 21, - I, 3, 1, 970. 976
- 3, 20, - I, 3, 1, 970. 976
- 5, 10, - I, 1, 7, 508. F
- 6, 11, - I, 2, 5, 934. 949. E

LEGES

LEGES DIGESTORVM.

Lib.IX,	Tit.2,	l. 29,	§. 3.	I, 3, 2, 1018. A
-	4,	2,	-	I, 2, 3, 823. gg
X,	2,	5,	-	II, 3, 3, 876. A
XI,	2,	11,	8.	I, 3, 1, 975. E
-	6,	1,	-	II, 3, 4, 892. A
-	-	- pr.	-	II, 3, 4, 891. f
XII,	1,	-	-	I, 3, 4, 1096. F
-	-	1,	-	I, 3, 4, 1092. d
-	-	2,	1.	I, 3, 4, 1097. aa
-	-	-	2.	I, 3, 2, 1029. I, 3, 4, 1091
-	-	27,	-	I, 1, 8, 617. I, 3, 4, 1137, pp. 1141. **
-	-	32,	-	I, 3, 4, 1107. A
-	-	33,	-	I, 3, 4, 1103. aa. 1106. cc
-	-	34,	-	I, 3, 4, 1105. B
-	-	-	1.	hic expungenda particula *non*, ib. D
-	2,	2,	-	I, 3, 1, 1011. A
-	-	31,	-	loquitur de generali tranſactione, I, 3, 1, 972. 1014
-	3,	5, pr.	-	I, 3, 1, 970. e
-	4,	3,	3.	I, 3, 1, 967. A
-	5.	6,	-	I, 3, 1, 983. F
-	6,	40,	-	I, 3, 4, 1115. D
-	-	41,	-	I, 3, 4, 1109
-	-	65,	-	I, 3, 1, 969. 2. b
-	-	-	1.	I, 3, 1, 983. 1075
XIII,	1,	7,	1.	I, 3, 1, 970. A
-	2,	2,	-	II, 4, 4, 1142. B
XIV,	2,	2,	2.	I, 3, 2, 1028. A
-	-	9,	-	I, 1, 1, 46. 75. z. * I, 1, 6, 309. B
-	6,	1,	3.	I, 3, 4, 1114. 1119. ll
-	-	3,	1.	I, 3, 4, 1121. nn
-	-	-	3.	I, 3, 4, 1126. yy. 1127. cc
-	-	5,	-	I, 3, 4, 1126. D
-	-	7,	13.	I, 3, 4, 1125. xx
-	-	-	15.	I, 3. 4, 1131. E
-	-	-	16.	altercationes de huius ſenſu, I, 3, 4, 1132. ii
-	-	9, pr.	-	I, 3, 4, 1131. D
-	-	11,	-	I, 3, 4, 1129. ff
XV,	3,	20,	-	II, 4, 3, 1081
XVI,	1,	1,	1.	II, 4, 4, 1133. C
-	-	2,	-	II, 4, 4, 1133. A
-	-	-	1.	II, 4, 4, 1133. C
-	-	-	5.	II, 4, 4, 1133, C
-	-	4,	1.	I, 3, 4, 1133. B
-	-	7,	-	I, 3, 1, 980. D
-	-	9,	2.	I, 3, 4, 1133. D
-	-	21,	-	I, 3, 4, 1133. B
-	-	22,	-	I, 3, 4, 1133. B
-	-	27,	3.	I, 3, 4, 1133. B
XVII,	1,	5,	-	I, 1, 6, 417. C
-	2,	65,	-	II, 3, 4, 961, D
XVIII,	1,	40,	-	II, 3, 4, 906. D
-	-	41,	-	II, 3, 4, 950. z
-	-	46,	-	I, 3, 4, 1104. B
XIX,	1,	13,	10.	II, 4, 6, 1228. 1229. mm
-	2,	9,	1.	II, 4, 6, 1255. nn
-	-	13,	7.	II, 1, 3, 257. e
-	-	15,	6.	II, 1, 3, 257. e
-	-	24,	4.	II, 4, 6, 1128. gg
-	-	32,	-	II, 4, 6, 1228. gg
-	-	38,	-	II, 1, 3, 315. D. 316. E. II, 3, 4, 892
-	-	60,	5.	II, 4, 6, 1228. gg
XXI,	1,	14,	9.	I, 3, 1, 1015. C
-	-	37,	-	II, 4, 1, 1027. cc
-	2,	2,	-	II, 1, 3, 330. G

LEGES DIGESTORVM.

L. XXII,	Tit. 1,	l. 25,	§. -	II, 4, 6, 1229. no
-	-	-	1.	II, 4, 6, 1246. A
-	-	42,	-	II, 4, 6, 1228. kk. 1229. mm
-	-	46,	-	II, 4, 6, 1228. ii. 1129. nn
-	3,	2,	-	II, 3, 4, 946. A
-	-	28.	-	I, 1, 7, 509. E
-	4,	1,	-	I, 3, 1, 974. A
-	5,	19,	-	hic occurrit uox praebendum, II, 1, 3, 278
-	6,	2,	-	I, 3, 1, 979. C
-	-	3,	-	I, 3, 1, 979. n. 980. D
-	-	5,	-	I, 1, 6, 445. I, 3, 1, 978
-	-	9,	-	I, 3, 1, 979. C
-	-	10,	-	I. 3, 1, 979. o
XXIII,	2,	20,	-	II, 4, 3, 1075. pp. II, 4, 4, 1147. C
-	-	31,	-	I, 3, 5, 1158. B
-	-	38,	-	I, 3, 4, 1103. D
-	-	44,	-	I, 3, 5, 1158. B
-	3,	3,	-	I, 2, 4, 901. 904
-	-	10,	4.	I, 2, 4, 904. D
-	-	13,	-	I, 2, 4, 904, D
-	-	21,	-	I, 2, 4, 901, B
-	-	48,	-	I, 2, 4, 904. D
-	-	68,	-	I, 2, 4, 905. E
-	5,	5,	-	I, 2, 5, 949
-	-	7,	-	I, 2, 5, 949
XXIV,	3,	7, pr.	-	II, 4, 6, 1229. nn
-	-	-	1.	II, 4, 6, 1226. 1243. 1245. 1246. cc. 1247. 1148. 1253. gg
-	-	-	2.	II, 4, 6, 1253. gg
-	-	-	3.	II, 4, 6, 1253. gg
-	-	-	16.	II, 4, 6, 1229. nn
-	-	47,	-	II, 4, 7, 1288. D
XXV,	1,	6,	-	II, 1, 3, 333, a
-	3,	4,	-	I, 3, 3, 1062. E
-	-	5,	2.	II, 4, 4, 1128. 1130
-	-	-	7.	I, 3, 3, 1065. C
-	-	-	19.	I, 3, 3, 1065. nn
XXVI,	1,	1,	-	I, 3, 2, 1039. x. II, 4, 3, 1083. uu
-	-	- pr.	-	II, 4, 4, 1129. ii
-	-	-	1.	II, 4, 3, 1071. aa
-	-	-	2.	II, 4, 3, 1074. gg
-	-	6,	2.	I, 3, 2, 1037. *. II, 4, 5, 1173. aa
-	-	11,	-	II, 4, 6, 1123. yy
-	-	16,	-	II, 4, 3, 1087. C. II, 4, 4, 1115. aa
-	-	18,	-	II, 4, 4, 1115. aa
-	2,	1,	-	II, 4, 3, 1091 aa
-	-	2,	2.	II, 4, 4, 1131. mm
-	-	4,	-	II, 4, 3, 1087. aa. 1091
-	-	10, pr.	-	II, 4, 3, 1099. kk
-	-	11,	-	II, 4, 3, 1101. nn. II, 4, 4, 1149. A
-	-	12,	-	II, 4, 3, 1099. kk
-	-	14,	-	II, 4, 3, 1099. kk
-	-	15,	-	II, 4, 3, 1099. kk
-	-	23,	-	II, 4, 3, 1099. kk
-	-	26,	-	II, 4, 4, 1115. aa
-	-	29,	-	I, 2, 3, 837. A. II, 4, 3, 1083. xx
-	3,	1,	-	II, 4, 4, 1169. qq. rr. II, 4, 3, 8088
-	-	- pr.	-	I, 3, 2, 1023
-	-	-	1,	I, 3, 2, 1022. 1013
-	-	2,	-	II, 4, 3, 1087. II, 4, 5, 1169. rr
-	-	3,	-	II, 4, 5, 1169. qq

LEGES DIGESTORVM.

L. XXVI,	T. 3,	l. 5,	§. -	I, 3, 2, 1025. II, 4, 5, 1169. rr
-	-	7,	1.	I, 3, 2, 1025. D. II, 4, 5, 1169. pp
-	-	8,	-	II, 4, 5, 1169. rr
-	-	10,	-	II, 4, 5, 1169. rr
-	4,	1,	-	II, 4, 3, 1104. II, 4, 4. 1115. cc
-	-	-	1.	II, 4, 4, 1117. II, 4, 6, 1223. yy
-	-	3,	-	II, 4, 6, 1227. kk
-	-	5,	-	II, 4, 3, 1105. A
-	-	6,	-	II, 4, 3, 1101. nn
-	-	9,	-	II, 4, 3, 1076. E
-	5,	1,	-	I, 3, 2, 1021. 1093. x
-	-	- pr.	-	I, 3, 2, 1023. C
-	-	-	1.	I, 3, 2, 1023
-	-	3,	-	II, 4, 5, 1174
-	-	8, pr.	-	II, 3, 2, 1037. *
-	-	19,	-	II, 3, 2, 1023
-	-	21,	-	II, 3, 2, 1023. II, 4, 4, 1115. aa
-	-	-	1.	II, 4, 4, 1150. C
-	6,	2.	-	II, 4, 4, 1157. rr. II, 4, 5, 1189. ll. 1191. qq
-	-	-	4.	II, 4, 5, 1197. uu
-	-	-	5.	II, 4, 5, 1197. xx
-	-	4,	-	II, 4, 5, 1189. 1192
-	7,	3,	-	II, 4, 3, 1096. D
-	-	5,	5.	II, 4, 5, 1197, E
-	-	7,	-	II, 4, 4, 1153. nn
-	-	- pr.	-	I, 3, 2, 1027. C
-	-	-	3.	I, 3, 4, 1110. B
-	-	-	4.	I, 3, 4, 1110. B
-	-	-	5.	I, 3, 4, 1110. B
-	-	16,	-	I, 3, 4, 1110. C
-	-	33,	-	II, 4, 6, 1205. bb
-	-	58,	-	II, 4, 6, 1205. bb
-	8,	19,	-	II, 4, 3, 1079. E
XXVII,	1,	1, pr.	-	I, 3, 2, 1023. B
-	-	6,	-	II, 4, 5, 1181. ff
-	-	- pr.	-	I, 3, 2, 1023. B
-	-	10,	8.	I, 3, 2, 1027. C
-	-	15,	-	I, 2, 3, 837. II, 4, 3, 1083. xx
-	-	-	6.	II, 4, 3, 1097. ee
-	-	45,	3.	I, 3, 2, 1023. II, 4, 5, 1174
-	2,	1, pr.	-	II, 4, 6, 1219. rr
-	8,	-	-	I, 3, 2, 1023. C
-	-	1, pr.	-	I, 3, 2, 1023. D
XXVIII,	1,	21,	1,	I, 3, 1, 975. F
-	2,	11,	-	I, 1, 8, 587. e. I, 3, 3, 1058. B. 1063. 1064. II, 4, 7, 1292
-	-	11, pr.	-	II, 4, 7, 1276. G
-	-	23,	-	II, 4, 7, 1167. D
-	-	29,	-	II, 4, 1, 1027. E
-	6,	2,	-	II, 4, 4, 1129. ii
-	-	41,	-	I, 3, 3, 1050
-	-	-	3.	II, 4, 7, 1273. D
-	-	-	4.	II, 4, 7, 1270. F
-	7,	6,	-	I, 1, 6, 467. E
-	-	15,	-	I, 1, 6, 439. C
-	-	28,	-	I, 3, 3, 1070. C
XXIX,	2,	23,	-	I, 2, 2, 756. C
-	-	34,	-	II, 4, 6, 1215
-	-	44,	-	I, 3, 1, 980, E
-	-	57,	-	II, 4, 7, 1293
-	-	79,	-	I, 3, 3, 1066
-	3,	11,	-	I, 3, 1, 975
-	4,	8,	-	II, 3, 4, 950. z
-	7,	5,	-	I, 3, 1, 975. B
-	-	9,	-	I, 3, 1, 975. C
-	-	18,	-	I, 3, 1, 975. B

L.XXX, T.	- l.	7,	§.-	I, 2, 4, 898. A
-	-	50,	3.	II, 4, 7, 1272. A
-	-	67,	1.	II, 4, 7, 1273. D
-	-	81,	-	I, 1, 4, 910. A
XXXI,	-	11,	-	II, 3, 4, 906. D
-	-	17,	-	I, 2, 4, 910. A
-	-	56,	-	II, 4, 7, 1265. F
-	-	69,	2.	II, 4, 3, 1088. B
-	-	70,	-	II, 4, 7, 1265. A
XXXII,	-	3,	3.	II, 3, 4, 906. F
-	-	23,	-	I, 1, 4, 221. g
-	-	25,	-	I, 2, 4, 897. D
-	-	38, pr.	-	I, 3, 2, 1028. A
-	-	69,	-	I, 2, 4, 890. II, 4, 1, 1029
-	-	- pr.	-	I, 2, 4, 897. D
-	-	89,	-	II, 4, 7, 1269. F
XXXIII,	1,	10,	-	I, 2, 3, 257. e
-	10,	7,	2.	I, 1, 4, 230. e
XXXIV,	1,	6,	-	II, 1, 3, 279. A
-	2,	19,	-	II, 4, 7, 1272. A
XXXV,	1,	76,	3.	I, 2, 4, 901. 904
-	-	101,	-	II, 4, 3, 1075
-	-	-	2.	II, 4, 3, 1078. E. 1080. G
-	2,	1,	-	I, 3, 3, 1050. A
-	-	1, pr.	-	I, 3, 3, 1056. A
-	-	3,	1.	I, 3, 1, 968. C
-	-	15,	1.	I, 3, 3, 1050 D
-	-	46,	-	I, 3, 3, 1050
-	-	68,	-	I, 3, 3, 1070. A
-	-	91,	-	I, 3, 3, 2049. xx. 1050. D
XXXVI,	1,	1,	18.	I, 3, 3, 1051. zz. aa
-	-	4,	-	I, 3, 3, 1050. E
-	-	13,	4.	I, 2, 3, 863. B
-	-	17,	4.	II, 4, 7, 1272
-	1	18,	1.	I, 3, 3, 1067. 1072
-	-	21,	-	I, 3, 3, 1049. xx
-	-	22,	4.	I, 3, 3, 1069. B
-	-	57,	1.	II, 4, 7, 1271. B
-	-	67,	1.	I, 3, 3, 1051. aa
-	-	-	2.	I, 3, 3 ib.
-	-	78.	16.	I, 3, 1, 1014
-	-	81.	-	II, 4, 7, 1273. F
XXXVII,	5,	1,	3.	II, 4, 7, 1267. B
-	-	16,	-	ib.
-	9,	1,	15.	I, 1, 7, 497. B
-	-	-	17.	I, 3, 2, 1021. C
-	-	-	19.	ib.
-	-	14,	12.	I, 3, 2, 1029. C
-	-	15,	2.	I, 3, 1, 986. B
-	-	-	9.	I, 3, 1, 986. B
XXXVIII,	-	1,	5.	II, 4, 7, 1267. B
-	-	50,	1.	II, 1, 3, 258. A
-	2,	-	-	II, 4, 6, 1223. aa
	-	12,	7.	II, 4, 7, 1292. E
-	-	50,	2.	II, 4, 7, 1291. aa
-	6,	7,	-	I, 3, 3, 1085. aa. II, 4, 7, 1291. aa. 1269
-	-	-	1.	II, 4, 7, 1283. A
-	7,	3.	-	II, 4, 7, 1272. A
-	8,	4.	-	II, 4, 7, 1278. 1287
-	16,	1,	7.	II, 4, 7, 1277. A
-	-	10,	-	II, 4, 5, 1189. †
-	-	11,	-	I, 3, 3, 1066. C
-	17,	1,	12.	I, 3, 1, 1015. C
-	-	2,	23.	I, 3, 2, 1023. II, 4, 4, 1157. rr
-	-	-	28.	II, 4, 5, 1193. A
XXXIX,	1,	23,	-	I, 1, 7, 521. F
-	2,	26,	-	II, 3, 4, 975. E
-	3,	1,	23.	I, 1, 7, 508. E
-	-	2, pr.	-	I, 1, 7, 508. E
-	-	-	7.	I, 1, 7, 508. F
-	-	-	10.	I, 1, 7, 510. B
-	-	3,	-	I, 1, 7, 510. B

L.XXXIX, T. 3,	l. 21,		§. -	II, 3, 4, 975. E
-	-	23,	-	I, 1, 7, 508. G
-	-	26,	-	I, 1, 7, 508. D
-	5,	20,	1.	I, 3, 2, 1032
XL,	4,	29,	1.	I, 3, 3, 1062
-	5,	24,	17.	commendat ſortis uſum, II, 3, 3, 876. C
-	7,	4,	5.	II, 1, 3, 258. f
-	9,	15,	1.	II, 4, 1, 998. A
-	10,	4,	-	I, 3, 5, 1149. A. 1150
-	11,	3,	-	I, 1, 1, 75. aa
XLI,	1,	7,	7.	I, 2, 5, 929. B
-	-	10,	-	II, 4, 6, 1246. A
-	-	65,	-	I, 2, 5, 929. B
-	4,	5,	-	II, 4, 7, 1265. B
-	-	7,	3.	I, 1, 8, 546. 556
XLII,	1,	6,	-	II, 1, 3, 335. a
-	-	15,	1.	I, 3, 1, 1016. A
-	-	35,	-	agit de re iudicata, non tranſactione, I, 3, 1, 964. C. 1010. E
-	2,	1,	-	I, 1, 6, 445. B
-	-	2, pr.	-	I, 3, 1, 982. A
-	-	6,	-	I, 1, 6, 445. E
-	8,	23,	-	I, 1, 8, 588. g
-	-	24,	-	II, 4, 1, 1048. E
-	-	25,	-	II, 4, 6, 1232. C
-	-	-	6.	II, 4, 6, 1227. 1229. 1247. ee. 1243
XLIII,	11,	2,	-	II, 1, 15, 619. II, 3, 4, 975
-	20,	3,	4.	I, 1, 7, 508. 510
-	26,	1,	-	I, 2, 5, 947. D
XLIV,	3,	11,	-	II, 4, 7, 1265. F
-	4,	4,	16.	I, 3, 1, 986. B
-	7,	32,	-	II, 4, 3, 1091. aa
-	-	59,	-	I, 3, 4, 1109. cc
XLV,	1,	36,	-	I, 3, 1, 987. A 997. p
-	-	61,	-	II, 4, 7, 1266. D
-	-	98,	-	I, 3, 1, 984. E
-	-	132,	-	I, 3, 3, 1058. 1091. aa
-	-	140,	2.	I, 3, 1, 984. E
XLVI,	3,	6,	-	I, 3, 1, 967. D
-	-	38, pr.	-	I, 3, 1, 984. F
-	-	88,	-	II, 4, 4, 1146. E
-	6,	2,	-	I, 3, 1, 1019
-	7,	3,	5.	II, 4, 5, 1173
-	8,	12,	3.	I, 3, 1, 972. F
XLVII,	2,	26,	1.	II, 4, 6, 1218. gg
-	-	61,	8.	II, 4, 6, 1228. gg
-	9.	3,	7,	I, 3, 2, 1028 A
XLVIII,	14,	1,	-	lex ceſſat in urbe, ubi munera diſponit imperator, II, 3, 4, 920. A
-	-	-	1.	II, 3, 4, 913. 919
-	16,	1,	1.	II, 4, 7, 1273. B
-	-	10,	1.	I, 3, 1, 973. A
-	19,	27,	-	I, 3, 1, 1006. a
-	-	42,	-	II, 3, 4, 910. z
-	20,	7,	-	II, 4, 7, 1291. aa
XLIX,	1,	7,	-	I, 3, 2, 1031. C
-	-	17,	-	II, 4, 3, 1079. E
-	2,	1,	-	I, 2, 3, 863. C
-	14,	29,	-	I, 3, 1, 973. A
-	15,	19, pr.	-	II, 3, 4, 966. r
-	16,	3,	8.	II, 1, 3, 255. 258 267. aa
-	-	-	12.	II, 1, 3, 258
-	-	5,	7.	II, 1, 3, 267. aa
-	-	12,	-	II, 1, 3, 258
-	-	13,	-	II, 1, 3, 255. f. 267. e
-	-	-	3.	II, 1, 3, 265
-	18,	-	-	II, 1, 3, 256. i

Lib. L,	Tit. 2,	l. 6,	§. -	II, 4, 1, 1043. C
-	-	11,	-	II, 4, 1, 1043. C
-	4,	8,	-	de aetate iudicis conſtituit, II, 4, 1, 1043. 1044
-	-	11,	1.	I, 3, 1, 1027. C
-	-	16,	-	II, 3, 4, 892
-	-	18,	-	I, 2, 5, 931. B
-	-	-	21.	I, 2, 5, 927. E
-	-	-	22.	I, 2, 5, 927. E
-	6,	6,	-	II, 1, 3, 158.
-	7,	1,	-	I, 1, 6, 314. E
-	11,	1,	-	II, 1, 15, 618. i. 619
-	12,	1,	-	II, 3, 4, 920. A
-	-	11,	-	hic diſcrimen inter honorariis fingunt interpretes, II, 3, 4, 919. D
-	13,	1,	-	II, 3, 4, 892. A
-	-	-	5.	II, 3, 4, 892. B. II, 4, 2, 1069
-	15,	4,	-	in hac lege forma pro iure dicitur, I, 1, 4, 225. r
-	16,	30,	-	II, 1, 3, 333. a
-	-	39,	1.	I, 1, 8, 617. E
-	-	43,	-	II, 1, 3, 279. A
-	-	44,	-	II, 1, 3, 279. A
-	-	51,	-	II, 4, 7, 1283. A
-	-	120,	-	I, 3, 3, 1056. A
-	-	195,	-	II, 4, 7, 1285
-	-	196,	1.	II, 4, 7, 1285
-	-	214,	-	I, 3, 2, 1025. II, 4, 4, 1151. ll
-	-	215,	-	I, 1, 7, 543. c
-	-	220,	-	II, 4, 7, 1267. B
-	-	229,	-	I, 3, 1, 965. C
-	17,	2,	-	I, 2, 2, 761. I, 3, 5, 1150. II, 4, 4, 1149 ff
-	-	5,	-	I, 3, 4, 1109. cc
-	-	10,	-	II, 1, 3, 324. k. II, 3, 4, 961. l. II, 4, 6, 1217. kk
-	-	19,	-	I, 1, 8, 583. C
-	-	27,	-	II, 4, 7, 1266. B
-	-	53,	-	I, 3, 1, 979. 981
-	-	73,	-	II, 4, 4, 1117. A
-	-	76,	-	I, 3, 1, 978. 1002. C
-	-	81,	-	I, 3, 1, 976. A
-	-	83,	-	I, 3, 1, 984. A
-	-	90,	-	I, 3, 1, 973. D
-	-	100,	-	I, 3, 1, 984. A
-	-	113,	-	II, 3, 4, 964. A
-	-	116,	-	I, 3, 1, 982. A
-	-	135,	-	I, 1, 6, 439. C
-	-	141,	-	I, 3, 1, 1011. D
-	-	145,	-	I, 1, 8, 583. C
-	-	151,	-	I, 3, 1, 984. B
-	-	153,	-	I, 3, 1, 984. E
-	-	155,	-	II, 3, 4, 910. z
-	-	162,	-	I, 3, 2, 1027. C
-	-	202,	-	I, 1, 6, 314. C

ex Codice.

Lib. I,	Tit. 2,	l. 1,	§ -	I, 3, 3, 1050. 1056
-	-	5,	-	II, 3, 4, 896
Auth. Si qua mulier,				I, 3, 3, 1051. dd
Hoc ius porrectum,				I, 3, 4, 1145. B
-	-	16,	-	I, 1, 4, 225. s
-	3,	11,	-	I, 2, 5, 931. C
-	-	21,	-	II, 4, 3, 1096. D
-	-	30,	-	II, 4, 5, 1185. bb. 1187. ee
-	-	31,	-	tremenda lex, II, 3, 4. 913. 920
-	-	32,	-	II, 1, 2, 252. ii. 271. 273
-	-	33,	7.	II, 3, 4, 897. D
-	-	35,	-	II, 1, 3, 273. d

Lib. I, Tit. 3, l. 42, §. - II, 1, 3, 273. d
- - 47, - II, 3, 3, 862. G
- - 52, - I, 2, 4, 902. E
- 4, 8, - II, 4, 5, 1187. ee. 1188. gg
- - 27, - I, 3, 2, 1025. D
- - 10, - I, 3, 2, 1023. II, 4, 5, 1174. 1176. **
- 14, 1, - I, 2, 5, 930. A
- - 4, - I, 1, 4, 221. g. I, 1, 8, 547. m. 555. s
- - 5, - I, 2, 4, 890. 898
- - 6, - II, 3, 4, 970. z. 973
- - 8, - I, 1, 5, 286. q
- - 9, - II, 3, 4, 970. A
- 17, 1, - II, 4, 1, 1034. B
- - - 7. I, 1, 4, 221. g
- - 3, - II, 4, 1, 1034. B
- 18, 1, - I, 3, 1, 979
- - 6, - I, 3, 1, 1015. B
- - 11, - I, 3, 1, 979. o
- - 12, - I, 1, 6, 445. I, 3, 1, 979
- - 13, - I, 3, 1, 979. o
- 22, 2, - II, 4, 1, 1013. *
- 24, 2, - cohibet ambitioſam adorationem, II, 4, 1, 1025
- 26, 2, - in hac l. forma pro iure dicitur, I, 1, 4, 225. s
- 31, 5, - II, 4, 1, 1013. *
- 50, 2, - II, 4, 5, 1173. D
- 53, 1, - I, 3, 4, 1104. B
- 55, 5, - I, 1, 4, 230. a
II, 3, 1, - I, 3, 3, 1052. cc
- - 2, - I, 3, 3, 1073. C
- - 10, - II, 4, 3, 1084. F
- - 22, - I, 1, 8, 546. k
- - 29, - I, 3, 1, 967. D. 979. B
- 4, 1, - I, 3, 1, 969. D
- - 2, - I, 3, 1, 966. 969. 1015
- - 10, - I, 3, 1, 1002. E
- - 11, - I, 3, 3, 1052. cc
- - 12, - I, 3, 1, 967. I, 3, 3, 1073. C
- - 17, - I, 3, 1, 968. C
- - 19, - I, 3, 1, 964. 974. 986. 1016 noua huius legis explicatio, I, 3, 1, 1007. 1008
- - 20, - I, 3, 1, 1002. 1010
- - 23, - I, 3, 1, 1015
- - 24, - I, 3, 1, 975. F
- - 25, - II, 4, 7, 1266. C
- - 27, - I, 3, 1, 968. E
- - 29, - I, 3, 1, 969. 987. 1007. 1008. 1016
- - 31, - I, 3, 1, 969. 972. 971. 988. 1006
- - 32, - I, 3, 1, 1011. A
- - 38, - I, 3, 1, 969. h
- - 39, - I, 3, 1, 967. A
- - 41, - I, 1, 1, 991. A
- 6, 3, - II, 3, 4, 892. G
- 7, 3, - II, 1, 3, 315. E
- - 5, - II, 1, 3, 315. E
- - 14, - II, 4, 2, 1062. C
- 13, 10, - I, 1, 6, 417. C
- - 18, - II, 4, 4, 1133. B
- 21, 5, - I, 3, 1, 987. A
- 43, 2, - II, 4, 4, 1140. 1141. 1143
- - - 1. II, 4, 4, 1141. A

LEGES CODICIS.

Lib. II, Tit. 45, l. 1, §. - gloſſae et interpretum ſententiae, II, 4, 4, 1141. B. II, 4, 4, 1143. B
- - 4, - II, 4, 4, 1140. F
- 47, 3, - II, 4, 2, 1053. A
III, 1, 8, - I, 1, 1, 973. E. II, 3, 3, 876. E
- - 13, 11. I, 3, 4, 1110. B
- - 18, - II, 4, 3, 1097. ce
- 5, - - I, 1, 3, 169. uu
- 12, 2, - non eſt Caeſaris Rom. lex ſed Theodorici Longobardiae regis, II, 4, 6, 1239. C
- 24, 3, - II, 4, 3, 1096
- 28, - - I, 3, 3, 1052. cc
- - 3, - I, 3, 3, 1069. E
- - 6, - eſt lex correctoria, I, 3, 1, 1087. 1081
Auth. Nouiſſima, I, 3, 3, 1069. E
- - 9, - I, 3, 3, 1051. zz
- - 11, - II, 4, 7, 1288. D
- - 12, - I, 3, 3, 1073. aa. 1052. cc
- - 17, - I, 2, 4, 909. dd
- - 24, - I, 3, 3, 1051. zz
- - 27, - I, 3, 3, 1045. oo. II, 4, 7, 1275. 1288. B. C
- - 28, - I, 3, 3, 1069. E
- - 29, - I, 3, 3, 1069. E
- - 30, - I, 2, 4, 902. 917. I, 1, 3, 1085. ff
- - 32, - I, 2, 4, 902. 904. 905. I, 3, 3, 1073. 1074. 1085
- - 34, - II. 4, 7, 1188
- - 35, 2. I, 3, 3, 1049. xx
- - 36, - I, 2, 4, 917. qq. I, 3, 3, 1077. 1088
- - - 1. I, 2, 4, 902. I, 3, 3, 1085
- - 37, - I, 2, 4, 390. F
- 12, 15, - I, 2, 2, 759. oo
- 41, 2, - II, 4, 1, 989. A
- 42, 4, - I, 1, 4, 230. a
- - 14, - II, 1, 1, 71. *
IV, 1, 8, - I, 3, 1, 1010. F
- 2, 1, - I, 2, 2, 783. ff
- - 3, - I, 3, 4, 1103. B
- - 16, - I, 3, 4, 1103. 1104
- 5, 11, - I, 3, 1, 1015. F
- 10, 3, - I, 3, 4, 1116. A
- - 6, - II, 4, 1, 1029. G
- - 9, - I, 3, 4, 1116. A
- 19, 2, - II, 3, 4, 946. A
- - 16, - II, 3, 4, 965. p
- 20, 10, - I, 1, 3, 169. uu
- 28, 5, - I, 3, 4, 1126. A
- - 7, - I, 3, 4, 1121. pp
- 29, 2, - I, 3, 4, 1133. C
- - 13, - I, 3, 4, 1133. C
- 32, 4, - I, 1, 6, 429. C
- 34, 9, - II, 1, 1, 40. zz
- 35, 28, - I, 1, 7, 543. e
- 38, 11, - I, 1, 4, 213. e
- 39, 1, - II, 4, 7, 1261. C
- - 2, - I, 2, 2, 783. ff
- 43, 2, - I, 3, 3, 1059. D. II, 3, 4, 939. F
- 44, 2, - I, 3, 1, 986. 989
- 51, 7, - I, 3, 3, 1076. B
- 65, 27, - II, 4, 3, 1084. F

LEGES CODICIS.

Lib. V, Tit. 3, l. 19, §. - II, 4, 7, 1296. C. I, 2, 4, 893. D
- - 20, - II, 4, 7, 1296. D
- 4, 8, - II, 4, 3, 1075. pp
- - 10, - I, 3, 5, 1157. C
- - 16, - I, 3, 1, 1062. C
- - 23, - I, 3, 5, 1145. 1151. 1158
- - 24, - I, 2, 4, 901. 904
- 5, 7, - I, 3, 5, 1158. C
Auth. Inceſtas, - II, 4, 7, 1288. A
- 9, 4, - II, 4, 7, 1274
- 11, 7, - I, 1, 4, 888
- 12, 18, - II, 4, 7, 1296. C
- 13, 1, 6. I, 2, 2, 781. ee. II, 4, 7, 1296. B
- - - 9. II, 4, 6, 1245. bb
- 14, 9, - II, 4, 7, 1296. D
- 27, 10, - II, 4, 7, 1277. A
- 28, 4, - diuerſa interpretum lectio et explicatio, II, 4, 3, 1087. aa. 1088
- 29, 1, - II, 4, 3, 1087. E. II, 4, 5, 1168. 1171
- - 2, - II, 4, 5, 1168. 1169
- - 3, - Noodii explicatio, II, 4, 5, 1173
- 30, 3, - II, 4, 3, 1105. F
- - 5, - II, 4, 4, 1135. 1137. 1139. 1141
- 31, 1, - II, 4, 5, 1197. uu
- - 3, - II, 4, 4, 1157. rr
- - 8, - II, 4, 5, 1189 1194
- 33, 1, - II, 4, 3, 1093. aa. II, 4, 5, 1174
- 35, 1, - II, 4, 4, 1115. aa
- - 2, - II, 4, 4, 1115. aa. 1137. 1151
Auth. Matri, - - II, 4, 4, 1116. A. 1133. oo. 1145. aa. II, 4, 3, 1105
- - 3, 1, II, 4, 4, 1115. aa. 1127. ee. 1149. 1151
- 37, - -
Auth. Nouiſſime, I, 3, 4, 1109. A
- 37, 24, - I, 1, 2, 1026. I, 3, 4, 1110. B. II, 4, 4, 1153. nn
- 38, 1, - II, 4, 3, 1096. A
- 45, 1, - I, 3, 2, 1021. C
- 49, 1, - II, 4, 3, 1105. II, 4, 6, 1219, rr
- 51, 13, 1. II, 4, 4, 1153. nn. II, 4, 5, 1169. ss
- 65, 1, - II, 1, 3, 265. B
- 70, 4, - II, 4, 4, 1146. E
- 75, 6, - II, 4, 5, 1169. ss
VI, 1, 3, - I, 3, 1, 968. C
- - 22, 3, II, 3, 4, 961. C
- 4, 4, 7, I, 3, 5, 1150. 1151. B
- 14, 2, - II, 4, 7, 1291. aa
- 18, 1, - duriſſima lex, quae ratio? II, 4, 7, 1295
Auth. Praeterea, II, 4, 7, 1298. ii
- 23, 19, - I, 3, 2, 1030. D
- - 21, - I, 3, 2, 1022. C
- 29, 3, - II, 4, 7, 1276. G
- 30, 21, - I, 3, 2, 1020. A. I, 3, 3, 1051. bb
- 38, 5, II, 4, 7, 1271
- 42, 10, - II, 4, 7, 1272. A
Auth. Hoc amplius, I, 3, 3, 1085. aa
- 43, 3, - adprobat ſortem ſine ſuperſtitione, cum auctor ſit Iuſtinianus, II, 3, 3, 875. F

Lib. VI, Tit. 46, l. 1. §. - II, 4, 7, 1272. C
- 49, 6, - I, 3, 3, 1050. 1072
- - 7, - I, 3, 3, 1051
- 50, 4, - II, 4, 5, 1181. hh. 1184. mm
Auth. Sed et in ea, I, 3, 3, 1076. B
- - 10, - I, 3, 3, 1074. F
- 51, 1, 4. II, 1, 3, 214. k. II, 3, 4, 961
- - 10, - II, 4, 7, 1270
- 56, 2, - II, 4, 5, 1196. 14
- - 6, - II, 4, 5, 1193. A
Auth. Defuncto, II, 4, 7, 1273. A
- 57, 5, - II, 4, 7, 1278. D
- 58, 1, - II, 4, 7, 1277. C
Auth. Ceſſante, II, 4, 7, 1273. A
Poſt fratres, II, 4, 7, 1273. A
- - 10, - II, 4, 5, 1187. 1193. 1196. 1199
- - 12, - II, 4, 7, 1276
- - 15, - II, 4, 7, 1276
- 59, - -
Auth. Itaque mortuo, II, 4, 7, 5273. A
- 61, - - II, 4, 6, 1223
Auth. Excipitur, II, 4, 3, 1094. B
- - 8, 1. I, 3, 2, 1056. B
VII, 54, 10, - I, 3, 2, 1029. C
- 19, 1, - I, 2, 1, 711. G
- 29, 2, - II, 4, 7, 1291. aa
- 36, 1, - I, 1, 4, 1118
- - 2, - I, 3, 4, 1118
- 37, 3, - I, 1, 8, 555. s
- 39, 7, 6. II, 1, 15, 619. k. II, 3, 4, 973. F
- 43, 6, - II, 1, 3, 316. A
- 52, 4, - I, 3, 1, 964. C
- 58, 3, - I, 3, 1, 974. A
- 62, 32, 6. II, 4, 7, 1275. E
- 63, 5, 5. I. 3, 1, 973
- 67, 2, - I, 3, 2, 1031. C
VIII, 17, 6, - II, 3, 4, 939. F
- 39, 2, - II, 4, 7, 1300. B
- 47, 2, - I, 3, 3, 1066. B
- - 4, - I, 3, 3, 1065. C
- - 6, - I, 3, 3, 1058. E
- - 10, - I, 3, 3, 1059. I, 1, 8, 587. e. I, 3, 3, 1063. G
- 48, 50, - II, 4, 7, 1269
- - - 5. II, 4, 7, 1277. 1288
- 49, 5, - I, 3, 3, 1058. II, 4, 3. 1091. aa
- 51, 3, - I, 3, 2, 1011. C
- 52, - - I, 3, 3, 1062. C
- - 1, - I, 1, 6, 305. C
- - 2, - I, 3, 3, 1062. E
- - 3, - I, 1, 6, 305. C
- 55, 5, - II, 3, 4, 950. z
- 56, 6, - I, 3, 4, 1133. kk
IX, 1, 7, - II, 3, 4, 906. E
- 8, 5, - II, 4, 2, 5059. II
- - 7, - II, 4, 1, 1013. *
- - 8, - I, 3, 3, 1062. F
- 26, 1, - II, 3, 4, 919
- 29, 3, - I, 1, 8, 636. II, 4, 1, 1006. II, 3, 4, 919. 957
- 35, 11, - II, 1, 3, 865. ll
- 41, 8, - II, 1, 3, 335
- 47, 2, - II, 4, 5, 1181. hh
- 51, 1, - II, 3, 4, 963. B
X, 3, 4, - I, 2, 3, 847
- 10, 1, pr. - II, 3, 4, 925. B
- - 4, - II, 3, 4, 925. B
- 31, 15, - I, 3, 2, 1019
- - 21, - I, 1, 8, 555

Lib. X, Tit. 31, l. 66, §. - I, 3, 4, 1120
- 34, 2, - II, 1, 3, 876
- 39, 2, - II, 4, 1, 1019
- - 9, - I, 3, 5, 1157. A
- 42, 1, - I, 2, 5, 931. C
- 41, 1, - I, 2, 5, 931. C
- 49, 1, - II, 4, 5, 1028. 1029. 1034
- 63, 6, - I, 1, 6, 314. l
- 65, 1, - II, 3, 2, 811. e
XI, 6, 7, - I, 2, 1, 677. B
- 7, 3, - I, 3, 5, 1183
- 9, 5, - I, 2, 5, 922
- - 7, - I, 2, 5, 918. 931
- 10, 5, - II, 4, 1, 1024
- - 3, - II, 4, 5, 1023
- 11, 1, - I, 3, 5, 1151
- 18, 1, - II, 4, 1, 1027. 1029. 1031. 1034
- 33, - - II, 3, 2, 819
- 42, 1, - I, 2, 5, 931
- 59, - - I, 5, 4, 215. o
- - 3, - I, 1, 1, 4
- 61, 6, - I, 1, 8, 556. s
- - 8, - I, 1, 4, 213. g
- 65, 1, - I, 1, 8, 556. s
- 70, 5, - I, 1, 8, 556. s
- 71, 1, - I, 1, 3, 169. n
XII, 1, 13, - I, 3, 5, 1157. 1184
- 3, 5, - I, 1, 1, 41. 42. **
- 11, 1, - I, 1, 4, 113. i
- 14, 1, - I, 1, 4, 213. i
- 55, 1, 1 II, 4, 1, 1031. C
- 19, 15, - II, 1, 3, 316. A
- 22, 5, - II, 1, 3, 316. A
- 23, - - I, 2, 5, 931. C
- - 2, - I, 2, 5, 924. 928
- 47, - - II, 1, 3, 296. i
- - 1, - II, 1, 3, 335. a
- 50, 8, - I, 3, 4, 1104. C
- 51, - - I, 2, 5, 928. D
- - 2, - I, 2, 5, 923. C
- - 3, - I, 2, 5, 924. D
- - 7, - I, 2, 5, 923. C
- - 9, - I, 2, 5, 924. 935
- - 11, - I, 2, 5, 924. D
- - 16, - I, 2, 5, 924. D
- - 20 - I, 2, 5, 919. B
- 58, 11, - II, 4, 2, 1053. A
LEGES *Romuli*, de maſculis non exponendis, I, 3, 3, 1061. D. 1076. bb
Salica, II, 1, 9, 465
uid. *Salica*.
Saxonicae ueteres, I, 3, 2, 1023. 1024. I, 3, 3, 1078. 1079. 1080. I, 3, 5, 1160. 1162. II, 1, 15, 609. uu. 610. II, 4, 6, 1208. 1209
Scruti Tullii, II, 1, 3, 256
Solonis, II, 1, 5, 373. II, 4, 5, 1164
Sueonicae, II, 4. 4, 1119
Sueuicae, I, 3, 3, 1079. ii. 1080. I, 3, 5, 1159. II, 4, 4, 1119. II, 4, 6, 1209. II, 4, 7, 1300
add. *Alemannicae*.
Tormamentariae, II, 3, 5, 1162. 1180
Triumphalis, II, 4, 1, 1079. pp
Voconia, I, 3, 3, 1066. D
Vplandicae, I, 3, 3, 1083. oo. II, 4, 3, 1108. E
Vſurariae, I, 3, 4, 1115. E
Weſt-Gothicae, I, 3, 2, 1023. I, 3, 3, 1080. 1083. oo. II, 4, 1, 996. A. II, 4, 3, 1072. B. II, 4, 4, 1119. II, 4, 5, 1165. A. II, 4, 6, 1205
Zenonis, I, 3, 3, 1087. kk. ll

Legislator, eorum ineptae leges et de iis querelae, I, 3, 1, 991. B
hoc uitio laborant unius tantum leucae domini, ib. C
argumenta pro legislatore philoſophante et eorum refutatio, II, 4, 1, 997. 998. 999
eius ſparta non eſt ſyſtemata componere, II, 4, 1, 1002. ii. ll. mm
Legiſtae, II, 2, 2, 681. A
LEGITIMA, debetur filiabus ex feudis in Poruſſia, I, 2, 2, 785. nn
iure cummuni ex feudis non debetur, I, 2, 2, 785. mm. I, 2, 4, 885
in Luſatia ex feudis debetur, I, 2, 4, 886. bb
eam ius Saxonicum electorale ex feudis nouis in ſubſidium, ex antiquis abſolute filiabus adſignat, I, 2, 4, 889. gg
in Luſatia ex feudo antiquo debetur, ib. 891. hh
iure communi odio intuitu domini et uaſalli filiabus adſignatur, I, 2, 4, 891. ii
in Luſatia fauore domini et uaſalli, 892. kk
iure communi non ex feudi ſubſtantia ſed pretio debetur, I, 2, 4, 895. nn
in Luſatia ex feudi ipſius ſubſtantia aut parte debetur, ib. oo
legitima ſororis eſt quadrans, licet doctores diſſentiant, ib. 897. pp
in Luſatia eſt triens, 899. qq
quid iuris in Sileſia in ſororis legitima? 900. B
ſorori non debetur, niſi heredes nota infamiae aut maculae laborent, I, 2, 4, 909. dd
in feudis ſorori prorſus non debetur, ib. E
ſententia facultatis Halenſis de ea, 910
in Luſatia inuito agnato ſorori ex feudo deferri poteſt, ib. ee
deſcendit ex lege, I, 2, 4, 911. ff
quid? ib. B. I, 3, 3, 1054. kk
in Luſatia a uoluntate teſtatoris dependet, I, 2, 4, 911
augeri nequit ex feudo, cur? I, 2, 4, 911. ii
in Luſatia poteſt, 912. kk
debetur pure, abſolute, 913. ll
in Luſatia eſt conditionata, 913. mm
negari nequit illorum cauſa, quibus debetur - I, 2, 4, 915. oo
in Luſatia poteſt negari, ib. pp
minui nequit, 917. qq
quae actiones de ea inſtituendae, ib. qq
de eius detractione in fideicommiſſis doctorum diſſenſus, I, 3, 3, 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. ſeq.
quidam fratri in fideicommiſſo reſtituendo concedunt detractionem legitimae, ſi perſona macula notata praefertur, I, 3, 3, 1045. oo
quidam liberis et parentibus legitimae et Trebellianicae detractionem, ib. pp
quidam etiam heredis heredi, 1046. qq
quidam liberis tantum legitimae et Trebellianicae detractionem concedunt, 1045. rr
de parentibus alii idem negant, alii affirmant, 1046. ss
alimentorum praeſtatio ſolida legitimae ſunt fundamenta, 1048. B
quidam fratribus poſt Trebellianicam legitimae detractionem negant, 1048. tt
quidam in puris fideicommiſſis legitimae tantum detractionem concedunt, in conditionatis etiam Trebellianicae, 1047. uu

LEGITIMA, de adoptiuorum detractione legitimae dubitant, I, 3, 3, 1047. A
quidam liberis tantum legitimae unius detractionem concedunt, 1049. xx
pater filium prohibere nequit, ne legitimam detrahat, 1049. yy
filii heredem prohibere poteſt pater, ne legitimam detrahat, ib.
miles fideicommittens filium obligare poteſt ad hereditatem reſtituendam ſine legitimae detractione, I, 3, 3, 1051. zz
clericis idem nefas eſt, ib.
ſiquis coactus adiit hereditatem, detractio legitimae ceſſat, 1051. aa
in fideicommiſſis reciprocis legitimae detractio ceſſat, 1051. cc
in piis cauſis legitima non ceſſat, 1052. dd
in fructuariis fideicommiſſis legitimae detractio fieri non poteſt, 1053
legitimae origines alii ex decreto naturae, alii ex lege Glicia, alii ex Falcidia, alii ex praeſumtione furoris deducunt, 1056. cc. 1057
IV. argumentis probatur principio apud Romanos nullam fuiſſe legitimam, 1057. E. 1058
eius detractio putidam originem habet, 1059. dd
eſt ſtricti iuris et originem debet legibus correctoriis; 1060. ee
detractio legitimae eſt odioſa et inſolens, 1061. gg. 1063. hh
per leges de legitima patria poteſtas fere ſublata, 1064. ii
Romanorum perfidia legitimae occaſionem et cauſam dedit, 1064. kk
ratio legitimae in fructuariis fideicommiſſis ceſſat, 1065. 1066
eius fundamentum eſt, quod pater filio ad alimenta obſtrictus,, 1065. mm
ob liberorum operas legitima apud Romanos introducta, 1065. nn
olim emancipatis apud Romanos nulla erat legitima, I, 3, 3, 1066. B
filiabus dos inſtar legitimae ſuffecit, ib.
foeminae legitimae unam, maſculi duplicem cauſam apud Romanos habuerunt, ib.
legitima hodie uix opus, cum liberorum bonis peculiis ſatis proſpectum ſit, 1067. pp
poſt legem alimentariam hodie uix ulla ratio legitimae ſubeſt, 1068 rr
legitimae ſatis fit ex fideicommiſſis fructuariis, 1068. rr
fructus loco legitimae eſſe legibus adductis probatur, 1069. A
fructibus ex fideicommiſſo legitimam penſari ICti affirmant, quorum nomina recenſentur, 1069. uu. 1070. 1071
cautela Socini de legitima parente indigna, 1071. E
eorum luſus, qui horrent dicere, fructus uere in legitimam imputandos, 1072. xx
calculus legitimam numerandi in fructuario fideicommiſſo, 1072. zz
legitimae detractio ceſſat in fideicommiſſis reciprocis, 1073. aa
ceſſat etiam, ubi nulla heredis laeſio, 1074. bb
an in fideicommiſſis familiae eſſet, diſputant, 1076. dd
apud Germanos olim in fideicommiſſis nulla legitimae priuilegia fuerunt, 1077. dd. 1078. ee
primogeniturae ius legitimae neſcium, 1077. ff

LEGITIMA, apanagia ſunt loco legitimae, I, 3, 3, 1079. gg
foeminis excluſis olim apud Germanos nulla legitima fuit, 1079. ii
foeminis hodie nulla legitima inter nobiles familias, I, 3, 3, 1080. kk
a legitima liberos excludit bonorum communio, 1081. mm
ei ſucceſſoria pacta locum non faciunt, ib. nn
olim neque in ultima uoluntate parentum ratio legitimae habita, 1083. oo
ea in S. R. I. ordinum uirorumque litteratorum uoluntatibus exulat, 1084. pp
an legitima iuris naturae ſit, alii affirmant, alii negant, 1085. aa. bb. 1086 cc.
legitima nullum grauamen patitur, quod tamen in fructuariis fideicommiſſis ceſſat, 1085. ff. 1086. gg
ex ſubſtantia bonorum petendam legitimam in prouerbium abiit, 1085. hh
de legitima lex Zenonis, eiusque ſolutio et antinomia, 1087. kk. ll. 1088. mm
num mater ea deſtitui poſſit, alii affirmant, alii negant, II, 4, 5, 1193. D
liberorum legitima eſt iuris poſitiui, II, 4, 7, 1269. B
ueteris Latii iure liberis duplex legitima non fuit, II, 4, 7, 1306
apud Germanos legitimae non eſt tantus fauor in liberis eductis et emancipatis, ib.
Legitimati, an in feudo ſuccedant, diſputant. II, 2, 2, 763. aa
apud Poruſſos excluduntur, ib. bb
legitimati liberi diſtinguuntur a legitimis, II, 2, 7, 1268
per ſubſequens matrimonium legitimati fratres, idem iuris habent ac legitimi, II, 4, 7, 1286. F
excludunt conſanguineos et uterinos, II, 4, 7, 1287. A
aliud obtinet in legitimatis per reſcriptum principis, ib. C
Legitimatio, per ſubſequens matrimonium, eius auctor Conſtantinus M. I, 5, 2, 769
Legitimi, ſunt uel legitimi et naturales uel legitimi tantum, II, 4, 7, 1267. B
Legitimus curator, eum ſolus furioſus habet, I, 2, 3, 837. tt
Legitimus tutor, II, 4, 3, 1103. qq
uid. *Tutor*,
Leguleii, II, 4, 1, 1039. D
Lehen, uocis adpellatio et diuerſa ſignificatio, I, 1, 4, 120. d
diuerſa genera Beutel-Lehen, I, 1, 8, 609. C
Fahnen-Lehen, I, 1, 4, 261. h
Krumbſtabs-Leben, I, 1, 8, 614. D
Lehen-Brieff, I, 3, 4, 1094. A
add, *Feudalia diplomata*.
Lehen Director, I, 2, 1, 683. gg
Lehen Erbe, iure Garmanico ſaepius occurrit, I, 1, 8, 597. a
Lehen-Fehler, I, 2, 5, 958
uid. *Felonia*.
Lehen-Freyheit in Luſatia quid? I, 1, 8, 615. D. 656
Lehen-Gerichte, I, 2, 1, 688. o
Lehen-Geld, I, 3, 4, 1094
Lehen-Gnad, quid? I, 1, 8, 615. C
Lehen-Herr, I, 2, 1, 707. C
Lehen-Hoff, I, 2, 1, 683. gg
Lehen-Leut, I, 2, 1, 688. u

Lehen-Ordnungen, I, 1, 8 607. 6 damna
Lehens-Probſt, I, 2, 1, 683. gg. II, 3, 2, 752. F
Lehen-Rechte, I, 2, 1, 680. B
Lehen-Sachen, I, 2, 1, 653. h A
Lehen-Schulden, I, 1, 8, 607, 608 610. 608 612. 653. ſeq.
uid. *Feudalia debita*.
Lehen-Stamm, I, 2, 5, 759. mm
Lehmannus aſſerit conſulum auctoritatem in ciues eſſe eandem ac principis in ſubditos, I, 3, 4, 1141. B
eius doctrina de mutata Germaniae facie ſub Conrado I. II, 1, 2, 242
- - Chronicon Spirenſe, II, 1, 2, 225. b. II, 1, 14. 564. F
Lehen quid Germanis? I, 3, 4, 1093. A
Leibeigene, II, 3, 3, 1099. ii
Leibes-Erben ſunt liberi, I, 1, 8, 606. b. 607
Leibnitius, eius codex iuris gentium, II, 8, 1, 60. A
coniectura de uoce Treueles, ib.
Leidradus, epiſcopus Bremenſis, II, 1, 2, 239. c
Leihen Germanis dicitur de commodato et de mutuo, I, 3, 4, 1093. A
Leiningenſes comites ſunt clientelares archipalatini, I, 2, 1, 659. bb
λειψανολατρεία a ſacris euangelicorum omnino abeſt, II, 1, 1, 69. 75. rr
eam uetus eccleſia damnauit, II, 1, 1, 77. ss
Leiſerus, eius doctrina de obligatione principis, I, 1, 8, 650
refutauit Hotomannum, I, 2, 1, 667. oo
eius doctrina de ſubuaſallo, I, 2, 1, 673. f
Lengerichu, pagus, aequali ſpatio, a Monaſterio et Oſnabruga diſtat, I, 1, 6, 369. t
Leo, Africanus, eius teſtimonium de Al-Mamone, II, 2, 4, 713. yy. zz. 715. m. 713
Leo, Armeniae rex, ex mandato Henrici VI. coronatus a Moguntino, I, 1, 1, 63. F
Leo, imperator Graecus imagines deiecit, ideo ſacris interdictus a Gregorio II. et III. I, 1, 3, 200. B
Leodienſis epiſcopus, inter eos et regulos Sedanenſes ſuper Bullionenſi ducatu lites agitatae, I, 1, 1, 22. F
ſententia contra eum lata in cauſa Annae de Lauenna, I, 1, 8, 627. C
eius clientes recenſentur, I, 2, 1, 653. 654. e. f
audit principes, II, 4, 2, 1069
Leodienſis facultas, eius ſententia de feudo curſuali, I, 2, 5, 956
Leonard, Frid. II, 1, 4, 353. rr
Leoninum triclinium, II, 5, 5, 96. 102
Leopoldus, imperator, Francofurtanam deputationem ſine effectu diſſoluere annitens, I, 1, 6, 379. z. a
ſcripſit codicillos comitiſſae Gertrudae Zelſtiae, I, 3, 5, 1155
etiam principi Coethonſi, ib.
eius literae Noribergam inſignium rogatrices, II, 1, 1, 159
ſupplicationibus lacrymans adfuit, II, 4, 1, 1020. E
Leopoldus, extradendo inſignia, liberat fratrem Fridericum IV. II, 1, 1, 63. ***
Leopoldus Ioſephus, Lotharingiae dux, in aula Caeſaris educatus, II, 1, 4, 356. 358. dd
Leproſoria quid? II, 1, 3, 252. l. 271. a
Lerchius Caſp. de Saxoniae curiis, I, 2, 1, 685. 686
de curia Moguntina ſingularia habet, I, 1, 1, 687. i
Reichs Adels Herkommen, II, 1, 14, 578. A

Lerius, II, 1, 7, 417

Lerſnerus de coronationibus Caeſarum conſulendus, II, 1, 7, 11. D

Lesbonax, eius locus de militibus, II, 1, 3, 260. e

Leſchaſſierus, ICtus Gallus, II, 4, 4, 1163

Leuchtenbergenſes comites in curia feudali regis Bohemiae ſteterunt, I, 2, 1, 658. F

Leuitae, iis ſolutae decimae, cur? II, 3, 3, 869. C

Leuitae nominantur Kirchen-Vorſteher, II, 3, 3, 857. A

Leydekerus, II, 2, 1. 640. b

a *Leydis*, Io. ſcriptor Conradi I. II, 1, 2, 241

Libanus, mons, II, 2, 4, 709. 721. 722

Libanius contra magiam Paracelſi, II, 1, 10, 483. m

LIBERI, de eorum legitima diuerſae ſententiae, I, 3, 3, 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050

ex obſequio olim praeſtiterunt fideicommiſſa, I, 3, 3, 1056. cc

olim nullam legitimam habuerunt, 1057

eorum libera emancipatio, ib.

eorum uenditio olim legitima erat, 1058. G

pater eos alere tenetur, 1065. mm. nn

liberorum operae erant perpetuae, 1066

iis peculiorum bonis proſpectum, 1067. pp

iis fructus ex fideicommiſſo ſunt loco quartarum, 1068. 1069. 1070. 1071. 1072

eorum conſenſus olim in contractibus erat neceſſarius, 1078. B

apud Germanos participant de nobilitate materna, I, 3, 5, 1086. ſeq.

qui ſub nomine liberorum continentur, II, 4, 7, 1267. B

ſunt uel legitimi et naturales, legitimi tantum, naturales tantum, legitimati, 1267. 1268

ſunt uel ex eodem, uel diuerſo matrimonio, 1268. C

ſucceſſio liberorum ex diuerſo matrimonio uel mediate per factum hominis uel immediate a lege defertur, ib.

liberi emancipati qui? 1267. C

iis comparari ſolent ſeparati, ib.

liberi adoptiui quotuplices? ib. D

liberorum ſucceſſio naturalis? ib. G

in uita parentum rerum paternarum quodammodo ſunt domini, 1269

eorum legitima eſt iuris poſitiui, ib. B

emancipati hodie ſuccedunt, 1276

legitimati per ſubſequens matrimonium ſuccedunt, 1277

quo caſo legitimati per reſcriptum principis? ib.

ſeparatione a ſucceſſione excluduntur, etiam a legitima, II, 4, 7, 1277. E. 1279. 1280

apud Romanos non fuerunt heredes matris et uice uerſa, 1295. F

apud Germanos eos mater in poteſtate habet, 1300. E

eorum nulli ſub poteſtate parentum quaeſtus, 1301. A

onus liberos alendi et dotandi competit matri, 1305. B

iis ueteris Latii iure duplex legitima non fuit, 1306

in liberis educatis et emancipatis non eſt tantus fauor legitimae, ib.

liberi naturales et ſpurii hodie promiſcue ſumuntur, 1278

LIBRI deperditi, eorum catalogus in nouellis Gothanis, II, 1, 10, 493. tt

- - *ſuppoſititii*, 480. I

quae eorum cauſa? 482. C

libri Adami, Sethi, 483. m. n

Enoſi, Cainani, Enochi, patriarcharum, 484. o. p. q. 485. A. 486. r

uerſus Prudentii ſuppoſititii, II, 1, 11, 503. F. 504

Libertas duplici ſignificatu ſumitur, largiori et ſtrictiori, I, 1, 7, 504 D

ciuitatum libertas eſt uel iure reſeruatoria uel conſtitutiuo, I, 1, 7, 505. D

multum intereſt inter hanc diſtinctionem, ib.

Liberti, eos clauſula hereditatis priuatoria tangebat, II, 4, 5, 1189. ll

eorum tutelam gerebat patronus ob ſucceſſionem, II, 4, 6, 1217. kk

eſt ſubſidiaria tutela, 1219. nn

finitur anno 12. aut 14. 1221. tt

patrona non poterat eſſe tutrix liberti, 1223. yy

in liberti liberos non habet ſucceſſionem aut ius tutelare patronus, 1223. aa

Libertiniſmus quid? II, 2, 1, 621

Liberus Deus, II, 1, 12. 522

Librae Halenſes, II, 1, 14 572

Libyi aſtronomiae dediti fuerunt, II, 2, 2, 663. C

Lichtenſteinenſis linea, dicitur etiam Agneſiana ab Agneſa, I, 2, 1, 700. A

diſputat cum Sabiniana linea de formula comitatus Rittbergenſis, ib.

eius iniquum poſtulatum et fundamenta, 701. n

reiecta a curia Haſſiaca, 701. p

excluditur a ſucceſſione, ib.

prouocat ad Caeſarem, neglecto foro Haſſiae, 702. r

Haſſiae Landgrauius reuocat eius cauſam, 703. t. u

an iuſtam cauſam habuerit? 714. q

Liebenwerde, I, 1, 8, 599. *600

Liefferung, quid? II, 1, 3, 279. B

Ligniceaſis prouincia, ibi Ioſephina ſchola aperta, II, 1, 15, 583. c

Lilia, inſignia Galliae, monachus ex pericope ad Dom. XV. poſt Trin. lilia non nere adplicat ad regnum Galliae, II, 1, 9, 463. g

quo ipſo Edoardus excluditur, ib.

an lilia e coelo demiſſa ſint, alii affirmant, alii negant, aut dubitant, ibid. 464

liliorum origo an a bufonibus, apibus, Galli Gallinacei cerebro, boum capitibus, ib.

quo tempore coeperunt inſignia, lilia non ſunt, ib.

iis diuinitatem conciliant, 465. b

de *Limbach*, L. B. Clementis XI. bullam refutauit, I, 1, 3, 198. ſq.

Limburgenſis arx, eam Halenſes emerunt, II, 1, 14, 573. F

Limburgenſis comitatus, ibi feuda ſunt indiuidua, I, 1, 8, 623. A

Limburgenſis ducatus, donationis titulo translatus in Ioannem, ducem Lotharingiae, I, 2, 1, 667. *

Limburgenſes dynaſtae, ducis in Franconia uerbo uſi, I, 2, 1, 656. n

Limburgum, II, 1, 2, 211. i

Liminarcha, quis? I, 1, 4, 215. o

Λιμιταναῖοι, qui? I, 1, 4, 215. p

Limitaneae legiones apud Romanos, I, 1, 4, 217. A

Limitanei comites, I, 1, 4, 219. B

Limitanei duces, numero quot fuerint apud Romanos? I, 1, 4, 213. l

an comes ei praelatus? ib.

eorum officium, I, 1, 4, 215. m

etiam dicuntur marchiones, ſed diuerſo ſignificatu, I, 1, 4, 219. B

tempore Carolingorum meri acnudi officiales erant, I, 1, 4, 222. i

Limitanei milites, eorum cura penes duces et comites fuit, I, 1, 4, 213. i

Germanis noti in fluminibus Rheno Danubioque, I, 1, 4, 217. u

Limites, uerbum limitis non finem ſed terminale ſignum uult, I, 1, 4, 212. e

ſunt uel ad memoriam uel ſecuritatem, hi uel naturales uel artificiales, I, 1, 4, 212. d

barbarae gentes certos non habent, I, 1, 4, 218. a

eorum cura ſub Carolo M. I, 1, 4, 218. a

ad limitem contra Slauos tuendum duo caſtella ad Albim et Salam condidit Carolus M. I, 1, 4, 219. b

limitum regundorum proceſſus anno 1685. I, 1, 6, 393. 394. a

ad eos componendos delecti ordines imperii, I, 1, 6, 395. b

expirauerunt, cum Galli ann. 1688. repentino impetu Germaniam inuaſiſſent ib. d

Limitrophus fundus, quid Graecis? I, 1, 4, 216. n

Limnaeus, putat ius reges adpellandi aliis regibus eſſe commune, I, 1, 2, 127. B

praeter equilae duplicis deſcriptionem nihil memoratu dignum habet, II, 1, 1, 11. A

de iure academiarum, II, 1, 5, 376. d

eius locus de translatione academiarum ob peſtem, II, 1, 5, 378. C

notatur, II, 1, 14, 569

Linck, Henr. improbat ſortem, II, 3, 3, 868. 869

Linga Friderico regi Boruſſiae hereditate acceſſit, I, 1, 5, 275. B

Lingonenſis epiſcopus titulum maieſtatis ſibi tribuit, II, 2, 4, 1057. gg

LINGVA, de earum origine et diuerſitate noua opinio, II, 1, 14, 553. D

Babylonica confuſio non eſt cauſa diuerſitatis linguarum, II, 1, 14, 554. C

ἅλς, ſalz, ſal in omnibus linguis conueniunt, pronunciatione aliquantum differunt, 555. E

eruditorum catalogus de uerbis, *quae* in linguis a ſe parum aut *nihil* differunt, ib. F

eorum error, qui gentium origines in linguis quaerunt, ib. 492. nu

- - - *Anglica* habet uetuſtioris Saxonici ſermonis reliquias, I, 1, 7, 523. D

- - - *Germanica*, ultimam literam z mutat in wiz, II, 1, 12, 521. hh

eius cultura commendatur, II, 3, 4, 889

uid. *Germanica lingua*.

- - - *Graeca* de mutatione literarum, II, 1, 12, 535. x

- - - *Hebraea*, eam pro prima lingua aliqui habent, II, 1, 10, 480. I

de formis literarum non conueniunt, ib.

- - - *Latina* z in t mutat, II, 1, 12, 521. hh

- - - *Slauica*, eam docti eſſe debent electores, II, 1, 15. 606. qq

eius diſcrimen a Teutonica docet Goldaſtus, ib.

Linteum

Linteum Chriſti, II, 1, 1, 125 bb
Linſchotanus, Hugo, eius India orientalis, II, 1, 7, 415. C
Linus, creditur inuentor literarum, II, 1, 10, 480. I
Lippienſes comites, Ioannem Rittbergenſem comitem tueri uoluerunt, I, 2, 1, 698. h
ſeruitia praeſtiterunt Haſſiae landgrauio, ib. 699. i
ſunt Haſſiee uaſalli, I, 2, 1, 706. m
Lipſanotheca Halenſis, recenſet reliquias, II, 1, 1, 126
inter quas ſpinae coronae ſeruatoris et crucis ſacrae fragmentum fuerunt, ib.
earum multitudo Halae in der Dom-Kirchen, ib.
Lipſana uid. *Reliquiae*.
Lipſienſis conuentus electorum ann. 1630. I, 1, 6, 347. C
Lipſienſes ſcabini, eorum ſententia, I, 2, 4, 916. 913. 918
Lipſius, Iuſtus, uerſus Timonis emendauit, II, 1, 5, 386. I
iudicium de eius religione, II, 2, 1, 642. x
Lis calumnioſa eſt, quae non tantum dolo, ſed nulla ratione ſuſcipitur, I, 3, 1, 983. F
ob eam tranſactio reſcinditur, I, 3, 984. A
huius doctrinae auctores laudantur, I, 3, 1, 995. 996
litis curator, II, 4, 3, 1082. C
LITERAE, unciales ueteres in inſcriptionibus adhibuerunt, II, 1, 1, 132
literarum ſtudium Conradi I. tempore non plane ſepultum fuit, II, 1, 2, 211. k
literas in ore ac lingua Ademi depictas quaerit Helmontius, II, 1, 10, 478
earum inuentionem antiquitas non aperuit, II, 1, 10, 480. l
earum aeternitatem adſtruit Plato, Cicero, Plinius, ib.
earum inuentorem Sinenſes faciunt Fohy ſuum, ib.
Aegyptii eas uindicant Mercurio, ib.
Graeci ſibi eas non tribuunt, ib.
Phoenicibus ea tribuitur, ib.
earum inuentorem alii ſtatuunt Palamedem, Linum, Cecropem, Orpheum, Prometheum, ib.
Hebraei Ebraicis literis antiquitatem tribuunt et ad Adamum referunt, ib.
utrum Aſſyriorum an quadratae Ebraeorum fuerint diſputant, ib.
eorum argumenta et refutatio, ib. et 481. 482
cum literis hiſtoria latuit, 482
literarum ſacrarum lectioni primi chriſtiani unice uacauerunt, II, 2, 2, 270. C
literae ad regem Poloniae ſcriptae Retiſponae 1629. I, 1, 6, 397. k
literarum olim ignara fuit Germania, II, 4, 2, 1063. cc. 1065. E
literis Germani prohibiti, ib. 1065. F
Literati apud Romanos militibus praelati, II, 4, 2, 1061. *
eos militibus praeferunt Icti, II, 4, 2, 1062. aa
de praecedentia literatorum prae militibus controuerſia, II, 4, 2, 1063. hb
literatos militibus olim apud Germanos ceſſiſſe, XII. argumentis adſeritur, II, 4, 2, 1063. cc. 1064. 1065. 10666
literati in numero clericorum ponuntur, II, 4, 2, 1069. ee
edd. *Docti*. *Eruditi*.
Lithuani olim barbara gens, I, 1, 1, 24. E
Veidewutham principem denominarunt, 25
Lithuani, poſtea a regio titulo abſtinuerunt, principem adpellantes ducis nomine, I, 5, 1, 25. C
cum fines ulterius proferrent, magni ducis uocabulo eundē inſigniuerunt, ib. D
quem titulum retinuerunt chriſtiani facti, ib.
eierant chriſtianorum ſacra, ib.
ſuum regem declararunt abſque conſenſu pontificis, I, 1, 1, 105. E
iis pontifex regium diadema miſit, I, 1, 2, 125. B
uixerunt quondam legibus Saxonicis, II, 1, 15, 609. uu
iam legibus ſua lingua ſcriptis uiuunt, II, 4, 1, 991. E
Lithuania ne unico epiſcopatu inſtructa eſt, I, 5, 1, 28. A
Lithuaniae ducatum uertit in regalem Sigiſmundus imperator, I, 1, 1, 77. D
poſteri duces regium titulum neglexerunt, I, 1, 2, 125, A
Magdeburgico primati ſubiecta fuit, II, 3, 1, 790. G
Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95. F
Litus diſtinguitur a litus, I, 3, 4, 1089
Liuerdunenſia pacta inter Carolum III. Lotharingiae ducem et regem Galliae inita, II, 1, 4, 353. rr
Liuerey of ſeiſin Anglis eſt das Vaſallen Kleid antiehen, I, 1, 4, 256. e
Liuery quid? II, 1, 3, 279. B
Liuius dixit inualidos milites pro infirmis, II, 1, 3, 254. b
adducit exemplum Fabiorum de largitate in milites, II, 1, 3, 263. 264. k
de excidio Syllae, II, 1, 5, 387. b
de regnorum initiis, II, 1, 10, 489. gg
de diſſidio Romanorum, II, 1, 54, 563. D
Liuonia, Germaniee imperio non ſubiecta eſt, I, 1, 7, 530. D
uſa eſt legibus Magdeburgicis, II, 3, 1, 790
Liuones uitam aeternam crediderunt, II, 1, 7, 414. F
Liuthprandus, Ticinenſis diaconus, II, 1, 2, 542
Liutpoldus, dux Bauariae, II, 1, 5, 227. A
Lobcouiczius, Io. Caramuel, Ciſtercienſis, eius theologie, I, 1, 1, 97. C
defenſor regis Luſitaniae contra papam, I, 1, 3, 146. I
regis Hiſpaniae, I, 1, 3, 153. B
de eccleſiae et ſtatus politici diſcrimine docet, I, 1, 3, 164. C
eius diſputatio de pace religioſa, II, 3, 2, 811, b
Λωβὸς denotat hominem mutilatum, II, 5, 3, 271. a
Lobotrophium Zoticus primus aedificauit, II, 1, 3, 271. e
quid? ib.
Locatio, famulo morbo impedito merces et alimenta non debentur, II, 1, 3, 257. e
nec debentur, ſi ſeruitie domini famulo damna dederint, 258
non eadem ratio locatoris operarum cum milite mercenario, ib.
in locatione aedium uel operarum diuiſio fructuum locum habet iure Romano ex priuilegio, II, 4, 6, 1247. dd
Loewenſteinenſes comites ſunt clientelares archipalatino, I, 2, 1, 659. bb
eorum origo et natales, I, 3, 5, 1171. B
LOGICA, eam Iudaeis Vrim et Thummim fuiſſe alii credunt, II, 2, 1, 634. D
eius ueſtigia in libro Iobi, ib.
uniuerſa logice nomine dialecticae comprehenſa, II, 2, 2, 666. A
ſchema polyhiſtoris logici, II, 2, 4, 724. 725. 726
LOGICA, ei philautia maxima damna intulit, II, 2, 8, 755. F
non eſt cauſa haereſium, II, 5, 9, 760. B
quid docet? II, 5, 10, 767. A
eam uineae ſepimentum dixit Clemens Alexandrinus, ib.
Weſenbecius iuriſprudentiae alameam uocat, ib. gg
quomodo ab Arabibus exculta, II, 2, 4, 701. ſeq.
uid. *Arabes*.
Λογοθέτης τῶ δρόμου quis? I, 2, 5, 935. B
Λόγος quid denotat? I, 3, 1, 1008. G
Logune reguli Sedanenſes poſſederunt, I, 5, 1, 23. G
Lombardia, I, 1, 4, 227. x
Lemeier, Io. II, 1, 1, 628. g
Longeuillanus proceſſus, II, 1, 8, 451. hh. 452
Longinus, II, 1, 5, 376. B
Longobardi iure gentium reges habuerunt, I, 1, 1, 80. A
ſua auctoritate ſibi regem conſtituerunt, I, 1, 1, 81. A
quem Flauium adpellarunt, cur? ib.
ex Scandinauia profecti, ib.
in Italia marchionatus inſtruxerunt in finitimis regionibus, I, 1, 4, 217. *
fuerunt Germani, I, 1, 4, 217. t
regiones bello captas diſtribuerunt, I, 5, 4, 222. I
eorum comites capitanei regis uel regni adpellabantur Hauptlinge, ib.
eorum marchiones Romanis praeſtiterunt, ib.
eorum duces et marchiones eodē dignitatis gradu ſunt conſtituti, I, 1, 4, 227. u
ipſi regi regalia accepta tulerunt, ib.
eorum principes non fuerunt territoriales domino, I, 1, 4, 227 y
heredis uerbo pro liberorum ſynonymo uſi, I, 1, 8, 592. G
ſunt populus Germanus, I, 1, 8, 585. a
Longobardia, eius reges titulum regium propria auctoritate adſumſerunt, I, 1, 1, 88. A. I, 1, 3, 161. A
Longobardiae ciuitates imperiales ſunt, ſed coimperii iure deſtituuntur, I, 1, 7, 498. G
Longobardica inſtituta in Germania ſunt nata, non tamen Germanos obligant, I, 1, 8, 585. a
principatibus Germaniae non ſunt ſcripta, I, 1, 8, 618
cum eis Ius publicum non confundendum, I, 1, 8, 644. A
aeſtimari debent loco conſuetudinum, I, 2, 2, 743. aa
diuiſio feudorum non tam iuris quam pacti factique eſt, 745. A
Longobardicum ius uid. *Feudales leges*.
Lonicerus, eius hiſtoria Turcica, II, 2, 4, 722
Loquacitas uniuerſo mulieris ſexui non eſt imputanda, II, 4, 5, 955. F
Lord of Ireland olim rex Angliee adpellatus, I, 1, 3, 179. A
LOTHARINGIA, eius dux quondam archicamerariorum imperii munus egit, I, 1, 4, 250. f
negotium Lotharingiae epiſcopatuum arbitris imperii commiſſum ſed ſine ſucceſſu. I, 1, 6, 370. o. f
Lotharingiae ciuitates omnes immediatae, I, 1, 7, 498
in harum numero ſunt Veſontium, Metae, Virodunum, ib.
litigie et reſponſa de Lotharingia, I, 1, 9, 627 t
eius dux cum filii conſenſu ſacrum collegium a uectigalibus immune reddidit, I, 1, 8, 642. † ſeq.

LOTHARINGIA, eius dux epiſcopi Leodienſis cliens fuit, I, 2, 5, 653 e
etiem Colonienſis cliens, I, 2, 1, 654. 655. k
ſupremus aulae magiſter, Ertz-Hoffmeiſter des Reichs, I, 2, 5, 921. A
Lotharingiae regnum poſt mortem Ludouici e Carolo Gallorum rege occupatum, II, 1, 2, 220. q. 224. kk
Lotharingie miſere lecerata, rex Zuentiboldus oppreſſus, II, 1, 2, 228. p. 229
eius poſſetſionem Henricus Germeniae aeternnm firmam ac propriam recuperauit, ib. 229
Zuentipoldo remoto ei comitea preeerant Gerhardus et Matfridus, II, 1, 2, 230. e
omne ius, quod Galliarum rex in ducatum Lotharingiae ſumſit, ex duabus cauſis oritur, II, 1, 4, 337
uetus Gallia olim Lotharingiam ſuo complexu continnit, ib.
Lotheringia in Frencorum poteſtate fuit, ex quo tempore, ib.
Lotharingia cum reliqua Gallia a regno Germano-Francorum pependit, 341
poſt diuiſionem Lotharii portio Francia medie audiit, 344. n
Lotharingia ex hoc tempore a Germania ceque ec Gallia ſeiunćte fuit, ib.
Lotharius monachus factus regnum Lotharingiae inter tres filios Ludouicum, Lotherium et Carolum diuiſit, 343. p
Ceroli partem fratres ſuperſtites iterum inter ſe diuiſerunt, ib.
hinc Lotharingia a reliquis Francici regni pertibus diſiuncta nouum ac ſeparetum regnum conſtitui coepit, ib.
Carolus Caluus Lotharii prouinciis inhiauit, 344. 345. q
Lotharii morte Lotharingiae regno uecuefacto certiori ſpe iam deuorauerant Galli, 344
anno 870. Ludouicus Germenicus cum fratre Carolo Caluo Lotharingiam tranſactione Procaſpidana partitus eſt, 344. 345. r. a
hec diuiſione Lotharingiee ducatus Germaniee innexus, ib.
pacte Procaſpidana Carolus fregit, ſed tranſactione Furonenſi Lotharingie nouo iure Germaniae aſſeritur, ib. x
poſt pacem Furonenſem Lotharingiem per praefectos gubernatunt reges Germani, ib.
Lotharingiae regni titulus cum ducis commutatus, tempus certo definiri nequit, 346. z
Lotharingiam occupauit Carolus ſimplex, quo praetextu? 346. ae
in hoc ordine iuris Galloıum maximum argumentum in Lotheringiam uertitur, ibid.
IV. ergumentis Gallorum iuaiu Lotharingiam refellitur, eamque Germaniae innexam fuiſſe edſeritur, 347
pactionibus Bonnenſibus Lotharingia Germaniae uindicatur, 348. bb
eam Henricus auceps Germaniae reſtituit, 346. 348. cc
Lotharingiam Otto M. II. et III. poſſedir, ib dd, ee. ff
Cepetingi reges animum Lotharingiae recuperandae non exuerunt, 348. 349. gg
Henricus II. imp. Robertum Galliae R. impulit, ut Lotharingiam eieraret, ib. hh
LOTHARINGIA, a quo tempore Lotharingiae duces nexu feudali Germeniae ſemper addicti fuerunt, II, 1, 4, 349. ii
eius erctior nexus fuit florentibus imperii rebus, laxior, Germania inteſtinis bellis exhauſta, 349
Lotharingiae ducum ſtammate, 348. 349. 350. kk
Lotharingiae duces anno 1542. Germaniae libertatem extorſerunt, 349. nn 350
poſt id tempus Cerolus pupillus Lotharingiae inueſtituram eb imperatnribus Germ. eecepit, 350. E
quo ipſo Germaniae iua in Lotharingiam bodie conſtat, 351. A
a Lorharingiae inuaſione Gelli ſibi temperarunt, inteſtinis bellis impediti, 352. 353. oo
ſub praetextu Nicolaeae a Cerolo repodiatae Gallus Lotharingiem inuadit, ib. rr
Lotheringia utrum meſculine an foeminea, uehementer diſputatum, 353. qq
eius maſculinitatem tribus fundamentis fulcit Chiffletius, ib.
Lotharingiae ducum genealogie, 352
decreto cameree Metenſis Lotbaringie Carolo III. abiudicatur, 354
Lotharingia, in formem prouinciee redacta, Galliae innectitur, ib. G
eadem in pace Pyrenaea reſtituitur, quibus conditionibus? 355. tt
Lotharingiae dux ann. 1663. nouis tr̄ectatibus adſtringitur et ducatu prorſus excluditur, 356. yy
Lotheringiam Carolus Leopoldus a Galliae rege reperiit, ib.
patrui ſui conuentis ſe non obligeri edferens, 357. zz
Lotharingiae reſtitutionem in pace Nouiomagenſi Gallus promiſit, quibus conditionibus? ib. aaa
eam ſub duriſſima lege eccipere recuſat Carolus V. ib. bbb
ann. 1694. Gallus uninerſam Lotharingiam reſtituere pollicitus eſt, 358
quoad Lotharingiam nec ipſi Gelli ob feloniem eam ſibi aſſerunt, ſed ratione ducatus Barrenſis, ib.
Caroli III. pactiones et ceſſiones agnatos non ſtringunt, 359 kkk
Lotheringia e nexu imperii in tantum, non in totum ſoluta eſt, 360. mmm
abundet ſale, II, 1, 14, 559. F
Lotharingiee praeſes, Canonius, dixit duces repudii poenitere et melle redire, II, 1, 15. 598. aa
Lotharius, imperator, eius diuiſio cum fratre Ludouico et cuiuslibet pars, II, 1, 4, 342. 344
Lotharius, imperator, Canutum Daniae principem regem Venednrum edpellauit, I, 1, 1, 60. 62. I, 1, 4, 238 q
Lotharius, imperator, ſedente pontifice, in genue proiectus coronem adeptus, I, 1, 3, 137. p
pontifices hiſtoriem hanc pictura expreſſerunt, poſteris perſuaſuri, Lotharium pontificis ope imperium ceo feudum accapiſſe, ib.
de eo doctores, poſt bomo fit papae, I, 1, 3, 194. D
Lotharius Sexo, imperator, Thuringiae landgreuios ad dignitarem principum promouit, I, 2, 1, 660. cc
in territorio Henrici ſuperbi obiit, II, 1, 1, 27
Lotharius, generi ſuo inſignium cuſtodiam commiſit, II, 1, 1, 26, 38
conſenſus filiorum meminit, I, 1, 8, 640. 641. A
ſub eo Bohemiae reges comitiis imperii interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
Lotharius, rex Lotharingiae, II, 1, 4, 343. 344
Lotterien, iis Belgee et Angli acquirunt impenſas ptochotrophiis faciendas, II, 1, 3. 334. e
in gratiam pauperum cereriā inſtituuntur, II, 1, 3, 861. C
Lotterius, eius doctrina de annatis, II, 3, 4, 959. E
Lauuais, ſupremus poſtarum praefectus in Gallia, I. 2, 5, 937. C
Luaraſicus, Sleuorum idolum, II, 1, 11, 517. s. 530
Lubbertus, abbas, lis inter eum ac Wilhelmum de Egmnnda, I, 2, 1, 694. ee
ed pares curiee in hac lite prouocatum, ib.
Lubeca, ibi pax inter Caeſarem et regem Daniae inita, I, 1, 6, 347. A
in hanſem ſolennitur recepta fuit, I, 1, 7, 526. C
hodie eſt una ex tribus hanſeaticis ciuitatibus, I, 1, 7, 525. D
eius pacta cum Holſatiee duce, *I*, 1, 8, 613, 0. 624. 617. b
eo Altenburgenſis epiſcopatus translatus ſuffragio Henrici Leonis, II, 1, 12, 540. ss
quid de tutelis ſtatuit? II, 4, 6, 1168. B
Lubecenſis epiſcopus, ei Sigiſmunda a Holſetiae dominium directum in ſubfeodum dedit, I, 2, 1, 672. e
quem nouum ſubdominum Holſatiae ducea agnoſcere noluerunt hoc nexu iterum liberati, ib. 673
Lubiensky, eius impudens doctrina de Rom. imperatore, I, 1, 2, 99. D
eius error de regibus Bohemiae, I, 1, 3, 159. D
Libieres, praeſes curiae Pariſienſis, citat Wilbelmum Areuſiacum in iudicium, II, 1, 8, 452
Lublineuſia comitia ann. 1569. II, 3, 4, 958. h
Lubiz, ditio Venedorum, I, 1, 4, 263. h
Luborn donatur epiſcopo Magdeborgico, I, 1, 4, 231. e
Lucanus, II, 1, 3, 269. A. II, 1, 7, 408. 409
Lucianus, II, 1, 5, 366. e. 371. a. 382. II, 1, 6, 401. u
traducit Pletonem, II, 1, 5, 382. C
Lucifer, II, 1, 22, 531
Lucretius, homines primos mutos ac feros fingit, II, 1, 10, 475. 477. e
eius opinio de literarum inuentione, ib. 482
Lucubratio mortem eccelerat, II, 1, 5, 378. 379
Lucullus Mithridati regis regum oomen dare omiſit, I, 1, 1, 29 30
Ludi Circenſes Romanorum, II, 1, 14, 559. 569
Ludewig, Io. Petr. eius MSt. II, 1, 2, 16. qq. 20. z
in comitatu b. m. Strykii petiit *Halam*, literas humaniores et hiſtoriam docens, II, 1, 5, 360. e
ed profeſſionem philoſophiae uocatur, II, 2, 20, 766
Ludolfus, hiſtor. Aethiop. II, 1, 7, 417. a

Ludolphus,

Ludolphus, progenitor Ottonis, non fuit Wirtekindeus, II, 1, 1, 228. m
Ludolphus, Ictus, I, 1, 8, 617. E
Ludouicus Pius, Caroli M. filius, ſub eo clara legationum eaempla adſunt, I, 1, 6, 320. E
Slauorum, Obotritorum, Soraborum, Wilſorum legatos in comitiis eacepit, ib.
poſt eum imperatores Germ. uel nunquam, uel nonniſi rariſsime Aquiſgrani egerunt, II, 1, 1, 53. B
anno 840. mortuus in maaima filiorum ſuorum calamitate, II, 1, 4, 343. n
auctor L. Salicae dicitur, II, 1, 9, 457
poſt eius tempora cultus S. Viti ortus, II, 1, 12, 523
perpetua bella geſsit cum Bohemis, II, 1, 15, 594. n
ei tribuuntur conſtitutiones de ſcholis in eccleſiis cathedralibus et monaſteriis aperiendis, II, 2, 2, 673
Ludouicus Puer, in eo Carolingica ſtirps defecit, II, 1, 2, 209. d. e
Carolingos reges nominatim ſuos maiores uocauit, II, 1, 2, 210. f
duae filiae ei adſcribuntur, II, 1, 2, 213. w
mutatio ſub eo, II, 1, 15, 596, u. II, 1, 2, 232. i
Ludouicus Germanicus, a iure adlegandi regni optimates non eacluſit, I, 1, 6, 321. D
eius diuiſio cum fratribus et cuiuslibet portio, II, 1, 4, 342. 344
poſt eius mortem Carolus ſimplea rex Galliae Lotharingiam occupauit, II, 1, 4, 346. aa
ultimus Carolingorum in Germania, ib. 346. 347
Ludouicus Iunior, Ludouici Germanici filius, I, 8, 6, 322. II, 1, 2, 211
ſub eo Carolingorum auctoritas decreuit, I, 1, 6, 322. B
Ludouicus I. eius iuſſu reliquiae in nouam Corbeiam translatae, II, 1, 12, 518. x
Ludouicus IV. Bauarus, eius inſtitutum de regno Viennae, I, 1, 1, 69. 70. 71. 72
eius controuerſiae cum papa, I, 1, 3, 140. 202
legatos conſilio principum ad papam miſit, I, 1, 6, 330. E
eius filii reuocarunt a ſe in Boioaria coenobio donata, I, 1, 8, 641
poſt eius mortem filius inſignia detinuit, II, 1, 1, 39. A
eius aemulus fuit Fridericus IV. II, 1, 1, 62. 63
Aquiſgrani fuit coronatus, ſed inſignia habuit Fridericus, II, 1, 1, 63
ei Ludouicus in cuſtodia pacta extorſit, ut nuncium imperio mitteret, ib.
gener Lotharii imperatoris, II, 1, 1, 174. E
eius priuilegium urbi Francofurto conceſſum, II, 1, 14, 572. 563
Adolfu Naſſouio uexilliferi dignitatem conceſsit, II, 1, 14, 575
ſub eo reges Bohemiae comitiis imperii interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
eius literae de Luſatia, II, 1, 3, 820
eius diſſidia cum Iohanne XXII. papa, II, 3, 4, 932. g
Ludouicus Brandenburgicus, Ludouici IV. filius, in diplomatibus ſubſcripſit Caemmerer, I, 1, 4, 251. h. i
inſignium cuſtodiam ſibi adrogauit, II, 1, 1, 38
inſignia tamdiu tenuit, uſque dum Carolus IV. ei ſatisfaceret, II, 1, 1, 39. A. 174
Ludouicus, eius diploma de matricula inſignium, II, 1, 1, 172. B
Ludouicus Balbus, II, 1, 1, 88. (13)
Ludouicus, Lotharingus, II, 1, 4, 343. p
Ludouicus Hutinus, rex Galliae, II, 1, 9, 465. i
Ludouicus Longus, rea Galliae, II, 8, 9, 465. i
Ludouicus V. rea Galliae, Hugoni Capeto regnum aſsignauit, cur? II, 1, 9, 465
Ludouicus VII. rex Galliae, primus lilia pro inſignibus adhibuit, II, 1, 9, 464
Ludouicus IX. rea Galliae, II, 1, 463
Ludouicus XII. rea Galliae, ſub eo matrimonii iure Britannia Galliae acceſsit, I, 1, 1, 22
a Maximiliano I. impetrauit, ut ſe Inſubrum aut Lombardiae regem nuncuparet, I, 1, 1, 78. A
facto Caroli VIII. deceſſoris obligari noluit, I, 1, 8, 550. o
Ludouicus XIV. rea Galliae, eius iuſſo clerici fidem ſuam adſtrinxerunt ad theſes contra pontificis arrogationes, I, 1, 3, 196. A
eius tranſactio cum Philippo V. in montibus Pyrenaeis, I, 3, 1, 976
Ludouicus, rea Aquitaniae, Athelſtani ſororem uaorem habuit, II, 1, 1, 188. A II, 1, 8, 427. *
Ludouicus, Andegauenſis, rex Adriae inauguratus a Clemente VII. I, 1, 1, 106. E
Ludouicus, e Cabillonenſi ſtirpe princeps Arauſinus, I, 1, 5, 293. II, 1, 8, 419. e
a Renato Siculorum rege ſupremum Arauſionis imperium emit, I, 1, 5, 293
Ludouicus, comes Oettingenſis, legatus Lodouici IV. imp. I, 1, 1, 69. F
Ludouicus, Ioſ. eius doctrina de fructibus, I, 3, 3, 1070. G
Lugdunenſis epiſcopus, eius reditus Martellus militibus conceſsit, II, 1, 3, 279
ei falſo adſcribitur primatus in Germania, II, 3, 1, 731. F
principio ſuadendi auctoritate eum uenerati ſunt, II, 3, 1, 787. B
de *Lugo*, Cardinalis, pontifici poteſtatem regiam non tribuit, I, 1, 3, 171. A
uon der *Lühr*, Adolf. Andr. eius doctrina de tranſmiſſione territoriorum commendatur, I, 1, 8, 576. y
Luiſon, II, 4, 1, 1014. hh
Luiticis ſunt Luſati, II, 1, 12, 538. nn
eorum Deae, ib.
Luitfried, comes Sueuiae, a concilio Altheimenſi condemnatus, capite plectitur, II, 1, 2, 224. bh
Luitgarda, abbatiſſa, I, 1, 8, 639. *
Luitgardis, Ludouici II. German. regis uxor, II, 1, 1, 228. m
Luithprandus, eius teſtimonium de Conradi I. ultima uoluntate, II, 1, 1, 36. F
contendit coronam propriam Conradi fuiſſe, II, 1, 1, 88. (13)
eius teſtimonium de milite mercenario, II, 2, 3, 303. e
Luithuſen, curtis, I, 1, 8, 641. C
Luitpoldus, dux Boioariae, II, 1, 2, 231. d
ab Vngris occiſus, II, 1, 2, 232. i
Luna, Germanorum Dea, II, 1, 12, 522
Lundinenſis primas, eum inſtituit Innocentius III. II, 3, 1, 779
Lundius, Io. Iüdiſche Heiligthümer, II, 3, 4, 939. E
eius opinio de ſalariis, ib.
Luneburgicus dux, I, 3, 5, 1174
eius legatus in comitiis, I, 1, 6, 367. l
Luneburgum, ibi academia iuridica a Friderico V. aperta, II, 4, 1, 1036 B
ibi obtinet communio bonorum inter coniuges, II, 4, 7, 1103
Lupta, fluuius, II, 1, 14, 559. A
Lupus, de adpellat. ad aulam Romanam, II, 1, 1, 100. *
eius epiſtola ad Amulom Lugdunenſem epiſcopum, II, 1, 3, 281. A
eius elogium de Martello in uita S. Maximini, II, 1, 3, 280. B
Luſati, ſponte in regum Bohemiae poteſtatem iuerunt, I, 2, 3, 819. E
eorum mores, I, 2, 3, 815. cc
coluerunt idolum Flinſium, II, 1, 12, 534. p
LVSATIA, marchionatus Slauis oppoſita fuit, I, 1, 4, 220. e
eius utile ac directum dominium Magdeburgico acceſsit, I, 1, 4, 266. m
diuerſos dominos habuit, multoties Brandenburgicis paruit, 265. m
Boica gens in Brandenburgico Marchionatu ſucceſſor eam poſtulauit, ib.
eſt feudum imperiale, ſine conſenſu Caeſaris ſibi uarios ſubdominos elegit marchiones, Magdeburgicos, Bohemos, Saaones, I, 2, 1, 661. cc
habet pares curiae, I, 2, 1, 688. p
Sileſiae et Saaoniae uicina regio, I, 1, 3, 815. cc
iuris peregrini expers, ib.
in ea opes procerum abſoluunt fundi clientelares, I, 2, 3, 815. ff
armis ſubacta per Carolingos et Henricum aucupem, 818. bb
eius primi incolae fuerunt Sueui, 819. B
ſponte in regum Bohemiae poteſtatem iuit, ib.
Luſatiae ordinum uerba in libello, quo ann. 1706. Suecis Luſatiae inuaſoribus reſponderunt, ib. F
ipſae Ioannis Bohemiae regis literae teſtantur Luſatiam ſe regibus ſponte obtuliſſe, 820. C
ordinum Luſatiae iura in adminiſtrationis ſocietate cum principe communia, immenſa fuerunt, 821. C
principis poteſtas in Luſatia adducta, ib.
auxit domania, 822. A. 852. C. 853 bb
eius incolae Venedi priſtinam libertatem conſeruarunt, I, 2, 3, 822. C
ſanctiones regum Bohemiae, Luſatiae principum, 823. ee
Saaoniae electori anno 1635. ceſſa, ibid. D
eius ſtatuta, 824. ff
Luſatiae hiſtorici ſunt Sagittarius, Peuceros, Chriſt. Manlius, 826. A
Luſatiae nobiles non habent fundos allodiales, 827. mm
Luſatiae ciues ann. 1544. negant Ferdinando tributa, ſacrorum cauſa, ib. nn
nobiles in Luſatia ann. 1619. pactis ſe obſtrinxerunt, ne emtores equeſtrium bonorum alios quã nobiles admitterent, quae pacta poſtea confirmata, 830. qq
hoc Luſatiae inſtitutum quibuſdam aliis Germaniae prouinciis eſt probatum, 831. D
principi Luſatiae criminalis iuriſdictio principio propria fuit, 834. uu
anno 1562. Ferdinandus iuriſdictionem altam nobilibus ex priuilegio conceſſit, ib. F
lites inter Luſatiae ciuitates et nobiles de limitibus ciuilis et criminalis iuriſdictionis, 835. F
in Luſatia uiget peculiaris mos der Vorritt, 848. A

LVSATIA, Carolnr IV. et eius poſteri ſe obſtrioxerunr de non alienanda Luſatia, I, 2, 3, 855. ff
Luſatia anno 1613. Saxoniae principi oppignorata er poſt Pragenſem pacem eidem ſub nexu feudali conceſſa, 856. D
in hac ceſsione Luſatiae ordines priuilegia ſua ſalua ſibi reſeruatunr, ib.
ſupremus in Luſatia iudex eſt praeſes prouinciaa, der Land-Voigt, cui adiunctus der Landes-Hauptmann und Gegen-Haendler, 857. hh
hi etiam ordinaria Luſatiae iudicia tractanr inter dominum et uaſallum, 861. kk
Luſatiae inſtituto adpellatio fit ab eodem ad eundem, 863. **
heroici iudicii ratio in Luſatia, 865. mm
Luſatiae conſuetudo, qua Dominica Lactare idolum ſtramineum extra fines poſitum diſcerpunt ac dilaniant, II, 2, 12, 537
Luſatiae marchio epiſcopo Magdeburgico clientelari obſequio addictos fuit, II, 3, I, 795. F
LVSATICA FEVDA omne momentum in Luſatia faciunt, I, 2, 3, 816. gg
an ſint oblata, aliqui negant, aliqui rectius affirmant, eorum argumenta, I, 2, 3, 818. bb, 819. 810
uirgula leniori notantur, 818. bb. 812. cc
reguntur legibus ſanctione publica munitis, quorum interpretatio ex indole reipublicae petenda, 823. cc. 824
eorum rationes iuri communi ſunt praeferendae, 815. **
praeſumuntur impropria, ib. kk
nubilium ſuudi praeſumuntur feudales, 827. mm
ſunt feuda irae, cum Ferdinandur ann. 1544. allodia uerterit in feuda, 817. oo
ea nonniſi nobilis ni priuilegii acquirere poteſt, 830. qq
et quidem nobilitar requiritur uetuſta, quatuor maiorum inſignibus illuſtris, 832. B
maſcula etiam ſoemina acquirere, ſed in iis ſuccedere nequit, 832. rs
in iis pro utraque iuriſdictinne ſunr coniecturae, 834. uu
in iis tutela nominatioa eſt in uſu, 837. yy
in iir tutelam legitimam pietaris officio, non turpi ſpe ſucceſsionis agnatus ſuſcipit, 838. aa
in ſuſceptione tutelae agnatum feudi ſucceſſorem numerus liberotum non excuſat, 837. cc
in iis etiam pecunia eſt feudi loco, 839. ee
eorum ſucceſsio exſpirat in ſeptimo gradu, 840. gg
eorum alienatio eſt conceſſa, domini et agnatorum conſenſu non quaeſito, 843. il
de iis reſtamenta ualenr, ſi ſucceſſor agnatus iotra ſeptimum gradum nominetur, 844. ll
eorum inueſtitura per procuratorem fieri nequit, ſed praeſentem uaſallum requirit, 846. nn
in eorum alienatione peculiarir mos obtinet, der Vorritr der Lauſnitziſchen Lehen, 847. pp
eorum alienatio etiam inuitis agnatis eſt licira, 847. rr
in iis προτιμήσεως ius trimeſtri ſpatio extinguitur, 849. tt
LVSATICA FEVDA, in eorum alienatione neceſſaria retractui intra annum et diem locus eſt, I, 2, 3, 849. xx
in iis domino ius προτιμήσεως negatur, 851. zz
in iir nulla ſunt domania, 853. bb
ſi uaſalli militiam extra fines patriae ſequuntur, ob ſeruitia ſtipendia a domino roganr, 853. dd
eorum dominium directum inuitis uaſallis alienari nequit, 855. ff
feudorum iudex peculiaris eſt Luſatiae praeſes, 857. bb. 858
etiam in burgenſibus feudis Luſatiae, 859. G
Gorlizenſis pagus peculiarem iodicem feudorum habet den Amrs-Hauptmann, 860. F
ſi inter dominum cr uaſallum lites, indicia ordinaria eas tractant, 861. kk
adpellatio fir ab eodem ad eundem, 863. **
heroici iudicii der Ritter-Tafel peculiaris ratio, 865. mm
ex iis legitima defertur, I, 2, 4, 886. bb
an filiae aliunde diuiti ex iis dos debeatur, alii neganr, alii rectius affirmant, eorum argumenta, I, 2, 4, 887. cc
idem dicendum de filia paternorum bonorum diuite, cui nihilominus dos ex feudis debetur, cur? 888. ff
ex fendis antiquis etiam filiae debetur dos, 891. bh
legitima ex feudo habet fauorem intuitu domini et uaſalli, 892. kk
ex iis etiam dotatis et elocatis filiabus noua dos debetur, 893. mm
ex ipſius feudi ſubſtantia aut parto filiabus legitima debetur, 895. oo
reſponſa ſcabinorum Lipſienſium de hoc caſo, ib.
ex iis filia legitimae loco accipit tertiam partem, quaa tamen in nexu feudali permaner, 899. tt
eius exploratio non fit pec baſtam, ſed boni uiri iadicio, 901. xx
ex iis dos etiam filiae caelibi debetur, 902. bb
an dos filiae innuptae ex feudis debeatur, ſententia Lipſienſium et Wittebergenſium, 903. 904. 905, 906. 907. 908
legitima inuito agnato ex feudo antiquo et nono ſorori deferri poteſt, 910. ee
quae etiam a noluntate teſtatoris dependet, 911. gg
ex iis legitima ultra trientem augeri poteſt, de quo reſponſum Wittebergenſium et Lipſienſium, 912. kk
etiam fieri poteſt ſub conditione, 913. mm. 915. nn
feudi ſucceſſorum intuitu legitima grauari nequir, 915. pp
ad legitimae ſupplementum agere neſas, 918. rr
Luſatica monumenta, Confirmatin pactorum de admittendir feudorum Luſatiae emtoribus non niſi nobilibus 1667. I, 2, 3, 867
Litterae Ferdinandi regis, quibus 1558. feuda poenae poſtliminio uertit in allodia, 877
Ehrenholds Befördetung bey der Ritter-Tafel, 877
Hiſtoria fori in Luſatia ſupremi, a quo ultima tandem ad ipſum principem pronocatio, 879
Luſatici conuentus prouinciales ſunt annui, I, 2, 3, 821
Luſaticum iudicium feudale admodum ſingulare, I, 2, 3, 857. 862. kk
Luſaticum ius, de eius ignorantia querelae, I, 2, 3, 815. cc
ob eius ignorantiam rara quondam transmiſsio ad academica collegia frequentior ad ſcabinos Halenſes fuit, 816. A
eius ignoraotia in feudis inprimis nocius, 815. ff
qua ratione eius ignorantia euitetur, 815. hb 816
quo ſenſu ius Luſaticum ſumitur? 817. 818. kk
de eius origine, 811
cuiuſdam inſtitutum codicem iuris Luſatici adendi effectu caruit, 823. ce
ad iur Luſaticum pertinet der Rom. Kayſerl. Mar. confirmirte Amts-Ordnung, ibid.
Sanctioner feudales Ferdinandi I. Maximiliani II. Rudolphi II. Marthiae, ib. Ieh. Georg. II. Conſtitutiones und Patenta, ſo in denen beyden Marggrafthümern Ober- und Nieder-Lauſiz in Iuſtitien-und Policey-Sachen gebrauchet werden, 814. A
Nouum Saxonicarum conſtitutionum opus, ib.
Lunig Anhang zu dem Chur-und Fürſtl. Hauſs Sachſen, uon denen Marggrafthümern Ober-ond Nieder-Lauſiz, ib.
iuris Luſatici ἑρμηνεία ex hiſtoria prouinciali repetenda, 825. hh
non ex iure Longobardico, 825. **
Luſaticus iudex feudalis, I, 2, 3, 855. gg. 857. 861
Luſiones, de eius quaeſtu iudicium, II, 1, 3, 314, e
Luſitani, cur pontifici annatas ſoluerint? II, 3, 4, 947. A
partem nicefimam uſusfructur de bonis pupilli adſigoant tutoribus, II, 4, 6, 1206. B
Luſitania, pontifici Romano nexu addicta fuit clientelari, I, 5, 1, 31 F
e comitatu fir regnum, I, 1, 1, 82, C
eius inſigne, ib. E
in ea pontifex ciuiles titulos dare nequit, I, 1, 1, 97. E
Luſitaniae regnum populo titulum regalem acceptum fert, I, 1, 1, 105. B
Luſoriae naues, milite inſtructae in limite imperii Romani ad eos tuendos, I, 5, 4, 215. q
Lutherani, iis cultus ſanctorum ſordeſcit, II, 1, 1, 69 70
eorum cuſtodiam reliqoiarum ſanctorum uim eripere contendunt catholici, ib. 70. hh
reliquias non uenerantur, 181. E
Lutheraniſmus ſacrilegii inſtar uerbo haereſeos notatur, II, 1, 1, 22. E
LVTHERVS, ſe ſcripſit Dei gratia eccleſiaſtes, I, 1, 5, 283
Norimbergam ſua doctrina occupauit, II, 1, 1, 185
auctor fuit euangelicis, ut commune conſiſtorium inſtituerent, II, 3, 1, 809. D
approbat ſortem, II, 3, 3, 884
in dem Adel teutſcher Nation prohibet, ne pontifici annatas ſoluant, II, 3, 4, 949. B
annatas principibus commendat, ib. 951. c
conſiſtorii communis directorium aut praeſidium tribuir primati Germaniae, II, 3, 4, 952. c. 953. F

LVTHERVS,

LVTHERVS, pontificiorum iubilea reiecit; II, 3, 5, 977
doctrines Weldenſium magni fecit, II, 3, 5, 980
iubileum in eius honorem inſtitutum, qua ratione celebrandum, ib. 986. ſeq.
ſyſtema theologicum non ſcripſit, cur? II, 4, 1, 1000. B
Luteaenſe territorium, II, 1, 8, 427. *
Luxenbergenſis dux epiſcopo Treuirenſi feudum ſuum obtulit, I, 2, 1, 653. g
Carolus IV. qua dux Luxenburgenſis merchionatu Arlunenſi ritu ſolenni fuit inauguratus, ib.
Luzelburg, ſententia in eius cauſa contra Baden, I, 1, 8, 630
Lycurgas leges Soloni ecceptas tulit, II, 4, 1, 1005. D
Lyeade, I, 1, 8, 640. E
Lyncker, eius doctrine de obligatinne ſucceſſoris, I, 1, 8, 604
neget domania, I, 1, 8, 621. **
principatus iure maioratus aeſtimat, ib. 631. dd
et fideicommiſſi, ib. ee
exhibet biſtoriem Wurtenbergicam, I, e, 1. 663. ff
eius doctrina uon Afterlehen, I, 2, 1, 674. b
adprobet curias feudales, I, 2, 1, 693. dd. 694. F
Lyſias, eius oratio, II, 1, 3, 241
Lyſis, Pythagoreus, II, 2, 5, 618. f

M

MAbilloeius, omnia diplomata ante Henricum aucupem, baec uerbe: *principes noſtri*, continentie, falſa putat, I, 1, 4, 235. l
de re diplomatica commendetur, II, 1, 5, 114. (12)
Macedo, ceter Macedo in Gallia, I, 3, 4, 1118. F
MACEDONIANVM SENATVSCONSVLTVM, eius cauſee apud Romanos erans defectus peculiorum, I, 3, 4, 1113. gg
patriae poteſtatis perennitas, animi Italorum truces in parricidiis, exules leges uſurariae, 1115. A
creditorum iura in uitam ec necem debitorum, ib.
aetatis priuilegia filiofamilias nou fetis erant, 1116. B
melius audit Cleudianom, quam Macedonianum, ib. D
Macedoniani SCti cauſae in Germania ceſſant, ib. bb
apud filios mercatores illud locum non haber, ib. F
ei hodie nullom uſum forenſem eſſe teſtentur ICti, qui? 1117. ii
eius patroni refutantur, 1118. kk
ei in Gallie locum eſſe aſſeritur, ib.
quae ei poena ſtatuta iure Romano, 1119. *
eius anctoritatem in foris Germeniae tuetur Stryckius, quam Thomaſius neget, 1119. D
apud Romanos nemo dignitatis cauſa SCto Macedoniano excidit, cur? 1119. ll
eius exceptio epud Germanos dignitetis ac publici muneris cauſa ceſſat, 1120. A
ceſſat apud officieles, ib. E
eo apud Romanos uti poterant ſecerdos et doctor, 1120, mm
MACEDONIANVM SENATVSCONSVLTVM, epud Germanos doctores eo non gaudent, I, 3, 4, 1121. A
an iure Rom. mercator eo uti potuit dubinm, 1121. nu
aliqui eidem hoc concedunt, ſed negant publicano, ib.
in reformatione Francof. filiis mercatoribus id denegatur, ib. E
magiſtri artis tribunitiae eo uti nequeunt, ib. oo
nee milites, 1122. pp
megna inter Dd. lis, utrum ei locus, ſi nominatim eius exceptio e filio ſit eierete, 1122. qq
ei filium renunciare poſſe edfirmat Zaſius, 1123. rr
Schilterus iudicialem renunciationem ſine cauſa requirit, 1124 ss
ſtudioſi in academiis ſecundum ſtatuta eademica eo fruuntur, niſi praefectus der Hofmeiſter ſubſcripſerit, 1123. tt
quod non ſolum in pecunie ſtudioſi, ſed eriam in mercibus eſculentis ec potulentis locum hebet, 1123. uu
apud Romenos Macedouianum in ſtudioſis ceſſat, I, 3, 4, 1125. xx
ceſſat extra pecuniam numeratam, 1126 yy
cur Mecedonianom ad pecuniam numeratam tancum apud Romanos adlegatum fuir? ib. D
etiem filins princeps Romae Macedoniano ediuuebatur, 1125. aa
de Germaniee principibus alii idem affirmant, elii melins negant, 1127. bb
cur Macedoniannm in pecolio caſtrenſi exulat? 1127. cc
apud Germanos etiam in quaſi caſtrenſi exulat, ib. dd
en in adueutitio irregulari ceſſet, alii negant, alii adfirmant, eorum ratinnes, 1129. ee
eios exceptione iure Romano poſt ſenſentiam uti lieet, 1129. ff
epud Germenos poſt rem iudicatam locum non inuenit, Schilterus bic ſibi ipſi contradicit, ib. gg
perte mutui ſoluta, quoed reliqnam uti poteſt Mecedoniano filius familias, 1131. hb
quod apud Germanos locum non inuenit, 1132. ii
Macer, II, 1, 3, 267. ea
Machomedus Moeſiae partem in regnum euexit, I, 8, 2, 128. G
Machiauellus, iudicium de eo, I, 2, 1, 642. r
Macrobius, eius opinio de corpore hominis, I, 1, 6, 397. b
Macula, ſi heres ea laboret, foret hebet querelam inofficioſi, I, 2, 4, 909. dd. I, 3, 3, 1045. oo
Maelsmann Danis tutor eſt, II, 4, 3, 1076. nn
Magallanes, eius opinio de praeſcientie Dei, II, 2, 3, 684. C
Magaſthenes, II, 1, 7, 412. t
Magdalena in Arelatenſem prouinciam ueniſſe ibique ſepulta creditur, II, 5, 1, 86. C
Magdeburgici Centuriatores, II, 1, 3, 283. q
MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPVS, ante quatuor ſecula audiunt principes, I, 1, 4, 235. l
ei Otto M. epiſcopatum cum pleno territorii iure contulit, I, 1, 7, 491. F. 493
eins tranſactio cum Anbaltinis an reſcindi poſſit? I, 3, 1, 978. F
MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPVS, eius trenſactio cum Saxone de burggrauiatu, I, 3, 1, 982
inſigni priuilegio creandi notarios inſtructus eſt, I, 3, 2, 1019. a
memoriem Mauritii enſis et lenceae in numis colnere, II, 1, 1, 124. A
cur Prsgenſis epiſcopus ei non fuit ſubiectus? II, 1, 15, 607
ſeculo decimo Germanice primas conſtitutus, II, 3, 1, 781. F
in eius conſtitutione Caeſar et pontifex conſpirarunt, qui largitione beueficiorum certarunt, II, 3, 1, 783. D
Germanice primas duplici munere defunctus eſt, uno Caeſaris, altero papse, ib. E
in his principem locum iure patronatos habuerunt, 784. A
Iohennes XIII. pepe Megdeburgicum edpellauit Germeniae primatem, eiue diplome, ib. B
cauſa huius diplometis largiti fuit coucenrus omnium epiſcoporum in conuentu Rauennae, 785. F
Otto I. hoc animo eum Germaniae primatem inſtitnit, ut parem cum Rhenenſibus honorem baberet, 786. E
Ottonine ſtirpe extincta Rbenenſes epiſcopi Megdeburgici primatis iura in dubium uocarunt et negerunt, II, 3, 1, 786. E
eius euctoriteti obfuit Bambergenſis ab Henrico Sencto elerus, ib.
cur ſe ſtudio Henrici IV. oppoſnit, ne regiam ſedem in Saxonia conſtitueret? ib. F
ſub Ottonibus omnes cum Germaniae primatis loco habuerunc, iis extinctis eidem negarunt, 787. G
ab eo defecerunt Moguntinus, Colonienſis, Treuirenſis, 788. A
ei Selisburgenſis diu morem geſſit, ſed arte et macbinis papae ſe ab eodem auulſit, ib. E
Salisburgenſis bonorem primatis Germeniae Magdeburgico nunquam in dubium uocauit, 789. D
ei morem geſſit Bremenſis, 789. F
qua occaſione Bremenſis ſe a Magdeburgico auulſit? 790. A
Magdeburgici, Germenice primatis, euctoritas per Bobemiam, Sileſiam, Poloniam, Poruſſiam, Liuoniam et Lithuaniem prolata, ib. G
ſi res ſucceſſiſſet, ex Caeſeris inſtituto Ruſſie ei fuiſſet ſubiecta, 791. B
gubernauit epiſcopos Pragenſes, Gneſnenſes, Rigenſes, Warmienſes, Vratislauienſes, Caminenſes, ib. C
eius iure uixere Poloni aliique, ib. F
temporum iniuria ſua auctoritate in plaga orientali iterum excidit, 792. A
eius euctoritati Carolns IV. priuilegio ſuccurrit, de qno priuilegio diſputanc, 792. D
eius iura dignitatis, II, 3. 1, 792. 793. 794. ſeq.
titulo primatis in imperio et extra illud adpelletus fuit, 792. G
patriercha Germaniae, archipraeſul, princeps ac ſupremus ſacerdos, papa et archipontifex Germenus audit, 793. A
proximum a pontifice Romano honoris locum babuit, ib.
tempore Ottonum Magdeburgicos Moguntinum loco honoris excepit, ibid. D

MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPVS, Ottonibus extinctis Colonienſis et Treuirenſis ei ſe praetuleruot, ſed inde nihil eius dignitati deceſſit, *II*, 3, 1, 793. E
quae cauſa, cur Rhenenſes primatem Germaniae a ſuffragio eligendi Caeſarem excluſerint? ib. 793. G
in principum collegio ſupremus fuit et directorium habuit uſque ad reformationem, quo Salisburgenſi directorium obuenit, 794. F
crucis praelatio ei tanti non fuit, ut hoc ritu incedere uellet, 795. C
Theodoricus Magdeburgicus epiſcopus hunc ritum inſtaurauit, ib.
tuetur locum ante Cardinales, ib.
eius aulici fuerunt, dux Thuringiae pincerna, Anhaltinus dapifer, uterque hoc munere ann. 1363, defunctus eſt, ib. F
regnum Bohemiae tertia redituum parte ei tributum fuit, ib.
Luſatiae marhio et dux Brandeburgicus eius uaſalli fuerunt, ib. G
Anhaltini principes, comites Wernigrodani, Mansfeldenſes, Schwarzenburgici, Querfurtenſes, Merſeburgici eius clientes fuerunt, II, 3, 1, 796. A
a papa dictus fuit *freter, confrater, freterrimus, columee*, apex, α et ω eccleſiarum Germaniae, ib. B
eius iura ordinis quae? ib. C
Northertus Magdeburgicus Innocentium *II*. ordinauit, ib. F
Bruno, Ruſſorum apoſtolus, infulam ſacram el Tagmone accepit, ib.
capitula dioeceſeos Magdeburgicae ante epiſcopum non inſtituerunt, quam id Germaniae primati expoſuerant, ib.
literas notificantes e Bohemia Poloniaque ad eum ſcriptae adhuc ſuperſunt, ib. G
habuit facultatem ſacrum chriſma parandi, quo iure Albertus uſus, 797. A
an ritus inungendi nouos reges ei competierit? ib. C
in iure deuolutionis nullum exemplum ab eo exercitum occurrit, ib. D
eius iura iuriſdictionis quae? ib.
Miſnenſis, Merſeburgenſis, Cizenſis arctiori uinculo ei obſtricti fuerunt, ib. F
etiam in ciuilibus cauſis, 798. A
in epiſcopatibus Vendiae Brandenburgicae iure deuolutionis uſus fuit, 798. C
ab Ottone accepit imperium mixtum, iuriſdictionem ciuilem et criminalem, 798. D
burggrafius eius arbitrio inſtitutus fuit, ib.
primatus iura in uniuerſa Germania exercuit, ib.
in matrimoniis principum diſpenſauit, *II*, 3, 1, 798. F
ueniam aetatis clericis dedit, 799. B
clericorum ſaltus ratos habuit, ib.
defectus natalium, ſtudiorum, triennii academici, irregularitatis ſuppleuit, ib.
abſoluit ab excommunicatione maiori, ib.
comites palatinos, notarios, doctores etc. creauit, ib. D
in alienationibus bonorum eccleſiae eius conſenſu opus fuit, ib.
ter in anno, Caeſare praeſente, indulgentias conceſſit, ib.
quae eius iura dioeceſana? ib. G
concilia prouincialia ſaepius inſtituit, 800. C

MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPVS, an iura uiſitandi eccleſias exercuit, *II*, 3, 1, 800. D
eius iura territorii quae? 801. A
eius arbitrio potentiores principes ſteterunt, 801. F
territorialis iuriſdictio ipſi ſtatim a primordio obuenit, 802. D
eius iura non ſunt ſublata, poſtquam epiſcopatus in ducatum mutatus, 803. A 804. 805. 806
nec obſtat, primatus eccleſiaſtici nomen antiſtitis prouinciam eſſe, cur? 807. B
nec archiepiſcopi munere extincto, honor primatus ſublatus, cur? 807. E
titulo primatis poſito, rem ipſam non poſuit dux Magdeburgicus, II, 3, 1, 808. C
Magdeburgicus dux primatus iure uti poteſt actu primo, licet non actu ſecundo, ib. F
primati Magdeburgico Lutherus ad impenſas communis conſiſtorii annatas commendauit, 809. D
primatus non perſonae epiſcopi ſed loco adhaeret, 810. C
Magdeburgicus dux principem locum in comitiis ſuſtinet, ib. E
Magdeburgicus epiſcopus habuit tutelam fructuariam, *II*, 4, 5, 1179. †

MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPATVS, principatus imperii nomine ante quatuor ſecula audit, *I*, 1, 4, 235. I
inſtitutus mater per uniuerſam ditionem Slauorum, I, 2, 4, 262. b
ei plenum ius territorii ab Ottone M. collatum, I, 1, 7, 491. F
nullae ciuitates immediatae in eo ſunt, *I*, 1, 7, 493
ius primatus Germaniae ei conceſſum, II, 3, 1, 781. F
de eius inſtitutione diploma *Iohannis* XIII. 784. G
in eo inſtituendo Otto M. conſilium habuit, ut iuriſdictione omnibus eſſet ſuperior, II, 3, 1, 786. D
quibus technis epiſcopi ſe a primatu Germaniae auulſerunt? II, 3, 1, 787. 788. 789
eius auctoritas in orientem prolata fuit, 790. 791. 792
nouendecim tonnis auri aeſtimant, quod Otto conditor in eius inſtitutione contulerit, 801. D
ditionum eius maxima amplitudo, ib. F
regalia maiora ei ſtatim ab initio obuenerunt, 802. E
Germaniae uniuerſae primatus ipſi delatus fuit, ib. F
Germaniae primatus anno 1648, ab eccleſiaſtico in ciuilem ſtatum et *DVCATVM* fuit mutatus, *II*, 3, 1, 803. A
e bonis eccleſiaſticis facta ſunt ſecularia, ut nomen ſuum exſolueret imperium, quo duci Brandenburgico ſe obſtrinxerat pro Pomeraniae parte Suecis conceſſa, ib. B
quibus argumentis catholici id infringere conantur? ib. 804. 805. 806
faciliori iure primatu Germaniae defungetur dux Magdeburgicus quam Moguntinus archiepiſcopus, 807. B
eius adminiſtratores euangelici primates Germaniae dicti ſunt, ib. D
eius mutatione primatus non fuit ſublatus, cur? ib. E
primatui elector Brandenburgicus nuncium non miſit, 808. A

MAGDEBVRGICVS ARCHI-EPISCOPATVS, eo mutato, res ipſa non fuit mutata, *II*, 3, 1, 808. C
primatus ius actu primo adhuc exerceri poteſt, ib. F
Lutheri conſilium de communi conſiſtorio primatui Germaniae committendo, 809. D
primatus loco archiepiſcopatus inhaeret, 810. C
Magdeburgicus archiepiſcopatus Brandenburgico cum omnibus priuilegiis, iuribus et praerogatiuis eſt delatus, ib C
poſt Weſtphalicam pacem, ſtilo imperii, Magdeburgicus ducatus audit das Primat-Stifft, ib. D
Magdeburgicus ducatus uid. *Magdeburgicus archiepiſcopatus*.
Magdeburgicum ius, quid ſtatuit de reſciſſione tranſactionis? I, 3, 1, 1016. E 1017. f
eo uixerunt Lithuani, Bohemi, Sileſii, Morani, II, 1, 15, 609. uu. 614 616 II, 3, 1, 791. 791
Magdeburgum eſt ciuitas in territorio archiepiſcopi enata, I, 1, 7, 491. G
eius munitio immani ſumtu perfecta a Friderico I. rege Boruſſiae, II, 1, 3, 245. e
Magi floruerunt apud Perſas, II, 1, 7, 41t
docuerunt immortalitatem animae, ib.
ob moralem et ciuilem doctrinam commendantur, *II*, 2, 2, 66a
Magiſter grammaticus, in concilio Lateranenſi decretum, ut per unamquamque eccleſiam ei beneficium praeberetur, II, 2, 2, 675
Magiſtri artis tribunitiae Macedoniano uti nequeunt, *II*, 3, 4, 1122. pp
MAGISTRATVS, qui iure ciuili tutores conſtituerunt, I, 3, 2, 1023. *B*
magiſtratus dignitas nonniſi ſenibus apud Romanos conferebatur, II, 4, 1, 5043. D
quibus caſibus eius confirmatione in tutore opus fuit? II, 4, 5, 1169. pp
quando confirmatione et inquiſitione? ib. qq. rr
quando illius decreto? ib. ss
eius confirmatione in omni genere tutelarum apud Germanos opus eſt, 1169. tt. 1170
quinam apud Romanos tutores dederint? 5173
municipales tutores dare poterant, 1174. bb
apud Germanos omnis magiſtratus eſt tutelaris, 1174. cc
in Germania magiſtratus tutelares conſtituti, 5177. dd
tutelares magiſtratus a praefecto tutelati dependent, 2179. B
quilibet magiſtratus in Germania dat tutorem, ſine pupillarium facultatum diſcrimine, 1186. cc
ex officio obligatur tutores dare, 1190. oo. 5192. pp
etiam inferioris eſt datio tutoris, 5196. A
eius neglectus animaduertitur actione de ſyndicatu, ib.
Magliabechius, Ant. bibliothecae Mediceae praefectus, II, 1, 1, 10. D
Magnus, rex Daniae, a Lothario uictus, I, 1, 1, 60. E
Magnus, dux Holſatiae, a Iohanne Moſcho rex Liuoniae declaratus, I, 1, 1, 95. C

Magnus

Magnus et *Balthaſar*, fratres, principes Mecklenburgici, II, 4, 2, 1057. B
Magnus, Olaus, teſtatur de Danorum moribus ſepeliendi mortuos, II, 1, 7, 410. f
Mahan, Arabs, II, 2, 4, 715. m
Mahummedani, alteram uitam creduut, II, 1, 7, 416. B
Abrahamo X. Henocho XXX. Setho L. Adamo X. libros tribuunt, II, 1, 10, 486. r
eorum hiſtoria philoſophiaa rationalis deſideratur, II, 2, 4, 712. A
omnia ſcitu neceſſaria in Alcorano habesi ſibi perſuadent, II, 2, 4, 708. aa
eorum diſputationes cum chriſtianis, ib. 709. 711. kk
eorum ſectae, ib.
ab iis anno 820. philoſophia penitus recepta, II, 2, 4, 714. b
MAHVMEDES, multa ex Iudaiſmo et Chriſtianiſmo fabulis ſuis admiſcuit, II, 1, 7, 416
finxit iter cum Angelo Gabriele in Paradiſum, ib.
ponit uitam aeternam in deliciis ſordidae carnis, ib. E
eius migratio a Mecca urbe ad Medinam contigit anno 14. eius prophetiae anno Chriſti 612. II, 2, 4, 712. tt
tempora ante Mahumedem ſecula ignorantiae dicunt, II, 2, 4, 702. hb
nullis literis eruditus fuit, II, 2, 4, 708. z
ſuos a cultura ingenii dehortatus eſt, ibid.
eius lex, ne quis Mahummedanus diſcat artes, ib.
ſcripſit Alcoranum, ib. aa
cur artes ſuis prohibuerit? 709. ee
inter eius aſſeclas fuerunt chriſtiani, 709. 710
a diſputationibus ſuos abſtinere iuſſit, 711. kk
ab eius morte centum fere annis in ignorantia fuerunt Arabes, 712. C
interdixit ſuis chriſtianorum conuerſationem, 713. zz
eius ſuperſtitione Aſiae et Africae pars infecta, II, 1, 7, 415. F
Mahummediſmus, armis innixus eſt, II, 2, 4, 709. ee
MAIESTAS, non pendet a latitudine territorii, I, 1, 1, 9. 10. 11. 12
declinatae maieſtatis cauſae, I, 1, 1, 16. ſq.
ob ingenium populorum temporumque rationes eam declinauit Auguſtus, Auriacus princeps, 17. 19. D. 20
duces Britanniae minoris, 21. C
principes Dombenſes, 22. E
Neocomenſes principes, 23. D
Sueciae et Bohemiae reges, 24
propter barbarum neglectum eam omiſerunt Lithuani, ib.
propter ethnicos religionis oſus maieſtas regibus ethnicis denegata fuit, 26. B
non adſtringenda ad pontificum decreta, ib. F
maieſtas regis regum uſurpata fuit a regibus Parthorum, Perſarum, Aſſyriae, Aegypti, Galliae, Hiſpaniae, Angliae, 29. A
Caeſares Romani hanc maieſtatis denominationem meruerunt, ib. D
quae cauſae huius denominationis? 30. 31
maieſtati regis non obeſt, alteri tributo, copiis, amicitia, obſeruantia et nexu beneficiario addictum eſſe, 32. C
MAIESTAS, ſubiectione cum ſumma poteſtate maieſtas amittitur, I, 1, 1, 33. A
diſtinctio inter reges maieſtate et dignitate tantum uitio laborat, ibid. F. et 46. E
maieſtas olim Bohemiae regi negata, quam omnes hodie eidem tribuunt, I, 1, 1, 34. B
maieſtatis ſolennis declaratio quorſum faciat? 34. C
maieſtatis titulus hodie regibus in dubium non uocatur, 46. F
maieſtatis praerogatiua adpellandi reges ad imperatores Germanicos deuoluta, 48. B
maieſtas et ſummae poteſtatis adpellatio regalis ſunt diuerſa, 73. E
quae natura maieſtatis? 74
maieſtati Romanae datus, ut regios titulos largiri poſſit, 78. E
Czaro maieſtas competit et uocatur Ihre Czariſche Maieſtæt, 91. E. 92
maieſtas facit regiam dignitatem, territorii multitudine non metienda, I, 1, 2, 123. A
imperatorum maieſtas contra papam defenſa, I, 1, 3, 140
maieſtas Caeſari Romano competit, I, 1, 6, 441
hoc nomine iure praecipui quondam adpellatus, ib. b
hac uoce eius dignitas non poteſtas intelligitur, ib.
Caeſaris maieſtas ordinum adlegationibus non extinguitur, I, 1, 6, 442
Poloniae reges olim regali dignitate, Koenigliches Würde, acquieuerunt, 441. D
hodie maieſtatis honore digni reputantur, ib.
diſcrimen inter maieſtatem realem et perſonalem ueteres et iuniores legum Roman. interpretes auctores habet, I, 1, 8, 518. E
idem diſcrimen Bulgariſtae excitarunt, ib. G
maieſtas imperatoria maior dignitate regia, II, 2, 8, 755. A
huius differentiae praerogatiuam temere imperatori negauit Gallicus legatus, ib.
Salmaſii opinio de maieſtate, II, 4, 2, 1052. bb
Romani uulgari ſignificatu maieſtatis uerbo ut dignitatis et magnitudinis ſynonymo uſi ſunt, ib.
maieſtas maioris ordinis magiſtratui tributa fuit, 1052. A
curiali uſu maieſtas imperatoribus et Auguſtis tantum tributa fuit, ib. B
formulae lapidum N. M. Q. E. D. 1053
uſu grammatico maieſtas etiam ſub imperatoribus hominibus rebuſque aliis tributa, ib. B
maieſtatis uoce olim Germanici imperatores uſi, II, 4, 2, 1053. ee
olim quoque ſerenitatis, dignitatis, celſitudinis, ſublimitatis Caeſareae epithetis gauiſi, ib.
uſque ad tempora Friderici V. in uernacula uox Maieſtaet ſerius longe in uſu fuit, 1054. B
ſed Kaeyſerliche Gnade, Würde, ib.
aurea bulla Maieſtaet reddit Maechtigkeit, ib.
hodie nefas Caeſarem aliter quam uerbo maieſtatis a rege adpellari, II, 4, 2, 1054
MAIESTAS, in medio aeuo reges maieſtatis uerbo ipſi uſi ſunt, II, 4, 2, 1054. dd
Galliae rex ſe ſedixit, de notre Royale Maieſté, ib.
maieſtatis titulum reges etiam ab aliis accepere, ib.
olim reges maieſtatis uerbum a Germ. imperatoribus non acceperunt, ſed Koenigliche Würde, 1055. B
neque ab ordinibus Germaniae, ib. E
hodie omnes reges ab ordinibus maieſtatis uerbo adpellantur, 1055. ee
anno 1645. electores cum rege Galliae et Czaro in has leges iuerunt, 1056. A
an Caeſar hodie reges uoce maieſtatis adpellat? ib.
Caeſar de ſe utitur formula: *Roemiſche Kaeyſerliche auch zu Hungarn und Boehmen Koenigliche Maieſtaet*, ib.
principes imperii quondam maieſtatis ſchemate uſi ſunt, exempla eorum, ib. F. 1057. 1058
hodie maieſtatis uox poſt reges nemini tribuitur, 1058. ii
reſpublicae liberae ad maieſtatis ſymbolum nulla adſpirauit, ib.
Maieſtaet-Aepffel, pomum imperiale aureum, eius figura, II, 1, 5, 112
an Caroli Magni fuerint, alii negant, alii affirmant, 113. 114. 115. 116
Maieſtatis laeſae crimen, eius rei erant, qui in Iudaea diadema a Romanis non acceptum tulit, I, 1, 1, 38. F
committitur in Caeſaris officiales, II, 4, 2, 1059. II
de crimine laeſae maieſtatis in principes dubia eſt collatio cum Caeſaris officialibus, cur? II, 4, 2, 1059. F. 1061. 1062
Maimon, Iudaeus Hiſpanus, ad Islamiſmum compulſus, II, 1, 4, 720. f
Maimonides, II, 1, 10, 484. o
Maiabar, tutor Belgis, II, 4, 3, 1073. ee
Maialus ſanctus, I, 1, 5, 279. a
Maior, Io. Dan. II, 1, 5, 161. A
Maioratus, principatus Germaniae inconcinne maioratus iure habentur, I, 1, 8, 631. ee
in maioratibus Hiſpaniae fructuum diuiſio obtinet, II, 4, 6, 1048. ii
Maiorennitas, duplex, una in negotiis territorii, altera in comitiis imperii, II, 1, 3, 328. G
eius terminus apud Germanos eſt annus aetatis XVIII. II, 4, 6, 1221. uu
iure Romano eam concedit princeps anno XX. in maſculis, anno XIIX. in foeminis, II, 4, 4, 1139. tt
maiorennitas contracta in tutelis non iuuat, 1140. F
eius terminus ſecundum locorum ſtatuta, ib. 1141
maiorennitas contracta apud Germanos prodeſt tutrici, II, 4, 4, 1142. uu
termini, quibus iuuenes in Germania maiorennes fiunt, 1143. F
ſigillatim maiorennitas perſonarum illuſtrium et principum prodeſt tutrici in tutela, 1144. D.
cur? 1144. E
Maiores domus, fuerunt milites, II, 4, 2, 1066
Maiſon, idem ac hoſpitale, II, 1, 3, 254. p
Maiſon des inualides, quid Gallis? II, 1, 3, 254. p
Maiſon de la charité chretienne, eius auctor eſt Henricus III. II, 1, 3, 288. B. 289
le *Maiſtre*, Nic. eius querela de parochianis, qui ſuas parochias negligunt, II, 3, 2, 820

Maitre des poſtes, I, 2, 5, 395. t
Mala, idam quod loqui, II, 4, 3, 1076. nn
Malborugim, in uumis cognomina Gallici at Boici tulit, II, 4, 1, 1017. kk
Malchim, ditio Vencdorum, I, 1, 4, 264. h
Malchow, Vencdorum ditio, I, 1, 4, 264. h
Malmesbarieaſis, Wilh. da coniugio Capati at Edithaa, II, 1, 1, 90
dc diademata Caroli M. II, 1, 1, 97. F
da douo Athelſtano dato, II, 1, 1, 187. C
Malſine, I, 1, 8, 640. E
Malvitio, Eliſabatha, I, 3, 5, 1154. a
Maluetius, Troilus, approbat ſortem, II, 3, 3, 882. A
Mamiſta, portus, II, 1, 1, 193. C
Mamoa, princeps Arabum, chriſtianum magiſtrum babuit, II, 2, 4, 713. xx
Mamumus, Arabum princaps, II, 2, 4, 710. gg
Man, inſula, I, 1, 1, 11 F
Manaſſes, Conſtantinus, inuſitatum ac nouum dixit, quod Carolus M. unctus ſit, I, 1, 3, 171
Mandel, diſarimen dar groſſan ond klainen unda? I, 3, 4, 1100. E
Manderſcheidani comites, clientes archipalatini, I, 2, 1, 659. bb
Manichaei, onimam numinis ipſius aſſentiae particulam quandam credidarunt, II, 1, 6, 397. 398. d
Maan-Cammer, I, 2, 1, 683 688. o
Maan-Gerichte, I, 2, 1, 683. gg. 688. o. 708. C
Mana-Haaſſer, I, 2, 1, 618. o
Maanen, I, 2, 1, 688. o
Manaen aon Leben, I, 1, 1, 688. o
Mannus, Germanorum Deus, II, 1, 10, 487. x. II, 1, 12, 531. g
Manopia eſt regnum paruae amplitudinis, I, 1, 1, 11. F. I, 1, 2, 124. C
Manſamiſſa, primus rex Numidiaa, I, 1, 1, 40. E
Mansfeldenſes eamites, ultra ſummam 20000, imperialium obligari non poterant, I, 1, 8, 580. E
fuetuns clientes Magdaburgici epiſcopi, II, 3, 1, 796
Mansfeldenſis comitatus, controucrſiae de eo, I, 1, 7, 514. D
Manſionarius, officialis Francici imparii, I, 1, 4, 247. a
Manſur, Chalipha, II, 2, 4, 716. a
Mantuanus dax, legationom iura intuitu territorii ſuſtinet, adlegandi iure daſtitutus, I, 1, 6, 455. F
ei anno 1694 imperator bybarna iuxta iuris ordinem imperauit, I, 1, 6, 455. C
ſantentia contra aum, I, 1, 8, 625
eum Ioſephus perfidiae damnauit, II, 1, 15, 582
inter eum et Sabaudum da uicariatu Italiaa controuerſiaa, II, 1, 15, 610
Manumiſſio magiſtratui ax ſpeciali conceſſiona compatabat, II, 4, 5, 1173. D
Manuſcripta, I, 1, 1, 600. C. I, 3, 4, 1141. B. II, 1, 1, 8. A. 11. D. 15. 00, 19. 41. C. II, 1, 9, 463. g. II, 1, 12. 529. b. II, 1, 14, 559. 560. 563. H, 4, 5, 1178. A. II, 4, 7, 1304. G
Manutius, Aldus, II, 1, 3, 249. e II, 1, 5, 366. a
Mappa S. coenae non Carolo M. ſed IV. debatur, II, 1, 1, 125. aa
oſtenditur etiam alibi, ib.
Marabudaus, rex Bohemiae, II, 4, 2, 1053. D
Marcani duces cliantes Colonienſis, I, 2, 1, 655. k
Marcarius, eius doctrina de legitima, I, 3, 3, 1071
da la *Marche*, Oliuarius, II, 1, 14, 579. *
Marcellinus, I, 1, 6, 318. C. II, 1, 7, 408. II, 1, 9, 458
Marchia, Longobardi in finitimis Italiae ragionibus marchias cooſtituerunt, I, 1, 4, 217. *
falſas eius deriuationes, I, 1, 4, 217. t
marchiaa ſub Carolo M. I, 1, 4, 219. b
Brandanburgica eſt paculiaris a cataris ſequa diſtincta prouincia, I, 1, 4, 231. g
Marchiae Brand. epiſcopi in comitiis imparii ſuffragia dixarunt, I, 1, 4, 269. u
aius iura ſingularia ſunt, I, 1, 4, 271. b
retinuit formulam principatus indiuidoi, I, 2, 2, 777. C
adde *Brandenburgicus marchionatus*.
Marchgraaen, I, 1, 4, 224. p
MARCHIO, inepta aius deſcriptio, I, 1, 4, 211. a
deſcandit a uoca *marck*, I, 1, 4, 215. l
non aſt marchiaa incola, ib.
ad linguae et litterarum indolem Graaci hanc uocam ſcipſerunt, ib. m
eſt uox apud Longobardos nata, I, 1, 4, 217. s
an ſtabuli praefectus? ib.
aorum mamoria ſub Carolo M. I, 1, 4, 218. b
corum mamoria in Garmania iunior, 218. u
adpellatio cadem, ſignificatio diuerſa diuatſis temporibus, I, 1, 4, 219. B
corum potaſtas et euctoritas diuerſo tampore diuerſa, I, 1, 4, 219
apud Romanos admiuiſter ac famulus Caaſaris arat, I, 1, 4, 221 b
Caroli M. tempore eorum poteſtas uon alia erat, quam temporibus Romanorum, I, 1, 4, 222. i
corum potaſtas apud Loogobardos, ib. l
marchiones Longobardici Romanis praeſtiterunt, 223
marchiones imparii poſt Carolingos qui? 223. m
eſt nel marchio imperialis uel prouincialis, ib.
quis imperialis, quis prouincialis? ib. n. o
marchio princeps ual dominus uniuerſae prouinciae cognomine Marchgrauen dicitur, 224. p
potiori iure dicitur Marck-Hertzog, ib.
marchio princaps dinarſus eſt a marchiona comita, ib.
quaa diuerſitas intar marchionem ducam ar marchiooam comitam, 225. p
marchio dux habet iuriſdictionem territorialem, non marchio comas, I, 1, 4, 225. q. r
marchiones aliarum geotium cum marchionibus in Germaoia magno arrora aonfunduntur, 226. t
ſunt ual marchiones duces nal marchionas comitas, ib.
marchionas doces ſunt primi ac ſecundi ordiois, marchiones comites ſunt prouincialas, I, 1, 4, 226. s. 227
da praerogatiua marchionis at ducis fruſtranaa quaeſtio, niſi de gaaera marchionum conſtet, I, 1, 4, 227. u
an principum loco? ib. x
Marchioaatus, inapta aius deſcriptio, I, 1, 4, 211. a
Sueuis in Ibaria, Gothis in Narbonanſi tractu, Francis in Gallis iis non fuit opus, 217
ſub Carolo M. et filiis eius conſtituti, I, 1, 4, 219 b
Marchionatus, Antwerpienſis natales ad Caroli M. tempora proferunt, I, 1, 4, 219. b
eos Henricus anceps inſtituit, cur? 219. c
prooincialis quid? I, 1, 4, 223. o
intar marchionatum et markgrauiatum differentia, I, 1, 4, 232. f
Marchiſius, aius mantio fit ſub Carolo M. I, 1, 4. 219. b
Marck aongruit cum margine ac idem ſignificat, I, 1, 4, 212. c. 215. l
Markgrauiatus, I, 1, 4, 232. f
Marck-Hertzog, I, 5, 4, 224. p
Marckſtein qoid? I, 1, 4, 215. l
Marcker an Marcmanni aut Marcomanni, I, 1, 4, 215. l
noo ſina amphaſi dicuntur, I, 1, 4, 232. f
Marckius quis? I, 1, 4, 215. l
Marcius, C. tribunus plabis, II, 4, 5, 1162. B
Marcomanni, Rheno Danubioque uicini, ſadibus relictis, Bohemiam inuaſerunt, II, 1, 15, 592. f
Boiis aiectis eam ſuae ditionis fecerunt, ib.
fuerunt iuris Germanici, ib.
expulſi a Venadis ſau Slauis, ib. g
Carolus M. eos adortus eſt, 594. m
an marchia ab iis dicatur? I, 1, 4, 217. t
Marcomiri, I, 1, 4, 217. t
Marcalphas, II, 1, 9, 461. e
Mareſchallus, eius feudum feminae delatum, I, 2, 5, 955
ob initio officio ſuo in aula Caeſaris obierunt, II, 1, 14, 574. E
foarunt milites, non litterari, II, 4, 2, 5066
Margarinus collect. inſcription. II, 1, 1, 113. (9)
Margo, uocabulum marginis quid danotat? I, 1, 4, 212. c
Maria, Deipara, aius zona at portenta deaa, II, 1, 1, 106. A
da aonulo aius pronobo, II, 1, 1, 110
licaotius de aa ſcripſit Prudentius, II, 1, 15, 503. C
Maria, regina Angliae, pontificis diploma regale ax ratione ſtatus remittere noloit, I, 1, 3, 179. A
reddidit papaa annatas, II, 3, 4, 958. B
Maria, Wilhalmi Angliae regis mater, octo dies poſt mariti obitum enixa, II, 1, 8, 432
ob infantiam Wilhalmi publica *negotia* principatus Arauſionanſis *adminiſtrat*, ib. 433
ob id ab Aamilia poſtulatur, II, 1, 8, 433
Marianus Scotus, II, 1, 2, 242
Maritatio dominica quid? II, 4, 6, 1222. B
Maritus, cur a ſucceſſione dotis excluſus? II, 4, 7, 1296. B
maritus apud Romanos nobilitabat uxorem, non uero apud Garmanos, I, 3, 5, 1157. e 1159. g. 1160
maritus apud Romanos denobilitat uxoram, I, 3, 5, 1183. e
cur? 1185. b
per ignobilam maritum uxor apud Germaoos non danobilitatur, I, 3, 5, 1185
Μαρχέσιοι qui? I, 1, 4, 215 m
Marlow, Vancdorum ditio, I, 1, 4, 264 h
Marmora fidam in iure habant, I, 1, 4, 230. a
Maronitae, chriſtiani in monte Libano, II, 2, 4, 709. * 721
Marpurgenſis academia, II, 4, 3, 1113
Marquis Francis dux audit, I, 1, 4, 227. x
Mars Herculeus, II, 1, 9, 458
Marſallam,

Marſallus, Galliae regi traditur a Carolo III. Lotharingo, II, 1, 4, 353. rr
Marſilia, II, 1, 8, 433. b. 437. II, r, 11. 501. D. 502. A
Marſilius, Patauinus, II, 3, 4, 932. g
Martellus, Carolus, in Italiam euocatus, I, t, 3, 200. C
eum gladio Mauritiano uſum eſſe ſcribunt, II, 1, 1, 122
fabulae de eius cruciatu, II, 1, 3, 279. f. 280
defenſus, II, 1, 3, 283. A
Martha in prouinciam Arelatenſem ueniſſe dicitur, II, 1, 1, 86. †*
Martialis, quemuis ignotum dominum regemque edpellat, I, 1, 1, 3. C
Martinus V. pontifex, eius legati ed comitia, I, 1, 6, 331. B
adprobat translationem inſignium Noribergem, II, t, 1, 18. 19. xe. 21. 22. 65. 2a. 66. 68. 69. 72. 175
Martiaus S. I, 1, 8, 600. **
Martius, e Martio ad Auguſtum fit fructuum attributio, II, 4, 6, 1235. rr. ſeq.
Martyr, Petr. reiicit unctionem regum ut ſuperſtitionis fontem, I, 1, t, 102. B
Martyres carmine Prudentius celebret, II, 1, 11. 503. 507
Marx.Brüder, . II, 1, 3, 259. a
Marzana, Slauis mortis idolum, II, 1, 12, 536
eius cultus, ib. 537
Marzana, idolum, II, 1, 12, 536
Marzawa, II, 1, 11, 536
Maſchland, I, 3, 4, 1099
Maſibi, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 720. h
Maſſilia, urbs, II, 1, 1, 86. II, 1, 11, 501. D 502
Maſſonus, Papyrius, II, 1, 3, 280. 281
Maſtriebt, II, 1, 4, 345. r
Maſtung, I, 3, 4, 1099. B
Matenеſius, ſcriptor coronationum Caeſarum, enmmendatur, II, r, 1, 11. D
MATER, de eius nobilitate liberi apud Germanos participant, I, 3, 5, 1186
cur? 1186. 1187
apud Romanos liberis tutorem dare non poteſt, niſi in caſibus in iure exceptis, II, 4, 3, 1087. ea
num tutor a matre liberos non inſtituenre dari poſſit, elii effirment, alii negant, eorum rationes, II, 4, 3. 1088. bb
apud Germanos matrem tutorem dare poſſe inſtar patris, VIII. argumentis probatur, 1089. cc
teſtamento tutorem dat iure proprio, 1090. dd
praerogetiuae tutoris. a matre dati, ib. ee
matrem liberos in poteſtate habere probatur, II, 4, 3, 1089. cc
iure ueteri non poterat eſſe tutrie, II, 4, 4, 1115. aa
iure nouiſſimo ei demum conceſſum, ib.
apud Germanos ee lege tutrix eſt, 1117. bb
etiam eeclusis agnatis, 1118 A
etiam in feudis metris tutelae notae, ib. B
in Saxonia mortuo Iohanne duce mater conſanguineis fuit praelata, ib. F
apud Romanos metrem in tusela non iuuat minorennitas contracta aut uenia aetatis, II, 4, 4, 1139. tt
apud Germenos ei uenia aetatis prodeſt, ut tutelam citius ſuſcipiat, 1142. uu
prodeſt etiam minorennitas contracta, 1143. B
MATER, etiam in perſonis illuſtribus et principibus, cur? II, 4, 4, 1144
mater mulier ſacerdotis apud Romanos poterat eſſe tutrix, 1143. xx
iure canonico non admittitur, ib. yy
mater euangeliei epiſcopi aut adminiſtrasoris poteſt eſſe tutrix, ib. zz
exemplum eſt in Merſeburgenſi epiſcopatu, ib.
an mater curatrix eſſe poſſit affirmat gloſſa, 1145. ee
negatiuae rationes, 1146. E
apud Germanos diſcrimen tutelae et curatelae ratione matris ceſſat, 1147. bb
meter poteſt eſſe curetrie apud Germanos, ib. ce
maternae tutelae finis pubertes in Germania iuri peregrino debetur, 1148. dd
matri teſtamentarius tutor epud Romanos praefertur, II, 4, 4, 1149. ee
num Rom. iure patris ſola prohibitio tutelee maseroae obſit, rationes negantium, ib. ff
effirmantium, 1150. A
apud Germanos teſtamentarius cedit matri, ib. gg
apud Germanos metrem munere tutelari prohibere nequit pater, 1150. hh
epud Romanos meter pectis non excluditur, 1151. ii
apud Germanns matrem a tutela aliquando pacta eecludunt, 1151. kk
Romanis legibus matri ad tutelam nulla obligatio, cur? 1151. ll
apud Germanus tutela eſt officii materni, 1152. mm
ſic Placentinus dox coegit uxorem matrem ad tutelam, ib.
rationes cur tutele ſit officii materni? ib.
iure Romano meter ed inuentarium tenetur, 1153. nn
apud Germanos ad id non eſt obſtricta, 1154, oo
nec prineeps mater, 1155. pp
conſilii rationes pro metris tutricis inuentario ſuadentur, 1156. qq
emittit hereditatem iure Romano, ſi tutorem non petat, 1157. rr
apud Germanos non, ib. ss
ei uſusfructus non debetur iure Rom. 1157. aa
apud Germanos ei debetur, 1157. bb. 1158. cc
clauſule hereditatis priuatorie tangit matrem, ſi neglexerit petere tutorem, II, 4, 5, 1189. II. 1191. ss
infamiee poenem leges Romanae in matrem uibrant, ſi non petiit tutorem, 1193. A
num mater legitima deſtitui debeat, aliqui affirmant, aliqui negant, 1193. D
epud Germanos eodem iure liberis ſuccedit quam pater, 1194. E
non fuit heres liberorum et uice uerſa epud Romanos, II, 4, 7, 1295. F
apud Germanos mater liberos habet in poteſtate, cur? 1300. E. 1301
mater fruitur communione bonorum, ſtatuta prouincialie id teſtantur, 1302. E. 1303
liberi ſont ſub matris poteſtate, 1305. B
ei incumbit onus alendi et dotandi liberos, ib.
Materia, mentem non eſſe meterialem probator, II, 1, 6, 391. 392. 393. 394
ex fide medicorum brutorum craniis ſimile quid rationis ſedi non ineſt, II, 1, 6, 395
Materia, eorum commenta, qui mentem corporeem faciunt, II, 1, 6, 396. C
philoſophorum nominationes de corporibus, 397
Matfridus, comes Lotharingiae, II, t, e, 214. t. 230. c
Μαθήματα, quatuor diſciplinee arithmetica, geometria, muſica et aſtronomia μαθήματα dicta ſunt, II, 2, 2, 664. G
x lectione poetarum ad μαθήματα ducebant, II, 2, 2, 665. A
Mathematici, eorum regola, II, 2, t, 635. E
Romanis crant inuiſi, II, 2, 2, 668. A
Matheſis, eius inuentionem nullus Graecorom ſibi tribuit, II, 2, 1, 634. D
eius natales debent Aegyptiis, ib.
eam apud patriarchas eruditi inuenerunt, ib.
Iudeei in matheſi Arabes et Chriſtianox ſunt imitati, II, 2, 2, 66e
apud Romanos rara eius ueſtigie ante Iulii Caeſeris tempora, II, 2, 2, 667. F
Mathilda, filia Ludouici infantis uxor Henrici I. II, 1, 1, 213. w
Mathildis, Henrici V. uxor, poſt mortem mariti cuſtodiam inſignium ſibi ſumſit, II, 1, 1, 37. c
Mathildis, eius controuerſia cum Roberto de comitatu Arteſiee, II, 1, 9, 470
Philippus rex eam in comitatu confirmat, ib.
Mathildis, filia Theodorici comitis Wetsinenſis, II, 1, 2, 213. w
Matricula, *Imperii* matricula Bullionenſis ducatus meminit, I, 1, 1, 23. B
confundis nomina liberarum et impetialium ciuitatum, I, 1, 7, 499. A. 503
ciuitas libera nonniſi ed collectam in metricule definitam tenetur, 504. A
matricula imperialium ciuitatum, 533. C
Halae Sueuorum in exigendis collectis detraeit, II, 1, 13, 549. G
quid Bohemia ſoluit ed matriculam, II, 1, 15, 612
non omnes, qui tributa ſoluunt, matriculae inſcribendi ſunt, 612 a
querelae de ea, II, 3, 4, 936. n
- - *Inſignium* uid. *Inſignia*.
- - *Reliquiarum Halenſium*, II, 1, t, 123
MATRIMONIVM, Francofurtanum priuilegium, ne Caeſeris officiales filias ciuium ad matrimonie cogant, I, 3, 4, 1107. A
negata matrimonia moraliſtis homicidium dicuntur, I, 3, 3, 1063. C
Iuſtinianus cum muliere ſcenica ſenatoribus matrimonium permiſit, I, 3, 5, 1149. C
exempla matrimoniorum inaequalium, I, 3, 5, 1152. 1154. 1155
apud Romanos initio matrimonia fuerunt triplicis generis per uſum, emtionem, confarreationem, I, 3, 5, 1157. D
matrimonii imparitas LL. XII. Tab. improbata, ib. E
eius imparitatem Octauius Auguſtus iterum indulſit, 1158. B
eius imparitas iterum abrogata, niſi principis indulgentia eccederet, ib.
a Iuſtiniano iterum indulta, ib. E
Germani hunc honorem non indulgent matrimonio, ut uxor per idem nobilitetur, 1158. A. 1159. g
MATRI-

MATRIMONIVM, matrimonium inaequale apud Germanos non nobilitare uxorem XII. argumentis probatur, I, 3, 5, 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179
de liberis matrimonii inaequalis dicitur: *das Kind gehöret zu der ärgern Hand*, 1160. A
quae requiſita aequalis matrimonii legibus Alemannicis et Saxonicis, 1160. B
matrimonium inaequalis ſortis manet inaequale, niſi Caeſarum priuilegia acceſſerint, 1161. C
leges torneamentariae ad aequale matrimonium requirunt mattam et aniam nobiles, 1162. *
in monomachiam nemo ire tenetur cum eo, qui ex inaequali matrimonio natus, 1162. B
leges militares ad matrimonium utriusque parentis nobilitatem requirunt, ib. D
idem requirunt inſtituta ordinis equeſtris, ib.
ex matrimonio inaequali procreatus in episcopatibus non admittitur, 1164. B
ex inaequali matrimonio plena liberis non eſt nobilitas, hinc prouerbia Germanica, 1166. C
inaequalia matrimonia ea propter dicuntur diſparagia, Misheyrathen, 1167. A. q. r
matrimonium inaequale improbat ius feudale, ib. B
ad cohibenda matrimonia inaequalia ſupremum tribunal ſententias dixit, 1169
comiti de Iſenburg ex matrimonio inaequali prognato Rudolfus II. comitis titulo interdixit, 1170. d
ob matrimonium inaequale mariti dignitas uxoribus eſt denegata, 1170. A
exempla de eo, 1170. g. 1171. h. 1172. 1173. **. 1174. n. o. q. r. 1175. 1176. 1177
matrimonio inaequali poenae ſtatutae, 1178. C
aduerſus inaequalia matrimonia Cluuari indignatio, 1178. a. 1179. C
in matrimonii imparitate Iudaei diluuii cauſam ponunt, 1179. C
de matrimonio nobilium inaequali regis Boruſſiae lex, 1180. e
XII. argumenta eorum, qui imparia matrimonia pro legitimis habent, eorumque confutatio, 1180. 1181. 1182. 1183
an matrimonia inaequalia ſcripturae ſacrae contraria? ib. D
an reipublicae interſit, ut matrimonia ſint libera, ib. E
matrimonia inaequalia adprobat ius naturae, ciuile, canonicum, 1182. A
ICti qui adprobant matrimonium inaequale, recenſentur, ib. E. 1183. A
uidua plebeio nupta, ob inaequale matrimonium amittebat dignitatem, 1183. e
non apud Germanos, cur? 1185 b
matrimonium uaſallae ſine domini conſenſu eſt nullum, II, 4, 6, 1221. xx
- - *Coemtum* quid? I, 3, 5, 1157. C. II, 4, 7, 1296. 1297
- - *Concubinarium* apud Romanos erat permiſſum, I, 3, 5, 1150
ancilla in concubinatu habita, iura ingenuitatis nanciſcebatur, ib. C
Auguſti concubinas ſuas dicebant Auguſtas, 1151. C
- - *Confarreatum* quid? I, 3, 5, 1157. C 1169. c
MATRIMONIVM confarreatum, eius ritus, II, 4, 7, 1296. ff
effectus, II, 4, 7, 1196. ff. 1297
cur deſiit? ib.
- - *Morganaticum* quid? I, 3, 5, 1157. D. 1167. C
eſt legis, ſi uxor ignobilis, non pacti, 1168. B
pactis opus habuerunt intuitu tantum allodii, non feudorum, 1169. A
unde nomen deſcendit? ib. e
non ſpeciatim denotat matrimonium, ſed uniuerſim donationem mariti, etiam uxori aequali factam, ib.
exempla principum, qui ea inierunt, I, 3, 5, 1171. b. 1172. 1173. 1174. t. 1175. z. t. 1176. u. 1177. z
- - *Putatiuum*, liberi matrimonii putatiui ſuccedunt, II, 4, 7, 1276. E
Matthaeus, Antonius, non diſtinguit res Francicas a Carolingicis, I, 1, 4, 254. b
eius opinio de comitatu Hollandiae, I, 2, 1, 652. b
agit de arca Dreisfeld, inſignium tutelari, II, 1, 1, 44. A
Matthaeus, Ebn Yunas, Arabs dialecticus, II, 2, 4, 717. y
Matthaeus, dux Lotharingiae, cum filii conſenſu ſacrum collegium a uectigalibus immune fecit, I, 1, 8, 642. †
Matthias, apoſtolus, ſorte electus, II, 3, 3, 874
Matthias, rex Hungariae, legatos ad comitia delegauit de auxilio contra Turcas, I, 1, 6, 332. D
reuocauit donationes Ladislai, I, 1, 8, 566, g
eius uerba de cuſtodia coronae, II, 1, 1, 201. G
Matthias, Mich. ei Fridericus Wilhelmus poſtarum curam commendauit, I, 2, 5, 941. C
Mauri, poſt eorum incurſus Hiſpania in plures dominatus abiit, I, 1, 1, 9. A
ab Alphonſo uicti, I, 1, 1, 82. F
Mauritia, urbs, ibi Mauritius martyrium paſſus et ſepultus, II, 1, 1, 123
Mauritius, imperator, militum inualidorum curatione magnopere adfectus fuit, II, 1, 3, 273
elogia de eo, ib. 273. e. f. 274
Mauritius, eius doctrina de ſubfeudis, I, 2, 1, 678
Mauritius, princeps Arauſicus, II, 1, 8, 430. f
Mauritius Caſimirus, comes S. R. imperii in Bentheim, II, 4, 7, 1261
familiae uetuſtas, 1263
Mauritius martyr, eius gladius, II, 1, 1, 53. *
eius enſis cum legione Thebaeorum, II, 1, 1, 121. xx
militum chriſtianorum dux in Sabaudiae confinibus ſupplicio adfectus fuit, 122
in eius honorem milites ſacri dicati, ibid.
eius hiſtoria in dubium uocatur, 123
eius lancea, II, 1, 1, 122. 130. 172. 186. 200. B
Mauritius Strategicor. libr. II, 1, 3, 273. f
Maurus, Hartmannus, ſcriptor coronationum caeſarearum, II, 1, 1, 11. D
deſcribit tunicas imperiales, II, 1, 1, 98. C
Mauſſacus, Phil. Iac. II, 1, 3, 286
Mawabralnahra, regio Perſiae, II, 2, 4, 722
de *Maxelrein*, barones, eorum controuerſia cum Fuggeris, I, 2, 1, 693
Maximilianus I. eius elogium ſe regibus imperare, I, 1, 1, 52. A
Caroli audacis filiam duxit, I, 1, 1, 67. A
Auſtriae prouincias in regnum orientale redigere uoluit, 68. F
Moſchorum principi regium diadema obtulit, 75. A
Venetae reipubl. honores regales obtuliſſe dicitur, 116. E
eius numus, quo ſe plurium prouinciarum regem ſcribit, I, 1, 2, 122. B
cardinales flectere tentauit, ut ſe pontificem facerent, I, 1, 3, 161. dd
ſucceſſit Friderico parenti, I, 1, 6, 333. A
ſub eo imperii legationes ordinibus fuerunt communes, ib. B
ſuſpicionem Gallia ſe declinare uoluit, ib. D
in comitiis promiſit, ſe neque belli neque foederis materiam abſque ordinum auctoritate tractaturum, 334. E
in diplomate confitetur, non ſucceſſione, ſed electione imperium adquiri, 429. F
ab eo Taxius hareditario poſtarum munere donatus, I, 2, 5, 927
Halae Sucuorum ſcultatum conceſſit, II, 1, 14, 566. E. 580.
ſub eo concluſum, ut papa annates ad bellum Turcicum impendat, II, 3, 4, 945. B
eius filius Fridericus V. II, 4, 1, 1036. B
ei annulum miſit Anna, II, 4, 6, 1222. E
uexilliferi dignitatem ab eo repetiit Saxo, II, 1, 14, 576
Maximilianus II. Mediceis denegauit regium titulum, I, 1, 1, 76. D. I, 1, 3, 180. B
contulit imperii uexillum Io. Friderico Pomeraniae duci, II, 1, 14, 576. C
Maximinus in Arelatenſem prouinciam ueniſſe dicitur, II, 1, 1, 68. †. **
controuerſiae de eius reliquiis inter Gueſnaeum et Honoratum Bouche, ibid.
Mazarinus cum Ludouico XIV. Arauſionem inuadit, II, 1, 8, 433. b
Mecca, urbs Arabiae, II, 2, 4, 712. tt. 713
Mecklenburgenſes Radegaſti idolum coluerunt, II, 1, 12, 529. b
MECKLENBVRGICI DVCES ſunt uaſalli Brandenburgici, de quo codicilli clientelares teſtantur, I, 2, 4, 256. d. 264. * I, 2, 1, 661. 662. *
ueſte Brandenburgica in aula marchionis inter alios uaſallos adparuerunt, I, 1, 4, 264. g
eorum principatus, ib. h
ſpem fecerunt reſtituere a maioribus occupata, 265. I
pactis ſe obligarunt ad ſummam 50000. nummorum maximi moduli exſoluendam, I, 1, 8, 580. E
eius ordines ſe obligarunt eſſe uaſallos, ut ipſe dux imperii eſſet, 606. c
quid de debitis feudalibus diſpoſuerunt, ib. 610. 611. 612. 613
intuitu Roſtochienſis dynaſtiae Erico VII. regi Daniae clientelares fuerunt, I, 2, 1, 671. G
genealogia eorum ad Anthyrium refertur, II, 1, 12, 529 c
uſi ſunt maieſtatis ſchemate, II, 4, 2, 1057. B
Mecklenbur-

Digitized by Google

Mechlenburgum, ibi templa aſtatuac Radegaſti fuerunt, II, 1, 12, 519. b
de *Mechonia*, Marthias, inaugurationem Boleslai Chrabri deſcripſit, I, 1, 1, 47. 50
teſtatur de Polonorum idolo, II, 1, 7, 413. 414. o
Mechtildis de Campen, uxor Ottonis lineae Harburgenſis, I, 3, 5, 1174
Medicei, Florentiae duces, regius titulus eie negetus, I, 1, 1, 76. I, 1, 3, 180
Medici, urbe Roma eiecti, II, 2, 2, 669. F
eorum fortuna uarie uſque ad Auguſti tempore, ib.
eorum deſideria in praediis ruſticenis ante inſtitutas perochias, II, 3, 2, 822. q
Medicina, eius cultor philoſophia inſtructus eſſe debet, II, 2, 1, 658. C
eius cultura Aegyptiis frequens, II, 2, 2, 663. D
fuit pars philoſophiae apud Romanos, II, 2, 2, 668. C
aegre apud Romanos reecpta, II, 2, 2, 669
Medina, urbs, Mahomedis migratio ad eam, II, 2, 4, 712. 713
Mediolaneuſes duces, ciuitati pacta in dubium uocarunt, ad hoc obligati, I, 1, 8, 625
ſubdomini adſciti a Carretanis ducibus, I, 2, 1, 676. e 679. o
Otto IV. iis inſignia commiſit, II, 1, 1, 38. B
Mediolanenſes epiſcopi, iis Carolum M. permiſiſſe, ut ſibi regem eligerent, dicunt, I, 1, 3, 179. D
Mediolauenſis ducatus, conſilium eum in regnum euehendi, euentu caruit, I, 5, 1, 77. 78
Meichſnerus, eius doctrine de ſubinfeudatione, I, 2, 1, 675. b. 676. e
Meiſter non gaudent Macedoniano, I, 3, 4, 1121, oo
Mela, II, 1, 7, 409 x. 408
Melanchthon, Phil. eius oratio de Platone, II, 1, 5, 367
Meldenſes hebent tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1207. A
מלך hoc uocabulo reges Iſraelitici et exteri edpellantur, I, 1, 3, 156. C
מלכת שבא ex Arabia uenit, II, 2, 4, 705. c. d
Meliurationes feudi habentur pro allodio, I, 2, 2, 771. cc
Meliſſa de amatoris ſui ira conqueritur, II, 1, 5, 371. a
Memphyticus rex, I, 5, 5, 63. E
Menagius, II, 1, 3, 286
Menapius febrim quartanam commendat, II, 1, 5, 378. D
Menaſſeh Ben Iſrael, II, 2, 3, 683. A
Mendogus, M. Lithuaniae dux, foedus eum Liuoniae magiſtro init, I, 1, 1, 25. E
chtiſtianus factus ab archiepiſcopo Rigenſi in neuum regem inauguratur, ib.
de *Mendoza*, Ian. Gunzales, eius deſcriptio Sinae, II, 1, 7, 415. s
Menenius, II, 1, 1, 123. (66)
Meneſtrier, Claud. Franc. l' hiſtoire de Loois le Grand, II, 1, 3, 254. b
exhibet numum his nerbis: *Militibus ſenio aut uulnere inualidis*, II, 1, 3, 254. b. 290. cc
Menochius, eius doctrina de obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 615. A
conſilium da Sabaudis, I, 1, 8, 615. B. I, 2, 1, 676. 679. o
Menochius, eius doctrina de legitima, I, 3, 3, 1071. A
adiudicat inualidis miniſtris ſalaria, II, 1, 3, 316. B
diſtinguit inter munere honoris et exercitii, ib. i
Mens, rebus immeteriatis uindicatur, II, 1, 6, 393
mentem eſſe immeterialem probatur ex operationum ſublimitate, II, 1, 6, 394. A
de mentis operatione doctrinas philoſophorum, 394. 395
mentis ſpontaneus motus, 395. D
uocatur αὐτοκίνητος, corporis auriga, 395. 396
philoſophorum effata de mente, 397. 398
per ſpiritualitetem eximitur a morte terum materietarum, 397. D
eius immortalitas, II, 1, 6, 399. 400. 401. 402. 403. 404
quid? II, 2, 8, 751. E
Menſale, *Caeſaris* in Rheni uicinia, I, 2, 1, 659. aa
menſalia quilibet dominus territorii habuit, I, 2, 3, 851
in Luſetia non dantur, I, 2, 3, 853. bb
Menſes papales, competunt principi euangelico, II, 3, 4, 964. n
cur dicuntur menſes papales? ib.
de poteſtate regis Porusſiae in iis, ib. E
urgentior cauſa eſt pro ennatis, quam menſibus papalibus, 965. o
MENSVRA, eius tanta uarietas unde? I, 3, 4, 1099. ee
qua menſura frumentum a debitore reddendum? I, 3, 4, 1100. C
diſtinctio inter leges menſurae priuatas et publicas, 1101. A
menſurarum inaequalitas moleſtiarum ac fraudum cauſe fuit, 1102. ee
menſurarum aequalitas in reformatione politica tractata, ib. E
eam ſuſcepit rex Porusſiae, ib.
eius edictum de menſurarum aequalitate, ib.
aliorum principum edicta de menſuris, 1103. A
quid principes mouit ad tollendam menſurarum inaequalitatem, 1104. A
Mentin, Roſin. Eliſab. Rudolfi Auguſti uxor cum lege Salica, I, 3, 5, 1174. r
Mercator, an iure Romano Macedoniano uti poſſit, dubium, I, 3, 4, 1121. nn
Mercatrix, ex contractu mutui obligatur, I, 3, 4, 1136. nn
Merces, famulo impedito non debetur, II, 1, 3, 257. e
nec debetur, ſi ſeruitia domini famulo damne dederint, 258
niſi res periculi pleniſſima ipſis demandetur, ib.
non eadem ratio cum militis mercede, ib. f
mercedis uox de opera dicitur, II, 3, 4, 892. A
Mercurialis de re gymnaſtica, II, 1, 5, 366. o
Mercurius, eius cultus et ara in Academia, II, 1, 5, 382. 383. e
omnium rerum inuentor creditur, II, 1, 10, 480. I
Merianus, Matthaeus, exſcripſit Keckmannum, I, 2, 1, 697
Merice, fundus, I, 1, 8, 599. *
Mericutius, Friderico V. iuris feudalis epitomen dedicauit, II, 4, 1, 1002. ii
Merouaeus, auctor Merouingicae ſtirpis, II, 1, 9, 467. q
Merouaeus, eius origo obſcura, II, 1, 9 467. o
dicitur filius Clodionis nothus, ib.
ſucceſſit Clodioni foeminae reſpectu, ibid.
Merouingica ſtirps, prima in Gallia, II, 1, 9, 467. u
Merſeburgenſis epiſcopus, paruit Magdeburgico, I, 1, 4, 262. b. II, 3, 1, 796. 797
lites de epiſcopatu quo lumine definiendae? II, 1, 15, 607
Merula, II, 1, 9, 460
Meſalliance, Gallis nuptiae iniuſtae, I, 3, 5, 1167. r
Meſchedenſe monaſterium uirginum, e Franciee regina conditum, II, 1, 2, 225. B
Conradus I. eius priuilegia corroborauit, ib. u
Μέσον, II, 1, 3, 263. e
Meſſana, ciuitas Siciliae, I, 1, 1, 63. A
eius inſignia, II, 1, 14, 571. C
Meſſancourt, reguli Sedanenſes poſſederunt, I, 1, 1, 23. C
Metae, Metis Gallus iudicium recuperatorium inſtituit, I, 1, 6, 348. r
ciuitas imperialis fuit, I, 1, 7, 498
in comitiis ex priuilegio locum accepit, ib.
eius epiſcopus, I, 1, 1, 86. I, 5, 6, 336. A
METAPHYSICA, quibus inanis, quibus mentis medicina? II, 2, 1, 650. D
eius fata, II, 2, 5, 727. B
eius hiſtorie deſideratur, II, 2, 5, 727. D
nata ex Ariſtotelicorum librorum inſcriptione, ib.
interpretes Ariſtotelis inſcripſerunt, τῶν μετὰ τὰ Φυσικά, ib. E
eius obiectum, II, 2, 5, 748. B
Ariſtoteles in culpa eſt, dum libris ſuis XIV. nomen non indidit, ib. D
hinc ſcholaſticorum metaphyſica orta, 729
cautiores rem omnem ad entis conceptum retulerunt, ib. C
metaphyſicam uniuerſaliſſimam diſciplinam habuerunt, ib.
alii ſtatuerunt, quod metaphyſica ſit lexicon philoſophicum, 730. B
eius opinionis fuerunt Ramus et Ramiſtee, ibid.
Verulamii opinio de metaphyſica, ib.
metaphyſica quid? ib. 730. II, 2, 6, 731
eius definitio ex Ariſtotele deſumte, II, 2, 6, 731. C
quomodo ſit ſapientia? ib. D
metaphyſicae genus, 732. D
eius obiectum formele, materiale, 733
ens quatenus ens et ſeparabile eſt, 734
abſtractionis uarietas phyſica, mathematice, metaphyſica, 734. E
ſecundum indifferentiam, 735. C
eius diuiſio in generalem et ſpecialem, ib. E
an in metaphyſica de Deo agendum? ib. F
datur metaphyſica, 737. A
non eſt lexicon philoſophicum, ib. B
metaphyſicam e Deo et creaturis abſtrahere, nullius inconuenientiae eſt, ib.
aſt altiſſima diſciplina, 737
eius genus neque ſapientia eſſe poteſt, neque ars, neque diſciplina, ib.
eius obiectum inadaequatum eſt Deus, ibid.
non incommode diſciplina diuina dicta fuit, ib.
non eſt cauſa haereſium, II, 2, 9, 760. B
quid tradit? II, 2, 10, 767

Metaphyſicum ens uid. *Ens.*
Metellus, II, 1, 3, 269
Μἐτεμψύχωσις, eam crediderunt Dani, II, 1, 7, 410. D
Aegyptii, II, 1, 7, 413
Iaponii, II, 1, 7, 415. r
Pythagorae μετεμψύχωσις, II, 1, 7, 421. D
quidam eam defendunt, ac ſi ſenſu morali intellexiſſet, ib.
Metenſis camera, Auſtriae limites ſibi in iudiciis adſeruit, I, 1, 6, 384. r
Carolo IV. abiudicat Lotharingiam, II, 1, 4, 354
Metenſis epiſcopatus, a Gallis iniuſte ereptus, I, 1, 6, 336. A
Metenſis epiſcopus, ad ungendum nouum regem Burgundiae Carolum audacem electus, I, 1, 1, 66. E
Meteranus, Eman. I, 1, 6, 341. gg
Methodus, quotuplex? II, 1, 8, 756
quaenam eligenda, ib. 758
Metzger-Poſten, nulla unquam de iis querela fuit a curſu publico caeſareo, I, 1, 5, 918. A
Meuius, eius locus de Pomeraniae uaſallis et eorum foro, I, 2, 1, 688. m
eius ius Lubecenſe, II, 4, 3, 1110
Meurſius, Io. eius opinio de Suenone, I, 1, 1, 61. C
Conſtantini nouellas edidit, I, 1, 4, 216. r
correctus a Petito, II, 1, 3, 262. l
eiuſdem coniectura de Ceramicis, II, 1, 5, 371. a. b
Meyer, Io. Frider. eius manuſcripta emta a Norinbergenſibus, II, 3, 2, 835
Mexicani, credunt uitam aeternam, II, 1, 7, 418
Michael, Henr. eius doctrina de obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 617, 624. E
Miche, ſacrificulus Prono, II, 1, 12, 540. 51
Micipſa, rex Numidiae, I, 1, 1, 40. F
Micyllus, II, 1, 5, 362. A
Middendorpius, citatus, II, 1, 5, 364. A, 365. d. 378. A
Mieſeco, *Miecoslaus*, *Mieſcus*, *Mieslaus*, primus chriſtianorum Polonorum rex, I, 5, 1, 51. A. 57. A
Zizam idolum deſtruxit, II, 1, 12, 537. gg
Mieta, ueteres Germani adpellarunt praemium uel mercedem, I, 3, 4, 1090. 1091
Miethen, I, 3, 4, 1091. C
Miethlohn, 3, 3, 4, 1091. B
Milda, fluuius, II, 1, 12, 539. A
Milet, dux belli, occupat Arauſionem, II, 1, 8, 435. d
Miletus, rector Arauſionis conſtitutus, II, 1, 8, 441
fuit catholicus, ib. 442. m
d' une ancienne et illuſtre famille de Bourges, ib.
elogium de eo in gubernando principatu, ib. n
MILITES, eorum priuilegia et auctores de iis, II, 1, 3, 335
in cambiis tenentur, 335. a
numus de iis cum inſcriptione: militibus ſenio aut uulnere inualidis, II, 1, 3. 254. b
uulneratis curatio ac alimenta debentur, II, 1, 3, 258. f
gentium inſtituta de uulneratis, ib. g. h. i
Romani iis agros ex hoſte captos aſſignarunt, 267 bb. cc
conſilia de perpetuo in Germania milite alendo, I, 1, 6, 393. p
an apud Romanos milites literis ceſſerint, dubitant, II, 4, 2, 1061. **. 1061. 12. 1063. bb
MILITES, apud Germanos milites litteraris praelati, II, 4, 2, 1063. cc
militibus honores gentilitii, ib. D
militum titulos adfectant literati, ib.
ad reipubl. munera adhibentur, ib. F
in Germanis reipublicae pars ſunt, ib.
ſunt inter ordines S. R. I. comitiorum, 1064
omni tempore ciuitatibus praelati, ib. D
etiam doctoribus, ib. E
Germania ſemper milites habuit, 1065
ad ſuprema prouinciae munera admittuntur, 1066. B
- - *Cauſarii* qui? II, 1, 3, 263
Spartiani locus de iis et uariorum critica, ib. d. e. fg. 264.
- - *Dimiſſi*, II, 1, 3, 264. i. k. l. m
- - *Emeriti* quotuplices? II, 1, 3, 255. 256
emeriti aetate qui? 255. e
cur olim ueterani? ib. d
emeriti uulnere qui? 256. f
de iis Seruii Tullii lex, ib,
emeriti morbo qui? 256. g
emeriti uario genere qui? ib. h
quinam beneficio ualetudinarii digni? ib. i
Romani multa beneficia in emeritos contulerunt, 263
Fabii hoc largitatis in eos genere ſe admodum commendarunt, ib. b
Adriani laudes de iis, ib. e
in Gallia facti ſunt abbates, canonici, praelati, 277. b
Carolingici praebendarios conſtituerunt, 281. n. 282. o, p
emeritis in pluribus regnis reges abbatias adſignarunt, 283. q
iis non ſub Carolo ſimplici primum praebendae conſtitutae, 283 r. s. 284. t
habent ius ſtipem cogendi, 301. a
eorum neglectus in Germania, ib.
Friderici Wilhelmi cura pro iis, 308. e. f
cauſae inſtituendi ualetudinarii pro iis, 309. a
habent tenuiſſima ſtipendia, ib. b
defalcata a praefectis, ib. c
nulla iis praemiorum ſpes ea praeda, ib. d
eorum merita in rempublicam, 311. e
eorum ſermones de ingratitudine, 312. f
eorum timor in praeliis, ne redeant membris truncati, 311. a
ob beneficia faciliores ſunt lectu, 313. b
ſi iis prouidetur, non facile deſerunt, 313. e
exauctorati a ſpoliis ſibi temperant, 314. f
non debent eſſe deterioris conditionis, ac clerici aegrotantes et adminiſtri, 314. g. 316. i
- - *Feudales*, eorum origo, II, 1, 3, 303. e
- - *Inualidi* qui? II, 1, 3, 255. b
iis apud Romanos indulgebatur immunitas e cenſu et munere publico, 265. r. s
habebant fructus ex agris et boum largitiones, ib. t
praecipue ueniunt nomine cauſariorum, 265. o. p. 266. 168
milites inualidi dicuntur quoque orphani, 276
MILITES inualidi, eos abbatiae et monaſteria in *Gallia* alere tenebantur, II, 1, 3, 288. x
etiam in Anglia, 290. a
in eorum gratiam eleemoſynae imperari poſſunt, cur? 331. a. c. 332, d. 333. e
- - *Limitanei*, inter eos et legionarios et ripuarios diuerſitas, I, 1, 4. 213. h
eorum cura penes duces et comites erat, ib. i
noti erant in fluminibus Rheno et Danubio, 217. u
- - *Mercenarii*, antiquiſſimae gentes eos neſciuerunt, II, 1, 3, 255. C
Perſae eo non utuntur, ib. p
apud Romanos introducti, 270. A
Henricus auceps primus eos legit, ib. 303. e
- - *Stipendiarii*, eos quondam Germania non habuit, II, 1, 3, 303. C
- - *Veterani* qui? II, 1, 3, 255. d
eorum beneficia apud Romanos, 265
Militia hodie mercenaria facta, II, 1, 3, 255. d
militiae ignara non fuit Germania, II, 4, 2, 1065. E
ea Germani non prohibiti, ib. G
Milo, tonſura clericus, moribus laicus, II, 1, 3, 279. d
Mindenſia ſtatuta de tutela diſponunt, II, 4, 3, 1113. II, 4, 5, 1191. †
Minderiaehrig, II, 4, 3, 1078. F
Minerua, certamen ei dicatum in academia, II, 1, 5, 382. 383. B
ei leges acceptas tulit Solon, II, 4, 1, 1005. D
Miniſtri, inualidis debentur ſalaria, II, 1, 3, 315. h
hodie etiam iuuenes eliguntur, II, 4, 1, 1046. **
MINORENNIS, cum eo mutuum contrahi nequit, ne quidem accedente tutoris uel curatoris auctoritate, I, 3, 4, 1109. cc
cur? I, 3, 4, 1111. A
in Germania recte contrahitur poſt annum XVIII, ib. dd
apud Romanos incertum, an filius minorennium priuilegiis gauderet, I, 3, 4, 1116
priuilegia minorennium reſtringebant tantum ad orphanos, ib.
perſonae minoris apud Germanos curator datur, II, 4, 3, 1078. C
inter pupillum et minorem apud Germanos nullum diſcrimen, ib. E
iis inuitis curator datur, ib. F
minores laeſi gaudent beneficio reſtitutionis in integrum, 2080
aliae gentes iis proſpiciunt, ne laedantur, ib. G
minorennis mater iure Romano tutrix eſſe nequit, II, 4, 4, 1135. qq
apud Germanos minorenni tutela non denegatur, 1137. rr. 1138
MINORENNITAS iure Romano extenditur uſque ad annum uigeſimum quintum, I, 3, 4, 1109. cc
apud Germanos tantum uſque ad annum decimum octauum, 1111. dd
eius terminum plurima Germaniae ſtatuta ad annum XVIII. uel XX. uel XXI. contraxerunt, II, 4, 4, 1141. D. 1143. E
minorennitas contracta matrem tutricem iure Romano non iuuet, ib. E
MINOREN-

MINORENNITAS, apud Germanos minorennitas contracta prodeſt, II, 4, 4, 1142. uu. 1143
inprimis foeminae principi, 1144. D
apud Germanos minorennitas contracta non eſt priuilegium, ſed iuris ordinarii apud maſculos et foeminas, ib. F
Minutius, eius querela de ethica, II, 2, 1, 641. q
Miracula, Chriſtus ea ſpecie, qua in crucem actus, in pugna cum Mauris uiſus dicitur, I, 1, 1, 82. E
corona coelo demiſſa Alphonſo, I, 1, 1, 83. C
ſanctorum oſſa apud Lutheranos miracula non dare, dicunt pontificii, II, 1, 1, 70. hh
miracula eius diei, quo reddita Arauſio priſtino domino anno 1665. II, 1, 8, 440. l
miracula de Gallorum liliis coelo delapſis, II, 1, 9, 463. g
χειροθεσία miracula non adhaerent, II, 3, 4, 911. a
Deus apoſtolis uires effectrices miraculorum conceſſit, ib. C
miracula poſt eorum tempora defierunt, ibid.
apoſtolorum miracula ambiuit Simon, 914. c
Mirandulanus, II, 1, 10, 479. i
Miſnenſes marchiones, iura ciuitatis Germanicae habuerunt, I, 1, 4, 267. n
archiuenatoris munere functi ſunt, ib.
Saxones hodie in comitiis Miſniae cauſe ſuffragium non habent, ib.
ſteterunt in curia Bohemica, I, 2, 1, 658. F
eorum controuerſiae cum Saxone, I, 2, 1, 660. cc
Miſnenſis epiſcopus paruit Magdeburgenſi, I, 1, 4, 262. b. II, 3, 1, 797. F
Miſnenſis marchionatus, Slauis oppoſitus, I, 1, 4, 219. c
ante Lotharii tempora uix notus fuit, 262. c
Miſnia, ibi ſterit Trigla, II, 1, 12, 533. m
Miſs idem ac degener, I, 3, 5, 1167. r
Miſſa, ad miſſarum celebrationes legata, I, 1, 8, 600. **
Miſſethat eſt factum illicitum et legibus prohibitum, I, 3, 5, 1167. r
Miſsgeburth, I, 3, 5, 1167. r
Miſshandlung, factum illicitum et legibus prohibitum, I, 3, 5, 1167. r
Miſsheurathen, I, 3, 5, 1167. r
Miſswachs, I, 3, 5, 1167. r
MISSIO eſt triplex, II, 1, 3, 255. e. 256. g. 265. n. p. 266. 267. gg. 268. hh
honeſta eſt iuſta et gratioſa, II, 1, 3, 255. e. 256 g
quae cauſaria, quae ignominioſa? ib. 256. g
cauſaria honeſta dimiſſi accipiebant ſingula paria boum et quinquaginta modios frugis, II, 1, 3, 266. B
de cauſaria Suetonii locus eſt intelligendus, II, 1, 3, 267. gg. 268. hh. **
cauſaria ante finitum tempus fiebat, ex quibus cauſis? II, 1, 3, 270. kk. 269. cc
legitima et cauſaria Romanis admodum probabantur, II, 1, 3, 270. A
Μίσθωμα quid Graecis? II, 3, 4, 892. D
Mithridates, rex, I, 1, 1, 29. 30
Modius, Franc. Triumphal. pandect. II, 1, 1, 22. A
imperalium inſignium rationes habet, ibid.
Moerſenſes comites, Leodienſis epiſcopi clientes fuerunt, I, 2, 1, 654. e
etiam Colonienſis epiſcopi, 655. k
Moerſia, regi Boruſſiae, Friderico, hereditate acceſſit, I, 1, 5, 275. B
Moetare pro mutare, I, 3, 4, 1091. D
Moetiens, Adrian, les actes et memoires de negotiations de la paix de Ryſuick, I, 1, 6, 397. b
uulgaria monumenta nactus, ib.
Mogrebinus, Araba medicus et philoſophus, II, 2, 4, 719. uu
Mogulenſes academiae, II, 2, 4, 721. A
Moguntia, ibi Fridericus I. comitia indixit, I, 1, 4, 250. f
fuit ſedes Conradi I. II, 1, 2, 218. A
MOGVNTINVS ARCHIEPISCOPVS, eius praerogatiua non eſt ius coronandi reges ab imperatore effectos, I, 1, 1, 64. F
eſt director in comitiis, I, 1, 6, 373
ante conſentire noluit facto comitis de Hagenau, quam filii conſenſiſſent, I, 1, 8, 641. A
olim in curia Bohemiae regis ſtetit, I, 2, 1, 658. F
eius clientes et curia feudalis, I, 2, 1, 658. F. 687. i
ei adhaeſit Iudaeorum praefectura, I, 2, 5, 921. B
ei Caeſar patrocinium poſtarum in uniuerſa Germania demandauit, I, 2, 5, 939
promiſſionibus Mathildem ad ſibi tradenda regalia induxit Moguntinus Albertus, II, 1, 1, 38. B
ſibi quondam ſpartam inſignium adſeruit, II, 1, 1, 43. ii
eius argumenta et exempla cuſtoditorum inſignium, ib. 43. ii. 44
contractum Caroli IV. quo Bohemiam cum Boioaria commutare uoluit, adprobauit, II, 1, 15, 606
cur regem Bohemiae unxerit, cauſae fictitiae, 607. tt
uera cauſa eſt, quod olim Bohemiae epiſcopi eius dioeceſi ſubfuerint, ib. 608
auulſit ſe a Magdeburgico, II, 3, 1, 788. B
non qua archiepiſcopus, ſed qua archiofficialis tempore Ottonum principem locum ſuſtinuit, ib. 793
adrogat ſibi unctionem, ſi Caeſar nouum regem adpellat, II, 3, 1, 797. D
archicancellarius eſt in curia imperiali, ib. 807. C
Mohomed, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 720. e
Μοῖτον Graecis merces, I, 3, 4, 1091. A
μοῖτον Siculorum Romanis commune fuit, ib. 1092
Molinaeus, Car. de monarchia Francorum, II, 1, 3, 277. e
agit de moribus aduocatorum, II, 2, 1, 642. y
Mollius, deputatus Moguntinus, I, 1, 6, 419
Momber luſus etymi, II, 4, 3, 1071. aa. 1073. ee
Momboir Gallis tutor, II, 4, 3, 1073. ee
Momboor, II, 4, 3, 1073. ee
Mommorantius, eius dictum par le droit du canon, I, 1, 8, 628. e
Mompelgardenſis dux, ei conſultores fuerunt, ut ſua regi Galliae in clientelam offerret, I, 2, 1, 672. C
Mompur, II, 4, 3, 1037 ee
MONACHI ſpirituales reges dicuntur, I, 1, 3, 154
lege cautum, ne quis rideat, ſi monachus in recitatione miſſae Priſcianum offendat, I, 1, 3, 190. C
monachi ſcriptores Germanorum conſuetudines legum nomine inſigniunt, I, 1, 8, 307. E
eorum zonae ſeu funiculi, quo corpus cruciant, II, 1, 1, 101. †
tuentur hunc morem exemplo Chriſti, ib.
Capucini ſoleas ferunt, cur? II, 1, 1, 108. (9)
eorum odia in milites contubernales, II, 1, 3, 287. z
ad epiſcopales dignitates euocati, II, 2, 2, 674. F
iis ſchola Oxonienſis multum debet, II, 2, 2, 675
ſcholas propagarunt ſaeculo X. ib.
Monarchae olim a regibus quodammodo diſtincti fuerunt, I, 1, 1, 8. C
Monarchia, moderatores quatuor monarchiarum regia regum adpellatione digni, I, 1, 1, 31. E
aliae ſunt liberioris, aliae adſtrictae poteſtatis, I, 1, 6, 443. B
imperium Germ. eſt monarchia adſtrictae poteſtatis, ib. C
Monarchomachi, iis uiam ſternunt iuris Romani interpretes, I, 1, 8, 558
Monaſteria, legata iis collata, I, 1, 8, 639. * 640. 641. 642. *, † 643. 644. †*
mappa S. coenae in monaſterio Andecenſi et Halae monſtratur, II, 1, 1, 125
S. Galli, II, 1, 2, 218
in iis conclaue aliquod dicatur hominibus aegrotis, II, 1, 3, 253. n
iis in Gallia impoſitum onus inualidos milites alendi, II, 1, 3, 285. x. 286. y
etiam in Anglia hic mos obtinet, II, 1, 3, 290. a, b
iis Germanici imperatores omni aeuo inualidos milites commendarunt, II, 1, 3, 304. c
Caſſinenſe in Gallia, II, 2, 2, 675
iis in concilio Lateranenſi impoſitum, ut magiſtro beneficium praeberent, ib.
in iis ſcholae inſtitutae, II, 2, 2, 674. 675. 676
annatas ſoluere tenentur, etiam uirginum, Ciſtertienſia etc. II, 3, 4, 976. C
Monaſterienſis epiſcopus, noua ſuffragia in comitiis poſtulat propter Strombergenſem burggrafiatum, I, 1, 6, 467
eius inſtitutum, ut principes audiat, II, 4, 2, 1069
Monaſterienſis pax, eius hiſtoria, I, 1, 6, 343. ſeq. 349. ſeq. 354. 357. 363
potiora adlegandi iuris documenta in ea occurrunt, I, 1, 6, 364. 365. 366 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373
in ea Carolus III. Lotharingus excluſus, cur? II, 1, 4, 354. G, 355. ss
quid de iure deuolutionis ſtatuit? II, 3, 4, 906. F. 907. 908
Monaſterium, ibi pax concluſa, I, 1, 6, 368
adlegati plures Monaſterii conuenerunt, I, 1, 6, 369. r. s, t. u. x. y. * 371. 372.
Henricis proſcriptis urbs immediata facta, I, 1, 7, 493. C
quid de tutela ſtatuit? II, 4, 5, 1190. **
Mondborg, fideiuſſor, II, 4, 3, 1073. ee
Moneta, Alexand. eius doctrina de quarta pauperum, II, 1, 3, 322. d
Moniales, I, 1, 8, 640. E

Monita politica ad S. R. I. principes de immenſa curiae Romanae potentia moderanda ſingularis liber, I, 1, 3, 146. C
a *Mennes*, Io. legatus Lotharingiae, pro duce ſcriptum comitiis Ratiſponenſibus exhibuit, II, 1, 4, 356. D
Monodus, Petr. ei liber belli Sabaudici tribuitur, I, 1, 1, 76. gg
Monomachia, ab ignobili prouocatus, ad eam ire non tenebatur, I, 3, 5, 1162
Graecis quid? II, 1, 14, 568. B
dua eius genera priuata et publica, eorumque ſubdiuiſio, ib. C
monomachiae publicae iura multis gentibus in uſu fuerunt, ib.
quidam Longobardis originem tribuunt, ibid.
quis imperatorum eam primus conceſſerit, incertum, ib. F
eius origo in Germania Saxonibus tribuitur, ib.
Halae Sueuorum eius legea conceſſae, 569. B
abiit in deſuetudinem, II, 1, 1, 14. 570. A
Mons ſerenus in ditione regis Poruſſiae eſt, I, 1, 4, 230. c
Montaneques, Marquis, impedit inſtaurationem moenium Arauſionenſium, II, 1, 8, 450. ee
Montanus dux habet curiam feudalem, I, 2, 1, 688. o
de *Monte*, Adolfus, I, 2, 1, 667. B
Montes pietatis, commoda et incommoda eorum, II, 1, 3, 334. d
de *Monteſperato*, Lud. eſt Carpzuuius, II, 3, 2, 811. b
du *Montii* memoires politiques, I, 1, 6, 397. b
Montiſferratenſis dux, reſponſum contra eum, I, 1, 8, 625. C
uexillifer denominatus, II, 1, 14, 575. C
Monzambanus, encomia de eo, II, 1, 2, 242
Moralia, entium moralium nulla ſtabilitas, I, 3, 4, 1101. B
Moraliſtae, eorum doctrina de pollutionibus etc. I, 3, 4, 1063. C
eorum abſurdae opiniones de cleri praecedentia, II, 4, 2, 1068
Morau, gubernator Prouinciae, abbatiam S. Andreae ſpoliat, II, 1, 8, 451. A
Moraui ab Arnulpho deuicti, II, 1, 3, 258
ſteterunt legibus Magdeburgicis, II, 1, 15, 609. uu
Morauia conſenſo comitiorum imperii regno Bohemiae innexe, II, 1, 15, 612
ibi uiget tutela fructuaria, II, 4, 6, 1210. D
Morerius, ſcriptor principatus Arauſionenſis, II, 1, 8, 425
Mores, plurima in publicis imperii iuribus maximum praeſidium in moribus ſumunt, I, 1, 6, 305
apud Romanos plurimum moribus tribuebatur, ib. C
iis plurima reliquerunt Lacedaemonii, ib. 306. C
etiam Iudaei plurimum iis dederunt, 307. D
mores Caroli M. qui milites abbates fecit, II, 1, 3, 282. b
mores clericorum deſcripti, II, 3, 1, 804. A
Morganaticum matrimonium uid. *Matrimonium*.
Morgengeba eſt donum quoddam a marito uxori datum, I, 3, 5, 1169. e
Morgengabicum matrimonium non ſpeciatim denotat matrimonium inaequale, ſed uniuerſim donationem mariti, I, 3, 5, 1169. e
Morgenſprache, quid? I, 3, 5, 1169. e
ſtatuta Colonienſia, Hamburgenſia, Bremenſia audiunt morgenſprache, Ib.
Morgenſtern, II, 1, 12, 511
Mornacius, Anton. patronus Scti Macedoniani, I, 3, 4, 1118. kk
Mornaeus myſter. iniquitatis, II, 1, 3, 277. a
MORS, in definienda morte conſiderandae res ſpirituales, materiatae, ex materia et ſpiritu coniunctae, II, 1, 6, 393. B
quid mors in rebus ex materia et ſpiritu coniunctis? ib.
quid in materiatis tantum? ib.
quid in ſpiritualibus tantum? ib. C
morte rerum materiatarum anima non perditur, ib D
nec morte compoſitarum, ib.
an tertio mortis genere anima in nihilum intereat? 398. B
huius quaeſtionis grauitas, ib. D
animae immortalitas oſtenditur, 399. 400. 401. 402. 403. 404
morte praematura obierunt docti, II, 1, 5, 379
mortem ſubſtantiam eſſe crediderunt Slaui, II, 1, 12, 536
mortem a mordendo dixerunt, ib.
mortem uermiculum eſſe anonymus quidam aſſeruit in epiſtola Francofurti 1650. edita, ib.
Morus, eius opinio de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632. D
Morze Polonis interficere, II, 1, 12. 536
Moſa, fluuius, terminus Germaniae, II, 1, 4, 346. B
Mosbrucke, I, 1, 8, 599. e
Moſcheroſchius, II, 1, 5, 384. h
Moſcouia, titulum Zari ann. 1551. Moſcouiae principi dare nolebant Poloni, cur? I, 1, 1, 26. C
Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95. F
titulus illuſtris diſplicuit Moſcouiae regi, I, 1, 4, 237. u
ibi aluntur ruricolae ad rem uehiculariam in gratiam peregrinorum agendam, I, 2, 5, 938. C
rea monachis ſalarium conſtituit, II, 3, 1, 806. C
Moſcouitae, eorum principi Maximilianus regium diadema obtulit, I, 1, 1, 75. A
dogma de uita aeterna credunt, II, 1, 7, 414. A
chriſtiani facti camporum elyſiorum obliuiſci nequiuerunt, Ib.
mos eorum in nominibus imponendis, II, 4, 1, 1014. hb
Moſellanus dux cliens epiſcopi Leodienſis, I, 2, 1, 653. e
Moſerus, conſul Halae Sueuorum, II, 1, 13, 547. D
MOSES, eius orationibus Amalechitae deuicti, II, 1, 1, 199. A
de Adamo dicit, quod omni animalium generi nomina impoſuerit, II, 1, 10, 475. a
quarundam artium initia poſt Adamum docet, II, 1, 10, 478
de literis inuentis tacet, II, 1, 10, 481
eſt ſcriptor uetuſtiſſimus primus, II, 1, 10, 485. s. II, 2, 1, 634. A
an eo ordine ſcripſerit libros, quo habemus, nihil auctoritati diuinae decedit, ibid.
MOSES, in primis mille annis conciſus ac breuis eſt, II, 1, 10, 485. s
eius hiſtoria de primis hominibus perſpicua eſt, 486
in explicatione legum Moſaicarum Iudaei ſe continuerunt, II, 2, 2, 661. F
ex Aegypto fugiens in Arabia commoratus eſt, II, 2, 4, 704. tt
Moſqua, urbs, I, 1, 1, 93 C
Moſtier, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 25. D
Mozzius, I, 2, 1, 708. q
Muhammedani decem uolumina ad Adamum referunt, II, 1, 10, 483. m
docti apud Arabes, II, 2, 4, 716. - 720
ſcholas aperuerunt Bagdadi, II, 2, 4, 722. y
eorum irrationalis cultus, II, 2, 8, 752. G
inuitatunt ſectatores diuitiis, 753. B
add. *Mahumedani*.
Muhammediſmus omnes literas obſcurauit, II, 2, 2. 673. tt
eius impoſtura, II, 2, 4, 724
Mulhuſanus conuentus, I, 1, 6, 346. C
Mulieres olim Romae curatores habuerunt, II, 4, 5, 1163. B
eorum dura ſors apud Romanos, II, 4, 3, 1089. E
add. *Foeminae*.
a *Mullenheim*, Philipp. eius literae a Schiltero editae, II, 1, 14, 576. A
agit de uexillo ciuitatum, II, 1, 14, 578. B
Mulzius, Io. Bernh. deſcribit deputationem Francofurtanam, I, 1, 6, 438. e
imperialium genera in picturis exhibet, II, 1, 1, 11. A
figuram habet de tribus catenis, II, 1, 1. 85. ff. II, 1, 1, 69. ee
eius doctrina de quarta pauperum, II, 1, 3, 324. k
uon *Munchhauſen*, I, 2, 1, 694 B
Munbour, II, 4, 3, 1073. ee
Mund olim non ipſum os denotauit, ſed oſſis propugnaculum, labia, II, 4. 3, 1073
Mundbar, II, 4, 3, 1073. ee
Mundeburdium, ib.
Mundelheim, uacuam dynaſtiam Caeſar Fuggeris promiſit, I, 2, 1, 693
de ea controuerſia inter Fuggeros et barones de Maxelrein, ib.
Mundgiebt, II, 4, 3, 1076. nn
Mundium Longobardis tutela, II, 4, 3, 1072. ee
Mundling, II, 4, 3, 1073. ee. 1078
Mundualdus tutor, II, 4, 3, 1073. dd
Mundus, menſe Martio conditur, II, 4, 6, 1237. I
alius ante, alius poſt diluuium creditur, II, 1, 10, 487. u
Munera hereditaria uid. *officia*.
a publicis muneribus ueterani liberi erant, II, 1, 3, 265. s
Municipales ciuitates, in iis ſenatus ordinarie iuriſdictionem non habet, I, 3, 4, 1142. C
uid. *Ciuitates*.
Munſterus, Seb. II, 1, 7, 411. II, 1, 10, 483. m. II, 1, 13, 545. C. II, 1, 14, 569. 570
Mῦ τεὸν, I, 3, 4, 1092. A
Muphti, eorum incantamenta, II, 2, 4, 724
Muratorius, Lud. Ant. de corona ferrea, II, 1, 1, 10, D. 12. D. 8. C
Murcia, regnum, I, 1, 7, A. 87. E
Mus quid? I, 3, 4, 1099. B
Muſa, Anton. ſeu Artorius, Auguſtum graui morbo liberauit, II, 2, 2, 669. F

Muſa, Ebn Sheoer philoſophus Arabs, tres filios babuit, II, 2, 4, 717. u
Muſae, earum aras et cultus in Academia, II, 1, 5, 381. 383. d
antiquitus tres fuerunt, fortuna nonem pepetit, II, e, 1, 659
Muſica, ueterum quae? II, 1, 10, 481
eius inuentur Iubel ut re mi fa ſo la non cecinit, ib.
apud Graecos liberi ea imbuti, II, 1, 1, 665
Muſter-Rollen, I, 1, 8, 610. G
Mutbeil quid? I, 3, 4, 1099. B
Mutare, I, 3, 4, 1089. a. 1090. 1091
Mutus, II, 1, 1, 26. F
Mutſcholinus, I, 2, 1, 662. F
Mutſchieren quid Germenis? I, 3, 4, 1091
Mutus ſuccedit hodie in ſcudo, cur? II, 1, 2, 764. cc
MVTVVM, uocis etymologie e mutendo VII. rationibus probatur, I, I, 4, 1089. a. 1090. 1091
mutui contrectus olim fuit gratuitus, 1089. e
numeratur inter praemia, munera, mercedes, 1091. A
mutui etymologiam ueteres deriuant ab ao, quud de meu tuum fit, *μῦ τεόν* 1091. b
Siculorum *μοῖτον* eſt mutuum Latii, I, 3, 4, 1092. c
de mutuu titulus ſinguleris in iure Romano non eſt ſcriptus, 1092. d. 1095. ee
mutui denominationes diuerſae apud Germanos, 1092. n. 1093. 1094
mutui contractus olim infrequens nec Latio ſigillatim nominetus, 1095. ea
mutui contractus noſtro aeuo omnium celeberrimus, 1097. bb
mutuo dari poterant, quae pondere, numero, menſure conſiſtebant, 1097. ea
omnia genera frumentorum, ſeminum, olei, uini, foeni, cereuiſiee, carnium, piſcium, ouium, boum etc. 1098. D
res mutuo dari ſolitae nocantur fungibiles, 1099. bb
ex mutui contractu ueteris Germaniae ceuſas moltiplicium menſurarum ueniſſe exemplis docetur, 1099. cc
mutui coutractus olim in rebns eliis, non in nummis conſtitit, 1101. dd
hodie mutuum in ſola pecunia conſiſtit, cur? ib.
mutua pecunia prae aliis rebus commendatur, 1102. A
mutuum coutrahere prohibebantur officiales in pronioeiis, cur? 1103. aa
mutuum neque dare neque accipere poterant, 1103. 1104. D
in tranſgreſſores grauiſſime poene ſtatuta apud Romanos, 1103. C
erronee eorum opiniu, quod lex de dando nun eccipiendo mutuo intelligenda, 1104. C
utrum de magiſtratibus temporariis, an perpetuis lex de mutuo intelligenda ſit, diſquiritur, 1105. B
lex de mutuo etiam hodie de officialibus commendanda, cur? 1105. bb. 1106
nummos pupillares mutuo dati nnn poſſunt e tutore iure Romano, 1107. ae
ad mutuo dandum pecuniam pupillarem tutor apud Germanos eſt ubligatus, 1109. bb
MVTVVM, mutuo contrahi nequit cum pupillo eut minori, ne quidem cum auctoritate tutoris iure Romano, cur? I, 3, 4, 1109. cc. 1110. 1111. A
in Germania poſt annum XVIII. recte contrahitur apud Noribergenſes, Hemburgenſes, Bremenſes, 1111. dd
recte etiam contrahitur cum licentiato eut doctore minorenni, 1112. ee
cum ſtudioſo praefecto inſtructo, 1113. ff
mutuum contrahere poteſt mercator minorennis, ib.
filiofamilias mutuum contrahere non licet iure Romano, cur? 1113. gg. 1114
apud Germanos bae cauſee ceſſant, 1116. bb
mutuum contrahere nequeunt ſtudioſi, niſi eorum praefectus conſentiat, 1123. tt
ueque in allis rebus cum IIs mutuum contrahi poteſt, 1124. uu
mutuum contrahere poteſt ſtudioſus iure Romano, 1125. xx, 1126. yy
in mutuo ceſſat Maetdonianum intuitu peculii caſtrenſis, 1127. cc. dd
an etiam intuitu aduentitii irregularis? 1129. ee
filinsfam. mutui partem ſoluens ad totum nnn tenetur iure Romano, ſed Germanico, 1131. hh. 1132. ii
Iure Romano foemina maiorennis mutuum contrahere poteſt, I, 3, 4, 1133. kk
entiquo iure iu mutui contractu curatore opus habebat, ib. D
apnd Germanos foemine mutuum contrahere nequit ſiue curetore, 1133. ll
ue quidem in cambio foemina obligetur ob mutuum, 1134. D
in Saxonia olim obligabatue foemina in cambio ſine curatore, quod hodie mutatum et ad ſoles mercatrices reſtrictum, ib. &
Carpzouius foeminam in mutuo obligat etiam ſine curatore, ib. F
ex mutuu illuſtris foemine obligator, cur? 1135. mm
mutui contractu mercatrix obligatur, 1136. nn
ſi contractus mutui ſit iuratus e foeminu, an obligetur, diſputant, 1136. oo
Iure Rumano ciuitas ex mutuo non obligatur, niſi ed eius utilitatem pecunia uerſe, 1137. pp
mutui contractu ciuitas imperielis ariſtocratica obligatur, 1138. qq
ciuitas democretice non aliter obligatur, niſi populi ſuffragie per tribunos eccefferint, 1139. rr
in mutuo eiuitatis prouincialis principis conſenſu opus eſt, 1141. ss
etſi pecunie iu utilitatem eiuitatis uerſe ſit, 1145
niſi priuilegio deſuper inſtructa ſit, 1143. tt
aut eiuitas ſibi hoc reſeruauerit, ib.
inter mutuum ciuitatis ac ciuium quae differentiee? 1143. tt
mutuum eccleſia eoutrahit facto epiſcopi, I, 3, 4, 1145. uu
in mutuo Germeniae epiſcoporum conſenſus papee fruſtra requiritur, 1146. zz
in mutuo eccleſiae patronorum conſenſu opus eſt, 1146. aa
in mutuu ſacrorum principet uum ordinum prouincialium conſenſu opus eſt 1147. bb
Mylaeus, Chriſt. de rerum uniuerſitate, II, 1, 5, 367. A
Mylerus, exhibet hiſtoriam Wurtenbergicam, I, 2, 1, 663. ff
Mylius, Otto, II, 3, 2, 830. F. 834. i
Mynſinger, eius opiniu de obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 603. E
Myſrentius, II, 1, 5, 374. B
Myſticus ſenſus, imperialium Inſignium, II, 1, 1, 101. ſeq.
Mythologia, ethnicorum nihil diuini habet, II, 1, 12, 516. e

N.

NAehſteuer, e ciuibus emigrantibus ſolnitur, I, 3, 4, 1144. A
Nemurcum, eius recuperatin a fortitudine Porusſici exercitus pendet, II, 2, 10, 768. E
- - *Comitetus*, in elientele Leodienſis fuit, I, 2, 1, 654. e
Nencaeum, a Carolo III. munitum, ei a Gallo eripitur, II, 1, 4, 354. A
de *Nangis*, Guillermus, teſtatur laoceam Pariſiis repoſitam, II, 1, 1, 185. E
Ludnuico puero duas filias adſcribit, II, 1, 2, 213. w
Nauue, philnſophus, II, 1, 2, 211. k
Nerbonenſis tractus, Gothis in eo marchionatus non ſunt oppoſiti, eur? I 1, 4, 217. *,
eum Turcae inuaſerunt, I, 1, 5, 278. B
in eo eminet primas Arelatenſis, II, 3, 1, 779. C
NASSAVICA FAMILIA, in Renato Naſſeuiee comite anno 1530. in principatu Arauſionenſi ſucceſſit, II, 1, 8, 430
uiguit uſque ad Wilhelmum regem Angliae, ib.
nomine eorum recenſentue, ib.
eorum genealogia, 431. e
ſunt elientes Colonienſis, I, 2, 1, 655. k
et Pelatini, 659. b
ſueſerunt iis, ut comitatum Sarapontanum regi Galliae in clientelem dent, 671. a
ce Naſſouiis Adolphus imperator, II, 2, 14, 575. B
Naſſiroddinus, Arabs philuſophus, II, 2, 4, 721. q
ſcholarum Mogulenſium ſummus praefectus conſtitutus, ib.
de *Natalibus*, Petrus, epiſcopus Equiſiuus, belle Wilhelmi Cornesi plenius deſcribit, I, 1, 5, 279. A
Netta, eius doctrine de obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 615. A
eius reſponſum cuntra Meotuae principem, I, 1, 8, 625. a
de hiſtoria Wurtenbergica, I, 2, 1. 663. ff
Naturales liberi, nou ſunt ebenbürtig, I, 3, 5, 1160. D
naturales et ſpurii hodie promiſcue ſumuntur, II, 4, 7, 1578. B
matri ſucceduut, non petri, ib.
naturales fratres ex linee meterne coniuncti ſuccedunt, 1287. A
Nauarra, regni Nauarrae conditor, I, 1, 1, 11. B
e ducatu regnum factum, I, 1, 1, 87. C
Nauarrae princeps diadema a militibus in caſtris accepit, 105. C
principio ciuis dominie uie ultre pomeria urbis Aniliae ſe extenderunt, I, 1, 2, 124. C
propriis caſibus principes regium titulum aſſumſeruut, I, 1, 3, 161. A

Nauarra, rex diuante adpellatione regis uſus, quam oleum a papa impetrauit, I, 2, I, 178. D
Nauclerus, eius opinio de coronatione Henrici VII. II, 1, 1, 63. D
Naudaeus, Gabr. dubitat de liliis, II, 1, 9, 464
Naumburgenſis epiſcopus, paruit Magdeburgico, I, 2, 4, 261. h
lis cum Saxone electore, II, 1, 15, 607
Nauſea, Frid. hoſtis Lutheri, adprobat ſortem, II, I, 3, 881
Nazarius, S. Ginga ei tradita, II, 1, 2, 814. aa
Nazianzenus, Greg. de remuneratione uirtutis doctrina, II, 1, 6, 400. r
exhibet cautiones theologiam tractaturo, II, 2, 1, 625. A. II, 1, 5, 384. g
laudat philoſophiam in Hierone, criminis loco obiicit Iuliano apoſtatae, II, 2, 1, 627. B
Neapolitanum regnum, pontifici clientelare fuit, I, 1, 1, 52. F
poteſtatem reges adpellandi in eo pontifex exercuit qua dominus directus, I, 1, 1, 106. e
eſt foemineum, II, 2, 9, 759. F
habet academiam, II, 1, 5, 179. 310. k
Nebeu-Poſten, I, 2, 5, 928. A
Nebucadnezar, a Deo rex regum adpellatur, I, 1, J, 156. D
Neceſſitas, in extrema dominiorum diſtinctio ceſſat, II, 1, 3, 133. c. 334
- - - *Moralis*, opiniones de ea, II, 2, 1, 682. E
an Dei praeſcientia neceſſitatem afferat rebus, ib. 691. B
Stoici omnibus rebus fatalem neceſſitatem impoſuerunt, ib. E
praeſcientiam Dei non neceſſitare probatur, 692. ſeq.
Spinozae errores de ea, 694. 695
add. *Fatalis neceſſitas.*
Negus, Aethiopiae imperator, ſuos reges ad arbitrium creat et deponit, I, 1, 1, 112. E
de *Neizſchiz*, Georg. Chriſt. hiſt. Ottom. II, 2, 4, 722
Nemurenſis princeps, I, 1, 1, 23. F
Neniae, pontificis Clementis XI. I, 1, I, 133. ſeq.
Ictorum de ciuitatibus mixtis, I, 1, 7, 519
Neoburgenſis comes, in curia feudali regis Bohemiae ſtetit, I, 2, 1, 658. F
Neocomenſis comitatus, in Heluetiae confiniis ſitus, I, 1, 1, 23. C
habet XVII. praefecturas, ib. D
maximis in orbe comitatibus praeferendus, ib. E
ſui iuris factus ab imperii ac Burgundiae nexu ſolutus, I, 1, 1, 23
controuerſiae de eo inter Condium & foeminam principem Nemurenſem, ib. F
eius principes a regio titulo abſtinuerunt, I, 1, 2, 124. F
Neomagenſis uid. *Nouiemagenſis.*
Neoptolemus, eius dictum, paucis philoſophandum, I, 1, 8, 544. g. II, 2, 10, 761. C
Neoſtadius, I, 1, 8, 612. C
Nero ex turri incendium urbis ſpectauit, II, 1, 3, 270. mm
mala eius conſcientia ob caedem matris, II, 1, 6, 401. B
Nerua, imperator, priuilegia ſuperiorum rata habuit, I, 1, 8, 557. D
Nerua, iuuenis Ictus celebris, II, 4, 1, 1027. cc. 1032
Neſtor, rex Pylii, I, 1, 1, 5, F. I, 1, 2, 124. A
Neuburgum Auriaci principis, nunc Poruſſiae regis, I, 1, 6, 397. a
Neuen uocantur archiepiſcopi electores, II, 1, 2, 210. g
Neueneablen, ditio Venedorum, I, 2, 4, 263. h
Neuenuarii comites clientes palatini, I, 2, 1, 659. bb
Neufchaſtel, I, 1, 1, 23. D
Neuhuſius, Edo, theatr. ingenii humani, II, 1, 12, 511. h
agit de diuerſitate ingeniorum, II, 2, 1, 647. ii
l. 8. C. de iud. pro ſortis uſu laudat, II, 3, 3, 876. E
de *Neurenburg* burggrauius, I, 2, 1, 690. t
Neureut, nouum inſtitutum regis Poruſſiae, II, 1, 3, 245. i
Neuſtad, ditio Venedorum, I, 1, 4. 263. h
Nicetas, eunuchus a Conſtantino patriarcha creatus, II, 1, 3, 283. q
Nicolaea, uxor Caroli III. Lotharingiae ducis, repudiatur, II, 1, 4, 351
dotem Lotharingiae ducatum repetit, ibid.
negatur ei, cur? 353. qq
detulit cauſam ad Galliae regem, ib.
Nicolaus, pontifex, praeclare pro principum cauſa ſcribit, I, 1, 3, 162. A. 183. E, 193. A
Nicolaus V. pontifex, cuſtodiam inſignium Norinbergae confirmauit, II, 1, 1, 21. a. II, 3, 4, 914
Nicon, II, 1, 3, 272. h
Nidda, Haſſiae uaſallus, I, 2, 1, 706. m
Niſelhemius, id eſt, infernus, II, 1, 7, 410. B
Nigritae, eorum regulus colloquium habuit cum Aloyſio Cadamuſto, II, 1, 7, 416. F
Nilus, fluuius, II, 1, 5, 386. l. II, 1, 10, 479. k
Ninus, antiquiſſimae monarchiae inſtaurator, I, 1, 1, 8. F
Niphus, Auguſt. de uera uiuendi libertate, II, 2, 1, 652. zz
Nizolius, theſaur. Cicer. II, 1, 11, 506. C
NOACHVS, ab eius temporibus lilia Francis a coelitibus tributa dicuntur, II, 1, 9, 463. g
patriarcharum uolumina in arca repoſita ſeruaſſe dicitur, II, 1, 10, 484
figmenta de eius tripartito orbe inter tres filios, 487. B
eius poſteri non ſtatim a uera Dei cognitione deſciuerunt, II, 1, 12, 512. e
ab eius familia uniuerſi homines orationem acceperunt, II, 1, 14, 553. D
una eademque lingua Noachidae uſi, 554. C
NOBILES, eorum feuda ligia audinerunt intuitu principum, I, 1, 4, 224. p
prouinciales hodie conſtituunt titulos Adelicher Raerbe, 253. a
fuerunt prouinciales, I, 1, 7, 454. C
in Luſatia tantum ad feuda admittuntur, I, 2, 3, 830. qq
foemina plebeia an nobilis fieri potuit apud Romanos, diſputant, I, 3, 5, 1149. 1150. 1151
in Anglia rex creat plebeias nobiles, 1152. c
in Germania Caeſar, ib. 1152. 1161
exempla plebeiarum foeminarum, quae nobiles creatae, ib. E. 1153, 1154. 1155. 1156
NOBILES, uxor fiebat nobilis per maritum apud Romanos, I, 3, 5, 1157. e
apud Germanos non fit nobilis, 1159. g
iure Saxonico requiritur, ut liberi ſint uon Rittersart uon Vater und elder Vater, 1160
requiruntur uier Ahnen, ib. F
ludorum generibus nulli intereſſe licebat, niſi matrem et auiam habebat nobiles, 1162
in monomachiam ire non tenebatur, ab ignobili prouocatus, 1162. B
miles non poterat eſſe ab ignobili procreatus, ib.
nobilis matre plebeia editus ſacro militiae collegio non adſcribitur, ib. D
Sixti IV. pontificis bulla de hoc, 1163. B
a matre ignobili procreatus ad Germaniae epiſcopatus non admittitur, 1164. B
Gregorius IX. hanc conſuetudinem exprobat Argentoratenſi epiſcopo, ib.
nobilis uir cum uxore plebeia non procreat filium nobilem, 1166. G
Longobardi nobilis uaſalli liberos ex matre ignobili procreatus excluſerant a feudis, 1167. 1168
Pharamundi lex de nobili ignobilem ducente, 1169. 1170. d
exempla eorum, quibus nobilitas denegata, eo quod a matre ignobili procreati, 1170. 1178
poenae ſtatutae in nobilem, qui ignobilem ducit, 1179. A
orbati ſunt aliquando nobilitate, ib.
uxor nobilis ignobili nubens apud Romanos nobilitatem amittebat, cur? 1183. a. 1184
apud Germanos non amittit, ſed nihilominus adpellatur gnaedige Frau, 1185. b
ex priuilegio nobilitatem ad liberos transferebant foeminae Ilienſes, Delphicae, Ponticae, 1185. c
apud Germanos liberi de matris nobilitate participant, cur? 1186. d. 1187. 1188
nobiles et equites hodie ſynonyma, II, 4, 2. 1065. B
eorum praeferentia prae ignobilibus, II, 4, 3, 1095
nobilis immediatus ad comitis dignitatem euectus in comitiis locum obtinere poteſt, I, 1, 7, 520. F
nobilium imperii praeferentia prae litteratis, II, 4, 2, 1063. 1064. 1065. 1066. D
NOBILITAS, naturalis et ciuilis unde? I, 1, 1, 34. F
non aeſtimatur a diuitiis, I, 1, 2, 115. F
uniuerſa nobilitas ſub ducibus prouinciae ſuae fuit, I, 1, 4, 224. p
nobilitatis codicilli apud Romanos foeminis denegati, cur? I, 3, 5, 1151. b. 1149. 1150
nobilitatis codicillos in Anglia ſcribit rex, in Germania imperator, exempla eorum, 1152. c. ſeq.
nobilitatis codicillaris plures gradus, 1156. D
triplicis generis nobilitas principalis, dominica, landſaſſiea, 1160. A
formulae nobilitatis codicillaris, 1161. D
requiritur in torneamentis, duellis, milite, ſacra militia, epiſcopatibus, 1162. 1163. 1164
auiarum nobilitas etiam requiritur, 1160. E
NOBILI-

NOBILITAS, gentilitiam nobilitatem retinet uxor, etſi ignobili nubat, cur? I, 3, 5, 1185
dc nobilitate materne participant liberi, 1186
cauſae quinqua huius, 1187
nobilitaria differentia iure Romano et Germanico, 1188. m
Noimoddin, Araba philoſophus, eios libri, II, 2, 4, 720. n
Noimus, Arabs Iogicus inſigois, II, 2, 4, 720. p
Νομαρχία quid? I, 1, 4, 217. t
NOMEN, ubi iura nomen dant, ibi rem quoque largiuntur, I, 1, 4, 210. a
nomina imponere apud Hebiaeos quid ſignificat? II, 1, 10, 475. a
nomina apud Romonos a ſapientia et arte quandoque tracta, II, 1, 11, 498. A
imponuntur infantibus in baptiſmo ex comitiorum decretis, II, 4, 1, 1009. xx
quandoque iternm murantur in confirmatione, exemplum eſt in Carolo IV. ib. F
quo conſilio eorum impoſitio ſacramentis adligata? 1010. yy
nomen dignitatis gratia mutarunt Romani, 1009. zz
ad auram populi captandam Iuſtinianus ſe Flauium dixit, 1011. A
ob potaſtatem nomen motarom, ib. B
pontifex electus mutat nomen, ib.
ſemel impoſita Germani retinent, 1012. aa
gentilitium adoptantis adiungitur nominibus adoptioi, ib.
nominibus latinis adpellati ſunt imperatores Graaci, II, 4, 1, 1011. bb
non niſi Germanica habnerunt Germani, 1011. ee
peregrinia liberoa adpellarunt ab anno 1150. ib.
In Italia et Gallia nir cognominatur Anna, Maria, Vrſula, Eliſabetha, 1011. ee
Romanis multiplicia erant, 1013. ff
nomen, praenomen, cognomen, agnemen, nnde? ib.
Germania ſunt ſimplicia, 1013. gg
nominum abuſus, 1014. B
Sueci ſe patris filium nominant, ib.
candidati imperii apod Romanos Caeſares, apud Germanos regea Romanorum nominati, 1013. *) **
ex praelio Ieui nomina acceperunt imperatorea Romani, 1016. 1017
nomina regom Portugalliae, 1017. E
Nominare Romanis idem ac eligere, II, 3, 2, 813. 815. e
iure canonico idem ac commendare, 813. 815. g
Nominatorius quis? II, 3, 2, 816. k
NOMINATIO, Romania idem ac electio, II, 3, 2, 813. 815. e
diſcrimen inter nominationem et daſignationem, 815. f
quo ſenſu accipitur in decretis, 815. h
aliquando eſt ſynonymum praeſentationis, 813. 816. i
Gallorum mores in nominationa, ib. 816. k
reges Hiſpaniae idem ius nominationis habent, huius iuris fundamentum quod? ib. 816. 817
eius differentia a praeſentatione, 813. 816. k
quid? 815. 818. l
in Gallia etiam regis adminiſtris candidati nominatio competit, 817. C
NOMINATIO, etiam academiae hoc priuilegio gaodent, II, 3, 2, 817. D
alii haec priuilegia incuſant pontificis dominatus, 818. B
in pagis competit nobilibus, in urbe praeſumtio eſt pro illis, qui populum repraeſentant, 820. D
eius origo, 822. p
a patronatu quandoqoe aliena eſt, 823
manet tamen patronna, licet nominatione alii relicta, 823. a
nominationes peritioriboa reliquerunt patroni ob deficiena iudicium de candidati habilitate, 825. t
academiae Saxonicae eas habent, ib.
quandoqua honori datae domini territorii aut fundi, 825. x
ob ſuperſtitionem clericis relictaa ſunt, 827
quid iuris in nominatione, ſi plures patroni? 829. a
da iure nominationis controuerſiae Coerhae, 834. C
quae ſunt plebia iura in nominatione? 833. l
pontificem et epiſcopos hoc ius plebi eripuiſſe doctorum conſtans doctrina, 834. C
cenſura iuris plebani in nominatione, 835. m
nominatio et commendario differunt, 835. u
harum confuſio, de qua exemplum habet Carpzouius, 83 . 837. A
quid obtinet in nominationo, ſi patronus ſit haereticus, 837. s. 838
controuerſiae da ea, 838. 839
quid inſtrumentum pacis de iura nominationis diſponit inter acclesiam euangalicam et patronum haereticum, 840. 841. x
caſus haeratici nominatoris de iore nominandi controuarſus, 842. 843
nominationis et commendationis uocabula pro ſynonymia interdum ſumuntur, 843. e
nominatio an praecipuum patroni, 843. d
iura patroni poſt nominationem quae? ib. f
nominatiooes in patronis haereticia tantum ſuſpanſae ſunt, 844. g
nominationes per ſacrorum iura a catholico euangelico tribui nequaunr, 845. k
qui nominatio fieri nequeat unius, 845. m
qui fieri qoeat unius? 845. n
tempos, quo iura nominandi deuoluantur, uariar, 845. o
concilium Lateranenſe tres menſea habet, 845. o. 846. 847
decreta quatuor, Auenionenſe ſex, quae cauſa diſcriminia? 847
utrum tempus a die ſcientiae aut uacationis currat, dubium, ib.
in Friſia obtinet, quod a die notitiae poſt menſes duo aut uiginti dies nominatio domino territorii obueniat, ib. D
ob annum gratiae illud tempus inter euangelicoa non attendi, eſt opinio Brunnemanni, ib. E
quo tempore praeſcribitur? 849. 850. z
ſi ultra trimeſtre ſpatium illi cunctantur, penes quos paſtoris nominatio, euangelici principea iure deuolutionis utuntur, II, 3, 3, 866. C
Nominator, Romanis noſtro aeuo electores dicuntur, II, 3, 2, 815. f
quis? II, 3, 2, 815. 816
nominator haereticua non ſumitur in ſenſu ciuili ſed theologico, 817. m 819. n
caſus de nominatore haeretico, II, 3, 2, 839. 840. ſeq.
an eum obliget commendatio ab euangelico facta VI. rationes, 839 - 845
pro obligationa commendationis haeretico nominatori factae VIII. argumenta, 845 - 854
Nominatus quis? II, 3, 2, 816. k
reiici nequit, niſi indignus, 818. l
Νόμος, quid Graecis? I, 3, 3, 1056. A. II, 1, 9, 462
Nannus, eius teſtimonium de Indis, II, 1, 7, 412. y
Noppius de coronationibux Caeſarum conſulendus, II, 1, 1, 11. D
eius teſtimonium de Richardi corona, 59. **
Nordalbingi qui? II, 1, 12, 537. hh. ii
Nordbertus, eius reliquiae, II, 1, 1, 70. gg
papam ordinauit, II, 3, 1, 796. D
Nordhuſanus pagus, ibi marmoe effoditor, II, 1, 3, 247. x
Nordlingn, coenobii Heilbronnenſia collegac patroni fuerunt Nordlingenſium parochiarum, II, 3, 2, 832
Nordlingenſis clades, I, 2, 6, 448. C. 449. A
Norfius, Conr. conſiliarius Colonienſis, Reſidens Hagae Comitis, I, 1, 6, 423. 424
pacis Riſuiceoſis ratificationem cum Gallis commutauit, ib.
NORIBERA, ibi conuentus electorum habiti, I, 1, 6, 352. C. 374
inſignium tutelaris eſt, II, 1, 1, 3. aa
cuſtodia ei qoouis ſeculo diſpotata ſemel a principio iuria 1414. ib. 5. ce
eſt tutelaris ex largitione Sigiſmundi, ib. ec
eius bella pro iure tutelari, 6. dd
purioribus ſacris ſe addixit anno 1524. II, 1, 1, 5
hinc calumniae catholicorum de ſpoliis inſigniom, ib. 7, 22. 74. pp. 82. zz
ei annus 1524. utrinque iubilcos, 8. A
anno 1624. conſilia de extorquendis Noribergae inſignibus data, 7. ff
huc pertinet Noriberga in flore Erdmanni, ib.
anno 1712. contentionem habuit cum Aquiſgranenſibus, de iure tutelari inſignium, 7. gg
quibus oppoſuit ſcriptum, 8. D
in ſacris quondam paruit Bambergenſi, 8. C
eius ſymbolum: *ſeruo ut ſeruer, ſeruando ſeruor*, 9. hh
hiſtorici ſcriptores de inſignibos Noribergae, 9. ii
fuit cuſtos inſignium ante Sigiſmundum, 11. kk
Noribergaa Carolo IV. inſignia tradita a Ludouico Brandenb. ib.
fuerunt ibi anno 1361. 12. E
cuſtodiam debet Sigiſmundo, 13. A
translatio inſignium Noribergam facta elam, cur? 13. H
translationis hiſtoria et ſcriptores de ea, 13. mm
ex longo itinere in urbem ingreſſus ſolennis anno 1414. ib.
eius legati ad ſuſcipiendum inſignia fuerunt Stromerus et Pfinzing, 15. oo
comitatus in urbem deſcribitur, 16. pp

NORIBERGA, de anno tranſlationis teſtes, II, 1, 1, 16. qq
eius ius cuſtodiae ab anno 1424. aeternum eſt, 17. rr
ex pactis Caroli IV. et bulla Martini V. ib. rr
tranſlationis cauſae ſunt multiplices, 17. ss
eam e Sigiſmundo inſignia emiſſe pro 50000. fl. calumnia eſt de Czechorod, II, 1, 1, 17. 19. uu
eo translata ſunt inſignia ob Huſſitarum motus, 19. xx
ex Hungaria Noribergam uenerunt, 20. D
ob ciuium probitatem ac fidem, 21. zz
Martini V. Pii et Nicolai fauor in urbem, 21. aa
Noribergae Lutheranae clauſula commiſſoria non obeſt, ib. bb. 71. ii. 78. qq
eam in delitiis habuit Cunradus III. ib. ca
ei Caroli IV. promiſſio facta de iure inſignium tutelari an. 1351. 22. dd
lites de iure tutelari exſpirarunt, poſtquam ſparta tutelaris anno 1424. Noribergae demandata, 23. ff
poſtquam inſignia Noribergae credita, inde non repetuntur niſi ad actum publicum coronationis, 34. B
Bambergenſis quondam ius dioeceſanum in Noribergam Erdmann urget ad excitandam aemulationem, 42. B
quae Noribergae adſeruantur inſignia, ad regnum Bohemiae non pertinent, 41. B
urbis legati in nouiſſima Caeſaris inauguratione inſignia Francofurtum pertulerunt, qua ceremonia? 45. bb. 46. cc. 47. *
inſignia, quae Noribergae adſeruantur, diuerſa ſunt ab Aquiſgranenſibus, 47. dd. 56. A
eam in nouiſſima inauguratione propter inſignia in ius uocarunt Aquiſgranenſes, cuius caput litis exhibetur, 49. ee. 50. ff. gg
Carolus IV. inſignia Noribergam deduci iuſſit, cum eius filius ibi baptiſmo initiaretur, II, 1, 1, 53. *
urbis legati inſignia poſt coronationem Caroli VI. iterum ſecum duxerunt, 56. D
ei ſparta inſignium tutelaris anno 1424. conſenſu Caeſaris, papae, ordinum imperii credita, 64. tt
de proteſtatione Aquenſium in archiuis Noribergae nullum ueſtigium, 65. nu
Noriberga tuta eſt praeſcriptione et derelictione, 66. C
pro Noriberga tutelari argumenta, 65. ea. 66. 67. 68
gaudet conſtitutione Sigiſmundi de iure tutelari, a Caeſaribus confirmata, 65. aa 67. bb
exercet ius tutelare in ipſa inauguratione, 67. bb. **
in gratiam Friderici V. inſignia Romam per legatos afferri curauit, 68. A
quoties electores ab ea inſignia requirunt toties cuſtodiam eius ratihabent, 68, cc
Martinus V. in bulla conſenſit in tranſlationem inſignium Noribergam, 68. dd. 79. ee
Noriberga ob ſacra reliquiarum cuſtodia non eſt indigna, 69. ee
circa annum 1072. magno numero homines ad S. Sebaldum concurrebant, 70. hh
NORIBERGA, reliquiarum cultus hodieque ibi ſupereſt, II, 1, 1, 75. rr
honorifice in templo hoſpitalis adſeruantur, ib.
non cuiuis oſtenduntur, ſed dignioribus, ib.
abrogauit annuas monſtrationes, ne uſu conterantur, 76. ***
anno 1524. feſtum armorum ibi celebrari deſiit, cur? II, 1, 1, 72. 76. *** 180. e
in iura reliquiarum tutelari multum dignitatis et praeſidii hodieque ponit, ib. B
Eobani Heſſi uerſus de Noriberga, ib.
demortuo Caeſare, inſignia in conſpectu uenerabundo ponit, ib.
ita factum in exequiis Sigiſmundi et Alberti II. ib. ††
eius cultus in honore reliquiarum et munditia, excubiis, cuſtodia, 77. ss
ei ſufficit cauſa ſpartae primaria, 79. uu
expleuit uotum pontificii doctoris de abolenda reliquiarum monſtratione, 82. C
ab anno 1424. imperatorum nullum in reliquias Noribergae poſtulatum, 81. yy
ſyllabus reliquiarum Noribergae conditarum, 81, zz, 83. aa. 84. bb
reliquiarum tres ſcenae, earumque ſpectaculum Noribergenſe, 83. aa. 84. bb
quid ſcena prima ad ſpectandum expoſuit? 83. cc. dd 85. ee. ff. 86. gg
ſcena ſecunda exponit amictum imperialem Caroli M. 85. hh. ſeq
corona Noribergae aſſeruata talis eſt, quae deſcriptioni reſpondet, 87 88. (10)
lancea Noribergenſis in omnibus reſpondet, 95. (38)
Noribergenſe diadema, 96. 97. D
Noribergenſes tunicae imperiales, 98. kk. ll
Noribergenſis alba, 98. mm
Noribergenſe pallium imperiale, II, 1, 1, 99. nn
Noribergenſis ſtola imperialis, 101. oo
Noribergenſis zona imperialis, 104. pp
Noribergenſes chirothecae imperiales, 106. qq
Noribergenſia ſandalia imperialia, 108. rr
Noribergenſis annulus imperialis, 109. *
Noribergenſes reliquiae innominatae, 111. **
Noribergenſe ſceptrum imperiale, 111. ss
Noribergenſe pomum ſeu globus imperialis, 112. tt
Noribergenſis gladius imperialis, 117. uu
eius enſis Mauritii, 121. xx
ſcena tertia aperit arma chriſti, 125. ſeq.
ibi aſſeruatur mappa S. coenae, 125. aa
linteum Chriſti, 125. bb
ſpinae coronae ſeruatoris quinque, 126. cc
inſigne crucis fragmentum, 127. dd
lancea imperialis, 127. ee
clauus chriſti, 134. ff
inſignia aſſeruantur Noribergae in templo B. Virginis, 175. B
Noribergenſes, apud eos ceſſat Sct. Macedonianum in mercatore, I, 3, 4, 1121. C
eorum reliquiae cum imperialibus non commiſcendae, II, 1, 1, 21, ce
eorum hiſtoria MSt. II, 1, 1, 11. 15. oo, II, 4, 5, 1178. A
ab epiſcopo Bambergenſi ius patronatus redemerunt, II, 3, 2, 835. D
eorum obſonia clientelaria, I, 2, 3, 851. aa
Noribergenſes, eorum controuerſia cum Argentoratenſibus de uexillo ciuitatum, II, 1, 14, 578. C
in hac dignitate praelati ſunt, ib. D
Noribergenſes principes, ducis in Franconia uerbo uſi, I, 2, 5, 656. a
Noribergenſia documenta, II, 1, 1, 145. ſeq.
Bulla Martini V. de iure tutelari Noribergae, II, 1, 1, 145
inſignium enarratio, 151. 151. 157. 159. 160
electorum literae Noribergam inſignium rogatrices, 159. C
Leopoldi literae eiuſdem argumenti, ib.
Aquiſgranentium uindiciae aduerſos Noribergenſes, 160
Noribergenſium repoſitio, 161
Aquiſgranenſis ciuitatis inſtrumentum, quo in ius uocat Noribergenſis cuſtodiam, 203. ſeq.
Noribergenſis pectio, I, 5, 6, 476. A
NORMANNI, eorum marchia ſub Carolo M. I. 1, 4, 219 b
eorum inuaſiones in Germaniam, II, 1, 4, 240. h
in auxilium uocati contra Turcas a Siculis, II, 1, 3, 259.
ſedibus ſibi negatis incolas adorti ſummam ad ſe pertraxerunt, ib. A
attulerunt fructuariam tutelam in Siciliam Italiamque, II, 1, 3. 329. f
eorum rex Wilhelmus conqueſtor, II, 4, 6, 1207. E
Norwegia, Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95. B
eius reges uſque ad Caroli M. tempora ſine unctionis ritu regale diadema ſuſceperunt, I, 1, 1, 102. E
eius reges a pontifice regalem dignitatem petierunt, I, 1, 1, 106. A. I, 1, 3, 177. D
ſortilegiis uſa fuit, II, 3, 3. 863
Nºσοκομεῖον quid Graecis? II, 1, 3, 251. d
non habet auctoritatem ueteris Graeciae haec uox, ib. f
Noſtradamus, I, 1, 5, 281. C
Nota infamiae, I, 2, 4, 909. dd
NOTARIVS, eorum imperitia, I, 3, 2, 1019
eorum priuilegia et conſtitutio Maximiliani de iis, ib.
ei non competit conſtitutio tutoris uel curatoris, I, 3, 2, 1019. II, 4, 5, 1183. kk
quis? I, 3, 2, 1019
adpellatur etiam tabellio, I, 3, 2, 1019. A
priuilegio creandi notarios inſtructus fuit Magdeburgicus, I, 3, 2, 1020. e
de iuribus notariorum auctores, 1021. b
ab iis, qua talibus, tutores et curatores dari nequeunt, 1021. E
neque teſtamentarius neque legitimus, 1021. F
cur non? 1022. e
quod tutor datiuus in ſpecie a notariis conſtitui nequeat, VIII. argumentis probatur, 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028
nullis legibus ei conceditur poteſtas tutorem aut curatorem dandi, 1028. F
neque legum rationes pro notariis in datione tutoris allegari poſſunt, 1023. A
neque ex conſtitutione Germanici imperii haec poteſtas ei competit, 1023. E
neque ex Germaniae ſtatutis prouincialibus, 1024. A
notariorum ſocietate ius tutelare, iuriſdictioni cohaerens, inde diuelli nequit, ib. C
Saxonicae conſtitutiones notario poteſtatem creandi tutorem non concedunt, 1025. A

NOTARIVS, in notariis ceſſat ratio, qua tutorem dare eſt iuriſdictionis, I,3,2, 1025. C. 1026
notario non datur, ut in alieno territorio ipſe regnare at unum a tutela arcere, alterum ad eandam uocare poſſit, 102 . g
notarii non ſunt magiſtratus, 1026. C
indoles artis notariorum quae, 1026. D
contrariatur tutoris dationi, ib.
notariorum plura genera, amanuenſes, tabellarii, chartularii, 1026. b
quid conſtitutio Maximiliani de cauſis notariorum prodit? ib.
ut a notario aliquis tutorem accipiat, nulla neceſſitas in iudicum abundantia poſcit, 1027. A
textus notabilis, quo in ſubſidium coram tabulariis ad interrumpendam praeſcriptionem libellus porrigi poteſt, 1027. C
reipublicae non eſt utila, ſi notario facultas tutorem conſtituendi concedatur, 1028. B
praeſertim hodia, ubi tanta notariorum ignorantia et peruerſitas, 1028. 1027. k
iis tribuitur iudicum chartulatiorum at ordinariorum adpellatio in minus proprio ſignificatu, 1028. D. 1029
quid ſi notarius in diplomata iure tutelari eſt inſtructus? 1028. m
notariis idem officium, eadamque poteſtas non conceſſa, quae magiſtratui ui iuriſdictionis competit, 1029. D
quid de notarii actibus indicandum? 1030. B
in ducatu Magdeburgico notarios teſtes examinare nequit, niſi ad defenſionam inquiſiti et ſuper facto praeſentaneae poſſeſſionis, 1030. p
caſus, quo teſtamentum coram comita palatino eiuſque notario conditum, I,3, 2,1030. q
in teſtamento coram notario condito, quae forma ac ſolemnitas obſeruanda? 1030. D
a notario ſyndicus conſtitui poteſt, cur? 1031. A
quid obſeruandum in teſtibus notarii? ib. B
in abſentia iudicis notario facultatem largitor ius ciuile, ut appellationes recipere poſſit, 1031 C
idem obtinet in Saxonia, ſi iudex appellationem recipere et apoſtolos dare noluerit, ib.
in actibus uoluntariae iuriſdictionis notario aliqua iuriſdictio conceſſa, non incontentioſae, ib. E
notarii auctoritas non maior eſſe ſolet quam ſecretarii aut actuarii iudicialis, 1032. F
annon confirmatio notarii admittenda, ſi in curatore conſtituendo nec cauſae cognitiona, nec ſatisdatione, nec coactione opus? 1032. C
talem a notario foeminae conſtitutum curatorem reprobauit curia ſuprema prouincialis Lipſienſis, 1033. B
an a notario facta tutoris aut curatoris conſtitutio ualida, ſi ad negotium extra iudicium curator conſtituatur? 1033. D
hanc a notario factam curatoris confirmationem anno 1708. ualidam iudicauit facultas Wittebergenſis, 1034 1028. l
eorum rationes, 1035. 1036
eandem curia Lipſienſis improbauit, I, 3,2,1036. G
NOTARIVS, l. 2. ff. de iuriſd. de commiſſario non notario explicanda, I,3, 2,1037. B. 1038
notarii quaeſtuoſi et lucri cupidi nocent in teſtamentis et tutoribus dandis, 1038. F
plerumque ſunt homines aduenae et uagabundi, 1039. x
nullum exemplum adeſt tutoris a notario creati, 1040. E
aliud eſt, ſi princeps notario hanc facultatem concedat, 1040. A
notarius minorennis mutuum contrahere poteſt, I,3,4,1112. ee
notarii inſtrumentum de Aquenſium proteſtatione Noribergae facta, II, 1, 1, 203
an inuocatio nominis diuini in eorum inſtrumentis neceſſaria? II, 4, 1, 1007. A
Notkerus, aios pſalterion, II, 5, 2, 211. m
NOVA DOCTRINA uid. *Opinio.*
de la *None*, *Franc.* eius libellum in purgatorio indice proſcripſit Alexander VII. II, 1, 3, 287. E
eius loca de militibus, II, 1, 3, 287. z. 311. a. 314. a
NOVELLAE, facultas eas prohibendi cum feudo curſuali nihil commune habet, I, 2, 5, 958. D
in nouellis Gothanis catalogus librorum deperditorum, II, 5, 10, 493. tt
- - *Alexii Commeni*, II, 1, 3, 286. y
- - *Conſtantini IV.* I, 1, 4, 215. r
- - *Iuſtiniani*, I, cap. - §. - I, 3, 3, 1047 F
- - - - - 5, 8. I, 3, 3, 1050. A
- - - - - 2, 4. I, 3, 3, 1050. II, 4, 7, 1277
- - - - II, 4, - II, 4, 7, 1277. A
- - - - III, 3, - II, 1, 3, 319. e
- - - - VI, 1, - II, 3, 2, 848. a. II, 3, 4. 913. A
- - - - XVII, - - II, 4, 1, 1024. B
- - - - XVIII, - - I, 2, 4, 897. 898. F
- - - - - 1, - I, 3, 3, 1047. 1069. E
- - - - XXII, 2, - I, 3, 3, 1055. bb
- - - - - 27, - II, 4, 7, 1188. B
- - - - - 36, - I, 3, 5, 1157. B
- - - - - 47, - II, 4, 7, 1288. D
- - - - XLIII, - - I, 3, 1, 965. a. II, 4, 1, 1016. F
- - - - LIII, 6, - II, 4, 7, 1298. ii
- - - - LVI, 1, - II, 3, 4, 920. C
- - - - LVII, 2, - II, 2, 2, 823. C
- - - LXXII, - - II, 4, 3, 1098
- - - - - 6, - I, 3, 4, 1107. aa. 1110. C
- - - - - 7, - I, 3, 4. 1107
- - - - - 8, - I, 3, 2, 1015. D
- - - LXXIV, - - II, 4, 7. 1287. A
- - - LXXVIII, - - I, 3, 5, 1151. A
- - - - - 1, - I, 3, 5, 1150. B
- - - - - 3, - I, 3, 5, 1159. A
- - - LXXXI, 1, - I, 3, 4, 1120. C
- - - - - 2, - I, 3, 4, 1120. F
- - - LXXXII, - - II, 4, 7, 1273. B
- - - LXXXIII, - - I, 2, 2, 781. ca
- - - LXXXIV, - - II, 4, 7, 1275. E
- - - LXXXIX, 4, - II, 4, 7, 1287. 1288
- - - - - 8, - II, 4, 7, 1277
- - - XCI, - - II, 4, 7, 1296
- - - XCII, - - II, 4, 4, 1149. D
- - - XCIV, - - II, 4, 4, 1153. nn
- - - - - - 2, II, 4, 4, 1127. ee 1145. aa
- - - XCVII, - - I, 2, 4, 893. D

NOVELLAE Iuſtiniani,
Nou. Iuſt. XCVII, cap. - §. - II, 4, 7, 1296. D
- - - - CV, - - I, 1, 6, 431. C
- - - - - 2, - I, 3, 5, 1157. B
- - - - CXV, - - II, 4, 5, 1193. E
- - - - - 3, - I, 2, 4, 905. F
- - - CXVII, 1, - II, 4, 3, 1094. B
- - - - - 3, - I, 3, 1, 1036. B
- - - - - 5, - II, 4, 7, 1298. ii
- - - CXVIII, - - II, 4, 7, 1288. E I, 3, 5, 1159
- - - - - 1, - II, 4, 7, 1276. F
- - - - - 2, - I, 2, 2, 761. qq. ss
- - - - - 3, - I, 2, 2, 761. qq. ss. II, 4, 7, 1275. D. 1284. 1285
- - - - - 4, - II, 4, 7, 1291. E
- - - - - 5, - II, 4, 4, 1115. aa. 1125. ce. 1132. nn. 1149. D
- - - CXIX, - - I, 3, 3, 1076. dd
- - - CXX, 6, 3 I, 3, 4, 1145. A
- - - CXXIII, - - II, 3, 3, 865. A
- - - - - 1, - II, 3, 2, 848. a. 847. c. II, 4, 1, 1043. 1044. II, 4, 4, 1145. yy
- - - - - 3, - II, 3, 4, 920. C
- - - - - 11, - II, 3, 2, 847. c 848. a
- - - - - 13, - II, 4, 1, 1043. 1044. II, 4. 4, 1145. yy
- - - - - 16, - II, 3, 4, 887. 893. E. II, 3, 4. 912. 913. 920. C
- - - - - 18, - II, 3, 2, 816. 825
- - - - - 19, - I, 3, 3, 1051. zz
- - - CXXVII, 1, - II, 4, 7, 1284
- - - CXXXI, 6, - II, 3, 4, 973. a
- - - - - 12, - I, 3, 3, 1052. dd
- - - - - 55, - II, 1, 3, 252. i. k. 272. b
- - - CLXII, 3, - II, 3, 3. 876
- - *Leonis*, LXXXI, - - I, 3, 5, 1151. A
- - *Theodoſii*, - - - I, 1, 4, 213. h. 215.*
Nouelleta, nouum inſtitutum regis Poruſſiae, II, 1, 3, 245. a
notant fundum ſterilem, 333. a
de iure circa ea, ib.
Nouember, hoc menſe fructus hiberni feruntur, II, 4, 6, 1240
Nouiomagenſis pax, inconſultis ordinibus a Caeſareis confecta, I, 1, 6, 362. l 383. m. n
eius ratihabitio a Caeſareis in comitiis experita fuit, I, 1, 6, 478. a
in ea rea Galliae Lotharingiae reſtitutionem promiſit, II, 1, 4, 356. 357. zz
quibus conditionibus? II, 1, 4, 357. aaa
in ea Aruerniae comiti marchionatus Bergnzomenſis reſtitutus, II, 1, 8. 447. y
ex eodem capite Arauſio erat reſtituenda, ib.
Galli eam fregerunt, de qua uiolata ſtatus Hollandiae conqueſti, II, 1, 8, 451. gg
Numa ad coercendam multitudinem dena in auxilium uocauit, II, 1, 7, 407. E
Numantia, hodie Amuza dicta, Romanis celebris ob infinita bella, II, 1, 11, 496. D
Numerus, eorum tanta uariatas unde? I, 3, 4, 1099. cc. 1100. E
Numidia, eius primus rex Maſſaniſſa, I, 1, 1, 40. E

Nummariae largitiones militibus cauſariis obuenerunt, II, 1, 3, 266. 267
Nummus Maximiliani imperatoris, I, 1, 1, 68. E
nummi de inauguratione regum teſtantur, I, 1, 1, 43. C
nummus Caroli M. ſuppoſititius, II, 1, 1, 92
genuinus, II, 1, 1, 93
de nummorum nundinationibus quid ſentiendum? II, 1, 3, 334. d
nummus Aquiſgranenſis, I, 1, 7, 553
Nuncius apoſtolicus Coloniae agit, II, 3, 1, 795. B
Nunnrood, Gotth. affirmat, quod feuda ſint indiuidua, I, 1, 8, 623. B
congeſſit, quae contra Hanouienſem geſta, 625. D
ſuis deciſionibus multa immiſcet ex iure ciuili et Longobardico 644. C
Nuptiae, antiquo iure apud Romanos fuerunt per uſum, emtionem, confarreationem, I, 3, 5, 1157
ritus coemtionis in nuptiis, II, 4, 7, 1297. gg
nuptiae annui cum muliere uſus ac contubernii apud Romanos, II, 4, 7, 1297. G
hae nuptiae factae ſunt rariſſimae, ib. 1298. A
add. *Matrimonium.*
Nuptiae ſecundae, in feudis nulla diſcrimina inter primarum et ſecundarum nuptiarum liberos, I, 2, 2, 779. ss
apud Poruſſos puniuntur altera feudi parte, ib. 780. D
mater tutrix apud Romanos eierare debebat nuptias ſecundas, II, 4, 4, 1127. ee
ob eas Germani tutelam tantum finiunt, ib. ff
etiam ſecundis nuptiis contractis mater in tutela permanet, ib. 1118 gg
rarae fuerunt apud ueteres Germanos, II, 4, 7, 1305. E
Nuptialia debentur filiae apud Poruſſos, non iure Longobardico, I, 2, 2, 785. oo. 788. pp

O

O Loco A pronuntiatur, II, 1, 12, 526. tt
Oberalten, I, 3, 4, 1139. rr. 1140
Obereigenthum quid? I, 2, 1, 673. d
Oberuormund quis? II, 4, 3, 1096. C
Obfeudare, id eſt, in feudum offerre, I, 2, 1, 679
Obfeudata allodia, I, 2, 1, 678. i
Obfeudatio quid, I, 2, 1, 680. t
ſi gratuita, tum in dubio fauor eſt uaſalli, I, 2, 1, 697. B
Oblati, *Oblats*, qui? II, 1, 3, 285. x. 286. 287. z
eorum iuſtitia defenditur, II, 1, 3, 286 y
OBLIGATIO, quid? I, 1, 8, 541
in regno patrimoniali ex iure naturae ſucceſſorem obligat Hobbeſius et Grotius, I, 1, 8, 541. b
obligationis huius fundamentum examinatur ac reiicitur, 543. c. d. 544. f. g
alii ἐμμέσως per interpoſitam ciuitatem ſucceſſorem obligant, ib.
de obligatione principis ex probabili deceſſoris ratione mens Grotii et dubia aduerſus eundem, 545. h. 546. i
quae obligatio ſucceſſoris in patrimonio, quae in domanio? 545. k
dubia circa haec diſcrimina et hinc fluentem obligationem, 546. l
OBLIGATIO, obligatio tantum in contractu deceſſoris, non in gratiis aut priuilegiis aliis placet, I, 1, 8, 547. m
de hac obligatione cenſura, 549. n
obligatio ſucceſſoris uniuerſalis non particularis aliis placet, 549. o
de hac obligatione dubia, 551. p
alii obligationem ſucceſſoris ſtatuunt, ſi quae deceſſor ex officio et dignitate fecerit, 553. q
aduerſus hanc obligationem dubia, 554. r
alii in obligatione ſucceſſoris in principatum ad ius Romanum concurrunt, ibid.
ex quibus legibus hanc obligationem demonſtrare audent, 555. s
patroni huius obligationis eorumque refutatio, 556. t
in obligatione Caeſaris ſucceſſoris Latium ſibi aduerſum fuit, alii obſeruarunt, alii diſſoluerunt facta deceſſorum, qui? 557. u
obligationis ex iure ciuili pericula, 558. x
inter obligationes regis et regni, perſonales et reales Bulgariſtae iuſtu liberalius diſtinxerunt, ib. G
de obligatione ex facto deceſſoris ex iure feudali et canonico, 559. y. 561. aa
obligationis huius inconcinae rationes, 561. bb. cc
de obligatione ex facto deceſſoris ſine formula regalis uniitiae decerni nequit, cur non? 563. a
ex legitimis principis factis obligatio reſultat, a ſucceſſore obſeruanda, 563. b
ad pacis Riſuicenſis obligationem firmiorem Galli urſerunt ordinum auctoritatem, idem urſerunt ordines aduerſus Gallos, 564. B
Franciſcus II. facto patris obligari noluit, cur? ib. C
obligatio in ſucceſſorem non deriuatur, ſi in aliam formulam iuit reſpublica, 565. c
obligatio reipublicae eſt etiam obligatio ſucceſſoris, 565. e
de obligatione ex facto deceſſoris felicius iudicant proceres, quam priuati iureconſulti, cur? 565. g
de obligatione regni Angliae Salmaſii reſponſio minus concinna, 567. h
de obligatione in principatibus Germaniae Gallorum et Italorum inconcinnae reſponſiones, ib. C
de obligatione ex facto deceſſoris Germanici doctores minus prudentes, ib.
in obligatione cauſarum publicarum et pragmaticarum quae ratio ſcribendi commendanda? 568. i
de obligatione ex facto deceſſoris regulae iuris, 567. k
regulae Beyerianae, an deceſſor uoluerit obligare ſucceſſorem ac potuerit, ac de iis cenſura, 568. l
an princeps ſucceſſorem obligare potuerit, qui intelligatur? 570. m
quid de obligatione in regulis iuris ſigillatim conſiderandum? 570. ſeq.
de obligatione ſucceſſoris in Longobardicas clientelas, 585
Longobardica inſtituta Germaniam non obligant, 585. a
his ex facto deceſſoris obligatur filius ſolus, non alii extranei ſucceſſores, 586. c
cauſae, cur filius ſucceſſor obligetur, non agnati aut extranei? 587. d. e. 588. f. g. h
de obligatione ex iuris feudalis decreto interpretum diuerſae opiniones, ib.
OBLIGATIO, quae obligatio in feudo hereditario? I, 1, 8, 589. k
quae obligatio in feudo mixto ex mente Pileanorum et Decianorum, 589. m. 590
quae obligatio in feudis ex pacto et prouidentia? 593. o
ab obligatione facti aut aeris alieni liberos liberant confectione inuentarii in omni genere feudi, 594. p
de obligatione ſucceſſoris in feuda prouincialia Germaniae multiplex diſputatio, 595. ſeq.
ab obligatione ſucceſſorem quemuis in clientelas prouinciales, etiam filium liberum eſſe VIII. argumentis probatur, I, 1, 8, 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606.
ab obligatione filium liberat Ius Saxonicum et Sueuicum, eorum textus, 597. a
ab obligatione liberant feudalia diplomata, 602. b
ad filiorum et agnaturum obligationem diplomata medii aeui requirunt conſenſum filiorum, agnaturum, uxoris, etc. exempla de iis, 599. *. 600. **. 601. ***. †*
ab obligatione ſucceſſorem liberant inſtituti peregrini rationes inconcinnae, 602. c
ab obligatione liberant auctoritas et aetas Germanici iuris ante Longobardicā receptionem, 603. d
ab obligatione abſoluerunt curiae imperii ſupremae et Saxonicae, 603. e
ſic adſeſſores Spirae Nemetum ab obligatione filium abſoluerunt, qui patris hereditatem repudiauit, ib. F
filius in Saxonia ſpreta patris hereditate omnino in feudo ſine obligatione ſuccedit, 604. D
quid in liberatione obligationis ex facto deceſſoris prouincialia ſtatuta *diſponunt?* 605. f
ſi uox heredis eſt ſynonymum liberorum, ab obligatione etiam filius ſucceſſor abſoluetur, 606. h
pro obligatione filii ſucceſſoris in clientelas multitudo iureconſultorum, 605. i
de obligatione filii ſucceſſoris in feudis et feudalibus debitis ſtatuta prouincialia, I, 1, 8, 607. m. 608. 609. 610. 611. 612. 613
obligationum ex facto deceſſoris in Germaniae clientelis *cauſae* IV. 614. q. 615
obligatio ſucceſſoris in principatum imperii maxime litigioſa et momentoſa, 616. ſeq.
quidam obligant filium ſucceſſorem in principatum ex iure feudali, 617. b
eorum rationes, rationumque refutatio, ib. c d
quidam obligant ſucceſſorem quemcunque etiam agnatum et extraneum, 619
eorum rationes, 619 g. 620
pro obligatione ex facto deceſſoris conſilia iureconſultorum aduerſus duces Holſatiae, Saxoniae, Boioariae, 623. o
aduerſus Brunſuicenſes, Anhaltinos, duces Sabaudiae, Montisferratenſes, Salutiarum marchiones, 625
aduerſus archiduces Auſtriae, comites Hanouienſes, Schaumburgenſes, Pedemontanos, ib.
aduerſus Mediolanenſes, Ferrariae duces, papam, ib.
aduerſus principes anonymos, 626

OBLIGATIO, pro obligationa principum ex facto deceſſuris ſententiae cociales, I, r, 8, 627. c
pro obligatione ex facto anteceſſoris Icti, 627. s
aduerſus obligationes principum ex facto deceſſoris argumaota X. 628. 619. ſeq.
obligarin ax facto deceſſoris ad formulam principatus aeſtimanda, cur? 629. aa. bb
ab obligatione liberant ſucceſſorem doctnras, ex qua cauſa? 629. cc
in obligationa principis ordinum prouincialium conſeuſu opus eſſe demonſtratur, 633. gg. 634. bb
damna reipublicae ax obligatione ſucceſſoris, 635. ii
in obligatione principis Caeſaris conſenſu opus eſſe alii affirmant, alii negant, aorum rationes, 635. ll 636. mm
obligationem non oriri, quidam aſſarunt, quod principis bona in nexn domaniali ſint, 637. on
ab obligatione principem ſucceſſorem liberant conſtitutiones Caeſarum et principum diplomata, 637. pp, 640. qq
de obligatione uaſalli ratione primi fori, I, 1, r, 681. ſeq.
de obligatione feudaſium debitorum apud Poruſſos, I, 2, 2, 767. bb. 785. 786. 787
da obligatione feudalium debitorum apud Luſatos, I, 2, 4, 885. ſeq.
de obligatione ciuitatum in mutuo apud Romanos, I, 3, 4, 1137. pp
de obligatione ciuitatum imperialium in mutun, 1138. qq
aiuitatum prouincialium, 1141. ss
de obligatione eccleſiae in mutuo, 1145. uu
de obligatiooe epiſcopatus in mutuo, 1145. yy
OBOTRITI, aorum rex Canutus ab imper. Lothario daclaratus, I, 1, 1, 62
ubi habitarunt? ib. F
aduerſus eos Gero dux conſtitutus, I, 1, 4, 231. a
eorum ſedes Mecklenburgum, I, 1, 4, 261. a
inuaſerunt Germaniam, I, 1, 2, 216. bb
eos Germaniae reſtituit Henricus ſuceps, II, 1, 2, 229. t
aorum rex Radegaſius cum 200000. Italiam ingreſſus, II, 1, 12, 527. zz
omnes caeſi ſunt, ib.
eorum primus princeps dicitur Anthyrius II, 1, 12, 538
in ſuis terris celabre Radegaſti idolum ſtatoerunt, II, 1, 12, 529. b
Obrechtus, eios error de origine ducum et comitum, I, 1, 4, 222. i
eius methodus in controuerſa Hiſpaniae ſucceſſione, I, 1, 8, 568. i
de eleoodiis imperii, II, 1, 1, 19. 22. E 69. ee
aius teſtimooium da Germania ſui iuria facta, II, 1, 2, 229. a
ad impenſas belli Turcici ſuadet fructuariam in feudis tutelam, II, 1, 3, 329. g
eius prodromus Alſar. II, 1, 4, 344. o
de Procaſpidaoa tranſactione, II, 1, 4, 345. r. s
eios opinio de uexillo imparii, II, 1, 14, 577. E
Obrigkeit, impropric tribuitur communi iudici, II, 4, 5, 1175
Obſeruantia imperii, nulli reperiuntur, qoi curatam earum rationem babuerunt, I, 1, 6, 310
Obſeruantia imperii, ax aa negotia publica diiudicaoda, I, 1, 6, 309. D
maximum praeſidium in ea, I, 1, 6, 305
ex es deriuandum ius adlegandi, I, 1, 6, 415. 416
primum forum feudale in ea fundatum, I, 2, 1, 665. B. 692. ſeq.
quid de annatis ſtatuit? II, 3, 4, 892. E. 893. A
Obſeruationes Halenſes, II, 3, 3, 864. 865
Obtentus quid? I, 3, 1, 1008
Occam, Wilhelm, eius opinio de Chriſto, I, 1, 3, 163
Oceanus, qui nobis eſt oceanus, parentibus noſtris terram fuiſſe dicitur, II, 1, 10, 487. u
uon *Ochslicz*, abbas, I, 1, 8, 601. ***
Ockelius, eius opinio da urbe Hala, I, 1, 7, 485
Ocrrar, imperiales reliqoiae, II, 1, 1, 11. **
Octauius, uid. *Auguſtus.*
October, boc menſe ſeritur fructus hybernus, II, 4, 6, 1240
Oda, uxor Zuindibolch, II, 1, 2, 214. z
Ode ſignificat fundum, I, 2, 5, 951
Oderuheym, ſtrages ibi facta, hinc prouerbium: ne in Odernbaym unquam ueniant, II, 1, 1, 30. A
Odeſcalcus, chriſtianus ſacerdos, ei inſidiati Slaui ad Suanteuiti uictimam, II, 1, 12, 524. oo
Odilo, auctor uitae Henrici II. II, 1, 1, 60 ***
Odilo, abbas Cluniacenſis, I, 1, 5, 279. C
Odo, Burgundiae dux, petit uxori ſuae Franciae ſceptra, ſed fruſtra, II, 1. 9, 465. l
Oeconomia, aius neglectus, II, 1, 3, 243. a
in oillis ruſticanis condiſcenda, ib.
Orblbergh, I, 1, 8, 640. F
Oetier pronti, I, 3, 4, 1091. D
OFFICIA AVLICA, collatio Romanorum aum Germaniaa officiis, I, 1, 4, 221. h
primariis regni proceribus delata, I, 1, 4. 247. e
Francicum imperium octo numerat, ib.
in imperio Germanico bodie tantum quatuor, cur? ib.
tempore Ottonum non fuerunt hereditaria, I, 1, 4, 150. F
principes imparii quatuor conſtituere poſſunt, I, 1, 4, 253. s
officia palatina Vltraiectini epiſcopi, I, 1, 4, 254. b. I, 2, 1, 653
principes primarii plures quam quatuoc habere poſſunt, I, 1, 4, 254
officia aulica Bambergenſis, 255. b
marchionis Brandenburgici, ib. e
Pomeraniae ducis, I, 1, 4, 256. e
electoris Palatini, I, 1. 4, 269. g
an princeps mutare poſſit? I, 1, 8, 574
in Germanico imperio hareditario munere deſeruotur, I, 2, 5, 919. A
quaenam? I, 2, 5, 920. 921
eorum caoſa eſt, ut ad ea filii educi poſſint, I, 2, 5, 921. E
maiori cura aa adminiſtrent, ib. F
praaclare metantium extet mamoria, 922
electorea feuda acceperunt ea caoſa, ot heredirariis muneribus in aula Bambergenſi defungerentur, 935. r
eum archiofficiis, quae Caeſari at imperio praeſtant, male coofunduntur, I, 2, 5, 935. r
ab iis arcentur foeminae, I, 2, 5, 955. A
OFFICIA AVLICA, officia publica in feudum darl pnſſunt, I, 2, 5, 951
officia aulica ab initio conceſſa, ut iis praediti in aula Caeſaris aut imperio obirent, II, 1, 14, 574. E
atiam in aliis regnis officia aulae hereditaria conſtituta, II, 1, 14, 577. B
uni prouinciae aeterno iura adſcripte non fuerunt, II, 1, 15, 604. uu
OFFICIALES, apud Romanos erant adminiſtri Caeſaris, I, 1, 4, 221. h
principes Germaniae cum officialibus Caeſaris Romani non ſuot conferendi, ib.
quinam formula Dei gratia uti non potuerunt, I, 1, 4, 237. n
octo officiales Francici imperii ſunt camerarius, comes palatii, ſeneſcalcus, manſionarius, uenatores, dapifer, pincerna, mareſchallus, I, 1, 4, 247. a
cur hodie tantom quatuor in imperio Germanico? I, 1, 4. 247 a
manſionarii munere hodie ſimul fuogitur mareſchallus, ib.
uenatores et falconarios Carolingos Ottones et poſteri imperatores conſtituare nequeunt, cur noo? ib.
architecti, piſcatores imperii quales et qui bodie? ib.
officiales et archiofficiales non ſunt aonfundendi, I, 1, 4, 247
tempore Ottonum non fuerunt hereditarii, I. 1, 4, 250. F
ſingulis principibus quatuor officiales palatini conceduntur, I, 1, 4, 253. a
qualibus iuribus uruntor officiales palatini? ib.
officiales Vltraiectini ſunt dapifer, uenator, pincerna, maraſchallus, camerarios, ianitor, ſignifer, I, 1, 4, 254. b. I, 2, 1, 653
plures qoam quatuor priocipes primarii babere poſſunt, I, 1, 4, 254
undecim officiales in Carniolae duaatu, quatuor in Cliuia recenſentur, ib.
officiales S. Galli, ib.
officiales Bambergenſis fuerunt ſupremi S. R. I. officiales ex ſuperſtitione, I, 1, 4, 255. b
officiales marchionis Brand. qoi? ib. e
intec eos fuerunt priocipes Mecklanburgici, ib. d. e
officiales palatini naſtimenta a principibus ſuis acceperunt, ib. e
Pomeraniae officiales a principe ſuo noluerunt inueſtituram petere aut accipere, cur? I, 1, 4, 256. e
officiales Germaniae hereditarii, I, 2, 5, 919
praetaa ordinarios fuerunt etiam alii, qui? ib. 920
officiales Germanici imperii omnes recenſantur, I, 2, 5, 915
eorum cauſae qoae? 921. 922
electores feuda acaeperunt, ut ſint officialas Bambergenſis hereditarii, I, 2, 5, 935. r
officiales hereditarii Bambergenſis et archiofficialas non ſunt confundendi, I, 2, 5, 935 e
ſuo arbitrio ſubofficiales in imperio et in aula Bamberganſi conſtituunt archiofficiales, I, 2, 5, 957
ab iis arceotur foeminae, I, 2, 5, 955. A
an princeps officialas mutare poſſit, Ziagleri et Beyeri iudicium, I, 1, 8, 574. F. 575
num ſalaria eorum ſucceſſor ſoluere teneatur, diuerſa iudicia? I, 1. 8, 575. C

OFFICIALES, apud Romenos officiales in prouinciis mutuum contrahere probibebantor, I, 3,4, 1103. aa
epud Germanos non eſt receptum, commendandum tamen, cur? I, 3, 4, 1105. bb. 1106. cc
io officialibus filiisfam. ceſſat Macedonianum, I, 3, 4, 1120. A
olim ipſi officie ſua in eula ceeſarea aut imperio nbibaor, II, 1,14, 574. E
poſtea ſeculorum ambitione factum, ur imperatores tantum honoris ceuſa aliquos inſignirent, ib. F
plures hinc iiſdem titulis utebantur, 575. A
exemplum eſt in uenatoribus, piſcatoribus, uexilliferis, ib.
officiales hereditarii in aliis regnis, ib. 577. B
in imperio nullo tempore plures quam quatuor aur quinque fuerunt, II, 1, 15, 604
Miſnenſis fuit officialis, ib.
quatuor hereditarii officiales entiqua Germaniae conſoetudine ſupellectilem et utenſilia mortui epiſcopi acceperunt, II, 3, 4, 924. A
add. *Archiofficiales.*
Olaus uid. *Magnus.*
Oldenburgerus, II, 1, 9, 460. II, 1, 1, 11. B
Oldenburgum hodie Lubeca, II, 1, 12, 537. hh
Olo ſeptuaginta reges trucidaſſe dicitur, I, 1, 1, 5. 6. x
Ommiadae, eorum imperium apud Arabes anno hegirae 130. ad Habbaſidarum genus deuenit, II, 2, 4, 713
Onauiticum crimen, I, 3, 3, 1063. C
Onoldinus princeps in curia feudali regia Bohemiae fierit, I, 2, 1, 658. F
uoluit ſibi adrogare ios poſtarum Taxiis indultum, I, 2, 5, 950. D
Onomaſticum procorauit Stephanus, II, 1, 3, 251
Onmnudig, II, 4, 3, 1072. cc
Onoſander, eius locus de militibus, II, 1, 3, 311. u
Ontologia, II, 2, 5, 728
uid. *Metaphyſica.*
de *Ooſterga*, Regnerus, II, 4, 5, 1194
Opera, quo caſu merces non debetur ſeruo? II, 1, 3, 257. e
Opifices non habuerunt Germani antiqui, I, 1, 7, 481. E
an Macedoniano Sᶜᵗo uti queant? I, 3, 4, 1122. pp
Opificia ruſticis ſont interdicte, I. 1, 7, 483. B
OPINIO, canoniſtarum de requiſitis regni, I, 1, 1, 26. F. 27
de imperatoris dominio in uniuerſum orbem, I, 1, 1, 45. C
do pontificis regali dignitate, I, 1, 2, 95. 96
opiniones canoniſtarum diuerſae de iure pontificis circa titulos principom et regum, I, 1, 3, 150. 151. 152. 153
eorum triplices huius doctrinae opiniones, I, 1, 3, 154. 155
eorum opinio de poteſtate claoium, creatione, ſteru exalcationis Chriſti, I, 1, 3, 166. 167
Ictorum opiniones de marchione, I, 1, 4, 211. ſeq. 119
de electoribus, I, 1, 4, 243
de ſuprem n Arauſinorum principum imperio falſae opiniones, I, 1, 5, 282. 283
OPINIO, doctorum opiniones de iure adlegandi uerae, I, 1, 6, 436. 437
de iure adlegandi falſae opiniones, I, 1, 6, 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447
iori edlegandi eduerſae opiniones, I, 1, 6, 449
opinio Icti de urbe Hela, I, 1, 7, 486. 487
doctorum opioiones de ciuitatibus imperielibus, I, 1, 7, 511. 512. 513. 514
de cioitatibus mixtis, I, 1, 7, 519. 520
de ciuitatibus hanſeaticis, I, 1, 7, 523. 524
IX. opiniones de obligatione ſucceſſoris ee facto deceſſoris, I, 1, 8, 542. 543. 544. - 562
doctorum opiniones de patria poteſtate, I, 1, 8, 587. d. e
de feodo hereditario, I, 1, 8, 589. k
Pileanorum et Decienorum opiniones de feudo mixto, I, 1, 8, 589. m
da feudis ex pacto et prouidentia opiniones, I, 1, 8, 593. o
opiniones diuerſae de obligatione ſucceſſoris iu clientelas prouinciales, I, 1, 8, 595. 596
de filio ſucceſſore in feudum doctorum opiniones, I, 1, 8, 605. i
de obligatione ſucceſſoris principis diuerſae opiniones, I, 1, 8, 615 617. 619. g. 623. o. 627. a 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638
Saxoniae doctorum opiniones de foro uaſalli, I, 2, 1, 661. dd
Boioeriae doctorum de foro uaſalli, 664. bb
Ictorum opiniones de primo foro, I, 2, 1, 673. 691. aa 693. ſeq
opinio Meichſneri de feudis, I, 2, 1, 676. b. c
opinio Thomeſii de feodis obletis, I, 2, 1, 670. 22. 676. d
doctorum opiniones de domino directo, 677. g
de apertura et praeuentione primi fori, 678
opiniones de inre poſtarum, I, 2, 5, 924. 925. 926
opiniones de feudo curſuali, I, 2, 5, 952. 953
de ſubinfeudetione feodi curſualis, I, 2, 5, 956
doctorum opiniones de reſciſione tranſactionis, I, 3, 1, 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999
doctorum opiniones de totore notarii, I, 3, 2, 1028. 1029. 1030. ſeq.
X. doctorum opiniones de detractione legitimae, I, 3, 3, 1041. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1075. 1076. 1077
doctorum opiniones de Sᶜᵗo Macedoniano, I, 3, 4. 1116. hh. 1117. 1118. 1119
opiniones doctorum de curatore foeminarum, I, 3, 4, 1133. ll. 1134
opiniones doctorum de inſigniom cuſtodia, II, 1, 1, 23. 24. 25. 26. -34
opiniones de cauſariis dioerſae, II, 1, 3, 263. e f. 264. g. b. i
opiniones de ebbi-comitibus in Gallia, II, 1, 3, 283. r
Gallorum opiniones de lure in Lotharingiam, II, 1, 4, 346. 22. 347. 351
opiniones de uoce ecademiee ueriae, I, 1, 5, 361
de Ceramicis, II, 1, 5, 372
de academiae ſalubritetae dioerſae opiniones, II, 2, 5, 371. 375
opiniones philoſophorum de mente, II, 1, 6, 396
OPINIO, eorum opiniones de uita aeterna, II, 1, 7, 405. 406
uariae opininnes de lege Salica, II, 1, 9, 457
de ſucceſſione in regnem Galliae, II, 1, 9, 459
de liliis inſignibus, II, 1, 9, 464
ethnicorum opiniones de primo homine, II, 1, 10, 475
de ſcriptis patrierc harum, II, 1, 10, 479
de praeadamitis, II, 1, 10, 485
de Noachi partitione, II, 1, 10, 487
de Prudentii patria, II, 1, 11, 491
publiciſtarum opiniones de uexillo imperii, II, 1, 14, 575. 577
publiciſtarum peruerſee opiniones, II, 1, 15, 595. q
de iure eligendi Bohemiae regis opiniones Goldeſti, II, 1, 15, 603 mm. 604. nn. 615. 616
opiniones doctorum de ſorte diuerſae, II, 3, 3, 868. 881. 881. 883. 884
pontificiorum opiniones de Simonia, II, 3, 4, 910. z. 911. 914
doctorum opiniones de praeterentia literatorum et militum, II, 4, 2, 1061. ** 1062. aa
en dignitas inter tutorem et pupillum requiratur, diuerſae opiniones, II, 4, 3, 1094. bb
de matre minorenni tutrice diuerſae opiniones, II, 4, 4, 1141. D
en petris prohibitio tutelae maternae obür, dioerſae opiniones, II, 4, 4, 1149. ff
de confirmatione tutoris diuerſae opiniones, II, 4, 5, 1170. 00. 1171
de curatore minoris diuerſae opiniones, ib. 1188. yy
a. F. 28. dioerſae opiniones, II, 4, 6, 1235. 1236. 1237. 1241. 1243
opiniones in fructuum diuidicula, II, 4, 6, 1255. 1256. 1257. 1258
OPINIO NOVA, de merchionatu Antwerpienſi, I, 1, 4, 225. n
de ducis ac principis nomine, I, 1, 4, 235. l
de electoribus, quod olim ſummos prouinciarum praefectos ſeu capita egerint, I, 1, 6, 403. l
noua doctrina de cioitatibus mediatis, I, 1, 7, 485 486
cur prooincia Brendenburgica et Bohemia ciuitatum imperialium neſcia, I, 1, 7, 494. A
de differentie inter ciuitates liberas et imperiales, I, 1, 7, 501
doctrina noua 2. F. 45. 51. I, 1, 8, 593. o. p
de Caeſareo iure poſtarum doctrina noua, I, 2, 5, 926. A
litigia de poſtis componendi noua doctrina, I, 2, 5, 939. C
noua explicatio l. 19. C. de tranſact. I, 3, 1, 1007. E
de detractione duplicis quartae, I, 3, 3, 1049. xx
noua 2. F. 26. et 29. explicandi ratio, I, 3, 5, 1168 A
de reliquierum origine ſingularis opinio, II, 1, 1, 79
de duplicari globi ceoſa, II, 1, 1, 116
de mutata Germaniae facie ſub Conrado, II, 1, 2, 241. A
edminiſtris cioilibus ſuadetur, ne alimenta e domino ex iure Rom urgeant, II, 1, 3, 316. B
de feodis Germaniae doctrina noua, II, 1, 3, 330. 331. 332
ſingularis opinio de aeternitare, II, 1, 6, 393. E
de ἐντελεχείᾳ Ariſtotelis, II, 2, 7, 424
de lege Salica, II, 1, 9, 458
OPINIO

OPINIO NOVA, de terra Salica, II, 4, 9, 459. e
doctrina noua de origine et diuerſitate linguarum, II, 1, 14, 553. 554. 555
de urbo Alfono Ptolemaei, II, 1, 14, 558. F
de forma reipublicae Germ. hodierna, ab aeuo Carolingorum prorſus diuerſa, II, 2, 15, 593. I
de rebus merae facultatis, II, 1, 15, 619
noua explicatio c. 3. X. de ſortileg. II, 3, 3, 880. F
de inueſtitura per baculum, II, 3, 4, 909.
de origine annatarom noua doctrina, II, 3, 4, 921. 922 923. ſeq.
an patris ſola prohibitio tutelae maternae obſit, opinio ſingularis, II, 4, 4, 1150. C
matri nutrici adiudicatur uſusfructus ex bonis pupilli, II, 4, 4, 1159 B
mater legitima non deſtituitur, etſi tutorem non petat, II, 4, 5, 1193. D
legis 2. F. 28. noua explicandi ratio, II, 4, 6, 1238. 1239. 1240
de fructuum attributione, II, 4, 6, 1247. ſeq
Opmerus, Petr. iudicium de eo, I, 1, 4. 246. t
de *Opperſdorf*, Georg. eius querela de ignorantia iuris Sileſiaci, I, 2, 3, 813. *
Oppignoratio, ſine domini et agnatorum conſenſu feudum oppignorari nequit, I, 1, 2, 775 ll
Orage, Celtis uentus, I, 1, 5, 270. D
Orantia, I, 1, 5, 276 A
Orarium, id eſt, ſtola, II, 1, 1, 102. †††
Oratores dicti ſunt reges, I, 1, 1, 4, 5
liberales erant eum deorum nominibus, II, 1, 12, 515. p
Orationes ludicrarum Lugduni, 1644. editar. II, 1, 5, 378 E
Orbis nouus, Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 2, 95. E
diu homines latuit, II, 1, 7, 417. C
Orbus, non exprimit uerbum orphani, II, 4, 3, 1083. B
Orcadicae inſulae, earum reges paupertati adſueti erant, I, 1, 1, 7. 8. mm
Orcus, ſors ex urco trahebatur, II, 3, 3, 878
Ordalia, olim nota, II, 3, 3, 878. II, 1, 1, 195. F
Ordinatio, cum ritu confirmandi non confundenda, II, 3, 4, 909. A
quid? ib.
non commiſcenda cum inueſtituris, ib. 910. x
- - - *Cameralis*, I, 2, 1, 692. aa
- - - *Magdeburgica*, II, 4, 4, 1118. II, 4, 5, 1164. C
- - - *Politica Francofurtana*, II, 4, 5, 1166. kk
- - - *Politica Rudolphi II.* I, 3, 2, 1024 E
- - - *Saxonica*, II, 4, 6, 1168. oo
ORDINES IMPERII, qui? I, 1, 6, 315. B
ſtilo curiali uocantur ſtatus, ib.
iis adlegandi ius regni iure competit, ibid.
eorum iura ſub Ottonibus uſque ad interregni tempora ſuppreſſa, I, 1, 6, 325. 326
non neglexerunt ſua iura, 327. ſeq.
denegarunt Maximiliano auxilia contra Venetos, cur? 333. E
habent tria collegia, 344. C
obſeruarunt ſua iura in pace Weſtphalica, ib. 345. ſeq.
ORDINES IMPERII, exteri reges ſine iis tranſigere noluerunt, 353
ſinguli ac uniuerſi ad pacem Weſtphalicam inuitati, I, 1, 6, 360. 364
de loco diſputarunt in pace Weſtphalica 368
in eius ſubſcriptione urſerunt etiam regni ordinum conſenſum, 371
eorum ſcrupuli in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 401. x
ordinum tria collegia per aliquot ſecula obſeruatum diſcrimen, 403. c
eorum auctoritas in imperii legationibus multifariam interponi poteſt, 425. D
olim varius diuerſos a Caeſareis legatos miſerunt, cur? 446
eorum adlegatos Caeſaris curatores eſſe ſcurrilia ſunt, 448. E
ex quibus ordinibus adlegati eligendi, 453 454. 455. 456
ordines eccleſiaſtici et ciuiles ſunt, 460
in matricula nominatim recitati, I, 1, 7, 520. D
eorum ſubſcriptionem Galli in pace Riſuicenſi urſerunt, I, 1, 8, 554. b
ſtatuerunt in comitiis, ne imperio aut ſucceſſori ulla ex facto Wenceslai obligatio eſſet, 5 5. g
habent ius adoptandi ſubdominos, I, 2, 1, 666. A
ius poſtarum iis ſaluum manet, I, 2, 5, 927. D
Caeſari abſentiam excuſant, quoties ipſi inueſtituram non ſuſcipiunt, II, 1, 15, 122 a
olim regibus maieſtatia uerbum non dederunt, aliud hodie, II, 4, 2, 1055
eorum conuentiones cum rege Galliae et Czaaro, 1056
- - - *Provinciales*, eorum conſenſus in obligatione principis neceſſarius, I, 1, 8, 629. bb. 634. 633
eorum conſenſus in alienatione neceſſarius, I, 2, 1, 660. B, 666
utile dominium olim ad eos recidit, I, 2, 1, 678. n
in Gallia candidatum nominare queunt, II, 3, 2, 817. C
quid obſeruandum in conſtitutione tutorum, II, 4, 5, 1182. B
Ordinis iura, habet primas, II, 3, 1, 780. E 781. 796. II, 4, 4, 1120. A
Ordo Equeſtris, a munere adlegatorum excluditur, I, 1, 6, 454. E
territoriales legationes inſtruere poſſunt equites S. R. I. ib. F
urbes Germaniae antiquisſimas effecere, II, 1, 14. 562. D
eorum aetas, II, 4, 1, 1044. kk. 1046. nn
praelati doctoribus, II, 4, 2, 1064. k
in torneamentis excludunt ignobiles, II, 4, 3, 1093. B
- - *Hieroſolymitanus*, ei pars principatus Arauſini donata, quam donationem Fridericus II. irritam fecit, I, 1, 5, 191. 292
- - *Iohannitious*, per Vendiam eſt penes Brandenburgicum, I, 1, 4, 269. r
ei filii principes ultrageniti adſcripti, I, 1, 8, 631. ff
quam nobilitatem exigat, I, 3, 5, 1164. e. 1162
- - *Lazari*, cum Sabaudiae dux coniunxit eum ordine S. Mauritii, II, 1, 1, 122
- - *Mauritii*, eius conditor Amadeus VII. II, 1, 1, 152. 129
- - *Militiae S.* I, 3, 5, 1162
Ordo templarius, a rege Galliae extinctus, I, 1, 3, 195
ei filii principes adſcripti, I, 1, 8, 632 ff
- - *Teutonicus*, ſceleribus ſuis Poruſſiam amiſit, I, 2, 3, 195. A
papa ei quamplurima in Italia ademit, ib.
eius patrocinium exercet landgrauius Caſſellanus, I, 1, 4, 269. r
ei filii principes adſcripti, I, 1, 8, 632. ff
celebrat Friderici II. diploma, I, 2, 1, 679. F
eius tyrannidi debetur feudum Poruſſicum in ſpecie, I, 2, 2, 749
quam nobilitatem requirit, I, 1, 5, 1164. 1162
ei inuentio lanceae adſcribitur, II, 1, 1, 185. 190
- - *Benedictinus*, II, 2, 2, 673
Ordre de la charité chrétienne, fundator eius Henricus III. II, 1, 3, 288. B
Orengia, *Orenge*, a Orenge il n' y a point des Orenges, I, 1, 5, 276
Organiſta, eius nominatio competit patrono, II, 3, 2, 824. C
Oriens, oriente denotatur Arabia, II, 2, 4, 704. b
orientis imperatores, I, 1, 1, 41. 42. °°
Origenes, Timaeum eſt interpretatus, II, 1, 5, 376. B
eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. ll
eius locus de theologia, II, 2, 1, 643. ƺ
omnis generis doctrinas tradidit, II, 2, 2, 670
eius dictum de philoſophia, II, 2, 9, 760. E
Origeniani, negans infernalium poenarum aeternitatem, II, 1. 7, 416. E
Ormuzii praefectus, I, 1, 1, 113. A
Orphani, dicuntur quoque milites inualidi, II, 1, 3, 276
Graecorum ὄρφανος pupillus eſſe ſolet Romanis, ib.
conſultius orphani uox in Latio retinetur, ib. 277. 278. b. II, 4, 3, 1083
ſignificat uniuerſim hominem orbum parentibus, fortunis aut utriuſque, II, 1, 3, 272. h
orphani ſenſus in iure ciuili, II, 1, 3, 252. L I, 3, 4, 1110. B
de orphanis lex Solonis, II, 4, 6, 1164. D
Orphanotrophi, magna eorum dignitas in imperio orientis fuit, II, 1, 3, 271. b
Ὀρφανοτροφεῖον, II, 1, 3, 151. f. g. 252
eius primus inuentor Zoticus, II, 1, 3, 271. a
Orphed, I, 3, 1, 1001. B
Orpheus, eius lyra, II, 1, 5, 385. k
eſt antiquisſimus poeta, II, 1, 7, 420
perſuaſit ſuis ſe impetraſſe coniugi aditum ad ſuperos. ib.
inuentio literarum ei adſcribitur, II, 2, 10, 480. I
eius doctrina, II, 2, 2, 663. D
Ors, idem ac arca, II, 3, 3, 871. *
Ort, II, 3, 3, 871. *
Ortenburgici comites, eorum controuerſiae cum Boioariae duce, I, 2, 1, 664. hh. 675. 676. b. 690. 691. y
Orthel, uocis notatio a ſortilegiis, II, 3, 3, 878
Or, eius etymologia, II, 3, 3, 871. *
Oſculum, principes ex ſuperſtitione pedibus ac manibus pontificis oſculum imprimunt, I, 2, 3, 137. o
figmentum pontificiorum, eo crucem Chriſti honorari, ibid. 137. II, 1, 1, 109

Oſculum, pontifex ceu debitum uaſalli interpretatus eſt, II, 1, 1, 109. p
Oſius, Felix, II, 1, 1, 52. 63
Oſnabruga, ibi pax inita, I, 1, 6, 344 E
quo tempore immediata facta, I, 1, 7, 493. C
Oſnabrugenſis epiſcopus, habet curiam feudalem, I, 2, 1, 687. k
de debitis feudalibus quid praecipit, I, 1, 8, 612. 613
proceſſus fori clientelaris, I, 2, 1, 715. ſeq.
elector Hannueranus alt epiſcopus Oſnabrugenſis, II, 3, 1, 807. 808
Oſnabrugenſis pax, eius hiſtoria, I, 1, 6, 343. 344. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 378. 434. l. I, 2, 1, 705. k II, 3, 1, 839
eam impugnuit de Euſebiis, I, 3, 1, 1013. D
in ea utriuſque religionis eadem iura, II, 1, 169. C. 73. qq
in ea Carolus III. Lotharingus excluſus, II, 1, 4, 354. 355
quid de ſacris diſponit? II, 3, 2, 846. C
de electione epiſcopi ſtatuit, II, 3, 4, 906. 907. 908
ui aius iura papalis debentur principibus, II, 3, 4, 962. F
Ὄσσα, II, 4, 3, 1073. A
Oſtenta de reliquiis, II, 1, 1, 80
Oſtiarius, ai fit χειροθεσία, II, 3, 4, 912
Othertus, Argentinenſis epiſcopus occiſus, II, 1, 2, 240
Otfridus, II, 4, 3, 1073
Othmarus, a Sueuiae comitibus uexatus, II, 1, 2, 208. c
OTTO I. imperator, Haraldum Daniae rectorem uicit, I, 1, 1, 60. B
Daniae regnum imperio ſubiecit, ib.
eius auſpicio rex Bohemiae creatus, I, 1, 3, 159. C
Romam accitus imperator ſalutatur, I, 1, 3, 200. F
eius auctoritate marchia Geroni obuenit, I, 1, 4, 131. d. e
a Francis in regem electus, I, 1, 6, 325. A
Boios multis bellis adflixit, ib. B
legatos ſua auctoritate cacepit, ib. E
Halam cum uicinia archiepiſcopo Magdeburgico donauit, I, 1, 7, 487. D. 491
ſub eo omnes ciuitates mediatae fuerunt, 491. G. 492
eius diploma de abbatia Quedlinburgenſi, I, 1, 8, 639. *
dona miſit Athelſtano, cur? II, 1, 1, 90. 91. II, 1, 1, 172. 187
ei lanceam Mauritii ſimul cum regno tradidit Boſo, II, 1, 1, 200. B
Italiam perpetuo iure Germaniae aſſeruit, II, 1, 2, 230. w
ſubſcripſit priuilegio Magdeb. cum aſſenſu principum imperii, II, 1, 2, 237. y
ſcripſit ſe regem Lotharienſem, II, 1, 4, 346. x
Lotharingiam poſſedit, ib.
ab eo Retra urbs euerſa, II, 1, 12, 529, b
Slauos perdomuit & Radegaſtum accidit, II, 1, 12, 530. d
ab aius temporibus floruit epiſcopatus Altenburgenſis, ib. 540. as
ſub eo rex Bohemiae comitiis interfuit, II, 1, 15, 600
proſcripſit Boleslaum, cur? 601. ii
Magdeburgico conceſſit ius iudicii, 610
in animo babuit, ut primariae prouinciae honorem ex Francia auferret in Saxoniam, I, I, 1, 786. B
aius diploma, II, 4, 1, 5914. D
Otto II. imperator, I, 1, 4, 233. i
ſub eo omnes ciuitates mediatae fuerunt, I, 1, 7, 491
electitio iure imperauit, I, 1, 7, 492
eius dono lanceam Mauritii Boleslaus accepit, II, 1, 1, 200
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuere, II, 1, 15, 600
Otto III. imperator, Adalberti limina uiſitat, I, 1, 1, 49
coronat Boleslaum Chrabri, ib. F
reuertitur Magdaburgum, I, 1, 1, 50
fuit conſanguineus Adalberti, ib.
ei regium titulum acceptum ferunt Poloni, I, 1, 3, 179. C
moribundus Heriberto inſignia commendauit, II, 1, 1, 25. B. 28. D. 29. 37. 171
Caroli M. tumulus ab eo apertus, II, 1, 1, 48
donauit Boleslao reliquias, II, 1, 1, 130. 131. 200
aius pugna cum Romanis, II, 1, 1, 201
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600
capitulis ius eligendi conceſſit, II, 3, 1, 796
Otto IV. anti-caeſar, I, 1, 1, 55. A
Bohemiae reges introduxit, I, 1, 3, 177. A
corpus flagris caedendum praebuit miniſtris, I, 1, 3, 135
inſtituit patriarcham Aquileienſem, I, 1, 6, 426. A
eo mortuo, Henricus Brunſu. detinuit inſignia, II, 1, 1, 38. 67. 173. 174
confirmauit Conradum Spirenſem in munere cancellarii, II, 1, 1, 39
coronatus Aquiſgrani, II, 1, 1, 52
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600
Otto, Aubaltinus, Ericum VII. Daniae regem ſubdominum adſciuit, I, 2, 1, 671. F
Otto, Brandenburgicus dux adpellatur, I, 1, 4, 233. h. i
Otto, Boioariae dux, iuriſdictionem nobilibus conceſſit, I, 2, 3, 833. E
Stephani coronem in poteſtate habuit, II, 1, 1, 202. B
Otto, dux Saxoniae et Thuringiae Cunrado ſubiectus non fuit, I, 1, 6, 323. A
uniuerſus ducatus ad eum tranſmiſſus, II. 1, 2, 277. B
regulus Saxonum dicitur, II, 1, 2, 209. d
a Francis eligitur rex, II, 1, 2, 216. b
negotii difficultatem ueritus, commendat Cunradum I. ib. D
ſummum imperium apud eum ſub Cunrado uiguit, II, 1, 2, 218. m. 216. e
Otto, Brunſuicenſis lineae Harburg. Mechtildem uxorem babuit ſub lege Salica, I, 3, 5, 1174
Otto, filius, ei controuerſia mota, I, 3, 5, 1174
Otto, comes Rittbergenſis, perfidiae accuſatus, ab Haſſiae landgrauio in obſequium redigitur, I, 2, 1, 697. †*
Otto, epiſcopus, Triglae cultum exſcidit, II, 1, 12, 543. o
Otto, deputatus Moguntinus, I, 1, 6, 419. *
Otto, Friſingenſis, II, 1, 1, 26. II, 1, 3, 305. l II, 1, 4, 348. cc. II, 3, 3, 866. *
Ottocarus, *Ottogarus*, a Philippo rex Bohemiae uocatus ab Ottone confirmatur, I, 1, 1, 54. 55
legatos ad comitia imperii miſit, I, 1, 6, 329. F
Ottocarus, *Ottogarus*, nuncios ſuſpendit, I, 1, 6, 330
ei clientelares literae a Richardo datae, II, 1, 1, 57. E
aemulus Rudolfi I. II, 1, 15, 606. pp
eius diploma, II, 1, 15, 608. rr
Ottomannica porta, ei non dandum, ut principes ad regalas dignitates euehat, I, 1, 1, 112. B
Galli uanos auſus exploſit, II, 2, 8, 755.
Ου Graecorum idem ac Germanorum ow, II, 1, 12, 335. x
Ouſridinga, caſtellum, II, 1, 2, 223. bb
Ouidius, eius poetica libertas, II, 1, 11, 505. D
aius uerſus de militibus, II, 1, 3, 313. a
Ourange, I, 1, 5, 276
Ouſtal, II, 1, 3, 254. p
Oxenſtirnius, eius conſilium, I, 1, 6, 369. u
Oxonienſis academia monachis multum debet, II, 2, 2, 695. A
uocatur ſecunda eccleſiae ſchola, II, 2, 2, 680. F

P.

de PAar, Io. Chriſt. comes, ſupremam in Auſtria poſtarum praefecturam gerit, I, 1, 5, 929. F. 930
a Caſare Ferdinando II. delectus, I, 1, 5, 942. A
Pacht eſt uerbum aequiuocum, II, 4, 6, 1153. n
Pachymeres, eius locus de ſorte, II, 3, 3, 879
Paciebellus, Io. Bapt II, 1, 3, 336. A
Pacius, Iuſtus, defendit Grotium, II, 1, 1, 642. u
PACTA, pactum non recte generis loco in tranſactione ponitur, I, 3, 1, 967. D
pacta iure Romano matrem a tutela non excludunt, II, 4, 4, 1151. ii
apud Germanos aliquando excludunt, ib. kk
illuſtres perſonae plurimum pactis reguntur, 1152. B
- - *dotalia* legibus ſcriptis et conſuetudinibus locorum derogant, II, 4, 7, 1281. C
ex his ſuccedunt coniuges, II, 4, 7. 1298. hh
- - *nuda* obligant apud Germanos, II, 4, 3, 1085. yy
- - *de retrouendendo*, in uſuſructuum diuiſio obtinet, II, 4, 6, 1249. ll
- - *acquiſitiua*, *renunciatiua*, *conſeruatiua*, *diſpoſitiua* moribus Germaniae inualuerunt, II, 4, 7, 1266. B
- - *ſucceſſoria confraternitatis*, *ganerbinatus*, an ſucceſſorem obligent? I, 1, 8, 551. o. p
locum legitimae et Trebellianicae non faciunt, I, 3, 3, 1081. nn
- - *ſucceſſoria* quartarum ignara ſunt, I, 3, 3, 1081. nn
ualent apud Germanos, II, 4, 3, 1086. A
de futura ſucceſſione uiuentis iure Romano non ſunt licita, aliud apud Germanos obtinet, II, 4, 7, 1266. B
Padrabrunna, ibi comitia habita ſub Ludouico pio, I, 1, 6, 120. B
Padua, ibi floret academia, II, 4, 1, 1035
Palaeſtina, II, 2, 4, 722
Palaeſtra ab artibus militaribus ad otia litterarum tranſlata, II, 1, 5, 366. e,
Palamedes

Palamedes inuentor literarum creditur, II, 1, 10, 480. I
Palatia Caeſarum ſunt cauſa urbium, I, 1, 7, 482. D
Palatini, Caeſari in ſingulis fere prouinciis ſingulares fuerunt, II, 1, 1, 53. C
principes habere poſſunt palatinos, I, 1, 4, 254. b
Palatinus, elector, duo archiofficia habet, I, 1, 4, 269 g
exercet ius Wildfanglatus iure territorii, I, 1, 4, 269. 270. s. I, 2, 5, 921
eius controuerſia cum duce Aurelianenſi, I, 1, 6, 396. a
reformauit in palatinato, cuius reſtaurationem urſerunt in comitiis, I, 1, 6, 401. u
eius clientes et curia feudalis, I, 2, 1, 658. C
ſuſtinet duas perſonas, ducis et Caeſaris, I, 2, 1, 659. A
eſt uicarius imperii, I, 2, 5, 920. C
Παλινδικία quid? I, 3, 1, 973. A
Palladius, epiſcopus Heliopolitanus, Chryſoſtomi uitam ſcripſit, II, 3, 4, 915. e
eius locus de Simonia Antonini, ib.
Pallas, II, 1, 5, 381. a
Pallium electorum, aetas eius incerta eſt, I, 1, 4, 259. c
- - *epiſcoporum*, II, 1, 1, 99. 100
Iohannes X. dedit illud Bremenſi epiſcopo, II, 1, 2, 239. a
eſt canonicorum incommodum, II, 3, 4, 915
- - *imperiale*, cur audiat pluuiale? II, 1, 1, 99. on
alii affirmant, quod ſit pontificale, 100. B
alii negant, eorum argumenta, ibid.
cur alienum ab hermalino? ib. F
Palmerius, eſt ſcriptor octogenarius, II, 1, 5, 377. f
extollit calculum, 378. D
Pamphilus presbyter Caeſareenſem ſcholam aperuit, II, 2, 2, 671
Panaetius tribuit Athenis aeris temperaturam, II, 1, 5, 376. B
Panciroſus, G. II, 1, 5, 265. d
Pandectae, II, 1, 3. 264. n
Panis, Pomeraniae fluuius, II, 1, 12, 519 b
Panis-brieffe exercuerunt Brandenburgici, I, 1, 4, 271. x
quid? II, 1, 3, 304. f
competunt imperatori, ib.
nihil commune habent cum primariis precibus, ib.
Carolus V. dedit eas Paul Strasbergern, 305. f
errores doctorum de iis, 305. i
iis imperator coenobiis commendat pauperes, II, 3, 2, 826. y. 827
Panner uid. *Vexillum*.
Panormitanus teſtatur de Alphonſo, militibus miſſionem petentibus concedente, II, 1, 3, 314. e
Pantheus Venetus peculiare Alphabetum Enochi libro tribuit, II, 1, 10, 485. A,
Papa, ei ſolenne eſt, reges homines ſuos, id eſt, uaſallos dicere, I, 1, 3, 194. D
in cauſas publicas ſe intulit, I, 1, 3, 200. F
contra eum reſponſum, I, 1, 8, 625. F
quibuſdam caſibus concedit auctoritatem in transferendis reliquiis, II, 1, 1, 72. *
eadem uocis olim quae hodie adpellatio, ſignificatus omnibus ſeculis diuerſus. II, 3, 1, 773. A
Papa, honoris et reuerentiae titulus quondam fuit, II, 3, 1, 773. B
fruſtra extollitur propter maieſtatem urbis ac orbis Romani, ib. E
an Simoniam committat, controuertunt, II, 3, 4, 939. q
add. *Pontifex*.
Papaſaua, Mich. de montibus pietatis, II, 1, 3, 334. d
Papale territorium in regnum uerſum, I, 1, 1, 106. D
Pape, Io. ſingulare exemplum principis euang. in Germania recenſet, qui iure annatarum utitur, II, 3, 4, 972. C
Papebrochius edidit leges palatinas Iacobi Aragoniae regis, II, 1, 1, 29. mm
iudicium de hoc libro, ib.
edidit MSt. Browillerenſe, II, 1, 1, 29. 30
propyl. ad acta SS. II, 1, 1, 69. A
eius locus de canonizatione Caroli M. II, 1, 1, 82. A
exhibet Caroli M. imaginem, II, 1, 1, 114
Paphlago, Michael, imperator, II, 1, 3, 273. c
Paradinus eius locus de laicis abbatibus, II, 1, 3, 281. A
Paradiſus, in delitiis foedidae carnis paradiſum ponunt Mahumedani, II, 1, 7, 416. E
fruſtra ab auctoribus cum quatuor fluminibus quaeritur, II, 1, 20. 488. A
Paragare quid? I, 3, 5, 1167. q
Paragia non reſpondent legitimae, I, 3, 3, 1079 gg
ultragenitis filiis relinquuntur, 1078. 1079. 1080.
Paragoge apud poetas palliatus error, II, 1, 11, 506. B
Parchim, ditio Venedorum, I, 1, 4, 264. h
PARES CVRIAE iudicant cauſas feudales, I, 2, 1, 685. F
ad eos pertinent cauſae inter dominum et uaſallum, I, 2, 3, 861. ii
ubi non audiuntur, nihilominus lites perſequendae coram regimine uel tribunali prouinciae, I, 2, 685. F. 688 I. 6.9
eos agnoſcit Beſoldus et commendat Richter, I, 2. 1 693. D
etiam cameraliſtae, ib. 69.. cc. 694
in Saxonia deſierunt. cur? I, 2, 1, 686
in multis locis adhuc in uſu ſunt, 652. a. ſeq.
- - - *Archipalatinae*, I, 2, 1, 658. 686. g
- - - *Bambergenſis*, I, 2, 1, 687 * 693
- - - *Bohemiae*, I, 2, 1, 657. 686. *
- - - *Bauariae*, I, 2, 1, 688. l
- - - *Brandenburgenſis*, I, 2. 1 683. *
- - - *Cliuenſis*, ibi dicuntur Mannen, I, 2, 1 688
- - - *Colonienſis*, I, 2, 1, 655 686. a
- - - *Geldriae*, I, 2, 1, 688. n
- - - *Haſſiae*, I, 2, 1, 700
- - - *Iuliacenſis*, I, 2, 1, 688. o
- - - *Luſatiae*, I, 2, 2, 689. p. I, 2, 3, 855. gg. 859. 861
- - - *Moguntini*, I, 2, 1, 687. k
- - - *Montani*, I, 2, 1, 683. o
- - - *Pomeraniae*, I, 2, 1, 688. m
- - - *Tecklenburgenſis*, I, 2, 1, 689
- - - *Tirolenſis*, I, 2, 1, 689. q
- - - *Treuirenſis*, I, 2, 1, 654. g. 686. d
- - - *Vltraiectinae*, I, 2, 1, 652. a. 616. c
- - - *Wirzburgenſis*, I, 2, 1, 656. n
- - - *Wurtenbergiae*, I, 2, 1, 662. 686. h
add. *Feudales curiae*.
Pariſienſis academia uid. *Academia*.
Pariſienſis, Matthaeus, teſtatur de feudo Angliae, II, 2, 3, 297. d
Pariſini habent tutelam fructuariam, II, 4, 6, 1207
Pariſius, Petrus, I, 1, 8, 626. A
Parladorius, II, 3, 4, 898. E
Parmenides, eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. ii
PAROCHI, olim erant publicis diuerſoriis uel uecturis praefecti, II, 3, 2, 819. w
unius uici accolae et eidem dioeceſi ſubiecti dicebantur etiam parochi, ib. B
parochorum querelae ceſſant, ſi iis minor cura opum ac laudis, 820. B
libertas parochum nominandi et praeſentandi competit nobilibus, ib.
dicti ſunt parochi non domini parochiae, II, 3, 2, 810. D
parochorum deſideria in praediis ruſticanis, II, 3, 2, 822. q
in parochis uocandis maior olim patronorum auctoritas fuit, ib. s
quae doctrina in iis requiritur, 823. A. 825. t
non ſolum parochi nominatio patroni eſt, ſed etiam aliorum, 824. c
ex quibus cauſis quis iure parochum nominandi deſtitui poteſt? 823. r
parochis urbanis ſportulae ex erectione ruſticanorum parochorum ſunt detractae, 825. x
non habeant animum rerum nouarum ſtudioſum, 826. D
in parochi uocatione interdum plures patroni concurrunt, 729. a
poſt parochi auditam concionem ruſtici audiuntur, 832. A
certis caſibus in unius parochi poteſtatem duae parochiae ueniunt, 831. g
ſacrae literae et inſtituta primae eccleſiae uolunt, ne plebi parochus obtrudatur, 833. I
parochi commendationes degenerarunt in iura nominationis, 835. n. 836. c
parochi nominatio patrono eripi poteſt, quo caſu, 838. A
parochum catholicum commendare religioni ſibi duxerunt Lutherani, 837. s
catholici a iuribus nominandi parochos euangelicis eccleſiis abſtinere noluerunt, 838. B
ui pacis Weſtphalicae patronus Lutheranus parochum reformatae eccleſiae nominare nequit, II, 3, 2, 839. x
parochus catholicus euangelicis obtrudi nequit, 841. y
ſi catholicus catholicum parochum praeſentare uelit, amittit ius ſuum, 842. z
formula patroni catholici ad parochum euangelicum, 842. E
parochus aptus ſuperintendenti nominandus, 843. d
parochi ſcientia et integritas uitae, 847. c. 848. d
quid de Simoniaco ſtatuendum? 848. f
PAROCHIA quid? II, 3, 2, 819 e
eſt uel urbana uel pagana, ib.
uel mater uel filia, ib.
olim urbes in parochias ex aedium ordine ab uicinia non fuerunt diſtinctae, ib. C
querelae de parochiis neglectis, ib.
parochiarum diuiſio Dionyſio papae adſcribitur, 810. B
de parochiis in pagis ſerius cogitatum eſt, ib.
inſtitutae ſunt in pagis tolerantia epiſcopi, ib.

PARO-

PAROCHIA, ob parochiarum inſtitutiones ius patronatus exortum, II,3,2, 821. o
ad parochiae inſtitutionem ab aliquibus requiritur dos, aedificatio, fundus, 822. p
in parochiae candidatos olim minor ſcientiarum adparatus ſuffecit, 822. r
gratia pontificis pagi ab urbanis parochiis exemti fuerunt, 824. B
ob parochiae deletionem iure patronatus quis deſtituitur, II, 3, 2, 823. r
in pleriſque locis patroni id dederunt epiſcopo, ut parochiis candidatum commendarent, 825. e. 826. u
rusticanarum parochiarum inſtitutiones urbibus plurimum nocuerunt, 825. x
parochiis ruſticanis deſtinati agri in manus mortuas uenerunt, ib. E
quid iuris, ſi uni parochiae plures legiantur? 829. a
in parochiis urbanis iura nominandi a reliquis diſtincta ſunt, cur? 829. b
parochiae Vlricianae Halenſis exemplo eſſe poteſt, ib.
qui ad inſtruendam parochiam aliquid contulit, ipſo iure nomen patroni tulit, 830. D
parochiae filiae ordinario iure patrono deſtituitur, cur? 831. A
in parochiis ruſticanis patroni iura ſunt liberiora, 831. c
parochiarum plurium unio unde? 831. g
inter parochias connexas et ſibi ſubiectas diſcrimen faciendum, 833. h
ſi matrix parochiae haeretica, filiae ei ſe ſubtrahere poteſt, 834. i
parochiae nouae quandoque ius praeſentandi deeſt, 833. k
controuerſia Coethae agitata in nouae parochiae inſtitutione, 834. C
parochiarum Noribergenſium patronatum epiſcopus Bambergenſis habuit, a quo redemerunt, II, 3,2, 835. D
parochiarum patronatus plebi ereptus, quo iure? 835. m
parochias Lutheranae ſaepius eſt patronus pontificius, 837. s
parochiis catholicis hominem pontificium commendare religioni ſibi duxerunt Lutherani, ib.
pontificii parochiarum euangelicarum patroni eſſe non dubitant, 838. B
grauamina et remedia euangelicorum aduerſus haec, ib.
in parochia reformata Lutheranus praeſentandi iura amittit, 839. t
euangelicae parochiae a patrono haereticus obtrudi nequit? 841. y. 842. z
caſus controuerſus de hac quaeſtione, ib. b
parochiae paſtorem nominare fructus patroni habetur, 843. d
eiuſdem parochiae alius patronus aliuſque nominator eſſe poteſt, 843. e
iura patroni iuxta nominationem in parochiis quae? 843. f
de iure patroni in euangelicas parochias conſtitutio Wurtenbergica, 844. g
parochiae e collegiis ſacris rarius exſtructae, 852. B
parochiae reditus a patrono ſubtrahi nequeant, ob poenam in ſpoliatores ſtatutam, 851. s
ad Lutheranas parochias hodieque patroni catholici paſtores nominant, II, 3, 2, 853.
Parochiales, *Parochiani* olim non adſtricti fuerunt uni parochiae, II, 3, 2, 819. o
Parochiales, *Parochiani*, querelae de iis, quod parochias negligant, a partium ſtudio non alienae, II, 3, 2, 819. n
olim in uillis ruſticanis non habuerunt parochos, 822. q
quae iura eorum in nominando? 833. l
de eorum iure cenſura, 835. m
eorum grauamina propter catholicos patronos, 837. s
Parochialia quid? II, 3, 2, 821. o
in diuidendis fructibus parochialibus diſputant, II, 4, 6, 1255. pp
Parrer, II, 3, 2, 820. E
Parricidia, Italis frequentia, I, 3, 4, 1115
Parthamaſpates, Parthis a Traiano rex datus, I, 1, 1, 40, 113. g
Parthi, eorum rectores regis regum titulos adfectarunt, I, 1, 1, 29. A
iis Traianus regem conſtituit, I, 1, 1, 39. 40. 113
Paſchalis, pontifex, Carolum M. in numerum ſanctorum ſcripſit, II, 1, 1, 81. C
Paſchalis cerei incenſus, hic ritus Prudentio recentior eſt, II, 1, 11, 507. D
PASCHALIVS, ſcriptor de coronis, II, 1, 1, 12, 34
Paſcua, quae fructuum diuiſio in iis, II, 4, 6, 1257. xx
Paſquier de Recherches de la France, II, 1, 3, 285. x
Paſſauienſis epiſcopus, mediatas ditiones a Boioaria exemit, I, 1, 7, 490. D
Paſſauienſis pax concedit liberum exercitium trium religionum ſociis, II, 3, 2, 818. F
Paeſſe, I, 1, 4, 213. f
Paſſio Chriſti ſtola ſignificatur, II, 1, 1, 101. ***
Paſtores lyram ac calamum ſcire tractant, II, 1, 10, 481
Paſtores eccleſiae uid. *Parochi*, *Sacerdotes*.
Paſtorius, in Franconia rediuiua de cauſis tranſlationis inſignium agit, II, 1, 1, 10. E. 21. cc
eius iudicium de Ingeniis tardis, II, 2, 1, 649. rr
Pater, quibus caſibus liberos alere non teneatur? I, 3, 3, 1065. mm
non tenetur ad alimenta, niſi in ſubſidium, I, 3, 3, 1065. nn
caſus, ubi auus patre uiuo nepoti tutorem ſcribit, II, 4, 3, 1092. cc
ubi patrem habenti tutor datur, ib.
Paterculus, Velleius, eius teſtimonium de Tiberii libertate in milites, II, 1, 3, 269. B
Patres eccleſiae dignitatem regum exterorum ſanctam habuerunt, I, 1, 3, 158. B
confirmant praebendas eſſe pauperum, II, 1, 3, 281. l
eorum teſtimonia de quarta pauperum, II, 1, 3, 319. d
eorum locutiones de praeſcientia Dei, II, 2, 3, 692
eorum querelae de ethica, II, 2, 1, 641. D
ingenioſis tantum iuuenibus philoſophiam commendarunt, II, 2, 1, 648. E
PATRIA POTESTAS, olim infinita fere in liberos fuit, I, 1, 8, 587. e
hodie non niſi umbrae ſuperſunt, 588. A
ob patriam poteſtatem liberos exponere poterant, I, 3, 3, 1061. gg
haec poteſtas per Romuli legem non ſublata, ib.
exempla huius poteſtatis, I, 3, 3, 1062. B
Conſtantinus parentibus eam eripere non eſt auſus, ib. D
cum ea ius uitae et necis coniuncta erat, I, 1, 8, 587. e. I, 3, 3, 1063. hh. 1048. bb
PATRIA POTESTAS, ſublata fere per legitimam et peculium, I, 3, 3, 1064. ii
olim fuit diuturna, I, 3, 3, 1066. oo
hodie omni commodo patriae poteſtatis parentes ſunt deſtituti, I, 3, 3, 1068. B
apud Germanos eſt modica et breuis, I, 3, 4, 1116. hh
ab ea dignitas non liberat iure ciuili, I, 3, 4, 1119. E
nec obeſt Macedoniano, ib.
apud Germanos ceſſat in doctore, ſacerdote, etc. 1120. mm
apud Romanos etiam nepotes ſub ea erant, II, 4, 3, 1091. aa
apud Germanos nepos in aui poteſtate eſſe nequit uiuo patre, ib. bb
eam apud Romanos mater non habebat, II, 4, 4, 1116. A
matrem apud Germanos in liberos poteſtatem habere probatur, II, 4, 3, 1089. cc. II, 4, 7, 1300. E. 1305. B
ſub patria poteſtate nulli liberorum quaeſtus, II, 4, 7, 1301. A
Patriarcha, quondam honoris et reuerentiae titulus fuit, II, 3, 1, 773. A. B
Patriarchae, literas neſciuerunt, II, 1, 10, 481. 482
ob eorum longaeuitatem rerum memoria manſit, 481. C
continuerunt familiam ſuam in obſequio, 478
eorum praeceptor fingitur Rhaziel, 483. m
iis libri adſcribuntur, ib. 484. q
eorum teſtamentum, 486. x
apud eos matheſin eruditi inuenerunt, II, 2, 1, 634
Patrimonium, principis patrimonium uenit nomine Hand-Gelder, Chatoul-Gelder, I, 1, 8, 545. k
quae obligatio in eo? I, 1, 8, 542. a. 543. c. 544. f. 545. k
praeter dominica bona dantur etiam propria ſeu patrimonium principia, I, 1, 8, 582. A
Patrimonium Petri, in eius finibus pontifex circa dignitatem politicam diſponere poteſt, I, 3, 1, 161. D
illud papa a Caeſaribus ex donatione Conſtantini M. poſtulauit, I, 3, 1, 983. D
Patrona non poteſt eſſe tutrix liberti, II, 4, 6, 1223. yy
PATRONATVS IVS, caſus patronatus catholici in euangelica parochia, anno 1716. uentilatus, II, 3, 2, 813. 814
in iura patronatus occurrunt uerba nominationis, deſignationis, praeſentationis, II, 3, 2, 815. 816
hoc ius exercet Galliae et Hiſpaniae rex in nominationibus, 816. k
etiam regis Galliae adminiſtri et academiae, 817. C
auctores de iure patronatus, 811. e
nominandi iura patronatui plerumque innexa, 810. E
patronatus cauſa et uera origo, 821. o. 822. p
ad patronatus ius quidem coniunctim dotem, aedificationem, fundum requirunt, 822. p
ſi unus baſilicam condidit, alter dotauit, tertius fundi dominus eſt, omnes in patronatu concurrunt, ib.
ius patronatus ex euangelicis eccleſiis non proſcribendum, ut uult Voetius, 823. s
ipſo iure acquiritur, 824. t

PATRO-

PATRONATVS IVS, e patronatu nominatio quandoque aliana, II, 3, 5, 824.
ex quibus cauſis amittitur? 823. r
patronatus iura iuxta nomieationem quae? 813. s
ius patronatus accleſiarum Sertalſterteſis et Hoerſelgauienſis coenobio Iſenacenſi beatae uirginis donatum, 815. t
de commodis patronatus auctores, 824. F
ſaluo iure patronatus quandoque principis eſt nominatio, 825. x
an ius patronarus ſpirituale ſit, eſt dogma putidum inter euangelicos, 827. a
proſcriptum a pontificiis eccleſiis in Gallia et Anglia catholies, ib.
huius dogmatis argumenta eorumque exploſio, 828. C
patronatus ſacri collegii laicis debetur, ib. b
patronatus eſt eal pluribus communis, uel diuiſus officiis diſtinctis, 829. a
in parochiis urbanis iura nominandi diſtincta ſunt a reliquis patronatus, 829. b
exemplum eſt in eccleſiis Halenſibus, ibid.
compatronatus quid? 830. C
patronatus diuerſi ſignificatus, ib.
quae cauſa compatronatus? ib.
de eo conſtitutio Magdeburgica, ib. F
iura patronatus libariora ſunt in parochiis ruſticanis, 831. e
patronatus iura fructuaria quae? 831. d
patronatus piis collegiis donati ſunt, 831. e
eius iura lueti metu diuiſa a iure praaſentandi, 835. f
ius patronatus quandoqua ſeiungitur per unionem pluriom parochiarum, 831. g
de diuiſione unius parochiae in plures, 833. b
ius patronatus nouae quandoque parochiae deeſt, 833. k
patronatus ius diuiſit ueteris eccleſiaa dogma, quod parochorum electio plebis uniuerſae, II, 3, 2, 833. l
a pontificiis plebi ereptum eidem a Lutheranis uindicatur, ib.
patronatus ſchemata nouorum uocabulorum, ib. 834. E
patronatui epiſcoporum tempore reformationis ciuitates imperiales uoncium miſerunt, 835. A
patroni nonnulli, ui conſcientiae acti patronatus in manus plebis reſignant, 835. D
patronatum ab epiſcopo Bambergenſi redemerunt Noribergenſes, ib.
iuſtitia patronatus populi eo tempore, quo elerici ex eleemoſynis uixerunt, 836. A
in pleriſque ciuitatibus euangelicis patronatus ius accepit magiſtratus aut eccleſiarum curatores, ib. C
alibi ſolo patronatu ſenatui relicto, ius nominandi aut praeſentandi exercet populus, ib.
ideo ciuitati Numburgenſi cum principe lis eſt, ib.
commendationes degenerarunt in nominationes, 836. n
patronatus haeretici in Germanis hiſtoria, 837. s
Lutherani nominationem parochi in eccleſiam catholicam intermiſerunt, licet aliqui cetera patronatus iura retinuerint, ib. D

PATRONATVS IVS, imo epiſcopi euangelicos ſtatim patronatus iure deſtituerunt, II, 3, 2, 837. D
pontificii contra patronatus etiam euangelicarum eccleſiarum fuere retinentiſſimi, 838. B
hinc Lutheranorum grauamina et remedis, ib.
patronatus ius amittit Lutheranus in eccleſiis reformatis ſecundum inſtrumentum pacis, 839. t
de patronatu catholicorum in inſtrumento pacis nihil definitum, quae huius cauſa? 840. A
hinc innumerae eccleſiaa euangelicae ſub catholici patronatus abuſu ingemiſcunt, ib.
inſtrumentum pacis eſt pro catholico patronatu, 841. x
ad artic. 5. inſtr. pac. prouocant Hildeshamenſes in iura patronatus, ib.
nb ius patronatus catholicus euangelicae parochiae obtrudi nequit, 841. y. 842. z
ita iudicatum in camera imperii in cauſa epiſcopi Herbipolitani in pago Vnſleben, 845. z
in caſu controuerſi patronatus nominationis et commendationis uocabula pro ſynonymis accipi, ex formulis literarum oſtenditur, 841. b
nominationem a iure patronatus abeſſe poſſe oſtenditur, ib. e. f
nominationes a catholico tribui non poſſe euangelico putant pontificii, quod refutatur, 845. k
patronum ſaape commendatione aut nominatione unius ſtare oportet, 845. m. n
VIII. argumentis probatur, patronum haereticum ad commendationem, ab euangelico ei factam, eſſe obligatum, 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854
tempus, quo ius nominandi ad epiſcopum deuoluatur, extinctu iſta uice iure patroni uariat, 845. e
uſu receptum, ut laici quatuor, clerici ſex menſes habeant, antequam patronus ſuo iure excludatur, 847. A
quae cauſa huius diſcriminis? ib.
utrum a die ſcientiae, aut uacationis tempus currat incertum, ib.
ob gratiae annum hodie illud tempus non attenditur, ib.
ius nominaedi in patrono extinctum ad principem deuoluitur, non ad epiſcopos, ib. b
hoc etiam ante pacem religionis in Friſia factum, ib.
incommoda patronatus catholici candidato Lutherano expectanda quae? ib. c. 848. d. e. f
de his teſtantur acta Hildeshemenſia, 848. f
ius patronatus praaſcriptione ac poſſeſſione acquiritur, 849. y
ceſſione ac derelictione, ib. a
in iure patronatus uſualis interpretationis magna uis eſt, 849. b
ob ius talionis patronatu excidit haereticus, 851. e
patronatus coenobio negatur, cur? 851. d
expirat ob odium in haereticos, 851. r
ob ſpolium redituum eccleſiae patronus omni iure patronatus excludi poteſt, 851. s
concilii Tridentini conſtitutio de iuris patronatus mulctatione, 853. A

PATRONATVS IVS, pro iure patronatus haeretici leges, II, 3, 2, 853
PATRONVS ECCLESIAE, eius conſenſu opus in eccleſiae mutuo, I, 3, 4, 1147. A
patronus haereticus quo ſenſu accipitur, II, 3, 2, 807. m. 819. n
patronum faciunt dos, aedificatio, fundus, 822. p
eorum liberalitas in parochiis ruſticanis inſtituendis, ib. q
in eius honorem candidatus in conſiſtoriis facile non debet ſperni, ib. r
patroni etiam eſt cantoris, cuſtodis, organiſtae, muſicorum conſtitutio, 824. e
ex quibus cauſis ius patronatus amittat? 853. r
quaa ei iura iuxta nominationem, ib. s
patroni rerum ſacrarum ignari peritioribus nominationes reliquerunt, 825. t
laici patroni ſibi religioni duxerunt, parochos nominare, cur? 827. y
quid iuris, ſi plures uni parochiae largiantur 829. a
audit eccleſiae conditor et altor, interdum alterutrum ſufficit, 830. D
cauſae et iura compatronorum, ib.
eius iura liberiora in parochiis ruſticanis, 831. c
eius lucra et compendia o parochie, ib. d
interdum unus nominat, alter praeſentat, alius uocat, 833. A
eccleſiae filiae interdum nouus patronus, 834. A
interdum uateri patrono nominatio eſt adſignata, 833. k
eorum perturbata iure, 835. B
commendationibus epiſcoporum et principis interdum locum faciunt, 835. b
patroni euangelici et catholici, 837 s
Lutherani patrum intuitu eccleſiae reformatae, 839. t
formulae literarum domini ad catholicum patronum, 841. b
patroni catholici ad dominum, 841. F
patroni catholici ad candidatum euangelicum, 842. E
patroni praacipuum an nominatio 843. d
eius iura iuxta nominationem, 843. f
in patronis haereticis nominationes non extinctae, ſed tantum ſuſpenſaa, 844. g
an a catholico nominationes euangelico tribui poſſint? 845. k
qui nominatio fieri nequaat unius? 845. l
qui fieri queat unius? ib. m
pro obligatione commendationis, haeretico patrono factae, VIII. argumenta, ib.
catholicus patronus in candidato euangelico multa deſidarat, 846
qualem ſcientiam deſideret? 847. c
exprobrat ei flagitia iuuentutis, 848. d
arguit eum ſuſpicionis haereſeos Simoniae, 848. e. f
eorum odia in haereticos, 851. r
quae poena in patronos ſpoliatores? 851. s
Patronus liberti, eius et domini feudalis collatio, II, 4, 6, 1217. ii
unicum eorum fundamentum eſt ſucceſſio, ib. kk
eius tutela eſt ſubſidiaria, 1219. nn
eius tutela finitur anno XII. aut XIV. 1221. ee
habuit ſucceſſionem et ius tutelare tantū in liberto, non in eius poſteris, 1223. aa

Paulus, apoſtolus, regentium meieſtatem non a religionis conditione aeſtimauit, I, 1, 1, 26. D
eius penula non eſt elericorum pallium, II, 1, 1, 100. D
uerbe poetae Areti allegat, II, 1, 6, 397. e
mauult anditores quaedam dogmata neſcire quam ea intempeſtiue diſcere, II, a, 1, 627. D
Paulus II. papa, de quindenniis ſtatuit, II, 3, 4. 935. B
Paulus IV. papa, regium Hiberniae titulom Mariae confirmauit, I, 1, 8, 90. C
quindenniis modum ſtatuit, II, 3, 4, 935. D
Paulus V. papa, controuerſiam Dominicanorum et Ieſuitarum componere non potuit, II, 2, 3, 690. C
eius controuerſia cum Venetis, I, 1, 3, 143. 144. 145
Pauones, pedum adſpectu confuoduntur, II, 1, 1, 108. (9)
Pauperes, Franzkii deciſio de iure imperandi eleemoſynas uniuerſim ad eos pertinet, II, 1, 3, 331. b
eorum priui'egia, 336. b. c
pauperum Glauchenſe contubernium priuilegio Caeſaris munitum, I, 1, 7, 487. F
Paurmeiſter, agnoſcit pares curiae, I, 2, 1, 694. dd
Pauſanias, eius locus de Academia, II, 1, 5, 361. a. 369. b. 371. e
deſcribit Ceramicum, II, 1, 5, 372. A
de ſepulturis Athenao extra urbem agit, 373. C
de lampadophorie, II, 1, 5, 383. c
PAX, eius pectiones e comitiis pandent, I, 1, 6, 432. A. II, 3, 2, 818
- - *Auguſtana*, I, 1, 6, 418. o. 419. r. s. II, 3, 2, 818. F
- - *Bannenſis*, II, 1, 4, 346. 347. 348
- - *Cameracenſis*, I, 1, 5, 294. C
- - *Furonenſis*, II, 1, 4, 345. y
- - *Lubecenſis*, I, 1, 6, 347
- - *Norbergenſis*, I, 1, 6, 476. A
- - *Nouiomagenſis*, I, 1, 6, 382. 383. 478. e. II, 1, 8, 447. y. 448. 451. 456. 457. II, 2, 9, 761
- - *Oſnabrugenſis*, I, 1, 6, 343. 344. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373 378. 434. l. II, 2, 1, 705. k. II, 3, 1, 839. I, 3, 1, 1013. D. II, 1, 1, 69. 73. 99. II, 1, 4, 355. II, 3, 2, 846. C. II, 3, 4, 906. 907. 908. 962. II, 3, 2, 818
- - *Paſſauienſis*, II, 3, 2, 818. F
- - *Pragenſis*, I, 1, 6, 428. 348. II, 1, 4, 354. D
- - *Procnſpidana*, II, 1, 4, 345. 346
- - *Publica*, I, 1, 6, 309
- - *Pyrenaea*, II, 1, 4, 355
- - *Religioſa*, II, 3, 2, 811. b. 813. 848. II, 3, 4, 971
- - *Riſuicenſis*, I, 1, 6, 397. 199. 433. 434. 457. 461. 473. x. 474. 478. I, 1, 5, 295. A. I, 1, 7, 537. I, 1, 8, 564. b. I, 3, 1, 971. 982. II, 1, 3, 314. f. II, 1, 14, 579. II, 2, 9, 761. A
- - *Viredunenſis*, II, 1, 2, 235. p
PAX Weſtphalica, I, 1, 4, 250. e. I, 1, 6, 313. C. 343. 344. 345. 357. cc. 360. 364. 367. l. 368. 372. 374. 428. 436 437. 443. 444. 445. 473. II, 1, 1, 52. A. II, 1, 8, 754. G. I, 2, 2, 776. A. II, 3, 1, 803. 804. 806. 807. 808. 809. 810. II, 3, 4, 969. 970. 971. 980. 948
Peccatum, Adam formaliter peccauit, poſteri per imputationem et peccato alieno, II, 1, 10, 478
Pechmum, I, 1, 8, 599. *
PECVLIA, eorum priuilegia priſtinis Romanorum inſtitutis et diuini humanique iuris rationibus aduerſa, I, 3, 3, 1064. D
eorum uetuſtas ignara fuit, 1067. pp
caſtrenſi et quaſi caſtrenſi pater ſuo iure priuatus fuit, ib.
poſt aduentitii proprietas et uſusfructus patri eripiebatur, ib.
irregulare nomen aduentitio additum, ibid.
caſtrenſis et aduentitii irregularis ratio, I, 3, 4, 1113. gg
filiusfamilias peculiotenus obligari poterat 1114. D
quae ratio peculii aduentitii irregularis? ibid.
apud Germanos liberis multae uiae patent ad adquirenda peculia, 1117. A
ſi filius SC. Macedoniano renunciat, uiuo patre tenetur peculiotenus, 1123. rr
apud Romanos in peculio caſtrenſi Macedonianum ceſſabat, 1127. cc
an etiam in quaſi caſtrenſi ceſſet, dubium, 1122. pp. 1127. dd
apud Germanos ceſſat etiam in quaſi caſtrenſi, 1122. pp. 1127. dd
cur ceſſat in eo? 1128. F
an in aduentitio irregulari ceſſet, alii negant, alii affirmant, eorum rationes, 1129. ee
cauſa diſcriminis ſublati inter ſuos et emancipatos ſunt peculia patri ſubtracta, II, 4, 7, 1292. E
haec cauſa apud Germanos ceſſat, 1293. bb
PECVNIA, iure communi feudum in pecunia conſtitui nequit, I, 2, 2, 759. mm
Lehenſtamm reſpicit pecuniae ſummam, ultra quam feudum aere alieno nequit adfici, ib.
apud Poruſſos pecunia conſtituit feudum, 759. nn
pecunia ex feudo non fit feudalis iure communi, I, 2, 2, 771. aa. I, 2, 3, 839. dd
in Poruſſia pecunia ex feudo fit feudalis, I, 2, 2, 772. bb
etiam in Luſatia, I, 2, 3, 839. ee
unde eam denominant Romani, I, 3, 4, 1094. a
pecuniae mutuum noſtro aeuo contractus celeberrimus, 1097. bb
pecuniae abundantia hodie, 1098. B
ob pecuniae egeſtatem olim apud Germanos pleraque commercia rerum permutatione fiebant, 1101. dd
exemplum in Halenſi ſalario contractu, ubi peregrinis ſalem non pecunia ſed aliis rebus redemerunt, ib.
nobilis ruricola ditiſſimus integro anno uix aliquot denarios auri et argenti uidit, ib. E
PECVNIA, hodie mutuum in pecunia commendandum, cur? I, 3, 4, 1101. F
pecuniam mutuam dare officiales in prouinciis prohibebantur, 1103. aa
hoc de danda et accipienda pecunia mutua intelligendum, 1104. C
apud Germanos non obtinet, commendandum tamen, cur? 1105. bb. 1106. ea
exemplum damni publici in officiali pecuniam mutuam accipiente, 1107. A
pecuniam pupillarem ſuo periculo tutor mutuat iure Romano, 1107. aa
apud Germanos ad eam mutuo dandam obligatur, 1109. bb
extra pecuniam numeratam ceſſat Macedonianum, 1115. xx. 1126. yy
add. *Mutuum*.
Pedagium quid? I, 1, 8, 643. E
Pedemontani duces ex facto deceſſorum obligati fuerunt, I, 1, 8, 625. E
Pelagius II. papa, I, 1, 1, 26. F
Pelegrinus, Colonienſis epiſcopus, miniſter Cunradi I, II, 1, 2, 119. A
Pellerus, Chriſt. de quarta pauperum teſtatur, II, 1, 3, 322. d
Pelles pretioſae fuerunt ſymbola regiae dignitatis, I, 1, 4, 258. b
hodie non tam ornant, quam contra frigus muniunt, ib.
Pelliti reges Germanorum dicti, I, 1, 4, 258. b
Penſio Petrina ab Anglis pontifici ſoluta ex inſtituto regis Inae, I, 1, 3, 136. f
eam poſteri reges ſub poena laeſae maieſtatis prohibuerunt, ib.
Penula S. Pauli non eſt clericorum pallium, II, 1, 1, 100. D
pontificii hoc arguere nolunt, ib.
Perfectihabia Ariſtotelis quid? II, 1, 7, 424
Perfectio diuina tollitur, ſi Dei praeſcientia negatur, II, 2, 3, 685. F
Peripatetici crediderant uitae immortalitatem, II, 1, 7, 423. A
Perkoferus, rector Arauſionis conſtitutus, II, 2, 8, 441
fuit catholicus, 442. m
PERSAE, eorum reges uſi ſunt titulo regis regum, I, 2, 1, 29. A
a rege Perſarum rex Armeniae diadema arrepit, I, 1, 1, 43. E
eorum incurſiones milites limitanei reprimebant, I, 1, 4, 215. p
eorum inſtituta in angariis, I, 2, 5, 923. D
chirothecae Perſis adhibitae, II, 1, 1, 106
a Perſarum rege ſegmentum crucis Carolo M. tranſmiſſum dicitur, II, 1, 1, 127
mercenario milite non utuntur, II, 1, 3, 255. b
eorum rex nemini uacationem militiae dedit, 256. D
de rege Perſiae memorabile exemplum, 257. A
habuerunt mercenarios Graecos, ib. e
bello peracto Perſae dimiſſi, ib.
crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 411
apud eos floruerunt magi, ib. r. 412
Chaldaeos in ſua eruditione ſecuti ſunt, II, 2, 2, 662. F
Perſeus a ſenatu Romano rex adpellatus, I, 1, 1, 38. C
Pertinax, imperator, donatiua et congiaria, quae anteceſſor promiſerat, ipſe ſoluit, I, 1, 8, 557. E
Peruani,

Peruani alterius uitae ſaeſum habent, II, 1, 7, 417. F
defodiunt cum mortuis aurum, argentum, ueſtes, fruges, uinum, etc. 418
ſi Hiſpani ſepulchra praedantur, erant, ne oſſa diſſipent, ib.
Peterſen, II, 4, 1, 1014
Petitus, Sam. de legibus Atticis, II, 1, 3, 261. 262. l
Petrouicz, II, 4, 1, 1014
Petrus, Daniae rex a Fridarico adpellatus, I, 1, 1, 61. A
Petrus, Hungeriae rex, ab Haurico III. diadema recuperauit, I, 1, 1, 58, 59
Pettenbeck, Maria, Ferdinandi Boioariae ducis uxor inaequalis, I, 3, 5, 1171. B
Peucerus teſtatur in chronico, quod Conradus I. Carolingus non fuerit, II, 1, 2, 209. d
Peyrerius, homo Gallus, alios hominea ante Adamum credidit, II, 1, 10, 485. t
eius ſcrupuli unde? ib.
edidit librum de praeadamitis tecto nomine, 487
auctores qui contra eum ſcripſerunt, ib.
iuſſu regis Hiſpaniae captus, librum ſuum eierauit, ib.
Pfenningi aurei Halae Sueuorum, II, 1, 14, 572
Pfarr-Hufen, II, 3, 2, 825. x
Pfarr Leben, II, 3, 5, 821. 815. x
Pfarrer non domini parochiae Pfarrherrn ſunt, II, 3, 1, 810. E
Pfeſſingerus in iure publico loca quaedam de inſignibus habet, aliis haut mutata, II, 1, 1, 11. B
ſcrupulum mouet de Richardo imper. II, 1, 1, 57. C. 63. A
eius ius publicum commendatur, II, 4, 2, 1063. cc
Pfinzingius, ſenatus Neribergenſis legatus in translatione inſignium, II, 1, 1, 13 15
eius imago, II, 1, 1, 15. ou
familiae uetuſtas, II, 1, 1, 166
Pflegbefohlne, II, 4, 3, 1084. 1078
Pflegkinder, II, 4, 3, 1074. hh. 1084. 1078. F
Pflegvater, II, 4, 3, 1074. hh. 1063. uu
Pfleger, II, 4, 3, 1074. hh
Pfund, diſcrimen unter gemeinen Pfunden und Schiff-Pfunden unde? I, 3, 4, 1100. D
Pfund-Heller Halae Sueuorum, II, 1. 14, 572
Pharamundus, primus Francorum rex, Salicas leges condidiſſe creditur, II, 1, 9, *. 457. h 458
Pherecides, Syrus, an inſtaurator ſectae Italicae, II, 1, 7, 422
Pherecrates animam negauit, II, 1, 6, 397. tt
Philibertus, princeps Arauſionenſis, II, 1, 8, 432
in obſidione urbis Florentiae periit, ib.
Philippicus imperator, ei Conſtantinus papa obſequium denegauit, I, 5, 3, 200. B
Philippicus, dux belli Mauritii, II, 1, 3, 273
Philippus, imperator Ottocarum regem Bohemiae adpellauit, I, 1, 1, 54. 55
eo mortuo, eius cancellarius inſignia detinuit, II, 1, 1, 59. C
ortum dedit militibus feudalibus in Germanis, II, 1, 3, 304. A
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600
Philippus III. rex Hiſpaniae, I, 1, 3, 153. C
Philippus V. rex Hiſpaniae, eius foedus cum Ludouico XIV. in montibus Pyrenaeis, I, 3, 1, 976
Philippus Longus, rex Galliae, Iohannam a ſucceſſione exclſit, II, 1, 9, 465. i
Philippus Pulcher, rex Galliae anathema in eum uibrat pontifex, I, 1, 3, 155. k
contra Bonifacii conatus ſeſtrenue defendit, I, 1, 3, 168. D
bullam eius comburi iuſſit, ib.
eius foedus cum Alberto, I, 8, 6, 426. d. e
ſcripſit ad uxorem, in Gallia regentem, II, 1, 9, 463
Philippus IV. rex Galliae, eius tres filii omnes ſucceſſerunt, II, 1, 9, 455
eius unica filia Edoardo II. regi Angliae nupta, ib.
genealogia, ib.
Philippus Valeſius falſe Salicus dictus ab Ednardo III. II, 1, 9, 458
eius controuerſia cum Edoardo III. de ſucceſſione in regnum Galliae, II, 1, 9, 463
cur Edoardo III. praelatus fuit? ib. 466
eius exercitus caeditur, 471. 472
inter eum et Edoardum initum foedus Britiniacum, 472. a
Philippus, frater Henrici VI. imper. poſt eius mortem inſignia ſibi adrogat, II, 1, 1, 37. xx
Philippus, Haſſiae landgrauius, I, 2, 1, 709. a
Philippus bonus, Burgundiae dux, regium titulum declinauit, I, 1. 1, 65. D
Philippus Maria, dux Mediolanenſis, I, 1, 8, 625
ciuitati pacts in dubium uocauit, ib
Philippus Wilhelmus, princeps Arauſionenſis, II, 1, 8, 430
Philiſtaei contra eos ſurte uſus Ionathan, II, 3, 3. 873
Philo, auctor uitae Moſis, II, 2, 1, 633. x
eius locus de theologia, II, 2, 1, 654. ff
eius elogium de Academia, II, 1, 5, 369. D
Philolaus, eius opinio de corpore, II, 1, 6, 397 xz
Philologi, dicti Grammatici Romae, II, 2, 2, 668
Philoponus, Ioh. ſub Mahumediſmi primordiis floruit, II, 2, 4, 709. bb
petiit ab Ambro libros philoſophicos, qui in bibliothecis Alexandriae inueniuntur, ib. 709. 712. ll
eius praeceptor, II, 2, 4. 712
PHILOSOPHI oeconomiae profeſſores peſſimi plerunque oeconomi ſunt, II, 1, 3, 243. 4
laudant teſtes, ne opinione nouitatis mortales a ueritate abhorreant, II, 1, 3, 271. oq
hauſerunt ſua ex Moſe, II, 1, 5, 368. B
iis gymnaſtica ſchola in magno pretio fuit, II, 1, 5, 384. A
eorum nominationes de corporibus, II, 1, 6, 397
eorum tranquillitas et ſummum bonum abſque alterius uitae fiducia figmentum eſt, II, 1, 6, 402. C
philoſophi Graeci uitam aeternam propugnarunt, II, 1, 7, 420. D
eorum philoſophia primis temporibus uiguit in poetis, ib.
eorum opiniones de anima, II, 1, 7, 421. 451. ſeq.
de metempſychoſi, ib
eorum acrimonia in diis cognoſcendis, II, 1, 12. 522
PHILOSOPHI, apud Romanos urbe Roma eiecti ſunt, II, 2, 2, 668. 669
poſt libera admiſſi, ib.
eorum opiniones de praeſcientia Dei, II, 2, 3, 685. ſeq.
PHILOSOPHIA ad Deum reducit, II, 5, 6, 391. A
Graecorum philoſophia primis temporibus in poetis floruit, II, 1, 7, 420. 421. 422. ſeq.
quid de inuentione literarum ſtatuit, II, 1, 10, 480. I
duo extrema in illa fugienda, II, 2, 1, 628
IV. cautiones in ea neceſſariae, II, 2, 1, 626 627. ſeq.
non ſemper, neque omnibus neque in omnibus philoſophia eadem ratione commendanda, II, 2, 1, 626. A
quare philoſophia eccleſiae et damno et commodo eſſe poſſit? 627
philoſophia in Hierone laudatur, Iuliano criminis loco obiicitur a Nazianzeno, ib. C
philoſophia purgans Pythagorae, 628
eccleſiae maximo damno in ſcholis chriſtianis neglecta, 628. C
poſt Chriſti dogmata eſt diſcenda, cur? ib. F
regnum Dei ante philoſophiam quaerendum, 629
eius bonae artes a Deo ſunt, ib. E
ad eam pii aptiores ſunt quam impii, 630. E
chriſtianorum ratio docendi philoſophiam facilior quam ethnicorum, 631. D
in philoſophia philoſophi plurima ex ſacris litteris ſuffurati ſunt, 632. B
quid de philoſophia Moſaica ſtatuendum? ib. D
pleraeque philoſophiae partes Hebraeis originem debent, 633. 634. 635
philoſophiae practicae ueſtigia in ſcriptura ſacra, 635. B
religionis chriſtianae dogmata certiora ſunt, quam philoſophorum placita, ib. D
peſſimo homini pernicies et peſtis eſt, 636. A
ingenitu impedimenta adfert, 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643
eam primis ſeculis chriſtiani didicerunt poſt Chriſti dogmata, 644
a philoſophia uulgaria ingenia ſibi temperent, 646. A
qui obtuſo ingenio philoſophiam commendat, contra iura naturae peccat, ib. E
in philoſophia diſcenda hodie delectus ingeniorum negligitur, a ueteribus in pretio habitus, 647. B
parum prodeſt inepto ad philoſophandum, 648
eam ingenioſis tantum commendarunt patres eccleſiae, ib. E
an uulgaria ingenia ad eam admittendi? 649. D
a philoſophia prorſus abſtineant, qui eam libare, non haurire cupiunt, 650
nucleus philoſophiae non cortex prodeſt, ib.
ſemidocti male de ea iudicant, 651. B
eam commaculant leuiter eruditi, 652
an pauper philoſophari debeat, ib. E
eſt neceſſaria legum cultori, 653. C
medicinae, theologiae, 654. 655
in philoſophia non nimii eſſe debemus, 655. F

PHILOSOPHIA, philoſophandum, ſed paucis in tempore ra ipſa, II, 2, 1, 656
querelae de in utilibes in philoſophie, 657. 658
ex oriente accitafuit, II, 2, 4, 702. ee
ſumme aeceſſaria eſt medico, inreconſulta, theologo, II, 2, 8, 749. G
eius finis, 751. A
philoſophia mechanica ſcholaſticorum tricis praeſerenda, ib. B
a uulgo philoſophorum uoluntas cordi, intellectus cerebro iacluditur, ib.
enima quid? II, 2, 8, 751, D
error de ideis, ib.
philoſophi ſapientis regule quaa? ib.
ſcepticorum error, ib.
uoluntas an priot intellectu? 752
affectus probe eognoſcendi, ih.
philautie philoſophiae maxima damua intulit, ib.
ſcholaſticorum curioſitas in philoſophie damnoſa, ib.
ratio eorrupta et non corrupta eſt, 753. C
philoſophia ad eredendum non opus, ib. G
ei multum debet theologia, 754. C
diſtinctio inter contradictorinm, oppoſitiouam et contrariam oppoſitionem, 756. A
mathodus quotuplex? ih.
practicae diſciplinae nonniſi methodn analytica bene traduntur, themata practica commode doeentur ſynthetica, II, 2, 8, 758. D
philoſophia ſana non quaerit, ſed credit, an id quod Deus dixit, uerum ſit, II, 2, 9, 760. E
Neoptolemi dictum, philoſophandum, ſed paucis magnom adplauſum babuit, II, 2, 10, 761 D
qua eircumſpectioua adhibendum? ib.
quid Neoptolemo querelam hane axpreſſerit? 762. D
ueterum philoſophorum ſcholae argaſtulis ae carceribus ſimiliotes erant, ih.
quamdiu philoſophiee ſtudebant, bumanitati renunciare debebant, II, 2, 10, 763. A
ſilentium per integrum quinquennium probabant philoſophi, ib.
fabolarum inuolucris philoſophiam abſcondebant, ib. g
hine nata philoſophia axoterica et aeroamatica, ib.
haec docendi pbiloſophiam ratio iuter fraudes philoſophorum referenda, 764
philoſophiaa uiginti annos incuhuit Ariſtoteles, ih.
querelae de philoſophia et pbiloſophis, ib.
philoſophi deſpicatui fiebant et deſerebent officia, ib.
nugaa neterum philoſophorum, 765
philoſophorum dicta de philoſophia diſcenda, ib.
Φιλοσοφεῖν ἄνευ μαλακίας, ib.
philoſophia moderata eligenda, ib
hautienda philoſophia non ingurgitanda, ib. z
in philoſophia tempori pareendum, ib.
τὸ σοφὸν δ' οὐ σοφία, τό, τε μὴ θνητὰ φρονεῖν ib.
philoſophia ſobria commendende, II, 2, 10, 766
philoſophia barbarica neſcit quatnot eruditionis claſſes, II, 2, 2, 663

PHILOSOPHIA, philoſophia Graecorum paulatim a poetarum fabulis ad uerius eruditionis genus perducta, II, 2, 2, 664
anteqoam ad philoſophiam animnur adiecerunt, quatuor diſciplinis imbuti, II, 2, 2, 664. G
pbiloſophiam docuerunt uernacula lingua, 665
qua methodo, ib.
a matbematis ad philoſophiam ducehantur, 665
philoſophiaa partes apud Graecos, 665. 666
pbiloſophis inuitis rhetorica ad philoſophiae προπαιδεύματα telara, ib.
ei incubuerunt X. XII. XIII. XVIII. XX. ennos, II, 2, 2, 666. G
qnae hodie facultates adpellantur, Graeeis ignotae fuerunt, 667. A
nonniſi tres philoſophiae partes habuerunt, ib.
philoſopbiam Romani Graecis debent, 667. E
methodus doeendl philaſophiam apud Romanos, ib
philoſophiae partes apud Romanos, 668
philoſophiae fate apud Romanos, 669
e tempore Clementis Alex. pbiloſophiam theologiee ancillam adpellare eoeparunt, 670
faeculo III eam oparoſius addiſeere coeperunt ehriſtiani, 671. A
philoſophiaa profeſſionas inter ſa fecerunt, ih.
philoſophiae faeias apud ehriſtianos faec. IV. V. VI. 671. 672
philoſophia Ariſtotalis in occidente opera Auguſtini et Boethii innotuit, 672
pbiloſophiae ortus at progreſſus in aeademia Pariſienſi, 673. 674. ſeq.
bilaſaphia Arabica uid. *Arabes.*
Philoſopborum ſectae, II, 1, 7, 420
- - *Academica* alterum uitam credidit, II, 1, 7, 422
- - *Eleatica*, eius conditor, II, 1, 7, 421
- - *Ionica*, eius conditor, II, 1, 7, 421
naturalem doctrinam axeolnit, II, 2, 2, 667
- - *Italica*, de aius inſtanratore diſputant, II, 1, 7, 421
ſtatuit metempſychoſin, ib.
- - *Peripatetica*, aius conditor Ariſtoteles creditur, II, 1, 7, 424
- - *Socratica*, nouam ſectae ex ea ſubortae, II, 1, 7, 422
ſemper diſcera meluit, quam docere, ib.
aius doctrinas Plato ſeriptis ſuis aommendauit, ib.
- - *Stoica*, altaram uitam agnouit, II, 1, 7, 423. A
apud Romanos in honore fuit, II, 2, 2, 669
durauit uſque ad barbarorum inuaſiones in Italiam, Ib.
Philoſtratus philoſopbiam moderatam ac remiſſam ſtatuit, II, 2, 8, 765
Phoebus, ſol ſerenus ſub Phoebo habitus, II, 1, 12, 521. ii
Phoenices loci maritimi commoditate ad mercaturam allecti, II, 2, 2, 663. A
artem nauticam etc. exeoluerunt, ib.
Phoeniſſae, ſingulas earum urbes ſingulos aloerunt reges, I, 1, 1, 5, F
Phar, II, 3, 3, 878
Phoſphorus, II, 1, 12, 531

Photius exhibet uitam *Georgii* epiſcopi, II, 3, 4, 916. C
Phryges, fabuloſa de iis origo, II, 1, 10, 489
Phar, II, 3, 3, 878
Phylacterium ſanctaa crucis lignum continens, II, 1, 8, 427. *
Phyſica, Moſaica, II, 2, 1, 632. D. 635. A
nomini irregenito peſtis eſt, II, 2, 1, 639. C
nou libanda ſed haurianda, II, 2, 1, 650. E
opiniones philoſophorum de phyſica, ib.
Phyſici foatus haterodoxos exeluſerunt, II, 2, 9, 760. B
Pia cauſa, legata ad pias cauſas, I, 1, 8, 600. **
piae cauſas priuilegia, II, 1, 3, 336. e
Piaſecus, aius candor, I, 1, 6, 349. A
Pioolomineus fruſtra perdeputaros ad ſubſcriptionem pacis Weſtphalicae inuitarus, I, 1, 6, 375. q
the *Pichtswal*, rudera hurgorum Romanorum in Britannia, I, 1, 4, 217. f
Pictauienſe praelium, in eo X. millia Gallorum occiſa, II, 1, 9, 472
Pideritius, Io. I, 2, 1, 697. † * 698. h
Pierides, II, 1, 5, 831. e
Pierius hieroglyphie. II, 1, 10, 479. i
Pietas non reſpicit ſectas in beneficiorum largitione, II, 1, 3, 252. m
Pilatus, II, 1, 8, 198 E
Pileani, quid feudum mixtum ex eorum opinione, I, 1, 8, 589. m. 591. n
eorum noua explicatio, I, 1, 8, 591. 592. 593
Pileus praerogatiua electorum, I, 1, 8, 4, 258. d
cur non coronae, 259 d
eſt inſigne territorii liberi, ib.
Pincerna epiſcopi Vltreiectini, I, 1, 4, 554. b. I, 1, 2, 658
pineerna olim in aula caeſaree officie obibant, II, 1, 14, 574. E
Pincernatus, Goldaſti opinio de Bohemiao pineernatu, II, 1, 15, 604
Pindarus, eius locus de ſpurciſſimis Boeoticis, II, 1, 6, 404. q
Pingonius arbor. ganeal. Sabaud. II, 1, 1, 123
Pipinus auctore Zacharia papa rex adpellatus, I, 1, 3, 200. C
praebendas adſignauit emeritis militibus, II, 1, 3, 281. o
p oſt Merouiogos ſucceſſit, cur? II, 1, 9, 467. b
Pirckheimerus laudat ſuam podagram, II, 1, 5, 378
Pirna, urbs, I, 1, 6, 348. D
Piſcatores imperii comites Warnigerodani dicuntur, I, 2, 1, 921. C. II, 1, 14, 575
Piſcatia, doctorum diſputationes in eius fructibus dinidendis, II, 4, 6, 1257. n
Piſces, cui copia cedat in fructuum attributinne diſputent, II, 4, 6, 1256. et alii heredibus, alii nouo poſſeſſori, alii neutri niſi pro temporis ratione tribuunt, 1257
le *Piſe* tableau de l'hiſtoire des princes et principauté d'Orange, II, 1, 8, 425. a. I, 1, 5, 281. C
exhibet hiſtoriam ab initio gentis ad ann. 800. II, 1, 8, 425. a
Piſo a Cicerone indueitur, celebrans academiam, II, 1, 5, 368. e
Piſtoris, Modeſt, I, 1, 8, 604. E
Pithoeus, eius arror de duce, I, 1, 1, 28. B. I, 1, 4, 327 a

Pius II.

Pius II. eius epiſtola gratulatoria ad Burgundiae ducem, I, 1, 1, 65. D
Friderico III. tribuit ius adpallandi, I, 1, 2, 126. G
confirmauit cuſtodiam inſignium, II, 1, 2, 81. aa
de quindenniis ſtatuit, II, 1, 4, 934. D
Pius V. Florentiae ducem regem conſtituit, I, 1, 7, 76. D. I, 1, 3, 180
eius diploma ad regem Galliae, II, 4, 2, 1054. G
Placentinus dux coegit uxorem ad turculam, II, 4, 4, 1152. mm
Placidia, filia Ludouici iunioris, uxor Cunradi I. II, 1, 2, 213. w
Platenii, eorum geuti poſtarum praefectura in feudum promiſcuum collata, I, 2, 5, 956
Platina, II, 3, 4, 933. i
PLATO, eius locus de militibus, II, 1, 3, 259
audiuit Socratem Athenis, Pythagoricos in Italia, II, 1, 5, 366
contulit ſe in Aegyptum, ib.
de eius uita auctores, 365. a
eum Auguſtinus aeſtimat, 366. D
eius genus a Neptuno et Solone petunt, 367. B
Socratis uaticinium de eo, ib. C
Apollinis filius habitus, ib. D
cur itinera ſuſcepit? ib. E
ab itinere redux emit academiam, quanti? 368. b
eius celebritas, ib. c
aperit ſcbulam in Athenarum uicinia, ib.
a medicis admonitus, ut relinqueret academiam, II, 1, 5, 374. C
corporis impetum ac libidinem aſſiduis ſtudiis fregit, 377
quandoque uirgines arriſit, traductus a Luciano, 382. C
plus mille philippeis redemit Philolai libros, 383. k
athletica ſe exercuit, 384. h
non fuit inops, 386. l
eius definitio mortis, 393. B
eius locus de conſcientiae ui, II, 1, 6, 402. e 404
ſcriptis ſuis commendauit Socratis doctrinas, II 1, 7, 422. y
eius doctrina de immortalitate animae, ib.
elegit academiam, ut libidinis impetus frangeretur, II, 1, 5, 474. D
ante 30. annum nemini dialecticam commendat, II, 2, 1, 627. E. II, 4, 1, 1032. F
eius dictum de ueritate, II, 2, 1, 629. E
neminem admiſit ad ἀκροάσεις, niſi mathematis imbutum, II, 2, 2, 665
uiginti annos Ariſtotelem docuit, II, 2, 10, 764
eius lex, II, 4, 1, 996. E. II, 4, 5, 1190. †
Platonici, cur elegerint Academiam? II, 1, 5, 474. D
Plaw, Venedorum ditio, I, 1, 4, 263. h
Plenipotentiarius, eſt uel cum charactere repraeſentatitio, uel ſine eo, II, 2, 9, 761
Pleſſen, Haſſiae uaſallos, I, 2, 1, 706. m
Plinius, II, 1, 3, 264. II, 1, 4, 317. II, 1, 5, 388. II, 1, 15, 591. a
Plintenberg, locus Budae uicinus, ibi Sigiſmundus inſignia repoſuit, II, 1, 1, 13. un
Plutarchus, eius locus de academis, II, 1, 5, 361. b
duplex eius ſententia de Academo, 363. a 364. b
de honore Academo exhibito, 364. c
de emtione academiae a Platone, 368. b
Plutarchus, notauit unum diem, quem Xenocrates in docendo neglexerat, II, 1, 5, 369. d
citatur, II, 1, 1, 377. A. II, 1, 7, 412
Pluto, II, 1, 7, 413
Pneumatice quid docet? II, 2, 10, 768. A
Pocokius, eius uerba de Arabum ſtudiis male intelliguntur, II, 2, 4, 701
teſtatur de Almamone philoſopho, 715. l
ποδήρης ſeu alba, imperii inſigne, II, 1, 1, 98. 99
Poenator quis? II, 1, 14, 565. A
Poenitenz-Pfarren, II, 3, 4, 902. D
Poeſis a Romanis exculta, II, 2, 2, 668
ſub primis imperatoribus magni habita, 669. C
POETAE, apud Romanos reges adpellati, I, 1, 1, 4. 5
eorum figmenta in ueras rerum narrationes irrepſerunt, II, 1, 10, 489. D
eorum liberior in carmine lingua, II, 1, 11, 503. E
eorum licentia in corripiendis litteris η et ω, II, 1, 11, 505. C
aeris ſecundam ſyllabam corripiunt, ib.
Hector, Cyclops in fine pro breui uſurparunt, ib. D
quae huius licentiae cauſa? ib.
uſurparunt pro leo, lea, pro hoſpes, hoſpita, pro ualles, uallis, feles, felis, uulpes, uulpis, 506. A
duplicarunt literas intereceptus, interifectus, ib.
eorum figurae ſunt palliati errores, ib. D
liberales erant cum deorum nominibus, II, 1, 12, 515. p
omnibus poetis praeluxit Moſes, II, 2, 1, 634
eorum honos apud Romanos imperatores, II, 2, 2, 669
Poggius, Florentinus, eius teſtimonium de auctoritate legum Romanarum in Germania, II, 4, 1, 1039. D
Palabi, qui? II, 1, 12, 537. ii
Polemo, rex Ponti, I, 1, 1, 38. F. II, 1, 5, 368. E
Politianus, Angelus, eius ſceleſta uerba de lectione ſcripturae S. II, 2, 1, 638. tt
Politica, homini irregenito ooxia, II, 2, 1, 641. A
Pollutiones, de iis moraliſtarum doctrina, I, 3, 1, 1063. C
POLONI, principibus chriſtianorum ſacris non addictis regius honores negarunt, I, 1, 1, 26. C
conſiderarunt, qua ratione lampades Romae in aede Petrina exſpirent, I, 1, 3, 136. h
Ottoni III. regium titulum acceptum ferunt, I, 1, 3, 179. C
ad componenda eorum cum Suecis bella legatis regni opus, I, 1, 6, 435. B
liberaliores ſunt in principem ſucceſſorem, I, 1, 8, 566
uocauerunt Plutonem Nya, II, 1, 7, 413
meliores inferni ſedes ab eo poſtulantes, ib.
eadem cum Slauis gens ſunt, ib.
coluerunt Czernebocum pro diabolo aut Plutone, 414
Bog eorum Deus maximus fuit, II, 1, 12, 515. A
ad fidem chriſtianam perducti in Zizae anniuerſariam memoriam dominicam Laetare albam dicunt, II, 1, 12, 517. gg
quondam iure Magdeburgico uixerunt, II, 4, 1, 991. F
POLONI, nunc uiuunt ſuis legibus, II, 4, 1, 991. F
cur Polonici et Romani iuris concentus docent? 992. A
POLONIA, fruſtra imperio aſſeritur, I, 1, 1, 51. D
negat regale diadema ab imperatoribus ſibi collatum, cur? I, 1, 1, 73. D
Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95. F
Poloniae ſtatus Brend. militis uirtute contra hoſtiles impetus ſaluus perſtitit, I, 1, 1, 191. F
Poloniae reges in comitiis imperii Caeſari enſem praetulerunt, I, 1, 4, 247. u
Poloniae reges hereditarii olim regali dignitate acquieuerunt, I, 1, 6, 441. D
hodie maieſtatis honore digni reputantur, ad ſuffragia nobilitatis alligati, ib. E
Poloniae duces regi Daniae clientelares fuerunt, I, 2, 1, 671. a
in Polonia obeſt rei curſoriae libertas, I, 2, 5, 938. C
reges Craeuuiae coronantur, corona Gneſnae adſeruatur, II, 1, 1, 54. D
Carolingis extinctis ſui iuris facta, II, 1, 2, 130. s. t
ignara fere militis mercenarii, II, 1, 3, 303. G
paruit Magdeburgico, II, 3, 1, 791. A
eius epiſcopus etiam Gneſnenſis, ib.
fiſco regni tribuit annatas, II, 3, 4, 958. h
comitia propterea habita, ib.
praefectus tutelaris in Polonia a rege datur, II, 4, 5, 1179. *
Polonus, Martinus, apud eum uetuſtior collegii electoralis memoria exſtat, I, 1, 4, 244. f
teſtatur de Martello, quod militibus praebendas dederit, II, 1, 3, 279. e
Polybius, eius locus egregius de militibus, II, 1, 1, 318. a
Polybiſtores, ſe uocarunt grammatici Romani, II, 2, 2, 668. C
Πολυμάθεια, II, 2, 2, 668. D
Πολυμάθεις, II, 2, 2, 668. D
Pome, uerbum generale, II, 4, 6, 1257. xx
Pomerania, eius uaſalli a principe ſuo inueſtituram petere uel accipere noluerunt, cur? I, 1, 4, 256. e
fuit ſedes Redariorum, I, 1, 4, 261. a
Pomeraniae duces Brandenburgenſi addidi fuere, 263. e. f. I, 2, 1, 661
hinc pacta confraternitatis, ib. 263.
codicillos clientelares ſcripſerunt, ib.
Pomeraniae ordines ſe declarant, uelle ſe in poſterum ducis eſſe uaſallos, ſicut ipſe dux imperii, I, 1, 8, 605. g
quid obtinet in debitis feudalibus? I, 1, 8, 610
habet curiam feudalem, I, 2, 1, 688. m
Pomeraniae duces in Caminenſi epiſcopatu accipiunt annatas, II, 3, 4, 967. *
Pompeius, Parthorum regi titulos regis regum dare noluit, I, 1, 1, 29. 30
Pomum imperiale, eſt aureum, eius figura, II, 1, 1, 111. tt
num ſit imperiale, alii adfirmant, alii negant, eorum rationes, 112. 113. 114
eius ſenſus myſtici, 116. 117
Pondus, tanta ponderis menſura unde? I, 3, 4, 1099. ce
quid locarium debetur pro tranſuectione mercium? ib. 1100. D
Pontanus, Io. Iſaac. eius opinio de rege Suenone, I, 1, 1, 61. C
de Amſteludamenſi ualetudinario, II, 1, 1, 301. a

Ponticae foeminae, transferebant dignitatem ad liberos, I,3,5,118. e
Pontificale Romanum, I,1,1,103.* 107
Pontificatus, eius nature quae? I,1,1,97
eius ortus et amplitudo, 98
ſupremus penes imperatorem eſt, II,1,1,104 C
PONTIFEX, ei nexu beneficiario addicta regna quae? I,1,5,31
in ſacris unum pontificem quondam omnes coluerunt, I,1,2,46. D
ceſſit imperatori in iure adpellandi tempore Ottonis III. 51. B
adſcribit ſibi Stephani coronationem, quam Hungari ei denegant, 57.58
Emerici, regis Cypri, adpellationem regiam eidem arrogat Gratianus, ſed falſo, 63. A
idem dicendum de Armeniae rege, 63. F. 64
aegre tulit, quod Henricus VIII. ſua auctoritate regale diadema ſuſcepiſſet, 90. C
confirmauit Mariae, Angliae reginae, regium Hiberniae titulum, ib. D
uult eſſe largitor titulorum imperatorii, agnominum pii, magni, etc. cognomentorum catholici etc. dignitatis regalis, 95. 96
a regiae dignitatis per pontificem facta declaratione ad eccleſiae Romanae ſubiectionem concludunt, 96. E
ei reges efficiendi praerogatiuam non competere, V. argumentis demonſtratur, 97. 98
pontificatus nature regiae adpellationi contrariatur, I,1,1,97. B
ius equites, barones, comites faciendi, ei non competit, ib. E
olim quilibet rex ſuum pontificem, papam Romanum imperatores effecerunt, 98. A
eius primatus latiſſime extenſus eccleſias occidentales non orientales comprehendit, 98. B
ipſi pontifices moderatius de ſua poteſtate ſenſerunt, ib.
Innocentius III. praeter conſecrationis actus in imperatoris adpellatione nihil ſumit, ib.
fontem dignitatum eſſe falſo aſſeritur, 99. A
an omnia poſſit, futilis pontificiorum doctrina, ib. F
Chriſtum ei dominium orbis dediſſe, putida pontificiorum doctrina, 100. A
ab eius unctione regiae dignitatis collatio non pendet, ib. F
liberrimi reges ab eo non ſunt uncti, 101. E
ea ſuperſtitione reges ab eo conſecrationem acceperunt, 102. A
pontificis unctio regibus non eſt neceſſaria, ib.
pontifex miniſter iuſſus unctionis ceremonia defunctus eſt, 103. A
a Rom. imperatore ad alios reges pontifici nullum argumentum, 103. E
ex iure primatus ad regii tituli declarationem nihil pontifici, 104
quid de exemplis ſtatuendum, quibus ei regia adpellatio adſcribitur, 104. F. I, I,2,128
papale territorium a Clemente VII. ann. 1382. in regnum uerſum, I,1,1,106
in Siculano et Neapolitano regnis poteſtatem reges adpellandi exercuit non qua pontifex, ſed qua dominus directus, ib.
ſi regiam dignitatem uere contulit, an eius praeſcriptionem et poſſeſſionem inde aliquid efficiat? 108. A
PONTIFEX, eius auctoritatem doctrina de regia adpellatione plurimum imminuit, I,1,3,134. B
ei uniuerſi chriſtiani principes ob hanc doctrinam aduerſum tenent, ib. C
controuerſiae nouiſſimae deſuper, ib.
olim chriſtiani reges a pontifice coronam ſibi imponi curarunt, 135
XVk reges ab eo coronati in Anglia numerantur, ib. b
ex his caerimoniis adſentatores pontificis argumentati ſunt, regna tanquam feuda pontificis eſſe habenda, ib. c
propterea reges et imperatores coronationem olim Romae factam poſthabuerunt, ib
error eſt imperatorem non prius, quam a pontifice coronatus ſit, imperatorio titulo dignum eſſe, 135. t
penſam Petrinam reges Angliae pontifici denegant, cur? 136. f
eidem Poloni denegant lampades, ib.
eius anathema olim tantum potuit, ut orbis ad illud extremiſceret, ib.
pontifex Ioannes anathemate terrebat, qui dicerent, paupertatem eccleſiae ornamentum eſſe, ib. k
eius anathema hodierni reges inanem ſtrepitum reprobant, ib. D
eius dedicatum aurum tamquam δῶρον θεόσδοτον reges ea ſuperſtitione acceperunt, 137. l
pontifex aliis perſuadere uoluit, reges una cum corona regnum a ſe accepiſſe, ib. m
ideo Hungari eidem coronam Stephano miſſam remiſerunt, ib. n
oſculum pedum pontificis ex ſuperſtitione uenit, ib. o
pontifex hoc ceu debitum uaſalli interpretatus eſt, ib. p
Lotharius, ſedente pontifice, in genua proiectus, coronam impetrauit, ib. p
ad Lotharii picturam remouendam pontifex a Friderico I. coactus fuit, ib.
a pontifice Carolus V. coronationem bombarda occulta accepit, 137. q
eius adfectata auctoritas hodie magnopere imminuta, ib. r
contra pontificis impetum regiam dignitatem optimus quiſque ſcriptorum propugnat, 138. A
Carolus M. a pontifice imperator nominatus, hinc error canoniſtarum, pontificem eum imperatorem feciſſe, 138. u
pontificum conatus aduerſus imperatores Henricum IV. Fridericum I. II. Ludouicum IV. 139, 140
contra eius conatus imperatorum auctoritas defenſa, ib.
eius conatus aduerſus reges Galliae Philippum pulchrum etc. 140
eius conatus aduerſus reges Britanniae, 141
compulit Inam regem, ut ipſi regnum uectigale faceret, 141. tt
Iohannes rex Britanniae et Irlandiae regna proprium feudum pontifici conceſſit, 141. uu
Henricus VIII. ab eo deficit, ex qua cauſa? 143. B
Iacobi regis liber aduerſus papam, ib.
pontificis impetus contra Venetos et de iis auctores, 143. 144
pontifex doctrina ſua de regia adpellatione nihil profecit, 145. C
eius conatus a ſcriptoribus exterorum regnorum et Germaniae repreſſi, 145. 146
PONTIFEX, refert libros, quibus ueritas expreſſa, inter indices prohibitorios, I,1,3,146. h
Galli ius pontificis in regem Galliae pernegant, 146. G
ab eo Britanni plane defecerunt, ib.
Portugallorum reſponſio ad pontificem, ibid.
eius ſententia omnibus catholicis regibus moleſta, 147. B. 148
pontificis doctrina de iure circa titulos principum teſtimoniis ſcriptorum pontificiae religionis repugnat, 149
de pontificis doctrina iudicium Durandi, Baldi, Aluarotti, 150
Matthias ab Afflictis, Antonius de S. Gregorio, Franc. de Victoria eam damnant, 151. 152
America inuenta, terrarum diſtributionem inter Hiſpanos et Portugallos ſibi adrogauit, caſtigatus propterea, 152
contra pontificem regem Hiſpaniae defendit Io. Car. de Lobkowiz, 153. B
de pontificis auctoritate doctrina Mart. ab Azpilcueta, 153. C
formatio ſtatus cauſae in iure pontificis circa adpellationes regum, 154. D
de pontificis poteſtate tres opiniones, earumque refutatio, 155
pontificis ter gemina *clementia*, eius munus ſacerdotale, eminentia, imperium ſaeculare, ib. C
pontificis poſtulatum diuinis legibus reluctari probatur, 156
reluctatur conſuetudini primitiuae eccleſiae, 157. 158
pontifex in Chlodouaei regis unctione nihil fecit, 158. D
pontificum dementia ſub Henrico aucupe et Ottone *M.* 159. G
pontifices a Caeſare impetrarunt, ut reges Bohemiae et Burgundiae ad regiam dignitatem eleuarentur, ib. D
pontificis poteſtas, quam ſibi in reges poſtulat, iuri naturae repugnat, ib. E
et iuri gentium, 160. D
pontificis conatibus populorum conſuetudines ſemper inimicae fuerunt, 161. B
ius canonicum pontifici neque per ſeneque per bonas conſequentias poteſtatem reges creandi adiudicat, 161. C. 162. 163. 164
pontifex Innocentius reſpondet, *non eſſe pontificis, circa regiam dignitatem diſponere*, ib.
pontifex Nicolaus *praeclare* pro principum cauſa ſcribit, 161. E
pontifices plane abrogare uoluit Iulianus, 161. dd
pontificis inſtitutum admodum deſtruitur Hincmari libro, 163 D
pontificem iure regali excludit Praeſeus et auctor Viridarii, ib. E
de pontificis poteſtate dictum Ioan. de Lobkowicz, 164
pontifici iuris exercitium in monachos non uero reges conceditur, 164. E
pontificis poteſtatem in reges omnibus iuribus aduerſam eſſe concluditur, 165. A
quibus coloribus pontificis *regiam* adpellationem uindicare ſatagunt pontificii, 165. D. ſeq.
ad pontificis regiam adpellationem detorquent poteſtatem *clauium*, 166. D
praeſidium ſumunt in opere creationis et ſtatu exaltationis Chriſti, 167
PON-

PONTIFEX, pontificiorum abſurdum aſſertum, ſpiritualis poteſtas terrenam poteſtatem inſtituere habet, I, 1, 3, 167. F
huius aſſerti auctor eſt Bonifacius VIII. 168
huius pontificis conatus rex Galliae impugnauit, eiuſque bullam comburi iuſſit, ib. E
Philippus rex Galliae ſignificauit, pontifices facere non poſſe, ut Bonifacii inſtitutum contra principes adlegent, 168 I.
de Bonifacii decreto canoniſtarum gloſſae earumque refutationes, 168. 169. 170
Bonifacii dictum pontifici nullum ius creandi reges infert, 171. B
pontifici in hac doctrine fauet Grotius, ibid.
quem ipſi pontificii refutant, ib. E
a pontificis unctione ad ipſum ius reges adpellandi non licet procedere, 172. F
exempla eorum, quos pontifex dicit e ſe reges conſtitutos fuiſſe, 173. 174. 175. 176, ſeq.
num pontifices duces Siciliae reges creerint? 175. 176
an reges Bohemiae? I, 1, 1, 105. I, 1, 3. 176
an reges Hungariae, Armeniae, Portugalliae? I, 1, 3, 177. I, 1, 1, 106. 105
an Aragoniae, Nauarrae, Moſcouiae, Hiberniae? I, 1, 3, 178. I, 1, 1, 106
an reges Poloniae, Mediolani, Florentiae? I, 1, 3, 179. 180
pontificis iuri coronatio Caeſaris nullum fundamentum ſubſternit, 181. C
pontifices Clementis XI. breue inquiritur, cur? 181. D. 182
de pontificis poteſtate opiniones ſex, 183 184. 185. 186
ex hac pontificis poteſtate regum Galliae latrocinia defendunt, 185. E
Bozii error, coronam Galliae ad pontificem pertinere, 186. B
pontifex Alexander VIII. dicit, poteſtatem regis Galliae pontifici, quod ad ſtatum politicum attinet, ſubiectam eſſe, ib. C
Galliae regis propoſitiones, iureiurando confirmatae, quod pontifici nullum ius in dignitatem ſummorum principum competat, ib. E
pontifex regi Boruſſiae diadema ultro obtulit, quod Clemens XI. friuole oppugnat, 188. B
an praepoſitio nominis pontificis dignitatem et praerogatiuam importet? 189. B
pontificis ſtilus curiae barbarus, 191. F
papa eſt uſurpator regalium ex doctrina Baldi, 192. D
dicta Nicolai aliorumque, pontificem mortale peccatum committere, quoties regalibus dignitatibus interloqui conetur, 193. A
pontifex reges acatholicos nominat, qui non ſunt pontificii, ib.
regis Iacobi admonitio ad reges contra pontificis conatus, 194. A
pontifex quam plurima ordini Teutonico in Italia ademit, 195. D
pontificis inſtinctu Templarii interfecti, 195. B
Venetorum uerba ad pontificis Pauli V. proſcriptionem, ib. F

PONTIFEX, tribuit Galliae regi animi magnitudinem, quae pontificibus ſaepius innotuit, I, 1, 3, 195
Bernhardi adlocutio ad pontificem Eugenium memoratu digniſſima, 196. C
dictum prophetae Hoſeae ad pontifices adplicatum, ib. E
quid de pontificis uicariatu ſentiendum? 197. E
pontificis auctoritas primis ſaeculis, quae? 199. A
eius ortus et incrementa, ib. et 200. ſeq.
pontificum praetenſiones in regna, 201
in imperatores Romanos, 202. 203
quo iure ac euentu reges creare tentauerint? 204
ab ineptis pontificum poſtulatis libertas uindicata, 204. G
pontificum ira imperatores intra limites moderati imperii continuit, I, 1, 6, 326. D
ab imperio ſuppetias contra Turcas petiit, 330. C
conſtituit legatos natos, 453. A
eius territorium ab hibernis caeſareorum militum non eſt immune, cur? 455. D
a facto anteceſſorum ſe liberare nequit, 625 F
in cauſis feudalibus iuriſdictionem feudi dominis adiudicat, I, 2, 1, 683. ff
eius auctoritatem in mutuo Germ. epiſcoporum requirunt pontificii, I, 3, 4, 1146. zz
ſed eo opus non eſt, cur? ib. E
ſine eius conſenſu reliquiae ab uno loco in alium transferri nequeunt, II, 1, 1, 69, tt
ab eo nundinantur pallium epiſcopi, qua ſpecie? II, 1, 1, 100. **
de oſculatione pedum pontificis iudicium et auctores, II, 1, 1, 109
regali Galliae regum decretis ſuis obſtrepitauerunt, II, 1, 3, 284. u
pontificis uſus dominii directi in Angliae regno, II, 1, 3, 297. d. e
eius poſtulatis Angliae proceres repugnarunt, II, 1, 3, 298 f
eius commendationes ad beneficia eccleſiaſtica, ib. g
arrogauit ſibi ſuprematum in uniuerſi orbis patriarchas ſub diuerſis cauſarum tegumentis, II, 3, 1, 774. C
eum coluerunt principes Europae plerique, ne Caeſar imperium in eos adfectaret, ib. F
eius conatum exploſerunt eccleſiae orientales, 775. C
eius proteruia iſthuc iuit, ut ſibi orbis uniuerſi dominium arrogaret, ib. D
ſuprematum in cultiſſima Europae parte ſtabiliuit, 776. A
ab eius curia principes conſilia exquiſiuerunt, 776. B
ex quo tempore eius reſponſa in leges iuere, artibus auctoritatem ſuam ſtabiliuit, ib. C
quibus argumentis ad auctoritatem ſtabiliendam uſus? ib. D
eius auctoritas indoli noui teſtamenti contrariatur, ib. G
eius primatus ab initio penes imperatorem ſtetit, 777
primum epiſcopos de principum poteſtate exemit, ib. F
quos ſub ſuam poteſtatem redegit, 778. B
quo fine primates inſtituit? ib. E

PONTIFEX, ad primatus adpellationem antica pontificis auctoritas non ſuffecit, II, 3, 1, 783. B
ad Magdeburgicum primatum inſtituendum pontifex et imperator conſpirarunt, ib. D
pontificis Ioannis XXII. diploma de primatu Magdeburgico, 784. G
papae auctoritas uetuſtiſſima aetate ſuadendi magis quam imperandi poteſtas fuit, 787. B
cur legatos natos inuenit? ib. F
in praeiudicium Magdeburgici Iuuauienſem epiſcopum legatum natum adpellauit, 789. C
papae honorificae adpellationes, quibus Germaniae primatem ſalutauit, 796. B
papam Innocentium II. ordinauit Norbertus, ib. F
dedit nominandi facultatem cardinalibus et ſuis legatis, II, 3, 2, 817. C
pontifex Innocentius Flandriae comitatus nouae parochiae indolſit hac lege, ut nuntium mitteret praeſentationi, II, 3, 2, 833. C
eripuerunt plebi iura ſua nominandi parochos, ib. L
pontificum decreta de ſorte ſoffragatoria, II, 3, 3, 859. 860 861. 862. 875.
num ei competat ius deuolutionis, II, 3, 3, 866. D. II, 3, 4, 906. s
pontifex Honorius III. ſorte electum uiſitatorum numero duorum adſcripſit, II, 3, 3, 881. t
arrogat ſibi annatas propter uniuerſale dominium in eccleſias, II, 3, 4, 894 a
pontificum decreta contra Simoniam, II, 3, 4, 917. i 919 k
Athalarici regis epiſtola ad papam, ne honorarii nimietate noui epiſcopi onerentur, 920. n
annatas laicis ereptas ſibi adſerit pontifex, 927. 929. c
eius praetextus in uindicandis laicorum annatis, 929. d
quomodo a laicis ad clericos et papam migrauerint iura annatarum? 930. e
quis primus pontificum inter auſpices annatarum? 931. f. 932. g. h 933. i
diuerſorum pontificum decreta de ſoluendis annatis, 935. m
pontificum catalogi taxae annatarum per uniuerſum orbem, 936. n
Romae collegium de propaganda fide magnis impenſis ſuſtinet, II, 3, 4, 938. o
an in papam Simonia cadat? 939. q
eius patria poteſtas, qua filii ſpirituales etiam uendi poſſint, ib. F
eius *ἀναμαρτησία*, 940. A
eius uniuerſale dominium, ib. C
papa non confert beneficia, 942. B
num ius collectandi eccleſias totius orbis habeat? 943, s
Germanicae nationis concordata cum papa; 947. B
Lutherus prohibet annatas papae ſoluere, 952. c. 953
pontifex iubilaeorum auctor malae nominis, II, 3, 5, 977
abbreuiarunt iubilea, II, 3, 5, 982. E
pontifex electus mutat nomen, II, 4, 1, 1009. B
in tanta amplitudine ſibi nomen maieſtatis non adrogat, II, 4, 2, 1060. kk
illi imperatores et reges maieſtatis nomen non dant, ib.
non eſt abſolutiſſimus dominus qua princeps Italiae, ib.

Pontificii, eorum doctrine de pontificis adpellatione regia, I,1,3,134. 135. ſeq.
eorum doctrina de iure patronatus, II,3, 2, 821. o
Pontus, Ponti reges Auguſtus creauit, I,1, 3,158. A
Poppo Thuringia eiectus, II,1,2, 214. z
a Saxonibus magna clade protritus, II,1,1, 228. o
Thuringorum dux celebratur, ib. 231. d
conſenſit, ut Sunto epiſcopus Moguntinus eligeretur, 232 f. 240. d
Porphyrius, II,2,5,375. B
Portenta reliquiarum, II,2,1, 30. 106
Portugallia, ei dotis loco acceſſit Algarbia, I,3,1, 10
e comitatu regnum factum, I,1,1, 85. D
rex habet titulum obedientiſſimi, I,1,1, 95
eius praeſides in India orientali aſſumſerunt ſibi auctoritatem regum deponendorum et conſtituendorum, I,1,1, 112.113
pontifici nuncium miſerunt, I,1,3,146. D
lis inter eum et Hiſpaniae regem de diſtributione noui orbis, I,1,3,152. C
reges propriis auſibus regium titulum aſſumpſerunt, I,1,3,161. A
an pontifex eum regem crearit, I,1,3,177. E
regis Portugalliae titulus, II,4,1,1017. E
Porussi, eorum primus rex Veidewutha, I,1,1,25. B
uitam aeternam crediderunt, I,1,7,414
eorum ethnicorum mos ſepeliendi mortuos, ib.
chriſtiani facti uixerunt legibus Magdeburgicis, II,1,15,609. uu
PORVSSIA, regni conditoris fratribus competit titulus regalis Celſitudinis non agnatis, I,1,1,77. A
in regnum mutatum a conditore Friderico I. rege, I,1,1,117. 118. 119. 120. I,1,3, 130. 131. 132
plus quam mille anni ſunt, ex quo regum titulus in ea claruit ſub Weidewutho primo rege, I,1,1,25. B. I,1,3,193. E
Germanico imperio nil quicquam iuris eſt in Poruſſiam, I,1,7,530. D
Poruſſiae ordines leges Brunsbergae ediderunt, I,2,2, 741. aa. I,2,2,766. B
Poruſſiae beneficiarii uario iure uſi Culmenſi, Magdeburgico, Truchſeſſiano, Albertino, Io. Sigiſmundiano, Fridrich Wilhelmiano, I,2,2,743. bb
Poruſſiae rex iudicia recuperatoria inſtituit, ut partes a praediis auulſae reducerentur, I,2,2,778. D
Poruſſiae rex utitur iure poſtarum in Quedlinburgenſi territorio, I,2,5,934. D
in regno Poruſſiae expedita et ſecura uehicula, I,2,5,939 A
Berolino Poruſſiam uerſus Fridericus Wilhelmus curſum publicum diſpoſuit, I,2,5,944. B
cura poſtarum maxima ſub rege Poruſſiae in ditionibus regno Poruſſiae innexis, 945 946. 947
Poruſſiae regis in Poruſſico imperio noua ac optima inſtituta, II,1,3,247. 248. 249. 250
Dei prouidentia in ſacris purioribus in regno Poruſſiae, II,3,5,985
PORVSSICA FEVDA, ſanctionibus legum reguntur, quarum pandectae extant, I,2,2, 743. bb. cc. 744. dd
PORVSSICA FEVDA, ſunt generis quintuplicis, Culmenſia, Magdeburgica maſculina, Magdeburgicum ad utrumque ſexum, Longobardica, Poruſſica, I,2,2, 745
feuda Culmenſia quae? I,2,2,745. gg. I, 2,3,842
ſunt feuda alienabilia hereditaria, 747. A
Magdeburgica maſculina quae? 747. hh
alienari nequeunt, feminarum nulla in iis ſucceſſio, 748. C
Magdeburgica ad utrumque ſexum admittunt feminas, 748. ii
Longobardica quae? 748. kk
Poruſſica ſigillatim ſic dicta quae? 748. ll
introducta tyrannide Teutonici ordinis, 749. A
uocantur ein Lehenguth nach Preuſſiſch Recht, ib. B
quae origo et cauſa multiplicium feudorum in Poruſſia, 749. mm
regulariter ſunt impropria, 749. oo
eorum indoles ex hiſtoria regni ac familiarum attendenda, 750. qq. 751. rr. 752. ss
quae interpretatio in iis obtinet? 752. uu
iuris Caeſarei et Saxonici uſus in iis ſublatus, 752. yy
eorum uaſallis debetur ſtipendium, quodnam? 754 aa
in iis ſuccedunt collaterales, I,2,2,754 cc
in antiquis inueſtitura non eſt opus, 755. ee
non ſunt uſus fructus ſed utilis dominii, cur? 758. gg
omnia eorum incrementa etiam inſulae ſunt uaſallorum, 758. ii
ex allodiis feuda fieri queunt, 758. ll
etiam in pecunia conſtituuntur, 759. nn
in iis antiquior exſpectatiua reſpicitur, 759. pp
in eorum ſucceſſione repraeſentatio in ſolo fratrum liberorumque concurſu locum habet, 762. re
in iis conſanguinei cum Germanis ſuccedunt, 762. tt
in iis feminae maſculos remotiores excludunt, 762. xx. 763. yy. zz
in iis matrimonio legitimati excluduntur, 763. bb
in iis corpore uitiatis negatur ſucceſſio, 765. dd
in iis filium heredem et ſucceſſorem ſimul eſſe oportet, 766, 768. ff
agnatus ante heredes allodii ad debita feudalia obligatur, cur? 767. hh
requirunt conſenſum domini, liberorum et in agnatis ingrati animi notam, 769. kk
quae fructuum attributio in iis locum habet? 770. mm
pecunia ex feudo feudalis redditur, 772. bb
meliorationes cedunt feudo, 771. dd
ſine conſenſu domini feudi alienatio nullarum uirium eſt, 773. gg
agnatorum conſenſus eſt otioſus, 774. hh
in dominii directi alienatione conſenſu uaſalli opus, I,2,2, 775. kk
feudum oppignorare licet ſine conſenſu domini aut agnatorum, 775. mm
niſi pacta familiae adſint, quae tamen tertium non obligant, 776. nn
iis diuiſionis limites ſtatuti, 778. pp
praeferunt uirginem clientelarem uxori, 779. rr
in iis excluduntur ſecundarum nuptiarum liberi, 779. tt
PORVSSICA FEVDA, in iis ſoror excludit ſororum liberos, I,2,2,780. xx
ſorores Germanae excludunt conſanguineos, 781. bb
in oblatione feudi uxoris conſenſu opus, 781. dd
ex iis impenſae funerales ſoluendae, 783. gg
ad feudi uenditi ſucceſſionem uocatur frater, 783. kk
a feudo diuiſo frater excluditur, 784. ll
ex feudo filiae portio quartae aut tertiae debetur, 785. nn
eimelia et nuptiales impenſae ex iis filiae debentur, 785. oo
quae beneficia debentur uiduae ex feudo? 787. rr
PORVSSICVM IVS, Crugeri reſponſum iuris de feudorum Poruſſicorum differentiis, I,2,2,789.
anonymi reſponſa de iiſdem, 791
Truchſeſſiana conſtitutio 1487. 799
Albrechts des erſten Hertzogs Gnaden-Priuilegium, 801
Poruſſici iuris commendatio, I,2,2,741
codex priuilegiorum Poruſſiae ordinum Brunsbergae 1616. editus, I,1,2, 741. aa 745. gg
Poruſſicae pandectae anno 1620. et 1685. promulgatae, I,2,2,741. aa
Poruſſicae iuriſprudentiae limites tranſilire nefas, 742. cc
uario iure uſi ſunt beneficiarii Poruſſiae, 743. bb
notum eſt ius Culmenſe, Magdeburgicum, Truchſeſſianum, Albertinum, Ioann-Sigiſmundianum, Friderich Wilhelmianum, ib.
libelli MSCti de Poruſſiae feudis, 743. ee
Hartknochius de iure Pruſſorum, 744. C
MCt. Wallenrodiana, ib.
iuris Poruſſici interpretes, 744. dd
Poruſſicum ius interpretes Romani iuris ſequitur, I,2,2, 766. B. I,3,1, 1016. D
Preuſſiſche Kriegs-Articul, I,3,4,1122. E
Poſonium, ibi regalia regni Hungariae adſeruantur, II,2,1,54. C
Poſſeſſio, tria eius requiſita iure gentium quae? I,1,1,43. 44
poſſeſſio heredis ſui et extranei an locum in Germania habeat? II,4,7,1294. B
Poſſeſſor, diſcrimen inter uaſallum et allodii imperialis poſſeſſorem, I,2,2, 672. b
Poſſeſſorium, ſummariiſſimum a ſummario et ordinario leges Germanicae accurare diſtinguunt, II,4,7,1134. B
Poſſinus, Petrus, interpres Comnenae, II,1,2,252. g
Poſt-Halter, I,2,5,950. C
Poſt-Horn, I,2,5,929
Poſt-Leben, I,2,5,954
Poſt-Meiſter, I,2,5,956. C. II,1,5,395. t
Poſt-Reuter, I,2,5,958. D
Poſt-Zettel, I,2,5,936. B
Poſta, uerbum poſtae pro credito ac debito, I,3,4,1096. u
POSTA, poſtarum munere longos rerum uſus et maximam ſolertiam uolunt, I,2,5,912. B
iuris poſtarum una adpellatio, ſignificatio uero admodum diuerſa, 913. B
poſtarum tria genera probe ſunt cognoſcenda, I,2,5,921. 927. 931
primum poſtarum genus eſt penes imperatorem, I,2,5,923. 924. 925. 926
principio notat facultatem, ſui impenſis poſtas inſtituendi, ſui tantum ſuorumque cauſa, I,2,5,923. C
POSTA,

POSTA, in hoc ſignificatu duo requiruntur, ne ciuibus onus imperetur, ut propriarum rerum tranſuectiones ſint, I,2,5,923. D
Perſarum inſtituta de poſtis, ib. E
apud Romanos antea ſubditorum impenſis curſus publici fiebant, poſt fiſcales curſus inſtituti, 924. C
in hoc genere ius poſtarum ſubditis oneroſum eſſe non debet, nec iiſdem damna negatiue inferre, I,2,5,924. C
poſta caeſarea nemo uti debuit, cur? ib.
inter arcana ſtatus ius poſtarum retulit Clapmarius, ib. E
hoc modo Caeſar poſtas ubique regionum inſtituit, 925. A
quo ſenſu ius poſtarum inter regalia Caeſaris ſit et non ſit, ib. B
auctores de hoc, ib.
Alciati definitio de iure poſtarum Caeſaris, 925. m
ut Caeſar litterarum commercia habeat, fieri poteſt uel poſta imperiali uel territoriali principum, 926. A
hoc ſenſu poſta nihil aliud eſt ac innoxius per omne imperium tranſitus, 926. C
ſi poſtae quaeſtum faciant aut incolis onera angariarum imperent, inter reditus iuriſdictionis territorialis referendae ſunt, ib.
ſic leges imperii Caeſari curam poſtarum commendant ſtilo innoxiae correſpondentiae, 927. A
ante Taxium nullum poſtae genus quam innoxii tranſitus cognitum fuit, ib. B
nullum quaeſtum antea Caeſares ex uſu poſtarum adfectarunt, 928. A
hoc ſenſu Caeſari per uniuerſum imperium poſtae manent, ſed ſi cum quaeſtu coniunctae pertinent ad principes territorii, ib. C
altero ſignificatu notat ius quaeſtum faciendi e tranſuectione, quibus ne priuatis exclusis, I,2,5,917. D
hoc ſenſu non eſt inter reſeruata imperatoris ſed inter iura territorii, ib. E
qui in legibus Romanis iuris poſtarum, Caeſaribus adſerendi, praeſidium quaerunt, errant, ib.
poſtarum lucra Caeſares Romani, legibus, non adſcripti, ſibi nunquam adrogarunt, 929. A
poſtarum lucra Caeſares Germanos ſibi nunquam adrogaſſe paret ex tabellariis ciuitatum, ib. C
ceremoniarum ritus ciuitatum curſoribus obſeruandi, ſi poſta caeſarea iis obuiam uenit, ib. D
poſtarum praefectura in ditione Auſtriaca Taxiis nullo iure addicta eſt, ib. F
de regali poſtarum in priuilegio Auſtriaco nihil inuenitur, ib. 930. C
Taxii poſtarum praefectura integro ſeculo antea Caeſare inueſtiti ſunt, quam Paarii, ib. 930. D
poſtulata iuris poſtarum in prouinciis Burgundicis, ib. E
poſtas per Belgium et Italiam exercuit elector Saxoniae, ib. F
Taxii poſtae tempore Langueti in Belgio bene diſpoſitae non fuerunt, 931. E
tertius poſtae ſignificatus eſt, quo ius angariarum notat, 931. B
hoc intellecto poſtarum iura in legibus Romanis paſſim deſcripta reperiuntur, ibid.
ſcriptores de eo, ib.
poſtarum iura, quae angariandi facultatem notant, Caeſari in Germaniae prouinciis non ſunt tribuenda, cur? 932. C
POSTA, Textoris uerba de hoc, I,2,5, 932. D
iura deriuatiua poſtarum, pacto domini territorialis tacito uel expreſſo, 933. F
talia pacta ſunt in Brunſuicenſi ditione, ibid.
huc pertinet exemplum Brandenburgici, qui per Saxoniae et Miſniae ditiones poſtas habuit, 934. A
quis poſtas iure hereditario in Germania defert? ib. F
maxima dignitas praefecturae poſtarum in imperio Rom. et in Hiſpania, 935. 936. D
in Gallia eſt penes archihippocomum, 937
in Anglia rex ipſe poſtarum iura ſibi ſeruauit, 938
in Dania, Suecia et Moſcouia poſtarum cura maxima eſt, 938. C
in Polonia libertas rei curſoriae obeſt, ibid.
poſtae in Poruſſia et Turcia, 939. A
poſtas Italiae papa diſponere inſtituit, 940. A
poſtae Germaniae, 939. 940. ſq.
poſtarum patrocinium in uniuerſa Germania Moguntino demandauit Caeſar, 939. B
lites ea cauſa a Taxiis et proceribus imperii iortentae, ib. C
noua ratio litigioſa haec poſtarum iura componendi, ib. D
poſtarum praefectura in Germania plurimum iuris hereditarii, 940. C
exemplo Taxiorum et Paariorum, 940 941
poſtarum praefecturam in regno Poruſſiae habuit Michael Matthias poſt comes de Wartenberg, 943. 944
in Saxonia eſt penes familiam Flemmingianam, 947
in Brunſuicenſi ducatu eſt penes comitem de Platen, 948
in Haſſia landgrauius ipſe poſtas diſponit, 949
Wurtenbergico ſuaſerunt, ut ipſe poſtas inſtitueret, ſed hoc uſque ibi exercet ius poſtarum Taxius, 950. A
in Franconiae principatibus ius poſtarum Taxiis adhuc indultum, ib. C
in Boioaria et Rheni archipalatinatu ius poſtarum Taxius exercet, ib.
poſtarum iura inter res feudales referenda ſunt, 951
poſtarum ſupremum officium in feudum dari poteſt, cur? ib. E
an proprium ſit et quale diſputant, 952. A
inter feudum guardiae, guaſtaldiae, ampachtiae inconcinne refertur, ſed potius nouum in hoc iure caput meretur das Poſt-Leben, 953. 954
in feudo poſtarum etiam foemina admittitur, 954. 955
exemplo eſt Taxia, quae poſtarum curam ſumma laude geſſit, 956. A
etiam Plateniorum genti poſtarum praefectura in feudum promiſcuum collata fuit, ib. B
an poſſeſſor feudi curſualis inferiorem magiſtrum poſtarum ſubinfeodare poſſit? 956
Leodienſium ſententia deſuper, ib. D
poſtarum feudum eſt e numero indiuiduorum, 958. B
inter regalia referri meretur, ib.
eius dignitas maxima, ib.
reuocari nequit, ib.
POSTA, ſine iuriſdictione conferri poteſt, I,2,5,955. B
ius uenandi ſaepe adiunctum habet, ib.
non amittitur mutata uia curſus publici, ib. 958. C
facultas die Zeitungen zu uerbiechen nihil cum eo commune habent, ib. D
de iure poſtarum auctores, 957. E 958. E. 959. 960. 961. 962
POSTARVM PRAEFECTI, eius iura pro triplici poſtarum diuerſitate aeſtimanda, I,2,5,934. F
ſparta maximi momenti fuit apud Caeſares Romanos et Graecos, 936
eſt etiam maximi momenti, ſi Europae aularum rationes habeamus, 936. D
in Hiſpaniae regno, 937. A
Galliae moribus adſcribitur archihippocomo, qui uocatur Grand Eſcuyer, ib.
in Dania Guldenloniis haec ſparta eſt aſſignata, 938
in Germania Moguntinus poſtarum patrocinium habet, 939
in Germania hanc ſpartam familiis cum ſucceſſione hereditaria contulerunt, ib. C
in Imperio Romano eſt Taxius, ib.
in Hungariae Bohemiaeque regnis comes de Paar, 942
in Poruſſico regno fuit Michael Matthias, poſt eum comes de Wartenberg, 943 944
in Saxonia eſt comes de Flemming, 947
in Brunſuicenſi ducatu Liber baro de Platen, 948
in Guelferbutana ditione Taxius ſubinfeudauit Lautenſaccios, 949
in Brunſuicenſi ducatu eſt Taxius, ib. E
in Haſſia princeps ipſe, ib. F
in Wurtenbergico ducatu, Onoldino, Baruthano, Boioaria, archipalatinatu eſt Taxius, 950
Poſtellus, Guil. de magiſtr. Athen. II,1,5, 372. D
Poſthumus, licet ex utero exſectus, aut ſtatim in manibus obſtetricis exſpirarit, ſuccedit, II,4,7,1276. G
Poſtillien, I,2,5,956. C
Poſtulatum ius, idem ac praetenſio, I,1,1, 31. C
Petamicus lacus, prius dictus Acronius, II,1,5,218. a
Petamum, oppidum, ſedes imperialis Francorum regum, II,1,2,318. i
Poupée Gallis infans, II,4,3,1085. D
Praeadamitae, eos credidit Peyrerius, II,1,10,485. t. 486
PRAEBENDA, eſt uox ciuilis, non eccleſiaſtica, II,1,3,277. b
alii legi nolunt *praebendum*, 278. C
uox praebenda etiam adhibetur Gellio, Plauto, ib.
barbara eius deprauatio, ib.
alii legunt in foeminino genere, ib.
eas dedit militibus Martellus, 279. e
competunt pauperibus, 280. b. 281. i. k. l. m
Pipinus et Carolus M. eas militibus adſignauit, 281. n. 282. o. p
Carolus ſimplex non fuit primus, qui eas militibus adſignauit, 283. r. s. 284. t
ad praebendorum largitionem omni aeuo Germ. imperatores milites commendarunt, II,1,3,304. c
in iis percipiendis hodie aetas non adeo ſtricte obſeruatur, II,4,1,1047. oo
Praebendarii, ſacrilegii crimine tenentur, ſi ſibi de reditibus alia quam neceſſaria tribuunt, II,1,3,284. n

Praecedentia, fuit inter principes ſeu duces primarios, I, 1, 4, 239. t
an praecedentiae nrdo inter electores? I, 1, 4, 244. f
eandem umnibus electoribus dignitatem fuiſſe conſtat, I, 1, 4, 246. i
de preecedentia controuerſiae inter Hiſpaniae, Angliae ec Gelliae reges, II, 1, 10, 492. ss
de praeeedentia militum et litteratorum, II, 4, 2, 1063. 1064. 1065. 1066
debetur ſacerdotio ce ſuperſtitione, II, 4, 2, 1067. 1068
praecedentie litteretis tribuitur, quia in numero clericurum, 1069. 1070
Praeceptio, quid in iure publico? II, 1, 15, 604
Praeda, epud Romanos occupanti eesſit, II, 1, 3, 269. ii
Praedominus, quis? I, 2, 1, 673. d
Praedones, fiunt militia miſſi, II, 8, 3, 314. f
Praefectura tutelaris, II, 4, 5, 1177. dd
Praefectus portarum cuſtodiae, in imperio, I, 2, 5, 921
Praefectus tutclaris, in Dania, Polunia, Hungeria, Hiſpenia a rege datur, II, 4, 5, 1179. *. **. ***
Praefectus urbi, ei tutoris datio demandeta, II, 4, 5, 1174. bb
Praelatus, ſacrum collegium ſuu iuri damnum non adfert, ſi in bonorem illius ad facta illicita tacuerit, I, 1, 8, 573. c
Henricis peuſcriptis iute immedietatis donati, I, 1, 7, 493. B
milites facti ſunt praelati, II, 1. 3, 277. b
ſub crimine lacrilegii de reditibus tantum neceſſaria ſibi tribuuut, II, 1, 3, 281. n
Praelleus, Rudulſus, 26. ratiunes collegit, pontificem diuinas ec humanes leges uiolare, ſi limites excedat, I, 1, 3, 663. gg
Praenomen unde datum? II, 4, 1, 1013. ff
PRAEROGATIVA, quid de pontificis praerogatiue ſtatuendum? I, 1, 3, 172. D
aontrouerſie Romani epiſcopi et Byzantini de ea, I, 1, 3, 199. B
de praerogatiua merchionis et ducis fruſtranee quaeſtio, niſi de genere marchionum conſtes, I, 1, 4, 217. u
an praerugetina electorum ex A. B. pateet? I, 1, 4, 239. e
praerugatiua principnm eſt, quatuor officiales pelatinus cunſtituere, I, 8, 4, 253. a
praerogatiuem urdinis ec dignitatis Romaoi ac Greeci in coloribus, gemmis ac ueſtimenturum generibus poſuerunt, I, 1, 4, 158. b
Germaniae prouineiae ante elias nulle iuris praerugatiue geudet, II, 8, 1, 40. D
add. *Praecedentia.*
PRAESCIENTIA DEI, eam negant qui? II, 2, 3, 682. E
de ea dnbitent Armeniani, 683
Deum futura euutingentia praeſcire probatur ea lumine naturae, 685
probetur ex ſectis dictis et exemplis, ib.
obiectiunes contra praeſcientiam diuinam eerumqua ſulutiu, ib, F. 686. 687. 688
praeſcientia quid? 689
naturalis quae? 689. B
libera et media quae? ib.
PRAESCIENTIA DEI, media nocetur etiam cuuditionata et ce bypotheſi, II, 2, 3, 690. A
hane defenduns Ieſuitee, Dominicani eam impugnans, ib.
an rebus neceſſitatem aliquam afferer? 691. B
praeſcientiam Dei non neceſſitare, probetur ee natura ſcientiae, 691. 692
ex netura bominis, 693
ee rei ipſius iueonuenientiis, 694. 695
an certitudo pseeſcientiae neceſſitare uidetur, 696
an ſtare poteſt cum cuntingentibns, 697
an ideo uolomas buminis eſt indepeudeus, ib. D
an cum temporali ſcicutie Dei eeterne mutatur? 698
PRAESCRIPTIO, in praeſeriptionis actibus gentium iure tria requiruut, quae? I, 1, 1, 43. 44
iu iure reges edpellendi pnntifee adlegat praeſcriptionem, ſed fruſtra, I, 1, 1, 108. A
inuetereta conſuetudine res ad Dei gloriam pertinentes praeſcribi poſſe, aſſeeunt pontificli, I, 1, 3, 157. pp
in fundis ſtipendiatiis lucum non habebat, I, 1, 4, 213. g
eam coutra principem adlegat ICtus Halenſis, I, 1, 7, 488. E
locum habet in ceuſis rerum hominumque priuatorum, cur? I, 1, 7, 507
in publici iuris argumentis loeum non habet, ib.
in iis omni tempure dormit, ib. G
immemorialis recuperetnriis iudiciis opponi non poteſt, 508. B
regelia et dumanislie praeſcribi non posſunt, ib. C
ex quibus legibus immemurialis probatur, earumque eeamen, ib. D. 509. 510. 511. 512. 530
ad interrumpendam praeſcriptionem libellus eoram notario porrigi poteſt, I, 3, 2, 1027
praeſcriptiune ins tutelere Aquenſium deletum, II, 1, 1, 66. C
nun ubeſt quertae pauperum, II, 1, 3, 324. k
res merae facnltatis praeſcribi nun posſunt, II, 1, 15, 619. II, 3, 4, 975. A
preeſcriptio rem aut ius uult eb aliu uere uel quaſi poſſidendum, ib.
poſſeſſio eſt potiſſimum praeſcriptionis fuodamentum, ib.
ſuffragium Bobemicum non eſt preeſcritum, 619
quomodu non uſu tes preeſcribatur? ib.
educrſus annatas euengelicorum praeſcriptiuui nun eſſe locum, tribus rationibus probatur, II, 3, 4, 973 a. 974
contre papam ſpetiu eentum annorum praeſcribitur, 973. a
preeſcriptio nun a primeeua ubligatione incipir, ſed ab initio cuiuſque temporis ſingularis, quo obligatio ſemper recurrit, 974
tot praoſcriptiones ſunt, quot caſus ueniont, ubi exigi poſſuut annatae, ib. C
in cullectis et eeactionibus ante nun currit praeſcriptio, quam e tempore cuntradictionis et recuſatiuois ſubditorum, ib.
idem iudicium de ſeruitiis ruſticurum, ibid.
Praeſentatio aliquendu eſt ſynouymum nominationis, II, 3, 2, 813. 816. i
Praeſentatio, eius ordo, II, 3, 2, 813. 816. l
eius differentia e nomineriune, ib.
preeſentationis ius unde? II, 3, 4, 906
Praeſes prouinciae in prouinciis tutores nomineuit, II, 4, 5, 1174. bb
Praeſtantia, inter archiofficiales ulim nullua praeſtantiae ordo fuir, I, 1, 4, 250. e
contruuerſiee iuter Saxoniee et Boiceriae ducatus de ea et tranſactiu deſuper, I, 3, 1, 985. B
uid. *Praecedentia. Praerogatiua.*
Praetaxatio quid? I, 1, 4, 242. a. 243. d
praetaxandi ius ducibus primariis in A. B. adiudicatum, I, 1, 4. 252
Praetenſio, quid? I, 1, 1, 31. C
Praetextus, quid? I, 3, 1, 1008
Praetor tutelaris, II, 4, 5, 1174. bb
Praga comitiis impetii interfuit, ſed eo ipſo nou deſiit regis Bohemiae metropulis eſſe, I, 1, 7, 487. 499. C
eur a cumitiis abeſſe coepit? 499. E
Pragae inſiguia non aſſeruaotur, II, 1, 1, 54. D
per 70. annos a tempure Caruli IV. inſignium cuſtudie gauiſa eſt, II, 1, 1, 64. A
pſeudu-Nortbertum colit, II, 1, 1, 70. *
Pragenſis epiſcopus paruit Megdeburgenſi, I, 1, 4, 262. b
ſubfuit Moguntino, II, 1, 15, 607
Pragenſis pax, eam Saxu per adlegatos ſaos ebſoluit, I, 1, 6, 348. D
in ea uogutia uniuerſi imperii tractata, ibid.
iudicia diuerſa de ee, ib.
ſub cenſoram mittitur, 428. d. g
in ca Carolo III. ſpes facta Lutbariogiae reſtituendae, II, 1, 4, 354. D
Presbeuta, Iuſtin. eſt auctur pſeudonymus, uerum eius nomen Henricus Henninges, I, 1, 6, 303. E. 304. C. 431. s
Presbyter, Andr. uit. Cunradi III. II, 1, 1, 26. F
Presbyterani, eorum cuntruuerſiae cum epiſeopalibus, II, 3, 4, 901. m
Premislaus, ree Bohemiae, I, 1, 1, 54. E
Pribizlaus, Obottitorum dux, cum Waldemero I. Rugienos debellauit, II, 1, 12, 525. ss
de *Prielmeyer*, eius liber de ſacro eeremuniarum iure commendatur, I, 1, 6, 302. A
Boicus ambeſſiadur in pace Riſoicenſi, I, 1, 6, 419. *
Prieſter-Looß, II, 8, 3, 856. ſeq.
uid. *Sors.*
Priezacus, Deu. Vindic. Gall. I, 1, 9, 463. g
Primariae preces. eas exercet Beandenburgicus, I, 1, 4, 271. x. II, 3, 4. 968
eas ceercueruns imperetores, II, 1, 3, 304 g
nihil eummune habent mit denen Penisbriefen, ib. 304. 305. II, 3, 2, 816. y
an imperator ees haber in Bobemia? II, 1, 15, 607
PRIMAS, uucis eadem ulim, quae hodie adpelletiu, ſigniſicatus umnibus fere ſaeculis diuerſus, II, 3, 1, 773. A
bunuris es reuereutiae titulus quoodam fuit, ib. B
quee cauſa inſtitueudurum primatum, ib. E
idem in graeca lingua eſt patriarcha, 778. D
eurum inſtitutio diſſidiis non caeuit, ib. F. 779. 780
eius iura et quinqua claſſes iurium, 780

PRIMAS, prima ad dignitatem, 2) ad ordinem, 3) ad iuriſdictiunem, 4) ad dioeceſin, 5) ad ea pertinet, quae ſunt territorii, II, 3, 1, 780. F
quae dignitatis praerogatiua, 780. F
quae ordinis? ib.
quae iuriſdictionis? 781. B
quee iura diocceſeos? ib. D
territorialis dignitas extra Germaniam nulli primati contigit, ib. E
eorum iura apud canoniſtas ualde attenuantur, 782. B
Germania ante neſciuit primatem, quem ſaeculo decimo Magdeburgicus conſtitueretur, 781. F
olim Germaniae primas duplici munere functus, uno Caeſaris, altero papae, 783. D
eorum conditio uetuſtisſima aetate, 787. A
eorum auctoritas magis fuit ſuadendi, quam poteſtas imperandi, ib.
primates iuriſdictionis fuerunt aemuli. ibid.
quaelibet reſpublica primatem habere uoluit, neutra peregrino parere, ib.
habet ſub ſe epiſcopos, ib. E
in primatum praeiudicium inuenti legati nati, qui omnia iura primatis ſibi adrogant, ib.
Germania ſemper a communi primate abhorruit, ib.
primates omnes a Magdeburgico ſe auulſerunt, 788. 789. 790. 791
- - *Andreapolitanus*, II, 3, 1, 779
- - *Aquileienſis* Venetae reipublicae conſtitutus, II, 3, 1, 779. C
- - *Arelatenſis* eminet in regno Narbonenſi, II, 3, 1, 779
- - *Armacanus*, II, 3, 1, 779
- - *Bambergenſis*, II, 3, 1, 786. F
- - *Bituricenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Bracarenſis*, *Bragarenſis*, II, 3, 1, 779. 787
- - *Bremenſis*, II, 3, 1, 778. 787. 789
- - *Calaritanus*, II, 3, 1, 779
- - *Caminenſis*, II, 3, 1, 791
- - *Cantuarienſis*, II, 3, 1, 779
- - *Colonienſis*, II, 3, 1, 786. 788. 793
- - *Eboracenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Germaniae* uid. *Magdeburgicus*.
- - *Gneſnenſis*, II, 3, 1, 779. 791. 792
- - *Hiſpalenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Iuuauienſis*, II, 3, 1, 789
- - *Lugdunenſis*, II, 3, 1, 779. B. 781. 787
- - *Lundinenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Magdeburgicus* uid. *Magdeburgicus archiepiſcopatus*.
- - *Moguntinus*, II, 3, 1, 786. 788. 793
- - *Piſanus*, II, 3, 1, 779
- - *Pragenſis*, II, 3, 1, 791. 792
- - *Rhemenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Rhenenſes*, II, 3, 1, 786
- - *Rigenſis*, II, 3, 1, 791
- - *Salisburgenſis*, II, 3, 1, 788. 795
- - *Spalatenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Strigonienſis*, II, 3, 1, 779
- - *Theſſalonicenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Toletanus*, II, 3, 1, 779
- - *Treuirenſis*, I, 3, 1, 786. 788. 793
- - *Viennenſis*, II, 3, 1, 779
- - *Vpſalienſis*, II, 3, 1, 779
- - *Vratislauienſis*, II, 3, 1, 791
- - *Warmienſis*, II, 3, 1, 791
Primat-Stifft, II, 3, 1, 810. D
PRIMATVS, an pontifex ius primatus habeat? I, 1, 3, 104. C
ad reges non eſt extendendum, ib.
PRIMATVS, eius cauſa uetuſtis temporibus non fuit urbis amplitudo et reipublicae dignitas, II, 3, 1, 773. D
in primaeui primatus inſtitutione principum priuilegio opus non fuit, ib. E
in puriori eccleſiae cauſa primatus fundamenti loco uirtutes fuerunt, ib. F
alia primatus ratio eſt, quem poſterior aetas protulit, qui humani prorſus inſtituti, 774. A
Byzantinus huc cenſu aeſtimari debet, II, 3, 1, 774
Romanus primatus duobus remis nſus eſt diuino ac humano, ib. B
primatum in uniuerſi urbis patriarchas ex iure diuino et humano ſibi arrogauit pontifex, ib. D
pontificis primatum promouerunt principes Europae, cur? ib. F
qui pontificis primatum in dubium uocant, eum haereſeos incuſant, 775. C
qua proteruia orbis uniuerſi primatum ſibi arrogauit? ib. D
ea hac cauſa nouum urbem Hiſpano donauit, ib.
in occidente primatum felicius pontifex ſtabiliuit, ex qua cauſa? 776. A
quibus argumentis primatum ſuum ſtabiliuit? 777
quo fine inſtituit primatus? 778
primatus iura pontifex Siciliae regi largitus eſt, quibus reges Hiſpaniae hodie utuntur, 779. E
primatus munera quid proſunt? 780
ius canonicum de hoc argumento parum habet, ib.
de primatu canoniſtarum doctrina, ib.
primatus iura quatuor aut quinque claſſes occupant, II, 3, 1, 780. D
quaenam illa iura ſunt? 780. 781. 782
add. *Magdeburgicus archiepiſcopatus*.
Primislaus, rex Brandenburgicus, marchiam in ſuam ditionem redegit, I, 1, 4, 238. A
PRIMOGENITVRA, iure primogeniturae principatus olim habiti, I, 1, 8, 632. ff
primogenitus in iis ſucceſſit, qui ſolus dictus princeps, ib.
aliqui primogenitura iure commiſcent, ib. B
cur primogenitura praeſcripta? 633. A
primogeniturae iura, quae e primogenitore dependent, non confundenda cum iſtis, quorum momenta proceſſibus reipubl. adſcribenda, 634. A
regnauit olim hodieque, I, 3, 3, 1077
neſcit legitimas, ib. ff
obtinet apud nobiles Cliuenſes, II, 4, 7, 1281. F
et Colonienſes, 1282. D
in multis prouinciis locum habet, II, 4, 7, 1290
PRINCEPS, principes qui regium titulum declinarunt, Auguſtus, Carolus V. I, 1, 1, 17. 18
principes Arauſionenſes, Dombenſes, I, 1, 1, 19. 22
reſpublicae liberae non habent praediam ente principes, I, 1, 1, 118. A
princeps Armeniae regium titulum quaeſiuit et impetrauit, I, 1, 3, 177. E
marchio princeps uel dominus uniuerſae prouinciae incunctanter Marchgrau dicitur, I, 1, 4, 224. p
principis uox apud Romanos Caeſarem notabat, I, 1, 4, 235. l
PRINCEPS, Carolingorum aeuo primates aut proceres principes dicti, II, 1, 4, 235. i
ea extincta principis nomen nonniſi ſex illis prouinciarum dominis datum, ib.
idem fuit quondam, qui dux, ib.
ex utraque cauſa prouinciarum domini merentur principes dici, ib.
principes prouinciales qui? ib.
alii prouinciae principes, alii principes regni fuerunt, ib.
ſex Germaniae prouinciis diuulſis, principum numerus auctus fuit, ib.
diſcrimen inter antiquos et recentiores principes, ib.
quo iure epiſcopi dicantur principes? ib.
cur Anhaldini dicuntur principes? ib.
claſſes diuerſi ordinis principum raro a ſcriptoribus miſcentur, I, 1, 4, 245. y
noui a priſtinis in ſenctius praetractandi conſilium non admiſſi, I, 1, 4, 242. a
principes noui per antiquos et primarios a praetractandi iure excluſi ſunt, I, 1, 4, 243. d
habent ſua officia palatina, I, 1, 4, 247. a 253. a
principis, ducis, comitis tituli ſaepius commixti, I, 1, 5, 280. C
ueteres primarii nunc curia conſtituta a iunioribus diſtinguuntur, I, 1, 6, 405. m
recentiores iiſdem iuribus cum electoribus non ſunt digni, ib.
principem duplicem perſonam gerere opinio ſingularis, I, 1, 8, 573. s
princeps territorii gaudet iure tributa ſubditis indicendi, etiam extra ordinem, I, 1, 8, 618. E
eorum bona domanialia, 620. 621. 622
principes an ſine conſenſu imperatoris ſe obligare poſſint? I, 1, 8, 637. 638
de obligatione principis ex facto ſui deceſſoris, I, 1, 8, 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 576. 577. 578. 579. 580. 616. 617. 618. 619. 610. 611. 612. 613. 624. 625. 626. - 640 uid. *Obligatio*.
principes imperii olim ſucceſſoria pacta unilateralia et bilateralia inierunt, I, 1, 8, 666. ll
a principe comite palatino notarius poteſtate tutores et curatores dandi inſtrui nequit, cur? I, 3, 2, 1028. m
principis filius edinnatur Macedoniano iure Romano, non Germanico, I, 3, 4, 1115. aa. 1127. bb
principes magis exemplis, quam praeceptionibus ducuntur, II, 1, 3, 255. a
intuitu principum cauſae ualetudinarii inſtituendi, II, 1, 3, 312. r
principi competit ius imperandi eleemoſynas, II, 1, 3, 331. a. b.
ius collectandi principi competit, quoties reipublicae ſalus uult, 332. C
ius priuilegiorum principi competit, ib. d
principes nouiores in ſocietatem iuris eligendi non admittebantur, II, 3, 1, 794. D
quid iuris principi in ſacerdotiu? II, 3, 4, 903. p
diſcrepante capitulo electio ad principem deuoluitur, II, 3, 4, 906. s. 907. 908
ad principes territoriorum quondam epiſcopi hereditas peruenit, II, 3, 4, 922. t
etiam reditus epiſcopales primi anni et diutius, quoad uacua epiſcopo eccleſia fuerat, 924. u
annatae principum laicorum contra Maream defenduntur, 924. x

PRINCEPS, erquidem iure fiſci princeps epiſcopis ſuccesſit, II, 3, 4, 925. A
iacentis feudi ratione princeps reditus epiſcopatus, abbatiae, ſede uacante, ſibi arrogauit, 925. F
an electiei e releuio uel laudemio principi ſolnendo immunes ſunt? II, 3, 4, 926. y
principibus laicis ereptas annatas ſibi ceperunt epiſcopi at pontifex, 928. b. 929. c
principibus euangelicis annetas Lutberus commendet, 951. 952. c
Strykii doctrina pro annatis principum, 954. e
principibus annatas etiam Textor aſſerit, 957. f
principibus S. R. I. euangelicis ſigillatim annatarum iura uindicantur, 959. 960
exempli oſtenditur, neque euangelicorum neque pontificiorum ſacris obuerſari, ſi annatae a clericis principi laico ſoluantur, 960. i
VI. argumentis principibus euangelicis annatae uindicantur, II, 3, 4, 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 668
eodem die, quo principes papae iuriſdictioni coetus ſacros exemerunt, eodem annatae in principes ſunt deuolutae, 961. l
nec principibus opus fuit ſibi annatas in pace religioſa referuauiſſe, ib. D
princeps eſt papa in ſuo territorio, quod de Cliuiae principe uulgi ſermone notum, ib. m
principum papalia iura antiquiora ſunt pacibus religionis, 962. B
cauſae plures, quare principes euangelici papali iure gaudeant, ib. F
probabilius eſt, annatas principi ſoluendas, quam iura menſium papalium praeſtanda, 964. n
clerici nullum titulum habent annatarum, quem tamen principes habent, II, 4, 3, 965. p
poſtliminii iure principibus euangelicis debentur annetae, 966. e
principum Germaniae, annatis utentium exempla, 967. 968
principum annatis aduerſa argumenta, eorumque reſutatio, 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976
an principum anuatis obſit artic. V. inſtr. pac. 669. x
an principibus oppoſitio fraudi ſit aduerſus concordata, 970. y. 972. E
principum annatis pax Weſtphalica non officit, 970. z
exemplum principis euangelici in Germania, qui iure annatarum utitur, 972. C
aduerſus principum annatas praeſcriptioni locum non eſſe, tribus rationibus oſtenditur 973. a. 974
canonicis conſultius eſt, ſi principibus annatas ſoluant, quam Papae, cur? 975. b
principum ſuperioritatem notat formula: *Dei gratia*, II, 4, 1, 1008. sa
principes Germaniae cognominibus carent, II, 4, 1, 1014. hh
principum tituli poſt Carolingos, II, 4, 1, 1018. ll
eorum tituli ſunt remedia aduerſus praeſcriptionem, II, 4, 1, 1018 mm
etiam in ſucceſſoriis pactis et expectatiuis a principibus tituli adhibentur, II, 4, 1, 1019. nn
ritus, quo Germaniae principes ſuos ictu ae colapho initiarunt, II, 4, 1, 1026
PRINCEPS, de reuerentia in principum unitus, II, 4, 1, 1027. A
quidam principes imperii ſchemate maieſtatiauſi ſunt, qui? II, 4, 2, 1056. ff
principis icon, II, 4, 2, 1058. B
dubia in collationa officialium eum S. R. I. principibus, II, 4, 2, 1060. mm
concluſiones l. 5. C. ad L. 3. Mai. principibus noſtris ſunt inconcinnae, 1061
quilibet iu ſuo territorio inſtar principis in imperio, 1062
princeps minorennis tutrix eſſe poteſt, II, 4, 4, 1139. sa. 1148. ff
eo demortuo ettributio fructuum non fit ex legibus Romanis, II, 4, 6, 1257. ecc. 1258. 1160
PRINCIPATVS, ante quatuor ſaecula Magdeburgicus epiſcopatus principatus imperii nomine uenit, I, 1, 4, 235. l
principatus uox reſpondet iuri in imperio ſupremo, I, 1, 8, 542
de obligatione ſucceſſoris in principatum ex iure naturae, I, 1, 8, 545
ex iure ciuili et pontificio, I, 1, 8, 554
ex iure feudali, I, 1, 8, 561
ee formula cuique reipublicae propria, 563
eu conſecutio ab indole principatuum ad indolem principalium ſubiectorum, 605. g
de obligatione ſucceſſoris in S. R. I. principatum, 615
decretum iuris longobardici principatibus imperii incoucinnum eſt, 617. b. 618. d
an admixta alludie habeant? 619. g
in principatibus Germaniae domania negantur, quo iure et a quibus? I, 1, 8, 621. "
de acceſſionibus principatui inneais formule clientelaris, pactis ſucceſſoriis, 622. i
an principatibus Germaniae iure naturali, gentium, ciuili, feudali regantur? 623. o
ſententiae curiales, quibus principatus fuerunt obligati, 627. r
ad formulam principatus obligatio aeſtimande, cur? 629. aa
principatuum Germaniae diuerſae formulae, 629. bb
principatus habentur feude ex prouidentia maiorum, 629. cc
ſunt in ueeu maioratuum, 631. dd
habentur femiliae fideicommiſſa, 631. ce
fuerunt indiuidui, in quibus locus iuribus primogeniturae, 632. ff
in principatus obligatione aliqui conſenſum ordinum requirunt, alii non, 633. gg. 634. hh
an Caeſaris conſenſus in iis opus? 635. ll. 636. mm
principatus habentur in uexu domaniali, 637. nn
bonorum diuerſitas in principatibus, 638. oo
de principatuum obligatione conſtitutiones Caeſarum, 637. pp
principatibus S. R. I. longobardica iura opponi uequeunt, 644. rr
an principatus alii ſubdomino offerre liceat in feudum? I, 2, 1, 651. 652. 653. 654. 655. 656. ſeq.
plurium Germaniae principatuum ſubdominus Bohemiae fuit, I, 2, 1, 657. B
principatus olim fuerunt alienabiles, I, 2, 1, 666. B
PRINCIPATVS, in iis pacta confraternitatis, ganerbinatus obtinuerunt, I, 2, 1, 666. B
principatuum elienationes in comitiis prouincialibus conſenſu ordinum et familiae principalis factae, 667. mm
olim non tam Caeſari quam ordinibus cuiusque prouinciae aperti fuerunt, I, 2, 3, 821. B
in mutuo principatus epiſcopatus ordinum prouincialium conſenſu opus, I, 5, 4, 1148. A
de *Prinz*, Marqu. Lud. praeſes ſupremus in clientelaribus curiis uniuerſi regni Porusſici, II, 1, 3, 332. B
eius doctrina de tutelae electoralis diuiſione, II, 4, 3, 1102. mm. 1103. xx
Priolus rer. Gallic. libr. II, 1, 4, 355. ss
Priſcillianiſtae animam numinis ipſius eſſentiae particulam quandam crediderunt, II, 5, 6, 397. 398. d
Priuilegia, an cum uita largitoris extinguuntur? I, 1, 8, 547. m. 569. A. 572. r. 573
non uſu exſpirant, II, 5, 1, 59. qq
an cum uita Caeſaris exſpirant? II, 1, 5, 60. rr
priuilegia pauperum, II, 1, 3, 336. 313. b
per priuilegium ciuitati municipali tribui poteſt, ut ſenatus aut populus mutuum contrahat, I, 5, 4, 1143. tt
Proauia ad tutelam non uocatur iure Romano, ſed Germanico uocatur, II, 4, 4, 1131. ll. mm
hereditate priuetur, ſi tutorem non petit, II, 4, 5, 1193. B
Probatio, ignis et aquae probationes medio aeuo in uſo fuerunt, II, 3, 3, 863. 878
quid de iis ſtatuendum? II, 3, 3, 873
Procaſpidana tranſactio inter Ludouicum Germanicum et Carolum caluum regem Galliae, II, 1, 4, 344. 345
iurato inita fuit, II, 1, 4, 345. s
in ee termini inter Galliam et Germaniam poſiti, ib.
fregit eam Carolus caluus Ludouico mortuo, quo praetextu? 346
in *procinctu* ſtare unde? II, 1, 1, 105
Procockius, Eduard, II, 1, 7, 416
Procopius laudat curam Iuſtiniani de orphanotrophiis, II, 1, 3, 273. d
Procurator a notario conſtitui poteſt, cur? I, 3, 2, 1031. rr
Procurator Caeſaris tutores dare poterat, II, 4, 5, 1181. hh
Prodigus declaratus fuit princeps, I, 1, 8, 635. 636
Proditores unde? II, 1, 3, 313. d
remedia contra eos, 314. e
προεδρία, I, 1, 4, 239. t
Prometheus auxilio Mineruae coelum adſcendit ignem furatus, II, 1, 5, 382. b. 383
creditur inuentor literarum, II, 1, 10. 480. l
Prono, idolum Altenburgenſis terrae, II, 1, 12, 519. oo
eneis diuerſae ſcripturae et etymon, ib. pp
eius figura, ſacrificulus, deſtructio, 540. qq rr. ss
Pronunciatio Sueuorum, II, 1, 12, 526. et 528
Propinqui, omnes obligantur ad petendum pupillo tutorem, II, 4, 5, 1190. nn
Proprietas a dominio utili male diſtinguitur, I, 2, 1, 673. d
Proreges fuerunt milites non litterati, II, 4, 2, 1066

Πρμα-

Προκάλυμμα, I,3,1, 1009
Πρόσχημα quid? I,3,1, 1008. D
Πρόφασις quid? I,3,1,1008. D
Proteſtantes auxiliis Suecorum ſibi proſpexerunt, I, 1, 6, 347
proteſtantium primarius princeps uult eſſe Saxo, I, 1, 6, 373
proteſtantes principes peculiare arciuum habent, I,1,6, 479
proteſtantium doctrina de ſcientia media, II,2,3, 690
directorium inter proteſtantes competit Saxoni quo titulo? II, 2, 8, 754. E
Προτιμήσεως ius exercent agnati, quo caſu, I, 2, 2, 773. ff. I, 1, 3, 847. qq
exſpirat trimeſtri ſpatio in Luſatia, I,2, 3, 484. t
dominus id non habet in Luſatia, 851. zz
quo tempore exſpirat iure Longobardico? I, 2, 3, 849. tt
id habet dominus iure Longobardico, 851. yy
Proteus, fabula de eo, II, 1, 2, 757. A
Prone, idolum, II, 1, 12, 519. no
Proneiſen, II, 1, 15, 539. pp
Prouiſio charitatiua, II, 3, 4, 975
Pruckmann in obligatione deceſſoris requirit ordinum prouincialium conſenſum, I, 1, 8, 633 gg
PRVDENTIVS, Aurelius Clemens, utitur uerbo emeriti in communi ſignificatu, II, 1, 3, 253. a
de eo acriter diſputant auctores, II, 1, 11, 493
de eius patria primus ſollicitus fuit Aldos Romanus, 495. A
fuit Hiſpanus, eius patria habetur Caeſar Auguſta, ib. B
aliis eſt Calagurris, aliis omnino dubia, 496
eius parentes ignoti, aetas quo floruit eſt annus Chriſti 351. 497. A
eius nomina, ib.
in eius laudem traxerunt, 498
quatuor Prudentii in rerum geſtarum monumentis adnotantur, ib. C
ad horum differentiam adpellatur maior, ib.
iuuentutem uitiis tranſegit, ib. E
cauſas in foro egit, 499. A
militiae deditus fuit, ib. F
dignitatem Romae non habuit, 500. A
eius aduerſarius Symmachus, ib. F
an uir conſularis fuit? 501. 502. A
eius temporibus conſuetudo abolita fuit, qua quis iur conſularis diceretur, II, 1, 11, 501
locus in eius praefatione reſtitutus, ib. E
ſumma rerum in Hiſpania potitus eſt, 502
ſub Honorio ad militiae gradum euectus, ib. E
abdicat ſe muneribus aet. 57. et haereſicis confutandis operam dat, 503. A
non ſatis caute loquutus in quibuſdam locis, ib. D
eius uerſus, quo ſe indignum uita aeterna credidit, ſuppoſititii habentur, ib. F. 504
de eius metri et dictionis ratione obtrectatores, 504. F
dicunt eum Graecarum litterarum ignarum, 505
eius uerſus excuſantur, ib.
carpitur, quod literas duplicarit, 506
omnes eius ſuſpectas uoce collegit Cornelius Valerius, ib. F
principatum inter chriſtianos poetas ei tribuunt, ib.
PRVDENTIVS, eius opuſcula genuina καθημερινοί, 507
prooemium omnibus editionibus praemittitur, ib. C
hymnus V. non ad cerei paſchalis incenſum ſed lucernae inſeribi debet, ib.
eius liber περιστεφάνων, ἀποθέωσις, hamartigenia, pſychomachia, carmen contra Symmachum, ib.
enchiridio V. et N. T. clauduntur, II, 1, 11, 507
manuſcripta Prudentii, ib.
editiones et commentarii impreſſi, 508
antiquiſſima Aldina Dauentriae, 509. A
aliae editiones, 510
manuſcripta et notae, ib.
Prudentius, Amoenos, recentior altero Prudentio habetur, II, 5, 11, 507
Przemiſlaus, rex Bohemiae, Venedae originis fuit, II, 1, 15, 614. 615
Pſammitichus, rex Aegypti, duos pueros paſtori ea lege educandos dedit, ne quis coram iis loqueretur, ut intelligeret, quae prima lingua, II, 1, 10, 491. ll
Pſeudo-Beroſus, Vitembergae editus, II, 5, 10, 477. g
Pſeudo-Northertus, II, 1, 5, 70.
Pſeudo-tutor, notarii, I, 3, 2, 1023. 1031. II, 4, 5, 1183. kk
ΨΥΧΗ, ψυχῆς καὶ σώματος ἀνάλυσις, II, 1, 6, 393. B
δέσμα εἶναι τῆς ψυχῆς τὰς φλέβας καὶ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰ νεῦρα, II, 1, 6, 397. B
ἡ ψυχὴ οὐκ ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρος, 398. d
ψυχῆς ὀχετὸν, habet Zoroaſter, ib. e
ψυχῆς πεμπομένης, ὅθεν ἤλυθε κυκλάδι στεῤῥῇ Νύσσαν ἐς ἀρχαίην, II, 1, 7, 412. C
ψυχὴν καὶ ἐπιδιαμένειν καὶ μετεμβαίνειν Aegyptii crediderunt, 413. A
ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, II, 1, 7, 413. B
ἀθανάτους τὰς ψυχὰς dixit Laertius, 421. A
χωρισθεὶς ἐστὶ μόνον τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστὶ καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον, 424. A
Πτωχεῖον, quid Graecis? II, 1, 3, 252, f
Ptochotrophium, eorum primus inuentor Zoticus, II, 1, 3, 271. a
lotteriis impenſae ptochotrophiis faciendae acquiruntur, II, 1, 3, 334. e
Ptolemaeus, Lucenſis epiſcopus, II, 1, 1, 52. D
Ptolemaeus, fabulas narrat, dum tabulae Germaniae nomina adſperſit, quae urbium loco ſolemus habere, I, 1, 7, 481. F
eius ἄλσος, II, 1, 14, 557. 558 559
Publicanus, iure publico non utitur ſenatuſconſulto Velleiano, I, 3, 4, 1121. un
PVBLICISTAE, uſque ad Carolum V. perſuaſerunt ſibi, imperatorem non eſſe, niſi a pontifice coronatus ſit, I, 1, 3, 135. d
pontificii munus eccleſiaſticum pontificis et maieſtatem Rom. imperii diſtinguunt, I, 1, 3, 146. A
ſoli maieſtati caeſareae ius regiae dignitatis tribuunt, I, 1, 3, 155. B
eorum intellectus de ducibus, I, 1, 4, 211. A. 231. d
PVBLICISTAE, apud eos ingens ducis et marchionis confuſio, I, 1, 4, 211. G
ignorant differentiam inter ius ſtatus et potentatus, I, 1, 4, 113. c
eorum ſoloeciſmi in iure publico, I, 1, 4, 220. d
eorum opinio de officialibus Caeſaris Romani, I, 1, 4, 121. h
eorum error, qui publici iuris principia ex imperio Caroli M. repetunt, I, 1, 4, 222. II, 1, 3, 302. D
a quibus peruerſa ſua doctrina imbuti? I, 1, 4, 222. l
eorum ignorantia in nomine principis imperii, I, 1, 4, 235. I
eorum opinio de electoribus, I, 1, 4, 242. b. 243. c
eorum opinio de archiofficialibus, I, 1, 4, 247. a. 249. 251. g
eorum error de uectigalibus imperii, I, 1, 4, 271
ſibi nondum conſtant, cuius auctoritate pax cum exteris nomine uniuerſi imperii ineunda, I, 1, 6, 299. B
eorum quinque claſſes de iure adlegandi, I, 1, 6, 299. 300. 301. 302. 303. 304
eorum neniae, qui XII. codicis librum pro iuris publici principio in Germania habent, I, 1, 6, 309. B
politicum et ius publicum uniuerſale commiſcent, I, 1, 6, 314. D
pridem exploſi ſunt, qui Caeſaribus noſtris eam poteſtatem adſerunt, quam Auguſtus habuit, I, 1, 6, 318. C
eorum doctrina de pace Pragenſi, I, 1, 6, 348. 349
erronee eminentiam electorum in A. B. ponunt, I, 1, 6, 405. I
recentioribus principibus eadem cum electoribus dignitatem erronee tribuunt, ib. m
formam imperii Germ. adſtrictam ignorant, I, 1, 6, 430. E
eorum controuerſiae de forma imperii, 432. F
iuri adlegandi aduerſi confutantur, I, 1, 6, 449. 450
eorum error de ciuitatibus imperii, I, 1, 7, 480
putant, ſolos ordines immediatos in comitiis comparuiſſe, non mediatos, I, 1, 6, 481. A
putant epiſcopos muneris non regionis ergo in comitiis ſuffragia tuliſſe, I, 1, 7, 435. F
eorum opiniones de urbibus Brunſuico, Goslaria, Luneburgo, I, 1, 7, 491. A
eorum error in exteris urbibus Germaniae adſignandis, I, 1, 7, 498. D
plerique differentiam ciuitatum liberarum et imperialium negant, 498. E
eorum opiniones de obligatione principis, I, 1, 8, 556. t
publica principum iura ex priuatis Romanorum legibus reſpondent, ib.
eius noueſt conſilii rationibus diſputare, I, 2, 1, 680
communi concentu docent, cauſarum clientelarium iudicem eſſe dominum immediatum aut partes curiae, I, 2, 1, 692. dd, 694
formant ius publicum ex ultimo et penultimo libris codicis Iuſtiniani, I, 3, 2, 1029. n
eorum communis ſententia de mutata reipublicae forma ſub Conrado I. II, 5, 1, 234. m

PVBLICISTAE, miſcent conſuetudines Carolingorum cum natalibus formae imperii, II, 1, 15, 599. cc
eorum error, num rex uere ſit, qui regni cauſa alteri ſubſit, II, 1, 15, 601
demonſtrantia et probantia non diſtinguunt, II, 1, 15, 603. ll
fruſtra Caeſari uicariatus conceſſionem in dubium uocant, II, 1, 15, 611
eorum argumenta infirma a clauſa corona, pomo cum cruce, etc. II, 2, 8, 755. D
abſurde doctrinam iuris Longobardici cum moribus Germaniae conciliare nitunrue, I, 2, 5, 953. k
Puſendorf, rerum Brandenb. libr. de iis iudicium, I, 1, 6, 302. A
rerum Succicarum libri, II, 1, 4, 354. A
eius opinio de obligatione principis, I, 1, 8, 545. h. i
ieiunus eſt in rebus Friderici Wilhelmi domeſticis, II, 1, 3, 244. C
eius ſententia pro uſo ſortis, II, 3. 3, 876
eius liber poſthumus iur. ſec. diu. II, 2, 3, 692. A
Puloit pyrius, eius oia, II, 2, 3, 313. b
Pupa, infans lactis mammam ſugens, II, 4, 3, 1082. D
Pupillaris pecunia, quem caſum praeſtat tutor in ea? I, 3, 4, 1107. aa
Pupillus, cum eo mutuum contrahi nequit, ne quidem accedente tutoris auctoritate, I, 3, 4, 1109. cc
quae iuris Romani cauſae? I, 2, 4, 1111 A
in Germania poſt annum XVIII. recte contrahunt, ib. dd
eorum priuilegia, I, 3, 1, 1014. B
de pupillorum tutela fructuaria apud Anglos, II, 1, 3, 327
eorum nullum diſcrimen apud Germanos, II, 4, 3, 1078. E
Romana nomina rei ipſi minus concinna, II, 4, 3, 1082. D
reſpiciunt ſtatum naturalem non ciuilem, ib.
de poena eorum, qui pupillis tutores non petunt, II, 4, 5, 1189. ll
Puppeo, Germanis unde? II, 4, 3, 1082. D
Pupus, infans lactia mammam ſugens, II, 4, 3, 1082. D
Purpuratus, Franc. I, 1, 8, 615. C
Putbus, fuit ſedes Suantauiti, II, 1, 12, 523. ll
Puteanus, Petrus diſputat ſupremum imperium Arauſionis, I, 1, 5, 282. ſeq.
confutat Sanmarthanos, II, 1, 4, 350
Puteolanum mare, II, 1, 5, 387
Puteoli, urbs, II, 1, 5, 388. A
Putte, I, 1, 8, 640. F
do *Puyus*, eius opinio de iure Galliae in Arauſionem, II, 2, 9, 760. D
Pylium, regnum minutum, ubi Neſtor regem egit, I, 1, 1, 5. F
Pyrenaea pax, in ea Carolo III. Lotharingia reſtituta, quibus conditionibus? II, 1, 4, 355. tt
PYTHAGORAS, eius opinio de mente, II, 1, 6, 397. gg
teſtatus de Aegyptiorum metempſychoſi, II, 1, 7, 413
an auctor ſectae Italicae? II, 1, 7, 421
eius metempſychoſin alii defendunt, ib.
eius philoſophia purgans, II, 2, 1, 628
eius diſciplinae exotericae et eſotericae, II, 2, 1, 643. E. II, 2, 10, 763
neminem admittebat, niſi in quo corporis forma eximii ingenii coniecturam ipſa feciſſet, II, 2, 1, 647. ll
PYTHAGORAS, eius itinera eruditionis cauſa, II, 2, 2, 663. F
quae eius doctrina? ib.
mathematum neceſſitatem urſit, II, 2, 2, 665
in Arabia quoque magiſtros inuenit, II, 2, 4, 704. qq
eius ſilentium quinquennale, II, 2, 10, 763
de eo dictum αὐτὸς ἔφα, ib.
fabularum inuolucris ueritatem abſcondebat, ib.

Q

Quadi qui? I, 1, 1, 39. C
iis rex datus ab Antonino pio, I, 1, 1, 39. D. I, 1, 3, 158. A
Quadrageſimae tempus, II, 1, 1, 13. no
Quadriuium, Boethii quadriuium in ſcholis notum fuit, II, 2, 2, 672
QVARTA HEREDITARIA, duplicis quartae deductio in Brabantiae curiis ignoratur, I, 3, 3, 1042. ee
de quartarum deductione doctorum diſſenſus, I, 3, 3, 1042. bb. cc. dd. 1042. ee ff
quartarum deductio eſt argumentum forenſe, non ſcholaſticum, 1043. hh
de quartarum argumento in Ictis deſideria, 1043. ll
de quartarum deductione diuerſae ſententiae, 1045 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1054. 1055
duplicis quartae detractores ex legibus Romanis, ex iure pontificio, ex errore interpretum, ex ſtatutis Boicis et Wurtenbergicis, 1045. pp
an duplicis quartae deductio competit heredis heredi, praeſertim extraneo? 1046. qq
duplicis quartae deductionem alii liberis tantum concedunt, 1045. rr
parentibus ius detrahendi duas quartas alii negant, alii iis largiuntur, 1047. ss
duplicis quartae deductio fratribus et ſororibus negatur, 1048. tt
duplicis quartae deductionem quidam in fideicommiſſo puro negant, in conditionato concedunt, 1047. uu
unius tantum quartae detractionem, quocunque nomine audiat, alii rectius liberis concedunt, 1049. aa
quartae deductionem an pater prohibere poſſit filio et eius heredi? I, 3, 3, 1049. yy
quartae ceſſant in militis teſtamento, non autem in clericis, 1051. zz
ceſſant quartae, ſi quis coactus hereditatem adiit, 1051. aa
ceſſant in inuentario neglecto, 1051. bb
ceſſant in fideicommiſſis reciprocis, 1052. cc. 1073. aa
quae quartae detractio iure fieri poteſt in fructuariis fideicommiſſis, 1053
quartarum origines, 1056. cc. 1059. dd. 1060. ee
nullam apud Romanos principio fuiſſe, IV. rationibus probatur, 1057. E. 1058
quarta Trebellianica fidei expers, 1064. kk
quartarum odia in patrem et teſtatorem ſunt reſtringenda, 1065. ll
quartarum ratio ceſſat in fructuariis fideicommiſſis, 1065. mm. nn. 1067. pp. qq. 1068. rr. ss
leges, quod loco quartarum ſint fructus, 1067. tt
doctorum ſententiae, quod loco quartarum ſint fructus, 1069. uu
QVARTA HEREDITARIA, quartae exulant; ubi nulla iactio heredis, I, 3, 3, 1074. bb
quae iura heredi heredis in quartis? 1074. cc
quartarum detractionibus aduerſa ſunt iura Germanica, 1075. 1676. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084
quartae exulant in bonis auitis, 1077. dd
exulant in iure primogeniturae, 1077. ff
exulant apud foeminas, I, 3, 3, 1079. ii
exulant in communione bonorum, 1081. mm
quartarum ignara ſunt pacta ſucceſſoria, 1081. nn
cura familiarum, ipſa militia maior, quartis liberanda, 1083. oo
quartarum nomina ob Germanorum fidem exulent, 1083. rr
an nefas fructus in quartas imputari, 1087. kk
de quartis conſtitutio Zenonis, 1087. ll
QVARTA PAVPERVM, eam exercuerunt Brandenburgici, I, 1, 4, 271. z
de ea conciliorum ſententiae, II, 1, 3, 281. k
de ea patrum eccleſiae ſententiae et doctorum pontificiorum, II, 1, 3, 281 l. m
hanc concilia et doctores omni tempore in omnibus regnis a beneficiis eccleſiaſticis exegerunt, II, 1, 3, 286. y
habet uetuſtatem, II, 1, 3, 297. D. 299. A
competit principi, ut emeritos eiuſdem participes reddat, II, 1, 3, 305. i. l. 306. m. n
quae cauſa deſuetudinis? 306. o
quartae hoſtes proprio gladio iugulandi, 318. A
ſcriptores de ea, ib.
quod quarta pauperibus debeatur, probatur, 318. c. 319. d e. f. 320. g
eam conſtituunt etiam concilia Germaniae, 325. a
Caeſarum conſtitutiones, decreta iuris canonici, II, 1, 3, 321. b. c
auctoritas doctorum de ea, 321. d
nota eſt recentiori aeuo, ib. e
quam late in orbe chriſtiano patuerit? 323. f
locum habuit in Germania, 323. g
de ea formulae donationum, 323. b. i
adſignatio publice facta ſingulis ius quartae non tollit, 324. k
ei praeſcriptio non obeſt, ib. D
formulae execrationum in donariis de quarta pauperum, ib. 325. l
contra quartae ſpoliatores, ib. m
quae praeter quartam ſuperſont, pariter pauperibus debentur, 326. e
cur in hac materia doctores tantum ex parte laudari? ib. p
Quartana febris, eam commendat Menapius, II, 1, 5, 378. D
Quartarii milites qui? I, 1, 4, 271. z
Quaternata feoda, I, 2, 3, 851. aa
Quedlinburgenſis abbatia, ei Otto I. priuilegium conceſſit, I, 1, 7. 492
quid iuris aduocato imperii in ea? II, 3, 4, 903. F
Quedlinburgum, ſolennitas ibi celebrata, II, 1, 1, 31. A. II, 1, 2, 111. i
ibi Taxianae poſtae ceſſarunt, I, 2, 5, 934. D
Queoſted, ſyſtema, II, 1, 11, 504. D
Quercetanus, Andr. eius bibliotheca Cluniacenſis, II, 1, 1. 60. ooo
Quercetanus, Leonh. obſcuri nominis uir, II, 1, 11, 504. F

Querela

Querela inofficioſae donationis, filiarum hodie frequentiores ſunt, ſi pater uimium in coemendis feudis profudit, I, 1, 8, 615. B
QVERELA INOFFICIOSI TESTAMENTI, eam habent, quibus legitima debetur, I, 2, 4, 915. oo
quibus competit apud Luſetos? 915. pp
quo fine inſtituitur? 917. qq
nihil duritatis habet, ib.
apud Luſatos nulla eſt filiorum inofficioſi querela, 918. rr
quo caſu competit fratri? I, 3, 3, 1045. oo
locum non habet, ſi filius inuentarium conficere neglexerit, I, 3, 3, 1051. bb
in reciprocis fideicommiſſis ceſſat, 1052. ee
olim locum non habuit, 1057. D. 1073. aa
deinde querelam inſtituturos, furorem parentis teſtatoris fingere oportuit, 1058. A
filiae eam olim inſtituere non poterant, licet legitimam non haberent, 1066. D
ceſſat in fructuariis fideicommiſſis, 1068. ss
querela non conceditur, ſi legitima e fructibus percipitur, 1067. tt
ei locus non eſt, niſi quando filius legitima priuandus, nil in recompenſationem haberet, 1070. D
doctrina Alciati de querela inofficioſi 1071. B
olim nepoti non competiit, ſi pater inſtituere neglexerit, 1074. ee
tertius heres praeſertim extraneus, querelam non habet, 1075. C
in bonis auitis locum non hebuit, I, 3, 3, 2078. ee
ceſſet in iure primogeniturae, 1077. ff 1079. gg
Feminis excluſis olim querele non competebat, 1079. ii
ceſſat in communione bonorum, 1081. mm
ceſſat in pactis ſucceſſoriis, 1081. uu
locum babet, ſi legitima non ſit ſalua, 1085. ea. ff. hh
non datur fratribus unilateralibus, II, 4, 7, 1275. C
fratres et ſorores exheredati eam habent, ſi turpis perſona inſtituta, II, 4, 7, 1288. C
ſi frater eadem turpitudine laborat, qua heres ſcriptus, querelam non habet, ib.
Querfurtenſes comites Magdeburgico peruerunt ueau beneficiario, II, 3, 1, 796.
Querfurtum, ibi numus efloſſus, II, 1, 1, 824
Quernaerde, I, 1, 8, 600. **
Quetta, Anton. eius opinio de Wurtenbergico ducaro, Auſtriae oblato, I, 2, 1, 673. ff 674. g. 677
Quilea, ibi uice regis Portugalliae Franc. de Almeida reges deponit et inſtituit, I, 1, 1, 113. A
Quintanae quid? II, 3, 4, 894
Quindenaia quid? II, 3, 4, 894.
de iis querelae Caeſaris, ib. m
de quindenniis diuerſorum pontificum decreta diuerſa, II, 3, 4. 934. 936. m
Quintilianus, eius locus de Plutone, II, 1, 5, 367. E
de lucubrationibus. II, 1, 5, 378. B
Quintinus, Io. eius editio canonum apoſtolicorum, II, 1, 3, 280. b
eius decanus fuit Dudo, II, 1, 7, 410. D

R

RAbbini, quid ais liber? II, 1, 10, 479. i
Rabbini, eorum dictum, maledictus, qui Graecam philoſophiam eddiſcit, II, 1, 5, 386. II, 2, 1, 623. II, 2, 2, 661. E
quidam negant, Deum future contingentia praeſcire. II, 2, 3, 682. A
Racebargenſes olim Polabi dicti, II, 1, 12, 537. gg
Racbelius, iudicium de eius deciſionibus, I, 4, 8, 644. C
Radugathis, II, 1, 12, 528. e
Radeboſca Slauis conſiliorum arbiter, II, 1, 12, 527. yy
Rade Slauis conſilium, II, 1, 12, 526. tt
Radedoſca ſatis conſilii, II, 1, 12, 517. yy
Radegaſus, Obotritorum rex, cum 200000 militibus Italiem ingreſſus, II, 1, 12, 527. ee
copias imprudenter in montium iugis contrahit, ib.
cum exercitu capitur ipſe, 528
Radegaſtus, Slauorum idolum, eius origines falſae, II, 1, 12, 526. tt. 527. yy
Radegaſti pictura, 527. uu
uocis uariae ſcriptiones, ib.
uocis origo a litatis non petende, ſed in cultu idoli, II, 1, 12, 527. 528
eius ſedes fuit urbs Retre, 529. b
cur tauri caput ei tributum? 529 c
eius templum, cultus, interitus ſub Ottone M. 530. d
Radiguſtus, idolum, II, 1, 12, 517. s. 528. a
Radzeailinu ad principis dignitatem euectus ab imperatore, I, 1, 1, 74. E
Raenardus, eius opinio de matris tutela apud Romanos, II, 4, 4 1117. A
Ragiaerius, conſiliarius Zuentipoldi, e regno eiectus, II, 1, 2, 229. p
eius filius, ib.
Raimundus, canonicus Podicenſis, II, 1, 5, 191. A
Raimundus, capellanus, II, 1, 1, 193. E
Raimundus I. II. III. IV. V. principes Arauſini ee Bauſeiane familia, II, 1, 8, 429. d
Raimundus V. ſine maſcule prole obiit, et Arauſio ad filiam eius Mariam et huius maritum Iohannem Cabilonium peruenit, ib.
Ramatba Gileadis, prophetarum ſchola ibi fuit, II, 2, 2, 661. C
Rambaldus I. II. III. IV. principes Arauſini ee familia Cornetana, II, 1 8 426. 427. 428
Rembaldus et uxor Tiburga partem in Arauſinis ordini Hieroſolymitano donarunt, I, 1, 5, 291. 292
Ramiere cum comitatu caroificum ſpoliat abbatiam S. Andreae, II, 1, 8, 451. ff
Ramus, Petrus, teſtatur de moribus Galliae, II, 1, 7, 411. II, 2, 1, 634 bb
Raae, praedium, I, 1. 8, 599. *
Rani, populi, eorum Deus Luaraſieus, II, 1, 12, 519. s
in mari Baltico habitatuut, ubi ſedes primaria Suanteuiti fuit, II, 1, 12, 523. ll
monetam non habuerunt, II, 1, 12. 524. ou
aurum et argentum per rapinas partum uaorum cultibus uel in aerarium Suanteuiti conferebant, II, 1, 12, 524. uo
Ranulphus, Higdenus, polychronicon, II, 1, 1, 90
aſſerit Ottonem M. Athelſtano dona tranſmiſiſſe, II, 1, 1, 90. 187. C
Ranzouius, Henr. de conſeruande ualerudine, II, 1, 5, 376 A
Rappolſteiaenſes dynaſtae, I, 2, 5, 928
Raſius, philoſophus Arabs, II, 2, 4, 718. ee
Ratbodus, Traiectenſis epiſcopus, VII. artibus liberalibus imbutus, II, 1, 2, 211. k
Raths-Glieder, I, 3, 4, 1142
Raths-Herrn, Henricus VII. inique tulit, quod Argentoratenſes conſules domini dicti, I, 3, 4, 1141. *
Raths-Verwandte, I, 3, 4, 1141
Ratio corrupta eſt et non corrupta, II, 2, 8, 753. C
Rationaliſtae, eorum error, II, 2, 1, 640. F
Ratiſpona, metropolis et ſedes ducis Boioariae fuit, I, 1, 7, 490. C
ſub Henrico Leone immediata facta, I, 1, 7, 490. B
comitia ibi habita, I, 1, 6, 350. 379. 382, 396. ſeq.
haber ſingulares leges de tutela, II, 4, 5, 1178. A
Ratiſponenſis epiſcopus, ee mediato factus eſt immediatus, I, 1, 7, 490
Rauaillac, Franc. regem Galliae occidit et defenditur a canoniſtis, I, 1, 3. 185. E. 186
Rauenna ad regnum Adriae pertinuit, I, 1, 1, 106. B
ibi ius ciuile in lucem protractum, II, 2, 2, 676
Rauennae exarchatus eſt patrimonium Petri, II, 3, 4, 944. A
Raucort, I, 1, 1, 23
Rauenuntes cluſſiarii, II, 1, 3, 270. ll
Raynaldus, Odericus, cunal. eccleſ. II, 1, 15, 608. te
Rebdorfius, Henricus, eius teſtimonium de inſignibus, II, 1, 5, 22. dd. 53
Rebuffus, Petr. ad concord. Galliae, I, 1, 8, 626. A
RECESSVS IMPERII, plures iura adlegandi explicant, I, 1, 6, 427
receſſus aeui recentioris abutuntur uerbo liberarum ciuitatum, I, 1, 7, 499. A. 503
in eorum ſubſcriptionibus conſenſus regis Bohemiae requiſitus, II, 1, 15, 602. kk
uſque ad tempora Friderici V. deſunt, quamuis omnium conciliorum uolumina ſumtibus Galliae regis 1644. promulgata ſint, II, 1, 15, 690. gg
- - de anno 1471. *Ratiſponenſis*, II, 1. 14, 577. G
- - - 1495. *Wormatienſis*, I, 1, 6, 427. II, 4, 1, 1040. C
- - - 1500 *Auguſtanus*, I, 1, 7, 533. B. II, 3, 4, 945. B II, 4, 2, 1070. D
- - - 1512. I, 2, 2, 692. F
- - - 1512. *Norimbergenſis*, I, 2, 5 927
- - - 1541. *Spirenſis*, I, 1, 6, 335. 427. 441. I, 2, 1, 675. i. 676 I, 2, 5, 927
- - - 1542. I, 2, 1, 675. i. 676. II, 1, 5, 927. II, 1, 14, 577
- - - 1548. *Auguſtanus*, I, 1, 7, 527. 528. 529. 530. I, 2, 1, 669. uu. 670. zz. 675. i. 676. 677. f. 680. z. 681. bb. 685. C 692
- - - 1555. *Auguſtanus*, I, 1, 6, 365. b. II, 3, 2. 853. *
- - - 1559. *Auguſtanus*, I, 1, 6, 336. q
- - - 1570. *Spirenſis*, I, 1, 6, 427
- - - 1571. *Spirenſis*, I, 1, 6, 338. x
- - - 1576. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 336. t. I, 2, 5, 675. i. 676
- - - 1577. *Francofurtanus*, I, 3, 2, 1022, A. 1025. D. II, 4, 5, 1196

RECESSVS IMPERII,
- - - 1594. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 338. x. 427
- - - 1598. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 338. x. 427
- - - 1603. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 339. 427
- - - 1641. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 357. cc. 358. 403. b. 427
- - - 1649. *Noribergenſis*, I, 1, 6, 374. 375
- - - 1650. *Noribergenſis*, I, 1, 6, 427
- - - 1654. *Ratiſponenſis*, I, 1, 6, 376. *. 427. 432. y. 457. q. 461. k. I, 2, 1, 691. F. 704. E. II, 2, 14, 580. B. II, 4, 1, 1042. F. 1054. C
- - - 1656. II, 4, 2, 1069. E
Rector academiae Pariſienſis, II, 2, 2, 676
Rector feudalis quis? I, 2, 1, 683. gg
Redarii, eorum ſedes in Pomerania, I, 1, 4, 161. a
Henricus I. eos Germaniae reſtituit, II, 1, 2, 229. 263. e
ſunt Stolpenſes, II, 1, 12. 529. b
Rede, curtis, I, 1, 8, 641. C
Redingen, I, 1, 8, 640. E
Reformatio, ab eius tempore ius patronatus plebi uindicatum, II, 3, 2, 833. 834
- - - Friderici V. II, 4, 1, 1045. ll
- - - *politica*, I, 3, 4, 1097. bb. 1102. II, 3, 2, 834. II, 4, 3, 1078 G. 1097. B. II, 4, 5, 1166. D. 1170. II, 4, 7, 1278. A
REGALE, uocis ſignificatus iocoſus apud Romanos, I, 1, 1, 3
uocis ſignificatus in ſenſu morali, ib. F
uulgari ſenſu officia uulgaria denominantur, I, 1, 1, 4
uocis ſignificatus honorificus ſtilo oratorio, ib.
uocis ſignificatus honorificus ſtilo curiali apud gentes priſcas et hodiernas, I, 1, 1, 5
priſcis temporibus regale regis modicum fuit, I, 1, 1, 7. E
paruis dominatibus negari coepit, cur? I, 1, 1, 8. D
ab eo reges abſtinuerunt, cur? I, 1, 1, 8. D
non pendet a territorii latitudine, quod teſtimoniis et exemplis probatur, I, 1, 1, 9, 10
dependet a ſummo rerum dominio, 12, F
cauſae quatuor declinati uerbi regalis, 16. F
ob ingenium populorum temporumque illud declinauit Auguſtus et Carolus V. 17. 18
inuidiae impendiique cauſa illud declinarunt Auriaci principes, duces Britanniae minoris, Dombenſes principes, Bullionenſes, Neocomenſis, Sueciae rex et Bohemiae, 19. 20, 21. 22. 23. 24
propter barbarum regiae culturae neglectum a Lithuanis, 24. 25
ob ethnicae religionis cultum fuit neglectum, 26
non eſt adſtringendum ad doctorum decreta, 27. 28
an ei obſit alteri ſeruiſſe? 28. 29. 30
cum diſtinctione de regali eſt diſſerendum, 31. 32. 33
regalis ac regii tituli declaratio non a natura rei ſed hodiernis cultiorum populorum moribus dependet, cur? 34. 35
REGALE, exempla eorum, qui regale a Romanis acceperunt, I, 1, 1, 37. 38. 39. 40
a Conſtantinopolitanis Imperatoribus regale acceperunt Chlodouaeus, principes Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae, 41. 48
tres eius uiae, 111. 112, 113
non eſt meoſurandum menſura uicium, I, 1, 2, 125
uocis regalis ſignificatio, I, 1, 4, 220. d
regalia apud Longobardos quid? I, 1, 4. 223. l
regalia electorum, I, 1, 4, 225. r
non poſſunt praeſcribi, I, 1, 7, 508. C
quo ſenſu ius poſtarum eſt a regalibus imperatorum? I, 2, 5, 925
in feudum dari poſſunt, I, 2, 5, 911
regalia pro cimeliis, II, 1, 1, 168. F
regali regum Galliae pontifices obſtrepunt, II, 1, 3, 284. u
eſt ius beneficia uacantia conferendi, II, 1, 3, 284. c
competit regibus Galliae, ib.
eſt ius temporale et profanum, ib.
regale Gallorum Germanis eſt Paniſ-Briefe, II, 1, 3, 304. f
ad ea pertinent iudiciaria iura, I, 1, 1, 833. C
REGES, uox Regis in ſenſu iocoſo, uulgari et tralatitio, I, 1, 1, 3, A
Romani quemuis hominem ignotum regem ſalutarunt, I, 1, 1, 3. B
iidem habuerunt reges uerborum, familiarum, nauium, ludorum, ſcholarum, ſacrorum, pueritiae, ib. E
etiam ſapientem regem adpellarunt, ib. F
de ſapiente dicit Cicero, rectius adpellabitur rex, quam Tarquinius, I, 1, 1, 4. B
uox regis in ſenſu honorifico ſtilo oratorio et curiali, ib. 4. I, 1, 2, 122. D
apud poetas patresfamilias adpellantur reges, ib. I, 1, 1, 4. E
Cicero, qua patronus cauſae rex dictus, ibid.
reges paſtoritii apud poetas occurrunt, ib. F
in ſenſu curiali qui reges dicti in priſca aetate et intermediis temporibus? I, 1, 1, 5. 6
reges minuſculi territorii in priſca aetate et intermediis temporibus noti ſunt, 5. C. I, 1, 2, 124. A
ſeptuaginta reges in uno exercitu in bello Troiano militarunt, I, 1, 1, 5, C
quinque reges Abrahamus inuaſit et uicit, ib.
triginta unum reges expulit Ioſua, ib. q
ſeptuaginta reges, pollice ubique abſciſſo, in uincolis tenuit Adonibeſek, ib. r
reges Ithacae et Pylii minores, ib.
ſeptuaginta reges trucidauit Olo, ib. x
regis et ducis uerba pro ſynonymis habita, ib. x
ſingulos reges ſingulae Phoeniſſarum urbes aluerunt, ib. u
quatuor reges habuit Cantii in Anglia comitatus, 6. A
plures reges in Graecia et Germania, ibid.
plures reges etiam aliis populis fuerunt, teſtimonio Plinii, ib. cc
Britannis a Saxonibus ſubactis plures reges extiterunt, ib.
idem factum in Hiſpania, I, 1, 1, 7. A
olim rex ſalutatus, qui ſummam in alios habuit poteſtatem, ſiue plures ſiue pauci ſub eius dominatu eſſent, ib. B
REGES, cauſas ſubditorum ipſi audiebant et iudicabant, I, 1, 1, 7. B
nullo impendio iis opus fuit, ib. E
nonnullis edendi et bibendi regulae a ſubditis praeſcriptae, ib. F
a regibus minoribus monarchae diſtincti fuerunt, I, 1, 1, 8. C
cur minoribus regibus titulus regius negatus? ib.
reges infirmiores a potentioribus euerſi, exemplum in Nino, 8. E
Hiſpaniae reges uictos Ferdinandus catholicus diſiectos rurſus coniunxit, 9. A
Britanniae ſeptem reges ſui iuris fecit Egbartus, ib. B
Burgundicis ac Gothicis regibus in Gallia oppreſſis, Chlodouaeus monarcha factus, ib.
de rege quodam Polybii dictum, quod non ſolum nomen, ſed uires regias habuerit, ib. rr
priſcorum regum memorabilis modeſtia, ib. **
ob regum lautitiam ac pompam ſtatae ſolennes ceremoniae, ib. D
reges a territorii latitudine non aeſtimandi, ib. F. I, 1, 2, 115. D
de rege ſapiens Eumenis dictum, I, 1, 1, 10. A
exempla regum, quorum titulo regionum amplitudo non reſpondit, 10. 11. 12.
rex eſt, qui ultimum in ſubditos ius habet, 12. F
quid de rege Yuetotii ſtatuendum? 13. 14. 15. 16
ob regum memoriam apud Romanos inuidiae pleniſſimam regio titulo abſtinuit Auguſtus, 17. 18. I, 1, 2, 124
regis adpellationem repudiauit Athanaricus rex Gothorum et Carolus V. intuitu Belgii, I, 1, 1, 18. *
principes Arauſionenſes reges dicuntur, etſi e regio titulo abſtinuerint, 19. 20. E
reges quondam habuit Britannia minor, qui poſtea regale nomen depoſuerunt, cur? 21. †
poſtquam Britannia Galliae acceſſit, ordines uoluerunt, ut regius filius Britannici reguli titulo adpellaretur, 22. E
lites inter regulos Sedanenſes et Leodienſes antiſtites, ib.
reges ipſi a regio titulo abſtinuerunt, exemplum eſt in rege Sueciae *Bergero* et regibus Bohemiae, 24. A
regis Weideworae poſteri a *regio* titulo abſtinuerunt, ib. E
reges ethnicos regiis titulis indignos temporum ſuperſtitio habuit, 26. A
pontificum decreta de rege regnique requiſitis, ib. F. I, 1, 2, 125
hinc abſurda eorum locutio de rege Bohemiae, eum regium titulum in ſenſu minus proprio uſurpare, I, 1, 1, 27. B
eſt inuentum cleri, quo regibus perſuadeant, ut faſtuoſos ſacerdotes alant, 28. E
reges regum ſe dixerunt, quod alios ipſi reges ſub dominio ſuo haberent, ib. F
Parthorum rectores regis regum titulos adfectarunt, 29 A
Perſarum regibus hic titulus ſolennis fuit, ib.
reges Aſſyriae, Aegypti, Galliae, Hiſpaniae, Angliae reges regum dici uoluerunt, ib.
hunc titulum Caeſares Romani meruerunt, cur? ib. D

REGES,

REGES, VI. cauſae titulorum regis regum, I, 1, 1, 30. 31
ob dignitatem rex Galliae terreſtrium rex regum dicitur, 30
ob magnitudinem regni Cleopatra regina regum nomine decorata et Caeſarius rex regum renunciatus, ib. E
ob potantiae robur regis regum honores ſibi alii uindicarunt, ib.
hoc titulo utitur rex Aethiopiae, eoque decorat regem Hiſpaniae, 31. A
in uictoriae praemium reges regum adpellati Agamemnon et Angliae rex, ib. B
ob poſtulatum in alia regna ius Edgarus hoc titulo uſus, ib. C
hic titulus optime datur iis, qui alia regna ſubiecta uel alios ſibi reges addictos habent, ib. E
monarchiarum quatuor moderatores regis regum adpellatione digni fuerunt, ibid.
cur Romani imperatores hoc titulo non uſi? ib. F
Maximiliani dictum, ſe regibus imperare, 32. A
an reges aliis regibus addicti, regali nomine digni ſunt, ib. B
reges aliis addicti ſunt tributo, copiis, amicitia, obſeruantia, uel beneficiario, ſubiectione, ib.
rex ſubiectione fuit Herodes, 33. A
reges uaſalli maieſtatis iura retinent, ib. B
reges ſubiectione cum ſumma poteſtate maieſtatem amittunt, ib. D
diſtinctio inter reges maieſtate et dignitate tantum eſt nullius momenti, 33. F
ſolennis declaratio regis quorſum facit? 34. C
omnis ſumma poteſtate inſtructus in actu primo eſt rex, an uero idem in ſecundo acto eſſe uelit, illius arbitrio relinquitur, ib. E
regum patria fuit Roma, 35. 36
reges Romam contenderunt, ut regii tituli ipſis renouarentur, 37. A, I, 1, 3, 135. b
exempla regum, qui regios titulos a Romanis acceperunt, occurrunt in Ariouiſto, Cappadociae, Aegypti, Macedoniae, Galatiae, Galliae, Iudaeae, Ponti regibus, 37. 38
Thraciae, Armeniae, Quadis, Parthis, Laziis, Saracenis, Numidiae praefecti ſunt reges a Romanis, 39. 40
exempla regum, qui a Conſtantinopolitanis imperatoribus adpellati, 41. 42
reges declarandi poſſeſſio adſeritur Romano imperio, 43. 44. I, 1, 2, 126
reges a Germanis imperatoribus declarati ſunt Burgundiae, Poloniae, 48. 49. 50. I, 1, 2, 126
Bohemiae, Hungariae, Daniae, 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62
Vandaliae, Cypri inſulae reges Armeniae, Burgundiae, Auſtriae, 63. 64. 65. 66. 67. 68
reges Viennae a Ludouico IV. declarati, 69. 70
reges ab imperatoribus adpellatos eidem non ſubiici, VI. rationibus probatur, 73. 74. 75. I, 1, 2, 127
regis adpellatio negata fuit Burgundiae ducibus, Mediceis, Sabaudis, Lithuaniae et Mediolani ducibus, I, 1, 1, 76. 77
regum exempla, qui propria auctoritate regium diadema ſuſceperunt, 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. I, 1, 2, 128

REGES, reges adpellare ſibi ſumſit pontifex ex quibus cauſis? I, 1, 1, 95 96. 97. I, 1, 2, 127. D. I, 1, 3, 133. 134
olim regum chriſtianorum ius fuit, ut quilibet ſuum ſibi pontificem adpellaret, I, 1, 5, 98. A
quid de unctione regum ſtatuendum? 100. F
liberrimos reges a pontifice unctos eſſe negatur, 101
unctio regibus non eſt neceſſaria, 102
quid de exemplis regum a pontifice adpellatorum ſtatuendum? 104. 105. I, 1, 2, 129. I, 1, 3, 172. 173
regem Adriae adpellauit Clemens VII. 106
ad regum honores tres uiae, quae? 111. 112. I, 1, 2, 128. G
quo iure reges regum ſibi poteſtatem adrogant reges faciendi, I, 1, 1, 113. B
an res publicae liberae regibus aequandi? 113. 114. E
reges reipublicae clienclares amittunt regales honores, ſin poteſtatem retinent, honoris locum ante rempublicam tenent, 116. B
Poruſſiae rex meretur rex dici, 117. 118. I, 1, 3, 130. 131. 132
regis non ante in uſu fuit, quam in tot ſocietates itum I, 1, 2, 121. A
uocis regis curialis ſtilus cum oratorio non eſt commiſcendus, ib. C
rex quis? I, 1, 2, 122. D, I, 1, 3, 160. E. 192. F
regem facit ſumma poteſtas, non ornamenta, non oleum, I, 1, 2, 123
ſedecim reges in Anglia a papa coronati, I, 1, 3, 135. b
ex regum coronatione pontifices ſibi quoddam ius finxerunt, ib. c
reges Britanniae, Galliae et Hiſpaniae, coronationem Romae factam hodie omittunt, cur? ib. d
etiam omittunt pecuniae ſummam olim Romam miſſam, cur? ib. f
pontificis anathemata in reges, ib. i
ob coronam regum dedicatam pontifex aliis perſuadere uoluit, reges una cum corona regnum a ſe accepiſſe, I, 1, 3, 137. A
ob id reges coronam pontifici remiſerunt, ib. n
ex regum oſculo pontifex ſubiectionem aſſerere uoluit, ib. o
in reges Galliae pontificum impetus, 140. D. 201
pontificum impetus in reges Britanniae cauſa eſt, quod ſe a papa auulſerint, 141. 142. 146
omnibus catholicis regibus pontificis ſententia moleſta eſt, 147. 148
ſcriptura ſacra inter reges Iſraeliticos et Aegyptios alioſque extraneos nullum diſcrimen obſeruat, 156. B. 192. F
Deus ipſe Cyrum regem conſtituit, ib.
rex regum Nebucadnezar adpellatur, I, 1, 3, 156. C
rex Iſraelis Herodes conſtitutus nullis ſacerdotis caerimoniis, 157. B
Chriſtus Iudaeis quaerentibus reſpondit, Auguſtum regem Iſraelitis eſſe, ib.
in ſenſu ſcripturae rex eſt, qui ſumma in republica poteſtate inſtructus, ib. D
reges in primitiua eccleſia a pontifice non fuerunt uncti, 158. A
regum exterorum dignitatem patres eccleſiae ſanctam habuerunt, ib.
inter medias uexationes regum dignitas chriſtianis fuit uenerabilis, ib. C

REGES, primus Chriſtianus rex habetur Chlodouaeus, I, 1, 3, 158. C
iure naturae ad regis conſtitutionem pontificis auctoritas nihil tribuit, 159
gentes regibus integrum reliquerunt, proprio iure regium titulum adſumere uel mutare, 160
poteſtatem reges creandi ius canonicum pontifici non adiudicat, 161
an haereticus rex regium titulum uſurpare queat? 163. A
reges in eccleſia nominantur monachi, 164. C. 169. C
Bonifacii VIII. decretum de regibus et canonicorum ineptae interpretationes, 167. 168
an pontifici praerogatiua prae regibus competit, 171
cenſura de exemplis eorum, quos pontifex dicit a ſe reges conſtitutos fuiſſe, 173. 174
num reges Siciliae a pontifice creati? 175
an reges Bohemiae, Hungariae, Armeniae, Portugalliae, Aragoniae, Nauarrae, Moſcouiae, Hiberniae, Poloniae, Mediolani, Florentiae, 176. 177. 178. 179
breue pontificis omnes reges Romanos catholicos laeſit, 181
qua cauſa tot reges adplauſu ſuo noui regni Poroſſici conditorem ſunt proſecuti? 190
reges acatholici qui Romano pontifici! 193
admonitio regis Iacobi ad reges, 194
Hoſeae dictum de regibus a pontifice male adplicatum ad papam refertur, 196
cur globum ſibi adrogarunt inter ſymbola inaugurationis? II, 1, 1, 116
regis uox uel in ſenſu iuris naturalis, uel gentium, uel eccleſiaſtici, II, 1, 15, 608. tt
extremus modus ſuperſtitionis accuſatur, ib.
duo ad regem requiruntur, amplitudo regionis et potentiae, II, 2, 9, 762. A
de regum praecedentia fruſtra diſputatur, ib.
Chriſtinae reginae ſententia, omnibus regibus eundem honorem et locum deberi. ib.
rex Hiſpaniae legati uati auctoritatem habet, II, 3, 5, 803
utuntur iure anuatarum, II, 3, 4, 913. 968
In medio aeuo uſi uerbo maieſtatis, II, 4, 2, 1053. G
olim maieſtatis uerbum a Germ. imperatoribus non acceperunt, 1055
hodie omnes maieſtatis uerbo adpellantur, ib. ee
reges ab imperatoribus adpellatos imperio ſubeſſe aliqui falſo putant, II, 1, 15, 608. tt

REGES ADPELLANDI IVS, regii tituli ſolennis declaratio quorſum facit? I, 1, 1, 34. C
quid ei tribuendum? I, 1, 1, 35. B
ſcriptores Romani caeſareas regiae dignitatis declarationes adpellationes regum dixerunt, 36. A
adpellatio regum et creatio regia an differunt et quomodo? ib.
regii tituli ſolennis ſignificatio ab imperatore, pontifice, ſaepius ab ipſa republica facta, ib. z
hoc ius olim Roma exercuit, 35. C
quibus artibus ſibi arrogau- 36. C

REGES ADPELLANDI IVS, hoc ius intra primos adhuc incrementorum terminos exercuit, I, 1, 1, 36. E
cur reges Romam contenderunt ad regium titulum renonandum? 37. E
exempla eorum, qui regia diademata a Romana republica acceperuns, 37. F
regium titulum ſenatus Romanus Arionuiſto obtulit, 38. A
Cappadociae heres a Pompeio, ib.
in Aegypto per Caeſarem regia dignitas renouata, ib. B
adpellationem regiam a republ. Rom. impetrauit Perſeus, 38. C
Deiotarus a Caeſare, qui etiam Galliae reges conſtituit, ib.
Iudaea regiam adpellationem Romanae reipublicae ſemper acceptam tulit, ib. E
Ponto Polemo datus ab Auguſto, ib.
Thraciae et Armeniae ab Auguſto et Tiberio, 39. A
exempla regalium codicillorum ab imper. Conſtantinopolitanis repetitorum, 41. ſeq.
in Gallia Chlodouaeus, in Dalmatia Creſimirus, in Coroatia et Slauonia ſuut appellati, 41. 42
poſſeſſio iuris reges declarandi adſeritur Romano imperio gentium uoluntate, ſcientia aliarum gentium, patientiae diuturnitate, 43. 44
quae ratio ſit, iura haec imperatoribus Romanis conſentire, 45
adulterinae cauſae a ueris diſtinguendae, quae uerae? 45. 46. 47
haec maieſtatis praerogatiua ad noſtros imperatores deuoluta, 48
exempla eorum, qui a Germ. imperatoribus diadema acceperuns, ib.
reges Burgundiae, Poloniae, Bohemiae, Daniae, 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61
Vandaliae et Cypri inſulae reges adpellati, 61
Armeniae et Burgundiae duces, an. 1474. 63. 64. 65. 66
Auſtriae archiducatus anno 1445. ab imperatoribus diadema regale accepit, 67. 68
regnum Viennae ann 1335. a Ludouico IV. conſtitutum, 69. 70. 71
Sardiniae regno Fridericus II. regalem honorem pollicitus eſt, 72
an a Rom. imperatoribus adpellati reges eidem ſubiiciuntur, 73
negatiuam probant differentia rei et nominis regalis, actuum diuerſitas, natura dignitatis regalis, latitudo iuris, 73. 74
fundamentum praerogatiuae regalis, exempla contraria, 75
adpellatio regalis negata fuit Burgundiae ducibus, Mediceis, Sabaudiae ducibus, Lithuaniae, Mediolani ducibus, 76. 77
regias adpellationes propria auctoritate factas adprobat ipſum S.R.I. 77. E. 78. 79
eaſdem adprobant gentium conſuetudines, 80
propria auctoritate Longobardiae ducatu fit regnum, 80. F
Hunnorum, Sardiniae regnum ann. 528. 81. C
Aragoniae comites anno 1020. fiunt reges, 81. E
Luſitania ann. 1139. propria auctoritate diadema ſuſcepit, 82. 83. 84
Portugallia, Algarbia, Caſtilia, a comitibus facta ſunt regna, 85. 86
REGES ADPELLANDI IVS, Nauarra e ducatu regnum fit, 87
Balearum inſularum rex ann. 1288. propria auctoritate regium nomen adſciuit, ib.
idem fecit rex Corſicae inſulae, ib.
Longobardiae rex Auſtriae archidux, ibid.
Hibernia e dominio ann. 1542. fit regnum, 88. 89. 90
e Ruſſiae ducatu fit regnum, 91. 92. 93. 94
de pontificis uſurpatione in regum adpellationibus, 95. 96. ſeq.
uult eſſe largitor titulorum, 95. 96
ius reges adpellandi pontifici non competere, demonſtratur e natura pontificatus, 97. A
e minori ad maius, ab ortu pontificatus, ab eius amplitudine, ex iure canonico, 97. D. 98
contraria argumenta ſoluuntur, quod pontifex non ſit fons dignitatum, 99
abſurdum eſt, pontificem omnia poſſe, ergo etiam reges efficere, 99. F
figmentum pontificium eſt, Chriſtum ei dominium orbis dediſſe, 100. A
ab unctione regiae dignitatis collatio non pendet, ib. F. 101. 102. 103. 104
in exemplis ſeparandae ſunt ceremoniae unctionis et regiae dignitatis conceſſio, quae inuicem confunduntur, 104. F
tres uiae ſunt ad principum regales adpellationes, I, 1, 1, 111. 112. ſeq.
ſpuriae ſunt, quando Turcico imperatori, Iaponiae et Aethiopiae adpellatio regia adſcribitur, 111. 112
hoc ius falſo ſibi adrogarunt Portugalliae praeſides in oriente, 112. E
quo iure ſibi poteſtatem reges efficiendi adrogant reges regum? 113. B
reſpublicae liberae idem ius ſibi adrogarunt, earum argumenta ac refutatio, 113. 114. 115. 116
in iure reges adpellandi imperatorem plura ruentur, I, 1, 2, 126. A
poſſeſſionem firmant temporum diuturnitas et actuum frequentia, ib.
ab Auguſto ad Fridericum III. quatuordecim ſaecula praeterierunt, ib. B
eorum exempla, quibus regia adpellatio contigit, ib. 126. 127
quo tegumento pontifici ius reges declarandi tribuitur? I, 1, 2, 127. D. 128
doctrina, qua ius reges adpellandi pontifici adſeritur, eius auctoritatem plurimum imminuit, I, 1, 3, 134. ſeq.
regia adpellatio contra pontificis impetum propugnata, I, 1, 3, 138
hac doctrina pontifex nihil profecit, I, 1, 3, 145
omnibus regibus catholicis moleſta eſt, 147
ius reges adpellandi, quod pontifex ſibi arrogat, repugnat teſtimoniis ſcriptorum pontificiae religionis, 149
formatio ſtatus cauſae in iure pontificis circa adpellationes regum, I, 1, 3, 154. D
pontificis poſtulatum ſcripturae ſacrae reluctatur, 156
conſuetudini primitiuae eccleſiae, 157
iuri naturae, gentium et canonico, 159. 160. 161. 162
rationes, quibus ius reges adpellandi pontifici uindicatur earumque confutatio, 165. 166. 167. 168
quid de exemplis ſentiendum, quos pontifex dicit a ſe reges conſtitutos? 173. 174
REGES ADPELLANDI IVS, coronatio Caeſaris pontificio iuri de regia adpellatione fundamentum non ſubſternit, I, 1, 3, 181
ſex opiniones de poteſtate pontificis earumque confutatio, 183. 184. ſeq.
pontifex eſt uſurpator iuris reges adpellandi, 192
ius reges adpellandi competit imperatori non pontifici, II, 2, 9, 761. B
Regimentum imperii, in quo eius munus uerſatum? I, 1, 6, 335. A
eius conſtitutio anno 1500. facta, I, 1, 6, 427. h
eius adſeſſores erant perpetui ordinum adlegati, ib.
regimento ſublato, eadem auctoritas ad ordines omnes reuerſa, I, 1, 6, 437. a
eius adſeſſoribus legationis iura uniuerſi imperii cauſa delata fueruns, I, 1, 6, 458. E
tributum regimento praeſtandum a Bohemiae rege, II, 1, 15, 611
Regino, eius locus de praelio ad Frideslariam, II, 1, 2, 207. aa
de ſtatu Germaniae, II, 1, 2, 127. o
de pace cum Daniae rege facta, I, 1, 6, 319. D
de pacto inter Henricum Germ. et Carolum Galliae regem, II, 1, 4, 348. cc
Regiomontum, non eſt in claſſe imperialium, I, 1, 7, 498. C
eſt hanſeatica urbs, ſed imperio non pares, I, 1, 7, 530
ei collectae indictae, quo iure? ib.
ptochotrophium ibi, II, 1, 3, 248. d
Regiouillanus ſcriptor Cunradi I, II, 2, 2, 242
Regken Germani dixerunt, quem Romani regem, I, 1, 6, 125. B
REGNA, paſtorum apud poetas, I, 1, 1, 4. E
regna minora plura priſca aetate et intermediis temporibus, I, 1, 1, 5. 6
minorum regnorum cauſa priſca aetate quae? I, 1, 1, 7
regna maiora grandia latrocinia nominauit Auguſtinus. cur? I, 1, 1, 8. E
minora regna dominandi cupiditate euerſa, I, 1, 1, 8. 9
requiſita regni ſecundum ius canonicum, I, 1, 1, 26. F
regna feudalia non amittunt maieſtatem, I, 1, 1, 32. C
regna, quorum reges a pontifice uncti, feuda pontificis habentur, I, 1, 3, 155. e
regna patrimonialia quo ſenſu dicantur? I, 1, 8, 541. a
in illis qui obligetur ſucceſſor? ib. b
eorum nomina inuida ſunt, 543. c
qui regna inalienabilia? 543. d
patrimonialis ſignificatus expungendus, 544. f
praeter deſpotica et patrimonialia etiam alia regna agnoſcuntur, ib.
quae obligatio in illis? 545. h
in regnis dantur bona patrimonialia et domanialia, 545. k. 546. I
in regeno non multum adducto quae obligatio? 547. m
in regno hereditario quae obligatio? 549. o
Regulus Britanniae, I, 1, 1, 22
reguli Sedanenſes, I, 1, 1, 22. 23
Reichs-Aemter, I, 2, 5, 921
Reichs-Affterleben, I, 2, 1, 618. z. ſeq.
Reichs-Anlagen, I, 1, 7, 521. C
Reichs-Baumeiſter, I, 2, 5, 921

Reichs-

Reichs-Burggraf, I, 3, 4, 1142. D
Reichs-Fraenherren, I, 2, 5, 911
Reichs-Gutachten, I, 1, 6, 384. 385. 414. t. 423. d
REICHS-HERKOMMEN, I, 1, 6, 310. B
Reichs-Procurator, I, 2, 1, 921
Reichs-Recht, II, 4, 1, 1042
Reichs-Satzung, ib.
Reichs-Schultze, I, 1, 7, 499. 500. 514. 515. I, 3, 4. 1141. II. 1, 14, 565
Reichs-Schultzen-Gerichte, I, 1, 7, 499. 500
Reichs-Staedte, diſtinguuntur in Reichs- und freye Reichs-Staedte, I, 1, 7, 497
definitio einer mitregierenden Stadt, 503
definitio einer freyen Reichs-Stadt, ib. 503. 504
habent magiſtratus tutelares, II, 4, 5. 1178. C
Reichs-Thurhuter, I, 1, 5, 921
Reichs-Vogt, I, 1, 7, 515. I, 3, 4, 1141. D. II, 1, 14, 565
Reidanus, Euerh. de adlegatione imperii, I, 1, 6, 341. hh
Reimarus, eius chronicon MSt. II, 1, 10, 529. b
Reinfeldia, urbs, II, 1, 5, 378. D
Reinhardus, comes de Hagenau, I, 1, 8, 641. B
Reinhardus, Io Philipp. dicitur auctor des Wertheimiſchen Gegen-Berichts, I, 2, 1, 657 y. 658
Reinkingiana, II, 4, 5, 1183. ii
Releuium commendatur ad ſuſtentationem militum, II, 1, 3, 329. g. 330. D
a releuio clerici non ſunt immunes, II, 3, 4, 926. y
Religio, religioni ethnicae addicti dominatus regis tutulis indigni habiti, I, 1, 1, 26. B
eſt uinculum ſocietatum, II, 1, 11, 511. d
religio medico-phyſicorum, II, 2, 1, 640. 641
Religioſa pax eſt fundamentum in publicis imperii negotiis, I, 1, 6, 309. D
de ea controuerſiae, II, 3, 2, 811. h, 813
ſuſpendit iura epiſcoporum, II, 3, 2, 846. F. 848
ab ea pontifex ab epiſcopis euangelicis annatas petiit, a quibus liberati, II. 3, 4, 971. A
RELIQVIAE olim triplicis generis in Bohemia fuerunt, II, 1, 1, 40. 41
imperiales Aquiſgrani et Noribergae reſeruantur, II, 1, 1, 45
inter Aquiſgranenſes eſt Caroli M. enſis, euangelium Carolinum, capſola cum ſanguine protomartyris, ib. D. 49. ee
reliquiae S. Adelberti, II, 1, 1, 48. D
inter Noribergenſes eſt lignea crux Chriſti, II, 1, 1, 50. A
Aquiſgranenſes reliquiae, II, 1, 1, 52
ſunt diuerſae a Norinbergenſibus, II, 1, 1, 55. kk. 56. A
reliquiarum cuſtodia indigna habentur euangelicorum ſacre, II, 1, 1, 69, ee
ſine conſenſu pontificis ab uno loco in alium transferri nequeunt, ib. A
earum cultus apud Lutheranos nullus, II, 1, 1, 69. ff. 70. gg
reliquiis Nordberti Magdeburgenſes ſpoliati ſunt, II, 1, 1, 70. gg
iis uim eripere cuſtodiam Lutheranorum contendunt, II, 1, 1, 70. hh
de reliquiis armorum Chriſti feſtum inſtitutum, II, 1, 1, 71. 72. 76
quibus caſibus transferri poſſunt? 72. mm. *
cultu ciuili eas proſequuntur Noribergenſes, II, 1, 1, 75. rr
RELIQVIAE, monſtrantur peregrinis Noribergae, II, 1, 1, 75. rr
an nouas monſtrationes abrogarunt, cur? 76. ***
demortuo Caeſare, Noribergae in conſpectu ponuntur, ib. ††
earum cultus apud Noribergenſes, II, 1, 1, 77. ss. 78
de earum miraculis et ſuperſtitione, II, 1, 1, 78. **
earum origo, II, 1, 1, 79. tt
imperialium quatuor genera, 80
an miracula ab iis ſperanda? 80. 81
inter imperiales ſunt dens S. Ioannis, Annae brachium, etc. 82. A
de earum ſpoliis quod obiiciunt Noribergae ſunt calomniae, 82. zz
imperialium tres ſcenae, 83. 84. ſeq.
quas reliquias continet prima ſcena? 83. cc. 84. 85. ee. 86
quas ſcena ſecunda? II, 1, 1, 85. hh. ſeq.
quas ſcena tertia? II, 1, 1, 125. ſeq.
multae reliquiae etiam Halae fuerunt, 126. 123
earum multitudo, ib. 126. 134
reliquiae crucis, 159. 197. 198
reliquiarum cultus armorum Chriſti, 175. 176. 182. 183. 184
Athelſtano regi dono datae, II, 1, 1, 188. A
reliquiae prouinciae Arelatenſis, II, 1, 1, 86
reliquiae S. Viti, II, 1, 12, 518. x. y
Remigius, S. admonuit, Chlodouaeum, ut bufones cum liliis permutaret, II, 1, 9, 464
Remigius docuit in ſchola Pariſienſi, II, 2, 2, 675. B
Remonſtrantes dubitant de praeſcientia Dei, II, 2, 3, 683. G
Remus, Georgius, Prudentii locum difficillimum explicat, II, 1, 11, 499. C
Renatus, rex Siculorum, ab eo ſupremum Arauſionis imperium emit Ludouicus, I, 1, 5, 293
Renatus, princeps Arauſiacus ex familia Naſſouica, II, 1, 8, 430
Renitirer qui? I, 3, 4, 1095. E
RENVNCIATIO, iuris non praeſumitur, I, 3, 5, 975. A. 1006. B
iuratae filiarum pro ſuperfluis habentur, I, 3, 3, 1080. 1081
ſenatus conſulto Macedoniano filius renunciare poteſt, I, 3, 4, 1123. rr. 1124. ss
ſecundarum nuptiarum in tutrice matre requiruntur, II, 4, 6, 1127. ee
apud Germanos ſunt fruſtraneae, ib. ff. 1128. gg. 1129. hh
Velleiani renunciatio matri neceſſaria, 1131. nn
apud Germanos negligitur, 1133. oo
ſunt indignae foeminis illuſtribus, 1134. pp
Repraeſentatio, quousque locum habeat, diſputant, I, 2, 2, 761. qq
in una curia obtinet, in altera non, 779. uu
ultra fratres et eorum liberos non extenditur, II, 4, 7, 1285. E
Res fiſci, I, 3, 1, 1014
Res eccleſiae uid. *Bona eccleſiae*.
Res iudicata ex ea datur actio, I, 3, 1, 1010. F
cur maior auctoritas rei iudicatae quam transactionis, 1011. A
saepius poſt rem iudicatam inſtrumentis nouiter repertis locus eſt, ib. C
poſt eam non attenditur exceptio Macedoniani apud Germanos, I, 3, 4, 1129. gg
Res merae facultatis, de iis noua doctrina, II, 1, 15, 619
quaenam et quando praeſcribuntur, ib.
Reſpublica, habet priuilegium minorum, I, 3, 1, 1014. B
reipublicae intereſt, ut ualetudinaria inſtituantur, II, 1, 3, 311. e. 312
liberae, non habent ius reges adpellandi, I, 1, 1, 113. E
rerumpublicarum regalis ſtatus antiquiſſimus, I, 1, 2, 121. A
ad maieſtatis ſymbolum nulla earundem adſpirauit, II, 4, 2, 1058
Res ſpiritualis non ſunt annatae, II, 3, 4, 941. E
Reſolutio grauaminum, I, 3, 2, 1031. D
Reſtitutio in integrum non conſulit minori, II, 4, 3, 1080. G
an poſt contractam minorennitatem locum habet? II, 4, 4, 1143. E
quo caſu locum non habet in unione prolium? II, 4, 7, 1274. F
Reſurrectio, idem numero corpus poſt corruptionem reſurgere docetur, II, 2, 8, 754. B
Retra, urbs, ubi ſita? II, 1, 12, 529. b
fuit ſedes Radegaſti, II, 1, 12, 530
euerſa ab Ottone M. 529. b. 530. d
Retractare idem ac factum reddere infectum, I, 3, 1, 972. F
quando transactio retractari poſſit? ib. uid. *Tranſactio*.
Retractus ius, quando exercetur? I, 2, 2, 773. ff
competit agnatis, I, 2, 3, 847. qq
an ei locus in alienatione neceſſaria, diſputant, I, 2, 3, 849. uu
in Luſatia intra annum et diem obtinet, ib. xx
in eo fructuum diuidicula obtinet, II, 4, 6, 1150. pp
Reuelatio, lanceae ab Andrea, II, 1, 1, 131. 191. 192. 193. 194
Rewa de coronis conſulendus, II, 1, 1, 54. B
Reyneſius, ius patronatus proſcriptum uult, II, 3, 2, 823. s. 824. t
ῬΗΞ priſco idiomate Graeci uſi, I, 1, 2, 121. C
Rhamnus, arbor, II, 1, 1, 127, n
Rhaziel, angelus praeceptor Adami et patriarcharum fingitur, II, 1, 10. 483. m
codicem Adamo tradidiſſe dicitur, ib.
Rheinhauſiſche Poſthauß coniunctum habet ius uenandi, I, 2, 5, 958. t
Rheiniſche Goldgülden ſunt aliquot denariis uiliores Hungaricis, II, 4, 5, 1185. *
in legibus imperii per Gülden intelliguntur aurei Rhenenſes, ib.
Rhemenſis epiſcopus ungit regem Galliae, I, 1, 3, 174. o
Rhemi, ibi inſignia Galliae cuſtodiuntur, II, 1, 1, 54. A
Rhemenſes epiſcopi, II, 3, 1, 786
Rhemenſis Francia domanium regis fuit, I, 1, 4, 324 p
tempore Carolingorum primaria prouincia fuit, II, 3, 1, 786. B
Rhenius, Beatus, de lege Salica, II, 1, 9, 458
Rhenus, ibi e Romanis urbes conditae, I, 1, 7, 481
In Rheni prouincia imperator duas perſonas ſuſtinuit, I, 2, 1, 659. ee
terminus fuit inter Galliam et Germaniam, II, 5, 4, 337. 338. 346
prope Rhenum fuit ἄλσος Ptolemaei, II, 1, 14, 559. E

Z z 2

Rhetores,

Rhetores, eorum uitia, II, 2, 1. 638. C
floruerunt Athenis, II, 2, 2, 666
rhetores Romani, 668
inter profeſſores omnium fere primos immunitate donati, 669
Rhetorica tribuitur Hebraeis, II, 2, 1, 634. D
apud Graecos tradita, II, 2, 2, 665
tria eius dicendi genera, II, 2, 2, 666. 667
etiam fuit pars eruditionis apud Romanos, 668
difficilius apud Romanos admiſſa, poſt eius uſos maior apud Romanos quam Graecos fuit, 668. 669
inter paganos diſtincta profeſſio fuit, 671. C
Rhinhildis, Franciae regina, II, 5, 2, 121. B
Rhodanum, circa eius confinia Saraceni irruperunt, iis iterum erepta a Corneto,. I, 1, 5, 278
Rhodiginus, II, 1, 5, 375. A. 376
Rhetius, Caſpar, II, 1, 2, 249. a
Riaduri, populi, II, 1, 12, 519. b
Richardus, imperator, in eius diplomate Aquenſes inſignium cuſtodiam fundant, II, 1, 1, 49 ee. 55. mm
eius diplomatis deſideria, II, 1, 1, 55. nn. 56. 57. 58. 59
eius dundiplomata, II, 1, 1, 56. E. 57
eius priuilegia decreto imperii ſublata, 58. E
coronam ex Anglia ſecum in Germaniam tranſtulit, 59.**
eius priuilegium moribus et contrario inſtituto expunctum, 61. 55. 64. tt
Richardus, rex Britanniae corpus flagris caedendum miniſtris praebuit, I, 1, 3, 135
Richardus II. rex Angliae bellis implicitus a rege Galliae inuaditur, II, 1, 9, 473. aa
Richardus in principatu Arauſinnenſi tributa exigit, II, 1, 8, 444. B
eius inſtinctu Galliarum rex Arauſionis obſidionem decernit, ib. 445. A
Richeliet, Dittionairé, II, 1, 3, 254. p
Richelius Carolum III. Lotharing. ad capitioſam pactionem perſuadet, II, 1, 4, 354. D
Richeza, Palatini filia, Polono iuncta, II, 1, 1, 30. A
Richter, eius adpellatio et ſignificatio, I, 1, 4. 220
Richter, Chriſt. Phil. cauſam reſpondit uaſalli cum comite Caſtellenſi, I, 2, 1 693. bb
Riedeſelii Haſſiae clientes, I, 2, 1, 607. m
Riedgaſt, an eadem urbs cum Retra? II, 1, 12, 529. b
Riga non eſt in claſſe imperialium ciuitatum, I, 1, 7, 498. C
eſt hanſeatica urbs, I, 1, 7, 530
collectae ei indictae ab imperio, quo iure? ib. B
Rigaltius, Nic. de rei agrariae ſcriptoribus, II, 1, 5, 374. C
Rigenſis epiſcopus, Lithuaniae ducem in nouum regem inaugurauit, I, 1, 1, 25. E
paruit Magdeburgico, I, 1, 4, 262. b. II, 3, 1, 791
Riphatari, ab iis Wendi orti, II, 1, 12, 511. C
ῥιψοκίνδυνοι, II, 1, 14, 574. B
RISVICENSIS PAX, in ea Galliae rex Arauſionem reſtituit, I, 1, 5, 295. A
adlegatio ad eam ualde momentoſa, I, 1, 6, 397. B
RISVICENSIS PAX, ad eam adnotationes Fritſchii, I, 1, 6, 397. b
quae adlegationi ad eam obſtiterunt? 398
Neuborgenſis pax potius dicenda, 397. a
eius hiſtoria, 398. ſeq.
ſcrupuli in ea, I, 1, 6, 400. r. 401. x
quartae paragraphi ſenſus diſputantur in comitiis, I, 1, 6, 433. B
diſputationes in ea cum legatis Galliae, I, 1, 6, 434. C
in ea nobilitas comprehenſa, 455. A
in ea actum de Argentina reſtituenda? 457. E
in ea controuerſiae inter Hollandiae legatos, 461. o
in ea Caeſarei adlegatos imperii admittere noluerunt in congreſſibus, 473. A
adlegatorum querelae in pace Riſuicenſi, 474. f
inuitis proteſtantibus clauſula articuli IV. confecta, ib. x
in ea nullus ſcrupulus de ſubſcriptione adlegatorum obiectus, 476. C. q
in ea titulorum cumulo peccatum, 477
ratificationis formula in comitiis extorta fuit, 478. E
uectigalis genus Belgis in ea remiſſum hanſeaticus legatus impediuit, I, 1, 7, 525
in ea legatus Bremenſis inter hanſeaticos comparere noluit, I, 1, 7, 526. 527. B
in ea Galli ſubſcriptionem ordinum offerunt, I, 1, 8, 564. b
in ea principibus conſultores fuerunt, ut ſua territoria regi Galliae offerrent, I, 2, 1, 672. B
Gallorum philoſophia de artic. 4. clauſula, I, 3, 1, 971. A
eius articulos XIII. manifeſto errore laborat, I, 3, 1, 982. E
ea concluſa milites dimiſſi, II, 1, 3, 314. f
in ea Argentoratum ab imperio prorſus auulſa, II, 1, 14, 578
in ea diſtinxerunt inter ordinis et dignitatis praerogatiuam, II, 2, 9, 761. A
Riſus cur in aedibus ſacris prohibitus? II, 1, 5, 370. e
RITTBERGA, Weſtphaliae comitatus, I, 2, 1, 695
eius comites adoptarunt Haſſiae landgrauios, I, 2, 1, 669. aa
eius directum dominium imperatori imperioque ruſus in feudum oblatum, I, 2, 1, 673. E
comitatus Rittbergenſis hiſtoria, I, 2, 1, 695. 696. ſeq.
delicto amiſſus fuit ter, 697. 698. 700
factus imperii ſubfeudum, 699
de eius formula diſputatur, ib.
linea Sabiniana inſtar noui feodi eo inauguratur, 700
controuerſiae de eo inter lineam Agneſianam et Kaunitianam, 701
in hac controuerſia ſaltus committitur, 702. 703
pro iudicio parium Haſſiae argumenta in cauſa Rittbergenſi, 703. 704. 706. 707. 708
argumentorum contrariorum diſſolutio, 709. 710. 711. 712. 713. 714
litterae clientelares comitum Rittbergenſium, 715. 721. 712. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732 733. 734. 735. 736. 737. 738
comitum Rittbergenſium hiſtoria, 739
comitum Rittbergenſium genealogia, II, 1, 2, 732
Ritter-Pferde in Anſchlag bringen olim non fuit, I, 1, 8, 616 B
hodie exiguntur pro ſeruitiis, I, 2, 2, 704. cc. I, 2, 3, 819. F. 844. 829. A
Ritter-Sitz, I, 2, 3, 830. E
Rittershuſius, eius iudicium de Prudentio, II, 1, 11, 506. G
Rituale Romanum, II, 1, 1, 103.*.**
Riuetus critica ſacra, II, 1, 10, 484. II, 1, 11, 504. D. II, 3, 3, 883
Riuius, defenſor Iuſtiniani, II, 1, 3, 273. d
Riz, I, 1, 8, 599.*
Robertellus, Franc. II, 1, 11, 501. E
Robertus, Siciliae rex, inſignis aſtronomus ſuadet Philippo Valeſio pacem, II, 1, 9, 471. u
Robertus, Scotiae rex, cum conſenſu ordinum pacem iniit, I, 1, 6, 434. D
Robertus, comes Arteſiae, ſuſpectus ob nimiam in Philippum propenſionem, II, 1, 9, 469. o. 470
Robertus, eius opinio de regno Yuetot, I, 1, 1, 13. 14
Rocabertus, Io. Th. eius bibliotheca maxima pontificis Romani, II, 1, 1, 69.**
Rodewiz, pagus in Luſatia, II, 1, 12, 523. a
Rodiefort, praefectura Neocomenſis, I, 1, 1, 23. D
Rodingius, I, 2, 1, 681. bb
ῥοδαγάιτος, II, 1, 12, 527. zz
Roellius, Herm. Alex. theologus Franequeranus, eius errores de S. Trinitate, II, 2, 1, 639 640
Rogerius, rex Siciliae, ab imperatore in ius uocatus, I, 2, 1, 682. dd
ei primatus iura donauit pontifex, II, 3, 1, 779 E
Rogerius III. auctoritate propria ſe regem Italiae ſcripſit, I, 1, 3, 175. C
eius controuerſiae cum papa, ib.
Rogerius Auſtriae praefectus fuit ab Arnulpho, II, 1, 2, 237
Roland, praetoris Halenſis *duplex* inueſtitura coram Rolando, II, 1, 14. 565. D
in cauſis criminalibus iudicium ad ſtatuam Rolandi exercetur, ib.
Relewink, Wernerus, ſcriptor Cunradi I. II, 1, 2, 240
ROMA regum patria dicta, I, 1, 1, 35 C
Romam contenderunt reges, ut regii tituli ipſis renouarentur, I, 2, 1, 37. E
quibus prouinciis reges dedit? 38. 39
de ea grandiloqui ſcriptores, *Roma mundi caput* etc. 45. D
Romam profecti chriſtiani *reges*, ut ibi a pontifice *coronarentur*, I, 1, 3, 235. b
Romae oſtenditur *linteum* Chriſti, II, 1, 1, 126. A
ibi lancea adſeruatur, II, 1, 1, 130. 186. A
Romae extrema minatus Radegaſius, II, 1, 12, 527. zz
ROMANI, quemuis hominem corporis cultu ſpecioſum dominum regemque ſalutarunt, I, 1, 1, 3,
deuictas gentes regiorum titulorum ſimulacris luſerunt, I, 1, 1, 4. D
praediola ſua regna uocarunt, I, 1, 1, 5. A
foedere uicinas gentes tenuerunt, I, 1, 1, 12 D
pluribus regionibus reges ſubiectione dederunt, I, 1, 1, 33. A
quibus artibus ius regia diademata diſtribuendi ſibi adrogarunt, I, 1, 1, 36. C
ius reges adpellandi exercuerunt, I, 1, 1, 214. A
Iudaea potiti nullum regem agnouerunt, I, 2, 3, 157. B
ROMANI,

ROMANI, fines imperii ſui contra uicinorum impetus tuiti ſunt, I, 1, 4, 212. 113. ſeq.
quid eis territorium? I, 1, 4, 215. n
Germanos dixerunt pellitos reges, I, 1, 4, 258. b
Armeniae pelles inter ſingularia habitus ornamenta poſuerunt, I, 1, 4, 258. c
ab iis ſtupenda opera in Auriaca regione condita, I, 1, 5, 277. D
Arauſinis ſupremi dominii iura reſtituerunt, I, 1, 5, 278. A
in conſuetudine et moribus plurimum poſuerunt, I, 1, 6, 305. C
etiam ſub regibus ius trium maximarum rerum habuerunt, I, 1, 6, 413. C
eorum legati, ib.
Argentinam caput uoluerunt uniuerſae Rheno uicinae ditionis, I, 1, 7, 495. F
eorum impenſis curſus publici antea fiebant, I, 2, 5, 921
iis incumbebat onus angariarum, I, 2, 5, 931
eorum liberrima uoluntas in teſtamentis, I, 3, 3, 1055. bb
apud eos principio nulla legitime fuit, ib. 1057. E
iis libere erat exheredatio, ib.
libera emancipatio et uenditio liberorum, 1055
eorum ius liberos exponendi, 1061. gg
haec iura chriſtiani imperatores eripere iis non audebant, 1061. D
eorum ius liberos occidendi, 1063. hh
olim legibus filio ad alimenta non erant obſtricti, 1065. mm
eorum poteſtas olim diuturna erat, 1066. oo
non habebant peculia, 1067. pp
apud eos conſtitutum, ne officiales mutuum darent uel acciperent, I, 3, 4, 1103. aa
quae apud eos cauſae Macedoniani, 1111. gg
eorum animi truces in parricidiis, 1115. B
apud eos olim foeminae in perpetua cura erant, 1133. kk
habebant ancillas in concubinatu, I, 3, 5, 1149. a
maritus nobilitare poterat uxorem, I, 3, 5, 1157. e
olim uxores in poteſtate habebant, hinc tria nuptiarum genera iiserent in uſu, ib. C
poſt matrimonii imparitas improbata, ib. E
iterum indulta, iterum abrogata, iterum a Iuſtiniano indulta, 1158. B
apud eos denobilitabat uxorem maritus plebeius, 1183. e
priuilegium conceſſerunt foeminis Ilienſibus, Delphis, Ponticis, I, 3, 5, 1183. e
mercenario milite utebantur, II, 1, 3, 255. b
eorum cura in milites, II, 1, 3, 255. 256. 257. ſeq.
cur ualetudinariorum curationem tribunis militum commendarunt? II, 1, 3, 258 F
crediderunt uitam aeternam, II, 1, 7, 419 A
de Romulo perſuaſerunt plebi, eum eſſe ſubductum rebus humanis a diis immortalibus, II, 1, 7, 419
eorum fabuloſa origo, II, 1, 10. 488. 499. ca
plures Deos coluerunt, II, 1, 12, 516. q
ROMANI, coluerunt ſolem ſub Ioue, Phoebo, Cerere et Baccho, II, 1, 12, 521. ii. 522
in inuaſione Radegaſii cauſam belli crediderunt deorum neglectum, II, 1, 12, 527. aa
idololatriam reuocare uolentes tandem Obotritos caedunt et capiunt, ib.
aurora ab iis multum honorata, II, 1, 12, 531. g
ad ius reddendum dederunt praetores, II, 1, 14, 564. C
ſenatui Romano in pompis uexillum praelatum, II, 1, 14, 577
iis triſte omen erat amiſiſſe uexilla, II, 1, 14, 579. C
Graecis eruditionem ſuam acceptam ferunt, II, 2, 2, 667. E
inter bella Punica comici apud eos innotuerunt, ib.
matheſeos ante Iulii Caeſaris tempora rara apud eos ueſtigia, ib. F
ob ſacerdotum errores in intercalando admiſſos Auguſtus calendarium emendauit, ib. F
mathematicorum et aſtrologorum nomen iis inuiſum erat, 668. A
quas eruditionis partes habuerunt, ib.
apud eos Grammatices ſtudium et aeſtimatio ualde creuit, ib. C
ab iis rhetorica difficilius admiſſa, paulatim eius uſus maior apud Romanos quam Graecos fuit, 668 D
apud eos aduocatorum auctoritas, 669
poetarum auctoritas apud eos, ib.
philoſophiae fata inter Romanos meliora, ib.
rhetores primo urbe eiecti, poſt libere admiſſi, 668. 669
Stoica philoſophia inprimis apud eos ualuit, 669 E
medica ars aegre recepta, ſed Auguſti tempore magno honore habita, ib
iuriſprudentiae ſtudium apud Romanos, 670. A
in tribus ſcholis leges explicari coeperunt, ib.
nomina mutarunt dignitatis cauſa, II, 4, 1, 1009. aa
peregrina nomina adſumſerunt, 1011. bb
eorum leges triumphales, 1019. pp
iis Auguſti nox diua fuit, 1023. xa
capitali cultu puniebantur, qui aeternales uultus duxerit uiolare, 1021
temeratores monetarum puniri, 1024
Romanorum ſuperſtitionem chriſtianorum ſacra non ſuſtulerunt, 1015
legum ſtudia commendarunt iuuentuti, 1017. ee
apud eos ſparta tutelaris penes regem fuit, II, 4, 5, 1174. bb
ROMANI IMPERATORES, potiori iure titulum regis regum meruerunt, I, 1, 1, 29. D
cur hunc titulum inter elogia ſua non retulerunt? I, 1, 1, 31. F
principes principum ſalutati ſunt, I, 1, 1, 32. A
exempla eorum, qui a Romanis imperatoribus regium titulum acceperunt, I, 1, 1, 37. 38. 39. 40
poſſeſſio iis adſerta iuris reges declarandi, I, 1, 1, 43
rationes ius reges declarandi Romanis imperatoribus conſentire adulterinae, I, 1, 1, 45. 46
uerae cauſae, 47
ROMANI IMPERATORES, ab iis haec maieſtatis praerogatiua ad Germanicos imper. deuoluta, I, 1, 1, 48
ab iis adpellati reges iiſdem non ſubiici probatur, I, 1, 1, 73. 74
in imperii finibus milites collocarunt ad tuendos imperii fines, I, 1, 4, 215. p
eorum poteſtas infinita, 221. g
praeter quatuor munera auguſtae domus etiam alia plura habuerunt, 247. a
alii eorum deceſſorum facta obſeruarunt, alii diſſoluerunt, exempla, I, 1, 8, 557. u
eorum beneficio curſus publici inſtituti, I, 2, 5, 924. C
Caeſarum uehiculatione nemo uti debuit, ib. D
habuerunt ius angariendi, 925. 918
officialium poteſtatem ac iuriſdictionem pro arbitratu temperare poterant, I, 3, 2, 1024. B
eorum aeuo Romani habuerunt ius exponendi liberos, I, 3, 3, 1061. F
quinam exponendi modum e republica proſcripſerunt, 1063
eorum filii principes Macedoniano adiuuabantur, I, 3, 4, 1125. aa
ius aureorum annulorum ancillae manumiſſae dederunt, I, 3, 5, 1149. a
in eorum arbitratu erat, uxorem imparis ſortis Auguſtam dicere, 1151
eorum conſtitutiones de matrimonii imparitate, 1157. e
eorum largitiones in milites emeritos, II, 1, 3, 263. 264. 265. 266, 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276
eorum conſtitutiones de ſorte, II, 3, 3, 875. 876
eorum conſtitutiones de Simonia, II, 3, 4, 919 l. 920. m
mutarunt nomina, II, 4, 1, 1009. aa. 1011. A. 1013. *
ex leui praelio nomina populorum hoſtium aſſumſerunt, II, 4, 1, 1015. ii. 1016. 1017. 1018. 1019
eorum leges triumphales, II, 4, 1, 1019. pp
pii et felices dicti, II, 4, 1, 1021. rr
Auguſti ſignificatus uox Romanis diua fuit, ib. 1023. xa
eorundem uultus diuini et aeternales, ib. †
praedeceſſorum imagine ſignatum aes conflare religioni duxerunt, 1024. E
chriſtianorum imperatorum adſentatores fuerunt cleri in tolerandis aulae paganiſmis, 1025
diademate quotidie redimiti fuerunt, II, 4, 1, 1027. aa
ubique locorum tutores dabant, II, 4, 5, 1181. A
praeteritis tutelaribus magiſtratibus, ib. gg
tutelari ſparta inſtruebant procuratorem, 1182. hh
add. *Caeſares Romani.*
Romaniola, ad regnum Adriae pertinuit, I, 1, 3, 106. E
Romanum imperium, fuit in poſſeſſione adpellandi reges, I, 1, 1, 43
omnem Hiſpaniam manumiſit, I, 1, 1, 84
Carolingis accreuit, II, 1, 2, 210. A
fuit direptum, II, 1, 3, 259. l. I, 1, 4, 217. A
Ræmer-Monath, I, 1, 6, 339. aa
an ciuitas libera ſine coimperio ad collectas teneatur? I, 1, 7, 521

Lud. opulc. index.

Aaa

Ræmer-

Rœmer-Monath, Epiſcopus Wurzburgenſis aas ſoluit pro comitibus Caſtellenſibus, I, 2, 1, 656. p
eorum iuſtitia, II, 3, 4, 942. A
Rameſchot, a Britannis Romam ſoluta fuit haccpeuta Petrioa, I, 1, 3, 136. f
poſthac probibita, aur? ib.
Romulus, ſe dici uetuit Auguſtus, I, 1, 1, 17. D
eius lex de agnoſcendis liberis, I, 3, 3, 1061. gg
Romanos teligione in unum corpus cocgit, II, 1, 12, 511. d
ſenatores ob honorem patres, ob aetatem ſauas adpellari iuſſit, II, 4, 1, 1045. G
de *Roo*, Ger. II, 1, 1, 63. D
Roſs-Dienſte, I, 1, 8, 610. G
Roſs-Kamp, I, 3. 4, 1094. p
Roſs Schweiff, quam imaginem refeir? I, 1, 4, 261 h
uon *Roſenberg*, legatus Caeſaris in deputationa Francofurtana, I, 1, 6, 391. g
Roſenberger, Nic. Polnnorum legatus ad ordines imperii, I, 1, 6, 333. B
Roſenthal, cius doctrina de primo foro uaſalli, I, 2, 1, 692. G
eius doctrina de ſubſeudo, I, 2, 1, 672. e
agnoſcit pares auriae, 692. aa
docet fori ſalaum amiſſione feudi puniendum, 708. q
de *Roſmital*, Leo, itinerarium, II, 1, 1, 75. D
Roſno, II, 1, 12, 518. a
Roſſenius, Alex. hiſtor. idololatr. II, 1, 7, 418. q
Roſtorbienſis dynaſtia, clientelaris regi Daniae, I, 2, 1, 671. a
Roſwoda, dux belli, II, 1, 12, 528. a
Rosa Romana, II, 3, 2, 847. II, 4, 1, 1042. D
Rothenburgenſes, territoriola ſua foſſato et ſepe elauſerunt, I, 1, 4, 212. a
priuilegium ea propter a Ruperto aonſecuti, ib.
Rothenburgum, congreſſus electorum ibi habitus, I, 1, 6, 346
Rothomagenſis ager, regem babuiſſe fertur, I, 1, 1, 13
uocatur regnum Yuetotium, I, 1, 1, 14. 15. 16
ſed eſt fabula, ib.
da *Roya*, Aegidius, chronicon Belgic. II, 1, 1, 193. D. II, 1, 2, 214. kk. 242
Ruatburdus, Sueuiae comes, II, 1, 2, 208. a
Ruckius, Melchior, regi Poruſſiaa e ſanctiori conſilio, I, 1, 6, 392. m
Rudbeckius, Olaus, teſtatur de Succis, quod uitam aeternam crediderint, II, 1, 7, 409. c
in etymologiis quam longiſſime errat, II, 1, 10, 492. nn
de linguarum concordia ſcripſit, II, 1, 14. 555. F
Rudolphus I. Habſpurgicua imperator ex equo deſiliit et monacho prodeunti ſedem conceſſit, I, 1, 3, 172. A
ſine ordinum conſenſu nullam legationem decreuit, I, 1, 6, 319. F
Auſtriam uacuam imperii conſenſu in filium tranſtulit, I, 2, 1, 678. n
interrogatos, quodnam forum uaſalli babeant, reſpondit parium curiam, I, 2, 1, 689. B, 690. t
codicillos nobilitatis ſcripſit Adelheidi et Cunigundae Eiſenberg, I, 3, 5, 1153. 1173
Irritum fecit, quicquid interregni tempora anticaeſares ſtatuerunt, II, 1, 1, 58. 68
Rudolphus I. eius aemulus Ottocarus, II, 1, 15, 606. pp
ſub eo Bobami comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600
Rudolphus II. imperator eius capitulatio, I, 1, 6, 428. a
a Lubecenſibus petiit, ut banſeatici foederis inſtrumenta et catalogos urbium ſociarum mitteret, I, 1, 7, 527. E
uſit reditus imperiales et ordinum reſponſio deſuper, I, 1, 8, 574. n
prohibet comitem de Iſenberg, ne comitia titulo uteretur, I, 3, 5, 1170. e
eius Hauſs-Croue, II, 1, 1, 97. F
Rudolphus, rex Burgundiorum, lanceam dono accepit a Samſone, II, 1, 1, 198
Rudolphus, dux Sueuorum, eius lancea, uon ex imperialibus fuit, II, 1, 1, 201. A
Rudolphus Auguſtus, dux Luneb. eius matrimonium aum Roſina Eliſabetha Mentin, I, 3, 5, 1174
Ruffinus, biſtor. eccleſiaſt. II, 2, 1, 655. 656. n
Rugiani, aorum Daus Luaraſicus, II, 1, 12, 517. s. 520. ea
aorum ſedes, II, 1, 12, 523
a Waldemaro I. ad fidem chriſtianam conuerſi, II, 1, 12, 515. ss
Ruinus, I, 1, 8, 626 A
Rullius, Prouinciae adminiſtrator, Arauſionem uenit, carnifice, lictoribus ſtipatus, II, 1, 8, 444
relicto Richardo receſſit, ib.
Rupenſis comes, cliens epiſcopi Vltraiectini, I, 2, 1, 654. e
Rupertus, imperator, Haleuſibus Sueuis priuilegium de ſepe conceſſit, I, 1, 4, 212. e. II, 1, 14, 579
Rupertus, Palatinus, pactum cum fratre, II, 4, 6, 1211. *
Rupinenſes comites clieutes Brandenburgici, I, 1, 4, 271. y
a *Ruſdorf*, Io. conſiliarius Palatinus, I, 1, 8, 604. 637
Ruſſi, eorum prinaipi regium diadema obtulit Maximilianus, I, 1, 1, 75. A
pontificem in nulla auctoritate babent, I, 1, 3, 178. E
eorum legati ad Ottonem, I, 1, 6, 315. aa
titulum imperatoris in pretio habent, II, 2, 8, 755. F
Ruſſia e ducatu fit regnum, I, 1, 1, 91
ibi aluntur ruricolae ad rem uebiculariam, I, 2, 5, 938
ſubeſſet Magdeburgico, ſi res ea inſtituto Caeſaris ſuaceſſiſſet, II, 3, 1, 791. A
Rutheni comites, eis clientelares literas praeſcripſit Ferdinandus, I, 2, 1, 658. z
beneficiario nexu Saxonicae domui addicti, I, 2, 1, 660. cc
eorum aauſa, I, 2, 1, 690. 691. y
ſunt elientes regis Bohemiae, II, 1, 15, 606. pp
Rutti, II, 1, 12, 521. hb
Ruzzi, II, 1, 12. 521. hh
Rynbare, I, 1, 8, 643. C

S.

S Litera in omnibus fere linguis facile permutatur, II, 1, 14, 556
Saauedra ſymbol. politic. II, 1, 12, 511. b
eius ſententia de ſorte, II, 3, 3, 880
Sabaea, gens at urbs in Arabia feliei, II, 2, 4, 705. u
SABAVDIA, Sabaudiae duci regius tituli uegatus, I, 1, 1, 76. E
SABAVDIA, adpellantur Calſitudinis uerbo, Alteſſe Royale, I, 1, 1, 77. A
priuati oratores duces Sabaudiaa reges Pedemontii adpellarunt, I, 1, 1, 122. C
reſponſum contra Sabaudiae duces, I, 1, 8, 625. B
Sabaudiae patronus eſt Mauritius, II, 1, 1, 122
Sabaudiae duces a Mauritio ſtemma repetunt, ib.
inter Sabaudum et Mantuanum controuerſiae de uicariatu. II, 1, 15, 610
SABINIANA LINEA, lineae huius duo fratres Ferdinandus Franaiſcus et Ioannas aomitatu Rittbergenſi inaugurantur, I, 2, 1, 700. 701. u
redimunt litem et comitatu nouo feudo ſoli inaugurantur, I, 2, 1, 702. n
Sabinianae lineaa controuerſia cum Liechtauſteinenſi de aomitatu Rittbergenſi, 701. 702. ſeq.
Sabinus, Georg. eius opinio de Hugone alectore Brand. I, 1, 4, 244. e
inter ſcriptores coronationum Caeſarum excellit, II, 1, 1, 11. D
SACERDOTES, alba' indui ſunt a temporibus Iacobi apoſtoli, II, 1, 1, 98. F
obtulerunt Conſtantino *M.* pontificialia, ib. 104. C
iis ſe oppoſuit Arnulphus, II, 1, 2, 227. k
hinc aorum calumniae in Arnulphum, ibid.
cur olim a collectis fuerunt immunes? II, 3, 4, 897. f
eorum uiduae eleemoſynis uixerunt, ib. F
aorum ratio bodie alia, quia de ſalariis uiuunt, ib.
olim de ſuis uixerunt, 898. g
fuerunt opifices, ib.
hodie indignum habetur, ſacerdotem operarium agere, 899. A
ſacerdotum faſtus, ib. h
concionum corruptelao, 900. i
argumenta, quibus ſacerdotea ſalarie colorant, ib. l
inter cos nulla praecedentia olim fuit, 901. m
eorum ambitus dedit occaſionem eccleſiaſticis ſanctionibus, 902. A
quaeſtiones, an ſalua conſcientia prouinciam ſacerdotia declinare poſſint? *ib. B*
in Pomerania muſs der neue *Prediger* des uerſtorbenen *Witwe oder* Tochter beyrathen, 903. A
in conſtitutione ſacerdotis, tria hominum genera in hanc ſcenam ineunt, princeps procurator et clerici, ib.
hinc princeps occaſionem babuit, pro triplici officio tergeminam remunerationem a ſacerdota expectare, ib. D
ante Conſtantinum M. ſalaria non habuerunt, II, 3, 4, 915. d
ais praecedentia ex ſuperſtitione debetur, II, 4, 2, 1067. dd
eorum praecedentia in diplomatibus medii aeui conſpicitur, ib.
eorum uxores poterant eſſe tutrices iure Romano, II, 4, 4, 1145. xx
SACERDOTIA, ſacerdotium *regium* quid? I, 1, 3, 164. B
conuenit pontifici, ib.
hodie diuerſa facies ſacerdotii, quam olim? II, 3, 4, 898 899
ſacerdotii ambitus unde? II, 3, 4, 901. n
ſacerdotia uenalia unde? II, 3, 4, 902. o

SACER-

SACERDOTIA, quid iuris principi in ſacerdotio? II, 3, 4, 903. p
cur clericis tantum alectio in ſacerdotio competit? 905. r
cur ordinatio tantum? ib.
unde iura praeſentandi? 906. r. †
confirmandi iura in ſacardotio penes quem? 909 t
ſacerdotiorum ratio non uerſatur in genere mireculorum, 914. c
ſacerdotiorum mercatus olim non fuit, cur? 915. d
ſacerdotiorum nundinatio tempore Chryſoſtomi, 915. e
ſacerdotiorum nundinatio prohibita in concilio Epheſino, 915. e
Chalcedonenſi, Cabillonenſi, 916. f. 917. g
in decretis et decratalibus, ib. i. 918. 919 k
in legibus ciuilibus et chriſtianorum Caeſarum, 919 l. 920. m
in ſacerdotiis diuidiaula fructuum obtinet, II, 4, 6, 1250. oo
SACRORVM IVS, eius ſaies ſub Cunrado I. II, 1, 2, 257. ſeq.
principes territorii illud babuerunt, ib. 239. 240. 241
rex Galliae id eecreet, II, 1, 3, 277. a
etiem alii reges id exercuerunt, II, 1, 3, 283. q
principum iuri ſecrorum obſtrepunt pontifex et clerus, 284. u
reges Angliae id exercent, II, 1, 3, 295. a
Boioariee ducum ius ſacrorum, II, 1, 3, 305. l
ducis Brandenbenburgici, 306. m
ius ſacrorum poſt reformationem eiusque ſacies, II, 3, 2, 837. s. 838
de principia territorii iure ſacrorum, II, 3, 4, 903. p
olim imperatores ius ſacrorum habuarunt, II, 3, 4, 923. B
ius ſacrorum regum Angliae, Galliae, ducum et principum, ib.
ius ſacrorum principum defenditur contra Marcam, quibus argumentis? 924. e. 925
ius ſaarorum imperatoribus a pontiſice areptum, 930 e
regis Poloniae ios ſecrorum, 958. h
cauſae cur principibus ius ſacrorum competat? 961. m. 962
de puſtliminio iuris ſacrorum principum tres queeſtionas, 966. r
alie quaeſtio eſt, utrum ius ſacrorum habuerint principes, alia, utrum iura annaterum babuerint? ib. E
principes, qui ius ſacrorum recuperarunt, etiam annatas iure poſtliminii ſibi adſerere poſſunt, 967. 768. A
Saducaei peruerſa mente docuerunt Deum uirtutem neque largiri ualle, II, 1, 6, 400. n
Saed Ebn Hebatolla, medicus Arabs, II, 2, 4, 720. d
Safala, regio Americae, ubi Franc. de Almeida uice regis Portugalliae defectis antiquis nouos reges praefecit, I, 1, 1, 113. A
Saga, Bua, teſtatur de Danis et eorum ritu ſepeliendi, II, 1, 7, 411
Sagittarius diſſ. de origina et ſucceſſiona principum Arauſionenſium, II, 1, 8, 425
la *Sagne*, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23. D
Saigbut, Arabs medicus et philoſophus, II, 2, 4, 718. qq
Sainenſes comites, clientes epiſcopi Leodienſis, I, 2, 1, 654. f
litem de ſucceſſione Sainenſi, ad curiam Caeſaris deuolutam, reuocauit Carolus Ludouicus, I, 2, 1, 660. C
Sal, huic uoci uicina eſt uox Hala, II, 1, 14, 557. A
Sala, fluuius in Thuringia et Franconia. II, 1, 9, 458. II, 1, 14, 556. C
Salamica urbs, II, 1, 9, 458
SALARIVM, debetur clerico, ſenecta ſeu morbo impedito ad dies uitae, II, 1, 3, 314. g
etiam ſobſtitutis, 315. B
in primitiua eccleſia ignota fuerunt ſalaria, 317. a
an inualidis adminiſtris in ordine ciuili ſaleria debeantur? 315. b
ſacerdotibus olim nulla ſalarie fuerunt, II, 3, 4, 896. c
quid commodi inde eccleſiae? ib. F
ob ſaleriorum defectum olim ſacerdotes a collectis fuerunt immunes, 897. f
hodie habent ſelarie aus dem beichtſtuel, trauungen, cetera, 898. C
ſalaria clericorum tuetur Carpzouius exemplis ſacerdotum apud Aegyptios, paganos, Iudaeos, ib.
ſalaria originem dabent auaritiae clericorum, 899. h
an conſultum, ut clericis ſalaria conſtituta? 900. i
quibus coloribus ſalaria defenduntur? ib. l
aonſtitutis ſalariis, ſacerdotiorum embitus orti, 901. m
clericis uocatis da ſalario ſolicita inueſtigatio, 902. D
ex ſalarii rationa munus aeſtimatur, ib.
propter ſalaria uenalitia ſacardotia orta, ib. o. 915. d
paria omnibus claricis ſeleria uoluit rex Porusſiae, 915. C
cenones, ne paſtores ab accleſia ſelerium petant, 918. F
principio ſacerdotes definite ſaleria non habuerunt, 922. l
ſalarium tutor petere non poterat iure Romano, II, 4, 6, 1205. bb
ſecundum ſtatuta prouinciarum tutoribus ſalaria conſtituta, II, 4, 6, 1212. 1213. 1214
num aonſultum ſit, ut tutori non praebeatur ſalarium, II, 4, 6, 1214. ff
ſelarium tutelare non aſt iuris derngatorii in Germania, II, 4, 6, 1216. gg
ſalarium deſeruitum quid? II, 4, 6, 1146. ee
in eo diuiſio fructuum obtinet, ib.
ſalarii cauſe eſt fauorabilis, 1218. A
ſalarium uectigal in Francie induxit Valeſius, II, 1, 9, 438
Salernitana urbs, II, 2, 2, 675
Saldenus otie theologica de Moſe, II, 1, 10, 483. m. II, 2, 1, 634. x
Saleabaim, uicus, II, 1, 9, 458
Salfeldia, ao academia Ienenſis tranſlata, II, 1, 5, 378. D
Salgaſtus. II, 1, 9, 458
Salia, urbs, II, 1, 11, 502. A
Salia, conſul, ſub ao Prudentius natus, II, 1, 11, 497. B. 502. A
SALICA LEX, excludit liberos matre ignobili procreatos a feudo, I, 3, 5, 1168. A
etiem hareditate allodiali feminas excludit, I, 1, 5, 289. B. I, 3, 3, 1079. ii
eam femineum ſexum in Franciae regno excludere inueterata conſuetudo, II, 1, 9, 457. b
SALICA LEX, ueterum Francorum iura uniuerſim lege Salica dicuntur, II, 1, 9, 457. b
edita a Friderico Lindenbrogio, ib.
eius conditor creditur Pharamondos, ib.
collecta per Wiſogaſtum, Arbogaſtum, Salogaſtum et Windogaſtum, ib.
horum auctorum memorent ſcriptores, ib.
legis Salicae iura Germanice ſunt, ib.
alii huius legis auctorem faciunt Chlodouaeum, ib.
lex Salica uarios habet auctores quos? ib.
Gallorum querelae nullum harum legum exemplar MSC. cum altero concordare, II, 1, 9, 458. A
alii autorem legis faciunt Salgaſtum, ib.
condita fuit in Francia orientali trans Rhenum, cur? ib.
nomina locorum, ubi lex promulgata, ib.
alii uolunt, quod ſit Salica tantum ac Aulice ueteri Francorum lingua, ib.
cur Pharamundus leges ſuas dicit Salicas? ib.
Salicae legis auctorem Philippum Valeſium dixit Edoardus III. ib.
leges Salicas ſolis regibus eſſe datas abſurdum, cur? II, 4, 9, 459
inepte trahitur ad foeminas in regno excludendas, 460
Fabri reſponſio ad pontificem de lege Salica, ib.
an ſub πατρίῳ νόμῳ leges Salicae intelligantur? 462
Dominicus dicit per legem Salicam mulierem hereditatem capere non poſſe, eſt eius filios incapaces non eſſe, II, 1, 9, 465
lex Salica Edoardo III. non obfuit, ib. 466. I
in cis Gaſt dicitur fortis uir, II, 1, 12, 527. uu
SALICA TERRA, I, 1, 5, 289. 290
quid? II, 1, 9, 458. o
quas prouincias lex Salica ſub terra Salica intelligat, nemo Gallorum haſtenus definiuit, ib.
quidam intelligunt de equitum praediis, quidam frey gelehn Guth, ib.
alii terras Salicas intelligunt, quas duces in bello acquiſiuerunt, alii terras, quae ad aulam regis pertinent, ib.
ſub terra Salica, Galli omnem Galliam non intelligunt, cur? 459. A
ſub terra Salica regnandi poteſtas intelligi non poteſt, 459
Salici imperatores, urbes Saxonicas habere noluerunt immediatas, I, 1, 7, 498
Salii, ſunt Germani, II, 8, 4, 340. A. II, 1, 9, 458. A
eorum prouincia, II, 1, 9, 458
Salii, ſacardotes Martis, II, 1, 9, 458
Saliuariae tabernae, II, 1, 14, 557
Salinae Halenſes Suauorum, II, 1, 13, 546. C
Salisburgenſis epiſcopus in comitiis propoſitiones facit, I, 1, 6, 356. y. 357. bb. ſeq. 399. B
mediatas ditiones a Boioaria eemit et reddidit immediatas ſub Henrico Leone, I, 1, 7, 490
diu morem geſſit Germaniae primati, II, 3, 1, 788
auxilio Baueri ſe ab eo auulſit, ib.
arte et machinis papae, qui eum inſtruxit munere legati nati, 789
Salluſtius commemorat exemplum de liberalitate Metelli in milites, II, 1, 3, 269. C

Salluſtius, eius locus de Catilina et ui conſcientiae, II, 1. 6, 401. a
Salmanticenſis hiſtoria, II, 1, 10, 484. p
Salmaſius exercit. ad Solinum, II, 1, 3, 251.* Angliae cauſas ex moribus Graeciae at Latii reſpondit, I, 1, 8, 567. A
incuſat ſcripturam ſacram impuri ſermonis, II, 2, 1, 637. rr
negat magiſtratibus Rom. maieſtatem ſub imperatoribus, II, 4, 2, 1051. bb
Salegaſtus ex principum ordine fuit, qui more antiquo iura per pagos dixit, II, 1, 9, 457. b
dicitur autor legis Salicae, ib. 458
Salome in Prouinciam ueniſſe ibique ſepulta dicitur, II, 1, 1, 86
eius reliquiae, ib.
Salomo, eius ſapiens dictum, II, 1, 6, 391. A
Adami liber ad eum uſque perueniſſe fingitur, II, 1, 10, 483. m
eius eruditio qualis? II, 2, 2, 661. A
ei munera a regina Shabae oblate, II, 2, 4, 705. e. 707. t
Salomo, rex Hungariae, regno expulſus, I, 1, 1, 59. C
Salomo, epiſcopus Conſtantienſis captus, II, 1, 2, 211. q
miniſter Cunradi I. fuit, II, 1, 2, 219
celebrat iuſſas Hattonis uiul, ib.
eius mors, ib.
a rege Arnulpho iubetur Mogtuntiam redire, II, 1, 2, 239. h
eius Simonia, II, 1, 2, 240
Saluianum edictum, a Triboniano ſuppreſſum, II, 4, 1, 1001. A
Saluius, primus artam iuris ſcripti commendauit, II, 4, 1, 1001. A
Salutiarum marchiones, reſponſum contra eos, I, 5, 8, 625. C
Salza, nomen a ſale habet, II, 1, 14, 556. D
Samogitbae, apud mortuos eſcas deponebant, ut mortui ſe exſatiarent, II, 1, 7, 414. n
Sambona, fluuius, II, 1, 12, 517. u. 518
Sancti, eorum reliquiae apud Lutheranos miracula non edunt, II, 1, 1, 70
eorum feſti dies, II, 1, 1, 71. ll
Sanctius, primus rex Caſtellae, I, 1, 1, 87
Sanctius, Ruderiaos, eius opinio de rege Caſtellae Alfonſo, I, 1, 1, 85. D
eius horranda doctrina de pontificis poteſtate, I, 1, 3, 185. r
Sanctius, proceſſum clientelarem in curia Geldriae deſcribit, I, 2, 1, 688. n
Sandalia imperialia, figura et ſynonyma II, 1, 1, 108. rr
non deuentur clericis, 109
num ſint Caroli M. ib.
Sanderus, Nic. Henricum VIII. ſacrilegii poſtulat, II, 1, 3, 293. h
Sandeſirium, in eius obſidione Renatus caeſus, II, 1, 8. 430. E
Sauenbegra, ditio Venadorum, I, 1, 4, 264. h
Σανὶς Graecis tabulam notat, II, 1, 1, 108
Sammarthani fratres, II, 1, 1, 90. II, 1, 4, 350. II, 1, 9, 463. g
San. Romanus, Gallicus legatus in Francofurtana deputatione, I, 1, 6, 391. g
Santonius, improbus foenerator, I, 3, 4, 1118. F
Sapiens uocatur rex, I, 1, 1, 4. A
SARACENI, eis Aretham regem praefacit Iuſtinianus, I, 1, 1, 40. D
in inſulis Balearibus extincti, I, 1, 1, 87. E
dederunt ſuis principibus in Hiſpania regium titulum, I, 1, 1, 111. D
SARACENI, eorum incurſiones milites limitanei reprimebant, I, 1, 4, 215. p
ſeculo VIII. Galliae regionas inuaſerunt, I, 1, 5, 278. B
profligati a Cornatano, ib.
Hiſpaniae ſingulae prouinciae a Saracenis direptae occupanti ceſſerunt, I, 1, 5, 286. E
perpetui hoſtes imperii Romani ſub Heraclio, II, 1, 3, 259. l
ſaeculo VIII philoſophiam colere coeperunt et conſeruarunt, II, 2, 2, 673. B
inuaſerunt Galliam ſub Martello, II, 1, 3, 279. e
contra eos Martellus bella geſſit, II, 1, 3, 281. A
Saragoſſa, patria Prodentii, II, 1, 11, 495. C
Sarapontanus comitatus, eum poſſident Naſſouii, I, 2, 1, 671. a
emtores fuerunt iis, ut regi Galliae in clientelam daret, ib.
eius conſtitutio de iure deuolutionis, II, 3, 2, 846
Sardinia, pontifici eddicta, I, 1, 1, 32. F
Sardiniae regnum a Friderico II, conſtitutum, I, 1, 1, 72. F
Sarmanae, Indorum eruditi, II, 2, 2, 661. F
Sarmatae, iis marchionatus oppoſiti, I, 1, 4, 219. a
eorum ditiones bello concuſſae, cur? I, 1, 6, 430. A
Saronicus ſinus, II, 1, 5, 370. c
Sarpius, Paulus, eius iudicium de confirmatione regii tituli Hiberniae a pontifice facta, I, 1, 1, 90. 91
Saturnus, II, 1, 12, 517
Sauonarola, Hieron. de ſcientiis, II, 2, 1, 636. mm
eius conſilium de ſelectu ingeniorum, ib. 649. pp. II, 2, 10, 767 ee
Sauilius, eius locus de Al-Mamone fautore philoſophiae, II, 1, 4, 716. o
Saul, forte rex Iſraelis electus, II, 3, 3, 871. D
le *Sauley*, regio, I, 1, 1, 23. C
Sauſſay, panoplia ſacerdotum, II, 1, 1, 99. B. 100.*
Sauter, Io. II, 1, 4, 357. zz
Saxo Grammaticus taſtatur de moribus Iſlandorum, II, 1, 7, 411. m
eius hiſtoria Danica, II, 1, 12, 519 aa
de monomachia Danorum, II, 1, 14. 568. E
SAXONES, Britannis ſubactis, ſummam rei ad ſe traxerunt, I, 1, 1. 6. E
in Anglia ducum tituloa cum regali commutarunt, I, 1, 1, 87 E
ſumpſerunt ſibi Ottonem ducem, Cunrado non ſubiectum, I, 1, 6, 313
iis tribuitur monomachia, II, 1, 14, 568 I
SAXONIA, quondam Weſtphaliam ut Holſatiam ſub ſe comprehendit, I, 1, 7, 491. F. II, 1, 2, 218 n
tempore Ottonum ibi omnes ordines landſaſſici et ciuitates municipales fuerunt, nulla imperialis, ib.
in Saxonia Ottonibus ſucceſſit Henricus S. I, 1, 7, 492.
liberrimo iure in Saxonia uſus Henricus Superbus et Leo, ib.
iuit in partes Henricis proſcriptis, I, 1, 7, 493. A 495. B
quid obtinet ibi in cambio intuitu foeminae, I, 3, 4, 1134. C
ſub Cunrado I. ampliſſima fuit, II, 1, 2, 227
SAXONIA, uniuerſa Saxonia ad Henricum tranſmiſſa, II, 1, 2, 228. m
oppreſſa a Danis, ib. 229. s
epiſcopatuum in ueteri Saxonia e Carolo conſtitutorum cauſa, II, 1, 12, 518
Carolingica ſtirpe extincta ſui iuris facta, II, 1, 15, 595. s. 596. u
olim fuit indiuidua, Henrico leone proſcripto, iuit in partes, I, 2, 2, 777. C
SAXONIAE DVCES, ſunt mareſchalli imperii, ea propter omnibus eulaa adminiſtris praeferuntur, I, 1, 4, 250. a
adhibet duos enſes, cur? I, 1, 4, 259. f
eius munus magis arduum, quam reliquorum, I, 1, 4, 259. g
hodie in comitiis Miſniae cauſa ſuffragium non habent, I, 1, 4, 267. u
uocatur dux Ciſalbinus, I, 1, 4, 269 q
exercet patrocinium in commendatores ordinis Teutonici in Thuringia, ib. r
an imperii legatus hereditarius, I, 1, 6, 452. F
habent definitam ſummam, ad quam obligantur, I, 1, 8, 579. E
iis lis mote, cum factis anteceſſorum ſtare nollent, I, 1, 8, 624. E
ſententia Sachſen contra Schwartzburg, I, 4, 8, 630. D
iis in Thuringia plurimi tractus obuenerunt, I, 2, 1, 660. A
controuerſia de eo, ib.
Saxoniae dux Altenburgenſis Tonnam in feudum dedit Weldacenſi, 661. dd
Saxoniae elector eſt hereditarius uexillifer, I, 2, 5, 921. A
tubicinum tutela ei commendata, ib.
tranſactio archiepiſcopi Magdeburgici cum Saxone de burggreuiatu, I, 3, 1, 982. C
controuerſiae Saxoniae et Boiouariae ducum de praecedentia, I, 3, 1, 985. A
exemple Saxoniae ducum, qui impar matrimonium inierunt, in Alberto uegenere cum Cunigunda Eilenberg et Wilhelmo cum Catharina de Brandtſtein, I, 3, 5, 1178
iudicia recuperatoria inſtituerunt, ut partes a praediis auulſae reducerentur, I, 2, 2, 778. D
a Friderico III. uexilliferi denominati, II, 1, 14, 576. A
eſt uicarius imperii, I, 2, 1, 920
SAXONICI IMPERATORES, quam poteſtatem in Germania habuerunt, I, 1, 6, 325. C
oppreſſerunt ordinum iura, 325 326
reſtiterunt inuaſionibus Hunnorum et Venedorum, I, 1, 7, 482. E
in finibus ſuis agere maluerunt, quam in Franciae meditullio, II, 1, 15, 594
eorum palatium fuit Goslaria, ib.
a titulis alieni fuerunt, II, 4, 1, 1021. aa. tt
SAXONICVM IVS, de eius ignorantia querelae, I, 2, 3, 815. bb
iure Sax. communi ex feudo dos debetur filiabus allodio deſtitutis, I, 2, 4, 885. D
licet aliunde ditites ſint et patris creditoribus ſolui nequeat, ib. 886. D
electorali dos debetur, licet adſit allodium, 887. B
eius manifeſta antinomie, ib. C
eo ſchrifftſaſſius tutores a principe conſtituuntur, I, 3, 2, 1025. A
quo caſu appellationis inſinuatio coram notario facta ualet, ib. 1031

SAXONICVM

SAXONICVM IVS, eius neeui, I, 3, 3, 1077. D
mores migrauit in deductiona qoattarum, I, 3, 3, 1078. ee
quid de conſtitutione tutoris et confitmatione conſtituit? II, 4, 5, 1168. oo
electorale adiudicat fructus operis etiam in allodio, II, 4, 6, 1230. 1229
etiam ius commune, ib. G
in fructuum ettributione Porusſicum cum Saxonico conuenit, 1231. pp
eb iniquitate liberatur, 1232. xx
conſtitutio nouisſima de naturalibus fructibus, II, 4, 6, 1251. 1252, dd. II, 4, 7, 1302. F

Scabiat, urbibus Germaniae ſcabinos dederunt imperatores, II, 1, 14, 564. C
ed ſcabinos Halenſes et Magdeburgicos fiequentior olim actorum trenſmisſio, I, 2, 3, 816
ſcabini Brandenburgici, II, 4, 6, 1234
Scaldis, terminus Germaniae, II, 1, 4, 346. B
Scaliger, Ioſ. II, 1, 5, 365. d. 366. e
Scandianuia, ex ea profecti Longobardi, I, 1, 1, 81. B
Sceptici, omnem ſenſibus fidem ademerunt, II, 2, 1, 621
Sceptrum, uerum ec praecipuum iuris territorielis iudicium fuir, I, 1, 4, 259. f
- - *imperiale* an Caroli M. II, 1, 1, 111. 112
Schammai, eius ſchola, II, 2, 2, 661. A
Schardiat, uolum. ſcriptorum de iurisdict. eccl. II, 1, 3, 277. a
de *Scharffenberg*, Henr. Spirenſis epiſcopus, protonotarius in curia Philippi, II, 1, 1, 174. D
Schateaas, Nic. annales Paderborn. II, 1, 1, 25. D. 61. D. II, 1, 2, 234. m.
encomium de eius doctrine mutatae Germeniea ſub Cunrado I. II, 1, 2, 242
eſt ſcriptor Cunradi I. II, 1, 2, 243
Schaumburgenſes comites, ad aes alicuiim e defuncto contractum condemnati in curia imperieli, I, 1, 8, 625. E
regi Daniae clientelares fuerunt, I, 2, 1, 671. G
Hasſiae uaſalli, I, 2, 1, 706. m
Schedias, de Diis Germenis, II, 1, 12, 511, b. 515. 516. q. 539. 537
oſtendis conſenſum linguarum in nominibus diuinis fatalemqne harmoniem, II 1, 12, 515. m
Schefferus, Io. dubitat an ſtretegica Mauritii imperatoris ſint? II, 1, 3, 273. f
- de nature philoſ. Italic. II, 2, 1, 628. g
locutiones rariores ſeorſim ex Hygino annotauit, II, 1, 11, 506. C
Schelwigius, Sam. orat. inaugur. de philoſophia Turcarum, II, 2, 4, 712. rr
Schenckii, Berones de Wintorſtein, eorum propego, II, 1, 1, 44. D
Schepliſius, putat in Hauelbergenſi tractu . . as feudale commune obtinere, II, 4, 6, 1234. B
Schickfuſius, Iec. eius querela de Sileſiaci iuris ignorantia, II, 1, 3, 813. e
Schilterus, Io. nectir ſi ab imperio ſeruitia exigi posſunt e ſobuaſellis etiam imperii fundata eius in illos iuriſdictio, I, 2, 1, 685. C
eius doctrine de Sêto Macedoniano, I, 3, 4, 1130. D
eius doctrine de feudis Saxoniac, II, 1, 3, 328. B
eius inſtitutum de gloſſario medii aeui, II, 1, 3, 296. c

Schilterus, eius commentarii ed ius Argentoratenſe edſeruantur in tabulario, II, 4, 4, 1143. D
Schirenſes, Agilolfingi remoti, II, 3, 1, 788. G
Schlegelius, Chriſt. de nummis Altenburg. II, 1, 14, 573. B
de *Schlüſſelburg*, Conr. Dominus Gröninganus imperii uexillifer creetus, II, 1, 14, 575 F
de *Schmettau*, L. B eius cendor in ſubſcriptione pacis Weſtphalicae, I, 1, 6, 418 q
Schmidius, de dialectis Graecorum, II, 1, 5, 363. d
Schmidius, Caſp. II, 4, 3, 1110. D
Schmiezel, Mart. de coronis commendatur, II, 1, 1, 12. 54
Schminckius, Io. Herm. Eginherdum eum notis uariorum edidit, II, 1, 1, 113
Schneiderus, chronic. Lipſienſ. II. 1, 12, 534. y
Schock, diſcrimen unter alte und neue Schock unde? I, 3, 4, 1100. E
Schoenburgenſes comites, eorum lires, I, 2, 1, 661. dd
Schoenhauiam, erx, ubi rex Puruſſiae agere ſolet, II, 1, 3, 245
SCHOLA, olim etat proprie corpus militum, II, 1, 5, 365. d
uox ſchola eb artibus militaribus ad otie litterarum tranſlate, 366. e
bene conſtitutae cum hortorum amoenitatibus conferuntur, II, 1, 12, 543
querelae de chriſtianorum ſcholis, quod inutilia in iis tractentur, II, 2, 1, 625
in ſcholis chriſtianis philoſophie neglecta fuit, II, 2, 1, 628. C
tempore iudicum eclebrantur ſcholae prophetarum, II, 2, 2, 661. B
in iis religionis fundamente inculcata, ibid.
ſcholae Hillelis et Schammei notae, ib. F
ſed cum noſtris ſcholis nihil commune habuerunt, ib.
Iudaeorum ſcholis in Babylonia euerſis, in Europam ſe contulerunt, ib.
Iudaei in ſuis ſcholis etiam philoſophiae ſtuduerunt, 662. A
de ſcholis Chaldaeorum et Perſarum, 662. E
quid philoſophi Graeci in ſuis ſcholis docuerunt? 664
quid Romani in ſuis ſcholis? 667
Romanorum ſcholae grammaticae, 668 E
in tribus ſcholis Romem, Berytienſi et Conſtantinopolitane publice iuriſprudentie doceri coepit, 670. B
chriſtianorum ſcholae primis ſaeculis fuerunt catecheticae, quas epiſcopi eperuerunt, 670. F
prae caeteris floruit Alexandrine, ib. G
ſeeculo III. chriſtienorum filii paganorum ſcholes frequentarunt, 671. A
ſchola Alexandrina magiſtris chriſtianis inſtructa fuit, inter quos Origenes, ibid.
laudantur etiam ſcholae Antiochene et Caeſarienſis, ib.
ſaeculo IV. floruit ſchola Alexandrina, ibid.
ſeeculo V. peganorum ſcholis decreſcentibus uiguerunt chriſtianorum, ib. G
ſcholee triuiales unde denominetae? 672. B
ſcholerum facies ſeeculo VII. VIII. IX. 673

SCHOLA, Ludouico pio tribuuntur conſtitutiones de ſcholis in eccleſiis cathedrelibus et monaſteriis aperiendis, hinc ſcholae epiſcopii et clauſtri uocari ſolitae, II, 2, 2, 673
ex ſcholis epiſcopii antiquisſimae academiae natae, 674
ſcholis illis progreſſu temporis nomen uniuerſitatis conceſſum, ib. B
quid in ſcholis epiſcopii didicerunt? ib.
in ſcholis clauſtri eltiora mathemetum ſtudia diſcipulis inſtillarunt monachi, ibid.
ſcholee monaſticae maiori cum ardore propagatae, ib. F
epiſcopii ſcholee circa finem ſaeculi IX. inſtauratae, ib. G
quibus multum debet Oxonienſis, 675. A
in ſchole Pariſienſi Remigius literas tradidit, ib.
monachi ſuas ſcholas mexime interiores ſaeculo X. propagarunt, ib.
ſchole Salernitana, ib.
ſcholerum facies ſaeculo XI. ib.
ſcholae epiſcopii ſaeculo XII. friguerunt, ib.
in ſchola Bononienſi Ius Iuſtinianeum explicari coepit, 676
quod in ſcholas Galliae et Angliee transuolauit, ib.
Pariſiis duae ſcholae exortae, ib.
has duas ſcholas uocerunt facultates, 677. A
Pariſienſis uocari coepit prima eccleſiae ſchola, Oxonienſis ſecunda, Bononienſis tertia, 680
quarta eſt Salmanticenſis, 681. A
etiem ex ſchula epiſcopii nata, 682
iuriſprudentia Romane a curiis ed ſcholas tranſlata, II, 4, 1, 1033. dd
Tiberius Coruncanus primus ſcholam iuris aperuit, ib.
poſt in ſcholis publice conſtitui profeſſores, ib. G
tres ſcholae floruerunt Romae, Beryti, Conſtantinopoli, 1034
alibi noluit iura doceri Iuſtinienus, ib.
Germenica iura uſu curiarum cognita fuere non ſcholarum inſtitutione, ib. ee
ſcholee in coenobiis inſtitutae quid docuerunt, 1035. ff
quo tempore et fine ius Romenum in ſcholis Germaniae tractatum? ib.
ſcholis Itelicis illud primum commendarunt imperatores Germenici, ib. E
pinguiora ingenie in ſcholis, 1049, bb
Scholaſtica theologia, eeſtimabetur, ſi quis probe exercitatus in Ariſtotelice philoſophie, II, 2, 1, 623
querelee de ea, II, 2, 1, 657. 658
in Gallia orta Periſiis que occaſione? II, 2, 2, 677
Scholaſtici plus ſciuiſſent, ſi queedam uoluiſſent ignorare, II, 2, 8, 752. F
eorum origo, II, 2, 2, 677
Scholaſticus, ex concilio Lateranenſi conſtitutus, quis? II, 2, 2, 674 F. 675
ſcholaſticum habuit Leudunenſis eccleſia, ib. 675
ſcholaſticus in ecademia Periſienſi, 676. E
ei inter canonicos ſinguleris locus, II, 4, 1, 1035. D
Scholiaſtes Ariſtophanis, II, 1, 5, 361. b
eius locus de honore Academi, ib. 36[illegible]
de gymneſiis, 36[illegible]
eius opinio de Ceramico, [illegible] a

Scholiaſtes, de lampadophoria, II, 1, 5, 387. e
Schoepfen unde? II, 3, 3, 878
Schoppius, requirit conſenſum Caeſaris in obligatione principis, I, 1, 8, 635. II
agnoſcit pares curiae, I, 2, 1, 694. cc
Schottelius, eius conatus de Germanica lingua deferbuit, II, 3, 4, 889
Schraderus, eius doctrina de foro uaſalli, I, 2, 1, 708
de ſubfeudo, I, 2, 1, 672. e
Schragmullerus, Georg. Bernh. II, 1, 13, 542. 550
Schrickius, Adr. eius opinio de Hallarum origine, II, 1, 14, 558. B
Schriftſaſſen, I, 3, 2, 1025. A. II, 1, 3, 333. b
Schroeter, Ern. Frid. impugnator iuris adlegandi, I, 1, 6, 450
Schubartus, de auſtregis, in eo deſideratur maius lumen medii aeui, I, 2, 1, 669. rr
Schuld, eius ſignificatus, I, 3, 4, 1095. r
non debita ſolum, ſed omnis generis culpam notat, II, 1, 14, 564. F
Schuldheiſſ, iudex crediti ac debiti, I, 3, 4, 1095. r
Halenſis duplex inueſtitura coram Rulando, II, 1, 14, 565. D
Dorff-und Amt-Schuldheiſſen, II, 1, 14, 566
Schuldpoſt, I, 3, 4, 1096. u
Schuldigen quid? I, 3, 4, 1095. r
Schurzfleiſchius, de rebus Slau. II, 1, 12, 514. D
Schuzbar, II, 4, 3, 1073. ee
Schwan, ditio Venedorum, I, 1, 4, 263. h
Schwanger, comitatus Hohen- und Nieder-Schwanger, hunc occupatum Boioariae dux reſtituere coactus, I, 1, 8, 630. D
Schwarzenbergenſes comites, agnouerunt forum competens, I, 2, 1, 691. y. 694. cc
Schwarzburgici comites, uaſalli Saxoniae, I, 2, 1, 661. dd
agnouerunt forum competens, I, 2, 1, 691. y
ſententia Sachſen contra Schwarzburg, I, 1, 6, 630. D
paruerant Magdeburgico, II, 3, 1. 796
Schwarzburg, Haſſiae uaſallus, I, 2, 1, 706. m
Schwelinus, de Wurtenbergico ducatu, I, 2, 1, 662
Scioppius, eius locus de ſua lucubratione, II, 1, 5, 379. C
de arte critica, II, 1, 11, 501. E
maſtix eruditorum, II, 1, 11, 505. E
Scipio, P. primum regem Manſaniſſam adpellauit, I, 1, 1, 40. E
eius ſtatutum de cura militum inualidorum non eſt fundatum, II, 1, I, 271. nn
Africanus adpellatus, II, 4, 1, 1015. ii
Skuldu quid Suecis? I, 3, 4, 1095. t
Scoti, ab Anglis ſubacti, II, 1, I, 258. h
Scotia, pontifici Romano nexu beneficiario addicta fuit, I, 1, 1, 32. F
Scotiae reges cum conſenſu ordinum belli et pacis negotia tractabant, I, 1, 6, 434. D
quis primas in Scotia? II, 3, 1, 779
in ea proximus heres pupilli ad tutelam inhabilis eſt, II, 4, 3, 1108. C
ibi uiget tutela fructuaria, II, 4, 6, 1207. D
Scoto, Franc. Itinerar. d' Italia, II, 1, 5, 388. C
Scotus, eius auctoritas hodie decreuit, II, 2, 1, 623

SCRIPTVRA SACRA, reges minuſculi in ea memorantur, I, 1, 1, 5. D
eadem abutuntur in definitione regni, I, 1, 1, 28. D. 99. E
nullum diſcrimen facit inter Iſraeliticos et extraneos reges, I, 1, 3, 156. C
ex ea euinci non poteſt regiam dignitatem ad caerimonias pontificis eſſe reſtrictam, I, 1, 3, 157
contra ſcripturam dignitas regia ad unctionem reſtringitur, ib. D
falſationes ſcripturae, I, 1, 3, 166
eius uſu quis rex? I, 1, 3, 192. F
ex ea inaequale matrimonium defenditur, I, 3, 5, 1181. C
in ea exempla ſepulturae, II, 1, 1, 377. f
inepte adplicatur ad lilia, II, 1, 9, 463. g
biblia legi Salicae oppoſuit Edoardus, II, 1, 9, 469. q
eius pentateuchum corrigit Lucretius, II, 1, 10, 475. a
in ea coelum liber dicitur, II, 1, 10, 479. i
tacet de literis ante Moſen, II, 1, 10, 481
ex ea philoſophi plurima ſuffurati, II, 2, 1, 632. B. 633
eius neglectus, II, 2, 1, 637. C
de lectione eius ſceleſta uerba Politiani, 638 tt
cum ea Carteſianorum placita conſtare nequeunt, II, 2, 1, 641. A
eius lectioni Chriſtiani primi unice uacarunt, II, 2, 2, 670. C
ex ea probatur Deum futura contingentia ſcire, II, 2, 3, 685
explicatio filii orientis, II, 2, 4, 704
explicatio reginae Sabae, ib. 705
explicatio de magis, ib.
in ea ſortes probantur, II, 3, 3, 862. 864, E. 865. 871. 872. 873. 874. 875
alia oeconomia eſt noui teſtamenti quam ueteris, II, 3, 4, 898. D
indoli Noui Teſt. non reſpondet, qui numinis afflatum ſymbolis adligant, II, 3, 4, 913 B
in ea nulla auctoritas doctrinae Simoniae, II, 3, 4, 914. B
eius friuola allegatio et applicatio, II, 3, 4, 940. E
ex ea annatarum iuſtitia falſo deducitur, II, 3, 4, 943. a
ex ea deſumta argumenta pro iubileis infirma, II, 3, 5, 982
auctoritas ſcripturae ſacrae in condendis legibus Moſaicis, II, 4, 1, 996. ce
homines pios uult, II, 4, 1, 1006. F
commendat ſolicite auxilia orphanis praeſtanda, II, 4, 5, 1163. dd
qui eius ſententias in noſtris rebuspubl. urgent, in nimio peccant, II, 4, 5, 1164. C

SCRIPTVRAE DICTA.
Geneſ. II, u. 20. II, 1, 12, 475. a
- - - IV, - 22. II, 1, 10, 479. k
- - - - - - 26. II, 1, 10, 484. o
- - - V, - - I, 3, 5, 1179. C
- - - XIV, - 15. I, 1, 1, 5. p
- - - XVIII, - II, 2, 3, 683. F
Exod. XXII, - II, 3, 4, 939. C
- - - XXIII, 8. II, 3, 4, 939. C
Leu. XV, - II, 3, 3, 871
Num. III, 12. II, 4, 2, 1067. C
- - - XVIII, 25. II, 3, 4, 939. 943. a
- - - - - 28. II, 3, 4, 939. C
- - - XXVI, 55. II, 3, 3, 871
- - - XXXIII, 54. II, 3, I, 871
Ioſ. VII, 14. II, 3, 3, 873
- - - XII, 7. ad 14. I, 1, 1, 5. r
- - - XIV, 2. II, 3, 3, 871

SCRIPTVRAE DICTA.
Iud. I, u. 7. I, 1, 1, 5. q
1. Samuel. VII, - II, 3, 3, 871
- - - VIII, 7. 11. 12. II, 3, 3, 871
- - - IX, 20. II, 3, 3, 878
- - - X, 1. 19. 27. II, 3, 3, 878
- - - XIV, 8. 9. 42. 43. II, 3, 3, 873
- - - XXIII, 11. II, 2, 3, 685
1. Reg. IV, 30. II, 2, 4, 704. a. b
- - - X, 12. II, 2, 4, 705. C
2. Reg. V, 22. 27. II, 3, 4, 918. A
1. Chron. XXV, - II, 3, 3, 871
2. Chron. IX, 1. II, 2, 4, 705. C
Hiob. I, 3. 15. II, 2, 4, 706. l
- - - IV, 3. II, 2, 4, 706. l
- - - XIX, 24. II, 1, 10. 483. n
Pſalm. XIX, 1. 5. II, 1, 10. 479. i
- - - XLV, - II, 1, 9, 465. b. 463
- - - XCIV, 9. II, 2, 3, 687. C
Prou. XIV, 28. I, 1, 1, 28. a†
- - - XVI, 33. II, 3, 3, 873
- - - XVIII, 18. II, 3, 3, 873. G
Eccleſ. I, 8. II, 1, 6, 392. A
Ieſ. XXXIV, 4. II, 1, 10, 479. i
- - - XL, 26. II, 2, 3, 684
- - - XLVIII, 5. II, 2, 3, 684
Daniel. II, 22. II, 2, 3, 684
- - - III, 37. I, 1, 3, 156. C
Hoſ. VIII, 3. I, 1, 3, 196. 197
III. Eſr. II, 3. I, 1, 3, 156. C
Matth. VI, 2. 5. 16. II, 1, 3, 251. m
- - - - - 28. II, 1, 9, 463
- - - - - 33. II, 2, 1, 629
- - - X, 10. II, 1, 1, 108
- - - - - 21. II, 2, 4, 705
- - - XI, 21. II, 2, 3, 684
- - - XII, 42. II, 2, 4. 705. C
- - - XVI, 19. I, 1, 3, 166. D
- - - XVIII, 18. I, 1, 3, 166. D
- - - XXI, 22. I, 3, 4, 1045. A
- - - XXII, 15--21. I, 1, 3, 157
Marc. VI, 9. II, 1, 1, 108
- - - XI, 15. I, 3, 4, 1045. A
Luc. X, 20. II, 1, 10, 479. i
- - - XI, 30. II, 2, 4, 705. C
- - - XII, - I, 1, 3, 163. ff
- - - XX, 36. 38. I, 1, 3, 166
Iohann. II, 15. I, 3, 4, 1045. A
- - - XX, 23. I, 1, 3, 166-157
- - - XXI, 18. 19. II, 1, 1, 106. †††
Actor. I, 23. 24. II, 3, 3, 874
- - - VI, 5. II, 3, 3, 874
- - - VIII, 13. 18. II, 1, 4, 914. c
- - - XVII, - II, 4, 1, 1006. E
- - - - - 23. II, 1, 12, 522
- - - - - 28. II, 1, 6, 397. c
- - - XIX, 19. II, 1, 5, 385. k
Rom. I, 22. II, 2, 1, 625
- - - VIII, 7. II, 4, 7, 1269. A
- - - XI, 13. II, 2, 1, 641. i
- - - XIII, - I, 1, I, 157
1. Corinth. III, 2. II, 2, 1, 627. D
2. Corinth. X, - II, 4, 1, 1006. E
Epheſ. IV, 11. 12. II, 2, 1, 655. rC
Coloſſ. III, 10. II, 1, 10, 478
2. Timoth. IV, 13. II, 1, 1, 100. D
Hebr. V, 12. II, 2, 1, 627. D
Iacob. I, 9. II, 3, 3, 875
Iud. - 14. II, 1, 10, 484. q
Sculdais, *Sculdaſium*, II, 1, 14. 565
Sculen, I, 3, 4, 1095. x
SCVLTETVS, eos habuerunt Caeſares in ciuitatibus, I, 1, 7, 499. 500
exigit tributa annua, I, 1, 7, 514. E
diuerſus eſt ab aduocato imperii, I, 1, 7, 515. 522, I, 3, 4, 1141. D

SCVLTE-

SCVLTETVS, eius urigo et muneris ratio, II, 1, 14, 564. C
dicebant iura nnmine imperatoris, II, 1, 14, 564. C
non ſolum de debitis cognouit, ſed de omnis generis litibur, II, 1, 14, 565. A
comiti ſubiectus fuit, eut eius uices geſſit, II, 1, 14, 565. C
ſeulretus Halenſis coram Rolando inueſtitur, ib.
Scutum, eſt teſſera iuriſdictionis, I, 1, 4. 261. b
Scylda, quid Snecis? I, 1, 4, 1095. r
Scythae, deſerendu agros inuaſores profligarunt, I, 1, 4, 118. y
qui? II, 1, 12, 511. C
eorum uxores laborioſae, II, 4, 7, 1199
Sczerbicius, Paulus, ſtatura Polonorum ednorauit, II, 3, 4, 958. h
Sebaldus, S. eius cultus Noribergae, II, 1, 1, 70
Σεβαςὸς, Auguſtus dictus, II, 4, 1, 1023. xx
Seckendorff, coutra Brandeoburg', I, 2, 1, 694. u
Secundae nuptiae. uid. *Nuptiae*.
Sedanenſes reguli, lir inrer eos et Lendienſes ſuper Bullioneuſi ducatu, I, r, 1, 22. F
de *Seguſia* uid. *Hoſtienſis*.
de *Seiler*, L. B. eius opera praeſtantisſima in uegotio pacis Riſuicenſis, I, r, 6, 415. x
Selbſtmandig, *Selamonea*, II, 4, 3, 1072. ee
Seldenus, de DirSyris, II, 1, 10, 484. o
Seldius, Caeſaris conſiliarius, nomine Caeſarir homagium cipraeſtitit Argentina, I, 1, 7, 516. 517
Seleſtadienſis, Iac. conſilium dedir Maximiliano de luxu cleri temperando, II, 1, 3, 319. e
Semi-Dei, qui? II, 1, 12, 516. r
Semper frey, I, 3, 4, 1096. s
Semper leute, I, 3, 4, 1096. s
Senatuſconſultum, eo philoſophi et rhetorer Roma ciecti, II, 2, 2, 669
- - *Claudianum*, inſtaurauit Veſpaſianus, I, 3, 4, 1116. D
- - *Macedonianum*, nid. *Macedonianum*.
- - *Trebellianum* uid. *Trebellianum*.
- - *Velleianum* nid. *Velleianum*.
Seneſcalcus, quis? I, 1, 4, 247. e
de *Senz*, Melch. eius conſiliom, I, 2, 3, 813. **
Sententia, rei iudicatae praecedit, I, 3, 1, 1011. B
Seneca, quo ſenſu uoce domini utitnr? I, 1, 1, 3. C
eius hiſtoriee de rege Perſarum, II, 1, 3, 257. A
de cauſariis militibus, II, 1, 3, 264
quo ſenſu uoce ualcrudinarii utitur? II, 1, 3, 250. b
eins ſapiens dictum de milite, II, r, 3, 313. d
eius opinio de altera uita, II, 1, 7, 419. u
eius locus de literatir paganis, II, 2, 1, 631. n
de ethica, II, 2, 1, 641. o. p
de philoſophia, II, 2, 1, 652. yy
de inutilibus in philuſophie fugiendis, II, 2, 1, 656. t
eius querelae de philoſophis, II, 2, 10, 764. m. 765
Se, partieule ſeiunctiua, II, 3, 3, 871. *
Seors, *Seorſum*, II, 3, 3, 871. *
Separatio liberorum, comparatur emancipationi, II, 4, 7, 1267. C
Separatio liberorum, hsc liberi a ſucceſſioue, etiam e legitima, excluduntur, II, 4, 7, 1277. E
quid? ib.
obtinet in plurimis Germaniae prouinciis, ib.
ספר quid Rabbinis? II, 1, 10, 479. i
Sepes, *Sepimenta* quid et quotuplex? I, 1, 4, 212. e
Septemuiratus, a Carolo IV. Merchiae delatus, I, 1, 4, 211. B
uid. *Electores*.
Sepulcbra, cur in locis ſaxoſis? II, 1, 5, 377. f
de *Serres*, inuentaire de l'hiſtoire de France, II, 1, 3, 288
Sermo, de ſermoue primi huminis opiniones, II, 1, 10, 475. a. 476. 477. 478
Seruitia uid. *Feudalia ſeruitia*.
Serui qui? II, 1, 14, 567. F
eorum curetio dominu incobuit, II, 1, 3, 258. f
tutores fiebant liberi, II, 4, 3, 1099
Seruitus, ea ſublata, principes robore et opibus exuti, I, 1, 7, 483. A
quo tempore praeſcribuntur ſeruitutes? I, r, 7, 509. C
ſaeculo IX. pleraque ſeruitutum genere in Germania ceſſarunt, II, 1, 12, 562. C
temporum ſuperſtitione ſublate, II, 1, 14, 568. t
Setbus, ei columnae dnae adſeribuntur, II, 1, 10, 483. n. 486. r
Settelſtettenſis eccleſia, II, 3. 2, 825 t
Setzerus, II, 1, 5, 376. 378
Seuerus, in Britannia reſcripta dedit, II, 4, 1, 1018. A
Seufferbeldus, cunſul Halae Sueuorum, eius elogium, II, 1, 13, 550. E
Shaba inſula, II, 2, 4, 705 e
Sharaſtanius Arabs, II, 2, 4, 704. yy
Shareſtaius, Arabs, II, 2, 4, 701. gg
Sicarii ſunt Itali, I, 3, 4, 1115. C
Sicbardus, Io. 30. ann. natus ad ſtudia ciuilia acceſſit, II, 4, 1, 1030. D
Sicilia pontifici Romanu nexu beneficiario addicta fuit, I, r, 1, 32. F
in ee poteſtatem reges edpellandi exercet papa que duminus directus, I, 1, r, 106. C
eſt feudum Rumanae eccleſiae, I, r, 3, 173. 174
ie eam Nurmanni tutelam fructuariam intulerunt, II, 4, 6, 1207. E
Siculi, Normannos in euxilium uoearunt, qui ſummam ed ſe pertraxerunt, II, 1, 3, 159
Siculus, II, 1, 7, 408. 409. II, 4, 3, 1107. A
Σιδηρόξυλον, II, 1, 4, 360. C
Sieſcaius, II, c, 5, 365. A
Sieur, eius etymon, II, 4, 8, 1046. A
Sifridus, Miſnenſis presbyter, II, 1, 1, 200. C. II, 1, 2, 242
Sigebertus Gemblacenſis, eius chronicon, II, 1, 1, 199. E
eſt ſcriptor Conradi I. II, 1, 2, 242
agit de pactu inter Henricum Germ. et Carolum Gallum, II, 1, 4, 348. cc
SIGISMVNDVS, imperator, Lithuaniem uertit in regnum, I, 1, 1, 77. D
deereuit bellum contre Huſſitar nomine nniuerſi imperii, I, 1, 6, 331. B
Lubeeenſi epiſeopo Holſatiae dominium directum in ſubfeudum dedit, I, 2, 1, 672. c
eius reuerſalia Luſatis deta, I, 2, 3, 853. dd. 855
SIGISMVNDVS, eius iuſſu inſignia Noribergam translata, II, 1, 1, 5. cc. 13. mm. 18, 69. uu. 65 aa. 175 180. 188
uſque ad eius tempora imperatores inſignia ſeeum habuerunt, II, 1, 1, 33. rr
improbe caſtigetur, II, 1, 1, 20. yy
uendidit reliquiar Bohemieas, II, 1, 1, 20, B. 41. E
reuocat eaſdem, II, 1, 1, 137. D
interfuit comitiis per legatos que rex Bohemiee, II, 1, 15, 600
ſibi ipſi dedit uotum, II, 1, 15, 606. pp
Sigiſmundus, rex Poloniae, ed papam mitir, ne annetes ed ſe trahat, II, 3, 4, 915. E
Sigiſmundus, elector Brandenb. I, 1, 4, 259. E
Sigiſmundus, Auſtriae dux, eius controuerſiae cum Pio II. I, 1, 3, 802. C
Sigelfus, monecbua, II, 1, 2, 214. aa
Sigonius, II, 1, 1, 74. ** II, 1, 11, 498. A. II, 4, 1, 1009
Sileſia, quid inris ibi in ſororis legitima? I, 2, 4, 900. B
Dei prouideetie iu ſacris purioribus in Sileſia, II, 3, 5, 985
Sileſiacum ius, querelae de eius ignorantia, I, 2, 3, 813. aa
Sileſii. eorum grauamine de ſacris, I, 1, 6, 401. u
uixerunt legibus Magdeburgicis, II, 1, 15, 609
eorum querelae de ecedemicis ſententiir, II, 4, 1, 1034. D
Silingi, populi, II, 1, 4, 340. f
in Hiſpaniem ſe euntulerunt, II, 1, 3, 440. f
Siloh, ſehola prophetarum ibi fuit, II, 2, 2, 661
Simocatta, Theopbilactus, II, 1, 3, 273
Simon Magur, uim effectricem apoſtolorum embiuit, II, 3, 4, 914. c
crimen Simoniae ei non imputandum, ib.
SIMONIA tempore Conradi I. uiguit, II, 1, 2, 240. e
eius incuſantur candidati euangeliei a petronis catholicis, de quo iodicium, II, 3, 2, 848 849. h
an ſic Simunie, ſi uon Beichten, Kindtauffen, Begraebniſſen etc. pecunia ſumitur, II, 3, 4, 892. F
eius ſignificatus doctoribus amplior, quam eodiei ſaero, cur? II, 3, 4, 910. z
an elerici bodie crimen Simoniee committere poſſint? II, 3, 4, 911. a
quid in S. ſcriptura? ib.
quid ſtatuendum de Simonia in menus impoſitione? ib.
Simonia hodie a clericis non committitur 912. E
loco Simoniee ambitus crimen reponendum, cur? 913. A. ſeq.
Simoniae damnatus Antoninus in concilio Epheſino, 916. A
concilia de Simonia, 917. 918. 919. 920
annetae cum Simonie nihil commune habent, 921. q
doctorum errores, qui e ueteris eccleſiae Simonie annatas deducunt, ib. r
nundinatio epiſeopatuum non eſt Simonia, II, 3, 4, 932.
e Simoniae crimine annatee abſoluuntur, II, 3, 4. 919. 940. 941. 944. 953
Simlerus de republ. Heluetica, II, 1, 14, 564. F
Simplicius, II, c, 7, 424. a
Simulatio, quo ſenſu a Cicerune adhibetur? I, 3, 1, 1008

Sinenſes, cum aliis populis nullum commercium habuerunt, II, 1, 7, 415. C
uitam aeternam crediderunt, ib.
ſcriptoriae artis inuentorem faciunt Fohyſuum, II, 1, 10, 480. I
eorum eruditio, II, 2, 4, 716. n
Siri, Victorius, iudicium de eius libro ſub nomine Mercurii, I, 1, 6, 301. E
Sirmondus, , Iac. agit de iure Gallorum in Lotharingiam, II, 1, 4, 347
Similces rex Gothorum, II, 1, 12, 538. A
Siwe, Dea, unde uox nata, II, 1, 12, 537. hb
pingebatur Cereris imagine, 538. ll
eius cultus et deſtructio, ib.
Sixtinus, agnoſcit pares curiae, I, 2, 1, 694. dd
Sixtus IV. V. pontifices, eorum decreta de annatis, II, 3, 4, 935. m
Skule, eius uerſus, II, 1, 7, 410. ff
SLAVI, eos Daniae rex ſibi ſubiecit ac regalem titulum ab imperatore petiit, I, 8, 1, 62
eos inuitauit Carolus M. limitum neglectu, I, 1, 4, 218. b
iis marchionatus oppoſiti, qui? I, 1, 4, 220. c
eorum irruptiones marchionum praeſentiam poſtularunt, I, 1, 4, 243. e
per uniuerſam eorum ditionem archiepiſcopatus Magdeburgicus inſtitutus, I, 1, 4, 262. b
eorum legationes ad Ludouicum Pium, I, 1, 6, 320. E
Slaui uni ſemper duces habuerunt, II, 1, 2, 231. c
eorum origo a Riphataeis, II, 1, 12, 509. a II, 1, 15, 592. g
omnium literarum expertes non fuerunt, II, 1, 2, 509
a moribus uitaeque integritate commendantur, 511. A
ſeruitutis impatientes fuerunt, 511. c
cultum diuinum ſtrenue obſeruabant, eorum dii, ib. ſeq.
parum de iis conſtat, antequam chriſtianam religionem admiſerunt, 513
eorum migrationes, ib. i
an recte Vandali dicantur? 514. l
uno et generali uocabulo Boh deos ſuos inſigniuere, 515
principem quendam Deum agnouerunt, 516. B
eorum ſummus Deus Suanteuitus, 517. ſeq.
omni tempore Ludouici Germanici iugum excuſſerunt, 518. x
chriſtianos implacabili odio proſequuti, 510. ee
eos S. Virum coluiſſe, fabula eſt, ib.
quartam Europae partem ferme occuparunt, 523
terram Rugianorum ſedem Suanteuiti primariam elegerunt, cur? 523. ll
Deos ſuos chriſtianorum ſanguine placarunt, II 1, 12, 524. nn
linguae ſuae tenacisſimi, 526. tt
an Radegaſtus ab iis pro Deo habitus? 527
eos perdomuit Otto M. 530. d
ſaeculo XII. Chriſto nomen dederunt, 531. ff
eorum boni ac mali dii, et ritus in colendis diis, 531. e
malos Deos magni fecerunt, 532. i
mortem ſubſtantiam crediderunt, 537
eiecerunt Marcomannos regno Bohemiae, II, 1, 15, 592. g
fuit gens peregrina ac aliena e Germ. ciuitate, ib.
SLAVI, rerum potiti in Bohemia quarto ſaeculo, II, 1, 15, 593
facti ſunt poſtea ciuitatis Germanicae, ib. h.
Slauania, eius epiſcopatus, I, 1, 4, 269. u
Slauanica lingua, praecepta de ea, II, 1, 12, 531. bh
eam docti eſſe debent electores, II, 1, 15, 606. qq.
eius diſcrimen a Teutonica, ib.
Sleſwicum Danis oppoſitum, I, 1, 4, 220. c
Sleſuici marchiones ab imperio ſe auulſerunt, I, 1, 4, 127. x
Sleſuici ducis controuerſiae cum urbibus Lubeca et Hamburgo, I, 1, 8, 617. h
Slenegtius, II, 2, 3, 697. E
Smanicus mons, I, 1, 8, 600. **
Snarro, antiquisſimus ſcriptor, II, 1, 7, 410. A
Socugium, II, 4, 3, 1107. G
Socculi, ſynonymum ſandaliorum, II, 1, 1, 109
Sochaeus, Antigonus, eius dogma de uirſuibus, II, 1, 6, 400. n
Sociniani in Anglia et Belgio ſe exerunt, II, 2, 1, 640 B
Socrates, eius ſomnium de cygno, II, 1, 5, 383. e
in ſcholam admiſit, cuius mores pernouit, II, 2, 1, 636. E
Socratica ſecta, nouem ex ea ſubnatae, II, 1, 7, 415
Sekemnuni, II, 4, 7, 1108. B
Sol ab omnibus gentibus pro Deo habitus, II, 1, 12, 521. ii. 512
gigantis inſtar depingitur, II, 1, 12, 524. nn
eius radios deſcribunt poetae, ib.
Soldatenpfleg, II, 1, 3, 254. r
Sole, Saleier, II, 1, 14, 556
Solidus, ualet duos thaleros et duodecim groſſos, II, 4, 5, 1285. aa
qui eos aureos Rhenanos interpretantur peccant, ib. *
in legibus nonnunquam legendum aureorum ſolidorum, ib. **
Solinus, II, 1, 4, 337. II, 1, 7, 409. x
Salmenſes comites, clientes archipalatini, I, 2, 1, 659. bb
Haſſiae uaſalli, I, 2, 1, 706. m
Solon, eius lex de militibus uulneratis curandis, II, 1, 3. 259
Mineruae leges acceptas tulit, II, 4, 5, 1005. D
remotiores uocauit ad tutelam, II, 4, 3, 1106. rr
eius lex de pupilli tutela, II, 4, 5, 1164. D
Sommer-Korn, I, 1, 8, 601. ***
Sonnen-Maun, II, 1, 12, 521. hb
Sonsbeckius, Franc. agnoſcit curias feudales, I, 2, 1, 692. aa
Sophocles de lampadophoria, II, 1, 5, 383. e
Sor Aegyptiis arca, II, 3, 3, 871. *
Sorabi, eorum legatio ad Ludouicum Pium, I, 1, 6, 320. F
eorum inuaſiones in Germaniam, II, 1, 2, 216. bb
coluerunt Deum, II, 1, 12, 513. B
parum de iis conſtat, antequam religionem chriſtianam admiſerunt, ib.
nunc audiunt Wendi, II, 1, 12, 515. B
eorum Dea Ciza, II, 1, 12, 536. u
Sorbona conatibus pontificis ſemper reſtitit, I, 1, 3, 141. B
eius fundatio, I, 2, 2, 680. A
Soror, quo caſu ei debetur legitima, I, 2, 4, 909. dd
ſorores in feudis excluduntur, II, 4, 7, 1285. C
SORS, eius etymon, II, 3, 3, 871. *
SORS, ſuffragatoria utrum eccleſiae miniſtrorum electio iudicio ſortis fieri queat, in utramque partem diſputant, II, 3, 3, 856. C
definitio ſortis, 857. B
ſortis diuiſio, ib. C
quotuplex ſors in cauſis iudiciariis, ib. F
quae genera ſortis licita, quae non? 858
argumenta VIII, ſorti ſuffragatoriae aduerſa eorumque ſolutio, II, 3, 3, 859. ſeq.
decreta quibus ſortes improbatae, 859. C
eam iure canonico improbari negatur, 860
ſors diuinatoria et temeraria improbatur, ib. 861
diſcrimen inter ſorte electos et per compromiſſum, 861. 862
an ius ciuile eam improbet? 863
in plurimis regnis ſortilegia in uſu fuerunt, ib.
ſed in hoc genere ſortis non eſt ſuffragatoria, 864
in ſuffragatoria non eſt ſuperſtitio, ib. D
per ſuffragatoriam ſortem lites componuntur, 865 866
ei non obeſt ius deuolutionis, 867
de ea doctorum diſſenſus, 868. 869
eius abuſus in opinione ſacerdotum, de quo caſus ſacerdotis ambitioſi redditi, 870
pro ſuffragatoria ſorte VIII. argumenta, 871. ſeq.
ſortis uox innocua, ib.
in ſacro codice plura ſortis diuinatoriae et luſoriae exempla ſunt, ib. D
cur Deus ſortibus uti iuſſit? ib.
ſortis uſus in diuidenda terra, in eligendo rege Saule, 872
ſorte proditus eſt Achan, 873. A
Deus rector ſortis dicitur, ib.
ſorte uſus eſt Dauid, ib.
ſortis uſu Ionas mari ſubmerſus, ib.
ſorte uſus eſt Ionathan, ib.
ſorte electus eſt Matthias, ib.
quem ſortis modum apoſtoli adhibuerunt, 874
ſorte electi diaconi ſeptem, 875
pro ſuffragatoria ſorte decreta iuris canonici, ib.
pro ea leges Romanae et ius naturae, *ibid.*
Germanorum inſtituta, qui ad plurimas res ſortilegiis uſi, 877. 878
a ſorte clericis eſt appellatio, 879
ſuffragatoriae ſortis uſus in iure eccleſiaſtico adprobatur, 879
eius uſus tempore apoſtolorum, ib.
In concilio Barcinonenſi fuit praecepta, ib. F
de uſu ſortis antiquae eccleſiae regula iuris, 880
ſorte electus S. Guillelmus, qui in numero duorum adſcriptus, ib. **. 881. †
pro ſuffragatoria ſorte doctores, theologi ICti pontificii, 882
ſors barbaro ſermone eſt uentura, 883
pro ea theologi reformati et Lutherani, 883. 884
Sotus, Dominicus, II, 5, 3, 828. C
Souuerineté, eius iura exerceri poſſunt ſub nomine ducis, I, 1, 5, 21. 22. †
notat Gallis ſupremum imperium, I, 5, 5, 283. A
Spalatenſis primas, in Croatia et Dalmatia, II, 3, 1, 779
Spanhemius,

Spanhemius, II, 2, 4, 706. m. II, 2, 1, 640. k
Spanus, reo Hiſpanorum, II, 1, 10, 491. oo
Spartianus, Hadriani Caeſaris laudes numerat, II, 1, 3, 263
Spatenius, iudicium de eius lexico, II, 3, 4, 889. C. II, 1, 12, 534
Spectrum, de ſpectro exemplum, quod mulieri infeſtum fuit, II, 1, 12, 535. bb
ex ſuperſtitione ueniunt, II, 2, 1, 621
SPECVLATOR, Saxonici nugae de Caeſare ſupplicium ſumendum cum aureo gladio, II, 1, 1, 111
Saxonici et Sueuici iuris in dubium uocarunt, quod illius iudicio eligatur imperator, II, 1, 15, 603. mm
Saxonici nugae de palatiis Caeſarum, 609. uu 610
Saxonici et Sueuici fabulae de ſuffragio regis Bohemiae, quod non eligat, 613. b
defenditur e Lambecio, quo colore? 615
Saxonici furiae in fine contentae, 616
Saxo et Alemannus ſyſtematice diſpoſitus, II, 4, 1, 999. ff
Saxonici locus de tutela fructuaria, II, 4, 6, 1203. E
Saxo adiudicat fructus operis, 1229. oo
feſtum S. Vrbani allegat, poſt quae tempora uuae heredibus cultoris cedant, 1231
Speculum Saxonicum et Sueuicum, I, 3, 2, 1024
in Saxonico monomachiae origo Saxonibus tribuitur, II, 1, 14, 568. F
Spelmannus, Henric. eius locus de corrodio, II, 1, 3, 196. D
eius gloſſarium, II, 1, 14, 565. A
teſtatur de Gallorum monomachio, 568. D
eius locus de leudemio clericorum, II, 3, 4, 926. y
Spenerus, Phil. Iac. II, 1, 1, 99. A
eius confeſſio naturae contra atheiſtas, II, 1, 6, 391. A. II, 2, 1, 650
refutat fabulam liliorum, II, 1, 9, 464. 463. II, 2, 1, 634. bb
eius differt. de ſtudio theologico, II, 2, 1, 654
approbat ſortem, II, 3, 3, 884
Spenerus, praematura morte praereptus in academia Halenſi, II, 1, 5, 379. A
Speuſippus, II, 1, 5, 362. E
Spiegelius, in Prudentium, II, 1, 11, 501. B
Spinae coronae ſeruatoris, II, 1, 1, 126
earum multitudo, ib.
Spinoza deiſta, II, 1, 6, 392. B
eius error, quod non detur uita aeterna, II, 1, 6, 402. D
eius opinio de libris Moſis, II, 1, 10, 485. a
eius tractatus theologico-politicus, II, 2, 1, 641
eius error, ib. 642
eius error, quod Deus auctor mali, II, 2, 3, 694. F
Spoletanus ducatus, ad regnum Adriae pertinuit, I, 1, 1, 106. E
eſt patrimonium papae, II, 3, 4, 944. A
Spondanus, Henricus, crucistum Marcelli in dubium uocat, II, 1, 3, 280. C
eius doctrina de quarto pauperum, II, 1, 3, 322. d
de canonizatione Caroli M. II, 1, 1, 81
Spongia, qua Chriſtus fuit poratus, II, 1, 1, 53. *
Spurii, et naturales hodie promiſcue ſumuntur, II, 4, 7, 1278. B
Lud. opuſc. index.
Spurii matri ſuccedunt, non patri, II, 4, 7, 1278. B
Stadenſis abbas, II, 1, 1, 42. cq
Io *Stadio*, II, 1, 5, 388. C
Stadt-B ten, I, 2, 5, 929. C
Sludt-Graentzen, I, 1, 4, 215. I
Stadt Marck, I, 1, 4, 215. I
Stadtmeiſtere; I, 3, 4, 1141. II, 1, 13, 550. D. 520
Staſſius, Rector Berolinenſis, II, 1, 3, 247. z
Stamm-Guth, I, 1, 8, 610. F
non eſt ſynonymon fideicommiſſi, ſed ſpecies, I, 3, 3, 1054. C
Stenenn, urbs, hanc ſibi Gallus in reſtitutione Lotharingiae excepit, II, 1, 4, 355. tt
Stangefolius, I, 2, 1, 695. b. c
Stanleius hiſtor. philoſ. orient. II, 2, 1, 634. cc
Stargardienſis principatus, quae loca ſub eo comprehenſa? I, 1, 4, 265. i
fuit marchionum Brandenb. ib.
Status, ciuilis et eccleſiaſtici longiſſimum diſcrimen, I, 1, 1, 97. A
Status imperii, qui? I, 1, 6, 315. E
iis ius adlegandi competit, Ib. et 454
non-ſtatus ab eo excluduntur, ib.
ſtatuum iure deſtituuntur ciuitates Longobardiae et Italiae, I, 1, 7, 498. C
alteri ſtatui ſe ſubmittere poteſt, I, 2, 1, 675. A
add. *Ordines imperii.*
STATVTA, prouincialia liberant ſucceſſorem ab obligatione, I, 1, 8, 605. 607
ſunt ſtricti iuris, I, 2, 2, 751. tt
ſi ſtatuta deſunt, locus eſt iuri communi, I, 2, 2, 751. ox
quid de eorum ſyſtematibus ſtatuendum? II, 4, 1, 999. F
tribuunt tutori ſalarium, I, 3, 4, 1110. D
audiunt Morgenſprache, I, 3, 5, 1169. c
- - *Altenenſia*, II, 4, 7, 1280
- - *Andegauenſia*, II, 4, 6, 1206. 1207
- - *Argentoratenſia*, II, 4, 6, 1213. F
- - *Arnſtadienſe*, II, 4, 7, 1302
- - *Aruerniae*, II, 4, 6, 1207. A
- - *Auguſtanae uallis*, II, 4, 6, 1208. A
- - *Aurelianenſia*, II, 4, 6, 1206. E.
- - *Auſtriaca*, I, 1, 8, 609. 613. II, 4, 4, 1122
- - *Bambergenſia*, I, 1, 8, 612
- - *Bauarica*, I, 1, 8, 609. II, 4, 3, 1074. hh. 1111. II, 4, 4, 1122. II, 4, 5, 1175. C. II, 4, 6, 1210. 1213
- - *Belgica*, I, 1, 8, 612. II, 4, 3, 1108. II, 4, 5, 1176. 1194. tt. II, 4, 7, 1303. G
- - *Bituricenſia*, I, 3, 4, 1117. II, 4, 6, 1206. 1207
- - *Brandenburgica*, I, 1, 8, 608. 613. I, 3, 1, 990. II, 4, 7, 1277. 1244
- - *Bremenſia*, I, 3, 4, 1112. I, 3, 5, 1169. e II, 4, 5, 1196. 1200. bb. II, 4, 7, 1303
- - *Britannica*, I, 3, 4, 1117. E
- - *Brunſuicenſia*, I, 3, 1, 990. II, 4, 3, 1074. bh. II, 4, 7, 1303
- - *Burdigalenſia*, I, 3, 4, 1117
- - *Burgundiorum*, II, 4, 4, 1119. E
- - *Cliuenſia*, I, 3, 1, 990. F. II, 4, 7, 1281. 1282
- - *Colonienſia*, I, 1, 8, 612. 613. I, 3, 5, 1169. c. II, 4, 4, 1128. A. II, 4, 5, 1190. 1191. * II, 4, 7, 1282. D
- - *Dreſdenſia*, II, 4, 3, 1111. E. II, 4, 4, 1122. E. II, 4, 5, 1178. *** 1192. ff
STATVTA, *Engoliſmenſia*, I, 3, 4, 1117. E
- - *Francofurtana*, I, 3, 4, 1123. II, 4, 3, 1115. D. 1125. II, 4, 6, 1014
- - *Franconiae*, II, 4, 3, 1089. II, 4, 5, 1187. II, 4, 6, 1213. II, 4, 7, 1301. H
- - *Friſiae*, II, 4, 4, 1132. B
- - *Gallica*, II, 4, 3, 1109. II, 4, 5, 1179. 1176
- - *Gothica*, II, 4, 3, 1111. A. II, 4, 4, 1123. 1142. uu
- - *Halenſe*, I, 3. 4, 1123. tt
- - *Hamburgenſia*, I, 3, 5, 1169. c. II, 4, 5, 1196. B. 1200. bb. II, 4, 6, 1214. II, 4, 7, 1303
- - *Helmſtadienſia*, II, 4, 4, 1122. II, 4, 7, 1230
- - *Hiſpanica*, I, 3, 1, 992. C
- - *Hungarica*, II, 4, 4, 1120. B
- - *Italica*, I, 3, 1, 992
- - *Iuliacenſia*, II, 4, 5, 1176. 1175
- - *Lubecenſia*, II, 4, 3, 1110. 1111. II, 4, 5, 1168. nn. 1194. 1200
- - *Luneburgenſia*, II, 4, 7, 1303
- - *Luſitanica*, I, 3, 1, 992. C
- - *Magdeburgica*, I, 1, 8, 607. I, 3, 1, 1016. 1017. II, 4, 3, 1081. C. II, 4, 5, 1164. C. 1176. 1196. 1200. bb. II, 4, 6, 1214. 1231. 1244
- - *Marcanum*, II, 4, 7, 1281. 1280
- - *Marchica*, II, 4, 6, 1233. qq
- - *Mecklenburgica*, I, 1, 8, 610. 613
- - *Meldenſia*, II, 4. 6, 1207. A
- - *Mindenſia*, II, 4, 3, 1113. A. II, 4, 5, 1192. **
- - *Moguntina*, I, 1, 8, 613. A
- - *Monaſterienſia*, I, 1, 8, 613. A. II, 4, 4, 1122. II, 4, 5, 1176. 1190. **
- - *Morauiae*, II, 4, 3, 1078. A. II, 4, 6, 1210. D
- - *Norimbergenſia*, I, 3, 4, 1111, 1114. 1121
- - *Oſnabrugenſia*, I, 1, 8, 611. 613
- - *Paderbornenſia*, I, 1, 8, 613
- - *Palatina*, I, 3, 1, 990. 1016. C. II, 4, 6, 1214
- - *Polonica*, II, 4, 4, 1120
- - *Pomeranica*, I, 1, 8, 610. * 611. ** 613
- - *Peruſica*, I, 3, 4, 1125. II, 1, 3, 315, II, 4, 3, 1114. II, 4, 4, 1124. II, 4, 5, 1200. 1214
- - *Ratiſponenſia*, II, 4, 3, 1112. II, 4, 5, 1178. A
- - *Rothweilana*, II, 4, 3, 1113. 1122
- - *Saxonica*, I, 2, 3, 889. gg. I, 3, 1, 989. II, 4, 1, 988. bb. II, 4, 5, 1168. II, 4, 6, 1212. ee. 1229. II, 4, 7, 1300
- - *Sileſiaca*, II, 4, 6, 1210.
- - *Solmenſia*, II, 4, 3, 1111. 1122
- - *Stargardenſe*, II, 3, 4, 936
- - *Suecica*, II, 4, 4, 1119
- - *Sueuica*, II, 4, 4, 1120. F
- - *Teutonica*, II, 4, 1, 1044
- - *Thuringica*, II, 4, 7, 1302. E
- - *Tirolenſia*, II, 4, 3, 1076. A. 1081. II, 4, 5, 1109. nn. II, 4, 6, 1213
- - *Tranſiſolanum*, II, 4, 6, 1231. C
- - *Treuirenſia*, I, 1, 8, 613
- - *Verdenſium*, II, 4, 7, 1303
- - *Viuarienſia*, II, 4, 5, 1191. 1194. 1199
- - *Vplandica*, II, 4, 3, 1108
- - *Welmicheimenſia*, II, 4, 4, 1122
- - *Weſtphalica*, II, 4, 7, 1277. 1303
- - *Wormatienſia*, II, 4, 3, 1112. 1122
- - *Wurtenbergica*, II, 4, 3, 1089. II, 4, 4, 1122. II, 4, 5, 1175. II, 4, 6, 1212. II, 4, 7, 1302

STATVTA, Wurzburgenſia, I, 1, 8, 611. II, 4, 5, 1187
Steenwald, I, 1, 8, 640. F
Stella, Franc. teſtatur de Poruſſorum moribus, II, 1, 7, 414
Stellae, an legi poſſint, hanc quaeſtionem iactant etiam recentiores, II, 1, 10, 479. i
repreſentant literas, II, 1, 10, 489. k
Στελλω, II, 1, 1, 101. ****
Stenay, urbs Lotharingiae, II, 1, 4, 353. rr
Steno, rex Succiae, regio nomine non eſt oſus, I, 1, 1, 24. B
Sternberg, ditio Venedorum, I, 1, 4, 264. h
Stero, II, 1, 1, 61. E
Stephanus, rex Hongariae, ſoli reipublicae regalem dignitatem debet, I, 1, 1, 56. E
pontifex ei diadema miſit, 57
an ab Henrico S. rex adpellatus? 58
pontifici non aliud praeter eurum coronamium debet, I, 1, 3, 177. C
eius corona ſacroſancta eſt, II, 1, 1, 202
Stephanus, eius doctrina de adoptione ſubdomini, I, 2, 1, 671. C
Stephanus de urbibus, II, 1, 5, 361. a. b. 364. B
Stetinenſes, eorum Trigla, II, 1, 11, 532. I
Steuanus, Ioſ. de oſculatione pedum pontificis, II, 1, 1, 109
Steuchus, Aug. eius opinio de regibus a pontifice unctis, I, 1, 3, 135. C
libri X. de perenni philoſophia, II, 2, 1, 635. ii
Steuechius, eius notae ad Vitruuium, II, 1, 5, 384. h
Stipendia non accipit uaſallos iure communi, I, 2, 3, 853. u
in Luſatia accipit, ib. dd
Στοα, II, 1, 5, 372. D
Stobaeus, II, 1, 7, 424
STOICI, eorum opinio de anima, II, 1, 6, 396. ll
cur Academiam elegerint? II, 1, 5, 374
alteram uitam agnouerunt, II, 1, 7, 423
libere Romae admiſſi, II, 2, 1, 669
omnibus rebus fatalem neceſſitatem impoſuerunt, II, 2, 3, 691. B
meliores ſunt Spinoza, 695. C
Stola imperialis, eius pictura et myſticus ſenſus, II, 1, 1, 101. oo. **
an ſit ſacerdotalis, rationes negantium et affirmantium, 102. 103
Stolbergenſes comites, dominum de Munchhauſen non agnoſcunt uaſallum, I, 2, 1, 694. B
Stolgürtel quid? II, 1, 1, 104. †
Stolpenſes, II, 1, 12, 529. b
Strabo teſtatur, quod Tarſenſis academia floruerit, II, 1, 5, 379. 380. k
de Indorum moribus, II, 1, 7, 412
de Albanorum moribus, 413. e
Danubii ortum non procul ab Adriatico quaerit, II, 1, 10, 489. tt
memorat, quod uxor conducta edito foetu ad opus redierit, II, 4, 7, 1299
Strada, Octauius, II, 1, 1, 92
Stralſunda, eius lites cum principe, II, 3, 2, 836
Strattemann, legatus Caeſaris in deputatione Francofurtana, I, 1, 6, 391. g
Straubinga, ibi Agnes Bernauerin aquis ſuffocata, I, 3, 5, 1171. E
Strauchius, exhibet hiſtoriam Wurtenberg. I, 2, 1, 663. ff
Strigonienſis primas, II, 3, 1, 779. C
Strigonium, II, 1, 1, 202. F
Stromerus, ſenatus Noribergenſis legatus in tranſlatione inſignium, II, 1, 1, 13, 15. oo. 166
imago, II, 1, 1, 15. oo
Strozzio, Eliſabetha, uxor inaequalis Georgii Friderici, I, 3, 5, 1175. o
Struuius, eius doctrina de adoptione domini peregrini, I, 2, 1, 672. C
negat dominium utile ſubdomino in feudum offerri poſſe, I, 2, 1, 677. g
Strykius, Sam. eius doctrina de praeſcriptione regalium, I, 1, 7, 510. A
eius doctrina de reſciſſione tranſactionis, I, 3, 1, 996. B
eſt patronus Macedoniani, I, 3, 4, 1117 1122. pp
eius definitio feudi, I, 2, 2, 759. mm
adprobat ſortem, II, 3, 3, 884
eius doctrina de annatis principum euangelicorum, II, 3, 4, 954. e
Stuckius, omnia principis bona habet domanialia, I, 1, 8, 637. nn
Studioſi patriae iuribus in ſpecie ſtudeant, II, 1, 7, 479
praeiudicium auctoritatis uitent, 481. A
iure Romano non gaudent Macedoniano, I, 3, 4, 1122. pp
mutuum contrahere nequeunt, etſi maiorennes, niſi praefecti auctoritas acceſſerit, I, 3, 4, 1123. tt. 1124
inſalubritati loci non adſunt, II, 1, 5, 377. g
in iis morbi fruſtra laudantur, 378
nimii labores uires frangunt, ib. h
aer craſſus ſtudioſis officit, II, 1, 5, 375. b
Studium literarum Conradi I. tempore non plane ſepultum fuit, II, 1, 1, 211. k
Stupuſch uilla, I, 1, 8, 599. *
Sturmarii, populi, II, 1, 12, 537. ii
Sturmius, arrogans grammaticus, II, 2, 1, 638 tt
Styria, Hunnis oppoſita ab Henrico aucupe, I, 1, 4, 219. e
SVANTEVITVS, Slauorum omnium ſummus Deus, II, 1, 12, 517. t
eius origo falſa e S. Vito, 518. 519
uocis ſcriptio, 520
uocis falſae deriuationes, 521
uera origo a Slonzez, 521. hh
Suantouitus male pro Suanteuitus, ib.
commune Slauorum oraculum fuit, 522
eius diuina maieſtas ſoli tribuitur, ib.
ratio eum colendi, 523
eius ſedes primaria Rugianorum terra et oppidum Arcona, cur? 523. ll
eius delubrum, 523. mm
figura et ſacra, 524. nn. oo
eum placabant chriſtianorum ſanguine ibid.
trecentos equos et candidum equum ei alebant, 525. pp
eius dies feſti et anniuerſarius, 525. qq
diuinationes, ſi bellum parabant, ib. rr
eius duratio et interitus a Waldemaro, 525. ss
eius memoria poſt exciſionem apud Bohemos remanſit, 526
Suantouitus uid. *Suanteuitus*.
Subdominicationes, I, 2, 1, 679. B
SVBDOMINVS, habet forum primum ſubuaſalli, I, 2, 1, 648. 649
quod comes aut ordines imperii territorium ſuum alii ſubdomino offerre queat, exemplis probatur, 651. 652. ſeq.
plurium ſubdominus fuit Vltrajectinus epiſcopus, quorum? 652
quorum ſubdominus Leodienſis et Treuirenſis, 654
SVBDOMINVS, quorum Colonienſis, Wurzburgenſis, reges Bohemiae? 655. 656. 657
quorum Palatinus et elector Saxoniae? 658. 659. 660
quorum Brandenburgicus, Wurtenbergicus et dux Boioariae? 661. 662. 663. 664
ſubdomini ius XL. argumentis probatur, 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674
nititur obſeruantia et conſuetudine imperii, 665. 666
ſubdominus eſt iudex adoptantis in cauſis clientelaribus, 671
eius adoptio inter genera alienationis non habetur, 676. d
nec ea territorium in deterius uertitur, ib. e. 677. f
an ea ſpes aperturae intercipitur? 678
ſubdominus extraneus adoptari nequit, 680. x
ſubdomino forum primum clientelare competere, X, argumentis probatur, 681 - - 693
ſubdominus comitatus Rittbergenſis Haſſiae landgrauius adoptatus, 694 - 714
SVBFEVDA IMPERII, thema de eorum fore in utramque partem adhuc uentilatum, I, 2, 1, 647. A
intuitu primae *inſtantiae habens* forum ſubdomini, non imperatoris, I, 2, 1, 648
ſtatus controuerſiae formatur et oſtenditur, quod ſermo ſit de nexo feudali, 649
de ſubfeudis ſcriptores, 650. 651
eorum exempla cum et ſine conſenſu Caeſaris facta, 651 - - 665
territorium Langenburgenſe ut epiſcopale ſubfeudum Hohenloicis datum, 657. s
ſubfeuda in Palatinatu et Saxonia, 659. 660
in Marchia, 661
an Wurtenbergicus ducatus ducibus ſubfeudi loco redditus, diſputant, 663. ff
ſubfeuda in Boioaria, 664
de ſubfeudorum iure argumenta, 665-674
in ſubfeudis forum primum adſeritur ſubdomino, quibus argumentis? 681. ſeq.
Rittbergenſis comitatus factus imperii ſubfeudum, 699
Subhaſtatis, quo caſu ea opus? I, 2, 4, 899. uu
legitimae quantum ſubhaſtione inquirendum, cur? 900. E
apud Luſatos non obtinet, 901
Subinfeudatio, in imperio conceſſa, I, 2, 1, 667. A
an principi licita? 569. B
inter genera alienationis non habetur, 676. c
in eis plures domini ſunt, I, 2, 1, 677. h
feuda imperii ſubinfeudari ſolita, 678. I
Subofficiales ſuo arbitratu in imperiae aula Bambergenſi electores conſtituunt, I, 2, 5, 957
Soborr, foreſtum, I, 1, 8, 640. F
Subſtitutio, caſus de ea, II, 4, 7, 1269. 1270. 1271
SVBVASALLVS alium iudicem non agnoſcitur, quam illum, qui ſubfeudo eum inaugurauit, I, 2, 1, 649. A
eorum perſonales actiones in prima inſtantia ad ſuprema iudicia pertinent, ib. G

SVBVA-

SVBVASALLVS, domino compatit ius, at ſubuaſallum adoptare poſſit, I, 3, 3, 667. oo
Succedere idem ac in alterius locum ſufſici, I, 1, 8, 541
SVCCESSIO, eius ordo in Germaniae principatibus a prouidentia populi pendet, I, 2, 3, 667. mm
in ſucceſſione feudorum repraeſentationis iura infinita, I, 2, 2, 761. qq. I, 2, 3, 839. ff
in Luſatia exſpirat ſeptimo gradu, I, 1, 3, 840. gg
an in feudi ſucceſſione germani conſanguineis praeferendi, dubium? 761. ss
apud Poruſſos utriſque locus, 762. tt
a feudi ſucceſſione filiae et ſorores excluduntur, 761. uu. I, 2, 3, 831. rr
apud Poruſſos maſculos remotiores excludunt foeminae, I, 2, 2, 762. ax
an a feudi ſucceſſione legitimati excludantur, diſputant, 763. aa
apud Poruſſos excluduntur, 763. bb
ſucceſſio in feudo mutis, ſurdis etc. non negatur, 765. cc
ſucceſſio in feudo conceditur filio, licet non ſit heres patris in allodio, I, 2, 2, 765. ae
in ſucceſſione feudali quid iuris in debitis? 767. gg. hh
in promiſcuae ſucceſſionis feudo nil praecipui habet filia innupta, 777. qq
apud Poruſſos uirgo uxori praefertur, 779. rr
in feudi ſucceſſione nullum diſcrimen inter primarum et ultimarum nuptiarum liberos, 779. ss
quid iuris, ſi in ea ſoror concurrat cum ſororum liberis, 779. au. 780
in ea conſanguineus ſorori germanae praefertur, 781. aa
apud Poruſſos germana eos excludit, ib. bb
eſt fundamentum tutelae legitimae, I, 2, 3, 837. zz
olim matri nulla liberorum ſucceſſio, II, 4, 4, 1116. C
eſt uel rerum uel perſonarum, II, 4, 7, 1265. A
perſonarum ſucceſſio eſt uel ſingularis uel uniuerſalis, ib.
quae ſingularis, quae uniuerſalis? ib. C
uniuerſalis apud Germanos etiam per pacta fit, non apud Romanos, 1266. B
dicitur haec extraordinaria et anomala, ib. D
ſucceſſio liberorum ex diuerſis matrimoniis duplici modo confertur, 1268. D
ſucceſſio liberorum naturalis, 1267. G
fratribus inſtitutis intelliguntur Germani, excluſis conſanguineis et uterinis, 1269. B
quando germanus eos excludat ſex caſus, II, 4, 7, 1269
ſucceſſio ab inteſtato ſeu legitima quid? II, 4, 7, 1274. A
quid iuris, ſi liberi ex diuerſo matrimonio? ib.
quid, ſi liberi in unione prolium? ib. C
in ea reſpiciuntur bona cuique parenti quaeſita, 1276. A
haec etiam locum habent in liberis matrimonii putatiui, ib. E
in ſucceſſione bonorum allodialium ſexus differentia ſublata, ib.
quid obſeruandum in ſucceſſione liberorum legitimatorum, 1277
quid in adoptiuorum et naturalium? ib. 1278
SVCCESSIO, excluſio liberorum a ſucceſſione fit ſeparatione et diuiſione, II, 4, 7, 1277. E. 1278. 1279
conſuetudo liberos a ſucceſſione utriuſque parentis excludendi obtinet Altonae et Hildeſiae, 1280
ad hanc normam etiam explicanda ſunt pacta dotalia, 1281. B
quid iuris in Cliuia, Colonia? 1281. 1282
ſucceſſio adſcendentium quae? 1283. A
in ea conſiderandum, utrum ſoli ſint, an cum fratribus concurrant? 1284
unilaterales ab adſcendentibus in ea excluduntur, ib.
ſucceſſio collateralium quando locum habet? 1283. C
ſoli fratrum utrinque coniunctorum liberi fratres uterinos et conſanguineos excludunt, II, 4, 7, 1283. D
repraeſentatio in linea collaterali ultra fratrum liberos non extenditur, ib. E
ſucceſſio uterinorum et conſanguineorum eadem eſt ac germanorum, 1284. C
diſtinctio maternorum et paternorum bonorum in ea non obſeruatur, 1285
idem iuris eſt in ſucceſſione ſororum, ib. C
in ſucceſſione feudali duplicitas uinculi non attenditur, ib. F
quid in fideicommiſſis hic ſingulare? 1286
quid in fratribus per ſubſequens matrimonium legitimatis? ib. G
quid de fratribus unilateribus tantum? 1287
quid de fratribus ex damnato coitu? ib. E
ſucceſſionis iura plenius traduntur in inſtitutionibus, quam in codice et pandectis, 1290
cur heredes ſui emancipatis in ſucceſſione praelati? 1291. aa
apud Germanos inter ſuos et emancipatos nulla in ſucceſſione diſcrimina, cur? 1293. 1294
quare coniuges in Latio a ſucceſſione excluſi? 1295. cc
quare maritus a ſucceſſione dotis excluſus? 1296. dd
quare uxores a donatione propter nuptias? ib. ee
iure Romano pactis ſuccedere poterant coniuges, II, 4, 7, 1298. hh
ſucceſſiones coniugum ob mendicitatem in ſubſtantia quartae aut portionis filialis, 1298. ii
coniuge demortua bona omnia ſunt ſuperſtitis, nulla liberorum, cur? 1304. mm. 1305. 1306
Succeſſor, ſingularis non obligatur ex facto anteceſſoris, II, 4, 7, 1265. D
uniuerſalis obligatur, 1266. A
de obligatione ſucceſſoris in principatum uid. *Obligatio*.
Succeſſoria pacta, unilateralia uel bilateralia olim inierunt principes imperii, I, 2, 1, 666. ll
Sueci, iis in iure eligendi promouendo potiſſimus locus, I, 1, 6, 363. 434
antiquitatem ſibi uendicant a Iapheto, II, 1, 10, 487
quare pontifici annatas ſoluerint? II, 3, 4, 947. A
patrii iuris profeſſorem ſuſtinent, II, 4, 1, 989. dd
Suecia, Romanis nunquam ſeruiuit, I, 1, 1, 95. F
in formulam abſoluti imperii iuit, I, 1, 8, 565. b
ibi ratio celerum curatiſſima, I, 2, 5, 938. C
Suecia, unanerata eſt Bremenſem epiſcopum ſuadendi auctoritate non poteſtate imperandi, II, 3, 4, 787. A
in ea primum locum adfectat Vpſalienſis epiſcopus, II, 3, 1, 779
ſortilegia ibi uiguerunt, II, 3, 3, 863
a Romanis legibus abhorret, II, 4, 1, 991. E
ibi uiget tutela fructuaria, II, 4, 6, 1208
purioribus ſacris addicta, II, 3, 5, 985
Sueno, rex Daniae, dictus Petrus, I, 1, 1, 61. A
Suerinenſes, in ſuis terris Radegaſti idolum ſtatuerunt, II, 1, 11, 529. b
Suetonius, eius locus de cauſſatia miſſione, I, 1, 3, 268. hh
SVEVI, Sueui in Hiſpania ducum titulos cum regali honore commutarunt, I, 1, 1, 81. E
eorum duces antiquiori a ſignificatu electoratu falſo eximuntur, I, 1, 4, 244. c
Sueuis in Iberia marchionibus non fuit opus, cur? I, 1 4, 217. *
ſumpſerant ſibi ducem Burcardum, Cunradi imperio non ſubiectum, I, 1, 6, 313. A
de Alſatia Romanos ſubmouerunt, I, 1, 7, 495. G
priſtinae immunitatis ſtatum Argentinae reliquerunt, 496. A
in Hiſpaniam ſe contulerunt, II, 1, 4, 340. f
uitam aeternam crediderunt, II, 1, 7, 409
eorum pronunciatio, II, 1, 12, 521. hh. 526. tt
eos Chlodoueus ſubiugauit, II, 1, 15, 595. ss
apud eos tutela feudalis domini obtinuit, II, 4, 6, 1219. ee
eorum ius, II, 4, 7, 1301. B
SVEVIA, principio ſtatim primaria prouincia fuit, I, 1, 4, 233. g
eius incolae moribus ueſtiariis uſi, I, 1, 4, 258. h
ducem habuit a temporibus Cunradi I. I, 1, 7, 490. F
nullae ciuitates immediatae in ea tunc fuerunt, ib.
ultimo duce extincto imperio abſque duce paruit, 491. A
Sueuiae ducatus extinctus, I, 1, 7, 495. B
ei Alſatia iterum innexa fuit, 496
eius ciuitates ſunt in claſſe urbium conſtitutione liberarum, I, 1, 7, 506. B
eius epiſcopi curias habent, I, 8, 687. A
ei praefuerunt Berholdus et Erchanger, ultimo ſupplicio adfecti, II, 1, 8, 226. f
poſt quos multa Sueuiae ſubtracta, ib.
eius nouus dux Burcardus terras ſuas aduerſus uim tuitatus, 227. h
eſt perantiquus ducatus, ib. 216. g
poſt Carolingos ſui iuris facta, II, 1, 15, 595
ad ſyſtema reipublicae Germanicae acceſſit, 596. u
iuit in partes, I, 2, 5. 777. C
Sugerius, abbas, II, 1, 1, 200
Suidas, II, 1, 5, 361. a. b. 383. c. II, 1, 7, 422. u
Sulpitius, Seru. Ictus Romanus inſignis, II, 4, 1, 1032. D
Sulabachium, II, 1, 10, 478
Sultza, II, 1, 14, 556
Summontius, Petr. II, 1, 11, 504. G
Sun, I, 3, 1, 1001. B
Sundgoienſis curia, I, 2, 1, 692. aa. 713. n
Sunto, epiſcopus Moguntinus, I, 1, 2, 232. f. 248. d
Superinactum quid? II, 3, 4, 890

Superantius, Nic. eius doctrina de iuriſdictione feudali, I, 2, 1, 682. ee
SVPERIORITAS, territorialis origo, I, 1, 7, 511. F
quo tempore eam comites acceperunt? I, 1, 7, 512
ciuitatum nulla ius territoriale ordinarie habuit, cur? 513
territorii iura ciuitates liberae habent, ib. F
imperialibus conceſſa Landes Herrlichkeit, non Landes-Hoheit ſiue ſuperioritas territorialis, ib.
an jus territoriale ciuitatibus aliquid confert? 514
ea quaedam imperiales inſtructae ſunt, 515
ea ad populum rediit, principali familia extincta, I, 1, 8, 634
ita uocatur ſtatuum poteſtas, II, 1, 2, 136. †
Superſtitio, ob eam regius titulus negatus, I, 1, 1, 16. B
ex ea pontifex regales codicillus ſcripſit, I, 1, 1, 111. B
ob eam reges Romam profecti, I, 1, 3, 115 h
ex ea uenit oſculum pedum pontificis, 137. o
ex ea principes antiſtitum famulos egerunt, I, 1, 4, 255. b
ob eam ſcribere nolunt dies martis, II, 2, 9, 75. F
Suppletoria actio, quo caſu inſtituenda? I, 2, 4, 917. qq
Surdus ſuccedit in feudo, I, 2, 2, 764. cc
Surias, II, 1, 1, 31 oo
Swantewitus, II, 1, 12, 520. ff
Swertius, Fr. ſcriptor Cunradi I. II, 1, 2, 242
Swiata, Slauis ſancta, II, 1, 12, 520. 521
Swonnen, ſolaris, II, 1, 12, 521. hh
Swonzo, ſol Slauis, II, 1, 12, 521. hh
Syeba, filia regis Siralcis, II, 1, 12, 538. A
Sylla, Academiam excidit, II, 1, 15, 387. b
Syllogiſmi, iis ludere quid? II, 2, 1, 650. D
Sylua caedua, quae fructuum diuiſio in ea? II, 4, 6, 1258
Syluanectiaus conuentus, in eo deliberatum, quis Carolo pulchro ſufficeretur, II, 1, 9. 463. g
in eo nota eſt concio monachi ex pericopa ad Dom XV. p. Trin. ib.
Syluanectum, urbs, II, 1, 9, 463
Syluester II. pontifex, ei falſo adſcribitur inauguratio Boleslai Chrabri, I, 8, 1, 51. B
Syluius; Aeneas, II, 1, 1, 34. 68
Συμβίβασις Φιλικὴ, I, 3, 1, 965. A
Symbola uocantur cimelia, II, 1, 1, 165
Symbolica tranſactio, ab ea recedere licet, I, 3, 1, 1013
Symbolum, Romanis formula, II, 3, 2, 811. A
Symmachus, II, 1, 11, 500. F
Sympulla, dicitur etiam Syaba, II, 1, 12, 558. A
Συμφορὰ, II, 1, 3, 263. e
Syncellus, Georg. eius opinio de libro Enochi, II, 1, 10, 485
Syndicus, eius conſtitutio coram notario fieri poteſt, I, 3. 2, 1031. A
de ſyndicatu actio, II, 4, 5, 1196
Συνηγορικὸν, Graecis merces, II, 3, 4, 892. D
Synodaticum, cum eo conferuntur annatae, II, 3, 4, 940. D
cannonicorum incommodum, ib. 975
Syria, ibi Sethi columnae ſteriſſe finguntur, II, 1, 10, 483. n
in eius confinio eſt mons Libanus, II, 2, 4, 722
Syſtemata, theologica agunt de iure patronatus, II, 3, 2, 821. o
de iuridicis querelae, II, 4, 1, 999. A
ſpeculator diſpoſitus ſyſtematice, ib.
quid de ſyſtematibus prouincialium ſtatutorum ſentiendum? ib. F
argumenta in utramque partem de iuridicis, 1000
de iuris arte otioſa conſilia, 1001
de iure priuatu uniuerſali, 1002
aduerſus ſyſtemata principum, ib. ii. ll mm
de theologicis iudicium, 1000. gg

T

T Littera loco Z ponitur, II, 1, 12, 521. hh
Tabellarii, iis lis mota a Taxiana uidua, I, 2, 5, 955. u. 916
Tabellarii ſunt notarii, I, 3, 2, 1016. b
Tabellio, I, 3, 2, 1019. A
Taberna, uera uocis ſignificatio, II, 1, 3, 270. ll. mm. 271,
Tacb, II. 1, 12, 526. tt
Tacitus, II, 1, 3, 263. 266. II, 1, 4, 337. II, 1, 10, 491. ii. II, 1, 14, 559. 560
de Tiberio eius locus, II, 1, 6, 402. D
qua ſenſu uerbum Germaniae ſumit, II, 1, 15. 591. a
Ταχὺς, II, 1, 12, 526. tt
Tafel Güter, I, 2, 3, 832. E
Tagmo, epiſcopus Magdeburgicus, II, 3, 2, 796. F
Tago, Tayo, epiſcopus Caeſaraugustus, II, 2, 2, 673
Tahiddimus, hoſtis philoſophiae, II, 2, 4, 723. dd
Talmud Hieroſolymitanum et Babylonicum, II, 2, 2, 662. A
Tangmarus, presbyter, II, 1, 1, 101. D
Tarquinius, rex Romanus, I, 1, 1, 74. A
Tarſenſis academia, II, 1, 5, 379. 380
Tartari, eorum principes uocantur Zari, I, 1, 1, 26
eorum mores in collocando filio mortuo eam alterius filia uiua, II, 1, 7, 415. p
Taubmannus, II, 1, 5, 362. II, 1, 11, 498. B. 506. F
Tauff-Pathen, II, 4, 3, 1097. u
Taxa annatarum, eius catalogi per uniuerſum orbem, II, 3, 4, 936. u
quotuplices? ib.
querela de ea in concordatis nationis Germanicae. 947. B
decretum de ea in concilio Baſileenſi, 950
Taxius, Franciſcus, hereditario poſtarum munere a Maximiliano donatus, I, 2, 5, 927. 940
Paariorum inueſtiturae ſe non obiecit, 930
eius poſtae Quedlinburgo exſpirant, 934
lites inter eum et proceres imperii, 939. C
continua ſtudia inter Taxios et Paarios, 941
ubi poſtas exercet, 949. ſeq.
Tecklenburgenſis curia, I, 2, 1, 689. r
Tellezius, eius opinio de ſorte, II, 3, 3, 880
Templer, Hobbeſii Leuiathanem in cenſuram miſit, II, 2, 1, 642. s
Tennearias, Iac. Alexand. II, 1, 9, 468. g
Tenniſſon cenſor libri Leuiathanis, II, 2, 1, 642. s
Tenzelius, II, 1, 12, 527
Terra, Gonzalezii opinio de duplici terra, II, 1, 10, 487. u
TERRITORIVM, quid Romanis denotat? I, 1, 4, 215. n
de territorio ſex prouinciarum axioma, I, 1, 4, 224. p
quid iure Germanico? 225. q
territorii iuriſdictio quid? ib.
territorii minutiſſimi domicelli, 253. s
territorii liberi inſigne, I, 1, 4, 259. d
ducum primariorum poteſtas in territoriis, ib. f
numerus plurium in uno territorio habitantium olim auxit ſuffragiorum numerum, 267. u
territorii ergo ſuffragia non dixerunt epiſcopi Marchiae, 269. u
inter eius iura fuit iuriſdictio in uagabundos, 270. s
qui territoriali iuriſdictione gaudent, habent ius legationum, I, 1, 6, 305. D
pontificis territorium ab hibernis Caeſareorum non eſt immunis, I, 1, 6, 451. D
territorii plena iura permanſerunt penes duces ſingularium territoriorum, I, 1, 7, 484. F
axioma, quicquid in territorio etc. 495. C
territorii plena iura dicuntur Landes-Hoheit, I, 1, 7, 504. E
an ciuitates imperiales iure territoriali gaudent? 508. ſeq.
territorium ſuum immediatum alii ſubdomino comes offerre poteſt, exempla, I, 2, 1, 651. 652. 653. ſeq.
territoria imperii quondam fuerunt alienabilia, I, 2, 1, 666. ll
feuda tempore Caroli M. cum poſterioris aeui clientelaribus territoriis nihil commune habent, I, 2, 1, 685. D
an Caeſar poſtas in territoriis principum inſtituere poteſt? I, 2, 5, 925. A. 927. 934
ad territorii iura pertinet ius poſtarum, I, 2, 5, 933. F
epiſcopi iura territorii, II, 3, 1, 780. 781. 801
add. *Superioritas.*
Tertullianus, II, 1, 3, 319. d, II, 1, 6, 395. 396. II, 2, 1, 621. 630. k. 632. 633. 634. 639. 644
TESTAMENTVM, patris inter liberos ualet etiam in feudo, I, 2, 2, 769. ii
de feudis ipſo iure nulla, aliud tamen in Luſatia obtinet, I, 2, 3, 843. kk. 864. ll
qui de teſtamento tranſegit, non etiam de codicillis tranſegit, I, 3, 1, 975. A
in caſu moram non ferente coram ſolo iudice in Saxonia inſinuari poteſt, I, 3, 2, 1027
comes palatinus teſtamentum coram ſe condi ſibi ſumpſit, I, 3, 2, 1030. q
Romanorum facultas liberrima in iis condendis, I, 3, 3, 1055. bb
an clerici teſtamenta condere poſſunt, II, 3, 4. 925. C. 932. C
teſtamento datus tutor, II, 4, 5, 1169. pp
unio prolium per teſtamentum reuocari nequit, II, 4, 7, 1279. A
Teſtes coram notario examinari non poſſunt, niſi in poſſeſſorio, I, 3, 2, 1030. p
Teterow, ditio Venedorum, I, 1, 4, 263. b

a *Tettingen*, Clara, I, 3, 5, 1171. B
Teutones, II, 4, 6, 1208. dd
Textor, Io. Wolffg. eius doctrina de poſta commendatur, I, 2, 5, 932
eius opinio de annatis, II, 3, 4, 895. b
Caeſari adſerit annatas, II, 3, 4, 957. f
Thabet, Arabs ſcriptor dialecticae, II, 2, 4, 717. x
Thales, eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. mm
Thaſſilo, ſecundae ueniam defectionis a Carolo M. impetrare non potuit, II, 1, 2, 231. c. I, 1, 6, 319. C
Theatrum Europaeum, II, 1, 4, 353. rr. 355. ss. II, 1, 8, 433. b
Thebani, pingues ob craſſum et denſum coelum, II, 1, 5, 375
Thebaeorum legio, II, 1, 1, 121. xx
Thelden, I, 1, 8, 640
Thelanearia, I, 1, 8, 643. E
Θέμα, Graecis legio limitanea, I, 1, 4, 217. s
Themiſtius, II, 1, 7, 424. n
Theodeboldus, II, 1, 8, 425. *. II, 1, 9, 462
Theodericus, rex Francorum, I, 1, 6, 308. 8 II, 1, 9, 462
Theodibertus, II, 1, 9, 462
Theodora, eius ſuggeſtione mulieribus ſcenicis macula abſterſa, I, 3, 5, 1149. B
Theodoretus, II, 1, 6, 396. hh
Theodoricus, primas Magdeburgicus, II, 3, 5, 775
Theodoricus, Gothorum rex, regium titulum auerſatus, I, 1, 3, 160. D
Theodoricus, dux Slauorum depulſus praebendarius uitam finiuit, II, 1, 3, 306. n
Theodoricus, marchio, plures Slauorum principes tributarios fecit, I, 1, 4, 261. a
Theodorus, geometra Cyrenaicus, II, 1, 5, 368. A
Theodorus, Manlius, in eius conſulatum carmen Claudiani, II, 1, 12, 516
THEOLOGI, inepti doctores hiſtoriae ciuilis Germ. imperii, I, 1, 6, 310. D
eorum teſtimonia de quarta pauperum, II, 1, 3, 320. g
eorum ieiuna zelotypia, II, 1, 6, 391. B
eorum nomen occurrit a tempore inualeſcentium academiarum, II, 2, 2, 682
pontificii, reformati, lutherani adprobant fortem, II, 3, 3, 881. 882. 883
eorum argumenta contra annatas, II, 3, 4, 953. d
THEOLOGIA, theologiae doctor hodie creatur, etſi munus non habeat, I, 1, 2, 125. D
nouas theologiae opiniones attulit Carteſii dogma, II, 2, 1, 639. E. II, 2, 9, 760
methodus eam docendi in primitiua eccleſia, II, 2, 8, 643. 644
eſt uel acroamatica, uel cathechetica, ib.
cathechetica ſufficit ſtudioſo philoſophiae, acroamatica requiritur a Theologo, ib. C
de theologiae ſtudio confeſſio Carolſtadii, 657. u
eius cultor philoſophia inſtructus eſſe debet, cur? 653, 654, 655
ſimplex eam docendi ratio ueterum, 654. g
theologiae ortus in academia Pariſienſi, II, 2, 2, 677. 678
multum debet bonis litteris, II, 2, 8, 754. C
ſine philoſophia eſt ſapientia unius diei, II, 2, 9, 760. C
naturalis quid docet? II, 2, 10, 768. A
Theombrotus, in mare ſe praecipitem dedit, II, 1, 6, 404. s. II, 1, 7, 422
Theophilus, egregius philoſophus in Arabia, II, 2, 4, 709. *. 710
Theophilus, interpres inſtitutionum, non habet formulam, in nemine etc. II, 4, 1, 1005. oo
retinet latinam uocem κυράτωρ, II, 4, 2, 1077
Theſaurarius, quis? II, 1, 1, 29. 31
ſubiicitur camerlingo, II, 1, 1, 30. E
theſaurarius in coenobiis, II, 1, 1, 31. oo
Thetmarzi, populi, II, 1, 12, 537. ii
Theudebertus, rex Francorum, Iuſtiniano bellum intulit, cur? II, 4, 1, 1015. ii
Thielle, praefectura comitatus Neocomenſis, I, 1, 1, 23. D
Thofailus, Arabs, Auerrois praeceptor, II, 2, 4, 719. xx
Thograius, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 718. oo
Tholoſanus, Prouinciae comes, Friderico obſequium fecit, I, 2, 5, 293. f
Tholoſanus, Petr. Greg. II, 1, 3, 286. y
Thomas, Aquinas, II, 2, 3, 683. E
Thomas, de Valois, II, 2, 3, 683. E
Thomaſſinus, Ludou. II, 1, 1, 100. E
Thomaſius, Chriſtianus, eius doctrina de regnis patrimonialibus, I, 1, 8, 543. d
ſcripſit de feudis imperii, I, 2, 1, 651. A
eius opinio de duce Wurtenbergico, ib. 663
eius doctrina de feudis imperii, 670. zz
eius doctrina de ſubinfeudatione, 676. e
eius ſelecta feudalis, II, 1, 3, 313. b
eius programma de ortu et progreſſu quatuor facultatum, II, 2, 2, 679. *
eius diſput. de exiguo Sct. Vellei. uſu, II, 4, 4, 1136
Thomaſius, Iacobus, II, 1, 7, 421. I
Thorulfo, mons, II, 1, 7, 421
Thoranium, urbs, I, 2, 2, 745. gg
Thouenius, Franc. Carolo Lothar. a conſiliis, II, 1, 4, 359. E
Thraces, ſpe uitae alterius docti, II, 1, 7, 409. C
iis doctrinam de Deo tradidit Orpheus, II, 2, 2, 663
eorum foeminae laborioſae, II, 4, 7, 1199
Thucydides, II, 1, 5, 374. A. II, 2, 10, 764
Thule, I, 1, 8, 640. E
Thulemarius, I, 1, 4, 246. l. II, 1, 1, 11. D
Thummermuth, Wernerus, I, 2, 1, 694. 686
Thuribulum, inter imperiales reliquias, II, 1, 1, 114. **
Thuringi, eorum pronunciatio, II, 1, 12, 521. hh
a Carolo M. ſubacti, II, 1, 15, 595. s
poſt Carolingos ad ſyſtema reipublicae Germanicae acceſſerunt, 596
Thuringia, principio ſtatim Germaniae prouincia fuit, I, 1, 4, 233. g
Ottones Caeſares habuit duces, I, 1, 7, 491. B
paruit etiam Henrico ſancto, ib.
Conradus II. ei landgrauium praefecit, qua lege? ib.
Cunradus III. landgrauium Thuringiae fecit dominum territorialem, ib.
in Thuringia praeſumtio eſt pro immedietate, ib.
Thuringiae ducatus extinctus, I, 1, 7, 495. B
Thuringiae comites curias Saxonicas agnoſcunt, I, 2, 1, 660
eius landgrauii a Lothario Saxone ad dignitatem principum promoti, ib. cc
poſt familiam Ottonianam ſyſtematis formam induit, I, 2, 2, 777. D
Thuringiae landgrauii fuerunt aduocati imperii, I, 2, 5, 921. C
Thuringia, Thuringiam ſponte dimiſit Cunradus ſenior, II, 1, 2, 214. z
eius fata, II, 1, 2, 228. o
bello tricennali exhauſta, eleemoſynas imperatae, II, 1, 3, 331. a
poſt Carolingos ſui iuris facta, II, 1, 15, 395
eius duces Magdeburgici pincernam egerunt, II, 3, 1, 795. D
Thuringiae landgrauius patronatus iure donat eccleſiae Mariae in ciuitate Iſenacenſi, II, 3, 2, 831. o
Tiberius, Armeniae regem conſtituit, I, 1, 1, 39. A
eius dicterium, I, 1, 1, 44. A
ſingula Octauiani facta reſcidit, I, 1, 8, 558. A
eius liberalitas in milites, II, 1, 3, 269. B
eius epiſtola ad ſenatum, II, 1, 6, 402. D
Tibialia, inſignia imperii, II, 1, 1, 111 **
Tiburga, Auriaca princeps, filios teſtamento heredes nominauit, I, 1, 5, 288 C
Tiburge, uxor Rambaldi, I, 1, 5, 291
Ticinenſis academia, II, 2, 2, 673
Tigurina, II, 1, 1, 57. D
Tilius, Io. II, 1, 9, 460
Tillet, recueil de Roys de France, II, 1, 1, 54. B
Timon, eius liber maledicentiſſimus Σίλλος, II, 1, 5, 386. I
Tiraquellus, Andr. II, 1, 3, 336. c. II, 1, 5, 376. d
Tirolum, ad Boioariam pertinuit, I, 1, 7, 490
poſtea factum immediatum, ib.
habet curiam feudalem, I, 2, 1, 689. q
Tiſch-Guter, I, 2, 3, 852. k
TITVLI, eorum fucoſa ratio, I, 1, 1, 3. B
regii tituli ſignificatus, I, 1, 1, 4
cur regius titulus paruis dominatibus negatus? I, 1, 1, 8. D
eorum ſimulacra ex arcanis reipubl. rationibus euoluenda, I, 1, 2, 27. 18
eorum largitor uult eſſe pontifex, I, 1, 1, 95. 96
titulus Dei gratia, I, 1, 4, 237. I, 1, 5, 283 284. II, 4, 1, 1007. qq. 1008. ss
titulus illuſtris medio aeuo, I, 1, 4, 237
tituli imperatorum Francicorum, II, 4, 1, 1018. ll
principum poſt Carolingos, ib.
ſunt remedia aduerſus praeſcriptiones, ib. mm
in ſucceſſoriis pactis et expectatiuis adhiberi ſolent, 1019. nn
ſaepius ſunt ſuauis rerum amiſſarum memoria, 1020. oo
tituli imperatorum Romanorum, II, 4, 4, 1021. rr
imperatorum Germanicorum tituli, ib. ss
quo iure papa reges adpellauit, ib. tt
Tobacus, nouum inſtitutum regis Perusſiae, II, 1, 3, 246. i
Toga, electorum, I, 1, 4, 259. u
S. Ioannis, II, 1, 1, 85. ee
Tolbiacenſe praelium, I, 1, 7, 496. A
Tolenzi, populi, II, 1, 12, 529. b
Toletanus primus, II, 3, 1, 779. A
Toletum, eo Carolus III. Lothar. captiuus ductus, II, 1, 4, 355. aa
Tolnerus, II, 1, 1, 25, 28. 30
Tonna, dynaſtia, I, 2, 1, 661. dd
Tormenta, eorum uſus in bello, II, 1, 3, 313. b
Tornacenſe templum, II, 1, 1, 116
Tormamenta, ab iis ignobiles excluſi, II, 4, 3, 1095. B

Tornicha, I, 1, 8, 640. B
Tornouius, de iure feudali Mecklenburgico, I, 1, 8, 610. D
Torter, quis? II, 1, 14, 563. A
Tractoriae epiſtolae quid? I, 2, 5, 936. C
TRAIANVS, Parthis regem conſtituit, I, 1, 1, 39. 40. I, 1, 3, 458. A
deeo numne, I, 1, 1, 41. C
Armeniis Parthiſque bellum intulit, cur? ib. E. I, 1, 1, 113. C
optimi nomine gloriari maluit, quam Parthici, II, 4, 1, 1017
Traiectum, I, 8, 6, 397. b. II, 1, 4, 345. r
TRANSACTIO, eius diuerſa ſynonyma, I, 3, 1, 965. A
diuerſi ſignificatus, ib. B
empliſſimus pro quouis pacto, ib. C
anguſtior, quo tranſactiones a pactis diſtinguuntur, 966. A
proprius ſignificatus, ib. D
quid? 967
generis loco non recte ſtat contractus innominatus, nominetus, pactum, aut ſimile contractibus, ſed deciſio, cur? 967. 968
cur dicitur deciſio rei incertae? 969. B
eſt generalis et ſpecialis, ratione perſonarum, rerum, argumentorum, 969. 970
eſt ſtricti iuris, 970. C
retractatur, nouis inſtrumentis repertis, ib.
eius norma iuſtum uel utile, ib. E
eam eſſe ſtricti iuris probatur, 972
in omnibus eequitas ſpectande, 973
debet eſſe libera, 974
de quibus in tranſactione non eſt cogitatum, ea in ſuo ſtatu manent, ib. E
tranſactio Cliuiae ducis cum Borgondo, I, 3, 1, 975
ei non obſtat formula generalis, auſalle ſein Recht etc. ib. F
cautela circa hanc formulam, ſi generalis intuitu perſonarum, argumentorum, rerum ergo, 976. 977
in tranſactione ignorantis nullus conſenſus, 978
tranſactio Megdeburgici epiſcopi cum Anhaldino, ib. C
ei non obſtat clauſula mit wohlbedechtem Rath und Wiſſen, ib. F
cautela circa hanc formulam, 979
etiam in ignorantia iuris tranſigenti ſubueniendum, 980. A
non autem eo caſu, ſi formula ignorata includat, 981
tranſactio Magdeburgici cum Saxone, 982
exemplum ert. XIII. Inſtr. psc. Riſu. ib.
rei non dubiae nulla trenſactio, ib. F
nec obſtat trenſactionis tempore rem dubitationem non habuiſſe, 983
retractatur, ſi lis calumnioſe fuit, ib. F
tranſactio Gedanenſium cum rege Sueciae, 984
per noue inſtrumenta res uenit in elium ſtatum et hinc ea retractatur, ib. E
tranſactio Saxonis cum Beuaro, 985
eam reſcindi nouis inſtrumentis repertis probatur ex legibus, I, 3, 1, 986. 987
ſtetuta prouincialia de reſciſſione tranſactionis, 988
Wurtenbergica eam concedunt, ib. E
quid in Saxonia obtinet? 989
de eius reſciſſione iure Marchica, Brunſuicenſia, Palatina, 990
idem obtinet in Luſitania, Hiſpania, Gallia, Italia, 992
TRANSACTIO, doctores, qui eius reſciſſionem ſtatuunt, I, 3, 1, 993
de inſtrumentis non eogitatorum et rerum ignoratarum, 994
de inſtrumentis, quae tranſactores erroris arguunt, 993
de inſtrumentis, quae rem omni lite eximunt, 995. 996
ſi inſtrumenta enormem laeſionem doceant, 997. 998
remedia tranſectoribus ſuppeditantur, 999. 1000
reſciſſioni tranſactionis contraria argumente refelluntur, 1000. 1001. ſeq.
an Weichbildum Megdeb. ei contrariatur, 1001
ei contrariae leges diſſoluuntor, 1002. 1003. ſeq.
hodie non eſt commendanda, 1003. F
an l. 19. C. de reſc. tranſact. ei contraria? I, 3, 1, 1004
eam tantum in trenſactione generali ualere probatur, 1007. 1008. 1009
rei iudicatae maior auctoritas, quam tranſactionis, cur? 1011
quid iuris in cauſis publicis? ib.
quid de tranſactione fidei ſymbolica ſtatuendum? 1012. F
quid de tranſactione Oſnabrugenſi? 1013. E
l. 31. ff. de Iure iur. de generali tranſactione accipiendam probatur, 1014
de eius reſciſſione conſtitutiones Palatinae, Porusſicae, Magdeburgicae, 1016
ICti qui quaeuis inſtrumenta poſt tranſactionem explodunt, 1018
exemplum tranſactionis impugnetae in domo Haſſiaca, 1018
Transfugae unde? II, 1, 3, 313. d
remedie contra eos, 314. e
Tranſmiſſio actorum, rara quondam ad collegia academica, frequentior ad ſcabinos, I, 2, 3, 816. A
Trapezuntinum imperium, eius regio titulo non reſpondet regionum multitudo, I, 1, 1, 10. C
Trarbacenſis munitio eſt cauſa, cur limitum regundorum controuerſiae cum Gallicis legatis non tractatae, I, 1, 6, 395. d
Traugebabren, II, 4, 6, 1255. pp
Trautbenbergenſes comites in curia feudali regis Bohemiae ſteterunt, I, 2, 1, 658. F
Trazigeriana manuſcripta, I, 3, 4, 114. B
TREBELLIANICA, de eius deductione in fideicommiſſis fructuariis diſſenſus, I, 3, 3, 1042
eius argumentum eſt forenſe, 1043
de eius deductione uariae ſententiae, 1045. 1046. 1047. 1048
an filius prohiberi poſſit, ne eam detrahat, alii negant, alii affirmaut, 1050. C
ei non eſt locus in teſtamento militis, 1051. zz
non debetur filio, qui inuentarium non confecit, 1051. bb
in reciprocis fideicommiſſis locum non hsber, 1052. ce
nec in donationibus reciprocis inter coniuges, ib.
locum non hsbet in piis cauſis, 1052. dd
de eius detractione communis ſententia, 1053. ee. ff
quid? 1054. ll
eius origo putida, 1059. dd. 1055
eius detractio eſt odioſa, 1062
ceſſat in fructuariis fideicommiſſis, cur? 1061. gg
TREBELLIANICA, fidei expers, I, 3, 3, 1064. kk
a patris non porrigende ad conditionem, 1065. ll
eius ratio ceſſat in fructuariis fideicommiſſis, I, 3, 3, 1066. 1067. 1068. ss
in ee fructus ſunt numerandi, 1067. 1068. E. 1072. yy
exulet in fideicommiſſis reciprocis, 1073. aa
heres plus lucri ex fructibus ſentit, quam ex eius detractione, 1074. bb, ce
exulat in iure primogeniturae, 1077. ff
exulat in fideicommiſſis familiae, 1080. bb
communio bonorum eius expers, 1081. mm
eius ignare ſunt iura familiarum, 1083
Treifels, arx tutelaris inſignium, II, 1, 1, 44. C
Treptouia, Pomeranorum, I, 3, 4, 1147. B
Treueles, arx, II, 1, 1, 50. 60
Treuga, Sixti IV. conſtitutio de ea, II, 3, 4, 935. m
Treubaender, II, 4, 3, 1075. kk
Treuirenſis archiepiſcopus, inter eum et Colonienſem de praecedentia controuertitur, I, 1, 4, 239. e
eius uaſalli recenſentur, I, 2, 1, 654. g
habet curiam feudalem, I, 2, 1, 686
auulſit ſe a Magdeburgico, II, 3, 1, 788. B
eſt archiofficialie, II, 3, 1, 793
Treusbalter, II, 4, 3, 1075. kk
Treustraeger, ib.
Tribonianiſmi, II, 4, 1, 1004. E
Tribonianus ius Romanum compilauis, II, 4, 5, 1001
eius thraſoniſmi et auctoritas, ib.
Triburiae, inter Wormatiam et Moguntinum egrum ſitee, II, 1, 2, 217. g
Trifolium Ibericum, II, 1, 3, 245. i
Trigautius, Nic. II, 1, 7, 415. s
Trigla, Slauis triceps eſt, II, 1, 12, 532. l
trinitatis ueſtigia falſo in ee quaeruntr, ib.
uocis diuerſe ſcriptura, origo, ib.
ei reſpondet Triceps, 533. A
eius cultus, ſedes, 533. m
eius poteſtas, ib.
Trigla Graecorum, ib.
eius lucus, interitus, 534. o
eius rudere Colbergae, ib.
Triglaff, II, 1, 12, 532
Triglus, II, 1, 12, 532
Triblowa, ib.
Trimbergenſis dynaſtia, Wurzburgenſis clientelaris, I, 2, 1, 656. r
Trinitas, eius myſterium fruſtra in gentium ſuperſtitione quaeritur, II, 1, 12, 532. l
de ea error Roelli, II, 5, 1, 634. 640
Triphat, II, 1, 12, 532
Triſtanus, traité du Lis liber rariſſimus, II, 1, 1, 113
Tritbemius, II, 1, 1, 27. A
Triuels, arx, II, 1, 1, 174. D
Triuettus, Nic. II, 5, 4, 932. g
Triumphus, Anitii, I, 1, 1, 36. D
apud Romanos in republice libera, II, 4, 1, 1019. pp
ſub Caeſaribus belli duci rero conceſſi, ib.
patriae moribus iis non eſt locus, 1019. qq
an triumphati reges omnes trucidati, II, 4, 1, 1020. D
triumphus Veſpaſiani et Titi, ib.
Triumphus,

Triumphus, noſtris moribus ſupplicationes fiunt, quibus Leopoldus imp. lacrymans adfuit, II, 4, 1, 1020. E
Troilus, Maluetius de ſortibus ſcripſit, II, 3, 3, 882. B
Truchſesſiana conſtitutio, I, 2, 1, 747. bb. 783. kk
Tryende, I, 1, 8, 640. F
Tubal, rex Hiſpanorum, II, 1, 10, 491. no
Tubalcainus, aes ac ferrum primus tractare docuit, II, 1, 10, 479. k
Tubaris, fluuius, I, 1, 6, 346. B
Tubicinum tutela, Saxoni commendata, I, 2, 5, 921
Tuchia Magdeburgico donatur, I, 1, 4, 231. e
Tuiſco, Germanorum Deus, II, 2, 10, 487. z
Tallum, urbs, I, 1, 6, 336. A. I, 1, 7, 498. B
Tunicae imperiales, II, 1, 1, 98. kk
TVRCAE, eorum imperator arrogat ſibi ius reges adpellandi, I, 1, 1, 111. C
ſuis principibus in Hiſpania regium titulum dederunt, ib. D
Graeciam deleuere, ib. E
eorum Roſs-Schweiff, I, 1, 4, 161. h
ſaeculo octauo Galliae regiones inuaſerunt, I, 1, 5, 278. B
profligati a Cornetano, ib.
contra eos ſuppetias petiit pontifex, I, 1, 6, 330. C
celerum curam expeditam habent, I, 2, 1, 939. A
contra eos in auxilium uocari Normanni, II, 1, 3, 257. A
non omnes ad ſtudia admittuntur, II, 1, 4, 704. dd. 716
eorum imperio orto remiſit ſtudium, II, 2. 4, 721. r
an ſcholas habuerunt? II, 2, 4, 722
Turdetuna, I, 1, 1, 85. E
de *Turre Cremata*, quid in regno requirit, I, 1, 1, 18. D
Turgouia, urbs, I, 1, 6, 397. b
Turrianus,, Fr. uid. *Zimmermannus*.
Turinum, urbs, I, 1, 6, 397. b. II, 1, 3, 308. d
Turnebus, II, 1, 3, 263. f
Turnon, I, 1, 8. 640. E
Turonenſis, Gregorius, I, 1, 3, 159. II, 1, 9, 462
Turſelinus, uita Xauier, II, 1, 7, 415. t
Turozius chron. Hung. II, 1, 1, 202
Tuſchus defendit quartam pauperum, II, 1, 2, 322. d
TVTELA, tria eius genera, I, 2, 3, 837. xx
in Luſatiae feudis tutela nominatiua in uſu, ib. yy
ab ea excuſat numerus liberorum, ib. bb
in Luſatia non excuſet, ib. cc
quondam uirtutis fuit non legis, II, 4, 5, 1163. dd
idem quam tuitio, II, 4, 5, 1071. aa
diſcrimen inter tutelam et curatelam apud Germanos ſublatum ob tres cauſas, II, 4, 3, 1080. rr
eius tria genera apud Romanos nota, II, 4, 3, 1083. xa
promiſſa ſeu pactitia dubia, 1084. F
pactitia quarta ſpecies apud Germanos, II, 4, 3, 1085. yy
eius exempla in Chriſtiano electore Saxoniae, ib.
ad ganerbios deuoluitur et ſimultanee inueſtitos, 1086
pactitia aliis praefertur, cur? ib. A
in Germania eſt inſignis commodi, II, 4, 5, 1195. zz
TVTELA ATTILIANA et datiua pro ſynonymis habentur, II, 4, 5, 1161. aa
eius auctor eſt Attilius, . 1162
- - *DATIVA* olim apud Romanos rariſſima fuit, I, 3, 2, 1025. g. II, 4, 5, 1161. aa
apud Germanos ordinaria, I, 3, 2, 1025
ea caruerunt Hebraei, II, 4, 5, 1163. ee
etiam Graeci, 1164. D
apud Germanos ab initio in uſu fuit, 1164. ff
tutela principis aut magiſtratus pupillis non proſpectum, 1166. gg
quando ei locus apud Romanos, 1165. hh
Germanis omnis eſt datiua, 1165. ii
hoc intuitu Germanis unica tantum ſpecies, datiua, 1166. kk
eius datio apud Romanos non fuit iuriſdictionis ordinariae, 1173. aa
qui magiſtratus dederunt, 1174. bb
apud Germanos omnis iudex eam conſtituit, 1174. cc
eius magiſtratus tutelares, 1177. 1178. 1179
tutela datiua uaſalli, 1179
num illa ſit domini aut iudicis, in utramque partem argumenta, 1180. 1181
datiua num Caeſaris uel ordinum? 1182
apud Romanos imperator ubique dabat praeteritis magiſtratibus, 1181. ff. gg
hac facultate etiam procuratorem inſtruere poterat, 1182. hh
num ubique locorum dare poſſit imperator in prouinciis Germanicis, 1183. ii
eam conſtituere nequit notarius, nec comes palatinus, 1183. kk. 1184. ll
quid iuris, ſi hac poteſtate inſtructus? ib. mm
iure Romano quauis perſona publica fiebat, ſi bona non 500. ſolidorum, 1185. bb
apud Germanos fit a quouis iudice ſine diſcrimine, 1186. cc
apud Romanos dabat epiſcopus, apud Germanos ei negatur, 1187. ee. ff. 1188. gg
quid iuris in clauſula hereditatis derogatoria? 1189. ll. mm. 1190. nn
ad eam tenentur iudices ex officio, etiam praefectus tutelaris, 1190. oo. 1192. pp
eius petitio eſt ſubſidiaria apud Romanos, non Germanos, 1192. rr
quae poena non petentium, 1191. ss. 1193
apud Germanos hereditate non excidit, qui eam non petit, 1194. tt
- - *FRVCTVARIA*, eam habet rex Angliae, II, 1, 3, 327. II, 3, 4. 926. tt
eius origo in Anglia, II, 1, 3, 329. A
apud Normannos, II, 1, 3, 329
quondam fuit Germanis, II, 4, 5, 1164
eam neſciunt leges Romanae, II, 4, 6, 1205. bb
pleraeque Europae ſolennis Gothis, Hiſpanis, Luſitanis, Gallis, Bituricenſibus, Andegauenſibus, Burgundis, Pariſinis, 1206. 1207
TVTELA FRVCTVARIA, Britannis, Scotis, Normannis, Siculis, Iſtriae, Auguſtae, Suecis, Danis, Belgis, II, 4, 6, 1207. 1208
in Germania fuit iuris communis, 1208. dd
de ea leges Saxonicae prouinciales, feudales, Sueuicae, 1208. 1209
eam probant inſtituta hodierna, 1210
rationes apud Germanos, 1211
ſublata deſuetudine apud Germanos, 1211. xx
fuit radix et fundamentum ſalarii tutelaris, ib. ee
praeſtat gratuita, 1214. 1215. 1216
eius fundamentum et cauſa eſt pupilli educatio ad uirtutem militarem, 1217. ll
pupillis uſusfructus negatur ceſſantibus ſeruitiis, an etiam alimenta? 1218. mm. 1219. pp
eius comes eſt educatio, 1220. ss
quando finitur? 1221
- - *LEGITIMA*, eius fundamentum, I, 2, 3, 837. zz. 838. aa
opus habet confirmatione apud Germanos, II, 4, 5, 1169. tt
caſus, ubi ei nullus locus, II, 4, 3, 1102. oo
ea deficiente locus tum datiuae, II, 4, 5, 1165. hh
in ea non opus iudicis auctoritate, II, 4, 5, 1169. pp
nota eſt iure Romano, II, 4, 3, 1083. xx
- - *MATERNA*, apud Romanos ueteres non habebat locum, conceſſa demum iure nouiſſimo, II, 4, 4, 1115. aa
ex lege eſt apud Germanos, II, 4, 4, 1117 bb, 1118
locum etiam habet in feudis, 1118. B
pro ea leges diuerſorum populorum, 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124
apud Romanos matri delata ob commoda ſucceſſionis, 1125. cc
apud Germanos intuitu ſolius amoris in liberos, ib. dd
in ea nuptiae ſecundae eierandae, 1127. ee
an etiam apud Germanos? ib. ff. 1128. gg
apud Romanos ei praefertur auus non apud Germanos, 1129. ii. 1131. kk
ad eam proauia non uocatur iure Rom. ſed Germanico uocatur, 1131. ll
renunciatio Velleiani in ea opus, ſed non apud Germanos, 1133. oo. 1134. pp
an minorennem admittit? 1135. qq. 1139. tt. 1142. uu. 1143. 1144
locum habet etiam apud ſacerdotes, quo iure? 1145. xx, yy, zz
eius finis pubertas in Germania debetur iuri peregrino, 1148 dd
ei praefertur teſtamentaria apud Romanos, non Germanos, 1149 ee, ff, 1150. gg, hh
an pactis excluditur? 1151 ii, kk
ad eam nulla obligatio iure Romano, ſed Germanico, II, 4, 4, 1151. ll. 1152. mm
an requirit inuentarium? 1153, nn 1154. oo. 1155. pp
an coniuncta cum hereditatis amiſſione? 1157. 1158

TVTELA, *Mixta*, a quibusdam ſtatuitur, II, 4, 5, 1172. yy
- - *Teſtamentaria* Electorum, II, 4, 3, 1121. oo
nota eſt iure Romano, II, 4, 3, 1083. xx
ea deficiente locus eſt datiuae, II, 4, 5, 1165. hh
non opus habuit iudicis auctoritate, 1169. pp
Tutelares praefecti in Germania, II, 4, 5, 1177. dd
in Anglia, Dania, Hiſpania, II, 4, 5, 1184. ll
tenentur ex officio ad tutelam conſtituendam, 1190. oo. 1192. pp
Tuteurs, uocis luſus, II, 4, 3, 1071. aa
TVTOR, qui cum eo tranſegit de portione ſua, illius tranſactio non obeſt incremento portionis ſuae, I, 3, 1, 975. A
quis et quotuplex? I, 3, 2, 1021. A
a notariis dari uel confirmari nequit, ib. F. 1022. 1023
omnes hodie quodammodo datiui ſunt, 1022
tutorem dare eſt iuriſdictionis, 1025. 1026
praeſtat omnem caſum, ſi mutuo dat pecuniam pupillarem, I, 3, 4, 1107. aa
ei ſalarium tribuunt Germaniae ſtatuta, I, 3, 4, 1111. II, 4, 6, 1212. 1213. 1214
gratis obiit munus apud Romanos, II, 3, 4, 896. e
luſus etymi, II, 4, 3, 1071. aa. bb. 1072
diſcrimen inter eum et curatorem ceſſat apud Germanos, II, 4, 3, 1075. pp. 1077. qq
nomen rei non conuenit, 1081. tt
cum mulier liberis dare non poteſt, niſi in caſibus exceptis, 1087. aa
num dari poteſt a matre liberos heredes inſtituente? 1087. bb. 1088
apud Germanos eum mater dare poteſt, 1089. a. 1090. dd. ee
caſus, ubi auus patre uiuo nepoti tutorem ſcribit, 1092. ee
ubi tutorem habenti tutor datur, ib.
ex ordine infimae plebis illuſtribus conſtituebantur apud Romanos, non Germanos, 1093. aa. 1094. bb
aduerſus tutores ignobiles VII. argumenta, 1095. 1096
tutores honorarii qui? 1096. A
apud Romanos certae rei dari non poterat, apud Germanos poteſt, 1099. kk. 1100 ll
legitimus eſt proximus pupilli ſucceſſor, 1103. qq
principio lege, poſt facta ſatiſdatione, 1104. 1105
a legitimis abhorrent Graeci, Angli, 1105. 1107
cur dicitur legitimus? 1108. E
teſtamentarius praefertur matri, ſed non apud Germanos, II, 4, 4, 1149. ee. 1150. gg
apud Germanos ſe excuſare non potuerunt, II, 4, 5, 1165. *
legitimus excludi poteſt apud Germanos, 1166. kk
ante confirmationem non tenentur, 1167. mm
dantur ex officio, 1190. oo
non poterat petere ſalarium apud Romanos, II, 4, 6, 1205. bb
domini feudalis et patroni collatio, 1217. ii
teſtamentarius et legitimus a domino excluditur, 1219. oo
TVTOR, fructuarius an diuidat fructus pupillo controuertunt, II, 4, 6, 1247
Tutorium tutori opus eſt, II, 4, 5, 1166. 1167
Tutrix meliori aeuo uerbum inſolentiſſimum, II, 4, 4, 1115. aa
Τύχη, II, 1, 3, 265. *u*
Tyndaridae perſequuntur raptores Helenae, II, 1, 5, 364. b
Tyrius, Wilhel. de bello ſacro, II, 1, 1, 195. B
Tzatzes, Laziorum rex, I, 1, 1, 40. D

V.

V interdum abundat, I, 3, 4, 1089. a
V. C. critica harum literarum initialium, II, 1, 9, 501. D
V. loco W. ponitur, II, 1, 12, 535. x
Vagabundi, eorum patroni qui? I, 2, 5, 921
Valens, imperator, exponendi morem proſcripſit, I, 3, 3, 1063 E
Valentia, I, 1, 1, 87. E
Valentinianus, imperator, exponendi morem proſcripſit, I, 3, 3, 1063. E
Valerius, teſtatur de Gallorum moribus in ſepeliendis mortuis, II, 1, 7, 408. p
omnes ſuſpectas uoces in Prudentio collegit, II, 1, 11, 506. B
Valeſius, Philippus rex Galliae, qui ei adhaeſerunt, II, 1, 4, 469. o
eorum familia extincta ius ſucceſſoris controuertitur, I, 1, 3, 141. A
Valeſius, Adr. legis Salicae auctorem facit Chlodouaeum, II, 1, 9, 457. II, 2, 1, 635
VALETVDINARIVM, eius orthographia, II, 1, 3, 249. a
melius ualEtudinarium quam ualItudinarium ſcribitur, 249. a
eius uſus apud Columellam et Senecam, ib. b. c. 251
apud alios auctores non occurrit, 251. *
eius ſignificatus, ib.
barbaris audit infirmatorium, 253. n. 254. o
gentium diuerſarum inſtituta circa ualetudinaria emeritorum, 255. C
Pariſienſia nominus his uerbis: *Militibus ſenie aut uulnere inualidis*, 254. b
quo ſenſu accipitur? 256
Perſarum ualetudinaria, 255. 256. 257
Graecorum ualetudinaria, 259. 260
Romanorum inſtituta de iis, 263
Romanos ualetudinaria inſtituiſſe, opinio eſt Petri de Andlo, 270. kk. 171
Graecorum imperatorum inſtituta de iis, 271. ſeq.
Alexius magna munificentia tale inſtituit, quod deſcribitur ex Anna Comnena, 274
Caeſarum luxuria poſtea eius nulla ueſtigia ſupereſſe uidentur, 277
eorum origo et cauſa in Gallia, 277. 279
anno 1591. nulla eius ratio cognita fuit in Gallia, 287. 2
occaſio ad ea exſtruenda in Henrico III. et IV. ib. 287. 288
praeſertim in Ludouico XIV. 289
eius deſcriptio et auctores, 290. ee
de eius inſtitutione edicti commendatio, ibid.
eius cauſae quae? ib.
de iis inſtituta Anglorum, 295
Carolus II. conditor ualetudinarii, quod Cheleſeianum uocatur, 300. k
Groningenſi ortum dedit Wilhelmus III. ib. I
VALETVDINARIVM, Hiſpanorum miſera facies eſt, II, 1, 3, 299. a. b. 300. c
Belgarum inſtituta de iis, 301
Amſtelodamenſe ab Eliſabetha, Angliae regina, inſtitutum, ib. b
hodie mutatum in receptaculum mendicorum, 301. d
Germanorum neglectus in iis inſtituendis, 301. a
quibus impenſis inſtrui queunt? 316. 317. 318. 319. 310
ei adſignandi reditus tutelae fructuariae, 327. 328. 329 330. ſeq.
in eius gratiam eleemoſynae imperari poſſunt, 331. 33*
de aliis reditibus ad ualetudinaria, 333. 334
quid ſenticndum ex iure circa nouellas, 333. a
priuilegiorum et exemtionum lucris, ib. b
ex publico luſionum quaeſtu, 343. e
ex nummorum nundinationibus, ib. d
eorum priuilegia, 335
ualetudinarii leges ab arbitrio inſtitutoris pendent, 33*. a
ValEtudo, rectius quam ualItudo, II, 1, 3, 249. a
Valkenirius, II, 1, 8, 437. II, 1, 4, 356. yy
Valla, Laurentius, confutauit errorem de Carolo M. imperatore per pontificem facto, I, 1, 3, 138
detexit figmentum de Conſtantini M. donatione, I, 3, 1, 983. D
a *Valle*, Rolandus, I, 1, 8, 626. A
Vallendar, dynaſtia, controuerſia de ea, I, 2, 1, 654. D
Vallengin, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23. D
Valtrinius, Io. Ant. II, 1, 3, 255. e
Valuaſini, Germanis ignoti, II, 1, 3, 330. B
Valuaſor, I, 1, 4, 254
Valuaſores, Germanis ignoti, II, 1, 3, 330. B
VANDALI a Danis uicti, I, 1, 1, 61. B
eorum rex Canutus ab imperatore adpellatus, ib.
Vandalorum reges adhuc Daniae reges nominantur, ib.
eorum procuratio imperii eſt penes Brandenburgicum, I, 1, 4, 268. o
non fuerunt omnium litterarum expertes, II, 8, 12, 509. a
eorum migrationes, II, 1, 12, 513. i
eorum confuſio cum Venedis, 514. l. 531. c
Vandalia eadem eſt ac marchia Brandenburgica, I, 1, 4. 233. g
principio ſtatim Germaniae *prouincia* fuit, ib. 233. g. I, 5, 7. 493. A
Vaninus dialog. de admirandis naturae arcanis, II, 2, 1, 641
Varga, Hiſpanus, eius dictum, I, 1, 8, 628. B
Varillaſius, hiſtoricus, eius ſuaues narratiunculae, II, 1, 3, 272. B
Varro, II, 1, 5, 377. f. II, 2, 2, 668. B. II, 4, 2, 1052. A. II, 4, 7, 1299
Vaſaeus, Io. Chron. rer. memorab. Hiſp. II, 1, 11, 497. F
VASALLVS, de inepta uocis uerſione, I, 1, 4, 210. d
noui a domino ueſte induti et donati, I, 1, 4, 256. *e*
eius poſteritate extincta, feuda ad dominum reuertuntur, I, 1, 4, 264. h
dicitur Cliens, Beneficiarius, I, 1, 5, 279
aetate Caroli M. ad finem uitae tantum feuda poſſidebant, I, 1, 5, 284
eius forum, I, 2, 1, 649
uaſalli epiſcopi Vltraiectini, 652. C

VASALLVS,

VASALLVS, Leodienſis, Treuirenſis, Colonienſis uaſalli, I, 2, 1, 654. 655
Wirzburgenſis, regis Bohemiae, Palatini, 656. 657. 658
electoris Saxoniae, 660
in Saxonia uaſalli etiam in cauſis ciuilibus aliiſque in Saxonicis foris comparere debent, 661
eorum dictum, omnem uaſallum aſſe ſubditum, ib. dd
uaſalli Brandenburgici, Wurtenbergici, 661. 662
in Boioaria etiam uaſalli illuſtres ſe curiae feudali ſubtrahere nequeunt, 664
uaſallus ſubuaſallum udoptare poteſt, 667. oo
dominus at naſallus ſunt correlata, 668. pp
an naſallus extraneum aduptare poteſt, 671. a
inter eum at allodii imperialis poſſeſſorem diſcrimen, 672. b
uaſallo imperii indulgendum, ut et ipſe utilis ſui dominii ergo adoptat ſubdominum, 673. e
deteriorem domini conditionem facere nequit, 676. a
imperii uaſallus, praeter imperatorem, atiam aliis ſuppetias ferre poteſt, 677. f
ſi naſallus ſubiufeudat, intuitu ſubuaſalli fit dominus directus, ib. h
naſallis Italicis longe deteriores leges ſunt, 679. o
de fere naſalli, 681. ſeq.
eius forum eſt apud dominum feudi immediatum, quamuis naſallus rex ſit, 682. ee
quala forum uaſallis iure Longobardico? 683. gg
de uaſalli foro ius Germanicum, 684. ii
ax iuribus ſinguleribus prouinciarum Garmaniae ſunt pares coriae, 685. 686. 687. 688. 689. 690
axioma principum Germaniae, qui uaſallus, eundem etiam eſſe ſubditum, 691. A
uaſallus Haſſiae eſt comes Rittbergenſis, I, 2, 1, 695. ſeq.
intar feloniae crimina eſt fori clientelaris fuga et ſaltus, 708. A
aius ſeruitia ſunt gratuita, ſed non in Luſatia et Poruſſia, I, 2, 2, 753. xx. 754. aa. I, 2, 3, 853. cc. dd
an feudorum incrementa ſunt uaſalli, I, 2, 2, 757. hh. 758. ii
da uaſallorum ſucceſſione, I, 2, 2, 761. ſeq.
an ad debita feudalia obligatur, 767. 768. I, 1, 8, 596. ſeq. 600. ſeq.
eorum morganatica connubia pactis opus habuerunt intuitu allodii tantum, non feudorum, I, 3, 5, 1169
aius tutor legitimus et fructuarius eſt ipſe dominus, II, 4, 5, 1179. ee
aius fundamentum aſt pupilli educatio ad uirtutam militarem, II, 4, 6, 1217. 1220. ss
ceſſantibus ſeruitiis, ei nagatur uſusfructus, 1218. mm
num alimanta ai debantur, deficiente allodio? 1219. pp
uaſallae matrimonium ſine conſenſu domini feudalis nullum eſt, 1221. xx
domina feudalis poteſt eſſe tutrix uaſalli, 1223. zz
an aius heredibus cadunt fructus? 1228. hh. 1249. kk

Vaticana bibliotheca, II, 1, 10, 483. m
Vaudemontii comites, clientes Leodienſis epiſcopi, I, 2, 1, 654. e
Vaulx Marcus et Trauers, I, 1, 1, 23. D
Vdo, marchio Brandenburgicus, I, 1, 4, 231. c
Vdo, conſanguineus Cunradi I. II, 1, 2, 219. n
Vectiani reges, I, 1, 1, 11. B. I, 1, 2, 124
Vectigalia, an per uniuerſum imperium imperatores habuerint? I, 1, 4, 271. u
Vedrouenſes comites, II, 1, 2, 214. z
Vehiculatio, Caeſarea namo uti debebat, I, 2, 5, 924
Vehra, Friderico regi Poruſſiae hereditate acceſſit, I, 1, 5, 275. B
Velius, aius mappa, II, 1, 5, 370. c
Velleianum ſenatusconſultum, huc beneficio doctores pacta cum Anna Britanniae regina elidere uoluerunt, I, 1, 6, 309. C
uo non utebatur publicanus apud Romanos, I, 3, 4, 1121. nn
ei mater tutrix renunciare debat, II, 4, 4, 1131 nn
apud Germanos negligitur, ib. oo
illuſtri foemina aius renunciatio indigna, 1134. pp
in camera imperiali aius renunciatio iuiuncta fuit, ib.
Velleius ſcribit, Aliſonem diuturnam obſidionem pertuliſſe, II, 1, 14, 559. A
Venatio, quae Carolingorum fuerunt, exſpirarunt, hodie principum iuribus acceſſerunt, I, 1, 4, 247. a
in earum fructibus diuidendis diſputatio Ictorum, II, 4, 6, 1257. tt
Venatores imperii, hodia extincti cum Carolingis, I, 1, 4, 247
quales et qui hodie? ib.
uanator Vltraiectini epiſcopi, I, 1, 4, 254. b. I, 2, 1, 653
uanatores imperii Carinthiae, Pomeraniae, Miſniae et Wurtenbergici principes, I, 2, 5, 921. C. II, 1, 14, 575
Vendia, in ea marchio collocatus, I, 1, 4, 233. g
eius epiſcopatus a Brandenburgicis inſtituti, I, 1, 4, 269. n
in ea ius Wildfangiatus exercet Brandenburgicus, 269. 270. s
u Brandenburgicis ponderis at menſurae rationes accapit, 270. t
ab initio e numero ſeptem Garm. rerumpublicarum fuit, I, 1, 7, 493. A
in ea nullae ciuitates imperiales, cur? ibid.
Venditio, liberorum olim legitima fuit, I, 3, 3, 1058. G
poſtea eius cauſa erat patris egeſtas, 1059
uenditiones imaginariae apud Romanos, II, 4, 7, 1297. gg
Venditor, feudi non ſuccedit fratri, niſi ſibi ſucceſſionis ſpem reſeruet, I, 2, 2, 783. hh
ai fructus non cadunt, II, 4, 6, 1228. ii
VENEDI, eos ſuae ditionis reddidit Henricus auceps, I, 1, 4, 261. a
Carolingorum potentia decreſcente ſemper rebellas fuerunt, I, 1, 4, 261
aorum conſuetudo et principatus, 263. d. 264
eorum director Brandenburgicus, 268. p
cor eorum dioeceſis cum Saxonia coniuncta? ib.
aorum inuaſiones ſunt cauſa urbium, I, 1, 7, 482
in Luſatia priſtinam libertatem conſeruarunt, I, 2, 3, 822. C

VENEDI, eorum inuaſiones in Germaniam, II, 1, 2, 216. bb
a Riphaeis orti, II, 1, 12, 509. a
parum de iis conſtat, antequam chriſtiani facti, II, 1, 12, 513. h
confunduntur cum Vandalis, 514. l. 531. o
Bohemiam incoluerunt a Carolo M. ſubacti, II 1, 15, 594. 595. a
Carolingis extinctis ſui iuris facti, iterum imperio acceſſerunt, II, 1, 15, 596. u. x
Henricus auceps iis dedit principem Gerouem, 597. y
eorum leges in fructuum attributione, II, 4, 6, 1233
Venefici ſunt Itali, I, 3, 4, 1115. C
Veneti dici nolunt regales, I, 1, 1, 115. ſeq.
eorum controuerſiae cum Paulo V. I, 1, 3, 143. 144
aorum dux a titulo regis abſtinat, II, 2, 9, 762. B
aorum primas, II, 3, 1, 779
ad maieſtatis ſymbolum Veneta reſpublica non adſpirauit, II, 4, 2, 1058
procuratores D. Marci ſunt magiſtratus tutelares et executores teſtamentorum, II, 4, 5, 1177. *
Venetus, Paulus, II, 1, 7, 415. p
Venia aetatis, concaditur anno 20. in maſculis an. 18. in foeminis, II, 4, 4, 1139. tt
non iuuat in tutela, 1140
poſt aetatis ueniam minor prohibetur immobilia alienare, 1141
apud Garmanos prodeſt tutrici, ut tutelam citius ſuſcipiat, 1142. uu
Ventris curator, II, 4, 3, 1082. C
Ventura, Vincentius, contra pontificem dictum Hoſ. VIII. 3. uſurpat, I, 1, 3, 197
Ventura, id eſt, fors, II, 3, 3, 882. 883. A
Veracius, Iuſtus, I, 1, 8, 612. A
Veredarii citari nequeunt, I, 2, 5, 958
Vergelten, I, 3, 4, 1094. B
Verger, Danis tutor, II, 4, 3, 1075. ††
Vergleich, I, 3, 1, 965. A
Verinus, Simpl. eius apiſtola de Grotio, II, 2, 1, 642. u
Vermiethen, I, 3, 4, 1091. B
Verenica, pellex Carinthiae ducis in profluentem abiecta, I, 3, 5, 1171. F
Verrieres, praefectura Neocomenſis comitatus, I, 1, 1, 23. D
Verſio in rem, in obligatione ſucceſſoris requiritur, I, 1, 8, 571. p
probanda in mutuo ciuitatis, I, 3, 4, 1137. pp
quid obtinat iure Germanico? I, 3, 4, 1138. qq. 1139. rr. 1141. ss. 1143. tt
Verſerger, II, 4, 3, 1083. uu
Verſtegan, II, 1, 12, 534. e
Vertrag, I, 3, 1, 965
Verweſer, II, 4, 3, 1074. **
de *Verulamio*, Franc. Baco, II, 1, 6, 391. A. II, 2, 1, 650
Verus, imperator, Armenis reges dedit, I, 1, 1, 39. B
Veſalia, II, 1, 3, 245. a. II, 1, 14, 559. E
Veſontium, urbs, I, 1, 6, 384. r. I, 1, 7, 498
Veſpaſianus, imperator, deceſſoris facta obſeruauit, I, 1, 8, 557. F
aius triumphus de Iudaeis, II, 4, 1, 1020. E
Veſtitus electorum, I, 1, 4, 257. a. 258
Veterani qui? II, 1, 3, 255. dd
aorum beneficia, ib. 265. q. 266. 267
VEXILLIFER imperii Montisferratenſis a pontifice celebratus, II, 1, 14, 578

VEXILIFER, quem conſtituit Rudolphus I. II, 1, 14, 575
Hanoicum comitem conſtituit Adolphus, 575
princeps Lucenſis et dominus Groninganus ab Adelphe uexillifec conſtitutus, ib.
huius iuris tenaces fuerunt Wurtenbergici, ib. G
Sesoniee dux e Friderice III. conſtitutus, 576
Maximilienus II. Pomeraniee ducem uexilliferum conſtituit, ib, D
Vexillum imperii, diuerſis principibus haec dignitas collata, II, 1, 14, 574. 575. 576
die Blut-Fehne, 576
uexillum Wurtenbergicum eſt die Sturm-Fehne, 577
militeris extra militiam nullus uſus, 577. C
allud in imperio eſt, quod in pompis praefertur, ib.
quale fuit ſenatui Romeno, ib.
ciuitatum controuerſiae de eo, ib.
tria genere uexillorum fuerunt, ib. E
principum uexillom, ib.
nobilium uexillum eudit Georgen-Fehne, 578
ab utroque differt ciuitatum uexillum, ibid.
controuerſiae de eu Inter Norinbergenſes et Argentoratenſes, ib. C
uexillum Helenſium quale? 579
de eius cuſtodie certant imperiales ciuitates, ib. C
Vezirius, Begdedi academiam condidit, II, 2, 4, 723
Vgrus, dux Hungeriae, chriſtianus factus, dictus Stephenns rex; I, 5, 1, 58. C

uid. *Stephanus*.

Vicariatus, duplicem habet ſignificatum, II, 1, 1, 30. C
eo inſtructus fuit Bohemiae rex, II, 1, 15, 610
ex eo ius ſtatus non concludendum, ib. x
de eo controuerſiee inter Sebaudum et Mantuanum, ib.
an a Caeſere dependet, 611
Vicarii imperii, ſunt Sexo et Peletinus, I, 2, 5, 920. C
dux Sabaudiae in Ateletenſi regno, ib.
uecenta imperio ſunt inſtar domini territorialis ciuitatum imperielium, I, 1, 7, 503. F
Areletenſis regni uicarii conſtituti Auriacus princeps, poſt Britenniee rex et princeps Delphinatus, II, 1, 15, 610. xx
Ceeſar impeditus, ordinariis praeteritis, elium eligere poteſt, 611. A
Vicegradum, II, 2, 1, 13. nn
Vicelinus, Lubecenſis epiſcopus, II, 5, 12, 538. mm
Altenburgenſis epiſcopus, 540. ss
Vici, eius generis ultra noneginta in Germania uidit Ptolemeeus, II, 5, 14, 561 C
de *Victoria*, Franc. impugnet pontifici ius reges edpellandi, I, 1, 3, 125. D
Viduu, iure Longobardico ei non debetur uitalitium, ſed Poruſſico, I, 2, 2 787. qq. rr
an eius heredibus cedunt fructus, II, 4, 6, 1229. mm. ſeq.
Vir, de Charles V. duc de Lorraine, II, 2, 4, 356. 357. zz
Vienna, regnum a Ludouico IV. conſtitutum, I, 2, 1, 69. 70. 71. 72
Viennu, urbs, II, 1, 1, 83.*
Viennenſis epiſcopatus, I, 3, 4, 1147. B. II, 1, 3, 279. c, II, 3, 4, 967. 968.**
Viennenſis primas, II, 3, 1, 779. C
Victor, Zacharias, ſubuertit auctoritatem ſubdominorum, I, 2, 1, 671. B. 676. F. 677. f
citatur, II, 1, 11, 498. B
Vigelius, Iuſtinianeum ius in artem redegit, II, 4, 1, 1004
Vigerius, Marcus, Cardinalis, II, 2, 5, 177. 178
Vigilantius, dicitur Dormitantius, II, 1, 1, 77. B
Viguierius, II, 1, 4, 350 kk. II, 1, 10, 479. i
Vilelmus, S. conditor primus in regno Arenſiaco, I, 1, 5, 275.*

nid. *Coroetanus*.

Villanouanus, II, 5, 14, 559. E
Vinurienſis princeps, I, 2, 1, 658. 661. dd
Vindemia, poſt Auguſtum conſtituitur, II, 4, 6, 1238. 1239
de *Vineis*, Petrus, II, 5, 1, 68
Vinetu, quid iuris in fructuum attributione? II, 4, 6, 1231. A
Viperanus, Ant. II, 1, 10, 491. A
Virgilius, eius licentia poetice, II, 1, 11, 506 505
Virginienſes, credunt animae immortalitatem, II, 1, 7, 418. C
Vireneburgici comites, clientes Palatini, I, 2, 1, 659. bb
Virodunenſis pactu, II, 1, 2, 235 p
Virodunum, urbs, II, 1, 4, 344
Virtus propter ſe colenda, II, 1, 6, 400
de ea Sochaei dogme, ib.
ſibi ipſi praemium, 402. C
Viſſegrod, II, 5, 1, 54. C
Viſurgis, fluuius, II, 1, 12, 517. u
VITA AETERNA, e ſola ratione demonſtratur, II, 1, 6, 392. D
in ee definienda conſiderandee ſunt res, 393
quae ſpirituales, materiarae, ex ſpiritu et materia coninnctae, ib.
quid uita in rebus ex ſpiritu et meterie coniunctis? ib.
quid in meterietis et ſpirituelibus? 393
quid aeternitas? ib.
menti uitae eeternitas uindicatur, ib.
operationum ſublimitate, ſpontanea motu, 394. 395
eorum commenta, qui mentem corpoream faciunt, 396
per ſpiritualitatem anime eximitur e morte rerum meteriatarum, compoſitarum, 397
uitam aeternam eſſe, prubent hominum ſcelere, 399
an idem et uirtus? 400
obiectio Spinoſiſtarum refutatur, 401
afflictum nihil erigit, niſi uita aeterne, 402
probatur ea ex conſcientiae ui, de quo exemplum Tiberii, 402. D
nec homo fruſtre conditus, 404
hominis innatum uitee aeternae deſiderium, ib. C
conſenſus gentium de uita eeterne, II, 1, 7, 405
obiectiones tres de conſenſu hoc diſſoluuntur, 406. 407
eam crediderunt Germani, Galli, Hiſpani, 408. 409
Threciee incolee, Succi, 409
VITA AETERNA, Dani, Islandi, Perſee, 410. 411
Indi, Albani, Aegyptii, Moſcouitae, Poruſſi, II, 1, 7. 412. 413. 414
Semogethee, Liuones, Tartari, 415
eam crediderunt Sinenſes, Iaponii, Arabes, II, 1, 7, 415. 416
Mahumedani, Nigritae, Habeſſinii et Aethiopes, Braſilienſes, Peruani, 417
Mexiceni, Virginienſes, Inſulee Canariae, Guincenſes, Romani, Graeci, 417. 418. 419
ſectae philoſophorum, 420. 421. 422. 423. 424
Vitalis, Ordericus, Vticenſis monechus, I, 1, 5, 279
Vitalitium, iure Longobardico non debetur, ſed Poruſſico, 1, 2, 2, 787. qq. rr
fructus non cedunt uiduae heredibus iure Romano, II, 4, 6, 1229. A
apud Germanos an cedant, alii negant, alii adfirment, II, 4, 6, 1149. nn
Viterbienſis, II, 1, 1, 16. 200. A
Vitringa, Theologus Franequeranus, aduerſarius Roellii, II, 2, 1, 640. e
Vitruuius, II, 1, 5, 384 h. II, 1, 10, 476. e
VITVS, S. Diocletiani tempore ob fidem chriſtianam obtruncatus, II, 1, 12, 518. B
eius reliquiee in nouam *Corbeiem* tranſlatae, ib x. x. I, 1, 8, 640
miracula de Iis reliquiis, ib.
eius cultus a Ludouico Pio conſtitutus, 523. ll
eſt recentiſſimus inter deaſtros Slauorum, ib.
Vinaldus, In. Lud. Iiliis coeleſtem originem tribuit, II, 1, 9, 463. g
Vives, Ludouicus, II, 5, 5, 363. e. 375. 376. d. 380. i. II, 1, 11, 504. G. II, 2, 1, 638. tt
Vladislaus, rex Bohemiae, I, 2, 1, 53. A. I, 2, 3, 856
Vladislaus, rex Hungariee, II, 4, 1. 992
Vliez riuulus, I, 1, 8, 599.*
Vliſsingu regi Poruſſiae hereditate acceſſit, I, 1, 5, 275. B
Vlug, Beigius, Arabs, II, 2, 4, 713
Vlua, earum uarietes unde? I, 3, 4, 1099
Periſienſis eſt maxima. 1100
Vlodomirus, Moſchnrum princeps, regalem titulum edſumſit, I, 1, 1, 92. F
Vlpianus, II, 4, 1, 1024. C. II, 4, 5, 1161 ea. 1163. cc
Vlricus, de Belgern, I, 8, 8, 600.*
Vlricus, prior, ib.
Vlricus, Mecklenburgicus, I, 1, 8, 610. A
Vlricus, comes Wurtenbergicus, II, 1, 14. 563. C
Vltraiectinus epiſcopus, eius clientes, I, 1, 4, 654, I, 2, 1, 652
habet curiam feudelem, I, 2, 1, 686. e
principatum mutuo obligare nequit ſine ordinum conſenſu, I, 3, 4, 1148. A
diplome Conradi I. de eo, II, 1, 2, 219. u
Vlyſſes, rex Ithecec, I, 2, 1, 5, E. I, 1, 2, 154. A
de eius patrie certamen, II, 1, 1, 23. ee
eum ſiſtit Homerus, mortuos euocantem, II, 1, 7, 420
VNCTIO, hec quaſque res ſecras ac inuiolabiles reddit antiquitas, I, 1, 5, 100. F
quae res ungi ſolitae? ib.
ab unctione regis ad eius collationem nulle concluſio, 101 102
eam a pontifice non acceperunt liberrimi reges, 101. D
eius ritus non eſt neceſſarius, 103
VNCTIO,

VNCTIO, ad ordinis ſacramenta non referanda, I, 1, 1, 102. C
eſt miniſtri non domini officium, 103
gentium more bodienum adhibetur, ib. C
eam imperatores hodie Romae non ſuſcipiunt, ib.
praeter unctionis ritum in regia adpellatione pontifici nihil tribuendum, 105. 106
eſt ſacramentum, I, 1, 2, 127. F
eam diſſuadet Beucerus theologus, I, 1, 2, 129. A
ei adſcribitur donum ſpiritus ſeptiformis, ib.
in inauguratione adhiberi poteſt, 130
liberum eſt imperanti, quo olei genere uti malit, ib.
de ſacra unctione agitur in iura canonico, I, 1, 3, 150. C
per dignitatem regalem unctionem intelligunt, I, 1, 3, 154. D
eſt octauum ſacramentum, ib.
per eam regia dignitas non conſtituitur, 156
Chlodouaei unctio miraculoſa, 158
unctio apud baptiſmum cum unctione regia permiſcetur, ib. a
antiquiſſimi gloſſatores ſpiritualem poteſtatem ad unctionis munus adplicuerunt, I, 1, 3, 169. A
aliud eſt ius creandi regem, aliud ungendi, 172. F
non eſt opus dominantis, ſed ſubdito competit, 173
eſt tantum caerimonia, ib.
unctio Caroli M. inaudita putata, ib. E
ex eius actu ad ius reges adpellandi nullum argumentum, ib. D
Vngaria, poſt Carolum M. ſui iuris facta, II, 1, 2, 230. a. 1
uid. *Hungaria*.
Vngri totam Germaniam inuaſerunt, II, 1, 2, 221. w
ad eos ſeceſſit Arnulphus, 223
ab iis Burchardus caeſus, 228
proſtrati, 231. i
Vnio prolium, eſt ſimilis adoptioni, II, 4, 7, 1267
legitime factae effectus, II, 4, 7, 1274. C
quo caſu reſtitutio in integrum in ea locum habeat? ib. F
eius differentia ab adoptione, 1288. F
Vnlebea, II, 3, 2, 842
Vatereigeatbum, quid? I, 2, 1, 673. d
Vockerodtus ſchad. de notit. ſacr. ſcript. apud gent. II, 2, 1, 633. A
Voetius, II, 1, 1, 69. II, 3, 2, 823. II, 3, 3, 883
Vogt quid Germanis? II, 4, 3, 1075. ll
Vogtbar, II, 4, 3, 1075. ll
Vogtlandia, multa eius loca a Bohemiae regibus in clientelam hodie ſuſcipiuntur, II, 1, 15. 606
Volaterranus, Raph. II, 2, 4, 707. r
Voogdea, II, 4, 4, 1148. E
Vopiſcus, Fl. II, 1, 9, 473. aa
Vorgeſetztes Guth, I, 3, 4, 1096. y
Vorithuſen, I, 1, 8, 640. E
Verkauff, I, 2, 2, 773. ff. I, 2, 3, 849. tt
Vormund, luſus etymi, II, 4, 1, 1071. 1074. gg
Vormundſchaffts-Gerichte, I, 3, 2, 1024. F
Vormundſchaffts-Raethe, II, 4, 3, 1095. E
Vorrath, II, 1, 3, 279. A
Vorritt, quale inſtitutum in Luſatia? I, 2, 3, 845. pp
Vorſchlagungs-Recht, II, 1, 2, 812. 813. 814. 815. ſeq.
Vorſchuſs, Vorſchieſſen, I, 3, 4, 1094. h
Vorſpanes-Zettel, I, 2, 5, 936. C
Vorſprecher, II, 4, 3, 1076. nn
Vorſtius, eius opinio de anima, II, 2, 6, 397. A
Vorſtrecken, Vorgeſtrecktes-Geld, I, 3, 4, 1093. m
Vortrag, Vortrag-Brieff, I, 3, 1, 965. A
Voſſius, Io. Gerh. II, 1, 5, 362. 366. 367. 379. 384. II, 1, 7, 418. II, 2, 11, 501. 502. 506. II, 2, 1, 633. y. z
Voſſius, Iſaac. II, 1, 5, 363
Voſſius, II, 2, 10, 484. o
Vpſalienſis primas, II, 3, 1, 779
Vptonus, Nic. II, 1, 9, 464
Vraniburgum, II, 1, 3, 245. f
Vratislauienſis epiſcopus Magdeburgo ſubfuit, II, 3, 1, 791. A
Vratislaus, primus rex Bohemiae adpellatus ab Henrico IV. I, 1, 1, 53. A
Vrbanus IV. pontifex, eius bulla ad Richardum, II, 1, 1, 59. C
Vrbanus V. pontifex, fruſtra in eo annatarum ortus quaeritur, II, 3, 4, 932
Vrbanus VIII. pontifex, II, 3, 4, 935. F
Vrbes in prouinciis Iſtro et Rheno uicinis a Romanis conditae, I, 1, 7, 481. F
earum cauſa eſt multitudo libertorum, 483. A
paucae Carolingorum tempore fuerunt, II, 1, 14, 561. C
iis dederunt grauiones imperatores, ib. 564
Vredius, de ſigillis Flandriae, II, 1, 1, 24
Vrim et Thummim, II, 2, 1, 634
Vrna, eius uſus in ſorte, II, 3, 3, 871. °
Vrſatus, Sertorius, II, 1, 3, 256. A
Vrsbergenſis, II, 1, 1, 26. G. 37. E. 38. B. 39. C. 42. ee. 73. oo
Vrſinus in Zoroaſtre, II, 1, 7, 401. gg
Vrtbel, eius notatio a ſortilegiis, II, 3, 3, 878
Vſura, eius modus apud Romanos peſſime obſeruatus, I, 3, 4, 1115
Vſuraria prauitas, eius poena, I, 3, 4, 1119. B
Vſufructuarius, eius heredibus fructus non cedunt, II, 4, 6, 1227. ff
confunditur cum emphyteuta, 1248. hb
Vſusfructus, de eo diſputant et accipiunt in ſenſu iuris Longobardici, I, 2, 2, 757. tt
matri tutrici non competit iure Romano, II, 4, 4, 1157. aa
competit principi tutrici, ib. bb
an etiam tutrici plebeiae? 1158. 1159.
feudalis negatur ceſſantibus ſeruitiis, II, 4, 6, 1218. mm
de perceptione eius, 1227
eius diuidicula, 1250. qq
diſcrimen inter uſumfructum et utile dominium, ib.
VTERINVS FRATER, ſuccedit in feudo foemineo, I, 2, 2, 779. o
quando uterini excluduntur? II, 4, 7, 1269
ab adſcendentibus excluduntur, 1284
etiam a Germanis fratribus, 1283. C
ſuccedunt, ſi Germani non adſunt, 1286. C
inter eos et conſanguineos hereditas aequaliter diuiditur, 1285. A
quid, ſi fratrum liberi ex uno latere cum iis concurrant? ib.
non ſuccedunt in feudo, 1286
eos excludunt fratres legitimati, 1287. A
iis querela inofficioſi non conceditur, 1288. C
Vtile dominium et uſusfructus an differunt? I, 2, 2, 757. ff. 758. gg
Vtricularii, eorum patroni Rappolſteinenſes dynaſtae, I, 2, 5, 918
Vulcanus, ignis inuentor, I, 1, 1, 8. B. II, 1, 5, 383
igneum certamen ei ſacrum fuit, II, 1, 5, 382. b. 383
Germanorum Deus, II, 1, 12, 521
Vulzi, populi, I, 1, 4, 261. a. 263. e
Vxor, retinet nobilitatem, etſi ignobili nubat? I, 3, 5, 1185. b
ex leui cauſa dimittebantur apud Romanos, II, 4, 7, 1295. G
Italicae occaſionem ad quaeſtum faciendum non habuerunt, ib. D
cur a donatione propter nuptias excluſae, II, 4, 7, 1296. ee
laborioſae uxores celebrantur, 1299
add. *Femina, Mulier.*
Ve, patria Iobi in Arabia. II, 2, 4, 706. l

W

W Littera cum *v* et β permutatur, II, 1, 12, 535. e
Wader, II, 1, 12, 528
Wagenſeilius, Io. Chriſt. de eo iudicium, I, 1, 4, 247. a
de iure tutelari inſignium mutus, II, 1, 1, 10. E
teſtatur de translatione inſignium, II, 1, 1, 15, 60. 19. xx
eius opinio de archicamerarii munere, ib. 32. B
coronam Cunradi II. nomen inſcriptum habere uult, II, 1, 1, 87.
exhibet numum Caroli M. 92
hiſtor. Norinb. II, 4, 5, 1177. D
Wagnerus, diſp. mors mortua, II, 1, 12, 536
Wagrii eorum deaſter Prono, II, 2, 12, 539 oo
de *Waldburg*, Eberhard, miniſter Friderici II. imp. II, 1, 1, 43. hh. 174
Waldecenſis comes Tonnam a Saxoniae duce Altenb. in feudum habet, I, 2, 1, 661. dd
adoptarunt Haſſiae landgrauios, I, 2, 1, 669. xx. 673. E. 706. m
conceſſerunt curiam ſorum competens, 691. y
Waldemarus, Daniae rex, ab imperatore regium titulum petiit, I, 1, 1, 61. D
Rugianos inuaſit et eorum idolum concremauit, II, 1, 12, 525. ss
Waldenſes, imperatores contra papam defenderunt, I, 1, 3, 139. D
profugi ex Gallia, I, 1, 6, 401. u
eorum hierarchia an reipublicae commendanda? II, 3, 4, 898. B
Walewis, ibi colloquium publicum indixit Arnulphus, II, 1, 2, 237
Walidus, Chalipha, chriſtianis praecepit, ut in ſcribendo Arabica lingua uterentur, II, 2, 4, 715. b
Wallenſteinius, ſupremus caeſareorum exercituum dux, I, 1, 6, 347. E
Wallia, eo Angli compulſi, II, 1, 3, 258. h
Walſingham, Thom. eius teſtimonium de Henrico IV. rege Angliae, II, 1, 3, 298. f
citatur, II, 3, 2, 827. II, 3, 4, 928. 929. 932
Waltramus de inoeſt. epiſcop. II, 3, 4, 907
Walzius, I, 2, 2, 662. II, 2, 24, 575. F
Wandali, II, 1, 12, 513. 514
uid. *Vandali*.
Wardeie, tale feudum quondam Wartenbergici habuerunt, I, 2, 5, 954. m. II, 4, 3, 1072, B
Wardia quid, II, 4, 3, 1072

Wardorum curiam inſtituit Henricus VIII. II, 1, 3, 327. a
Wardus, Hobbeſii leuiathanem in cenſuram miſit, II, 2, 1, 642. s
VVarten, II, 4, 3, 1072. A
VVartenbergici comites, eorum origo, I, 2, 5, 954. I, 3, 5, 1172. i
in Bohemiam migrarunt, II, 1, 15, 605. oo. II, 4, 1, 1014
VVartenberg, arx, II, 1, 15. 605. oo
a *VVartenberg*, Io. Caſimir, adminiſter primarius regis Porusſici, II, 3, 1, 769
VVaſſer, II, 1, 12, 528
VVaſſerproben, II, 3, 3, 873
VVaterlandia, ad epiſcopum Vltraiectinum pertinet, I, 2, 1, 652. D
VVats, Wilh. II, 3, 4, 897
VVatter, II, 1, 11, 528
VVayſen, uox ſignificantior Romana, II, 4, 3, 1084. B
Vaterloſe, Mutterloſe, 1089. D
VVayſen-Pflege, II, 4, 5, 1175
VVeber, Io. II, 1, 10, 482. l
VVeberus, defendit iura papalia principum, II, 3, 4, 963. F
VVechelius, II, 1, 1, 11. II, 1, 7, 414
VVechſel uſitata in mutui ſignificatu, I, 3, 4, 1094. q
VVeckins, chronic. Dreſd. II, 4, 2, 1056. ff
VVedani comites clientes Colonienſis, I, 2, 1, 655. k
VVedelius, II, 1, 5, 376. A
VVederouia, II, 1, 2, 207. aa
VVegſaeulen, II, 1, 3, 146. q
VVehnerus, I, 1, 8, 630. A. II, 1, 14, 567. F. II, 4, 1, 987. F. II, 4, 3, 1071. aa
VVehſale, I, 3, 4, 1095. B
VVeidewutus, Lithuanorum et Porusſorum rex, I, 1, 1, 24. 25. 36. I, 1, 3, 194. E
VVeigelius, eius opinio de philoſophia Moſaica, II, 2, 1, 632. D
a *VVeihe*, Eberhard. ſub hoc uero nomine latet Wahremundus ab Ehrenberg, I, 1, 6, 432. e
VVeiler, Halae Sueuorum, II, 1, 13, 546 E
VVeimann, miniſter Brandenb. II, 1, 8, 437
VVeinbrennerus, Sig. de inſignibus Halenſibus, II, 1, 14. 570
VVeingarten, ICtus, II, 4, 1, 987. C
VVelfi, eorum disſidia cum Hohenſtaufis, I, 1, 7, 490. C
VVelſchen, ſub ingresſum ſeculi decimi quarti fere totam europam inundarunt, I, 3, 4, 1095. B
VVelſera Ferdinandi Auſtriaci uxor inaequalis, I, 3, 5, 1175. s
VVenceslaus, imperator, eius ſucceſſores ab obligatione imperii decreto abſoluti, I, 1, 8, 565. g
ei reſponderunt ordines, ſe in formulae anguſtiis nihil debere, I, 1, 8, 574. n
Noribergae baptiſatus, II, 1, 1, 53. *. 179. B
VVenceslaus, rex Bohemiae ab Henrico I. adpellatus, I, 1, 1, 52. D
VVenceslaus, rex Bohemiae, Venedae originis, II, 1, 15, 614, 615
VVendelinus, Gottf. II, 1, 9, 459. 461. e
VVendi, II, 1, 12, 509 a. 515. B
uid. *Venedi*.
VVendia, I, 1, 4, 269. s
VVenkerus, de pfalburgeris, I, 2, 1, 668. rr
VVerboecz, de Iure Hungariae, II, 4, 1, 992. II, 4, 5, 1179. D
VVerdarii, portarum cuſtodia eis commisſa, I, 2, 5, 911. II, 1, 1, 47. e
VVerlhoffius, I, 1, 8, 644 C
VVernerius, ius ciuile docuit Bononiae, II, 2, 2, 676
VVernherus, Io. Balth. regalis curiae in Saxonia conſiliarius, II, 4, 6, 1259
VVerinhere, Sueuiae comes, II, 1, 2, 208. c
VVerinolf, capellanus Cunradi I. II, 1, 2, 214. aa
VVernigrodani comites, uaſalli Brandenburgici, I, 1, 4, 273. z
clientes epiſcopi Magdeburgici, II, 3, 1, 796. A
VVertheimenſis, cliens epiſcopi Wirzburgici, I, 2, 1, 656. q. 657. y
a *VVeſel*, ICtus, II, 4, 7, 1303. C
VVESENBECIVS, Matth. Brandenburgicus legatus in Francofurtana deputatione, I, 1, 6, 362. ss
reſpondit de foro competente controuerſiae feudalis, I, 2, 1, 693. bb. 708 q
logicam et moralem duas iurisprudentiae alas uocat, II, 2, 10, 767. gg
eius conſilia, II, 3, 4, 945. A
eius doctrina de praeſcriptionibus, ib. 975. E
primum in Germania ſyſtema pandectarum ſcripſit, II, 4, 1, 998. F
eius opinio de iure Iuſtinianeo, II, 4, 1, 1004. C
tuetur dimidiculam fructuum in uitalitio, II, 4, 6, 1250. A
VVeſſel, Wilhelm, Wappen-Buch, I, 2, 1, 706. m
VVeſterburgici comites, clientes Palatini, I, 2, 1, 659. bb
VVeſtgothi, diripuerunt imperium Romanum, II, 1, 3, 260. A
VVeſtmonaſterienſis, Matth. II, 1, 3, 295. b
VVeſtphali, II, 4, 7, 1303. C
VVeſtphalia, olim ſub Saxonia comprehenſa, I, 1, 7, 491. F, 492
Weſtphaliae epiſcopi curias habens, I, 2, 1, 687. A
ad Henricum eam tranſmiſit Otto, II, 1, 2, 227
ibi obtinet communio inter coniuges, II, 4, 7, 1290
VVESTPHALICA PAX, in ea archithesaurarii munus Palatino delatum, I, 1, 4, 150. a
eſt fundamentum in publicis negotiis imperii, I, 1, 6, 309. D
ei uox adcapitulare natales debet, I, 1, 6, 313. E
in ea per decennium de internunciis litigatum, ib. 343. E
in ea ordines ſibi proſpexerunt ceu ſanctione pragmatica, I, 1, 6, 345. B
ad eam ſinguli ordines inuitati, I, 1, 6, 357. cc. 360. 364. 367.
auctor P. Weſtphal. 367. l
controuerſiae in ea de deputatis, ib.
controuerſiae de loco, 368. * 369
de eius ratihabitione, 372. 373. g. h. 428. 445
legis et pragmaticae ſanctionis robur accepit, I, 1, 6, 432. y
de iure adlegandi praecipit, I, 1, 6, 456
ante eam an caſus iuris adlegandi? 443. E
in ea dubitatum, an unus princeps, plurium ditionum dominus, in eadem adlegatione aliquoties deligi posſit? I, 1, 6, 466. D
in ea quaeſitum, an Caeſaris oratores et imperii adlegati iure publico teneantur, ib. 473. D, 474. 475
de ſubſcriptione in ea exemplum, 476. t. 477
in ea Alſatiae ordinum querelae, I, 2, 2, 767. A
VVESTPHALICA PAX, in ea obloquuti ſunt theſaurarii auſpicio, II, 1, 1, 32. A
ab ea ſtatus iuribus ſuis gauiſi, II, 2, 8, 754. G
in ea Magdeburgicus epiſcopatus in ſecularem ſtatum uerſus, qua libertate, II, 3, 1, 803, 804. 806. 807
publicum religionis exercitium concedit, II, 3, 1, 809. A
quid de annatis ſtatuit? II, 3, 4, 968
non officit annatis euangelicorum, II, 3, 4, 969. x. 970. z. 971. 980
VVettinenſis comes, II, 1, 2, 213. w
VVezlaria, I, 2, 8, 625. D
VVibelius, Georg. Barnh. conſiſtorialis Halae Sueuorum, II, 1, 13, 542. 552
VVibelius, Io. Henr. conſul Halae Sueuorum, II, 1, 13, 542. 547. 549
VVichmannus, comes, I, 1, 8, 639. *
VVicht, inſula, I, 1, 1, 12. I, 1, 2, 124
VVicleſitae, iis Angli ſtuduerunt, cur? I, 1, 3, 142. B
eorum doctrina de annatis, II, 3, 4, 943. s
nullas cerimonias in ſacris ſtatuerunt, II, 3, 5. 980
VVidemannus, Georg. II, 1, 14, 560. C. 567. F. II, 4, 1, 987. E
VViebel, de contract. II, 4, 4, 1126. E
VViedani comites, I, 2, 1, 654. f. 659. bb
VVigbertus, *VVigwertus*, Merſeburgenſis epiſcopus, lucum et cultum Zutriberi deleuit, II, 1, 12, 535. z
VVikes, Thom. teſtatur de Angliae regno feudo, II, 1, 3, 295. d
VVilci Germaniae reſtituti, II, 1, 2, 229. t. II, 1, 12, 529. b
VVildfangiatus, exerceretur a Brandenborgico et Palatino, I, 1, 4, 269. 270. s
VVilduogelius, eius opinio de ſuperioritate territoriali ciuitatum imperialium, I, 1, 7, 512. E
VVilera, pagus, II. 1, 14, 560. G
VVilhelmus, imperator, eius litterae ad abbatem Haecmundenſem, II, 1, 1, 44. B
eius tempore plurima diademata fuerunt, ib.
ſub eo reges Bohemiae comitiis interfuerunt, II, 1, 15, 600. gg
VVilhelmus Conqueſtor, Angliam in aliam imperii formulam uertit, I, 1, 8, 585
Angliae rex, ante eum Anglia feuda neſciuit, II, 1, 3, 329. B
ſub eo tutela fructuaria in uſu fuit, II, 4, 6, 1207. E
VVILHELMVS III. Angliae rex, Arauſionenſis princeps, in coronatione conſuetum morbos curandi actum omiſit, I, 1, 2, 129. B
Britanniae regna Brandenburgicis copiis accepta tulit, I, 1, 3, 291. F
ortum dedit Grunicenſi ualetudinario, II, 1, 3, 300
eius intra in Angliam, II, 1, 8, 413. E
octo dies poſt matrem natus, II, 1, 8, 432
ob eius infantiam mater publica negotia in principatu Arauſino geſſit, 433. A
uſque ad eius pubertatem rex Galliae Arauſionenſis principatus cuſtodiam ſibi adrogauit, eumque inuaſit, ib. b. 434. 435. 436. 437. 438
ei reſtituitur principatus Arauſionenſis, 439
inter feſtiuos clamores, dum ei iusiurandum praeſtant Arauſionenſes, conſpicitur corona in coelo, 440. l
VVILHEL-

WILHEMVS III. eius pubertas poſt primam reſtitutionem ciues male feriatos coercuit, II, 1, 8, 441. 442. 443
conſtituitur dux belli in bellu Belgico; eius uirtus, 443
ob hanc cauſam Arauſio ei ſecundo abripitur a Gallo, 444. 445. 446
reſtituitur eidem ſecundum pacta inter eum et Galliae regem inita? 447. y
eidem tertio abripitur a Gallo, quo praetextu et occaſiono? 448. 449
eius iuſſu moenia Arauſionis reparantur, 450. cc
in cauſa Longeuillana ad curiam Pariſienſem citatur, qua aſperitate? 451. 451
principatus Arauſionenſis eidem abiodicatur, 453
uotum de eo ad recuperanda Edoardi III. in Galliam iura, II, 1, 9, 473. 474
VVilhelmus, dux Saxoniae, eius uxor Catharina de Brandſtein principalis codicillos conſecuta, I, 3, 5, 1173. **
VVilhelmus, dux Iuliacenſis, eius diploma, I, 2, 1, 660
VVilhelmus, princeps Cliuiae, oppugnauit Rittbergam, I, 2, 1, 698. h
VVilhelmus, comes Hollandiae, I, 1, 4, 250. f. 251
VVilhelmus Cornetus, fundator principatus Arauſionenſis, I, 1, 5, 292. II, 1, 8, 426
VVilhelmus II. III. IV. principes Arauſionenſes ex familia Cornetana, II, 1, 8, 427. 428
VVilhelmus V. VI. VII. principes Arauſionenſes ex familia Bauſciana, II, 1, 8, 429
VVilhelmus VIII. princeps Arauſionenſis, ex ſtirpe Cabilonica, II, 1, 8, 429. e
VVilhelmus IX. ſeu. I. ex familia Naſſauica princeps Arauſionenſis, ſclopeti ictu a ſicario uulneratus periit, II, 1, 8, 430
VVilhelmus II. princeps Arauſionenſis, pater Wilhelmi III. II, 1, 8, 430. 431
VVilhelmus III. princeps Arauſionenſis uid. *VVilhelmus III.* rex Angliae.
VVilinaburgum, *VVillinabureb*, *VVilſiueburg*, *VVilmaburgum*, *VVellburgum*, patria Cunradi I. II, 1, 2, 211. i. 118
ibi Cunradus I. eccleſiae Vltraiectinae priuilegia confirmauit, II, 1, 2, 223. cc
VVilkius, Andr. II, 1, 11, 502. B
VVillius, Saxoniae conſiliarius, adlegatorum internuncius in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 413. n. 415. u
VVilſi, populi, I, 8, 6, 320
VVimpelingenius, Iac. eius querelae de annatis ad Maximilianum imper. II, 3, 4, 949
VVinckelmannus, Io. Iuſt. hiſtor. Haſſiae, I, 2, 1, 706. m. 713. o
VVindogaſtas, II, 1, 9, 417. b
VVingchaim, II, 1, 9, 458
VVinnuli, II, 1, 12, 529. b
VVinterkorn, I, 1, 8, 600. ***
VVinterſaat, menſe Nouembri ſeritur, II, 4, 6, 1240. a
VVinterturum, II, 1, 2, 227. h
VVippo, uita Cunradi Salici, II, 1, 1, 37. B. 52. ii
Capellanos Cunradi II. II, 1, 15, 603
VVirigeld idem ac Gewehrgeld, I, 3, 4, 1094. B
VViſogaſtus, II, 1, 8, 457. b
VViſſebrudenſis urx, II, 1, 1, 41. 54
VViſſenbachius, eius commentarios ad ff. II, 4, 1, 1018. A, II, 4, 5, 1194
Lud. opuſc. index,
VViſſengradum, ibi adſeruatur corona Stephani, II, 1, 1, 201. F
VVitaeus, ſalutatiu Bohemorum, II, 1, 12, 526
VVittakerus, de Rom. pont. controu. II, 3, 4, 939. B
VVittebergenſis academia, II, 1, 5, 378. D
iuridicae facultatis ſententia de notario, I, 3, 2, 1034
VVittekindus Magnus, II, 1, 2, 228. m
eius proſapiae non fuit Henricus, ib.
VVittekindus, *VVittichindus*, eius annales, II, 1, 1, 36. tt
eius teſtimonium de gladio imperiali, II, 1, 1, 120
eius teſtimonium de Ludouico puero, II, 1, 2, 209. d
de Ottone, duce Saxoniae, II, 1, 2, 228. m
ſcriptor Cunradi I. II, 1, 2, 241. k
ait Saxones Macedonum ſubolem et Alexandri M. reliquias eſſe, II, 1, 10, 492
VVitgenſteinenſes comites, I, 2, 1, 654. f. 659. bb
VVittichius, II, 2, 1, 632. r
VVitz, Slauis ſubſtantia, II, 1, 12, 521
VVodelfridus, cancellarius Cunradi I. II, 1, 2, 117. g
VVodza Slauis duco, II, 1, 12, 525. a
VVoeringanum proelium, I, 2, 1, 667. *, II, 1, 1, 56. E
VVolfgangus, Palatinus dux, II, 4, 6, 1211. *
VValfius, II, 3, 4, 936. n
VVolfius, Hieron. II, 2, 1, 624
VVolenbergius, ICtus, II, 4, 1, 988. B
VVolliunum, ibi ſtetit Trigla, II, 1, 12, 533. m
VVolodomorus, marchiu Brandenburgicus, archicamerarii uocem in titulo adſcripſit, I, 1, 4, 251. g
eius diplomata, 252. g, h.
Luſatia ab eo occupata, 265. m. II, 3, 1, 795. G
a *VVood*, Antonius, II, 2, 2, 673. C
VVoagdûe, II, 4, 4, 1148. E
VVarmatia, ibi comitia a Carolo M. habita, I, 1, 6, 319. C
VVarmatienſis epiſcopus, ſub Magdeburgico fuit, II, 3, 1, 791. A
VVortbolter, II, 4, 3, 1076. nn
VVorzes, ciuitas, II, 1, 12, 539. A
VVratislaus, rex Bohemiae, I, 1, 1, 51. E. 53
de *VVrede*, ſententia inter ſurorem et fratres, II, 4, 7, 1282. D
VVuia, P. ſub hoc nomine latet Valentinus Wintherus, II, 3, 4, 949. 968. *
VVurfbein, Io. Hier. ICtus, II, 4, 1, 987. F. II, 4, 5, 1177. D
VVurmſerus, II, 3, 4, 974. C
VVurſteiſen, Chriſtian, Baſil. hiſt. II, 3, 4, 952. A
VVVRTENBERGICVS DVX, noua in comitiis ſuffragia poſtulauit Teccianti comitatus intuitu, I, 1, 6, 467. o
in ordine comitum olim fuit et prouincialis, I, 1, 7, 491. A
in eius ducatu feuda ſunt maſculina indiuidua, I, 1, 8, 623. A
de eo quaeritur, utrum Auſtriae duci ducatum obtulerit in feudom eumque adſciuerit ſubdominum, an uero imperator eundem ſibi uindicauerit, I, 2, 1, 663. ff
ei conſultores fuerunt, ut ſua regi Galliae in clientelam offerret, 672. C
eius cauſa, 677. C
WVRTENBVRGICVS DVX, habet curiam feudalem, I, 2, 1, 686. h
eſt hereditarius uexillifer, I, 2, 5, 911
ci auctores fuerunt, ut ius poſtarum ſibi adſereret, I, 2, 5, 910
Wurtenbergicum chronicon MSC. II, 1, 14, 563. C
VVurtzburgenſis epiſcopus, an dux Franconiae? I, 1, 4, 235. I
enſem et ſtolam gerit, etſi non ſit archiofficialis, I, 1, 4, 259. f
eius ſtatuta, I, 1, 8, 611
eius clientes, I, 2, 1, 656. o
habet curiam feudalem, I, 2, 1, 686. f
de Wurtzburgicis iudiciis priuilegium, II, 1, 14, 567. A
VVynckoialuuicz, eius teſtimonium de Weidewutha, I, 1, 3, 194. E

X.

XEnocrates, unum diem in docendo neglexit, II, 1, 5, 369. d. 368. B
eius opinio de anima, II, 1, 6, 396. pp
Ξενοδοχεῖον quid Graecis? II, 1, 3, 251. f
eius primus inuentor Zoticus, II, 1, 3, 271. a
in xenodochio Norinbergenſi inſignia adſeruantur, II, 1, 1, 175. C
Xenophanes, de aeternitate Dei et animae immortalitate philoſophatus, II, 1, 6, 396. II, 1, 7, 421. E
Xenophon, de inſtituris Perſarum, II, 1, 3, 257. d
teſtatur etiam intra urbem Athenas ſepultum fuiſſe, II, 1, 5, 374. A
eius locus de Academia, II, 1, 5, 378. B
de immunitate Academiae, II, 1, 5, 386. E
eius opinio de animae immortalitate, II, 1, 7, 422
Ximenes, Garcias Suprarbiae regnum condidit, I, 1, 1, 11. B
Ximenes Cardinalis, eum poenituit, quod in iuuentute operam dedit iuriſprudentiae, II, 4, 1, 1050. D
Xiphilinus, eius locus de Traiano, I, 1, 1, 113. f. g
de Traiani liberalitate in milites, II, 1, 3, 268. **

Y

Y Littera cum b mutatur, II, 1, 12, 535. x
Yabya, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 720. c. 719
Ὑγιαςήριον, quid Graecis? II, 1, 3, 251. d. f
Ylburg miles, I, 1, 8, 599. * 600
Ὑπόκρισις ſumitur pro accerſitis fallaciis, ſimulatione fraudulenta, I, 3, 1, 1008. 1009
Yuetotium regnum Gallici ſcriptores adſerunt, I, 1, 1, 13
ut fabula reiicitur, I, 1, 1, 14. 15. 16. 71. 72. ***
uſque ad ſeculum decimum quartum creditum, I, 1, 2, 124. D
Yuetotus, Walterus, Chlotarii miniſter, ab eo interfectus, I, 1, 1, 13. B
falſo habetur rex agri Rothomagenſis, ib. ſeq.
Yunefius, Arabs dialecticus, II, 2, 4, 717. y. 721
Yuſeſo Ahmed ſcriptor Arabicus, II, 2, 4, 707. u
Yuſeph, Arabs philoſophus, II, 2, 4, 710. a

Z

Z Vltimam litteram in Slauicis uocibus Germani mutant in *witz*, II, 1, 12, 521. hh
latini z mutant in s, ib.
Zucharias, eius ſacerdotium fruſtra habetur pro ſortilegio, II, 3, 3, 875
Zacharias, papa, eo auctore, Childericus exauctoratus, I, 1, 3, 200. C
Pipino priuilegium conceſsit de praebandis militibus concedendis, II, 1, 3, 282. A
Zaloſkowsky, Nic. de iure regni Poloniae, II, 3, 4, 958. F
Zar uid. *Caesar*
Zarat, Aug. hiſtor. Peruan. teſtatur de eorum moribus, II, 1, 7, 418. h
Zaſius, Vdalr. agnoſcit curias feudales, I, 2, 1, 692. aa. 713
teſtatur, de uſu Macedoniani nullo, I, 3, 4, 1117. ii
refert hiſtoriam Baldi, II, 4, 1, 1030. C
ſero ad ſtudium ciuile animum adplicauit, II, 4, 1, 1032. D
citatur, II, 4, 6, 1236. D
Zcernebocb, eius cultus, II, 1, 12, 532. h
Zechi, II, 1, 12, 514. B
Zechius, I, 1, 6, 384. 386
eſt auctor des Europaeiſchen Herolds, II, 1, 8, 443. r
Zeidlerus, Melch. defendit philoſophorum exoterica et acroamatica, II, 2, 10, 764. l
Zeiler, Chron. Sueu. II, 1, 14, 579. E
Zeitungen, cum iure poſterum nihil commune habent, I, 2, 5, 958. D
Zelandi, aegre tulerunt, quod oratorem ſuum praeterierunt Hollandi in pace Riſuicenſi, I, 1, 6, 461. o
Zelotypia, theologorum ieiuna, II, 1, 6, 391, B
Zeno, imperator, eius lex, I, 3, 3, 1087. kk. ll
Zenu, philoſophus, ſtatuit, ſedes piorum ab impiis eſſe ſecretas, II, 1, 7, 423. A
Zenocarus, II, 4, 1, 1017. F
Zepperus, Io, II, 2, 1, 615. hb
Zepperus, Phil. ICtus Anhaltinus, II, 4, 1, 987. E
Zernibob, Wendis niger Deus, II, 1, 12, 515. n
Zeſius, eius impetus parum e furore abſunt, II, 3, 4, 889. C
a *Zeſen*, Phil. deſcriptio Amſtel. II, 1, 3, 301. b
Ζητεῖν τὴν βασιλείαν, II, 2, 1, 629. h
Ziegenhainenſis comes, uaſallus Haſſiae, I, 2, 1, 706. m
Zieglerus, conſenſum Caeſaris in obligatione principis requirit, I, 1, 8, 615. ll
Zimmermannus, alio nomine ſe dicit Franc. Turrianus, I, 2, 5, 927. C
Zins, wenn ſie betaget, cedunt heredi, wenn ſie noch nicht uerfallen, tribuuntur nouo poſſeſſori, II, 4, 6, 1251. ee. 1252. 1253
funffache Zinſen extorſit Fuſidius, I, 3, 4, 1115. E
Zins-Bucher, I, 2, 8, 618. d
Ziſſkraut, II, 1, 12, 536. ee
Zitto, II, 1, 12, 536
Ziz, Germanis mammillae, II, 1, 12, 536
Zsza, urbs, II, 1, 11, 536. dd
Zobel, wem uergonnt ſolche zu tragen, I, 1, 4, 258. h
Zobelius, eius opinio de obligatione ſucceſſoris, I, 1, 8, 604. E
Zoldzower, II, 1, 12, 535. y
Zona, imperialis uocatur Stollgurtel, II, 1, 1, 104. pp
matriculae aliae eam omittunt, cur? ib.
ſunt multiplices, ib. 105
ad quam ſpeciem imperialis referenda? ib.
zonae ſacrae commendantur puerperis, 106. A
Zonaras II, 3, 4, 925. D
ſcholiaſtes canonum apoſtol. II, 1, 3, 180. h
locus ex eo de iure annatarum, II, 3, 4, 957. z
Ζῶον φυτικὸν, II, 2, 1, 639. 640
Zoons, II, 4, 4, 1148. E
Zoroaſter, eius opinio de anima, II, 1, 6, 198. e
idem cum Moſe eſſe ſtatuitur, II, 1, 11, 486. r
Zoticus, inuentor ptochotrophiorum, II, 1, 3, 271. e
eius feſtum ultimo decembris celebrant Graeci, II, 1, 3, 272. D
Zowdzower, II, 1, 12, 535. y
Zuatana, regina Bohemiae, coronata cum Vradislao, I, 1, 1, 53. C
Zucbinettus, a Suna, II, 1, 1, 153
Zuentepoldus, dux Morauorum, Arnulphus cum Hongarorum auxilio debellauit, I, 1, 4, 218. z
Bohemiam ſubiugauit et obſequia negauit Germanis, ab Arnolpho in ordinem reductus, II, 1, 15, 594. o
ZVENTIPOLDVS, Lotharingiae rex, habuit colloquium cum optimatibus Arnulphi, II, 1, 2, 207. aa
Gerardum et Matfridum comites terris ſuis expulit, II, 1, 2, 214
ei ſuffectus eſt Giſelbertus, Raginerii filius, 233. a
oppreſſus fuit a Gallis, 228. p
eius poſſeſsionem Henricus Germaniae recuperauit, 229
eius conſiliarius e regno eiectus, ib. p
eo remoto, Lotharingis comites praefuerunt, qui? 230. e
ab eo Aquiſgranum poſſeſſa, 532. f
Zulichemius, *Zuylichem*, I, 2, 1, 20. R
urget reſtitutionem Arauſionis Pariſiis, II, 1, 8, 439. k
principis nomine iuſiurandum exigit, 440
eius uerſus de corona inter feſtiuos clamores uiſa, ib. l
eius mors, II, 1, 8, 439. k
Zundibolcb uid. *Zuentipoldus*.
Zunfft, ein Meiſter in der Zunfft Macedoniano non gaudet, I, 3, 4, 1114. C. 1111. oo
Zunfftmeiſter, I, 3, 4, 1139. tt
Zutphania, Cliuiae ducum iura in eam, I, 1, 8, 640. A
Zuttiberus, fuit faunus Slauorum, II, 1, 12, 535. z
eius cultus et interitus, ib. y. z
Zwentipoldus uid. *Zuentepoldus*.
Zwickauia, ibi ſtetit Trigle, II, 1, 12, 533. m
Zwingerus, eius opinio de Ceramico, II, 1, 5, 363. a. 376. A. 377. f. 380. i
de prouerbio: murus Hipparchi, II, 1, 5, 385. A
Zwinglerus, II, 1, 5, 375. B
Zypaeus, Franc. II, 3, 2, 847. C. II, 4, 3, 1108. tt. II, 4, 6, 1208. C
Zythum, de eo coquendo dubii ſunt ICti, II, 4, 6, 1256. qq

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible] by Google